Universidad de Deusto
Biblioteca

DIONISII
Carthusiani
IN
Pentateuch

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca
9-2°

D. DIONYSII CARTHVSIANI ENARRATIONES PIAE AC ERVDITAE, IN QVINQVE MOSAICAE LEGIS LIBROS, HOC EST,

Geneſim,
Exodum,
Leuiticum,
Numeros,
Deuteronomium:

iam denuò ſtudioſius recognitæ, multisq; à mendis vindicatæ.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

IOSVE I.

NON recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt facias & cuſtodias omnia quæ ſcripta ſunt in eo.

Coloniæ ex officina Ioannis Quentel, Anno M. D. XLVIII. menſe Auguſto.

Cum Gratia & Priuilegio Imperiali.

BIBLIOTECA OMNIENSIS

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad picturæ istius spectatorem, Epigramma Bartholomæi Laurentis Nouimagẽ, commendatorium Agrippinensis Carthusiæ & D. Dionysij ã Rickel Carthusiani.

Ne tibi sit mirum, spectator imaginis huius,
Hic depictorum quid sibi singla velint:
Neu ridere queas non intellecta, parumper
Expecta: breuis hic rem tibi sermo dabit.
Qui geniclatur humi, doctor Dionysius ille est,
Carthusum amplexus nomine rectq; statum:
Doctor, ab ecstasibus, quas pertulit ipse frequẽtes,
Haud præter meritum dictus & ecstaticus.
Hunc prope quæ cernis congesta volumina multa,
Multa & magna eius sunt monimenta viri,
Immensis Croesi tanto præstantia gazis,
Excedit quanto flaua moneta cuprum.
Nam virgo, cuius sinui tener insidet infans,
Qui librum oblatum captat vtraque manu,
Notior atque magis clara est, spectator acute,
Quàm tibi vel cuiquam dicier vt sit opus.
Sed quæ virgo suis geniclantem amplectitur vlnis,
A dextris & cui mystica turris adest,
Quæq; volumen, vti medians, obtendit IESV,
Est Carthusiacæ magna patrona domus,
Agrippinatũm celebri notissimæ in vrbe:
Cui domui, modò q; Riclus in ora hominum
Prodijt, acceptum soli referatur oportet.
Hæc nisi enim exisset, fortè lateret adhuc.
Fortè lateret adhuc? immo hæc certissima res est,
Nunquam emersurum tẽve tuósve libros
Ricle fuisse, Agrippinãs Carthusia ni illud
Principio obnixè sustinuisset onus.
Hoc igitur voluit præsentis imaginis author,
Vt scires quorum sedulitate virũm
Prodisset clarus doctor Dionysius, vtq;
Ingratus ne tu spector anuce fores.

PRAESTANTISSIMIS,

MAGNIFICIS, AC INTEGERRIMIS DOMINIS,

Consulibus, Quæstoribus, Magistratibusq; alijs, vniuersoq; Senatui florentissimæ & amplissimæ ciuitatis Agrippinæ Coloniæ, F. Petrus Blomeuenna Leidensis, Carthusianorum in eadem vrbe Prior, ac circa Rhenum Visitator, felicitatem.

QVANTA sit scripturæ huius, videlicet quam canonicam vocamus, authoritas, quanta item maiestas, P.C. neminem vnquam puto addubitasse, nisi qui aut prorsus inscius, aut omnino impius, spiritui sancto, quo (vt Petrus ait) loquuti sunt sancti Dei homines, resistere maluerit q̃ credere. Necq; enim voluntate (quod ait) humana allata est aliquãdo ꝓphetia, nec opera Dei admiranda, alio nobis doctore reuelata sunt, q̃ eo, quo & authore sunt facta. Qui cum mentiri nesciat, vtpote veritas, tantum abest etiam vt falsitatis quippiam lateat in scriptura. Hoc saluator quoq; noster confirmat, non parum scripturæ tribuens, quando q; solui hæc nequeat, dixerit. Proinde quicquid alioqui in controuersiam posset venire, citata scriptura pro illius testimonio & sententia, mox roboratur. Eam ob rem non solum ecclesiæ doctores, verum apostoli etiam, atq; adeò Christus ipse, scripturæ non semel vsi sunt testimonijs, quibus vel ea quæ adstruenda erant, roborarent: aut quæ confutanda, conuellerent. Porrò quid scripturæ debeat nomine censeri, si quis interroget, nihil ex nostro, sed ecclesiæ iudicio arbitror proferendum: nempe cum veteris tum noui testamenti libros, eos videlicet, quos Concilium recenset Carthaginense tertium, capitulo quadragesimoseptimo, cui præter alios tum doctissimos, tum sanctissimos viros, diuum constat interfuisse Augustinum: & qui communi sunt ecclesiæ cõsensu recepti, videlicet Genesis, Exodus, Leuiticus, Numerorum, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Dauidicum, Salomonis Prouerbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, libri duodecim Prophetarum, Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hester, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui autem Testamenti libri vigintiseptem: Euangeliorum libri quatuor, Actuum apostolorum liber vnus, Pauli apostoli epistolæ quatuordecim. Eiusdem ad Hebræos vna, Petri apostoli duæ, Ioannis apostoli tres, Iudæ apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioannis apostoli. Concordat his per omnia Concilium Tridentinum, quod nostra hac ætate celebratur, præterq̃ quòd librum Baruch Hieremiæ nominatim annectit & approbat, atq; deinde post enumeratos hosce, qui de canone dicuntur ecclesiæ catholicæ, libros, ista subiungit: Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habẽtur, pro sacris & canonicis non susceperit, anathema sit. Hos vero libros cum tanta or

Universidad de Deusto
Biblioteca

net maiestas,tantaq; fulciat authoritas, vt nemini vnquam ijs non modò re-
fragari,sed nec de eorum veritate dubitare hactenus licuerit, in ijs tamen omi
bus,quemadmodum de Paulinis epistolis Petrus testatur, cum sint quędam
obscura ac difficilia intellectu,quæ indocti instabilesq;,præsertim hodie,de-
prauent:quanta putamus laude dignos eos,qui suis vigilijs,sua opera atq; la
bore,quæ obscura,lucida: q̄ abstrusa sunt,nobis manifesta reddidere? Quan-
tæ sunt item illis gratiæ agendæ, qui iuxta saluatoris testimonium, nobis la-
borauerunt,nobisq; seminauerunt,vt nos eorum messem introituri, atq; se-
getem vberem capturi,alienis sudoribus epularemur? Fuere enim qui in bibli
orum vnum alterumve librum scripserint commentarios: fuere qui comple-
res sint interpretati scripturæ libros. At vero qui in vtrumuis testamentū scri
pserint,atq; scripturam sacram omnem nobis elucidauerint,perpauci haben-
tur. Inter hos tamen egregie hoc ipsum feciſſe constat Dionysium, nostri or-
dinis Carthusiani virum eruditissimum, nec sanctitate minori conspicuum:
qui præter alios pene innumeros quos edidit, libros, nullum ex canonicis sa-
cræ scripturæ libris prætermisit, quem suis non illustrarit lucubrationibus,
plerunq; quadruplici sensu, quod nemo ante ipsum præstitit, nempe literali,
allegorico,tropologico,& anagogico.Huic præterea id laudis accedit, tam-
etsi nulli non cæterorum sit quoq; sua præminentia singularis, q̄ explanatio
eius cum sit lucidissima,nec parum solida,adeo tamen est nihilominus fœcun
da,vt nihil ad rem faciens,ab alijs dictum,prætermiserit. Vnde accidit vt ada
gijs pene loco receptum sit,nempe:Qui Dionysium legit,nihil non legit. Itaq;
nos omnem nauamus operam,nec corporis viribus, nec sumptuum impensis
parcentes,quo nouos semper esurienti lectori cibos,eosq; cum primis suaues,
ingeramus:idq; vel propterea tanto sedulius,quanto homines impij,ijdemq;
ab ecclesia apostatæ & in fide reprobi,quotidie sacram scripturam perperam
interpretari, eiusq; sensum genuinum, quem spiritussanctus loquitur, nobis
abscondere,corrumpere,atq; mutare nituntur. Nostrum enim arbitror esse,
contra hos virum producere Dei spiritu plenum, qui velut alter Dauid, non
vnius Philistæi tantum, sed omnium etiam Allophylorum, de scriptura no-
bis exprobrantium,audeat valeatq; confutare,expugnare, ac confringere au
daciam. Illi nanq; in ingeniorum suorum viribus astuq; fallendi confidunt,vt-
2.Cor.10 pote superbi ac versipelles:qui cum vel nolunt vel nequeunt(iuxta Paulum)
intellectum suum captiuare in obsequium Christi, non possunt etiam spiritui
veritatis quem ecclesia habet, se subdere, dum Christus nobis interim q̄ eius
veritati ac testimonijs nitimur,vtpote paruulis,humilibus atq; bonis consen
tientibus,dignatur ea quæ superbis hæreticis abscondit, reuelare. Nos enim
Ioan.14. eos duntaxat sequimur sacrarum scripturarum elucidatores,quorum vita ca
15.16. sta & sancta,quorum eruditio ecclesiæ consentanea, atq; ei spiritui veritatis,
Roma.8. qui ecclesiam regit ac docet in omnibus,est subiecta. Cuiusmodi hic vir erat
Dionysius,dum viueret,Deo plenus:q̄d in eo testantur vitę sanctitas,cōtem
Iudas plationum excessus,ac miraculorum gloria. Porrò illi cum sint vnitatis diui-
apostol⁹. sores,contemptores ecclesiæ,rebelles potestati,in Deum quoq; ac in homines
fidefragi, vtpote legum desertores, atq; suorum transgressores votorum, &
ne

ne minimum q̄dem de spū habeant, audent tamen pro sua temeritate scriptu-
ram sanctā tractare,atq; hæreses & impia dogmata,quæ olim ab ecclesia ma-
gna sunt authoritate damnata,reuocare. Ab ijs felix tu Agrippina Colonia te
hactenus seruasti,seruabisq; perpetuo(q̄d speramus)incorruptam,vtpote tot
sanctissimis,tot doctissimis,tot denicq; clarissimis,sapiētissimis & integerrimis
viris referta. Nec est reuera vulgare hoc,quod laudi tuę ꝓpterea accedit,præ-
conium, q̄ ferme sola inter reliquas ciuitates in fide constantissima,etiam eas
quæ nutare videbantur,tua soliditate seruaris. Facis plane quod tuum est. Si-
q̄dem tuo more, vt olim semper, ita & hodie fidei intemeratæ palmam te-
nes. Eam ob rem regio circumiacens omnis, in te vnam ciuitatem hactenus
spectat,parata tuum iudicium seq;,parata quocunq; tu applicueris,sese confer
re. Quid hac laude speciosius? quid præclarius hoc honore? quid denicq; hac
gloria venustius? Ad vnius ciuitatis iudicium, ad vnius Agrippinæ sententi
am,Principes,ciuitates, regionesq; amplissimas pendere? Nec tamen id im-
merito:quippe cum in te sint Consules sapientissimi, integerrimus Magistra-
tus,Senatus prudentissimus,Academia celeberrima,frequentia cleri, qui ho-
nestate atq; modestia, q̄ alibi,viuit maiori: ciues denicq; optime Christiani, q̄
omnes non aliter atq; ad commune incendium extinguendum,certatim cui-
uis suspecto inuisoq; dogmati occurrunt. Neq; enim leuiter prospiciendum
putant,vbi consulto maxime opus est: quandoq̄dem non modò tibi, verum
ciuitatibus quoq; alijs & regionibus multis ex te præberetur ansa deserendæ
ecclesiæ,si,quæ antehac nunq̄ leuitate vsa es,nunq̄ à veritate visa es vacillare,
modò in communem fidei iacturam ac multorum perniciem,rueres. Verum
meliora ac gloriæ tuæ viciniora de te expectamus felix Colonia,cui præter fi-
dei constantiam,obedientia nihilominus ecclesiastica adeò inhæret radicitus,
vt nulla ꝓmissa,nullæ minæ,nulli pseudodoctores, nullæ denicq; sæpius tenta
tæ fraudes,hāc tibi potuerint eripere. Quis enim integritatem tuam corrum
pere potuit vnquam? Hæc vos sapientissimi laudatissimiq; Consules ac Ma
gistratus, hæc vos ornat constantia, hæc vos decet, ô ciues optimi, hæc vos
adeò prædicat fidei soliditas,vt nulla sitis propterea satis laude mirādi, q̄ ma
iorum vestrorum virtute certatis haudquaq̄ reperiri inferiores. Necq; enim de-
generes auitam illam ciuitatis vestræ vultis relinquere aut nobilitatem, aut
gloriam,quibus olim vestri fulsere maiores, q̄ inter quoscunq; hæreticorum
turbines,inter quascunq; tyrannorum regumve persecutiōes, eam qua semel
Christiane fuerunt imbuti,haudquaq̄ fidem deseruere. Vnde quēadmodum
ipsi vobis,ita vos posteris vestris eandem quasi per manus inconcussam tra-
dere curatis. Eapropter felix Agrippina, non frustra nec absq; diuino credi-
mus omine factum, vt tribus Magis atq; Regibus in fide gentium olim pri-
mitijs,tibi missis, tribus pariter coronis tu quasi cælitus tibi destinatis, insi-
gnia tua religiosissime venustares: quppe quæ Imperij prima ciuitas atq; fidei
corona,& appellari & esse,tua virtute & constantia meruisti. Habeant igitur
aliæ ciuitates vel hodie in Imperio magnos,tamen vacuos,honorum titulos,
vtpote quibus earum opera non respondeant. Tu interim virtutum laudem
ac honorum culmina possides:quippe quæ meritorum præminentiam tibi fere

Universidad de Deusto
Biblioteca

sola vendicaueris,cunctisq; propterea(quod par est) ciuitatibus anteferaris. Vides nunc, ni fallor, quanta tibi profuerit consiliorum tuorum maturitas, qua nihil præcipitanter,nihil temere, nihil denique oscitanter (vt vbiq;)agere soles: ita in fide quoque nihil abieceris, nihil à patrum ecclesiæq; placitis recesseris,nihil detraxeris cæremonijs pijs, nihil denique in ritu officioq; mutaueris ecclesiastico. Quæ omnia,si hodie etiam à morte resurgerent apostoli, neque meliora,neque castiora possent statuere,tametsi sacratissima quæq; impium abusum, bonis omnibus execrabilem,sentiant. Itaque vides nunc ipsa tuam prudentiam,quàm consulte egeris,in germana illa fide,in vera obedientia ecclesiæ (qua quotquot sancti, quotquot martyres, quotquot clari fuere miraculis, vixerunt) perstans: quando etiam e diuerso cernis interim tot ciuitates,olim quidem dum in fidei & ecclesiæ vnitate perstiterunt,florentissimas:nunc vero,quia pestifera hæc dogmata receperunt, in priscis illis hæreticis à patribus atq; vniuersa ecclesia damnata,& e Luthero huiusq; viperę geniminibus iampridem renata,quomodo confestim ab omni pietate,à Dei cultu,ab amicitiarũ fœdere,à pace,à fide, à virtute, ab omni denicq; honestate factæ sint alienæ, atq; quouis humano questu deplorandæ. Pater cõtra filium, & filius à patre diuisus est. Vxor à marito dissidet. Inter amicos iurgia permanent,atq; iuxta saluatoris testimoniũ,Inimici hominis,domestici eius. Quid enim tam cito humanam soluit amicitiam, quid magis discordiam fouet,qd minus potest conciliare homines,q̃ fidei disparilitas? Nullam hodie paganus init gratiam cum fideli.Iudæo cum Christiano haudquaq̃ conuenit. Nec Iudæo Mahumetanus consentit. Lutheranus vero Christiano nunq̃ esse potest amicus,immo ne Zuingliano qdem. Hoc enim in Lutheri virulento fœtu satis est manifestum, q̃ se mutuis concidant vulneribus,q̃ nihil consentiant,nisi vbi orthodoxæ pariter queant nocere fidei. Quocirca vbicunq; ab ecclesiæ vnitate deficitur,omẽm amicitiam Christianam exulare necesse est:quandoquidem inueniuntur qui in fide perseuerent, quibus ea de re non maior potest esse fidutia ad hæreticos,q̃ ouibus ad lupos. Hæc tu videns, & solita circunspectione tua perpẽdens, q̃ omni sint honore spoliatæ ciuitates, vbi fidei præcessit defectus,ecclesiæve desertio,quãq; ciues boni illic inter seipsos contabescant,vbi sub iugum pessimorum nebulonum atq; heluonum fuerint redacti,quos in tres quatuorve impietatum turmas diuisos tolerare coguntur, alieno periculo prudentior facta es. Perinde enim tibi eadem iamdudum contigissent, nisi prudentissimis atq; Deũ timentibus gubernata esses viris. Qui patriæ patres atq; optimorum ciuium tutores effecti,ciuitatem te augustissimam à pestifera hac contagione seruarunt,& hominũ corruptores zelo Christianissimo exterminauerunt. Semper enim in te (q̃d ad gloriam tuam taceri non debuit)persecutionem sunt passi hæretici,quo boni pacem haberẽt. Porrò q; incorrupta manes & tuta,integerrimis ac spectandæ virtutis optimatibus atq; consulibus tuis acceptum referas oportet,q̃ labem hæreticam oẽm, maxime vero Lutheri dogmata,& alia ex his pullulantia,non aliter atq; ciuitatis certissimam pestem, auersantur atq; propulsant. Quid multa? Senatus omnis(quo vix hodie est alibi prudentior atq; integrior)mauult suorũ maiorum

Mich.7. Matt.10.

rum atq; assuetæ probitatis tenere vestigia, q̃ noui aliquid, quod tam cõstat esse pestiferũ,inuestigare. Felix igitur nunc & es & diceris Colonia Agrippina,quæ iustitiæ semitas,quas tanq̃ hæreditarias tibi relictas tenes,etiam exteris tuo exemplo cõmonstras:sensura tandem,quãtam tibi ipsi gloriam, quantam ciuibus pacem,quantam denicq; vniuersis q te incolunt, compares cõcordiam: vt taceam interim,quale quantumve à Deo acceptura sis virtutis præmium. Siquidem ad nihil aliud videris extructa, q̃ vt diuinæ humanæq; leges in te doceantur,& tua vniuerso orbi eruditio prosit. Nam ad omẽs fidei tuæ exemplar iamdudum peruenit. Nec est quem famæ tuę odor bonus non reficiat. In orbe vniuerso fama olim es celebratissima:nec gens est hodie, quæ opinatissimam non audierit Coloniam, nimirũ fidei tuæ constantia & morũ integritate vbiq; te diuulgãte:q̃uis quod compertissimum est,non hac tantum laude sis celebris, sed omnifariã inter reliquas caput efferas vrbes. Quid est enim quod pietatem redolens, in te non abundet? Aut qs splendor, quæ claritas,quæ diuitiæ,quæ merces,quæ disciplinæ, quæ artes tibi desunt? aut quid est alibi præclarum,mirandumve,quod in te non præmineat? qppe quę non solum cum alijs certare, sed etiam præstantissima quæq; vincere vales. Verũ cum nostri non sit instituti,singula hic recensere, nec panegyricon scribere,vt nihil vnde queas laudari,taceamus:idcirco nõ hic æquissimã ciuitatis politiam recensemus,non ciuium laudatissimos mores,vtpote modestia prudentiaq; singulari insignes,nõ denicq; pulcherrima templa sanctorum reliquijs refertissima,nec monachorũ virginumq; Deo dicatarum greges,sed nec superbissimas qdem ædes,amplissimaq; palatia,quibus tota es ornatissima, referimus. Olim hæc fecimus,vbi Francis,quasi totam depictam ob oculos quo potuimus sermone, te cõmonstrauimus. Interim tamen non est prætereundum, q; cũ doctissimi viri quotidie in te nascant̃, cum libri quoquersum ex te mittant̃ ad Christianę pietatis eruditionem & ædificationem ecclesiæ,nobis omino videbat̃ necessarium, q tuam maximopere gloriam zelamur, Dionysij libros,vtpote ecclesiæ suffragium,ex te in medium dari. Est enim doctor non inter infimos censendus,vtpote q plus omnibus laborauit,immo cui in librorum editiõe,in sacri studij assiduitate,in frugis quã ecclesiæ attulit,vbertate, non facile qspiam est anteferendus. Certabãt igit̃ iampridẽ non leuiter aliarũ ciuitatum bibliopolę & impressores pro Dionysij libris excudendis. Verũ hic tibi debebat̃ honor,cui nullus non debeẽ ab ordine Carthusiensi,qppe cui tu iam olim dederis initiatorem. Siqdem beatissimus Bruno primus oim Carthusiensium,q ad stupẽdum olim miraculum, dum in Theologia Parrhisijs magister legeret,cõpunctus,ad eremum intra Sabaudiæ fines confugiens,primus ordini & nomen & exordium dedit,hic tuus ex nobilibus parentibus natus est ciuis. Eam ob rem qcqd ex ordine hoc nostro frugis in ecclesiam ꝓdit, post Deum huic tuo est ciui tribuẽdum,atq; in tuã gloriam referendũ,cui nostra pariter omnia seruiunt studia. Nec debuit huius nostri Dionysij producẽdi gloria fraudari, ciuis tuus ac senator ornatissimus D. Petrus Quentel, q ex officina sua literaria vetustissima,alios tam multos dedit authores,idq; suis impẽsis,suis periculis, suis denicq; sudoribus, ne thesauros mundo nõ ꝓ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

duceret abſconditos. Quid enim vir ille non faceret ad patriæ ſuæ decus, ad ciuium gloriam, ad perpetuam denique poſteritatis ſuæ memoriam, qui ſuopte animo paratiſſimus eſt ſtudioſis omnibus prodeſſe? Huic igitur committi debuit exornandus Dionyſius, atque ſeculis euulgandus, hoc præſertim æuo, quo vetus nouumq; teſtamentum quanto auidius legitur, tanto vtiliꝰ explanatur. Hortabatur ad hæc quoque, & non parum promouit primus omnium Reuerendus pater Cõradus Kollin, Dominicanæ familiæ in Theologia profeſſor ac regens, vir certe & pietate & eruditione incomparabilis. Qui licet ipſe (præter multa alia) grande opus, ſtudioſis omnibus vtiliſſimũ, nec ſuo vel ordini vel ætati inglorium meditetur, optauit tamen vehementer & perſuaſit, vt præiret Dionyſius. Hunc itaque Dionyſium vobis integerrimi Conſules, Magiſtratus, Senatores, Ciuesq; vniuerſi, præſertim quidquid circa Moſis pentateuchum lucubrauit, tanquam bibliorum caput, nuncupandum ſeruauimus, quo ſimul nos ordinemq; noſtrum vniuerſum veſtræ tutelæ, veſtroq; patrocinio commendaremus. Cui enim magis congrue debuit ſacræ ſcripturæ caput, Geneſis videlicet ac Moſis lex, dedicari, quàm ei ciuitati & genti, quæ non ſolum ſcripturam, verumetiam ſcripturæ ſenſum, quem eccleſia ſpiritu Dei erudita, nobis contradidit, præcipua deuotiõe tenet? Vnum hoc poſtremo oramus ſupplices P.C. præſtantiſſimi, vt hanc operum noſtri Dionyſij, quí olim in veſtra ciuitate & ſtuduit, & publice prælegit, nouã editionem, nobis non tam laborioſam, quàm multis ciuium veſtrorum (vt ita dicam) lucroſam, in bonã partem accipiatis. Etenim ſpes nobis optima eſt, per horum operum editionem (D. Auguſtini opera quantitate plus duplo ſuperantium) multo plures ædificatum iri, non ſolum in doctrina ſana, verumetiam in pietate vera & morum probitate, quàm ædificati ſunt iam quindecim annis vltrà, per libros contentioſos, & per ſuperuacuas de rebus fidei diſputationes. Faxit Deus Optimus Maximus, vt recuperata pace & vnitate eccleſiæ, ocioſis & amarulentis circa fidem contentionibus nihil amplius ſit opus. Id fiet, ſperamus, vbi aduerſarij noſtri in ſe reuerſi, corde contrito & humiliato cœperint priſcis potius & ſanctis patribus credere, quàm propriæ prudẽtiæ inniti. Hoc enim multo & ſalubrius & tutius fuerit. Illi nanque patres antiqui procul ab omni ſuſpicione harum contentionum remoti, abſque omni affectu prauo & peruerſo, nudam fidei Catholicæ veritatem in ſacris literis perquiſierunt, ac perquiſitam in ſcriptis poſt ſe abſq; inuidia reliquerunt, in profectum cuiuslibet, in odium nullius. Pietas etiam actionum & ſanctitas vitæ indicat, eos propius attigiſſe & gratiam Chriſti, & afflatum Spirituſſancti, vt merito debeamus eorum expoſitionibus & ſententijs plus tribuere, & ſecurius acquieſcere, cẽſ noſtris propriſs. Valete felices honoratiſſimi Conſules, Quæſtores, Magiſtratus, Senatus, ac ciues optimi vniuerſi.

Dilecti filij, ſalutem & apoſtolicã benedictionem. Quod ſemper à veſtra pietate expectauim⁹, ſupplicesq; à Deo implorauim⁹, vt vſa ciuitas, olim Romani imperij inſignis Colonia, deindeq; Chriſtianæ pietatis ſolida in iſtis regiõibus columna, pollẽs opibus, robuſta viribus, celebrata literis, tãta circũſtantium hæreſum propinqtate ſe illæſam Deo cõſeruaret, & ſi qua ſui parte corruiſſet, Dei munere cito conſurgeret, id cum ſumma noſtra lætitia, veſtra maxime filij Senatus pietate & conſtantia factum eſſe & continue fieri audimus: idq; ad nos iam vndique nunciatur. Agimus itaque diuinæ miſericordiæ gratias, quòd inſignem ac percelebrem veſtram ciuitatem à ſatanæ venenis tutata eſt, ſanctamq; Coloniam re & nomine effecit. Vobis autem filij quas poſſumus laudes paterno affectu reddimus, quanquam multo impares eas veſtris meritis iudicamus. Veſtra enim virtus & conſtantia, non ſolum ſibi ad ſalutem, verum cęteris proficiet ad exemplũ, ſecuturis authoritatem tam inſignis, tamq; eximiæ (nedum in Germania, ſed etiam in cuncta Europa) ciuitatis. Vos vero filij dilectiſſimi, vtinam occaſionem aliquando habeamus noſtrum erga vos paternum ac peculiarem amorem exhibendi: cuncta vobis quidem anniteremur ſigna oſtendere paternæ noſtræ erga vos ac feruentiſſimę charitatis. Hortamur magis ex abundantia affectus noſtri, quàm quòd neceſſe id vobis arbitremur, vt in cœpto pietatis curſu perſiſtatis. Primum conſulturi ſaluti, deinde etiam gloriæ veſtræ, atque à Deo ipſo (cuius veram religionem à patribus acceptam tuemini) immarceſcibiles meritorum cumulos adepturi. A nobis vero, & ſereniſſimo Cæſare omnia expectaturi, quæ ab amantiſſimis parentibus in pientiſſimos filios conferri poſſint. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, ſub annulo piſcatoris, die viceſimanona Nouembris, milleſimo quingenteſimo triceſimoprimo, Pontificatus noſtri anno nono.

EX CHRONICA DE TEMPORIBVS MVNDI.

Agrippina Colonia, quæ ad ſiniſtrum Rheni latus ſita eſt, locus & ſitu & flumine clarus & populo, temporibus Aeneę Troiani ante Chriſti natiuitatem anno mundi 5179. à quodam Troiano, Colono nomine (vt Sicardus Cremonenſis refert) initium ſumpſit. ſed poſtmodum Claudij imperatoris iuſſu, qui Agrippinæ maritus fuit, Vbiorum populis à Sueuia fugatis, inſtaurata extitit, & ab Agrippina vxore, ex eorum progenie ducta, appellarunt. Quam vrbem ſic conditam Vbij populi habitare cœperunt. Veriores tamen hiſtorici omnes aſſerunt, quòd Marcus Agrippa Coloniæ illius author fuit: qui licet multa domi, multa foris præclara conſtruxit, illam tamen ex oĩbus dignam cenſuit, cui ſuum nomen imponeret, ædificator ac bellator egregius, dignusq; habitus quem Auguſtus ſibi generum ex toto orbe deligeret, non qualiſcunque filiæ, ſed dilectæ, ſed vnicæ, ſed auguſtæ. Is vrbem in æmulationem Treueris opulentiſſimã ordinauit, vt ſeditiones Galliæ comprimere poſſet. Hanc nonnulli Coloniam Romanorum dixerunt. Quæ ciuitas cum Romanorum ſocia eſſet, fatali igne conſumpta eſt. In qua Capitolium & ædificia, & ritus Romanorum inſtar fuere, & adhuc nonnulla extant. Habet enim Capitolium ad effigiem Romani. Videtur ibi templum vrbe media pulcherrimum, quanuis inexpletum, quod haud immerito ſummum vocatur. Magorum ibi regum corpora, ab ortu vſque ad occaſum tribus ſaltibus tranſuecta, quos ad ætherem quõdam regem, ad præſepia vagientem, cum muneribus veneratos legimus. Hæc libera ac inſignis vrbs metropolis eſt, cuius Archiepiſcopus Romanum eligit Imperatorem. In ea multi ſcientia & ſanctitate claruere viri: quorum de numero Seuerinus ipſius vrbis epiſcopus, Et Albertus Magnus, cuius corpus apud Prædicatores obſeruatur. Ibi ferme ſeptingenti ex legione Thebeorum curſum ſui agonis compleuerunt. Vrſula quoque cum vndecim virginum millibus, & alij nonnulli in ea martyrium promeruerunt. Mirum autem eſt, quanta ibi ciuilitas, quæ vrbis ſpecies, quæ virorum grauitas, quæ munditiæ matronarum. O nimium felices Rheni accolæ, quorum ille miſerias purgat Germaniæ ſuperioris, nec Iſter nec Albis Italicorum, nec Padus vnquam valent purgare, nec Tiberis.* pigriora ſunt hæc flumina. ¶Hæc ex Chronica quam vulgus Norenbergenſem vocat.

¶F F. de Cenſi. L. i. Fi.

¶In Germania inferiori Agrippinẽſes Italici iuris ſunt, id eſt, tributa Cæſari non præſtant.

IN

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN PRAECLARAE VRBIS AGRIPpinæ Coloniæ laudem, Carmen Heroicum, Authore Buschio.

POrrige Pieriam sitienti Castalis vndam
Musa tuo vati, cupido mihi redde sonoram
Diua lyram, residesq animos, sensusq labanteis
Desidiam somno, desueta ad munera verte:
Et mea tristitiæ detergens pectora nube,
Imbue Pympleis arentia guttura lymphis,
Conatusq iuua, quibus ordiar edere carmen
Vrbis ad Agrippæ laudes, & nobile nomen
Illius (his nostris præsentia Numina votis
Si mereor, si dat vires mihi Phœbus Apollo,
Ingenijq rudis si vento implenda secundo
Vela, sinusq regit, placidam si commodat auram
Aeolus) audaci mittam trans æquora cantu,
Perq omneis spargam populos, tradamq legendum
Qua Romana patet facundia, sermo Latinus
Qua penetrat, latas & qua diffusa sub oras
Gens hominum Latiæ celebrat commercia linguæ.
¶Huius primæuos alius scrutabitur ortus,
Quamq vetus, vel quo sedem hanc fundauerit euo,
Quo duce, num priscus satis monitisq deorum
Condidit hanc aliquis tanti moliminis vrbem
Heroum sanguis, vel dijs genitoribus ortus:
Vt Clarij supplex Phœbi responsa secutus
Cadmus, in Aonia posuit noua mœnia terra.
Et Teucer quondam forti Telamone creatus,
Laomedonteæ post tristia funera Troiæ,
Ambiguam in Cypro socijs Salamina locauit.
Hæc ego non agito, sed commemoranda relinquo
Pòst alijs. mens est nobis, præsentia tantum
Dicere, quæ facies vrbis sit, quale virorum
Ingenium, quibus & studijs, quibus artibus omnem
Impendant operam, morum quæ cura bonorum.
¶Ipsa igitur moles vrbis pulcherrima, latæ
Et nitidæ surgunt tectis sublimibus ædes,
Quas dicas vel templa deûm, vel culmina regum.
Tantus vbique decor, tam celsa fronte minantur,
Despiciuntq solum, patulis tam clara fenestris
Se lux insinuat, tam multas continet aulas
Vna domus, totq excludunt hypocausta pruinas
Hyhernas, gelidosq vetant fæuire Decembres:
Tam pulchri thálami, tam blanda cubilia, crebris
Atque aptis discreta locis, fabreq polita
Arridենt strato lectis genialibus antro.
Sub pedibus varijs calcas asarota figurit.
Quicquid Apellæi celebres pinxere colores,
Parrhasiæq manus, picturis cultus vterque
Magnificis paries imitatur, & aula venustis
Fulget imaginibus, spatium nec in ædibus vllum
Cessat iners, cultuq carens, sed margine pleno
Cuncta micant tabulis pictis, aut aspera ignis.
¶Quid foræ? quid dicam nitidas sine sorde plateas,
Feruentes hominum turbis, cœtuq frequentes?
Quid tibi præcipites, quæ cingunt mœnia, fossas?
Quid murum turresq loquar? nisi nomina ficta
Essent Cyclopes, hæc mœnia dicere possem
Fortibus artificum dextris fabricata Cyclopum,
Aut Amphionij dulcedine condita plectri,
Treciave lyra, subструctave pectine Phœbi,
Quo labor Iliacus, quo Pergamus ardua quondam
Creuit, & aereas admonit nubibus arces.
¶Nunc si diuitias quis contempletur, & ipsas
Vrbis opes, auibus (credo) fundata secundis,
Ominibusq bonis, necnon ducentibus astris,
Necnon & superis lætis, hæc mœnia dicet.
Omnia sic largus fortunæ riuus inundat
Tecta, domosq suo sic felix copia cornu
Omneis fœcundat, sic fors opulenta penateis.
Sed quia non auri laudem vis multa meretur,
Nec Crœsi, nec tota Midæ congesta metalli
Pondera fulgentis, nec quicquid Dalmata diues
Nec quicquid suluis auidus fodit Astur in aruis,
Nec quæcunque olim populo tributa pependit
Romano, Libyci speculatrix clara profundi
Carthago, regnumq Iubæ, Cereris q Triquetra
Fertilis, & parui Iouis incunabula Cretæ,
Ni ratio possessa simul dispenset & vsum,
Ni prudens animus, ni mens collecta vigensq,
Ingeniumq sagax certis humana gubernet
Finibus, & monstret legemq vicemq fruendi.
¶Ad mores ideo nunc, & laudabile gentis
Atque vrbis studium veniam, ritusq probatos,
Virtute & plectro nobis meliore canendos.
Iam si nosse libet quæ sit cultura, vel ipsos
In superos pietas, saxis extructa superbis
Grandia templa deûm, suluoq ornata metallo
Adspice, & excelsis pendentia tecta columnis.
Adspice & ad sacras hominum quæ conuenit ædes
Turba, preces & dona ferens. aduerte, quis ordo
Officijs, quàm casta cohors symphonia miscet,
Quanta ministerijs diuinis cura locatur.
Omnia qua peragant sacra solicitudine Mystæ.
Si te relliquiæ delectant, corpora si te
Sancta mouent, en iustorum venerunda Magorum
Limina, quos Christi sacra ad cunabula duxit
Conspicuum sidus Phœbi nascentis ab ortu:
En tibi virgineas acies, fulgore rubentis
Martyrij illustreis, seruati & flore pudoris,
Vrsula quas tanti dux agminis, alta, potensq
Sanguinis & sceptri, fidei sed honore micantis
Clarior, aduexit Rheni per amœna fluenta
Littus ad hoc nostrum, fideiq animauit amore
Fundere pro Christo castam per vulnera vitam.
Egregias pietate animas circunspice, princeps
Inclytus & fortis Gereon quibus impia fregit
Idola, & cælum meritis accepit, & istos
Purpureo vincens decorauit sanguine muros.
Omnia si libeat sanctorum corpora iàm nunc
Commemorare mihi, sacrataq pignora, tantas
Delicias, tot thesauros, felicia quos hæc
Mœnia conclusos gemmis venerantur & auro,
Deficiet tempus, citiusq ego tecta domosq
Tantæ vrbis, serie, numeroq & carmine dicam.
¶Sed modò cõuersis numeris, mea carmina mores
Ciuileisq operas alacri mihi ludere versu
Incipiant. iuuat huc plenis decurrere velis.
Sobrius, assiduus, vigil, ingeniosus, acutus,
Prouidus, humanus, solers, patiensq laboris,
Desidiæq fugax, & inertis strenuus oci
Contemptor, non vota gulæ, non gaudia ventris
Diligit, aut vegetos hebetantia pocula seusus.
Sed frugi est victu populus, parcusq quietis,
Vtilium q sagax, rebus qui tempora seruat
Opportuna suis, momentaq singula librat,
Ne pereant. pigræ prælanguentiq resistit
Segnitiæ, turpiq vetat rubigine torpor
Inquinet ingenium, iuuenesq efœminet artus.
Colligit, & (ratio si monstrat tempora) spargit,
Diuitiasq facit pulchri instrumenta fauoris.
Et quid sit virtus, nouit, qui splendor in illa,
Nomina præcipuè quę numine traxit ab ipso.
Exigit hic totam felix industria vitam,
Et steriles cunctis nugas eliminat horis.
Festa q lux quoties (explosa ignauia tantum)
Huic populo alternat intermittitq labores,
Non tamen indulget ludo cuicunque iuuentus,
Ocia nec perdit: sed sese exercet in illis,
In quibus ingenui lucent vestigia moris,
Per quæ proficiant vires, & robora crescant,
Vnguibus à teneris vsu durata lacertis.
Ergo aut veloci contendunt agmina cursu,
Aut vigili saltu ceruos æquante fugaces,
Aut altos amnes, & flumina rauca natatu
Exuperant. credas lasciuum innare profundo
Sicamo Glaucum, vel in æquore Protea notum
Carpathio, aut vitreas Tritonem errare per vndas.
¶Hic feruet, ludit q pila formosa iuuentus,
Hic ineunt nitidam iuuenilia corda palæstram,
Hic iaculo, hic disco certant, celeriq sagitta:
Exercentur equis alibi, subiguntq feroces.
Frenaq nunc laxant, pressis nunc stare lupatis
Alipedes cogunt, nunc colla comantia flectunt
In gyrum, & toto spectantur equiria campo.
Inde alios videas longis certamina contis
Per ludum ferere, & strictas vibrare secures,
Monstratumq locum referente tonitrua glande
Percutere, euentu nusquam cessante, nec arte.
Id genus armorum, priscis hæc machina seclis
Incomperta fuit: nuper Germania pugnax
Militiaq potens hanc primum ostendit, & hosti
Obiecit trepido, sonitumq ictumq pauenti.
Quam Mars & Bellona soror, simul armipotentes,
Vt vidêre, statim veterum risere parentum
Balistas, falces, catapultas, robur Epei,
Quod nobis aries mutato nomine fertur,
Trabs ingens, teloq rigens in vertice primo,
Mœniaq incursans erata hostilia fronte.
Cuncta Syracusi risere inuenta magistri,
Macellum quibus ille mari terraq fatigans
Sustinuit solus, totiesq repressit ab vrbe
Pugnantem castris, & dissulit arte triumphos.
Hæ iuuenum curæ sacris festisq diebus,
Post res diuinas vrbis de more peractas,
Inde ad tutelam patriæ, quum fœuit Enyo,
Deligitur miles patiens algoris & æstus,
Nullis ærumnis cedens, nullumq laborem
Aut onus armorum fugiens, hostemq ferire
Doctus, & ex omni famam laudemq periclo
Ferre animis auidus, patriæq iubentis amore
Promptus in aduersum, qualem grauis Allia vidit
Fortunam ruere, atque imitari in puluere diro
Cannarum cæsos, Cremeræq ad flumina victos,
Corporibusq suis, quasi vallo excludere bellum.
Nec temerè inuenies dapibus vinoq grauatum,
Immemoremq sui, lapsantem, & luxa trahentem
Ilia, & indigni dare prætereuntibus ansam
Materiamq ioci. cauet hæc opprobria semper,
Dedecus hoc vitat sæuo cane peius & angue.
¶His aliam adiungit gens prudentissima laudem,
Quòd non diuitias solum putat esse decori
Vrbibus, & magnos infiniti æris aceruos,
Nec tantum validi robur prodesse lacerti,
Sed doctos celebresq viros vel maxima censet
Ornamenta loci, & rerum decora alta suarum.
Omneis ingenuas hinc miro amplectitur arteis
Et colit affectu, veroq hæc semina cultu
Auget, vt est altrix studiorum maxima, & isto
Nomine par claris (quas Græcia iactat) Athenis.
Quid? prius arboribus syluæ, lignisq carebunt,
Aequor aquis, montes vmbris, & gramine campi,
Frigore tristis hyems, ver flore, & frugibus æstas,
Quam careat doctis claris q Colonia felix
Prudentum ingenijs, & respondere paratis,
Ad quodcunque velis in qualibet arte mouere.
Hic æternorum diuinorumq capaces,
Et quicquid meminit scripturæ pagina sacræ
Hic qui iura sciunt, legumq ænigmata soluunt,
Hic oratores, medici, stellaeq professi,
Hic sophiæ, hic habitant Phœbei fontis alumni,
Castalijq laris, magni primordia mundi,
Et veteres annos, transactaq secula docti.
¶O vos felices, & blando sidere natos
Indigenæ pueri, quibus omnia sacra Mineruæ,
Omneq doctrinæ genus intra mœnia vestræ
Semper adest patriæ, laribusq hæc penè paternis
Omnia combibitis cum lacte, & ab vbere matris:
Propter quæ innumeri lõginqua per æquora vecti,
Et terras alio sermè sub sole repostas,
Huc properant iuuenes, magno non absq labore,
Vt possint olim parta cum laude reuerti
In patrum amplexus, atque obuia colla suorum.
Præclarè hic igitur pubes studiosa docetur,
Quod satis ingenijs sit quantumcunque beatis.
Non tamè est bona pars iuuenum contenta paratis
Hic animi precijs, quanuis hic fonte perenni
Artes quæque fluant: peregrina sed omnia latè
Gymnasia explorat, cupiens maiora parare,
Plura q spectatis: quod sanè vertice toto
Approbo conniuens. quis enim reprehendat ineptus,
Quod summi fecere sophi, Plato clarus, & ipse
Pythagoras? quorum patriam dimisit vterque,
(Vt taceam reliquos) atque extera visere regna
Aggressus, varios mores cognouit & artes,
Ne tantum (quanuis doctas) loqueretur Athenas.
Sic postquàm satis hic studij annorumq videtur
Artibus impensum, generosa exempla secutus
Hic petit Insubres, & Ticinensia doctis
Littora amata viris, petit hic Antenoris arcem,
Euganeosq lareis, hic te Ferraria diues,
Strenuus accedit, trifido quam gurgite cingit
Eridanus, superi vagus hospes & aduena ponti.
Alter ad Aemiliam tendit, Rhenumq minorem,
Felsineosq focos, Alphææ mœnia Pisæ
Alter adit, quidam Senonum de nomine Senas,
Quidam Thyrrenis Perusinam in collibus vrbem,
Plures Dardaniæ subeunt palatia Romæ,
Quæ quondam signis domuit victricibus orbem,
Subq suo tenuit terras atque æquora regno.
Trans Ararim plerosq rapit Rhodanumq, videdi
Discendiq calor, doctos vbi Sequana fluctu
Parrhisios intrat, tumidisq perambulat vndis.
Vt Germanorum taceam non indiga laudis
Gymnasia, & multis fama celebrata sub oris.
Sic plebs, sic populus, priuataq pectora, degunt,
Pignoraq eruduunt, sic remq domumq procurant.
Hactenus hæc illis cecinit mea carmina Clio.
¶Nondum est ad patres ventum, clariq Senatus
Concilium. certe hic alijs iam viribus esset,
Hic opus ingenio maiore, altoq cothurno.
Longè hic me vinci fateor, mea carmina tantis
Cerno indigna viris, humerisq hæc pondera musæ:
Quam, labente genu, nimio sub fasce laborum
Cassuram video, & ludum doctis risumq futuram,
Laturam & piperi tunicas, thuriq Sabæo,
Ni potius taceat, quàm pauca indignaq versu
Proferat exili, & plectro deliret inepto.
Nullum hic ingenium, nulla est facundia, nullum
Eloquium. tantis animis meritisq virorum
Vena mihi est impar. sedet ordine Brutus in isto
Assertor patriæ, Gallicq procella Camillus.
Hic & Caonio non corrumpendus ab auro
Fabricius, Curiusq regunt, hic Scæuola pugnax
Legibus, Attilius præstat fide, & Appius ore
Magnanimo pacem Pyrrho monet esse negandam,
Amissa incutiat quæ maiestate pudorem.
Hic Marcellus adest, vinci qui posse ferocem
Hannibalem doceat, hic qui cunctando retardet
Eludatq ducem Fabius dictator eundem.
Consulit hic dubijs placidi sapientia Læli.
Fulminat hic patrijs (cum res sic postulat) armis
Scipio, cui nomen virtus struit alta superbum.
Hic sanctus grauitate Cato, pietate Metellus,
Iustus Aristides, Phocion bonus, Otriades q
Clarus, deuoto patriæ pro laude cruore.
¶Non ego (si sapio) tantum mihi carmine sumam,

A pietate ac sanctorum reliquijs.

Laus à sanctorum ædibus.

A foris, plateis, mœnijs, fossis, turribusq.

Ab opulẽtia cornuq copiæ rerum.

A cultu virtutis.

Aut

Ab agilitate, varioq iuuentutis officio.

Ab oĩm bonarũ artiũ ꝓfessione celebriq doctorum virorũ copia.

A numero so alienigenarum in Coloniensem Academiam accessit.

Laus abiti clyto prudentiq Senatu.

Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

Non ea vis ſtudijs, nec tanta audacia, noſtris,
Taleis ieiuno tantos q; vt poſſe referre
Me rear ore viros, laudem q; æquare canendo.
quàm vigili cura tantæ vrbis commoda, rem q;
Communem, tantam molem, populi q; ſalutem
Suſtineant, rerum qua mente negocia tanta,
quoue animo ſubeant, quo clauo proſpera pacis
Otia, quo rigidum moderentur pectore Martem,
In verbis ſit quanta fides, in iudicijs q;
Iuſtitia, in lætis ſit quanta modeſtia rebus,
quanta q; in aduerſis conſtantia, dura ferendi
quale viris robur, præſentis temporis acta
quàm cauta ratione putent, quanq; arte futuris
Caſibus occurrant, qua dexteritate latebris
Implicitum euoluant verum, vtiliora q; cernant,
qua lites vulgi ſedent, qua iurgia lance,
Vel quo iure regant, quo cultu & honore decorent
Virtutem, & damnent qua libertate nocentes:
Cõcluſio. Hæc & mille alias virtutes, clara q; geſta,
Atque ſophocleo tantum celebranda cothurno,
Vel (de quo inter ſeptem vrbes certatur) Homero,
quum videam tenueis noſtras excellere longè
Viriculas: ne tantarum veſtigia laudum
Deterat ingenij culpa & vena arida noſtri,
Cedo volens, dextram q; premo, citharã q; recondo,
Cunctaq; Mœonijs linquo hęc monumenta poetis
Integra, & à dignis ſolum pangenda camœnis.

EX SANCTORVM HIſtorijs & Chronica felicis Coloniæ Agrippinæ.

RÆnobilis totius Alemaniæ ciuitas, & ſancta metropolis Agrippina Colonia, vndecim habet ac cleſias collegiatas, quarum prima eſt ecclesia ſumma Archiepiſcopalis, fundata in honorẽ ſancti PETRI apoſtoli. In qua requieſcunt venerabilia corpora trium Regum Magorum, trium martyrum, Felicis, Naboris, Gregorij Spoletani, ſanctæ Irmgardis, & caput ſancti Silueſtri Papæ, ſuperior medietas baculi, & catena ſancti Petri. Secũda eſt fundata à ſancta Helena imperatrice in honorem ſancti Gereonis & ſociorum eius 318 Thebeorum, & ſanctorum Gregorij & ſociorum eius 360 Maurorum, quorum corpora cum multis alijs martyribus in eadẽ ecclesia honorificè reſeruãtur Tertia eſt ſancti Seuerini, ſecundi Archiepiſcopi Colonieñ, qui floruit circa annum dñi 400. cuius ſanctiſſimi corporis ſacræ reliquiæ in preciosiſſima recõdita tumba, ſingulis ſecundis ferijs ab incolis deuotione præcipua viſitãtur. Quarta eſt ſancti Cuniberti, qui fuit ſeptimus archiepiſcopus Colonienſis, in deaurata tumba ibidem, cũ duobus martyribus presbyteris, Eualdo albo, & altero Eualdo nigro, etiam in deauratis & argenteis tumbis quieſcentes. Quinta eſt ſancti Andreæ. Sexta eſt ſanctorum Apoſtolorum, in qua quieſcũt ſancti martyres Felix & Adauctus cum reliquijs alijs multis. Septima vocatur MARIAE Ad Grad⁹, in qua requieſcit ſanctus Agilolph⁹, 14. Archiepiſcopus Colonieñſis. Octaua eſt ſancti Georgij gloriosiſſimi militis & martyris CHRISTI, cuius brachium & gladius, quo draconem interfecit, & multæ aliæ reliquiæ ſanctorum deuotè à populo ibidem conſpiciuntur. Nona eſt vndecim millium virginum, in qua theſaurus ſanctarum virginum & martyrum, & corpus ſancti Hippolyti martyris, continentur. Decima ad ſanctam Cæciliã, vbi quieſcit ſanctus Euergillus martyr, & tertius archiepiſcop⁹ Colonienſis, & ſanctus Paulinus in tũbis deauratis. Vndecima, ad ſanctam MARIAM in capitolio, vbi corp⁹ ſancti Vitalis martyris, & multæ ſanctorum reliquiæ annuè cum magnis indulgentijs oſtenduntur populo. ¶ Habet etiam Colonia quindecim monaſteria virorum. Primum eſt ſancti Pãtaleonis, ordinis ſancti Benedicti, vbi quieſcũt ſanctus Albinus, Maurinus, Pãtaleon martyres, & ſanctus Bruno 25 archiepiſcopus Colonienſis, & frater imperatoris Ottonis primi. Secundum, ad ſanctum Martinum maiorem, eiuſdem Ordinis, vbi glorioſum corpus ſancti Eliphij martyris decẽtiſſimè reſeruatur, & ſimiliter plures reliquiæ per ſingulos annos palàm exhibentur. Tertium eſt Carthuſienſiũ, apud quos eſt portio Tunicæ Domini ſaluatoris, cuius fimbriam mulier ſanguine fluens tetigit, vnde vſque hodie multarum infirmitatum fiunt curationes. Mappa integra, quam beata virgo MARIA ſuis benedictis manibus in templo contexuit, vſa q; fuit. Mãdibula cum ſex dentibus beati Simonis apoſtoli. Brachium ſanctæ Annæ, & ſancti Georgij, & dens eius. Beatæ Mariæ Magdalenæ brachium, cum innumerabilibus penè reliquijs alijs. Quartum Ioannitarũ, apud quos eſt corpus ſanctæ Cordulæ, vnius ex ſodalitate vndecim millium virginum, cum reliquijs alijs multis. Quintum, ad ſanctam Catharinã, in quo nomini ſunt ordinis hoſpitalitatis MARIAE Teutonicorum. Sextũ eſt Regularium (quos vocant) Canonicorum, vulgo, propter miraculum ibi factum, Ad corpus Domini, dictum. Septimum eſt ſancti Antonij. Octauum, Cruciferorum. Nonum eſt Franciſcanorum, qui vocantur Minores, vbi reſeruantur multæ reliquiæ, & præſertim ſuperior pars capitis ſanctæ Barbaræ, & vnus puerorum ex innocẽtibus. Decimũ, Prædicatorum. Vndecimum, Carmelitarum. Duodecimum, Auguſtinẽſium: vbi habetur maxilla ſancti Sebaſtiani. XIII. Vuidenbachenſiũ. XIIII. Longenſium, qui infirmos mortuos q; frequentant. XV. Oliuẽtum, poſt Cæſaream curiam manibus ferè ſuis, præſertim texendo, vitam trahentium. ¶ Habet p̃terea Colonia cõplura virginum (demptis tribus ſuprà dictis, ad ſanctam Vrſulam, ad ſanctam Cæciliã, ad S. MARIAM in capitolio) cœnobia, videlicet ad Machabæos, quorũ corpora ibidem requieſcunt cũ Salomona eorundẽ matre: ad S. Maximinum, ad S. Claram, ad hortũ MARIAE, ad S. Gertrudim, ad S. Mauriciũ, ad S. Mariã Magdalenã, ad Bernardinas zu Seyn, ad S. Agathiũ, ad S. Agathã, ad S. Aprã ſeu Afram, ad S. Nicolaũ, ad S. Michaelẽ, ad S. Vincentiũ, ad S. Ignatiũ, ad S. Boniſaciũ, Virginũ in Nazareth, Conuerſarum in Pyxide zu der Buſſen, ad Agnellũ in muro caſtrenſi, cœnobiolũ in der Kiemerſgaſſen, item aliud horto MARIAE contiguũ, aliud in der ſtrytgaſſen, aliud p̃ter S. Ignatiũ in der ſtollichſgaſſen, ad S. Reinoldum, clauſtellum parochiæ Baptiſtanæ contiguum. Præter cœnobia p̃dicta, ſunt intra muros Colonienſes deuotæ aliquot cõgregationes mulierũ, ſub obediẽtia & ſtatutis patrum, viuentiũ. item Hoſpitalia XII. Sunt etiã in eadem hac vrbe XX Eccleſiæ Parochiales: B. MARIAE in paſculo, S. Iohannis Euãgeliſtæ, S. Lupi, S. Cuniberti, B. MARIAE indulgẽtiarũ, S. Pauli, S. Chriſtophori, ſanctorum Apoſtolorũ, S. Mauricij, S. Petri, S. Columbæ, S. Laurẽtij, S. Brigidæ, S. MARIAE in Lyskyrchen, S. Albani, S. Martini Minoris, S. Iacobi, S. Iohannis Baptiſtæ, S. Seuerini, S. Benedicti in Capitolio. Quæ quidẽ eccleſiæ omnes ſunt ornatæ & dotatæ varijs ſanctorum reliquijs. Sunt poſtremo in hac ſancta Agrippina Colonia ſupra centum ſacella, dedicata ad DEI ac ſanctorum honorẽ, cum infinitis reliquijs & indulgentijs.

Sancta Colonia diceris hinc, quia ſanguine tincta
Sanctorum, meritis quorum ſtas vndiq; cincta.

D. DIONYSII CARTHVSIANI IN GENESIM, HEBRAICE BERESITH, ENARRAtio, In qua de creatione mundi, de exordio generis humani, de diuiſione terræ, de confuſione linguarũ & gentium, vſq; ad exitũ ſcribitur Hebræorum.

PRAEFATIO.

DILECTVS Deo & hominibus Moſes, dedit illi dominus legem vitæ & diſciplinæ, docere Iacob teſtamentum, & iudicia ſua Iſrael. In his verbis propheta ac legislator præclarus, manſuetiſſimus Moſes, ſublimiter multipliciter q; laudatur. Primo, ab excellentia donorum gratiæ gratũ facientis, cum dicitur, dilectus Deo &c. videlicet quoniam tanta ſanctitate, gratioſitate & manſuetudine fuit ornatus, vt Deo atq; hominibus charus & acceptus eſſet. Secundo, ab eminentia munerum gratiæ gratis datæ, cum additur, Dedit illi dominus legem vitæ, hoc eſt, legislatorem populi ſui, & mediatorem inter ſe ac populum ſuum cõſtituit eum. Portro legislatio & prælatio, ad dona pertinent gratiæ gratis datæ, quemadmodum apoſtolatus ac prophetia. Tertio cõmendatur à ſublimitate ſui officij, cum ſubditur, Docere Iacob, &c. id eſt, doctorem Iſraeliticæ plebis ipſum effecit: quia ad hoc dedit ei legem, vt plebẽ Iudæorum doceret teſtamentum vetus & diuina præcepta. Præterea, quanuis inter legem euangelicam atq; Moſaicam iſta aſſignetur diſtinctio, q̃ lex euangelica cõtinet conferit q; gratiam, vtpote quia includit ſacramenta gratiæ contentiua ac collatiua, quæ efficiunt quod deſignãt, non autem lex Moſis. Propter quod Apoſtolus eam appellat miniſtrationem damnationis ac mortis: non q̃ directe, ſed occaſionaliter, extitit talis, non dando gratiam ac virtutem implendi quæ iuſſit. Vnde per Ezechielem proteſtatus eſt dñs: Dedi eis præcepta non bona, & legẽ in qua non viuent. Nihilo minus lex eadẽ vere vocat lex vitæ, in quãtum continuit diuina præcepta, præſertim moralia, per quorũ impletionẽ, vita gratiæ fouebatur, & vita gloriæ merebat, non vigore aut virtute legis, ſed per fidẽ formatã Chriſti vẽturi. Hinc q̃ppe fatetur Apoſtolus: Lex quidẽ bona & ſancta, Inſup eadẽ lex fuit lex diſciplinę, id eſt, rigoris & caſtigationis, qm̃ tranſgreſſoribus ſuis rigoroſas inflixit punitiones, prout ad Hebræos aſſerit: Irritã quis faciẽs legẽ Moſis, abſq; vlla cõtradictione, duobus aut tribus teſtibus morif. Ideo dicit lex timoris. Dicit quoq; lex diſciplinę, id eſt, ſalutaris doctrinę, qm̃ fuit renouatio ac declaratio legis naturalis, idololatriãq; phibuit, & varios excluſit errores: immo & Chriſti atq; eccleſiæ prę ſignauit ac prę nunciauit myſteria, & erat ad euangelicã legẽ diſpoſitio magna. Propter quod dixit ſaluator Iudæis: Si crederetis Moſi, crederetis forſan & mihi: de me em̃ ille ſcripſit. Itaq; Deo iubẽte ac docẽte, Moſes legẽ & pertinẽtia ad eam, in quinq; libris deſcripſit, ac populo ſuo propoſuit. In quibus libris aliq; paſſus obſcuri atq; difficiles continẽt, & aliqui paſſus clari ac faciles: quoꝝ oĩm expoſitioni, quantũ ſpiritus veritatis præſtare dignabitur, intendere nunc propono, difficilioribus diffuſius immorãdo, faciliora vero celerius pertractando. Ad quæ omnia idonee peragenda, illuminationem & conuocationem inuoco adorandi paracleti ſpiritus ſancti, qui cum patre æterno & vnigenito eius filio vnus eſt Deus æternus, verus ac ſummus.

Ecci 45.

2. Cor. 3.

Ezec. 20.

Roma. 7. Heb. 10.

Ioann. 5.

DE VARIIS TRANSLATIONIBVS SCRIPTVRARVM VEteris Teſtamenti, & de cõparatione translationũ LXX. interpretũ, ac ſancti Hieronymi ad inuicem, atq; de his, in quibus Hieronymus & Auguſtinus conſentire & diſſentire videntur circa translationẽ Septuaginta interpretũ. Art. I.

SCripturam veteris teſtamẽti tranſtulerũt diu ante Chriſti incarnationem Septuaginta interpretes, quorũ translatione vtebat eccleſia vſq; ad tẽpus Hieronymi. Porro poſt Chriſti aduentũ alij plures tranſtulerunt eaſdẽ ſcripturas. Primo videlicet Aquila, deinde Theodotiõ, poſimodũ Symmachus. Fuit quoq; trãslatio alia, cuius autor neſcitur, quę vocatur quinta editio. Hi oẽs tranſtulerunt de Hebrẽo in Græcum. Fuerunt etiam alij plures, qui de Grẽco ctus motiuis, p̃fatas ſcripturas ex Hebraico trãſtulit in Latinũ. De hac aũt materia infrà madũ miſſi fuiſſent ab Eleazaro tũc Iudẽoꝝ põtifice, Ptolemẽo regi Aegypti, ipſe rex Ptoleme⁹ tãq; vir prudẽs, volẽs explorare fidelitatẽ illoꝝ interpretũ, iuſſit vt vnuſq; eoꝝ ſeorſũ ſolus trãsferret ſcripturã candẽ: q̃ facto, inuẽti ſunt oẽs tã cõcorditer trãſtuliſſe, q̃ nec i aliq̃

Hieron.

Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbo,neq; in ordine verboꝝ alter diſcreparet ab alio:ſed ita oēs interpretati ſunt vnum & idē,q̄ſi fuiſſet dictaxat vnus interpres,q̄d fuit reuera valde mirabile & ſtupendū atq; diuinū, nec aliter fieri potuit,niſi à Deo. Vere etenī ſpūs vn⁹ erat in oībus illis viris,& ideo tā mirabi le donū acceperūt à Deo,quatenꝰ etiā p hoc cōmendaretur autoritas ſcripturaꝝ illarū tanq̄ veraciter diuinaꝝ, nō humanaꝝ, ad profectū gentiū creditrarū, q̄d poſt Chriſti aduētum videmus impletū. Hęc ſentētionaliter aſſerit Auguſtin⁹ libro pręallegato,42.cap. Præterea 43.eiuſdē libri cap.ſcribit in hæc verba: Fuerūt & alij q ſcripturas illas trāſtulerunt in Græcū,trāslationē tñ LXX.interpretum recepit eccleſia,q̄ſi alia nō ſit,& ea vtunt Græci fideles, quoꝝ pleriq; ignorāt aliā eſſe. Noſtris quoq; tēporibus fuit Hieronymus presbyter homo doctiſſimus,q eaſdē ſcripturas nō ex Græco,ſed ex Hebræo eloquio in Latinū vertit. Et q̄uis Iudæi fateant̄ translationē eius eſſe veracē, LXX,vero interpretes aſſerant in multis erraſſe,tñ eccleſiæ Chriſti iudicāt,nullum translatorē eſſe præferendū autoritati & translatio ni LXX.interpretum. Nam q̄uis nō apparuiſſet in eis vnus ſpūs Dei, ſed more hoīm eruditoꝝ cōtuliſſent inter ſe verba ſuæ trāslationis,vt id pmaneret,q̄d eis oībus placuiſſet, tñ nemo vn⁹ interpres eſſet eis anteponēdus:ſed cū tantū ſignū deitatis in eis apparuit,q; ſcilicet (ſicut p̄tactū eſt)oēs ſeorſum tā cōcorditer trāſtulerunt,conſtat q; quicunq; alius ſcripturas illas veraciter trāſtulit, cōcors eſt trāslationi illoꝝ LXX.aut LXX. illi aliter transferendo, prophetice ſunt locuti.Idē quippe ſpiritus,qui fuit in prophetis qñ verba ſcripturaꝝ locuti ſunt,fuit in LXX.dum eadē trāſtulerunt:qui ſpiritus per LXX.interpretes aliud dicere po tuit,& poſtē aliqua prætermittere & aliq̄ addere,oſtendēs vtroſq;,videlicet ſcripturaꝝ au tores,& LXX.interpretes,fuiſſe prophetas. Deniq; 15.de Ciuit.Dei loquitur Auguſtinus: Auguſt. Merito creduntur LXX.interpretes accepiſſe ſpm̄ Dei, vt ſi quid mutaret aut aliter diceret, nō dubitaret id eſſe diuinitus factum.Idē aſſerit Auguſtinus in aliꝭ pluribus locis.Nā & 4.li bro de doctrina Chriſtiana fatetur,q; LXX.interpretes,qui diuino interpretati ſunt ſpiritu,idcirco nōnulla aliter trāſtulerunt q̄ in Hebræo habet,quatenus ex hac diuerſitate moue retur lectoris intētio ad pſcrutādum ſenſum ſpiritualē. Itaq; his prēmiſſis,videndum eſt q̄d Hieron. de LXX.interpretibus & trāslatione ipſoꝝ Hieronymus ſenſerit. In prologo quippe proprio ſup Geneſim,inter cætera ait:Neſcio quis primus LXX.cellulas Alexandriæ mēdacio ſuo cōſtruxerit: in quibus(interpretes illi)diuiſi, eadē ſcripſerint, cū Ariſteus Ptolemæi hyperaſpiſtes(.i.prector vel cuſtos)& nō multo poſt tempore,Ioſephus nil tale retulerint, ſed q; cōgregati fuerint in eadē baſilica,& de trāſferēdis cōtulerint,nō pphetauerint. Aliud eſt eſſe vatē,aliud interpretē. LXX.illi interpretati ſunt ſcripturas añ Chri aduētum,& quod neſciebāt,dubijs ptulerūt ſentētijs. In his verbis videt Hieronymus diſcordare ab Auguſtino in tribus. Primo,qa affirmat cōfictum ſeu mēdoſum eſſe quod LXX. dicuntur ſeorſum in cellulis ſeu cameris trāſtuliſſe. Secūdo,qm̄ aſſerit eos nō eſſe interpretatos ſpū prophetali. Tertio,qa teſtat eos neſciuiſſe ſeu nō intellexiſſe quædā verba quæ trāſtulerunt, ideoq; ea ptuliſſe ambigue. Prēterea in plogo ſup Iob:Fieri,inqt,nō poteſt,vt q̄s plura intermiſiſſe cō ſpexerint,nō eoſdē etiā in aliquib⁹ erraſſe fateant̄,pcipue in Iob. In his verbis dicit Hiero- Hieron. nymus oportere cōcedi,quod LXX.q aliqua omiſerūt, in aliquibus etiā errauerunt, q̄d tñ prima facie nō videt bene ſonare,nec etiā verbis Hieronymi alibi poſitis cōcordare,pſertim qm̄ ſancti Apoſtoli & Euāgeliſtæ inueniunt vſi fuiſſe trāslatione LXX.interpretū,immo & vniuerſalis eccleſia vſq; ad tēpus Hieronymi. In plogo quoq; ſup Paralip. ſcribit Hieronymus:Si editio(.i.trāslatio) LXX. interpretū pmaneret pura, & prout ab eis in Latinū verſa eſt,ſupflue impelleres me Chromati,vt Hebrēa volumina Latino ſermone tibi trāſferrē. Et paulo poſt ſubdit ibidē:Nunc aūt germana & antiqua illa trāslatio,corrupta eſt & violata. In qbus verbis inſinuat,ipſos LXX.vere & ſufficiēter trāſtuliſſe ſcripturas, ſed eoꝝ translationem poſtmodum eſſe corruptam, quod etiā in prologo ſuper Eſdram innuiſſe videtur.

¶Quid ſentiendum ſit circa præhabita. Arti. II.

Hēri. de Haſſia. CIrca inducta poſſet quæri,cuius aſſertioni ſit magis cōſentiendū, Hieronymi an Auguſtini. Ad q̄d reſpōdet Henricus de Haſſia ſup Geneſim,quod poſitio Hieronymi verſimilior eſſe videt,eo quod ipſe B.Hieronymus videatur fuiſſe homo maioris autoritatis ex parte vitæ atq; ſcientiæ & itē experientiæ,pſertim circa diuinas ſcripturas & circa linguas atq; hiſtorias. Vnde & Auguſtin⁹ de Hieronymo dixit,q̄d & in Decreto habet: Quāq; ſecundū vocabula q̄ vſus obtinuit,epiſcopat⁹ ſit presbyterio maior, Hieronymus tñ maior eſt Auguſtino. Ad idē valēt rationes,quas in plogo ſup Geneſim introducit Hieronymus,q̄ tñ ſecundū pfatum doctorē paꝝ cōcludunt. Nō eñ ſequit, Ariſteus & Ioſephus nil referunt de cellulis illis,ergo LXX.nō trāſtulerunt ſeorſum in cellis. Verunt̄ quātum capere queo, argumētum illud Hieronymi apparentiā magnā ſortitur. Cū eñ factū illud, q̄d recitat Auguſtinus, de tā cōcordi ſinguloꝝ trāslatione diuiſim peracta, fuiſſet mirabiliſſimum ac diuiniſſimū opus,valde apparet quod Ariſteus & Ioſephus deſcribēdo pceſſum, quo facta eſt LXX.

LXX.trāslatio,nequaq̄ pteriſſent illud ſilētio. Porro Auguſtinus nihil allegat p ſe, ſed ſolū gñaliter dicit: Tradit ſane q; LXX.in totidē cellis trāſtulerint,& nō exprimit,à quo vel quibus hoc traditū ſit. Quocirca ſcribit Hēricus de Haſſia: Sed mirū eſt reuera,ſi tantus doctor abſq; hiſtoria aut ſcriptura valde credibili, tā cōſtanter aſſeruit LXX. interpretes trāſtuliſſe ſpū Dei & prophetali gra clariuiſſe, translationē quoq; eoꝝ eſſe trāslationi Hieronymi pfe rendā. Verū(vt tactū eſt) S.Auguſtinus forte ſumpſit pcipue argumentū ex hoc, q; Apli & Euāgeliſtæ allegauerūt frequēter ſcripturas ſecundū translationē LXX.ſimiliter ex hoc,q; ſcti pres primitiuę eccleſię,in Grēcia fundauerūt fidē ex ſcripturis ſecūdū pfatā trāslationē. Officia q̄q; diuini cult⁹ ordinauerūt ſecundū eandē. Et nō eſt veriſimile, q; ſpūſctūs q tā copioſe direxit & abūdauit in eccleſia primitiua,pmiſerit fidē,religionē q; Chriſtianā fundari ſup trāslationē erroneā. In Scholaſtica q̄q; ferē hiſtoria,q; datæ ſunt LXX.interpretibus cellulæ ſingulæ. Præterea cū Auguſtino cōſentio in hoc,q; LXX.trāslatio vera & efficax futit,& q; ſpūſctūs direxit interpretes illos ad trāsferendū idoneos:qm̄ ſpūſanct⁹ puidit primi tiuā eccleſiā Chri,immo & totā eccleſiā,p longū tēpus vti debere trāslatione viroꝝ illorū ideo eos direxit,& ſi nō ppter Ptolemæū,tñ propter cōmune eccleſię bonū. Deniq; S. Hieronymus ſæpe fatet,translationē LXX.ſibi nō diſplicere,nec ſe in reprehenſionē LXX. de nouo trāsferre. Quod vero in plogo ſup Iob innuit eos in q̄buſdā erraſſe,exponēdū eſt pie, vt dicant̄ erraſſe.i.aliq̄ omiſiſſe,q̄d tñ ex certis cauſis fecerūt, vt infrà partim tanget. Poſtremo,q̄d Henricus de Haſſia aſſerit, Hieronymū fuiſſe maioris autoritatis ex parte vitæ atq; ſciētiæ,q̄ Auguſtinū, nō arbitror certū, quāq̄ cōſtet Hieronymū fuiſſe vitæ rigoroſioris,& magis exercitatū in linguis & hiſtorijs ac ſcripturis veteris teſtamēti. Nihilo minus Auguſtinus fuit vir ſingularis acuminis in cōſiderando ea quæ fidē & ſcripturas cōcernūt, & multi doctores cōparant eū ſoli inter doctores eccleſiæ,quē & S.Bernardus vocat linguā eccleſiæ. Immo in quibuſdā arduis, difficilimisq; materijs, in quibus inter ſe diſſenſiſſe videntur Hieronymus & Auguſtinus,videlicet an Paulus reſtitit Petro ex intētione vel ſimulatione, & vtrum qui ante baptiſmū duas habuit cōiuges, ſeu vnā ante baptiſmū, & aliā poſtmodū, reputādus ſit bigamus poſt baptiſmū,& cōſimilibus, doctores cōmuniter magis ſequuntur Auguſtinū. Vnde & in Decreto habetur 26.diſt.ca. Acutius,& ca. Vna tantum. Et extrà de biga.ca. A nobis. Et ca. Nuper. Hæc tamen ſine derogatione glorioſi Hieronymi dico.

Auguſt. Bernar.

Expoſitio breuiſſima Prologi beati Hieronymi ſuper Geneſim. Arti. III.

PEntateuchum.i.quinq; libros Moſis,tranſtulit Hieronymus ad magnā inſtantiā ſancti Deſiderij præſulis.Ideo ait:[Deſiderij mei deſideratas accepi epiſtolas] hoc eſt,epiſtolā gratā & diu affectatā ſeu charā,directā mihi à Deſiderio,quē familiariter ac ſpecialiter diligo,ſuſcepi,qui Deſiderius ſortitus eſt nomen quodā præſagio futurorū cū Daniele,hoc eſt,ita vocatus eſt,ad præſignandū myſtice quædā futura. Quēadmodum eñ Daniel vocatus eſt ab angelo vir deſideriorum,qm̄ ardētiſſima deſideria habuit pro cōmuni bono populi ſui,ita epiſcopus iſte vocatus eſt Deſiderius,ad præſignandum re ipſa q; ardentiſſimos habiturus eſſet affect⁹ ad cōmune bonum totius eccleſiæ,& qa deſiderabilis fuit,chariſſimus q; Hieronymo. Nā & libros Moſis poſtulauit ſibi ex Hebræo pure & integre, fideliterq; tranſferri propter magnū & generale bonū totius populi Chriſtiani. Deinde dicit Hieronymus, q; trāslationē talē aſſumere,ſit opus periculoſum,quia difficile fuit & arduum,in quo poſſet quis deficere & errare. Detractores quoq; Hieronymi, aſſerebant eum noua p veteribus cudere,i.nouā trāslationē pro antiqua efficere in ſuggillationē,hoc eſt,in cōdemnationē & reprehenſionē veteꝝ translatoꝝ, videlicet LXX.[Ita ingeniū quaſi vinū phantes.]Hoc aliqui ſic exponunt,Ipſi detractores probātes.i.approbātes ingenium quaſi vinum, ita q; ſicut vinum antiquū eſt melius nouo,ſic ipſi affirmāt ingenia antiquoꝝ pſpicaciora fuiſſe, & melius cōſcripſiſſe ingenijs modernoꝝ. Vel,probātes ingeniū quaſi vinum, qm̄ ſicut vinū nouū eſt inflatiōe ſpuma q; plenū,ſic aſſerunt ingenia hoꝝ q nunc ſunt, eſſe repleta elatione & p̄ſumptiōis impuritate. Verunt̄ videt iſtud meli⁹ poſſe ita intelligi, Ingeniū quaſi vinū pbātes. Quēadmodum eñ q vina pbant,modicū inde guſtāt,& colorē eius ſorinſecus intuentur:ſic detractores trāslationē Hieronymi ſupficialiter atq; curſorie attendebāt,nec eius valorē & efficaciā intrinſece ac pfecte ſcrutati ſunt.[Quod vt auderē,Origenis me ſtudiū puocauit].i.labor & diligētia Origenis animauit me ad trāsferendū ſcripturas,[q; editiōi antiquę]videlicet trāslationi LXX. [trāslationē Theodotionis miſcuit] hoc eſt, ex trāslatione Theodotionis,trāslationē LXX.pfecit,addēdo ex Theodotione quæ in trāslatione LXX. erāt omiſſa. [aſteriſco & obelo].i.ſtella & veru ſomne opus diſtinguēs]hoc eſt,totā LXV. trāslationē hinc inde notās ac diſcernēs. Vbi eñ addidit omiſſa, poſuit ſtellā pro ſigno,ad inſinuandum q; ſua additio tanq̄ ſtella illuminauit & ſuppleuit ſenſum ſcripturę. Porro vbi inuenit aliqua ſuperflua in trāslatione LXX.poſuit pro ſigno,veru ſiue ſagittā,ad innuendum q; talia trāsfoderet tanq̄ ſuperflua ſeu mendoſa. Verunt amē(vt patet ex verbis Auguſtini

Deſider. Dani. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſtini ꝓhabitis)ea q̄ LXX.addiderũt in ſua trãslatione ſupra Hebraicã veritatẽ,nõ erãt abſolute ſupflua neq̄ mẽdoſa,ſed rationabiliter & myſtica ſignificatiõe appoſita. Aliunde tñ ꝓ varios trãſlatores & trãſſcriptores corrupta fuit LXX. trãslatio,ſicut ex verbis Hieronymi iã ꝓbaui.Ex his patet ſenſus verboꝝ ſequẽtiũ [Dũ aut illuceſcere facit q̄ min⁹ ante fuerãt] i. diminuta & añ omiſſa declarat,[aut ſupflua quq̄ iugulat & cõfodit,& maxime] ſupple clucidat,[q̄ Euangeliſtaꝝ & apoſtoloꝝ autoritas ꝓmulgauit] hoc eſt, quæ Euãgeliſtę atq̄ apoſtoli ex veteri teſtamẽto allegãt, nec tñ in LXX.translatione habentur,ideo addit [in qb⁹]videlicet Euãgeliſtis & apoſtolis.[in ſcriptis eoꝝ.[multa de veteri teſtamẽto legim⁹] hoc eſt,multa inuenimus allegari ex veteri teſtamẽto,[q̄ in noſtris codicibus].i.in libris cõtinẽtibus trãslationẽ LXX.interpretum,[nõ habent,vt eſt illud: Ex Aegypto vocaui filium meũ,&c.q̄d multi ignorãtes,apocryphoꝝ delitamẽta ſectant] hoc eſt,fatua & abuſiua in libris nõ authenticis,immo & falſa aliq̄ cõtinentibus poſita ſequunt. [& Iberas nenias,] hoc eſt,fabulas ab Hiſpanis inuẽtas,ſeu apud Hiſpanos vulgatas, q̄ in apocryphis continentur, [libris authenticis ꝓferunt.] Nã ea q̄ Euãgeliſtæ & apoſtoli ex veteri teſtamẽto allegãt, nec tñ in trãslatione LXX.habẽtur,iſti indocti ac detractores nõ quærebãt in ſcripturis canonicis atq̄ Hebraicis veteris teſtamẽti, ſed potius in ſcripturis apocryphis. Porro Iberus eſt fluuⁱ⁹,à quo Hiſpania appellat Iberia. [Cauſas erroris nõ eſt meũ exponere]hoc aliq̄ referũt ad LXX.quaſi Hieronymus dicat,Mihi non incũbit exprimere ex qbus cauſis acciderit error trãslationis LXX.q̄d ſi ita accipiatur,ꝓ errorẽ intelligẽda eſt omiſſio ſeu variatio, qua LXX.aliqua omiſerũt,quæ in Hebræo habentur,& aliqua aliter trãſtulerũt,q̄ Hebraica cõtinet veritas,q̄d tñ ex rationabili cauſa fecerũt,ſicut ſubiũgitur: [Iudæi prudenti conſilio factum dicunt] Veruntñ particula illa,Cauſas erroris non eſt meũ exponere,poſſet ad præfatos detractores & indoctos referri. Itaq̄ Iudæi excuſant LXX.interpretes de hoc ꝙ aliqua omiſerũt,& aliq̄ aliter trãſtulerũt,dicẽtes ꝙ fecerũt hoc cũ examinato cõſilio,[ne Ptolemę⁹ vni⁹ Dei cultor,etiã apud Hebrços duplicẽ diuinitatẽ deprehẽderet.] Hoc aliq̄ ſic exponũt, ꝙ LXX.omiſerũt aut aliter trãſtulerunt ea loca ſcripturaꝝ veteris teſtamẽti, in qbus aliqd tangebat de patre & filio,ne Ptolemæus(ad cuius inſtantiã tranſtulerũt ſcripturas) cõſidera ret, ꝙ etiã ipſi Iudæi ponerẽt duos deos, cũ ipſe eſſet cultor vnius Dei. [q̄d idcirco maxime faciebãt,qa in Platonis dogma cadere videbat] Quidã habẽt,legũt & exponunt hæc verba pluraliter,qa ſic habẽt:q̄d idcirco maxime faciebãt,qa in Platonis dogma cadere videbãt, vt ſit ſenſus,ꝙ LXX.potiſſimũ ideo talia verba ſcripturaꝝ omiſerũt,aut aliter trãſtulerunt, qa videbant cadere in dogma Platonis,hoc eſt,ſi talia trãſtuliſſent,ſicut in Hebrço habent, Ptolemæ⁹ rex putaſſet eos cadere in Platonis doctrinã.Nã Plato in libris ſuis inuenitur locut⁹ de ſummo Deo,quẽ nominat patrẽ:& de ⁊ῷ, ꝓ quã aliq̄ dicũt eũ intellexiſſe filiũ patris: ſicq̄ Ptolemę⁹ æſtimaſſet ſcripturã veteris teſtamẽti eſſe cõtrariã fidei, cultuiq̄ vnius Dei, cui⁹ oppoſitũ ꝓcepit ac tenuit Ptolemęus,& ita fuiſſet ſcãdalizatus. Hinc ſubditur: [Deniq̄ vbicũq̄ ſacramentũ aliq̄d ſcriptura teſtatur de ꝓle & filio & ſpũſcto].i. vbicũq̄ in ſcripturis veteris teſtamẽti ſecretũ aliqd legitur de ſupbeatiſſima trinitate, [aut oĩno id tacuerunt, aut aliter interpretati ſunt,vt & regi ſatisfacerẽt,& arcanũ fidei nõ vulgarẽt.] Hãc expoſitionẽ ſequũtur magiſter Adã de S.Victore,& Hẽricus de Haſſia.Cõtra quã argui poteſt: Plato em̃ nõ poſuit niſi vnũ ſummũ verũ Deũ,ſicut infrà oſtendã: & qcquid locutus videtur de ⁊ῷ & aĩa mũdi,ſeu quacũq̄ vt regitiua huius mũdi,intellexit de ſubſtãtijs eſſentialiter diuiſis à ſummo ꝓle & inferioribꝰ eo,immo & puris creaturis, quẽadmodũ demõſtrabo. Nõ ergo Ptolemęus putaſſet LXX. incidere doctrinã Platonis, ſi locuti fuiſſent de diuinitate patris ac filij,qm̃ Ptolemęus cognouit quod Plato nõ poſuit niſi vnũ verũ Deũ. Deniq̄ Ptolemę⁹ fuit ꝓ magna parte Platonicus,ſicut ex diuerſis ſcriptis poſſet ꝓbari. Rurſus, libri correctiores habẽt,ſecundũ q̄d primo cõmemoraui,vtpote[q̄d maxime idcirco faciebat, qa in Platonis dogma cadere videbat:]vt ſit ſenſus,q̄d Ptolemęus idcirco ſcipue coluit vnũ Deũ,qa in hoc ſequebat Platonẽ.Veruntñ an Ptolemæus ita coluit vnũ Deũ, quod nõ etiã coluerit alios inferioresq̄ deos,an ſimul cũ dijs aliqb⁹ Aegyptioꝝ coluerit ſummũ Deũ,quẽadmodũ 4.Regũ refert de Samaritanis à rege Aſſyrioꝝ adductis,q̄d coluerũt dñm,& nihilo min⁹ ſeruierũt dijs ſuis,certũ nõ habeo.Eſt itaq̄ ſenſus,quòd LXX.interpretes idcirco ſubticuerũt,aut aliter trãſtulerũt ea q̄ in ſcripturis de deitate filij aut ſpũſcti cõtinent,ne Ptolemę⁹ vnius Dei cultor,putaret Iudęos colere duos aut tres deos,ſ.patrẽ & filiũ, aut etiã ſpm̃ſcti. Nõ em̃ capere potuiſſet myſteriũ ſuppgloriotiſſimæ trinitatis in vna eſſẽtia:ideo hoc arcanũ fidei noluerũt pãdere ei.Prçterea,ꝙ Plato poſuerit vnũ ſolũ verũ ac ſummũ Deũ,vniuerſorũ principiũ,nullã habet difficultatẽ apud eruditos in philoſophia Platõis & Platonicoꝝ. Auguſtin⁹ q̄q̄ in plurib⁹ locis & Boethi⁹ id affirmãt.Octauo nãq̄ de Ciui.Dei aſſerit Auguſtinus: Vnũ ſummũ & verũ bonũ Plato diſſeruit eſſe Deũ. Sed & 9. de Ciuit. Dei: Secundũ Apuleiũ,inqt,Platonicũ,ſummus Deus creator oĩm ſic à Platone laudat,q̄d ipſe ſolus non poteſt

Oſee 11.

Plato.

Auguſt.
Boethi⁹.

poteſt humano ſermone vel modice cõprehẽdi.Ampli⁹ Plato in Timæo docet,totũ vniuerſum à ſummo Deo eſſe ꝓductũ,& ipſum Deũ altiſſimũ,incõprehenſibilẽ ineffabilẽq̄ cõſtitere: Genitorẽ, inquiẽs,atq̄ opificẽ vniuerſi tã difficile inuenire,q̄ inuentũ impoſſibile digne ꝓfari.Hinc Proclus Platonicus in elemẽtatione ſua theologica cõteſtat: Oĩa entia ꝓcedunt ab vna prima cauſa. Et itez: Oĩm entiũ principiũ & prima cauſa eſt bonũ. Et denuo ait ꝙ ſit vnũ αὐτόθεον.i.ex ſe & ꝓ ſe Deus ac ſummũ bonũ,cui cõparari nõ poteſt tota catena deoꝝ. Quãuis aũt Plato & eius ſequaces poſuerint vnũ ſummũ Deũ indepẽdentẽ,tñ poſuerũt ſub eo diuerſos gradus,ordines q̄ deoꝝ,qs oẽs dixerunt à ſummo Deo ꝓcedere,& oẽm ſuã pfectionẽ ab illo participare.Præterea quidã Doctores recitãt Platonẽ eſſe locutũ de νοῦ & πῦ ⁊ γάτου & aĩa mũdi,ita ꝙ ꝓ νοῦν intellexit patrẽ,ꝓ τὸ ἄγαθον paternũ.i.intellectũ ſeu mentẽ à patre manantẽ,videlicet filiũ:ꝓ aĩam vero mũdi,ſpm̃ſctm̃,aut vim quandã increatã mũdi rectiuã. Vez hæc recitatio nõ inuenit cõueniẽs. Ait em̃ Auguſtinus 10.de Ciui.Dei. Plotinus Platonicus diſputãs de tribus principalibus ſubſtãtijs, ponit Deũ patrẽ & mentẽ paternã, quã nominauerũt νοῦν & aĩæ naturã. Porro ꝓ aĩam mũdi Plato intellexit formã creatã,qm̃ totũ ſenſibilẽ mundũ poſuit aĩatum & aĩal maximũ,cuius aĩam vocauit aĩam mundi,prout 13.de Ciui.Dei Auguſtinus enarrat,& in 1. Timæi,atq̄ in Elemẽtatione Procli habetur.De hac materia loquit Thomas in Sũma cõtra gentil.libr.4.Inſup q̄liter ad inſtantiã Ptolemæi miſſi & interpretati ſunt LXX.interpretes,recitat Auguſtin⁹ 18.de Ciu.Dei, q̄d etiã in Scholaſtica hiſt. pleni⁹ cõtinet,vbi deuotio & copioſæ oblatiões Ptolemæi regis,q̄s miſit ad templũ Hieruſalẽ,deſcribunt. De qbus etiã loquit S.Hieronymus ſup Danielẽ.Itaq̄ libro ꝑallegato,ca.42.recitat Auguſtinus: Poſt mortẽ Alexãdri Magni cœpit Aegyptus habere reges Ptolemæos,quoꝝ prim⁹ Lagi fili⁹,multos ex Iudæa captiuos trãſtulit in Aegyptũ. Cui ſuccedẽs Ptolemæus Philadelph⁹,liberos remiſit Iudæos,q̄s ille captos abduxerat.Inſup & donа regia miſit in tẽplũ Dei,petẽs ab Eleazaro tũc Iudæoꝝ põtifice,dari ſibi ſcripturas,q̄s faſima fecerat.Quas cũ põtifex ille miſiſſet ei in idiomate Hebræo,poſtea ipſe Ptolemæus poſtulauit interpretes,& dati ſunt ei LXXII. videlicet ſex de ſingulis duodecim tribub⁹,q He brçæ ac Græcæ erãt linguæ doctiſſimi. Porro in Scholaſt.hiſt. ferturi Poſt Ptolemęũ Soterẽ regnauit in Aegypto Ptolemęus Philadelphus,q ſtudioſus, librorq̄ cupidus,Demetriũ bibliothecæ ſuæ ꝓfecit.Demetrius ergo regi dixit,ſibi eſſe denunciatũ, apud Iudæos eſſe legẽ ore Dei editã,& digito eius ſcriptã.Atq̄ ad oſtẽdendã huius legis ſanctitatẽ,adiecit,ꝙ trãſferri nõ poſſet niſi à cultoribus Dei viuẽtis. Nã & Theopõpus,cũ voluiſſet eã inſerere hiſtorijs q̄s ſcribebat, in amẽtiã verſus eſt ꝓ dies triginta. Theotectus q̄q̄ ꝓ eadẽ cauſa factus eſt cæcus,q̄ pœnitẽtes,ſanati ſunt.Suggeſſit itaq̄ regi q̄tenus Iudæoꝝ põtifici ſcriberet, vt ſibi Iudæos Hebrçæ & Græcæ linguæ peritos trãſmitteret,q ad trãsferẽdã legẽ ſufficerẽt.Quod vt impetraret, ſuaſit munera cũ epiſtolis eſſe mittẽda.Aderat ibi Ariſteus,q calamitati Iudęorũ captoꝝ diu cõpaſſus,opportunitate liberãdi eos inuẽta,dixit ad regẽ: Quõ q̄d poſtulas obtinebis,tot Iudęis in tuo ſeruiẽtibus regno? Solue itaq̄ eos,& nihil gratius erit põtifici Iudæoꝝ. Liberauit ergo rex eos,vtpote centũ viginti millia Iudæoꝝ, dãs dñis eoꝝ ꝓ vnoq̄q̄ capite centũ viginti drachmas argẽti.Tũc Ptolemæus rex ſcripſit Eleazaro põtifici Gentẽ tuã q̄ apud nos erat,libertati donaui,arbitrãs hoc Deo eſſe iucundũ,quoꝝ quoſdã aſſignaui militiæ,alios(quoꝝ fidẽ probauerã) cõſtitui in palatio. Legẽ vero tuã in bibliotheca nr̃a decreui reponere. Bene ergo facies,mittẽdo nobis viros ſeniores q eã valeãt nobis interpretari. Miſit q̄q̄ cẽtũ talẽta argẽti ꝓ immolatiõibus faciẽdis.Et ſeparaui 50.talẽta auri ad crateras & ligatoria faciẽda, gẽmasq̄ ſine numero ad artificũ optionẽ. Tũc põtifex miſit ei interpretes,q̄s rex corã vniuerſis principibus cũ grãdi honore ſuſcepit atq̄ magnifice honorauit.Quo facto,mãſerunt cũ eo diebus 12. Interrogauitq̄ eos ꝑcipue de Dei cognitione & regni gubernatiõe.Cũq̄ inſtruxiſſent eũ de regni adminiſtratiõe,diſputauerũt cũ eo diffuſe de vno Deo colendo. Poſtea introducti ſunt in domũ ſecretam ſecus mare, & datæ ſunt eis ſingulæ cellulæ.Diluculo aũt egrediebant ad optãdũ regi bona,deinde interpretabant vſq̄ ad nonã horã,deinceps trãſibant ad cibũ & requiẽ corporis.Trãslatione cõpleta,& ab vniuerſis Iudæis peritis q erãt cõuocati, approbata,remiſit rex interpretes muneribus honoratos, & Eleazaro munera miſit. Deniq̄ ꝑter vaſa miſit in tẽplũ aureã mẽſam gẽmis impreciabilibus inſignitã,cui⁹ craſſitudo ſeu ſpiſſitudo erat dimidij cubiti:attñ opus ſuperauit materiã. Hæc in ꝑfata hiſtoria.Ex qbus ꝓbat,verũ nõ eſſe q̄d aliq dicunt, Ptolemęũ ex quadã curioſitate aut vanitate inductũ ad poſtulãdũ legẽ atq̄ interpretes.Ex his itẽ poſſet videri,ꝙ Ptolemæus factus fuerit cultor veri Dei duntaxat.Inſup de his ſcribit Hieronymus in expoſitiõe 11.cap.Danielis: Sub Ptolemæo Philadelpho LXX.interpretes Alexãdriæ ſcripturã ſanctã in Græcũ dicunt vertiſſe ſermonẽ,q Eleazaro põtifici multa Hieroſolymã & in tẽpli donaria vaſa trãſmiſit. Narrãt hiſtoriæ habuiſſe eũ ducẽta millia peditum,viginti millia equitũ,

Proclus.

Sch. hiſ. Hieron.

Auguſt.

Theopõpus, Theotectus.

Hieron. Dani. 11

Universidad de Deusto
Biblioteca

millia curruũ,quadrigẽtos elephãtes,q̃s ex Aethiopia primꝰ adduxit,naues lõgas mille q̃ngẽtas,& alias mille ad cibaria militũ deportãda. Insup aliq̃ asserũt q̃ tãtꝰ sapiẽ fuit amator, q̃ oĩm gẽtiũ libros in sua cõgregauit bibliotheca. Cãcellarius q̃q; Parrhisiẽsis in tractatulo suo de laude scriptorũ,refert q̃ LXX. millia librorũ i bibliotheca sua habuerit. Cuiꝰ studiositate, religiositate ac diligẽtia condẽnant carnales & negligẽtes prĩcipes ac plati Christiani. Postremo Hieronymꝰ ad reprobandũ LXX. cellulas, dicit q̃ Aristeus & Iosephꝰ nil inde cõscripserũt. Ad pbandũ q̃q; q̃ LXX. interpretes nõ habuerũt spĩm ꝓphetiæ, assumit: ¶Nisi forte putãdus est Tulliꝰ œconomicũ Xenophontis,& Platonis Protagorã,& Demosthenis ꝓ Ctesiphõte, afflatꝰ rhetorico spũ trãstulisse. ¶Q̃si dicat, Si LXX. vates fuerũt q̃m trãstulerũt, ergo & Tulliꝰ fuit vates q̃ trãstulit œconomicũ. i. librũ de dispẽsatiõe domꝰ, quẽ Xenophõ discipulꝰ Socratis, vir magnæ facũdiæ edidit, q̃ Tullius etiã trãstulit librũ Platonis intitulatũ noie Protagorę sui discipuli. Plato eñ libros suos intitulauit noĩbꝰ discipulorũ suorũ, ꝓpter q̃s edidit eos. Liteñ Protagoras, Platonis discipulꝰ fuit, nõ aũt famosus ille Pythagoras, quẽ admodũ in vulgatis bibl̃is legit. Qui Tulliꝰ itẽ trãstulit librũ Demosthenis, quẽ pro defensiõe Ctesiphõtis cõposuit. ¶Aut aliter de eisdẽ libris ꝓ LXX. interpretes, aliter ꝓ apostolos spũsctũs testimonia texuit, vt q̃d illi] ſ. LXX. ¶tacuerũt, hi scriptum esse mẽtiti sint.]

Ista est alia argumẽtatio Hieronymi, q̃si dicat: Si LXX. spũ ꝓphetico trãstulerũt, ergo spũs sanctus aliter locutus est ꝓ LXX. aliter ꝓ apostolos, q̃ ea q̃ LXX. omiserũt, scripta allegant. Ista argumẽta (secundũ Henricũ de Hassia) nõ sunt magni vigoris,& qualiter à sequẽtibus Augustinũ soluerẽtur, tactũ est ante. Cætera in prologo isto contenta, facilia sunt & clara.

De multiplici distinctione atq; diuisione totius diuinæ scripturæ. Arti. IIII.

Hieron. SIcut in ꝓlogo sup̃ libros Regũ S. ait Hieronymus, vigintiduo sunt libri veteris testamẽti. Hebræi eñ diuidũt scripturã veteris testamẽti in tria, hoc est, in legẽ, in ꝓphetas, & in hagiographa. Itaq; quinq; libros Mosis vocãt legẽ, alios octo libros, videlicet Iosue & librũ Iudicũ, sub q̃ cõpr̃hendũt & librũ Ruth, & libros Regũ q̃s diuidũt in duo volumina, Esaiã q̃q;, Hieremiã, Ezechielẽ ac librũ duodecim prophetarũ, appellãt prophetales. Ad hagiographa vero asserũt ptinere alios nouẽ libros, vtpote librũ Iob, Psalteriũ, tria volumina Salomonis, Paralipomenon, Esdrã & Hester. Hagiographõ aũt dicitur ab ἅγιος, q̃d est sacrũ, & γραφὴ, scriptura, quasi scriptura sacra. Hos libros vocãt canonicos, alios vero apocryphos. Insup scriptura sacra diuidi potest in duas partes principales, hoc est, in scripturã veteris testamẽti, atq; in euãgelicã legẽ, seu in scripturã noui testamẽti. Et q̃uis vtraq; scriptura pricipaliter sit de Deo, tñ scriptura veteris testamẽti speialiꝰ est de Deo vt creatore ac ꝓuisore seu gubernatore: scriptura aũt noui testamẽti ꝑcipue est de Deo vt saluatore & remuneratore. Rursꝰ vtriusq; testamẽti scripturapartit in libros legales & historiales, ac sapiẽtiales & ꝓphetales. Nã 4. Euãgelia, q̃ sũt libri legales noui testamẽti, correspõdẽt 5. libris Mosis, q̃ sunt libri legales veteris testamẽti, liber Actuũ apl̃orũ, correspõdet libris historialibꝰ testamẽti antiq. Epistolę Pauli & alię 7. canonicę, correspõdẽt libris sapiẽtialibꝰ veteris testamẽti. Isidorus Exod. 20 41. Leui. 19. Num. 16 Apocalypsis vero, ꝓphetalibꝰ libris testamẽti prioris. Postremo, q̃m lex directe cõmunitatẽ, nõ singularẽ pſonã cõcernit, vt dicit Isidorꝰ, idcirco in primo Mosis libro enarratur congregatio seu adunatio Israeliticæ plebis, sub fide & cultu vnius Dei: deinde describitur ipsa legislatio huic populo facta, q̃d fit in tribus libris sequentibus, scilicet Exodo, Leuitico, & libro Numerorum, in quibus tamen alia multa miscentur. Tertio fit repetitio ac elucidatio legis eiusdem, quod fit in Deuteronomio.

¶De expositione exordij Geneſis, scilicet, In principio creauit Deus cælum & terram, secundum Augustinum. Arti. V.

BEatissimus Moses legifer Iudæorũ, volens plebẽ Israeliticã sibi cõmissam, ad vnius veri Dei notitiã, cultum, honorificentiãq; reducere, ita exorsus est librorũ suorum scripturã: In principio creauit Deus cælum & terrã. ¶Quasi dicat: Solus Deus increatus est atq; æternus: cætera oĩa profluxerũt, & condita sunt ab eo. Ideo ipse solus adorandus est & colendus. Et valde cõuenienter ita incepit, q̃niam tempore suo idololatria vndiq; viguit, ita vt veri Dei cognitio & cultus in perpaucis remanserit hominibus. Nam & ipsi filij Israel in Aegypto pro maxima parte ad idololatriam erant dilapsi. Diuersi quoq; tunc eruperunt errores de mundo, quem aliqui æstimabant increatum, quidam vero creatum siue productum, & tamen creatori coæternum, quorum omnium Moses excludit errorem: In principio, inquiens, creauit Deus cælum & terram. ¶Præterea, sicut Thomas ait in prima parte Summæ suæ, quæstione quadragesimatertia, exordium istud tripliciter explanatur, ad remouendum tripartitũ errorem circa mundum & eius initium. Quidam enim dixerunt mundum non habuisse temporalem inceptionem. Ad quod reprobandum exponitur primo sic: In principio scilicet temporis, creauit Deus cælum & terrã. Alij posuerunt duo principia rerum, videlicet summũ & per se bonũ, à quo dixerunt spiritalia, inuisibilia,

inuisibilia,& incorruptibilia emanasse, videlicet Manichæit& summũ bonũ ac per se malũ, à quo dixerunt corruptibilia & corporalia omnia, quantũ ad suã substantiã esse creata. Ad quorũ cõfutandam insaniã, rudissimumq; errorẽ, exponitur sic secundo: In principio, hoc est, in filio, creauit Deus cælũ & terrã. Filius nanq; est patris imago, & omnis rei creatæ exẽplar. De quo ait Apostolꝰ: Per ipsum & in ipso cõdita sunt oĩa. Hinc filio cõuenit ratio prin cipij exemplaris. Propter quod scriptũ est: Oĩa per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Sicq; exponit Origenes, dicẽdo: Quod est principiũ, nisi dñs noster & saluator oĩm Iesus Christus, primogenitus omnis creaturæ? In hoc ergo principio, hoc est, in verbo suo, fecit Deus cælũ terrãq;. Quidã dixerũt corporalia nõ esse immediate creata à Deo, sed ꝓ angelos aut intelligẽtias quasdã. Ad quod destruendũ, exponitur tertio: In principio, id est, ante cætera omnia, iuxta illud in Psalmo: Initio tu dñe terrã fundasti, & opera manuũ tuarũ sunt cæli. Itaq; iuxta primã & hãc tertiã expositiones, ꝓ Deũ intelligitur tota Trinitas vnus Deus, cũ dicitur, In principio creauit Deus &c. In secũda vero expositione, per Deũ intelligitur pater, qui dicit vniuersa creasse in filio siue per filiũ. Non q̃ ipse pater nõ sit immediata causa ac fontale reꝫ principiũ, sed quoniã filio appropriat causalitas exẽplaris: immo tota supincõpr̃hensibilis trinitas, est vna oĩm causa, & vnus creator, ac vnũ principium vniuersorũ, cum sit vnus Deus, & triũ superuenerabiliũ personarũ sit vna natura & vna potestas. Colos. 1. 2. Cor. 4 Colos. 1. Ioan. 1. Origen. Colos. 1. Apoc. 1. Pſal. 101.

¶Deniq; hæc triplex expositio huius propositionis, In principio erat verbũ, specialiter respicit hoc, q̃d dicitur hic: In principio. Id quoq; quod subditur: Cælum & terram, multipliciter à sanctis patribus Doctoribus catholicis inuenitur expositũ. Quocirca pẽsanda sunt multa, & primo q̃ in multis locis tangit sanctus Hieronymus, dicens: Principiũ Geneſis & Canticũ canticorũ, prima quoq; ac vltima visio Ezechielis, tot sunt difficultatibus inuoluta, vt ab Hebræis ante tricesimũ ætatis eorũ annũ non legãtur. Quod q̃ verũ sit, ostẽdit diuersitas expositionũ textuũ horũ. Nã & principiũ Geneſis à Doctoribus Hebræorũ & Græcorũ ac Latinorũ tam diuersimode explanat, vt Magister Sententiarũ secundo libro testetꝰ Quidã sanctorũ patrũ, qui verba Dei atq; arcana scripturæ excellẽter scrutati sunt, circa hũc passum quasi diuersa scripsisse videnť. Secũdo pensandũ, quod vndecimo de Ciuit. Dei loquit Augustinus: Diuini sermonis. i. sacræ scripturæ obscuritas ad hoc vtilis est, q̃ plures veritatis sentẽtias parit, atq; in notitię lucẽ ꝓducit, dũ alius intelligit eũ sic, alius ficti ita tamẽ, vt q̃d in obscuro loco intelligitur, attestatione reꝫ manifestarũ aut alĩs locis scripturæ non dubijs cõprobetur. Et itẽ Augustinus effatur: In expositiõibus & quæstionibus istis circa literã Geneſis, duo sunt obseruãda: Primũ est, vt inuiolabiliter teneamus scripturã sacrã esse veracẽ. Secundũ, ne quis nimis vni expositioni adhæreat, q̃n scriptura multipliciter potest exponi. De hoc diffuse & humiliter, immo & sapiẽtissime scribit duodecimo ac tertiodecimo lib. Confessionũ, quẽadmodũ ad indagandũ sensum scripturæ Geneseos debeamꝰ accedere sine temeraria assertiõe huiꝰ aut illius expositiõis. Tertio est pẽsandũ, q̃d sup̃ secũdum Sẽtentiarũ distinctiõe duodecima scribit Thomas: Eorũ q̃ spectãt ad fidẽ, quædã sunt ꝓ se de substãtia fidei, vt Deũ esse vnũ ac trinũ, & in talibus oẽs sancti patres atq; catholici expositores cõcordãt, nec licet in talibus diuersimode opinari. Alia vero nõ sunt ꝓ se de substãtia fidei, sed per accidẽs se habẽt ad eã, inquantũ videlicet in scriptura traduntť, quã fides ꝑsupponit esse à spũsancto, & in talibus sancti q̃nq; diuersimode sentiũt. Sic q̃q; circa principiũ mũdi aliq̃d ad substantiã fidei ptinet, vt q̃d mũdus ꝓ creationẽ à Deo incepit, & hoc oẽs catholici vnanimiter tenẽt. ¶Porro q̃ modo ac ordine factus sit mũdus, nõ ptinet ad fidẽ, nisi per accidẽs, vtpote inquantũ hoc traditur in scriptura, q̃ diuersimode potest exponi, & veritas eius ꝓ diuersas expositiões saluať. Sicq; circa creationẽ mundi Doctores diuersimode sentiũt, varĩs modis exponẽdo scripturas, nõ tñ recedẽtes à fidei veritate, nec sibĩnuicẽ prę iudicãtes aut derogãtes incauta assertiõe. Hinc ait Albertus libro de 4. coæquæuis: Spũsanctus duobus modis inspirat expositores scripturæ. Primo, quantũ ad consentaneũ rationi, & nõ cõtrarium fidei, hoc est, vt sequantur id quod ratio magis dictat, nec tamen est cõtra fidem. Secũdo inspirat eos, quantũ ad cõsentaneum autoritati. Primo itaq; modo motus est ac processit Augustinus, exponẽdo exordiũ Geneſis, prout rationi magis cõsentaneum esse videť, nõ tamẽ negando quod autoritas exigit. Alĩ vero expositores magis secuti sunt, quod autoritas scripturæ videtur prætẽdere, non tamẽ negantes quod secundum rationem est cõsequens. His præmissis, tãgendæ sunt expositiones celebriores huius, quod dicituri In principio creauit Deus cælũ & terram, quãtum ad vltimam istam particulã, scilicet, cælum & terrã? & etiam quantum ad textum sequentem, cuius intelligentia ex intellectu & expositione particulæ huius pro magna parte depẽdet. Deinde ꝓpositio ista, In principio creauit Deus cælũ & terram, per se sumpta, nõ videtur ad intelligendũ difficilis: sed verba textus statim sequẽtia, difficultatem eius inducunt. Mox eñ subiungitur: Tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus domini ferebatur super aquas. In quibus verbis insinuať, quod cælo Albertꝰ. Augustꝰ. Hieron. Ioan. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& terra creatis, abyssus & aqua pariter extiterūt, de quoꝝ creatione nō videbatur aliqd tangi in verbis his, In pricipio creauit Deus cælū & terrā. Rursus paulo post legit, firmamentū ꝙd vocatū est cælū, esse factū secūda die: idcirco obscuꝝ fit de ꝙ cælo dicat, In pricipio creauit Deus cælū & terrā. S. igitur Augustinus, cōsideras ꝙ litera Geneſis, quātum ad supficiem
Auguſt. suā, patet irrisioni calūniꝝ ꝙ infidelium, & eos à cōuersione ad fidē auertere potest, eo ꝙ videatur instar poetaꝝ & quorundā philosophoꝝ ab Aristotele satis reprobatoꝝ, ponere ꝙd dā chaos cōfusum in exordio mundi, excogitauit quandā expositionē subtilē, p quā defendit scripturā ab irrisione huiusmodi, & tñ saluauit scripturæ ac fidei veritatē. Itaq; dixit, ꝙ sicut Deus oīpotens oīa in seipso vnico actu intelligēdi pfecte & distincte cōcipit & cognoscit, ac intra se exprimit, sic in eodē instāti oīa opera sex dieꝝ simul & distincte ꝓduxit, eadē
Pſal. 32. & 148. practice intelligēdo atq; vt essent iubēdo. Cui expositioni videtur cōsonare illud in Psalmo
Eccl. 18. Deut. 32 Gene. 2. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Et ꝙd in Ecclesiastico legit: Qui viuit in æternū, creauit oīa simul. Quod itē Moses ait: Dei perfecta sunt opera. Et ꝙd in hoc ipso Geneſis libro paulo post subdit: Istæ sunt gñationes cæli & terræ, in die qua creauit dñs cælū & terrā, & oēm virgultū agri, oēmq; herbā regiōis, cū tñ virgulta & herbæ infrà legātur tertia die ꝓducta. Hæc ergo intuēs Augustinus, dicit opera sex dieꝝ simul facta distincte. Vn-
Albertꝰ. de ait Albertus libro de coæquæuis: Augustinus reuera ponit oīa simul creata in materia & forma, ꝙ s. natura nō potest p se ꝓducere motu superioꝝ, videlicet cælestium corporꝝ & cōmixtione elementoꝝ. Et ideo cælū à principio factū est cū suis stellis, & terra cū animalibus suis, aqua ꝙq; cū natatilibus atq; volucribꝰ: & breuiter, oīa in speciebus suis simul educta sunt, ꝙ p simplicē virtutē motus cæli, & p virtutē stellaꝝ educi nō poterāt sine alio motore, i. particulari agēte vniuoco, vtpote speciei eiusdē, sicut sunt, homo, leo, equus, & cōsimilia, ꝙ
Auſcen. Thomas præter virtutē cæli & elemētoꝝ, requirūt specialē motorē ad sui generationē. Sunt tñ quædā nō habētia magnā diuersitatē in partibus corporis, vt plātæ & aīalia aliq;, pīsertim quædā reptilia & aliq; pisces, quæ nō oportuit primo fieri in ꝓpriis speciebus, sed tm in rationibus suis causalibus. i. seminalibus suis virtutibus, qa ad horꝝ productionē sufficit motꝰ cæli, atq; stellaꝝ ex materia diuersimode cōmiscibili. Propter ꝙd dicit Auicēna in libro de diluuiis, ꝙ mures qñq; gñant ex terra, & serpētes ex capillis. Hæc Albertꝰ. ¶ Deniq; vt Thomas sup secū dū Sentētiaꝝ fatet, Augustinꝰ vult quasdā creaturas in ipso creatiōis pricipio. i. primo instā ti fuisse in ꝓpria natura distinctas p spēs suas, vt elemēta & corpora cælestia ac angelos. Alia vero in rationibꝰ seminalibus tm, vt aīalia, plātas & huiusmodi, ꝙ oīa in naturis ꝓpriis sunt ꝓducta illo opere, ꝙ Deus post sex dies illos naturā prius conditā administrat. De ꝙ ait Sal-
Ioan. 5. uator: Pater meus vsq; modo operat, & ego operor. Nec in distinctiōe reꝝ attendendū esse ordinē tēporis, sed naturę atq; doctrinæ: naturæ, sicut sonus ꝓcedit cantū, sic ꝙq; ꝙ naturaliter sunt priora, prius facta scribunt, quēadmodū terra prius ꝙ aīalia, & aqua prius ꝙ pisces. Ordine vero doctrinæ, sicut patet in docētibus geometriā. Quāuis em partes figuræ sine ordine tēporis figurā cōstituāt, nihilo minus geometria docet cōstitutionē figurę, lineā post lineā ꝓtrahēdo. Et istud fuit exēplū Platonis, vt dicit primo cæli. Sic ꝙq; secundū Augustinū, Moses rudē instruēs populū de mūdi creatiōe, diuisit p partes ꝙ facta sunt simul. Hęc Thomas.
¶ Sed circa hæc oritur quæstio, qñ verba horꝝ Doctoꝝ videtur ab inuicē discordare, ita ꝙ opinionē Augustini cōtrarie recitāt, vt apparet. Albertus etem ait, ꝙ secundū Augustinum terra facta est cū animalibus, & aqua cū piscibus &c. ¶ Porro Thomas refert, ꝙ secundū Augustinum, elemēta & cælestia corpora sanctiq; angeli simul ꝓducta sunt, aīalia vero & plantæ postea. Et respōdendū, ꝙ Albertus loquit de aīalibus, piscibus ac auibus, primo & immediate à Deo productis: & illa simul esse ꝓducta cū terra & aqua, secundum Augustinū, ostēditur ex præhabitis Thomæ verbis. Nā ait terrā præcedere animalia, & aquā pisces ordine naturæ, nō tēporis, quēadmodum sonus cantū. Rursus circa hoc quæritur, Quot animalia & pisces ac volucres, secundū istā opinionē, fuerint simul cū terra & aqua tūc facta. Ad ꝙd ꝓ nūc breuiter dici potest, ꝙ in ꝙlibet specie duo indiuidua, loquēdo de his ꝙ ex cōmixtione maris ac fœminæ naturaliter producūtur. ¶ Præterea, qa nunc dictum est, ꝙ secundum Augustinum oīa opera sex dieꝝ sunt simul ꝓducta: quærendum, qd Augustinus ad literā intelligat p cælū & terrā, cū diciturIn principio creauit Deus cælū & terrā. Ad ꝙd cōcorditer dicūt expositores, & sup secundū Sētentiaꝝ doctores, ꝙ p cælū intelligit naturā angelicā seu angelos: p terrā vero, materiā prorsus informē oīm corporaliū reꝝ, tā elementoꝝ ꝙ cælestiū corporꝝ ac mixtoꝝ, vtpote materiā primā, ab oī forma p intellectū abstractā, quā dicit corporalia ꝓcessisse ordine naturæ, nō tēporis, qa materia nō potest realiter stare nuda. i. ab oī forma substantiali abstracta. Per cælū vero, intelligit naturā angelicā vt informē, seu
Auguſt. in se cōsideratā. Cuius tñ informitas nō ꝓcessit tēpore formationē eius per dona gratuita, secundum Augustini doctrinam, qui dicit ꝙ Deus fuit in angelis, simul cōdens naturam, & largiens gratiam. Quod autem ista sint de mente Augustini, patet aperte ex verbis ipsius super

sup Geneſim ad literā, & in libris Confessionū, atq; in libro de Ciuit. Dei, & infrà tangetur.

¶ De expositione eiusdē verbi, secundum alios sanctos. Arti. VI.

Bonauē. Quemadmodū Bonauētura ait in scripto suo sup secundū Sentētiaꝝ, circa intellectū literæ huius, diuersæ fuerūt opiniones sanctoꝝ. Quidā em sancti in hac re magis secuti sunt theologicā viā, trahētes rationē ad ea ꝙ fidei sunt. Quidā vero, inter ꝙs pręcipuus extitit Augustinus, magis secuti sunt viā philosophicā, ea ponentē ꝙ magis sunt cōiona rationi. Vnde Augustinus intellectū huius scripturæ ad rationis attestationē atq; dictamē flectit ac trahit, dicēdo oīa simul esse ꝓducta. Et expositio eius fuit multū rationabilis & valde subtilis. Verumtñ qa ex ea videt intellectus scripturę distrahi, & securius est magisq; meritoriū, ꝓpriū intellectū & rationē scripturæ oīno subijcere, ꝙ scripturā aliq; modo distrahere, idcirco cōmuniter aliꝝ Doctores, tā q Augustinū pcesserūt, ꝙ q eū secuti sunt, intellexerūt & exposuerūt scripturā hāc sicut sonare videt, dicētes opa sex dieꝝ nō simul esse ꝓducta nisi in materia, sed p interualla dieꝝ ea esse ꝓducta, quantū ad formā & speciē. Rursus eadē di-
Commu nis expo ſitio. stinctiōe loquit Bonauētura: Quāuis multæ sint expositiones huius verbi, In principio creauit Deus cælū & terrā, quatuor tñ sunt pricipales. Prima est, ꝙ cælū & terra eandē nomināt informē materiā oīm corporaliū reꝝ, prout de ipsa fieri debebāt duplicia corpora, puta cęlestia & elemētaria, vt sit sensus: In pricipio creauit Deus cælū & terrā. i. materiā ex qua debebat fieri cælū & oīa elemēta. Hæc aūt expositio cōfirmat p literā mox sequentē, ꝙ describit, ꝙliter factū sit cælū. Secūda expositio p cælū intelligit naturā angelicā, p terrā vero materiā
Hugo. primā. Tertia expositio, & ꝙsi media inter has, est Hugonis, q p terrā intelligit elementum terrenū, atq; p cælū tria alia elemēta, ꝙ secundū eū, erāt sup terrā p modū nebulæ circūquaq; oppāsa, in vna cōfusione ꝓmixta, seu potius in vna ꝓmixtione cōfusa, & circūquaq; suspēsa, quę extēdebant tā alte, ficut ptingit nūc summitas corporalis naturæ. Hinc libro de Sacramētis ait venerabilis Hugo: Noīe terrę significatū puto terrenū hoc elementū. Eratq; elemē
Beda. Strabꝰ. Baſilius. tū hoc subsidēs seu fundū in imo ac medio loco, cęteris in cōfusione ꝓmixtis. Quarta expositio p cælū hoc loco intelligit cęlū empyreū, ꝙd statim in sua creatiōe angelis est repletū. Per terrā vero, materiā oīm corporaliū, siue cælestiū, siue terrestriū, sub cælo empyreo contentoꝝ. Et ista positio est Bedę & Strabi, immo & S. Basilij in suo Hexamerō, saltē quātum ad id, ꝙd dictū est de cælo empyreo. De quo ait Basiliꝰ: Sicut dānati in tenebras vltimas abigūtur, ita
Iob 38. pro dignis opibus remuneratio restaurat beatis in ea luce, ꝙ est extra hūc mundū, vbi quietis domicilijs fortiunt. Strabus quoq;: In principio, inquit, creauit Deus cælū & terrā. Cælū, nō hoc visibile firmamentū, sed empyreū, hoc est, igneū, nō ab ardore, sed à splēdore, ꝙd statim repletū est angelis. De quo cælo loquitur Beda: Hoc superius cælū, quod à volubilitate mundi secretum est, mox vt creatum est, sanctis angelis est repletum, ꝙs dñs ꝓtestatur in
Expoſi tiones tres reci tat Lyra. principio cōditos cum cælo & terra, dicēs: Vbi eras cū me laudarēt astra matutina, & iubilarēt oēs filij Deiꝰ Vbi p astra matutina, intelliguntur angeli ac filij Dei. ¶ Præterea, Nicolaus de Lyra scribit hoc loco: Circa principiū Geneſis sunt tres expositiones solēnes, ad ꝙs aliꝝ vidētur reduci. Prima est Augustini, de qua pręcedēti articulo dictū est, quę expositio videtur Lyræ valde lōginqua à litera. Propter ꝙd, inquit, dimittat. Aliꝝ duę expositiōes videntur sibi
Tres opi niones philoſo phoꝝ de materia. textui cōsonare. Ad quaꝝ declarationē ꝓmittit tres opiniones philosophoꝝ de materia. Prima est opinio Cōmentatoris, q in libro de substātia orbis, dicit in corporibꝰ cælestibus nō esse materiā ꝓprie dictā, ꝙ s. pars sit essentialis cōpositi, & subiectū formæ substantialis: sed ꝙd ibi dicit esse materia, dicit esse intelligendū de materia improprie dicta, vtpote eā sumēdo pro subiecto motus localis, & put ipse orbis est in potētia ad vbi. Secūda opinio est, ꝙ in corporibus cælestibus est materia proprie dicta, tñ alterius rationis à materia mixtoꝝ & elementoꝝ. Hāc opinionē sequuntur Albertus, Thomas, & aliꝝ multi. Tertia opinio est, quōd omnium corporalium sit vna seu eiusdē rationis materia prima. Hæc est opinio Auicennæ, quā sequitur Bonauentura. His prolixe ab eo præmissis, ponit duas expositiones pręfactas, quaꝝ prima est, quōd partes huius sensibilis mundi principales, videlicet oīa cælestia corpora & quatuor elemēta, fuerunt à principio per creationē simul producta distincte in suis substātialibus formis: quōd item totum opus distinctionis, & etiā opus ornatus cælestium corporum, quod factū est quarto die, quæ infrà describūtur, intelligēda sint quantum ad qualitates, proprietates, & virtutes accidētales, superadiūctas pręfatis operibus creationis. Secunda expositio est, quōd materia oīm corporaliū, primo creata sit solū sub vna forma substātiali cōmuni, videlicet sub forma corporeitatis, & diebus sequētibus sit distincta secundū diuersas sui partes per formas substātiales specificas, tam cælestes ꝙ elementares. ¶ Insuper dicit, ꝙ illi qui sequuntur Cōmentatorē, & qui dicunt materiā cælestiū corporum specie distinctā à materia inferiorum, non possunt tenere expositionē istam secundam, sed primā. Porro qui dicunt oīm corporalium esse vnam materiam, sequi possunt expositionem istam secundā. ¶ Deniq; Nicolaus de Lyra, ista scribēdo, affirmat ꝙ intellectus

operum

Universidad de Deusto
Biblioteca

operum ſex dierũ, dependet ex cognitione prætactæ ſimplicis opinionis de materia prima. Sed cõtra hoc ſcribit Rabbi Paulus, ex Iudaiſmo cõuerſus, q̃ fuit Burgẽſis epiſcopus, atq; in multis redarguit Lyrã. Itaq; cõtra prætactũ verbum teſtatur, ꝙ incõuenienter ſit poſitum, quoniã philoſophi diuerſimode opinando de materia, non habuerunt rationes demonſtratiuas, ſed perſuaſiuas, vnde non debet ſenſus ſcripturæ propter hoc variari. Et ideo ſancti doctores modicũ curauerunt de diuerſitate taliũ opinionum in præſenti materia, ſicut nec refert ad articulũ creationis credendum, an cæli ſint immateriales, vel habeant materiã eiuſdem rationis cum inferioribus iſtis an non. Ad iſtud dicendũ, ꝙ prælabitũ verbum Nicolai rationabiliter poteſt ſaluari. Quẽadmodum em̃ oĩs creatura ſeruit creatori, ita naturalis ſciẽtia deſeruit theologicæ veritati. Vnde aſſerit Auguſtinus, ꝙ cognitio proprietatũ naturaliũ reꝝ, pãdit abdita ſcripturarꝝ. Quãuis ergo veritas ſcripturarꝝ nõ depẽdet à notitia opinionum & ſcientiarꝝ philoſophicarꝝ, attamen intellectus eiuſcemodi veritatis in tantũ dependet ex cognitione talium opinionum & ſcientiarꝝ, inquantum cognitio talium confert ad intelligendũ lympidi⁹ ipſas ſcripturas. Nec Lyra dicit, ꝙ ꝓpter diuerſas opiniones philoſophorꝝ variet ſenſus ſcripturæ. ¶ Prẽterea, ꝙ Rabbi Paulus ait, ſctõs doctores paꝝ curaſſe de taliũ varietate opinionũ, nõ videt ſatis cõſiderate, primo, quia nõ ſolũ S. Thomas, Bonauẽtura, Albert⁹, & ſimiles ſup ſecundũ ſentẽtiarꝝ, ſed Ambroſius quoq;, Baſilius, alĳq; antiq; expoſitores, vbertim ac diligẽter recitãt philoſophorꝝ opiniões, inquãtum hoc cõfert ad intelligendũ ſcripturas. Verũtñ in ꝑfata poſitiõe, Lyra dicit aliud quiddã q̃d patet calũnię. Siquidẽ ait: Illi q̃ dicũt ꝙ in corporib⁹ cæleſtibus nõ eſt materia, cõſequenter dicere habẽt, ꝙ oĩa corpora cęleſtia à principio ſint ꝓducta in ſuis ſubſtãtialibus formis diſtincte. Nempe q̃ dicũt in corporibus cęleſtibus nõ eſſe materiã, dicũt & dicere cõpelluntur, ꝙ corpora cęleſtia nõ habẽt formas ſubſtãtiales, cũ forma ſubſtãtialis nõ dicat, niſi reſpectu materiæ cui datur eſſe. Nec aliq̃d dicit ꝓprie forma ſubſtãtialis, niſi ſit pars cõpoſiti. Cęlũ aũt ſecundum iſtã opinionẽ nõ eſt cõpoſitum ex forma & materia. Cõmentator quoq; in libro de ſubſtãtia orbis, dicit ꝙ ipſe orbis ſeu corp⁹ cæleſte ſit actu ens, etiã per intellectum excluſo ſuo motore, ſeu qualiber forma ſubſtãtiali. ¶ Amplius, ad intelligendum ꝑfectius præhabitam duplicem expoſitionẽ de informitate materiæ, ſeu qualiter fuit creata ſub forma corporeitatis, aut ſub propriis ſubſtãtialibus formis elemẽtorum atq; cæleſtium corporum, aduertendum quod ſuper ſecundũ diſtinctione 12. recitat Thomas: Quidã antiqui philoſophi poſuerunt materiam totã ſub vna forma ſubſtantiali, ponẽtes vnum elementorꝝ eſſe primã materiã oĩm, & ex illo oĩa generari. Alĳ poſuerunt eã ſub pluribus formis ſubſtãtialibus, nõ tamen adinuicem ordinatis, ſed quadã cõfuſione permixtis, & poſtea operatione primi opificis ad diſtinctionẽ ordinemq; reductis. Moderni etiã in duas vias has diuidunt. Quidã em̃ ponunt, materiã illam primo creatã totã ſub vna forma ſubſtantiali fuiſſe: ſed ne videantur in antiquũ labi errorẽ, dicunt formã illam non fuiſſe aliquid formarꝝ elementarium, ſed aliquid quod ſe habet in via ad eas, vt imperfectũ ad ꝑfectum, quẽadmodum forma embryonis ſe habet ad formã animalis cõpleti in ſpecie ſua. Alĳ dicunt, materiã illam primo creatã ſub diuerſis ſubſtantialibus formis, ſicut narratũ eſt. Has itẽ opiniones narrat Bonauẽtura ſup ſecundum: Quidã, inquiẽs, voluerũt dicere, ꝙ materia illa diceret chaos, propter formarꝝ multitudinẽ, & contrarietatẽ exiſtentẽ in partibus materiæ, ita ꝙ partes illæ non diſtinguebantur adinuicẽ ſecundũ loca determinata, nec ita proportionabiliter inuicẽ iungebant, vt ex eis reſultaret aliquod mixtũ cõpletum: ideo erat ibi quædam mixtio non proportionis, ſed cõfuſionis: vnde nec agebãt contra ſe inuicem. Alius modus dicendi eſt, quòd materia illa ꝓducta eſt ſub aliqua forma, ſed illa non erat forma cõpleta, nec dans materiæ eſſe cõpletum. Vnde nec ſatiauit appetitũ materiæ, nec ſic eã informauit, quin adhuc mãſit informis, ſed erat diſpoſitio ad formas vlteriores. Et quãuis forma illa nõ habebat in ſe diuerſas naturas, tñ quia ad multas formas habuit inclinationẽ, habuit in partibus ſuis quandã impfectã diuerſitatẽ, ꝓpter quod ꝑmixta dicit & confuſa, ſicut exemplũ ponitur in embryone, quod licet actu habet vnã formã atq; figurã maſſæ carnis, illa tñ diſpoſitio eſt ad diuerſas mẽbrorꝝ figurationes, q̃uis iſtud nõ ſit ꝓ oĩa ſimile, q̃m forma illa nõ erat tãtæ actualitatis ſicut eſt forma embryonis, neq; in tãta ꝓpinquitate ad eductionẽ formarꝝ ſequẽtiũ, ſicut forma embryonis ad eductionẽ mẽbrorꝝ. Forma etem̃ ſeu figura embryõis, eſt viſibilis, & vi naturę ad pfectionẽ pducibilis. Illa vero materia ſub tali forma erat inuiſibilis, atq; ad formas ſubſequẽtes ſola diuina virtute & opatiõe ducibilis: ideo ꝓpter indeterminatũ appetitũ formarꝝ multarꝝ, cõfuſa dicit & ꝑmixta. ¶ Poſtremo verbũ hoc, In principio creauit De⁹ cælũ & terrã, ita exponit Chryſoſtom⁹, ꝙ Moſes hoc ſermone ſummarie explicauit & ꝑmiſit, quicquid De⁹ poſtea ꝑ ſex dies effecit: & poſtea ꝑ partes explicat, q̃d añ in ſumma ꝑmiſit: ſicq; ꝑ duo iſta extrema, cælũ & terrã, intellexit cętera corporalia oĩa in eis cõtenta: quẽadmodũ ſi dicatur, Artifex fecit hãc domũ: & poſtea ſubdat, primo poſuit fundamẽtũ, ſecũdo ſtatuit parietes,

Paulus Burgẽſ. epiſcop.
Pſal. 118.
Auguſt.
Thomas Bonauẽ. Albert⁹. Ambro. Baſilius.
Bonauẽ.
Chryſo.

tes, tertio tectũ erexit. Et ita q̃d ait, In principio, exponit & refert ad totũ tẽpus ꝓductionis operꝝ ſex dierꝝ. Sicq; idẽ eſt cælum, q̃d legitur in principio factũ: & firmamentum, quod legitur ſecunda die productum. Hanc expoſitionem præ cæteris ſequitur Rabbi Paulus.

¶ Cui expoſitionum præinductarum videatur magis eſſe conſentiendũ. Art. VII.

QVanuis iuxta prẽhabita, expoſitio S. Auguſtini videat ſubtilior, atq; humanę cõſonantior rationi, ex hoc tñ non ſequit, ꝙ verior ſit, quẽadmodum Deum non eſſe trinũ in ꝑſonis, magis conſonat rationi humanæ, q̃ ꝙ in vnitate eſſentiæ trinus conſiſtat, non tñ eſt verum. Nam ea quæ fidei ſunt, q̃uis non ſint contra rationem, ſunt tñ ſupra omnem rationem humanam. Ratio quoq; humana plene cõprẽhendere nequit opera Dei, & multo minus cõprẽhendere poteſt rationes eorum, hoc eſt, cur Dei ſapientia ſic agẽdum dictauit, cuius iudicia & ſecreta ſapientiæ eius penetrare nõ poſſumus. Veruntñ Albertus libro de cæquæuis, & Thomas ſuper ſecundum, magis conſentiunt expoſitioni Auguſtini præfatæ. Rom. 11. Veruntñ Thomas in prima parte Summæ ſuæ, minus declinat ſe ad aliquã partem. ¶ Porro (vt tactum eſt) Bonauentura magis ſequitur eos, qui per interualla temporum dicunt oĩa eſſe producta. Attamen ſapienter hortatur, vt in hac materia, in qua certitudo haberi non valet, nihil incaute aut prẽcipitanter quis aſſerat. ¶ Inſuper q̃uis Thomas ſuper ſecũdum, ſequatur (vt dictum eſt) Auguſtinum, attñ recitando alias duas opiniones, quibus materia prima in principio dicitur creata informis, ſeu aliquo modo formata, magis approbat expoſitionẽ eorꝝ, qui dicunt materiam primo creatam ſub ſubſtãtialibus formis diſtinctis, ita ꝙ corpora cæleſtia & elementa in principio condita ſint ſub formis ſuis ſpecificis, vt plenius dictum eſt. Aliam aũt poſitionem, quæ dicit materiã primo creatã ſub cõmuni forma corporeitatis, potius reprobat, eo quòd iuxta philoſophos, inter materiã primam & formas elemẽtares, non ſit intermedia forma ſubſtantialis. Quod ſi quis cũ Auicebron in libro fontis vitæ, formã corporeitatis à materia inſeparabilẽ eſſe affirmet, nõ videtur hoc poſſe ſaluari, eo quòd forma ſubſtãtialis det eſſe ſimpliciter, & quod aduenit enti in actu, eſt actu. Sic quoq; viderẽtur duæ formæ ſubſtãtiales in eodẽ eſſe cõpoſito. ¶ Porro Bonauentura magis approbat opinionẽ dicentiũ materiã primo ꝓductam ſub communi forma corporeitatis. Sed q̃m̃ breuitati nunc ſtudeo, & iſta materia ſuper ſecundum Sententiarum à Doctoribus plenißime ventilatur, diſputat, ac pertractatur, ideo horum Doctorum rationes & ſolutiones ac replicationes dimitto. Et quantũ capere valeo, opinio iſta quã approbat Thomas magis q̃ aliam, inter oĩes opiniones & expoſitiones verior mihi apparet, primo, q̃m̃ textui cõſonantior eſſe cenſetur. Nam in exordio Geneſis ſtatim ante opus ſecũdæ diei, cælum, terra & aqua, propriis exprimunt noĩbus: ſimiliter de abyſſo fit mentio noĩe ſpeciali. Ergo apparet quod propriis formis fuerint tunc diſtincta, quantum ad eſſe ſpecificũ. Iſta quoq; poſitio minus recedit ab Auguſtini opinione. Rurſus, qui dicũt materiam ſub forma corporeitatis productã, dicunt terram tertio die formatã ſeu factam: quod textui conſonum non videt, cum infrà in deſcriptione operis tertiæ diei dicat: Congregent aquæ in vnũ locum, & appareat arida: ergo terra ſeu arida tũc fuit oſtẽſa, nõ facta. In Pſalmo quoq; habet, Initio tu dñe terrã fundaſti: ergo fundata & facta eſt in principio creatiõis. ¶ Inſuper Rabbi Moſes dicit, quòd Moſes in exordio Geneſis expreſſit duo elemẽta aperte, videlicet terrã & aquã: alia duo obſcure, ita quòd aerẽ deſignauit per ſpm̃, dicẽs, Spũs Dei ferebat ſuper aquas: ignẽ vero per tenebras, q̃m̃ ignis in propria ſphęra nõ lucet ad extrà, ob ſuæ raritatẽ ſeu ſubtilitatẽ materiæ. Amplius, ſecundũ q̃d recitãt Lyra & Rabbi Paulus, multi alĳ Hebręorꝝ Doctores ſunt huius opinionis. Sed & Hugo in libris de Sacramentis, magis aſſentit huic poſitioni. Ad idem quoq; allegat Thomas Magiſtrum Sententiarum, & verꝝ eſt, quòd Magiſter in aliquibus paſſibus hoc ſentire videtur: nihilo minus ponit & aliqua verba pro alia opiniõe. ¶ Poſtremo, ad cõſentiendũ expoſitiõi eorꝝ, q̃ dicũt opera creationis condita ſex diebus, potiſſime mouet me autoritas diuini & ſacratiſſimi Dionyſij, ſtudioſiſſimi & illuminatiſſimi viri, q̃ fuit apoſtoli Pauli diſcipulus, alĳsq; apoſtolis notus & charus, q̃ in rebꝰ difficilimis & locis obſcuriſſimis prophetarꝝ, informationẽ petiuit ab ipſis apoſtolis, ꝑſertim à beatiſſimo Paulo, atq; ab alĳs apoſtolicis viris, prout ipſe in ſuis crebro voluminibus tangit. Ità q̃bus ſi intellexiſſet oĩa ſimul diſtincte producta, verißimile reor quod in ſuis libris hoc tetigiſſet: cũ ergo nõ tangat hoc, ſed eius oppoſitũ, vtpote quod ꝑ interualla dierꝝ ſint facta, patet propoſitũ. Quod aũt Dionyſius inſinuet res factas per tẽporum interualla, probatur ex his, quę ſcribit in libro de diuinis nominib⁹ capitulo 4. Vnde & Thomas ſuper ſecundũ, & in prima parte, quæſtiõe 67. allegat Dionyſiũ ibidẽ dicẽtẽ, ꝙ lumẽ ſolis eſt lux illa, quã Moſes in primis tribus diebus noſtri tẽporis narrat, q̃uis tunc eſſet informe, prout infrà dicet. Vnde elicit, ꝙ iuxta Dionyſij mentẽ, etiã ſubſtãtia ſolis facta ſit prima die, qa lux ſolis nõ fuit ante ſubſtantiã eius. Pariq; ratione alia corpora cæleſtia in ſuis formis ſubſtãtialibus facta ſunt prima die. Ex quibus probatur, ꝙ iſta poſitio de productione materię ſub formis di-

Opinio Thomæ verior apparet.
Pſal. 101.
Rabbi Moſes.
Per interualla dierum res creatæ ſunt.
Dionyſ. Acto. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mis distinctis, quantum ad essentiales mundi partes, fuit de mente maximi theologi Dionysij, quod potissime me induxit ad consentiendum positioni præfatæ.

¶Expositio verborum sequentiũ: Terra aũt erat inanis & vacua, & tenebræ erãt sup faciẽ abyssi, & spiritus dñi ferebatur super aquas. Art. VIII.

Licet prçcedẽti articulo magis approbauerim atq; secutus sim eos, q dicunt, opa sex dierũ per temporũ interualla esse producta, & materiã in exordio creatã sub subtãtialibus formis distinctis, quantũ ad essentiales principales q; partes mundi sensibilis, quæ sunt corpora cælestia & quatuor elemẽta: nihilo minus intẽdo textũ exponere, etiã iuxta aliorũ intentionẽ. Itaq; sequẽdo expositionẽ illã amplius approbatã, eo q; textui & antiquioribus patribus ac doctoribus sanctis consonãtior videat, sic exponenda sunt verba sequẽtia: [Terra aũt erat inanis & vacua.] Pro eo quod hic dicit, Terra erat inanis & vacua, talia translatio
Origen. qua vtitur Origenes, sic continet: Terra aũt erat inuisibilis & incõposita. Idcirco quidã exponũt hanc literã sic: Terra erat inanis. i. inuisibilis corporali aspectu, q̃m erat aquis vndiq; cooperta, quæ etiã aquæ fuerũt in inferiori parte dẽsiores seu grossiores. Et vacua, hoc est,
Ioseph⁹. plãtis & herbis ac cæteris fructibus ex ea tunc nascituris, nondũ impleta aut decorata: quod alia litera vocat, incõposita. Vnde Iosephus refert: Sed dũ terra ad aspectũ nõ veniret, & profunditate aquarũ ac tenebris celaret, Deus lumen fieri iussit. Hinc alĩ sic exponũt: Terra erat
Strab⁹. inanis & vacua, i. elementũ terræ erat adhuc infructuosum, siue inutile ac sine ornatu. Nondũ etẽ apta fuit habitationi ac vsui hoĩm, propter quos fuit creata. Hinc ait Strabus: Terra erat inanis & vacua. i. inutilis, infructuosa, & incõposita. Oĩa nanq; elemẽta cõmixta fuerãt & cõfusa, & totũ hoc aeris spatiũ extitit aquis plenũ, non quales nunc sunt, sed instar nebulæ tenues erãt. Quod si ista sunt verba Strabi, vt allegatur in glossa, quomodo verum est q̃d quidã asserit, secundũ Strabũ & Bedã, materiã primo fuisse creatã sub cõmuni forma corporeitatis, non sub distinctis formis substãtialibus elemẽtorũ, prçsertim cũ in eadẽ glossa in-
Damas. ducant verba Bedæ, dicẽtis, Deus aquas cũ cælo prius creauit? Deniq; Damascenus libro 2. apte insinuat, terrã & aquã in prĩcipio sub ꝓprijs formis substãtialib⁹ esse creata, dicẽdo: Terra est vnũ elemẽtorũ siccũ, frigidũ, graue, immobile, ex nõ ente ad esse prima die à Deo deductũ. In prĩcipio eñ creauit De⁹ cælũ & terrã. De aqua quoq; sic ait: Aqua est vnũ quatuor elementorũ, humidũ, frigidũ. Hæc in principio sup oẽm terrã redundauit. His cõcor-
Basilius. dat Basilius, dicẽs: Moses primo non exprimit, nisi cælũ & terrã, quatenus ꝑ hæc duo extrema, intelligant & media. Ex quibus ostẽditur, q; cum dicitur, In principio creauit Deus cælũ & terrã: noĩe terræ intelligit elementũ terræ explicite, & alia tria elemẽta implicite, & ꝑ cælũ, oĩa cælestia corpora, quantum ad suæ substãtiæ productionẽ. [Et tenebræ erãt sup faciẽ abyssi.] Per abyssum, quidã intelligũt congeriẽ seu vniuersitatẽ quatuor elementorũ: alĩ
Damas- alia tria elemẽta simul permixta, videlicet aquã, aerẽ & ignẽ, alĩ aquã. Ait equidẽ Damascenus. scenus: Abyssus aliud nihil est, nisi aqua multa, cuius finis incõprçhẽsibilis est hoĩbus. Et Rabbi
Rabbi Paulus: Abyssus, inquit, secundũ grãmaticos, impenetrabilẽ aquarũ multitudinẽ signat, quæ
Paulus. impenetrabilitas intelligi potest nõ solũ ex magna aquç ꝓfunditate, sed itẽ ex hoc q; ex sua circũfusione, qua ambit terrã, visu penetrari nõ potest. Per q̃d intelligit aqua elemẽtaris, quç ante suã congregationẽ cõfuse ꝑmixta fuit igni & aeri: quod totũ dicit nũc abyssus. Qualitercunq; aũt sumat abyssus, constat q; tenebræ erãt super faciẽ abyssi. Nondũ eñ creata fuit lux corporalis, idcirco tenebræ quæ sunt carẽtia huiuscemodi lucis, operiebãt oĩa elemẽta, immo & cælestia corpora, dẽpto cælo empyreo. [Et spũs dñi ferebat sup aquas.] Per spm̃ dñi, intelligi potest volũtas Dei seu spũs sanctus, quç & q ferebatur nõ motu locali, sed dispositione mẽtali sup aquas, sicut volũtas artificis fertur super materiã quã habet præ oculis, dũ eam formare ac decorare proponit. Et potest ꝑ aquas, elemẽtũ aquç intelligi, qa ex aqua generantur plurima animaliũ genera, & semina rerũ sunt humida: nec terra sine aqua est fru-
Damas- ctuosa, sed sterilis. Propter quod asserit Damascenus: Aqua est creatura Dei optima. Alĩ ꝑ
scenus. aquas intelligunt cõgeriem elementorũ, quia non aquã tantũ, sed & alia elemẽta voluit De⁹
Hieron. formare, ornare, & diuersa mixta ex eis producere. Hinc secundũ Hieronymũ in Hebrço habetur, merahephet, q̃d tantũ valet sicut, Fouebat aut Incubabatt ad insinuandũ q; spũs ſcũs instar auis ouã suo calore fouẽtis, sup aquas incubabat & eas fouebat, dando eis virtutẽ causalẽ tam specialẽ. Insup, vt recitat Augustinus libro de Ciui. Dei, Plato ꝑ spm̃ dñi qui ferebat sup aquas, intellexit aerẽ, qui sæpe spũs appellat, & in hoc Rabbi Moses Platonẽ secutus est, sed cõuenientius exponitur de spũ sancto. Aer eñ nondũ diuisus fuit ab aqua, nec superior eat immo aqua totũ occupauerat spatiũ vsq; ad cœlestiũ corporũ regionẽ. Nec videtur cur Moses potius dixisset de aere, spũs dñi, q̃ de terra aut aqua, terra dñi, aut aqua dñi. Præ-
Rabbi terea Rabbi Paulus scribit hoc loco: Antiqui expositores Hebræorũ, cõpendiose ac notabi-
Paulus. lissime exposuerunt hoc verbũ in libro q dicitur, Brefith Rabba, vbi interrogative sic dicit: Quid est quod dicit, spũs dñi ferebatur sup aquas? Et respondetur, Nihil aliud est q̃ qui dicitur

citur spiritus Messiæ, de quo scriptum est: Requiescet super eum spiritus dñi. Vnde constat q; per spm̃ dñi, intelligat nunc spũs sanctus. Quãtum ad aliorũ opinionem, exponendo hũc Esaiæ 11.
passum, sciendum q; quis Augustinus dicat opera sex dierũ simul distincte ꝓducta, in hoc tñ cõuenit cum his, qui dicunt materiã primo creatã sub sola forma corporeitatis, q; materiam primã informẽ dicit in principio Genesis designari nomine terræ, & etiam nomine aquæ atq; abyssi: ꝓ quæ oĩa, etiã illi dicunt designari nõ ipsa elementa, sed eandẽ informem materiã, de qua dicunt elementa esse formata. ¶Itaq; secundũ Augustinum, tenebræ erant sup terrã. i. informẽ illam materiã, nõ tẽporali duratione, cum dicat oĩa simul facta, distincta, formata, sed ordine naturæ: quia materia illa secundũ se accepta & considerata, fuit in se tenebrosa, carẽs oĩ perfectione & claritate formali. Fuit quoq; materia illa secundũ se inanis & vacua, vtpote destituta formis & oĩ ornatu. Hinc sup secundũ Thomas testat: Si per terrã intelligat informis materia, tunc ꝑ verba hæc designatur receptibilitas materiæ, quæ quodãmodo similis est receptibilitati loci. Propter q̃d Plato materiã vocauit locũ. Ideo quç sunt loci, similitudinarie dicunt de ea, vt materia dicatur vacua, inquantũ forma replet capacitatẽ materiæ: inanis vero, inquantũ forma est finis appetitus ipsius. Sed spiritus dñi ferebat sup aquas, hoc est, super hanc ipsam materiã, inquantũ intendebat ex ea ꝓducere multa, sicut mens seu cõsideratio artificis fert super artificiata. Porro secundũ alios, super materiã illã forma corporeitatis informatã, sed respectu specificarũ formarũ informẽ, erãt tenebræ quousq; ꝓducta est lux corporalis: erat q; terra, id est, materia illa, inanis & vacua, q̃m distinctis & proprijs formis carebat, nec fuit polita nec fructifera. Ferebat itidẽ super eã spũs dñi, iuxta sensum præhabitũ. Postremo Rabbi Paulus hoc loco per faciẽ abyssi intelligit ex- Rabbi
lũ crystallinũ, in quo dicit fuisse tenebras, q̃m capax fuit lucis tanq̃ diaphanũ. Multitudine Paulus
vero aquarũ dicit fuisse abyssum, vel aquã tam turbidã & opacã, q; nõ fuerat lucis capax sicut nec terra. Idcirco nõ dicunt proprie fuisse tenebræ in abysso, sicut nec cæcitas in ligno. Istud nõ videt solide dictũ. Primo, qa scriptura nõ dicit, tenebræ erant sup superficiẽ abyssi, sed sup faciẽ abyssi. Secũdo, q̃m nec cælũ crystallinũ, nec aliq̃d cælũ dicit proprie superficies aquæ, siue loquamur de superficie extrinseca, siue de superficie intrinseca. Locꝰ qppe est extrinseca superficies corporis locati, atq; intrinseca superficies corporis cõtinentis. Locus aũt est in gñe quãtitatis, cælũ aũt in ꝑdicamento substantiæ. Quòd si cælũ ratione sui vltimi seu suꝑ superficiei, dicat superficies aquæ illiꝰ, hoc oportet intelligi de superficie aquæ extrinseca. Per faciẽ aũt aquæ, intelligẽda esset potius superficies eius intrinseca, vtpote ei inhærẽs, q̃ superficies eius extrinseca. Sic eñ in scripturis cõmuniter accipitur facies corporaliũ, inanimata rumq; rerũ. Tertio, qa ex verbis Sanctorũ & Expositorũ iam patuit, q; aqua illa erat instar nebulæ tenuis & subtilis, ꝑsertim in superioribus partibus, vbi lux magis fulgebat atq; vicinior fuit statim vt facta est: ergo aqua illa erat valde capax lucis illiꝰ, nec fuit opaca. Quarto, nã dato q; fuisset turbida & opaca, tñ potuisset illuminari, quẽadmodũ modo terra & dẽnsi-
mæ nubes recipiũt influentiã lucis. Quinto, nam vbi nra trãslatio habet, tenebrç erant super faciẽ abyssi: alia translatio, quã & Origenes exponit, sic cõtinet, Tenebræ erant super abyssum. Sexto, nã dato q; lux nõ potuisset eam attingere, nihilo minus tenebræ, proprie loquendo, fuissent in ea: qa ex sua natura ipsi cõpetit esse lucis capacẽ, quẽadmodũ cæcus à natiuita- Origen.
te, dicitur proprie cæcus. Septimo, q̃m secundũ oẽs expositores ꝑfatos, per faciẽ abyssi, intelligitur ipsa abyssus. Vnde & 9. de Ciui. Dei loquitur Augustinus: Tenebrç erant super faciẽ Augus.
abyssi. i. super quandã terræ & aquæ indistinctã cõfusionem. Hinc ait Magister libro 2. Nec mirũ, lucẽ posse in aquis lucere, q̃ multo rariores fuerũt in principio, q̃ sint modo. Iterũ ait hic Rabbi Paulus, q; per id q̃d dictum est, spiritus dñi ferebatur super aquas: intelligit mo- Rabbi
tus primi mobilis, per quẽ Deus aquã viuificauit: qa vt dicitur 8. Physicorũ, Motus cæli est Paulus.
quasi vita oĩm inferiorũ, q motus asscribẽdus est Deo, tanq̃ causæ primæ ac principali. Istud stare nõ potest: scriptura eñ hic loquit de virtute causali, aquæ collata immediate à Deo à suæ creationis exordio, quam nõ habet ꝑ motũ cæli aut mobilis primi. Et istud plenius scribit Thomas in prima parte, quæstione 74. vbi ad hoc allegat Basiliũ. At vero circa hæc ver- Thomas
ba, spũs dñi ferebatur super aquas, in Scholast. fertur histo. Hunc locũ male intellexit Plato, putans hoc dictũ de aĩa mundi. Miror vnde autor historiæ illius acceperit hoc, ꝑsertim qa tam dictũ est, q; (vt recitat Augustinus) Plato per spm̃ dñi aerẽ intellexit. Quid aũt Plato sen- Eusebi⁹.
serit de aĩa mũdi, dictũ est in expositiõe prologi huius libri. ¶Sed circa hæc quæri posset: Quid Plato sciuit de ista scriptura, aut qualiter intromisit se de expositione ipsius? Respondendum, quia (vt 8. de Ciui. Dei Augustinus tangit & sentire videtur) Plato in Aegypto per interpretem didicit libros Mosis. Nam & id q̃d dñs dixit ad Mosen, Ego sum qui sum, Qui est, &c. Plato tenuit vehementer, & diligentissime commendauit memoriæ.

¶Elucidatio eius quod dicitur, Fiat lux, vsq; ad id, Dixit quoq; Deus, Fiat firmamentum &c. Articulus IX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

POſtq̃ Moſes dixit,tenebræ erãt ſup faciẽ abyſſi, mox ſubdidit: [Dixit quoq; Deus:Fiat lux.] Non enim decuit opus Dei tenebroſum manere. Deniq;, iuxta Expoſitores, hoc loco incipit Moſes opus diſtinctionis deſcribere, declarando qualiter à principio vna creatura diuiſa ſit ac diſtincta ab alijs. Primo oſtendit,qualiter diuiſa ſit dies à nocte. Secundo tangit diſtinctionem cęleſtiũ corpor̃. Tertio elementorũ. Et qa eor̃ poſitio magis iam placuit,q dicũt elementa atq; cæleſtia corpora ab initio ſimul producta, quantũ ad eorum ſubſtantiã,ita q̃ diſtinctio & ornatus eor̃ attẽduntur penes virtutes actiuas & paſſiuas, & penes qualitates & ꝓprietates accidẽtales:ita q̃ diſtinctio attenditur penes virtutes actiuas atq; paſſiuas cõmunes,mouẽtes ad oẽm formã ſeu ſpeciẽ corporaliũ ac generabiliũ rerum, ſicut ſunt calidũ,frigidũ,lux & humor:ornatus vero penes virtutes actiuas & paſſiuas ſpeciales,quæ mouẽt ad formas & ſpecies determinatas,vt eſt virtus ſeminũ, equi,leonis,& cõſimiliũ,ſecundũ quod Thomas ſup ſecundũ diſtinctione decimatertia plenius docet:hinc p lucẽ,de qua nũc ſermo,intelligit lumẽ ſolis adhuc informe ſeu imperfectũ,vt quarto capitulo de diuinis nominibus diuinus Dionyſius cõteſtatur. Dionyſ. Nã ante quartũ diẽ,lux iſta nõ eſt ſortita determinatã ac plenã virtutẽ ad producendum particulares effectus. Dixit itaq; Deus: Fiat lux. Quẽadmodũ aũt Deus artifex ſummus eſt, ſimpliciſſimus ſpiritus, & ſapiẽtiſſimus actor:ſic dicere eius eſt ſpirituale ac intellectuale,nõ vocale aut trãſitorie ſonans. Nec dixit iſtud per creaturã ſubiectã, ſed ſicut immediate produxit,ita p ſe dixit. Et hoc dicere Dei, eſt practicũ intelligere eius,quo vult ſeu præcipit aliq̃d eſſe. Sic igit̃ Deus trinitas,vnus vniuerſor̃ creator,dixit,i. intra ſe cõcepit,cogitauit ac iuſſit,Fiat lux.i.ſubſtãtia ſolis lucem aliqualẽ recipiat. Sol eñ,quantũ ad ſubſtantiã ſuã,factus eſt in principio,ſed nõ ſplẽduit clare. [Et facta eſt lux.] hoc eſt,Deo creante,ſol lucẽ tãtã accepit, ſicut tũc decuit, & ſtatui illi expediẽs fuit. Et eñ idẽ eſt,rem fieri Deo iubente,& Deo agẽte:& dicere Dei,feciſſe eſt:& vbi præcipit oipotens virtus,mox ſeruit effectus. [Et vidit Deus lucẽ q̃ eſſet bona:] hoc eſt,intra ſe,atq; in ſapiẽtia ſua,æternaliter inuariabiliter q̃ cognouit, & tũc per effectũ ſe cognoſcere demõſtrauit,quõd lux illa cõueniens eſſet ac vtilis,& placuit ei vt eſſet ac permaneret. [Et diuiſit lucẽ à tenebris] .i.diſtinxit ac diſcreuit ab alio, ita q̃ ab inuicẽ diſtinguunt̃ natura ac loco,tẽpore ac ſubiecto. Lux eñ fuit in ſole,tenebræ aũt in loco, ad quẽ nõ peruenit diffuſio ſeu emicatio lucis. Lux quoq; eſt habitus, tenebræ aũt priuatio. Et quando lux fuit ſeu dies in vno hemiſphærio, fuit caligo ſeu nox in hemiſphęrio alio: immo & in eodẽ hemiſphærio erat iam lux, iam tenebræ,ſecundũ motũ ipſius ſolis, ſicut & modo. [Appellauit̃q; lucem diẽ:] hoc eſt,lucis illius emicationẽ ſuper noſtrũ horizontẽ, ſeu ſpatium aut durationem illuminationis illius,cognouit atq; inſtituit debere diẽ vocari in omni idiomate hominũ per diuerſa vocabula. Simili ſenſu appellauit [tenebras] .i.abſentiã lucis ſolaris, [noctẽ.] Deniq;, ſicut Magiſter Sententiar̃ ait libro 2. dies diuerſis modis accipit: Primo, pro luce illa q̃ in primo triduo mũdi fulſit. Secũdo, pro aeris illuminatione. Tertio, pro ſpatio viginti quatuor horar̃, q̃d vocat dies naturalis. Quarto, ꝓ tẽpore motionis ſolis ſup noſtrũ horizontẽ, q̃d dicit dies artificialis,& cõtinet duodecim horas tẽpore æquinoctiali. Nox quoq; diuerſis modis accipit. Primo, ꝓ lucis priuatiõe. Secũdo, ꝓ parte naturalis diei. Immo vtrũque hor̃ accipit in ſcripturis alijs pluribus modis. Nũc aũt q̃d dictũ eſt, Appellauit̃q; lucem diẽ, intelligẽdũ eſt de die artificiali. Porro q̃d ſubdit, [Factũq; eſt veſpere & mane dies vn°:] intelligendũ eſt de die naturali,q nocte includit, vt ſit ſenſus: Factũ eſt veſpere.i. ſpatiũ diei ſeu illuminationis illius, puenit vſq; ad veſperã ſeu noctis initiũ, ſole recedẽte ab hemiſphærio nro,& poſtea factũ eſt mane, nocte ipſa cõpleta, ſole q̃ redeunte ad hemiſphæriũ nr̃m. Et mane illud fuit exordiũ diei ſequẽtis, qa tunc dies incepit à luce. Sic q̃ Moſes exprimẽdo in primis finẽ diei artificialis, videlicet veſperã, deinde finẽ noctis eiuſdẽ diei, inſinuat conſummationẽ naturalis diei vnius ſeu primi. Iſta expoſitio iuxta prętactã poſitionẽ ꝓcedit. Præterea, quã dicũt materiã primo creatã ſub ſola forma corporeitatis, intelligãt p hãc lucẽ, quandã ſplẽdidã nubẽ factã in ea parte vbi ſol currit, quã dicũt factã ex informi illa materia, & motã motu circulari, ſicut mouet nũc ſol: ac motu ſuo cauſaſſe diẽ ac noctẽ, nõ tñ fuiſſe tã clarã & efficacẽ, ſicut nũc ſol eſt. Et aliq̃ dicunt eã factã in oriẽte, vbi ſol factus eſt. Quidã vero in altiori ſpatio ſeu medio, vtpote in meridie, vnde deſcẽdit: qa ſecundũ Bedã, dies illa à plena luce incepit. Beda. Cætera verba literæ huius, ſecundũ iſtã opinionẽ ꝓportionabiliter intelliguntur, ſicut præhabitum eſt. De hac luce ac nube ait Magiſter: Lux illa corp° lucidum fuit, velut lucida nubes,& vicẽ ac locũ ſolis tenebat. Fuit quoq; nox in triduo illo penit° tenebroſa, qa nec luna nec ſtellæ tũc erant. Auguſt. Inſup, quẽadmodũ Auguſtinus per cælum in exordio factũ, intelligit naturã angelicã, vt informẽ, ſeu vt nondũ ad creatorẽ per amorem conuerſam: ita per lucẽ, de qua ſcriptura nunc agit, intelligit eandẽ naturã ſeu angelos ſanctos, vt formatos, atq; ad incõmutabile lumẽ cõuerſos, in quibus tũc diuiſa eſt lux à tenebris.i. formatio eorũ ab informitate prætacta. Nam angeli in ſe conſiderati, quantũ ad naturalia ſua, quaſi

quaſi tenebræ ſunt reſpectu pfectionis & lucis, quã habẽt per dona gratuita, & ex conuerſione ſua ad creatorem. Veruntamẽ de expoſitione Auguſtini, & qualiter ſecundũ eam ſaluetur & accipiatur ſex ſeu ſeptem dier̃ diſtinctio, infrã in ſpeciali articulo plenius oſtẽdetur. Præterea circa hãc literã dubitationes occurrũt: Prima eſt, an inter creationẽ & diſtinctionẽ fuerit aliqua tẽporis mora. Secũda eſt, an ante primã diem & noctem fuerit aliq̃d tẽpus. Tertia, quare diſtinctio creaturar̃ incepit à luce. Quarta, de varia inceptione diei ac noctis. Quinta, an Deus incepit opus ſuum à tenebris. Sexta, quid factũ ſit de luce illa ſecundũ eos, qui dicũt eã fuiſſe candidã nubẽ. Septima, quæ poſitio videatur rationabilior de modo, q̃ lux illa cauſauit diẽ noctem q̃. Septem queſtiones. ¶ Ad primã queſtionũ iſtar̃ reſpõdet Bonauẽtura ſuper Secundũ diſtinctione duodecima ac decimatertia, dicẽs: Creatio cæli ac terræ, ſecundũ oẽs Doctores, fuit ante oẽm diẽ prioritate naturæ: quantũ vero ad ordinẽ tẽporis ſiue durationis, diuerſimode ſenſerũt diuerſi. Quidã nanq; dixerũt, q̃ nõ fuerit aliqua mora inter creationem & diſtinctionis inceptionem: ſed ſtatim quãdo ꝓducta eſt informis illa materia, lux quoq; quæ diẽ faciebat, ꝓducta ſit. Aliꝭ videt, q̃ interuenerit aliqua mora, quod videt magis cõſonum ſententiæ Expoſitorũ. Quid aũt horũ ſit verius, nõ eſt certũ. Hæc Bonauentura. ¶ Thomas quoq; ſuper Secundũ ait: Quidã dicunt q̃ opus diſtinctionis, ſtatim cum operatione creationis incepit, & q̃ ideo lux ſtatim creata ſit cũ primo creatis, ſic q̃ Deus nõ incepiſſet opus ſuũ à tenebris. Et hoc oportet dicere ſecundũ expoſitionẽ Auguſtini, qui etiã vult q̃ creatio informis materiæ intelligat ante oẽm diem, nõ tempore, ſed natura. Aliꝭ dicunt, q̃ prius tempore fuit opus creationis, & poſtea p aliq̃d tẽporis interuallũ formata ſit lux. Sic q̃ affirmãt opus creationis ante oẽm diem fuiſſe. Et hoc magis conſonat textui Geneſis ſecundũ planitiem ſuã. Nam creatione cæli & terræ deſcripta, mox ſubdit, tenebras ſup faciem fuiſſe abyſſi, deinde agit de lucis productione. Hæc Thomas. ¶ Porro Hugo de ſancto Victore, videtur primæ cõſentire opinioni, quoniã in libro de Sacramentis, fatetur q̃ mora interiecta nõ fuit inter creationẽ & diſtinctionis inchoationem, quæ diſtinctio incepit in lucis formatione. Præterea, qui dicũt lucem illã fuiſſe nubẽ, atq; in meridie factã, dicere cõpellũtur, q̃ inter creationẽ & diſtinctionẽ fuerat mora: ſic eñ à principio primæ diei vſq; ad mane diei ſequentis, nõ fuiſſent viginti quatuor horæ, ſed decẽ & octo tantũ. Ideo dicũt, præceſſiſſe ſex horas diei illius ſucceſſione tẽporis, ex mutatione informis materiæ: & cum eſſet tũc tẽpus æquinoctiale, fuerũt deinde ſex horæ vſq; ad occaſum ſeu veſperã. Ad ſecundã quæſtionẽ reſpõdet Magiſter in ſecundo, quod ante lucis ꝓductionem non fuit dies, nec nox, ſed tempus: quod verũ eſt, ſi creatio duratione præceſſit diſtinctionis inceptionẽ, non aũt, ſecundũ aliã opinionẽ. ¶ Circa hoc quæri poteſt, an creatio fuit in tempore: hoc eſt, an cælũ & terra ſint creata in tempore. Ad quod reſpõdet Auguſtinus in libro de Ciuit. Dei: Auguſt. Mũdus nõ incepit in tempore, ſed ſimul cũ tempore. Vnde & Hugo in libro de Sacramentis: Hugo. Primo momento temporis, in quo creata eſt oĩa viſibiliũ inuiſibiliũq; natura, neq; nox fuit, nec dies. ¶ Ad tertiã quæſtionem dicendũ, q̃ lux eſt qualitas corporibus cæleſtibus, inferioribusq; cõmunis: nã igni & aliquibus mixtis ineſt. Cũ ergo diſtinctio attendat ſecũdum qualitates & proprietates accidentales, ſecundũ poſitionem magis acceptã, recte inchoata fuit à luce, quæ eſt qualitas quædã cõmunis, quẽadmodũ etiã in naturali generatione à communioribus formis incipit. Propter quod, iuxta philoſophũ, embryo primo viuit vita plãtæ, ſecundo vita animalis, tertio vita equi aut hominis. Secũdo, qa per lucẽ oĩa manifeſtantur, ſecundũ Baſiliũ. Tertio, ꝓpter expulſionẽ tenebrar̃ quæ operiebant abyſſum. Quarto, Baſilius. q̃m ſine luce nec dies prima, nec aliqua potuit eſſe. Quinto, propter eminentiã lucis. Vnde ſecũdo libro loquit Damaſcenus: In principio, ſcilicet prima die, fecit Deus lucem, quæ eſt Damaſ. pulchritudo & ornatus oĩs viſibilis creaturæ. Auferẽ lumen, & oĩa in tenebris ignota manebũt, cũ nõ poſſint propriũ demõſtrare decorẽ. Sed cõtra hoc obijci poſſet, qa ex verbis his Damaſceni ſequi videt, q̃ lux ptinet ad ornatũ. Dicendũ, q̃ lux ſecundũ virtutẽ ſuã cõmunem ptinet ad diſtinctionẽ: ſed inquantũ quarta die pfecta eſt, & virtutem ſortita ad determinatos varioſq; effectus, ptinet potius ad ornatũ. Opus aũt ornatus nõ dicit ideo ſolũ, q̃m ornat, ſed ob aliã cauſã, vt dictũ eſt. ¶ Ad quartã reſpõdet dñs Bonauẽtura ſup ſecũdũ: Quatuor, inquiẽs, modis cõſueuerũt dies diſtingui ſecũdũ diuerſor̃ cõputatiões. Græci eñ incipiũt ſeu cõputant diẽ à mane in mane, qa de mane ſol prius apparet. Hebræi vero à veſpera in veſperã, qa in veſpera incipiũt ſolennitatẽ. Aſtronomi aũt à meridie in meridiẽ, qa tũc ſol eſt in maiori virtute. Porro, ſancta eccleſia à media nocte in mediam noctem, quia tunc natus eſt Chriſ. ¶ Ad quintã dicendũ, q̃ ſi in eodem inſtãti fuit creatio & lucis formatio ſeu diſtinctiõis inceptio, certũ eſt q̃ opus creatiõis nõ cœpit à tenebris. Si aũt dicat̃ fuiſſe interuallũ, non ſequit̃ q̃ incepit à tenebris, quaſi tenebræ ſint res aliqua à Deo primũ creata, cũ non ſint niſi priuatio lucis. Nõ eſt aũt incõgruũ, ſi incepit à creatura nõ luminoſa. Immo tenebr̃ q̃ fuerũt ante lucis ꝓductionẽ, nõ fuerũt ꝓprie in genere priuationis, qa priuatio eſſe nõ po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuit,anteq̃ natura habitus sui oppositi,s.lucis,indita esset corporibus,quẽadmodum catulus leonis nõ dicitur cæcus ante diẽ nonũ. Hinc p tenebras illas designatur imperfectio corporalis naturæ,quã nõ habet à Deo. ¶Ad sextã dicendũ,q illoꝝ aliq dicũt solẽ esse factũ ex luce seu nube illa. Alij dicunt nõ solẽ tm̃,sed & alia sidera facta ex ea. Quod alij reprobant,eo q̃ sol & sidera nõ sint de elemẽtari natura. Alij dicũt eã redactã in prẽiacentẽ materiã,quod rursum reprobat ab alijs, qa sic Deus destruxisset seu perire pmisisset principalia opera sex dieꝝ. Hinc cẽteri opinati sunt,lucẽ vel nubẽ illã soli esse coniunctã,nec posse videri propter prædominantiã lucis solaris. Quod itẽ ab alijs reprobat, qa sic frustra maneret. Probabilius ergo est,vt cũ S. Dionysio teneatur,illã fuisse lucẽ solis iuxta sensum præhabitũ. ¶Ad septimã respõsio data est,qa rationabilius esse ꝓsuasum est, q̃ dies & nox in triduo illo sint factæ, ex reuolutiõe solis cũ luce illa informi. Post illã vero positionẽ rationabilior esset positio Bedæ & imitãtium eũ,dicentiũ q̃ nubes illa suo circuitu causauit diẽ ac noctẽ. Hoc em̃ possibilius fuisset secundũ naturã,vt ait Bonauẽtura. ¶Porro positio Basilij ac Damasceni,q̃ dicũt diẽ & noctẽ tũc esse causatũ ex emissione seu effusiõe lucis & retractione eiusdẽ secundũ Dei imperiũ,minorem habet ꝓbabilitatẽ. Talis em̃ efficientia diei & noctis,fuisset supernaturalis & miraculosa. In operibus aũt sex dieꝝ quæritur, nõ qd Deus potuerit,sed quid naturæ & ordini reꝝ cõuenerit. ¶Deniq̃,si lux illa immediate processit p creationẽ à Deo, non ab aliquo corpore lucido, ergo perijsset qñ retrahebat, & die sequẽte effusa fuisset lux alia, nisi forte dicat quod Deꝰ per oĩpotentiã suã cõseruasset eam in esse. Rursus, vbi permãsit qñ retrahebatur,& an fuit in aliquo subiecto? Et apparet quod nõ, qa tũc dies fuisset aut claritas in illo subiecto. Si aũt dicat quod Deus cõseruauit eã sine subiecto, sicut fit in sacramẽto altaris de accidẽtalibus formis,hoc totũ fuisset sup̃ naturã, nec reꝝ ordini conuenisset. Hinc Rabbi Paulus,dicẽs quod in hac re opinio S. Basilij magis cõcordet rationi ac literę,probatur errare,& argumẽta eius vigorẽ nõ habent, quod, breuitati studẽs,declarare omitto, qa à quolibet mediocriter erudito potest faciliter cõsiderari. ¶Insuper ex ꝓductis patescit, cur secundũ Magistrũ & Bedã ac alios,prima dies dicatur nõ habuisse mane,qm̃ mane est finis præcedẽtis noctis,& principiũ diei sequẽtis: iam autẽ ostensum est,quod ante creationẽ lucis nõ fuit nox. Cõsimiliter soliditate veritatis carere ostẽditur,q̃d quidã ait,nubẽ illã fuisse alterius speciei à nubibus alijs: qm̃ nubes illa fuit naturæ cælestis,aliæ aũt nubes sunt naturæ elemẽtaris. Illa etem̃ nubes,secundũ ponẽtes eam,facta fuit de materia præiacenti, vtiq; nõ cælesti,sed de materia prima informi, quæ informata fuit (secundũ eos) sola forma corporeitatis,de qua materia cõstat quod non fuit de natura cælesti magis q̃ elemẽtari. Deniq̃ S. Thomas probat,solẽ non esse factũ de nube illa per hoc,q̃d sol nõ est factus de natura elemẽtari. Quo pater,quod iuxta Thomã,nubes illa fuit elemẽtaris naturæ,secundũ eos qui ponũt eam. Quãuis quis neget Thomã in hoc? tũ (vt tactũ est) nubes illa nõ potius extitisset naturæ cælestis,q̃ elemẽtaris: immo cum vnũ corpus cæleste non sit transmutabile in aliud corpus cæleste,si nubes illa fuisset naturæ cęlestis, dici nõ posset q̃ sol factus esset de ea,q̃d tñ Bonauẽtura & alij plures dicũt. ¶Postremo adijciẽdũ quod in Scholastica historia cõpendiose ac notabiliter dicit, Dixit aũt Deus: Fiat lux,& facta est lux. i. æternũ verbũ genuit, in quo erat vt fieret lux: hoc est,tã facile fecit lucẽ,vt quis possit dicere verbo. Per Fiat, intelligitur essentia lucis in Deo. i. in ꝓscięntia Dei anteq̃ fieret: Per Facta est, essentia lucis in actu. Et vidit Deꝰ lucẽ q̃d esset bona: hoc est,q̃ placuit in ꝓscięntia & ꝓordinatione Dei,vt fieret: placuit in essentia iã ꝓducta,vt maneret. vel tropice vidit. i. videri fecit ab angelis. Et diuisit lucẽ à tenebris. Intelligit hic angelorũ facta diuisio: stantes em̃,lux: cadẽtes vero,tenebræ dicti sunt. Dicit q̃q; in historia ista: Primo cũ cęlo & terra est lux creata,q̃d fauet opinioni eoꝝ,q̃ dicũt inter creationẽ & distinctionis initiũ, nõ fuisse aliq̃d tẽporis interuallũ. Præinducta quoq; verba sentẽtiosa,ex Augustino sup Genesim sumpta sunt. Cõsentit etiã autor huius historię expositioni Bedæ,dicendo: Lucem scriptura vocat quandã nubem lucidam,illuminantem superiores mundi partes tenui claritate, quæ instar solis circumagitata. i. circunuoluta, per suam præsentiam superius atq; inferius hemisphærium vicissim illuminabat.

¶Expositio literæ,in qua describitur opus secundæ diei. Arti. X.

DEscripta distinctiõe lucis à tenebris,modo describit distinctio cælestiũ corporũ ab inuicẽ. [Dixit quoq; Deus: Fiat firmamẽtũ in medio aquarũ, & diuidat aquas ab aquis.] Qualiter intelligenda sint verba hæc, Dixit Deus, Fiat, expositũ est ꝓcedenti articulo. Quid vero intelligendũ sit noĩe firmamẽti, cõstat ex eo quod paulopost stellæ dicuntur posi tæ in firmamẽto. Itaq; Deo dicẽte seu ꝓcipiẽte, factũ est firmamentũ. i. cælũ stellatũ, quod est sphęra octaua, qa sub ea sunt septẽ sphęræ seu orbes ac cæli planetarũ. Et factũ est firmamentũ hoc in medio aquarũ ad diuidẽdũ aquas ab aqs. Et sumit nũc firmamẽtũ, ꝓut includit septẽ sphęras ꝓfatas. [Et fecit Deꝰ firmamẽtũ.] Iã ante ostẽsũ est, expositionẽ illoꝝ esse rationabiliorẽ, & textui atq; antiqs ac sanctis Doctoribꝰ cõsonãtiorẽ, q̃ dicũt in principio corpora cælestia

cælestia ac elemẽta simul ꝓducta sub distinctis & ꝓprijs substãtialibus formis. Ideo firmamẽtũ & orbes planetarũ in principio sunt creata,quantũ ad totã suã substantiã: veruntñ non in tãta pfectione,quantũ ad accidẽtales ꝓprietates,virtutes & qualitates, vt postea. Vnde q̃ firmamentũ dicit factũ die secũdo,intelligẽdũ est nõ de ꝓductione suę substãtię,sed de quadã sui cõpletione,qua factũ est magis cõpletum & vigorosum in qualitate & ꝓprietate suæ substãtiæ,& in virtute causali,ad influendũ elemẽtis ac mixtis ad quosdã generales effectus, vt ꝓducto dixi articulo. Quẽadmodũ em̃ in scripturis noui ac veteris testamẽti cæli dicũt perituri & corrũpendi,nõ vtiq; quãtũ ad suã substãtiã,substãtialeq̃ esse,sed quãtũ ad accidẽtales quasdã dispositiões,q̃litates & actiões, ita firmamentũ & stellæ ac luminaria facta dicũtur post primũ diẽ. Deniq; in scripturis cõsuetus est iste loquẽdi modus, vt dicat res fieri,qñ accidẽtale aliquid agitur circa ipsam siue in ea: sicut cũ filij Israel legũtur sibi fecisse præputia,inquãtum nõ præsciderũt sua præputia iuxta legem. In vltima quoq; Ezechielis visione multories dicit: Facietis vitulos siue agnos, hoc est,illa aut illa die offeretis tot agnos ac vitulos. Sic & Iacobus apostolꝰ in sua ait canonica: Ecce dicitis, faciemꝰ ibi annũ &c. i. ꝓ annũ vnũ manebimus illo in loco, q̃ ignoratis quid erit in crastinũ. Fecit itaq; Deus firmamentũ, ꝓsciẽdo illud in soliditate & causalitate,qua influit ad inferiorũ cõseruationẽ ac regimẽ: qa (vt ait philosophus) oportet hũc mundũ inferiorẽ esse cõtiguũ lationibus seu motibꝰ & influxionibus superiorũ, videlicet cęlestiũ corporũ, vt tota eius virtꝰ inde gubernet. [Diuisitq; aquas q̃ erãt sup firmamẽtũ, ab his q̃ erãt sub firmamẽto.] Quę & q̃les sint aquę sup̃ cęlũ existẽtes, magna atq; difficilis quęstio est, de qua infrà plenius tangã. Nũc breuiter dico, q̃ qdã ꝓ aquas illas intelligũt nonã sphærã, quæ cælũ crystallinũ ac aqueũ appellatur: nõ q̃ vere & vniuoce sit de natura aquæ elemẽtaris, sed quia cum ea in diaphaneitate cõmunicet, sicut & cælũ empyreũ dicit igneũ, nõ q̃ in calore, sed quia in splẽdore cũ visibili cõuenit igni. Alij dicũt firmamẽtum esse veraciter naturæ elemẽtaris, & similiter aquas quæ super firmamentum esse scribunt, de quibus opinionibus paulo post diffusius referetur. Porro q̃ aquæ dicũtur fuisse sub firmamẽto, non est intelligendũ q̃ erant immediate sub cælo stellato, sed manebãt sub orbe lunari, secundum positionẽ superius amplius approbatã. A qua aũt & aer & ignis erãt cõfuse pmixta vsq; ad infimã sphęrã cælestẽ, secundũ sic sentiẽtes. [Et factũ est ita] actualiter & in re sicut dixit. [Intelligẽdo ac volẽdo præcepit Deus. [Vocauitq; Deꝰ firmamẽtum cælũ.] Sphæra octaua dicitur firmamẽtũ, quia firmissimũ mediũ est inter aquas prẽfatas. In sua quoq; natura est firmũ ac solidũ, iuxta illud Iob: Tu forsitã cum Deo fabricatus es cęlos, q̃ solidissimi q̃asi ære fusi sunt. Est itẽ impertrãsibilis terminꝰ prędictarũ aquarum inter quas diuidit. Vocatur etiã cælũ, qm̃ celat & tegit sensibilia ista, atq; à nostro abscondit aspectu existentia per ipsum. [Et factũ est vespere & mane dies secundus.] Hoc exponẽdum est, sicut præcedẽti articulo est expositum. ¶Præterea iuxta eos qui dicunt, materiã primo creatã sub sola corporeitatis forma,& de materia illa esse ꝓducta elemẽta atq; cælestia corpora, sic exponẽda est litera ista: Dixit Deus: Fiat firmamentũ in medio aquarũ. i. cęlum sidereum producatur de materia illa informi & cõmuni,& subsistat in medio illiꝰ materię: quæ interdũ designat noĩe aquæ, quãdoq; noĩe terræ, aliquãdo appellatione abyssi, vt dictũ est plenius. Sicq; diuidat aquas ab aquis. i. vnã illius materiæ partẽ ab alia. Et fecit Deus firmamẽtum, diuisitq; aquas quæ erãt sup̃ firmamentũ: hoc est, prædictã partẽ illius materiæ, existentẽ in loco eminẽtiori firmamẽto, diuisit ab his quę erãt sub firmamẽto. Nunc em̃ per firmamẽtum designantur etiã orbes septẽ planetarũ, qui facti sunt cum firmamẽto die secundo, quo etiã die secundum istã opinionẽ factum est cælum crystallinum de suprema parte eiusdẽ materiæ, quæ in superioribus partibus suis subtilior fuit. De parte vero materiæ quę mãsit sub orbe lunæ, facta sunt elementa secundũ istos non hoc die, sed postea. Sicq; hæc dicta sunt fieri, quoniã proprias formas substantiales specificas acceperunt à Deo hoc die aut postmodum. ¶Præterea, q̃ primo dicitur, Fiat firmamentũ: deinde, Fecit Deus firmamentum: & tertio, Factum est firmamentũ: nequaq̃ superflue positũ est. Insuper patet, q̃ dies ista secunda habuit nõ vesperã tãtum, sed etiã mane, quoniã nox diei alterius eam præcessit: & idem dicendum est de diebus sequentibus. ¶Circa hãc literã quæritur primo, an corpora cælestia sint naturæ elementaris. Et videt quod immo, ex textu præsenti, cũ firmamẽtum sit factum in medio aquarũ. Vnde videt sola diuisione ab eis differre, & iterũ qm̃ supra ipsum sunt aquæ. Hãc quæstionem Doctores super secundum Sententiarũ satis discutiunt, & communiter Aristotelẽ assequuntur, dicẽtes quod sint alterius naturæ q̃ elementa. ¶Deniq; specialis est quæstio, an saltẽ cælum crystallinũ seu aqueum, designatum p aquas quæ supra firmamentum cõsistunt, sit vere de natura & specie aquæ. Et videtur quod immo, qa scriptura ista apertissime dicit quod supra firmamẽtum sint aquę, & sub eodẽ cõtextu vtitur nomine aquę, ita quod videtur de aqua vniuoce loq. Hoc q̃q; videtur prętendere manifeste alia loca scripturæ veteris testamẽti, vt cũ fertur in Psalmo: Qui extẽdis cælũ sicut pellem, & te-

Aggæi 2
Mat. 24.
Mar. 13.
Lucæ 21.
1. Mac. 1.
Ezec. 46
Iacobi 4
Iob 37.
Quęstio.
Psal. 103.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. 148 Dani. 3. gis aquis superiora eius. Itē ꝙ: Laudate eū cæli cælorꝫ, & aquæ quæ sup cælos sunt, laudēt nomē dñi. Et rursus in triū cātico pueroꝝ: Benedicite aquæ oēs quæ super cælos sunt, dño. Cū igitur magis debeamus sequi autoritatē scripturæ diuinæ, q̄ dictamē rationis humanæ: videtur absolute dicendum, ꝙ super cælos sunt vere ac proprie aquæ, & ꝙ cælū crystallinum sit de natura aquæ: Firmamentū quoq; sit elementaris naturæ, videlicet igneæ, vt aliq dicūt vel partim igneę, quātum ad stellas: partim ꝙ aqueę, vtpote quātum ad reliquas eius partes.

Augusti. Basilius. Gregor. Ambro. ¶ Deniq; antiqui & sancti Doctores, Augustinus, Basilius, Gregorius, Ambrosius, ita senserūt: q̄s Beda, Strabus, Damascenus, Magister Sententiaꝝ, autor Scholasticę historię, Glossa, & alij multi secuti sunt. ¶ Circa huius quæstionis decisionē scribit Bonauētura super secundū: In hac quæstione, propter diuersitatē positionū & debilitatē rationū, vix certū aliqd dici potest. Deinde post multa verba declinat ad hoc, ꝙ p aquas q̄ sup cælos sunt, intelligatur nona sphæra, q̄ dicitur cælū crystallinū, non ꝓpter veritatē naturæ aquæ, sed ꝓpter similitudinē in diaphaneitate, qua aqua nō solū est luminis receptiua, sed etiā aliqualiter retentiua, vt patet in quibusdā lapidibus, q nō videnť de nocte nisi ponātur in aqua. Deinde quasi concordādo theologos atq; philosophos, dicit ꝙ Augustinus & alij sancti dixerūt firmamentum esse de natura ignis, nō ꝙ habeat formā substantialem & speciē specialissimā ignis, sed quia participat lucis naturā secūdū analogiā. Et q̄uis istud sit bene dictū, quantū ad hoc q̄d videtur verba sanctoꝝ theologoꝝ pie saluare, & quātū ad hoīes cōcordare: verūtn̄ si quis plenius curiosiusq; voluerit informari, inueniet quod secūdū intētionē & mētē patrū iā p̄fatoꝝ, cælū crystallinū sit vere de natura aquæ atq; formaliter frigidū, p̄sertim cum ponāt aq̄s sup firmamentum, ad tēperandū solis & alioꝝ cælestiū corpoꝝ calorem. Vnde Saturnū affirmāt cæteris planetis frigidiorē, q̄uis eis velocius moueatur, vtpote altius situs ꝓpter propinquitatē suā ad aquas illas. ¶ Hinc Thomas scribit sup secundū: Circa hāc quæstionē fuit philosophoꝝ diuersa positio. Oēs em̄ ante Aristotelē dixerūt, cælū esse de natura elemētorū, q̄d Aristoteles primitus improbauit, ponēs cælū esse sine grauitate & leuitate alijs q̄ contrarijs, vt patet primo cæli & mundi. Et ꝓpter efficaciā rationum eius, posteriores philosophi, s. Peripatetici, cōsenserūt ei, vnde nūc oēs opinionē eius sequuntur. Similiter expositores scripturæ in hac diuersitate fuerūt, secundū q̄d diuersoꝝ philosophoꝝ doctrinis erāt instructi. Basiliꝰ em̄, Augustinus, ac plures sanctoꝝ, sequunt in his q̄ philosophiā cōcernunt,

Dionys. Aristotelē sequitur nec spectāt ad fidē opiniones Platonis, ideo ponūt cælū esse naturæ elemētaris. Dionysiꝰ aūt fere vbiq; in talibus Aristotelē sequitur, vt patet diligenter inspiciēti libros ipsius. In talibus ergo dicta sctoꝝ nō sunt maioris autoritatis, q̄ philosophi q̄s sequūtur, nisi quod sunt ab oī infidelitatis suspicione immunia. Hæc Thomas. Dicta aūt Alberti libro de coæquæuis, concordāt dictis Bonauenturæ. ¶ Deniq; Beda ait: Cælū sidereū cōstat esse in medio aquaꝝ, q̄d de aquis factū credi potest. Nā lapis crystallinꝰ, q est magnę firmitatis & p̄spicuitatis, de aqs est factꝰ. Et secundū eundē Bedā, aquæ sunt sup cælum instar glaciei firmæ ac solidæ. Hæc & plura similia habenť in Glossa, & allegātur à Magistro in 2. Sentētiaꝝ. In Scholastica itē historia dicit: Fecit Deus in aquaꝝ medio firmamentū. i. quādā exteriorē mūdi superficiē, solidā ex aqs cōgelatis instar crystalli & lucidā, sup quā sunt aquæ ad modū crystalli cōgelatę,

Ioseph. li. 1. ca. 1. ne igne soluātur. Quibus cōsonare videť q̄d Iosephus ait: Secūda die Deꝰ cælū sup oia collocauit, illudq; ab alijs distinguēs, in seipso cōstitutū esse p̄cepit, & ei crystallū circūfigēs humidū & pluuiale, ad vtilitatē q̄ fit ex imbribꝰ terræ, cōgrue fabricatus est. Ecce quō eruditissimi ac ingeniosissimi viri, ꝓpter autoritatē scripturæ posposita philosophoꝝ peripateticoꝝ doctrina, sentiūt cælos. i. sidera esse elementaris naturæ.

Ambro. ¶ Porro, q̄ acriter scribat Ambrosius in suo Hexaemerō cōtra aliter opinātes, patet in libro illo. Arbitror ergo in hac materia sobrie esse loquendū. Rationes q̄q; Aristotelis, q̄bus ꝓbat cælū esse alterius naturæ, nō sunt demōstratiuæ, sed solū ꝓbabiles. Nēpe q̄d arguit de specialitate motus cælestium corpoꝝ, quod nō mouenť ad mediū, nec à medio, sed circa mediū, qd demōstrat, cum & ignis in ꝓpria sphęra circa mediū seu circulariter moueatur. Et si dicatur hoc esse p accidens, vtpote virtute sphæræ superioris ipsum cōtinentis, nō tñ motꝰ ille est igni violētus aut penitus innaturalis. Deniq; in gnationibus mixtoꝝ, elemēta leuia, s. ignis & aer, naturaliter mouentur deorsum, q motus est eis naturalis p respectū ad naturā vniuersalē. Sic dici posset de motu cælestiū corpoꝝ, q̄ etsi essent elemētaris naturæ, nō tñ sequereť ea corruptibilia esse, cum nec ipsa elementa sint corruptibilia secundū se tota, & aliæ rationes incorruptibilitatis possent assignari in eis. ¶ Hinc Thomas sup secūdum, positionē Aristotelis vocat opinionem, atq; in prima parte quæstione sexagesimaoctaua, multum sobrie loquitur de ista materia, dicens: Si dicamus firmamētum esse cælū sidereum, tunc aquæ q̄ sunt supra firmamentū, possunt dici illius naturæ cuius est hoc cælum. Vnde q dicūt cælū esse de natura elementorum, dicere possunt aquas illas esse elementares. Qui aūt asserunt cælum esse specialis naturæ, dicunt has aquas nō elementaris, sed cælestis naturæ esse: & q ponunt aquas elemētares supra

cælum,

cælum, dicere possunt ꝙ n̄ sint graues, sed subtiles: nec fluidæ, sed tanq̄ glacies firmæ ac duræ. Vnde à quibusdā cælū crystallinū vocātur. Hæc Thomas. ¶ Amplius, licut Bonauentura tāgit sup secundum, Hi dicūt ꝙ Deus in ordine vniuersi magis attēdit cōmune bonū & finis vtilitatē, q̄ formæ qulitatē aut bonū specialis naturæ. Ideo sicut in minori mūdo Deus posuit cerebrū sursum ꝛt tēperandū cordis calorē, sic supra cælū sidereū posuit aqueū cælū ad ardorē ætheris refrigerandū. Atq; p istud soluūt argumēta q̄ cōtra hæc fieri solent. Ego in ista materia assertiui nil dico. Neq; intētio mea est, in hoc loco hoꝝ discussioni plene insistere. Sed ꝓpter sanctoꝝ patrū reuerentiā tetigi ista. Hinc in discussione huius materiæ ait Bonauētura: Hoc præcipue attendendū est, ne in incerta materia aliquid certitudinaliter asseraſ. Melius em̄ est pe dubitare, q̄ temerarie aliqd definire. ¶ Insuper quęritur, cur in descriptione operis secūdæ diei nō dicit, Vidit Deꝰ ꝙ esset bonū, quēadmodū in descriptionibus operꝝ alioꝝ dieꝝ. Ad q̄d elegāter respōdetur in Glossa his verbis: Notādum ꝙ opera secundæ diei, secundū Hebræos, nō dicunt bona, cum bona sint sicut & cętera, quod fit propter binarium principem alteritatis, qui primus ab vnitate discedit, & in figura bigamiæ ac multorum reprehensibilium ponitur. Vnde animalia quæ bina introierunt in arcā, immunda fuerūt. Impar aūt numerus mundus est. Hinc Magister in secundo testatur: Non est hic dictum, Vidit Deus ꝙ esset bonum, eo quod binarius esset principiū alteritatis & signum divisionis. Verumtamen quidā dicit, ꝙ responsio ista videtur trufatica esse, quia in euangelio binarius laudabilis ac mysticus designat. Vnde Christus misit discipulos suos binos ad prædicādum. Ad quod breuiter respondendū, quod tam indecens reprobatio potius posset dicitalis, qualem ipse reputat præfatā responsionem, quæ etiā ex verbis Augustini sumpta videtur, quā & Doctores super secundum cōcorditer approbāt, vtpote Thomas, Albertus, ac alij. Vnde & Bonauētura scribit ibidem: Quāuis binarius minus ab vnitate recedit, primo tamē habet rationem recessus in se. Idcirco per ipsum intelligitur diuisio & recessus ab vnitate virtutis & perfectionis, magis q̄ per alios numeros. Argumentum quoq; illius non valet. Quanuis em̄ binarius quandoq; accipiatur in bono, quia in omni creato inuenitur aliquid perfectionis, nihilo minus secundum cōsiderationem prętactā in malo accipit: quemadmodum per leonem quandoq; intelligitur Christus, quandoq; diabolus. Nihilo minus est etiam alia ratio, cur in descriptione operis secundę diei omittatur illud, Vidit Deꝰ quod esset bonū: quia videlicet distinctio aquaꝝ ab aquis secūdo die incepta, tertio die completa est, quātum ad aquas elementares, quādo in vnū congregatæ sunt locū. Nec ad introducendum hāc rationem magis literalem, oportuit allegare infidelē infideliorū Iudæoꝝ Doctorem Rabbi Salomonem, quasi ille melius dixerit q̄ tot Doctores catholici; quia & ipsi Doctores catholici iam præfati, eandem rationē assignant, quā & Magister in historijs tangit.

Dubius manet.

Gene. 7.

Lucę 10.

Apoc. 5. 1. Petri 5

Infidelis infidelių Iudęorū Doctor rabbi Moyses.

¶ Expositio textus, describentis opus tertiæ diei. Art. XI.

TErtio die distincta atq; ab inuicē diuisa sunt elemēta, quæ tñ in principio fuerūt in prioribus formis substātialibus distincte producta, ac specifica ratione diuisa, sed localiter erant cōfuse permixta, & hoc tertio die ab inuicē diuisa sunt loco, & quasdam accidentales ꝓprietates, qualitates, & virtutes actiuas acceperunt cōmunes ad generales quosdam effectus, vt suprà ex Doctoribus est ostēsum. Itaq; ait: [Dixit vero Deus.] Frequēter in isto capitulo legit Deus dixisse, & quasi p interualla dieꝝ locutus & operatꝰ esse describitur, cum tñ in ipso iuariabili ac simplicissimo Deo nulla sit diuersitas, nulla mutatio, nullaq; nouitas: sed qcq̄d ꝓduxit in tēpore, & p tēporꝝ vices, hoc ab æterno tūc & taliter facere incōmutabiliter ordinauit. Ipse em̄ oīm reꝝ ideas cōtinet in se. Porro ī idea duo notāť, videlicet cognitio rei, & determinatio qñ ac q̄liter fiet. [Cōgregent aquæ q̄ sub cælo sunt, in locū vnū, & appareat arida.] Notāter ait, aquę q̄ sub cęlo sūt, ad differētiā aquaꝝ exisiētiū sup cęlos, hoc est, Ego creator oīpotēs definio, volo ac iubeo, vt aquę elemētares, q̄ sua raritate & extēsiōe ac abūdātia occupāt spatiū aeris, descēdāt & cōfluāt in vnū locū cōmunē, q est locꝰ Oceani, & ambit terrā. [& appareat arida.] i. terra q̄ ex sua natura ē sicca. [Et factū est ita.] Deo nāq; iubēte, mox cœpit aq̄ celerrimo motu descēdere, cōgregari, atq; ad locū sibi cōnaturalē cōcurrere. [Et vocauit Deꝰ aridā terrā.] i. ī sua p̄scientia īstituit aridā sic debere vocari, & ꝓprietatē indidit ei, à q̄ merito terra vocať. Ideo em̄ voluit terrā discoopiri ab aqs, & apparere, vt fieret apta habitatiōi hoīm ac brutoꝝ, sicq; eoꝝ pedibꝰ tereretur. Vñ dicit terra, q̄si pedibꝰ trita. [Cōgregatiōesq; aquaꝝ appellauit maria.] Si aq̄ cōgregata est in vno loco, cur nō ait singulr, cōgregationē aquaꝝ appellauit mare? Rndeť, ꝙ q̄uis aqua ꝓ maxima sui parte in loco Oceani sit collecta, attñ in diuersis terrę partibꝰ māserūt partes aquę, q̄ fuerūt particulares cōgregatiōes aquaꝝ, & cōtinuationē aliquā habuerūt ad Oceanū seu seipsum aquę elemētū. Talia q̄q; loca aquaꝝ, vocātur lacꝰ & sinus ac receptacula. Et partī fuerūt & sunt sub terra, partim q̄q; supra terrā secūdū necessitatē, vtilitatē, & exigētiā vitæ hoīm ac brutorū, put infinita ar ꝙ oīpotēs sapiētia creatoris, hoc p̄cognouit ac ordinauit. nihilo minꝰ aquę dicūť veraciter

congregatæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõgregatę ad locũ vnũ,qm̃ ꝑ maiori parte ad vnũ collectę sunt hcũ,& oẽs naturaliter incli
nant ad locũ vnũ. Et sicut egrediunt ab illo ꝓpter cõmune bonũ ꝓfatũ, sic naturaliter re-
grediunt ad ipsum,iuxta illud Eccleſiast. Ad locũ vnde exeũt flumina,reuertũt,vt iterꝝ flu-
Eccles. 1. Ibidem. ant. Et iterꝝ Salomõ ait: Oĩa flumina in mare intrãt, & ipsum nõ rdũdat. Has itaq; aquarũ
Ioan. 6. cõgregationes Deꝰ maria appellauit,iuxta ꝓprietatẽ linguæ Hebrææ, qua oĩs cõgregatio ma
Ioan. 21. gna aquarꝝ, mare vocat, sicut in Euãgelio legit mare Tiberiadis, & mare Galileæ. ¶ Præterea
vnũ est mare pricipale,totale,& maximũ,qđ est q̃si cingulũ terrę,qđ vocat Oceanũ & abyſ
sus. Sũt quoq; multa minora & particularia maria, quæ sunt Oceani brachia. Magnũ vero
& totale mare, est ipsum terræ elementũ. Hinc loquit Beda: Cũ multi sunt maria, attñ dicit
aquas cõgregatas in vnum locũ,qm̃ magno mari oĩa illa iunguntur. Et si aliqui lacus in se-
ipsis stricti vident,occultis tñ meatibus reuoluũtur in mare. Fossores quoq; puteorꝝ hoc ꝓ-
bãt,qm̃ tota tellus per inuisibiles venas aquis repleta est,quibꝰ oĩbus et mari origo est. Sed
Quæstio posset quis dicere: Cum aqua sit multo maior q̃ terra,immo(vt aliquidicunt)sicut est de-
cies rarior ac subtilior terra,ita est decies maior & diffusior ea,quõ ergo potuit congregari
& collocari in vno terræ loco? Rursus, cum aqua sit multo leuior terra,quõ fuit ei natura-
le,à supficie terræ quã operuerat,discedere,atq; in cõcauitatibus recipi terræ? ¶ Ad intelligẽ
dum horꝝ solutionẽ,cõmemoranda sunt verba Bedæ, quæ Magister secundo libro allegat,
& habent in Glossa. Itaq; Beda sup Genesim loqtur: Congregatæ sunt aquæ cælo inferiores
Beda. in vnã matricẽ,vt lux quę præterito biduo illustrauerat aquas in aere puro clarior fulgeat,
& appareat terra quæ cooperta aquis latebat,& quę aquis limosa erat, fieret arida atq; gra-
minibus apta. Si aũt quærat,vbi cõgregatę sunt aquæ, quæ totũ texerãt spatiũ vsq; ad cælũ,
hoc est,vsq; ad orbẽ lunę, potuit fieri vt terra subsidẽs,cõcauas partes præberet,in quibꝰ flu
ctuãtes aquas reciperet. Potest etiã credi, primas illas aquas rariores fuisse, quæ sicut nebula
tegerẽt terras,sed cõgregatas & spissatas,& ideo facile in vnũ potuisse redigi locũ. His con-
cordat qđ in Scholastica dicitur historia. Hinc alĩ dicũt, diuina virtute cõcauitates factas es
se in terra,in qbus aqua reciperet. Et qa tũc debitã densitatẽ accepit, locũ occupauit mino-
rẽ. Vnde & Damascenus ait libro 2. Deo iubẽte,aquarꝝ receptacula facta sunt,& tunc mõ-
Damas. tes extiterũt. Alĩ qq; dicũt, aquas in Oceano ac aliis locis, hincinde in magnã altitudinẽ ele
nari ac crescere,qđ verꝝ esse ꝓbat in sphæra mũdi,qm̃ aqua tẽdit ex sua natura ad sphęricã
rotũditatẽ,sicut in gutta aquę potest ppẽdi. Vnde Basiliꝰ ait: Experimẽto cõpertũ est,aquas
Basilius. maris rubri esse altiores q̃ terrã. Et Thomas in prima parte: Potuit,inqt,aqua in altiorẽ ele-
uationẽ vniri. Deniq; aqs sic cõgregatis,ignis & aer in suis locis steterũt,& ab alĩs sunt diui-
In Rabꝰ si. Verũtñ præinductis cõtradicit Rabbi Paulus,& qa in multis sermonibꝰ inuenit stultitia,
bi Paulũ ipse circa hęc multa scribẽdo,videt crebrius insipiẽter locutus. Primo itaq; dicit,ꝙ cũ aqua
sit multo rariór & maior terra,nõ potuit terra habere capacitatẽ recipiendi in cõcauitatibꝰ
suis totã quãtitatem aquę,quãta erat super terrã habitabilẽ,quę est fere quarta pars orbis to
tius terræ secundũ astronomos. Istud argumentũ videt ad oppositũ militare. Cum em̃ aqua
illa fuerit valde rara,potuit multũ inspissari,& in minori loco vniri. ¶ Insuper arguit cõtra
hãc aquæ cõdensationẽ,quia videmus ꝙ aquę in cõcauitatibus receptæ,nõ sunt densiores q̃
aliæ. Ad qđ dicendũ, ꝙ immo aquę marinæ & puteales sunt grossiores aquis vaporabiliter
eleuatis in aere. Et q̃is nõ sint multũ spissiores alĩs aquis nũc existentibus, sunt tñ multum
dẽsiores aquis illis primariis. Præterea cõtra eleuationẽ aquæ in mari dicit,ꝙ cũ tota aqua
sit fluida,nõ potest habere partes aliquas alĩs altiores & mõtuosas, sicut in terra ꝓpter suam
soliditatẽ hoc accidit. Ad quod dico,ꝙ q̃is in aquis vna & eadẽ pars nõ maneat fixe sic al-
tior,sed nunc defluat,nunc assẽdat, semꝑ tñ aliquæ partes sic intumescũt in maribus: quod
Psal. 103. plenius ꝓbaui sup illud in Psalmo, Sup mõtes stabunt aquæ. Sed & Paulus iste postea istud
cõcedit,ꝙ s. in aliquibus locis aquæ maris sint altiores altissimis mõtibus terræ, & ita verba
sua nõ vident ad inuicẽ cõcordare. Alia multa scribit q̃ astronomiã cõcernunt, nec certitudi
nẽ habẽt, nec paucis queũt sermonibus expediri: idcirco dimitto. [Et vidit Deus ꝙ esset bo
num]. i. distinctio & ordinatio ista elementorꝝ placuit sibi,qa perutilis extitit & decora,im
mo & necessaria vitæ hoĩm ac brutorꝝ: sicq; quod ante placuit Deo in sua præscięntia, nunc
placuit in effectu. ¶ Circa hoc verbũ allegat Thomas super secundũ Rabbi Moysen,dicen-
tẽ: In secũdo die mediũ elementũ,scilicet aqua,à supremo distinguebat,& ita nõ erat pfecta
distinctio medĩ elemẽti,nisi etiã ab infimo distingueretur,qđ factũ est tertio die. Sicq; opꝰ
secundæ diei tertio die cõpletum est, propter quod benedictio tertiæ diei, videlicet istud, Vi
dit Deus ꝙ esset bonum,ad vtrunq; refertur. Et hoc est melius dictum, q̃ qđ quidã hic scri-
bit, dicẽs ꝙ hoc dicitur pro opere secũdæ diei,immo dicit pro opere isto vtriusq; diei. Et
ait: [Germinet]. i. producat, [terra herbã virentẽ] Ponitur hic singulare ꝓ plurali, vt sit sen-
sus, producat terra herbas recẽtes & oẽs huiusmodi fructus instar herbarꝝ ex terra nascen
tes, [& facientẽ semen] hoc est, habentem in se rationẽ seminalem seu vim causalem ad pro-
ducendum

ducẽdũ simile sibi in specie. [& lignũ pomiferꝝ faciens fructum iuxta genus suum]. i. vniuer
sas arbores fructuosas cũ fructibus suis, q fructus sunt iuxta genus arborꝝ, ex qbus nascũtur
. i. secundũ qđ cõuenit naturæ ac speciei arborꝝ singularꝝ. Itaq; ꝓ lignũ pomiferꝝ, designatur
omne lignũ faciẽs fructũ, quia per pomũ intelligi solet in scripturis quicunq; arborꝝ fructus.
Vnde in Euãgelio, quo legitur ꝙ Iesus quæsiuit fructũ in ficu, habet ꝙ nõ erat tẽpus pomi Marc. 11.
illius. [Cuius semẽ in semetipso sit super terrã.] Quid intelligatur per semen, iã dictũ est. In
pomis em̃ & alĩs fructibus sunt grana vt semina, essq; in eis virtus propagãdi cõsimilia sibi
in specie, sicut videmus ad oculũ, qualiter ex modico grano aut simili quodã grãdis nascit
arbor. Nec solũ tunc productæ sunt herbæ euidẽter vtiles ac arbores fructuosæ, sed etiã spi-
næ ac tribuli, infructuosaq; ligna, secundũ quod pertinent ad ordinẽ vniuersi. Non tñ pro-
ducebant homini ad pœnã ante ipsius trãsgressionem. ¶ Deniq; sicut prẽhabitũ est, duplex
informitas fuit, primo in terra: Vna, quoniã fuit aquis operta, & hæc ei ablata est per cõgre
gationẽ aquarꝝ in vnũ locũ. Alia, quia fuit infructuosa, & hæc ei ablata est per germinatio-
nem præfatã. Si aũt obiciatur ꝙ germinatio ista magis pertineat ad terræ ornatũ, q̃ ad eius
distinctionẽ: dicendũ ꝙ ornatus elementorꝝ attẽditur penes quædã extrinseca, nõ penes ea
quæ radicitus inseparabiliterq; adhærẽt, sicut in homine vestimẽta, monilia, gẽmæ, & con-
similia, proprie pertinẽt ad eius ornatũ: sicq; animalia speciãt ad terræ ornatũ, non proprie
herbæ ac arbores. [Et factũ est ita. Et protulit terra herbã virentẽ, & afferentẽ semẽ iuxta ge-
nus suũ]. i. iuxta speciẽ suã. [lignũq; faciens fructũ, & habẽs vnumquodq; sementẽ secũdum
speciẽ suã] ita ꝙ quodlibet lignũ seu quælibet arbor habuit in se semen secũdũ naturã suã
specificã. Sẽsus verborꝝ istorꝝ eluescit ex introductis. ¶ Præterea qđ dictum est, Germinet
terra herbã virentẽ &c. quidã ita exponũt, ꝙ tũc data est terræ virtus productiua ad germi
nãdum ex se herbas ac arbores. Alĩ vero intelligunt, ꝙ Deus ꝓcepit tũc eas nasci ex terra.
Sed dicendũ, ꝙ intelligendũ sit vtroq; modo, vt patet ex textu. Nempe cum dictũ est, Germi
net terra herbã virentẽ: paulopost subdit, Et factũ est ita: deinde apertius additur, Et protu-
lit terra herbã virentem. Propter qđ ait S. Ambrosius, ꝙ herba est antiquior sole. Vtroq; eti
am modo plantarꝝ ꝓductio ad distinctionis pertinet opus, quoniã ad plantarꝝ pullulatio- Ambro.
nem seu productionẽ sufficit virtus influentialis cælestiũ corporꝝ loco patris, & virtus terræ
loco matris, vt ait philosophus. Sicq; principia actiua cõmunia ad opus distinctionis spe-
ctãtia, sufficiunt ad generationẽ plantarꝝ, nõ aũt ad ꝓductionem animalium perfectorꝝ, ad
quæ requiritur virtus formatiua existens in semine particularis agentis. Idcirco ipsorꝝ pro-
ductio pertinet ad ornatũ, & facta sunt sexta die, vt infrà habetur. ¶ Amplius, quia in textu
habetur, producat terra herbã virentem, Ambrosius, Glossa, ac alĩ multi dixerunt mũdum
factum in vere, quia tunc apparent herbæ virentes. Et idem dicit Damascenus lib. 2. Sed qa Damas.
subiungit, Et faciens fructum: alĩ dicũt mundũ cõditum in autũno, qñ maturi sunt fructus.
Hinc refert Lyra, ꝙ quidã Hebrꝝorꝝ Doctores dicunt mundũ factũ in Martio, quia tũc ter Exod. 12
ra incipit herbas ꝓducere. Vnde in Exodo, Martius, primus mensiũ appellat. Alĩ Hebrꝝorꝝ
Doctores affirmãt mundũ in Septẽbri creatũ, quia tunc fructus maturi sunt, habentq; semi
na in seipsis. Et hæc opinio à Iudæis (vt ait) tenet cõmunius tanq; rationabilior, qm̃ Dei pfe- Deut. 32
cta sunt opera, quẽadmodũ em̃ homo factꝰ est in statu pfecto quo potuit generare, sic videt
ꝙ terræ nascẽtia matura ꝓducta sunt, vtpote habẽtia semina in seipsis. Cõstat quoq; ex di-
ctis, ꝙ dictũ eorꝝ q dicũt, vnũquodq; opus sex dierꝝ factũ in momẽto aut instãti, saluari non
valeat: qa aquarꝝ cõgregatio extitit successiua, herbæ aũt & arbores de terra productæ sunt
absq; cõcursu influẽtiæ cęlestiũ corporꝝ, immo & absq; pręuijs speciẽ suarꝝ seminibꝰ. Hinc
fert in Glossa: Oĩa creata sunt pfecta, & homo pfectus ætate: arbores qq; cũ fructu & foliis,
& ligna pomis onusta. Nec primæ herbæ ac arbores ꝓdierũt de semine, sed de terra, quæ ad
vnã cõditoris iussionẽ apparuit herbis cõpta, nemoribusq; vestita, quæ deinde produxerũt
ex se fructus & semina speciẽrꝝ suarꝝ. ¶ Quæri posset, an inter terræ discoopertionẽ & ger-
minationẽ pfatã interuenerit aliq; mora, an etiã herbæ ac arbores cũ fructibꝰ suis maturis in
stãti ꝓductæ sint. Deinde tãgenda est breuiter expositio literę huius, secundũ opinionẽ di
centiũ materiã primo creatã sub forma corporeitatis dũtaxat, quorꝝ opinioni nõ videt hęc
litera cõsonare, quẽadmodũ iã patebit: Dixit vero Deus: Cõgregentur aquæ q̃ sub cælo sunt,
in locũ vnũ, & appareat arida: Ex tenore verborꝝ istorꝝ patet, ꝙ litera hæc loqtur de aqua
& terra, tãq; de rebus iã existẽtibus. Et ita expositores pfati & Glossa exponũt hunc passum,
vt patuit. Hi aũt dicũt, quod hoc tertio die elemẽta in substãtialibꝰ suis formis ꝓducta sunt,
ex ea parte illius primæ materiæ, quæ adhuc mãsit informis, atq; sub forma cõmuni, cælesti-
bus orbibꝰ ex ea formatis die secũdo, iuxta opinionẽ eorꝝ, vt pcedẽti articulo dictũ est. Sicq;
per hoc qđ dicit, Cõgregentur aquę in locũ vnum, & appareat arida, designetur elementorꝝ
istorꝝ ꝓductio substãtialis, & cũ hoc naturalis inclinatio eis impressa ad ꝓpria loca: qđ non
videtur sonare, nec textui cõcordare. Cõgregari nanq; & apparere nõ cõpetunt nisi enti in
actu.

Universidad de Deusto
Biblioteca

actu. Rursum cõgregari & apparere, præsupponũt esse, quẽadmodũ actus secũdus actũ primũ. Et q̃uis Deus vocet ea quæ nõ sunt, tanq̃ ea q̃ sunt, sic tñ nõ præcipit aliquid agere aut pati, nisi his quæ sunt. Reliqua verba literę huius ꝓpter hãc opinionẽ, nõ exigũt aliã expositionẽ. [Et vidit Deus q̃ esset bonũ] hoc est, q̃ ꝑscripta germinatio vtilis esset ad multa, & pertinẽs ad vniuersi decentiã. [Et factũ est vespere & mane dies tertius.] quoꝝ verboꝝ expositio habita est articulo nono ac decimo. Et ait quidã hoc loco, q̃ verba ista nũc repetunt ꝓ approbatione operis huius tertiæ diei. Sed quia hæc verba semel relata sunt ad congregationẽ aquæ hoc tertio die factã, ideo verius nũc referunt ad residuũ opus diei istius, videlicet ad germinationẽ ꝑfatam. ¶ Postremo, quantũ capere queo, de cõgregatione aquaꝝ in vnũ locũ, nõ est tãta difficultas, vt qdam prętendũt. Locus q̃ppe in quo cõgregatæ sunt aquę, est cõcauitas terræ, ambiẽs totã habitabilẽ terrã: in qua cõcauitate aqua dicit cõgregata, nõ q̃ vtrãq̃ extremitatẽ aquæ circũcludat in se illa cõcauitas, immo aqua immẽsurabiliter eã excedit, & vltra eã latissime prorsus diffundit, nõ tñ in infinitũ, sed in extremitate sua sic diffusa, est cõtigua aeri elemẽtari, q̃ cingit & ambit aquã, quẽadmodũ aqua terrã, immo & plus. Terminat aũt fluxus aquæ in extremitate illa cõtigua aeri naturaliter in seipso, q̃n quęlibet pars aquæ naturaliter inclinat ad centrũ ipsius, quemadmodũ dici solet de terra. Hinc Salomon: Certa, inquit, lege & gyro vallabat abyssos. Et q̃n elemẽtum aquæ in vtraq̃ sua extremitate seruat terminũ sibi præfixum, & manet in loco sortito, quasi ab vtraq̃ parte esset concauitate terræ circũcluſa atq̃ arctata, ideo in Psalmo asseritur: Congregãs sicut in vtre aquas maris, ponens in thesauris abyssos. Vnde ad sanctũ Iob Deus loquitur: Quis conclusit ostijs mare, quando erũpebat quasi de vulua procedẽs? Posui vectes & ostia, & dixi, huc usq̃ venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Per Hieremiam quoq̃ loquitur Deus: Posui arenã terminũ mari, præceptũ sempiternũ, quod non præteribit. Intumescẽt fluctus eius, & non tranſibũt illud. Ad saluandũ ergo, q̃ aqua elementaris tã grandis in vnũ collecta est locũ, nõ oportet inquirere, an terra sit satis magna ad hoc. Quòd si rursus quæratur, qd terminat extrema fluidæ aquæ, iam responsio data est, quia ex propria natura sibi diuinitus indita habet terminũ sibi præfixum. Vnde & Aristoteles subtilissime dixit: Omnium natura cõstantium, certa est mensura & finis & ratio magnitudinis.

Roma. 4

Prou. 8.

Pſal. 32.

Iob 38.

Hiere. 5.

¶ Elucidatio literæ, in qua recitatur opus quartæ diei. Arti. XII.

Ex diebus facta sunt omnia, in quibus describitur triplex opus, puta creatio, distinctio, & ornatus. Prima aũt die creata sunt cælum & elemẽta. Eodem q̃ die cœpit distinctio per lucis productionẽ, qua cælũ distinctionẽ accepit. Secũdo die aquæ ab inuicem sunt distinctæ, per firmamenti formationẽ. Tertio die terra distinctionẽ sumpsit, dum aquæ ab ea subtractæ, atq̃ in vnũ collectæ sunt. Iuxta hũc ordinẽ atq̃ processum, tribus sequẽtibus diebus prędicta ornata sunt, vtpote primo cælũ quarto die: deinde aqua & aer quinto die, per auiũ piſciũq̃ productionẽ: vltimo terra, videlicet sexto die, per animaliũ & hominis formationẽ. Idcirco nũc dicitur: [Dixit aũt Deus: Fiant luminaria in firmamẽto cæli.] Quemadmodũ super Genesim docet Augustinus, sic exponẽda est litera ista Geneseos, vt infidelibus nõ prędudatur via cõuersionis ad fidẽ. Si em̃ viderint nos male irrationabiliterq̃ sentire de reb⁹ præteritis & mũdi exordio, naturalibus quoq̃ effectibus, nõ credẽt nos bene sentire de reb⁹ futuris, & fine mũdi, atq̃ operibus gratiæ & gloriæ cõsummatæ. Cũ ergo text⁹ nũc exponẽdus, secundũ superficiẽ suã videretur eruditis in naturali philosophia, nõ solum rudis & falsus, sed etiã irridẽdus, idcirco exponẽdus est sapiẽter & caute. Si em̃, iuxta philosophũ, stella est densior pars sui orbis, quõ stellæ dicunt factæ quarto die, cum orbis eorum sit antea fact⁹? Rursus, cũ cælũ sit indiuisibile & incorruptibile, integrũ, nec porosum, quomodo stellæ dicũtur positæ tũc in cælo? Iteꝝ, cũ vnusquisq̃ planeta propriũ habeat orbẽ, quomodo sol & luna dicũtur posita in firmamẽto cæli? Hæc & multa similia obijci possent scripturæ. Itaq̃ iuxta positionẽ suprà amplius approbatã, iste est sensus: Fiant luminaria, videlicet sol & luna & cæteri planetæ ac stellæ in firmamento cæli. i. in cælo stellato & sphæris seu orbibus sub ipso cõtentis, reddendo singula singulis. Firmamentũ quippe nunc sumitur pro octaua sphæra, & alijs septẽ sphæris planetaꝝ. Et quod ait, in firmamento cæli, intransitiue sumendũ est, ac si dicatur: Virtus Dei seu corpus carnis. Dicũtur aũt luminaria facta, nõ q̃ tũc creata sint, aut ex materia præiacẽti producta, sed qa tũc acceperũt plenariã lucẽ sibi congruentẽ, & virtutẽ actiuã perfectã ad determinatos variosq̃ ꝓducendos effectus in inferioribus istis, vt dictũ est pleni⁹. Iuxta quem modũ aliqd dicitur fieri, quãdo recipit notabilẽ in accidẽtalibus mutationẽ, quemadmodũ Dauid libro secũdo Regũ à magna persecutione ereptus, dixit: An ignoro me hodie factũ regem sup Israel? Hinc asserit Thomas super secundũ distinctione decimaquinta: Præter principia cõmunia actiua in tota natura, exigũtur determinatæ virtutes mouentes ad determinatas formas ac species: huiusmodi q̃ virtutes reb⁹ sunt inditæ per opus ornatus. Sicut aũt actio virtutũ inferioꝝ cõmuniter agentium,

Auguſt.

2. Re. 19.

agentiũ reducit in virtutẽ cælestẽ vniuersaliter actiuã: sic virtutes in inferioribus mouentes ad determinatos effectus seu species, reducunt in quasdã virtutes cælestes determinatas: & tales virtutes præcipue sunt in stellis atq̃ planetis, q̃ secundũ diuersos aspectus & cõiunctiones imprimũt ad species determinatas, prout vndecimo metaphysicæ asserit Cõmentator. Hinc inferiores virtutes causales sunt tanq̃ instrumẽta superioꝝ virtutũ, secundũ eundem Cõmentatorem octauo Physicoꝝ. Itaq̃ propter tã notabilẽ in accidentalibus proprietatibus, dispositionibus, virtutibus & influentijs immutationẽ ac meliorationẽ, recte dicuntur luminaria facta die quarta, qua cõplementum suũ sortita sunt. [Et diuidãt diem ac noctem] .i. succedentiue ꝓducãt, ab inuicẽ quoq̃ discernãt, & ordinate perficiãt diẽ noctemq̃. Sol enim suo accessu ac præsentia causat diẽ, & sua absentia noctẽ. Dies quoq̃ & nox diuiduntur ab inuicẽ successione & luce ac tenebrositate, sed & alijs proprietatibus multis, quas medici diligẽter assignãt. Luna vero & stellę aliqd claritatis & proprietatis ac virtutis influunt nocti. Hæc aũt vicissitudo diei ac noctis, est hominibus multipliciter vtilis, immo & necessaria. Nã tẽpus diurnum est aptius ad laborãdum, ad conueniendũ, atq̃ ad diuersa exercitia exequenda. Propter quod scriptum est: Ortus est sol, & exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsq̃ ad vesperã. Tẽpus vero nocturnum est aptius ad quiescendum. Vnde in libro de Cõpunctione ait Chrysostomus, quòd sicut mater volẽs infantulũ suum facere dormientẽ, operit oculos eius: sic De⁹ pater volẽs homines in nocte dormire, obducit visui eorum caliginẽ, quasi oculorũ operculũ. [Et sint in signa & tempora & dies & annos.] Hũc locum exponit Bonauentura sic super secundũ: Duplex est vsus seu actio signi, videlicet significare & distinguere. Si ergo accipiatur signum ab actu significandi, sensus est, q̃ luminaria facta sunt in signa, id est, in significationẽ futurorũ, & in variationẽ temporum & annorũ atq̃ dierũ, ita vt temporũ variatio attẽdatur penes aeris immutationẽ, quantũ ad calorẽ & frigus: variatio autẽ dierũ, penes lucẽ & tenebras: variatio vero annorũ, iuxta renouationẽ horum duorũ: sicq̃ luminaria sunt in signũ non quorumlibet futurorũ, sed eorũ quorum ipsa sunt quodãmodo causa, videlicet imbriũ ac ventorum, serenitatis ac tempestatis, seu etiam eorũ, quæ diuina prouidẽtia per ea præsignare decreuit, puta illorũ quæ circa iudicium sunt futura, iuxta quod scriptũ est: Erunt signa in sole & luna. Porro eorum quæ dependẽt ex libero arbitrio, non sunt signa ex institutione diuina, sed potius traxit ea ad talia designanda, fictio curiositasq̃ humana. Si autẽ signum sumatur ab actu distinguendi, sensus est: Sint in signa &c. id est, in distinctiones tẽporum, & dierũ, ac annorũ. Luminaria autẽ ex motu diurno, quẽ habent à nona sphæra, causant ac diuidunt diẽ & noctẽ, potissime sol. Ex motu vero proprio, quẽ habent in proprijs sphæris sub zodiaco, causant distinctionem temporum & dierũ ac annoꝝ: quod tamẽ sol potissime agit, qui per motũ istũ causat ver, æstatem, autũnum, & hyemẽ, distinctionem quoq̃ dierũ & noctiũ in longitudine ac breuitate, secundũ quod magis ac minus accedit ad nos, aut recedit à nobis in ascendendo & descendendo in circulo illo obliquo, puta zodiaco. Sunt itẽ in distinctionẽ annorũ, secundũ consummationẽ motus solis in circulo obliquo. Similiter luna suo modo est in signationẽ temporum & dierũ atq̃ annorũ apud Iudæos, præsertim quantũ ad solẽnitates, sicut apud Christianos est sol. Vnde in Ecclesiastico scriptũ est: A luna signũ diei festi. Verũtñ ecclesia, sicut & synagoga, celebrat solẽnitatẽ Paschalẽ & per cõsequens Pẽtecostẽ secundũ motũ lunæ, quia Paschalis solẽnitas celebratur nõ solũ in rememorationẽ dominicæ resurrectionis pręteritæ, sed itẽ in præsignationẽ resurrectionis futuræ. Sicq̃ facit hoc ecclesia nõ iudaizãdo, sed futurã illã solennitatẽ ꝑfigurando, in q̃ etiã cõformis est quodãmodo synagogæ. Hæc Bonauẽtura. ¶ Pręterea luminaria, taliter distinguẽdo & efficiẽdo dies, annos & tẽpora, conferũt cõmoda multa hoĩbus, vtpote releuamen fastidij, iuxta illud in hymno: Tẽporaq̃ das tempora, vt alleues fastidiũ. Itẽ ad seminandũ, arandũ, metendũ, & cõsimilia opa, q̃ exigũt tempora distincta & opportuna, ideo subdit: [vt luceãt in firmamẽto cæli, & illuminent terrã] .i. habitãtes in terra, potissime homines, quibus nõ solũ ad videndũ, sed etiã ad alia innumerabilia, necessaria est illuminatio solis in die, & etiã suo modo illuminatio lunę in nocte. [Et factũ est ita. Fecitq̃ Deus duo luminaria magna] videlicet solem & lunã, quoꝝ vnũquodq̃ tã magnũ est, vt in quacũq̃ parte terræ stet homo, appareãt sibi ęqliter magna, hoc est, vnũquodq̃ æque magnũ. Et si obijciat, qa (vt probãt astrologi) multæ stellę sunt luna maiores, respõdet Thomas in scripto secũdi, quod sol dicitur magnũ luminare, ꝓpter quantitatem & propter suã virtutẽ & causalitatẽ. Luna vero dicitur magnũ luminare, nõ tã ꝓpter quantitatem verã, q̃ apparentẽ, & ꝓpter excessum claritatis suæ respectu aliaꝝ stellaꝝ ex propinquitate eius ad nos, & propter euidentiam sui effectus in inferioribus, pręsertim in humidis rebus, & qa præ cæteris astris illuminat noctem. Veruntñ in Scholastica fert historia: Sol & luna dicũtur magna luminaria, in duobus & ex duobus: vtpote nõ solum propter magnitudinẽ luminis, sed etiã corporis: nec tãtum cõparatione stellaꝝ, sed etiã secundũ se, quia sol dicitur

Ambro.

Pſal. 103.

Chryſo.

Lucæ 21.

Eccl. 43.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicitur octies maior terra. Luna q̃q; dicit terra maior. Alij nihilo min⁹ dicũt, q; luna sit tanta sicut tertia pars terræ. Sed de his non habet certitudo. Nã & Alfraganus dicit in sua astrologia, si bene recordor, q; sol sit cẽties sexagiesiesexies maior q̃ terra. Alij, q; sit septies maior terra. Refert hic Lyra, q; Iudæi dicunt, solẽ & lunã fuisse à principio æquales in claritate, sed lumẽ lunæ esse diminutũ à Deo, eo q; suggesserit ei vt minueret lumẽ solis. Machometus q̃q; in libello disputatiõis suę cũ Abdia Iudæo, etiã asserit, q; sol & luna fuerũt primo æqualiter splẽdidi, causam vero minorationis luminis lunę assignat, q; angelus volãs per aerem, ala sua tetigit lunã, & inde obscurationẽ cõtraxit. Hæc aũt tam fatua sunt, vt sint relatiõe indigna. Deus eñ primo fecit luminaria ista secundũ q̃d cõgruebat ordini vniuersi. Et rursꝰ, si primo fuissent pares in luce, falsum esset q̃d ait scriptura, lunã esse factã vt præsit nocti. Sol quoq; & luna credũtur nõ esse aĩata. Et q̃is hoc ipsum Augustinus relinquat sub dubio, asserit tñ q; si aĩata sunt, societatẽ cum angelis habẽt. Idcirco luna nõ fuisset ta vana ac inuida, q; suggessisset Deo diminuere solis lucẽ. Credit itẽ luna facta plena, quẽadmodũ herbæ & arbores, & etiã homo in suo genere pfecta sunt facta. Vnde alia trãslatio habet: Luminare minus in inchoatiõe noctis: Nempe in exordio noctis non oritur luna, nisi rotunda & plena. Et q̃is ante luminariũ productionẽ fuerit tẽpus ac triduũ, dicunt tñ facta in tẽpora, q; p ea fit distinctio tempoꝝ: & dies deinde sequẽtes, clariores fuerũt, q̃ tres dies priores, ideo dicit glossa: Si quæras quale potuit esse lumen diurnũ ante luminariũ productionẽ: respondemus, quale videmus solis ortu proximãte, nõdum apparente. Fecit itaq; duo luminaria magna: [luminare maius,] videlicet solẽ, [vt præesset diei:] vt sua virtute & claritate diẽ cauſaret, ornaret, ac vigoraret. [& luminare minus, vt præesset nocti.] hoc est, noctem aliqualiter venustaret suo splendore pro mundi decore, & itẽ pro releuamine atq; solatio itinerantiũ, laborantiũ, nauigantiumq; in nocte. Luna tñ nõ causat noctẽ sicut sol diẽ. Fecit quoq; [& stellas, & posuit eas in firmamẽto cæli.] Hic sumit firmamentũ, p cælo stellato seu sphęra octaua, nisi forte p stellas intelligãt nõ solũ stellæ q̃ dicunt fixæ in firmamẽto, sed & alię quinque planetæ. Deniq; stellæ q̃ sunt in sphæra octaua, secundũ Aristotelẽ & eũ sequentes, sunt fixæ in ipsa, nec habẽt propriũ motũ, sed motu sui orbis mouent. Suntq; de natura eiusdem orbis, & vnaquęq; eaꝝ est dẽsior pars ipsius. Vnde dispositæ sunt ad suscipiendũ lumẽ pelarius, q̃ cæteræ orbis partes. Planetæ vero dicũtur stellæ erraticæ, puta nõ fixę in propriis sphęris, sed ppriũ motũ habẽtes. Verũtñ Plato in Timæo dicit, stellas nõ esse fixas in firmamẽto, sed meare & choreã ducere in eodẽ, & in hoc Ptolemæus Platonẽ secutus est. Vnde dicunt nõ cælũ, sed stellas cæli moueri & circũferri, [vt lucerẽt sup terrã] de nocte, sicut de luna iam dictũ est, & ppter easdẽ causas: itemq; vt homines ex adspectu stellaꝝ incitarent ad laudem ac honorificentiã creatoris eaꝝ, & scrutarent q̃ astrologiã cõcernunt: & rursus, ne nox sua caligine nimis esset horrẽda. [& præessent diei ac nocti.] Hoc quidã referũt ad solẽ & lunã ac stellas, ita vt illa particula, præsſent diei, intelligat de sole: & q̃d subditur, & nocti, ad lunam ac stellas. Sed qa de sole hoc semel ꝓlatum est vt præsit diei, atq; de luna q; p̃sit nocti, potest istud totũ referri ad stellas: quaꝝ etsi claritas nõ percipiatur in die, eo q; obfuscet à p̃dominãte solis splẽdore, nihilo minus semp vnius seu alicuius hemisphęrij stellæ lumẽ suũ diffundũt ad habitabilẽ terrã, & quosdã effectus causant in ea, q̃d nec soli cõpetit, nec lunæ. [& diuiderent lucẽ ac tenebras] i. eã claritatem quã causant in terra, dũ aer serenus est, à caligine nocturniũ tali luce carentiũ, propter aeris obnubilationẽ. Diuidũt quoq; lucem à tenebris, q̃m dit Deus quòd esset bonũ.] Opus eñ huius diei extitit multipliciter atq; sublimiter bonum. [Et factũ est vespere & mane dies quartus] iuxta sensum p̃habitũ. ¶ Præterea secundũ aliam opinionẽ, ponentẽ materiã primo sub sola forma corporeitatis creatã, luminaria & stellæ factæ sunt quarto die, quantũ ad formas suas substãtiales specificas, ita quod de nube candida, quã dicũt primo die formatã, factus sit sol, de qua nube aliq eoꝝ dicũt esse factas lunã & stellas, vt dictũ est. Alij vero dicũt eas esse factas ex aliq̃ suoꝝ orbium parte, cõtra quæ oĩa, p̃sertim cõtra hoc vltimũ, quod [facte essent ex aliqua orbiũ parte, possent argumenta multa ac fortia introduci. Si eñ cælestes orbes incorruptibiles sunt, qualiter aliquæ partes eoꝝ ad aliã substãtialem formã poterãt trãsmutari? & si stellæ sunt cæli stellati partes integrales ac densiores, nõ habent formas substãtiales à forma illius cæli distinctas. Sed ista q̃ in 2. Sententiaꝝ libro habent tractari, dimitto. ¶ Præterea quidã hoc loco redarguit Thomã, in prima parte Sũmæ suæ dicentẽ, Dici nõ posse, quod ex nube illa factꝰ sit sol: qa si sic, sequeret quod in prima reꝝ productiõe sit aliqd factũ satis cito corrũpendum. Quocirca sciendũ, quod reprehensor ille sancti Doctoris, in hac parte nõ mediocriter deuiat. q̃is eñ S. Doctor dicat, quod dici nõ posset ex nube illa solem esse productũ, nõ tñ assignat ad hoc probandũ rationem prætactã: sed hanc rationem inducit ad probandũ, quod dici nõ valeat, nubem illã esse resolutã in præiacentem materiã. Insuper dicit Thomã incidere id, quod reprobare intendit

Defẽdit dictũ S. Thomę.

dit, q̃m quinto die facti sunt pisces & aues ex elemẽtis, q̃d esse nõ potuit sine elementarium corruptione formaꝝ. Ista reprobatio S. Thomæ, prorsus nil valet. q̃is eñ ex elemẽtis sint facta animalia, nõ tñ ob id elemẽta prima die ꝓducta, secundũ se tota corrupta sunt aut esse desierũt. ¶ Amplius, circa hanc literã possent multæ quæstiones moueri, quas Doctores super secundũ mouẽt, magistraliterq; determinãt, vtpote de natura & numero orbiũ seu cęlorũ, & an moueant ab anima, hoc est, an corpora cælestia sint animata, an habeant causalitatem & influentiã sup inferiora, & præcipue an super mentẽ rationalẽ, liberumq; arbitrium, an necessitatẽ imponãt inferioribus, an stellæ moueãtur in cælo sicut aues in aere, & pisces in aqua. Horũ discussionẽ, breuitati studẽs, dimitto, q̃m alibi locũ habẽt. Hoc breuiter dico, q; orbes & stellæ, sol, luna, cæteriq; planetæ, multiplicẽ habent causalitatẽ & efficientiam in elementis & mixtis, in tantũ vt S. Dionysius quarto capitulo de diuinis nominibus prędicetur, q; radius solis generationi cooperetur & moueat ad vitã, quã & auget, & nutrit, ac perficit. Dionys. Similiter Augustinus 5. de Ciui. Dei fatetur: Nõ absurde credi potest, afflatus quosdam fidereos ad corporũ differentias peruenire. Tertio quoq; de Trinitate disseruit: Quẽadmodũ corpora crassiora & inferiora p subtiliora & potẽtiora ordine quodã reguntur, ita oĩa corpora p spiritũ vitæ rationalẽ: & spũs vitæ rationalis, desertor atq; peccator, videlicet dęmon, per spiritũ vitæ rationalẽ, pium ac iustũ, & ille per Deũ. Porro sup mẽtem rationalem & arbitrij libertatẽ, nõ habẽt directe causalitatem aut aliquã impressionem, sed dispositionem duntaxat, inquantũ ex diuersa corporis complexione, dispositione & immutatione, mẽs liberũq; arbitriũ ad diuersa inclinant, afficiunt & aptãtur: quoꝝ inclinationẽ q̃ plures sequuntur, sed nõ necessitantur ex eis. Ad quod Damascenus libro secũdo multas rationes adducit, in quo de ista materia tractat diffuse. Ex q̃bus ostenditur pessimus error q̃rundam astronomoꝝ & philosophoꝝ, præsertim Alkindi in libro suo de radijs, vbi asserit oĩa in hoc mundo de necessitate accidere: quod etiã opinatus est Auicenna, si totus ordo causarũ & influentiaꝝ cælestium simul accipiatur: quorum insanias non solum Christianæ fidei, sed Aristoteli quoq; contrarias, Doctores sancti atq; catholici plenissime improbarunt. Damasc.

¶ Explanatio textus de opere quintæ diei. Arti. XIII.

Dixit etiã Deus: Producãt aquæ reptile animæ viuẽtis, & volatile super terrã sub firmamento cæli.] Quemadmodũ sæpius tactũ est, nũc ordine cõdecenti describitur ornatus duoꝝ mediorũ elementoꝝ, videlicet aquæ & aeris, per hoc q̃d iam describit productio animaliũ, quoꝝ quædã mouentur in aqua, quædã in aere. Nempe per hoc quod Moses ait, sup terrã sub firmamẽto, aerem designauit. Sed cũ aqua sit res inanimata, quõ potuit producere animalia ista? Est itaq; sensus, Producãt aquæ, i. diuina iussione producantur ex aqua, tanq̃ ex materiali & passiuo principio, reptile animæ viuentis, hoc est, pisces habẽtes in se animas nõ solũ vegetatiue, sed etiã sensitiue viuentes. Et volatile super terrã sub firmamento, i. aues q̃bus cõueniat volare in aere. Horũ corpora Deus immediate phibetur formasse ex aqua, & in qualibet specie fecit duo prima indiuidua, ex q̃bus generata sunt alia iuxta positionẽ prætactã. Itaq; singularia ista, reptile atq; volatile, nunc sumuntur pluraliter. ¶ Circa hæc plurima possent inquiri. Primo, cur animalia ista dicũtur facta ex aqua, cũ corpora aĩaliũ mixta sint ex quatuor elemẽtis. Secũdo, si pisces & aues ex aquis producti sunt, cur nõ vtrũq; hoc genus mãsit in aqua, & cur vnũ magis q̃ aliud, accõmodatũ est aeri. Tertio, an aię aĩaliũ hoꝝ creatæ sint. Ad hæc breuiter respõdendũ. Et primo ad primũ, q; vtiq; pisces & aues ex quatuor elemẽtis formati sunt, & in eoꝝ corporib⁹ p̃dominatur elementũ terræ, quãtũ ad corporis quantitatẽ: ignis vero secundũ quantitatẽ virtutis, eo q; calor instrumentũ sit animæ, nec aliqd sit sensitiuũ sine calore, vt habet secũdo de aĩa. Aqua aũt continuat partes terræ in mixto. Verunth illa aĩalia dicũt cõstare ex aqua, q̃ plus habẽt de aqua in se, q̃ aĩalia cætera, cõplexione eorũ ꝓpria pẽsata per cõparationẽ ad cõplexionẽ aĩalium aliorũ, seu debitã cõmuni generi animalis. Et ita ex aqua dicunt esse pisces, quãtũ ad id q̃d in aqua est grossius: aues aũt, quãtũ ad id q̃d in aqua est subtilius, & in vaporẽ resoluitur, & est quasi mediũ inter aquã & aerẽ. Hinc aues in aera eleuant, & pisces gurgiti remittũt. Istud super secundũ Thomas clarius docet. Vnde & alij dicũt, q; pisces & aues specialiter ex aqua facti dicũtur, ꝓpter cõuenientiã quandã. Habet etenim aqua humorẽ atq; vaporẽ. Per humorẽ cõuenit cũ piscibus, per vaporẽ cũ auibus. Istud tñ nõ est satis resolute prolatũ, q̃m aqua p humorẽ cũ vniuersis aĩalibus * cõpetit. In Scholastica quoq; historia dicit: Pisces & aues ex aquis sunt orti, q̃m facilis est trãsitus aquæ in aera p attenuationẽ, & aeris in aquã p spissationẽ. Ex q̃bus patet ad duo prima quæsita respõsio. Ad tertiũ respõdet Bonauẽtura sup secundum, quod animæ primorũ illorũ irrationabiliũ animaliũ non fuerũt creatæ, sed seminaliter ex materijs suis ꝓductæ, tñ sine concursu causalitatis cælestiũ corporum. Rationales eñ, seminales seu occultæ virtutes causales à principio sunt impressæ elemẽtis, quẽadmodũ loquitur Augustinus: In corporeis, inquiẽs, huius mũdi elemẽtis semina quædã occulta latent. Bonauẽ. Augustꝰ.

c tent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tēt. ¶Præterea, ad intelligendū qualiter corpora animaliū ex quatuor elementis cōstant & mixta sunt, aduertēda sunt verba Doctoꝛ, Itaq; in scripto secundi distinctione decimaquinta scribit Bonauētura: Corpora animaliū habent in se quatuor elemēta, vt idonea sint ad sensum, ad motū, ad multiplicē actionē, atq; vt habeāt in se dignitatē cōplexionis. Perfecta aūt mixtio nō est, quousq; cōcurrāt quatuor elemēta. Aqua nāq; (cū sit subtilior decies terra) penetrat partes terræ, sed nō perfecte, quoniā habet grossitudinē quandā. Aer autem qui est cēties subtilior terra, intimius se ꝓfundat in terrā. Ignis vero, qui millies rarior subtiliorq; cōsistit q̄ terra, sua subtilitate penetrat vsq; ad intima: & ita fit alteratio plena, mixtioq; pfecta. Hinc ait & Thomas: Oportet vt elemēta inferiora grossiora, excedāt elementa subtiliora in mixto secundū quātitatem seu molē: subtiliora vero, videlicet aer & ignis, secūdum virtutē, hoc est, secundū calidū & humidum, in quibus vita cōsistit. Cū em̄ corpora aīalium debeāt esse tēperatiora aliꝭ mixtoꝝ corporibus, vtpote magis remota à contrarietate per cōplexionis æqualitatem, & ita assimilētur naturæ & æqualitati cælestium corpoꝝ: oportet inferiora elemēta, q̄ sunt min⁹ actiua, quia plus habēt de materia, scilicet terrā & aquam, secundum quātitatem in mixto excedere, vt virtutis defectū suppleat quantitatis excessus. His concordat q̄d asserit Augustinus, & habet in Glossa: Ignis oīa penetrat, vt in eis faciat motū. Inchoat em̄ aīa motū suum in oībus sensibus ab ignis subtilitate. ¶Sed quēri potest: Cū ignis sit nobilissimū elemētū, cur nō describit aliqs eius ornat⁹. Ad hoc Thomas respondet, ꝙ q̄uis aliqua mixta possint ad tēpus in igne absq; læsione durare, nulla tn̄ res est, q̄ non cōsumatur tandē ab igne, si diu in eo ꝓmaneat, vt asserit Galen⁹ in simplici medicina. Idcir co (vt philosophus in libro de proprietatibus elementoꝝ testatur) nullū animal viuere potest in igne, nisi forte ad modicū tēpus, vt ferē de salamādra. ¶Itē quēriť, cur reptilia dicuntur ad aquæ pertinere ornatū, cū sint multa terrestria reptilia. Et infrā habet, ꝙ reptilia spectāt ad ornatū sextæ diei. Respōdetur, ꝙ multiplex est genus reptiliū: Vnum, quod trahit ac rapit se vi oris, vt aliqui vermes. Secundū, quod trahit se vi costaꝝ, sicut serpētes. Tertium, q̄d se rapit & trahit vi pinnaꝝ, vt pisces. Quartū, q̄d rapit se vi annuloꝝ quorundā, quēadmodū aīalia annulosa. Quinto, extēse loquēdo, oīne animal dicit reptile, q̄d mouēdo se, magnā partē corporis sui applicat terræ, q̄uis habeat pedes, vt stellio & lacerta. Itaq; patet, ꝙ reptilia aq̄tica spectēt ad aquę ornatū, cætera ad ornatū terræ. Veruntn̄ secūdū philosophū libro de aīalibus, sunt quædā aīalia media inter aquatica atq; terrestria, vt crocodili, qui morātur & gradiūtur in terra, interdū aūt morātur & natāt in aquā: sed hæc cōputantur cū illo extremo, cū quo magis cōmunicāt. ¶Creauit q̄ Deus cete grādia, Iqui sunt maximi pisces in mari. Vnde in Euāgelio legitur: Fuit Ionas in vētre ceti. ¶& oēm aīam viuentem atq; motabilē, Ihic ponitur pars pro toto, vt sit sensus: Creauit oēm rem animatā motabilē. ¶quam produxerāt aquæ in species suas, I.i. quæ secundū corpus suum formatæ erāt ex aqua secundū exigentiā suæ naturæ specificæ, nō quod pri⁹ ꝓductæ fint ex aqua, & postea creatę à Deo, sed eædem numero, à Deo effectiue principaliterq; plasmatæ sunt, atq; ex aqua materialiter aut etiā seminaliter. ¶& omne volatile Iformauit, ¶secundū genus suū. I hoc est, secundum q̄d cōpetebat naturæ & speciei vniuscuiusq; volatilis. Qualiter aūt intelligēda sit distributio ista, patet ex ꝓductis. Intelligēda est nāq; de oīnibus illis primis indiuiduis in qualibet specie binis, quibus cōperit per cōmixtionem seminum generare, quæ fecit in tali dispositione ac robore, quod generare mox poterāt. ¶Sed cum ista ex aquis producta sint, quomodo creata dicuntur? Et respondendū, quod creare sumitur nūc extēse ꝓ facere seu plasmare. ¶Circa hūc locū recitat Lyra, ꝙ Hebræi dicūt cete esse pisces incredibilis magnitudinis. Cū q; Deus in exordio fecisset marem & fœminā speciei illius, occidit fœminā ne multiplicarent indiuidua: qa si multiplicata fuissent, seculum esset destructū, eo quod mare innauigabile esset, & alij pisces nō possēt durare in mari: carnes vero fœminę interfectę saliuit, reseruās eas iustis in seculo futuro. Ex quo Lyra cōcludit, ꝙ Iudæi inciderunt errores Sarracenoꝝ, ponendo beatitudinem vitæ futuræ in delectationibus ciboꝝ ac venereoꝝ. ¶Circa hoc scribit Rabbi Paulus: Quēadmodū inter Christianos fuerunt quidā hæretici, quorum errores nō sunt veris Christianis asscribēdi, sic inter Iudæos fuerunt nonnulli habentes opiniones erroneas, quæ nō approbātur à Iudæis cōmuniter. Quāuis ergo in quibusdā opusculis eorū appareat, quod in alia vita sint corporales delectationes, cōmunitas tamen eoꝝ respuit hoc omnino. Est em̄ cōtra id Esaiæ: Oculus nō vidit Deus absq; te quæ præparasti expectātibus te. Ex quibus verbis manifeste habetur, quod remuneratio iustis parata, superat oēm sensum. Vnde determinatio cōmunis est apud eos, quod in alia vita non est cibus nec potus, nec actus venereoꝝ, sed iusti delectātur ex splendore diuinæ gloriæ. Quapropter attribuere ipsum errorē Iudæis in cōmuni, nō est vtile ad reductionē eoꝝ: credunt em̄ quod fingamus mēdacia cōtra eos, q̄d præstat impedimentū nō modicū ad hoc vt reddamur credibiles eis. Hæc Rabbi Paulus. ¶Sed Paulus iste nō repræhēdendo primā partem dicti Lyræ, quo

Galen⁹.

Multiplicia reptilia.

Matt. 12. Lucæ 11.

Rabbi Paulus

Esai. 64. 1. Cor. 2.

ræ, quo ait, Iudæos asserere, ꝙ Deus in principio fœminā ceti occiderit: videtur innuere, ꝙ Lyra recte id recitat. Nec Lyra hoc loco adducit specialē rationē hoc reprobātem, idcirco aliq̄d breuiter tāgi potest ad reprobādum tā fatuū verbū. Si em̄ Deus occidit fœminā ceti, iam species illa periisset, nisi dicat cetus ille primus vsq; nūc viueret q̄d naturale nō esset, ni si forte dicat ꝙ occiderit fœminā illā posq̄ genuerat, quo dato, idē sequeretur periculum, si genuisset fœmellā, idēq; incōueniēs, si masculū genuisset. Deniq; cū Deus sit sapiētiæ ac ꝓuidentiæ infinitæ, ipse ante mūdi productionē vniuersa pręuidit, cur ergo fecisset q̄d ꝓpter periculū imminēs mox necasset? Insup super illud, Producat terra herbā virentem, & super illud, Producāt aquæ reptile, scribit Lyra, ꝙ terra & aqua nō produxerūt ista, nisi solū passiue. Cōtra q̄d scribit hic Paulus, ꝙ elementa nō solū passiue, sed etiā actiue produxerunt ea quæ Deus præcepit produci ex eis, qm̄ actio causæ primæ nō semper excludit actionē secundarū causaꝝ. Augustinus quoq; exponit sic, Producat, i. virtutem producendi accipiat. Ista reprobatio videt satis idonea, dempto hoc, q̄d Augustinū pro se allegat, qa expositio Augustini ꝓcedit secundū hoc, q̄d oīa opera sex dieꝝ sint simul ꝓducta. Si em̄ elementa solum habuerūt se passiue ad productionē eoꝝ quæ Deo præcipiente produxerunt, videretur sequi ꝙ formæ rerū productaꝝ ex eis, essent omnino ab extra, & per consequens creatę, sicut de aīa rationali tenet. ¶Et vidit Deus ꝙ esset bonū. I. i. opus huius quintę diei sibi cōplacuit. ¶benedixitq; I. i. virtutē generatiuā seu productiuā similium sibi in specie aut saltē in genere cōtulit eis, dicens: Crescite & multiplicamini I. i. similia generate. ¶& replete aquas maris, Imultiplicado indiuidua speciꝝ vestraꝝ. ¶aues q; multiplicentur super terram. I Quare non ait, Aues multiplicētur in aere, nisi forte dicendo super terrā, insinuet aerem. Melius tn̄ dicendum, ꝙ aues q̄uis naturaliter volent in aere, nihilo minus naturaliter quiescunt & generant super terrā. Inquātum enim sunt mixta & grauia, in quibus prędominatur terra secundum quantitatem, non sine labore volant siue mouentur, naturaliterq; quiescunt in terra. Pisces aūt & aues generāt oua, ex quibus indiuidua suæ speciei tandē nascantur. Dicitur quoq; in Glossa, ꝙ multæ sunt aues quæ non de terra, sed de mari viuunt, & libentius vtunt mari seu aqua, q̄ terra. Aliæ vero aues viuunt ex his quæ in terra inueniunt. ¶Et factum est vespere & mane dies quintus, Isecundū sensum præhabitum. Deniq; circa illud, producant aquæ volatile super terrā, fertur in Scholastica historia: Ex hoc q̄d dictū est, volatile sup terrā, errauit Plato, qui descendens in Aegyptum, libros Mosis legit, putauitq; Mosen sensisse, volatilia esse ornatū aeris circa terrā duntaxat ornatum aūt aeris superioris, esse calodæmones & cacodæmones. sed nō est ita, qm̄ calodęmones, i. angeli boni, sunt in cęlo empyreo, & cacodæmones. i. angeli mali, detrusi sunt in aerē caliginosum, nō ad eius ornatū, sed ad ipsorum supplicium. De hoc plus habetur in Glossa ex verbis Augustini. Rursus, animę piscium & aquam dictæ sunt viuentes atq; motabiles, ad differentiā animæ rationalis, quæ immortalis est. Illæ aūt mutari possunt de esse & viuere, ad non esse ac mori. Tamen secundum Albertum, dicuntur motabiles ꝓpter motū processiuū, quē habent seu causant in suis corporibus. ¶Postremo, circa hæc ait Albertus in libro de coæquæuis: Aer & aqua simul ornati sunt, cū sint elemēta media & cōmunicantia in natura diaphani, & passiua qualitate humidi. Pisces aūt magis sunt ex humido constāte per frigidū, secundū generis sui naturā. Ideo secūdū genus suū sunt frigidi, sicut & aqua in qua sunt. Aues vero magis sunt ex humido vaporabili cōiuncto cū calido, secundū naturā generis sui. Idcirco calidæ sunt naturæ. Porro aīalia media & vtriq; elemēto cōmunia, cōprænduntur sub ornatu vtriusq; elemētii magis tn̄ sunt ornatus illius, in quo frequētius morātur atq; mouētur, prout 7. de animalibus ait philosophus de delphinis, ꝙ habitāt in mari, & pariūt iuxta littus in terra. Hæc Albertus. Tales q̄q; sunt vituli marini, qui pedes habēt & super terrā aliquādo gradiunt. Natura em̄ non trāsit à distanti in distans, nisi per medium, vt diuinus Dionysius protestatur.

Error Platonis

Dionys.

¶Prosecutio expositionis huius capituli, ab illo loco, Dixit quoq; Deus: Producat terra animam viuentem. Artic. XIIII.

Dixit quoq; Deus: Producat terra aīam viuentē in genere suo. I Hic describitur ornatus sextæ diei, quo terra ornata est: & correspondet operi tertiæ diei, quo terra fuit discoperta ab aquis. Deniq; cū dicitur, Producat terra aīam viuentē, sumitur pars pro toto, & singulare ꝓ plurali, vt sit sensus: Producat terra animā viuentem. i. ex terra iam producātur animalia viua in genere suo, hoc est, quibus ex communi ratione generis sui competit vita sensitiua, quæ tamen specifice distinguantur. Propterea subditur, ¶iumenta & reptilia & bestias terræ secūdum species suas I. i. specie differentes, & prout conuenit eis secundum naturas suas specificas. Hic tangitur triplex species subalterna aīaliū, ad ornatū terræ spectantiū, quaꝝ quęlibet continet sub se varias species specialissimas. Iumenta em̄ dicūtur aīalia domestica, quę deseruiūt homini in necessarijs actib⁹, vt sunt equi, boues, oues, & cōsimilia. Vnde dicunt iumēta, quasi iuuamenta. Reptilia appellātur, quæ rependo ꝓcedūt, de

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus præcedenti articulo dictū est. Iamq; fit mentio de reptilibus terrestibus, nō de aquatilibus. Bestiæ vero vocātur animalia sæua indomita, quæ dētibus & vnguibus lædunt. ¶Factūq; est ita. Et fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, & iumēta, & omne reptile]. i. reptilia terræ in genere suo.]hoc est, in multiplici diuersitate, iuxta sensum prætactū. Intelligētia quoque horū verborū, ex præcedētibus clara est. Multa q̄q; circa præexposita opera præcedētiū dictorū quæsita, possent circa hæc verba inquiri: quorū solutio ex illis est euidēs, vtpote An Deus per se immediate formauit & organizauit corpora aīalium horū. Et vtrū fecit hoc in instāti, quia infinitæ virtuti cōpetit agere in instāti, nisi aliūde sit impedimentū seu ratio aliter faciendi. An etiā animæ irrationabiliū aīalium illorū fuerunt creatæ. Et vtrū corpora illa ex sola terra formata sint. Et quot indiuidua ex qualibet specie specialissima tunc facta sint simul. Et an terra solū passiue habuerit se in ꝓductione animaliū taliū. ¶Et vidit Deus q̄ esset bonum, & ait &c.]Potest specialiter hic inquiri, cur Deꝰ nō legitur benedixisse aīalibus istis terrę, sicut paulo ante legit benedixisse piscibꝰ & auibus ex aqua plasmatis, dicēdo: Crescite & multiplicamini. Ad hoc respōdet in Glossa: Forte, q̄d de animalibus illis ex aqua formatis Moses dixit, de istis subintelligendū reliquit, maxime quia de operibus huius diei adhuc multa erat dicturus, & quia in plātis & herbis non est multiplicatio indiuiduorū per cōmixtionē maris
Basiliꝰ. & fœminæ, idcirco nō est eis data benedictio talis. Insuper S. Basilius ait, q̄ animalia terrena sint piscibus digniora, q̄m pisces carent memoria. Veruntamē B. Augustinus hoc vltimum,
Augustꝰ. scilicet q̄ pisces nō habent memoriā, improbat, affirmans q̄ in Bullensi regione sit fons piscibus plenus, qui gregatim natando, cum supergredientibus eunt ac redeunt, atq; cum stantibus stant, expectantes vt aliquid eis proiciant ad edendum, quia sic consueuerunt. ¶Præterea circa hūc locū quæri solet, an animalia minuta quæ ex cadaueribus aut humoribus nasci solent, tunc producta fuerunt. Ad hoc in Scholastica historia respondetur: Talium animalium sex sunt genera. Nā quædā ex exhalationibus generātur, vt bibiones ex vino, & papiliones ex aqua. Quædā ex corruptione humorū aquaticorū, vt vermes in cisternis. Quædā ex cadaueribus, sicut apes, extimētis scabrones, videlicet muscæ grādes, quæ sonant volando, & scarabæi ex aquis. Quædā ex corruptione lignorū, vt teredines. Quędā ex corruptiōe herbarū, vt tineæ ex oleribus. Quædā ex corruptione fructuū, vt gurgulliones ex fabis. Itaq; dicit, q̄ illa quæ ex corruptionibus producunt, orta sunt post primi parētis peccatū ex rebꝰ corruptis. Quæ vero sine corruptione nascunt, vt quæ ex exhalationibus fiunt, facta sunt sexto die. His cōcordat q̄d habet in Glossa ex Augustino. Deniq; Thomas ait in prima parte Sūmæ suæ quæstione 72. Animalia venenosa ante peccatū homini noxia non fuisse, nec naturaliter neq; totaliter mala sunt, q̄uis sunt naturali particulari bono nociua: siquidē ad decorē ptinēt vniuersi, & multas habēt cōmoditates Deo notas, q̄uis hoībus sæpe incognitas.
Damasc. Hinc loquitur Damascen⁹ Libro 2. Eduxit terra, creatore iubēte, diuersa genera animalium, reptiliū & ferarū ac iumentorū. Omnia ad opportunū hominis vsum, & quædam ad escam, puta ceruos, oues, dorcades, & cōsimiliter alia vero ad ministeriū, puta camelos, boues, equos, asinos, & quæ talia: alia aūt ad iucunditatem, vt simias, psitacos, & picas. Plantarū quoq; & herbarū quædā fructiferæ & comestibiles, quædā odoriferæ & floridæ ad iucunditatē nobis tributæ, vt rosæ: aliæ ad ægritudinū sanationes. Non est ens, neq; animal, neq; planta, in qua
Psal. 99. cōditor nō posuerit operationem quandā, vtilitati hominū cōferentem: nec modo inutilis est ferarū vsus, perterrēs, & ferēs nos ad cognitionē inuocationemq; Dei, qui fecit nos. Hęc Damascenus. Hinc alij dicūt: Animalia nociua, facta sunt homini nociua post peccatū ex triplici causa. Primo, ꝓpter hominis punitionē. Punitur em̄, cū lædit aut lædi veretur ab eis, q̄m timor maxima pœna est. Secūdo, propter hominis admonitionē. Admonet quippe ex eis, vt sciat hæc sibi accidere pro peccato. Tertio, ꝓpter hoīs informationē, qa ex consideratione illorū informatur in multis, vtpote quāta sit crudelitas inuisibilium aduersariorum nostrorū, q̄ horrēda sint supplicia inferorū, quanta sit humana fragilitas, quæ à minimis ac vilibus illis tā cito ac grauiter lædit. ¶Quæritur, cur animalia ad terrę ornatū pertinētia, nō cōtinentur sub vna differētia animalis, quēadmodum animalia ad ornatū aquæ spectantia, quæ omnia reptilia appellātur: animalia quoq; quæ aerē ornant, quæ omnia volatilia nuncupātur. Respondet Bonauētura, q̄m terra inter cætera clemēta est minus decora, ideo magis indiguit decorari, videlicet pluribus differētijs animalium: & item, quia præ cæteris elementis præstat animalibus nutrimentum. Sufficientia vero irrationabiliū animaliū, quę vel sant in terra, sic sumitur ex parte finis: Facta sunt em̄ ꝓpter hoīem: Aut ergo ordinata sunt ad hominis iuuamentū, & sic sunt iumēta: aut ad hominis exercitium, & hoc dupliciter: aut em̄ exercēt manifeste nocēdo, & ita sunt bestiæ: aut occulte, & sic sunt reptilia. Et quis non haberent hos actus & fines realiter, si homo nō peccasset, haberēt tamen in aptitudine: atq; ex aptitudine illa melius erudiretur homo in statu innocētiæ, q̄ erudiatur nunc ex actu in statu culpæ. Cōsequenter describitur productio hominis, propter quē cætera omnia corpora-

lia sunt

lia sunt creata. Quēadmodū em̄ rex terren⁹ facit filio suo palatiū, deinde ponit in eo filium suū: sic rex oīpotens primo fecit hūc mundū sensibilē, eumq; distinxit ac decorauit, deinde hominē quē elegit in filiū adoptiuū, cōstituit in eodē. ¶Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostrā.]Hoc nō est verbū Dei ad angelos, q̄m angeli non sunt Deo cooperati in hominis ꝓductione, ꝑsertim quantū ad aīam, in qua imago & similitudo Dei cōsistit: sed est verbū Dei patris ad filiū ac spm̄ sanctū, aut totiꝰ superdignissimę trinitatis ad seipsam, & ita per verba hęc insinuat distinctio personarū in Deo. Primo, cū dicit, Faciamus: secūdo, cum addit, Ad imaginē & similitudinē nostrā. Et itē, q̄ supergloriosissimæ trinitatis operatio ad extrā sit indiuisa. Deniq; quēadmodū Origenes i prima homilia sup Genesim loquit, in his
Origen. verbis designat dignitas hoīs: nā neq; de cælo, neq; de luminaribus cęli locutꝰ est Deus, sicut de hoīe, immo creationē cæli & terræ Moses, à Deo edoctus, vno atq; cōmuni verbo expressit, dicēdo: In principio creauit Deus cælū & terrā, deinde productionē firmamēti & luminariū ac stellarū per cōsimilia verba describit, dicēs: Dixit Deus, Fiat firmamentū, Fiāt luminaria. At vbi ad hoīs productionē deuentū est, vsus est cōditor vniuersitatis speciali sermone, & quasi præcipuū ꝓducturus effectū, per modū deliberātis & excitātis seipsum, locutus
Beda. est. Hinc Beda tenet: Apparet quare dictū sit, vt cætera fierēt iuxta genus suū & species suas. Erat nāq; homo creādus, q̄ nō solū generi suo ac speciei cōgrueret, sed ad imaginē fieret creatoris: cuiꝰ dignitatis magnitudo ostēditur, dū q̄si cōsilio creatinec simpliciter dicit, sicut de cæteris, Fiat homo, sed, Faciamꝰ hominē ad imaginē & similitudinē nostrā. Prętera ad imaginē & similitudinē Dei creatus est homo, nō quantū ad corporalia lineamenta ac corporis figurationē, quasi Deus in diuinitatis natura habeat corporalē figurā, ad cuius imitationem atq; effigiē factus sit homo, vt quidā hæretici & etiā quidā rudes atq; indocti ex detestabili simplicitate dixerūt, cū Deus altissimus & æternus sit supersimplicissima mens, actualissima vita, suppurissimū esse, incircūscriptibilis veritas, indiuisibilis vnitas, ipsaq; sapiētia immaterialissima. Et sicut Aristoteles subtiliter demōstrauit, Deus est purus actus. Est itaq; homo ad imaginē & similitudinē Dei creatus, quantū ad animā rationalē, quę in parte sua potestiua superiori habet memoriā, intellectū & voluntatē, per quas Deo creatori suo assimilat, ipsum cōtemplādo ac diligendo. Et quia per actum magis assimilatur Deo, q̄ per nudas potentias, aut per habitus solos: idcirco imago & similitudo Dei in anima prętertim attenditur, secundū q̄d intellectus & volūtas aīæ decorātur nō solū habitibus, sed etiam actibꝰ suis. Deniq; aīa potest dici imago Dei, quātū ad trinitatē personarū & similitudo eiusdē, quātū ad vnitatē ac simplicitatē diuinę essentiæ. Quēadmodū em̄ in diuinis sunt tres ꝑsonæ, quarū vna ac prima à nulla est, secūda, videlicet filius, est à solo patre, tertia ab vtroq; ita in aīa intellectꝰ actuatur à fœcūda memoria, & volūtas ab vtriq;. Rursus, in superiori parte animę, est verbū internū ab intellectu ꝓcedēs, & amor ex volūtate & verbo emanās. Dicitur quoq; aīa similitudo Dei, inquantū est simplex, spūalis, intellectualis ac immortalis quædā essentia quēadmodū Deus. Attēditur aūt imago Dei in anima, per cōparationem ad increatū obiectū. De ista materia, cū sit cōmunis, pertranseo: hoc tū adn̄ciens, q̄ homo seu anima dicitur Dei imago, nō q̄ essentialiter Dei imago existat, sed qa imaginē Dei sibi habet impressam, sicut denarius dicitur imago Imperatoris. Rursus, vnigenitus Dei filius est imago naturalis atq; perfecta æterni patris. Homo aūt seu anima est imago Dei imitatiua ac imperfecta. Imago Dei. 1. Co. 11. Iterū, imago Dei in homine, nō solū consistit in actu cōtemplandi ac diligendi, siue in actu proferēdi verbū mentale & actu producēdi amorē, sed itē in aptitudine ad hos actus. Idcirco in omni homine quātumuis iniquo & ocioso, ꝑmanet Dei imago, sed deformata & plurimū imperfecta. ¶Et ꝑsit piscibus maris, & volatilibus cęli, & bestijs * terræ, vniuersęq; * creaturæ, oīq; reptili q̄d mouetur sup terram]. i. omnibus istis sit dignior, & eis præciptat, eis quoq; vtatur ad libitū, secūdū quod cōgruit sibi à Deo. Istud em̄ cōpetebat homini eoipso, quo fuit ad Dei imaginē similitudinemq; creatus, præsertim q̄diu mansit Deo obediens ac subiectus, immo & post peccatū mansit illis sublimior: sed in punitionem suæ transgressionis, amisit dominium super illa, potissimū super ferocia ac super minima quædā ac vilia, ficut sunt pulices, vt inobedientiam suam miseriamq; aduertat ac defleat. Aliqua tamen manserunt ei subiecta, propter necessitatem vitæ humanæ, & vt penset quid amisit in alijs. ¶Porro quod dictum est, Vniuersæ creaturæ, de creaturis corporalibus est sumendum: nam & cęlestia corpora in obsequium cunctis gentibus sunt plasmata. ¶Et creauit Deus hominē ad imaginem & similitudinem suā.]Per hoc insinuatur summæ trinitatis vnitas substantialis. Dicitur autem Deus creasse hominem, quantū ad animā, proprie loquendo de creatione, quoniā illā fecit ex nihilo: sed quātum ad corpus, dicitur eum creasse, sumendo creare extense pro plasmare seu facere: nam infrà habetur, q̄ formauit hominem de limo terræ. ¶Ad imaginem Dei creauit illū.]Quare hoc addit, quod iam satis videbatur expressum, nisi ad cōmendandum dignationem & beneficentiam Dei in hominis institutione, atq; ad inculc 3 candum

Universidad de Deusto
Biblioteca

candũ hoc ipsum memoriæ nostræ, vt charitatẽ & pietatẽ ac munificẽtiã Dei circa nos perpẽdamus, & grati simus eidẽ, propriãq; dignitatẽ pẽsantes, irrationalem vitã abhorreamus.

Gen. 19. Deniq; mod⁹ iste loquẽdi, est frequẽs in veteri testamẽto, ita q̃ aliquid narrat de Deo quasi de alio, cũ totũ de eodẽ dicatur, quẽadmodũ infrà habet, q̃ Deus pluit ignẽ & sulfur à dño. Verũm posset in his verbis personalis distinctio designari in Deo. Quãuis enim, secundũ expositores, Deus pater dicat ad filiũ ac spm̃ sanctũ, seu trinitas tota ad seipsam, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã, ita q̃ pater dicit creasse hoiem nõ ad imaginẽ filij, nihilo min⁹ dici potest, q̃ homo creat⁹ est ad imaginẽ & similitudinẽ cuiuslibet diuinæ psonæ, eo modo quo illi qui trinitatẽ personarũ in Deo nõ credũt, fatent hominem ad Dei imaginẽ similitudinemq; creatũ. Atq; ad hoc insinuandũ, posset quis dicere nũc esse adiectum, Ad imaginem Dei creauit illũ. Vnicuiq; quippe diuinæ & increatæ personæ assimilatur homo, per memoriã, intellectũ & voluntatẽ. ¶Quæritur, quare in cæterorũ animaliũ productione facta sunt plura individua simul, puta duo ad minus in qualibet specie animalis perfecti, cui per vtriusq; sexus cõmixtionem cõpetit generare: in creatione aũt speciei humanæ, primo factũ est vnũ suppositũ tantũ. Ad hoc Glossa ex Augustino respõdet, vt humanũ genus firmiori charitatis copula cõstringatur, dũ se totũ ex vno genitũ recordatur. Hinc 12. de Ci-

Augusti. uitate Dei loquitur Augustinus: Animalia bruta, tam ea quæ solitudinẽ diligunt, q̃ illa quæ in gregibus viuere malũt, Deus nõ ex singulis propagauit, sed plura simul iussit exire: hominem vero, quem inter angelos bestias q̃ cõstituit, ex vno voluit multiplicari, vt cõmenda retur eidẽ vnitas societatis, vinculum quoq; cõcordiæ & cognationis affectus. ¶Insup, pro pleniori dictorũ intellectu habẽdo quærendũ est, cum Deus dicitur creasse hominẽ ad imaginem & similitudinem suã, an accipiendum sit hoc de imagine & similitudine creata, an

Bonauẽ. increata. ¶Ad hoc Bonauẽtura respondet in scripto secundi distinctione 16. Duplex est modus exponendi istam authoritatem, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostrã. Vnus intelligendo de imagine increata: alter vero, intelligendo de imagine creata. Primus modus triplicatur: Vn⁹ modus est, vt imago & similitudo referãtur ad idẽ, videlicet ad essentiã in tribus personis vnã. Secũdus est, vt imago & similitudo referant ad personam filij tantũ. Tertius modus exponendi est, vt imago referatur ad filiũ, similitudo ad spiritũsanctũ. ¶Porro alius modus exponẽdi est, vt intelligatur de imagine creata. Et ille modus similiter triplex est. Vnus sic exponit, vt imago p̃cedat similitudinẽ. Et dicit q̃ imago attẽditur in naturalibus, similitudo in gratuitis. Secũdus sic exponit, vt similitudo cõcomitetur imaginẽ. Et dicit q̃ imago sit in potẽtia cognoscẽdi, similitudo in potẽtia diligẽdi. Terti⁹ modus est, vt imago sequat similitudinẽ, qa similitudo est in plus seu cõmunius q̃ imago. Et dicit q̃ similitudo attẽdit in natura, hoc est, quãtũ ad ea q̃ sunt essentiæ in cõmuni: imago in forma, i. quantũ ad propria. Oẽs hi modi possunt secundũ Bonaventurã sustineri. Verũ vt hoc clarius intelligat, introducẽda sunt verba Magistri in libro 2. quo ait: Imago & similitudo in hoc loco vel increata intelligit. i. trinitatis essentia, ad quã fact⁹ est homo: vel creata, in qua fact⁹ est homo, q̃ homini est cõcreta, hoc est, cõcreata vel à principio suæ creationis impressa. Increatã enim imaginẽ q̃ De⁹ est, intellexisse videt Beda, cũ ait, Nõ esse vnã imaginẽ Dei & angelorũ, sed triũ personarũ. Idcirco personis diuinis, videlicet filio & spirituisancto, nõ angelis, dicitur: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ nostrã. Improprie tñ diuina essentia imago vocat, quia imago proprie dicitur relatiue ad id, cuius similitudinẽ gerit, atq; ad q̃d repræsentandũ peracta est. Attñ imago improprie dicitur id, ad quod fit aliud: sicut exemplũ ꝓprie appellatur, q̃d ex aliquo sumitur & formatur: exemplar aũt id, ad q̃d seu ex

1. Cor. 4. quo fit aut sumit aliqd. Nihilo minus vnũ pro alio abusiue interdũ accipitur, ita & minus proprie essentia trinitatis vocatur imago. ¶Porro filius proprie dicitur patris imago: ideo quidã hoc loco per imaginẽ, filiũ intellexerũt: hominẽ vero nõ imaginẽ, sed ad imaginẽ factũ, dixerũt, quibus obuiat quod ait Apostolus: Vir quidem est imago & gloria Dei. Alij er-

1. Co. 11. go perspicacius per imaginẽ, intellexerũt filiũ: per similitudinẽ, spm̃sanctum, qui est similitudo patris & filij. Et q̃d additur, nostrã, retulerũt ad similitudinem tantũm: Ad imaginẽ aũt, putauerũt subintelligendũ esse, meã. De hac materia scribit ibidẽ & plura alia. Homo itaq; dicitur imago Dei, & ad imaginẽ eius factus: sed filius Dei dicitur imago patris, nõ aũt ad imaginẽ genitus, cũ sit pfecta & naturalis imago, ꝑ oĩa patri æqualis. [Masculũ & fœminã creauit eos.] Hoc ꝑ anticipationẽ est dictũ, nõ enim creauit Deus tũc nisi virũ, qñ aũt & qualiter fecerit fœminã, sequenti narrat capitulo: sed ita anticipatiue nũc dicitur virũ fœminãq; formasse, qa volebat statim subiungere modũ multiplicationis generis humani, quæ fit per cõmixtionẽ maris & fœminę. ideo ait Glossa: Bene hoc loco creati dicunt, vt benedictio Dei congrue inducatur. Nã subditur: [benedixitq; illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini.] Circa hoc quærit, qualiter Deus dicat illis benedixisse atq; dixisse, Crescite & multiplicamini, cũ fœmina nondũ fuerit facta. Ad q̃d poterit respõderi, q̃ dicitur eis benedixisse, qñ benedictio

dictio data viro, ptinebat ad fœminã, & qñ fœmina mox erat plasmãda, atq; in ꝓscientia Dei iã fuit. Cõsuetudo q̃q; scripturę est, vt frequẽter numer⁹ singularis ꝑ plurali, & pluralis pro singulari ponatur: & item, vt id ascribat plurib⁹, q̃d vni eorũ est cõpetens. Itaq; bñdixit eis, hoc est, virtutẽ, authoritatẽ, & grãm generãdi matrimonialiter ac virtuose cõtulit ipsis. Nã matrimoniũ inter eos instituit, ꝑ q̃d reprobant hæretici q̃ nuptias dãnãt, nec matrimonialẽ cõcubitũ credũt posse fieri sine peccato. [& replete terrã] semine vestro, videlicet filijs & filiabus, vtpote paradisum terrestrẽ, si nõ peccaueritis: sin aũt, expulsi inde, replebitis cæteras terras. Nõ q̃ primi parentes ꝑ se immediate repleuerint terrã, sed ꝑ se & posteros suos. [& subiũcite eã]. i. ad cõmoda vestra vtimini terra. [& dominamini piscibus maris, & volatilib⁹ cæli, & vniuersis aiantibus q̃ mouent sup terrã.] Oĩa enim hęc, sicut iã patuit, fuerũt homini in statu innocẽtię obediẽtia & subiectat & eo modo dñabatur eis, q̃ & ꝑfuit eis, iuxta sensum expositũ. [Dixitq; De⁹: Ecce dedi vobis] Quare nõ ait, Ecce do vobis, cũ añ hæc verba nõ legat eis ista dedisse? Sed ideo ait, dedi, qa q̃d nũc actualiter ac ꝑsentialiter dat, in ꝑsciẽtia sua dare eis decreuit. Itaq; dedi vobis. i. ad vsum & cõmodũ vestrũ. [oẽm herbã afferentẽ semẽ]. i. habẽtẽ in se virtutẽ causalẽ, seu semẽ ad ꝓducendũ simile sibi, vt pleni⁹ expositũ est in ope tertiæ diei. [& vniuersa ligna] hoc est, arbores [q̃ habent in semetipsis sementẽ generis sui]. i. rationẽ seminalẽ vim̃q; causalẽ, seu semẽ aut granũ, ad ꝓducendũ cõsimilia sibi in specie sua, sicut expositũ est. [vt sint vobis in escã] inquantũ vestræ naturę cõgruũ fuerit atq; placuerit. Nõ tñ vniuersa ac singula illa cõueniebãt esui hoĩs, q̃d patet ex cõsequẽtibus, nã sequ-

tur: [Et cũctis aiantib⁹ terrę, oĩq; volucri cæli, & vniuersis quę mouent in terra, & in qbus est aĩa viuẽs,] hoc est, aĩalibus terrestrib⁹, [vt habeãt ad vescendũ.] Nõ enim ꝑ oĩa eadẽ erant alimẽta hoĩs & brutorũ: id circo in verbis his reddẽda sunt singula singulis, vt sit sensus, q̃ vnicuiq; aĩali dedit De⁹ ista aut aliqd horũ ad esum, secundũ congruentiã & indigentiã ipsius. ¶Circa quod qdam scribit, q̃ fructus arborũ dedit ad vescendum hoĩbus, qa infrà habetur, Ex oĩ ligno paradisi comede: Herbas aũt & semina earũ, irrationabilibus animalib⁹. Sed melius dicitur, q̃ sicut quædã irrationabilia ex sua natura vescunt ac vescebantur tũc etiã quarundam fructibus arborũ, sic homini in statu innocentiæ naturale fuisset vesci aliquibus herbis ac fructibus terræ, sicut & nũc est. Nec obstat q̃d allegatũ est, Ex omni ligno paradisi comede. Hoc qppe nõ est dictũ ꝑ exclusionẽ vniuersarũ herbarũ, sed magis ad innuẽdũ q̃ fructus arborũ erant speciales cibi ipsius. Ex his trahũt Doctores, q̃ in statu innocentiæ nõ fuisset esus carnium aut pisciũ, sed tantũ fructuum arborũ ac herbarum: immo vsus carnium & pisciũ, primo cõcessus est homini post diluuiũ. Nam Beda hic ait: Omnis herba & ligna data sunt hoĩbus & volatilibus & animãtibus terræ in escam. Ex quo patet, q̃ tunc aĩalia esu animaliũ, hoc est, vnũ animal ex carnibus alterius, nõ viuebant, sed cõcorditer herbis & fructibus vescebantur. Itez ait Beda hoc loco: Ante peccatum hoĩ terra nil noxiũ protulit, nõ herbam venenatã, nec arborẽ sterilem. Veruntamen Albertus quærit, an plantæ ex figura, vt spinæ, vel ex humore, vt venenosæ, fuerint tertio die productæ. Ad q̃d respõdet: Plantæ quæ modo nociuę sunt, nõ essent nociuę, si homo nõ peccasset: nihilominus essent in suis figuris atq; humoribus, in quibus nũc sunt. Sicut nec ignis vreret, nec aqua suffocaret, si nõ fuisset peccatũ: nihilominus ignis esset calidus, & aqua humida. Simili modo respõdet ad quęstionẽ qua q̃ritur, An aĩalia, pniciosa & venenosa facta sint añ peccatũ originale, vel postea tãtum. Thomas q̃q; in prima parte: Spinæ, inqt, & tribuli oriebant in terra, anteq̃ dictum est homini, Maledicta terra in opere tuo: sed non in hoĩs pœnam. Attamẽ verbis Bedę cõsonare videtur, q̃d in Scholastica historia legitur: Ante peccatũ nil noxiũ aut sterile terra ꝓduxit, sed ista intelligi possunt, q̃ nõ erãt venenata aut noxia ante peccatum, quantũ ad actum seu vsum. ¶Insuper quæritur: Cur Deus dedit homini quẽ immortalẽ cõdiderat, ista corporea elementa. Respõdet, q̃ immortalitas illa nõ fuit pfecta, nec talis q̃lis post resurrectionẽ communẽ sperat, videlicet necessitas nõ moriendi, seu impossibilitas moriẽdi: sed erat talis, q̃ poterat nõ mori, & nisi peccasset, mortem nõ incurrisset. Talis aũt immortalitas erat cibis sustentanda, q̃usq; ad meliorẽ statũ ac vitã perduceret. ¶Quærit præterea Beda: Qua vtilitate accepit homo dominiũ super animalia cætera, & ad quos vsus, siue ad q̃ sólatia sunt homini hæc ꝓducta. Respondet, q̃ qa Deus prævidit hoĩem peccaturũ, fecit illa ad vsum eius futurũ, vt essent ei in alimentum, indumentũ, & laboris auxilium. ¶Augustinus etiã quærit: Cũ homo ad Dei imaginẽ sit creatus, cur de eo dictum non est, Vidit Deus q̃ esset bonũ, q̃d tñ de bestijs dictũ est? Respõdet: Forsitan ideo, qa ꝑsciuit eum statim casurũ, nec in imaginis perfectione mansurũ. Potest & alia ratio dari, quia videlicet non sufficiebat esse virũ solum. Propter q̃d infrà habet: Non est bonum esse hoĩem solum, faciam⁹ ei adiutoriũ simile sibi. ¶Amplius circa illud, Masculum & fœminã creauit eos, recitat Lyra, q̃ propter verba illa quidã Hebræi dicũt, primum virũ ac mulierem, in specie humana esse simul formatos, eorumq; corpora sic in laterib⁹ fuisse coniũcta, q̃ reddebãt vnum cõtinuũ: postea vero diuina virtu-

Ge. 1. 3. Vsus carnium. Beda. Albert⁹. Thomas Eusebi⁹. August.

Universidad de Deusto
Biblioteca

te esse ad inuicē separata. Sed tam fatuū dictū satis improbat Lyra: primo, qñ manifeste est cōtra textū sequētis capituli, q̄ habetur, q̄ formatis cūctis atq; ad Adā pductis, nō inueniebatur adiutor similis ei: & q̄ Deus tūc dixit, Nō est bonū hoīem esse solū, faciamus ei adiutorium simile sibi: q̄ itē ex costa Adæ ædificauit mulierē, de q̄ Adā tunc fatebatur: Hoc nunc os
Gene. 2. ex ossibus meis, & caro de carne mea. Secundo, q̄niam talis pductio viri & fœminæ, fuisset
Mōstrū. opus monstrosum, quēadmodū legitur, q̄ in cōfinio Normanniç & Britanniæ, natæ fuerūt duę mulieres in corpore vno, ita q̄ oīa membra superiora vsq; ad vmbilicum erant duplicta, inferiora vero simplicia. Porro q̄ vere fuerint duæ mulieres, hinc patuit, q̄ interdū vna tristante, alia lætabatur: & aliq̄n vna dormiēte, alia vigilauit: vna q̄q; mortua fuit ante aliā, amplius q̄ per annūvnde illa tādem defuncta est expondere & fœtore cadaueris prioris defunctæ. In Scholastica vero historia fertur, q̄ ideo scriptura pluraliter ait, Masculū & fœminā creauit eos, ne putaremus eos factos hermaphroditos. ¶ Deniq; in testimonium primæ cōditionis & subiectiōis brutorū sub hoīe, sæpius contigit, q̄ aues & bestiæ, serpentes & pisces cesserunt, seruierūt & obedierūt hoībus, ac beatissimis martyrib⁹ reuerentiā, nō læsionē, exhibuerūt, q̄d potissime in nouo testamēto sępissime accidit. ¶ Et factū est ita.] Quomodo vera
Gene. 1. August. est hoc, cū iā paulo añ legat Deꝰ dixisse, Crescite & multiplicamini, q̄d nondū fuerat factū? Ita q; Augustinus refert istud, Et factū est ita, ad id q̄d immediate prædictum est, Ecce dedi vobis oēm herbā &c. vt sit sensus: Factū est ita, i. homo cognouit hæc sibi ac alijs esse concessa in cibū. Potest q̄q; absolute referri ad illos actus, de quibus iā dictū est: Benedixitq; eis, & dixit Deus: Ecce dedi vobis oēm herbā. ¶ Viditq; Deus cuncta quę fecerat, & erant valde bona.] Oīa nanq; simul accepta, erant p̄cipue bona, ita q̄ vnum auxit bonitatē & vtilitatē alterius, & mutuo se ornabāt: vniuersaq; simul accepta, optima apparebāt, vtpote sapiētissime coordinata, & inuicē deseruiētia, quēadmodum in exercitu vnus cōfortatur ac adiuuat ab alio, & vniuersi seinuicē ornant, pregunt, & constipant. Ordo quippe (vt diuinus Dionysius
Dionys. testat) est optimū q̄d in rebus. Vnde ex coordinatione speciērū, causarū & entiū vniuersi ad primū principiū, maior & admirabilis pulchritudo cōsurgit, quēadmodū in corpore naturali partes & mēbra inuicē se pornant, bonificant, atq; perficiūt. Vidit itaq; Deus cuncta quę fecerat, & erāt valde bona, hoc est, valde cōplacuerūt ei. Vnde vndecimo de Ciuitate Dei loAugust. quitur Augustinus: Plato dixit Deū gaudio elatum, mūdi vniuersitate pfecta: per q̄d ostendit, opus iā factum & cōditum, placuisse suo artifici. Hinc q̄q; Psalmista: Lætabitur Deus in
Psal. 103. operibus suis. ¶ Et factum est vespere & mane dies sextus:] iuxta expositionem præhabitam.

¶ De expositione huius capituli secundum Augustinum. Art. XV.

Sicut aliquoties prætactū est, beatus Augustinus specialem habuit considerationem circa primā rerū productionē, & expositionem sex vel septem dierum, de quibus in exordio huius capituli agitur: accipit em̄ dies illos nō pro consuetis cursibus, seu spatijs temporis, nec prout temporalem important successionē, sed prout dicūt cognitionē mētis angelicæ, relatam seu cōparatam ad sex genera rerum, in exordio mūdi factarum. ¶ Porro cognitio illa angelorū est duplex. Vna, qua cognoscūt res in proprio genere: & hæc appellat cognitio vespertina, quoniam oīs creatura per cōparationē ad Deum, qui substātialiter lux est, est quasi caligo. Cognitio quoq; rerum in seipsis seu proprio genere, est quasi tenebra, respectu cognitionis qua cognoscuntur in verbo æterno, seu immediate in Deo. Vnde cognitio qua cognoscūt angeli res creatas in verbo, dicitur matutina. Sicq; exponit q̄d dicit, Factum est vespere & mane dies vnus, seu secundus aut tertius, inquantū idē opus alicuius diei cognouerunt in ꝓprio genere, quod est, in vespere atq; in verbo matutina cognitione, quæ dicit mane. ¶ Deniq; vt istud plenius intelligat, aduertendū q̄d Thomas scribit sup secundā distinctiōe duodecima, dicēs: Secundū Augustinū, illi sex dies sunt vnus dies, simul p̄sentatus seu applicatus sex distinctiōibus rerū secundū quas numerat, quēadmodum vnū verbū est
Ioann. 1. in Deo, p q̄d facta sunt oīa, scilicet filius patris, quanuis frequenter legat, dixit Deus. Et sicut opa illa saluant, & quodāmodo manēt in cūctis opib⁹ sequētib⁹, quę ꝓpagant ex eis operatiōe naturæ, ita sex dies illi manēt in tota tēporis successiōe. Quomodo aūt hoc fit, videndum est. Natura angelica, intellectualis est & lux est: & si ꝓprie lux est, illustratio eius dicitur ꝓprie dies. Angelica aūt natura in principio cōditiōis rerū, cognitionē earū accepit: & ita lux mentis angelicæ, p̄sentabatur seu applicabatur quodāmodo rebus creatis, inquantū cognoscebant ab ea. Hinc ipsa cognitio rerū in mēte angelica, dicit dies: atq; secundū diuersa genera ac ordinē entium cognitorū, distinguunt & ordinātur dies: vt primus dies accipiat penes formationē spiritualis creaturę in verbo, secundus dies penes formationē corporalis creaturæ, quantū ad superiorē partē q̄ firmamentū vocatur: sicq; de reliqs diebus, iuxta comparatiōem ad opa cęterorū dierū. Sed qa creatura ex eo q̄d ex nihilo est, tenebras possibilitatis & imperfectionis habet admixtas: ideo cognitio qua creatura cognoscitur à mente creata, tenebris est ꝓmixta. Potest aūt ab angelo cognosci dupliciter: puta in verbo secundum quod exit

exit ab arte diuina. Et hæc eius cognitio dicit matutina. Nam ūcut mane finis est tenebrarū, & principiū lucis, ita creatura sumit à verbo principiū sui esse ac luminis, post suū nō esse, seu positq; prius non fuerat. Cognoscitur etiam prout est in propria natura subsistens: & talis cognitio dicitur vespertina, propter hoc, q̄ sicut vespera est terminꝰ lucis, & tēdit ad noctē, sic creatura in se subsistēs, est terminus opationis verbi, vtpote facta per verbū, & de se in defectibilitatis tenebras tendēs, nisi cōseruetur à verbo. Nihilominus ita cognitio dicit dies, in comparatione ad ignorantiam, quæ omnino est tenebra, quemadmodū præsens vita iustorum, caliginosa est respectu gloriæ beatorum, quæ tū lux est respectu vitæ prauorum. Insuper sustinentes cum Augustino, q̄ omnia sint simul creata, dicere possunt, q̄ dies prædicti sumuntur penes illustrationem lucis corporalis, ita tamen, q̄ ordo dierum attendatur penes distinctionē ordinēq; eorū, in quę lux illa corporalis refulsit. Sicut enim angeli acceperunt cognitionem oīm naturalium rerū, ita lux corporalis super oīa corporalia se diffundit: ideo sicut Augustinus distinguit sex dies penes præsentationem lucis spiritualis primo die factæ, videlicet mentis angelicæ, relatam ad sex genera rerū: ita secundum præsentatiōem lucis corporalis ad sex genera rerū, siue ad opera sex dierum, possunt eodem modo sex dies distingui absq; temporis distinctione & successione. Hæc Thomas in scripto secundi, & concordat secum Albertus in libro de coæquęuis, ac alibi. ¶ Præterea in prima parte, quæstione sexagesimaquarta ait: Augustinus hos septem dies, de quibus in Genesi fertur, dicit esse vnam diem, Augu.
rebus septempliciter præsentatam, quia per diem intelligitur angelicæ mentis cognitio, vt prima dies sit cognitio primi operis diuini, seu operis primæ diei, secunda dies cognitio secūdi operis, sicq; deinceps. Et dicitur vnumquodq; opus factum in aliquo die, quia nil fit in rerum natura, quod non innotescat mēti angelicæ per impressionem illuminationis diuinę. Ex his videtur Thomas insinuare, quod secūdum Augustinum opera sex dierum, sint distincte atq; realiter simul facta, præsertim cum dicat in scripto secundi: In distinctione rerū Augustinus vult attendendum esse ordinem naturæ & doctrinæ, non temporis: Naturæ, sicut sonus præcedit cantum: & ita quæ naturaliter sunt priora, prius facta dicuntur, vt terra prius quàm animalia, & aqua prius quàm pisces. Et iterum dicit, declarando, quomodo dies illi possunt esse vna dies, & partes diei secundum lucem spiritualem, non secundum diuersa cognita, sed secundum diuersos modos cognitionis eiusdem rei. Et sicut dies tales non sunt successiui, quoniam angelus diuersa rerū genera simul intuetur in verbo: ita nec partes diei vnius, q̄niā simulꝰ videt. ¶ Insuper Albertus libro de coęquęuis apertissime scribit, q̄ secundum Augustinū omnia opera sex dierum, sint realiter ac distincte, seu actualiter & complete simul producta in vno instanti atq; eodem momento. Primo quippe allegat sanctum Augustinum, dicentem: Omnia simul in vno momento sunt facta in materia, & distincta in forma & loco atq; ornatu propriis speciebus. Deinde responsionem adiungit: Dicendum, q̄ Augustinus reuera ponit omnia simul creata in materia & forma, quæ natura per se non potest producere motu superiorum & commixtione elementorū: ideo à principio factum est cælum cum stellis, terra cū animalibus, aqua cū natatilibus atq; volucribus. Breuiterq; dicēdo, omnia in speciebus suis simul educta sunt, quæ per virtutē simplicē motus cæli, & p virtutem stellarum ex cōmixtione elementorū, sine alio motore educi non poterant, vt homo, leo, & consimilia, quæ præter virtutē cæli & elementorū, requirunt specialē motorē ad suam generationē. Hinc vndecimo de ciuitate Dei loquitur Augustinus: Quales sint dies illi pri- August.
mi, valde difficile aut etiam impossibile nobis est cogitare: quanto magis dicere? Videmus quippe, istos dies qui nunc sunt, non habere vesperam, nisi ex solis occasu: nec manē, nisi ex solis ortu. Illorum autem dierū tres primi, sine sole peracti sunt, cū sol quinto die factus legat. ¶ Deniq; Apostolus ait: Omnes vos filij lucis estis & filij diei: non sumus noctis neq; te- 1. Thes. 5.
nebrarum. Si tū aliquatenus valeamus intelligere congruenter mane & vesperam huiꝰ diei, q̄niam scientia creaturæ, cōparatione scientiæ creatoris, vesperascit: lucescit aūt & mane fit, cū & ipsa refertur ad laudē dilectionēq; creatoris: nec in noctem mergit, vbi creator non relinquitur creaturæ amore. Cūq; dies illos scriptura dinumeraret ex ordine, nunq; interposuit nomen noctis. Cognitio nanq; creaturæ in seipsa, est decoloratior, quàm cū sub Dei sapientia cognoscitur, velut in arte qua facta est: ideo cōgruentius dici potest vespera, quàm nox: quæ tamē dum refertur ad laudandum amandūq; creatorē, recurrit in manē: & cum hoc facit in cognitione sunpsius, dies vnus est: dum in cognitione firmamēti, dies secundus: dum in cognitione terræ & maris & omnium quæ radicibus continuata sunt terræ, dies tertius: dum in cognitiōe luminariū & stellarū, dies quartus: cū in cognitione oīm aialiū natantiū & volantium, quę sunt ex aquis, dies quintus: dū in cognitiōe oīm animalium terrenorū ac hoīs, dies sextꝰ. Porro cū die septimo requescit Deꝰ ab oībus opib⁹ suis, requies Dei significat requiē eorū, q requescūt in eo. & q̄s ipse requescere facit. Hoc nanq; significatū est in populo veteris testamēti sabbati vacatione & legis p̄cepto. At vbi scripturę loquuntur de mūdi creatione, non dicitur

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 1.

Angeli Gene. 2.

citur satis euidēter, vtrum aut q̄ modo seu ordine creati sint angeli: sed si p̄termissi nō sunt, significati sunt nomine cæli, cum dictum est, In principio creauit Deus cælum & terrā. Vel potius nomine lucis, de qua legitur, Dixit Deus, Fiat lux. Quod autem prætermissi nō sint, hinc puto, quoniā scriptum est, Deum requieuisse die septimo ab omnibus opibus suis quæ fecit, cū liber Geneſis ita exorsus est, In principio fecit Deus cælum & terrā, ita vt ante nil videatur fecisse. Cū ergo à cælo & terra inceperit, & terra inuisibilis & incōposita fuerit, luce q̄q; nōdū facta tenebræ fuerint super faciē abyssi .i. sup q̄ndā indistictā cōfusionē terræ & aquæ, deinde si oīa disposita sunt, quæ p̄ sex dies facta narrantur: quomodo angeli prætermitterentur, quasi nō essent in opibus Dei, à quibus die septimo requieuit? Si igitur angeli pertinent ad opera Dei hoīe dieꝝ, ipsi sunt lux quæ dies vocata est: ad cuius diei vnitatē cōmēdandam, nō est dictū, dies primus, sed, dies vnus. Nec alius est dies secundus, vel tertius, aut cæteri: sed idem vnus dies repetitus est, ad implendum senarium aut septenariū numeꝝ, vtpote propter senarium opeꝝ, & septenarium quietis diei. Cum em̄ dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux. Si in hac luce recte intelligit angeloꝝ creatio, facti sunt vtiq; participes lucis æternæ, quæ est incommutabilis sapientia & vnigenitus filius Dei, vt ea luce illuminati, qua & creati, sint & ipsi lux, non in se, sed in Deo: nec prius tempore angeli tenebræ erant, sed simul vt facti sunt, lux facti sunt, vt sapiēter beateq; viuerēt. Illi equidē angeli sancti nō p̄ verba discunt, sed per ipsam incōmutabilis veritatis præsentiā. Melius em̄ sciunt creaturā in sapientia Dei quàm in seipsis: immo & seipsas melius in sapientia & verbo Dei, quàm in seipsis. Veruntamē & in seipsis cognoscūt se, quoniā facti sunt. In Deo ergo cognoscunt se tanquam diurna cognitione, in seipsis vero tanq̄ notitia vespertina. ¶ Multū em̄ differt, an aliquid cognoscatur ea ratione, qua factū est, an in seipso. Sicq; opera sex dieꝝ aliter cognoscunt ab angelis sanctis in Deo, aliter in seipsis, quæ opa cum ad laudem veneratiōēq; creatoris referuntur, tanquam mane lucescit in mentibus contēplantium. Hæc aūt opera, propter senarij numeri perfectionē, facta narrantur sex diebus, hoc est, eodem die sexies repetito: q̄niam per senarium numeꝝ significata est perfectio opeꝝ. Numerus em̄ senarius primus cōpletur, hoc est, sexta parte sui, & tertia atq; dimidia, quæ sunt vnum & duo ac triaq̄ in summā ducta, sex fiunt. In quo numero perfecit Deus opa sua. Hinc ratio numeroꝝ sperēda nō est, qui in multis scripturaꝝ locis quàm magni existimetur, constat intuentibus di-

Sap. 11. ligēter, nec frustra in laudibus Dei dictum est, Omnia in mensura & numero & pōdere disposuisti. Porro, in septimo die, hoc est, eodem die septies repetito, qui etiam numerus alia ratione perfectus est, Dei requies cōmendatur. In qua primo sanctificatio sonat, ita Deus noluit istū diē in vllis suis sanctificare operibus, sed in requie sua, quæ nequaq̄ vesperā habet, cū non sit res creata. De septenarij quoq; numeri perfectione plurima dici possent, de quo sufficiat dicere, q̄ ternarius est primus numerus totus impar, quaternarius aūt totus par, ex quibus duob⁹ septenarius cōstat, idcirco pro vniuersitate multoties ponit. Hæc oīa sumpta sunt ex diuersis capitulis vndecimi libri de Ciuitate Dei. Ex quibus patere potest intentio Augustini, & qualiter primū libri Geneſis capitulū intelligat: nempe cū dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram: per cælum intelligit naturā angelicam, seu angelos vniuersos secundum se consideratos, & quasi informes, hoc est, vt nondum ad creatorem conuersos. Per terram vero, intelligit materiam primam omnino informem, ab omni forma abstractam, non quòd vnquam fuerit sic abstracta realiter, aut aliquo tempore ante omnem formam, sed solum prioritate naturæ, sicut sonus est prior voce, & vox verbo. Eandem demum materiam dicit significatam nomine abyssi & aquæ. Et dicit quòd Moses rudi populo loquēs expressit materiam illam informem per nomina reꝝ istarum notarum. Materiæ etenim competit triplex proprietas. Prima est retinere, & ita designatur per terram. Secunda est recipere, & ita designatur per aquam. Tertia est carere omni perfectione formali & actuali, & ita vocatur abyssus, ab à quod est sine, & basis, quasi sine base aut fundamēto subsistēdi. Vel ab à & byssus, quod est genus candidissimi lini, quasi sine candore & perfectione. Hæc quoque materia erat in se inanis, vacua, tenebrosa. Nunquam tñ realiter extitit sine luce, secundum Augustinum, qui dicit solem in exordio perfecte productum. Deinde cum dicitur, Fiat lux: per lucis productionem, intelligit angelorum formationem, & conuersionē ad creatorem, vt ante expositum est. Præterea, dum firmamentum scribitur secunda die factum, non intelligitur alia dies secundum istam positionem, cum omnia opera sex dierum simul facta existimet, & omnes dies illi sint vnus dies, iuxta sensum nunc introductum. Præterea, dum aqua legitur tertia die congregata, apparuisseq; arida, non est intelligendum secunda fit, sed q̄ tunc informi materiæ impressa est forma substantialis aquæ, per quam aqua suum naturalem motum sortitur, quod item alteri parti eiusdem materiæ impressa est forma substantialis terræ, per quam competit terræ, esse & videri quod est. Simili modo exponit

Materiæ proprietates tres

exponit de firmamento, non q̄ informitas formationem secundū tempus præcessit. ¶ Insuper cum tertio die legitur dictum, Producat terra herbam &c. exponit Augustinus causaliter, ita q̄ tunc data est terræ virtus ꝓpagandi filia ex similib⁹, cū prima die productæ sint plāteq;, sicut & aliæ spēs reꝝ. Nā & infra habet: Iteq; sunt gñationes cæli & terræ in die qñ creatæ sunt, in die q̄ fecit Deus cælū & terrā, & oīe virgultū antequā oriretur in terra. Nihilominus secundū Augustinum, totum istud simul peractum est, cum tertius dies nō sit posterior primo per successionem. Deinde cum luminaria & sidera facta narrantur quarto die, intelligit hoc, quantū ad relationem angelicæ cognitionis ad hoc quartū genus operis Dei, q̄d tñ prima die distincte productum est. Rursus, dum quinto die pisces & aues facti referūtur ex aqua, exponit causaliter, sicut de productione plantarum ex terra, ita quòd iuxta Augustinum, quarta die data est aquæ virtus causalis ad ꝓductiōem prefatam, q̄d tñ realiter factū est simul secundum eum. Et idem dicendū de opere sextæ diei. Si aūt quis cape nequeat ista, audiat Augustinum super Genesim, sic loquentē: Cum audis tunc oīa facta esse simul, illā senariam repetitionem sine interuallis temporꝝ factam apprehende, si potes: si vero nō potes, relinque hæc apprehendenda eis qui possunt, tu aūt profice cū scriptura, tuę infirmitati deseruiente, atq; materno incessu tecum tardius ambulante, quæ sic loquit, vt superbos altitudine sua irrideat, profunditate sua attētos pterreat, veritate magnos pascat, affabilitate parvulos enutriat. Vnde secundū Gregorium, scriptura sacra est fluuius, in quo peditat agnus, natet q̄ elephas. ¶ Veruntamē huic expositioni Augustini nō immoror, q̄niam ꝓpter motiua septimo articulo tacta, ei cōsentiēdū nō reor, sed sicut Augustinus multū sobrie, & absq; oī incauta assertione ipsam deprōpsit, sic reuerenter tractāda est, nō indecēter ab aliquo respuenda: ꝓsertim quia putilis est ad defendendū scripturā ab irrisiōe perfidoꝝ, in propriis oculis sapientū, ꝙsi sensum Dei cognoscant, cum propriæ præsumptiōis excæcati sint tenebris.

August. Gregor. Augus.

¶ De spirituali ac mystica huius capituli expositione. Art. XVI.

SCriptura sacra fœcūdissima est, & multiplicē parit sensum: atq; historice gesta, spiritualibo suo, & in exordio seculoꝝ fecit cælū & terrā, sic in principio fecit angelos electos & sanctos qui designāt per cęlū, & angelos malos qui designāt p̄ terrā, qa à summo bono auersi, ad vanitatē ac vilia sunt cōuersi, & meruerūt sub terra recludi. Vnde & Hieremias loquit Deo: Recedentes à te, in terrā scribent. Et q̄uis Deus nō fecerit eos malos, sed propria voluntate auersi sint, attamē fecit eos, quantū ad id quod substantialiter sunt. Itaq; sicut Deus in principio simul creauit summa & infima, cælestia & terrena, spiritualia & corporalia: ita in principio simul cōdidit prædestinatos atq; præscitos, electos ac reprobos, vasa misericordiæ, vasaq; iræ. ¶ Insuper ab exordio primæ ætatis mundi, creauit hoīes quosdā electos, spirituales ac virtuosos, qui designant per cælum: hoīes quoq; carnales ac reprobos, qui exprimūtur per terrā. Ab initio etenim, boni & mali cœperūt esse permixti. Rursus quēadmodū Deus creauit species vniuersi, videlicet angelos, cælestia corpora, elemēta & mixta, in multiplici varietate ac ordine naturaliū perfectionū: ita in angelis primo, deinde in hoībus posuit supernaturalia dona gratiæ ac virtutū, in multiformi gradu, distinctiōe, & ordine inscrutabili. Terra aūt erat inanis & vacua. Terra ista, mystice est homo terrenus vel carnalis, qui sibijpsi relictus, & secūdū se cōsideratus, vanus, deformis, & vacuꝰ est, vtpote ornatu virtutū priuatus, & spiritualibus gratijs destitutus. Propter q̄d dixit Christifera virgo: Diuites dimisit inanes. Sapiens quoq;: Vani sunt oēs q̄bus nō subest sciētia Dei. Et tenebræ erant super faciē abyssi: hoc est, ignorantiaꝝ & vitioꝝ caligo operuit corda humana, q̄usq; Deus ea illuminauit, immo vsq; ad Christi aduētū & euāgelicæ legis ꝓmulgationē, tenebræ pro maxima parte dominabant hoībus. Propter q̄d in Actibus loquit Paulus: Tēpora prioris ignorantiæ despiciēs Deꝰ, nūc annūciat hoībus, vt oēs vbiq; pœnitentiā agant. Et spiritus dñi ferebatur super aquas. Quēadmodū in Apocalypsi habet, Aquæ multæ populi multi. Vnde & Salomon: Mitte, inquit, panē tuum super transeuntes aquas. Itaq; spiritus dñi ferebat super aquas, q̄si libere quosdam hoīes gratioſe cōuertit ad se, & instabilia corda eoꝝ, instar aquæ rū peccando labentia ac defluentia, solidauit per gratiaꝝ charismata. Optimum quippe est gratia stabiliri cor. Ideo dicit Apostolus: Abundātius oportet nos obseruare ea quę audiumus, ne forte perefluamus. Dixitq; Deus, Fiat lux. Hoc dixit ac adimpleuit, quando electorū corda cœpit desuper illustrare, & lucē miserationū suaꝝ multiplicare ac mirificare in eis, quia in omni mūdi ætate fuerūt semper aliqui boni. Diuisitq; lucē à tenebris: hoc est, iustos à peccatoribus, & electos à reprobis: illos misericorditer vocās, visitās, & informans, istos iuste relinquēs: Appellauitq; (Deus) lucē diē. Hæc quippe lux gratiæ, fides, seu cognitio propriæ culpæ, infusio quoq; doni sapiētiæ, & contēplatio diuinoꝝ, est pulcherrimus dies mēris, de quo loquitur Paul⁹: Dies aūt appropinquauit. Et Esaias: Erit dies ex die. Et tenebras noctem. Vitia em̄, nox cordis sunt. Hinc impijs semper nox est. Oīs em̄ qui male agit, odit

Hier. 17. Gene. 2. Rom. 9. Luce 1. Sap. 13. Acto. 17. Apo. 17. Eccle. 11. Heb. 13. Heb. 2. Rom. 13. Esa. 66.

Universidad de Deusto
Biblioteca

odit & fugit lucē. Via vero & vita impioꝝ tenebrosa. Hinc iuxta Apostolū, Qui dormiūt,
vtpote negligētes, nocte dormiūt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nisi em̄ nox ignorātiæ
Ioan. 3. seu inaduertētiæ, aut peccati obfuscaret corda eorū, torporem & immoderantiam penitus
Prou. 4. abhorrerēt ac deuitarent. Factūq; est vespere & mane dies vnus. Vespera lucis ꝓfatæ, dici po
1. Thes. 5. test cessatio ab actu virtutis & gratiæ. Non em̄ possumus in hac vita sine interruptione Deo
vacare, aut actualiter semp virtuosis operibus occupari. Mane vero, est renouatio aut repe-
titio actus virtuosi, ad tēpus intermissi: quod dum agim⁹, cōpletur in nobis dies vnus inte
rior. Dixit quoq; Deus: Fiat firmamentū in medio aquaꝝ, & diuidat aquas ab aquis. Firma-
Grego. mentū istud est ecclesia electoꝝ, quæ, teste Gregorio, ab Abel iusto cœpit, quæ diuisit inter
aquas & aquas, videlicet inter diuersas nationes & gētes, quas dn̄udicauit & separauit ab in-
uicē, & quosdā cōuertit, incorporauitq; sibi. Diuisit quoq; inter aquas quæ supra se sunt, &
eas quæ infra se sunt, i. inter diuinā scripturā & supernaturalē sapientiā atq; angelicam illu-
minationē, & inter seculares philosophicasq; scientias, seu hæreticoꝝ documēta nefaria, &
Hier. 15. superstitiosas ac falsas doctrinas. In quibus oibus separauit preciosum à vili, verū à falso, am
Heb. 13. plectēs vera atq; salubria, & reprobās falsa itemq; inania. Vnde horral Apostol⁹: Doctrinis
Coloss. 3. variis & peregrinis nolite abduci. Et, Nemo vos seducat per philosophiā & inanē fallaciā.
1. Tim. 3. Qui etiā de ecclesia cōtestatur ad Timotheū: Quæ est colūna & firmamentū veritatis. Eccle
Chryso. sia nāq; (vt ait Chrysostomus) fortior ac solidior est cęlo & terra. Ipsa em̄ est dom⁹ quā sibi
Prou. 9. ædificauit sapiētia, & firmauit colūnis septē, i. septē donis spūs sancti, vel pot⁹ vniuersis do-
nis ac gratiis Dei, quia per septē vniuersitas designat. Tunc factus est secūdus dies, videlicet
cōfirmatio cordiū humanoꝝ in fide catholica, sine qua nemo vnq; quiuit saluari. Et voca-
uit Deus firmamentū cælū. Non solū ecclesia, sed & quilibet iustus, discretus ac sapiēs, q prę-
fato modo inter aquas & aquas discernit, cælū seu homo cælestis vocari meret. Qui em̄ bi-
Eccle. 15. berit de aqua quā Christus ꝓpinat, de aqua vtiq; sapiētiæ salutaris, & intellectū suū defigit
Coloss. 3. in arduis & excelsis, sola cælestia pēsans, atq; in lege Dei iugiter meditās, & iuxta Apostolū,
q̄ sursum sunt quęrēs ac sapiēs, talis rite cælū dignus est appellari, & approbat à Deo, quē ad
modū scriptū est: Vidit Deus ꝙ esset bonū. Dixit vero Deus: Cōgregent aquæ quæ sub cęlo
sunt, in locū vnū, & appareat arida. Aquæ istæ cælo inferiores, sunt (iuxta prætacta) falsæ do
ctrinæ, errores, curiositates ac vitia, & etiā homines vitiosi ac infideles: quæ oia sunt ab ec
clesia Dei tollēda, atq; in locū vnū trudēda, arctāda & coercēda, vt aqua lachrymaꝝ mergā
tur, & igne pœnitētiæ cōburant, seu cū principe tenebraꝝ descendāt in tartarū. Deniq; lo-
cus aquarū istarū, est ecclesia malignantiū, & præsens seculū nequā. His itaq; aquis remotis,
apparet arida, hoc est, ecclesia Dei à vitiorū fluuiis desiccata, & ab humore cōcupiscētię are
facta, quæ tūc aliis ꝓbet virtutū exēpla. Sic quoq; quilibet nostrū debet aquas istas à se toto
Psal. 17. conatu abiicere; pœnitēdo & iuste ac timorate viuendo, ne cum puerbis peruertatur & erro-
ribus implicētur, quatenus ita appareat arida. i. bona cordis sui terra, in qua semē Dei fru-
Lucæ 8. ctificet, immo ortū, faciat centuplū fructū. Hæc, inquā, appareat, hoc est, exēplaris atq; con-
spicua fiat, & corā Deo irrepræhensibilē se præsentet. Et vocauit Deus aridā terrā. Quēad-
modū arida, nuncupata est terra, quasi pedib⁹ tritarita etiā militās ecclesia & quilibet iustus,
rite dicit terra, quia diuersis tribulationibus modo subiicitur, atq; ab impiis multoties cōcul
cat. Cōgregationes aūt aquarū maria sunt vocata. i. cōuenticula iniquoꝝ & collectiones et
rorum ac vitiorū, inquietudine, turbulētia & amaritudine sunt repleta, etiā si æd tēpus vide-
antur aliqd suauitatis habere. Et ait; Germinet terra herbā virentē & facientē semen, & li-
gnū pomiferū. Exclusis viris, ecclesia & anima pia producit flores dulcissimos atq; virentis
gramina, vtpote meditationes salubres, virtuosas affectiōes & opera bona: virtutes quoq;
& dona spūs sancti, tanq̄ arbores fœcundæ, plātantur & oriuntur in ea. Cumq; alios cōuer-
tit ad dn̄m, producit ligna pomifera. Quēadmodū em̄ iniusti sunt arida ligna, sic iusti sunt
Psalm. 1. ligna fœcūda, quę plātata sunt iuxta decursus aquaꝝ. Fiant luminaria in firmamēto cæli. Lu
minaria sunt boni prælati, sancti Doctores, & oēs contēplatiui atq; perfecti. Stellæ aūt sunt
Lumina oēs ecclesiæ filij, q fide, spe & charitate rutilāt. Præsertim vero p duo magna luminaria, in-
ria quid telliguntur duæ potestates ecclesiæ, puta Papalis, quę est luminare mai⁹: & Imperialis siue re-
galis, q̄ est luminare minus, quanq̄ luminare minus accipi possit episcopalis autoritas. Exte-
rius q̄q; loquēdo, luminare maius est potestas spūalis: luminare minus, potestas secularis, q̄
& p duos gladios designātur. Spūalis vero potestas præest diei, vtpote clero, secularis nocti
i. vulgo. Rursus luminare maius est euāgelica lex, seu noui testamēti scriptura, q̄ ꝓest diei. i.
Rom. 13. plebi ac tēpori gratię. Luminare minus, est vetus testamētū, q̄d præerat nocti. i. populo syn-
agogæ, in qua oia erāt velata. Vnde dixit Apostolus: Nox præcessit, dies aūt appropinqua-
uit. Deniq; luminaria ista, præcipue spiritualis ac Papalis potestas, sunt in signa: quia insinu
ant subditis qd agere debēt, & oculi subditorū dirigunt in eos quasi in signū, & positi sunt
in signa quibus obediat, quanq̄ nunc eis cōtradicatur à multis. Sunt item in tēpora & dies
& annos

& annos, qm̄ multa instituūt, quæ singulis annis, certis dieb⁹, & præfixis tēporibus obseruen
tur, videlicet festa, ieiunia, & cōsimilia. Quinto die ꝓduxit aqua pisces & aues. i. ecclesia per
fontē baptismi regenerauit ac peperit Chr̄o hoies quosdā, qui in tribulationibus & pse cu- Philip. 3.
tionibus quasi in aqua natāt, & quosdā instar auiū ascendētes ad superiora p cōtemplatio-
nē, quoꝝ cōuersatio est in cælis. Creauitq; Deus cete grādia. Hoc fecit vbertim, dū baptiza
tis tantā cōtulit gratiā, ꝙ creuerūt in viros sublimes, in omni aduersitate tribulationeq; pa-
tientes, qui in afflictionibus, correptionibus atq; ieiunijs, quasi in oīibus diuitijs gloriātur.
His demū benedixit Deus, vt crescāt & multiplicentur. i. gratiā sibi cōcessam, in alios admi
nistrent, & numero ac merito augeātur. Sexto die terra produxit iumenta, bestias atq; re-
ptilia. Ecclesia quippe nō solū parit homines obediētes & obsequiosos, qui per iumenta si-
gnantur sed itē feroces, q signātur per bestias: & auaros, q tanq̄ reptilia terrenis adhærentiq̄s
tñ ecclesia nō parit, quantū ad mala hæc. Possunt etiā bestiæ & reptilia exponi in bono, in-
telligēdo per bestias eremitas & anachoretas, q oēm societatē, præsentiamq; humanā vitan
tes, initar feraꝝ in latibulis solitudinū & vastitate eremoꝝ sunt cōmorati. Rursus bestiæ di-
ci possunt hoies imperfecti, q à bestialibus motib⁹ adhuc infestātur, præsertim qui ad iram,
impatientiā, indignationē, amaritudinēq; prochiues sunt. Reptilia vero accipi possunt ru-
des, indocti & materiales, q se super se leuare non didicerūt, sed in sensibilibus detinentur,
q̄uis desiderent & conentur Deo placere, qui in statu sunt incipientium. Nihilo minus per
reptilia possunt humiles designari, q seipsos inaniter non extollunt, sed circa propriæ defe-
ctuositatis & conditionis ac culpæ considerationem versantur, quasi in terra repentes.

¶Solutio quarundā quæstionum circa capitulum istud. Art. XVII.

QVanuis veraciter scriptū est, Quis cognouit sensum dn̄i? aut qs cōsiliarius eius fuit? at- Esaię 40.
si quæri potest, cur Deus nō ꝓduxit oīa simul distincte, sed per sex dieꝝ successionē. Rom. 11.
Ad hoc vtiq; possunt causę rationabiles assignari. Prima est, vt per hoc clarissime de-
mōstraret, ꝙ nō necessitate naturæ, sed liberrima voluntate sit rerꝝ causa: vnde nec ab æter
no cōdidit mundū. Alia causa est, qm̄ sicut Deus creauit oīa corporalia propter hoiem, sic
voluit vt modus creatiōis eoꝝ esset ad hoīm informationē perutilis: q̄d potissime factū est
per hoc, ꝙ per senariā successionē dieꝝ, res creatę cōpletæ sunt. Ex hoc nanq; ostenditur, ꝙ
oporteat hominē paulatim proficere, & oēm distinctionem, ornatumq; gratiæ ac virtutū
expectare à Deo. Deniq; ex hoc ipso mōstratur, quantū intersit inter aīam virtutibus ordi-
natā, & aīam vitijs deordinatā atq; cōfusam. Rursus, per hūc modum producēdi hæc oīa,
dedit nobis creator exemplū cōsulte ac moderate, nō repente aut quasi improuise seu prœci Ambro.
pitāter agēdi. Iteꝝ, vt suo exēplo doceret nos sex diebus operari, & septima die, seu die ei
succedēte, in Deo quiescere, & solis diuinis vacare. Secūdo quæritur circa hoc, q̄d circa prę-
sens capitulum communiter dicunt expositores, videlicet ꝙ Plato posuit tria increata re-
rū principia, s. Deū, ideam, & hylen, seu materiā primā: Aristoteles vero duo, puta materiā,
& speciē seu formā, & tertiū quod operatoriū dicitur seu effectiuū, vtpote Deū. Et istud in
principio secūdi Sententiaꝝ habet. Vnde in principio Hexaemerō scribit Ambrosius: Mi Ambro.
ror tantū opinionis assumpsisse hoies, vt quidā eoꝝ ponerēt tria principia oīm, vt Deum &
exēplar atq; materiā, sicut Plato & discipuli eius, & ea assererēt esse increata & incorrupta:
Deū q̄q; nō tanq̄ creatorē materiæ, sed tanquā artificē, ad exēplar. i. ideam intendēdo fecisse
mundū de materia quā hylen appellāt. Quæritur ergo, an Plato hæc dixerit. Et apparet ꝙ
immo, ex his quæ loquit in Timęo, & quia sancti patres atq; Doctores catholici istud ei im
ponūt. Sed videt contrariū, qa in primo Timęi vocat Deū mūdi conditorē, & ponit ꝙ vnus
sit mūdus, qa ab vno exēplari cōditoris sui, ꝓfluxit. Prętera doctrina Platonis est, ꝙ quicqd
boni est in toto vniuerso, à primo summo & essentialiter bono p participationē manauit.
Insup decimo de ciuit. Dei asserit Augustinus: Platonici dixerūt, mundū & deos & aīas ra- Augusti.
tionales, Deo coæterna, & tñ ab ipso Deo esse creata, ponētes exēplū si pes ab æterno stetis-
ser in puluere, vestigiū esset ei coæternū, & tñ ab ipso causatū. Iteꝝ Plato apertissime docuit,
oēm multitudinē rerū ab vno esse princ. piozergo non posuit nisi vnū principiū simpliciter
primū. ¶Ad ista arbitror respondendū, quia vt ait Augustinus in libro de Ciuit. Platonis
sentētiæ de altis & arduis rebus, nō faciliter perspiciunt seu nō clare intelligūtur. Amplⁱ⁹ di
co, ꝙ Plato posuit vnū summū & verū Deū in seipso æternaliter inuariabiliterq; perfectum
& infinitū, & oīa sapienter agentē secundū exemplares rationes in seipso cōtentas, nec respi Plato.
cere ad exēplar ab alio elaboratū, aut extra se positū. Verumtñ verū est, ꝙ ponebat ideas ex-
rit dicere, ꝙ informis illa materia seu elementoꝝ cōfusio prœcesserit eoꝝ formationem, dif
ficile est resolute exprimere. Attñ reor, quod iuxta Platonis doctrinā, etiā ipsa hyle seu pri-
ma materia, & quicquid est citra summū Deum, ab ipso summo Deo processerit. Nempe vt
Thomas in cōmento suo super librū de Causis fatetur, Proclus Platonicus in Elemētatione

Universidad de Deusto
Biblioteca

sua Theologica, mentē Platonis magistri sui plene expressit. Proclus aūt trigesimoquarto theoremate suæ Elementationis effatur: Oīe q̄d secundū naturā cōuertitur, ad id facit conuersionē, à quo & processum propriæ subsistētiæ habet. Deinde in explanatiōe propositionis ostendit, q̄ sicut oīa ad primū principiū cōuertunt, ita ab ipso esse sortita sunt. Vnde ibidē cōcludit: Ex his itaq; manifestū, quod appetibile oībus est intellectus, & ꝓcedunt oīa ab intellectu, & totus mūdus ab intellectu substantiā habet, & si perpetuus sit, nō propter hoc procedit, qa ꝑpetuus: neq; eū propter hoc nō est cōuersus, qm̄ semp est ordinatus. Sed & ꝓcedit semper, & conuersus est semp. Rursus asserit Proclus: Oīs multitudo fœcunda est ab vno. Et denuo: Oīa, inquit, qualitercunq; participātia bono, præcedit quod primo bonum, & q̄d nihil aliud est q̄ bonū. Præterea, quod & prima materia iuxta Platonē à Deo manauerit, pādit Proclus theoremate 95. in cuius cōmento ait: Propter q̄d extremū entiū est simplicissimū, sicut & primū, qa à solo primo ꝓcessit. Per extremū equidē entiū, intellexit primā materiā, q̄d denuo in alterius ꝓpositionis cōmento fatet: Ex his, inquiēs, manifestū, propter qd materia ex vno subsistēs, expers est secundū se speciei entis: materia quidē oīm existens subiectū, ex oīm causa ens ꝓcessit. Præterea de Aristotele certū est, quod dixit, à primo ente oībus derivatū esse & viuere. Vnde in libro de substātia orbis, apertissime asserit Cōmentator, quod nunq̄ fuit intētio Aristotelis, dicere q̄ Deus esset causa cæli solū quātū ad cōseruationē aut motū ipsius, sed etiā quo ad cæli substantiā. ¶ Amplius, qa ꝑ cælū quidā intelligūt naturā angelicā seu angelos, breuiter quæritur, an angeli sint creati in gratia gratū faciente, & charitate: Et itē, an fuerūt creati ante mundū sensibilē. Ad primū hoc dicendū, quod sicut Doctores scribūt sup secundū Sentētiarū, de hoc sunt duæ opiniones, nec est certitudo quid circa hoc veri⁹ sit. Augustin⁹ nāq; in plurib⁹ locis videt̄ sentire, quod fuerūt creati in gra, ita q̄ De⁹ simul in eis creauit naturā, & largitus est gram. Hinc Albert⁹ in libro de coæquæuis, & Thomas in scripto secūdi, ac alij multi tenēt, q̄ fuerūt in charitate & gra cōditi. Magister aūt sentētiarū, & Bonauētura, ac alij plures, magis diuertūt ad aliā opinionē. Ad secūdū dicēdū, q̄ Doctores Latini & Augustin⁹ cōmuniter tenēt, q̄ angeli fuerūt simul cū sensibili mūdo isto creati. Doctores vero Græcorū dicūt, q̄ diu añ creationē cęli & terræ fuerūt creati, q̄s in hoc Hieronym⁹ est secut⁹. Dicit̄q; Thomas ī prima parte, q̄d positio illa nō debeat aspernari aut abijci q̄si erronea, potissimū ꝓpter reuerētiā Gregorij Nazianzeni, q tātæ autoritatis extitit ī scripturis, q̄d null⁹ vnq̄ ausus fuit eū negare, sicut nec Athanasiū, vt refert Hieronymus. ¶ Quærit q̄q; cur Moses nō fecit expressā mētionē de angelorū creatiōe. Ad hoc cōmuniter respōdetur, quod ideo, qm̄ rudi populo atq; ad idololatriā ꝓno loquebat, q inuisibiliū nō fuerūt capaces. Et si cognouissent esse tales intellectuales substātias p̄clarissimas, fuissent ad eaꝝ adorationē pclives. Sed cōtra hoc obijci posset: Quod si sic, ergo Moses nō debuit postea aliquā facere mentionē de angelis, cū tñ in hoc Genesis libro scribat, quod angeli fuerūt obuiā Iacob, de qbus ipse tunc dixit: Castra Dei sunt hæc. Hinc alij dicunt, quod Moses satis expressit angelos noīe cæli. Verūtñ Rabbi Paulus affirmat, quod Hebræi dicūt angelos secūda die creatos, q̄d tñ probabilitatē nō habet. ¶ Quærit itē circa hoc, quod Doctores testant Mosen innuisse pſonalem distinctionē in Deo, cū scripsit: In principio creauit Deus cælū & terrā. Quocirca sciendū quod Magister sentētiarū primo libro, distinctiōe secūda, & Nicolaus de Lyra in quadā quæstione, pluresq; alij dicūt, quod in exordio Genesis, quo habemus, In principio creauit De⁹, Hebraica veritas ꝓ hoc noīe De⁹, habet Eloijm, q̄d est plurale hui⁹ nominis El, q̄d significat Deū, ita quod Eloijm significat deos, ac si Moses dixerit: In principio dij creauit cælū & terrā: sic quod pluraliter dicēdo dij, insinuauit distinctionē personarū in Deo: & earundē vnitatē in essentia, singulariter subdēs, creauit. Hāc aūt Magistri sententiā approbat Rabbi Paulus, & addit, quod quidā Hebræorū Doctores exponūt hoc loco Eloijm pluraliter, nō tñ ad insinuandum pluralitatē personarū in simplici Deo, sed diuersitatē virtutū seu potestatē procedentiū ab eo. Hoc aūt Rabbi Paulus sufficiēter redarguit. Cum igitur S. Moses intēderit filios Israel à pluralitate deorū reuocare ad cultū vnius Dei, nō est verisimile, quod in exordio suæ scripturæ pluraliter Deū expresserit sub nomine Eloijm, nisi ad insinuandum pluralitatem personarum in Deo. Veruntamē in Scholastica historia dicitur: Hebræus habet Eloijm, quod tam singulare q̄ plurale est.

Augustin.

Thomas Gregor. Nazian. Hieron.

Genes. 32.

Rabbi Paulus.

¶ Elucidatio Cap. II. Igitur perfecti sunt cæli, vsq; ad illud: Istæ sunt generationes cæli & terræ. Artic. XVIII.

CApitulum istud secundū, conclusio est & declaratio plenior eorū, quæ sunt in primo capitulo cōtenta. Multa q̄q; nūc adijciūtur. Itaq; ait: [Igitur pfecti sunt cęli & terra.] Quēadmodum in exordio primi capituli, quo habet, In principio creauit Deus cælū & terrā: per cælū & terrā, intelliguntur oīa cælestia corpora, immo & spirituales & intellectuales substantiæ, quarū habitatio est in cælo, & omnia elementalia hoc loco per cælum & terram, eadem intelliguntur, quæ omnia perfecta, i. cōpleta, creata, instituta

instituta atq; distincta sunt in primis diebus. nā primo die creata sunt & distingui cœperūt, quæ distinctio die secundo ac tertio cōsummata describitur, sicut præhabitū est. [Et omnis ornatus eorū.] supple pfectus est. Nam cęteris tribus diebus ornata sunt, vtpote 4. 5. & 6. diebus, sicut expositū est. [Cōpleuitq; Deus die septimo opus suum quod fecerat.] Si intra sex dies perfecti sunt cæli & terra, atq; oīs eorū ornatus: quomodo 7. die cōpleuit Deus opus suum quod fecerat sex diebus? Et respondendū, q̄ septimo die illud compleuit, quia perfectioni quam infra sex dies contulit operi suo, addidit aliam septimo die. Vnde & alia translatio continet, Cōpleuit Deus sexto die &c. Nempe per opus Dei, intelligitur hoc loco congeries seu vniuersitas operum sex dierū. Quemadmodū autem vnaquæq; res dicitur perfici seu perfecta vno modo, quando acquirit aut habet omnia ad suam essentiā ac subsistentiam pertinentia, sicut leo fertur perfectus, dū habet suæ speciei formā substantialē atq; materiam, & concomitantia eas: alio autē modo, quando exercet operationē sibi conuenientem, per quā finem suæ institutionis attingit: sic vniuersum seu mūdus, qui est opus sex dierū, dicitur vno modo perfectus, quādo adeptus est & accepit oēs partes ac species ad suam integritatē spectantes. Et hāc perfectionem sexta die sortitus est. Sicq; asseritur Deus sexto die opus suū cōplesse. Alio modo mūdus vocatur perfectus, inquantum partes & species ad suam integritatē ac ordinē pertinentes, ceperūt operationes sibi cōuenientes, propter quas exercēdas institutæ fuerant exercere & exequi. Sicq; dicitur Deus septimo die opus suū compleſſe, quoniā septimo die cœperunt opera sex dierū generaliter exercere actus cōgruos sibi, & in inuicē agere, atq; similia propagare, seu administrari ac gubernari. De quo opere locutus est Christus: Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Hinc paulopost dicitur Deus diei septimo benedixisse, sicut mox exponetur. Sic itaq; cōpleuit die septimo opus suum, illud deinceps administrādo, mouendo ac gubernando, ac secūdarijs perfectionibus illud ornando. Rursus tunc illud cōpleuit, i. consummatū ostendit. Itemq; cōpleuit, qm̄ plures species rerum non condidit. Et iterū, qm̄ septimo die aliquid egit quod ante non fecit. Nam septimo diei benedixit, & eū sanctificauit. [Et requieuit Deus die septimo ab vniuerso opere quod patrarat.] Operibus sex dierū vltra prædicta nil addidit, quod ad præfatam mundi integritatē ac ordinē vniuersi spectaret, sicq; ab eis requieuit, id est, plura creare cessauit, ita quod deinceps nil fecit, quod nō aliquo modo in operibus illis præcesserit seu continebatur, vtpote virtualiter, materialiter, aut similitudinarie. Denicq; requieuit, non q̄ operando laborauerit, lassatusve fuerit, quippe qui solo iussu condidit vniuersa. Requieuit etiam nō à motu, nec requieuit in operibus suis, quasi in illis quies, perfectio, aut beatitudo seu finis suus cōsistat, sed requieuit ab eis in semetipso, tanq̄ sibiipsi in se prorsus supersufficientissimus, nec aliquo indigens. Verūtamen in intellectualibus creaturis quieuit per gratiam, atq; in omnibus fuit per essentiam, præsentiā ac potētiam. Vnde & sic exponi potest: Requieuit, id est, intellectualem creaturā in se quiescere fecit aut monuit. ¶ Præterea per hoc quod dicitur, Ab vniuerso opere quod patrarat, datur intelligi, quòd non cessauit alia quædam operari deinceps. [Benedixitq; Deus diei septimo.] Sicut ait Gregorius, Benedictio Dei est collatio munerum eius, & multiplicatio eorundē. Quoniā ergo iuxta prætacta, Deus septimo die quandā specialem perfectionem & influentiā ac decorationem contulit, & adiecit operibus sex dierum, recte dicitur septimo benedixisse diei. Diei nanq; ac tempori solēt asscribi ea, quæ fiunt in die ac tempore. [Et sanctificauit illū.] hoc est, sanctum ac celebrē ordinauit, quia ad opera cultus diuini specialiter depurauit diē eundem: & ipsemet tunc quasi ab alijs cessans, suīpsius contemplationi vacauit, ideo subditur quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus vt faceret.] id est, ne ociosus videretur aut illiberalis à cōmunicatione propriæ voluntatis ad extra. Vel, vt faceret ea ad laudē & gloriā suīpsius: vel quod creauit in proposito ac præscientia mentis suæ, hoc est, quod creare decreuit ab æterno, vt faceret illud executiue in tēpore præstituto. ¶ Circa intellectum textus istius scribit Bonauentura super secundū decimaquinta distinctione: Aliquid dicitur nouum dupliciter. Primo, quasi distinctū contra antiquitatē cursus naturæ, & cōsuetudinem rationalis creaturæ. Et ita nō requieuit Deus in illis diebus nouas facere creaturas, immo interim multa miraculose & supernaturaliter fecit. Secūdo dicitur nouū, cuius nulla similitudo præcesserit, nec aliquod creatū principiū, quod esset seminariū eius. Et ita fertur De⁹ cessasse nouam facere creaturā. Eorum nanq; quæ succedūtur producūtur, quædā fuerunt in prima distinctione producta in simili, sed nō in ratione seminali, vt animæ rationales, quæ creantur atq; in simili productæ sunt, quando creata est anima Adæ. Alia tūc producta sunt in ratione seminali, non autē in simili, vt ea quæ generātur ex putrefactione, & ex diuersarū specierum cōmixtione. Alia vero producta sunt tunc in ratione seminali, & in simili, vt plātæ & aīalia quæ producūtur per propagationē. Et ad hæc tria rerū genera, possunt reduci cuncta quæ fiunt. Propterea scriptū est: Nihil nouum sub sole. Aliter etiā dici potest, quod scilicet cessa-

Gregor.

Nouū.

Productorū diuersitas. Eccles. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uit facere nouam creaturã, quæ sit de necessitate perfectionis vniuersi. ¶Insup asserit idem Doctor: Sicut dies dicitur malus non ratione sui, sed quia est mensura malæ actionis, ꝓpter
Ephes. 5. quod ait Apostolus: Redimẽtes tẽpus, qm̃ dies mali sunt: sic dies dicitur benedictus & sanctus, q̃ est mensura operationis, in qua est benedictio & sanctificatio. Et nihil aliud est, diem
Psal. 134. aliquẽ benedicere & sanctificare, q̃ diem deputare tali actioni tanq̃ mensuram. Quoniam ergo Deus omnia fecit propter hominis instructionẽ, vt hominẽ non solũ verbo, sed & opere eruditet: hinc quẽadmodũ ipse Deus operatus fuit res sex diebus, sic dedit homini licẽtiam operãdi, & inferioribus intẽdendi per totidẽ dies. Et sicut septimo die cessauit ab opere, sic voluit vt homo septimo die ab oñi opere vacet, vt ei per cõtemplationẽ inhæreat, ac inhærendo quiescat. Et quia in hac adhæsione homo obtinet à Deo amplificationẽ benedictionis & sanctificationis, ideo septimus dies dicitur à Deo benedictus & sanctificatus. ¶Dicit
Albert⁹. q̃q Albertus: Cessauit Deus ab oñi opere dupliciter. Primo, ex parte operis, qm̃ postea nihil nouũ fecit, cuius principia naturalia in sex dieb⁹ nõ ꝑcesserunt secundũ formã vel materiã aut similitudinẽ. Secundo, ex parte efficiẽtis, puta ipsius Dei, qa in sex diebus Deus p seipsum naturã in prĩcipijs suis instituit: postmodũ vero nõ p seipsum sol⁹, sed pariter cũ natura res naturales ꝓpagauit. ¶Præterea Rabbi Paulus scribit hoc locor Si sanctificatio intelligat secũdũ applicationẽ ad diuina obsequia, hoc nõ ptinet ad sensum literalẽ, sed mysticũ. Ad q̃d allegat, q̃ Magister Sententiarũ libro 2. asserit, Deũ dotasse septimũ diẽ præ cæteris mystica benedictione & sanctificatione. Et rursus, qa si ex sensu literali huius benedictionis & sanctificationis haberet, q̃ homo die septimo deberet à terrenis cessare operib⁹, sequeretur q̃ sancti patriarchæ fuissent ad obseruationẽ sabbati obligati. ¶Verũ, vt patuit, dictum hoc Pauli isti⁹ nõ videt cõsonare doctorib⁹, q̃ sup secũdũ cõmuniter sanctificationẽ sabbati
Exo. 16. ꝑfato modo exponũt ad literã. Deniq̃ in libris Mosis sæpissime assignat ad literã hæc ratio
20. 31. obseruãtiæ sabbati, qm̃ sex dieb⁹ operatus est Deus, & septimo requieuit. Ex q̃ cõstat, q̃ sanLeui. 25. ctificatio sabbati literaliter referat ad applicationẽ circa obsequiũ Dei. Ad id ergo quod ex
Deut. 5. verbis Magistri assumit, dicendũ, q̃ mysticũ seu spirituale sæpe ad literã pertinet, ita q̃ literalis sensus sæpe est spũalis & mysticus, vt cũ Esaias ait de Christo: Erit iustitia cingulũ lum-
Esaiæ 11. borũ eius, & fides cinctoriũ renũ eius, q̃d ad literã intelligendũ est de spũali cingulo & spiritualibus lumbis. Et istud in prophetis, & maxime in Cãticis Cãticorũ, sæpissime locũ habet. Cõformiter in ꝓposito, spiritualis & mystica sanctificatio, literaliter pertinet ad sabbati sanctificationẽ. Ad id q̃d secũdo adducit de patriarchis, dicendũ, q̃ Deus sabbatũ sanctificauit, qm̃ deputauit illud operibus cultus diuini tẽpore opportuno, vt scilicet iuxta intẽtionem legislatoris fieret obseruatio sabbati. Amplius, q̃d ait hic Paulus, sanctificatio cõpetit septimæ diei, inquantũ res cõditæ & multiplicatæ in Deo requieseũt: nõ videtur idonee dictũ, qm̃ in Deo requiescere, nõ cõpetit proprie nisi intellectualibus creaturis, quæ solæ dicuntur capaces Dei per notitiã & amorẽ: & si cæteræ creaturæ dicantur aliquo modo requiescere in Deo, inquantũ cõseruantur ab eo, hoc cõpetebat eis à primo momẽto productionis earum.

¶Prosequutio expositionis huius capituli ab eo loco, Istæ sunt generationes cæli & terræ. Artic. XIX.

ISTæ sunt gñationes cæli & terræ] Cũ cælũ & terra creata sint, quõ nũc generata dicũtur? Respondet, q̃ generatio sumit nũc extẽse ꝓ productione, vt sit sensus: Istæ sunt generatiões. i. ꝓductiones, creatiões seu cõstitutiões cæli & terræ. i. superiorũ & inferiorũ ac mediorũ, vt sæpe expositũ est. Istæ, inquã, generationes, quæ descriptæ sunt in primo capitulo per opera sex dierũ. Porro aliq dicũt *cęlestia, inferiora q̃ corpora facta ex cõmuni materia, materia illa ꝑiacente effecta. [qñ creata sunt, in die quo fecit Deus cęlũ & terrã.] Dies nũc sumit ꝓ tẽpore, secundũ Bedã, nõ pro vno die dũtaxat. Et alij dicũt, q̃ iuxta morẽ linguæ Hebrææ, ponit hic singulare ꝓ plurali, videlicet die ꝓ diebus, quẽadmodũ primo capitulo dictũ est: Germinet terra herbã, Producãt aquæ reptile, Producat terra aĩam viuentẽ. Alij dicũt, q̃ dies supponit hic cõfuse ꝓ diuersis diebus. Vel sumit zeugmatice, reddẽdo singula singulis, qm̃ ista per recapitulationẽ dicunt. Itaq̃ in die quo fecit Deus cælũ & terrã, [& oẽ virgultũ.] Sed cũ cælũ & terra creata sint ante oẽm diẽ, quõ nũc facta dicunt in die? Et respondendũ, q̃ si cælũ & terra accipiant pro solis cælestibus corporibus & elemẽtis, facta dicuntur in die, qm̃ facta sunt in principio tẽporis & primæ diei, seu simul cũ tẽpore, q̃d dicit vnũ de quatuor coæquæuis. Quod si inter creationẽ & exordiũ operis distinctionis, quo facta est lux, nõ extitit mora, secundũ aliã expositionẽ, eadẽ erit respõsio. In hoc igit die fecit Deus oñe virgultũ. i. arbusta recẽtia, [agri,] hoc est, agrorũ vbicũq̃ sunt nata virgulta. [oẽmq̃ herbã]. i. vniuersa gramina aut terræ nascẽtia, [regionis]. i. totius orbis terrarũ, in qbus tũc orta sunt, [priusq̃ germinarer]. i. tertia die fecit hoc Deus subito sua oĩpotente virtute, non per temporũ moras, anteq̃ terra naturali ordine & successiue cœpit virgulta & herbas producere, ex influẽtia cælestiũ corporũ & rationibus seminalibus sibi à principio inditis, vt suprà in

prà in expositiõe opis tertiæ diei expressum est, ad quã germinationẽ in aliqbus terræ nascẽtib⁹ cõfert & cooperat cultura humana. Porro q̃ iste sit sensus, ex sequẽtibus elicit verbis: [Nõ enĩ pluerat dñs Deus sup terrã.] Ex q̃ patet, q̃ ꝓductio illa virgultorũ atq̃ herbarum, nõ fuit naturalis & successiua, ad quã solet irrigatio pluuialis requiri.] Et homo nõ erat qui operaretur terrã.] Circa hoc dicit quidã, q̃ homo nondũ erat formatus, & tñ ipsemet dicit circa illud q̃d dictũ est, Istæ sunt generationes cæli & terræ: Istæ scilicet gñationes quæ prædictæ sunt in operib⁹ sex dierũ, in qbus ꝓductio hominis vtiq̃ cõtinetur. Melius ergo exponitur istud, sumẽdo singulare ꝓ plurali, sicut in istis capitulis tit frequẽter. Erit q̃ sensus: Homo nõ erat q̃ operaret terrã, i. tot hoĩes nondũ fuerũt, q̃ possent colere terrã, & cooperari ad eius naturalẽ germinationẽ. Et q̃ iste sit sensus, hinc innotescit, q̃ etsi vn⁹ homo fuisset dũtaxat, nõ potuit ad cõmunẽ illã terræ germinationẽ notabiliter cooperari. [Sed fons ascendebat e terra, irrigãs vniuersam superficiẽ terræ.] Mirũ videtur, qualiter vnus fons totã terrã poterat irrigare. Deniq̃ secũda die discooperta est terra ab aquis, subsititerunt q̃ mõtes & valles. Nec apparet, q̃ aqua vnius fontis potuerit vel montiũ irrigare cacumina, aut supfluere vallibus ad humectandũ loca vltra valles sita. Hinc Glossa & Beda sentire videnť, q̃ ꝑ fontẽ intelligãtur pluraliter fontes, q in diuersis terris hincinde eruperãt. Nec imaginari oportet, q̃ tota oĩno superficies terræ fuerit vndiq̃ irrigata: sed tota irrigata asseritur, qa in locis & partibus oportunis hoc factũ est. Hinc alĳ dicũt, q̃ aquæ sub terra latẽtes, assẽdebant ad superficiẽ terræ, per modũ fontis in qualibet parte terræ. Verunth̃ q̃dam dicũt, q̃ tunc vnus fons paulatim totã irrigauerit terrã, quẽadmodũ modo Nilus Aegyptũ. ¶Præterea quidam dicũt, q̃ per id q̃d dictũ est, Fons ascẽdebat e terra, ostẽditur modus quo facta est prima illa herbarũ ac virgultorũ productio, ita q̃ plãtæ illæ & herbæ, factę sunt diuina virtute aqua taliter cõcurrente & cõcausante & disponẽte sua irrigatione. Sed hoc nõ apparet prouide dictũ, quoniã plãtæ & herbæ illæ sunt immediate & instãtanee à Deo ꝓductæ, absq̃ cõcausalitate secundarũ causarũ, vtpote solo imperio Dei, quẽadmodũ pisces, aues, & animalia terræ. In tali quoq̃ operatione oĩpotentiæ Dei, nõ requirebat cõcursus causæ creatæ, nec irrigatio aquæ, quẽadmodũ nec influẽtiæ alicuius cælestis. Et istud ex dictis in expositione præcedentis capituli, atq̃ ex scriptis Doctorũ sup secundũ Sententiarũ, est manifestum. Refert Lyra q̃ Hebræi dicunt, q̃ ista sit litera vera, Ascendit nubes de terra: sed verius reor, sanctissimum Hieronymũ transtulisse veraciter. Et quòd dictio Hebraica, pro qua Hieronymus transtulit, fons, forsan æquiuoca sit ad designãdum fontem ac nubem. Consequenter Moses plenius atq̃ distinctius narrat, quod primo capitulo de hominis productione & de vtroq̃ sexu, obscure ac breuiter scripsit. [Formauit igitur dñs Deus hominem de limo terræ.] Hic ponitur pars pro toto, videlicet corp⁹ hominis pro homine. Vel si intelligatur de homine toto, non verificatur de eo, nisi secundũ partem ipsius. Formauit itaq̃ hominem, id est, corpus primi hominis, seu hominem primum, quantum ad corpus suum de limo terrę, non quòd corpus illud non fuerit ex quatuor elemẽtis compositum: sed ideo limum terræ expressit, quoniam terra secundum quantitatem abundat in corpore hominis, deinde aqua: ideo ait, de limo, quoniam limus est terra aquæ mixta. [Et inspirauit in faciem eius] Quemadmodum Deus corpus hominis primi formauit nõ corporalibus manibus, sic inspirauit in faciem eius non ore materiali, buccis aut faucibus, immo vtunq̃ fecit intellectualiter, præcipiendo, & solo conceptu practico id volendo: itaq̃ inspirauit, id est, creando immisit seu fudit in faciẽ eius, hoc est, in totum corpus ipsius, intelligẽdo per synecdochen totum nomine partis. Et specialiter exprimit faciem hominis, quia in ea potissime ostenduntur operationes vitales, & sensus magis vigent atq̃ apparẽt in ea. Est item pars hominis quodammodo principalior, & etiam pulchrior. [Spiraculum vitæ] hoc est, animam vitalem seu spiritum rationalem. [Et factus est homo in animam viuentem]. i. animam viuam, & corpus suum viuificãtem, ac immortalem, accepit à Deo per inspirationem seu creationem præfatam. ¶Circa hæc quæritur primo, cum Deus per seipsum immediate fecerit corpora irrationabilium animalium in prima rerum institutione, sicut & corpus hominis primi, cur scriptura nunc vtitur speciali modo loquendi, describendo hominis formationẽ secundum corpus & animam. Nempe de aliis generaliter dictũ est, Producat terra &c. producãt aquæ &c. nunc aũt sic ait, Formauit dñs Deus hominem. Sed huius quæstionis facilis extat solutio, quia ad insinuandum hominis dignitatem, id factum est. Deniq̃, sicut cæteris formis nobilior valde est anima rationalis, sic corpus ipsius nobilioris est cõplexionis & cæliformioris æqualitatis, pulchrioris quoq̃ figurationis & organizationis. Estq̃ staturæ erectæ, ad innuendũ q̃ anima eius creata est ad contemplandum ac diligendum cælestia & diuina. Ad insinuandũ quoq̃, q̃ anima hominis sit omnino ab extra & à Deo immediate creata, ait scriptura: Inspirauit in faciem eius. Alia autem translatio continet: Insufflauit (aut sufflauit) in faciem eius. Anima etenim in scripturis flatus vocat, iuxta illud Esaiæ 13. Hæc dicit dñs, dans flatum populo

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui est sup terrā. Et rursus per Esaiā Deus testat: Flat᷑ ego faciā, & spūs à facie mea egredietur. Eadē vero vocatur aīa, & spiraculū vitæ, qa per eam homo spirat & viuit. Quidā tamē spiraculū vitæ, vocāt spiritum quendā corporeū in corpore animalis, qui operatur in eo in quinq; sensus, & paulatim in morīēte extinguitur. Cūq; animal moritur in aliqua corporis parte, adhuc sentitur spiritus ille, cū in parte alia sit extinctus. ¶ Quæritur, an corpus primi hominis, sit immediate à Deo formatū. Ad hoc Thomas in prima parte quæstiōe 91. respondet: Corpus primi hominis formari non potuit, nisi immediate à Deo. Quēadmodū enim Deo propriū est creare animā, ita soli Deo cōuenit ꝓducere formā in materia sine administriculo præcedētis formæ substātialis. Vnde nec angeli transmutare possunt corpora ad aliquā formā, nisi adhibēdo semina quædā, vt tertio de trinitate loquitur Augustinus. Sed ante primi hominis productionē nō fuit formatū aliq̄d corpus humanū, cuius virtute formaret aliud simile in specie per viā generationis. Necessariū igitur fuit, primi hominis corpus à Deo formari immediate. Potuit tñ esse, vt angeli aliq̄d ministerū circa corpus hoc exhibērēt, sicut in finali resurrectione adhibebūt, pulueres suscitandoꝝ corporꝝ colligēdo. ¶ Quærit etiā Augustinus, an anima primi hominis facta sit extra corpus. Et videtur supra Genesim sentire, ꝙ immo. Doctores tñ nūc sup Secundū cōmuniter dicūt ꝙ nō, nec Augustinus dicit illud simpliciter asserēdo. Dicūt ergo Doctores, ꝙ sicut in cæteris postea, ita in primo homine anima simul creata est & infusa. Est em̄ naturaliter corporis forma, parsq; cōpositi. In eodē aūt actus seu forma nō p̄cedit corpus. ¶ Quæri etiā potest, an aīa illa infusa sit corpori prius formato & organizato. Et ex textu videt, ꝙ sic, cū scriptū sit, ꝙ Deus inspirauit in faciē eius. Sed si hoc cōcedatur, quæretur qualis forma substātialis fuit in corpore illo ante animæ infusionē: Et vtrū forma illa fuerit corrupta, aīa aduenīēte. Ad istud arbitror respondendū, ꝙ corp᷑ hominis à Deo formatū est & p̄fecte organizatū in instāti, qm̄ infinitę virtuti cōpetit instātanee operari, & eodē instāti aīa eius est creata, corporiq; infusa, quēadmodū etiā dicūt Doctores factū in formatione corporis Christi & infusione animæ eius. ¶ Insuper cōmuniter nūc tenetur, ꝙ primus homo factus est in ætate & robore virili, atq; ad generādū idoneo. Dei em̄ opera sunt p̄fecta, & perfectū dicit vnūquodq; qñ potest producere simile sibi in specie. Si vero quæratur, an factus sit mortalis aut potius immortalis: Respondetur ꝙ factus est aliquo modo mortalis, & aliquo modo immortalis: quia sic conditus fuit, ꝙ nunq; moreretur, si Deo obediens permaneret: sin aūt, morti subijceretur. Immortalitas aūt nō cōpetebat ei ex sua natura, qm̄ habuit corpus mixtū, & ex contrarijs compositum, q̄ois contrariæ qualitates elementoꝝ, fuerint in eodem ad præcipuam æqualitatem temperiem̄q; redactæ. Hinc 13. de Ciuitate Dei loquitur Augustinus: Fatendum est, primos homines ita fuisse institutos, ꝙ si non peccassent, nullum genus mortis experirentur. In historia demum Scholastica dicitur: Hunc locum non intellexit Plato sane, dicens Deum animam creasse, angelos autem corpus formasse, ibi: O dij deorum, quorum pater opifex̄q; ego. Verūtamen p verba illa in 2. Timæi scripta, Plato per deos deorum literaliter intelligit orbes cælestes ac stellas, vt etiam Thomas testatur. Nec dicit ibi aperte, ꝙ dij deorum formauerūt corpus primi hominis, sed quòd opifex summus cōmisit eis exequutionē productionis animalium terrenoꝝ mortalium. ¶ Plantauerat autem dominus Deus paradisum voluptatis à principio.] Paradisus iste terrestris, est pars terræ elementaris, quæ in principio est creata: & ita paradisus, quantū ad substantiā suā, qua est pars terrę, factus est prima die seu in exordio temporis ac primę dierī sed quātum ad id q̄d ptinet ad paradisi distinctionē, videlicet quantum ad herbas, arbusta & fructus ipsius, plātatus est tertio die, in qua aquis in vnū collectis, Deus præcepit: Producat terra herbā virentē. Dicitur aūt paradisus voluptatis, qm̄ amœnissimus atq; pulcherrimus locus est, & lōga lataq; regio. ¶ In quo posuit hominē quē formauerat.] Ex quo patet, ꝙ Deus primū hominem extra paradisum creauit, & quòd mulier facta est postea. ¶ Circa hæc multa occurrunt quærenda. Primo, an paradisus sit locus corporeus. Ad hoc respondet Augustinus super Genesim ad literam libro octauo: Tres, inquiens, sunt sententiæ de paradiso. Vna eorum, qui posuerunt paradisum spiritualiter tātum. Et ista fuit Origenis opinio, qui omnia quæ in hoc capitulo de paradiso scribuntur, dixit spiritualiter esse intelligenda, ad designandum quod primus homo conditus fuit in magna opulentia spiritualium gratiarum, delectationumq; internarū. Hanc opinionē reprobat Augustinus etiam vicesimoseptimo de Ciui. Dei, Epiphanius quoq; episcopus Cypri, in quadā epistola ab Hieronymo trāslata. Secūda fuit positio dicentium, ea quæ de paradiso dicūtur, corporaliter solū esse accipiēda: q̄d nō est satis idonee dictū, qm̄ oīa illa spūaliter etiam exponuntur. Et ipse Adam in spiritualibus voluptatibus extitit cōstitutus, prout in sequenti pandetur articulo. Tertia est doctrina eorū, qui paradisum corporaliter spiritualiterq; intelligūt, quā approbat Augustinus, immo ecclesia Dei. ¶ De hac re aīt Bonauētura sup secundū distinctione decimaseptima: Sicut refert Magister, tres fuerūt de paradiso sentētiæ. Prima, ꝙ solum

Augustin. Homo mortalis & immortalis. Augustin. Plato. Paradisus. Augustin. Origen. Augustin. Epipha. Augustin. Bonauē.

solū fuerat corporalis. Alij vero attēdētes, ꝙ beatificatio hoīs in paradiso spirituali cōsistit, qui est Dei fruitio, nō in corporali amœnitate, dixerunt paradisum, de quo loqtur hæc scriptura, spiritualē esse, non corporalē: & oīa quę dicuntur de paradiso in litera, esse metaphorice dicta, ita ꝙ homo dicitur positus fuisse in paradiso, nō q̄si corporaliter illuc translatus aut localiter situs, sed qa in spirituali amœnitate est positus ex Dei amore & cognitione, iuxta q̄d de angelo lapso in Ezechiele habet: In delicijs paradisi Dei fuisti. Tertia positio est, ꝙ est paradisus corporalis, & est paradisus spiritualis, q designat statū quietis & spiritualiū amœnitatē deliciarū. Et paradisus iste spiritualis est duplex, secundū duplicē statū ecclesiæ. Est em̄ status ecclesiæ militantis, & itē status ecclesiæ triumphantis: sicq; vnus est spiritualis paradisus in ecclesia militante, alter in triumphāte: & de vtroq; possunt exponi, quæ de paradiso dicūtur, saltē pro parte. Porro paradisus corporalis, locus est deliciarū & amœnitatis. Et iste etiā duplex est, iuxta duplicē hoīs statū, puta p̄fectum & imp̄fectū. Iuxta statum p̄fectum, paradisus est cælū empyreum: secundū statū imperfectū, est paradisus terrestris, ut q̄ decuit hoīem poni, vt esset facultas perueniēdi ad patriā, atq; vt Deus ostēderet hoī beneuolentiā suā, cui parauit ac p̄stitit tā amœnissimum locū ad habitādum: sicq; amœnitas exterioris habitaculi, correspōderet delicijs interioribꝰ, quas habet anima, Dei tēplum existēs, & habuit primi hominis anima. Hęc Bonauētura. ¶ Secundo quęritur, quare primus homo extra paradisum plasmatꝰ est. Ad hoc Thomas respōdet in prima parte q̄stiōe 102. Immortalitas hominis erat supernaturale donū. Paradisus aūt competebat homini ratiōe immortalitatis. Decuit ergo hominē extra paradisum creari, & deinde in illum trāsferri, vt agnoscatur, qd conuenerit homini per naturam, qd itē per grām: seu vt sciretur, ꝙ paradisus non competebat ei per naturā. Denicq; secundū eundē doctorē, paradisus fuit conueniēs locus habitationi humanæ, q̄niā ꝓpter tēperiē aeris, p̄seruauit hoīem ab exteriori corruptiuo, & per fructus lignoꝝ suoꝝ valuit homini contra interius corruptiuum, q̄d est per consumptionē humidi radicalis. Competebat etiā homini ratione suæ incorruptibilitatis, quia & corpus eius incorruptibile fuit, nō ex sua natura, sed partim ex virtute animæ eiꝰ. Hæc Thomas. Vnde & Bonauentura: Debuit, inquit, homo extra paradisum ꝓduci, vt melius cogitaret bñficiū Dei, dū videret se illuc aliunde adductū. Item ad ostendendū, ꝙ homo non erat factus ad æternaliter ibi habitādum, sed ad temporaliter peregrinādū. Et quoniā Deus præsciebat hominis casum, voluit eū in paradiso locare, quatenus homo per eiectionē suā de loco tā voluptuoso, sensibiliter sciret, quāta spiritualia bona p̄didisset p culpā: cognosceret q̄q̄, quāta sit differētia inter eū qui Deo obedit, & eum qui inobediēs est eidē. ¶ Insuper, sicut & alij dicūt, homo factꝰ est immortalis quantū ad corpus, nō per naturā aut q̄litates intrinsecas, quasi nō potēs mori, sicut post finalē resurrectionē corpora electoꝝ erūt omnino immortalia & impassibilia p dotes, quæ ex aīabus gloriosis redundabunt in ea: sed factus fuit immortalis per gratiā, quasi potens non mori, si in innocētia pmaneret. Sicq; immortalitas ista inerat homini, per remotionē eoꝝ quæ potuerunt eū corruptibilē facere, quoꝝ remotio principaliter fuit à ꝓuidentia Dei præcauente ab hoīe extrinseca corruptiua: deinde fuit partim ex virtute animæ, quæ per virtutē diuinitus sibi collatā, poterat corpus p̄seruare ab interiori læsiuo. Quoniā ergo locus cōueniēs confert ad vitæ cōseruationē, quēadmodū locus intoxicatus corruptiuus est vitæ, hinc Deus ꝓuidit homini de loco aptissimo. ¶ Tertio q̄ritur, quid & qualis sit paradisus. Ad hoc Damascenus libro secundo respondet: Quoniā Deus conditurus erat hoīem ex visibili inuisibiliq; natura, secundū ꝓpriā imaginē & similitudinē, tanq; quendā regē & principē oīs terræ & eoꝝ quæ sunt in ea, constituit ante eum quasi regiam quandā, hoc est, locū regalē, in qua conuersans, beatam & opulentam duceret vitam. Et hic est diuinus paradisus, à Deo in Eden plantatus, promptuarium vniuersæ exultatiōis ac gaudij, qui est positus in oriente, excelsior omni terra resídua, tēperatissimo, tenuissimo, atq; purissimo aere circūfulgens, plātis ac floribus semp comatus, bono odore ac lumine plenus, excedens intelligentia pulchritudinis vniuersæ formæ & auræ sensibilis, diuina regio & digna cōuersatiōe eius, qui secundū Dei imaginē factus est. Hinc alij dicūt, ꝙ paradisus sit locꝰ in alto situs, & vsq; circulū seu sphærā lunæ pertingens. Vnde nec aquæ diluuij puenerūt ad eū. Et hoc etiā dicūt Beda & Scholastica historia, q̄d tñ intelligi non potest quantū ad corporalē altitudinem aut approximationē: sed saluari potest, si intelligatur quantum ad similitudinē, qua conuenientiā habet cū proprietatibus cælestium corporū in temperie, æqualitate, pulchritudine &c. immo secundū Thomam in prima parte, paradisus non pertingit vsq; ad medium interstitium aeris, qa in illo est maxima intemperies aeris. Veruntamē S. Bonauentura affirmat: Tantæ altitudinis est paradisus, vt illuc non conscendant vapores in aere eleuati, sed est ibi aer mundus & purus, perpetuitatis statui aptus. Et quia vapores non pertingūt ad paradisum, dicit ꝓpter hoc vsq; ad orbem lunæ. Nā luna dominatur vaporibus. ¶ Quarto quæritur vbi sit paradisus. Ad quod respondetur, ꝙ vbi nostra translatio habet,

Damasc. Vbi sit paradisꝰ Beda. Eusebiꝰ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

à principio: antiqua translatio habet, ad orientem. Ideo paradisus dicit esse in oriente, sed in qua parte orientis, diuersimode traditur. aliq enim dicũt, ꝙ sit in oriente ęquinoctiali: quia
Bonauē. secundũ istos, inter duos tropicos sub circulo æquinoctiali est tempatissima regio: ad ꝗd au-
Philos. thor de sphęra, multas ratiões adducit. Vnde & Bonauentura ait: Cũ paradisus sit secus ęqui-
noctialem, est ibi magna temperies temporis & ꝓpter puritatẽ aeris, est ibi contemperãtia
caloris. Sed ꝗniam Aristoteles dicit in secundo Meteororũ, ꝙ inter duos tropicos non po-
test esse regio habitabilis ꝓpter nimiam caliditatẽ, quia sol bis pertransit ibi in quolibet an-
no: idcirco qui in hoc sequunt philosophũ, dicũt ꝙ paradisus sit extra tropicos versus orien-
Thomas tem æstiualem aut hyemalẽ. Et istud sanctus Thomas dicit rationabilius esse. Nam & terræ
illi loco vicinæ, sunt intẽperatæ ꝓpter propinquitatem ad solẽ. Est aũt paradisus à terris hæ-
bitabilibus remotus atq; secretus, mõtibus, aqs, aut etiã intemperie aeris interpositis in me-
diis locis, ita vt adiri nõ possit: nec notitia eius poterit haberi, nisi ex reuelatiõe. Idcirco phi
losophi & historiographi nõ sunt de eo loquuti. [Produxitq; dñs Deus de humo]. i. humi-
da terra paradisi, [omne lignũ pulchrũ visu, & ad vescendum suaue] id est, vniuersas arbo-
res speciosas atq; fructiferas, quarũ fructus erãt dulces ad manducandũ. Istud, vt tactum est,
fecit Deus tertia die. Nec solum in paradiso erant arbores pulchræ & fructuosæ, sed & vbiq;
terrarum: sed multo abundãtius in paradiso, in quo erant etiã arbores quæ miras ac speciales
habebãt virtutes, vnde nunc subditur: [Lignũ etiã vitæ] produxit Deus [in medio paradisi.]
Beda, De hoc Magister secundo libro sic ait: Lignũ vitę, vt docent Beda & Strabus, sic dictum est,
Strabus. quia accepit diuinitus hãc virtutem, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius firmaretur
stabili sanitate, atq; ꝓpetua soliditate, nec vlla infirmitate aut ætatis debilitate in occasum vel
Lignũ in deterius laberetur. Hinc Strabus ait apertius, & habet in Glossa: Lignum vitæ naturaliter
vitæ. habuit hãc naturam, vt qui ex eius fructu comederet, ꝓpetua soliditate firmaretur, atq; bea
ta immortalitate vestiret, nulla infirmitate, anxietate, senjve lassitudine, aut imbecillitate fa-
tigandus. Sed mirę videtur, & quæri potest, qualiter res illa pure corporalis, potuit tantã ha-
bere virtutem. Ad ꝗd posset quis breuiter respõdere, ꝙ multæ gemmæ & herbę ac cõsimilia,
multas occultissimas habent vires, mirificas & valde mirabiles: ꝗd potissime cõpetit his quæ
Thom. in paradiso nascunt. ¶Circa hoc scribit Thomas in prima parte, quæstiõe nonagesimasepti
ma: Duo remedia data sunt homini in statu innocentiæ, cõtra duos defectus: quorũ defectu-
um vnus, est deperditio humidi naturalis ex actione naturalis caloris. Et cõtra hunc defectũ
subueniebatur, vel potius subuentũ fuisset, si nõ peccasset, hoc ꝓ esum lignorũ paradisi com-
muniter, iuxta quod infrà habetur: Ex oĩ ligno paradisi vesceris. Alius defectus est ex admi-
xtione extranei nutrimẽti cũ * valido ac humido naturali, ex cui⁹ admixtiõe naturalis vigor
cõplexionis debilitatur magis magisq; successiue, secundum philosophum libro de genera-
tione, quẽadmodum viuum ex permixtione aquæ, debile redditur tanto plus, quo amplius
ei miscetur, ita ꝙ tandem ex lymphatione corrumpitur. Et cõtra hunc defectum, subuẽtum
fuisset homini pręsum ligni vitæ. Propter ꝗd decimoquarto de ciuitate Dei loquit Augu-
Augu. stinus: Cibus aderat homini, ne esurire: potus, ne sitire: lignum vitę, ne illum senectus dissol
Gene. 3. ueret. Vnde infrà fertur: Videre ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternum. immo Au
August. gustinus testat, ꝙ homo potuisset post peccatũ semp viuere, si ei permissum fuisset de ligno
vitæ comedere. ¶Præterea de hac materia scribit Bonauentura sup secundũ, distinctiõe deci-
maseptima: Vniuersas lignorũ paradisi, sub trib⁹ cõprehendit differẽtijs, secundũ ꝗd ad tri
Ligna plicẽ hois vtilitatẽ poterãt ordinari. Nã poterant ei ꝓdesse, quantũ ad corpus, aut quantũ ad
paradisi. aiam, aut quantũ ad vtrũq; cõiunctum. Si primo modo, sic erãt ligna fructifera quæ præbe-
bãt ei alimenta, quantũ ad corporis sustentationẽ. Si quãtũ ad aiam, sic fuit lignũ sciẽtię bo-
ni & mali, ꝗd ordinabatur ad ꝓbationem obedientiæ hois. Si quantũ ad totum cõpositum,
sic fuit lignũ vitæ, ꝗd facere potuisset ad humanæ vitæ ꝓpetuationẽ. Vnde hęc duo ligna dũ-
taxat specialiter noĩant, ꝓpter suos speciales effectus, ꝓpter ꝗs Deus posuit illa duo in medio
paradisi iuxta se inuicẽ, vt ex vno, vtpote ex ligno vitæ, cõciperet affectũ amoris ex alio, affe-
ctũ timoris. Lignũ ꝗq; vitæ sic appellat, nõ ab effectu quem habuit, sed ad quem ordinabat,
quẽ etiã habuisset, si homo stetisset. Hęc Bonauẽtura. De alio aũt ligno subiungitur: [lignũq;]
id est arborem [scientiæ boni & mali.] Arbor illa ita vocata est ex euentu, qm̃ homo mandu
cando de fructu ligni illius, experimentaliter didicit & cognouit in malũ suum, ꝗd sit obe-
dientię virtus, ꝗd inobedientiæ vitium, & quantum distãt ista ab inuicem: quod tñ ante ha-
bitualiter sciuit notitia simplici, sed nõ experimentali. Veruntamẽ in his verbis per bonũ &
malum, intelligi possunt tam bona & mala corporalia, q̃ bona & mala spiritualia. Vnde in
Scholastica historia dicitur: Lignũ sciẽtiæ boni & mali, vocatũ est ex eo, ꝗd sequutũ est post
comestiõem, vtpote ex pœna inflicta pro illo peccato. Prius em̃ homo nesciebat quid esset
malum, qa nõdum expertus. Bonum dicimus sanitatẽ & fortitudinem, Malum vero ęgritu-
dinẽ & imbecillitatem, quæ nõdum senserat. Cognouerat qdem ea ꝓ scientiã, qa ex vno cõ-
trariorum

trariorũ cognoscit reliquũ, sed nõ per experientiã, quẽadmodũ medicus qui nunq̃ fuit infir
mus, scit morbos: sed dũ ægrotat, magis eos cognoscit, quia cognoscit & sentit: sicut de pue
ro delicate nutrito dicitur, ꝙ ignorat ꝗd sit malũ siue paupertas. Rursus in eadẽ habet histo
ria, ꝙ Plato ꝓ lignũ vitæ, per lignũ ꝗq; sciẽtiæ boni & mali, intellexit hominem ipsum, quia
putauit nomina illa nõ cõuenire arboribꝰ. ¶Præterea de his lignis ait Damascenus libro se Damas.
cundo: In medio paradisi plantauit Deus lignum vitę & lignũ cognitionis, per experientiã
quandã & approbationẽ, & exercitiũ obedientiæ & inobedientiæ hoĩs: ideo lignum cogni-
tionis boni & mali vocatur. Lignũ aũt vitæ sic dictũ est, vel quasi habẽs operationẽ tributi-
uam vitæ, vel quia solũ comestibile dignis vita, & nõ subiectis morti. Refert quidã hoc lo-
co ꝙ Iosephus dicit primo Antiquitatum libro, ꝙ fructus arboris sciẽtię boni & mali, ha-
buit virtutẽ accelerandi vsum ratiõis, ꝗd ille reprobat, dicẽs hoc falsum esse, quoniam vir- Iosephꝰ
tꝰ corporalis nõ se extẽdit ad huiusmodi accelerationẽ. Sed quicquid sit de veritate dicti Iose- li. 1. c. 2.
phi, quem Hieronymus dicit fuisse virũ doctissimũ, ratio reprobatiõis illius non valet. Nam Antiq.
dato ꝙ virtus corporalis non extenderet se directe ad accelerationẽ præfatam, quæ est spiri Iuda.
tualis effectus, tamen dispositiue & cooperatiue ac instrumẽtaliter posset se virtus corpora- Hieron,
lis ad effectũ illũ extendere. Nam & gemmæ aliquæ habẽt virtutẽ influendi & imprimendi Iosephꝰ.
in aiam rationalem, atq; causandi in ea diuersas affectiones, immo & inducendi eã ad actus
plurimos virtuosos. Legitur quoq; in libro Tobiæ, ꝙ fumus cordis piscis cuiusdam habeat
vim extricandi omne genus dæmoniorum. ¶Deniq; Damascenus ait libro secundo, ꝙ lignũ Tob. 6.
scientiæ boni & mali, ita vocatũ est propter causam expressam, aut quoniã dabat accipien Damas.
tibus virtutẽ naturæ ꝓpriæ cognitiuam, ꝗd bonũ erat perfectis, malum autem imperfectio-
ribus, quẽadmodum solidus cibus, malus est mollibus adhuc & lacte egẽtibus. ¶Porro ver-
ba Iosephi sunt hæc: Illa plantatio, scilicet arbor prudẽtiæ, causa acuminis erat & intellectꝰ, Iosephꝰ.
ꝗd iuxta prætacta posset ad piũ trahi intellectũ. [Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis
ad irrigandũ paradisum.] Cũ locus voluptatis & paradisus sint idẽ, q̃modo fluuiꝰ egredieba
tur de loco voluptatis, i. de paradiso, ad irrigandũ paradisum? Et respõdendũ, ꝙ fluuius ille
oriebat in ꝗdã parte paradisi ex redũdãtissimo fonte, & ita currebat ꝓ paradisum, ad irrigã-
dũ eũdẽ & planitiẽ ac arbusta & virgulta ipsius, quẽadmodũ Nilꝰ plana loca Aegypti. ¶Por
ro in Scholastica historia dicit, ꝙ fons ille potest intelligi vel abyssus, hoc ẽ, oĩa matrix aq̃-
rũ, vel ꝓ fontibꝰ pluraliter. Vnde & alij dicũt, ꝙ fluuius paradisi oriebat ibi de fonte vel fon Hieron.
tibus. Sic nanq; Hieronymus ait ꝙ Iordanis habet duos fontes, vnũ noĩe Ior, aliũ noĩe Dan. Damas.
Veruntamẽ Damascenus ait libro secũdo: Oceanus est velut fluuius ꝗdã, circuiẽs oẽm ter-
rã. De ꝗ mihi videt dixisse scriptura diuina, qm̃ fluuius ꝓcedit de paradiso. Hic Oceanus in
quatuor principia, hoc ẽ, in quatuor flumina diuidit. Nomẽ vni Phison. Ex his Damasceni
verbis apparet, ꝙ Oceanus sit fluuius de paradiso egrediẽs. Ad hoc Thomas sup secũdũ re-
spõdet, ꝙ primũ principium illorũ fluminũ, sicut & cæterarũ aquarũ, est Oceanus: sed princi
piũ proximũ est fons ille, qui surgit in illa parte terræ. Dicit ergo Oceanus de paradiso egre
di, atq; in quatuor capita diuidi, inquantũ fons ille paradisi & fluuius, quẽ ibidẽ ꝓducit, ex
Oceano primordialiter fluit & exit. [Qui inde diuidit in quatuor capita.] Hoc ẽ, fluuius ille
ꝓ paradisum decurrẽs, tãdẽ ꝓ quatuor meatus seu loca se diuidit, & currere incipit, siue in
paradiso, siue extra & prope eũ, incipiat illa diuisio. Diuidit ergo in quatuor capita, hoc est,
in quatuor magna ac principalia flumina, q̃ licet habeant vnũ caput in paradiso, nihilomi-
nus capitalia nũcupantur, ꝓ cõparationẽ ad aquas, quę extra paradisum in diuersis regioni
bus manãt ex ipsis. [Nomẽ vni Phison.] Phison, vt dicit, in Hebræo fertilitatẽ seu abundan-
tiã sonat: sicq; fluuius ille dicit Phison, q̃ si piscibus plenus, vel qm̃ terrã ꝓ quã fluit, fœcũdat.
De hoc in Scholastica historia scribitur: Phison à Gãgaro rege, alio noĩe dictꝰ est Gãges. Et
secũdũ Isidorũ, Phison interpretat caterua, quoniã decẽ flumina intra se recipit, quę scilicet
extra paradisum hincinde fluũtan ipsum: vel mutatio oris, qa mutatur à facie seu dispositi-
tiõe, quã habet in paradiso. Mutatur qppe secũdũ diuersa loca in tribus, videlicet in colore,
quoniam alibi clarus est, alibi turbidus: in quantitate, qa alicubi paruus, alicubi magnus: in
sensu, nã in aliquibus locis est calidus, in alijs frigidus. [Ipse est q circuit oẽm terrã Euilath.]
id est, Phison hincinde decurrit ꝓ Indiam, quæ dicta est Euilath, ab Euila filio Iechtan, de q̃ Gen. 10.
infrà habetur. ¶Quocirca sciendum quod infrà legitur de duobus qui dicti sunt Euila. Et
India dicta est Euilath, ab Euila illo qui fuit filius Iechtan, propter quod ait Glossa: Euilath
regio Indiæ, post diluuium possessa est ab Euila filio Iechtan, filij Heber, patriarchę Hebrę-
rũ. Porro an Phison ita circumeat Indiã, vt faciat eã insulã, certũ nõ habeo. [Vbi nascitur au-
rum.] Plinius etem̃ dicit, ꝙ regiões Indiæ ꝓ cæteris abundẽt aureis venis. i. subterraneis ve-
nis & locis, in qbus nascitur aurũ. In Scholastica q̃q; historia dicitur, ꝙ fluuiꝰ ille aureas tra-
hit arenas. [Et aurũ terrę illiꝰ] videlicet Indię [optimũ ẽ,] vtpote magis decoctum, purũ, pre-
ciosum ac virtuosum in proprietatibus auri, quarum vna est exhilarare videntẽ. [Ibiq; inue-
nitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitur bdellium.] Circa hoc habet in Glossa: Bdellium, secundū Plinium, est arbor aromatica magnitudine oleagina, cuius lachryma .i. humor seu gutta, est lucida, gustu amara, ac boni odoris, sed odoratior fit vini infusione. [& lapis onychinus.] Onyx, vt ait Glossa, est lapis pretiosus sic dictus, qa pmixtum habet candorē, ad similitudinē vnguis humani. Vnguis etenim Græce vocatur onyx. Ita q̄ lapis ille coloratus est instar humani vnguis. Antiq̄ trāslatio habet carbunculū, qui ignei est coloris, & dicit illustrare tenebras noctis. [Et nomen fluuij secundi] est [Geon. Ipse est q̄ circuit oēm terrā Aethiopiæ:] & inde descēdit in Aegyptū, & ibi vocat Nilus, & est turbidus. [Nomē vero fluminis tertij, Tigris.] q̄ ita vocat, qa velocissime currit instar tigridis, quę est celerrimū animal. [Ipse vadit cōtra Assyrios] .i. p terrā Assyriorū, deinde p maiorē (vt fertur) Armeniā. Et dicit ire seu currere cōtra Assyrios, q̄si ex opposito Assyriorū, respectu pergentiū illuc ex altera parte. [Fluui⁹ aūt quartus, ipse est Euphrates] q̄ currit p Chaldæā, & est vnus terminus terræ Israel, immo secundū Glossam, in vicino irrigat terrā, pmissiōis ideo Moses nō expressit, p quā terrā decurrat, qm̄ satis innotuit filijs Israel, qbus hæc scripsit. Currit q̄q̄ per minorē Armeniā & Persiā, vt legit. Porro aduersarij legis Mosis qdā hęretici atq̄ philosophi, dixerūt hęc oīa q̄ de ortu fluuiorū istorū recitat Moses, esse cōficta & fabulā fallam, qa ad oculū cōstat, q̄ fluuij isti habēt ortū extra paradisum, & in terra habitabili. Phison nanq̄ oritur in locis Caucasi mōtis, Geon nō pcul ab Atlante, q̄ est mons Africę ad occidentē. Tigris & Euphrates ex Armenia, vt etiā Beda refert. Ad istud respondet in Scholastica historia: Quatuor flumina ista ab eodē fonte paradisi emanant, ac separant. Et qdam eorū iterū inter se commiscent, & iterū separant. Sæpe q̄q̄ absorbētur à terra, atq̄ in pluribus locis rursus erūpunt. Hinc Augustinus octauo libro super Genesim ait, q̄ sicut in alijs cōtingit fluminibus, vt alicubi intrent terrā, & alibi exeāt, ita de fluuijs istis credendū. Vnde & aliqui dicūt, q̄ Phison currit per deserta Indiæ quādoq̄ sub terra, aliquando super terram. Hinc ortus fluuiorum horum diuersi leguntur.

Beda. Eusebi⁹. Augustin.

¶ Elucidatio residuæ partis huius capituli, Tulit ergo dñs. Arti. XX.

TVlit ergo dñs Deus hoīem, & posuit eū in paradisum voluptatis.] Cōmuniter dicitur, q̄ Deus formauit primū hominem in agro Damasceno, de terra, limo seu puluere terræ illius: sed ex quo fundamento ꝓcedat hoc dictū, ignoro, nisi forte quis dicat, q̄ in eo loco formatus est Adam, ad quem post transgressionem suam reiectus est, sic q̄ post expulsionem à paradiso, credat habitasse in loco illo ac prope. Nam & sepultus credit in spelunca duplici prope Hebron, sicut in libro Iosue legit: Adam maxim⁹ ibi inter Enachim situs est. ¶ Sed quæri potest, q̄liter Deus tulit hoīem de loco suæ formationis, an p seipsum, vtpote solo imperio, an p subiectā creaturam seu famulatu angelico, an forsitan iuit pedester vsq̄ ad paradisum, cuius existētiā & locū scire nō poterat, nisi ex reuelatiōe: ergo nec viā ad paradisum, nisi eodem modo seu ducatu angelico. Et reor ꝓbabile, q̄ obsequo angelico facta sit illa trāslatio etiā subito, q̄uis nō in instāti, quēadmodū angel⁹ tulit Abacuc de Iudæa in Babylonē. Et infrà habet q̄ dñs tulit Enoch, quē etiā in paradisum tūc trāstulit. Posuit itaq̄ eū in paradiso voluptatis, ꝓpter causas ꝓcedēti articulo tactas. Factus est aūt extra paradisum, & deinde cōstitutus est in eo, [vt operaret] hoc est, vt ipse homo operaret paradisum, faciēdo in eo aliqua opera delectabilia & iucunda per agriculturam, nō ex necessitate aut indigentia, sed potius ex abūdanti lætitia, ad experientiā & exercitationē naturalis virtutis. Nec tamen operatio talis corporalis exterior, fuit ratio principalis, ꝓpter quam in paradiso est positus: immo principaliter cōstitutus est ibi, vt operaret actus spirituales interiores diuinos vacando contēplationi ac laudibus creatoris, quousq̄ peregrinatione completa, transferretur ad vitam perfecte beatam & paradisum cælestem. [& custodiret illum] .i. ipse primus homo custodiret sibi ipsi paradisum, ne peccando mereret priuari habitatiōe tam deliciosa, & tam gratiose concessa, nō autem indiguit paradisum ab impugnatoribus custodire. Potest & ita intelligi: Posuit eū in paradisum, vt ipse Deus operaret hoīem .i. exerceret & coleret eum, perficiēdo eū in oī virtute & profectu assiduo, & custodiret hominē in paradiso ab oī exterioti læsiuo, atq̄ ab omni periculo, quantum in se fuit. [Præcepit q̄ ei, dicens: Ex oī ligno paradisi comedet] hoc est, de fructibus omnium arborū paradisi manduca, excepto eo quod subdit: [De ligno autem scientię boni & mali ne comedas.] Deus in omnibus agit, q̄d suam bonitatem, sapientiam & excellentiam decet. Nec ideo omittit id facere, quoniā præuidet creaturas abusuras & ingratas futuras beneficijs suis, præsertim quia ex earū abusione, ingratitudine & peccatis, nouit multa bona elicere, & praua per iustitiā ordinare. Quemadmodū ergo nō omisit angelos reprobos condere, quia ꝓuidit eos mox æternaliter perituros: ita nō omisit primo hoī dare ꝓceptū, q̄uis sciret eū illud protinus transgressurū, & posteritatē suam perditurum. Hinc asserit Augustinus: Oportebat vt homo sub domino positus, ab aliq̄ re prohiberet, vt virtus ei esset ꝓmerēdi ipsa obedientia, quę sola verissime virtus est rationali creaturę sub Dei potestate degēti: quēadmodū primus & maximus tumor est, velle

Dan. 14. Genes. 5. Iosu. 14. Augustin.

velle vtī ad libitū ꝓpria potestate, quod est inobediētia. Nec erat vnde homo cogitaret dominū se habere, nisi aliquid ei iuberet. ¶ Deniq̄ secundum Bonauenturam, Deus prohibuit hoī esum ligni illius, propter meritum obediētiæ, acquirendū ex parte hoīs, & propter ostēdendum iurisdictionis suæ imperiū, q̄d habebat in hoīe. Et quia prohibuit illud ꝓpter obedientię meritū, idcirco vt meritū illud esset plenū, à tali re prohibuit hoīem, à qua nō debuit abstinere, nisi obedientiæ solius intuitu: & ideo ꝓhibuit eū à re in se bona, scilicet à fructu ligni illius, ab actu nō malo in se, hoc est, ab esu fructus illius. Rursus, qa prohibuit ad ostēdē dū suæ iurisdictiōis dñium, ideo à tali re debuit prohibere, à qua homo non deberet manū retrahere, nisi propter solū Dei imperium, & hoc fuit res bona. Hinc mandatū illud, vocat mādatū disciplinæ: qa ad hoc homo nō obligabat ex se, aut ex aliquo naturalis rōnis dictamine, sed ex sola Dei præceptiōe. Itaq̄ sicut prætactum est, decor qui attenditur in operib⁹ Dei secundū regulā diuinæ sapientiæ, intermitti nō debet propter cōmodū creaturæ. Et q̄niam homo timore pœnæ frequēter retrahit ab iniquitate, Deus cōminationē adiecit: [In q̄cunq̄ em̄ die] naturali quæ noctē includit, [comederis ex eo, morte morieris] .i. necessitatē moriēdi in corpore mox incurres. Vnde alia trāslatio habet, mortalis eris, atq̄ in aīa ꝓtin⁹ spiritualiter morieris peccādo mortaliter. Nec istud fuit cōminatio tm̄, sed etiā vera & absoluta ꝓnunciatio. ¶ Circa hoc quæri potest, cur ait, Morte morieris, cū sufficeret dicere, Morieris. Ad q̄d respōdendū, q̄ talis replicatio seu ingeminatio, est Hebræi sermōis proprietas, sicut in libris veteris testamenti vberrime innotescit. ¶ Porro Henricus de Hassia circa hoc scribit: Eū, inquiēs, vita ad mortē, & est mors ad vitā. Quidā em̄ dū viuūt moriūtur: & qdam dū moriunt, viuūt. Fiūt ergo, vt ait Ambrosius, quatuor distinctiōes seu cōbinationes, quæ sunt: Vita viuere, morte mori, vita mori, & morte viuere. Vita viuere, est virtute & gratia viuere, & merita vitę beatæ habere in huius corporis vita. Morte mori, est cū morte corporis aīam non habere meritū vitæ æternę. Sed vita morī, qui vitiose viuendo, mortē damnatiōis meret. Morte aūt viuūt, q̄ moriunt vt viuāt, vt martyres sancti. [Dixit q̄q̄ dñs Deus: Non est bonū hoīem esse solū] .i. vir̄ sine vxore manere nō expedit, habēdo respectū ad finē conditi hominis & institutiōis humanæ, qui est, vt p eū impleatur numerus electorū in patria, ad q̄d requirit multiplicatio hoīm, quę sine vtriusq̄ sexus cōmixtione naturaliter fieri nequit. [Faciamus ei adiutoriū simile sibi] .i. psonā eiusdē speciei, sed alterius sexus, pducamus, quæ viro cooperetur ad hominū multiplicationē. His dictis, adduxit Deus animalia bruta ad Adā, primo, vt Adæ pateret ad oculū, nō esse inter aīalia aliquod suppositū aptum ad prolificādū ex eo. Secūdo, vt animalibus imponeret nomina. Vnde subiūgitur [Formatis igitur dñs Deus de humo cūctis animantibus terræ, & vniuersis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adā] .i. postq̄ Deus vniuersa animalia terræ & volucres cæli fecit de terra, præsentauit ea oculis Adæ, [vt videret quid vocaret ea.] hoc est, vt ipse Adā diligēter attenderet, quo nomine vnūquodq̄ illorū esset vocandū, cōsiderando singulorū naturas & proprietates, ex quibus sunt nomina imponēda. ¶ Circa hoc triplex est quæstio. Prima, quomodo aues dicuntur nunc factæ de humo, cū capitulo præcedēti ꝓductæ legātur de aqua. Secunda, q̄liter animalia sunt adducta ad Adam. Tertia, cur voluit Deus vt eis imponeret nomina. Ad primam Augustinus respōdet, q̄d humus seu terra nūc sumitur, ꝓut alia elemēta includit, quēadmodū in exordio primi capituli, In principio creauit Deus cælū & terrā. Potest & aliter respōderi, q̄d ideo dicunt aues factæ de terra, q̄niam in earū corporibus elementū terræ prædominatur, quantū ad materiæ quantitatē. Ad secūdā similiter Augustinus respōdet, q̄d nō violētia, nec voce formata in aere, sed ministerio angelorū animalia sint adducta. Alij dicūt, quod solo iussu oīpotētis. Quidā etiā opinati fuerūt, q̄d adductio illa animaliū fuerit solū spiritualiter facta, ita q̄d imaginationi Adæ repsentata fuerūt, vt cōsideraret p intellectū ꝓprietates ipsorū & apta cūctis noīa daret. Præterea quanuis secūdū ordinē recitationis textus iusti⁹, adductio hęc animaliū videatur facta in paradiso, quidā tñ dixerūt q̄d extra paradisum peracta sit, quia scriptura frequēter non seruat ordinē rerū gestarū in describendo, sed aliqua dicit p recapitulationē, aliqua p anticipationē. Sed magis cōsonat expositioni sanctorū ac textui, q̄d in paradiso adducta sint corā Adā. Ad tertiā respōdetur, quod appellatio illa animalium, facta est ab Adā ad posterorū informationē. Quēadmodū em̄ conditor fecit Adā perfectū, quantū ad corpus in ętate virili ac robore ad prolificādū: ita fecit eum pfectū in aīa, quātum ad scientiā naturalē, p quā posset instruere posteros. Sic q̄ Adā imposuit nomina omnibus illis, vt posteros edoceret nomina eorūdem. Deniq̄ ante suā trāsgressionē fuit pspicacioris scientiæ atq̄ maioris dignitatis, vt angelico famulatu fieret corā eo illa adductio. Potest etiā dici, quod ideo ei adducta sint, quatenus omniū illorū cōsiderādo naturas & ꝓprietates, magis incitaretur ad creatoris reuerētiā ac amorē, & ei gratior esset pro excellētia & dominatiōe, quas ei sup irrationabilia cōtulit. Ex quibus ostēditur, q̄d Deus cōcreauit Adę nō solū scientiā rerū, sed & notitiā cuiusdā loquelę. Quod si q̄ratur, *cuius & in quo idiomate Adā imposuit

Ambro. Gene. 1. Augustin. Idem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

posuit animalibus nomina: respõdet, ꝙ linguæ Hebrææ, & ꝙ in ea imposuit animalibus nomina. Vnde Hieronymus: Videt, ingt, ꝙ lingua Hebræa fuit prima hominibus, qm̃ noia q̃ vsq; ad diuisionẽ linguaꝝ in Genesi legimus, sunt Hebræa. ¶ Quæri insup potest, an etiã pisces adducti sint. Et dicũt qdã, ꝙ immo. Veruntamẽ Augustin⁹ videt sentire ꝙ nõ, nam ait: De piscib⁹ nõ dicit ꝙ Adã eis imposuit noia, sed credibile est, q̃d piscib⁹ paulatim cognitis, juxta gentiũ diuersitatẽ noia extent imposita. Hinc cũ author Scholasticæ dixisset historiæ, In animãtibus terræ & aeris, intelligẽda sunt animantia aquatimox addidit, Vel potius pisces postea ab hoibus sunt cogniti & nominati, qa æquiuocãtur cũ animalib⁹ terræ, eo ꝙ deprehẽsi sunt similes illis esse. ¶ Iteꝝ quæri potest, an vniuersa & singula aialia illa adducta sint. Ad q̃d respondendũ videtur, q̃d si in qualibet specie p cõmixtionem sexuũ generãte, nõ sunt nisi duo indiuidua primo creata, vt aliq; opinãtur, vniuersa & singula sunt adducta. Si vero in eadẽ specie plura indiuidua simul facta fuerunt, sufficiebat tamen adductio duoꝝ indiuiduorum, cũ eadem noia cõpeterent eis & cæteris suæ naturæ cõsortib⁹. Irrationabilib⁹ qppe nõ videtur imposuisse nomina ppria, sed cõmunia solũ. [Omne enim q̃d vocauit Adã anima viuentis, ipsum est nomen eius]. i. omne animal viuũ, vocatur veraciter nomine illo q̃d Adã sibi imposuit quod primo de Hebræis verificatur noibus, deinde proportionabiliter q̃q; de aliis. Nam quãuis bestiã, quæ equus vocat in Latino, nõ vocauerit hoc noie, equus tamẽ vocauit eã nomine Hebræo, cui correspondet hoc nomen Latinũ, equus. [Appellauitq; Adam noibus suis cũcta animãtia.] Si hoc absolute accipiat, sequeret ꝙ & piscib⁹ noia apta imposuit. Si vero accipiat solũ pro his, de qbus in speciali subiũgitur, [& vniuersa volatilia cœli, eius]. i. nulla reperiebatur nec fuit psona eiusdem speciei cũ Adã, quæ posset ei cooperari in plificando. Ex hoc vero apertissime sequtur, ꝙ vir fuit prius tẽpore factus q̃ mulier. [Immisit ergo dñs Deus soporẽ in Adam.] Iste sopor secundũ doctores catholicos, nõ fuit somnus naturalis aut corporalis, sed potius obdormitio, quies, ecstasis seu absorptio mentis in Deo, ex pfunda ac intensissima contẽplatione Dei ac secretoꝝ mysterioꝝ ipsius. Ex qua obdormitione corp⁹ & vires sensitiuę sopiebãtur, atq; à vita animali actuali & actibus circa ppria obiecta suspendebãtur, donec mens rediret ad seipsam. Vnde qdam dicũt Adam tũc supernæ curiæ interfuisse q̃d tamẽ intelligendũ nõ est, quasi anima eius fuerit realiter separata à corpore, aut translata in cælũ, vel quòd viderit Deũ tunc clare per speciem, sed ꝙ anagogica contemplatione multũ sublimi contemplatus sit Deũ, & illuminatus ab eo de qbusdã secretis, vt statim dicetur. [Cũq; obdormisset] modo prefato, [tulit] dñs [vnã de costis eius.] Hoc factum est supnaturaliter & immediate à Deo, & sine Adæ euigilatiõe atq; doloretimmo ad seipsum reuersus, nõ sensit inde dolorem. Veruntamen Augustinus tangit, ꝙ costa potuit ministrari p angelos. i. ministerio angelorum auferri, Deo iubente. [& repleuit carnem pro ea]. i. loco ꝙ locũ illũ repleuit. [Et ædificauit dñs Deus costã, quam tulerat de Adã, in mulierẽ]. i. de eo corpus Adæ, quoꝝ vtrũq; fecit solo iussu oĩpotentis sapientiæ suæ. In eodem quoq; instanti creauit & corpori suo infudit aĩam Euæ. [Et adduxit eã ad Adã, tanq̃ ad superiorem seu perfectiorem, & tanq̃ ad caput suum atq; principium, & qm̃ fuerat ei matrimonialiter & specialiter ac amicabiliter copulanda: in signum q̃q;, quòd fœmina maritanda, debet duci ad virum. [Dixitq; Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea]. i. persona ista fœminea, quæ noie ossis & carnis significat, qm̃ ex ossibus & carne cõposita est, est iam formata, q̃tum ad corpus suum, ex vno de ossibus meis, puta ex costa mea & etiã de carne mea, qm̃ Deus tollendo costã ex Adam, tulit simul cum costa aliquam partem carnis, qua costa fuerat tecta. [Hæc vocabit virago, q̃niam de viro sumpta est.] Apparet qbusdam q̃d impropria sit nominatio ista, qa virago magis designat mulierem viriliter agẽtem, quàm de viro sumptã ideo magis ppriè diceret vira, si sermo Latin⁹ hoc pateret. Sed vltimũ istud nõ videt idonee dictum, qa & si dictio ista, vira, esset in vsu, per eam non designaretur mulier facta de viro, sed solum persona fœminei sexus, sicut per virum persona sexus virilis. Nam ita haberent se ad inuicem vir & vira, sicut dñs & domina. Per dominam autem non designatur, q̃d res illa q̃ domina dicitur, sit facta de dño. Vnde apparet q̃d appropriatius diceretur vira facta, quasi de viro facta, quàm vira: quãuis, inquãtum mulier, diceretur proprie vira, quèadmodum in Hebræo dicitur Issa, q̃d interpretatur mulier. Sũpta est itaq; mulier illa de viro quantum ad corpus, non quãtum ad aĩam, quæ nequaqrã ex aĩa viri traducta est, sed immediate à Deo creata, Nec tñ Moses hoc expressit, qa iã satis dedit illud intelligi, per hoc q̃d aĩam viri insinuauit ab extrà infusam ac inspiratam. Prẽterea sicut dicit Glossa, Theodotio aliã etymologiã suspicatus est, dicens: Hæc vocabitur assumptio, qa de viris sumpta. Issa enim, secundum varietatem accentus, etiã assumptiõem designat. [Quãobrem]. i. cum tanta sit propinquitas,

Cap. 2. Hieron. Augustin. Eusebi⁹.

Augu.

quitas, & quodammodo vnitas viri & coniugis suæ, [relinquet homo] scilicet vir patrẽ suum & matrẽ, & adhærebit vxori suæ.] Hoc dupliciter explanatur. Primo, ꝙ maritus relinquet proprios parentes cõmuniter, quantũ ad cohabitationẽ, mensam & lectum, & vxori suæ adhærebit in his, quia ad plificandum accipit eã: ideo habet prouidere sibiipsi & contorali ac propriç proli, nec manet sub cura parentũ vt ante, sed emancipatus efficitur, & suam accipit portionem. Secundo, ꝙ homo relinquet parentes suos, quantum ad ineundũ coniugiũ, qm̃ nunq̃ licuit filio cum matre sua cõtrahere, nec filiæ cũ proprio patre, quia concubitus est contra reuerentiã quam proles suis tenet parentibus: cæteræ aũt personæ, quantumlibet cognatæ, potuerũt aliquãdo matrimonialiter sociari. Potest & tertio exponi de dilectiõis derelictione. Nã vir cum ducit vxorẽ, q̃us non desinat parentes suos diligere, attamẽ incipit plus amare cõiugem, q̃ parentes, quãtum ad amorẽ illum zelotypũ. [Et erunt duo in carne vna]. i. tam familiariter ac intime copulabunt, quasi sint vna caro: & iteꝝ erunt duo supposita, vtpote vir & vxor, in carne vna, hoc est, caro vnius erit alterius, & caro vniuscuiusq; ipsoꝝ, erit ambobus cõmunis, vni ad essendum, alteri ad vtendũ: vir quippe sui corporis potestatem non habet, sed mulier, & econtrà. Erunt q̃q; duo in carne vna, hoc est, in vno carnali opẽ seu cõmercio, atq; in vna prole cõmunicabũt, concurrent, & vnũ fient, vnum, inquã, per cõmunionẽ, causalitatẽ, & dilectionẽ. [Erat aũt vterq; nudus, Adam scilicet & vxor eius]. Non enim indiguerũt vestitu contra intemperiẽ aeris, aut aliquam læsionem. Nec erubescebant ex mutuæ nuditatis genitalisq; membroꝝ intuitu. Erubescentia nanq; est timor seu pudor de re turpi, turpitudo aũt non erat in mẽbris aut corpore ex creatione, aut ipsa originali conditiõe. Et ideo q̃niam non erat in eis aliqua appetitio, aut motio inhonesta, nec suspicabant sibi tale qd imminere, non erubuerũt, sicut nec glorificati in corpore post diẽ iudicij. Ideo Iosephus delirauit, dicẽdo ꝙ inerubescentia illa prioꝝ parentũ, venit ex imperitia & puerili simplicitate. Sic enim status eoꝝ fuisset ex peccato melioratus, vtpote maiori vsu rationis & pleniori scientia decoratus. Iam q̃q; præhabitũ est, ꝙ Adam fuit in naturali scientia perfectus creatus. Nec aliter potuisset animalibus apta imponere nomina. In præfato itẽ sopore fuit mirabiliter illustratus, idcirco nequaq̃ erant asinina & brutali simplicitate obfuscati, sed magis illuminati q̃ ante suam transgressionem, quæ non mediocriter vulnerauit in eis naturalia, abstulitq; gratuita saltem nonnulla. Itaq; nihil putabant celandũ, quia nil senserunt reprimendum, & qm̃ membra præfata rationi omnino obediebant: nunc autem præcipue sunt erubescenda, quoniam rationi sunt præsertim rebellia. In Iosephum.

¶ Introductio & solutio quæstionum, concernentium passum textus istius articulo præcedenti expositum. Art. XXI.

QVæritur circa illud, Tulit dñs Deus hoiem, & posuit eũ in paradisum: A qua parte terræ tulit eũ, hoc est, in qua parte terræ factus est primus homo. Ad hoc respõdet Henrius de Hassia: De hoc nõ est certitudo. Sed Iosephus dicit, ꝙ in agro Damasceno, hoc est, in agro iuxta quẽ postea est ædificata Damascus vrbs Syriæ. Dixitq; Iosephus, ꝙ ibi factus fit Adã de terra rubra cõsperſa seu humida. Nã & Adã vno modo interpretat ac sonat, rubẽs, vel rubra terra. Alij dicũt, ꝙ factus sit in medio terræ habitabilis, vtpote circa Hierusalẽ, qm̃ ibi aut ppe nasciturus & cõuersatur⁹ fuerat Christus. In Elucidario, in q̃ multa notabilia breuiter cõtinẽt, quãuis nõ cũcta authẽtica sint, dicit ꝙ Adã in Hebron. i. agro vbi nũc Hebron est, formatus sit, & illuc post eiectionẽ suã reuersus ac cõuersatus. Cui dicto apparentiã facit, ꝙ ibidẽ sepultus describit. ¶ Secũdo q̃ritur, cũ vir sit dignior muliere, cur mulier in paradiso formata est, vt extra paradisum. Respõdet, ꝙ viro extra paradisum plasmato, ad innuẽdum, ꝙ mãsio paradisi sibi naturalẽ nõ deberet, satis innotuit, ꝙ mulieri mãsio illa nõ debebat, cũ esset imperfectior viro: idcirco ad illud designãdũ, nõ oportebat eã extra paradisum formari. Assignant q̃q; & aliæ causæ, videlicet ꝙ De⁹ in hoc honorauit sexũ fœmineũ. Vnde & de nobiliori materia eã formauit, q̃ virũ, puta de costa viri, de limo formati. Et qa ipse creator oĩpotẽs p̃uidit se ex sexu illo incarnãdũ. Et rursus, ne viri cõiuges suas cõtemnãt, sed venerent. ¶ Tertio quærit circa illud, Præcepitq; ei, dicens: Ex oĩ ligno paradisi comedere q̃t p̃cepta dedit Deus Adæ in principio seu paradiso. Ad hoc cõmuniter respondet, ꝙ tria. Vnũ fuit, Crescite & multiplicamini. Et hoc prinebat ad cõseruationẽ speciei. Veruntñ hoc p̃ceptũ, secundũ ordinẽ historiæ textus, datũ est Adæ ante trãslationẽ suã in paradisum. Secundũ præceptũ fuit, Ex oĩ ligno paradisi comede, q̃d pertinet ad cõseruationẽ indiuidui. Et hęc duo præcepta erãt affirmatiua. Tertiũ extitit negatiuũ, videlicet: De ligno sciẽtiæ boni & mali ne comedas. ¶ Quarto quærit, an etiã mulieri data sint ista præcepta. Et videt ꝙ nõ. Nã in plationę primi præcepti nõdũ fuit pducta. Porro duo vltima ista præcepta, soli Adę data legũtur. Oppositũ tñ apparet ex eo, ꝙ infrà mulier respõdet serpenti: De fructu ligni q̃d est in medio paradisi, p̃cepit nobis Deus ne comederemus, ne forte moriamur. Ad hoc Augustinus quasi dubitatiue respondet, ꝙ præcepta ista sic data sunt viro, vt per eum deuenirent ad Euam. In Ioseph⁹, li. 1. ca. 1. antiqu. Iudaic. Ioſu. 14. Tria præcepta Adę data.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scholastica historia datur ista respõsio assertiue. Et addit ibi, ꝙ iussio ista dicitur Adæ facta forte ꝑ anticipationẽ, qm̃ muliere formata, vtriſq; est data. Verunt̃ hoc nõ habet ex textu, nisi forte ex respõsione Euæ ꝓallegata: atq; th̃ ita intelligi potest, ꝙ iussiones hę primo & immediate factæ sunt viro, & mulieri per eũ. ¶Quinto quæritur, an ne etiã alia præcepta data sunt eis. Et videt ꝙ immo, qm̃ tenebantur ad legẽ naturalẽ & eius præcepta. Tenebant q̃q; vitare peccata mortalia, diuinis ꝓceptis directe cõtraria: immo obligabãtur credere & ſperare in Deũ, & diligere eũ præ oĩbus. Deniq; in Ecclesiastico ſcriptũ est: Deus ab initio cõstituit eũ, adiecit illi ꝓcepta & mãdata. ¶Amplius tria præcepta nõ erãt nisi de corporalibus rebus, sed Deus exegit à primis parentibus ſpiritualẽ ſubiectionẽ & cultũ internum, ergo dedit eis præcepta de talibus. Ad istud respõdendum est affirmatiue, sicut argumẽta hæc ꝓbant, q̃d etiam clarius cõprobatur ex his, quæ in Ecclesiastico ſcribunt: Deus de terra creauit hoĩem, creauit ex ipso adiutoriũ ſimile ſibi. Disciplina intellectus repleuit eos, creauit illis ſciẽtiã ſpiritus, ſenſu impleuit corda illoꝝ, bona & mala oſtendit illis, iuſtitiã & iudicia ſua oſtendit illis, & dixit illis: Attẽdite ab omni iniquo. ¶Sexto q̃ritur, qualiter & in qua lingua loquutus est illis Deus, & qualiter potuerũt intelligere aliquod idioma? Ad hoc Auguſtinus obſcure respõdet, & ſentire videt, ꝙ ꝑ creaturã ſubiectã, puta per angelũ, loquutus ſit & iusserit illis duo illa ꝓcepta. Scholastica q̃q; historia & Henricus de Haſſia, clarius id affirmant. Et addit Henricus, ꝙ in Hebræo facta ſit illa loquutio. Atq; ſecũdũ Auguſtinũ, dicendũ ꝙ ſicut Deꝰ cõcreauit illis ſcientiã, ita & Hebręę loquelę peritiã. ¶Septimo q̃ritur, qualiter & quibus dixit Deus: Nõ est bonũ hoĩem eſſe ſolũ, faciamus ei adiutoriũ ſimile ſibi. Respõdet ꝙ Deus hoc dixit. i. intra ſe cogitauit ac definiuit, ita ꝙ dicere ſumit hic eſſentialiter ꝑ practica intellectione. Et ista loquutio est totius ſuperbeatiſſimæ trinitatis ad ſe, vel patris ad filium ac ſpiritũ ſanctũ, quẽadmodũ dictũ est ſuper illud: Dixit Deus, Faciamus hoĩem ad imaginẽ & ſimilitudinẽ noſtrã. ¶Octauo quęrit, cur dñs volẽs tollere vnã de coſtis Adę, &c. miſit ſoporẽ in eũ. Ad hoc q̃dam respõdet, ne Adã videret coſtę ſuæ amotionẽ. Sed cõtra hoc obĩci poſſet, qa ſecundũ Auguſtinum, ſopor ille nõ est miſſus in Adã, ne ſentiret dolorẽ ex coſtæ abſtractiõe, qa & vigilanti potuit eã ſine dolore auellere, ergo à fortiori apparet ꝙ nõ ſit facta ſoporis immiſſio, ne Adã videret coſtæ ſuę ſublationẽ, qa & inuiſibiliter potuit eam Deus auferre. Deniq; ſublatio coſtæ, nõ est corporaliter & viſibiliter facta, ꝑ applicationem manus aut alteriꝰ mẽbri aut inſtrumẽti, ſed iuſſu oĩpotentis, aut etiã inuiſibili aliquo cooperatu angelico. ¶Sunt igit huius rei aliæ ratiões. Prima, qm̃ Deus dũ coſtã abſtulit, voluit viro reuelare myſteriũ ſeu cauſam ablationis illius: ideo miſit in eũ contẽplationis ſoporem & ecſtaſim, in qua reuelauit ei multa ſecreta & ſpiritualẽ rationẽ facti illius, quæ th̃ ratio in ſe ſpiritualis, fuit literalis ibidẽ, ſicut & ſequẽs, ſecundũ Auguſtinũ. Secũda itaq; ratio est, qa ꝑ formationẽ Euæ ex Adã, voluit Deus ꝓfigurare formatiõem eccleſiæ ex Chriſto: idcirco ex Adã dormiente & ſoporato Deꝰ formauit Euã, quia ꝓuidit ꝙ ex Chriſto dormiẽte in cruce, formãda eſſet eccleſia. ¶Nono quæritur, cur Deus formauit mulierẽ ex viro, & nõ potius ambos ſimul ꝓduxit de cõmuni materia, ſicut in cæteris aĩalibꝰ fecit. Et respõdendũ ꝙ ideo. Primo, vt vir cõiugem magis diligeret, nõ ſolũ tanq̃ aliq̃d ſimile ſibi, ſed & tanq̃ aliq̃d ſui, & tanq̃ quendam ſui effectũ. Hinc duodecimo de ciuit. Dei loqtur Auguſtinus: Quod ex latere viri facta eſt mulier, ſignat q̃ chara debet eſſe cõiunctio mariti & cõiugis. Secundo, vt in hoc q̃q; primus homo Deo aſſimilaret, ꝙ ſicut oĩa ſunt ex Deo, ſic vniuerſum genus humanũ ꝓdiret ex vno hoĩe primo. Tertio, qm̃ vir caput est mulieris: idcirco ex eo tanq̃ à quodã principio fuerat ꝓcreanda. Quarto, vt fœmina ſuo marito fidelius & amoroſius adhæreret tanq̃ ꝓncipio ſuo. Quinto, ꝓpter ſignificationẽ myſteriꝝ, vtpote ꝙ tota eccleſia eſſet formanda à Chriſto. ¶Decimo quærit, quare potius de coſta & latere Adæ ſumpta est Eua. Respondetur, ad deſignandũ ꝙ eccleſia eſſet formãda de ſanguine ex Chriſti latere ꝓfluente. Itẽ ad innuendũ, ꝙ vxor ſit iuxta ſui mariti latus ponẽda & tanquã ſocia, nõ quaſi ancilla aut dña à viro ſuo habẽda: idcirco de media corporis parte, videlicet coſta, nõ de capite aut pede viri est facta. ¶Vndecimo q̃ritur de cõtemplatioꝝ Adę in ꝑfato ſopore, q̃liter viderit Deũ, & q̃d ex diuina reuelatiõe tũc cognouerit. Respõdet ꝙ nõ vidit Deũ clare ꝑ ſpeciẽ, ſed cõtemplatione anagogica ac myſtica multũ ꝓclara, quæ fuit quaſi medio modo ſe habẽs inter beatifică patriæ viſionẽ, & cõmunem contẽplationẽ Dei in via. Deniq; ſecundũ Doctores, ex diuina reuelatione tũc cognouit Dei filiũ incarnandũ, nõ th̃ cognouit tũc cauſam incarnatiõis, videlicet ꝙ ꝑ diluẽdis mũdi peccatis eſſet incarnãdus: non em̃ ꝓſciuit ruinam ſuã. Et ꝙ istud ſit verꝝ, ex eo ꝓpenditur, ꝙ Adã euigilãs & reuerſus ad ſe, ꝓphetauit: Relinquet homo patrẽ ſuũ & matrẽ ſuã, & adhærebit vxori ſuæ, & erũt duo in carne vna. q̃d exponẽs Apoſtol' Sacramentũ, inqt, hoc magnũ eſt: ego aũt dico in Chriſto & in eccleſia. Intellexit itaq; Adã in raptu illo, fœminã de coſta ſua eſſe formatã, & rationẽ formatiõis illius ac deſignationẽ matrimonij tũc inſtituti, vt est in naturæ officiũ. In Scholaſt. q̃q; historia ſertu Euigilãs prophetauit

Luc. 10. Eccl. 15.

Eccl. 17.

Auguſt.

Auguſt.

Dicere eſſentialiter.

Gene. 1. Auguſt.

Idem

Idem

Idem

Ioan. 19.

Ephe. 5.

phetauit de cõiunctiõe Chriſti & eccleſiæ, & ibidẽ cognouit de futuro diluuio, iudicio q̃q; futuro ꝓ ignẽ, ac ſuis liberis indicauit. Veruntamẽ istud reor incertũ, ꝙ cognouit de futuro diluuio atq; iudicio Dei ꝓ ignẽ. Sic em̃, vt apparet, ꝓcognouiſſet ſui ac poſteritatis ſuę ruinã, eo ꝙ diluuiũ & ignis iudiciũ, directe inſinuẽt pœnã. In cuiꝰ ratiõe dat intelligi culpa præcedẽs, q̃d illũinatiſſimũ Adã nõ latuit. Et q̃uis poſt primã ꝓtoplaſti trãſgreſſionẽ, interdũ inſligit pœna abſq; prędia (ꝙ qua infligat) culpa, tñ ſi primꝰ homo nõ peccaſſet, nõ infligeret pœna ſine ꝓua culpa, q̃d etiã S. Thomas aſtirmat. Porro incarnatio filij Dei nõ ſuppliciũ, ſed potius bñficiũ denotat. ¶Duodecimo q̃ritur, an de coſta Adæ poterat Eua formari. Et apparet ꝙ nõ, qm̃ ex tã parua materia nequiuit fieri corpus tã grande, niſi forte ꝑ rarefactionẽ: corpꝰ aũt Euæ nõ erat rarę, ſed groſſum, ſpiſſum ac ſolidũ. Respõdet, ꝙ de hoc duæ ſunt opiniões. Vna Hugonis & Magiſtri ſentẽtiarꝝ, q dicũt corpus Euæ formatũ ex coſta illa abſq; additiõe alicuiꝰ exterioris materiæ, ꝑ creationẽ aut cõuerſionẽ alicuius in ipſam. Si em̃ (vt aiũt) Deus potuit materiã de nihilo facere, potuit eã in ſeipſa multiplicare abſq; alicuiꝰ additiõe. Alij dicũt ꝙ factũ ſit illud ꝑ additionẽ alterius materiæ, & ꝓbabilius reputat Thomas, ꝙ factũ ſit hoc ꝑ additionẽ materiæ ꝓexiſtentis, eo ꝙ ſancti cõmuniter dicant, oĩa ad minus in materia ſimul eſſe creata. Sed iſtis difficultatibꝰ ſcholaſticis, quæ ſup Sentẽtias diffuſe diſcutiunt, nequaq̃ intẽdo immorari hoc loco. ¶Tertiodecimo q̃ritur, q̃liter coſta de qua facta est Eua, fuit primo in Adã. Aut em̃ fuit ei ſuperflua, aut de eius integritate conſiſtẽs. Si ſecundũ, ergo ea ſublata, factus est imperfectus ac diminutus. Si primũ, ergo fuit monſtruoſus, ſicut q habet ſex digitos. Monſtrũ q̃ppe est effectus ſuæ inconueniẽs ſpeciei. Respondet breuiſſime, ꝙ coſta illa fuit Adæ neceſſaria, ſecundũ q̃d erat ſuæ ſpeciei principium, non in quantum fuit individuum certum. Ideo coſta ablata, manſit integer homo. ¶Quartodecimo quæritur, an Eua fuerit filia Adæ. Et apparet ꝙ immo, qa ex ſubſtantia eius est facta. costa nanq; magis fuit de ſubſtãtia Adæ, q̃ ſemen. Respondet ꝙ formatio Euæ non extitit ꝑ naturalẽ gñationẽ, ſed ꝑ ſupernaturalẽ plaſmationẽ, idcirco nõ extitit filia Adæ. Poſtremo circa illud, Aedificauit dñs coſtã quã tulerat &c. Lyra allegat & approbat Rabbi Salomonẽ, dicentẽs: Formatio mulieris deſcribit nobis ædificationis, qm̃ ſicut ædificiũ communiter groſſius latiusq; est inferiꝰ, q̃ ſupra, ſic corpora mulierũ cõmuniter groſſiora inferius, & ſubtiliora extãt ſupius. Et hoc ꝓpter debilitatẽ calidi naturalis in muliere, ꝓpter q̃d maior pars alimenti manet inferius. Sed circa hoc ſcribit Rabbi Paulus, ꝙ istud ſit improprie dictũ, incõueniensq; ad ꝓpoſitũ declarandũ: qm̃ ad ſcripturã nil pertinet, an mulier ſit groſſior inferiꝰ an non. Ideo aliã rationẽ adducit, dicẽdo ꝙ ſicut in ædificio manet eadẽ res numero in ædificato, quæ fuit ante ædificationẽ, & ex qua ædificiũ fit, vt patet dũ ex lignis & ſaxis fit domus, ita dicit ꝙ inter Adã & Euã manſit quodãmodo individualis idẽtitas, inquantũ eadẽ coſta numero mãſit in Eua, quæ ante fuit in Adã. Sed istud ſatis imperite prolatũ cenſetur. Dum em̃ ex aqua fit aer, non manet identitas individualis inter aquã, & aerẽ, quanuis materia prima eadẽ numero ꝓſeueret in aere q̃ fuit in aqua: ſic quanuis coſta in Eua mãſit eadem numero, quãtũ ad primã materiã quæ fuit in Adã, nõ tñ ob hoc manſit eadẽ numero coſta in vtriſq;, qm̃ ſub alia forma ſubſtãtiali ſtetit in Adã q̃ in Eua. Quẽadmodũ aũt materia ſumit eſſe à forma ſubſtãtiali, ita & diſtinctionẽ, vnitatẽ aut numerationem à forma ſortitur. Poſſent demum circa hunc paſſum alia dubia multa moueri, videlicet quàm diu fuit Adam in paradiſo, & quàm diu formatio eius, introductionem eius in paradiſum præceſſit, ac cõſimilia, quæ in expoſitione ſequentis tangentur capituli.

¶Elucidatio ſpiritualis eiuſdem capituli. Arti. XXII.

IGitur ꝓfecti ſunt cæli & terra, & oĩs ornatus eoꝝ. Per cælos angelici intellectus, ꝑ terrã mẽtes humanę recte intelligunt, q oẽs ꝓfecti ſunt, qñ angeli electi ad Deũ cõuerſi, ꝑ dona gloriæ ſunt beatificati & roborati, immo & plene cõſummati in Deo, hoies q̃q; ꝑ dona gratiæ gratũ faciẽtis formati. Deniq; cæteræ vniuerſę creaturę cõpletionẽ quandã ſortiri videnť, dũ electis hoĩbus, ꝓpter q̃s ſpecialiter factæ ſunt, obſequunt. Rurſus, ꝑ cælos intelligunt contẽplatiui & religioſi ac ꝓſidentes ꝑ terrã, actiui ſeculares ac ſubditi, q oẽs in eccleſia ſunt ſuo modo ꝓfecti, dũ vnuſq; eoꝝ ſecũdũ exigẽtiã ſuę vocationis digne Deo conuerſat, q̃q; oĩm ornatus, ſunt virtutes ac dona ſpũsancti & meritorij actus. Cõpleuit q̃q; Deus die ſeptimo opꝰ ſuũ. Per ſeptimũ diẽ, intelligit Iſidorus diẽ glorificatiõis & reꝙetionis electoꝝ in regno cæleſti, in q̃ die reqeſcet Deus pleniſſime in electis glorificatis, faciẽdo eos plene & contentatiue conqeſcere in ſe, ita vt ſatiati plenarie, nil plus neq; qd amplius queant appetere. Deniq; illi dieꝝ. i. electis & beatis in die illo æternitatis, Deus pleniſſime bñdicet ꝑ infuſionẽ ſeu cõſeruationem & cõſummationem muneꝝ gloriæ. Iſtæ ſunt gñationes cæli & terræ in die q̃ fecit dñs cælũ & terrã. Gñationes naturales ſunt, ꝑ quas res temporales acqrũt eſſe ſubſtãtiale ſpecificũ. Generationes aũt ſpũales, ſunt reformatiões ꝑ quas creaturę rationales acqrũt eſſe ſpũale, q̃d est eſſe gratiæ ac virtutũ. Iſtæ ergo ſunt generationes cæli & terræ. i. reformationes

Universidad de Deusto
Biblioteca

mationes cõtemplatiuoꝝ & actiuoꝝ hoim in hoc mũdo, q̃ reformationes fiũt (sicut ꝓtactum est) per infusionẽ charismatũ ſpũsſancti, ꝑsertim ꝑ grãm gratificantẽ, In die qñ creatę sunt: hoc est, ſpualiter regeneratę ac reformatę sunt. in die q̃ fecit Deus eęlũ & terrã. i. tempore euã gelicę lucis, q̃d est temp⁹ gratiæ, in q̃ misericordia Dei plures cõuertit ꝓter solitũ, de q̃ die loquit Esaias: In die illa erit germẽ dñi in gloria & magnificentia. Et omne virgultũ agri. i. inclytos fortiter ꝓficientes, q̃ initar virgulti virent virore virtutũ ac gratiæ, & ornant̃ ornatu q̃tidiani ꝓfectus. oẽmq̃ herbã regionis. i. vniuersas aias Christi ſideles, q̃ sunt herbæ & fructus quidã regionis. i. militantis ecclesiæ, in qua per fidẽ & charitatẽ regnat rex Chrũs. ¶priusq̃ germinaret]. i. priusq̃ ecclesia boni aliq̃d operaret. Nõ em̃ aliquid meritorii operaretur, nisi ꝓfato modo à Deo ꝓueniatur ac fœcundetur. ideo subditur: ¶Nõ em̃ pluerat dñs Deus super terrã]. i. habitatoribus terrę nondũ infuderat aquã sapientię salutaris, atq̃ cęlestis gratię imbrem. Et potest hoc loco per terram specialiter designari gentilitas, quę ante suam cõuersionem erat quasi aridissima terra, quantũ ad hoc q̃ carebat oi supernoꝝ humore charismatum, ita q̃ dicere potuit Deo: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Itaq̃ nondũ pluerat dñs super terrã, qñ gentilitatẽ nondũ instruxerat scripturis noui ac veteris testamenti. ¶Et homo nõ erat q̃ operaret terrã]. tũc em̃ nõ erãt ꝓdicatores & ꝓlati missi ad gentilitatem, q̃ corda gẽtilium vomere ꝓdicatiõis ad pœnitentiã scinderent, virtutibusq̃ excolerẽt, & disciplina exercerẽt morali, ita q̃ tũc in gentilib⁹ implebat̃ q̃d Deus loqtur per ꝓphetã: Mandabo nubib⁹ meis, ne ꝓluant sup eã imbrem. Præterea tũc nõ erat homo q̃ operaret terrã, q̃a infidelium nullus corpus suũ tunc debite castigauit, nec cordis sui agrũ fœcundauit virtutibus. Oẽs em̃ declinauerũt, simul inutiles facti sunt. Hoc q̃q̃ cõuenit vnicuiq̃ carnali & negligenti. ¶Sed fõs ascendebat e terra.] Fons iste est Chrũs, de q̃ illud Ecclesiastici, Fons sapientiæ verbũ Dei in excelsis, rite accipitur, qui assendit de terra, qñ de virgine natus est, de qua loquitur Esaias: Aperiatur terra, & germinet saluatorem: quã terrã null⁹ operatus est homo, qm̃ nullus virorũ virginẽ fœcũdauit vt pareret Chrũm, q̃ est lapis de monte ꝓcisus sine manibus, hoc est, de regno ac populo Iudęoꝝ sine humano opere natus. Insup fons iste, de q̃ ait Psalmista ad patrẽ, Quoniã apud te est fons vitę: fuit irrigans vniuersam superficiẽ terræ, videlicet totam ecclesiam, oẽmq̃ gentilitatem per apostoloꝝ & apostolicoꝝ virorũ doctrinam, quib⁹ loquutus est: Eritis mihi testes vsq̃ ad vltimũ terræ. Nempe in oẽm terram exiuit son⁹ eoꝝ. Vnde ꝑ Esaiã pater loquutus est filio: Dedi te in lucẽ gentiũ, vt sis salus mea vsq̃ ad extremũ terræ. ¶Formauit igit̃ dñs De⁹ hoiem de limo terrę]. i. ſpũsſanctus corp⁹ Chri formauit ex purissimis sanguinibus virginis sacræ, & Chrũs ex sanctis patribus natus est, iuxta illud Apostoli: Factus est ex semine Dauid secũdũ carnem. ¶Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculũ vitę.] Interior facies hoĩs, est mens eius. Inſpirauit ergo Deus pater seu trinitas tota in faciẽ Chri ſpiraculũ vitæ. i. ſpũ sanctũ menti eius humanæ infudit copiosissime. Nõ em̃ ad mensurã dedit deus ſpiritũ hoi Chro, qui in Esaia testat̃ Spũs dñi super me, eo q̃ vnxerit me, de q̃ idem cecinit Esaias: Requieſcet super eũ ſpũs dñi. ¶Et factus est homo in aiam viuentem]. i. Chrũs accepit in suæ incarnatiõis exordio aiam viuentem, nõ solum vita gratiæ in gradu altissimo gratiæ gratificantis, sed etiã vita glorię, quantũ ad beatificam deitatis fruitionẽ plenissime, quantum ad superiorem suæ aiæ portionem. Eodem em̃ instanti quo aia Christi creata est, impleta est plenitudine gratiarũ & lumine gloriæ atq̃ clarissima diuinæ essentiæ visione per speciem, inquantũ se extendebat capacitas mentis creatæ. ¶Plantauerat aũt dñs Deus paradisum voluptatis à principio.] Paradisus voluptatis, est ecclesia militãs, q̃ in mẽbris suis electis ac virtuosis, ſpualibus delicijs affluit, atq̃ in isto exilio dulcissime visitat & cõsolatur à Deo. hãc Deus ab exordio seculi cœpit plantare, ꝑsertim à tẽpore Abel iusti. i. per diuina charismata stabilire ac radicare in mũdo, de qua plantatiõe ait in Euangelio dñs: Ois plantatio quã nõ plantauit pater meus cælestis, eradicabit. ¶In quo posuit hoiem quem formauerat]. i. Christũ cõstituit caput totius ecclesiæ, sicut loqtur Paulus: Ipsum dedit caput super oẽm ecclesiã, q̃ est corpus ipsius. Cõstituit q̃q̃ Christũ hoiem in ipsa ecclesia, quia dũ venit temporis plenitudo, misit Deus filiũ suum, qui in terris est visus, & cũ hoĩbus cõuersatus, quibus loquut⁹ est: Ego in medio vestrũ sui sicut qui ministrat. Vnde & patri fatetur: In medio ecclesiæ laudabo te. ¶Produxit aũt dñs Deus de humo oẽ lignum pulchrũ visu & ad vescendũ suaue]. i. oẽm hoiem virtuosum, qui ab exordio extitit mundi, Deus de terra formauit, q̃ntum ad esse naturæ & q̃tum ad esse gratiæ ac virtutũ, ꝓduxit tempore euãgelicæ legis oẽm Christi fidelẽ de ecclesia, inquantũ ministerio ecclesiæ ois talis est ꝑ baptismum ſpualiter regeneratus, quemadmodũ ait saluator: Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest videre regnũ Dei. Porro Chri fidelis dicit lignum, iuxta illud: Ois arbor q̃ nõ facit fructum bonum, excidetur. Nã & Christus de seipso loquens: Si in viridi, inqt, ligno hæc faciunt, in arido q̃d fiet? Tale lignum est pulchrũ visu, quia ornatum pulchritudine gratię & splendore sapientię ac virtutũ. Est item ad vescendum suaue, qm̃ dulciter reficit alios verbo ac opere seu cõsolatione

Esa. 4.
Psal. 142.
Esa. 5.
Eccl. 1.
Luc. 1.
Esa. 45.
Dan. 2.
Psal. 35.
Acto. 1.
Psal. 18.
Esa. 42.
Rom. 1.
Ioan. 3.
Esa. 61.
Esa. 11.
Matt. 23
Matt. 15
Eph. 5
Eph. 1
Gala. 4
Baru. 3
Lucę 22.
Psal. 21
Ioan. 3
Mat. 3. 7
Luc. 23
2. Cor. 7

tione & gaudio ſpũali, sicut de Tito loqtur Paulus Corinthijs: Refectus est ſpũs eius ab oĩbus vobis. Et rursus ad Philemonẽ: Refice, ait, viscera mea in dño. Produxit etiam Deus ¶lignũ vitæ in medio paradisi,] videlicet Chrm, de q̃ Salomon cõtestat, q̃ sapientia lignum vitæ est oĩbus appræhendẽtibus eã, de quo Paulus: Nos, inqt, ꝓdicamus Chrm Dei virtutẽ & Dei sapientiã. ¶Lignum q̃q̃ scientiæ boni & mali.] Per lignum hoc potest designari & Chrs, de quo loquit Esaias: Butyr & mel comedet, vt sciat reprobare malũ, & eligere bonũ. Ipse em̃ plenissime docuit inter bonum & malum discernere. Potest item ꝑ lignũ scientiæ boni & mali, libet̃ arbitriũ accipi, ꝓpter causam mox exprimendã. ¶Et fluuius egrediebat̃ de loco voluptatis]. i. Christus vnigenitus Dei ex fonte paternæ mentis æterna gnatione egressus est, & venit in mundũ, naturã assumens humanã, quẽadmodum fatet̃ us est: Exiui à patre, & veni in mundum. ¶ad irrigandum paradisum]. i. ecclesiã, sicut expositũ est. Vnde & ipse: Qui biberit, inqt, ex aqua quã ego dabo ei, nõ sitiet in ꝑternũ: sed aqua quã ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitã æternã. ¶Qui deinde diuidit in quatuor capita]. i. ꝑ quatuor mundi partes riuos sapiẽtiæ suæ diffudit, rorem gratiæ sparsit, & quatuor fluuios, vtpote quatuor Euangelia, fluere atq̃ decurrere fecit. Vel primus fluuius est torale Euangeliũ, à quatuor Euãgelistis cõscriptum: fluuius secundus, moralis doctrina epistolaꝝ Pauli & aliorũ quatuor apostoloꝝ: fluuius tertius, liber historialis Actuum apostoloꝝ: fluuius quartus, liber prophẽticus Apocalypsis. Deniq̃ fluuius iste in quatuor diuidit̃ capita, dũ ait Apostolus: Chrs factus est nobis à Deo sapiẽtia & iustitia & sanctificatio & redẽptio. ¶Nomen vni Phison.] Per Phison, qui interpretat̃ (secundũ Glossamm) vratio oris, intelligi potest Euangeliũ sancti Ioannis, in q̃ diffusius edocetur, q̃liter verbũ caro factum sit, ita q̃ quasi mutatus apparet formã serui accipiẽs, quãuis nõ verbi deitate, sed in assumpta humanitate sit facta mutatio. ¶Ipse est q̃ circuit oẽm terrã Euilath] Per terrã Euilath seu Indiã, significant̃ feruentes & cõtemplatiui, in qbus sapiẽtia Euangelij sancti Ioannis ſpecialiter fluit ac viget. In quibus ¶nascit aurũ,] videlicet feruor preciosissimus diuini amoris, q̃ est optimum aurũ. ¶Ibi q̃q̃ inuenit̃ bdellium.] Per bdellij, q̃ est aromatica arbor, cuius gutta est lucida & gustu amara ac boni odoris, intelligitur dolor cõtritiõis, & deploratio ꝑsentis exilij, quæ in cõtemplatiuis consistunt, qm̃ q̃tidiana sua peccata acri cõtritione deplangunt, ad patriã q̃q̃ aspirãt cælestem, dicẽtes: Heu mihi q̃a incolatus meus ꝓlongatus est. Et, ¶fuerũt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. ¶& lapis onychinus,] ꝑ quẽ designat cõuersatio humana exterior exẽplaris, charitas q̃q̃ fraterna, qm̃ onyx similitudinẽ habet coloris vnguis humani, cõtemplatiui aũt in vita hac quãdocunq̃ ad diuina rapiunt, tñ sæpe cogunt̃ ad humanã vitã redire & alijs cõformari. ¶Et nomẽ fluuij secundi, Geon.] Per Geon, qui interpretat̃ hiatus terræ, intelligit Euangelium S. Matthæi, in q̃ specialiter edocemur terræ hiatum. i. cupiditatẽ oẽm vitare, seu bonũ hiatum, vtpote feruentẽ affectum futuroꝝ bonoꝝ habere. ¶qui circuit oẽm terrã Aethiopiæ.] Ibi q̃ppe ad literã Euãgelium hoc abundãtius fluxit ac fusum est. Tota q̃q̃ gẽtilitas, q̃ erat vitioꝝ nigredine cooperta, ꝑ Aethiopiã explicatur, & Euãgelium istud hausit atq̃ potauit. ¶Nomẽ vero fluminis tertij, Tigris.] Per Tigrim Euãgeliũ sancti Lucæ exprimit, q̃d instar rigidis velocissimæ vndiq̃ est vulgatũ atq̃ receptũ, qa nõ solũ catholicis, sed & hæreticis ac Sarracenis specialiter placuit, ꝓpter q̃d iup Lucã asserit Origenes: Innumerabiles hæretici sunt, qui Euãgelium secundum Lucã recipiũt. Deniq̃ in Alchorano Machometi pfidi & mẽdosi, plura ex Euangelio Lucę sumpta habẽtur. hoc Euangelium ꝓtãsit Assyrios. Assyrij interpretãtur dirigẽtes. Veraciter aũt fideles secundum Chri doctrinam se dirigunt, & ita Euãgelium Lucæ plene & recte acceptãt. ¶Fluuius aũt quartus, ipse est Euphrates] q̃d interpretatur frugifer, & Euãgelium sancti Marci significat, q̃ ad virtutũ fructificationẽ instruimur. ¶Tulit ergo dñs Deus hoiem]. i. Chrm secundũ naturã assumptã eduxit de inuiolatissimo virginis vtero, sicut in psalmo fatetur: Quoniã tu es q̃ extraxisti me de ventre. ¶Et posuit eum in paradisum voluptatis]. i. totius ecclesiæ principẽ, legislatorẽ & illuminatorẽ ipsum effecit, iuxta q̃d ait per Esaiam: Ecce testẽ populis dedi eum, ducẽ ac ꝓceptorem gentibus, vt operaret̃ & custoditet illum]. i. corda fidelũ per dona gratiæ suæ fœcundaret & exerceret, atq̃ in bonis cõseruaret fideles, sicut in Euãgelio ait: Pater, q̃s dedisti mihi, nõ ꝓdidi quẽquã ex eis. Itẽq̃: Cũ essem cũ eis, ego seruabã eos: & q̃s dedisti mihi, custodiui. ¶Ꝓcepitq̃ ei, dicẽs: Ex oi ligno paradisi comede]. i. ex omni natiõe & plebe aliq̃s tibi ꝑ fidem & charitatẽ incorpora. Porro q̃ De⁹ ꝓceperit istud Chro hoi, cõstat ex eo q̃d ipsemet ꝓtest: Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. ¶De ligno aũt sciẽtiæ boni & mali ne comedas]. i. vanos & sciolos, in oculis ꝓpriis sapientes, ac reprobos relinquas, nec membris tuis inuisceres. Hinc Chrs ad patrem differuit: Nõ ꝓ mundo rogo, sed pro his q̃s dedisti mihi de mundo. ¶Dixit q̃q̃ dñs Deus: Non est bonũ, hoiem esse solum]. i. non decet nec expedit vt Christus in mundo infructuosus remaneat. ¶Faciamus ei adiutoriũ simile sibi.] hoc est, ecclesiã primitiuam formemus ex eo, per cuius ministeriũ totus mundus regeneretur, & saluetur per ipsum. ¶For

2. Cor. 7
Phile. b
Pro. 3.
1. Cor. 1.
Esa. 7.
Ioan. 16.
Ioan. 4
1. Cor. 1
Ioan. 1.
Phil. 2.
Origen.
Psal. 119.
Psal. 41.
Psal. 21.
Esa. 55.
Ioan. 17.
Ibidem.
Ioan. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

matis igit de humo cūctis aīantibus &c.]Per hoc ſpūaliter præfiguratū eſt, q̄ oīa genera hominū, q̄ ſecūdū diuerſitatē vitioꝝ aut virtutū, diuerſis exprimunt noīb⁹ auiu ac brutoꝝ, Deus ſpūaliter ꝓſentauit aīæ Chriſti, ad cognoſcendū, & item ad intelligendū, qui ex eis eſſent electi, q̄bus iuxta hoc Chr̄s impoſuit nomen. [Adæ vero nō inueniebat adiutor ſimilis eius] hoc eſt, Chr̄o null⁹ electoꝝ æqualis inuētus eſt. Nec Chr̄s inuenit ſpōſam illā in terra, ꝓpter
Mat. 27. quā ex ſe formādam deſcēdit in mundū. [Immiſit ergo dn̄s De⁹ ſoporē in Adā].i. voluntatē ſubeūdi mortē pro mūdi ſalute Chr̄o inſpirauit, & eū in cruce mori voluit. [Cum q̄ obdor
Ioan. 19. miſſet, tulit vnā de coſtis eius] hoc eſt, Chr̄o in cruce defuncto, lancea militari lat⁹ ei⁹ ꝓfora-
Acto. 3. ri ꝓmiſit, immo & ꝓforauit, eo modo q̄ beatiſſimus princeps Apoſtoloꝝ teſtat: Deus qui p̄nūciauit p os oīm ꝓphetaꝝ pati Chr̄m ſuū, impleuit ſic, ſic q̄ formauit ex eo eccleſiā, q̄m ſacramēta q̄b⁹ format eccleſia, de latere Chr̄i pfoſſo fluxerūt. Oīa etenī ſacramēta, oēm ſuā virtutē à dn̄ica paſſiōe & merito ei⁹ ſortita ſunt. [& repleuit carnē ꝓ ea].i. pro latere Chr̄i ſic ꝓforato, cōiunxit & dedit ei eccleſiā, q̄ precio ſanguinis Chr̄i redēpta eſt & Chr̄o vnita, quē-
Eſa. 53. admodū in Eſaia legit: Si poſuerit aīam ſuā ꝓ peccato, videbit ſemē longæuū, & diſpertiā ei
Ioan. 5. plurimos. [Et adduxit eā ad Adam].i. eccleſiā adduxit ad Chr̄m, tanq̄ ad caput, ꝓ fidē, ꝓpter
Eph. 4. q̄d ait: Oīne q̄d dat mihi pater, ad me veniet. [Dixit q̄ Adā: Hoc nūc os ex oſſib⁹ meis, & caro
de carne mea].i. eccleſia iſta ſanguine corporis mei formata eſt, & mihi tā chara eſt, vt ꝓpriū
Hier. 31. os & caro. Vnde & Paulus teſtat: Vos eſtis corpus Chriſti, & mēbra de mēbro. [Hæc vocabit virago, q̄m de viro ſumpta eſt.] Recte nomē iſtud eccleſiæ cōpetit, q̄ de Chr̄o eſt ꝓcreata, de qua cecinit Hieremias: Mulier circūdabit virū. Eccleſia q̄q̄ fortiſſima eſt in Deo, & viriliſſime agit, ſic q̄ virago rite vocat. [Quamobrē relinquet homo patrē ſuum & matrē].i.
Chr̄s ipſe patrē ſuū q̄ſi reliqt, veniēdo in mundū, & matrē, vt poſſet ſynagogā, & adhæſit vxori ſuę.i. eccleſię. Facti q̄ ſunt [duo] ſ. Chr̄s & eccleſia [in carne vna].i. vnū myſticū corpus cōſtituunt, cuius principale caput eſt Chr̄s. [Erat aūt vter q̄ nudus, Adam ſ. & vxor eius, & nō
Zach. 9. erubeſcebāt.] Sic Chriſtus in mūdo iſto cōuerſans, nud⁹ & pauper fuit, nec inde erubuit: pri mitiua q̄ eccleſia extitit nuda & egena, nec inde verecundabatur, ſed gloriabatur in dn̄o.

¶Elucidatio capituli Tertij: Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ &c. Art. XXIII.

DESCRIPTO qualiter primus homo cōſtitutus ſit in paradiſo, & qualiter ex eo formata ſit fœmina, nūc recitatur qualiter ambo de paradiſo ejecti ſunt. [Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat dominus Deus. Qui dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno paradiſi?] Sicut ait Bonauentura ſuper ſecundū, diſtinctione viceſimaprima, quanuis ſunt animalia quædam bruta callidiora, & quaſi prudentiora ſerpentibus, ſerpens tamē callidiſſimum animal eſt ad inſidiandum atq̄ nocendum corporaliter hominī: ideo immenſitas diuinæ ſapientiæ ſic ordinauit, q̄ callidiſſimus inuiſibilis hoſtis, ſpiritualiter inſidians ac lædens, per ſerpentem aggreſſus eſt hominē impugnare, vt inter inſtrumentū & eius motorē eſſet proportio. Sed cur nō acceſſit in ſpecie columbæ, aut ſplendidiſſimi angeli, aut hominis religioſi? ſic em̄ perſuaſio eius apparentiā habuiſſet maiorē, & fraus eius amplius latu-
Auguſt. iſſet. Ad hoc ſup Geneſim Auguſtinus reſpōdet: Nō eſt putandū q̄ diabolus ſerpentē ꝓ quē tētaret, elegeritſed cū tētando decipere cuperet, nō eſt permiſſus hoc attentare, niſi ꝓ ſerpentē. Hinc Magiſter ſententiaꝝ libro ſecūdo, diſtinctiōe viceſimaprima, diffuſius ait: Quia diabolus ꝓ violentiā nocere nō poterat, ad fraudē ſe conuertit, vt dolo hoīem ſupplantaret, quē virtute ſuperare nequiret. Porro, ne fraus illius nimis manifeſtaret, in ꝓpria ſpecie nō venit, ne aperte cognoſceretur. Iteꝝ, ne fraus eius eſſet valde occulta, quæ caueri vix poſſet, & ne homo videretur pati iniuriam, ſi taliter circunueniri permitteretur, vt præcauere nō poſſet, permiſſus eſt diabolus in ſpecie aliena venire, ſed in tali, in qua eius malitia poſſet faciliter deprehēdi. Vnde ꝓpria eius factum eſt voluntate, q̄ in propria forma non venit: vt autem veniret in forma ſuæ malitiæ congruēti, videlicet ſerpentina, diuinitus factum eſt. Et ſi permiſſus fuiſſet, forte veniſſet libentius in forma columbę. Hęc Magiſter. ¶Sed circa hoc quęri poſſet: Cum diabolus ſit inuiſibilis ſpiritus in ſua natura, q̄modo venire potuiſſet in propria forma ſeu ſpecie. Reſpōdetur q̄ in propria natura non poterat viſibiliter apparere, attamē horribiliſſima, teterrima atq̄ turpiſſima forma, qua pingi ſolet, dici poteſt quodāmodo ꝓpria ſpecies eius, q̄a per eā aptius deſignat. Et ſi apparuiſſet in ea, fuiſſet mox cognitus. ¶Inſuper quæritur, quid mouit diabolum ad tentandum hoīem? Ad q̄d reſpondetur, ex eo q̄d in libro Sapiētiæ ſecūdo habetur: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarū. Itaq̄
Bonauē. Bonauentura ad iſtud reſpondet in ſcripto ſecūdi: Duo iſta peccata, ſuperbia & inuidia, maxime poſſidēt mentē diaboli. Et ſunt hæc duo peccata quaſi inſeparabilia, ita q̄ inuidia cōcomitatur ſuperbiā: ſuperbus nanq̄ amat excellentiā, ideo nō vult habere parē: ſic q̄ mox appetit excellētiam ſingulariter poſſidere, propter quod ſtatim inuidet actu vel habitu. Diabolus ergo

lus ergo videſ hominē conſtitutū in ſtatu, in quo poterat ſub ſua cadere ſeu redigi poteſtate, in quo etiā poterat ad felicitatē ſupernā aſcēdere, à qua corruerat ipſe, mot⁹ eſt ex ſuperbia atq̄ inuidia ad hominē impugnandū: ex ſuꝑbia, vt eum ſibi ſubīcere: ex inuidia, vt eum ab æterna beatitudine impediret. Sic q̄ ſuꝑbia fuit, quaſi mouēs primū: inuidia aūt, ſicut mouēs immediatū & proximū. Nā dato q̄ nō potuiſſet hoīem ſibi ſubīcere, attn̄ ſtuduiſſet eum felicitate ac gaudn̄s paradiſi priuare. Hinc potiſſime dicit ex inuidia hominē tētaſſe. Hęc Bonauētura. ¶Amplius quęrit: Cur diabolus nō acceſſit hoīem inuiſibiliter, tentādo eum interius ſuggeſtione peſtifera. Ad hoc reſpōdet Albertus, q̄ ſuggeſtio dęmonis interior cōpetit ſenſualitati corruptæ, idcirco Chr̄m & hoīem in ſtatu innocētiæ tētauit diabol⁹ ſuggeſtione exteriore. Vnde Thomas apertius ait in prima parte, & ſup ſecūdū, q̄ q̄ diu ſuperior pars animæ māſit in hoīe Deo ſubiecta, nihil inordinatū cōtingere poterat in inferioribus viribus animæ. ¶Quæritur rurſus: Quis dæmonū tētauit homines protoplaſtos. Ad hoc patet reſpōſio ex eo, q̄d in Scholaſtica fertur hiſtoria: Lucifer dejectus à paradiſo ſpirituū, puta cælo empyreo, inuidit homini, eo q̄ poſitus eſſet in paradiſo corporꝝ, ſciēs q̄ ſi faceret eum trāſgredi, inde ejceret. Hinc cōmuniter dicit, q̄ Lucifer qui tētauit Chriſtū, tētauit & primos parētes. ¶Quærendū eſt quoq̄, cur primo aggreſſus eſt fœminā, & nō potius virū. Ad hoc ſup ſecundū Bonauētura reſpōdet: Ratio huius accipit tā ex parte ſapiētiæ Dei, q̄ ex parte verſutiæ diaboli. Ex parte Dei, q̄m Deus ꝓmiſit diabolū ſic tētare. Primo, ꝓpter viri ſ. Adę exercitationē. Nā adeo fortis fuit & ſpūali mēte prædituſ, q̄ poterat reſiſtere nō ſolū tētationi ſerpētis, ſed ſuggeſtioni etiā mulieris, vnde & fortius tētari permiſſus eſt. Secūdo, propter remouendā mulieris excuſationē. Nempe ſi vir primo peccaſſet, nō videretur multū miran-
dū, ſi ei mulier cōſenſiſſet, cū vir caput ſit mulieris. Tertio, ꝓpter noſtrā informationē, quia ex modo & ordine illius primæ tētationis, cognoſcimus modū atq̄ progreſſum inuiſibilis noſtræ tētationis. Quēadmodū em̄ illa tētatio peruenit à ſerpēte ad virū per fœminā, ſic noſtra tētatio puenit à ſenſualitate ad rationē ſuperiorē per rationem inferiorem. Prēterea, ex parte verſutiæ diaboli ſumit ratio. Diabolus nāq̄ cōſiderauit mulierē eſſe minoris ſapiētiæ, debilioris cōſtantiæ, & importunioris adhærētiæ: Quia minoris ſapiētiæ fuit, facilior erat ad ſeducendū, idcirco diabolus voluit ſibi ꝓ eā facere viā ac trāſitum: Quia debilioris conſtātiæ, facilior erat ad puertendū, idcirco tētator aggreſſus eſt hoīem primo ex ea parte, qua fuit minus munitus: Quia importunioris adhęrētiæ, cōciebat diabol⁹, ſi eā vinceret primo, ipſa nō quieſceret quouſq̄ peruerteret virū. Hæc Bonauentura. In Scholaſtica quoq̄ hiſtoria dicitur, q̄ diabolus metuens deprehendi à viro, aggreſſus eſt fœminam primo. Nam & magis flexibilem vidit eandē. Deniq̄ aſtutiſſimus ille tentator, acutiſſime penſans q̄ intenſe primus vir ille diligeret fœminā ex ſe ſumptam, perpendit q̄ ſi primo vinceret fœminam, ipſa virum ſuo amore ad idem alliceret. ¶Quæritur denuo: Cur diabolus tētationem illam incepit ab interrogatione, dicendo: Cur præcepit vobis Deus &c. Ad hoc patet reſponſio ex verbis Magiſtri, libro 2. dicentis: Stans hoſtis ſuperbus corā fœmina, non audebat in verba perſuaſionis prorumpere, metuēs deprehendi: ſed ſub interrogatione aggreſſus eſt eam, quatenus ex reſponſione eius colligeret, qualiter in tentando procedere poſſet. Itaq̄ diabolus dixit: Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradiſi, hoc eſt, de fructibus arborum oīum, vna excepta? ¶Poſtremo quidā hic ſcribit, q̄ diabolus non eſt permiſſus tentare hominem in ſpecie gratioſa. Et addit: Aliqui tamen dicunt, q̄ ſerpens ille habuit faciem gratioſam ac virginalem, quod de ſcriptura nullam habet authoritatem. ¶Quocirca ſciendum q̄ Beda hoc dicit, & Bonauentura allegat. In Scholaſtica quoq̄ hiſtoria additur, q̄ rectus ſeu erectus inceſſit, atq̄ adhuc, vt traditur, phareas erectus incedit. In geſtis quoq̄ Alexandri habetur, q̄ †
quibus conſonare videtur textus mox explanandus, ſicut patebit. Sic q̄ dictum illud cenſetur ſatis authenticum. ¶Deniq̄ loquutus eſt diabolus per ſerpentem, formando verba per linguam ſerpentis, ita q̄ ſerpens nō intellexit verba illa, quemadmodum loquitur per energumenos atq̄ phanaticos, hoc eſt, arrepticios & obſeſſos, quos intellectu rationę q̄ priuat, vt Strabus ait. Sic quoq̄ angelus bonus loquebatur per aſinam Balaam. ¶Sed mirum apparet, q̄ mulier ex alloquutione ſerpentis non timuit. Ad q̄d Magiſter libro 2. reſpōdet, q̄ putauit eū accepiſſe à Deo loquēdi officiū. Et aliq̄ dicūt, q̄ æſtimauit ſerpentē illū eſſe aliquam rationalē creaturā. ex quibus prętacta poſitio de virgineo vultu & recto inceſſu ſerpētis illius, apparentiā habet maiorē. Sed & Bonauētura ſup ſecundū teſtat, q̄ mulier credidit eū, qui loquebat in ſerpēte, nō eſſe aduerſariū, ſed bonū conſiliariū. ¶Porro Thomas ſup ſecundū diſtinctione 23. effatur: Mulier credidit ſerpentē accepiſſe vſum loquendi, nō quidē per cōditionem naturæ, ſed ꝓ miniſterio ſpiritualis creaturæ. Nec cōſulit, an hoc fieret virtute angeli boni, an malitaut vtrū fieret Deo ꝓmittente, an Deo iubēte. Et iſtud dicit Thomas, ſolūedo & exponendo authoritatē Magiſtri ſententiaꝝ 2. libro, diſtinctione 21. dicentis: Mu-

Albert⁹. Matt. 4. Marci 1. Luce 4. Thomas

Matt. 4.

Bonauē.

1. Cor. 7.

Euſebi⁹.

Bonauē. Euſebi⁹. †Hoc in loco aliquid in originali deſideratur.

Num. 22

Bonauē. Thom.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lier ideo serpentē nō horruit,qm̄ quē à Deo creatū sciuit,vsum loquēdi ab eo accepisse credidit. Ex his sequitur,ꝙ mulier nō putauit serpentē illū esse rationalis naturæ. Veruntamen expositio ista nō apparet cōsona intentioni Magistri. si enim mulier æstimauit rationalem spiritū loqui p serpentē,habuisset causam horrēdi. Nec horrēdi causa fuisset ei ablata ex tali opinione, pertim qa nō erat assueta aliquid tale sentire, quēadmodū Balaā ariolus. Nec
Num.22 ex hoc dicitur creaturā proprie accepisse vsum loquēdi à Deo, qm̄ ab extrinseco principio, scilicet angelo aut diabolo,ad loquendū mouetur. Sed cum actualis recordatio præcepti soleat à peccato retrahere,mirum ꝙ tentator à cōmemoratione diuini præcepti tentationē ilAugust. lā exorsus est: Cur,inquiēs,præcepit vobis Deus,&c. Ad hoc Augustinus super Genesim ait, quatenus per hoc mulieris trāsgressio grauior & inexcusabilior redderetur. Quæsiuit igitur, vt ex mulieris respōsione inueniret occasionē ducēdi illā ad malū intentum,quēadmodum factum est. ¶ Deniq; quidā hic scribit: Stāte statu innocētiæ, nō poterat esse deordinatio in viribus inferioribus,nisi prius esset in ratione. Istud cōsonat dictis authēticoꝝ Doctoꝝ,sed
Matt. 4. ex isto cōcludit,& ideo diabolus nō tētauit hominē primo de comestiōe ligni,sed de restrictione præcepti. Hoc aūt cōsequēs nō videtur. Primo,qm̄ Chr̄s qui erat in statu perfectionis innocētiæ,qua primi parētes,tētauit primo de gula,dicēdo: Si filius Dei es,dic vt lapides
Gregor. isti panes fiāt. Secūdo,qa cū gula sit ex suo gñe peccatū mortale, poterat circa cā deordinari nō solū inferior pars animę hoīs,sed itē superior. Tertio,qa Gregoriꝰ dicit: Primū parentē diabolus tribꝰ modis tētauit,videlicet gula,vana gloria,& auaritia. Gula,cū cibū veritum hoc est,licētiā ac præceptū comedēdi tēpore opportuno habemus. Si aūt tā modico tēporis ex fructibus paradisi. [De fructu vero ligni, q̄d est in medio paradisi,] videlicet de frusiue directe in medio eius: vel ideo specialiter dicitur * eum in medio paradisi, tanq̄ notabile aliquid, vtpote singulariter, veritū. [præcepit nobis Deus] vel immediate simul nobis ambobus, aut viro per se,& mihi p virum, vt tactū est suprā. [ne comederem⁹, & ne tāgeremus illud] ad comedendū, vel ad abstrahendū aliquid de fructibus eius. [ne forte moriamur] in corpore, necessitatē moriēdi incurrēdo p inobedientiā, atq; in anima p diuini præcepti trāsgressionē. Istud aduerbiū, forte, adiecit mulier ex suo, qm̄ Deus assertiue fuerat cōminatus: In quacūq; die comederitis &c. vbi Septuagita pluraliter trāstulerūt, comederitis. Itaq; mulier addidit notā hanc dubietatis, nō per respectū ad Dei præceptum, quia de illo iam assertiue differuit, De fructu ligni q̄d est in medio paradisi, præcepit nobis Deus &c. sed p respectū ad pœnā desuper cōminatam. Ideo non est cōuenienter dictū q̄d quidā hic scribit: Apposuit de suo, forte, q̄d est aduerbiū dubitādi, cum tñ Deus assertiue præcepisset. Vbi dicenLuc. 13. matoria, vt illa: Nisi pœnitētiā egeritis, oēs similiter peribitis. Rursus idem scribit hoc loco: Vltimū istud, videlicet, ne tāgeremus illud, addidit mulier de suo. Nō em̄ Deus phibuerat tactū ligni, sed gustū tantūmodo ideo mulier addidit hoc ex displicētia præcepti, qm̄ ille cui displicet præceptū impositū, libēter aggrauat illud referēdo. Aliqui tñ dicunt ꝙ etiā tactus ligni fuit eis phibitus, vt magis elōgarentur à gustu, sed qa hoc nō habetur ex litera, vel ex eius circunstātia, prima expositio melior est. Et quia ad displicentiā præcepti quod reputat indebitum, sequitur dubitatio de pœna impositā pro trāsgressione, ideo mulier subdidit: Ne forte moriamur. Hæc ille. In his verbis multa patēt rationabili reprobationi. Primū est, qa si Deꝰ tantū prohibuit gustū ligni & nō tactum, ergo mulier mētiebatur, dicendo ꝙ Deus phibuit sibi ac viro etiā tactum. mendacium aūt omne, peccatū est. Et quia secundū Doctores communiter, primū peccatum primoꝝ parentū non fuit, immo nec esse potuit, veniale, mendacium illud fuisset mortale, & ita peccasset mortaliter ante suggestionem serpētis. Secūdum est, ꝙ dicit istud non haberi ex litera, scilicet ꝙ Deus prohibuit tactum ligni: immo haberi videtur ex litera, eo ꝙ litera dicat mulierē hoc dixisse ante suā ruinam. Deniq; ꝙ mulier dixit, & ne tāgeremus illud, non oportet exponi de solo tactu, sed accipi potest (vt tetigi) de tactu tendente ad esum. Tertium est, quod dicit mulieri displicuisse illud præceptum. Nam displicentia illa fuisset grande peccatum, & præcessisset suggestionem serpentis. Quartum est, quod asserit, quia ad displicētiam præcepti quod reputatur indebitū, vbi insinuat quod mulier reputauit diuinum præceptum indebitum, quod fuisset enormis blasphemia atq; phidia. sicq; omnia vitia ista fuissent in Eua ante suggestionē serpentis, dicētis: Nequaq̄ morte moriemini. Quintum est, ꝙ ait mulierē ex diuini præcepti displicentia addidisse, & ne tangeremus illud, immo hoc potius dixisse videt ex ponderatione iussionis diuinæ, insinuando q̄ diligenter eis esset prohibitum vesci de ligno illo. Is quoq; cui præceptum aliq̄d displicet, nō semp aggrauat illud dum recitat ipsum, immo sæpe extenuat, vt videat minus culpabiliter illud

tet illud infringere. ¶ Porro, ꝙ mulier addidit, forte, nō fuit ex hoc ꝙ dubitauit de veritate verboꝝ Dei, sed qa nō sciuit plenarie qualiter cōminatio illa esset intelligēda, an s. solum ad
Thomas Bonauē. terrendū & refrenandū, an etiā ad absolutā assertionē, vt Thomas, Bonauētura, & alij scribūt sup secūdū. Ait em̄ Bonauētura sup secundū distinctiōe 22. Mulier nō dubitauit verum esse q̄d dñs dixerat, sed de hoc dubitabat, qualiter dñs intelligebat, an scilicet intelligeret de morte corporali vel spirituali, aut alio quocunq; modo. ¶ Sed circa hoc argui potest, quia Magister ait libro 2. Attēde ordinem & progressum humanæ perditionis. Primo dixerat Deus, quacunq; hora ex eo comederis, morte morieris. Deinde mulier dixit, ne forte moriamur. Nouissime serpens dixit, Nequaq̄ morte moriemini. Deus affirmauit, mulier quasi ambigens dixit, serpens negauit. Quæ ergo dubitauit, à Deo affirmante recessit, & dæmoni neganti appropinquauit. Sed à Deo affirmante recedere, & diabolo verū neganti appropinquare, nō caret culpa. Rursus, de verbis Dei ambigere, est peccatū: ergo in muliere fuit peccatū ante suggestionē serpentis, cuius oppositum Magister libro 2. determinat, & Doctores concorditer scribunt. Et respondendum, ꝙ non omnis recessus à Deo est culpa, sed recessus à Deo per mētis auersionem. Recessus autē per solā dissimilitudinem, nō est semper
Recessus a Deo. peccatū: & ita fuit in muliere, quæ pro tāto dicitur à Deo affirmante recessisse, quia à perfecta cognitione sensus verborū Dei, defecit. Et q̄uis de veritate verborum Dei ambigere, impium sit, nō tamē semper iniquum est, dubitare de intellectu verborum ipsius: & quantum ad hoc, appropinquauit diabolo, ꝙ à perfectione defecit. Hinc ait Bonauentura, ꝙ dubitatio illa nō fuit culpa nec pœna, sed nescientia tantū, quæ etiam in angelis locum habet. [Dixit aūt serpens ad mulierē: Nequaq̄ morte moriemini.] Circa hoc ait Magister libro 2. Vt diabolus libere persuaderet mulieri malū culpæ quod intendebat, malum q̄d mulier timuit, scilicet mortem, negando remouit, promissionem q; addidit. Atq; vt eius promissio citius reciperetur, duplicauit promissionem. Vnam nanq; comestionem vetiti ligni suadens, duo pro mercede proposuit, vtpote similitudinē Dei, & scientiā boni ac mali. Nam subdidit [Scit em̄ Deus, ꝙ in quocunq; die comederitis ex eo, aperient oculi vestri.] i. corda vestra imple buntur scientia, [& eritis sicut dñ] i. diuini, & angelis similes, immo & Deo, [scientes bonum & malū.] In quibus verbis, secundū Magistrū, immo secundū Gregoriū in homilia, diabo-
Gregor. lus hominē tētauit de tribus: puta de gula, persuadēdo cibū, cū dixit: In quacūq; die comederitis, inani gloria, addēs: Eritis sicut dij. auaritia, subdens: Scientes bonū & malū. Auaritia quippe nō solū est auiditas pecuniæ, sed altitudinis quoq; & scientiæ, dū sublimitas supra modū ambitur. Attñ auaritia sic accepta, nō est vitiū spirituale, nec ꝓprie sumitur ita. Nā talis auiditas scientiæ, est curiositas magis q̄ auaritia proprie dicta. ¶ Insuper circa hæc verba in Scholastica historia legitur: Cū mulier quasi dubitādo dixisset, Ne forte moriamur, diabolus quasi securus de victoria, qm̄ dubitās in vtranq; partē facile flectit, dixit: Nequaq̄ morte moriemini, immo Deus nolēs vos ei in scientia assimilari, & sciēs ꝙ quādocūq; comederitis de hoc ligno, eritis sicut dij, scientes bonū & malū, quasi inuidus prohibuit hoc: sed mirū apparet, ꝙ mulier credere potuit tentatori, tām puerse de Deo loquēti. Et respondendū, ꝙ mulier ex promissione serpētis, quandā cōcepit elationē, quæ deinde corrupit rectæ rationis iudicium. Et q̄uis non crederet Deū falsa dixisse, credidit tñ vera esse verba serpentis, & verba Dei esse prolata ad perterrendū, vel ad aliqd designandū, vt super Genesim loquitur Augusti-
August. nus. Hinc ait Magister libro 2. Talis fuit processus tētationis: diabolus tētando dixit: Si comederitis, eritis sicut dij, scientes bonū & malū. quo audito, statim subrepsit mulieri elatio quædā & amor propriæ potestatis, ex quo mulieri cōplacuit facere quod diabolus suadebat, & fecit: sicq; elationē sequuta est peccatū operis, & pœna peccati. ¶ Præterea Augustinus su-
August. per Genesim ait: Cōstat, prætactis verbis diaboli, psuasum esse peccatū per elationē, qm̄ dixit: Eritis sicut dñ, &c. vbi notat tantū persuasum esse, vt sub dño nollent esse, sed in ꝓpria potestate, ne legē Dei obtēperando seruarēt. q̄ inuideret eis ꝙ regerēt semetipsos, nō indigētes interno lumine creatoris, sed vtētes prudentia propria quasi oculis suis ad cognoscendum bonū & malū q̄d Deus prohibuisset: sicq; psuasum est eis, vt propriā potestatē nimis amarēt: ideo amiserūt q̄d acceperūt, qm̄ vsurpauerunt q̄d non acceperūt, videlicet vt p suā potestatē, Deo nō regēte, beati essent. Et quantū ad hoc, voluerūt esse Deo quodāmodo pares. Hoc quippe est proprium Deo, propria potestate esse beatū, nullo alio se regente. Ex his Augustini eloquijs sumit expositio huius literæ talis: Scit Deus ꝙ in quocunq; die comederitis ex eo, aperient oculi vestri interiores p scientiā perfectiorē & eritis sicut dij, hoc est, Deo consimiles, quantū ad hoc, ꝙ non eritis ita arctati aliqua prohibitione, nec subiecti alicui ad obediendū, scientes bonū & malū. i. per vosipsos scientes ac ꝓprio corde intelligentes, q̄d expediat vobis, & itē q̄d agere, q̄d respuere debeatis. ¶ Circa hæc scribit quidā: Secundum prędicta, mulier peccauit elatione & dubitatione, anteq̄ comederet fructum prohibitū: quod videtur aliquibus falsum. Ad quod dico, ꝙ nullus intelligens dicit hoc esse falsum, quia interior

culpa

Universidad de Deusto
Biblioteca

culpa exteriorem præcessit. Deinde tamē concedit, ꝙ elatio mulieris secuta est suasionē serpentis. Verum per hoc non euadit ea, quæ iam in isto articulo contra eum inducta sunt.

¶Prosecutio expositionis huius tertij capituli ab illo loco: Vidit igitur mulier.

Articulus vicesimusquartus.

Curiositas & trāsgressio mandati.

COnsequenter describitur lapsus primorū parentū. [Vidit igitur mulier ꝙ bonum esset lignū ad vescendū.] hoc est, postq̄ verba serpentis audiuit, atq̄ elatione permota, eisdē verbis credidit, atq̄ tētatori cōsensit, adspexit oculo corporali & etiā interiori arborē illā scientiæ boni ac mali, & cōsiderauit ꝙ fructus arboris illius, secundū se cōsideratus, seu ex sua natura, esset cōueniens esui, q̄uis fuerit primis parentibus nociuus & malus ex prohibitione. Vidit itaq̄ ꝙ fructus illi⁹ ligni esset cōueniens ad vescendū, q̄d ex odore & tactu fructus illius perpēdere potuit. [& pulchrū oculis] ad intuendū [adspectuq̄ delectabile.] Nam pulchrū naturaliter visum oblectat, sicut suaue gustū. Et q̄uis oēs arbores paradisi essent nō mediocriter pulchræ ac delectabiles ad videndū, vtpote paulo ante productæ cū fructibus & virore ac folioꝝ frōdiumq̄ ornatu, tñ hęc arbor extitit specialiter pulchra ad intuēdum, & dulcis ad comedendū. [& tulit de fructu eius.] Vnde patet, ꝙ decor, amabilitas, & dulcedo ligni & fructus sui, mouerūt etiā fœminā ad trāsgressionē præcepti. Et primo ad concu-

Sapi. 14. piscentiā malā, sicq̄ tūc cœpit impleri illud Sapiētiæ: Creaturæ Dei factæ sunt in muscipulā & laqueū pedibus insipientiū, & in deceptionē animæ hominū. [& comedit.] Sed vbi fuit tūc Adā? Et plane apparet ꝙ per aliq̄d spatiū absens fuit à fœmina, sta ꝙ nec serpentē vidit

Gene. 2. eā affantē, nec eā de fructu arboris māducantē. Quia em̄ spirituali mente p̄ditus fuit, Deo vacauit, nec tunc de corporali mulieris curauit præsentia, q̄uis paulo ante fuisset ex eo formata, & ei adducta. [Deditq̄ viro suo, qui comedit.] Nempe cū iuxta suggestionē serpētis edisset, puto ꝙ serpēs mox ei suggesserat, vt virū ad idem alliceret. Ipsa quoq̄ volēs virum, quē valde amauit, habere facti sui sociū & consortem, & quia ipsa iam delectata fuit in esu fructus prohibiti, atq̄ ex hoc putauit se adepturā quæ serpēs promisit, voluit virū suum hęc eadē obtinere. Et sicq̄ probabile, ꝙ retulit viro quæ à serpente audiuit, & per verba consuluit viro suo, vt de fructu illo comederet. Cui vir cōsensit, q̄uis non crederet verba serpētis esse vera, nec ex esu illo cōmoda adipisci. Cur ergo cōsensit & manducauit, & qualiter ipse per elationē peccauit? Ad quæ patet responsio ex verbis Magistri libro secundo, distinctione vicesimasecunda, dicentis: Solet etiā quæri, vtrum talis elatio & amor propriæ potestatis in viro fuit. Ad quod dicimus, ꝙ Adam non fuit seductus eo modo quo mulier, nec prior se-

1. Tim. 2. ductus est, nec in eo in quo mulier, vt crederet Deum prohibuisse tangere lignum illud id-

1. Co. 15. circo, quia si tāgerent, fierent sicut dñs. Verūtamen præuaricator fuit Adam, vt testatur Apostolus. Potuit ergo aliqua elatio esse in mēte eius ilico post tentationē, ex qua voluit lignum vetitū experiri, cum mulierem non videret mortuā esca illa percepta. Hinc super Genesim loquitur Augustinus: Non credidit Adam, ꝙ Deus prohibuerit ideo tāgi lignum illud à se

Auguſt. & à muliere, ꝙ Deus sciret eos quasi deos futuros, si tangerent illud, tanq̄ inuideret eis diuinitatē, qui eos fecerat homines. Sed & si virum ex aliqua mētis elatione solicitauit quædam experiendi cupiditas cū mulierem videret, accepta esca illa, nō esse mox mortuā, nō tamen

Auguſt. arbitror eum credidisse, quod suggerebat diabolus. Rursus ait Magister libro secundo, ex verbis Augustini: Adam consensit persuasioni vxoris, tanq̄ morē ei gerens, & eam cōtristare nō volens, nec à se alienatā relinquere, ne periret: putās vtrūq̄ fieri posse, vt scilicet & vxo-

Idem ri morem gereret, & per pœnitentiam de sua culpa veniam impetraret. Hinc iterum Augustinus: Postquā, inquit, mulier seducta comedit, viroq̄ dedit, noluit eam cōtristare, quā credebat sine suo solatio cōtabescere, atq̄ à se alienatā penitus interire, nō quidē carnali concupiscētia victus, quā nondū sensit, sed amicabili quadā beneuolētia, qua plerunq̄ fit, vt of-

3. Re. 11. fendat Deus, ne offendat amic⁹. Ex his innotescit, ꝙ Adā comedit ex fructu ꝓhibito ex eadem ratione, qua Salomon idola adorauit, vtpote ne suas cōtristaret delicias, i. vxorem. Vnde 14. de

Auguſt. Ciui. Dei asserit Augustinus: Nō est credibile, Salomonē ex errore putasse idolis esse seruiendū, sed blāditijs fœmineis esse inductū ad sacrificia illa, ita credendū est, ꝙ Adā acquieuerit

1. Tim. 2 Euæ ad Dei legē transgrediendā, nō tanquā verum loquēti, sed sociali quadā necessitudine

Euſebi⁹. fecit hoc. ideo dicit Apostolus, ꝙ Adā nō est seductus in præuaricationē, sed mulier. ¶Porro in Scholastica historia dicit: Adā facile acquieuit vxori, qa cū crederet statim moriturā,

Thomas & vidisset nō esse mortuā, verba Dei de morte inferēda, æstimauit tantūmodo ad terrorem ꝓlata. Hinc etiā Thomas sup secūdū sententiaꝝ distinctione 22. testat: Nō crediderūt primi parētes Deū dixisse falsum, sed verba eius forte aliter esse intelligēda, aut metaphorice dicta, siue ad aliud significandū. Verūtñ difficultas hic orituꝛ: Si em̄ Adā non credidit verbis diaboli quibus promisit, Eritis sicut dñs, esse vera, ergo nō peccauit ex elatione, nec ex desiderio inordinato assimilationis diuinæ. Ad hoc Thomas respōdet ibidē: Elatio quę mouit mulierē, maior fuit q̄ quę mouit virū. In mulierē nanq̄ talis fuit elationis ꝓgressus, ꝙ ad verba serpentis

serpētis tantū excellētiæ appetitū concepit, ꝙ iudiciū rationis puertit, & verū atq̄ possibile credidit quod dixerat serpens: ideo dicit fuisse seducta. In viro aūt non tantū creuit in principio amor excellentię suæ, ꝙ iudiciū suæ rationis peruertit, ita ꝙ crediderit hoc esse futuꝝ. Sed quia id voluit, si fuisset aut foret possibile, ideo dicit nō fuisse seductus: attñ talis elatio incitauit eū ad experiendū. Vnde elatio eius quādā dubitationē in eo ꝓduxit, quæ in mulie re firmā fecit æstimationē: idcirco volūtas mulieris ꝓfectum habuit appetitū diuinæ assimilationis p̄fatæ: volūtas viri imperfectū & conditionatū, videlicet si esset possibile. Hæc Thomas. Verū vt tactū est, in hoc Adā fuit aliq̄ modo deceptus, ꝙ putauit peccatū illud non esse tā graue vt fuit, & post trāsgressionē suā veniā cōsequi, nec de paradiso expelli, atq̄ in suo statu manere. [Et aperti sunt oculi amboꝝ.] Hoc de corporalibus & spiritualibus seu interioribus & mentalibus primoꝝ parentū oculis potest exponi, cū nec exteriores nec interiores eoꝝ oculi fuerint ante penitus clausi, quia iam ante peccatū viderūt se inuicē & fructū ligni, quē comederūt, vtebāturq̄ ratione: sed oculi eoꝝ tam corporales q̄ intellectuales post transgressionē aperti dicunt, q̄n̄ per vtrosq̄ oculos aliter viderūt & cognouerūt, potiq̄ peccauerunt, q̄ ante. Nā ante peccatum viderunt inuicem corpora sua & genitalia mēbra sua absq̄ erubescētia, eo ꝙ nulla motio inhonesta oriret in eis. Sed cū peccando priuati fuissent originali iustitia, cœperūt se mutuo cū verecūdia intueri, quia senserūt in se ex mutuo adspe-

Auguſt. ctu mot⁹ libidinosos. Per habitū nāq̄ & virtutē originalis iustitiæ eis cōcreatæ, fuit ratio eorū & voluntas Deo sine rebellione subiecta, sensitiua quoq̄ pars rationi, & caro spiritui, nec poterat in eis oriri motus inordinatus aut culpa in sensitiua parte aut corpore, q̄diu superior pars animæ mansit Deo obediens ac subiecta. Quod autem ista expositio apta sit, patet ex consueto modo loquendi scripturæ. Nam infrà habetur, ꝙ angeli percusserunt Sodomi- Gene. 19.
tas cæcitate, nō ꝙ penitus nil viderunt. Similiter quarto Regum Heliseus orauit: Domine, 4. Re. 6.
aperi oculos horum, quos etiam dominus cæcitate quadam percusserat, qui tamen ante illam oculorum apertionem videbant, etiam durante illa eorum excæcatione: sed non eo modo, quo postquam aperti fuerunt oculi eorundem, quanuis non sit per omnia simile. ¶Præterea, interiores oculi primorū parētum fuerunt aperti post culpam, quam post eam cœperunt aliter videre visione intellectuali, quām ante: quia quod ante sciebāt simplici & speculatiua notitia, tunc per experientiam cœperūt cognoscere, vtpote quid interfit inter bonum obedientiæ, & malum inobediētiæ, quod ex proprijs motibus inordinatis, & interiori rebellione carnis aduersus animā, & sensitiuæ partis contra rationis imperium, tunc scire cœperūt. [Cumq̄ cognouissent se esse nudos,] hoc est, per experientiā iam præfatam consi-

Auguſt. derassent nuditatē suā corporalē, confusibilē, inhonestā, quā & corporaliter apprehendere inceperūt, quia intellectiua cognitio ex sensitiua notitia sumit exordiū. Nec dubiū quin & ante trāsgressionem cognouerūt se esse nudos, quod viderunt ad oculū, sed nō cognouerūt hoc eo modo quo postea. Hinc ait super Genesim Augustinus: Aperti sunt oculi amborū ad concupiscendū inuicem, & ad pœnam peccati, vt haberēt nō solū corpus anima- Auguſt.
le, sed etiā corpus peccati, in quo lex, hoc est, cōcupiscentia membrorū repugnat legi men- Roma. 7
tis. Non em̄ cæci facti fuerunt, nec p palpādo decerpserunt fructus prohibitos: sed sicut in fractione panis aperti sunt oculi discipulorū, ita ꝙ cognouerunt quē prius cognoscere non Luce 24.
valebant, quanuis præsentem vidissent, sic horum oculi sunt aperti ad id quod ante nō potuerūtq̄m anima rationalis bestialem motum in carne sua erubuit, habuitq̄ pudorem non solū, qa hūc sensit quē ante nō senserat, sed & ideo, q̄n motus ille ex trāsgressione descēdit. Ibi ētem̄ eū sensit, vbi gratia ante vestiebat, cū in nuditate nil indecēs patiebat. Hinc in Scho-

Euſebi⁹. lastica historia legit: Sicut primi parētes inobediētes fuerūt suo superiori, sic & mēbra eoꝝ cœperūt moueri cōtra suū superius, s. rationē: & primū cōcupiscētię motū rationi cōtrariū, senserūt in genitalibus: suaq̄ mēbra circa se moueri videntes, erubuerūt. ideo mēbra illa sunt dicta pudēda. Nā cætera mēbra ad nutū hominis stant aut mouētur, nō aūt pudēda. Deniq̄ qa ista est porta ꝓpaginis, ideo inobediētia mēbroꝝ, quasi signū inobediētię primoꝝ parentū, scripta est in porta p̄fata. Cū itaq̄ cognouissent se taliter nudos, conturbati & cōfusione operti, dolentes & deceptos se esse videntes, vtpote pristina tranquillitate ac spūalitate priuati, [cōsuerūt folia ficus, & fecerūt sibi perizomata] .i. succinctoria & velamēta, q̄bus cooperuerūt sua pudēda, fecerūt ex foljs fic⁹, ea cōnectēdo. Dicūt q̄q̄ nōnulli, atq̄ (vt fert) Hebrei idē affirmāt, ꝙ arbor fici fuit arbor illa ꝓhibita: & sicut sub ea comedendo peccauerūt, sic mox ei⁹ foljs velamina sibi fecerūt. [Et cū audissent vocē dñi Dei deābulātis in paradiso ad aurā post meridiē.] Scriptura loqī more humano de incircūscriptibili ac simplicissimo Deo. Ideo nō est sic intelligendū, ꝙ De⁹ in deitatis forma aut ꝓpria ꝓsona ita deambulauerit, sed p creaturā subiectā, ita ꝙ angel⁹ in Dei ꝓsona apparēs, in forma sic ambulauit humana: atq̄ admodū Deus dicit apparuisse Abrahæ in cōualle Ebron, & Mosi, alijsq̄ ꝓphetis ac sanctis: Gen. 18.
ideo Augustinus fatet, ꝙ deambulantis Dei vocem audierūt, nō nisi per creaturā subiectam Auguſt.
factum

Universidad de Deusto
Biblioteca

factū est, ne substātia inuisibilis & vbiq; tota, quę est patris & filij & spūs sancti, corporalibus sensibus locali tēporaliq; motu apparuisse credatur. Deniq; dñs deambulauit, quasi suo motu designās se recessisse ab eis, in qbus ante per gratiā māsit, qa in sua obedientia nō stetērūt. [absconditq; se Adā & vxor eius à facie dñi Dei in medio ligni paradisi] .i. inter arbores illas absconderunt se, quia male sibi cōscij erant, & increpari ac castigari iā verebātur. Et q̄uis scirēt Deū in ꝓpria essentia inuisibilē esse, & oīa intuentē, nec quicq̄ se posse ab eius adspectu abscondere: attn̄ qa in forma visibili audierūt eū deambulare, erubuerunt corā eius præsentia apparere, quēadmodū modo nudus verecundat corā venerabilibus apparere personis. Porro q̄d ait, in medio ligni paradisi, nō est intelligendū, ꝙ præ timore & pudore intrauerint ipsum lignū, sed ponitur singulare pro plurali, iuxta sensum prætactū. [Vocauitq; dñs Deus Adā, & dixit ei: Vbi es?] Quasi cōpatiens dicat, Vide in quāta sis modo miseria constitutus. nec quasi ignorās quærit, sed vt iuxta exigentiā responsionis Adæ, cōuenientius repræhendat à dño. Et qm̄ angelus Dei personā repręsentauit, atq; in eius persona loquebat, ideo quicq̄d Deus fecit & dixit per angelū illū, Deo ascribitur. Vocauitq; Deus Adam magis q̄ Euā, qm̄ principalior fuit, ad insinuandū ꝙ superiores, dū peccāt, specialiter fiāt repræhensibiles apud Deū. [Qui ait: Vocē tuā* dñe audiui in paradiso: & timui, eo ꝙ nudus essem] .i. ex propria nuditate cōfusibilis factus per culpā. [& abscondi me:] metuens & verecūdans corā te taliter præsentari. Verūtn̄ ista respōsio, quantū ad formā verboꝝ, fuit insipiens. Cū em̄ à creatore nudus esset formatus, & in nuditate relictus sine pudore, nō debuit dicere, abscondi me, qm̄ nudus sum: sed potius, quia peccādo nūc habeo erubescibilē nuditatē. [Cui dixit Deus: Quis em̄ indicauit tibi ꝙ nudus esses?] .i. qualiter nūc aduertis & experimētaliter nō præceperā ne comederes, comedisti?] .i. non alitide accidit tibi cognitio ista experimētalis & pœnalis propriæ nuditatis, nisi qa trāsgressus es præceptū meū, per q̄d meruisti priuari iustitia originali & inordinationē incurrere passionum. ¶Circa hæc loquitur Augustinus: Probabile est, Deū per congruā creaturā in forma humana solere primis hominibus apparere, q̄s nō permisit nuditatē suā aduertere, in superna eos sustollēs, nisi post peccatū eorum. Sic ergo pudore affecti sicut solēt hoīes nudi sub oculis hominū, q̄d erat de pœna peccati, vtpote velle eū latere, quē nihil latere potest, & carnē ei abscōdere cū corda inspiciat, volentes q; esse sicut dñ, euanuerūt in cogitationib⁹ suis, & obscuratū est insipiēs cor eoꝝ, & Deo facie auertente, stulti facti sunt. Erubescebāt erga seipsos, & succinctoria faciebāt, sed magis bat se vidēdū oculis humanis. Sic etem̄ apparebat, vt loqueret hoībus tanq̄ homo, quemadmodū Abrahæ ad querecū Mābræ. Et hāc amicitia auxit & onerauit pudorē in eis post culpam, qui antea dabat fiducia, nec audebāt nuditatē suā ostēdere talibus oculis, q displicebāt & oculis propr̄is. Dñs ergo nolēs peccatorē punire, nisi pœna qua cogebatur erubescere, dixit: Quis em̄ indicauit tibi ꝙ nudus esses &c.? [Dixitq; Adā:] seipsum inaniter excusando, sicq; culpā culpę adiciēdo, qa mortale peccatū mox pōdere suo trahit ad aliud. [Mulier quā dedisti mihi sociā, dedit mihi de ligno, & comedi.] Quasi dicat, culpa mea imputāda est conlugi, immo & quodāmodo tibi, qui mihi talē sociā præstitisti, sicq; peccatū suum retorsit in mulierē, & ex obliq̄ aliqliter in creatorē. Iosephus tn̄ ait, ꝙ Adā peccati veniā postulauit, ac Deū rogauit, ne eū nimis afflligeret. [Et dixit dñs Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quę respōdit:] simili modo, sicut maritus, se excusando, & excessum suū serpēti imponēdo: [Serpens decepit me, & comedi.] Erat aūt excusatio Adæ irrationabilis valde, quia cum esset caput vxoris, & sapiētior ac virtuosior ea fuisset, nō solū non debuit ei consentire in malo, sed debuisset eā corripere. Debuit quoq; culpā suā humiliter cōfiteri, veniāq; precarit similiter fœmina. ¶Præterea per hoc, ꝙ Deus interrogauit Adam & Euā, & excusationem eoꝝ, q̄uis iniustā, audiuit, antequā tulit cōtra eos sententiā designatur, ꝙ nemo debeat condēnari antequā inquiratur, & locū respondendi accipiat. Vnde in Actibus Apostoloꝝ legūtur etiam Romani adhuc gentiles, hoc reseruasse, dicēte Festo: Nō est cōsuetudo Romanis condēnare aliquē hoīem, antequā is q accusat, p̄sentes habeat accusatores, & locū defendendi accipiat ad crimina abluēda. [Et ait dñs Deus ad serpentē:] Cur nō interrogauit serpentē? Et respondendū, qa serpēs ex proprio motu nō fecit hoc, nec capax fuit cognitionis intellectualis: & qa diabolus qui per serpentē id egerat, iā ante dānationis sentētiā sumpsit. Serpēs quoq; confiteri nequiuit, nec habuit facultatē se excusandi. Et rursus, qm̄ serpēs nō peccauit revera, q̄uis fuerit instrumentū peccādi, sicut & lapis seu ensis. [Quia fecisti hoc, maledictus es inter oīa animātia & bestias terræ.] Scriptura hic difficultatibus & quæstionibus plena est. Si etem̄ serpens nō peccauit, quare maledicitur ac punitur tam dire. Cur etiā dictū est serpenti, Super pectus tuū gradieris, quasi hoc nō fuerit ante naturale serpēti, cū à serpēdo serpēs vocatus sit? Cur itē bruto locutus est Deus hæc verba, q̄d ea intelligere non valebat? Itaq; propter

Cognito peccato, Adā & Euā fugiunt faciē Dei, excusantes peccatū.

Augustin.

Roma. 1. Psal. 103.

Gregor.

Ioseph⁹ li. 1. ant. cap. 3.

Actor. 26.

Maledicitur serpens.

pter has ratiōes qdā dixerūt, ista nō posse exponi ad literā de serpēte, sed de diabolo sub appellatione serpētis. Verūth rationes istæ nō conuincūt hoc ipsum, idcirco exponenda sunt ista tā de serpēte, q̄ de diabolo. Itaq; dixit dñs ad serpentē. Nā quia trāsgressio ista à serpente mulierē interrogāte, cepit exordiū, serpēs primo punit: non quia peccauit, sed in detestationē tāti peccati, ad insinuandū quantū displiceat Deo peccatū. Locutus est quoq; Dñs serpenti, nō propter serpentē, vt intelligeret serpēs, sed propter primos parētes, vt ipsi ex diuina locutione & serpētis punitione addiscerēt diuinæ rigorē iustitiæ, q de misericordia Dei nimis ꝓsumpserant. Quia hoc fecisti .i. qm̄ tātæ nequitiæ instrumētū tuisti, maledictus eris inter oīa animātia & bestias terræ .i. prę oībus brutis tēporalibus pœnis eris addict⁹ ac subdit⁹, specialiterq; cōtemptus, vilis & exhorrēdus, cū ante habueris statură erectam, faciem quasi virginalē ac gratiosam, prout præcedēti articulo est probatū. [Super pectus tuū gradieris] .i. de cætero rependo seu serpēdo procedes, q ante per pedes ambulasti erectus. Et terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ] .i. tu qui antea vescebaris fructibus arborum, de cætero vesceris insipido cibo telluris. [Inimicitias ponam inter te & mulierē] .i. specialiter odiosum te faciā mulieri, immo & viro, toriq; generi humano, ideo subditur: [& * semen tuū & semen illius] .i. inimicitiā istam inducam non solū inter te & fœminam istam, sed & inter cæteros tuæ speciei serpētes, & filios primoꝝ parentum. Vnde in hac locutione magis exprimitur mulier q̄ vir, quoniā serpens mulierē immediate fefellit, specialiterq; & directe in eā peccauit. [Ipsa cōteret caput tuū] .i. qa repēdo progredieris, mulieri cōculcabilis eris, & suppeditare te poterit, cum tamen læsio capitis tui sit tibi singulariter periculosa. Vnde serpens caput suum naturaliter valde custodit, tanquam sedem propriæ vitæ.

*al. inter semē

Hoc loco vulgatæ Bibliorū editionis apud Latinos hucusque legitur, nō Ipse, neque Ipsum, sed IPSA: idq; sic olim Hebraice lectū fuisse, testis est Iosephus capit. 3. libri 1. Antiquit. vbi hæc eius sunt verba: Abstulit aūt serpenti vocem, iratus eius malignitati, quam gesserat in Adam: & venęnū ei sub lingua ponēs, quod esset hoībus inimicū, præcepit vt mulier eius capiti plagas inferret, &c. Eant nunc igitur curiosi magis q̄ pij, hodiernis Iudæorum exēplaribus freti, & ostendant vetustiores Iudæos, si forte Christianis non tidunt, aliter q̄ legit Iosephus, legisse: vt sic illis aduersus ecclesiæ catholicæ & sensum & lectionē, credi quicq̄ possit, maxime cū facilior multo sit lapsus in punctulis vocales reddentibus apud Hebræos, q̄ in vocalibus ipsis apud Latinos.

[Et tu insidiaberis calcaneo eius] .i. mordere eā conaberis in inferiori parte pedis ipsi⁹, qui erigere te nequibis ad mordendū & inficiendū eā superius. ¶Sed cōtra hāc expositionē arguī potest, sicut prætactū est: Primo, qa videtur diuinæ derogare iustitiæ pœnā infligere sine præuia culpa, atq; punire innoxiū seu innocēs animal. Secūdo, qa nō decet sapientē alloqui bestiā. Tertio, qa statura erecta soli videt cōpetere homini. ¶Ad primū hoꝝ est respondendū, ꝙ cū medijs vtendū sit secundū exigentiā finis, & oīa bruta ꝓpter hominē sint producta, nequaq̄ derogat diuinæ iustitiæ, sed cōgruit sapiētiæ Dei, vt brutis vtatur secundū q̄d expedit ad hominū instructionē, perterritionēaut punitionē. Ideo serpēs ille taliter est punitus ad hominū, & specialiter protoplastoꝝ, informationē. Porro nō infligere pœnā sine culpa patiētis, fallit in casibus multis: immo Deus in veteri testamēto præcepit occidi iumēta, nō solū si qs per ea peccauerit, sicut in Leuitico iussit occidi pecus, cū quo qs coierit, sed etiā si ab homine repressa nō essent ab actu solū exteriori, q tn̄ in se nō fuit culpabilis, sicut in Exodo præcepit interfici pec⁹ si montē attingeret. Vnde in epistola ad Hebræos ait Apostolus: Et si bestia tetigerit montē, lapidabit. Vel inquantū pertinebāt ad hominē, sicq; mandauit nō solū bruta, sed & inanimata ꝓpter hominū vitia destrui, vt patet in libro Iosue de oībus quæ erāt in Hiericho. De equis q̄q; & curribus Amorrhæoꝝ, de qbus locutus est dñs ad Iosue: Equos eoꝝ subneruabis, & currus igne cōbures. Et primo Regū, vbi Deus præcepit Sauli, occidere Amalechitas viros & fœminas, infantes ac paruulos & iumēta, ꝓpter peccata parentū diu ante cōmissa: quæ oīa facta sunt ad cōmendationē diuinę iustitiæ, ac hominū instructionē atq; terrorē. ¶Ad secūdū dicēdū, ꝙ Deus sæpe legitur in scripturis, brutis esse locutus, nō vt intelligerent bruta, sed ex alijs rationabilib⁹ causis. Nā suprā habetur, ꝙ benedixit Deus piscibus & auibus, dicens: Crescite & multiplicamini, atq; in libro Ionæ dixit dñs pisci. Nec obstat, si quis dicat illas allocutiones nō fuisse vocales, quoniā bruta non magis incapacia sunt allocutionis exterioris q̄ interioris. Præterea Ezechieli dñs dixit: Fili hominis, dic omni volucri cæli, quæ allocutio fuit imaginaria, quēadmodū illa, de qua in Apocalypsi ait sanctus Ioannes: Vidi angelū stantē in sole, & clamantē omnibus auibus quæ volabāt per mediū cæli. Insuper, nōne quotidie psallimus, Benedicite oēs bestiæ & pecora dominō? Et, Laudate dñm de terra dracones & omnes abyssi, bestiæ & vniuersa pecora, serpentes & volucres pennatæ? ¶Ad tertiū respondendū, ꝙ statura perfecte erecta, cōpetit homini ex tota specie sua. Per quod non excluditur, quin cuidam serpentum generi cōpetebat sta-

Leuit. 20. Exo. 19. Heb. 12. Iosue 6. Iosu. 11. 1. Re. 15. Gene. 1. Ionæ 2. Ezec. 39. Apoc. 8. Dani. 3. Psal. 148

Universidad de Deusto
Biblioteca

tura aliquo modo erecta, immo & vsq; nunc cõperat, vt præcedenti articulo continetur. Nec tamen ex hoc mutatus est naturalis ordo vniuersi aut species rerũ, quoniã maledictionẽ primi serpentis, nõ oportet ad vniuersa suæ speciei individua referre. ¶Ex his constat, q̃ insufficienter quidã reprobet expositionẽ præfatã, & argumenta ipsius nunc plene soluta sunt. Præinducta quoq; solutio à viris authenticis approbatur. Nã & Hieronymus libro de quæstionibus Hebraicis eam cõmendat, & cõsonat literæ ac dictis Strabi ac Bedæ. In Scholastica itẽ historia dicitur: Serpens, vtpote diabolus, per serpentẽ peccauit in tribus, quia inuidit, & mẽtitus est, ac decepit: Quibus tribus peccatis, redditæ sunt tres maledictiones. Nam qui inuidit hominis excellẽtiæ, humiliatus est, & dictum est ei: Super pectus tuũ gradieris. Quia mẽtitus est, punitus est in ore, cũ dictũ est, Terrã comedes: immo abstulit ei vocẽ, & posuit ei venenũ in ore. Quia decepit, recepit vicissitudinẽ hanc: inimicitiã ponã inter te & mulierẽ. Vbi innuitur, q̃ Eua pœnituit, vtpote facta serpẽti cõtraria seu inimica. Nã sicut naturale est odiũ inter equos & gryphos, inter lupos & canes, sic inter homines & serpẽtes. Quẽadmodũ eñ venenũ serpẽtis interficit hominem, sic sputũ hominis ieiuni necat serpentem. Et quoniã nudi erant primi homines quãdo per serpentẽ prolapsi sunt, serpẽs adhuc timet ac fugit hominem nudũ, & insilit in vestitũ. Hæc in historia illa. Iosephus quoq; testatur, q̃ Deus posuit serpenti venenũ sub lingua, & abstulit ei vocẽ. Nunc exponendus est passus iste de diabolo per serpentẽ loquuto: [Et ait dñs ad serpẽtem] id est, diabolũ, qui fuit vsus serpente ad maleficia sua. [Quia feciſti hoc] .i. primos parentes sic ad vitia induxisti. [maledictus eris inter oñia animãtia & bestias terræ] .i. oñibus illis vilior & miserior eris ꝓpter tuam nequitiã, quibus per naturã multo sublimior es. Nam vt ait philosophus, Impius decies milies vilior extat brutis. [super pectus tuũ gradieris] id est, per superbiã serpes seu gradieris ad homines impugnãdos. Superbia quippe designatur per pectus, in quo animositatis impetus dominatur. [Et terrã comedes,] id est, terrenis & carnalibus hominũ actibus reficieris, hominesq; terrenos iniquos tibi incorporabis, qui ad tuũ corpus mysticũ ptinebunt. [oñibus diebus vitæ tuæ.] ex quibus miseria tua augebit. Quẽadmodũ eñ accidẽtale præmium angelorũ augetur ex eorũ cõsortio, qui per ipsorũ custodiã euadunt pericula & saluãtur, ita & pœna sensus dæmonũ augetur ex societate & cõdemnatione eorũ quos vincunt, quanq̃ ob hoc nõ cessent ab hominũ tẽtatione ex nimia sua inuidẽtia atq; malitia. [Inimicitias ponam inter te & mulierẽ, & *semen tuũ & semen illius.] Augustinus super Genesim dicit, per mulierẽ hic designari rationẽ inferiorẽ, seu partem sensitiuã ac animalẽ: per semẽ mulieris, actum virtuosum: per semen serpẽtis, prauã suggestionẽ, vt sit sensus: Inimicitias ponã inter te & mulierem, id est, inter te & rationẽ inferiorem, seu partem sensitiuã, quã immediate potes tentare: & inter tuã prauã suggestionem & bonã rationis illius operationem, per quã rationem inferiorem seu sensitiuã partem, tentare potes rationẽ superiorem. [Ipsa conteret caput tuũ,] id est, exordiũ tuæ suggestionis calcabit ac vincet. [Et tu insidiaberis calcaneo eius.] hoc est, ab inferiori conaberis ei nocere ac prævalere, proponẽdo ei obiecta carnalia & mũdana. ¶Porro ratio est idẽ quod intellectus. Et dicitur ratio superior, inquantũ respicit spiritualia ac diuina: inferior autẽ, inquantũ respectũ habet ad temporalia & caduca. Porro multi sanctorũ per mulierẽ istã intelligũt virginẽ gloriosam, quã dæmones specialissime timent ac odiũt, quę & dæmonibus valde grauis & metuẽda effecta est, & vndiq; cõterit caput seu potestatẽ diaboli ac seminis eius, vtpote dæmonũ cæterorũ. Estq; inimicitia ista posita etiã inter semen mulieris istius, & semen præfatum diaboli .i. inter Christum & dæmones, quoniã Christus oẽs illos deuicit ac spoliauit, quasi dicat Deus iudex iustus ac sapiens: Quia tu serpens nequissime decepisti hanc fœminam primã ac fragilẽ, creabo fœminã vnam, quæ tanta gratia ac virtute implebitur, q̃ per filium suum & per se, te atq; satellites tuos penitus supplantabit, & tibi terribilis erit quasi castrorum acies ordinata.

Strabus. Beda. Euseb. Tres maledictiones serpentis. Pſal. 7. Cant. 6. *interſemen Auguſt. *filios tuos.

¶Elucidatio residuæ partis huius tertij capituli, Mulieri quoq; dixit Deus. Art. XXV.

Mulieris ærumnę ob peccatum.

COnsequenter describitur punitio mulieris, quæ secũdo loco narratur, qm̃ per serpentem inducta est ad peccandũ anteq̃ vir peccauit. Et qm̃ grauius viro peccauit, grauius ac multiplicius est punita q̃ vir, sicut subiungit: [Mulieri quoq; dixit] Deus: [Multiplicabo ærũnas tuas & cõceptus tuos:] quẽadmodũ multipliciter excessisti, videlicet superbiendo & serpenti credendo, ac fructũ prohibitũ comedendo, atq; ad idẽ tuũ inducẽdo maritũ, te quoq; inaniter excusando, sic & ego multas calamitates tibi infligã, & diuersos habebis cõceptus, vt frequentius crucieris in portãdo pariendoq; fœtũ. Non eñ simul cõcipies nisi vnũ aut duas proles, de cursu cõmuni. [In dolore paries *filios.] Magnus eñ est dolor in pariendo, & forsan maior, q̃ delectatio in cõcipiendo. In statu aũt innocentię fuisset cõceptio sine indecentia, turpitudine, atq; libidine: deportatio prolis sine grauamine, & partus sine dolore. Porro p filios, intelligunt & filiæ, vt nomen filij notet hic prolẽ duntaxat, nõ sexum. Itaq; qm̃ mulier peccauit in fructu ligni, punita est in fructu vteri sui, vt pœna correspondeat

deat culpæ. Et illud Sapiẽtiæ impletur: Per quæ qs peccat, p hæc & punitur. ¶Insuper, quia peccauit superbiẽdo, punita est p subiectionẽ & humiliationẽ pœnalẽ sub viro, secundũ q̃d subditur: [& sub viri potestate eris, & ipse dominabit tui] .i. marito eris subiecta cũ timore, correctione & pœna, quasi nõ peccasses, nõ fuisses ei subiecta, nisi cũ delectatiõe, amore & naturali habitudine ac directione cõuenientissima. ¶Circa hęc quæri posset, an in statu innocentiæ fuissent dominatio & seruitus, imperiũ atq; subiectio, & quõ mulier diuersimode subiecta fuit viro ante peccatũ & postea. Ad q̃d infrã in introductiõe & solutione quæstionum patebit respõsio. [Adæ vero dixit:] Nã quia & vltimo peccauit, & minus q̃ mulier, idcirco vltimo sibi infligit pœna ista exterior & etiã mitior. Subtractio aũt originalis iustitiæ, fuit viro ac mulieri cõmunis, q̃ etiã fuit pœna interior & ambobus simul inflicta. Ordinati quoq; motus carnales, & cæterę culpæ subtractionẽ iliã secutæ, sunt pœnæ simul & culpæ: Pœnæ quidẽ illius primæ ꝓuaricationis, qm̃ propter illã hoies meruerũt eos incideret culpæ vero, inquãtũ sunt legi Dei cõtrarij. [Quia audisti vocẽ vxoris tuæ] nõ solũ exteriori auditu, sed & interiori cõsensu cõtra iussionẽ diuinã, [& comedisti de ligno, ex q̃ præceperã tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo.] Nõ est hoc intelligẽdũ de terra paradisi, q̃ in sua ꝓmansit integritate, fertilitate atq; decore, sed de terra extra paradisum, ad quã Adã erat mox expellẽdus, quæ dicitur maledicta .i. naturalib⁹ quibusdã donis Dei priuata, puta solita fœcunditate, ornatu ac colendi & fœcũdandi facilitate, q̃d factũ est in opere Adæ .i. demerito suæ trãsgressionis, vt q peccauit edendo de vetito fructu, puniret in procuratione fructuũ terræ pro sustẽtaculo vitæ suæ, immo & cõiugis ac sobolis suæ: qm̃ ptinet ad maritũ, ꝓuidere de necessarijs vitæ tã sibi q̃ suis domesticis. Vnde secundũ Lyrã in Hebręo habet: Maledicta terra ꝓpter te, hoc est, ꝓpter tuã trãsgressionẽ. Vel, maledicta terra in opere tuo, hoc est, in cultura & operatione, quas facies circa terrã fœcundandã & circa fructus ipsius, subiacebit terra maledictioni ꝓfatæ, experierisq; eã, ita q̃ terra quæ ante peccatũ tuũ ꝓtulit vberes fructus atq; spõtaneos, s. sine humano labore, decætero indigebit laboriosa cultura, & minus solito fertilis erit, immo & aliqñ sterilis. Si aũt quæras, cur maledicatur terra, q̃ nõ peccauit, & non potius Adã qui peccauit: Respondet, q̃ terra maledicta est, tanq̃ res ad hoiem pertinens, & ꝓpter eũ creata, ita q̃ ipse homo maledicit in re sua, puta in terra. Maledictio eñ ista hominis est nociua atq; pœnosa, nõ terræ, quẽadmodũ pãdunt verba sequẽtia: [In laboribꝰ comedes ex ea] .i. fructus terræ qbus vesceris, laboriose acquires. [cũctis diebus vitæ tuæ spinas & tribulos germinabit tibi] Cõmuniter dicũt Doctores, sicut ꝓhabitũ est, q̃ terra ante primoꝝ peccata parentũ ꝓtulit spinas ac tribulos, maxime cũ spinæ & tribuli pertineãt ad ordinem vniuersi: sed tũc nõ producebãtur homini ad tormentũ, nec ad pœnã peccati, quẽadmodũ postea: nec generabant tunc tã abundãter, neq; tã copiose inter cæteros comestibiles ac necessarios fructus, vt postmodũ. Hinc Rabanus ait: Spinæ antea erãt, sed nõ vt homini laborẽ inferrẽt, cui post peccatũ ad laborem fuerunt & afflictionem, sicut serpẽtes & quæcunq; noxia, erãt homini ante innoxia. Hinc scriptura nõ ait absolute, spinas & tribulos germinabit, sed addit, tibi .i. ad tuæ miseriæ cumulũ. [& comedes herbas terræ] .i. quia peccãdo brutis similis es effectus, & brutales sustines mot⁹, in hoc assimilaberis bestijs, q̃ herbis terræ vesceris, non tñ eas ore carpẽdo de terra instar brutoꝝ. Comedes itaq; herbas terræ, qui ante comedisti fructus paradisi, vt aliqui exponẽdo adijciũt, & verũ est, si Adã in paradiso actualiter mãducauit de aliarę arborũ fructu: sin aũt, sic intelligendũ est, qui ante comedisti .i. comedendi licentiã habuisti de fructibus paradisi. [In sudore vultus tui vesceris pane tuo.] .i. cibũ quotidianũ cũ tribulatione & angustia ac grãdi conatu acquires ac præparabis tibi ac tuis, aut etiã sumes. [donec reuertaris in terrã de qua sumptus es] .i. vsq; ad finẽ vitę tuæ, quia hæ pœnæ ꝓdurãt ꝓ vniuersam hominis vitã in via huius exilij. Sumptus est aũt homo de terra, quantũ ad corporis sui materiã prædominantẽ in eo secundũ quantitatẽ, vt plenius dictũ est suprà. [quia pulvis es] .i. pulueri similis, quantũ ad tuã fragilitatẽ, incõstantiam & leuitatem. Vnde in Ecclesiastico legitur: Quid superbit terra & cinis? Et sanctus Iob ꝓfiteturꝰ Assimilatus sum fauillæ & cineri. Vel pulvis es .i. de pulueribus humore conglutinatis, puta de limo formatus, quantũ ad corpus, quẽadmodũ scriptum est: Formauit dñs Deus hoiem de limo terræ, vbi (vt fertur) in Hebræo habetur, de pulvere terræ. [& in pulverẽ reuerteris.] id est, corpus tuũ in pulverẽ resoluetur. Vnumquodq; enim in illa resoluitur, ex quibus componitur. Per hæc verba designatur fragilitas naturæ & conditionis humanæ, & primus homo aptissime humiliatus est, quasi dñs dicat: Tu qui voluisti inordinate deificari, & tibi ex teipso sufficere, iuxta sensum inductum, tot subiacebis miserijs, q̃ pulvis rite vocaris, atq; in pulverem resolueris. ¶Circa præhabita ait Alcuinus: Deus maledixit terræ, non aquis: quoniam homo cõtra præceptũ comedit de fructu terræ, nec sic bibit de aquis. In aquis quoq; peccatum fuerat abluendum, per fructum terræ contractum. Animalia item terrestria plus habent maledictionis q̃ aquatica, quia plus viuunt de terra maledicta. Inde est q̃ Christus

Sapiẽ. 11. Adæ & aliorũ, ob peccatũ ipsius pœna. Homo addicit laborꝰ. Eccl. 10; Iob 30. Gene. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

post resurrectionē suam manducauit de pisce, non de animali terrestri. His consonat illud Scholasticæ historiæ: Terræ maledixit, quia de fructu terræ trāsgressio facta est, & nō aquæ. Hinc Christus comedit piscē, sed nō legitur comedisse carnē animaliū viuentiū de terra maledicta, nisi forte de agno paschali pro obseruādo legis præcepto. Verūtamē est probabile, q̄ Christus qui cœpit facere & docere, q̄ suis dixit discipulis, Edentes & bibentes quę apud illos sunt, fecit hoc ipsum. Amplius circa ꝓscriptas maledictiōes seu pœnas, pensandū q̄ Raban⁹ ait: Adæ imponit pœna extrinseca, cū dicit: Maledicta terra in opere tuo: Mulieri aūt pœna intrinseca, cū dns loquit: Multiplicabo ærūnas tuas, &c. qa seducta, seduxit virū. Sed serpēs, i. diabolus, q̄ summe peccauit, maledicit in seipso, cū fertur: Maledictus inter omnia eris, &c. [Et vocauit Adā nomē vxoris suę Eua] cuius appellationis subiungitur ratio, [eo q̄ mater esset oīm viuētiū] .i. vniuersoꝝ hominū nascituroꝝ genitrix immediata aut mediata esset futura. Eua quippe in Hebræo sonat vitā, tamen pœnalitatibus subditā, vt ait hic Lyra. Vnde in Scholastica historia legitur: Tunc Adam deplorans posteritatis suæ miseriam, vocauit vxorē suā Euam, quasi alludens eiulatui paruuloꝝ. Masculus ēn recens natus dicit A, quasi filius Adæ, & similis ei in sexu: Fœmina vero, E, quasi filia Euæ, & ei sexu cōsimilis. Isidorus quoq; testatur: Post peccatū, iudicis q̄ sentētiā, vocauit Adam vxorē suā Euā, quia sit mater viuoꝝ, cū iam meruit parere mortē & fœtus mortales. Verūtū Rabbi Paulus contradicit verbo Lyræ, dicēt⁹ q̄ Eua in Hebræo sonat vitā pœnalitatibus subditā. Et asserit Paulus iste, q̄ Eua in Hebræo sonat vitā simpliciter, non connotando q̄ sit pœnalitati subiecta. Deinde adiūgit, licet Adā sciuit naturas oīm animaliū, & oēm scientiā habuit, de quibus homo natus est instrui, nō tamē habuit notitiā contingentiū futuroꝝ, nisi inquantum ex reuelatione diuina accepit, aut experimētaliter acquirere potuit: idcirco mulier ei adducta, statim quādo formata est, vocata est ab eo virago, ad denotandū q̄ erat sibi data in consortiū domesticæ cōuersationis, nō declarās, an esset sibi data etiam ad prolis propagationem, ita q̄ tūc nesciuit, an Deus disponeret eos sic remanere, & alios homines de nouo procreare, an ex muliere illa esset proles per propagationē procreanda. Postea vero ex diuina sentētia cōtra ipsum & vxorem prolata, cognouit duo: Vnum, q̄ essent morituri secūdum, q̄ essent generaturi: idcirco vocauit cōiugem suā Euam, quod nomen interpretatus est ipse Adam, dicēdo, eo q̄ esset mater cunctoꝝ viuentiū. Sed quicqd sit de significatione huiꝰ nominis Eua iuxta Hebræū, ista additio Pauli istius videtur nimiū imperita & scripturę cōtraria. Scriptū est ēn suprà: Masculū & fœminā creauit eos, benedixitq̄ illis Deus, & ait: Crescite & multiplicamini & replete terrā, quod dictū est Adæ euidenter, & ipse intellexit hoc de multiplicatione hoīm ex se per generationē. Vnde secundū expositores, p illa verba dedit ei præceptū de multiplicatione speciei, sicut præhabitū est. Et illud præceptū per Adā deuenit ad Euā. Rursus habet suprà, quēadmodū Eua ex costa Adæ formata, locutus est Adā: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quāobrem relinquet homo patrē suum & matrē, & adhærebit vxori suę, & erunt duo in carne vna. per quæ vtiq; verba insinuauit se scire, q̄ mulier illa esset sibi data in coniugem, ad prolificandū ex ea per carnalē cōmixtionē. ¶ Deniq; Adā in statu innocētiæ nō indiguit muliere, nec adiutorio ei⁹ ad domesticam cōuersationē, qm̄ sine oīi cura & conatu habuit necessaria vitę: ideo Adā sciuit ante suam trāsgressionē, q̄ fœmina esset ei collata in adiutoriū generādi. [Fecit quoq; dns Deus Adę & vxori eius tunicas pelliceas.] Circa hoc Strab⁹ ait: Ipsi fecerūt sibi perizomata, vt peccatum suū absconderent. Deus aūt fecit eis pelliceas tunicas, quibus induit totū corpus amboꝝ, q̄a in corpore & anima iuste eos puniuit. Stulta quoq; est quęstio, si quæras, qualiter aut in quo operante pelles ab animalibus sunt deductæ: qui ēn de nihilo oīa condidit, fecit hoc quoq; & qualiter voluit. Hæc Strabus. ¶ Porro in Scholastica historia legit, q̄ de pellib⁹ mortuoꝝ animaliū factæ sunt tunicæ illæ. Estq; credēdū q̄ totū hoc fecit Deus angelico famulatu. [& induit eos] vt signū suæ mortalitatis secū efferrēt, se q̄ morituros semp attēderent, & itē vt cōtra intēperiem loci ac tēporis, essent operti, quia de paradiso erant protinus expellendi. Specialiter quoq; induit eos vestes has ex pellib⁹ mortuoꝝ animaliū factas, ad iustā derisionē ipsoꝝ, qui ad immoderatā Dei assimilationē aspirauerūt. Vnde subiungitur: [& ait: Ecce Adā quasi vnus ex nobis factus est] .i. per immortalitatē, sapientiā, & sui in se sufficientiam, assimilatus est nobis. Et est iusta ironia, implicitaq̄ negatio, quasi dicat: Iā apparet ad oculū, q̄ vane se habuit in peccādo, & quantū deceptus sit, deiectus, & depauperatus, estq; vox summæ trinitatis ad se, vel Dei ad angelos: immo dns dixit hæc potius quasi cōpatiendo, & humanā superbiā corrigēdo, q̄ insultādo. [Sciens bonū & malū] .i. sufficiēter edoctus ad suī ipsius & inferiorū gubernationē, prout serpens promisit. [Nūc ergo] aliqui aūt textus habent, videte, q̄d tñ non est in Hebræo. Si aūt nō habeatur in textu, subintelligendū est. Itaq; dns ait ad angelos, qbus paradisi custodiā, & primoꝝ parentū inde expulsionē, cōmiserat: Nūc ergo videte. i. ꝓcauete [ne fortę mittat manū suā] hoc est, ne extēdat, [& sumat de ligno vitæ,

Actor. 1. Luc. 10.

Heua q̄re sic dicta.

Gene. 1.

Gene. 2.

vitæ, & comedat, & viuat in ęternū.] Totū hoc dupliciter accipi potest. Primo, quasi ironice dictū, quēadmodū præcedētia verba, quasi dns dicat: Ex quo Adā ita deiectus est, & tot miseriis necessitatiq̄ mortis & redactioni in puluerē, adiudicatus à me, nō est periculum neq; possibile, q̄ de cætero comesturus sit de ligno vitæ ad viuendū in sempiternū, ideo nō oportet hoc ꝓcauere. Secūdo intelligi potest, quasi seriose & præceptiue prolatū, quasi dns dicat: Ex q̄ Adā ita peccauit & lapsus est, ꝓhibete ne præsumat manū extēdere ad sumendū de fructu arboris vitæ, quo se fecit indignū. Sed huic expositiōi videt obstare, q̄ q̄uis post peccatū fuisset permissus edere de ligno vitæ, nō tñ ex hoc fuisset immortalitatē seu vitā æternam sortitus. Respondet q̄ nihilo minus vita sua potuisset multū ꝓlongari ex esu huiusmodi, & talis diuturnitas designat per verbū hoc, in æternū. Sic nāq̄, in æternū, in scripturis frequenter accipit, sicut & Achis 1. libro Regū dixit ad Dauid: Erit mihi seruus in sempiternū. Hinc in Scholastica historia cōtinetur: Nō est mirū si etiā post peccatū, per esum ligni illius vixissent diutius, cū adhuc sint quædā viuentiū insulæ, in quibus nemo moritur. i. vix aliquis, vtpote quia diu valde viuunt ibidem. Sicut sit etiā lanugo in foliis arboꝝ apud Seres, cuius vsu protelat vita. Alexāder quoq; Aristoteli scripsit de sacerdotibus Solis & lunę, q̄ ex esu quorundā pomoꝝ longissimā vitā ducāt, vtpote quadringētis annis viuendo, vt legit. Et [Emisit eum dns Deus] .i. exire præcepit ipsum [de paradiso voluptatis, vt operaretur] .i. coleret, fœcūdaret, exerceret q̄ [terrā de qua sumptus est] .i. formatus secundū corpus, iuxta expositionē præhabitā. ¶ Porro ex hoc verbo accipiūt multi, q̄ Adam in illū locū reductus est, in quo fuit formatus: qui vbi fuerit, superius dictū est, quātum poterat dici. [Eiecit q̄ Adā] ministerio angeloꝝ, qui eiectus, cœpit cū muliere paulatim ꝓgredi cum mœrore. Nec fit hic mētio de Eua, sed tantū de Adā, tanq̄ de principali. Sed quare Deus nō dixit de vtriq;? Ecce Adā & Eua quasi duo ex nobis facti sunt, sciētes bonū & malum, &c? Respōderi potest, q̄ Deus cōdoluit & pepercit in hoc mulieri, quæ adhuc virgo fuit, propter teneritudinem verecundiæ suæ & fragilē sexum, ne abūdantiori absorberet tristitia. Verūtamē ambos simul eiecit, nec priuauit eos in toto mutuę societatis solatio, neq; custodia angeloꝝ, à quib⁹ prius dirigebant, deinceps grauiter ac intime pœnitētes. [Et collocauit ante paradisum voluptatis Cherubin, & flāmeum gladiū atq; versatilē, ad custodiendā viā ligni vitæ.] Per Cherubin intelligitur angelicus spiritus seu angelus sanctus: per flāmeum atq; versatilē gladiū, efficacissima ac pauēda potestas ipsius, quæ instar ignis gladiiq; ancipitis est actiua ac superatiua vniuersæ contrariæ potestatisq̄ angelū, talem gladium semper in prōptu habentem, posuit Deus ante fores paradisi, ad custodiendā viā ligni vitæ. i. ad hoc, vt iter ad paradisum faceret omni homini inaccessibile. ¶ Porro in Scholastica historia dicit: Ministerio angelorū posuit ignē, qui intercluderet paradisi ingressum. Qui ignis dicitur gladius, nō qualiscūq;, sed versatilis, vtpote vtrobiq; secans & puniens, quia per eū punitus est homo in corpore & anima, per hoc q̄ irreuertibiliter de paradiso est expulsus. Vel dictus est versatilis .i. aptus est versari ac tolli cum Deo placeret, sicut ablatus est, dū primo Enoch, deinde Helias, illuc translati sunt. ¶ Præterea quidā dicētes paradisum situ sub circulo æquinoctiali, p flāmeū gladiū intelligūt torridā zonā, q̄ est inter paradisum & habitabilē terrā, q̄ zona vocat versatilis gladius, qm̄ sol causans imperterrāsibilē illū calorē, accedit ad nos in æstate, & elōgatur in hyeme. Alij opinātes paradisum esse circa tropicū cācri, per gladiū istū intelligūt ignē aliquē materialē, diuina virtute ibi factū & cōstitutū, ac exurgētē de terra, quēadmodū de quibusdā mōtibus ignis erūpere legit, ꝓsertim de mōte Aetnę, qui iugiter ardet, q̄ ignis dicitur gladius, qm̄ assendēdo instar gladij, paulatim in superiori sui parte acuitur. Per Cherubim autē angelica designatur custodia, quia secundum Augustinū, tota corporalis creatura p sanctos administratur ac regitur: quod factum est, ad custodiendā viam ligni vitæ. i. totius paradisi, à parte totum intelligendo, ꝓsertim à parte tam principali, vt fuit hoc lignum: ad custodiendū, inquam, ne primi parentes, nec alij, possent naturali virtute illuc reuerti aut aggredi, ita q̄ ignis ille est ante paradisi introitum, impediens accessum ad ipsum.

1. Re. 27. Euseb⁹.

Eiicitur Adā de paradiso.

Auguſt.

¶ Explanatio spiritualis eiusdem capituli tertij. Artic. XXVI.

Roma. 5.

ADam, vt ait Apostolus, erat forma futuri. i. figura Christi, nec solū Christi, sed & cuiuslibet Christiani. Quēadmodum ergo diabolus inuidit primis parentibus in paradiso cōstitutis, atq; ex inuidia eos tentauit, ita inuidet vniuersis fidelibus, qui in spirituali paradiso, videlicet in ecclesia militāte, sunt positi: vel in spirituali paradiso, hoc est, in affluētia spiritualiū cōsolationū ac diuinoꝝ charismatū. Itaq; ait scriptura: [Sed & serpens erat callidior cūctis animātibus terræ.] Per serpentē designat diabol⁹, veneno nequitię atq; malitiæ plenus, q̄ callidior est cunctis animātibus terrę. i. hominibus, quos naturali acumine, experiētia ac scientia, & ꝓsertim in omni versutia ac fraudulētia antecedit. [qui dixit ad mulierē.] Per mulierem, vt habitū est, intelligitur ratio inferior seu sensitiua pars animæ, q̄ instar fœminarū, mollis, fragilis atq; incōstans est. [Cur præcepit vobis Deus, vt nō comede-

Universidad de Deusto
Biblioteca

retis ex oñi ligno paradisi?]Per ligna paradisi, possunt intelligi ecclesiastici viri, virtutibus
Colo. 2. ac sapiẽtia decorati. Porro p lignũ sciẽtiæ boni & mali, Chrs, in quo sunt oẽs thesauri sapientię & scientiæ absconditi, q̃ inter bonũ & malũ pfectissime discreuit, & discernere docuit ac præcepit. Præcipit igit nobis Deus comedere ex oñi ligno paradisi, vno, vtpote Christo, dẽpto, hoc est, oim reliquoꝝ sanctoꝝ ac deuotoꝝ, q̃ sunt in ecclia militante, verbis & actibus refici, ędificari & informari, ita vt pfectionẽ eoꝝ attingere studeamus. Nec desperemus nos posse eis parificari in pfectione gratię ac virtutũ, immo vnusquisq; conari debet, vt aliũ
Hebr. 10 præueniat ac vincat in omni humilitate, patiẽtia, mãsuetudine, custodia, diligẽtia, puritate ac charitate. Vnde hortatur Apostolus: Cõsideremus inuicẽ in prouocatione charitatis & bonoꝝ operꝝ. Sic aũt nõ licet nobis refici verbis & actibus Christi, vt s. arbitremur nos posse ei coæquari in sapiẽtia & virtute. Nec debemus p̃sumere, posse nos eius perfectionẽ attin-
Ioan. 12. gere, sed imitari pro viribus, quẽadmodũ dixit: Qui mihi ministrat, me sequat. Itaq; diabolus tẽtat nos dicens, cur Deus istud præceperit nobis. Conatur em̃ ad hoc, vt trãsgrediamur terminos nobis præfixos, & plus sentiamus de nobis ipsis q̃ veritas habet, aut propriis viribus innitamur, & cõfidamus nos ex nobis ipsis posse ꝓficere ac saluari, sicq; parificemus nos quodãmodo Christo: quod faciendo, comedimus de fructu sciẽtiæ boni & mali: atq; perimus, dũ vir. i. ratio superior cõsentit huiusmodi suggestioni serpẽtis antiqui, quæ suggestio venit ad rationẽ superiorẽ per inferiorẽ. Deniq; dũ ratio inferior recolit sibi à Deo esse prohibitũ tale, immo & oñe peccatũ, ne moriat nũc morte culpæ, deinde morte æternæ miseriæ, diabolus intus respõdet: ¶Nequaq̃ morte moriemini]qm̃ persuadet licitũ esse, q̃d exrat illicitũ, & sub specie boni mala ꝓponit; q̃ si psuadere nequiuerit, tale quid licitũ esse, suggerit Deũ esse benignũ, & hoiem postea pœnitentiã esse actuꝝ, vel saltem in fine vitæ sola contritione faciliter posse veniã impetrare. ¶ Insup̃ sæpe suadet quibusdã plus sapere q̃ oportet, & maiestatẽ scrutari, atq; incõprehensibilia fidei velle nimiũ ꝓfundare, discutere, ac rimari: qua suggestione decepit hæresiarchas, & per illos innumerabiles alios simplices & carnales, quibus occulte promisit interioꝝ oculoꝝ apertionẽ seu illustrationem, ita q̃ essent quasi dñ inter cæteros futuri, præfulgẽdo in sapiẽtia, vita & famatisq; recesserũt ab ecclesiastica vnitate, opinãtes se nõ indigere doctrina ecclesiæ, eo q̃ ipsimet sufficiẽter cognoscerẽt bonũ & malũ. ¶ Deniq; generalius loquẽdo, quãdocũq; sensualitas aut ratio inferior ex diabolica suggestione afficit cũ delectatiõe alicui rei sensibili seu carnali, eo q̃ habeat aliquid dulcedinis aut decoris seu appetibilitatis vel vtilitatis, tũc impletur q̃d dicitur: ¶Vidit mulier q̃ bonũ esset lignũ]. i. terrenũ obiectũ instar ligni terræ infixũ, bonum inquã[ad vescendum,] hoc est, ad oblectandũ se in eo, ¶aspectuq; delectabile, & tulit de fructu eius, & comedit, deditq; viro suo qui comedit:]hoc est, superiorẽ rationẽ ad consensum ꝓtraxit. ¶Et aperti sunt oculi amboꝝ.]Multi dũ ex vehemẽtia passionum inclinãtur ad mala agẽda, ita ꝓpriis passionibus obfuscãtur, q̃ nõ aduertũt suũ errorẽ & magnitudinẽ sui periculi. Cũ aũt satisfecerũt motibus passionũ suaꝝ, motibus ipsis sedatis, aperiũtur oculi cordis eoꝝ, & vidẽt q̃ turpiter sint deiecti ac victi. ¶Cumq; cognouissent se esse nudos, cõsuerũt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata.] Sic multi quotidie, dum se peccasse cognoscunt, & gratia Dei nudatos, ac
Eccl. 3. erubescibiliter supplantatos, faciunt perizomata sibi, excusando seipsos, & velando turpitudines passionum & præuaricationum suarum. In quibus impletur quod scriptũ est: Peccator adiiciet ad peccandũ. ¶Et cum audissent vocẽ dñi Dei deambulantis in paradiso ad au-
Prou. 8. rã post meridiẽ, abscõdit se Adã & vxor eius à facie dñi.] Ambulat dñs incessanter in para-
Ephes. 3. diso. i. in militãte ecclesia, spatiãdo in cordibus electoꝝ ac deuotoꝝ suorum, cum quib⁹ esse sunt suæ deliciæ, quia p fidẽ & charitatẽ eos inhabitat: & ipsi portãt eũ in cordibus suis, q̃d modo fit post meridiẽ. i. post ardentissimũ illũ spiritus sancti feruorẽ, qui fuit in primitiua ecclesia, & postea diu ac sæpius interim: q̃d dum fit, quidã imitãtes trãsgressionẽ primorum parentũ, abscondunt se, quantũ in ipsis est, à facie dñi, à quo impie se auertũt, & fugiunt lu-
Ioann. 3. cem, sicut ait saluator: Oñis qui male agit, odit lucem: & nõ venit ad lucem, vt nõ arguãtur opera eius. ¶ Deniq; qui retrahunt se à superioꝝ suoꝝ prẽsentia, nec volũt verba correptionis ac salutis audire, ne increpent, & iuste cõfundantur, abscõdunt se à facie dñi, quales sunt qui in prauitatibus suis latere nituntur. Abscõdunt se quoq; in medio ligni paradisi, q̃ authoritatibus & allegationibus scripturaꝝ se excusare ac iustificare conãtur. Nã & ipsa scriptu-
Damas. ra per paradisum significatur, secundũ Damascenum. ¶Vocauitq; dñs Deus Adam, & dixit ei: Vbi es?]Sic benignissim⁹ Deus quotidie vocat auersos à se, vt attendãt in quãtis miseriis, periculis, vitiisq; ꝓfitrati sint: vocat, inquã, per inspirationẽ internã, per angelicã custodiã, p ꝓphetas & ꝓdicatores ecclesię, p proximoꝝ exhortatiões, p correptiões, p miracula, p beneficia, p aduersa. ¶Qui ait: Vocẽ tuã *dñe audiui in paradiso, & timui.]Sic quidã in suis iniquitatibus deprehensi, q̃si se videt nõ posse latere, neq; euadere, se peccasse fatentur, ac metuunt saltem seruili timore. ¶Cui dixit dñs Deus: Quis enim indicauit tibi, q̃ nudus esses, nisi q̃ ex ligno,

ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, comedisti?]Quasi dñs dicat vnicuiq; peccatori huiusmodi: Vnde iã p experientiã scis te esse nudatum donis ac gratijs spiritus sancti, nisi quia conscius tibi es, te egisse cõtra meũ ꝓceptũ, & præsumpsisti de viribus propriis ac extuliisti inaniter temetipsum? ¶Dixitq; Adã: Mulier quã dedisti mihi socią, dedit mihi de ligno, & comedi.]Sic multi q̃tidie seipsos excusant p alios, à quibus se ad mala attractos causantur, quasi nõ sponte peccassent, & q̃si nõ magis debuissent Deũ, q̃ hoies attendisse, aut q̃si nil melius cognouissent. ¶Præterea q̃dã excusant se p mulierẽ. i. per ꝓpriã sensualitatẽ, seu carnis fragilitatẽ, quã suo spiritui sociatã cõmemorant, dicentes: Homo non est angelus, humanũ est peccare, quis ꝓfectus nisi Deus? & ita palpãt ac fallunt miseri semetipsos, immo peccata sua occulte atq; implicite retorquẽt in creatorẽ, qui tã fragilẽ eis cõtulit carnẽ, & sensualitatem ad mala tã pronã. Nec attendũt, q̃ multa & magna remedia & auxilia præstiterit eis Deus cõtra peccata ac hostes suæ salutis. ¶Et dixit dñs Deꝰ ad mulierẽ: Quare hoc fecisti? Quæ respõdit: Serpens decepit me.]Sic & ratio inferior, seu homo ex parte suę sensualitatis solet se excusare, eo q̃ diabolica fraude, aut tentatiõis feruore deceptus sit. Hæc est culpa grauissima & insipientia miserãda, excusare seipsum, & aliũ potius accusare. Propter q̃d orauit Psalmista: Ne declines cor meũ in verba malitię, ad excusandas excusatiões in peccatis. Vnde & Salomon loqtur: Qui abscondit scelera sua, nõ dirigetur: qui aũt confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiã consequet. ¶Et ait dñs ad serpentẽ: Quia hoc fecisti, maledictus es.]Diabolus em̃ homines decipiendo, meretur suæ maledictionis augmentũ, præsertim quantũ ad accidentalis sui supplicij cumulum, sicut & angeloꝝ sanctoꝝ accidentale præmiũ augmentatur ex eoꝝ, quos custodiunt, saluatione. Quæ aũt sequuntur, videlicet, ¶Super pectus tuum gradieris] vsq; ad illud, Mulieri quoq; dixit Deus, in ꝓcedẽti articulo satis spiritualiter sunt tractata. ¶Mulieri q̃q; dixit Deus: Multiplicabo ærumnas tuas & cõceptus tuos.] Hoc spirituaIiter factũ est, q̃m homo male agẽdo, incurrit calamitatẽ multiplicẽ, & sensitiua pars rationi; inferior difficultatẽ incurrit ad bene agendũ, ad resistendũ peccato, ad fructificandum iustitię, & in dolore parit opera bona. ¶Et sub viri potestate eris, & ipse dominabit tui.] hoc est, ꝓpter peccata tua subiacebis actibus tuis, atq; laboribus pœnitẽtiæ ac flagellis, iuxta superioris ratiõis imperiũ, quæ si non peccasses, siue huiusmodi castigatione posses rationi superiori parere. ¶Adæ vero dixit: Quia audisti vocẽ vxoris tuæ, maledicta terra in ope tuo:] id est, vnicuiq; peccatori loqtur Deus in scripturis: Quoniam sensitiuæ parti, & inferiori rationi impie consensisti, caro tua multis subiacebit miseriis, & motus rebelles tanquã spinas ac tribulos pariet tibi, multisq; modis impediet te à bonis, & terrenis reficieris operib⁹. Nec sine gemitu & sudore exercebis assidue opa bona. Istud est graue iugum sup oẽs posteros Adæ inductũ, de q̃ in Ecclesiastico legit: Occupatio magna creata est oĩbus hoĩbus, & iugum graue sup oẽs filios Adã, à die exitus de ventre matris eoꝝ, vsq; in diẽ sepulturæ in matrem oĩm, cogitatiões eoꝝ & timores cordis &c. In Zacharia q̃q; habet: Homo agricola ego sũ, & Adã exemplũ meũ ab adolescẽtia mea. ¶Et vocauit Adã nomẽ vxoris suæ, Eua, eo q̃ mater esset oĩm viuentiũ.]Sic peccator postq̃ vere cõuersus est, carnẽ suam nominat Euã. i. vitam, q̃a p eam efficit de cætero opa bona, quæ sunt spiritualiter viua ac meritoria. ¶Fecit q̃q; Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos.] Per tunicas pelliceas designantur pœnalitates & defectuositates vitæ mortalis, quibus hoĩes peccatores in seculo isto implent, & operiũtur ita, vt iuste ac pie derideantur à Deo de suis præsumptionibus, elatiõibus, vanitatib⁹q; diuersis. ¶Nũc ergo ne forte mittat manũ suã, & sumat de ligno vitę &c.]Sic Deꝰ p angelos sanctos reprimit, & misericorditer impedit hoĩes à multis ꝓsumptiõibus & peccatis. ¶Et emisit eũ dñs Deꝰ de paradiso voluptatis, vt operaret terrã.]Quam diu homo manet in charitate & gratia ac gaudio spũali, manet in ecclesia, & itẽ in interiori suæ aiæ paradiso. Cũ aũt mortaliter peccat, vtroq; hoc paradiso priuat, & de mystico corpore Chri ejicit, atq; diabolo incorporat. Veruntn̄ fit hoc vt se emẽdet, & terrã, vtpote ꝓpriã carnẽ, p opa pœnitentiæ exercere & castigare festiner. ¶& collocauit]Deꝰ ¶añ paradisum Cherubim & flãmeũ gladiũ] .i. ecclesiã suã muniuit angeloꝝ custodia, ac plenitudine sapiẽtiæ salutaris, rigore q̃q; iustitiæ ¶ad custodiẽdã viã ligni vitæ]. i. ingressum & aditũ ad ecclesiasticã vnitatẽ & Christi cõmunionẽ, ad quas iniqui redire nõ valẽt, nisi p pœnitentiã verã. ¶Deniq; eiectio Adæ de paradiso, fuit q̃si excõmunicatio eius, quæ in solẽni pœnitẽtia specialiter designat. Fiat aũt pœnitẽtia solẽnis hoc modo: In capite ieiunij tales pœnitẽtes p̃sentant se cũ presbyteris suis episcopo ante fores ecclesiæ, sacco induti, nudis pedibus, vultibus inclinatis, & coma depositа. Cũ aũt in ecclesiã fuerint introducti, Episcopus cũ oĩ clero dicit septẽ psalmos pœnitentiales, deinde manũ eis imponit, aquã benedictã adspergit, cinerẽq; imponit eoꝝ capitib⁹, cilicio q̃q; operit colla eoꝝ, & lachrymabiliter eis denunciat, q̃ sicut Adã electus est de paradiso, sic ipsi de ecclesia ejiciũtur, & iubet ministris, vt eos ab ecclesia pellãt, clero eos persequente cũ responsorio isto: In sudore vultus tui. In cœna autẽ domini quolibet anno à suis pre-

Ecclesiastico 40.

Zach. 13.

Pœnitẽtia solennis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sbyteris in ecclesiam reducũtur, & erunt in ea vsq; ad octauas paschæ, ita tñ q; nõ cõmunicabunt nec pacem accipiẽt. Sicq; fiet omni anno quãdiu aditus ecclesiæ ipsis est interdictus, quoꝫ vltima reconciliatio seruatur episcopo, ad quẽ solũ spectat impositio pœnitentiæ huius solennis. Quæ etiã potest imponi viris ac mulieribus, sed nõ clericis, ꝓpter scãdalum euitandum, & ne ordo veniat in cõtemptum. Nec debet imponi pœnitentia talis, nisi ꝓpter peccato ꝺ̃d totã cõmouerit vrbem. Hæc Thomas super quartum decimaquarta distinctione. ¶ Porro in Scholastica historia dicitur: Eiectionẽ primoꝫ parẽtum repræsentat ecclesia in capite ieiunij, cum ejcit extra pœnitẽtes, quibus cilicium dat insignum tunicaꝫ pelliceaꝫ, cinerem q̃q; sub his verbis: Cinis es, & in cinerẽ reuerteris. In memoriam maledictiõis, ejecti candelas ferũt ardẽtes: quia pro ope, quo porrexerunt manus ad pomũ vetitum, apposita est ignea romphæa paradiso. Transeunt item ad aliã ecclesiã, cuius fores coram eis clauduntur, in signũ aditus paradisi quondã occlusi, nõ ad mẽsam, sed sup terrã comedũt, quasi dicat eis: Maledicta terra in opere tuo. Nemo dicit eis, Aue, qa nondũ mutatũ erat nomẽ Euę. Prẽterea in modo tentatiõis primoꝫ parentũ, ꝑfiguratus est ordo tentationum nostrarũ quotidianaꝫ. quẽadmodum eñ serpens tẽtauit primo mulierẽ, & p eã viꝫ, sic dæmon p sensitiuam partẽ & inferiorẽ rationẽ, tẽtat in nobis rationẽ superiorẽ. ¶ De hac materia ait Magister Sententiaꝫ libro secundo: Duæ sunt species tentatiõis, interior atq; exterior. Exterior tentatio est, qñ nobis extrinsecus visibiliter suggerit verbo aut signo, vt ad peccati consensum trahamur, & talis tentatio nõ fit nisi ab aduersario, scilicet diabolo, vel ab hoie malo. Interior vero tentatio est, qñ inuisibiliter suggeritur nobis malũ intrinsecus, quæ tentatio aliquando fit ab hoste, quãdoq; à carne. Nã & diabolus inuisibiliter suggerit mala, & ex carnis corruptiõe suboritur motus illicitus & titillatio prauaridcirco tentatio quæ fit ex carne, nõ est sine peccato: quæ aũt ab hoste fit, nisi ei cõsentiatur, non habet peccatũ, sed est materia exercendę virtutis. ¶ Circa hęc verba Magistri scribit Thomas sup secundũ distinctione vicesimaprima: Peccatum vnius nõ consistit in actu alterius, sed in ꝓprio actu. In tentatiõe aũt carnis, ipse appetitus illicitus secundũ quem aliqs tentari dicit, est actus eius qui tentatur. Non eñ sola caro concupiscit, sed totus homo: ideo talis tẽtatio est peccatũ in eo qui tentatur. Tentatio aũt quæ est à mũdo, vel ab hoste, est à principio extrinseco: vnde actus nõ pertinet ad tentatum, sed passio tantũ: & ꝓpter hoc non est peccatũ in tali tentatione, nisi p delectationem & consensum tentati, qñ tunc tentatus incipit cooperari tentanti. Porro motus cõcupiscibilis dupliciter potest consurgere. Primo ex qualitate organi, sicut corpore exlefacto, insurgit motus libidinis sine oĩ imaginatiõe, & iste motus est pure naturalis, nec habet rationẽ peccati: ad hũc ꝺ̃q; motũ excitãdũ in nobis potest virtus dæmonis ex potestate suæ naturę, qua potest corpora trãsmutare, nisi cohibeatur virtute diuina. Alius motus concupiscibilis est, qui insurgit ex apprehæsione rei delectabilis. Et ex hac parte appetitus concupiscibilis aliquã habet libertatẽ in hoie, secundũ ꝺ̃d potest obedire imperio rationis, sed hunc motũ diabolus extorquere non valet. Hęc Thomas. ¶ At vero Bonauentura in scripto secundi circa hæc scribit: Tentare multa significat, sed ꝓprie idẽ est ꝺ̃d probare, idcirco tentatio dici potest qdã tactus, quo probatur res illa quæ tangitur, quẽadmodum dicit cæcus tẽtare, qñ tactu suo certitudinẽ aliquã vult habere de eo ꝺ̃d tãgit. Iuxta hũc modũ in spũalibus tentatio dicit qdam tactus ad probandũ ordinatus, ꝺ̃d q̃dmodo fieri potest: Aut eñ ille q̃ pulsat seu tentat, intẽdit ꝓbare & approbare, seu probatũ ostẽdere: & hoc modo tentare cõuenit Deo, secundũ ꝺ̃d dicitur à Sapiente: Deus tentauit illos, & inuenit eos dignos se. Aut qa ille qui pulsat, intendit ꝓbare & reprobare seu reprobũ facere, sicq; tentat diabolus, secundũ ꝺ̃d scribitur in Actis: Cur tentauit satanas cor tuũ? Aut intẽdit solũ probare, & experimentũ sumere de eo quod est in hoie: & ita tentare dicitur homo cautus. Aut qa & si pulsans nihil intẽdit, ad eius tñ pulsationem seqtur approbatio aut reprobatio hominis: sicq; tentare dicit caro & concupiscentia eius, vt Iacobus ait: Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua &c. A carne eñ seu carnis cõcupiscẽtia homo pulsatur, & quasi tãgitur: cui pulsationi si consenserit, probatur & reprobatur: si dissenserit, probatur & approbatur.

Tentare — Sapi. 3. — Acto. 5. — Iacob. 1.

¶ Introductio & solutio q̃stionum cõcernentiũ ꝑsens tertiũ capitulũ. Art. XXVII.

MVlta occurrũt q̃renda circa capitulũ istud: Primũ est, Cur Deus pmisit primos parentes tentari, q̃s pręsciuit mox esse vincendos? Et an decuit Deũ hoc ipsum permittere, ꝑsertim cum viderit tot mala ex originali illo peccato esse ꝓtinus secutura. Quanuis aũt Magister sententiaꝫ libro secũdo hanc moueat quæstionem & soluat, similiter doctores ibidẽ, videt tñ hæc quæstio posse reprimi per multas quæstiones consimiles. Nam simili modo quæri posset, Cur Deus creauit Lucifeꝛ, quẽ vidit cõfestim casuꝛ? Et cur pmisit eũ peccare, ex cuius casu nouerat secutura statim tot mala? immo cur cõdidit eũ, per quem nouerat tot millia angeloꝫ esse cõfestim casura? Itemꝫ q̃ri posset: Cur Deus promouit Hieroboã filiũ Nadab in regẽ decẽ tribuũ Israel, quẽ nouerat statim tot horribilia mala actuꝫ, & auersurum

3. Reg. 12

auersuꝫ subditos suos à cultu Dei, latq; ad idololatriam inductuꝫ? Item, cur creauit sceleratissimũ Machometum, p quem nouerat pene tertiam aut quartã mũdi partem esse decipiẽdam? Cur itẽ nequissimos hæresiarchas, Manichæum, Arrium, Nestoriũ, &c. à quibus sciuit tot millia hoĩm esse fallenda? In his atq; similibus debemus incompręhensibilia Dei iudicia potius formidare ac venerari, q̃ discutere ac scrutari. Nihilomin9 rationabiles causæ horũ assignant. Deus eñ cuncta ꝓpter bonũ finẽ creauit, nec debuit omittere ꝺ̃d est suũ, propter abusiones reꝝ factaꝫ quas tñ non permisisset, nisi sciuisset, potuisset, ac voluisset multa bona ex malis alioꝫ elicere. Porro solutio quæstiõis de parentibus primis ꝓpositæ, patet ex solutione quæstionis superius motæ, videlicet cur Deus cõdidit hoiem, quem nouerat mox casuꝝ. ¶ Secundo q̃ritur, An primi parẽtes fuerint creati in gratia gratum faciente, & virtutibus ei annexis. Et respondendũ est, q̃ circa hoc est triplex opinio: Prima dicentiũ, q̃ nõ fuerũt creati in gratia tali, nec eã ꝓmeruerunt post creationẽ & ante lapsum, sic q̃ nunquã habuerũt grãm gratum facientem in paradiso. Hanc aũt opinionem reprobat Magister libro secundo p multas authoritates sanctoꝫ, quæ infrà tangent. Secũda ergo est opinio ipsius Magistri, qui libro secũdo dicit primũ hoiem nõ fuisse creatum in gratia gratificante, sed meruisse eandem ante suã ruinam: ad ꝺ̃d adducit quasdam authoritates, ꝑcipue Augustini. Hanc opinionẽ sequunt Bonauẽtura & alij multi. Tertia opinio tenet, q̃ primus homo fuit in gratia gratũ faciente creatus, sicut & angeli, quã opinionẽ sequunt Albertus & Thomas, multiq; alij. ¶ Et sanctus Thomas in prima parte, quæstione 95. probat hoc sic: Deus creauit primos parentes in originali iustitia, quẽadmodũ ait scriptura: Deus fecit hoiem ab initio rectũ. Hæc autẽ iustitia seu rectitudo consistit in subiectione rationis ac volũtatis sub Deo, inferioꝫq; virium sub ratiõe, corporis q̃q; sub aĩa. Porro subiectio inferioꝫ virium sub ratione, dependebat ex subiectione ratiõis & voluntatis sub Deo: subiectio aũt carnis sub aĩa, ex vtraq; pendebat, sed talis rectitudo sine gratificante gratia esse nõ potuit, alioquin mansisset in illis post culpam. Hinc insuper scribit Thomas, q̃ primus homo habuit ante suum lapsum quodãmodo oẽs virtutes, quia præfata rectitudo hoc exigit. Sunt tñ quædam virtutes, quę in sua ratione nullam impfectionem includunt, sicut iustitia, charitas, prudentia: & hæ erant in eo secundũ actum & habitum. Aliæ aũt impfectionẽ includũt, vel ex parte actꝰ, aut ex parte obiecti: & istæ etiã in eo fuerũt actu & habitu, si impfectio illa impfectioni primi statꝰ, vtpote innocẽtiæ, nõ derogauit, vt fides & spes nõ aũt derogauit, erãt in ipso secũdũ habitum, nõ secundũ actum, vt pœnitẽtia q̃ est dolor de peccato, & misericordia quę est cõpassio miseriæ alienæ. Hæc aũt opinio verior rationabiliorq; videt. Primo, qm̃ ratio & volũtas nõ potuerũt Deo esse subiectæ sine fide & charitate. Inferiores ꝺ̃q; vires, sine virtutibus moralibus subiectæ nequeunt esse ratiõi & voluntati. Secundo, qm̃ Augustin9 in ꝺ̃dã loquit homilia: Adã pdita charitate, malus inuent9 est. Itẽq;, princeps vitioꝫ diabolus, dum vicit Adã, de limo terræ ad imaginẽ Dei factũ, pudicitia armatũ, tẽperantia cõpositum, charitate splẽdidũ, primos parẽtes illis bonis expoliauit, pariterq; peremit. Ambrosi9 q̃q; ad Sabinũ disseruit: Quãdo Adã solus fuit, ꝑfectus nõ est, qa mes eius Deo adhæsit. Et rursus Augustinus fatet, q̃ spũali mente ꝑditus fuit. Superius etiã dictũ est sup illud, Misit dñs sopore in Adam, q̃ tunc in altissimã cõtemplationẽ huic vitæ possibilẽ, est pductus. Itemꝫ S. Bernardus: Cum oĩm, inqt, hoĩm æmulus videret patrẽ nostrũ Adã charitate circundatum, & oĩ virtute vestitũ, inuidit ei. Insup Damascenus libro secundo fatet: Deꝰ fecit hoiem rectũ, innocentẽ, virtuosum, oĩ virtute decoratũ, oĩbus bonis comatum, velut quẽdã mundũ secundum. Postremo in Ecclesiastico legit: Deꝰ de terra creauit hoiem, & secundũ se vestiuit illum virtute. ¶ Tertio q̃rit, vtrum iustitia originalis fuit donũ gratiæ gratis datę, an potius gratiæ gratum faciẽtis. Et respõdẽdum, q̃ circa hoc est duplex opinio: Vna, q̃ fit donũ gratiæ gratificãtis: & hoc dici oportet secundũ ꝓtactã Thomæ opinionẽ, ita q̃ sine charitate haberi non possit. Sed cõtra hoc est duplex obiectio. Prima, qa Magister sententiaꝫ & alij multi, dicentes primum hominẽ esse creatum in originali iustitia, negãt eum esse creatum in gratia gratificante. Secundo, qñ si originalis iustitia ptinebat ad dona gratiæ gratificãtis, stare nõ potuit cum mortali. Ergo Eua cum cõsensisset comedere de fructu ꝓhibito, & ꝑsertim cũ inde mãducasset, mox fuisset priuata originali iustitia. Similiter Adã cum cõsensisset in illum esum, ꝺ̃d tñ factum nõ fuit. Alioquin erubuissent ꝓpriã nuditatẽ añ fructus pceptionẽ, vel saltẽ Eua post illius comestionẽ. Hinc alij dicunt, q̃ originalis iustitia fuit gratia gratis data, & stare potuit cum mortali culpa, ꝺ̃d etiã dicit Lyra in expositiõe tertij capituli Geneseos. Cõtra ꝺ̃d Rabbi Paulus sic arguit: In statu innocentiæ, in q̃ homo institutus fuit in originali iustitia, nulla erat rebellio carnis ad spũm, nec spiritus cõtra Deũ: ergo impossibile erat, stante illo statu, inesse peccatũ mortale, cũ mortale peccatũ (secundum Ambrosium) sit trãsgressio legis diuinę, & cælestiũ inobediẽtia mandatoꝫ. Et istud argumẽtum videt satis concludere. Nõ eñ simul stare potuit auersio mẽtis à Deo p mortale peccatum, & rectitudo prędicta ori-

Augustꝰ. Albertꝰ. Thom. Augustꝰ. Ambros. Bernar. Damasc. Eccl. 17. Augustꝰ. Rabbi Paulus Ambros.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta originalis iustitiæ, p quã mens erat Deo subiecta, & recte ac ordinate se habens. Sed iuxta hãc viã videtur difficile, q̃liter originalis iustitia mãsit in Eua post consensum & esum, atq; in Adã post consensum iniquũ vsq; ad manducationem prædictã. Ad hoc Rabbi Paulus respõdet, q̃ quanuis transgressio diuini præcepti fuisset incepta p manducationem mulieris, non tñ fuit consummata nisi per viri comestionẽ. Veruntamen istud nõ videt euadere vim argumenti, & Paulus iste ꝓprio argumento confodit se. Dicit nanq; q̃ in statu innocẽtiæ mortale peccatũ incurri non poterat, statu huiusmodi stante, ita q̃ simul esse non poterant originalis iustitia, mortalis q̃ culpa. Sed constat Adam & Euã peccasse mortaliter actu interiori ante realẽ fructus comestionem, ergo per actũ illũ interiorẽ amisissent originalẽ iustitiã. Rursus, q̃uis trãsgressio p̃cepti ambobus dati de nõ comedẽdo fructũ prohibitũ, non fuerit cõsummata, quantũ ad ambos ante Adæ comestionẽ tñ quantũ ad mulierẽ, extitit cõsummata ꝓtinus vt comedit. ¶ Insup Rabbi Paulus dicit: Sola comestio illa fuit prohibita Adæ, nõ aũt deliberatio seu cõsensus p̃cedẽs. Vnde sicut de quibusdã p̃ceptis veteris testamẽti à Doctoribus dicit, q̃ lex prohibuit manũ, nõ aĩm, sic in proposito dici posset. Istud non videtur posse saluari. Primo, qa si deliberatio & cõsensus illius vitiosæ comestionis nõ erãt à Deo p̃hibiti, ergo Adã & Eua non peccauerũt, saltẽ mortaliter, proponẽdo & cõsentiendo in opillud. Secũdo, q̃m consensus in rẽ illicitã extat illicitus. Tertio, qa volũtas deliberatiua reputãt à Deo pro ope. Quarto, q̃m actus exterior inordinationẽ & culpã suã ab interiori deordinatiõe sortit. Quinto, nã quãuis Doctores dicãt, q̃ lex veteris testamẽti ꝓhibuit manũ, nõ aĩm, non tñ intelligũt hoc sic, q̃ absolute loquẽdo, non prohibuit aĩm, sed q̃ non prohibuit aĩm ita explicite sicut manũ. Vel ideo, quia nõ infligebat pœnã temporalẽ in lege taxatam pro aĩo solo. Hinc opinor q̃ mox priuati fuerũt originali iustitia, quando interius mortaliter peccauerũt. Quod aũt de sua nuditate non erubuerũt ante comestionẽ ipsius Adæ, arbitror accidisse vel ex vehementi atq; intensa valde occupatiõe circa alia, vel ex dispensatiõe diuina. Poterat em̃ esse, q̃ mulier p̃cepti trãsgressa, fuit ita attonita & occupata q̃liter ad id ꝓduceret viæ, q̃ nuditatẽ suã non aduertit, nec carnaliter stimulata fuit ex nudi viri intuitu. Similiter Adã post elationẽ & assensum vsq; ad comestionem, satis erat occupatus circa factũ illud & op' mulieris cõmissum, & suã deliberationem seu alia considerãdo quę ptinebãt ad illud, q̃ ppriam nuditatem non aduertit, neq; erubuit, nec stimulũ sensitiũsed statim post comestionẽ, cessantibus occupationib' illis. Et si ita nõ contigit, dici potest q̃ dispensatione diuina, repressa & dilata fuit erubescẽtia Euæ, quatenus vir tentaret per fœminã: quæ si iam erubuisset suã nuditatẽ, nõ fuisset ausa viæ nuda accedere. Et si accessisset cũ tali rubore, vir vidẽs eã sic erubescentẽ, non cõsensisset eidem: sic q̃ potius ex cõsideratione pœnæ, q̃ amore virtutis, dissensisset. Deus aũt voluit viæ probari ac tentari, quanuis non vt vinceret & peccaret, sed vt vincẽs coronaret. Istud opinatiue sit dictũ. ¶ Quarto q̃ritur, qs graui' peccauit, Adã an Euaꝰ Et videt q̃ Adam, qa sapientior & virtuosior fuit q̃ Eua. Oppositũ vero apparet, q̃m Eua grauius est punita. Adam q̃q; secũdum Apostolũ non est seductus, sed Eua. Respondent Doctores concorditer, q̃ Eua magis peccauit. Primo, quia ex maiori elatiõe trãsgressa est Dei p̃ceptum, q̃ vir. Credidit em̃ absolute verum esse quod serpens dixit, atq; possibile esse quod promisit, & ita absolute appetijt inordinatam Dei assimilationem. Secundo, quia seducta est credendo serpenti, quam tamen seductionem elatio eius præcessit. Tertio, q̃m viæ ad transgressionem induxit. Adam aũt peccauit ex aliquali elatione & quadam benenolentia amicabili, quasi fœminæ morẽ gerens, vt dictũ est plenius. ¶ Quinto q̃ritur, q̃d fuit principale & primũ peccatũ amboꝝ. Respondet q̃ elatio, s. amor ppriæ excellẽtiæ, pur

1. Tim. 2.

Roma. 5.

suprà satis expositũ est. Nec obstat illud Apostoli, q̃ p inobediẽtiã vnius hoĩs mors introiuit in orbẽ terraꝝ. Ibi em̃ inobediẽtia sumit, prout est vitiũ gñale, secundũ q̃d oĩs transgressio p̃cepti, est inobediẽtia q̃dam, sic q̃ elatio inobediẽtia est. Veruntñ in peccato primoꝝ parentũ multæ deformitates fuerũt, sed elatio erat principalior atq; formalior: & cæteræ ordinabantur ad finẽ elatiõis, vtpote ad excellentiã ppriã. Hinc in fine libri secũdi asserit Damascenus:

Damas.

Inuidia diaboli victus est homo. Nõ em̃ ferebat inuidiosus diabolus per ppriã elationẽ deiectus, nos superius fortunari, vnde & deitatis specie mendax decepit miserum hoĩem, atq; ad propriã altitudinem per elationem illum reducens, ad simile intulit barathrũ casus. Augusti

August.

nus q̃q; libro de virginitate: Diabolus, inquit, in cælo voluit esse sicut Deus: cadens q̃q; persuasit hoĩ similitudinẽ suæ voluntatis: sic q̃q; diabolus in seipso expertus quantũ Deo displiceret superbia, maxime illa qua rationabilis creatura vult sibi p se sufficere, conatus est primos parẽtes sui imitatores efficere, & ꝓfuit in hoc ipso. ¶ Sexto quærif, an in statu innocẽtiæ fuisset gñatio, & q̃liter. Et an cõmixtio illa fuisset ita delectabilis, vt est modo. Et respõdendũ secundũ q̃d refert sanctus Doctor in Summa cõtra gẽtiles, atq; in prima partẽ Summę suę q̃stione nonagesimaoctaua: Quidã antiq Doctores attendẽtes cõcupiscẽtiq; fœditatẽ in coitu, posuerũt q̃ nõ fuisset multiplicatio hoĩm in statu innocentiæ p generatiõem & coitũ, sed p di-

uinam

uinam virtutem eo modo, quo multiplicati sunt angeli. Et ista fuit opinio Gregorij Nysseni in libro suo de homine, quam Damascenus videtur secutus, qui ait: Poterat Deus genus humanum absq; generatione multiplicare, si homo mandatum suum seruasset vsq; in finem. Sed istud non est rationabiliter dictum, nec scripturæ consonum, cum ante præuaricationẽ Deus locutus sit: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Masculum quoq; & fœminã creauit eos, & muliere nõdum formata, dominus dixit: Faciamus ei adiutorium simile sibi. Originale item peccatum non abstulit naturæ humanæ naturalem propagationem, quæ est per sexuum cõmixtionem. Deniq; cõmixtio illa fuisset delectabilis, sicut & nunc: immo & plus, quanto natura tunc fuisset integrior, & sensus viuacior, & naturalis virtus perfectior. Delectatio enim coitus non est in se vitiosa, sed naturalis & instituta à Deo: nec impedisset in aliquo actum rationis & contemplatiõis in primo statu, q̃m sensitiua pars animæ fuit rationi perfecte subiecta: ideo in coitu illo non fuisset aliqua indecentia, turpitudo aut feruor libidinis, sed ratio delectationi dominans, retulisset eam in debitum. Hanc opinionem sequitur Thomas. Alia aũt est opinio dicentium, q̃ delectatio fuisset in coitu illo, sed nõ tanta vt modo: q̃m ratio ad libitum suũ temperasset eandẽ, ita q̃ sensitiua pars nõ tendisset toto impetu in suũ obiectum. Et istud approbat Bonauentura. Tertia q̃q; fuit opinio, q̃ in coitu illo nõ fuisset maior delectatio, q̃ in applicatiõe manꝰ ad barbã, aut manus ad manũ. Ad q̃d ap probandũ allegauerũt quędã verba Augustini. Vnde & Magister ait libro secundo: Si primi hoĩes nõ peccassent, sine oĩ peccato & macula in paradiso carnali copula cõuenissent. Et esset tũc torus immaculatus, & cõmixtio sine concupiscẽtia: atq; genitalibus membris, sicut cæteris, imperarẽt, vt ibi nullũ motũ sentirẽt illicitũ: sicut alia corporis mẽbra alijs admouemꝰ, vt manũ ori sine ardore libidinis, ita genitalibus mẽbris vterent sine oĩ pruritu carnis. Hæc opinionũ prima rationabilior esse videt, nec est contraria verbis Augustini & Magistri iam tactis. Delectatio q̃ppe oritur ex coniunctiõe cõuenientis cum conueniẽti, seu potentię cum congruenti obiecto & sensu, seu perceptiõe eiusdem: ideo dicunt naturales, delectationẽ esse in coitu ex trãsitu humoꝝ p locũ neruosum, in quo maxime viget sensus. ¶ Deniq; cõmuniter dicit, q̃ in statu illo oẽs genuissent, & ex quolibet coitu proles fuisset secuta. Viri quoq; & fœminæ æquali numero fuissent multiplicatæ. Veruntñ in paradiso nõ coierũt primi parentes, cuius rationẽ assignat Magister libro secũdo, dicẽs: Quia muliere formata, mox trãsgressio facta est, & eiecti sunt de paradiso: vel quia Deus nondũ p̃cepit hoc, quia præuidit casum eoꝝ. ¶ Septimo quæritur: Si primi parentes nõ peccassent, an pueri ex eis nati, mox habuissent pfectũ robur & vsum membroꝝ, ita q̃ protinus potuissent ambulare, operari & loqui, an p tempoꝝ interualla ꝓfecissent & pertigissent ad ista, vt modo? Ad istud respondet Magister libro secundo multum rationabiliter, q̃ de hoc certitudinem nõ habemus, quanuis certũ sit q̃ paruuli nascerent, ꝓpter materni vteri & membri genitalis, quo egrederẽtur, paruitatem. Augustinus quoq; circa hoc dicit: Quanuis exigua corporis pars sit costa, nõ tñ ꝓpter hoc Deus fecit viro paruulã coniugẽ. Vnde & oĩpotentia creatoris poterat paruulos natos mox facere grandes, & poterat eis præstare p gratiã, q̃d multis animalibus præstitit p naturã, quoꝝ pulli quanuis sint paruuli, tñ mox vt nascuntur, currunt, & matrẽ sequuntur. Porro Thomas dicit super secundũ: Probabilius tenetur, q̃d naturalis cursus habet, vbi scripturæ authoritas non repugnat: ideo Thomas potius tenet, q̃ pueri paulatim creuissent & confortati fuissent, ac loqui addiscerent. Idem dicit Bonauẽtura. Teneritudo em̃ cõplexionis puerοꝝ hoc magis exigeret. Veruntamẽ reor, q̃ citius & expeditius peruenissent ad pfectionem staturæ ac roboris & loquelæ, q̃ modo, quia & cibi eoꝝ fuissent vigoriores, vires vegetatiuæ ac sensitiuæ & rationales efficaciores, fuisset q̃ ibi conuenientior aer & locus. ¶ Octauo quæritur: An pueri nati, statim habuissent pfectũ vsum ratiõis. Respondetur proportionabiliter ad prædicta. Qui em̃ dicunt q̃ mox fuissent perfecti à Deo effecti, quantũ ad corporis robur, staturam, operationem & loquelam, etiam dicũt q̃ confestim fuissent perfecti in scientia & cognitione. Qui aũt alterius opinionis sunt, dicere habent, q̃ nõ habuissent mox vsum rationis ꝓpter cerebri humiditatem, & organoꝝ indispositionem ad hoc. Quidã etiã dicunt, q̃ scientiæ fuissent eis concreatæ quantũ ad habitũ. Alij dicũt, q̃ in scientia atq; notitia ꝓfecissent paulatim inueniẽdo ac addiscẽdo, quanuis multo citiꝰ facilius q̃q; q̃ modo. ¶ Nono q̃rif, an pueri fuissent nati in originali iustitia. Respõdet cõmuniter q̃ immo. Et qa iuxta p̃habita originalis iustitia nõ habet sine gratia gratũ faciẽte, cõsequẽter dicẽdũ, q̃ etiã cõcreata eis fuisset gratia illa, & charismata insparabiliter eis annexa in via, videlicet virtutes theologicę & infusę, ac dona spũsancti, sicut de pueris dicimꝰ baptizatis. Sed huic obuiare videt, q̃d ait Hugo de sancto Victore: Primꝰ homo ań peccatũ generaret filios absq; peccato, nõ tñ hæredes paternæ iustitiæ. Hoc tamẽ Thomas soluit, dicendo, intelligendum hoc esse q̃tũ ad actus exequtionẽ, nõ quantũ ad habitũ. Præterea dicit Thomas: Rationalis creatura nõ cõfirmat in bono, nisi per immediatã vnionẽ cũ Deo, quę vnio est beatitudo

Gregor. Nysse.

Gene. 1.
Gene. 2.
Gene. 1.

Augu.

August.

æterna.

Universidad de Deusto
Biblioteca

æterna. Ideo primus homo quàm diu generasset, nec Deũ per speciem conspexisset, potuisset peccare, nec confirmatus fuisset in bono. Vnde nec pueri tũc nati, fuissent confirmati in originali iustitia, sed tempore ꝓcedente potuissent peccare. Veruntamẽ huius contrarium

Anselmꝰ multi dicunt, præsertim cũ dicat Anselmus in libro, Cur Deus homo: Si primi parentes nõ

Luc. 1. fuissent victi in ipsa eoꝝ tentatione, ita confirmarent cũ omni sua propagine, ꝙ vltrà pec-

Actor. 2. care non possent. Denicꝫ beatissimus Iohannes Baptista in vtero, glorioſi q̃ꝫ apostoli in die pentecostes fuerunt confirmati in gratia, ita ꝙ vltrà peccare mortaliter nõ valebant. Sanctissima aũt virgo sic fuit confirmata in gratia etiam in vtero matris, ꝙ nunquam poterat venialem incurrere culpam. Multa præterea possent obiici & moueri circa opinionẽ illam

Remittit ad secundũ sentẽtiarum. Thomæ prætactam. Qui aũt de his & multis consimilibus quæstionibus cupit plenius informari, legat secundũ sententiaꝝ & scripta Doctoꝝ circa eundẽ. ¶ Decimo quæritur, an in statu innocentiæ hoies fuissent successiue translati ad paradisum cælestẽ, an potius pariter oẽs. Ad hoc videt Magister libro secundo sentire, ꝙ omnes pariter fuissent translati, dicens: De hoc statu transferendus erat homo cũ vniuersa sua posteritate, ad meliorẽ dignioremq̃ statum, vbi æterno & cælesti bono, sibi in cælis parato, perfrueret. Alij dicũt, ꝙ parentes ante filios fuissent paulatim translati, & glorificati in carne & aĩa absq̃ intermedia morte, quadispendium magnũ fuisset parentibus, retardari à gloria quousq̃ electoꝝ numerus impleretur, præsertim quoniam spes quæ differtur, affligit: nec videtur ꝙ oẽs potuissent cõtineri de

Pro. 13. center in paradiso. Denicꝫ Deus vnumquẽq̃ prædestinatum elegit ad certũ gradũ atq̃ mẽsuram felicitatis æternæ, quem cũ sufficienter meruerit, satis cito hinc tollitur: qui aũt in paradiso mansissent, fuissent viatores quàm diu mansissent in eo. Ideo non videt ꝙ mansissent ibi diutius, quàm quousq̃ meruissent gradum beatitudinis, ad quẽ prꝙordinati fuissent, nec fuisset ratio tantæ dilationis. Ideo ista opinio probabilior esse censetur. ¶ Vndecimo quæritur, an in statu innocentiæ fuisset dominiũ: Videtur ꝙ nõ, quia omnes fuissent æquales, seruitus

Grego. quoq̃ in pœnam peccati inflicta est, secundum Gregorium. Respondet Thomas in prima parte quæstione nonagesimasexta: Dominiũ accipitur vno modo, prout opponitur seu repugnat libertati eius, cui quis dominatur: sicꝫ dñs appellatur qui seruũ habet, seruus autẽ opponitur libero: libeꝝ quippe vocatur, quod est causa fuit seruile vero, q̃d ordinatur ad ali-

Dominꝰ tium, ud. Dominiũ ergo sic sumptum, est prout aliquis principatur subiectis, nõ ad illoꝝ vtilitatem, sed ad propriũ cõmodum, & tale dominium non est sine pœna inferioꝝ. quemadmodum em̃ vnicuiq̃ naturale est & iucundũ, ꝓprium perfectionẽ acquirere, ita pœnale est ei, vt bonum quod habet vel est, non sibi, sed alteri cedat in cõmodum: hinc tale dominium in statu innocentiæ non fuisset. Secundo, dominiũ nuncupatur quæcunq̃ prælatio, superioritas aut præsidentia: sicꝫ etiã is dominari asseritur, qui alios dirigit ad vtilitatem ipsorũ, vel ad bonum cõmune, & tale dominium in statu innocentiæ extitisset. Primo, q̃niam homo naturaliter est animal sociale, secundũ philosophum. Vitam ergo socialẽ hoies in statu innocentiæ habuissent: talis aũt vita cõuenienter duci non potest, nisi sit aliquis præsidens, qui ad oĩm cõmune bonum respiciat. Præterea in statu innocẽtiæ fuisset optima ordinatio, quꝫ sine prælatione & subiectione esse nõ valuisset. Iterum in statu innocentiæ vnus fuisset sapiẽtior, perfectior & sanctior alio. Quemadmodũ em̃ de singulis sanctoꝝ angeloꝝ ordinibus aliqui corruisse credunt, sic hoies singuli ad singulos angelicoꝝ spirituum choros assumendi fuissent. Sapientiores ergo & pfectiores sic dominati fuissent minus sapientibus & pfectis, viri vxoribus, parentesq̃ filꝫs. Vnde constat, ꝙ oẽs non fuissent æquales in accidentalibus arq̃ gratuitis. Primo nempe fuisset ibi disparitas sexuum & ætatũ, put generatio exigit corporalis. Fuisset q̃ꝫ disparitas circa animam in sciẽtia & virtute, q̃niam homo p liberum operabat arbitrium. Ideo vnus potuisset se intensius applicare ad appetẽdum & cognoscendũ, ad contẽplandum & operandum q̃ alter, sicꝫ vn⁹ plus ꝓfecisset, q̃ alter. Insuper ex parte corporis potuisset esse disparitas. Non em̃ exemptum erat corpus humanũ ab influentia corpoꝝ superioꝝ. Idcirco secundum diuersum respectũ stellaꝝ & dispositionẽ materiæ aut influentiã exterioꝝ causaꝝ, quidam fuissent alꝫs pulchriores, robustiores, ac melius complexionati. Hęc Thomas. ¶ Duodecimo quæritur: An irrationabilia animalia habitassent cum

Damaſ. hoibus in paradiso. Ad hoc Damascenus libro secundo respondet: Paradisus fuit diuina regio & digna habitatio eius, qui secundũ imaginem Dei erat creatus, in quo nullum irrationabilium habitabat, sed solus homo. Et istud Thomas allegat. Sed videtur cõtrariari, q̃d de-

Augu. cimoquarto de ciuitate Dei loquit Augustinus: Cum duobus illis hominibus masculo & fœmina, scilicet Adam & Eua, aĩalia etiam terrestria cætera, subdita & innoxia versabantur in

Damaſ. paradiso. Damascenus q̃ꝫ libro secũdo fatetur: Ante transgressionẽ oĩa homini erant subiecta, sed & serpens homini erat assuetus, magis alꝫs ei adhærens, & delectabilibus motibꝰ ei adiunctus. Vnde & ꝓ eũ pessimã suppositionẽ inseruit diabolus primis parẽtibus. Ad has authoritates arbitror posse respõderi, ꝙ intelligi possint ꝓ tẽpore illo q̃ aĩalia erãt corã Adã in para-

in paradiso adducta. ¶ Tertiodecimo quęrit, q̃ diu fuerat Adã extra paradisum ante trãslationẽ suã in paradisum. Et itẽ, q̃ diu ipse & Eua in paradiso fuerũt. Ad huius quæstionis primã partẽ cõmuniter respõdet, ꝙ Adã statim post suã ꝓductionẽ, in paradisum trãslatꝰ est, ꝑ modũ superius tactũ. Verũtñ Hẽricus de Hassia sup Genesim tangit, ꝙ aliq imaginantur Adã trãsisse pedestrẽ à loco suæ formatiõis vsq̃ in paradisum, vt reꝝ naturas & animalium ꝓprietates, dispositionẽq̃ terrę eũdo cõsideraret, secundũ quã imaginationem diu fuisset in via, ad q̃d posset quis retorquere verba Damasceni vltimo iã inductas: sed imaginatio ista apparentiã paruã habet, cũ & ꝑfectaꝝ reꝝ sciẽtia fuerit Adæ in pricipio cõcreata. Ad aliã quæstionis partẽ aliqui dicũt, ꝙ Adã fuit hora tertia factꝰ, & in paradisum ꝓductus, animalibus q̃q̃ impositis noĩ: hora aũt sexta dicũt Euã formatã, & statim ꝑuaricatã, horaq̃ nona dicũt ambos electos. Verũtñ in textu habet, ꝙ audierũt vocẽ dñi in paradiso post meridiẽ ambulãtis ad aurã, & post hoc leguñ electi. Cõmuniter q̃q̃ tenet, ꝙ eodẽ die Adã est factus & lapsus, & Christi cõceptio virgini nũciata, ipseq̃ Chr̃s cruci affixus. Verũ q̃ diu fuerint Adam & Eua in paradiso, nõ scitur ꝓcerto. ¶ Postremo q̃rit an vltra paradisum sit habitatio hominũ. Ad q̃d sancti & docti viri respõderũt, ꝙ nõ. Verũtñ qdã in itinerario suo dicit oppositũ, asserẽs illic, s. vltra paradisum, terrã inhabitari in maxima multitudine ciuitatũ ac regionũ, quaꝝ institores (vt dicit) Indiã visitãt ꝑ mare Oceanũ. Principes q̃q̃ & gentes ex vtraq̃ parte manẽtes, visi sunt inuicẽ nuncia destinare. Istud nec rationi nec fidei Christianæ consentaneũ esse cẽsetur. Oẽs nãq̃ historiographi & q vsq̃ fines terræ habitabilis deuenerũt, testati sunt vltra loca illa ad q̃ deuenerũt, aut de qbus scripserũt, nõ esse hoĩm mãsionẽ, ad q̃d multa possent adduci ex gestis Alexãdri & Herculis, diuersis q̃ chronicis: sed & in visionibus & reuelationibꝰ quarundã sanctaꝝ ꝑsonaꝝ fideliũ idẽ asserit. ¶ Denicꝫ secundũ fidẽ catholicã, sicut Chr̃s est totius gñis humani saluator, sic fides Christiana ꝑ totũ orbẽ est ꝑdicata, gñis aliq̃ paruæ ꝓuincię esse dicant, in qbus nõdũ ꝑdicatũ est euãgeliũ Chr̃i. Verũtñ nequaq̃ cõuenit veritati noui & veteris testameti, asserere, ꝙ sint multæ & maximæ regiones ac vrbes, in qbus ꝑdicata nõ est euãgelica lex. Nõ aũt legit vltra superiorẽ Indiã prædicata. Amplius aliq Indi interdũ venerũt & sæpe scripserũt ad loca ista, & tñ tale nil insinuauerũt. Credimus itẽ, ꝙ post Antichristi occisionẽ totus mũdus, paucissimis Antichristi indurãdis satellitibus dẽptis, cõuertet ad Christũ, & ipse Antichristus ꝑ totũ orbem suos mittet ministros: quæ stare nõ possent, si vltra paradisum esset huiuscemodi hoĩm multitudo. Verũtñ esse potest, ꝙ aliq ꝑ mare Oceanũ ad Indiã veniãt ex aliquibus terris, à paradisi latere sitis. ¶ Præterea cõmuniter dicit, ꝙ Hierusalẽ vel Iudæa aut Syria, saltẽ sit in medio terræ habitabilis: q̃d secũdũ illã assertionẽ stare nõ posset. Legimꝰ insup in ꝓphetis, quẽadmodũ Deꝰ quatuor principalibus regnis, ꝑsertim Romano imperio, cõtulit monarchiã: q̃d vez nõ esset, si tot regiões essent vltra paradisum. Amplius vir ille in itinerario suo ait, ꝙ ex q̃ de fonte paradisi exeũt quatuor flumina ab hac parte paradisi, merito videaꝝ credẽdũ, alia quatuor flumina ab eodẽ ꝓcedere fonte versus paradisi aliã partẽ directe oppositã. Istud cõsequẽtiã nullam, immo nec apparẽtiã, habere cẽset. Videmus em̃ in terra fontes multos & magnos, ex qbus diuersi fluuñ oriunt versus vnã terræ habitabilis partem, non tñ versus partem oppositam.

¶ Expositio IIII. capituli. Adã vero cognouit vxorem suam, &c. Art. XXVIII.

Descriptis primoꝝ parentũ ꝓductione, trãsgressione & eiectione à paradiso, consequẽter describitur generatio eorũdem, & multiplicatio generis humani. [Adã vero cognouit vxorem suã Euã, quę cõcepit & peperit Cain.] Ex hoc loco duplex ludęorum error reprobatur. Vnus est, quo dicũt Adam habuisse duas vxores: vnã & primã, de qua illud Genesis primo scriptũ, Masculũ & fœminã creauit eos, intelligunt. Aliam, quæ in paradiso legitur facta de costa Adæ. Aliã em̃ dicũt factã de limo terræ cum Adã. Vnde & Iosephus dicit mulierem extra paradisum formatã, simul cũ viro in paradisum trãslatã. In hũc, inquiẽs, hortum, vtpote paradisum, introduxit Deus Adã & Euã, præcipiens eis solicitudinẽ habere plãtationis. Atq̃ ex his duabus Adæ vxoribus, interminabiles cõfingunt genealogias, immo (vt fertur) dicũt simias ex vna illaꝝ vxoꝝ natas. Sed ex textu eoꝝ error ostenditur, quia in processu textus nõ fit mentio, nisi de vna Adæ vxore, & de hominũ generatione ex ea, solaq̃ vna vxor legitur à serpente tentata, victa, & cum Adam expulsa. Certumq̃ est & facilime potest probari, ꝙ simiæ ab hominibus distinguãtur specifice. Secũdus error est Iudæoꝝ, quo dicũt ꝙ Adã & Eua genuerũt Cain & Abel in paradiso. Ad quod probãdum allegãt, ꝙ Genesis primo legitur Deus dixisse, Crescite & multiplicamini. quod argumentũ nil valet, quia cũ hoc fuerit præceptũ affirmatiuũ, obligauit semp, sed nõ ad semper: idcirco executio illius præcepti fuit intelligenda pro tempore determinato, certo & apto. Vnde Augustinus testat, & præcedẽti articulo tactũ est, ꝙ nõ genuerũt in paradiso, quia expectabãt præceptũ Dei, quãtum ad tẽpus gignendi. Et item, ꝙ nondũ acceperũt generãdi prꝫceptũ, videlicet quo ad temporis determinationẽ aut operis executionem. Hi aũt errores tam

Gene. 1. Lucę 1. Ioan. 19.

Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stolidi sunt, textuiq; cõtrarij, vt cõtra eos arguere sit indignũ. Cognouit itaq; Adã vxorẽ suã Euã. Circa q̃d quidã scribit: Eiecti de delicijs paradisi, recurrerũt ad delicias carnis. Ex quo sequi videtur, q̃ desiderio voluptatis carnalis fuerint moti ad cõmixtionẽ carnalẽ, q̃d nõ apparet cõsonum veritati, qm̃ Adã & Eua post suã expulsionẽ, suã trãsgressionẽ non mediocriter deplãxerunt, atq; in cõpunctione & cõtritione diu mãserunt. Experti quoq; pœnam trãsgressionis diuini præcepti de nõ edẽdo ex pomo, studuerũt implere præceptũ Dei de generãdo ex zelo iustitiæ & prolis amore. Nec dubitandũ est, eos post expulsionẽ à paradiso, religiose vixisse. Peperit ergo Eua primogenitũ suũ Cain, [dicens: Possedi hoiem per Deũ,] i. naturali dono, virtute seu beneficio Dei, peperi & adeptus sum ex viro meo filiũ istum, vocauitq; eum Cain, qm̃ Cain (secundũ Hebraicã veritatẽ atq; Hieronymũ) interpretat acquisitio siue possessio. Cõsuetudo aũt fuit antiquis, imponere nomina pueris suis ex aliqua proprietate aut significatiõe. Dixit ergo, Possedi hoiem per Deũ, ac si gratulãs & seipsam cõsolans, dicat: Quãuis paradiso priuata sum, & in exilũ istud ꝓiecta, ac multis ærũnis addicta, attñ Deo largiente, ex copula viri adepta sum fructũ istum. [Rursumq; peperit fratrẽ eius Abel,] in cuius ortu nõ legitur aliq̃d ꝓtulisse, q̃is forsitan ꝓtulerit, licet scriptum non sit. Moses em̃ trãsilit multa, immo de multis scripsit perpauca. Porro Abel interpretat vno modo luctus. Hinc in Scholastica historia legitur: Abel sonat luctus vel vapor, quasi cito hinc transiturus, tanq̃ ipso noie fuerit ꝓphetatũ seu designatũ, q̃d de ipso erat futurũ. Abel th̃ secundũ Iosephũ, interpretatur, hoc nihil, qm̃ non reliquit semen super terrã. Hinc aliqui dicunt, q̃ vocatus sit Abel, i. luctus ab euentu, quia ob eius interfectionẽ, fuerunt parentes eius in grauissimo diuturnoq; luctu. Aliqui quoq; dicunt, q̃ vocatus sit Abel. i. vanitas, quia natura humana iã erat vanitati mortalitatis & instabilitatis subiecta. Abel quippe alio modo interpretatur vanitas, vt ait hic Lyra. Sed cõtra hoc scribit sic Rabbi Paulus: Abel, dum in Hebraico scribitur cũ prima litera a, significat proprie luctũ: sed dũ scribitur cũ litera h, vt dicatur Habel, nõ significat luctũ, sed vanitatẽ duntaxat, prout in principio Ecclesiast. quo legitur, Vanitas vanitatũ, habetur Habel, vt hic. Et ratio huius nominationis potest accipi ex hoc, q̃ Abel nõ remãsit posteritas, & ita quo ad mundũ sensibilẽ, videbat quasi in vanum productus, q̃uis quo ad Deũ, mansit in vita immortali. Sed ex his Rabbi Pauli verbis consequens videretur, q̃ in textu dici debeat Habel, q̃d cõmuniter nõ tenetur. Cõsequenter exprimitur diuersitas officiorũ horũ fratrum. [Fuit aũt Abel pastor ouiũ, & Cain agricola.] Abel tanq̃ vir simplex & innocẽs, elegit sibi officiũ simplex ac facile, scilicet pecora custodire ac pascere, q̃d & postea patriarchæ fecerunt. Et possunt hoc loco nomine ouiũ, etiam alia pecora domestica designari. Vnde & infrà fratres Ioseph leguntur dixisse: Pastores ouium fuimus. De quibus constat q̃ non solũ oues, sed & alia diuersa pecora aluerũt, puta camelos, capras, vaccas & boues. Cain aũt tanq̃ versutus & cupid⁹, coluit terrã tanq̃ rem magis lucrosam. Hinc in Scholastica fertur historia: Cum esset malignissimus, primus coluit terrã, vt inde cõsuleret auaritiæ suæ. Porro Rabbi Paulus ait: Distinctio officiorũ Cain & Abel, potest sic considerari. Sciens aũt Abel Deum iuste maledixisse terræ propter peccatum Adæ, separauit se à terræ cultura, tanq̃ à re maledicta à Deo, elegitq; officium pastoris ouium, qm̃ pecora non fuerant maledicta. Cain vero elegit sibi agriculturã, quasi non curans de Dei sententia, quod reputatũ est ei ad contemptum. Veruntamẽ istud non videtur idonee dictum. Deus em̃ non maledixit terræ secũdum se, nec agriculturæ quasi rei illicitæ, præsertim cum in præcedenti capitulo scriptũ sit: Emisit dñs eum, videlicet Adam, de paradiso, vt operaretur terrã de qua sumptus est. Vnde ostẽditur, q̃ & Adã coluit terrã, cum dictũ sit ei à dño: In labore comedes ex ea. Et rursus alia litera habet: Cum operatus fueris terram, non dabit fructus suos. Idcirco q̃ Cain dicitur primus terrã coluisse, nõ videtur cõgrue dictum, nisi forte intelligat quantũ ad filios Adæ. [Factũ est autẽ post multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera dño,] cũ scilicet fructus maturi erant & apti ad immolandũ. Circa quod dicit quidã, q̃ obtulit de fructibus terræ vilioribus & corrosis. Quocirca loquit Rabbi Paulus: Nõ habetur ex litera, q̃ Cain obtulit de peioribus & corrosis. Simpliciter enim dicit scriptura, q̃ obtulit Cain de fructibus terrę munera dño. Sed ex prouidentia & diligentia Abel, intelligitur improuidentia & negligentia Cain. Veruntamẽ per hoc q̃ scriptura manifeste testatur ipsum Abel obtulisse de primogenitis gregis sui, adipibusq; eorũ, probabiliter elici potest, q̃ Cain obtulit de vilioribus fructibus terræ: erat em̃ indeuotus & cupidus. ¶ Quocirca quæri potest, quis docuit filios Adæ Deo hæc immolare. Ad hoc cõmuniter dicitur, q̃ Adam docuit eos. Vnde in Scholastica historia fertur: Creditur Adam docuisse filios suos, vt Deo offerrent decimas atq; primitias. Deniq; sicut Thomas cõscribit in secũda secundæ, quæstione 84. Offerre sacrificiũ Deo, est de lege naturæ. Naturalis em̃ ratio dictat, vt homo recognoscat se Deo esse subiectum, eandemq; recognitionẽ per exteriora signa aliqua protestetur. Naturale quippe est homini, sensibilibus signis vti ad spiritualia & interiora significanda.

Primoꝝ parentũ pœnitẽtia.

Hieron.

Eccles 1.

Gen. 47.

Euseb⁹.

Offert Cain domino munera.

cãda. Hinc ex naturali ratione ꝓcessit, q̃ homo sensibiles res obtulit Deo in signum debitæ subiectionis ac reuerẽtiæ, atq; ad protestandũ se oĩa sua à dño suscepisse: talis aũt oblatio sacrificiũ appellatur. Veruntamẽ determinatio sacrificiorũ est ex institutione diuina aut humana. Ideo quãtum ad hoc, variata sunt sacrificia secundũ temporũ interualla & hominum status. Hæc Thomas. ¶ Insuper, qm̃ sacrificiũ exterius designat sacrificiũ illud interius, quo homo intus seipsum offert Deo tanq̃ principio sui esse & fini suę salutis: hinc quẽadmodum Deo soli debetur sacrificiũ istud interius, ita & sacrificium illud exterius. Rursus de qualibet re licite possessa, oblatio fieri potest in euãgelica lege, similiter in lege naturæ, vt dicitur: in aliquibus tñ casibus nõ recipitur oblatio de re iuste possessa. [Abel q̃q; obtulit de primogenitis gregis sui,] i. optima & primitiua pecorũ suorũ, [& de adipibus eorũ,] i. de pinguioribus ac melioribus partibus pecorũ, ita q̃ siue integra animalia, siue animaliũ partes obtulerat, meliora obtulit semper. Iosephus dicit q̃ obtulit primogenita agnorũ & lac. [Et respexit dñs ad Abel & ad munera eius,] i. approbauit & accepta habuit tã offerentẽ Abel q̃ oblationes ipsius, ita q̃ primo per approbationẽ respexit Abel ꝓpter ipsius deuotionẽ, charitatẽ & gratiã, deinde ad munera eius. Oblationes em̃ legis naturæ & etiã legis scriptę, nõ erãt ex seipsis sanctæ aut acceptabiles Deo, sed solũ ex offerẽtiũ dignitate aut bonitate. Vnde cõmuniter dicit, q̃ placuerũt nõ ex opere operato, sed ex opere operãte. Hinc Iosephus: Abel, inquit, iustitiã coluit, & in oĩbus quæ gerebat, Deũ putauit præsentẽ. [Ad Cain aũt & ad munera illius nõ respexit,] quia nec ipse Cain Deo erat acceptus, sed reprobus propter suas malitias, idcirco nec sacrificia seu dona ipsius Deo cõplacuerũt. [Iratusq; est Cain vehemẽter,] i. cõtra fratrẽ suum innocentẽ indignabatur, inuiditq; ei, videns eũ sibi esse prælatũ in bonitate & gratia corã Deo, per q̃d reputauit sibi quasi primogenito ac seniori derogatũ, siue iniuriã tactã à fratre iuniore, idcirco optauit se vindicare de eo. [& concidit vultus eius,] i. præverecũdia & tristitia tabescebat, nõ solũ in corde, sed item in facie, quia in vultu passiones affectionesq; animę cito apparẽt. Propter q̃d in libro Prouerbiorũ scriptũ est: Cor gaudẽs exhilarat faciẽ, in mœrore animi deijcit spũs. Et iterũ ait scriptura: Cor hominis immutat faciem eius, siue in bonum, siue in malũ. Sed cum nesciat homo, an amore sit dignus an odio, qualiter Cain cognouit fratrem suũ cum oblationibus suis Deo esse acceptũ, se aũt reprobatum? Ad hoc patet respõsio ex eo quod ait Hieronymus: Vnde hoc potuit scire Cain, nisi vera esset interpretatio Theodotionis, qua dicitur: Et inflãmauit dñs sup Abel, & super sacrificiũ eius: super Cain & sup sacrificiũ eius nõ inflãmauit? Quorũ verborũ iste est sensus, q̃ ipse Abel offerẽte, descẽdit ignis, & incẽdit sacrificiũ eius, quẽadmodũ factũ legitur in Leuitico de sacrificio Aaron, atq; in libris Regũ de sacrificijs Salomonis & Helię, in libro quoq; Iudicũ legitur ignis cõsumpsisse sacrificiũ Gedeonis & Manuæ. Ex ista igitur inflãmatione sensibili cognouit Cain quod dictũ est. [Dixit quoq; dñs ad eũ: Quare iratus es, & cur concidit facies tua?] quasi dicat: Non habes rationabilẽ causam harum detestabiliũ passionũ tuarum, videlicet iræ, impatientiæ, indignationis, inuidiæ, & mœroris peruersi, quia potius deberes cõgratulari fratri tuo in bonis, & gratię eius cordialiter cõgaudere, immo & ędifici virtutibus eius, atq; ex acceptiõe & inflãmatione munerũ eius, de tuis puerilitatibus corrigi, atq; ad meliora mox prouocari. Nã gratia eius tibi non nocet, & ego paratus sum tibi retribuere bona, quẽadmodum ei, si egeris virtuose. ideo subditur: [Nonne si bene egeris] i. deuote obtuleris, virtuoseq; vixeris, & fratri tuo fauorabilis fueris, [recipies?] i. iustam mercedẽ à me, q̃ non sum personarũ acceptor, & inflãmabo munera tua, sicut & fratris tui. [Sin aũt male] i. si peruerse te habeas, peiora & indeuote immolãdo, ac fratrem innoxiũ odiendo, [statim in foribꝰ peccatũ tuũ aderit?] i. mox & euidẽter corã te reus eris, ac pœnis obnoxius. quẽadmodum id quod prę foribus seu ante ianuam stat, manifeste aspicitur. Rursus peccatũ tuũ in foribus aderit. i. iniquitas tua comitabitur te intrantẽ & exeuntem. [Sed sub te erit appetitus eius] i. peccãdi affectio & passio, ex qua inclinaris ad opus iniquũ, esse debet rationi subiecta, ita q̃ potes resistere, cũ liberi existas arbitrij. [& tu dominaberis illius] i. dominari merito debes, quia ad hoc obligaris, vt vitiosis motibus domineris, nõ ipsi motus aut vitia tibi. Porro S. Hieronymus literam LXX. interpretum ponens, sic ait: [Dixit dominus ad eũ: Quare concidit vultus tuus? Nonne si recte offeras, non recte aũtẽ diuidas, peccasti? quiesce. Ad te cõuersio eius, & dominaberis illius.] Hæc est litera LXX, deinde subdit Hieronymus: In Hebręo alius sensus est: [Quare irasceris? & quare cõcidit vultꝰ tuus? Nonne si bene egeris, dimittetur tibi? Et si male egeris, ante fores peccatũ tuũ sedebit? Ad te societas eius, sed tu magis dominare eius.] Quasi dicat, Quare irasceris, & inuidia cruciatꝰ, vultũ in terrã demittis? Nõne si bene egeris, dimittet tibi oĩe delictũ? Vel secundũ Theodotionẽ, [acceptabile erit] i. munus tuũ suscipiã, sicut suscepi munus fratris tui. [Quod si male egeris, ilico peccatũ tuũ ante vestibulũ tuũ sedebit,] & tali ianitore comitaberis. Sed quia liberi arbitrij es, moneo vt peccatũ non tibi, sed tu peccato domineris. Hæc Hieronymus. ¶ Circa

Abel offert munera dño

Prou. 15. Eccl 13. Eccles 9.

Hieron.

Leuit. 6. 3. Reg. 8. 3. Re. 18. Iudic. 6. Iudic. 13.

Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæc verba in Scholastica historia dicitur: Recte obtulerat Cain, quia Deo: sed non recte diuiserat, quia seipsum, qui erat dignior sua oblatiõe, dedit diabolo. Vel, nõ recte diuisit, quia meliora sibi retinuit. Spicas vero attritas & secus viã corrosas, obtulit Deo. Porro ꝙ LXX. trãstulerunt, ⁊Ad te cõuersio eius,⁊ sic potest intelligi. i. peccatũ se vertet ad te, blandietur ꝙ tibi, qm̃ sua voluptate & praua libertate delectat & allicit atq; impugnat. ¶Quæritur circa

Augus. prædicta, qualiter Deus loquebatur ad Cain. Ad hoc beatus Augustinus 15. de Ciuit. Dei, & capitulo breuiter dat responsum: Locutus est, inquiens, Deus ad Cain eo modo, quo cũ primis parentibus, per creaturã subiectã, velut eoꝝ socius, cõgrua forma. i. per angelũ in humana effigie apparentẽ. In eodẽ quoq; capitulo Augustinus hũc passum, elegãter & plixe exponit, inter cætera dicens: Obscuritas huius verbi, Nõne si recte offeras, recte aũt non diuidas, peccastiꝰ multos peperit sensus, quia non lucet, cur vel vnde sit dictũ ad Cain. Recte quippe offertur sacrificiũ, cũ vero Deo offertur, cui soli est offerendũ. Non recte aũt diuidit, dum nõ discernũtur recte loca & tẽpora, in qbus est offerendũ, vel res ipsæ quę offeruntur, vel qui offert, nõ discernit seipsum, & eũ cui offert, aut eos quibꝰ distribuitur ad vescendũ q̃d oblatũ est, aut electiora sibi reseruat, vt per diuisionẽ intelligamus hic discretionẽ. In quo autem

1. Ioã. 4. horum Cain displicuerit Deo, nõ potest faciliter inueniri. Sed quia Ioannes apostolus in qui ex maligno erat, & occidit fratrem suũ. Et propter quid occidit eum? Qm̃ opera eius maligna erãt, fratris aũt iusta. Ex qbus daf intelligi, ob hoc Deũ nõ respexisse munera Cain, quia in eo male diuisit, ꝙ dedit Deo aliquid sui, & seipsum sibimetipsi, immo & dæmoni, quod faciũt oẽs iniqui, qui nõ Dei, sed propriã voluntatẽ sectantur, per q̃d seipsos tradunt diabolo. Hæc sentẽtialiter Augustinꝰ. ⁊Dixit ꝙ Cain ad Abel fratrẽ suũ: Egrediamur foras.⁊ Cõplexum istud, egrediamur foras, nõ habetur in Hebræo. Vnde ait Hieronymus, ⁊Dixit ꝙ

Hieron. Cain ab Abel, ✠ subaudi ea quæ locutus est dñs. Superfluũ est ergo quod in Samaritanorum & nostroꝝ voluminibus reperitur, Transeamus in agrũ. Hæc Hieronymus. ¶Quocirca sciendum, ꝙ Samaritani à rege Assyrioꝝ missi, eorum ꝙ posteri, receperunt Pentateuchum. i. quinq; libros Mosis, & aliqua addiderũt ac mutarunt in eis, atq; ex hoc deuenit additio ista ad fideles. Porro Hieronymus in libro de Hebraicis quæstionibꝰ ait, ꝙ Cain dixit fratri suo Abel, verba increpatiõis & exhortatiõis sibi à dño dicta. Hebræi vero affirmant, ꝙ dixit sibi verba iniuriosa. ⁊Cũ ꝙ essent in agro,⁊ Secũdũ Hieronymũ, Cain blãde induxit sanctũ Abel ad exeundũ secũ in agrũ, recitãdo ei verba pfata diuinitus sibi dicta. Hebræi aũt, qui dicũt ipsum Cain dixisse verba dura ad Abel, asserũt impiũ Cain obseruasse, quãdo & qualiter re-

*insurrexit periret fratrẽ suũ in agro solũ. ⁊*consurrexit Cain aduersus fratrẽ suum Abel, & interfecit eum.⁊ Ecce quãta malignitas, & quanta obstinatio huius infelicissimi Cain, qui visibiliter

Occidit ac sensibiliter ac dignãtissime informatus, admonitus & blande increpatus à Deo, nequa q̃ etur Abel pœnituit, neq; cõpunctus est, sed auxit contẽptum in dñm. Hinc 15. de Ciui. Dei loquitur Augustinus: In electis operatur spiritus sanctus intrinsecus, vt valeat aliqua medicina. i. exhortatio seu increpatio, quæ adhibetur extrinsecus. Alioquin etiam si Deus ipse vtens creatura sibi subiecta, in aliqua specie humana alloquatur sensus humanos, siue exteriores, siue quos intus similimos istis habemus in somnis, nec tamẽ interiori gratia mentẽ regat & agat, nil

Roma. 9. prodest homini omnis prædicatio veritatis. Facit autẽ hoc Deus, à vasis misericordiæ, vasa iræ discernens, dispẽsatione sibi nota, multũ occulta, sed iusta. Deinde sequenti ibi capitulo Augustinus applicat istud ad Cain, ostendẽs qualiter ex Dei admonitiõe nõ sit correctus, sed

Augus. poti⁹ pejoratus. ¶Pręterea & alibi R. Paulus ait: Notãda est hic Glossa seu trãslatio Chaldaica Ionathæ, quę apud Hebrços quasi tãtę authoritatis est sicut textus, in qua legit: Dixit Cain ab Abel: Nõ est iustitia neq; iudex, neq; seculũ aliud, neq; remuneratio iustis, neq; punitio impijs. Cũ ꝙ Abel hæc oĩa renuisset, cõsurrexit Cain, & occidit eũ. Ex quibus patet,

Augus. ꝙ Abel fuit primus martyr, & primus sacerdos, & primus virgo. Vnde Augustinus in libro de mirabilibus sacræ scripturę: Triplex iustitia primo in Abel fuit, q & munera placita Deo obtulit, vt sacerdos: & prosapiã generis. i. posteros, nõ reliquit in seculo: & coronã martyrij

Matt. 23. proprij sanguinis effusione promeruit. Merito ergo dñs Iesus cõmisit ei primatũ iustitię hominũ: A sanguine, inquiẽs, Abel iusti &c. Hęc Augustinus. Hinc aliqui dicunt, ꝙ in Abel refulsit & cõmendatur triplex primatus, vtpote sacerdotij, virginitatis, martyrij. Verũtamen circa hoc oritur quæstio, quia (vt Hugo de sancto Victore & alij cõcorditer protestantur) in lege naturæ primogeniti erant sacerdotes. Cain aũt fuit primogenitus Adæ, vel saltem senior ipso Abel, ergo potius fuit sacerdos q̃ Abel. Rursus si ideo fuit sacerdos, qm̃ obtulit sacrificium Deo, ergo & simili ratione Cain. Adã quoq; indubitãter obtulit Deo oblationes frequẽter ante filios suos, ergo ipse fuit primus sacerdos. Ad istud videtur mihi posse respõderi, ꝙ inter filios ac posteros primoꝝ parẽtũ, Abel vocatur primus sacerdos, vel quia bonus fuit sacerdos, & primꝰ sacerdotũ bonoꝝ: vel qa ius sacerdotale fuit ei desuper datũ,

& à Cain

& à Cain in ipsum trãslatũ, quẽadmodũ 2. libro Paralipomenon, primogenita dicunt transl. 2. Para. 1.
lata à Rubẽ, eo ꝙ violasset torũ patris sui, & data filijs Ioseph. Vel Abel vocatus est sacerdos, Gen. 35.
ab actu & deuotione immolãdi. Nam & filij Dauid dicunt fuisse sacerdotes 2. Regũ. ⁊Et ait 2. Reg. 6.
dñs ad Cain: Vbi est Abel frater tuus? ⁊Interrogat dñs nõ quasi ignorãs, sed quasi redarguendo, fratricidiũ improperãs, atq; vt impiũ ex sua respõsione directius iuttius ꝙ cõuincat. ⁊Qui respõdit: Nescio. ⁊Ecce manifestũ mendacij. Nã sciuit vbi corpus eius remãsit, q̃d secũdum Iosephũ occultauit, & de anima eius poterat scire p fidẽ, ꝙ in refrigerio esset. Deinde scelerata & falsam excusationẽ subiũgit: ⁊Nũqd custos fratris mei sum ego? ⁊q.d. Ego nõ teneor curã habere de fratre meo, nec eũ ab aduersis tueri aut custodire, cũ tñ ex naturali lege fuerit obligatus ad ista saltẽ in casu, qm̃ tenebat eũ diligere, sicut seipsum. O quãta fuit duritia & impudẽtia Cain, q tã frõtose & quasi imperterrite ausus est respõdere, quasi crimẽ suum posset Deũ latere: sic ꝙ impletũ fuit in Cain q̃d Salomon ait: Impius cũ in profundũ peccatoꝝ venerit, cõtemnit. ⁊Dixit ꝙ dñs ⁊ad eũ: Quid fecisti? ⁊q.d. enorme nimis facinus ppetrasti. ⁊Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.⁊ Ista est metaphorica & tanq̃ figurati- Prou. 18.
ua locutio, in qua nõ oportet singula verba accipere iuxta primã & ppriã significationem eoꝝ. Est itaq; sensus: Manifestũ est q̃d fecisti, quia ipsa effusio sanguinis fratris tui hoc indicat & testat, & quasi cõtra te clamat, vltionẽ tãtæ tuæ impietatis exigẽs à me. Qui aũt curiosius inuestigat, q̃d p vocẽ sanguinis Abel designetur, audire potest, ꝙ vox sanguinis dicitur sanguis ipse vociferãs & vindictã expostulãs. Quod totũ attribuitur sanguini, nõ effectiue, sed materialiter, iuxta quẽ modũ irrationalia & inanimata dicunt Deũ benedicere & laudare. Vel vox sanguinis, appellat ius seu debitũ vltionis in sanguinis effusorẽ. ¶Deniq; quatuor peccata leguntꝰ in scripturis ad Deũ p vltione clamare, quæ & peccata clamãtia nominãtur. Primũ est homicidiũ, & pcertim fratricidiũ, vt patet hoc loco. Secundũ est vitiũ cõtra naturã, vt infrà habetur: Clamor Sodomoꝝ venit ad me. Tertiũ est detentio mercedis operarioꝝ, de quo Iacobus: Clamor, inquit, eoꝝ in aures dñi Sabaoth introijt. Quartũ est oppressio infirmoꝝ. De hoc clamore sanguinis Abel, ad Hebræos scriptũ est: Accessistis ad mõtem Sion, & sanguinis adspersionẽ, melius clamãtem q̃ Abel. ¶Insup, vt refert Lyra, in Hebræo habet: Vox sanguinis fratris tui, & dicũt Hebræi, ꝙ ait pluraliter sanguinũ, qm̃ Cain interficiendo Abel iustũ, factus est reus nõ solũ sanguinis Abel, sed etiã oĩm quos generaturus erat, si vixus mãsisset. Ex hoc passu scripturę accipit, ꝙ euidẽtia patrati facinoris, nõ indiget accusatore seu ꝓbatione. ¶Circa q̃d in Scholastica historia additur: Inde est ꝙ suspecti in ecclesia de effusione sanguinis, etiã si nemo accuset, trahũtur in causam. Quod si negauerint, iuicio Dei examinent. Hęc ibi. Porro q̃d ait, iudicio Dei examinent, exponit sic. i. iuramẽto, vel per ignẽ aut aquã. Verũtñ iudicia ista p ignẽ & aquã, sunt modo ꝓhibita, qm̃ potius ptinere videtur ad Dei tentationẽ, q̃ hominis examinationẽ seu ꝓbationẽ. ¶Postremo per vocẽ sanguinis Abel, quidã intelligũt parẽtes & ppinquos ipsius, qui eiusdẽ sanguinis secũ fuerũt, & cõtra Cain clamauerũt ad dñm vel directe, vel occasionaliter: quia aut vltionẽ tanti criminis optauerũt, aut ex eoꝝ plãctu, dolore ac gemitu, Deus magis ꝓuocatꝰ fuit ad punitionẽ fratricidij Cain. Deinde describitur punitio Cain: ⁊Nũc igitur maledictꝰ eris super terrã.⁊ Maledictus fuit Cain de cætero sup terrã à Deo & corã Deo, item ꝙ ab hominibꝰ & co- Maledicitur Cain
rã hoĩbus: A Deo, qm̃ plus q̃ ante fuit deinceps à Deo reprobatus, relictus, & à donis gratiæ elongatus. Quẽadmodum aũt benedictio Dei vocatur collatio gratiæ eius, sic maledictio eius, vno modo accipitur retractio seu denegatio gratiæ suæ. Fuit quoq; maledictus coram Deo, hoc est, vere ac iusto iudicio Dei. Fuit recte ab hoĩbus maledictus, qm̃ zelo iustitię maledixerũt ei frequẽter ꝓpter tantũ excessum in propriũ fratrẽ, & quia tã ineffabiliter cõtristauit suos parẽtes. Sed & corã hoĩbus extitit maledictus, qm̃ reputauerũt eũ maledictiõe & oĩi aspernatione dignissimũ. Sed si verba hæc ita erãt intelligẽda, videt ꝙ Cain desperauerit iuste, vtpote qui ab ineffabili iudice se dãnandum audiuit. Et respondendũ ꝙ non oportebat Cain ita intelligere verba ista per oĩa, sicut modo expolita sunt, q̃is sint ita in eo impleta, & secundũ prædestinationẽ Dei sic erat decretum, immo potuit ea intelligere per modum cõminationis, & quãtum ad temporalem maledictionẽ seu pœnã. Verum & Alexan- Alexãd. Hales. Guilhel. Antisio.
der de Hales, & Guilhelmꝰ Antisiodorẽsis, testãtur in Sũmis suis, ꝙ Deus nõ posset de potentia ordinata alicui viatori suã dãnationem absolute prædicere: quia si sic, homo viator haberet seu teneretur desperare, nec videretur desperãdo peccare. Itaq; maledictus eris sup terrã in vita ꝑsenti, deinde sub terra in inferno, in statu futuro. ⁊q̃ aperuit os suũ, hoc est, intra se recepit, & deglutiuit fratris sui cruorẽ. Vnde quasi expositorie subdit ⁊& suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.⁊ hoc est, effusi per manus tuas sceleratissimas. Itaq; Cain maledictus est in propria persona à Deo, & cũ hoc in re sibi cõcessa ad vsum, scilicet in terrę maledictione. Sicq; punitus est grauius multo q̃ Adã, quia grauius valde deliquit, qm̃ sciẽs patris sui iustã punitionẽ, non timuit Deum, sed fratricidiũ addidit. ⁊Cũ operatus fueris eam⁊

Universidad de Deusto
Biblioteca

per agriculturã, [nõ dabit tibi fructus suos].i. sterilis erit p parte, & frequẽter*ac magis, q̃d ex maledictione ei illata ꝓpter peccatum Adæ*. [Vagus]per diuersa & incerta loca eundo, [& profugus]ab hominibus fugiendo, [eris super terram.]

¶Expositio residuæ partis huius capituli, ab eo loco quo habetur: Dixit'q̃ Cain ad dominum. Articulus XXIX.

INiqui semper ad cõmoda propria sunt reflexi, idcirco nõ timẽt directe Dei offensam & elõgationẽ ab eo, sed ꝓprias pœnas. Et qa nõ habẽt affectũ ad Deũ, nec eũ synceriter cõtẽplant, aut nimis p̃sumũt de misericordia eius, quasi & male viuẽdo possint saluari, aut nimis diffidũt de illa, quasi & pœnitẽdo nequeãt veniã ꝓmereri, q̃d totũ ita fuit in Cain, sicut subiungit: [Dixit'q̃ Cain ad dñm: Maior est iniquitas mea, q̃ vt veniã merear.] hoc est, tam magna est, vt veniã ꝓmereri non valeã. Hæc fuit desperatio eius, in qua grauius Deum offendit, q̃ in fratricidio, p̃sertim cũ & Iudas secũdũ Hieronymũ grauius peccauit desperando, q̃ Christũ tradẽdo. Hebræi tñ (vt dicitur) exponũt verbũ istud interrogatiue, & negatiue. Quasi dicat: Est ne iniquitas mea tã grauis, vt nõ queã veniã obtinere? q.d. non. Per q̃d innuisse videt, q̃ Deus nimis dure egit secũ. Vnde & Iosephus dicit, q̃ Cain sacrificauit, & Deũ rogauit, ne irã, hoc est, vltionẽ susciperet. Et ob hoc sæuiorẽ homicidij pœnã ei dñs relaxauit. Sed prima expositio, quæ est sanctorũ, est melior: quia subiungitur, [Ecce ejcis me hodie à facie terræ,] hoc est, à loco isto expellis me, vel à cõsortio hoim me repellis. [& à facie tua abscõdar].i. ab adspectu misericordię tuę, & à protectione tua ero alienus. Quo contra S. Iob exorauit: Ne abscõdas me à facie tua. Peccatũ enim est medium inter Deum & peccatorẽ, & quasi absconditũ vnum ab alio, quẽadmodum loquitur Esaias: Iniquitates vestræ diuiserunt inter Deum vestrũ & vos, & peccata vestra absconderũt faciem eius à vobis. Vel, A facie tua abscondar, hoc est, à præsentia tua me subtrahã, nec corã te apparere audebo timore pœnæ: quẽadmodum Adã & Eua, voce Dei audita, se absconderunt. Quanuis enim omnipotẽs Deus omnia iugiter intueatur, impij tñ quantũ in ipsis est, ab eo se subtrahunt, & quærũt latere. Non enim recogitãt Dei p̃sentiã. [Et ero vagus & profugus in terra.] iuxta sensum expositum. [Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me.] Quasi dicat: Quicunq; primo occurrerit mihi, me trucidabit, tanq̃ à te maledictum, & omnibus odiosum. Hoc dixit, timendo ne sic eueniret. Aliqui vero dicunt, q̃ ex desperatione hoc dixit, quasi optãdo hoc ipsum, quatenus breui ac celeri morte multas ac diuturnas calamitates sibi imminentes euaderet. [Dixit'q̃ ei dominus: Nequaq̃ ita fiet.] hoc est, tã austerus tibi non ero, sed tẽpus pœnitendi præstabo, nec te omnium occisioni expono, quasi possis à quocunq; impune occidi. Vel, Nequaquam ita fiet, id est, miserias tibi instantes non euades celeri morte, [sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.] Verbum hoc, secundum superficiem suam, facile esse videtur, vtpote si quis occiderit ipsum Cain, punietur septies plus q̃ Cain pro fratricidio suo. Sed iste sensus non videtur posse defendi. Cum enim pœna correspondeat culpæ, sequeretur quòd occisor ipsius Cain, septies plus peccasset occidendo Cain, q̃ ipsemet Cain peccauit, occidendo proprium fratrem, iustum ac innocentẽ, ex deliberatione ac mera malitia: quod nequaquam apparet, nec aliquis dicit hoc, immo cõmuniter dicitur, quòd Lamech sagittando occidit Cain nescienter, putans occidere bestiã. Hinc diuersi diuersimode exposuerunt hoc verbum, tam Hebræi q̃ doctores catholici. Itaq; sanctus Hieronymus ait: Quod Aquila transtulit, Septempliciter, & Symmachus, Septimus vlciscetur: maiores ita intellexerunt, q̃ Cain interfectus est à Lamech septima generatione post Adam. Alij, quia septenarius numerus plenus est & perfectus, ita dicunt: Qui occiderit Cain, septẽ vindictas exoluet. Sicq; ab ingẽti pœna q̃ omni trãseunti supplicio liberauit eũ, scilicet Cain. Alij de septem peccatis Cain suspicãtur. Primũ peccatum eius dicũt, q̃ non recte diuisit. Secũdum, quòd fratri inuidit. Tertium, quòd dolose egit, dicendo, Transeamus in agrum. Quartum, q̃ eum occidit. Quintum, q̃ procaciter negauit seu excusauit se. Sextum, q̃ desperauit. Septimum, q̃ nec postea se correxit. Inde dicunt eum vsq; ad septimam generationem dilatum seu à morte protractũ, vt saltẽ aduersis cõpulsus, pœnitentiam ageret, & absolui mereretur. Sed ex verbis his non videtur haberi manifesta expositio & intelligẽtia huius textus.

¶Porro in Glossa introducitur alia expositio plana & bona, quę etiã assribitur sancto Hieronymo: [Omnis qui occiderit Cain, septuplum] hoc est, valde graui vltione [punietur.] Non enim debuit homo occidere eum, cui Deus reseruauit vitam vel ad pœnã ipsius, vel ad aliorũ correctionẽ. ¶Porro septuaginta sic transtulerunt: [Omnis qui occiderit Cain, septẽ pœnas exoluet.] Quod aliqui sic exponũt: Qui occiderit Cain, imponet finem pœnis temporalibus Cain, quæ vsq; ad generationem septimam durauerũt. ¶Porro Lyra dicit, q̃ verbum istud, septuplũ punietur, nõ possit intelligi de interfectore ipsius Cain, propter motiua superius tacta, ideo addit: Propter q̃d aliter exponũt Hebræi, dicentes q̃ ista punitio septupla, refertur ad mortẽ Cain, exponendo sic literã: [Omnis qui occiderit Cain,] ibi est punctus & finis

Desperatio Cain

Hieron.

Iob 13.
Esai. 59.

Genes. 3.

Hieron.

Glossa.
Hieron.

& finis sententię, & subintelligitur, grauiter punietur. Sed modus punitionis non exponitur: Quod aũt subditur, [Septuplum punietur:] secundum proprietatem sermonis Hebraici, tãtum est dicere: Septennis punietur. Et intelligitur de ipso Cain, qui in fine septem gnãtionũ à Lamech occisus est. Sed contra istud Rabbi Paulus scribit prolixe. Primo dicit, q̃ ista sit expositio Rabbi Salomonis, & valde importuna textui, vtpote q̃ ibi sit finis sententiæ, [Omnis q̃ occiderit Cain,] & subintelligatur, grauiter puniendus, & q̃ subticetur modus punitionis. Totũ hoc, inqt, fundatur in vacuo, & cõtra literã, quę statim exprimit quantitatem punitionis illius, qui occiderit ipsum Cain, sequitur enim immediate: [septuplum punietur.] idcirco ab alijs expositoribus Hebræorum magis authenticis, aliter exponitur litera ab isto loco, [maior est iniquitas mea.] Ad quod sciendũ, q̃ sententia Dei contra Cain lata, fuit grauior q̃ sententia cõtra Adã lata, in tribus. Primo, qm̃ Deus nõ maledixit Adæ, sed terræ. Maledixit aũt Deus ipsi Cain. Secundo, qm̃ in sententia contra Adam lata, non dicitur q̃ terra nõ daret ei fructus, sed q̃ in labore & sudore perciperet fructus eius. Sed econtra Cain dictũ est: Cũ opatus fueris terrã, nõ dabit tibi fructus suos. Tertio, qm̃ Deꝰ dedit Adæ congruũ locũ ad habitandũ, videlicet terrã, vbi formatus est. Sed ad Cain locutus est: Vagus & ꝓfugus eris super terrã, qbus auditis, Cain desperauit. Petiuit tñ ne puniret plus q̃ audiuit à Deo, vtpote, ne occideretur. Et in hoc dñs condescendit suæ petitioni tanq̃ iustę, & duo fecit ad tuitionem ipsius Cain. Primo, qa magnam pœnam minabatur cuicũq; occisori ipsius, q̃ s. septuplum puniretur, prout litera tam Hebraica q̃ Latina plane sonat. Secũdo, qm̃ potuit signũ in Cain, q̃ esset ab occisione securus, sicut in textu subiungit: ideo expositio ista consonat rationi & textui, q̃ s. septies plus puniretur, qui occideret ipsum Cain, q̃ erat ipse Cain punitus. Hæc Rabbi Paulus. ¶Deniq; ad obiectiones contra hoc introductas, respondet dupliciter: Primo, q̃ iste q occidisset ipsum Cain, fuisset septies plus punitus, inquantũ fecisset hoc cõtra specialẽ assecurationẽ, qua Deus assecurauit ipsum Cain ab occisione, cũ appositiõe signi assecuratiõis. Secũdo, qa interdũ maiores pœnæ taxantur minoribus criminibus, ad q̃ hoies sunt ꝓniores, & ita in ꝓposito fuit, qa ad ipsius Cain occisionẽ multi fuissent ꝓniores, ꝓpter ipsius malitiã excessiuã, q̃ ad interficiendũ hoies alios. ¶Deinde Rabbi Paulus fortiter dicit & tenet, q̃ Cain nõ fuit occisus à Lamech, nec ab aliq̃ alio hoie. Ad q̃d primo allegat Hieronymũ in libro de q̃stionibus noui ac veteris testamẽti, dicentẽ: Frustra putant q arbitrant, q̃ Lamech dixerit de Cain: Occidi virũ in furore meo, & iuuenẽ in vulnere meo. Hieron. ¶Deinde ꝓbat istud ex textu, qa cum Cain dixisset Deo, Oĩs igitur qui inuenerit me, occidet me, Deus statim respõdit: Nequaq̃ ita fiet. Vnde nõ videt rationabiliter dictũ, q̃ diuina assertio frustraret. ideo secundũ expositionẽ istã tenetur q̃ Cain nunq̃ fuit occisus, sed solum punitus iuxta diuinã sententiã cõtra eum latam vsq; diluuium, in quo diluuio secundũ q̃sdam de antiquis Hebræis, submersus fuit cũ oĩ sua posteritate. ideo dicunt, q̃ scriptura nõ dicit, quãto tẽpore vixerit Cain, nec etiã aliquis de successoribus suis, sicut de alijs, eo q̃ oẽs pariter sint submersi. Et probabiliter dici potest, q̃ Deus voluit ipsum Cain ab occisione tueri, vt pœna sui facinoris ab hoĩbus diutius videretur, propter q̃d etiam voluit eum vagũ & ꝓfugũ p mundũ discurrere, vt in pluribus locis iustitia Dei circa ipsum ostenderet. Hæc Rabbi Paulꝰ. ¶Præterea circa hæc verba primo pensandũ est, q̃ expositio ista, quã acriter reprobat Rabbi Paulus, nõ solũ est Rabbi Salomonis & Lyrę, sed etiã multorũ catholicorũ & antiq̃ doctorũ fideliũ. Ait enim author Scholasticę historię: Oĩs q occiderit Cain, supplendũ est, liberabit eũ à laboribus atq; miseria. Et tũc addit impsonaliter, septuplũ punietur. i. punitio fiet de eo. i. de Cain dũ viuit in pœna vsq; ad septimũ Lamech. Hæc expositio conuenit cum ꝓfata in hoc, q̃ facit punctũ & finẽ sententiæ ibi, Omnis q occiderit Cain: & aliqd ibidẽ subaudit, & deinde de ipso Cain exponit, Septuplũ punietur. Quod aũt subaudit, Liberabit eũ, potius q̃, Grauiter punietur, ꝓcedit secundũ expositionẽ, qua Cain dicitur optãdo dixisse Oĩs qui inuenerit me, occidet me, sicq; habet in Glossa: Nõ morieris cito sicut vis, qa punietur (impsonaliter. i. punitio fiet de te) septuplũ, qm̃ viues in cruciatu vsq; ad septimã gnãtionem, in qua à Lamech occideris. Ergo oĩs q occiderit, subaudis, liberabit te ab illo malæ cõscientiæ cruciatu. Hęc Glossa. Simili aũt ratiõe, secundũ expositionẽ qua Cain dicitur timẽdo dixisse, Oĩs q inuenerit me, subintelligẽdũ est post verbũ istud, Oĩs q occiderit Cain, grauiter punietur. Propter q̃d etiã nõ oportuit illã expositionem Hebræis ascribere, quasi ipsi in hoc melius exponerẽt literam istam, q̃ Doctores catholici. Ex his primo habetur, quòd expositio illa quam Rabbi Paulus tam absolute & acriter reprobat, non est taliter reprobanda. Secundo, q̃ Rabbi Paulus affirmat Deum assecurasse ipsum Cain, quòd non occideretur ab aliquo, est cõtra expositionẽ catholicorũ expositorũ communiter, sicut iam patuit. Non enim Deus assecurauit eum de occisiõe absolute, sed q̃ nõ occideretur eo modo quo timuit vel optauit, vtpote cito seu à quocunq; homine aut bestia occurrente. Ideo Paulus iste inconuenienter inferti Vnde non videt rationabiliter dictum, q̃ diuina assertio frustraretur, quasi illi hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicant,q̃ aiunt ipſum Cain interfectū à Lamech,immo nullus ſanæ mentis audet hoc cogitare. Tertio,q̃ Rabbi Paulus ait,ipſum Cain nō eſſe occiſum à Lamech, neq; ab alio,nō ſolū eſt cōtra cōmune dictū catholicoꝝ,ſed & cōtra dictū Hebræoꝝ multoꝝ,vt Lyra allegat.

Hieron. Hieronymus q̃q; hoc loco ita ſentire videſ,vt verba eius p̃allegata teſtant. Quarto,q̃ ait,Ca in periſſe diluuio,nō apparet,ſic em̃ vixiſſet multo plus q̃ mille annis, cum tn̄ nullus legatur tādiu vixiſſe. Siquidē Mathuſalēq; vixit annis nōgentis ſexagintanouē,obijt ante diluuiū anno immediate præcedēte,ſecundum Hieronymū. Mathuſalem aūt fuit ſextus aut ſeptimus poſt Seth,qui natus eſt poſt Cain,immo ſecundū dictum iſtud, Cain vixiſſet plus q̃ mille &

Idem. quadringentis annis. Poſtremo obiectionē illā,q̃ verbū illud,Septuplū punietur,non poſſet exponi de interfectore ipſius Cain,Rabbi Paulus ſatis ſoluit: Frequenter em̃ cōtingit,vt ait, q̃ pro minoribus culpis infligitur maior pœna,eo q̃ hoies promiores ſint ad culpas illas minores, quatenus terrore pœnaꝝ retrahātur à vitijs illis. Pœnæ quippe vitæ p̃ſentis nō ſolum ſunt ſupplicia,ſed itē remedia vitioꝝ. Hinc quoq; ſecundū iura ciuilia,maior pœna infligit pro vxoricidio,q̃ pro matricidio, cum tn̄ matricidiū ſit grauius crimē. [Poſuit q̃; dñs in Ca in ſignū,vt nō interficeret eū oīs qui inuenijſſet eū.] Signū iſtud fuit plaga quędā inflicta ipſi Cain à Deo,vt p̃ plagam illam oēs cognoſcerent eū eſſe punitum, excōmunicatū & maledictum à dño ꝓpter innocentis fratris ſui occiſionē,& ita abſtinerēt ab interfectiōe ipſius,quē Deus prohibuit trucidari,& ſuā ꝓhibitionem declarauit hoc ſigno, q̃d ſignū ſeu plaga, fuit (vt aliqui dicunt) vehemens capitis tremor. Alij dicūt,q̃ fuit horribilis tremor oīm membroꝝ ipſius,& cū hoc impreſſio quædā in vultu eius. Porro ſecundū Strabū,fuit in Cain tremor corporis & agitatio furiatę mētis. Vnde ſupius vbi noſtra trāslatio habet, Vagus & p̃fugus eris ſup terrā,Septuaginta trāſtulerūt, Gemens & tremens eris. [Egreſſus q̃; Cain à facie dñi.] Corporaliter em̃ receſſit à viſibili p̃ſentia angeli,q̃ ei apparuit in p̃ſona Dei,in forma humana. Spūaliter vero egreſſus eſt p̃ mētis auerſionē,elōgationē, deſperationem & induratio

Oſe7. nē à Deo & à gratioſa eius p̃ſentia, de q̃ receſſu loquit dñs p̃ Oſeā: Væ eis q̃a receſſerunt à me. [habitauit ꝓfugus in terra ad orientalē plagā Edē.] Noie Edē intelligit paradiſus terreſtris. Ita q̃; Cain recedēs à loco habitatiōis patris ſui Adæ, prexit verſus oriētem, & ꝓfugus cœpit morari ad oriētalē plagā paradiſi ab iſta parte, remote tn̄ à paradiſo, nec amore paradiſi p̃rexit illuc,ſed Deo ſic ordināte,ad maiorē eiꝰ punitionē,vt recordādo paradiſi delicias magis afflige-

Hieron. ret. De hoc Ioſephꝰ ait: Peragrās Cain multā terrā cū vxore ſua Calmana, collocatus eſt in loco,q̃ Naida appellat,vbi & filij nati ſunt ei. Septuaginta q̃q; trāſtulerūt, [habitauit in terra Naid.] Circa q̃d ait Hiero. In Hebræo Nod dicit. i. inſtabilis & fluctuās & ſede incerta. Nec eſt terra naid,vt vulgus noſtrū putat,ſed ſenſus eſt,q̃ iuxta ſententiā Dei vagꝰ & ꝓfugꝰ huc illucq; oberrauit. [Cognouit aūt Cain vxorē ſuā, q̃ cōcepit & peperit Enoch.] Vxor Cain,fuit etiā ſoror ſua carnalis. Quocirca ſciendū,q̃ S. Methodiꝰ martyr & p̃ſul,cū eſſet in carcere, Deū rogauit,vt ſibi aliqd reuelaret de principio mūdi & fine eius. Et q̃d Deꝰ ſibi reuelauit,reliquit in ſcriptis, inter cætera dicēs: Adā & Eua de paradiſo egreſſi ſunt virgines. Cūq; Adā XV. eſſet annoꝝ, genuit Cain & ſororē eiꝰ Calmana. Poſt alios XV. annos natus eſt ei Abel & ſoror eiꝰ Delbora. Quāuis aūt Adā factus ſit in ætate & robore virili q̃ſi eſſet triginta annoꝝ, tn̄ q̃ſi primo plaſmatus eſt, fuit vnius diei, deinde vnius anni & duorum ac trium, &c. aſſcendēdo paulatim. Et ſicut in Scholaſt. hiſtoria tangit, potuit añ Cain multos filios genuiſſe, qui hic tacentur. Et ſimiliter inter Cain & Abel. Iuxta Methodiū q̃q; Abel fuit centum annoꝝ q̃n occiſus eſt. Itaq; ſicut ait Methodius, Eua in quolibet partu genuit binos. i. maſculum & fœminā, q̃d etiā dicunt Hebræi. Sicq; Calmana ſoror ipſius Cain, fuit vxor ipſius. [Et ædificauit ciuitatē] ipſe Cain nō ſolus,ſed ſimul cū adiutoribus ſuis, ex ſuo ſeminc natis. [& vocauit nomē eius, ex noīe filij ſui Enoch]. i. Enochiā, ſecūdū Ioſephū. Hanc

Auguſt. ciuitatē Cain ædificauit, nō ſtatim aut immediate poſt natiuitatē primogēiti ſui, ſed cū multi fuiſſent ex ſe nati. De hoc loqtur Augu. diffuſe 15. de ciuitate Dei, oſtēdēs q̃ primi hoies illi tā diu viuēdo poterāt valde multiplicari, cū filij Iſrael ſic multiplicati fuerint in Aegypto infra modicū tēpus. ¶ Prēterea Ioſephus ait: Cain rapinis & violētia opes cōgregans, ſuos ad latrocinia & luxuriā inuitabat, ſimplicitatēq; vitę hūanæ adinuētiōe mēſuraꝝ ac pōderū ꝓmutauit, atq; ad calliditatē & corruptiōem pduxit, terminos terræ poſuit primꝰ, ciuitates q̃q; murauit, & timēs eos q̃s læſit, ſuos in vrbibus cōgregauit. Rabbi Paulꝰ aūt teſtat, q̃ Cain primo inuenit prudentiā politicam. Ad q̃d dicendum videtur, q̃ cum vitioſis, teſte philoſopho, nō inſit prudentia, ipſe prauiſſimꝰ Cain prudentiā veram nō habuit, nec inuenit, nec vrbes inſtituit ꝓpter cōmune bonum, ſed ſicut prætactum eſt, ob finem peruerſum: ſed habuit aliqd ſimile verę prudentiæ, ſicut & cæteri impij, vtpote vulpinam verſutiā. Iterum dicit, q̃ ex q̃ terra nullum fructum dedit ipſi Cain, idcirco reliqt agriculturam, quam primo elegit. Et ipſe ac ſua poſteritas ſtuduit artibus mechanicis inueniēdis, q̃ ad hoim cōuictū ſunt vtiles. Verūtn̄ ſicut ex p̃habita expoſitione innotuit, nō eſt intelligendū, q̃ terra nullū fructum protulit

protulit Cain, ſed minorē q̃ alij. [Porro Enoch genuit Irad, & Irad genuit Mauiael, & Mauiael genuit Mathuſael, & Mathuſael genuit Lamech. Qui accepit vxores duas: nomē vni Ada, & nomen alteri Sella.] Lamech iſte qui ſeptimus fuit ab Adam, tam prauus fuit, q̃ primus bigamiam induxit, duas accipiendo vxores ſine diſpenſatione diuina, cōtra Dei decretum & legem naturæ, ac morē laudabilē, qui habet vim legis. In prima quippe inſtitutione matrimonij, facta eſt vnica vxor vnico viro. Et Deus p̃ Adā, decreuit ac dixit: Erunt duo in carne vna. Sicq; Lamech cū ſecūda vxore adulteriū perpetrauit, q̃a non fuit veraciter vxor, iuxta quē modū vſq; in præſens adulterāt Sarraceni, qui plures ducunt vxores, ſicut hoc plenius demōſtraui in libro quē edidi cōtra Alchoranum. i. librū legis eoꝝ. Guilhelmus quoq; Pariſienſis idem teſtat in libro de fide & legibus. Refert Ioſephus, q̃ Lamech ex duabus ſuis vxoribus habuit filios ſeptē & ſeptuaginta. [Genuit q̃; Ada Iabel, qui fuit pater habitātium in tentorijs atq; paſtoꝝ.] Iſte Iabel vocat pater habitantiū in tentorijs & paſtoꝝ, qm̃ fuit magiſter eoꝝ, & præcipuus inter eos, quantum ad multa. Inuenit nanq; artē faciendi portatilia, hoc eſt, tentoria ſeu portatiles domus paſtoꝝ, quæ tētoria paſtores ſecum ferebant tēpore opportuno, qn̄ pergere voluerūt ad alia paſcua. Ordinauit q̃; pecoꝝ greges, & characteribus ſeu ſignis diſtinxit eos ab inuicē. Sed & greges ouiū ab hœdoꝝ gregibus ſeparauit, tam ſecundū qualitatem, videlicet vnicolores à multicoloribus, q̃ ſecundū ætatem, vt agniculos à maturioribus. Conſiderauit quoq; cōmixtiones pecoꝝ certis temporibus faciendas, prout in Scholaſtica fertur hiſtoria. [Et nomen fratris eius Tubal.] quē genuit Ada ex Lamech. [Ipſe] Tubal [fuit pater canentium] in [cithara & organo.] hoc eſt, magiſter & princeps vtētium atq; ludentium in his muſicis inſtrumentis, qm̃ primo inuenit muſica inſtrumenta, vt aliqui dicunt, & inuentor muſicæ ſecundū Gloſſam. Veruntamen author Scholaſticæ hiſtoriæ refert, q̃ non fuit inuentor muſicorum inſtrumentoꝝ, quæ diu poſtea ſunt inuenta, ſed q̃ fuit inuentor conſonantiarum, vt labor paſtoralis hoc releuaretur ſolatio, & quaſi in delicias verteretur. ¶ Deniq; vt recitant Rabanus & præfata hiſtoria, ex quo Tubal iſte percepit ipſum Adam prophetaſſe de duplici iudicio mūdi, vno per aquam, alio per ignem: rideo ſcripſit muſicæ artem in duabus columnis, & in qualibet totam, hoc eſt, in columna marmorea, quæ non diſſolueretur diluuio, & in columna latericia quæ non diſſolueretur incēdio. Iſtud ex Ioſepho ſumptum eſt, qui etiam narrat columnam illam marmoream adhuc in terra Syriaca eſſe. Veruntamen Ioſephus recitat iſtud aut ſimile huic de filijs Seth, vt infrā dicet. [Sella quoq; genuit] ex Lamech [Tubalcain, qui fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri]. i. ad faciendū oīa quæ fiunt ex ære & ferro. Hic em̃ primus inuenit artem ferrariā, atq; vt Ioſephus ſcribit, alios docuit artē iſtā, & res bellicas fecit, & fortitudine cūctos excellēs, res bellicas decēter exercuit. Aliqua q̃q; ad oculoꝝ cōcupiſcentiā ſpectantia, ſ. ſculpturas & picturas inuenit. De hoc in Scholaſtica refert hiſtoria, q̃ iſto Tubalcain fabricāte ex ære & ferro, & ſculpturas in metallis faciēte, p̃fatus frater eius Tubal delectaꝰ ſono malleoꝝ, cōſiderauit & excogitauit ex pōderibus malleoꝝ ꝓportiones & cōſonātias muſicæ q̃ naſcunt ex illis. Quā inuentionē Græci Pythagoræ attribuūt fabuloſe. ¶ Deniq; Tubalcain iſte excogitauit ex ope fruticū opari in metallis. Cū em̃ frutices incēdiſſet in paſcuis, venę metalloꝝ fluxerūt & eruperūt in riuulos ſuos, & laminę inde ſublatę, referebāt figuras locoꝝ in qbus iacuerāt. [Soror vero Tubalcain] fuit [Noema.] quæ dicitur inueniſſe artē variæ texturę. Et aliqui dicunt, q̃ inuenit lanificiū, ad faciendū veſtes ex lana, cū hoies antea induerentur animaliū pelles, ſicut induti erāt à Deo primi parētes. Refert hic Lyra, q̃ Hebræi dicūt p̃fatū Iabel feciſſe tentoria ad ponendū in eis idola, & q̃ Tubal canebat in inſtrumētis muſicis corā idolis illis, eadem venerādo: ex quo infert, q̃ iſti q̃ deſcenderūt de Cain, fuerunt malitioſi: q̃d quanuis ſit verꝝ, tn̄ dictū illud Hebræoꝝ videtur cōtrariari cōmuni dicto Doctoꝝ, dicentiū q̃ idolatria poſt diluuiū cœpit, nec ante fuit, ꝓpter recentem memoriā creationis mundi, ex qua cūctis innotuit vnitas veri Dei. ¶ Prēterea Rabbi Paulus ait hoc loco, q̃ Lamech adinuenit tres artes pro filijs ſuis, videlicet artem faciendi tentoria, artē faciendi muſica inſtrumenta, & artē ferrariā ad arma bellica fabricāda. Sed iſtud videtur contrariari textui, verbis q̃; Ioſephi & Doctoribus catholicis p̃allegatis. Nempe ſi Lamech inueniſſet has artes, inuētio hanꝝ artiū nō aſſcriberet filijs eius, nec vnus eoꝝ vocaret patet habitātium in tentorijs atq; paſtorū, alter vero pater canentiū cithara &c. [Dixit q̃; Lamech vxoribꝰ ſuis Adæ & Sellę: Audite vocē meā] ò [vxores Lamech, auſcultate ſermonē meū]. i. auribus corporis & cordis diligēter aduertite verba mea, q̃ nūc magni pōderis erunt, [qm̃ occidi virū]. i. ſagittando interfeci Cain [in vulnus meū]. i. ad meꝝ ipſius dolorē & cōſcientiæ meæ remorſum. [& adoleſcentulū] occidi [in liuorem meū] hoc eſt, zelo furoris & rancoris cōtra iuuenē illum cōcepto, [ſeptuplū vltio dabit de Cain,]. i. ego ipſe grauiter valde puniar, eo q̃ occiderim Cain, iuxta me, quaſi incōparabiliter plus punietur pro ſuo peccato quo me ſponte occideret, q̃ ego puniri pro-

Ioſeph. li. 1. Anti qui. Iu dai. ca. 4.

Euſebiꝰ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

niri ꝓmerui,q̄ sine ꝓpoſito meo, & neſciēter occidi Cain,nō ex inuidia aliqua:& de eius occiſione vehemētiſſime doleo,tantūq̄ dolui,ꝙ adoleſcentulū interfeci ob hoc, ꝙ ex eiꝰ erronea directiōe ipſum Cain occidi. Probabile reor, ꝙ cū Lamech occidiſſet Cain,timuit ab aliq̄ poſteroꝝ ipſius Cain interfici,in vltionē ſanguinis Cain, eo ꝙ Cain erat poſt Adā primus & cōmunis pater totius plebis illius maleuolæ. Ideo Lamech dixit hæc verba, ad reprimēdū oēs illos à ſui occiſiōe. Aliq̄ aūt dicūt,ꝙ vxores iſtius Lamech, tractabāt eū valde male in ſenio ſuo.ideo ꝓtulit verba hęc ad eaꝝ terrorem, ne auderent eū ita affligere.Et ſicut in Scholaſtica habet hiſtoria, Hebræi hoc dicūt,& q̄uis quidā hoc reprobet, rationes tñ eius ſacilime ſolui poſſent, nec dignū arbitror circa hoc immorari.¶Rurſus Lyra adducit hic aliam expoſitionē, dicēdo ꝙ vxores Lamech refugiebāt eius cōcubitum,eo ꝙ occidiſſet Cain & adoleſcētulū,quē q̄dā Hebręi dicūt fuiſſe Tubalcain filiū ſuū: ꝓpter q̄d metuebāt,ꝙ ſi cōciperēt ex Lamech, proles naſcitura eſſet à Deo plagāda. Hinc Lamech excuſando ſe dixit, [q̄m occidi viꝝ &c.]iuxta ſenſum ꝓhabitū. Deinde cōſolādo vxores ſuas,adiecit: [Septuplū vltio dabit de Cain,&c.q.d. Si Cain, q̄ inuidioſe occidit Abel, nō fuit interfectus vſq̄ ad ſeptimā gn̄ationē:multo fortius ego,q̄ ignorāter occidi Cain,nō puniar in prole mea vſq̄ ad gn̄atiōes multo plures,vel vſq̄ in gn̄ationes ſine termino.Sed huic expoſitioni obiicit,q̄a ſecundū eā,verbū hoc Lamech fuiſſet in ſe falſum. Ipſe em̄ in prole ſua fuit punitꝰ diluuio diuā ſeptimā gn̄atione poſt eū,immo tota ſua ꝓgenies periit ante illā.Nō aūt videt ꝙ ſcripturā iſta canonica tā pōderoſe recitaſſet vnū mendaciū Lamech,ꝑſertim cū recitatio illius nō videat vtilis aliūde. ¶Præterea Rabbi Paulus improbat hāc ipſam expoſitionē.Id quoq̄ q̄d recitatū eſt de vxoribꝰ Lamech, ꝙ eius vitabāt cōcubitū,nō habet authoritatē aut certitudinē ex ſcripturis,nec ex dictis authēticis.Hinc Rabbi Paulus aliā ponit,& approbat expoſitionē quā Rabbi Moſi aſſcribit, dicēti ꝙ vxores Lamech videtes fieri diuerſa opa ex ære & ferro, formidabāt ꝙ ex arte illa introducerēt arma ad vulnerādū & occidēdū:ideo Lamech retraxit eas ab iſto timore,dicēs: [Occidi viꝝ in vulnus meū]q.d. Poſſum occidere in vulnere aut liuore ſine armis. Veꝝ hæc expoſitio videt valde impropria,vt ſ.verbum iſtud ꝓteriti tēporis, occidi,exponat ꝓ iſtud cōplexū, poſſum occidere. Hinc prima quā poſui,expoſitio aptior mihi videt.Quocirca ſciendū,q̄a vt dicūt author Scholaſticę hiſtorię,Gloſſa,& Rabanus,Lamech vir ſagittarius extitit & venator,ac diu viuēdo incurrit oculoꝝ caliginē: ideo duxit ſecū adoleſcētē,q̄ ſibi mōſtrauit beſtias ſagittādas,q̄ videſ Cain iacentē retro fruteta, putauit beſtiā eſſe: ſicq̄ ex directiōe adoleſcētis, Lamech direxit ſagittā in Cain, & eū occidit.Quo cognito, ita accēſus eſt ira cōtra adoleſcentē, ꝙ verberauit eū vſq̄ ad mortē. Cain aūt ita hincinde latebat,eo ꝙ abomīabilis & in timore iugiter fuit. Lamech q̄q̄ venabat & beſtias ſagittabat,nō vt eaꝝ carnibꝰ veſceret,q̄m añ diluuiū nō erat māducatio carniū,ſed ꝓ ſua delectatiōe & vſu pelliū ad veſtitū.Deinde deſcribit q̄liter gn̄atio electoꝝ q̄rundā ꝓceſſit ex Adā,cū ſubdit: [Cognouit q̄q̄ adhuc Adā vxorē ſuā: & peperit filiū, vocauitq̄ nomē eius Seth,]q̄d vno modo interpretat poſitio,& ita accipit hic.nā ſubdit:[dicēs]ipſa vxor Adæ [Poſuit mihi Deꝰ ſemē aliud ꝓ Abel].i. aliū filiū,ſ.iſtū Seth, cōtulit mihi Deꝰ ſuccedentē in locū Abel:[quē interfecit Cain.]Circa hoc in Scholaſtica hiſtoria ferť: Dicit Strabꝰ, ꝙ Adā poſt mortē Abel,vouit nō ſe amplīꝰ cognituꝝ vxorē.Veruntñ Strabꝰ recitatiue magis q̄ aſſertiue hoc ait:Ferūt,ingens, poſt mortē Abel vouiſſe Adā, ſe vltrā vxorē nō cognituꝝ, nec filiū gn̄atuꝝ:ſed Deo iubente ꝓ angelum, fregit votū, vt Dei filius de eo naſceretur,& homo redimeretur.De Cain em̄ naſci nō debuit. Veruntamen Ioſephus ſcribit, ꝙ Abel extincto,& Cain electo,amor generatiōis vehemēter angebat Adam. Iſtud aūt quod dicitur de voto ſeu ꝓpoſito Adæ de cōtinendo in reliquū, reprobat Rabbi Paulus. Sed dicēdum ꝙ dictū illud ſatis probabile eſt ex duobus. Primo,ex vehementiſſimo mœrore, quē de Abel occiſiōe cōcepit.Nō em̄ ſolūmodo doluerūt ipſe & Eua de Abel interfectiōe,ſed etiā ineffabiliter de tāto maleficio ,ꝓpriꝝ filiꝝ,ſcilicet Caini& ideo potuerūt cogitare,melius eſſe non generare,q̄ in filiꝭ genitis talia fieri ac videre.Et timuerūt, ne talia de cætero fierēt. Sciebāt eqdē veꝝ eſſe Eccl.16. q̄d diu poſtmodū ſcriptū eſt:Bonū eſt mori ſine filiꝭ,q̄ poſt ſe relinquere filios nequā.Secundo, qa habet in textu,ꝙ Adā erat centū & triginta annoꝝ dum genuit Seth.Ex q̄ elicitur,ꝙ poſt occiſionē Abel diu cōtinuit, ſaltē ſecūdū cōputationē ſeptuaginta interpretū atq̄ Methodiꝝ,niſi dicat alios genuiſſe inter Abel & Seth,quos ſcriptura nō exprimit. ¶Deniq̄ Ly- Fabula Iudaica. ra refert,ꝙ Hebræi dicunt ipſum Lamech cōueniſſe cōiuges ſuas corā Adam,qui erat pater & iudex eoꝝ,eo ꝙ nollent ſibi miſceri.Cūq̄ Adā vellet eas inducere, vt redderēt debitū viro ſuo,dixerunt ad Adā:Caſtiga primo teipſum,q̄m diu continuiſti ab Eua. Tunc Adā cognouit cōiugē ſuam.Iſta fabula ſtulta eſt,& manifeſte mendoſa. Iam rm̄ expoſitum eſt, ꝙ ſecundū Doctores catholicos & Hebræos atq̄ Ioſephū,Lamech ex ſenectute incurrit oculoꝝ caliginē, anteq̄ interfecit Cain & adoleſcentem, ꝓpter q̄d factū, dicunt Hebræi iſti vxores Lamech abhorruiſſe eius concubitum,ſicq̄ Lamech fuiſſet antiquus atq̄ cæcutiēs,anteq̄ Adā genuit

genuit Seth, quē genuit cū eſſet centū triginta annoꝝ,quæ ætas fuit tunc adhuc iuuenilis. Sicq̄ Lamech fuiſſet ſenior ipſo Adā. Rurſus generatio Cain non potuit protendi vſq̄ ad ſeptimā generationem ante natiuitatem Seth, ieu anteq̄ Adā fuit centum triginta annorū, præſertim quia homines tunc multis annis vixerunt anteq̄ genuerūt. Sed ad hoc quidā reſpondet,quaſi ſaluando fabulam Hebræoꝝ,ꝙ filiꝭ Cain erant luxurioſi,ideo feſtinabant accipere cōiuges.Sicq̄ anteq̄ Adā eſſet centum triginta annoꝝ,poterant vſq̄ ad ſeptimam generationem venire.Quod ſi verum eſſet,generatio illa fuiſſet adhuc multiplicata per pluriꝰ gradus ac numeros ante diluuiū,q̄d eſt contra Doctores ſanctos, & cōtra textū,qui genealogiam Cain terminat in filiꝭ Lamech.[Sed & Seth natus eſt filius].i.ipſe Seth ex cunctę ſua genuit filiū,[quē vocauit Enos.]quod nomen interpretatur,homo ſeu viri& optime cōueniebat homini huic,qui rationabiliter ac virtuoſe ſe habuit,qa ſubiūgit:[Iſte cœpit inuocare nomen dñi.]Non eſt dubiū quin Adā & Eua,& Abel quām diu vixit,Seth q̄q̄ quotidie ac deuote inuocauerint Deū:ſed iſte dicit ſpecialiter cœpiſſe dñm inuocare,qm̄ cum ꝓcipua deuotione hoc fecit, & forte cū ſpecialibus orationibus & ritibus, cæremoniiſq̄ decentibus.¶Circa hoc refert Lyra,in Hebræo haberi, Tunc cœpit inuocare nomē dñi,propter q̄d Iudæi exponūt hanc inuocationē de idololatria,qa (vt dicūt) tunc aliqui inceperūt nomē Dei attribuere creaturis,videlicet ſoli,Lunæ,ac idolis: non tñ ab iſto deuoto Enos, ſed à filiꝭ Cain ei cōtēporaneis,factū eſt hoc. Iſtud aūt ſtolide dictū eſt,qm̄ inuocatio nois Dei ſemp in bono accipiť nec ſequit,ſi tunc idololatria cœpit,ꝙ tūc cœpit inuocare nomē dñi, ſed potius nomē diaboli,qm̄ ab idololatris,etiā ſi hoc neſciat,inuocatur. Verūtñ S.Hieronymus ait:Pleriq̄ Iudæoꝝ arbitranť, ꝙ tunc primo in noie & ſimilitudine dñi fabricata ſint idola.Circa q̄d aliqui dicunt,& in Scholaſtica hiſtoria tangitur,ꝙ Enos iſte excogitauit & fecit imagines ad Dei honorē,& excitandam memoriæ humanæ pigritiā,nō vt coleret illas. Ex hoc tñ vt dicit,alij quidā ſumpſerūt occaſionē erroris. Iam aūt ſuperius dictū eſt,& Thomas in ſecūda ſecūdæ teſtat,ꝙ in prima mundi ætate non fuit idololatria, ſed vnius Dei ſolius notitia,ex recenti creationis mundi memoria. ¶Circa ꝓhabita Ioſephus ſcribit:Seth Ioſephꝰ Iſidoro- ad ætatē diſcretiōis puenię,virtutibus ſtuduit:& cum eſſet vir egregius,imitatores ſui filios dereliq̄t, qui diſciplinā reꝝ cæleſtiū, & ornamentū eaꝝ primitus inuenerunt: & ne periret quæ inuenerunt,cū prædixiſſet Adā exterminationē oīm reꝝ,vnam per ignē,aliā per aquā, fecerunt duas columnas, vnam ex lateribus,aliā ex lapidibus,in ambabꝰ quæ inuenerāt,cōſcribētes:vt ſi conſtructa ex lateribus exterminaret imbribus, lapidea permanens, præberet hominibus ſcripta cognoſcere,quæ lapidea permanet hactenus in Syria.

¶Elucidatio ſpiritualis ac myſtica eiuſdem capituli. Art. XXX.

Adam cognouit vxorem ſuam.]Per Adam intelligitur Chriſtus:per Euam,primitiua illa eccleſia ex Iudaiſmo nata,quæ Chriſto adhuc corporaliter in mūdo inter homines conuerſanti adhæſit.Hanc Chriſtus cognouit,quando poſt ſuam aſſcenſionē eidē ſpiritum ſanctum miſit,eiusq̄ donis eccleſiam illam exuberantiſſime fœcundauit,ita ꝙ tūc cōcepit & peperit Cain,hoc eſt, Iudaicū populum ſpiritualiter regenerauit in Chriſto, qſi in die ſancto pentecoſtes, beatiſſimus princeps Apoſtolorum Petrus tria millia,& paulo- Act.2.4. poſt quinq̄ millia Iudæorum conuertit,atq̄ quotidie plurimi Iudæorum in oī Iudæa, Galilæa,atq̄ Samaria conuertebantur ad Chr̄m,& baptizabantur. Vnde eccleſia iſta primitiua, tunc gratulans,dixit:[Poſſedi hoīem per Deū.]hoc eſt,diuina virtute ſubieci Chriſto & mihi per fidem ac euangelicam legē populum iſtum Iudaicū,qui comparatione gentilium,dignus erat homo vocari,hoc eſt, rationalis, vnū Deū colendo. Rurſus [peperit fratrem eius Abel.]Per Abel intelligit plebs gentilis, ad Chriſtū per primitiuā eccleſiā illā conuerſa,cuiꝰ Act.9.10 cōuerſio cœpit in glorioſo Cornelio centurione & cōgregatis cū eo, quos ꝓfatus archiapoſtolus Chr̄o incorporauit,ſicut in Actibus apoſtoloꝝ teſtat: Vos,ingens,ſcitis q̄modo Deus primū elegit per os meū ex gētibus aſſumere populum nomini ſuo. [Fuit aūt Abel paſtor Act.10. ouiū].i.multi ex gentilitate cōuerſi,facti ſunt euāgelicæ legis prędicatores, & alioꝝ prælati, fideliūq̄ paſtores,qui fideles ſunt oues Chr̄i,de quibus ꝓdixit:Alias oues habeo quę nō ſunt Ioan.10. ex hoc ouili.[Et Cain agricola].i. cōuerſi ex Iudaiſmo, laborauerunt vt aliquos ex ſynagoga,quæ erat ager ac vinea Dei,ad Chr̄m conuerterēt. Fuit quoq̄ Abel paſtor ouiū.i.cultor ſimplicitatis ouinę & innocētiæ. Cain aūt agricola.i. cultor agri interioris,videlicet ꝓpriꝝ cordis.Vel agricola fuit,qm̄ multi ex ſynagoga cōuerſi, adhuc circa legalia obſeruāda erāt intenti, quēadmodum Actibus apoſtoloꝝ ſanctus Iacobus loquiť Paulo:Vides frater quot Acto.21. millia crediderunt in Iudæis,& omnes æmulatores legis ſunt. [Factum eſt autem poſt multos dies,vt offerret Cain de fructibꝰ terrę munera dño.]hoc eſt,multi ex iudęis cōuerſis adhuc obtulerunt Deo carnalia ſacrificia legis.[Abel quoq̄ obtulit de primogenitis gregis ſui & de adipibus eorum:]id eſt, plebs ex gentilitate conuerſa, & aliꝭ præſidens,multos excellentiores ex gregibus ſibi commiſſis, induxit ad hoc, quōd per palmam Martyrij ſeipſos

domino

Universidad de Deusto
Biblioteca

dño deuotissime obtulerũt. Rursus Abel seu populus iste Chrisifidelis, obtulit Deo primogenita gregis sui. i. quicqd in virtutib⁹ & actib⁹ suis virtuosis ꝑcipuũ fuit, diuinæ pietati & gratiæ Dei, nõ viribus suis, adscripsit. Et de adipibus. i. spũali feruore & opulẽtia diuinoꝝ charismatũ obtulit Deo sacrificiũ laudis & obseruantiã mandatoꝝ: siquidẽ sacrificiũ salutare,
Eccl.35. Psal.49. respicere in mãdatis. Et dñs ait: Sacrificiũ laudis honorificabit me. [Et respexit dñs ad Abel & ad munera eius:] qm̃ plebs ista Chrisifidelis ex gentilitate electa, fuit acceptissima Deo in se & in actibus ac sacrificijs suis sanctis. [Ad Cain aũt & ad munera illi⁹ nõ respexit.] Hoc intelligendũ est de Iudæis illis cõuersis, qui tandẽ ptinaciter asseruerũt legalia simul cũ Euãgelio esse seruãda, q hæretici facti, Deo displicuerũt cũ sacrificijs suis. Ideo populus iste [iratus
Acto.15. est vehemẽter, & cõcidit vultus eius.] Vt em̃ in Actibus legit, quidã de hæresi phariseoꝝ eoꝝ qui crediderãt, surrexerũt, dicẽtes: Quia oportet circũcidi, & seruare legẽ Mosis, q̃d etiã alij
Ibidem. multi ex Iudæis cõuersis dixerũt, sicut ibidẽ habet: Descendẽtes quidã à Iudæa Antiochiã, docebant fratres, q̃a nisi circũcidamini, nõ potestis salui fieri. Cũ aũt apostoli cũ cõsilio suo
Malac.1. determinassent oppositũ, irati sunt illi. Hinc dñs ait de populis istis Malachiæ: Non est mihi volũtas in vobis, & mun⁹ nõ suscipiã de manu vestra. Ab ortu em̃ solis vsq; ad occasum, magnũ est nomẽ meũ in gẽtibus, & in oĩ loco sacrificat & offertur nomini meo oblatio mũda. Quod ad literã dictũ est de sacramẽto, sacrificio q altaris. [Dixit q dñs ad Cain: Quare iratus es?] Sic dñs p sanctos apostolos increpauit & docuit Iudæos illos, in suis erroribus ptinaces, quoꝝ facies cõcidit, q̃ videbant oẽm grãm Dei à synagoga ad Chrisifideles transferri, & gentiles sibi ꝑferri ac ꝑfulgere in donis spũs sancti atq; miraculis. [Nõne si bene egeris,] credẽdo & obtẽperando apostolicis documẽtis. Vel, iuxta Septuaginta, [Nõne si recte offeras, recte aũt nõ diuidas, peccasti?] Recte obtulerũt Iudæi isti, q̃ tempore opportuno obtulerũt legalia: sed recte nõ diuiserũt, dũ sub tẽpore euangelicæ legis ac gratiæ asseruerũt cæremonialia legis ꝑcepta oportere seruari, etiã Euangelio diuulgato, atq; ab his q ex gentibus erant cõuersi. Deniq; qui agit bonũ ex genere, recte offert sed nõ recte diuidit, nisi cũ discretiõe & debitis circũstantijs agat hoc, vtpote loco & tẽpore cõgruo ac recta intentiõe, immo
Rom.12. & exclusiõe vitioꝝ, ne praua bonis admisceant. Propter q̃d dixit Apostolus: Rationabile ob
Hier.15. sequiũ vestrũ. Et Deus p Hieremiam: Si separaueris preciosum à vili, quasi os meũ eris. Nisi istud impleuerimus, culpabiles sum⁹, etiã si bona agere videamur. [Sub te erit appetitus ei⁹, & tu dominaberis illius.] Hoc loco edocemur à dño, superare nosmetipsos ac ꝓprio aĩo dominari, passionesq; refrenare, & sensitiuã partẽ rationi tenere subiectã, sicq; oĩa ponere sub
Matt.11. ordine diuini amoris. Regnũ em̃ cæloꝝ vim patitur, & violenti rapiũt illud. [Dixit q Cain ad Abel fratrẽ suũ: Egrediamur foras.] i. ꝓpulus iste Iudaicus credens & legalia seruãs, prouocauit cõuersos ex gentibus ad disputationis conflictũ. [Cũq; essent in agro] seculi huius, [⁹insurrexit Cain aduersus fratrẽ suũ Abel, & interfecit eũ.] Cum em̃ Iudæi nõ potuissent ratione & scripturaꝝ allegatione catholicis ꝓualere, cœperũt eos corporaliter ꝑsequi ac necare. Et in hoc hæretici atq; increduli fuerunt concordes, quanuis in alijs discordarẽt. [Et ait
Mat.23. dñs ad Cain: Vbi est Abel frater tuus?] Sic dñs repræhẽdit ꝑsequutores fidelium, quoꝝ sanguinẽ reqrit & vindicat de ꝑsequutoribus eorundẽ. [Qui respodit: Nescio, Nunquid custos fratris mei sum ego?] Iudei nãq; ꝑsequutores catholicoꝝ in primitiua ecclesia, nõ fatebant se reos ab interfectiõe fideliũ, nec arbitrabant illoꝝ curã ꝓtinere ad se, sed potius reputabant
Ioan.16. se obsequũ Deo præstare in ꝑsequutione & interfectione credentiũ, sicut saluator ꝑdixit: Venit hora, vt oĩs qui interficit vos, arbitretur obsequiũ se ꝑstare Deo. [Dixit q] dñs [ad eum: Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.] Hoc dñs p prædicatores euan
Apo.6. gelicæ legis dixit illis puersis Iudæis. Hinc em̃ in Apoca. habetur: Animæ interfectoꝝ clamabant voce magna: Vsquequo dñe sanctus & verus, nõ iudicas & non vindicas sanguinẽ
Esa.26. Iob 16. nostrũ de his qui habitant in terra? Deniq; istud generaliter accipi potest de omnibus iniuste & inordinate occisis. Vnde loquitur Esaias: Reuelabit terra sanguinẽ suũ, & non operiet vltrà interfectos suos. Et sanctus Iob ait: Terra, ne operias sanguinem meũ. [Nũc igitur maledictus eris sup terram.] Hoc clare impletũ est in Iudæis illis peruersis, qui ob persequutionẽ suã in Christum & eius discipulos, temporaliter & æternaliter, corporaliter & spũaliter à
1.Thes.2 Deo & hominibus maledicti sunt: quia vt ait Apostolus, Ira Dei peruenit super eos vsq; in
Psal.68. finem. De quibus loquutus est Psalmista Deo: Effunde super eos irã tuã, & furor træ tuę comꝑhẽdat eos. Deniq; etiã in Alchorano Machometi habetur, q̃ Iudæi à Deo relicti sunt, eo q̃ Iesum non receperũt pro Christo eis promisso. Sarraceni quippe fatẽtur, quòd Iesus Nazarenus sit Christus in lege & prophetis promissus, ac summus propheta, sed negant deitatem ipsius. Machomet nãq; fuit instructus à Sergio monacho Nestoriano hæretico. Nestorius aũt hæresiarcha & inimicus Dei, dixit Christum esse hominem purum. [Cum operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos.] Hoc fuit impletũ in Iudæis, quãdo propter impietatem suam in Christum, à Romanis vastati sunt, & terra eoꝝ vndiq; demolita. Spiritualius autem

aũt loquendo, quando terram suã. i. corpora sua exercuerunt in obseruantijs legis, non recte credendo in Christũ, corpora eorum nullum protulerunt fructum virtutum, sed putredinẽ vitioꝝ. [Vagus & profugus eris super terram,] seu gemens & tremens, secundum aliorum translationem. Nil certius isto. Iudæi em̃ vndiq; sunt dispersi, & dura captiuitate premunt, atq; sub Christianorum aduersarioꝝ suorum tenẽtur imperio, sub quo gemunt & tremũt. Vnde Danieli Gabriel angelus ait de ipsis: Non erit populus Christi qui eum negaturus est, & finis eius vastitas, & vsq; ad finem perseuerabit desolatio. [Dixit q Cain ad dominũ: Maior Dan.9.
est iniquitas mea, q̃ vt veniam merear.] Hoc competit infideli populo Iudæorum, qui licet se neget profugum à terra promissionis, & vagum per mundum propter Christi occisionẽ, & primitiuæ ecclesiæ persequutionem, fatetur tñ se perpetrasse crimen tam grande, vt veniam nequeant impetrare, ita q̃ liberentur ab ista captiuitate. Veruntamẽ captiuitatem suam populus iste deplorat, dicendo: [Ecce eĳcis me à facie terræ] patrum meorum, [& à facie tua abscondar.] Sed inter hęc metuit mortem temporalẽ magis, q̃ Dei offensam, & propriarum animarum interitum. Ideo ait: [Omnis qui inuenerit me, occidet me. Dixit q ei dominus: Nequaquam ita fiet, sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Non em̃ vult Deus vt incredulus Iudæorum populus penitus occidatur, nec quisquam eorum est occidẽdus, eo q̃ patres eoꝝ Chrm occiderũt, & persequuti sint eius primitiuam ecclesiam. Si tñ aliunde meruerint mortem, possunt occidi. Qui vero sine causa rationabili occiderit quenquã eoꝝ, septuplum. i. valde dure & perfecte punietur, tanquam homicida crudelis. Non em̃ est mi-
seris & afflictis illis addenda afflictio sine causa idonea, sed pro eorum cõuersione orare de- Iaco.5.
bemus. [Posuit q dñs in Cain signum.] i. in populo illo incredulo, [vt nõ interficeret eũ oĩs qui inuenisset eum.] Hoc signum est prophetia per multos sanctos veteris testamẽti prænũciata de reseruatione Iudæorum in vita vsq; in seculi finem, vt ex eorum adspectu inducantur Christiani ad considerationẽ diuinæ iustitiæ, ad recordatiõem quoq; passionis dominicæ, atq; ad confirmationem fidei Christianæ, quæ ex illorum tam diuturna derelictione clare probatur, ex quorum etiam libris probamus quæ credimus. Ideo scriptũ est: Ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei. [Egressus q Cain à facie domini] .i. à Deo electus Psal.58.
ac derelictus populus ille, [habitauit profugus ad orientalẽ plagam Eden.] Per Eden, intelligitur ecclesia Christi: per orientalẽ plagã eius, doctrina legis & prophetarum, ex qua tanq̃ ex oriente, orta est lux sapiẽtiæ salutaris vniuersæ militanti ecclesiæ. In hac itaq; plaga habitauit ac habitat vsq; nunc perfidus populus Hebræorum, inquantum aliqualẽ habẽt cognitionẽ scripturaꝝ illarum, atq; in ea quotidie studẽt, scripturasq; illas habẽt & veras credũt. Porro electionẽ ipsius Cain repræsentat ecclesia, sanguinarios excõmunicando, præcipue cũ candelis accensis, q̃m vitam hominum extinxerunt. Præterea omnis qui per mortale peccatum à facie Dei egreditur, mentẽ suã auertendo à creatore, habitat profugus à mystica vnitate ecclesiæ, vagus q̃q; instabilis q; in terra, quãtum ad corpus diaboli pertinet: & corde in- Psal.11.
stabiles sunt, passionibus q; subduntur, & vndiq; euagantur à Deo iniqui. In circuitu etenim Esa.57.
impĳ ambulant, qui sunt tanquam mare feruẽs, q̃d nõ potest quiescere, & tanquam puluis Psal.1.
quẽ proĳcit vẽtus à facie terræ. [Cognouit aũt Cain vxorẽ suã, q̃ cõcepit & peperit Enoch.]
Per q̃d designatur, q̃ ex prauæ cogitatiõis radice & interiori aĩæ passione procedit opus peruersum. Rursus quasi spiritalis vxor incredulæ plebis Iudaę est scriptura veteris testamenti, secundũ occidentẽ literam intellecta, quam plebs ista sic cognoscit, se q; in ea exercet, & gignit ex ea Enoch. i. posteritatem sibi in infidelitate & carnali intellectu scripturæ consimilẽ. [Et ædificauit] Cain [ciuitatem.] In exordio mũdi vrbem construxit, per quod significatum est, q̃ amatores mundi & oĩs iniqui in hoc seculo remanere, prosperari, ac locupletari deside-
rant, & via vtuntur pro patria. Quo cõtra de sanctis patriarchis ait Apostolus, q̃ in casulis Heb.11.
habitabãt tanq̃ hospites & peregrini. Et rursus: Non habemus hic, inqt, manentem ciuitatẽ, Heb.13.
sed futuram inquirimus. [Et vocauit nomẽ eius ex nomine filĳ sui Enoch.] Quod interpretatur dedicatio, secundũ Hieronymum. Tales nanq; seipsos, & pertinentes ad se, ac sua, dedi- Hieron.
cant & mancipant ꝓsperitati terrenæ ac vitæ præsenti. [Lamech accepit vxores duas] Per Lamech intelliguntur lasciui, præsertim adulteri & cõcubinarĳ. Similiter illi qui cum sapientia euangelicæ legis, quam sibi desponsarunt, amplectũtur secularem prudentiam, atq; in seculo hoc cupiũt videri ac reputari prudentes. Genuit quoq; Lamech tres filios, quoꝝ primus, scilicet Iabel, [pater habitantium in tẽtorijs ac pastorum,] designat cupidos & auaros, qui hinc inde mouentur, vt colligãt sibi terrena & pascant pecora. i. desideria sua brutalia. Secundus, videlicet Tubal, [pater canentiũ cithara & organo,] eos designat, q̃ exterioꝝ sẽsuum q̃rũt & amplectunt oblectamẽta. Tertius, puta Tubalcaim, malleator & faber significat belicosos, cõtentiosos, iracũdos, & alioꝝ tribulatores, qui ꝓximos suos cædũt verbis duris aut ictibus seu scandalosis operibus, aut etiã omissiõibus & negligẽtijs vitiosis. Soror demũ fratrũ istoꝝ Noema sensualitatẽ designat. [Dixit q Lamech vxoribꝰ suis, Adæ & Sellæ: Q̃m occidi virum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cidi virꝝ in vulnus meũ,& adoleſcentulũ in liuorẽ meũ.] Libidinoſi nanq;, oĩm ætatũ hoĩes ſcãdalizant ad ſuũpſius pernicieẽ, immo ſæpe violẽter aut fraudulenter interimũt viros & filios muſierꝝ quas appetũt,vt eis fruantur ſecurius. Verunt̃ nõ vult Deus vt quis ſcãdalizet tales libidinoſos,aut inordinate perimat eos, ſed potiꝰ ad pœnitẽtiã reſeruẽtur & retrahant̃ à vitiis.[Cognouit q̃q; adhuc Adã vxorẽ ſuã& peperit filiũ,vocauitq; nomẽ eiꝰ Seth].i.Chriſtus ex eccleſia poſt ſanctos martyres genuit cõfeſſores,ita ꝙ eccleſia dixit:[Poſuit mihi Deus ſemẽ aliud,p Abel,quẽ interfecit Cain.]Confeſſores eteĩ ſancti poſt martyres in eoꝝ locũ ſurrexerũt ac poſiti ſunt.[Sed & Seth natus eſt filius, quẽ vocauit Enos. Iſte cœpit inuocare nomẽ dñi.]Per hũc Enos intelliguñ deuotiſſimi religioſi, p̃ſertim primi illi anachoretę ac eremitæ ſanctiſſimi,Paulus,Antonius, Macarius, Hilarion,Pacomius,atq; innumerabiles,q cœperũt Deũ cũ inaudita deuotiõe,inſtãtia,puritate die ac nocte exorare,laudare & colere,abſtinẽtiſſima & rigoroſiſſima cõuerſatiõe. Præterea, p Adã poteſt intelligi Deus oĩm pater,q ex Eua.i.ſynagoga ſibi olim p fidẽ deſpõſata,genuit Cain,i. populũ Iudęoꝝ, q fuit
Ioan.19. tẽpore Chri,& Abel.i.dñm Ieſum,quẽ Iudæi illi crucifixerũt,quẽadmodũ Cain occidit innoxiũ Abel,q in multis Chm̃ præfigurauit,videlicet innocẽtia, iuſtitia, immolatione,martyrio. Inflãmauit quoq; Deus ſup dñm Ieſum, qui obtulit ſemetipſum oblationẽ & hoſtiã
1.Cor.15 patri in odorẽ ſuauitatis,ex ardẽtiſſima charitate deſuper aĩæ ſuę infuſa,quę immolatio patri ſuperacceptiſſima fuit. Similiter per Seth,qui interpretat̃ poſitio & reſurrectio,deſignat̃ eſt Chr̃s primitię reſurgẽtiũ,& primꝰ reſurgẽs ex mortuis, ꝓpria poteſtate,primusq; dignitate.Et ſicut ex Seth nati ſunt electi & virtuoſi,ita ex Chr̃o oẽs re & noĩe Chriſtiani.

¶Expoſitio literalis cap.V. Hic eſt liber gñationis Adam. Art. XXXI.

REpetit & recapitulat Moſes in exordio huius cap.generationem Adæ, vt eam plenius proſequatur.[Hic eſt liber].i.ſcriptura ſeu litera [generationis Adam,]hoc eſt,generationem actiuam ipſius Adæ deſcribens,quam generationem Adam exercuit ſeu incepit.[in die qua creauit].i. tempore quo formauit [Deus hominem,] ſcilicet ipſum Adam & eius vxorem.Ex quo nunc dictum eſt,[in die qua creauit Deus hominem] Hebræi(vt fertur) dicunt ipſum Adam genuiſſe in paradiſo, ſicut & ante narratum eſt. Sed argumentum eorum nil valet,quia dies nunc capitur pro tempore,prout ſæpiſſime in ſcripturis contingit,ſicut in Eſaia:In illa die erit germẽ domini in magnificentia & gloria. In Iohele:In die
Eſa. 4. illa ſtillabunt montes dulcedinem. Poteſt etiam dici,ꝙ dies nunc capitur pro diebus, quẽadmodum frequẽter ſingulare ponitur pro plurali & ita ſupponit ſimpliciter ſeu confuſe, vt ſuprà ſecundo capitulo:Iſtę ſunt generationes cæli & terræ,in die quo fecit Deus cælum & terram & omne virgultum agri. [ad ſimilitudinem Dei fecit illum, maſculum & fœminam creauit eos,& benedixit illis.]Omnia verba hęc habentur circa finem primi capituli,& ibi diffuſe expoſita ſunt,ideo procedendum eſt modo.[Et vocauit nomen eorum, Adam] id eſt,vtrunq;,ſcilicet tam virum quàm Euam,vocauit hoc nomine Adam.Adam etenim in Hebræo eſt nomen cõmune, ſignificans tantũ ſicut hæc dictio, homo. ideo ſicut in Latino tam virq; mulier dicitur homo, ita in Hebræo vterq; dicitur Adam. Attamen Adã etiam in Hebræo frequẽter ſingulariter ſumitur pro hoĩe illo primo. Sic ergo vocauit eos Deus,id eſt,vocãdos inſtituit,aut per ſubiectã creaturam expreſſe vocauit:[in die quo creati ſunt].i. formati. Ambo eĩm ſecundũ corpus ex præiacẽti materia ſunt plaſmati, Adam ex limo,Eua ex viri coſta. [Vixit aũt Adã cẽtum triginta annis,& genuit filiũ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ
Adę ętas ſuam].i.ſimilẽ ſibi in ſpecie,immo & ſimilem ſibi in proprietate, hoc eſt,in defectuoſitate,
Eph.2. vtpote deſtitutũ originali iuſtitia,mortalem,paſſibilẽ, & natura filium irę.Vnde ait Apoſto
1.Cor.15 lus:Qualis terrenus,tales & terreni.[vocauitq; nomen eius Seth.]Præcedenti capitulo ſcriptum eſt,ꝙ Eua vocauit eum Seth. Itaq; ambo ſic eum appellabant, ſeu nomen ab Eua impoſitum,Adã confirmauit. Sicq; Eua nomen primo expreſſit, deinde Adam. Veruntamen Adam anteq; eſſet tantæ ætatis,genuit Cain & Abel.¶Circa hæc oritur quæſtio duplex:Prima eſt,quomodo verꝝ ſit ꝙ Adam genuit Seth,cum eſſet cẽtum triginta annoꝝ,cũ Septuaginta & Ioſephus, itemq; Methodius dicant eum fuiſſe ducentorũ & triginta annoꝝ dum genuit ipſum Seth. Reſpondetur ſecundum quoſdam, ꝙ Moſes omittit hic centum annos quibus Adam & Eua luxerunt Abel.Sed iſtud non videtur ſufficiens ratio, quia non ſolũ in Adam,ſed etiam in poſteris eius ommittuntur centum anni in Hebræo & translatione Hieronymi,quo ad translationem Septuaginta.Vnde ait Hieronymus,& habeſ in Gloſſa:Vſq; diluuium,vbi in noſtris codicibus legitur aliquis genuiſſe ducentorum annorum: Et q̃d excurrit in Hebræo,habet centum annos & reliquos qui ſequũtur. Porro per codices noſtros
Hieron. intelligit Hieronymus textus Septuaginta interpretum, quorũ translatio fuit Hieronymi tẽpore in vſu cõmuni.¶Secũdo q̃ritur circa id quod in Gloſſa tangitur,& in Scholaſtica hiſtoria clarius fertur,Adã ad imaginẽ & ſimilitudinem Dei factus eſt, reliqui ad ſimilitudinẽ & imaginẽ Adę, qualiter hoc ſit verũ. Reſpondetur, quod loquendo de his in quibus imago &

go & ſimilitudo Dei in homine principaliter conſideratur,oẽs homines ad imaginem & ſimilitudinem Dei producti ſunt,inquantum memoriam,intellectũ,voluntatẽq; habent.Sed quantũ ad accidẽtalia aliqua,in quibus imago & ſimilitudo ſecundario conſiſtit,cæteri ad Adæ imaginẽ,ſimilitudinẽq; plaſmati ſunt, iuxta ſenſum p̃habitũ. [Et facti ſunt dies Adam poſtq; genuit Seth,octingenti anni].i. vſq; ad tot annos creuerũt & multiplicati ſunt ſucceſſiue.[Genuitq; filios & filias,]immo vt dictũ eſt, Eua in oĩ partu peperit ſimul filium ac filiam,ſecundũ Methodium & Hebræos.Hoꝝ aũt filiorũ & filiarꝝ nomina non exprimuntur, q̃m Moſes breuitati ſtudens,ad tempora Abrahæ ac Iudæoꝝ feſtinauit:ideo eorum nomina exprimit,ex quibus patriarchæ & prophętę ac populus Iudæoꝝ,immo & Chriſtus,exorti ſunt.Alioꝝ quoq; filiorum ac filiarꝝ Adæ progenies diluuio periit.Deinde in textu deſcribitur,qꝫemadmodũ Seth genuit Enos, & Enos Cainan,& Cainan Malaleel,& Malaleel Iared,& Iared Enoch.Et item quo anno vitæ ſuæ genuerunt hi viri,atq; quàm diu vixerũt,in quibus cõputationibus ſcriptura nõ attẽdit nec curat minutias tẽporis,an ſcilicet modicum magis aut minꝰ fuit, ſed integros exprimit annos. Quæ aũt facilima ſunt, nec aliqd circa ſe dici requirũt,trãſilire intendo,quia in textu ſatis habent.Quemadmodũ aũt in Scholaſtica hiſtoria dicitur,quidã incipiunt primã ætatem ab Adã,quidam à Seth,qa de Abel nullus eſt natus,tota gñatio Cain diluuio eſt deleta,ſicq; Seth fuit primus gradus gñationis humanę. Porro Enoch vixit ſexagintaquinq; annis,& genuit Mathuſalem.] Iſte Enoch fuit ſeptimꝰ ab Adam in gñatione Seth,quemadmodum Lamech in generatione Cain. Et ſicut ſeptimꝰ ille Lamech fuit prauiſſimus,ita ſeptimus iſte Enoch extitit optimus.[Et ambulauit Enoch cum Deo].i.iuxta beneplacitum Dei,adhærẽdo eidẽ, & ſequendo voluntatem ipſius p vitã iuſtã.[Et nõ apparuit].i.à cõuerſatiõe,ſocietate,atq; preſentia hoĩm repente ſublatus eſt,[qa tulit eũ Deus].i.trãſtulit de medio hoĩm ad alium locũ, videlicet paradiſum terreſtrẽ,quẽadmodum poſtea diu Heliam. Qualiter aũt translatus eſt Enoch,ſcriptura nõ exprimit,& 4.Reg.2
an aliqs translationi eius interfuit, ignoratur, Creditur tñ ꝙ angelico miniſterio ſit translatus.De hoc in Scholaſt. hiſtoria dicitur: Transtulit illum Deus in paradiſum,vt in fine tẽpo Euſebiꝰ.
rum cũ Helia veniens,cõuertat corda patrũ in filios. Iudæi tñ cauſam translatiõis Enoch magis attribuunt myſterio numeri ſeptenarii,q̃ ſanctitati ipſius Enoch,cũ plures fuerint eo ſanctiores,quoꝝ nullus translatus eſt.In tãtum eĩm aiunt Deum oĩa ſub ſeptenario diſpoſuiſſe, ꝙ dicunt eum ſeptem cælos creaſſe & ſeptem terras,quas(vt dicunt)Dauid appellat montiũ fundamenta. Hæc ibi. Lyra quoq; refert:Dicunt Iudæi, ꝙ licet Enoch eſſet iuſtus, magnas tamen pronitates habuit ad malum,quibus cum difficultate reſiſtebat. Ideo mortuus eſt ante finem vitæ ſuæ naturalis,ne vinceretur malitia. Hæc ille.Et poteſt eſſe ꝙ aliqui Iudæi hoc dicant,quoꝝ aſſertio falſa eſt, quantum ad hoc ꝙ dicunt eum mortuum eſſe. Non eĩm ſcriptura iſta refert de eo ſicut de cæteris cunctis ꝙ mortuus ſit, ſed quòd non apparuit,quoniã dominus tulit eum.Porro quod dicũt de pronitate eius ad malum, apparẽtiam habet ex eo, quod ſcriptum eſt in libro Sapientię: Placens Deo factus dilectus,& viuens inter peccatores Sapi. 4.
translatus eſt. Raptus eſt,ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animã illius.Conſummatus in breui,expleuit tempora multa.Placita eĩm erat Deo anima illius: ꝓpter hoc properauit educere eum de medio iniquitatum. Quod totũ de Enoch vno modo exponit.De quo etiam in Eccleſiaſtico aſſeritur: Enoch placuit Deo,& translatus eſt in para- Eccl. 49.
diſum,vt det gentibus ſapientiã.Hinc ſancti Doctores teſtantur, ꝙ circa finẽ mundi cũ Helia venturus ſit ad prædicandũ cõtra Antichriſtũ, ſicut de hoc in Apocalypſi multa leguñt, Apo.11.
Deo dicente:Dabo duobus teſtibus meis &c. Tunc quoq; ab Antichriſto interficient,& de- Gloſſa.
bitum mortis ſoluent.Deniq; Gloſſa & Alcuinus affirmãt,Enoch tanto tempore præſeruatur à morte,in ſignum,qa homo iugiter viueret, ſi nõ peccaſſet. De hoc Enoch in Scholaſti Alcuinꝰ
ea fertur hiſtoria: Enoch literas quaſdã inuenit,& aliquos libros ſcripſit,ſub quo Adam creditur mortuus.Huic dicto cõſonat, q̃d Iudas apoſtolus in ſua allegat canonica: Prophetauit aũt de his ſeptimus ab Adã,Enoch,dicẽs:Ecce venit dñs in ſanctis millibus ſuis.Dicit autẽ Enoch ſeptimus poſt Adã,ipſum Adã includendo, vt patet ex textu,intermedios numerando,qui fuerũt,Seth,Enos,Cainan, Malaleel,Iared. [Vixit quoq; Mathuſalẽ centũ octogintaſeptem annis,& genuit Lamech.] Mathuſalẽ qui tam diu in virginitate pmanſit,videtur fuiſſe vir magnæ deuotiõis. [Et facti ſunt oẽs dies Mathuſalẽ nongenti ſexagintanouem annis& mortuꝰ eſt.]Ad quãtã ætatẽ nullus alius legit perueniſſe. Vnde antiquiſſimus hoĩm credit extitiſſe,quantũ ex ſcripturis habetur,fuitq; annis trigintanouẽ ſenior q̃ Adã. Verumtamẽ de ætate Mathuſalẽ fuerũt diuerſę opiniões:nempe ſecundũ cõputationem & textum Septuaginta, vixiſſet quatuordecim annis poſt diluuiũ: q̃d ſtare nõ poteſt, qa nõ fuit in arca,legitq; obiiſſe.Alij quidã dixerũt eum obiiſſe ante diluuiũ ſeptẽ annis, quod minus abſurdum eſt.Sed beatus Hieronymus vere & ſapienter teſtatur,ꝙ eodem anno quo diluuium inundauit,defunctus ſit modicũ ante diluuiũ,& hoc probat ex textu ſecundum Hebraicam ve- Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ritatem. Mathusalē nāq; vixit centū octogintaseptē annis anteq̄ genuit Lamech, qbus si addant centū octogintaduo anni, qbus vixit Lamech anteq̄ genuit Noe, vt statim dicet, atq; sexcenti anni qbus vixit Noe ante inundationē diluuij, vt infrà habetur, inueniunt anni nōgenti sexagintanouē, qbus vixit Mathusalē. Translatio aūt Septuaginta, quantū ad taxationē numeri annoꝝ Mathusalē, fuit corrupta hoc loco, sicut in alijs multis secūdū Hieronymū, & habet in Glossa. De hoc loqtur Augustinus, ponens diuersas opiniōes de ætate & vita Mathusalē, & q̄liter aliqui volentes saluare cōputationē Septuaginta, dixerūt ipsum Mathu

Augustſalē, durāte diluuio, fuisse cū patre suo Enoch in paradiso, deinde reductū ad terrā mortaliū. Quod reprobat Augustinus, & dicit eū obijsse eodē anno q̄ venit diluuiū, secundū Hebraicā veritatē, atq; ex vitio & errore scriptoꝝ potuisse accidere errorē, q̄ in cōputatiōe Septuaginta inuenit. ¶ Vixit aūt Lamech centū octogintaduob⁹ annis, & genuit filiū, vocauitq; nomē eius Noe, dicēs: Iste cōsolabit nos ab opibus & laboribus manuū nostraꝝ in terra cui maledixit dñs. ¶ Videt Lamech iste fuisse vir castus & bonus, qa tādiu cōtinuit anteq̄ generauit. Vidēt itē pphetali gra splēduisse, qa de filio suo Noe talia ꝓnūciauit. Quēadmodū aūt in Actis

Acto. 4. apostoloꝝ legunt glorioſi & sancti apostoli Ioseph Cypriū appellasse Barnabā, i. filiū cōsolatiōis, qa de eius cōuersiōe, sanctitate & fructuositate ꝓmitiua ecclesia magnā cōsolationē accepit, sic Lamech Deo reuelāte cognoscēs, q̄ virtuose, fructuose ac dulciter fili⁹ su⁹ Noe esset inter noīes cōuersaturus, ꝑdixit: Iste cōsolabit nos ab opibus & laborib⁹ manuū nostraꝝ, hoc est, suis virtutibus & fructuositatib⁹ dabit nobis releuamē atq; solatiū inter ipsos labores & opa, qbus occupamur & fatigamur in terra hac à dño maledicta ꝓpter primoꝝ parētū peccata, iuxta sensum in expositiōe ca. tertij introductū. Et aliq dicūt q̄ Lamech ꝑdixit hæc verba de Noe, qa ꝓuidit q̄ erat reparatur⁹ terrā & aīalia ac gen⁹ humanū post diluuiū, & iuxta hoc Lamech iste cognouisset q̄ diluuiū erat ventuꝝ sub filio suo Noe: q̄d tñ non videtur ex scripturis euidēter posse haberi, qa sequenti capitulo legit Deus reuelasse ipsi Noe de inundatiōe diluuij tēpore suo. Nec legit hoc alicui alteri antea reuelasse, statim quantū ad tēporis determinationē. Præterea Lyra dicit q̄ in Hebræo habet, ¶ Iste quietabit nos. ¶ Nā & nomen hoc Noe, requies interpretat. Et dicūt Hebræi, q̄ Lamech ꝑdixit hæc verba de Noe, nō ꝓpter seculi reparationē post finē diluuij, sed qa primo inuenit artē arandi, cū hoies antea colerēt terrā ꝓprijs manibus sine subsidio iumētoꝝ, q̄d erat valde laboriosum, à quo ope & labore releuauit & quietauit eos Noe, inueniēdo artē præfatam. Vnde infrà capitulo nono Noe vocatur agricola. Sed si Lamech præuidit q̄ Noe esset inuēturus hanc artē, ergo & Lamech aliq̄ modo eam ꝓsciuit. Ad q̄d dici potest, q̄ non sequitur, ipsum Lamech eam præsciuisse in speciali atq; distincte. Vere Rabbi Paulus reprehēdit vtrūq; illoꝝ dictoꝝ. Dicit enī q̄ in Hebræo habetur, Iste cōsolabitur nos: & non, Iste quietabit nos. verius tñ reor q̄ verbū Hebraicum sit æquiuocum ad vtrunq;. Dixit quoque: Si Noe fuisset primus inuentor artis arādi, scriptura hoc expressisset, sicut præcedenti expressit capitulo de Iabel, q̄ fuit pater habitantiū in tentorijs & pastorum, atq; de Tubal, q̄ fuit pater canentium cithara &c. Veruntamē dictū illud Hebræorū est satis consonū textui, idcirco argumentū Rabbi Pauli nō prævalet. Nā dici potest q̄ scriptura ista satis insinuauit hoc, vtpote q̄ Noe inuenit artem arandi ꝑ verba hæc Lamech. Nec obstaret q̄d obijcit Rabbi Paulus, videlicet q̄ infrà nono capitulo legitur: Cœpit aūt Noe vir agricola exercere terrā. Hoc enī nō dicitur ad hunc sensum, q̄ tunc & nō ante cœpit esse agricola, sed q̄ tunc cœpit hoc facere, quantū ad tēpus post diluuium, immo stare nō potest q̄d Rabbi Paulus ait, ipsum Noe tūc primo cœpisse esse agricolā in plantatiōe vineæ, & nō ante: qm̄ & si artē arandi nō reperisset, attamen potuit esse agricola ante diluuiū, cū scriptū sit quarto capitulo, q̄ Cain fuit agricola, idcirco nec ex ista authoritate satis ꝓbatur, q̄ Noe inuenit artē arādi. Nihilominus apparentiā potest habere, q̄ sicut Noe inuenit artē plantandi vitē, ita & artē arandi, cū & textus videatur hoc ipsum innuere.

Augusſt. Ego tñ de his quæ certitudinem nō habent, nil asserо. ¶ Circa ꝑhabita quæritur: Primo, q̄modo hoies potuerūt ante diluuiū viuere tam diu. De isto multa scribit Augustinus vbi enarrat, qualiter quidā fideles cōsiderantes qualiter multi retraherentur à fide, quoniam incredibile reputabāt hoies tunc tā diu vixisse, opinati sunt q̄ anni de quibus loqtur scriptura hęc, non fuerūt anni solares duodecim mensium, secundū quod annos cōmuniter computamus: sed anni breues, ita q̄ vnus annus solaris comprehenderet decem annos huiusmodi. Diuersi enī diuersimode computāt annos. Istud vero sanctus Augustinus multipliciter reprobat, & specialiter ex duobus. Primo, qm̄ Seth cum esset centum & quinq; annoꝝ, genuit Enos: ergo secundū illā cōputationem genuisset filiū suū Enos, antequā habuisset vndecim annos. Cainan q̄q; cū esset septuaginta annoꝝ, genuit Malaleel, sic q̄ genuisset, cū erat septem annorum. Secundo, qm̄ infrà habetur, q̄ sexcentesimoprimo anno vitæ Noe, primo mense, prima die mensis, imminutæ sunt aquæ. Deinde quod mense secundo, vicesima & septima die mensis, arefacta est terra, & paulo ante: Requieuit arca mense septimo super montes Armeniæ. Ex

niæ. Ex quibus constat, q̄ anni illi cōputantur sicut & modo. Prætetea sanctus Thomas dicit simpliciter supnaturale fuisse, q̄ hoies illi tam diu vixerunt, ita q̄ Deus supernaturaliter cōseruauit eos in vita tam diu ꝓpter celeriorem humani generis multiplicatiōem, ꝑsertim cum sanctus Dauid ante tot millia annoꝝ loquutus sit: Dies annoꝝ nostroꝝ in ipsis septuaginta anni: Si aūt in potentatibus, octoginta anni, & amplius eoꝝ labor & dolor. Propter q̄d etiā de Berzellai scriptum est, q̄ erat senex valde, i. octogenarius. ¶ Veruntamen aliquæ rationes assignantur, quæ poterant naturaliter cōferre ad vitā illorū hoim tam longæuā. Prima est, q̄ hoies, potissimum viri isti boni qui tam diu vixisse leguntur, erant tēperatæ ac sobriæ vitæ. Secunda, qm̄ terræ nascentia & fructus ac herbæ quibus sustentabantur, erant ante diluuiū multo maioris efficaciæ ac virtutis, q̄ postea. Tertia, quia natura humana quę ꝓpau latim declinat, erat tunc vigorosior in seipsa. Quarta, qm̄ præcipua bonitas cōplexiōis primorum parentū, immediate à Deo factoꝝ, magis remansit in posteris in prima mundi ætate, q̄ postea. Quinta est bona influentia, cōueniēsq; adspectus stellarū ac planetaꝝ sup locum in quo habitauerunt, quæ duo per assiduū motum cæli sunt tempore procedēte mutata. Sexta, quoniam Adam qui erat in naturalium reꝝ scientia multum excellēs, sciuit, & sobolem suam docuit, vires lapidum ac herbaꝝ, quæ ad vitæ conseruationē ac plongationem plurimū conferunt. Septima, vt hoies diu viuendo, magis proficerent in naturali ac morali scientia, ꝑsertim in astronomia. Hinc Iosephus primo antiquitatū libro disseruit: Nemo ex cōsideratione & cōparatione breuitatis vitæ humanę quę nunc est, putet falsa esse, quę de diuturnitate vitæ antiquoꝝ illoꝝ dicūtur. Illi enī cū essent religiosi, & à Deo ipso formati, eisq; pabula opportuniora ad manus ad tempus parata existerent, tantorū annoꝝ circulis rite viuebant. Deinde propter virtutes & glorioſas vtilitates, quas iugiter scrutabantur, i. astrologiam & geometriam, Deus eis vitæ ꝓpria amplius prolongauit, quæ nunquam edisceре potuissent, nisi sexcentis viuerent annis. Per tot enī annoꝝ curricula magnus annus impletur. Deinde Iosephus probat illos tā diu vixisse ꝑ varia, diuersosq; historiographos gētium plurimarum. Sed Rabbi Paulus, qui vbiq; satis pronus est reprehendere Nicolaum de Lyra, cōtra rationes has arguit, & argumentando aliqua dicit, quæ vident satis faciliter posse redargui. Primo etenī dicit, Nunquam reperitur aliqs à tertia ætate mūdi, quæ scilicet incepit ab Abrahā & infra, attigisse fere ducentos annos, cōtra q̄d videt sanctus Iob, qui fuit secundum Iob. 41. quosdam post Abrahā, vixitq; post suā percussionē & curationē cētum quadraginta annis, qui & ante suam percussionem fuit maturę ætatis. Vnde & oēs pueri eius qui decē erāt, ante eius percussionē ad virilē ætatem seu annum vicesimum peruenisse vident, vel saltem multi eoꝝ. Vnde probabile est, primogenitum inter eos inter tricesimum & quadragesimum annum fuisse aut circiter, ita q̄ Iob oībus annis eius simul acceptis, videtur ad minus fuisse ducentoꝝ annoꝝ. Superius quoq; ex epistola Alexandri ad Aristotelem allegatum est, quemadmodum sacerdotes solis & lunæ virtute pomorum, quibus vescuntur, viuant annis quadringentis aut circiter. Legit item in Chronica Martini, q̄ tēpore Caroli Magni fuit quidā noie Ioannes, qui vixit pene quadringentis annis, propter q̄d vocabatur Ioannes de Tēpore, immo de pluribus legitur qui post Abraham extiterūt, & plus q̄ ducētis annis vixerūt. Deinde argumēta quæ facit cōtra ea quæ dicta sunt de valore terræ nascentium ante diluuium, de bono adspectu atq; influxu cælestium corpoꝝ, aliquam apparentiam fortirentur, si vnaquæq; causaꝝ illaꝝ assignaretur, quasi per se solam sufficiens causa tantæ diuturnitatis vitæ patrū illorū. ¶ Insuper dicit q̄ tanta prolongatio vitæ, non contulit ad celerē multiplicationem hoim magis q̄ breuitas vitæ humanæ in posteris, immo potius minus: in quo non solū cōtradicit Thomæ, alijsq; antiquis Doctoribus, sed & experientiæ, vt apparet. Quod vero allegat hoies tunc vixisse centum annis antequàm genuerunt, non videtur omnifarie rite dictum: quia vt ait Augustinus, Non est putandum, q̄ illi fuerint semper primogeniti, q̄ primo nati leguntur: sed illi primo nati leguntur, per quos ordo successionis ad Abrahā est de- Augusſt. ductus: cæteri frequenter tacentur. ¶ Præterea dicit: Cursus siderum fuit perfecte declaratus tempore Græcorū, qñ Ptolemęus scripsit librū qui dicitur Almagesti, in quo omnes cursus siderum plene traduntur. Istud est contra Ptolemæum & oēs maiores Astrologos, Albategni, Albumasar, Alfraganum, qui falli sunt neminem in vita præsenti posse pertingere ad plenam notitiam omnium cursuum & motuum, virtutum, influētiarum, atq; effectuum siderum ac cælorū. Propter q̄d dixit Sedulius versificator egregius: Qui stellas numeras, quarum tu nomina solus, Signa, potestates, cursus, loca, tempora, nosti. ¶ Amplius dicit q̄ inuestigatio Ptolemęi incepit à tempore cuiusdam qui eum præcessit fere per annos trecentos. Istud nō potest absolute sic verificari. Consideratio enī Astronomiæ incepit plusq̄ per duo millia annoꝝ ante Ptolemæū, vt patet ex his quæ Augustinus ait in libro de Ciuitate Dei in Augusſt. multis locis, ꝑsertim cū & Abrahā patriarcha fuisse legatur magnus astronomus, immo & multi añ diluuiū. Ptolemęus aūt fiuduit libro antiquissimorū astronomorū q̄s poterat repe

Universidad de Deusto
Biblioteca

rire. Iteꝝ dicit ꝙ ad cognoscendū effectus siderum sufficit tm̃ tempus, vt fuit inter p̄decessorem Ptolemęi & Ptolemæū, quē iste trecētis annis præcessit. Ad q̄d reor dicendū, ꝙ nec tria millia annoꝝ cū trecentis annis, sufficiūt ad cognoscendū per inuestigationē & studiū vniuersos effectus stellaꝝ in speciali, p̄sertim cū nullus valeat naturali inuestigatiōe cognoscere numerū ipsum stellaꝝ ac singulas stellas, quarū quælibet propriā virtutem ac influentiā habet, vt in libro de radijs stellicis ait Alkindius. ¶Postremo allegat Rabbi Moſen, qui in libro de directione perplexoꝝ, diuturnitatē illā vitæ patrū ante diluuiū, diuino asscribit miraculo, & ait ꝙ Deus voluit viros illos, de q̄bus in litera scribitur, tam diu viuere, vt fides de creatiōe mūdi, magis infigeret cordib⁹ posteroꝝ. Alios vero qui non exprimunt in litera, dicit Rabbi Moses nō vixisse tā diu, sed tanto tēpore vt post diluuiū. Veruntn̄ huic obuiare videtur ꝙ fuerūt gn̄ationes nō pauciores ab Adā per Seth, & eos quoꝝ ætas in litera enarrat vsq̄ diluuiūt q̄ ab Adam p Cain vsq̄ ad illud, cum tn̄ Cain fuerit plusq̄ cētum annis, vt cōmuniter dicitur, ante Seth natus, immo secundum Methodium, annis centum & quindecim.

¶Expositio capituli VI. Noe vero cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham & Iaphet. Art. XXXII.

Hieron. Methodius.

CONsequenter describitur qualiter mundus diluuio perijt, & prima ætas acceperit finem, & qualiter reparatum sit seculum. Porro prima ætas seculi quæ ab Adam vsq̄ ad Noe durauit, ita ꝙ Noe cœpit esse in ea, continet duo millia ducentos sexagintaquatuor annos, secundum Septuaginta: secundū Hieronymum vero, nō plene duo millia: secūdum Methodium autē, duo millia. Methodius tamen per chiliades, hoc est, millenarios seu mille annos secula seu ætates disponit & cōputat: idcirco nil certū de annoꝝ numero tradit, vt in Scholastica historia scribitur. ¶Noe vero cū quingētoꝝ esset annoꝝ, genuit Sem, Cham & Iaphet, i. hos tres cœpit generare, seu genuit successiue, cum haberet annos quingentos. Quis horū trium fuerit primo natus, intrā dicet. Sed mirum ꝙ Noe tam diu distulit generare, cū nullus ante eum pro media tēporis parte legat tam diu continuisse, gn̄ationē q̄

Augusti. distuliſſe. Ad q̄d iuxta cōsiderationem Augustini superius tactā, posset quis dicere, ꝙ forsan ante hoc tēpus generarit alios, q̄ius nō sint descripti, qa eoꝝ genealogiā nō p̄sequit hęc scriptura. ¶Porro Hebręi, vt Lyra refert, respōdent ꝙ Deus voluit iustū Noe cū tota sua posteritate à diluuio p̄seruare. Si aūt tā cito generasset, vt alij ante eū, posteri eius fuissent tā abūdanter multiplicati, ꝙ inter eos fuissent plurimi mali, q̄s in arca saluari dignū nō extitisset: & ga tot hoīes cū necessarijs vitæ nō potuissent cōuenienter collocari in arca. His rationib⁹ obijci posset, ꝙ etiā inter hos tres, vnus, s. Cham, extitit malus, & tn̄ in arca fuit. Deniq̄ cū arca fuerit ita magna, plures hoīes potuissent in ea facilime cōtineri, ideo dici potest, ꝙ Noe videns tot scelera fieri, & ea quotidie multiplicari, forsan retrahebatur à gn̄atiōe, & cogitauit pot⁹ cōtinere. Sed cū Deo reuelante cognouisset genus humanū diluuio occidendū, & illud p suos posteros reparandū, p̄posuit generare. Quod tn̄ adhuc distulit quasi p annos viginti. De-

Hoc in loco plerąq; biblia partiuntur sextum caput.

us q̄ppe p̄dixit ei de aduentu diluuij per annos centū & viginti, anteq̄ inundauit, vt infrà patebit. ¶Cum q̄ cœpissent hoīes multiplicari sup terrā, & filias procreassent. ¶Istud intelligit de multiplicatione hoīm p̄cipue copiosa atq; malitiosa, quę fuit secundū numeꝝ, nō secūdum meritū. Alioquin nō dubiū, quin à tēpore q̄ Adam cœpit generare hoīes, cœperūt multiplicari. ¶videntes filij Dei filias hoīm ꝙ essent pulchræ, acceperūt vxores sibi ex oībus quas gis cōplacuit, saltē inter illas quas vidit aut æstimauit se posse acqrere. ¶Circa hæc antiqua

1. Ioan. 3 Iob. 38.

& magna est quęstio, q fuerūt illi filij Dei. In scripturis nāq; filij Dei dici nō solent nisi boni, videlicet hoīes virtuosi, de q̄bus ait in prima sua epistola Ioannes apostol⁹, Nūc filij Dei sumus: & angeli sancti, de quibus dns̄ ait ad Iob: Vbi eras cū me laudarēt astra matutina, & iubilarent oēs filij Dei? Sed nec virtuosis hoībus, nec angelis sanctis competit actus ille libidinosus iam dictus. Et respondendum ꝙ verba hæc à diuersis, tam Hebręis quàm Christianis,

Ioseph⁹. li. 1. antiqu. Iuda. cap. 1. 1. Cor. 6.

expositoribus ab antiquo diuersimode exposita sunt. Quidam nanq; per filios Dei intellexerunt dæmones incubos, q dicunt filij Dei per naturalē similitudinē intellectualis & spiritualis suæ naturæ cū Deo. Vnde & Iosephus: Multi, inquit, angeli Dei cū mulieribus coierunt. De talibus ait Apostol⁹: Nescitis q̄m angelos iudicabimus? Sed huic expositioni obijcif, qa diluuiū fuit illatum p̄pter peccata istorum, de quibus hic agitur. Et certum est ꝙ diluuium inflictum est propter vitia hominum, non dæmonum. Præterea, quanuis dæmones incubi interdum mulieribus sint admixti, nō tn̄ leguntur eas duxisse vxores, quanuis quandoq; moleſti fuerint viroꝝ vxorib⁹. Iterum de istis filijs Dei filiabusq; hominum dns̄ subdit: Non p̄manebit spiritus meus in homine in æternū, quia caro est. Quod non competit dæmonibus

Rabbi Paulus

incubis. Septuaginta q̄q; pluraliter trāstulerūt, in hominibus istis. Hinc expositionem istam reprobat Lyra. ¶Cōtra quē more solito inuehitur Rabbi Paulus. Hæc, inquiens, expositio est cōsonās literæ, & etiā sententiæ Augustini. Nam vbi litera nostra habet, Gigantes erant super

super terrā: Hebraica veritas dicit, Nephilin, quod aliud nihil significat nisi cadētes, per q̄d p̄prie designātur dęmones lapsi de cælo. Isti in corporibus assumptis mulieribus cōmiscebantur. Augustinus quoq; de Ciuit. Dei, dicit esse credendū ꝙ dæmones incubi interdū moleſti sunt fœminis. Sed mirū apparet, ꝙ Paulus iste sic scribit. In litera enī non dicitur, ꝙ gigantes videntes filias hominum ꝙ essent pulchræ, acceperunt vxores &c. sed ꝙ videntes filij Dei filias hominum ꝙ essent pulchræ &c. ¶Deinde litera dicit, ꝙ gigātes nati sunt ex concubitu isto filioꝝ Dei filiarum̄q; hominum. Et hoc dicunt expositores cōcorditer, & etiam Iosephus, Rabbi Salomon, alijq; Hebræi: dcirco de gigantibus cōstat, ꝙ erant veraciter homines, nō dæmones incubi. ¶Amplius quoq; ꝙ Rabbi Paulus dicit expositionē illā esse consonā Augustino, manifeste erroneum est: q̄uis etenī Augustinus fateat dęmones incubos interdū miscerī cū fœminis, non tn̄ fatet ꝙ filij Dei, de quibus hic agitur, erant dæmones incubi, immo ex proposito & assertiue hoc reprobat. Siquidē 15. de Ciuit. Dei loquitur: Non autem illos ita fuisse angelos aut filios Dei, vt homines nō essent, sicut quidam putant: sed homines proculdubio fuisse, scriptura ipsa sine ambiguitate declarat. Cum enī p̄missum est, ꝙ videntes angeli Dei filias hominū, quia bonæ. i. pulchræ sunt, sumpserunt sibi vxores &c. mox adiunctum est, Et dixit dns̄ Deus: Non p̄manebit spiritus meus in hominibus istis in æternum, eo ꝙ caro sunt. Rursus in eodē libro asserit Augustinus: In apocryphis legitur, ꝙ Enoch scripsit, ꝙ gigantes, de quibus habet in Genesi, nō sunt nati ex hoībus: sed quia hoc falsum est, nō credit Enoch istud scripsisse. Hæc Augustinus. ¶Vt aūt hæc clarius pateāt, ad-

Iosep. li. 1. Antiq. Iud. c. 5. Augusti. Idem.

uertendū ꝙ Thomas ait in prima parte quæstione 52. Teste Augustino, multi se expertos affirmant, vel ab expertis audisse, Syluanos & Faunos quos vulgus incubos vocat, mulieribus frequēter improbos extitisse, atq; eaꝝ expetisse & peregisse cōcubitū: ideo hoc negare, impudētiæ ac imprudētiæ est. Si ergo ex coitu dæmonū aliq; interdū nascūtur, hoc nō erit per semē decisum ab eis, aut eoꝝ corporibus, sed aliūde acceptū, ita ꝙ dæmō qui viro est succubus, vt 3. de Trinitate Augustinus testat. idcirco sic natus, nō est filius dæmōis, sed viri cuius semē dæmō accepit, & mulieri infudit. Hæc Thomas. Hinc sup Lucā loquit Beda: Quidam dęmōes dicunt succubi, q supponūt se viris in specie mulieris: qdā incubi, q cognoscūt mulieres in specie viri, forte nō luxuria tracti, sed vt hoībus illudāt, nec semē emittūt. Istud autē q̄d Beda ait, ꝙ nō emittūt semē, intelligi potest, ꝙ nō emittūt p̄priū semē, & forte interdū nō emittūt. Porro Hieronym⁹ ait: Verbū Hebraicū Eloim, vtriusq; est numeri, ita ꝙ significat Deū aut deos, ideo Aquila ausus est trāsferre filios deoꝝ, deos intelligēs sanctos vel angelos, quē sequēs Symmachus, trāstulit: Vidētes filij potētū filias hoīm. Hinc quidā dixerūt, ꝙ in Hebræo habeatur: Filij iudicū potentū. Et ita exponunt, ꝙ potentes & iudices, corruperunt sponsas & filias subditoꝝ: quod q̄uis potuerit esse verū, nō tn̄ fuisset sufficiens ratio generalis diluuij. Est ergo absolute tenendum, ꝙ isti filij Dei, fuerūt posteri nati ex semine Seth & filioꝝ eius. Eranti q; primo deuoti vel ipsi, vel patres eoꝝ: idcirco vocati sunt filij Dei seu angeli eo modo, quo in scripturis quidā hoīes, ratiōe vitæ aut officij, nūcupati sunt angeli, sicut sacerdotes vocant in Malachia propheta, angeli dn̄i exercituū. Et de beatissimo Ioanne Baptista p̄dictū est: Ecce mitto angelū meū. Dicunt quoq; filij deoꝝ. i. hoīm diuinoꝝ. Per filias aūt hoīm, intelligunt filiæ natæ ex semine Cain, quæ erāt lasciuæ, supbæ, curiosæ & pulchræ, quaꝝ amore capti filij Seth, duxerūt eas cōiuges: tūc q; cōmuniter inualuerūt vitia sup terrā, ita ꝙ pauciſſimi boni manserūt. ¶Quocirca quæri potest, quo tēpore, seu q̄ diu ante diluuiū factū sit istud. Ad hoc in Scholastica historia respōdet: Tēpus qn̄ hoc factū fuit, vtrū sub Noe, an ante: & vtrū diu aut parū ante, non determinat scriptura. ¶Porro Iosephus dicit, ꝙ filij Seth vsq; ad septimā generationē boni māserunt. Post ad vitia sunt delapsi à paternis solēnitatibus. i. ritibus seu obseruātijs recedētes. Methodius vero causam diluuij & tēpus vitioꝝ illoꝝ diffusius exequit, dicēs: Anno q̄ngētesimo primæ chiliadis, hoc est, primi millenarij, filij Cain abutebant vxorib⁹ fratrū suoꝝ nimijs fornicationibus. 600. anno mulieres in amentiā versæ, supgresſę seu supiacentes viris abutebātur. Mortuo Adā, Seth separauit cognationē suā à cognatiōe Cain. De isto multa dicunt in p̄fata Scholastica historia, quæ requirant ibidē. Alibi legit, ꝙ anno sexcētesimo vitæ Adę, cœperūt filij Cain abuti vxoribus fratrū suoꝝ p nimias fornicationes. Octingētesimo anno vitæ Adæ, dilatatę sunt fornicatiōes sup terrā nimis & immūditiæ à filijs Cain. Prę̄ceperat aūt Adā filio suo Seth, ne cognatio sua misceret nationi Cain. Quadragesimo anno Iared, in 2. millenario seculi, fuerūt viri malefici, & artis pessimæ inuētores de filijs Cain, & oīnis immūditia atq; spurcitia filiorum Lamech post annos septingētos sub tēpore vitæ Iared, cœpit multa malitia peior priore crescere super terrā, quę à nobis est omittēda. Tūc cōcupierunt filij Dei filias hoīm, & genuerūt ex eis gigantes, qui erant atrociſſimi præ cunctis hominibus. ¶Dixit q; Deus: Cui, vel qualiter dixit, hoc scriptura non exprimit. Itaq; dixit vel in seipso hæc cogitans,

Hieron. Malac. 2. Malac. 3. Iosep. li. 1. Anti. Iudai. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ac decernēs siue definiēs,vel per inspirationē internā,aut angelicā reuelationē ac apparitionem, locutus est alicui sancto viro, potissime sancto Noe: [Non permanebit spiritus meus in homine in æternū, quia caro est.] Hoc multis modis exponitur. Primo sic: Non pmanebit spiritus meus, hoc est, ira seu indignatio mea [in hoiem], i. cōtra homines, [in æternum,] hoc est, absq; fine. Quasi dicat: Tēporaliter puniā eū, nō æternali supplicio, [quia caro est.] i.

Hieron. pronus ad vitia, fragilis, atq; multiplici infirmitate circundatus. Ita exponit Hieronymus, dicens: Quia fragilis est hominum conditio, non eos æterno cruciatui reseruabo, sed hic eis retribuā quod merētur. Clemētia ergo est, nō seueritas, q̄ peccator hic p̄ scelere visitatur.

Hieron. Vnde secundū Hieronymū, in Hebræo est: Non iudicabit spiritus meus hominem in æternū. Quidā exponunt sic: [Non permanebit spiritus meus] hoc est, anima humana à me creata, nō pseuerabit [in homine in æternū:] quia p diluuiū aīæ hoīm auferenf à suis corporibus. Alij ita exponūt: [Nō pmanebit spiritus meus in hoie] hoc est, spūs sanctus nō pmanebit de cætero in istis hoibus, in quibus erat, q̄ diu filij Dei erant. [quia caro sunt] .i. totaliter carna-

Bernar. les & turpes effecti sunt. Hunc sensum sæpe tangit S. Bernardus. [Eruntq; dies illius centum viginti anni] .i. hominibus istis dabo adhuc tēpus pœnitendi, & dilationem debitæ pœnæ, vt corrigāt se per centū & viginti annos. Hoc addidit Deus, ne quasi crudelis, videret locum & tēpus pœnitendi nō præstitisse peccatoribus illis. ¶ Deniq; Strabus ait, q̄ Deus hæc dixit eodē anno quo arca cœpit ædificari. Sed quia iniqui illi non correxerunt se, Deus per vigin

Hieron. ti annos anticipauit vindictā, inducendo diluuiū per tot annos citius q̄ prædixit. Hieronymus vero circa hæc verba dicit, q̄ Deus dixit ea ad Noe p̄ viginti annos anteq̄ arca cœpta

Strabus. est fieri. Verūtn alibi tangit & approbat sensum, qui secundum Strabū iam tactus est. Itaq;

Hieron. Deus nō dixit hæc verba, præscribēdo spatiū vitæ humanæ post diluuium, sed determinādo

Augusł. tēpus pœnitēdi, & ad inundationē diluuij, secundū Hieronymū. Idem ait Augustinus 15. de Ciuit. Dei, vbi ait, aliquos post diluuiū excessisse quingētesimum annum. Et infrà habetur,

Ioseph. lib. 1. An. Iu da. ca. 5. q̄ plurimi post diluuiū plusq̄ ducentis annis vixerunt. Verūtamen Iosephus opinatus est, Deum dixisse hæc verba, statuēdo terminum vitæ humanæ post diluuium. [Gigantes autem erant super terrā in diebus illis] in quibus filij Dei acceperāt filias hominum in vxores: idcir co mox subditur, qualiter factū sit, q̄ gigātes tūc erant in terra. [Postq̄ em̄ ingressi sunt filij Dei ad filias hominū] .i. viri nati ex Seth, qui ad tēpus erant deuoti, cognouerunt coniuges suas ex semine Cain ortas. [illęq; filiæ genuerūt, illi sunt potentes] robore corporali & dominatione terrena alijs præsidendo, [à seculo] .i. à prima mūdi ætate, seu ab antiquis temporibus, & [viri famosi] .i. multū noīati, q̄s excessiua sua malitia fecit famosos, & etiā in q̄busdā naturalibus donis ac bonis fortunæ fuerāt excellētes. Erāt nāq; gigātes valde p̄cerę statu-

Origen. ræ, excellētis potētiæ, ac pluribus præsidētes: erāt & mēte feroces, superbissimi corde, incitatissimisq; móribus, carnales, violēti, ac vitijs pleni. Cum itaq; filię istæ genuissent, [isti sunt potentes] hoc est, nati ex illis, sunt potētes [à seculo] ac [famosi] puta gigantes. Circa hęc scribit

Ezech. 2. Rabbi Paulus, quod ex quo in Hebræo habetur, Nephilim, q̄d interpretatur cadentes, ideo

Esaię 21. per gigātes primo ac proprie atq; ad literā dæmones designantur, qui corruerunt de cælo. Sed sicut præhabitum est, istud nō valet, & est cōtra Augustinū aperte aliosq; doctores, immo & scripturæ huic nō cōsonat, quę loquitur de gigātibus istis tanq̄ de hominibus, & asserit eos in cōcubitu natos, ita q̄ non sunt spirituales substantiæ, nec dæmones incubi. Argumentū quoq; ipsius infirmū est. Nō em̄ ex nominum interpretatione potest semp sumi expositio literalis, immo sensus qui ex interpretatiōe huiusmodi sumitur, est cōmuniter spiritualis, ex quo argumentū sumi nō valet. ¶ Deniq; casus est multiplex: idcirco q̄d dicitur cadentes, multipliciter accipi potest, immo in bono & malo. Nam & prophetæ quādo augustius aliquid cōtemplabantur, cadebāt in terrā & super facies suas, vt Origenes disseruit, & ipsi prophetæ insinuāt, Ezechiele dicēte: Vidi, & cecidi in faciē meā. Esaias quoq;: Corrui, inquit, cū viderem. Quēadmodū aūt dæmones appellātur cadētes, q̄m̄ ceciderunt de cælo, atq; ad spiritualia vitia corruerūt: ita gigātes vocātur cadētes, q̄m̄ ad carnalia, immo ad ōia pene corruerūt facinora. Vnde in Scholastica historia fertur: Gigātes dicuntur à geos, q̄d est terra quasi terreni. Cui cōcordat q̄d ait Glossa: Gigātes filij terræ dicūtur. ¶ Primo quæri potest, an ne in terra fuerūt gigātes ante cōcubitū filioꝝ Seth cum filiabus Cain. Ad quod beAugust. tus Augustinus manifeste respōdet q̄ immo, & probat hoc ex litera ista. Veruntamē probatio Augustini procedit secundū literā LXX. Vnde Augustinus ita allegat hunc textum: Factū est postq̄ cœperūt homines multi fieri sup terrā, videntes angeli Dei filias hoīm &c. Gigantes aūt erant super terrā in diebus illis. Et post illud: Cum intrarent filij Dei ad filias hominū, & generabāt sibi, Illi erāt gigātes à seculo homines nominati. Ex his verbis literæ Augustinus cōcludit: Hęc verba libri diuini satis indicāt, iā illis diebꝰ fuisse gigātes sup terram, quādo filij Dei acceperūt vxores filias hominū. Deinde addit: Sed & postq̄ hoc factū est, nati sunt gigantes. Sic em̄ ait scriptura: Gigantes aūt erāt super terram in diebus illis. Et post illud: Cum

intrarēt filij Dei ad filias hoīm. Ergo & ante,* illis diebus, & post illud fuerūt. ¶ Porro ex nostra trāslatione istud nō sequitur, saltē tā euidēter: quia cū dictū est, Gigantes erāt super terrā in diebus illis, mox subditur: Postq̄ em̄ ingressi sunt filij Dei &c. In quibus verbis reddit causa, cur dictū sit, q̄ gigātes tūc erāt super terrā. Quod tū posset exponi de causa à posteriori, quæ dicit causa effectus. Verbis aūt Augustini cōcordat, quod ait Methodius martyr: Natus est Adæ filius nomine Seth, vir gigas magnus. Ex quo sequeret, q̄ nō oēs gigantes mali fuerūt. ¶ Præterea, sicut loquitur Augustinus, hoc mouet quosdā, q̄ ex filijs Dei & filiabus hoīm, nō quasi homines nostri generis, sed gigantes legimus esse natos. Ad quod ibidem Augustinus respōdet: Quasi etiā non nostris tēporibus nata sint corpora hoīm, longe excedētia modū nostrū. Nōne ante paucos annos nata est Romæ puella, quæ fuit ibi cū suis parētibus, & corpore gigāteo lōge cæteris p̄eminebat? Ad quā vidēdā fiebat mirabilis populoꝝ cōcursus. Et hoc erat maximæ admirationis, q̄ ambo parētes eius nō erāt tā magnæ quātitatis, sicut quosdā videmus. Hæc Augustinus. ¶ Insup infrà in libro Numeroꝝ & Deuteronomio, & in Paralipo. scribunt fuisse gigātes, quos ipsa scriptura docet ex hoibus natos, q̄us R. Paulus scribat circa hūc passum, etiā gigātes q̄ fuerūt post diluuiū, ex dæmonibus incubis natos, q̄d nec scripturis, nec doctoribus cōsonat, prout Deo p̄stante, suis locis pleniꝰ ostēdet. Vnde in Scholastica historia legit: Post diluuiū nati sunt ain gigātes in Ebrō, & post in Tānis ciuitate Aegypti, à qua Titanes vocati sunt. De quoꝝ stirpe fuit Enachim, cuius filij habitauerūt in Ebro, de q̄bus ortus est Goliath, & alij quidā. Ex q̄bus oībus innotescit, gigātes naturaliter generari, q̄us ad eoꝝ generationē cōcurrant cælestes influentiæ naturales q̄ causæ satis speciales atq; occultæ, nec ad eoꝝ generationē requirit cooperatio dæmonū, seu adhibitio quorūdā seminū occultoꝝ per dæmones, vt Rabbi Paulus affirmat, q̄us fortassis interdū ita cōtingere queat. ¶ Postremo, qui dicūtur esse homines paruuli naturaliter, dissāt valde à nostroꝝ corpoꝝ quātitate: sic gigātes possunt naturaliter nostram quantitatē multum excedere. [Vides aūt * dñs q̄ multa malitia hoīm esset in terra] hoc est, *Deus q̄ hoīes multa & magna facinora perpetrarēt, [& cūcta cogitatio cordis] humani [intenta esset ad malū oīni tēpore] hoc est, q̄ hoīes illius temporis indefinēter excogitabāt studiose, qualiter possent sua prauissima desideria adimplere, atq; ad libitū fruaricari ac delectari, ita q̄ ex ꝓposito & certa malitia, nō ex ignorātia & infirmitate, seu passiōe solūmodo peccaue rūt, quēadmodū scriptū est de q̄busdā, Scrutati sunt iniqtates. [pœnituit eū, q̄ hoīem fecisset Psal. 63. in terra] .i. p modū pœnitētis se habuit circa hoc. Nō em̄ mutatio aliq̄, nec passionū affectus, nec pœnitudo de facto ꝓterito cadere potest in Deo absolute pfecto, in q̄ est sapiētia infinita, beatitudo immēsa, inuariabilitasq; ęterna. Vnde p̄ Malachiā testat: Ego dñs, & nō mutor, Malac. 3. [Et pcauēs in futurū] .i. pfatis malitijs hoīm obicē ponere, ac finē imponere ꝓponēs. [& tactus dolore cordis intrinsecus] hoc est, suis effectibus, pśertim hoībus ad suā imaginē cōditis, quasi intime cōdolēs instar pñissimi pris, vtpote p modum cōtrisatissimi habēs se, cū tñ in seipso incōmutabiliter infinita iucūditate suppleniissimus esset: iuxta quē modū loquēdi scriptū est in libro Iudicū, Dñs doluit sup miserijs eoꝝ: de quo nihilo minus 1. Regū Samuel Iudic. 2. ait: Triūphator in Israel pœnitudine nō flectet: neq; em̄ homo est vt agat pœnitentiā. [Delebo, inquit, hoīem quē creaui, à facie terræ] .i. vniuersum genus humanū, ꝓpaucis dēptis, occidā diluuio. [ab hoie vsq; ad animātia] .i. tā hoīes q̄ animalia terrestria. [à reptili vsq; ad volucres cæli.] hoc est, tā reptilia terræ q̄ aues cæli aerei. [pœnitet em̄ me fecisse eos] .i. p modū eius quē pœnitet ea fecisse q̄ destruit, habeo me, in eo q̄ intēdo p̄fata opa mea occidere. Quāuis aūt irrationalia nō peccarunt, nihilo minꝰ iusto Dei iudicio sunt punita, in detestatiōnē excessuū hoīm, ꝓpter q̄s facta erāt, sicut hoc diffuse expositū est suprà. Sed cur tūc pisces nō fuerūt deleti, cū & ipsi ꝓpter hoies essent facti? Respōdet q̄ terra & aer quodāmodo inquinati fuerūt p scelera hoīm, qui in terra & aere, nō in aquis morant. Ideo alia ad ornatū terræ aerisq; spectātia, sunt necata. Natura etiā piscū est, aquis nō mergi & perire, sed foueri & delectari. Quid aūt dicēdū sit de auibꝰ, quaꝝ natura est sup aquas natare, infrà patebit. ¶ Prętera scriptura nō sine grandi pondere ac rationabilissima causa ita de inuariabili Deo locuta est, vtpote q̄ pœnituit eū, & p̄cauerit in futurū, atq; interno cordis dolore sit tactus, cū tñ ꝓuidissimi sit authoris, vniuersa futura sic ꝓuidere, vt prorsus nil agat, de q̄ postmodū doleat. Cur ergo spūs sanctus p Mosen ita locutus est, nisi vt addiscamus & cōtēplemur, quantū displiceāt Deo, essentialiter sancto, iusto & bono, peccata nra, & diligentius ea vitemus? Hinc loquit gratiosissimus Augustinus: Ira Dei, nō ꝑturbatio animi eius est, sed iudiciū q̄ irrogat pœna peccati. Cogitatio vero cordis ipsiꝰ, est immutabilis ratio reꝝ mutan- August. dārum. Neq; em̄ Deū cuiusq̄ facti sui ꝓprie pœnitet, cuiꝰ est de oībus rebꝰ tā fixa sentētia, q̄ certa ꝑscientia. Sed nisi scriptura vteret talibꝰ verbis, nō tā familiariter insinuaret se oī gñi hoīm qbꝰ vult eē cōsultū, vt & ꝓterreat supbiētes, & excitet negligētes, exerceat q̄ q̄rētes, & alat intelligētes: q̄d nō faceret, si nō priꝰ inclinaret se, & q̄dāmodo descēderet ad iacētes. Porro q̄ & interitum

Universidad de Deusto
Biblioteca

interitū animalium terrrenorum, volatiliumq; denunciat, magnitudinem cladis designat.

¶Prosecutio expositionis huius capituli, à loco: Noe vero inuenit gratiam coram domino. Articulus tricesimusterti⁹.

Tit. 1.

NOe vero inuenit gr̃am corā dño] hoc est, Deo accept⁹ fuit ac placēs, & gr̃am quā optauit, à dño impetrauit. [Hæ sunt gn̄ationes Noe. Noe vir iust⁹ atq; pfect⁹ fuit in gn̄ationibus suis]. i. inter hoīes sui tēporis suiq; generis fuit notabiliter iustus, dādo vnicuiq; q̄d ei debebat, Deo cultū, sibīpsi custodiā, pximis suis virtuosum exēplum. Fuit q̄q; pfectus, secundū q̄d viatori & viro heroico cōpetere solet pfectio. Fuit ergo iust⁹, seruādo præceptā & pfectus, p multa supererogationis virtuosæ opera. Rursus iustus fuit, seipsum debite gubernādo: pfectus, p cōmuni bono curā gerēdo, & alijs p posse benefaciēdo. ¶Porro q̄d addit, In gn̄ationib⁹ suis, exponi solet dupliciter. Primo, depressiue, ita vt sonet in minorationē sui præconij: quasi dicat, pfectus fuit inter suos & tēpore isto, q̄n pene oēs pessimi erant, q̄uis tēpore euāgelicæ legis cōuersatio sua nō fuisset magnæ reputationis. Alio modo promotiue, ita vt sonet in excellētiā suæ laudis: quasi dicat, Tēpore illo quo sic abūdauit iniquitas, fuit pfectus, & inter pessimos optimus, q̄d præcipui meriti est, vtpote non vinci à malo, nec à peruersis peruerti, sed ecōtrario cōstāter p̄stitere in oīni virtute. Sicq; de beato Loth ait princeps Apostolor̄: Quod vita & adspectu iustus erat, habitās apud eos, qui de die in diē animā iusti iniquis operibus affligebāt. Et ita intelligendū est istud de Noe, per quē Deus fecit tam grande bonū. Vnde de eo scriptū est: Noe inuētus est perfectus & iustus, & in tempore iracūdiæ factus est reconciliatio, ideo dimissum est reliquū terræ cum factū est diluuiū. Testamēta seculi posita sunt apud illū, ne deleri possit diluuio oīnis caro. Hinc Iosephus narrat: Noe grauiter serens actus & cōsilia iniquor̄ illor̄, agebat vt ad meliora mentē eorum actusq; trāsferret: quos cū videret sibi nō acquiescētes, sed vehemēter libidine detineri, memētuēs ne ipsum cū vxoribus & filijs suis occiderēt, discessit à terra illa. [Cū Deo ambulauit] secundū Dei beneplacitū cōuersando, & ei fideliter adhærēdo, quēadmodū præcedēti capitulo dictū fuit de Enoch. [Corrupta est aūt terra corā Deo]. i. habitatores terræ p carnalia vitia exteriora infecti sunt, [& repleta est iniquitate.] Hoc est, etiā per vitiosos affectus, cogitationesq; pessimas intus corrupti sunt. [Cumq; vidisset Deus terrā esse corruptā,] iuxta sensum inductū. [oīnis quippe caro]. i. oīs homo, paucissimis dēptis, loquēdo de hoībus adultæ ætatis, [corruperat viā suā sup terrā,] hoc est, ordinē legitimæ gn̄ationis, per quā generabilia intrāt in mundū, & p̄tingūt ad esse specificū, subuertit p fornicationes, adulteria, & innaturalem modum coeundi, vt tactū est suprà, q̄ mulieres asscēderant viros, & itē per vitia cōtra naturā. Potest q̄q; per viā intelligi tota eor̄ vita, quæ fuit vitijs plena. Est aūt cōsuetudo scripturæ, per oēm carnē, oēm hoīem designare, iuxta illud in Esaia: Videbit oīnis caro salutare Dei nostri. Aliqui q̄q; dicūt, q̄ hoīes ex puersitate fecerunt bruta innaturaliter commisceri, cōtra id q̄d in Leuitico dicitur: Iumēta tua nō facies cū alterius gn̄is iumētis coire. [dixit] dn̄s [ad Noe:] per subiectā creaturā, seu angelū in humana specie, vt creditur, apparentē: [Finis vniuersæ carnis venit corā me]. i. iusto iudicio instat mors cūctis mortalibus propter eor̄ excessus. [Repleta est terra iniquitate à facie eor̄]. i. habitatores terræ propria iniquitate repleti sunt. Vel ipsa terra dicit vitijs suor̄ habitator̄ impleta, quēadmodū locus dicit adipleri operatiōe & culpa locati. [Et ego disperdā eos cū terra.] hoc est, tā habitatores q̄, ipsam eor̄ terrā, diuersimode perdā: hoīes hinc inde fugādo, terrēdo, ac submergēdo, ipsam q̄ terrā suis fructib⁹ ac solita fœcūditate & fructuū suor̄ virtute priuādo, superiora etiā terræ loca per aquas diluuij corrūpendo, secundū q̄d vnū elemētum est alterius corruptiuum. Hinc in Scholastica historia fertur, & idem habetur in Glossa: Tradunt Doctores, vigorem fœcunditatemq; terræ lōge inferiorem, seu multo minorem post diluuiū esse, q̄ ante: & ideo esum carniū hominibus esse cōcessum, cum ante solis terræ fructibus sustentaretur. ¶Deniq; Lyra refert, quēadmodū Iudæi dicunt, q̄ terra in superficie sua per quantitatē triū palmor̄ fuerit p aquas diluuij tabefacta, & in aquā cōuersa. Verūtamē istud de quantitate triū palmor̄ reor incertum, præsertim cum terra non fuerit vbiq; ad talē corruptionem æque disposita, nec æque diu aquis operta. Est quoq; probabile, q̄ per salsedinē aquarū abyssi, quæ pro magna parte causauerunt diluuium, terra fuerit vitiata. [Fac tibi] hoc est, ad præseruationē tuīpsius atq; tuor̄ à submersione diluuij. [arcā de lignis leuigatis] .i. complanatis, dolatis, & alleuiatis, seu bene siccatis, vt facili⁹ super aquas leuetur. ¶Porro in Glossa dicitur, de lignis leuigatis, videlicet fortioribus & imputribilibus ac bene coarctatis, quæ alia translatio vocat quadrata, vt arca nec vi ventor̄, nec inundatione aquar̄ posset dissolui. Hāc arcā aliqui vocāt nauē, q̄d verū est, quantum ad hoc, q̄ instar nauis super aquas ferebatur, & contēta in se, à submersione protexit. Veruntamen non habuit formā nauis, sed erat quadrata, latera tñ ipsius inæqualia erāt. [Māsiunculas in ea facies]. i. distincta loca, vt diuersa reponātur in eis. [Et bitumine linies eam intrinsecus & extrinsecus.] Hoc fuit, ne arca aqua-

Esai. 40.

Leui. 19.

1. Per. 2.

Eccl 44.

Ioseph⁹ li. 1. Antiq. Iudai.

ca aquar̄ impetu læderetur. Dicitur nāq; in Scholastica historia: Bitumē est glutinū feruentissimū ac tenacissimū, q̄ ligna lita, nō dissoluunt aliqua vi vel arte. i. nō nisi difficilime, nec sine mēstruo solui potest materia bituminata. Augustinus quoq; testat, q̄ ligna arcæ cohærebāt sibīnuicē partim bitumine, per epirosq; & clauos atq; testudines. [Et hic faciēs eā: Trecentor̄ cubitor̄ erit lōgitudo arcæ, quinquaginta cubitor̄ erit latitudo ipsius, & triginta cubitor̄ altitudo illius] De qualibus cubitis istud dicat, infrà tractabit. [Fenestrā in arca facies] lita fenestra stetit altius ipso ostio arcæ. Atq; vt Scholastica ait historia, Hebræi dicūt eā fuisse crystallinā, q̄ copiosē lumē solis reciperet, & aquas repelleret. Sed tñ aquæ vsq; ad eā asscēderant, q̄d nō videt, nisi forsan ex vehemētia impulsionis interdū. & vocat in Hebræo meridiana, à Symmacho aūt diluculū. Lyra dicit, q̄ Hebræi dicāt, Lucernā faciem in ea, quā lucernā aliqui putāt fuisse lapidē preciosum ac splendidū, arcā suo lumine illustrantem, vt facit carbūculus. sed primū melius sonat. Aliqui quoq; opinant, q̄ fenestra ponitur hic pluraliter, pro fenestris: q̄n dicunt, tantū ædificium nō potuisse per vnā fenestrā satis illuminari. [& in cubito cōsummabis summitatē eius.] Fuit nanq; hæc arca in fundamēto quadrata, atq; in forma lōgiori altera parte ab angulis in altū cōscendens, quousq; tectū incepit se angulariter stringere, donec summitas eius in cubito cōplebatur, ita q̄ latera tecta superiora nō distabāt ab inuicem, nisi per cubitū sic̄q; per spatiū cubitale fuit arca superius plana, quatenus pluuia sup tectū descendēs, defluere t facilius extra arcā, ipsaq; firmius staret inter vndarū impulsus. [Ostiū aūt arcæ pones *in latere deorsum.] Ostiū istud factū est in latere arcę, in ea parte, in qua iungebant mansio animaliū & apotheca, seu victualiū locus, ita q̄ fuit in hoc cōfinio & supra duas cameras inferiores, vt infrà plenius exponetur. Ideo dicit Strabus, q̄ ostium fuit inter apothecariā & animaliū habitationē. [Cœnacula & tristega facies in ea] Secundū Bedā, sic̄q; Græce, Latine dicitur tectum. Inde tristega dicunt triplicia tecta, i. interstitia seu operimenta. Vnde LXX. transtulerunt, bicamerata & tricamerata facies in ea, hoc est, locū habentē cameras duas inter se distinctas, & aliū locū habentē tres cameras. ¶Circa quod scribit Strabus: Bicamerata facies in inferioribus, & tricamerata in superioribus. Quinq; enī mansiones distinctæ fuerunt in arca. Infima fuit stercoraria, ad quam stercora defluebāt, ne existentes in arca, lęderentur fœtore. Secūda, apothecaria. Tertia, immitiū animaliū & serpentū. Quarta, animaliū māsuetorū. Quinta, hominū & animalium. Verunth diuersi diuersimode disponūt has mansiones. Nam aliqui dicunt, q̄ vna fuit directe super aliā, secundū totā longitudinē ac latitudinē arcę, absq; hoc q̄ aliqua ear̄ esset diuisa seu distincta in duas aut tres cameras: & dicunt q̄ infima, fuit sentina seu stercoraria: secunda, apothecaria: tertia, habitatio animaliū immitiū: quarta, mitiū: quinta, hoīm & auiū. Porro alij dicunt, q̄ in arca erāt asscendendo tres māsiones, vna sup aliam sita, ita q̄ infima fuit (vt dictū est) stercoraria seu sentina, ad quā fœces defluebāt, quā dicūt non fuisse interclusam, seu in aliquas māsiones diuisam. Secūda fuit apotheca, quā dicūt fuisse in cameras duas distinctā, ita q̄ in vna camera erāt fructus quib⁹ quædā bruta vescūtur, in alia herbæ quibus vescūtur cæteræ bestiæ. Tertia fuit tricamerata, seu tres cameras habēs collaterales, quarum duæ extremæ erant pro bestijs, vna pro mitibus, alia pro immitibus, media pro auibus atq; hoībus. Insup in Scholastica historia dicitur: Arca habuit cameras quinq;, quas Augustinus etiā præter sentinā dicit ibi fuisse, asserēs sup tabulatū sentinæ eā fuisse bicameratā p longū. Vna camerarū erat stercoraria, alia apothecaria, & sup hāc māsionem fuit alia mansio tricamerata p longū, ita q̄ laterales camerę erat vna immitiū animaliū, alia māsuetor̄, media hoīm & auiū. Alij has cameras in altitudine sola disponūt, inferiorē & sentinā vocātes stercorariā: secundā super illā, apothecariā: tertiā, immitiū: quartā, mitium animaliū: quintam, hoīm & auiū. Iosephus tñ ait, arcā quatuor cameras habuisse, quia stercorariā seu sentinā forsitan nō includit nec cōputat. Hæc ibi. Ita q̄ cœnacula possunt referri ad bicamerata, tristega ad tricamerata. Præterea pręinductū textū quidā sic p̄ictuat: [Ostiū aūt arcę pones in latere:] dicēs q̄ ibi sit punctus secundū Hebræos, ita q̄ verbū istud, deorsum, refertur ad textū sequentē, q̄ (vt dicūt) ostiū arcæ nō poterat cōuenienter poni in inferiori parte, q̄n arca fuit multū profundata in aqua, & expositores catholici dicūt ostiū illud fuisse in cōfinio habitatiōis aīalium & apothecæ. Sed istud nō videt valere, & punctatio catholicor̄ p̄batur aptior esse. Nā & expositores catholici, q̄ dicūt ostiū fuisse in latere arcæ in p̄fato cōfinio, textū sic punctuāt: [Ostiū aūt arcæ pones in latere deorsum.] Ex hoc enī q̄ fuit deorsum, non sequit q̄ fuit in infima parte, sed q̄ fuit infra habitationē oīm aīaliū & hoīm ac auiū. Quòd si Hebræi & eos sequētes, intelligunt per deorsum, infimā partē, nō possunt hoc verbum, deorsum, referre ad literā sequentē, quia dicitur: [Cœnacula & tristega facies in ea:] quia tristega fuerunt sursum & supra ostiū, sicut iam patuit. [Ecce ego adducā aquas diluuij sup terram, & interficiā omnē carnē in qua spiritus vitę est]. i. oīne animatū sensitiuum habēs spiritum seu animā vitalē, siue rationalē siue irrationalē. [Et vniuersa quę in terra sunt, cōsumentur,]

Augustī.

Eusebi⁹, Augustī.

Strabus, Beda.

Eusebi⁹, Augustī.

Ioseph⁹ lib. 1. antiq. Iud. cap. 3.

id est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

id est,oĩa viuẽtia in terra,occidẽtur,dẽptis his quæ in arca ducentur. Pisces aũt morãtur in aquis, nec ꝓprie habẽt carnẽ,q̃uis dicat Apostolus, Alia caro pisciũ, large accipiẽs nomen
1. Co.15. carnis.[Ponã ꝙ fœdus meũ tecũ].i. pactũ amicitiæ specialis tecũ inibo & demõstrabo in te, vtpote ꝙ te & eos qui tecum arcã intrabunt,præseruabo ab imminẽti periculo ex aquaꝝ di luuio, & ꝙ per te reparaturus sum seculũ. Ideo ait Glossa:[Ponã fœdus meũ tecũ,] de te & familia tua cõseruanda ad humani generis reparationẽ. Infrà aũt legit dñs aliud fœdus pepigisse cũ Noe.[Et ex cunctis animãtibus vniuersæ carnis bina].i. cõbinata seu duo,[induces in arcã, vt viuãt tecũ]in arca,[masculini sexus & fœminini,]hoc est,vnũ masculũ & vnã fœmellã. Qualiter factũ sit istud, videlicet qualiter animalia ista ad arcã venerũt, & de quibus animalib⁹ istud intelligat,infrà diligẽtius exponeꝫ. Sed qd est q̃d dñs nũc legitur prȩcepisse, vt Noe tolleret secũ de cũctis animaliũ speciebus duo, cũ sequẽti capitulo Deus legat iussisse vt Noe tolleret ex oĩbus aialibus mundis septena & septena, masculũ & fœminã, de aialibus vero immũdis duo & duo, sed & de volatilibus cæli septena & septena? Et respondendũ ꝙ ista cõmissio legit facta ipsi Noe à Deo, anteq̃ cœpit arcã ædificare, & tũc facta est ei in generali & indistincte: postmodũ vero arca iam ꝑparata, facta est ei iussio illa secũda, in qua in speciali atq; distincte Deus expressit, q̃d ante in cõmuni & cõfuse mãdauit. Numerus autem minor nõ excludit maiorẽ. ¶Si aũt obijciat, necessariũ aut statim cõgruũ extitisse, vt ante fabricationem arcȩ dñs exprimeret oĩa illa distincte, quatenus iuxta hoc faceret mãsiones arcæ maiores siue minores: Dicendũ ꝙ dñs ante hãc iussionẽ satis exposuit sancto Noe magnitudinẽ arcæ fiendæ. Potest q̃q; respoderi, ꝙ ante fabricationẽ dñs forsan insinuauit Noe istud prȩceptũ distincte, sicut & postea: Moses tñ nõ curauit hoc in isto capitulo plene exprimere, quia in sequẽti capitulo fuit hoc distincte expressurus ac plene, ꝓpter q̃d satis reputauit nũc dicere in cõmuni. Bina induces in arcã[de volucrib⁹ iuxta genus suũ]hoc est, de quaeliber specie specialissima auiũ duo.[& de iumẽtis in genere suo].i. de qualibet tali specie iumentoꝝ duo. Iumẽta aũt ꝓprie appellant animalia domita atq; domestica, hoĩbus accõmoda, quæ dicũtur iumẽta quasi iuuamẽta, vt suprà inductũ est. Nunc tamẽ per iumẽta intelligi possunt bruta in generali, de qbus nũc fit hic mẽtio specialis.[& ex omni reptili terræ].i. ex qualibet reptiliũ terrestriũ specie,[secundũ genus suũ].i. secundũ suã naturã. Sumitur enim hic genus pro specie.[bina de omnibus]iam ꝑfatis, vtpote duo de singulis speciebus, [ingredient tecũ]in arcã[vt possint viuere. Tolles igitur tecũ ex oĩbus escis quę mãdi possunt],id est aliqua accipies de oĩbus rebus aptis esui hoĩm ac brutoꝝ. Vtrũ vero intelligẽdũ sit hoc etiã de animalibus illis, qbus hoĩes & quædã bruta naturaliter nutriũtur, infrà discutiet.[Et comportabis apud te].i. in apotheca arcę repones, adiuuãtibus te filijs tuis ac cæteris tuis domesticis, quãtũ oportet.[Et erũt tã tibi q̃ illis in * escã].i. tuipse cũ domesticis tuis tecũ ingredieris,& irrationalia aialia in arca nutriemini comestibilib⁹ illis. Vnũquodq; indiuiduũ secundum congruentiam & dispositionem suæ naturæ, seu singuli singulis cibis sibi competentibus nutrientur. Erant autem comestibilia ista valde multa, quia per integrum annum fuerunt in arca ipse Noe cum suis ac bruta. [Fecit igitur oĩa quæ præceperat illi Deus. Nõ ꝙ per se solum exequutus sit omnia, sed per adiutoria opportuna.

* cibum

¶De obiectionibus infidelium contra prædicta,& de quæstionibus concernentibus præsens capitulũ,ac solutionibus earundẽ. De figura quoq; seu forma & quantitate dispositioneꝫ arcæ. Art. XXXIIII.

Origen. QVemadmodũ sup Genesim in homilia de arca Noe recitat Origenes, quidã, ꝑsertim Apelles hæreticus, discipulus Marcionis hæresiarchæ, q̃ Apelles fuit inuentor alterius hæresis, vltra eã quã didicit à suo magistro, cũ quo intendebat probare, scripturã veteris testamẽti nõ esse à Deo. Hic ergo Apelles dixit, nullo modo fieri potuisse, vt tã breue spatiũ arcæ cõtineret tot animaliũ genera, eorũq; cibos q̃ illis ꝑ totũ annũ sufficerẽt, immo non poterat cõtinere saltẽ quatuor elephãtes, cũ tñ dicãtur in arca fuisse ex immundis animalibus bina & bina, hoc est, duo masculi, duæq; fœminæ, secundũ q̃d indicat sermo repetitus. Ex mũdis vero septena & septena. i. paria septena, videlicet quatuordecim talia. Et postea quasi ꝑ singulas species sic refragatur Apelles, pura de gryphis. Ex quibus cõcludit, Cõstat
Augusti. ergo ficta esse hanc fabulã. Quod si est, cõstat hanc à Deo nõ esse scripturã. Insuper Augustinus tãgit alias quorundã obiectiones. Quidã enim dixerunt Mosen nõ descripsisse rẽ gestam hoc loco, sed ea q̃ scribit de arca, esse intelligẽda duntaxat spiritualiter & figuratiue. Ad q̃d aliqua induxerunt motiua. Primo, qa nõ potuit tã magnũ esse diluuiũ, q̃d altissimis mõtibus altius esset quindecim cubitis, propter altitudinẽ mõtis Olympi, ad cuius verticẽ nequeunt nubes assc̃dere, nec est in vertice isto aer hic crassior, in quo nebulæ, venti ac nubes gignuntur. Secũdo, quia vt eis apparet, nõ poterat tãtæ magnitudinis arca cõpingi. Tertio, qa cum Deus omnipotẽs oĩa possit solo imperio reparare, non videtur ad literã ꝙ iussit animalia reseruari ꝓpter destructoꝝ reparationẽ. ¶Ad ista obiecta respõderũt viri catholici, atq; ad primum

primum acceperũt respõsionem ex Origene, q̃ ait: Quæ à prudẽtioribus viris & Hebraicarũ traditionũ gnaris, atq; à veteribus magistris didicimus, ad auditoꝝ notitiã deferem⁹. Di
Exo.13. xerũt ergo maiores, ꝙ Moses, q̃ (teste scriptura) doct⁹ erat oĩ sapiẽtia Aegyptioꝝ, posuit in hoc loco numeꝝ cubitoꝝ secundũ geometricã artẽ, qua ꝑcipue callẽt Aegyptij. Vn⁹ aũt cubitus apud geometras, cõtinet sex cubitos nostros. Hanc Origenis respõsionẽ Augustinus al
August. legat & approbat, quã etiã tãgit Hugo de sancto Victore in libro suo de arca Noe. Sic ita ꝙ quantitatẽ cubitoꝝ accipiẽdo, arca tãtæ fuit extensionis, ꝙ capere poterat oĩa quæ in textu
Hugo. scribunt fuisse in ea. ¶Ad secundũ respõdet Augustinus, admirando cæcitatẽ adducentiũ illud obiectũ. Si em̃ terra q̃ est grauior aqua, potuit tã alte assc̃dere in mõte Olympo, cuius suprema pars terra est, & tã diu in tanta eleuatiõe ꝑsistere, cur aqua nõ potuit ad tẽpus breue oĩ mõte assc̃dere altius ꝑ quindecim cubitos? ¶Ad tertiũ q̃q; respõdet: Illud q̃d disputant tãtæ magnitudinis arcã nõ potuisse cõpingi, ineptissime calumniant, cũ sciãt maximas vrbes esse cõstructas, nec attendũt cẽtum annos q̃bus arca illa est fabricata, nisi forte lapis lapidi cohærere potest sola calce cõiunctus, vt murus ꝑ tot milliaria circũducat, & lignũ ligno ꝑ testudines, epiros, clauos, glutẽ bituminis adhęrere nõ valet, vt fabricet arca lõge lateq; porrecta, nõ curuis, sed lineis rectis, quã human⁹ conatus nõ misit in mare, sed veniẽs vnda leuauit, magisq; diuina ꝓuidẽtia q̃ humana prudẽtia gubernauit? ¶Ad quartũ respõdet, ꝙ propter designãdũ mysteriũ Deus iussit aialia reseruari in arca, sicut in sequẽti articulo in spũa li huius capituli expositiõe patebit. ¶Præterea Augustinus: Quærit, inqt, vtrũ tã magna arca poterat fabricari infra centũ annos à quatuor viris, videlicet Noe & tribus filijs eius: ꝙ si nõ poterat, nõ erat magnũ adhibere & alios fabros, q̃uis accepta laboris sui mercede, nõ curauerint vtrũ Noe sapiẽter an ĩaniter ageret, nec eã ingressi sunt, qa nõ crediderũt q̃d credidit ille. At vero de forma seu figura arcę Origenes sic ait: Primo q̃rit, qualem oporteat intelligi formã arcæ. Quã ego, inqt, q̃tum daꝫ intelligi ex scriptura, puto cõsurgentẽ quatuor angulis ex imo, eisdem ꝙ angulis paulatim vsq; ad summũ cõtractis in angustũ, ipsam arcã in spatium vniũs cubiti fuisse collectã. Sic em̃ refert, ꝙ in fundamẽto eius trecẽti cubiti erãt in longitudine, quinquaginta in latitudine, in altitudine vero triginta. Sicq; collecta est in angu-
Origen. stũ cacumẽ, ita vt cubitus sit lõgitudo & latitudo ipsius. Et paulopost addit Origenes: Quãtum ad necessitatẽ pluuiaꝝ atq; diluuij spectat, nulla poterat tã conueniens & congrua forma arcæ dari, q̃ vt e summo velut ex tecto q̃dam in angustũ culmen educto diffunderet imbrẽ cadentẽ, & per ima in aquis quadrata stabilitate consistens, nec impulsu ventoꝝ, nec impetu fluctuum, nec inquietudine aialium, quæ intrinsecus erãt, inclinari posset aut mergi. His cõsonare videtur q̃d ait Alcuinus, & habetur in Glossa: Congrue arca in summo, velut
Alcuin⁹ tecto q̃dam angusto, cacuminata est, vt imbriũ ruinas diffunderet. Veruntñ Hugo de sancto
Hugo. Victore in libro de arca Noe, verbis Origenis sic obijcit: Sententię Origenis plura refragari vident. Primo, qa hæc forma quam assignat, non videtur ad natandũ esse idonea. Conitat nanq; arcã tam magnã, tot aialibus cibarijsq; onustam, nõ potuisse supernatare, venientibus aquis, quin pro magna parte sui premeretur deorsum in aquis, vt docet experientia in nautibus onera magna gestantibus. Si ergo arca statim ab imo contrahi cœpit, ita vt latera eius hincinde se inclinãtia nõ repellerent, sed reciperẽt fluctus intumescẽtes, & non tã aqua arcã, q̃ arca aquã portaret, q̃modo fieri poterat, vt nõ tota statim ad ima descẽderet? Rursum cũ dñs dicit, Pones ostium in latere deorsum, per latus deorsum, videt significare parietẽ lateralẽ, ad differentiam lateris q̃d sursum erat in tecto, in quo fortassis fenestra posita erat: & cũ iterum infrà dicit, Aperuit Noe tectũ arcæ, satis cõsequenter innuit, ipsam arcam deorsum
Gene. 8. habuisse parietes, quibus suppositum fuit tectum, quod erat cõtiguum supremæ mãsioni in qua homines erant. Propter has & huiusmodi alias causas, videtur nobis ꝙ in arca parietes erant erecti in quatuor partibus, in quibus tectum suppositũ in cacumine suo contrahebat ad cubiti vnius mensurã. Hæc Hugo. Qui iteꝝ ait: In parietibus huius arcæ foris facti erant nidi siue mansiunculæ quasi affixi ad ipsos parietes, quorũ nidoꝝ aditus seu introitus patebat extrinsecus, ipso pariete intus integro permanente, erantq; facti hi nidi pro bestijs, quę nec semper in aqua, nec semp in arida degere possunt, vt sunt luter, vituli q̃q; marini. ¶Præterea Hugo scribit de ista materia alia quædam, quæ vel stare non possunt, vel ego nõ intelligo ea, q̃d facilius concedi potest. Etem̃ ait: Cuius altitudinis fuerint parietes arcæ, non dicit authoritas: sed quantũ conijcimus, altitudo parietum vsq; ad fundũ quartæ mansionis extẽdebatur. Quomodo veꝝ est hoc? Si verum est q̃d superius dixit, tectũ fuisse supremæ mansioni contiguũ, parietes nanq; extendebãtur vsq; ad tectum, ergo altitudo parietum pertingebat vsq; ad quintam mansionem. Iterũ ait: Si quæratur, an æqualis fuit altitudo singularum mansionum an nõ, nos ex authoritate probare non possumus. Interim vero quod authoritati non extat contrariũ, postulamus nobis concedi. Volumus enim sic distinguere, vt primę mansioni demus in altitudine quatuor cubitos, secũdę quinq;, tertię sex, quartę septem, quin

Universidad de Deusto
Biblioteca

tæ & supremę octo. Et sic altitudo parietum habuit quindecim cubitos, & totidē altitudo tecti. Istud nō videf, quia secundū hoc quarta & quinta mansiones fuissent sub tecto. Secundū expositores autem oēs mansiones erāt infra tectum, prout in figuris arcæ, quæ secundum duplicem expositionem dupliciter pingitur, describitur. Deniq; si tectum fuisset tantæ altitudinis sicut parietes, capacitas seu spatium intra arcam, fuisset per hoc multū minoratū. Rursus præhabitum est, q̄ secundum expositionē, quæ textui & præsertim Septuaginta translationi consonātior est, mansio tertia, quarta & quinta, fuerunt æque altæ, quoniam locus in q̄ erant situatæ, fuit tricameratus per transuersum. Præterea his quæ Hugo dixit de nidis, consonat q̄d ait Glossa, q̄ in aqua & terra cōmuniter viuunt, sicut lutri, vitulię marini, extra arcam habebant loculos p̄paratos, in qbus recipi poterant velut in arida. De auibus quoq; marinis & fluuialibus idem dicendū est. Hæc Glossa, quæ & Augustino ascribitur. ¶ Amplius circa istud, [trecentoꝝ cubitorum erat longitudo arcæ,] scribit Lyra: Aliqui dicunt q̄ cubiti isti fuerunt geometrici. Sed tūc occurrit dubium, qualiter ædificium tantæ magnitudinis fieri poterat. Hebræi aūt dicunt, q̄ erant cubiti vsuales. Sed dubiū tunc occurrit, quomodo tot animalia & cibaria poterant cōtineri in arca. Istud tamen dubiū videtur mihi minus q̄ primum. Hæc Lyra. Sed sicut ex verbis Augustini iam patuit, minor est difficultas dubij illius prioris. Sciendum quoq; q̄ aliqui dicūt arcam habuisse triginta cubitos in altitudine infra tectum seu præter altitudinem tecti. Vnde in Scholastica historia dicitur, q̄ arca dicitur habuisse triginta cubitos in altitudine, intelligēdum est in corpore eius. i. à fundo vsq; ad tabulatum. Impossibile em̄ esset, operturam eius non plus ascendisse, & ligna triginta cubitoꝝ tantā lōgitudinē ac latitudinem operire. Verunt̄ verbum hoc satis obscuꝝ videtur. ¶ Circa præhabita q̄ritur primo, cur scriptura ista nil dicat de loco ad quem supfluitates animalium descenderūt. Secundo, an aīalia quibus naturale est carnibus vesci, vescebantur eis in arca. Tertio, an aīalia commiscebantur in arca. Quarto, an absolute de vniuersis animalium speciebus fuerint ibi indiuidua aliqua. Quinto de potu animaliū, q̄n fuerunt in arca, & quis ꝓposuit eis quotidie necessaria vitæ. Sexto, qualiter deuenerunt ad Noe, & q̄modo ingressa sunt arcam. ¶ Ad primum hoꝝ Origenes respōdet: Opportune siluit scriptura de loco ad fimū aīalium reseruato, quia de hoc sufficienter docuit ipsius consequentiæ ratio. i. ex his q̄ de aīalium mansionibus cibarijsq; scribuntur, satis cōsequēs fuit ac euidens, q̄ inferius fuit huiusmodi locus. Et qa ad spūalem intelligentiā min⁹ digne poterat coaptari, merito ergo scriptura siluit inde: quia hoc ipsum, q̄ scilicet siluit inde, rationes suas magis adaptat intellectibus allegoricis. ¶ Ad secundū q̄q; Origenes sic ait: Necessarium videbatur, vt his bestijs, quibus natura dedit carnibus vesci, introducta sint extrinsecus animalia, quoꝝ vescētes carnibus, conseruare vitā valeant gratia reparandæ posteritatis. Alijs vero alia seruarentur alimenta, quæ naturalis vsus deposcit. Porro Augustinus de hoc aliter sentit, dicēdo: Solet q̄ndam mouere quæstio de generibus escaꝝ, quæ ibi habere poterant animalia, quæ nō nisi carnibus vesci putantur: vtrū aīalia quibus vescerētur, erant ibi vltra numeꝝ in scriptura taxatum sine trāsgressione p̄cepti, an q̄d magis credendū est, potuerūt ibi esse præter carnes aliqua alia alimenta, quæ oībus cōmunia existant. Nonimus em̄ q̄ multa animalia, quibus caro cibus est, quæ pomis frugibusq; vescūtur, & maxime fico atq; castaneis. Quid ergo mirę, si Noe vir iustus & sapiēs, cuiq; aīalium generi aptā alimoniā sine carnibus præparauit atq; recondidit? Quid est aūt quo vesci non cogeret fames? Aut quid non suaue ac salubre facere posset Deus? Qui etiā dedisset illis faciliter viuere sine cibis, nisi cōueniret impletioni figuræ tanti myster̄ij, vt pascerent̄? Hæc Augustinus. Et istud verius reor. Quæ em̄ in arca erāt, fuerūt (vt apparet) assecurata à morte q̄ diu manebant in ea. Hinc Glossa, item q̄; Scholastica historia istud sequūtur. ¶ Ad tertiū Andreas expositor & alij quidā dicunt, q̄ bruta proli ficabant in arca. Alij dicunt, q̄ propter generalē mundi afflictionē & desolationem nō fuit tunc tēpus voluptuosæ cōmixtionis, quoniam dominus de ingressu in arcam loquens, seorsum nominauit viros, seorsum q̄; fœminas, quemadmodū in exordio sequētis capituli innotescit. Quasi diceret: Tempore tribulatiōis ab amplexibus est cessandum, prout in Scholastica habef historia. Ad q̄d allegari potest, q̄ imminente subuersione Niniuæ, rex & principes Niniuæ p̄ceperūt vt homines & iumēta, boues & pecora non gustent quicq̄ nec pascātur, & aquam nō bibant. ¶ Ad quartū Augustinus respondet: Quod autem scrupulosissime quæri solet de minutissimis bestiolis, nō solū quales sunt mures & stelliones, verumetiā quales sunt locustæ, scarabæi, muscæ ac pulices, an nō fuerūt in numero maiori in arca q̄ in textu taxatur. Sic admonēdi sunt qui hoc quærunt, sic intelligendū esse quod dominus ait, [quæ repunt super terrā,] vt necesse non fuerit conseruari in arca, quę in aquis viuere queunt, non solū mersa vt pisces, verumetiā supernatantia, sicuti multæ aues. Deinde cū ait, [Masculus & fœmina,] pfecto intelligitur q̄ ad reparandam speciem dicit hoc, ac per hoc non fuisse necesse, vt ibi essent ea quæ possunt sine cōcubitu de materijs aut reꝝ corruptiōibus nasci. Aut si in

Glossa. Augustꝰ. Augustꝰ. Euseb⁹. Origen. Origen. Augustꝰ. Glossa, Euseb⁹. Ioną. Augustꝰ.

si in arca fuerunt, sicut in domibus esse solēt, potuerunt ibi esse absq; omni numero diffinito ac certo. Aut si sacratissimum mysteriū, q̄d agebatur tantæ rei figura & etiam facti veritate, aliter non posset impleri, nisi omnia ibi essent numero certo in textu expressa, quæ in aqua viuere nequeunt, nō fuit hoc cura ipsius Noe, filiorumq; eius, sed Dei. Non ergo fuerūt in arca quæ sexu carent. Quædā vero de qbuslibet rebus sine concubitu ita nascuntur, vt postea concumbant ac generent, sicut muscæ. In alijs nil maris & fœminæ est, sicut in apib⁹. Alia sic habēt sexū, vt non habeant fœtū, vt muli & mulæ, de quibus miꝝ est si fuerint in arca, quę tamē fuerūt in arca, si hoc ad mysteriū pertinebat. Nam masculū habēt & fœminā. ¶ Ad quintum dicendū, q̄ nomine cibi intelligitur sanctus Noe rā sibi ac suis, q̄ irrationalib⁹ ꝓuidisse de necessario potu. Qualiter aūt brutis ministrabant necessaria victui, determinate exponere reor difficile. Quomodo em̄ octo hoies q erant in arca, potuerunt tot brutis anteponere alimēta? Si aūt supernaturale auxiliū necessariū fuit, nō defuit. ¶ Ad sextū Augustinus respōdet, q̄ non hoīs actu, sed Dei nutu, oīa irrationalia illa, etiā aues, venerūt ad Noe, & ingressa sunt arcā sponte: q̄d angelico obsequio creditur factū, quemadmodū in exordio adducta sunt ad Adam in paradiso, vt videret quid vocaret ea. Idem.

¶ Expositio spiritualis eiusdem capituli. Art. XXXV.

COncorditer dicunt doctores, q̄ p Noe dominus Iesus Christus signetur. Nec solum p Noe intelligitur Christus secundū q̄d homo, sed etiam vt est Deus. Quemadmodū em̄ totius humani generis post diluuiū existētis, Noe extat principium, sic Christus secundum quod Deus, est causale principiū vniuersorum quæ sunt & viuunt sub sole. Præterea per ætatem sexcentoꝝ annorum, recte significatur æternitas Christi, propter numeri perfectionem. Quemadmodum ergo Noe cum esset quingētorum annoꝝ, genuit Sem, Cham & Iaphet, sic Christus in sua æternitate consistens, condidit tria hominum genera in hoc mūdo, videlicet gentilem, qui fuit sub lege naturæ: Hebraicum, qui fuit sub lege scripta: Christianum, qui est sub lege gratiæ. [Cum q̄; cœpissent homines multiplicari super terrā,] hoc est, vltra modum & solitum plurimi essent, quod videtur fuisse sub monarchia Romanorū, q̄n inaudita pax fuit in terra, prælijsq; cessantibus, homines quasi arena sunt multiplicati. [Videntes filij Dei filias hominum q̄ essent pulchræ, acceperunt vxores sibi ex omnibus quas elegerant.] Illis quippe temporibus temporali prosperitate vndiq; arridente, etiam illi qui fuerunt boni in lege naturali aut scripta, carnales effecti sunt. i. lasciuis curiosisq; iuncti sunt fœminis, propter quod spiritus sanctus recessit ab eis. Ex illoꝝ quoq; connubio geniti sunt gigantes. i. hoies animosi, ambitiosi, & magni ac præpotentes in oculis suis, aut etiam in exterioribus rebus: quoꝝ omnium prauitatē indetinentē, atq; ad oīa scelera pronitatem considerans dominus, quasi pœnitēs q̄ illos fecisset, [Delebo, inquit, hominē.] i. istos æterna morte damnabo, [vsq; ad animantia,] hoc est, homines rurales, brutales, indomitos, simul cum illis damnationi adiūciam. [Noe vero inuenit gratiam coram dño.] i. Christus acceptissim⁹ fuit patri æterno, immo Christus secundū naturam humanam plus placuit & charior fuit superbeatissimæ trinitati, q̄ cæterorum vniuersitas electoꝝ. [Et genuit tres filios,] Per istos tres filios, quos genuit Christ⁹ adhuc inter homines cōuersans in terris, intelligi possunt tres ordines hoīm quos conuertit, videlicet ordo apostoloꝝ, chorus septuagintaduoꝝ discipulorum, & reliquorum in eū credentium multitudo. [Cum q̄; vidisset Deus terrā esse corruptā, oīs quippe caro corruperat viam suā super terrā.] Tunc em̄ vitia carnalia ac spiritalia, præsertim idololatria, vehementissime inualuerūt, immo & scelera contra naturā in multis. [dixit ad Noe.] i. ad Christ̄m: [Finis vniuersæ carnis venit coram me.] i. reprobꝝ carnalium horum iniqtates nō ferā diutius, sed [disperdam eos cū terra.] hoc est, cū operibus suis carnalibus ac terrenis, secūdum q̄d Deus in veteri testamēto per prophetas prædixit de populo Iudæoꝝ, alijsq; diuersis linguis ac gentibus. Vnde Hieremias ait Iudæis: Non poterat vos dominus vltrā sustinere propter malitiā studioꝝ vestroꝝ. Nempe vt in libro de doctrina Christiana loquit Augustinus, Deus à quolibet peccatore dignatur certū aliquod pōdus seu certam mensuram excessuū tolerare: qua mēsura impleta, nō suffert diutius. Propter q̄d infrà testatur: Nōdū impletæ sunt iniqtates Amorrhæorū. [Fac tibi arcā de lignis leuigatis.] i. electos à me & vasa misericordiæ, cōuerte per te ac tuos discipulos, atq; ex eis ecclesiam cōstrue, extra quam nullus saluetur, ne totū hoīm genus damnetur. Hinc de Christo Zacharias prædixit: Ecce vir oriēs nomē eius, & ædificabit templū dño. De qua ecclesia Christ⁹ fatetur: Erit vnus pastor & vnū ouile. Itēq; Nemo venit ad patrē nisi per me. Hanc arcam Christus ædificauit, cōiungēdo electos per fidem & charitatem, ficq; efficiendo ex eis vnum mysticū corpus, cuius ipse est caput. Hinc em̄ ait: Supra hāc petram. i. fidei firmitatē, seu supra meipsum, ædificabo ecclesiam meā. Christus quippe non solum est caput ecclesiæ, influēdo fidelib⁹ vitam gratiæ ac motū iustæ cōuersationis, sed etiā fuudamentum, cuius pietati & veritati innituntur fideles, & à q̄ fundātur & firmātur seu stabiliuntur in cognitione & gratia Dei. Vnde

Hier. 21. Augustꝰ. Gen. 18. Zach. 6. Ioan. 10. Ioan. 14. Ephe. 2. Mat. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

protestatus est Paul⁹: Fundamentū aliud nemo ponere potest, prꝛeter id ꝙd positū est, ꝙd est
1.Cor.3. Christus Iesus. Denicꝫ arca ista versatur & mouetur in hoc mari magno, vtpote in hoc seculo nequam inter tribulationū & tentationū ꝓcellas, quibus sæpe agitantur fideles. Sed inter eas ipse dñs omnium & saluator, regit, dirigit, & conseruat eandē, atq; ad portū salubris quietis gratiæ in ꝑsenti, ac salutis æternæ gloriæ in futuro eā perducit. Et sicut existētes in arca Noe, per lignū arcę & aquas diluuij sunt saluati à morte temporali: sic existētes in ecclesia,
1.Pet.3. ꝑ lignum crucis & aquas baptismi saluant a supplicio infernali. Ideo beatissimus princeps apostolorꝫ In arca, inqt, octo animæ saluatæ sunt ꝑ aquā, sic & vos saluos facit similis formæ baptismus. Est ꝙq; ecclesia ex leuigatis lignis. i. firmis & iustis hominibus ædificata, qui
Apo.3. recte vocantur ligna quadrata, polita, imputribilia, cū sint in æternum victuri, virtutibus decorati, atq; in oi euentu cōstātes, & recti instar quadrati, ꝙd quocūq; proficiatur, stat firmiter & erectū. [Mansiunculas in ea facies.] Mansiunculæ istæ sunt particulares ecclesiæ, diuersæ quoq; religiones & ordines. Item variæ distinctiones virtutū ac meritorꝫ, & varia dona
Esa.32. cælestium gratiarꝫ, in quibus requiescūt fideles. De qbus dñs per Esaiā fatetur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis & in tabernaculis fiducię & in requie opulēta. Et rursus: Vade popul⁹ meus, intra in cubicula tua, abscondere parumper donec trāseat indignatio mea.
Esa.26. His mansiunculis correspōdent mansiones in patria. i. diuersi gradus præmiorꝫ cælestium, de quibus saluator: In domo, inqt, patris mei mansiōes multæ sunt. [Et bitumine linies eam
Ioan.14. intrinsecus & extrinsecus.] Per bitumen ꝙd feruentissime atq; fortissime nectit, sancta charitas, qua nihil feruentius, nihil robustius, nilq; indissolubilius colligat, designatur. Tūc ergo
Ioan.12. ecclesia intus & extrà linitur bitumine, quādo fideles se corde & opere diligūt, dū omne ꝙd
Phil.3. agunt, ex Dei amore ꝓcedit, dū vniuersi per dilectionem vniuntur in Deo, ita vt dicere queant: Quis nos separabit à charitate Dei? Dumq; soliciti sunt seruare vnitatem spiritus in vin-
Rom.8. culo pacis. Ideo Paulus hortatur, super oia charitatem habete, quod est vinculū perfectiōis.
Eph.4. [Et sic facies eā: Trecentorꝫ cubitorꝫ erit latitudo arcæ.] Longitudo ecclesię, est diurna atq; longanimis spes Christifideliū, quæ trecentorꝫ est cubitorū. i. perfectæ durationis ab exordio conuersionis vsq; ad beatificum finem, ad omnes pertinens Christianos, fide trinitatis superbeatissimę insigniti os. Vniuersitas aūt fidelium per centenarium designatur, dum Chri-
Mat.18. stus in Euangelio loqtur: Quis ex vobis homo qui habet centum oues, &c? Quoniam ergo
Luc.15. vniuersitas ista ex summa trinitate subsistit, longitudinēq; dierum æternitatis sortitur, recte
1.Cor.13 longitudo ipsius per centenariū triplicatū exprimitur. [Quinquaginta cubitorum latitudo] eius. Per latitudinem intelligitur charitas ad oīa se extendens, quam oportet quinquaginta cubitorꝫ consistere, vtpote tantæ existentiæ ac vigoris, vt ad quinquagesimum annū remissionis oīm peccatorum, requiēq; æternæ felicitatis, in qua omnia bona omissa, plenissime & supereminenter restituunt, pertingat. [Et triginta cubitorꝫ altitudo illius.] Altitudo ecclesię
Lucæ.6. est cōtemplatio fidei in hac vita, quæ per obseruantiam decem præceptorū pertingit ad beatificæ gloriam visionis. In qua quicquid hic promeremur, triplicatū recipimus, sicut iudex ipse testatur: Mensuram bonā & cōfertam & coagitatam & superefluentē dabūt in sinum vestrum. [Fenestram in arca facies.] Per fenestrā ipsa fides seu donū sapientiæ rite accipitur, per quam cælestia intuemur, lumenq; gratię & splendorem virtutum atq; deinde claritatem luminis gloriæ obtinebimus. [Et in] vno [cubito cōsummabis summitatem eius]. i. vertex ecclesiæ tantus erit, tam strictus & arduus, vt vni soli, videlicet Christo capiti ecclesiæ, cōpetat. Hic etenim vertex est suprema ꝓfectio propria soli Christo. [Ostium aūt arcæ pones * in latere deorsum.] Ostium ecclesiæ est ipsemet Christus, qui ait: Ego sum ostium ouium. Po-
Ioan.10. suit autē seipsum in latere ecclesiæ deorsum, qa totius humilitatis prębuit se exemplū, & vni-
Mat.11. uersis exhibuit se paratum, ita vt cūctis per eum pateret ingressus in sanctā ecclesiam. Posuit ꝙq; se in latere ecclesiæ, applicando se pie nō solū iustis, sed etiam cæteris. Rursus ostium ecclesiæ est fides, ꝑ quam primo in ecclesiam fit ingressus, seu sacramentū baptismi, qui est regeneratio spiritalis, cæterorumq; ianua sacramentorꝫ, vel pœnitentiæ sacramentū, ꝙd est secunda post naufragiū tabula, & primus post lapsum ingressus, quæ oīa oībus patēt tanquā in latere deorsum locata. Postremo ostium in latere deorsum, est vuln⁹ lateri Chri infixum,
Hiere.3. de quo sacramēta profluxerunt ecclesiæ. [Cœnacula & tristega facies in ea.] Cœnacula sunt officia prælatorum atq; doctorꝫ, quorꝫ est corda multitudinis subditorꝫ ac vulgi multiplici cibo spiritaliter reficere, sicut per Hieremiā asserit De⁹: Dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascēt vos sciētia & doctrina. Tristega sunt tres status ac gradus fideliū, vtpote incipientiū, ꝓficientiū, & ꝓfectorꝫ seu virginū, viduarū, & cōiugatorū. In quibus vnusquisq; iuxta
Origen. suæ vocatiōis exigentiā cōquiescit. [Ecce ego adducā aquas diluuij super terrā, & interficiā oēm carnē.] Per diluuiū illud intelligit spiritaliter Origenes futurū in fine mūdi exterminiū omnimodū terræ per ignē, quo oīa viuētia in hac terra penitus extinguētur. [Ponam ꝙq; fœ-
Mar.1. dus meū tecū.] Hoc est, fœdus summæ amicitiæ inter patrē & filiū, de q̄ in filij baptizatione
& transfi-

& transfiguratione loquutus est pater: Tu es filius meus dilectus. [Et ingredieris arcam tu
Mar.1. & filij tui, vxor tua & vxores filiorꝫ tuorꝫ tecum.] Chr̄s nanq; fuit in ipsa ecclesia, quēadmo-
Lucæ.3. dū ait ad patrem: In medio ecclesiæ laudabo te. Ad discipulos quoq; Ego, ait, in medio ve-
Psal.21. strum sum sicut q̄ ministrat. Filij aūt Christi fuerunt eius discipuli, de qbus per Esaiā testatur:
Luc.22. Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi dñs. Vxor Chri, quæ cū ipso intrauit ecclesiā, est cōgregatio ex Iudaismo ad euangelicā legē per Chr̄m conuersa. Vxores filiorꝫ Chri, sunt par-
Esai.8. ticulares ecclesiæ ab apostolis & apostolicis viris cōuersæ, & bene recte, q̄ oēs vniuersalē introierunt ecclesiā. [Et ex cunctis aiantibus vniuersæ carnis bina induces in arcā, vt viuāt tecū masculini sexus & fœminini] hoc est, ex oī genere hominum ꝙsdam vtriusq; sexus cōuertes & tibi incorporabis, vt viuant tecum modo per gratiā, & in cælis ꝑ gloriam. [Tolles igitur tecū ex oībus escis quæ mandi possunt]. i. omni genere spiritaliū ferculorꝫ implebis ecclesiam, i. sacramentis, [scripturis, doctrinis, variisq; donis & gratijs spiritussancti, & actibus virtuosis. [Et erunt tam tibi q̄ illis in * escā]. i. spiritalē refectionē. His etenim reficiunt suauiter & vere salubriter mentes fideliū, quorꝫ ꝓfectus & salus est refectio saluatoris, cui cū incorporant fideles, quasi comeduntur ab ipso, qñ per cōuersionē ad ipsum, efficiūtur mēbra ipsius, quod per ignem charitatis peragitur. [Fecit igitur Noe omnia quę prꝛceperat illi Deus]
Ioan.14. . i. Christus secundū naturā assumptā patri per oia obediuit, quēadmodum ait: Sicut manda-
Phil.2. tum dedit mihi pater, sic facio. ¶ Insuper de hac spirituali expositione arcæ loquitur Augu-
August. stinus: Mensura longitudinis, latitudinis & altitudinis arcæ, significat corpus humanum, in cuius veritate Chr̄s venit ad hoīes. Longitudo qppe corporis humani à vertice vsq; ad vestigia, septies tantū habet, quantū latitudo quę est ab vno latere ad aliud latus. Et decies tantū, quantū altitudo. i. profunditas, cuius altitudinis mēsura est à latere vsq; ad ventrē, vt si metiaris hoīem iacentem supinū seu pronū, sexies tantū lōgus est à capite vsq; ad calcaneum, q̄ latus est à dextera in sinistrā, seu à sinistra in dexterā. Et decies tantum lōgus est, quantū altus à terra in qua iacet. Dicitur aūt arca inferius bicamerata, quia ex ludæis & gentibus est collecta, & cōtinet illos in se: superius vero tricamerata ꝓpter tidem, spem & charitatē. Aut pro
Luc.18. pter fructū centesimū, sexagesimum atq; trigesimū. Vel ꝓpter tres filios Noe, ex quorꝫ semine nati sunt oēs ecclesiæ filij. Insup q̄ ea q̄ de arca sunt scripta, sunt spūaliter de ecclesia expo-
August. nēda, ꝓbat ex hoc August⁹ q̄ Deus iussit de aīalib⁹ mūdis septena & septena duci in arcā: de immūdis vero, bina & bina, cū tñ mūda posset reparari ꝑ bina & bina, sicut immūda. Et qm̄
Gregor. Deus potuit omnia reparare eo modo q̄ cōdidit ea. Hæc Augustinus. Prꝛterea Gregorius dicit: Arca in inferioribus fuit lata, in superioribus vero angusta, atq; in summitate sua ad vnius cubiti mensurā puenit. Inferius em̄ quadrupedia & reptilia, superi⁹ vero aues & hoīes creditur habuisse. Ibi lata, vbi bestiæ: ibi angusta, vbi hoīes erant. Hęc verba Gregorij, cōsonare videnť verbis Origenis supradictis de figura seu forma arcæ, q̄ ab imo forma cœperat cōtrahi. Deinde addit Gregorius: Arca in summis angustatur vsq; ad cubitū vnū, qm̄ in ecclesia quanto aliqui fuerint sanctiores, tanto sunt pauciores, qui in summo perducunť ad illū, qui solus sine cōparatione natus est sanct⁹ in terra. Ait ꝙq; Hugo de sancto Victore: Trecen-
Gregor. torꝫ cubitorꝫ lōgitudo designat seculū præsens, ꝙd tribus decurrit temporibus, s. tēpore legis naturalis, tēpore legis scriptæ, & tēpore gratiæ, ꝑ quæ sancta ecclesia à principio mundi tendit ad patriā. Quinquaginta cubitorꝫ latitudo, vniuersos fideles significat, qui sub vno
Ephes.2. capite Chr̄o sunt cōstituti. Nam quinquaginta cōstant ex septies septē, qui numerus vniuersitatem fideliū signat, vno adiuncto ꝙd Chr̄m significat, qui est caput ecclesiæ & finis desideriorꝫ nostrorꝫ, propter ꝙd arca in vno cubito cōsummatur. Porro altitudo cubitorꝫ triginta, designat triginta libros sacrę scripturę, videlicet viginti duos veteris testamēti, & octo noui, in quibus summa omniū cōtinetur, quæ ꝓpter ecclesiam suā Deus fecit aut faciet. Centū anni quibus ædificata est arca, significant tēpus gratiæ quo ecclesia est formata. Hæc Hugo. Postremo iuxta tropologiam, ꝑ arcā exprimitur mentis nostræ secretū, in quo ab inquietudine mundi & tentationum qescere & latere debemus. Huius arcæ ostiū, est exitus ad opera bona: fenestra vero, ingressus est ad meditandum ac contēplandum. Mansiones huius arcæ, sunt diuersa genera cogitationum. In hac arca omnia intellectualiter cōtinentur & spiritalia alimenta habentur. Verum hæc prosequi prohibet breuitas, cui insudo.

¶ Expositio literalis capituli VII. Dixitq; dominus ad eum. Art. XXXVI.

COnsequenter describitur exequutio diuinæ cōminationis de adductione diluuij. [Dixitq; dominus ad eum] scilicet ad Noe: [Ingredere tu & omnis domus tua]. i. omnes domestici tui, videlicet vxor tua & filij tui, eorꝫq; coniuges, [in arcā.] Veruntñ ingressionis huius ꝓceptum impleuit Noe, nō statim qñ dñs loquutus est verba hæc, sed tēpore opportuno, vt paulopost scribitur. [Te em̄ vidi iustū coram me]. i. veraciter virtuosum, in tantum vt propter te parcā domesticis tuis. [in generatiōe hac.] Hoc in prædecentis capituli
Gene.6. expositione dupliciter explanatum est. [Ex omnibus animantibus mundis tolles septena &

Universidad de Deusto
Biblioteca

septena,masculũ & fœminam.]Veruntamẽ istud videtur obscurũ, idcirco doctores in eius expositione diuersificantur. Quidã em̃ exponunt sic, Ex omnibus animantibus mundis.i. ex qualibet specie specialissima animaliũ mundoꝝ, accipe septẽ mares & totidẽ fœminas: & isti dicunt, ꝙ ex qualibet specie tali fuerũt in arca quatuordecim indiuidua, & hoc videtur textus ꝓtendere, dicẽs: Septena & septena, masculũ & fœminã. quasi dicat, Septẽ & septẽ; ita ꝙ septem sint mares, septẽq; fœminę, q̃d etiam verba textus paulopost sequẽtia, insinuare videtur, sicut patebit. [De aiantibus vero immũdis] tolles [duo & duo, masculũ, & fœminã].i. bina & bina seu q̃tuor, secũdũ istos, ita ꝙ duo erũt masculi & duæ fœminæ, ex oĩ huiusmodi specie. [Sed & de volatilib⁹ cæli septena & septena, masculũ & fœminã.] hoc est, quatuordecim iuxta sensum de aĩalibus mũdis inductũ. [vt saluet semẽ sup faciẽ vniuersæ terræ].i. vt aĩalia ista post diluuiũ reparẽt speciẽ suaꝝ ruinã, & generãdo multiplicẽt suaꝝ indiuidua speciẽꝝ vbiq; terraꝝ. ¶ Circa hoc quæri potest, an de qualibet specie auiũ fuerũt indiuidua tot in arca, & cur nõ distinguit Moses inter aues, vocãdo aliquas mũdas, quasdam vero immũdas, potissimũ cũ secundum legẽ quædã aues fuerunt immũdæ, quædã mundæ. Ad istud nõ legi responsionẽ, nec vidi quæstionẽ hanc motã, idcirco eam determinare nõ audeo, nec incerta pro certis in expositione scripturæ scribere volo. Qui aũt vult dicere, ꝙ distinctio fuit inter aues quantũ ad munditiã & immũditiã, & quantum ad numeꝝ, sicut de aĩalibus dictum est, dicere potest ꝙ Moses breuitati studens, non distinxit inter aues: sed de solis septenis & septenis introducendis in arcã, loquutus est, intelligẽdo ꝑ ista septena aues mũdas: q̃d de aĩalibus terræ iam dixerat, quantũ ad distinctionẽ & numeꝝ variũ, de auibus q̃d̃ intelligi voluit. Qui vero superficiẽ literæ seqtur, dicere habet, ꝙ de qualibet specie auium nõ fluuialium & sexum vtrunq; ad generandũ habentiũ, septena & septena in arcã deducta sunt.i. quatuordecim secundũ istam expositionẽ, & forsitan totidem de auibus fluuialibus generatiuis, in nidos præfatos arcę affixos. Et ꝙ ꝓpter mysterium non fit distinctio inter aues cæli, sicut inter bestias terræ, vtpote propter mysticã significationẽ infrã tangendam. Deniq; expositioni huic consonare videtur q̃d paulopost subditur: De aiantib⁹ mũdis & immũdis & de volucribus duo & duo ingressa sunt in arcã ad Noe, masculus & fœmina. Ex quo (vt apparet) cõsequitur, ꝙ ea quæ introierunt, ingressa sunt oĩa cõbinata, atq; in numero pari, siue in quaternario siue in quatuordenario, ita ꝙ non introierũt septẽ tantũ de animalibus mundis, sic nanq; septimũ intrasset nõ cõbinatum, & masculus sine fœmella, contra q̃d rursus in isto capitulo subditur. Ingressa sunt ad Noe in arcã bina & bina ex omni carne, in qua erat ꝓs vitæ: & quæ ingressa sunt, masculus & fœmina introierũt. Vnde in præcedenti capitulo scriptum est: De volucribus & iumẽtis & ex omni reptili terræ secundũ genus suũ, bina de oĩbus ingredientur tecũ. Hanc expositionẽ tenet Andreas expositor, & cõcordant Hebræi, vt legi. Origenes q̃q; hoc sentit: Bina, inqens, & bina, hoc est, bini masculi & binę fœminę de immundis aĩalibus. Hoc em̃ indicat sermo repetitus. Ex mundis vero septena & septena, q̃d est, paria septena, in arcam dicunt inducta. Idem Augustinus insinuare videtur, dicens: Dicunt quidã quantitatem arcæ nõ potuisse capere tam multa animaliũ genera in vtroq; sexu, videlicet bina de immũdis, septena de mũdis. Ad q̃d Augustinus ita respõdet, vt nõ neget tantæ litera sonare videt. ¶ His autẽ obijciunt alij, ꝙ arca fuisset nimis grauata & occupata tanta animaliũ & auium pluralitate. Item ꝙ ad multiplicationẽ & reparationem animalium & auium nõ erat necessaria pluralitas tanta. Hi itaq; literam sic exponunt: Ex omnibus animãtibus mundis tolles septena & septena, masculum & fœminã. i. septem de isto animalium genere, & septẽ de illo, sicq; de singulis, ita ꝙ ibi sint tria masculini gñis, & tria fœminini, septimũ vero vt immoletur Deo post egressum ab arca. De animantibus vero immũdis duo & duo. i. de quolibet illorum genere duo. Et simili modo exponũt quod de auibus dicitur, septena & septena. Porro quod sequit, Bina & bina ingressa sunt, masculus & fœmina: sic exponunt, ꝙ cõbinatio illa intelligitur tantum de animalibus quæ erant ad prolificãdum reposita. Hanc expositionem sequitur Rabanus, Glossa, & Scholastica historia, prima tamen videtur consonantior textui, & argumenta in oppositum facta, faciliter soluerẽtur, sed iam adhuc oritur quæstio duplex. Prima, quæ animalia vocentur munda, quæ itẽ immũda. Secũda, cur inducta sunt plura, & tam multo plura de mũdis, q̃ de immundis. Ad primam est duplex responsio. Vna, ꝙ ea dicuntur munda & ea immunda, quæ post diluuium tempore legis Mosaicæ reputata sunt munda siue immunda. Secunda, ꝙ illa dicuntur immũda, quæ naturaliter sunt esui humano inepta: munda vero, quæ naturaliter sunt apta ad edendum. Insuparatione melioris naturæ, quędam dicuntur immunda, sicut bos melior est leone, quoniam magis necessarius atq; vtilior est homini propter quem creata sunt omnia. Ad secundum respondetur, secundum Augustinum, ꝙ principaliter causa illius rei est mystica significatio, quæ

Origen.
Augusti. de ciuit. Dei.
Glossa. Eusebi⁹.
Gen. 2. Augusti.

quæ tangetur sequẽti articulo. Potest & alia ratio assignari, ꝙ munda animalia idcirco fuerũt plura, vt Noe egressus de arca, haberet q̃d immolaret, & item vt ipse & qui secũ fuerũt, haberent ad manducandũ, quia post diluuiũ concessus est eius carniũ. Has causas Rabanus tangit. Glossa quoq; adiungit, ꝙ ideo mũda animalia erãt plura, vt plura essent, quæ facto diluuio hominibus prodessent ac deseruirẽt, q̃ quę possent nocere, & ita est vsq; ad prẽsens. Raban⁹. [Adhuc em̃ & post dies 7. ego pluam super terrã 40. diebus & 40. noctibus, & delebo oẽm substantiam quam feci de superficie terræ].i. oĩa viua in terra occidã. Tunc quoq; terræ natãtia sunt destructa, arboresq; euersæ. Deniq; vsq; in præsens inueniũtur corpora arborum magna & longa sub terra, quæ aliqui opinãtur ex diluuio sic delecta ac derelicta. Aliqua etenim ligna quasi imputribilia manẽt in terra, ipsaq; terra interim in pluribus locis est *inalterata. Dicũt quoq; Hebręi, vt refert Lyra, ꝙ septẽ isti dies, quibus differebat diluuiũ, fuerũt dies deplorationis ipsius Mathusalẽ, quẽ dicũt ante hos dies obijsse, atq; in hoc honoratum à Deo propter suã iustitiam. [Fecit ergo Noe oĩa quę mãdauerat ei dñs. Eratq; Noe] sexcentoꝝ annorũ quando aquæ diluuij inundauerũt super terram.] Ex quo patet, ꝙ centum annis fuit occupatus in fabrica arcæ, quia (vt dictũ est) in principio sexti capituli, quingẽtorum erat annoꝝ, cum dñs ei iussit facere arcam. Patet quoq;, ꝙ primogenitus eius fuit centum annorum quando intrauit arcam: quia cum esset quingentorum annorum, cœpit generare hos tres qui secum ingressi sunt. Dicunt autem doctores, ꝙ infra annos quibus fabricatus est arcam, prædixit hominibus ortum diluuij, eosq; ad pœnitentiam hortabatur, qui indurati, non crediderũt nec acquieuerunt. Circa q̃d refert Lyra, ꝙ homines illi induratissimi dixerunt ad Noe, quòd interficerent eum si introiret arcam, ne eis submersis, superuiueret ipse cum suis. Sed Rabbi Paulus dicit esse fictitium, cum in scripturis non habeat fundamẽtum. [Et ingressus est Noe & filij eius, vxor eius & vxores filioꝝ eius cum eo in arcam.] seorsum viri, seorsumq; fœminæ dicuntur arcam ingressi, ad innuendum quòd in arca commixti non sunt. infrà vero leguntur simul egressi, quum dicitur: Egressus est Noe & vxor eius: quia vt Salomon ait, Tempus amplexandi, & tempus longe fiendi ab amplexibus. Ingressi sunt in arcam. [propter aquas diluuij,] ne mergerentur. Sicq; ingressi sunt, quando aquæ cœpit multiplicari. [De animãtibus quoq; mũdis & immũdis, & de volucribus, & ex omni quod mouetur sup terrã].i. ex omni genere animaliũ terrenoꝝ, quæ in seipsis habent principiũ vitæ & motus, videlicet animã. [duo & duo].i. cõbinata, iuxta duplicẽ expositionem præhabitã, seu potius iuxta vnam eaꝝ, qm̃ simul stare non possunt. [ingressa sunt in arcam ad Noe.] Ex quo cõstat, ꝙ Noe ea nõ attulit nec collegit, sed nutu diuino, angelorum q; ministerio sponte & supernaturaliter, quantũ ad inductiuũ motus, veniẽtia introire permisit, intrantia q; susceptt, & cõgruis mãsionibus collocauit, cũ adiutorio filioꝝ suorum. Vnde & ipse Noe videtur ante animalia ista arcam ingressus. Forsitã tñ accepit per se & filios suos aliqua animalia domita ex ꝓpriis gregibus. [Anno 600. vitæ Noe, mense 2.].i. in Maio, qui ab Hebræis dicitur Nisan, vt in Glossa arq; Scholastica historia fertur. Quidã tñ dicunt, ꝙ Martius ab Hebręis Nisan vocetur. Hebræi aũt Aprilẽ vocant primũ mensem. Veruntamen inter Hebræos est diuersa opinio & varius modus loquẽdi de primo mẽse anni, vt in expositione primi capituli tactum est. Iosephus quoq; affirmat ꝙ in legitimis. i. descriptione præceptorum legaliũ, præsertim quantũ ad esum agni paschalis, Moses ponit Aprilẽ primum mensem. In cõtractibus vero & gubernatione seculi. i. solutione debitorum & locatione domoꝝ seruauit solita decreta tẽporum, & vsualem ordinẽ mensium, qui scilicet à Calẽdis Ianuarij aliquãdo inchoat, prout in Scholastica historia, eiusq; Glossa habetur. [septimodecimo die mẽsis] præfati, [rupti sunt oẽs fontes abyssi magnæ.] Magna abyssus vocatur Oceanum, ex quo oẽs fontes & fluuij ac particularia maria originaliter oriri dicũtur. Vnde Salomon ait: Ad locũ vnde exeunt flumina, reuertũtur, vt iteꝝ fluãt. Et rursus: Oĩa flumina intrãt mare. Fontes ergo abyssi magnæ, appellantur aquæ inclusæ in visceribus terræ, quæ ex Oceano ducũt originẽ. Hi fontes tũc rumpebãtur. i. repẽte eruperũt, ruptis receptaculis suis, seu præfatis terræ visceribus in quibus cõtinebant. Et recte rupti dicuntur, ad insinuãdũ, ꝙ nõ effluxerũt sensim solito more, sed repẽtina inundatione terrã operuerũt, vt ait Glossa. [& cataractæ cæli apertæ sunt.] Per cataractas cæli, intelligit aperturas meatusq; nubiũ, seu loca cæli aerei, per quæ aquæ pluuiales descẽdũt, quę cataractæ tũc apertæ fuerunt, quia ex nubibus aquæ supabũdantissime descenderũt. Cataractæ aũt secundum Rabanum, sunt proprie ostia. i. capita Nili, sed abusiue pro oĩbus fenestris ponũtur. Hinc ait author Scholasticę historiæ: Cataractę ꝓprie sunt meatus Nili, cũ in septẽ ostia separat. i. in septẽ partes seu capita diuidit, vel loca eiusdẽ. [& facta est pluuia sup terram,] hoc est, impetuosissime ac superlargissime cadẽs in terrã vbiq;, [quadraginta diebus & quadraginta noctibus,] pura tamdiu, quousq; aquę in tm̃ asscẽderũt quãtũ oĩpotẽs Deus decreuit. Secundũ Iosephũ, ab Adã vsq; ad inũdationẽ diluuij, fluxerũt anni duo millia sexcẽti quinquaginta sex. [In articulo illi⁹ di-

Ecclẽ 1.
Ibidem.
Raban⁹.
Iose. li. 1. ant. Iud. cap. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ei ingressus est Noe &c.]De quo die hoc dicit, cū iam pluraliter dictū sit, 40. diebus? Respondendū, ꝙ per diē illum potest intelligi tēpus seu prima dies, in quibus sic pluit. Itaq; in articulo. i. in parte seu hora clara vel necessitate diei illius, ingressus est arcā cum suis. [& omne animal secundū genus suū]. i. quædā de oīni animaliū genere, intelligendo per animal feras atq; reptilia. De alijs quippe subiungitur, [vniuersaq; iumēta in genere suo]. i. quædam animalia domestica seu domita hoībus deseruiētia, de oīni specie iumentoꝝ, iuxta quē sensum nūc subditur: [cunctūq; volatile secundū genus suū] .i. vniuersæ aues, oēsq; volucres. Vnum hoꝝ frequēter pro alio ponit, nūc tñ accipiūtur distincte, secundū ꝗd aues sunt diuersarum proprietatū & naturarū, quēadmodū animalia terræ. De qua re in expositione primi capituli est tractatum. [Bina & bina ex oīni carne] ingressa sunt arcam, hoc est, oīnia introierunt cōbinata, quantū ad sexuū distinctionem, quia siue septena & septena de mūdis, siue bina & bina de immūdis, oīnia quantū ad sexū fuerūt distincta & cōbinata. Itaq; ex omni carne [in qua erat spiritus vitæ]. i. ex oīni genere animalis in quo erat spiritus vitalis, videlicet anima sensitiua, ingressa sunt bina & bina. [Et inclusit eum dñs deforis]. i. Deus ministerio angeli clausit ab extrā ostium arcæ, liniendo illud bitumine, ne ingredi possent aquæ per aliquas rimas. Sic autē non potuit Noe intus existens ostiū claudere, seu deforis bituminare, idcirco vbi defuit humanū subsidiū, adfuit diuinū. [Et multiplicatæ sunt aq̄,] qm̄ à sursum ac deorsum venerūt ad superficiē terrę, & aqua magni maris exiuit terminos suos, & fusa est super terrā. [& eleuauerūt arcā in sublime, à terra, [vrpote super oēs turres seu ędificia ac arbores terræ. [Porro arca ferebatur super aquas] hincinde, non recto processu, iuxta impulsum ventoꝝ ac gurgitū. Erat tamē pro magna parte ꝓfundata in aqua, ex magnitudine & grauitate oneris quod gestabat. [opertiq; sunt omnes mōtes excelsi sub vniuerso cælo. Quindecim cubitis altior fuit aqua sup mōtes quos operuerat.] Voluit nanq; dñs aerem quasi purgare à sordibus, quibus impñssimi homines illum suis vitijs, clamoribus, operib⁹, tumis, foetoribus inquinarunt. Idcirco tam alte assendit diluuiū, sicut illa assendere potuerūt. Creditur quoq; ꝙ ignis cōflagrationis in die iudicij tā alte assēdet. Qualiter aūt poterat aqua intantū multiplicari atq; assēdere, præhabitū est. Veruntamē Glossa ait: Sunt qui putant ante diluuiū non fuisse talē terræ qualitatē, hoc est, bassitudinē tnec tantā montium altitudinem, qualis & quanta est postea. Nec sine ratione hoc dicit. Ex cōfluxu nanq; & residentia aquaꝝ in aliquibus locis terra cōsumpta est pro aliqua parte deorsum, & bassior facta, ꝺ circa loca montiū qui tunc erant, potissime accidere poterat. Sicq; extunc mōtes huiusmodi altiores apparuerunt. Vnde nec certum est, ꝙ mons Olympus tunc fuerit tam sublimis vt modo. De quo monte in Scholastica narrat historia: Mons Olympus vsq; ad liquidum aerē tendit, sup quē literæ scriptæ in puluere, repertæ sunt manssisse immotæ, vbi prę nimia aeris raritate, nec aues viuere queūt, neq; philosophi assēdentes potuerūt ibi aliquantulum manere sine spōgijs aqua plenis, quas suis naribus apponētes, crassiorē inde aerem extraxerūt. His verbis in Glossa adijcit, ꝙ nec nubes ibi videtur, nec vētus sentitur. ¶Quæri potest, de cubitis geometricis hoc dicat, fuisset valde mirabile, ideo creditur esse intelligendū de cubitis vsualib⁹. Nec irrationabile, si in descriptione eiusdē materiæ, idē diuersimode accipiatur, ꝑsertim quādo ea de quibus tractat, & materiā illā cōcernunt, satis ostēditur, vnū illud, vtpote pōdus seu mensuram, diuersimode esse accipiendū, & ita est in ꝓposito. Dum enī arca ferē fuisse trecentoꝝ cubitoꝝ in lōgitudine, & 50. in latitudine, & 30. in altitudine, & tñ tot animalia totiq; cibaria in ea fuisse scribunt, satis innuit de maioribus cubitis id esse intelligendū. Sed dum vero describit ipsa aqua fuisse altior oīnibus mōtibus, satis insinuatur sufficere, si de vsualibus & minoribus cubitis exponatur. [Cōsumptaq; est oīs caro quæ mouebat sup terrā, volucrū, animantiū, bestiaꝝ, omniūq; reptiliū &c.] hoc est, oīa ista occisa sunt, & forte pro magna parte penitus putrefacta, & motu aquarum sublata de terra. [Obtinuerunt q; aquæ diluuij terram 150. diebus] .i. tot diebus operuerūt & occupauerunt totā terrā. Quod tñ dupliciter potest intelligi. Primo, incipiendo cōputationē hoꝝ dieꝝ à die quo ingressus est Noe arcā, quo & aqua diluuij cœpit diffundi, vsq; ad diē ꝙ cœpit aqua diluuij minui sue decrescere. Vnde sequēti capitulo legit: Post dies 150. cœperunt aquæ minui. Et ita exponitur in Scholastica historia. Secūdo, incipiēdo cōputationem horū dierum, ab eo die quo diluuiū factum est tam altum, ꝙ operuit montes altitudine 15. cubitorum, hoc est, à fine defluxus pluuialis, vt sit sensus, ꝙ aquæ in tanta altitudine terram operuerunt per dies 150. quibus expletis, cœperunt decrescere. ¶Circa præhabita quæritur, an vniuersale diluuium posset naturaliter euenire. Et videtur ꝙ sic, authoritate Auicennæ, & quorundam astronomorum hoc sentientium. Præterea, coniunctio planetarū humidorum in pluuialibus signis videtur hoc posse efficere. Aristoteles quoq; in libro Meteoroꝝ testatur, ꝙ particularia maria post aliqua temporꝝ spatia variant sua loca. Ergo apparet idem posse in toto cōtingere, ꝺ fit in

Glossa.

Eusebi⁹.

Eusebi⁹.

Auicēna Philpso.

fit in parte. Et respōdēdū, ꝙ vniuersale diluuiū, nequaq; possibile est p naturā. Esset enī corruptiuū ordinis vniuersi. Et multa ex ista opinione sequunt absurda, p q̄ & Auerrois Auicēnā satis redarguit. Insup Aristoteles libro ꝑallegato edocuit, ꝙ dū aliq; terra seu regio operiꝺ nouo aqs maris particularis, terra in q̄ pri⁹ mare fuit, siccat. Et hoc naturaliter fit ex influxu & diuerso respectu cęlesti. Totā ỹo terrā aqs simul cooperiri, docet impossibile esse. Et ꝑ tim impossibile est p naturā fieri diluuiū tm, vt mōtes vniuersos 15. cubitis sit transcendens.

Auerro. Philoso.

¶Elucidatio spiritualis eiusdem capituli septimi. Art. XXXVII.

SPiritualis intelligētia hui⁹ capituli, magna ex parte inducta est, patuitq; in mystica expositione præcedētis capituli. [Dixitq; dñs ad eū,] hoc est, ad Christū secūdū naturā assumptā. [Ingredere tu & omnis domus tua] hoc est, cuncti discipuli tui [in arcam]. i. ecclesiam vniuersalem, cuius primitiua ista ecclesia fuit pars atq; primitiæ, & Christus caput. [Te enī vidi iustū corā me.] Chr̄s, inquantū Deus, est subtātialiter ipsa iustitia. Porro secundum naturā humanā, vniuersis ac singulis ineffabiliter iustior est, qppe qui nunq; peccauit, & tanta æquitate ac gratia extitit plenus, ꝙ natura creata maioris gratię & iustitiæ capax nō fuit. Ipse etenī patrem perfectissime honorauit, & pro cōmuni bono totius generis humani laborauit, & dedit seipsum in mortem. ¶Deniq; Noe interpretatur requies, quod potissime cōpetit saluatori, qui tulit peccata mūdi. Et in Euāgelio protestatur: Venite ad me oēs qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā vos. Iugū enī meū suaue est. De hoc logitur Origenes Noe interpretat requies vel iustus, q est Chr̄s Iesus. Neq; enī illi Noe cōuenit quod dixit Lamech pater ipsius: Iste dabit nobis requiē ab operib⁹ & tristitijs manuū nostraꝝ in terra cui maledixit dñs. Quomodo enī ille Noe dedit requiē patri suo Lamech, aut populo qui tunc fuit, cū illis tēporibus iracūdia Dei magis ostenta est, & Deus ipse locutus est: Pœnitet me fecisse hoīem, & super oīa datur signū summę offensæ Dei vniuersalis interitus cunctoꝝ in terra viuentiū? Si vero respicias ad dñm nostrū Iesum, de quo dicit, Ecce agnus Dei, ecce q tollit peccata mūdi? Et iteꝝ: Factus est ꝓ nobis maledictū, vt nos à maledicto legis redimeret: qui etiā ait: Venite ad me, & inuenietis requiē animabus vestris: inuenies hūc esse q vere requiē dedit hoībus, liberauitq; terrā de maledicto quo maledixerat ei Deus. Hæc verba Origenis nō sunt sic intelligēda, quasi ꝑallegata verba nullo modo cōuenerint ipsi Noe ad literā, sed qa nō cōuenerūt ei ita pfecte vt Chr̄o. Insup sicut Noe tātā inuenit grām corā Deo, ꝙ ꝓpter merita eius Deꝰ pepercit domesticis eius q secū fuerūt in arca, sic ꝓpter Chr̄m misertus est dñs vniuersis qui p Chr̄m saluant in ecclesia: immo secundū Apostolum: Deus elegit nos in Christo, de quo Ioannes ait: Gratia & veritas per Iesum facta est. Christus enī vt homo saluator, est causa meritoria oīs gratiæ quæ mēbris suis cōfertur. Vnde in ipso ponitur gratia capitis, qua influit mēbris suis. [Ex oībus animātibus mūdis tolle septena & septena, masculū & fœminā. De animātibus vero immundis duo & duo, masculū & fœminam. Sed & de volatilibus cæli septena & septena, masculū & fœminam, vt saluetur semē sup faciem vniuersæ terræ.] Per animalia mūda, intelligi possunt hi, qui ante euāgelicæ legis prædicationem aliquo modo honeste vixerūt in lege naturæ, aut etiam in lege scripta, ita ꝙ cōparatione alioꝝ quasi mūdi fuerunt. Isti in maiori numero fuerunt conuersi tempore euangelicæ prædicationis, inquantū se præparauerunt ad gratiā Christi. Et recte per septenarium numerum exprimūtur, quoniam septiformi gratia sanctiſpiritus sunt repleti. Et qui inter eos fuerūt perfectiores, significātur p mares, alij per fœmellas. Porro per animalia immunda insinuantur carnales & prorsus indigni, quorū nonnulli sunt misericordissime præuenti atq; cōuersi, qui binario designantur, quia binarius primo ab vnitate recedens, diuisionem & infirmitatē frequenter significat. Per volatilia quoq; ingenioſi, periti, & cōtemplatiui intelliguntur, inter quos nullus appellatur immūdus, cum oēs tales dicantur suo modo perfecti, q̄is non æque perfecti. Vnde & inter eos masculus & fœmina reperiuntur. Per hos Deus saluauit semen super terrā, quia per eos conuertit alios multos, qui adoptiui filij Dei extiterunt. [Post dies septem ego pluam super terram 40. diebus & 40. noctibus.] hoc est, post tempus euangelicæ legis ac gratiæ, infligā obstinatis atq; incredulis & ingratis plagas temporalis interitus & æternæ damnationis. Septenario quippe exprimitur tempus gratiæ & salutis. Per quadraginta vero, tempus punitionis eorū, qui decem præcepta & quatuor euangeliorum doctrinam per quatuor mūdi partes spreuerunt. [Rupti sunt oēs fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt.] Per hoc figuratū est ꝙ tribulatio super iniquos consurget desuper ac deorsum, ita ꝙ elementa & mixta atq; cælestia ad eorum punitionem excitabūtur, sicut & dñs in euangelio pandit: Erunt, inquiens, terræ motus magni per loca, & pestilentiæ & fames, terroresq; de cælo. Vnde in libro Sapientiæ habetur: Armabit creaturam ad vltionē inimicorum, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos. Et rursus in eodē libro legit: Creatura enī tibi factori deseruiēs, exardescit in tormētum aduersus iniustos, & lenior fit ad benefaciendū ꝓ his qui in te cōfidunt. Itaq; fontes abyssi sunt inundationes

Gene. 6.
Ephes. 1.
Ioann. 1.
Esaię 53.
Ioann. 1.
Matt. 11.
Origen.
Esaię 11.
Actor. 2.
Rom. 8.
Luc. 21.
Sapiē. 5.
Sapi. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucæ 21. dationes tribulationũ magnarũ. Et cataractæ cæli, sunt aperturæ quæ videtur in cælis, dum fulgura & cælestes impressiones apparẽt. Propter q̃d stellæ cæli dicũtur casuræ. [In articulo illius diei ingressus est Noe &c.] i. in exordio euangelicæ legis ingressus est Christus & eius familia sanctã ecclesiã, iuxta sensum p̃habitũ. [Bina & bina ingressa sunt ex oĩ carne] i. gemina charitate cõiuncti. Vnde & Chr̃s misit discipulos suos cõbinatos in oẽm ciuitatẽ & locũ quò ipse erat vẽturus. [Et inclusit eũ dñs deforis] i. Deus pater Christũ secundũ ipsũ humanitatẽ ab oĩ aduersitate ꝓtexit, ab oĩ vitio ꝓseruauit, ab oĩ tribulatiõe eripuit, non

Lucæ 10.

Psal. 88. Esai. 49. q̃ aduersitates & tribulatiões ppessus nõ sit, sed qa ei nil nocuerũt, sed maxime ꝓfuerũt nõ ei duntaxat, quantũ ad cumulũ præmij accidẽtalis, q̃d per talia ei accreuit, sed & toti generi humano, quod per ipsius passionẽ saluatum est. Nihil em̃ profecit inimic⁹ in eo. Propter quod Esaias testatur: In vmbra manus suæ protexit me. Nam & anima Christi à suæ creationis exordio cõfirmata fuit perfecte in bono, quẽadmodum cõpræhensores in cælo, immo præ oĩbus illis. [Et multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime à terra. Istæ

Psal. 98. sunt aquæ tribulationis, quibus fideles exercẽtur in terra. De quib⁹ canit Psalmista: Saluum me fac Deus, q̃m intrauerũt aquæ vsq; ad animam meã. Denicq; aquæ istæ eleuant arcam in

Iacob. 1. altum, q̃n fideles in tẽtationibus & afflictionibus ad Deum cõfugiũt, eum q̃; inuocãt, & oĩe gaudiũ arbitrantur, dũ in varias tẽtationes & aduersitates labuntur. Tunc quoq; arca fertur sup aquas huiusmodi, quia nõ vincitur eis ecclesia, sed prævalet Deo iuuãte. Quod totũ ad tempus Antichristi apte refertur, quãdo grauissima tribulatio erit, nec tamẽ ecclesia in toto deficiet. [Operti q̃; sunt mõtes excelsi, &c.] per hoc datur intelligi, ꝙ prælati & spirituales viri in persecutionibus, tentationibus & tribulationibus opprimuntur. Quod maxime fiet

2. Thes. 2. sub persecutione impiissimi Antichristi, qui erit homo peccati, filius perditionis, vasq; principis dæmoniorum. [Obtinuerunt q̃; aquæ diluuij terrã centum quinquaginta diebus.] Per dies illos intelligi potest tempus quo persecutio Antichristi durabit. Quæ tamen diutius q̃ per tot dies creditur duratura. Attamen breuiabuntur illi dies propter electos.

¶Explanatio literalis capituli octaui, Recordatus autem dominus Noe, eorumq; animantium &c. Articulus XXXVIII.

PRæsenti capitulo narrat scriptura, qualiter cessauit diluuiũ, & quõ Noe egressus est arcã. [Recordatus aũt dñs Noe, cũctorumq; animantiũ & oĩm iumentorũ, quæ erant cũ eo in arca] hoc est, p̃ pium effectũ ostẽdit se memorẽ eius, minorãdo diluuiũ, vt existẽtes in arca, cõsolationẽ & habitationẽ in terra reciperẽt. Porro in inuariabili Deo nõ cadit recens recordatio, neq; obliuio, sed scriptura loquit̃ de incõpræhensibili Deo more humano, cons

Universidad de Deusto
Biblioteca

in bestijs & vniuersis reptilibus quæ reptant sup terrã, educ tecũ, & ingredimini super terram.] Itaq; sicut ex Dei imperio arcam intrauit, ita ex Dei imperio est egressus, atq; vt dictum est, qñ iussit eũ exire, mixtim expressit eum & cõiugẽ eius, eius q; filios & eor̃ vxores, ad innuendũ q̃ de cętero esset tẽpus maritalis amplexus. Dicũt quoq; expositores cõcorditer, q̃ Noe cũ suis fuit integro anno in arca, eodem q; die exijt quo intrauit. Nec obstat q̃ in præcedẽti capitulo legit, diluuiũ incepisse anno 600. vitæ Noe, mẽse 2. septimadecima die mensis illius. Nũc vero dicit exiuisse anno 605. vitæ Noe, mense 2. 27. die mensis, qñ annus solaris excedit lunarẽ in diebus qui supęrecrescunt in mẽse isto 2. sexcentesimi primi anni vitæ Noe vltra dies taxatos in mẽse 2. anni sexcentesimi vitæ illius. Iudæi aũt cõputant mẽses secundũ lunationes. [Crescite & multiplicamini sup] terrã. i. per generationem augeant individua vestra, q̃d dictũ est ad Noe pro oñibus domesticis eius qui secũ erant in arca, & animãtibus vniuersis, vt s. de cætero gñationi insisterent. An vero & ipse Noe postea genuerit, postea inquiret. [Aedificauit aũt Noe altare dño:] quia in lege naturæ offerebãtur sacrificia Deo, vt dictũ est de Abel & Cain. Aedificauit aũt altare illud statim post egressionẽ de arca, de qua exiuit in Armenia, atq; vt in Scholastica fertur historia, Armenij vocãt locũ vbi exiuit, egressoriũ. Filij vero Noe vocauerũt eum Thanon. i. octo, eo q̃ octo homines ibi exierint arcã. Vnde & aliqui imaginati sunt q̃ Noe fecit altare illud de octo lapidibus, atq; (vt Iosephus ait) pũinciales ibidẽ nũc vsq; ostendũt reliquias arcæ. In eadẽ historia legitur, q̃ vxor Noe vocata sit Puarphara: vxor Sem, Pharsia: vxor Cham, Cathaflua: vxor Iapheti, Flua. [Et tollẽs de cũctis pecoribus & volucribus mũdis.] Quæ cur mũda vocata sint, patuit in expositiõe præcedẽtis capituli. [obtulit holocausta sup altare.] Et hoc pro gratiaꝝ actione liberatiõis suę & domesticoꝝ suoꝝ, atq; in recognitionẽ summi & vniuersalis ac independentis dñi Dei, beneficiorum q̃ eius. Porro holocaustũ ꝓprie appellatur sacrificiũ, q̃d adũinæ reuerentiã maiestatis totũ cõburit. Aliqui quoq; dicũt, q̃ de qualibet specie pecorum, volatiliũq; mundoꝝ obtulit indiuiduũ vnũ, vt tactũ est, exponẽdo prẽsens capitulum, & succesiue hoc facere potuit, adiuueruntq; eũ filij sui in ædificando altare & immolatione, in quantũ fuerat opportunũ, applicãdo seu præparando materiam. [Odoratusq; est dñs odorem suauitatis] i. holocaustũ istud cõplacuit ei nõ secundũ se, seu ex ope operato, sed ex opere operãte, videlicet fide & deuotione offerẽtis. [& ait ad eum: Nequaq̃ vltrà maledicã terrã propter hoies] i. propter vitia hominũ non inducam de cætero habitatoribus terræ, ipsiq; terræ & brutis tã grauẽ & vniuersalẽ vindictã seu plagã, nec ipsos homines propter eorum peccata ita simul plagabo, vsq; in finem mundi exclusiue, quia in fine seculi erit horribilior plaga q̃ fuit diluuiũ, vtpote cõflagratio mũdi per ignẽ, quo tũc oẽs in terra viuentes extinguentur. Deniq; Iosephus refert, q̃ Noe formidans, ne Deus rursus induceret humano generi diluuiũ, dñm exorauit nẽ hoc amplius faceret, & sacrificauit ei pro causa hac. Tunc Deus respõdit se exaudisse preces illius, & cætera quæ hic legũtur. [Sensus ẽm] nõ solũ exteriores, sed etiã interiores. [& cogitatio humani cordis,] hoc est, ipsa vis cogitatiua seu intellectiua, & itẽ volũtas, [in malũ prona sunt] culpæ, vtpote ad peccandũ, præsertim ex infectione originalis peccati seu fomite. Præsertim quoq; quatuor vires hominis sunt infectæ & pronæ ad vitia, s. vis cõcupiscibilis, irascibilis, rationalis & voluntas. In qbus ponunt 4. vulnera animæ, quæ sunt, cõcupiscẽtia, infirmitas, error, malitia. Cõcupiscibilis, prona est nimis ad appetendũ illicita. Irascibilis, debilis est ad resistendũ prohibitis, Intellectus, pronus est ad errores & falsa: volũtas, ad peruersa ac vitiosa. Et ꝓnitas ista ad vitia, partim alleuiat & aliquo modo excusat hominũ culpas, quia diminuit rationẽ voluntarij, quod proprie est de ratione peccati. Prona sunt ergo hæc ad malũ [ab adolescẽtia sua] .i. à tẽpore quo homo vti incipit ratione. Tũc ẽm radicalia mala illa incipiũt in actũ erumpere, nisi per Dei gratiã & virtutes frenẽtur. [Nõ igitur vltrà percutiã oẽm animã viuentem] .i. oñe animatũ tam rationale q̃ irrationale in terra, [sicut feci,] perpaucis indiuiduis dẽptis. ¶Quocirca posset quis dicere: Nõne Deus ante diluuiũ sciuit hanc hoim pronitatẽ in malũ, quare ergo tunc induxit diluuiũ? Et respondendũ, q̃ Deus interdũ ostẽdit rigorẽ suæ iustitię, interdũ vero dulcorem suæ clemẽtiæ, secundũ beneplacitũ & ordinẽ imperscrutabilis atq; immẽsæ sapiẽtię suę. Oĩs etẽ facit, vt sua perfectio in rebus resplẽdeat. [Cunctis diebus terræ, sementis & messis] .i. semen seu seminatio ac seges seu fructificatio terræ, [frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies nõ requiescẽt] .i. nõ cessabũt in toto, sed vsq; in finẽ mũdi successiue & ordinate euenient. Solemus aũt frigus & hyemẽ pro eodẽ accipere, seu vnũ pro qualitate alterius, similiter æstum atq; æstatẽ: sic & nũc potest frigus pro qualitate seu rigore hyemis accipi, & hyems pro parte anni seu tẽpore hyemali. Similiterq; dicendũ est de æstate & æstu. Vel frigus sumitur ꝓ frigidiori hyemis parte, & æstus ꝓ calidiori æstatis parte: sicq; residuũ tẽpus hyemis & æstatis, accipi posset quasi ꝓ tẽpore q̃d in ver & autũnum diuidimus, potissimum iuxta vulgarẽ modũ loquendi, quo totũ annũ in hyemẽ & æstatẽ distinguimus. Distinctio aũt

Euseb⁹.

Ioseph. li. 1. Anti. Iudaica. 6.

Ibidem.

istorum

istoꝝ, quã introducit hic Lyra, secundũ Hebræos nõ habet generaliter veritatẽ nec locũ, nisi in certis terris: q̃d breuitati studẽs, declarare omitto cum parui sit ponderis. ¶Postremo in expositiõe huius capituli facit Lyra grandẽ discussionẽ, q̃ ꝓfunde seu ꝓ quot cubitos arca intrauit aquas diluuij. Et primo dicit, q̃ nõ intrauit 15. cubitis: quia si sic, nõ potuisset super aquas flotare, sed tetigisset capita montiũ, qm̃ aqua erat altior montibus 15. cubitis tantum. Secũdo dicit, q̃ arca tantũ præcise intrauit aquã, quantũ aqua excedebat mõtes, quando arca primo requieuit sup montes. Tertio tandẽ cõcludit, q̃ arca intrauit aquã 15. cubitis & parũ plus, secundũ textũ nostrę trãslationis. ¶Circa hæc Rabbi Paulus scribit, q̃ inquisitio ista sit magis curiosa q̃ vtilis, quia nõ confert cognitionẽ vtilem in credẽdis, nec requirit ad plenã literæ expositionẽ. Ex quibus cõcludit, Ideo Glossa nostra mentionẽ nõ facit de hoc, nec (vt credo) aliquis sanctoꝝ, nec etiã Hebręoꝝ doctoꝝ, nisi solus Rabbi Salomon, qui in huiusmodi vanis quæstionibus longã facit altercationẽ. Deinde reprobat argumentũ primi dicti Nicolai de Lyra, qm̃ & si arca intrasset aquã 15. cubitis, nõ sequeretur q̃ mõtiũ capita tetigisset, nec flotare quiuisset. Potuisset ẽm flotare in terris planis, quæ multo plures & maiores sunt montosis. Deinde reprobat secundũ dictũ illius. Nã quãdo arca requieuit sup mõtes Armeniæ, nõ intrauit tantũ præcise aquas, quantũ aquæ erãt montibus altiores, nisi quis dicat, q̃ montes illi Armenię fuissent altissimi mõtes totius terræ, q̃d nõ apparet, præsertim ꝓpter altitudinẽ mõtis Olympi. Et ideo potuit aqua alibi altior esse q̃ fuit spatiũ ꝓfunditatis quã arca intrauit aquas, qm̃ primo super montes quieuit. Cõsequenter reprobat tertium dictum illius. Quod, prolixitatẽ vitans, prosequi cesso. Vltimo addit: Hęc introduxi, ad ostendendum ineptitudinẽ Rabbi Salomonis in expositione scripturæ, licet Lyra eũ frequenter alleget. Hæc Rabbi Paulus. ¶Verũtamen Hugo de sancto Victore in libro suo de arca Noe, aliquid tangit de quãtitate profundationis arcæ in aqua, dicendo: Verisimile est q̃ duæ inferiores mãsiones arcæ, arca natãte, premebantur inter aquas deorsum, videlicet manso infimo in qua recipiebãtur superfluitates naturæ, & secũda in qua cõtinebantur cibaria. Tertia vero in qua animalia erãt, quæ spiramẽto aperti aeris eguerũt, prima sup aquas eminebat, sed iuxta hãc positionẽ dici nõ potest, q̃ arca intrauerit tredecim cubitis aquas, qm̃ Hugo dicit infimã mansionẽ arcæ, habuisse in altitudine cubitos 4. secundam cubitos 5. & ita arca non intrasset aquã nisi per cubitos circiter nouem. Attñ magna & exquisita inquisitio de quantitate ꝓfundationis arcæ in aqua, videtur inutilis. Vnde nec Hugo multũ super hoc tractat.

In R. Salomonẽ.

¶De spirituali intelligentia eiusdem cap. octaui. Arti. XXXIX.

PEr recordationem, qua dñs recordatus est ipsius Noe & existentiũ secũ in arca, designatur q̃ Deus pmittit electos suos in ecclesia militãte ad tẽpus affligi, tentari, & variijs tribulationibus exerceri, sed nõ supra vires eoꝝ, neq; in finẽ deserit eos, sed per misericordiæ suæ effectus ostẽdit se memorẽ eorundẽ, pie visitãdo, cõsolando ac cõfortando, ita vt dicãt: Lætati sumus pro diebus qbus nos humiliasti, annis qbus vidimus mala. Itemq; Benedictus Deus q̃ consolat nos in oñi tribulatione nostra. Et denuo: Secundũ multitudinẽ dolorũ meoꝝ in corde meo cõsolatiões tuę lętificauerũt aĩam meã. Ideo nõ debemus in aduersis deficere, nec pusillanimitate tabescere, nec vnq̃ de gratiosa Dei subuentiõe diffidere. Præterea recordatus est dñs Noe. i. Chri. Cuius instantũ videbat oblit⁹ tẽpore passiõis, vt Chs ipse clamauerit: Deus me⁹ Deus meus, vt q̃d dereliquisti me? Et rursus in Psalmo: Repleta est malis anima mea. Aestimat⁹ sum cũ descẽdẽtibus in lacũ. Sicut vulnerati dormiẽtes in sepulchris, quoꝝ nõ es memor ampli⁹. Vnde de ipso dictũ est in Esaia: Vidimus eũ quasi leprosum & pcussum à Deo & humiliatũ. Itaq; recordat⁹ est De⁹ pater hois Chri, qñ ipso dño Iesu Chro in cruce clamãte: Pater, in manus tuas cõmendo spũm meum: Deus pater spũm Chri suscepit, & paulopost eundẽ spiritũ seu animã reuniuit corpori eius, illud mox glorificãdo, & tã corpus q̃ animã Christi ab omni passibilitate penitus exaltãdo. Tunc quoq; recordatus est dñs cunctoꝝ animantiũ quæ erãt cũ eo, hoc est, oĩm discipuloꝝ Christi, qui in eius societate & cõgregatione fuerũt ante passionẽ ipsius. [Et adduxit spũm sup terrã] .i. spũm sanctum misit illis in signo sensibili in die sacratissimo pentecostes, ꝓ cuius charismata illos excellentissime viuificauit, exhilarauit & sublimauit. [Et imminutæ sunt aquæ] .i. tribulationes atq; formidines quas ante habuerũt discipuli, tũc cessarunt, quẽadmodum de sacratissima illa ecclesia primitiua Actuũ 2. scriptũ est: Oẽs qui credebãt, erant pariter, & erant eis omnia cõmunia, sumebantq; cibũ cũ exultatione & simplicitate cordis, collaudãtes Deum, & habentes gratiam ad oẽm plebẽ. Cæteroꝝ aũt nemo audebat se cõiungere eis, sed beatificabat eos populus, & metus magnus erat in omnibus aliꝝs. [Et clausi sunt fontes abyssi] magnæ. Per fontes abyssi intelligũtur scribæ & pharisæi, sacerdotes atq; pontifices synagogę, quæ erat instar abyssi repleta aqua sapiẽtiæ legis, & doctrina ꝓphetaꝝ, legaliũq; doctoꝝ: sed oẽs fontes isti clausi sunt, Chro sermocinãte, & eius apostolis atq; discipulis post susceptionẽ spũsancti, qñ nõ potuerũt resistere & cõtradicere spũisancto qui loquebatur per os Christi, discipu

Iudit. 8.

Psal. 89. 2. Cor. 1. Psal. 93. Psal. 21. Matt. 27. Psal. 87. Esai. 53. Psal. 30. Lucæ 23. Actor. 2. Actor. 5. Actor. 2. Lucæ 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lorumq; eius,quibus ante passionē promisit:Ego dabo vobis os & sapientiā, cui non poterūt resistere & cōtradicere oēs aduersarij vestri.Hinc de Christo Euangelista testatur,q; erat
Act.5.6.7. docēs sicut potestatē habēs,non sicut scribæ & pharisæi,ita q; oēs mirabantur in verbis gra
Lucæ 21. tiæ quæ procedebant de ore eius,propter q̄d quidā ex aduersarijs Christi,euidentia veritatis cōpulsi,dixerūt: Nunq̄ locutus est homo sicut hic loquitur. [Et cataractæ cæli.]Catarac-
Matt.7. Marci.1. Lucæ 4. tæ cæli.i. fenestræ synagogæ, erant præcepta cæremonialia legis, per quæ olim sol sapientiæ splēduit & resulsit in synagoga, quæ fenestræ euangelio diuulgato sunt clausæ,quia tūc
Ioann.7. finem sumpserunt,& per eoꝝ obseruantiā non fiebat illuminatio,sed excæcatio & condēna-
Galat.5. tio obseruantiū ea,sicut dixit Apostolus: Quia si circūcidamini, Christus nihil proderit vobis.[Et prohibitæ sunt pluuiæ de cælo].i. gratia atq; authoritas prædicandi,ablata est synagogæ,in qua Deus olim per gratiam quasi in cælo regnauit, quēadmodum nunc in ecclesia regnat.Tota aūt gratia,sapiētia,& multiplex eminētia,quæ olim in synagoga fuerūt,ad ecclesiā Christi per gloriosos apostolos sunt trāslatæ cū ineffabili superabundantia & profectu.[Reuersæq; sunt aquæ de terra euntes & reuertētes].i.vera intelligētia scripturarū & sapiētia salutaris,fideiq; doctrina reliquerūt Iudeā seu synagogā,euntes ad Christi ecclesiam & gentilitatē cōuersam.[& cœperūt minui post cētum quinquaginta dies.]Per hos dies insinuat tēpus euangelicæ prædicationis vsq; ad eius diuulgationē,qua facta,legalia erāt mortifera.Ideo extūc cœperūt præfatę aquæ à Iudæis deficere & abire.Tuncq;requieuit arca super mōtes Armenię].i.cōgregatio ecclesiastica innitebat apostolorū doctrinis.Tunc quoq; apparuerūt cacumina montiū.i.dignitas,sanctitas & eminētia multiformis apostolorum &
Psal.86. apostolicorum virorū ac cæterorum ecclesiæ prælatorum cœpit vndiq; declarari atq; agno-
Esaiæ 2. sci,& à fidelibus latissime honorari ac allegari, de quibus ait Psalmista: Fundamenta eius in montibus sanctis.Et Esaias:Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus dñi in vertice montiū.[Cumq; transissent quadraginta dies,aperiens Noe fenestrā arcæ,quā fecerat,dimisit coruū.]Per 40.dies,tempus luctus ac pœnitentię designatur,post quod Christus emittit coruū.i.homines seculares permittit ad exteriora sua redire negocia, qui frequēter remanent extrà,inordinate adhærēdo rebus terrenis,& obliuiscūtur deuotionis & compunctionis præhabitæ.Tūcq; saluator emittit post eos colūbam.i.viros innocētes ac simplices prædicatores & contēplatiuos,vt reuocēt illos ad viā salutis, obediētiamq; & charitatem ecclesiæ,denūciando eis seculi vanitates, impioꝝq; clades ac futura supplicia. Cūq; colūba hæc non inuenit sibi quietē in exterioribus rebus & actibus, nec pedē suum figere potest in eis, fructificando in cōuersione prauoꝝ,& reducendo eos iuxta desiderium suum ad dñm,redit in arcā,hoc est,ad interna exercitia ecclesiasticæ politiæ, & suscipit eam Christus ac introducit in sanctuariū suū,in contemplationis secretum,in cellā vinariam,quæ est spiritalis inebriatio,& suauis refectio ex copiosa degustatione increatæ dulcedinis, copiosaq; participatione supernoꝝ charismatum ac valida inflāmatione spūsancti. [Aquæ em̄ erant super
Lucę 16. vniuersam terram.] Istæ sunt aquæ mūdanæ prudentiæ, quæ superfusa est cordibus hominum mundanorum:quia vt ait saluator, Filij huius seculi prudentiores sunt filijs lucis in sua generatione.Sed & aquæ.i.multitudo & inquietudo tentationum,vitiorum,passionū, atq; multipliciū tribulationū abundant in terrenis & corporalibus istis hominibus. [Expectatis aūt vltrà septē diebus alijs,rursus dimisit columbā ex arca.] Sic Christus non semel duntaxat,sed iterum ac frequenter mittit prædicatores & vicarios suos ac seruos feruentes ad prauorū cōuersionem: nec frustra, quia interdū aliqui cōuertuntur:sicq; redit columba ad Christū ad vesperam,portans ramum oliuæ virentibus folijs in ore suo,i.deuoti prædicatores & fideles prælati,ac feruidi famuli creatoris, dum fructū fecerunt in alijs, ad dñm se conuertunt,& ei omne bonū cum gratiarum actione præcordiali asscribunt, ramumq; oliuæ, i.meritū quod assecuti sunt,& pietatis opus quod exercuerūt, Deo præsentant humiliter ac deuote,ad vesperā,hoc est,post expletionē occupationis suæ circa exteriora,in quibus quandam obscurationē splēdidæ cōtemplationis quandoq; incurrunt:sed redeūtes ad domum, mox recuperare amissa conātur,& magis q̄ ante illuminātur.[Intellexit ergo Noe q; cessassent aquæ super terrā.] Sic Christus in tali casu videt,q; præfatæ aquæ vitiorum,passionum ac mundanæ prudentiæ, ablatæ sunt à cordibus horum qui vere ad ipsum cōuersi sunt.Deinde emittit rursus colūbam,quæ vltrà nō redit ad eū.Per hoc designatur,q; tales viri virtutū per columbā expressi,post frequentē suā emissionem & administrationem circa exteriora agēda ac alios cōuertendos,tandem relicta ecclesia militante,triumphantē ingrediuntur.[Igitur 601.anno vitæ Noe,imminutę sunt aquæ super terram.]hoc est,infra vnum annum designatum per annū quo Noe fuit in arca, cum haberet annos sexcētos, aquæ sapientiæ & gratiarum fluenta totaliter sunt subtracta Iudæis incredulis. Deinde Iudæa arefacta est.i. indurata in sua perfidia atq; ab omni humore gratiæ deficcata. Deniq; per tectum arcæ, puta ecclesiæ, potest intelligi diuina protectio seu euangelica theoria, qua teguntur ac defen-

defenduntur credētes.Tectū quoq; ecclesiæ,sunt prælati & viri perfecti,hoc tectū aperit Christus,dū corda eoꝝ reuelat ad intuendum cælestia ac diuina seu abdita scripturarū,dum item per eos cōsiderat,seu eos ad considerandū inducit,qualiter corda subditorū ac infirmorum disposita sint.[Locutus est autem Deus ad Noe, dicens: Egredere de arca tu & vxor tua, & filij tui &c.].i. obstinatis Iudæis voluit Deus vt Christus & primitiua eius ecclesia, quæ fuit sponsa ipsius,hoc est,sancti apostoli & plurimi Iudæorum ab eis cōuersi,ad totius mūdi informationē atq; conuersionem procederent.Non q; Christus in cęlo tūc residēs,corporaliter cum suis discipulis,sed spiritaliter tantū profectus sit, quibus iam ante ꝓmiserat: Ego vobiscum sum cunctis diebus.Et,Non relinquam vos orphanos.Sed quomodo tunc de arca.i.de ecclesia exierūt? Dicendū,q; exierunt de ea,non eam relinquēdo,sed dilatādo. Sicq; eius angustias deserendo, & ipsam vbiq; terraꝝ plantando, ficq; creuerunt & multiplicati sunt in toto orbe super numerū.[Aedificauit aūt Noe altare dño, & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis,obtulit holocaustum super altare.]Dñs noster Iesus Christus constātissime prædicando, iustissime cōuersando, strenuissime increpando pontifices,scribas & pharisæos Iudæorum, ædificauit sibi altare,i. crucis patibulum sibi parari ab illis ac erigi procurauit,quia ex actibus illis præfatis,moti fuerūt ad interfectionē ipsius. Aedificauit quoq; sibi altare,i. aram crucis voluit sibi parari, in qua obtulit semetipsum Deo patri. [Tollēs de cunctis pecoribus & volucribus mūdis,]hoc est,vniuersos suos electos actiuos ac contēplatiuos,& potissimū eos quos ex Iudæis collegit,cordi suo inscribens,ac suæ memoriæ imprimēs,eos secū patri offerēs ac præsentās. [Odoratusq; est dñs odorē suauitatis].i. passionē Christi gratissimā & superacceptissimam habuit,& charitatem animę Christi,ex qua spōte oīa ꝓtulit,maxime approbauit,& vere suauissimā iudicauit.Nā passio Christi ex parte patiētis, summe cōplacuit patri,propter quod ait Apostolus:Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorē suauitatis.Et Esaias: Oblatus est,inq;,qa ipse voluit.Vnde & ipsemet fassus est: Animā meā pono ꝓ ouib⁹ meis. [Et ait ad eum:Nequaq̄ vltrà maledicā terrę ꝓpter hoiem]hoc est, virtute & merito tuę passionis,O Christe vnigenite mi dilecte, ꝓpiciabor hoibus,& pñssimus ero tēpore euangelicę legis,vltra oñe tempus præteritū.Etem ꝓpter Christū, & merito suæ sanctissimæ cōuersationis,ardētissimæ charitatis,& acerbissimæ passionis, summe & incōparabiliter ꝓpiciatus est Deus pater,immo trinitas tota supbenedicta hoibus.[Sensus em̄ & cogitatio cordis humani prona sunt in malū &c.] Nō solū ex originalis peccati infectione cōsurgit ꝓnitas ista ad vitia.Nā & primi parētes,cū essent in gratia & originali iustitia cōditi,ante suā trāsgressionē tam proni fuerunt ad malū, q; Eua ex vna persuasione serpentis, Dei mandatū transgressa est,similiter Adam occasione vxoris.Et quid dicā de primis parentibus aliūde ad malū inductis,cū & creatura illa altissima atq; dignissima,angel⁹ primus ac summus, ex seipso ad tantā impietatē inductus sit,tamq; sceleratissime lapsus,cui & alij angeli multi tam faciliter cōsenserūt? Itaq; creatura rationalis & intellectualis,secūdū se accepta,& sibijpsi relicta, ad malū est ꝓna.Et eo ipso quo ex nihilo facta est,& ad finē aliū à se ordinata potest deficere & peccare, nisi desup adiuuet:& sicut indiget creatoris cōseruatione vt in esse suo subsistat,ita volūtas ei⁹ indiget incessanter adiutorio gr̄æ Dei, vt in bono ꝓmaneat & nō peccet. Quod semp pēsare debem⁹,& humiliare ac aspernari nosmetipsos,& iugiter timorati cōsistere,ac in solo creatore cōsidere,ipsumq; indefinēter inuocare: & quicqd boni agimus aut habemus,ipsi cū oñi gratiarū actiōe & ꝓfundissima humilitate asscribere. [Non ergo vltrà pcutiā oēm animā viuentē,sicut feci.] Ante aduentū Christi,Deus pene oēm animā viuētem vita naturæ,pcussit plaga iustę derelictionis & excæcationis internæ,sicut in Actibus loquitur Paulus:Deus in prēteritis gñationibus dimisit oēs gētes ingredi vias suas. Et Esaias:Nos oēs,inquit,quasi oues errauimus:vnusquisq; in viā suā declinauit. Sed per Christū & ei⁹ discipulos cunctis hoibus annunciata est via salutis, neq; deinceps reliquit genus humanum Deus,vt prius.[Cunctis diebus terræ semētis]hoc est,seminatio verbi cælestis.[& messis,].i. fructificatio inde proueniēs.[frigus]hoc est,infrigidatio,à concupiscētiæ, iræ,cæterarumq; passionū feruore.[& æstus,]hoc est,ardor vehemens diuini amoris.[æstas] hoc est, synceritas contēplationis & gratiæ.[& hyems,].i.rigor cōpunctionis ac pœnitentię.[nox]hoc est, tribulatio seu tētatio electos exercens. [& dies].i.gratiosa illuminatio eorundē.[nō requiescent,]hoc est,in ecclesia esse non desinēt,in vasis misericordiæ vsq; in finē mundi. ¶Postremo,spiritualis intelligētia huius capituli posset trahi ad tēpus Antichristi, sub cuius persecutione silebit ecclesia pro maxima sui parte,& multi fideliū se absscondent,& quasi in arca in absscondito remanebunt. Deinde impñssimo interfecto,recordabitur Deus suæ ecclesiæ, adducetq; spiritū super terram,quia fideles exibunt ad prædicandū liberrime,& totus quasi mundus conuertetur ad Christū, ac spiritu sancto implebitur.Longum esset totū hoc per singula ꝓsequi.Hoc quoq; prędictis adnciendū,quia per hoc q; columba emissa non potuit

Matt.28. Ioan.14.

Hebr.9.

Ephes.5. Esaiæ.53. Ioan.10.

Esaï. 14.

Actor.13. Esaiæ 53.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in montium cacuminibus propter eoꝝ lutositatem quiescere, designatur ꝙ spiritus sanctus qui per columbā sæpe exprimitur, non inuenit sibi quietem in multis doctoribus, prædicatoribus, sacerdotibus, principibus ac prælatis, propter carnalem & turpem eorum vitam.

¶Declaratio literalis capituli noni, Benedixitq; Deus Noe &c. Arti. XL.

Benedixitq; Deus Noe & filijs eius] Hoc de spirituali benedictione à quibusdam exponitur, vt sit sensus, ꝙ dona gratiæ ac virtutum eis infudit, aut infusa auxit, & fructuosa effecit. Aliq tñ dicūt, ꝙ Chā filius Noe fuit semp iniquus, q̄uis ꝓpter merita patris sui fuerat à diluuio ꝓseruatus. Credendum est etiā, ꝙ Deus benedixit vxoribus Noe, filiorumq; eius. [Et dixit ad eos: Crescite & multiplicamini]. i. generādo augere & multiplicate indiuidua vestræ speciei. [& replete terrā] vestra posteritate, hoc est, incipite eam implere hoīb⁹. Istud tñ præceptū refert ad filios Noe, nō ad ipsum Noe, nisi dicat post diluuiū genuisse. De qua re infrà quæret. [Et terror ac tremor vester sit sup cūcta animātia terræ, & sup oēs volucres cęli, cū vniuersis q̄ mouēt sup terrā]. i. oīa aialia terrestria, cūctæq; aues cæli aerei, & vniuersa reptilia terræ, timeāt vos, & ad vestrū tremāt adspectū. ¶Quærit, an dictū sit hoc Noe & filijs eius ꝓ ipsis dūtaxat, an etiā ꝓ eoꝝ posteris vniuersis. Respondetur ꝙ sic specialiter dictum est hoc Noe & filijs eius, vt nihilo minus in eorum persōis dictū sit aliqualiter cunctis hominibus. Dictū est em̄ ad illos specialiter, ne, quia pauci erāt, timerēt à multis ferocibus bestijs lædi. In eoꝝ q̄q; ꝑsonis dictū est hoc ad oēs homines, qm̄ irrationalia naturaliter metuūt homines, faciemq; humanā. Et raro aut nunq̄ inuaderēt hoīem, nisi prouocata aut fame impulsa. Præfata tñ irrationabilia non fuerūt Noe & filijs eius tā plene subiecta ac obe
Gregor. dientia, sicut primis parētibus in statu innocētię. ¶Circa hæc verba dicit Gregorius: Homo non hoībus, sed irrationabilibus est prælatus natura, i. naturali dignitate & ordine. Ideo dicitur ei: Vt ab animalib⁹, nō ab hoībus, timeat: qm̄ ab æquali velle timeri, est cōtra naturā superbire. Vnde antiqui patres nō reges hoīm, sed pastores pecoꝝ fuisse dicunt. Natura ergo oēs homines æquales genuit: sed ꝓ varietate meritoꝝ, dispēsatio Dei iusta, sed occulta, alios
Ephes. 6. alijs præponit, vt humana formidine peccare metuāt, q̄ diuina iudicia nō formidāt. Pręposti aūt ex hoc timore nequaq̄ superbiāt, in quo nō suā gloriā, sed subditoꝝ quærūt iustitiam. Nō em̄ hoībus, sed bestijs, dominant: qa ex qua parte bestiales sunt. i. carnales seu proni ad
1. Petr. 2. malū, ex ea parte formidini sunt substrati. ¶Circa hæc quæri potest, qualiter ista sint vera,
Exo. 21. & vtrū post originale peccatū inductū sit dominiū vnius sup aliū, ex solo demerito culpæ,
Gen. 21. ita ꝙ non sit de iure naturali atq; diuino. Et obijci potest contra verba Gregorij, quia Pau-
2. Re. 2, 5. lus apostolus præcipit seruis, vt cū timore & tremore dñis suis obediāt: ergo & dñi hoc à servis exigere possunt vt debitū, & ꝑsertim prælati à sibi cōmissis exigere possunt ac debēt, vt debite timeantur. Immo princeps Apostoloꝝ iubet in sua Canonica: Serui, subditi estote in oīi timore dñis, nō tantū bonis & modestis, sed etiā dyscolis. Ius ergo diuinū seu Deus prę-
tulit hominē homini, vulq; hominē ab homine formidari. Antiq etiā patres, nō solū pecoribus, sed & hoībus præfuerūt, videlicet Abrahā 300. seruis suis, & Moses Israelitis ac Dauid populo Iudæorum. Verū ad oīa ista patet solutio ex his quæ dicta sunt suprà articulo 27. vbi quæstū atq; tractatū est, quomodo in statu innocētiæ fuisset dominiū, & qualiter non. Tale em̄ dominium, quale fuisset in innocētiæ statu, etiā nūc est ex ordinatione diuina, non in pœnā culpę, sed propter subditoꝝ profectū. Dominiū vero quod est in cōmodum dominantis, nō subditoꝝ, ex culpa inductū est. De duplici isto dominio dictum est ibi diffusius.
[Oēs pisces maris manui vestræ traditi sunt]. i. vestræ potestati & vsui vestro eos subijcio, vt vel arte, vel vi eos capere valeatis, & vesci eisdē. Interdū tñ beluæ quædā marinæ euertūt naues, & deuorāt hoies: quod cōsecutum est ex peccato, ideo pisces & cætera bruta nō sunt ita perfecte subiecta potestati humanæ in statu naturæ corruptæ, sicut in statu innocentiæ. [Et oīe quod mouetur & viuit, erit vobis in cibū] Non est hoc absolute intelligendū de omni animato ac mobili ex seipso: nō em̄ venenosa & alia quædā turpissima data sunt homini ad edendū: sed intelligendū est de vniuersis animalibus humano vsui aptis. [Quasi olera virētia tradidi vobis oīa] hoc est, volatilia cæli, bestias terræ, & pisces maris vobis concedo in vsum & esum, nūc post diluuiū, quēadmodū ante diluuiū contuli vobis ad edendum olera, & terræ nascētia cætera. Vel, quasi olera, hoc est, vt eis tam libere vescamini, sicut oleribus. [Excepto ꝙ carnē cum sanguine nō comedetis.] i. suffocatū seu strāgulatū, submersum & oīe tale q̄d moritur sine sanguinis effusione. Vel, carnē cū sanguine, hoc est, nō comedetis sanguinē seorsum, seu separatū à carnalibus, vtpote aliquid confectū ex sanguine, sicut potestis co-
Acto. 15. medere carnē sanguine eius fuso. Istud quoq; in Actibus apostoloꝝ sanxerūt Apostoli. Visum est, inquiūt, spūi sctō & nobis, nihil aliud imponere vobis, nisi vt abstineatis ab immolatis simulacroꝝ, & suffocato, & sanguine, & fornicatione. Potest quoq; ita exponi: Carnem cum sanguine nō comedetis. i. morticinū & captū à bestia seu aucupio, nisi eius quod ita ca-
Exc. 44. pitur, sanguis primo fundatur. Vnde Ezechiel ait: Omne morticinum & captum à bestia

non co-

nō comedent sacerdotes. Ita q̄ post diluuiū cōcessit Deus hoībus carnes & pisces ad māducandum: tum quia natura humana de cætero fuit fragilior & pluribus indigens, tum quia fœcunditas terræ extitit minorata, & terræ nascētia minus vigorosa minusq; nutritiua, ideo ait Glossa: Esus carniū videtur cōcessus post diluuiū propter infœcunditatē terræ, & hominis fragilitatē. Hinc cātat Psalmographus Deo: Omnia subiecisti sub pedibus eius, videlicet hoīs, oues & boues vniuersas &c. ¶Quæri potest, an istud præceptū obliget modo. Respondetur, ꝙ nō omnifarie, neq; in quantū fuit cæremoniale. Et ꝙ in Actibus apostolorū legitur instituisse Apostoli, fuit solū ex certa ratione seruandū ad tepus, quantū ad id q̄d tāgitur ibi de obseruatione quorundā legaliū, quatenus cōuersi ex Iudaismo & gētilitate, coalescerēt simul pacifice, nec scādalizarēt ceteros, sicut de hoc sup Actus Apostoloꝝ pleni⁹ scripsi. Deinde subiungit ratio, cur caro cū sanguine nō sit edēda. [Sanguinē em̄ animaꝝ vestraꝝ] hoc est, sanguine vestrū, intelligēdo totū pro parte, seu sanguinē animaꝝ vestraꝝ. i. corporum vestroꝝ animatorū, vtpote effusionē iniustā sanguinis humani, [requirā de manu cūctarum bestiarū] hoc est, bestialiū atq; ferociū ac fortiū hoīm. Vel, de manu bestiaꝝ. i. actu ferocium toꝝ, quia in detestationē homicidij, quādoq; occidit bestia illud cōmittens, ne amplius illud cōmittat, quēadmodū Deus ꝓcepit occidi pecus, cū quo homo coierit. Vel sic: Requirā sanguinem vestrū, supple effusum, de manu, hoc est, operatione seu violētia bestiaꝝ, [& de manu hominis] hoc est, siue homo per seipsum immediate, siue per bestiā occiderit hominē, puniā huiusmodi homicidā. [De manu viri & de manu fratris eius requirā animā hoīs]. i. extinctionē iniustā vitæ humanæ, videlicet homicidiū, requirā & vindicabo, siue occidatur homo à viro extraneo, siue à ꝓpinquo ac ꝓximo, & siue hoc fiat à ꝓposito & rācore ab inimico, siue à casu & ignorāter à quocunq; ꝓpinquo. Quāuis em̄ vtrunq; horū nō sit æque enorme, tñ & illud q̄d fit à casu, nō euadit oīmodā pœnā, nisi forte in aliquo casu, vt si occisor propinquus & amicus, in nullo fuerit negligēs circa ea vitāda per quæ proximū interemit. [Quicunq; fuderit humanū sanguinē, contra processum & ordinē iuris, ꝓfundetur sanguis illius] Videtur hoc cōcordare verbo Christi, dicētis: Oīs qui acceperit gladiū, gladio peribit. Sed obijci potest, quia & ipse Moses sanguinem fudit, occidēdo Aegyptiū, nec tñ effusus est sanguis eius. Et multi sceleratissimi homicidæ obierunt in pace naturali q̄ morte. Est itaq; sensus: Quicūq; effuderit sanguinē humanū, fundet sanguis illius, hoc est, occidi meretur secundum iuris rigorē. Sicq; q̄d dicit, fundetur, nō est assertio aut prēnūciatio, ꝙ semper sic fiat, sed iussio, vt sic fiat de lege cōmuni. Vel, sanguis eius fundetur, hoc est, ꝓnāliter moteat. Causa quoq; cur tā facinorosum, atq; tam acriter vlciscendū sit homicidiū, subdit [ad imaginē quippe Dei factus est homo.] Cū ergo tāta sit dignitatis, impijssimū est eū occidere, ꝓtermisso ordine iuris: & ꝓpter conformitatē naturę, propter quā est naturaliter diligendus, quia homicidiū est cōtra legē naturalē item ꝙ diuinā. ¶Præterea quærit, quid ista ratio ꝓtineat ad ꝓfatū præceptū, quo Deus ꝓhibuit māducare carnē cum sanguine. Prohibitio nanq; homicidij seu vltio eius, non videtur aliquo modo causa seu ratio, cur caro animalis nō sit cū sanguine comedenda. Respōdetur, ꝙ causa accipit hic pro motiuo vel signo, ita ꝙ Deus in ampliorē homicidij detestationē ac prohibitionē, prohibuit animalia atrocius suffocari aut edi, q̄ ratio dictat. Aut ꝙ tāta ꝓhibitio ac vltio homicidij, signū est ꝙ Deus non vult aīalia crudeli⁹ strāgulari, laniari, ac comedi, q̄ oportet seu expedit. Vnde in Deuteronomio prohibet Deus hœdū coqui in lacte matris suæ, & auē capi cū pullis suis, & consimilia quædā, quæ q̄uis ꝑsonalem habeant rationē, habēt tñ & literalē, vt s. homo circa bruta quandā exhibeat pietatē, quatenus sic discat eā amplius exhibere hominibus, prout Rabbi Moses scribit, & suo loco, Deo præstante, dicetur. Et ex inductis etiam cōstat, nō esse satis idonee dictū, quod R. Paulus hoc loco in reprobationē Nicolai de Lyra, scribit, dicēdo: Quaritercūq; litera exponat, ex hoc ꝙ Deus prohibuit homicidiū, nō habetur ratio ad hoc, ꝙ caro animalis nō comedatur cū sanguine. Hoc em̄ nō cōsonat textui, in quo cū dñs iussit, Carnē cū sanguine nō comedetis, ꝓtinus subditur: Sanguinē em̄ animaꝝ vestraꝝ requirā, quod tanq̄ causa prohibitionis illius inferitur. Dicit aūt R. Paulus, ꝙ pro hac cōiunctione causali, Enim, in Hebræo habetur, Veruntamē, vt sit sensus: Veruntamē sanguinē animaꝝ vestraꝝ requirā. i. q̄uis cōcesserim occisionē & esum animaliū, nō tñ hoīm. Et q̄uis hęc litera planior esset, litera tñ nostræ trāslationis videtur fœcundior, potestq; esse ꝙ dictio Hebraica sit ad vtrāq; æquiuoca. ¶Cōsequēter describitur, qualiter Deus assecurauit ipsum Noe, ꝙ diluuiū de cætero nō veniet, q̄d q̄uis iam ꝓ verba ei ꝓmiserat, iā tñ per signū sensibile idē ei insinuat. Nempe vt Iosephus recitat, homines maxime tūc timebāt, ne rursus inundaret diluuiū, Noe quoq; cū quotidie dñm exoraret, ne hoc amplius fieret, ideo dñs pepigit pactū cum Noe de hoc, sicut subiūgitur: [Ecce ego statuā pactū meū vobiscū] hoc est, cū te ac filijs tuis inibo & ponā fœdus seu ordinationē, & quandā spontaneā obligationē, per signū sensibile de diluuio

Pſalm. 8.

Acto. 15.

In actus apostolorum scripſi ante hoc op⁹.

Leui. 20.

Matt. 26. Exo. 3.

Gene. 8. Ioſep. li. 1. Anti. Iud. c. 6.

Ex. 23. 24 Deu. 14. Deu. 22. R. Moſes R. Paul⁹

Universidad de Deusto
Biblioteca

uio amplius nō vēturo.[& cū semine vestro post vos].i.pactū istud concernet etiā posteros vestros vsq; in finē mūdi, ita q; & ipsi erunt de diluuio assecurati.[& ad oēm animā viuentem quæ est vobiscū].i.ad oīe irrationale animal vobiscū existens,[tam in volucribus,q̄ in iumētis & pecudibus terrę, cūctisq; aliis, puta reptilibus[quæ egressa sunt de arca,& vniuer sis bestijs terræ]quæ vel nūc sunt, vel postea erūt,[statuā pactū meū]præfatū,ita q; istud etiā irrationalia ista cōcernet,sic q; nō peribūt diluuio[vobiscū]si,sicut cōstitui istud tecū, atq; cū filijs ac posteris tuis.[neq; erit deinceps diluuiū dissipans oēm terrā].i.vniuersos habitatores & bruta ac fructus terræ euertēs, quasi dicat:Non erit vltrà vniuersale diluuiū.particularia tñ diluuia interim sæpius cōtigerunt, in quibus multa millia hoīm ac brutorū submersa sunt.[Dixit q; Deus:Hoc est signū fœderis quod do inter me & vos,& ad oēm animā viuentem quæ est vobiscū in generationes sempiternas].i.sensibile iudiciū pacti, q̄d statuo inter me & hoīes ac iumēta vsq; ad finē mundi,est istud q̄d sequitur:[Arcum meum].i.iridē,quæ habet formā arcus extēti,videlicet semicirculi.[ponam].i.apparere faciā[in nubibus,& erit signū fœderis]initi[inter me & inter terrā].i.habitatores terræ.[Cumq; obduxero nubibus
Colo. 1. cæli, apparebit arcus meus in nubib⁹.] nō q; semper appareat aut sit iris, quādo sunt nubes,
Eusebi⁹. sed interdū.[& recordabor fœderis mei]facti[vobiscū].i.p effectū mōstrabo me memorē pa
Strabus. ctī hui⁹,& p modū recordātis habebo me pie vobiscum agēdo. ¶Circa hęc dicūt Glosa & Scholastica historia,item Strabus & alij:Arcus est signū duorū iudiciorū, vnius per aquam facti,ac pręteriti,ne timeat:& alterius quod fiet per ignē,vt expectetur.ideo iris duos habet colores,vnum ceruleū,qui aqueus est atq; exterior,& designat iudiciū iam diluuio factum: alium rubeū,qui igneus est & interior,significatq; iudiciū per ignē futurū.Et tradūt sancti, q̄ 40.annis ante iudiciū nō videbitur arcus,q̄d etiā naturaliter demōstrabit desiccationem aeris tunc inceptā. Hæc ibi. Sed istis obijcit: Cum iris sit naturalis effectus, & ante diluuium fuit,quēadmodū nubes & pluuiæ, non ergo est signū pacti præfati, supernaturaliumq; iu
Eusebi⁹. dicioru.Ad hoc quidā dixerūt,q̄ ante diluuiū nō fuerūt nubes,nec pluuię neq; iris.Vnde in
Alcuin⁹ Scholastica fertur historia:Vsq; diluuiū non fuerūt aquæ collectæ in nubes.Alcuinus etiam ait:Quoniā arcus nō est,nisi ex radijs solis & humida nube, videtur q̄ ante diluuiū non fuerint pluuiæ.Porerat aūt ex rore & fontiū inundatione terra fœcundari. Sed istud nō placet alijs,quoniā sufficiētes totalesq; causæ nubiū & pluuiarum ac iridis,fuerunt ante diluuium, sicut & nunc,videlicet calor solis,influētia siderū, dispositio aeris, aqua maris ac fluminum & indigētia terræ.Iris aūt sit extrepercussione radioꝝ solis ad nubē aquosam, quæ repercussio fuit tunc naturaliter vt nunc,nisi quis dicat q̄ miraculose & supernaturaliter tunc prō
August. hibebātur:contra quod loquitur Augustinus,q̄ Deus res creatas sic administrat ac regit,vt eas agere sinat ꝓprias operationes & motus. Nec terra poterat vbiq; sufficiēter irrigari ex rore & fontibus,immo sicut quibusdā terris nociua est irrigatio pluuialis nociua est, vt patet de terra
Genes.2. Aegypti,ita quibusdā terris nociua est irrigatio fluuialis.Propter q̄d in Deuteronomio scri
Deut.11. ptū est:Terra ad quā ingredieris, videlicet terra promissionis,nō est sicut terra Aegypti,vbi iacto semine aquæ ducūt irriguæ,sed mōtosa est & cāpestris,de cælo expectās pluuiā. ¶De
Ibidem. niq; suprà dictum est,Non enī pluerat dñs super terram: quod dictū est pro tēpore illo,antęq; primi parētes peccauerūt,quod tēpus erat breuissimū, & vix vnius hebdomadæ,per q̄d satis insinuari videtur,q̄ postea infra duo millia annoꝝ,qui ante diluuiū erāt, sæpius pluit. Alij ergo dicūt ante diluuiū fuisse nubes, pluuias & iridē.Nihilo minus asserūt,iridē post diluuiū datum in signū diluuij non futuri, non in signū pure ad placitū, sicut nōia significārem,sed in signū quodāmodo naturale, sicut vrina signū est sanitatis, Iris nanq; generatur tēpore non multū sicco, nec multū pluuioso,quia fit in nube rorida soli oppositā, ad quam iridem requiritur etiā nubes densa,sic tamen,vt vapores non sint in tanta abundantia, quin solis calor queat eos resoluere,ita q̄ ex eis non sequitur pluuia magna.Sic q; iris naturaliter signat diluuiū non cito futurum.¶Sed cōtra hanc respōsionem arguit quidam, cuius dicta Rabbi Paulus satis reprobat in hoc loco.Nec ēm positionem illā satis idonee & integre recitare censetur,& cōtra verba magis q̄ contra mentē ponentiū arguit. Non ēm positio illa
R. Paul⁹ vult dicere,q̄ apparitio iridis sit signū pure naturale,& necessariū ex se diluuij nunq; futurii sed quantū ad hoc dicit signū naturale illius rei,in quantū designat ex sua natura diluuium non cito futurum, per quod habet congruentiā naturalem designandi ex beneplacito Dei diluuiū nunq; futurum.Nec huic positioni cōtrariatur positio tertia, & clarior,dicens q̄ iris est signum ad placitum diluuij non futuri,in quantū Deus ex beneplacito suo sic ordinauit & voluit,vt apparitio huius naturalis effectus, videlicet iridis, sit signum rememoratiuum fœderis Dei cum hominibus iniri de diluuio non futuro,seu signum diluuij nunquam venturi.Quemadmodum interdum lapis iacens in agro, ex beneplacito hominum sit signum diuisionis hæreditatum seu dominiorum. Et hanc positionem inducit Rabbi Moses Gerundensis, quam & sanctus Thomas in quodam approbat loco. Nec inconueniens est, vt naturalis

naturalis effectus sit signū ad placitū supernaturalis aut volūtariæ rei, quam naturaliter designare non valet.[Erant ergo filij Noe,qui egressi sunt de arca,Sem,Cham,& Iaphet. Porro Cham ipse est pater Chanaan.] Sequēti capitulo legit Cham filius Noe multos genuisse, inter quos Chanaan vltimus ponitur. Quare ergo nūc solus exprimitur, & specialiter filius Cham vocat?Respōdetur,q̄ de Chanaanæis ex Chanaan ortis intendebat Moses plura conscribere, qualiter s. eorum terra data sit filijs Israel. Et q̄m Chanaan mores patris sui peruersos credit magis esse secutus,sicut & posteri Chanaan huius.[Tres isti filij sunt Noe.]videlicet Sem,Cham,& Iaphet.Dicit aūt Hieronym⁹:Septuaginta sæpe nō valentes. Het literam Hebraā,quia duplicē sonat adspirationē,in Grecū vertere,addiderūt χ literā Græcā,docentes in huiusmodi vocabulis adspirādū. Vnde trāstulerūt Cham, pro eo q̄d est Ham,à q̄ Aegyptus vsq; hodie lingua eorum vocat Ham.[Et ab his dissemināti est omne genus hoīm super vniuersam terram]id est,vniuersi homines in toto mūdo propagati sunt à præfatis filijs Noe.[Cœpit aūt Noe vir agricola]Cur Noe vocatus sit agricola, dictū est plenius circa finē expositionis quinti capituli.[exercere terrā,] q̄d etiam aliqualiter fecit ante diluuiū,sicut p̄habitum est. [& plantauit vineam.] Aliqui dicūt, q̄ vinea ista iam creuerat,atq; à Deo ꝑducta extiterat,& plantata seu radicata in terra. Noe tamen dicitur eam plantasse, quia sylvestris & dimissa fuerat vinea illa,ideo diligentius coluit illam. ¶Porro in Scholastica historia legit: Noe plantauit vineam, labruscas naturales trahens per cultū ad vineæ vsum. Dicit aūt labrusca,à labrum,q̄d est labiū aīalium,q̄m labris eoꝝ appēdet atq; exponit dum ea pascuntur.Vel qa in labris.i.extremitatibus viaꝝ solēt nasci. [Bibens q; vinū,inebriatus est]Nō enim expertus fuerat ante vim vini, nec ante diluuium extitit vsus vini, vt dicitur,& Alcuinus insinuat. [& nudatus * in tabernaculo suo].i. in sinu & verecundiæ loco, vbi generatiua vis q̄si in tabernaculo demorat.[Quod cū vidisset Chā pater Chanaan, verēda patris sui esse nudata.]Ex q̄ elicit,q̄ hoīes tūc vsq; femoralibus nō vtebant. Et si dicat q̄ forte deposuerāt ea,dicēdū q̄ nō deposuisset ea in die,& q̄n adhuc bibebat.dicūt q; aliqui q̄ mulier noīe Sebaē dea sapientię,inuenit vsum lini ac olei & femoraliū,nisi forte sit eade mulier plurib⁹ designata noibus.[nunciauit duobus fratribus suis foras.]Vt secū derideret ꝓprium patrē,tanq; inhonestū & turpiter se habētē.[At vero Sem & Iaphet palliū imposuerūt humeris suis,& incedētes retrorsum,operuerūt verēda patris suifaciesq; eoꝝ auersæ erāt, & patris virilia nō viderūt.]In quo patet charitas,reuerētia,& pudicitia ipsoꝝ ad patrē suū.[Euigilās aūt Noe ex vino].i.ex sommo q̄d ex immoderata vini potatiōe incurrit,[cū didicisset]vel ex reuelatiōe hūana,vel ex reuelatiōe diuina seu spū ꝓphetali, vt glossa interlinearis videt innuere.[q̄ fecerat ei filius su⁹ minor]videlicet Cham,q & si nō fuerit vltimus natu,fuit tñ minor virtute & gratia,& per cōsequēs vilior ac indignior.Vel minor forsan statura,aut minor primogenito,sicq; vltimo natus,minimus dici posset,secundū q̄d infrà filij Iacob dixerūt de Benia
Gen. 43. min: Minimus cū patre est.Quidā tñ per minorē istū, intelligunt Iaphet,ita q̄ Noe cognouit q̄ Iaphet iunior fratribus suis, habuit se magis reuerēter ac sapiēter circa patrē suum, q̄ Cham senior eo.[ait:Maledictus * puer Chanaan,seruus seruoꝝ erit fratribus suis.] Refert quidam q̄ aliqui dicūt Chanaan filium Cham, maledici à Noe, q̄m primo vidit vitilia Noe aui sui,& retulit patri suo Cham se ea vidisse.Sic q; incepit crimen illius derisionis à Chanaan. Sed istud videtur ineptum. Nullus ēm trium filiorum Noe genuit ante diluuiū,sed postea. Plantatio autem vineæ facta à Noe,videtur contigisse post diluuium satis cito,vt textus insinuare censetur. Statim etenim post diluuium cōcessus est à Deo hominibus vsus vini,quēadmodū carnium eisdem ex causis. Ergo Chanaan fuit tunc iuuenis multum. Propter q̄d in litera puer vocatur.¶Veruntamen tunc quæstio oritur,cur propter patris peccatum maledicitur filius,cum alibi scriptum sit,Filius non portabit iniquitatem patris? Respondetur, q̄ pater maledicitur in filio suo, & per filium suum. Deus enim visitat iniquitatem patrum in filios vsq; in tertiam & quartam generationem. Cum equidem filius sit aliquid sui patris vtpote ex eius substantia natus,quantū ad corp⁹ potest iuste,quantū ad corporalia quędam mala pœnalia, puniri pro parentū peccato:non aūt quantū ad aīam, ita vt spiritualia dona gratiæ ac virtutū,filijs subtrahant ꝓpter culpam parentū. Animam quippe habet filius,non à parētibus, sed immediate à Deo. Hæc aūt maledictio Chanaan fuit quoddam malū pœnæ tēporalis,videlicet seruit⁹ corporalis,q̄ nec in Cham,nec in filio eius Chanaan,sed diu post in Chananæis impleta est,qui filijs Israel ex Sem natis,fuerūt diu omnino subiecti.Nec hoc fuit iniustū,quoniam Chananæi illi iniquitatē Chā & filij eius Chanaan sunt secuti,& multo maiora cōmiserunt peccata,quēadmodū Iudæi vsq; in præsens ꝓ Christi occisiōe in miseriis detinētur,quoniam patrum suoꝝ qui Christum occiderunt,impietatē perfidiam q; sequuntur.Pœna vero filioꝝ redundat in patres.Hinc Strabus ait: Chananæi à Chanaan orti, hac maledictione prophetantur expellendi & subijciendi. Et idem habet in Glossa. Itaq;

Ezec. 18.
Exo. 20. Num. 14
Strabus

«puer, alibi abundat.

Alcuin⁹ Alias, iacuit in
Eusebi⁹.
Hieron.
Iosue 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

maledictus Chanaan]hoc est,temporalibus pœnis addictus,iuxta sensum inductum.[seruꝰ seruorum].i.seruus maxime subditus [erit fratribus suis.] Porro Cham patrē suum sic subsannando,peccauit mortaliter,& pœnam meruit infernalem,quam tamen pater eius ei imprecari non voluit, nec prænũciare: temporalē vero pœnam posteritati prædixit,quoniam talis pœna est medicinalis. ¶Circa quod quæri potest:Cur Noe vir iustus,pius, & patiens, maledixit sic posteris suis. Respondetur ꝙ fecit hoc non rancore aut vitio,sed iustitiæ zelo, immo ex charitate,vt p tēporalia corrigerent aduersa.Et magis fuit prophetica ꝓnuntiatio, q̄ mali imprecatio:atq; vt in Scholastica fertur historia,iste est sensus:Maledictus Chanaan Euſebi⁹. puer,hoc est,tu Cham non læteris de filio tuo, sicut nec ego de te.[Dixitq;] Noe:[Benedictus dñs Deus Sem].i.sit Deus laudatus & glorificatus pro donis gratię,quæ daturus est Sem & posteris eius.Hoc dixit, ꝙ præuidit in spiritu ꝙ in posteris Sem,s. filijs Israel, ꝓmansurꝰ erat cultus Dei,aljs ad idoloꝝ culturā ruentibus,[fit Chanaan seruꝰ eius].i. posteritas Chanaan seruiat posteritati Sem,sicut ostensum est.[Dilatet Deus Iaphet].i.semē eius multipliHieron. cet,q̄d impletū est in Gentilibꝰ multis ex semine Iaphet natis, vt sequenti patebit capitulo. [& habitet in tabernaculis Sem.]Istud secundū Hieron. impletū est in gentilitate,q̄ electis & reprobatis Iudæis incredulis,habitauerūt in terra ꝓmissiōis, seu potius in spūalibꝰ bonis, videlicet in scientia scripturaꝝ veteris testamenti, versantur, & in ecclesia Dei,in qua ante erant filij Sem. In veteri quoq; testamento quidam Gentiles ex Iaphet orti,ad Iudaismum conuertebātur.[sitq; Chanaan seruus eius].i.etiā posteritati ipsius Iaphet famuletur posteritas Chanaan. Gentiles quippe conuersi,dominati sunt copiose & sæpe incredulis gentibus. Itaq; sicut Noe maledixit Cham & posteris eius,propter irreuerentiā & ingratitudinem ac derisionē suam in patrē suū,sic benedixit filijs suis Sem & Iaphet, eoꝝq; posteris, ꝓpter beneuolentiā & reuerentiā ipsoꝝ in se patrē eoꝝ.Ex quibus etiā patet, q̄ grandi gratia ꝓphetiæ fuerit decoratus. [Vixit aūt Noe post diluuium trecentis quinquaginta annis,& impleti sunt oēs dies eius nongentoꝝ quinquaginta annoꝝ,& mortuus est.] Sicq; post diluuiū nullꝰ puenit ad eius ætatē,nec ante diluuiū aliquis fuit senior,dempto Mathusalē, qui decē & nouem annis diutius vixit.Dempto ꝺ̄q; Iared,q̄ vixit annis nongentis sexagintaduobus.¶Circa prædicta quærit,An Noe post diluuiū genuit aliquā prolē,ex qua nati sint alij. Et appaAugust. ret ꝙ nō,quia in isto capitulo clarissime dictum est,ꝙ ex his tribus filijs Noe,videlicet Sem, Cham,& Iaphet,dissem inatū est omne genus hoim super vniuersam terram.Quod etiā Au-Idem. gustinus,aljq; doctores cōcorditer asserūt. Oppositū vero videt, authoritate Methodij martyris,q̄ in libello suo apertissime scribit,ꝙ cētesimo anno tertiæ Chiliadis,hoc est,tertij mulEuſebi⁹. lenarij à principio mūdi, Noe genuit filiū nomine Ionicū. Et de filio isto eiusq; regno,multa scribit Methodius,asserens eum accepisse à Deo sapientiæ donū,& inuenisse astronomiam. Denicq; author Scholasticæ historię ista quasi vera allegat, & multa de Ionico isto prosequitur.Et natus est Ionicus secundum istos,egresso Noe de arca. Alioquin fuisset in arca. ¶Ad istud breuiter respōdendo,fateor me nescire,nec posse ppendere,q̄liter ista narratio de Ionico,possit cū scriptura ista canonica cōcordari.Et si vera esset,mirum valde ꝙ Moses nihil tetigisset de ea,cū tanta cōsequenter scribat de rebus multo minoribus,& generationibꝰ filioꝝ Noe,ostendēs ex eis cæteros oēs posteriores esse exortos: ideo nolo incerta certis ꝓponere,nec derogare authoritati scripturæ canonicæ,ꝓpter ea quæ minoris aut paruæ seu nullius sunt authoritatis.Porro qui narrationē illam de Ionico vult saluare,ad ista respōdeat.

¶Spiritualis expositio eiusdem capituli noni. Art. XLI.

BEnedixitq; Deus Noe & filijs eius.Post Christi passionē & resurrectionē,Deus pater seu trinitas Deus,Christo homini benedixit, eū glorificādo,quantū ad humanitatē assumpram.Benedixit etiā ei, p euangelicā p̄dicationē eum vbiq; laudando,& p diuersa miracula exaltando.Filijs vero eius(puta discipulis)benedixit,variaꝝ gratiaꝝ charismata conferēdo eisdē.[Et dixit ad eos:Crescite & multiplicamini] Alios cōuertēdo ad fidē, spirituaLucæ 2. lesq; filios generādo. Crescite quoq;, proficiendo in oī gratia ac virtute, q̄d tamen Christo nō cōpetebat,nisi secūdū exteriorē manifestationē.Vñ in Euangelio legit: Iesus ꝓficiebat sapiētia,ætate,& gratia.[Et replete terrā]fidelibꝰ.Dilatauerūt em̄ sancti Apostoli ecclesiā Christi per oīa climata mundi.[Et terror ac tremor vester sit sup cuncta animantia terræ,& sup oēs volucres cæli,]hoc est,vniuersi qui conuertuntur ad fidē,siue p animalia terrestria,siue p volatilia designentur,ꝓpter proprietatū suaꝝ diuersitates,timeant vos ac formidēt.Deus q̄ppe constituit sanctos Apostolos principes super omnem terram. Subditi autē habent prælatosPsal. 44. suos diligere ac timere.Oēs pisces maris manui vestræ traditi sunt.] Per pisces maris,intelliguntur lasciui, qui in aquis cōcupiscentiæ volutāturi:vel prudentes seculi, qui in humanæ sapientiæ abundantia, quasi aquis natāt:siue hæretici, quibus aquæ furtiuę & proprię & seProv. 9. paratæ doctrinæ,sunt dulciores q̄ aquæ sapientiæ salutaris catholicorum.Omnes isti traditi sunt manui Apostolorū discipulorum̄q; Christi: tum quoniam multos ex eoꝝ genere talium

lium hominum conuerterūt: tum quoniam omnibus illis per sapiētiam desuper eis infusam prævaluerunt, sicut Christus prædixit: Dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt re- Lucę 21. sistere oēs aduersarij vestri.[Et omne quod mouetur & viuit,erit vobis in cibum.].i. de conuersione vniuersoꝝ hoim spiritualiter reficiemini,& quosdā,immo & plurimos,de omni genere hoim incorporabitis Chſo,& ex eis nutrietis ecclesiā. Tales em̄ sunt nutritiuæ ecclesiæ partes,ex qbus quotidie alitur,augetur & impinguaſ,eosq; in mysticum suum conuertit ac trajcit corpus,ꝓpter q̄d,sicut in Actibus legitur,dictū est beatissimo archiapostolo: Surge Actoꝝ. Petre,occide & manduca.[Quasi olera virētia tradidi vobis oīa.] Per olera virentia,exprimuni electi qui ex Iudaismo cōuersi sunt,q & antea in synagoga floruerūt p notitiam legis & cultū vnius Dei.Quēadmodum ergo tales Apostolis dati sunt in præfatā refectionē,cōuerPsal. 46. sionē & incorporationē,ita deinde Deus eis subiecit oēs gētes,tribus & linguas,qm̄ in oēm Psal. 18. terram exiuit sonus eoꝝ,& in fines orbis terræ verba eoꝝ, impletūq; est q̄d Daniel ꝓphetauit:Omnes populi,tribus & linguæ seruient ei, videlicet Christo. [Excepto ꝙ carnē cū sanDan. 7. guine non comedetis].i. carnalia opa & peccata hoim prædictoꝝ non acceptabitis,sed per cōfessionē effundi facietis ab eis,præcipiēdo eisdē:Cōfitemini alterutrū peccata vestra. [San Iaco. 5. guinē em̄ aiarum vestraꝝ requirā de manu cunctarū bestiarū,& de manu hoīs:de manu viri,& de manu fratris eius requirā animā hoīs]Per hæc verba Deus prohibet, iuxta mysticū sensum, spūale homicidiū,ne qs inuidēdo,loquēdo, obloquēdo,aut scandalizādo proximū perimat, q̄d totū Deus districtie vlciscit. Nempe p sanguinem animarū seu hoīs, designatur in hac authoritate spūalis vita,quæ est vita gratiæ & virtutis. Vnde ad Ezechielem loquitur Ezech. 3. Deus de pereunte:Sanguinē eius de manu tua requiram.Hinc subditur:[Quicunq; effuderit humanum sanguinē,]hoc est, aliquē ad mortale peccatū induxerit, seu aiam eius spiritualiter occiderit,[fundet sanguis illius.].i. etiam ipse alium taliter scandalizando, peccat mortaliter & peribit.[Ecce ego statuam pactū meū vobiscū, & cū semine vestro &c. Arcum me um ponā in nubib⁹ &c.]Per arcū seu iridē,significat Chſi humanitas,eiusq; passio,q̄ humanitas tāq; arc⁹ in passiōe extēta est,& rubeo colore rosei sanguinis sui ꝓfusa,coloreq; aqueo, Ioan. 19. dū aqua exiuit de latere eius trāsuerberato. Hunc arcū ponit De⁹ in nubibus.i.in scripturis ꝓphetaꝝ atq; apostoloꝝ,in sermonib⁹ ꝺ̄q; ꝓdicatorū, q arcus est signū pacis & fœderis inter Deū & hoies,qm̄ Chſs p sanguinē crucis suę pacificauit oīa, siue q̄ in cælis,siue quæ in ter- Coloſ. 1. ris sunt.Hūc arcū Deus pater intuef. Filius nanq; ostēdit patri latus & vulnera, idcirco pater Bernar. miseret hoibus, nec aquas diluuij vltrā inducit,hoc est, hoies nō relinquit, nec plagat viteri us,quemadmodum olim in lege naturali ac scripta.[Tres isti sunt filij Noe,& ab his dissemi natū est omne genus hoim sup vniuersam terrā]Per Sem,qui interpretat noiatus,designatur chorus apostolorū,qui cæteris Chſi discipulis excellentiores & famosiores fuerūt.Per Chā, qui interpretat callidus, intelliguntſ hæretici, q in primitiua ecclesia cōsurrexerunt aduersus catholicos pleni vulpina versutia,& humana aut naturali quadā scientia, seꝙ Chſi discipulos ac filios nominauerūt.Porro p Iaphet,q interpretat latitudo,intelligit ordo lxxij. discipuloꝝ,& aliorum primoꝝ credentium.Ex quibus tribus propagati sunt cæteri Christiani, tā catholici, qui soli vere Christiani censenturiq̄ hæretici, qui se Chſtianos menda citer appellarunt.[Cœpit aūt Noe vir agricola exercere terram.]Christus vir est,de quo loquit Hie remias:Nouū faciet dñs super terrā,Mulier circundabit virum. Ipse ꝺ̄q; agricola,qui corda Hier. 31. humana vomere prędicationis salubriter fregit,semine verbi cęlestis fœcundauit,& triticū, puta electos,in horreū suæ collegit ecclesiæ. Nec obstat q̄d ait:Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est.Nam Chſs,inquantum Deus,est idē cum patre agricola: immo tota sup- Ioan. 15. dignissima trinitas est vnus agricola,sicut & vnus creator. Nihilominus Christus,secūdum naturam humanā,agricola est quasi instrumētalis:nec solū ipse, sed & ꝓlati eius vicarij, cum scriptū sit:Homo q̄dā paterfamilias plātauit vineā,& locauit eā agricolis. ¶Porro Deus tri- Mat. 21 nitas est principalis agricola,q solus per interiorē gratiæ infusionē,totiusq; obicis potesta- Luc. 20 tiuā remotionē,cordiū cultor est.Cœpit aūt Chſs p seipsum,factꝰ homo,exercere terrā,videlicet synagogā,q̄ terrena habebat ꝓmissa,ꝓdicādo Iudæis.[Et plātauit vineā].s. primitiuā ecclesiā,imo & synagogā,secūdū q̄d Deꝰ,plātauit, de qua loquit Esaias:Vinea dñi Sabaoth Esa. 5. domus Israel est.Et Osee:Vitis frōdosa Israel.[Bibens q̄ vinū].i. rigorē iustitiæ & increpa- Oſee 10. tionis vigorem assumēs,de quo vino testat,ꝙ Samaritanus infudit vulnerato vinū & oleum, Lucę 10. [inebriatus est].i.charitatis feruore, passiōisq; calice excessiue replet⁹ est vsq; ad summum,iuxta illud Threnoꝝ:Inebriauit me absynthio.[& nudatus in tabernaculo suo,]vtpote in medio populi synagogæ.[Quod Thre. 3. in cruce suspēsus est.Et hoc:]in tabernaculo suo,]vt nudus enim cū vidisset Chā pater Chanaan].i.incredul⁹ popul⁹ Iudęoꝝ,pater infidelium posterorū.[verē da patris sui eē nudata,]hoc est,mortalitatē,hūanæq; carnis fragilitatē Chſi creatoris sui patere ad oculū,[nūciauit duob⁹ fratribus suis].i.tā cæteros Iudęos q̄ Gentiles,q natura fratres Mat. 27. eoꝝ erāt,ꝓuocauit ad Chſi irrisionē,dicēdo:Alios saluos fecit,seipsū nō potest saluū facere. Ioan. 19.

Item̄q;

Universidad de Deusto
Biblioteca

Luc.23. Item q; Cõmouit populũ & seduxit. [At vero Sem & Iaphet palliũ imposuerũt humeris suis,] hoc est, cõuersi ad Chm ex Iudaismo & paganismo, præfatã Chri nuditatẽ rationabiliter excusarũt, & defenderũt ab oĩ in credulox aspernatiõe, dicẽtes Chm nõ necessitate, nec ppria culpa, sed charitate & pro totius mũdi salute incarnatũ & crucifixum. Hinc secundũ

Augustin. Augustinũ, p palliũ exprimit sacramentũ: p humeros, memoria pteritox. [Euigilãs aũt Noe ex vino] hoc est, à somno mortis resurgẽs. [cũ didicisset] secundum aĩam à verbo æterno, à q̃ tota sua humana fluxit cognitio, [quæ fecerat ei filꝰ suus minor]. i. qualiter subsannatus erat

Esa.1. à viliori & recẽtiori populo Iudæox incredulo, de qbus p Esaiã locutus est: Filios enutriui & exaltaui, ipsi aũt spreuerũt me. [ait: Maledictus puer Chanaan]. i. puerilis & stolidus populus iste incredulus, [seruus seruox erit fratribus suis]. i. in captiuitatẽ & seruitutẽ fidelitũ redigetur, sicut dudũ impletũ est. Porro Sem & Iaphet, videlicet cõuersi ex synagoga & gentibus, sunt benedicti à Deo. [Dilatet Deus Iaphet]. i. cõuersa gentilitas, p quatuor mũdi partes dilatetur ac diffundatur. [Et habitet in tabernaculis Sem.] Hoc Rabbi Paulꝰ exponit de Deo & virgine gloriosa ex Sem nata, in cuius sacratissimæ virginis mundissimo vtero vnigenitꝰ

Ecci 24. patris p incarnationis mysteriũ nouẽ mensibus habitauit. Vnde de ipsa exponit & cantat illud Ecclesiasticꝰ: Qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo. Iaphet quoq; i. cõuersa gentilitas, habitauit in tabernaculis Sem, sicut præcedenti articulo patuit, & hoc de qbusdam de Sẽ natis inde expulsis, puta incredulis, aliis vero pmanẽtibꝰ in tabernaculis illis: qa ex duobꝰ

Hieron. populis illis facta est vna ecclesia, p q̃d cõcordatur contrarietas, quæ esse videt inter Hieronymũ, asserentẽ q; Iaphet seu gentilitas credens in Chm, habitat in tabernaculis Sem, Israele

R. Paulꝰ. inde electo: & Rabbi Paulum, dicentem q; debeat intelligi, Israele non electo. ¶ Præterea in xta tropologiã, p Noe q cœpit exercere terrã, plantauitq; vineã, designatur prælatus, gregẽ sibi commissum p disciplinã exercens, & verbis ac factis ædificãs: qui vino inebriatur ac dum carnalitate fœdatur, tũc q; verenda. i. turpia vitia eius nudant. Quo cognito, Cham. i. qcũq;

Act.22. subditus, prauus, ingratus ac indiscretus, prælatũ suũ dijudicat & cõtemnit, & fratribus seu aliis subditis, [verenda patris sui] ostendit, eis insinuando quod in Superiore extat culpabile, ppter hoc maledictionẽ meretur. Sed boni subditi, talia pie quantũ valent, excusant ac celant, siue dissimulant: ideo benedicunt à dño, atq; p bona opa, seu aliox conuersionẽ dilatantur, ac Deo in ipsis cõmorante lætantur. ¶ Iuxta hoc quæri potest, an subditi debeant superiorũ suox vitia occultare. Circa hoc in decreto multæ inducunt authoritates ad partẽ vtrãq;. Alexander quoq; de Hales doctor præcipuus, super tertium sentẽtiax multa circa hoc scribit. sed breuiter respõdeo stat in hoc, q; subditi non debent superiox suox culpas ex aliqua praua radice manifestare, nec obloqui illis, neq; temerarie iudicare de ipsis: sed loco & tempore opportuno, possunt ac debent illos charitatiue cum timore Dei & reuerentia accusare apud eos, qui possunt prodesse, & maxime quando commune bonum id exigit. Per hanc responsionem concordantur plurimæ authoritates.

¶ Explanatio literalis capituli X. Hæ sunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham, & Iaphet. Art. XLII.

NVnc describuntur generationes filiox Noe: [Hæ sunt generationes filiorum Noe] videlicet istox: [Sem, Cham, & Iaphet. Natiq; sunt eis filij post diluuiũ. Filij Iaphet] Primo describitur generatio ipsius Iaphet, qui secundũ Augustinum aliosq; cõmunes,

Augustꝰ. fuit iunior aliis duobus, vt gradatim ascendẽdo, pueniatur ad descriptionẽ filiox Sem. Cuius gnationem Moses magis ppequi intendebat, qa ex eo sunt nati Hebræi. [Gomer] à quo

Iosephꝰ. li. 1. anti. Iu. ca. 8. secundũ Iosephũ nati ac nominati sunt Galatæ, q Latine Gallograeci dicunt, à quibus iuxta q̃sdam postea vocati sunt Gallici. [& Magog] a quo secundũ Hieronymũ nati sunt Scythe,

Ezec. 38. & Apocalypsi multa sunt scripta de Gog & Magog. [& Madan] a q̃ Medi vocati sunt. [Ja-

Apo. 20. uan] de q̃ Græci descenderũt, ppter q̃d vsq; nunc Grecia in Hebreo vocat Iauan. [& Tubal] de q̃ Hispani, [& Mosoch] de q̃ Cappadoces. [& Thiras] a q̃ Trachæi seu Thraces. [Porro filij Gomer] fuerũt [Asenech,] q̃d nomẽ interdũ est appellatio fœminę. Nam vxor Ioseph vocata est Asenech. [& Riphat, & Thogorma. Filij aũt Iauan fuerunt Elisa] a quo Elisei. i. Græ-

Act.22. ci, [& Tharsis] a quo Cilices, quox vrbs nomine Tharsus, a Paulo apostolo nobilis est. [Cethim & Dodanim] a quo Rhodij. [Ab his diuisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis]. i. a præfatis filijs atq; nepotibus Iaphet facta est insulax aliquax partitio, vnaquaq; tribu appropriante sibi ꝓpinciam aliquam. ideo subditur: [Vnusquisq; secundũ linguã suã & familias suas in nationibus suis] hoc est, qlibet sortitus est mãsionẽ in terra populi sui & linguę suę, q̃d tñ post dissipationẽ turris Babylonicæ factũ est, & nunc per anticipationem narrat, qm vsq; ad turris illius constructionẽ vna omnium fuit lingua. ¶ Deinde describitur generatio Cham, qui medius fuit inter filios Noe. [Filij autẽ Cham] fuerunt [Chus] a quo Aethiopes.

Hinc

Hinc Aethiopia in Hebrẽo Chus nominat. [& Mesraim] à q̃ descenderũt Aegyptij. Nam & Aegyptus in Hebræo Mesraim nuncupat. [& Phut] de quo Libyes, qui post Phutæi vocati sunt. Vnde fluuiꝰ Mauritaniæ Phut dicit, & oĩs regio ista vocatur Phutensis, secundũ Glossam. [& Chanaan] de q̃ nati sunt Chananæi. [Filij aũt Chus fuerunt Saba] à quo Sabæi, [& Euila] de q̃ Getuli, in parte maioris Aphricæ adhærẽtes deserto, [& Sabatha] de quo Sabatheni, qui & Astabari dicũtur, secundũ Hieronymũ. [& Sabathaca. Filij Regma] filij Chus, Hieron. nati ex Cham. [Saba & Dadan] secundum Hieronymũ, Regma & Sabathaca pdiderũt paulatim noia sua antiqua, & quæ nomina habeant nũc pro illis, ignoratur. [Porro Chus genuit Nemrod] Ex hoc rursus suspectus est libellus Methodij, in quo Nemrod dicitur natus de filijs Hiron, filij Sem. Et quanuis Nemrod regnasset super posteros Cham, ex hoc non diceretur natus de Chus filio Cham. [Ipse cœpit esse potens in terra.] Vnde Septuaginta trãstulerunt, Cœpit esse gigas in terra, atq; vt fertur in Glossa Scholasticæ historiæ, decem cubitox extiterat. [& erat robustus venator corã domino.] Circa hoc loqtur Alcuinus: Nem-

Alcuinꝰ. rod fuit robustus venator. i. hominum oppressor atq; extinctor, allexitq; hoies ad ædificandum Babylonicam turrim. Iosephus quoq; ait, Nemrod noua cupiditate regnandi tyran-

Iosephꝰ. li. 1. anti. Iu. ca. 9. nidem arripuit, fuitq; author ædificandæ turris quæ tangeret cælũ. Fuit itaq; fortis venator corã dño qui oĩa intuetur. Tamẽ secundũ Augustinũ melius dicit, q; fuit fortis venator con-

Augustꝰ. tra dñm. i. Deo per supiam suã cõtrarius ac rebellis. Sicq; habet translatio qua vtit Augustinus. Credo etiã q; fuit bestiax venator, quẽadmodũ Lamech ante diluuiũ, non tñ solũ ꝓpter animaliũ pelles vt Lamech, sed item ꝓpter carnes bestiax edendas. [*Ab hoc exiuit prouer- *Ob.

biũ: Quasi Nemrod robustus venator corã dño]. i. qñ aliquis videbat magnus tyrannus, validus q; oppressor siue venator, dicebat de eo verbum istud vulgare: Iste quasi Nemrod robucepit in Babylone, q̃ tñ tũc aliter vocabat. Nam ꝓpter diuisionẽ linguax, ibi postea factam, dicta est Babylõ. [& Arath]. i. Edissa ciuitas Mesopotamię, alio nomine [& Archat, & Calane] quæ postea à Seleuco rege Asiæ, Seleucia est vocata. Regnauit ergo in vrbibus istis, [in terra]. i. regiõe [Sennaar. De terra illa] videlicet Sennaar [egressus est Assur.] Hoc q̃dam exponunt de Assur filio Sem, dicentes q; Assur iste noluit acquiescere impio Nemrod in ædificatiõe turris, idcirco recessit & fugit ab eo ad terrã remotam ante inhabitatã, quæ post ex nomine eius est vocata Assyria. In Scholastica quoq; historia dicitur, q; Nemrod violenter expulit il-

Eusebiꝰ. lum Assur de terra Sennaar, quæ eius erat hæreditario iure. Quidã vero exponunt istud non de Assur filio Sem, sed de regno Assyriox, q̃d dicunt inde egressum. sed primæ expositioni videt cõcordare, q̃d subditur: [Et ædificauit Niniuen, & plateas ciuitatis] illius [& Chale]. i. vrbẽ sic dictã, [Resen q̃q; vrbẽ sitã inter Niniuẽ & Chale. Hęc]. Niniue [est ciuitas magna.] Scriptũ est eũ in Iona: Niniue magna erat itinere dieox triũ. Vbi Hieronymus ait, q; tanta

Ionæ 3. fuit magnitudo ipsius, q̃tum ad murox circuitũ, immo secũdũ Glossam ibidẽ, circuiri vix

Hieron. poterat infra tres dies. ¶ Deniq; Augustinus scribit de his, q; Assur dicit exisse de terra Senna-

Augustꝰ. ar, ædificasseq; Niniuen ac alias vrbes, lõge postea factũ eius q̃d Moses hac occasiõe pstrinxit, vt nobilitatẽ regni Assyriox ostenderet, q̃d Ninus filius Beli dilatauit mirifice, conditor ciuitatis quæ ex nomine eius vocata est Niniue. Verunt ñ alij dicũt, q; præfatus Assur filius Sem, cõdidit Niniuen, tñ sub alio nomine, postmodũ vero vocata est Niniue à Nino, qui eam plurimũ ampliauit. [At vero Mesraim] filius Cham [genuit Ludim & Ananim, & Laim] &c. ponuntur hic noia filiox Mesraim, per quæ septẽ gentes ex illis filijs natæ insinuant: atq; vt ait Hieronymus, Gentes istæ ignotæ sunt nobis, vel qa prælijs sunt deletæ, aut alia nomina sunt

Hieron. sortitæ, excepto Laim, à quo dicti sunt Libyes, qui ante vocabant Phutæi. [& Chasluim, de quibus egressi]. i. nati [sunt Philistiim & Capthurim.] ¶ Porro circa illud q̃d dictum est, Filij Regma, Saba, & Dadan, Iosephꝰ dicit: Filij Regma, Saba, & Iudas. Et dicit q; Iudas iste in

Iosephꝰ. li. 1. anti. Iu. ca. 12. Aegypto habitãs, Iudæis cognomẽ suũ reliqt, ita q; ab eo Iudęi sint dicti: q̃d nõ videt idonee dictũ, qa & si filius iste Regma dictus fuerit Iudas, tñ de semine fuit Cham, ideo nõ apparet, q; Iudæi de Sem nati, ab isto Iuda Chã filio, cognomẽ acceperint: sed potius à Iuda patriarcha filio Iacob, q inter fratres suos fuit fortissimꝰ, atq; post Ioseph ꝑcipuus, quia ex eo nati

Gen. 49. sunt reges. ¶ Deinceps ponunt noia filiox Chanaan. [Chanaan aũt genuit Sidonẽ primogenitũ suũ] à quo nominata est Sidon vrbs Phœniciæ.] & Ethæum & Iebusæum & Amorręũ & Gergesęũ & Euæũ] Omnia ista ꝓpria noia, etiã sunt nomina cõmunia populorum ex viris natox, vt infrà in multis patebit locis. [Et Arachæum,] Qui cõstruxit oppidũ nomine Archas, cõtra Tripolim in radicibus Libani. [& *Cynæũ] à quo vrbs Cyn, [& Aradium] à q̃ *Sinæũ

Aradij, qui Aradiã insulã inhabitauerũt. [Samarithen] à quo Samaria nomen sumpsit. [& Amathæum] à q̃ Emath ciuitas, quæ alio noie Antiochia appellat. [Et per hos disseminati sunt populi Chananæox]. i. diuersę gẽtes, videlicet vndecim, narę & multiplicatæ sunt sup terrã ex vndecim fratribꝰ illis. [Factiq; sunt termini Chanaan veniẽtibus à Sidone Geraram

vsq; ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

vſq; ad Gazã].i.loca habitationis gentiũ hax extendebantur à ciuitate Sidone,ambulantibus ibi vſq; Gerarã Palęſtinæ, & Gazã vrbẽ Philiſtĩm. [donec ingrediaris Sodomã & Gomorrhã & Adamam & Seboim].i.terram,vbi quatuor vrbes iſtæ ſtabãt,anteq; ſubuerterent igne & ſulfure,quæ & ſubuerſæ erãt, qñ hæc Moſes ſcripſit: non tñ,qñ quæ narrat nunc,contigerunt.[Hi ſunt filij Cham]hoc eſt,generati ab eo,nõ immediate,ſed per Chanaan.¶Consequenter deſcribitur generatio Sem, quæ vltimo enarratur, qm̃ Moſes vult eam diffuſius ꝓſequi. [De Sem q̃q; nati ſunt * patres filiox oĩm Heber,]hoc eſt, patres oĩm qui nati ſunt ex Heber, geniti ſunt ex Sem,ita ꝙ vniuerſi Hebræi ſunt nati de ſemine Sem. Et ſpecialiter exprimit ipſum Heber,q̃uis ſit quint⁹ à Sem,qa ex Heber nati ac cognominati ſunt Hebręi, in quib⁹ viguit cultus Dei,qbus & Moſes ſcripſit hæc.[fratre Iaphet maiore.] q Sem fuit maior ſeu ſenior ac dignior fratre ſuo Iaphet.[Filij Sem]fuerunt[Elam]à quo deſcẽderũt Elamitæ ac principes Perſidis.[& Aſſur]à quo Aſſyrĩ. [& Arphaxat]à quo Chaldæi,[& Lud] à q̃ Lydĩ[& Aram]à quo Syri,quox metropolis eſt Damaſcus.[Filij Aram]fuerunt[Hus]q̃ cõdidit Trachonitidem & Damaſcũ,ſecundũ Gloſſam,& dominatus eſt ibi,à quo etiã nominata eſt terra Hus,quã Septuaginta Auſitidẽ vocãt.i.auſtralẽ. Vnde in libro Iob, vbi noſtra habet translatio, Vir erat in terra Hus: Septuaginta tranſtulerũt, Vir fuit in terra Auſitidis. De ſemine Hus credit Iob fuiſſe,iuxta ſcripturã ꝓtractam: Vir erat in terra Hus,noſe Iob.[& Hul]a quo Armenij,q ab Euphrate fluuio tenẽt Aſiç partẽ vſq; ad Indicũ mare,[& Gether] a quo Acharĩ[& Mes]a q̃ *Meſſĩ,q a Septuaginta vocant Moſoch.i. Mçones.[At vero Arphaxat genuit Sale, de q̃ ortus eſt Heber. Natiq; ſunt Heber filij duo. Nomẽ vni Phaleg].i. q̃d interpretat diuiſio,ideo ſubditur ratio nominis ei, [eo ꝙ in diebus ei⁹ diuiſa ſit terra.]q̃a in tempore eius creditur facta linguax cõfuſio,deſtructio turris,& ex cõſequẽti prouinciarũ diſtinctio.Dicunq; aliq ꝙ Heber hoc ꝓuidit in ſpũ,tanq̃ prophetiæ ſpiritũ habens, idcirco filiũ ſuũ ſic appellauit.[Et nomẽ fratris eius Iectan.Qui]Iectan[genuit Elmodad]& alios vndecim q nominant in textu:& populi nati ex eis,ſunt nobis ignoti,ſecũdũ Hieronymũ,ex cauſis ꝓtactis. [Hæ familiæ Noe, iuxta populos & natiões ſuas].i.ſecundũ numerox & diſtinctionẽ ipſorx.[Ab his diuiſæ ſunt gentes in terra poſt diluuiũ.] Dicit aũt Iſidorus,ꝙ ex trib⁹ filijs Noe natæ ſunt gentes ſeptuaginta duæ,videlicet quindecim de Iaphet, triginta de Chã, viginti ſeptẽ de Sem. Idem in Scholaſtica hiſtoria fertur. Veruntñ Auguſtinus computat ex eis gñationes ſeu tribus ac gentes lxxiij. De Cham em̃ cõputat nationes triginta & vnã. Nihilominus Auguſtinus poſt fatet,ꝙ melius cõputantur non niſi lxxĵ.Non eſt aut̃ putandũ, ſecundum Auguſtinũ, ꝙ non fuerint multo plures hoĩes nati ex ꝓfatis filijs triũ filiox Noe, q̃ in litera iſta exprimitur.¶Prçterea Alcuinus ait:Sem, vt adſtruunt,ſortitus eſt Aſiã,Cham Aphricã,Iaphet Europã. Vnde Ioſephus ait apertius: Filij Iaphet tenuerũt ſeptentrionalem regionẽ,a Tauro & Amano mõtibus Ciliciæ & Syriæ vſq; ad fluuiũ Tanaim. In Europa vero vſq; ad Gadira. Filij vero Cham à prouincia Syriæ, & Amano & Libano montibus,cunctas terras obtinuerũt,quæcunq; ad mare ſunt poſitæ, appendẽtes etiã eas q̃ ſunt vſq; oceanũ. Filij vero Sem ſeorſum habitauerũt,ab Euphrate faciẽtes initium. Præterea,in Scholaſtica hiſtoria recitat,ꝙ Cham vixit vſq; ad tẽpus Nini, & regnauit in Braccia,dicebaturq; Zoroaſtres, qui fuit magiſter aſtrox & inuẽtor magicæ artis,q & ſeptem liberales artes ſcripſit in quatuordecim columnis, videlicet in ſeptem æreis atq; in ſeptẽ lateritijs, totas in vtriſq; ſeptenis,cõtra vtrũq; diluuiũ, ſ.aquæ & ignis. Auguſtinus q̃q; teſtat, ꝙ ante diluuiũ ſcripſit eas in columnis,& poſt diluuiũ eadem curioſitate quæſiuit.Ex quo apparet,ꝙ ſemper extitit malus. Inſuper Philo diſertiſſimus Iudæox teſtatur in libro quæſtionũ ſup Geneſim, ꝙ ex tribus filijs Noe,ipſo viuente,xxiĵ.millia virox & centum,præter mulieres & paruulos nata ſunt.Poſtremo,vt tactũ eſt, Iudæi dicti ſunt Hebræi ab Heber patriarcha, Auguſtinus tñ q̃ſtionẽ inducit,an potius dicti ſint Hebræi ab Heber,vel ab Abrahã, q̃ſi Habraei, qm̃ Abraham fuit principalior pater eox. Tenendum eſt autem, ꝙ ab Heber ſic dicti ſint, ꝑſertim cũ & ipſe Abraham infra vocet Hebræus,q̃d & Ioſephus aſſerit.Attamen Rabbi Paul⁹ dicit oppoſitum,quod alibi reprobaui.

*patre

Iob 1.

Hieron.

Euſebi⁹. Au. x.de ciuit.dei

Ioſeph. li.1.ant. Iu.ca.11.

Euſebi⁹

Auguſt. Philo.

Au. 16. de ciuit. dei. Gen. 14.

¶Expoſitio literalis capituli XI. Erat autem terra labĩ vnius. Art. XLIII.

QVod ꝓcedenti capitulo dictum eſt de gentium diuiſiõe,nunc declaratur, videlicet cur & qualiter factũ ſit. [Erat aũt terra labĩ vnius & ſermonum eorũdem] id eſt, vniuerſi habitatores terræ erant tunc eiuſdem loquelæ,quantũ ad habitualem facultatẽ loquẽdi eorundem q̃q; verborx,quantũ ad loquendi vſum ſeu actũ. fuitq; lingua illa idioma Hebræum,primis parentibus inditũ,& in eox poſteris vniuerſis relictum,vſq; ad tempus vnde nũc agitur.Quẽadmodum em̃ hoĩes vniuerſi eiuſdem ſunt ſpeciei & conformis ingenĩ, ſic rationabile fuit,vt eiſdẽ vterentur ſermonibus,per q̃d etiã poterant fibĩnuicẽ facilius cõmunicare,ſuccurrere,& prodeſſe.[Cũq; proficiſcerent de oriente,] recedendo de orientali plaga terræ,[inuenerũt campũ in terra Sennaar,]quæ poſtea dicta eſt terra Babylonis & Chaldæa,in

dæa,in q̃ poſtmodũ Nabuchodonoſor rex Chaldæox regnauit. [& habitauerunt in eo].i.habitare cœperunt ibidẽ.Fuit em̃ cãpus ille planus,pulcher,longiſſim⁹ atq; latiſſimus,& ꝑ conſequens aptus ad cohabitationẽ eox,& conſtructionem vrbis ac turris,ꝑ quã poſſent euadere diluuiũ,ſi veniret,cuius inundationẽ vehementer timebant, nõ credentes pacto Dei cum Noe pacto de diluuio amplius non futuro. Hinc in Scholaſtica hiſtoria legitur: Poſt obitum Noe mouentes pedes ſuos ab oriente,conuenerunt duces in in cãpum vnum Sennaar, & timentes diluuiũ, conſilio Nemrod volentis regnare ſup eos,cœperunt ædificare. Dicitur autem in eadem hiſtoria,ꝙ exemplo Nemrod regnantis ſuper filios Cham, cœpit & Iectan regnare ſup filios Sem, & Sufene ſup filios Iaphet. Itaq; duces illi conuenerunt in cãpum ꝑfatum cum populis ſuis,ad prouidendum ſibi contra diluuium.¶Circa hoc Ioſephus narrat, ꝙ filij Noe primo de montibus ad cãpeſtria deſcenderunt, poſteri vero eox ꝑ timore diluuij non audebant deſcẽdere,ſed filij Noe induxerũt eos ad deſcendendũ. [Dixitq; alter ad proximum ſuum].i.mutuo ſe hortabant.[Venite, faciamus lateres,& coquamus eos igni]vt indurata materia non valeat aquis diſſolui,nec habuerunt lapides tunc ad manum. [Habuerũtq; lateres pro ſaxis,& bitumen pro cæmento. Vſi infrà legitur de puteis bituminis, ſicq; bitumen poterãt copioſe acgrere. Dicitur q̃q; in Gloſſa,ꝙ nõ poteſt aqs diſſolui poſtq̃ ſiccatum eſt, nec poteſt aliqua re diſſolui niſi menſtruo ſanguine.[Et dixerunt: Venite,& faciam⁹ nobis] vtpote ad cõmodum & honorẽ noſtrũ,non ad gloriã Dei. [ciuitatẽ & turrim,cuius culmen ꝓtingat ad cælũ].i.tam altã ſicut fieri poteſt. Hoc dixerunt ex conſilio Nemrod, voluerunt q̃q; turrim in medio cõſtruere ciuitatis,tanq̃ fortalitiũ & conſiſtoriũ ſeu ꝓtorium dñorũ, tam altum,vt aqs quantũlibet erũpentibus operiri non poſſet.Circa q̃d tangit Auguſtin⁹, ꝙ ꝑ turrim ſingulariter nominatã,intelliguntur turres pluraliter,ita ꝙ vel oẽs turres ciuitatis intendebant altiſſimas facere,vel vnã inter eas ꝓcipue altã. Vex (vt logtur Auguſtinus) quid feciſſet eox vana ꝓſumptio,qñ aquæ exceſſiſſent montes altiſſimos, nebuloſumq; aerem, ꝑtingendo ad aerẽ tam ſubtilẽ,ꝙ in eo hoĩes viuere nequeunt? [& celebremus nomen noſtrũ].i.nomẽ famoſum ac inclytũ procuremus ac relinquamus nobiſmetipſis,[anteq; diuidamur in vniuerſas terras.] Videbant em̃ poſteros ſuos vniuerſos nõ poſſe habitare in loco illo, ſed vndiq; diffundendos,qbus voluerunt ꝓbere exemplum ædificandi talẽ confugij turrim. Itaq; incitati fuerunt ad ædificãdum vrbẽ illã turrimq;,non tm̃ timore diluuij, ſed & deſiderio famæ humanæ ac gloriæ temporalis,in q̃ patet eox elatio.[Deſcendit aũt dñs,vt videret ciuitatem & turrim quã ædificaueranț].i.ædificare cœperant [filij Adam,] qui in hoc ſecuti ſunt filij Dei. Logtur aut ſcriptura de incircunſcriptibili,inuariabili & ſup̃apiẽtiſſimo Deo more humano,nõ ꝙ ipſe in ſua deitate deſcẽdat aut videre incipiat ſeu aliq̃d diſcat,ſed qa ipſe qui præſidet cælis,aliquid de nouo agit in terris,ſeq; per effectum demõſtrat attendere ea q̃ in terris geruntur. Ideo logtur Auguſtinus: Non loco mouetur q ſemper vbiq; eſt totus,ſed deſcendere dicitur,cum aliquid facit in terra, q̃d præter vſitatum naturæ curſum mirabilem & ſuũ attendere prauitatem. Vtitur q̃q; ſcriptura hoc modo loquendi, ad innuẽdum ꝙ ꝑlati & iudices nõ debent aliq̃d iudicare,niſi illud prius diligẽter conſiderẽt.[Et dixit dñs: Ecce vnus eſt populus,]vnus,inquã,in generali,& vnus cõſenſu malo ac cohabitatione, immo & vnitate naturæ ſpecificæ.[& vnum eſt labiũ].i.idioma[oĩbus. Cœperunt q̃q; hoc facere] ſ.vrbem & turrim iſtã cõſtruere,[nec deſiſtent]quantum in ipſis eſt,& niſi impediãtur virtute diuina.[à cogitationibus ſuis,]qbus firmiter propoſuerunt iſta ædificare,[donec eas opere compleant. Venite igitur,deſcendamus,& confundamus ibi linguã eox.]Iam dictum eſt ſemel, Deſcendit aũt dñs vt videret ciuitatẽ: quõ ergo nunc denuo dicitur, Venite igitur,deſcendamus? Ad hoc Auguſtinus reſpõdet dupliciter. Primo,vt iſtud q̃d dicit, Venite,deſcendamus,ſit recapitulatio,pandens ẽliter factum ſit q̃d prius dictũ eſt, Deſcendit dñs. Secũdo, vt iſtud ſit verbũ Dei ad angelos, q in deſtructiõe turris fuerũt diuinæ executores iuſtitiæ,in qbus Deus deſcẽdit,qa in ipſis fuit. Itaq; dñs dixit, Cõfundamus linguam eox,i.linguis eox inferam⁹ diuerſas loquelas,nõ plures eidẽ,ſed vni linguę iſtã loquelã,alij illã.¶Circa hoc ſcribit Alcuinus: In hac diuiſiõe linguax nil nouũ fecit dñs,ſed dicendi modos & formas loquelax gentibus diuerſis diuiſit. Vſi eaſdẽ ſyllabas,& eiuſdẽ poteſtatis literas,aliter & aliter conĩunctas,in diuerſis linguis inuenim⁹, q̃d in Scholaſtica habet hiſtoria, q̃d intelligi poteſt q̃n. tum ad verborx materiã, ꝑſertim remotã, q̃ ſunt ſyllabæ ipſæ: ſed quantũ ad formã verborx, vtpote q̃ ad literax & ſyllabax proximã cõnexionẽ ac propriã cõtemperationẽ, fecit dñs in diuiſione illa aliq̃d nouũ, immo rem valde mirabilem & ſupernaturalẽ, ita ꝙ hoĩes cœperũt ſubito linguis vti,& verba ꝑferre q̃ nunq̃ antea audierũt nec didicerunt. Propter q̃d Auguſtinus fatet: Per linguas diuiſæ ſunt, ſicut placuit Deo, q hoc modis occultis, nobisq; incõprehenſibilibus fecit. Inſup verbũ hoc, Venite, deſcẽdamus, &c. poteſt eſſe verbum totius ſupdi

Gen. 8. & 9. Euſebi⁹.

Ioſe. li. 1. Anti. Iuda. ca. 9.

Auguſt.

Alcuin⁹

Euſebi⁹.

Auguſt. 16. de ci. Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnissimę trinitatis ad seipsam, cuius indiuisa sunt opera, seu patris ad filium ac spm̃ sanctum. [Vt non audiat vnusquisq; vocem proximi sui,] hoc est, ne vnus eorꝫ intelligat verba alterius. Attamen nō fuerunt ibi inductæ tot linguæ, quot hoīes ibi fuerunt, sed plures manserunt eiusdem loquelæ. Nihilominus Deus (vt reor) ita disposuit, ꝙ in pertinentibus ad ædificationem inceptam, nullus eorꝫ alium intellexit: vel quia hi q̃ in ædificando erant ꝑmixti, fuerunt differentium loquelarꝫ, seu alio modo Deo omnipotēte id disponente. [Atq; ita diuisit eos dñs ex illo loco in vniuersas terras,] videlicet quosdam in vnā ꝓuinciam, quosdā in aliam. Qui em̃ eiusdē erant loquelæ, sibi inuicē cohærebant. [& cessauerunt ædificare ciuitatē] & turrim. In primis em̃ cum cœpissent loqui diuersis linguis, nec se inuicē intelligerent, nescientes qd eis accideret, putabant se ab inuicem derideri, cœperuntq; indignari & corrixari. Vno etiam hoc aut illud postulante, alter aliud porrigebat. Deinde aduertentes plagā & vltionem sibi à Deo inflictam, exterriti sunt, formidantes grauiorē vindictā, propter qđ cessauerunt ab opere illo. [Idcirco vocatū est nomē eius,] videlicet ciuitatis illius, [Babel,] seu Babylon aut Babylonia, qđ interpretat confusio. [qa ibi confusum est labiū vniuersæ terræ]. i. cuncti habitatores terræ incurrerunt ibi confusionem & perturbationem ex varietate idiomatum suorꝫ, qđ intelligendum est de his, qui ibi fuerunt & peccauerunt in ædificio illo per consensum, suggestionē, vel actū. Heber vero & boni viri q̃ fuerunt cū ipso, nec cōsenserunt opi illi, manserūt in pristina lingua, quæ ante fuerat cūctis cōmunis, & vocabat humana, at ꝙ extunc mansit eis eorūq; posteris ꝓpria, & Hebræa vocata est. [Et inde dispsit eos dñs super faciē cunctarꝫ regionū,] nō ꝙ illi soli poterāt oēs mundi regiones implere aut occupare, sed per eos inceptū est hoc, & per eorꝫ posteros cōsummatum. Vnusquisq; aūt recessit ab eo quē intelligere non valebat, tanq̃ non potens cōuersari & loq cū eo. ¶ Circa hæc quærit primo, qt nouæ loquelæ fuerunt inductæ ibi. Secundo, an oēs loquelæ quæ sunt in mūdo, fuerūt inductæ ibidē, dempta Hebræa. Tertio, an oēs qui erant eiusdē gentis, facti sint linguæ eiusdē.

Aug. 16. de ciuit. Dei.

Ad ista patet aliqualis rñsio ex verbis Augustini, dicētis: Ex tribus filiis Noe, septuagintaduę gentes ac totidē linguæ per terras esse cœperūt, quæ gētes crescēdo etiā insulas impleuerūt. Auctus est aūt numerus gentiū multo amplius q̃ linguarꝫ. Nā & in Aphrica nouimus multas barbaras gentes esse in vna lingua. Præterea circa hæc mouet Augustinus tres quæstiōes. Prima est, qualiter feræ prorsus indomitæ, quæ ex sola cōmixtione nascunt, potuerunt venire & esse in insulis. Ad quod dicit: Credi possunt natādo venisse ad proximas insulas. Sūt aūt quædā insulæ tā longe positæ à terris feras tales cōtinentibus, vt nulla fera videat potuisse natando venisse ad insulas illas, ꝙ si hoīes adduxerunt eas secū captas, nō est incredibile venādi studio id fieri potuisse, q̃uis negandum nō sit, eas transferri potuisse iussu Dei & opa angelorū. Si vero ex terra exortæ sunt, quēadmodum in principio mundi, qñ dixit Deus:

Genes. 1.

Producat terrā animā viuentē, clarissime patet, oīa animalia fuisse in arca nō tā reparandorꝫ animalium causa, q̃ gratia figurandarꝫ variarꝫ gētium ꝓpter ecclesiæ sacramentū. Secūdo q̃rit, an ex Adā seu filiis Noe, ꝓpagata sint mōstrosa hoīm gña, q̃ gentiū narrat historia, q̃rꝫ qdā dicunt habere oculū in media fronte, qdam plantas habere versas post crura, qdam habere naturā vtriusq; sexus, dexterāq; mamillā virilē, sinistrā fœmineā, vicib' q̃q; inter se coeūdo & gignere & parere. Alii ora nō habere, sed p nares solo halitu viuere. Alii cubitalē habere staturam, q̃ Pygmęi vocant, & octauū vitæ nō excedere annū. Itē dicūt gentē esse, vbi singula crura ī pedib' habēt, nec poplitē flectūt, & sunt mirabilis celeritatis, q̃s sciopodas vocāt, ꝙ tēpore ęstiuo resupini in terra iacētes, vmbra pedū se ꝓtegunt à calore. Et qd de cynocephalis dicā, q̃rꝫ canina capita atq; latratus, magis videntur oīndere bruta, q̃ hoīes?

Augusti.

Ad istud Augustinus nō dat certā rñsionem, sed primo ait, ꝙ nō sit necesse credere oīa huiusmodi hoīm gña esse. Secūdo, ꝙ si hoīes sunt, indubitāter ex primis parētibus nati sunt. Tertio, ꝙ eadē ratio potest assignari de mōstrosis talib' gētibus, q̃lis apud nos redditur de mōstrosis hoīm mēbris seu partub'. Et circa hoc qbusdam interpositis, ait: Absurdū nobis videri nō debet, ꝙ sicut in singulis gentibus sunt aliq̃ particulariū hoīm mōstra, ita in toto gñe humano sint gētes aliquæ mōstrosæ. Quarto refert de q̃dā, q̃ natus est nō diu ante tēpora sua, lunatas habens manus ac pedes, & binos tm̃modo digitos in eisdē. Refert q̃q; de alio mōstro nō diu ante sua tēpora nato, ꝙ supcilio' mēbris fuit duplex hō, inferioribus simplex, nā habuit duo capita, duoq; pectora & q̃tuor manus, sed vnū ventrē & duos pedes. Quarto cōcedit esse hermaphroditas, q̃is paucissimi sint, in qbus ita vterq; sexus apparet, vt incertū sit ex q̃ potius debeant noīari. Deinde finaliter sic rñdet, ꝙ ꝑfata hoīm aut q̃si hoīm monstra oīno nō sunt, aut si sunt, hoīes nō sunt: aut si hoīes sunt, ex Adā sunt. Præterea Ioannes Mandeuilla in itinerario suo multa scribit de ꝑfatis & aliis q̃pluribus talibus mōstrosis gētibus, asserēs eas esse. Alexāder q̃q; de Hales in scripto suo sup secundū Sententiarꝫ, ꝑfatam mouens quæstionē, multa circa eā inducit, non tñ certitudinaliter ac plene eā determinat, magis tamē videt declinare ad hoc, ꝙ credēdum sit eas esse. Qualiter vero talia naturaliter fieri possunt, longum est pertractare: ideo hoc in præfato

to doctore & in libro Guilhelmi Parisiensis de vniuerso, potest inqri. Veruntñ certū est, esse Cynocephalas ac Pygmæos, cū de Pygmæis in Ezechile dicat: Sed & Pygmæi q̃ erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderūt in muris tuis, ipsi cōpleuerūt decorē tuum. An tñ sint hoīes, vertit nōnullis in dubiū. Tertio q̃rit Augustin', An (sicut narrat) sint hoīes antipodes, id ē, ex aduerso sub terra cōtra nos gradiētes, qđ Augustinus dicit neq̃q̃ esse credendū, nec ab historijs recitatū, sed à qbusdam q̃si rōcinando opinatū, eo ꝙ terra sphæricæ sit figuræ, ideo partem terræ quæ infrā nos est, habitatione hoīm carere nō posse. Ad qđ Augustinus rñdet, ꝙ licet terra sit sphærica, non tñ est certū ꝙ terra in parte illa q̃ infra est, sit discoopta ab aqs. Et q̃is discoopta consisteret, tñ contra scripturam hanc esset dicere ꝙ ibi hoīes habitēt, eo ꝙ nimis absurdum sit dicere aliqs hoīes ex hac terra in illam partem nauigare ac peruenire potuisse, immensitate Oceani peragrata. Veruntñ ex his quæ in sphæra mundi ꝓbantur, constat qualiter partes terræ in qbus homines cōmorantur, multipliciter differunt situ, q̃litate, distinctione q̃ temporꝫ. Præterea de turre Babel Iosephus scribit, ꝙ latitudo eius fuit tā magna, vt ꝓpe eā adspiciētibus longitudo eius videretur minor q̃ latitudo. Dij vero, vtpote angeli, ventū miserunt, & turrim euerterūt. De hac turre dixit Sibylla: Cum oēs hoīes vnius vocis existerent, qdam turrim ædificauerūt excelsam, tanq̃ per eam ascensuri in cælum. Estius q̃q; historiographus scribit de campo Sennaar, dicens: Quidam in Sennaar Babylonis venerūt, q̃ deinde diuisi sunt diuersitate linguarꝫ & emigrātes apprehenderūt mediterranea atq; maritima. Consequenter reditur ad generationē Sem. Quemadmodum aūt asserit Augustinus, omissis cæteris filijs Sem, illi describunt & connectuntur in ordine generationis, ꝑ quas directe veniret ad Abram, sicut in his quæ ante diluuiū erant, connectuntur nati ex Seth, per qs ad Noe peruentum est. Itaq; dicitur: [Hæ sunt generationes Sem], i. filij generati ex Sem. [Sem centum erat annorꝫ quando genuit Arphaxat biennio post diluuiū.] Sexto capitulo dictum est, ꝙ Noe genuit Sem, Cham & Iaphet, cum esset quingentorꝫ annorꝫ ante diluuiū, quod inundauit sexcentesimo anno Noe. Ergo Sem fuit centum annorꝫ dum venit diluuium, seu in ipso diluuio. Ergo dum genuit Arphaxat, biennio post diluuium euoluto, fuit ad minus centū & duorꝫ annorꝫ, si tamen fuit primogenitus Noe. Quomodo ergo nūc dicitur fuisse centum annorꝫ quando genuit Arphaxat, qđ fuit duobus post diluuium annis? Ex hac ratione (vt refert Lyra) dicunt Hebræi, ꝙ Sem non fuit primogenitus Noe, sed Iaphet, quod nec textui nostro, nec sanctis doctoribus cōsonat. Iā em̃ Iaphet vocatus est iunior filius Noe, & si primogenitus extitisset, scriptura non nominasset eū post Cham vitiosum, dato ꝙ nominasset eū post Sem virtuosum & magis electū. Dicendū ergo cū Augustino, Beda & aliis, ꝙ Sem primogenitus Noe fuit. Ad obiectionē vero dicendū, ꝙ cōsuetudo est scripturæ, non exprimere minutias aut modicū excremētū numerorꝫ & temporꝫ. Vel forsitan ipse Noe nō fuit ꝑcise q̃ngentorꝫ annorꝫ dū genuit Sem, nec sexcentorꝫ erūpente diluuio, qa in tāta ætate non cōputabatur bienniū supcrescens siue deficiens. [Vixitq; Sem postq̃ genuit Arphaxat, q̃ngentis annis.] Deinde litera expositione non indiget vsq; ibi, [Vixitq; Thare septuaginta annis, & genuit Abram & Nachor & Aran.] Qualiter verꝫ est hoc, cum paulo post habeatur in litera, ꝙ Thare mortuus est in Aram, cū esset ducentorꝫ & q̃nq; annorꝫ, atq; ꝙ Abram post mortem Thare patris sui egressus est de * Aram, cū esset septuagintaq̃nq; annorum, ex qbus concluditur, ꝙ Thare erat centum triginta annorum cum genuit Abraham? Respondetur secūdū Augustinū & eum sequētes, ꝙ Thare septuagenarius generauit. i. generare cœpit ꝑfatos filios suos, ita ꝙ primogenitū inter eos genuit septuagenari', & ille primogenit' nō erat Abram, sed multis annis postmodū Abram natus est, cum scilicet Thare esset cētum triginta annorꝫ, secundum vnum modum loquendi tactum ab Augustino, qui etiam tāgit alium modum, secundum quem Abram dicitur genitus, cū Thare esset septuaginta annorꝫ et sicq; Abram diceretur primogenitus Thare, qđ tamen non videtur posse teneri. Nam infrā habetur, ꝙ Abraham cētenario existēte, Sara vxor sua nonagenaria fuit, quæ tamē fuit filia Aran fratris ipsius Abrahæ, sicq; Aran iunior Abram fratre suo, genuisset filiā suam Saram, cū vix decem esset annorꝫ. Hinc etiam alij dicunt, ꝙ sexaginta anni fluxerunt inter natiuitatē primogeniti filij huius Thare & natiuitatē Abrahæ, q̃ inter filios Thare primo exprimit ꝓpter multiplicem eminentiā eius. Vnde & Augustinus fatet, & idē in Glossa habetur, ꝙ in enumeratione filiorꝫ Thare non attenditur ordo natiuitatis seu tēporis, sed significatio futurę dignitatis. In Scholastica q̃q; fertur historia, ꝙ in enumeratiōe filiorꝫ Thare in litera est ordo præposterus, quoniā Aran fuit primogenitus, Nachorq; medius, & Abraham vltimus. [Porro Aran genuit Loth] & etiā filias duas, quæ paulopost noīantur. [Mortuusq; est Aran ante patrem suū in Vr Chaldæorꝫ.] Hoc dupliciter explanatur. Nam aliq̃ dicunt ꝙ Nemrod rex Sennaar seu Chaldææ, proiecit Aran & Abram in ignem, qa nolebant iuxta eius præceptū adorare & colere ignē, & ꝙ Aran fuit cōbustus in igne, Abram vero tanq̃ maioris fidei, exiuit diuina virtute illæsus, ꝑsertim qa de semine eius Christus fuerat nasciturus. Et ita per

Ezech. 2.

Augusti.

Beda.

* Haran

Augusti.

Idem.

Eusebi'.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gene. 15. Vr intelligit ignis. Vnde & infrà dñs ait ad Abraham: Ego sum q̃ eduxi te de Vr Chaldęoꝝ. In Esdra vero dñs ait apertius: Ego sum q̃ eduxi Abraham de igne Chaldæorum. Dicũt q̃dã aliq̃ ꝙ factum sit istud in præsentia Thare, immo & ex accusatione ipsius qua accusauit filium suum Aran vel Abram aut ambos ipsi Nemrod de hoc, ꝙ ignem adorare spreuerũt, sicq̃ mortuus sit Aran ante patrem suum, hoc est, in præsentia eius. Vnde Septuaginta transtulerunt, coram patre suo. Secundo exponit, intelligendo ꝑ Vr locum in Chaldæa, in q̃ dicunt obijsse hunc Aran ante patrem suum, i. diu ante obitũ patris sui. Hinc Iosephus dicit, ꝙ Vr sit hic nomen ciuitatis, in qua hactenus sepultura ipsius Aran ostenditur. Hoc idem Rabbi Manahen ꝓtestatur. [Duxerunt aũt Abram & Nachor frater eius [vxores]. i. q̃libet eoꝝ vnam, videlicet [Nomen vxoris Abram, Sarai & nomen vxoris Nachor, Melcha filia Aran patris Melchæ & Ieschæ.] Aran nãq̃ frater Abrahę & Nachor, genuit filiã vnã noĩe Sarai seu Sara, q̃ alio noĩe dicta est Iescha, vel secundũ Hieronymũ, cognominata est Iescha. Haꝝ duaꝝ vnã f. Sarai, accepit Abram in vxorẽ, aliam Nachor: immo secundũ Scholasticam historiã, ipse Thare dedit vnã Abrahæ, alterã Nachor. [Tulit itaq̃ Thare Abram filiũ suũ, & Loth filium Aran, & Sarai nuꝝ suam]. i. vxorẽ filij sui, [& eduxit eos de Vr Chaldæoꝝ,] iuxta sensum expositum, [vt irent in terram Chanaan.] Ex quo videt constare, ꝙ Thare nõ accusauit filium suum Aran aut Abram, de hoc ꝙ ignem non voluit adorare, immo cõcors fuit cum eis, atq̃ (vt alij dicunt) idcirco sumpsit secum Abram & Loth & Sarai, vt irẽt simul in terrã Chanaan, ꝙa non voluit sustinere molestias Chaldæoꝝ, incitantium eum ad ignis adorationem. [Veneruntq̃ vsq̃ ad *Haran] ciuitatem Mesopotamiæ, & [habitauerunt ibi.] mutato ꝓposito eundi in terrã Chanaan. [Et facti sunt dies Thare ducentoꝝ qnq̃ annoꝝ, & mortuus est in Haran] vrbe ꝑfata, quã Septuaginta vocant Charrã, sicq̃ in Actibus apostoloꝝ vocatur.

*Aram

Acto. 6.

¶ Quæritur, cur de Thare nunc dicitur ꝙ mortuus sit, q̃d in isto capitulo de nullo exprimit̃ à Sem inclusiue vsq̃ ad Thare. Respondent Alcuinus & alij, ꝙ de alijs non dicitur in isto capitulo, ꝙ mortui sunt sicut de his qui præcesserũt diluuium, quoniã nullus hoꝝ de lege mortis exemptus est, quemadmodum inter illos Enoch de morte est ꝑseruatus. Cur vero Thare mortuus scribit, dici potest, ꝙ nõ absolute dicit mortuus sine additamẽto, sed mortuus in Haran, ne putaretur ingressus terrã Chanaan sicut ꝓposuit, qa ꝑmisit scriptura, vt irent in terrã Chanaan. Insup cõstat ex dictis, ꝙ tempore Abrahæ non erat matrimoniũ inter patruum & neptem prohibitum, cum Sarai fuerit filia fratris, sui mariti, & hoc idem ait Hieronymus.

Alcuin.

Genc. 5.

Hieron.

¶ Quæritur, an Thare fuerit idololatra. Et ex prædictis apparet, quod non. Oppositũ vero apparet ex eo, quod Iosue loquutus est filijs Israel: Trans fluuium habitauerunt patres vestri, Thare pater Abrahæ & Nachor, seruieruntq̃ dijs alienis. Ad hoc aliqui dicunt, ꝙ Thare & Nachor ad idololatriam lapsi sunt in terra Haran seu Mesopotamia. veruntamen hoc loco non legitur ꝙ Thare duxerit secum filium suum Nachor in Haran. Infra tamẽ satis patebit, ꝙ Nachor habitauerit ibi, vel saltem posteritas eius, & si non iuit illuc cum patre suo, forsan sequutus est eum, immo secundum Augustinum sequutus est ipsum. Opinatur enim Augustinus, ꝙ ideo Thare non dicitur secum duxisse filium suum Nachor, quoniam Nachor adhæsit idololatriæ Chaldæorum, & post vel inde pœnitendo, aut persequutionem fugiendo, sequutus sit Thare patrem suum, habitauitq̃ secum cum coniuge sua in Charran.

Iosue. 24.

Augusti. 16. de ci. Dei.

¶ Spiritalis explanatio eiusdem capituli XI. Artic. XLIIII.

ERat aũt terra labij vnius & sermonum eorundem.] Per terram designãtur homines carnales & vani, rebus terrenis potius q̃ diuinis intenti. Quoꝝ vnum est labium, qm̃ oĩes verba iniqua loquuntur, & frequenter concordant in vitijs atq̃ erroribus. [Cumq̃ proficiscerentur de oriente] i. veꝝ & æternale lumen ac Christi doctrinã derelinquerent, de q̃ loqtur Zacharias: Ecce vir oriens nomen eius. [inuenerunt campũ in terra Sennaar, & habitauerũt ibi.] Sennaar interpretatur fœtor seu excussio dẽtium, ꝑ q̃d intelligit abundãtia iniqtatum, qbus nihil fœtidius corã Deo & angelis eius, qbus iniqtatibus desunt dẽtes, hoc est, vis & diligentia terendi semen verbi cælestis ꝑ interiori refectione. In hac terra Sennaar. i. terrenis cordibus quæ subiecta sunt vitijs & erroribus istis, est campus. i. lata via pditionis, planaq̃ q̃es impiæ voluptatis. In quo campo morantur ꝑfati terreni, q ꝑ lata pditionis itinera gradiuntur, & delectantur in rebus prauissimis. Cõtra q̃s scriptum est: Post cõcupiscentias tuas nõ eas, & à volũtate tua auertere. [Dixitq̃ alter ad ꝓximum suum: Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni.] Per lateres designãtur magnificæ cogitatiões de seipso, q̃ igni coquũtur, dum priuati amoris feruore durantur & roborant. Ex his construunt impij turrim superbiæ, ꝓpriam excellentiã, ꝓsidentiam, laudem & gloriã hominum appetẽdo, ꝑfatosq̃ lateres bitumine. i. sensuali viscositate seu fœditate q̃li inseparabiliter nectunt, qm̃ & carnalium oblectamentoꝝ affectione prauas cogitatiões elationis continnãt & defendunt, ita vt corripi ac corrigi dedignent. Hanc turrim volunt erigere vsq̃ ad cælũ, qm̃ Dei voluntati atq̃ ꝓcepti suas supbas ac improbas ꝑferunt voluntates, nec subijci volunt, tanq̃ filij eius q̃ dixit: In cælũ con-

Zach. 6.

Ecci. 18.

Esai. 14.

conscendam, & similis ero altissimo. Ideo scriptũ est de supbo in Iob: Tetendit cõtra Deum manum suã, & cucurrit aduersus eum erecto collo. [Et celebremus nomẽ nostrũ.] Hoc est q̃d homines vani, supbi ac stolidi præcipue cupiunt ꝓcurare & habere in hac vita, & post mortẽ ab hoibus reputari, laudari, ac late famari, non obstante q̃d scriptum est: Soli Deo honor & gloria. Item q̃: Qui gloriat, in dño glorietur. [Descendit aũt dñs, vt videret ciuitatem & turrim quã ædificauerãt filij Adam.] Hæc ciuitas est impioꝝ societas, ecclesia malignoꝝ, congregatio infructuosoꝝ reproboꝝq̃ hominum, qui sunt corpus diaboli, & spũ elationis, magis autem priuato suiipsius amore nectunt, mouent ac agitant ad opera mala ac pessima. Nẽpe duo amores, duas constituunt ciuitates, quoniã amor Dei crescens vsq̃ ad contemptum sui, Dei constituit ciuitatem: amor vero sui, crescens vsq̃ ad contemptum Dei, efficit ciuitatem diaboli, quæ Babylon appellat, cuius constructor & princeps est Nemrod. i. diabolus adeo potens, vt non sit potestas sup terram quæ ei valeat comparari. Estq̃ animarum venator ac deuorator, nam esca eius electa, & habet fiduciam ꝙ influat Iordanis in os eius. Ille est primus iste apostata, totius elationis inuentor. De hac ciuitate Deus loquitur per Amos ꝓphetam: Non ingrediar ciuitatem. longe quippe est dominus ab impijs. Hanc ciuitatem ædificant filij transgressoris Adæ ex semetipsis, tanq̃ ex putridis saxis: qa peccando faciunt seipsos membra diaboli, ac mortuos lapides Babylonicæ vrbis. Hanc ciuitatem & turrim considerat Deus, q̃ loquit ꝑ Prophetam: Cognoui scelera vestra. Oculi etem dñi multo lucidiores sole, circunspicientes oẽs vias hominum. [Et ait: Venite igitur, descendamus, & confundamus linguã eoꝝ, vt non audiat vnusq̃sq̃ vocẽ ꝓximi sui.] Hoc facit omnipotens, qñ impedit prauos ab executione cõceptæ elationis atq̃ malitiæ, & male cõcordes facit discordes, ac cõtra seinuicẽ incitari ꝑmittit, quẽadmodum inter habitatores Sichem & Abimelech misit spm̃ pessimum. Ipse enim appræhendit astutos in astutia eorum, de quo testatur scriptura: Qui dissipat cogitationes malignoꝝ, ne manus eoꝝ possint implere q̃ cœperãt. [Atq̃ ita diuisit eos dñs ex illo loco in vniuersas terras.] hoc est, ꝑ diuersos errores ac vitia ꝑmittit impios, ꝑsertim hæreticos, ab inuicẽ separari, q̃is ad resistendũ catholicis sint vnanimes. [Idcirco vocatũ est nomen eius Babel, qa ibi cõfusum est labiũ vniuersæ terræ.] Ciuitas diaboli, seu cõgregatio iniquoꝝ, recte vocat Babel, hoc est, confusio, qñ corda maloꝝ omni confusione vitioꝝ & deordinatione propriaꝝ peruersitatum sunt plena, quoꝝ mens à Deo auersa est, in q̃ bus caro dominatur spũi, immo eoꝝ corpori & animæ dominat diabolus, cui infelices deseruiunt, propter quod sacratissimus princeps apostoloꝝ Petrus fatetur: Iniqui sunt serui corruptionis. A quo enim quis supatus est, huius & seruus est. idcirco & Romam appellat Babylonẽ, dicendo: Salutat vos ecclesia quæ est in Babylone *coelecta. Quoꝝ & labia sunt cõfusa, quia loquuntur verba iniqua, & inuicem corrixantur. Quod si aliquãdo bona pronunciant, non tñ eorum verbis opera propria correspondent. Et dicitur vnicuiq̃ talium: Ex ore tuo te iudico serue nequã.

Iob 15.

2. Tim. 1.

2. Co. 10.

Augusti.

Iob 41.

Iob 40.

Esaiæ 14.

Amos 3.

Prou. 15.

Amos 5.

Eccl. 23.

Iudi. 9.

Iob 5.

2. Petr. 2.

1. Petri 5.

*colecta

Lucæ 19.

¶ Postremo, per hoc ꝙ Deus eduxit Abraham de Vr seu igne Chaldęoꝝ, figuratum est ꝙ Deus seruos suos fideles liberat à tentationibus carnalium desideriorum, & inflãmationibus dæmonum. Per hoc quoq̃, ꝙ Thare tulit Abram, Loth & Sarã de populo Chaldæorum, vt iret in Chanaan, designatur ꝙ bonus prælatus debet sibi commissos à prauis pro posse separare consortijs, seq̃ cum illis applicare & associare bonis ac iustis.

¶ Expositio literalis capituli duodecimi: Dixit autem dominus ad Abram: Egredere de terra tua. Articulus XLV.

SAnctus Moses in præsenti capitulo incipit gesta præcipui patriarchæ, videlicet Abrahæ, prosequi ac singulatim describere. [Dixit autem dominus ad Abram:] Si quæratur, qualiter & in qua forma locutus sit Deus ad Abram, dici potest ꝙ per angelum in humana specie apparentem, quemadmodum dictum est de apparitionibus & locutionibus factis à Deo ad Adã & Noe. [Egredere de terra tua.] Quãdo & vbi locutus sit Deus ista ad Abram, diuersi diuersimode opinãtur, quibusdam dicentibus, ꝙ ante mortem Thare patris sui, alijs autem ꝙ postea. Sic & de loco varie æstimatur. Ait enim beatus Stephanus protomartyr: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahã, cum esset in Mesopotamia, priusquam moraretur in Charran, & dixit ad illum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terrã quã monstrauero tibi. Tunc exijt de terra Chaldæorum, & habitauit in Charran. Et inde postq̃ mortuus est pater eius, trãstulit illum in terram istam, videlicet Chanaan. Hæc autẽ narratio S. Stephani, immo & Lucæ euãgelistæ, discordare videtur à litera ista Geneseos in tribus. Primo, in hoc ꝙ dicit, dominum ista locutum ad Abrahã ante mortem patris sui. In fine enim præcedentis capituli legitur, quemadmodũ Thare pater Abræ in Haran defunctus sit, & nũc in exordio huius capituli legitur, ꝙ dixit dominus Abrahæ verba prætacta, quasi iuxta ordinem rei gestæ dictum sit hoc, ipso Thare defuncto. Porro secundum beati Stephani recitationem, Deus locutus est istud ad Abraham, ante patris sui decessum, quod etiam in sequentibus clarius innotesceret. Secundo, ꝙ Stephanus dicit ista à domino dicta ad Abraham, anteq̃

Acto. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

moraretur in Charran: præcedenti autem capitulo scriptū est, ꝙ Thare cū filio suo Abram de Chaldæa veniens, venit in Haran, id est, Charrā, & habitauit ibidem cum Abram. Deinde in isto capitulo scribitur, ꝙ ipso Thare defuncto in Haran, dñs locutus est ista ad Abrahā. Tertio, ꝙ Stephanus ait ipsum Abrahā de Chaldæa egressum, postquā audiuit à domino verba præscripta. Moses aūt præcedenti capitulo scripsit, ꝙ Thare cum Abrahā exiit de Chaldæa, & habitauit in Harā Mesopotamię vrbe, & obiit ibi. Deinde in isto refert capitulo, quēadmodum Thare defuncto, Deus dixerit Abrahæ verba hæc: Exi de terra tua &c. Ad ista à diuersis diuersimode respondetur, estq; plixum omnia recitare. Augustinus nāq; ista concordat & soluit per modos loquendi scripturæ, quibus multa per anticipationem & recapitulationem dicuntur. Hieronymus vero circa hoc dicit, verā esse relationem Hebræoꝝ, dicentium, ꝙ Abraham liberatus sit de igne, in quem proiecerāt eum Chaldæi, eo ꝙ ignem noluerit adorare, & ꝙ tempus vitæ suæ computetur ei ex illo die. Planius autem loquendo, dicendum ꝙ Deus locutus est verba hæc Abrahæ in Mesopotamia venienti cum patre suo Thare ex Chaldæa, antequā intrauit aut inhabitauit ciuitatem, quæ dicitur *Aran, seu Charran, vt Stephanus refert, quod fuit ante obitum Thare. Quod vero nūc legitur, post mortē Thare Deum ista dixisse ad Abrahā, dupliciter soluitur. Primo, vt istud nunc dictum intelligat per recapitulationem, quia scriptura non semper refert res gestas eo ordine quo sunt factæ. Secundo, vt credamus Deum bis dixisse verba ista ad Abraham: primo ante obitum patris sui, & anteq̄ habitauit secum in Arā, videlicet quādo de Chaldæa veniens, Mesopotamiam est ingressus, vt tactum est. Secūdo, post patris sui decessum, vt legitur hic. Nec repetitio ista fuit ob inobedientiā aut negligentiā Abrahæ, qa præceptum affirmatiuū non obligat, nisi pro tempore opportuno. Et istā solutionem tangit author Scholasticæ historiæ circa Actus apostoloꝝ, quā & Lyra sequit ibi. ¶ Præterea, ꝙ Stephanus narrat ipsum Abraham de Chaldæa exisse, postq̄ audiuit verba ista à dño, duobus soluitur modis. Primo, vt Mesopotamia dicat pars Chaldææ, sicq; dicatur Abrahā tunc de Chaldæa exisse, qa de Mesopotamia, q̄ est pars Chaldææ, exiuit. Hāc aūt solutionem Rabanus ponit, quæ & in Scholastica historia tāgitur, & ex verbis Augustini elicitur. Secundo, vt Abrahā dicat primo de Chaldæa corporaliter exiuisse, sed cū ꝓposito redeundi mūc aūt præceptum sit ei, vt etiā mente inde exiret. i. Mesopotamiā deserens, eūdo ad terrā ꝓmissionis, abiiceret propositū reuertendi in Chaldæā. Hāc solutionē ponūt Strabus, Beda, Scholastica historia, immo & Glossa hoc loco, Augustinus q̄q̄. Sed quidā tā super Actus apl̄orum, q̄ circa hunc locū solutionem hāc reprobat, eo ꝙ nō videat rōnabile æstimare, ꝙ Abrahā proposuerit in Chaldæā redire, in qua Nemrod tyrannus regnauit. Verum hæc ratio modici est vigoris, nec propter eā oportet tātorum reprobare verba doctoꝝ. Siqdem probabiliter dici potest, ꝙ quia Abrahā fuit multo iunior ipso Nemrod, intendebat redire in Chaldęam, si contingeret Nemrod ante se mori, & istud est multum apparens. Abrahā nanq; quādo cum patre suo Thare exiuit Chaldæam, nullū habuit præceptū à Deo relinquendi Chaldæā seu terrā natalē: ideo sicut naturale est hoībus ad natalem affici terrā, verisimile est eum habuisse propositū & affectū redeūdi ad eā occasione. f. de Chaldæa, videlicet qm̄ de Mesopotamia exeūdo versus terrā promissionis, longius q̄ antea abiit à Chaldæa. Probat ꝺ̄q; conuenientiam expositionis istius, quia (vt ait) in Hebręo habetur: Vade tibi de terra tua. Q. d. Pro vtilitate tua lōgius vade ab ea. Ad ꝺ̄d dicendū videt, ꝙ expositio illa sit multū impropria & inusitata. Nō em̄ ꝓprie aut vsitate loquendo, dicit qs egredi de aliq̄ ꝓuincia, regiōe aut vrbe, qa recedendo de alia ꝓuincia, regiōe aut vrbe, longius recedit ab illa. Litera quoq; Hebraica quā inducit, nō est plus ꝓ expositione ipsius, q̄ eoꝝ ꝺ̄s reprobat, sed potius minus. Siue em̄ dicatur Abrahā de Chaldæa exisse, quia lōgius recessit ab ea, siue quia reliquit propositū redeūdi ad illā, totū hoc fuit pro vtilitate ipsius: immo magis videt fuisse ꝓ salute animæ suæ, ꝙ spiritualiter eā reliquit & exiit, vtpote deponendo propositū redeūdi ad ipsam, q̄ ꝙ corpore longius recessit ab ea, cum ratio virtutis ac meritū magis consistāt in interioribus, q̄ exterioribꝰ rebus & actibus. ¶ Amplius Rabbi Paulus citra hūc locū reprobat Lyrā, q per terrā, de q̄ dñs ait: Egredere de terra tua, Chaldęā intelligit, dicens Abram natū esse in terra Chaldææ, ꝺ̄d Paulus iste redarguit, asserens Abram esse in Mesopotamia natū. Quocirca sciēdū ꝙ Paulus hoc dicēs, nō solū cōtradicit Nicolao de Lyra, sed & sancto Hieronymo, Augustino, Strabo, Bedæ, cæterisq; doctoribus catholicis communiter, immo & Iosepho, multis ꝺ̄q; doctoribus Hebræoꝝ. Hieronymus quippe in multis locis testat, ꝙ Abrahā in Chaldæa sit natus, & inde in Mesopotamiā cum patre suo profectus. ¶ Deniq; Augustinus sic ait: Sicut scriptura sancta indicante didicimus, in regione Chaldæorum natus est Abram. Deinde Augustinus probat hoc per ea quæ scripta sunt in Iudith historia, vbi Achior de filijs Israel protestatur: Populus iste ex progenie Chaldæorum est, & primum in Mesopotamia habitauit, quoniam noluerūt sequi deos patrū suorum qui

Augusti. 16. de ciuit. Dei.
Hieron.
* Haran Actor. 7.
Eusebi⁹.
Raban. Eusebi.
Strabus. Beda. Eusebi. Augusti. 16. de ci. cap. 16.
In Rabbi Paulum. Augusti. Strabus. Beda. Iosep. li. 1. Antiq. Iu. c. 14. Hieron. Augusti. 16. de ci. Dei.
Iudith 5.

qui erāt in terra Chaldæoꝝ, & Deus præcepit eis vt exirent inde, & habitarent in Charran. In litera quoq; prędcedentis capli aptissime scribit: Tulit Thare Abrā filiū suū, & eduxit de Vr Chaldæoꝝ, vt irent in terrā Chanaan. Argumēta quoq; Rabbi Pauli nō prævalent, sed falsa includunt. Primo em̄ sic arguit: Constat ꝙ Babylonia cū tota terra Sennaar, quę est Chaldæa, ptinebat ad Cham filiū Noe, & posteritatē eius. Abram aūt descendit de Sem, cuius posteritas in alijs regiōibus habitauit. Error istius verbi, ex prędinductis verbis Augustini & Iudith, iam patet: qa de filijs Israel vniuersaliter dictū est, ꝙ sint de ꝓgenie Chaldæoꝝ. Textus quoq; præcedentis capli manifeste sic loquit, quasi Thare genuerit tres filios suos, videlicet Abrā, Nachor & Aran, in Chaldęa, ꝑsertim cū Aran dicat mortuus in terra natiuitatis suæ in Vr Chaldæoꝝ. ¶ Deniq; decimo capto scriptū est, ꝙ Sem genuit Arphaxat, à quo secūdum expositores, descenderunt Chaldæi, vt ibi expositū est. In eiusdē etiā expositiōe capli dicebatur, ꝙ Assur filius Cham, egressus est de terra Sēnaar seu Chaldæa, expulsus inde à Nemrod, cum tñ terra illa hæreditario iure ptineret ad ipsum Assur: quo patet, ꝙ Nemrod terram iam violenter obtinuit, prout ex Scholastica est ibi allegatū historia. Secundo arguit Rabbi Paulus, quoniā infrā legitur Abrahā præcepisse seruo suo, vt iret in terrā cognationis suę, ad accipiendum inde vxorem filio suo Isaac, & dicit ꝙ in Hebræo habet, ad terrā natiuitatis meæ, vbi nostra trāslatio continet, ad terrā cognationis meæ. Ad quod dici potest, ꝙ dictio Hebraica illa sit forte ad vtrunq; æquiuoca. Tertio arguit, quoniā in libro Iosue habetur, qualiter ipse Iosue locutus est filijs Israel: Trans fluuium habitauerunt patres vestri ab initio Thare pater Abrahæ & Nachor. Constat autem quòd trans fluuium est Mesopotamia. Et cum dicit, Ab initio, satis insinuat, ꝙ inde sint oriundi. ¶ Ad quod respondetur, ꝙ per terram trans fluuium, intelligitur ibi non Mesopotamia, sed Chaldæa. Et per fluuium ibi intelligitur Euphrates, secundum expositores, qui per Chaldæam decurrit, vt dictum est plenius in expositione secundi capituli. ¶ Deniq; Mesopotamia non sortitur hoc nomen, quia trans fluuium sita est, sed quia in medio duoꝝ est fluminū. Dicit enim à mesa, quod est mediū, & potamos aqua, quasi in aquaꝝ medio posita, quēadmodū dicit Aquilegia, quasi aqs ligata, prout in Scholastica ferē historia. Hæc oīa dicta sunt circa exordiū huius capli. [Egredere de terra tua]. i. sic ab Aran ciuitate Mesopotamiæ vade ad terram Chanaan, vt prositum & affectum redeundi ad Chaldæā omnino abiicias. [& de cognatione tua]. i. à consanguineis tuis, quos in Chaldæa & Mesopotamia habes. [& de domo]. i. habitaculo & domicilio seu familia [patris tui, & veni in terrā quā monstrauero tibi] videlicet in terram Chanaan, quæ non exprimitur in speciali à domino, vt per hoc obedientia Abrahæ maior monstraret, dum obedit ꝓgendo ad locū, cuius nomen & qualitatem nondum à dño didicit. Vnde ad Hebræos Apostolus: Fide, inqt, qui vocat Abrahā, obediuit exire in locū quem accepturus erat, nesciēs quo iret. [faciam q; te in gentem magnā]. i. copiosum populū faciam nasci ex te successiue & mediate, non obstante ꝙ vxor tua sit naturaliter infœcunda. [& benedicā tibi]. i. spūalia dona gratiæ ac virtutū, temporaliū quoq; abūndantiā tibi prę̄stabo. [& magnificabo nomē tuū] dādo tibi famā præclarā, memoriam q; ꝓpetuā in hoc mundo: iuxta illud Prouerb. Memoria iusti cū laudibus. [eris q; benedictus] sublimiter valde. [benedicā benedicētibus tibi, & maledicā maledicentibus tibi.] Aliter Deus benedicit hoībus, aliter vnus homini alteri bñdicit. Deus etem̄ hoībus bñdicit, dona gr̄æ dando & multiplicādo: homo aūt homini bñdicit, bona de ipso dicēdo, seu eū laudādo. Prælati tñ dicunt interdum subditos benedicere cōsecrādo, seu ad diuina deputādo eosdē. Constat aūt ꝙ multi infideles ac reprobi benedixerint Abrahæ in hac vita, ipsum laudādo, quēadmodū infrā de Emor habet, qui dixit: Princeps Dei es apud nos, similiter Sarraceni nunc vsq; magnifice laudāt eum, sicut & impijssimus ac diabolicus Machometes, q in Alchorano suo vocat Abrahā virū sanctissimū. Quō ergo verū est ꝺ̄d dñs ait, Benedicā benedicētibus tibi? Et respōdendū, ꝙ cū Deus nullū bonū deserat irremuneratū, & ipsa laudatio iustoꝝ sit ꝺ̄dā bonū ex genere, De⁹ aliquo modo remunerat eā, saltē in vita hac, quę remuneratio bñdictio Dei vocat. Si vero exponat de fidelibus, q ex charitate bñdicunt Abrahæ, certū est, ꝙ talis benedictio, cū sit actus meritorius, augmētum gr̄æ & gloriā promereat, iuxta quem modū dicit Apostolus, ꝙ nemo potest dicere dñs Iesus, nisi in spū sancto. [Atq; in te]. i. in Chro ex tuo semine nascituro, iam nato. [benedicent vniuersæ cognatiōes terrę] hoc est, vniuersæ gētes, tribus & linguæ, credendo in Chm, gr̄am in ꝑsenti, & gloriā in futuro consequent, iuxta illud Psalmi: Benedicētur in ipso oēs tribus terrę, oēs gentes magnificabunt eum. Vnde ab Esaia dictum est: Seruos suos vocabit dñs nomine alio, in quo qui benedictus est sup terrā, benedicet in Deo, amen. ¶ Porro Iudæi, vt dicitur, ita exponunt: Benedicentur in te &c. id est, forma & exemplar benedicendi omni populo eris, ita ꝙ dum quis voluerit alteri benedicere, dicet: Benedicat tibi Deus sicut benedixit Abrahæ. Sed istud incōuenienter dictū censet, cū innumerabiles gentes extiterint, & innumerabiles tribus sint, in qbus nō obseruatur forma aut modus

Augusti.
Eusebi⁹.
Rabbi Paulus.
Iosu. 24.
Eusebi⁹.
Hebr. 11.
Pro. 10.
Gene. 25.
Pſal. 7.
1. Co. 12.
Pſal. 71.
Esaiæ 65.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huiusmodi benedictionis. ¶Circa hoc Rabbi Paulus scribit,licet vera sit expositio illa prima,videlicet,ꝙ benedictio Christi fit super oẽm nationẽ terræ,hoc tñ nõ fuit Abrahæ promissum hoc loco.Vezꝫ in hoc Rabbi Paulus nõ solum cõtradicit Lyræ, sed etiã Augustino & Isidoro,aliꝭꝙ catholicis doctoribus cõmuniter. Ait eñ B.Augustinus: Aduertẽdum est, duas res esse promissas Abrahæ,in verbis præhabitis,ꝙ semen eius possessurum esset terram Chanaan.Aliã quoꝙ multo præstãtiorem,nõ de carnali,sed spirituali semine,scilicet Christo,ꝑ quod pater est nõ tantũ vnius Israeliticæ gentis,sed omniũ gentiũ quæ fidei huius vestigia consequent.Idem dicit Isidorus & habet in Glossa.[Egressus est itaꝙ Abram de *Haram] vrbe Mesopotamiæ,[sicut præceperat ei Deus,& iuit cum eo Loth] qui magis elegit adhærere suo patruo iusto,videlicet Abrahæ,q̃ inter cæteros consanguineos suos iniustos aut minus iustos manere.[Tulit itaꝙ vxorem suã Sarai, & Loth filium fratris sui, vniuersamiꝙ substantiã quam possederãt,& animas quas fecerãt in *Aram].i.animãtia quæ acquisierant ibi,& dispositiue ꝑduxerãt,applicãdo actiua passiuis,videlicet mares fœmellis.Vel animas, hoc est,familiã quã ibi acceperãt, seu seruos & ancillas quos emerãt, aut eos quos forsan ad vnius Dei cultum attraxerãt,quoꝝ animas dispositiue produxerãt, quãtum ad esse gratiæ. [Cumꝙ venissent in terrã Chanaan,pertrãsiuit Abrahã terrã illam vsꝙ ad locum Sichem] hoc est,vsꝙ ad vrbem sic appellatã,quę in Euãgelio dicit Sichar,quod nomen venit ex corrupta prolatione.[& vsꝙ ad conuallem illustrem].i.delectabilem & præclarã,vbi erat Pentapolis,seu regio quinq; ciuitatum postea subuersaꝝ,videlicet Sodomæ,Gomorrhæ &c.vt infrà dicet,quæ regio fuit ante suã euersionem valde amœna atꝙ præcipua.[Chananæus autem tunc erat in terra].i.Chananæi orti ex Cham filio Noe, tunc habitauerunt in terra illa, quæ ordinatione diuina & dispositione ipsius Noe,vt dicunt Hebræi,dãda fuit semini Abrahæ.Nam & Melchisedec,qui credit fuisse Sem filius Noe, vt infrà magis patebit, habitauit atꝙ regnauit in Salem vrbe terræ Chanaan.[Apparuitꝙ dñs Abrãin loco præfato,[& dixit ei:Semini tuo dabo terrã hãc. Qui ædificauit ibi altare dño qui apparuit ei,& inuocauit nomen eius] gras agens ei de beneficijs ac ꝓmissis ipsius,propter q̃d constituxit ibi illud altare, sup quod obtulit hostias ei,prout cõsuetudinis erat in lege naturali, sicut prædictum est de Abel & Noe.[Et inde trãsgrediẽs ad montẽ,q est]vel,vt aliq habẽt,[vadit].i.vergit seu situatur est [cõtra orientẽ Bethel] hoc est,ex opposito orietalis plagæ,ꝑ respectũ ad vrbẽ nomine Bethel,[tetẽdit ibi tabernaculũ suũ]inter Bethel & oppidũ Hai.Propter q̃d subdit:[ab occidẽte habẽs Bethel,& ab oriente Hai.] Itaꝙ sanctus patriarcha cũ sua familia in tabernaculis quæ secum detulit,& hincinde expãdit,moratus est, quẽadmodũ ad Hebræos scribit Apostolus: Fide moratus est in terra repromissionis, tanq̃ in aliena,in casulis habitãdo, cum Isaac & Jacob cohæredibus repromissionis eiusdẽ.Expectabat eñ fundamẽta habentẽ ciuitatẽ,cuius artifex & conditor Deus.[Aedificauit quoꝙ ibi altare dño.] In quo patet feruor suæ deuotionis.[perrexitꝙ Abrã vadens & vltrà progrediens ad meridiem,] hoc est, ad partem terræ Chanaan,respicientẽ Aegyptũ,quæ est ad meridiem respectu Iudææ. Non ex animi leuitate tantus patriarcha,tam frequenter locum mutauit,sed ex diuino instinctu,vt terram seminis suo promissam circũspiciens,& ꝑpendens,gratias Deo ageret ampliores. [Facta est autẽ fames in terra Chanaan,] hoc est, caristia,siue ex causa naturali,siue ob vitia Chananæorum, vel propter vtrũq;.[descendit ꝙ Abram in Aegyptũ,vt peregrinaret].i.vt tanquã peregrinus habitaret [ibi] ad tempus,quousq; scilicet fame sublata,rediret ad terram ad quam desuper iussus fuit accedere,descendit itaque,i.descendere cœpit in Aegyptum,eundo ad illam,quæ in bassiori est situ,quàm terra promissionis. ¶Circa hoc Iosephus scribit:Audiens Abram Aegyptios feliciter viuere,adñt eos,vt eoꝝ abundantia participaret,& sacerdotum auditer esset,atꝙ cognosceret quæ de dijs exponerent,vt aut meliores inueniens sequeretur, aut sua prudentia eos in ornatũ meliorem transponeret.[Dixitꝙ vxori suæ:Noui ꝙ pulchra sis mulier,& ꝙ cum viderint te Aegyptij,dicturi sint, Vxor illius est,& interficient me,] nisi tu accquiescas petitioni meæ,[& te reseruabunt.] Quomodo sanctus patriarcha, cui Deus promiserat ꝙ semini suo daret terrã Chanaan,hoc dicere potuit,aut occidi expauit, cum nondum haberet prolem,quasi diuina promissio posset frustrari in eo?Ad hoc dici potest,ꝙ dixit hoc secundum inferioꝝ causaꝝ considerationẽ.Attenta eñ libidine Aegyptioꝝ,probabile erat sic esse ventuꝝ, loquendo modo humano. Sic & Dauid cui Deus regnũ Israel iam promiserat,timuit à Saul occidi,& semel desperauit se posse euadere,tãdemq; dixit:Aliquãdo vna die incidã in manus Saul. Itezꝫ dici potest,ꝙ sicut Abrahã paratus fuit filiũ suũ Isaac immolare,nõ obstãte ꝙ Deus ei spopõderat,In Isaac vocabit tibi semẽ,nec tamen hæsitauit diffidentia de veritate promissiõis diuinæ, sciens qa à mortuis potens est Deus suscitare:sic poterat cogitare de semetipso,& nihilo minus mortem naturaliter formidare, violẽtamiꝙ mortem velle euadere. ¶Circa hũc locũ quidã ait,ꝙ Aegyptij reputabãt adulterium maius esse peccatum,q̃ homicidium. Hoc tamẽ reor incertũ, neq; ex litera sequit. Potuissent ꝙpe Aegy

Gene. 4. Genes.9. Hebr.11. Ioan. 4. Gen. 19. 1.Re.27. Rab.Paulus. Isidor⁹. Aug.16. de ciuit. Dei.

Aegyptij amore libidinis maritum aliquando occidisse,vt eius coniuge liberius fruerentur, quãuis scirent homicidiũ adulterio esse grauius.Sicut & nunc aliqui impij Christiani, non obstãte ꝙ sciant homicidiũ esse enormius adulterio, interdũ occidunt maritũ,vt eius vxore fruant,immo vir bonus posset tentationẽ talẽ incidere,vt patet in Dauid,q fecit occidi Vriam,siue vt eius haberet vxorẽ, siue vt crimẽ quod cum illa cõmiserat,cẽlaret, vel potius propter vtrũq;. 2.Re.10; ¶Deniq; q̃ graue reputabant Aegyptij homicidiũ, quòd item illud morte puniebant,constat ex hoc ꝙ sicut in Exodo legit,cum Moses audisset publicatum esse, qualiter ipse occidit Aegyptium, fugit:quia & Pharao ob hoc voluit eum occidere, non obstãte ꝙ talis ac tantus esset in Pharaonis palatio. Exodi 2. ¶Præterea idem ait circa hunc passum,ꝙ Deus ꝓmisit famem fieri in terra Chanaan, vt ostenderet fides Abrahæ,qui ex illo euentu non diffidebat de veritate diuinę promissionis, qua dictum erat ad eum, ꝙ tam sublimiter esset benedicendus in terra illa,cum tamẽ iam ex indigentia victualium cogeret eam exire. Sed quãuis hoc poterat esse aliqua causa præfatæ promissionis, non tamen apparet, ꝙ propter ostensionem fidei Abrahæ,Deus induxerit plagam famis sup gentem illam,tam longe ac late.[Dic ergo,obsecro te,ꝙ soror mea sis] Per hoc Abram non est mentitus,nec ꝓsuasit vxori vt mentiret,sed vt veritatem caute celaret,bona æquiuocatione, non fallacia pernicioſa, vtẽdo.Multis etiam modis dicunt homines fratres simul siue sorores,vtpote propter identitatem naturę specificæ,propter amicitiam specialem,propter consanguinitatem, propter fidei & religionis cõmunionem,sicꝫ Sarai fuit soror sui mariti pluribus modis,quia valde propinqua,eiusdemꝙ speciei,& quia charissima ei,& quia eiusdẽ religionis ac fidei.[vt bene sit mihi propter te]hoc est,quatenus amore tui,& ꝓpter talem assertionẽ,ꝙ scilicet soror mea sis,bene faciant mihi Aegyptij,[& viuat anima mea].i. ego ipse in vita pmaneam, nec occidar,[ob gratiam tui] hoc est, propter hanc beneficentiam tuam circa me, seu propter gratiositatem & amabilitatem tuam,qua complacebis Aegyptijs. ¶Circa hoc quærit quidam, quomodo Abrahã per tale mendacium exposuit cõiugem suã periculo adulterij:quæ quæstio nõ videt cõgrue mota, quoniã ficut nunc patuit,verba ista non erant falsa,nec exposuit coniugem suã directe periculo adulterationis. ¶Deniq; ex hoc ꝙ Aegyptij æstimabãt fœminam illam non esse alicui maritatam, non fuisset ibi formalis ratio adulterij,ex parte ipsoꝝ, velut si quis accedat alienã quã putat suã vxorem. Abrahã quoꝙ cũ esset vir sanctus atꝙ propheta, confidebat in dño,ꝙ coniugem suam seruaret intactam. Attamen fecit & facere debuit quod in se erat,vtẽdo bona ac humana industria,& sibi ac suis de necessarijs prouidendo:quia vt asserit Augustinus,qui periculum non cauet,quãtum potest,magis tentat Deum q̃ sperat in eo. August. ¶Circa hoc quidã scribit ꝙ homo in periculis positus,semp agere debet ad sui liberationẽ,q̃d potest secundũ viã humanã,vt non tentet Deum. Istud non est satis idonee dictum,nec vniuersaliter verꝫ, cum certum sit, ꝙ plures martyres vtriusq; sexus noluerũt imminentẽ occisionem euadere,cum & apertis carceribus possent & rogarent abire, immo cum beatissimus Petrus apostolus ad instantiã fratrum Romã exisset ad euadendum persecutionem tyranni,occurrit ei saluatori Vado,inquiens,Romã iterum crucifigi. Quo dicto,disparuit Christus,& Petrus reuersus est.Rursus idem scribit hoc loco:Sciebat Abraham ꝙ reges tempore illo non accedebant ad vxores suas de nouo acceptas, nisi post anni circulum:quia vt dicit in libro Hester,sex mensibus vngebant oleo myrtino,& alijs sex mensibus vtebant quibusdã pigmentis varijsq; vnguentis.Istud nec verum videt,nec apparenti am habet,nec allegatio libri Hester est ad propositum,nec recte adducta.Fuisset enim tunc regibus id & nunc molestum tam diu differri,& carere cupitis amplexibus.Ex multis quoq; antiqs historijs posset probari oppositum, immo & ex historia Hester. In libro etenim Hester non legit,sicut iste allegat,ꝙ vxores de nouo acceptę,totidem mensibus vngerent:sed ꝙ puellæ ad cubiculum regis Assueri ducendæ,sic vngebant,quousq; rex vnam ex illis eligeret in vxorem: & illæ puellæ erant concubinæ, non coniuges regis. Et dato ꝙ hoc fuisset consuetudo apud reges Persaꝝ & Medoꝝ,& tempore Assueri, qui plus q̃ per mille quingentos annos fuit post Pharaonem istum Aegypti regem,nõ tamẽ sequeret ꝙ apud reges Aegypti,& tẽpore Abrahæ fuerat talis consuetudo. Hester 1. ¶Insup in libro Hester habet,ꝙ dum Assuerus rex elegisset eam in coniugem,statim dedit requiem in vniuerso regno suo ac munera, & iussit parari conuiuium pro coniunctione & nuptijs Hester, nec fit ibi aliqua mentio de protractione carnalis copulæ,postquã in coniugem est assumpta.Similiter in libro primo Machabæorum,vbi describit connubium initum inter Alexandrum regem Asiæ,& Cleopatram filiam regis Aegypti,non fit mentio de tali dilatione carnalis coniunctionis. Sed ꝙ Ptolemæus rex in Ptolemaide celebrauit nuptias filię suæ in gloria magnamec in aliqua scriptura authentica inuenit,ꝙ consuetudinis fuerit regibus post nuptiaꝝ celebrationem abstinere per annum à coniugali accessu. Hester 2. 1.Mac.10 [Cumꝙ ingressus esset Abram Aegyptum, viderunt Aegyptij mulierem ꝙ pulchra esset nimis]Ad corporalem aũt pulchritudinẽ tria requiruni,secũdum

Philo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Philosophum: Primũ est elegãs statura, seu cõdecens magnitudo: ideo hoies paruæ staturæ non dicunt proprie pulchri, quis dici possint decori. Secundũ est proportionata cohabitudo mẽbroꝝ. Tertiũ, supfusio naturalis viuidiq; coloris. [& nunciauerunt principes Pharaonis].i. regi Aegypti, cui⁹ reges tũc cognoiabant Pharaones, sicut & postea Ptolemæi, & sicut reges Frãciæ cognominant Delphini, cum tñ aliud habeãt proprium nomẽ. Quidã per principes, intelligit custodes passagij: qđ ineptũ videt, cũ passagij custodia nõ sit tam altũ officium, idcirco principes rectius intelligunt quidã prẽcipui & maiores regis officiati, qui quod ab inferioribus forsitan pceperũt, regi denunciauerũt ad cõplacendũ eidẽ. [& laudauerũt illam apud illũ].i. Sarai apud Pharaonẽ, dicendo q̃ esset pulchra, morigerata, honesta. [& sublata est mulier in domũ Pharaonis].i. Pharao iussit vt sibi adduceret. [Abram vero bene vsũ sunt propter illã].i. bene fecerũt ei amore Sarai, quã putabãt ipsius sororẽ. [Fuerũtq; ei oues & boues, asini & asinæ & cameli, serui & ancillæ.] Aegyptij nãq; cõtulerunt ei munera, honoraueruntq; eum ob causam prætactã. Et quoniam in aliqbus eos instruxit, ditatus est ibi in his.

Ioseph. lib. 1. ant. Iudaic. ca. 16. Eusebi⁹. Berosus.

Nempe vt Iosephus refert, & in Scholastica recitat historia, arithmeticã & astrologiam docuit eos. Quæ sciẽtiæ postea ab Aegyptijs puenerunt ad Græcos. Ipseq; Abrahã, secundũ Iosephum, primus ausus est pronũciare, Deũ vnum esse oĩm creatorẽ, quod cõijciebat per mutationes terræ & maris, per ea quę cõtingunt circa solem & lunã, atq; ex oĩbus quę circa cælum semp eueniunt. De eodẽ quoq; refert Berosus: Post diluuium decima generatione, fuit apud Chaldæos vir iustus & magnus, in cælestibus rebus expertus. Veruntñ reor, q̃ Noe & Melchisedec & alij iusti ante Abram, publice docuerunt subditos & posteros suos, vnũ esse oĩm creatorẽ ac Deũ. Et item q̃ Abram ex supnaturali illuminatione magis q̃ ex astronomia cognouit hoc ipsum. ¶Si præterea quęrat, cur Pharao nõ cognouit coniugẽ Abræ, cum esset in domũ suã deducta? Respondet Augustinus, q̃ flagellatiõibus diuinis fuit sup hoc impedi-

Aug. 16. de ciuit. Dei cap. 19.

thalamũ regis pducebantur. In Scholastica historia scribit, q̃ Deus impediuit desiderium Phaonis ægritudine & tumultu causaꝝ. Hinc subdit: [Flagellauit autem dñs Pharaonem & domum].i. familiã [eius plagis maximis, propter vxorẽ Abram].i. ob hoc, q̃ eam iniuste abtulerant, & Pharao detinere proponeret. ¶Si quęrat, quæ fuerũt maximæ plagæ istæ? iam tactũ est, q̃ ægritudines erãt, seu impossibilitas pariẽdi, puta vxoꝝ Pharaonis, & seruoꝝ eius

Hester 2. Eusebi⁹. Gen. 20.

conclusio, sicut infrã habef de domo Abimelechtaut seminis fluxus, seu terror somnioꝝ, aparitioq; monstroꝝ. [Vocauitq; Pharao Abrã, & dixit ei: Quidnã est hoc qđ fecisti mihi? Quasi dicat: Cur exposuisti me huic periculo, & his plagis? [Quare nõ indicasti q̃ vxor tua esset? Quã ob causam dixisti sororẽ tuã esse, vt tollerẽ eã mihi in vxorẽ?] An Abrahã ad ista respõderit, textus nõ exprimit. Potuit aũt causam rationabilẽ assignare, quæ tacta est, ne vi-

hist. scholastica.

delicet propter vxorẽ suã occideret à plebe Aegypti. Sed vnde cognouit Pharao, q̃ Sarai esset vxor Abræ? Dicũt aliqui, q̃ ex reuelatiõe. ¶Porro Scholastica historia dicit, q̃ dum sacerdotes Aegypti sacrificarẽt pro regis sanatiõe, acceperũt respõsum, q̃ Pharao propter iniuriã peregrino illatã in sublatiõe suæ vxoris, esset punitus. Sed mirum, q̃ tantus rex voluit vxorẽ simplicis peregrini, quã putauit eius sororẽ, accipere cõiugẽ. Ad qđ dici potest, q̃ pulchritudo & modestia mulieris traxerunt eum ad hoc: honestas q̃q; & sapiẽtia Abræ, quẽ fratrem illius credebat. ¶Præterea, circa illud, Flagellauit dñs Pharaonẽ propter vxorẽ Abræ, recitat Lyra, q̃ in Hebræo habef, Propter verbũ Sarai vxoris Abræ: qa vt dicũt Hebræi, Sarai habuit angelũ sanctũ corporis sui custodẽ. Vnde Sarai dicẽte ad angelũ, vt peuteret Pharaonem, pcussit eum. Sic sancta Cęcilia dixit ad sponsum suũ: Habeo angelum corporis mei custodem. Et simile legif de beata Agnete. [Nunc ergo ecce cõiunx tua, accipe eam, & vade. Præcepitq; Pharao super Abram viris].i. ministris suis præcepit de Abram, vt eum & domesticos eius cum securitate ex Aegypto deducerent, ideo subditur [Et deduxerunt eũ & vxorem eius, & omnia quæ habebat.] puta familiam, pecora, & cætera quæ habebat.

¶Expositio spiritualis eiusdem cap. 12. Art. 46.

DIxit aũt dñs ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terrã, quã monstrauero tibi.] Abram nomine & virtute Christum præfigurauit. Abram nanq; per duas syllabas, interpretatur pater excelsus: Abraham vero, pater multaꝝ gentium. ¶Porro Christus, inquãtum Deus, est pater excelsus creatione, gubernatione, iustificatiõe: immo sic tota superadoranda, supersubstãtialisq; Trinitas est vnus pater excelsus, sicut & vnus creator, vnus gubernator, vnus iustificator, prædestinator & glorificator. Sic quoq; Christus est multaꝝ gentiũ pater. Itaq; Christo, prout est verbũ æternũ, dixit pater nõ præcipiẽdo tanq̃ minori, sed volendo & quasi practice intelligẽdo, seu pergenerationem æternã dando & cõmunicãdo ei totã sapientiã suam, sicut & deitatẽ atq; essentiam. [Egredere de terra tua].i. per incarnatiõis mysteriũ de cælo in terram descende, homi-

Psal. 18.

nibusq; appare, quemadmodũ scriptum est: A summo cælo egressio eius. Vnde & Christus:

Exiui

Exiui, inquit, à patre, & veni in mũdum. Cælum qppe est terra viuoꝝ, & patria beatoꝝ. [Et de cognatione tua].i. multitudine supernoꝝ spiritũ, qui (inquãtum intellectuales simplicisq; naturæ sunt, & Deo beatifice pfruunt) quãdam cum verbo æterno, à quo conditi sunt, cognationem sortiri videnf. A qbus quasi egressus est, inter homines conuersando, nõ illis diuinam præsentiã subtrahendo, sicut nec locũ mutãdo egressus est. [& de domo pris tui] de qua ait: In domo patris mei mansiones multæ sunt. [Et veni in terrã quã monstrauero tibi,] hoc est, in terrã mortalium, & in Iudæam seu synagogã. Descendit eñ in inferiores partes terræ, secundum Apostolum, quã terrã pater Christo secundũ naturam diuinã monstrauit, non de nouo aut temporaliter ei aliquid ostendendo seu instruendo, sed sicut prætactũ est, per diuinã generationẽ, totam suã increatã sapientiã ei cõmunicãdo. Hinc apud Ioannem locutus est: Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. ¶Præterea, Christus secundum naturã assumptã, est pater excelsus, & multaꝝ gentium, inquãtum summus pontifex, & prælatus ac legislator ecclesiæ. Cui ergo pater præcepit, vt egrederef de terra sua, i. Apostolos faceret ire ad gentium conuersionẽ, relicta Iudæa, synagoga ac tẽplo, in quibus Deus ante per gratiã habitauit. Apostoli nãq; Christũ spiritualiter ad gentes vndiq; portauerunt. Sicq; venit ad terrã gentilitatis, immo ad corda gentiũ electaꝝ, & hoc Christus homo, Deo patre iubẽte, significauit Apostolis ante eoꝝ diuisionem. Vnde Paulus Barnabasq; dixerunt Iudæis: Vobis oportebat primũ loqui verbum Dei, sed quoniã repulistis illud, ecce conuertimur ad gentes. Sic eñ pcepit nobis dñs. Hinc pater per Esaiã locutus est Chro: Posui te in lucem gentium, vt sis salus mea vsq; ad vltimum terræ. [Faciamq; te in gentem magnam &c.] Istud totum incomparabiliter plenius in Christo, q̃ in Abrahã est completum. Itaq; Chrm fecit Deus pater seu Trinitas summa, in gentem magnã, cõuertendo ad ipsum innumerabiles populos nationũ vbiq; terraꝝ, q in Chro sunt regenerati, & filij eius effecti. [Et benedicã tibi.] Humanitati Chri Deus pater plenissime benedixit, totã ipsius capacitatem implẽdo supnaturalibus donis gfæ & glorię, oñiq; sapiẽtia ac virtute, quẽadmodũ scriptũ est: Benedixit te Deus in æternũ. Itemq; Vnxit te Deus Deus tuus &c. [Et magnificabo nomẽ tuũ.] Deus etiñ exaltauit Chrm, & dedit illi nomen qđ est sup oñe nomẽ, vt in noie eius oñe genu flectat, cęlestiũ, terrestriũ, & infernoꝝ. Benedixit qđq; benedicẽtibus Chrm, & maledicẽtibus ei, puta Iudęis, hęreticis, cęterisq; incredulis ac blasphemis, maledixit. [Egressus est itaq; Abrã &c.].i. Chrs p apl'oꝝ prædicationẽ ad gẽtes transiuit. [Et vxorẽ suã].i. primitiuã ecclesiã. [ac Loth,] eos videlicet q secundum carnẽ ei propinqui erãt, fecit secum ad gentes procedere, & p prędicatores suos terrã eoꝝ perambulauit, in qua tunc morabaf Chananæus. i. incredulus populus, Chananæoꝝ antiquoꝝ vitijs plenus. Illã igit terrã dedit Deus semini Chri, vtpote populo Chriano, de quo ab Esaia est prædictũ: Si posuerit animam suam pro peccato, videbit semẽ longæuũ. Et alibi: Oñes q viderint eos, cognoscẽt illos, quia isti sunt semẽ cui benedixit dñs. [Qui ædificauit ibi altare dño.] Christus eñ vbiq; ædificari fecit ecclesias, atq; in eis altaria, quæ & spiritaliter ædificauit p fidem & charitatẽ in corde fideliũ, in qbus & p quos offert sacrificiũ laudis patri indesinẽter, immo & seipsum facit offerri. [Et inuocauit nomen dñi,] quoniã interpellat pro nobis, & pro nostra offert salute. Vnde per Malachiam dñs contestat: In omni loco offerf nomini meo oblatio munda. [Et indeprogrediẽs ad montẽ qui est cõtra orientẽ Bethel,] hoc est, ad Romanũ imperiũ & ad excellentiã philosophoꝝ, qui erãt per elationẽ erecti contra veraꝝ & salutaris sapiẽtiæ ortũ ac lucem, quæ sapientia est in Bethel. i. in domo Dei. [Tetendit ibi tabernaculũ suũ,] hoc est, ecclesiã dilatauit ibidẽ, subijciendo illos fidei Chrianæ. Vnde ad Corinthios fatef Apl's: Arma militiæ nostræ nõ carnalia sunt, sed potẽtia Deo ad destructionem munitionũ, consilia destruentes, & omnẽ altitudinẽ extollentẽ se aduersus scientiã Dei, & in captiuitatẽ redigentes omnẽ intellectum in obsequium Christi. [Ab occidente habens Bethel, & ab oriente Hai.] Per occidentẽ intelligi potest aduersitatũ euẽtus, seu obscura Dei cognitio per speculum in ænigmate: per orientẽ vero, prosperitatis & felicitatis præsentia, charitatisq; feruor, & clara cognitio deitatis p speciẽ. Bethel vero interpretaf dom⁹ Dei, p quã ecclesia militãs designaf; Hai vero, oculus seu fons, p quod triũphans insinuaf ecclesia. Chrs itaq; habet Bethel. i. ecclesiam militantẽ, ab occidẽte, hoc est, in his q aduersitatibus exercent, & p fidẽ ambulantes Deum ænigmatice vidẽt. Hai aũt. i. ecclesiã triumphãtẽ in suis electis, q plena felicitate & oñi prosperitate replent. Inter hos Chrs est medius, vnius (videlicet militãtis) ecclesię mẽbra triumphãti coniungẽs. [Facta est aũt fames in terra].i. oĩm spiritaliũ alimẽtoꝝ defectus, synagoga quęrẽte terrena, pśertim qñ Iudæi prædicationẽ apostoloꝝ abiecerũt animo obstinato. [Descẽditq; Abrã in Aegyptũ].i. Chrs per Apl'os suos ingressus est gẽtilitatẽ. [vt peregrinaret ibi].i. tanq̃ hospes & peregrinus habitaret in cordibus crediloꝝ, de q̃ Hieremias prædixit: Quare quasi colonus vẽturus es in terra, & quasi viator declinãs ad manendũ? [Dixitq; vxori suæ].i. primitiuæ ecclesiæ, quã pro magna & pcipua parte misit ad gẽtes conuertẽdas.

Ioan. 16. Psal. 134. Ioan. 14. Ephes. 4. Ioan. 5. Acto. 13. Esa. 49. Psal. 44. Ibidem. Phil. 2. Esaię 53. Esaię 61. Malac. 1. 2. Co. 10. Hier. 14.

[No-

Universidad de Deusto
Biblioteca

[Noui q̃ pulchra sis mulier].i. cõgregatio & sponsa mea oñi virtute & gr̃a perornata.]& q̃ cũ viderint te Aegyptij̃,dicturi sunt, Vxor illius est, interficiét̃q; me,& te reseruabũt.]Aegyptij̃ isti sunt dæmones,q̃ visa Chr̃i ecclesia,cõtulerunt dicẽtes: Ecce ista est Chr̃i sponsa,& nisi sunt eã à Chr̃o auertere, ac spiritaliter constuprare ac pdere, immo & Christũ in credẽtium cordib⁹ enecare, ita vt ibi amplius nõ esset p̃ gratiã,nec regnaret p̃ fidẽ.[Dic ergo,obsecro,q̃ soror mea sis].i.constãter me cõfitere,& me veraciter incarnatũ testare,ita q̃ p̃ assumptam humanitatẽ tuus sim frater. [vt bene sit mihi ꝓpter te].i.regnem in populo Chr̃iano vsq; ad finẽ mũdi,& viuã in credentiũ mẽte per fidẽ.[Cumq; ingressus esset Abram in Aegyptũ].i.Chr̃s in gentilitate cõuersa regnaret,[viderũt Aegyptij̃]vtpote dæmones[mulierẽ].i. ecclesiã.[q̃ pulchra esset nimis,& nũciauerũt Pharaoni,] hoc est, principi tenebraꝝ.[& laudauerunt illã apud illũ,]virtutes,signa & opera ecclesiæ recitãdo principi suo.[& sublata est mulier in domũ Pharaonis].i. ecclesia electoꝝ in medio hoĩm iniquoꝝ q̃ sunt domus diaboli,posita est in hoc mundo,cui & Christus dixit: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio lupoꝝ.[Abram vero bene vsi sunt ꝓpter illã].i. Christi misericordiã magnificã esse dixerũt & infinitã,vt per hoc facilius allicerẽt ad peccãdum fideles. [fuerunt̃q; ei oues & boues,asini & asinæ & cameli & serui & familiæ,]hoc est,non solũ innocẽtes & simplices,sed & grossi,rudes,duri & male laborioſi,corporaliter̃q; robusti, ad Chr̃m conuersi sunt,quoꝝ & plurimi de misericordia Dei temerarie præsumentes, carnales & bestiales effecti sunt, [Flagellauit̃q; dñs Pharaonem & domũ eius plagis maximis,propter vxorem Abram.]Dñs em̃ per angelos sanctos & homines virtuosos, grauiter ac multipliciter tribulat dæmones, eorũq; principem,refrenãdo eos ac superando & deridẽdo,eo q̃ Christi ecclesiã sic tentare non cessent, & tandẽ eoꝝ miseria multũ augebit,dum iuxta Esaiæ oraculum congregabunt congregatione vnius fascis, & claudent in carcere.[Vocauit̃q; Pharao Abrã] &c.Hoc fit, q̃n diabolus videt & confitet̃ se victũ à mẽbris Chr̃i,& dimittit victores in pace,vt seruiant Chr̃o. Postremo Abram iuxta tropologiã designat vnumquẽq; fidelem, cui iubet aut consulit Christus, vt egrediat de terra sua,relinquẽdo propter ipsum oĩa exteriora:& de cognatione sua,relinquendo propinquos:& de domo patris sui,deserẽdo domesticos, quatenus ad nihil hoꝝ inordinate afficiat,immo & seipsum abneget, vincat,mortificet,& sedens in claustro,leuet se sup̃ se contemplãdo diuina,veniat̃q; in terrã quam dñs ei monstrat,sanctã ingrediendo religionem,at̃q; ad patriã festinãdo cælestẽ,vt faciat eum in gentem magnã,alios ædificãdo,& conuertendo p̃ ipsum,& benedicat ei,dãdo centuplum in p̃senti,& vitã gloriæ in futuro.

Mar. 10.

Esa. 24.

Thren. 3.

¶Expositio literalis cap. 13. Ascendens ergo Abram de Aegypto. Art. 47.

Ascendit ergo Abram de Aegypto,] quæ in decliuiori est situ q̃ regio Chanaan.[ipse & vxor eius,& oñia quæ habebat, & Loth cum eo ad australẽ plagã] terræ Chanaan.[Erat autẽ diues valde in possessione auri & argenti. Reuersus̃q; est per iter quo venerat].i.per q̃d Aegyptum intrauerat à meridie.Reuersus̃q; est,inquã,[à meridie].i.plaga meridiana,vel ab Aegypto, quæ respectu terræ Chanaan,est versus meridiẽ.[in Bethel]vrbem præfatã. Ait quidã,q̃ in Hebræo habet, Reuersus est per mansiones q̃bus venerat: quod exponendo,affirmat,q̃ Abram,quãdo intrauit Aegyptũ,nõ habebat sufficientem pecuniam ad soluẽdũ in hospitijs suas expẽsas: idcirco per eadẽ reuertebat hospitia, vt solueret debita quæ ibi cõtraxit. Istud fabulosum videt, nec apparentiã habet, cum Deus promiserit Abræ benedictionẽ in spũalibus ac tẽporalibus anteq̃ exiuit à Mesopotamia ad terrã promissionis,nec vnquã fuit tam pauper,vt non haberet tãtillum pecuniæ,qua solueret in via suas expensas. Erat quoq; ignotus in illis hospitijs,idcirco non habet apparentiã q̃ dedissent ei dilationem solutiõis expensaꝝ, nisi forsan sub pignore. [Facta est rixa inter pastores gregum Abram & Loth.] qa vt habet in litera,vter̃q; eoꝝ habuit pecora multa,diuersorum̃q; generum,& tabernacula pro se & ptinentibus sibi,videlicet pro suis domesticis & iumentis.[nec poterat eos capere terra, vt habitarẽt simul.] Poterat vti q̃ terra Chanaan capere eos,sed nõ ita,vt pacifice simul manerẽt,videlicet sine contentione pastoꝝ suoꝝ,quoꝝ vnusquisq; festinauit meliora pascua præoccupare,nec cesserũt sibi ad inuicẽ, cum essent hoĩes impfecti. [Eo aũt tẽpore Chananæus & Pherezæus].i. populi Chananæoꝝ ac Pherezæoꝝ,q̃ nati fuerunt ex filijs Chanaan filij Cham,[habitabãt in terra illa,] Hoc interponit scriptura, secundum Rabbi Paulum,ad innuendũ q̃ causa separatiõis Abræ à Loth fuit,q̃n Abram timuit q̃ habitatores terræ illius videntes tantã opulentiã suã ac sui nepotis,spoliarent aut expellerent se & Loth à terra illa. Alij dicũt, q̃ Abrahã timuit posse ex contẽtionibus pastoꝝ litem moueri corã infidelibus illis iudicib⁹. [Dixit ergo Abrã ad Loth: Nẽ, quæso, sit iurgiũ inter me & te, & inter pastores tuos & meos:fratres em̃ sumus].i.multũ propinqui. Timuit itaq; Abrã ne ex occasiõe contẽtionis pastoꝝ suoꝝ etiã inter eos oriret contẽtio,q̃ inter domesticos tãto detestabilior est,quãto mutua pax eoꝝ est appetibilior,[Ecce vniuersa terra coram te est].i.terrã istã p̃sentialiter videsti:idcirco cõsiderare potes q̃ pars eius aptior tibi sit.[Recede

cede à me obsecro.]Melius nãq; est,salua charitate & pace,corporaliter separari & se orsum morari,q̃ cũ charitatis & pacis detrimento simul & corpore habitare.[Si tu ad sinistrã ieris, ego dexterã tenebo: si tu dexterã elegeris,ego ad sinistrã pergam.] In his verbis apparet eximia bonitas Abræ,vtpote charitas,mansuetudo,pietas,& humilitas eius,qa cum esset tam sublimiter maior ac eruditior,tamẽ in oĩbus detulit suo nepoti,electionẽ dans ei,& cõmuni prouidens paci. Ex quo Abræ facto,secundũ Augustinũ,fortassis effecta est laudabilis ista consuetudo,q̃ q̃n aliquid terrenũ est inter homines diuidẽdum,maior diuidat,& minor eligat. [Eleuatis itaq; Loth oculis,vidit oẽm circa regionẽ Iordanis].i.circũquaq; adspiciens, considerauit regionẽ sitã circa Iordanẽ, quæ tunc fuit regio Pentapolis.[quæ vniuersa rigabatur aquis Iordanis, opportune extrã fluentis,aut etiã pluuijs. [anteq̃ subuerteret dñs Sodomam & Gomorrham,sicut paradisus dñi,] hoc est, sicut paradisus irrigat fonte ac fluuio existẽte in eo.[& sicut Aegyptus] irrigat Nilo. [veniẽtibus in Segor].i.in adspectu eoꝝ,qui ab Aegypto vadunt in vrbẽ,Segor vocatã,circa q̃d iter terra Aegypti est pulchra ac fertilis valde.[elegit̃q; sibi Loth regionẽ circa Iordanẽ,] hoc est,in aliqua parte regionis illius habitare elegit.[Et recessit ab oriente].i.plaga oriẽtali,in qua erat cum Abrã,quæ respectu regionis quã elegit Loth ad inhabitandũ,fuit oriẽtalis.[Diuisi̇q; sunt alterutrũ à fratre suo].i. vnus eoꝝ recessit ab altero sibi propinquo. [Loth vero moratus est in oppidis quæ erãt circa Iordanem,] hoc est,in vrbibus Pentapolis.[& habitauit in Sodomis].i.ciuitatibus Sodomoꝝ, præsertim in Sodoma, quæ erat principalis inter quinq; vrbes illas præfatas. Ex quo videt,q̃ successiue habitauit in pluribus oppidoꝝ illoꝝ,nisi forte plurale pro singulari ponatur, iuxta modũ loquendi quo aliquid attribuit multitudini, qa conuenit vni aut alicui parti eius. Est̃q; probabile, q̃ Loth paulatim experiens impietatẽ oppidanoꝝ illoꝝ,recessit ab vna vrbe ad aliam, æstimans habitatores vnius meliores habitatoribus alterius vrbis, si tñ in diuersis oppidis illis successiue moratus est. ¶Præterea quẽrit,cur Loth cum esset vir iustus,elegit habitationem inter pessimos Sodomitas. Ad q̃d dicẽdum, q̃ aliqui asscribunt hoc impfectioni ipsius,& dicunt nõnulli eum peioratũ ex cohabitatiõe illoꝝ: q̃d non videt cõsonare verbis dignissimi principis Apl̃oꝝ,qui in sua secũda scribit canonica:Adspectu & auditu Loth iustus erat,habitãs inter eos q̃ de die in diem animã iusti iniquis opibus cruciabant. Ideo dici potest,q̃ forte non sciuit tantã facinorositatẽ eoꝝ,q̃n inter eos habitare elegit ac cœpit. Vel dispensatiõe & ordinatiõe diuina id factũ est,vt virtus Loth magis exercitaret & ostenderet per illoꝝ prauitatẽ nequissimã, quatenus eius exemplo discamus nõ peruerti ab impijs,sed vt Sodomitæ eius virtutibus ædificarent.[Hoĩes autẽ Sodomitæ pessimi erãt &c.] de quoꝝ sceleribus infrã dicet.[Dixit̃q; dñs ad Abrã post̃q̃ diuisus est ab eo Loth.] Abram q̃ppe in aliena habitans terra, antiquã habuit consolationẽ ex cohabitatiõe Loth nepotis ac soceri sui:idcirco dum amore virtutum separasset eũ à se, meruit cõsolationem diuinã accipere,& etiam qa contẽtiones iam erãt à domo sua sublatæ. [Leua oculos tuos in directũ,& vide à loco in q̃ nunc es,ad aquilonẽ & meridiẽ,ad orientẽ & occidentẽ].i.ad quatuor plagas terræ Chanaan in qua stas.[omnẽ terrã quã conspicis].i.vniuersam terrã Chanaan, cuius partem nunc vides oculo corporali. [tibi dabo].i. posteris tuis. ideo expositorie subdit:[& semini tuo] videlicet filijs Israel. [vsq; in sempiternũ].i.per spatiũ valde longum, vel vsq; in finẽ mundi, nisi peccãdo meruerint eã amittere. Tales nãq; promissiones intelligunt sub conditiõe. Vnde vt ait B. Stephan⁹, De⁹ nõ dedit Abrahę hereditatẽ in terra illa nec passum pedis. [faciamq; semẽ tuũ sicut puluerẽ terræ].i.innumerabiliter eos multiplicabo. [Si qs hoĩm potest numerare puluerẽ terræ,semẽ quoq; tuũ numerare poterit.]q̃si dicat: Tã innũerabilis erit posteritas tua,vt puluis terræ. Hæc tñ hyperbolica locutio est,vtpote p̃ excessum dicta, ad insinuandũ magnitudinẽ rei,seu vehementẽ multitudinẽ posteroꝝ Abrahę patriarchæ, sicut ad Ioseph Pharao dixit: Absq; oris tui imperio nullus mouebit manũ aut pedem in omni terra Aegypti,iuxta quẽ modũ etiã de electis & amicis Dei ferẽ in Psalmo: Dinumerabo eos,& sup arenã multiplicabunt. Et si ista p̃missio verificari potest in sola multiplicatiõe filioꝝ Israel,q̃to magis si eis addant Ismaelitę ac alię natiões magnæ & multæ ex filijs Abrahę nati,de q̃bus infrã habebit:[*Surge ergo & perambula terrã in longitudine & latitudine tua,qa datur⁹ sum eã tibi.] vt scias magnitudinẽ beneficij mei,& futurã multitudinem sobolis tuę,at̃q; vt obediẽdo mihi in ista pambulatione terræ,merearis gratiã amplioꝝ rem,aut etiã huius promissi implet̃ionẽ. [Mouens igit̃ Abrã tabernaculũ suũ].i.secum defers illud,[venit]cum vxore & domesticis at̃q; pecoribus suis. [& habitauit iuxta conuallem Mambre] hoc est, viri sic dicti, à quo vallis illa cognominata est, ita q̃ Mambre fuit cum fratribus suis Abræ cõfœderatus,vt patebit sequẽti capl̃o. Intelligẽdum est tamẽ, q̃ obediẽtissimus Abrã statim diuinũ istud impleuit præceptũ. [Est]quoq; hæc cõuallis [in Hebron].i. iuxta Hebron. [Aedificauit̃q; ibi altare dño] eisdẽ de causis, ob quas & alibi, sicut iam patuit. ¶Præterea iuxta spũalem intelligentiã,per asscensum Abrahæ & coniugis ac domesti-

Aug. 16. de ciuit. Dei.

Act. 7.

Psal. 138.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cor̃ ipsius ab Aegypto ad plagã australẽ,significat assensio Christi & fideliũ eius ad orientem lucis æternæ ac patriã beator̃,in qua feruentissimus calor est solis iustitiæ.Per diuitias vero ipsor̃ in argẽto & auro,spiritalis opulẽtia catholicor̃ in omni virtute & gr̃a, præsertim in charitate & sapiẽtia,designat.Per rixas demũ pastor̃ Abram & Loth,intelligit contentio,quæ est inter iustos & iniustos prælatos,seu inter catholicos & hæreticos propter greges eis subiectos:qm̃ iusti & catholici prs̃idẽtes maxime dolẽt,dũ vidẽt populũ Dei ab im-
Ephe. 4. pñs pfidisve prælatis negligi,scãdalizari,ac male doceri & decipi. Amplius,exemplo Abrahæ discamus esse soliciti seruare vnitatẽ spũs in vinculo pacis, nec solũ superioribus cedere ac parere,sed & inferioribus humiliter loqui,pie deferre,& oẽm contẽtionis,iræ,impatien-
Hieron. tiæ,cupiditatis inquietudinẽ euitare, q̃d & religiosis summe est necessariũ, cum sanctus te-
ſ stet Hieronymus:Nulla vita deterior est,q̃ corpore simul manere,& animo dissentire.Et ve-
re infelices sunt,qbus non vnum,sed diuersum cor est. Insup promissio Abræ facta de mul-
tiplicatione sobolis suæ,multo præclarius est impleta in multiplicatione fidelium Christia-
Galat. 3. nor̃,qui iuxta Apostolum ad Galatas per fidẽ sunt filij Abrahæ. Semini quoq; Abrahæ, vtpote Christo,secundũ naturam humanã data est in sempiternũ, non solum Chanaan terra,
Psal. 2. sed totus orbis terrar̃,cuius semen.i. plebs Chr̃iana instar pulueris innumerabilis facta est. Vnde pater ait ad Christum:Postula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& possessionem tuam terminos terræ.Constat item q̃ Christus per prędicatores suos glorioſos apostolos,terram in longitudine ac latitudine perambulauit.

¶Elucidatio literalis cap.14. Factum est aũt in illo tempore. Art.48.

FActum est aũt in illo tẽpore.] In isto capʼo describit fidelitas Abrahæ, & constãtia eius ac fortitudo,quor̃ occasione recitat hic bellũ inter gentiliũ reges pactum, nec est difficultas in litera.[Factũ est] ingt, [vt Amraphel rex Sennaar].i. Chaldææ seu Babylonis, atq; vt Lyra refert,Hebræi cõmuniter dicunt,q̃ Amraphel iste fuit Nemroth,quẽ dicũt fuisse binomiũ.Quod si verũ est,vixisset Nemroth iste valde diu. Fuit eñ filiº Chus filij Cham,
Eusebiº. qui Cham fuit filius Noe,à quo Abraham decimus fuit.[Et Arioth rex Ponti,& Chodorlahomor rex Elamitar̃,] Sicut in Scholastica historia dicit, iam dominãdi libido in tantum processerat,q̃ pene quælibet ciuitas habuit regem,Quor̃ plurimi subditi erant alicui regi maiori,& tandẽ oñes monarchæ alicui,ac primũ monarchæ Assyrior̃.[& Thadal rex gentium]. i.qui rex gentium appellat,vel propter multitudinẽ gentium sibi subditar̃,vel quia in eius dominio erant hoĩes plurium nationũ.[inirẽt bellum cõtra Bara regẽ Sodomor̃ &
cæteros quatuor qui in litera exprimunt,qui quinq; regnauerũt in quinq; vrbibus regionis quæ vocat Pentapolis,à penta quod est quinq;,& polis ciuitas, inter quos rex Sodomor̃ dicitur fuisse principalis.Pro eo aũt quod nostra translatio habet,cõtra Sennaar regem Adamæ,dicit Lyra in Hebræo haberi,regẽ Balæ,estq; Bala nomẽ ciuitatis,quæ alio nomine dicitur Segor.Sed nõ apparet sic esse, cum in litera alius rex Balæ introducat, nec aliter essent quinq; reges, de qbus hic sermo. Adama quoq; fuit alia vrbs q̃ Bala. [Omnes isti] videlicet reges Pentapolis, [cõuenerunt in vallem syluestrẽ,] quæ præcedẽti capʼo appellatur vallis illustris. [quæ nunc est mare salis].i. post subuersionẽ Pentapolis, facta & vocata est lacus salsissimus & mare mortuum,quoniã nullus piscis in eo viuere potest, propter spissitudinem & ineptitudinẽ aquæ illius,quæ tam spissa & sordida est,vt pãnus in ea potius inquinetur q̃ lauetur. Deinde subiungit causa prælij huius. [Duodecim eñ annis seruierãt] quinq; reges prędicti [Chodorlahomor regi Elamitar̃,] qui subiugauerat eos sibi,ita q̃ dederunt ei tributũ duodecim annis.[& in tertiodecimo anno recesserunt ab eo] per rebellionẽ, non
4.Reg.3. cessit à me.[Igit quartodecimo anno venit Chodorlahomor,& reges qui cum eo erant,percusserunt̃q; Raphaim].i.quosdã fortes seu gigãtes natos de Raphaim, aut Raphaim nominatos.[in Astaroth] hoc est,in loco sic nuncupato. [& Carnaim & Zuzim cum eis].i.sic ap-
Hieron. pellatas,quæ erant terribiles & robustæ,secundum Hieronymũ,occiderunt cum præfatis gigantibus Raphaim.[& Emim].i.populum sic vocatũ,[in Sabe Cariathaim] hoc est,in ciuitate seu loco sic dicto occiderunt. [& *Chorræos in montibus Seir].i. gentẽ sic nominatã, habitãtem in montibus Seir, quæ gens infrà vocatur Horræi.[vsq; ad campestria Pharan].i. vrbis sic nuncupatæ,[quæ est in solitudine. Reuersiq; sunt] quatuor reges prædicti,[& venerunt vsq; ad fontẽ Masphat].i.ad locũ fontis illius,in quo loco Deus postea produxit filijs Israel aquam de petra. ideo subdit: [Ipsa est Cades] quia sic dictus est locus ille alio nomine,
Hieron. de quo loco infrà habebit.Et secundum Hieronymũ,vocat fons iudicij, quoniam Deus iudicauit populum Israel contra se murmurantem: vel,vt alij dicunt, Mosen & Aaron,qui fue-
Nũe. 16. runt ibi incredeli Deo,videlicet ad aquas contradictionis, propter quod Deus tulit contra eos sententiam,q̃ non ingrederent terram promissionis. Quidam dicit,q̃ vocetur fons iudicij, quoniam iudices terræ illius conuenerunt ibi ad determinandum iudicia. Sed mirum

si in loco isto deserto cõuenerunt ad iudicandũ.[Et pcusserunt oẽm regionẽ Amalechitar̃,] id est,populũ regionis illius,in quo postea habitauerunt Amalechitæ,qui tẽpore huius belli nondũ fuerunt nati.[& *Amorrhæum] hoc est,populum Amorrhæor̃,natum ex Amor- *Amorrhæor̃.
rhæo filio Chanaan,filij Cham,vt dictum est capʼo decimo.[qui habitabant in Asasonthamar].i.in loco sic nominato,qui in lib.Paralipomenon vocat Engaddi, secundum quosdã.

¶Quæri potest,cur præfati quatuor reges,qui venerunt ad pugnãdum cõtra qnq; reges Pentapolis,interfecerunt tot alios populos. Ad quod aliqui dicunt,q̃ populi illi fuerunt aduersarij trium regum qui venerunt cum prædicto rege Elamitar̃, qui adiuuit eos ad deijciendum aduersarios eorundẽ,deinde adiuuerunt eum cõtra reges Pentapolis.Scriptura autem non exprimit illud,vt dicũt, quia non concernit facta Abrahæ & Loth. [Et egressi sunt rex Sodomor̃ &c.] Hic recitat qualiter in valle syluestri cõgressi sunt quinq; reges Pentapolis contra quatuor reges prædictos.[& terga verterunt,ceciderunt̃q; ibi.]Porro in textu statim ante hæc verba habet,[Vallis autẽ syluestris habebat puteos multos bituminis.]& ita quod dictum est, ceciderunt̃q; ibi, exponunt q̃ rex Sodomor̃, & rex Gomorrhæ cum multis de uo exercitu fugientes,corruerunt in puteos illos, à quibus tñ exisse dicunt,vel humano vel diuino auxilio.Nam paulopost subdit,q̃ rex Sodomor̃ venit obuiam Abrahæ post hæc.Potest tamen exponi,q̃ quidam ex eor̃ populo sint occisi in valle illa.[Et qui remanserant,fugerunt ad mõtem].i.qui à quatuor regibus illis occisi non sunt,ad loca confugerunt montana. Deniq; vallis ista habebat bituminis puteos,vel quia ex foueis illis erumpebat & tollebat bitumen, vel quia inde accipiebat materia ex qua cæmentũ siue bitumen fiebat. [Tulerunt aũt omnẽ substantiã Sodomor̃, &c.necnon & Loth & oẽm substantiã eius &c.] Hoc fecerunt quatuor reges victores hor̃ quinq; regum,quemadmodũ moris est in bello,diripere spolia deictor̃.[Et ecce vnus qui euaserat]de prælio,vt quidã de exercitu regis Sodomor̃, [nunciauit Abram Hebræo]id est,ex semine Heber nato, Ex quo patet, q̃ Iudæi & Israelitæ dicunt Hebræi non ab Abraham,quasi Abrahæi,sed ab Heber,vt dictũ est. Iste fugiens à prælio,sciuit Loth esse nepotẽ Abrahæ, ipsumq; Abrahã esse virũ potentem & sapientem. ideo nunciauit ei captiuitatem & aduersitatẽ sui nepotis.[Qui]Abram [habitauit in valle Mambrę Amorrhæi] id est,in valle quæ nomẽ accepit à viro nomine Mambre,qui fuerat Amorrhæus. Itaq; in valle Mambrę Amorrhæi [fratris Eschol & fratris * Aner,] quia hi duo viri,videlicet Eschol & * Aner,fuerunt fratres carnales istius Mambrę.[Hi eñ pepigerant fœdus cum Abram].i.pactũ amicitiæ secum inierãt.¶Vbi quæri potest,cur vir ille fidelis cum infidelibus illis pepigerit pactum tale. Respondet, q̃ ex quo inter illos demorabat, poterat in licitis & honestis cum ipsis contrahere fœdus, præsertim quatenus hac occasione traheret eos ad cultum vnius Dei.Quod & forsitan antea fecit,quãuis scriptura non referat hoc. * Saue.
[Quod cum audisset Abram, captũ videlicet Loth fratrẽ suum,numerauit expeditos vernaculos suos]hoc est, numerãdo adunauit seruos suos ad pugnã aptos. [trecẽtos decẽ & octo.] Ex quo patet q̃ magnus & diues vir fuerit. Accepit etiã secum tres fratres præfatos sibi confœderatos, de qbus probabile est, q̃ & ipsi non paucos de suis familijs & propinquis secum assumpserint.[Et psecutus est eos] i.quatuor reges prænominatos [vsq; Dan].i. vsq; ad fontem nomine Dan, qui est vnus duor̃ fontiũ ex quibus emanat Iordanis. Circa q̃d ait Glos- Glossa.
sa: Ex duobus fontibus non multũ à se distãtibus,riuus in vnum collectus,vocat Iordanis. Nam alter fons Ior dicit.Interea Abram psecutus est reges istos,non q̃ reges à facie eius fugerunt,immo nihil sciuerũt de eius aduentu. [Et diuisis socijs].i. vernaculis suis in tres turmas partitis, vt ex tribus locis hostes inuaderet. Sic & Gedeon trecentos viros suos diuisit in totidem partes.Vel,diuisis socijs,id est,vernaculis suis separatis à tribus fratribus illis & Iudi.7.
eorum auxiliarijs.[irruit super eos nocte] vtpote improuise,[& percussit eos].i.dormientes
inuasit ac trucidauit,[vsq; Hoba].i.locũ sic dictũ,[& Phœnicẽ] vrbẽ,[quæ est ad læuã].i.sinistram [Damasci.]Cũ eñ plurimi excitati fugã arriperent, psecutus est,& fugientes prostrauit,qa prę securitate incauta erãt pauloante inebriati,& prorsus inepti ad pręliũ.[Reduxitq; oẽm substantiã & Loth,mulieres q̃q;] quas reges illi ex vrbibus Pẽtapolis secũ duxerũt captiuas.[& populũ]captũ,q erat de exercitu q̃q; regũ.[Egressus est aũt rex Sodomor̃ in occursum eius,] videlicet Abrahæ,[postq̃ reuersus est à cæde].i. occisione seu pcussione [regũ] quatuor prędictor̃.Egressus est,inquã,in occursum ei [in valle * Sabe].i.sic appellata,[quę est vallis regis] Nã alio noie dicta est vallis regis ab aliq̃ rege quicũq; fuerit ille, ppter aliq̃d speciale quod rex iste in valle illa cõmisit aut habuit, aut aliqd tale.[At vero Melchisedec rex Salẽ].i.ciuitatis,quę postea Hierusalẽ est vocata,[proferẽs panẽ & vinũ,]nõ ad reficiẽdum ipsum Abrahã & populũ eius,vt dicunt infideles Iudæi,quoniã Abrahã & populus eius portauerunt secũ spolia & victualia regum quos occiderunt,ita q̃ cibarijs abundabãt:sed protulit panem & vinũ,ad offerendum dño pro gratiar̃ actione de victoria Abrahæ cõcessa.Propter quod subdit:[Erat eñ sacerdos Dei summi.]In lege eñ naturæ primogeniti erãt sacer-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dotes. Et interdum ſacerdotium transferebat à primogenito ad poſterius natum, ſicut & ius primogenituræ ex inſpiratione & ordinatiõe diuina. Sacerdotium quoq; Melchiſedec fuit figura ſacerdotij Chriſti, vt infrà tangef. [& benedixit ei,] videlicet Abrahæ tanq̃ maior minori, imprecando ei bona. [Et ait: Benedictus Abram Deo excelſo]. i. ad laudem & gloriam Dei ſublimis, eſt Abrahã benedictus & laude dignus, ſeu dño deputatus. [& benedictus Deus excelſus,] Deus aũt eſſentialiter benedictus eſt, tanq̃ in ſeipſo pfectus & ſanctus, & omni bono nomine ſuperdigniſſimus, omnis etiã benedictionis & gratiæ cauſa. [quo protegente]. i. auxiliante & defendente te, o Abram, [hoſtes in manibus tuis ſunt]. i. ſubiecti ſunt tibi & victi à te. [Et dedit ei decimas ex omnibus]. i. Abraham dedit Melchiſedec regi decimas, de
Euſebi⁹. oĩbus ſpolijs aut etiã alijs rebus tanquã maiori ac ſacerdoti. Deniq; vt in Eccleſiaſtica hiſtoria fertur, tũc primo leguñ decimæ datæ. Primitiæ vero ab Abel Deo oblatæ leguñ. [Dixit autẽ rex Sodomoꝝ.] qui egreſſus fuit obuiam Abrahæ, ad honorandũ eum, & ad regratiandum ei, ꝙ aduerſarios à qbus ipſe victus erat, proſtrauit & ſpolia retulit. [Da mihi animas,] hoc eſt, captiuos reſtitue mihi, qui de populo meo ſunt, vt reuertañ ad propria. [cætera tolle tibi]. i. ſubſtantiã ſeu ſpolia reſerua pro te & auxiliarijs tuis. [Qui rñdit ei: Leuo manum meam ad Deum excelſum poſſeſſorem cæli & terræ]. i. per Deum omniũ creatorem ac dominum, eleuata manu, iuro. Et dicunt ꝙ iſte fuit modus iurãdi, [ꝙ à filo ſubtegminis vſq̃ ad corrigiã caligæ non accipiã]. i. penitus nihil, quantumlibet paruum, ſumam [ex omnibus quæ tua ſunt]. i. tua erãt antequam ſuccubuiſti, & ea ꝓdidiſti in bello, vel quæ adhuc tua ſunt de iure aut facto. [ne dicas, ego ditaui Abram] hoc eſt, ne inde te iactes & mihi improperes. Nec ex ſuꝑbia dixit hoc Abraham, ſed quoniam Deus ei promiſerat, ꝙ benediceret ei in omnibus, ideo noluit ſuã locupletationem aſſcribi hominibus. [exceptis his quæ comederunt iuuenes]. i. vernaculi mei qui pugnauerunt, quoꝝ expenſas iam factas ex ſpolijs, non perſoluo nec reddo. [& partibus viroꝝ,] hoc eſt, ſpolijs ſeu ſtipendijs quæ iuſte debenť viris
Amorrhæis, qui venerunt mecum, videlicet] Aner, Eſchol & Mambre. Iſti accipiant partes ſuas] quæ iure prçliꝭ eis debenť. Circa q̃d ait Gloſſa: Abrahã vir iuſtus manus ſuas excutit ab omni munere. In quo oſtendit, ꝙ bella à fidelibus non cupiditate, ſed charitate & æquitate committenda ſunt. Stipendia quoq; militantium excipit, & partes eoꝝ qui ſecum pugnauerunt, partim iuſtitiam ſuam demonſtrãs, partim ſtipendia legitime pugnantibus debita
Hieroñ. non abnuens. ¶ Præterea de iſto Melchiſedec ſcribit Hieronymus, ꝙ Hebræi dicunt eũ fuiſſe
Euſebi⁹. Sem filium Noe. Et omnes primogenitos à Noe vſque ad Aaron, ſacerdotes fuiſſe, qui in cõiuncts & oblationibus populo benedicebãt. In Scholaſtica quoq; habeť hiſtoria, ꝙ aliqui dicunt, à ꝑfata victoria Abrahæ & remiſſiõe captiuoꝝ quos reduxit, annũ iubileũ habuiſſe initium, & ꝙ ideo inſtitut⁹ eſt quinquageſimus, quia Loth tunc erat quinquagenarius. Vel, quia quinquaginta anni fluxerunt, ex quo dominus erat Abrahæ loquutus, quando egrediebatur de Aran. Veruntamen verius dici videť, quòd annus Iubileus & quinquagenarius fuit primo diuinitus ꝑ Moſen inſtitutus, atq; in hoc facto Abrahę ꝑfiguratus. Nec illud de annis
Pſal. 109 Loth ſeu tempore allocutionis illius diuinæ ad Abraham, certitudinem habet. ¶ Præterea de excellentia Melchiſedec & ſacerdotio eius, & qualiter Chriſtus dicit ſacerdos factus in
Hebr. 7. æternum, ſecundum ordinem Melchiſedec, multa ſcribit Apoſtolus in epiſtola ad Hebræos, inter cætera dicens: Prærurſor pro nobis introiit Ieſus ſecundum ordinem Melchiſedec, pontifex factus in æternum. Hic enim Melchiſedec rex Salem, ſacerdos Dei ſummi, cui & primitias oĩm diuiſit Abrahã, q̃ Melchiſedec interpretat rex iuſtitię. Deinde aũt & rex Salẽ, q̃d eſt rex pacis, ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neq; initium dierꝝ, neq; finẽ habens, aſſimilatus autem filio Dei, manet ſacerdos in ꝑpetuum. Quocirca penſandum, quia vt ſcri-
Thomas bit Thomas in tertia parte ſummæ ſuæ quæſtione 21. In officio ſacerdotis duo conſiderant. Primum eſt ipſa oblatio. Secundum ſacrificij conſummatio, per quam hi pro quibus ſacrificium immolat, effectum ſacrificij conſequunť. Effectus autem ſacrificij Chriſti, quo obtu-
Acto. 3. lit ſeipſum in ara crucis, eſt conſecutio felicitatis ęternæ. Paſſus eſt eñ pro nobis, propter bona futura, cæleſtia & æterna. Ideo ſacerdotium Chriſti vocat æternum. Et item idcirco, quoniã aliud ſacerdotiũ nõ ſuccedet ei in vita præſenti. ¶ Præterea ſacerdotium Chriſti & ſacerdotium euangelicæ legis, in multis excellit ſacerdotium veteris legis, quoniam aufert pecca-
Hebr. 7. ta, & æternaliter manet, quod ſignificatum eſt per ſacerdotium Melchiſedec, qui decimas ſumpſit ab Abraham, in cuius lumbis quodãmodo decimatus eſt Leui ſeu legalis ſacerdos. Vnde ſacerdotium Chriſti, dicit ſecundum ordinem Melchiſedec, propter eminentiam veri ſacrificij quod eſt Chriſtus, ſeu ſacramentum altaris ſuꝑ ſacrificia legis Moſaicæ. Sacrificium eñ Melchiſedec, quod fuit oblatio panis & vini, in eccleſia continuať & conſummatur vſq̃ ad finem mundi. Et quantum ad hoc, ſacerdotium Melchiſedec, ꝓfectius ꝓfiguravit ſacerdotium Chriſti, q̃ ſacerdotium illud legale. Verũtamen aduertendum, quia vt tactum eſt, in ſacerdotio Chriſti duo penſanť, puta oblatio, oblationis q̃ effectus. Quantum ad primum

mum, ſacerdotium legale magis ꝓfecte præfigurauit ſacerdotium Chriſti, quàm ſacerdotium Melchiſedec, quia in ſacrificijs legis fiebat effuſio ſanguinis, ſicut & Chriſtus ſe offerendo ſanguinem ſuum fudit pro nobis. Sed quo ad effectum quendam oblationis Chriſti, qui eſt myſtica vnitas eccleſiæ, ſacerdotium Melchiſedec magis ꝓfecte præfigurauit ſacerdotium Chriſti. Obtulit nanque Melchiſedec panem & vinum, per quæ vnitas eccleſiæ deſignatur, quam Chriſtus per fidem charitatem q̃ colligit. Propterea ſub ſpeciebus panis & vini, ſacrificium Chriſti atque eccleſiæ frequentať. Amplius ipſe Melchiſedec, dicit ſine patre & matre ac genealogia, non habens dierum initium neq; finem, qm̃ in ſcriptura non legitur initium aut finis genealogię ipſius. ¶ Sed contra hoc obijci poteſt, qm̃ pari ratione & cæteri quoꝝ genealogiæ exordium ac finis non deſcribuñ, dicerenť ſine patre & matre, & non habentes finem initiumve dierum. Præterea dictum eſt, communiter q̃ tenetur, ꝙ Melchiſedec fuit Sem filius Noe. Genealogia vero Sem, & initium ac finis vitę ſuæ, in Geneſi deſcribuntur. Et reſpondendũ quo ad primũ, ꝙ cæteroꝝ de quibus ait ſcriptura canonica, aliquo modo in ipſis ſcripturis deſcribitur, aut inſinuatur genealogia. Et ita non eſt de patriarcha Melchiſedec. Ad ſecundum communiter reſpondeť, ꝙ genealogia Melchiſedec, non deſcribiť ſub nomine iſto Melchiſedec, quãuis deſcribatur ſub nomine Sem. Contra quod denuo obijci poſſet, quòd propter diuerſitatem nominum non fit in re ſignificata mutatio, idcirco non ſequitur, ꝙ genealogia illius viri in ſcripturis non exprimať, quanuis non exprimatur ſub nomine iſto Melchiſedec, immo potius ſequitur ꝙ exprimať, quia ſub nomine iſto Sem recitať. Ad quod poterit reſponderi, ꝙ Melchiſedec dicitur ſine genealogia & ſine patre ac matre, ac ſine principio & fine, propter nimiam eius antiquitatem poſt diluuium, quæ tanta extiterat, ꝙ nullus contemporaneus ei, nouerat tam principium eius quàm finem, ſeu parentes eius ac mortem ſenſitiuam, * & præſentiali cognitione. ¶ Inſuper Melchiſedec vocatus eſt nomine iſto Melchiſedec, quod interpretatur rex iuſtitiæ, cum antea vocaretur Sem, propter opportunum regimen quo præfuit ſuis. Et item rex Salem, id eſt, rex pacis, quia in præcipua pace regnauit. ¶ Poſtremo, quia Melchiſedec fuit rex Salem ſeu Hieruſalem, quę eſt in terra Chanaan, dicunt quidã doctores, ꝙ terra Chanaan ordinatione diuina & inſtitutione ipſius Noe, pertinuit ad poſteros Sem ac filios Iſrael.

¶ De ſpirituali eiuſdem capituli decimiquarti intelligentia.

Articulus quadrageſimusnonus.

PVgna quatuor infidelium regum, contra quinq̃ ꝑfidos reges, in primis deſignat, ꝙ inter ambitioſos & ſuꝑbos ſemper ſunt iurgia: ꝙ item iniqui raro concordant adinuicem, immo contra ſe mutuo præliañ frequenter. Et rurſus ꝙ etiam vitia quædam inꝑ. 13.
pugnant ſeinuicem, quemadmodum gula inſtigat ad eſum ac potum ſuperfluum, vana gloria interdum retrahit inde deſiderio laudis humanæ. Idem quoq; deſignat, ꝙ quatuor peccata præcipua, quæ quatuor virtutibus cardinalibus extant contraria, vtpote intemperantia, timor inordinatus, indiſcretio, iniuſtitia, impugnant quinque hominis ſenſus, ſeu potius hominem interiorem per quinque ſenſus exteriores. In huiuſcemodi autem pugna interdum etiam aliqui electi & boni, qui deſignantur per Loth, captiuantur vinculis impietatis, corruendo in vitiorum conſenſum & actum. Quod alius tale malum euadens, & victo compatens, denunciat [Abræ Hebræo] id eſt, viro contemplatiuo ſeu prædicatori deuoto, qui virtutibus mox armatus, inſequitur inuiſibiles hoſtes, & orando ſeu prædicando reducit ad viam ſalutis virum bonum qui erat ſeductus, omnemq; ſubſtãtiam eius reportat, dum ei cooperatur ad recuperandum ſpũalia gr̃æ dona quæ perdidit, quibus cognitis, [Melchiſedec] id eſt, quicunque magnus prælatus graditur in occurſum huiuſmodi reductoris, benediciť q̃ Deo, & gratias agit ei pro eo, quòd dedit ſuo miniſtro victoriam contra inuiſibiles hoſtes. [Occurrit quoq; ei rex Sodomoꝝ.] Per quod figuratur, ꝙ homini virtuoſo frequenter ſe ingerit vanæ gloriæ & elationis tentatio de opere notabiliter bono ac arduo. Cui vir iuſtus reſpondere debet cum Abram: Non accipiam ex omnibus quæ tua ſunt, id eſt, in nullo tibi conſentiam. ¶ Denique per hoc ꝙ rex Sodomorum dixit ad Abram, [Da mihi aniIob 41.
mas, cætera tolle tibi:] inſinuatur quòd diabolus rex filiorum ſuperbiæ, non aliud quærit finaliter, niſi animas hominũ, & cætera eis permittit, dummodo animas rapere permittatur. Inſuper per bellum Abrahæ, qui de fide & obedientia ſpecialiter commendatur, datur intelligi quod virtutes contra vitia iugiter prælientur, præfataq̃ quatuor vitia, immo & vniuerſa peccata per fidem formatam & obedientiam ſanctam vincantur. Propter quod ait Apo-Ephe. 6.
ſtolus: In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extin-1. Ioã. 5.
guere. Diſcipulus quoque quem diligebat Ieſus: Hæc eſt, inquit, victoria quæ vincit mundum, fides noſtra.

¶ Expoſitio literalis capituli decimiquinti: His itaque tranſactis, factus eſt ſermo domini ad Abram.

Articulus quinquageſimus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

HIS itaq; transactis, factus est sermo dñi ad Abram per visionem] hoc est, alloquutionem internã, imaginariã adspectionẽ, seu exteriorem atq; sensibilem apparitionem in vigilia factã, per modum sæpe prætactum, [dicens: Noli timere] inordinato, carnali, aut humano timore, [Abram.] Qui in terra aliena habitauit vt peregrinus, victis tot regibus, poterat formidare, ne impugnaret à successoribus & propinquis regum illoꝝ, atq; vt aliqui dicũt, verebaf, ne grãdis illa victoria, qua vicit quatuor reges, esset tota merces suæ iustitiæ. Sed non apparet, q̃ vir tantæ illuminationis, putauerit temporalem & exteriorem illum triumphum, esse condignum & sufficiens præmium actuum meritoriorꝝ, & vere virtuosorꝝ. Abram autem ex multis reuelationibus sciuit se esse in statu salutis. [Ego protector
Psal. 17. tuus sum] contra visibiles & inuisibiles hostes tuos, vt vel ad mortale peccatum induci non poteris, vel si inductus fueris, tamen finaliter non peribis. ¶ Deniq; Deus protector est omnium in se sperantium, ac diligentiũ eum, qui tamen interdum vincunf & cadunt, quod non est ex defectu diuinæ protectionis, sed ex infirmitate & negligentia eorundem. Sunt autem diuersi gradus protectionis diuinæ. Nam virginem gloriosam protexit non solum ab omni mortali, sed item ab omni veniali peccato: sanctificatos autem in vtero, & confirmatos in gratia, protexit deinceps ab omni mortali, ne laberenf in illud. Indiguit aũt Abram,
Psal. 17. protectiõe diuina, ꝑcipue quoniã in medio idololatrarꝝ ac pessimorꝝ tunc morabaf, ne cum peruersis illis peruerteref. [& merces tua magna nimis.] hoc est, magnum valde præmium tibi paratum est pro obedientia tua & cæteris tuis virtutibus. ¶ Porro merces illa magna nimis, non poterat esse temporale aut exterius bonum duntaxat, cum illud non sit sufficiens præmium operis virtuosi, sed beatifica deitatis fruitio, quæ est incomparabile bonum, & quodãmodo infinitũ, vtpote infiniti increatiq; boni immediata, secura, & sempiterna possessio. [Dixitq; Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? Ego vadam absque liberis.] Circa hoc quidã exponendo sic ait: Ac si dicat: Parum valebunt ista, ex quo filium non habeo. Sed non videt, q̃ Abram vir spiritalis & sapiens, magnã illam mercedem æternæ felicitatis atq; diuinæ fruitiõis taliter paruipendit, q̃ parum reputauerit eã, nisi prolem haberet antequam moreretur. ¶ Præterea rursus mirum apparet, qualiter Abrã vir fidelis dixerit, Ego vadam absque liberis: cum iam ante Deus promiserit ei semen & copiosam posteritatem, terrã Chanaan possessurã. Itaque quod Abram ait, Domine Deus quid dabis mihi, non dixit paruipendendo præmium istud magnum nimis sibi promissum, nisi haberet & filium. Sed dixit hoc quasi admirando & pie conquerendo & quodammodo per locum à minori argumentãdo, tanquã diceret: Quid est quod promittis mihi illa bona futura, q̃maxima, qui non cõfers mihi bonum multo minus ac temporale, videlicet prolẽ, pro qua toties oro, & quã ardenter desidero. Potest quoq; sic exponi: Abrã em̃ ex reuelatione diuina nouerat mũdi saluatorem ex suo semine nascituꝝ, sine cuius aduentu & saluatiõe nouerat genus humanum nõ esse redimendum: quomã ergo vidit se nõdum habere filium, neq; secũdum inferiorꝝ naturalium causarꝝ processum ac ordinem habituꝝ, admirãdo & pie cõquerendo, nõ diffidendo, locutus est: Domine Deus, qd dabis mihi? quasi dicat, ꝗternã illã beatitudinẽ qualiter possum sperare? Ego em̃ vadã sine liberis, hoc est, ad aliã vitã quæ erit mihi in limbo patrum, transibo per mortem temporalem, non relinquendo nec habendo semen seu filium. Et hoc secũdum processum inferiorꝝ causarum, cum vxor mea sit sterilis, & ita saluator mundi non orietur ex semine meo, nec per eum adepturus sum maximũ præmium illud. Itaq; verba hæc, Ego vadã absq; liberis, Abrã non protulit absolute asserendo, quia sic fuisset mentitus, & diuinæ promissioni incredulus, sed secundum quendã particularem respectum, loquendo: [Et filius procuratoris domus meę iste Damascus Eliezer] hoc est, iuuenis iste nomine Damascus, est filius procuratoris domus meæ, qui vocaf Eliezer. quasi dicat: Dispensator domus meæ filium habet, non ego: & ita quãtum ad hoc, sum miserior eo. Vel, Damascus iste, filius Eliezer ꝓcuratoris mei, supple, erit mihi pro* libero, seu filio adoptiuo, & ita erit hęres meus. Loth etenim nepos Abræ, nondum habebat prolem, quãdo hæc dixit Abrã. Hinc subditur [Mihi autem non dediſti semen.] Cum tamen tantã benedictionem promiseris mihi. [& ecce vernaculus meus] videlicet præfatus Damascus, qui vocatur vernaculus. i. seruus in domo Abrę domini sui natus. [erit hæres meus.] Intendebat nanq; Abram illum adoptare in filium, si proprium semen non obtineret. Vnde hæc verba protulit, secundum inferiorum causarum
Glossa. considerationem & æstimationem humanã. Damascus iste (vt in Glossa & Scholastica histo-
Eusebi⁹. ria recitaf) condidit vrbẽ, quæ ab eius nomine Damascus vocata est, & postea regnauit in ea. Hæc est Damascus illa famosa. ¶ Præterea, S. pñiarchę ardẽtissime optauerũt Chm̃ ex eoꝝ semine nasci. Cum q̃ Christus sit Deus & homo, poterant omnia alia pro modico reputare, nisi Christus ex eoꝝ semine nascereť. [statim q̃ fermo dñi factus est ad eum, dicens: Non hic erit hęres tuus, sed qui egredieť de vtero tuo] i. ex semine corporis tui gignetur. Nec est imaginandum cum Apollinari hæresiarcha rudissimo, q̃ anima rationalis sit ex traduce, aut simul

mul cum semine resoluaf & ꝓducatur ab anima generantis, cum & Aristoteles satis demonstret, q̃ intellectus sit omnino ab extra. [ipsum habebis hæredem. Eduxitq; eum foras] i. dominus præcepit Abræ vt egrederetur. Ex quo constat, q̃ visio & alloquutio ista incepit in domo. Et reor q̃ in aliquo loco domus secretiori, in quo Abram vacabat orationi & deuotioni. Sic & Ezechieli iussit dominꝰ, Egredere in campum, & ibi loquar tecum. [& ait illi, Suspice cælum, & numera stellas, si potes] i. vniuersitatem stellarꝝ numerando perstringe & apprehende. q̃si dicat, hoc nõ potes præ multitudine earũdem, immo hoc Deo ascribitur tanq̃ præcipuum aliquid, iuxta illud Psalmi: Qui numerat multitudinem stellarum, & oñibus eis nomina vocat. Veruntñ ciues superni sciũt numerum siderum, sed hõ viator naturaliter nequit sidera plenarie cõputare. Hinc Augustinus loquit: Authoritas libri huius (id est, Genesis) cõtemnit eos, q̃ vniuersum stellarꝝ numerum cõprehendisse & conscripsisse iactant, sicut Aratus vel Eudoxus, vel si q̃ alij sunt, q̃a nec omnes stellæ videri possunt. Nam quantum quisq; acutius intuetur, tãto plures videt: exceptis sideribus, quæ in alia orbis parte à nobis remotissima, oriri & occidere perhibenf. Patet q̃q; ex isto, q̃ reuelatio ista facta sit Abræ in nocte, quãdo syncero aere videri poterant stellæ, quanq̃ omnipotẽti creatori extet facilimũ etiam in die clarissimo stellas ad oculum demonstrare. [Et dixit ei: Sic erit semen tuum,] id est, posteritas tua innumerabilis erit instar stellarꝝ, quod tamen hyperbolice dictum est, vtpote per excessum. Absolute enim loquendo, semen Abræ nõ esset tã innumerabile, si totum simul esset collectum vt sidera cæli. Circa hunc locũ scribit Lyra, q̃ Deus per hãc promissionem principaliter intendebat promittere Abræ & semini eius vitam beatam, quæ erit in resurrectione futura perfecte, quãdo resurgẽtes distabunt ab inuicẽ in splendore quemadmodum stellæ, secũdum illud Apostoli: Stella differt à stella in claritate, sic erit & resurrectio mortuorꝝ. Atq; ad istud ꝓbandum allegat q̃d ait saluator: Abrahã pater vester exultauit vt videret diem meũ: vidit, & gauisus est. Dies aũt Christi vocaf tempus suæ passionis & resurrectionis, in q̃ aperta est ianua regni cælestis, & patres de limbo educti sunt. Idcirco in offertorio Missæ defunctorꝝ cantatur: Signifer sanctus Michael repræsentet eas in lucem sanctam, quã olim Abrahæ ꝓmisisti & semini eius. Sed cõtra hæc arguit Rabbi Paulus, quia (vt ait) prælegata Christi verba nõ sunt referenda ad visionem Abræ, de q̃ agitur in hoc loco, q̃m hic non fit mentio de Christi passione aut resurrectione, nec in rem nec in figura. Ad q̃d dicere potest, qui vult verba Lyræ saluare, q̃ hic fit mentio de Christi passione & resurrectione in earum effectu, videlicet de felicitate æterna, quam Christus sua passione generi humano promeruit & recuperauit. Verum est tamen, q̃ per prænductã saluatoris verba, Abraham pater vester exultauit &c, aptius referuntur ad aliam visionem Abræ factam, q̃ istam, præsertim quãtum ad id quod dictum est Abræ: In semine tuo benedicentur omnes gentes, quod Abram de Christo ad literam intellexit, & tunc diem Christi spũaliter vidit. Veruntamen Rabbi Paulus concedit q̃ Abram intellexit sibi & semini suo, hoc loco esse promissa, non solum bona terrena, sed item cælestia. Vnde & Augustinus: Videtur, inquit, mihi hoc loco ꝓmissa posteritas cælesti felicitate sublimis: quia non dixit dominus, Erit semen tuum innumerabile, sicut arena terræ: sed dictum est, Sic erit semen tuum sicut stellæ cæli. Circa quod Rabbi Paulus scribit: quasi dicat, cæleste, lucidum, & incorruptibile erit semen tuum, iuxta illud Danielis: Qui multos erudiunt ad iustitiam, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. [Credidit Abram Deo] sibi hæc promittenti, quæ erãt supernaturalia potissime, quãtum ad bona æterna. Posteritas q̃q; carnalis ex sterili cõiuge fuit supernaturalis, quãtum ad modum acquirendi eandem. Et ita hæc credere ex charitate, fuit meritorium, propter q̃d subditur: [& reputatum est illi ad iustitiã, id est, Deus iudicauit eũ iuste egisse ita credendo, & iustificatus est credẽdo hoc ipsum, nõ q̃ añ nõ fuerit iustus, sed quia nũc iustior factus est. Sumitur autem iustitia hic, prout est virtus communis. Nam omnis virtus est quædam iustitia, inquantum homo per eam se habet vt debet aut decet. Hanc quoq; authoritatem allegat Apostolus ad Romanos, & item ad Galatas, ad probandum quòd Abraham per fidem placuit Deo, etiam ante suam circũcisionem. ¶ Patet insuper ex hoc loco, q̃ fides iustificat hominem: quod intelligendum est de fide per dilectionem formata, & de iustificatione formali. Idcirco in Actis scriptum est: In hoc, scilicet in Christo, omnis qui credit, iustificatur. Fides nanq; est fundamentum virtutum, & iustificationis exordium. [Dixitq; dñs ad eum: Ego dominus qui eduxi te de Vr] id est, igne seu regiõe Chaldæorum, sicut hoc suprà fuit diffusius expositum, [vt darem tibi terrã istã, & possideres eam.] Tibi, inquam, id est, posteris tuis: non tũ possessio terræ huius, fuit principalis finalisq; causa eductiõis Abræ de Chaldæa: sed expletio mysterioꝝ Christi, qui ex semine Abræ voluit incarnari, conuersari, & genus humanũ in terra promissionis saluare. [At ille ait: Dñe Deus, vnde scire possum q̃ possessurus sim eam] in posteris meis? Iam dictum est, quòd Abraham credidit Deo. Quod ergo nunc ait, Vnde scire possum, non venit ex incredulitate aut diffidentia, sed desiderio infor-

Philoso.

Ezech. 3.

Pſal. 146.

Augusti. 16. de ci. Dei.

1. Co. 15. Ioan. 8.

R. Paul. Aug. 16. de ciuit. Dei.

Dan. 12.

Rom. 4. Galat. 3.

Galat. 5. Acto. 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mationis maioris de modo q̃ fieret, quemadmodũ beatissima virgo, audita annũciatione su-
Lucæ 1. perincõprehensibilis incarnatiõis filij Dei, ait: Quomodo fiet istud? Ideo loqtur Augustinus,
Augusti. q̃ ideo dixit Abraham hęc verba, quatenus rei quã credidit, aliqua similitudo adhiberetur,
qua eius modus agnosceretur. Et qm̃ Abram quæsiuit hoc signũ, inoleuit Iudæis mos signa
Eusebi⁹. quærendi, vt in Scholastica historia dicitur. [Et respondens dominus: Sume, inquit, vaccam
triennem, & capram trimam,] hoc est, trium annoꝝ, [& arietem annoꝝ trium, turturẽ q̃q̃
& columbam.] Ideo dominus specialiter iussit ista animalia irrationalia, videlicet tria ter-
restria, & duo aerea accipi & offerri, quoniam erat futurum, vt ex eis duntaxat fierent sacrifi
cia in lege per Mosen data, excepto q̃ in emundatione leprosi, fiebat de passeribus oblatio.
Augusti. Sicq̃ oblatio illa non fuit communis, ꝓpter quod non fit nunc sermo de ea. Cur aũt præce-
pit Deus, vt tria animalia ista terrestria essent trienniat? Respondetur ex Augustino, q̃ ideo,
quia populus Israel in tertia mũdi ætate, quæ cœpit ab Abraham, & durauit vsq̃ ad Dauid,
adoleuit seu creuit. Potest etiam dici, q̃ animalia illa in triennio maiorem habent aptitudi-
nem, viuacitatem, robur, aut ꝓprietatem ad immolandum, & propter commendandũ sup-
beatissimæ trinitatis mysterium, ꝓpter quod etiam tria iussa sunt accipi. [Qui tollens vni-
uersa hæc,] Non in ipsa nocte, qua facta est ei reuelatio ista, sed die immediate sequente. [Di
uisit ea ꝑ medium,] vtpote tria animalia illa terrestria. [& vtraq̃ partes cõtra se altrinsecus
posuit] vtpote ambas partes seu medietates cuiuslibet animalis occisi, ita q̃ vna animalis
occisi medietas, sic iacuit ex oppositio alterius medietatis, q̃ inter eas potuit quis transire,
propter causam infrà tangendam. [Aues autem] scilicet turturem & columbã [nõ diuisit] ꝓter
medium, vt animalia alia. Videtur tñ q̃ eas occidit, & forsitan vnam occisam posuit iuxta
vnam partẽ animalium diuisoꝝ, & aliã auem occisam iuxta aliã illoꝝ animalium partem.
Cur aues non diuisit? De hoc spiritalis ratio assignat. Primo, q̃ per animalia designãtur car
nales, q̃ diuiduntur per schismata & peccata. Per aues vero spiritales, qui soliciti sunt serua-
Ephe. 4. re vnitatem spũs in vinculo pacis: Secundo, q̃ per animalia designantur actiui, qui circa
Lucæ 10. plurima distrahuntur, quemadmodum dominus dixit ad sanctam Martham: Solicita es, &
turbaris erga plurima. Per aues contemplatiui, qui circa vnum intenti sunt, & recolligunt
se in Deum. [Descenderũt q̃ volucres sup cadauera.] hoc est, sup carnes illas occisas, vt ex eis
comederent. Et dicit quidam, q̃ aues istæ erant de nocte volãtes. Quod non videtur cõsona
re verbis. nam subditur: [& abigebat eas Abram. [Quo constat q̃ in die descenderunt sup sa-
crificia eius. [Cum q̃ sol occumberet, pauor irruit super Abram.] Ex quibus apparet, q̃ cla-
ra die volucres super carnes illas descenderant, quia & Abram vidit eas, & ante solis occu-
bitum fuit hoc. Itaq̃ cum sol occubuisset, pauor irruit super Abram. Aliqui textus habẽt,
sopor irruit &c. Circa quod Lyra ait, q̃ in Hebræo habetur, Ecstasis irruit &c. Et per ecsta-
sim intelligit raptum seu alienationem ab exterioribus sensibus. ¶ Porro, secundum Rabbi
Paulum, in Hebræo habetur ꝓprie, sopor, sicut in translatione nostra, in qua secundum Ly-
ram dicitur, sopor irruit: ex quo etiam satis apparet, q̃ Lyra frequenter dicit aliter haberi in
Hebræo, q̃ in nostra translatione, cum tamen ita non sit absolute loquendo. Dicit q̃ Rabbi
Paulus, q̃ in Hebræo eadem dictio ponit hic, quæ suprà secundo capitulo habet: Immisit do
minus soporem in Adã. Veruntñ omnia concordãdo, dici potest q̃ verbum Hebraicum ex-
tet æquiuocum. Nam & in verbis illis, Immisit dñs soporem in Adam, ꝑ soporem illum in-
telligitur ad literã, non somnus quicunq̃ naturalis aut solitus, sed potius raptus aut ecstasis,
vt dictum est ibi. Septuaginta quoq̃ trãstulerunt, pauor irruit &c. Et potuit esse, vt Abram
grauaretur naturaliter quodã somno, aut supernaturaliter perduceretur ad raptum aut ec-
stasim, per quem raptũ disponeretur ad reuelatiõem mox subditã. [& horror magnus & te-
nebrosus inuasit eũ.] Quæri potest, ex q̃ causa oriebatur in Abrã horror iste tã magnus & te-
nebrosus, id est, afflictiuus & grauis seu in tenebris ortus. Respondetur q̃ passiones animæ
cõmuniter generantur ex aliqua præuia sensitiua appræhensione seu sensatione. Interdũ ve
ro oriuntur ex causis valde occultis, aut supernaturalibus, ita q̃ homo ipse qui patit eas, co
gnoscere nequit causam immediatã & propriam vnde nascũtur: sed dum aliquis tremit &
pauet ex appropinquatione seu præsentia hostis siue latronis aut periculi imminentis, cum
tñ ignoret se illis appropinquare. Sicq̃ ad propositum dici potest q̃ ex operatione occulta
angelici spũs, oriebat in Abram magnus pauor iste. Potest enim angelus bonus, immo & an
gelus malus, corporalẽ hominis naturã faciliter ac multipliciter ac fortiter immutare. Pro-
babiliter q̃q̃ dici potest, q̃ in huiusmodi tremefactione atq̃ formidine, præcedit & adest
interior quædã imaginatio saltẽ occulta cuiusdã mali siue aduersitatis. Sicq̃ fuisse in Abram
Eusebi⁹. videtur. Nã & in Ecclesiastica fert historia, q̃ horror iste tam ingens, fuit pars signi quod
petijt Abram, vt tactum est. Ex quo sequi videtur, q̃ fuit quodammodo supernaturalis, vtpo
te præfiguratiuus futurorum, idcirco subiungitur, q̃d timor iste significauit. [Dictum q̃ est
ad eum] puta ad Abrã à domino: Scito prænoscens,] id est, prophetaliter iã prænoscas, [quòd
pere-

peregrinum futuꝝ sit semen tuũ in terra nõ sua,] hoc est, q̃ posteritas tua habitabit in terra
aliena. [& subijcięt eos seruituti, & affligent]. i. hi in quoꝝ regiõibus posteri tui erunt pegri
ni, subdẽt posteros tuos famulatui graui & tribulationi multipliciꝰ [q̃dringentis annis.] non
q̃ seruitus & afflictio tot annis durabunt, sed q̃a pegrinatio ꝑfata erit tam diuturna, & infra
annos illos euenient & complebuntur prædicta seruitus atq̃ afflictio. Itaq̃ quod ait, qua-
dringentis annis, determinat complexum illud, peregrinum futuꝝ sit: non autem verbum
illud, subijcient eos seruituti. ¶ Deniq̃ q̃ semen Abrahæ seu filij Israel non habitauerint in
Aegypto tot annis, facile est ex textu ꝑbare. Nam infrà habet, q̃ Iacob descendit in Aegy- Gen. 46.
ptum cum filijs suis & filijs filiorum suorum, hoc est, verbi gratia, cum filio suo Leui, & cum
Caath filio Leui. Caath vero vero genuit Amram, cuius filij fuerunt Moses & Aaron, q̃ edu
xerunt filios Israel de Aegypto. Caath vero vixit annis centum trigintatribus, Amram au- Exod. 6.
tem centum trigintaseptem, vt legitur in Exodo. Moses demum, cum esset octoginta anno-
rum, filios Israel de Aegypto eduxit. sicq̃ totũ tempus vitæ Caath & Amram ac Mosis vsq̃
ad octogesimum vitæ suæ annum, non fuit nisi trecenti & quinquaginta anni. Nec tamen fi
lij Israel fuerunt tam diu in terra Aegypti, immo ab annis prætatis oportet subtrahere to-
tum tempus quo vixit Caath, antequam introiuit Aegyptum, & annos quibus vixit post-
quam genuit Amram, tempus quoq̃ quo vixit Amram postquam Mosen genauit. Idcir-
co, vt dicunt Hebræi & multi catholici, filij Israel non fuerunt in Aegypto, nisi annis ducen
tis & decem. Nec tamẽ toto tempore illo fuerunt seruituti & afflictioni ibidem subiecti, im
mo multis annis ibi in honore fuerunt sub Ioseph & fratribus eius, vt infrà patebit. ¶ Præ- Gen. 47.
terea anni hi quadringenti, computari possunt à natiuitate Isaac, qui proprie dictus est filiꝰ
Abrahæ prælectus, & per repromissionem concessus, propter quod dictum est Abrahæ:
In Isaac vocabitur tibi semen. Isaac autem septuagenarius genuit Iacob, qui cum esset cen-
tum triginta annoꝝ, Aegyptum ingressus est, vt infrà in textu habetur: qui anni ducentis &
decem annis ꝑfatis appositi, faciunt adæquate annos quadringentos, quibus semen Abrahæ
extitit pegrinum in terra nõ sua, partim in Palestina, videlicet in terra Chanaan & Geraræ, Augusti.
partimq̃ in Aegypto. Veruntamẽ Augustinus ab anno natiuitatis Isaac vsq̃ ad annũ egres- 16. de ciꝰ
sionis de Aegypto, computat annos quadringentos & quinq̃, & dicit q̃ scriptura non facit uit. Dei.
mentionem de illis quinq̃ annis, quia consuetudo est scripturæ, non curare minutias nume
ri aut temporis. Computat autem Augustinus secundum translationem septuaginta. Sed Idem.
circa hæc oritur difficultas, quoniam in Actis loquitur Paulus apostolus: Deus forte distri- Acto. 13.
buit eis terram, quasi post quadringẽtos & quinquaginta annos. Porro ad Galatas ait: Quæ
pus iliud quadringentorum quinquaginta annorum, computatur à natiuitate Isaac vsq̃ ad Galat. 3.
diuisionem terræ ꝓmissionis factam sub Iosue, vt in Iosue libro legitur: anni vero quadrin- Iosu. 15.
genti & triginta, computantur à tempore quo ista promissio facta est Abræ. Sed rursus ob-
jcitur contra prædicta, quoniam in Exodi libro scriptum est: Habitatio filiorum Israel, qua Exod. 12.
manserunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorum. Ergo non solum annis
ducentis & decem, sed amplius quàm quadringentis in Aegypto morati sunt. Huius soluti-
onem vsq̃ ad locum illum suspendo, quanquam breuiter dici posset, quòd in authoritate
hac Exodi, ꝓ habitationẽ in Aegypto, datur intelligi habitatio filioꝝ Israel in Aegypto, &
habitatio patrum eorum in Chanaan. [Veruntamen gentem cui seruituri sunt] puta Ae-
gyptijs, [ego iudicabo,] id est, iuste indurabo, reprobabo, ac puniam plagis temporali- Exo. 7. 8.
bus, quæ in Exodo describuntur: deinde damnatione æterna, quia per plagas temporales & 14.
non erant conuersi & emendati. Istud dominus dixit ad Abram pro consolatione ipsius,
qui de futuris suæ posteritatis tribulationibus poterat contristari. [Et post hæc egredięt
cum magna substantia] Nam multi filiorum Israel egredientium de Aegypto, fuerant di-
uites valde, habuerunt q̃ pecora multa, & vltra hoc, Deo iubente, egressuri mox de Aegy-
pto, mutuarunt ab Aegyptijs vasa aurea atq̃ argentea, vestesq̃ pretiosas ac plurimas, pro-
ut in Exodi libro recitatur. [Tu autem ibis ad patres tuos in pace, hoc est, per mortem tem
poralem transibis ad sanctos patriarchas in limbo patrum detentos, de quorum semine na- Exod. 12.
tus es, quanuis aliqui patrum tuorum qui fuerunt post illos, fuerint vitiosi, & item idolola-
træ. [sepultus in senectute bona,] hoc est, virtuoso senio consummatus, & in statu salutis de-
functus. Veruntamen ante corporis sepulturam discessit anima sancti viri ad limbum, si
tamen nihil purgandum detulit secum. ¶ Deniq̃ per hunc modum loquendi insinuauit
Moses animæ immortalitatem, & vitam aliam post præsentem, quoniam mortem no-
minat transitum ad prædecessores defunctos, qui nisi essent post mortem, nullus iret ad eos
post mortem. Rursus per verba hæc Deus assecurauit Abram de sua salute, præsertim si ver-
ba hæc intellexit per modum absolutę assertionis absq̃ conditione implicita. [Generatio-
ne autem quarta reuertentur huc,] hoc est, quarto viro nato post eũ, qui simul cũ sobole sua
intra-

Universidad de Deusto
Biblioteca

intrabit Aegyptū,redibunt posteri tui ad terrā hanc Chanaan,& hoc in computatione successionis tribus sacerdotalis siue Leuiticæ. Leui enī genuit Caath, Caath Amram, Amram Aaron, Aaron Eleazar, q cū patre suo Aaron exiuit Aegyptū. Sicq; Eleazarus fuit quartus post Leui, ipso Leui excluso. Quidā cōputationem istā à Leui incipiūt inclusiue, & dicūt q secundū successionē tribus sacerdotalis, qnta gnatione egressi sunt, secundum q̄d Septuagin
Matt.1. ta translatio cōtinet, qnta gnatione redibūt, Alij vero dicunt hoc adimpletū in regia tribu, videlicet gnatione Iudæ, q genuit Phares patrē Aram, q Aram genuit Aminadab, patrē Naason, q cum patre suo Aegyptum est egressus. Cōputationum vero diuersitas faciliter cōcordatur p diuersam inceptionem, atq; p terminoꝝ inclusionem aut exclusionem. ¶ Porro q
Gene.29. dam incipit computationem istā à Iacob, & dicit q si computētur gnationes ab eo p lineam
Matt.1. generationum, inueniūtur quatuor vsq; ad reditum in terram pmissionis, qm̄ Iacob genuit
Gene.38. Iudam, Iudas vero Phares, Phares autem Esrom, Esrom vero Caleph, qui terram promissio
Matt.1. nis intrauit. Quod autem Caleph sit filius Esrom, probat ex primo libro Paralipomenon.
1.Para.2. Sed aduertendum, q istud stare non potest, quoniā Caleph ille filius Esrom, alius fuit ab isto Caleph, qui terram promissionis ingressus est. Siquidem Caleph iste, fuit pater ipsius Hur, qui genuit Huri patrem Beseleel, qui Beseleel exiuit Aegyptum cum patre suo, fuitq; quartus vel saltē tertius post illum Caleph. Caleph vero q terram pmissionis intrauit, erat solum
Iosu.15. quadraginta annoꝝ, vel potius minus, qñ exiuit Aegyptum. Nam quadragenarij erat, quando cum cæteris ad explorandum terram à Mose missus est. ¶ Deinde subditur causa tantæ
Nu.14. dilationis, qua filij Israel protracti sunt ab ingressu terræ eis promissæ. [Necdum enim com-
Iosu.14 pletæ sunt iniquitates Amorrhæorum vsq; ad præsens tempus], id est, nondum impleuerūt mensuram seu pondus facinoꝝ, quod ab eis pietas mea sustinere decreuit, anteq̄ eijciant de terra sua. Ex hoc accipit Augustinus, q̄d scribit in libro de doctrina Christiana, q Deus dignatur ab vnoq̄q; homine seu populo sustinere certam mensuram culpaꝝ, qua impleta, nō
Augusti. tolerat eum diutius. Expectat enim vt misereatur, vt loquitur Esaias, hoc est, vt homines se emendent, qbus misericordia Dei abutentibus adhibet vltionem. Propter q̄d asserit Hieremias: Non poterat vos dñs vltrā sustinere ppter malitiam studioꝝ vestroꝝ. Veruntñ quicunq;
Esaiæ 30. Hier. 44. peccat mortaliter, non solum meretur damnationē æternam, sed etiam immediate mortē corporalem, & omnium exterioꝝ rerum priuationem. Estq; indignus pane quo vescitur, & omnium creaturaꝝ obsequio, vsu, ac ope. ¶ Consequenter redit Moses ad prosecutionem historiæ. [Cum ergo occubuisset sol,] vt dictum est paulo anteː facta est caligo tenebrosa. Hoc non fuit miraculosum q post solis occasum caligo inducta est, sed caligo ista fuit tenebrosior solito, & forte apparuit densissima nubes, quæ fuit pars signi petiti, & significauit vehemētiam aduersitatum tribulationumq; filioꝝ Israel in Aegypto. [& apparuit clibanus fumans, & lāpas ignis.] Istud fuit signum veritatis diuinæ pmissionis præfatæ. ¶ Circa verba hæc duo quæruntur. Primo, an ista fuerunt ibi realiter, scilicet fornax fumans, & lampas ignis, an p similitudinem & imaginariā visionem duntaxat. Secundo, an ibi apparuerunt duo ignes, videlicet ignis fornacis, & ignis lāpadis. Ad primū istoꝝ videt quibusdā dicendum, q ibi apparebat realiter ignis, vt dicunt nonnulli, q apparuit ibi ad repræsentandum diuinę maiestatis p-
Exod.3. sentiam, sicut in rubo monte q Sinai. His consonat q̄d in Scholastica historia fert, q ignis
Exo. 29. ille cōsumpsit sacrificium Abræ, hoc est, carnes illas diuisas. Vnde si realē habuit ignis actionē, videt fuisse realiter ignis, non similitudo duntaxat. Ad secundū aliq dicunt, q nō fuit nisi
Euseby. vnus ignis. Ait nāq; pfata historia, q apparuit ignis q̄si clibani, veruntñ textui magis cōsonare censet, q duo ignes ibi fuerunt: vnus fornacis ardentis ac fumigantis, stans fixe in loco suo: alter lampadis, q pertransiuit inter partes prædictas, subditur enim in textu: & lampas ignis [transiens inter diuisiones illas,] vtpote inter carnes ab inuicē diuisas ac positas. Nam & Septuaginta transtulerunt: Cum aūt iam sol erat ad occasum, flamma facta est, & fornax fumibunda, & lampades ignis, quæ ptransierunt p media illa diuisa. Et forsitan ex clibano illo ardente erūpebant quasi lampades ignis, volitantes inter carnes illas, & cōburentes easdē in ignium, q sacrificium Abræ extitit Deo acceptum. Fuit itaq; ibi reale aliq̄d simile clibano, & ministerio angeli tota visio ista exhibebat. ¶ Præterea quæritˊ, cur ignis lampadis ptransiuit partes præfatas. Rñdetur, qm̄ inter antiquos fuit cōsuetudo, vt pcutientes pactum seu fœdus pariter ineuntes, occiderent atq; diuiderent aliq̄d animal, & inter partes diuisas transirēt, q̄si
Hier. 34. ad innuendum q morte efficerentˊ condigni, q pactum infringerent. Hinc apud Hieremiam ait dñs de obstinatis Iudæis: Non obseruauerunt verba fœderis mei, in qbus assensi sunt: Vitulum quem conciderunt in duas partes, & trāsierunt inter diuisiones eius. Qm̄ itaq; dñs in hac visione pepigit fœdus cum Abram, vt protinus subiungetur, idcirco ignis iste Dei pśentiam repśentans, transiuit inter illa diuisa, sicq; Deus cū Abram agēs, habuit se modo humano. [In die illo] Istud q̄d subditur, videt factum in nocte, sicut & visio iam descripta, idcirco p diem illū intelligit dies naturalis, q nocte includit. [pepigit dñs fœdus cū Abram], i. firmi-

ter ei promisit, [dicēs: Semini tuo dabo terrā hanc à fluuio Aegypti vsq; ad fluuium magnū Euphraten.] Secundū Augustinū, nō dixit, à flumine magno Aegypti, hoc est, à Nilo, sed à fluuio paruo, q diuidit inter Aegyptū & Palæstinam, & vocat fluuius iste Rinocorula, estq; terminus terræ pmissionis à parte australi versus Aegyptū: Euphrates vero est terminus terræ eiusdem ex parte oppositā versus Chaldæos, inter qs Euphrates currit. [Cinæos & Cenezæos & Cethmonæos & Ethæos, &c.] Nominant hic decem gētes, quarum terras Deus promisit semini Abræ. Et est sensus, gentes has, i. terram earꝝ dabo posteris tuis. Prænominatæ q̄q; gentes istæ, sunt ex Chanaan natæ, vt superius dictū est, quis aliqua nomina varientur. Augusti. 16. de ci. Dei. Gene.10.

¶ De spiritali sensu eiusdem XV. capituli. Arti. LI.

HIs itaq; transactis, factus est sermo dñi ad Abram, dicens: Noli timere.] Quēadmodum Deus confortauit & cōsolatus est Abram cum infideles vicissit, sic admonet & consolatur vnumquēq; fidelē, q tentationibus viriliter restitit, & vitia expugnauit, ne timeat inordinate ob hoc, q̄ inuisibiles hostes semel victi solent acrius impugnare, atq; callidius impetuosiusq; insurgere ac tentare. Tali ergo fideli loqtur dominus: [Ego ptector tuus sum,] q cōteram satanā sub pedibus tuis velociter. [& merces tua magna nimis.] quemadmodum ait Apłus, Id q̄d in præsenti est modicum & leue tribulationis nostræ, supra modū in sublimitate æternum gloriæ pondus operat in nobis. Itēq; stabiles, inqt, estote & immobiles, abundantes in opere dñi semper, scientes q̄ labor vester nō est inanis in dño. Talis ergo Dei pugnator indiget assidua armatura virtutū, vt cum oñi humilitate & firmitate speret in domino, & iugiter inuocet eum, nec vnq̄ inani securitate torpescat, immo quotidie custoditior ferueutiorq; reddat, atq; q̄ nō sunt condignæ passiones huius tēporis ad futuram gloriā, efficaciter cōtemplef. [Dixitq; Abram: Dñe Deus, q̄d dabis mihiˊ Ego vadā absq; liberis.] Vir fideratus, ppria salute nequaq̄ cōtentus est, & q̄quid sibi p præmio desup promittat, non conquiescit nisi & alios verbo aut oratione, bonaq; vitæ exēplis ac meritis trahat ad creatorē, & q̄si spiritaliter pariat Christo: q̄d dum se videt aut arbitrat nō facere, conquerit se sine spirita li semine recedere de hac vita, cū tñ videat seu cōfidat q̄sdam bonos actiuos & seculares, trahere proximos ad salutem. [Et ecce vernaculus meus, erit hæres meus], i. proximus meus seruus, sanguine Christi emptus, in domo ecclesiæ cōstitutus, obtinebit, alios cōuertēdo, munera gratiaꝝ quæ mihi dedisti, qbus priuatū modo me vereor, eo q̄ nullū tibi gignere queam. Nēpe vir talis dum se putat nō fructificare in alijs, æstimat Deū sibi iratum, sicq; pristina gratia destitutū, quē dñs protinus per inspirationem internā aut alio modo consolat, dicendo: [Nō erit hic hæres tuus, sed q egredief de vtero tuo], i. quē semine verbi cælestis ex corde tuo egredientis cōuerteris, & charitate mētis tuæ spiritaliter genueris, [ipsum habebis hæredē,] gratiā tibi collatā administrādo in ipsum, & cōmunicando eidē, & relinquendo eū post te in ecclesia militāte successorem tuæ gratiæ ac virtutis, ita q̄ q̄si stella pulcherrima fulgebit in ea, immo & plures cōuertes, q̄d credens vir talis, iustificat à Deo. [Ego dñs q eduxi te de Vr Chaldæoꝝ, vt darē tibi terrā, & possideres eā]. i. de igne carnaliū desideriorꝝ & feruore tētationū te erui, vt terrenos & carnales meritis tuis cōuerterem, & eos in spiritales filios possideres, q̄d fructuosis pastorib⁹ ac p̄dicatoribus virtuosis potissimū condonat & cōpetit. Præterea vir talis, ppriam fragilitatē insufficientiāq; ppendens, ait: [Domine Deus, vnde scire possum q̄ possessurus sim eāˊ]. i. q̄ terrenos sic trahā ad te, spiritalesq; natos habebo eos, q̄d nō nisi p specialem atq; præcipuam tuā gratiam fieri valet. [Et respōdens dñs: Sume, inqt, mihi vaccā triēnem, & caprā trimam, & arietē annoꝝ trium]. i. ppriam carnem tuā, ex seipsa instar vaccæ pigrā ac tardam ad bona, & q̄si capram ad praua pnam ac profiliētem, lasciuam q̄q; tanq̄ arietē. [turturem q̄q; & columbam]. i. spm̄ tuum rōnalem, instar turturis ad futura suspirantē, & propter mala gemētem, ac simplicem veluti columbam. Hæc, inquā, tolle & offer mihi in holocaustū, vt te totū meo cultui mancipans, merearis tanta gratia adimpleri, q̄ in alios possis eam transfundere. Hoc itaq; ait vir talis, carnem q̄q; ppriam diuidit, castigando & flagellando eam quotidie, ita vt dicat: Quoniam propter te mortificamur tota die. Sed spm̄ suum non diuidit, immo eum totum in Deo recolligit, integrat & adunat. [Descenderunt q̄q; volucres sup cadauera.] Volucres istæ sunt dæmones, qui semen verbi ac gratiæ Dei nitūtur de agro cordis auferre, & sacrificia orationum nostrarum contaminare, corpus & animam inquinare, atq; per euagationes & prauas affectiones, ac sinistras intentiones, quicquid Deo offerimus, facere inacceptum. Quas aues pestiferas volantes, oportet nos cum omni agilitate & diligentia semp abigere, vt stabiles simus ac puri, præsertim in deitatis obsequio sacrificij q̄q altaris. [Cum ergo occubuisset sol, pauor] seu sopor [irruit sup Abram.] Sic plane dū sol sapientiæ atq; iustitiæ Christus dominus paululū subtrahit homini spirituali lucem contemplationis & rorem consolationis supnæ, irruit super eū sopor pigritiæ, negligētiæ somnus, & multiplex timor grauis. Nā & interdū veretˊ se diuinitus derelictum ac perituꝝ. Deinde dñs con-

Psal. 43. Lucæ 8. Rom 16. 2.Cor.4. 1.Co.15. Roma.8. Col.1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

consolatur eundem, prænuncians ei, q̃ semen suum futurum sit peregrinum in terra nõ sua, & affligendum. Electi nanq̃ & boni sunt in seculo isto quasi in graui exilio, in quo multipliciter tribulantur, atq̃ nonnunquam seruituti inuisibilium hostium ac vitiorum subdũtur: immo ad minus seruire cogũtur necessitatibus miseri corporis, à prauis & reprobis affligun tur hominibus, quos iudicaturus est dominus. Deinceps electi taliter exercitati & expurgati, reuertuntur cum spirituali opulentia grandi ad dominum. Et quarta generatiõe, videlicet post interiorum reformationem, verborum directionem, operum debitorũ exequutionem & proximorum ædificationem, ingrediuntur triumphantis ecclesiq̃ patriam eis promissam.

Ecci 27. Interim vero apparet eis clibanus fumans, lampasq̃ ignis transiens inter præfatas diuisiões:
Sapi. 3. quia vt ait scriptura, Vasa figuli ꝓbat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Itẽq̃:
Tanq̃ aurum in fornace probauit electos dominus. Postremo Augustinus tangit aliam spi-
Isidor. ritalem huius capituli intelligentiam, quam & Isidorus ac Richardus inducunt, sed prolixitatem deuitans, pertranseo. Præterea, quoniam Abram figura est Christi, potest capitulũ istud allegorice de Christo exponi, ita: Factus est sermo domini ad Abram per visiõem, dicẽs: Noli timere, id est, verbum æternum seu Deus pater, aut trinitas Deus, dixit Christo secundũ suam humanam naturam, ne timeas inter aduersa, quæ tibi intulerũt aut inferre conati sunt Iudæi increduli, non q̃ aliquis timor inordinatus potuit esse in Christo, qui secũdum naturam assumptam fuit perfecte confirmatus in bonor: sed ne naturali timore, quem interdum sponte assumpsit, diu immoraretur, & ne eum frequentius q̃ oportebat, assumeret. Vnde in persona Christi cantat ecclesia: In die qua inuocaui te domine, dixisti, ne timeas. Potest quoq̃ exponi hoc verbum, Noli timere, non quasi hortando ne formidaret, sed congratulando
Psal. 148. suæ perfectioni, qua inordinate nihil pauebat, quemadmodum canimus: Laudate eum oẽs angeli eius. [Ego protector tuus sum.] Nam Deus pater seu verbum æternum, fuit in oẽm humanitatis Christi defensor ab omni malo culpæ, & item à malis pœnalibus, ita q̃ animæ Christi nullam læsionem nociuam inducere potuerũt, propter quod apud Esaiam Christus
Esai. 49. testatur: In vmbra manus suæ ꝓtexit me. [& merces tua magna nimis.] Beatificam deitatis fruitionem, quæ est essentiale præmium omnium beatorum, habuit anima Christi à suæ creationis & incarnationis verbi exordio, nec eam promeruit. Postmodum vero promeruit sibi præmium accidentale, videlicet sui corporis glorificationem & iudiciariam potestatem, suiq̃ nominis honorificentissimam dilatationẽ per totum orbem terrarum. Et de hoc præmio quod Christus sua humiliatione, patientia, labore, & passione sibiꝑsi promeruit, potest exponi quod dictum est, Merces tua magna nimis. Vel, merces Christi vocatur magnitudo gratiæ, plenitudoq̃ gloriæ, quam meruit suis electis, quibus tota sua conuersatio & passio in hoc mundo meritoria fuit, inquantum ex ardentissima charitate pro eorũ salute omnia gessit ac pertulit. [Dixitq̃ Abram]. i. Christus: [Domine deus, quid dabis mihi] pro mercede la-
Ioan. 5. borum meorum? [Ego vadam absq̃ liberis,] hoc est, Iudæis, propter quos veni in mundum,
Matt. 15. & quibus specialiter missus sum, eos non conuerti, non fructificaui in eis pro maxima parte eorum, in tantum q̃ tẽpore passionis pene omnes corruerunt à fide, & in cruce morieus, non reliqui semen ex eis, nisi perpaucum. Hinc in Esaia loquitur Christus affectu dolentis de la-
Esai. 49. dæorum perditione: Ego dixi, In vacuum laboraui, sine causa & vane fortitudinem meã consumpsi. [& filius procuratoris mei iste Damascus.] Procurator Christi, potest intelligi Moses, qui tanq̃ Dei dispensator præfuit synagogæ, & multos conuertit: sicq̃ filius eius fuit populus sibi subiectus atq̃ obediens, præsertim qui terram promissionis intrauit. [& ecce vernaculus meus erit hæres meus.] Hæreditas Christi fuit populus synagogæ, sicut per Esaiam
Esaię. 19. fatetur, Hæreditas mea Israel: Vernaculus vero Christi, fuit cœtus sacerdotum & cęterorum, qui tempore Christi præfuit synagogæ. Ille etenim cœtus, natus fuit in lege diuini obsequii, atq̃ in domo seu populo Dei. Ille itaq̃ impiissimus cœtus, voluit esse hæres ac dominus sy-
Matt. 21. nagogæ seu vineæ Christi, ipso Christo expulso. Nam eo viso, loquuti sunt: Hic est hæres, venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas, prout Christus in euangelica docet parabola: Homo, inquiens, paterfamilias plantauit vineam, & locauit eam agricolis &c. [Statimq̃ ser-
Dani. 9. mo domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic hæres tuus] .i. impius cœtus iste non diu præsidebit synagogæ, immo cito post tuam passionem penitus vastabitur, quemadmodum factum est per Romanos, & à Daniele prædictum est: Ciuitatem & sanctuariũ dissipabit populus cum duce venturo, & vsq̃ in finem perseuerabit desolatio. [sed qui egredietur de vtero tuo, ipsum habebis hæredem]. i. Iudæos electos, quos proprij cordis tui doctrina docebis & conuertes, habebis filios atq̃ discipulos, & ꝑ eos conuertes innumerabiles alios. [Eduxitq̃ eum foras]. i. Deus eduxit Christum hominem à præfata consideratione, ad consideratiõem conuersionis gentium vniuersarum. [& ait illi: Suspice cælum, & numera stellas, si potes] .i. quia potes. Nam anima Christi cuncta creata distincte cognouit. [Et dixit ei: Sic erit semen tuum] .i. tam innumerabilis erit populus qui à te Christo vocabitur Christianus, & tanq̃ stellæ

stellæ splendidus erit per gratiam in ecclesia militãte, & sicut sol fulgebit in ecclesia triumphante. Hinc in Esaia pater loquitur Christo: Parum est vt sis mihi seruus ad suscitandas tri-
Esai. 49. bus Iacob, & fæces Israel conuertendas. Dedi te in lucem gentiũ, vt sis salus mea vsq̃ ad extremũ terræ. [Credidit Abram Deo, & reputatũ est illi ad iustitiã] .i. Chꝛs cognouit promissionẽ hanc verã esse, non tamen per fidem, quæ est theologica virtus, quæ non fuit in eo, qm̃ fuit cõprẽhensor perfectus secundũ supremã suæ animę portionẽ. [Dixitq̃ ad eum: Ego dñs qui eduxi te de Vr Chaldæoꝝ:] .i. de passione & ꝑsequutionibus infidelium Iudæoꝝ, reiscitando te tertia die ad impassibilẽ & beatissimã vitã. [vt darẽ tibi terrã, & possideres eam]
Psal. 21. .i. totũ mũdum legi ac ditioni tuæ subiicerẽ, iuxta illud: Reminiscent & cõuertẽtur ad dñm
Psal. 71. vniuersi fines terræ. Itemq̃: Et dominabitur à mari vsq̃ ad mare, & à flumine vsq̃ ad terminos orbis terrę. [At ille ait: Domine Deus, vnde scire possum &c.] .i. experimentalem modũ ac processum huius rei mihi ostende. Hoc Christus non ait ex ignorantia aut diffidẽtia, sed ex superabundantia quadã, qua id q̃d scitur, libenter prospicitur. [respondens dñs: Sume, inquit, mihi vaccã triẽnem, & caprã trimam, & arietem annorum trium] .i. lasciuum, petulãtem, ac contumacẽ populũ Iudæoꝝ applica tibi, ꝓdicando eisdẽ. [turturẽ q̃q̃ & columbã,] hoc est, q̃sdam etiã virtuosos, pudicos & simplices ex plebe illa tibi assume, hoc Christus docuit omnibus talibus euangelizando, diuisitq̃ vitiosos illos, qm̃ quosdã ex eis pie cõuertit, &
Ioan. 12. alios iuste reliquit, ꝓpter q̃d dixit: Nunc iudicium est mundi. cæteros non diuisit, sed recollegit in vnum, & fecit ex eis primitiuã ecclesiam. [Descenderũtq̃ volucres] .i. dæmones: [super cadauera,] qm̃ passione instante Christus loquutus est Petro: Simon, ecce satan expetiuit vos
Lucę 22. vt cribraret sicut triticũ, ego autẽ orani pro te. Christus quoq̃ eos abegit, sicut dixit ad patrem: Pater, quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenquã. [Cum sol occũberet, pauor irruit super Abram, & horror magnus &c.] Tunc sol quasi occubuit, qm̃ verbũ æternum solitã
Ioan. 17. consolationis internæ redundantiam humanitati Christi, quantum ad partem eius sensitiuam, subtraxit tẽpore s. passionis, in tantum q̃ dixit: Deus meus, Deus meus, vt quid derelisti me? Tunc intensissimus pauor & maximus horror Christũ inuasit, qm̃ & sudor eius factus est quasi guttæ sanguinis decurrentis in terram. Cœpit etem̃ contristari & pauere, di-
Lucę 22. Mar. 14. Mat. 26. xitq̃: Tristis est anima mea vsq̃ ad mortem. [Dictumq̃ est ad eum: Scito prænoscens, q̃ peregrinum futuraq̃ sit semen tuum in terra non sua.] Tunc em̃ Deo volente Christus actualiter considerauit omnem aduersitatem, tribulationem & passionem, quam vniuersi electi in seculo isto pro fide ipsius ac sua salute erant passuri, quod vtiq̃ ab incarnationis exordio sciuit. Sed tunc cum vehemẽtissima compassiõe hoc ipsum intuebatur. [Tu aũt ibis ad patres tuos in pace,] descẽdẽdo in limbũ patrum, vt eos inde educas, [sepultus in senectute bona,] non annorum, sed omni maturitate virtutũ. Senectus em̃ venerabilis est, non annoꝝ numero cõputata &c. [Necdum em̃ completæ sunt iniquitates Amorrhæoꝝ &c.] Amorrhęi isti,
Sapiẽ. 4. sunt reprobi qui affligunt & exercent electos vsq̃ ad tẽpus præfinitum à dño. [Cum ergo occubuisset sol] .i. dum Christꝰ expallescẽs penderet in cruce. [facta est caligo tenebrosa,] quia
Lucæ 23. tunc tenebræ factæ sunt super vniuersam terram ab hora sexta vsq̃ ad nonam. [& apparuit clibanus fumãs] .i. tribulatio summe angustians, inuasit eos qui crucì Christi assistebant, & pertinebant ad eum, [& lampas ignis, transiens inter diuisiones illas.] hoc est, feruor doloris penetrans corda eoꝝ, quos Christus diuisit à reprobis & reposuit sibi. [In die illo pepigit dñs fœdus cum Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc.] Cum em̃ Christus passione instante factus in agonia prolixius oraret, sanguinem q̃ sudaret, apparuit illi angelus de cælo confortans eum .i. per modũ confortantis se habẽs, verba cõfortatiua & cõsolatoria pro-
Lucę 22. ferendo, cõmemorando videlicet fructuositatem passionis instantis, & qualiter propter eã Deus pater totum mundũ euangelicæ legi subiiceret, & cunctis propiciaretur hoibus, sicut per Zachariam pater testatur de Chꝛo: Auferã iniqtatem terræ illius in die vna, & potestas eius à mari vsq̃ ad mare, & à fluminibus vsq̃ ad fines terræ.
Zach. 9.

¶Elucidatio literalis cap. XVI. Igitur Sarai vxor Abrã nõ genuerat liberos. Art. LII.

PRolificatio Abrahæ consequenter describitur. [Igitur Sarai vxor Abram non genuerat sibi liberos,] immo nullam prolem hucusq̃, qm̃ naturali sterilitate impediebatur cõcipere. [Sed habens ancillam Aegyptiã] natiõe, [nomine Agar, dixit marito suo: Ecce cõclusit me dñs ne parerem] .i. fœcunditatem vteri non contulit mihi. Opera em̃ naturę, sunt opera creatoris. Et dicitur Deus Sarai conclusisse, quia non aperiebatur vterus eius ad fructuosam seminis susceptionem. [Ingredere ad ancillam meam] .i. in coniugem accipe eam, & cognosce. [si forte saltem ex illa suscipiam filios,] hoc est, quatenus Deo præstante, ipsa ex te concipiat, & proles nata ex ea, sit mea per adoptionẽ seu iure dominij. Refert Lyra q̃ Hebræi dicãt hãc Agar fuisse filiã regis Aegypti, ita q̃ vna cõiugũ Pharaonis cõsiderãs sanctitatem Saræ, & qualiter ꝓpter eã Deus flagellauit Pharaonẽ & domũ ipsius, tradidit filiã suam Saræ in ancillã, potius cupiẽs filiã suã seruire in domo matronæ tã virtuosæ, q̃ honorari in

Universidad de Deusto
Biblioteca

domo paterna. Additq; Lyra, istud nō esse absonū rationi, cū in libro Hester legat, q; multi
Hester 8. gētiliū videntes q̄liter Deus liberauit Iudæos de insidijs Aman, trāstulerūt se ad legē & cære-
R. Paul⁹. mōnias Iudæorū. Sed Rabbi Paulus dicit istud de Agar esse fictitiū, & q; allegatio ista ex li-
bro Hester nō probet intentū, qa gentiles illi nō subiecerunt se dño, sed ritui Iudæorū. Verū
tñ reor probabile, q; Agar ista erat valde proba, notabilisq; puella, eo q; Sara quę multas ha-
Gen. 15. bebat ancillas, dedit eā suo marito præ cæteris. ¶ Sed circa hæc oriunt difficultates. Primo,
cur Sarai rogauit virū suū, vt duceret aliā cōiugē, cū De⁹ iam ante ꝓmiserit Abrahæ q; esset
sobolē habiturus. Respōdet, q; Sarai ignorauit an ꝓmissio illa esset implēda p se, & timuit
ne ex sua sterilitate frustrareť effectu, idcirco optauit eā impleri p aliā. Sed tūc rursus orit difficultas, cur Abrahā acquiit precibus Sarę in isto, nā scire poterat q; ꝓmissio illa erat p Sarai
Rabanus adimplēda. Ad q̄d dicēdū, q; hucusq; nō legit hoc Abrahę reuelatū. Raban⁹ q̄q; dicit, Abra
hā semē suū multiplicandū audierat, sed p quā fœminā, nesciebat. Et q̄n primā coniugē no
uerat sterilē, duxit secundā, quā sperauit fœcūdam. Præterea q̄ritur, qualiter licuit Abræ, ad
instantiā cōiugis suę, accipere coniugē aliā, sicq; inducere bigamiā, cū Lamech de bigamia
Gen. 4. reprehendat, & naturalis lex dictet, vt vnicus vnicæ copulet, nec aliqs sanctorū ante Abrā le-
gatur ita fecisse. Ad istud Guilhelm⁹ Parisiēsis respōdet, q; nunq̄ licuit sine dispēsatiōe diui-
na vni viro simul habere plures vxores. Nā primę vxori tradidit sui corporis potestatē ideo
credunt id egisse ex dispensatiōe diuina, quā vel ipsi p occultā inspirationē aut modo alio ac
ceperūt. Abrahā etiam multipliciter excusat in facto isto, qa nō mouebat libidine, nec cōtra
vxoris primæ cōsensum, immo ex eius petitiōe hoc fecit. Nondū q̄q; ꝓmulgata fuit lex euā-
gelica de vna sola vxore simul habēda. Qualiter vero sit de lege naturali vnā habere, infrā
Aug. 16. de ci. dei dicet. Hinc loqtur Augustin⁹: Nullo modo inferēdū est crimē Abrahę de hac muliere. Vsus
qppe est ea ad generandū ꝓlem, nō ad explendū libidinē, nec insultans, sed magis obediens
cōiugi suæ, quæ suę sterilitatis credidit esse solatiū, si fœcundū ancillæ vterū faceret suū. Ab
vtroq; nō culpę luxus, sed naturæ fructus exquiritur. Verunt̄n Augustinus hanc Agar vocat
Abrahæ cōcubinam: q̄d non est intelligendū, quasi nō fuerit ei⁹ legitima vxor, cū paulopost
in textu habeatur oppositū: sed quia cōsuetudo scripturæ est, vxorem, præsertim minus prin
cipalē & secundariam, dicere concubinam, prout infrā sæpe patebit. [Cumq; ille] videlicet
Abram, [acquiesceret deprecanti, tulit] ipsa Sarai [Agar Aegyptiā ancillam suam post decē
annos, q̄ habitare cœperant in terra Chanaan,] ab egressu de Mesopotamia: nā infra tantū
tēpus poterat sterilitas Saræ satis experimētaliter cognosci. [& dedit eā viro suo vxorē.] Et
tunc erat Abram octogintaquinq; annorū, qñ lxxv. annorū erat quando Deo iubēte ex Me
sopotamia venit ad habitandū in terra Chanaan, vt dictum est, immo (vt fertur) Hebræi di-
cūt, q; decennium est tēpus, infra quod maritus experiri debet de cōiuge sua, an sterilis sit,
& virum propter sterilitatem ipsius accipere aliam possit. Veruntamē ecclesia determina-
uit breuius tēpus pro experientia huius rei, videlicet tēpus triennij, vt in c. fina. extra de frigi. & mu. [& dedit eā viro suo vxorē.] ita q; Abraham de cōsensu Saræ cōiugis suæ, accepit
Agar ancillā in cōiugē p verba de ꝓsenti, siue p modū tūc cōsuetū. Tamē vt patet ex dictis,
ex sola vxoris authoritate ac volūtate nō licuit viro accipere cōiugē aliam. [At illa] s. Agar
[cōcepisse se videns]. i. cognoscēs seu ex tumore ventris sui corporaliter cernens, [despexit
dominā suā,] tanq̄ infœcundā, reputans se digniorē q̄ illam, eo q; fructū ma-
trimonij gestaret in vtero, atq; (vt aliqui dicūt) putabat promissiones diuinas Abrę factas de
multiplicatione & benedictione seminis sui, cōplendas in prole sua cōcepta. Prosperitas q;
pe interdū incitat etiā bonos ad quandā elationē, audaciā & gloriam vanam. Idcirco humili
tas in prosperis ꝓcipue cōmendat. [Dixitq; Sarai ad Abram: Inique agis cōtra me]. i. repre-
hensibilis es, fouēdo ancillæ meæ audaciam, seu dissimulando & nō corrigēdo eius elationē
qua spernit me. Et potest esse q; Abraham fuit in hoc venialiter culpabilis ex negligētia aut
aliquantula sensuali affectione ad vxorem impręgnatā recenter acceptam, de cuius concep-
Aug. 16. de ci. dei tu gaudebat, vnde inuite cōtristauit eandem. Porro secundū Augustinum, Sarai ex quadā
muliebri suspicione elationē suæ ancillæ imputauit suo marito. [Ego dedi ancillam meā in
sinum tuū]. i. admonui & consensi, q; fieret vxor tua, & tibi legitime misceretur, quasi dicat,
Tu es causæ meæ despectionis, & reddis mihi malum pro bono. [Quæ] scilicet ancilla [vi-
dens q; conceperit] de te, [despectui me habet,] gerens se circa me, quasi ego sim eius an-
cilla potius q̄ econtra. [Iudicet dominus inter me & te.] vnicuiq; nostrum reddendo q̄d p-
meretur in istis. Hoc Sarai dixit ex quodam zelo iustitiæ. [Cui respondens Abram: Ecce ait,
ancilla tua in manu]. i. potestate [tua est. Vtere ea vt libet]. i. fac ei quod tibi placet. Per hoc
tamen Abram non dedit Saræ licentiam affligendi iniuste ancillam suam, sed sciens Saram
esse virtuosam & timoratam, commisit rem istam suæ discretioni, seq; monstrauit immunē
ab immoderata affectione, saltem mortali, ad Agar. Circa hæc loquitur Augustinus: O vir
viriliter

viriliter vtentem fœminis, coniuge temperanter, ancilla obtemperanter, nulla intemperanter. [Affligente ergo eam Sarai]. i. dum Sarai assiduc humiliaret & increparet hanc Agar, ca-
stigando eius ꝓsumptionē q̄d Sarai iuste fecit, quanuis fortassis in hoc aliquantulū interdū
excesserit. Nec eñ oportet Saram à venialibus excusare. [fugam iniit,] quia volebat ad Aegy
ptū reuerti. [Cumq; inuenisset eam angelus] nō casu aut potū quæsitionē reperit eam, sed in-
uenit. i. ꝓsentialiter et occurrit, [iuxta fontē aquæ in solitudine, iuxta quem fontē fortitan se
dit & repausauit se Agar, atq; in solitudine illa erexit cor suū ad dñm, cū esset tribulatione
& lassitudine plena, propter quod dñs naturaliter infinite q; bonus ac pius, consolabatur eā
per angelum sanctum. Qui [dixit ad eā: Agar ancilla Sarai, vnde venis, & quo vadis?] Vtrūq;
horū cognouerat angelus, sed interrogauit, quatenus ex qualitate responsionis ipius Agar
informaret eandem. [Quæ respondit: A facie Sarai dñæ meę ego fugio.] Dicunt aliqui quod
Agar recessit à Sarai non solū ex quadam impatientia, sed ite ex aliquāta superbia. Ideo an
gelus volens eam humiliare, vocauit eam ancillā Sarai: quo audito, etiā ipsa Agar humilia-
uit se, & cōformans se verbo angelico, ipsam Sarai vocauit dñam suā, quam paulo ante con-
tempsit velut ancillā. Nec legitur Agar respondisse ad secundū, puta quo tenderet, qa fortas
sis erubuit confiteri, q; à domo fidelis mariti virtuosæq; dñæ, ad Aegyptios rediret idolola-
tras. Vel ex vehemētia suæ desolatiōis ꝓscidit verba. [Dixitq; ei angelus dñi: Reuertere ad do
minam tuā, & humiliare sub manu ipius]. i. teipsam spōte sub ea humilia, vt decet ancillam,
& æquanimiter tolera q̄cquid Sarai fecerit tibi. Angelus iste in forma hūana visibiliter ap-
paruit Agar. Scriptura vero ista nō exprimit, an ex prima angeli apparitiōe fuerit Agar p-
territa, & an statim cognouit q; angelus esset. Porro angeli qñq; apparent cum vultu tam
igneo ac splendenti, q; prima facie grandē incutiunt eis quibus apparent, timorem: aliquan
do vero sic apparent, q; prima facie ęstimant hoīes esse. Vnde mater Samsonis dixit: Vir Dei
venit ad me &c. [Et rursum: Multiplicans, inq̄t, multiplicabo semē tuū.] Hoc angelus in per Iudi. 13.
sona Dei loquutus est. Et est sensus: Ex prole quā paries, plurimi valde generabunt p tēpo-
successiones. [& non numerabitur præ multitudine]. i. posteritas filij tui erit innumerabilis
hoībus præ multitudine sua. Promissio ista in Sarracenis impleta est, q; rectius Agareni q̄ Sar
raceni essent vocandi, qa de Agar, nō de Sara, sunt nati. Qui præ multitudine sua innumera
biles fuerūt & sunt: sed cognomen hoc quo Sarraceni vocant, sibi mendaciter vsurpasse cen
sentur, quasi de principali & libera cōiuge Abrahæ Sara geniti essent, se cognominantes, cū
de ancilla & minus principali sint nati vxore. [Ac deinceps: Ecce, ait, cōcepisti & paries fili-
um.] Quod conceperat, patebat ad oculum: sed quod proles concepta extitit filius, excessit
naturalem cognitionem humanam, sed angelum non latebat. [vocabis q; nomen eius Isma
el]. i. imponendo filio tuo nomen, vocabis eum hoc noīe. Ismael quippe interpretatur exau-
ditio domini. idcirco ratio nominationis huius subiungit: [eo q; audierit dominus afflictio
nem tuam,] & orationem tuam quam in afflictione magna fudisti ad eū. Hinc in Deute. ha-
betur: Cum quæsieris dominum Deum tuū, inuenies eum, si tamen toto corde tuo quæsie- Deut. 4.
ris eum, & tota tribulatione animæ tuæ. Afflictio ista, est vera cordis cōtritio, seu quæuis pu
nitio pro peccatis aut alīs causis inflicta, q; animiter tolerata. Talem etenī afflictionem au
dit seu pie respicit Deus, non illam quæ impatienter suscipitur & inuite suffertur. Fuit autē
magna afflictio Agar in fuga ista. Circa hæc scribit Lyra, q; in Hebræo habet, Ecce conci-
pies, sicut & in libro Iudicum de Samsone prædictū est matri ei⁹: Ecce cōcipies. Nam idem Iudi. 13.
verbum ponitur vtrobiq;. Ideo dicunt Hebræi, q; Agar fuit aborsum passa, ita q; proles fuit
in vtero suo extincta, & hoc forsan ex labore itineris & acerbitate mœroris, aut ꝓpter prio-
rem eius superbiam in dñam suam. Cumq; pœnituisset, & angelo obtemperare disponeret,
reuiuificauit dñs prolem extinctā. Quæ reuiuificatio vocat cōceptio. Sed Rabbi Paulus his R. Paul⁹.
contradicit, & dicit in Hebræo haberi: Ecce concepisti, qñ dictio omnino similis ponit hic Gen. 38.
& infrā, vbi Thamar testat: De viro cuius sunt hæc, concepi. Sicq;, vt ait, non oportet abor-
sum & reuiuificationem cōfingere. Deniq; hic primo legitur nomen à Deo impositū homi-
ni ante ipsius natiuitatē, q̄d perraro est. Sunt quoq; tres alij, quibus in veteri testamēto nomē Gen. 17.
ita impositū est, s. Isaac, Samson & Iosias. De Isaac patet ca. sequenti, de Samsone in Iudicū Iudi. 13.
libro, de Iosia in 3. libro Regū. In nouo aūt testamēto sunt duo huiusmodi, videlicet Chri- 3. Reg. 13.
stus & Ioannes Baptista. Veruntamen nomē Cyri regis Persarū, diu ante eius cōceptionem Luce 1.
fuit p Esaiam ꝓdictū, iuxta illud Esaiæ: Hæc dicit dñs Chro meo Cyro. In qbus verbis no- Esaię 45.
men Cyri dicitur potius propheratū, q̄ vocatum aut institutum. Insuper, quia in alīs iam p-
natiuitate eñ Isaac & Samsonis fuit miraculum, quia eorū matres naturaliter steriles erant:
item quando nomen Iosiæ ꝓdictū fuit, sciſſum fuit altare sacrilegū, & arefactum regis impij Luce 1.
brachium: Iesus vero sine virili cōceptus est semine, & Ioannes de sterilibus senibusq; paren Ibidem
tibus natus) hinc aliqui dicunt, q; etiam in Ismaele contigit ꝓtractum reuiuificationis mira-

Universidad de Deusto
Biblioteca

culum,quando ꝑdictum eſt nomen eius ab angelo.Sed contra hoc ſcribit Rabbi Paulus,qꝫ
vita Iſmaelis fuit valde diſſimilis à vita illorum iam præfatorꝫ. Et rurſus, quia miraculum
R. Paul⁹ iſtud circa Iſmaelem fuiſſet occultũ,& ita non induceret vtilitatem.Præterea quicquid ſit de
veritate dicti illius,reprobationes iſtæ prorſus infirmę ſunt.Miracula nanq; cõmuniter ſunt
ãbonis & malis,& vtriſq; cõmunia ſunt ſecũdũ doctores,ſicut & cætera dona gratiæ gratis
datę.Miraculũ etiam iſtud Iſmaeli impẽſum, fuiſſet in primis vtile matri ſuæ ac ſibi,dein-
de his ad quorꝫ deueniſſet notitiam. Innumerabilia quoq; miracula Dei manſerũt occulta,
immo plurimi ſancti abſconderunt pro poſſe miracula ſua.Et beatiſſimis eremitis anima-
lia illa ſyluatica fuerunt aſſidue innocua, immo quodãmodo familiaria & ſæpe obſequioſa.
Gen. 21. [Hic erit ferus homo.]Iſmael eñ fuit vir durus & ſatis feralis, abundans in iraſcibili etiã ex
Gala. 4. naturali diſpoſitione, quemadmodũ quidam ex naturali diſpoſitione in cõcupiſcibili ma-
gis abundant.Vnde & infrà habetur: Cum vidiſſet Sara Iſmaelẽ ludẽtem cũ filio ſuo Iſaac,
Hieron. dixit:Eĳce ancillã hanc & filium eius. Siquidem ludus ille erat feralis. Veruntamẽ ſecundũ
Hieronymum in Hebræo habetur, Phara: ꝺd interpretatur onager, atq; vt alius ait, in He-
bræo habetur,ſyueſtris.Nam dictio iſta Hebraica,forſitan æquiuoca eſt ad oĩa iſta.Dictus
Gene.21. eſt itaq; Iſmael onager:Primo,ad inſinuandũ ferocitatem tam ſuã ḡ ſuæ poſteritatis.Secun-
do,ad innuendũ,ꝙ habitaturus eſſet tam ipſe ḡ eius poſteritas in locis deſertis ſpecialiter ꝺ̃ḡ
Iſmael nemora & venationes dilexit,cũ factus eſt iuuenis ſagittarius,vt infrà habetur.[Ma-
Hieron. nus eius cõtra omnes,& manus omniũ cõtra eum.]Iſte eſt hyperbolicus ſermo,ad deſignan
dum ꝙ poſteri Iſmaelis eſſent multum bellicoſi & inquieti, de quibus ait Hieronymus:Sar
raceni incertis ſedibus vagi,incurſantes oẽs gentes quibus deſertũ ex latere iungitur,impu-
gnãtur ab oĩbus,immo vſq; in præſens Sarraceni legẽ ſuam gladio protegunt, & vniuerſos
aduerſarios ſuæ legis impugnant. [& e regione].i.ex oppoſito [vniuerſorꝫ fratrũ ſuorꝫ figet
tabernacula].i.tentoria ſua,in quibus morari conſueuerũt Iſmaelitæ in ſolitudine hincinde
Euſebi⁹. diſperſi.Vel,figent tabernacula ſua,vt fieri ſolet in prælĳs, quaſi parati ad reſiſtendũ aduer-
Method. ſarĳs ſuis. Porro ꝑ vniuerſos fratres ſuos,intelligi poſſunt gentes natæ ex cæteris filĳs Abra-
hæ,vel quicunq; homines Sarracenis cõtrariantes, qui ꝑ conformitatem naturæ,& ratione
primæ originis, dicuntur eorꝫ fratres. ¶Circa hæc allegantur in Scholaſtica hiſtoria verba
Methodĳ martyris,de generali perſequutione mũdo per Iſmaelitas futura. Futurꝫ eſt,inq;,
vt exeant adhuc ſemel,& obtinebunt orbẽ terræ per ſeptem hebdomadas annorum. In ſacris
locis interficient ſacerdotes,& ibi cum mulieribus dormient, ac ſua iumenta ad ſepulchra
2. Tim.3 ligabunt ſanctorꝫ,& hoc propter malitiam Chriſtianorꝫ, qui tunc erũt, de qbus ꝺ̃ixit Pau
lus:In nouiſſimis diebus erunt hoĩes ſe amantes &c. [Vocauit aũt Agar nomen dñi, qui lo-
quebatur ad eam,Tu Deus q vidiſti me].i.per aliquod nomẽ cõplexũ ſeu incõplexũ tantum-
dem ſignificans,Deũ vocauit.Deus eñ ſolet cognoſci & noĩari ꝑ ſuos effectus, idcirco Deũ
Pſal. 58. ſe miſericorditer intuentẽ,cõſolãtem ac roborãtem, fœmina iſta vocauit huiuſmodi noĩe,
ſicut & Dauid in pſalmo:Deꝰ meus miſericordia mea.Quaſi dicat,Tu Deus vniuerſorꝫ,qꝫ tã
pie me adſpexiſti,es Deꝰ meus,ꝑ ſpecialẽ prouidentiã & pietatẽ tuã ad me.Hinc ſubdit ratio
huiꝰ noĩs:[Dixit eñ]hæc Agar:[Profecto hic vidi poſteriora videntis me.] ¶Circa hoc ſcri
In Lyrã bit Lyra: Dicũt expoſitores noſtri, ꝙ angelus iſte apparuit in ſimilitudine aſſumpta, ꝙñ ha-
bens facĩẽ auerſam ab Agar,ita ꝙ vidit eum à dorſo,ideo dixit: Vidi poſteriora videtis me,
Circa q̃d dico,vtꝫ eſſe ꝙ plures dicũt angelũ iſtũ apparuiſſe in forma hũana,q̃d arbitror ve
rum.Sed nõ videt ꝙ apparuit ei ꝙñ vultũ habẽs ab ea auerſum.Non eñ cõſueuerunt angeli
taliter apparere,immo in pluribus locis apparuiſſe leguntꝫ vultu ad eos,qbus loquebãtur,cõ
uerſo.Nec legi aliquẽ expoſitorẽ authenticũ hoc dicentẽ. Cur igit Agar nõ dixit, Vidi an-
teriora videntis me? Ad q̃d primo dici poteſt, ꝙ præ claritate & maieſtate vultꝰ angelici nõ
audebat, aut forſitan vix poterat eũ ab ante inſpicere,niſi valde cõfuſe:ſed cũ auerteret ange
lus ſe ab illa,ꝙñ volẽs mox diſparere,reſpexit poſt eũ, & vidit eũ determinate à tergo. Vnde
Euſebi⁹ in Scholaſt.hiſt.legit:Cũq; loqueretꝰ dñs cũ Agar,ptranſiit in turbine. In Hebræo q̃q; ſecun
dũ q̃ſdã habet:Hic vidi poſt videntẽ me.i.poſt angelũ à me recedentẽ cũ admiratiõe adſpe-
Exo. 33. xi.Nec iſtud mirꝫ de Agar & angelo,cũ in Exodo ſcriptũ ſit,ꝙ filĳ Iſrael adſpiciebant tergũ
Exo. 34. Moſis,donec ingrederet tentoriũ.Et tã Aaron ḡ principes ſynagogæ,videtes cornutã faciẽ
Moſis,timuerũt accedere,& receſſerũt ab eo. Secũdo dici poteſt, ꝙ Agar ſciẽs angelũ iſtũ in
Dei pſona ſibi apparere ac loq,formã hũanã aſſumptã ab angelo ſeu etiã angelũ taliter appa
rentẽ,vocauit poſteriora Dei,tanq; effectũ ipſius, multũ diſtantẽ à plena Dei repreſentatiõe.
Exo.33. Nã & Moſi dixit dñs:Videbis poſteriora mea,faciẽ aũt meã videre nõ poteris. ¶Itemꝫ quæri
poteſt, cur Agar vocauit eũ q loquebat ſecũ, Tu Deus &c.cũ ſciret angelũ ſecum loq. Ad q̃d
patet ex dictis reſponſio, qa in Dei pſona angelus ei apparuit, & dñs per angelũ loquebatur
ad eã.Refert hic Lyra,ꝙ ſecundũ q̃ſdã Hebræos,iſte eſt verus textus,Vidi per viſum meum
vt ſit ſenſus,Vidi angelũ in hoc deſerto, poſtq̃ vidi eũ in domo Abræ, cuius angelus iſte fuit
viſitator

viſitator & cuſtos,idcirco nõ fuit territa ex angeli viſione,quia aſſueta fuit eũ in Abrę domo
videre. Nec mirꝫ,ꝙ hic atq; in alĳs pluribus locis veteris teſtamẽti litera pluribus modis ac
ſenſibus ſumitur,etiam ſecundũ Hebræos doctores:qa Hebręi non habẽt grammaticam ita
diſtinctam & dearticulatam per declinationes noĩm & verborꝫ,ſicut Latini & Græci. Hæc
Lyra.¶Circa quæ dico,incertum eſſe ꝙ angelus ille fuit cuſtos viſitatorq; Abræ. Simili eñ
& forſan maiori apparentia dici poſſet,ꝙ fuerit cuſtos Agar, aut certe filĳ eius Iſmaelis,qui
in vtero matris habuit angelum,ſicut & cæteri fœtus.Nam ea quæ angelus iſte dixit, magis
pertinebant ad Agar & filium eiꝰ, q̃ ad Abrã.Deinde incertum eſt, ꝙ Agar ſolita fuit ange
lum in Abræ domo videre, quia nec tãtæ ſanctitatis videtur fuiſſe, vt aſſidue cerneret ſenſi-
biliter angelũ,nec putãdum ꝙ angelus Abræ ambulauerit in domo eius viſibiliter domeſti
cis eius.Nec certum eſt,ꝙ angelus qui interdũ apparuit Abræ,fuerit cuſtos eius, ei ſpeciali-
ter deputatus: nam ſimili ratione dici poſſet, ꝙ angeli qui cæteris propheris & patriarchis
apparuerũt,fuerint illorꝫ,qbus apparuerunt ac loquebãtur,ſpeciales cuſtodes, cum tñ Dani
el propheta ſcribat ſibi Gabrielem apparuiſſe.Veruntamẽ nõ negatur,quin interdũ angeli Dan.8.
qui apparuerũt,fuerunt cuſtodes horꝫ qbus apparuiſſe leguntur.[Propterea appellauit pu-
teum illum,]qui paulo ante vocatus eſt fons. Siquidẽ oĩs puteus,fons eſt, ſecũdũ Auguſtinũ Auguſt.
ſup Ioannẽ:[puteũ viuentis,& videntis me]hoc eſt, puteũ illũ appellauit huiuſmodi noĩe,q̃d Ioan. 4.
deſignat,puteũ illum eſſe ſpecialiter puteum Dei,ḡ oĩa intuet,& eſſentialiter vita ac viuens 1.Re. 16.
eſt,à quo oĩs vita deſcẽdit: & propter ſpecialẽ opationẽ pietatis diuinæ, exhibitã huic Agar
iuxta puteum iſtum,vocauit hunc puteũ nomine iſto,cum tñ oĩa Dei ſint,tanq; ſummi crea-
toris vniuerſalisq; dñi.[Ipſe eſt inter Cades & Barad].i. puteus iſte ſitus eſt inter duo hæc lo- Hieron.
ca.quocirca ſcribit Hieronymus, vſq; hodie puteus Agar monſtratur in deſerto Arabię in-
ter Cades & Barad. [Peperitq; Agar Abræ filium] poſtquam ad domum Abræ reuerſa eſt.
[Qui vocauit nomen eius Iſmael.] Dicunt nonnulli quòd Abram ex reuelatione cognouit,
ꝙ angelus dixerat Agar de ſui filĳ nomine,ideo Abram vocauit eum nomine illo. Veruntã-
men Abram poterat ex relatione Agar cognoſcere, quæ ei dicta erant ab angelo.

¶De ſpirituali eiuſdem capituli XVI. intellectu. Arti. LIII.

IGitur Sarai vxor Abram,nõ genuerat ſibi filios?] Quid duæ vxores Abrę ſpũaliter ſignẽt,
docet Apoſtolus ad Galatas: Scriptum eſt, ingens, qñ Abrahã duos filios habuit, vnum Gala. 4.
de ancilla,& vnũ de libera:quæ ſunt ꝑ allegoriã dicta.Hæc eñ ſunt duo teſtamẽta. Itaq;
per Saram principalẽ Abræ coniugem,deſignat nouũ teſtamẽtum,ſeu euangelica lex vel ec
cleſia Chriſti. Per hoc itaq; ꝙ Sarai diu ſterilis fuit,atq; deinceps maritum ſuum rogauit,vt
ancillam ſuã acciperet cõtoralẽ,quatenus ex ea ſuſciperet filios: figuratũ eſt,ꝙ eccleſia Chr̃i
ſeu nouum teſtamentũ, tẽpore legis naturalis ac legis ſcriptæ, nondum genuit filios ſpũales
per fontẽ baptiſmi & gr̃am Chriſti. Nondum etenim fuerat propagata tunc euangelica lex,
ſed latebat & figurabat in veteri lege. Ipſa q̃q; eccleſia in ꝓdeſtinatione erat diuina, & in ꝓ-
ſcientia Dei fuerat Chriſto per Abraham figurato ſponſata. Et ita quodãmodo ſupplicauit
ſponſo cæleſti, vt ex ſynagoga filios procrearet. Nam ſponſus ille,ſ. verbum æternũ,præui-
dit ꝙ eccleſia ſua erat oĩm hominum deſideratura ſalutẽ. [At illa ſe concepiſſe videns,deſpe
xit dominam ſuam.] Synagoga quippe quæ erat tẽpore Chriſti, perpẽdẽs q̃ multos habue-
rat ſub veteri teſtamento filios ſpirituales,contẽpſit primitiuam eccleſiã,quæ veraciter erat
domina ſynagogæ ꝑ eminentiam gratiæ ac virtutum,immo & ꝑ eccleſiaſticã poteſtatẽ,qñ
Chriſtꝰ cõmiſit beatiſſimo Petro totum genus humanum tẽpore ſuo exiſtẽs,ſpecialiter q̃q; Mat. 16.
populum circũciſionis,ſicut teſtatur Paulus apoſtolus:Qui operatus eſt, inquiẽs, Petro in & 18.
apoſtolatũ circũciſionis,operatus eſt & mihi inter gentes.[Dixitq; Sarai ad Abram].i. primi- Ioan.21.
tiua eccleſia,à ſynagoga ſic aſpernata & iniuriata,conqueſta eſt Chriſto hocipſum zelo iu Gal. 2.
ſtitiæ,[dicẽs:Inique agis contra me].i.nõ æque te habes quantum ad hoc,ꝙ ita ꝓmittis me
à ſynagoga incredula & ſupba deſpici & affligi ac trucidari. Non æque,inquam,reſpiciẽdo
ad merita mea atq; illius,q̃uis alio reſpectu ꝓmiſſum ſit hoc iuſto Dei iudicio.Iuxta quẽ ſen-
ſum S. Iob dixit:Intelligite qa Deus nõ æquo iudicio afflixerit me.[Ego dedi ancillam meã Iob 19.
in ſinum tuũ].i. ſynagogã ãte fœcũdari optaui. [Cui reſpõdẽs Abrã] videlicet Chr̃s,[Ecce,
ait, ancilla tua in manu tua eſt]hoc eſt, ſynagogã tibi ſubĳcio. Quotidie nãq; creuit eccleſia
merito & numero,q̃uſq; infideles Iudęi Chr̃ianis ſubiecti ſunt,in tñ ꝙ vtunt Iudęis ad libi-
tum,à qbus tulerũt ſcripturas veteris teſtamẽti & terrã ꝓmiſſiõis.[Affligente ergo eã Sarai,
fugã iniit.]Eccleſia Chr̃i ſynagogã afflixit,eãdẽ rationabiliter cõuincẽdo ꝑ miracula & ſcri
pturas,ita ꝙ ſynagoga arripuit fugã, euaſiones q̃rendo, & cõparare nõ audẽs ad diſputandũ
ac cõfligendũ aduerſus Chr̃ifideles. [Cumq; inueniſſet illã angelus dñi iuxta fontẽ aquæ in
ſolitudine &c. Fons aquę in ſolitudine, eſt ſcriptura derelictæ ludææ,iuxta quẽ fontẽ aquæ in
illa ſedet & occupat ſe,intendẽs ſenſui literali,ſeu potius literæ occidenti, nõ ſenſui ſpiritua 2.Cor.3.
li,neq; ſpiritui viuificãti. Ibi itaq; inueniũt eã angeli ſancti, q̃ ludæorꝫ incredulorꝫ cuſtodes

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt,& suggerunt eis,vt pẽsent vnde & quare in istas sint deuoluti miserias:psuadẽtq; eis,vt reuertant ad dñam suã, fidẽ ecclesiæ amplectẽdo, & humilientur sub manu ipius,obtẽperãdo præceptis eiusdẽ. Et rursus:[Multiplicãs,inqt,multiplicabo semen tuũ,& nõ numerabitur præ multitudine] Hoc in fine mũdi implebit, qñ synagoga p prædicationẽ Enoch atq; Mala. 4. Heliæ cõuertet ad dñm. Ac deinceps:[Ecce, ait, concepisti, & paries filiũ,& vocabis nomen eius Ismael]Synagoga in hac sua captiuitate atq; miseria videtur agere aliqd boni,vnũ vq; Deũ aliquo modo colẽdo & inuocando, & in scripturis veteris testamenti se occupãdo,aut alia opa ex suo genere bona agẽdo,pro quibus in hac vita suam cõsequitur qualemcũq; retributionẽ,& datur ei à Deo carnalis quædã fœcunditas,pro qua Deũ precatur,quæ p limael designatur. Deniq; soboles huius incredulæ synagogæ, instar Ismaelis, crudelis est,ita q; manus eius est cõtra oẽs,& manus oĩm contra eam. Iudæi nanq; increduli ex suis prædecessoribus per propagationẽ naturæ & imitationẽ malitiæ nati, nõ obstãte omni eoq; calamitate & vastitate, hominibus se præferũt vniuersis,& oẽs alias gentes earumq; leges despiciunt, 1. The. 2. præsumentes se solos pertinere ad dñm. De qbus dixit Apostolus: Quod Deo nõ placent,& cunctis hoibus aduersant,sicq; figunt tabernacula sua e regione vniuersoq; fratrũ suoq;,qñ ex scripturis suis præsumũt se posse oĩbus suis aduersarijs disputãdo spũaliter præualere.[Vocauit autẽ Agar nomẽ dñi qui loquebatur ad eam, Tu Deus qui vidisti me.]Synagoga nempe vsq; in præsens iactat se à Deo præcipue adspici,illuminari ac dirigi,neminẽq; esse in statu salutis,nisi filios suos,se quoq; Deũ contẽplari p creaturas affirmat,dicẽdo:[Profecto hic vidi posteriora videtis me.] Allegorice vero per posteriora Dei, intelligunt incarnatio, humanitas,passio,& cętera Chri mysteria, quę patres veteris testamẽti p fidẽ & pphetiæ gram contẽplabant. [Propterea appellauit puteũ illũ, puteũ viuentis & videntis me.] Synagoga quippe scripturam suã,cui nec vere credit,quã nec recte intelligit, vehementer extollit,& impientialẽ ac saluberrimã esse fatetur,ita vt specialissime reputet fons & puteus Dei oĩa intuHieron. entis subsitialiter q; viuentis. Circa quod ait sanctus doctor Hieronymus: Puteus iste signi ficat doctrinam nouæ ac veteris legis,quã doctrinã cõditor noster vita viuentiũ spes q; morientium, intuitu propriæ miserationis dedit mortalibus, vt edocti & à vitijs correcti, digni Glossa inueniant visione deitatis perpetua. Ad quam, vt tangit Glossa, Deum toto corde & proxi- Matt. 22. mos tanq; nosipsos synceriter diligendo,suspirare semper debem⁹, & festinare ad eam cum omni gratiarũ actione, contemplando assidue posteriora, hoc est, præfata Christi mysteria saluatoris,vtpote quæ,quanta,& qualia pro nostra salute assumpsit,fecit, ac pertulit vnige- 1. Pet. 2. nitus patris æterni,sectando quoq; indesinenter vestigia eius.

¶Elucidatio literalis capituli XVII. Postquam vero nonagintanouem annorum esset. Arti. LIIII.

QVantum Abram patriarcha creuit ætate,tantum creuit in beneficijs Dei & oĩ virtute, sicut describit cõsequenter:[Postq; vero nonaginta & nouẽ annoꝝ esse cœperat,appa ruit ei dñs, dixitq; ad eũ Ego dñs oĩpotens.] Quasi dicat: Facile mihi est adimplere quæcunq; voluero,& quæ tibi promisero, Qualiter facta sit visio ista,scriptura nõ exprimit an forte fuerit imaginaria & in somno exhibita,an potius sensibilis & in vigilia facta. Porro ex Gen. 16. circunstantia textus, magis videtur q; facta sit,sicut & pcedentes, per angelũ in humana specie apparentẽ,atq; in psona Dei loquẽtẽ. [Ambula corã me].i.secũdũ bñplacitũ meũ viue,vt cõuersatio tua p approbationẽ inspiciat à me. Vnde alia trãslatio habet: Cõplace corã me. Vel,ambula corã me,i.tam reuerẽter & timorate cõuersare in meo cõspectu, ac si iugiter cerneres me psentẽ,hoc est,vbiq; & semp cogita me psentẽ,& oĩa intuentẽ,& iuxta exigentiam Mar. 12. cõsideratiõis istius habe te corã me.[& esto pfectus]prout pfectio viatorib⁹ cõpetere potest, quæ pfectio potissime sita est in actu charitatis diuinę,vt s.Deus toto corde synceriter diligatur,oĩ inordinata affectiõe circa creata exclusa, qrenus homo nec seipsum, nec aliud ꝺcũq; creatũ diligat,nisi in Deo & secũdũ Deũ.[Ponãq; fœdus meũ inter me & te].i.amicitiæ pactũ & pmissionẽ,seu recens circũcisionis mandatũ ac legẽ, inter me & te cõstituã ac firmabo.[& multiplicabo te vehemẽter nimis.]hoc est,valde innumerabiliter multos faciã gnari ex filijs tuis:ꝺ cõstat impletũ in Iudæis, q descẽderunt ex Abrahã p Isaac: & Idumæis,q ex Abrahã sunt p Esau natis& Sarracenis, qui ex eodẽ sunt orti p Ismaelẽ,immo & alię plures gẽtes descenderũt ex Abrahã, vt infrã habet.[Cecidit Abrã pronus in faciẽ]humiliando se maiestati diuinę qntũ valebat,& regratiãdo ei ex intimo corde sup bñficijs & pmissis ipsius. [Dixitq; ei Dꝰ:Ego sum,& ponã pactũ meũ tecũ]Quasi dicat:Sicut ego sum inuariabiliter & infallibiliter veritas ipsa,q sol' plene & incircũscriptibiliter sũ,sic pactũ pfatũ ratũ erit,& tecũ fixũ manebit.[eris q; pater multarũ gentiũ,]quę post mortẽ tuã nascẽtur successiue ex filijs tuis.[Nec vltrã vocabit nomen tuũ Abrã,] ꝺ interpretat pater excelsus,& dicitur Abram * abba,ꝺ est pater,& Ram,ꝺ interpretatur excelsus,ꝺ nomẽ potest cõpetere viro sublimi, quamuis ppauci nascãtur ex eo,& cito deficiat posteritas eius.[sed appellaberis Abrahã]

quod

ꝺ interpretatur pater multarũ, & subaudit,gentiũ. idcirco ratio huius immutationis & nouæ appellatiõis subiungit:]quia patrẽ multarũ gentiũ cõstitui te].i.facere te decreui patrem populoꝝ multoꝝ. Est etẽ pater cunctoꝝ fideliũ spũalis,quẽadmodũ ad Romanos & Ga- Rom. 4. latas docet Apostolus. Est ꝺq; pater carnalis multarũ gentiũ ex iuis filijs genitarũ, vt tactum Galat. 3. est,pleniusq; patebit.[Regesq; ex te egrediẽtur.] non immediate, sed mediate.i. ex posteris tuis reges nascẽtur, qa præfatæ gẽtes habuerunt ex semine suo plurimos reges.[& statuam pactũ meũ] iam dictũ[inter me & te,& inter semẽ tuũ post te].i. ordinabo atq; præcipiam, vt pactũ istud obseruet à te & posteris tuis [in gnationibus suis fœdere sempiterno].i.ppetua pactiõe seu ritu iugiter duraturo.[vt sim Deus tuus & seminis tui post te].i.quatenꝰ ego qui sum oĩm Deus iure creatiõis & vniuersalis imperij,sim specialiter Deus tuus & posteroꝝ tuoꝝ fidẽ tuã sequẽtiũ,p specialẽ puisionẽ,pietatẽ & gram mei circa te & illos,atq; p fidẽ & cultũ,qbus à te & illis colar ac honorabor. ¶Circa hoc quærit, qliter Deus dicat pactũ istud statuisse ad Abrahã & posteros eius fœdere sempiterno, cũ illud de pcepto circũcisiõis intelligat,vt paulopost in isto habet capitulo,ꝺ pceptũ in euãgelicę legis pmulgatiõe finẽ accepit. Ad hoc Augustinus respõdet,q in tali locutiõe,æternũ,p seculo sumit. Seculũ ẏo accipit multis modis. Porro Thomas sup 4. Sentẽtiarũ Aeternũ,inqt,hic p seculo capit,ꝺ habet finẽ,sed finis eius nõ est nobis determinatus. Vel dicẽdũ, q circũcisio corporalis potuit esse in fœdus ęternũ,quãtũ ad suũ significatũ,& quãtũ ad id ꝺ ei succedit,quẽadmodũ fides dicit à qbusdã semp manere ratione beatificę visionis ꝺ ei succedit in patria. Hinc sup illud, fœdere sempiterno,haberi in Glossa,qa aliqd sempiternũ significabat. Quid aũt significauerit,mox dicet.[Daboq; tibi & semini tuo post te terrã peregrinatiõis tuæ oẽm].s. terrã Chanaan[in possessionẽ æternã] Hic rursus æternũ p seculo,cuius diuturnus & ignotus est finis, accipit. Propter ꝺ ait Augustinus: Scriptura vocat æternum, cuius finis nõ cõstituitur, aut ꝺ ita fit,vt nõ sit deinceps faciẽdũ,quãtũ ad faciẽtis ptinet curã aut potestatẽ. Vel,vocatur August. possessio ista æterna,secũdũ Glossam,qa æternũ aliqd,vtpote cælestis patriæ habitatio,figuratur p eã. Porro,q terra ipsa nõ sit ipũ Abrahę data ad possidẽdũ,p actualẽ exhibitionem, Glossa. sed p certã pmissionẽ,in suis posteris adimplẽdã,dictũ est sæpe.¶Circa hæc scribit qdã Prosionẽ. Quẽadmodũ eĩm natura & ars in operib⁹ suis pcedit de imperfecto ad perfectũ,ita est in pcessu diuinarũ reuelationũ & pmissionũ. Ad ꝺ dicẽdũ, q ꝺ quis iterdũ sic fuerit in pcessu diuinarũ reuelationũ & pmissionũ, nõ th semp tim o frequẽter est aliter,qm oĩpotẽtia & libertas altissimi nullis legib⁹ astringit,nullis terminis coarctat. Vñ cũ Chris ꝺbitudines ꝺdicaret, primę bitudini summũ pmiũ,s.regnũ cælorũ pmisit: Beati,inqt,pauperes spũ,qm ipsorũ est Matt. 5. regnũ cælorũ. immo exordiũ ꝺdicatiõis Chri ꝑcursoris q; sui hoc fuit: Pœnitẽtiã agite,ap- Matt. 4. pinquabit eĩm regnũ cælorũ. Paulus ꝺq; Apostolꝰ in pricipio suæ cõuersiõis, statim ad tertiũ Matt. 5. raptus est cælũ,& summã sortitus est reuelationẽ. ¶Cõsequẽter describit,qliter circũcisionis 2. Co. 12 ꝺceptũ sit datũ.[Dixit iterꝝ Deꝰ ad Abrahã: Et tu ergo custodies].i. tibi ꝺcipio vt custodias [pactũ meũ] videlicet circũcisiõis ꝺceptũ,[& semẽ tuũ post te in gnationibus suis &c. Circũcidet ex vobis oẽ masculinũ, & circũcidetis carnẽ ꝑputij vestri].i.circũcidi ꝺmittetis seu facietis,ita q; abcidet extremitas illa mẽbri virilis.[& sit in signũ fœderis iter me & vos].i.qte nus circũcisio ista sit in testimoniũ atq; iudiciũ amicabilis fœderis initi inter me & vos,vtpote q; ego sum specialiter Deus vester,& vos popul⁹ meus, hoc circũcisiõis signaculo tanq; charactere certo,diuisus & discretus à cæteris gẽtibus. In his verbis tria sunt tacta,ad circũcisionẽ spectãtia. Vnũ est sexus masculinus,aliud determinatio mẽbri,tertiũ est causa finalis, cur fiebat circũcisio,vt s.p eã populus Dei à populo infideli distingueret:quartũ subiũgit,vtpote determinatio tẽporis ꝺ fieri debuit:[Infans 8. dierũ circũcidet in vobis. Oẽ masculinũ in gnatiõibus vris,tã vernaculus] .i. seruus in domo natꝰ in seruitute,[ꝺ emptitius].i. emptꝰ seu emptiõe adeptus[circũcidet,]qa ad vram spectat familiã.[& qcunq; fuerit de stirpe vra] circũcidet,qdiu mãserit in vra familia. Aliq textꝰ habẽt: Et qcũq; nõ fuerit de stirpe vra. Et tũc sensus est,q etiã alieni à vra cognatiõe, circũcidẽdi sint,anteq; in vram societatẽ,legẽ seu ritũ suscipiãt.[Eritq; pactũ meũ in carne vra].i.ꝺceptũ istud circũcisiõis in corpore vro impleb it,atq; in eo apparebit signũ pacti istiꝰ seu eiꝰ effectꝰ p amputationẽ pelliculę mẽbri ꝑfati,[in fœdus ęternũ]iuxta sensum ꝑhabitũ.[Masculꝰ,cuiꝰ ꝑputij caro circũcisa nõ fuerit,delebit aĩa illa de populo suo].i.masculꝰ ille à nũero electorũ populi sui separabitur, nec cõputabit iter sctos,quod itelligẽdũ est de masculis ad semẽ & familiã Abrahę ptinẽtib⁹, qb⁹ dũtaxat dabat istud ꝺceptũ]qa pactũ meũ irritũ fecit].i.ꝺceptũ istud circũcitiõis violauit,si fuit adultę ętatis.& ex negligẽtia aut cõtẽptu omisit circũcisionẽ accipere,vel si fuit infãtulꝰ ꝺceptũ seu pactũ meũ ꝑ ipso,nõ ab ipso,factũ est irritũ,qa nõ est seruatũ i eo,& ita ex alioꝝ negligẽtia occasionalꝰ subsecuta est ꝺditio talis ifantis nõ circũcisi, nisi ei aliũde subueniat. Circa hęc multę & magnę dubitatiões occurrũt,q infrà i speciali tãgẽt articulo. ¶Deniq; i Schol. Eusebiꝰ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

historia dicit: Seruus primo dictus est à seruãdo. Victores enim victos hostes, qs reseruabãt ad
vitã, seruos vocabãt. Verna aũt aut vernaculus, dicit q nutritus est domi. Emptitius, q in pso
na ꝓpria emptus est. Originarius vero, q seruus est glebæ, puta colonus. Deinde describit im
mutatio nois Sarai. [Dixitq; De⁹ ad Abrahã: Sarai vxorẽ tuã nõ vocabis Sarai, sed Sarã.] Cir
ca hæc scribit Hieronymus: Dicũt Hebræi, ꝙ Deus ex noĩe suo Tetragrãmatõ, Iam He, ad-
Hieron. sup Gen. didit Abræ & Sarai. Nec mirandũ q cũ apud Latinos & Græcos videat a litera addita, lite-
tera he, addita asserat. Hebræũ etẽim idioma cõsueuit h scribere, & a legere, sicut & econtra-
rio, cõsueuit h ꝓnũciare, & a scribere. Errãt ꝗq; qui dicũt mutationẽ nois Saræ sic factã, qa
cũ prius scriberet p duo r, modo scribit p vnũ r, aut ecõuerso. Sed cũ prius diceretur Sarai,
q̃d interpretatur princeps mea, quasi princeps vnius gẽtis futura, dicta est *Saraa. i. princeps
absolute, q̃si oĩm gentiũ princeps futura, vtpote vniuersoꝝ spũalis mr̃ fideliũ. Porro secũdũ
Hebr. 11. Augustinum Sara interpretat virtus: & ideo sic vocata est, qa diuina virtute cõcepit. Vnde Apo
stolus ad Hebræos: Fide, inqt, Sara virtutẽ accepit &c. Itaq; sicut ꝓpter mysticã significatio-
nẽ mutauit De⁹ nomẽ Abrahæ, ita & Sarai. [Et benedicã ei] videlicet Saræ, multiplicãdo &
ꝓficiẽdo in ea dona gr̃æ meæ, supernaturalẽ q̃q; fœcũditatẽ ei ꝓstãdo. [Et ex illa dabo tibi filiũ
cui benedicẽtur⁹ sum] in spũalib⁹ ac tpalibus, vtpote Isaac. Quasi dicat: Copiosius benedicam
ei, q̃ Ismaeli aut alĩs filĩs, qs post Isaac generabis. [Eritq; in natiões] i. diuersæ trib⁹ & natio-
nes nascent ex eo, videlicet 12. tribus Iacob, & Idumæi p Iacob & Esau. [& reges populorũ
nascent ex eo] qa tã filĩ Israel, q̃ Idumæi, habuerũt reges ex seipsis. [Cecidit Abrahã in faciẽ]
i. Deo humiliter se ꝓstrauit, regratiãdo eidem, & admirãdo sup magnitudine misericordiæ
Dei ad se. [& risit] nõ irridẽdo diuina ꝓmissa, sed ex prætacta pia admiratiõe atq; ex gaudio
spũali. [dicẽs in corde suo] nõ disceptãdo aut discredẽdo, sed applaudẽdo ꝓmissiõi diuinæ.
[Putasne cẽtenario nascet filĩ⁹, & Sara nonagenaria pariet?] q. d. Mirabile ĩtudest. Et q̃ispiam
naturã fieri nequeat, tñ cũ gaudio credo, ꝙ ego iam cẽtenari⁹, ex cõiuge mea Sara nonage-
Rom. 4. naria filiũ procreabo. Quod aũt nõ dixit hæc, nec ea q̃ cõsequunt, ex incredulitate, cõstat ex
verbis Apostoli ad Romanos, dicẽtis: Nõ cõsideravit corp⁹ suũ emortuũ, cũ fere ĩco. esset an
noꝝ, nec emortuã vuluã Saræ. [Dixitq; ad dñm: Vtinã Ismael viuat corã te.] q. d. Magnũ re-
puto, si Ismael iã natus non moriat ante tẽpus. De maiorib⁹ tñ ꝓmissionibus nõ diffido. Et
possunt hæc verba ita exponi: Vtinã Ismael spiritaliter viuat virtuose cõuersando, ne male
Glossa, agẽdo, sit spiritaliter mortu⁹ corã te, sicut q impie viuũt. Vnde secundũ Glossam dixit, hoc
desiderãdo vt filĩ carnis reputarent in semine, hoc est, vt posteri Ismaelis inter electos filios
Hieron. cõputarẽt. Et ait⁹ Deus ad Abrahã: Sara vxor tua pariet tibi filiũ, vocabis q̃ nomẽ ei⁹ Isaac.]
Circa q̃d ait Hieronym⁹: Isaac risus interpretat, ideo fili⁹ iste vocat⁹ est Isaac, nõ de risu Sarę,
Gen. 18. sed de risu Abrahæ, q ex gaudio huius ꝓmissi filĩ risit. Nã post ꝓnũciationẽ nois hui⁹ legit
Sara risisse, vt patebit. [Et cõstituã pactũ meũ illi in fœdus sempiternũ, & semini ei⁹ post eũ]
i. tã filio tuo Isaac q̃ posteris eius, iniungã obseruãtiã hui⁹ ꝓcepti de circũcisione, vt seruẽt il
lud in seculũ iuxta expositionẽ inductã: specialiter aũt ad posteros Isaac p Iacob, hoc est, ad
12. tribus Israel, circũcisio ptinebat, vt infrà dicet. [Sup Ismael q̃q; exaudiui te.] ita ꝙ viuat
corã me, sicut rogasti. Circa q̃d scribit Lyra: Ex hoc dicũt Hebræi, & verũ videt, ꝙ Ismael fi-
niuit vitã in bono, i. in statu salutis, seu charitate. Hoc cẽ Abrahã postulauit, dicẽdo: Vtinã
Ismael viuat corã te. Verũtñ quidã sanctoꝝ aliter sentire vident, ꝓtataq; verba multipliciter
Glossa. possunt exponi. In Glossa q̃q; habetur sup verba sequẽtia: Ecce benedicã ei] in tẽporalibus,
nõ ꝓmissione ẽterna. Sed de re ista nihil affero. Sarraceni vero dicũt Ismaelẽ fuisse ꝓphetam
Dei, & sanctũ virũ, suosq; posteros docuisse cultũ vnius Dei, vt in Alchorano Mahumeti ha
bet. Verũ liber iste sacrilegus atq; mẽdosus est, q̃uis aliq̃ vera cõtineãtur in eo. [& augebo &
multiplicabo eũ valde] in posteris suis. [Duodecim duces generabit] i. 12. filios q erũt capi-
tanei & principes 12. tribuũ suarũ. [Cũq; finitus esset sermo loquẽtis cũ eo] i. cũ Deus ꝓdu-
cta verba terminasset, loquẽdo cũ Abrahã in subiecta creatura, videlicet p angelũ in forma
visibili apparentẽ, vt tãgit Glossa. [Ascẽdit Deus ab Abrahã] hoc est, inuisibilẽ se ꝓbuit, & re-
pẽte disparẽdo, ad cælũ reuersus est. Quod totũ asscribit Deo, qa angel⁹ sic disparẽs, repræsen-
tauit Dei ꝓsonã. Deinde describit, q̃ prõpte & indilate Abrahã impleuit diuinũ ꝓceptũ, qa
eodẽ die q̃ ei ista ꝓcepta sũt, circũcidit filiũ suũ Ismaelẽ, & oẽs domesticos suos atq; seipsum,
in quo cõmendatur maxima & feruẽtissima obediẽtia eius, qa & seipsum circuncidit in tãta
ætate. Attẽditur q̃q; ex isto, q̃ laudabiliter rexit vniuersam familiã suã, quia oĩes obediẽbãt
ei in re ista tã ardua, crediderunt⁹q; Abrahæ. In q̃ innotescit, quãtæ authoritatis fuerit apud
illos. Ex qbus litera resídua patet. ¶Postremo, ex tenore huius ꝓcepti circũcidunt se Sarra-
ceni. Et q̃m pater eorũ Ismael 13. erat annorum quando circuncisus est, circuncidunt pue-
ros suos in tertiodecimo anno vitæ ipsorum. Ex quo constat, ꝙ nec diuinum in hoc obser-
uant præceptum, quoniam Deus iussit, vt infans octo dierum circuncideretur.

¶Introductio & solutio q̃stionũ cõcernentiũ ꝓsens capitulũ XVII. Artic. LV. Circa

Circa ꝓhabitũ textũ de circũcisione Abrahæ iussa, q̃ritur primo, cur Deus eã ꝓcepit. Ad
hoc Thomas sup 4. Sentẽtiarũ, 1. distinctiõe respõdet: Circũcisio primo & pricipaliter
necessaria fuit ad expressiorẽ significationẽ. Quẽadmodũ etẽim oportuit secundũ proces
sum tẽporis crescere fidei explicationẽ, ita & sacramentaliũ signoꝝ distinctionẽ. Porro cir
cuncisio expresse significauit ablutionẽ originalis peccati: primo, quantũ ad mẽbrũ gnatio-
nis, per q̃d originale transfundit. Secũdo, quantũ ad pœnã quę erat in circũcisiõe cõtra dele
ctationẽ cõcupiscẽtiæ, in qua præcipue viget vis fomitis. Tertio, quãtum ad sanguinis effu-
sionẽ, in qua Chr̃i passio designat, per quã satisfaciendũ erat ꝓ originali. Et quãtum ad hãc
circũcisionis vtilitatẽ, sic diffinit: Circuncisio est signaculũ curatiõis ab originali. Ex conse-
quẽti q̃q; fuit alia circũcisionis vtilitas, puta distinctio populi fidelis ab infideli, ꝓpter fidem
ei⁹ cui circũcisio data est primo. Sicq; Damascen⁹ eã diffinit: Circũcisio, inqt, est signũ de- Damasc.
terminãs seu distinguẽs Israel à gẽtibus, cũ q̃bus cõuersabat. Habuit etiã circũcisio mystica
significationẽ. Primo moralẽ, q̃m erat signũ castitatis seruãdæ. Deinde allegoricã, q̃m signifi-
cauit purgationẽ p Chr̃m futurã. Tertio, quasi anagogicã, inquãtũ significabat depositio-
nẽ corruptibilitatis carnis & sanguinis in resurrectiõe futura. Hinc asserit Alcuinus: Circũci Alcuin.
siõis pactũ dabat in signũ, ne misceret semẽ Abrahæ gẽtibus. Et qa significauit naturæ reno
uationẽ post baptismũ. Seruos q̃q; vernaculos atq; emptitios, immo & oẽs Abrahæ domesti
cos ꝓcepit dñs circũcidi, ad innuendũ ꝙ gr̃a redẽptiõis Chr̃i ꝓtineret ad oẽs. ¶Secũdo q̃rit:
Cur De⁹ circũcisionẽ instituit tẽpore Abrahæ, ante legẽ scriptã p Mosen datã. Respondet q̃
lex ꝓpriecõcernit cõmunitatẽ, nõ vnã psonã dũtaxat: idcirco nõ debuit dari, nisi populo fi-
deli adunato. Hinc oportuit populũ fidelẽ prius cõgregari, ab alĩsq; distingui, q̃ lex Dei sibi
daret. Hęc aũt cõgregatio & distinctio p aliq̃d signũ fieri debuit, & Deo iubẽte ꝓ circũcisio-
nis signaculũ facta est, ideo ante legislationẽ circũcisio data est. Cõueniẽter q̃q; hoc factum
est tẽpore Abrahæ, q̃ genus humanũ ex infectiõe originalis peccati vsq; ad ꝓfundissimum
corruit vitioꝝ, puta ad idololatriã, & vitia contra naturã. Sicq; tunc maxime indigebat re-
medio, & cognitiõe futuræ purgatiõis p Chr̃m: idcirco tũc congruebat manifestã fieri pro-
missionẽ de semine nascituro, in quo oẽs gẽtes benedicerent, & à vitiis mũdarentur. Tunc
etiã decuit signa castitatis dari cõtra corruptissimã concupiscentiã carnis. Ideo Abrahæ pri
mo data est circũcisio in signũ paternitatis, tanq̃ ei ex quo nasciturus erat Chr̃s vitioꝝ de-
structor, atq; in signũ fidei ac distinctionis ab infidelibus, & in signũ munditiæ obseruãdæ.
¶Tertio q̃ritur, quõ circuncisio data est in remediũ cõtra originale peccatũ, cũ Abraham
ante circũcisionis institutionẽ fuerit ab originali mundatus, eo modo quo alĩ boni tẽpore
legis naturæ. Respondet ꝙ quantum ad Abrahã, data nõ fuit propter purgationem ab ori-
ginali, sed quantũ ad posteros eius: immo quantũ ad Abrahã & circũcisos cum eo, purga-
tos ab originali, fuit à pricipio data in distinctionẽ: quantũ vero ad alios, pricipaliter in pur
gationẽ. ¶Quarto q̃rit, cũ originale peccatũ sit gẽalis infirmitas, atq; infectio oĩm hoim,
quare circũcisionis ꝓceptũ datũ nõ fuit cũctis hoibus, sed Abrahæ, & domesticis ac posteris
eius solũ? Respondet, ꝙ cũ Chr̃s sit sanctus sanctoꝝ, & vniuersoꝝ sanctificator ac saluator, Dani. 9.
oportuit populũ illum, ex quo ipse fuerat incarnãdus, multis priuilegĩs & prærogatiuis or
nari, & præcipua purificatione pollere. Q̃m ergo ex semine Abrahæ incarnari elegit, ideo
ei & posteris eius, ꝓsertim filĩs Israel, ꝓceptũ hoc dedit, nõ solũ in purgationẽ ab originali,
sed etiã in distinctionẽ à populo fideli. Nec tñ cęteris populis defuit remediũ originalis pec
cati. Nã illud q̃d fuit in lege naturæ, habebãt. ¶Quinto q̃rit, cur mulieribus nõ est circũci-
sio data, cũ & ipsæ originali peccato infectæ sint, & à muliere originale peccatũ habuerit or
tũ. Respõdet, ꝙ originale peccatũ q̃ ad culpã atq; reatũ, descẽdit à primo parẽte in posteros:
sed q̃ ad pœnalitates, à fœmina, cũ pater sit principalis & efficiens causa in gnatione, mater
vero ministratrix materiæ. Dũ ergo circũcisio data sit cõtra originale ad tollendũ culpã, nõ
aũt ad auferẽdũ carnis pœnas & corruptionẽ, cõstat ꝙ masculis dãda fuit, nõ fœminis. Fœ-
minæ vero alio remedio purgabãt ab originali, videlicet fide parentũ, quãtum ad infantu-
las, seu ꝓpria fide, loquẽdo de adultis, ante ab ipso peccato nõ expurgatis. Insup q̃uis prima
ista trãsgressio incepit à fœmina, vir tñ fuit causa trãsfusiõis originalis peccati. Nã si ipse nõ
peccasset, originale peccatũ nõ fuisset trãsfusum: idcirco secũdũ Apostolũ, Per vnũ hoiem Roma. 5.
peccatũ intrauit in mũdũ. ¶Sexto q̃rit, cur dñs iussit, vt 8. die vitę infantuli circũcisio fieret,
& vtrũ determinatũ tẽp⁹ illud fuit de necessitate circũcisiõis. Ad hęc Thomas respõdet ꝙ cir
cũcisio fuit res ꝓcepta, & etiã sacramentũ. Octauus itaq; dies, fuit de necessitate circũciõis, Thomas
quãtum ad obligationẽ præcepti: ꝓpter quod reus fuit trãsgressionis, q illo die nõ circunci-
dit infantẽ circuncidendũ. Nõ aũt fuit determinatũ tẽpus illud de necessitate circũcisionis,
quãtum ad efficaciã sacramẽtiq; & alio tẽpore facta, habuit suum sacramentalẽ effectum,
quemadmodum & baptismus, quanuis aliqua ad solennitatem eius spectantia omittantur.
Prẽterea literalis ratio huius determinati tẽporis, fuit, secundum Rabbi Mosen, q̃m infans R. Moses
septem

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucæ 2. septē primis diebus est tātæ teneritudinis, sicut in vtero matris, ideo ante 8. diē ferre nō aut vix poterat circūcisionē. Est ꝙq; mystica ratio, quā Magister 4. libro assignat, videlicet ad insinuandū, ꝙ p Christi resurrectionē 8. die factā, circūcidimur à peccatis. In resurrectione ꝙq; cōmuni hoc die futura, p petrā Christū oīs ab electis abscindetur corruptio. ¶Septimo quæritur, qd fiebat de paruulis ante 8. diem defunctis, & an necessitate imminēte poterat circuncisio anticipari, & dies 8. præueniri. Ad hæc quidā dixerūt, ꝙ infantuli ante 8. diē defuncti peribāt, sicut nūc pueri non baptizati, & ꝙ nō licuit tēpus ꝓueniri illud ꝓfixum. Hāc opinionē tāgit Magister, & authoritatē Bedæ allegat, p ea, dicētis: Qui nūc in Euāgelio terribiliter atq; salubriter clamat, Nisi quis renatus fuerit &c. terribiliter dudū clamauit: Aīa cuius

Beda. Ioann. 3. Hugo. præputij caro circūcisa nō fuerit, peribit de populo suo. His verbis addit Magister: Forte tñ ingruēte necessitate mortis, circuncidebāt pueros suos ante 8. diē sine peccato. Porro Hugo de S. Victore, ait ꝙ nō licuit tēpus anticipari, nec oportebat: quia vt dicit, illis qui moriebantur ante diē 8. valuit cōtra originale illud remediū quod fuit in lege naturæ: qd cōfirmatur, primo per Iudæos hucusq; viuētes, qui octauū diem in circuncidendo nunq; præueniūt. Secundo, qm̄ nullū animal offerebaī dño ante diē octauū. Tertio, qm̄ sup illud Prouerbiorū,

Prou. 4. Glossa. 2. Re. 10. Vnigenitus erā corā matre mea, asserit Glossa, ꝙ primus filius Bethsabeæ nō computaī, quia ante octauū diem defunctus, nō fuit nominatus, nec circuncisus. Nempe in circūcisione nomen puero imponebatur, sicut nūc in baptismo, qm̄ Deus mutauit Abrahæ nomen, qñ circuncisionis præceptū eidē iniunxit. De his quoq; qui in deserto incircuncisi diu manserunt, dicendū ꝙ dispensatum fuit cū illis, qm̄ ignorabant qñ castra mouenda erant: & q̄ diu seorsum manebant, non oportebat eis signū distinctionis à cæteris gentibus adhiberi. ¶Octauo quæritur, an ante circūcisionē sufficeit paruulis cōtra originale fides parentū, aut aliorū. Respōdetur, ꝙ originale est peccatū naturæ humanæ, quæ reparari non potuit, nisi per Christū: ideo nunq; remittebatur originale peccatū, nisi per quandā relationē & continuationē eius, qui curādus fuit, ad Christū, quod fiebat per fidē: ideo fides mediatoris fuit semper efficax ad curandū ab originali: in adultis videlicet fides propria, in alijs fides aliena. Veruntamen quidā dixerunt, ꝙ nō sufficiebat fides sine protestatione fidei, facta per aliquod exterius signum: ita tñ, ꝙ paruulis sufficiebat fides aliena cū exteriori signo ab alijs facto: adultis aūt, fides propria cū signo ab eis facto. Alij dicunt, ꝙ pro paruulis sufficiebat sola fides sine omni exteriori signo, nō ipse habitus fidei, sed motus eius relatus ad salutē pueri ex interiori quadam vi fidei, quicunq; fuerit ille, qui professionē seu actum fidei suæ hoc modo referret ad puerū, q̄uis hoc amplius pertinuerit ad parētes, per quos originale puer cōtraxerat, atq; ad quos pueri cura spectabat: & istud verius reputatur, quia Gregorius dicit, Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc apud veteres egit pro paruulis sola fides, pro maioribus virtus sacrificij, pro his vero qui ex stirpe Abrahæ prodierūt, circuncisionis mysteriū. ¶Nono quæritur, an in adultis ad remissionē originalis, requirebatur vltra fidem propriā sacrificiū aut aliquid tale. Ad hoc Thomas sup quartū respōdet: Sacramēta & sacrificia legis naturæ non obligabant ex diuino præcepto, sed celebrabantur ex voto seu beneplacito proprio, prout vnicuiq; ratio sua dictauit, vt fidē suam alijs profiteretur signo exteriori ad Dei honorem, secūdum qd habitus charitatis inclinat ad actus exteriores. Quemadmodū ergo sufficit ad salutē interior actus charitatis, qñ non adest facultas exterius operandi: sic adultis in lege naturæ sufficiebat sola interior fidei actio, cum & modo sufficiat, qñ sacramēta quis dimittit non ex negligētia aut cōtempta, sed ipsa fides tēpore opportuno instigabat se demonstrari aliquibus exterioribus signis, & quando huiusmodi signa adhibebātur, efficacia remissiōis culpæ nō erat ex illis exterioribus, sed ex fide interiori. Sicq; patet, qualiter intelligenda sint

Hieron. præinducta verba Gregorij. Innotescit quoq; ex introductis intellectus verborū Hieronymi, qui effatur. Quæri solet, quō fœminæ saluabantur, quæ nō circūcidebantur. Fide vtiq; &

Acto. 15. hostiarū oblatione, quemadmodum ante circuncisionē viri sancti mundabantur. Vnde in Actorū legitur libro: Fide purificās corda eorū. ¶Decimo quæritur circa illud in textu, [Masculus cuius prēputij caro circūcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactū meū irritū fecit] quō verū sit illud, cū hoc cōtingere possit absq; omni culpa infantis, nec

Aug. 16 de ciuit. Dei. puer ille irritū fecit pactū Dei, sed qui eū circuncidere neglexerunt. Hanc quæstionem Augustinus tāgit & soluit, dicendo ꝙ hoc ideo dictum est, qm̄ oēs peccauerunt in primo parēte. Alia solutio in expositione est tacta. ¶Postremo quæritur circa idem, an corporali morte fuerat puniendus qui circuncisionem neglexit. Ad hoc Lyra respondet, ꝙ pater seu tutor pueri negligēs puerū octauo circuncidere die, fuit morte ob hoc puniendus: Similiter puer non circūcisus, si adultā ætatem adeptus, negligeret circuncisionē accipere. Sed his contradicit R. Paulus, affirmās ꝙ circuncisionē omittēs, nō erat morte puniēdus, etiā secundū He-

R. Paul⁹ bræos. Nō em̄ hic dicitur, morte moriatur, sicut in alijs criminibus quæ lex morte puniuit. Verūtñ prima respōsio verior esse videtʒ primo, qm̄ lex peccata multo minora trāsgressione huius

ne huiꝰ p̄cepti, morte puniuit, vt patet in multis, & de eo q̄ fuerat lapidatus, qa ligna collegit in sabbato. Secūdo, qa Apostolus loqtur ad Hebræos: Irrita qs faciens lege Mois, absq; vlla contradictione duobus aut tribus testibus moritur. Alia multa possent de ista inquiri materia, quæ circa quartum Sententiarum prima distinctione potius locum habent.

Ex. 19. 21. Deu. 20. Num. 35 Num. 15 Heb. 10.

¶Spiritalis expositio eiusdem capituli XVII. Artī. LVI.

ABrahā (sicut præhabitū est) figura exstitit Christi. Vnde ꝓmissiones q̄ in isto capitulo Abrahæ factæ legūt, & cætera hic cōtenta, possunt allegorice exponi de Chīo, cui secundū naturā assumptā loquit Deꝰ pater: [Ambula corā me] obediēdo volūtati meæ in oībus, atq; humanæ redēptionis mysteria adimplēdo, [& esto pfectus.] Vnde saluator testatur: Sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio. Et rursus: Opus, inquit, cōsummauī q̄d dedisti mihi vt facerē. Denicq; Chīs homo, ab incarnatiōis exordio fuit cōfirmatꝰ in bono, & in oīi virtute pfectꝰ. Idcirco q̄d dicit ei, [Esto pfectꝰ] nō dicit ei hortādo vt ꝓficiat, nili forte quātū ad manifestationē, quēadmodū ait Euāgelista: Iesus ꝓficiebat ætate, sapiētia & grā corā Deo & hoībꝰ, sed suæ pfectioni cōgratulādo. [ponāq; fœdus meū inter me & te.] Hoc fœdꝰ est fœdꝰ summæ dilectiōis & ꝓmissiōis inter patrē & filiū incarnatū, qa & filiū secūdū naturā humanā assumptā pater plꝰ diligit q̄ totū mūdū, cui & ꝓmisit & dedit sup oīa principatū, quēadmodū Chīs testat: Data est mihi oīs potestas in cælo & in terra, potuitq; pater fœdus euāgelicæ legis in Chīo, vt eā per se & suos apostolos oībus ꝓdicaret. Insup multiplicauit Chīm vehemētissime, totū pene mūdū cōuertēdo ad ipsum, ita ꝙ innūerabiles genuit filios ex aq̄ & spū sctō. [Cecidit Abrā ꝓnus in faciē,] qm̄ Chīs homo patri se humiliās retulit grates sup oī bono q̄d cōtulit sibi, & p se toti gñi humano. [Erisq; pr̄ multarū gentiū,] qm̄ Chīs est legislator, magister, rex & pōtifex oīm gentiū cōuersarū. [nec vltrā vocabit nomen tuū Abrā, sed Abrahā.] Chīs q̄ diu solis ꝓdicauit Iudæis, quasi Abram dici valebat, hoc est, pr̄ excelsus Iudæorū, qs instruxit & rexit: sed cū p apostolos vniuersis gētibus grām dedit cōuersionis, rite Abrahā poterat appellari, vtpote innumerabiliū hoīm pater: tūc & reges ac principes, ꝓlati ac ꝓsules ꝓdierūt ex Chīo vbiq; terrarū. [Et statuā pactū meū inter me & te, & inter semē tuū post te in ḡnationib⁹ tuis fœdere sempiterno.] i. euangelicā legē tibi & tuis discipulis ꝓdicandā & obseruandā cōmittā vsq; in finē mūdi. [vt sim Deus tuus] in quātum homo es. [& seminis tui,] videlicet populi Christiani post tuā passionē & assēsionē. [dabo q; tibi & semini tuo terrā peregrinatiōis tuæ.] Oīa quippe climata terræ à Christiano populo inhabitata sunt & possessa p plurimos annos, q̄uis interdū & diu aliqua ꝓpter sua ꝓdierūt peccata. [Tu ergo custodies pactū meū &c. Circūcidetis carnē præputij vestri.] Hoc Chīs literaliter adimpleuit, & suis fidelibꝰ spiritaliter adimplere ꝓcepit, qa circūcisiōi fecit succedere baptismū, in q̄ fit purgatio ab originali infectiōe. Deinde docuit & ꝓcepit totū corpus & aīam ab oī inquinamēto carnis ac spūs spiritaliter circūcidere seu mūdare, ita ꝙ [masculus cuiꝰ ꝓputij caro circūcisa nō fuerit]. i. q̄ carnalia desideria, fœdaq; opa nō amputauerit à se, peribit. [de populo suo. Dixit q̄q; Deꝰ ad Abrahā: Sarai vxorē tuā nō vocabis Sarai, sed Sarā] Per vxorē Abrahę designat Chīi ecclesia, q̄ Sarai dici poterat q̄diu vigebat in sola Iudæa, q̄si tūc Chīi principissa. Cū v̄o toto orbe diffundi cœpit, & vndiq; ꝓmulgari ac dñari, rite vocata est Sara. i. princeps absolute, qm̄ iuxta Esaię oraculū, Gēs & regnū q̄d nō seruierit ei, ꝑibit. [Benedicāq; ei.] Deꝰ em̄ impleuit ecclesiā Chīi oī supno charismate abūdātissime. [& ex illa dabo tibi filiū, cui benedictꝰ sum.] Per filiū istū intelligit populꝰ Chīianus, ex grātulitate p ecclesiā primitiuā cōuersus & spiritaliter genitus, cui ineffabilē grāꝝ copiā largitꝰ est Deus. [Cecidit Abrahā in faciē, & risit,] qa Christus de his cū ingēti lætitia regratiatus est patri, dicēs in corde suo: Putasne cētenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet?] Per cētenariū numerꝰ perfectio designatur: per nonagenariū aūt, imperfectio quædā: Chīs ergo spiritaliter centenarius fuit, qa mēte plenissime canus, & maturitate virtutū senex. Ecclesia vero cōparatione ipsius imperfecta cōsistit. Christus itaq; nō diffidēdo, sed diuinæ ꝓmissioni applaudēdo hæc dicit, ꝑsertim hęc referēdo ad tēpus suæ passionis, qñ nubilo afflictionū quasi senio quodā videbatur cōfectus, & ecclesia eius instar vetulæ, multiplici calamitate cōtabescebat, ita ꝙ tūc pene incredibile apparebat ꝙ totus mūdus cōuerteretur ad fidem Chīi ita suspēsi, & ꝙ ipsa ecclesia eius tanta impleret fœcūditate, ꝙ cōuerteret oē genus humanū ad crucifixū. Vnde in Esaia scriptū est: Generationē eius qs enarrabit? quia abcisus est de terra viuētiū. Quasi dicat: Idcirco spiritalis generatio Christi est inenarrabilis, qm̄ ipse instar iniqui occisus est. [Dixitq; ad dñm: Vtinā Ismael viuat corā te.] Per Ismael qui vocaī filius carnis, intelligit carnalis populus Iudæorū, ꝓ cuius cōuersione Chīs orauit. Cuius orationē pater audiuit, qa in primo Chīi aduētu & deinceps multa millia Iudæorū cōuersa sunt. Interim quoq; valde multiplicātur, & tandē in fine seculi oēs tūc victuri, credēt in Chīm. Porro filius natus ex Sara. i. populus Christianus rectē vocatur Isaac, hoc est, risus, qa spiritali iucūditate pfunditur, & de eius cōuersione angeli sancti lætātur. Chīs q̄q; gauisus est. Ad quē

Lucæ 2. Lucæ 2. 2. Co. 7. Esaiæ 60 Esaiæ 53.

populum

Universidad de Deusto
Biblioteca

populũ Deus ſtatuit pactũ ſuũ, videlicet euangelicã legẽ, nouũq; teſtamentũ. Tulit aũt Abrahã Iſmaelẽ filiũ ſuũ & oẽs vernaculos &c. per hoc figuratũ eſt, q̃ Chriſs in ſua eccleſia vniuerſos fideles cuiuſcũq; ſint ſtatus, gradus, dignitatis aut ordinis, ſpũaliter circũcidit. ¶Nũc hr uiter eſt tãgendus tropologicus huius cap. ſenſus, quo p Abrahã intelligit quicũq; Chriſti fidelis, pſertim ꝓlatus aut religioſus, cui loquit dñs: [Ambula corã me] iuſte & timorate viuẽdo, atq; ſolicite in Dei pſentia te cuſtodiẽdo, vt cũ ꝓpheta pſallere queas: Seruaui mandata tua & teſtimonia tua, qa oẽs viæ tuæ in cõſpectu tuo. [Et eſto pfectus,] iuxta illud: [Eſtote pfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis pfectus eſt. Status aũt ꝓlatoꝝ maioꝝ, videlicet præſulũ, eſt ſtatus pfectionis acq̃ſitæ: Status aũt religioſoꝝ, eſt ſtatus pfectionis acquirẽdæ. Prçterea vtbũ iſtud, ambula corã me, Nicolaus de Lyra exponit ſic, i. ac ſi me pſentialiter ſemp̃ videret; quę expoſitio Rabbi Paulo nõ placet, qa (vt ait) q ambulat corã alio, nõ ſemp̃ eum videt, ſed potius q ſequit eũ. ideo dicit q̃ ſancti q fuerũt ante Chri aduentũ, dicũtur ambulaſſe coram Deo, qm̃ exẽplar pfectionis, videlicet Chr̃m Deũ incarnatũ, habuerunt poſt ſe. Hinc Dauid, Ezechias & tales ſcribũtur corã dño ambulaſſe. Porro ſancti noui teſtamẽti dicũtur Deum eſſe ſecuti, iuxta illud: Qui mihi miniſtrat, me ſequat: qm̃ exẽplar pfectionis præfatũ ante ſe habuerũt. ¶Sed iſtud nõ videtur magni valoris, qa & iuſti veteris teſtamẽti, frequẽter leguntur Deũ ſecuti, quẽadmodũ in Numeroꝝ libro Deus teſtat: Seruũ meũ Caleph, q plenus ſpiritu ſecutus eſt me, inducã in terrã quã circuiuit. Et idẽ de Ioſue ait ſcriptura. Rurſusq; in libro Ioſue Caleph fatetur: Fratres mei ſubuerterũt cor populi, & nihilo minus ego ſecutus ſum dñm Deũ tuũ. Sed & S. Iob: Veſtigia, inquit, eius ſecutus eſt pes meus. Et de Dauid regẽ dñs cõteſtat: Dauid ſecutus eſt me in toto corde ſuo. ¶Prætera R. Paulus affirmat, q̃ Abrahã imitator fuit pfectionis Chr̃i: ergo & Abrahã ſecutus eſt Chr̃m. Quid cm̃ eſt imitari niſi ſequi? Amplius, q̃ etiã iuſtis noui teſtamẽti cõueniat corã dño ambulare, ꝓbatur ex cãtico euãgelici Zachariæ, q cauſam incarnationis, aduẽtusq; Chr̃i exprimẽs, ait: Viſitauit & fecit redemptionẽ plebis ſuæ, Vt ſine timore ſeruiamus illi in ſanctitate & iuſtitia corã ipſo, Cæteruq; eſt, q̃ Deo ſeruire in ſanctitate & iuſtitia corã ipſo, aliud nihil ſit q̃ corã ipſo ambulare. Poſtremo, q ambulat corã alio, melius poteſt eũ inſpicere ſeu vultũ eius attẽdere, q̃ ambulat retro eũ. [Ponãq; fœdus meũ inter me & te.] Hoc facit Deus vnicuiq; vere fideli, dum eum inducit ad actualẽ diuinę legis memoriã, & in ſcripturis ei promittit vitã beatã. [& multiplicabo te vehemẽter.] Hoc fit dũ Deus meritis & precibus ſeu prędicationibus & exẽplis ſeruoꝝ ſuoꝝ alios multos cõuertit. Et itẽ dũ ſeruo ſuo feruẽti prætiat quotidie augmẽtum bonoꝝ actuũ copioſum. [eriſq; pater multarũ gẽtiũ.] Hoc præcipue cõpetit ſanctis epiſcopis, qui verbo & exẽplo generãt Chriſto plures filios ſpiritales, ita q̃ vehemẽtiſſime creſcũt meritis, ſpiritaliq; ſobole. Ex qbus epiſcopis & prælatis reges egrediuntur, dũ eoꝝ ſpiritales filij, diſcipuli ac ſubditi, tãtæ pfectionis cõſiſtunt, q̃ alijs digne præficiũtur, & ſeipſos ac illos efficaciter regũt. Vel reges, vniuſcuiuſq; boni fidelis, ſunt actus cõtemplatiui & cõſiderationes ſapiẽtiales, p quos inferiora opera regulãtur ac iudicant. Deinde dñs præcipit vnicuiq; Chriſtifideli, pſertim prælato, vt pactũ ſuum, ſ. circũciſionis præceptũ, ſpiritaliter impleat, nõ vnum duntaxat mẽbrum corporaliter circuncidendo, ſed vniuerſa corporis mẽbra & animæ vires ab oñi vitioꝝ abuſu, vel ab oñi opere prauo totaliter refrenãdo, quatenus iuxta Apoſtolũ, Exhibeamus mẽbra noſtra arma iuſtitiæ Deo, & ſeruiam⁹ p ea iuſtitiæ in ſanctificationẽ: auertamusq; oculos nr̃os, ne videãt vanitatẽ: & aures noſtras ſepiamus ſpinis ne audiãt linguã nequã: oſtiũq; circunſtãtię ponamus labijs nr̃is, ne loquamur verbũ illicitum, ſed & manũ & pedẽ, & q̃dcunq; mẽbrum noſtrũ nos ſcãdalizauerit, abcidamus, nõ quãtum ad ſubſtantiã, ſed q̃ ad vſum puerſum. Hoc eſt q̃d ait Apoſtolus: Mortificate mẽbra vr̃a, quę ſunt ſup terrã. Hæc eſt vera, ſpiritalis, Deoq; placens & figurata circunciſio populi Chriſtiani, cuius vmbra & typus fuit circunciſio illa legalis. Vnde per Hieremiã dñs dixit: Circuncidite præputia cordiũ veſtroꝝ. Paulus q̃q; apoſtolus: Nos, ait, ſumus circunciſio, qui ſpiritu Deo ſeruimus, & nõ in carne fiduciam habemus. Itẽq;: Nõ em̃ qui in manifeſto Iudæus, neq; quę in carne circũciſio eſt, ſed qui in occulto Iudæus, & circunciſio cordis in ſpiritu, & non in litera. [Dixit q̃q; Deus ad Abrahã: Sarai vxorẽ tuã nõ vocabis Sarai, ſed Sarã.] Vxor virtuoſi, poteſt dici aĩa eius, ſeu ſenſitiua pars aĩæ, aut etiã mẽs rationalis, quoꝝ vnũquodq; fœcũdat ab hoĩe, & recte Sara vocat, dũ motib⁹ vitioꝝ & paſſionib⁹ dñatur, paritq; filiũ cui dñs benedicit. i. actũ meritoriũ æterno ꝓmio dignũ. ¶Deniq; dũ dñs p ſcripturas & ſuos viros carios ſeu alios bonos viros hortat nos ad viã pfectionis, & actus ſcipuos cõtẽplatiõis, non debemus diffidere aut puſillanimes eſſe, ſed ſperando in adiutorio altiſſimi, ardua viriliter aggredi, atq; in charitatis feruore & oĩ puritate interna infatigabiliter creſcere: nihilo minus tñ orare, vt Iſmael corã dño viuat. i. exercitatio vitæ actiuæ nõ pereat, ſed potius creſcat aſſidue loco & tẽpore opportuno, vt generet duces 12. diſponẽdo & cooperãdo ad obſeruãtiã 12. euãgelicoꝝ Chr̃i conſilioꝝ. Pactũ vero Dei, videlicet familiaris conf œderatio, ſtatuatur ad

Roma. 6.
Pſal. 118.
Eccl 38.
Pſal. 140
Matt. 5.
Col. 3.
Hiere. 4.
Phili. 3.
Roma. 2.
Pſal. 90.

Pſal. 118.
Matt. 5.
R. Paul.
2. Reg. 7.
4. Re. 20.
Ioan. 12.
Num. 14
Ioſue 11.
Ioſue 14.
Iob 23.
1. Par. 17.
R. Paul⁹

tur ad Iſaac, id eſt, ad apicem mentis, qui non delectatur niſi in domino, & fertur ad optima. ¶Poſtremo Richardus: Tres, inquit, ſunt circũciſiones: Vna tantũ in carne, alia ſpiritalis in vita præſenti per depoſitionem iniquitatum, tertia erit in corpore & ſpiritu, in reſurrectione futura per depoſitionem totius corruptionis & pronitatis in malum.

¶Declaratio literalis cap. XVIII. Apparuit aũt ei dñs in conualle. Artic. LVII.

Scriptura cõſequẽter narrat, qualiter Deus natiuitatẽ Iſaac plenius prænũciauit, & ſuam iuſtitiã in impijs, ſuãq; miſericordiã in bonis ac pijs mõſtrauit. [Apparuit aũt ei] videlicet Abrahę [dñs in cõualle Mãbre.] Circa hęc ſcribit Lyra: Aliter exponi litera iſta à doctoribus catholicis, & aliter ab Hebræis. Vtraq; tñ expoſitio cõſonat fidei. Dicũt ergo Hebræi, q̃ hic deſcribitur apparitio duplex. Vna ipſius Dei cum dicit, Apparuit ei dñs &c, alia angeloꝝ, dũ ſubdit: [Cũq; eleuaſſet oculos, apparuerũt ei tres viri.] Doctores aũt catholici aſſerũt hic vnã viſionẽ cõſcribi. Circa hoc dico, q̃ nec oẽs doctores Hebræi dicunt hic duas apparitiões deſcribi, nec oẽs doctores catholici dicũt hic deſcribi vnã tantũmodo viſionẽ. Nempe vt recitat R. Paulus, Rabbi Moſes in libro de directiõe perplexoꝝ teſtat, q̃ hic deſcribitur viſio vna, ita q̃ per hoc q̃d dictũ eſt, Cũq; eleuaſſet oculos, explicat q̃d ante gñaliter dictũ fuit, Apparuit ei dñs, vtpote qualiter dñs apparuit Abrahæ. Ioſephus q̃q; idem ſentire videt. Prçterea quidã doctores catholici ſenſerũt hic duas apparitiones deſcribi: Vnã ipſius Dei, videlicet verbi ęterni ſeu vnigeniti patris, cũ dicit, Apparuit ei dñs, qm̃ ipſum verbũ ęternũ teſtat in Ioãne: Abrahã exultauit vt videret diẽ meũ: vidit, & gauiſus eſt. Quod ſecundũ doctores in hac viſione peractũ eſt. Ait quippe Euſebi⁹: Cũ verbũ Dei primo oĩm ꝓphetaꝝ apparuiſſet Abrahæ in forma humana, vocationẽ gentiũ ei ꝓmiſit. Sicq; apparuit ei Dei filius quẽ adorauit. Alcuinus q̃q; fatet, & habet in Gloſſa, q̃ duo viri filiũ Dei comitabãt, Moſes ſ. q Chriſti aduentũ annũciauit in lege, & Helias, q ſecũdũ Chr̃i aduẽtum ꝓueniet, & eius Euangeliũ prædicabit, qui duo cũ Chr̃o in eius trãſiguratione ſunt viſi. Sed verba iſta intelligi nequẽũt ita, q̃ duo viri fuerũt realiter Moſes & Helias, cũ ex cõſequentibus pateat euidẽter eos angelos fuiſſe, q̃d & Apoſtolus ad Hebrços effat: Hoſpitalitatẽ, inquiẽs, nolite obliuiſci: p hãc em̃ placuerũt qdã angelis hoſpitio receptis. Et p quoſdã, intelligũt ibi Abraham & Loth, ſecundũ oẽs expoſitores catholicos. Hinc in Scholaſtica habet hiſtoria: Duo angeli apparuerũt, in deſignatiõe duoꝝ prçconũ, Moſis ſ. & Heliç. Vnde author illi⁹ hiſtoriç videt ſentire, q̃ tertius ibi apparẽs, fuit angelus in ꝑſona filij Dei ſe repræſentãs & loquẽs, q̃d & gloſſa illius hiſtoriæ ait apte. Porro B. Auguſtinus eoꝝ quæ fidei ſunt, acutiſſimus & lidiſſimus cõſiderator, iſtud q̃d de apparitione filij Dei in forma humana prædictũ eſt, reprobat dicẽdo: Apparuit Deus Abrahæ ad quercũ Mãbre in tribus viris, q̃s fuiſſe angelos nõ eſt dubitandũ, q̃uis quidã exiſtimẽt vnũ ex eis fuiſſe dñm Chriſtũ, aſſerẽtes eũ ante indumẽtum carnis fuiſſe viſibilẽ. i. ante incarnationẽ ſuã viſibiliter apparuiſſe. Sed ſi ideo aliquẽ hoꝝ triũ affirmãt fuiſſe Chr̃m, qa cũ tres vidiſſet, ad vnũ ſingulariter eſt locutus, eumq; adorauitcur nõ aduertunt duos ex angelis illis veniſſe ad Sodomã ſubuertendã, cumq; Abrahã adhuc loquereſ cum vno illo, quẽ ſingulariter dñm appellauit, & ne Sodoma ſubuerteret, eundẽ rogauit. Alij duo à Loth ſuſcepti ſunt, & vnũ eoꝝ ſingulariter eſt affatus, dñmq; vocauit, & p ſua ſaluatione deprecatus eſt illũ. Scriptũ eſt em̃ ſequẽti capitulo: Dixit Loth ad eos: Quęſo dñe mi, qa inuenit ſeruus tuus gr̃am corã te &c. Multo ergo credibilius eſt, q̃ Abrahã in tribus viris illis, & Loth in duobus ex eis, dñm cognoſcebãt, cui p ſingularẽ numeꝝ loquebantur, cũ angelos illos eſſe hoĩes arbitrabãtur, in quibus tñ aliquid tantæ eminentiæ cõſiderabant, vt nõ dubitarẽt dñm eſſe in eis, ſicut fuit in ſanctis ꝓphetis, ideo alloquebatur eos quandoq; pluraliter, atq; interdum in eis dñm ſingulariter appellabãt. Hæc Auguſtinus. Ex cuius etiã verbis iam eluceſcit, q̃ in exordio huius capituli vſq; ibi, [quos cũ vidiſſet &c.] nõ duę viſiones, ſed vna dũtaxat viſio deſcribatur. Etem̃ ait, Apparuit Deus Abrahę ad quercũ Mambre in tribus viris &c. His cõſonat q̃d in Scholaſtica fertur hiſtoria: Nunq; legitur pater apparuiſſe in creatura ſubiecta ante primũ Chriſti aduentũ. Ex quo ibi innuitur, q̃ nec filius ante incarnationis myſteriũ viſibiliter apparuit in aliqua creata ſimilitudine ſenſibili ipſum immediate repræſentãte. Hinc quoq; Thomas ſup̃ primum Sentẽtiaꝝ, diſtinctione 16, aliq; q̃ plures determinãt, q̃ ad patres veteris teſtamẽti nõ ſit facta viſibilis miſſio alicuius diuinæ ꝑſonæ. Verũtamẽ quidã dicũt q̃ Auguſtinus iſtud nõ approbet, ſcilicet patrẽ non apparuiſſe in veteri teſtamẽto in ſubiecta creatura, ꝓpter id q̃d in Daniele legitur: Antiquus dierum ſedit. In qua etiã viſiõe Daniel ꝓteſtatur ſe quaſi filiũ hoĩs vidiſſe, videlicet Chriſtum. Sed iſti imperite loq videtur. Nã viſio iſta Danielis imaginaria fuit in nocte & ſomno oſtenſa, ſicut ibidẽ plenius ſcripſi. In tali autẽ viſione nõ proprie res ipſa, ſed ſimilitudo rei oſtenditur per ſpecies in vi imaginatiua formatas, ita q̃ res quæ apparet, nõ ita ſicut apparet, extra imaginationẽ vere realiterq; cõſiſtit. Idcirco in tali apparitione nõ dicitur Deus ſeu diuina apparuiſſe perſona in creatura ſubiecta, ſed in ſimilitudine repræſentatiua. His præ-

Euſebi⁹. Alcuin⁹
Matt. 17.
Hebr. 13.
Euſebi⁹.
Auguſt. de ciuit. Dei.
Gen. 19.
Euſebi⁹.
Auguſt. Dani. 7.
R. Paul⁹ R. Moſes Ioſe. li. 1. ant. Iud. cap. 19.
Ioan. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

missis,exponẽda est litera. [Apparuit ei dñs in cõualle Mãbre.] Abrahã nãq; tunc habitauit
Gen. 14. in valle,quæ à viro noïe Mãbre vocata est vallis Mãbre, vt suprà diffusius dictũ est. [Sedenti
in ostio tabernaculi sui] in q̃ sedebat ad circũspiciendũ an videret aliq̃s peregrinos aut inopes ptranseũtes,quatenus eos ad suã deduceret domũ,& bene tractaret:in q̃ patet,q̃ devotissima mẽte intẽtus erat hospitalitati & actibus pietatis,ita q̃ arbitrabat donũ Dei,si peregrinis & pauperibus curã impẽderet hospitalẽ. [in ipso feruore diei]ita q̃ nec ꝓpter solis æstũ cessauit à tali occupatiõe tã pia,& circa meridiẽ specialiter circũspexit,qa tũc aptũ est tẽpus reficiẽdi psonas huiusmodi. His verbis descripta est visio ista in generali,cõsequẽter in speciali describit, vtpote q̃liter facta sit. [Cũq; eleuasset &c.]Circa hæc scribit Lyra:Quædam Glossa Hebraica dicit hic,q̃ Abrahã voluit surgere ex reuerẽtia apparitiõis diuinæ,sed dñs dixit:Sede,tu es em̃ signũ filijs tuis,qa futurũ est vt filij tui sedeãt tãq; iudices in cõcilio,& ego stẽ. Quæ Glossa cõsonat fidei nr̃æ,atq; impleta est qñ saluator nr̃ Deꝰ & hõ, stetit corã principibus sacerdotũ, cõsedẽtibus in cõcilio ad ipsum dijudicãdũ. Nescio tñ qd intellexerit iste glossator ꝓ verba p̃habita. Cõtingit em̃ interdũ, Deo sic disponẽte, vt loquẽs præter ꝓpriã intentionẽ verba tua sic ꝓferat,q̃ cõsonãt fidei orthodoxæ, quẽadmodũ in Ioãne legit Caiphas ptulisse:Expedit vt vnꝰ moriat homo ꝓ populo,& nõ tota gẽs pereat. Hæc Lyra. Itaq; apparuit dñs Abrahæ p angelos,sicut subiũgitur:[Cũq; eleuasset oculos]ad circũspiciẽdum ex causa ptacta,[apparuerũt ei tres viri].i. tres angeli in specie habitu q; virili. [stãtes prope eũ].i. nõ remote ab eo. LXX. trãstulerunt,[propter eũ:]qm̃ propter eũ venerũt,q̃us nõ tantũ propter eũ. Deniq; cũ esset tãta devotiõe hospitalitati intẽtus, meruit pro hoïbus angelos sanctos suscipere. Origenes vtit litera tali,[stãtes sup eũ.] Et dicit q̃ scriptura sic loquitur, ad insinuandũ præcipua merita Abrahæ,cui angeli spiritaliter ꝓpinquissimi erãt, eo q̃ ipse vitã angelis q̃placentissimã duceret. Ait equidẽ Origenes: Cõferamus visionẽ hãc Abrahæ, cũ illa q̃ facta est Loth. Tres angeli veniunt ad Abrahã,& stãt sup eũ. Ad Loth veniũt duo, & sedẽt in platea. Vide si nõ dispẽsatiõe spũsancti,ꝓ meritis res gerũtur. Et em̃ Loth longe inferior erat Abrahã. Aliãs terra & habitatio Sodomoꝝ ei nõ placuisset. Veniũt ergo tres viri ad Abrahã meridie,ad Loth duo de vespere. Nõ em̃ capiebat Loth magnitudinẽ lucis meridianę, cuius Abrahã capax fuit. Hæc Origenes. [Quos cũ vidisset,cucurrit in occursum eoꝝ.]putauit q̃ppe q̃ hoïes peregrini essent,ideo accelerauit ad ipsos,vt ipsos ad suã deduceret mãsionẽ,& bene reficeret eos. In q̃ innotescit mirabilis feruor, devotio,humilitas,pietas & liberalitas huius beatissimi patriarchæ. ¶Circa hęc quærit, cur tres angeli simul apparuerũt. Ad hoc sancti respõdẽt,q̃ Deus altissimꝰ vnus in essentia,& trinus in psonis,misit angelos tres ad supbeatissimæ trinitatis mysteriũ designãdũ. Vnde & Abrahã in tribus vni singulariter est locutꝰ,vnũq; adorauit. ꝓpter q̃d cãtat ecclesia: Abrahã tres vidit,& vnũ adorauit. Iosephꝰ vero & alij multi dicũt,q̃ vnꝰ angeloꝝ illoꝝ missꝰ fuit annũciare futurã Isaac cõceptionẽ: alij duo, vt euerterẽt Sodomã. Porro,vt recitat Lyra, Hebræi dicunt, q̃ isti tres angeli,fuerũt Michael, Gabriel, Raphael, atq; q̃ Michael missus fuit ad denũciandũ de Isaac nascituro, Gabriel ad Sodomã euertendã, Raphael ad sanandũ Abrahã adhuc dolentẽ ex circũcisione. Nã dicũt apparitionẽ istã cõtigisse tertia die post circuncisionẽ illius,& ad exipiendũ ipsum Loth cũ suis de periculo Sodomoꝝ. Ista ꝓ maiori parte vident incerta,an si tres angeli illi,fuerũt psonæ tres istæ ꝓfatæ, & an apparitio ista cõtigerit 3. die post Abrahæ circũcisionẽ, Item q̃,an vnus missus fuit ad Abrahã de illo dolore curandũ, qa de hoc textus nil loquit,& etiã an vnus specialiter venit ad Sodomæ euersionẽ, ꝑsertim cũ sequẽti capitulo duo angeli ꝓtestenturi Delebimus locũ istũ. Et itez: Misit nos dñs vt ꝑdamus illos. Quo cõstat,q̃ ambo missi erãt ad hoc. Ambo q̃q; admonuerũt Loth ad exeundũ de Sodomis, immo cogebãt eũ,& appræhenderũt manũ eius & cõiugis suæ,&c. & posuerũt eũ extra ciuitatẽ [& adorauit in terra]Quidã dicũt q̃ adorauit oẽs tres angelos adoratiõe dulię, q̃ impenditur rationalibus creaturis, quẽadmodũ Nathã & Bethsabee adorauerũt regẽ Dauid, vt legit 3. Regũ. Putauit em̃ q̃ hoïes essent. Alij dicũt q̃ vnum specialiter adorauit, & q̃ adorauit eundẽ adoratiõe latriç, q̃d saluari potest, dicẽdo q̃ adorauit dñm Deum in angelo. Verumtñ secundũ Augustinũ & Gregoriũ, in adoratione hac & postea ad tẽpus Abrahã æstimauit, q̃ angeli isti hoïes essent: ideo verius credit, q̃ de adoratiõe dulię istud intelligatur, præsertim cũ sequẽti capitulo Loth legatur angelos adorasse. Verũtñ R. Paulus dicit, q̃ intelligẽdum sit de adoratione latriæ, q̃m̃ scriptũ est, q̃ adorauit pronus in terrã, q̃ argumẽtatio nõ procedit, q̃m̃ Iosue adorauit angelũ pronus in terrã, & Nathã Dauid. Ioannes q̃q; in Apocalypsi Cecidi, inqt, ad pedes eius, videlicet angeli, vt adorarẽ eum. Quæ oĩa certũ est de adoratione dulię dici. [& dixit: Dñe, si inueni gr̃am in oculis tuis].i. si corã te placeo, & pietatẽ tuã ostẽdis in me, [ne trãseas seruũ tuũ]hoc est, nõ tam cito pertrãseas me, q̃n primo vtaris obsequio & beneficijs meis, de q̃bus subiũgitur, [sed adferã pauxillũ aquæ, & * lauate pedes vestros.] ¶Circa hoc q̃ritur, q̃d sibi velit iste modus loquẽdi, q̃ scrib' visis singulariter loquitur vni, quem

Matt. 26. Ioan. 18.
Ioan. 11.
Origen.
Idem.
Iosep. li. 1. Antiq. Iud. c. 19
Gen. 19. Ibidem.
3. Reg. 1.
Augusti. Gregor. Gene. 19
In Rabbi Paulum.
Iosue 5.
3. Reg. 1.
Apo. 19. & 22.

quẽ & specialiter dñm vocat. Deinde mox rursus pluraliter eos alloquit: Lauate, inquiẽs, pedes vr̃os. Ad hoc Glossa respõdet, q̃ Abrahã Deũ in angelis sentiẽs, maluit Deo loqui q̃ angelis. Augustinꝰ vero: Abrahã, inqt, & Loth in viris illis agnoscebãt dñm, cui p singularem numeꝝ loquebãtur, cũ viros illos esse hoïes arbitrarent. His cõsonat, q̃ cum dixisset numero singulari, dñe ne trãseas seruũ tuũ, cum de humanis obsequijs subderet, statim pluraliter addidit: [lauate &c.]Alij dicũt, q̃ tres angeli sic apparuerũt, q̃ vnus videbatur principalior inter eos, is scilicet qui ad annunciandũ natiuitatẽ Isaac venerat, quẽ dicũt Hebræi Michaelẽ fuisse, vt tactũ est. Ideo q̃is Abrahã æstimauit q̃ hoïes essent, illũ tñ principalẽ singulariter est affatus, arbitrãs si ille acquiesceret suæ petitioni, alij quoq; duo nõ denegarẽt. Et dicũt nõnulli, q̃ principalis ille angelus iuit in medio, s. inter alios duos: quia tunc dicũt consuetudinẽ extitisse, q̃ principalis inter tres gradiẽtes, pergebat in medio, & q̃ Abrahã ꝓ hoc principalẽ illũ cognouerat. Asserũt q̃q; q̃ hoïes nõ ibant tũc calceati, neq; equestres vt modo: ideirco rogauerat Abrahã, quatenus pedes suos lauarẽt. Et q̃is probabile sit, q̃ angeli illi nõ apparuerũt calceati, incertũ tñ videtur q̃ ghaliter hoïes tunc incesserint nõ calceati, immo cõstat q̃ tẽpore egressionis filioꝝ Israel ex Aegypto, hoïes vtebant equis ad equitandũ, & calceis ad eundum, cũ de filijs Israel pro tẽpore illo dicatur: Nec calceamẽta pedũ veterum vetustate cõsumpta sunt, atq; de Pharaonis ministris: Equũ & ascensorẽ proiecit in mare. Itẽq; Ingressus est eques Pharao cũ currib' & equitibus eiꝰ in mare. Deniq; lotio cõperit etiã calceatis, ꝑtim itinerãtibus. [& requiescite sub arbore,]quia delectabile est, tempore calido sub ramis arboꝝ repausare ac refici, & cõtra æstũ solis refrigeratiuũ. Arbor vegenes etiã vtitur litera tali, Declina ad pueꝝ tuum, & refrigera te sub arbore. De hac arbore in Scholastica recitat historia: Habitauit Abrahã circa quercũ vel terebynthũ, cuius radices adhuc apparẽt, quã Iosephus ꝓprio noïe expressit, dicẽdo: Habitauit Abrahã circa ilicem quæ vocat Agygo. Arborq; illa, secundũ Hieronymũ, vsq; ad tẽpus Theodosij Imperatoris durauit, & ex ea orta perhibet quæ nũc est, quæ q̃is sit arida, tñ medicinalis existit, de qua q tulerit secũ, nõ se ei infundit venenũ. Hæc in ꝓfata historia. [Ponãq; buccellã panis].i. cibum & potũ, quæ noïe panis in scripturis frequẽter signãtur, Loquitur quoq; Abrahã humiliter ac modeste, ꝓ minus significans maius. [* & cõfortate cor vestrũ,] comedendo. ¶Ex quibus probat, q̃ Abrahã æstimauit eos hoïes esse, qui ambulãdo & ieiunãdo fatigarẽtur ac debilitarent. Cor demũ q̃q; ꝓ corporali parte ac mẽbro accipit, de quo philosophus cõtestatur, q̃ sit primũ viuẽs, & vltimũ moriẽs. Quod cibo & potu directe cõfortat. Interdũ vero accipit cor pro mẽte, intellectu seu volũtate, de quo Psalmista fatetur: Cõfitebor tibi dñe in toto corde meo. Quod cibo & potu indirecte cõfortat, sicut & fame nimia & corporali lassitudine debilitat, inquantũ ex bona & naturali corporis dispositione, mens magis idonea reddit ad actꝰ intellectuales, in qb' corpꝰ atq; organicę vires mẽti subseruiũt. [Idcirco em̃ declinastis ad seruũ vestrũ.] vt s. exhiberẽ vobis ista pietatis obsequia. Illa tñ nõ fuit principalis ratio q̃ illuc venerũt, sed Abrahã dixit hoc blãde loquẽdo, & ex quadã pia fiducia, vt moris est inuitantiũ, vt sic magis alliceret illos. [Qui dixerũt: Fac vt locutus es.] Cur statim acquieuerũt Abrahæ, cũ sequẽti capitulo legãtur duo angeli dixisse Loth eos inuitãti, Nequaq̃, sed in platea manebimus? Respõdet Petrꝰ Alphõsi vir Christianissimꝰ atq; doctissimꝰ ex Iudaismo cõuersus, q̃ ꝓpter reuerẽtiã & excellentiã Abrahę patriarchę mox acquiescebãt, Loth vero minoris fuit authoritatis, idcirco prima facie denegabãt. Ex q̃bus idẽ Petrus cõcludit, q̃ qñ qs inuitat à psona multũ excellẽti, debet acquiescere sine renisu. [Festinauit Abrahã in tabernaculũ ad Sarã, dixitq; ei: Accelera, & tria sata similę cõmisce.] Satũ mẽsurã quandã siligniſicat. Vnde secũdũ Isidoꝝ, satũ cõtinet modiũ vnũ cũ medio. Similia vero est farina purissima. Hic Origenes vtit litera ista: Cõsperge tres mensuras similaginis. [& fac subcineritios panes.]ex tãta simila sic cõsperſa. Nõne Abrahã habebat in domo panes sufficiẽtes? Respondendũ, q̃ vtiq;, sed voluit tã venerãdis hospitibus recẽtia ac specialia ꝓponere fercula, idcirco in Scholastica ferẽ historia: Parauit eis encænia, i. peregrina, preciosaq; fercula, ꝓpter q̃d subdit: [Ipse vo ad armentũ].i. pecoꝝ gregẽ [cucurrit, & tulit inde vitulũ tenerrimũ & optimũ].i. nouellũ, esuiq; aptissimũ, & in suo gẽre valde bonũ, [deditq; puero].i. ministro, & forsitã coquo. Nã subdit: [Qui festinauit & coxit illũ.] Puer ille secundũ Hebræos (vt refert Lyra) Ismael fuit, cui Abrahã vitulũ dedit coquendũ, vt ipsum ad opera hospitalitatis faceret assuetũ. Sed si ista (vt dicũt Hebræi) acciderũt tertia die post Abrahę circuncisionẽ, in q̃ Ismael 13. erat annoꝝ, nõ videt Ismael in tãtilla ætate aptus fuisse ad vituli coctionẽ. [Tulit quoq; butyꝝ & lac, & vitulũ quẽ coxerat].i. coqui fecerat. Et sicut Scholastica dicit historia, vitulus fuit assatus, forsan em̃ pars eius fuit assata. [& posuit corã eis,] ita q̃ personaliter ministrauit ad mẽsam. De potu nihil hic dicitur, neq; exprimitur q̃ pedes suos lauerũt, sed ex alijs dat hoc satis intelligi. Ex prædictis patẽt liberalitas, feruor, pietas atq; alacritas Abrahę iam

Pfalm. 9. 85. 100. Pfal. 137.
Origen.
Eusebiꝰ. Iosep. li. 1. Anti. Iu. ca. 19. Hieron.
Eusebiꝰ.
Eusebiꝰ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

centenarij,in charitatis & misericordiæ actib⁹.Hinc Origenes disseruit:Cõsidera,ptimus im-
Origen. pigrũ & alacrẽ senẽ. Occurrit obuiã, refestinat ad domũ, & dixit vxori, Festina,&c. Vide in oĩbus quãta sit susciptiẽtis alacritas:festinatur in oĩbus,oĩa perurgentur,nihil per ocium geritur,Abrahã currit,vxor accelerat, puer festinat,nullus piger est in domo sapiẽtis. [Ipse vero stabat iuxta eos sub arbore.]Adstabat edẽtibus,paratus ad ministrãdũ,& ppter reuerẽtiam hospitũ,atq; ad intuendũ ne qd deesset,negligẽterve fieret.Sed mirũ q̃ nõ inuitabãt trũ patriarchã ad cõsedendũ & reficiendũ cũ ipsis,ad qd dici potest,q̃ nõ oĩa scripta sunt,ideo q̃uis nõ sit scriptũ q̃ eũ ad hoc nõ inuitauerint,nõ tñ sequit q̃ nõ fecerũt hoc.Vel forsitã tã humiliter se gesserũt,q̃ nõ intromiserũt se de hoc,p̃sertim cũ reficerẽt gratis vt pegrini. [Cũq; comedissent,dixerũt ad tũ:Vbi est Sara vxor tua?] Verisimile est q̃ vnus eorũ quæsiuit hoc, sed asscribit eis cõmuniter,secũdũ qd societati aut cõmunitati solet attribui qd cõuenit parti eius.Nec ex ignorãtia venit interrogatio ista,sed vt aptius veniretur ad p̃nunciãdũ Isaac. [Ille respondit:Ecce in tabernaculo est.] Quia ex virtuoso pudore & castimonia coniugali subtraxit se à virorũ p̃sentia. [Cui dixit] angelus ille, vt cõmuniter dicit, q̃ venerat nunciare de Isaac nascituro. [Reuertẽs veniã ad te tẽpore isto] hoc est, eodẽ die anno reuoluto, [vita comite]Hoc addit,loquẽdo more humano,qa adhuc homo æstimabat,& vt hoĩes talẽ in loquẽdo obseruẽt modestiã,ne incaute asseram⁹ nos hoc aut illud facturos in posterũ,sed sub cõditione,videlicet Deo volẽte,& si vixerim⁹,secundũ qd Iacobus apostol⁹ in sua docet ca-
Iacob.4. nonica:Vt dicatis,si dñs voluerit, & si vixerim⁹,faciemus hoc aut illud. Itẽq̃,vt innuat,etiã esse & viuere supnorũ ciuiũ, incessãbiliter depẽdere à Deo, q̃uis certi sint se nunq̃ amissuros qd habẽt.[& habebit filiũ Sara vxor tua]infra hunc annũ. [Quo audito,Sara risit post ostiũ
August. tabernaculi.]Qui risus,secundũ Augustinũ,fuit dubitatiõis:ideo Sara est reprehensa. Risus aũt Abrahę fuit admiratiõis & gaudij.Itaq; Sara dubitauit,& nõ credidit,qa ad naturales causas respexit,ppter qd subditur:Erãt aũt ambo senes, puectæq; ætatis.]Et senilis istud fuit in Sara vna causa infœcũditatis. Alia fuit suę infœcũditatis ratio naturalis, q̃ & in iuuẽtute sua erat naturaliter infœcũda seu frigida. [& defierãt Saræ fieri muliebria].i.mẽstrua ampli⁹ nõ fiebãt in ea,ideo fuit infœcũda.Et ista ratio senectutẽ cõsequebatur.Circa hoc loqtur Aug.
Aug. 16 de ciuit. Dei. Sara erat sanguine mẽstruo destituta, ppter qd parere iã nõ posset,etiãsi fœcilis non fuisset. Porro,si fœmina ita sit puectioris ætatis,vt ei solita muliebria adhuc fluãt,de iuuene parere potest: de seniore nõ potest, q̃uis senior ille adhuc de adolescẽtula gignere possit,quẽadmodũ Abrahã post mortẽ Saræ de Cethura aliq̃s genauit.Hæc August.[Quæ risit occulte,dicẽs]q̃si arguẽdo de impossibilitate diuinæ p̃missionis:[Postq̃ cõsenui,& dñs meus vetulus est,]Maritũ suũ ex humilitate dñm suũ appellat, qd beatiss. priceps apostolorũ in 1. sua
1.Petr.3. cõmemorãs canonica, pponit mulierib⁹ imitandũ:Mulieres,inquiẽs,viris suis subiectę sint, sicut Sara obediebat Abrahæ, dñm eũ vocãs.[voluptati operã dabo?]q.d.nõ decet.Et vere est q̃ nõ decuit,ppter voluptatẽ marito cõiũgi,sed ppter plem desup repromissam. ¶Præterea ex istis elicitur verbis,q̃ Sara iã diu à viri cõtinuerat copula,p̃sertim à tẽpore q̃ naturale tẽpus cõcipiendi effluxerat.[Dixit aũt dñs ad Abrahã:]Per dñm intelligitur angelus,q̃ ex p̃sona Dei Abrahæ filiũ ex Sara p̃misit.[Quare risit Sara vxor tua,] ex diffidẽtia[dicẽs:Nũ vere paritura sum anus?]q.d,Ego iã vetula parere nõ potero,respiciens ad vim ordinem q̃ naturæ,nõ ad efficaciã grãæ ac virtutis diuinæ. Et in hoc erat culpabilis. Nesciebat tñ q̃ iste promissor angelus esset.[Nunqd Deo quicq̃ est difficile?] Tanq̃ dicat, cũ Deus oĩpotens sit, cui oĩa nõ solũ possibilia,sed & facilia extãt,non debuit Sara hæc dubitare de veritate diuini promissi.[Iuxta conditũ].i.sicut iã dixi,[reuertar ad te &c.]Sara dubitãdo & ridẽdo peccauit,& tñ angelus nõ statim increpauit eã immediate, sed primo scisitatus est eius maritũ,cur ipsa risisset,ad innuẽdũ q̃ vir caput est mulieris,ad quẽ ptinet vxorem dirigere, & in moribus informare,ac delinquentẽ corripere,ita q̃ culpa cõiugis in ipsum redũdat, nisi in p̃dictis iuste se habeat circa illã.[Negauit Sara,dicens:Nõ risi,]Et in hoc more fœmineo auxit culpã mẽtiendo,seq̃ non vere excusando. Mendaciũ tñ illud fuit veniale, nõ ex malitia, sed passiõe timoris,ad quẽ mulieres naturaliter p̃nę sunt,pdiens.[timore pterrita.] Timuit qppe,cũ audisset q̃ dñs risum suũ secretũ tã cito deprehẽdisset.[Dñs aũt:Nõ est,inqt, ita,sed
Lucæ 1. risisti.]Circa hoc quæri potest,cur Deus Sarã pro sua dubitatione,risu & diffidẽtia, non puniuit,quẽadmodum Zachariã? Dicũt aliq̃ q̃ fœminęæ lęsitati pepercit,vel quia in dubitatione nõ extitit ptinax,sed correpta pœnituit, confestim̃q̃ credidit. Vel multũ excusabilis erat,& magis q̃ Zacharias,qa nõ sciuit eum qui p̃mittebat,esse angelũ Dei,neq; distinctã habuit de eius p̃sona notitiã.[Cum ergo surrexissent inde viri].i.angeli isti qui facta refectiõe, promissione & collocutione,more hoĩm surrexerunt à loco illo,[direxerũt oculos suos contra Sodomã]q̃si indignãtes sceleratissimæ ciuitati,& eam adspiciẽtes ad puniendũ.[& Abraham simul gradiebatur] cum illis videlicet angelis,[deducẽs eos,] quẽadmodum moris est, q̃ hospites multum chari siue notabiles,deducantur ad spatium aliq̃d. Dicunt̃q̃ aliqui q̃ adhuc

adhuc putabat angelos istos hoĩes esse. Veruntñ puto q̃ ab ea hora qua vnus eorũ cœpit sibi p̃dicere de Sarę cõceptu infra annũ,cœpit conijcere aut sentire q̃ angeli essent.Nã & ante idẽ fuit prænunciatũ p angelũ, vt dictũ est sæpe. [Dixit q̃ dñs,] vipote angelus iste principalis,qui Isaac conceptionẽ p̃dixit:[Nũ celare potero Abrahã]q.d.Nõ decet vt abscondam ab eo,[q̃ gessurus sum]in subuersiõe Pentapolis,[cũ futurus sit in gentẽ magnã atq; robustissimã]hoc est,cũ sit tãtus patriarcha,q̃ innumerabiles ex eius posteritate nascẽtur, immo cũ sit pater oĩm creditorũ,[& benedicẽdæ sint in illo]hoc est,in Christo ex ei⁹ semine nascituro,[oẽs nationes terræ:]quæ saluant p Christũ,quæ verba sæpe expolita sunt. [Scio enim q̃ præcepturus sit filijs suis,]videlicet Ismaeli quẽ nũc habet,& Isaac,alijsq̃ q̃s habebit,[& domui suæ post se].i. domesticis suis,[vt custodiãt viã dñi].i. Dei præcepta corde custodito obseruẽt,[& faciãt iustitiã,]reddẽdo vnicuiq; qd suum est,[& iudiciũ]discrete agendo,atq; seipsos ac subditos suos veraciter iudicãdo. [vt adducat dñs ppter Abrahã oĩa q̃ locutus est ad eũ].i. vniuersa q̃ p̃misit aut retulit Abrahæ, impleat p merita Abrahæ. Veruntñ merita Abrahæ nõ promeruerũt de cõdigno impletionẽ oĩm Dei p̃missionũ,videlicet incarnationẽ filij Dei,& mũdi saluationẽ p ipsum,sed de quodã cõdecẽti seu cõgruo,qm̃ fuit vir præcipue iustus & magnus,immo & Dei amicus. Amicis aũt, p̃sertim familiaribus & prædignis, solent reuelari secreta,quẽadmodũ Amos ppheta testat:Nõ faciet dñs verbũ,nisi reuelauerit secretũ suũ ad seruos suos pphetas,immo viri heroici & p̃fecti p donũ sapientiæ cõsummatæ,efficiũtur quasi cõsiliarij ac secretarij Dei, ita q̃ Deus incerta & occulta sapientiæ suę eis reuelat. Talis q̃ extitit Abrahã,q̃ p̃fect⁹ fuerit in Dei amore,cõstat ex hoc,q̃ sobolem suã atq; familiã tã solicite induxit ad Dei cultũ.Nã tãto quisq; in Dei amore p̃fectior perhibet,quãto plures ad ipsum cõuertit.Nouerat qdq; tũc Abrahã,qd post multa tẽpora scripsit Apostolus:Si qs suorũ & maxime domesticorũ curã nõ habet,fidẽ negauit,& est infideli deterior. [Dixit itaq; dñs]scil.angelus iste in Dei p̃sona iam loquens:[Clamor].i. clamorosa seu clamitãs prauitas.[Sodomorũ & Gomorrhæorũ]p qs & aliarũ triũ vrbiũ habitatores turpissimi intelligũtur,vtpote Adamæ,Seboim & Segor,[multiplicat⁹ est].i. numero & enormitate excreuit.[&] pro.i. [peccatũ eorũ].i.multitudo iniquitatũ eorũ.[aggrauatũ est nimis] qm̃ pessima cõsuetudo vicit & oppressit eos totaliter,immo ad tantã vitiorũ voraginẽ erant plapsi,q̃ de nulla turpitudine verecũdabant,vt infrà dicet. De quorũ sceleribus in Ezechiele habet:Ecce hæc fuit iniqtas Sodomæ,superbia,saturitas panis,abũdãtia,& ociũ eius,& manũ egeno & pauperi nõ porrigebãt.Vnde & Iosephus:Sodomitæ,inqt,diuitijs elati,hoĩbus cõtumeliã faciebãt,& erãt impij ad Deũ,vt nequaq̃ recordarẽtur beneficiorũ ipsius,auersiq̃ sunt à susceptiõe peregrinorũ,& circa eos affectũ habere desiterũt.Verũtñ speciale ac grauissimũ scelus eorũ,fuit vitiũ contra naturã,qd & specialiter dicit clamare ad Deum, qm̃ sua enormitate expetit vltionẽ.De 4.aũt peccatis q̃ clamãt ad Deũ,dictũ est super illud:Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. ¶Denicq̃ secundũ Gregoriũ,peccatũ cũ voce,est culpa interior cũ praua actiõe.Peccatũ vero cũ clamore,est culpa cũ irrefrenata libertate,vt dũ quis cũ audacia publice peccat ad libitũ.Secũdũ Glossam q̃q̃,clamor iniquitatis,est euidentia publicati flagitij q̃ accusatore non eget.[Descendã,& videbo,vtrũ clamorẽ qui venit ad me,opere cõpleuerint, an nõ est ita vt sciã.]Iam dñs per subiectã creaturã stetit in terra, & loquebat cũ Abrahã,ac assertiue recitauit scelera Sodomorũ,q̃ & ei certissime nota erãt,quõ ergo nũc ait, Descendã & videbo,&c?Quasi nõ descendisset,nec vidisset, neq; cognosceret Sodomorũ facinora. Et respondendũ q̃ Deus in verbis his loquit more & affectu humano propter causas cõdignas:primo,vt instruat iudices ac cæteros vniuersos, ne nimis faciliter credãt vera esse q̃ audiũt,præsertim dũ magna de alijs percipiũt scelera, sed personaliter ea pro posse cõsiderent & obseruent. ideo dicit Gregorius: Mala hoĩm non ante credamus, q̃ probemus:maiora q̃q̃ crimina tarde credant,& cũ veraciter agnita fuerint, citius puniãtur. Secũdo,vt cõpescat hoĩes à præcipitãti,temeraria q̃q̃ prolatione sentẽtiæ, immo anteq̃ sentẽtiẽt,causam quã nesciũt,diligẽtissime inuestigẽt. Tertio,ad insinuandũ enormitatẽ vitiorũ Sodomiticorũ,quæ adeo grauia sunt,q̃ Deus loquebatur modo p̃fato,quasi non aut vix credẽs,& velut admirãs q̃ tã abominabilia scelera possent inter hoĩes inueniri.Itaq; dixit: Descendam,nõ locũ mutado,quãtũ ad incircũscriptibilitatẽ atq; inuariabilẽ deitatis naturam, sed inferiora cõsiderando,vel potius ostẽdendo me ea ppendere. [Et videbo] per infallibilem sapientiæ ac iustitiæ meæ intuitũ.[vtrum clamorẽ qui venit ad me].i.an prædictam clamitantẽ iniquitatẽ,quæ corã me expetiuit vltionẽ dũ facta est, [opere cõpleuerint, an non est ita vt sciam].i. vt per debitã vindictam ostendã me scire excessus illorũ. [Cõuerterunt̃q̃ se inde]duo angeli[& abierũt Sodomã.]Et ita dñs etiã per duos angelos illos descẽdit ad vindendũ vitia Sodomorũ,iuxta illud Gregorij: Ecce dñs per angelos ad cognoscẽda hominũ mala descẽdit.[Abrahã vero adhuc stabat coram dño].i.angelo illo principali, Dei personam repræsentante.[& appropinquãs]dño, vt magis adspiceretur & citius exaudiretur ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo. Ex charitate eñ cõdoluit instanti periculo Sodomoꝝ. Et qñ charitas est vis vnitiua, ex interiori charitatis motu seu affectione etiã corporaliter vniuit se dño, appropinquãdo ad eũ, ad ostẽdendũ suæ charitatis affectũ, tã ad ipsum dñm q̃ ad pximos. [ait: Nunquid pdes iustũ cũ impio? Iq.d. Non decet hoc tuã iustitiã. Quocirca sciedũ, q̃ Deus nunq̃ æternaliter

Ezech. 11. dãnat iustũ cũ impio, sed in hac vita qñq̃ pmittit iustos occidi cũ impijs. Vnde p Ezechielẽ ad Hierusalẽ ait: Occidi in te iustum & impiũ, q̃d facit ꝓpter maiorẽ iustoꝝ mercedem, & quatenus in hac vita pro suis culpis purgẽtur, eorumq̃ patiẽtia exerceatur, & fides eorum

Num. 16 probetur. Interdũ vero eripit iustos, ne cũ impijs trucidẽtur, sicut & filios Chore præseruauit, ne cũ suo patre absorberent à terra. Occulta eñ & incõpræhensibilia, immo & multiplicia sunt oĩpotentis iudicia. Vnde intelligẽdum est, q̃ dñs non pdit tẽporaliter, hoc est, cor-

Rom. 11. poraliter nõ occidit, nec occidi pmittit iustos cum impijs, nisi ꝓpter maius bonũ iustoꝝ, ita q̃ talis eoꝝ pditio est copiosius lucrũ ipsoꝝ. Quidã vero referũt verbũ istud ad Loth, quasi Abrahã voluerit dicere: Nõ perdes iustũ Loth cum Sodomitis. Cumq̃ satis certus esset de hoc, cœpit orare p Sodomitis cõuniter. Verũtñ secundũ expositores, intẽtio Abrahæ fuit orare pro tota Pentapoli. Audierat eñ à dño; Clamor Sodomoꝝ & Gomorrhæorum venit ad metaq̃ à dño intellexit instare subuersionem nõ Sodomæ tãtũ, sed & alijs 4. vrbibus ei annexis, subiectis, & in vitijs cõformatis. Itaq̃ ait: [Si fuerint 50. iusti in ciuitate, peribunt simul?]hoc est, delebis iustos illos tã multos cum iniustis? [& non parces loco illi ꝓpter 50. iustos, si fuerint in eo?]Interrogatiue & negatiue legendũ est istud. Tanq̃ dicat: Oino decet, vt merito 50. iustoꝝ parcas toti illi cõmunitati reliquæ. ideo subdit: [Absit à te vt hanc rem facias, & occidas iustũ cum impio].i. tot iustos cũ impijs cæteris. [fiatq̃ iustus sicut impius] .i. impio assimilet in plaga illa à tua iustitia. [Nõ est hoc tuũ] hoc est, bonitatẽ, iustitiã, & pietiã tuã nõ decet, [q̃ iudicas oẽm terrã]. i. cũctos habitãtes in terra. [Nequaq̃* facies iudicium hoc]Sãctissimus iste patriarcha ex abundãtia cordis sui locutus est, & ex feruentissimo cordis sui affectu fidutialiter ista effatus est, atq̃ præ nimia suæ pietatis cõpassione, q̃si arguẽdo hæc ꝓtulit, q̃si nitẽs cõuincere Deũ, & tñ oĩa ista p modũ oratiõis sunt intelligenda, vt sit sensus: Spero & oro q̃ nõ facies tale iudiciũ. Verũtñ si interdũ occidãt iusti cũ impijs, aut etiã ab impijs, nõ hoc derogat diuinę iustitię, q̃ ex iustis & rationabilibus causis hoc efficit aut pmittit: idcirco ĩ tali occisiõe nõ fit iust⁹ vt impi⁹, qa nõ ex eisdẽ causis vterq̃ perimit. Et mors temporalis vni est ianua vitæ ꝛternæ, alteri mortis ꝓpetuæ: vni purgatio, alteri dãnationis inceptio. ¶ Præterea qdã dicũt, q̃ Abrahã istud orauit nõ ꝓ solis habitatoribus Sodomæ, sed simul pro eis & habitatoribus aliaꝝ 4. ciuitatum, ita q̃ exorauit vt Deus parceret quinq̃ vrbibus illis, si oẽs pariter haberẽt in se 50. iustos. Et dicunt q̃ in verbis præmittãmi oĩ loco].i. habitatoribus totius loci illius, [ꝓpter eos]hoc est, propter merita tot iustoꝝ. Ad q̃d dicunt, q̃ noĩe Sodomæ, quæ fuit metropolis regionis Pẽtapolis, intelligũtur reliquæ vrbes eius. Et q̃ dñs ait, Dimittã omni loco, exponunt distributiue ꝓ cunctis vrbibus illis. Videt tñ textũ sequẽdo posse dici, q̃ Abrahã istud orauit formaliter directe & immediate pro Sodoma. Sed q̃ orauit pro ea, intẽdebat orare ꝓ qualibet alia 4. ciuitatũ. Nempe si istud orauit pro 4. vrbibus simul, ergo & vltimo orauit, si essent ibi decẽ, parceretur oĩbus propter decẽ, erit intelligendũ de 5. vrbibus illis, ita q̃ Deus pepercisset oĩbus illis ꝓpter decẽ iustos: Et q̃ nõ fuerũt in oĩbus illis decẽ iusti, q̃d multis nõ videtur. [*Respõdit Abrahã: Quia semel cœpi, loquar ad dñm meum].i. eadẽ fiducia, qua semel dñm inuocaui, & qa semel precatus sum eũ, adhuc semel orabo eũdẽ, ꝓsequẽdo meã petitionẽ. [cũ sim puluis & cinis].i. nõ obstãte mea ꝓpria fragilitate & corruptibilitate, qua cineri puluerię assimilor. Sicq̃ humiliãdo seipsum in diuinæ ꝓsentia maiestatis, exaudibilior factus est. [Quid si minus 50. iustis 5. fuerint].i. si fuerint ibi 45. iusti, [delebis propter 45. vniuersam vrbẽ?] hoc est, Nonne parces vniuersæ vrbi propter 45. iustos? [Et ait: Non delebo, si inuenero ibi 45.] iustos. Deinde Abrahã orando, descendit vsq̃ ad 10. & dñs dixit, q̃ parceret vrbi, si essent in ea 10. iusti. Quo audito, Abrahã cessauit orare. Vel, quia putauit q̃ ad minus essent ibidem decem iusti. Vel, quia non audebat magis descendere, nec præsumens pro tanto populo exorare, si esset tam vitiosus quòd non essent in eo saltem decem iusti. [Abijt dominus].i. angelus in Dei persona apparens & loquens, repente disparuit, & rediit ad superna. [postquam cessauit loqui ad Abraham, & ille] s. Abraham [reuersus est in locum suum.] Circa hæc ferebat Lyra, q̃ Abraham non audebat infra 9. descendere, quia considerabat q̃ 8. personę iustæ erãt in arca Noe tẽpore diluuij, & tamen nullus aliorũ fuit saluatus propter eoꝝ iustitiã, sed vt ex p̃habitis patet, Cham vnus illorum 8. fuit iniustus, etiam ante diluuium, & deinceps, & tñ propter sui patris iustitiam fuit à diluuio præseruatus. Iterum dicit: Abrahã non descendit vltra 10. quoniam 10. homines, & non pauciores, faciunt populum. Quod autem pro iustitia

stitia minoris populi, petatur liberatio maioris populi iniusti, nõ videt irrationabile: sed q̃ pro iustitia tam paucoꝝ q̃ nõ cõstituunt populũ, postuletur liberatio populi quinq̃ ciuitatum, videtur magis extraneum: ideo Abrahã non fuit ausus vltra decem descendere.

¶ De mysticis sensibus, quæstionibus, obiectionibus, concernentibus præsens capitulum decimumoctauum. Art. LVIII.

APparuit ei dñs in cõuallę Mambre, sedẽti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei] Per cõuallem designat humilitatẽ: ꝓ feruorem diei, ardens dilectio euangelicę legis seu tẽporis gratię, de q̃ ait Apostolus: Dies appropinquauit. Et itẽ: Nos q̃ diei iumus, lo-

Rom. 13. 1. thes. 5. brij simus. Esaias q̃q̃: In die, inq̃t, illo erit germen dñi. i. filius Dei, in magnificentia & gloria. Abrahæ ergo sedenti in cõuallę Mambre in feruore diei, hoc est, viro fideli in humilitate & feruida charitate ꝑmanenti ac fixo, Deus apparet. Talem eñ virũ dñs copiosę illustrat, & radio cõtemplationis pfundit, atq̃ ad mysticæ theologiæ sacratissimas visiones pducit eundem, ipsum frequenter ꝓueniendo, validius inflammando, & intra se rapiendo. Porro ostium tabernaculi est fides ecclesiæ, in qua sedere oportet, seu Chꝛs homo q̃ cõtestatur: Ego sum ostium ouium. [Cumq̃ eleuasset oculos].i. interiorẽ visum, tam speculatiuũ q̃ practicũ, Ioan. 10. eleuauerit vir talis ad dñm, vt eum honoret, nõ solũ credendo & contẽplando, sed & præcepta atq̃ cõsilia adimplendo. [apparuerunt ei tres viri].i. ad superbeatissimæ trinitatis intuitionem amorosam ac radiosam pducitur, cui occurrit per fidẽ, desiderãs perduci ad patriã, vt quam per fidem nũc intuetur, ibi per speciem beatifice cõtempletur. adoratq̃ eam, sciens q̃ vnaquæq̃ diuina ꝑsona sit verus Deus. In tribus q̃q̃ personis vnitatem essentiæ ac deitatis adorando, colit ac admiratur, & ait: [Dñe] Tres eñ supersanctæ personæ, sunt vnus Deus, vnusq̃ dominus. [si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruũ tuũ].i. nõ cito te subtrahas contemplationi animæ meæ, sed fac me tibi perseuerãter intentũ, & per ꝓfectum assiduum requiescę in me. [sed afferam paux illũ aquæ, & * lauate pedes vestros.] Per pedes sum-

Proue. 8. Apo. 3. mæ trinitatis, intelligũtur fideles, q̃ Deum per fidẽ portant in se. Orat ergo vir bonus, vt Deus trinitas suos purget fideles per aquas cõtritionis & sapientiæ salutaris. [& requiescite sub arbore.] Arbor est homo seu eius voluntas, siue crux Chꝛisti. Oramus ergo, vt Deꝰ in nostra voluntate dignetur pie per charitatẽ morari, & eos q̃ Chꝛisti passionẽ in iugi habent memoria, inhabitare. [ponam q̃ buccellã panis].i. hostiam sacrã altaris proponã & sumã. [* & confortate cor vestrum.]. i. mecum cœnare ac deliciari digneris, q̃ protestaris, delicię meę esse cũ filijs hoim. Item q̃: Si qs aperuerit mihi, cœnabo cũ illo. Huic petitioni libenter dñs acquiescit. [Fac]inquiẽs, [sicut locutus es. Festinauit Abrahã ad tabernaculũ].i. vir Chꝛistifidelis ad ecclesiæ suffragia properat. [& ait ad Sarã]hoc est, ad ꝓpriam mentem fœcundã. [Accelera, & tria sata similę cõmisce, & fac subcineritios panes.] Tria sata similæ sunt, fides, spes, charitas, p quas dñs nobis mẽsurat aliaꝝ incremẽta virtutũ, & retributionẽ beatã in patria. Quanto eñ in his tribus virtutibus magis proficimus, tanto maiora aliarũ gratiaꝝ charismata, abundantiorem q̃ gloriam in cælis a Deo participamus. ¶ Porro similia, est purissima Chꝛi humanitas, seu deitatis suæ immensa synceritas. Itaq̃ tria sata cõmiscere, est haꝝ triũ virtutũ actus & opa contẽperare, vt ex charitate credamus atq̃ speremus: ex fide q̃q̃ & spe diligamus: ex fide item speremus, & sperando credamus. Charitas quippe oĩm virtutum est forma & vertex, sine qua fides & spes extant informes ac mortuæ. Sed & fides est oĩm fundamentum virtutũ, & oculus charitatis. Oportet etiam oĩa fieri in spe. Ex hac ergo horum trium satoꝝ cõmixtione & cõsideratione humanitatis, deitatisq̃ Chꝛi per aquas deuotionis & lachrymas cõtritionis, hunt subcineritij panes, hoc est, humiles refectiones atq̃ abscõdita fercula mẽtis, quæ igne charitatis coquũtur. [Ipse vero ad armentũ cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum, dedit q̃ puero, qui festinauit & coxit illũ.] Per armentum designatur quęcunq̃ particularis ecclesia seu cõgregatio vere deuota, in qua oues & pecora Chꝛisti sunt & pascuntur. Vitulus aũt tenerrimus & optimus, est vir virtuosus, qui Deo se obtulit, & propter Deũ quotidie seipsum mortificat. Chꝛisfidelis igitur pensans sibi non sufficere propria merita, talem virũ assumit, vt eius orationibus meritisq̃ iuuetur, quem dat puero vt coquat illum, dũ eum cõmittit alicui ad exercitãdum. [Tulit q̃q̃ butyꝝ]hoc est, spiritalem pinguedinem & contẽplationis dulcorem. Vnde cantamus: Sicut adipe & pingue-

Psal. 62. dine repleatur anima mea. [& lac]. i. Chꝛistianæ simplicitatis infantiam & innocentiam in- 1. Per. 2. fantilem, de qua princeps apostolorũ hortatur: Sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite. Hæc omnia ponit corã Deo, vt per ea misericordiam consequatur, & aliꝝ valeat subuenire, quæ cum comederit dominus. i. grata habuerit, promittit homini tali & coniugi. i. menti seu animæ eius inopinatam fœcunditatẽ, ita vt vix credat, admirandoq̃ rideat, ꝑsertim dũ vires naturæ sibi cernit deficere. Sed hoc redarguit dominꝰ, hortãs vt virtuti suæ gratiæ innitatur. p quã oĩa potest, iuxta illud Apostoli: Omnia possum in eo qui me cõfortat. Insuper viro huiusmodi tam fideli ac diuino, reuelat Deus futura Sodomitaꝝ mol-

Phili. 12

Universidad de Deusto
Biblioteca

lium ac luxuriosorum tormenta,pro quibus nihilominus orat talis vir. Amplius, vt tactum
est præcedenti articulo,cõmuniter dicitur q̃ in apparitione trium angelorum,superdignis-
simæ trinitatis mysterium sit ostensum.Et q̃ Abraham vidit tunc diem Christi, hoc est,spi-
ritaliter cognouit eius aduentum,& mundi redemptionẽ per ipsum fiendam.Potest etiam
Ioan.8. dici q̃ Abraham vidit diẽ Christi, quando promissum est ei: In semine tuo benedicẽtur oẽs
tribus terræ. ¶Insuper ad literã ex isto capitulo,sancti patriarchæ huius exemplo valde cõ-
mendantur nobis opera pietatis & hospitalitas pia,& ea exercere docemur toto cordis affe-
ctu, oĩ exclusa cupiditate, acedia, ac cura superflua, sancti q̃ Abrahæ alacritatẽ sectari, hu-
militatẽ amplecti,feruore accendi,peccantibus ac pereuntibus cõdolere, at q̃ pro ipsis cum
omni instantia ardentissimo corde orare.¶Postremo,circa capitulũ istud quæstiones nascũ-
tur.Primo,an angeli sint materiales.Secũdo,si nõ,qualiter assumant corpora,in q̃bus appa-
rent. Tertio,an in corporibus illis assumptis vere manducẽt, & qd fiat de cibo quẽ sumunt.
Quarto,an videant per oculos,audiant q̃ p aures corpoꝝ quæ assumũt.Quinto,quomodo
Exec.14. dixit Deus Abrahæ,velle se parcere populo Sodomoꝝ,si inueniret decẽ iustos in eo,cum di
cat p Ezechielẽ,q̃ Daniel,Noe,& Iob,filium & filiam non liberarent. Sexto,an dñs pepercis
set populo Sodomitico ,ppter pauciores iustos,q̃ decẽ,si Abrahã id orasset.Septimo,an talis
ignoscẽtia fuisset indecẽs siue extranea.¶Ad primũ breuiter respõdendũ,q̃ sicut de hoc fue
rũt diuersę opiniões inter philosophos,ita & inter theologos. Auicebrõ cñ in libro fontis vi
tæ,& multi Platonici, posuerunt ad minꝰ spũalem materiam in intellectualibus substantijs
vniuersis, q̃d & Proclus Platonicus in elemẽtatione sua theologica sentire videtur.Immo Por
phyrius, Apuleius,& alĩ quidam Platonici dixerũt,dæmones aerea corpora naturaliter sibi
vnita habere.Peripatetici vero dixerũt,intelligentias,quos angelos appellamus,esse imma-
teriales & incorporales,propter quod vocabant eos substãtias separatas.Sic & quidam theo
logi videntur posuisse ad minus spũalem materiã,vel aerea quædã corpora in præfatis sub-
Augusti. stantijs,s.Augustinus,vt Magister libro secũdo allegat.Origenes quoq; in libris Periarchon
Origen. disseruit:Solus Dei est, patris & filĩ & spũs sancti naturæ id propriũ est,vt sine oĩ materia-
Damas. li substãtia & materialis adiectionis societate subsistat.Sed & Damascenus ait libro secũdo
Solus Deus essentialiter immaterialis,incorporeus q̃ consistit. Bernardus itẽ super Cantica
Bernar. scribit: Demus soli Deo immortalitatem, sicut & incorporeitatem, cuius natura sola, nec
propter se, nec propter aliud solatio indiget instrumenti corporei.Liquet autẽ,omnẽ spũs
creatũ corporeo indigere solatio. Alĩ vero theologi dicũt, q̃ angeli & dæmones sunt in p-
Dionys. pria natura simplices formę & actus in se subsistẽtes.Vnde diuinus Dionysius,de diuinis no
minibus ,testatur, q̃ immateriales & incorporales existant,q̃d itẽ de angelis in libro de ce
lesti hierarchia frequenter insinuat.Et istud probabilius reputatur, q̃d etiã Thomas, Alber
tus & Aegidius assequuntur. Cum em̃ ex opatione agnoscat substãtia, & propria angelo-
opatio sit intellectualis,nõ dependens à corpore,nec indigẽs eo,nõ videnꝰ in sua natura cõ-
munionem seu cõiunctionẽ habere materię.Deni q̃ si habent corpus siue materiã,ergo com
positi sunt ex forma atq; materia. Quæretur ergo de forma ista quæ est pars eoꝝ, an & ipsa
composita sit ex forma & materia. Si dicat q̃ sic, quæret vlterius & ibitur in infinitũ, erũt q̃
in eodem plures materiæ.Si autem dicatur, q̃ non,sequitur q̃ non solus Deus sit prorsus im
materialis, & itẽ q̃ aliqua forma creata sit immaterialis,& simili ratione concedendum vi-
detur q̃ angelus sit immaterialis.Veruntamen quæstio hæc locum habet circa secundũ sen-
tiam.Et plurima dici possent de ea,de q̃bus ptranseo,ista non nisi cursorie tãgens. ¶Ad
secundum q̃dã dixerunt, angelos nunq̃ assumere corpora,sed eos tantũmodo apparuisse se-
cũdũ imaginariã visionẽ,in qua res quæ apparet,nõ est vere ad extra,sed in interiori imagi-
natione & visu videntis. Hoc aũt saluari non potest, quia scriptura frequenter testatur an-
gelos sic apparuisse,q̃ vere extra præsentes fuerunt,at q̃ realia opera exercuerunt, quod in se-
senti ac sequenti capitulis aptissime constat idcirco dicendũ q̃ interdum assumunt corpo-
Gregor. ra &,frequẽter corpera aerea, q̃d ad libitũ suũ possunt cõsolidare & figurare. Hinc ait Grego
rius: Abraham angelos nõ potuisset videre,hospitio suscipere, eis q̃ cibũ apponere,nisi cor-
pus ex aere assumpsissent.Non em̃ apparerẽt,& cibos acciperent,nisi solidũ corpus ex ele-
mẽto haberẽt. ¶Ad tertiũ respõdet, q̃ mãducare & bibere nõ cõuenit angelis, ppriæ atq; vnio
ce cũ hoĩb⁹ & cæteris aiantib⁹:qa nõ habẽt vim vegetatiuã ac nutritiuã, nec cib⁹ & pot⁹ quę
sumũt,in eoꝝ substantiã extat vertibilis:sed q̃ntũ ad hoc dicunt mãducare ac bibere, q̃ cibũ
Auguste. ac potũ insumãt,ac intus trahũt. De q̃ cibo & potu asserit Augustinus, q̃ sicut humor à so
lis calore cõsumitur,nec tñ in eum conuertit,ita de tali cibo & potu sit sentiendũ.¶Ad quar
tum dicendũ secundũ Thomã & alios multos, q̃ angeli nõ vniũtur corporibus quæ assumũt
vt formæ,sed solũmodo vt motores,nec habent in se sensitiuas pẽtias, idcirco nõ videnꝰ
per oculos,nec audiũt p aures corpoꝝ assumptoꝝ,nec p ea sentiũt aliq̃d,nec corpora ista vi
uũt. ¶Ad quintũ dicẽdũ, q̃ Deꝰ interdũ agit secũdũ rigorẽ suę iustitię vnicuiq; dãdo q̃d me

ruit,nec vni ppter alterius merita ppiciando. Sic q̃ p Ezechielẽ loquitur: Terra cũ peccaue-
rit,interficiam de ea hoiem & iumentum.Et si fuerint tres viri isti in medio eius,Noe,Dani-
el & Iob, ipsi in iustitia sua liberabunt aĩas suas,filium aũt & filiam nõ liberabũt. Interdum Ezec.14.
vero Deus oĩpotens agit clemẽtius,parcendo vni propter preces & merita alterius,sic q̃ locu
tus est Abrahæ.Quemadmodum aũt misericordia Dei,ita & iustitia eius diuersos habet effe
ctus.Et ipse incõprehensibilis Deus iuxta ordinẽ sapientiæ suæ immensæ oĩa operatur irre
prehensibiliter at q̃ liberrime, cũ ipse sit prima mẽsura & summa causa vniuersæ iustitiæ ac
virtutis.¶Ad sextũ dicendum q̃ de hoc certitudo haberi nõ potest, nisi ex reuelatiõe diuina.
Posset tñ argui q̃ Deus pepercisset Sodomitis propter iustos pauciores q̃ decem, qm̃ p Hie- Hier. 5.
remiam ipse dñs ait: Circuite vias Hierusalem, & quærite in plateis eius,an inueniatis virũ
facientem iudicium & quærentẽ fidem,& propicius ero eis, scilicet habitatoribus Hieruſa-
lem.Circa hoc scribit Hieronymus:Grandis amor iustitię, vt non pro decẽ iustis,sicut olim Hieron.
ad Abrahã dixit,liberet ciuitatẽ,sed si inuenerit vnum iustũ in Hierusalẽ, misereatur ciuita-
tis.Præterea per Ezechielẽ fatetur:Quæsiui de eis virũ q̃ interponeret sepẽ,& staret oppo- Ezec.22.
situs cõtra me pro terra, ne dissiparẽ eã,& non inueni,& effudi indignationem meã super eos.
Ad ista dicendum sicut prætactũ est, q̃ diuina iustitia diuersis modis agit in peccatoribus,
nunc rigorosius,nunc q̃ clemẽtius.qd tñ cum Sodomitis egisset,si Abraham orasset,vt par-
ceretur eis pro paucioribus iustis q̃ decẽ,non cõstat,cũ hoc dependeat ex diuina voluntate,
quæ in tantũ innotescit hoĩbus,quantum per reuelationẽ & per scripturas manifestat. Qua
liter vero præinducta Hieremiæ,Ezechielis q̃ verba sint intelligenda, super eosdem prophe
tas plenius scripsi.¶Ad septimũ breuiter respondet, q̃ quicquid Deus essentialiter bonus,iu
stus,sanctus ac sapiẽs facit,eo ipso q̃ ipse hoc facit, bonum ac decẽs est:qa vt in libro Sapien Sapi. 1.
tiæ scribitur,Virtus eius iustitiæ initiũ est,q̃ etiã ait:An non licet mihi,quod volo,facere?

¶Elucidatio literalis capituli XIX. Veneruntq; duo angeli Sodomam vespere.

Art. LIX.

Svbuersio Sodomæ & vrbium ei subditarũ cõsequenter describitur. Multa aũt quæ cir-
ca expositionẽ huius capituli dici possent, dicta sunt in expositione præcedentis capitu-
li.[Veneruntq; duo angeli Sodomã vespere]Secundũ expositores cõmuniter,isti fuerũt
angeli boni, & duo ex tribus q̃ Abrahæ apparuerũt. Verũtñ in Scholastica historia dicit, q̃ Euseb⁹.
secundũ q̃sdam fuerunt alĩ angeli,vtpote mali, secundũ quosdã q̃ aiunt, q̃ angeli boni non
puniũt hoies,cuius cõtrarium cõstat ex hoc, q̃ angelus Dei bonus percussit 185.millia homi
num in castris Assyrioꝝ.Similiter angelus bonus percussit primogenita Aegyptioꝝ.[sedẽ-
te Loth in foribus ciuitatis,]ad videndũ an videret peregrinos aut pauperes,q̃bus hospita- 4.Re. 19.
litatem impenderet,quam ab Abraham didicit,& frequẽtauit.[Qui cum vidisset eos,surre- Esai. 37.
xit & iuit obuiã eis]vt eos ad domum suam perduceret, & bene tractaret. [adorauit q̃] eos Exo. 11.
[pronus in terram]adoratione duliæ. Apparuerũt etem̃ ei in forma honorabili ac humana,
quasi hoies multum diuini. [& dixit: Obtecro domini, declinate in domum pueri vestri]s.
mei serui vestri.[& manete ibi.Lauate pedes vestros].i. permittite vt lauẽtur in domo mea.
[& mane proficiscemini in viam vestram.] Et ex omnib⁹ his innotescunt magna pietas,de-
uotio,humilitas,& liberalitas Loth, sicut de Abraham dictum est.[Qui dixerunt:Minime,
sed in platea manebimus.] Quomodo veꝝ est hoc, cũ paulopost ingressi sint domũ Lothẽ
Et respondendũ, q̃ dixerunt hoc nõ simpliciter asserendo, sed more eorum qui inuitantur,
qui ex curialitate ad tempus nõ acquiescunt & dicũt se non venire, vtpote non tam cito seu
quãtum in ipsis est. Cur aũt nõ acquieuerunt primæ inuitationi Loth, quẽadmodũ Abra-
hæ, dictum est in expositione capituli præcedentis.[Compulit illos oppido]id est,valde,nõ
q̃ proprie loquendo eos coegerit aut inuitos adduxerit, quod nec decuit, nec sibi possibile
fuit,sed compulit.i.per modum quodãmodo cõpellentis opportune & importune ac instã-
tissime eos rogauit, ita q̃ per charitatem videbat vincere eos. [Ingressisq; domum fecit cõ-
uiuium.]qa putauit q̃ hoies essent.[Coxit azyma].i.panes nõ fermentatos,qui celeriter fie-
ri poterant,voluitq; hospites tantos recenti ac delicato reficere pane.[Priusaũt q̃ irent cubi
tum,viri ciuitatis vallauerũt domum illius à puero vsq; ad senẽ.] Alia litera habet, ab infan
te vsq; ad senem. sicq; intelligendum est exclusiue, q̃d dicitur,ab infante seu puero. Porro,
si pueri appellẽtur omnes qui infra vicesimum annum sunt, sic verisimile q̃ multi pueri in-
ter illos fuerunt. Quidã dicunt istud intelligẽdũ p modum locutionis hyperbolicæ seu em-
phaticæ,quia non apparet probabile, q̃ totus populus Sodomæ confluxerit ad ipsius Loth
domum.Sed huic videtur contrariari q̃d subditur:[omnis populus simul.]Ideo aliqui dicũt,
q̃ oẽs omnino fuerunt ibi, & q̃ Deus idcirco permisit sic fieri, vt pateret q̃ omnes habita-
tores Sodomę prȩter Loth fuerũt iniusti:& ita sciretur q̃ Deus cõpleuit, sicut ad Abrahã di
xerat,qm̃ non puniuit Sodomitas,donec per angelos suos fuit repertum,oẽs cõmunicare in
crimine.[Vocauerunt q̃ Loth,& dixerunt ei:Vbi sunt viri q̃ introierunt ad te nocte?]id est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

de vespere. Ex quo cõstat, ꝙ aliqui Sodomitæ viderũt angelos istos. Et qa in specie iuuenili ac pulchra apparuerũt, idcirco qui eos viderũt, nũciauerũt mox alijs, & magis incitati fuerunt furore libidinis. ¶Educ illos huc, vt cognoscamus eos] Ex hoc patet inuerecũda, vltra & vitiosissima turpitudo illoꝝ. ¶Egressus ad eos Loth] vt inter eos stans, efficaci⁹ psuaderet eis. ¶posi tergũ accludẽs ostiũ] ne vitiosi illi domũ suã impetuose intrarẽt, & hospites suos q̃s hoies esse putauit, inuaderẽt, ¶ait: Nolite, quæso, fratres mei, nolite malũ hoc facere. ¶fratres eos vocauit, ex cõmunione habitationis ciuilis, & ꝓpter cõformitatẽ naturæ. Mansuete q̃ꝙ & amorose eos alloquebat, vt citius flecterent. ¶Habeo duas filias, quæ necdũ cognouerunt vir: educam eas ad vos, abutimini eis] tñ in mẽbro seu vasculo ad hoc naturaliter instituto. ¶sicut vobis placuerit, dũmodo viris istis nihil faciatis mali, quia ingressi sunt sub vmbra culminis mei] hoc est, domũ meam ingressi sunt, vt ibi protegantur sub tecto meo, cum naturale sit hospitãti hospitatos defendere. ¶At illi dixerũt: Recede illuc] i. discede à nobis, & redi ad hospites tuos, vt educas eos ad nos. ¶Et rursus: Ingressus es, inquit, vt aduena, nunquid vt iudices?] Hoc est, venisti huc inter nos cõmorari tanq̃ extraneus, & nõ vt iudex noster, ita vt audeas nos increpare, & nostra opa reprobare. ¶Te ergo ipsum magis q̃ hos affligemus] nisi acquieueris nobis in eductiõe illoꝝ. ¶Vim ꝙ faciebãt Loth vehemẽtissime] hoc est, violentissime eũ tractauerũt, forsitan impellendo, trudendo, trahendo. ¶Circa hæc quæritur, an Loth peccauit, dicendo: Habeo duas filias, educam eas ad vos &c. Et apparet ꝙ nõ, qa dixit hoc pia intentione, vt s. impios illos à grauissimis reuocaret sceleribus, & hospites suos ab intolerabilibus ignominijs liberaret, & etiam quia nõ legitur increpatus de isto ab angelis, immo tanq̃ iustus, saluatus est de pereuntium plaga. Oppositum tamẽ videt, qa nõ sunt facienda mala vt eueniãt bona, nec debet quis facere cõtra ꝓceptum, vt à peccatis etiam alium, ꝑsertim cum dicat saluator: Quid proficit homo, si lucretur vniuersum mundum, seipsum aũt perdat? Circa huius solutionem pensanda sunt verba Augustini, dicentis: Vtrũ admittenda sit cõpensatio flagitioꝝ, vel quorũlibet vitioꝝ, ita vt faciamus mala minora, ne fiant grauiora, merito q̃ritur. Ad quod idem sanctus doctor respondet: Periculosissime eorum pensatio ista admittit, & q̃d dixit Loth, non cõsilio, sed pturbationi est attribuendum, quæ mentis pturbatio nullo modo est imitanda. Hinc cõmuniter dicitur, ꝙ Loth ita loquendo, peccauit nõ venialiter tantũ, immo mortaliter, cõsentiendo in stupra filiarꝝ suarꝝ. Excusatur tñ à tanto, quia ex pturbatione sic corruit, & ex pijs quodammodo causis iam tactis, fuerat motus. Si aũt dicatur ꝙ protulit verba illa nõ ex animo, neq̃ intentione prostituẽdi filias suas illis, sed solum animo reuocandi eos à scelerato ꝓposito: q̃m probabiliter nouerat ꝙ nõ curarent de filiabus suis, neq̃ appeterent eas quas videbant quotidie, nec appetebant, excusari posset à culpa saltem mortali. Est autem inter duo mala minus malum eligẽdum, ita vt quis faciat leuius, ne cõmittat graui⁹. Veruntamẽ nemo ita perplexus est, vt malum culpæ nequaq̃ queat vitare, alioquin culpa nõ esset culpa. Ex præhabitis quoq̃ patet, in quãtam criminum profunditatem corruerint Sodomitæ. Vnde loquitur Augustinus: Stupra in masculos tanta cõsuetudine cõualuerant apud illos, quãtam licentiam aliorum factorum solet præbere leges, atq̃ vt alibi ait, Tantum excæcauit eos prauissima cõsuetudo, vt magis reprehenderet ab eis reprehẽsor flagitiositatis, quàm factor. ¶Iam ꝙ prope erat vt] Sodomitæ effringerent fores domus ipsius Loth: & ecce miserũt manum viri] id est, angeli manũ expo & facilimum fuit angelicæ potestati. ¶clauseruntq̃ ostium, & eos qui foris erant, percusserunt cæcitate à minimo vsq̃ ad maximũ] nõ omnimoda cæcitate, sed tali, ꝙ non videbant distincte & cum discretione seu notitia id quod quærebant, & cernere cupiebant, quæ cæcitas appellat* Aurisia, ab α q̃d est sine, & κρίσις q̃d est visio siue iudiciũ, qua percussi fuerunt q̃ Heliseum quærebant, & duo discipuli qui ibant, cum Iesu in Emaus. Hinc in Sapientiæ libro scriptum est: Percussi sunt autem cæcitate, sicut illi in foribus iusti, cum subitaneis cooperti essent tenebris. Vnusquisq̃ tranfitum ostij sui quærebat. De hac cæcitate, vel potius semicæcitate, beatus Augustinus effatur: Cum aliquid videt ab alio, à quo alia quæ assunt, nõ videntur, græce * Aurisia dicitur, quod nostri interpretes Latine dicere nõ valentes, in libro Geneseos cæcitatem interpretati sunt, vbi de Sodomitis conscribit. His verbis in Scholastica historia additur: Forte hoc modo quãdoq̃ quærimus, quod in manu tenem⁹. Verum tamen hoc alio modo potest accidere, vtpote ex intensa imaginatione & occupatiõe circa alia, aut certe ex distractiõe & inaduertẽtia. Sic ergo percusserunt omnes illos hac cæcitate, ¶ita vt ostiũ inuenire non possent] hoc est, ianuam domus Loth, non valebant determinate cognoscere, seu ab alijs discernere ianuis, quanuis illam confuse viderunt, quemadmodũ Syri viderunt personã Helisei, & duo discipuli dominum Iesum, sed absq̃ distincta notitia. Viderunt quippe ꝙ homines essent, sed nõ cognoscebant distinctè eorum personas. ¶Dixerunt autem ad Loth: Habes hic] i. in vrbe seu domo hac, ¶quempiam tuorum, generum, aut filios, aut filias? ¶Omnes qui tui sunt, educ de vrbe hac, delebimus enim locũ istum] hoc est, ciuitatem hanc cum vrbibus sibi adiũctis subuertemus. ¶eo ꝙ increuerit clamor eorum coram domino] id est, clamitans eoꝝ iniquitas, s. vitium contra naturam, cum cæteris eorum sceleribꝰ intolerabiliter aucta sit in Dei præsentia, ac iusto eius iudicio, ita ꝙ eos vltrà tolerare nõ debuit, sicut ad impios Iudæos Hieremias locutus est: Non poterat vos dominus vltrà sustinere propter malitiam studiorum vestrorum. Quæstio ista angelorum, ex ignorantia nõ pcessit. Cur ergo dixerũt ad Loth, Habes hic tuoꝝ quempiam, generum, aut filios, aut filias, cũ Loth non haberet, nisi duas filias virgines? Respondetur ꝙ hoc dixerunt ad insinuandũ, tantam esse iustitiam Loth, pietatẽq̃ Dei, ꝙ propter merita Loth, Deus paratus fuit parcere oĩbus ad ipsum Loth pertinẽtibus cõsanguinitate aut affinitate, ita ꝙ cum Sodomitis nõ disperirent in plaga quæ imminebat. Veruntñ vt refert Lyra, Hebræi hoꝝ occasione verborum affirmant, ꝙ Loth habebat in Sodoma duas filias maritatas, filiosq̃ habẽtes, quos q̃ filios asserũt hic vocari filios Loth. Cui dicto obijcit, ꝙ (vt paulopost subditur) egressus Loth ad generos suos, qui accepturi erant filias eius, dixit: Surgite, egredimini de loco isto. Ex q̃ videtur ꝙ si habuisset in Sodoma alias filias, loquut⁹ fuisset eis, earumq̃ viris ac filijs eadem verba: q̃d tamen scriptura nõ refert. Rursus post pauca subiungitur: Tolle vxorẽ tuã, & duas filias quas habes, ex q̃ apparet ꝙ non habuit plures. Porro sanctus doctor Hieronym⁹ circa hæc scribit: Filiæ Loth virgines fuisse dicunt. Nunc aũt dicitur habuisse generos. Sed aliq arbitrantur eas quæ habuerunt viros, periisse in Sodomis: & eas quæ virgines erant, cũ Loth patre suo exisse. Hebraica aũt veritas habet, Loquutus est Loth ad sponsos q accepturi erãt filias suas: virgines ergo filiæ necdũ fuerant maritatæ. In his aũt verbis non videt Hieronymus reprobare, quod aliqui dicũt de filiabus Loth maritatis in Sodomis. Attamẽ in Schola stica historia scriptũ est: Non est credendum (vt ait Hieronym⁹) his, qui dicunt Loth habuisse duas filias, præter alias virgines, viros habẽtes, & cũ viris suis subuersas: sed scriptura hic futuros generos, i. qui futuri erant generi sui, nisi subuersio Sodomæ interuenisset, ita q̃ sicut habetur in textu, ¶Egressus Loth loquutus est ad gños suos, q accepturi erant filias suas, & dixit] ex quo apparet ꝙ habitabant aut tunc nõ erant in domo Loth. ¶Surgite, egredimini de loco isto] i. mecum exite, ¶quia delebit dñs ciuitatem hanc] i. vrbem istã subuertet. ¶Et visus est eis quasi ludens loqui.] hoc est, verba eius paruipenderũt, & quasi ludicra reputabant, quasi more solito minaretur inaniter. Nam (vt Iosephus ait) dixerunt hanc esse consuetudinem verborũ ipsius. Vinxerat enim & vicerat illos pessimæ cõsuetudinis amor. Forsitan tamen non erant tam vitiosi vt cæteri, quibus iustus Loth decreuerat proprias filias desponsare. ¶Cum q̃ esset mane] Nam tota nocte creditur orasse pro ciuitate. Iam q̃ nouerat ꝙ angeli essent, ab ea hora qua dixerunt se missos à dño ad Sodomam subuertendam. ¶cogebant eum angeli, dicentes] maxime serio sc. ¶Surge, tolle vxorem tuam & duas filias, ne & tu pariter pereas] cum vxore & filiabus ¶in scelere ciuitatis.] hoc est, ne moriaris in plaga ciuitatem hanc mox inuasura pro eius sceleribus. ¶Dissimulante autẽ illo,] quia distulit quãtum potuit, si forte Deus mitigaret sententiam & preces suas pro populo acceptaret, ¶apprehenderunt manum eius, & manum vxoris ac duarum filiarum eius, eo ꝙ parceret domino illi. Eduxerunt q̃ eum, & posuerunt extra ciuitatem] eruendo eum ab imminenti periculo, pepercit q̃ nõ solum ei pro sua persona, sed & pro vxore & filiabus, meritis eius. Vnde elicitur, ꝙ Deus secundum rigorem suæ iustitiæ, potuisset & ipsum Loth cum suis domesticis inuoluisse periculo ciuitatis, quia interdum peccauerant. ¶ibiq̃ loquuti sunt ad eum, dicentes: Salua animam tuam] id est, teipsum à plaga huius interitus erue nobis obtemperando in præcepto quo subditur: ¶Noli respicere post tergum] tuum, hoc est, nõ respicias retro, faciem tuam vertendo ad Sodomam intuendam. Istud etiam præceperunt vxori eius ac filiabus, quãuis scriptura ista non exprimat hoc: sed datur intelligi per hoc ꝙ paulopost scribitur vxor eius plagata, eo ꝙ retrospexerit. Itaq̃ prohibuit eis dominus corporaliter retrospicere, & hoc propter mysticam rationem seu moralem doctrinam, quæ tamen est literalis causa prohibitionis istius, videlicet ad insinuandum, ꝙ non debebant mẽte reuerti ad ea quæ in vrbe reliquerant. Erat autem Loth diues, vt habitum est, & tamen videtur sua reliquisse in Sodoma, de quo non debuit contristari. Hinc loquitur Augustinus: Quo pertinet ꝙ prohibiti sunt respicere retro, nisi quia non est redeundum ad veterem vitam, si cogitamus euadere finale iudicium Dei? ¶nec stes in omni] loco ¶circa regionem] i. morã non facias in aliquo loco vallis, in qua est sita regio ista Pentapolis subuertenda. ¶sed in monte saluũ fac] i. ascende cum tuis montem huic valli propinquum, vt ibi manendo, euadas euersionem Pentapolis situatæ in valle. ¶Dixit q̃ Loth ad eos: Quæso dñe mi,] Singulariter illũ alloquitur qui apprehenderat manũ eius, & verbum direxit ad ipsum. Vel in duobus angelis singulariter Deũ affatur, quẽ in suis venerabat ministris. ¶quia inuenit seruus tuus gr̃am coram te, & * magnificasti misericordiã tuã quã fecisti mecũ] i. effectũ pietatis & gratiæ tuæ declarasti magni-

Mat. 16. Marc. 8. Lucæ. 9. August.

Aug. 16. de ciuit. Dei.

August.

4. Reg. 1. Lucæ 24. Sapi. 19. Aug. 22. de ci. dei

Hier. 44

Hieron.

Euseb⁹.

Ioseph. li. 1. anti. Iu. cap. 19.

Aug. 16. de ci. dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

sti magnifice in me,[vt saluares animam meam].i.vitam meam de instãti interitu Sodomorum.[nec possum in monte saluari.] Iam angeli sibi dixerunt, In monte saluum te fac: quomodo ergo nunc dicit oppositum, Non possum, inqẽs, in monte saluari? Respondetur, q̃ ex perturbatione & humana pusillanimitate nõ credebat perfecte verbis angelicis, & in hoc non culpabilis, sed Deus in tantis angustijs condescendebat eidẽ. Vel dixit hæc verba, non discredẽdo aut renitẽdo, sed ex humana cõsideratione humiliter persuadẽdo. Hinc dubitatiue subiungit:[ne forte apprehẽdat me malũ, & moriar.] hoc est, ne forte in monte incurrã aliquã improuisam aduersitatem mortiferã, vtpote frigora montium, aut ipse mons tangat plaga, aut aliqua læsione ex vallis subuersione. Hebræi tñ (vt fertur) per montẽ intelligunt Abrahã patriarchã, aut montẽ in quo tũc ipse manebat, ita q̃ angelus monuit ipsum Loth, vt iret ad Abraham, q̃d Loth facere nõ audebat, ne cõparatione tanti patriarchæ videret magis culpabilis, & Dei offensam ac plagã incurreret, qui cõparatione Sodomitarũ iustus iam fuerat iudicatus. Quod stare non potest, quantum ad hoc q̃ dicitur Abrahã tunc habitasse in monte, qa adhuc habitabat in cõualle Mambre, vt elici potest ex dictis, & in exordio expositionis sequẽtis cap. ostendetur. [Est ciuitas hic iuxtà, ad quam possum fugere, parua, & saluabor in ea]à plaga q̃iminet. [Nunqd nõ modica est & viuet aia mea?] Quasi dicat, imo pmodica est, nec videt tãta iniqtas esse in ipsa, sicut in Sodomis & cæteris vrbib⁹ eius. Porro q̃ Loth orauit pro se, orauit q̃q; pro coniuge sua ac sobole. [Dixit q̃; ad eũ]angelus loquẽs nũc quasi in Dei pſona: [Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, vt non subuertam vrbẽ pro qua loquutus es.] Istud protulit angelus non ꝓpria authoritate, quasi ex suo placito potuerit parcere vrbi, quæ fuit vna quinq; vrbiũ subuertenda; sed ex inspiratione oiporentis, cuius voluntatẽ esse cognouerat, vt sic exaudiret Loth deprecantẽ, nec vrbẽ illam subuerteret, q̃ diu Loth esset in ipsa. [Festina]ingredi illuc, [& saluare ibi]ab vltione præfata: [qa nõ potero facere quicq̃].i. nullã vindictã valeo exercere in vrbibus vallis istius, [donec ingrediaris illuc.] Deus nanq; ꝑceperat angelo, vt nõ subuerteret vrbes illas, nisi ipso Loth existente in loco isto. [Idcirco vocatũ est nomen vrbis illius Segor.] q̃d interpretat parua, qa Loth dixit: Nunquid nõ modica est? quæ vrbs ante fuit vocata Bala, de qua fertur in Esaia: Vsq; ad Segor vitulam cõsternantẽ. nam instar vitulę lasciuietis, fuit plebs vrbis illius lasciua & inquieta. [Sol egressus est sup terrã,]ascendendo nostrũ horizontẽ, ita q̃ videbat à ſtãte in terra, [& Loth ingressus est Segor. Igitur dñs pluit sup Sodomã & Gomorrhã,]& etiã sup Seboim & Adamam, [sulfur & ignẽ à dño de cælo].i. sulfureum ignẽ à seipso. Vel, dñs.i.angelus in Dei virtute hæc ministerialiter exequẽs, pluit ignẽ istum à dño Deo, principaliter hæc agente de eo lo aereo, puta de aere, in quo virtute diuina, angelico q̃; obsequio generabat seu fiebat huiusmodi ignis, sicut & manna. [& subuertit]hoc est, per ignem istum cõbussit, & angelo exequente destruxit atq; demersit [ciuitates has, & oẽm circà regionem].i. terram illã Pentapolis, [vniuersos habitatores vrbiũ]præfatarũ, qui fuerunt calidissimo ac fœtidissimo igne ibi cõbusti, vt pœnã corresponderet culpę eorũ, quia in Sodomiticis vitijs fuit & est intensissima ardor libidinis, ac maximus fœtor turpitudinis tam immanis. De hac euersione in Scholastica historia recitatur: Pluit dñs sup terram illam ignem sulfureũ, vt terra fieret & maneret sterilis in æternũ sine spe germinandi, & versa est regio illa in lacũ salsum ac sterilem, qui dicitur mare mortuũ, quia nec pisces nec aues viuere possunt in eo. Nauem nõ patitur, nec aliquam aliã materiã, nisi bituminatam. Si quid non viuens ponatur in eo, statim submergitur si qd viuũ aliqua parte submerseris, superexilit. Lucerna ardẽs, in eo supernatat: extincta, demergitur. In multis locis nigras glebas bituminis euomit, idcirco lacus Asphalti .i. stagnũ bituminis appellatur. Dicitur quoq; q̃ poma nata in arboribus circumpositis, vsq; ad maturitatem coloris sunt viridissi aũt ea iam matura scindas, intus fauillam inuenies. Lac⁹ iste vocatur etiam vallis Salinarum. Forte fit ibi sal, aut lapides salis circà inueniuntur. Hęc in pfata historia. Deniq; istud quod dictum est de pomis illis incisis, q̃ intus fauillam habẽt q̃si intus combusta, fidẽ facit historiæ huic de subuersione Pentapolis, vt Ioseph⁹ cõtestatur, qui etiã loquit: Præ nimia leuitate materiæ laci illius, etiã grauissima in eum proiecta, ascendũt. Nam & Vespasianus q̃sdam, vinctis post tergum manibus, iussit ibi proęci in profundum: & oẽs, tanq̃ vi spiritus seu venti sursum impulsi, desuper fluitabant. De hac re scriptũ est in libro Sapientiæ: Sapientia iustũ, videlicet Loth, a pereuntibus impijs liberauit, descendente igne in Pentapolim, qbus in testimoniũ nequitiæ, fumigabunda conflat terra deserta, & incerto tẽpore fructus habentes arbores. In quibus verbis tangitur aliud signum seu testimonium veritatis præfatæ subuersionis, videlicet fumigatio terræ illius irrecuperabiliter, inhabitabiliter q̃ subuersæ. [Respiciẽs q̃; vxor eius post se, versa est in statuam salis.] Et hoc fecit Deus iusto iudicio, quoniam cõtra ꝑceptum angelicum corpore ac mente retrospexit, faciẽ suã versus Sodomam dirigendo, cũ inordinato affectu ad ea quæ ibi reliqt. Sed cur in similitudinem salis potissimũ versa est? Respondetur, q̃ Deus hoc fecit ad innuendum q̃ sicut sal est

Esaię. 15.

Exo. 16.

Eusebi⁹.

Iose. li. 1. anti. Iu. cap. 19.

Sapi. 10.

sal est condimentum ciborum, sic punitio mulieris illius sit condimentum animarum fidelium: quæ eius exemplo sic condiuntur sapore sapientiæ, q̃ non audent similia perpetrare, id est, inobedire, & pristina vitia iterare, vel ad ea quæ propter Deum reliquerant, mente reuerti. Ideo ait saluator: Memores estote vxoris Loth. Item q̃: Nemo ponens manum suã ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Refert Lyra, q̃ secundum Hebræos, fœmina ista vespere præcedente noluit suo marito porrigere sal ad condimentum ciborum pro angelis, quoniã instar conciuium suorũ Sodomitarum, affectum ad peregrinos & hospites non habebat: idcirco in salis statuam est conuersa, vt sua punitio corresponderet suo peccato. Hinc in libro Sapientiæ legitur: Incredibilis animæ memoria stans figmentũ salis, quod Iosephus recitat se vidisse, & hactenus permanere. ¶ Circa hæc quæritur, quãdo & vbi versa sit vxor Loth in statuam salis. Nam iuxta ordinem literæ, videtur id factum post ingressum Loth in Segor, & post descensum ignis in Pentapolim. Et miꝝ si vxor Loth non est secum Segor ingressa. Ad hoc dici potest, q̃ circa ingressum in Segor, antequã vrbem illam intrauit, ex inordinata affectione & curiositate retrospexit, vt videret quid accidisset Pentapoli, igne mox descendente. Insuper quæritur, vbi manserit anima mulieris illius. Ad hoc respondendum videtur, q̃ violando præceptum, peccauit mortaliter: & si ante mortem suã nõ pœnituit, inde dãnata est. Si vero in ipso momento conuersionis corporis sui in statuã salis, pœnituit, est saluata, & mors ista potuit culpæ suæ esse purgatio. Deinde quæritur, qua iustitia Deus puniuit infantulos Sodomitarum. Respõdetur, quemadmodũ suprà dictum est de infantib⁹ submersis diluuio. Expediebat quippe infantibus illis talis occisio. Filij quoq; quantum ad corpus, interdum puniuntur pro suorum peccatis parentum, vt suprà dicebatur diffusius. Præterea quæritur, an habitatores Pentapolis per illam punitiõem temporalem & valde acerbam, euaserint damnationem æternam. Et videtur q̃ immo, quia non vindicabit dominus bis in idipsum. Hieronymus quoq; hoc sentire videtur. Et respondendũ, q̃ temporalis pœna quantumlibet magna, nullum inquum de culpa purgat, nullum de inferno præseruat, nisi pœniteat. Idcirco qui in sua à sulfureo illo igne incensione non pœnituerunt veraciter, de temporali incendio ad ignem corruerunt inferni. Postremo de celeritate subuersionis illius legitur in propheta: Sodoma subuersa est in momento. Pœna etiam Sodomoꝝ grauior fuit pœna in diluuio submersorum, quia & pœna ignis, præsertim sulfurei, acerbior est submersione in aquа: propter quod multi, vt pœnam ignis euaderent, prosilierunt in gurgitem. Terra quoq; quæ fuit operta diluuio, postea viruit, & protulit fructum: non sic terra Pentapolis. Grauius ergo peccauerunt Sodomitæ, q̃ qui perierunt diluuio, vtpote magis contra naturam. [Abraham autem consurgens mane vbi steterat prius cũ domino].i. in loco illo in quo die prçcedenti loquebatur cum angelo, qui sibi in Dei pſona apparuit, [intuitus est Sodomam & Gomorrham].i. versus locum vbi ante suam euersionem steterunt, [& vniuersam terram regionis illius,] puta Pẽtapolis, quæ dicitur à penta, quod est quinq;, & polis ciuitas. Porro q̃ Abraham dicitur adspexisse vniuersam terram illam, ꝑ synecdochen accipi potest. [Viditq; ascendentem fauillam de terra]illa combusta [quasi fornacis fumum,]qui erumpit de clibano in quo saxa coquuntur. Ad istud intuẽdum exiuit Abraham ex pia & charitatiua solicitudine atq; compassione. [Cum enim subuerteret dominus ciuitates regionis illius, recordatus est Abrahæ,] id est, ꝑ pietatis suæ effectum ostendit se memorem esse iustitiæ, meritoꝝq; Abrahæ, ꝑpter cuius preces & merita liberauit Loth cum coniuge sua ac sobole. ideo subdit, [& liberauit Loth de subuersione vrbium, in quibus].i. in quaꝝ vna [habitauerat.] vel, in quibus succcssiue moratus est. Magis tamẽ apparet, q̃ nõ nisi in Sodoma habitauit. Sic ergo Loth fuit de subuersione ista liberatus, non tantum meritis suis, sed & meritis Abrahæ, cuius excellens pfectio ꝑ verba hæc commendat. Hinc asserit Augustinus: Innuit scriptura, Deum liberasse Loth magis meritis Abrahæ q̃ ipsius Loth. Verũ tamẽ Loth adeo iustus fuit, vt princeps apl'us sacratissimus Petrus de ipso testeti: Adspectu & auditu iustus erat, habitãs inter eos q̃ de die in diẽ animã iusti iniquis opibus affligebãt. Nã & angelus dixit ad Loth: Ecce etiã in hoc suscepi preces tuas, vt non subuertã vrbẽ ꝑ qua loquutus es. Si ergo potuit vni vrbi veniã seu pœnæ dilationẽ suis precibus obtinere, q̃d potuit ꝑ seipsos? [Afficẽditq; Loth de Segor, & mansit in mõte,]in quẽ nolebat prius ascẽdere, q̃nis dñs hoc moneret. [timuerat enim manere in Segor,]ne forte subuerteret. nam vidit faciliora ciuium eius. [Et mansit in spelunca,]quæ fuit in aliqua parte montis, [ipse & duæ filiæ eius cum eo. Dixitq; maior ad minorem].i. filia senior ad iuniorem: [Pater noster senex est, & nullus viroꝝ remansit in terra, qui possit ingredi ad nos iuxta morẽ vniuersæ terræ].i. ducere nos in vxores & fœcũdare. [veni, inebriem⁹ eũ vino, dormiamusq; cũ eo]ut succcssiue, [vt seruare possimus ex patre nostro semẽ. hoc est, vt ꝑ plem ac gramus ex eo, ꝑ quã conseruet genus humanũ in terra. Iuxta expositores cõmuniter, istę puellæ ex ignorãtia & simplicitate putabant genus humanũ ꝑ ignẽ Sodomoꝝ deletũ, quẽadmodum tẽpore Noe fuit paſſus

Lucæ 17.

Lucæ 9.

Sapi. 10.

Iosep. li. 1. Anti q. Iud. c. 19.

Gene. 7.

Naum 1.

Hieron.

Hier. 49.

Gene. 8.

Augusti.

2. Petr. 2.

Gene. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

consumptum,ita ꝙ sicut tunc nemo remansit in terra præter existentes in arca,ita nũc nemo remansisset præter patrem eaꝝ & eas in spelunca pariter existentes. Nam & à patre suo aliquid didicerunt de cõsummatione mundi p ignem, quod tamen non intellexerunt perfecte:ideo non libidine, sed posteritatis amore inuenerunt istud cõsilium, ne periret genus humanum, putantes in casu tantæ necessitatis excusari incestum cum ꝓprio genitore, vel in toto,vel à tanto:& vtiꝙ excusabantur à tanto,non tamen(vt apparet) à toto.Debuerant enim potius vti consilio patris sui,qui senex ac sapiẽs erat, & informationẽ ab ipso accipere,neꝙ fœminea leuitate ad tam detestabilẽ ꝓrumpere cõmixtionem.Sed miꝝ,ꝙ putabãt perisse genus humanũ præter se, cum pauloante essent de Segor adhuc stante egressæ. Ad hoc ꝙdam respondent,ꝙ angelus reuelauit ipsi Loth Segor esse mox subuertẽdã,& ꝙ ei ꝑcepit vt inde cum suis filiabus exiret. Quod si veꝝ est,non peccasset Loth inde egrediẽdo,nec ex infidelitate inde exisset, cuius oppositũ multi affirmant. Ait ꝙppe Hieronymus: Quare Loth de Segor transiuit ad montẽ,cum prius prætulerit habitationem Segor refugio montis? Respõdemus veram esse Hebræoꝝ coniecturã de Segor,ꝙ frequẽter sit obruta terræmotu,ꝓpter quod Loth timuit, dicens: Si cæteris vrbibus adhuc stantibus, ista sic obruta est, quanto magis in cõmuni ruina seu plaga non poterit liberari? Et hanc infidelitatis occasionem,causam incestus fuisse. Qui em̃ cæteras vrbes vidit subuersas, & Segor adhuc stare, scigꝝ Dei auxilio erutũ,nõ debuit ambigere de eo ꝙd audierat sibi concessum,videlicet se saluandum esse in Segor. His consonat ꝙd Strabus ait: Loth inexcusabilis est. Primũ,quia non credidit angelo à quo audierat se posse saluari in Segor. Deinde, quia inebriatus est,& fuit in eo vnum peccatum causa peccati alterius. ¶Dederunt itaꝙ patri suo bibere vinum nocte illa,ꝫhoc est,de sero. ¶Et ingressa est maior,dormiuitꝙ cum patre. At ille nõ sensit nec quando accubuit filia,nec quando surrexit.ꝫSicut refert Hieronymus,Iudæi istud oppugnãt tanq̃ incredibile,qa natura humana nõ capit,aliquem coire,& non sentire nec scire hoc:ideo aliꝙ dicunt ꝙ non sensit,i.non cognouit nec aduẽrtit ꝙ fuit filia sua, sed ebrietate sopitus,& immemor mortis suæ vxoris,putauit se esse cum sua vxore:idcirco scriptura non dicit,ꝙ non sensit quando cognouit mulierẽ seu filiã, sed ꝙ non sensit quando accubuit filia sua & quando surrexit,hoc est,qñ lectum intrauit,& iuxta eum se collocauit, nec quando exiuit de lecto,quoniã totum hoc fecit patre dormiente.Huic solutioni obꝟci potest quod paulopost de alia filia subditur: ¶Et nec tunc quidem sensit quando cõcubuerit, vel qñ illa surrexerit.ꝫ Hinc reor dicendum,ꝙ vtiꝙ vigilando cognouit filias,& cognoscẽdo eas,sensit realiter voluptatem,sed non sensit intellectualiter.i.nec in copula illa,neꝙ post eam discreuit ꝓ rationis iudicium ꝓprium actum illum,nimia ebrietate ꝓrsus conuictus. In omnibus qdem cõmune est,ꝙ tẽpore coitus magnitudo voluptatis rõnem absorbet, vt Aristoteles, Origenes & Augustinus testant. Sed Loth fuit tã ebrius,ꝙ nec post actũ illũ aduertit aut discreuit qd egerit. ¶Altera q̃ꝙ die dixit maior ad minorẽ: Ecce dormiui heri cũ patre meo:demꝰ ei vinum bibere etiã hac nocte,& dormies cũ eo &c.ꝫ In isto secundo incestu filiæ videnꝫ magis inexcusabiles q̃ in primo, poterat em̃ semen seruari ex Loth ꝓ imprægnationem & partũ vnius filiæ suæ,nec ob semen seruandũ necesse fuit ambas à patre cognosci, cum & totũ genus humanũ ex vno viro, vnaꝙ fœmina sit exortum. ¶Conceperunt ergo duæ filiæ Loth de patre suo.ꝫIstud rursus mirabile est,ꝙ vnaquæꝙ filiaꝝ,quæ virgines erant,cõcepit ex primo concubitu.Nam vt Scholastica historia protestat,Dicit impossibile esse vt in defloratiõe fiat cõceptus. Veruntamen textus non dicit expresse,ꝙ semel duntaxat vtraꝙ sit cognita.sed doctores affirmant ꝙ non repetebant concubitum,quod sic accipi potest,ꝙ post conceptum non repetebant. ¶Peperitꝙ maior filium, & vocauit nomen eius Moab.ꝫquod interpretatur, ex patre.sicꝙ filia ista tanquam impudibunda, ꝓ appellationem filij sui, publicauit suum cum patre incestum. Ex litera demum sequi videtur,ꝙ Loth non cognouit se cum ꝓprijs filiabus esse commixtum,quouisꝙ illæ hoc aperuerunt. Erat enim tanta ebrietate oppressus,ꝙ sobrietate redeunte non recordabatur quod in ebrietate commisit.ꝫ Ipse est pater Moabitarum &c.ꝫ quia populus iste à Moab est propagatus. ¶Minor quoꝙ peperit filium, & vocauit nomen eius Ammon,ꝫquod interpretatur, filius populi mei. Quasi dicat, Iste est filius quem concepi ex quodam de populo meo.sicꝙ verecundior fuit quàm alia,& aliqualiter texit incestum. ¶Ipse est pater Ammonitarum vsqꝙ hodie.ꝫ

Hieron.

Strabus.

Hieron.

Philoso. Origen. Augusti.

Eusebi⁹.

¶De spiritalibus documentis & sensibus eiusdem cap.XIX. Arti. LX.

EX huius capituli exordio edocemur, vt exemplo Loth opera misericordiæ diligamus, & pegrinis hilariter occurramus,eosꝙ rogemus humiliter vt diuertant ad nos,quibus humanitatis officia affectuose sunt impendenda: paupibus quoꝙ hospitalitas est ꝓsseme exhibẽda.Domum viri hospitalis ingressi sunt angeli, & liberauerunt eundem. Domos vero hospitibus nõ patentes ingressus est ignis, & immisericordes combussit. Insup edocemur ex Sodomoꝝ subuersione,quantũ turpissima vitia ista displicẽt Deo essentialiter sancto

cto.Vitanda sunt ergo consortia mollium, & omnis carnalis contactus,ac quicquid carnalem prouocat motum: & sup̃ omnia abominanda ac euitanda est consuetudo prauissima, quæ & pudorem omnem expellit,frontemꝙ meretricis efficit homini, ita vt de suis non verecundetur spurcitijs,immo vt loquitur Esaias, Peccatum suũ prædicet quasi Sodoma nec abscondat, sed glorietur cum impie fecerit, nec æquanimiter correptiones sustineat, sed in corripientem magis consurgat. Vitemus Sodomoꝝ carnalitatem,inuerecundiam,obdurationem,incorrigibilitatẽ. Præterea per generos Loth,quibus ipse Loth videbatur quasi ludens loqui,significantur insipientes,vani & obstinati,qui verba exhortantium & cõminantium eis diuini districtionem iudicij non verẽtur,immo derident, quẽadmodum ad Ezechielem loqtur dominus de induratis Iudæis: Audiunt sermones meos ex te,& non faciunt eos, sed in canticũ oris sui vertũt illos. Amplius vnicuiq; nostrũ dicit quotidie p inspirationem internam angelus custos suus: ¶Salua animã tuam,ꝫvirtuose viuẽdo.¶Noli respicere post tergum tuũ.ꝫi.ad pristina vitia tua nõ reuertaris, nec ea quæ ꝓpter Deũ deseruisti, denuo appetas. Melius nanq; est nõ cognoscere viam iustitiæ,q̃ post agnitionẽ retrorsum reuerti,ne tibi cõtingat illud veri Prouerbij: Canis reuersus ad vomitũ suum, & sus lota in volutabro luti.¶nec stes in omni * circa regionẽ.ꝫhoc est,impijs & iniquis in nullo peccato cõsentias, nec in aliqua re terrena figas cordis tui affectum.¶sed in monte saluũ te fac.ꝫPotest p mõtem intelligi Christus,& item ecclesia ac celsitudo virtutum,seu ipsa perfectio aut eremitica vita. Qui aũt nondum idoneus est perfectionem amplecti, & cõtemplatiuam aut eremiticã assumere vitam, dicat cum Loth: ¶Quæso domine mi, non possum in monte saluari, ne forte apprehendat me malũ.ꝫi. ne tentationibus vincar,& complere non possim quod inchoaui. Est ciuitas hic iuxtà,ad quam possum confugere,parua.ꝫ Per ciuitatẽ hanc paruam,potest intelligi deuotum cœnobiũ,socialisꝙ vita,seu cõuersatio actiua timentiũ Deum & custodientium præcepta,sine quoꝝ custodia nõ est salus:in quibus saluare se debet,ꝙ vitam anachoreticam ꝓfectam seu contẽplatiuam aggredi nequit, siue non audet. At vero punitio Sodomoꝝ p ignem sulfureum,fuit figura futuri iudicij & exustionis terræ p ignem conflagrationis,ac typus infernalis incendij,quẽadmodum sanctus apostolus Iudas in sua scribit canonica: Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates simili modo fornicatæ,& abeũtes post carnem alterã,factæ sunt exemplũ,ignis æterni pœnã sustinentes. Per vxorem vero Loth retro adspicientẽ,& versam in statuã salis,intelliguntꝫ ingrati & recidiuantes,atꝙ à religione apostatantes,qui instar statuæ salis indurantur & amaricant ꝓprijs puersitatibus, ac contra alios faciliter exacerbant,quoꝝ tñ periclitationis exemplo,electoꝝ,ac sapientum corda salubriter condiunt,ita ꝙ timoratiores,custoditioresꝙ fiunt, & territi plus purgant. ¶Abrahã autẽ consurgens mane vbi steterat prius cum dño,intuitus est Sodomam.ꝫ Sic sapientes & virtuosi cor suum tradunt diluculo ad vigilandũ ad ꝓprium creatorẽ, maneꝙ adstant dño,& vident qm̃ non Deus volens iniquitatem ipse est. Cuius metuenda pensant iudicia,& perpendunt qualiter sæpe punit iniquos, quomodo etiã iusto iudicio pmittit eos quotidie in grauiora corruere vitia,quod est maxima ira ac vltio Dei, qui ꝓtestatur: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibũt in adinuentionibus suis. ¶Ascendit Loth de Segor,& mãsit in monte.ꝫ Sic aliqui in vita actiua & sociali bene exercitati, ascendere possunt aut debent ad apicem vitæ cõtemplatiuæ,aut solitariæ ac perfectæ,in qua tamen nisi valde custodite & tẽperate se habeant,poterũt præcipitari & falli. Porro p duas filias Loth,possunt intelligi ratio supior atq; inferior,quæ ex patre suo cõcipiunt, quãdo à patre luminũ visitantur & adimplẽtur. Rursus hæ duæ filiæ,accipi possunt appetitus sensitiuus & sensus exterior, quæ patrẽ suum vino inebriant,dum hoiem ad gulam præcipitãt, à quo tũc prauam concipiunt prolem,videlicet passionum & concupiscentiaꝝ exequutionem ac sensuum imitatiõem. Patet demum ex præinductis,quanta vitia oriuntur ex gula. Hoc item ex præhabitis innotescit,q̃ salubre sit vrbibus,habere in se ciues & habitatores iustos, seu vere religiosos, ꝓpter q̃s Deꝰ omnipotẽs multa impẽdit bona ciuibus cæteris,& vrbes à diuersis præseruat piculis. Nã Sodomæ pepcisset,si decem iusti fuissent in ea. Postremo p Moab, qui interpretatur, ex patre, intelliguntur reprobi & iniqui,quibus ait saluator: Vos ex patre diabolo estis. Per Ammon vero,q interpretatur,filius populi mei,designantur hæretici,q ex Christiano populo prodierũt,& Chri noie gloriari se iactant,immo se solos veraciter Chrianos dici & esse ꝑsumunt,

Eusebi⁹.

Iudas apostol⁹.

Ioan. 8.

¶Declaratio cap. XX. Profectus inde Abraham. Arti. LXI.

PEregrinatio Abrahæ in Gerara,& qd ei acciderit ibi,describitur in præsenti cap. ¶Profectus inde Abraham.ꝫi.recedens à conualle Mambre,vt in Scholastica historia exponitur.vnde constat ꝙ non habitauit in monte tempore subuersionis Pentapolis. ¶in terram australem,ꝫ hoc est, eundo in terram quæ erat versus austrum, respectu vallis prædictæ, vel simpliciter versus austrum.¶habitauit inter Cades & Sur,ꝫid est, inter loca sic dicta,ꝫ & peregrinatus est in Geraris.ꝫ Secundum Augustinum, Gerara fuit ciuitas, cuius rex fuit

Eusebi⁹.

Augusti. 16. de ci. Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gen.20. Abimelech, de quo paulopoſt ſubditur, & fuit in Palæſtina. Infrà vero habetur, quòd Abimelech fuit rex Palæſtinorum. Deniq; cauſam, ob quam Abraham locum ſuæ habitatiõis, ſicut nunc ſcribitur, permutauit, aliqui dicunt fuiſſe, quia ſubuerſa Pentapoli, pauci ibant circa vallem in qua morabatur, & ita non poterat ibi hoſpitalitatẽ magnam exercere. ideo iuit ad locũ præfatum, vt ibi copioſius hoſpitalitati inſiſteret. Veruntamen, vt apparet, ꝓpter hoc non indiguit ingredi Palæſtinam, ſed in terra Chanaan, ad quã erat deſuper vocatus, potuiſſet hoc ipſum peragere. [Dixit'q; de Sara vxore ſua, Soror mea eſt.] videlicet ne Palæſtini auferrent eam ſibi violẽter, & interficerent eum, ne viderẽtur adulterium exercere cũ ea. Multa circa hæc ſcribi poſſent, de q̃bus pertranſeo, quia in expoſitione duodecimi cap. ſunt inducta. [Miſit ergo Abimelech rex Geraræ, & tulit eã] i. fecit eam ſibi adduci, q̃a percepit ꝙ eſſet valde formoſa. Mirum'q; eſt ꝙ fœmina illa tunc nonagenaria, adhuc erat tam cõcupiſcibilis, pulchra, & viuax. Circa quod fertur, ꝙ Hebræi aſſerũt pulchritudinem & viuacitatẽ atq; teneritudinẽ ſuæ carnis, manſiſſe in ea vſq; ad vltimũ vitæ. Quod ſi verũ eſt, ſupernaturale fuiſſet: ideo credibilius reor, ꝙ ex naturali cõplexione & bono regimine, & iucunda atq; pacifica conuerſatione cũ ſuo marito, & forſan ex aliqua ſpeciali, occulta'q; cauſa ſeu influentia naturali, ꝓmanſit in ea tam diu vigor & ſpecioſitas corporis, non tamẽ modo prætacto vſq; ad finẽ vitæ ſuæ, ſed paulatim decreuerunt. Nempe in quibuſdã hominibus ex occultis influentijs & naturalibus inexiſtentijs fuerũt aliqua valde ſpecialia dona naturæ, de quo plurima dici poſſent ex aſtrologorũ doctrina. [Venit autẽ Deus
Ioſe.li.1. ant. iud. cap.20. ad Abimelech per ſomniũ nocte, & ait illi] Vt enim Ioſephus, expoſitores'q; referunt, ſtatim vt Abimelech tulerat eã, incidit ægritudinem magnã. Deſperantibus autẽ medicis de regis curatione, Deus per angelũ apparuit regi in ſomno, aperiẽs ei cauſam ſuæ infirmitatis. Aliam quoq; plagam induxit Deus cunctis mulieribus regis, vt patet in fine huius capitis. [En morieris ꝓpter mulierem quã tulisti, habet enim virũ] i. propter culpam quam cõmiſiſti, tollẽdo hanc fœminã à ſuo marito. Iſtud fuit cõminatio, nõ aſſertio vel ſi fuit aſſertio, nõ fuit aſſertio abſoluta, ſed cõditionata, vt ſit ſenſus: Morieris mox de hac ægritudine, niſi pœnitẽs reſtituas fœminã iſtã ſuo marito. [Abimelech vero nõ tetigerat eam,] quia diuinitus extitit impeditus per ægritudinem grãdem. [Et ait: Domine, num gentẽ ignorantem] id eſt, quæ ex ignorantia facti peccaſſe videtur, ſed excuſatur, [& iuſtã interficies] quaſi ream? Quaſi dicat, Nõ decet te. [Nõne ipſe] ſcilicet Abraham [dixit, Soror mea eſt: & ipſa ait, frater meus eſt?] In ſimplicitate cordis mei] .i. recta & ſimplici intentione abſq; palliatione fallaci, [& munditia manuum mearũ] hoc eſt, innocentia & ſyncritate actionũ mearũ. [feci hoc,] quoniã intendebam eam vxorẽ accipere, & maritali affectu accedere. [Dixit'q; ad eũ Deus: Et ego ſcio ꝙ ſimplici corde feceris.] An tota colloquutio iſta fit in viſiõe & ſomno completa, an potius in vigilia terminata, quæri poteſt. Et tota in ſomno fieri poterat, ſicut & tertio Regũ legitur Deus Salomoni apparuiſſe, & facta colloquutio inter eos. Deinde
3.Reg.4. ſubiungitur ibi: Et intellexit Salomon ꝙ ſomnium eſſet. Talis vero colloquutio fuit intus in anima ſpiritalis & imaginaria ad aures cordis, non corporis, ad quam homo in ſomnis
Iob 33. eſt aptior, quia tunc exteriores ſenſus quieſcunt, propter quod in Iob ſcribitur: Per ſomnium in viſione nocturna, quando ſopor irruit ſuper homines, aperit Deus aures virorum, & inſtruit diſciplina, vt auertat hominẽ ab impietate. [ideo cuſtodiuit te, ne peccares in me, & non dimiſi vt tangeres eam] .i. per iſtã aduerſitatem retraxi te ab illicito cõcubitu, ne me offenderes peccando in proximum. Et iſtud eſt donum ac pietas Dei, ꝙ per aduerſa ſic impedit hominem à peccato. Quẽadmodum autem homo per vnum peccatũ meretur relinqui à Deo, ita vt incidat in aliud, ſic'q; peccatum illud eſt peccatũ & cauſa peccati, ſic homo per opera bona meretur præſeruari à Deo, ne peccet: Meretur, inquam, de condigno aut cõgruo. Sic'q; fuit in iſto Abimelech, vt conſtat ex textu. ¶ Præterea peccare in Deum, quando'q; diſtinguitur cõtra peccare in proximum, ita ꝙ peccata cõtra tria prima præcepta, dicũtur peccata in Deum, quia ſunt directe cõtra eum, & contra præcepta, quæ verſantur circa ipſum. Peccata vero cõtra alia ſeptem præcepta, vocãtur peccata in proximum: quia directe & immediate ſunt contra eum, & ei nociua. Ex conſequenti vero ſunt contra Deum, quoniã contra eius præcepta. ſed nunc peccare in Deum, acceptum eſt, prout includit peccata in proximum. [Nunc ergo redde viro ſuo vxorem, & orabit pro te, quia propheta eſt, & viues.] Cum enim ꝓpheta ſit & vir ſanctus, grauius crimen eſſet ei ſuam auferri vxorem. Eſt'q; idoneus orare pro te, nec latet eum, coniugem ſuam eſſe intactam à te. [Et orabit pro te.] Ex his patet, ꝙ Abimelech aliquãtulum erat culpabilis in tollendo Saram ab Abraham, non ſatis ordinate & caute procedendo & inquirendo de ſtatu Saræ, aut amore pulchritudinis eius ſenſualiter affectatus, quanuis iuxta expoſitionem præhabitam ſimplici corde tulerit eam. Bonis enim operibus ſæpe miſcentur aliqua mala. [Si autem nolueris reddere, ſcito ꝙ morte morieris tu, & omnia quæ tua ſunt.] ¶ Circa hoc quæri poſſet, quare ꝓpter pec-

peccatum Abimelech Deus occidiſſet oĩa ad ipſum ſpectãtia, cur etiam ob hoc flagellauit oẽs vxores ipſius: quoꝝ rẽſio patet ex dictis in expoſitione duodecimi cap. vbi habet, qualiter rex Aegypti tulerit Saram, & qualiter ꝓpter hoc ipſe & domus eius fuerint maxime flagellati. Hæc nanq; hiſtoria quaſi omnino cum illa coincidit. [Statim'q; de nocte conſurgens Abimelech.] Si tam infirmus erat ꝙ medici de eius deſperauerãt curatione, quomodo potuit tam cito cõſurgere? Dici poteſt, ꝙ ſtatim cum obtẽperare propoſuit reuelationi diuinæ, cœperit melius ſentire. Vel alioꝝ ope erexit ſe, & fuit valde perterritus. Timor autem facit hoĩem q̃q; ardua attentare, vt euadat periculum. [vocauit oẽs ſeruos ſuos &c. Timuerũt'q; omnes viri valde.] omnes ſ. domeſtici eius, iſtis auditis. [Vocauit aũt Abimelech etiã Abraham] id eſt, die facta, fecit eum venire ad ſe. [& dixit ei: Quid feciſti nobis?] Quaſi dicat, Exposuiſti nos magno periculo, dicendo ꝙ fœmina iſta ſit ſoror tua. [Quid peccauimus in te, quia induxiſti ſuper me & ſuper regnum meum peccatum grande?] id eſt, occaſionem dedi ſti mihi magni exceſſus, & per conſequens populo meo, qui mihi conſentiendo aut me in ſimilibus imitãdo, potuiſſent magnã incidere culpam. Ex quibus conſtat, ꝙ ignorantia facti nõ excuſat in toto, niſi debita adhibeatur diligentia, inquiſitio, ſeu cautela. [Rurſus'q; exposiulans] cauſam verboꝝ Abrahæ, [ait: Quid vidiſti vt hoc faceres?] .i. quid te mouit ad ita loquendum, & quo intuitu dixiſti ꝙ ſit ſoror tua? Abimelech itaq; vehementiſſime mirabatur, ꝙ cum Abraham eſſet vir ſanctus ac ſapiens & propheta, dixit verba huiuſcemodi, ex quibus ſequutum fuit tale malum, & maius ſequi potuerat. [Reſpondit Abraham: Cogitaui mecum, dicens,] hoc eſt, tacitus intra me, [Forſitã nõ eſt timor Dei in loco iſto] .i. in hominibus vrbis huius ſiue ꝓuinciæ. [& interficient me ꝓpter vxorem meã] hoc eſt, vt eã libe-
rius habeant, idcirco inueni iſtud conſilium atq; remediũ, nec Deum tẽtaui, ſed eo inſpiran
te cognoui, ꝙ ipſe meã cõiugem præſeruaret in Palæſtina, ſicut fecerat in Aegypto. Quę cir
cã iſtud dicẽda eſſent, introducta ſunt in expoſitione præfati capituli duodecimi. [Aliàs au
tẽ] .i. hoc eſt ſecundũ alium reſpectũ & ſenſum, ſeu alio modo q̃ putas, [vere ſoror mea eſt, filia pris mei] nõ ꝙ ipſa ſit filia patris mei, aut matris meæ, tanq̃ nata immediate ab illo aut illa, ſed filia eſt pris mei, videlicet Thare, q̃a ille eſt auus ipſius. Aui aũt ſæpe patres vocantur eoꝝ, q̃ꝝ ſunt aui. [& nõ filia matris meæ &c.] q̃a vt dĩ, Thare pater Abrahæ, habuit plures vxores, ex quaꝝ vna genuit Abraham, ex alia Aram, q̃ fuit immediatus pater Saræ & Loth. Sic'q; Sara & Loth attinebant Abrahæ ex parte patris ſui, non ex parte matris ſuæ. ¶ Porro in Scholaſtica hiſtoria tanguntur alij ſenſus hoꝝ verboꝝ, ita ꝙ Abraham vocauit fratrem ſuum Aram, patrem Saræ, patrẽ ſuum, q̃a ſenior eo erat. Vel, vt hoc quod ait, [patris, mei] Euſebi.
intelligatur diuiſim, vt ſit ſenſus: Ipſa eſt filia patris, ſupple ſui: mei, hoc eſt, q̃ eſt me' frater. Alij vero dicunt, ꝙ ipſo Aram mortuo, pater ſuus Thare duxit vxorem eius in cõiugem, & genuit Saram ex illa, ſuſcitans filio ſuo defuncto ſemen ex coniuge eius, & ita Thare fuiſſet immediatus pater Saræ. Sed prima expoſitio planior eſt, vt ſ. Sara dicatur ſoror Abrahæ eo modo, quo frater ſuus Loth ſuprà vocatus eſt Abrahæ frater. [Poſtq̃ autem eduxit me Deus de domo patris mei] id eſt, de terra & cognatione mea paterna. [dixi ad eam: Hanc miſericordiã] hoc eſt, hunc pium effectum [facies mecum:] vt pote [in omni loco ad quẽ ingredi
emur] id eſt, in omni populo alieno ad quem veniemus, [dices ꝙ frater tuus ſim.] ne occidant me deſiderio te habendi. nec hoc fuit mendoſum, quia multum propinqui vocantur adinuicem frater & ſoror: nec fuit illicitum, quia interdum licet veritatem prudẽter abſcondere, ne malum contingat, q̃uis mentiri non liceat. [Tulit ergo Abimelech oues & boues, & ſeruos & ancillas, & dedit Abrahã] id eſt, ipſi Abrahæ, pro moleſtia ſeu iniuria aut culpa circa eum cõmiſſa, atq; ad honorãdum eum tanq̃ Dei amicũ ac vatẽ, & itẽ ad captandum beneuolentiã ac amicitiã eius, & etiã ꝓuocaret eum ad orãdum p ſe ac mulieribus ſuis, tota'q; domo ſua. [reddidit'q; illi Sarã vxorem ſuã, & ait: Terra corã vobis eſt] .i. tota hæc regio mea in veſtro proſpectu eſt, & ad vſum ac placitũ veſtrum parata. [vbicunq; tibi placuerit, habita] cum tuis domeſticis. Hoc ſingulariter dixit ad Abrahã, tanq̃ ad patrẽfamilias quem cæteros ſequi oportet ad habitãdum quo ipſe elegerit. [Saræ autem dixit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo] hoc eſt, Abrahæ tuo marito quẽ fratrẽ tuũ vocaſti. Ex hoc patet ꝙ Abimelech dedit Abrahæ tantã pecuniã ꝓter oues & boues, ſeruos ac famulas. [hoc erit tibi in velamẽ oculoꝝ ad oẽs q̃ tecum ſunt] .i. donum iſtud pecuniariũ ſit tibi ad pepla emenda, q̃ bus faciem tuã tegas vſq; ad oculos, inter oẽs apud quos fueris, ne ex inſpectione pulchritudinis tuæ te amẽt, & viro tuo te ſubtrahãt. Vel, in velamẽ oculoꝝ tuoꝝ, id eſt, ad opiendum oculos tuos cum p mortẽ fuerint clauſi, vtpote in præparationẽ funeris tui, vt elegãs extet irriſio. Q.d. Cum vetulã te eſſe iã nouerim, potius te oportet cogitare de ptinentibus ad funebria, q̃ vti tali modo loquendi p quẽ alij inducãtur ad appetendũ te pro vxore. Vel, hoc erit tibi in velamẽ oculoꝝ, id eſt, pro memoriali verecundiæ quam nunc pateris, & ad operiendũ oculos tuos ac faciẽ à pudore præſenti, ſeu ad releuandum & eripiendũ te à cõfuſione, q̃a

Universidad de Deusto
Biblioteca

p dona ista te etiam honoraui.[& quocunq; prexeris, memento te deprehensam.]Hoc quidã exponit sic.i. acceptã à me in vxorem.Sed non videtur q; Abimelech accepit Saram in coniugem,sicut nec Pharao,sed vterq; eorũ hoc facere intendebat.Est igitur sensus:[Memento te deprehensam]hoc est,in modo loquendi illicito, seu mendoso aut piculoso inuẽtam, gavirum tuum vocasti fratrem tuum.Vnde secundũ Rabbi Paulum,dictio Hebraica hic posita,sonat redargutam.[Orante aũt Abraham]p Abimelech & mulieribus suæ domus,[sanauit Deus Abimelech]reddendo eum sanitati pfectæ,[& vxorẽ ancillasq; eius, * vt parerent. Cõcluserat enim dominus omnem vuluam domus Abimelech ,ppter Saram vxorẽ Abrahæ.] hoc est,p culpa commissa in ablatione Saræ à suo marito. Per vxorem aũt Abimelech,intelligitur vxor eius vel principalis,vel vnica.Et p ancillas illius,intelliguntur eius concubinæ, aut coniuges seruorum suorũ. ¶ Præterea,iuxta spiritalem intelligentiã, per Abraham,vt dictũ est sæpe,significatus est Christus:per Saram, Ecclesia, quæ est soror Christi, & vxor seu sponsa ipsius.Dicit autem soror Christi duplici rõne.Prima, propter cõmunionem naturæ humanæ in vtriscq.Secundo,ppter spũalem regenerationem & obediẽtiam præceptorum, sicut ait saluator:Quicunq; fecerit voluntatem patris mei,ipse meus frater & soror & mater est.Per Abimelech q̃q; significantur principes mundi,seu inuisibiles potestates,qui voluerũt ecclesiam violare,nec potuerunt,quoꝝ principum mundanorũ quidam per inspirationem, aut alio modo correpti,conuersi sunt,& ex ignorantia sua aliqualiter excusabant, quemadmodum fatef Paulus:Misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Nam & alĩq principes tales,fuerũt corporaliter castigati ,ppter excessus suos in Christi sponsam,quos & Deus præseruauit,ne grauius peccarent in eam.Deniq; principes sic cõuerti,restione cõtra Chri ecclesiã,eã'q; Christo offerrẽt:& ita plures ministri perterriti,sunt cõuersi,q bus Chrus aduocatus interpellatorq; hoĩm apud patrẽ veniã impetrauit, q magna dño mu nera obtulerunt, & suos ministros fecerunt Christo subiectos:sicq; de cætero cũ suis familijs spũaliter fœcundi effecti,semen,in quo cultus Dei ac fides catholica aucti sunt, genuerunt.

¶ Expositio literalis cap.21. Visitauit autem Deus Saram &c. Art. LXII.

*dñs Visitauit autem * Deus Saram]hoc est, supernaturalem fœcunditatem tradidit ei,[sicut promiserat]ei per angelicam assertionem,[& impleuit quæ locutus est. Concepitq; & peperit filium in senectute sua,]videlicet nonagenaria, [tempore quo prædixerat ei Deus]hoc est, die eodem quo ei prædictum fuit ab angelo, anno scilicet revoluto Gen.18. ab illo die, iuxta quod suprà dictum est:Reuertens veniam ad te tempore isto, & habebit filium Sara. [Vocauitq; Abraham nomen filij sui,quem genuit ei Sara,Isaac.]Hoc enim nomen prænunciatum fuit ei ab angelo,quemadmodum suprà legitur:Ait dominus ad Abraham:Sara pariet tibi filium,vocabisq; nomen eius Isaac.[& circuncidit eum octauo die,sic- Ibidem. ut præceperat ei Deus]prout superius habitum est:Infans octo dierum circuncidetur in vobis.Porro,quod sequitur,[cum centum esset annorum] non refertur ad verbum immediate precedens,videlicet, præceperat:sed ad verbum istud, circuncidit:quando enim præceptum circuncisionis accepit à domino,fuit nonaginta annorum:sed dum illud impleuit in Isaac,centenarius fuit.ideo subditur:[Hac quippe ætate patris,natus est Isaac]id est,cum pater suus Abraham erat centum annorũ. [Dixitq; Sara:Risum fecit mihi Deus.]Hoc est,causam ridendi & gloriãdi ac admirãdi de magnitudine beneficiorũ suorum, præstitit mihi Deus,concedendo mihi hunc filium supra naturã.[Quicunq; audierit]ista non solum corporali,sed interiori auditu,[corridebit]hoc est, congratulabitur [mihi] de beneficijs mihi desuper datis. Hinc puer ille vocatus est Isaac,q̃d risus interpretatur, vt dictũ est.[Rursumq; ait] *auditurus Sara:[Quis = auditorum]id est,eorum qui ista audierint,[crederet Abrahã] hoc est,ipsi Abrahæ,[q̃ Sara lactaret filium quem peperit ei]videlicet Abrahæ[iam seni;] Ista sunt verba exultantis. Quasi dicat: Partus iste tam supernaturalis ac mirus est, quia & ex naturali dispositione atq; ex senio sterilis fui,q̃ vix aliquis crederet,si recitaretur ei res ista ab Abraham. Refert Lyra,q̃ in Hebræo habetur pluraliter,filios. Deinde narrat fabulã ludæorum,dicentium q̃ Sara in die ablactationis filij sui Isaac, lactauit & filios vicinarũ mulierũ,q̃ suspicãdo dicebant,q̃ Sara non accepisset filium illum ex Abraham,sed ab alia muliere pro precio. Cui fabulæ obuiat q̃d dictum est,quem peperit ei iam seni. Certum est equidem q̃ filios illos nõ peperit Abrahæ.Sara quoq; tãdiu grauida fuit,q̃ vicini eius eam concepisse nouerũt.[Creuit igitur puer]:Isaac,[& ablactatus est]cum esset trimus,hoc est,trium annorũ,vt in Scholastica habef historia. Et hoc erat magnæ dilectiõis,q̃ Sara iam anus lactauit filiũ suũ vberi- Eusebi. bus ,ppris,q̃si cũ lacte corporis cupiens ei bonitatẽ infundere suæ mentis.[Fecitq; Abrahã grãde cõuiuiũ]suis domesticis,vicinis & amicis[in die ablactatiõis eius]videlicet Isaac, q̃ in die illa puer primo accessit ad mẽsam pris,& qa extũc puer tãti roboris fuit,q̃ maior spes apparebat de eius perduratiõe in vita.[Cumq; vidisset Sara filium Agar Aegyptiæ ludentem cum

cum Isaac filio suo,dixit ad Abrahã:Eijce ancillã hãc & filium eius:Non enĩ erit hæres filius ancillæ cũ filio meo Isaac.] Secundũ Lyrã,pro [ludentẽ] in Hebræo habet,Messahet, quod multa significat,videlicet ludentem,idololatrãtem,occidentẽ,& coeuntẽ,seu lasciuientem. In Lyrẽ Et dicit q̃ translator noster,videlicet S.Hieronymus,videf hãc equiuocationem ignorasse, sem. aut non aduertisse:quod non censef bene sonare,cum ß.Hieronymus quãmperitissimus fuerit in Hebræo,quãmq; diligẽtissimus in transferendo. ¶ Deniq; Rabbi Paulus hic scribit, Hieroñ. q̃ prædictum verbum hebraicum, significat vt frequenter ridentem, quandoque deridentem,interdum gaudentem,aliquãdo vero ludentem:nunquam vero significat idololatrantem,nec occidentem,nec coeuntem,seu lasciuientem. Vnde translator noster bene se habuit,transferendo præfatã dictionem quãdoq; per ludum,interdum per risum seu gaudium, aliquando per irrisionem,nunquã vero per alia significata prædicta.Hæc R.Paulus.Verum tam Paulus iste quãm Lyra affirmant, q̃ istud complexum, cum Isaac, non est in Hebræo, R.Paul⁹. neq; de textu. Dicit itaq; Lyra, quõd secũdum Hebræos dictio illa hebraica, accipit hic in triplici significatione. Primo, pro idololatrare,vt sit sensus,quõd Sara vidit Ismaelem aliqua facientem quæ ad idololatriã pertinebant. Vnde in Scholastica recitatur historia:Tradunt Hebræi,quõd Ismael instigabat puerum Isaac,vt adoraret imagines luteas à se factas. Secundo,pro occidere,vt sit sensus:Quõd Sara considerauit,quõd Ismael quærebat versute occidere Isaac, quatenus hæreditatem acquireret. Tertio, pro lasciuire, ita quõd Sara perpendit Ismaelem esse lasciuum,ideo timuit ne filiũ suũ ad similia prouocaret,idcirco dixit marito:Eijce ancillam hanc &c.Veruntamen expositiones præfatæ non solum ab Hebræis, sed & à catholicis sunt prolatæ. Dicitur enim in Glossa:[Vidisset ludentem &c.] dupliciter hoc exponitur:vel q̃ Ismael idolis lusum fecit,vel q̃ aduersus Isaac vendicauit sibi primogenita tanquam maior ætate. In Scholastica quoque historia dicitur: Cum pueri ludarent simul,Ismael lędebat Isaac. Intellexitq; Sara in ludo persecutionem, q̃ scilicet Ismael Eusebi. post Abrahæ dormitionem vellet dominari fratri suo Isaac,tãquam maior & senior eo.His consonat illud Apostoli ad Galatas: Is qui secundum carnem natus est, persequebatur eum Galat.4. qui secundum spiritum, hoc est, Ismael Isaac fratrem suum. Rursus super illud, ludentem, habetur in Glossa:Lubricum & lasciuum esse docebat ipsum Isaac,sicut & ipse erat. ¶ Insuper Rabbi Paulus tetiatur,q̃ locus iste melius exponit ab aljis Hebrẽorũ doctoribus, quãm à Rabbi Salomone.Nam dicunt q̃ Ismael videns tam grãde celebrari cõuiuium in die ab- R.Paul⁹. lactatiõis Isaac,irrisittad innuendũ q̃ nihilo minus ipse fieret hæres,tanquã maior natu atque legitime natus,quod Sara attendens,dixit:Eijce &c.Dicitur autẽ Agar ancilla,quia ancilla erat Abrahæ,anteq̃ duceret in coniugẽ,& mãsit ancilla Saræ. ¶ Præterea Sara ex diuino instinctu dixit:Eijce ancillã &c.Nam Deo reuelãte cognouit,q̃ Isaac esset prælectus,& principalis filius Abrahæ,cui primogenita debebãtur ex ordinatiõe diuina. ¶ Quæritur,quę fuit hæreditas Abrahæ,quã Sara voluit ptinere ad Isaac,non ad Ismaelem,cum Deus nõ dederit Abrahæ hæreditatem in terra promissionis,nec passum pedis. Respondetur,q̃ per hæreditatem potest intelligi principalis & maior opulentia Abrahæ,quam(vt infrà habetur)reliquit Isaac filio suo.[Dure accepit hoc Abraham pro filio suo] id est,verba Saræ de electione Ismaelis, displicuerunt Abrahæ tanquam inclementia. Multum enim dilexerat Ismaelem,præsertim cum diu habuerit atque dilexerit eum, vt vnicum filium qui valde amatur. Abraham autem non sciuit q̃ Sara protulit verba illa desuper mota. Grauis etiam videbatur Abrahæ electio ancillæ,quæ erat coniunx eius:idcirco dissimulauit ad tempus verba Saræ.[Cui dixit Deus]in visione nocturna per angelum:[Non tibi videat asperum] quod locuta est Sara [super puero & sup ancilla tua &c.]hoc est,de amborum electione,[quia in Isaac vocabitur tibi semen] id est, Isaac principalis filius tuus est, & eius posteritas à te specialiter processisse dicetur, quia in eo & eius posteritate complebuntur principalia illa, quæ tibi feci promissa, & inde Christus nascef.[Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam] id est,grãdem populum faciam nasci ex Ismaele.[quia semen tuum est] hoc est, meritis tuis. [Surrexit itaque Abraham mane.] Ex quo elicitur, q̃ in nocte præcedente facta sit ei reuelatio ista.[& tollens panem & vtrem,] id est, vas seu lagenam [aquæ, imposuit scapulæ eius &c.] per panem & aquam intelliguntur quæcunque cibaria & pocula.[Quæ cum abijsset,errabat in solitudine Bersabee.] de qua dictum est ante. [Cumq; consumpta esset aqua] quæ erat [in vtre,abiecit] id est,cum tristitia posuit. [puerum] Ismaelem [subter vnam arborem quæ ibi erat,] puta abietem, vt habet translatio alia, forte vt puer siti deficiens, ad arborem reclinaretur,& eius vmbra à solis protegeretur ardore.[& abijt, sedit'q; e regione procul quãtum potest arcus iacere:Dixit enĩ,nõ videbo morientem puerum] Putabat enim Agar Ismaelem mox sibi periclitaturæ.[& sedens contrã,leuauit vocem suã, & fleuit] ex tristitia,cõpassione & timore afflictionum sui filij. [Exaudiuit aũt Deus vocem pueri].i.fletum Agar pro filio suo. Vel vocẽ pueri, qa & ipse Ismael flebat,at q̃ vt aliq dicũt,de peccatis suis

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnituit. Iam em̃ erat decem & septem annoꝝ, aut circiter. Nam tredecim fuit annoꝝ tempore circũcisionis. Et post hoc anno sequẽti natus est Isaac, q̃ etiã fuit ad minus triũ annoꝝ cẽpore suæ ablactatiõis, vt credit, immo quidã dicit, q̃ erat viginti annoꝝ, quod nõ videtur. [Vocauitq̃ angelus dñi Agar de cælo.] hoc est, angelus de cælo descendẽs, & in aere stans, vocauit ipsam Agar, dicẽs: Quid agis Agar? Noli timere. Exaudiuit em̃ De⁹ vocẽ pueri &c.] Oia ista erãt consolatoria verba. [Tolle pueꝝ, & tene manum eius, Aperuitq̃ dñs oculos eius] videlicet Agar. i. fecit eam videre q̃d ante non vidit. ideo subdit: [Quæ videns puteum aquæ, abiit, & impleuit vtrem aqua, deditq̃ puero bibere, &c. Factus q̃ est iuuenis sagittarius, habitauitq̃ in deserto Pharan]. i. vrbis seu terræ sic dictæ. Factus est ergo ibi iuuenis sagittarius,
Gen. 19. quia exercuit se ad sagittãdum bestias, atq̃ vt refert Lyra, Hebræi dicũt, quòd exercuit prædas & latrocinia de trãseuntibus. Vnde de eo prædictum est: Manus eius contra omnes. [Et accepit illi mater sua vxorem de terra Aegypti] de qua erat & ipsa. [Eodem tempore dixit Abimelech rex Palæstinæ & Phicol princeps exercitus eius, ad Abrahã: Deus tecum est in vniuersis quæ agis. Iura ergo per Deũ, ne noceas mihi & posteris meis &c.] Abimelech iste
Gen. 14. sciens neminẽ posse Deo resistere, cognoscens quoq̃ Abrahã esse Dei amicũ, timuit eum propter assistentiã Dei, quæ ei in omnibus affuit: & forte Abimelech iste percepit, qualiter Abrahã vicerat Dei adiutus auxilio quatuor reges, vt dictum est, idcirco iniit pactum pacis cum Abrahã. Phicol autẽ verba regis approbãdo firmauit, & idem cum rege suo petebat. [Dixitq̃ Abrahã: Ego iurabo. Et increpauit] ipse Abrahã [Abimelech regem [propter puteum aquæ, quem vi abstulerant serui illius.] Ille fuit puteus quem angelus ostendit Agar,
Eusebi⁹. quem puteum foderat Abrahã ante Agar ejectionem. Serui autem Abimelech abstulerant puteum istum Abrahæ violenter pro gregibus aliis adaquãdis, vt in Scholastica habet historia. [Respondit q̃ Abimelech: Nesciui quis fecerit hãc rem, sed & tu nõ indicasti mihi] hucusque. In quo patet patientia Abrahæ, & quòd querulosus non fuit, sed tantum damnum & vim pertulit patienter, cum tamen aqua sit illis in partibus preciosa. [Tulit itaq̃ Abraham oues & boues, & dedit Abimelech]. i. de propriis bobus & ouibus dedit ipsi Abimelech munera, tanq̃ principi terræ. [Percusserunt q̃ ambo fœdus]. i. pactum amicitiæ inierunt cum iuramento. [& statuit Abrahã septem agnas seorsum,] quas dedit regi in testimoniũ, & in memoriale q̃ ipse Abrahã puteum illum fodisset, & pertineret ad se, ne sibi amplius auferret. [Idcirco vocatus est locus ille Bersabee]. i. puteus septem, propter septẽ præfatas agnas, vel
Hieron. interpretat puteus, Saba septem aut iuramentum. ¶ Quocirca scribit Hieronymus Isaac
Eusebi⁹. non est natus in valle Mambre, sed in Geraris, vbi Bersabee vsq̃ hodie oppidulũ est. In Scholastica vero historia continet: A puteo illo circũstans regio dicta est Bersabee. In litera vero exprimit ratio nominis putei, cum dicit: [Vocatus est locus ille Bersabee, quia ibi vterq̃ iurauit, & inierunt fœdus pro puteo iuramenti &c.]. i. pro hoc q̃ puteus ille pertineret ad Abraham, specialiter tamen pro causa alia iam dicta. [Reuersiq̃ sunt Abimelech & Phicol] cum suis ministris [in terrã Philistinoꝝ.] quę est terra Palæstinæ, seu pars ipsius, hoc est, ad vrbem Abrahã. [Abrahã vero plantauit nemus in Bersabee &c.]. i. copiã arboꝝ circa puteũ illũ, for-
Augusti. tan vt de fructib⁹ arboꝝ domestici & hospites sui reficerent, & secundũ Augustinũ, ipse emerat spatiũ illud, in q̃ nemus plãtauit. [& fuit colonus terrę Philistinoꝝ] vel vt alij habẽt, Palæstinoꝝ, [multis diebus,] habitãdo in ea quasi in aliena. dicunt q̃ aliqui, q̃ habitauit in ea annis vigintiquinq̃. ¶ Postremo, q̃ Abrahã dicit non accepisse hæreditatem in terra repro-
Act. 7. missionis, seu in ista, nec passum pedis, vt in Actis dicit, Augustinus intelligit de hæreditate fibi à dño danda, nõ de hæreditate precio empta. Iuxta mysticos sensus p supernaturalẽ fœ-
Luc. 1. cundationẽ partum q̃ Saræ, intelligit supadmirabilis natiuitas Chri de virgine, à sancto spi-
Agg. 2. ritu fœcundata. Chr̃s quoq̃ est risus & gaudiũ oĩm electoꝝ, qm̃ ipse est desideratus cunctis
Luc. 2. gentibus, eoq̃ nato angeli cecinerunt: Gloria in altissimis Deo. Et angelus dixit pastoribus
Ibidem, Euãgelizo vobis gaudiũ magnũ, qa natus est vobis hodie saluator. Per Abrahã potest intelligi Deus pater & p cẽtenariã eius ętatẽ, ęternitas Dei pris, qua inuariabiliter pdurãte, virgo sacratissima genuit filiũ eius. ¶ Insup virgo dignissima dicere quiuit cũ Sara: [Risum fecit mihi dñs]. i. materiã summæ exultatiõis cõtulit mihi, faciẽdo me matrẽ vnigeniti sui inuiolatã. [quicũq̃ audierit, corridebit mihi:] qa vniuersi fideles cõgratulant in hoc beatissimæ virgini. Quod aũt hæc virgo filiũ lactauit, tam supnaturale erat, q̃ quasi incredibile videbatur. ¶ Prætereа, q̃ Abrahã fecit conuiuiũ in die ablactatiõis Isaac, hoc designat, q̃ Deo præ-
Esaię 28. cipue placet abitractio fideliũ à carnalibus oblectamẽtis. Propter q̃d loquit Esa. Quẽ docebit dñs sciẽtiam, & quẽ intelligere faciet auditũ? Ablactatos à lacte, auulsos ab vbere. Per crudelẽ vero lusum Ismaelis cũ Isaac, figurata est derisio Chri & eius fideliũ, ab induratis atroci
Galat. 4. busq̃ Iudæis, ac cæteris perfidis. Quod & Apostolus ad Galatas exponendo disseruit, q̃ eleęti

ęti & spũales Israelitæ à carnalibus illis Iudæis psecutionem sunt passi. Per electionẽ demum ancillæ & filij eius de domo Abrahæ, significata est reprobatio pfidæ synagogæ, & carnalium filioꝝ ipsius, ac omniũ qui ex solo seruili timore seruiunt Chr̃o, qui oĩes ab electoꝝ ecclesia repellunt. ¶ Insup per hoc q̃ Abrahã imposuit ipsi Agar panes & vtrem aquæ, datur intelligi, q̃ infideli synagogæ Deus reliquit sua carnalia sacramẽta, & literalem atq̃ insipidã scripturaꝝ expositionẽ. Propter q̃d errat in solitudine, tanq̃ deserta à Deo, & filijs suis in captiuitatẽ redactis compatit. Per hoc vero q̃ angelus hanc Agar vocauit, & filio eius subuenit p putei aquã, notat finalis cõuersio Iudæoꝝ, & eoꝝ per baptismũ saluatio. ¶ Insuper per hoc, q̃ Abimelech cum suis venit ad Abrahã, eo q̃ videret Deum esse cum eo, signatum est, q̃ principes seculi, gloriã Christi in eius ecclesia conspiciẽtes, ad ipsum conuersi sunt, & promiserunt obedientiam ei, abrenunciãdo diabolo in baptismo. Viderunt nanq̃ qualiter Christus per suos discipulos idololatriã vndiq̃ dissipauit, & infinita, soliq̃ omnipotẽti Deo possibilia fecit miracula. [Et increpauit Abimelech propter puteum aquæ, quẽ vi abstulerant serui illius.] hoc est, Christus p suos ministros repræhẽdit principes conuersos, saltem in sacramẽtali eoꝝ cõfessiõe, p hoc q̃ pmiserũt infideles satellites suos impedire fideles vsu baptismi, gratiamq̃ baptismatis prẽripere seu auferre pro posse hominibus. Quod tamẽ aliqñ contigit, ignorãtibus ipsis principibus, nec cognouerũt q̃ enorme fuerit hoc peccatũ, quibusq̃ illuminati fuerunt à Christo. At vero p hoc, q̃ Abrahã tulit oues & boues, & dedit eas Abimelech, insinuat q̃ conuersis principibus Christus adiunxit fideles innocentes & onus diuinoꝝ præceptoꝝ promptissime baiulantes, ad ædificandum & confortandum principes illos. Qui principes quãdoq̃ tam virtuose se habuerunt, q̃ Christus populo suo eas præfecit. [Percusserunt q̃ ambo fœdus.] quia saluator veniã & salutẽ eis promisit, ipsi quoq̃ Christo se obtulerunt, & fidelitatẽ promiserunt eidem. [Et statuit Abrahã septẽ agnas seorsum] per agnas has intelligunt septem dona spiritus sancti, quæ in ecclesia locum sortiuntur specialem atq̃ prẽcipuum, quę Christus largit cõuersis, in testimoniũ q̃ ipse fodit puteũ istum, hoc est, quatenus ipsi p dona illa clare cognoscãt & fateant, q̃ dñs Iesus Christus sacramentum baptismi primo instituit. [Idcirco vocatus est locus ille Bersaber.] hoc est, puteus septem, seu puteus iuramẽti. In baptismo etem̃ infundunt his, qui baptizant, septem dona spiritus sancti, & ipsi in baptismo se obligant Deo. [Abraham vero plantauit nemus in Bersabee] id est, circa fontem baptismi in ecclesia fundauit ac stabiliuit multitudinem fidelium copiosam, qui sunt arbores fructuosæ simul locatæ.

¶ Elucidatio literalis capituli vicesimi secundi: Quæ postquam gesta sunt, tentauit Deus Abraham. Articulus LXIII.

Recitatur deinde magnitudo pfectionis Abrahæ, in obediẽtia & fide, excellentia quoq̃ promissionũ desup sibi factaꝝ. [Quæ postq̃ gesta sunt] hoc est, post expletionẽ eorum quæ scripta sunt capl'o præcedẽti, [tentauit Deus Abrahã.] Aliter tẽtat Deus, aliter caro, aliter mundus, aliter q̃ diabolus. Deus etem̃ tentat hoĩes, vt probet, vt coronet, vt alios inde ædificet. Tentat, inquã, vt probet, nõ vt ipse aliquid discat, experiat, aut sciat, sed vt eum quẽ tentat, ostẽdat probatũ, fidelem, idoneũ. Sicq̃ virtus eius alijs ad eoꝝ ædificationẽ patescat, sicq̃ is quẽ tentat, gloriosius coronet. Diabolus aũt tentat vt fallat, caro titillat, & materialiter seu occasionaliter incitat. Qualiter vero intelligendũ sit, q̃d scriptũ est alibi: Deus neminẽ tentat, & de multiplici tentatiõe, q̃liter etiã tentare diuersimode cõueniat Deo & mundo ac carni atq̃ diabolo, sup septẽ canonicas, pśertim Iacobi, diffuse scripsi. Itaq̃ Deus tentauit Abrahã. i. experimentũ seu probationẽ sumpsit de fide & obediẽtia eius. [& dixit ad eum] in visione nocturna, siue in somno factũ sit hoc, siue in vigilia, & per angelicã apparitionem ac submin̄istrationẽ locutus est: [Abrahã Abrahã.] Repetitio nominis, indiciũ est amoris ac familiaritatis, atq̃ excitandæ attẽtionis. Circa q̃d loquit Origenes: Vir iste prius vocabatur Origeñ.
Abram, & nusquã legimus, q̃ hoc nomine vocauerit eũ Deus, aut dixerit ad eũ Abram. Non enim vocãdus fuit à Deo nomine delendo, sed nomine quod ipse Deus donauit. [At ille respondit: Adsum.] Forsitã ex vocatiõe illa, & nominis sui ingeminatiõe euigilauit, quemadmodũ 1. Regũ habet de Samuele, q̃ Deo vocãte eũ atq̃ dicẽte, Samuel Samuel, surrexit de so
1. Reg. 3. mno, & cucurrit ad Heli. [Ait illi: Tolle]. i. tecum accipe [filiũ tuum vnigenitũ quem diligis Isaac, & vade in terrã visionis]. i. in Iudæam, præsertim in illã Iudææ partẽ, quæ inter montana est sita, quæ dicit terra visionis, quoniã ipsa à longe, & de ea à longe videri poterat, vt Eusebi.
in Scholastica historia cõtinet, vel qa in ea habuit Abrahã plures visiones seu apparitiões & reuelatiões diuinas, quẽadmodũ ex phabitis elucescit. Vnde in Esaia Hierusalẽ seu Iudęa val Esaię 22.
lis visionis vocat, quo scribit: Onus vallis visiõis, qm̃ fuit terra habitatiõis pphetaꝝ, qbus eo piosissime factę sunt reuelatiões & visiões cælestes. Quidã p terrã visiõis, intelligit montẽ qui fuit tũc ppe Hierusalẽ, in q̃ mõte dñs iussit ipsum Isaac sibi offerri, q mõs dr terra visiõis, qa ab eo poterat terra promissionis in circuitu late ac longe videri. Sed hoc reprobat R. Paulus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.22.

lus,qm̃ Deus primo nō ostendit Abrahæ montē in quo Isaac immolari debebat,sed terrā in qua erat mons ille,& istud apparet vex,p̃sertim qm̃ Deus loquif de terra visiōis, & de monte isto quasi de duobus locis distinctis,dicēdo:[Vade in terrā visionis,atq; ibi * offer eum in holocaustū sup vnū montiū quē mōstrauero tibi.] Reprobat q̃q; R.Paulus, q; dictū est,terram promissiōis potuisse in circuitu cōspici à mōte p̃fato: qa visio talis impediebaf per alios mōtes in circuitu Hierusalē existētes.Sed istud nō videf efficaciter dictū.Nam dici posset,

Eusebi⁹. q; mōs ille nō fuit altior alijs mōtibus,immo in Scholastica ferf historia:In summitate montiū Iudææ,erat mōticulus eminētior alijs,dictus mōs Moria.Vnde subiungit: Atq; ibi offer eum in holocaustū, sup vnū montiū quē monstrauero tibi.i.ad maiestatis meæ honorē, filium tuum charissimū macta siue occide,atq; occisum totū corpus eius cōbure,vt cineres tantum de ipso remaneāt.Istud erat difficilimū opus,in quo obediētia poterat pfecte examinari.¶Deniq; Deus volēs fidē & obedientiā Abrahæ plene ꝓbare,iussit ei occidere filiū,de quo iam sæpe ꝓmissiones à Deo accepit,q; in ipso vocaref ei semē,& q; reges & natiōes nascerentur ex filio illo.Ea q̃q; verba ꝓtulit Deus, quæ erāt maxime inflāmatiua cordis paterni ad filium illum,dicēs:Tolle filiū tuum vnigenitū quē diligis Isaac,vt ex hoc augeref difficultas

Iosef.li.1. antr. iud. cap.22. implēdi præceptū,& Abrahæ obediētia plenius cōmendaref.Hinc etiā iussit Deus,vt iret ad locū ita remotū.Vnde Iosephus refert:Abrahā nimiū diligebat ipsum Isaac,cū esset vnigenitus,ei q; à Deo pro munere & in senectute cōcessus, & ipse puer parētes suos provocauit ad suum fauorē atq; amorē,eo q; omni virtuti studeret,& parētum haberet solicitudinem,& affectū circa Dei religionē.Erat aūt vnigenitus Abrahæ ex Sara.Nec dubiū quin Abraham

Ioan.13. & 21 diligebat Ismaelem: sed ꝓ verba illa,[quē diligis] datur intelligi, q; valde specialiter dilexit Isaac,quemadmodū Euāgelista Ioānes de seipso dicēdo,Hic est discipul⁹ ille,quē diligebat Ieſus,insinuat se specialiter dilectū à dño Ieſu. ¶Insup secūdus Hieronymū, mons in quo

Hieroñ. 2. Par.3. dñs iussit Isaac immolari,fuit mons Moria,qui postea additus est ciuitati Hierusalē,& in ea inclusus,in quo Salomon templū cōstruxit,iuxta illud: Cœperūt ædificare tēplum in mōte

R. Paul⁹ Moria.Dicit aūt R.Paulus,q; in mōte hoc celebrata est passio Chri, & q; in eo Christus se

Mar. 26. obtulit patri:quod non est idonee dictū,quia in monte Caluariæ passus est Christus,tamen

Mar. 14. in monte isto aut prope fuit cœnaculū,in quo saluator cum Apostolis agnum comedit paschalem,& altaris instituit sacramētum.]Igit Abrahā de nocte cōsurgens,] In quo patet festinum suū].i.præparauit eū ad portādum ligna pro holocausto penitus cōburendo,[ducens

Iosep.li. secum duos iuuenes &c.] qui (secundū Hebræos)fuerūt Ismael atq; Eliezer.Qud nō videf ve-

1.Antiq. rum,quātum ad Ismaelē,qui (vt capl'o habef præhabito) iam fuit de domo Abrahæ separatus,atq; in deserto Pharan cœperat cōmorari, Abrahā aūt præceptum hoc Dei nec cōiugi

iud.c.22. suæ,nec seruoꝝ alicui manifestauit,ne impediret per eos,vt Iosephus scribit. [Cum q; cōscidisset ligna in holocaustū] hoc est,pro igne holocaustū consumpturo,quod videf fecisse antequā iter arripuit.[abijt ad locū quē prꝛceperat ei Deus] accedere.[Die aūt tertio eleuatis oculis vidit locū] videlicet montē [procul,] & Deo reuelāte cognouit,q; ille esset mons,in quo filiū immolaret.Dicunt vero nōnulli,q; Bersabee,vbi Abrahā habitauit,viginti leucis distabat à mōte hoc.¶Deniq; sanctus hic p̃iarcha habuit gratiā discretiōis spirituū,qua cognouit quæ reuelationes essent vere à Deo,& q; iussio ista tam mira & inaudita, quæ prima facie videbaf naturali iuri ac legi contraria, erat ab ipso veraciter. [Dixit q; ad pueros suos: Expectate hic cum asino.] Noluit enim in illoꝝ præsentia filium immolare,ne illi ex cōpassione reniterent aut vlularēt.Pueri isti fuerunt duo serui Abrahæ,vt Glossa insinuat.[ego & puer illuc vsq; properātes,postquā adorauerimus,reuertemur ad vos.] Videtur sanctus vir in hoc esse mentitus,hoc est,cōtra propriā mentē seu intētionē locutus, qm̃ intēdebat filiū immolare,nec reuerti cū eo. Ad hoc quidā rndēt,q; Abrahā dixit verba ista prophetice,nō tamen aduertēs quid diceret.Non em̃ intendebat q; Isaac reuerteretur cum eo,idcirco nō fuit prophetia proprie dicta,ad quā ptꝛcipue ptinet intellectus propheticoꝝ verboꝝ,iuxta illud

Dan.10. in Daniele:Intelligētia est opus,hoc est, principale in visione. sed fuit prophetia large accepta,quoniā spiritu sancto mouēte,sic protulit verba,sicut futuꝝ erat.Veꝝ contra hoc obnci potest.Nam Abrahā ex deliberatiōe & ꝓposito ꝓtulit verba hæc,ergo sensum eoꝝ aduertit,& aliquē sensum intēdebat in eis,sicq; aduertit quid dixit.Aut ergo intendebat pueris insinuare,q; ipse cum filio suo,adoratiōe cōpleta,rediret ad eos,aut non:si sic, ergo videbatur contra intentionem propriā loqui:si non,ergo nihilo minus fuit ibi falsa & fallax significatio horum verboꝝ.Ad istud videtur posse dupliciter responderi:primo,q; verba Abrahæ vera erant iuxta illum loquendi modum,quo duo seu plures dicuntur aliqd facere,quod vnus aut quidam eoꝝ efficiunt: iuxta quod genus loquendi quidam exponūt,q; discipuli leguntur indignati propter effusionē vnguenti super caput saluatoris, & q; latrones improperabant ei in cruce.Secundo,q; Abrahā indubitanter credebat filium suum à dño suscitādum,

Mat. 26. Lucæ 23.

si im-

si immolaret:sicq; tam se q̃ filium suum credebat redituꝝ ad pueros,siue simul & statim,siue seorsum ac successiue. At quippe Apl'us ad Hebræos: Fide Abrahā obtulit.i. offerre proposuit Isaac,in quo susceperat promissiones,arbitrās quia & à morte suscitare potēs est Deus.Hinc loquif Augustinus:Cum Abrahā immolaturus fuisset filium,laudaf credidisse confestim suscitādum eundē: nec hæsitauit q; sibi reddi poterat immolatus, qui dari potuit non speratus.Alcuinus quoq; Indubitāti,inquit,animo mactare filium Abrahā voluit,laudabilis in constātia offerendi,& in fide suscitādi.[Tulit quoq; ligna holocausti].i.Abraham deposuit ligna illa de dorso asini.[& imposuit sup Isaac filium suum.] quod factum est ordinante sic spiritu sancto, propter mysteriū infrā tangēdum.[Ipse vero portabat in manibus] suis [ignē & gladiū.] In vna etem̃ manu portauit ignē, ad cōburendū corpus filij immolandi:in alia,gladiū ad mactādum.[Cum q; duo pgerent simul,dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respōdit:Quid vis fili? Ecce,inquit,ignis & ligna] hic sunt:[vbi est victima holocausti?].i.hostia quæ in holocaustum offeret. ¶Circa hoc loquif Origenes: Quō,putas,filius mox immolādus,p verba hꝛc viscera concussit paterna? Iteꝝ ait circa verba paulo ante posita,s,Ego & puer,cū adorauerimus, reuertemuri Dic mihi Abrahā, vere dicis hoc,an fallis? Si vere,ergo nō offers filium:Si fallis,hoc tantū patriarchā non decet.Verum,inquit,dicot& holocaustū offero pueꝝ,& cum ipso redeo ad vos:quoniā fides mea hæc est, q; potens est Deus eum suscitare à mortuis.[Dixit autē Abrahā: Deus providebit sibi victimā holocausti fili mi] Quidā dicunt,q; Abrahā dixit istud prophetice,quia arietē fuerat oblaturus.Veruntamen sicut Abrahā putauit se statim oblatuꝝ proprium filiū,ita per verba hæc,quibus veritatem caute celauit, intendebat ad literā dicere, Deus exhibebit mihi, quid immolem ei, vtpote teipsum,inspirādo tibi piā voluntatē,qua absq; rebellione accedes,vt immoleris in holocaustum.[Pergebāt ergo pariter,& venerunt ad locum,quē ostenderat ei Deus,in quo ædificauit Abrahā altare &c.] in quo loco construxit & Salomon postea altare,secundū Hebræos.Aliqui etiā dicunt,q; Abrahā fecit altare illud de terra. Vnde in Ecclesiastica historia legitur:Statuit aram de terra. [Cum q; colligasset Isaac filium suum.] Non ideo ligauit filij suis manus ac pedes,ne filius non ligatus,effugeret siue resisteret,quia nec potuisset ligare inuitum,& antequā incepit eum ligare,exposuit ei diuinum præceptū de sua immolatione,& cur ligaret.Cur ergo eū ligauit? Respondet,vt in hoc seruaret ritus quo & alia animalia quę in holocaustū immolabant,ligata offerebant:& vt ꝓ hoc Chri ligatio atq; in cruce cōfixio figurarent: vel etiā ne Isaac ex naturali mortis horrore se forsitan tempore ꝑcussionis moueret.Mortē em̃ naturaliter refugiebat,cū de beatissimo principe apl'oꝝ Christus prædixerit Alius te cinget,& ducet quo tu nō vis.Et rursus,quatenus ex ista colligatiōe magis cōmendaret obedientia & cōstantia Abrahæ, & subiectio ac patientia Isaac. [posuit eum in altare] hoc est,sup altare illud,videlicet [sup strueꝝ lignoꝝ].i.sup ligna illa q̃ sup altare ordinate cōposuit,vt sup ea filiꝰ suus apte iaceret ad occidēdū & cōburendū.¶Prꝛterea circa hoc Iosephꝰ asserit,q; Abrahā dixit ad Isaac:Sicut ex volūtate Dei ingressus es mirabiliter mūdū,& prꝛcibus magnis impetratus à dño,gaudioseq; natus,sic oportet te mirabiliter egredi mūdum, ideo dñs iussit te ei offerri,quasi quē dignū iudicauit mori non ægritudine,peste,gladio,aut aliqua passione humana.His verbis(vt recitat Lyra) Iosephus dicit Abrahā addidisse,Sicq; Deus recipiet animā tuam secū perpetuo.Subditq; Lyra,q; verba Iosephi vera sint,dempta vltima ista particula,q; s,dñs dixerit Isaac animā secū perpetuo permansurā.Nā Deus multa ꝓdixit futura per Isaac,quæ tunc nondū erāt impleta.Veruntamē in Scholastica historia verba Iosephi aliter,veriusq; (vt censef)narrātur,cum dicit:Deus dignū duxit,animā tuam vocare ad se cū sacrificijs & oratiōibus,& suscitabit te propter promissiones implendas,sicq; Isaac libens & prōptus accessit ad arā ac mortē. Attamē istā particulā, suscitabit te &c. non inueni in Iosepho,sed Apostolus in epl'a ad Romanos testaf,q; Abrahā arbitrabaf Deū posse filiū immolatū à morte resuscitare.Insup Iosephus dicit,& cōmuniter sic allegāt expositores,q; Isaac erat tunc trigintaqnq; annoꝝ. Ex q̃ patet,q; pater suus nō colligauit eū inuitum.Veruntñ Rabbi Paulus his cōtradicit,qa si sponte accessisset ad immolationē,hoc fuisset maxime meritoriū, & nō minus quām q; Abrahā voluit eum offerre:sicq; valde mirabile esset, q; scriptura ista nō cōmēdaret Isaac de tantis meritis suis,sicut cōmēdat Abraham de obediētia sua.Hinc Rabbi Paulus allegat, & sequif quosdā Hebræos,dicētes q; Isaac erat tunc quindecim annoꝝ,& quasi inuitus accessit ad arā:nec tñ sit inde culpādus,qa adhuc in puerili fuit ętate,in qua nondū habebat pfecte vsum liberi arbitrij,& hoc probat,qa in lite ra puer vocaf.Nō em̃ habet in scriptura,vt homo triginta annoꝝ,& vltrà vocetur puer. Sed oīa ista Rabbi Pauli verba videtur inepta,& sæpius miror q; loqtur tā indocte. Nam dato q; Isaac nō fuisset nisi qndecim annoꝝ,tñ tātę fuisset ętatis,q; satis cōpos extitisset mētis,satisq; libero vtēs arbitrio ad ꝓmerendū ac demerendū. Et si inuitꝰ accessisset ad imolationē,postq; pater suus vir tam sanctus retulit sibi id esse à Deo præceptū,fuisset ex hoc valde culpandus.

¶De-

Eusebi⁹.

Orige.

Idem.

Eusebi⁹.

Ioan.21.

Ioseph. li. 1. ant. iud. cap.22.

Ibidem.

Eusebi⁹.

Rom. 4.

Iosep. li. 1. Anti. Iu. ca.21.

R.Paul.

In Rabbi Paulum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Deniq; consequenter in litera euidenter insinuat, quantã gratiã Deus ꝑticulariter it ipsũ Isaac & benedixerit eumq; quod obedientia eius manifestat, approbata ac remunerata à dño. Iosephus quoq; narrat, ꝙ Isaac auditis verbis patris sui, delectatus fuit in sapientia eius, & libentissime ea accepit, dicens se paratũ obedire, etiã si solus pater suus id sibi præciperet, immo melius sibi esse nõ nasci, q̃ nõ obedire voluntatibus Dei ac patris sui. In scripturis q̃q; nõ solũ hoies triginta annoꝝ & amplius, immo & plus q̃ quadraginta annoꝝ, pueri appellant. Vnde in Zacharia habet, ꝙ angelus vnus dixit ad aliũ: Curre & loquere ad pueꝝ istũ, videlicet ad Zachariã prophetã, qui tũc erat grãdęuæ ętatis. Chr̃s q̃q; post resurrectionẽ dixit apostolis: Pueri, nunq̃d pulmẽtariũ habetis? Inter q̃s fuit sacratissimus Petrus, q tunc erat multo plus q̃ triginta annoꝝ, immo Ioannes apl̃s tũc erat annoꝝ triginta aut plus, siquidẽ sexa genarionono post Chr̃i passionẽ anno defunctus est cũ cẽtenarius esset. [Extẽditq; manum] suã, [& arripuit gladiũ, vt immolaret filiũ.] Assumpsit etenim cor virile & cõstãs, ac animũ pro fidei efficacia rigorosum, cũ tñ sanctus Abrahã esset naturaliter valde mãsuetus, pius ac dulcis. [Et ecce angelus dñi de cęlo clamauit &c. Nõ extẽdas manũ tuã sup pueꝝ, neq; facias illi quicquã.] Iæsionis aut pœnæ. [Nunc] satis probata & declarata est fides & obediẽtia tua, nec innocẽtis filij tui sanguinẽ sitit Deus, sed tuaꝝ declarationẽ virtutũ, ad ædificationẽ alioꝝ. Dicit aũt Hieronym⁹, & habet in Glossa prędcedẽtis cap. Vęꝝ est illud linguæ hebraicæ idioma, ꝙ omnis filius ad cõparationẽ parentis, infans vocat & paruulus. Romæ q̃q; vsq; hodie, oẽs filij infantes dicunt. Hęc Hieronymus. In scriptura etiã serui ac subditi, cõmuniter pueri ci, [ꝙ timeas Deũ] filiali timore, [& nõ pepercisti filio tuo vnigenito ꝓpter me]. i. paratus eras occidere eummei intuitu & amore, atq; ad maiestatis meæ honorẽ. Hanc cõmunẽ huius verbi, cognoui, expositionẽ reprobat aliqualiter Rabbi Paulus, qa p istum effectũ ipse Abrahã cognoscere fecit se Deũ timere, sicq; aptius dixisset scriptura seu angelus, nũc cognoscere fecisti &c. sed ista obiectio nullius vigoris est, quoniã Deo iubente, inspirãte & confortante, Abrahã fecit hoc opus: ideo magis ascribendũ est Deo q̃ Abrahæ. Posset tñ expositio Rabbi Pauli, verbũ præfatũ metaphorice exponentis, aliquo modo saluari, vt sit sensus: Nunc cognoui. i. p modũ cognoscentis aliquid de nouo me habeo, quia viso isto effectu, maiora tibi promitto q̃ ante. Hæc aũt verba loquutus est angelus in Dei pſona. [Leuauit Abrahã oculos suos, viditq; post tergum arietẽ inter vepres hærentẽ cornibus, quẽ assumens, obtulit holocaustũ pro filio] .i. loco seu vice filij sui quẽ obtulisset. Dicunt Hebræi, vt recitat Lyra, ꝙ aries ille fuit ibi paratus à creatiõe mũdi, hoc est, à sexta die, qua primo facta sunt animalia terræ q̃d rationi & scripturis contrariat, nec dignũ est reprobatiõe. Aliqui aũt dixerũt, ꝙ aries fuit ibi de nouo formatus. sed verius creditur, ꝙ angelico ministerio fuit ibi de nouo adductus, q̃d & Rabanus protestat. Præterea dicunt Iudæi, Isaac ab immolatiõe liberatũ, & arietem pro eo oblatũ prima die Septẽbris, in cuius rei memoria tũc solennizãt, & cornibus pecoꝝ clangũt, q̃d vocãt festũ tubaꝝ. [Appellauitq;] Abrahã [nomẽ loci illius, Dñs videt.] Vel quia Deus ibi pie & p approbationẽ adspexit ipsum Abrahã & opera eius: vel qa fecit ibi videri seu cognosci obedientiã eius ac filij sui. [Vnde vsq; hodie dicit: In mõte dñs videbit.] hoc est, ipsi Iudæi nomen illud cõplexum, dñs videt, traxerunt in verbũ vulgare, ita ꝙ quãdo in angustijs positi sunt, dicunt: In monte dñs videbit. i. sicut Deus misertus est Abrahæ & Isaac in mõte illo, Abrahã reuocãdo ab interfectiõe charissimi filij, & ipsum filiũ ab occisione, sic misereat & nostri. [Vocauit aũt angelus dñi Abrahã secundo de cælo, dicens: Per memetipsum iuraui, dicit dñs.] De hoc Dei iuramento tractat diffuse Apl̃s ad Hebrços, dicendo: Abrahæ nãq; promittens Deus, qm̃ neminẽ habuit, per quẽ iuraret maiorẽ, iurauit ꝑ semetipsum. [qa fecisti rem hanc &c.]. i. paratus fuisti vnigenitũ tuũ mihi offerre, & multa ad hoc dispositiua egisti. [benedicã tibi,] augẽdo in te spũalia ac tẽporalia bona. [& multiplicabo semen tuũ sicut stellas cæli, & velut arenã quæ est in littore maris] hoc est, innumerabiliter, vt sæpius expositũ est. Tamen q̃d ait, sicut stellas, coaptat ad bonos atq; electos, qui splendent instar stellaꝝ, in præsenti ꝑ gratiã, & in regno per gloriã. Porro q̃d ait, & velut arenam, aptat malis & reprobis, tam ex Esau q̃ ex Ismaele, & alijs Abrahæ filijs, natis, cupidis ac terrenis. Nihilo minus vt in libris Mosis patet, hincinde vtrũq; frequẽter ad electos refert. [Possidebit semen tuũ portas inimicoꝝ suoꝝ] .i. posteri tui aduersarios suos debellabunt, eorumq; vrbes ac patrias possidebunt, q̃d sub Iosue ac postea sæpe cõstat impletũ. [& bñdicent in semine tuo oẽs gẽtes terræ] hoc est, in Chr̃o, videlicet in ipso credẽdo, vt suprà plenius fuit elucidatũ. In fide etenim Chr̃i, & virtute ac merito suæ saluberrimæ passiõis, multi ex oĩ hoĩm natione cõsequunt salutẽ. [qa obedisti voci meæ.] Nõ est hoc intelligendũ, ꝙ obediẽtia Abrahæ promeruit de cõdigno, vt in semine suo, puta in Chr̃o, oẽs gẽtes benedictionẽ cõsequerent, immo hoc Chr̃s proprie meruit, cuius meriti meritũ obediẽtiæ fuit figura: sed & de cõgruo obediẽtia Abrahæ aliquo modo cooperabat ad hoc, vt causa meritoria dispositiua. His pro missi-

Ioſe. li. 1. ant. iud. cap. 20.

Zach. 2.

Ioan. 20.

Hieron.

R. Paul⁹

Hebr. 6.

Iosue 14. & 15.

missionibus Dei auditis, Abrahã & Isaac, qui ambo eas audierunt, osculabant seinuicẽ cum gaudio magno, & præter spem se amplectebant. [His itaq; gestis, nunciatum est Abrahæ, ꝙ Melcha genuisset filios Nachor fratri suo] .i. ꝙ ipsa Melcha soror Saræ vxoris Abrahæ, peperisset suo marito nomine Nachor, qui fuit Abrahæ frater, filios: [primogenitum Hus] de quo (secũdum Hieronymũ) natus est sanctus Iob, in cuius exordio libri habet: Vir fuit in terra Hus, nomine Iob, vt plenius scripsi ibidẽ. [& Buz fratrẽ eius] de quo natus est Heliu filius Barachiel Buzites, qui nimis arrogãter ac feruide cõtra Iob disputauit. ¶Circa hæc scribit Hieronymus, & habet in Glossa: De stirpe Hus descendit Iob. Male ergo existimant ipsum Iob esse de stirpe Esau. Nam quod in fine libri Iob habet, ꝙ de Syro sermone trãslatus sit, & quartus ab Esau, & reliqua quæ ibi continent, in Hebraico non habent. Post Hus, natus est de Melcha Buz, ex cuius genere fuit Balaam diuinus, sicut Hebræi tradunt, qui in Iob dicit Heliu, primo vir sanctus & prophetes Dei, q dum postea ꝓ inobedientiã & desideriũ munerum, populum Israel maledicere cupiuit, diuinus vocatus est. Hæc Hieronymus. [Chamuel quoq; patrẽ Syroꝝ] qui ab eo exorti sunt. Porro (secũdum Hieronymũ) Chamuel est pater Damasci, pro qua hic ponit Syria. [& Bathuel] propter hunc Bathuelẽ, qui est vnus de octo filijs Melchæ, recitat hic generatio ista, qa de Bathuele nata est Rebecca, de q̃ infrà habetur, qualiter facta sit Isaac vxor. Qualiter aũt Thare habuit tres filios, s. Abrahã, Nachor & Aran, & ꝙ Abrahã duxerit Sarã filiã fratris sui, nomine Aran, in coniugẽ: Nachor vero acceperit Melcham filiam Aran in vxorem, ita ꝙ vxores Abrahæ & Nachor fratris sui, fuerunt sorores, quaꝝ frater fuit Loth, scriptum est suprà vndecimo capitulo.

Iob 1. Hieron. Iob 32. 33. 34. Iob 35. 36. 37. Nũc. 22. Hieron.

¶Expositio mystica eiusdem cap. 22. Art. LXIIII.

Abraham frequẽter designat quẽcunq; fidelẽ ac iustũ, quẽadmodũ in exordio huius capituli tẽtauit Deus Abrahã, de q̃ scriptũ est in lib. Iudith: Abrahã pater noster tẽtatus est, & per multas tribulatiões probatus, amicus Dei effectus est: & in primo libro Machabæoꝝ, Abrahã in tẽtatione inuẽtus est fidelis: sic & Deus electos suos ac iustos in hoc seculo multipliciter tẽtat, exercet, flagellat, quẽadmodũ scriptũ est, Tanq̃ aurę in fornace probauit electos. Huius igit patriarchæ exemplo conemur in omni tẽtatione, aduersitate & iustione esse fideles, cõstantes, atq; promptissime obediẽtes. [Tolle filium tuum vnigenitũ &c.] Sic & nos debemus Dei intuitu & amore oẽm hominẽ, quãtumcũq; nobis dilectũ, familiarem aut singularẽ hortari, vt Deo totum se mãcipet, & propter ipsum vniuersa relinquens, charitate succẽdi, & nil sui sibi relinquere: totusq; Dei esse nitat, & ita se offerat sup vnũ mon ctus. ¶Insup Abrahã, inquãtum obtulit p mentis promptitudinẽ filium suum charissimũ, habet figurã Dei patris, qui proprio filio suo nõ pepercit, sed pro nobis oĩbus tradidit illum. Sic enim (vt Euãgelista testat) Deus dilexit mũdum, vt filiũ suũ vnigenitũ daret. Per hoc q̃q; ꝙ Deus præcepit sibi Isaac immolari in terra visionis & mõte sublimi, ꝑfigurabat, ꝙ in eadem terra & mõte Caluariç offerẽdus fuerat Chr̃s. Rursus p hoc, ꝙ Abrahã ducẽs Isaac ad offerendum, duxit secũ & iuuenes duos: significatũ est, ꝙ Deus pater duos populos, s. gẽtiles & iudeos, Chr̃o per fidẽ coniunxit, q & eius passione redẽpti sunt. Et iuuenes illos nõ permisit Abraham interesse immolationi filij sui, p quod significatũ est, ꝙ solus Chr̃s pro mundi salute sit passus, & itẽ ꝙ tẽpore suæ passiõis quasi oẽs recesserũt ab eo. Vixq; ꝓpauci manserũt in fide, ꝓpter q̃d ait in Psal. Sustinui q simul cõtristaret, & nõ fuit: & q consolaret, & non inueni. Per hoc vero ꝙ Abrahã eis loquutus est: [Expectate hic cũ asino, ego & puer &c. reuertemur ad vos,] præfigurabat ꝙ post Chr̃i passionẽ multi ex eis fuerãt conuertẽdi, p quoꝝ asinum potest eorũdẽ infidelitas & stultitia designari. [Tulit q̃q; ligna holocausti, & imposuit sup Isaac filium suũ.] Hoc fuit ꝑfiguratio euidens, ꝙ Deo patre volente, vnigenitus filius suus proꝑ̃s humeris crucẽ suã baiulauit vsq; ad supplicij sui locũ. Nec mirum si Deo patri ascribat, q̃d crudeles phidissimiq; Iudæi animo fecerunt puerso, cum princeps apl̃oꝝ testet: Deus q prænunciauit p os oĩm prophetaꝝ pati Chr̃m suum, impleuit sic. Nempe q̃d illi fecerunt intentione nequissima, Deus fieri voluit, inquãtum p Chr̃i passionẽ procurata est mũdi saluatio. Hinc subditur: [Ipse vero in manibus portabat ignẽ & gladiũ.] Per ignẽ ardor amoris, per gladium rigor iustitiæ datur intelligi. Itaq; pater æternus portauit in manibus, hoc est, in omnipotẽtia & efficacia sua habebat tãtam ad homines charitatẽ, tm̃ quoq; iustitiæ zelum cõtra eoꝝ iniqtates, ꝙ vnigenitũ suum dedit ad patiẽdum, vt nec genus periret humanum, nec peccatũ maneret inultũ. Insup per altare q̃d Abrahã ędificauit, intelligitur mons in quo passus est dñs, vel charitatis sublimitas, in qua & ex q̃ tãta pro nobis pati dignatus est. Per ligna vero, crux saluatoris super quam positus & affixus est. At vero ꝙ non Isaac, sed aries pro eo fuit oblatus: hoc signat, ꝙ caro Christi seu eius humanitas supplicia tolerauit ac mortem, deitate ipsius impassibili pmanente. Quẽadmodũ aũt aries ille inter vepres hærebat, sic Christus inter homines ambulãs & conuersans, ab eis sustinuit multa: immo eoꝝ infidelitas, in-

Iudit. 8. 1. Mac. 2. Sap. 3.

Roma. 8. Ioann. 3.

Mat. 26.

Act. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gratitudo, peruersitas sup omnia sibi displicuit, propter quod dixit: O generatio incredula, quandiu apud vos ero? quandiu patiar vos? Amplius, locus seu lignum in quo passus est
Marc. 9. filius Dei, rite vocatur, [dñs videt:] quoniã hostia ibi oblata, fuit acceptissima patri, q̃ crucem & vulnera filij sui intuendo, inuocãtibus se propiciat, & inspicit eos. Vnde vsq; in præsens dicere possumus, In monte dñs videbit, hoc est, quãdo sumus in tribulationibus & tentationibus cõstituti, ad hoc verba ista proferre debemus, quatenus Deus misereat nostri in eis, sicut misertus est nostri, quãdo filiũ suum voluit crucifigi pro nobis. Verunth̃ (secũdum Rabbi Paulũ) in Hebræo habet, Appellauit nomẽ loci illius, Dñs videat: vt nomen istud sit quasi oratio, sic enim Chr̃s orauit patrem, vt merito suæ passionis misereret hominibus. Se-
Hieron. cundum Hieronymũ quoq;, in Hebræo habet: [Vnde vsq; hodie dicit, In monte dñs videbitur.] visus est em̃ Deus incarnatus in monte Caluariæ pendens, atq; in monte illo nunc vsq; per fidẽ conspicit, immo per meditationẽ dñicæ passionis & crucis, ad deitatis cõtemplationem ascendit, eiusq; beatifica fruitio obtinet. Postremo per hoc, q̃ Deus promisit cum iuramento tam multa & magna Abrahæ patriarchæ, postq̃ Isaac paratus fuit offerre, vtpote q̃ semẽ suũ innumerabiliter multiplicaret, & in semine suo cunctis benediceret gentibus, sua-mq; posteritatẽ prꝛponeret ac faceret suis hostibus dominari, qd aliud videt prefiguratum, nisi q̃ Chr̃o passo, omes populi, tribus & linguæ conuersi sunt? [Tunc q̃ reuersus est Abraham ad pueros suos] .i. gentiles ac ludeos inuitauit Deus ad Chr̃i cõmunionẽ, fidẽ ac legem, illorumq; plurimos ac prorsus innumerabiles Christo incorporauit, & simul cum eis habitauit in Bersabee, quia in ecclesia habitat Deus, & in cordibus demoratur fidelium.

¶Expositio cap. 23. Vixit aũt Sara centum vigintiseptem annis. Art. LXV.

Scriptura hic recitat Saræ mortẽ ac sepulturã. [Vixit Sara centum vigintiseptẽ annis, & mortua est in ciuitate Arbee, quæ est Hebron in terra Chanaan.] Cum em̃ rediisset Abra
Hieron. ham cum suis à Bersabee ad conuallẽ Mambre, & habitaret ibidẽ, obijt Sara in vrbe Arbee, quæ alio nomine dicit Hebron. Et dicit Arbee, secundum Hieronymũ .i. quatuor, quoniam ibi prope in agro sepulti sunt quatuor p̃fiarchæ cũ suis vxoribus, s. Adã & Eua, Abrahã & Sara, Isaac & Rebecca, Iacob & Lia. Vnde constat q̃ tẽpore Abrahę nõ est vrbs illa hoc nomen sortita saltẽ ista ex causa, sed postea ex euẽtu. [Venit q̃ Abrahã vt plangeret & fleret eam] .i. mente & corpore de eius morte lamentaret, quã tam singulariter ac syncere dilexit. Veruntamẽ sicut spiritaliter ac sapiẽter eam amauit, sic moderate eã defleuit. Sed cum Sara fuerat mulier sancta, quare scriptura nõ recitat eã obijsse in senectute bona, & plenã dierum, sicut refert de Abrahã & alijs sanctis viris quibusdã? Forsitan ideo, quia non est cõsuetudinis scripturarũ, mortẽ fœminarũ quãuis sanctarũ, tam solẽniter describere sicut virorũ. [Cumq; surrexisset ab officio funeris] Ex quo patet q̃ iste aduẽtus Abrahæ, quo venit deflere Sarã, intelligat de celebri & aperto planctu, quẽ in eius fecit exequijs. [locutus est ad filios Heth.] qui habitabant ibidem, & ab illo Heth * Ethæi sunt appellati. [Aduena sum & peregrinus apud vos] quia de terra Chaldæorũ ac Mesopotamia huc veni ad habitãdum, tanq̃ in terra aliena. [date mihi ius sepulchri vobiscũ.] Non dixit, Vendite mihi ius sepulchri, quia nõ licet vendere nec emere ius sepulturæ, sicut nec ius primogenituræ, neq; ius patronatus, cum inter sacra spũalia cõputentur, aut eis annexa sint. Idcirco quod spũale fuit, petijt Abraham sibi gratis dari, aut si tale qd emit, suã vexationẽ intelligit redemisse. [vt sepeliã mortuum meũ] .i. defunctã coniugẽ meã, sumendo masculinũ pro fœmineo. Vel, mortuũ meũ, hoc est, exanime corpus seu cadauer cõiugis meæ, q̃d meũ est, seu ad meã pertinẽs curã, quãtum ad sepulturã. [Respõderunt: Audi nos dñe,] Ex curialitate vocabãt Abrahã dñm, quia vir magnus, potens, diues ac sapiẽs erat. ideo addiderũt: [Princeps Dei es apud nos] Alia lr̃a habet: Rex Dei es. i. vir principalis, ob tuã sapientiã ac virtutẽ, quasi regio dign⁹ honore, quẽ tanq̃ principem honoramus, & cuius prudentia informamur. [in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuũ] .i. in vno sepulchrorũ nostrorũ honorabiliori. [nullus q̃ te prohibere poterit, quin in monumẽto eius sepelias mortuũ tuum] hoc est, in monumẽto q̃d amplius decet venerabilẽ coniugẽ tuã, sepelias eã. [Surrexit Abrahã, & adorauit] .i. suppliciter honorauit, ac cultu duliæ venerabat [populũ terræ] illius, [filios videlicet Heth] regrariãdo eisdem de tanta beneuolentia & pietate eorũ ad se, & ad mortuum suum. Erãt em̃ inter suos excellẽtes personæ, ita q̃ adoratio dulię poterat eis impendi. [Dixit q̃ ad eos: Si placet animę vestræ, vt sepeliã mortuum meũ, intercedite apud Ephron] .i. ipsum Ephron rogate, [vt det mihi spelunca duplicẽ quã habet in extrema parte agri sui, pecunia digna tradat mihi eã in possessionem sepulchri &c.] .i. ad hoc, vt in ea iuridice, iusto q̃ titulo mortuũ meũ sepeliã. Noluit em̃ Abrahã sepelire coniugẽ suam cum infidelibus, aut in eorũ sepulchris, sed in primorũ sepulchro parẽtum: nec voluit vt ibi sepelirẽtur infideles cum ea: ideo voluit emere agrũ, in quo erat spelunca, ne quis alius haberet interesse ad illã. ¶Denicq; ex sequẽtibus constat, q̃ intendebat emere agrũ, nõ directe speluncã, sed ex consequẽti, inquãtum ptinebat ad agrũ, quod non

non fuit illicitum. Non em̃ fuit ager iste consecratus ad mortuorũ sepulturã. ideo licite emebatur: sicut nunc licite emitur fundus aliquis, pro constructẽda ecclesia aut cœmiterio construendo. [Respõdit q̃ Ephron &c. Agrũ trado tibi, & speluncã quæ in eo est &c. Adorauit Abraham coram dño & populo terræ,] adorãdo Deum adoratiõe latriç, seu ipsum Ephron reuerentia duliæ, tanq̃ principẽ inter suos. [& locutus est ad Ephron: Dñe mi, audi me: Dabo pecuniam pro agro &c. Respondit q̃ Ephron, circũstante plebe eius: Quæso vt audias me. Terra quã postulas, quadringẽtos ficlos argẽti valet: istud est præcipuũ inter me & te. sed quãtum est hoc? Sepeli mortuũ tuũ.] Quasi dicat, modicũ nec pro tam modico decet me facere difficultatẽ tantã ad sepeliẽdũ mortuum suũ. [Quod cũ audisset Abrahã, appendit pecuniã &c.] id est, tantũ dedit ipsi Ephron, vt postulauit. ¶Circa q̃d dicũt Hebræi, & idem videt sentire Hieronymus & alij multi, q̃ quãuis Ephron primo se habuit circa Abrahã multũ liberaliter & honeste, præbẽdo agrũ cum spelunca oñino gratis, postea tñ se habuit cupide, agrũ valde care vendendo, qa videbat intensum Abrahæ appetitũ ad agrũ illum habendum. Vel, qa repræhẽsibilis fuit, vendẽdo memorias mortuorũ, quãuis quasi coactus: ideo q̃ nomen eius mutatum est partim, qa cum ante vocaret Ephron, q̃d interpretat perfectus seu confirmatus, postea dictus est Ephran, i. infirmus seu imperfectus. Circa q̃d ait Glossa: Sciant ergo qui sepulchrorũ accipiũt precium non à cogentibus, sed nolẽtibus, nomẽ suũ mutari, & aliquid de meri-
Euseb⁹. to eorũ perire, cum reprehendat & ille qui inuitus istud accepit. [Confirmatus q̃ est ager quondã Ephronis] .i. ager ille de cętero legitime est trãslatus ad dominiũ Abrahæ. [in quo] agro erat spelunca duplex, respiciẽs Mambre &c.] hoc est, sita ex opposito vallis Mambre seu vrbis Hebron, quæ fuit sita ibidẽ, atq; sic sepeliebat Abrahã vxorẽ suã in spelunca duplici, .i. in vna spelunca q̃ illa q̃, de qua in Scholastica recitat historia: Erat autẽ spelunca duplex rupis, naturaliter vel artificialiter duas speluncas habẽtis, quam emit Abrahã in sepulturã generi suo. In superiori sepeliebant viri, in inferiori mulieres. Tamẽ Adam & Eua erãt iam ibi sepulti. Hæc ibi. Hinc alij dicunt: Duplex quædã ædificatio fuit ibi, prout solent monumenta apud quosdã ædificari: vna superior, alia inferior. Aliqui vero dicunt, q̃ ambæ speluncæ erãt in eadẽ planitie. Cętera patẽt. ¶Porro, iuxta spũalem intelligentiã, potest per Sarã intelligi, quæcunq; fidelis ac virtuosa persona, quæ huic seculo spontanee moriat, vt Christo quietius viuat. Cuius ciuilem mortẽ deplangit bonus prælatus, per Abraham designatus, inquãtum talis persona fuit ad alio q̃ directionem & informationem quodãmodo necessaria aut multum idonea, quæ in spelunca duplici sepelitur, dum in sacra religione monastica & vita contemplatiua seu solitaria mansione absconditur.

¶Expositio cap. 24. Erat aũt Abrahã senex, dierumq; multorũ. Art. LXVI.

Consequenter describit, qualiter Abrahã filio suo Isaac pcurauit vxorẽ. [Erat aũt Abrahã senex, dierũq; multorũ.] Erat q̃ppe cẽtum trigintaseptẽ annorũ quando obijt Sara: nam decẽ annis fuit senior ea, quæ cẽtum vigintiseptẽ annorũ existens, defuncta est, vt patet p̃cedẽti cap. atq; triẽnio post hoc cũ iam esset cẽtum quadraginta annorũ, accepit filio suo quadragenario coniugẽ, prout disseruit Augustinus. idcirco subiungit: [Dixit q̃ ad se-
Aug. 16. de ciuit. Dei. nem seniorẽ domus suæ] .i. maiorẽ inter cæteros seruos suos domesticos, [qui præerat oĩbus quæ habebat] tanq̃ procurator & dispẽsator, qui vocabat Eliezer, de quo cap. 15. habitum est. [Pone manum tuã subter femur meum, vt adiurẽ te per * dñm Deum cæli & terræ.] Cur Abrahã seruum tuũ adiuraturus, præcepit ei manum suã ponere sub femore adiurantis, videlicet Abrahæ? Respondet Hieronymus: Dicunt Hebræi, q̃ sanctificatiõe Abrahæ. i. per circuncisionẽ eius iurauit, ideo fecit seruum ponere manũ sub femore suo, quia circa locum illum fit circũcisio, Nos aũt dicimus seruum iurasse in semine Abrahæ, hoc est, in Christo seu per Christum, qui nasciturus erat ex Abrahã. Generatio autẽ femori solet ascribi, iuxta q̃d infrã habet: Non auferet sceptrum de Iuda, nec dux de femore eius. Item q̃: Omnes animæ quæ egressæ sunt de femore Iacob. Itaq; seruum habentẽ manum sub femore suo, Abraham adiurauit per Deũ cæli, quoniã Deum cæli nouerat ex se & femore suo incarnãdum ac nasciturum. Hinc ait Gregorius: Manum sub femore iubet ponere, qa per membrũ illud descendura fuit caro illius, qui filius Abrahæ esset ex humanitate, & dñs eius ex deitate. Quasi dicat: Tange filiũ meũ, & iura p Deũ meũ. vnde nõ sup femur, sed sub femore manũ ponere iussit, quia inde fuerat nasciturus, cuius caro sup oẽm carnẽ extitit exaltãda. ¶Circa hoc quęri potest, an & seruus iste iurauit. Videt q̃ nõ, quoniã Abrahã ipsum adiurauit, vt textus fatet. Dicendũ, q̃ sicut ex litera mox sequẽti habet, nõ solũ Abrahã adiurauit suũ ministrũ, sed & ille iurauit. Quocirca iteꝛ quęrit, an liceat aliquẽ adiurare. Videt q̃ nõ, qa nõ licet iurare. Vñ & Origenes affirmat: Nõ oportet vt vir volẽs secundũ Euãgelium viuere, adiuret aliquẽ. Si em̃ iurare nõ licet, nec adiurare. Ad hoc Thomas respõdet: Qui iurat iuramẽto promissorio per reuerentiã diuini nominis, seipsum immobiliter obligat ad soluẽdum q̃d promittit. Quẽadmodũ aũt homo seipsum ordinare potest ad aliquid pagendũ, ita & alios: superiores qui-
Origen. Tho. 2. 2. q. 89.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dem deprecãdo, inferiores aũt iubendo: sicq; superiores propter necessitatẽ possunt inferiores suos tali genere adiurationis constringere. Porro si quis aliquẽ sibi non iubditũ, velit ad aliquid agendũ compellere p diuini nominis inuocationẽ, vsurpat sibi potestatẽ alienã, & peccat. Itaq; adiurẽ te, [vt nõ accipias vxorem filio meo de filiabus Chanan ꝯoꝝ, inter quos habito, sed ad terrã & cognationẽ meã proficiscaris,] videlicet ad Mesopotamiã, & ad vrbem nomine Aran, atq; ad cõsanguineos meos ibi morãtes. [& inde accipias vxorem filio meo Isaac.] Cur Abrahã istud præcepit? Respondet, quia sciebat quãta bona Deus promiserat filio suo Isaac ac posteris eius. Quoꝝ bonoꝝ Abrahã affectauit suã cognationẽ particem fieri magis q̃ alienos. [Respondit seruus: Si noluerit mulier venire mecum,] quæcunq; fuerit illa, hoc est, si puellã filio tuo aptã, & mecũ venire volentẽ, non potero inuenire: nunq; reducere debeo filiũ tuum ad locũ, de quo tu egressus es.] videlicet ad Chaldæam in qua natus es, vel ad Mesopotamiã ex qua huc veniſti. [Dixitq; Abrahã: Caue ne quãdo reducas filium meum illuc.] Hoc idcirco prohibuit Abrahã, qm̃ promisit Deus posteris suis terrã Chanaan, in qua tunc cũ Isaac morabat, in qua nouerat Chri mysteria esse implenda. Ideo subdit: [*Deus cæli qui tulit] .i. exire fecit [me de domo patris mei &c. qui iurauit mihi, dicens: Semini tuo dabo terrã hanc, ipse mittet angelum suum coram te] .i. angelum suũ sanctũ faciet te inuisibiliter præire, dirigere, cõseruare. [& accipies inde vxorẽ filio meo.] Hoc Abraham Deo reuelante cognouit futuꝝ, & prophetice prædixisse videt: vel fuit verbum bonæ spei in Deo. [Sin aũt mulier noluerit sequi te, non teneberis iuramẽto: &c.] quia p iuramentum seu adiurationẽ nolo te ad impossibilia obligare. hoc etenim esset cõtra proprietatem iuramenti, cuius tres comites sunt, iudiciũ .i. discretio, veritas atq; iustitia. Et si quicq̃ contra aliquid hoꝝ trium iurat siue promittit, non tenet simpliciter, nec obligat absolute. [Posuit ergo seruus manum sub femore Abrahã dñi sui, & iurauit illi sup sermone hoc] .i. iurauit q̃ verba ista pro posse impleret. [Tulitq; decem camelos de grege dñi sui, & abijt, ex omnibus bonis eius por ãs secum.] Cameli enim fortia animalia sunt, ad portãdum homines & res eorum. Portauit itaq; secum preciosa clenodia, & pcipue ea quæ rara erãt in Mesopotamia, ad dandum munuscula atq; iocalia puellæ aptæ, & secũ venire volenti, ac eius propinquit. Portauit quoq; copiã auri & argenti ac necessariaꝝ rerum in via, tam propter viaticũ longi itineris, q̃ ad ostendendũ opulentiã Abrahæ, vt p hoc puella & eius propinqui citius assentirent causæ propter quã venit. [Profectusq; peruenit in Mesopotamiã ad vrbem Nachor,] quæ vrbs vocabat Aran, in q̃ Nachor frater Abrahæ mansit habitãs, Abrahã inde egresso ad
Ioſe. li. 1. ant. iud. cap. 24. intrãdũ terrã Chanaan, vt cap. 12. patuit. ¶Circa hoc Iosephus ait: Multo labore ac tẽpore peruenit seruus ille in Mesopotamiã, qm̃ tempore hyemali est ibi luti pfunditas, & tẽpore æstiuali penuria aquæ. In saltibus quoq; latrones sunt. [Cumq; camelos fecisset accũbere &c.] i. quiescere ac refici, quos nolebat introducere impotens. [orauit dñm, dicens: Dñe Deus dñi mei Abrahã.] Nam Deus oim erat, tãto specialius Deus Abrahæ, quãto gratiosius habuit se circa eum, & quãto ipse Abrahã deuotius coluit Deũ. [occurre, obsecro, mihi hodie] .i. pietatis tuæ effectum mihi nunc euidenter impẽde ac mõstra. [& fac mihi misericordiã cum dño meo Abrahã] prouidẽdo eius filio de vxore idonea. Deinde describit signũ, quod seruus ille in se excogitauit, p cuius euẽtum posset cognoscere, [q̃ Deus prosperaꝝ iter suũ fecisset, & quę esset puella filio Abrahæ diuinitus puisa ac pparata, vtpote q̃ illa esset q̃ sibi petẽti porrigeret potũ, & nõ sibi dũtaxat, sed & camelis, pcipue alijs mulieribus id sibi negãtib⁹, vt adhuc
Ioſep. li. 1. Antiq. iud. c. 24. Iosephus, q̃uis hoc nõ exprimat in textu aliàs nõ videt fuisse in signo illo aliqd rarũ aut magnũ, q̃uis quidã hoc reprobet. [Ecce ego sto prope fontẽ aquæ] .i. puteũ, [& filiæ habitatoꝝ huius ciuitatis, egredient ad hauriendã aquã.] Fuit enim cõsuetudo ibi, vt pariter egrederentur pro aqua, quæ ibi nõ abũdauit, sed chara fuit. [Igit puella cui ego dixero, inclina hydriam tuã vt bibã, & illa rñderit, Bibe &c. Necdũ intra se verba cõpleuerat] .i. nondũ ista plenarie cogitauit. [& ecce Rebecca egrediebat, filia Bathuel &c. habẽs hydriã in scapula sua &c.] in qua iam hauserat aquã. [Occurritq; ei seruus] Abrahæ, ex q̃ apparet, q̃ interim dum Rebecca puteũ accessit, & aquã hausit, seruus Abrahæ parũ discessit à puteo, & redire illuc incepit, cũ ipsam Rebeccã viderat à puteo regredi. [& ait: Pauxillũ aquæ mihi ad bibendũ præbe de hydria tua &c. Cumq; ille bibisset, adiecit: Quin & camelis tuis hauriã aquã &c. effundensq; hydriã in canalibus] .i. receptaculis illis aquaꝝ, ex qbus animalia bibebãt, quæ receptacula erant magna ligna aut saxa cauata, quæ nunc canales vocant. [recurrit ad puteum &c.] ex qbus patet magna obsequiositas, charitas, pietasq; Rebeccæ, q̃ circa virũ alienum
Idem in eodem. ignotum tam amorose se habuit: immo secũdum Iosephũ, increpauit puellas tanquã incelentes, quæ potũ aquæ negauerunt peregrino. [Positq̃ autẽ biberunt cameli, protulit vir] s. seruus Abrahæ, [inaures aureas appendentes] .i. valentes [sicl os duos,] ita q̃ vel ambæ simul fuerũt tãti valoris, aut vnaquæq; eaꝝ. Dedit equidẽ puellæ duas inaures, quę sunt aurium ornamẽta, vt in qualibet aure vna pẽderet, [& armillas totidẽ, pondo] .i. põdere [sicloꝝ decẽ.]

Sunt

Sunt aũt armillæ brachioꝝ ornamẽta. Porro secundum Hieronymũ, siclus cõtinet vnciam. Veruntã de istis ponderibus ignoramus, quãti valoris extiterint, secũdum nostras compu- Hieron.
tationes, cum certũ sit, põdera ac mẽsuras re & nomine apud diuersos diuersimode variari. [Dixitq; ad eã: Cuius es filia?] Probabile est q̃ interrogauit hoc, & interrogatiõis suæ respõ-
sionẽ à puella audiuit, anteq̃ tam preciosa clenodia ei præstabat. Attñ Rabbi Paul⁹ dicit op- R. Paul⁹.
positũ. Nam opinat, q̃ sicut Rebecca habuit se curialiter, obsequiose ac humiliter circa virum, ita & ipse ex curialitate dedit ei hæc munera, sed primũ verius reor, & infrà in isto capitulo insinuat, q̃ prius interrogauit, & postea dedit. Scriptura aũt recitãdo historias, nõ sem- Iosep. li.
per obseruat ordinẽ rei gestæ. Iosephus q̃q; insinuat, q̃ primo interrogauit, addit tñ q̃ quasi 1. Antiq.
pro præmio laboris ac poculi contulit prima munuscula, iusũ affirmãs, vt talia acciperet, Iu. c. 24.
quæ præter cæteras fuit tam pia. [Quę respõdit: Filia sum Bathuelis &c. Inclinauit se homo, & adorauit dñm, dicẽs: Benedictus dñs Deus &c. qui recto itinere me pduxit in domũ fratris dñi mei] hoc est, ad domũ & progeniẽ Nachor, qui fuit frater Abrahæ. Iam enim reputauit se vir iste esse quasi in domo Nachor, q̃a paꝝ inde distabat, & facilime poterat eam attingere. [Cucurrit itaq; puella, & nunciabat in domo matris suæ.] Ex hoc verbo opinatus est Iose- Iosc. vbi
phus, q̃ Bathuel pater Rebeccæ iam obijt. aliàs potius dictũ esset, nunciabat in domo patris. supra.
Alij vero dicunt oppositũ, q̃a infrà habet: Respondẽrũt Laban & Bathuel, Et q̃a mulieres habebant tabernacula quædam separata in domibus maritoꝝ, in quibus cũ filiabus & ancillis exercebant opera fœminis cõpetentia. Quid aũt dicendũ sit ad primũ istoꝝ, patebit in expositione verbi præallegati, nec istud est magni vigoris. [Habebat aũt Rebecca fratrẽ nomine Laban. Qui &c. venit ad virũ, dixitq; ad eum: Ingredere benedicte dñi] .i. tu qui es benedictus à dño, sicq; Laban idololatra sciuit aliquid loqui de Deo. [Et introduxit eum in hospitium, ac destrauit camelos,] deponẽdo sellas & onera desup posita. [deditq; paleas & fœnum in pabulũ cameloꝝ, & aquã ad lauãdum pedes cameloꝝ & viroꝝ qui venerãt cũ eo] s. seruo Abrahæ principali, & forte iuxta numeꝝ cameloꝝ fuit numerus viroꝝ illoꝝ, qui & ipsi fuerũt serui Abrahæ inferiores seruo præfato, vt credit. [Et appositus est in cõspectu eius panis] .i. cibus & potus corã seruo isto & viris istis sunt positi. [Qui ait: Non comedã donec loquar sermones meos.] Ex quo innotescunt seruoꝝ & fidelitas huius serui, qui fuit legatus fidelis. [Rñdit ei] Laban, q̃ videt fuisse senior frater Rebeccæ: [Loquere. At ille: Seruus, inqt, Abrahã sum &c.] Litera plana est. [deditq; ei omnia quæ habuerat &c.] .i. Abrahã ordinauit, vt omnia principalia bona sua deuoluant ad Isaac filiũ suum, qui est ei nunc vnicus ex Sara principali cõiuge sua. [Innocens eris à maledictiõe mea, &c.] Hoc est verbũ Abrahæ ad ser-
uum istũ, & est sensus, Non incurres culpã, aut pœnã violationis iuramenti quod mihi præstitisti, de adducẽda cõiuge filio meo, si non poteris aliquã aptã adducere. Deinde seruus ait: [Veni ergo hodie ad fontẽ aquæ] non q̃ vno die puenerit à domo Abrahę vsq; ad puteum istũ, vt Iudæi stolide fabulant: sed sensus est, hodie viã meã cõtinuãdo perduxi vsq; ad terminum istum. [& dixi: Domine Deus &c. virgo quæ egreditur ad hauriendã aquam, & audierit à me, Da mihi pauxillũ aquæ &c. ipsa est, quã præparauit dñs] vniuersoꝝ, [filio dñi mei] .i. Isaac. ¶Circa hoc loquit Augustinus: Quærendũ est, qd differãt auguratiões illicitæ ab ista Augusſ.
petitiõe serui, petẽtis sibi à dño ostẽdi futurã ipsi⁹ Isaac coniugẽ, à qua sibi potũ petẽti diceret, Bibe, q̃n & camelis tuis potũ tribuã. Sed aliud est, petere quod ipso miraculo signum sit: aliud, obseruare ea quæ ita fiunt, vt mira non sint, sed à coniectoribus superstitiosa vanitate interpretent. Sed & non parua quæstio est, vtrũ sit audiendũ hoc ipsum *quid mirũ aliquid postulet, quo significet, quod quis appetit nosse. Ad hoc nãq; pertinet, q̃ dicunt Deum tentare, qui non rectè hoc faciunt. contra quod dicit: Non tentabis dñm Deum tuum. Sugge- Matt. 4.
rebat nãq; Christo, tanquã homini, vt signo aliquo exploraret, quãtum apud Deum posset, quod fit vtiq; vitiose. Ab hoc autem discernitur, q̃ Gedeon fecit, imminente pugnæ periculo. Consultatio nãq; Dei magis, quàm eius tentatio, fuit quod fecit. Vnde Achaz timuit si- Iudic. 7.
gnum petere, ne videret Deum tentare, cum dñs hoc per prophetam moneret, forsitan æsti- Esaiæ 7.
mãs ipse Achaz, q̃ à propheta exploraret, an memor esset præcepti, quo prohiberet Deum tentare. Hæc Augustinus. Hinc alij dicunt, q̃ seruus iste non quæsiuit signum per modum diuinationis siue auguriꝝ, quod prohibet, sed oratione prcmissa, signum postulauit à Deo, quo experiretur q̃ Deus ipse per angelum direxisset iter suum iuxta Abrahæ verbum. Deinde Eliezer ait: [Interrogaui q̃q; eã, & dixi: Cuius es filia? Quæ respondit: Filia Bathuelis sum &c. Suspendit itaq; inaures] in auribus eius, [ad ornãdam faciem eius,] ad cuius decorem ordinatur præcipue, quicquid ornamenti circa caput apponitur. [& armillas posui in manibus eius:] vt per eas sua brachia decoraret. [Quãobrem si facitis misericordiã & veritatem cum dño meo,] hoc est, si vultis Rebeccã tradere vxorem filio Abrahæ, sicut pium & iustum est pium, quia pro consolatione est Abrahę, & pro releuamine doloris Isaac filij sui, de suæ matris morte grauiter contristati: & quia accommodũ est ad bona matrimonij obtinenda: iustum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quoq; & decens est,quoniam ex diuina inspiratiõe id petit,& quia de vna sunt genealogia,
quos rectũ est copulari.Itaq; veritas capit hic pro iustitia,sicut in psalmo:Vniuersæ viæ do-
Psal. 24. mini misericordia & veritas.Potest tñ veritas nunc sumi p verificatione,vt sit sensus,si faci-
tis veritatem cũ dño meo,i. si verba Abrahæ verificatis,implendo quod dixit me sumptuꝝ
ex filiabus suæ cognationis puellã pro filio suo.[Indicate mihi:si autẽ aliud placet,& hoc di-
cite mihi,vt vadã ad dexterã siue ad sinistrã.] hoc est,per viam aptiorem qua potero, vel vt
quidã exponunt,alibi quærã puellã,quẽ fiat vxor filij Abrahæ.Aliqui sic exponũt,vt vadam
ad dexterã,i.ad quærendum de filiabus Ismaelis,ad dexterã commorãtibus,quãtum ad lo-
cum istum:vel ad finistrã, hoc est, ad quærendum de filiabus Loth, quæ tunc erãt de cogna-
tione Abrahæ & Isaac. Sed non videt,q; Abrahã coniunxisset Isaac filio suo aliquã filiarum
Euseb⁹. Loth,quæ incestum cum patre proprio commiserunt. [Respõderunt;q; Laban & Bathuel,]
Iste Bathuel,secundum quosdã,fuit frater Rebeccæ,& iunior ipso Laban:idcirco nomina-
tur post eũ. Porro in Scholastica historia tãgitur, q; Bathuel in extremis positus, ordinauit
vt filia sua Rebecca non traderet alicui in vxorem,nisi existenti de sua progenie:idcirco nũc
nomine Bathuelis,designat mater Rebeccæ, inquãtum viri sui mãdatum detexit. Alij dicũt
q; pater Rebeccæ adhuc vixit,& nunc nominatur,quãuis filio suo postponat.Itaq; respõde
runt:[A domino egressus est sermo]id est,petitio qua petis dari Rebeccã in coniugium fi-
lio Abrahæ,ex diuina inspiratione ac ordinatione prolata est,vt patet ex signo quod recita-
Auguſt. sti.Vel,vt tãgit Augustinus,ideo hoc dixerunt, quoniã crediderũt Abrahã esse prophetam,
qui seruo suo prædixit,q; de sua cognatione acciperet vnam pro filio suo, [Non possumus]
licite aut de iure extra placitũ eius] scilicet Dei [quicquã aliud loqui tecum.En Rebecca co
ram te est,&c. Quod cũ audisset puer Abrahã].i. Eliezer seruus ipsius, qui Eliezer fuit iam
grãdæuæ ætatis,vt patet ex præinductis.Quo constat,quàm incõsiderate dixerit Rabbi Pau
lus, q; in scripturis non vocet aliquis puer, qui est vltra triginta annos. Iste quippe Eliezer
Gene.15. habuit filium nomine Damascum,ante Isaac conceptionem, vt patuit suprà,qui Isaac nũc
fuit quadraginta annoꝝ.[procidens adorauit in terra dominum]regratiãdo ei,q; iter suum
tam prospere direxisset,per quod patet viri huius deuotio,immo & feruor,quia in aliorum
præsentia se ita in terram prosternere non erubescebat. [Prolatisq; vasis argenteis & aureis,
ac vestibus] quæ sumpsit ex repositorijs seu marsupijs suis,[dedit ea Rebeccæ pro munere,]
id est,pro donis iocalibus,quæ dari solent puellis,quæ de nouo concedunt in sponsas. [Fra-
tribus quoque eius & matri dona obtulit.] Ex hoc apparentiam habet, q; præfatus Bathu-
el fuit frater Rebeccæ.Nam si & pater vixisset, & præsens fuisset, data fuissent & ei dona,vt
matri ac fratribus,nec scriptura hoc tacuisset.[Surgens autem mane,locutus est puer]videli-
cet seruus:[Dimittite me, vt vadã ad dominum meum. Responderunt * frater eius] puta
Rebeccæ,[& mater:] & nomine fratris possunt ambo fratres intelligi. [Maneat puella sal-
tem decem dies apud nos &c.] Hoc dixerunt ex naturali amore, ne tam cito & quodãmo-
do inopinate separarent à tam bona,pulchra,& chara propinqua, quam satis conijciebant
se postea aut raro,aut nunquam visuros. Vnde quod Rabbi Salomon dicit, Bathuelem pa-
trem Rebeccæ nunc pœnituisse de consensu suo priori,vt filia sua fieret vxor filij Abrahæ,&
voluisse hoc impedire, atque ob hoc percussum ab angelo & mortuum, non videtur nisi fi-
ctitium,vt etiã Rabbi Paulus circa hæc ait. [Nolite,ait] seruus,[me retinere,qa dñs direxit
viam meã &c.] idcirco non decet vt retardetis iter desuper prosperatum.Ex quo constat,q;
voluerunt seruum cum cæteris sibi adiunctis tenere secum per decem dies pariter cum Re-
becca.[& dixerunt:Vocemus puellã,& quæramus illius voluntatem.]Hoc quidã exponunt
de voluntate puellæ ad ipsum coniugium,quia ad matrimonium requirit consensus expres
sus,sed verba sequentia nõ vident ita sonare. Nam subditur:[Cum;q; vocata venisset,sciscita
ti sunt: Vis ire cum homine isto?] sic;q; requisita videt de profectione, non de sponsalibus
Ambro. aut consensu coniugij.Quod & S.Ambrosius protestat.Veruntñ dici potest,q; ex consequen
ti per hæc verba requisita est de consensu, quia profectio illa ordinabat ad matrimonium.
[Quæ ait:Vadã] Hoc nõ dixit ex carnalitate aut inuerecundia,sed ex diuino instinctu,quo-
Euseb⁹. niã totum istud fuit opus specialis prouidentiæ Dei.¶Præterea circa hæc in Scholastica hi-
storia dicit:Hic primo legit consensus mulieris requisitus,& exinde pro iure habitum est,vt
requiratur.[Dimiserunt ergo eã & nutricẽ illius]quæ infrà Delbora nuncupat,quę forte lacta-
uit Rebeccã infantulã,& custodiuit,erudiuit,educauit;q; eã. Iuerunt quoq; & aliæ quædã pu-
ellæ & ancillæ cũ Rebecca,vt paulo post subdit,& hoc propter solatium eius.[seruum;q; Abra
ham & comites eius].i.socios serui [imprecãtes prospera sorori suæ].i. Rebeccæ, quæ erat so
ror omniũ propinquoꝝ suoꝝ,ibi tunc cõgregatoꝝ,præsentiũ,&valefacientium ei,vt moris
est in tali recessu,& cognata ipsoꝝ eo modo,quo q de eadẽ progenie sunt,frẽs & sorores mu-
tuo appellant.[atq; dicẽtes:Soror nr̃a es.Crescas in mille millia].i.plurima seu innumerabi
lia millia ex semine tuo nascant,ponit eñ hic nũerus iste indeterminate. [& possideat semen
tuum

tuum portas inimicorum suorum].i. hostibus suis prævaleat, quod tamẽ in Christo sum-
me impletum est, qui omnes mundi natiões suæ subiecit legi ac fidei Christianæ, cui pater Psalm. 2.
ait in Psalmo:Postula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& possessiõem tuam ter-
minos terræ.[Igitur Rebecca & puellæ illius,ascensis camelis,secutæ sunt virum &c.] s. ser-
uum Abrahæ,qui in via eis ducatũ præbebat,& patet ex verbis his, q; & aliæ mulieres præ-
ter nutricem Rebeccæ processerũt cum ea.[Eo autem tempore deambulabat Isaac per viã
quæ ducit ad puteũ, cuius nomen est viuentis & videntis] De quo puteo, & cur ita vocatus
fit,dictum est 16. cap. [Habitabat enim in terra australi,] puta in Gerara seu Bersabee, vnde
ductus fuit ad immolandum,q; locus est in parte australi respectu terræ Chanaan,ex quo vi-
detur,q; post sepulturam Saræ Abraham cum filio suo Isaac redierit ad Bersabee.[Et egres-
sus fuerat ad meditandũ in agro,inclinata iam die,]In Scholastica historia dicitur, q; egres- Euseb.
sus fuit ad meditandũ forte de mora serui. Alij dicunt,q; fuit egressus causa recreationis atq;
ad spatiandum:sed multo conuenientius creditur,& magis consonat literæ, q; egressus fuit
ad meditandum intente de Deo & pertinentibus ad salutem,abstrahens se ab aliorum præ-
sentia,strepitu ac tumultu,vt solus & in solitudine quadam consistens,tanto deuotius & libe
rius insisteret meditationibus sanctis,quanto plus separatus erat ab alijs.Vnde (secundũ Hi
eronymum)in Hebræo habetur,ad loquendum:quod exponit de locutione cũ Deo in ora- Hieron.
tiõe deuota,quia ante solis occasum spirituales victimas obtulit Deo.Lyra quoq; affirmat,
q; Hebræi dicunt,Egressus fuit ad orandum: quia consuetudo est Iudæis, circa tempus ve-
spertinum orare. ¶Porro alia trãslatio continet,Egressus est vt exerceretur in campo:quod
aptius explanat de exercitatione interna ac spirituali,q̃ corporali.Egressus itaq; fuit ad me-
ditandum salubriter,& ad contemplandum diuinaꝝ:quod ei non casuale,sed consuetudinari
um fuit, vt etiam in statutis ordinis Carthusiensis habetur. ¶Circa hoc scribit Lyra:Forte
egressus fuit ad videndum dispositionem cæli & aliquarũ stellarum, quæ incipiebant tũc ap
parere,quia edoctus erat in astronomia à patre suo,qui eam primus docuit in Aegypto.Sed
contra hoc Rabbi Paulus multipliciter arguit.Primo, quia in nulla scriptura canonica le- R. Paul.
gitur hoc de Abraham. Secundo,quia apostoli fuerunt maxime illuminati à Deo, nõ tamẽ
de mathematicis veritatibus,ergo multo minus Abraham. Tertio, quia scientia Aegyptio
rum reprobatur in scripturis,tanq̃ diuinatio superstitiosa.Quarto, quia ex hoc daretur insi
delibus occasio opinandi,q; mirabilia p Abraham vel circa aut propter eum facta,sint facta
virtute astroꝝ influentijs;q; cælorum.Sed argumentationes istæ nihil concludunt,idcirco di
cendum ad primum,q; non sequitur,Hoc non est scriptum de Abraham in scripturis, ergo
non fuit, quia nec omnia eius gesta conscripta sunt. Ad secundum dicendum, quòd nullus
dicit Abraham habuisse notitiam astronomiæ ex sola supernaturali & miraculosa illumina-
tione spiritus sancti,sicut Apostoli habuerunt suam scientiam.Ad tertium respõdetur,q; sci
entia Aegyptioꝝ non reprobatur in scripturis, quantum ad id quod cõtinuit veritatis,cum
de Mose scriptum sit,q; eruditus est in omni sapientia Aegyptioꝝ,sed quantum ad abusum
& præsumptionem ac superstitiões Aegyptiorum. Ad quartum dicendum, q; mira quæ de
Abraham scripta sunt, talia sunt, q; non possunt virtuti aut influxui sideꝝ & cæloꝝ ascribi,
Quod aũt in astronomia erat edoctus, eãq; in Aegypto docuerit, Iosephus & alij multi testã
tur,& suprà inductum est .[Cũq; eleuasset oculos] ipse Isaac, [vidit camelos venientes ꝓcul.] Iosep. li.
& ꝓtinus iuit obuiam seruo suo & cæteris.[Rebecca q̃q; conspecto Isaac,descendit de came 1. Anti.
lo,& ait ad puerũ:Quis est ille hõ,q; venit p agrum in occursum nobis?Dixit;q; ei Ipse est dñs Iu. ca. 26.
meus.]Verisimile est,q; Rebecca istud interrogauit,& interrogatiõis suæ rñsum audiuit af-
fatim de camelo descẽdit.Cũq; audisset q; vir ille esset filius Abrahæ,spõsus suus futurus, descen-
dit de camelo ꝓpter reuerentiã eius, qm̃ filius fuit talis ac tãti patriarchæ. [At illa tollẽs cito
palliũ suũ,opuit se.]vel ex verecũdia puellari, vel caput suũ decenter ornando, vt corã spõso
suo mox futuro appareret honestior.Nã alia litera habet,theristrũ, q̃d est vestis Arabica al
ba,q̃ mulieres ꝓuinciæ illius velant.[Seruus aũt cũcta q̃ gesserat] s.viæ suæ ꝓcessum, ꝓsperi-
tatẽ & fructũ,[narrauit dño suo]videlicet Isaac,deinde & Abrahæ. [Qui introduxit eã in ta
bernaculũ Saræ matris suæ, & accepit eã vxorẽ:& intñ dilexit eã] nõ libidinoso, sed mode-
rato,spũali,naturali,sociali & cõiugali amore,inter q̃s multiplices affectiões,sola spũalis dile
ctio,fuit directe & p se meritoria vitæ beatæ.[vt dolorẽ q ex morte matris eius acciderat,tẽ-
peraret.]Ex q̃ constat q̃ ardentissime matrẽ suã dilexerat,quã iam p tres annos defleuit,nec
dolorem quem ex eius morte cõceperat,sponsam charissimã accipiendo ac diligendo, pror
sus extinxit,sed tẽperauit.Itaq; tẽperauit illũ dolorẽ p istius amorẽ.Nã aia quãto plus occu
pat atq; dispgit circa plura,tãto minus intẽta est vni. Rursus quãto affectio cordis circa plu-
ra diuidit,tãto minus in vno defigit.Vnũq̃q; oppositoꝝ expellit reliquũ: ideo quãto Isaac
plus cœpit circa ꝓpriam coniugem affici,occupari,defigi ac delectari,tanto plus cœpit obli
uisci matris interitum,& memorare dolorem inde conceptum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Explanatio spiritualis eiusdem cap. XXIIII. Arti. LXVII.

ABraham senex, æternum patrē designat. Quemadmodū itaq; Abrahā seruo suo principali præcepit, vt filio suo charissimo adduceret puellā, acciperetq; vxorē de gñe suo, non alieno, nec Chananæor: sic pater æternus vnigenito filio apl'orum prædicationē adduxit, atq; in sponsam coniunxit electā gentilitatem, quæ secundū prædestinationē diuinā vere ac spūaliter fuit Israelitica plebs & Abrahæ semen p fidei & obedientiæ imitationē. Quēadmodum etiā Abrahā habuit seruum suum excusatū, si mulier secum venire noluerit: sic apl'orum chorus culpā nō habet de pcūtibus incredulis, q eoꝝ pdicationi credere ac parere spreuerunt. Insup sicut seruus Abrahæ tulit secum decē camelos, portās secum ex oībus bonis dñi sui, sicq; Mesopotamiā introiuit: sic cœtus apl'orum sumpsit in adiutorium quosdā ex Iudaismo ac gentilitate cōuersos, q instar camelorꝝ, patientissime sup se ferebant onus euāgelicæ legis & pondus decalogi: sed & sancti apostoli in vasis cordium suorꝝ deferebāt ad gentium nationes preciosissima & q̄si innumerabilia charismata spūs sancti, sapientiāq; multiplicē, & vniuersa dona q̄ olim habuit synagoga, ad Chr̄i deportauerunt ecclesiā, q̄ p Mesopotamiā designat sicut gentilitas. [Cūq; camelos fecisset accūbere iuxta puteū.] nā gloriosissimi Chr̄i apostoli, iuxta gr̄am sacri baptismi & pfunditatem scripturæ atq; fluenta supnorꝝ charismatū, gescere & spūaliter epulari fecerunt cōuersos à se. Vnde saluator dixit: Aqua quā ego dabo credēti, fiet in eo fons aquæ salientis in vitā æternā. Itez, sicut seruus Abrahæ dñm inuocauit, vt iter suū dirigeret, ac filio Abrahæ de cōiuge ꝓuideret, signū q̄s in seipso excogitauit, q̄p ista fieret vxor dñi sui, q̄ sibi potū petenti, ꝓberet mox poculum, immo & suis camelis: sic sancti apostoli & coadiutores eorum, oēm spem suā in Deo ponentes, eius auxiliū & directionē iugiter inuocabant, sine cuius ope & gr̄a se nihil posse penitus fatebant. Hinc Paulus in suis epistolis toties p suis intercessit discipulis. Illas q̄q; psonas confide rauerunt apostoli magis aptas ad fidē & spūales nuptias Chr̄i, q̄ magis benigne se habuerūt ad ipsos, & eoꝝ coopatores, atq; ad pietatis & misericordiæ opa fuerant proniores. Cūq; ita orassent & pdicare cœpissent apostoli, protinus eis occurrit Rebecca virgo pulcherrima, i. gentilitas, quātum ad naturalē imaginē & similitudinē Dei decora, & in natura specifica valde pura, q̄ statim ad fidei susceptionē obtulit se paratā, apostolisq; bñficam, ex cuius hydria petierunt apl'i bibere, i. de illius cōuersione appetebant mentaliter refici, scientiā q̄q; secularē & philosophicā voluerunt euangelicæ sapiētiæ deseruire ac subdi. Deniq; Rebecca camelis tribuit potū, q̄si cōuersa gētilitas misit sanctis q in Hierusalē erant, eleemosynam largam de q̄re sæpius meminit Paulus. Rursus, sicut Rebecca hausit aquā quam dedit camelis, ita ecclesia gr̄am impetrauit à spū sancto, & ex euangelio cepit doctrinā, quam rudibus cōmunicauit. [Ille aūt cōtemplabat eam tacitus &c.] Sic & apostoli vigilantissime intuebant eos q̄s cōuerterūt, an pseuerarēt in fide. Insup, sicut seruꝰ dedit Rebeccę varia ornamēta, inaures, armillas, vasa aurea atq; argētea, vestesq; preciosas, sic plane apl'i dispositiue ac ministerialiter ornauerūt credentes & ipsam ecclesiā. Accipiebant etēm spm̄ sc̄m & pclarissima ipsius charismata hi qbus apostoli manus suas imposuerūt. Potest aūt p inaurem obedientia, p armillam opatio virtuosa intelligi: p aurea vasa, donum sapiētiæ, charitatisq; feruor: p vasa argentea, donum linguarum, seu efficacia pdicandi, aut ipsa prudentia accipit: vestes vero, virtutes sunt. Hæc gentilitas sic conuersa, dixit se in temporalibus satis habere, & spatiosum sibi locum esse pro recipiendis ac sustentandis pdicatoribus sanctis. Hinc sancti illi prædicatores Deo grates retulerūt humilimas, oēm fructum suæ pdicationis atq; laboris pietati adscribentes diuinæ. [Cucurrit puella, & nunciabat in domo matris suæ.] Sic conuersa gentilitas gr̄am sibi concessam studuit mox suis proximis intimare & cōmunicare, q̄z nonnulli fidem adhibuerunt, & considerantes supnaturalia dona conuersis ex paganismo collata, acceptunt Apostolos sanctosq; pdicatores, eosdem rogando, vt ad se dignarent diuertere, qbus libenter acqeuerūt bñdicti Apl'i: sed añ oīa retulerūt illis, cur missi essent à Deo, s. vt gentilitatē Chr̄o coniungerent, quem virgo mundissima pepit in natura humana, cui pr̄ dedit oīa sua, siue p gñationem æternam, siue p plenissimam fruitionem, & qm̄ oīi creaturæ ꝓtulit eū, totamq; animæ suæ capacitatem donis gr̄æ adimpleuit ac gloriæ. [Quam ob rem si facitis misericordiam & veritatē cū dño meo:] hoc est, si saluatori & creatori vestro vere grati ac subditi esse vultis, eiusq; seruis ac mēbris, immo & aīabus ꝑpr̄is misereri, hoc nobis insinuate. [Si autē aliud placet, hoc dicite nobis:] qa nō est nr̄æ institutionis, aliquē ad fidē cōpellere, [vt eamus ad dextrā siue sinistrā,] eundo q̄cunq; ad alioꝝ conuersionē. [Rñderunt Laban & Bathuel: A dño egressus est sermo.] Sic plane gentiles frequenter conuicti euidentia signorꝝ ac sanctitatis & mirabiliū, q̄ in Apl'is et apl'icis viris viderūt, reniti nō poterant, nec valebant, sed Rebecca. i. quamcūq; psonā gētilem ad eos ptinentem, seu ꝑpriam animā resignauerūt ac tradiderūt pdicatoribus sanctis, vt cōuersa fieret spōsa Chr̄i. ꝑpter q̄d sancti Apostoli nō solū sic cōuertis, sed & eoꝝ ꝑpinquis ita consentiētibus, munera gr̄arum ꝑcurauerūt cęlestiū. [Initoq; conui-

Ioan. 4.

Ro. 1. 16. 1. C. 1. 16. 2. C. 1. 13. Gal. 1. 6. Phil. 1. 3. Eph. 1. 6. Col. 1. 4. 1. Thes. 1. & 5. 2. Thes. 1 & 2. 1. Ti. 1. 3. 1. Co. 16. Heb. 10. & 12.

Ioan. 5.

conuiuio, pariter epulabātur.] facti commēsales & domestici in ecclesia Christi, atq; in mensa sapiētiæ cōsedentes, frumētum electorum & vinum germinās virgines, hoc est, corpus & sanguinem saluatoris simul sumpserūt. [Surgēs autē mane, locutus est puer: Dimittite me &c.] Sic sancti Apostoli & cooperatores eoꝝ iugiter conabantur in anteriora seipsos extendere, & ad cælestia ꝑperare, immo & quosdam à se cōuersos, nō solum ad obseruātiam mandatorum, sed ad euangelicoꝝ quoq; impletionē consiliorum traxerunt, vt parētes & fratres ac omnia quæ sunt mūdi relinquendo, separatā & quasi monasticam vitā assumpserint: q̄d ꝑpinqui eoꝝ, q̄uis credentes, tamē adhuc imperfecti, conati sunt saltem ad tempus impedire siue differre, dicentes: [Maneat apud nos saltem decē dies.] quibus non cōsenserunt Apostoli, prædicatoresq; sancti, eo q̄p Christus petenti dilationē, quousq; sepeliret ꝑprium patrem, locutus fit, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. [Et dixerunt: Vocemus puellā, & quæramus illius voluntatē.] quoniā nemo cogēdus est ad religiōis ingressum, siue ad opa superogationis, nisi aliunde sit obligatus ad ea. [Quæ ait: Vadā.] sic em̄ fideles ac feruidę animæ responderunt. [Dimiserunt ergo eā & nutricē illius.] Sæpe enim cōtingit, vt aliqua psona viam pfectionis aggrediens, aliā sibi magis familiarē, aut etiam quasi magistrā aut institutricem secū alliciat & ꝓducat, qbus ꝑpinqui eoꝝ pspera imprecātur, cupiendo eoꝝ spūalem ꝓfectum, vt crescant in mille milia, exercendo quotidie opa virtuosa sine numero & mensura, ita vt vniuersis suæ salutis ꝑualeant hostibus, & eoꝝ possideāt portas, i. tētationum introitus, atq; suggestionū prauaꝝ initia vincant. [Igit Rebecca & puellæ illius, assēsis camelis, secutæ sunt viꝝ.] i. animæ feruētes in fide, ac patiētes, ꝑpr̄is corporibus cōculcatis, refrenatis, & rōni subiectis, apostolicā pfectionem sectatę sunt. [Eo aūt tēpore Isaac deambulabat p viā q̄ ducit ad puteū viuētis & videntis.] hoc est, tēpore primitiæ ecclesiæ ꝓdicantibus sanctis Apl'is, post saluatoris assensionē, ipse saluator p gr̄am morabat, & p credentiū indefinētem ꝓfectum deambulabat in cordibus eorundē p viam pfectionis, q̄ ducit ad profundissimā cōtemplationem eius q essentialiter viuit, & oīa intuet, vtpote ad beatificā & fruitiuā ipsius inspectionē, in q̄ beati torrente voluptatis immensæ potant, & fluminis impetus eos lætificat. [Habitabat in terra australi.] i. in mētibus feruidoꝝ, q frigora aquilonis abhorrent, & calore solis iustitiæ ꝑfunduntur. [& egressus fuerat ad meditādum in agro.] Nam & ipse Christus ante suā assensionē, egressus fuit à patre, & p incarnatiōis mysteriū intrauerat huius sęculi cāpum, ad meditādum & exercendū humanæ redēptionis negociū. [inclinata iam die.] i. luce gr̄æ ac virtutū splēdore in hoibus pro maxima parte deficiente, atq; instante iam fine durationis Mosaicæ legis. [Cūq; eleuasset oculos, vidit camelos venientes.] [Chr̄us nanq; oculo pietatis clementissime intuebat, quēadmodum sancti Apl'i & adiutores eoꝝ, iugum Dei sup se baiulantes, fructificauerūt in gentiliū cōuersione, & q̄cquid boni egerunt, retulerunt ad ipsum, à q̄ iam añ audierāt, Sine me nihil potestis facere, sicq; grata mente redierūt ad eū q̄tidie. [Rebecca quoq; cōspecto Isaac, descēdit de camelo,] hoc est, cōuersa gentilitas, saluatore plenius cognito, carnalia cūcta transcēdit, atq; p contēplationem deseruit, & edocta q̄liter Chr̄us venit p agrū mundi huius in occursum suis electis, vt eos cōstringeret brachijs charitatis in patibulo crucis, vlnas suas extēdens in eoꝝ amplexus, ornauit se intus p virtutes & dona spūs sancti, huiusq; mundi vanitatibus se abscondit: pallio q̄q; suo operuit se, dū cōfessiōis tegumēto pctā sua texit & abstulit, & spōsa cælesti ꝑsentaret purgata. [Qui introduxit eā in tabernaculū Saræ matris suæ.] Chr̄us, ipsa synagoga, de q̄ secundū carnem natus fuerat, iam p infidelitatē defuncta, induxit cōuersam gentilitatē in gradū & gr̄am, quā aliqn̄ habuit synagoga, cui dato libello repudij, ecclesiā gētium duxit spōsam, & eā tam intense amauit, q̄p temperauit dolorē, quem de synagogæ perditione conceperat, de cuius ingratitudine & dānatione tēpore suæ passionis ineffabiliter doluit, immo & ante frequēter.

¶ Explanatio capituli XXV. Abraham vero aliam duxit vxorem. Arti. LXVIII.

PRæsenti capitulo describuntur nouæ nuptiæ veteris patriarchæ, & propagatio filioꝝ ex coniuge ista, felix quoq; cōsummatio Abrahæ, & generatiōes filioꝝ ipsius. [Abraham vero aliam duxit vxorem. Hoc maligni hæretici irriserunt, q vetus testamentū dixerūt non esse à vero Deo, quibus visum est, plenū fuisse lasciuiæ, q̄p Abraham in tāta senectute duxit vxorem. Quibus dicendū, q̄p sanctus patriarcha non fecit hoc ex incontinentia aliqua, & tripliciter excusatur. Primo, quia desiderio prolis copiosioris hoc fecit. Secūdo, propter mysticam significationem, videlicet propter significandum futura, quemadmodum Osee prophēta Deo iubente accepit fornicariam in vxorem, ad præsignandum quōd terra seu plebs Israelitica fornicans fornicaretur à domino, id est, per idololatriam à Deo vero recederet. Prophetæ etenim aliquando verbis, aliquando factis prophetauerunt: sic & Abraham qui Deo testante fuit propheta, in senio suo duxit vxorem, ad præfigurandum re ipsa, quōd ex Christo & ecclesia militante generantur in fonte baptismatis, & tamen non pertinent vere ad ipsam ecclesiam, puta hæretici atq; schismatici, qui per istam Abrahæ vxorem nomine

Cethu-

Zach. 9.

Philip. 3.

Matt. 8.

Ioan. 15.

Osee 1. 2. Amos 7.

Psal. 35. Psal. 45. Lucæ 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cethuram,eiusq; filios designantur,quēadmodum p Agar & filium eius,carnales ac perfidi veteris testamenti sunt designati. Tertio,qa Deo inspirante hoc fecit, ad reprobādum quorundam hæreticorum perfidiam, q secundas nuptias damnauerunt, quæ tamen tanti patriarchæ roborant exemplo. Hanc rōnem, sicut & præcedentem,tangit Augustinus. Duxit ergo aliam coniugem[nomine Cethuram.]Circa q̄d scribit Hieronymus:Cethura, Hebraice copulata seu coniuncta interpretatur. Vnde Hebræi suspicantur eandem esse mutato nomine Agar atq; Cethurā, vt per hoc etiam ætas Abrahæ excusaret, ne senex nouis arguat nuptijs laciuisse. Hinc refert & Lyra:Dicunt Hebræi q̄ Cethura interpretatur thurificata, qa tam munde se habuit post q̄ cum Ismaele filio suo de domo Abrahæ est egressa, ac si fuisset Deo oblata & consecrata;ppter quod,Sara defuncta,misit Abraham filiū suum Isaac,vt illā sibi reduceret. Sed istis multipliciter obijci posset. Primo, qm̄ textus huius dicit, q̄ Abrahā aliā duxit vxorem. Agar autē iam antea fuerat vera vxor sua,quæ q̄uis erat separata ab eo ad tēpus habitatione, non tñ vinculo coniugali:sicq; eam recipiendo,nō duxisset aliā cōiugem. Secundo, qa paulopost scribit,q̄ filijs concubinarū largitus est munera, vbi p cōcubinas intelliguntur Agar & ista Cethura. Tertio, qa de Abrahā ait Apostolus,q̄ nō considerauit corpus suum emortuū,cum fere centū esset annorū:circa q̄d dicunt expositores,q̄ corpus suum fuit emortuū,quātum ad vetulam: sed de iuniore poterat gnāre, sicq; saluatum est suprà,q̄ de Agar genuit Ismaelem. ergo & Cethura ista fuit iuuencula,præsertim cum Abrahā esset ad minus centum q̄draginta annorū,dum eam accepit. Agar vero tunc vetula fuit. Nā filius eius Ismael fuit q̄tuordecim annis senior Isaac,qui circa has nuptias Abrahæ q̄dragenarius fuit. Veruntamē dicit Lyra,q̄ nomē hoc cōcubinarū,in Bibliis Hebraicis correctis,hic scribitur diminute,ad innuendum q̄ non fuit nisi vna. sed R. Paulus contra hoc dicit:Vocabulum quod hic in Hebraico ponitur,semp̄ significat concubinas in plurali,siue scribat diminute,siue integre. idcirco ex hoc q̄ scribitur diminute, non infinuatur q̄ nō fuerit nisi vna. Nihilominus Iosephus dicit, q̄ fuit vna, & q̄ Abrahā duxit eā, anteq̄ misit pro vxore Isaac filij sui. Quid horū sit verius,nescio. [Quæ]Cethura[peperit ei]scilicet Abrahę,successiue sex filios,qui nominātur in litera. [Filij Dadan fuerunt Assurim &c.] Circa hoc dicit Hieronymus:Ab Assurim aliqui putant Syros vocari, & à plerisq; filijs Abrahæ dicunt regiones Indiæ occupatas seu habitatas. [At vero ex Madian]filio Abrahæ & Cethuræ, [ortus est Epha & Epher.] Quo circa Hieronymus: Filij,inquit, Cethuræ occupauerunt terram Troglodytarum atq; Arabiam vsq; ad terminos maris rubri, secundum historicos Hebræorum. Dicitur quoq; Epher ex posteris Abrahæ duxisse exercitum aduersus Libyam, & ibi victor consedisse, à quo posteri eius Aphricam nuncupauerunt. Hæc Hieronymus. Cuius verbis in Scholastica historia ex Iosepho additur, q̄ viro illi in Libyam descendenti, Hercules tulit auxilium,& filiā eius nomine Ethæam, Hercules duxit vxorem, genuitq; ex ea Dodorim, cuius filius fuit Phoron. [Deditq; Abraham cuncta quæ possederat] filio suo [Isaac] videlicet omnia principalia bona sua,tanq̄ principali prælectoq; filio. non tamen videtur Abraham habuisse nec ei dedisse hæreditaria & immobilia bona, nisi suprà præfata, quæ emit aut acquisiuit,& pauca fuerunt, videlicet ager,in quo erat duplex spelunca,& puteus Berſabee,ac nemus quod ibi plantauit, aut quædam similia. [Filijs autem cōcubinarum largitus est munera.]Abraham non erat adulter:idcirco cōcubinæ istæ fuerunt veræ vxores ipsius, quod & textus apertissime protestatur. Siqdem suprà scriptum est,q̄ Sara dedit Agar ancillam suam viro suo vxorem. De Cethura quoq; nunc dictū est, q̄ Abraham accepit aliā vxorem nomine Cethuram. In scripturis autem veteris testamēti vxor interdū cōcubina vocatur,vt patet in Iudicum libro de vxore Leuitæ. Sara demū fuit principalis ipsius Abrahæ vxor, ita q̄ eius cōparatione,aliæ duæ quasi cōcubinæ censentur. Abraham tamē cum Cethura non habuit aliam ea principaliorē, saltem eo tēpore,quo ita vocata est. ¶ Porro qui dicunt eandem fuisse Agar & Cethuram,affirmant huius plurale poni pro singulari,cum dicitur, concubinarū:vel ideo scripturam sic loqui,quoniam eadem quasi bis ducta est. [Fuerunt aūt dies vitæ Abrahæ,centum septuagintaquinq; anni.]& ita obijt iunior patre suo annis triginta. Nam Thare pater eius vixit annis ducētis quinq;,vt suprà legitur. [& deficiēs]viribus corporis,[mortuus est in senectute bona].i. virtuosis actibus decorata, [pulchræq; ætatis, & plenus dierū].i. plenus opibus bonis,q̄bus vsq; in finē vitæ suæ inhæsit longęuus,p quod insinuatur defunctus in quadam pfectione virtutū. Nam teste Ambrosio, plenitudinem vitæ iustorū habet,inanes vero sunt dies malorū. [cōgregatusq; est ad populum suū] i. sanctis in limbo patrū detentis coniunctus,quantū ad animā suam,qui limbus exinde vocatus est Abrahæ sinus. Vel Abrahæ sinus vocat,secreta reges illa electorū in limbo illo tunc quiescentiū. [Et sepelierunt eū Isaac & Ismael filij sui]q̄ tanq̄ principales noīatim exprimunt, quanq̄ & alij interfuerint multi. [in spelūca duplici &c.]de q̄ dictū est copiose. [Et post obitū illius bñdixit Deus Isaac filio eius]cui & ante iā bñdixit,sed post mortē Abrahæ patris sui,plus q̄ ante dixit

Augustin. 16.de ciuit. Dei. Hieron. Rom.14. R. Paul. Ioseph.li. 1.Antiq. Iu.c.16. Hieron. Idem, Ioseph.li. 1. Anti. Iu.ca.16. Gen.16. Iudic.19. Gene.11. Ambro.

dixit ei,augendo ei spūalia ac tēporalia bona. [Hæ sunt gnationes Ismaelis &c.& hæc noīa filiorū eius &c. Primogenitus Ismaelis Nabaioth,deinde Cedar &c.]& ponunt hic duodecim noīa filiorū suorū,q̄ fuerunt duodecim principes duodecim tribuum suarū, ita q̄ vnusquisq; eorū fuit princeps,& caput prosapię descendētis ab eo. ¶ Circa q̄d scribit Hieronymus: Duodecim filij nati sunt Ismaeli,primogenitus Nabaioth,à q̄ omnis regio ab Euphrate vsq; ad mare rubrum Nabathæa seu Nabaiothæa vocat,quæ & Arabiæ pars est,& ab alijs filiorū suorū nominibus quædam eorū regiones nomē sortitæ sunt,s. Cedar, Duma, Theman &c. [Et facti sunt anni vitę Ismaelis,centū triginta septē deficiens q̄,mortuus est.]Secundū Lyram, in Hebræo non dicitur, mortuus est,sed[trāsiuit:]q̄d secundū Hebræos,nō dicitur de aliquo moriente,nisi iusto:ppter quod dicunt eum obijsse in gra. Verū Rabbi Paulus asserit,in Hebræo nō haberi,trāsiuit:sed, deficiens mortuus est. attn̄ fatetur Ismaelem decessisse in gratia, qa subiungit:[& appositus]est[ad populū suum].i. in limbo patrū eis adiunctus. Isti itaq; dicunt eum de suis excessibus finaliter pœnituisse. Sarraceni vero dicunt eū fuisse sanctū & vatem Dei. Veruntn̄ scriptura ista nō dicit de eo,sicut dicit de Abrahā & alijs patriarchis ac sanctis quibusdā,q̄ mortuus sit in senectute bona, & plenus dierū. [Habitauit autē ab Euila vsq; Sur]. i. ipse & posteritas ei⁹ terras illas incoluit,ab India,quę ab Euilat nepote Noe vocata est Euila,vsq; ad solitudinē,quæ est inter Cades & Barad,q̄ solitudo Sur appellat,& tenditur vsq; ad mare rubrū & Aegypti cōfinia. ideo addit:[Quæ]s. solitudo,[respicit Aegyptum introeuntibus Assyrios] p iter illud. [Corā cunctis fratribus].i. filijs & nepotibus [suis obijt,] seu(vt exponit Hieronymus)in manibus filiorū suorū mortuus est. p fratres em̄ intelligūtur quicunq; cognati. Vnde Iacob infrà ait ad Laban:Pone hic corā fratribus meis & fratribus tuis. Vt aūt in Scholastica historia tangit,Ismael ferē dysenteria obijsse. Deinde describitur gnatio Isaac patriarchæ. [Hæ q̄q; sunt gnationes Isaac filij Abrahā. Abrahā genuit Isaac;qui cum q̄draginta esset annorū,duxit vxorē Rebeccā &c.]Illud repetit,vt sequentia aptius inserant. [Deprecatusq; est Isaac dñm p vxore sua]vt conciperet,[eo q̄ esset sterilis]. Nam vt infrà patebit ex textu,p viginti annos sedit cum Isaac anteq̄ concepit. Deniq; q̄uis Isaac sciret patri suo Abrahæ esse promissam electi seminis propagationem copiosissimam p se,nihilominus Deum orauit vt implerel hoc. Deus etenim multa sic præordinauit,vt p preces obtineātur, ideo ait Glossa:Quāuis p Isaac promissa erat successio,tñ præfinitio Dei precibus erat implenda. Hinc subditur:[Qui exaudiuit eum,& dedit cōceptum Rebeccæ]supernaturaliter, sicut & Saræ,q̄uis in Sara fuerat maior causa sterilitatis,qa & senium. [Sed collidebantur in vtero eius paruuli.]qñ em̄ vicina fuit partui,cœperunt infantuli in vtero eius collidi,seu inuicem se q̄si impellere,q̄si inter se concertantes,qs eorū primus egrederetur:q̄d tñ non cōtingebat naturaliter,sed ex dispositione diuina,qa præsagium extitit futurorū,ita q̄ Deo volente & mouente forte p angelum facta fuit cōmotio illa infantum, ad præfigurandū q̄ inter eos natos esset futura contentio ppter primogenituram, & etiam inter ludæos & Idumæos ex eis tunc nascituros. ¶ Porrò septuaginta transiulerunt, [ludebant & calcitrabant infantes.] Symmachus autem,[in supficie ferebantur:]q̄si s. in similitudine nauis pondere apto carentis. Itaq; sicut Deus p verba,ita & per motus istos oñdit futura,qa frequenter p facta prænūciat aliqd. [Quę] s. Rebecca[ait:Si sic mihi futurū erat,quid necesse fuit concipere?] Timuit em̄ aborsum,& periclitari in partu,qa ex tali collisione geminorū in vtero,solent talia sequi pericula:ideo cōceptum suum reputabat infructuosę concessum,nisi Deus sibi aliūde succurreret. Vel,q̄si admirādo locuta est,si sic mihi futurū erat &c. Q. d. si paruuli nōdū nati,ita confligunt,qd facient nati;an se inuicem destruent? In Scholastica historia legitur: Iacob creditur sanctificatus in vtero,& in prædicto motu seu collisione infantum præfiguratum,q̄ non sit consensus Christi ad Belial. ¶ Porro q̄ Iacob sanctificatus fuit in vtero,Augustinus in pluribus locis sentire videtur. Nam sup illud ad Romanos,Cum enim nondum nati essent,diseruit: In Iacob nondum nato quid Deus dilexit, nisi gratuitum suæ misericordiæ donum? [Perrexitq; vt consuleret dñm.]Quo vel ad quem perrexit,aut qualiter Deum cōsuluit,scriptura ista non exprimit. Dicitq; Glossa, q̄ forte iuit ad locū in quo Abraham construxerat aram,seu(vt in historia Scholastica clarius fertur)forsitan transiuit ad montē Moria, in quo altare ædificauerat Abrahā,& immolatis ibi victimis,deprecata est Deū vt sibi oñderet,quid sibi atq; infantulis esset venturū. Lyra vero refert:Dicunt Hebræi,q̄ iuit ad consulendū Melchisedec sacerdotē Dei excelsi, & item ad Heber spm̄ prophetiæ habentē, tunc vsq; viuētes, vt p eos consuleret dñm,hoc est,vt ipsi reuelationem à Deo acquirerent, dñm exorando pro certificatione Rebeccæ. Quod aūt Melchisedec fuit Sem filius Noe, & q̄ ipse ac Heber vsq; post natiuitatem Iacob vixerunt,ex supioribus potest patere. Multi quoq; catholici opinātur,q̄ ad Melchisedec sit profecta. Verūtamen Rabbi Paulus hic scribit:Quidam expositores Hebræorū testantur,q̄ nō iuit ad cōsulendum aliquem prophetā, sed ad aliquē locū deputum & secretum,in quo pro hac re oraret getius. Istud quoq; tangitur in Glossa, dicēte: Forsan

Hieron. Hieron. Eusebi. Eusebi. Eusebi. 2.Cor.6. August. Roma.9. R. Paul.

Universidad de Deusto
Biblioteca

san iuit ad aliquem locum secretū,in quo magis quiete oraret.[Qui respondēs,ait:] Qualiter dederit Rebeccæ istud responsum,textus nō docet,& dicūt nonnulli, ꝙ cum post immolationem & orationē dormiret in mōte prædicto seu alio loco, reuelationē istam à dño sumpsit p inspirationem occultam seu illuminationē angelicam. Alij putant,ꝙ Deus ei respondit in vigilia p angelum, quēadmodum & p angelum edocuit Agar. Alij dicunt,ꝙ respondit ei p Melchisedec aut aliquē alium sanctum.[Duæ gentes sunt in vtero tuo].i.duo infantuli q erunt principia & capita duarū gentium,quia ex Esau sunt nati Idumæi, ex Iacob Iudæi.[& duo populi ex ventre tuo diuidentur].i.prædicti duo populi inter se diuisi, ex tuis infantulis distinctim nascent.[populusq; populū superabit].i.vnus eorū alium vincet,aut sibi subiiciet:quod aliqualiter fuit tēpore Dauid impletum,quando Iudæi sibi penitus subiugauerūt Idumæos,immo & omne masculinū pemerunt in ea,vt legit Regum secundo.[& maior seruiet minori,]hoc est,populus Idumæorū ex Esau primogenito Isaac natus, Iudæis deseruiet: quod factum est tēpore Dauid, quando Idumæi facti sunt tributarij Dauid regis. Veruntamen Augustinus essat:Quod dictū est,maior seruiet minori,nemo nostrorū aliter intellexit, q̄ maiorē populum Iudæorū,minori.i. posteriori populo Christiano seruiturū. Et reuera q̄uis istud aliqualiter videat impletum in populo Idumæo atq; Iudæis,tñ conuenientius creditur, ꝓphetiam istam aliqd altius intēdisse:& quod est hoc, nisi quod in Iudæis & Christianis euidenter adimpleat?[Iam tēpus pariēdi]in quo Rebecca pareret,[aduenerat, & ecce gemini].i.duo infantuli[in vtero eius repti sunt.]Hoc p eorū egressum patuit, ꝙ duo fuerunt in vtero,quod tamen & ante innotuit ex infantū collisione ac reuelatione diuina.[Qui primus egressus est,rufus erat.]Idcirco vocatus est Edom,quod interpretatur sanguineus:alia quoq; ex causa vocatus est sic,vt statim dicet.[& totus in morem pellis hispidus].i. pilosus, ideo dictus est Seir,quod interpretat pilosus. Hinc ait Hieronymus:Pro hispido seu piloso, in Hebræo habet,* Sear. Vnde Esau,sicut alibi legimus,Seir,i.pilosus dict⁹ est.[vocatūq; est nomen eius Esau].i.fortis,& hoc fuit ꝓprium nomen ipsius.Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu:quod Deo* sic ordināte* sic actum est,ad prafigurandū ꝙ fuerat ipsum fratrē supplantaturus,non violētia,sed iure,ex præordinatiōe diuina.Vnde fratris plantam tenendo,quasi ipso facto mōstrauit,se fratrē suum à iure primogenituræ & priuilegio bñdictionis,retrahere.[& idcirco appellauit eum Iacob.]Quis eum sic appellauit,nō habetur ex litera euidenter,tñ de matre eius dictum videt, qa pauloante præhabitū est, gemini in vtero eius repti sunt.[Sexagenarius erat Isaac, quando nati sunt ei paruuli.]Ex quo constat quod dictū est,vtpote ꝙ viginti annis fuit cum coniuge sua absq; ꝓle, siquidem quadraginta existēs annorū ,eā accepit.Hinc etiā patet,stare nō posse q̄d Iosephus dicit, Abrahā cōdefunctum anteq̄ nati fuerunt filij Isaac:immo quindecim annis probat vixisse post nativitatē eorū.nam Abrahā centenarius fuit, qñ natus est Isaac, vixitq; Abrahā centum septuagintaquinq; annis.¶Circa hæc quærit, cur Isaac infra tot annos infœcunditatis suæ vxoris aliam nō accepit, quēadmodum Abraham duxit Agar.Ad hoc (vt ferē) respōdent Iudæi, ꝙ non licuit Isaac habere coniuges plures,ex quo spōte accessit, vt Deo in holocaustū immolaret,quia extunc extitit Deo cōsecratus. Alij dicunt,ꝙ Isaac specialiter commendat de continētia cōiugali,& castitatis amore nō duxit secundā,ita ꝙ sicut Helias ac Hieremias sua cōtinentia virginali,euangelicæ castitatis typum gesserunt ꝓfectē,sic Isaac ꝓfignauit cōtinentiā, quę in euangelica lege est,cōiugalem,in q̄ vnus vnius est cōpar.Vnde loquitur Augustinus:Iste patriarcha nec vxorē habuit aliam,nec aliquam cōcubinam,sed posteritate duorū geminorū contentus fuit,nec tñ ob hoc patre suo Abrahā virtuosior fuit,sed ecōuerso. [Quibus adultis,factus est Esau vir gnarus venandi].i.artificialis venator,[& hō agricola, Iacob autē vir simplex]loquendo de simplicitate columbina,quæ dolū & fictionem excludit, & verā includit prudentiā.Sic em̄ sanctus Iob fuit simplex,nō simplicitate asinina, quæ caret prudentia atq; industria.Hinc alia habet translatio,Iacob sine dolo.[habitabat in tabernaculis.]Alia litera cōtinet,habitabat in domo,& ita est sensus,ꝙ fuit vir quietus,vitās discursus,& remanēs domi,nisi rōnabilis causa eū egredi qñq; compelleret.Attamen Lyra refert,ꝙ secundū Hebræos, istud intelligat de tabernaculis Melchisedec & Heber, q venientes ad se,edocuerunt spiritalia ac diuina,ad quos dicunt Iacob venisse,& habitasse ad tēpus cum eis,immo q̄tuordecim annis cū Heber. Vnde & Glossa sup illud,Habitabat in tabernaculis,ait, Studebat in spiritalibus.Veruntñ in scripturis veteris testamenti,domus etiam impiorū tabernacula solent vocari:quāto magis domus Isaac viri iusti,q & filium suū potuit informare? Moses quoque de Dathan & Abiron loquens:Recedite,inqt,à tabernaculis horū impiorum.[Isaac amabat Esau,eo ꝙ de venationibus illius libenter vescereti:]& etiam qa primogenitus eius fuit, nec dubium qn amabat etiam Iacob,sed ipsum Esau ampliusnec tñ putandum, ꝙ Isaac patriarcha ex carnalitate aut gulositate talia amabat cibaria,& filium suum propter ea. Potest nāq; vir bonus ac sobrius moderate vti cibarijs delicatis, sicut & pulchra vxore.[& Rebecca dilige-

2.Reg. 8. Ibidem. August. 16.de ciuit. Dei.

Hieron.

Ioseph. li. 1.Antiq. Iu. c. 26.

August. 16.de ci. Dei.

Iob 1.

Nu.16.

diligebat]specialiter[Iacob]propter eius simplicitatē & synceritatem,& quia frequētius secum erat in domo,& rursum ex inspiratione diuina,& item,qñ ex reuelatione diuina cognouit ꝙ Iacob erat prælectus à Deo,& fratri suo præferendus.[Coxit autē Iacob pulmentum] de quodam legumine, quod vocatur lenticula. [Ad quem cum venisset.Esau lassus de agro,ait:Da mihi de coctione hac rufa].i.rubicunda seu fulua,quoniam facta erat de lenticula rubea.[qa oppido].i.valde[lassus sum.Quam ob causam vocatū est nomē eius Edom.] Circa quod ait Hieronymus:Fuluum seu rubeum,Hebraice dicitur Edom. Ob id aūt ꝙ pro rubeo cibo primogenita sua vendidit, nomen Edom seu fului accepit,cuius appellatiōis fuit & alia causa,vt tactum est,qñ natus est rufus seu rubeꝰ.[Cui dixit Iacob: Vende mihi primogenita tua.]Secundum Isidorū,primogenita fuit vestis sacerdotalis,qua maiores natu cū benedictione patris induti,victimas Deo quasi pontifices offerebant. Porro in Scholastica historia plenius dicitur:Erant autem primogenita,quædam dignitates,quas habuerunt primogeniti in cognationibus suis vsq; ad Aaron.Habebat em̄ primogenitus vestem specialē, qua induebatur tantum in sacrificijs offerendis,& quando recepturus erat finalem benedictiōem à patre. In solennitatibus quoq; & cōuiuijs, benedicebat iunioribus, & in his duplā portionem ciborū recepit:sic & in diuisione hæreditatis habuit duplum,vt fertur.Itaq; constat ꝙ primogenitura inclusit spiritualia aliqua,præsertim sacerdotiū & authoritatem benedicēdi. ¶Quomodo ergo petit Iacob primogenita sibi vendi, cum hoc esse simoniacum videatur? Ad hoc patet responsio ex dictis circa hoc,ꝙ Abraham dicitur ius sepulturæ emisse. Primogenitura quippe iure & prędordinatione diuina erat ipsius Iacob, qui hoc ipsum ex suæ matris relatiōe creditur cognouisse:sic;q; intelligitur suam redemisse vexatiōem, retrahendo prudenter ad se,quod sibi ex gratia Dei competebat. Alij dicūt ꝙ sicut ius patronatus partim est spirituale,partimq; temporale, propter quod per se vendi nō potest,sed cū fundo vendito potest transferri, ita ius primogenituræ cum redditibus ad se pertinentibꝰ transferri poterat per venditionē.[Ille respondit:En morior.Quid mihi proderunt primogenita?]quasi dicat,Præ fame & lassitudine, ac desiderio huius cibi deficio, ita ꝙ primogenitura mihi nō prodest.[Ait Iacob: Iura ergo mihi,] ꝙ venditionem hanc ratam habebis. [Iurauit ei.Esau]hoc ipsum,[& vendidit primogenita]sua cum iuramento. [Et sic accepto pane & lentis edulio,]puta pulmēto,[comedit & bibit,& abijt, paruipendens ꝙ primogenita vendidisset.] Vel qa spiritalia nō curauit, cum esset carnalis: vel quia viribus suis cōfidēs, proposuit sibi reseruare priuilegia primogenituræ per vim,nō obstante venditione aut iuramento, sciēs ꝙ frater suus vir simplex nō auderet resistere, sicq; multipliciter & grauiter valde peccauit, videlicet gula,simonia,illicita iuratiōe,aspernatiōe spūalium,ac prauo ꝓposito violentiā atq; periurij cōmittendi.ideo ad Hebræos ait Apostolus: Ne qs fornicator aut ꝓphanus,vt Esau,qui ꝓpter vnam escā vendidit primogenita sua. ¶Sed circa hæc q̄stio oritur:Non em̄ apparet ꝙ Esau vir humana versutus astutia,q de cupiditate & gula notat,vendiderit primogenita sua pro q̄modicissimo precio, vtpote vna esca, & potissimū si ad primogenituræ spectabat cibos & hæreditatis portio duplex.Ad hoc(vt fert)Hebræi respondent,ꝙ cibus de q̄ ait ista scriptura,nō fuit precij emptionis primogenituræ, sed datū fuit vltrā in precij istud eo modo,quo in cōtractib⁹ emptor cōsueuit vltra precij dare symbolū aliq̄d.Si aūt obijciat ꝓallegatū Apostoli verbū,dicētis,Qui ꝓpter vnā escā vendidit primitiuas Respōdet ꝙ cōiunctio, ꝓpter,notat ibi causam venditiōis motiuā, nō precij quātitatē. Huic tñ respōsioni obijcit Rabbi Paul⁹,qa si Esau vendidit primogenita sua ꝓ precio magno,ita ꝙ esca mouit eū dūtaxat ad illā venditionē, nō vocaretur ab Apostolo ꝓfanus. sed qcqd sit de huius dictiveritate,ista obiectio nullius est ponderis.Nam q̄ntumcūq; precij Esau pro primogenitura p modū precij accepisset,simoniacꝰ factus fuisset, & ex cōsequēti ꝓphanatus atq; sacrilegus.¶Amplius iuxta mysticū sensum,sicut Abrahā,Sara defuncta,aliā duxit vxorē,quā tñ & ante dicit habuisse,videlicet Agar:sic Chꝰ nunq̄ sine spiritalibus nuptijs est,& si vna particularis ecclesia deficiat,aliā sibi procurat,q̄sdā cōuertendo ad se.Deniq; circa finē seculi,ecclesia p Antichristū p maxima parte extincta,Chꝰ Iudæos cōuertet, & synagogam quā diu reliquerat, itez sumet in spōsam. Quēadmodū aūt ex Abraham natæ sunt multæ & maximæ nationes infideles & reprobæ,ita ex Chꝰ & ecclesia renati sunt plures in fōte baptismatis,qui ad hæreticas prauitates ac varia vitia lapsi, ecclesias malignātiū & conuenticula hæreticorū,schismaticorū ac impiorū atq; carnalium cōstituerūt,qbus tamē Christus largitus est munera,hoc est, dona gratiæ gratis datæ, bona naturę ac fortunæ, immo & dona gratiæ gratū faciētis in ronte baptismatis. Isaac aūt,hoc est, populo Chꝰiano catholico,Chꝰ contulit hæreditatē cælestē,& cūcta quæ habet,q̄ eis ꝓparauit ad ꝓfruendū seu participandū.q̄s nūc separat merito à peruersis,deinde separabit eos ab inuicē loco & ꝓmio.Insuper sicut post mortē Abrahæ Deus bñdixit Isaac filio eius,sic Christo passo & mortuo,resuscitato & in cælum leuato, Deus benedixit copiosissime eius discipulis ac filijs. Itez sicut ꝓ

Eusebi⁹.

Hieron.

Ibidem.

Hebr.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Abraham & Saram,ita ꝑ Isaac & Rebeccã designatur Chꝰ atq; ecclesia.Et sicut Isaac roga
uit pro Rebeccæ fœcundatione,ita Chꝰ pro ecclesiæ gratiosa fœcunditate,quam ex seipsa
non habuit. Cumq; cõcepissent ecclesia, statim cœperũt pullulare & cõmisceri in ea,& con-
tra se inuicem prœliari populi duo,videlicet boni & mali,catholici & hæretici,propter quod
Matt. 13. dolebat ecclesia,& dictum est ei: Duæ gẽtes in vtero tuo sunt. Christus nanq; cõparauit ec-
clesiam sagenæ ex omni piscium genere congregantised populus catholicus & electus hæ-
reticis ac reprobis prœualet.Quẽadmodũ autem Esau erat totus deformis, rubeus & pilosus,
sic iniqui ac perfidi mente deformes sunt, sanguinolenti, prauisq; cogitatiõibus & iniquis
affectibus quasi pilis opertiqui discunt venari, terrenaq; colere, quoniã alios venantur ad
mortem,& vndiq; euagantur ac tẽporalibus inhiant. Iacob vero fuit vir simplex, in tabe-
naculis habitans:sic vere fideles sunt simplices sicut colũbæ,& Christi ecclesias visitant,atq;
in scholis virtutũ morantur.Quemadmodũ etiã Esau quẽfuit pulmentũ & terrena à Iacob,
& propter ea paruipendit spiritualia bona, sic reprobi & carnales à fidelibus conãtur tẽpo-
ralia obtinere,de quibus deuoti nõ curant, dũmodo æterna ac spiritalia sortiantur. Cauea-
mus igitur vitia Esau, omnem cupiditatem & gulam,omnem vanitatẽ & pompã, vtq; ip-
sius Iacob virtutes sectemur, quaten⁹ & in nobis populus maior minori deseruiat, id est,mul
titudo passionum ac vitiorum, omniumq; carnalium appetituum, sensualiumq; apprehen
sionum ac operum subiiciatur cœtui intellectualiũ sensuum & actuum virtuosorũ, imperio
rationis, dominio charitatis, rectitudini æquitatis.

¶Elucidatio capituli XXVI. Orta autem fame super terram. Art. LXIX.

HOc nunc exponendũ capitulum,recitat qualiter dominus benedixit & magnam pro-
speritatem contulit Isaac patriarchæ. [Orta aũt fame super terram].i. habitatoribus
terræ Chanaan,[post eam sterilitatem quæ acciderat in diebus Abrahã.] Suprà duode
cimo capitulo legitur Abrahã intrasse Aegyptũ, propter famem quæ tũc in terra Chanaan
erat. Vicesimoq; capitulo scriptũ est, q̃ introiuit terrã Palæstinorũ, & habitauit in Gerara.
sed ibi nõ legitur propter famẽ id accidisse.Porro q̃n intrauit Aegyptũ propter famẽ, non-
dum genuerat Ismaelem,Isaac vero sexagenarius fuit,dum nati sunt ei Iacob & Esau,qui cũ
iuuenes essent,& forsan plusq̃ viginti annorũ,fecerunt cõmercium,de quo in fine præceden
tis cap.actum est.sicq; Isaac videtur tunc fuisse ad minus octoginta annorũ, fuit quoq; trede
cim annis iunior Ismaele. ergo inter famem illam sub Abraham factam, & inter istam
sub Isaac ortam, fluxerunt anni nonagintatres ad minus, si historia ista quæ nunc recitatur
de Isaac,cõtigit post venditiõem primogenitorũ Esau, vt series textus videtur prætendere.
Non est aũt verisimile,q̃ infra tot annos nõ fuerit in terra Chanaan alia fames,caristia siue
Gen. 20. sterilitas.Præterea suprà dictũ iam est, q̃ Abimelech rex Geraræ cõcupiuit & sibi adduci fe-
cit Saram Abrahæ coniugẽ, Isaac nõdum nato.Ergo inter tempus illud & istud, de q̃ in isto
narratur capitulo,q̃ ipse Abimelech & etiã Phicol princeps militiæ eius,de quo item vice-
simo habetur cap. tractauerũt cũ Isaac, fluxerũt ad minus octoginta anni, sicq; Abimelech
fuit tunc ad minus centũ annorũ, etiamsi nõ fuisset nisi viginti annorũ qñ adduxit ad se Sa-
ram.Deinde in isto cap.scribit Isaac multa egisse in terra Palæstinorũ,puteosq; fodisse,& lo
ca mutasse, ac succreuisse q̃usq; magnus effectus est vehementer. Post quæ oĩa rursus legit
Abimelech,cum Phicol venisse ad ipsum,& fœdus amicitiæ percussisse cũ illo. Si itaq; in re-
citatione huius historiæ ordo temporis obseruatus est, inueniuntur Abimelech iste & Phi-
Euseb⁹. col valde diu vixisse,ita vt vix credibile videatꝰ idcirco Glossa & Scholastica historia dicũt
istã historiã recitari per recapitulationẽ,ita q̃ res quæ hic legitur gesta, acciderit ante nati-
uitatẽ filiorũ Esau & Iacob,aut saltẽ ante venditionẽ primogenituræ præscriptam. Verum
Gen. 31. tñ istud nõ videt certũ nec necessariũ dici,q̃n aliqui tunc vixerunt,immo & multi,quasi du-
cẽtis vel centum & quinquaginta annis, sicut & infrà patebit de Laban. Nec Isaac videtur
fuisse tantæ opulentiæ & sublimitatis,sicut hic fertur, ante mortem Abrahæ patris sui, præ-
sertim cũ scriptum sit præcedenti cap.post obitum Abrahæ benedixit Deus Isaac filio eius.
Abrahã vero vixit quindecim annis post natiuitatẽ filiorũ Isaac, vt in expositione præcedẽ
tis cap.est ꝓbatũ.sicq; obitus Abrahæ nõ præcessit prætactam primogenituræ venundatio-
nem,nisi ꝑ quinq; annos,si filij Isaac nõ erãt nisi viginti annorũ tẽpore venditiõis illius. Po-
tius ergo reor ista recitari secundum ordinem temporis quo sunt facta.Itaq; [abiit Isaac ad
Abimelech regem Palæstinorũ in Gerara].i.in loco seu oppido sic vocato. Nam propter ami
citiam quæ fuit inter Abraham atq; Abimelech, habuit Isaac fiduciam cõfugiẽdi ad ipsum
Abimelech.[Apparuitq; ei dñs] per angelũ,secundum aliquem modorũ sæpius ꝓtactorũ,[di
cens: Ne descendas in Aegyptum.] Ex quo elicitur, q̃ intendebat intrare Aegyptum, quæ
est regio valde abundans:idcirco Isaac magnã habens familiam, multaq; pecora, voluit se
illuc tempore sterilitatis transferre,sicut & pater suus Abraham fecerat.[sed quiesce in ter-
ra quam dixero tibi,] videlicet infra terminos terræ promissionis, [& peregrinare ibi,] hoc
est,in

est,in terra quæ infra terram Chanaan & Aegyptum est media,puta in Palæstina,quæ ad ter
ram promissionis pertinuit, vt patuit ac patebit. quasi dicat, Esto peregrinus in terra quam
in successoribus & posteris tuis possidebis, vt dñs. Hinc ratio præcepti huius subiungitur
[Tibi enĩ &]pro,id est, [semini tuo dabo vniuersas regiones has]s. Palæstinam, Chanaan,
Galilæã, Samariã, &c. [complens iuramentum quod ipopõdi],i. firmiter & assertorie feci.
[Abrahã patri tuo &c.& benedicentur in semine tuo]i. Chꝰ, secũdum naturã humanam,
[omnes gẽtes terræ].i.quidã,immo & multi de oĩbus, vt plenius sæpiusq; expositũ est.Hæc
etenĩ verba eodẽ sensu promissa sunt Isaac,quo & Abrahæ;per q̃d patet,q̃ nõ Abrahæ tan-
tũ,sed & Isaac,immo & Iacob,vt infrà clarebit,facta fit ista de Chꝰ promissio. [eo q̃ obe
dierit Abrahã voci meæ].i.iussioni quã ei loquendo præfixi. Veruntamẽ(vt est dictũ) obedi
entia Abrahæ non promeruit de cõdigno,sed de cõgruo, exhibitionẽ promissionis illius de
Chꝰ,videlicet Chꝰ incarnationem, & oĩm gentium benedictionẽ per eum.[& custodie-
rit præcepta,]ea videlicet,quæ sunt de dictamine naturalis rationis,vt sunt præcepta decalo
gi,quæ oẽs respiciebãt,[& mãdata mea,]quæ ei specialiter iussi,[& cæremonias, leges q̃ ser-
uauerit.]Cæremoniæ illæ,fuerunt certi ritus seu modi colẽdi Deum, & sacrificãdi eidẽ. Per
leges vero nunc possunt intelligi quæcunq; institutiones tunc factæ & obseruandæ,quæ iudi
ciales vocãtur,quę docebãt modum seruandi iustitiã inter homines.Ex his conijcitur,q̃ an-
te legẽ Mosaica multa ꝑcepta moralia & cæremonialia ac iudicialia obseruabãtur à Dei mi
nistris,quę postmodũ in lege Mosis sunt cõscripta & ampliata.Per hęc q̃q; insinuat excellẽ
tia sanctitatis Abrahæ, ꝓpter cuius iustitiã dñs dicit se tãta bona filio suo facturum. [Mansit
itaq; Isaac in Gerara].i.in loco sic dicto.[Qui cum interrogaret à viris loci illius sup vxore
sua,respondit:Soror mea est &c.]Istud omnino cõcordat cũ his,quæ suprà de Abrahã dicta Gen. 20.
sunt,ex quorũ expositiõe patet & sensus istius passus.[Cũq; pertrãsissent dies plurimi, ꝓspi-
ciens Abimelech, rex Palæstinorũ per fenestrã, vidit eũ iocãtem cũ Rebecca vxore sua.]Se-
cundũ Lyrã,verbũ hebraicum, pro q̃ Hieronymus trãstulit hic,iocãtem, æquiuocum est ad Hieron.
ludũ & coitũ,magisq; proprie accipitur modo pro coitu.Vex(vt in expositione vicesimi-
primi cap.dictũ est)Rabbi Paulus affirmat,q̃ verbum istud nunq̃ significat coitũ,& secun- R.Paul⁹.
dũ eundem,nũc proprie signat iocum seu ludũ,vt sit sensus, q̃ Abimelech vidit ipsum Isaac
deosculantem & amplexantem suã vxorem,quod viri boni nõ faciebant nisi vxoribus pro-
prijs.Attamen verba sequẽtia ad vtrãq; significationem possunt aptari. [Et accersito eo],i.
Isaac ad se vocato, [ait: Perspicuũ est q̃ vxor tua sit. Cur mentitus es eã sororem tuam esse?]
Secundum q̃d Abimelech sumpsit hoc nomẽ, soror, falsum erat Rebeccã esse sororẽ ipsius
Isaac:non aũt secundũ q̃d Isaac sumpsit sororem, vtpote pro cognata.[Respondit]Isaac:[Ti
mui ne morerer ꝓpter eã].i.ex timore hoc dixi,& ista sum vsus cautela,ne Palæstini me tru-
cidarent, quatenus vxore mea liberius possent vti.[Dixitq; Abimelech: Quare imposuisti
nobis?],i.cur induxisti sup nos tãtum periculũ?In Scholastica aũt fertur historia:Impone- Euseb⁹.
re est hic verbũ absolutũ,& designat impositurã seu fraudem,vt sit sensus,cur imposuisti no-
bis?id est, cur nos decepisti? Hinc impostor vocatur deceptor, vel secundũ Remigiũ, is qui
viliora miscet metalla preciosis. [Potuit coire quispiã de populo cum vxore tua,] deceptus
ex verbis tuis,putando q̃ esset soror tua,non vxor.[& induxeras super nos grande peccatũ.]
hoc est,quantum fuit ex parte tui,dedisti nobis occasionẽ adulterij cum coniuge tua.Verun
tamen Isaac non dixit eam esse suã sororem tali intentione, & de Dei prouidentia sperans,
ei cõmisit exitum rei, sicut de hoc plenius dictum est in exponendo verba & gesta Abrahæ
in re pari.[Præcepitq; omni populo]sui dominꝰ,[dicẽs:Qui tetigerit hominis huiꝰ vxorẽ,
morte morietur.]Siue hoc exponatur de tactu etiam oscŭli & amplexus,siue de tactu con-
cubitus, patet quantũ gentiles illi adulteriũ abhorrebãt: quantũ ergo Christiani id merito
abhorrerẽt? [Seminauit aũt Isaac in terra illa, & inuenit in ipso anno centuplũ].i. inusitate
fructum copiosum,ex speciali munere Dei,qui interdũ vnam terram vltra aliam multũ fœ-
cundat.Nec oportet vt centuplũ, designet hic numerꝰ determinatum ac certũ:sed sensus est,
q̃ multo plus accepit de fructu q̃ cõsueuit,aut se receptuꝰ putauit,atq; vt in Scholastica ha- Euseb⁹.
betur historia, illud potest intelligi non solum de vna specie opum,sed forte in omni gene-
re opum est centuplatus.Ideo quasi expositorie subditur:[Benedixitq; ei dominus]augẽdo
in eo spiritalia ac temporalia bona.[& locupletatus e.] homo, & ibat proficiens atq; succre
scens,donec magnus vehementer effectus est &c.] per quod potissimum designatur in spiri
talibus profeciſſe,per q̃d item innuitur,q̃ temporalis prosperitas donũ sit Dei, & ab eo ele-
ctis aliquando cõcedatur,[Ob hoc inuidentes ei Palæstini, omnes puteos quos foderãt serui
patris illius Abrahã,illo tẽpore obstruxerũt,implentes humo.] Inuidia nãq; est dolor de ꝓ-
speritate alterius.[in tantum vt ipse Abimelech diceret ad Isaac:Recede à nobis,quoniã po-
tentior nobis factus es valde.] Mirum videtur,qualiter peregrinus in aliena habitans terra,
poterat esse fortior rege ac populo terræ illius.Potest hoc verbum intelligi per modum hy-

Universidad de Deusto
Biblioteca

perbolicæ loquutionis, qua aliquid sine mendacio dicitur per excessum, ad insinuandū insolitam magnitudinē eius. Vel ideo dixit istud Abimelech, qm̄ vidit Isaac diuino vndiq; sultum auxilio, cui se sciuit non posse resistere. [Et ille discedens] tanq̄ obtemperans regi in propria terra, [vt veniret ad torrētem Gerarę, habitaretq; ibi.] Recessit em̄ à ciuitate in qua habitauit cū rege, & habitauit nō longe in valle, qm̄ putauit se ibi aquā & pascua pro suis repertuq; pecoribus, [rursum fodit ibi alios puteos, quos foderant serui patris sui Abraham, & quos illo mortuo olim obstruxerāt Philistiim &c.] i. Palęstini. Illos etem̄ puteos, eo iubente, serui sui purgabāt, ejiciendo humū iniectā: quos Philistæi forsitan ideo impleuerunt, ne quis ex posteris Abrahæ diceret se ad illos puteos ius habere. [Foderūtq; in torrēte] .i. in valle iuxta torrentem, vel vbi torrens currere consueuit. Vnde in Scholastica historia dicitur: Habitauit Isaac iuxta alueum, per quem torrens aliquando influebat. Porro torrens vocatur aqua, quæ ex inundatione imbrium resolutioneve niuium aut glaciei decurrit, nec iugiter fluit. ideo ibi foderunt, quatenus huiusmodi aquam in foueis illis colligerent ac seruarent. [& repererunt aquam viuam &c.] i. saliētem, quæ instar rerum viuentium se mouere videt. Deinde in litera scribitur, qualiter pastores Geraræ contēderunt contra pastores Isaac propter puteum illum, & similiter propter alium puteum: idcirco secundum Iosephum, Isaac illos puteos imperfectos reliquit, nolens cum indigenis terræ contendere, atq; expectās rationem ac licentiam bonæ voluntatis eorum, ex quibus patet magna humilitas, patiētia, & mansuetudo patriarchæ istius. [Profect⁹ inde, fodit] .i. seruos suos fodere fecit [alium puteū, pro quo non contenderunt. Itaq; vocauit nomen eius Latitudo, dicens: Nunc dilatauit nos dominus] .i. ampliauit in bonis, [& fecit crescere] .i. ditari [super terram.] ita q; pecora nostra possunt nunc longe & late hic pasci. [Ascendit autem Isaac ex isto loco in Bersabee,] vbi & Abraham iam ante habitauerat, vt suprà dictū est. [vbi apparuit ei dñs in ipsa nocte] per angelū in somno seu in vigilia, [dicēs: Ego sum Deus Abrahā patris tui.] Ex quo (vt ait saluator) probatur resurrectio mortuoq;, & immortalitas animæ rationalis. Deus nāq; est Deoq; qui sunt aut viuūt, ergo Abrahā corpore suo extincto, secundum aiam suā fuit & vixit. [Noli timere.] Hæc cōsolatio cōgrue facta est huic Isaac, qm̄ in terra aliena tantam fuit passus iniuriā, & à rege terræ depulsus. Itaq; noli timere timore carnali, mundano, immoderato, [quia ego tecū sum. Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter seruum meum Abrahā] .i. ppter merita eius, per quod rursus eximia sanctitas Abrahæ designatur. Principaliter tn̄ fecit hoc Deus ex propria misericordia sua, & ad suū ipsius honorē ac gloriā, immo & aliquo modo propter merita Isaac, qui fuit magni meriti apud altissimum. Nam & hospitissimum est, q; Deus propter merita vnius, alteri misereat ac benedicit. [Itaq; ædificauit ibi altare] gratias agens Deo, qui tāta bona sibi iam dedit, & maiora promisit. [& inuocato nomine domini,] quem assidue inuocauit, & orando, laudāndo, obediendo ac immolādo venerabatur, [extendit tabernaculū: ꝑcepitq; seruis suis, vt foderēt puteū.] Iam em̄ fuerat animatus ex cōsolatione & promissione diuina, sibi ibidē iam facta, extenditq; ibi tabernaculū: habitauit em̄ in tabernaculis, tentoriis seu papilionibus, sicut de Abrahā dictum est, & ita facile poterat locum mutare. [Ad quē locū cū venissent de Geraris Abimelech & Ochozath amicus illius,] Reges nāq; solent habere vnum specialem amicū, qui antonomatice seruat amicus regis sui, vt patet de Dauid, Salomone ac aliis. Veruntn̄, secundū Hieronymū, in Hebręo habetur tale cōplexum, quod significat collegium seu congregationē amicoq; regis, vt sit sensus, q; turba amicoq; regis venit cū eo propter reuerentiam eius. [& Phicol dux militum, loquutus est eis Isaac:] qui tamen primo loquuti sunt ei, & inter cætera ipse dixit eōuerso ad ipsos: [Quid venistis ad me hoiem quem odistis, & expulistis à vobis?] Interdū enm̄ fuerunt beneuoli circa Isaac, interdum maleuoli, vt dicit Hieronymus, & nunc cōstat ex textu. [Qui responderūt: Vidimus tecum esse dñm, & idcirco nunc *dicimus: Sit iuramentum inter nos,] q; amicitiam simul seruabimus, [& ineamus fœdus &c.] pacis. Historia ista quasi eadem est cum ea, quæ cap. 21. habetur de iuramēto & fœdere pacis ac amicitiæ inito inter Abrahā & Abimelech. [Ecce aūt venerūt in ipso die serui Isaac &c. dicētes: Inuenim⁹ aquā,] idcirco puteū, in quo aqua illa inuenta est, vocauit [Abundatiā, & nomē vrbi impositum est Bersabee.] De hoc nomine & interpretatione, ac rationibus suæ impositionis, dictū est suprà in fine expositiōis cap. 21. Vnde aliqui dicūt, q; ista de qua nunc legitur, impositio nominis, non fuit noua institutio, sed prioris impositiōis innouatio & confirmatio. Veruntn̄, secundū Hieronymū, ex eo q; aqua ibi inuenta est, Isaac alludens priori nomini ciuitatis, declinauit paululum literam: & pro stridulo Hebræorum Sin, à quo Sabee incipit, posuit Græcū sigma, .i. Hebræorum Samech. Hinc in Scholastica historia apertius dicitur: In modico vocis stridulo & in scriptura, hoc nomen quod nunc impositum legitur, differt à nomine q̄d Abrahā olim imposuerat ei. Sabee em̄ scriptū per Sin Hebræum, significat iuramentū vel septē, & asperius stridet: scriptum vero per sigma Græcū, satietatem designat, & mollius sonat. Denicq;

Eusebi⁹.

Iose. li. 1. ant. iud. cap. 26.

Gen. 21.

2. Re. 16.
3. Reg. 5.
Hieron.

Hieron.

Eusebi⁹.

Denicq; istud videtur magistralius dictum q̄ quod scribit alius quidam, dicēs: Ber in Hebręo significat puteum, Sabee aūt significat septē & iuramētū ac satietatē. Ex quibus tribus significationib⁹ locus iste vbi erat puteus, vocatus est Bersabee. Primo, propter septē agnas quas ibi statuit Abraham. Secundo, propter iuramentum ibi factum inter ipsum & Abimelech regem, propter aquæ abundantiam ibi inuentam. Cum enim textus hic dicat, q; nomen vrbi impositum est Bersabee, videlicet propter abundantiam seu satietatem prætatam, videt q; nomen istud aliqualiter differat à nomine illo priori. Deinde describitur inconsultū connubium Esau. [Esau vero quadragenarius duxit vxores duas Iudith filiam Beeri Ethæi, & Basemath filiam Elon eiusdem loci.] [Hi duo viri, quoq; filias Esau sumpsit vxores, fuerunt potentes Ethæi seu Chananæi, quas duxit sine consilio suoq; parentum, quasi potens & sapiens per se. propter quod, secundū Iosephum, fecit seipsum dñm in potestate vxorū. [Quę ambæ offenderant animū Isaac & Rebeccæ.] quia fortassis more Chananæoq; fuerunt pōpaticæ, curiosæ, immorigeratæ, idololatræ. Displicuit quoq; Isaac q; posteritas sua misceba tur prouincialibus, melius tamen putauit inde silere.

Iose. li. 1. ant. Iu. cap. 26.

¶ De spirituali intellectu eiusdem cap. XXVI. Arti. LXX.

SIcut Isaac ingressus est Palæstinam cum domo sua, orta fame in Chanaan, sic synagoga indurata, & omni spiritualium alimentorum refectione priuata, Christus per apostolorum prædicationem ad gentilium cōuersionem processit, atq; in eorum demoratus est cordibus, qui euāgelicam amplexati sunt legem: & factum est istud post sterilitatem, quę in diebus Abrahæ contigit, hoc est, spiritualem illam inopiam quæ frequenter fuit in cordibus Iudæorum, quando Deus pater in veteri testamēto dicebatur Deus ac dñs synagogæ. ¶ Prærerea quæritur, cur iuxta mysticum sensum Deus prohibuit Isaac intrare Aegyptū, quod tamen Abrahæ patri eius non negauit. Respondetur, ad insinuandum q; fideles nō debēt per vana vagari, sed in meditatione cælestis patriæ suum cor cohibere, omnemq; secularem vitare affectionem. Rursus per Abraham multaq; gentium patrem, signantur prælati: per Iacob laboriosum, actiuit per Isaac cōtinentem, & multo tempore in thalamo quiescentem, claustrales & cōtemplatiui. Abraham ergo & Iacob Aegyptū ingredi sunt permissi, ad innuendum q; prælati atq; actiui possunt seculares accedere, & per mundum transire: Isaac vero Aegyptum introire prohibitus est, quoniam cōtemplatiui claustrales & religiosi, debēt pro posse vitare discursus, & in abscondito vultus Dei persistere, nec secularium conuersationi misceri: quia (vt magnus dixit Antonius) sicut pisces si extra aquam tardent, mox moriūtur, sic monachi infrigidant, si inter seculares tardauerint. [Seminauit aūt Isaac in terra, & inuenit in ipso anno centuplum.] Primo Chr̄s per seipsum seminauit verbum Dei in populo Iudęoq;. Vnde & dixit: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierūt, domus Israel. Deinde p sanctos apostolos & cæteros ꝑdicatores electos euāgelizauit gētilibus in tēpore gratię, q̄d est annus benignitatis, & annus acceptabilis dñoq; in quo inuenit centuplum, qm̄ centies, immo innumerabiliter plures ex gentilibus sunt cōuersi, etiā statim in exordio ꝑdicationis apostoloq; per totū mundū, aut paulopost. [Benedixitq; ei dñs] post Christi assensiōem benedixit Deus trinitas Christo in suis mēbris, hoc est, ipsis fidelibus copiosissima gratiarum largitus est munera. [Habuit quoq; possessiōes ouiū & armentoq; & familiæ plurimū] .i. ex omni genere hoim multi crediderunt in saluatorem, & subiecti sunt ei, incipientes, proficientes, & perfecti: rudes, simplices, ac subtiles, actiui & cōtēplatiui, diuersoq; statuū, gradum, dignitatū ac ordinū hoies. [Propter q̄d inuiderunt ei Palæstini,] hoc est, omnes infideles ac reprobi, præsertim indurati Iudæi ac tyranni ac multi philosophi. [& omnes puteos q̄s foderunt serui patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt implentes humo.] Per Abraham intelligitur Deus pater, cuius serui fuerunt patriarchæ & ꝓphetæ veteris testamēti, qui puteos tot foderunt, quot libros sacros cōscripserunt, inter q̄s Moses fuit præcipuus. Cumq; saluator & eius discipuli cœpissent ex libris legis & ꝓphetarum ꝓbare Christi aduētum ac eius mysteria, & ea quę Christianę sunt fidei roborare, ꝑfati infideles conati sunt oēs huiusmodi libros seu puteos obturare, vel eos literaliter solum carnaliterq; exponendo, vt infideles Iudæi, aut eoq; veritatem negando, vt pagani & quidam hæretici: qui errores & falsæ expositiōes fuerunt quasi humus & sordidum lutum, quo libros istos, quātum in ipsis fuit, sordidarunt, [in tantum vt ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede à nobis, qm̄ potentior nobis factus es valde.] Per Abimelech intelliguntur principes seculares ac ꝑsidi, q Chr̄i ecclesiam videntes q̄tidie numero ac donis Dei multiplicari, nisi sunt Chr̄m excludere, & legem euangelicam eradicare. Ab illoq; ergo obstinatoq; cordibus Christus discessit, & iuxta torrentē Gerarę habitauit in valle, hoc est, in humiliū mētibus, atq; in his q gr̄arum fluenta gratāter sunt amplexati, dignat⁹ est cōmorari. [Ibi rursus fodit alios puteos.] hoc est, p apostolos & Euangelistas libros noui edidit testamenti, de qb⁹ Esaias ꝑdixit: Haurietis aquas in gaudio de fontib⁹ saluatoris. Hos aūt puteos foderūt iam añ serui Abrahæ: quia q̄d sancti

Matt. 15.

Esa. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Euangelistæ & Apostoli scripserunt,& docuerũt esse impletum, prophetæ prædixerunt implendum. In multis quoq; cõueniunt documentis, ad quod innuendũ Ezechiel vidit rotã in
Ezec. 1. medio rotæ,videlicet nouũ testamentum in veteri.[Foderunt in torrente,& inuenerũt aquã viuã]Torrens est cor Christi, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absc̃diti
Colos. 2. in quo torrente foderũt Euangelistæ & Apostoli, quia ex fonte dñici pectoris hauserũt, quicquid rite intellexerunt & conscripserunt. Idcirco in illo torrente inuenerũt aquam viuam,
hoc est,euangelicæ legis doctrinam,gratiamq; cælestem,atq; exuberantiam spũsancti. Vnde dixit Saluator:Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei,nõ sitiet in æternũ. [Sed & ibi iur-
Ioan. 4. gium fuit pastoꝝ Geraræ aduersus pastores Isaac,dicentium: Nostra est aqua.]Pastores Geraræ fuerunt sapientes seculi atq; philosophi, qui Christi contradixerunt doctrinis,discipu-
lorumq; eius libros reprobare conari sunt, sicut Porphyrius, Celsus, Iulianus, Auerroist & quicquid verum ac morale seu vtile inuenerunt in illis,dixerunt pertinere ad se, seu sumptũ
esse ex philosophicis libris: immo multi eoꝝ dixerunt, Christum in Aegypto libros didicisse Platonis, & quicquid in Euangelio mirantur Christiani,tãquam sublime,ex libris Pla-
tonis esse acceptũ. Talis ergo puteus vocari potest calumnia.[Foderunt & alium puteũ, pro illo quoq; rixati sunt.]Alius puteus iste,est supernaturalis Euangelistarũ & Apostolorum do-
ctrina,quam cõstat in libris philosophoꝝ non cõtineri.idcirco pastores illi increduli rixati sunt,asserendo talem doctrinam esse mendosam.[Profectus inde, fodit alium puteum, pro
quo non cõtenderunt.] Iste puteus fuit illa doctrina apostolica atq; euangelica,naturale ratio-
nem non transcendens,vt q̃ vnus est summus Deus, & consimilia quæ ex naturali ratione probantur.Ideo in eo conuenerunt & consenserunt,propter quod apte vocatur hic puteus Latitudo.[præcepitq; seruis suis vt foderent puteos] Isti serui fuerunt posteriores doctores & patres ecclesiæ, qui post Apostolos composuerunt libros catholicos. ¶Insuper quid
designet,q̃ Abimelech rex cum suis venit ad Isaac inire amicitiæ fœdus, cõstat ex dictis in expositione vicesimiprimi capituli.

¶Elucidatio literalis cap. XXVII. Senuit aũt Isaac,& videre non poterat. Art. LXXI.

QValiter Isaac patriarcha benedixit filijs suis,præsens docet capitulum.[Senuit aũt Isaac,& caligauerunt oculi eius,& videre non poterat.]Ex naturali etẽ causa cæcitate
incurrit,& partim fuit ex senio. Veruntamẽ diu vixit post ea quæ nunc facta legũtur
quia vt infrà habetur, vixit adhuc post reditum Iacob à Mesopotamia.[vocauitq; Esau filium suum maiorem].i. primogenitum secũdum naturam,[& dixit ei &c. Vides,inquit, q̃
senuerim,& ignorem diem mortis meæ.] Quasi dicat, cum senex sim, volo adhuc sanus & mente compos peragere, quæ ante mortem facturus sum, ne morte aut sensus defectu hoc-
cuparus,nequeam id explere.[Sume arma tua].i. venationis tuæ instrumẽta,[pharetram & arcum,& egredere foras.Cumq; venatu aliquid apprehenderis,fac mihi inde pulmentum]
id est, coctionem,[sicut velle me nosti]quia frequenter talem cibũ mihi parasti, adiuuãte te
matre tua aut famula.[& afferJcibum sic præparatum,[vt comedam, & benedicat tibi anima mea]id est,ego ipse ex desiderio animæ & cordis affectu,[anteq̃ moriar.] Cur Isaac filiũ
suum benedicere cupiens,primo sibi istud iniunxit? Non vtiq; ex carnali affectu aut intemperantiæ appetitu,sed vt filius suus sibi in isto obtemperans,per obedientiã istam magis idoneus redderetur ad benedictiõis susceptionẽ,& item vt ipsemet Isaac ex beneficio atq; obse-
quio sibi à filio exhibitis,magis beneuolus efficeretur ad filij sui benedictionẽ. Rursus, quoniam intendebat filio benedictionem cõferre, etiam quantum ad temporalia bona, voluit
primo ab eo aliquid temporale,præsertim refectionem,susc̃pere. [Quod cum audisset Rebecca,& ille abijsset in agrum,vt iussionem patris impleret,dixit filio suo Iacob]quẽ specia-
Gen. 25. lius diligebat propter causas in expositione 25. cap. introductas:[Audiui patrem tuũ loquẽtem cum Esau &c. Nunc ergo fili mi acquiesce cõsilijs meis,& pergens ad gregem,affer mihi duos hœdos optimos, vt faciam ex eis escas patri tuo quibus libenter vescitur, quas cum
attuleris & comederit, benedicat tibi &c.]Istud cõsuluit Rebecca, quoniam sicut præhabitum est,ex reuelatiõe diuina cognouit Iacob esse electum à Deo, & ipsi Esau præferendũ in
bñdictione,atq; ad ipsum primogenituræ ius pertinere.[Cui ille respondit:Nosti q̃ Esau frater meus homo pilosus sit]Fuit etẽ per totam corporis sui pellem hispidus seu crinitus. [& ego lenis].i. corpore tener & tactu mollis:[Si attrectauerit me pater meus,& senserit,timeo
ne putet me sibi voluisse illudere, & inducat super me maledictionẽ pro bñdictione. Ad quẽ
materiJn me sit,ait,ista maledictio &c.].i. maledictionis illius periculum accipio super me. Quasi dicat:Certa sum q̃ nõ maledicet tibi,sed benedicet:& si malediceret tibi, imputandũ
esset mihi magis q̃ tibi,qa induco te ad ista agenda. [Abijt]Iacob[& attulit, dedit q̃ matri] duos optimos hœdos.[Parauit illa cibos, & vestib⁹ Esau valde bonis induit eũ].i. vestib⁹ sacerdoralib⁹,qa(vt habitũ est)in lege naturæ primogeniti fuerũt sacerdotes,habebãtq; vestes
speciales ac pretiosas,quib⁹ induebant dũ sacrificia offerebãt,& qñ à p̃re suo bñdictionẽ ac-
ceperunt

ceperũt finalẽ.[pelliculasq; hœdoꝝ circũdedit manibus]Iacob,[& colli nuda ꝓtexit]vt videret habere manus pilosas,& collũ Iacob operuit, ne nuda colli ei⁹ caro tãgeret ab Isaac,
& sic cognosceret ab eo.[Quibus illatis].i. cibis à Rebecca paratis, ipsi Isaac allatis à Iacob:
[dixit:Pater mi. At ille respondit:Audio:Quis es tu fili mi? Dixitq; Iacob:Ego sum primogenitus tu⁹ Esau. Feci sicut p̃cepisti mihi]. Vident in ꝟbis istis duo mendacia cõtineri, qa non fuit
Esau,nec fecit q̃d Isaac iussit,sumẽdo arcũ & pharetrã ad venandũ &c. Respõdet ad primũ,
q̃ sicut Christus in Euãgelio ait, Ioãnes ipse est Helias,nõ vtiq; in psona, sed in similitudine
seu cõformitate sanctitatis atq; officij,sic Iacob dixit veraciter se esse Esau primogenitũ,nõ Matt. 17.
subsistãialiter,sed similitudinarie,vtpote dignitate primogenituræ, iuxta quẽ modum,cum
Christus interrogasset Apostolos:Quẽ me dicũt homines,dixerũt:Alij Ioãnẽ Baptistã,alij Hie- Matt. 16.
remiã &c. Ad aliud respondet,q̃ Iacob in multis fecerat sicut Isaac sibi præcepit, & ita verificant verba inducta. Et tñ si Iacob aperte dixisset, Sũpsi arcũ & iui venatũ:intelligẽdum
esset,ego.i.is cui⁹ psonã repræsento, & cuius similitudinẽ gero, iusq; possideo,feci hoc,atq; tantundẽ est q̃si psonaliter hoc fecissem.[Surge, sede,& comede de venatiõe mea &c.i. cibũ
coctũ ex hœdis,q̃s p modũ venãtis tuli de grege, vt coquerent.[Volũtas Dei fuit].i. effectus
diuinæ volũtatis,[vt cito mihi occurreret q̃d quærebã. [Nam Deo volẽte,inuenit repẽte hœdos in grege. Dixitq; Isaac:Accede ad me, vt tangã te fili mi,& probẽ,vtrũ tu sis filius meus
Esau an nõ.[Videbat quippe ipsi Isaac ex auditu,q̃ nõ esset Esau, ideo voluit certificari per
tactũ,& experiri palpãdo an Esau esset.[Accessit ille ad patrẽ,& palpato eo,dixit Isaac:Vox
quidẽ,vox Iacob est: sed manus,manus sunt Esau].Ex quo patet,q̃ tetigit seu palpauit manus ipsius Iacob,quas dixit esse manus Esau.i. similes manibus eius in pilositate, vel realiter
man⁹ eius,qa hoc æstimauit.[Et nõ cognouit eũ]q̃ esset psonaliter Iacob.[qa pilosæ manus
similitudine maioris expresserãt].i. manus Iacob pelliculis coopertæ, ostẽderũt eũ esse similẽ,immo & eundẽ filio primogenito. Primo nãq; ptendebãt similitudinẽ, & ex ea Isaac at-
guit & cõclusit idẽtitatẽ,& in hoc aliq̃ modo errauit,nõ tñ peccauit, qa nõ ois error est culpa. Aliq̃ etiã modo nõ errauit,qa Iacob fuit ille ad quẽ iure diuino & speciali Dei dono primogenitura ac bñdictio ptinebãt,& illũ Isaac exqrebat,psentẽq; esse volebat ac æstimabat,
& eundẽ benedicere intẽdebat,q̃d totũ sic fuit seu factũ est. [Benedicẽs ergo illi].i. benedicere ꝓponẽs ipse Isaac filio suo Iacob,[ait: Tu es filius meus Esau?] Hoc pro maiori certificatione quæsiuit. [Respõdit] Iacob:[Ego sum] ille q̃ iuste ac merito fuit benedicẽdus, quẽ &
Isaac bñdicere ꝓponebat. At ille:[Affer mihi,inqt,cibos de venatiõe tua, vt bñdicat tibi aĩa
mea.Quos cũ oblatos comedisset,obtulit ei etiã vinũ.Quo hausto,dixit ad eũ:Accede ad me
& da mihi osculũ fili mi,]vt maiori charitate tui accẽsus,te affectuosius bñdicã.[Accessit & osculat⁹ est eũ,statimq; vt sensit vestimẽtoꝝ illius fragrãtiã.]Vestes etẽ sacerdotales cõsueuerũt odoriferæ esse,qa cũ speciebus boni odoris reponebant, siue ex alia causa, & hoc ꝓpter
ꝓprij officij dignitatẽ.[benedicẽs illi,ait: Ecce odor filij mei,sicut odor agri pleni,cui benedixit dñs.]Iuxta superficiẽ literæ,literalemq; sensum primo occurrentẽ, iste est sensus,q̃ Isaac
ꝓcepto odore suaui vestimentoꝝ sacerdotaliũ,qbus Iacob erat indutus,& delectat⁹ illo odore ex corporali attactu ipsi⁹ Iacob,cõmẽdauit filiũ suũ ex illo odore, vel potius ex dignitate
primogenituræ,quã vestes illę mõstrabãt:vñ & odorẽ illũ dixit esse odorẽ filij sui,qa redũdabat in eũ,quẽ etiã odorẽ cõparauit agro pleno fructib⁹ bene redolẽtibus, cui & dñs benedixit,magnã ac dulcẽ fœcunditatẽ ei prætiãdo. [Det tibi Deus de rore cæli & de pinguedine
terræ,abũdantiã frumẽti & vini & olei.] hoc est, copiosum frumentũ, abũdansq; vinum,& oleũ multũ,quæ ex rore qui generat in cælo aereo,& pinguedine terræ causant. Ad horum
quippe productionẽ,cõcurrũt corpora cælestia motu, lumine & influẽtia, p modũ causæ efficiẽtis:ros & pluuia,p modũ causæ disponẽtis:terra pinguis, vt causa materialis. Solet q̃q;
p tria hęc,tota terræ fertilitas designari: quia p frumentũ cibus,p vinũ potus,per oleũ cõdimentũ signat.[& seruiãt tibi populi,& adorẽt te]adoratiõe dulię[tribus. Esto dñs fratrum
tuorũ,& incuruent ante te filij matris tuæ.]Qñ hæc dicebãtur, non habuit Iacob nisi vnum
fratrẽ,nec mater eius habuit filios nisi duos, à quoꝝ vno duntaxat Iacob poterat adorari, à quo tñ nunq̃ legitur adoratus,sed ipse potius suum fratrem septies adorauit pronus in terrã,vt infrà habetur:ideo verba ista sunt mystica valde, & prophetico sensu plena, nec sunt
impleta in Iacob & Esau, immo Esau fuit ditior & potentior ac dominãtior fratre suo Iacob,sed in posteris eoꝝ impleta sunt,qa ex Iacob descendit tribus regalis,& potẽtissimi re- 2. Reg. 8.
ges,ꝑsertim Dauid & Salomon,qbus seruierũt cæteri filij Israel ac Idumæi. Maxime vero
ista impleta sunt in Christo,cui oñis populus,tribus & linguæ iam seruierũt, ac seruient:& in sanctis apostolis,q̃s Deus cõstituit principes sup oẽm terrã,vt infrà tãgetur. [Qui male- Dani. 7.
dixerit tibi,sit ille maledictus:& qui benedixerit tibi,bñdictionibus repleatur.] Per hęc verba videt Isaac filio suo Iacob bona spũalia imprecatus, vt sit sensus, Tãtis virtutũ ac gratiæ
donis repleris tu & posteritas tua à Deo,vt iusto zelo valeat maledici ei,q̃ maledixerit tibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

& bñdici, q benedixerit tibi. Hinc R. Paul⁹ ait: Maledicere alicui, cõmuniter importat malũ ei optare, qđ semp peccatũ est, nisi ꝓximus sit peccator, aut saltẽ peccabilis, ita vt optet ei aliquod malũ pœnæ, quatenus ex ea cõsequatur aliqđ bonum: ex quo constat, q boni & iusti nunq̃ sunt maledicẽdi. Ex hoc ergo q Isaac maledixit prophetice maledicẽtibus Iacob, intelligit q posteritas Iacob, ꝑsertim spũalis, cui hæc benedictio principaliter dirigebat, futura erat virtuosa & iusta, ita q ei maledicẽtes, digni essent maledici. Præterea, in Scholastica historia legit: In benedictiõe ipsius Iacob 4. cõtinent: primũ est abũdantia victualiũ, cũ dicitur: Det tibi Deus de rore cœli &c. Secũdũ est excellẽtia potẽtiæ, cũ addit: Seruiãt tibi populi &c. Tertiũ est ꝑeminẽtia primogenituræ, cũ subdit: Esto dñs fratrũ tuorũ. & ista sunt tẽporalia, ꝑsentis q̃ vitæ. Quartũ est spũale, & circa futura, cũ dicit: Qui maledixerit tibi &c. Alij dicũt, q Isaac imprecat⁹ est Iacob seu posteris eius triat: Primũ est, tẽporaliũ opulẽtiat secũdũ, honor & excellẽtia, cũ dicit, Seruiãt tibi populi, vsq̃ ibi, Qui maledixerit tibi: tertiũ est, aliorũ ad eũ beneuolẽtia, cũ infert, Qui maledixerit tibi, sic th, vt p tẽporalia ista intelligãtur simul & spũalia ac æterna, tanq̃ principaliter intẽta, qm̃ ex sensibilibus atq̃ terrenis, homo erigitur ad cælestia ac diuina. Secũdum Iosephũ, Rebecca orauit pro Iacob, vt optatã benedictionẽ cõsequeretur à patre. Isaac quoq̃ benedicturus filio suo Iacob, orationẽ præmisit, dicendo: Dñe oĩm seculoꝝ, & creator vniuersæ substãtiæ, tu patri meo & mihi abundãter benedixisti, conserua propicius hunc filiũ meũ, & ab omni malo custodi, ac benedic &c. [Vix Isaac sermonẽ impleuerat] i. verba præfatæ benedictionis cum Iacob. Ex quo sequi videtur, q forsitan plura dixisset ad Iacob, nisi Esau supeniisset: tattñ Deo sic disponẽte, benedictionis sermonẽ cõpleuit. [& egresso Iacob foras] de thalamo, in quo cæcus pater quieuit, & forsan Iacob sensit aduentũ Esau, propter quod festinauit exire. aliter nõ apparet q tam repente, & quasi abrupte post patris sui verba exisset. [venit Esau &c. Expauit Isaac stupore vehemẽti, & vltrà q̃ credi] i. credẽdo cõꝛci seu pcipi [potest] p naturã secũdũ cõmunẽ vsum & cursum. [admirãs,] q sic decipi potuit circa notitiam Iacob, vel potius admirãs dispensationẽ pietatis diuinæ, & ordinationẽ sapiẽtiæ Dei, in hoc facto, q scilicet De⁹ voluit & præordinauit sic fieri, vt Iacob benediceret. Hoc etiã in admiratiõe ista ex reuelatiõe diuina cognouit qđ ante nesciuit. Hinc loquitur Augustinus: Expauit Isaac stupore vehementi, ita vt quædã mẽtis suæ alienatio sequeret, q̃ raptus aut ecstasis dicit, & in magnaꝝ reꝝ reuelationibus fieri solet. Vnde intelligẽdũ est, ipsum Isaac tũc spũaliter admonitũ esse à Deo, vt confirmaret benedictionẽ suã in Iacob, cui aliàs potius potuisset irasci q patrẽ fefellit, sic & in Adam præcessit ecstasis anteq̃ dixit, Erunt duo in carne vna: quod est magnũ sacramẽtum in Christo atq̃ ecclesia. Hæc Augustinus. Itaq̃ Isaac admirãs, [ait: Quis igitur ille est, q dudũ captã venationẽ attulit mihi?] Nõ ex ignorãtia, sed admiratiõis abundantia, dixit: Quis igitur ille est? Iam quippe sciebat q Iacob fuit. ¶ Porro quod addidit, qui dudũ captam venationẽ &c. adiecit secundũ suã æstimationẽ, qa sibi reuelatũ nõ fuit qualiter Iacob attulit materiã cibi illius, nõ venãdo, sed ex grege duos hœdos sumẽdo. [Benedixit q̃ ei, & erit benedictus.] q. d. Benedictionem ei collatã reuocare non volo, nec valeo, qm̃ Deus sic ordinauit. [Auditis Esau sermonibus patris sui] Isaac [irrugit clamore magno:] hoc est, ex intensissimo cordis dolore instar leonis terribiliter exclamauit. Verũtamen nõ ex vera cõpunctione aut cõtritione, neq; ex charitate, sed potius ex priuato amore & cupiditatis affectu quo ad terrenã prosperitatẽ valide afficiebat, atq; ex hoc de eius amissiõe intẽsissime tristabatur, idcirco teste Apostolo, non inuenit pœnitentiæ locũ, quanq̃ cum lachrymis inquisisset eam. [& cõsternatus] i. immoderato mœrore oppressus [ait: Benedic etiã & mihi pater mi.] q. d. saltẽ in tẽporalibus benedic mihi. [Qui ait] se quodãmodo excusando: [Venit germanus tuus] fraudulẽter] hoc est, p modum fraudulenti, vtpotẽ cũ verbis & factis obscuris, & pie circumuentiuis. [& accepit benedictionẽ tuã] i. quã tu habuisses, secundũ cõmunẽ legẽ, inquãtum primogenitus, nisi Deus aliter disposuisset: immo & nisi tu pmeruisses ea priuari, primitiua tua fratri tuo vendendo. ¶ Circa hoc scribit Lyra: Hebræi dicũt, Venit germanus tuus prudẽter. Nã dictio Hebraica, interdũ dolũ, interdũ prudentiã seu bonã cautelã significat, pro qua nũc accipi debet. Iã nãq; Isaac nouerat q Iacob ex ordinatiõe diuina benedictionem obtinuit, propter qđ factũ suũ nõ potuit ꝓprie fraudi ascribi. Hæc Lyra. Sed R. Paulus his cõtradicit, asserẽs dictionẽ illã Hebraicã non esse æquiuocã, sed fraudẽ seu dolũ tantũmodo significare. Sed qa fraus q̃ ꝓprie in malo accipit, qñq̃ ĩ bono sumit abusiue, iuxta illud Apostoli: Cũ essem astut⁹, dolo vos cepi. Idcirco hæc dictio fraudulẽter, nũc abusiue in bono acceptata est. [At ille subiũxit: Iuste vocatũ est nomẽ ei⁹ Iacob.] Qđ iterpretat supplãtator. [Supplãtauit em̃ me en altera vice. Primogenita mea ante tulit] i. semel me supplãtauit, priuãdo me primogenitura p emptionẽ abruptã, hoc tñ est falsum, tũ qm̃ Esau spõte & ex ꝓposito vẽdidit ea, tũ quia ex prædestinatione diuina pertinebant ad Iacob. [& nunc secũdo surripuit bñdictionẽ meã] i. mihi debitã, quod etiã falsum est, qm̃ benedictionem illam non subripuit

Eusebi.

Ioſe. li. 1. ant. Iud. cap. 26.

Hebr. 12.

2. Co. 12.

Auguſt. de ciuit. Dei. c. 36

ripuit Iacob iniuste vt alienã, sed vt sibi debitã, tã ex diuina ꝓordinatiõe, q̃ ex iure primogenituræ in ipsum trãslatæ. Verũ est tñ q supplãtauit Esau ffem suũ. i. ei ꝓfuit ĩ vtraq̃ hac vice, ꝓsertim cũ scriptũ sit in Osea: In vtero supplãtauit fratrẽ suũ, hoc est, in vtero aliqđ fecit sua collisiõe, p qđ futura tũc supplãtatio figurabat. [Rursum q̃ ad patrẽ ait] Esau: Nunqd nõ reseruasti & mihi bñdictionẽ?] q. d. Adhuc potes & mihi benedictionẽ aliquã dare. [Respõdit Isaac: Dñm tuũ illũ cõstitui] iuxta sensum inductũ, [& oẽs fratres eius] i. posteros [seruituti illius subiugaui] i. subiugãdos prophetaui. [frumẽto & vino & oleo stabiliui eũ] hoc est, stabiliter locupletãdũ pdixi, sicut expositũ est, [& tibi post hæc fili mi vltrà qd faciã?] q. d. nõ possum tibi imprecari maiora, ꝑsertim intelligẽdo sub his tpalib⁹ ac terrenis spũalia ac æterna. [Cui Esau: Nũ vnã, inqt, tm̃ bñdictionẽ habes pater?] tanq̃ dicat: plures bñdictiões, q̃uis nõ æque pfectas, potes cõferre. [Mihi q̃q̃ obsecro vt benedicas,] & si nõ benedictiõe ad primogenitũ pertinẽte, quã ĩ fratri meo dedisti, saltẽ aliqua inferiore. Cũq̃ eiulatu magno fleret ex causa ꝓtracta, [motus Isaac] i. cõpassiõe tactus, ex amore & pietate, tã naturali q̃ supernaturali, [dixit ad eũ: In pinguedine terræ & in rore cœli desup] veniẽte [erit bñdictio tua] i. in tẽporaliũ abũdãtia, q̃ ex pinguedine terræ, & rore seu pluuia orit, bñdictio tua cõsistẽs q̃d tam in Esau q̃ in posteris eius impletũ est. Nã & Idumea tibi ac posteris suis à Deo concessa, pascualis ac fertilis perhibet. [Viues in gladio] i. vir bellator eris, bellicosa q̃ erit posteritas tua. [& fratri tuo seruies:] qa Idumæi fuerũt subiecti lõgo tẽpore regibus ac populo Iudææ. [tẽpus q̃ veniet, cũ excutias & soluas iugũ] i. dominiũ [eius de ceruicibus tuis.] Hoc 4. Regũ legit adimpletũ sub lorã rege Israel, cui rebellauerũt Idumæi, q̃uis semel pcusserit eos. [Oderat ergo semp] i. diu & cõtinue p aliqđ tẽpus [Esau Iacob] fratrẽ suũ [ꝓ benedictiõe] i. propter hoc, q bñdictionẽ primogenituræ fuit cõsecutus à pre. [dixit q̃ in corde suo: Venient dies luctus pris mei, & occidã Iacob fratrẽ meũ.] Hoc dupliciter potest exponi: Veniẽt dies &c. i. fratrẽ meũ citi⁹, q̃ potero, interficiã: & tũc pater me², q benedictionẽ meã illi donauit, lugebit diu ac vehemẽter, & ita vindicabo me pariter de vtroq̃. Secũdo: Veniẽt dies luctus pris mei. i. cũ venerit mors ipsius, & deploraueri⁹ eũ, tũc ego occidã ffrem meũ, qa vt alĩq di cũt, nõ audebat hoc facere, patre suo viuẽte, ne malediceret seu odio haberet ab eo. [Nũciata sunt hæc] q̃ Esau cogitauit, [Rebeccæ] à spũ sancto, secũdũ Glossam. Vnde in Scholastica historia fert: Eodẽ spũ nũciata sunt ista Rebeccæ, q̃ ipsa instigauit filiũ suum Iacob, fraudare fratrẽ suũ. Alij dicũt, q Esau p verba & signa odiẽdit. qđ cõtra Iacob cõcepit, & ita Rebecca ab hoc audiuit. [Quæ mittes, & vocãs Iacob filiũ suũ] q tã recessit à ꝑsentia Esau ex timore, [dixit ad eũ] seorsum & secretẽ: [Ecce Esau minat vt occidat te. Nũc ergo fili mi, audi vocẽ meã, & cõsurgẽs, fuge ad Labã fratrẽ meũ in Arã] i. vrbẽ Mesopotamiæ sic vocatã, [habitabis q̃ cũ eo dies paucos &c.] Ita nũc cõcepit Rebecca, & filiũ suũ tẽpore opportuno reuocare, ꝓposuit. Aliter tñ, p parte euenit, qa Iacob multis annis habitauit cũ Labã. [Cur vtroq; orbabor filio ĩ vno die?] hoc est, si tu nõ fugeris, ipse occidet te: & te occidẽdo, occidi merebit, aut expellet seu fugiet de hac terra, & ita vobis amb⁹ simul priuaret: q̃d totũ p istud, qđ tibi nũc do, cõsiliũ potest vitari. [Dixit q̃ Rebecca ad Isaac: Tedet me vitæ meæ ꝓpter filias Heth] i. tm̃ affligor de istis vxorib⁹ Esau filij nostri, q̃ sunt de gñe Ethæoꝝ, de qb⁹ & causis hui⁹ doloris Rebeccæ, dictũ est in expositiõe huius cap. [Si acceperit Iacob vxorẽ de stirpe hui⁹ terræ] hoc est, de gñe Chananæoꝝ, [nolo viuere] i. tm̃ inde tristarer, q quãtũ in me est, mallẽ mori. ¶ Circa qđ quærit: Primo, q̃re tm̃ abhorruit hæc Rebecca tale cõiugiũ. Respondet q ꝓpter incõpositionẽ, pompã, & alia vitia mulieꝝ Chananæaꝝ. & itẽ quia sciebat ꝓmissiões illas magnificas Abrahæ & Isaac factas, in posteris Iacob implẽdas: ideo voluit vt de sua cognatiõe duceret cõiugẽ, ꝓpter qđ etiã Abrahã adiurauit seruũ suũ, vt de sua parentela acciperet filio suo Isaac cõtoralẽ. Secũdo, q̃liter excusat Rebecca, mulier virtuosa, à vitio impatiẽtiæ, in eo qđ dixit, Tædet me vitæ meæ ꝓpter filias Heth. & rursus, Si acceperit Iacob vxorẽ de stirpe huius terræ, nolo viuere. Nẽpe cũ patiẽtia sit virtus moralis, passionẽ tristitiæ moderãs ac refrenãs, videt ad impatientiã magnã ptinere, sic cõtristari de aduersitate, vt vita vertat in tædiũ, mors q̃ optet. Dicẽdũ q̃ de malo culpæ tã ꝓprio q̃ ꝓximoꝝ, præsertim ꝓpriæ sobolis, tristari oportet bona & moderata tristitia. Ex q̃ sequi potest rationabile tædiũ, q̃ & Chr̃s passiõe instãte cœpit tædere: & potius appetẽda est mors corporalis. q̃ admittẽda culpa mortalis, si cõueniẽter queat vitari: imo & malũ pœnę potest esse occasio appetẽdi mortẽ, inquãtũ est ianua vitę felicis, & sub cõditiõe, videlicet inquãtũ placuerit Deo, seu quãtũ est in ipso appetẽte. Verũtñ memorata verba Rebeccæ ĩtelligi possunt p modũ hypbolicæ locutiõis. Nã & tã seriose locuta est suo marito, q̃ten⁹ induceret eũ ad cõmittẽdum filio suo Iacob q̃ iret ad Mesopotamiã ob causam ꝓfatãm̃: vt ꝓbabile est, nõ dixit viro suo de odio & cõminatiõe Esau in Iacob, ne ex his nimis cõtristaret, ꝑsertim qa iã cæcus erat, & quodãmodo desolat⁹. Cæci aũt mala q̃ audiũt, valde imprimũt suo cordi, qa eoꝝ imaginatio nõ ita dispergit circa multa, cũ non sint occupati circa diuersa, sicut videntes. Augu-

stinus

Ose. 12.

Euſebi⁹.

Gen. 26.

2. Reg. 8.

4. Reg. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stinus tñ affirmat, ꝙ Latini codices habent, Vade in Mesopotamiã: Græci habent, Fuge in
Aug. 38. de ciuit. Dei. Mesopotamiã, vt intelligatur & Isaac intellexisse, ꝙ Esau cogitauit de morte Iacob. ¶ Insuper quæritur circa ꝓhabita, an Iacob excusẽ à culpa mẽdacij, & à fraude in verbis & factis præhabitis? & videtur ꝙ nõ, qa habẽ ex verbis Isaac, ꝙ venerit fraudulẽter: exhibendo q̃dꝫ patri suo manꝰ ꝓprias, pelliculisq̃ coopertas, videt egisse dolose ꝓtendẽdo se esse q̃d nõ erat. Itẽ dicẽdo, Feci sicut ꝓcepisti mihi: &, Comede de venatiõe filij tui, videt mẽtitus. Ad istud
Augustꝰ vt supr. Eusebiꝰ. qdã rñdẽt, ꝙ nõ oportet ꝓfes veteris testamẽti excusare à veniali peccato, & p consequens, nec à mẽdacio officioso. Hinc in 2. volumine collationũ patrũ, in Collatione abbatis Ioseph asseritur, ꝙ Iacob cõmisit fraudẽ atq; mendaciũ: & tñ excusat ex interiori radice, qa pia intẽtione & iusta ex causa vtrũq; ꝓcessit. ¶ Porro Augustinus affirmat, ꝙ oñia verba & facta hæc Iacob, mystica erãt, & ex occulta inspiratiõe diuina, nec peccauit in eis. Oñe aũt mẽdaciũ est peccatũ, similiter ois fraus proprie dicta, sed istud dictis sanctoꝝ plus cõsonat. In Scholastica vero historia legit: Excusat Iacob de mẽdacio in patrẽ, & fraude in fratrẽ p iussionẽ matris, mater vero p familiare cõsilium spũsancti. Attñ nõ videt, ꝙ ex sola mris suę iussione excusaret, cui nõ debebat in illicitis (vt sunt mendaciũ & fraus) obedire, nisi inquãtum iussio ista venit ex instinctu spũsancti. Ex cuius etiã instinctu, credẽdus est Iacob in his suæ matri obtẽperasse. ¶ Amplꝰ quærit, an Isaac benedixit veraciter ipsi Iacob. Videt ꝙ nõ, qm nõ intẽdebat benedicere ei, sed alteri, immo nec voluit benedicere Iacob. Error quoq; ꝓpone, impedit matrimoniũ, ergo & benedictionẽ. Ad istud patet ex dictis reſpõsio, Oſtẽsum est equidẽ, qualiter Isaac istud voluit ac intẽdit, & q̃liter nõ. In matrimonio tñ est aliter, qa in illo exigit vtriusq; cõsensus: in spũalibus vero nõ semp est ita, vt si qs aliquẽ ordinet aut baptizet, ille est vere ordinatus aut baptizatꝰ, q̃uis ordinãs aut baptizãs, credat illũ aliũ esse, aliũq; ordinare aut baptizare intẽdat. Sufficit nãq; ꝙ intẽdit ordinare aut baptizare illũ, quẽ habet corã se. Ex qbus patet, q̃liter sit intelligendũ q̃d in ꝓfata narrat historia: Benedictꝰ est Iacob, secũdũꝰ ba, nõ secũdũ intẽtionẽ Isaac sicut eꝑs ordinat alienũ, quẽ putat suũ, & est ordinatꝰ. ¶ Deniq; dicit esse triplex fraus: Vna eruditiõis, q̃ Ioseph scyphũ suũ poni ꝓcepit in sacco fris. Alia inspiratiõis, q̃ filij Israel mutuarũt vasa aures ab Aegyptijs. Tertia nociuę deceptiõis, q̃ est vitiosa, nõ alię duę. Simulatio q̃q; q̃druplex assignat. Prima est puidẽtię & cautelæ, sicq; Ioſue cũ suis simulauit fugã. Secũda doctrinę, sicut Chrs finxit se lõgꝰ ire. Tertia signiſicatiõis, q̃ vsus est Iacob, sicut tã patuit. Quarta duplicitatis & calliditatis, & hęc cẽsetur
Ioſue 8. Lucæ 24 culpabilis. ¶ Postremo q̃rẽdũ, quõ dicat Aplꝰ ad Hebr. ꝙ Esau nõ inuenit pœnitẽtię locũ, &
Heb. 12. bñdictionẽ cupiẽs hęreditare, sit reprobatꝰ, cũ iã scriptũ sit, ꝙ Isaac motꝰ & misertus sit eius, benedixitq; ei. Et rñdendũ, ꝙ reprobatus est quãtũ ad hoc, ꝙ bñdictionẽ primogenituręq; nõ potuit ꝑpetrare, nec quãtũ ad hoc, inuenit pœnię locũ. Reꝓbatꝰ est q̃dꝫ à Deo, nec i spũalibꝰ ex-
Malac. 1. titit bñdictꝰ, nec gr̃am finalẽ est cõsecutꝰ, de q̃ ꝑ Malachiã testat dñs: Esau aũt odio habui.

¶ De spirituali huius capituli XXVII. intellectu. Artic. LXXII.

2. Co. 10. IVxta doctrinã Apostoli, oĩa in figura cõtigerũt antiqs: potissime vero ꝓphetarũ verba & gesta, fuerũt mysteriozꝫ Chri atq; ecclesię ꝓfiguratiua. Itaq; ꝑ Isaac filios duos habẽtẽ, intelligit Deꝰ ęternus, q ꝑ creationẽ possedit populũ Iudæozꝫ q̃si filiũ seniorẽ, vnde ꝑ Hie-
Hier. 31. remiã testat, Effraim primogenitꝰ meus: populũq; gẽtilẽ, tanq̃ posteriorẽ. Quod aũt Isaac ꝓcepit filio suo Esau, vt sumptis suis armis iret venatũ, & de venatiõe sua sibi pararet pulmentũ, significat ꝙ populo Iudęozꝫ ꝓcepit ꝓdicare, & ꝓdicãdo hoĩes ad salutẽ venari seu capere,
Hiere. 6. sicut ꝑ Hieremiã fatet: Ecce ego mittã ex eis venatores, & venabunt eos. Ex aĩabꝰ aũt tã salubriter captis, fit Deo q̃si suauis refectio, cuiꝰ gaudiũ atq; delicię sunt nr̃a cõuersio ac pfectus. Itaq; ꝓdicatoribꝰ Iudæozꝫ scribis ac pharisæis taliter occupatis, spũsctũs q ꝑ Rebeccã expri-
mit, seu diuina ĩspiratio suggessit plebi gẽtiliũ, figurato ꝑ Iacob, vt pgẽs ad gregẽ. i. ouibus Chri p fidẽ se sociãs, & Chri ecclesiã credẽdo opandoq; itrãs, afferret sibi optimos hœdos, tã eos q idola coluerũt, violata lege naturali, q̃ eos, q iuxta naturalẽ legẽ vixerũt, ꝓdicãdo conuerteret, qui optimi erãt. i. valde boni bonitate naturæ, seu egregiæ indolis impressiõe, & qa insigniti erãt superbenedictæ trinitatis imagine. Ex quozꝫ cõuersione, cõpunctiõe, salute fru-
Actoꝝ. 10. cibus, q̃ libẽter vescit Deꝰ pr̃, qa de eozꝫ emẽdatiõe & saluatiõe lętat. Nõ em̃ est psonaꝝ acceptio apud Deũ, sed in oĩ gẽte q timet Deũ, & opatur iustitiã, acceptus est illi. ¶ Insup ꝑ hoc ꝙ Iacob rñdit Rebeccæ, [Nosti ꝙ Esau frater meꝰ pilosus sit, & ego lenis. Si attrectauerit me pater meus &c.] designat ꝙ plebs gẽtilis aliqualiter illuminata, ꝓpriã indignitatẽ, nuditatẽ,
Hebr. 6. & vitiositatẽ attẽdẽs, indignã se fatebat bñdictione diuina: & ꝓsumptiõis argui metuebat, si ad thronũ gr̃æ Dei auderet ꝑ seipsam accedere, pẽsans ac cõsitens ꝙ populus Iudęozꝫ, cuius frater fuit ꝑ cõformitatẽ naturæ, & ratione vnius oĩm creatoris, cælestisq; patris, & propter eosdẽ primos parẽtes, esset pilosus, hoc est, cõsiderationibus & notitijs scripturaꝝ q̃si pilis repletus ac intus optus: ipsa vero lenis, i. nuda ab actibus virtuosis, & tenera, hoc est, imperfecta, & tẽtationibus cito cedẽs: ideo timuit, si pr̃ cęlestis se attrectaret. i. imperfectionem & indi-

& indignitatẽ eius diligẽter inspiceret, putaret ꝙ ipsa voluisset ei illudere, hoc est, suas calamitates ipsi Deo abscõdere, sicq; ꝑ benedictiõe maledictionẽ incurreret. At vero Rebecca
. i. spũsctũs seu puidẽtia Dei, humilitatẽ populi gẽtilis ꝑpẽdẽs, assecurauit eũ de tali periculo, dũmodo in Deo confidens, & sibi acquiescẽs, faceret q̃ suggessit. Cum ergo populus ille ita egisset, spũsanctus induit & ornauit eum vestibus Esau valde bonis, quas secũ domi habebat. i. diuersis gratiaꝝ muneribus, donis ac fructibus spiritalibus, quæ ante fuerũt in synagoga, & semp fuerũt in ptãte spũsancti. [pelliceasq; hœdozꝫ circũdedit mambꝰ]. i. peccata gentiliũ cõuersozꝫ adiũxit opationibus prædicatozꝫ suozꝫ, ita vt pro illis oraret, laboraret, ac satagerent, vt & ꝓterita mala dimitterent, & ꝓcauerentur futura. [& colli nuda ꝓtexit]. i. pristinã gentilis elationẽ virtute humilitatis operuit ac deleuit. [dedit q; pulmentũ & panes quos coxerat.] Oĩa nostra opa bona ac meritoria, dona sunt spiritus sancti: quæ tñ cũ ipse in nobis & ꝑ nos fecerit, dat & imputat ea nobis, inquãtum ꝑ libez arbitriũ acceptauimus inspiratiões suggestionesq; Dei, & cooperati sumus eisdẽ, & vult vt ea Deo patri quasi ꝓ nos facta, offeramus ad laudẽ & gloriã eiꝰ, vt ipse quasi reficiat & delectetur in ipsis. ¶ Præterea, ꝑ hoc ꝙ Isaac dixit ad Iacob, [Quis es tu fili miꝰ?] insinuat ꝙ Deꝰ vniuersos diligẽter exami
nat: & sicut Iacob dixit se Esau esse, similitudine & dignitate primogenituręq; sic cõuersa gẽtilitas dixit se esse Israeliticã plebẽ, imitatiõe fidei ac virtutũ, electiõis magnitudine & prędestinatione æterna. Rursus patre æterno quasi ꝑ modũ admirãtis habẽte se de tam celeri gẽtiliũ cõuersione, prædicatores ex gentilitate electi, Deo & gr̃æ eius ꝓcipue ascripserunt hoc ipsum. [& palpato eo, dixit: Vox quidẽ vox Iacob est]. i. populus iste adhuc vnũ Deum confitetur, quem admodũ naturalis ratio dictat. [sed manus, manus sunt Esau]. i. opere Deũ honorat, trinitatem q; veneratꝰ, sicut ad veros spectabat Iudæos. Cum itaq; Deus pater ꝓtactis opa bona gentilitatis cõuersę misericorditer acceptasset, & de eius cõpunctione quasi de vino hausisset, dixit: [Accede ad me, & da mihi osculũ fili mi]. i. ꝑ contẽplationem feruidum q; amorem cõiunge te mihi immediate, q̃d cõuersa gẽtilitas fecit. [Statim q; vt sensit vestimentozꝫ eius fragrantiã]. i. spiritalem dulcedinẽ & acceptabilitatẽ ac charitatis suauitatem conuersæ gentilitatis, [benedicens ei]. i. dona gratiæ ac virtutũ augens & cõplens in ea, [ait: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni]: hoc est, populꝰ iste gentilis cõuersus, spiritaliter redolet oñi suauitate virtutũ, fructuũ, ac donozꝫ, vt olim aliq̃n synagogaꝝ potissime q̃q; Christus oñium solus habens pfectiones, secundũ naturã assumptã, suauissimum habebat corã Deo trinitate odorẽ, [sicut odor] est [agri pleni]. i. vniuersalis ecclesiæ, donis Dei repletæ, immo ipse solꝰ pfectior ac dulcior ea fuit, qa nõ ad mẽsurã spm̃sctm̃ accepit. [Det tibi Deus de ro-
re cæli, & de pinguedine terræ, abundãtiã frumẽti & vini & olei.] Abũdãtia frumẽti & vini, est copia sacramenti corporis & sanguinis Christi, de qbus loquitur Zacharias: Quid bo-
num dñi, aut quid pulchrũ eius, nisi frumentũ electozꝫ & vinum germinãs virgines? Abundantia olei, est exuberãtia spiritaliũ consolationũ & gratiaꝝ, quæ in sacramento cõtinent ac percipiũtur. Ista accipiũtur de rore cæli. i. de affluentia liberalitatis diuinæ, oĩa fœcundantis ac reficiẽtis, & de pinguedine terræ. i. de charitate & meritis humanæ naturæ Chri. [Sergentes conuersæ, Christo obediũt atq; ecclesiæ. Christus q̃q; est [dñs fratrum suozꝫ]. i. hoĩm vniuersozꝫ, præsertim fidelium, [& incuruãtur ante eum filij matris suæ]. i. cõuersi ex synaga, de qua secundũ carnem natus est ipse. In nomine etem̃ Iesu omne genu flectitur, cæ-
lestiũ, terrestriũ & infernozꝫ: cui qui maledixerit, maledicetur qm̃ iuxta Esaiæ oraculum, ad eum veniẽt, & cõfundent oẽs qui repugnãt ei: qui vero benedixerit ei ex charitate, benedicetur. Vix Isaac sermonem impleuerat, & egressio Iacob foras, venit Esau. Cũ em̃ Deus in primitiua ecclesia copiosissime benedixisset cõuersis gentilibus, & opa miraculosa operaretur ꝑ eos, venit & synagoga offerẽs Deo sacrificia & obsequa sua, petẽs ea à dño acceptari, & gloriãs se prælatã olim gẽtilibus, sed Euãgelio diuulgato, noluit ea Deꝰ am pliꝰ acceptare, dicẽs eis per Malachiã: Non est mihi vltrà volũtas in vobis, & munus nõ accipiã de manu vestra. A solis em̃ ortu vsq; ad occasum, magnũ est nomen meum in gentibus, & vbiq; sacrificatur Malac. 1.
& offertur nomini meo oblatio munda, ita ꝙ per modum admirantis se habuit de tarditate synagogæ ad fidem, atq; de gentiũ celeritate ad eã. [Auditis Esau sermonibus patris, irruit gẽit vehemẽter.] Sic & synagoga iam tam diuturne sę relictã à Deo, considerans, grauiter ingemiscit & benedici precatur, ꝑ aduẽtu Messiæ clamans ad creatorem, non credens venisse qui iã venit. ¶ Porro Deus per libros prophetaꝝ, ꝑ angelicas inspirationes, ꝑ Christianorũ prædicationem, assidue loquitur synagogæ, ꝙ populo gentilium benedixit, eiq; cõtulit oẽm excellentiã, synagogæ olim concessam. [Cumq; eiulatu magno fieret &c.] Quemadmodũ Isaac aliquid benedictionis largitus est Esau eiulanti, sic & Deus desolatissimæ synagogæ tẽporalia quædã largitur, & rore cæli cõpluit eos, vtpote quadã scripturarum veteris testamenti cognitione, quæ vixit gladio, Ecclesiã acriter persequendo: & tñ deinceps seruiuit eidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

uit eidē, sed veniet tēpus, qñ collū suū ex hac eijciet seruitute, qñ videlicet fuerit ad Christū cōuersa. ¶Oderat ergo semper Esau Iacob.] Sic ludęi implacabile odiū habēt cōtra Christianos, ꝓpter hoc ꝙ libros legis ac ꝓphetaꝝ, signa atq; miracula Dei, videt trāslatos ad ipsos, & in primitiua ecclesia nitebant eos oīno extinguere: ꝓpterea spūsanctus psuasit ecclesiæ, vt sedē tēpus ab induratis elōgaret Iudæis, & terras gentiliū ingrediēdo, disseminaret verbū Dei ibidē, postea aūt Iudęis p Romanos deletis à terra sancta, reducti sunt illuc fideles. Quēadmodū aūt displicuerunt Rebeccæ vxores Esau filiæ Ethæoꝝ, nec voluit filiū suū Iacob filiabus Chananæoꝝ sociari cōnubio, sic displicuerūt spirituiscō pfidæ fœminæ infidelium Iudęoꝝ, nec voluit Chr̄ifideles cū infidelibus sociare cōiugia, q̄ impedit dispar cultus. Nēpe q̄ pars fideli cū infideli? Positremo S. Hieronymus circa istud cap. cōmemorat verba Hippolyti martyris, q̄ & in Glossa habent. Vnde Isidorus: Verba, inq̄t, Hippolyti martyris hoc loco ponēda sunt, sicut ea replicauit Hieronymus vir excellētissimæ sciētiæ ac doctrinæ: Isaac portat imaginē Dei pris, Rebecca spūsscti, Esau populi prioris & Zabuli, Iacob Christi atq; ecclesię: senect⁹ Isaac, cōsūmationē mūdi: oculi caligātes, perisse fidē de mūdo, & lumē religiōis neglectū esse, significāt. Cætera huⁱ⁹ sancti verba nō ꝓsequor, qñ sentētialiter sunt inducta.

Hieron. Hippol. martyr. Isidorus

¶Declaratio cap. XXVIII. Vocauit aūt Isaac Iacob, & benedixit eū. Art. LXXIII.

Consequenter describitur cōfirmatio benedictionis Iacob, & reuelatio atq; promissio ei desup facta, & qualiter parētibus suis obediuit, Deoq; gratus fuit ac votū fecit. ¶Vocauit itaq; Isaac Iacob filiū suū, ¶& benedixit eū,] iuxta formā quæ paulopost subdit, ¶præcepitq; ei, dicēs: Noli accipere cōiugem de genere Chanaan] i. Chananæoꝝ. Huius rei causæ, præhabitæ sunt in expositione præcedētis cap. ¶Sed vade & proficiscere in Mesopotamiā Syriæ, ad domū Bathuel &c. & accipe tibi inde vxorē de filiabus Labā auunculi tui.] Bathuel aūt fuit filius Nachor fratris Abrahę, & pater Rebeccę ac Labā: fuitq; diu mortuus

Gen. 27.

dū ista locutus est Isaac. Deinde forma benedictiōis subiungitur, quæ etiā per modum orationis profert, quia à Deo est oīs boni collatio. ¶Deus aūt oīnipotens benedicat tibi &c.] conferendo & augēdo tibi spūalia ac tēporalia bona. ¶& det tibi benedictiones Abrahę & semini tuo post te &c.] i. bona Abrahæ repromissa aut data, largiat tibi ac posteris tuis. ¶Cūq; dimisisset eū Isaac, profectus peruenit in Mesopotamiā ad Laban filiū Bathuel &c.] Istud per anticipationē hic dicitur, ga infrā subiūgitur qualiter p intermedia loca illuc puenit. Deinde recitat in litera, qualiter Esau vidēs ꝙ Isaac pater suus benedixisset Iacob, & misisset eū ad Mesopotamiā, vt inde acciperet cōiuge, & ꝙ Isaac nō libēter adspiceret. i. inuite haberet filias Chanaan in cōiugio filioꝝ suorum, iuit ipse Esau ad Ismaelē fratrē patris sui, & filiam eius duxit vxorē, volēs per hoc patri suo Isaac cōplacere, & plana est litera. Deinde reditur ad ordinē historiæ. ¶Igitur Iacob egressus de Berſabee,] ibi em̄ habitauit cū suis parentibus

Isidorus

in terra Palęstinoꝝ. ¶pergebat Aran] i. versus vrbem Mesopotamiæ sic vocatā. ¶Cumq; venisset ad quendā locū] secundū Isidoꝝ, iste locus fuit vbi Bethlehem nūc vocat, vbi natⁿ est Christus. Alij dicūt, ꝙ fuit mons Moria, in quo Abrahā voluit Isaac immolare, propter q̄d Iacob reputauit locū illū sacrū, accessitq; eum, vt orationi ac deuotioni ibi insisteret & dormiret. Huic cōcordat q̄d in Scholastica historia legit, locū istū fuisse iuxta Luzam. i. Hierusalē, vt infrā Iacob testat: Deus oīpotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan. ¶& vellet in eo requiescere post solis occubitū] quia (vt Iosephus ait) noluit vrbes ꝓuinciāliū ingredi, aut in eoꝝ domibus hospitari propter eoꝝ malignitatē, & timuit eos, idcirco dormiuit sub dio, & interdū in cāpis. ¶tulit de lapidib⁹ qui iacebāt: & supponēs capiti suo, dormiuit in eodē loco.] Ex quo patet ꝙ corpus suū rigide satis tractauit, pro puluinari lapide vtēs. Refert Lyra, ꝙ secundū Hebræos tulit tres lapides: & tñ apparet ex textu, ꝙ plures acceperat.] Isidorus vero effat, ꝙ supposuit capiti suo lapidē magnū: & hoc probabilius sonat, qñ saxo pro puluinari voluit vti, pro tali aūt reclinatione magis cōpetebat vnus grādis lapis, q̄ plures parui, q̄d & textus infrā insinuat, dicēs: Surgens mane Iacob, tulit lapidē &c. Recitat q̄q; Lyra, ꝙ secundū Hebræos, Iacob euigilās, reperit tres lapides illos mutatos in lapidem vnū, in signum ꝙ dñs voluit ipsum Iacob sibi vniri, & se ei associare: quod si cōtigisset, mirū ꝙ scriptura ista tam solenne nō tetigisset miraculū. ¶Viditq; in somnis scalā stantem sup terrā, & cacumen eius tangēs cælū.] Ista fuit imaginaria visio, in sensu interiori per similitudines sensibiles repræsentata: ad quā visionē & reuelationē sequentē, ipse Iacob fuit dispositus per suā deuotionem, orationem q; pręuiā, per obedientiā quoq; quam parentibus suis exhibuit, & p rigorosam sui corporis castigationē, atq; per tribulationē, in qua tūc erat, propriī fratris fugiēs pſecutionē. Deniq;, secūdū Augustinū, per scalā istā intelligitur Chr̄s, qui etiā ait: Ego sum via. Et, Ego sum ostiū. Quæ cōpetunt ei secundū naturā assumptā, ga per ipsum tanq̄ per mediatorē & saluatorem, assēdunt electi ad regnum cæloꝝ. Hæc scala stetit in terra, & tetigit cælum: qm̄ Chr̄s p humanitatē cum hoībus cōuenit, & terrā calcauit: per diuinitatem vero patri æterno in cælis regnanti cōmunicat, immo cōsubstantialis

Fuſebi⁹. Gene. 35.

Ioſep. li. 1. an. Iu. cap. 27.

Auguſt. 16. de ci. Dei. c. 38 Ioan. 14. Ioan. 10.

consistit.

consistit, ¶angelos quoq; Dei ascēdentes & descēdentes p eam.] Per quod significatū est, ꝙ oīnia angeloꝝ ministrantiū sacra obsequia, ad insinuāda sacratissima Christi mysteria principaliter ordinātur: & itē ꝙ per Christū pacificata sunt terrena cū cęlestibus, homines cum angelis, immo cū dño angeloꝝ, & rursus ꝙ propter Christū angeli sancti libēter ministrant hoibus. Itemq; ꝙ angeli ad Christi obsequiū fuerūt semper parati. Hinc ipsemet dixit: Videbitis angelos ascēdentes & descēdentes sup filiū hoīs. ¶& dñm innixum scalæ.] Per q̄d dę- Ioann. 1.
ligūt gradus & successiones gnationum, p quos Christus secundū carnē descēdit ab Adam 1. Co. 11.
seu Abrahā vsq; ad virginē gloriosam: per latera q̄q; scalæ, accipiūt vtriusq; sexus psonas, ex quib⁹ descēdit. Potest demū p scalā istā intelligi ordinata virtutū cōnexio, & spūalis profectus, p quos ab imis ad summa ptingitur, p q̄s & Iacob ad tantā gr̄æ celsitudinē est perductus. Itaq; Iacob audiuit interiori auditu dñm ¶dicentē sibi] per angelū, cuius obsequio formabatur hæc visio in imaginatiua potētia, quā etiā visionē Iacob, angelo intus docēte, veraciter intellexit. ¶Ego sum dñs Deus Abrahā &c. eritq; semē tuū quasi puluis terrę] . i. poste
ritas tua instar puluis erit innumerabilis. Ecce hic tota eius posteritas pulueri cōparat.] Dilataberis ad orientē & occidentē, &c.] Cuius hoc aliqualiter sit impletū in carnali posteritate ipsius Iacob, quæ nō solū dilatata est versus 4. plagas terræ promissiōis, sed & in 4. mūdi partibus aucta est & morata, plenius th impletū erit in populo Christiano, qui sunt spūales filij Iacob, sicut & Abrahæ, per fidei ac virtutū sectationē. Apostoli nanq; ex Iacob ꝓgeniti, impleuerūt mundū spūalibus filijs p infidelium cōuersionē, & regenerationē ex aqua & spū. ¶& benedicētur in te & in semine tuo cūctæ tribus terræ.] hoc est, in Christo, vt sæpe expositū eststic; promissio ista facta est nō solū Abrahæ & Isaac, sed etiā huic Iacob. ¶ero; custos tuus quocūq; perrexeris &c.] Magna promissio, ex qua sequi videtur ꝙ Deus in oībus præseruauit eū deinceps à culpa mortali, forsan & ante, maxime cū credat sanctificatus in vtero, sicut ꝓhabitū est. ¶Cūq; euigilasset Iacob de somno, ait: Vere dñs est in loco isto.] Quanuis em̄ dicatur esse vbiq;, ibi th specialius esse asseritur, vbi seipsum magis gratiose ostēdit, & specialius operaturi sicq; specialiter fuit in loco hoc per se & suū effectū. Vel dixit hoc, qm̄ Deo reuelāte cognouit mysteria Christi ibi esse cōplenda pro magna parte, quia in monte illo tēpore Salomonis constructū est templū Salomonis, quo p Chaldæos destructo, ædificatū est rursus ibi templū post reditū à Babylonica captiuitate, in quo Chr̄s multoties ꝓdi- 3. Reg. 7.
cauit, miracula fecit, & in cœnaculo q̄d erat tēplo vicinū, instituit sui corporis & sanguinis 1. Esdr. 5.
sacramentū. ¶& ego nescieba] i. mysteria ista q̄ ex reuelatiōe hac nosco, antea ignoraui. ¶pa- Ioan. 10.
uens q̄] i. reuerētialiter metuēs Deū, & maiestatē eius ac pietatē, mysteria q̄q; Christi admi- Mat. 26.
rans ex reuelatiōe & visiōe præfata. Et Abacuc ait: Dñe, audiui auditū tuū, & timui: consi- Lucæ 22
dera venerādus: metuendus, inquā, aduersarijs potestatibus, & honorādus hoībus, non propter Abac. 3.
pter opera Dei hic facta, & qm̄ tēplum Dei ædificandū est hic, potissime aūt ꝓpter præsentiam & opera Christi futura in loco isto. ideo subditur: ¶Non est hic aliud nisi domus Dei]
hoc est, In loco isto templū & tabernaculū Dei erit, in quo ipse specialiter habitabit per copiosum atq; multiplicē suæ pietatis effectū. dūs em̄ in tēplo sancto suo. ¶& porta cæli.] Hoc addit, vel qa ab illo loco videbat sibi cęlū quasi apertū, qñ vidit Deū cæli innixū scalæ cælum tangenti. Vel qa per cultū Dei qui futurus tunc erat in tēplo, meruerunt fideles veteris testa- Pſal. 10.
mēti felicitatem cælestē, vel quia in spiritu vidit Christi passionē circa locū illū futuram, per quā ianua regni cælestis est aperta credētibus. Hinc in Scholastica historia dicitur, ꝙ Iacob per verba hæc prophetauit de lege dāda, tēplo ædificādo, & Christi passione. ¶Surgens ergo Fuſebi⁹.
Iacob mane, tulit lapidē, quē suppositerat capiti suo, & erexit] . i. statuit eum, ¶in titulū] hoc est, in memoriale huius visionis cōmendabile & condignū, atq; in signum rei præteritę, vtpote reuelationis sibi ostēsæ, in signū quoq; rei venturæ, videlicet passionis dominicæ, cōstruendiq; templi. ¶fundens oleū desuper:] quod Deo libauit ac obtulit in signum, ꝙ ab ipso est
oīs vnctio spūalis, & qm̄ lapis ille Christi figura fuit, qui est petra, angularisq; lapis, de quo 1. Cor. 10
ait Psalmista: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lętitiæ. ¶Appellauitq; nomen vrbis] iuxta quam 1. Petri 2.
fuit hic locus, ¶Bethel] quod interpretatur domus Dei, quia iam dixerat, Non est hic aliud Pſal. 44.
nisi domus Dei. Postea quoq; aucta est ciuitas ista, ita ꝙ locus iste in ea fuit incluſus, sicq;
tempore Salomonis in ea constructū est templum, quod Iacob intellexit futurū. ¶quæ prius
Luza vocabatur.] Hæc est Hierusalē, quæ plura nomina est sortita. Nam (vt dictum est) primo à Melchisedec fertur fundata, & Salem vocata: postea dicta est Iebus, quia in ea Iebusæi 3. Re. 7. 8
habitauerūt: ex quibus duobus nominibus post factum est vnum nomen, b mutata in r, & Ierusalem est vocata. Dicta est quoq; Luza. i. nux siue amygdalus, quia dum cœpit fundari, inuenta est ibi radix amygdalina, vel quia arbores amygdalinæ abundabāt ibidē, deinceps

Universidad de Deusto
Biblioteca

à Salomone, qui eam ampliauit & roborauit, appellata est Solyma: atq; per cõpositionem
*Aelia. prioris nominis, Hierosolyma dicta est. Est etiã ab Adriano Imperatore *Helia vocata, qa
ipse Helius Adrianus appellabatur. In Scholastica demũ historia fertur: A Iebuzæis qui eam
Eusebi⁹. condiderãt, prius vocata est Luza. [Vouit etiã votum].i. Deo promisit, [dicẽs: Si fuerit *De
us mecũ, & custodierit me in via &c.] Iã ante Deus dixit ad eum: Ero custos tuus quocunq;
perrexeris. Cur ergo locut⁹ est Iacob de isto cõditionaliter, quasi incertus de rei euẽtu? Re-
spondeꝫ q; forsitan formidauit, ne peccãdo poneret obicẽ gratiæ ac beneficijs Dei. Nã tales
promissiones diuinæ, freq̃ter sub cõditione intelliguñ. [erit mihi dñs in Deũ.] Ista videt
inepta promissio, qa ad Dei cultũ tenebaf, etiã si nõ dedisset ei necessaria victui atq; vestitui.
Votũ aũt debet esse de opibus supererogationis, ad q̃ homo aliũde nõ obligaf, nõ de necessa
rijs ad salutẽ. Respondeꝫ q; nõ solũ vouit q; dñs esset sibi in Deũ, sed & q; coleret eũ p actus
& hostias specialis deuotionis, atq; p opera supererogatiõis. ideo subdit, [& lapis iste quem
erexi in titulũ, vocabiꝫ domus Dei].i. in loco isto cũ rediero, sacrificia & hostias offerã dño,
vt ꝓpono, tanq̃ in loco sacro, ita q; deinceps domus Dei vocabiꝫ. i. locus diuino cultui depu
tatus, ꝑsertim qa in eo rẽplum dñi cõstruetur. [cunctorũq; quæ dederis mihi, decimas offe-
rã tibi.] Intelligendũ est hoc de decimis, quæ vltra aut ꝑter debitũ offeruntur, non de his ad
quas ex lege naturali aut diuina obligabaf, quas votũ ꝓprie nõ cõcernit. Iuxta spũalem in-
telligentiã, per Iacob propria ex patris iussione relinquẽtẽ, & alienã terrã ingredientẽ, ibiq;
vxorẽ accipientẽ, intelligẽdus est Christus, q, Deo patre volẽte, venit in mundũ, & tandẽ ly
nagoga relicta, ad gentilitatẽ se vertit, ad se illã trahẽs, cõuertẽs, & spõsam accipiẽs, sicut de
Abrahã dictũ est. Insup per eius somniũ mors Christi est figurata, eiusq; resurrectio per Ia-
cob euigilationẽ. Quod aũt lapidem capiti suo supposuit, hoc designauit, q; oẽs sancti Chri
sto & eius gratiæ innituntur. Per scalã vero quã vidit, vltra prætacta, mystice designaf gra-
dus euangelicæ doctrinarũ & octo beatitudinum, per quas ad regnum assenditur sempi-
ternum, per quam scalam angeli. i. sacerdotes boni & contẽplatiui, oñesq; virtuosi asscen-
dunt, ad cælestia adspirãdo, atq; assidue proficiendo: & descendunt, proximis succurrendo,
sua peccata deflendo, seipsos discutiendo, & suas ærumnas ac defectuositates pẽsando. An-
geli q̃q; sunt, prædicatores & prælati virtuosi ac feruidi, qui in scala quæ Christus est, asscen
dunt, deitatis sublimia speculãdo: & descendũt, suæ humanitatis mysteria reuoluẽdo. Sicq;
per Iacob potest intelligi quicunq; vitioꝝ calcator. Infimũ aũt scalæ, potest intelligi pœni-
tẽtia, fides, timor Dei, siue humilitas. Cacumen aũt scalæ, perfecta dilectio, cõtemplatio pu-
ra, mystica theologia. In hac scala homo huiusmodi videt Deũ scalæ innixũ. i. sup oẽm vir-
tutũ altitudinẽ eleuatũ, & ad succurrẽdũ infirmitati humanæ semp paratũ, nosq; pie hortan
tem, & grandia ꝓmittentẽ. Latera scalæ dici possunt scripturæ noui ac veteris testamenti,
infra quas fit assensus ac spiritalis ꝓfectus, dum illis vndiq; admonemur. Postremo per Ia
cob in quo Iacob quieuit, intelligitur nõ solũ vniuersalis ecclesia, sed & quæcũq; ecclesia par
ticularis, immo & materialis basilica dño consecrata, quæ propter summæ maiestatis ꝑsen-
tiam, propter sacramentoꝝ Christi inexistentiã, ꝓpter diuini officij celebrationẽ, propter
fideliũ deuotã cõuentionẽ & sanctã orationẽ, terribilis est malignis spiritib⁹, ac venerabilis
etiam angelis sanctis, nec aliud est nisi domus Dei, portaq; cæliquia in ea per sacramenta-
lem cõfessionem delẽtur peccata, & infundunt virtutes, per quas patet ianua regni cælestis.

¶ Explanatio cap. XXIX. Profectus ergo Iacob, venit in terram. Art. LXXIIII.

REcitatur præsenti capitulo, qualiter Iacob ad Laban peruenit, eiusq; filias duxit vxo-
res, & ex vna earum nomine Lia, quatuor filios genera uit nec est difficultas in textu,
ideo immorandũ nõ reor. [Profectus ergo Iacob à loco in quo vidit scalã in somno,
[venit in terram orientalem.] hoc est, in Mesopotamiã, quæ respectu Iudææ seu Bersabee vn
de venerat, sita est versus orientem. [& vidit puteũ in agro &c.] nõ remote ab vrbe nomine
Aran seu Charran. [Dixitq; ad pastores,] qui iuxta puteũ pecora sua custodiebãt: [Fratres,
vnde estis?] Ex hoc patet humilitas Iacob & charitas, q; ipse tanti filius patriarchę, vocauit
pastores ouiũ fratres. [Qui respõderũt: De Arã]. i. de vrbe sic appellata, in qua cognati ipsius
Iacob cõmorabant. [Quos interrogãs: Nunqd, ait, nostis Laban filiũ Nachor? Dixerũt: No
uimus &c.] Laban filius extitit Bathuelis filij Nachor, sicq; Nachor nõ fuit pater ipsius La-
ban immediatus, sed auus seu pater mediatus. Noãuit aũt Iacob Nachor magis q̃ Bathue-
lem, qm̃ Nachor fuit caput cognationis illius in loco illo. [Dixitq; Iacob] pastoribus: [Ad-
huc multũ diei superest, nec est tẽpus vt reducãtur greges ad caulas]. i. ad sua ouilia seu lati-
bula, in quibus de nocte quiescũt. [date ante potũ ouibus] hoc est, nũc eas potare, [& sic eas
ad pastum reducite &c.] quia adhuc lõge est à vespera. [Ecce Rachel veniebat cũ ouibus pa
tris sui, nam gregem ipsa pascebat.] Hæc adhuc apud plures est cõsuetudo, q; puellæ & filiæ
oues pascũt in agris. Ego quoq; in pueritia mea antẽq̃ cœpi frequentare scholas, custodiui
& paui oues parentũ meorum, & eram puer valde malus, pugnans frequenter in agro con-
tra alios

tra alios pueros ouium pastores. [Quã cũ vidisset Iacob, & sciret consobrinã suã] esse. Cum
eñ loqueretur de Laban cũ pastoribus, pastores dixerũt ad eum: Puella huc veniens, est fi-
lia Laban. [amouit lapidem quo puteus claudebatur.] qui lapis magnus fuit, ex quo expo-
sitores eliciunt, q; Iacob non venit solus, sed adiutorio socioꝝ itineris sui lapidem illũ remo
uit. Veruntñ R. Paulus dicit, contrariũ asserens expositores Hebræoꝝ affirmare, q; solus hoc
fecit diuina virtute. sed primũ verius creditur, nec obstat q; Paulus allegat scripturam istud R. Paul⁹.
singulariter referre de Iacob, quoniã consuetudo scripturę est, vt ei factum asseribat, q; prin
cipalis causa ipsius est. [& adaquato grege] solito⁹ manius, & cõtra cõsuetudinem, [osculatus est eam.] ex naturali amore, tanq̃ propinquã. [Et eleuata voce fleuit] ex naturali cordis
liquefactione, aut quasi prę gaudio, q; post tã longũ iter peruenisset tandẽ ad personam sibi
tam proximã. [& indicauit ei q; frater]. i. nepos [esset patris sui] vtpote Laban. Est tñ pro-
babile, q; hoc dixit Racheli ante deosculationẽ ipsius, immo & ante potationẽ ouiũ eius, ita
q; statim accessit eam, dicens se esse filium sororis Labani aliàs Rachel forsan ægre tulisset
osculũ viri ignoti ac peregrini. ¶ Lyra refert hic fabulã ludæorum, dicentiũ q; Iacob in iti-
nere fuit captus & spoliatus ab Eliphat primogenito Esau, quem pater suus ad hoc misit
post Iacob, quem tñ ipse Eliphat nõ occidit, sed omnibus bonis suis spoliatũ, dimisit solum
ac vacuum: ideo Iacob fleuit, q; non habuit aliquod clinodiũ seu iocale quod daret suæ co-
gnatæ. Huic recitationi contradicit R. Paulus, asserens ipsum Iacob solum abñsse à suis pa-
rentibus sine comitatiua ac copia argenti & auri, tanq̃ fugitiuum ne cognosceretur ab ali-
quo. Veruntñ verius puto, q; cum honesta seruorum comitiua recesserit, nec obstat, q; fu-
gitiuus abscesserit, immo ꝓpter vitanda pericula sibi in via euenire potẽtia, tutius fuit q; abñt
comitatus. ¶ Deniq; cũ pater suus miserit eũ ad Mesopotamiã, vt ex filiabus Laban sumeret Gen. 24.
cõiugem, nequaq̃ verisimile arbitror, q; fecerit eũ recedere sine decenti associatione atq; fa
milia, aut sine copiosa pecunia, preciosisq; rebus, cũ suprà habitum sit, q; Abraham mittens
procuratorẽ suum in Mesopotamiam, pro vxore filio suo inde absportãda, misit eum cum
familia & camelis, preciosisq; opib⁹, argẽto, auro, vestimẽtis ac vasis. [At illa] scilicet Rachel
[festinans] ex amore & gaudio [nunciauit patri suo] Laban, venisse Iacob. [Auditis aũt cau
sis itineris, respõdit: Os meum & caro mea] es. i. posq̃ Laban audiuit à Iacob, q; venisset ex
cõmissione parentũ suoꝝ, ne læderetur à fratre suo, & item vt vxorem acciperet ex filiabus
ipsius Laban, tunc ipse Laban dixit: Consanguineus meus es, idcirco apud me secure late-
bis, & vxorẽ tibi dabo, vnã filiaꝝ mearꝝ. [Et postq̃ impleti sunt dies mensis vnius] .i. postq̃
Iacob per vnum mensem seruiuit auunculo suo Laban, curã gregis eius habẽdo. [dixit] La-
ban ad eum: [Num quia frater meus es, gratis seruies mihi?] q. d. q̃is sis filius meæ sororis,
non tamen decet, vt sine mercede in seruitio meo labores. [Dic quid mercedis accipies.] hoc
est, tu ipse elige præmium, Laban iste vir astutus, considerauit fidelitatem, simplicitatem,
virtuositatemq; Iacob: ideo peroptauit eum diu secum tenere, præsertim quia iam cœpit
sentire prosperationem suam ex aduentu Iacob. [Habebat vero duas filias. Nomen maioris
Liã:] id est, senior, vocabatur Lia, [minor appellabatur Rachel. Sed Lia lippis erat oculis.
Rachel vero decora facie & venusto adspectu. quam diligens Iacob, ait: Seruiam tibi pro
Rachel filia tua minore septem annis.] Iacob vir virtuosus, ambas illas ex infusa charitate di
lexit, inquantũ ad Dei imaginem conditæ erant & felicitatis capaces: ambas quoq; dilexit
naturali amore, vt cõsobrinas: sed sicut Rachel per dona naturę amabilior erat q̃ Lia, vtpo
te pulchrior & forte magis faceta, viuax & agilis, sic & Iacob eã amplius adamauit, quod li-
citum erat, quia ad spiritualem finem & Dei honorem retulit totum. ¶ Sed cum Iacob esset
filius quàmopulentissimi viri, cur seruiuit pro Rachelis connubio, & non potius dotem seu
diuitias multas obtulit pro ea habenda? Respondent quidam, quod iuxta prætacta spolia-
tus fuit in via, nec audebat eam adhuc ad domum patris sui adducere: sed quoniam Laban
petijt à Iacobo, quid mercedis pro sua seruitute acciperet, & ipse non petijt nisi filiam eius
tantum, videtur non eguisse. [Respondit Laban: Melius est vt tibi dem eam quàm alteri vi-
ro.] & hoc propter tuas virtutes, & quia propinquus es, & ditissimorum proles parentum:
tunc quoque homines libentius contraxerũt coniugia cum cognatis. [Seruiuit ergo Iacob
pro Rachel septem annis, & videbãtur illi pauci dies præ amoris magnitudine.] In Prouer
bijs Salomonis scriptum est: Lignum vitæ, desiderium veniens: spes autem quæ differtur, af Prou. 13.
fligit animã. Propter quod ait vir feruens: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Psal. 119.
Quomodo ergo tempus septem annorũ, videbatur feruẽtissimo amatori paucum, pro ob-
tinendo dilectæ amplexu, & non potius valde lõgum? Ad hoc ex verbis Hieronymi Scho- Eusebi.
lastica respondet historia: Non est dictum, Videbãtur ei parui dies, sed pauci: quia desiderã
ti animo ista velocitas tarda est: sed dictum est, pauci, quia videbatur ipsi Iacob, quod rem
tam amabilem paucis emit, quia multo pluribus annis seruisset pro Rachele, quàm ea care-
ret. Vel per dies intelligit laborem dierum, qui ei modicus videbatur, quia amor eum alleui-

Universidad de Deusto
Biblioteca

abat. Veruntñ magnitudo amoris Iacob ad Rachelẽ, nõ erat amor carnalis prædominans, sed naturalis & quodãmodo maritalis, q̃uis nõ oporteat eũ excusare ab admissione venialis culpæ. [Dixitq; ab Laban: Da mihi vxorẽ meam.] Iam em̃ cõiuncti erãt per mutuũ cõsensum Iacob & Rachel, [qa tẽpus impletũ est, vt ingrediar ad illã] .i. iam 7. anni impleti sunt quibus pro ea seruiui. Iacob q̃q; iam erat grandæuæ ætatis, vtpote 84. annorum, secundum Hebræos, q̃d & Lyra hic probat. sicq; tẽpus fuit vt gñationi vacaret, quatenus ꝓmissiones diuinæ, Abrahæ & Isaac factæ, implerent in sobole sua. [Qui] Laban [vocatis multis amicorũ turbis ad conuiuiũ, fecit nuptias. & vespere Liã filiã introduxit &c. facto mane] Iacob [vidit Liam, & dixit ad socerũ suũ &c. Quare imposuisti mihi?] .i. cur ita me decepisti? [Respõdit Labã: Nõ est in loco nostro cõsuetudinis, vt minores ante tradamus ad nuptias.] Ita Labã versutus se excusauit, tñ ex alia causa Liã introduxit ad Iacob, videlicet vt faceret eũ adhuc 7. annis sibi pro Rachele seruire, qm̃ experiebatur oĩa sua ꝓsperari ex Iacob ꝓsentia. Deniq; dato q̃ consuetudo fuerit ibi, seniores filias primo dari ad nuptias, poterat tñ aliter fieri. ¶Circa hæc quæritur, an Iacob illa nocte Liam cognouit carnaliter. Et dicũt quidam q̃ non, sed orationibus vacabat, sicut Tobias. Alij probabilius dicunt, q̃ immo, ꝓsertim qa putauit esse Rachelẽ, ad cuius amplexus sic adspirauit, tñ desiderio ꝓlis ad Dei obsequium educandæ. Iosephus quoq; affirmat, q̃ bene potatus cognouit eam. ¶Secũdo quæritur, an peccauit cognoscendo Liam carnaliter. Respondet q̃ non, quia ignorantia facti excusat, diligẽtia bona adhibita. Iacob aũt vir simplex nõ habebat Laban suspectum de huiusmodi fraude, idcirco non tenebatur multum considerare an Rachel esset. Sed mirũ q̃ tota nocte nõ perpendit ex collocutione, tactu, aut simili modo, q̃ fuerit Lia. Ad quod Iosephus ait, q̃ bene potatus erat, & verisimile est q̃ Lia ex patris sui informatiõe cuitodiuit se pro posse, ne loquẽdo aut alio modo proderet semetipsam. Iacob quoq; vsq; ad tempus illud fuerat virgo, & ita pudibũde se habuit, nec meretricales quæsiuit blãditias in vxore. ¶Tertio quæritur, an Lia fuit vxor sua posq; eam cognouit. Dicẽdum q̃ mutuus cõsensus ad matrimonium exigitur, Iacob aũt non consensit in Liam, idcirco non fuit legitima vxor ipsius, quo usq; in ipsam consensit. Laban vero valde multipliciter q̃q; peccauit, nec Lia videtur posse excusari in toto, q̃uis excusetur à tanto. [Imple hebdomadam dierum copulæ huius] .i. per hos 7. dies expecta, & nuptias celebra, seu nuptiarũ cõuiuium, quod septẽ diebus cõsueuit dari. [& hãc quoq;] pura Rachelẽ, [dabo tibi] de facto, quã iam dedi tibi de iure. [pro opere quo seruiturus es mihi septẽ annis alijs,] ita q̃ his septẽ diebus finitis, intrabis ad eam. idco (teste Hieronymo) errant qui dicũt, q̃ post septẽ annos alios dormiuit cum ea, nõ ante, q̃d tamen & Iosephus dicit. Iniustum em̃ valde fuisset, vitæ ita deceptũ, tam diu differre ab vxore quam meruit, & quæ sibi mox debebatur ex iure. [Acquieuit placito &c.] .i. ei quod Laban proposuit sibi, cõsentiendo in Liam, ita vt post septẽ dies acciperet & Rachelẽ. [Tandemq; potitus optatis nuptijs] .i. vsus cõcupitis Rachelis amplexibus, [amorem sequentis priori prætulit &c.] hoc est, Rachelẽ vltimo sumptã, quantũ ad copulã carnalẽ, plus dilexit q̃ Liam cui primo fuit admixtus. [Videns aũt dñs q̃ despiceret Liã] .i. minus curaret de ea q̃ de Rachele, non tamẽ vir ille tam bonus absolute despexit eam. [aperuit vuluã eius &c.] .i. apertioni organi sexus fœminei dedit fructũ, ità q̃ proles sequebatur ex ea. [quæ cõceptum genuit filiũ, vocauitq; nomẽ eius, Ruben, dicẽs: Vidit dñs humilitatẽ meã &c.] .i. paruipensionẽ meã, vtpote ei parũ à marito ꝓpẽdor aut curor. Hinc filiũ suum vocauit Ruben, quod interpretatur filius visionis. nam dixit, Vidit dñs &c. Atq; (vt Iosephus narrat) Lia assidue Deũ rogauit pro prole, cupiẽs suo placere marito. [Rursumq; cõcepit & peperit filiũ, & ait: Qm̃ audiuit me dñs haberi contẽptui] .i. à Rachele cõtẽni, & à marito non tm̃ curari, [dedit etiã istũ mihi.] dñs em̃ consolat miseros & afflictos ac vilipẽsos. [Vocauitq; nomẽ eius Simeon,] q̃d interpretatur auditio, qa dixit: Qm̃ audiuit me dñs &c. Istud aũt Deus in seipso inuariabiliter nouit: sed Lia loquitur de Deo more humano, & forsan angel⁹ eius orauit pro eius fœcundatiõe, quasi cõpatiens cõtemptui eius, eiusq; aspernationẽ, qua aspernabat iniuste, coram Deo cõmemorauit, vt impetraret gram Dei. [Cõcepitq; tertio, & genuit aliũ filium & dixitq;, Nũc quoq; copulabit mihi maritus meus] videlicet tẽpore opportuno post dies purificationis meæ, [eo q̃ pepererim ei tres filios.] Mulier cũ sit marito amabilis per suã prolificationẽ, & frequẽter pariendo, præstat viro fiduciã, q̃ nõ infructuose eã accedet. [Et idcirco appellauit nomen eius, Leui.] q̃d interpretatur adiunctio, seu societatis firmatio. [Quare to cõcepit & peperit filiũ, & ait: Modo cõfitebor dño:] .i. nũc eũ grata mẽte valde laudabo pro tãtis beneficijs suis, & quia pugnat pro me, humiliãdo Rachelẽ sterilẽ, quæ me spernit. [& ob hoc vocauit eum Iudã.] quod interpretatur cõfessio, & intelligendũ est de cõfessione laudis diuinæ seu gratiarũ actione. [Cessauitq; parere] nõ omnino, sed ad aliquantulũ tempus. Nã postea peperit filios duos, vnãq; filiã. ¶Præterea iuxta spũalem intelligentiã, per Iacob intelligit q̃cunq; Christifidelis, qui profectus inde .i. proficiscẽs ad ea agẽda quæ spũalis pater

Tobię 3.

Ioſe. li. 1. ant. Iud. cap. 27.

Ibidem.

Hieron. Ioſe. li. 1. ant. Iud. cap. 27.

Ibidem.

pater suus ei cõmittit, venit in terrã orietalẽ .i. regionẽ cælestẽ, q̃ est terra viuẽtiũ, ingredi ꝓmeret, in qua oriẽs lucis æternæ fulget beatis plenissime. Venit q̃q; in terrã orientalẽ .i. noĩe & re ad militantẽ spectat ecclesiã, seu ad monasticã rehgionẽ, si religiosam ꝓfessus est vitã & videt puteũ in agro .i. fontẽ baptismi, seu scientiã scripturarũ, gratiarũq; fluẽta in ipsa ecclesia, q̃ est ager ac vinea Dei, qa in ea oĩm fructus virtutũ, & spũalium suauitatũ sapor nascũtur. In qua tres accubãt greges .i. multitudo incipientiũ, ꝓficientiũ, ac ꝓfectorũ: seu coniugati, cõtinentes, ac ꝓdẽtes, in ecclesia spũaliter reficiunt iuxta puteũ iã ꝓfatũ, ex q̃ greges hi adaquant, videlicet iuxta ꝓfunditatẽ & fluẽta scripturæ, cuius os grãdi lapide claudit, vtpote Christo, q̃ est lapis angularis & clauis Dauid, qui claudit, & nemo aperit: aperit, & nemo clauditq̃n cui vult, reuelat abdita scripturarũ, nec sine eius illuminatiõe habet salutaris scientia. Grãdis q̃q; lapis claudẽs scripturã, est intelligẽdi difficultas, verborũ sacrorũ obscuritas, varius ac mysticus modus loquẽdi. [Moris q̃q; erat, vt cõuictis ouib⁹ cõgregatis, euoluerẽt lapidẽ &c.] ita nũc moris est, vt fideliũ gregibus in ecclesia adunatis, ꝓdicatores & ꝓlati exponãt eisdẽ scripturas, amouẽtes saxũ obscuritatis: sicq; ouibus Chri refectis, os putei rursus claudat .i. scriptura in sua synceritate & integritate relinquat & custodiatur, ne ei pulueres falsitatũ valeãt cõmisceri, sed inuiolata seruet. ¶Amplius q̃ p duas Iacob cõiuges, vita contemplatiua & actiua signẽtur, cõmune & oĩbus notũ est, nec opus est inde hic plura inserere. Victorin⁹ q̃q; martyr p Rachelẽ nõ solũ cõtemplatiuã vitã, sed & Chri ecclesiã, sine ruga & macula existentẽ, ac saluatori charissimã: per Liam vero, tam actiuã vitã q̃ synagogam, in quibus fæces fuerũt & sunt, intellexit. Iacob aũt osculata Rachele, plorauit: qm̃ vir deuotus cõtemplatiuã vitã intime diligit, & sibi cõiugem cupit, eiusq; dulcedine degustata p gaudio æternæ q̃q; gloriæ desiderio plorat. Oues quoq; Rachelis adaquauit, qa sunt opa quędam ex cõtemplationis perfectione progredientia, quæ vir cõtemplatiuus dulciter amplexatur, & spũali cõsolatione inungit. ¶Insup 7. annis seruiuit pro Rachele Iacob, qm̃ Christifidelis 7. corporalia misericordiæ opera libẽter exercet, quatenus ad cõtẽplatiuæ valeat vitæ decorẽ, dulcedinem q̃q; pduci. ¶Sed quid est q̃ Iacob ad Rachelis amplexus anhelãti, Lia occulte supposita est, nisi q̃ pio ac sapientissimo moderamine Dei frequẽter cõtingit, vt viri deuoti ad cõtẽplationis secreta silẽtia adspirãtes, sine suo scitu ac nisu, immo quasi inuiti, ad aliorũ præsidentiã & exteriorũ expeditionẽ eligunt ac ꝓmouent? Quibus sup hoc cõquerentibus coram Deo, diuinitus respõdetur, vt impleat hebdomadã dierũ copulæ huiꝰ .i. ad tẽpus & congruis horis exteriora disponãt, alioq; gubernationi intẽti sint sicq; Rachelẽ quoq; adipiscent, hoc est, vicissim ad cõtemplatiõis sublimitatẽ atq; dulcorẽ intromittent ac erigẽtur, & in abscõdito vultus Dei hauriẽt ab eodẽ, q̃d subditis loco ac tẽpore opportuno salubriter cõmunicabunt ac ingerẽt. Quemadmodũ aũt Iacob nõ multũ afficiebatur ad Liã, tñ ꝓpter eius fœcunditatem amauit & amplexatus est ipsam: sic deuotissimi viri, ad prælationem, externam q̃q; occupationẽ nõ afficiunt propter eas secundũ se, nihilo minus propter fructum, quem dño operãte experiuntur se facere in præfatis, æquanimiter tolerant, & interdum libenter exercent eas, ꝓpter q̃d Paulus: Coarctor, inq̃t, e duobus, desideriũ habens dissolui, & esse cũ Christo: permanere aũt in carne, necessariũ est ꝓpter vos. Vnde & Deus videns sanctã eorũ intentionẽ, patientiã & laborẽ, atq; fraternã, immo & paternã, charitatem eorũ ad inferiores, multoties eos dulcissime visitat, illuminat & inflãmat, cõtẽplationis q̃q; luce ipsos perfundit: & hoc pro opere quo seruituri sunt ei in alioꝝ regimine, & exteriori occupatione 7. alijs annis, hoc est, residuo tempore cõuersationis seu prælationis ipsorum. ¶Præterea, dñs videns q̃ vir talis vitã actiuã & occupationẽ externã, quantũ in se est, abhorret, dat ei fructũ ex ea, ita q̃ primo gignit ex illa Ruben, seu filiũ visiõis, hoc est, illuminationem aliorum in fide: secũdo Simeon seu auditionem .i. obedientiã eorundem, ita q̃ auribus cordis audiendo quæ Dei sunt, per obedientiã implent audita: tertio Leui seu cõiunctionem, hoc est, vnionem ipsoꝝ cũ Deo, cui credendo & obediendo, merent gratiosius counir: quarto Iudã .i. confessionem, ita q̃ subiectos inducũt ad assiduã Dei laudationem, gratiarũq; actionẽ: quibus peractis, ad tẽpus parere cessant: quia dũ vident subditos in huiusmodi actibus bene stãtes, recurrunt ad cõtemplationis suæ secretũ & abdita exercitia vitæ internæ, illi vni q̃d solum per se ac summe necessariũ est, tota mentis synceritate ac diligentia intendentes. ¶Postremo, circa illud quod dictũ est, ipsum Iacob remouisse ab ore putei lapidem, asserit R. Paulus, q̃ expositores Hebræi dixerunt, per hoc esse præfiguratũ, q̃ aliquis de Iacob descẽdens, deberet remouere lapidem, id est, cordis duritiam, & adaquare oĩes greges: quod videmus in Christo completum, qui à cordibus electorum abstulit interiorem duritiã, eosq; adaquauit ex aqua & spiritu sancto, seu gratiarum fluentis, & imbre sapientiæ salutaris.

1. Petri 2. Apoc. 3.

Philip. 1.

R. Paul⁹.

¶Elucidatio cap. XXX. Cernens aũt Rachel, q̃ infœcunda esset. Artic. LXXV.

PRolificatio Iacob ex alijs suis vxoribus, cõsequẽter describitur: [Cernens aũt Rachel q̃ infœcunda esset, inuidit sorori suæ.] Aliqui dicunt, q̃ sumendo inuidiã proprie, prout

Universidad de Deusto
Biblioteca

est vitiũ & tristitia de bono seu psperitate alterius, nõ inuidit sorori, qa nõ doluit de hoc ꝙ illa filios genauit: sed inuidit ei, sumẽdo extẽse inuidiã pro tristitia de proprio defectu, per cõparationẽ ad aliũ, defectũ huiusmodi nõ habentẽ. Sed istud nõ videt literæ cõsonare, quę absolute testat, ꝙ inuidit sorori suæ talis ꝺq̃ tristitia laudabilis est, nec ppter eã dicta fuisse Rachel suæ inuidisse sorori, sed de ꝓpria potius doluisse sterilitate, nec scriptura inuidiã sic solet accipere. Deniq̃ nõ oportet Rachelẽ, immo nec eius sororẽ, à solitis mulierũ passionibus excusare, q̃uis bene finierint cursum suũ. Iã em̃ ꝓhabitũ est, ꝙ Rachel Liã cõtempsit, & intrà patebũt cõtentiões & æmulatiões eaꝝ ad inuicẽ. Nã & raro bene cõcordãt eiusdẽ viri vxores: potius ergo reor ꝙ Rachel inuidit prosperitati suæ sororis, quã habuit in cõcipiendo & pariẽdo tot filios, inquãtũ sororis fœcũditatẽ appẽdit, vt sui minoratiuã ac confusiuã & ꝺd sorori suę fuit cõcessum, doluit nõ potius sibi esse collatũ. Insup ex passione illius inuidiæ irrationabiliter dixit [marito suo: Da mihi liberos] .i. filios, me imprægnãdo, aut saltem ad me pertinentẽ loco mei. [aliogn moriar] præ tristitia, q̃ cõstat, q̃ ferueter optauit prolem
1. Cor. 7. ex viro suo, nec fuit delectatiõe cõtẽta, sed fructũ quęsiuit cõiugẽ. [Cui irat⁹ respõdit Iacob:] Ad maritũ nanq̃ spectat, vxorẽ errantẽ corripere, informare ac regere, qa vir caput est mulieris. Viri ꝺq̃ naturaliter & cõmuniter sunt mulieribus cõstãtiores, ac magis prudẽtes. Hæc etiã ira Iacob, fuit ira p zelũ. [Nũ pro Deo ego sum, q priuauit te fructu vẽtris tui:] q.d. Tu
4. Reg. 5. loqueris mihi, q̃si ego instar Dei, possem te naturaliter sterilẽ, supnaturaliter impgnare, aut quasi ex parte mei esset tuæ infœcũdationis defectus. Sic & rex Israel, lectis literis sibi à rege Syriæ missis, vt curaret Naamã à lepra, scidit vestimẽta sua, dicẽs: Nũquid Deus ego sum, qa iste misit ad me, vt curẽ hoiem à lepra suã? [At illa: Habeo, inq̃t, famula] noſe [Balam] quam Laban dedit Racheli qñ cõiuncta est Iacob, [ingredere ad illã]. i. duc eã vxorẽ, & maritali affectu eã cognosce. [vt pariat sup genua mea,] hoc est, quatenus filios ex ea generãdos, ponã in sinu meo & sup genua mea, quasi nati essent ex me. [Dedit ꝙ illi Balam in coniugium:] non in cõcubinatũ, ex q̃ ꝓbatur, ꝙ veraciter fuit cõiunx ipsius Iacob, q̃us minus principalis, alioquin Iacob iã vxoratus, adulteriũ ppetrasset cum Bala, ad quod vxor sua principalis non potuit eã licẽtiare, nec licẽter rogare. Aliqui tñ dicũt, ꝙ non fuit vxor ipsius Iacob, vnde in Scholastica historia fertur: Dedit ei Balã in cõiugiũ, non in vxorẽ, sed vt ei iungeretur.
Eusebi. & isti dicũt, ꝙ ex dispẽsatiõe diuina Iacob hoc licite fecit. Verũ nec textui nec rationi videtur hoc cõsonare, qm̃ manifeste habetur in textu, ꝙ dedit eã Iacob in cõiugium. Nec Deus
Augu. 6. de ciuit. Dei. c. 38 legitur in scripturis adulteriũ licentiasse aliqua dispẽsatione. Amplius Augustinus ait: Pro crimine grãdi obiciuntur Iacob quatuor vxores. Quo constat ꝙ secundũ Augustinũ, Bala ista & alia famula nomine Zelpha, de qua infrà habetur, fuerũt vxores Iacob. Ait quoq̃ Augustinus, ꝙ cõiugali iure seruato accessit ad eas. [Quę ingresso ad se viro, cõcepit & peperit filiũ. Dixit q̃ Rachel: Iudicauit mihi dñs] .i. piũ iudiciũ fecit mihi, [& exaudiuit vocẽ meã] i. orationẽ, [dans mihi filiũ] sicut rogaui eũ: filiũ, inquam, adoptiuũ, nõ naturalẽ, qa filios ancillæ meę decreui mihi adoptare in filios. [Idcirco appellauit nomẽ eius, Dan.] quod interpretatur iudiciũ, qm̃ dixerat, Iudicauit dñs &c. [Rursum ꝙ Bala cõcipiens, peperit alterum] filium, [pro quo ait Rachel: Cõparauit me dñs cum sorore mea, & inualui] .i. assimilauit me sorori meæ, in hoc ꝙ iam habeo filios sicut & illa, q̃us non tales, videlicet naturales, nec numero pares cũ natis illius. [Vocauit q̃ eum Nephthalim.] quod interpretatur comparatio, qm̃ dixit: Cõparauit me dñs &c. Porro, secundũ Lyrã, in Hebræo habetur: Additione Dei
R. Paul⁹. addita sum cum sorore mea. q.d. Deus addidit mihi aliũ filium. sed Rabbi Paulus contradicit, In Hebræo, inquiẽs, non habetur hic dictio quæ sonat additionem, sed controuersiam seu cõtentionem: & est litera, Contẽtione Dei contendi cum sorore mea, & inualui vt sit sensus, Contendi cum sorore mea sup habẽdo filios, & inualui, quia iam habeo. Vnde cum dicitur in Glossa interliniari, ꝙ Nephthalim dicitur à cõuersione, videtur esse error scriptoris, debuisset q̃ scribere, à controuersione. Hæc Paulus. [Sentiens Lia ꝙ parere desisset] per tempus notabile, ita ꝙ timuit non concipere amplius. [Zelphan ancillam suam marito tradidit] coniugẽ, imitans in hoc sororis suæ exemplũ, & desiderium habens sobolis amplioris. [Qua] Zelpha [post conceptum edente filium, dixit] Lia: [Feliciter.] hoc est, prospere accidit mihi in hoc, ꝙ ancilla mea peperit mihi hunc filiũ adoptiuũ ex meo marito. [Et idcirco vocauit nomẽ ei⁹ Gad.] quod interpretatur felicitas. [Peperit quoq̃ Zelpha alterũ] filium. [dixit q̃ Lia] quia domina matris pueri, & ita quodãmodo principalis mater ipsius, ꝓpter quod, puero nato, locuta est, ac si personaliter peperisset, & puero nomẽ imposuit. Iraq̃ dixit [Hoc] est [pro beatitudine mea] .i. ad beatificationem meam conferet partus iste, ita ꝙ à fœminis quasi beata laudabor. ideo subdit: [Beatã quippe me * dicent mulieres. Propterea appellauit eum Aser.] quod interpretatur beatus. Ecce quantum hæc fœmina appreciauit multitudinem prolis. Sed cũ sit nõ rarum, nec valde magnũ, vt vna mulier habeat quatuor filios naturales legitimos, duosq̃ adoptiuos, immo cũ multæ pessimæ mulieres habeãt filios

filios multo plures, cur Lia pro his sex filijs dixit se à mulieribus beatificandam? Respondetur ꝙ ipsa cognouit viri sui virtutes, & ꝙ primogenita fuerũt ei collata, bñdictiões q̃ Abrahæ & Isaac desuper factas, in posteris Iacob esse implendas: ideo magnũ valde reputauit habere ex eo tot filios, se q̃ ob hoc beatificandam à mulieribus fidelibus hoc ipsum scientibus. [Egressus aũt Ruben tepore messis triticeæ] qñ triticum metitur, [in agrum,] sicut pueruli solent libẽter pergere ad messores. Ruben aũt primogenitus Iacob ac Liæ, fuit iam aliqualiter grandiusculus. [reperit mandragoras,] quæ sunt poma pulchra & odorifera, sed insipida. [quas matri] suæ [Liæ detulit. Dixit q̃ Rachel: Da mihi partẽ de mãdragoris filij tui] .i. ali
qua ex pomis his tibi à Ruben allatis. [Illa respõdit: Paꝝ ne tibi videt ꝙ ꝓripueris maritum] meũ [mihi, nisi etiã mãdragoras filij mei tuleris?] .i. mihi abstuleris. Ex hoc patet, ꝙ fœminæ istæ ꝓnæ fuerũt ad cõtentiones atq̃ discordias, & aliquoties passiõate loquebant ad inuicẽ. Rachel aũt nõ ꝓripuit ꝓprie ipsi Liæ maritũ suũ, sed Iacob primo cõsenserat in Rachelẽ, & ex maiore ad eã affectione, libentius erat cũ ea. Nam Rachel noluit mãdragoras illas violenter vel iniuste auferre, sed affectuose rogauit accipere partẽ eaꝝ. [Iraq̃ dixit: Num paꝝ &c.] .i. videt ne tibi ꝙ feceris mihi paruam iniuriã, ꝓpiedo mihi maritũ, nisi & istã addas, vt tollas filij mei mãdragoras? [Ait Rachel: Dormiat tecũ hac nocte p mãdragoris filij tui.] hoc est, propter donationẽ hanc faueo tibi illud. ¶ Circa hoc aliqui dicũt, ꝙ Iacob debuisset illa nocte cũ Rachele dormisse, secũdũ circulũ reddendi debitũ suis vxorib⁹: Rachel vero annuit vt dormiret cũ Lia: ꝺd q̃uis forsitan ita fuit, est tñ incertũ. Rursus q̃us credendũ sit, ꝙ Iacob vir iustus singulis vxoribus vicissim reddiderit debitũ, non tñ videtur, ꝙ in hoc seruauerit certum parem q̃ circulum: alioquin Lia nõ fuisset conquesta virum suũ sibi esse prærepsum à sua sorore, nec mercede hac cõduxisset maritum, nec tam importune ꝺdãmodo adspirasset ad eius amplexũ: idcirco apparet dicendũ, ꝙ ex quo Iacob primo & directe consensit in Rachelem, nec ex seipso intendebat accipere alias, ideo Rachel fuit ꝺdammodo principalis vxor ipsius, & habuit quoddam dominium in corpore eius præ cæteris, ideo Iacob frequentius cum ea dormiuit, præsertim quia & pulchrior fuit, & charior ei: & ita quasi locauit corpus sui mariti, in quo habuit potestatem, nocte ista suæ sorori pro pomis prędictis, de
Au. li. 16 de ci. dei cap. 36. quibus loquitur Augustinus: De hoc genere pomi scio aliquos opinari, ꝙ si comedatur, cõferat fœminis sterilibus fœcunditatem, & ideo Rachelem pro mandragoris supplicasse, ꝺd verum non arbitror, quanuis & si nunc concepisset: nunc vero cũ dominus dederit ei prolem post alios duos partus Liæ, nulla est ratio, vt tale quid de mãdragoris suspicemur. Cum enim vidissem hæc poma, & propter scripturam hanc gratularer quòd mihi occurrissent, naturam eorum, quantum potui, perscrutatus sum: & comperi ea esse pulchra, suaue olentia, sed sapore insipida. Cur ergo ea tantum concupierit Rachel, non video, nisi propter eorum raritatem & odoris iucunditatem. Hæc Augustinus. [Reduenti q̃ ad vesperam Iacob de agro, egressa est in occursum eius Lia, & ait: Ad * me intrabis, quia mercede conduxi te &c. Et exaudiuit Deus preces eius] videlicet Liæ, quæ orauit intente, vt nocte illa
Gen. 21. Gen. 25. imprægnaretur à contorali. sic q̃ ante actum illum matrimonialem, ad deuotionẽ se dedit, fructum copulæ à Deo consequi cupiẽs, nec ex lubidine, sed prolis cupidine, ad Dei honorẽ nutriendæ, amplexata est virum. [Concepit q̃, & peperit filium quintum, & ait: Dedit Deus mercedem] meam [mihi.] hoc est, pro pia intentione habendi prolem & humilitate, quia cõiunxi viro meo famulam meã, remunerauit me dominus, dando mihi hunc filium. [Appellauit q̃ nomen illius Isachar.] Quod interpretatur merces, videlicet qa filiũ illũ reputauit sibi à Deo pro mercede rei ꝑfatæ cõcessum, & item qa viri ingressum ad se, cõduxit mercede. [Rursum Lia cõcipiens, peperit sextum filium.] Et ꝙ ait, Rursus, referendum est ad verbum, peperit, nõ ad filium sextum, quem nunq̃ ante genuerat. [& ait: Dotauit me Deus dote bona etiam hac vice:] id est, preciosum munus nunc contulit mihi, vtpote filium istum, quoniã filios præ omnibus mundi diuitijs diligo. Hinc magnũ & amandũ est matrimonium, ꝓpter fructus sui preciositatem, q̃us virginitas præferenda sit ei. si enim ager aut vinea magni reputatur valoris ꝓpter blada seu vuas quas profert, quanto magis coniugium q̃ homines producũt? [Idcirco appellauit nomẽ eius Zabulon.] quod interpretatur habitaculum, nam dixit: [mecum erit maritus meus] .i. mihi cohabitabit. Tamen in libro noĩm Hebræoꝝ, Zabulon interpretatur violenter, fluxus ventris. [Post quẽ peperit filiam nomine Dinam.] & interpretatur causa, quæ etiã postmodum fuit causa iurgioꝝ in Sichimis, vt patebit. [Recordatus quoq̃ domin⁹ Rachelis] .i. pie ostendẽs se memorẽ eius, [exaudiuit eã &c.] quæ assidue precabat, vt Deus daret ei fœcũditatẽ. didicerat quippe ã viro suo, qualiter Deus cõcesserat Saræ atq̃ Rebeccæ supernaturalem ꝓlificatiõem: per ꝺd animata fuit Rachel ad orandũ pro hac re, ad quod creditur etiam ipse Iacob eam admonuisse. [Quæ cõcepit & peperit filiũ, dicẽs: Abstulit De⁹ opprobriũ meũ] .i. sterilitatis cõfusionẽ, quia tunc erat confusibile valde, nõ acquirere fructum connubij propter hominum forsan paucitatem. Credi

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur ꝙq;,ꝙ Iacob patriarcha docuit cõiuges suas cultũ vnius veri Dei,& futurꝫ Christi aduentum ac incarnatiõem ex semine suo,ſicut iam dictum fuit ad eum: idcirco fœminæ eius vehemẽter optabãt fœcũdari ab eo:& nõ fœcũdari ex eo, reputabant sibi grande opprobriũ. [Et vocauit nomen eius Ioseph,]ꝺ̃d vno modo interpretaſ,ſine opprobrio,ſecundũ Chryſoſtomum ſuper Matthæum,qm̃ dixerat,Abſtulit Deus opprobrium meum.[dicẽs: Addat mihi dñs filiũ alterꝫ.]idcirco Ioseph alio modo interpretatur augmentũ ſeu additamentum.

Chryſo.

¶Deniq; in Scholaſtica recitatur hiſtoria: His diebꝰ factũ eſt diluuiũ particulare in Achaia, tuncq; apud lacum Tritonidem apparuit virgo, quam Græci Mineruã dixerunt. Hæc multas inuenit artes, & maxime lanificium, quæ etiã dicta eſt Pallas à Pallene inſula Thraciæ, in qua fuit nutrita, vel à Pallante gigante, quẽ interfecit. ¶Circa hæc quæritur, qualiter excuſetur ꝙ Iacob duxit tot cõiuges. Ad ꝺ̃d patet reſponſio ex dictis in expoſitiõe circa cõiugium Abrahæ cum Agar, viuente eius coniuge Sara. Hinc Auguſtinus loquitur: Ad vnam accipiendam veneratiſed cum ei altera fuiſſet ſuppoſita, nec ipſam dimiſit qua neſciẽs fuerat vſus, ne videretur eam ludibrio habuiſſe, & hoc tempore illo, qñ nulla lex prohibebat plures habere vxores cauſa poſteritatis, nullã petijt niſi vnam, nec vſus eſt pluribus niſi gignẽdæ prolis officio, nec ancillas ſumpſiſſet, niſi vxores id flagitaſſent, quæ poteſtatem corporis viri ſui habebant legitimã. Sed contra iſtud obijcitur, quia videtur cõtra naturalem fuiſſe legẽ, quæ dictat, vt vnicus vnicę matrimonialiter ſocietur: & quęrendũ eſt circa hoc, an de lege naturali exiſtat vnitas illa cõtoralis. ¶Ad hoc ſuper quartum Sententiarꝫ ſanctus Thomas reſpondet: Naturalis cõceptio homini indita, qua ad operandum conuenienter dirigitur, lex naturalis vocatur: idcirco ꝺ̃d facit actionem hominis ſuo debito fini inconuenientem, eſt contra legem naturæ. poteſt autem actio eſſe inconueniens tam principali, quàm ſecũdario fini dupliciter: primo, ſinẽ omnino impediendo, ſicut nimia comeſtio ſanitatem, quæ eſt finis medicinæ, corrũpit: ſecundo, indecentiã aut difficultatem circa ſinẽ acquirendũ cauſando, vt comeſtio, quantum ad tempus, inordinata. Cum igit actio ſinẽ principalem aut ſecũdarium directe impedit ſeu corrumpit, tunc prohibetur per prima præcepta legis naturæ: ſi vero hoc facit ſecũdo modo, tunc ꝓhibetur per ſecũda legis naturalis præcepta, quę deriuãtur & eliciuntur ex primis, quemadmodum concluſiones ex præmiſſis. Principalis aũt finis matrimonij, eſt procreatio & educatio prolis: & hæc actio cõpetit homini ex natura ſui generis, quia cõuenit etiam brutis. Secundarius vero matrimonij finis, eſt communicatio coniugum in operibus ad domeſticam vitã pertinentibus, & hæc conuenit homini ex natura ſua ſpecifica. Porro tertius matrimonij finis, eſt ſignificare Chriſti atq; eccleſiæ vnitatẽ, in quantum eſt ſacramẽtum euangelicæ legis ac gratiæ: & cõpetit homini, inquantũ eſt Chriſtianꝰ. Pluralitas ergo vxorꝫ, primum matrimonij finem nõ tollit omnino. Vnus etenim vir poteſt plures fœminas impręgnare, & proles eaꝫ nutrire: ſecundum vero matrimonij finẽ multũ impedit, quanuis nõ penitus tollat eũ. Nam vnus vir pluribus vxoribꝰ ſatisfacere nequit & cõmunicatio plurium in vno officio, parit litem, ita ꝙ ſicut figuli, ita vxores vnius ſimul rixantur. Tertium aũt matrimonij finẽ, qui eſt ſignificare vnitatẽ Chriſti atq; eccleſiæ, pluralitas vxorꝫ penitus aufert. Ex quibus patet, ꝙ vxorum pluralitas ſit ꝺ̃dammodo contra legẽ naturæ, & ꝺ̃dammodo non: ſed ꝙ vna mulier habeat plures maritos, eſt contra prima naturalis legis præcepta, quia ex hoc ſequeretꝰ incertitudo prolis, quantũ ad patrẽ: idcirco nunq̃ permiſſum eſt hoc vlla lege aut cõſuetudine. ¶Deinde quæritur, quare & qualiter vnquam licuit pluralitas illa vxorꝫ. Reſpõdetur, ꝙ ex ꝙ nõ eſt contra prima naturalis legis præcepta, idcirco ꝑ diſpẽſatiõem ſummi authoris totius naturæ ac legis, aliquando licita fuit, dum ſ. multiplicatio hoĩm neceſſaria fuit ad cõſeruandum cultũ diuinũ. Secũdaria nãq; legis præcepta oportet aliquãdo variari, ſecundum diuerſitatẽ conditionũ hoĩm in perſonis, locis, tẽporibus, ſeu circunſtantijs alijs. Et quoniam lex de vnitate vxoris, non eſt inſtituta humanitus, ſed à Deo, qui dixit per Adam, Erunt duo in carne vna: idcirco contra eam ſolus Deus potuit diſpenſare, qui in patribus ſanctis hoc fecit per inſpirationem internam, & illorꝫ exemplo eſt ad poſteros deriuata. Hæc Thomas. ¶Hinc ait Magiſter libro quarto diſtinctiõe tricęſimatertia: Quærit de antiquis patribus, qui plures legunt ſimul habuiſſe vxores, an peccauerũt. Ad ꝺ̃d dicimus ꝙ varia inuenitur diſpẽſatio conditoris pro varietate temporꝫ. Ab exordio enim temporis inter duos tantum Adam & Euam eſt inchoatum cõiugium. Poſtea vero, cũ pene omnes homines falſis dijs ſeruirẽt, paucis in Dei cultu ꝑmanentibus, à Deo cõſultũ eſt, plures vni viro cõiungi cõnubio, ne paucis Dei cultoribus ꝑ mortẽ deficientibus, cultus & notitia Dei in mũdo deficeret. Cum enim cęteris in idololatria derelictis, Deus Abraham & poſteros eius per Iſaac in peculiarẽ populũ elegiſſet, rite quærebat multiplicatio populi Dei fœcunditate mulierꝫ multarum: quia in ſucceſſiõe ſanguinis, erat ſucceſſio religioniſti: idcirco ſterilis fuit maledicta in lege: & ſacerdotes tunc coniugio vtebantur, qm̃ in ſucceſſione familiæ, ſucceſſio fuit officij. Hæc Magiſter. Si aũt rurſus obijciatur prædictis, Cõtra legem

Aug. li. 16 de ci. dei cap. 38.

Thomas

Gene. 2.

Exo. 23 Deut. 7.

legem naturæ eſt abſolute ac penitus, vt homo ſe obliget ad impoſſibile, atq; vt vni detur, ꝺ̃d alteri datũ eſt: ſed homo contrahens cũ vna vxore, transfert in eã ſui corporis poteſtatẽ, ita ꝙ tenetur ei reddere debitum quando petierit: ergo eſt omnino contra legẽ naturæ, ſi ea vxori petẽti, det alteri mulieri ſui corporis poteſtatẽ, quia non poſſet ſimul vtriq; reddere debitũ, ſi peteret. Ad hoc Thomas reſpõdet, ꝙ vir ꝑ matrimoniũ non dat ſuæ vxori ſui corporis potestatem quantũ ad omnia, ſed ſolum quantum ad ea quæ matrimonium exigit: nõ autem requirit matrimoniũ, vt quolibet tẽpore reddat debitũ vxori petenti, niſi quantum ad id, ad quod matrimonium eſt principaliter inſtitutum, quod eſt bonum prolis, vtpote quãtũ ſufficit ad impręgnationem. ſed matrimonium ſecundũ quod inſtitutum eſt in remediũ, quod eſt ſecundarius eius finis, requirit vt quolibet tẽpore debitũ reddatur petenti per ꝺ̃d patet, ꝙ accipiens plures vxores, non ſe obligat ad impoſſibile, conſiderato principali matrimonij fine: idcirco pluralitas vxorꝫ non fuit contra prima naturalis legis præcepta. Hæc Thomas. [Nato autem Ioseph, dixit Iacob ſocero ſuo]ſ. Laban: [Dimitte me, vt reuertar in patriam, & ad terrã meam]in qua natus ſum. [Da mihi vxores & liberos meos,]hoc eſt, ꝓmitte vt eos mecũ perducã, [pro quibus]vxoribus [ſeruiui tibi.] Ex præcedentibus cõſtat, ꝙ Iacob accepit Liam, poſtquam ſeptẽ annis ſeruiuit ſocero: deinde antequam dormiret cum Rachele, obligauit ſe ad ſeruiẽdum ſocero adhuc ſeptẽ annis: ergo cũ natus eſt Ioseph, finiti erant aut quaſi finiti, quatuordecim anni ſeruitij: & item conſtat ex his, ꝙ Ioseph natus eſt in fine ſeptimi anni, à tẽpore ꝺ̃ Iacob ſumpſit Rachelem. [Ait illi Laban: inueniam gratiam in cõſpectu tuo.]hoc eſt, pium & fauorabilem te exhibe mihi. [Experimẽto didici, quia benedixerit mihi Deus propter te.]Laban fuit idololatra & iniquus: idcirco bñdictio iſta fuit multiplicatio temporalium bonorum ipſius Laban, propter virtutes Iacob ei conceſſa: ideo non ex ſyncero amore, ſed proprij cõmodi appetitu, rogauit Laban ipſum Iacob, vt in ſuo obſequio ꝑmaneret diutius. [cõſtitue mercedẽ tuã quã dem tibi.]hoc eſt, tu ipſe elige qd remunerationis velis à me ꝓ tuo habere obſequio, ꝺ̃d à te cupio. [At ille reſpõdit: Tu nosti ꝙmodo ſerui erim tibi, & quãta in manibꝰ meis &c.]i. q̃ parua in ſeruitute & ope manuũ meaꝝ. [fuerit poſſeſſio tua]qñ primo ad te veni. ideo ſubditur: [Modicum habuiſti anteq̃ venirẽ &c.]videlicet tantũ, quãtũ natura ſeu fortuna conceſſit tibi, ꝺ̃d tñ ex diuina prouidẽtia prodijt, cui tota natura ſubiacet ac fortuna. [benedixitq; tibi Deus ad introitum meũ.]hoc eſt, temporalia tua auxit mox vt ingreſſus ſum ad te, & hoc propter me ſeu meritis meis, qa aliquam amicitiam & pietatem mihi exhibuiſti, pro quibus reddidit tibi Deus benedictionem iſtam terrenam, qui nullum bonum irremuneratum relinquit. [Iuſtum eſt ergo vt aliquãdo]id eſt, iam de cætero [prouideam domui meæ.]hoc eſt, familiæ, vtpote vxoribus ac ſoboli, immo & mihi ſimul cũ eis, ſecundum quod ad veram ſpectat prudentiam & ſolicitudinem moderatam. [Dixitq; Laban: Quid tibi dabo]pro mercede, vt quod petij faciaſ? [At ille ait: Nihil volo]mihi dari à te. Quaſi dicat: Non quæro munus à te, vel vt aliquid tribuas mihi gratis. [ſed ſi feceris quod poſtulo]pro præmio mei laboris, [iterum paſcam & cuſtodiam pecora tua]ad tempus. deinde poſtulatio iſta exprimitur: [Gyra omnes greges tuos,]id eſt, circumeundo diligenter inſpice atq; conſidera eos. [& ſepara cunctas oues varias & ſparſo vellere] hoc eſt, oues quæ in vellere ſuo ſeu lana habent diuerſos colores, diuide ab ouibus vnius coloris: & committe oues illas diuerſorꝫ colorum, alijs, ſcilicet filijs ſeu pueris tuis, alendas & cuſtodiendas, ita ꝙ oues vnius coloris ſub mea permaneant manu. [& quodcunq; *fuluum & maculoſum variumq; fuerit, tam in ouibus q̃ in capris,]id eſt, omnes fœtus variorum colorum, naſcituri ex ouibus & caprisvnius coloris, quæ manebũt ſub mea cuſtodia, [erit merces mea. Reſpondebit q; mihi cras iuſtitia mea,]hoc eſt, in proximo ſeu futuro recipiã, Deo ordinante, quod merui. [quando placiti tempus aduenerit coram te]hoc eſt, dum hora diſceptandi de eo quod eueniet, an ſcilicet iuſte vel iniuſte euenerit, præſens fuerit inter te & me. Quaſi dicat: Si res ipſa meam oſtenderit iuſtitiam, per hoc quod contra conſuetum naturæ curſum orti fuerint fœtus diuerſorum colorꝫ ex fœmellis vnius coloris, tunc ſcies ꝙ veraciter iuſte egerim tecum, ita ꝙ mirabilis ille effectus erit ſignum & argumentum iuſtitiæ meæ, cui nondum retribuiſti mercedem condignam. [& omnia quæ non fuerint varia & maculoſa & fulua, tam in ouibus quàm in capris, furti me argues.]id eſt, de furto me vere reprehendere potes ſuper omnibus quæ non fuerint variorũ colorum, ſed coloris vnius, ſi aliquid tale inueneris inter fœtus qui erunt merces mea. quaſi dicat: Si deputauero ſeu appropriauero mihi aliquem fœtum ouis aut capræ, fœtum inquam vnius tantũ coloris, hoc furto aſſcribatur. [Dixitq; Laban: Gratum habeo quod peris.]id eſt, poſtulatio tua placet mihi. Laban enim vir verſutus, naturalem curſum magis quàm diſpoſitionem prouidentiæ diuinæ conſiderans, putabat ꝙ ſolito modo oues & caprę vnius coloris, parerent fœtus vnicolores: ſicq; ſperauit ipſum Iacob parum aut nihil adepturum à ſe pro ſuo obſequio ac labore. [Et ſeparauit] ipſe Laban doloſus [in die illa capras & oues] puta fœmellas, [& hircos &

*furuũ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cos & arietes]vtpote mares illarꝝ.[varios atq; maculosos,] i.diuersoꝝ colorum, & oēs hos vtriusq; sexus animantes diuersicolores, dedit in manus filioꝝ & puerorum suorum: vt paret ex dictis,quoniam greges vnius coloris manserunt sub manu Iacob.Sed his cōtrariari videtur quod subditur:[Cunctum aūt gregem vnicolorē,id est,albi aut nigri velleris]hoc est, qui erant omnino albi vel omnino nigri,[tradidit in manu filioꝝ suorū.] Videtur itaq; sensus esse,ꝙ greges hos vnicolores dedit in manus Iacob & filioꝝ ipsius, quorū aliqui iam ceperunt cum patre suo exire in agrum, & officium illud addiscere.Nec exprimitur Iacob,qa iam satis expressus fuit per verba præhabita: nec hi qui sub Iacob fuerunt pastores, quoniā filij Iacob quanuis adhuc paruuli,tñ principaliores illis reputabantur.[& posuit ſpatium itineris inter ſe & generum ſuum,trium dieꝝ.] id est, Laban per trium dierum viam siue distantiam separauit greges vnicolores à gregibus diuersorū colorū, ne ex vicinitate loci aut dolo miscerent ad inuicem,& ita generarent fœtus diuersicolores:& ſpatium istud etiā fuit inter Laban eiusq; filios, & inter Iacob ac pueros eius, sub eo gregē pascentes.fuitq; Iacob gener ipsius Laban.i.maritus filiaꝝ ipsius.[* quæ pascebant reliquos greges eius.] Hoc reſerendū videtur ad illud q̄d dictum est,[filiorum suorum.] qui alebant pecora alia à præfatis, sicq; iuxta hanc expositionem,filij Iacob dicuntur filij Laban, qui fuit auus eoꝝ,qa fuerunt nepotes ipsius,iuxta morem ſcripturæ, vnde ſequēti capitulo Laban loquit de eisdē: Quid possum facere filijs ac nepotibus meis? ¶Sed huic expositioni obijcitur,ꝙ primogenitus Iacob,ſ.Ruben,tempore huius conuentiōis inter Laban & Iacob factæ,vix erat septē annoꝝ: quia conuentio hæc facta est mox vt natus est Ioseph,qui natus est circa finem septēnij à tēpore quo pater suus Iacob accepit Liam atq; Rachelem: ergo Ruben & fratres ei⁹ eo iunio res,nondum poterant esse pastores.Ad quod dicēdum videtur,ꝙ vtiq; sicut experientia docet,aliqui pueri ante septēnium suū incipiūt oues & pecora custodire. Dictū est q̄q; in isto capitulo,ꝙ Ruben de agro regressus,attulit matri suæ mandragoras,quod fuit ante nativitatem Isachar ac Zabulon filioꝝ Liæ, ita ꝙ Ruben non fuit tunc multum plus q̄ quinquennistidcirco post duos annos ipse & Simeon ac Leui poterant patri suo aliqualiter deseruire in pecoꝝ pastu,pr̄sertim qm̄ credi potest ꝙ pueri erant tunc infra tot annos maioris quātitatis ac roboris,q̄ sint modo, & forte hoc specialiter fuit in filijs Iacob, q fuit robustus vir quando genuit eos, & aliquid specialis doni ac indolis fuit fortassis in eis, meritis sui patris, quatenus ei magis possent in necessarijs deseruire.Deniq; dictum est, ꝙ non ideo dicitur Laban tradidisse pecora ista in manu filiorum Iacob, quia ipsi tunc erant principales illoꝝ pastores,sed ob causam prætactam. Veruntamē Lyra istud quod de filijs Iacob dictum est,reprobans, dicit quōd litera nostra hic multum discrepat ab Hebraica litera, quæ (vt dicit) sub vnico contextu & versu exprimit totum ab illo loco,[& separauit in illa die,]vsq; ad id, [tradidit in manu filiorum suorum.]& vbi nostra translatio habet, [cunctum autem gregē vnicolorem,] asserit in Hebræo haberi, [omne quod habebat albū in ſeipso, & omne rufum in arietibus, tradidit &c.] quod ſecundum eum ita exponunt Hebræi, omne quod habebat album in ſe,hoc est, albam maculam,quantumlibet paruam,& omne rufum,quantūcunq; modicum habens de rufo, quanuis totum reſiduum velleris esset vnius coloris,tradidit in manus filiorum suorum,id est,filiorum suiipsius.Et verum est,ꝙ litera ista planior est quàm nostra:sed ſecundum eam non fit hic mentio, nisi de pecoribus diuersoꝝ colorum. Est demum totus hic passus ab illo loco,[Gyra omnes greges tuos]vsq; ad verba infrà ſequentia, scilicet,[Tollens ergo Iacob virgas:]vltra modum intricatus atq; difficilis, non propter materiæ altitudinem, quæ ſi verbis planis recitata fuisset, nullā prorsus difficultatem haberet; ſed quia hæc ipsa historia, est hic multum succincte, obscure, breuiterq; narrata, in tantum
Hieron. quōd aliqua ſubaudire oportet. propter quod circa hunc locū ſcribit ſanctus Hieronymus Multum cōfusus est ſensus horum verboꝝ apud Septuaginta, & vſq; hodie nullum nostrorum potui inuenire,qui hunc locum plane exponeret. Itaq; Iacob loquēs ad Labā:Vis,inquit, vt ſeruiam tibi alios ſeptem annos? fac quæ postulo, ſepara oēs diſcolores & varias tā oues q̄ capras,& trade eas in manu filiorū tuoꝝ,& ex vtroq; grege alba & nigra pecora vni⁹ coloris da mihi.Si quid ergo ex albis & nigris,quæ vnius coloris sunt,varium fuerit natum, erit meum:ſi quid vnius coloris,hoc erit tuum.Quaſi dicat:Difficilē rem nō peto.tecum faciet natura pecorum,vt alba ex albis,& nigra naſcantur ex nigris. Mecum iustitia mea, dum Deus humilitatem meā respicit & laborē.Hęc Hieronymus. ¶Deinde describit industria Iacob in isto negocio:[Tollens ergo Iacob virgas populeas virides & amygdalinas, & explatanis].i. virgas plataninas seu ex arbore platano[ex parte decorticauit eas] cortices in certis locis seu partibus virgarum abstrahendo.[Detractis q; corticibus in his quæ ſpoliata fuerāt] hoc est,in partib⁹ virgaꝝ decorticatis,[candor].i.clara albedo [apparuit. Illa vero qpē integra fuerant,viridia ꝑmanserunt] id est,partes virgarum non decorticatę,virides perseverabāt. [atq; in hūc modū color effectus est varius]in his virgis, q̄ triplicis ſpeciei fuerūt, ſeu ex tribus

ex trib⁹ arboribꝰ ſpecifice distinctis, quatenus color magis diuersificaret in eis, & in fœtib⁹ ꝓducendis. [Posuitq; eas in canalib⁹,] hoc est, lignis seu taxis cauatis,[vbi effundebat aqua] i.in aqua hausta fundebatur,vt pecora biberent,& aliqui dicūt,ꝙ ibi fuerūt tres carnales, & ꝙ in q̄libet canali posuit virgas vnius ſpeciei: alij putant ꝙ in ſingulis canalibus posuit triplices virgas illas, & ꝙ virgæ erant tantæ longitudinis, sicut concauitates canaliū, quatenus q̄libet pecus potans,eas adspiceret.[vt cū veniſſent greges ad bibendum,ante oculos haberent virgas,& in adſpectu eaꝝ conciperēt &c. Igitur qñ primo tēpore ascendebātur oues] i.qñ arietes ascēdebant sup oues verno tēpore ad hoc aptiore.[ponebat Iacob virgas in canalibus aquaꝝ ante oculos arietum & ouiū, vt in eaꝝ cōtemplatione conciperēt] ipsæ oues ex cōmixtione arietum.[quando vero ſerotina admiſſura erat].i. in ea cōmixtione quæ fiebat in fine veris,quæ tardior fuit q̄ prima.[& conceptus extremus].i.vltimus anni,[non ponebat eas].ſ.virgas in canalibus.[Factaq; sunt ea quæ erant ſerotina,Laban &c.]hoc est, fœtus ouium & capraꝝ nati ex commixtione extrema seu vltima, ꝓtinuerunt ad Laban, qm̄ erāt vnius coloris,sicut & matres eoꝝ,quæ eos concipiendo, nō adſpexerūt virgas diuersorum coloꝝ:& fœtus illi ſerotini,erant alijs viliores:qa in appetentibus coitum tarde, min⁹ viget natura. ¶Porro fœtus primi tēporis,erāt meliores,qm̄ ex naturæ fortitudine ꝓuenit, ꝙ animalia citius ac vigoroſius fœcūdant & generant siue concipiūt. Vnde ne dolus vel potius industria ipsius Iacob deprehenderetur,hic temperauit practicā suā, ꝙ in vna animalium cōmixtione virgas ponebat, & non alias: ponebat tñ eas in cōmixtione,ex qua meliores fœtus naſcebantur,qa pertinebant ad eum,& varij erant. Vel(vt in Scholaſtica historia habetur)ſerotina admiſſura seu mixtio appellatur,quæ fit in autumno: quia natura ouiū Mesopotamiæ & Italiæ,eadem esse fertur, ita vt in vno anno bis pariant, iuxta illud poetæ: Bis grauidæ fœtu.Ad hoc intelligentiā aduertendum,ꝙ istud est naturale,vt tam in hominib⁹ q̄ in pecoribus matres concipiant fœtum ſimilē rei,cuius formam, diſpositiōem seu ſimilitudinem intenſius imaginanf tēpore coitus. Hanc quippe virtutē habet vis imaginatiua ſupra corpus atq; materiam ex qua fit conceptus,ꝙ ſimiles cōcipiūtur fœtus illis,quos in extremo coitus calore intente imaginantur siue inſpiciunt. Hoc Iacob iſte cognoſcens ex naturali ſcientia, vel vt infrà tangetur, potius ex inſtructiōe angelica, ſic vſus est ſua induſtria, ꝙ in ipſo feruore diei,dum oues & capræ ſtabant, & cū magna auiditate bibebāt, fecit arietes & caprarum maſculos ſ. hircos, ſuper oues & capras aſcendere, vt ex duplici deſiderio, dū & auide biberant,& aſcendebant à maribus,tales fœtus conciperent, quales vmbras seu ſimilitudines arietū & hircoꝝ ſup ſe aſcendentiū, contēplabantur in aquis canaliū, vtpote fœtus diuerſoꝝ coloꝝ, quia ex virgis in aquis poſitis,vari⁹ apparebat imaginū color. ¶Circa hoc ait Hieronymus:Nec miꝝ hāc esse naturā in cōceptu fœminaꝝ,vt quarū ſimilitudinem cōſpexerint, aut apprehenderint in extremo seu maximo voluptatis ęſtu, ex q̄ cōcipiūt, talem & pariant ſobolē, cum hoc ipſum ſeruari dicat in gregibus equarū apud Hiſpanos,vi delicer ꝙ pulchros equos ponūt ante oculos equaꝝ tēpore coitus. Quintilianus q̄q; excuſat matronā quādā q̄ Aethiopē peperit,per hoc ꝙ cōſiderauit id accidiſſe ex inſpecta imagine.¶Inſup ſcriptū est in libris Hippocratis,ꝙ mulier q̄dam fuſſiet punienda ex ſuſpiciōe adulterij,eo ꝙ peperit pulcherrimū puerum, tam ſibi q̄ viro ſuo ac toti ſuæ parentelæ diſſimilem,niſi ipſe Hippocrates medicus monuiſſet inquiri,an talis imago seu pictura in cubiculo eſſet:qua inuēta,fuit mulier liberata. ¶Hinc Alexāder de Halis in ſcripto ſuo ſup ſecundū ſententiaꝝ,q̄ſtione qua quærit,vtrū in ſtatu innocentiæ à primis parentibus ac cæteris fuiſſent geniti tot filij,q̄t filiç,ait:Multiplex est ratio,cur variaf vis gñatiua in actu gñandi. Vna ſumit ex parte aīæ.Vis nāq; generatiua multū cōformaf accidentibus & imaginatiōibus aīę, vt experimētaliter patet.Nā ex memoria delectatiōis frequēter excitaf pruritus carnis, atq; ex forti imaginatione in ſomnis,fit effuſio ſeminis,quēadmodū ad præſentiā mulieris. Vis q̄q; formatiua, quæ est p̄cipua vis in ſemine, multū adiuuatur ab imaginatione, vt patet in ouib⁹ Iacob. Nō ſolū aūt variatio gñationis accidit ex parte virtutis aīalis mouētis & imaginātis in ſtatu naturæ lapſæ,ſed etiā in ſtatu naturæ inſtitutę ac integrę,imo & potius. Tēporū,imaginaret viꝝ: & ex hoc vigoraretur virtus naturalis in agendo, vt eſſet semē maioris virtutis,ſicq; generaretur ſexus vigoroſus & maſculinus.Porro dū vellet & imaginaretur generare ſexū fœmineum,tunc impreſſione minus forti ageret in naturam corporalē inferiorē,& tūc ſemen eſſet minus forte, & generaretur ſexus fœmineus:idcirco in ſtatu naturę inſtitutæ,generatio maris & fœminæ ſubeſſet voluntati rationali:& qm̄ ratio tūc dictaret oīa eſſe facienda ordinate, & tot producere mulieres quot viros, vt quilibet haberet adiutoriū ſimile ſibi, ſecundum exigentiā legis matrimonij, ideo tunc produceret viros & mulieres in numero pari.Nunc aūt quia vis generatiua nō ſubeſt omnino virtuti animali ſeu imaginatiuæ,nec etiam rationali, licet eis aliquo modo cōformetur,ſed ex cauſis alijs variatur: hinc

Eusebi⁹.

Hieron.

Alexan. Halēſis.

Gen. 31.

modo

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo non est certa determinatio numeri in viris aut mulieribus generādis, & hęc est quorundam opinio. Hæc Alexander Hales. ¶Præterea quæritur, cur aut qualiter sine peccato vsus est Iacob præfata circunuentione seu practica. Ad hoc respondet Augustinus, ꝙ fecit
Aug. 16. de ci. dei cap. 38. hoc vt propheta, & non sine spirituali reuelatione, qua prænouit qualiter esset futurum. Alij quoq; adijciunt iuste id actū esse, quoniam Laban sæpe dolose egit cum Iacob, & tenebatur ei in multis: ficq; Iacob prudenter retraxit ad se, quod suum erat de iure, & Deo inspirante hoc fecit, quemadmodū filij Israel egressuri Aegyptum, accōmodabant ab Aegyptijs
Exo. 11. aliqua preciosa. Non em̄ remunerati erant ab Aegyptijs pro suis laboribus atq; obsequijs illis impensis. ¶Postremo Hieronymus circa hæc scribit: Iacob nouam stropham cōmentat⁹ est, & contra naturā naturali arte pugnauit. Attamen in hac arte noua seruauit iustitiam, quia si omnes agni & hœdi fuissent varij nati, fuisset suspicio doli, & Laban apte occurrisset. sic ergo Iacob temperauit, vt & laborum suoꝝ perciperet fructum seu pręmiū, & Laban non pe-
Hieron. nitus expoliaretur. Hæc Hieronymus. [Ditatus ꝙ est homo] scilicet Iacob, qui in facto præscripto rationabiliter ac prudenter se habuit, [vltra modum] id est, valde & vltra solitū, cōmunem ꝙ ministroꝝ euentum, non tamen immoderate per culpæ excessum, quia iuste sic accidit. [& habuit greges multos, ancillas & seruos, camelos & asinos.] Quocirca quæri potest, an Iacob vsus sit prædicta industria circa oues & capras dūtaxat, an etiam circa cæterorum pecoꝝ greges. Ad ꝗd non videtur ex litera haberi certa & manifesta responsio: sed ꝗniam infrā legit Iacob eduxisse de Mesopotamia tantā multitudinē non solū ouiū & caprarum, sed & vaccaꝝ, asinoꝝ & cameloꝝ, videri potest alicui, ꝙ etiam de illis sic fecerit.

¶De spirituali eiusdem capituli XXX. intellectu. Art. LXXVI.

CErnens autem Rachel ꝙ infœcunda esset, inuidit sorori suæ, & ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar.] Per Rachelem intelligitur anima cōtemplatiua, quæ contemplationis suæ fructu interno & propriæ salutis profectibus non contenta, inuidet suæ sorori fœcundæ. i. per modū inuidentis se habet circa animam viri actiui, in alioꝝ conuersione & prædicationibus fructuosi, cōquerēs sponso cælesti, & rogans eundē vt sibi det liberos. i. per se alios conuertat, reformet ac saluet. Cui Christus respondet, ex parte sui nouū esse defectum. Cui rursus hæc Rachel seu contēplatrix anima dicit, [Habeo ancillam &c.] id est, carnem istam mortalē cui coniuncta sum, illam fœcunda, dando mihi gratiam ac virtutem, vt corpus meum ita afficiam flagellis, vigilijs, abstinentijs, fletibus, atq; orationū instantijs, quatenus meritis horum corporalium exercitiorum meoꝝ obtineam alioꝝ conuersionem, eos quoq; qui interdum me visitant, tam efficaciter horter & alloquar, vt conuertantur atq; saluentur. [Deditq; illi Balam in coniugium.] Bala interpretatur inueterata. Tunc ergo Bala traditur in coniugium Iacob, dum caro ex antiquo fomite vitijsq; infecta, rationi
Rom. 12. subijcitur, & sponso cælesti ad seruiendum offertur, iuxta illud Apostoli: Exhibeatis corpora vestra hostiam sanctam, viuentē. Deo placentem. ficq; Christus per carnis hui⁹ obsequium spirituales generat filios. [Sentiens Lia ꝙ parere desisset, Zelpham ancillam suā marito tradidit.] hoc est, anima viri actiui, qui præ debilitate opera non valet misericordiæ amplius exercere, aliam quam cunq; personā ei subseruientē, Christo loco sui assignat, vt per illam fiāt huiusmodi, & opera producantur virtutum. Amplius, per hoc ꝙ Rachel desiderauit mandragoras Liæ, ei à filio suo Ruben allatas, signatur ꝙ anima contemplatiua quandoq; appetit bonę famę odorem, quam anima habet actiua per opa fidei corā aliꝝ facta, quę designātur per Ruben primogenitum Liæ, qui filius visionis interpretatur, per quē opera fidei (quę est spiritalis oculus animæ) intelliguntur. Lia aūt respondet Rachelis: [Parum ne tibi videt ꝙ præripueris maritū] meum [mihi &c.] qm̄ anima viri actiui forinsecus occupata, frequēter conqueritur se à cælestis sponsi amplexibus impediri, & se potius ꝗ proximi sui animam ad exteriora officia applicari. Cui tamen interdū anima cōtemplatiua condescēdens, fauet vt ad tempus contemplationis vacet quieti, in sponsi amplexibus quiescendo: sic ꝙ aīa actiui supernaturaliter fœcundata & roborata, rursus generare & pristina virtutū exercitia exequi incipit. Tandem recordatus dñs Rachelis, aperit vuluā eius, ita ꝙ parit Ioseph, hoc est, mentem cōtemplatiuam tanto implet zelo fraternæ salutis, ꝙ merito affectionis tam sanctæ obtinet alicuius conuersionē, per ꝗd arbitratur se ab infœcunditatis suæ ereptā opprobrio, nec tñ contentatur omnino, sed alterius quoq; adhuc sitit salutem, dicēs: [Addat mihi dominus filiū alterum.] Præterea nato Ioseph, voluit Iacob ad patriam suā reuerti: quia dū Christus multos ex synagoga tam actiuos ꝙ cōtemplatiuos suo discipulatui coniunxisset, ac regnasset, voluit reuerti ad patrem, patriāq; cælestē. Vir quoq; fidelis cōtemplatiuæ vitę fructu gustato, cupit exterioribus refignare, & interioriꝫ pure insistere, quem Iacob cupit adhuc in exterioribus & pristino suo detinere obsequio. Vir aūt contemplatiuus, pensans quātum ex hoc Iacob possit fructificare, eo pacto cōsentit, vt oues & capræ diuersoꝝ coloꝝ, sint sui, quatenus eos possit conuertere, & spiritales suos efficere filios, ꝙ duplicitatis vitio & maculis

culis prauitatū sunt respersæ. Cui dominus in hoc aliquando acquieuit, ita ꝙ orationibus, exhortatiōibus, meritis & exemplis viri talis, peccatores tales conuertit: alios vero greges, scilicet iustos, alijs committit pastoribus. Itaq; Iacob ouibus sibi creditis virgas decorticatas & multiformiter coloratas, tempore spiritalis fœcundationis proponit, hoc est, præcepta iustitiæ, authoritatem ecclesiasticā, potestatē verbi cælestis, per quæ quasi per virgas corriguntur iniqui & reformantur ac diriguntur, quæ etiā virgæ multiplici sunt decore rectitudinis ac gratiæ decoratæ. Vnde & lex Christi virga vocatur, iuxta illud Psalmi: Virgam virPsal. 109.
tutis tuæ emittet dominus ex Sion. Itemq;: Virga æquitatis, seu virga directionis, virga re-Psal. 44.
gni tui. Præterea in canalibus aquarum ponuntur hæ virgæ, id est, in libris sacræ scripturæ (ꝙ aqs sapientiæ salutaris & gratiarum fluentis repleti sunt) continentur descriptæ. Cortex vero à virgis detrahitur, dum superficialis & indiscretus intellectus, aut etiam rigor distortus, à præceptis & documentis atq; ecclesiasticis authoritatibus remouetur, ne quis voluntate pro lege vtatur, aut præcepta absq; dispensatione & vera interpretatione iuxta mentem legislatoris iubeat obseruari. Itaq; per hæc oues & capræ, id est, fideles qui ante fuerunt diuersitate vitiorum perfusi, fiunt varietate virtutū ornati, per quod homo qui præfidet eis, seu ita eosdem conuertit, vltra modum ditatur sobole spiritali ac meritis in præsenti, præmijsq; in futuro: quoniam omnium illorum opera bona & salus in ipsum redundant, & ipse cum singulis atq; ꝑ singulis coronat: habetq; asinos & camelos, vtpote eos ꝙ onus præcepto rum cælestium prompte ac obedientialiter portant. Alterutrum quoq; onera sua pie supportant, quatenus omnes simul à Deo portari & misericordiam consequi mereantur, quemadGalat. 6.
modum monet Apostolus: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

¶Elucidatio cap. XXXI. Postq; autem audiuit verba filiorum Laban. Arti. LXXVII.

REcitatur in isto capitulo sancti Iacob cum suis reuersio ad terrā natalem. [Postquam autem audiuit] Iacob [verba filiorum Laban, dicentium: Tulit Iacob omnia quæ fuerunt patris nostri &c.] id est, omnes diuitias eius abstulit ei & nobis per practicas suas. Et est hyperbolicus sermo seu per synecdochen dictus, quasi dicant: Tanta abstulit, ꝙ parum nobis remansit. [animaduertit quoq; faciem Laban, ꝙ non esset circa se sicut heri & nudiustertius.] i. cōsiderauit ꝙ Laban nō habuit se circa ipsum amicabiliter & fauorabiliter, sicut præterito tēpore consueuit, immo signa indignationis & auersionis à se, perpendit in vultu Laban. [maxime dicēte sibi domino] per inspirationē internam, vel reuelationē angelicam, [reuertere in terram patrum tuoꝝ &c.] i. ad terram Chanaan, in qua Abraham & Isaac habitauerunt, & Isaac tunc adhuc habitabat, [eroq; tecū] ꝑ gratiam specialē. [misit] nupcipaulopost alias duas vxores. sed istæ non exprimunt, tanḡ minus principales, quæ & famulæ erant principalium coniugum, scilicet Rachelis ac Liæ, earumq; voluntatē sequi habebant. Vocauit aūt eas in agrū, vt ibi cū eis tractaret liberi⁹. [dixitq; eis: Video faciē patris vestri, ꝙ non sit erga me sicut heri & nudiustertius. Deus autem patris mei fuit mecū. & ipsæ nostis ꝙ totis viribꝰ seruierim patri vestro.] Litera ꝑ maiori parte plana est valde. [Sed & pater vester circunuenit me] i. fraudulēter egit mecū, meq; fefellit quātum in se fuit. [& mutauit mercedē meam decem vicibus.] Hoc fecit Laban infra quinq; vltimos annos, quibus Iacob sibi seruiuit. Oues enim (vt dictum est) in Mesopotamia pariunt bis in anno. Iacob aūt seruiuit ipsi Laban ꝑ sex annos, post q̄tuordecim annos qbus ei ꝑ duabus suis seruierat filiabus: & in primo illoꝝ sex annoꝝ, non mutauit mercedem ipsius Iacob: vt dicitur: quia nondū aduertit ꝙ fœtus primi seu verni tēporis, essent ipsius Iacob: & fœtus serotini, sui: sed hoc compto, mutauit in sequentibus qnq; annis mercedem Iacob, bis quolibet anno, vt infrà in litera continetur. & tamen non dimisit eum Deus vt noceret mihi. [id est, per suam fraudulentiam nocumentum mihi inferret. [Si quando] id est, dum aliquando [dixit, varię,] hoc est, fœtus ouium & caprarum diuersicolores, nati ex ouibus & capris vnicoloribus, [erunt mercedes tuæ, pariebant omnes oues] quæ sub mea erāt custodia, [varios fœtus: id est, diuersicolores. [quādo vero ecōtrario ait, Alba quæq; accipies ꝑ mercede,] id est, fœtus vnicolores. [oēs greges alba peperunt.] Si hoc accipiatur de omnibus gregibus pecoꝝ specie distinctorum, sequetur ꝙ pactio illa mercenaria, intelligenda sit, nō solum de ouibus & capris, sed & de camelis, vaccis & asinis. [Tulitq; Deus substantiā patris vestri,] qua ipse indignus fuit, vel quā ipse habuisset nisi hoc demeruisset. Non enim habuit vnḡ hos fœtus, qui deuenerunt in partem Iacob, tanḡ de iure ptinentes ad se. [& dedit mihi.] Et modus illius dationis subiungit: [Postq; enim conceptus ouium tempus aduenerat] .i. statim quādo inflabat tempus ꝗ oues concipe debuerunt, ante ipsam arietū ouiumq; cōmixtionem, [leuaui oculos meos] interiores, quia subiungitur, [& vidi in somnis] vnde ad illam oculorum eleuationem incitabatur intus ab angelo. Vidi ergo in somnis [ascēdentes mares sup fœminas,] mares inquā [varios & maculosos & diuersoꝝ coloꝝ. Dixitq; angelus dñi ad me in somnis: Iacob. Et ego re-

t spon-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpondi,Adſum.]Iſta fuit interior colloquutio,iuxta quod loqtur Zacharias: Angelus q̃ loquebatur in me,egrediebat.Sic & in euãgelio ſcriptum eſt:Angelus dñi apparuit in ſomnis Zach.13. Ioſeph, dicens: Accipe puerũ &c. In ſomnis qppe exteriores ſenſus ſunt clauſi & quietati, & Matt.2. ita eſt homo tunc aptior ad reuelationes,tanto minus circa exteriora diſpoſus,& p conſequẽs minus ab interioribus impeditus:tuncq; audit interiori auditu,quid loquatur in ſe dñs Deus ſeu angelus eius: tũc q̃q; ratio viget potiſſimũ in prophetis, & in eis qui deſup illuſtrant, Phal. 44. cum tñ in alijs dormientibus ,ppter exterioꝝ ſenſuum ligationem vſus ſeu iudicium rationis ſopitum ſit.[Qui ait:Leua oculos tuos]interiores,vim ſ.imaginatiuam & intellectiuam, qa hæc viſio imaginaria fuit & etiam intellectualis, qm̃ angelo edocente, intellexit ipſe Iacob hanc viſiõem.[& vide vniuerſos maſculos aſcendẽtes ſup fœminas,aſpſos,varios &c.] Quaſi dicat:Sicut nunc vides in ſomnis,ſic fiet in re.Veruntñ viſio iſta recitat hic incomplete & breuiter,& ſubintelligenda ſunt multa.Credit nanq; q̃ in hac apparitione angelus docuit Iacob totum quod fecit de virgaꝝ decorticatione & poſitione in aquis canaliũ &c.prædixitq; ei qd eueniret.Veruntñ in prima aſſenſione maſculoꝝ ſup fœmellas,maſculi pertinentes ad Iacob,erant vnicolores,nõ varij: ſed mutata mercede,maſculi diuerſicolores,erãt ipſius interdum.[Ego ſum]repreſentatiue,non ſubſtãialiter [Deus Bethel &c.]hoc eſt,in p ſona Dei q tibi iuxta Bethel p ſubiectam creaturã apparuit,etiã nunc loquor & appareo tibi.[Riderunt q̃q; Rachel & Lia,]ſine quaꝝ conſenſu & comitatione Iacob nolebat nec debebat recedere,qa maritus & coniunx debent cohabitare,quemadmodũ Adam prædixit:Relinquet homo patrem ſuũ & matrẽ,& adhærebit vxori ſuæ.[Nunqd habemus reſidui quicq̃ in facultatibus & hæreditate domus patris noſtri?]Q. d. Nihil de cætero expectare habemus à patre noſtro, nec aliqd reſtat nobis in opibus eius,qm̃ filijs ſuis deputauit & dabit q̃quid adhuc habet:ideo non eſt nobis cauſa manendi cũ eo qñ tu vis abire.[Nonne q̃ſi alienas reputauit nos,& vẽdidit?].i.vtiq; ita nos tradidit tibi in cõiuges,q̃ſi fuiſſemus ei alienæ,eiusq; ancillæ,dando nos tibi nudas ſeu abſq; notabili dote aut poſſeſſione,& vendidit tibi nos pro obſequio q̃tuordecim annoꝝ.[comedit q̃q; precium noſtrũ &c].i. poſſeſſiones ſeu pecora, q̃ ex tuo obſequio acq̃ſiuit,fuerunt victualia eius,q̃d obſequium fuit precium,p quo dedit nos tibi quaſi rem venditam.[Surrexit itaq; Iacob,& impoſitis liberis]ſ.vndecim filijs & vna filia, [ac coniugibus ſuis]q̃tuor[ſup camelos,abijt.]In textu aũt non exprimit, an vxores ſuæ attulerint ſecum pueros ſuos qñ vocauit eas in agrũ & verius puto q̃ non, & q̃ poſt præfatã colloquutionem redierunt ad domũ,& pueros ſuos ac alia quædam ſecum portarunt, ppter verba ſequẽtia,præſertim qa paulopoſt ſubdit q̃ Rachel furata eſt idola patris ſui:imiſi forte dicat,q̃ Iacob in illa vocatione intimauit eis occulte cum nuncio ſuũ ,ppoſitum.[Tulitq; Gen.30. omnem ſubſtantiam ſuam,& greges,& quicquid in Meſopotamia acquiſierat &c.]ſ.lectos, vtenſilia,victualia,pecora,pecunias,ſeruos ac famulas.[Eo tempore ierat Laban ad tondendas oues,]in quaꝝ tonſione fuit occupatio longa,& remote diſtabat locus ille à Iacob,cũ dictum ſit præcedenti cap. q̃ Laban poſuit ſpatium trium dierũ inter ſe & genero ſuum,& ita nactus eſt Iacob tempus magis opportunũ ad fugã. [Et Rachel furata eſt idola patris ſui,] vt occulte coleret ea,vt aliqui opinant,q̃d non videtur,qa(vt patuit) aſſidue inuocauit Deũ verũ p ſua fœcundatione:natoq; Ioſeph,Dei beneficiũ recognouit,& gratias egit Deo.Alii qui putant q̃ ex cupiditate abſtulit ea,qm̃ preciosa fuerunt,& ipſa patri indignabatur,q̃ q̃ſi alienam vendiderat eã.& in textu habetur q̃ furata ſit ea,ſed nõ videt q̃ fuerit tam iniuſta. Euſebi. Ioſep.li. Hinc in Scholaſtica hiſtoria legit,q̃d ex Ioſepho ſumptum eſt,q̃ tulit ea ſecum non ad colendũ,quia à viro ſuo didicerat ea non eſſe colenda:ſed vt confugiendo ad ea,veniam impetraret à patre ſuo,ſi deprehenderetur ab eo in via. Alij dicũt q̃ tulit ea ſecum, quatenus patrem ſuũ ab idololatria reuocaret. ¶Circa hoc ſcribit Lyra, q̃ vbi noſtra translatio habet, idola, in Hebræo habet, Theraphin:& dicunt aliqui,q̃ ſunt imagines factæ partim p aſtronomiã, partim per nigromantiam,quæ dant rñſa. Hebræi dicũt q̃ ſit caput alicuius pueri primogeniti interfecti,diabolo immolati,q̃d ſ̃ciſum ſalſaſ,aromatibusq; condit,vt valeat diu durare,ſup cuius linguam ponit nomẽ diaboli in aurea lamina,ſicq; donat reſponſa. Certum eſt tñ,q̃ talia non habent virtutẽ dandi rñſa, niſi inquantũ Deus permittit,vt ſcilicet p ea diabo Hieron. lus ipſe reſpondeat,quod ,ppter incredulitatẽ & vitia hoim Deus qñq; permittit. Hieronymus q̃q; fatet,q̃ in Hebræo Theraphin habeat,quod Aqla figuras vel imagines interpretat: R. Paul. ſed Rabbi Paulus affirmat,q̃ Theraphin in Hebræo non ſemp ſignificat ſimulacra facta ad 1.Re.19. idololatrandũ,vel ad rñſa dæmonum requirenda. Nam primo Regũ quo legit,Accepit Micol ſtatuã & poſuit in lecto,ſ. p Dauid,in Hebræo habet,accepit Theraphin.nec eſt putandũ q̃ in domo Dauid fuerit Theraphin ad vſus illos tã vitioſos,ſed ad alijs licitas repreſentatiões [Noluit q̃q; Iacob cõfiteri ſocero ſuo q̃ fugeret.]Ex hoc apparet,q̃ Labã habuit Iacob ſuſpectũ de fuga, & q̃ ſciſcitatus eſt eũ inde, cui Iacob noluit ſuũ cõfiteri ,ppoſitum, ne impediret à Laban.[Cũq; abijſſet tã ipſe q̃ oĩa quæ iuris ſui erãt,& amne trãſmiſſo].i. fluuio Meſopotamiæ

miæ ptranſito,[pergeret cõtra montem Galaad,]hoc eſt,verſus montem iſtũ,qui tñ poſt hꝛc vocatus eſt Galaad,vt in iſto habetur cap.[nũciatum eſt Laban die tertio, q̃ fugeret Iacob.] Ex quo elicitur,q̃ primo die quo Iacob iniit fugam, qdam cœpit ire ad Laban ad annunciandum hoc ei,qa(vt dictum eſt)locus vbi filij Laban pecora ſua paſcebant, diſtabat itinere trium dierũ à Iacob: & forſitan Laban fecit obſeruari an fugeret. [Qui aſſumptis fratribus ſuis].i.filijs & cognatis,[perſequutus eſt eum &c.Viditq; in ſomnis dicentem ſibi dñm:Caue ne quicq̃ aſperꝝ loquaris contra Iacob &c.]Hoc Deus dixit p angelum, quem Laban in ſomnio viſione imaginaria vidit in ſimilitudine quadam humana. Vel ſumitur hic videre pro audire,ſicut in Apocalypſi:Cõuerſus ſum vt viderem vocẽ. [Et dixit ad Iacob:Quare ita egiſti,vt clam me abigeres].i.me ignorante tam præcipitanter auferres,& tecum aſſumeres,tũlias meas quaſi captiuas gladio?&c.].i. violenter, q̃d falſum erat,quia filiæ Laban ſponte ac libenter abierunt cum ſuo marito.[Stulte opatus es &c.]taliter fugiẽdo.Hoc non eſt verũ,q̃niam Deo præcipiente hoc fecit,q & protectionem ſuam ei ,pmiſit,quod fecit in tñ,q̃ prohibuit ipſi Laban,nõ ſolum lædere aut tangere, ſed etiã dure affari pium Iacob.[Eſto].i. ſit ita,ſeu concedat quod dicam.[Ad tuos ire cupiebas, & deſiderio tibi erat domus pris tui].i. ipſos parentes tuos, eorumq̃ domum & terrã optaſti videre,quod valde fuerat naturale,præſertim poſt annos viginti. [Cur furatus es deos meos?] Laban per propria verba pandit ſuã ſtultitiam. Etenim quales dñ fuerunt qui furto poterãt tolli? & quomodo poterant cuſtodire ſuos cultores,qui nequibant cuſtodire ſeipſos?[Reſpondit Iacob &c.Scrutare &c. Hæc dicens,ignorabat q̃ Rachel furata eſſet idola.Cumq̃ intraſſet tentorium Rachelis,]Quælibet enim vxorum Iacob habuit proprium tabernaculum, in quo cum ſua ſobole erat & operabatur. [illa feſtinans,abſcondit idola ſubter ſtramẽta cameli,& ſedit deſuper.]Hoc verbum, abſcondit,eſt hic præteriti temporis. Nam interim q̃ Laban ſcrutabatur tentoria Iacob & aliaꝝ vxoꝝ ipſius,Rachel feſtinanter occultauit idola ſub ſtramentis,per quæ quidam intelligunt ſellã cameli. ſed incertũ videtur q̃ ſub ſella poterant tegi,q̃uis & ipſa deſup ſedit: ideo p ſtramenta cameli, poſſunt intelligi ſimus & alia quæ ſub camelo ponunt.[Scrutanti q̃q; oñe tentoriũ & nihil inuenienti,ait] Rachel:[Ne iraſcat dñs meus q̃ corã te aſſurgere nequeo,qa iuxta conſuetudinẽ fœminaꝝ nũc accidit mihi].i.improuiſa atq; fœminea debilitas ſeu fluxus menſtrualis non ,pmittit me ſurgere. Vnde ſecundũ Ioſephum,dixit naturalẽ purgationem ſibimet imminere,& hoc fuit mendacium ad minus officioſum. [Sic deluſa ſolicitudo Ioſep.li. 1.Antiq. quærentis eſt:] qa per tam curialem & apparentẽ loquutionem fuit deceptus.[tumensq̃ Ia- iud.c.27. cob,cum iurgio].i.iuſte indignans, aut etiam motũ aliquem venialiter culpabilem animoſitatis & iræ atq; impatientiæ habens,quoniã cõtumelioſum fuit ita de furto impeti,reprehendi & examinari.[ait:Quam ob culpam meã &c.ſic ſcrutatus es &c.qd inueniſti de cũcta ſubſtantia domus tuæ?].i.ſi aliqd de tua ſubſtãtia inueniſti in tabernaculis meis. [Pone coram fratribus meis & fratrib⁹ tuis &c.]hoc eſt, corã filijs & cognatis noſtris hic cõgregatis.[Idcirco per viginti annos fui tecum?&c.]Quaſi dicat:Ingratus es bñficijs meis.[Ego damnũ oñe reddebam &c.].i.pecora furto ablata,& à beſtijs deuorata exigebas à me, & ſatisfeci tibi,ac ſolui huiuſmodi damna.[die noctuq̃ æſtu vrebar & gelu &c].i.nunc ardore ſolis,nũc frigore noctis ac hyemis affligebar,circa pecora occupat⁹.[Niſi Deus patris].i.aui mei [Abrahã, & timor Iſaac]hoc eſt,Deus quem ſup omnia timet Iſaac,de quo loqtur Eſaias: Dominum Eſaiæ 8. exercituũ ſanctificate,ipſe timor veſter,& ipſe tremor veſter. Vnde ad inſinuandum q̃ ſummе metuendus ſit Deus,& q̃ ſpecialiter timuit eum Iſaac,dictũ eſt quaſi in abſtracto,Niſi timor Iſaac[affuiſſet mihi,forſitan modo nudum me dimiſiſſes,] hoc eſt,vtiq; ſatis probabile. ¶Circa hoc quærit Rabbi Paulus,cur Iacob diſtincte ait de Deo & de Abraham ac Iſaac,Niſi Deus Abraham & timor Iſaac? Ad quod(vt refert qdam) Hebræi reſpõdent, q̃ Deus non vocatur Deus alicuius ſingularis perſonæ,q̃diu viuit in ſeculo iſto, qa poteſt mutari de bono in malum:& Abraham iam obierat,& Iſaac adhuc vixerat, quando Iacob hæc ,ptulit,ideo ita loquutus eſt. Sed reſponſio iſta non valet, cum ſuprà legatur Eliezer Abrahæ ,curator, cum iuiſſet ,p Rebecca, dixiſſe: Domine Deus domini mei Abraham,occurre hodie mihi. Gen.24. Deus q̃q; dixit Abrahæ adhuc viuẽti,vt ſim Deus tuus,& Deus ſeminis tui. Helias q̃q; in ſe- 3.Reg.17. culo iſto frequẽter loquutus eſt,Domine Deus meus:immo capitulo immediate ſequẽte ait Gen.32. Iacob,Deus patris mei Iſaac.[Reſpõdit Laban: Filiæ meæ]ſcilicet tuæ vxores,& filij & greges tui,& omnia quę cernis]hic pertinere ad te,[mea ſunt.] Si voluit dicere Laban, q̃ erant ſui iuris atq; dominij,falſum erat:ſi autem q̃ erant ſibi propinqui, ſeu à ſe & à pecoribus ſuis egreſſa,verũ fuit.[Quid poſſum facere filijs & nepotib⁹ meis?]Filios Iacob vocat filios ſuos & nepotes,q̃ſi valde ppinquos, tanq̃ dicat, Non poſſum rationabiliter eis nocere,cum ſit contra ius naturale,& quia à Deo mihi prohibitum eſt.[Veni ergo,& ineamus fœdus].i.pactis & amicitiæ pactum.[Tulit itaq; Iacob lapidẽ,& erexit illũ in titulũ.]hoc eſt,in ſignũ & teſtimoniũ cõfœderationis atq; cõcordiæ,ſtatuit lapidem illum.[Dixitq; fratribus ſuis].i. fi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ius & consanguineis:[Afferte lapides.Qui congregãtes]lapides, [fecerũt tumulũ]magnum, [cõederunt́q; sup eum,] in ꝓtestationem ꝙ essent cõfœderati. Vidit enim Laban Deũ esse ꝓ Iacob, propter q̃d non audebat ei resistere, & etiam emollitus fuit ex commemoratione bñficiorum & obsequioꝝ, quæ Iacob retulit se illi exhibuisse.[Quem vocauit Laban tumulum testis].i.tumulum q est testis initæ pacis,[& Iacob aceruum testimoñ, vterq; iuxta ꝓprietatem linguæ suæ.]Iacob enim imposuit nomen Hebrẽum, Laban Syrum:& ambo nomina idem significant.¶Circa quod ait Hieronymus:Aceruus, lingua Hebrẽa Gal dicitur, Hieron. aad vero testimonium. Porro lingua Syra aceruus dicitur legar, testimoniũ syntha. Iacob ergo aceruum illum vocauit Hebraice Galaad, Laban vero legarsyntha.[Dixit́q; Laban Tumulus iste erit testis].i.reale & mutum testimonium[inter me & te hodie].i. pacti quod modo iniuimus, immo & de cætero erit signum fœderis huius.[& idcirco appellatum est nomen eius, Galaad &c.] quia Iacob tũc nomen istud imposuit illi aceruo.[Et adiecit Laban: Intueatur & iudicet dominus inter nos].i.per effectum suæ iustitiæ pandat se inspectorem operꝝ nostroꝝ, si vnquã post hanc horam violauerimus pactum istud. [quãdo recesseri mus à nobis].i.vnus ab alio, [si afflixeris filias meas] iniuste, [& si introduxeris alias vxores sup eas,]præferendo illas filiab' meis,& eas opprimendo per illas.[nullus sermonis nostri testis est absq; Deo,q præsens respicit,] hoc est, ego ab obligatione hac ero immunis,nec alius quis hoim poterit me huius pacti transgressorẽ ostendere,sed oñium cordium inspector Deus, infallibilis iudex ac testis, puniet reũ,q vbiq; est ꝑsens,& oĩa ꝑsentialiter intuet.[Dixit́q; rursus ad Iacob,]repetẽdo ꝓlata ꝓ confirmatione dictoꝝ:[En tumulus hic,& lapis quẽ erexi in signũ]rei gestæ[inter me & te,testis erit &c.]Ex q̃ ꝓbatur, ꝙ etiã Laban statuit ibi lapidẽ aliquẽ grandẽ,in ꝓtestationem & signũ verboꝝ & operꝝ ibi mutuo habitoꝝ.[si aut ego trãsiero illũ pgens ad te,] hoc est,si intentiõe nocendi tibi ptransiero locũ istũ versus te,[aut tu ꝓterieris]illũ,[malũ mihi cogitãs].i.cũ ꝓposito nocendi mihi,veneris vltra hũc locũ aduersus me.[Deus Abrahã & Deus Nachor]fratris Abrahæ[iudicet inter nos,]castigãdo iniquũ,[Deus patris eoꝝ].i.Deus Thare,q fuit pr̃ Abrahæ & Nachor.Dicit aũt Deus oĩm, Deus Nachor & Thare, vel qa coluerũt eũ, sicut & Abrahã, vel saltem rõne creationis.[Iurauit ergo Iacob]se seruaturꝝ hoc pactum,[per timorẽ patris sui Isaac,]iuxta sensum expositũ, vel R. Paul. vt aliqui dicunt,& Rabbi Paulus tangit, per timorem quem habuit Isaac,qñ putauit se offerendum Deo in holocaustũ.Consueuerunt etenim hoĩes per terribilia quædam iurare, sicut ꝓ horam mortis suæ, aut ꝓ diem sui iudicñ. [immolatiśq; victimis in monte] Galaad, quas obtulit Iacob Deo pro gratiarꝝ actione,ꝙ ita protexit se, & de mutua pace prouidit, poterat́q; Iacob tanq̃ sacerdos offerre priuilegio & iure primogenituræ ad se deuolutæ.[vocauit fratres suos].i.filios & ꝓpinquos,[vt comederent panẽ].i.cibos ibi paratos,cum gaudio epulantes propter bona quæ acciderunt.[Qui cum comedissent,manserunt ibi]nocte illa.[Laban vero de nocte consurgens,osculatus est filios & filias suas:]videlicet Rachelem & Liam, earuḿq; filios,sed & filios aliarꝝ duarꝝ vxorũ Iacob,ac Dinam filiam eius, valedicendo eis cũ osculo.[Bñdixit́q; illis &c.]imprecãdo eis bona iuxta ritũ suum, vel à Deo vero,quẽ Iacob, eiuśq; filñ ac coniuges coluerũt. Et ecce infelix Laban iste, q̃uis cognouit esse vnum verꝝ ac summum Deum,omnia intuentẽ ac iudicãtem,& ab eodẽ admonitus fuit,nihilominus co- 4. Re. 17. luit idola sua ac perijt,similis Samaritanis, qui dñm timuerunt, & nihilominus suis dñs seu Nu. 22. idolis seruierunt,vt dicitur quarto Regum:& Balaam,qui visiones omnipotentis cõspexit, & angelum sanctum frequẽter corporaliter vidit,& tñ finaliter inuentus est impius. Postremo de senio huius Laban nũc modicũ tangam,de quo ꝓbabile est ꝙ erat bñ vigintiqnq; annoꝝ aut circiter,& forsitã plus,qñ Eliezer venit pro sorore eius Rebecca, quæ ꝑ viginti annos fuit cum Isaac,anteq̃ genuit Iacob:q dum venit à suis parentibus ad Laban,fuit septuagintaseptem annoꝝ, vt constat ex dictis: deinde per annos viginti habitauit cum Laban, & ipse Laban, qñ vltimo recessit à Iacob in monte Galaad, videt adhuc fuisse robustus vir, ita ꝙ post hoc potuit viuere diu, q̃uis ignoremus q̃diu postea vixerit, sićq; probatur diu vixisse.

¶Explanatio cap. 32. Iacob autem abijt in itinere quod cœperat. Arti. 78.

PRosequutio reuertionis Iacob ad terrã natalẽ,& solatia sibi à Deo collata, & q̃liter ipse se habuit circa fratrem suum, recitantur ꝓsenti capitulo. [Iacob aũt abijt in itinere q̃d cœperat]à monte Galaad die sequenti, cum omnibus ad se pertinentibus ibi.[fuerunt́q; ei obuiam angeli Dei:] qui sibi obuiauerunt in assumptis corporibus, ita quòd sensibiliter eos vidit in illis corporibus.[Quos cum vidisset, ait: Castra Dei sunt hæc] id est, fortissimi milites Dei, instar castrorum prævalidi, atq; ad protegendum me præparati. [Et appellauit nomen loci illius, Manaim].i.castra,ab effectu:qa videlicet angeli apparuerũt sibi ibidem,qui aduersarijs potestatibus terribiles sunt vt castroꝝ acies ordinata.¶Circa hoc refert Lyra:Dicunt Hebræi,ꝙ angeli q custodiebant prouinciam Syriæ, conduxerunt Iacob vsq; ad finẽ prouinciæ suæ. Deinde obuiauerunt ei angeli prouinciæ quã consequenter intrauit, quod

quod nõ videt congrue dictum, qa vni prouinciæ nõ præest nisi vnus angelus, generalẽ toti us prouinciæ curã habens. Vnde in Daniele habetur de principe Græcoꝝ, principe q̃q; Persaꝝ, q fuerunt angeli ꝑsidentes toti regno Græcoꝝ & toti regno Persaꝝ, quẽadmodum tũc Michael ꝑfuit synagogæ, q est nũc princeps ecclesiæ. & angeli tales sunt de tertio ordine angelorꝝ, q dicitur principatus. Ipsi aũt Iacob multitudo angelorum occurrit, vt Scholastica ait historia.& si ei occurrerunt angeli custodientes ꝓinciam, quam post Syriam introiuit, quare scriptura ista non exprimit de occursu angeloꝝ custodientium Syriam, sicut de alio rum angeloꝝ occursu? Verius ergo est quod dicunt doctores catholici, ꝙ angeli illi fuerunt missi ad cõfortandum Iacob cõtra fratris sui iniqui timorem. Hinc ait Hieronymus: Iacob ad fratrem iniquum iturus, pulchre excipitur angeloꝝ comitantium choris. Glossa quoq; testatur: Multitudo angeloꝝ quæ militia cæli vocatur, occurrit: quibus cõfortatus, nõ metuat fratrẽ suum, securus illoꝝ auxilio.[Misit aũt & nũcios ante se ad Esau fratrẽ suum] qui erat[in]terra [Seir, in regione Edom &c.] quẽadmodum in expositione cap. 25. habitũ est. Esau etiam appellatus est Seir & Edom, & hæc noĩa Seir ac Edom, interdũ sumunt pro illa prouincia in q̃ demoratus est Esau,& ita nunc accipiunt, est́q; idem in re, terra Seir & regio Edom.[Reuersíq; sunt nunciꝫ ad Iacob, dicentes: Venimus ad Esau fratrẽ tuũ, & ecce ꝓperat in occursum tuum] frater tuus [cum quadringentis viris.] Iacob misit nuncios ad Esau, ad explorandum animum eius, atq; ad captandum beneuolentiã eius: & vt in Scholastica habetur historia, nunciꝫ redeuntes dixerunt ad Iacob, ꝙ frater suus occurreret sibi pacifice. [Timuit Iacob valde.]Mirum ꝙ vir iste tam virtuosus, post ꝓmissionem factam sibi à Deo, Ero tecum &c.& post intuitum angelorum ad ipsius auxiliũ paratoꝝ, timuit tantũ hominem prauum. Ad quod aliqui dicunt, ꝙ timuit, nõ de Dei promissione & angeloꝝ ope diffidẽs, sed more hominum perturbatus: quibus obijci potest, ꝙ talem perturbationem debuit virtutum constantia, fidei robur, certitudoq; spei prævenire atq; excludere. Alij dicũt, ꝙ Iacob formidauit se Deum offendisse, diu habitando cum Laban idololatra: quibus rursus obijcit, ꝙ post illã habitationẽ Deus dixit ei, vt rediret ad terrã natiuitatis suę, & ꝙ esset cum ipso, & post oĩa illa apparuerũt ei angeli iã ꝑfati. Arbitror ergo dicẽdũ, ꝙ Iacob vir à Deo sublimiter illuminatus, sciuit ꝙ iudicia Dei sunt incõprẽhensibilia & occulta, & ꝙ Deus pmittit iustos ab impñs in hac vita multipliciter tribulari, ꝙ item diuinæ promissiones varijs modis possunt intelligi: quis ergo non formidauit de finali adiutorio Dei, timuit tñ ad tẽpus à fratre ꝑsequente affligi. ideo loquitur Augustinus: Quæri potest, quomodo Iacob fidem habuit in promissis Dei? sed fieri potuisset vt Esau tabernacula eius euerteret, & tamen post illã euersionem Deus ei rursus adesset, & sua impleret promissa, q̃ exemplo monemur, vt q̃uis credamus in Deum, tñ faciamus quæ facienda sunt, in salutis nostræ præsidium.[& perterritus, diuisit populum qui secum erat, greges quoq;]pecoꝝ, videlicet asinorum & caprarꝝ, [& oues & boues & camelos, in duas turmas,] ita ꝙ duæ erant turmæ hominum, & duæ pecorum: atq; in prima turma erant Bala & Zelpha cum filijs suis, in secunda & posteriori turma erant Lia cum filijs suis & filia sua Dina,& Rachel cum Ioseph, sic tamẽ, ꝙ Rachel & Ioseph tanq̃ chariores ipsi Iacob, fuerunt in extremitate secundæ turmæ.[dicẽs: Si venerit Esau ad vnam turmam,& percusserit eam] videlicet primam turmam, [alia turma quæ reliqua est, saluabitur.]Quasi dicat, Esau satiatus sanguine primæ turmæ, parcet secũdæ: & ista ex causa Iacob fecit has turmas, ne oẽs simul occiderent ab Esau. Itaq; q̃uis Iacob sperauit in dño, fecit tamen q̃quid potuit per humanam industriam, propter quod dicit Glossa interlinearis: Imminente ꝑiculo, faciamus q̃d habet humana ratio, ne totum Deo cõmittentes, ipsum videamur tentare.[Dixit́q; Iacob: Deus patris mei Abraham,& Deus patris mei Isaac, dñe q dixisti mihi, Reuertere in terrã tuã &c.& bñfaciam tibi: mĩnor sum].i.indignus [cunctis miseratiõibus tuis] mihi impẽsis seu impendẽdis, [& veritate tua quã expleuisti seruo tuo,]hoc est, vera & reali exhibitiõe beneficioꝝ tuoꝝ. His q̃ppe erat Iacob indignus, cõsiderãdo eũ secũdũ naturalia sua tñ, ꝑ q̃ nõ meruit eadẽ de cõdigno.[In baculo meo trãsiui Iordanẽ istũ].i. cũ baculo, vt pote sine vxore & liberis, q̃dammodo solus, sine cognatis, solo meo baculo sustẽtatus, de cuius verbi intellectu dictũ est in expositione cap. 29. [& nunc cũ duabus turmis] hoĩm & pecorum[regredior.]quasi dicat: Tu qui tãta bona mihi fecisti, noli me modo derelinquere.[Erue me de manu Esau &c.]Miꝝ videtur, ꝙ Iacob sciens sibi ꝓmissum à Deo totũ quod in textu isto cõmemorat, tam feruenter orauit pro impletione eoꝝ. Et respõdendum ꝙ merito sic orauit, qm̃ Deus sic præordinauit electis suis bona cõferre, vt tamen velit eos talia orãdo & laborãdo acqrere, ita ꝙ media obtinendi gr̃am in præsenti, & gloriam in futuro, cadunt sub ꝓuidentia Dei. Hinc dicitur ꝙ prædestinatio Dei precibus electoꝝ iuuat, q̃a prædestinationis effectus orando obtinetur. Itaq; Iacob, ne totum opus suum humano cõsilio tribuat, orationẽ adiungit: in cuius oratione apparẽt humana infirmitas & fidei pietas: sićq; orauit, ꝙ spem suã moderabat timore, & timorẽ suũ spe cõsolabat, suo nos docẽs exem

Universidad de Deusto
Biblioteca

plo,vt nobiſipſis ac domeſticis rationabiliter cõſulamus,& tñ Dei auxiliũ inuocemus.[Cũq̃ dormiſſet ibi nocte illa,ſeparauit de his q̃ habebat]hoc eſt,de ſuis pecoribus,[munera Eſau fratri ſuo]vt eum placaret p ea,[capras ducentas &c.]non viliora, ſed pulchriora & charioꝝ pecora diuerſorum generũ,abſtraxit de gregibus.[Et miſit p manus ſeruoꝝ &c.]ynumquẽq̃ gregem eiuſdem ſpeciei ſeorſum,ita q̃ fuit ſpatium inter gregem & gregẽ, quatenus Eſau ex munerũ oblationibus magis & magis mitigaret,[dixit enim]ipſe Iacob:[Placabo illum muneribus quæ præcedunt,& poſtea videbo illũ &c.]Secundũ Gloſſam, iſtud interpoſitum eſt à ſcriptore.i.libri huius authore,Non eſt enim viri prudentis ſua ſecreta detegere, ſicq̃ his cum q̃bus agitur,ſuſpectum ſe facere.Itaq̃ Iacob dixit iſtud in corde ſuo,& ex cogitatione hac fecit hanc munerũ præmiſſionẽ.[ipſe vero manſit nocte illa in caſtris].i.in vno tentorioꝝ ſuoꝝ.[Cumq̃ mature].i.aſi dilucuiſſ,& cũ ingenti ꝓuiſione nil faciens ſine cõſilio,[ſurrexiſſet,tulit duas vxores ſuas & totidẽ famulas,]quæ etiã erant eius vxores,[cum vndecim filiis]& cum filia vna,[& tranſiuit vadũ Iaboch].i.torrentẽ ſeu flumen ſic dictũ,de q̃ aliq̃ putant q̃ fuit Iordanis,& vitio ſcriptoris ꝓ* Iacob ſcriptũ ſit Iaboch.Alij ꝓbabilius dicunt,q̃ fuit alius fluuius. Inſrà em̃ habet,q̃ Iacob poſt hæc venit in Phanuel & Soccoth,q̃ ſunt loca vltra Iordanẽ,vt ferũ,q̃uis iſtud nõ multũ cõuincat.ſed authoritas quædã teſtat,ſecundo miliari à Iordane in finibus Idumææ eſſe Iaboch,quẽ tranſuadauit Iacob.[Traductiſq̃ oĩbus &c.]remanſit ſolus in ripa fluminis, vt oꝝoni meditationiq̃ purius ſtabiliusq̃ vacaret,& de agendis deliberaret.Et ecce vir luctabat cum eo vſq̃ mane.] Ex hoc cõſtat, q̃ luctatio iſta fuit in nocte,& q̃ Iacob mãſit in ripa illa p diẽ ſeu partẽ diei & nocte. ¶Deniq̃ ſecundũ Auguſtinũ, Vir iſte luctans cum Iacob,i.cõtra Iacob, fuit angelus bonus in ſpecie viri apparẽs,q̃ cũ Iacob de Meſopotamia venit,& aliq̃ dicunt q̃ fuit angelus tunc à Deo ſpecialiter miſſus ad cõfortandum & cõſolandum Iacob,q̃ fratrẽ ſuum valde extimuit.Sed cur angelus iſte luctabat cũ Iacob?Dicunt q̃dam q̃ ideo,q̃m Iacob aliq̃liter immoderate timuit fratrẽ ſuum,nõ ſatis cõfidens in dño, q̃ aſſiſtentiam ſuã ei ꝓmiſit,neq̃ in adiutorio angeloꝝ q̃s vidit:ideo angelus iſte finxit ſe velle à Iacob recedere,ipſe vero oꝝonis ſuæ inſtãtia acſeruore conabat eum ſecum tenere,q̃ conatus vocat luctatio.In fictione aũt illa angelica nõ fuit falſitas aliq̃,qa vere ſignificauit q̃ mens Iacob aliqualiter receſſit per diffidentiam ſuam à Deo.Vnde & Chriſtus poſt reſurrectionẽ ſuam cum diſcipulis ambulans,finxit ſe velle longius ire. Alij dicunt q̃ luctatio iſta nõ fuit propter culpam Iacob,ſed qa ipſe Iacob deſiderauit aliq̃d ſpũalis gratiæ obtinere,in quo angelus noluit eum faciliter exaudire, ad innuendum q̃ maiora gratiaꝝ chariſmata quandoq̃ difficilius obtinentur à dño. ¶Præterea quæritur,qualis fuerit iſta luctа,& dicunt q̃dam q̃ ſpiritalis duntaxat. Ait enim Hieronymus ſuper Eſaiam:Oratione,non manibus, luctabatur Iacob cum angelo, qui eum cuſtodierat in peregrinatione,& volebat eum relinquere ad cælum volando,ſed Iacob oratione bñdictionem obtinuit. Alij dicunt q̃ fuit nõ ſolum ſpiritualis, ſed etiam corporalis ſeu manualis,qa paulopoſt ſubditur,q̃ angelus tetigit neruum femoris eius. Sed quicq̃d ſit de veritate huius opinionis, argumentum hoc faciliter ſolueretur, dicendo q̃ ille fuit tactus virtutis, non manus aut corporis: ſolo enim virtuali influxu & poteſtatis ſuæ contactu potuit angelus hoc,immo & multo maiora efficeret.[Qui cum videret q̃ eum]ſ.ipſum Iacob[ſuperare nõ poſſet,]loquendo de potentia ordinata, id eſt,q̃ non deceret,vt ipſum Iacob tam feruenter orantem abñceret ſiue relinqueret,iuxta quem modũ ſuprà dñs ait ad Loth:Non potero facere quicquam quouſq̃ ingrediaris illuc. De Chriſto quoq; in euãgelio ſcriptum eſt,q̃ nõ poterat ibi virtutem aliquã facere, ꝓpter incredulitatem illoꝝ.Vnde quidam exponunt ſic Qui cum videret q̃ eum ſuperare non poſſet.i.non vellet,& ita in hoc fuit rurſus fictio quædam non falſa,ſed diſpenſatiua & figuratiua,quia per hoc q̃ angelus finxit ſe nõ poſſe vincere Iacob, inſinuauit q̃ Eſau frater eius eum ſuperare non poſſet, immo q̃ populus naſciturus ex Iacob, ſuperaturus eſſet poſteros Eſau, vt tempore Dauid impletum eſt.Rurſus dicit angelus non potuiſſe ſuperare Iacob,quia non potuit ei perſuadere,vt ab inuocatione & petitione benedictionis ceſſaret,& p modum impotentis ad ſuperãdum ſe habuit.[tetigit neruum femoris eius,]vtpote latum neruum,ſeu locũ neruoſum illius,ex q̃ vis motiua & ꝓgreſſiua aliquo modo dependet,[& ſtatim emarcuit]vim ſuam pdendo,& aruit.Dicũtq̃ aliqui, q̃ angelus intulit Iacob illam punitionem pro culpa nimiæ formidinis & aliqualis diffidentiæ ſuæ.Alij dicunt q̃ non pro culpa aliqua ipſius Iacob fecit hoc angelus,ſed ꝓpter figuratiuam & myſticam rõnem,puta ad inſinuandum,q̃ poſteritas Iacob ex femore eius egreſſura, eſſet aliqñ lædenda & deprimenda à poſteris Eſau,nõ obſtante q̃ primogenitura fuit Iacob collata,& iſtud(vt Rabbi Paulus refert)dicunt quidam Hebræi doctores, q̃ probant p hoc, quoniam infrà habetur, q̃ filij Iſrael non comedunt neruum qui emarcuit in femore Iacob.Nempe ſi pœna illa accidiſſet Iacob pro culpa ſua,pertinuiſſet ſolum ad perſonam ipſius,& ita ꝓpter eam nõ abſtinuiſſent poſteri eius à nerui comeſtiõe.[Dixitq̃ ad eum:Dimitte

Aug. li. 16.de ci. dei c. 39.

Luc. 24.

Hieron. ſup Eſai. libro 13. cap.49.

Gen. 19. Matt.13.

2.Reg.8.

R.Paul.

te me.Iam em̃ aſſcendit aurora]quaſi dicat:Hora iam imminet,in qua oportet te circa temporalia occupari,& me inſiſtere laudibus Dei. Aliqui aũt dicunt, q̃ angelus ideo dixit hoc, quia alij nõ fuerunt digni eum in humana illa effigie ſenſibiliter intueri.ſed dicendũ,q̃ angeli in aſſumptis corporibus exhibent ſe viſibiles quibus volunt,ita q̃ etiã à preſentibus videri nõ queunt,niſi à quibus volunt.[Reſpõdit:Non dimittã te, niſi benedixeris mihi] imprecãdo &* myſterialiter impẽdendo mihi dona gr̃æ & ſubuentiõis optata,nec Iacob ita loquendo fuit inobediens angelo,ſed ex charitatis feruore & ſancta deuotiõe hoc dixit. Nec angelus p̃cipiendo dicebat,Dimitte me:ſed hortãdo, & hoc ſecundũ vnã cõſiderationẽ rationabiliter hortabat,qa aurora inſtabat. Iacob vero ex alia cõſideratiõe rõnabiliter dixit: Nõ dimittã te &c.ſed cur angelus ait,Dimitte me,q̃ inuito Iacob volebat abire,aut quaſi ligatus ſeu detẽtus fuiſſet à Iacob:Reſpõdeſ,q̃ Iacob ſua hũilitate,charitate,deuotiõe & oratione detinuit angelũ:idcirco nõ decuit angelũ inuito Iacob diſparere. Et q̃d mirũ iſtud de angelo,cũ dñs locutus ſit Moſi:Dimitte me,vt iraſcat furor meus cõtra eos?[Ait ergo] angelus ad Iacob:[Quod nomẽ eſt tibi?]Nõ ex ignorãtia hoc quæſiuit,ſed vt ex reſponſiõe Iacob quã præſciuit,apti⁹ inferret q̃d intẽdebat.[Reſpõdit:Iacob] mihi eſt nomẽ.[At ille:Nequaquam,inq̃t,Iacob appellabiſ nomẽ tuũ].i.nõ ſolũ vocaberis Iacob,vt hactenus.[ſed Iſrael] hoc eſt,etiã Iſrael appellaberis,cuius nominatiõis ratio ſeu interpretatio ſubdit:[qm̃ ſi contra Deũ fortis fuiſti].i.qa angelũ in Dei ꝓſona tibi apparentẽ viciſti,iuxta expoſitionẽ præhabitã:[quãto magis cõtra hoĩes præualebis?] hoc eſt,à fratre tuo non ſuperaberis,neq̃ ab alijs:immo potius in poſteris tuis victurus es Idumæos ac alios.De huius noĩs Iſrael interpretatione ſcribit Hieronymus: Ioſephus putat Iacob ideo Iſrael appellatũ,qm̃ cõtra Deũ ſtetit,ita q̃ Iſrael interpretaſ ſtans cõtra Deũ,ſeu reluctãs cõtra angelũ.Ego aũt hoc in Hebræo inuenire nõ potui,ſed etymologiã huius noĩs angelus poſuit,dicẽs: Qm̃ ſi cõtra dñm fortis fuiſti &c.ſic q̃ Iſrael interpretaſ princeps cũ Deo. Quaſi angelus dicat: Sicut ego ſum princeps,ita & tu.Quod aũt in libro noĩm Hebræoꝝ Iſrael interpretaſ,vir videns Deũ,non tã vere q̃ violẽter interpretatũ videſ.Hæc Hieroñ.[Interrogauit eũ Iacob:Dic mihi,quo appellaris noĩe?] Hoc Iacob quæſiuit,vt in diuinoꝝ cognitione ꝓficeret,atq̃ vt angelũ iſtũ ꝓprio nomine inuocaret ac honoraret. Vnde in Iudicũ lib. pater Samſonis ait ad angelũ:Quod tibi nomẽ eſt?vt ſi ſermo tuus fuerit expletus,honoremus te. [Rñdit:Cur quæris nomẽ meum?] Quaſi dicat:Nimis altũ eſt tibi,qa angeloꝝ naturã, quantũ ad ſpeciẽ ſpecialiſſimã, aut non, aut valde difficulter poteſt homo in hac vita cognoſcere,immo iuxta Philoſophũ,ſicut oculus noctuæ ſe habet ad lumẽ ſolis,ita intellectus humanus ad manifeſtiſſima naturę, hoc eſt, ad intelligẽtiaꝝ notitiã. Aliq̃ vero dicũt,q̃ ideo angelus dixit, Cur q̃ris nomẽ meũ,qm̃ nomina angeloꝝ q̃ foris mittunt, mutant iuxta diuerſa obſequia ad q̃ explenda mittunt: ſicut angelus miſſus ad purgandũ labia Eſaiæ,vocatus eſt Seraph,ex effectu inflãmatiõis,cũ tamẽ non eſſet de ordine Seraphin,iuxta doctrinã diuini Dionyſij de eccleſiaſtica hierarchia: q̃d q̃uis ſit verũ,attamẽ angeli ſaltẽ nõnulli,aliqua habẽt nomina fixa,vt Michael,Gabriel &c. [Et benedixit ei in eodẽ loco.] Forma aũt huius benedictiõis non exprimit in hoc textu,ſed aliqui dicunt,q̃ prætacta mutatio nominis Iacob,& interpretatio cur Iſrael diceret, fuit benedictio qua angelus ipſum Iacob benedixit, conferẽdo ei dona optata diſpoſitiue ſeu imprecatiue.[Vocauitq̃ Iacob nomẽ loci illius,[in quo cõtigit iſtud,[Phanuel,] q̃d interpretatur facies Dei,qm̃ vidit ibi faciẽ eius.propter q̃d ſubdit:[dicẽs:Vidi dñm facie ad faciẽ].i. clare ac facialiter,non in ipſa deitatis incõprẽhenſibili inuiſibiliq̃ natura,cum ſcriptum ſit: Non videbit me homo,& viuet.Et,Deũ nemo vidit vnquã.ſed ideo dixit hoc Iacob,quoniã oculo exteriori vidit clare angelũ in forma humana,qui ſibi in ꝓſona Dei apparuit atq̃ locutus eſt,[& ſalua facta eſt aĩa mea].i.à priſtino timore humano erepta,& confortata in dño, immo & in ſpe æternæ ſalutis firmata.[Ortusq̃ eſt ſtatim ſol poſtq̃ tranſgreſſus eſt Phanuel] hoc eſt,mox vt receſſit à loco,quẽ Phanuel nominauit,facta eſt clara dies. [Ipſe vero claudicabat pede]ex arefactione nerui p̃fati.Expedita nãq̃ ambulatio depẽdet ex multis,videlicet vi motiua,rectitudine tibiæ,viuacitate neruoꝝ &c. [Quã ob cauſam nõ comedũt neruũ filij Iſrael,q̃ emarcuit in femore Iacob].i.neruũ femoris, ſimilẽ neruo q̃ in femore Iacob obſtupuit,& inſenſibilis factus eſt:ſimilẽ,inquã,quantũ ad hoc q̃d eſt eſſe neruũ femoris,q̃uis aliũde ab illo differat,nõ numero tm̃,ſed ſpecie quoq̃:alioꝝ vero vſum neruoꝝ nõ vitãt. ¶Porro in Scholaſtica hiſtoria legit,q̃ primo ipſemet Iacob ꝓpoſuit nõ comedere de cætero neruũ, & idipſum poſteritas ipſi⁹ obſeruatt & forte Iacob ꝓpoſuit hoc in memoriã rei geſtæ,& ꝓpter myſticã ſignificationẽ eius ꝓtactã: poſteritas vero Iacob hoc obſeruauit, ſectãdo p̃ris ſui exemplũ,eũq̃ honorãdo,& in rei geſtę memoriã.¶Præterea de hoc ſancti Iacob luctamine cũ angelo,ſcriptũ eſt in Oſea:In fortitudine ſua direct⁹ eſt cũ angelo, & inualuit ad angelum:fleuit,& rogauit eũ. Ex q̃bus elicit,q̃ Iacob cũ fletu deprecatus eſt angelũ, q̃us Hebræi iuxta cõſuetudinẽ fabulaꝝ ſuaꝝ inaniũ,dicunt q̃ angelus q̃ luctabat cũ Iacob,fuit angelus

Hieron. ſup Geneſim. Ioſe.li.2. ant. iud. cap.27.

Iudic.13.

Eſaiæ 6. Dionyſ.

Exo. 33. Ioann.1.

Euſebi⁹.

Oſeę 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Esau,cupiēs Iacob impedire ab ingressu terræ promissionis,& consecutiōe primogenituræ ac benedictionū sibi ab Isaac præscitæ,& q̄ Deus cōtulit tantā fortitudinem ipsi Iacob,q̄ angelum illum vicit,intātum q̄ angelus victus fleuit,& fiendo rogauit ipsum Iacob dilatio nem de obtinēdo dominio,seu primogenitura & eminētia sup Esau: quoꝝ oīm falsitas innotescit ex hoc,q̄ angelus Esau ex diuina reuelatione & ex rebus gestis cognouit,q̄ Iacob fuit à Deo ad primogenituā electus,& q̄ Esau fuit iniquus,ac primatu super Iacob indignus:idcirco noluit diuinæ præordinationi taliter reluctari:perfecta quoq; angelorꝝ beatitudo,excludit ab eis omnem miseriam, pœnam,mœrorem, ac fletum.

¶De intellectu spirituali eiusdem capituli 32. Art. LXXIX.

4.Reg.6. Iohe.2. Rom.12. Pro.12. Pro.18. Pro.16. 2.Cor.3. Augu.6. de ciuit. Dei c.19. Isidorus

IAcob aūt abijt in itinere q̄d cœperat.] Per Iacob vir Chr̄ifidelis designat,q dū in via virtutū stabiliter pseuerat ac,psicit,abit itinere q̄ cœpit,cui obuiā sunt angeli Dei,q ad eiꝰ auxiliū sunt parati, de qbus loquit Helisæus: Plures nobiscū sunt q̄ cū illis, puta iniquis. Hos angelos homo fidelis fide intuēs,nominat castra Dei, de qbus spiritaliter accipi potest illud Iohelis:Multa sunt nimis castra Dei fortia,& faciētia verbū eius.[Misit aūt nūcios ante se ad Esau fratrē suū.] Per hoc insinuat,q̄ homo virtuosus conat in bono vincere malū,& nō solū eos q̄s ipse iniuste offendit,sed hos q̄q; q prorsus iniuste cōtra eū mouent,nitit mitigare,reconciliare q̄ sibi q̄d si nō potest p seipsum pagere,studet hoc p alios facere. Timuit au tē Iacob Esau vaide,q̄n boni metuūt iprobitatē prauorꝝ,magis,ne ipsi sua iprobitate Deū offendāt,seipsos q̄ pdant,ac alios scādalizēt,q̄ ne noceāt ipsis bonis,qbus nulla nocet aduersitas, immo & plurimū prodest illata iniuria,dūmodo eis non dominet propria iniqtas,ira, impatiētia, aut similis culpa. Veruntn̄ nullus debet viribus suis ita cōfidere, vt cesset diuinæ pietatis opem incessabilē inuocare, ne à fratre suo seu proximo suo lædat,hoc est,ne ex his quę videt in alijs,aut quę suffert ab eis,ad vltiū moueat peccatū,ne aliquē temerarie iudicet aut cōtēnat,aut irrationabiliter indignet vel cōtristet:sed in oīni euētu firmiter stet fixus in dño,qa non contrifiabit nec turbabit infiū quicq̄d ei acciderit. ¶Deniq; Iacob fecit duas turmas,hoc est,aciem virtutū moraliū,aciem q̄; virtutū theologicarꝝ parat fidelis cōtra malitias puersorꝝ,vt si læsus fuerit in aliqua virtute morali,peccādo per iram, impatientiā,aut mœrorē,reliqua turma saluet.i.fides,spes, charitas maneāt inuiolatæ,& p eas dānum animę suæ recuperet,ad Deū per eas cōfugiendo,veniā postulādo,se q̄ deinceps diligētius custodiendo.[In baculo meo transiui Iordanē istū,& nunc cū duabus turmis regredior.] Per Iordanem,flumen lachrymarꝝ & saluberrimarꝝ cōpunctionū accipit: quod Chr̄ifidelis in baculo suo pertrāsit,q̄ diuinæ pietati per spei suæ sustentationē innitēdo, ad spiritalē profectū & complementū præfatarꝝ virtutū per cōpunctionē & fletū perducit. ¶Amplius,q̄ Iacob per munera nisus est iram fratris sui extinguere, docet nos,q̄ orādo & spiritalia aut etiā corporalia beneficia impēdendo,debemus irascētium & inuidentiū ac aduersantiū passiones,auersiones,ac vitia pro viribus extirpare. Munus em̄ absconditum extinguit iras,& donum in sinu indignationē maximā. atq; vt iterum Salomon protestat, Cum placuerint dño viæ hominis,inimicos eius cōuertet ad pacem. Per hoc demū q̄ Iacob vxores suas ac filios transduxit per vadum, innuit q̄ vir bonus ptinentes ad se,seu subditos sibi, per eueniētes aduersitates,tentatiōes & psecutiones,studet ad tranquillitatē,pacem & deuotionē suauem pducere. Ipse vero pmanet solus,vt Deo simplicissimo expeditius vacet:& ibi luctat cum Deo ac angelo,dum opportune & importune orādo ac laborādo,conat aliquid singularis gr̄æ ac virtutis à dño extorquere,quāuis frequēter ac diu videatur repelli,seu nō exaudiri. Cum q̄; frequenter p contēplationē ad Deū se eleuat,& rursus ex humana fragilitate euagādo infrā dilabitur,laborioſum exercet luctamē nec Deū dimittit,nisi benedicat ab eo,concupitā mentis in Deo stabilitatē adipiscēdo,ita vt dignus sit,Israel,hoc est,vir Deū per fidē & sapientiæ donū cōtemplās,vocari:quo facto, consolat eū altissimus, q̄ nō superabit eū humana malitia,seu aliorꝝ improbitas. Tangit quoq; neruum femoris eius, dum cōcupiscētias carnis, & pronitatē ad vitiorꝝ itinera in ipso mortificat. Locū aūt in q̄ vir cōtemplatiuus tāta à Deo consequit bona, videlicet eccleſiā,cellā,aut aliud quodcūq; secretū, nominat Phanuelqa in eo cōtemplatus est faciē Dei,hoc est, gratiosam pr̄sentiā eius,vidit q̄; eum facie ad faciē, nō per speciē,sicut in pr̄ia,sed p mystica theologiā aut anagogicā visionē,sicut testatus est Paulus: Nos aūt reuelata facie gloriā dñi speculātes,in eandē imaginē trāsformamur à claritate in claritatē,tanq̄ à dñi spiritu.Et tunc salua fit anima à prioribus malis,& Deo familiaris atq; charissima reddit,oritur q̄; in ea sol iustitiæ,atq; ad ea quæ carnis & mūdi sūnt,claudicat, sed in via iustitiæ rectę progredit. ¶Postremo,secundū Augustinū, & vt plenius tāgit Isidorus,p virū qui luctabat cū Iacob,& se ab eo vinci spōte pmisit,intelligit Chr̄s, qui se à posteritate Iacob,quę nūc per Iacob significat,se voluntarie crucifigi, atq; p suæ meritū passionis etiā his à quibus occisus est,benedictionem promeruit,pœnitentibus q̄; largitus est,ita q̄ fi ri sunt veri ac spirituales Israelitæ,qui ante fuerunt carnales Iudæi.

¶Ex-

¶Expositio cap.33. Eleuans autem Iacob oculos suos, vidit Esau venientem. Articulus LXXX.

OCcursus Iacob electi & Esau reprobi,nunc narrat. [Eleuans autem Iacob oculos suos, vidit veniētem Esau &c.diuisit q̄; filios Liæ & Rachel,ambarum q̄; famularꝝ, & posuit vtrāq; ancillam & liberos earꝝ in principio, Liam vero & filios eius in secundo loco,] in quo etiā Dina filia Liæ fuit.[Rachel autem & Ioseph nouissimos.] Quemadmodū enim prædictum est,Iacob diuisit istos in duas turmas, ita q̄ Bala & Zelpha cum filijs suis erant in prima,Lia autem & Rachel cū sobole sua in turba secūda,sic tamen,q̄ Rachel & Ioseph erant in extremitate turmæ secundæ. Vnde in Scholastica fertur historia, eos errare qui dicunt Iacob fecisse tres turmas. Porro de causa huius diuisionis & collocationis, dictum est Eusebiꝰ. precedenti capitulo. [Et ipse] Iacob [progrediens] id est,duas turmas præfatas præcedens, vt fratrem offensum placaret,ne vxoribus suis ac filijs infligeret malum,[adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius.] Cœpit etenim eum adorare à remotis: & cum semel adorasset illum,surrexit:paululum q̄; progrediens,adorauit secundo:ac denuo surgens,& parum procedens,adorauit tertio:sic q̄; vsque ad hāc adulationē prorupenia appellant,& Aplūs ait:Siquidē sunt dij multi & dñi multi,maxime quia in Græco dictum est sine articulo,quo euidentissime solet verus Deus significari,quod facile capiunt qui Grę- Pſal.95. cum intelligunt. est itaq; sensus:Vidi te cum ingenti reuerentia,quasi quendā deum,eo modo quo iudices & prælati dñ vocant,iuxta illud:Dijs nō detrahes. Et Mosi dictū est:Constitui Exo. 22. te deū Pharaonis. [Esto mihi propicius, & suscipe benedictionē &c.] i.dona & encęnia quæ Exodi 7. attuli.[Vix à fratre cōpellente suscipiēs &c.] i. Esau dona ista vix capiens ex instātissima & quodāmodo importuna prece ipsiꝰ Iacob.[Dixit q̄; Iacob &c.seq̄r paulatim vestigia eius] s. Esau [licut videro paruulos meos posse, donec veniā ad dñm meum in Seir &c.] Hoc dixit Iacob,vt persuaderet fratri suo Esau,q̄ præcederet eum,asserens se velle cum sequi morose. Non enim fuit libenter diu cum Esau,ne forte Esau inciperet recordari præteritorꝝ quæ Iacob fecerat ei. Veruntn̄ Iacob nō sequebat eū vsq; in Seir,vel qa ex meliori deliberatiōe mutauit ,ppositū, vel occurrit ei aliūde obstaculū.potest tn̄ à mēdacio excusari,dicēdo q̄ intendebat eū sequi,qn̄ ,ptulit verba hęc.[Hoc vno tm̄ indigeo].i.inter ea q̄ tu mihi impēdere potes,& q̄ ego à te cupio,hoc solo indigeo,[vt inueniā gratiā in cōspectu tuo dñe mi.]Q.d.Nō cupio tuas diuitias,neq; honorē,neq; comitatū, sed bonum fauorē. [Reuersus itaq; illo die Esau itinere q̄ venerat in Seir].i.in terrā Edō seu Idumæā, à noīe suo sic appellatā, tn̄ aliq di cūt,q̄ Seir sit hic nomē villę,ī q̄ Esau habitauit,& eā suo noīe nūcupauit.[& Iacob venit in Socoth] ad vrbē sic dictā.Vn̄ Hieronymꝰ scribit:Socoth vsq; hodie ciuitas est trāsIordanē, de qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

de qua in libro Iudicũ legit: Locutus est Gedeon ad viros Socoth. Dicit q̃q Hieronymus,
Hieron. Iudic. 8. q̃ Socoth interpretat tabernaculum. Hinc Iacob imposuit nomẽ hoc vrbi illi, qm̃ ipse fixit ibi tabernacula sua, sicut subiungit. [vbi ædificata domo & fixis tẽtorijs, appellauit nomẽ illius Socoth. i. tabernacula.] sed quare ædificauit ibi domũ, cũ soleret in tabernaculis seu tentorijs & papilionib⁹ cõmorari? Ad hoc, vt Lyra refert, respondẽt Iudæi, q̃ p annũ cũ medio
Hieron. habitauit ibidẽ, ideo fecit etiã domũ ibi. [Transiuit q̃ in Salẽ vrbem Sichimoꝝ &c.] Circa hoc quęrit Hieronymus, quę fuerit ista vrbs noĩe Salẽ, ad Sichimos ptinens, cũ Hierusalem, in qua regnauit Melchisedec, ante vocata sit Salẽ. Ad q̃d respõdet, q̃ vel vtraq; ciuitas idem nomẽ sortita est, q̃d de alijs multis Iudææ locis & oppidis inuenit, q̃ s. idem nomẽ loci & vrbis, in alia & alia tribu est. Aut Salẽ, de qua nũc sermo, interpretat perfecta seu cõsummata:
alia vero, puta Hierusalẽ, interpretat pacifica. Tradunt ẽm Hebræi, q̃ femur claudicãtis Iacob, in Salẽ vrbe Sichimoꝝ sanatũ sit: ideo q̃ vrbẽ illã esse Salẽ vocatã, quæ etiã dicta est Si-
Ioan. 3. chem, ita q̃ erat binomia. Et apud Ioannẽ dicit Salim, & istud verius æstimat, q̃ quod Lyra refert, dicẽdo: Secũdum Hebræos, Salẽ nõ est hic nomẽ propriũ ciuitatis, sed nomẽ cõmune, significãs integritatẽ seu pacẽ, vt sit sensus: Trãsiuit Iacob *Salẽ, hoc est, integer atq; pacific⁹ in vrbẽ Sichem, qa videlicet nihil de rebus suis amisit in via. [& habitauit iuxta oppidũ] illud. & dicit quidã q̃ noluit habitare in vrbe illa, qa idololatrę habitabãt in ea. Verunt̃ certum est, q̃ Iacob & etiã Abrahã & Isaac, sæpius cõmorati sunt in vrbibus idololatraꝝ, immo
Iacob viginti annis habitauit cũ Laban idololatra. fortassis autẽ magis cõueniebat ipsi Iacob, iuxta vrbẽ illam q̃ in ea morari, propter pecora sua. [emit q̃ partem agri in qua fixerat tabernacula]. i. tentoria sua iuxta vrbẽ p̃fatã, [à filijs Emor p̃is Sichẽ] q̃ Emor fuit rex Sichimoꝝ, & pater viri noĩe Sichem, à quo Sichimi seu Sichimitæ vocati sunt. [centũ agnis.] Circa hoc dicit Lyra: Hebræi dicũt, centũ obolis, ex quo cõcludit, ideo nostra translatio deficit,
aut dictio hebraica est æquiuoca. Ad q̃d dicendũ, q̃ cõclusio illa, quãtum ad primã eius partem, nõ valet: qm̃ magis credẽdum est sancto Hieronymo, q̃ Hebræis. tñ si verbũ illud Hebræ-
Hieronymi cæ laus authoritatis. um æquiuocũ est, ad agnũ & obolũ, non magis habet in Hebręo, centũ obolis, q̃ centũ agnis. Diuitiæ aũt antiquoꝝ pecora erãt: idcirco frequẽter emerũt p pecora, sicut nũc p pecuniam,
propter q̃d à pecus pecunia nomẽ sumpsit, vt asserit Augustinus, & in decreto habet. [& erexit.] i. cõstructo [tibi altari, inuocauit sup illud fortissimũ Deũ Israel]. i. orãdo obtulit sup altare hoc hostias oĩpotẽti Deo Israelis, videlicet suñpsius, q̃ Israel est vocatus, seu suę posteri-
Augustin. tatis, quę sępe hoc nomine designat. & recte nũc dicit, fortissimũ Deũ Israel, qm̃ Deus omnipotentiã suã demõstrauit in Iacob, protegendo eũ à Laban & Esau, cæteris q̃ aduersis: q̃d & Iacob recognoscẽs, sacrificauit ei ibi cũ gr̃aꝝ actione deuota. Ita q̃ sancti huius p̃iarchæ exemplo discamus nosipsos in oĩbus humiliare, nec aliqs de sua quasi virtuositate, sapia & electione p̃sumẽs, alteri se p̃ponat, aut offensum placare ac veniã petere dedigneť, cũ Iacob, qui
tot habuit reuelatiões, cui & factæ erãt tot & tãtæ à Deo promissiões, q̃ profundissime atq; sæpissime humiliauerit se corã reprobo fratre: nec bono charitatis & pacis aliq̃d p̃feramus, immo ob ea libẽter despiciamus seu alijs condiuidamus transitoria bona, quæ & Iacob quãm liberalissime ac promptissime præstitit suo fratri desiderio amicitiæ atq; concordiæ.

¶Expositio literalis cap. 34. Egressa est aũt Dina filia Liæ &c. Art. LXXXI.

Capitulo nunc elucidãdo describit, quid cõtigerit ipsi Iacob, ac soboli eius circa Sichimitas. [Egressa est autem Dina filia Liæ] & victima proles eius, [vt videret mulieres regionis illius.] Mulieres quippe naturaliter leues sunt animo & curiosæ. Vnde libenter
vidẽt aliq̃d noui, cũ tñ deceat esse eas valde pudicas & taciturnas, ac domi manere, quãtum cõgrue fieri potest, p̃sertim virgines atq; iuuẽculas. Egressa est itaq; Dina ex domo parẽtũ,
& introiuit p̃fatum oppidum Sichimoꝝ, iuxta q̃d habitauit, atq; vt Iosephº refert, tũc erat
Iosep. li. 1. ant. iud. cap. 27. solennitas illa in vrbe, & Dina sola transiuit illuc ad emendum ornamenta mulierum terræ illius, & forsitan ad videndum ornatus & mores, festa ac gestus ciuium loci illius. [Quã cum vidisset Sichem filius Emor Euæi, princeps terræ illius.] Sichẽ iste fuit primogenitus ipsius Emor, qui pro tunc fuit rex & princeps vrbis illius, & quorundam circumiacentium locorum. sicq; Sichem non fuit adhuc princeps terræ illius, nisi inquantum hæreditario iure successurus fuit patri suo in principatu. Vel forsitã pater suus iam ei commisit quędã dominia.
Gen. 10. Dicit aũt Emor Euæus, qm̃ fuit de stirpe Euæi, qui fuit filius Cham filij Noe, vt dictum est supra. [adamauit eam] amore libidinoso ac prædominãte, [& rapuit] eam violenter, adiutorio suoꝝ seruoꝝ, & forte p eos. [& dormiuit cũ illa] cognoscẽdo ipsam carnaliter, [vi opprimẽs virginẽ]. i. eam quæ virgo fuit anteq̃ taliter cognosceret. & ita in fornicatione illa
fuit raptus & stuprum, vtpote violẽtia & violatio virginis. [Et conglutinata est anima eius cum ea]. i. amore intẽsissimo (qui amor ἔρως appellat) ei adhæsit, qui amor est pessimus, subijciẽs hominẽ carni totaliter, ita vt vix valeat aliud cogitare, nisi q̃d taliter amat, multaq; malla sequunt ex eo. [tristemq; deliniuit blãditijs &c.] hoc est, blãdis ac dulcibus verbis conat⁹ est con

solari ac mitigare Dinã, de sua iniuriatione & cõstupratione mœrentẽ, quia & parẽtum ac fratrũ suoꝝ metuebat indignationẽ atq; offensam: doluit quoq; de hoc, q̃ à iuuene idolatra & incircũciso cognita fuit. Deniq; probabile est, q̃ Sichem dixit ad eã: Ego sum primogenitus patris mei, & ero rex huius loci, & accipiã te vxorem, ero q̃ tibi bonus maritus, nec parẽtes tui potuissent te taliter sublimare. [Quod cũ audisset Iacob &c.] s. filiã suã esse raptam & corruptã [siluit donec] filij sui [redirent &c.] qui tunc erãt in pastu pecoꝝ occupati. Siluit autẽ dissimulãdo iniuriã, non vt filios suos incitaret ad inordinatã vindictã, sed vt
conferret cum eis quid esset agendũ: quia nec regi Emor audebat negare quod petijt, nec filio eius alienigenæ libẽter tradidit filiã suã, vt Iosephus refert. [Locutus est itaq; Emor ad
Iosep. li. 1. Antiq. Iu. c. 27. eos] videlicet ad Iacob ac filios eius: [Sichem filij mei anima adhæsit filiæ vestræ &c.] Loquitur autẽ pluraliter, filiæ vestræ: quãuis filia esset ipsius Iacob, nõ filioꝝ eius, eo modo quo aliquid ascribit toti multitudini ꝓpter partẽ ipsius.] Sed & Sichem ad patrẽ & fratres eius]. i. ad Iacob & filios eius, [ait: Inueniã gratiã &c. augete dotem]. i. exigite à me pro dote quantum vultis. [& munera postulate &c.] hoc est, non solum paratus sum huic puellæ assignare pro dote quod vultis, sed vobis quoq; munera volo largiri ad libitũ vestrũ. [Respondentes filij Iacob, Sichem & patri eius in dolo, sæuientes ob stuprũ sororis &c.]. i. pacatos se finxerunt ex verbis Emor & filij eius, & velle facere quod postulabãt, dummodo ipsi circũciderentur, cum tamẽ corde sæuirent in illos, & sororis suæ violationẽ proponerẽt ferociter vindicare, atq; vt aliqui dicunt, proposuerunt ipsos inuadere, quãdo iam essent circũcisi, quatenus
tunc non p̃ssent resistere ex circũcisionis dolore. Vel dixerunt hoc, vt sic euaderent quod Emor & Sichem ipsis proposuerunt, quos putabãt non consensuros circũcisionis conditioni ac pacto. [Placuit oblatio eoꝝ &c.]. i. cõditio ista, quã filij Iacob obtulerunt Emor & filio eius, placuit eis, quãuis videret multum difficilis. Sed mirum q̃ hic non ponitur respõsio Iacob: & forte id quod filij sui responderunt, venit ex eius cõsilio, non tñ ipse intẽdebat do-
lum quẽ filij intendebãt. ¶Deinde in textu describit, qualiter Emor & filij eius p̃suaserunt populo ciuitatis circũcisionem accipere. [Si circũcidamus masculos nostros &c.]. i. infantulos iam natos & etiã nascituros, immo & nosipsi iam circũcidamur, [ritum gentis imitãtes:] hoc est, obseruationi & cõsuetudini Hebræoꝝ istoꝝ nos conformãtes p circũcisionis assumptionem, [substãtia eoꝝ & pecora, & cuncta quæ possidẽt, nostra erunt]. i. p mutua matrimonia inter nos & eos deuoluent̃ ad nos, sicut & ecõuerso, bona nostra ad eos p mutuã associationẽ. [Tantũ in hoc acquiescamus, & simul habitãtes, vnũ efficiamus populũ] per obseruantiã eiusdẽ ritus & cõiugalis cõiunctionis & cognatiõis ac affinitatis. [Assensiq; sunt oẽs &c.] iuxta antiquã grammaticã. i. oẽs ciues vrbis illius cõsenserunt conditioni & pactioni p̃positæ. ¶Præterea, vt recitat Lyra, Hebræoꝝ doctores aliter passum istũ exponunt, dicẽtes q̃ In Lyrã
filij Iacob syncera intentiõe dixerunt ad Emor & Sichem, Si circũcidamini, dabit̃ soror nr̃a sem. in coniugẽ Sichẽ, vt petitis: & q̃ dictio hebraica, quã Hieronymus interpretatus est dolũ, sit æquiuoca ad fraudem, & ad bonã cautelam sicq; filij Iacob intenderunt Sichimitas ad circũcisionem recta intentiõe inducere: sed Emor & Sichem dolũ fecerunt, dicẽtes ciuibus suis: Si circũcidamus masculos nostros, om̃ia quæ possidẽt, erunt nostra. i. habebimus eos nobis
omnino subiectos, & erunt seruilis conditionis sub nobis. quo dolo p̃cepto, filij Iacob rupe-
runt pactũ: qm̃ violãtibus fidẽ, nõ est fides seruãda, & interfecerũt Sichimitas. Hæc aũt exposi-
tio falsa censet, qm̃ dato q̃ dictio illa hebraica interdum significet bonã cautelã, q̃d tamen
R. Paul⁹. Rabbi Paulus negat, attamẽ hoc loco nõ posset sic accipi, quia immediate subiungit: [sauientes ob stuprum sororis.] Si autẽ filij Iacob dixissent bona intentiõe & prudenti cautela, Si circũcidamini, nõ dixissent verba quę in textu habent, sæuientes, sed placati & ignoscentes.
¶Deniq; paulo post in isto habet capso, q̃ dũ Iacob rep̃hẽdisset filios suos de interfectiõe Sichimoꝝ, nullã aliã excusationẽ tangebãt, q̃ sororis suæ violationẽ, dicẽdo: Nunq̃d vt scorto abuti debuerũt sorore nostra? Si autẽ Sichimitæ cõmisissent dolũ prætactũ, allegassent eum pro sua excusatiõe. Infrà quoq; habet, quẽadmodũ Iacob mox moriturus, locutus sit, Simeon & Leui visa iniquitatis bellãtia, &c. vbi rep̃hendit eos de fraudulẽta & atroci interfectiõe Sichimitaꝝ, nec possunt verba illa exponi de peccato eoꝝ in Ioseph cõmisso, vt in expositiõe
ca. 49. ostendetur. Veruntñ R. Paulus dicit, q̃ p̃inducta Hebræoꝝ expositio potest saluari, qa
R. Paul⁹. (vt asserit) Sichimitæ nõ petierũt veniã aliquã de tãta iniuria illata Iacob ac filijs eius, nec filij Iacob promiserũt pacẽ Sichimitis, sed cõcesserũt solum q̃ possent cõfœderari, si circũciderent: ideo nõ videnť peccasse, abscondẽdo suũ propositũ Sichimitis, qm̃ licitũ est cõtra inimicos vti insidijs. Sed om̃ia ista istius Pauli verba, sunt valde imperite prolata, q̃ enim affirmat Sichimitas nullã veniã postulasse, est contra textum quo dicit: Sichem ad patrẽ eius, s. Dinæ, & ad fratres eius ait: Inueniam gratiã coram vobis: & quæcũq; statueritis, dabo. munera postulate, libens tribuam quod petieritis. Insuper q̃is filij Iacob non p̃miserunt Sichimitis pacem absolute, permiserunt tñ eam sub conditione, dicentes: [In hoc valebimus fœderari, si
simi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

similes nostri esse volueritis,& circũcidaſ in vobis oĩs masculini sexus: tũc dabim⁹ & accipiemus mutuo filias vestras ac nostras,& habitabimus vobiscũ, erimusq; vnus populus.] Ideo posiquã Sichimitæ conditionẽ hãc impleuerũt,filij Iacob obligati fuerũt pacẽ seruare cum eis,ac si absolute promisissent hãc illis: stante quoq; illa cõditione, & præsertim ea impleta, nõ potuerũt filij Iacob vti insidijs cõtra Sichimitas,nec habuerũt cõtra eos plius iustũ,in q̃ solo licet insidijs vti.Præterea falsum est,q̃d Paulus iste affirmat,Iacob priarchã nõ increpasse filios suos de iniustitia in hoc facto.Nam(vt paulopost inducet)dixit ad eos, Turbastis me: per q̃d insinuauit,eos iniuste egisse. [Et ecce die tertio qñ grauissimus vulneꝝ dolor est].i. quãdo circũcisi magis affligunt ex vulnere circũcisionis,qa(vt dicit) tertio die inde amplius cruciant,sicut & vulnera quædã magis affligunt post certũ tẽpus q̃ dum recentia extant. [Simeon & Leui] fratres Dinæ vterini,[arreptis gladijs, ingressi sunt vrbẽ confidẽter].i.audacter,interfectisq; oĩnibus masculis] adultæ ætatis, qa (vt statim dicet)paruulos duxerunt captiuos: [Emor & Sichem pariter necauerũt &c. qbus egressis] de domo Emor,[irruerunt sup occisos cæteri filij Iacob,& depopulati sunt vrbẽ in vltionẽ stupri &c.] non in vindictam præfatæ fraudis cõfictæ. [Quibus patratis audacter,] audacia excessiua,quæ fortitudini & rationi cõtrariaſ.Fortitudo nãq; est virtus moralis & cardinalis,media inter duo vitiosa extrema,quæ sunt timor atq; audacia,q̃is timor & audacia interdum accipiant extense in bono, [Iacob dixit ad Simeon & Leui: Turbastis me].i.p hæc opera vestra mala ad magnã me induxisti tristitiã,inquietudinẽ ac timorẽ.Fuerũt eñ in gestis his filioꝝ Iacob violatio pacti, crudelitas,furor,immãsiuus dolus,&indignatio grauis,homicidiũ & iniustitia prorsus enormis;qñ & multos occidisse censent,q in raptu violationeq; Dinæ,culpã nõ habuerũt. Pro
Gen. 49. pter q̃d Iacob dixit postea de eisdẽ: Maledictus furor eoꝝ,qa ptinax: & indignatio,qa dura: in consiliũ eoꝝ nõ veniat anima mea,& in cœtu eoꝝ nõ sit gloria mea. [& odiosum fecistis me &c. habitatoribus terræ huius] qm̃ factũ vestrũ mihi imponet ab illis. [Nos pauci sumus] comparatiõe illoꝝ. [illi cõgregati pcutient me].i. occidẽt, [& delebor ego & domus mea.] hoc est, ego & soboles atq; familia mea,auferemur de supficie terrę p interfectionẽ ab illis. Videſ Iacob ita dicẽdo esse mẽtitus, qa nõ cõtigit ita,& de veritate diuinaꝝ promissionũ ei fæpe factaꝝ dubitasse. Frequẽter etem Deus ei pmisit copiosissimã posteritatis suæ multiplicationẽ. Dicẽdum q⁹ Iacob protulit verba illa,nõ simpliciter asserẽdo, sed auisando ac formidando,secundũ cõsiderationẽ inferioꝝ causaꝝ,secundũ quas sic factũ fuisset, nisi Deus omnipotens aliter subuenisset. [Respõderunt: Nunqd vt scorto].i. q̃si meretrice [abuti debuere sorore nostra?] nõ vtiq;,immo grauiter peccauerũt ea abutendo,hoc est,rapiẽdo & illicite cognoscẽdo,quæ tñ carnalis cognitio à solo Sichem pacta est: & q̃is Sichimitæ nõ debuerũt sic agere,iste tñ non fuit iustus vltionis modus ac ordo, pſertim qñ Emor & Sichem emendationẽ præbuerũt tam magnã,& ꝓpter alias causas ꝓhabitas. ¶ Præterea obijci potest præ-
dictis,q⁹ historia ista incredibiliter sonat: quõ eñ tam pauci q ad sobolem ac familiã Iacob pertinuerũt,poterãt multitudinẽ occidere tãtam; pſertim qa senior filius Iacob,adhuc vix erat viginti qnq; annoꝝ,vel paꝝ plus. Iacob eñ habitauit in Mesopotamia solũ viginti annis, & septẽ annis moratus est ibi anteq̃ genuit Ruben primogenitũ suũ, immo quasi octo annis,ita q⁹ Ruben in exitu à Mesopotamia erat duodecim annoꝝ aut circiter, propter q̃d Iacob rediẽs,de filijs suis ad Esau,dixit: Paruuli sunt. Ad istud Augustinus rñdet,q⁹ multi fuerunt cũ Simeone & Leui adiuuãtes eosdẽ & q⁹ Iacob diu habitauit in terra illa post reditũ à Mesopotamia,añq̃ filij sui istud fecerũt. Habuit aũt Iacob grãdẽ familiã, sicut de Abrahã & Isaac dictũ est. Sichimitæ q̃q; fuerũt ad resistendũ imparati, ĩmo & ex dolore circũcisiõis infirmi. Porro Ioseph⁹ protestaſ: Cũ esset in vrbe illa festiuitas,& Sichimitæ reqe ac epulis vterentur,filij Iacob primis custodijs incunctãter assistẽtes,occiderũt dormientes. ¶ Rursus contra prędicta obijcit,q̃d sancta vidua Iudith ait: Dñe Deus patris mei Simeõ,q dediſti ei gladium in defensionẽ.i. vltionẽ alienigenaꝝ,qui violatores extiterũt in coinquinatiõe,& denudauerũt femur virginis,& dediſti mulieres eoꝝ in prædã,& paruulos eoꝝ in captiuitatem, & oẽm prædã in diuisionẽ seruis tuis q zelauerũt zelũ tuũ. Ex qbus videſ q⁹ filij Iacob iusto ac diuino zelo id peregerũt,& factũ illud Deo sit asscribendũ,eiusq; adiutorio factũ. Ad hoc breuiter aliqui dicunt,q⁹ liber Iudith non est in canone sacræ scripturæ,& ab Hebræis inter apocrypha computaſ,idcirco nõ habet authoritatẽ cõtra scripturã canonicã. In Scholastica vero historia respondeſ,q⁹ Iudith nõ commẽdauit factũ Simeonis, q̃d detestatus est Iacob, sed vltionẽ dñi factã per manũ iniqui. Cui solutioni obijcit,q⁹ Iudith dicit deprædatores Sichimitaꝝ zelo Dei pmotos. Ad q̃d dici potest,sicut de Iudæis ait Apostolus,q⁹ habuerunt zelum Dei,sed non secundũ scientiã. ¶ Postremo moraliter p Dinã foris egressam ac violatam, intelligit anima curiosa,quæ sumptuus discussione & custodia derelictis, per inania euagat, aliorumq; vitã & defectus scrutaſ: ideo à diabolo constupraſ,sitq; illius adultera corruendo in mortalia peccata. Graue quippe curiositatis est vitiũ,q̃d dum hoĩem alioꝝ obseruatiõi fa-

Eusebi⁹. Rom. 10. Gregor. Augusti. Iosep. li. 1. Antiq. iud. c. 27. Iudit. 9.

cit intentum, reddit eũ ad cõsiderandũ proprias culpas cæcũ. Cumq; anima talis ad horam de suis dolet peccatis,diabolus tristem delinit blãditijs, pſuadens ei ad pristina mala redire: eius quoq; plato conaſ suggerere,vt eũ nõ increpet inde,sed sibi cohærere pmittat. boni autem plati nõ acquiescũt suggestioni huiusmodi,sed arreptis gladijs verboꝝ cælestiũ ac virtutũ,impugnãt diabolũ,& de eius *donis quę est ecclesia malignoꝝ,animã ita deceptã ac eis commissam,reducũt,conuertendo eãdem,satanam q̃q; sub pedibus suis velociter conterunt. * domo

¶ Expositio cap. 35. Interea loquutus est dñs ad Iacob. Art. LXXXII.

REcitant in isto capꝰo actus quidã & peregrinatiões sancti Iacob,& beneficia ei à Deo collata. [Interea locutus est Deus ad Iacob] per angelũ, consolãdo eũ in timore quem habuit propter causam in fine præcedẽtis capituli expressam, & cõsulendo ei q̃d ageret. [Surge] de loco isto,& à tua formidine. [& ascende Bethel].i. ad locũ in quo vidisti scalam in somnis,puta ad mõtem Moria prope Hierusalẽ. [& habita ibi] cum tuis domesticis, [faciq;] ibi [altare Deo q apparuit tibi qñ fugiebas Esau] qñ vidisti dñm scalæ innixum,vt dictum est suprã. Loquit autẽ Deus per angelũ de seipso,quasi de alio,vel ad insinuãdam pluralitatem pſonaꝝ in simplici deitate sic loquit. Est tamẽ consuetudo scripturæ veteris testamenti sic loqui. [Iacob vero cõuocata omni domo].i. sobole ac familia [sua,ait: Abijcite deos alienos qui in medio vestri sunt,] id est, idola quæ habetis. Probabile est, q⁹ in domo Iacob nemo aperte coluit idola,& forte nec clam, quod de eius vxoribus & filijs ac filia certius est. Sed ex vrbe Sichimoꝝ absportarunt idola quædã, vt dicit. Iosephus quoq; fateſ, q⁹ dum Iacob purgaret suos domesticos, inuenit idola Laban. [& mũdamini] à vestris peccatis quę commisistis in Sichimitas,& à cæteris vitijs vestris p pœnitentiã verã. [ac mutate vestimenta vestra] sanguine adspersa,aut à Sichimitis iniuste sublata,quatenus p exterioris vestitus mutationẽ admoneamini, & curetis interiorẽ cordis vestri dispositionẽ mutare in melius. [faciamus ibi altare dño] ad offerendũ ei sacrificia laudis & gratiaꝝ actiõis, [qui exaudiuit me in die tribulatiõis meæ,& socius fuit itineris mei].i. gratiose ac familiariter affuit mihi in peregrinatiõibus meis, in qbus etiã per angelos visibiliter comitatus est me. [At ille] s. Iacob, [infodit eos] vtpote deos alienos cum inauribus & armillis, idoloꝝ illoꝝ ornamentis, [subter terebynthũ.] Est aũt terebynthus quercus quędã nigra. [Cumq; profecti essent].i. cũ Iacob & eius domestici recessissent à loco prope Sichem seu Salem, [terror Dei inuasit oës per circuitũ ciuitates] hoc est, Deus oĩpotens pterruit habitatores vrbiũ quæ erãt in gyro Sichem. [& nõ sunt ausi pſequi recedẽtes] & hoc fecit Deus meritis Iacob, q idola illa tanq̃ spurcitias fodit sub terra,& qa domestici eius iam purgauerũt,vt diuina protectione essent condigni. Qualiter vero Deus pterruit vrbium illaꝝ habitatores, an s. per aliqua exteriora visa siue audita,an corda eoꝝ alterãdo ab audacia ad pauorẽ, scriptura nõ exprimit. [Venit igit Iacob Luzam &c. cognomẽto Bethel &c.].i. ad vrbẽ Hierusalẽ, quæ his alijsq; nominibus appellaſ,vt dictũ est. [& appellauit nomen loci illius, domus Dei &c.] hoc eñ significat Bethel,& ita vocauit locũ illum qñ fugit ad Mesopotamiã: nunc quoq; ita vocauit, nomen prius à se impositũ confirmãdo: tunc etiã adimpleuit quod dño vouit in visione præfata,si- Gen. 28.
bi in monte Moria facta,dicẽdo: Cunctorum q̃q; quæ dederis mihi, decimas offerã tibi.] Eodem autẽ tẽpore mortua est Delbora nutrix Rebeccę,& sepulta est ad radices Bethel].i, propter vrbem illã seu in pede montis Moria. [subter querecũ] quatenus ex arbore illa famosior esset sepultura ipsius. [vocatumq; est nomẽ loci illius, quercus fletus.] & hoc propter magnitudinẽ tristitiæ ac ploratus, quos Iacob & eius domestici habuerunt de morte Delboræ, quæ fuit matrona valde antiqua,& (sicut ex verbis his cõijcitur) virtuosa. Apparet quoq; ex his q⁹ Delbora obijt in domo Iacob, dicũq; aliqui, q⁹ Rebecca diu ante hæc misit eam cum alijs in Mesopotamiã, vt inde reduceret Iacob,& q⁹ exinde mãsit cum Iacob: quod si verum esset, probabile est q⁹ Iacob nõ mãsisset tot annis cum Laban: vel qñ exposuit vxoribus suis causas suæ reuertionis ad terrã natalem, expressisset & causam hanc, q⁹ scilicet mater sua ita misisset pro eo. Ideo dici potest, q⁹ ex domo Isaac iuit ad visitandũ Iacob, quẽ valde dilexit; &manens cũ eo, defuncta sit. [Apparuit aũt iterꝝ Deus Iacob &c. benedixitq; ei, dicens: Non vocaberis vltrà Iacob].i. non solũ nec principaliter Iacob vocaberis. [sed Israel erit nomen tuum,] quod nomen competit tibi tanq̃ viro contemplatiuo & pfecto. [Et appellauit eum Israel.] & ita nomen istud est ei modo impositũ, quod ante prænunciatum fuerat imponendum. [Dixitq; ei: Ego Deus oĩpotens.] idcirco de meis promissionibus non est ambigendum quin possim eas implere. [Crescę] in virtutibus, & in sobole tua ac posteris, [& multiplicare] in successoribus tuæ propagationis, Iacob quoq; post hæc genuit Beniamin. [gentes & populi nationum ex te erunt,] videlicet duodecim tribus Israel, omnes quoq; fideles erunt filij tui per fidei imitationem. [Reges de lumbis tuis egredient].i. ex semine posteroꝝ tuoꝝ nascẽtur, quia de tribu Iuda fuerunt reges, ex tribu etiã Ephraim fuerunt multi decem tribuum reges. [terramq; quam dedi Abrahã & Isaac].i. quã eis pro eoꝝ posteris suo tempore

Universidad de Deusto
Biblioteca

dare promisi, [dabo tibi, &] pro id est, [semini tuo post te. Et recessit ab eo,] hoc est, Deus per angelum loquens & apparēs ipsi Iacob, disparuit. [Ille vero erexit titulum lapideum]. i. lapidem statuit pro signo & memoriali reuelationis diuinæ sibi factæ, in loco quo loquutus ei fuerat Deus. [libans sup eum libamina]. i. sup lapidem illum Deo offerens oblationes de materijs liquidis, [& effundens oleum,] quod etiā dño immolauit, [vocansq; nomen loci il

Gen. 28. lius]. i. vrbis situatæ prope hunc mōtem seu titulum, [Bethel.] Ista q̄q; fecit qñ ad Mesopotamiā fugit, & scalā in somno conspexit. Vnde cap. 28. scriptum est: Surgens mane, tulit lapidem & erexit in titulum, fundens oleum desuper, appellauitq; nomē vrbis Bethel, quę prius Luza vocabat. [Egressus autem inde] Iacob cum suis domesticis, [venit verno tempore] scilicet tempore veris, quod ad ambulādum est aptum, [ad terrā quæ ducit Ephratā] hoc est, ad Bethlehē, [in qua] terra seu via, nō in ipsa vrbe, [cum parturiret]. i. cum vehemēti dolore inciperet parere [Rachel, ob difficultatē partus periclitari cœpit] hoc est, morti appropinquare. [Dixitq; ei obstetrix: Noli timere, qa & hūc habebis filiū]. i. post hui⁹ infantuli natiui tatē adhuc viues. Quasi diceret: Nō morieris, q̄d dixit ad cōfortandū & cōsolandū Rachelē. [Egrediente aūt anima] Rachelis de corpore suo [præ dolore,] hoc est, disponente se ad egrediendum, ita q; vita animalis in aliquibus membris quasi defecit, [& morte iam imminēte, vocauit nomen filij sui Benoni. i. filius doloris mei.] hoc est, filius quē cum tāto dolore peperi, & q mihi occasio est hui⁹ doloris mortiferi. [Pater vero appellauit eū Beniamin. i. filiꝰ dextræ.] hoc est, cōstantiæ seu virtutis, quā Iacob in eius generatiōe ac nominatiōe mōstrauit. [Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via quæ ducit Ephratā, hæc est Bethlehē.] quæ primo vocata est Ephrata ex noie vxoris Caleph, quæ Ephrata vocabat, & ibi sepulta est, vt pri-

1. Par. 2. mo Paralip. & in Scholastica ferē historia: postmodū vero dicta est Bethlehē, q̄d interpretat

Eusebi⁹. domus panis, qa post grādem caristiā ibi factā tēpore Elimelech, fuit ibi abundātia victualiū magna. [Erexitq; Iacob titulū] hoc est, notabile, memoriale q; signū sepulturæ Rachelis, [sup sepulchrū eius.] Hebræi autē semp fuerunt specialiter diligētes de honorifica sepultura suoꝝ, tanq̄ fidē habētes vitæ sequētis & resurrectiōis futuræ, atq; vt viui haberēt mortuoꝝ memoriā, ad sequendū bonoꝝ exempla, & ad orandum pro ipsis, immo & pro honoratione ipsoꝝ. [Hic est titulus monimēti Rachel vsq; in præsentē diem.] qa durauit vsq; ad tempus quo Moses scripsit hæc, diuq; postea. [Egressus inde] Iacob cū suis, [fixit tabernaculū suum

Hieron. trans turrē gregis.] Circa hoc dicit Hieronymus: Hunc locū dicūt Hebræi, vbi postea ædificatum est templū, & per turrim gregis significari turrē Ader. i. cōgregatiōis & cœtus, de quo

Mich. 4. ait Micheas: Et tu turris gregis nebulosa filiæ Sion: & Iacob fixisse tētoria illo tēpore trans

Lucæ 2. locū, vbi postea ædificatū est templū, sed si sequimur ordinē vię pastoꝝ, locus est iuxta Bethlehem, vbi vel angeloꝝ grex in Chri natiuitate cecinit, vel Iacob sua pecora pauit, nomē loco illi imponēs: & q̄d verius est, tunc quodā vaticinio p̄monstrabat, quod futuꝝ erat mysterio. Ita q; secūdum Hebræos, turris gregis significat locū vbi postea cōstructum est tēplum, qui locus vocatus est turris gregis, qm̄ templū factū fuit instar turris, illuc q; congregabatur

Hieron. populus, & pecora adducebant ad immolādum. Porro secundū Hieronymū, locus est nō re-

Lucæ 2. mote à Bethlehē, vbi Chro nato angeli cecinerūt, Gloria in excelsis Deo: quē locū vocauerunt postea Chriani, Angelus ad pastores. sic q; secundum intentionē beati Hieronymi, locus ille vocat⁹ est turris gregis quodā vaticinio futuroꝝ. [Cum q; habitaret in illa regione, abijt Ruben] p enormē mētis suæ à Deo auersionē, & à loco in q̄ iniqtatē cōcepit, [& dormiuit cum Bala concubina p̄ris sui.] Bala illa, ancilla fuit Rachelis, & vxor legitima Iacob: attamen eius cōcubina vocat, quia erat vxor minus principalis, vt dictū est plenius. [quod illum minime latuit,] qa vel angelo reuelāte, vel homine recitāte p̄cepit, & hoc crimē Ruben fuit detestabilis prorsus incestus. Recitat tn Lyra, q; secūdum Hebræoꝝ doctores Ruben nō cognouit Balam carnaliter, sed mortua Rachele dum Iacob trāstulisset lectū Balę de tabernaculo Rachelis, in quo Bala iacere solebat, tanq̄ Rachelis ancilla, ad tabernaculum Liæ, Ruben eiecit lectum inde, quia displicuit sibi q; lectus Balæ iaceret in tabernaculo Liæ matris suæ. sed istud fabulosum censet, nec consonat literæ, nec ob talem eiectionem aut culpā sanctus Moses scripsisset ipsum Ruben dormiuisse cum cōcubina patris sui, nec solet scriptura

Gen. 49. peccata hominū minora ita exaggerare. Deniq; fabula illa, est cōtra id quod Iacob in extremis positus dixit ad Ruben: Effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris

R. Paul⁹. tui, & maculasti stratum eius. Hinc Rabbi Paulus refert, q; alij dicunt ipsum Iacob intantum abhorruisse tam enormem filij sui incestum, q; ipse de cætero ab actu generationis cessauit. Deinde in litera nominant duodecim filij Iacob, qa Beniamin nō genuit aliquā prolē. & addit: [Hi sunt filij Iacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia] quæ est pars ac regio [Syriæ.] Sed

Augustī. obijci potest, q; Beniamin nō est in Mesopotamia, sed in terra Chanaan natus. Ad q̄d Augustinus respondet, q; etiam Beniamin pro tanto dicit in Mesopotamia natus, quoniā inde habuit causam suæ natiuitatis. Ibi em̄ mater sua patri suo est matrimonio iūcta. addit q; Augu-

Idem. stī-

stinus: Nulla aūt est facilior huius q̄stionis solutio, q̄ vt verba Mosis, dicētis hos duodecim filios Iacob in Mesopotamia genitos, per synecdochen accipiant, sumendo videlicet maiorem partē pro toto. [Venit etiā] Iacob [ad Isaac patrem suum] An hic seruet ordo historiæ, nescio. Non em̄ videt, q; Iacob post reditum suum à Mesopotamia, non visitauerit patrem suum, senem, cæcū, atq; charissimū, ante ea quæ modo sunt recitata, sed forte diu ante quædam eoꝝ ac sæpius. sed nūc describit suum patrem visitasse, quia Moses voluit hic mortem & sepulturā Isaac enarrare. venit ergo ad patrem suū [in Mambre ciuitatē Arbee.] Ciuitas Arbee seu Arbea nomine, ipsa est quæ alio nomine vocata est Ebron, atq; vt scribit Hiero- Hieron. nymus, eadē vrbs antiquitus dicta est Mābre, ab amico Abrahę noie Mambre, de quo suprà Gen. 14. dictū est. ideo nō apparet veꝝ, quod quidā hic scribit, Mambre nomen esse regionis in qua erat Ebron. [in qua peregrinat⁹ est Abrahā & Isaac]. i. in ciuitate illa habitauerūt tanq̄ alieni & peregrini ac aduenæ. [& cōpleti sunt dies Isaac centum octoginta annoꝝ] sic q; quinq; annis diutius vixit q̄ Abrahā. Iosephus tamē dicit eum vixisse centū octogintaquinq; annis, vt aliqui referunt, quod tn non inueni in Iosepho, sed sicut in textu habet. [consumptus q; ætate,] ita q; naturalem periodum suā impleuit, & humidū radicale consumptū fuit in eo à calido naturali. [mortuus est, & appositus est pp̄lo suo &c.]. i. in limbo patrū & sinu Abrahæ eis coniunctus, quātum ad animā. [& sepelierūt eum Esau & Iacob filij sui] qui fuerūt principales inter eos q sepulturæ interfuerūt. Aderāt autē & alij multi, & etiā forsan multi filioꝝ Iacob & Esau. ¶ Postremo, qm̄ nō fit hic mentio de Rebecca, dicūt expositores concorditer, q; fuit defuncta anteq̄ Iacob venit ad Isaac. & Rabbi Paulus dicit, q; secūdum Hebræos fuit R. Paul⁹. defuncta ante reditum Iacob à Mesopotamia. sed tunc quæstio oritur, cur scriptura nō facit mentionē de morte & sepultura Rebeccæ, cum tn tam solennem faciat mentionē de morte, sepulturaq; Deboræ nutricis Rebeccæ? Ad quod (vt recitat Rabbi Paulus) respondent Hebræi, q; Isaac fecit Rebeccā de nocte sepeliri occulte, qm̄ eius sepelitio nō potuit honorifice fieri, eo q; ipse Isaac non potuit interesse, tanquam iam valde senex & cæcus. Esau quoq; intereſſe noluit, quoniā mater priuauit eum (sua instigatione) benedictiōe paterna, Iacob vero nondum erat reuersus. Ista recitatio videtur incerta & fabulosa. Poterat enim illuc Isaac deduci, poterat quoque multos honorabiles viros illuc dirigere: nec certum est q; Esau tam ptinax manserit in sua cōtra matrem propriā indignatione, q; noluit eius sepelitioni adesse, q̄d etiā propter humanum dedecus (vt puto) vitasset: immo cum fratrem suum tam amorose susceperit, potuit interim pietate & beneficijs suæ matris emolliri, & ei placari. ¶ Deniq; quis fabula illa esset vera, ob hoc tn nō oportuit scripturā sacrā ab enarratiōe mortis ac sepulturæ Rebeccæ silere: immo absolute loquēdo, falsum est q; scriptura inde conti- Gen. 49. cuit, qa q̄d hoc loco nō refert, infrà narrat, quēadmodū moris est scripturaꝝ, p recapitulationē multa ante omissa describere. Scriptū est equidē infrà prælegato capꝰo, ibi videlicet, in spelunca duplici sepultus est Isaac cum Rebecca, ibi & Lia cōdita iacet: ex quo itidē constat, veꝝ non esse, q; dicunt scripturā non facere mentionem de Liæ sepultura ac morte.

¶ Spiritalis explanatio eiusdem cap. 35. Art. LXXXIII.

PEr Iacob pium & simplicem designat quicūq; fidelis. quemadmodū igit Iacob formidanti inuasionē Chananæoꝝ, locutus est dñs, vt surgens ascenderet Bethel, habitaretq; ibi, sic vnicuiq; nostrum inuisibiliū hostiū certamina metuenti, Deus iniungit, vt ab immoderata formidine atq; ignauia exurgentes, ascendamus mente per spem & orationē ad domū Dei, ad sanctā matrē ecclesiā seu cōgregationē viroꝝ feruentiū, audiendo ipsoꝝ consilia, & sequendo sanctoꝝ exemplа, faciamusq; ibi altare, hoc est, arā charitatis ac fidei construamus in cordibus nostris, quatenus oīa nostra ex fide procedāt, & per charitatem dño offerātur, qa hoc sacrificiū Deus solum acceptat, q̄d in ara cordis flāma charitatis accendit. Gregor. [Iacob vero cōuocata oīi domo sua, ait: Abijcite deos alienos, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra.] Sic vnusquisq; prælatus ac præsidēs sibi creditos debet ad charitatē, pacem & profectū assiduum cōuocare, & sæpe corporaliter cōgregare, oēsq; feruenter hortari, vt deos abijciāt alienos, vtpote auaritiā, quæ idoloꝝ est seruitus, superbiā, immunditiā, & oīa id, per quod seu cui magis adhæret homo q̄ Deo: se quoq; per contritionem, confessionem Ephe. 4. & satisfactionē emundent, vestimenta q; mutent, exuendo veterem hominē cum actibus suis, & induendo nouum, qui secundū Deum creatus est, in sanctitate. Praua ac sordida vestimenta, sunt animæ vitiosæ consuetudines, habitus mali, mores & actus peruersi, de quibus in Zacharia habet: Auferte ab eo vestimenta sordida. Hęc vestimenta sunt commutanda in Zach. 3. vestimenta pulchra, preciosa atq; flagrātia, quæ sunt virtutes & dona spiritus sancti, fructus & beatitudines, feruentes ad Deū affectiones, syncerę meditationes, virtuosa q; vita, quibus anima optime decoratur, ac suauissime redolet corā Deo, eiq; gratissima redditur. Insuper Iacob conuocat domū suā, dum vir timoratus omnia interiora sua examinat, & oīes animæ suæ vires, in quibus vitia & virtutes existere queunt, scrutatur quid mali insit, quid boni

Universidad de Deusto
Biblioteca

desit: sicq; passiones animæ reformare, vniuersos quoq; sensus suos interiores & exteriores rite custodire conat, ne in aliquo Deum maiestatis offendat: & vana ac fœda phantasmata tanquã diabolica simulacra detestat,& ita coram altissimo mundum cor gerere elaborat,
Psal. 24. cum Psalmista decantãs: Oculi mei semper ad dominum. Deniq; quãdo homo sic agit, & ita ad ecclesiasticæ vnitatis ac charitatis perfectionem progredit, omnes inuisibilium hostium acies per circuitum conterentur, in tantum,vt à taliter proficiente diffugiant. Tunc etiã talis vir rectius appellat Israel,tanquam diuinoꝝ syncerus expeditusq; contemplator,
Psal. 90. quàm Iacob: quoniã vitia, præsertim mortalia ac maiora, iam penitus supplantauit, & cadunt à latere suo mille,ac decem millia à dextris eius. Amplius,exemplo illius venerabilis Delboræ,tam charitatiue,humiliter atq; concorditer inter proximos conuersemur, vt defuncti sic defleamur ab ipsis,q; & locus nostræ sepulturæ,locus fletus digne vocetur. Absit,vt aliquis ita se habeat, q; eo mortuo, alij quasi à graui onere exoneratos se glorient. Insuper iuxta hortamenta diuina,nõ cessemus cum sancto Iacob spiritaliter crescere ac sanctis operibus multiplicari,quatenus & ex nobis nascant gentes ac populi,hoc est,nostris verbis, actibus,meritis & exemplis conuertant ac regenerent per supernoꝝ infusionem charismatum, sicq; nostri filij fiant. Reges quoq; de lumbis nostris egrediant,hoc est,alioꝝ rectores ita gignant ex nobis, & ita nunc habeamus locũ ac partem in ecclesia militante,deinde in ecclesia triumphante. ¶Egressus inde,venit ad terrã quæ ducit Ephratam.¶Ephrata quę interpretatur frugifera,designat religionem monasticã,in qua est spiritalium abundãtia fructuum ad quam pergit Christifidelis,dum is qui exemplariter ac honeste inter seculares se habuit,
Psal. 118. claustrum ingredit,vt sicut per viam mandatoꝝ cucurrit in seculo, sic per viam euangelicoꝝ consilioꝝ in ipso volet cœnobio. Veruntamen sicut Rachel vxor Iacob,in via illa peri clitata est ex partus difficultate, ita interdũ cõtingit in homine religioso,vt caro eius ex sua fragilitate & difficultate exequendi,quæ feruor spũs suggerit, cadat sub onere. ¶Egressus inde,fixit tabernaculũ trãs turrim gregis.¶ Per turrim gregis potest prælatica potestas intelligi, quæ est altitudo, qua quis gregi Chri præest & ꝓcipere potest. Hoc ergo implet, dum virtuosus claustralis ad alioꝝ regimen promouet,potissimũ ad episcopatus fastigiũ. Potest q; per turrim gregis,eremitica ac anachoretica vita signari, quę est in grege totius ecclesiæ,ꝙ quædã præclarissima celsitudo,& conuersatio angelis proxima ac familiarissima Deo. Tunc ergo fidelis figit tabernaculũ trans turrim gregis, & habitat ibi,dum verus cœnobita efficitur syncerus anachoreta,& solitariã vitã diuinã potius quàm humanã indefessus prosequit, ita assidue in Deum absorptus, vt omniũ terrenoꝝ prorsus obliuiscat. ¶Præterea ex hoc q; Ruben primogenitus Iacob cum patris sui vxore dormiuit,docemur,ad quam horrenda vitia libido infelicem præcipitet hominem,& quãta sit humana fragilitas,dum tanti patriarchæ primogenitus,in tam abominabilem ignominiæ fœditatẽ seipsum demerst. ideo qui stat,videat ne cadat. Nemo de seipso præsumat,alienaq; damna faciant nos peritos. ¶Erãt autem filij Iacob duodecim.¶ per quos duodecim apostoli designant. Et sicut inter duodecim filios Iacob, vnus Beniamin nomine, propriam matrem per difficultatem partus peremit sic vnus apostolorum ex Beniamin tribu natus,nomine Paulus, matrem suam primitiuã ecclesiam ad tempus vastauit, & eam in membris suis occidit.

¶Expositio cap. 36. Hæ autem sunt generationes Esau. Art. LXXXIIII.

MVltiplicatio posteritatis Esau,& dominatio posteroꝝ suoꝝ,hoc loco describit. ¶Hæ sunt aũt generatiões Esau,ipse est Edom¶. i. alio noie vocatus est Edom.¶Esau accepit vxorem de filiabus Chanaan. Ada filiã Elon Ethæi,& Oolibama filiã Anæ filij Se-
Gen. 26. beon Euæi.¶ Suprà legit Esau accepisse duas vxores ex stirpe Chananæoꝝ, quæ ibi alijs exprimunt nominibus. ideo aliqui putãt q; hic suppleat quod ibi omissum est, atq; q; fœminæ istæ fuerunt ab illis diuersæ. Aliqui verisimilius dicunt, q; fuerunt eædem,& q; plura nomina habuerunt,sicut & Esau,atq; in euãgelio idem vocat Petrus & Simon ac Cephas. ¶Ba-
Matt. 4. & 16. semoth quoq; filiã Ismael &c.¶ Suprà cap. 29. scribit accepisse* Mebech filiã Ismaelis. si ergo
Joann. 1. ista fuit eadẽ q; illa, dicendũ est q; binomia fuit.¶Peperit aũt Ada¶ vxor Esau * Eliphat &c.¶
*Eliphaz qui(secundũ Hieronymũ)est primus trium viroꝝ,q; in libro Iob inducunt disputasse cũ Iob.
Eliphan vnde & Glossa interlinearis hoc innuit.¶Tulit aũt Esau vxores suas & filios & filias, & cũcta
Hieron. quæ habere poterat in terra Chanaan,& abijt in alterã regionẽ,recessitq; à fratre suo Iacob.
Iob 4. Diuites enim erãt valde,& simul habitare nõ poterãt:nec sustinebat eos terra peregrinationis eoꝝ præ multitudine gregũ.¶ Non q; ipsi duo soli occupauerint vniuersam terrã Chanaan, in qua peregre habitabãt,sed qa in illa terra aliunde populosa,nõ inuenerũt sufficientia pascua pro suis pecoribus.¶Habitauitq; Esau in mõte Seir,ipse est Edom.¶Nomina ista Seir & Edom, quãdoq; accipiunt prout sunt propria nomina Esau: quãdoq; sumunt pro terra seu regione in qua cõmoratus est,puta pro Idumæa:qñq; Seir pro villa accipit, & ita nunc accipi potest Seir pro villa seu terra illa,& Edom similiter,vel pro ipso Esau,à quo mons ille nomen

men sortitus est.¶Sed istis obijcit,quia superius dictũ est,q; ipso Iacob ex Mesopotamia venienti,Esau habitabat ĩ Seir seu Idumæa,& ex ea venit obuiã Iacob,ergo añ mortẽ Isaac re- Gene. 35.
cessit à terra Chanaan,& habitauit ĩ Seir:sicq; multitudo gregũ ipsi⁹ ac Iacob,nõ fuit causa separatiõis eoꝝ ab inuicẽ. Ad hoc Strabus respõdet: Fieri potuit vt Iacob in Mesopotami- Strabus.
am fugiente,Esau ex dolore ꝓptæ benedictiõis à parentibus suis recesserit,& habitarit in Seir per annos viginti,quibus abfuit Iacob: cui reuerso ipse Esau recõciliatus,de Seir reuersus,habitauit cũ patre suo q̃diu vixit:quo mortuo,recessit à Iacob ex causa præfata. Alij dicunt q; circa finẽ vitæ Isaac,rediit Esau ad ipsum,vt bona eius perciperet,eumq; sepelireti ac deinde mãsit ad tẽpus in terra illa: postmodũ vero ad Seir reuersus est, non q; ex humilitate cesserit fratri suo Iacob, sed Deo inspirãte sic factũ est, vt Iacob in terra semini suo ꝓmissa maneret: Esau quoq; magis afficiebatur ad terrã Edom, quia iam diu fuit demoratus in ea.
¶Postquã in isto capꝰ descriptæ sunt generatiões Esau seu filioꝝ eius quos genauit in ter- 1. Para. 2.
ra Chanaan,quoꝝ multi erãt binomij,& in lib. Paralip. primo aliter nominãtur q̃ hic: nũc
describit ghatio eiꝰ,seu potius generatio posteroꝝ ipsius in Idumæa:& psonæ nunc nominandæ,etiã in primo libro Paralip. alijs exprimunt nominibus.¶Hæ autẽ sunt generationes Esau patris Edom¶.i. Idumæoꝝ,qui ibi ex eius semine nati sunt,¶in mõte Seir &c. Fuerũtq; filij * Eliphat primogeniti Esau, Theman, Omar, Sephua &c.¶ Theman quãdoq; est proprium nomen viri,sicut hic. Interdũ vero accipit pro ciuitate,quæ fuit metropolis Idumææ,& ab illa Eliphat iste vocatus est Eliphat Themanites.¶Erat autẽ Thamma cõcubina Eliphat filij Esau, quæ peperit ei Amalech.¶ à quo nati & appellati sunt Amalechitæ, vnde & populus ille frequenter nomine Amalech designat. Si autẽ Eliphat iste est is, qui disputauit cum Iob,credendũ est,q; nõ habuit concubinã postquã duxit vxorem legitimã, nisi sumẽdo concubinã pro vxore secundaria minus principali. Nã Eliphat ille fuit vir magnæ prudẽtię, magnam quoq; habuit notitiã diuinoꝝ,& sanctus Gregorius frequenter testat tres amicos Iob Gregor.
iustos fuisse, quãuis disputãdo cum Iob,excesserunt,& hæreticoꝝ tenuerunt speciem, iuxta mysticum intellectũ.¶Isti sunt filij Ada vxoris Esau,¶ Hoc nõ est referendum ad omes præfatos, quoniã Amalech non fuit filius Ada,sed Thammased referendũ est hoc ad sex illos, qui in litera ante Amalech exprimunt. Vel si referat etiã ad Amalech, dici potest q; ipse fuit adoptiuus filius Ada. Deinde nominant duces Idumæoꝝ nati ex semine Esau, per primogenitũ eiꝰ noie Eliphat. [& hi] qui infrà nominatim exprimunt, fuerunt [duces filioꝝ Esau] non filioꝝ eius immediatoꝝ & proximoꝝ,sed remotoꝝ ac posteroꝝ.¶Filij Eliphat primogeniti Esau] qui duces fuerunt,supple sunt hi,[dux Theman] nomine,[dux Omar,dux Sephua, &c.] Isti septem fuerunt immediati filij Eliphat,vt in textu habetur: ideo non fuerunt duces totiꝰ plebis Idumæoꝝ,sed vnusquisq; in tribu sua,sicut superius dñs dixit de Ismaele,duodecim duces generabit,duces duodecim tribuum suaꝝ. deinde ponuntur nati ex secundo filio Esau.¶Hi quoq; filij Rahuel filij Esau] ex secunda coniuge sua,quã tamen simul tempore habebat cum prima: [dux Naath, dux Sara &c.] Simili modo exprimunt in litera duces nati ex tertio filio Esau,& intelligendum est de ducibus istis, q; fuerunt duces,vnusquisq; in tribu sua,vt tactum est. Consequenter ponuntur duces,qui ante Esau in terra Idumææ fuerũt. ¶Isti filij Seir Horræi,habitatores terræ.¶ Isti,inquam,¶Lothan & Sobal & Sebeon &c.¶ Iste Seir non fuit Esau,sed diu ante eum,fuitq; Seir iste Horræus, cuius filij fuerunt habitatores terræ illius,& homines illi cognominabantur Horræi, quos postea posteri Esau expugnauerunt,& possederunt terrã eoꝝ,prout in Deuteronomio habet. Hinc ait Hieronymus: Post- Deu. 10.
quam enumerauit filios Esau, altius repetit qui ante Esau in terra Edom principes extite- Hieron.
runt ex genere Horræoꝝ.¶Hi duces Horræi filij Seir] non Esau,sed alterius iam prædicti,qui habitabat in terra Edom,qui tamen tunc nõdum sic vocabatur,quia ab Esau vocata est terra Edom. ¶Erat autem soror Iothan Thamma.¶ Circa hoc scribit Hieronymus: Hæc est Hieroñ.
Thamma,vt dictum est,concubina Eliphat primogeniti Esau. ideo scriptura hæc loquitur de Horræis, quoniã primogenitus Esau ex filiabus eoꝝ accepit concubinam,hanc scilicet Thammam.¶Hi filij Sebeon,Aia & Ana. Iste est Ana qui inuenit aquas calidas in solitudine cum pasceret asinos Sebeon patris sui.¶ Pro eo q; translatio nostra habet, aquas calidas, in Hebræo habetur,iamnum: quod plura significat. vnde beatus Hieronymus: Varia,inquit, Hieron.
apud Hebræos de verbo hoc disputãtur. Nam quidã eoꝝ putãt per iamnum maria designari,dicentes hunc Ana,dum pasceret asinos patris sui,cõgregatiões inuenisse aquaꝝ,quæ iuxta idioma Hebręum maria appellãtur,quoniã reperit stagnũ seu lacum in eremo,quod ibi difficile reperitur. Quidã putãt hoc nomine aquas calidas significari lingua Punica,quæ Hebræe contigua est seu affinis. Quidã arbitrãtur eum primo cõmiscuisse onagros asinabus,& inuenisse huiusmodi concubitũ,vt ex eo velocissimi asini nascerentur qui muli vocant. Alij putant q; equas primus fecit ascendi ab asinis,vt muli cõtra naturã nascerentur. & istud est melius ac plenius dictũ,q̃ q̃d circa hũc passum Lyra conscribit,quasi oẽs Hebręi idem senti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rent de verbo hoc. Hebræi, inquiens, dicunt ꝙ inuenit mulas in solitudine: dictio enim Hebraica significat calorem aquarum, quã significationem secuta est nostra translatio, sicꝫ exponitur de calidis aquis, quæ ꝑ modũ fontis nascunt, & fluunt ex terra, vbi sunt venæ sulfureæ, & calorem talem contrahit aqua, cuiusmodi fontes reperiũtur in pluribus locis. Hebræi aũt dicunt, ꝙ asinos fecit ascendere sup equas, sicꝫ inuenit modũ generatiõis mularum. Hæc Lyra, qui etiã dicit: Aliqui libri habent asinas, sed falsa est litera. Circa quod dico, ꝙ secundum eius expositionem, textus debet habere asinos, quoniã muli generãtur ex equa & asino: sed secundum alias quasdã expositiones, indifferenter legi potest asinas, & asinos. Porro, secundum expositionem qua per iamnum intelliguntur asini velocissimi, ex onagris asinabusꝫ nati, melius legit asinas: idcirco illa sua correctio literæ, incõsiderata insufficiensꝫ probatur. Deinceps describunt reges de semine Esau, qui regnauerunt in Idumæa post duces præfatos eiusdem stirpis. ¶Reges aũt q regnauerunt in terra Edom, antequã habuerũt regem filij
Iudic. 8. Israel] s. ante Saul primũ regem Israelitici populi. Nam & quãuis Abimelech filius Gedeonis legatur regnasse super quosdã de Israel, nõ tamen fuit rex diuinitus institutus, nec cunctis præfuit Israelitis, sed paucis. ¶Fuerunt hi, Balach filius Beor,] & cæteri qui exprimuntur in litera, quæ expositione nõ indiget. Veruntñ pro pleniori horum intelligentia, aduertendum est primo quod ait Glossa: Sciendũ ꝙ scriptura ista non cõmemorat oẽs reges qui fuerunt in Edom ante primum regem Israel, sed hos tantum, qui regnauerunt ibi ante Mosis mortem. Secundo pensandum ꝙ etiã fertur in Glossa, ꝙ iste Balach non est ille qui in libro Numerorum legitur conduxisse Balaam cõtra filios Israel. Ille em̃ regnauit in Moab, & fuit filius Sephoristæ in Idumæa, & filius fuit Beor. Tertio intuendum, ꝙ sicut filij Israel primo regebantur per iudices vsqꝫ ad Saul, deinde per reges vsqꝫ ad transmigrationem Babylonis, & post hoc rursus per principes quosdã seu duces, quorum multi fuerũt pontifices: sic Idumæi ex Esau nati, primo habuerunt duces, deinde reges, quorum primus fuit præfatus Balach, postea redierunt ad ducatum, postmodum tamen rursus regem sibi constituerunt tempore Ioram
4. Re. 8. regis Iuda, vt legit quarto libro Regum. Mortuus est autem Balach, & regnauit pro eo Iobal &c.] quem aliqui vocãt Iobab, & secundum Augustinum circa hunc passum, atqꝫ Am-
August. Ambro. brosium super epistolã ad Romanos, iste fuit Iob. Hieronymus quoqꝫ refert, ꝙ quidã suspi-
Gen. 22. cati sunt filium huius Iobal, nomine Husam, fuisse Iob. Hebræi vero dicunt Iob natum de stirpe Nachor, non Abrahæ, vt dictum est in expositione capituli vicesimisecundi. Consequenter ponunt in litera duces Idumæorum, qui prẽfatis regibus successerunt, quorum regum
*Adar 1. Par. 2. vltimus *fuit Adad, vt habetur in textu. vnde scriptũ est 1. Parali. Adad autem mortuo, duces pro regibus esse cœperunt in Edom, ideo duces hic positi, non præcesserunt tempore reges prædictos. ¶Hæc ergo nomina ducum]. i. Idumæorum ex Esau genitorum. ¶dux Thamna] Ex hoc elicit, ꝙ Thamna quãdoqꝫ significat ꝓprie virum, interdũ vero propriũ nomen est mulieris, vnde ꝓhabitũ est, ꝙ *Thamna fuit ipsius Esau cõcubina. Sunt etem̃ quædã propria nomina ad virũ & mulierẽ æquiuoca, hic ergo accipitur Thamna pro viro, sicut & Oolibama, cum subditur, ¶dux Oolibama:] cũ tñ prædictũ sit, ꝙ Oolibama fuit Esau vxor. De ducibus aũt hic positis tenet, ꝙ fuerũt generaliter principes Idumæorum, non vnius tm̃ tribus, sicut de alijs eorum ducibus tactũ est. ¶Sed circa hæc difficilis oritur quæstio. si em̃ Moses exprimit reges Edom, qui vsqꝫ ad tẽpus suũ fuerũt, & duces nũc positi in litera vndecim numero, fuerũt post reges illos, q̃liter potuit Moses duces illos cognoscere atqꝫ describere? ¶Insup dictum est, ꝙ nõ exprimit reges Idumæorum, nisi qui fuerunt vsqꝫ ad tempus suũ. sed oppositum huius
1. Par. 19 2. Reg. 8. apparet, quia in textu habet, ꝙ vltimus rex Idumæorum fuit Adad, qui fuit tempore Dauid, & fugit à facie Ioab, qñ interfecit oẽm masculinũ in Idumæa, vt 1. Paralip. & 2. Regum libris describitur. ¶Ad primũ horum quidã dixerunt, ꝙ Moses ex reuelatione diuina per spi-
Eusebi⁹. ritum prophetiæ duces illos præcognouit atqꝫ expressit. Alij opinãtur, vt in Scholastica historia tangitur, ꝙ Esdras apposuit, textuiqꝫ inseruit enumerationẽ ducũ illorum. ¶Ad secundum quidã absolute respõdent, ꝙ Glossa prælegata, qua dictum est, Mosen non describere reges Edom, nisi vsqꝫ ad tempus suum, sit falsa, cum tamẽ ex verbis Augustini sit sumpta: idcirco (vt videtur) moderantius dici posset, iuxta prætacta ex historia Scholastica, ꝙ enumeratio eorum qui post Mosen extiterunt, ab Esdra apposita sit.

¶Elucidatio literalis cap. 37. Ioseph cum sedecim esset annorum, pascebat gregem cum fratribus suis. Art. LXXXV.

QValiter venditus sit Ioseph à fratribus suis, atqꝫ ab emptoribus in Aegyptum perductus, ibiqꝫ denuo venditus, præsens narrat capitulum. ¶Ioseph cum sedecim esset annorum, pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer.] Adiuuit itaqꝫ eos in pastu pecorum. Aliqui dicunt in Hebræo haberi, cum esset decem & septem annorum, quod cõcordatur, quia (vt dicunt) habebat sedecim annos plene, & decimumseptimũ annum incepitt sicꝫ translatio nostra computat plenos, quos tunc habuit, annos. ¶Et erat cum filijs Balæ & Zel-

Zelphæ vxorum patris sui. Porro filij Balæ fuerunt Dan & Nephthalim, filij aũt Zelphæ, Gad & Aser.]Hi quatuor habuerunt maiorẽ cõmunicationem & societatem ad inuicem, vtpote in pluribus sibi cõsimiles, qa filij ancillarum, similitudo nanqꝫ est causa amoris & cõmunionis, & vt aliqui dicunt, filij Liæ spreuerunt eos, quasi seruos ac filios famularum. ¶accusauitꝫ fratres suos apud patrem]eorum & suum ¶crimine pessimo,]quod qdam exponunt de coitu eorum in bestias, nec exprimit textus an de crimine pessimo accusauerit fratres suos omnes, q erant cum gregibus, an filios Balæ & Zelphæ duntaxat: magis tamen videtur intelligẽdum de eis, qa scriptura immediate præmisit ꝙ erat cum illis. Alij ꝑ pessimum crimen, intelligũt odium fratrum quo oderãt ipsum Ioseph: qdam vero de mutua fratrum suorum contentione seu rixa, quia (vt dictum est) filij liberę contempserunt filios Balæ & Zelphæ. Vnde vt refert Lyra, in Hebræo habetur, retulit patri rixam eorum pessimam. Veruntamẽ Rabbi Paulus R. Paul. contradicit his verbis Lyræ, cui videlicet Lyræ indecens esse videtur, vt patriarchis imponatur commixtio talis cũ brutis. Ad ꝗd dici potest, non esse incredibile eos sic corruisse, cum primogenitus inter eos proprij patris accesserit cõiugem, tam incestuosum adulterium ppetrans. Hinc Glossa fatetur: Crimẽ pessimũ est fraternum odium, vel ꝙ cum pecoribus miscebantur, vel solum Ruben accusauit de incestu, vt partem à toto accipiamus: nõ enim oẽs accusauit. Sed huic vltimo verbo Glossę obijcitur, ꝙ Ruben potissime restitit venditioni Ioseph. Ad quod dici posset, ꝙ forsan eo ignorante accusabat à Ioseph, vel accusatiõem suam æquanimiter tulit. ¶Quærit, quare Ioseph magis associauit se filijs Balę & Zelphæ. Dici potest, ꝙ ex charitate & humilitate ac pietate hoc fecit, ꝑ eorum solatio, quia vidit eos contemni ab alijs. potius tamen puto, ꝙ filij Liæ magis ægreferebant, ꝙ pater eorum tam specialiter dilexit Ioseph, & ideo duriores ei fuerunt, quis Ruben venditioni eius magis restiterit: propter quod declinauit ab eis. ¶Israel autẽ] s. Iacob ¶diligebat Ioseph sup oẽs filios] suos. i. præ vnoquoqꝫ eorum seorsum accepto, non plus omnibus alijs simul sumptis: sicꝫ oẽs, accipit hic diuisim, nõ collectiue. ¶eo ꝙ in senectute sua genuisset eum.] Cõtra hoc obijci potest, qa si illa ex causa maxime eũ amauit, magis adhuc amasset Beniamin, quẽ post Ioseph genuerat. Alijqꝫ ꝗdam ex filijs Iacob, vix in vno duobusve annis erant ipso Ioseph seniores. Respondetur ꝙ vna causa, ob quam magis amauit Ioseph, fuit, ꝙ in senectute genuit eum: sed in hac causa insinuantur & aliæ, maioris dilectionis illius causæ, videlicet ꝙ in senectute sua genuerit filium tam elegantem præ alijs in bonitate indolis ingenitæ, honestateꝫ morũ & corporis forma, immo & gratia copiosa: solent quippe in senectute generari pueri magis defectuosi, propter naturalem defectum virtutis generatiuę in senibus. Beniamin vero erat adhuc Iosep. li. infantulus, nec poterant in eo tales amabilitates perpẽdi, immo secundũ Iosephum (vt infrà tanget) necdum fuerat natus. ¶Præterea Rabbi Paulus testatur, in Hebræo non haberi, 2. an. Iu. cap. 2. eo ꝙ in senectute genuisset eum, sed eo ꝙ filius senectutis esset sibi: quod exponens trãslatio R. Paul. Chaldaica, ait: Israel diligebat Ioseph, eo ꝙ esset filius sapiẽs. Siqdem considerauit, ꝙ filius suus Ioseph præ cæteris esset zelator iustitiæ cõtra vitia fratrum, & amator virtutũ. & istud his quæ dixi, satis concordat. ¶Fecitꝫ ei tunicam polymitã. i. sericeã, vt in Hebræo habet, qa erat de pãno multis coloribꝰ pornato. idcirco vocat polymita, ἀπὸ τοῦ πολὺ, ꝗd est plurali Eusebi⁹. tas, & *mitos. ꝗd est gutta colorans. vel vt in Scholastica historia habet, polymitã. i. plurium Hieron. mitorum, à πολὺ quod est pluralitas, & mitos quod licium est textorum. Hieronymus vero circa hæc scribit: Pro tunica varia. i. polymita, Aqla interpretatꝰ est ἀσχαλλιον. i. tunicã talarẽ, vtpote vsqꝫ ad talos ptingẽtẽ. Symmachus vero manicatã. i. manibꝰ artificis mira varietate distinctã, seu manicas habẽtẽ. Antiq em̃ magis colobijs. i. vestibꝰ sine manicis vtebãt. Hęc Hieronymus. Hinc alij dicũt, ꝙ cæteri fres Iacob vtebant colobijs. i. vestibus breuibus sine manicis, vt expeditiores essent ad opa. ¶Videtes aũt fres eius, ꝙ à patre plus cũctis filijs amaret]naturali & paterno amore, & etiã charitate infusa. hoc em̃ viderũt ꝑ signa diuersa, & ꝑ singula ritatẽ ac preciositatẽ ꝑfati vestitus. ¶oderãt eum,]Inuidebant em̃ eminentiæ eius in hoc, indiceret ei ꝑ ipsis, & præferret eum oĩbus eis, sicut & Isaac benedixerat ipsi Iacob, & prætulit eũ Esau prius nato. Reputabant ꝗqꝫ cõfusibile eis esse, ꝙ pater eorum sic amauit filiũ iuniorẽ. ¶nec poterãt]. i. nõ valebãt, difficulterꝫ poterãt ꝛei quicꝗ pacifice loqui.] Habitus enim est quasi altera natura: idcirco qui odio aut alio vitioso habitu sunt repleti, valde difficulter se Augusti. vincunt. ¶Quæritur, an Iacob rectę egit tam specialiter diligendo Ioseph. Ad hoc Augustinus respondet, ꝙ ꝗuis poterat tam prælectum à Deo puerum ac cæteris virtuosiorem, specialiter valde diligere, excessit tñ & aliquo modo peccauit, ꝙ amorẽ illum specialẽ tam euidenter mõstrauit ꝑ signa: qa ꝑ hoc dedit alijs filijs suis occasionẽ multipliciũ vitiorum, videlicet indignationis, iræ, tristitiæ & rancoris, immo & tandẽ sceleratæ venditionis: propter ꝗd etiam Deus ꝑmisit ipsum Iacob in hac vita tam dire affligi occasiõe Ioseph, seu ex eius venditiõe, ita ꝙ eum putauit à bestia deuoratum, qm̃ per quæ quis peccat, per hæc & punitur. ¶Acci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dit q̃ ꝙ vt visum somnium referret fratribus suis, quæ causa].i. q̃ somnij illius relatio, [maioris odij seminariũ fuit &c.] Oderãt autẽ eum fratres sui Primo, qm̃ accusauit eos vitia apud patrem, in q̃ bñ & charitatiue egit, qa ad patrẽ ptinebat filios suos correctio, nec correpti onẽ ipsius Ioseph voluerunt ad partẽ accipe. Secundo, ppter specialẽ preciosam ꝙ vestẽ, quã tulit tex cuius intuitu, tanq̃ ex sensibili signo illius tam specialis amoris patris ad eum, incitabant ad passiones diuersas, q̃si pater eos iam transtulisset aut transferre intenderet ius primogenituræ ad Ioseph. Tertio, qa pater tam feruide dilexit eum præ cæteris. Quarto, propter somnios narrationem quæ retulit ipsis, quæ ipsi asscripserunt graui ambitioni atq; superbiæ Ioseph, q̃si iam ex somnijs suis præsumeret vaticinari, eos suæ iurisdictioni ac dominationi esse subdendos. Nam dixit: [Putabam nos ligare manipulos in agro].i. istud in somno apparuit mihi p somnium, seu visionem somnialem in somno p imaginarias formas ostensam. nẽpe vt Iosephus refert, missus fuit à patre cum fratribus ad colligendũ messem. [& q̃si cõsurgere manipulum meum & stare] Recte ꝙ dixit, q̃si qa visio fuit, non res. [vestros ꝙ manipulos circunstantes adorare manipulum meum. Rñderunt fratres eius: Nunquid rex noster eris, aut subijciemur ditioni].i. iussioni [tuæ.] Quasi dicanti: Nequaq̃, quod tamẽ somnium tuum videtur euidenter prætendere, idcirco oĩno phantasticum est, aut sspbe cõfictum à te. [Hæc ergo causa somnios atq; sermonum].i. introductio somnij iam narrati ac enarrandi, & eorundem relatio, vel causa hæc somnialis & sermo præfatus, [inuidiæ] quæ est tristitia de prosperitate & gratia seu virtute alterius, [& odij &c.] quod directe opponitur charitati, estq; malitiosa volitio, qua aliquis vult alteri malum, directe odiendo personam eius secundum se, quod secundum vnam considerationem est peccatum grauissimum, quia directe contrariat summæ virtuti, quæ charitas appellatur: & sicut odium Dei est absolute grauissimum vitium, sic odium proximi grauissimum perhibetur inter vitia quæ contra proximum sunt. [Aliud quoq; vidit] visione imaginaria, non intellectuali, [somnium, quod narrans fratribus, ait: Vidi p somniũ q̃si solẽ & lunã & stellas vndecim adorare me.] Hoc somnium idẽ significat, q̃d primum, & q̃dam modo aliqd plus: fuitq; confirmatio somnij præcedẽtis. Veruntamen ipsemet Ioseph non intellexit pro certo significationẽ somniorũ & visionũ istarum: idcirco non fuit adhuc propheta, sicut postea quãdo exposuit somnia Pharaonis, qm̃ intelligentia est opus in visione: attamen conijciebat ipse sapiens puer, quid hæc somnia prætendebant. sed certus nõ fuit, an essent ex causa pure naturali, aut fortuita & illusiua, an ex operatione superna & administratione angelica. [Quod cum patri suo & fratribus retulisset,] Iam dictum est, ꝙ somniũ istud retulit fratribus suis: & nunc denuo fertur cum additione, ꝙ retulit illud patri suo ac fratribus. Aut ergo primo retulit illud fratribus tantũ, & postea simul tam pri q̃ ipsis: aut iam suppletur quod ante omissum fuit, videlicet quòd à principio retulit illud cõibus eis simul. Potius tñ puto, ꝙ posq̃ retulerat somnia sua fratribus, ipsi indignantes recitauerunt ea patri, vt ꝓuocarent eũ contra Ioseph, quasi cõtra phantasticum & supbum: ideoq; pater interrogauit eum de somnijs suis, & tunc corã eo & fratribus repetierit ea, vel saltẽ vltimũ istud: nec tamẽ ex leuitate aut vanitate recitauit ea fratribꝰ suis, sed ex inspiratione diuina, quatenus suo tempore ad memoriam reuocarentur, & sciretur ꝙ ex diuina prouidentia euenerunt ea, quæ contigerunt Ioseph & fratribus suis. [Increpauit eum pater, & dixit: Quid sibi vult hec somnium quod vidisti?].i. quid designat? Quasi dicat: friuolum esse videt. ideo subdit: [Num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te super terram? Quasi dicat: Somnium tuum videtur insinuare, ꝙ ego pater tuus designer per solem, & mater tua per lunam, fratres ꝙ tui per stellas, & ꝙ adoratione duliæ simus te adoraturi in vita præsenti, quod apparentia caret. [Inuidebant ergo ei fratres sui. Pater vero rem tacitus cõsiderabat].i. secrete diligenter pensauit, quid somnia ista significarent. q̃uis enim sic loquebatur, quasi Ioseph ea præsumptuose narraret, & quasi inania essent ad placandum filios suos contra Ioseph accensos: quia interdum licet, ex rationabili causa, vti tali industria, & veritatẽ cælare, & p modũ increpãtis ad inculpabilem se haberi: nihilo minus intra se cogitauit, somnia illa aliquid secretum prætendere, præsertim quia iam miram probitatem & supernaturalem directionem vidit in Ioseph: immo secundum Ioseph hum, Iacob exposuit ipsi Ioseph hoc somnium, & Ioseph proposuit illud patri, vt exponeretur ei ab ipso.

¶ Præterea intuendum, ꝙ hæc somnia causabantur in eo ex operatione angeli sancti, qui similitudines illas in interiori sensu Ioseph formauit: nec tamẽ adhuc reuelauit eidem significationem visionum illarum, quanquã etiam possent alicui naturaliter talia somnia apparere. ¶ Circa hæc quærit, qualiter verificatum fuerit vltimum somnium Ioseph. aut eũ habuit illud ante mortem matris suæ, aut postea: Si ante, ego Beniamin nondũ extitit natus, ergo nõ debuit loq de vndecim stellis, sed de decem dũtaxat. Si postea, ergo nõ debuit loq de luna, p quã sua mater exprimit, qa iã mortua fuit, nec eũ vnquam adorauit. Rursus & si adhuc vixit, nunq̃ tamẽ legitur eum adorasse, nec intrauit Aegyptũ, sed ante ingressum Iacob in

Ioseph. li. 2. an. Iud. cap. 2.

Dan. 10.

Ioseph. li. 2. ant. Iud. cap. 2.

in Aegyptum, fuit defuncta. Nec Iacob vnq̃ legitur suum filiũ adorasse, immo nec humilis Ioseph hoc permisisset. ¶ Circa hoc quæritur, an mater Ioseph fuit ante hanc eius visionẽ ac venditionẽ defuncta. Videtur ꝙ sic, ex ordine recitationis historicæ, qm̃ ante hæc describitur mors ipsius, & si ipsa adhuc vixisset, ipse retulisset & ei fortassis somnia sua. Infrà quoq; in isto habetur capitulo, ꝙ Ioseph missus fuit à patre suo de valle Ebron ad fratres suos: ergo Iacob habitauit tunc in Ebron, aut circà, post reditum suum à Mesopotamia: & hoc fuit postq̃ visitauit Isaac patrem suum, quæ visitatio facta est Rachele defuncta, vt ex prẽhabitis eluceſcit. Oppositum tñ huius videtur, quia in textu ex verbis Iacob habetur: Nunqd ego & mater tua &c. Item qm̃ Ioseph vidit solẽ & lunam ac vndecim stellas, atq; p lunã eius mater designabat, ergo vixit adhuc. ¶ Insup secundum expositores concorditer, Ioseph vẽditus fuit duodecim vel (vt alij dicunt) tredecim annis ante mortẽ Isaac aui sui: immo secundum Augustinũ, & habetur in Glossa, viuente Isaac, Ioseph cœpit esse decẽ & septem annoꝝ. hoc tñ loquif Augustinus secundũ trãslatiõem Septuaginta, cui in hac parte nec nostra translatio, nec Hebraica veritas consonat. Rachel aũt non videt tot annis ante Isaac mortua. ¶ Postremo, qñ Ioseph dñabatur in Aegypto, suisq; fratribus loquebat, videt primo ignorasse se fratrẽ vterinum habere, vt infrà patebit: ergo ante obitũ suæ matris venditus fuit. Rursus in contrariũ est, qa qñ Iacob cum suis intrauit Aegyptũ, intrauerunt cum eo nouem filij Beniamin, vt infrà continef, vel potius filij decem. Si aũt Beniamin natus fuisset post Ioseph venditionẽ, nõ potuisset habere nouẽ filios qñ Iacob intrauit Aegyptum, præsertim qa non habuit nisi cõiugem vnam, & inter venditionẽ Ioseph descensumq; patris sui in Aegyptũ, nõ fluxerunt nisi viginti duo anni: & ita si Beniamin, qui matre sua moriente natus est, post Ioseph venditionẽ natus dicat, non erat adhuc plene viginti duoꝝ annoꝝ qñ pater suus intrauit Aegyptum, nec in ea ætate potuit ex vna vxore filios nouẽ habere, ꝑsertim quia tunc homines nõ contrahebant tam mane. ¶ Ad istud dicendum, ꝙ Iosephus scribit Ioseph venditum esse Rachele matre sua viuẽte, ppter motiua ꝑhabita: & istud author Scholasticæ historiæ videf amplius approbare. Alij vero ppter rões ꝑtactas dicunt oppositum. Itaq; in Scholastica historia legif Ioseph duodecim annis venditus ante obitũ Isaac, qñ Isaac sexagenarius erat qñ natus est Iacob, vt patuit 25. cap. Isaac aũt vixit in toto centũ octoginta annis, vt dictũ est 25. cap. ergo in morte Isaac Iacob fuit centũ viginti annoꝝ. In vẽditiõe aũt filij sui Ioseph fuit centũ & octo annoꝝ. Cũ eñ venit ad Ioseph in Aegyptũ, fuit centũ triginta annoꝝ, sed inter descensum eius in Aegyptũ & venditionẽ Ioseph, fluxerunt viginti duo anni. Ioseph eñ decẽ & septem annoꝝ erat qñ venditus est, & triginta nouem, qñ pater eius venit ad eum in Aegyptũ. Dum ergo rediret Iacob de Mesopotamia, & nondũ venisset ad Isaac patrem suum adhuc viuente Rachel, secundum Iosephum, venditus est Ioseph, & cõgrue Iacob dicere potuit: Nunqd ego & mater tua adorabimus te? qa mater eius adhuc viuebat, tamen nec mater eius adorauit eum, qa nõ descẽdit in Aegyptũ nec pater eum legitur adorasse, qa nec Ioseph sustinuisset, sed fratres adorauerunt & parentes in filijs. Hæc ibi. Veruntñ non obstantibus his, magis apparet ꝙ Rachel defuncta sit ante Ioseph venditionẽ, præsertim ppter vltimã rõnem ad hoc inductã de Beniamin, cui adijci potest, ꝙ Ioseph q tã diligenter interrogauit à fratribus suis in Aegypto, an viueret pater eoꝝ, nihil interrogauit de vita aut morte vxoꝝ ipsius, q̃si certus de obitu ppriæ matris. ¶ Porro ad obiecta rñdetur, ꝙ ideo Ioseph vidit solẽ & lunã, qa parentes eius adorauerunt eum nõ in ppriis psonis, sed in filijs suis, vt Rachel p Beniamin. Apostolus tamẽ testat, ꝙ Iacob adorauit fastigium virgæ eius, videlicet Ioseph. Nec absurdum videt, si dicat Iacob interdũ aliquam dulię adorationẽ exhibuisse suo filio in Aegypto, tanquã supremo illius principi terræ post Pharaonẽ, nec ad huiusmodi adorationẽ reqritur in terrã prostratio aut genuflexio. Porro ꝙ Iacob dixit, [Nunqd ego & mater tua adorabimus te?] nõ dixit ad innuẽdum ꝙ hoc fieri posset, aut mater adhuc viueret, sed ad insinuandũ ꝙ hoc fieri nõ valeret, q̃si p hoc insinuãs, visionẽ Ioseph reputandã nõ esse, ad placandũ filios suos p modũ ꝑtactũ. Ad aliud q̃q; dicendũ, ꝙ Ioseph in Aegypto fratribus suis primo loquens, sciuit se fratrẽ vterinũ ante suã venditionẽ habuisse sed an adhuc viueret, ignorabat, ꝑsertim qa nõ vidit eũ cum suis fratribus aduenisse: idcirco quæsiuit an adhuc alium fratrẽ haberent. [Cũq; fratres illius in pascẽdis gregibus patris] sui Iacob [morarent in Sichem].i. in loco sic dicto prope vrbẽ sic appellatã, & forte interdum erãt in vrbe illa, interdũ in cãpo & pascuis. [dixit ad eũ Israel &c.].i. Iacob pater suus, q alio noie Israel nuncupat. [Vade, & vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos &c. Missus de valle Ebron &c.] in qua Iacob tunc habitauit, sicut & Isaac ante eum, ex quo videtur, stare non posse q̃d Iosephus scribit, Ioseph venditũ esse, antequã pater eius venisset ad Isaac q habitauit in Ebron. [Perrexit itaq; Ioseph post fratres suos, & inuenit eos in Dothain] puta in loco & planitie seu pascuis terræ sic dictæ. Iuerũt eñ fratres eius de loco ad locũ, secũdũ q̃d cõgruebat eis, ad inueniendũ terras aptiores pro suoꝝ pecorũ pastu, quæ plurima erant valde, atq;

Augustꝰ.

Gen. 46.

Ioseph. li. 1. ant. Iud. cap. 2. Eusebiꝰ. Gen. 25. Ibidem.

Ioseph. li. 2. ant. Iud. cap. 3.

Hebr. 11.

vnius

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnius agri gramina cito carpebant. [Qui cũ vidissent eum ꝓcul, anteq̃ accederet ad eos, cogitauerunt illũ occidere]ex vehemẽti inuidia, & ad oñendum vanitatem & falsitatẽ somniorum ipsius, & ne vnq̃ aliq̃ occasione eis præficeret. Veruntñ non oẽs, sed maior aut magna eoꝝ pars illud concepit & implere ꝓposuit. [Et mutuo loquebãtur: Ecce somniator venit. Venite, occidamus eũ, & mittamus in cisternã veterẽ &c.]i. cadauer eius extinctũ pñciamus in hunc lacũ seu puteũ exiccatũ, ne vnq̃ inueniaſ ab aliquo. [Audiens aũt hoc Ruben &c. dicebat: Nõ interficiamus animã eius &c.]i. ipsum, partẽ ꝓ toto accipiẽdo, vt moris est scripturaꝝ, vel animã. i. animalẽ & sensitiuam vitã ipsius, vnde ex hoc loco ꝓbari non potest, animã hoïs esse mortalem, vt Sadducæi dixerunt, immo in ꝓphetis interdum inuenitur hic modus loquendi, iuxta illud in Hieremia: Ne veniat Ismael & interficiat animã tuã, cum tñ certissimum sit, prophetas sanctos posuisse ꝙ immortalis sit anima rõnalis. ideo Sadducæi mendaciter imposuerunt Mosi sancto, ꝙ docuerit animam hoïs esse mortalẽ. [sed proïcite eum in cisternam veterem &c.] Ruben voluit vt proïceretur viuus in eam, q̃tenus paulopost fratribus absentibus eum extraheret. idcirco subiungit: [Hoc aũt dicebat, volens eripe eum de manibus eoꝝ, & reddere patri suo.] immo magis optabat eum eripere absq; proiectione in cisternam, sed cum nõ posset hoc, cõsuluit vt in cisternam proïceretur. Cõmemorauit q̃q; Ruben fratribus suis q̃ graue facinus esset interficere proprium fratrẽ, & quantũ pater eoꝝ afflige ret de morte Ioseph. [Cõfestim ergo vt puenit ad fratres, nudauerunt eum tunica talari & polymita &c.]de q̃ dictum est. Circa quod dicit Lyra: In Hebræo habetur, expoliauerunt eũ tunica sua & tunica serica, ex quo videt ꝙ Ioseph indutus fuit tunica duplici, vna simplici & alia serica. His contradicit Rabbi Paulus: In Hebræo, inquiens, habetur, spoliauerũt eum tunica sua tunica serica. At si dicat: Tunica sua quæ serica fuit, vnde ex hoc nõ habetur ꝙ habuit duplicem tunicam. [Et sedentes &c. viderunt Ismaelitas viatores venire de Galaad].i. de terra sic appellata, [& camelos eoꝝ portantes aromata & resinam] quæ est species odoriferi gummi, [& stacten].i. myrrham [in Aegyptum]ad vendẽdum ibidẽ. [Dixit ergo Iudas fratribus suis: Quid ꝓderit nobis si occiderimus fratrem nostrum &c.]Quasi dicat, enorme crimen esset. [Melius].i. minus malum, [est vt venundetur Ismaelitis &c. Acquieuerunt fratres sermonibus illius:]qui aliquid rationabilitatis continebant in se, idcirco dicũtur sermones, immo comparatiue loquendo, multo sapientius loquebatur, q̃ illi qui voluerunt Ioseph occidere, fuit autem Iudas inter fratres suos fortior corpore atq; prudentior verbis, dempto ꝙ Ioseph eo sapientior fuit. verum vt Salomon loquitur: Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum, q̃ appræhendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauoꝝ dissipat. Iudas quippe & fratres eius vendiderunt Ioseph, vt duceretur in Aegyptũ, quatenus elongatus ab eis, nequaq̃ posset eis præferri: sed quod putauerunt esse obstaculum præsidentiæ ipsius Ioseph super eos, factum est occasio & adminiculũ præsidentiæ huius. [Et prætereuntibus Madianitis negociatoribus, vendiderunt eum Ismaelitis viginti argẽteis.] Aliqui libri habent, triginta argenteis, & verba beati Hieronymi in Glossa sic continent, si tamen correcta est Glossa. Ismaelitæ autem & Madianitæ hic pro eisdem accipiuntur. Vel quia Ismaelitæ in terra Madian habitauerunt, vel quia per coniugium aut alio modo facti sunt populus vnus, aut quia Agar de qua natus est Ismael & Cethura, de qua Madian genitus est, fuit eadem Abrahæ vxor, vt tactum est suprà. Hinc Augustinus: Cur scriptura hæc Ismaelitas vocat Madianitas, cum Ismael sit filius Abrahæ ex Agar, Madian vero ex Cethura? An quoniam teste scriptura, Abraham dedit filijs Agar & Cethuræ munera, diuisitq̃ eos ab Isaac, ideo vna gens facti sunt? An vera est Hebræorum opinio, quòd Agar & Cethura vna fuerunt? Hinc quoq; errant Iudæi, qui dicunt quòd Ioseph ter venditus sit, primo Ismaelitis à fratribus suis, secundo Madianitis ab Ismaelitis, tertio magistro militiæ Pharaonis à Madianitis, præsertim cum infrà tricesimonono capitulo scriptum sit, ꝙ Aegyptius ille emit Ioseph ab Ismaelitis. [Qui duxerunt eum in Aegyptum.] Infrà habetur ꝙ Ruben in Aegypto locutus est fratribus suis: Merito hæc patimur qui peccauimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ eius dum deprecaretur nos. Ex quibus verbis aliqualiter elici valet, quanta angustia, formido, desolatio, mœror, penetrauit animã pñ, innocẽtis, adolescentisq̃ Ioseph, quando à fratribus suis sic nudabatur, & in foueam mittebatur, secq̃ ab eis mox occidendum putauit, & quando deinde illis duris atq; ignotis vendebatur hoïbus, & in terram ducebatur remotam, separatus à suo charissimo patre, quem putauit se amplius non visurum. O q̃ lachrymosè & affectuosissime fratres suos rogabat vt sui misererentur. Vere multę tribulationes electoꝝ altissimi. [Reuersusq̃ Ruben ad cisternam, nõ inuenit puerum.]Ait Iosephus, ꝙ in nocte iuit ad lacũ. Cumq̃ ei clamanti Ioseph non responderet, quê intendebat occulte extrahere acreddere patri, de mane venit ad fratres. [& scissis vestibus]iuxta cõsuetudinem Hebræoꝝ, q̃ in ꝑcipuis aduersitatibus suas cõsueuerunt scindere vestes, in signũ interni & excessiui doloris, [ꝓgens ad fratres suos, ait: Puer non cõparet, & ego q̃ ibo?]

Quasi

Aćto. 2. Hiere. 4.

Prou. 2. Iob 5.

Hieron.

Augustꝰ.

Gen. 39.

Gen. 42.

Psal. 33. Iosc. li. 2. ant. Iud. cap. 3.

Quasi dicat: Non inuenio Ioseph, ideo nescio quo præ dolore trãsibo. putabãt nanq̃ Ioseph à fratribus esse occisum, sed cognito ꝙ adhuc viueret, aliqualiter requieuit. Vnde constat ꝙ Ruben venditioni Ioseph præsens non fuit. Iuit enim, vt dicit Scholastica historia, ad quærendum pascua meliora, atq; (vt alij dicunt) ideo reuertebat, vt fratres suos induceret ad accedendũ pascua iam inuẽta, q̃tenus eis absentibus extraheret ipsum Ioseph, ac redderet eum patri. [Tulerũt aũt tunicã eius,]& lacerauerunt, secundũ Ioseph hũ, vt putaret dilaniata à bestia, [& in sanguine hœdi quẽ occiderant, tinxerunt &c. quã cũ cognouisset pater, ait: Tunica filij mei est. Fera bestia cõedit eũ &c.]Hoc putauit, nec formaliter mentiebat. [scissisq̃ vestibus indutus est cilicio, lugẽs filiũ suũ multo tẽpore.]Sed cur auxit sibi afflictionẽ inducendo ciliciũ? An vt filio charissimo oñderet se nimiũ cõdoleret? vel pro relevamine aïæ eius, aut vt impetraret misericordiã Dei, si forte aliq̃ spes esset supstes de recupatione filij prædilecti, [Cõgregatis aũt cunctis liberis eius &c. noluit consolationẽ accipere:] cũ tñ de irremediabilibus malis nõ sit ita tristãdum, sed cõtra ea valeat obliuio. [sed ait: Descendã ad filiũ meum lugens in infernũ].i. ad sinum ac limbũ patrum, q̃ fuit in supiori parte inferni. Ac si dicat: Filium meũ vsq; ad mortẽ deflebo, sicdoq̃ moriar, vt sic filio meo in tali loco inferni secũdum animã iungar. Tñ (secundũ Augustinum) verba hæc Iacob forsan fuerunt verba ꝑturbati dolentisq̃ animi, & proprias culpas exaggerãtis. [Et illo perseueräte in fletu.]In Hebræo (vt refert Lyra) habetur sic, & fleuit eum pater suus, q̃d Hebræi exponũt de Isaac, tunc adhuc viuente, quem dicunt simul cum Iacob ipsum Ioseph fleuisse. [Madianitæ].i. Ismaelitæ [vendiderunt Ioseph in Aegypto Putiphari eunucho Pharaonis, magistro militum.]Sed ꝑ quãto precio scriptura, non exprimit. Secundum Hieronymũ, quidam dixerunt archimagiro. i. principi coquorũ. Nam apud nonnullos, dapifer regis honorabilior est minister, princepsq̃ militum. Vnde & Iosephus ait hic, principi coquorũ. ¶ Circa hæc quærit Hieronymus, quomodo Putiphar iste vocetur eunuchus regis, cum infrà legat habere vxorem. Ad quod rñdet: Tradunt Hebræi, ꝙ Putiphar emit ipsum Ioseph, ob pulchritudinem eius, in turpe obsequium, hoc est, vt misceretur ei contra naturam, ꝓpter q̃d Deus custodiẽs Ioseph, infrigidauit Aegyptium, ideo ἠοφάνται, id est, sacerdotes idoloꝝ elegerũt eum ad pontificatũ Heliopoleos, hoc est, ciuitatis solis, vt infrà habebitur. fuitq̃ tũc honorabilior authoritate, q̃ añ in principatu. Itaq; vocatur eunuchus, nõ sicut q̃ paruuli castrabãtur, sed qm̃ instar illoꝝ impotẽs fuit, vel vt alij dicũt, eunuchi regũ ac principum sæpe vocantur, serui eorum honesti & castiqa & infrà princeps pincernarum & princeps pistorum Pharaonis, appellantur eius eunuchi.

¶ De eiusdem capituli XXXVII. mystico sensu. Arti. LXXXVI.

DE allegoria & tropologia præsentis capituli, à catholicis viris scripta sunt multa. Est enim specialis virtus in verbis huius materiæ, beatissimum Ioseph patriarcham concernentis: & quotiescunq; legatur, quantumcunq; q̃q; sciatur, semper tamen cum speciali auiditate auditur, & legentiũ ac audientium mouet & accendit affectũ. Est eqdem ista materia valde mysterialis & spũalibus plena sententijs, quæ nũc succinctim duntaxat, breuiterq; tangenda sunt, vt vitetur ꝓlixitas, & quæ alibi plenius dicta sunt, non repetãtur superflue. Itaq; Ioseph pene in omnibus figura est Christi. [Ioseph cum sedecim esset annoꝝ, pascebat gregẽ cum fratribus suis.]Sic & Christus filius Dei, in iuuentute sua prædicando, miracula faciendo, sanctissime conuersando, pascebat populum synagogæ, non solum cum suis Apostolis, quos ꝑ diuersa Iudææ loca ad ꝑdicandum direxit, sed itẽ cum sacerdotibus, scribis ac pharisæis, ex semine patriarchaꝝ, sicut & Christus, natis. Deniq;, sicut Ioseph ex pietate & humilitate fuit cũ filijs Balæ ac Zelphæ, sic Chꝰ Sadducęos, publicanos, ac pctôres admisit pñssime, immo incõprehensibili humilitate cũ illis conuersari ac vesci dignatus est, vt eos sic traheret ad salutẽ. ¶ Ioseph accusauit fratres suos crimine pessimo apud Iacob: sic & Chꝰ corã patre æterno accusauit induratos Iudæos de infidelitate, q̃ pessimũ crimen est, dicens: Si nõ venissem, & locutus eis non fuissem, pctũ nõ haberẽt. nunc aũt excusationẽ nõ habent de pctõ suo. Multipliciter quoq; & acriter reprehẽdit Iudæos, potissimũ sacerdotes, scribas & pharisæos, de pessimo hypocrisis vitio, de ambitiõe, cupiditate ac cõsimilibus. [Iacob diligebat Ioseph sup omnes filios suos, eo ꝙ in senectute sua genuisset eũ]. Sic & Deus pater Iesum Chm̃ ꝑ oñibus participibus eius incomparabiliter diligit, qa in sua ꝛternitate genuit eũ, inquantũ est Deus, iuxta illud: Ex vtero ante luciferꝝ genui te. atq; in vltima mũdi ætate, ꝓcreauit eum secundum assumptã humanitatẽ ex virgine gloriosa. Vnde in baptismo & transfiguratiõe Chri loquutus est ei: Tu es filius meus dilectus, in q̃ mihi bñ cõplacuit. Iacob fecit filio suo Ioseph tunicã polymitã ac talarem: & Deus pater ornauit Chri humanitatem amictu splẽdidissimo vniuersaꝝ virtutũ, omniq; ornatu ac varietate donoꝝ & fructuũ spũs sancti, à summa vi animæ eius vsq; ad infimã, put capere poterat, potest q̃q; per tunicã istã vniuersitas electoꝝ signari, qua Christus tanq̃ saluator ac caput eorum venustissime decoratur, iuxta illud in Esaia: His oïbus q̃si vestimento ornaberis. ¶ Insup sicut fratres Ioseph inuide-

Euseb.

Ioseph. li. 2. Anti. Iud. ca. 3.

Augustꝰ.

Hieron.

Ioseph. li. 2. ant. Iud. cap. 3.

Hieron.

Ioan. 15.

Ioan. 1.

Psal. 109. Mat. 3. 17 Mar. 1. 9. Lucæ 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uiderunt eidem, eo q̃ à patre plus oñibus amaretur, & qa sic accusauit eos, sic impñssimi sa-
Ioan. 11. cerdotes scribæ ac pharisæi, videntes q̃ Iesus eos in omni sapientia, eloquẽtia, vita, fama, mi-
Sapi. 2. raculisq̃ excederet, tanq̃ charissimus Deo, implacabilem contra ipsum concepunt inuidiã,
Matt. 22. ita q̃ grauis eis extitit ad videndum. [nec poterãt ei quicq̃ pacifice loqui,] nisi forsan ex si-
mulatione, vt eum caperẽt in sermone. Rursus sicut Ioseph vidit somnia p̃saga futurorꝝ, q̃-
bus suã super fratres suos præsidentiã præsignauit, eisq̃ retulit: sic Christus omium excellen-
Mat. 24. tissimus ꝓpheratum, p̃cognouit in spiritu qualiter præferendus esset vniuersæ ecclesiæ, atq̃
Ioan. 12. à cunctis Iudæis electis colendus ac adorãdus, q̃d & eisdem sæpe prænũciauit: Prædicabitur,
Ioan. 14. ingens, hoc euangelium in vniuerso mundo. Et, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc co-
Luc. 19. gnoscetis qa ego sum. Et, Nemo venit ad patrem nisi p me. ¶ Amplius, sicut fratres dixerunt
Ioan. 19. ad Ioseph, [Nunquid rex noster eris?] sic puerũ Iudæi dixerunt de Christo, Nolumus hunc
Matt. 26. regnare sup nos. Et, Non habemus regem nisi Cæsarem. Cũq̃ saluator dixisset se esse Christũ
Marc. 14. Dei electum, Et videbitis filium hominis sedentẽ à dextris virtutis Dei, ac veniẽtem in nu-
Matt. 27. bibus cæli, põtifex insania agitatus, scidit vestimẽta sua, & ait ad suos: Quid vobis videtur?
Lucæ 23. Rñderunt q̃ oñes, Reus est mortis. sed Christo à mortuis suscitato, adorauit eũ sol, hoc est,
vniuersalis ecclesia, & luna. i. quæcunq̃ ecclesia particularis, congregatioq̃ deuota, & stellæ,
vtpote ecclesiasticæ psonæ. Iacob misit Ioseph ad fratres suos pecora custodientes, ad viden-
dum qd agerent: & pater misit Christum ad synagogam, ad instruendum, considerandũ, spi-
ritaliterq̃ alendum tam ipsos Iudæorꝝ pastores & supiores, q̃ eorꝝ subiectos. Rursus sicut fra-
tres viso à longe Ioseph ad eos veniente, loquuti sunt: Ecce somniator venit, venite, occida-
Ioan. 10. mus eum: sic indurati Iudæorꝝ supiores de Christo dixerunt: Insanit, dæmonium habet, sedu-
7. & 12. cit turbã, & cogitauerũt interficere eum. Quemadmodum aũt Ruben nitebat eripe Ioseph,
sic Nicodemus & aliqui boni Iudæi nitebant Christum de manib⁹ eruere Iudæorꝝ. Interim
Matt. 26. sicut Ioseph à fratribus venditus est Ismaelitis, sic Christus à discipulo Iudæis fæuissimis pro
Ioan. 18. triginta argenteis: quemadmodum etiã Ioseph venditus, ductus est in Aegyptum, ita Iudæi
Christum emptum mox tradiderunt gẽtilibus ad interficiendum: & sicut fratres tinxerunt
tunicã Ioseph in sanguine hœdi, & ab eius venditione volucrunt immunes videri, sic conde-
Acto. 5. mnati Iudæi, ꝓcurauerunt corpus Christi ꝓprio cruore perfundi, & ab eius interfectione vo-
Esaiæ 63. luerunt reputari immunes, dicentes sanctis apostolis: Vultis sup nos inducere sanguinem
Matt. 26. hominis huius. Hinc Christum scissitati sunt in ascensione sua glorioſi angeli: Quare ru-
Matt. 28. brũ est indumentum tuũ, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari? Præterea sicut Io-
seph bis venditus est, ita & Christus semel à ꝓditore, deinde post resurrectionem suã à princi-
pibus sacerdotum & senioribus q̃ pecuniam copiosam dederũt militibus Christũ resurrexi-
sse narrantibus, vt dicerent corpus eius à discipulis suis furto sublatum, quatenus p hoc aufer-
1. Thes. 2 rent Christum de cordibus hominũ, atq̃ perpetuæ traderent eum obliuioni. Postremo sicut
Dan. 9. Iacob incõsolabiliter fleuit filium suum, sic patri æterno quasi implacabiliter displicuit in-
terfectio vnigeniti sui ex parte odij, crudelitatis, & malitiositatis occidẽtiũ eũ. Vnde puenit
sup Iudæos ira Dei vsq̃ in finẽ, & finis eorꝝ vastitas, & vsq̃ in finẽ eorꝝ desolatio perseuerat.

¶ Elucidatio cap. XXXVIII. Eodem tempore descendens Iudas à fratribus suis.

Articulus LXXXVII.

IN isto cap. describit generatio Iudæ, qa ex eius ꝓpagine Christus fuerat nasciturus. [Eo-
dem tempore descendens Iudas à fratribus suis, diuertit ad virũ Odollamitem]. i. de ciui-
tate nomine Odolla natum, vel ciuem ibidem. [nomine Hiram.] Refert Lyra, dicũ He-
bræi, q̃ filij Iacob videntes patrẽ suum incõsolabiliter lamentari, qa credebat mortuum Io-
seph, cœperunt esse molesti Iudæ, eo q̃ dederit cõsilium venditionis Ioseph, idcirco recessit
ab eis. Illud reor incertum aut fabulosum. Potuisset em̃ se Iudas excusare, dicendo: Idcirco
consului vt venderet, qa vos voluistis eum occidere, ideo magis rei estis q̃ ego. [Viditq̃ ibi fi-
liam hominis Chananæi vocabulo Sue.] Circa hoc scribit Lyra: Sue nõ est nomẽ vxoris Iu-
dæ, sed patris vxoris illius. Huic aũt dicto contrariat quod infrà in isto capitulo scriptũ est
Euolutis multis diebus, mortua est Sue vxor Iudæ. [Et accepta vxore, ingressus est ad eam.
Quæ cõcepit & pepit &c.] succeſſiue tres filios, vt patet in litera quæ plana est. [Quos s. tertio
filio natos, parere vltrà cessauit. Dedit autem Iudas primogenito suo vxorẽ, nomine Tha-
mar fuitq̃ Her primogenitus Iudæ, nequã in conspectu dñi]. i. abutens vasculo suo vxoris, &
extra illud semen fundẽs. Quidã vero assignat causam huius neqtiæ seu abusus, quæ causa vi-
Euseb⁹. det apparentiã non habere, quod ꝓpter fœditatem materiæ ꝓbare omitto. [& ideo ab eo oc-
cisus est]. i. Deus repente occidit hunc nequã ꝓ tanta sua neqtia, & fecit Deus hanc vltiõem
ꝓ angelum vel bonum aut malũ, atq̃ (vt in Scholastica historia legit) inuentus est mortuus in
Auguſt. lecto iuxta vxorẽ. Quo exemplo terreri debent immũdi & molles. Enormitas q̃q̃ huius cri-
minis indicibilis patet, quod etsi execrabiliter fiat cum meretrice, execrabilius tñ fit cũ vxo-
re: grauius quoq̃ est q̃ naturalis cũ ꝓpria matre cõcubitus, vt asserit Augustinus. [Dixit ergo
Iudas

Iudas ad Onan filiũ suũ: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi.] Ordo verborꝝ prꝓpo-
sterus est: primo em̃ præcepit filio suo Onan, vt illã acciperet cõiugem: quo facto, cognosce-
ret ipsam. [vt suscites semẽ fratri tuo]. i. filiũ gignas ex Thamar, q̃ fratri tuo mortuo asscri-
batur, & ei⁹ filj⁹ sit legalis. Ex hoc elicit, esse aliqua obseruata ab Hebrgis ante Mosis tẽpora,
q̃ ipse deinceps scripsit in lege. Et quæri posset, à quo istud ꝓceptũ accedẽdi vxorẽ fratris de-
functi, primo datũ sit & incepit. De hoc forsitan post dicet. [Ille]. s. Onan [sciens nõ nasci sibi
filios]. i. q̃ primus filius quẽ ex Thamar procrearet, nõ sibi, sed defuncto fratri suo asscribere
tur. [introiẽs ad vxorẽ fratris sui, semẽ fundebat in terrã]. i. inutiliter & innaturaliter vxorẽ
cognouit, sicut de fratre ei⁹ ꝓdictũ est. [idcireo pcussit eũ dñs &c.]. i. occidit, quẽadmodum
fratrẽ suũ. [Euolutis aũt multis diebus, mortua est Sue vxor Iudæ.] Secũdũ Lyrã, in Hebræo
habet: Mortua est filia Sue: ex quo infert, q̃ Sue fuit nomẽ patris vxoris Iudæ. Ego aũt credo
Hieronymo sæpe dicẽti, nihil se mutasse de Hebraica veritate. Hebræi vero ꝓfidi q̃ post Christi Hieron.
fuerũt aduentũ, veritatẽ literæ in locis aliquibus corruperũt. potuit q̃q̃ accidere, q̃ vxor Iu-
dæ habuerit nomẽ multum simile nomini patris sui, ita vt pater vocatus sit Sua, & ipsa filia
Sue, quẽadmodũ in Latino aliquis pater vocat Ioannes aut Iacobus, & filia eius Ioanna aut
Iacoba. Vnde & Rabbi Paulus insinuat, q̃ pater vxoris Iudæ dictus est Sua, ita si Hebraica
veritas habet, mortua est filia Suæ, poterit ita intelligi: Mortua est Sue, q̃ fuit filia viri nomi- R. Paul⁹.
ne Sua. [Qui] [si Iudas [post luctum] quo vxorem suã defleuerat, [consolatione accepta, asscẽ-
debat ad tonsores ouium suarꝝ, ipse & Hiras opilio]. i. pastor gregis, qui forte venit pro Iu-
da, vt ouium suarꝝ interesset tonsioni, ac more tunc solito faceret suis grande conuiuiũ, pro-
ut in libris Regum narratur de Nabal & Absalone. [Odollamita]. i. de vrbe Odolla, de qua 1. Reg. 25
in primo Regũ libro habetur: Asscendit Dauid ad speluncã Odollam. Et Micheas ait: Vsq̃ 2. Reg. 13
ad Odollã veniet gloria Israel. [in Thamnas]. i. ad locum circa oppidũ sic vocatũ, de q̃ illud 1. Reg. 22
Iudicum quidã exponũt: Descẽdit Samson in Thamnata. [Nunciatũq̃ est] ipsi [Thamar, q̃ Mich. 1.
socer illius] videlicet Iudas, cuius filios habuit maritos, [asscenderet in Thamnas ad tonden- Iudic. 16
das oues] ꝓ manus seruorꝝ suorꝝ. [quę depositis viduitatis vestibus.] Ex quo verbo ꝓpendi,
q̃ illis tẽporibus viduæ portabãt specialia vestimẽta, vtpote humilitatẽ simplicitatẽq̃ ꝓten-
dentia. Hinc q̃q̃ fertur de Iudith, q̃ exuit se vestimẽta viduitatis. Multũ ergo corripiendæ Iudit 10.
sunt viduæ Christianæ, quæ curiosę aut põpatice vestiunt. [assumpsit theristrum]. i. albũ vela-
men, seu æstiualẽ ac lineã vestẽ. [& mutato habitu,] vtpote meretriculari veste assumpta, [se-
dit in biuio] itineris, [q̃d ducit Thamnã]. i. in compito seu capite duarꝝ viarꝝ, vbi viator di-
ligentius debet considerare quo pergat. [eo q̃ creuisset Sela,] videlicet tertius filius Iudę re-
posuit Iudæ, non ex libidine, sed desiderio ꝓlis habẽdæ, quã putabat se nõ adepturã ex filio
Iudæ, qa Iudas nõ dedit ei filiũ illũ maritũ: ideo ex Iuda imprægnari optauit, atq̃ (vt aliqui
opinantur) idcirco potius cõcupiuit fœcũdari ex Iuda, quia cognouit Christũ ex eius semi-
ne nasciturum: sicq̃ aliqualiter excusatur hæc Thamar de incestu, sicut de filiabus Loth dictũ.
[Ingrediẽsq̃ ad eã] Iudas, [ait: Dimitte me vt coeam tecũ &c. Et illa dicẽte: Patiar quod vis, Gen. 19.
si dederis mihi arrabonem]. i. pignꝰ precij q̃d pro cõcubitu promisisti. Arra quippe vocatur
pars precij, inde dicitur arrabo, quasi arra bona, & est id q̃d datur post taxationẽ precij loco
dandi, sicq̃ Iudas dedit ei pro pignore annulũ & armillã, s. auriũ ornamentũ & baculũ suũ.
[Ad vnum igit coitum cõcepit mulier &c.] geminos. [Misit aũt Iudas] ei [hœdũ] sicut pro-
misit [per pastorẽ suũ, &c. qui cũ nõ inuenisset eã &c. reuersus est ad Iudã &c. Ait Iudas: Ha-
beat sibi]. i. pignus illud teneat sibi ꝓ hœdo. [Certe mẽdacij arguere nos non poterit &c.]
Ex hoc verbo Thomas in secũda secũdę cõcludit, q̃ hoies interdũ faciũt sibi cõscientiã ma-
iorem de culpa minori, q̃ grauiori quẽadmodũ Iudas de mẽdacio, q̃d nõ est semp mortale,
q̃ de fornicatiõe q̃ semp mortale peccatũ est, loquẽdo de ea formaliter. Porro vt recitat Ly-
rã, in Hebręo habet, Habeat sibi, vt nõ simus despectui q̃d sic exponũt Hebræi, sit suũ q̃d ha-
bet de meo, nec amplius illã quæras, ne hoc factum meũ diuulgetur ad meã confusionẽ. [Ec-
ce aũt post tres mẽses nũciauerũt Iudæ, dicẽtes: Fornicata est Thamar &c. Dixitq̃ Iudas: Pro-
ducite eã vt cõburatur.] Euidentia etem̃ facti, probationẽ maiorẽ nõ exigit. ¶ Sed quæri po-
test, vnde Iudę ista authoritas, vt eo iubẽte ducta sit ad cõburendũ: & eo iubente, dimissa sit.
Rursus, videt Iudas iniuste iussisse vt cõbureretur, quia adulterium nõ commisit. Non enim
protunc habebat maritum, & dato q̃ adulterij perpetrasset, non tñ ob hoc comburi, sed le-
uiori morte puniri promeruit. Ad istud (vt Rabbi Paulus enarrat) quidã Hebræi satis ratio- R. Paul⁹.
nabiliter dicunt, q̃ Iudas fuit illo in loco quasi princeps & iudex, & q̃ ex ore eius fiebãt iudi-
cia, atq̃ in isto negocio iudicauit nõ secũdum leges iã datas, sed iuxta suum proprium arbi-
trium. posset q̃q̃ dici, q̃ Iudas dicitur id fecisse, quod à iudice loci illius fieri procurauit, scri-
ptura vero cursorie refert istã historiã. At vero Lyra refert, q̃ Hebræi dicunt hanc Thamar
fuisse filiã Melchisedec regis ac sacerdotis, quoniam filia sacerdotis fornicãs siue adulterãs,

Universidad de Deusto
Biblioteca

erat comburenda: q̃d dictũ reprobat Lyra, eo q̃ Iudas dixit ad Thamar: Esto vidua in domo patris tui. Melchisedec aũt mortuꝰ fuit tempore illo. sed quicquid sit de veritate dicti illius, reprobatio ista infirma est. Nam dicitur aliquis esse & habitare in domo patris sui, patre defuncto. Dicit quoq; Lyra, q̃ Thamar cõmisit adulterium cum Iuda: quod nõ videtur, quoniam nõdum erat matrimonialiter iũcta Selæ filio Iudæ, quãuis debebat cũ accipere, & forte sponsalia erãt inter Selam & Thamar cõtracta. Hinc alĩ dicũt, q̃ Iudas peccauit adiudicãdo hãc Thamar morti, quia non meruit hoc. ¶Quæ cum duceret ad pœnã, misit ad socerum suũ, dicẽs: De viro cuius hæc sunt, cõcepi &c. Qui agnitis muneribus ait: Iustior me est, qa nõ tradidi eã Selæ filio meo &c.] Ex hoc probat̃ q̃ nondũ fuit sociata cõiugio Selæ. Denicq; quãuis Iudas loquutus sit, Iustior me est, ambo tñ peccauerũt mortaliter in hoc facto. Hieron. Quod si quæratur, quis eoꝝ magis peccarit: Respõdet Hieronymus, cõparatiõe Iudæ, Thamar minus male fecit, qa non vaga turpitudine, sed filios requirendo peccauit. Alĩs tn apparet, q̃ absolute loquendo Thamar magis peccauit, qm̃ scienter cõmisit incestũ, & si Iudas sciuisset q̃ nurus sua existeret, non accessisset eãdem, vnde nec postea eã cognouit, sed nec Da- 2.Reg.16 uid vxores suas ab Absalõ cognitas. ¶Instãte aũt partu, apparuerũt gemini in vtero eius]. i. duo fœtus inuenti sunt in vtero Thamar. ¶atq; in ipsa effusione]. i. egressiõe ¶infantiũ vnus protulit manũ, in qua obstetrix ligauit coccinũ]. i. rubeũ filũ, vt per hoc discerneret, quis inter duos gemellos valde cõsimiles, primogenitꝰ esset, ¶dicẽs] Iste egredietur prior.]hoc est, obstetrix æstimauit q̃ sic fieri solet. ¶Illo vero retrahente manũ] simul cum coccino, ¶egressus est alter,]manũ suã ꝓtendens, aliũq; nascẽdo p̃cedens. ¶Dixitq; mulier]. i. mater infantuloꝝ, admirãs de hac q̃si cõtentione infantũ, vt in Glossa exponit. ¶Quare diuisa est propter te maceria?]. i. ob quã causam frater tuus q primo extenderat manũ, rupit mẽbranulã siue pelliculã, qua infans in matrice inuoluit, quasi patefaciens tibi viã, vt tu primus exires ac nascereris? Alter quippe manũ suã extendendo, rupit pelliculã illã, quæ in partu diuiditur, soletq; infantẽ sequi: immo si post egressum pueri maneat in vtero matris, mater ipsa nõ diu viuit infante egresso. ¶Et ob hãc causam vocauit]ipsa Thamar ¶eũ] videlicet puerũ primo natũ, ¶Phares.]q̃d interpretat diuisio, ob hoc q̃ ꝑpter eũ diuisa fuit pellicula illa ã fratre suo. ¶postea egressus est frater eius, in cuius manu erat coccinũ,] q̃ exiuit cũ filo illo, ¶quẽ appellauit Zarã.]q̃d interpretatur oriẽs, & ita vocatꝰ est, qa primus cœperat apparere, manũ extẽdendo: vel quodã futurorũ ꝓsagio, qm̃ multi prælari & iusti ex eo sunt nati, prout primo lib. Paralip. scribitur. 1.Par.2. Quidã dicit q̃ Zara interpretatur refulgẽtia, & q̃ dictus sit Zara, ꝓpter refulgentiã coccini in eius manu ligati, sed prior interpretatio & ratio noĩs huius est aptior, quã & sanctus assignat Hieronymus. ¶ Circa hæc q̃ritur, quare & qualiter cõtigit q̃ ille q manũ Hieron. primo exposuit, eã retraxit & vltimo natus est. Ad q̃d arbitror rñdendũ, q̃ Deo sic moderãte ac impante id accidit, ad ꝓfigurãdũ q̃ de Phares Chr̃s fuerat nascituꝰ. Itẽq; ad designãdũ, q̃ ī Chr̃o primi sunt facti nouissimi, & nouissimi primuga Iudæi q erãt primi, facti sunt excæcati, & Gentiles sunt in Chr̃o illuminati. ¶Postremo circa capitulũ istud mouet beatus Auguſt. Augustinus q̃stionẽ nõ paruam, qualiter s, in tẽpore illo breui, videlicet vigintiduobus annis, aut circiter, quibus Iacob mansit in terra Chanaan post Ioseph venditionẽ, potuerunt oĩa hæc narrata impleri, vtpote q̃ Iudas accepit vxorẽ, genuitq; ex ea tres filios, quoꝝ seniori cõiugẽ dedit, illoq; mortuo eidẽ cõiugi aliũ suũ filiũ dedit maritũ: quo item defuncto, cõmisit nurui suæ vt in domo patris sui vidua permaneret, quoũq; cresceret iunior filius suus, Auguſt. q & interim creuit in tm̃, q̃ ad cõiugij cõtractionẽ fuit idoneus. De hoc Augustinus sic loquitur: Quæritur qñ ista fieri potuerũt. Si em̃ post ingressum Ioseph in Aegyptum, quomodo infra vigintiduos annos fieri potuerunt, vt & filij Iudæ fierent tãtæ ætatis, q̃ oẽs possent ducere coniuges? nisi forte dicatur, q̃ scriptura velit ꝑ recapitulationẽ intelligi hæc fieri incepisse ꝑ aliquos annos ante Ioseph venditionẽ. Nihilominus merito q̃ritur, quot annoꝝ potuit esse Iudas quartus filius Iacob, si Ioseph sedecim annoꝝ est venditus, cũ & ipse Ruben primogenitus Iacob vix sex annis p̃cedere potuit fratrem suum Ioseph ætate. Difficile ergo est videre, q̃liter inter annos illos fieri potuerunt oĩa, quæ narrantur hic de Iuda & filijs eius ac nuru, nisi forte credamus Iudam incidisse in amorem eius, quam duxit vxorẽ, statim cũ adolescere cœpit, nondum vendito Ioseph. Hæc Augustinus. Similiter quoq; dicendum de primis duobus filijs Iudæ, q̃ statim in adolescentia sua sint vxorati. Postremo, pensemus in præinductis occulta iudicia Dei, & filioꝝ Iudæ vitetur nequitia, nec aliquis cõformetur malitiæ Onan, qui maluit fundere semen in terram, ductus inuidia, indignationeq; pessima, q̃ suscitare semen fratri suo defuncto, per quem Onan designantur qui alĩs prodesse non volunt, etiam quando absq; proprio detrimento hoc possunt.

¶Expositio cap. XXXIX. Igitur Ioseph ductus est in Aegyptũ. Art. 88.

HOc capitulo describuntur virtutes Ioseph patriarchæ, & quanta pro iustitia tolerauit, quàm gratiose quoq; ac dulciter fuit Deus cum eo in aduersis. Rediens itaq; Moses ad inchoa-

ad inchoatã de Ioseph historiam, ait ¶Igitur Ioseph ductus est in Aegyptum &c. fuitq; dñs cum eo,]per prouidentiam specialem & directionem pñssimã, ¶& erat vir in cunctis prospere agens &c.] quomodo verum est hoc, cũ fuerit adolescens sedecim aut decẽ & septem annoꝝ, & tanta aduersa incurrerit? Et respondendum, q̃ paulatim creuit in virum sapientiæ ac virtutum, immo & in adolescentia sua vir fuit, nõ corpore & ætate, sed probitate moꝝ, constãtia mentis, atq; prudẽtia. Porro aduersa quæ incurrit, nõ ex imprudentia ac defectuo Rom.8. sitate propria incidit, sed & ipsa cooperata sunt ei in bonum, atq; in maximã prosperitatẽ. Fuit quoq; in cunctis prospere agens, quantũ ad animæ suæ salutẽ, quæ summa prosperitas est, & quãtum ad temporalium regẽ dñi sui gubernationem, in omnibus prospere egit. ¶qui] dñs suus ¶optime nouerat dominum esse cum] Ioseph, hoc em̃ considerauit ex actibus virtuosis & prudentissimis verbis ac prosperis ipsius Ioseph operibus, atq; vt tactum est ex verbis Hieronymi, quia Aegyptius ille considerauit se subito infrigidatũ à Deo, eo q̃ decreuit abu- Hieron. ti Ioseph. ¶& omnia quæ gereret] ipse Ioseph, ¶ab eo dirigi in manu illius]. i. virtute & operatione Dei ad prospeꝝ finem tendere ac moueri. ¶à quo] dño suo Aegyptio ipse Ioseph ¶ꝓpositus omnibus,]cæteris qui de familia Aegyptij erãt, & temporalibus rebus eiusdem, ¶gubernabat creditã sibi domũ]. i. domesticos & ea quæ erãt in domo. ¶& vniuersa quæ ei tradita fuerant]ad custodiendũ, dispẽsandum, seu erogãdum. ¶Benedixitq; dñs domui Aegyptij propter Ioseph]. i. ipsi Aegyptio, pertinentibusq; ad domũ ipsius, in temporalibus, dando, cõseruando, & multiplicando ea Aegyptio propter Ioseph, sicut bñdixit domui Laban propter Iacob, vt s. ille Aegyptius esset magis gratiosus & fauorabilis ipsi Ioseph. ¶Erat aũt Ioseph pulchra facie, & decorus adspectu.] In quibus verbis tangitur duplex pulchritudo Ioseph: vna corporalis, quæ præcipue attendit & apparet in facie: alia moralis, quæ in cõpositione apparatus & facetia moꝝ actuũq; cõsistit. ¶Post multos itaq; dies iniecit dña sua oculos in Ioseph]. i. curiose & libidinose eum adspexit, qñ iam fuit virilis ætatis, hoc est, viginti annoꝝ aut amplius. ¶& ait: Dormi mecũ.] Probabile est, q̃ primo ꝑ verba & signa habuit se blande procaciterq; ad Ioseph. Cumq; videret se p talia nõ sortiri intentum, tãdem concupiscentijs victa, dixit aperte, Dormi mecũ. ¶Qui nequaq̃ acquiescẽs opi nefario, dixit ad eam: Ecce dñs meus oĩbus mihi traditis ignorat q̃d habeat in domo sua]. i. non scit oĩa illa distincte, nec curat, nec aduertit huiusmodi, sed cõmisit oĩa mihi. Vnde ante hæc verba ait scriptura, ¶nec quicq̃ aliud nouerat, nisi panem quo vescebat]. i. proprium cibum ac potũ, quia insinuauit dispensatori suo, videlicet Ioseph, q̃d vellet manducare ac bibere. Verumtñ istæ sunt hyperbolicæ loquutiones, in qbus aliquid dicit sine mẽdacio ꝑ excessum, vt magnitudo rei clarius exprimat. ¶nec quicq̃ est]in domo eius ¶q̃d nõ in mea sit potestate, vel nõ tradiderit mihi]ad gubernandũ, nõ ad possidẽdum. ex quo videt, q̃ Aegyptius ille etiã gubernatiõem sobolis suæ cõmiserit Ioseph. ¶ꝑter te q̃ vxor ei? es. Quomodo ergo possum hoc malũ]videlicet adulteriũ, ¶facere, & peccare in Deum?]vel vt alĩ legunt, in dñm meũ. i. tã vehe- Deum dñm vniuersoꝝ, q̃ virum tuum q est dñs meus tẽporalis, offendere. Quanuis aũt adulterium sit directe peccatum in proximum, cui infert læsionem seu nocumẽtum, est tamen etiã peccatum in Deum, in quãtum est cõtra præceptum illius. ¶Huiuscemodi verbis per singulos dies loquebat̃, & mulier molesta erit adolescenti]qa mulier nitebat̃ Ioseph ad libidinẽ prouocare, & ipse ecõtrario hortabat̃ illã ad pudicitiam, fidemq; cõiugalem. ¶& ille recusabat tuꝝ prum,]hoc est, adulterium. ¶Accidit autem quadã die, vt intraret Ioseph domum, & operis quippiã absq; arbitris faceret]. i. solus nullo præsente seu absq; testibus q̃ iudicare possent & protestari qd accidisset: ex quo cõijcitur, q̃ Ioseph sciens improbam cõsuetudinem dñæ suę, assumpsit assidue aliquos secum intrãdo & exeundo ac operãdo, ne illa auderet sibi inhonesta proponere. ¶& illa, apprehensa lacinia vestimenti eius]. i. ora seu fimbria, vel (vt ait Andreas expositor) cornibus pallij seu mantelli, ¶diceret: Dormi mecũ. Qui relicto in manu eiꝰ pallio, fugit, & egressus est foras.] Refert Iosephus, die illo fuisse ꝑcipuam solennitatẽ Aegyptijs, in qua oĩs ad templa cõuenerãt idoloꝝ, ad quæ etiã fœminæ tunc venerũt: sed fœmina ista psuasit viro suo se esse infirmã, quaten? solitudinẽ, opportunitatẽq; captaret allicien- Iose. li. 2. di Ioseph ad suũ cõsensum. Cumq; sola esset cũ eo, cœpit blãdiri ac deprecari eius cõcubitũ, adijciens minas, videlicet q̃ eũ accusaret apud maritũ, si sibi nõ cõsentiret. Cumq; castissimꝰ Ioseph nõ flecteret, illa apprehẽdit eum cum pallio, vt vel sic traheret eum ad stuprũ: ipse vero iratus excussit se. ¶Cumq; vidisset mulier in manibꝰ suis vestẽ,]s. pallium, ¶& se esse ꝑptam]zelo iustissimo, quia vt talis, erat prorsus contẽptibilis, ¶vocauit ad se hoĩes domus suæ.]forte em̃ aliqui de familia erãt in domo, & alĩ cito redierũt de phano. ¶& ait ad eos: En introduxit viꝝ Hebræum vt illuderet nobis &c.]. i. maritus meus adduxit istũ Ioseph, q̃ conatus est dñm suum maxime inhonorare, violãdo & opprimẽdo me coniugẽ eius, ꝑ hoc q̃ nõ solum mihi, sed & viro meo ac soboli nostræ ac cunctis ad nos ꝑtinentibus fecisset illusionem atq; opprobrium. ¶In argumẽtum ergo fidei,] & in signũ & in ꝓbationẽ suæ accusatio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis,q vera esset & fide digna. Argumẽtũ qppe est ratio rei dubiæ faciẽs fidẽ. [retentũ palliũ ostẽdit marito reuertenti domũ,& ait: Ingressus est ad me seruus Hebræus quẽ adduxisti, vt illuderet mihi.]Quasi dicat,Ingratus est tibi & ꝓsumptuosissime egit,& recte,illicit⁹ adulterinus⁹q; coitus,seu cõcupiscentia ꝓdominãs, vocat illusio, qa ꝑ eum ratio penitus superat, & homo bestialiter agit,ac cõfusiue & derisiue.[His auditis,dñs & nimiũ credulus verbis cõiugis,irat⁹ est valde.]Quæri potest,an Ioseph se excusauit,& putãt qdã q; nõ,ne dominã suã dehonestare,diffamare⁊q; turpiter videret. Verũtñ qa in textu habet,q; vir fuit nimiũ credul⁹ verbis suę vxoris,videtur q;]Ioseph modeste ac decenter se excusauit saltẽ se orsum apud dominũ suũ,aut etiã corã ꝓsentibus ad tollendũ scandalũ ex parte sui iã instãs. Iosephus tñ tangit, q; causã suã Deo cõmisit, neq; ad satisfactionẽ,neq; ad integrã factoꝝ manifestationẽ cõuersus est, sed necessitatẽ & vincula tacit⁹ ac mãsuet⁹ sustinuit.[Tradidit⁊q; Ioseph in carcerẽ, vbi vincti regis custodiebant:]hoc est, q peccauerũt in regẽ, vt rei læsę maiestatis,q carcer erat(vt fert)intolerabilior carceribus cæteris.[& erat ibi clausus. Fuit aũt dñs cũ Ioseph.] Domin⁹ em̃ cõsolat eos q propter iustitiã affligunt,nec permittit hoẽm vltra vires tentari, sed facit cũ tentatiõe ꝓuentũ,& sperãtes in se refocillat:& qm̃ sanctus Ioseph castitatis amore ac Dei intuitu carnales contẽpsit delicias,quas tã abũdanter poterat habere ad libitũ,meruit cõsolationũ affluentiã diuinaꝝ.[& misertus est illius]in tantis aduersitatibus,diffamijs, irrisiõibus,dejectionibus,catenationibus,seu cõpeditiõibus,quas innocẽtissime tener & virgineus iuuenis tolerauit.]& dedit ei grãm in cõspectu principis carceris.]Fecit em̃ ipsum Ioseph sua ꝓbitate,verecũdia,morigeratiõe,acceptũ principi carceris, mentẽ⁊q; principis illi⁹ inclinauit ad cõpatiendũ ac diligendũ Ioseph,ita q; credidit eũ(vt æstimo)innocentẽ,& forsan iam ante nouerat eum, qa famosus erat & oĩbus ante charus: fuerũt⁊q; eius prudentia & bonitas diuulgatæ, qa tam diu rexit domũ principis militũ Pharaonis, atq; (vt asserit Iosephus)subtraxit vincula à Ioseph custos carceris,iubẽs eũ meliori vesci cibo,q̃ vinctis cõpetebat.[Qui]princeps carceris[tradidit in manu].i.in dispositiõe & ministratiõe[illius]Ioseph [vniuersos vinctos]in carcere illo,[& quicqd fiebat] in carcere,[sub ipso erat. Nec nouerat aliquid, cũctis ei creditis].i.princeps carceris nõ inquisiuit nec sciuit quid ageret in carcere circa vinctos,qm̃ oĩa illa cõmiserat ipsi Ioseph plenissime,certus de fidelitate ipsius,sic⁊q; Ioseph vinctis illis diligẽter & pie seruiuit, eũdo de vno ad alium,& necessaria apportãdo. Licit⁊q; videt q; princeps carceris amouit à pedibus Ioseph ferramẽta, quibus antea erat ligatus,de qbus cantam⁹ in psalmo: Humiliauerũt in cõpedibus pedes eius,vt expedite trãsiret de vno ad alium. Præterea si quęrat,cur ꝓuissimus Deus ꝓmisit innocentẽ Ioseph tot & tãta sustinere aduersa: Respondẽdũ q; ideo,quia volebat eum rẽpore ꝓordinato sublimare ad maxima. idcirco primo exercitauit eũ aduersis,vt in illis & ꝑ illa acquireret grãm ac virtutes, ꝑ quas mereret cõseruari à Deo in altis ac prosperis,ne caderet & periret in illis:& simili modo eadẽ⁊q; ratiõe exercitauit sanctũ Dauid ꝑ Saul,anteq̃ promouit eũ ad regnũ. nõ em̃ est finis sapientiæ Dei, & prouidentia eius vniuersa cõplectitur, atq; infinitæ perfectionis consistit.

Ibidem vbi supra.

1.Cor.10

Ioseph. li. 2.an. Iu. cap.3.

Pfal.104

1.Re.8.9. 10.11.12.

¶ De spirituali huius cap. XXXIX. sensu. Ar. 89.

QVemadmodũ Ioseph ex terra promissiõis in Aegyptum ꝓductus est ab Ismaelitis negociatoribus, sic Chrs,synagoga relicta,ꝑ apostoloꝝ prędicationẽ ad gentiles in vniuersum mundum portatus est.& sicut Putiphar eunuchus emit Ioseph, sic gentes cãstæ effectæ,se⁊q; propter regnum Dei castrantes,dñm saluatorem emerunt, ꝓprium intellectum in captiuitatem redigendo in obsequium Christi, hoc est, supernaturalibus fidei virtutibus syncere credendo,ad obediendũ diuinis præceptis. Emerũt itaq; filiũ Dei fidei sanctæ cõmercio & obedientiæ nummo,seipsos⁊q; abnegãdo,vt lucrifacerẽt Chm. Emerũt eum credendo, orando & superãdo seipsos, de qua emptione ipse in Apoca. testatur: Suadeo tibi emere aurũ ignitum,probatũ,vt locuples fias. Et Esaias: Emite,inquit, absq; argẽto,& absq; vlla cõmutatione vinũ & lac.[Fuit⁊q; dñs cũ eo,& fuit vir in cũctis prospere agens.]Sic & incomparabiliter plus fuit Deus pater cum Christo homine ab incarnatiõis suæ exordio, eius humanitatem in omnibus incessabiliter,infallibiliter & supergratiosissime dirigens,& fuit Christus vir in vniuersis prosperrime agens,de spirituali prosperitate loquendo tm̃ quicqd egit aut pertulit, saluberrimum & incessabiliter meritorium mẽbris ipsius fuit: sibiꝑsi q̃q accidentale promeruit præmiũ.[& habitauit in domo domini sui.] qa primo habitauit in medio synagogæ seu Israelitici populi,quæ fuit tunc domus Dei, qui est dominus Chri, secundum eius assumptã humanitatẽ: habitauit⁊q; in medio electissimoꝝ Iudæoꝝ, videlicet discipuloꝝ suoꝝ,quoꝝ vnus fatetur: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis,& vidimus gloriam eius,gloriã quasi vnigeniti à patre. ¶ Præterea cuncta quæ gessit Christus inter homines cõuersando,dirigebant⁊ in manu illius, hoc est, cooperatione & virtute spũssancti, immo totius supbenedictissimæ trinitatis. Siquidẽ aia Christi à suę creationis primordio fuit summe repleta oi spũssancti dono, per quod summe ac pfectissime dirigibilis erat à spiritu

Matt.19. 2.Co.10.

Lucę 19. Apo.3. Esa.55.

Ioan.1.

ritu sancto propter ꝗd de eo & in eius person: Esaias prædixit: Spũs domini super me,eo q; vnxerit me. Item⁊q; Requiescet super eum spũs dñi,spiritus sapientiæ & intellectus,&c.[Inuenit⁊q; Ioseph grãm coram dño suo.]Sic & Christus acceptissimus fuit patri suo,quemadmodum in Euãgelio profitetur, Pater non reliquit me solum,quia ego quæ placita sunt ei, facio semp.[& ministrabat ei,]inquantum homo,quẽadmodum protestatur: Sicut mandatum dedit mihi pater,sic facio. Vnde per Esaiã pater ait de filio incarnato: Ecce seru⁹ meus, suscipiã eum electus meus,cõplacuit sibi in illo aĩa mea.[A quo præpositus oĩbus, gubernabat sibi creditã domũ.]sic Chrs à Deo vniuersis Iudæis ꝓlatus, tanq̃ verus rex Israel,& summus sacerdos secundũ ordinẽ Melchisedec,direxit Iudæos ad verã salutẽ, ꝑdicando,corripiendo,miracula faciendo, euangelicã legẽ tradendo,specialiter q̃q; gubernauit sibi creditam domũ,puta electos ex Israel beatos suos discipulos, de qbus fatet: Pater,q̃s dedisti mihi, ego seruabã eos,& non perdidi quenq̃ eoꝝ.[benedixit⁊q; dñs domui Aegyptĩ propter Ioseph.] Sic meritis saluatoris Deus trinitas benedixit cõgregationi ipsius, quibus in die pentecostes misit in signo visibili spm̃ sanctum,q corda illoꝝ copiosissime ac feruẽtissime adimpleuit. [Erat aũt Ioseph pulchra facie,& decorus adspectu.]Sic Chrs,inquãtum Deus,essentialiter & incircũscriptibiliter pulcher secundũ naturã assumptã, fuit multiplici pulchritudine excellentissime decoratus: nec decuit eius humanitatẽ,nisi omni virtutũ, donoꝝ,fructuũ,beatitudinum ac gratiaꝝ pulchritudine venustissimam,assumi à verbo æterno: fuit & corpore speciosus forma ꝑ filijs hoim,& omni morali venustate summe cõspicuus: nec fuit vsquam in eo vlla macula culpæ,de quo sponsa dicit in Canticis: Ecce tu pulcher es dilecte mi & rubicundus. Porro per dñam quæ iniecit oculos suos in Ioseph,& dixit,Dormi mecũ: accipit synagoga,quæ aliquando fuit sponsa & vxor Dei,de quo Hieremias disseruit: Non fuit Isra el viduatus à Deo suo, qui ait ꝑ Esaiam: Quis est iste libellus repudij quo reliqui matrẽ ve strã? Hæc dña,tẽpore procedente,facta est spiritaliter meretrix, cui ait prophetas: Et nunc meretrix audi verbũ dñi. Et Esaias: Quomodo,inquit,facta est meretrix ciuitas fidelis? Hæc voluit Chrs suis adulterijs,i.erroribus,falsitatibus⁊q; inuoluere,vt sibi in illicitis cõsentiret, & se esse regem Messiam ac Dei filium denegaret,nec nouã traderet legem: quæ tandem sub terę pallio, fugit & egressus est forasiquia corpus suũ permisit ab illa capi,flagellari,& crucifigi,ac eo ab anima sua relicto,descẽdit in limbũ patrum,eodem⁊q; die fuit in paradiso. Insuper synagoga dixit dominum Iesum ad se ingressum, vt sibi illuderet,i. per falsas doctrinas deciperet,clamitans coram domino suo Pilato: Seducit turbas, docẽs per vniuersam Iudæam. Item⁊q;: Domine,recordati sumus quia seductor ille adhuc viuens dixit,Post tres dies resurgam. Hinc procurauit Christum sepultum in sepulchro,quasi in carcere custodiri,& lapidem superpositum sigillo signari. Postremo ad omnipotẽtis laudem ac gloriam,ædificationem⁊q; nostram,vigilantissima mente cõsideremus omnipotentiam gratiæ Dei, & beatissimi Ioseph patriarchæ virtutes, qualiter ab infantia mansit in sancta vita,& zelator fuit iustitiæ,ac charitatiuus delinquẽtium accusator. Deinde in terra aliena idololatrijs plena,mãsit immobilis in Dei timore, nec ab impijs poterat vnq̃ peruerti. Cum⁊q; pulcherrimus iuuenis esset,& rebus oĩbus,honore quoq; & gloria abundaret,atq; à dña sua,muliere vti⁊q; secundum seculum magna,tam diu ac sępe incitaretur ad voluptatem,insopabiliter ac virilissime restitit ei. Deinceps ob suam inflexibilem æquitatem iniustissime incarceratus, nequaq̃ recessit corde à domino, nec contra ipsius prouidentiam murmurauit: sed longanimiter & patientissime tulit, quicquid sapientia creatoris super se euenire permisit. Itaq; comparem⁹ nosipsos ad virum tãtum, & conspiciemus q̃ infinita sit nostra miseria, nostra defectuositas, nostra malitia: sic⁊q; pœniteamus ex intimo mentis affectu,ac sancti huius patriarchæ virtutes & castimoniam imitari atq; amplecti indefesse conemur.

Ecclesiast. 6.

Esaiæ 11.

Ioan. 8.

Ioan.14. Esaiæ 42.

Pfa. 109.

Act. 2.

Pfal. 44. Can. 1.

Hier. 51. Esa. 50. Ezec. 16. Esa. 1.

Io.18.19

Luce 23. Mat. 27. Mar. 15.

¶ Expositio cap. XL. His itaq; gestis,accidit vt peccarent duo eunuchi. Art. XC.

REcitatur in isto capitulo,q̃liter & ex qua causa cœpit sapiẽtia hui⁹ ꝓinclyti Ioseph manifestari regi Aegypti.[His]quæ in ꝓcedenti capitulo sunt narrata,[itaq; gestis,accidit vt peccarent duo eunuchi] videlicet [pincerna regis Aegypti, & pistor, dño suo]videlicet Pharaoni,tñ qd mali egerint cõtra regẽ, aut qd omiserint de agẽdis, scriptura nõ exprimit, nec certũ est: quanq̃ Iudæi iuxta consuetudinẽ suaꝝ fabulaꝝ,affirmant peccatũ pincernæ fuisse,q; in potu regis inuenta est musca: pistoris vero, qa in pane regis paruus lapis inuentus est. Cur autem isti ministri vocentur eunuchi, dictum est in expositiõe 38. capituli.[Iratus⁊q; contra eos Pharao,Nam alter pincernis præerat,alter pistoribus]regis,quæ fuerũt duo magna officia: sic⁊q; Pharao tanto acrius fuit contra eos irascens,quanto eos ad officia promouit maiora,aut in eisdẽ seruauit.[misit eos in carcerẽ principis militũ,in q̃ erat vinctus & Ioseph.]Itaq; carcer ille fuit sub ditiõe principis militię,q in eundẽ carcerẽ fecerat Ioseph retrudi. ¶ Sed q̃ri potest,qualiter Ioseph dicat ibi nũc vinctus,cũ ex ꝓcedẽti capitulo sit ꝓbatũ,q

Gen. 39.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cõpedes erant depositi. Respõdet, q̃ vinctus nũc fertur, vel qa iam antea erat ligatus cõpe-
Gen. 39. bus, vel qa ibidẽ clausus, vel qa adhuc habebat aliquam ligaturã in crure, cũ qua tñ poterat
ambulare in carcere. ¶At custos carceris tradidit eos Ioseph &c.]vt eis seruiret. ¶Viderunt q̃
ambo somniũ nocte vna].i. visionẽ nocturnã imaginariã, q̃ tñ nõ fuit causalis, aut pure natu
ralis, sed angelico ministerio in interioribus sensibus eorũ exhibita ac formata, nec propter
eorũ merita fiebat illis repsentatio talis in somno, sed vt p occasionẽ expositiõis somniorũ il
lorũ, manifestaret suo tẽpore Pharaoni sapiẽtia Ioseph ꝓpter cõmune hoĩm bonũ. viderunt
itaq̃ somniũ, ¶iuxta interpretationẽ congruã sibi] hoc est, significatiuũ eorũ quæ euenerũt
eis ambobus. ¶ad q̃s cũ introisset &c. scisscitatus est eos, dicẽs Cur tristior est hodie solito faci
es vestra?]hoc est, cur nũc maioris tristitiæ ac timoris signa in vultibus vestris apparẽt? Inte
rior em̃ dispositio, clarius celeriusq̃ solet in facie apparere. ¶Qui respõderunt: Somniũ vidi-
mus]hoc est, vnusquisq̃ nostrũ interiori intuitu aliq̃d vidit in somno. Erant aũt gẽtiles ido-
lolatræ multũ intenti somnijs suis, visionibus atq̃ oraculis, in q̃bus à dæmonibus varijs mo-
dis illudebant, & quasi semper putabant sibi p talia aliqua designari. ¶& nõ est qui interpre-
tetur nobis.]hoc est, nullus hic est q̃ nobis ea exponat. Habebant aũt Aegyptij q̃sdam augu
res & maleficos ac diuinos, à quibus taliũ expositiones quærebant, qui tũc nõ fuerunt præ-
sto incarceratis. ¶Dixit q̃ ad eos Ioseph: Nunqd nõ Dei est interpretatio? q.d. Vtiq̃ à vero
Deo, nõ ab idolis, est somniorũ interpretatio requirenda, & à seruis ac vatibus Dei, nõ ab au-
guribus atq̃ ariolis: q̃m est donum Dei, vere & certitudinaliter exponere somnia ac secretas
ꝑsertim quoq̃ futurorũ pure contingentiũ veritas p somniũ præsignata, nõ potest certitu-
dinaliter, nisi ex diuina reuelatiõe, prænosci. ¶Referte mihi qd videritis. Narrauit prior pre-
positus pincernarũ somniũ suũ: Videbam corã me vitẽ, in qua erãt tres propagines].i. fron-
des seu palmites, ¶crescere paulatim in gẽmas,]hoc est, botros, ¶& post flores]vidi ¶vuas ma
turescere. Calicemq̃ Pharaonis].i. scyphũ ex quo bibere solet, ¶in manu mea. Tuli ergo]hoc
est, de vitæ deposui ¶vuas, & expressi] .i. humorem earũ premendo effluere feci. ¶in calicem
quẽ tenebã, & tradidi poculũ Pharaoni.]Non res istas, sed earũ similitudines vidit ille in so-
mno, & videbat ei in somno q̃ videret, & faceret ea quæ dicta sunt, qa in somno clausa est ra
tio, & aĩa similitudines rerũ accipit, nõ vt similitudines, sed p rebus ipsis, & in hoc ipso decl
pitur: q aũt in somno habẽt ꝓpheticas visiones, supnaturaliter illuminanf, ad intelligẽdum
earũ significatiões, nec decipiunf, neq̃ vtuntur formis pro rebus p eas significatis, sed accipi
unt eas vt similitudines rerũ. ¶Respondit Ioseph: Hæc est interpretatio somnij: Tres ꝓpagi-
nes, tres adhuc dies sunt:]hoc est, tres rami illi ꝑsignant tres dies, ¶post q̃s recordabitur Pha
rao ministerij tui].i. in sua refectione memor erit, q̃ decẽter cõsueueras ei porrigere potum,
¶& restituet te in gradum pristinũ &c.]q̃m inquisitiõe de te facta, inueniet, vel iam inuenit,
te mortẽ nõ meruisse, ¶tantũ memẽto mei cũ bene tibi fuerit &c.] Litera plana est. ¶Vidẽs
pistorũ magister, q̃ prudenter somniũ dissoluisset].i. q̃ Ioseph sapienter exposuisset somnia
lem apparitionẽ pincernæ, auferendo ab eo vinculũ & velamẽ suæ difficultatis, q̃d clausum
fuerat & obscurũ, ¶ait: Et ego vidi somniũ, q̃ tria canistra farinæ habere super caput meum,
& in canistro q̃d erat excelsius]alijs duobus, tanq̃ suppositum eis, ¶portare me putabã oẽs ci-
bos q fiunt arte pistoria, aues q̃ comedere ex eo.]Somnia horũ duorũ ministratata sunt eis p
similitudines materiarũ, eorũ officijs satis cõgruentes. Secũdũ Glossam in Hebræo habet, tres
Ioſe. li. 2. ant. Iud. cap. 4. cophinos farinæ. Iosephus aũt ait: Duo canistra plena panibus, triticũ vero plenũ obsonio,
hoc est, cibo delicato, sicut est regius cibus. vñ in Græco habet, tria canistra coditron. i. panũ
secundorũ, puta grossorũ. sic q̃ datur intelligi, q̃ in tertio apparuit esca regalis. Verũ de diuer
sitate parua aut nulla est vis, q̃m significatio vna est quæ subiungit: ¶Respõdit Ioseph: Hẽc est
interpretatio somnij: Tria canistra, tres adhuc dies sunt: post q̃s auferet Pharao caput tuum]
Idẽ vbi supra. hoc est, decollari te faciet. Porro audito somnio huius pistoris, Ioseph, anteq̃ illud interpre-
taret, locutus est, Mallem esse interpres bonorũ, vt Ioseph⁹ dicit. ¶Exinde dies tertius nataliti
Hieron. sup. Mar cũ cap. 6 us Pharaõis erat].i. dies anniuersaria natiuitatis regis illius. Erat q̃ Pharao nomẽ cõmune re
gũ Aegypti, nõ ꝓriũ. sicut Delphinus cõmune est nomẽ regũ Frãciæ. Secundũ Hiero. nullum
inuenim⁹ celebrasse diẽ suę natiuitatis, nisi Pharaonẽ & Herodẽ, vt quorũ par fuit impietas,
vna esset solẽnitas. Verunt̃ q̃uis hoc nõ legat in scripturis sanctis de alijs regibus, aliqui tñ
dicũt pluriũ gentiliũ regũ cõsuetudinem hãc fuisse: atq̃ vt tãgit Glossa, Pharao & Herodes
diem natiuitatis suæ celebrauerunt, quia ex hora natiuitatis. i. ex fato seu influẽtia horæ illi-
us, se reges factos putabãt, vel ad demõstrandũ beatitudinẽ excellẽtiæ suæ, q̃si ꝑclarũ bonum
acciderit eis ac mũdo in hora q̃ nati sunt. ¶q faciẽs grãde cõuiuiũ pueris suis] .i. seruis & etiã
filijs & cognatis, domesticis, alijsq̃ nobilibus q̃s vocauit, sicut Herodes primis Galilææ. ¶re-
Mar. 6. cordatus est inter epulas magistri pincernarũ &c.] fecit q̃ eis sicut Ioseph ꝓdixit. forsan inue
nit vnũ illorũ præ alio excusabilẽ: vel ad demõstrandũ suæ maiestatis ac libertatis potentiã,
fecit tale iudiciũ, ostendẽs se posse exaltare & humiliare, vt amplius timeretur. ¶vt coniectu-
ris veritas

ris veritas probaret].i. vt Ioseph ostẽderetur verus somniorũ interpres, & q̃d euenit, veraci-
ter prædixisse. Verunt̃ q̃d ait, Vt cõiectoris &c. intelligendũ est cõsecutiue seu cõcomitan-
ter, non directe causaliter. Non em̃ Pharao fecit illa, vt veritas interpretatiõis Ioseph osten-
deretur: sed ad factũ Pharaonis, cõsecuta est illa ostẽsio præter Pharaonis intẽtionẽ, sed non
sine præordinatione diuina. ¶Deniq̃ Ioseph vocat cõiector, nõ q̃ quasi dubie aut fortuitu
verũ prædixerit, aut absq̃ certitudine visiões illorũ exposuerit: sed nomẽ cõiectoris sumitur
hic extẽse: vel ideo sic vocat, qa Aegyptij illi putabãt eũ instar cõscientiũ esse locutũ. ¶Cir
ca hæc quæri, q̃n reuelauit Deus ipsi Ioseph intelligentiã somniorũ illorũ. Respondendũ, q̃
secundũ doctores, gratia ꝓphetiæ est donũ actuale magis q̃ habituale, quia nõ inest prophe
tis fixe ad eorũ cõplacitũ, sed prout actualiter tãguntf & illustrantf à spũsancto: ideo fieri po-
tuit vt Ioseph, audiẽdo recitationẽ somniorũ illorũ, acceperit desup actualẽ illuminationẽ,
qua sensum somniorũ illorũ clarissime intellexitt vel forte Deus iam ante reuelauit sibi tam
somnia illa, q̃ interpretationẽ eorũ, vel ex inspiratione diuina cognouit sibi reuelandã so-
mniorũ illorũ intelligentiã, cũ ea audiret aut paulopost. ¶Et tñ succedẽtibus ꝓsperis, ꝓposi-
tus pincernarũ oblitus est interpretis sui.]Sic multi tẽpore ꝓsperitatis obliuiscunt pristinæ
aduersitatis seu pauptatis, immo & beneficiorũ quę eis in aduersis exhibita sunt, ac bñfacto-
rũ suorũ, quo cõtra in Ecclesiastico scriptũ est: ¶In die bonorũ ne immemor sis malorũ, & gra Eccl 11.
tiã fideiussoris tui ne obliuiscaris. ¶Deniq̃ sicut vexatio dat intellectũ, sic ꝓsperatio, iflatio Esai. 28.
ac voluptas mentẽ obscurãt. Dicũt aũt Hebræi id accidisse, q̃m Ioseph nimis cõfidit huma- Auguſt.
no auxilio, q̃d etiam asseruit Augustinus in Homilia de Ioseph, sed potius reor, sine ipsius
culpa hoc euenisse ex dispositiõe diuina, q̃tenus ipse Ioseph diuti⁹ carcerẽ sustinendo, gr̃am
mereret maiorẽ: eiusq̃ patientia oĩbus nobis in exemplũ proponeret, & tẽpore opportuno
desup præstituto, multo salubrius ab ergastulo eriperetur. Ex præordinatione nanq̃ diuina
non solum contigit tribulatio electorum, sed etiam duratio seu diuturnitas eius.

¶Expositio Cap. XLI. Post duos annos vidit Pharao somnium. Art. XCI.

Q Valiter Ioseph post tribulationẽ longã & suã extremã deiectionem, sit sublimatus di
uitijs, delicijs, atq̃ honoribus, præsens refert cap. ¶Post duos annos]ã die quo Ioseph
exposuit somniũ principis pincernarũ, seu liberationis illius de carcere, ¶vidit Pharao
somniũ].i. visionem in somno, videlicet imaginariam apparitionem, sibi per angelum bo-
num exhibitam tanquam principi communitatis, & propter cõmune bonũ, non propter
regis idololatræ meritum. Deus nanq̃ frequenter ostendit specialiter prouidentiam suam
circa publicas personas, & aliqua bona eis largitur, ac futura præmonstrat, propter com-
modum politiæ & vtilitatem regni totius, cuius prosperitas magna ex parte dependet à
principe. ¶Putabat se stare super fluuium].i. in somno sibi apparuit q̃ staret ꝰper Nilum,
videlicet in terra seu ripa iuxta Nilum. ¶de quo ascendebant septem boues ¶emergebant de flumine] Nilo post boues crassas,
parentiã somnialem, ¶pulchræ & crassæ nimis.] sic q̃ boues accipiuntur hic in fœminino
genere, hoc est, pro vaccis, sicut in libro Iob, bos eorum concepit. Vnde vt Lyra ait, in He-
bræo habetur, septem vaccæ. ¶& pascebantur in locis palustribus.] hoc est, in paludibus iu-
xta Nilum. ¶Aliæ quoq̃ septem] boues ¶emergebant de flumine] Nilo post boues crassas,
¶fœdæ confectæq̃ maciei] hoc est, turpes & macilentæ, ¶& pascebantur in ipsa amnis] id
est, fluuij ¶ripa in locis virentibus: deuorauerunt q̃ eas, quarũ mira species & habitudo cor-
porum erat:]hoc est, boues priores, valde speciosas ac magnas. ¶Expergefactus Pharao,
rursum dormiuit.]Cogitando quippe de somnio suo, denuo obdormiuit. ¶& vidit alterum
somnium:] quatenus geminatio somnij, esset confirmatio & certitudo veritatis præsagij.
¶Septem spicæ pullulabant in culmo vno plenæ] granis, ¶atq̃ formosæ: aliæ quoq̃ totidem
spicæ tenues, & percussæ vredine,] Hoc est, vacuæ & vento vrente læsæ, ita quòd grana eo-
rum pauca videbantur corrupta seu elapsa. ¶deuorãtes omnem priorũ spicarum ¶pulchri-
tudinem].i. fructum ac eminẽtiam. ¶Euigilãs Pharao post quietem, & facto mane, pauore
perterritus,]quia timebat q̃ somnia illa significarẽt terribilia & aduersa sibi imminentia, Iob 21.
nec cõsuet⁹ erat somnia habere huiusmodi.]misit ad cõiectores Aegypti].i. ariolos & diui-
nos ac magos, q̃ intromiserũt se de talibus exponẽdis, & interdũ vere exposuerũt hominum
somnia magica arte & ope diaboli, ꝑsertim q̃n à dæmonibus somnia erant immissa. ¶cun-
ctosq̃ sapientes] sapientia Aegyptiorũ, quæ potius fuit stultitia, quia superstitionibus ple
na, potuerũt tñ philosophicã sapiẽtiã quandã habere. ¶& accerfitis].i. eis ad se adductis ¶nar
rauit somniũ].i. ambo somnia sua, vel forte primũ duntaxat, ita q̃ videns illos nõ posse ex-
ponere somniũ primũ, tacuit de secundo, ¶nec erat qui interpretaretur].i. nullus Aegyptio
rũ potuit ea exponere. Dicunt tñ Hebræi, vt fertur, q̃ dabant regi quasdã expositiões, videli
cet q̃ in breui 7. de filiabus suis essent morituræ ac sepeliendæ, & aliæ septẽ ab eo gignẽdæ:
sed rex nõ cõtentabatur de tali expositione, q̃ aut paruã aut nullã apparentiã habuit. ¶Tunc
demũ reminiscẽs]eorũ q̃ sibi acciderãt, ¶pincernarũ magister, ait: Cõfiteor peccatũ meum]

Universidad de Deusto
Biblioteca

i,ingratitudinẽ,q̃ hucusq; fui ingrat⁹ interpreti meo,vl' culpã quã cõmisi in regẽ.[Irat⁹ rex ser-
uis suis &c.]i.tu Pharao dudũ irascẽs mihi principi q; pistor, fecisti nos ic̃arcerari,] vbi vna
nocte vterq; vidim⁹ somniũ p̃sagũ futuror, .[Erat ibi puer Hebræus &c. Protin⁹ ad regis ipe
riũ eductũ de carcere Ioseph totõderũt:]In carcere nãq; pili & barba ei in lõgũ creuerũt.[ac
veste mutata, obtulerũt ei].i.p̃sentauerũt regi:qa cũ veste vili ac sordida aut pene attrita,nõ
licuit eũ corã rege adduci,ne rex horrore affligeret, aut q̃si ihonorari videret.[Cui ille] rex
ait:Vidi sõnia,nec est q; edisserat:q̃ audiui te sapiẽtissime cõiecere].i.iterpretari.& hoc rela-
tiuũ,q̃, nõ refert hic determinate ad sõnia q̃ Pharao se dixit vidisse, sed ad sõnia in cõi. Nã
p̃cerna dixerat regi,ipsũ Ioseph esse prudẽtissimũ sõnior, iterpretẽ. [Rñdit Ioseph: Absq;
me rñdebit De⁹ ꝓpera Pharaõi.]q.d. Etiãsi ego nõ adessẽ,seu absq; meis meritis& sine meo
subsidio,De⁹ ex sua bonitate p modũ sibi placẽtẽ manifestaret tibi, & nũc manifestabit ex-
positionẽ sõnior tuor,q̃ erit ꝓ tua ꝓsperitate,nõ ad tuũ grauamen,vt formidasti.Ex hoc
apparet,q; iã añ hęc verba De⁹ manifestauit ipsi Ioseph saltẽ ĩ gñali sensũ sõnior regis:alio-
qn Ioseph incaute,ptulisset hęc verba,vel verba ista erãt verba bonę spei,& cõsolatoria regis
pterriti,qa cõsuetũ est regib⁹ dici q̃ libẽter audiũt. In Scholast. q; hist. ferẽ,q; rex apphensa
manu Ioseph, dixit ad eũ: Vidi sõniũ,nec timeas edisserere q; q̃d sit:tũc; Ioseph rñdit⁹ ba
p̃tacta.[Narrauit ergo Pharao q̃d viderat &c.]sicut iã recitatũ est,de bob⁹ pulchris,nũc di-
cit q; erãt obesis carnib⁹.i. carnosę seu carnib⁹ plenæ,q̃si delicate nutritæ ob esum.i.ad hoc vt
ederẽt,& vireta carpebãt.i.virides herbas ac gramina abradẽdo edebãt.[Rñdit Ioseph:So-
Eusebi⁹. mniũ regis vnũ est.]hoc est,duplex sõniũ seu duo sõnia, quãtũ ad imaginariã apparitionẽ di
stincta. vnũ est.i.idẽ significat.¶Deinde ĩ textu expositio sõnior exprimit:Septẽ boues pul
chræ,& septẽ spicæ]pulchræ,&[plenę,septẽ vbertatis anni sunt &c.].i. significant 7. annos
fertilissimos,nũc inltãtes:& cõueniẽter hi fertiles anni, p boues pingues & spicas plenas si-
gnãt:q̃m panis,q; fit ex granis spicar,& carnes bouinæ spectãt p̃cipue ad refectionẽ humã
nã,& itẽ q̃m terra p boues arat ac colit. Per hoc q̃q; q; iuxta Nilũ visæ sunt boues, ostẽsum
eli,q; fertilitas & etiã sterilitas terrę,ex diuersa dispositiõe Nili maxime nascitur; fuerũt. Ni-
lus q;ppe totã Aegypti irrigat terrã, ex cui⁹ cõueniẽti irrigatiõe ꝓcedit fertilitas, sicut alibi
ex apto pluuiar descẽsu. Ex irrigatiõis vero incõueniẽtia seu defectu, orit in Aegypto steri
litas terræ,quẽadmodũ alibi ex pluuiar iportuna abũdãtia,seu vehemẽti carẽtia.[sequẽt⁹
anni alię tãtæ sterilitatis,vt obliuioni tradat cũcta retro abũdãtia.] hoc est, oĩs victualiũ co-
pia q̃ p̃cessit in annis fertilitatis,dicit obliuioni tradita,qa sic periit q̃si nunq; fuisset, vel quia
hoĩes sic erãt circa acquirẽda necessaria occupati,q; nõ cogitabãt de alijs rebus.[cõsumpta
ra est cm̃ fames oẽm terrã].i.habitatores Aegypti, & aliar multar habitatores terrar, in
qbus fames cõsumpsit pinguedinẽ, quã p̃cedẽs induxit vbertas. Itaq; fames eos cõsumpsit,
hoc est,macerauit, afflixit,& forte multos occidit.¶Cõsequẽter subiũgit cõsilium Iosephi
[Nũc ergo,puideat rex].i. prudẽter cõsideret,& eligat sibi[virũ sapientẽ]in diuinis,[& indu
striũ].i. prudentẽ in rebus humanis, in qbus dirigat à Deo.[& p̃ficiat eũ terræ Aegypti, qui
cõstituat ꝓpositos p cunctas regiones:]erãt em̃ in vniuerso regno Aegypti q̃dã particulares
puinciæ,ad ipsum regnũ totale spectãtes,in qbus ordinati fuerũt prępositi ad emendũ quin
tã fructuũ partẽ, vt subdit: [& quintã partẽ fructuũ p 7. annos fertilitatis,q; iam nũc futuri
sunt, cõgreget] p illos p̃positos alios; ministros:[in horrea]p singulas vrbes &alia loca.[&
oĩe frumentũ]sic collectũ,immo & iuste emptũ, quãtũ ad blada ab alijs sumpta,[sub Pha
raonis potestate condat, &c. & nõ cõsumet terra inopia].i.habitatores terræ ex victualium
penuria nõ peribũt,si ita fuerit actũ. [Placuit Pharaoni consiliũ]Ioseph [& cũctis ministris
eius.]¶Circa hoc quærit,cur nõ potius Ioseph cõsuluit reseruari mediã,q̃ quintã,fructuum
partẽ.Et videt ꝓ male.Si em̃ reliq̃ 4. partes fructuũ,necessariq; erãt in annis fertilitatis, vide-
tur ꝓ quinta pars nequaq̃ sufficerit,p annis sterilitatis. Respondet,ꝓ in aliquibus annis ste
rilitatis fuit aliqualis fructificatio terræ,vt infrà patebit. In annis quoq; fœcunditatis, neces
saria fuit magna pars fructuum pro copiosa terræ seminatione, vsuq; iumentor: nec æsti-
mandũ ꝓ quatuor partes fructuum necessariæ erant in annis fertilibus. Forsitan etiã dici po-
test,ꝓ nõ bene poterat plus seruari tam diu, q̃ quinta pars fructuũ, propter corruptionem
quæ solet frumẽto accidere,si in magnis cumulis diu seruet. ¶Insup circa præhabita scribit
quidã Pharao non fuit oblitus somniũ quẽadmodum Nabuchodonosor: qm̃ visio Nabu-
Dani. 2. chodonosor fuit respectu futuror de longe,quæ post eius mortẽ impleta sunt:idcirco quia
nõ vidit huiusmodi impletionẽ, nõ fuit motus ad honorandũ Danielẽ, nisi Daniel retulisset
ei somniũ suũ oblitũ. Visio aũt Pharaonis fuit de futuris in ꝓximo, ideo pro ipsius Ioseph
exaltatiõe sufficit, ꝓ exposuit somniũ. Istud incõsiderate dictũ ꝓbat. Primo, qm̃ visio Nabu
chodonosor, de qua loquitur ille, nõ solũ fuit de futuris in ꝓximo,imo potius de rebus tunc p̃sentibus. Et em̃ visio illa fuit de statua grãdi, terribili, cuius
caput videbatur esse ex optimo auro, vt habet in Daniele. Et sicut ibidẽ habet in textu, ex-
positores q;

positores q; addũt, ꝓ caput aureũ intelligit ipse rex Nabuchodonosor, regnũq; eius, q; tũc te-
nuit monarchiã, ꝓpter q̃d à Daniele dicebat rex regũ. Secũdo, qm̃ in Daniele scribit alia vi- Dani. 4
sio Nabuchodonosor, q̃ fuit de futuris in breui, quã rex ille nõ fuit oblit⁹, sed eã Danieli nar
rauit: quã cũ Daniel regi exposuisset, mox rex Danielẽ honorauit, anteq; implctionẽ exposi- Dani.
tiõis illi⁹ vidit. Similiter cũ Daniel exposuisset Balthasar regi visionẽ ipsius, mox honora-
uit eũ Balthasar valde,& exaltauit anteq; expositiõis vidit effectũ, vt in Daniele habet. Postre
mo alia fuit ratio, cur Nabuchodonosor oblit⁹ fuit primũ somniũ suũ magis q̃ Pharao, ꝓut
sup Danielẽ exposui,& nũc breuiter tãgã. Visio etem illa, erat Nabuchodonosor terribilior
valde q̃ somnia Pharaõis. Nabuchodonosor eqdẽ vidit statuã altã terribilẽ, cui⁹ caput erat
ex auro, brachia de argẽto, vẽter & femora ex ære, tibiæ ferreæ, pedũ vero q̃dã pars ex ære,
& q̃dã fusilis erat: sicq; ex tã mõstrosæ statuæ apparitiõe fuit rex ille pterrit⁹ ac turbatus ma
gis q̃ Pharao ex somnijs suis, q̃ erãt de rebus notis. Vehemẽs aũt formido causat magnã mo
tionẽ humor, ex q̃ turbãt phãtasmata, & causat obliuio. Insup aduertendũ, ꝓ multipliciter
atq; difformiter spũsctũs tãgat aĩas ꝓphetar. Nã vt in Daniele inducit, cũ rex Babylõis ex-
posuisset Danieli somniũ suũ de arbore visa in spũ, Daniel cœpit q̃si vna hora intra se taci- Dani. 4.
t⁹ cogitare de somnio regis,& ifra horã illã accepit à Deo illũinationẽ ad interpretãdũ so-
mniũ illud: primũ vero somniũ regis illi⁹ exposuit sine mora, immo & ante, Deo reuelãte, so-
mniũ eius; significationẽ cognouit. Ioseph vero statim exposuit regi & ei⁹ eunuchis sõnia
q̃ viderũt. Rursus hic orit q̃stio, cur & q̃liter Ioseph laudet de somnior interpretatiõe, cum
Moses alibi dicat: Nõ obseruabitis somnia. In Ecclesiastico q; dicit: Quasi q; apphẽdit vm Leui. 19.
brã, & psequit ventũ; secũdũ hoc visio somnior. De hac aũt materia in diuersis locis alibi Eccl 34.
dictũ est,& nũc breuiter tãgi potest,ꝓ authoritates illę loquũt de somnijs q̃ gñantur ex sup-
flua vẽtris repletiõe, aut nimia ei⁹ inanitate, aut dęmonũ illusiõe, aut p̃uijs actib⁹, aut curis, aut
cogitatiõib⁹ iportunis. Quæ aũt à Deo vel angelis imprimunt, sunt attẽdẽda. Similiter ex so-
mnijs, q̃ ex dispositiõe corporis ei⁹ q; somniat, vel ex iflictiõe corporis cælestis nascũt, potest
q̃q; secretũ aut futur p̃noſci. De his, suis in locis pleni⁹, Deo p̃stante, tractabit.¶Adhuc q̃q;
pẽsandũ, ꝓ somniũ & visio atq; oraculũ iter se distinguũtur, ꝑprie inde loquẽdo, q̃uis extẽse
vnũ iterdũ sumat ꝑ alio. Sõniũ em̃ dicit, reuelatio vl' apparitio facta ĩ somno ꝑ imaginarias Dani. 2.
formas obscure: & interdũ ei cui fit somniũ, desup reuelat significatio seu intelligẽtia sõnij Dani. 4.
tũc; talis vocat ꝓpheta, p̃sertim qñ de futuris est somniũ. Interdũ ✳o nõ ei, sed alteri signifi Gen. 39.
catio reuelat, vt patet de Ioseph & Daniele: ideo tales sunt ꝓphetæ, nõ illi q⁹ fit solũ imagi-
naria apparitio, vt Nabuchodonosor & eunuchi ac Pharao. Porro visio appellat reuelatio
occultor, siue ostẽsio futuror magis clara & intellectualis, tã in vigilia, q̃ in raptu & ecstasi
facta. Hinc R. Moses ait, ꝓ somniũ est casus à ꝓphetia, qm̃ ꝓphetia est visio in lumine intelli
gẽtię: somniũ aũt est manifestatio futuror ĩ imagine, vbi cadit lumẽ intelligẽtię & occũbit.
Oraculũ vero, secũdũ Alber, sup Danielẽ, est expressa p̃nũciatio seu p̃cognitio reior in somno
ꝓcepta: & ita se habet medio modo inter visionẽ & somniũ, participãs cũ vtraq;: puta cũ vi
sione, inquãtũ est manifesta cognitio & cũ somnio, inquãtũ in somno ꝓpitur. [Locutus q;
est]Pharao, q valde mirabatur vtrũq;, hoc est, tã expeditã & clarã somnior suor expositi-
onẽ, atq; tã ꝑuidũ ipsius Ioseph cõsiliũ: [Nũ inuenire poterimus talẽ virũ, q spũ Dei]hoc est,
illuminatiõe & gra Dei, q spũs est, [plenus sit.]Vel spũ Dei.i. volũtate seu diuinę volũtatis co
gnitiõe de agẽdis. Potest tñ p spm̃ Dei, spũs sanctus intelligi, quanq̃ Pharao p hęc verba non
intellexerit eũ. [Dixit ergo ad Ioseph: Quia ostẽdit tibi Deus oĩa q̃ locutus es] interpretãdo
somnia mea,& cõsulẽdo q̃d mihi agendũ sit, [nunq̃d sapiẽtiorẽ, & cõsimilẽ tui inuenire po
tero.].i. nec maiorẽ te in sapiẽtia, imo nec parẽ tibi in ea valeo reperire. [Tu eris sup domũ
meã].i. palatio meo & ei⁹ domesticis ꝑeris.[& ad tui oris imperiũ cũctus populus obediet]
in his q̃ iurisdictionem tuã cõcernũt. [vno tm̃ regni solio te p̃cedã].i. secũdus eris in regno
meo,& primus post me, ita ꝓ sola regia dignitate maior te ero. [Dixit q; rursum Pharao ad
Ioseph: Ecce cõstitui te sup vniuersam terrã Aegypti] hoc est, plenũ & generalẽ vicariũ po
testatis meæ te facio, p̃ferẽdo oĩ te populo meo. [Tulit q; annulũ de manu sua, & dedit eum
in manu eius.]Annulo em̃ regũ sigillabãtur litterę eorundẽ, ideo Pharao cepit annulũ de ꝑ-
pria manu,& dedit in manu Iosephi ad innuẽdum, ꝓ quicqd Ioseph faceret aut signaret, ra
tũ esset & efficax. Sic & Assuerus rex dederat annulũ suũ primo Amã, deinde Mardochęo. Hest. 3. 8
[vestiuit q; eũ stola byssina &c.]i. cãdidissima linea veste, q̃ subtilissima est in Aegypto. [fe-
cit q; eũ asscẽdere sup currũ suũ secundũ].i. sup preciosiorẽ regis currũ, vno curru excepto,
in quo solus rex sedit, vel vt quidã exponũt, sup currũ suũ secundũ.i. sup primũ ac regiũ cur-
rũ, ita ꝓ Ioseph sedebat in illo curru, tanq̃ secũdus à rege, q; interdũ ꝓmisit ex speciali fauore
illũ q̃ fuit secũdus à se, asscẽdere currũ suũ. [clamante præcone]ante currum Ioseph, qui per
regiã vrbẽ, & p diuersas Aegypti vrbes sic vehebatur, [vt oẽs coram eo genuflecterent &c.]
sicut & Assuerus præcepit, vt oĩes serui sui coram Aman flecterent genu. Verumtamen se- Hester. 3.

cundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cūdū Auguſt. & alios, in Hebræo nō habet, vt flecterēt corā eo genu: ſed dictio iſta, Abrech,
Auguſt. ſicut & Symmachus trāſtulit, q̄d tm̄ valet ſicut, pater tenerrimus, q.d. Quāuis Ioſeph ætate
ſit tenerrimus, tm̄ ſapiētia & virtute meret pater oīm appellari. Itaq; præco hoc nomē cla-
mādo, iſinuauit vt genua flecterēt ipſi Ioſeph tā q̄ patri ac principi terræ. Hic Aquila trāſtu
lit: Clamauit in cōſpectu eius ad geniculationē. [Dixit q̄q; rex Aegypti ad Ioſeph: Ego ſum
Pharao.] Quod fuit iuramentū regis. q.d. Quām vere eſt, eſſe me Pharaonē, qui potium ti-
bi tantā tradere poteſtatē, tam verū erit q̄d dicā, videlicet: [Abſq; tuo imperio nō mouebit
quiſquā] præter me qui maior te ſum, [manū aut pedē in oīi terra Aegypti.] Hyperbolica
Euſeb. locutio eſt, tanq̄ dicat: Magna valde erit authoritas tua, nec aliquis in Aegypto audebit ti-
bi cōtradicere ſiue reſiſtere, nec quicq̄ notabile cōtra tuā ordinationē pagere. Porro in Scho
laſtica hiſtoria exponit ſic: Neq; egrediet hinc ſine tuo nutu, nec ſine eo publicis fungef offi
cijs. [vertitq; nomē eius] i. mutādo ſeu aliq̄d imponendo, [& vocauit eū lingua Aegyptiaca
ſaluatorē mūdi:] qa per ſuā interpretationē atq; cōſiliū, liberauit iā quaſi mūdū à futuro fa-
Hieron. mis periculo. Nomē aūt Aegyptiū erat, hoc eſt, Zaphanath, q̄d (ſecūdū Hieronymū) Hebrai
ce ſonat, abſcōditor inuētor: & tm̄ qm̄ ab Aegyptio ipoſitū eſt, debet habere rationē ligu æ
illi⁹. Interpretat eīm Zaphanath Phahanecha, ſaluator mūdi, vt teſtat Hieronym⁹. [Deditq;
Idem. illi vxorē] nominet [Aſſeneth, filiā Putipharis ſacerdotis Heliopoleos.] Auguſtinus q̄rit, an
iſte ſit Putiphar, de q̄ dictū eſt 39. cap. q̄ fuit emptor ac dñs Ioſeph. Hieronymus vero abſo-
lute rſidet q̄ immo, & idē dicūt Hebræi. Cur aūt vocat⁹ ſit eunuchus, & cur facī⁹ ſit ſacerdos,
Eſai. 19. i. ſumm⁹ antiſtes, Heliopoleos, i. ciuitatis ſolis, de q̄ ſerf in Eſaia, Ciuitas ſolis vocabaf vnā
dictū eſt in expoſitiōe cap. 39. Nullus q̄ppe niſi caſtratus, aut infrigidat⁹ ac impotēs, poterat
eſſe⁹ archiflamin⁹ phani illius, forte ob hoc, vt ſacris idolor illi⁹ liberius atq; integrius eſſet
intēt⁹. [Egreſſus eſt itaq; Ioſeph ad terrā Aegypti.] Nō q̄ iā extra terrā Aegypti extiterat, ſed
ſedēs in curru, p̄ceſſit de vna parte terræ illius ad ahā. [Triginta aūt erat annor qñ ſtetit in
cōſpectu Pharaonis] taliter ſublimatus, & ita fuit circiter 13. annis in ſeruitute & carcere, &
quia neſcif q̄ diu in carcere fuit, ignorat q̄ diu ante ſeruierat. Vēdit⁹ eſt aūt & cœpit ſeruire,
qñ erat circiter 17. annor. [& circuiuit oēs regiones Aegypti] i. particulares p̄uincias quæ
ad dominiū Pharaonis ſpectabāt, ad videndū vrbes & loca & populū, quibus erat p̄ſatus,
& vt agnoſceret ac honoraretur ab oībus: non tm̄ ſignificauit alicui cauſam, cur ita colligē-
Ioſep. li. 2. an. Iu. cap. 4. ret ſegetes, vt Ioſephus ait. Ex quibus oīmbus cōſtat, quāta gratia indiguit Ioſeph, ne in tā
repētina & maxima atq; multiplici ſua exaltatione & honorificētia, inani falleret lętitia, aut
aliqua vanitate. [Venitq;] ſucceſſiue [fertilitas 7. annor, & in manipulos redactæ ſegetes, cū
gregatæ ſunt in horrea Aegypti &c.] per miniſtros à Ioſeph ad hoc deputatos, & intelligen
dum eſt iſtud de quinta parte fructuū, quæ p̄ ſeptēnium ſeruabaf. [Natiq; ſunt Ioſeph duo
filij anteq̄ veniret fames &c.] Hoc (vt q̄dā ſcribit) adiecit, qa Hebræi tēpore cōmunis tribu-
lationis, vt eſt fames illa, ab vxoribus abſtinebāt. ſed nō eſt probabile, q̄ p̄ 7. annos famis ita
cōtinuerūt. [Vocauitq; nomē primogeniti, Manaſſes.] q̄d interpretaf obliuio, idgo ratio ap-
peliatiōis ſubiungit: [dicēs: Obliuiſci me fecit Deus oīm laborr meorr, & domus patris mei.]
hoc eſt, tantā donauit mihi proſperitatē, q̄ laborr & aduerſitatū q̄s ptuli, ac parētelæ meæ
recordatio, nō ingerit mihi triſtitiā, ita q̄ p̄ modū obliuiſcētis ſeu obliti me habeo. Verūtñ
cōſtituris ī, pſperitate ſolet eſſe augmētū ſolatiī, q̄ multa ſuſtinuerūt aduerſa iuxta q̄d ſcriptū
Pſal. 89. eſt: Lætati ſumus pro diebus qbus nos humiliaſti, annis qbus vidimus mala. [Nomē quoq;
ſecūdi appellauit Effraim, q̄d interpretatur fructificatio ſeu cremētū, ideo ſubdit ratio no
minis: [dicēs: Creſcere me fecit Deus in terra paupertatis meæ] i. in terra Aegypti, in qua in
principio vēditionis meæ in ea, & tēpore incarcerationis pauper fui, in qua nunc creui in
ſpiritalibus & corporalibus bonis, in p̄le atq; familia, in honore, poteſtate & gloria. [Igitur
tranſactis 7. vbertatis annis &c. cœperūt venire 7. anni inopiæ, q̄s prædixerat Ioſeph, & in
vniuerſo orbe fames prævaluit.] Hoc per hyperbolē aut ſynecdochen dictū videt. Non eīm
abſolute in tota terra habitabili fuit cariſtia, ſed vt infrā habet, p̄ſertim in Aegypto terraq;
Chanaan, in regionibus quoq; vicinis, q̄uis non tam vehemēter. immo interdū in ſcripturis
Eſai. 13. vna vrbs mūdus vocatur, vt cū dñs ait in Eſaia: Viſitabo ſuper orbis malat: V bi ſecundū Hie
Hieron. Ioan. 12. ronymū, alioſq; expoſitores cōmuniter, per orbē ipſa Babylon ad literā deſignat, p̄pter ma
gnitudinē ſuā. De populo q̄q; qui venit cū Chriſto in die palmarr, dixerunt ſcribæ & phari-
ſæi: Ecce totus mūdus abīt poſt eū. [In cūcta aūt terra Aegypti fames erat &c.] i. in aliqbus,
immo & in multis habitatoribus ſingularr ciuitatum Aegypti. Aliqui nihilo minus diuites
erant ibidē, qui in primis annis ſeptē cōpetentiam habuerūt ex proprijs, quæ ſibi reſeruarūt
de fructibus annorum fertilium, hi præſertim, qui cognouerunt ea quæ Ioſeph de ſterilita-
te terræ prædixit. [Omnesq; prouinciæ] i. habitatores prouinciarum illius climatis, [venie-
bant in Aegyptum, vt emerent eſcas &c.] i. frumentum & blada ex quibus ſit panis.

¶De myſtico huius XLI. cap. intellectu. Artic. XCII. Vna

VNa cauſa, propter quā ſancta eccleſia tā diligēter atq; ſolēniter legit ſcripturas vete-
ris teſtamēti, eſt, vt innoteſcat q̄ Deus oīpotens ſemp habuit prouidentiā actuum hu
manorr: quod etiā ex huj⁹ capituli hiſtoria clariſſime cōprobatur. Itaq; per Pharao-
nē, qui vidit in ſomno futura in mundo, intelligit quicunq; princeps terrenus gentilis, qui
in exordio fuit primitiæ eccleſiæ, & tm̄ prædeſtinatus fuit à dño, cui deſup monſtrabaf mi-
ra & inaudita mundi mutatio, cui Chriſtus per Apoſtolorr prædicationē expoſuit, quali-
ter tunc inſtaret, iam q̄q; inceptū eſſet tēpus gratiæ, in quo toti humano generi exhibenda eſ-
ſet incōparabilis opulētia 7. donorr ſpūſancti, & ſupernorr chariſmatū eis iugiter anne-
xorū, quæ p̄ 7. boues pingues, ſpicasq; plenas ſignant. Deinde tēpore procedente, & chari-
tate refrigeſcēte, vētura eſſet in mūdo ſpūalis ſterilitas, hoc eſt, defectus virtutū, abundantia
vitiorr, quæ frequēter ac diu fuit in Chriſti eccleſia, atq; per boues macras, & ſpicas exuſtas
exprimitur. ¶Porro, ſicut Ioſeph cōſuluit quintā fructuū partem annorr fertilium colligi
ac reponi in horrea ad ſuccurrendū tēpore famis, ſicut Chriſtus durante eccleſiæ primitiæ
feruore, fecit p̄ quoſdā viros fideles deſcribi virtutes, ſapiētiam, miracula, martyria, ac di-
uerſa chariſmata, quæ fuerūt in primitiua eccleſia, quæ tot tantaq; fuere, q̄ vix quinta pars
quibat deſcribi. Deſcripta vero, in horreis, hoc eſt, in librarijs, eſt cōdita, in qbus ſunt libri
cibaria ſpiritalia cōtinētes, ex qbus ſubueniſt fidelib⁹ tēpore ſpiritalis inopiæ, q̄ tunc ex reci-
tatione ſeu lectione virtutū atq; chariſmatū, ineffabilisq; feruoris primorr fidelium, ac prę-
cedentiū patrū ædificant in fide, accendunt in charitate, roborant ad bene agendū, ſicq; la-
lubriter reſiciunt, ne pereant prorſus inopia. ¶Amplius, ipſius Ioſeph incarceratio & lōga
afflictio, figura fuit dñi Ieſu Chriſti paſſionis: & ſicut Ioſeph poſt maximā tribulationē ſub-
ito vehementer eſt eleuatus, Aegypto prælatus, & mūdi ſaluator vocatus: ſic Chriſtus poſt
ſuā acerbiſſimā & ignominioſiſſimā paſſionē ac ſepulturā ſtatim eſt ſuſcitatus à mortuis, eq Pſal. 2.
lo ac terræ p̄poſitus, atq; vbiq; terrarr vocatus mūdi ſaluator. Cōſtituitq; Deus pater Chr̄m Actо. 10.
ſup domū ſuā, videlicet vniuerſalē eccleſiā, cuius caput eſt Chr̄s, & ſub eo Romanus antiſtes,
dñs apoſtolicus, generalis, plenus, ac ſummus Chriſti in terra vicarius, in quo eſt poteſtatis
eccleſiaſticæ vertex ac plenitudo. ¶Inſuper annulū fidei dedit pater in manu Chriſti, ita vt
Chriſtus oēs vocaret ad fidem, animasq; fideles ſibi p̄ fidem ſpōſaret. [Veſtiuitq; eum ſtola
byſſina] i. carnis immortalitate, claritate, impaſſibilitate, ac ſubtilitate in ſua reſurrectione.
[Aureā q̄q; torquē circūpoſuit collo eius] hoc eſt, ardentiſſimā charitatem, & ſplendidiſſi-
mā ſapientiā radicauit in mēte ipſius. [& fecit eū aſcēdere ſuper currū ſuū ſecundū] i. ſupra
corda fideliū, potiſſime Apoſtolorr & aliorr prædicatorr ſanctorr atq; paſtorū, qui Deum
in ſe portant, circunferūt, retinēt, & eum ad aliorr animas vehunt, ac ſibi ſubiectos ſuſtētāt,
qui ſunt currus Dei, ſicut ad Heliam dixerat Heliſeus, & rex Iſrael Heliſeo: Pater mi, pater 4. Reg. 2.
mi, currus Iſrael & auriga eius. Multi ſunt tales currus altiſſimi. Etenī currus Dei decē mil 4. Re. 13.
libus multiplex. Quēadmodum etiā ante Ioſeph currebat præco clamans, vt oīnes ei flecte- Pſal. 67.
rent genu, & dñm eū recognoſcerēt Aegyptiorr: ſic Chriſtū præceſſit glorioſiſſimus ſanctiſ Matt. 3.
ſimusq; Ioannes Baptiſta, qui prædicauit ſe eſſe indignū ſoluere corrigiā calceamentorum Ioan. 1.
Chriſti filij Dei, eumq; eſſe ab oīnibus adorādum, dicēdo: Qui de cælo venit, ſuper oīnes eſt.
¶Præterea, ſicut Ioſeph exaltat⁹ duxit vxorē gentilē, genuitq; ex ea filios duos, ſic Chr̄s poſt
ſuā reſurrectionē & aſcenſionem, ſynagoga relicta, gentilē plebē cōuertit, & ex ea ſibi colle
git eccleſiā quā duxit in ſponſam, ex qua genuit quaſi duos filios, hoc eſt, religioſos ac ſecu
lares, ſeu cōtēplatiuos & actiuos. Ex primitiua q̄q; eccleſia, hoc eſt, p̄ ſanctorr Apoſtolorum
prædicationem genuit filios duos cōuertendo per eos multa millia Iudæorum, ſed incom-
parabiliter plura millia paganorr. ¶Adhuc aūt ſicut Ioſeph fuit 30. annorr quādo circuiuit Actо. 10.
Aegyptū, ſic Chriſtus eadē ætate exorſus eſt circuire Iudæam ad prædicandum in ea, qui
pertrāſiuit benefaciendo, & ſanando oēs oppreſſos à diabolo: & ſicut Ioſeph tempore ſteri-
litatis aperuit horrea, vendiditq; frumēta, ſic Chriſtus tempore deformationis & cōculca-
tionis eccleſiæ miſericorditer auxiliatur, nec vnq̄ in toto relinquet eccleſiā, ſed indefinen-
ter ſtatuit & cōſeruat in ea quoſdā electos ac virtuoſos, q mala mūdi ac ruinā deplorant ec
cleſiæ, clamātes ad Chriſtū pro ſpiritali refectione ac reformatione populi Chriſtiani, qui-
bus pius ſuccurrit ſaluator, & ſpiritalia tribuit alimenta, quæ oratione & ſubiectione quaſi
ēmuntur. Horrea vero ſunt libri ſcripturæ, ſacramēta eccleſiæ, corda feruētia, immo & ipſa
charitas, pietas, omnipotētia, opulētia, liberalitas Dei, in quibus omnia bona ſupercopio-
ſiſſime continentur: & tunc quaſi aperiuntur, dum nobis ex eis dona gratiæ deriuantur.

¶Explanatio Cap. XLII. Audiens aūt Iacob q̄ alimenta venderent. Art. XCIII.

QValiter ſint impletæ viſiones ſomniales ipſius Ioſeph, qbus ſe vidit adorari à ſole &
luna ac 11. ſtellis, incipit nūc deſcribi. [Audiēs aūt Iacob q̄ alimēta vēderent in Aegy-
pto, dixit filijs ſuis: Quare negligitis &c.] q.d. Cur non feſtinatis ire in Aegyptū ad
emendū neceſſaria nobis? [Deſcendētes igitur fratres Ioſeph 10. &c. Beniamin domi retēto

à Iacob

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gap.42. à Iacob,q̃ dixerat fratribus eius].i.fratrib⁹ Beniamin,[Ne forte &c.]q.d. Non pmitto eum ire vobiscũ,ne aliquid aduersi cõtingat sibi in via, quẽadmodũ cõtigit fratri eius vterino, quia(vt infrà habet) Iacob valde specialiter ipsum Beniamin diligebat.[Cum q̃ adorassent eum fratres sui]adoratiõe duliæ,cũ profunda inclinatiõe,aut prostratione, aut genuflexione,[& agnouisset eos,quasi ad alienos duri⁹ loquebat,]nõ tñ ex corde duro,neq; ex ira, sed ex magna prudẽtia & pia simulatiõe,immo & ex zelo iustitiæ,quia volebat eos pro suis excessib⁹ caute affligere,[interrogãs eos:Vnde venistis &c.]forte nescivit q̃ adhuc habitaret in terra Chanaan,q̃m pater eor̃ frequẽter mutauit locũ habitatiõis,[& tñ fres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis.]Ipse em̃ interim fuit valde mutatus in facie,qa 16.annor̃ exist̃s,recessit ab ipsis,q tũc erãt in ætate virili;nec interim multũ in apparatu mutati. Erat q̃
Gen. 37. Ioseph in tãto cõstitutus honore,ac precioso & q̃si regali vestitu,[q̃ fratres nequaq̃ poterãt ex se ipsum cognoscere.[Recordatus q̃ somnior̃ q̃ aliq̃n viderat,]q̃ ca.37.scripta sunt, tait ad eos:Exploratores estis, vt videatis infirmiora terræ,venistis].i.loca Aegypti min⁹ munita, p q̃ regnũ Aegypti possit facilius incursari.¶Circa hoc duo q̃runt:Primũ,q̃re Ioseph recordat⁹ somnior̃ suor̃, ptinus ptulit verba ista. Secũdo,an mẽtitus sit ista dicendo. Rñdet ad primũ,q̃ ex q̃ fres sui iuste cõtempserũt somnia sua, voluit eos inducẽre ad verificationẽ somniorũ illor̃,vt s.in tribulatiõe & angustia positi,cũ attẽti⁹ exorarẽt ac adorarẽt. Ad aliud q̃dãrñdẽt,excusãdo Ioseph à mẽdacio:His ac cæteris verbis ei⁹ sequẽtibus, asserentes q̃ fres eius fuerũt aliquo modo exploratores,qa exploraverũt veniẽdo meliora itinera,& qualiter se haberẽt accedẽdo dñm terræ,q vẽdidit blada. Hãc vero excusationẽ reprobat quidã, scribẽs hoc loco & alibi sæpe,nõ oportere sanctos veteris testamẽti à venialibus excusari,à quib⁹ nec Chri apostoli fuerũt immunes. Ad q̃d dicẽdũ q̃ sancti vtriusq; testamẽti sunt à peccatis excusandi,quãtũ vere ac rationabiliter fieri potest,& licet interdũ vti subtili ꝯquocatiõe, & idustriosa veritatis celatiõe p verba obscura:nec hoc est aliũ p mẽdacia fallere, sed potiꝰ ei sapiẽter pdesse. Mihi q̃q; apparet q̃ pter modũ ptactũ excusari valeãt verba Ioseph ab ei mendacio,vt dicam⁹ eũ ptulisse hæc verba ironice,nõ ex aio.Itẽq;,exercitãdo & pbãdo fres suos,nõ affirmãdo,sicut frequẽter sancti patres imposuerũt sibiꝰnicẽ aliquas culpas interne exercitãdi.[Qui dixerũt:Nõ est ita dñe &c.].i.nõ sumus exploratores malitiosi.[Oẽs filii vnius viri sumus &c.]Refert R.Paulus q̃ quidã expositores Hebræi dicunt, fratres Ioseph iuisse dispsos p ciuitatẽ,ad quærẽdũ vndiq; fratrẽ suũ Ioseph,vt emptũ redimerent, ac patri suo reducerẽt,& postea cõuenisse in domo Ioseph ad emẽdũ:idcirco imposuit eis q̃ ex diuersis regiõib⁹ essent missi ad explorãdũ:ideo ad excusandũ se inde,dixerũt se esse filios vnius viri.[Quibus ille rñdit:Aliter est.]Immunita terræ hui⁹ cõsiderare venistis.]Iuxta sensum ipsiꝰ.[At illi dixerũt:12.fres serui tui sumus &c.]Quõ dixerũt hoc,cũ putarẽt ipsum Ioseph ã mortuũ esse,sicut subiũgit:[Minimus]frater nr̃[cũ pre nro est,alius nõ est sup].i.nõ vivit,vt credimus,qa infra tot annos nihil de eo peepimus:Dicendũ,q̃ dixerũt se 12.fratres esse,[ut isse,vel p synecdochen dictũ est hoc.[Hoc est,ait]Ioseph[q̃d locut⁹ sum,Exploratores estis] q.d.Ex q̃ estis tot germani,estis magis audaces & p̃sumptuosi,in mutuo cõfidẽtes subsidio. [ã nũc experimẽtũ vestri capiã].i.p effectũ inuestigabo an sitis in verbis veraces.[p salutem Pharaonis nõ egrediemini hinc].i. vos 10. nõ exibitis simul Aegyptũ,[donec veniat frater vester minimus.Mittite ex vobis vnũ ⁹ q adducat eũ.]Ex hoc videt,q̃ Ioseph q̃si hæc dixit, intẽdebat 9.fratres suos secũ tenere,q̃usq; Beniamin adduceret ad se. [vos aũt eritis in vinculis,donec pbent q̃ dixistis,vtrũ vera an falsa sint.]hoc est,an habeatis adhuc vnũ fratrẽ vobis iuniorẽ.
Augusti. ¶Circa q̃d Augustin.& alĩ dicũt,q̃ Ioseph vidẽs 10.fratres suos adesse,& fratrem suũ vterinũ deesse,timuit ne forte fres sui aliqd malitiæ exercuissent in illũ sicut in setideo voluit certificari de hoc p præsentialẽ & personalẽ adductionẽ fratris sui ad se. [Alioquin p salutẽ Pharaonis,exploratores estis.]Hoc est, nisi potueritis verificare verba vestra,plata de minimo fratre vestro,habẽdi estis,p exploratoribus,& digni puniri vt illi.¶Circa hoc q̃ritur,an licuit ipsi Ioseph iurare p salutẽ Pharaonis,cũ nõ liceat p creaturas iurare.Et p Mo-
Deut. 6. sen dictũ est,Per nomẽ dñi Dei tui iurabis.Ad hoc Thomas in secũda secũdæ,q̃stione 89.respõdet:Duplex est iuramentũ:Vnũ q̃d fit simpliciter cõtestãdo,& hoc diuinæ veritati innititur,secũdario aũt assumunt creaturæ aliquæ ad iurãdũ,nõ secundũ se,sed inquantũ divina in eis veritas manifestat, sicq; iurat p euangeliũ.i.per Deũ cuius veritas in euãgelio cõtinet,& p sanctos q veritatẽ hãc crediderũt.Aliud est iuramentũ q̃d fit exercãdo, atq; in tali iuramento inducit creatura tanq̃ id in q̃ exerceat divinũ iudiciũ, si periuretur,vt cum
2.Cor.1. homo iurat p caput suũ,aut filiũ,aut p aliã rem quã amat,sicq; iurauit Apostol⁹:Ego,inquiens, testẽ Deũ invoco in animã meã. & vtroq; modo intelligi potest, q̃ Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, hoc est,p modũ execrationis,sic q̃ salutem Pharaonis obligauerit Deo,

nisi verũ esset q̃d dixit: & itẽ p modũ simplicis cõtestatiõis, cõtesiãdo videlicet veritatẽ diuinæ iustitiæ,ad cuius executionẽ principes terræ cõstituunt. [Tradidit ergo illos custodiæ].i. incarceratiõi[tribus diebus]qa p odiũ cordis,p verba cõspiratiõis,& p realẽ vẽditionẽ,peccauerũt in eũ: & etiã vt ipse interim melius deliberaret, q̃d faceret circa eos. [Die aũt tertio eductis de carcere,ait:]Quo patet q̃ nõ fuerũt in carcere p tres integros dies, immo nõ nisi p vnũ integrũ diẽ,& p alios duos dierũ partes. Eodẽ nãq; die q̃ verba p̃habita loquebatur cũ eis, misit eos in carcerẽ.[Facite quæ dixi]adducẽdo fratrẽ vestrũ, q̃us nõ eo modo q̃ teneri,sed vt tangã.[& viuetis].i.nõ occidã vos tanq̃ exploratores.[Deũ em̃ timeo.].q.d.Dei cultor sum,nõ idololatra.[Si pacifici estis,frater vester vnus ligetur in carcere].i.ligatus ponatur in carcere.[vos aũt abite,& ferte frumẽta q̃ emistis,in domos vestras &c.]Quãuis em̃ habitauerũt cũ patre suo Iacob, nihilo minus vnusquisq; eor̃ habuit habitaculũ speciale p se ac suã vxore,ac sobole atq; familia.[Fecerũt vt dixerat].i.acquieuerũt verbis Ioseph,& sic facere decreuerũt.Verũtñ alia multa verba habuerũt Ioseph & fratres eius adinuicẽ, vt in sequẽtibus patet capitulis,vbi habes: Interrogauit nos homo,s.Ioseph p ordinẽ nostrã progeniẽ,si pater viveret,si haberem⁹ fratrẽ. Cũ q̃ Ioseph dixisset eis vt fratrẽ illũ adducerẽt,dixerũt:Nõ potest puer relinquere patrẽ suũ si em̃ illũ dimiserit,morietur &c.Tunc q̃ Ioseph dixit eis cũ iuramẽto,q̃ nõ viderẽt faciẽ suã, nisi fratrẽ illũ afferrẽt. [Et locuti sunt ad invicẽ: Merito hæc patimur,qa peccauimus in fratrẽ nostrũ &c.en sanguis ei⁹ exquirit.].i.iusto iudicio Dei ista sustinem⁹,in vltionẽ mortis fratris nostri.putabãt em̃ q̃ mortu⁹ esset, & q̃us nõ interfecerãt eũ,tñ cõsciebãt q̃ ex sua vẽditione incidisset tot aduersitates atq; tristitias, q̃ diu inde obisset. Interfecerũt q̃q; eũdẽ morte ciuili,vẽdẽdo eũ in seruũ. seruitus aũt est mors ciuilis.[Nesciebãt aũt q̃ itelligeret Ioseph]verba eor̃ Hebraica,putãtes eũ Aegyptiũ natiõe, & nesciebãt hoc,immo oĩno æstimabãt q̃ nõ intelligeret eos. [eo q̃ per interpretẽ loquerentur ad eos]Loquebat em̃ Ioseph lingua Aegyptiaca, & interpres narravit sensum verborũ Ioseph fratribus eius in lingua Hebræa. & hoc fecit Ioseph, ne fratres eum ex sua loquela cognoscerẽt,ex qua multi faciliter cognoscunt.¶Deniq;,vt refert Lyra, Hebræi referũt interpretẽ istũ fuisse Manassen filiũ Ioseph, quẽ ipse Ioseph docuit idioma Hebrçũ:sed hoc ad Iudaicas arbitror fabulas ptinere,cũ & Manasses tũc fuerit 8.annor̃ aut circiter: nec cõsuetudinis sit principibus,ad q̃s diversar̃ ptinciarũ atq; linguar̃ homines assidue veniũt,tales pueros habere interpretes, q̃s oportet esse valde prudẽtes & eloquẽtes,q̃d adhuc lõge erat à puero octo annor̃. Verũtñ ille interpres alius q̃ domestici Ioseph, immo Aegyptii,communiter sciebãt Ioseph esse natiõe Hebræũ,& Hebræorũ cognoscere ac eloqui posse linguãs ideo bene cõsiderauerũt q̃ Ioseph ex speciali causa loqueret viris illis mediante interprete, non tñ sciebãt causam in speciali.[Auertit q̃ se parũper,]quasi actur⁹ aliqd aliud.[& fleuit]ex consideratione prouidẽtiæ Dei, & admiratione ipsius:ex devotione quoq; ad Deũ,cõsiderãdo beneficia eius in se,cũ emollitione liquefactionẽ q̃ cordis,& item ex cõpassione,qua fratribus suis pie cõdoluit, q̃s vidit in magna desolatione atq; angustia cõstitutos, quib⁹ vexatio cõtulit intellectũ;ita q̃ peccatũ illud in Ioseph cõmissum,sic ad memoriã reduxerũt.¶Pterea quæri potest,cur interpres nõ interpretabatur verba illa fratrũ Ioseph de peccato eorũ.Respõdetur q̃ interpres nõ curavit ea interpretari,quæ fratres inter se loquebant̃,& non ad Ioseph. sed tũc rursus est quæstio, qualiter audebant tam capitale crimen suum in aliena terra corã interprete recitare. Dici potest, q̃ interpres forsan nõ audivit hæc v̄ba circa alia occupat⁹,aut parũ diuertẽs: & taliter ea ptulerũt,q̃ putabãt ea ab alio nullo ītelligi,q̃us Ioseph ex singulari ad eos respectu audierit ea.[Tollesq; Simeõ & ligãs].i. ligari seu cõpediri faciens eum [illis præsentibus.] vt sic magis festinarent implere præceptum de adductione Beniamin. tñ(vt creditur) post fratrum recessum fecit Simeonem dissolui,& pie tractari in ipsa custodia.Quod si quæratur,cur potius Simeonẽ ligavit ac tenuit: respondet,q̃ magis peccavit in Ioseph sua crudelitate,& alios incitavit cõtra eundẽ. [iussit ministris]suis[vt implerent eor̃ saccos tritico,]immo & alijs bladis,vt patebit.[& reponerẽt pecunias singulorum in saccis suis.]& in hoc fecit gr̃am eis,vel ideo forsan fecit hoc,vt ipsi paulopost inuenta pecunia, rursus affligerentur timore, formidãtes in reditu suo accusari de furto: voluit em̃ eos pro suis excessibus pie ac diu affligere,propter eor̃ salutẽ ex charitate & æquitate. Voluit q̃q; patri suo pecuniã suã remittere. [datis suprà cibarijs in via].i.quibus vescerẽtur in reditu.[At illi portãtes frumẽta]non triticũ tantũ[in asinis suis].i.supra asinos,ita q̃ ipsi fratres portabãt,hoc est,portari fecerũt frumẽta.[Ipfecti sunt. Aperto q̃ vnus sacco, vt daret iumẽto pabulũ]cui nõ dedit triticũ pro pabulo,[in diuersorio &c.].i.stabulo,vel vt quidẽ exponunt, in hospitio ad q̃d diverterũt in via. [dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia]quã p bladis exposui.[En habetur in sacco. Et obstupefacti turbati q̃ dixerũt: Quidnam est hoc q̃d fecit nobis Deus] effectiue vel pmissive. Siquidẽ sicut oĩa in divina prudentia cõprehendũtur, sic oĩne esse & oĩnis actio est à Deo, quantũ ad id entitatis q̃d cõsistit in

Universidad de Deusto
Biblioteca

eis. Sed cur ex facto isto q̃d Deo asscripserũt, turbati sunt? Cur etiã pluraliter sunt locuti, q̃d fecit nobis Deꝰ, cũ vnꝰ eoꝝ solũ inuenisset suã pecuniã? Dicendũ ad primũ, ꝙ ideo, qa in reditu timuerũt suspecti haberi de furto, q̃uis essent innoxij, & qa iã semel grauẽ tribulationẽ multũ improuise sustinuerũt, faciliter metuebãt rursus similia pati, vt moris est infortunatis. Ad secundũ dicẽdũ cũ Andrea, ꝙ auditis verbis ꝑfatis vniꝰ de inuẽtione suę pecuniæ, alij oẽs aperuerũt suos saccos, vt viderẽt qd factũ esset cũ eis. Cũq; vnusquisq; eoꝝ inueniret suã pecuniã forte ligatã in bursa aut peplo paruo, exterriti sunt, & locuti verba inducta. Vñ sequẽti cap. dicũt: Cũ venissemus ad diuersoriũ, aperuimꝰ saccos nr̃os, & inuenimꝰ pecuniã in ore saccoꝝ. [Venerũtq; ad Iacob prẽm suũ, & narrauerũt ei oĩa q̃ sibi accidissent &c. His dictis, cũ frumẽta effunderẽt, singuli repererũt in ore saccoꝝ ligatas pecunias.] Ex hoc videt, ꝙ nõ inuenerũt pecunias suas iã ante in via ac diuersorio. Ad hoc quidã respõdent, ꝙ istud huc dicit per recapitulationẽ, qa iã ante inuenerũt pecunias. Sed si ordo verboꝝ penset, nõ videtur solutio ista aĩm quietare, qa aperte hic dicit, [His dictis,] q̃ s. retulerũt patri suo, [cũ frumenta effunderent, repererũt.] Ideo arbitror respõdendũ, ꝙ q̃uis inuenerũt pecunias suas in diuersorio, tñ ex prudẽti cautela dimiserũt eas in saccis suis, vt si qs eos quasi fures insequeretur, possent se excusare veraciter, ꝙ hoc ꝙ pecuniæ nõ essent apud corpus nec in bursis eoꝝ, nec eã interi attigissent. Nã & istud partim postea pro sua tetigerũt excusatione. Deniq; dicitur hic, ꝙ dũ frumẽta effunderẽt, singuli repererũt pecunias in ore saccorũ, ergo & vnus ille q̃ in diuersorio eã inuenit. Idẽ est sentiẽdũ de alijs quod de vno: nec obstat q̃d subdit, [Exterritisq; simul oĩbus,] qa hoc accipi potest ita, ꝙ tunc timor pristinus fuit renouatus in eis, vel ꝙ Iacob & alij ibi ꝑsentes, ex hoc facto fuerũt exterriti, ex eadẽ causa qua fratres. [Dixit pater Iacob: Absq; liberis me esse feciſtis]. i. alijs q̃s filioꝝ meoꝝ mihi abstuliſtis, aut mox auferetis, vt timeo. Vel loquit Iacob ꝑ modũ eoꝝ q intẽse diligũt suas res, vtpote sobolẽ sue pecuniã, quaꝝ cũ partẽ amiserint, ita cõquerunt ac dolent, quasi totũ pdiderint. Et est hyperbolica locutio q̃ ex vehemẽtia affectiõis solet ꝓcedere. [Cui respõdit Ruben: Duos filios meos interfice, si nõ reduxero illũ] videlicet Beniamin [tibi.] Istud nõ fuit prudẽter dictũ, qa nequaq̃ decuit auũ innocẽtes nepotes occidere. [At ille: Non descẽdet, inqt, filius meus Beniamin vobiscũ] adhuc, vel tã cito vt vultis, [ad terrã &c. ad quã pergitis]. i. perrecturi estis, tñ Iacob ante iam dixit, [Beniamin auferetis,] quia timuit finaliter sic futurum.

¶ Declaratio cap. XLIII. Interim fames oẽm terrã vehemẽter. Art. XCIIII.

SEcunda filioꝝ Iacob ꝓfectio in Aegyptũ, in isto recitat cap. in quo quãto historia pulchrior, tãto historia planior est. [Interim] ꝙ dissensio illa inter Iacob ac filios eius duraũit de hoc tã felici itinere, an Beniamin iret cũ eis. [fames oẽm terrã]. i. habitatores totius terræ, ꝑsertim Aegypti & Chanaã, [vehemẽter premebat &c. Dixit Iacob ad filios suos: Reuertimini] in Aegyptũ, [& emite nobis pauxillũ escaꝝ]. i. aliquãtulã quãtitatẽ tritici ac blodoꝝ. Quare nõ dixit, emite nobis multũ escaꝝ? Dicẽdũ ꝙ tãta fuit inopia victualiũ in domo Iacob, vt modicũ reputaret qcqd secũ portare poterãt ex Aegypto. Vel ideo dixit pauxillũ &c. qa sperauit ꝙ Deꝰ cito imponeret finẽ illi caristiæ. [Rñdit Iudas: Denũciauit nobis vir ille cũ attestatiõe iurisiurãdi], i. cũ iuramẽto assertorio, [dicẽs: Nõ videbitis faciẽ meã.] hoc est, nõ habebitis me vobis gratiosum ac fauorabilẽ, nec ꝓmittã vos corã me ꝑspere cõparere, [nisi fratrẽ vestrũ minimũ]. i. vltimo natũ [adduxeritis vobiscũ &c.] quẽadmodũ em̃ primogenitꝰ dicebat maior, sic vltimo natꝰ minor vocabat aut minimꝰ, qñ multi filij erãt. [Interrogauit nos hõ]. [ipse Ioseph, pietate rõneq; plenꝰ, [nr̃am ꝓgenię, si pr̃ viueret, si haberemꝰ fratrẽ] aliũ ꝓter eos q̃s inter nos vidit. Nõ dicit hic ꝙ interrogauit, an mr̃ nr̃a aut frĩs illiꝰ viueret ex q̃ elicit, matrẽ eiꝰ obijsse añ suã vẽditionẽ. Sciebat aũt añ suã vẽditionẽ habere se frem vterinũ: sed qd interim accidisset de illo, nescibat. [Iudas q̃q; dixit patri suo: Mitte puerũ]. [Beniamin, [mecũ &c.] vt sit specialiter in mea custodia. [Ego suscipio puerũ]. i. obligo me ad custodiendũ ac reducẽdũ eũ solicite atq; fideliter. [Nisi reduxero & tradidero]. i. assignauero [eũ tibi, ero peccati reus in te oĩ tẽpore.] Ista fuerũt verba prudẽtiæ, qm̃ filius post Dei offensam, nihil plus euitare, aut enormiꝰ reputare debet, q̃ esse reũ peccati in suos parẽtes, q̃s post Deũ tã specialiter diligere & honorare tenet. Hinc ait Glossa: Ruben dixit, duos filios meos interfice, si nõ reduxero illũ tibi, nõ tñ obtinuit. At Iudas dicẽs: Ero reus peccati in patrẽ oĩ tẽpore, ĩpetrauit, qa ei cõmissus est Beniamin. Plꝰ ergo est esse reũ peccati, q̃ corporaliter occidi. [Si nõ intercessisset dilatio,] hoc est, nisi mora ista ex occasiõe Beniamin intervenisset, [iã altera vice venissemꝰ]. i. secũdo reuersi essemꝰ ex Aegypto. [Igit Israel pr̃ eoꝝ]. i. Iacob, [dixit ad eos: Si necesse est, facite q̃d vultis,] ꝛeũdo illuc cũ Bẽiami. [Sumite de optimis terræ] huiꝰ [*fructibꝰ in vasis] repositorĩs [vr̃is, & deferte viro mũera,] vt sic obtineatis eiꝰ gr̃am ac fauorẽ, [modicũ resinę.] Secundũ Scholast. hist. Resina dicit q̃dliber genus gũmi liquidum vel aridũ seu siccatũ, à resein Græce, q̃d est, emanare. Porro secũdũ Isidoꝝ ac Papiã, Resina ꝓpriæ dicit gutta seu humor fluẽs de arboribꝰ aromaticis, q̃ indurata, ad vngũenta valet ac medici-

* frugibus. Eusebiꝰ.

medicinas. [& mellis] q̃d abũdauit ĩ terra ꝓmissiõis, [& storacis & stactes & terebynthi.] Ista tria sunt noĩa arboꝝ aromaticaꝝ, nũc th̃ sumunt ꝓ guttis seu lachrymis ac fructibꝰ pfluentibus ex illis arboribꝰ. Duę q̃q; ponũtur species storacis. Nã vna cadit in terrã, & nulliꝰ precij reputaretalia adhæret cortici, & preciosa cẽset, atq; (vt ait Glossa) storax species est resinæ. Duplex etiã ponit gutta terebynthi, vna est masculina, & paꝝ valentialia fœminina, q̃ preciosa existit. Per stactẽ vero qdã intelligũt myrrhã. [& amygdalaꝝ,] q̃ notæ sunt, ex qbus fit delicatũ pulmẽtũ, & refectio infirmoꝝ. Abũdat aũt vna regio in aliqbus, in qbꝰ deficit alia. Ideo Iacob misit hæc mũera, vt tãto acceptiora essent ei cui mittebãt, quãto rariora & chariora sũt ĩ Aegypto. [Pecuniã q̃q; duplicẽ ferte vobiscũ]. i. duplo maiorẽ q̃ primo portastis vobiscũ, q̃d ideo dixit Iacob, q̃tenꝰ plura q̃ antea, emerẽt: vel qa suspicabat blada paulatĩ carius vẽdi, durãte diu caristia, vel ad satisfaciendũ viro, si forte ꝓponeret furti calũniã filijs suis, aut si alia q̃uis aduersitas ĩprouisa eis accideret, haberẽt opẽ pecuniæ. [& illã quã inuenistis ĩ sacculis, reportate, ne forte errore factũ sit &c.]. i. ex inaduertẽtia, aut alio mõ erroneo, q̃tenꝰ reddatis eã, si qs eã exegerit. [Deꝰ aũt meꝰ oĩpotẽs] quẽ ego tã singulariter colo, q solꝰ immutare potest oẽm mẽtẽ creatã ad libitũ suũ. [faciat eũ vobis placabilẽ &c.]. i. cor viri illiꝰ ĩclinet ad pietatẽ circa vos. [Ego aũt q̃si orbatꝰ, absq; liberis ero &c.]. i. ĩteri & vsq; ad reditũ vestrũ ero similis hoĩ nõ habẽti filioꝝ solatiũ. ¶ Si aũt ꝓdictis obĵciat, ꝙ obligatio ludæ ꝓfata videt fuisse valde incauta & periculosa, eo ꝙ Beniamin potuisset in via mori aut capi, seu alijs irremediabilibꝰ modis à reditu ĩpediri: Dicẽdũ ꝙ pactio ludæ fuit rõnabilis, cõsiderata angustia famis, & magnitudine periculi ex caristia ĩminentis. Eratq; intelligẽda, nisi ineuitabile occurreret impedimẽtũ. [Descẽderũtq; in Aegyptũ &c.] q̃ bassior est tetra Chanaã. [Quos cũ ille] Ioseph [vidisset, & Bẽiamin simul, ꝓcepit dispẽsatori domꝰ suę, dicẽs: Introduc viros domũ]. i. in domũ meã, [& occide victimas]. i. aĩalia comestibilia q̃ offerunt ꝓ alioꝝ q ad emendũ venerũt, ducebant in domũ, valde extimuerũt ꝙ arguerent de furto, & inter cætera dispẽsatori dixerũt: [Nõ est in cõsciẽtia nr̃a]. i. cõscĩ nobis nõ sumꝰ nec scimꝰ, [qs eã posuerit in marsupijs nr̃is]. i. qs pecuniã illã ĩ sacculis nr̃is reposuit. [At ille rñdit: Pax vr̃is, q. d. Ex puidẽtia & bñficẽtia Dei vr̃i id accidit. [Nã pecuniã quã dedistis mihi] ꝓ bladis in prima emptiõe, [ꝓbatã ego habeo &c.]. i. fateor mihi satisfactũ de ea, nec inde culpã vobis impono. [& attulit aquã, & lauerũt pedes suos &c.] Hanc pietatẽ docuit S. Ioseph suos domesticos, qm̃ sciuit ꝙ Abrahã, Isaac & Iacob, cæteriq; boni Hebræi (vt Loth) circa opa suã [hora prãdij, obtulerũtq; ei mũera &c.] q̃ secũ tulerũt, [& adorauerũt eũ ꝓni]. i. ꝓstrati [in terrã &c.] vel cũ inclinatiõe ꝓfunda, vt qdã exponũt, & puto ꝙ vtroq; modo humiliauerũt se ei, reuerẽtiã duliæ exhibẽdo eidẽ. Est aũt dulia virtus, ꝓ quã ꝓnis sublimibus debitus honor impẽdit, vñ paulopost subdit. [Et incuruati, adorauerũt eũ. Attollẽs aũt Ioseph oculos, vidit Beniamin fratrẽ suũ vterinũ]. i. ex eodẽ vtero mr̃no (ex q̃ & ipse) natũ, & fratrẽ suũ ex parte pr̃is & mr̃is. [& ait: Iste est frater vr̃ paruulus &c.]. i. iunior cæteris. [Festinauitq;] i. celeriter se auertit ab adspectu fratris sui, [qa cõmota sunt viscera eiꝰ sup fratre suo.] q̃d de viscęribus spũalibus & corporalibus accipi potest. Spũalia etenim viscera, sunt amor & pietas. Ioseph aũt ex frĩs sui vterini adspectu, fuit circa eundẽ intensissime motus seu inflãmatꝰ naturali, immo & spiritali amore, & oĩ pietate interna, atq; ex redũdantia naturali affectionũ animę tã fortiũ, fuit interior corporalis natura ac dispositio alterata in ipso ꝓualide. [& erũpebãt lachrymæ &c.] Plus em̃ afficiebat ad Bẽiamin, quia frater suus extitit vterinꝰ, nec vnditioni suæ ĩterfuit, neq; peccauit ĩ se, & qm̃ pr̃ suus tã specialiter illũ dilexit. [Rursumq; &c. ait: Ponite panes]. i. cibaria sup mẽsam. [Quibus appositis, seorsum Ioseph, & seorsum fratribus, Aegyptĩjs q̃q, qui simul vescebant, seorsum.] Itaq; erãt ibi tres mẽsę, vna pro Ioseph, alia ꝓ fratribus eius, tertia ꝓ Aegyptĩjs: ponebatur q̃q; mẽsa specialis ꝓ Ioseph, tanq̃ pro aduenis; & specialis ꝓ fratribus eius, tanq̃ pro extraneis: specialis q̃q; mensa pro Aegyptĩjs, tãq̃ ꝓ indigenis. Hinc Glossa: Seorsũ appositi sunt cibi Ioseph q̃si aduenæ, & seorsũ fribus quasi exteris natione, seorsum q̃q; Aegyptĩjs quasi indigenis. Causa vero huius diuersitatis subiungitur: [illicitũ em̃ est Aegyptĩjs comedere cũ Hebræis, & prophanũ]. i. irreligiosum siue sacrilegũ [putãt huiusmodi cõiuiũ,] & hoc forsan ꝓpter dispar̃ cultũ, vel (vt dicũt Hebræi) qm̃ ipsi Hebræi mactãt & comedũt aĩalia q̃dã, videlicet oues & boues, q̃ colũt Aegyptĩj. Vnde in Exodo Moses ait ad Pharaonẽ: Abominatiões Aegyptioꝝ ĩmolabimꝰ dño Deo nr̃o. Quod si viderit nos Aegyptĩj ea mactare q̃ ipsi colũt, lapidibꝰ nos obruẽt. Ponebat etiã specialis mẽsa ꝓ Ioseph, tãq̃ ꝓ pr̃familias & pr̃cipe. Et miꝝ si Aegyptĩj etiã ipsius Ioseph vitabãt cõmunicationẽ in mẽsa, cũ ipse sic ipsis pesset. [federũt coram eo, primogenitus iuxta primogenita sua]. i. vnusquisq; secũdũ ordinẽ suæ ętatis, ita ꝙ primogenitus sedit superius,

Gen. 18. & 19.

Exod. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

deinde iuxta eũ q̃ fuit natus secũdo.[& minim⁹ iuxta ætatẽ suã].i.vltimo natus in infimo loco.Fecit nãq; eos sedere,sicut i domo p̃is sui sedere cõsueuerũt.[Et mirabant nimis] q̃ Ioseph quẽ putabãt eis extrancũ,disposuit eos sedere,sicut solebãt sedere in domo p̃na.[iumptus partib⁹ q̃s ab eo acceperãt].i.portiõib⁹ ciboꝝ q̃s eis fecit apponi.[maiorq; pars]ciboꝝ [venit Bẽiamin]hoc est,ei apponebaf,[ita vt 5. partib⁹ excederet].i.quinquies plus haberet, q̃ aliqs vn⁹ cęteroꝝ fratrũ in sua mẽsa vescẽtiũ. Voluit em̃ Ioseph ipsũ Bẽiamin p̃ cęteris honorare in appositiõe escaꝝ:q̃d & ideo fecit,vt cõsideraret an fres inuiderẽt in hoc ipsi Bẽiamin,sicut inuiderunt sibi,q̃ à p̃e suo p̃ eis honorabaf in vestitu, ac amabatur. Hinc Glossa Affectus animi boni semp ꝓficuus est ad pietatẽ. Vñ & in Ioseph possumus virtutũ copiam cõsiderare:casus erat,cũ spreuit impudicitiã dñę suæ:sapiẽs,dũ diligẽti inuestigatiõe explorabat aĩos fratrũ, qualiter sentirẽt de fratre suo vterino:iustus, in abdicatiõe delinquẽtibus, pi⁹,in cõuersiõe pœnitẽtib⁹. Hęc Glossa.Sed indecẽs videf fuisse,q̃ soli Bẽiamĩ fecit q̃quies plus apponi q̃ cæteris. Dicendũ,q̃ secundũ Iosephũ,Ioseph honorauit Bẽiamin duplicibus partibus. ¶Circa q̃d aliq dicũt,q̃ alĩ fratres comederũt bini simul,& Beniamin solus, & tñ ei soli ꝓponebaf,quãtũ alĩs duob⁹.ita cũ quinq; fuerint fercula,quinq; partib⁹ excessit pars Beniamin partes aliorꝝ.Idcirco Scholast.historia:Vtrũq;,inq;,simul stare potest, si 5. fuerũt ciborũ appositiões,& de qualibet duplũ datũ est Beniamin.¶ Circa q̃ iteꝝ quæritur,q̃ videtur q̃ Ioseph dedit fratribus suis magnã occasionẽ cognoscẽdi ipsum, pfertim q̃ ita disposuit eos ad sedendũ.Ad hoc dicũt Iudæi,q̃ simulauit se scire ordinẽ geniturę eorꝝ p̃ diuinatoriã artẽ,ita q̃ corã eis pcussit scyphũ suũ argenteũ, atq; post primã pcussionẽ dixit:Ille talis q̃ primogenitus est, sedeat primus,sicq; deinceps.Potest etiã dici,q̃ simpliciter eis præcepit,vt ponerẽt se ad sedendũ iuxta suæ ordinẽ natiuitatis,& in hoc obtẽperauerunt.[Bibe runtq; & inebriati sunt].i.potu cõpetẽter refecti,nõ guloſe, vel forte ex ꝓsperitate sua hucusq; habita in hoc tã felici itinere,& ex gaudio de ꝓmissa Simeonis,biberũt abũde. Verũtamẽ ꝓprietas est idiomatis Hebrææ:ebrietatẽ pro satietate accipere,iuxta illud in Psalmo Visitasti terrã,& inebriasti eã,atq; in Cãticis:Inebriamini charissimi.Hinc loquit Augustinus:Solẽt ebrioſi in suũ patrociniũ sibi hoc testimoniũ adhibere ꝓpter Ioseph, qui valde sapiens cõmendatur,corã quo fratres inebriati legũtur,sed inebriatio ꝓ saturitate in scripturis accipit. Præterea iuxta mysticã significatioñ, p Ioseph intelligitur Chr̃s:p fratres eius, prælati ac præsidentes. Quẽadmodũ ergo Ioseph locutus est fratribus suis:Nisi adduxeritis fratrem vestrũ minimũ,nõ videbitis faciẽ meam:sic Chr̃s suis vicariis dona gratiæ infundit, p quæ & ipsi spiritaliter refi ciuntur,ac suos reficiũt subditos.Omneq; bonũ Chr̃s,vt homo,ad patris æterni refert honorem. Porro per Beniamin intelligitur Paulus, ex illius semine natus, quẽ Christus tã intense familiariterq; dilexit, quemadmodum Iacob patriarcha Beniamin filiũ suum, ipsiq; Paulo Christus tam specialiter condoluit adhuc erranti,q̃ vas electionis fabricauit ex eo.

Ioſe. li. 2 ant. iud. cap. 5. Eusebi.

Psal. 14. Cant. 5. August.

Actor. 9.

¶ Explanatio cap. XLIIII. Præcepit aũt Ioseph dispensatori domus. Art. XCV.

Prosecutio tribulatiõis,qua prudẽtissimus Ioseph fres suos industrioſe,pie,acriterq; afflixit,describit i isto ca.[Præcepit aũt Ioseph dispẽsatori dom⁹ suæ, dicẽs: Imple saccos eoꝝ frumẽto &c.]Itaq; Ioseph iria ꝓcepit dispẽsatori:primũ, vt saccos eoꝝ bladis impleret.Secũdo,vt singuloꝝ pecuniã poneret i summitate seu ore sacci vniuscuiusq; eoꝝ, ob causas in p̃cedẽtis cap. expositiõe inductas. Tertio,vt vltra hoc poneret scyphũ suũ argenteũ in ore sacci iunioris,vt ex ei⁹ deprædãtione fres alĩ magis affligerent, q̃a sciebat q̃ innocente sine eo redirẽt:vel vt experiref,an charitatẽ & fidelitatẽ ostenderẽt circa fratrẽ suũ iuniorem, an potius ex inuidia eũ solũ in tribulatiõe relinquerẽt, inuidẽdo eidẽ ꝓpter honorẽ ei præ ipsis impẽsum in mẽsa,sicut inuiderãt sibi,eo q̃ à patre plus,q̃ ipsi, diligebaf.[Iãq; vrbẽ exierãt &c. Surge,inq;,& psequere viros,& apprædãtis dicito:Quare reddidistis mala pro bonis?]hoc est,nocumentũ,fraudẽ,ingratitudinẽ,ꝓ charitate,pietate & bñficijs q̃ vobis impẽdimus.[Scyphus quẽ furati estis,ipse est in q̃ dñs me⁹]s.Ioseph,[augurari solet.pessimam rẽ fecistis]tot vitia cõmittendo in vno facto.[Fecit ille]videlicet dispẽsator,[vt iusserat]Ioseph,& th̃ dispẽsator sciuit eos ab hoc facto innoxios. Cõsciebat th̃,q̃ dñs suus ex aliq̃ speciali occulta ac rationabili causa,tã insolite & secundũ apparentiam iniuste,se habuit circa hos viros,q̃a de bonitate & prudẽtia dñi sui nõ dubitauit.¶Sed q̃rit,cur Ioseph q̃ in Glossa vocaf sctissim⁹,& quẽ De⁹ in cũctis direxit,ꝓ se & p̃ suũ dispẽsatorẽ locut⁹ est verba hæc quę videnf mendosa, immo mendacia pniciosa,vt est iniusta imputatio furti, & pfertim cur fratrem suũ prę cęteris innocentem,& q nunq; peccauit in se,ita voluit tribulare. Aliqui dicũt, q̃ nõ oportet eũ de mendacio excusare,& q̃ mendaciũ istud ꝓprie nõ fuit pniciosum, quia

nõ intẽdebat finaliter diffamare aut lędere eos,sed iuxta p̃habita arbitror verius rñdendũ,q̃ p̃dicta verba ꝓtulit,proferriq; fecit Ioseph nõ affirmãdo, sed exercitãdo,probãdo,explorãdo,q̃liter fres circa Bẽiamin se haberẽt,& itẽ iuste eos ꝓ suis excessibus expurgãdo,,ꝓpter q̃d ait Glossa: Toties obiecta fratribus accusatio,expiatio est vẽditiõis fraternæ:sicq; in verbis his nõ fuit palliata aut artificialis mẽtitio,q̃a nõ intẽdebat fres fallere aut nocere. Porro q̃ innocentẽ Beniamin afflixit cũ alĩs,nõ egit iniuste, sed vt paulopost eundẽ copiosius exhilaret,ditaret ac honoraret,& in hoc habuit typũ Dei,qui in seculo isto electos suos interdũ affligit nõ ꝓ eoꝝ demeritis,sed vt glorioſi⁹ coronent,maioriq; gr̃a nũc ditẽtur. [Qui rñderũt:Quare sic loquit dñs nr̃]dispensator,[vt serui tui tm̃ flagitiũ cõmiserint?]Quare Simeon & Leui,q tã animose & acriter sæuierũt & vlti sunt stuprũ sororis in Sichimitas,tã molliter & formidoloſe locuti sunt,cũ de furto turpissimo tã euidẽter,atq; vt ipsi senserunt,tã mendaciter arguerent?Idẽ de Ruben primogenito & Iuda viro audace,potest inquiri,& cur 11. fratres dispẽsatori nõ restiterũt in cãpo?Respõdet,q̃ Ioseph sciẽs fratrũ suoꝝ audaciã atq; ferociã,misit cũ dispẽsatore comitiuã robustã,imo vt aliqui putãt, multitudinẽ armatoꝝ,secundũ Iosephũ aũt,multos equestres:ideo fres nõ audebãt resistere nec loqui superbe. Dein de immunitate suã à furto, ꝓbãt p locũ à maiori, videlicet q̃a pecuniã quã absq; ꝓprio scitu reportauerãt ad patrẽ suũ,iã spõte reportauerũt ad ipsum dispensatorẽ.[& quõ consequens est,]q.d.Nullaten⁹ sequit,nec apparentiã aliquã habet,[vt furati simus de domo dñi tui anrum vel argentũ?].i. scyphũ argenteũ. [Apud quẽcũq; tuoꝝ seruoꝝ fuerit inuentũ q̃d q̃ris, moriaf].i.mox occidat. [& nos erim⁹ serui dñi nr̃i].i.etiã illi ex nobis apud q̃s nõ fuerit scyphus inuẽtus, redigent in seruitutẽ oĩmodã eius,cuius tu dispensator exiſtis.Sicq; fres isti de cõscientiæ suæ synceritate, quãtũ ad furtũ eis obiectũ,securi,ad grauiorẽ obligabãt se talionem, q̃ furtum simplex in terra illa exegit,vt verba pandunt sequentia. [Qui]dispensator [dixit eis:Fiat iuxta vestrã sententiã] hoc est, nõ secundũ totũ iudiciũ vestri rigorẽ, sed iuxta aliquã eius cõtinentiã,ꝓ modũ q̃ subditur:[Apud quemcũq; fuerit inuentũ q̃d quæro,ipse sit seruus meus]nõ solũ spõtanea, sed necessaria subiectione pro sua culpa.[vos aũt]apud quos scyphus nõ inuenit, [eritis innoxii].i.innocentes ab hoc furto apparebitis, ac libere recedetis.[Itaq; festinato].i.celeriter,quasi nihil timẽtes de sua deprædãtiõe in furto,[deponentes in terrã saccos,aperuerũt singuli]saccos suos:[q̃s scrutatus,incipiens à maiore] s.primogenito,q̃si nihil sciret de existentia scyphi in sacco iunioris,& ne videret id scire,si à iuniore incepisset scrutari,atq; vt Iosephus recitat,fratres increpabãt seruũ Ioseph,q̃ eos à processu fic impediret. [inuenit scyphũ in sacco Beniamin.At illi scissis vestib⁹ &c.]q̃d cõsuetudinis fuit antiquis,in tribulationibus aduersitatibusq; præcipuis.[reuersi sunt in oppidũ]cũ vehemẽti cõfusione,quasi publice deprædãti in furto,q̃ iã cũ grãdi exierũt lætitia,quia hucusq; ꝓ tã vili precio vendiderũt, merito cõfusionẽ hãc tolerauerũt.Ioseph⁹ refert q̃ equites sumserũt Beniamin secũ,quẽ fratres sequebant. [primusq; Iudas cũ fratribus ingressus est ad Ioseph:] quia excusatio Beniamin,seu etiã pœna ipsi Beniamin infligenda, magis pertinebat ad Iudam,q̃m obligauit se,& fideiussit pro eo:fuit q̃q; inter fratres suos prudentior,fortior atq; facũdior.[Necdũ em̃ de loco abierat].i. Ioseph nõdũ recesserat de loco,in quo fratres suos licentiauit, & à quo dispensatorem suũ misit post eos. Sciebat quippe protin⁹ eos cũ grãdi nimis mœrore,rubore q̃ redituros.[Omesq;]s.vndecim fratres,[ante eũ in terram pariter corruerunt.]vt flecterent eũ ad cõpassionem & gratiã.[Quibus ille ait:Cur sic agere voluistis?] q.d.Grauiter prorsus peccastis, q̃a sciẽter & ex proposito hoc fecistis, cum ego tam benevolus fuerim vobis. [An ignoratis,q̃ non sit similis mei in augurandi scientia?] Tanq̃ dicat:Et si nõ ex timore Dei & honestatis amore,tñ ex cõsideratione excellentiæ meæ in arte augurię,ꝓ quã possum occulta cognoscere,debuistis retrahi ab hoc furto.¶Circa hęc quæritur primo:Cur pius & mitis Ioseph fratres suos tribulauit tã diu ac aeriter, cũ perfectionis videatur esse maioris,pœnã & culpam simul dimittere.Secundo,an veraciter dixit, Non esse similem sibi in augurandi scientia. Tertio, q̃d sit scientia augurandi.¶Respõdendum ad primũ,q̃ in singulari & priuata ꝑsona cõmendabilius est,vt iniuriatorib⁹ ignoscat, propter Deũ pœnã & culpam,q̃ culpam dũtaxat,dummodo ex hoc non oriat nocumẽtum rei publicæ,nec iactura seu conculcatio iustitiæ,nec iniuriatores fiant ad iniuriandũ procliuiores. Alioquin laudabilius est quærere vltionem ex charitatis affectu & zelo iustitiæ. Fratres aũt Ioseph,peccatũ suum in ipsum Ioseph cõmissum,nõ satis recognouerũt,nec digne pœnituerũt:ideo melius fuit q̃ eos sic expurgauit. Deniq; Ioseph fuit iudex & princeps fratrũ suoꝝ ex ordinatiõe diuina,q̃d sciuit ex visionibus sibi à Deo ostensis: ideirco nõ debuit impunitũ relinquere ipsorũ excessum,inquãtum grauiter offenderãt Deum: neq; iniuriam sibi illatã,inquantũ per illã fuerunt causa tam diuturnæ ac molestissimæ cõtristationis patris eorũ.Hinc Thomas in secũda secundæ quæstione 67. Circa iudicem,inquit,duo pẽsanda sunt:

Ibidem.

Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

da sunt: Primũ, ꝙ inter accusatorem & reum mediare & discernere habet. Secundũ est, ꝙ non propria, sed publica authoritate hoc facit, & ex horum vtroq; potest impediri à pœnæ relaxatione: primo ex parte accusatoris, ad cuius ius aliquando ptinet vt reus puniatur, videlicet ꝓpter iniuriã accusatori illatã, cuius relaxatio nõ stat in arbitrio iudicis, q tenetur vnicuiq; ius suũ cõseruare & exhibere. Secũdo ex parte publicæ authoritatis, cui⁹ fungitur vice, ad cuius bonũ spectat vt malefici puniant, sed hoc in supremo iudice ac principe terræ locũ nõ habet, cui cõmissa est plenaria reipublicæ potestas. Nam iudex inferior non potest reum absoluere cõtra legẽ sibi à suo superiore præfixã, sed princeps potest absoluere reum, si placet iniuriato, dũmodo ipse princeps viderit hoc reipublicæ non esse nociuũ. Hæc Thomas. Insup Ioseph ex aliis rationabilib⁹ causis sic fratres suos afflixit, quas tãgit Augustinus, dicẽdo: Mouet quid velit, ꝙ Ioseph fratres suos toties ludificauit, anteq; eis aperiret quis esset. Et tanta eos expectatione suspẽdit, ꝙ q̃is tãto suauius sit dũ legitur, quãto inopinatius factũ est illud cum quibus agitur, tñ grauitatem sapientiæ illius nõ decuisset, nisi in eo quod quasi ludo egit, magnũ aliquid significaretur. Puto ergo nõ negligenter considerãdam tam tam miseriã in ꝓturbatione fratrũ suoꝝ, qualiter Ioseph tenuit eos q̃ diu volebat, & quãta voluit mora protraxit, faciẽs eos tãto plus calamitosos, quanto plus futurã mox eorum lætitiã attẽdebat. Quod ꝙ agebat vt eorũ gaudiũ differretur, ad hoc agebat, vt dilatione cumu-
Rom. 8. laretur, tanq̃ non essent cõdignæ passiones tantilli tẽporis ad futuram exultationẽ eorum, cognito fratre quẽ à se perditum æstimabant. ¶ Ad secundũ Augustinus respõdet, ꝙ Ioseph di-
Auguſt. xit iocose, nõ serioſe, non esse similem sui in scientia augurandi. Veruntamen potuit esse ꝙ fuerit valde peritꝰ in ista scientia, ita ꝙ sciuit qualiter exerceretur, quod sine peccato potuit sciri, nõ tamẽ exercuit eã: quemadmodum de Mose ait scriptura, ꝙ eruditus est omni scientia Aegyptiorum: sic tale quid potest de Ioseph sentiri, qui ab anno suæ vitæ 17. adhuc perdocilis puer inter Aegyptios mãsit. Sed quod dispensator dicebat, ꝙ in scypho illo dominus suus augurari soleret, aut non vere, aut iocose prolatum est, nisi forte quandoq; simulatorie
R. Paul. egerit hoc. Tamen secundũ R. Paulum, in Hebræo habetur: An ignoratis ꝙ homo similis mei possit per augures talia scire? ¶ Ad tertium Thomas respondet in secunda secũdæ quæstione 95. ꝙ scientia augurandi est ars ꝓnoscendi futura siue secreta per motus, garritus q; auium. Motus aũt & garritus ac similes auium dispositiones, manifestum est non esse causas futurorũ euẽtuum: ideo si ex eis futura aliqua prænoscant, hoc est, secundũ quod sunt effectus quarundã causarũ, quæ causant aut prænoscunt futuros effectus. Causa autem operationum brutorum, est quidã instinctus quo mouentur per modum naturæ, quia non habent actus sui dominium. Talis aũt eorum instinctus est duplex: Vnus, qui ꝓcedit ex causa corporali, scilicet corpore cæleſti aut aere cõtinente, quorum influentijs bruta subdũtur, quia nõ habẽt nisi sensitiuã animã & vires organicas. Sic ꝙ actus brutorũ possunt esse signa aliquorũ effectuum futurorũ, inquantũ dispositioni corporis cæleſtis ac aeris cõformantur. Hæc aũt cõsideratio extẽdi non debet ad actus intellectus ac volũtatis, sed solũ ad ea quę ad huiusmodi bruta aliquo pertinent modo. Consequuntur em̃ bruta ex corporibus cęlestibus dispositionẽ q; aeris naturalem cognitionem & instinctum ad ea, quæ eorum naturæ necessaria sunt, vt sunt immutationes per ventos ac pluuias. Propter quod scriptum est in Hiere-
Hiere. 8. mia: Miluus in cælo cognouit tempus suum. sic ꝙ licitum est considerare auium garritus ac morus ad talia præscienda, vt si quis dicat, pluuiam cito futuram, quia audiui corniculã sæpius crocitantẽ. Alio modo instinctus brutorũ est à causa spirituali, puta à Deo, vt patet de
Matt. 6. colũba quæ sup Christũ baptizatũ descẽdit, & de coruo qui pauit Heliam, vel à dæmonibus
Ioann. 1. qui Deo iuste permittẽte vtunt brutis ad hoĩes decipiẽdos. Itaq; huiusmodi diuinatiõe seu
3. Re. 17. augurio vti, vltra q̃ se extẽdit secundũ cursum naturæ aut ordinẽ diuinæ puidẽtiæ, superstitiosum est, Hæc Thomas. Aliqui tñ dicunt, ꝙ auguriũ sumit hic extẽse, prout se extendit ad diuinationẽ quæ fit in ense & speculis, in quibus diabolus imprimit & apparere facit imagines rerũ, quas mõstrat superstitiosis. [Cui Iudas: Quid respõdebimus, inquit, dño meo? i. tibi nos impetẽti. [vel qd loquemur, aut iuste poterimus obtẽdere? i. tuæ accusationi opponere. q. d. Quãuis in veritate simus ab hac culpa innoxij, ita tñ res se habet, & sic vndiq; sumus cõclusi, ꝙ non habemus excusationẽ corã hoĩbus apparentẽ. ideo subdit: [Deus inuenit iniquitatẽ seruorũ suorũ.] hoc est, iusto Dei iudicio cõtingit nobis vexatio ista, ꝓpter aliqua peccata nẽa occulta, quorũ punitionẽ Deus distulit vsq; nunc. [En oẽs serui sumus dñi mei, & nos & ille apud quẽ inuẽtus est scyphus]. i. tã ille, q̃ nos q fuimus in eius societate, videmur subjiciẽdi seruituti tuæ ꝑpetuę, ꝓpter hoc factũ. Hæc est em̃ cõsuetudo & lex, ꝙ fures simul puniũtur cũ eo, præsertim si de furto eius sint conscij. [Respondit q; Ioseph: Absit à me vt sic agam]. i. tam rigorose. [Qui furatus est scyphum, ipse sit seruus meus. Vos autem abite &c.] Ex his apparet, ꝙ furtũ simplex nõ puniebatur in Aegypto tunc corporali morte, sed seruitute, quæ est mors ciuilis. Hæc quoq; dixit Ioseph, vt experiret charitatẽ & fidelitatẽ fratrũ ad Beniamin, an s. dimitterẽt eũ solũ in captiuitate. [Accedens aũt ꝓpius Iudas,

cõfidẽter ait:] Cõfidentiã illã peperit puritas cõscientię de imunitate obiecti facinoris. Nempe vt in libro Sapiæ legit, Cũ sit timida neqtia, dat testimoniũ cõdẽnata. Semp em̃ ꝓsumit sua ꝓturbata cõscientia. Et alibi scriptũ est: Iustus q̃si leo cõfidens. [Oro dñe, audi me, vt loquatur seruꝰ tuꝰ &c. Tu es em̃ post Pharaonẽ dñs meꝰ.] Pharao nõ erat rex aut dñs terrę Chanaã, nec habitatoꝝ ipsius, & p cõsequẽs, nec fratrũ Ioseph ordinaria iurisdictiõe, sed potius q̃dã spõtanea aut etiã necessaria illoꝝ subiectiõe, ꝑsertim q̃ diu erãt in terra dñationis ipsius. [Interrogasti prꝰ seruos tuos: Habetis patrẽ aut fratrẽ? & nos respõdimꝰ tibi dño meo:] Loqtur Iudas multũ humiliter ac reuerẽter, ad captãdũ bñuolentiã dñi sui, quẽ aliqñ ita cõtempsit, ꝙ nõ poterat ei qcq̃ pacifice loq. [Est nobis pr̃ senex, & puer paruulꝰ &c.] i. iuuenis frater
Sap. 17. Pro. 28. rinus frater est mortuꝰ,] Secũdũ q̃d æstimamus. [& ipsum solũ habet mater sua &c.] Quomodo verę est hoc, cũ Rachel mater Beniamin fuerit mortua qñ hęc dicebant? Respõdet ꝙ iste est sensus: Ipsum solũ habet mater sua. i. iste Beniamin est solus ex matre sua supũes ac viuꝰ. Potest etiã dici, ꝙ sicut parẽtes nõ penitus amittunt filios bonos ante se moriẽtes, qa de Iob
Iob 42. ait scriptura, ꝙ dñs addidit ei oĩa duplicia, & tamẽ post suã sanationẽ nõ habuit, nisi septẽ si lios sicut & antea: sic parẽtes boni q ante suã sobolẽ moriunt, nõ ꝓdunt, sed adhuc habẽt eandẽ, cũ immortalis sit aĩa, & electi tãdẽ sint feliciter cõgregãdi in vnũ. ¶ Porro in hac recitatione & excusatiõe ludę, multa leguntꝰ verba esse ꝓhabita inter Ioseph & ffres eius in ꝓmo eoꝝ ad eũ ingressu, q̃ nõ sunt ante descripta, sed gra breuitatis omissa, hicq; suppleta. Nec em̃ ludebat audebat scienter corã Ioseph loq mẽdaciũ, q̃d Ioseph potuit scire esse mẽdaciũ. [Igit si in
Gen. 37. trauero ad seruũ tuũ patrẽ nostrũ, & puer] s. Beniamin [defuerit, cũ aĩa illius ex aĩa huius pendeat &c.] i. corporalis aĩalisq; vita patris nostri dependeat ex vita sui charissimi Beniamin, ita ꝙ ex eo in aduersitate relicto aut mortuo, pater noster viuere diu nõ posset. Ista ratio iumpta fuit ex dispositiõe sui patris, quatenus Ioseph tãta charitate ꝑis ad filiũ cõsidera ta, attenta q̃q; magnitudine periculi, q̃d patri tã amoroso imminebat ex derelictiõe filij sui, acquiescęret iuæ petitioni qua petiuit ꝓ Beniamin in seruitute teneri. Deinde Iudas ad idẽ inducit duo motiua ex parte sui ꝓprimũ est, qa fideiussit ꝓ Beniamin, ꝙ cũ reduceret, vel saltem reduci ꝓcuraret, quantũ sibi possibile esset. Secũdũ, quia malebat in captiuitate teneri, q̃ ꝓsens ac testis assistere calamitati q̃ erat suũ patrẽ oppressura, si Beniamin nõ rediret. Itaq; ait: [Ego ꝓprie]. i. solus prę alijs [seruus tuus sim, qui in meã hũc recepi fidẽ &c. Nõ em̃ possum] licite ac honeste [redire ad patrẽ, absente puero.] Litera plana est. ¶ Sed circa hæc duo dubia oriunt. Primũ est, cur fratres videntes ipsum Beniamin tã singulariter amari à ꝑe, nõ oderant cũ, sicut oderãt Ioseph. Respõdendũ ꝙ solus amor ꝑcipuus ꝑis sui ad Ioseph, nõ fuit totalis causa odij eoꝝ in Ioseph, sed & aliæ plures causæ in expositiõe cap. 37. introductę, q̃ bilitersq; afflictũ ex amissione Ioseph, ꝙ tãdem doluerũt se eum ex odio vendidisse, immo & odisse. Secũdũ dubiũ est, cur Iudas vir industriosus, nõ dixit ꝓ sui fratris excusatione, ꝙ aliqs ex familia Ioseph posuisset forsitan scyphũ in sacculo fratris sui? Dicendũ, ꝙ q̃is probabile sit eũ hoc bene cogitasse, nõ tamen audebat hoc dicere, qa timebat ꝓ hoc causam suam plus peiorare, & dispensatorem cõtra se prouocare, ipsum q; patrem familiãs de sua familia diffamare. ¶ Postremo, q̃is totum hoc factum Ioseph, prudenter ac pie ex diuina inspiratione fit factũ, possumus tamen considerare ex isto, q̃ multa mala fiant in mundo ꝓ circũuentores, simulatores & callidos, contra simplices atq; innoxios, ita ꝙ innocentes q̃is de suæ conscientiæ synceritate sint muniti, nullam tamen euadendi inueniant viam.

¶ Expositio cap. XLV. Non se poterat vltrà cohibere Ioseph. Arti. XCVI.

MOdo describit, q̃liter ꝑelectus hic Ioseph notificauit se fratribus suis. [Non se poterat vltrà cohibere Ioseph] ab ostensiõe & signis affectionũ suaꝝ, neq; à declaratione sue notitiæ, lã em̃ satis diu ac vehemẽter, imo & prudentissime afflixerat fratres suos, viditq; eos in extremis angustijs positos, & de suis ꝓteritis iniurijs, fratri suo, videlicet sibi, illatis, valde dolẽtes. Experꝰ demũ fuit iã copiose fidelitatẽ & charitatẽ eoꝝ ad Bẽiamin atq; ad patrẽ eoꝝ, quem etiã nouit in maxis curis ac doloribꝰ cõstituũ. Hic valde cõdoluit eis, potissimũ ꝑi suo ac Bẽniamin. Verba q̃q; ludę fuerũt tã amorosa & rõnabilia, ꝙ oẽs q aderat, poterãt cõsiderare eos nõ eẽ furti reos, nec quenq̃ eoꝝ. [multis corã adstãtibꝰ] puta Aegyptijs ꝑ serti domesticis Ioseph q adstiterũt spectaculo illi, eratq; lamẽrabile satis & miserabile, videre
Gen. 37. ii. ꝑes carnales, fortes ac iuuenes viros, in tãtis angustijs cõstitutos, q̃ꝝ vnꝰ ꝓ alio rogabat pu niri in terra aliena, in q̃ & ꝑis sui afflictiões magis q̃ ꝓprias calãitates ac dissortunia doluerũt. [vñ ꝓcepit vt cũcti egrederẽt foras,] s. extra domũ seu atriũ i q̃ istaebãt. & ꝓ cũctos istos, intelligunt Aegyptij. Forte esset ꝓmisit filios suos aut cõiugẽ remanere in domo, aut etiã esse ꝑsentes. Nam subdit, [& nullus interesset alienus agnitioni mutuæ.] Nam & ipse Ioseph [vt moris est magnatũ Ierubuit corã extrancis vehemẽter plorare, nec prima facie voluit sua fe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ereta pandere eis, ꝑsertim qualiter vēditus fuerat à fratribus, ne & fratres sui ex hoc corā Aegyptijs cōfunderētur, desp icerētur, aut vexationē incurrerēt. ¶Eleuauitq; vocē suā ¶cum fletu alte & lachrymose loquēdo, cū tamē (vt reor) ꝓposuerit basse loqui sed repētina ac intētissima inflāmatio, alteratio, liquefactio sui cordis, & pietatis charitatisq; motus, improuise vicit ac impulit eū ad loquēdum tam lugubriter & sonore. ¶quā vocē audierūt Aegyptij, q̄ quiescentes expulsi, tamē ex curiositate manserunt prope ianuam siue parietē, ita q̄ verba Ioseph potuerunt audire. ¶omnisq; domus Pharaonis ¶i. cuncti domestici regis, non q̄ statim & immediate audierūt vocē hanc Ioseph, sed ꝓceperunt ab eis, q̄ ꝓsonaliter audierūt, & forte q̄dā de domo regis erāt ibidē præsentes. ¶& dixit fratribus suis: Ego sum Ioseph. Adhuc pater meus viuit? ¶Cum dixisset, Ego sum Ioseph, statim cōuertit se ad memoriā patris sui, q̄tenus vehemētiam inflāmationis ac alterationis sui cordis tēperaret loquēdo de patre, de cuius vita gaudebat. Nempe q̄d ait, Adhuc pater meus viuit? dixit, nō q̄si ex dubitatiōe quærendo, sed poti⁹ vitæ patris & futuræ cōsolationi ipsius cōgratulādo. O quātus stupor & pauor, quāta admiratio & alteratio impleuerūt corda patriarchaꝝ ex inopinatissimo verbo fratris, quē vel mortuū, vel in seruitute vili ac graui viuētē putabāt, dicētis: Ego sum Ioseph, Ego, inquā, quem in tāto honore & gloria cernitis, cui vos toties ꝓstrauistis, inclinastis, humiliastis, in cui⁹ potestate nūc positi estis, sum Ioseph quē ita tractastis. ¶Nō poterāt respōdere ¶ad id q̄d interrogauit seu rememorauit, dicēdo, Adhuc pater me⁹ viuit? ¶fratres nimio timore ꝓterriti. ¶Magna nāq; & rara ac penitus insperata, dū subito sentiunt, timorem incutiunt. Nā & turbæ, visis Christ miraculis, timuerūt. Discipuli q̄q; eo post resurrectiōem ipsius apparente, cōturbabant ac terrebant: q̄nto magis fratres Ioseph, q̄ tantā fecerāt iniuriam fratri, quē in tanta potestate & eminētia viderūt ad oculū? ¶Ad q̄s ille] volens ꝓterritos cōsolari, ¶clementer: Accedite, inqt, ad me. ¶ Voluit aūt eis aliq̄ dicere, q̄ nō volebat audiri ab alijs, imo nec ab vxore ac filijs. ¶Et cū accessissent ꝓpe: Ego sum, ait, Ioseph frater vester, quē vendidistis in Aegyptū. ¶Nō ait, ī Aegypto, sed, in Aegyptū. i. ad hoc, vt lōge à terra Chanaā deceret in Aegyptū. ¶Nolite pauere q̄q; iniuriā mihi à vobis illatā magis vlciscar. ¶nec vobis displicet ¶i. enorme & afflictiuū ¶esse videat, q̄ vendidistis me in his regiōibus ¶. i. ad hoc q̄ deti-
nerer in Aegypto, in q̄ sunt alię regiones particulares cōtentę ac ei subiectę, vel, in his regionibus. i. in vna haꝝ regionū ptinentiū ad posteros Chā, s. in terra Chanaā, q̄ sicut & Aegyptus ad posteros Chā ptinebat. Vñ & de Aegypto fert in psal. Et intrauit Israel in Aegyptū, & Iacob accola fuit in terra Chā. Deniq; vēditio Ioseph fuit enorme peccatū & grauis afflictio ideo Ioseph non admonuit fratres paruipendere suū peccatum, sed ne venditiōem illā considerarent solū vt rem vitiosam ac durā in se, sed vt occasionem magni boni ex ea secuti, non putarent q̄ ipse Ioseph dure & ægre eam acciperet. ideo subditur: ¶Pro salute enī vestra ¶i. pro conseruatione vestra in tempore huius caristiæ. ¶misit me Deus ante vos in Aegyptum ¶i. ā vobis me vendi, & ante vos in Aegyptū duci pmisit, imo & fecit. Nam actio illa venditionis & pductionis, quantū ad suā entitatē, fuit effectiue à Deo, à quo est omne esse, omne posse, & agere vniuersum: Obliqtas vero & peruersitas actionū illaꝝ, fuit à voluntate humana inordinata. Deus aūt causauit actus illos recta intentiōe ac fine salubri, vt s. Ioseph in Aegypto exaltaretur, & per eum alijs subueniret: nec Deus permisisset actus illos fieri, inquantum fuerant mali, nisi voluisset ac potuisset ex eis elicere bona, quēadmodum in Enchiridion loquitur Augustinus: Tam bonus est Deus, q̄ nō sineret fieri mala, nisi vellet ex eis elicere bona. ¶Biennio est enī q̄ cœpit fames esse in terra ¶ hoc est, caristia q̄ causa est famis in pauperibus, seu nō habentib⁹ cōpetentiā. ¶& adhuc quinq; anni restāt ¶in quibus nec arari poterit, nec metі &c. ¶Veruntā infrà habet, q̄ intra quinquennium istud Aegyptij arauerunt, seminauerūt, & messuerunt ꝓprias terras: ideo verba ista sunt intelligenda, q̄ intra q̄nquēnium restans nō poterat terra illa cōuenienter ac solito modo coli, imo post magnū agriculturæ laborē protulit fructum paruū. Quod aūt pmodicū est, pro nihilo reputat. ¶Nō vestro cōsilio, ¶supplet aut pricipaliter, ¶sed Dei volūtate huc missus sum. ¶De⁹ enī fuit causa effectiua illius pductionis, q̄nisi ad suū esset: & causa pmissiua eiusdē, quātū ad suā deformitatē: imo ex valde speciali atq; multiplici causa De⁹ sic ordinauit, iuxta illud in Psalmo: Misit ante eos virū, in seruum venundatus est Ioseph, ¶q fecit me quasi patrē Pharaonis, & dūm domus eius, ac principem in oī terra Aegypti. ¶ hoc est, De⁹ per gratiam prophetiæ mihi infusam, & per sapientiā atq; prudentiā mihi desup datas, ita fecit me reputari ac sublimari à Pharaone, q̄ habet ac veneratur me quasi ꝓpriū patrem, & acgescit oī consilio meo, ac suis domesticis prętulit me, imo toti regno suo me ita ꝓposuit, tanq̄ principem vicarialem, q̄ vno tm̄ solio regni me ꝓcedit. De hoc sublimi⁹ aliqd canit Psalmista, loquēs de Pharaone & Ioseph: Cōstituit eū dūm domus suæ, & principem oīs possessiōis suæ: Vt eruditet principes eius sicut semetipsum, & senes ei⁹ prudentiā doceret. Vñ de exaltatiōe ipsius Ioseph ꝑ sapientiā, in libro sapię legit: Hęc (s. sapia) venditū iustū nō dereliqt, descēditq; cū illo in foueā, donec afferret illi sceptrū regni.

¶Præterea

Mat. 28. Joan. 21. Luc. 24.

Psal. 104

Psal. 104

Psal. 104

Sapi. 10.

Augustin.

¶Præterea quidam dicūt, superfluā Nili inundationem fuisse tātæ sterilitatis causam in Aegypto, cōtra q̄d obijciūt alij, q̄ etiam in terra Chanaan alijsq; prouincijs fuit sterilitas: ideo dicunt, q̄ nimia siccitas fuit causa tātę sterilitatis, tam in Aegypto q̄ alibi. sed q vult primam opinionē defendere, dicere potest q̄ sicut in Aegypto inundatio nimia Nili, sic alibi inundatio vehemēs pluuiaꝝ sterilitatē induxit. ¶Festinate & assc̄dite ad patrē meū, ¶ qa terra Chanaan situ altior est Aegypto. ¶& dicetis eis: Hęc mādat filius tuus Ioseph: Deus fecit me dūm vniuersæ terræ Aegypti. ¶dūm nō principalem. i. ꝓ Pharaonē me fecit ꝑfici toti Aegypto, iuxta sensum ꝓhabitum. ¶Descende ad me, ne moreris, & habitabis in terra Gessen. ¶ illa enim terra fuit pars Aegypti multum fertilis, & ꝑ gregibus apta pascēdis, vt infrà habet. ¶Nuncia- te patri meo vniuersam gloriā meā &c. ¶ i. famā, excellentiam atq; lætitiā. Non ex vanitate, aut iactantia dixit hoc sanctus Ioseph, sed quasi gratus Deo, ꝓ patris sui cōsolatione, vt quo maior patris sui fuit mœror ex Ioseph amissione, eo maior esset eius cōsolatio ex ipsius recuperatione. ¶Auditūq; est, & celebri sermone vulgatū in aula regis ¶ i. q̄dam notabiles solenniter nunciauerūt regi & eius domesticis: ¶Venerunt fratres Ioseph. Et gauisus est Pharao, atq; oīs familia eius. ¶Rex enī & oēs principes ac subditi eius, diligebant ipsum Ioseph, tum ꝓpter amabilitatē, pietatē, sapientiā, cæteras q̄q; virtutes ipsius, tū qa ꝑ eum tāta bona euenerunt ipsis ex puidentia Dei: idcirco gauisi sunt, q̄ habuit vndecim fratres, viros bene dispositos, robustos ac pecuniosos. Hoc enī ptinebat ad honorē Ioseph, & valde honorificum fuit ei, q̄ fuit à fratribus suis in tāta gloria & potestate inuentus. ¶Circa hoc scribit q̄dam: Licet Pharao & oīs familia eius diligeret Ioseph ꝓpter bona quæ fecit eis, tñ erat eis turpe, q̄ ipse seruus emptitius & eductus de carcere, haberet tam magnū in regno dominū. Istud nō videf idonee dictū: primo, qa iam ꝓceperūt, q̄ Ioseph erat iniuste incarceratus. Secūdo, qa noluerūt eū in pueritia vēditū nō pro culpa, nec ex parētū suoꝝ inopia. Tertio, qa sciuerūt eum plenū spū Dei, & ꝑ dona diuina digne ac iuste ꝓmotū ad principatū: ideo fuit toti regno honor ꝓcipuus, q̄ post regē habuit principatū in oī sapiētia ac virtute tam eminentē, & apud antiq̄s talia plus reputabant ac honorabant in ꝓsidentibus, q̄ nobilitas carnis. Filia q̄q; principis militū, & ꝑ tūc summi antistitis Aegyptioꝝ, fuit ipsi⁹ Ioseph vxor. Deīde in litera recitat, q̄liter Pharao cōmisit Ioseph, vt patrē suū cū oīb⁹ suis faceret in Aegyptū descēdere. ¶Dixitq; ad Ioseph ¶Pharaon ¶vt imparet &c. ego dabo vobis oīa bona Aegypti ¶ i. sufficientiā, imo & abundantiā oīm diuitiaꝝ Aegyptiaꝝ, seu q̄dā de oībus. ¶vt comedatis medullā terrę &c. ¶ i. delicatiores & optimos fructus ac cibos Aegypti. ¶Singulis q̄q; fratribus proferri ¶i. ex bonis suis dari, ¶iussit binas stolas: Beniamin vero ¶ fratri suo vterino ac ꝑdilecto ¶dedit trecētos argēteos ¶nūmos, q̄rū valor nobis ignotus est. ¶cū quinq; stolis optimis, tantūdē pecuniaꝝ & vestiū mittēs patri &c. ¶ si forsitan indigeret, qa ꝓ bladis iā multa exposuit, magis tñ in signū amoris & opulētiæ suæ credit hoc fecisse. Stola (vt in Scho. habet hist.) dicit ἀπὸ τοῦ πάλου q̄d est lōgū, q̄si vestis talaris. ¶Dimisit ergo fratres suos ¶ i. abire fecit, ¶& proficiscēt ib⁹ Eusebi⁹. ait: Ne irascamini in via. ¶Hoc dixit, ne inter se cōtenderēt de vēditiōe Ioseph, in q̄ vn⁹ habuit maiorē culpā q̄ alius, vel de hoc q̄ q̄dā eoꝝ volebāt eū occidere, sicq; seinuicē accusando & excusādo in talib⁹, litigarēt. ¶Qui &c. venerūt &c. ad patrē suū, &c. dicētes: Ioseph filius tu⁹ vi
uit ¶ adhuc in carne, q̄ multo salubrius ꝑ gr̄am & virtutes vixit in mēte. ¶& ipse dñatur in oī terra Aegypti ¶ dñatiōe administratiōis & ordinatę ꝓtionis, q̄ ordinat ad bonū cōmune inferioꝝ, nō dñatione fastus atq; tyrānidis, quæ ad propria cōmoda retorquef. ¶Quo audito Iacob q̄si de graui somno euigilās, ¶ hoc est, de profundo inueterati mœroris parumper respirans. ¶tñ nō credebat eis ꝓ prima assertione. Nempe q̄ multū læta ac prospera sunt, si ante fuerunt insperata, aut paꝝ sperata, non aut vix credunt q̄ñ denunciātur. Primo, q̄ñ menti inoritur subito subitanea quædā formido, ne forte sit aliter, sicq; facilē credulitatē sequaf recens ac maior afflictio. Secūdo, q̄ñ insperata nō credunt faciliter, nisi ꝑ effectū aut euidentiā facti. Mens q̄q; hūana nō mutaf faciliter de extremo in extremū, nisi ꝑ mediū. ¶Illi ecōtra referebāt oēm ordinē rei ¶ hoc est, q̄liter Ioseph in Aegyptū ꝑ venditiōem deuenit, & qualiter ibi extitit sublimatus, & cætera q̄ viderūt ac passi fuerūt, atq; in argumentū veritatis ostenderūt dona eis data, & reliqua sibi à Ioseph missa. ¶Cumq; ¶Iacob ¶vidisset plaustra &c. reuixit spūs ei⁹ ¶ i. de vehemēti tristitia ac desolatiōe, q̄ mortis imagines sunt, ad viuacitatē & iuēditatē reuersus est. ¶& ait: Sufficit mihi. ¶ pro cōsolatiōe lōgi mœroris mei, & q̄ ad id q̄d in hac vita de exterioribus reb⁹ potissimū opto. ¶si adhuc Ioseph filius meus viuit &c. ¶ hoc est, vita ipsius bona & prospera, ad hæc mihi sufficiens est. Quasi dicat: Iniuriā sibi factā, & eminentiā eius tā magnā ptranseo. ¶Præterea iuxta spūalitatem, per pietatē, charitatem & beneficia Ioseph in fratres suos, etiā transgressores: significatur pietas, dilectio & bñficētia Christi in Christianos, q̄uis ingratos, dūmodo vere pœniteant: immo & impœnitentes frequenter per aduersa ad suoꝝ recognitionem excessuum industriosissime trahit.

¶Elucidatio cap. XLVI. Profectusq; Israel cū oībus quæ habebat. Art. XCVII.

Descensus

Universidad de Deusto
Biblioteca

DEscensus Iacob patriarchæ ac suorꝫ in Aegyptū, in capitulo isto describitur. [Profectusq; Israel]ſ. Iacob[cū oibus quæ habebat,]scilicet domesticis,q in isto numerantur capitulo,& possessionibus suis,[venit ad puteū iuramenti:]de q̄ puteo dictum est in expositione 21. capituli, ibi nanq; Abraham atq; Abimelech inierūt fœdus pacis & amicitię cū iuramento,& est iuxta Bersabee, fuitq; via Iacob recta per locum illum. Voluit q̄q; illuc diuertere ac dormire, vt offerret ibi hostias Deo,& orationi insisteret, qm̄ Abrahā diu habitauit ibidem, & inuocauit ibi nomen Dei æterni, sicut p̄allegato narrat capitulo, quēadmodū etiam dū iuit ad Mesopotamiā, diuertit ad mōtem Moria, in quo Abrahā filium suum Isaac] .i. postq̄ in loco illo ante noctē occidisset & obtulisset Deo animalia quædā mūda ac immolatitia, sicut in lege naturæ fieri cōsueuit,& Abel, Noe,& Abrahā cum aliis, fecisse legitur. [audiuit eum p visionē nocte vocantē se.] Istud videt de interiori auditu intelligendū, q audit⁹ versat circa internā allocutionē, cuius intellectio est interior visio, sic ergo audiuit auditu mētali Deū, vocantē se vocatiōe interiori p visionē seu apparitionē internā, qua ei apparuit p angelū sanctū, p cuius ministeriū oia ista in p̄sona Dei fiebant: sicq; reuelatio ista facta est in somno p visionē imaginariā aut intellectualē. Si aūt facta est in vigilia, exponi hæc possent de exteriori auditu atq; sensibili allocutiōe facta p visionē seu apparitionē angelicā, intus aut etiā foris exhibitā: & vt fert in Glossa, Merito Deus ostēdit se, & allocutus est Iacob in hoc loco pacis ac amicitiæ initæ. [& dicentē sibi: Iacob Iacob.] Repetitio noīs, est signū dilectiōis, & excitatio attentiōis. [Cui respōdit: Ecce adsum.] [Si loquēs cum Samuele p angelū: [Ego sum fortissimus] qa oīpotens, [Deus patris tui] cuius respectu infirma ac imbecillis est oīs creatura. [Noli timere, sed descēde in Aegyptū.] Dicūt aliqui q̄ Iacob timuit illuc descēdere, qm̄ senex erat ac debilis,& ne cōtingeret eū sepeliri in Aegypto, cū cuperet in spelunca duplici cū suis patribus sepeliri. Ego aūt potius credo, q̄ cū oī aniditate & iucunditate illuc descēdit, quasi charissimum filium ibi visurus in gloria, & sufficientiā habiturus ibidē cum oī sobole sua, nec ppter debilitatē aut senium formidauit iter illud peragere, qa in curru cōuenienti ac molli sedebat. Sciuit q̄q; se posse disponere de reductiōe corporis sui, & sepelitione eius in spelunca præfata. sed forsitan ideo magis timebat, qa sciebat qualiter Deus diu ante prædixerat Abrahæ, qualiter posteri essent affligēdi in terra Aegypti: ideo dīs cōsequenter promittit ei reductionē suæ posteritatis ad terrā p̄missiōis. [qa in gētē magnā faciā te ibi].i. sobolē tuā multiplicabo in Aegypto copiosissime. [Ego descēdā tecū illuc].i. p rotū iter istud gratiose adero tibi, te q; custodiā. [& ego inde adducā te reuerētē].i. posteros tuos inde reducā ad terrā quā p̄misi tibi eis datuꝝ. [Ioseph q̄q; ponet manꝰ suas sup oculos tuos].i. supflitē eū relinques, qm̄ claudet oculos tuos cum obieris. [Surrexit autē Iacob mane à puteo iuramēti &c.] iuxta quē īmolauit, dormiuit, visionē q; habuit. [venit q; in Aegyptū cum oī semine suo] nō simpliciter cum omni semine suo, qm̄ Ioseph & filij eius iam ante in Aegypto fuerunt, sed cum omni semine suo, q̄d secum in terra Chanaan vsq; tunc habitauit. [filij eius & nepotes,] videlicet filij filiorꝫ suorꝫ. [filiæ] Iacob non habuit nisi vnicā filiā à se immediate natā, s. Dinā, quæ cum neptib⁹ patris sui filiæ eius dicuntur. [&] pro, id est, cum ēta simul progenies.] Deinde exprimunt in litera duodecim filij Iacob cum filijs suis, & plana est litera, demptis aliquibus verbis. Nominatis quippe sex filijs Liæ, & filijs filiorum illorum, subiungitur hic: [Hi filij Lię, quos genuit in Mesopotamia cum Dina filia sua.] Quidam exponunt nō solum de immediatis filijs Liæ, sed etiam de filijs filiorum qui nominantur in textu, qui tamen filij filiorum nō sunt in Mesopotamia, sed in Chanaan nati: quod soluunt, dicētes q; ideo filij filiorum dicuntur in Mesopotamia nati, quia patres eorum sunt geniti ibi: quod videtur improprie dictum: sic etēm dici posset, q; etiam filij Ioseph essent in Mesopotamia generati, quia pater eorum generatus est ibi. ideirco quod dictum est, Hi filij Liæ, aptius referendum videtur ad sex filios eius præfatos. ¶ Insup in verbis textus frequēter ponitur pars pro toto, videlicet anima pro homo. Dicunturq; egressæ animæ de femore Iacob, quia homines ex ipso Iacob p generationem egressi sunt, quantum ad carnem, nec anima rationalis ex traduce est, nec de potentia materiæ educta, sed à Deo p creationē infundit. [filij Beniamin &c.] Quocirca notandum, q; decē fuerūt filij Beniamin, quanuis in textu videantur tantummodo nouē poni. In summa ēm concluditur: [Hi filij Rachel, quos genuit Iacob: oēs animæ quatuordecim.] In qua summa includunt Ioseph & Beniamin. Cum ergo Ioseph nō habuerit nisi duos filios, oportet q; ibi fuerint decē filij Beniamin: aliter summa nō excresceret vsq; ad quatuordecim. ¶ Porro q; in textu nō videntur nisi nouē filij Beniamin nominari, cōtingit ex hoc, q; duo nomina hebraica scribūtur ibi vt vnū nomē, videlicet Ophim. Sunt q̄q; hic nomina quædam, quæ primo Paralipomenon libro aliter exprimuntur, vel qa personę erāt binomię, aut eadem noīa diuersimode terminantur seu inchoantur.

Gen. 21. Ibidem. Gen. 4. Gen. 8. Gen. 15. 1. Reg. 3. Psal. 84. 1. Par. 2.

Rursus

Rursus in litera dicitur: [Filij Dan, Vsim.] vbi plurale ponitur p̄ singulari, quoniam Dan nō nisi vnum habuit filium, à quo tamen in Aegypto p̄pagata est magna tribus. [Cunctæ animæ quæ ingressę sunt Aegyptum cum Iacob, & egressę de femore eius,] sumendo partem p toto, vt tactum est, [absq; vxoribus filiorum,] quæ vxores nō fuerunt natæ ex semine Iacob, ideoq; exceptio ista nō est propria, vel refertur ad id duntaxat quod dictum est, cunctæ animæ quæ ingressę sunt cum Iacob in Aegyptum, fuerunt [sexaginta sex.] Istud, videlicet q; Iacob ingressus est Aegyptum cū sexaginta sex p̄sonis ex suo semine natis, in seipso facile est, faciliterq; probatur. Iam ēm in textu præhabitum est, q; filij Liæ fuerunt triginta tres, nomine filiorꝫ intelligendo etiā nepotes: & simili modo filij Zelphæ fuerunt sedecim, filij Rachel quatuordecim, filij Balæ septē, qui simul sunt septuaginta, q ex Iacob sunt geniti sed isti oēs nō intrauerunt cum eo Aegyptum, quoniam duo filij Iudæ, videlicet Her & Onan, iam ante in terra Chanaan obierunt. Ioseph quoq; & duo filij eius fuerunt ante Iacob in Aegypto, sicq; de numero illo septuagenario remanent sexaginta quinq; qui cū Iacob Aegyptum ingressi sunt de femore eius: quibus si Dina filia eius addat, sunt sexaginta sex. Verūtn circa hæc oritur q̄stio, vt videtur, difficilis. Dicitur ēm in textu, oēs aīæ filiorꝫ eius videlicet Liæ, & filiarꝫ triginta tres: & tamen soli filij Liæ, sunt triginta tres, vt computantibus patet. Ruben nanq; habuit filios quatuor, Simeon sex, Leui tres, Iudas quinq;, Phares filius Iudæ duos, Isachar quatuor, Zabulon tres, ergo in litera superflue additur, [& filiarꝫ:] vel summa est diminuta, quia cum filiabus, i. cum Dina filia Liæ, accipiendo plurale pro singulari, fuerūt animæ seu p̄sonæ illæ triginta quatuor. ¶ Ad hoc dicendū videtur, q; numerus maior nō excludit, sed ponit minorē, nec tñ summa in litera expressa, est diminuta, qa principales p̄sonas (i. mares) expressit. Et si dicatur, Ergo supflue addebat, & filiarꝫ, cum soli filij essent triginta tres: Respondet q; hoc non est supflue additū, sed ex rationabili causa, ne s. p̄sona filiæ videretur omnino omissa in summa. Præterea, computationis difficultatem auget, quod in textu subiūgitur: [Omnes animæ domus Iacob, quæ ingressæ sunt in Aegyptum, fuerunt septuaginta.] Iam ēm dictum est, q; cunctæ animæ quæ cum Iacob in Aegyptum ingressæ sunt, egressæ de femore eius, fuerunt sexaginta sex: quomodo ergo nunc dicit, q; oēs animæ domus Iacob, q̄ ingressę sunt in Aegyptum, fuerūt septuaginta? Ad hoc aliqui dicunt, hoc vltimo loco nō dici, omnes animæ domus Iacob quę egressæ sunt de femore eius: nec q; hic dicitur, quæ cū eo intrauerūt Aegyptū, sed simpliciter oēs aīæ domus Iacob quæ ingressæ sunt Aegyptum, fuerūt septuaginta: ideirco sub numero isto includunt & ipsum Iacob, q fuit pater familiās, pars & caput suæ domus, hoc est, eorꝫ qui habitauerūt secum, siue in domo sua, quorꝫ ipse extitit vnus, & etiam filium eius Ioseph, qui intrauit Aegyptum, quāuis ante patrem suum, duosq; filios Ioseph, qui quāuis in Aegypto sint nati, tñ nascendo ibidē, ipsam Aegyptum ingressi sunt. Aliqui vero pro duobus filijs Ioseph numerant Zelpham & Balam vxores Iacob, de quibus tñ incertum est, an tunc adhuc vixerunt. Liam vero & Rachelem cōstat mortuas tunc fuisse. Sed adhuc difficultatē huius cōputationis auget potissime, quòd Septuaginta transtulerunt interpretes, oēs animæ domus &c. fuerūt septuaginta quinq;, nec possumus dicere trāslationem illam hoc loco esse corruptam siue erroneam, quoniam Lucas in Actorum libro ita allegat: Mittēs aūt Ioseph, accersiuit patrē suū in animabus septuagintaquinq;. Ad quod respondet beatus Hieronymus, per prolepsin seu præoccupationem vel anticipationem hoc ab illis interpretibus esse prolatum, ita q; numerant etiam quinq; filios filiorum Ioseph tunc nondum natos: quoniam duo filij Ioseph, erant duas tribus facturi: & propter ipsius Ioseph honorem, septuaginta quoq; interpretes transtulerunt septuaginta animas domus Iacob introisse Aegyptum. Lucas aūt secutus est trāslationem Septuaginta interpretum. Scripsit ēm conuersis ex gentilitate, ad quos translatio ista fuit famosa. [Misit aūt Iacob Iudā ante se ad Ioseph.] Fuit equidem (vt tactū est sæpe) Iudas multis donis ornatus præ fratribus suis post Ioseph. Erat enim robustior, prudentior & eloquētior illis, [vt nunciaret ei] s. Ioseph filio suo suū aduentū, [& ille] videlicet Ioseph [occurreret] ei [in Gessen].i. in illa parte regni Aegyptij. Nam Ioseph p̄ fratres suos insinuauit iam ante patri suo, vt primo veniret ad terram Gessen, & ibi p̄stolaretur suū aduētum, & dicit quidam, q; ideo Ioseph hoc fecit, vt ibi instrueret patrem suum ac fratres, qualiter loquerētur ad regē, quæ causa videtur inepta, quia de hoc poterat patrē ac fratres in propria domo sua facilius informare. Potius ergo reor, q; ideo Ioseph sic ordinauit, qa intendebat patrem suum ac fratrem cōstituere ad habitandum in Gessen: ideo voluit vt terræ illius aptitudinem primo viderent, & item vt exinde patrē suū cū honore ad propriā domū deduceret. [Quo cū pueniſſet].i. cū Iacob veniſſet in Gessen, [iunctio Ioseph curru suo] cum aliis multis q̄s secum p̄duxit, [asscendit obuiā patri] ad eundem locum. [videnśq; eum, irruit sup collum eius, & inter amplexus fleuit.] Cū ēm appropinquarēt, descēderūt ambo de curru: & Ioseph q iunior & velocior erat, vrgente amoris ardore, cucurrit ad patrē suū, qui & ipse festinauit ad filiū

moxq;

Actor. 7. Hieron. Actor. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mox'q; Ioseph stringere cœpit ac osculari collum charissimi patris ac vultum: qui se inui-
cem amplectendo ac osculãdo, fleuerunt præ gaudio, gratias Deo deuotissime referentes, q
Iose.li.2. ant.Iud. cap.7. tam pie ordinauit cũ ipsis, ac taliter ipsos coniunxit. Et vt Iosephus refert, Iacob ex inopi-
nata & magna lętitia pene ad defectũ mentis puenit: sed recreauit eum Ioseph, ꝗuis nec ipse
se cõtinuerit, vt nõ præ nimia lætitia quasi tale qd sustinuerit. ¶Dixit'q; pater ad Ioseph: Iam
lætus moriar,]id est, vsq; ad mortem iucunde viuam, & in ipsa morte cõsolationẽ habebo,
[q; vidi faciẽ tuã, & supstitem te relinquo].i. post mortem meã superstes manebis, pro con
solatione & profectu filioꝝ tuoꝝ ac fratrũ atq; totius tuæ prosapiæ in terra hac aliena. Iam
enim in isto capitulo dictum est, q; Deꝰ renelauit ipsi Iacob, ipsum Ioseph esse victurum post
patrem suum. multa quoq; alia verba habuerunt adinuicẽ tunc Iacob & Ioseph, quę nõ sunt
descripta. [At ille locutus &c. Cum'q; vocauerit vos]Pharao, [& dixerit, q̃d est op' vestrũ].i.
exercitium principale siue officium, [respondebitis: Viri pastores sumus serui tui] id est, esse
cœpimus, [ab infantia]hoc est, à pueritia [nostra &c. Hæc autem dicetis, vt habitare possitis
in terra Gessen:]quæ, sicut præhabitũ est, pascualis est & fœcunda. [quia detestantur Aegy-
pti omnes pastores ouium:]ideo expedit vobis habitare seorsum ab illis. Cur autem Aegy-
pti detestentur ouium pastores, si quæratur: dicendum, q; Aegypti coluerunt tauꝝ & ouẽ,
qui à pastoribus sæpe percutiuntur, & ab Hebræis macłabantur ac edebantur. ¶Circa hæc
dicit historia Scholastica: Pro terra Gessen, alĳ habent, [ad vrbem heroum in terra Rames-
se.]quæ tunc Gessen, postea Thebais dicta est, à qua fuerũt Thebęi, quoꝝ legioni ꝑfuit san-
ctus Mauricius. In finib' aũt terrę illius postea ædificauerũt Hebræi, cogentibus Aegyptĳs,
vrbem tabernaculoꝝ, quæ dicta est Rameſſe. ¶Postremo circa hæc scribit Augustinus: Cõ-
August. mendatur in patriarchis, q; pecorum nutritores fuerunt à pueritia sua, & à parentibus suis:
quia hæc est iusta seruitus, iusta'q; dominatio, cum pecora seruiunt homini, & homo pecori
bus dominatur, quoniam ratio dominari debet irrationabili vitæ. Seruum autem hominẽ
Gen. 9. homini, fecit iniquitas vel aduersitas. Iniquitas, iuxta illud: Maledictus Chanaan, seruꝰ erit
Gen. 41. fratribus suis. Aduersitas, sicut Ioseph vẽditus à fratribus suis, factus est seruus Aegyptĳ. Pri
mo ergo bella fecerũt seruos, ꝗbus Latina lingua dedit hoc nomẽ. Qui enim superatꝰ iure bel
li posset occidi, appellatus est seruus, quia ad vitã seruatus. Inde dicuntur mancipia, ꝗa sunt
mancipata. Est etiam ordo naturalis in hominibus, vt seruiant fœminæ viris, filĳq; parenti
bus: quia & illic ista iustitia est, vt infirmior ratione, seruiat fortiori. Hæc ergo in seruitutib'
& dominationibus clarior extat iustitia, vt qui eminẽt ratiõe, excellãt dominatione. Quod
dum in hoc seculo per iniquitatem hoĩm perturbat, per variã carnalium dĩuersitatem iusti
nent iusti tẽporalem aduersitatem, habituri in fine sempiternam ac ordinatissimã felicitatẽ.
¶At vero iuxta mysticum sensum, per Iacob descendentem in Aegyptũ cum quadã somi
dine, designatur vir virtuosus, religiosus & contemplatiuus, q; interdum ad seculares & exte
riora negocia ab altitudine spiritualium exercitioꝝ suoꝝ descendit, pro bono cõmuni &
alioꝝ conuersione: ĳ cum proprĳ detrimẽti timore, ne forte charitatis feruor in se frige-
scat, aut cũ impĳs puertaturq; dñs misericorditer consolatur, suam ei promittens gratio-
sam ꝑsentiam, atq; q; Ioseph ponet manum suã super oculos eius, hoc est, q; Chĩs sua virtu-
te ac sapientia illuminabit ac cõfortabit interiores oculos eius: q̃d dum vir virtuosus fuerit
inter seculares & exteriora expertus, magnifice gloriatur, præsertim dum Chĩm relinquit
supstitem in cordibus conuersoꝝ, quãdo ipse ab illis discedit. ¶Præterea, per hoc q; Aegy-
pti detestabant pastores ouiũ, designatur, q; mundani & ambitiosi atq; versuti despiciunt iu
Pro. 24. stos ac simplices, immo & iustos prælatos, quemadmodũ Salomon ait: Abominatio est iniq
vir iustus. ¶Per hoc quoq; q; filĳ Israel pastores, elegerũt habitare seorsum in terra Gessen,
datur intelligi, q; contemplatiui ac boni prælati, omnes'q; iusti, eligunt, quantũ valent, Deo
in solitudine seu loco quieto vacare, & in spirituali opulentia demorari, sic'q; prauorum de-
clinare consortia, quatenus in abscondito vultus Dei gustẽt magnitudinem, multitudinẽq;
dulcedinis domini, qui solus essentialiter & * incircunscriptibilis dulcis est.

¶Elucidatio cap. XLVII. Ingressus ergo Ioseph, nunciauit Pharaoni. Arti. 98.

REcitatur nunc consequenter, qualiter Iacob patriarcha & filĳ eius in Aegypto habita-
re cœperũt, & quomodo interim caristia vndiq; creuit. [Ingressus ergo Ioseph] palati-
um regis, [nunciauit Pharaoni, dicens: Pater meus & fratres &c. venerunt, &c. consistunt
in terra Gessen.]Hoc quod ait, consistunt in terra Gessen, referendum est non ad ipsum Ia-
cob, eiusq; filios, sed ad vxores fratrum, & ad possessiones eorum ac patris, quasi Ioseph im-
plicite dicat: Terram in qua sunt, cupiunt sibi ad habitandum donari. Porro patrem suum
ac fratres secum adduxit Ioseph. Nam subditur: [Extremos quoq; fratrum suorum quinq;
viros statuit coram rege.]Extremum, vno modo sumitur pro supremo seu maximo, sic'q;
horum sensus verboꝝ est, q; Ioseph adduxit ac posuit quinq; ex fratribus suis magis idone-
os, prudentiores ac fortiores, in præsentia regis, tanquam digniores ad apparendum co-
ram illo, & vt ex illorum adspectu Pharao ac eius ministri præsidentiã ipsius Ioseph haberẽt
amplius gratam, quippe qui tot fratres haberet tam aptos. Secundo extremũ vocatur, q̃d
vltimum extat ac infimum: & ita sensus esset, q; Ioseph præsentauit regi fratres suos quinq;
iuniores & debiliores, ne si vidisset robustiores, teneret eos in sua familia, & bellicis rebus in-
uolueret. sic'q; vt fertur, exponunt Hebræi. prima tamẽ expositio verior reputatur. [Quos il-
le interrogauit: Quid habetis operis?]Ex hoc probatur, regib' nõ placere vt inferiores sint
ociosi aut inutiliter occupati, sed aliquid faciant, quod ad bonũ cõmune fit aliquo modo re-
feribile. [Responderũt: Pastores ouium sumus &c.]non tñ ouium tantum, sed & alia diuer-
sarum specierum pecora nutriebant, videlicet boues, vaccas, capras, camelos &c. vt pa-
tuit sæpe. [Ad peregrinandum in terrã tuam venimus] id est, ad hoc, vt habitemus tẽpore
aliquanto in regno tuo tãquam in terra nobis aliena. Vel, ad peregrinandum, hoc est, ad
viuendum conuersatione tendente ad aliam vitã futuram ac meliorem in patria beatorũ,
ad quam vita præsens est via ac peregrinatio quædam. [quoniã non est herba gregibus ser-
uoꝝ tuorum].i. quoniam pecora nostra non inueniũt in terra Chanaan pascua. Illa extitit
vna causa. Alia, quia nec ipsi habuerũt ibi necessaria vitæ. Tertia, quoniam Iacob voluit, cũ
ctis postpositis, ad filium suum charissimũ Ioseph venire. ¶Circa quod quæritur, qualiter
erant pascua in Aegypto tempore tantæ sterilitatis potius quãm in Chanaan. Ad q̃d quidã
respondent: Dicunt aliqui, q; tẽpore siccitatis ex qua causabatur ista sterilitas, sunt bona pa
scua in Aegypto: quia inundatio Nili ex aquã super terram manente, plus impedit genera-
tionem herbaꝝ q; siccitas. sed istud apparentiam nullã fortitur, q; scilicet tempore siccitatis
præcipue sint pascua bona, ita q; siccitas conferat ad productionem herbaꝝ seu graminum.
Verius ego censetur, quod in Scholastica fertur historia, qa Aegyptus cõtra naturã aliarum Eusebi⁹.
regionum, cum abũdat frugibus, sterilis est in pascuis, & econtra. Diuturnior enim mora flu-
minis super terram, tempora colendi impedit, vel fata extinguit, pascua vero nutrit. His cõ-
sonat quod logitur Augustinus: Sicut perhibetur ex his qui loca sciũt, in multis Aegypti pa August.
ludibus poterat pascua non deesse, etiã cum defectus esset frumentoꝝ quæ solent Nili inun
datione oriri. Dicuntur enim istæ paludes copiosius pascua germinare, qñ aqua Nili nimis ex-
crescit. [Dixit itaq; rex ad Ioseph &c. Terra Aegypti in conspectu tuo est].i. in tua potestate
seu dispositiõe, ita vt tu ipse possis patrẽ & fratres tuos locare vbi tibi placuerit. [In optimo
loco fac eos habitare, &]pro id est, [trade eis terrã Gessen]ad habitandũ. Veruntamen Iose
phus dicit: Concessit eis Pharao, vt in Heliopoli conuersarent. Illic enim pastores eius habue- Iose.li.2.
rãt pascua, & forte hoc ideo factum est, quoniam vxor ipsius Ioseph fuit filia sacerdotis He- ant. Iud.
liopoleos, vel terra Gessen forsan ad Heliopolis territoriũ pertinebat. [Quod si nosti in eis cap. 8.
esse viros industrios] in agricultura & pecoꝝ pastu atq; custodia, [constitue illos magistros
pecorum meoꝝ:]vt s. prę sint custodibus gregum meoꝝ, quod est in familĳs regum magnũ
officium. Ex quibus verbis perpenditur, q; Pharao in tãtum cõfidebat de fidelitate Ioseph,
q; credidit eum plus quærere cõmodum suũ quãm fratrum suoꝝ. [Post hæc introduxit Io-
seph patrẽ suũ ad regem &c. Qui]scilicet pater, [benedicens illi,]vtpote regi, imprecãdo ei
prospera, & salutãdo eundem, [& interrogatus ab illo,]puta à rege, [quot sunt dies annorũ
vitæ tuæ?] hoc est, quot annos vixisti? Non aũt volebat rex quærere numerum certum dieꝝ
quos vixit, quos numerare fuisset difficile. [Respondit: Dies peregrinationis vitæ meę super
terrã].i. dies cõuersationis meæ in seculo isto, in quo tanquã peregrinus & aduena vixi, suspi
rans ac tendens ad patriã electoꝝ, ita q; conuersatio mea fuit peregrinatio seu tendentia ad
vitam beatã, [centum triginta annoꝝ sunt, parui & mali:]parui, respectu futuræ durationis
in vita beata, quæ finem nõ habet: parui quoq; quia pauciores diebus, quibus prædecessores
mei vixerũt & mali, quia malis pœnalibus, s. tribulationib', laboribus, doloribus, tristitĳs,
aduersitatibus'q; similibus pleni fuerunt. Talia enim passus fuit Iacob, à facie Esau fugiẽdo ac
metuendo, in Mesoporamia laborãdo, & ex Ioseph amissione, alĳs'q; diuersis euẽtibus. Sed
& mala culparum venialiũ diebus eius fuerũt admixta. [& non peruenerunt vsq; ad dies pa-
trum meoꝝ, quibus peregrinati sunt] super terrã. Isaac nanq; vixit annis centum octogin-
ta, Abrahã centum septuagintaquinq; & qui ante eos fuerunt, vixerũt multo diutius. Itaq;
sanẽti in lege naturali & scripta, reputabant se peregrinos & aduenas in hoc mundo: specia- Hebr.11.
liter quoq; Abrahã, Isaac & Iacob, qui frequenter loca habitationum suarum mutabãt, ha-
bitando in casulis, de quibus ad Hebræos ait Apostolus: Defuncti sunt omnes isti, non acce-
ptis repromissionibus, sed de longe eas adspicientes, & confitentes quia hospites & peregrini
sunt super terram. Hinc Psalmista loquitur Deo: Ne fileas qñ aduena sum apud te & peregri Psal.38.
nus, sicut omnes patres mei. [Et benedicto rege, egressus est foras].i. postquam benedixisset
Pharaoni, exiuit palatium: quia non erat res sua, diu manere in regis palatio, quemadmo-
dum & Berzellai dixit ad Dauid, qui voluit eum ducere secum: Nunquid vigent sensus mei 2.Reg.19
ad discernendum &c? Ex verbis inductis apparet, q; Iacob benedixit bis Pharaoni: primo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

mox quãdo intrauit ad eum, antequã fuit interrogatus ab eo quãdiu vixisset. Secundo, post illius quæstiõis solutionem. Rex em̃ videns atq; cõsiderãs tam venerãdi senis simplicitatem, sapientiã ac virtutes, delectatus fuit in eo: & iterato (vt arbitror) petijt benedici ab eo. ¶ Sed cur Ioseph non introduxit patrem suũ ad regem ante filios suos, vel saltem cũ eis? Dici potest, q̃ Ioseph forte volebat primo experiri, q̃liter Pharao se haberet ad fratres suos, ne forsitan aliqua mœroris occasio accideret seni patri. Cum q̃ fuisset expertus benevolentiam regis ad fratres, secure introduxit patrẽ. [Ioseph vero &c. alebat eos, oẽm q̃ domũ patris sui, præbens cibaria singulis] s. certis tẽporibus misit eis tãtum de tritico ac necessarijs, q̃ sufficiebat vniuersis ac singulis suis cognatis. [In toto em̃ orbe panis deerat &c.] Hoc per hyperbolen & synecdochen dicitur, quia in Aegypto & regnis circũiacentibus fuit caristia, non absolute in toto mundo. [E quibus] s. venientibus ad se ex Aegypto & Chanaan ac alijs regnis, [congregauit] Ioseph [oẽm pecuniã] quã ab eis iuste accepit [pro venditione frumẽti] hoc est, pro frumento q̃d vendidit eis. [& intulit eã in ærariũ regis] .i. in repositorium thesaurorum ipsius. ¶ Circa hoc scribit Lyra: Tãtum valet res, quantũ vẽdi potest idcirco q̃d Ioseph emerat pro precio paruo, tempore fertilitatis ab Aegyptijs, potuit eis reuendere, & multo plus alijs pro precio maiori, maxime quia nullũ cõpulerat ad vendendum sibi bladum nomine regis. ¶ Sed cõtra hoc scribit Rabbi Paulus, quia in emptiõe & venditiõe æqualitas iustitiæ est seruanda: ideo nõ videt dicendũ, q̃ res tãtum valet quãtum possit vendi. ¶ Circa ista dicendũ, q̃ iuxta scripta Thomæ in secunda secundæ quæst. 77. Carius vendere, similiter vilius emere, q̃ res valet, est secundũ se illicitũ atq; iniustum: idcirco cõtractus instituẽdus est secũdũ æqualitatẽ, q̃ mensurat secũdũ preciũ datũ aut dãdum. Itaq; de venditiõe & emptiõe possumus loqui dupliciter: Vno modo secundũ se, inquantũ videlicet pro cõmuni vtilitate inducta sunt, prout emens indiget re vendẽtis, & ecõuerso. Quod aũt pro cõmuni vtilitate est instituũ, non debet in grauamen vnius potius q̃ alterius vergere: ꝓpterea æqualitas iustitiæ est seruãda in emendo & vendẽdo, ita q̃ si preciũ excedat rei valorẽ, siue econtra, tollit æqualitas iustitiæ. Secundo de venditiõe & emptione possumus loqui, prout per accidẽs cedunt in vtilitatẽ aut detrimentũ vnius vel alterius, vt dum quis multum indiget re aliqua, & alius damnificatur si careat ea: in hoc itaq; casu preciũ pensandum est tã ex parte rei, q̃ ex parte omni eius qui vendit: sicq; aliqd potest vendi plus, q̃ valet secundũ se, non tñ plus q̃ valet habẽti. Si vero quis multũ iuuetur ex re alterius, & ille non damnificatur ea carẽdo, nõ potest licite superuendere eam, quia venderet q̃d nõ est suum: nihilominus potest res interdum vendi pluris q̃ empta est, vt si quis eam meliorauit, vel precium eius mutatũ est secundũ diuersitatem loci ac tẽporis, aut ꝓpter periculum cui se exponit, trãsferẽdo rem de loco ad locum, vel ꝓpter laborem quẽ habuit, ita q̃ plus recipiendo q̃ exposuit, præmiũ accipit sui laboris. [Cum q̃ defecissent emptoribus precium] pecuniale, [venit cũcta Aegyptus] .i. maxima multitudo oĩm vrbium atq; villarũ Aegypti, [ad Ioseph, dicens: Da nobis panes] .i. necessaria vitæ pro cõmutatione quacũq; tibi placente. [Quare morimur corã te] .i. te sciẽte seu inspiciente, deficimus fame quotidie, & ad mortem disponimur, [deficiẽte pecunia:] hoc est, ex eo q̃ nõ habemus pecuniã ad emẽdũ. Nõ est verisimile q̃ vniuersis Aegyptijs simul defecit pecunia, qa nõ erãt æque pecuniosi ac diuites, immo q̃dã eorũ ꝑ aliquot annos sterilitatis habuerũt sufficientẽ ad emendũ pecuniã. [Quibus ille respõdit: Adducite pecora vestra, & dabo vobis ꝑ eis cibos &c.] videlicet blada. [Venerũt q̃q; anno secũdo, & dixerũt ei: Nõ celam⁹ *dñm nostrũ, q̃ deficiente pecunia, pecora simul defecerũt: nec clã te est] .i. ignotum tibi nõ est, [q̃ absq; corporibus & terra nihil habeamus &c.] .i. ꝑter agros & ꝓpria corpora, nõ habem⁹ aliqd q̃d vendere valeamus seu ꝑ victualib⁹ dare. [& nos, & terra nostra, tui erimus] .i. parati sumus nosipsos seu corpora nostra & possessiões seu agros nostros subijcere Pharaoni in primis, deinde & tibi tanq̃ summo officiãti regis, cui rex subdidit vniuersum populũ suũ. [Eme nos in seruitutẽ regiã] .i. ad hoc vt simus serui emptitij regis nostri, [& prẽbe semina] .i. blada da nobis, nõ solũ ad mãducandũ, sed etiã ad seminãdum, [ne pereunte cultore, redigat terra in solitudinẽ.] hoc est, ne nobis fame morientibus, seu ex defectu seminũ terrã serere ac colere nequientib⁹, agri in solitudinem conuertant ac syluas. ¶ Circa hoc quærit, de quo anno intelligendũ sit q̃d hic nunc dictũ est, venerũt q̃q; anno secũdo. Certũ est em̃, q̃ hoc nõ possit intelligi de anno secundo septennij sterilitatis, hoc est, de anno q̃ in ordine illoꝝ septem annoꝝ fuit immediate post primũ annum, qa in illo anno secundo nõdum vendiderunt Aegyptij pecora sua ꝑ bladis: ĩmo si de isto secundo anno istud intelligeret, dicere oporteret, q̃ primo anno sterilitatis dedissent pecora pro frumento, sic q̃ defecisset Aegyptijs pecunia ad emendum ante primũ annũ sterilitatis, q̃s adhuc fuit abundãtia fructuũ: idcirco ludæi, intelligentes istud de anno post primum annũ ꝓximo, apertissime errãt. Capit ergo hic annus secũdus, pro anno altero seu anno sequente annũ, in quo Aegyptij sua pecora dederunt ꝑ bladis: nec certũ est, q̃tus fuit iste annus in ordine illoꝝ septẽ annoꝝ sterilium. [Emit igit Ioseph

Ioseph oẽm terrã Aegypti &c. subiecit q̃q; eam Pharaoni, & cunctos populos eius &c.] ita q̃ terra & habitatores eius, erant immediate ipsius regis. [præter terrã sacerdotũ, quæ à rege tradita fuerat eis,] tanq̃ cultui deoꝝ suorum deputatis. [quibus & statuta cibaria] .i. frumẽta [ex horreis publicis, quæ ptinebãt ad Pharaonẽ, [ꝑbebant &c.] vt dñs suis vacarẽt liberi⁹, & pro rege ac populo eius, oratiõibus sacrificijsq; insisterẽt. ¶ Circa q̃d ait Glossa: Hic habemus exemplũ, q̃ possessiões ecclesiæ distrahi nõ debẽt. Deniq; si gẽtiles reges ac principes sic deferebant ac ꝓuidebant sacerdotibus suis, quãto magis Chr̃iani principes hoc facere atq; ecclesiasticã libertatem defendere debent? [Dixit ergo Ioseph ad populos] Aegyptios: [En vt cernitis] .i. agnoscitis, & partim ad oculũ videre potestis, [& vos] tanq̃ seruos emptitios, [& terrã vestrã] tanq̃ propriã hæreditatẽ, [Pharao possidet] iure ac titulo iustæ emptionis. [Accipite semina, & serite agros, vt fruges habere possitis.] Superius Ioseph p̃dixit, Bienniũ est q̃ cœpit esse fames in terra, adhuc quinq; restant anni q̃bus nec arari poterit, nec metis q̃modo ergo nũc ait, Accipite semina? &c. Sed sicut ibidẽ est dictũ, verba illa intelligẽda sunt sic, q̃ infra qnquenniũ istud terra non posset multũ, sed paꝝ valde fructificare. [Quintã partẽ fructuũ terræ regi dabitis, q̃tuor reliquas ꝓmitto vobis &c.] Istud fuit gratiosum, cũ in aliq⁹ bus locis coloni vix habeant quintã partem, & in locis nõ multũ fertilibus mediã. Terra aũt Aegypti est plurimũ fructuosa, & potest paruo labore coli, q̃us tunc ad aliquãtulum residui tẽporis sterilis, erat paꝝ fructifera. [Qui respõderunt: Salus nostra in manu tua est] .i. cõseruatio vitæ nostræ in tua est potestate, qa nisi nobis prouideres de victualibus, protinus moreremur. [Respiciat nos tm̃ dñs noster] .i. tuipse q̃ post Pharaõem es princeps noster, pie nos respice, nostris inopijs succurrẽdo. [& læti seruiem⁹ regi] videlicet Pharaoni, gratias ei agẽtes, q̃ ita ꝑte subuenit nobis. [Ex eo tẽpore &c. quinta pars] terræ nascentiũ [soluit] .i. à populo debite datur regibus Aegypti. [Et factũ est] ibi [q̃si in legem] .i. consuetudo ista obtinuit ibi vim legis, q̃ & iusta fuisse videt, tanq̃ instituta à Ioseph iusto ac sapiente, sic q̃ q̃d ait, q̃si, q̃si vnigeniti à patre. [absq; terra sacerdotali &c. Habitauit ergo Israel] .i. Iacob [in Aegypto] .i. in terra Gessen, & possedit eã] ipse cũ sua ꝓgenie, tanq̃ data sibi ac suis à rege ꝑ modum hæreditatis boni, q̃ diu manerẽt ibidẽ. Apparet q̃q; Ioseph nõ emit terrã illã regi vt cæteras terras Aegypti, nec habitatores eius sũt Israel vendiderũt se regi, nec Ioseph viuẽte dederũt quintã partẽ fructuũ terræ eis cõcessæ, Pharaoni: idcirco q̃d dictũ est de tota terra Aegypti, est accipiendũ de tota terra in qua morabant Aegyptij. [auctus q̃q; est & multiplicatus] in ea [nimis &c.] In ꝓpria ꝑsona q̃ppe auctus est & multiplicatus, qa in oĩ virtute accepit ibi copiosum profectũ, & in multiplici gratia, sapiẽtia ac spũ prophetiæ profecit. In posteris q̃q; auctus & multiplicatus est vehemẽter, q̃m posteri eius ꝑ gñationes assiduas creuerũt in gentem magnã. Veruntũ q̃tũ ex scriptura canonica elici potest, nullus ex duodecim filijs Iacob generauit post ingressum ipsius Iacob in Aegyptum. Nam & in lib. Num. vbi filij Israel numerant secũdo, nõ exprimunt nisi q̃ nati sunt ex filijs duodecim patriarchaꝝ, q̃s genuerunt ante introitũ Iacob in Aegyptum, cum tñ duodecim viri illi essent tunc adhuc iuuenes satis. Ioseph em̃ tũc erat circiter quadraginta annorum. Erat nanq̃ triginta annoꝝ quando prẽpositus est Aegypto, & statim venerũt septem anni fertilitatis, deinde mox anni sterilitatis, & circa principium tertij anni sterilitatis, ingressus est Iacob in Aegyptum. Primogenitus aũt inter filios Iacob, videlicet Ruben, non erat septẽ annis senior Ioseph, vt patet ex dictis. [Cum q̃;] Iacob [appropinquare cerneret diem mortis suæ,] q̃d quidam exponunt, q̃ ꝑ spiritum prophetiæ nouerat diem obitus sui, vel se moritur⁹ in breui, quẽadmodum beatissim⁹ princeps apostolorum de se in sua testatur canonica: Scio q̃ velox est depositio tabernaculi mei, secundũ q̃d dominus p reuelationem significauit mihi. Quod q̃is sic esse potuerit in tanto patriarcha, tamen ex litera hac istud non seqtur. Cum em̃ esset senex cæcutiens & debilis corpore, poterat absq; spũ prophetiæ cõsiderare diem mortis suæ sibi appropinquare. [vocauit filium suum Ioseph, & dixit ad eum: Si inueni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo,] quatenus manum tuã ibi tenẽdo, promittas & iures mihi, implere q̃d te rogabo. Cur aũt Iacob voluit filium suũ sibi promittere ac iurare, quod postulauit ab eo cum positione manus sub femore suo, patet in expositione cap. 24. vbi legit Abraham procuratori suo dixisse: Pone manum tuã subter femur meũ vt adiurẽ te &c. [& faciem mihi misericordiã.] vt s. corpus meũ iuxta petitionẽ meã sepelias. nam sepelitio mortuoꝝ, est vnum de operibus misericordiæ. [& veritatẽ] .i. iustitiã, nam filij tenẽtur suis patribus acquiescere in rebus tam pijs. vel veritatẽ, implẽdo quæ mihi addixeris. [vt non sepelias me in Aegypto, sed dormiã] .i. quantũ ad corpus quiescam, [cum patribus meis] Isaac & Abrahã. [& auferas &c. in sepulchro maioꝝ meoꝝ.] hoc est, in spelunca duplici sita in agro Ebron, in q̃ maiores, videlicet Adã, Abraham, Isaac, cũ suis vxoribus tunc erant sepulti. [Cui respõdit Ioseph: Ego faciã q̃d iussisti] Iacob videbat magis deprecatorie, q̃ ꝑceptorie loqui. sed pius

Gen. 45.

1. Pet. 1.

Num. 1. 26

Ioan. 1.

Gen. 24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& optimus filius eius, accepit patris petitionē q̄si iussionē: eratq; iussio, nomē illud exti͂ēse sumēdo: p q̄d patet prōptitudo Ioseph, ad obediendū venerabili patri suo. ¶Et ille: Iura ergo, inq̄t, mihi. Quo iurante]. i. statim postq̄ Ioseph iurauit p Deū cæli, q̄ erat ex semine femoris Iacob incarnādus ac nasciturus, ¶adorauit Israel dñm,]gratias agens ei, & deprecans eū, vt iuramentū filij sui impleretur. ¶cōuersus ad lectuli caput.] q̄d erat situ versus oriētem, vt in
Euseb⁹. Scholast. hist. dicitur. Vel vt aliqui dicūt, versus terram promissionis, quod forsan redit in idem: & versus illā partē adorauit Deum immensum vbiq; p̄sentem, qui terram illam semini suo promisit, atq; elegit ad exequenda humanæ redemptionis mysteria in ea, q̄d Iacob patriarchā & ꝓphetam non latuit: ideo vultu illuc directo, adorauit. ¶Sed cur Iacob exegit iuramentū à filio tam fideli, quasi non crederet verbis eius simplicibus? An forsitan timuit, q̄ filius suus negocijs regni plurimū occupatus, negligeret aut diu differret verba sua impleres?
Augustꝰ. Denicq; Augustinus circa hęc scribit: Quid sibi vult tā solicita corporis cōmendatio, vt nō in Aegypto, sed cū patribus sepeliatur? Quod cōstat nō cōueniſſe tā excellenti ꝓphetæ, si ex hominū cōsuetudine accipiatur: si aūt sacramēta, i. spiritalē significationē q̄ramus, maioris admirationis gaudiū inuenimus. Peccata em̄ significantur p̄ cadauera mortuoꝝ, cū dñs iussit
Leui. 11. post eoꝝ contactū hoies emundari. Vnde & scriptum est: Qui baptizatur à mortuo, & iteꝝ
Eccl. 34. tangit illum, quid prodest lauatio eius? Sepultura ergo mortuoꝝ, remissiōem peccatorum
Mat. 27. significat. Vbi ergo sepelienda erant corpora patriarchaꝝ, nisi in terra in qua crucifixus est ille, cuius sanguine facta est remissio peccatoꝝ? A loco autem Caluariæ, in quo crucifixus
Lucæ 3. est Christus, distare dicitur fere per triginta millia passuū sepulchrum p̄fatum patriarchaꝝ, quod Abrahamiū appellatur, vt in ipso numero significetur Iesus Christꝰ, qui in baptismo fuit fere triginta annoꝝ. Hęc Augustinus, cuius ratio nūc inducta, spiritalis est, non literalis. Literales vero rationes in expositione cap. 22. cōtinentur, quo inter cætera dictū est, q̄ sancti patriarchæ voluerunt sepeliri in terra sancta, duplici q̄ spelūca, vt cū Christo resurgerēt,
Gen. 22. Pro distantia aūt triginta millium passuū, tacta iam in verbis Augustini, ponitur in Scholastica historia distantia triginta miliariū. ¶Postremo iuxta mysticos intellectus, p Ioseph q̄
Euseb⁹. suam cognationem tēpore famis pauit, atq; in optimo loco cōstituit, ac regi Aegypti subiecit plenarie oēm terrā ac populū eius, intelligit Chr̄s, qui suos electos ex Iudaismo tēpore induratiōis cęteroꝝ Iudęoꝝ spiritaliter aluit, & in summo ecclesiæ loco cōstituit, eos tam q̄ principes & magistros cōuersoꝝ ex gētibus, vniuersumq; mūdū p̄ suos discipulos ad obediendū Deo patri cōuertit: quēadmodū etiā Ioseph pauit Aegyptios vno anno pro eoꝝ pe-
Rom. 12. coribus, sic Chr̄s spiritaliter pascit nos, q̄n ꝓpter eū exteriora nostra suis mēbris, paupibus ſ. cōmunicamus: deinde nos pascit ꝓ nostris corporibus, dū ea Deo exhibemus hostiā viuentem, sanctā, Deo placentem, & carnem spiritui subiugamus: pascit nos item pro terra nostra, dum decimas, primitias, & oblatiōes deuote offerimus, fideliterq; persoluimus. Ipse etiā donat nobis semina verbi cælestis, ne deficiente cultore .i. bono p̄lato seu prædicatore, terra in solitudinē redigatur, hoc est, ne ecclesia militās in terra cōuersans, fiat prorsus inculta, & spinis ac tribulis passionum vitiorumq; impleatur. Quintam quoq; partem damus regi, q̄si non solum pro propria laboramus salute, sed sacrificia orationum ac opera bona pro alijs etiam omnipotenti offerimus. Exemplo demum beatissimi Ioseph patriarchæ, discamus patribus ac superioribus nostris libentissime obedire.

¶Explanatio cap. XLVIII. His itaq; transactis. Arti. XCIX.

Benedictio qua Iacob bñdixit filijs Ioseph, hoc loco describit. Quòd si q̄ratur, cur potius bñdixit filijs Ioseph, q̄ alioꝝ filioꝝ suoꝝ: Responderi potest, q̄ Ioseph patriarcha sua ad patrē præcipua dilectione, pietate ac veneratiōe hoc meruit. Denicq; decuit, vt Ioseph q patrē suū ac fratres in corporalibus pauit, ꝓtexit ac honorauit, specialē in spiritalibus à suo patre recōpensationē in seipso ac filijs suis reciperet. ¶His itaq; trāsactis, nūciatū est Ioseph q̄ ęgrotaret pater suus.]hoc em̄ pater insinuauit filio suo p nūciū, qa omnino voluit vt ipse Ioseph suo interesset obitui vel Ioseph iā ante disposuit, vt sibi tēpestiue denunciaret, q̄n pater suus videret grauiter infirmari: timmo de se inuicē perceperunt frequēter. ¶Qui assumptis &c.]. i. secum accipiēs duos filios suos, videlicet Manassen & Ephraim. ¶ire pertexit]. i. iter assumpsit. ¶Dictūq; est seni: Ecce filius tuus Ioseph,]q est filius tuus præ cæteris charior, honorabilior, sapiētior, prudentior, fidelior, sanctior, ¶venit ad te. Qui confortatus]. i. gaudio recreatus, & melioris animi factus, ex apparentia & approximatione talis tāti q̄ filij. ¶sedit in lectulo]in q̄ ante exinfirmitate iacebat. ¶Et ingresso ad se Ioseph, ait: Deus oīpotēs
Gen. 28. apparuit mihi in Luza &c.]. i. prope ciuitatē sic dictā, q̄ alio nōie vocat Bethel atq; Hierusalem. Ista apparitio fuit in monte Moria, q̄n Iacob prexit ad Mesopotamiā, vidit q̄ scalā in somno. ¶& ait: Ego te augebo & multiplicabo, & factā te in turbas populoꝝ.] Qualiter facta sit apparitio & promissio ista, supra cap. 28. descriptū est, & ibi expositū. ¶dabo q̄ tibi terram hanc, &]pro, i. ¶semini tuo post te in possessionem sempiternam]. i. p̄ secula diuturnā,

& hoc, nisi posteri tui suis excessibus meruerint ea priuari, exhibendo se indignos huius promissionis effectu per sua demerita. ¶Duo ergo filij tui, qui nati sunt tibi in terra Aegypti antequam huc venirem ad te, mei erunt:]hoc est, erūt filij mei adoptiui, valdeq; chari. ¶Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Simeon reputabūtur mihi]. i. mihi asscribētur, ita q̄ filij mei adoptiui, immo & filij. i. nepotes mei naturales appellabūtur, & faciēt duas tribus, sicq; vnusquisq; eoꝝ erit patriarcha & caput vnius specialis tribus in Israel, quæ ab ipso nomē accipiet: & tribus duæ ab istis duobus nascituræ, habebunt sortes seu portiones suas in terra promissionis, quemadmodū tribus reliquæ ab alijs immediatis filijs meis gignēdæ. Quēadmodum Ruben & Simeon dicuntur filij mei, duasq; tribus gignent, quæ duos funiculos in terra Chanaan possidebūt, sicq; Ephraim & Manasses coæquabuntur Ruben primogenito meo, & Simeoni natu secundo. ¶Reliquos aūt quos genueris post eos] Pauloante scripsi, q̄ nullus duodecim patriarchaꝝ videtur aliquem puerꝝ genuisse post ingressum Iacob in Aegyptū: idcirco q̄d nūc ait, reliq̄s aūt quos genueris, in Scholast. hist. ita exponit, si q̄s genueris. Denique ex hoc loco probat, q̄ vsq; ad obitū Iacob, Ioseph non genuit nisi hos duos, quos etiam genuit p aliquot annos ante aduentum Iacob in Aegyptū. Iacob aūt in Aegypto moratus est decem & septē annis. si ergo p tot annos Ioseph no genuit, probabile est q̄ nec postea. Itaq; reliqui illi ſtui erunt]. i. tibi, nō alteri, asscribent. ¶& noie fratrū suoꝝ vocabūtur in possessionibus suis,]hoc est, nō facient tribus speciales, nec speciales fortient funiculos, sed pertinebūt ad tribus Ephraim ac Manasſę, quasi appendices ac illis p̄mixti. ¶Consequēter excusat se sanctꝰ Iacob de hoc, q̄ nō sepeliuit matrē Ioseph Rachelē in sepulchro maioꝝ, in q̄ ipsemet petijt sepeliri. ¶Mihi em̄ q̄n veniebā de Mesopotamia, mortua est Rachel &c. & sepeliui eam iuxta viā Ephratæ &c.]Hoc totum scriptū est plenius ca. 35. quasi dicat Iacob, Sepeliui eam ibi solēniter, supponēs titulū eius sepulchro in perpetuam rei memoriā, nec mihi vacabat tūc corpusculū eius in spelunca duplici sepelire, quia cū gregibus & paruulis venire nō valent, ne moriant. Vel Iacob introducit hæc verba, ad insinuandū q̄ ex Dei ꝑdinatiōe ac volūtate sepeliuit Rachelē ibi: alioquin potuisset eā satis faciliter recondere in spelunca, quæ (vt dicit) vix distat per sex milliaria ab Ephrata. Nā & greges ac paruulos potuisset sub alioꝝ custodia p tantillū tēpus relinquere. ¶Videns aūt]Iacob filios eius,]ſ. Ioseph, q̄s vidit cōfuse, nec recognouit, ¶dixit ad eū: Qui sunt isti? Respōdit: Filij mei sunt, q̄s donauit mihi Deus in hoc loco &c.]vtpote in Aegypto, nō in terra Gessen. Deus aūt pueros illos dedit, q̄ eoꝝ animas cōdidit, & qui eoꝝ parentibus generatiuam vim cōtulit. Nam & opus naturæ, est opus increatæ artis diuinæ. ¶Applicitosq; ad se]filios Ioseph, ¶deosculatus & circumplexus eos, dixit ad filiū suū]Ioseph: ¶Non sum fraudatus adspectu tuo]. i. corporali tua inspectione atq; p̄sentia nō sum priuatus. ¶Insuper ostēdit mihi Deus semen tuū,]ſ. hos duos filios tuos, q̄s tū (vt puto) Iacob aliquando vidit ante hanc horā, sicut & filiū suum: sed nunc morte sua instante, voluit super hoc Deo specialiter regratiari. Ideo q̄q; voluit pueros illos deosculari & amplexari anteq̄ beneditceret eis, quia hoc moris tunc erat, & pater suus Isaac sic fecerat sibi, & item quaten⁹ ex osculo & amplexu adolescentum, charitate eoꝝ accensus, cū ampliori affectu ac magis deuote bñdiceret eis. ¶Cumq; tulisset eos Ioseph de gremio patris,]Cum em̄ Iacob cessauit à pueroꝝ illoꝝ osculo & amplexu, & protulit verba prætacta, ipse Ioseph retraxit filios suos ad se. ¶adorauit pronus in terram.] Quod exponi potest, tam de Ioseph q̄ de Iacob, ita q̄ Ioseph adorauit Deum ꝓstratus, vel inclinatus solotenus quasi disponens se ad bñdictionis paternæ susceptionem p̄ se & in filijs suis. Vel q̄ Iacob Deū cū inclinatione capitis adorauit, disponēs se ad benedicendū cum p̄uia oratione. ¶Et posuit]ipse Ioseph ¶Ephraim]filiū suum]ad dexterā suā. i. ad sinistrā ¶Israel] vtpote ipsius Iacob patris sui, quia Ephraim fuit posterior natu. ¶Manassen vero in sinistra sua, ad dexterā scilicet patris]qa Manasses primogenit⁹ fuit, ideo voluit Ioseph vt staret ad dexterā Iacob. ¶applicuit q̄ ambos ad eum:]ita q̄ poterant tangi manibus sancti Iacob, cuius dexterā voluit Ioseph supponi capiti primogeniti sui. ¶Qui]scilicet Iacob ¶extendens manum, dexterā posuit super caput Ephraim iunioris fratris, sinistram autem super caput Manasſę q̄ maior natu erat, cōmutans manus]. i. manus suas cancellās, illam supponēs iuniori ex causa speciali, quæ supponenda fuisset seniori ex lege communi. ¶Benedixit q̄ Iacob Ioseph]filio suo, non in ꝓpria eius persona hac vice, sed in filijs eius, benedicēdo eis ꝓpter Ioseph. ¶& ait: Deus in cuius conspectu ambulauerunt] hoc est, in cuius præsentia timorate & iuste vixerunt, ¶patres mei Abraham & Isaac, Deus qui * pascis me ab adolescentia mea vsq; in præsentem diem:] hoc est, toto tēpore vitæ meæ, mihi assidue affuisti, corporaliter ac spūaliter me alendo. ¶angelus qui eruit me de cunctis malis.] hoc est, tribulationibus quas sustinui, patientiā dando seu ꝓcurando in eis, me q̄ consolando, atq; à diuersis vitijs præseruando. ¶benedicat pueris istis,]dona gratiæ eis infundendo, augendo seu conseruando, temporalia quoq; & magnā

* pascit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

posteritatem tribuendo eisdem. ¶Circa quod quæritur, cur Iacob pueris benedicendo per
inuocationē noīs Dei, fecit mentionem de angelo? & quis sit angelus iste tantæ efficaciæ, ꝙ
eruit ipsum Iacob ab omnibus malis, & filīs Ioseph b̄dicere potuit. Ad quod si respōdeatur, ꝙ p angelum intelligat verbum æternū vnigenitum Dei, qui est angelus magni consilij,
cuius incarnationem p̄uidit Iacob in spiritu, ambæ quæstiōes solutę sunt: si vero p angelum
intelligatur angelus, q̄ erat p̄prius custos ipsius Iacob & ei familiaris fuit, dicendū ꝙ ipse Ia-
cob aliter imprecatur b̄dictionem à Deo, aliter ꝙ ab angelo. Nempe à Deo, quasi à princi
pali causa, petijt eā: ab angelo aūt, tanquam à causa secundaria, cooperatoria, instrumentali,
intermedia & oratore. [& inuocetur sup eos nomē meū, noīa quoq; patrū meorū Abrahā &
Esai. 9. Isaac:] hoc est, oret pro pueris istis, vt Deus faciat eis sicut fecit mihi & patri meo ac auo, vel
sensus est, vt Deus rogetur pro eis oratiōe, in qua nomē meū & noīa Isaac & Abrahæ conti-
neant, dicēdo: Deus Abrahā, Deꝰ Isaac, & Deus Iacob, b̄dicat Ephraim ac Manassę. Sic em̄
soliti sunt posteri Deū orare, appellādo eū Deū horū triū patriarcharū, in designationē my-
sterij beatissimæ trinitatis in simplici deitate. Potest q̄q; & ita exponi, vt ipse Iacob, Isaac,
& Abrahā īuocarent à fideli bꝰ, tanq̄ tres sancti viri ad orādū p Ephraim & Manasse, iuxta il
Iob 5. lud in Iob: Ad aliquē sanctorū cōuertere. [& crescāt in multitudinē sup terrā]. i. magnæ tri-
bus nascātur ex eis. Ipsi q̄q; in spūali opulētia crescant. Deinde in textu describit, qualiter Io
seph grauiter. i. cū dolore accepit ꝙ pater suus modo p̄fato manus suas cācellauit, q̄a nesciuit
quare pater suꝰ Iacob id fecit. [q̄ renuēs, ait: Scio fili mi, scio:] q̄d & quare sic facio, & ꝙ Ma
nasses sit primogenitus. [& iste q̄dē erit in populos, & multiplicabit:] hoc est, magna plebs
Deut. 33. nascetur ex Manasse. [sed frater eius iunior] ſ. Ephraim, [maior erit illo] ſ. plures ac digniores generabūtur ex Ephraim. [& semē illius crescet in gētes.] hoc est, magnæ natiōes orien-
Iosue 1. tur successiue ex Ephraim, & q̄dā ex posteris eius cæteris tribubus Israel p̄fidebunt, q̄d pri-
3. Re. 12. mo impletū est in Iosue, q̄ post Mosen fuit dux totius Israeliticę plebis. Deinde in Hierobo
am Ephratæo, q̄ fuit primꝰ rex decē tribuū, post quē multi ex Ephraim reges Israel extite-
rūt. [Bn̄dixit q̄q; eis &c.] ſ. duobꝰ filīs Ioseph, [dicēs:] In te b̄dicet Israel.] Cui de duobꝰ ait, in
tes? Itaq; numerus singularis ponit pro plurali. vel verbū istud specialiter direxit ad Ephra-
im, vel sensus est, In te, i. in exēplo cuiuslibet vestrū, b̄dicetur Israel, i. Israeliticus populꝰ, seu
quicūq; de gñe Israelis. [atq; dicetur Faciat tibi Deus sicut] fecit ipsi [Ephraim & sicut] fratri
eiꝰ [Manasse.] hoc est, tāta erit horū b̄dictio seu prosperitas puerorū, ꝙ dū aliqs voluerit bo
na alteri imprecari, sumet formā b̄dicēdi ex filīs istis, dicēdo: Faciat tibi Deꝰ sicut Ephra-
im & Manasse, ita ꝙ forma huius b̄dictiōis, q̄si in puerbiū cōuertetur. Iam ante hāc formā
b̄dictiōis, q̄ nō est expressa p modū oratiōis seu imprecatiōis, sed magis p modū ꝓphetię
ꝓnunciatiōis, scriptū est, quēadmodū Iacob benedixit pueris istis p modū orationis, dicēdo:
Deus, in cuius cōspectu ambulauerunt patres mei &c. Deinde benedictione ista finita adiun
ctum est: Vidēs aūt Ioseph, ꝙ posuisset pater suus manū dexterā sup caput Ephraim, grauī-
ter accepit &c. Mox ꝙ subiuncta sunt verba Iacob ad Ioseph, post quæ additum est, Benedi-
xit q̄ eis, sicut nūc habitū est. Si ergo res gesta est eo ordine quo narratur, inuenit Iacob bis
b̄dixisse pueris istis: & ꝙ Ioseph grauiter tulit positionē dexterę patris sui sup caput Ephra
im posi primæ benedictionis prolationem, fuisset quasi nimis tarde. Itaq; puto ꝙ in descri-
ptione horū nō seruetur ordo historiæ, sed ꝙ Ioseph nitebatur manū dexterā patris sui trās-
ferre de capite Ephraim sup caput Manasę, anteq̄ pater suus benedictionē incepit: & quōd
Iacob tūc exposuit filio suo Ioseph, cur manus suas sic cācellasset: quo facto, totam benedi-
ctionem, hic diuisim recitatam, simul expressit. [Constituit q̄ Ephraim ante Manassem:] ita
ꝙ primogenitură quasi dedit Ephraim iuniori, & posteros eius prædixit maiores ac plures
futuros posteris Manassæ. Sic q̄ Iacob fecit cum Ephraim & Manasse, quemadmodum pa
ter suus Isaac fecerat secū & cum Esau fratre suo primogenito. ¶Deniq; sicut Iacob ex diui
na reuelatiōe p̄cognouit tot ac tāta futura, sic ex diuina authoritate & inspiratiōe fecit hāc
cōmutationē seu ꝓpositionē. Fuit q̄q; tribus Ephraim honorata præ tribu Manassæ in obla
tionibus principum, quādo dedicatum est tabernaculum, & in portatiōe ac situatione eiusꝺ-
dem. [Et ait ad Ioseph filium suū: En ego morior, & erit Deus vobiscum] p gratiam, [reduce-
tq; vos] hoc est, posteros vestros, scilicet duodecim tribus Israel [ad terram patrum vestro
rum.] hoc est, ad terram Chanaan, in qua Abrahā & Isaac habitauerunt, quam & Deus eis
promisit pro posteris eorundē. [Do tibi partem vnam extra fratres tuos]. i. specialem hære
ditatem confero tibi pro posteris tuis, seu pro sepelitione corporis tui. Quasi dicat: Propter
virtutes tuas p̄cipuas, & pro b̄ficijs quæ mihi & meis impendisti tēpore famis, & qa promi
sisti me sepelire in spelunca duplici, vt rogani, do tibi præ fratribus tuis munere speciali hæ-
reditatem quandā ad me ptinentem in Chanaan, & si nō propter magnum eius valorē, tñ in
signū p̄cipui amoris mei ad te. [quam] partē [tuli de manu Amorrhæi] hoc est, de potestate
& dñio Emor regis Sichimorū, nati ex stirpe Amorrhęorū. [in gladio & arcu meo]. i. virtute

gladij

gladij & pharetrę meę, seu iure belli. Sed difficile est videre, q̄liter illud impletū est. Porro su
prà legi: Habitauit Iacob iuxta oppidū, ſ. Sichem, emit q̄ partē agri, in qua fixerat taberna- Gene. 33.
culū, à filīs Emor patris Sichem centū agnis, Itaq; de hac terra empta à Iacob, quidā expo-
nūt hūc passum. Vnde in Scholastica historia dicit: Sane Iacob emerat eam centū agnis à re- Eusebiꝰ.
ge Emor, sed cū pro occisiōe Sichimorū debuisset auferri sibi, tñ potestatiue semp eam obti-
nuit, seu seruauit: & ideo dicit, quā tuli de manu Amorrhæi &c. Sed huic expositioni obuia-
re videt, ꝙ pars illa fuit res parua. In trāslatione quoq; LXX. quā hoc loco Hieronymus & Hieron.
Augustinus exponūt, habet: [Et dedi tibi Sichimā præcipuā supra fratres tuos.] Itaq; S. Hie- Auguſt.
ronymus, p arcū & gladiū Iacob, intelligit eius iustitiā, p quā meruit de periculo liberari, q̄n Hieron.
habitatores vrbiū prope vrbē Sichē fitarū, voluerūt in Iacob familiam q̄ ipsius insurgere,
eo ꝙ filij eius occiderūt ipsum Emor, & filiū eius, vrbēq; euerterūt, & ita extīc videt locus il
le prinuisse ad Iacob, tanq̄ datus sibi à Deo, cuius virtute aduersarij exterriti sunt, nec aude-
bāt p̄sequi ipsum Iacob ac suos. Tangit quoq; Hieronymus aliā expositionē, q̄ nūc ex Scho Idem.
last. historia tacta est, dicēs: Dabo tibi Sichimā, quā emi in fortitudine mea. i. cū pecunia seu Eusebiꝰ.
aliquo æquiualēte, quā multo labore acquisiui, sup fres tuos, hoc est, absq; sorte do eā tribui
Ioseph. Ibi nāq; sepultus est Ioseph, & mausoleū seu sepulchrū eiꝰ vsq; hodie cernit. ¶Am-
plius, B. Augustinus circa hęc scribit: Quærit, quō ad literā stare possit, ꝙ Iacob dicit se dare Auguſt.
filio suo Ioseph Sichimā præcipuā, & ꝙ possederat eā i arcu & gladio. Emit em̄ possessionē
illā centū agnis, nō cepit iure belli. An quia filij eius vrbē Sichimorū expugnauerūt, potuit
eius fieri iure belli, vt iustū bellū gestū videat cum eis, qui primo intulerūt iniuriam, violan-
do filiā Iacob: cur ergo non dedit eam maioribus filīs suis qui hoc fecerūt? Deinde si de vi-
ctoria gloriās, dedit eā Ioseph, cur ei displicuerūt filij, qui hoc fecerunt? Cur benedicturus
pua significatiōe Christū significat: & ipsi Ioseph datur terra illa, in qua Iacob deos obruit
seu defodit alienos, vt Christus designetur ac intelligat possessurus gētes, dīs patrū suorum
renūciantes, & in ipsum credētes. Hęc Augustinus, Itaq; secundū Augustinū, istud intelligit Idem.
de terra quā emit Iacob, quā (ob causam prætactā, seu iuxta expositionē inductā) dicitur Ia
cob accepisse in arcu suo & gladio. ¶Postremo, vt refert Lyra, Hebræi exponūt istud de ter-
ra vrbis Sichē, dicētes ꝙ Iacob eā obtinuit iure belli: quia dum Amorrhæi voluerūt contra
eū insurgere, ꝓpter euersionē vrbis illius, Iacob armauit se ac suos domesticos ad resistēdum
illis, cōfidens in Dei auxilio. Vnde & timor Dei tūc inuasit Amorrhęos, ita ꝙ redierūt, ideo
iuste terrā illā obtinuit. Sed istis obijcitur, quia victoriā seu possessionē illā non obtinuit Ia- Gen. 34.
cob arcu & gladio suo, sed Dei auxilio. Ista quoq; narratio Hebræorū, de armatione Iacob
& domesticorū suorū, videtur cōficta, nec textui cōsona: qm̄ suprà habetur ꝙ vrbe Sichimo- Gene. 35.
rū euersa, Iacob dixit filijs suis: Turbastis me, & odiosum fecistis Chananæis: illi cōgregati
percutiēt me, & delebor ego & domus mea. Et subditur ibi in principio cap. 35. Præterea Io
cutus est Deus ad Iacob: Surge & ascende Bethel. Cum ꝙ profecti essent Iacob & sui, timor
Dei inuasit oēs per circuitum ciuitates, & nō sunt ausi persequi recedentes. Ex quibus pro-
batur, ꝙ ipso Iacob metuēte, Deus cōmisit ei, non vt se & suos armaret, sed vt cū eis à loco
illo recederet. Nec timor Dei inuasit Chananæos, cū Iacob armasset se & suos contra illos:
sed cum profectus esset, seu recessisset ab ipsis. Hinc prænducta expositio duplex Hieronymi, Hieron.
rationabilior esse censet. ¶Iuxta spiritualem demum intelligentiā, per Manassen synago
ga, per Ephraim ecclesia, quæ est synagogæ præposita, designatur. Et q̄uis Deus benedixit
aliquando synagogæ, multo tñ præclarius benedixit ecclesiæ, & ipsa ecclesia numerositate,
dignitate ac meritis synagogā excessit. Christus vero videbatur ad tempus pro synagoga
zelare, & Gentiles posponere: Non sum, inquiens, missus nisi ad oues pditas domus Israel. Matt. 15.
Attn̄ Deus pater prælegit ecclesiā, cui p fidē & meritum crucis Christi subuenit, quod per
cruciformē cancellationem manuum Iacob figurabatur, quę cancellatio fuit ipsi Ephraim
gloriosa, & ipsi Manassę quodāmodo opprobriosa: per quod designatum est, ꝙ verbum 1. Cor. 1.
crucis Iudæis est scandalum, electis vero gentilibus virtus Dei, honor, & gloria.

¶Elucidatio capituli XLIX. Vocauit autem Iacob filios suos, & ait eis. Articulus C.

NVnc in isto capitulo sententioso atq; difficili exaratur, qualiter beatissimus patriar-
cha Iacob, prophetali spiritu plenus, benedixit vniuersis ac singulis filijs suis, & multa
in terra promissionis sunt constituti, & terram illam per congruas diuisiones sortiti. Aliqua
vero quæ & principalia sunt, Christum respiciunt, de cuius primo vltimoq; aduentu clarif
sime vaticinatur Iacob in isto capitulo. [Vocauit autem Iacob filios suos,] duodecim scili-
cet patriarchas, qui vtiq; omnes studuerunt adesse, quando viderunt patrem suum se ad
mortē disponere. [& ait eis: Congregamini] corporaliter circa lectū meū, spiritaliter quoq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

mentes vestras recolligēdo ad verborum meorum aduertētiam diligentem. [vt annunciem quæ ventura sint in diebus nouissimis] Per hoc quod ait, in diebus nouissimis: insinuat se locuturum de mysterijs Christi, & de rebus in aduentu eius implendis, cuius tēpore non fuerūt in carne viuentes filij Iacob, quibus ipse ista annūciauit, sed posteri eorundē, qui nomine patrum suorum significantur. Itaq; per nouissimos dies intelligitur vltima mundi ætas, seu tēpus regis Messiæ, quod est tempus euāgelicæ legis, cui alia lex diuinitus nō succedet. Propter quod loquitur Paulus: Nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt. Ioannes quoq; apostolus in prima sua Canonica: Filioli, inquit, nouissima hora est. Hinc de tēpore Christi loquitur Esaias: Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium. Atq; vt R. Paulus allegat, R. Moses Gerundensis ait in Glossa sua: Nouissimi dies sunt dies Messiæ, quos Iacob significauit cū dixit: Non auferetur sceptrū &c. Et addit: Secūdum oīnium enim opinionē, dies nouissimi sunt dies Messiæ, hoc est, tēpus primi aduentus Christi, in cuius tēporis fine erit aduentus eius secundus. [Congregamini & audite filij Iacob, audite Israel patrē vestrum: me scilicet, qui alio nomine dictus sum Israel. Per hæc verba tam diligēter & affectuose repetita, reddit filios suos ad audiendū attentos, & magna se annunciaturū designat. Deinde à primogenito inchoat: [Rubē primogenitus meus. Tu fortitudo mea] Hoc est: O Rubē qui primogenitus meus es, tu es effectus seu proles, in quo robur meæ virilitatis primo apparuit. Vnumquodq; enim (vt ait Philosophus) in specie sua perfectum est, dū potest sibi simile generare, sicq; fortitudo potētiæ generatiuæ, & efficacia virilitatis ipsius Iacob, primo in Ruben apparuit, tanq; in suo effectu, & velut in speculo. Vnde de viro qui multos genuit, cōmuniter dicitur, fortis. Dicitur quoq; primogenitus fortitudo patris, quoniā per primogenitū suum pater primo cōfidit suo tempore constipari, ac multipli cari. In Scholastica historia ita exponitur verbū hoc: Tu fortitudo mea, id est, tu es quem genui in ætate robusta. [& principium doloris mei.] Hoc quidam exponunt sic: Tu es principium causa meæ afflictionis, per hoc q; cum vxore mea enormem cōmisisti incestū, de quo quasi incōparabiliter dolui. Verūtamen si loquamur de dolore sensibili, videtur Iacob intensius diutius q; doluisse de amissione Ioseph, q̄ de aliqua alia aduersitate. Quidā vero ita exponunt: Tu es principium doloris mei. i. solicitudinis meæ circa filios, quæ solicitudo in sē pœnalis est, & habet laborē annexum. Vnde de cōiugatis ait Apostolus: Tribulationē carnis habebūt huiusmodi. Itaq; per dolorem rite accipit totū onus status matrimonialis. Deniq; cū Iacob genuisset Rubē ex Lia, cœpit Rachel inuidere sorori, q; illa magis q̄ ipsa fructū ꝓtulisset cōiugi, de q̄ inuidia doluit Iacob: sicq; Rubē fuit ei doloris illi occasio. Porro secundū Hieronymū, in Hebræo habet: Tu capitulū liberis meis. i. filijs meis quoddā exordiū es, q̄m ordo seu series ḡnationis eoꝝ cœpit à te, qui es velut capitulū. i. paruū caput eorū. Hinc LXX. trāstulerūt: Tu principiū filioꝝ meoꝝ. Rursus quia capitulū accipi solet pro loco disciplinę & correctiōis, potest ita intelligi: Tu capitulū liberis meis. i. cum sis primogenitus, debuisti fratribus tuis exemplum virtutū præbere, & delinquētes corripere, omnesq; diligere, cum tū per incestum tuum feceris omnino cōtrariū. Iterū potest istud exponi in laudem ipsius Ruben, inquantū fratres suos de vēditione Ioseph, seriose ac vestibus scissis corripuit. [primus in donis] hoc est, ratione primogenituræ cōpeteret tibi duplex portio hæreditatis seu facultatū tui parentis, quia (vt dictū est sæpe) in lege naturæ primogenito debebatur portio duplex oīm paternoꝝ bonoꝝ. Dicitur quoq; Ruben primus in donis, q̄m dona gratiæ suo patri concessa, decuit primo ad ipsum deriuari, ac relucere in ipso. Parentes q̄q; cōmuniter pl⁹ diligūt primogenitū: idcirco sunt ꝓniores aliquid primogenito dare. Et ita fuisset fratrib⁹ suis maior in donis, nisi peccādo meruisset iure primogenituræ priuari. Loco huius verbi, Maior in donis: LXX. transtulerunt, Durus ad ferendum: quod trahi posset ad sensum eundē, quoniam tanta priuilegia primogenitorum fuerūt aliqs filijs frequenter molesta. Ruben quoq; per suum incestum fecit se grauē ad ferendum tam proprio patri, q̄ fratribus suis, præsertim filijs Balæ quam cognouit. In idem redit litera Origenis, qua dicitur: Durus in cōuersatione, Porro in Hebræo habetur, maior ad portandū: hoc est, dignior ad obtinendū ac possidendum ea, quæ ad primogenituræ priuilegia pertinebāt, quod redit in idem cum nostra trāslatione. [&* maior imperio.] i. dignitas primatus ac sacerdotij pertineret ad te iure primogenituræ. Promiserat quippe Deus patriarchæ Iacob, q̄ reges nasciturі essent ex eo. Sicq; regia dignitas etiā pertinuisset ad posteros Ruben, nisi peccando tam grauiter obicē posuisset. Hinc ait Hieronymus: Debebas iuxta ordinem natiuitatis tuæ hæreditatem, quæ primogenitis debetur. i. regnū sacerdotiumq; accipere. Itaq; triplex bonum pertinuisset ad Ruben ex sua primogenitura, quo propter suum incestum priuatus est: Primum fuit duplex portio hæreditatis, & hoc ad filios Ioseph translatum est. Nam Ioseph duplicē accepit funiculū in filijs suis Ephraim & Manasse, à quibus deriuatæ sunt duæ tribus, vt ꝑcedenti articulo patuit, & quātū ad hoc, verificatur q̄d 1. Paralipomenon libro habetur,

1. Cor. 10. 1. Ioā. 2. Esaiæ 2. R. Moses

Gen. 49. bñdictio Ruben.

Eusebi⁹.

Gene. 35.

1. Cor. 7.

Hieron.

Origen.

* maior in

Hieron.

Gen. 48. 1. Par. 5.

betur, primogenita reputata sunt Ioseph. Secundū fuit sacerdotiū, q̄d trāslatū est ad tribum Leui. Tertiū, regia dignitas, q̄ ad tribū Iudæ trāslata est. Hinc subdit: [Effusus es sicut aqua] i. ꝑfatis bonis ac priuilegijs ꝑrsus priuat⁹es, & effusa sunt à te, sicut effundit aq̄. Vel sic & melius: Effusus es sicut aq̄. i. instar liquidi elemēti effudisti cōcupiscētiā tuā impetu passiōis, nec humorē tuæ libidinis refrenasti freno virtutis seu retinaculo castitatis, quemadmodū aqua ab effusione cōpescitur vasculo. [Non crescas] i. ad primatū & eminentiā non assurgas, nec super fratres tuos te efferas tanq̄ primogenitus: immo propter excessum tuum humilies te, sufficiat q̄ tibi esse vt vnum ex eis. Hinc LXX. transtulerunt: Sicut aqua non ebullias. Aqua nanq; ebulliēs iactat se, & crescit in altū, q̄d Iacob prohibuit ipsi Ruben. Vel non crescas in hominū reputatione, quia tui incestus demerito eris cōtemptus, seu reputationis minoris. Porro, secundū Hieronymum, in Hebræo habetur, ne adijcias. i. non præsumas amplius tale quid agere. Potest quoq; sic accipi, non crescas. i. tribus tua non tantū multiplicef, vt aliæ quædā tribus in Israel, quod certum est esse impletum. sicq; per quod peccauit, per hoc fuit punitus. [quia ascēdisti cubile patris tui, & maculasti stratū ei⁹] cognoscēdo ipsius vxorem nomine Balam, vt patuit 35. ca. ¶ Circa hæc quæritur, cur Iacob post tantos annos, tā acriter cōmemorauit ac vltus est facinus filij sui, etiā in posteris eius. Rādetur, q̄ zelo iustitiæ & ex diuina inspiratione hoc fecit, & forsan Rubē ille nondū digne inde pœnituit: nec tamen posteris eius in hac vindicta fiebat iniuria, q̄m ex eorū meritis eis nō debebātur præfata bona, quibus propter patris sui incestū priuata sunt. Deniq; etiā secundū leges humanas, pro crimine læsæ maiestatis filij priuantur hæreditate ac patria & honore, propter patris sui excessum. ¶ Deinde de Simeone ac Leui subiūgitur, quorū crimina memorat, sicut & crimen Rubeni & quantū ad hoc, nō solum annūciauit futura diebus nouissimis, sed & retulit prę-terita multis annis: attamen principale intentū ipsius Iacob, fuit futura prædicere: propter quæ & præterita quædā retexuit, ne pœnam insligendā sine culpa depromeret. Quomodo aūt ea quæ Iacob dicit ad Ruben, ad Simeonē quoq; & Leui, sint benedictiōes, cū potius videant exprobrationes ac maledictiones, infrà dicetur: [Simeō & Leui fratres, vasa iniquitatis bellantia] .i. hi duo fratres carnales ex patre & matre, fratres quoq; conformitate maliciæ, sunt vasa plena iniquitate, iniuste pugnātia. Est aūt Hebrææ loquelæ proprietas, vt oīne alicuius rei contentiuū, vas appelletur illius: sicq; Simeon & Leui vocantur vasa iniquitatis bellantia, q̄a fuerūt subiecta vitijs iræ, impatiētiæ, simulationis, rancoris, crudelitatis, ex quibus fuerūt mori ad bellū iniquū contra Sichem filiū Emor regis Sichimorum, & contra habitatores vrbis illius. [In cōsilium ipsorum non veniat anima mea.] i. absit vt mihi complaceat eorum cōsilium, quod cōtra Sichimitas conceperunt. [& in cœtu eorum nō sit gloria mea.] hoc est, gloriatio mea non conformetur impiæ gloriationi cœtus ipsorum. Quasi dicat: Detestor ipsoꝝ cōsilium & conuentum, inquantū talia tractauerūt, nec mihi vnq̄ placuit q̄d fecerūt. [quia in furore suo occiderūt virum] videlicet Sichem filium Emor, immo & ipsum Emor ac Sichimitas, etiā post confœderationem & initam pacem. [& in voluntate sua suffoderunt murū] .i. muros oppidi Sichem euerterunt pro posse. vnde Hieronymus ait: Significat Iacob non fuisse sui consilij, q̄ Emor & Sichē viros sibi fœderatos interfecerunt, & cōtra ius pacis amicitiaꝝ sanguinē effuderunt innocentē, & crudelitate q̄si furore rapti, muros hospitæ vrbis euerterunt. [Maledictus] .i. despectus & abominabilis Deo [furor eoꝝ] cōtra Sichimitas conceptus, [quia pertinax:] Nā q̄uis Sichem ac pater eius Emor, multū amicabiliter tractassent cū filijs Iacob de pace & cōfœderatione, de satisfactione & nuptijs Dinæ, obtulissentq; munera copiosa, & circuncidissent seipsos, ciuesq; suos induxissent ad idem, nihilo minus Simeon & Leui in suo permāserunt furore. [& indignatio eorum] maledicta est, qua Sichimitis indignabantur propter raptum & violationem suæ sororis, etiam post prædicta. [quia dura] fuit & ferox, immo & obstinati fuerunt in ea, qui post tanta benevolentiæ signa ac opera emolliri non poterant.] Diuidā eos in Iacob, & dispergam eos in Israel.] hoc est, ego Iacob prędico tribum Leui, tribumq; Simeonis, hincinde in terra promissionis esse diuidēdas ac dispergēdas. Leuitæ etenī non acceperunt & non habuerūt hæreditariā portionē, sicut cæteræ tribus: sed vrbes ad habitandū, non simul in vna plaga terræ, sed ꝑ loca à seinuicē valde remota, partim trās Iordanē, partim infrà, prout in libro Iosue scriptū est. Erāt quoq; Leuitę diuisi in tres turmas, s. Chaatitas, Meraritas, & Gersonitas, q̄ turmæ à seinuicē habitauerūt diuisæ. Similiter trib⁹ Simeō extitit parua, & ĩter filios Iudæ quasdā vrbes sortita est, atq; vt refert Lyra, Hebręi de dispsione Simeō adiecerūt Nō est paup scriptor nec pædagogus, nisi de Simeō, hoc est, filij Simeonis discurrerunt per cæteras tribus Israel ad scribendū pro precio, & ad instruendū pueros aliorum pro victu necessario obtinendo, sicut nunc faciunt apud Christianos clerici pauperes. ¶ Insuper quidam Hebræi, vt recitat Lyra, exponunt hunc passum de iniquitate Simeonis & Leui in Ioseph commissa. Nam dicunt quòd hi duo præ cęteris aduersati sunt Ioseph, & voluerunt eum

Hieron.

Ibidem.

Hieron.

Leui & Simeōis bñdictio

Gen. 34.

Iosue 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum occiderent idcirco dicunt vasa iniquitatis bellātia,& eoꝝ consilium pater ipsorum abhorruit.Hęc aūt expositio videtur valde impropria.Primo,quia nec occiderūt Ioseph,nec voluerunt eum bellādo,sed opprimēdo occidere,nec ei aduersando suffoderunt murū. Verum est tamen,ꝙ pro eo quod nos habemus,in voluntate sua suffoderunt murum: Septuaginta transtulerunt,In desiderio suo subneruauerunt taurum:& isti per taurū intelligunt Ioseph,de quo in Deuteronomio Moses loquitur:Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius. Deu. 33.
Sed constat ꝙ non subneruauerunt Ioseph. ¶Præterea, Septuaginta sic transtulerunt Simeon & Leui fratres cōsummauerūt iniquitatē adinuētionis suæ. Cum ergo nō occiderint nec subneruauerint ipsum Ioseph, certū est, ꝙ non consummauerunt iniquitatem adinuentionis suæ in eum,ideo ista non exponūtur recte hoc modo.Asserit tamen Lyra, ꝙ Hebraica veritas habet, in voluntate sua subneruauerunt taurū. Sanctus vero Hieronymus asserit Hieron.
in Hebræo haberi, in libidine sua suffoderunt murū. Hæc autem diuersitas trāslationum & opinionū contingit præcipue ex frequēti & magna æquiuocatiōe dictionū Hebraicarum, in quibus(vt dictum est)æquiuocatio habet præcipue locum.Si ergo iuxta Septuaginta interpretes dicatur,subneruauerunt taurum,potest per taurū intelligi ipse Sichem,propter libidinis & incōtinentiæ suæ excessum quo Dianā oppressit. Quidā vero per taurum intelligunt tauros ac cætera pecora Sichimorū, quos Simeon & Leui cum suis adiutoribus subneruauerunt. Nōnulli exponūt ista de sacerdotibus,scribis, ac pharisæis, ex Leui & Simeone natis,qui præ cæteris Iudęis contra Christum pugnauerūt, & multa contra eum habuerunt cōsilia,eumq; tandē interfecerunt.Et murum, hoc est,corpus ipsius,seu ipsum Christum,qui fuit fortissimū Israelis propugnaculum, vulneribus suffoderunt,sicut fatetur: Foderūt manus meas & pedes meos. Per taurū quoq; intelligunt Christū, propter fœcunditatem ac fortitudinē suam,quē subneruauerunt iniqui,corpus ipsius totaliter violētissime extrahendo.Propter quod protestat:Dinumerauerūt omnia ossa mea. Deniq; tam pertinacis Psal.21.
simus fuit sacerdotū,scribarū,& pharisæorū furor in Christū, ꝙ quāto plura atq; maiora fecit miracula,tāto ꝑ plus insaniebāt in eū,cogitantes qualiter eum occiderent.Cęteris expositio ista apparet magis allegorica esse q̄ literalis.¶Circa prædicta scribit Hieronymus:Leui Ibidem.
hæreditatē propriā nō accepit,sed in oibus sceptris,i.sortibus seu tribubus,paucas ad habitādū habuit vrbes. Similiter Simeō de tribu Iuda modicū qd accepit,Itaq; sicut Simeon & Leui peccauerūt enormiter,interficiēdo innoxios ac vrbē demoliēdo,sic & ipsi puniti sunt per vrbiū subtractionem, & suorum posterorū dispersionem. Nihilo minus erat alia ratio specialis,cur tribus Leuitica nō habuit hæreditaria bona.Sequitur benedictio Iudæ præ cæ- Ioan.10.
Hieron.
Iudę benedictio
teris pulchra,quia de eo Christus fuerat nasciturus.[Iuda,te laudabūt fratres tui.]Iudas interpretat laus siue cōfessio.Itaq; Iacob bñdicit filio suo Iudę,sic rite incepit:Te laudabūt. Quasi dicat: Merito appellatus es Iudas, quia laudabunt te fratres tui: quod & in illo Iuda patriarcha aliqualiter est impletū.Erat enim post Ioseph inter fratres suos notabilior, fortior, atq; prudentior: magis aūt impletū est in posteris eius. Nam tribus Iuda, à principio fuit numero maior,viribus fortior,ad ardua aggredienda audaciorꝝ:idcirco à cæteris tribu- Exo. 14.
bus laudabat,& specialiter quādo (vt legitur) primo secuta est Mosen per viā maris rubri diuisi,cæteris tribubus nō audentibus statim Mosen sequi.¶Præterea,Iosue mortuo,consu- Iudic.1.
lentibus filijs Israel dīm:Quis asscēdet cōtra Chananæum,& erit dux belli? Dñs dixit:Iudas asscēdet. Cumq; Iacob publice prophetasset, reges,& regem regū Messiam,nascituros esse de Iuda,fuit tam ipse Iudas,quàm tribus ipsi⁹,honorabilis reliquis filijs Iacob.[Manus tuæ in ceruicibus inimicorū tuorū].i.hostes tuos potēter ꝓsternes. Hoc in Dauid præcipue constat impletū, quē dns in oīni bello saluauit ac vincere fecit.[& adorabunt te filij patris tui.] q̄d in Christo ex Iudę semine incarnato impletū est, quē multi ex 12.tribubus Israel cōuersi, adorauerūt post asscensionē ipsius in cælum,sicut in Actib⁹ Apostolorū edocet. Adoratiōe 2.Re.19.
autem duliæ multi adorauerunt Dauid regem,tanq̄ sublimem personā,etiam Nathan pro- 3.Reg.1.
pheta & Bethsabee,vt patet libro tertio Regum.[Catulus leonis Iuda]hoc de Dauid exponitur,qui in adolescentia sua instar leunculi fortiter & audacter ꝓstrauit supbissimū gigan- 1.Re.17.
tem Goliam.Non concidat,inquiēs,cor cuiusquā in semetipso. Ego ibo & pugnabo contra incircūcisum istum.Et cum esset minimus ac iunior inter oēs fratres suos,in regem vnctus est,& leonē ac vrsum occidit in campo. Verius tñ exponitur istud de Christo,qui tanq̄ fortissimus leonis catulus,mox vt ex virgine natus est,ad inuisibiliū hostiū debellationē processit,fortissimūq; tenebrarū principē cōculcauit.Hinc in translatione LXX.his verbis subjungit,ex germine fili mi asscēdisti in quibus verbis Iacob dirigit sermonem suū ad filium Lucæ 1.
suum Iudā,cū tñ istud nō intelligatur de eius ꝑsona,sed de nato ex ipso. Christus quippe asscēdit ex supnaturali germinatione,natus de spiritusancto ex virginea matre.Asscendit q̄q; ex germine,qa cū esset secundū carnē natus ex germine Iudęoꝝ,asscēdit dignitate & gloria sup oīne genus humanū & sup cælos cælorum. Nostra vero translatio continet,[Ad prædam fili

dam fili mi asscendisti:] quod quidam exponunt de Dauid, qui victis hostibus expoliauit eosdē.Aptius aūt de Christo accipitur, qui iuxta Psalmistā, Asscendens in altum, captiuam duxit captiuitatem. Mox nanq; vt in cruce tradidit spiritū, descendit in limbū patrum, atque in puncto suæ resurrectionis spoliauit infernum, ac sanctos inde educēs,asscendit quadragesimo die ad prædā illam electam, vt perduceret eam secū in cælū. Hinc secundū Hieronymū,in Hebræo habetur: De captiuitate fili mi asscēdisti.Et secundū eundem Hieronymum, per captiuitatē intelligitur cōpræhensio & passio Christi, per asscensum resurrectio eius.Asscēdit quoq; Christus ad prædā,quia per seipsum,deinde per suos Apostolos processit ad cōuertēdum homines,vinculis vitioꝝ & iugo diaboli cōpeditos, quos fortis armatus(puta diabolus)sibi habuit obligatos.Christus etenī fortem illū deuicit, & vasa eius diripuit,Vnde de Christo per Esaiā locutus est Deus pater:Ideo dispartiam ei plurimos,& fortium diuidet spolia,pro eo ꝙ in mortē tradidit animā suā.[Requiescens accubuisti vt leo.] Requieuit Christus triduo in sepulchro, accumbens seu dormiens ibi instar catuli leonis, qui natus,tribus diebus dormit,anteq̄ ad vitales euigilet actus. Vnde translatio Septuaginta habet: Accubuisti vt leo, & vt catulus leonis.] Porro in nostra translatione subiungitur: [& quasi lœna] Itaq; Christus requieuit vt leo, qui est fortissimus bestiarū, quē aliæ bestiæ metuunt,nec inuadere audēt:sic Christus oīm potētissimus regū,securissime requieuit atq; regnauit deuicto mortis aculeo, nec quisquā potuit ei nocere. Requieuit etiā vt lœna, quæ est valde crudelis. Nam moriendo mortē deuicit,atq; potestates coculcauit aereas, & quod per Osee prædixerat,protinus adimpleuitt Ero, inquiens,mors tua o mors:morsus tuus ero inferne. Idcirco de ipso in Apocalypsi asserit: Vicit leo de tribu Iuda. [Quis suscitabit eū?] i.Quis audebit Christū post resurrectionem suā impassibilem factum,impugnare? aut quis poterit ei regnū auferre, de quo angelus ac Esaias & Euāgelista prædixerunt, Dabit illi dominus Deus sedē Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternū, & regni eius non erit finis? Nempe vt Daniel prophetauit, Potestas eius potestas æterna,quæ non auferetur, & regnum eius quod nō corrūpetur. Quod si obijciatur,ꝙ multi tyranni ac perfidi ab exordio primitiuæ ecclesiæ Christū impugnauerunt:dicendum,ꝙ impugnauerunt eum in mysticis suis membris,sed vt Esaias prædixit,Ad eum venient,& confundentur oīes qui repugnant ei. Vel,quis suscitabit eum? supple,à mortuis,nisi ipsemet secundū quod Deus.¶Circa hæc scribit Hieronymus: Christus in somno mortis requieuit vt leo, quia non necessitate, sed potestate quieuit in morte, sicut prædixit:Potestatē habeo ponendi animā meā. Et, Nemo tollit eam à me,sed ego pono eam. Quod vero addidit,& vt catulus leonis:ideo dictum est,quia inde mortuus,vnde natus. Vtrunq; siquidē ex humanitate assumpta competit ei.Aiunt Physici,ꝙ catulus leonis cum fuerit natus, tribus diebus & tribus noctibus dormit:deinde locus cubilis tremefactus rugitu leonis,excitat eius catulū dormiētem: sic Christus in cubili sepulchri tribus diebus ac noctibus iacens, somnum mortis impleuit.Bene ercatulus leonis die tertio resurrexit. Vnde additur, Quis suscitabit eum? Nullus,subaudi,nisi ipse qui ait:Soluite templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Veruntamē quidam exponunt ista de Dauid.Et aliquo modo in ipso impleta sunt tanq̄ in euidenti figura Christi. Dauid quippe frequēter asscendit ad prædā,& grandem prædam ab Amalechitis reduxit, quādo milites eius dixerūt:Hæc est præda Dauid,vt primo Regū habetur. Requieuit quoq; in regno vt leo, quia hostibus suis potenter prævaluit: & tanq̄ lœna, quia nonnullos terribiliter lacerauit,ducens super eos ferrata secātia,iuxta illud secundi Regum libri: Populum eius,scilicet filios Ammon adducēs,serrauit & circumegit sup eos ferrata carpenta,diuisitq; cultris, & transduxit in typo laterum:sic fecit vniuersis ciuitatibus filiorum Ammon. Hinc tandē nullus audebat eum suscitare ad præliandū aduersus eum: tamē quod dictū est,Quis suscitabit eum, potest ita exponi de Dauid, ꝙ solus Deus suscitauit eum ad prophetandum, vel ad procreādum regni successorem, videlicet Salomonem. [Nō auferetur sceptrū de Iuda].i.regia dignitas non tolletur in toto de tribu Iudæ patriarchæ. [& dux de femore eius] i.princeps Israeliticæ plebis non deficiet de posteritate ac semine Iudæ præfati. Quasi dicat:Etsi rex deficiat de Iuda, non tamen princeps in toto nec diu, q̄uis ad tempus durante captiuitate in Babylone. [donec veniat qui mittendus est].i.quousq; Christus Dei filius per incarnationē descēdat ad homines,qui vnice,id est,singularissime, admirabilissime, ac saluberrime fuit à Deo patre mittendus in mundum,de cuius aduētu ac missione oīnes prædixerunt prophetæ, & copiosius Esaias: Emitte, inquiens, agnum domine dominatorem terræ. Itemq; Mittet eis saluatorem & propugnatorē qui liberet eos. [& ipse erit expectatio gentium].i.salus expectata,seu saluator à gentibus expectatus,de quo & gentiliū vates,præsertim decem Sibyllæ,plurima prædixerūt,de quo & Aggæus:Ecce veniet desideratus cunctis gentibus.Et rursus in Esaia:Legē eius insulę expectabūt,& in ipso gentes sperabūt. Deniq; ex

Lucæ 11. Esaiæ 53. Prou.30. Osee 13. Apoc. 5. Esaiæ 9. Lucæ 1. Dani. 7. Esai.41. Hieron. Joan.10. Ibidem. Esaię 16. Esaie 19. Aggei 2. Esaię 51.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nicq; ex hac beatissimi Iacob prophetia probamus venisse Messiã, quia à tẽpore Dauid vsq; ad Herodẽ regẽ alienigenã, natione Idumæũ, sub cuius dominio natus est Iesus Nazarenus, quẽ credimus esse Christũ, habuerũt Iudæi regẽ aut principẽ de tribu Iuda, q̃uis in ipsa Babylonica captiuitate fuerit hoc interruptũ ad tẽpus, quia Iudæi tũc erant ad alienã terram abducti. Nã reges habuerũt vsq; ad ipsam captiuitatẽ, quoꝝ vltim⁹ extitit Sedechias. In reditu aũt habuerũt ducẽ ac principẽ ipsum Zorobabel ex regibus natum, deinde sacerdotes seu põtifices præfuerũt vsq; ad Ioannẽ Hyrcanũ, q̃ sibi imposuit diadema. Pontifices vero illi posuerũt ex vna parte de tribu Iuda, quæ à tẽpore Mosis & Aaron fuit cõiugio sociata tribui Leui sacerdotali. Iosaba q̃q; vxor Ioiadę sacerdotis, fuit filia Ioram regis Iuda, vt patet 3. Regũ. Hoꝝ aũt veritatẽ & omia ꝓbat frater Raimundus in pugione. Sed cõtra hæc tanto importunius instãt Iudæi, quanto ex eis apertius probamus Christum venisse. Dicunt ergo, in Hebræo non haberi, Donec veniat qui mittendus est, sed, donec veniat Silo. Silo aũt fuit nomẽ ciuitatis, in qua tẽpore Heli sacerdotis, fuit arca Dei, & tabernaculũ dñi, ac olcũ vnctionis qua reges inungebant. Asserũt igit ꝓphetiã hanc esse impletã, q̃s Saul de tribu Beniamin factus & vnctus est rex in Silo. Sed istud est fatue dictũ. Non em̃ ante Saul fuerunt reges de tribu Iuda, vt Saul vncto, dicat sceptrũ ablatũ à Iuda: immo Saul statim post suã promotionẽ est reprobatus à Deo, & paulopost Dauid ex stirpe Iudæ vnctus est rex à Samuele, ac deinceps mãsit sceptrũ in tribu Iuda secundũ modũ ꝓhabitũ. Alĩ ex Iudæis dicunt hanc ꝓphetiã impletã, q̃s Hieroboã Ephratæus factus est rex, quia tũc 10. tribus receserũt à regno Iuda. Sed istud est falsum, quia Hieroboam factus est rex non in Silo, sed in Sichem, vt legitur 3. libro Regũ. Rursus post illã diuisionẽ fuerũt reges in tribu Iuda multo solẽniores, fideliores, sanctiores & potẽtiores, q̃ reges 10. tribuum, vt patet de Asa, Iosaphat, Ozia, Ioathan, Ezechia, Iosia: immo regno 10. tribuũ ꝑ reges Assyrioꝝ prorsus destructo, mansit sceptrũ & principatus in Iuda vsq; ad Herodẽ, q̃ fuit primus rex Iudęoꝝ ex gẽtibus nat⁹. Hinc quidã Iudæi dixerũt vaticiniũ istud impletũ tẽpore Nabuchodonosor, qui regnũ Iudæ destruxit. Quod iteꝝ improbat, quia post mortẽ Nabuchodonosor & Babylonis destructionem redierũt Iudæi in sua, habuerũtq; duces, principes & quosdã reges de semine Iudæ, vt dictũ est, vsq; ad Herodẽ. Ioannes em̃ Hyrcanus, rex fuit, & filius eius Aristobul⁹. Potremo falsitas obiectionũ istaꝝ probat ex trãslatione Chaldaica, q̃ est apud Iudæos multũ authentica, in tantũ ꝙ nullus ipsoꝝ ei cõtradicere audeatq; cõtinet. Nõ auferet sceptrũ de Iuda &c. donec veniat Messias. Dicendũ ergo, ꝙ nomẽ hoc Silo, q̃q; in Hebræo est nomen proprũ loci, q̃q; nomẽ cõmune, & tũc significat missionẽ: lucq; accepit ipsum Hieronymus, & bene, vt patet iã ex Chaldaica trãslatione. Hæc aũt frater Raimũdus, Nicolaus de Lyra, & alij Chriani doctores, q̃ in Hebręa lingua diligẽter eruditi fuerũt, plenius cõscripserũt. Deinde de Chro subiũgit: [Ligãs ad vineã pullũ suũ, & ad vitẽ, o fili mi, asinã suã.] hoc LXX. sic trãtulerũt: Alligãs viti pullũ suũ, & funiculo pullũ asinæ. In Hebræo aũt secũdũ Hieronymum sic habet, Alligãs ad vitẽ pullũ suũ, & in Sorech fili mi asinã suã. Quod S. Hieronymus sic exponit: Pullũ suũ, i. gentilẽ populũ, copulauit vineæ apostoloꝝ, q̃ ex Iudæis fuerũt: & ad Sorech, i. ad electã vitã, alligauit asinã, hoc est, ecclesiã ex gẽtibus cõgregatã. Sic q̃q; Origenes exposuit. Porro Glossa clarius sic exponit: [Ligãs] ipse Christus vinculo charitatis & disciplinæ, [ad vineã]. i. cõgregationẽ apostoloꝝ seu primitiuã ecclesiã ex Iudæis collectã, in qua principales fuerũt apostoli. Vnde loquit Esaias: Vinea dñi Sabaoth, domus Israel est: & vir Iuda, germẽ eius delectabile. [pullũ suũ]. i. gẽtilem populũ ante indomitũ, & instar pulli à legis onere alienũ. Chris em̃ ꝑ apostoloꝝ prædicationẽ cõuertẽdo gẽtiles, ꝑ fidẽ vniuit, atq; per charitatẽ incorporauit eos cõgregationi apostoloꝝ, ac primitiuæ ecclesiæ ex Iudaismo cõuersæ, sic q̃ ligauit Chris [asinã suã]. i. synagogã legis oneri assuetã, tardigradã, & importabilũ obseruantiaꝝ põdere pressam. [ad vitẽ,] hoc est, ad seipsum qui ait: Ego sum vitis vera. Vel, ad vineã iam ꝑfatã, ga post Chri resurrectionẽ & spũs sancti missionẽ, multa millia Iudæoꝝ ꝑ apostolos sunt cõuersa, & eis ꝑ fidẽ vnita, ac Chro ꝑ charitatẽ incorporata. Sic q̃ in Chro vite, ficut ī lapide angulari, associati sunt Iudæi & gẽtiles electi. Ipse etem̃ fecit vtraq; vnũ. Sed hæc expositio videtur Nicolao de Lyra, magis mystica seu spũalis, q̃ literalis: videtur co ꝙ verba hæc, [ligãs ad vineã pullũ suum &c.] dicit insinuari fertilitatẽ terræ promissionis in vino & lacte, vt sit sensus, ꝙ in vno stipite vitis, possit onerari vna asina, eius q̃ pullus. Et idem dicit significari per verba sequẽtia: [Lauabit in vino stolã suam]. i. tanta erit ibi abundantia vini, vt possint panni in eo lauari. Sed his cõtradicit R. Paulus, affirmans expositionem catholicoꝝ præinductã, esse literalẽ, nõ mysticã. Iacob em̃ loquitur metaphorice in capitulo isto quasi per totũ, per similitudines s. corporaliũ rerum. In tali aũt locutione sensus literalis nõ est, qui immediate significat per nomina, sed qui significatur per ipsas res, propter eaꝝ proprietates & similitudines ad id quod principaliter designatur. Ideo sicut iam ante per leonẽ catulumq; leonis, significata est certa ꝑsona, s. Dauid vel potius Christus, ita & nunc

Luc. 2. Matt. 1.

4. Reg. 25.

3. Reg. 1.

1. Reg. 2.

1. Re. 13. 1. Re. 16.

3. Re. 12. 3. Re. 15. 2. Pa. 14. 4. Re. 14. 2. Pa. 26. 4. Re. 15. 2. Pa. 29. 4. Re. 22. 2. Pa. 34. & 35.

Hieron.

Origen.

Esaiæ 5.

Ioan. 15.

Ephes. 2.

& nunc per pullũ & asinã præfati populi designant, q̃s & Christus significauit in se vniendos, equitãdo in die palmaꝝ sup pullũ & asinã. In scripturis quoq; ꝑ vineam designat ad literã synagoga seu Christ⁹ atq; ecclesia, vt cõstat in authoritatibus introductis, & in Osee, Vitis frõdosa Israel. Itemq; in Psalmo: Vineã de Aegypto trãstulisti. Denicq; postq̃ de Christo locutus est Iacob, [ipse erit expectatio gentiũ,] cõuenienter subiunxit, qualiter gentes essent cõgregãdæ in ipso, & vniẽdæ eidem, dicẽs: [Ligãs ad vineã pullũ suum &c.] & qualiter Christus fieret redẽptor earũ, per suã videlicet dignissimã passionẽ, de qua subditur: [Lauabit in vino stolã suam. In his aũt R. Paulus vere atq; catholice dicit, immo expositio illa prætacta videtur oñino inepta & rudis in se, aliena quoq; à textu. Nẽpe cum Iacob patriarcha dixisset, [& ipse erit expectatio gentium:] q̃d oñes de Christo exponũt, immediate sub eodẽ cõtextu subiunxit [ligãs ad vineã pullũ suum, &c.] ita ꝙ participiũ istud, ligans, cũ suo adiuncto, est determinatio eius q̃d præmisit, [& ipse erit &c.] idcirco necesse est, vtrunq; de eodẽ, vtpote Christo, exponi. Similiter illud quod subditur, [Lauabit in vino stolã suam.] Certũ est aũt, ꝙ Christus non ligauit pullũ & asinam ad eundẽ vitis stipitem ad onerandum vuis eosdẽ. Qui vero vellet quasi literaliter ac superficialiter loqui, rationabilius dicere posset, ꝙ in die palmaꝝ cũ Christus sedisset super pullũ, vt Ioannes, Lucas & Marcus testantur, & sup asinã, vt refert Matthæus, quorũ vtrunq; à Zacharia prædictũ est, ipse saluator fecerit pullũ suũ & asinã, quibus scilicet vsus erat, ligari ad stipitem vineæ aut prope vitẽ. Erant em̃ animalia ista simul ligata, atq; vt Marcus fatet, pullus fuit ligatus foris seu extra & prope Hierusalẽ in biuio, hoc est, in duarũ viaꝝ principio. Et quia Hierusalem terraq; sancta, erat tã fertilis vini & vineis cõsita, probabile est ꝙ iuxta biuium illud vinea fuit, sicq; ꝑ vernit tibi iustus & saluator, ipse pauper & assẽdẽs sup asinã & pullũ asinæ. Itaq; de Christi passione subiungit: [Lauabit in vino stolã suam.] Per stolam intelligit mũdissima Christi carnis ornamẽta, quæ fuit quasi vestis animæ suæ, & quoddã suæ deitatis tegumẽtum: q̃m teste Apostolo, Habitu inuẽtus est vt homo. Hanc stolã Christus lauit vino. i. proprio sanguine eam perfudit & cruentauit. Lauit quoq; eam nõ ab alia sorde peccati, sed à similitudine carnis peccati, hoc est, à mortalitate, qa per suã passionẽ meruit etiã sibiꝑsi carnis suæ immortalitatem, ac corporis sui glorificationẽ pfectã. Quod aũt per vinũ passio seu sanguis designetur ad literam, cõstat ex eo quod in psalmo cãtamus: Quia calix in manu dñi vini meri plenus mixto. Et Christus passione instãte orauit: Pater, si fieri potest, trãsfer calicẽ istũ à me. Vnde legũtur [Et in sanguine vuæ] hoc est, cruore carnis suæ, quæ instar vuæ cõpressa est in passione, quæ in scripturis torcular vocat. [lauabit palliũ suũ]. i. mysticũ corpus suũ, q̃d est ecclesia, quæ est decor & vestimẽtũ quoddã sui saluatoris, iuxta illud in Esaia: His oĩbus quasi ornamẽto ornaberis. Hãc Chris lauit ab oñi peccato, proprĩ sanguinis effusione, sicut in Apocalypsi asserit: Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nris in sanguine suo. Huic expositiõi consonat quod in Esaia de Christo habetur: Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? A quo paulopost quærit: Quare ergo rubrũ est indumentũ tuũ, & vestimẽta tua sicut calcantiũ in torculari? Ad q̃d ipse respõdet: Torcular calcaui solus. Vnde & Hieremias in Threnis: Torcular, inquiẽs, calcauit dñs virgini filiæ Iuda. Itaq; sicut passio per torcular, sic sanguis nomine vini signatur, de q̃ vino loquit Zacharias: Quod bonũ dñi, & quod pulchrũ eius, nisi frumentũ electoꝝ, & vinũ germinans virgines? [Pulchriores sunt oculi eius vino, & dẽtes eius lacte candidiores.] Potest hoc ad literã accipi de corporalibus oculis ac dentibus Christi, vt ꝑ verba hæc insinuetur optima atq; tenerrima cõplexio saluatoris, cuius corpus formatũ est virtute spiritus sancti, ex purissimis sanguinibus supmundissimæ virginis. Cõueniẽtius tñ per oculos Christi, intelligunt sancti Apostoli & Euangelistæ, qui in mystico corpore eius quod est ecclesia, tanq̃ splẽdidissimi oculi sunt: iqm̃ totam ecclesiam dirigunt & illustrant, & in seipsis maiore claritate sapientiæ atq; scientiæ splenduerunt, & in luce cõtemplationis præ cunctis fuerũt altissimi. Pulchriores ergo sunt vino, quo nunc legis seueritas seu notitia potest intelligi. Nam legẽ spũaliter exposuerunt, & eius mitigauerunt rigorem. Porro dentes Christi sunt prædicatores, qui conuertẽdo & instruẽdo fideles, trãsmittunt eos in mysticũ dñi sui corpus, & verbũ Dei quod est cibus animæ, masticãt, & alĩs prębent paratum. Hi candidiores sunt lacte ꝑ spiritalia charismata spũs sancti, lacte quoq;. i. imperfectoꝝ cognitione & refectione sunt clariores: pfectoꝝ em̃ est solidus cibus: qui autem lactis est particeps, expers est sermonis iustitię. Quidã dicit in Hebręo haberi, Rubicũdiores sunt oculi eius vino: q̃d exponit de tribu Iuda pro tanto, qa ex vini copiosa potatione oculi rubẽt: ꝑ dentiũ vero candorẽ, intelligit abundantiã lactis in terra promissionis, qa ex lactis comestiõe dẽtes cãdidi parẽt. Sed istud est iudaizatio grossa. Nã vt in Scholast. habet historia, Iudæi hæc ita exponũt, & quãtũ ad hoc, magis apparẽter q̃ ille: qa q̃d dictũ est, [ipse erit

Matt. 21. Ioan. 12. Oseæ 10. Psal. 79.

Ioan. 12. Luc. 19. Marci 11. Matt. 21. Zach. 9.

Marci 11.

Zach. 9.

Phili. 2.

Psal. 74.

Matt. 27. Hier. 35. & 48. Ezec. 23.

Apoc. 1. Esaiæ 63. Ibidem. Ibidem. Thren. 1. Zach. 9.

Thren. 4

Hebr. 5.

Eusebi⁹.

Universidad de Deusto
Biblioteca

expectatio gentiũ,] nõ de Christo, sed de Iuda seu eius tribu exponũt: idcirco nõ mirũ q̃ & verba sequetia sub eodẽ cõtextu. Si vero illud exponat ad literã de Christo, sicut secũdũ veritatẽ oportet verba hucusq̃ sequẽtia, nequaq̃ tã grosse & superficialiter sũt exponẽda. Sequit

Zabulõ bñdictio

bñdictio Zabulõ. [Zabulõ] .i. trib⁹ nascitura ex eo, [in littore maris habitabit, & in statione nauiũ, ptingẽs vsq̃ ad Sidonẽ.] Hæc em̃ trib⁹, in diuisiõe terræ Chanaã facta filijs Israel, posedit maritima loca circa littus mediterranei maris, vbi erãt aliq̃ portus, in qbus fuit statio nauiũ tẽporib⁹ opportunis, & ptingebat sors ei⁹ vsq̃ Sidonẽ vrbẽ. Sicq̃ Iacob p̃uidit in spũ, q̃d sub Iosue factũ est actu. Deinde subiũgit bñdictio Isachar, q tñ natus est ante Zabulõ, vt suprà patuit. [Isachar asinus fortis, accubas inter terminos,] hoc est, tribus ipsius Isachar in-

Iosue 19. Gen. 30. Isachar bñdictio

star fortis asini fuit robusta, ad agriculturã & onera merciũ deferẽda: & habitauit inter terminos, qa secundũ Hieronymũ, possedit pulchertimã in Galilæa puinciã, inter mare mediterraneũ & Iordanẽ, & inter mõtes atq̃ maritima iuxta possessionẽ Nephthalim. [Vidit requiẽ q̃ esset bona] hoc est, habitationẽ suã cõsiderauit esse quietã ac bonã, [& terrã q̃ optima] .i. terrã sortis suæ vidit esse valde fœcundã, & mediocri labore fœcundabilẽ. [& supposuit humerũ suũ ad portãdũ,] hoc est, patientẽ & agilẽ se exhibuit ad sustinẽdũ agriculturæ laborẽ, vel ad deferẽdũ onera merciũ, q̃ in suis finib⁹ abũdabãt, quas portauit ad mare. [factaq̃ est tributis seruiẽs] .i. tributa regib⁹ cõportauit, vel seruiuit naub⁹ tributa ferẽtibus, seu his qui terræ nascẽtia quærebãt ad soluendũ tributa: sed & tribus illa regibus Israelitici populi tributa soluebat, & de fructibus terræ suæ soluebat cẽsum regibus debitũ ac annuas sacerdotibus decimas. Veruntñ sicut refert Hieronym⁹, Hebræi dicũt p hæc verba metaphorice designari, q̃ viri de tribu Isachar, meditationibus scripturarũ die ac nocte vacabant, & in earũ studio laborabãt: propter q̃d cæteræ tribus eis deseruiebãt, apportãtes eis dona quasi tributa tanq̃ magistris, faciẽdo eis prouisionẽ & recõpensationem in temporalibus, vt studio legis inhærerẽt liberius, & ita hæc tribus seruiuit illis tributis. i. dantibus talia dona eis. viditq̃ quietẽ cõtemplationis, q̃ esset bona, atq̃ ad portãdũ studij huius pondus, supposuit

In Lyrã.

suos humeros. ¶Sed cõtra hæc arguit quidã, quia ob has causas non diceretur hæc tribus, asinus fortis, quod est stolidũ animal: & quia nõ inuenit in scripturis, q̃ de tribu Isachar fuerint viri excellẽtis sciẽtiæ, & qa expositio ista nõ bene cõtinuat literã istam. Verũ obiectiões istæ sunt leues, quia nec dictũ est q̃ propter vacationẽ studij hui⁹ & meditationẽ scripturarum asinus appelletur, sed q̃m multi de tribu hac agriculturæ & mercibus deferẽdis fortiter insistebant. Nihilo minus dici posset q̃ propter laborẽ studij dictus sit asinus fortis, sicut de viro multũ studioso cõmuniter dicitur, q̃ laborat in libris vt asinus: fitq̃ ibi comparatio ad conatũ, non ad capacitatẽ. Porro q̃ ait, in scripturis nõ inueniri de tribu Isachar fuisse

1. Par. 2.

viros sup alios in sciẽtia excellẽtes, inconsiderate prolatũ est, cum primo Paralip. scriptum sit: De filijs quoq̃ Isachar viri eruditi qui nouerãt singula tẽpora ad præcipiendum quid facere deberẽt in Israel, sup quod ait Glossa: Doctores legis in tribu Isachar fuisse traduntur. Quod aũt addit, expositionẽ istã nõ bene cõtinuare literã, non probat, & est contra Hieronymũ, ideirco conũenitur. Hucusq̃ positæ sunt benedictiones sex filiorũ Liæ. Sequit bene-

Dan benedictio

dictio Dan filij Balæ, ancillæ Rachelis. [Dan iudicabit populũ suũ, sicut & alia tribus in Israel.] hoc impletũ est nõ in psona ipsius Dan, sed in Samsone nato ex tribu Dan, qui iudicauit po-

Iudi. 16.

pulũ Israel annis 20. sicut de alijs tribubus iudices quidã in Israel extiterunt. Circa quod historia Scholastica ait: q. d. Licet trib⁹ Dan sit minima, tñ de ea surget iudex in Israel, quod

Euseb. Num. 1.

non est intelligendũ quasi tribus Dan fuerit minima in quãtitate seu numero personarum, immo tam in prima q̃ secunda numeratione filiorum Israel fuit maxima numero post tri-

Num. 26

bum Iuda, sicut in libro Numeroꝝ ostenditur: sed minima fuit dignitate, quia vilis reputabatur tanq̃ nata ex ancilla, sicut & tribus Nephthalim & aliæ duæ tribus, & ante cæteras tri-

Iudi. 20.

bus ad idololatriã declinauit, vt in fine libri Iudicum edocet. [Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordẽs vngulas equi, vt cadat ascẽsor ei⁹ retro.] hoc quoq̃ de Samsone exponit, q propter similitudinẽ actus dicitur coluber, qui est venenosus ac callidus serpens:

Iudic. 15. & 16.

itẽq̃ cerastes. i. serpẽs cornut⁹. Quẽadmodũ cm̃ coluber insidiat in via, ac percutit clã eun-

Iudic. 13.

tem, sic Sãson in vijs Israel obseruauit Philistæos, interficiẽs quos inuenit, & cornu suæ iudiciariæ authoritatis, mirãq̃ fortitudinis illos iuste prostrauit: immo sicut cerastes mordẽdo

Iudi. 16.

vngulas equi, facit equitẽ cadere, sic Samson cõcutiendo & frangendo columnas domus, in qua tria millia Philistæoꝝ fuerant cõgregata, oẽs illos oppressit & interfecit, sed qa Samson cum talis ac tãtus esset, nazaræusq̃ Dei ex vtero matris, nõ tñ extitit Christus, sed euidẽs figura ipsius, ideo S. Iacob cum verba hęc protulisset, protinus ad verum saluatorẽ mentem sermonemq̃ dirigẽs, dixit: [Salutare tuum expectabo dñe.] hoc est, regem Messiã, per quem Deus pater saluauit mundũ, præstolabor in limbo patrũ quousq̃ per eum educar. Cui

Zach. 9.

saluatori loquitur Zacharias: Tu quoq̃ in sanguine testamenti tui, emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. De hoc salutari frequenter loquitur Esaias: Expectabo, inquiens,

Deum

Deum saluatorẽ meũ. Et, Viderũt oẽs termini terræ salutare Dei nostri. Sed & Simeõ iustus in cantico suo: Viderũt oculi mei salutare tuũ. Deniq̃, sicut in Glossa & in Scholastica histo-

Esaiæ 25. Esai. 52.

ria habetur, quidã exponũt istud de colubro & cerastẽ, de Antichristo, quem dicũt de tribu Dan nasciturum, qui cõtra fideles armabitur instar serpẽtiũ morsu pestiferæ prędicationis, & cornibus violẽtissimæ potestatis, multosq̃ qui ad culmẽ virtutũ ascendẽt, dejciet. Semi-

Lucæ 2. Eusebi⁹.

ta aũt angustior est q̃ via. Erit ergo Antichristus coluber in via: quoniã eos quibus blandiendo parcet, incitabit vt eant per viam latã perditiõis: sed in via mordebit, quoniam tales occidet veneno sui erroris. Fiet quoq̃ cerastes in semita: nam quos fideles inuenerit, & per

Gad bñdictio. Hieron.

atctã viã salutis incedẽtes cõspexerit, nõ solum inuadet persuasione versuta, sed etiã premet potestate iniqua, & post beneficia ficiẽ dulcedinis, exeret cornua potestatis. Et quia post Antichristũ statim veniet Christus ad finale iudiciũ, recte subiunxit Iacob: [Salutare tuum expectabo dñe.] Nam & sanctũ in cælo præstolantur secundũ Christi aduentũ, vt glorificentur in corpore. ¶Quidã vero exponũt ista de Iuda proditore, quem dicũt de tribu Dan nasci-

Deu. 29. Iosuę 18.

tum, qui equum .i. Christi carnẽ, & equitem, hoc est, animam eius morsu proditiõis adduxit in supplicia passionis & mortis. Veruntamẽ proditor ille magis putatur fuisse de Isachar stirpe. Nã & de vico nomine Scharioth dicitur oriundus, qui vicus in tribu Isachar le-

Aser bẽdictio

gitur extitisse. ¶Sequitur benedictio Gad filij Zelphæ, quæ fuit ancilla Liæ. [Gad accinctus præliabit ante eum, & ipse accingetur retrorsum.] Hoc Hieronymus & alij sequentes eum, dicũt impletũ, quando tribus Gad vnã cum tribu Ruben ac media tribu Manasse, processit manu armata ante cæterũ populũ Israel vltra Iordanem, donec obtinuerũt nouem tribus terrã sibi promissam: quo facto, accincta est tribus Gad retrorsum, quia extunc disposuit se ad redeundũ ad sortẽ sibi iam ante datã trans Iordanẽ inuenitq̃ ibi prælijs gentiũ vicinarũ, quæ impugnare cœperũt eos, quos tribus Gad ibi de suis reliqueratised tribus Gad gen-

nephthali benedictio.

tes illas prostrauit. ¶Sequit benedictio Aser, qui & ipse natus est ex eadẽ matre qua Gad. [Aser pinguis panis eius, & præbebit delicias regibus.] hoc est, terra sortis tribus ex Aser nascitur, fertilis erit valde, tamq̃ delicata & preciosa alimẽta nascent in ea, vt regibus possint præbere delicias. ¶Subdit bñdictio Nephthalim, q fuit frater ipsius Dan vterin⁹. [Nephthalim ceruus missus, & dans eloquia pulchritudinis.] Per Nephthalim intelligitur tribus nata ex eo, quæ cõparatur ceruo emisso, qui est animal velox valde, q̃m terra eius velocissima erat in fœcũditate, atq̃ prę aliis præcoces seu præmaturos protulit fructus. Porro in Hebrœo

Ecci 49.

bus Nephthalim super lacum Genezareth sita, fuit Iordane irrigua: & dedit hæc tribus eloquia deprompserũt pulcherrima. Et quia de primis fructibus terræ Nephthalim fiebãt tẽpestiuæ oblationes in domo Dei, propter quod sacerdotes ac Leuitæ verba laudis diuinæ cõcinebant deuote. Potest quoq̃ exponi de populo Nephthalim, q prompte atq̃ velociter

Judic. 4. Judic. 5.

iuit cũ Barach ad pugnã cõtra Sisarã tanq̃ ceruus celerrimus, & obtẽto triumpho, Barach & Delbora canticũ dño cecinerũt, vt legit in libro Iudicũ. Melius tamẽ referũtur ista ad Christi doctrinã & fructificationẽ, qui in terra Zabulon ac Nephthalim prædicare exorsus est, vt habetur in Matthæo, & in sequenti dicetur articulo. Sequitur benedictio sancti Ioseph

Matt. 4.

filij primi Rachelis, post benedictionem Iudæ pulcherrima.

¶Prosecutio expositiõis huius cap. XLIX. ab eo loco q̃ habet, Fili⁹ accresc. Art. CI.

SEquuntur bñdictiones filiorũ Rachelis. [Filius accrescẽs Ioseph, filius accrescẽs.] Ioseph interpretat incrementũ, seu accrescẽs, siue augmentũ, quẽadmodũ Iudas confessio seu laus. Sicut ergo Iacob incepit benedictionẽ Iuda, dicendo: Iuda, te laudabũt fratres tui alludens interpretationi nominis eius, & quasi dicẽs, rite vocatus es Iudas. sic quoq̃ benedi-

Hieron.

ctionẽ Ioseph inchoat S. Iacob, alludendo interpretationi nominis sui, dicens: filius accrescẽs Ioseph.] Tanq̃ dicat: Vere & merito vocatus est Ioseph, quia copiose accrescens est: in quibus verbis ipsa repetitio, est veritatis cõfirmatio, atq̃ intẽtæ aduertẽtiæ excitatio: ideoq̃ bis ait, accrescens, quoniam tempore Ioseph in propria persona valde creuit in spiritalibus ac temporalibus bonis. Creuit etiam potestate ac dignitate, fama & gloria, honore, prole ac magnificentia, de quo Ecclesiasticus: Ioseph natus est homo princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentũ populi. [& decorus adspectu.] erat em̃ ornatus pulchritudine corporali, venustate morali, spiritali decore, immo & supernaturali mentis spe-

Hieron.

cioſitate. [Filiæ discurrerũt super murũ.] Hoc fuit impletũ, quãdo Ioseph pergebat seu curru vehebatur per terrã Aegypti. tunc em̃ (vt ait B. Hieronymus) tota turba puellarũ ac dominarũ seu matronarũ Aegypti, aduentũ eius percipiens, prospexit de muris, turribus ac fenestris, vt pulchritudinem ac venustatem ipsius conspiceret. ¶Circa quod ait Glossa: Hinc conijcitur quanta fuerit pulchritudo eius, cum & fœminę quarum est proprie pulchritudo, eum sic admiratæ sint atq̃ intuitæ. Vnde alia litera habet: Filius auctus Ioseph, filius auctus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sup fontē filiæ gradu cōpositō incedētes sup murū. [Sed exasperauerūt eū, & iurgati sunt.] hoc est, q̄uis tam gratiosus, speciosus, atq; amabilis erat Ioseph, tñ fratres eius aīam eius naturaliter tranquillā & piā, ad amaritudinē perduxerūt, & verba rixosa ad eū locuti sunt: qa
Gen. 37. (vt patuit) nō potuerūt ei quicq̄ pacifice loqui, & dixerūt ad eū: Nunqd rex noster eris? [inuiderūtq; illi] eo q̄ à patre maxime amabat, & ꝓpter somnia sua quæ retulit eis, vt dictum est plenius. [habētes iacula:] quia sagittis inuidiæ suæ vulnerauerūt in primis spiritaliter semetipsos, & ipsum Ioseph interficere optauerūt, verbaq; detractoria, pungitiua, mordacia
Ibidem. ꝓtulerūt aduersus eū, dicētes: Ecce somniator venit: venite, occidam⁹ eum. Quidā vero exponunt ista de quibusdā viris Aegyptijs, quos dicūt ad tēpus inuidisse ipsi Ioseph, prȩsertim in suæ ꝓmotionis improuisæ & inopinatæ exordio, specialiter fautores dom̄næ, quę ipsum Ioseph mendaciter accusauit & incarcerari obtinuit. [Sedit in forti arcus eius]. i. Ioseph armaturā & protectionis suæ fiducia fixit in oīpotente, sperans in oī aduersitate liberari ab eo, qui ipsum in cunctis direxit. [& dissoluta sunt vincula brachioꝝ & manuū illius ꝑ manus
potētis Iacob.] hoc est, ipse Deus altissimus, qui est potens cōseruator ac roborator ipsius Iacob, sua virtute diuina liberauit ipsum Ioseph à vinculis, quibus erat ad tēpus vinctus in car
Sapi. 10. cere. Nā descēdit cū eo in foueā, & in vinculis nō dereliquit illū, donec afferret ei sceptrū regni, vt in expositiōe cap. 39. & 40. dictū est plenius. Possuntq; per vincula brachioꝝ ac ma-
Gen. 39. nuū eius intelligi coarctatio & angustia eius, quas habuit, q̄n à fratribus suis fuit proiectus in veterē cisternā. Porro secundū Lyram, Hebræi sic legūt: Deaurata sunt brachia manuum eius. q̄d exponūt, dicētes brachia eius fuisse ornata armillis, & digitos eius annulis aureis, q̄s
præpositus est Aegypto. [Inde pastor egressus est, lapis Israel.] Hoc aliqui sic exponūt: Inde, [videlicet ex tribu & semine Ioseph nat⁹ est Hieroboā, q̄ fuit prim⁹ rex Israel. i. 10. tribuū,
3. Re. 12. vtpote prout regnū Israel diuidit cōtra regnū Iuda, q̄ Hieroboā dicit [pastor,] qa rex & iudex populi Israel fuit, [& lapis] eiusdē. i. robur plebis illius, q̄ ei vt fundamento innitebat, &
adiuuabatur in eo quasi in capite & lapide angulari. ¶ Sed ista expositio videtur inepta, qa
3. Re. 13. Hieroboā, q̄uis ad modicū tēpus in principio regni sui fuerit bonus, statim tñ ad idololatriā
4. Re. 17. lapsus est, & pene totū populū suū retraxit à cultu Dei ac idololatriæ mācipauit, cui⁹ impietatē oēs reges Israel sunt secuti, nisi q̄ vltimus regū illoꝝ Osee, inde aliqualiter declinauit.
Ideo nō apparet q̄ Iacob patriarcha cōputauit hoc inter dona ad bñdictionē Ioseph spectātia, q̄ Hieroboā natus ex ipso, ad regnū ꝓmot⁹ esset nec tantū trāsgressorē appellauit pasHieron. tōrē ac lapidē Israel, vt videt. Hieronym⁹ vero cauti⁹ istud exponit, ꝑ pastorē & lapidē Israel intelliges tribū Ephraim, q̄ fortis fuit ac dura vt lapis, & alijs tribubus imperauit, nō q̄ tota tribus Ephraim, sed quidā ex ea, decē tribubus imperarūt. Quidā aūt ꝑ pastorē & lapidē Israel, intelligūt ipsum Ioseph. Nā immediate ꝓmissum est, ꝑ manus potētis Iacob, vt sit sensus. [Inde]. i. ex ipso Iacob [egressus est pastor, lapis Israel] i. Ioseph, q̄ pastor & lapis fuit tertius sobolis Israeliticæ in Aegypto. ¶ Præterea reor istud cōueniētius posse exponi de Iosue Ephratæo, q̄ post Mosen ꝓfuit toti Israelitico populo, eratq; pastor iustissim⁹ & lapis imobilis æquitatis, nō recedēs ab oībus q̄ ꝑ Mosen Deus ꝓcepit. At vero R. Paul⁹ hic satis catholice loquit, dicēs q̄ Iacob ꝓuidit in spū, q̄liter filij Ioseph ex Ephraim erāt grauissime pidolatriā ruituri, nec vnq̄ Deo recōciliandi nisi ꝑ Christū, idcirco post ꝓhabita ꝓphetauit de
Christo, dicēs: [Inde] i. ex Iacob seu ex potēte ipsius Iacob, vt pote ex patre oīpotēte, [egres
Ioan. 10. & 16. sus est pastor, lapis Israel]. i. Chr̄s, qui ait: Ego sum pastor bonus. Et rursus: Exiui à patre, &
Ezec. 34. veni in mundū. De q̄ pater ait in Ezechiele: Saluabo gregē meū, & suscitabo sup eū pastorē
Zach. 13. vnū q̄ pascat eū, Dauid seruū meū. i. Messiā, vt oēs exponūt. Et Zacharias: Framea suscitare
Psal. 117. sup pastorē. Et post pauca: Percute pastorē, & dispgent oues gregis. Qui pastor est lapis angularis, in quo Iudæi ac gētiles electi, sunt ꝑ fidē collecti. De quo ꝑ Esaiā Deus pater testat: Ecce ego mittā in fundamēris Sion lapidē, lapidē angularē, ꝓbatū, preciosum. Et in Psalmo: Lapidē quē reprobauerūt ædificātes, hic factus est in caput anguli. Dicit̄q; R. Paulus, q̄
R. Moses etiā R. Moses Gerūdensis affirmat, ꝑ lapidē Israel, de q̄ Iacob hic loquit, intelligendū esse lapidem illū, de quo in psalmo cantatur: Lapidē quē reprobauerūt ædificātes. Dicitur autem
Euseb⁹. in Scholastica historia, q̄ Hieroboam fortiter rexit decē tribus: q̄d nō videtur posse saluari, q̄n pessime rexit eas. Deinde Iacob dirigit sermonē ad filiū suū Ioseph: [Deus patris tui] videlicet Deus meus, [erit adiutor tuus:] sicut fuit hucusq;, adiuuabit̄q; te cōtra aciē inuisibilium hostiū, ne à malitia vincaris, sed in bonis finaliter ꝓueneres, efficaciter̄q; proficias. [& oīpotens benedicet tibi benedictionibus desup.] Hoc est, dādo tibi spiritalia ac temporalia bona: spiritalia, quæ à rege cælorū præstant, & ꝑ ciues cælestes, videlicet angelos sanctos, adipiscūtur: tēporalia quoq;, quæ ex influētia cælestiū corporū producūtur. [benedictionibus abyssi iacētis deorsum]. i. donis cōgruæ irrigationis, fœcūdationis q̄ terræ ex aquis & nubibus quæ ex mari frequētius generātur per elationē vaporum. [benedictionibus vberum & vuluæ]. i. generatione ac educatiōe sobolis copiosæ, quæ ex tuo semine orietur, & pecorum quibus

tui posteri abundabūt. Benedictio etenim vuluæ, est fœcūdatio ac prolificatio in cōiugatis: bñdictio aūt vberū, est affluētia lactis ad nutriēdū prolē iam natā. Vnde de quorūdam maledictione ait Osee propheta: Da eis dñe. Quid dabis eis? Vuluā sine liberis, & vbera arenOsee 9.
tia. [Benedictiōes patris tui, cōfortatę sunt benedictiōibus patrū eius.] Quidā magnā faciunt difficultatē circa verbi istius expositionē, q̄d tamē non videtur necesse. Potest em̄ hoc verbū plane exponi hoc modo: [Benedictiones patris tui] hoc est, benedictiones quas ego pater tuus, o Ioseph, cōtuli seu imprecatus sum tibi ac fratribus tuis. [cōfortatæ sunt benedictionib⁹ patrū eius]. i. authoritatem & efficaciā quandā sortiunt ac habēt ex benedictionibus Abrahæ & Isaac. i. ex benedictione quā ego accepi ab Isaac patre meo, atq; ex benedictione quā Isaac ab Abrahā sumpsit, quia (vt ait scriptura) benedictiōes patrū radicātur in filijs, ideo ego in quē trāsfusæ sunt bñdictiones Abrahæ & Isaac, idoneus sum benedicere filijs meis. [donec venirent desideriū collīū ęternoꝝ]. i. quousq; impleret desideriū filiorū meorū patriarcharū, à me desiderātiū benedici. q. d. Vsq; in hāc horā qua vobis benedixi, fui ad hoc efficax & cōdignus. Deniq; in scripturis ad literā, per mōtes frequēter intelliguntur sancti ac prælati, seu fideles maiores: per colles vero, minores, sicut cū loquit Esaias: In nouissimis diebus erit præparatus mons dñi in vertice montiū, & eleuabitur super colles. Itaq; Iacob patriarcha, sciēs filios suos 12. patriarchas, nondū venisse ad altitudinē perfectionis patriarchatꝰ maiorū, Abrahæ & Isaac ac suīpsius, rite nominat eos colles, q̄ & æterni vocantur, quātū ad animā immortalē, & qa ad immortalē vitā corpora suscitabunt. vnde & communis modus loquēdi est, ille adiuuit seu liberauit multos æternos hoīes. Paulus q̄q; scribēs Philemoni: Ideo, inquit, forsitan ad horā recessit à te, vt æternū illū reciperes. Nec mirū q̄ patriarchæ isti nūc designent ꝑ colles, q̄ ante in visiōe significati erāt ꝑ stellas, præsertim cum Iacob in isto capitulo toto multum metaphorice sit locutus. Præterea Lyra ponit hic duas alias hoꝝ expositiōes v̄ boꝝ, ꝓmittēs in primis, q̄ secūdū Hebræos modernos, ista est literalis sensus. [Benedictiōes patris tui, cōfortatæ sunt benedictiōibus patrū eius, vsq; ad terminū collium totius mūdi possessionem siue dominiū, dicēs: Dilataberis ad orientem & occidētem & septentrionē & aquilonē. Hāc aūt promissionē nō fecit Deus Abrahæ nec Isaac, sed solū promisit terrā Chanaan eis. His præmissis, inducit expositionē Hebræorū huiusmodi: Benedictiones patris tui [mei, [cōfortatæ sunt benedictiōib⁹ patrū eius]. i. meliores sunt, & ad plus se extendūt, q̄ bñdictiōes patrū suoꝝ Abrahæ & Isaac. & subditur causa, [vsq; ad terminum collīū seculi]. q. d. quia extendūt se vsq; ad fines terræ habitabilis. Cōsequenter inducit expositionē secundā, præmittēs q̄ sicut natura procedit de imperfectiori ad perfectius: ita reuelationes factæ patribus veteris testamēti de Christi mysterijs & felicitate futura, clarius factæ sunt patribus posterioribus, q̄ prioribus. vnde Dauid testat, Super senes intellexi, ideo Iacob, qui fuit posterior Abraham & Isaac, clariorē notitiam habuit de prædictis q̄ ipsi quoPsal. 118.
niā sibi reuelatū est mysteriū Christi futurū, quātū ad eius gr̄ationē & passionē, per quam ia nua cælestis aperta est: & secundum hoc exponitur litera sic, [Benedictiones patris tui,] puta ipsius Iacob, [cōfortatæ sunt sup benedictiones patrū suoꝝ,] & clariores reuelationes factę sunt ei de mysterio Christi & felicitate futura. [donec veniret desideriū collīū æternorum] q. d. Ad hoc deuenit reuelatio mihi facta, q̄ declarauit mihi apertionē ianuæ cælestis fiendam per Christū, ad quod oīe desideriū tendere debet. ¶ Sed cōtra hæc scribit R. Paulus, dicens ambas has expositiones insufficiētes, q̄n falsum seu incōueniēs præsupponūt. Prima nanq; expositio præsupponit q̄ Deus promisit ipsi Iacob terminos latiores seu terrā maiorem, q̄ Abrahæ aut Isaac, s. totius mūdi dominium: q̄d R. Paulus asserit esse falsum, ideo authoritatē præallegatam exponit non de totius terræ habitabilis, sed de terræ promissionis oriente, occidēte, aquilone atq; meridie. Secunda demū expositio, secundū Paulū istū, præsupponit hoc falsum, q̄ s. Iacob habuit clariorem notitiā de mysterijs Christi & futura beatitudine q̄ Abraham: quod est incōueniens valde, tū quia Abrahā dicit pater fidei, in cuius sinū iusti portabuntur ab angelis: tum quia dñs dixit suprā, Num celare potero Abrahā quæ Luce 16.
gesturus sum? Eadem ac fortiori ratione incōueniens videtur, q̄ Deus celaret Abraham ea Gen. 18.
quæ pertinent ad salutem, quæ fuerat reuelaturus ipsi Iacob. Deinceps R. Paulus exponit hunc passum, præmittēs q̄ dum Iacob benedicebatur à patre suo, dictū est ei: Det tibi Deus de rore cæli &c. per quod fuit benedictus de bona influētia cælesti, atq; de bona dispositione terrestri, ex qbus terræ nascētia multiplicātur. Non tamē legitur q̄ Iacob fuit benedictus expresse à patre suo de multiplicatiōe propagationis hoīm. Iacob ergo in hoc loco magis benedixit filiū suum Ioseph, q̄ ipse Iacob fuit benedictus ab Isaac patre suo, quantū ad prædicta: & hoc est quod dicit, [benedictiones patris tui] quibus scilicet te benedico, [cōfortatæ sunt benedictionibus patrū meorum] quibus me benedixerunt. Sequitur in litera secūdum Hebraicā veritatem, [vsq; ad desideriū collīū æternorum seu collīū seculi:] in quo desiderio Aggei 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligit Chr̃s,à cũctis gẽtibus desideratus. & est sensus, q̃ benedictiões tẽporales qbus Iacob ipsum Ioseph bñdixit,fortiores seu amplores sunt,q̃ bñdictiões patrũ ipsius Iacob,videlicet Abrahæ & Isaac. Hæc R. Paulus. ¶Præterea q̃is prolixũ ac laboriosum cõtinat,iter opiniões & expositiões istas discernere,atq; qd veri,qd itẽ falsi in eis cõtineat,monstrare:tñ qa materia pulchra est, theologica atq; fœcũda, intedo aliqd breuiter tãgere:& quantũ capere queo,amboꝝ dicta in qbusdã à veritate recedũt. Ita q; q̃d prima opinio dicit, Deũ promisisse ipsi Iacob totius terræ habitabilis possessionẽ atq; dominiũ, stare potestiimo & vere est, iuxta sensum quẽ in expositiõe 28. cap. introduxi, nõ q̃ ipse Iacob in sua pſona ꝓmissionis illius sit cõsecut⁹ effectũ, qppe q̃ nec terrã Chanaã in ꝓpria pſona vnq̃ possedit, sed quia apostoli ex eius semine nati, totũ orbẽ terræ subiecerũt legi ac fidei Chr̃i, & spiritali semine seu populis à se cõuersis mũdũ impleuerũt, iuxta illud Esaiæ: Florebit & germinabit Israel, & implebũt faciẽ orbis semine. Ipsi q̃q; apostoli constituti sunt principes oim populorum, iuxta quod Psalmista prædixit: Constitues eos principes sup omnem terrã. Et maxime istud impletum videmus in ipso dño saluatore ex Iacob nato, qui dudum tot⁹ mũdi obtinuit monarchiã, cui oẽs populi, trib⁹ & linguæ deseruierũt. Et si R. Paulus cõtradicere voluit verbis istis, errauit. Quod aũt alia opinio dicit, ꝓmissionẽ istã nõ factã Abrahæ patriarchæ, erroneũ est q̃ ad modũ cõcta. 28. desup ꝓmissum est ipsi Iacob, Dilataberis ad orientẽ & occidentẽ & septẽtrionẽ & meridiẽ, ita dñs ait ad Abrahãi: Leua oculos tuos in directũ, & vide à loco in q̃ nũc es, ad aquilonẽ & meridiẽ, ad orientẽ & occidentẽ oẽm terrã quã cõspicis, tibi dabo & semini tuo vsq; in sempiternũ. Quod iuxta ꝓhabitũ intellectũ, nõ min⁹ verificatur de Abrahã, q̃ de Iacob primo cũ Abrahã tit pater mediatus seu auus ipsius Iacob, tota posteritas Iacob etiã ex Abrahã ꝓpagata. Primo semẽ Abrahæ multo lõgius, latiusq; dilatatũ est sup gẽtes, vt patuit suprã. Insup q̃d Lyra expositiõi suæ ꝑmisit, q̃ reuelationes factæ patribus veteris testamẽti de mysteriis Chr̃i & futura beatitudine, clarius factæ sunt posterioribus ꝓphetis q̃ prioribus, stare nõ potest, si hoc absolute de oĩbus illis intelligat. Nõ enĩ credendũ est, q̃ Sophonias, Aggæus, Abacuc, & cõtemporanei eis, fuerũt magis illuminati de mysteriis Chr̃i & felicitate futura, q̃ Moses, Dauid, Esaias, Helias & Heliseus: immo secundũ Augustinũ & Thomã, Moses in hac vita vidit Deũ ꝑ speciẽ, sicut & Paul⁹ in raptu. Sic q̃q; nõ est putandũ, q̃ Isaac fuit magis illuminatus, aut clariores reuelationes sortit⁹ sit de Chr̃o & beatitudine electoꝝ q̃ Abrahã: immo secũdũ illud dictũ sequeret, q̃ Ioseph & fratres ei⁹ fuissent de talibus clari⁹ illustrati, q̃ Iacob pr̃ eorũ. ¶Sed his obijci potest, q̃d ait S. Gregorius: Secundũ incremẽta tẽporũ creuit scientia patrũ sanctorũ. Dñs q̃q; dixit ad Mosen: Nomẽ meũ Adonai nõ indicaui eis, i. prioribus sanctis. Præterea Thomas ait in secunda secũdæ quæst. prima: Fides secundũ successionẽ tẽporis creuit, non quantũ ad suam substantiã, sed quantũ ad suam explicationem. Nã quo patres veteris testamẽti fuerũt aduentui Christi propinquiores, eo magis ex⁹ licite agnouerũt articulos fidei. ¶Ad ista dicendũ, q̃ loquẽdo in generali, naturale est homini secundũ ordinẽ causæ materialis ab impfectione ad perfectiora assẽdere. Sed q̃a operatio gr̃æ nõ coarctatur legibus limitibusq; naturæ, Deus ex beneplacito suo, secundũ ordinẽ sapictiæ suæ, frequẽter reuelauit prioribus⁹ sanctis plura & altiora de Chr̃o & salutẽ esse doctores, videlicet Mosi, Dauid, Esaiæ &c. Nã & ipsi Dauid reuelauit multa secreta de Chr̃o & felicitate æterna ꝓ anagogicas visiones, q̃ alijs reuelauit ꝓ visiones imaginarias: nihilo minus quibusdã posterioribus patribus ac prophetis dedit reuelationes plures ac clariores de Chr̃o & eius mysteriis ac vera salute, q̃ quibusdã prioribus prophetis ac patribus. In tali enĩ præcognitiõe vident Hieremias, Daniel atq; Ezechiel ꝑfulsisse quibusdã 12. prophetaꝝ, qui tẽpore Esaiæ aut circiter, vel etiã ante fuerunt. Hoc tamẽ generaliter verũ est, q̃ iuxta tẽporũ incremẽta, creuit sanctorũ patrũ scientia, quantũ ad hoc, q̃ posterioribus prophetis cõmuniter reuelata sunt aliqua, quæ prioribus reuelata nõ erant, saltẽ tã determinate. Ex hoc tamẽ nõ sequit, q̃ absolute loquẽdo maior fuit illuminatio taliũ q̃ priorũ. Ideo quod Lyra ex præinducto suo verbo cõmuni cõcludit, Ideo Iacob q fuit posterior ipso Abrahã & Isaac, clariorem notitiã habuit de Christi mysteriis & felicitate futura, q̃ ipsi: non sequit, nec est certum: quia simili ratione sequeret, q̃ Isaac habuisset clariorem inde cognitionẽ, q̃ Abrahã: immo cũ Abrahã fuerit quasi primus pater & doctor populi fidelis, videt valde prẽcipuã habuisse reuelationẽ de præinductis. Nihilo minus certũ est, q̃ multa reuelata sunt ipsi Iacob, quæ nõ erant tam explicite & distincte sancto Abrahæ reuelata, q̃uis enĩ fuerat Abrahæ reuelatũ, q̃ Dei filius ex suo semine nasceret, nõ tamẽ q̃ ex tribu Iudæ hoc fieret. Deinde q̃d Lyra ait, ideo ipsum Iacob habuisse clariorẽ de Christi mysteriis & felicitate notitiã, q̃ Abrahã & Isaac: q̃n ipsi Iacob reuelatũ est futurũ Chr̃i mysteriũ, quãtũ ad eius generationẽ & passionẽ, ꝑ quã apta est ianua regni cælestis, q̃si ista nõ fuerint etiã Abrahæ reuelata, non

Gen. 28.

Esai. 27. Psal. 46. & 44. Dani. 7. In Rab. Paulum Gen. 28. & 31.

August.

Gregor. Exod. 6.

Psal. 50.

videtur

videtur idonee sapiẽter q̃q; dictũ. Nam incarnatio filij Dei ex suo semine, fuit Abrahæ primo & euidẽter reuelata, secũdũ oẽs doctores catholicos. In incarnatiõe aũt filij Dei, intelligit generatio ei⁹ hũana. Similiter reuelata fuit Abrahæ causa incarnatiõis filij Dei, s. redẽptio gñis humani ꝑ Chr̃m, cũ dictũ est ei à dño: In semine tuo bñdicẽtur oẽs cognatiões terræ. Reuelatũ q̃q; fuit Abrahæ, q̃ redẽptio ista cõpleretur ꝑ Chr̃i passiõem & ĩmolationẽ, q̃d S. Thomas in secũda secũdæ, quæst. prima bene declarat, determinãdo, q̃liter fides mysterij Christi fuit semp necessaria ad salutẽ, inter cætera dicẽs: Post peccatũ s. originale fuit mysteriũ Chr̃i explicite creditũ, nõ solũ quo ad incarnationem, sed etiã quantũ ad passiõem & resurrectionem, per quas à morte redimimur. Aliter patres nõ ꝓfigurassent Chr̃i passionem tã ante legem, q̃ sub lege per sacrificia q̃dã, quoꝝ sacrificioꝝ rationem & significationẽ maiores cognouerũt explicite, minores implicite. Hęc Thomas. ¶Cũ ergo Abrahã fuerit vn⁹ illoꝝ magnorũ, cognouit explicite futurã Chr̃i passionẽ & resurrectionẽ, cælestis q̃q; regni apertionẽ ꝑ Christi mortem. Nec ignorauit quæ esset, & in quo cõsisteret vera beatitudo, q̃n dom⁹ dixit ad eum: Ego protector tuus, & merces tua magna nimis. alioquin nõ recte cantaret eccle sia in officio Missæ ꝓ defunctis: Michael archangelus repræsentet eas (s. aias fidelũ defunctoꝝ) in lucẽ sanctã, quam olim Abrahæ promisisti & semini eius. Nunc verba R. Pauli sunt breuiter discutienda. Ita q; q̃d ait: Non legit, q̃ Iacob fuit expresse bñdictus à patre suo de multiplicatiõe propagatiõis hoim & aĩalium, nõ est efficaciter dictũ: qa suprà legit, Vocauit Isaac Iacob & benedixit. Deinde post pauca, forma benedictiõis ibi subiungit: Deus oĩpotes benedicat tibi, & crescere te faciat atq; multiplicet, vt fis in turbas populoꝝ. dicẽdo aũt, Benedicat tibi, imprecabat ei abundantiã spiritaliũ tẽporaliumq; bonoꝝ. Vnde & ibi adijcit, vt possideas terrã peregrinationis tuæ, in cuius terræ possessione includitur euidenter possessio frugum ac pecoꝝ. ¶Insuper quãdo Isaac ante hæc benedixit ipsum Iacob bñdictiõe primogenituræ, inter cætera ait: Seruiant tibi populi, & adorẽt te tribus. Esto dominus fratrum tuoꝝ, & incuruẽtur ante te filij matris tuæ. Certum q̃q; est, q̃ istia nõ intelliguntur dicta de pſona ipsius Iacob, nec in eo completa sunt, sed de posteris eius ꝓnunciabantur, & regia dignitas posteroꝝ ipsius ꝑ ea significabatur, immo & excellentia Christi, vt ibi expositum est. sicq; Iacob per verba illa fuit expresse benedictus à patre suo de multiplicatiõe suæ posteritatis & opum eiusdem. Hinc q̃q; stare non potest, q̃ R. Paulus ex ꝓhabitis suis verbis cõcludit, dicendo q̃ Iacob magis benedixit filium suũ Ioseph, q̃ ipsemet Iacob fuit benedictus ab Isaac patre suo, præsertim quoniam Isaac benedicendo suo filio Iacob, prædixit Christum ex eius semine nasciturum. Et rursus dixit ad eum: Det tibi Deus benedictiones Abrahæ: ꝓ quę omnia imprecabatur ei bona maiora, quam ipse Iacob imprecat⁹ est Ioseph filio suo. Sequitur: Fiant in capite Ioseph. i. ꝓfatæ bñdictiones, quibus imprecatus sum bona ipsi Ioseph, impleant in ipso ac posteris eius. [& in ceruice Nazarei, inter fratres suos.] hoc est, benedictiones istæ descẽdant in Ioseph, vt portet hæc bona in se, sicut portat res sup ceruicẽ, q̃ Ioseph est Nazareus. i. sanctus inter fratres suos, & sanctior illis. sicq; Iacob, Deo reuelãte, sciuit ipsum Ioseph esse in charitate & magna pfectione, & q̃ Deus in oĩbus eũ dirigeret. ¶Post remo circa illud q̃d dictũ est, [donec venirent desideriũ collis ęternoꝝ,] in Scho. hist. scribit: Forte hoc potest ita intelligi, legit in lib. Nume. Inclinati sunt vel gestierũt scopuli Arnon. Et in Psalmo: Montes exultastis sicut arietes, & colles sicut agni ouiũ. hic vero dicitur, de sideriũ collis ęternoꝝ. Et hęc tria ad idẽ spectãt. Dicim⁹ ergo iuxta Arnõ fuisse colles saxeos atque asperrimos, q̃ ideo dicti sunt æterni, & habebãt q̃tuor cerata, i. cornua, vñ Terragoni dicti sunt. i. q̃tuor anguloꝝ, quoꝝ aliqua pars inclinata est corã populo Israel, vt prælitet faciũ lius, sicq; applausit aduẽtui Israelis, & forte dimidia tribus Manassę circa montes illos habuit fortẽ. Est ita q; sensus: Sic benedicetur Ioseph, donec ꝑ colles exultantes intret terrã promissionis, & vltrà: quia donec, est dictio inclusiua. Vel forte prophetauit de monte Ephraim & mõte Samariæ, in qbus regnauit Israel, vel de montibus Persaꝝ ac Medoꝝ, inter q̃s exulãt adhuc tribus Ephraim & Manassę, & lætata est terra de exilio hostiũ, & tunc donec, exclusiuum est. Tunc enĩ terminata est gloria Israel. Ex Hebræo aũt habetur hic sensus, [donec iungãtur colles æterni cælo:] hoc est, benedictus sit Ioseph vbiq;, eo more loquendi, quo nec iungãtur colles æterni cælo dici solet, stet hoc donec cælum & terra inuicẽ copulentur. Hæc ibi. ¶Segtur bñdictio Beniamin, secũdi & vltimi filij Rachelis: [Beniamin lupus rapax, mane comedet prędã, & vespere diuidet spolia.] Secũdũ beatissimos doctores Hieronymũ & Augustinũ, istud est apertissima ꝓphetia de Paulo apostolo, q̃ ex semine Beniamin natus est, fuitq; lupus rapax ꝑsequendo crudeliter Chr̃ianos, sicut in Actib⁹ apostoloꝝ habet, & ipse ad Timotheum fatetur, q̃ mane comedit prædam, hoc est, in adolescẽtia sua vastãdo ecclesiam, bona Christianoꝝ diripuit & vespere diuisit spolia, id est, post suam conuersionem iniuste sublata pro posse restituit, & tanq̃ dispensator fidelis, dona gratiæ sibi collata alijs cõmunicauit, grad⁹ q̃q; ecclesiæ distincte diuisit, atq; eloquia Dei ꝓdicãs erogauit. Quæ oĩa erãt spũalia fidelium alimenta.

Euseb⁹. Nũ. 21. Psal. 113.

Bñdictio Beniamin Hieron. August. Phil. 3. Actor. 9. 1. Tim. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vnde Septuaginta trãslatio est hæc: ¶Beniamin lupus rapax, mane comedet adhuc, & vespere diuidet escã.]Paulus aũt mane, hoc est, in adolescentia sua adhuc comedit, hoc est, litera legis refecit se, & in studio legis occupabat assidue. Sed escã illam spũaliter intellectam, alijs post suam cõuersionem ordinate distribuit, oĩbus oĩa factus, & vnũquenq; iuxta suã capacitatem informãs, vtpote sapientiã loquẽs inter pfectos, paruulis aũt lac potũ tribuẽs, nõ solidum cibum. Porro (vt refert Hieronym⁹) Hebræi exponunt hæc sic: Templũ & altare, in q̃ immolabãtur hostiæ, & sanguis effundebat, fuit in Beniamin tribu. In ea em̃ fuit Hierusalem, vt scribit in Iosue libro. p hæc ergo verba significat, q̃ sacerdotes mane hostias immolabãt, & eas sibĩnuicẽ diuiserũt de vespere. sicq; Beniamin lupus vorax vocatur, ꝓpter hoc q̃ in altari fuit ignis hostias deuorãs, seu holocausta cõsumens. V erũtñ expositio ista videt satis extranea: q̃a q̃d dicitur, lup⁹ rapax, scriptura nõ nisi in malo accipere solet: q̃d aũt ignis altaris holocausta vorauit, fuit institutum ad Dei honorẽt & quãtum ad hoc, potuisset dicere sanct⁹ Iacob, Beniamin ignis voransnõ autẽ ꝓprie, lupus rapax. Quidã vero, vt refert Isidorus, & Scholastica tãgit historia, exponunt ista de Hierusalẽ, quæ fuit in progenie Beniamin: quæ Hierusalẽ lupus rapax vocatur, q̃a in ea habitauerunt principes Iudæorũq; crudelissimi ac rapaces, qui in medio eius innocentem sanguinem effuderunt, prout in quarto libro Regum, & in Ezechiele ac Hieremia describitur, qui & tandẽ Chr̃m dñm occiderunt, & eius peremerunt discipulos. Vnde & Chr̃s Non capit, inquit, prophetã perire extra Hierusalẽ. Hæc plebs mane comedit prædã, quando in primitiua ecclesia diripuit bona fidelium: sed vespere diuidet spolia, qñ in fine seculi cõuertetur, & literã occidentem à viuificante spiritu sequestrabit: & quicquid iniuste obtinuit, iustis ac indigentibus cõmunicabit. ¶Postremo, si istæ expositiões videtur alicui spirituales, poterit passum istum exponere de tribu Beniamin, quæ post mortem Iosue fuit adeo bellicosa, q̃ cõtra totum cætũq; Israeliticum populum ter processit ad pugnam, atq; in prima pugna interfecit de Israel viginti duo millia, & in pugna secunda decem & octo millia virorũq; omnium mane seu cito p̃dam diripuit ac vorauit, & vespere spolia diuisit residua. [Omnes hi in tribubus Israel duodecim] .i. omnes præfati filij Iacob, cõtinentur in duodecim tribubus Israel, tanquam eaꝝ patres & capita, ita q̃ in singulis quisq; eorũ est pater & caput in tribu ex se nata. [Hæc] quæ scripta sunt in isto capitulo, [loquutus est eis pater suus] Iacob, [benedixitq; singulis, benedictionibus proprijs.] hoc est, vnicuiq; filiorum suorum distincta ac propria benedictione. ¶Circa hoc oriũtur dubia duo: Primum est, qualiter verum sit q̃ vnicuiq; filiorũ suorum benedixit, cum videatur filiũ suum Ruben, deinde Simeonem ac Leui repræhendisse, & quodammodo maledixisse magis, quàm benedixisse: deinde Simeonem & Leui affatus est, & benedixit seu maledixit aut repræhendit eos coniunctim, non separatim aut figillatim. ¶Secundo quæritur, an præter præscriptas benedictiones, vaticinationes seu increpationes, benedixerit singulis filijs suis etiam alijs benedictionibus nõ descriptis. Ad hæc respondendo, dicendum est primo ad secundum. Itaq; aliqui dicunt, quòd præter prehabita benedixit singulis illis benedictionibus propr̃is, quæ non sunt descriptæ, imprecando illis bona spiritualia ac æterna: quia (vt dicunt) non est probabile, quòd nõ fuerit eis imprecatus bona talia in extremis, & etiam quia (vt tactum est) quædam prædictorum sunt maledictiones magis quàm benedictiones, nec in eis benedixit Simeoni ac Leui seorsum, sed pariter. Itaq; qui vellet hanc sequi opinionẽ, responderet ad primam quæstionem, cõcedendo q̃ quædam prædictorum non sunt benedictiones, videlicet verba directa ad Ruben, & ad Simeonem ac Leui: sed q̃ post præscripta ac introducta, benedixit vniuersis & singulis filijs suis propria benedictione. Istud autem inconueniens reor. Si enim post præintroducta ipse Iacob per alia verba benedixisset filijs suis cunctis ac singulis, imprecando eis expresse bona spiritualia & æterna, nõ est verisimile, q̃ sanctus Moses benedictiones tam spirituales atq; notabiles nõ descripsisset, sicut descripsit capitulo præcedenti benedictiones, quibus benedixit filijs Ioseph, quemadmodum etiam suprà descriptæ sunt bñdictiones, qbus Isaac benedixit Iacob & Esau. Deniq; oia verba Iacob ad filios suos directa, sunt benedictiões aptæ ac formales, vel benedictiõis alicuius contentiua, præter ea quæ dixit ad Ruben, Simeonem & Leui. Nunc ergo instantiæ sunt soluẽdæ & quæstiões determinandæ. ¶Itaq; ad primam respõdendum est quæstionem, q̃ Iacob dicit singulis suis filijs bñdixisse, nõ q̃ singulis dixerit bona, sed quia bene & propherice dixit de eis, vel quia ex maxima parte bñdixit eis. Hæc respõsio in Scholastica datur historia. Vnde cõstat, q̃ secundũ illius authorẽ historiæ, Iacob nõ bñdixit filijs suis alijs benedictionibus à prædictis. Potest & aliter respõderi, q̃ scilicet reprehensiones, quibus Iacob reprehẽdit tres filios suos seniores, nõ fuerunt proprie loquendo maledictiones, sed paternæ, iustæ, ac medicinales correptiones, ad filiorum suorum salutem finaliter ordinatæ, vt p eas purgati, expeditius saluarẽtur, sicq; virtualiter benedictiões fuerunt nec filijs, sed eorũ vitijs maledixit, & pœnas quas p̃dixit, imprecatus est eis potius tanq̃ remedia, quàm velut supplicia. ¶Porro

Gen. 27.

Eusebi⁹.

Isidorus
Eusebi⁹.

Psal. 105.
Lucæ 13.

Iudic. 20

1. Cor. 9.
1. Cor. 1.
1. Cor. 3.
Hebr. 5
Hieron.
Iosue 18.

¶Porro ad id q̃d obĩcitur de Simeone ac Leui, q̃ non figillatim, sed simul bñdixerit eis: dicendum, q̃ ambos nominatim exprimendo, dicit benedixisse distincte ambob⁹. Vel ipsi ambo cõputantur p vno, quia cõmunicauerunt in vitio p quo simul eandem sustinuerunt correptionem. Ad secundũ quæritũ iam patet respõsio. Quod vero obĩcit nõ esse verisimile, q̃ nõ fuerit singulis imprecatus bona spũalia ac æterna: sic soluit, q̃ bona illa intelligunt implicite cõprehensa sub temporalibus bonis, de qbus fit mẽtio. In lege aũt naturali & scripta, nõ consueuit de spũalibus & æternis bonis heri mẽtio expressa atq; formalis. [Et p̃cepit eis, dicens: Ego cõgregor ad populũ meũ.] hoc est, p mortẽ hanc tẽporalem trãsibo ad patres detentos in limbo. [Sepelite me cũ patribus meis in spelũca duplici:] Istud p̃cepit filijs suis, q̃a iam ante ipse Ioseph ꝓmisit & iurauit ei, q̃ sepeliret eum in illa speluncam: ideo p̃cepit cæteris filijs suis, vt in hoc assisterent ipsi Ioseph. Cur aũt ibi sepeliri voluerit, dictum est sæpe. [quæ est in agro Ephron Ethæi, cõtra Mambre in terra Chanaan, quã emit Abrahã cũ agro ab Ephron Ethæo in possessionẽ sepulchri.] Totum istud scriptũ est suprà, & ibi expositũ. [Ibi sepelierunt eũ, & Sarã vxorẽ eius.] Quod ait, Ibi sepelierunt, nõ est ad eosdem p oĩa referendum. Non enim oẽs qui sepelierunt Sarã, sepelierũt & Abraham, cũ & ipse Abrahã sepelierit Sarã, vt in p̃allegato patet capitulo. Isaac aũt & Ismael leguntur ipsum Abrahã sepeliss̃e, sed nõ videtur q̃ Ismael interfuerit sepulturæ Saræ. [ibi sepultus est Isaac cũ Rebecca coniuge sua.] Iacob quippe & Esau sepelierũt Isaac patrẽ suũ. q̃ aũt Rebecca sit ibi sepulta, suprà non legit, sed hic tantum. [Ibi & Lia condita iacet.] q̃d etiam non nisi hic legit, ex quo constat q̃ Lia defuncta fuit anteq̃ Iacob intrauit in Aegyptũ. ¶Porro qñ obierint, aut vbi sepulti an cũ Iacob introierint Aegyptum, an antea fuerint mortuæ: & si ante erant defunctæ, non ibi sunt in spelunca illa sepultæ, quia nõ fuerũt principales ipsius Iacob vxores, sed principalium suaꝝ vxoꝝ ancillæ. [Finitisq; mandatis quibus filios instruebat,] quæ mãdata nõ sunt hic in speciali descripta, credendũ est tñ, q̃ erant mãdata de modo colendi Deũ vez̃, cõquerendiq; iuste, atq; vt quũ suo tẽpore redirent ad terrã sibi ꝓmissam, ne idololatriã ac viã seq̃erent Aegyptioꝝ. [collegit pedes suos sup lectulũ, & obiit.] Ex qbus verbis docet, q̃ deuotissime sit defunctus, & q̃ leuem habuit mortẽ. Nempe verbis ad filios terminatis, tec collegit cor suũ in Deo, & pedes suos composuit, sicq; salubriter obdormiuit in dño. [appositusq; est ad populũ suũ.] Qa ab angelis aĩa eius portata est ad limbũ patrũ, & in sinũ Abrahæ collocata. Nam credit nihil secũ purgandũ tulisse, vtpote tam eximius patriarcha ac ꝓphea, qui in tanta plenitudine diuinæ illuminationis, atq; in tanto lumine ꝓphetici spũs decubuit in extremis. Electi aũt qui aliqd purgabile secũ de seculo hoc tulerũt, post suã in purgatorio purgationem ducebãtur ad limbũ patrũ, vsq; ad Chr̃i resurrectionẽ. ¶Circa hæc in Scho. hist. dicitur: Appositus est ad populũ suũ]. i. ad angelos certa spe, & tandẽ in re. Notũ q̃dẽ est, q̃ appositus est ad Abrahã & Isaac: sed tam pauci, populus dici nõ possunt. Hæc ibi. ¶Sed cõtra hoc arguit quidã: Hoc, inquiens, nõ videtur bene dictum, qñ sancti angeli sunt in beatitudine, ideo nullus potest dici ad eos appositus, nisi quando transfertur ad gloriam. deinde subdit, q̃ motiuum authoris p̃fatæ historiæ, nõ sit valens: quia in limbo ante mortẽ Iacob nõ solum fuerũt Abraham & Isaac, sed oẽs iusti qui mortui fuerũt ab Adam vsq; ad Iacob, q̃ populus poterant dici, cum secundũ leges, decem hoies faciãt populum. ¶Circa hæc aduertendum, q̃ ille male & truncate recitat verba p̃allegatæ historiæ. Non em̃ dicit in ea absolute, q̃ Iacob appositus est ad angelos, sed additur, certa spe, & tandem in re, quod negari non potest. Quod vero ille affirmat, motiuũ authoris Scholasticę hist. nõ valeret dicendũ, q̃ aliqs dicit ptinere ad populũ Iacob dupliciter: Primo, qa de numero est p̃destinatoꝝ, sicq; multi de populo Iacob fuerũt añ eũ in limbo: & ita verba ista exponi possunt de populo seu aĩab⁹ electoꝝ illoꝝ, sicut & modo exposui ea. Secũdo qs dicit de populo Iacob, quia est de numero veteris fidelisq; populi, qui cœpit ab Abrahã: vel vt tangit Augustinus, quia est de numero populi Israel, qui cœpit à Iacob, & ita videtur Scholastica hist. loquinec solũ in ea hæc cõtinent, quia & Strabus ait, & habet in Glossa: Quærendũ de q̃ populo istud dicatur: Notũ est aũt, q̃ ad Abrahã & Isaac appositus sit Iacob: sed populus multitudo est, illi aũt tam pauci nõ poterant populus dici. Intelligendum est ergo istud dici de angelis. ¶Deniq; sup illud, Congregat⁹ est Abrahã ad populũ suũ, dicit Glossa interliniaris, i. ad angelos, quoꝝ cõciuis erat. Similiter sup illud, Appositus est Isaac populo suo, habetur in Glossa, id est, cœtui angelorum vel animaꝝ sanctaꝝ, quibus appositus est, nulla remanente solicitudine tẽtationum, vel periculo peccatorum. ¶Amplius, omnia ista sumpta videnť ex verbis beati Augustini de ciuitate: Videndũ est qualiter assidue dicant scripturę, Appositus est ad populum suũ. Ecce em̃ de Iacob dicit iam quidẽ mortuo, sed nõdum sepulto: Congregatus est ad populũ suũ, sed ad quẽ populũ, nõ in promptu habetur. Ex illo em̃ prior populus natus est, qui populus Israel appellatur: qui vero eũ præcesserũt, tã pauci iusti nominãtur, vt eos populũ vocare cunctemur.

Gen. 23.

Ibidem.

Augustꝰ.
Eusebi⁹.
Strabus

Gen. 25.
Gen. 35.

Eusebi⁹.

Augustꝰ

Universidad de Deusto
Biblioteca

mur. Nempe si dictū esset, appositꝰ est ad patres suos, nulla quæstio fieret. An forte populus
Heb. 12. est nō solum hominum sanctorum, sed etiam angelorū, populus ciuitatis illius, de qua legi-
tur ad Hebræos: Accessistis ad montem Sion, & ad ciuitatem Dei Hierusalē, & ad millia an-
gelorum exultantium? Huic populo apponuntur, qui post hāc vitam placētes fuerūt. Tunc
Eccl. 11. eīm dicuntur eis apponi, quādo iam non remanet solicitudo tentationum siue periculum vi-
August. tioꝝ. Quod scriptura intuens, ait: Ante mortem ne laudes hoīem quenquam. Ex his Augu-
stini verbis iam lucet, verum nō esse q̄d ille reprehensor dicti illius affirmat. Nullus dici po-
R. Paul. test appositus ad angelos, nisi q̄n transferi ad gloriā: quia secundū Augustinum, hi qui post
vitā hanc fuerūt Deo placentes, angelis dicūtur appositi, inquantū in eis cessauit tentationū
solicitudo & peccādi periculū, vtpote qa impeccabiles erāt. ¶ Dicit q̄q; circa hæc Rabbi Pau-
lus: De nullo sancto qui ante Abrahā decessit, legitur, q̄ fuit appositus ad populum suū. Cui-
us ratio potest esse, quia licet illi decesserunt in gratia, habebant tamē forte venialia aliqua,
pro quibus oportebat eos ad tempus in purgatorio esse, sicq; propter tales nō diceret Iacob
appositus ad populū suum, cum non esset adhuc in limbo. ¶ Sed hæc Rabbi Pauli verba in
duobus deficiūt: primo in hoc q̄ dicit, idcirco non legi aliquē sanctorum (qui ante Abrahā
erant) appositum ad populum suū, quia licet decesserunt in gratia, habuerūt tñ forte venialia
aliqua &c. Si eīm hoc esset causa q̄ non leguntur ad populum suum appositi, scriptura nō di-
Gen. 25. ceret supra Gene. 25. de Ismaele: Deficiens mortuus est, ad populum suū appositus: nisi for-
te dicatur q̄ Ismael tantæ extiterit sanctitatis, q̄ non tulit secum aliquod venialeꝫ quod nō vi-
detur, & si hoc de ipso diceretur veraciter, multo plus dici posset de Sem, Enoch & Noe, q̄
tñ non leguntur cōgregati ad populū suum. Secundo deficit in hoc, q̄ dicit, propter hoc nō
diceretur Iacob appositus populo suo, cū non esset adhuc in limbo. Nam dato q̄ sancti qui
Abraham p̄cesserunt, obiissent in aliquibus venialibus culpis, non tamen fuissent in purgato-
rio vsq; ad mortem Iacob, præsertim illi maiores iam nominati, & eis cōsimiles, sicut Abel,
Sapi. 10. immo & Adam, de cuius pœnitentia legitur in libro Sapientiæ: Hæc scilicet sapientia, illum
qui primus formatus est, eduxit à delicto suo, & etiam Loth. vnde omnes isti & multo plu-
res, creduntur ante mortem Iacob in limbo fuisse.

¶ Spiritualis expositio eiusdem capituli XLIX. Art. CII.

VOcauit aūt Iacob filios suos, & ait eis: Congregamini,] Iacob figura est Chri. Quēad-
modum ergo Iacob patriarcha, obitu suo instante, cōuocauit filios suos, vt se patrē ipso-
rum audirent, & eis in diebus ventura nouissimis p̄nunciaret, sic Chs imminēte sua
Mat. 26. saluifica passione, cōuocauit gloriosos apostolos: Scitis, inquens, quia post biduū pascha fiet,
Mar. 14. & filius hominis tradetur vt crucifigatur? Deinde in nouissima cœna prædixit apertissime
Lucę 22. ipsis suā passionem, traditiōem, resurrectiōem, ascensiōem, spiritussancti missionem, mul-
Ioan. 13. torum Iudæorum & totius gentilitatis conuersionem, præclarissima quoq; miracula in no-
14. 15. 16. mine suo fienda. [Ruben primogenitus meus.] Potest per Ruben intelligi sacratissimus Pe-
trus, quē Chs inter apostolos fecit maiorē, principēq; eoꝝ cōstituit. [Tu fortitudo mea.] Pe-
trus nanq; fuit inter apostolos fortior in fide, & feruentior in amore. propter q̄d saluator di-
Mat. 16. xit ad eum: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Itemq; Tu ali-
Lucę. 22. quando cōuersus, confirma fratres tuos. Qui rectē fortitudo Christi vocatur, quoniam toti-
Ioan. 21. us potestatis ecclesiasticæ plenitudinē cōtulit ei Chs, dicēdo: Pasce oues meas, hoc est, toti-
us ouilis mei, vniuersarumq; ouium mearum te pastorem ac prælatum cōstituo. Sicq; forti-
Act. 5. tudo Christi in Petro magis resplenduit, qui etiam in virtute & efficacia miraculorum fuit
potētior, quippe qui vmbra sui corporis ægros, q̄scunq; per eam tangebat, sanauit. [& prin-
Mat. 26. cipium doloris mei.] quia videlicet de Petri ruina & trina negatiōe Christus ex charitate
doluit vehementer. Fuit q̄q; Petrus principiū doloris. i. solicitudinis Chri, quia p Petri, tam
q̄ pro pleni & summi sui vicarij mox futuri, cōseruatione fuit Christus specialiter solicitus,
Lucę 22. dicēs ad eum: Simon, ecce satan expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui
pro te, vt non deficiat fides tua. [primus in donis] quia in fidei firmitate, charitatis feruore,
in ecclesiastica authoritate, in miraculis alijsq; donis q̄ pluribus fuit præcipuus, & in prima-
tu ac sacerdotio inter apostolos summus. [maior in imperio.] Fuit nanq; totius vniuersalis
ecclesiæ p̄sul, qui vniuersis ac singulis potuit imperare, cui oēs iure diuino inclinare se tene-
bātur, ppter q̄d Paulꝰ apostolus dixit ad archiapostolū Petrū: Meum est orare, tuum p̄cipe-
re. [Effusus es sicut aqua.] Petrus eīm Christum negando etiam cum detestatiōe, anathemati-
Mar. 14. zatione atq; periurio, peccauit mortaliter, & donis gratiæ fuit priuatus, q̄uisq; pœnituit. [Nō
Lucę 22. crescas] in fama, qa per trinā negationē Christi, videtur Petrus quādā suæ famæ denigratio-
nem q̄dammodo incurrisse. [qa] inquam [ascendisti cubile patris tui.] Cubile Dei patris fu-
Mat. 26. it synagoga, olim Dei spōsa: quā Petrus inordinate ascendit, qñ in tantū timuit eius offen-
sam, q̄ dominum Christiū negauit. Vel qñ timens eos q̄ erāt ex circūcisiōe, à gētibus se sub-
traxit. Propter q̄d Paulus restitit ei in faciem. [& maculasti stratum eius:] quia per hoc alios
scandalizauit,

scandalizauit, intātum q̄ simulationi eius cæteri consenserūt, & Barnabas corruit in eandē, Gala. 2.
sicut ad Galatas scribit Paulus. ¶ Prꝛterea, potest p Iacob Deꝰ pater intelligi, qui electos su-
os per gratiā cōuocatisq; p Ruben intelligitur Christꝰ, qui est primogenitus patris, sub no- Pro. 8.
mine sapientiæ loquēs: Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante oēm creaturā. Ipse est 1. Cor. 1.
fortitudo Dei, est enim virtus & sapiētia patris. [& principiū doloris eius] quia de p̄secutio-
nibus & interfectione Chri illatis à Iudæis incredulis, pater p modū dolētis se maxime ha-
buit, intātum q̄ synagogam, sibi olim tam charā, reliquit in finem. [primus in donis.] Nam Ioan. 3.
Deus non ad mensurā dedit spiritum sanctum & eius charismata homini Christo, qui etiam Psal. 8.
protestatur: Pater diligit filium, & oīa dedit ei in manu eius. [maior in imperio.] Omnia quip Hebr. 2.
pe subiecta sunt ei, & pater dedit ei nomen quod est super omne nomē, vt in noie Iesu omne Phil. 2.
genu flectatur. Propter quod dixit: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Nam Mat. 28.
& ipse est rex regum, & dñs vniuersorum, caput, pōtifexq; totius ecclesiæ, qui tēpore passio Apo. 19.
nis effusus est sicut aqua, prout in Psalmo fatetur: Sicut aqua effusus sum. [Nō crescas] Chri- Psal. 21.
stus etenim in corde perfidoꝝ Iudeoꝝ non creuit, [quia ascendisti cubile patris tui]. i. syn- Matt. 23.
agogā vsq; ad intima eius scrutatus es, vitia sacerdotum, scribarum & pharisæoꝝ, aperiē- Lucæ. 6.
do & increpādo: sicq; maculauit stratum eius, hoc est, maculatos ostendit eos, in quoꝝ cor- Io. 8. 10.
dibus debuit specialiter esse lectus seu quies patris æterni. ¶ Insup per Ruben primogenitū Deut. 7.
Iacob, intelligitur populus Iudæoꝝ, qui fide & vocatione prior fuit populo Chianoꝝ: tuitq; Ephe. 2.
fortitudo Dei, quia in populo illo oīpotentiam suā per diuersa mōstrauit miracula, in quo 1. Cor. 3.
etiā populo fuit fidei fundamentum ac firmamentū ecclesiæ, de quo ait Apostolus: Funda-
mentū aliud nemo potest ponere, præter id q̄d positum est, q̄d est Christus Iesus. Fuit q̄q; po-
pulus ille principium doloris, qa sæpissime ac grauissime Deum offendit: primus in donis,
quia vsq; ad Christi aduentū ac passionem fuit peculiaris populus Dei, præcipuis beneficijs
Dei decoratus: & maior in imperio: ptinebat eīm ad eos regnū & sacerdotiū, & testamētum,
& legislatio, atq; adoptio. Sed effusus est sicut aqua, impetū passionū suaꝝ sequendo, contra
saluatorē: ideo meruit minorari, non crescere: quia assēdit cubile patris. i. Christi humani
tatem, quæ fuit & est thronus deitatis, in qua plenitudo diuinitatis corporaliter habitauit: Colos. 1.
q̄d Iudæi assēderūt, cōtra Chm insurgēdo, eumq; conculcādo, & p diuersas detractiones
quantū fuit in eis, cōmaculādo, ac mortis decoloratione operiendo. ¶ Deinde de Simeone
ac Leui subiungit: & sicut in p̄cedenti tangebatur articulo, quod de illis literaliter fertur in
textu, de sacerdotibus & Leuitis, scribis ac pharisæis ex ipsoꝝ semine natis, spiritualiter su-
mit. Illi etenim sacerdotes, Leuitæ, scribæ & pharisæi, fuerūt vitiosissima vasa, q̄ cōtra Chm
publice & insidiose p verba atq; iniurias pugnauerunt, & diuersa habuerūt consilia, qualiter
eum circunuenirent, accusarent, occiderent, quemadmodū Hieremias prædixit: Consilium Hier. 11.
fecerunt inimici mei aduersum me, dicētes: Venite, mittamus lignum in panē eius, & erada
mus eum de terra viuentiū. [quia in furore suo occiderūt virum] de quo itidem cecinit Hie- Hier. 31.
remias: Nouum faciet dominus super terrā: fœmina circundabit virum. [Maledictus furor
eorum, quia pertinax:] Pilatus nanq; multipliciter institit, vt de manu eorum eriperet Chri
stum. sed illi econtra tanto furibundius clamauerunt, Tolle tolle, crucifige eum. Caueamus er Ioan. 19.
go, ne & in nobis inueniatur pertinax furor, aut indignatio dura, ne maledicamur cum illis.
Nam qui ad indignationem facilis est, erit ad peccādum procliuior. ¶ Consequēter de Iuda Pro. 29.
subiūgitur: [Iuda, te laudabūt fratres tui.] Per Iudā, q̄ interpretatur laus siue cōfessio, q̄ & in-
ter fratres suos fortissimus fuit, intelligit Chs, qui à primo instanti creationis aiæ suæ, nun-
quam cessauit à laude interna maiestatis diuinæ, & exultauit vt gigas ad currendā viā, de q̄ Psal. 18.
ait Psalmista: Accīgere gladio tuo sup femur tuū potētissime. quē laudauerūt fratres sui san- Psal. 44.
cti Apostoli, de qbus dixit beatissimæ ac feruētissimę suę amatrici Marię Magdalenę: Vade, Ioan. 20.
& dic fratribus meis: Assēdo ad patrē meū. [Manus tuæ in ceruicibus inimicoꝝ tuorum.]
Chs quippe aereas potestates victoriosissime expugnauit, & obstinatos Iudæos per manū
Romanoꝝ prorsus deiecit, sicut p Esaiā restaturi: Calcaui eos in furore meo, & cōculcaui eos Esai. 63.
in ira mea, de quo & Psalmista: Dominus fortis & potēs, dñs potēs in prælio. Qualiter autē Psal. 23.
cætera verba in benedictione Iudæ posita, conueniant Christo, in præcedēti expressum est
articulo. [Zabulon in littore maris habitabit.] Per quemlibet patriarchaꝝ, quantū ad bona
quæ in eo fuerūt, Chs significatur. Quicquid equidē boni fuit in alijs ac diuersis diuisim &
imp̄fecte, fuit in Christo cōiūctim atq; p̄fecte. Itaq; p Zabulon qui intelligit habitaculū for- Psal. 70.
titudinis, exprimit Christus saluator & Deus, cui cantatur in Psalmo: Esto mihi in Deū p- Pro. 18.
tectorem & in locū munitum, vt saluum me facias. Etenim turris fortissima nomen dominī
ad ipsum currit iustus, & exaltabit. Zabulon iste, videlicet Chs, habitauit in littore maris,
hoc est, in quiete & trāquillitate pectoris tēpore tribulationis. p mare eīm aduersitas, inquie
tudo, tribulatio designatur: p littus maris, tranquillitas. Quoniā ergo saluator in oī tribula-
tiōe ac pœna quas p̄tulit, incōcussibilē mētis tranquillitatē seruauit, rectē in littore maris di-
citur

Universidad de Deusto
Biblioteca

citur habitasse.[& in statione nauium.] hoc est,in stabilitate particularium ecclesiarꝝ, quia
Matt.11. in mentibus cõstantium demoratur fidelium, qui nõ sunt arundo vento agitata, sed assimi-
Matt.7. lantur viro sapienti,qui ædificauit domum suã supra petram,ita ꝙ nec venti tentationum,
Matt.15. nec flumina tribulationum queũt cor eius mouere.[pertingẽs vsq; ad Sidonẽ.] Quia(vt ait
Euangelista)egressus Iesus,venit in partes Tyri & Sidonis, vt Tyrios Sidonios q; curaret in
mente à vitijs,& in carne ab inualitudinibus.Sidon quoq; interpretat venatio:per quam de-
signãtur animæ,dæmonum venationibus laqueisq; deceptæ, ad quas Chr̃s deuenit, conuer-
Psal. 90. tẽdo & redimẽdo easdem.Vnde Psalmista:Ipse,inquit,liberabit me de laqueo venantiũ.In-
Matt. 4. super Chr̃s(ad literam)sæpius fuit & mansit in Capharnaum, vrbe supra mare Galilææ con
8.11. structa,& prædicauit ibidem frequẽtius, pertrãsiens vsq; Sidonem, sanãdo oẽs oppressos à
Lucæ.4. diabolo,& curando omnem lãguorem & oẽm infirmitatem in populo:per quod sacratissi-
7.10. mus Euangelista Matthæus ostendit,in hoc esse cõpletum q̃d illustrissimus Esaias propheta
Ioan.2.6 prædixit:Primo tẽpore,hoc est,in euangelicæ prædicatiõis principio,alleuiata est terra Za-
Matt. 4. bulon & terra Nephthalim.[Isachar asinus fortis,accubans inter terminos.] Isachar inter-
Esaiæ 9. pretatur merces,per quẽ exprimitur Christ⁹, de quo fertur in psalmo: Cum dederit dilectis
Psal.126. suis somnum,ecce hæreditas dñi,filij,merces fructꝰ ventris. Ipse nãq; præmium est oĩm bea
Ioan.14. toꝝ,seu obiectalis eoꝝ felicitas.propter q̃d ait:Qui diligit me,diligetur à patre meo:& ego
diligã eum,& manifestabo ei meipsum. Qui inter terminos accubauit,i. intra fines ecclesiæ
1.Cor.14 requieuit,in solis videlicet catholicis personis,nõ in schismaticis neq; hæreticis, quoꝝ con
uenticula detestatur.Non em̃ est Deus dissensionis,sed pacis. [Vidit requiem ꝙ esset bona]
Lucę 10. i.cõtemplationis quietẽ pensauit p̃ferendã esse omnibus mũdi delicijs,dicens: Vnum est ne-
cessarium. & requiem felicitatis æternæ iudicauit super oĩa esse appetendã, quam etiã mens
sua à primo suæ creationis exordio plene gustauit,& experimẽtaliter vidit.[& terrã ꝙ opti
ma.]hoc est, paradisum cælestem,quæ est tertia viuentiũ,regioq; viuoꝝ,cõsiderauit incom-
parabiliter præ oĩbus istis terrenis amandũ. [& suppolsuit humeroꝝ suum ad portãdum].i. se
ipsum paratum exhibuit ad laborandũ & sustinendũ,quicqd pater voluit eum facere ac sus-
terre,quatenus requiẽ illã æternã,terram q; optimã supercælestem, mereretur ac procuraret
hoĩbus:& quantum ad hoc,fuit quasi asinus fortis,nõ ꝓpter stoliditatẽ ac tarditatẽ,sed pro
pter laboriositatem ac obedientiã, qua omne pondus laboꝝ ac tormentoꝝ patiẽtissime ac
Ioan.17. obedientissime tolerauit.propter quod dixit ad patrẽ:Opus cõsummaui,quod dedisti mihi
Ioan.19. vt facerem.at q; in cruce:Consummatũ est.Et de mum in psalmo: Omnes fluctus tuos indu-
Psal. 87. xisti super me.Et voce membroꝝ suoꝝ dicere potuit patri: Vt iumentum factus sum apud
Psal.72. te.Factus est em̃ obediens vsq; ad mortẽ.[factusq; est tributis seruiens.]Nam & Chr̃s(ad lite
Phil.2. ram)soluit tributũ,vt Euangelista describit,nõ quia tenebat,sed quia dignat⁹ est,& ne scã-
Matt.17. dalizarẽtur pusilli.Spiritaliter q̃q; hoc fecit:quia vt homo,obtulit Deo sanctæ seruitutis ta-
Ioan.8. lentum,hostiã laudis,& munus deuotissimæ regratiationis,secundum q̃d dixit: Quia ego q̃
placita sunt ei,facio semper.[Dan iudicabit populum suum.]Dan interpretatur iudicium,
& fuit figura Chr̃i,qui cõstitutus est iudex viuoꝝ ac mortuoꝝ,& vniuersa quæ egit ac docu
Acto.10. it,cum summa discretiõe exhibuit.Qui fuit[coluber in via, cerastes in semita:]qm̃ principẽ
tenebraꝝ à quo tenebatur, cũ summa decepit industria: potestate q̃q; regali ac authoritate
pontificali munitus, cõfregit tyrannoꝝ vehicula, ita ꝙ corruerũt deorsum. [Gad accinct⁹
prẽliabitur ante eum,& ipse accinget retrorsum.]Per Gad,q interpretat felicitas, designa-
tur saluator:qui secũdũ suã deitatem,est essentialiter ipsa in se subsistẽs,supereſſentialis ac in-
finita felicitas:& secundum suã humanitatem felix fuit,quãtum ad superiores suę animę vi-
res, ad increatũ obiectũ relatas, ab incarnationis exordio: qui oĩ spiritali armatura fulcitus,
cõtra inuisibiles hostes prẽliatus est in primo suo aduentu ante Israeliticã plebẽ,ab electis Iu-
dæoꝝ cordibus illos fugãdo,& plurimos cõuertendo p̃dicatione,oratiõe,exẽplo,miraculis.
Deinde circa finẽ mundi cõtra Antichristũ pugnabit, quẽ interficiet spũ sui oris, & destruet
2.Thes.2 illustratione sui aduẽtus.Sanctis quoq; Heliç & Enoch dabit virtutẽ resistendi efficaciter An
tichristo.Sicq; per sui collationem subsidij,ante eos prælabitur ac trãsibit, sicut p Esaiã ait
Esa. 45. ad Cyrũ:Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo. Sicq; accinget Chr̃s retrorsum, qa
ad hoc ita cõtra Antichristũ bellabit,q̃tenus eo occiso,exerceat paulopost gñale iudicium,q̃
cõpleto,redibit vñ descẽdit.[Aser pinguis panis eius,& p̃bebit delicias regibus.]Aser inter-
Ioan.6. pretat beatus, & typus extitit Chr̃i,q ait: Caro mea vere est cibus. q mãducat hunc panem,
viuet in æternũ.In qua carne cõtinet supernoꝝ pinguedo charismatũ,cũ ipsa sit deitatis in-
strumentũ animatũ cõiunctũ, in quã etiã virtutes aiæ Chr̃i copiosissime prorsus redundãt:
immo ipsemet totus Chr̃s est pinguissimus panis, oĩ virtute & gratia incõparabiliter ple-
Ibidem nus.Nam ait:Ego sum panis viuus q de cælo descẽdi, qui in sacramẽto acceptus,cõfert spiri
tales delicias regibus,q seipsos ratiõe iuxta euãgelicã legẽ gubernãt,vtpote cũctis vere fide-
libus:in q̃ multi reges & principes timorati & Chr̃ifideles, miro modo sunt delectati. Hinc
de Christo

de Christo in Psalmo prædictum est:Erit firmamentum in terra in summis montium. Vbi
alia habet translatio, Erit frumentũ. Alia vero, Erit memoriale triticũ. Translatio aũt Chal Psal.71.
daica,Erit placenta tritici in terra &c. p quæ oĩa aperte est ꝓphetatum, ꝙ Chr̃us sub forma
& tortula panis tritici ei,offerendus ac manducandus esset in euangelica lege,p hoc memori-
am faciẽs mirabiliũ suoꝝ, dans escam tam supsubstantialem timentibus se. Vnde propheta Psal.110.
prænunciauit:Manducauerũt & adorauerũt oẽs pingues terræ.Hoc totum filijs seculi huius Psal.21.
incredibile esse videt ac stultum.ꝓpter q̃d vnus illoꝝ dixit:Non inueni tam fatuã legẽ, sicut
est lex Christianoꝝ,t qm̃ Deum quem colunt, ꝓprijs dentibus deuorant. His vero q spm̃ Dei
habent, rõnabilissimum ac pfundissimum videtur esse mysterium. Intelligunt nanq; rões
institutionis tanti sacramenti,& fructus saluberrimos eius,quos & vicissim in seipsis grati-
ose experiuntur.[Nephthalim ceruus emissus, dãs eloqa pulchritudinis.] Per Nephthalim, Ioan.10.
q interpretatur cõparatio,intelligit rex Messias,patri se cõparans: Ego,inquiens, & pater Phil.2.
vnum sumus:Quia cũ in forma Dei esset,nõ rapinam arbitratus est,esse se æqualẽ Deo.Qui
rite ceruus emissus seu velox vocat,qa exultauit vt gigas ad currendam viam.Et sicut deside Psal. 18.
rat ceruus ad fontes aq̃rum,ita desiderauit nos adducere secum in gloriã,nec à cursus sui fer
uore vnq̃ potuit retardari.Dedit q̃q; eloqa pulchritudinis,qm̃ sapientissima ac profundissi-
ma protulit documenta,ita ꝙ oẽs mirabant in verbis gratiæ quæ procedebant de ore eius. Lucæ 4.
Erat qppe docens sicut potestatem habẽs,nõ sicut scribæ & pharisæi.Hinc & aduersarij eius Matt. 7.
cõpulsi sunt dicere:Nunq̃ sic loquutus est homo sicut hic loqtur. Siqdem diffusa erat gratia Ioan. 7.
in labijs eius.Nec mirũ si in humanitate assumpta q̃ pulcherrima verba deprompsit,q secun Psal. 44.
dum q̃d Deus,est verbum æternum atq; oĩpotens sermo Dei patris. Potest q̃q; istud exponi
de cœtu apl̃orum,q̃rum quidam erant ex tribu Nephthalim,tribuq; Zabulon,q ad euãgeli
cæ legis p̃dicationem tanq̃ celerrimi cerui auidissime & velocissime p̃cesserunt,& eloqa pul
chritudinis,vtpote Chr̃i doctrinam p̃rsus pulcherrimã,latissime diffuderunt,de q̃bus canta
mus in Psalmo:Principes Zabulon & principes Nephthalim.[Filius accrescens Ioseph,fili- Psal. 67.
us accrescẽs, & decorus adspectu.] Ioseph euidentissima Chr̃i figura est. Chr̃s enim creuit Lucæ 2.
seu profecit sapientia,ætate & gr̃a,secundũ manifestationem.Creuit q̃q; & fama,sicut glori
osissimus Ioannes Baptista p̃dixit:Illũ oportet crescere,me aũt minui. Deniq; iuxta Danie- Ioan.3.
lis oraculũ,Chr̃s est lapis sine manu p̃cisus de mõte,q lapis creuit in montẽ magnum,& im- Dani. 2.
pleuit vniuersam supficiem terræ. Creuit ergo fructu multiplici, multa millia cõuertendo,
partim & primo p seipsum, deinde plenius ac mirabilius p suos discipulos, in primis ex Iu-
dæa,Galilæa atq; Samaria, deinde vbiq; terraꝝ ex gentibus. Qui fuit decorus adspectu, vt- Psal. 44.
pote speciosus forma p̃ filijs hoĩm. Cuius humanitatẽ omni virtute,sapiẽtia,dono,fructu be
atitudine ac gr̃a excellentissime pulchrificatam,verbũ æternum assumpsit. Cui etiã in deita
tis natura pulchritudo appropriat. Siqdem æternitas est in patre, species in imagine, vsus in
munere:species,inquã,in imagine:hoc est,pulchritudo in filio,& vsus in munere.i.commu
nio in spũ sancto. Hoc fideliter cognoscẽtes filiæ Aegypti,hoc est,animæ seu ecclesiæ ex gen
tibus conuersæ,discurrerunt sup murꝝ:qa super apl̃orum doctrinam se fundarunt,vt Christi
pulchritudinem contemplarent. Sed inuiderunt Chr̃o in primis puersi & obstinati scribæ, Sapiẽ. 2.
& sacerdotes ac pharisæi vani & ambitiosi,Chr̃i eminentiam & suam depressionẽ ferre non
valentes:idcirco verbis & ictibus eum impetierunt,dicentes:Promittit se scientiam Dei ha-
bere,& filiũ Dei se nominat:tentemus quæ ventura sint ei, contumelijs & tormentis interro
gemus eum, morte turpissima occidamus eum.[Sedit in forti arcus eius:]qa in Deo fuit fidu Ioan.18.
cia Chr̃i,quem Deus pater cito eripuit à cunctis vinculis & aduersis, q̃bus ligauerunt & cru Mat. 27.
cifixerunt eum iniq,q vinctum eum tradiderunt Pilato, clauisq; dirissimis affixerunt pati- Ioan.14.
bulo.Sed Deus patris eius,hoc est,Deus Abrahæ & cæterorum patriarchaꝝ ac Ioseph sponsi Ioan.18.
Mariæ,q̃q; filius Chr̃us vocatur, fuit in oĩbus Christi adiutor, sicut in euangelio ait: Ego in Esaię 42.
patre,& pater in me est.Et, Pater non reliqt me solũ. q pater per Esaiam ꝓtestatur de Chr̃o:
Ecce puer meus, suscipiam eum:electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Eripuit,
inquã,eum:qm̃ tertio die suscitauit eum ad immortalẽ ac impassibilem vitam. Ideo Chr̃s,
passione instante,loquutus est Petro: An putas ꝙ nõ possum rogare patrẽ meũ,& exhibebit Mar. 26.
mihi modo plus q̃ duodecim legiones angeloꝝ? [Omnipotens bñdicet tibi bñdictionibus
cæli desuper, bñdictionibus abyssi iacẽtis deorsum.]dedit enim Christo oẽm & plenam po-
testatem in cælo & in terra, omni creaturæ p̃ficiendo eundem, fecit q̃q; eum caput ac princi-
pem in triũphante ac militante ecclesia.[bñdictionibus vberꝝ & vuluæ:] qa tam singularissi
me Chr̃m hoĩem honorauit trinitas Deus,vt lacte virginalium vberum sacratissimæ virgi- Lucæ 2.
nis aleret,at q; de inuiolata ac integra eius vulua prodiret, procedens tanq̃ sponsus de thala Matt. 3.
mo suo. Benedixit q̃q; Christum benedictionibus vberum ac vuluæ, multiplicando populũ Marc. 1.
Christianum innumerabiliter toto orbe terraꝝ. Potest item per vbera, intelligi vtriusq; te- Lucæ 3.
stamenti scriptura,qua Christus fuit plenissimus:& per vuluam baptisma,q̃d & Christus di-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gnatus est à Ioanne suscipere.[Benedictiones patris tui, confortatæ sunt benedictiõibus patrum eius].i. bñdictiones seu gratiæ, quas Deus pater contulit Christo, prævaluerũt & eminentiores fuerunt omnibus bñdictionibus, quas patriarchæ aut cæteri sancti à Deo sortiti sunt, sicut Psalmista prædixit: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ cõsortibus tuis. [donec defiderium collium ꝛternoꝝ:]hoc est, quousq; opere impleretur, quod sancti veteris testamenti prædixerunt, & fieri ac videre desideraverunt, quemadmodum ait saluator discipulis: Beati oculi q̃ vident q̃ vos videtis. Dico enim vobis, ꝙa multi reges & prophetę voluerũt videre quæ videtis, & non viderũt. [Fiãt in capite Ioseph, & in ceruice Nazarei inter fratres suos.]hoc est, omnes præfatæ benedictiones impleant in Christo & in corde ipsius, q̃ p̃ omnibus suis participibus summe & incõparabiliter sanctus est, de q̃ prædixerunt ꝓphetæ: Quia Nazaræus vocabitur. [Beniamin lupus rapax, mane cõedet prædam, & vespere diuidet spolia.]Beniamin filius dexteræ interpretat̃, cuius ortus, fuit suæ matris interitus. p quem Christus significatur, ipse enim est filius omnipotẽtis, sedens ad dexteram eius, immo & ipse vocabit̃ dextera & brachium patris, iuxta q̃d scriptum est: Saluavit sibi dextera eius, & brachiũ sanctum eius. Esaias q̃q; ait: Notum fecit dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium. Deniq; Christi ortus siue aduentus, fuit occasionaliter interitus suæ matris, videlicet synagogæ: quæ ipsum non recipiendo, meruit corporaliter ſpiritaliter q̃q; occidi, & vsq; in finem relinqui. Christus autem in primo suo aduentu, quasi lupus rapax, non propter crudelitatem, sed propter sanctæ charitatis auiditatem, impetuosissime prædam comedit, hoc est, sibi ardẽtissime incorporauit, quos p se & sanctos apostolos traxit ad fidem: q̃d deinceps facit & faciet per prædicatores electos, cõuertendo q̃plurimos vsq; ad finem mũdi: tunc q̃q; ẽt vespere diuidet spolia, discernendo in finali iudicio inter electos & reprobos, ad dexterã suam statuens oues, & ad sinistram hœdos. Postremo, p hoc ꝙ Iacob filios ancillarũ, videlicet Balæ & Zelphæ, inter filios principalium suarũ vxorũ benedixit, nec inter eos alios q̃q; discreuit, ostensum est, ꝙ in Chro Iesu non est discretio seruoꝝ ac liberorum, nisi quãtum ad meritа: ꝙ item Christianis non sit carnis nobilitas, sed virtutum præclaritas magni pendenda.

Lucæ 3. Iesai. 1. Psal. 44.

Luc. 10. Matt. 13.

Matt. 2.

Mar. 16. Psal. 97. Esaiæ 52.

¶ Elucidatio cap. L. Quod cernens Ioseph, ruit super faciem patris. Arti. CIII.

QVàm ardentissime sanctus Ioseph dilexerit patrem suum sanctissimum, & quantum de eius sublatione ac morte doluerit, in exordio demonstratur huius capituli. [Quod cernens Ioseph, ruit super faciem patris sui, flens & deosculans eum].i. ipse Ioseph, videns ac pensans patrem suũ in tanta plenitudine ꝓpheticarum reuelationum atq; in tanta deuotione & sanctitate obiisse, quasi victus filialis amoris tam naturalis q̃ infusi feruore, precit se sup corpus patris sui defuncti, applicans vultum suum vultui eius, sicq; cum lachrymis copiosis deosculans ipsum, ostendens in mortuo, q̃ vehementer amauit viuentem, & de sublatione tam optimi patris intime dolens, q̃uis non sit sicut cæteri q̃ spem non habẽt, nec abhorruit faciem defuncti osculari. Puto aũt ꝙ etiam in facie defuncti tanti patriarchę, ap

1. Thes. 4

paruit quædam supernaturalis serenitas, & quædam coloris viuacitas, quę erat interioris puritatis & tranqllitatis defuncti indicium, sicut de multis sanctis in nouo testamẽto defunctis agnouimus. [Præcepitq; seruis suis medicis] Ioseph q̃ppe, vt moris est magnis principib⁹, speciales habuit medicos. [vt aromatibus condirent patrem].i. corpus eius exanime, ponendo partem ꝓ toto. Voluit aũt corpus illud condiri, ne infra tempus, q̃ eius sepultura fuerat differenda, generaret vlla corruptio: quod etiam fecit honorando corpus patris tam sancti. [q̃bus iussa explentibus, transierunt quadraginta dies] post corporis sancti vnctionẽ, anteq̃ amplius aliquid fieret circa illud. [iste quippe mos erat cadaueꝝ conditorum] vt scilicet reseruarentur tam diu intacta post eorum cõditionem. [Fleuitq; eum Aegyptus septuaginta diebus.] Circa hæc ait Scholastica historia & etiam Strabus, & habet̃ partim in Glossa: Ioseph præcepit medicis vt aromatibus eum condirent, & custodierũt eum Aegyptij quadraginta diebus. Mos etenim ethnicoꝝ, i. gentilium erat, corpora nõ condita, seruare nouẽ diebus, diebusq; singulis ea deflere, & calida aqua fouere, vt scirẽt an anima esset egressa, an sopita. Corpora vero cõdita, q̃draginta diebus seruabant. Porro Hebræis mos erat, corpora incondita seruare diebus septem: cõdita aũt, diebus triginta seruabant: ergo & ipsi corpus Iacob triginta diebus: sicq; sub custodia amboꝝ, scilicet tam Aegyptioꝝ q̃ Hebræorum, fluxerunt dies septuaginta. Fideles aũt nunc mortuos suos plangũt triginta diebus, hoc est, specialiter Missas sub numero tot dierum pro eis celebrant, quoniam fide trinitatis & virtutibus eos credunt conditos. Quidam vero agunt tertiam diem pro spiritu & anima & corpore: aliq aũt septimum diem, quoniam anima specialiter habet tres vires, concupiscibilem, irascibilem & rationalem, & corpus constat ex quatuor elementis vel ꝙa quietem, quæ per septimum diem designatur, eis exoptant. Hæc ibi Fleuit ergo Aegyptus ipsum Iacob septuaginta diebus, quia populus in Aegypto habitans, tot diebus solenniter luxit eum, & eius celebrauit exequias, ita ꝙ Aegyptij ethnici fecerunt hoc iuxta ritum suum quadraginta diebus

Eusebi⁹. Strabus.

& Hebræi habitantes ibidem, iuxta morem suum diebus triginta. Nam & tot diebus fleuerunt postea Mosen & Aaron. Fleuit autem Aegyptus sanctum Iacob, tum propter amorem & reuerentiam Ioseph, tum ex amore quo dilexerant ipsum Iacob, ad quem tempore famis multi confugerant Aegyptij, quibus piissimus Iacob per se & per filium suum Ioseph frequenter liberaliterq; subuenit, propter quod erat eis valde dilectus. [Et expleto plancius tempore, loquutus est Ioseph ad familiam Pharaonis: Si inueni gratiam in cõspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis,] vt det mihi licentiam abeundi ad sepeliendum patrẽ me um, [eo ꝙ pater meus adiurauerit me, dicens: En morior, In sepulchro meo quod fodi mihi in terra Chanaan, sepelies me.] Suprà legitur ꝙ Iacob exegit iuramentum à Ioseph, ꝙ sepeliret eum in spelunca duplici, quæ à tempore Abrahæ fuit pro sepultura empta ac præparata. Quomodo ergo Iacob fodit sibi ibi sepulchrum? Ad hoc secundum Augustinum dicendum, ꝙ quanuis ante non legitur hoc fecisse, tamen quia hic dicitur id egisse, credendũ est esse sic factum, forsan enim in loco speluncæ fecit diu ante fieri aptum receptaculum ꝓ corpore suo ac corpore Liæ, antequam eam sepeliuit ibidem. aliq autem dicunt ꝙ fecerat ibidem habitaculum speciale. [Dixitq; ei Pharao: Asscẽde, & sepeli patrem tuum &c.] Quare Ioseph qui erat regi familiarissimus atq; charissimus, per seipsum non rogauit licentiam illam à rege? Forte ex humilitate hoc fecit, vel timuit ne rex suspicaretur eum non velle reuerti, idcirco volebat per alios explorare animum regis. Qui certus de veritate & fidelitate ipsius Ioseph, mox annuit eius petitiõi: quod per se, vel per alios quos Ioseph direxit ad ipsum, infinuauit ei. [Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis, cunctiq; maiores natu terræ Aegypti,] & [domus Ioseph cum fratribus suis &c.] id est, domestici Ioseph & vndecim fratres eius secum pergebant. [Habuit quoq; in comitatu currus & equites &c.] senes nanq; & nobiles erant equestres, vel sedebant in curribus, & ita iuerunt non pedestres. [veneruntq; ad aream * Attath, quæ sita est trans Iordanẽ] vbi populus Israel postea murans, igne consumptus est, secundum Glossam, vt habetur in Numeris. [vbi celebrantes exequias, planctu magno atq; vehemẽti, impleuerunt septem dies &c.] tot diebus ibi plangẽdo certis horis, potissimum ipsi filij Iacob. [fecerunt ergo filij Iacob sicut præceperat eis &c. & sepelierunt eum in spelunca duplici &c.] Circa hæc dicit Strabus: Area * Attath trans Iordanẽ est, & distat ab Abramio, id est, spelunca duplici, quinquaginta millibus. Præterierunt ergo speluncam illam, & postea transito Iordane, redierunt ad eam. Ideo quæritur, cur hoc fecerunt. Sed dicit aliquis, id est, aliquis dicere potest, ꝙ timebant bella sibi instare: ideo diuerterunt à recto itinere, sicut & Deus circunduxit filios Israel per desertum, ne eundo per rectam viam, timerẽt propter imminẽtia bella. Istud quoq; in Scholastica historia tangitur. [Reuersusq; est Ioseph in Aegyptum &c. sepulto patre. Quo mortuo, timẽtes fratres eius, & mutuo colloquentes, ne forte memor sit iniuriæ, quam passus est &c. mandauerunt ei, dicẽtes forte per Beniamin, qui non interfuit illi iniuriæ, quam ab aliis fratribus toleranit, tamen secundum Lyram, Hebræi dicunt ꝙ mandauerunt ei per filios Balæ, quos inter cæteros fratres suos magis dilexit, forte quia Bala fuit ancilla matris Ioseph, quod non videtur verum, immo certum est ꝙ dilexit Beniamin plus quàm eos, & forsitan etiam ludam, qui liberauit eum de morte, & tam solenniter præ omnibus benedictus fuit à patre eorum. Maxime autem ipsa iniuria Ioseph, displicuit ipsi Ruben. [Pater tuus præcepit no bis antequam moreretur, vt hæc tibi verbis illius] id est, ex eius persona [diceremus:] Istud ex timore finxerunt, vt facilius veniam impetrarent, sicq; fuit mendacium officiosum & veniale peccatum. [Obsecro vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atq; malitiæ quam exercuerunt in te.] Per scelus fratrum, intelligi potest propositum interficiendi eum: per peccatum, inuidia qua oderant ipsum per malitiam, vẽditio qua eum vẽdebant. [Nos quoq; oramus, vt seruo Dei patri tuo] id est, amore patris tui & ad eius honorem, [dimittas iniquitatem hanc,] id est, præfatas iniquitates, intelligendo plurale per singulare, hoc est, rogamus vt nobis ignoscas tantas offensas propter patrem tuum. [Quibus auditis, fleuit Ioseph] ex pietate & rememoratione præteritorum, & ex patris sui memoria. [veneruntq; ad eum fratres sui,] cognito per internuncium ꝙ sic fleret. [& proni adorantes in terram] eum adoratione duliæ, [dixerunt: Serui tui sumus] ex ordinatione diuina, & etiam ex Pharaonis constitutione, & nostra iam prompta subiectione. [Quibus ille respondit: Nolite timere] ꝙ vindicabo iniuriam meam. [Num Dei possumus resistere voluntati?] Quasi dicat, Non possumus resistere voluntati Dei, quæ est ipsa volitio omnipotẽtis in seipso, seu ipsemet Deus, quæ cum sit omnipotẽs ac breuissima, semp infallibiliterq; impletur, sicut p Esaiam tefiatur: Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet. atq; p Hieremiam: Quis est iste pastor qui resistat vultui meo? Signis autẽ diuinæ voluntatis, scilicet præcepto, prohibitioni, consilijs, iniqui resistunt & eis contraria faciunt. Quanuis autẽ vẽditio Ioseph non fuit à voluntate diuina, nec placita Deo, inquantum fuit iniqua & à voluntate fratrũ puersaliter in-

Gen. 47.

Augustin.

Strabus.

Eusebi.

Esai. 46.

Hie. 49.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quantum fuit actus realis,& via ac disposítio ad plurima bona, quæ Deus decreuit ex ea elicere,sic fuit à Deo,& placuit volũtati ipsius,nec potuit quis hoc Dei propositum impedire nihilominus fratres potuerunt,immo & debuerunt, illam vẽditionem iniustam,vt talẽ,vitare.[Vos cogitastis de me malũ].i. mihi nocere intendistis. [& Deus vertit illud in bonũ] hoc est,ex vestro malo elicuit bonum,qa vẽditio & ꝓductio mei in Aegyptũ,fuit occasio ꝓmotionis meæ in Aegypto.propter ꝙd subditur;[vt exaltaret me sicut in ꝓsentiarum cernitis,& saluos faceret multos populos].i.præseruaret eos à morte tẽporali ꝑ prouidẽtiam meam,qua frumenta reposui ad vẽdendum ea tempore famis.[Nolite timere.Ego pascam vos & paruulos vestros].i.necessaria victui dabo vobis ac soboli vestræ,si indigueritis.Verunth quando Ioseph hæc dixit,filij fratrum suoꝝ erant viri pfectæ ætatis, ac alios genuerunt. Ioseph qppe erat circiter quinquaginta sex annoꝝ quando obijt pater suus, cum quo filij fratrum Ioseph intrauerunt Aegyptum,& habitauerunt in ea decem & septẽ annis ante ipsius Iacob decessum.Sed filij,q̃uis adulti, vocantur paruuli comparatione parẽtum. Porro fratres Iacob post annos famis satis diuites erant,nec indiguerunt sustẽtari à Ioseph. Attamen ex sua liberalitate &charitate contulit eis multa frequenter. [& habitauit in Aegypto cum omni domo].i.posteritate[patris sui.]non tamẽ in terra *Iessen, in qua fratres sui commorabantur,sed in vrbe(vt reor)cum Pharaone,post quem summus erat in tota Aegypto,in qua tam ipse q̃ fratres eius manebant.[Vixitq; cẽtum & decem annis.]Quo patet ꝙ octoginta annis vixit in principatu cum grandi ꝓsperitate,qa triginta annorum fuit quando præpositus est Aegypto.[& vidit filios Ephraim,] quẽ Iacob præposuit fratri suo cum iunior esset
*genub⁹ illo.[vsq; ad tertiam gñationem. Filij quoq; Machir,filij Manasse,nati sunt in*genibus Ioseph].i. post suam natiuitatem positi sunt super genua proaui sui Ioseph, ita ꝙ ipse Ioseph tenuit eos super genua sua,vt moris est senum,amplexari,fouere,& sup genua ponere filios filiorum suoꝝ:sicq; vidit filios Manasse,etiam vsq; ad tertiam gñationem,ipso Manasse incluso.[Quibus transactis,loquutus est fratribus suis:] non solum vndecim viris illis, sed & soboli eoꝝ ac filijs suis:[Post mortẽ meam Deus visitabit vos] visitatione misericordiæ suæ, impendendo vobis beneficia suæ:[& ascendere vos].i.posteros vestros[faciet de terra ista ad terram quam iurauit].i.cum iuramento ꝓmisit[Abraham, Isaac & Iacob.]ꝙ daret eam posteritati eoꝝ.[Cumq; adiurasset eos &c.] vt ossa sua tũc secum portarẽt ad sepeliendum ea in terra Chanaan. Adiurauit aũt eos,non vt ipsi quibus loquebatur, hoc facerẽt,qa mori turi erãt ante egressum Israel ex Aegypto: sed vt posteris suis hoc ipsum cõmitterent, sicq; & posteros illos quodammodo adiurauit in patribus suis.[mortuus est &c.& conditus aromatib⁹,repositus est in loculo in Aegypto.]Filij etenim eius, suum corpus dignissimũ posuerunt in repositorio condecẽti cum ingenti honore.Cumq; filij Israel egrederẽtur Aegyptũ, tulerunt ossa ipsius secum,& sepelierunt in Sichem,in terra sortis tribus Ephraim,vt in Iosue scriptum est.Récitat Ioseph us,ꝙ vnusquisq; cæterorum patriarcharum fratrum Ioseph, præcepit corpus suum statim post mortem suam portari & sepeliri in Hebron.Ioseph vero ita nõ voluit fieri de corpore suo,sed illud tam diu in Aegypto dimitti,quatenus per hoc recordarentur Aegyptij beneficiorum suorum diutius, sicq; magis benevoli essent filijs Israel inter ipsos manentibus.Voluerunt autem Ioseph & fratres sui in terra promissionis sepeliri,quia patres eorum,Abraham,Isaac & Iacob,erant ibi sepulti, & quia nouerunt mysteria Christi complẽda ibidem. Patet quoq; ex dictis,ꝙ Ioseph obijt ante fratres suos. Nam & magnates ac principes non solẽt viuere tam diu,vt simplices & rustici quidam, cum scriptum sit:Omnis potẽtatus breuis est vita.Cuius vna ratio esse potest,ꝙ calidis ac fortibus cibis ac poculis vtuntur assidue. De Leui autem fratre Ioseph, constat ꝙ vixit annis centũ triginta septem,vt legitur in Exodo.Præterea iuxta mysticum sensum, ex principio huius capituli edocemur,q̃ pie & amorose habere se debent filij ac filiæ ad suos parẽtes morientes ac mortuos.Per condituram quoq; corporum Iacob & Ioseph,atq; eorum honorabilẽ sepulturam, præfiguratæ sunt vnctio corporis Christi & venerabilis sepelitio eius, facta per Ioseph decurionem & Nicodemum.Per quod etiam est ostensum,ꝙ animas nostras condire iugiter ac vngere debemus per sanctas meditationes, puras affectiões, cæterosq; virtutum actus ac habitus,ne vitijs fœteant & putrescant:sed bonus odor Christi sint vbiq;,& in sordido corpore constitutæ,quasi in loculis,suauiter fragrent coram altissimo.Postremo,quemadmodum patriarchæ præcordialiter cupiebant in terra sancta,propter Christi mysteria ibi complẽda,sepeliri,detestãtes manere in terra Aegyptiita & nos ea q̃ mundi sunt abhorreamus, ac totis præcordijs ad terram finalis ac beatissimæ promissionis acceleremus, vt effectu ac fructu incarnationis passionisq; Christi,vtpote beatifica omnipotẽtis superdignissimi creatoris fruitione, æternaliter satiemur. Ad laudem, honorem, ac gloriam eius,qui est super omnia Deus sublimis & benedictus.Amen.

¶Finis Commentariorum libri Geneseos.

Ioſu.24. Ioſep.li. 2.an. Iu. cap.8.

Eccl. 10. Exod.6.

Mat. 27. Marc.15. Lucæ23. Ioan.19.

2.Cor.2.

D. Dio-

D. DIONYSII CARTHV 293

SIANI IN EXODVM, HEBRAICE *ELLEH SCHMOTH,

Enarratio.In qua de multiplicatione, afflictione & egressu agitur filiorum Israel ex Aegypto, de decem plagis, de decalogo, de arca fœderis, tabernaculo, altari ac vestibus Aaron.

PRAEFATIO.

VSTI sunt omnes sermones mei,& non est in eis prauum quid, neq; peruersum. Hæc sunt æternæ & increatæ sapientiæ verba,in Prouerbioꝝ libro scripta.Est enim Deus omnipotens in promissionibus suis fidelis,in verbis suis verax,in operibus iustus,nihilominus miserationes eius super omnia opera eius. Siquidem in hac vita effectus misericordiæ eius, clarius abundantiusq; resplendẽt. In vniuersis tamẽ operibus Dei, aliquid diuinæ iustitiæ & aliquid diuinæ pietatis relucet. Propter ꝙd dixit Psalmista: Vniuersæ viæ domini,misericordia & veritas.Sed in quibusdam effectibus Dei, magis manifestatur misericordia eius, sicut in liberatiõe filiorum Israel ex Aegypto.In aliquibus autẽ eius effectibus iustitia sua magis ostẽditur, quemadmodum in percussione & submersione Aegyptioꝝ. Itaq; dum omnes sermones Dei dicunt iusti,iustitia extense accipitur,prout est virtus cõmunis, & pro quadam condecentia ac rectitudine mẽtis,ita ꝙ quælibet virtus,immo & pietas,quædã est iustitia,inquantum rationalis creatura ꝑ eam ita se habet,vt debet,tenet aut decet. Sicq; pij sermones Dei,sunt iusti:& ꝓmissiones ipsius gratiosæ ac misericordes, sunt iustæ:qa non admiscẽt eis aliqd falsitatis aut culpæ.Hinc Deus appellatur fidelis in suis promissiõibus, qm̃ vere eas adimplet,præsertim si sint absolute promissiones.Quædam etenim promissiões diuinæ sub cõditione intelliguntur, videlicet nisi ꝑ peccata hoim obex ponatur, quemadmodum Deus multa promisit filijs Israel,dummodo scilicet ꝑ suos excessus non demererent adimpletiones promissionum illaꝝ.Deniq; q̃ vera sint omnia ista,patebit in expositione libri istius, in q̃ in primis describitur causa &modus liberationis filioꝝ Israel ex Aegypto: quam liberatione Deus diu ante sanctis patriarchis,Abrahæ,Isaac,Iacob & Ioseph ꝑdixit atq; promisit,sicut in Genesi patuit.Vnde & Apostolus ad Hebræos ait:Fide Ioseph moriẽs,de profectione filioꝝ Israel memoratus est, & de ossibus suis mandauit.Deinde in libro isto describitur,qualiter Deus per Mosen legem cõtulerit Israeliticæ plebi in mõte Sinai,& qualiter factum sit tabernaculum Deo iubente: quomodo etiam institutus sit Aaron primus sacerdos, pontifexq; legalis. In quibus omnibus præsignata atq; expressa sunt diuersa præcepta & mysteria ecclesiæ ac euangelicæ legis. Hinc Rabanus protestatur:In Pentateucho excellit Exodus, hoc est,inter libros Mosis eminet liber iste,in quo figuraliter exprimuntur pene omnia sacramenta seu sacra secreta,quibus informatur ecclesia. Nempe per corporalẽ Israelitaꝝ de Aegypto egressum,præfiguratur spiritalis exitus nostri de Aegypto,id est, de caligine vitiorum & cõuersatione mundana. Per mare rubrum,designatur baptismus: per Aegyptiorum submersiõem, interitus vitiorum,& item deiectio inuisibilium hostium: per agnum paschalem. Christus & passio eius,sicq; de alijs multis,vt infrà patebit. Deniq; liber iste Græce vocat ἔξοδος, quod Latine exitus interpretatur:quia in prima parte huius voluminis tractat ꝓcipue de egressu Hebrꝝ ex terra Aegypti.Etenim ἔξοδος Græce, Latine via vocatur.Hinc hodœporium,i. itinerariũ seu necessarium quid in via, nominatur. Hebraice vero appellat Elleh schmoth, quod tantũ valet vt istud, Hæc sunt nomina.Sic nanq; incipit liber iste. Consuetudo autem Hebræis est,libros ab eorum exordijs intitulare, quemadmodum sanctus euangelista Matthæus in euangelij sui principio ait,Liber generationis Iesu Christi:quia videlicet à corporali Christi generatione euangelium suum exorsus est. Sic & nos nomina personis imponimus à principijs suæ originis vel locorum,vt in historijs tangit magister.

Gen. 17. Gen. 26. Gen. 28. Heb. 11. Exo. 20. Exo. 34. Raban. Exo. 12. Exo. 14. 1.Co.10. Ioan.6. Matt. 1.

¶Expositio literalis primi capituli,libri Exodi:Hæc sunt nomina filiorum Israel &c.

Articulus primus.

OSES in libri huius exordio continuat historiam nunc exponendam, historiæ libri præcedentis,videlicet Geneseos. Circa quod in Scholastica historia ex verbis sancti Hieronymi dicitur:Historia Exodi nõ est alia ab historia Genesis,sed eadem continuata,quæ propter tollendum fastidium, in quinq; partitiones,id est,in quinq; libros diuisa est.Contra quod obijci posset,ꝙ in Exodo multa narrantur,puta decem plagæ,diuisio maris rubri,submersio Aegy

Euſebi⁹, Hieron. Exod.7. 8.9.10. Exo.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ptiorum, de quibus in Geneſi nihil habetur, & facta ſunt diu poſt ea quæ in Geneſi recitantur. Ad quod dici poteſt, ꝙ dicitur hiſtoria eadem, quia de eodem eſt populo Hebræorum. Itaq; ait [Hæc ſunt nomina filiorum Iſrael] hoc eſt, ipſius Iacob, qui alio nomine vocatus eſt Iſrael, vt dictū eſt in Geneſi. [qui ingreſſi ſunt in Aegyptum cum Iacob. Singuli cum domibus ſuis introierunt. Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Iſachar, Zabulon.] Iſtos ſex genuit Iacob ex Lia eodem ordine, quo hic exponuntur. [& Beniamin,] quem genuit ex Rachele. [Dan & Nephthalim,] quos genuit ex Bala ancilla Rachelis. [Gad & Aſer,] quos ex Zelpha famula Lię genuit, vt in Geneſi habitum eſt. Hi vndecim intrauerunt cum Iacob Aegyptū, ſinguli cum domibus ſuis. i. vnuſquiſq; eorum cum ſobole ſua, ſicut in Geneſi habet: [Erant igitur omnes animæ eorum qui egreſſi ſunt de femore Iacob] i. eoꝝ q ſecundum carnem nati ſunt ex Iacob [ſeptuaginta.] Aliqui textus habēt, ſeptuagintaquinq;. Atq; (vt refert Lyra) in Hebræo habetur, ſeptuaginta. In Geneſi quoq; ſic legitur: Oēs animæ domus Iacob, quæ ingreſſæ ſunt in Aegyptum, fuerunt ſeptuaginta. Quæ omnia qualiter verificenf & cōcordentur, diffuſe eſt introductum in expoſitione cap. 46. Geneſeos. ¶ Porro ex Iacob nati ſunt immediate ſolum duodecim filij, & filia vna. Quod ergo tam multi, ſicut iam tactū eſt, dicuntur nati ex femore eius, intelligendum eſt ſimul, tam de illis quos genuit immediate, q̄ de nepotibus ſuis, videlicet filijs filiorum ſuorum, quos nepotes genuit mediate. [Ioſeph autem in Aegypto erat:] Fuit enim & habitauit in Aegypto diu ante ingreſſum patris ſui in eam, & diu poſt obitum eius. Iſtud autem cum clauſula ſubſequenti hic interponitur, ad continuandum dictis dicenda. Nam ſubditur: [Quo mortuo] cum eſſet centum & decē annoꝝ, [& vniuerſis fratribus eius, omniq; cognatiōe ſua] i. omnibus illis, qui cum Iacob introierunt Aegyptum, defunctis, nō tamē poſteritate illoꝝ, cum ſubſequatur: [filij Iſrael creuerunt] p generationem & augmentationem, [& quaſi germinantes multiplicati ſunt] i. inſtar ſeminum in terram proiectorum, ſiue herbarū, aucti ſunt numero. [ac roborati nimis, impleuerunt terram.] Nam vnuſquiſq; aliquid roboris addidit multitudini ſuæ plebis. ¶ Circa hoc recitat Lyra: Dicunt Hebræi, ꝙ mulieres Hebrææ in quolibet partu pariebant plures pueros ſiue ꝑles, & aliquando quatuor proles, interdum vſq; ad ſex. Propter q̄d dicitur, q̄ſi germinantes. Q. d. Sicut ex vno grano multa grana naſcuntur. Huic recitationi ſatis cōcordat, ꝙ R. Paulus ſcribit: Multiplicatio, inquiēs, filiorū Iſrael tanta erat, ꝙ aſſimilabatur terræ naſcentium germinationi, quæ ex paucis granis multum affert fructum. Vnde in Ezechiele dominus loquitur ſynagogæ: Multiplicatum quaſi germen agri dedi te. Veruntamē iſtud apparentiam modicam habet, nec naturale fuiſſet, nec vnq̄ antea legitur factum, nec neceſſe eſt dicere. Nam dato ꝙ fœminæ non genuerint vno partu niſi vnicam prolem aut duas, nihilominus litera iſta verificatur. Nam homines tunc ſatis diu vixerunt. & mulieres vſq; ad ſeptuaginta aut octoginta annos fuerunt fœcundæ, ita ꝙ eadem vxor poterat ſucceſſiue pa rere quadraginta proles, aut circiter. Idem quoq; vir poterat plures habere vxores, vt patuiſſe. Ex quibus potuit multos gignere pueros, ſicut & Gedeon legitur ſeptuaginta filios habuiſſe. [Surrexit interea rex nouus ſuper Aegyptum, qui ignorabat Ioſeph.] In Scholaſtica fertur hiſtoria, ꝙ rex iſte fuit octauus ab illo, ſub quo Ioſeph præfuit in Aegypto, nec fuit rex iſte de ſemine regis illius, cuius iam defecit ſucceſſio. Hinc dilectio, quam poſteri illius prioris regis habuerunt ad filios Iſrael, propter Ioſeph & bñficia eius, defuit regi huicideo dicitur ignoraſſe Ioſeph, qm̄ bñficia & hiſtoriam Ioſeph oblitus fuit, vel ob longitudinem temporis non audiuit. [Et ait ad populum ſuum: Ecce populus filioꝝ Iſrael multus, & fortior nobis eſt.] Non eſt putandum, ꝙ abſolute loquendo Iſraeliticus ille populus in Aegypto degens, fuerit maior, fortior aut ditior toto populo Aegyptioꝝ: ſed cōparando numerum ad numerum, fortiores fuerunt illi Hebræi Aegyptijs: idcirco ſi verbum regis verificari debet, oportet vt intelligatur per modū hyperbolicæ locutionis, qua aliquid dicitur per exceſſum, per quem modum multæ ꝓpoſitiones in Geneſi ſcriptæ ſunt, vt ꝙ Pharao dixit ad Ioſephū: Abſq; tuo imperio nullus mouebit manum aut pedem in tota terra Aegypti. Non tñ oportet hæc verba impij regis illius à mendacio excuſare. Ipſe nāq; ſic loquebatur, quatenus Aegyptios vehementius inflammaret contra Hebræos. Ex paſſione quoq; inuidiæ, quam contra Hebræos concepit, proſperitas eorundem videbatur ei maior q̄ fuit. Paſſiones nanq;, quando non reprimuntur per rationis iudicium & virtutes morales, ſemper abducūt rationem à medio, & eius peruertunt iudicium tanto plus, quanto magis intenſæ ſunt in ſeipſis. [Venite, ſapienter] mihi conſentiendo, & ea quæ dixero adimplendo, [opprimamus eum.] Rex iſte iniquus, ſuaminiquam aſtutiam reputauit eſſe veram prudentiam. Habet autē vulpina verſutia aliqd ſimile cum vera prudentia. Nam ſicut veraciter prudens honeſtum ſibi finem ꝓpoſuit, & iuxta exigentiam finis illius bñ diſponit media ſua ad finis illius adeptionē: ſic aſtutus & carnaliter prudēs, ꝓpoſuit ſibi finē puerſum, videlicet carnaliter delectari, impie ſperari, aut ꝓualere, aut aliqd tale, & iuxta q̄d cōgruit ad obtinendū finē huiuſmodi, apte diſponit

Gen. 33. 35.
Gen. 29.
Gen. 30.
Ibidem.
Gen. 46.
Ibidem.
Gen. 26.
Gen. 30.
R. Paul.
Ezec. 16.
Iudic. 9.
Euſebi⁹.
Gen. 46.

ponit de medijs. [ne forte multiplicetur] in ſexu virili plus q̄ multiplicat⁹ eſt. [& ſi ingruerit contra nos bellū, addat inimicis noſtris:] hoc eſt, ne ſponte ſe addat aduerſarijs noſtris, eoſq; iuuet ad expugnādum nos. ideo ſubditur: [expugnatiſq; nobis, egrediat de terra.] i. terrā noſtram libere exeat in dānum noſtrum. Erāt nāq; Hebræi ſubiecti Aegyptijs, & vtiles eis erāt in multis, puta in artificijs, atq; (vt fertur) dabāt regi annuatim magnum tributum. Et forſan rex iſte aliquid ꝓcepit de ſpe, quam habuerunt Hebræi de ſua liberatione ex Aegypto, & introductione in terram ipſis à Deo ſuo promiſſam: ideo videns eos ſic multiplicari ac roborari, verebat ne cōgregato exercitu p vim exirent. [Prępoſuit itaq; eis magiſtros operū, vt affligerent eos oneribus.] Quidā dicunt ꝙ iſti magiſtri operū, fuerunt Aegyptij: quod etiam aſſerit Lyra. Alij dicunt ꝙ fuerunt Hebræi, & ꝙ ipſis magiſtris operū præfecit quoſdā Aegyptios, qui magiſtros illos operū Hebræos ſolicitarent ad expletionē ſui officij. Et hoc aſſerit magiſter in hiſtorijs, & conſonat Ioſepho, immo & textui infrà, quo legit: Præcepit Pharao præfectis operū, & exactoribus populi, dicēs: Nequaquā vltrà dabitis paleas populo. Item q̄: Flagellatiq; ſunt qui præerant operibus filioꝝ Iſrael, ab exactoribus Pharaonis. Et certum eſt, ꝙ illi ſic flagellati, fuerunt Hebræi, ideo iſtud tanquā verum tenendū eſt. Itaq; rex Aegypti præfecit Hebræis magiſtros operum, vt ipſi magiſtri operum, affligerēt Hebræos oneribus, hoc eſt, vt laboriоſa opa eis imponerēt ex parte regis, quatenus ipſi Hebræi fatigati & fracti laboribus, tędio ac mœrore, non vacarēt amplexibus. Sicq; in illis opibus q̄rebat Pharao propriā vtilitatem, & Hebręoꝝ diminutionem, quā & principaliter intendebat. [Aediſi cauerunt q̄] Hebræi [vrbes tabernaculoꝝ Pharaoni, Phiton & Rameſſes.] hoc eſt, vrbes ita vocatas. Secūdum Lyrā, in Hebræo habet, vrbes theſauroꝝ, quia tam fortes tunc factæ ſunt illæ vrbes, ac ſi ibi eſſent theſauri regis ponēdi. Sed potius puto, ꝙ S. Hieronymus trāſtulit ſicut in Hebręo habet, & ꝙ dictio illa hebraica, pro qua trāſtulit, tabernaculoꝝ, forte ęquiuoca ſit ad deſignādum tabernacula ac theſauros. Nā & Ioſephus innuit, in Hebræo haberi vrbes tabernaculoꝝ. ¶ Porro in Scholaſtica ferē hiſtoria, ꝙ vrbes illæ iam ante fuerūt vrbes, ſed nō vrbes tabernaculoꝝ, erātq; in extremitate Aegypti: ideo Pharao fecit eas muris vallari, vt poneret in eis armatos quaſi in tabernaculis iugiter excubātes, ne igredi qs poſſet aut egredi ſine regis cōſenſu. Vel dicunf vrbes tabernaculoꝝ, præ multitudine habitaculoꝝ: ibi exiſtentiū, aut ꝓpter fortitudinē fortalicioꝝ: ibidē factoꝝ, in q̄bus milites regis erātt ſiue vt aliqui dicūt, tabernaculoꝝ. i. poſitionū, vbi videlicet ſiſ.us regis reponeref. ¶ Porro Pharao eſt nomē cōmune regię dignitatis regū Aegypti, ſicut apud Romanos q̄libet imperator dicebaf Auguſtus. ideo Rabanus in lib. de naturis rerū: Pharao, inq;, eſt nomē non hois, ſed honoris. Et Gloſſa: Oēs reges Aegyptioꝝ, Pharaones vocabant, ſicut & poſtea Ptolemæi vocati ſunt: & reges Perſaꝝ, Arſacidæ: Reges vero Romanoꝝ, dicti ſunt Cæſares vel Auguſti, & ꝓter hęc habuerūt ꝓpria noīa. [Quāto q̄ opprimebāt eos, tāto magis multiplicabantur & creſcebāt.] hoc eſt, Quāto plus Hebræi opprimebant ab Aegyptijs p labores, tāto Hebræi genuerunt ſobolē abundātiorē. Quod quidā aſſcribunt miraculo. Vnde & Rabbi Paulus dicit hoc nō fuiſſe ſecūdum naturalē cōmunemq; curſum. Alij dicunt, ꝙ experiētia doceat, ruſticanos & grauiter laborātes gignere prolem copioſiorem, q̄ eos qui laute viuunt & ocio vacant. [Oderāt q̄ filios Iſrael Aegyptij:] Ioſephus breuiter tāgit quatuor cauſas odij huius, dicens: Oderunt Hebræos Aegyptij, propter virtutē ingenij, & laboris induſtriā, & affluētiam opum, & ſobolis nobilitatē. Primo itaq; oderāt eos, q̄a Hebræi erāt eis ingenioſiores. Secundo, q̄m̄ erāt eis in artificijs ſubtiliores. Tertio, q̄m̄ diuites erant & ditiores vulgo Aegyptiorum. Quarto, q̄m̄ elegātem & copioſam ſobolē habuerunt. In Geneſi quoq; prænotatū eſt, ꝙ Aegyptij abominabant Hebræos propter diſparē cultū, & tanquā alienos ſpreuerunt eos. [& affligebāt] Aegyptij Hebræos, [illudentes & inuidētes eis,] verbis, ſignis, & factis. [at q̄ ad amaritudinem ꝓducebāt vitā eoꝝ operibus duris luti & lateris, omniq; famulatu, q̄ in terræ opibus premebant:] hoc eſt, p opa inhumaniter laboriоſa, quæ materialiter ſiebāt ex terra luoſa atq; lateribus, ex q̄bus ædificabāt vrbes tabernaculoꝝ. ¶ Deniq; in Scholaſtica hiſtoria ex Ioſepho dicit: Aliud opus nō tam graue, q̄ ſeruile, impoſuit Pharao eis, vt ſcilicet lutum plateaꝝ & ſordes vicoꝝ cophinis exportarent, iuxta illud in Pſalmo: Manus eius in cophinis ſeruierunt. Atq; vt fluuium, ſ. Nilum, p multas deriuationes diuideret, quatenus terram Aegypti in locis plurimis irrigaret, & circūdarent ciuitates foſſatis, ne eas fluuius inundaret. [Dixit autem rex Aegypti obſtetricibus Hebræoꝝ, quaꝝ vna vocabaf Sephora, altera Phua.] Pharao videns ſibi non prodeſſe prænductā verſutiā ad minorādum populum Hebræoꝝ, excogitauit alium dolum, vt [obſtetrices Hebræoꝝ obſtetricādo occiderēt maſculos Hebræoꝝ, vt patet in textu. Porro hæ duæ obſtetrices præerāt cæteris obſtetricibus Hebræorum, quibus duæ obſtetrices nequaquā ſufficiebant. Itaq; his duabus, & per eas cæteris Hebræoꝝ obſtetricibus iuſſit, [præcipiens eis: Quādo obſtetricabitis Hebræas, & tēpus partus aduenerit, ſi maſculus fuerit, interficite illum.] Atq; vt magiſter in hiſtorijs addit, ꝓmiſit eis

Ioſe. li. 2 ant. iud. cap. 9.
Exod. 5.
Hieron⁹.
Ioſe. li. 2 ant. iud. cap. 9.
Euſebi⁹.
R. Paul⁹.
Raban⁹.
Ioſe. li. 2 ant. iud. cap. 9.
Gen. 46.
Euſebi⁹.
Ioſe. li. 2 ant. iud. cap. 9.
Pſal. 80.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eis vt mentirent factum esse aborsum. Primo nãq; volebat rex propositũ suũ per fraudes occulte implere, ne de nimia crudelitate argueret. [Si fœmina, reseruate.] hoc est, si proles nata, fuerit fœmella, viuere eam pmittite. Aegyptij quippe nõ timuerũt sibi imminere periculum ex multiplicatiõe fœminarũ Hebræarũ, qa infirmus, non bellicosus, est sexus fœmineus: ideo quoq; voluerũt eas seruari, vt earũ fruerẽtur cõcubitu. Est & tertia causa, cur rex præcepit fœminas reseruari: qa videlicet fœminę Hebrææ in qbusdã artificijs erãt subtiliores mulieribus Aegyptiorum: ideo rex voluit, vt in talibus artificijs sibi ac populo suo seruirẽt, & vt possiderent eas in ancillas. [Timuerũt aũt obstetrices Deũ.] Dicũt aliqui q̃ nõ solũ seruili, sed & filiali seu initiali timore dñm timuerunt, vt infrà tanget. [& non fecerunt iuxta præceptum regis Aegypti, sed conseruabãt] hoc est, viuere pmiserunt [mares]. i. infantulos sexus masculini, nec etiã cæteris obstetricibus sibi subiectis cõmiserũt occidere masculos. Nec solum ex Dei timore, sed itẽ ex naturali pietate & pia cõpassione abstinuerũt à tam crudelisti ma cæde, pśertim cũ fœminæ sint cõmuniter ac naturaliter cõpassiuæ ac molles. [Quib⁹ accersitis ad se, rex ait:] Cũ em̃ rex pcepisset per quosdã Aegyptios æmulos Hebræorũ, q̃ obstetrices nõ interfecerunt masculos, vocauit rex eas ad se, dicens: [Quidnã est hoc quod facere voluistis, vt pueros] s. masculos [seruaretis?] Quasi dicat: Cur tam inobediẽtes mihi fuistis? [Quæ respondẽrũt: Nõ sunt Hebrææ, sicut Aegyptiæ mulieres]. i. nõ sunt ita imperitæ in arte obstetricandi, vt Aegyptiæ fœminæ. Ideo subdit: [Ipsę em̃ obstetricãdi habent scientiã, & priusquã veniamus ad eas] nos & obstetrices nobis subiectæ, [pariunt] ita q̃ vna earũ alteri suffragatur, vel iuuãt seipsas. [Bene ergo fecit Deus obstetricibus]. i. earũ pietatem ac timorem quo Deũ timebãt, & regẽ sceleratũ offendere, secq; periculo exponere maluerunt, q̃ tam dire peccare, remunerauit etiã in præsenti, vt paulopost diffusius exponet. [Et creuit populus] Israel in sexu vtroq; [cõfortatusq; est nimis. Et quia timuerunt obstetrices Deũ, ædificauit illis domos.] Hoc in Scholastica historia ita exponit: Locupletauit eas, cum essent pauperes: vel fœcundauit, cum essent steriles. Qui autẽ dicunt eas timuisse Deũ filiali, vel saltem initiali timore, exponunt sic: Aedificauit eis domos, hoc est, spiritalẽ opulentiã gratiæ in præsenti contulit eis, mansiones q̃q; in gloria æternali eis parauit. Qui vero dicunt eas timuisse Deũ timore solũ seruili, exponunt q̃ Deus ædificauit eis domos. i. tẽporalia bona tribuit eis.

Eusebi⁹.

¶Circa hoc quæritur, quali timore timuerunt Deũ, & an peccauerũt mortaliter se mendaciter excusando timore mortis, & amore vitę præsentis, & vtrũ finaliter sint saluatæ. Ad ista sanctus Hieronymus sup Esaiã innuit respõsionẽ, dicẽdo q̃ Deus ædificauit eis domos, hoc est, virtutes pro qbus in cælestib⁹ requiescerẽt. Ex quo sequit, q̃ filiali aut initiali timore formidauerint dñm, & venialiter tm̃ peccauerint mentiẽdo, qa mẽdaciũ illud fuit officiosum, non perniciosum, aut cõtra fidei veritatẽ, nec cõtra religionis doctrinã: & ita habuerunt virtutes infusas, & saluatæ credunt. Idẽ sentit B. Augustinus, qui ait, & habet in Glossa: Aliud faciebãt obstetrices paruulos conseruãdo, aliud Pharaoni mentiẽdo. In conseruãdo opus misericordiæ fuit, mẽdacio aũt pro se vtebant, ne Pharao eis noceret. Quod potuit nõ ad laudẽ, sed ad veniã pertinere: sic̃q; eorũ mendacium extitit veniale. ¶Porro S. Gregorius sentire videt, q̃ demerito sui mẽdacij, priuatæ sunt retributione felicitatis æternæ, & sola tẽporalia pro præmio sint sortitę: qa per domos intelligit tẽporalia bona, sic̃q; earũ mendaciũ fuisset mortale. Hinc ex Gregorio ferí in Glossa: Sũmo opere cauendũ est mendaciũ, q̃uis sit culpæ leuioris, si quis mẽtiatur pśtando beneficiũ. Sed qm̃ scriptũ est, Os qd mẽtitur, occidit animã, hoc quo̊ q̃ perfecti refugiunt, ita vt nec vita cuiuslibet per eorũ fallacia defendatur, ne noceãt animæ suæ, dum prodesse cupiunt carni alienæ, quanq̃ hoc peccati genus facile relaxari credamus. Nam si quæuis culpa sequẽti pia operatiõe purgatur, quãto magis hæc facile abstergit, quã mater boni operis pietas comitat? Multi vero, obstetricũ fallacia, conãtur asserere hoc mendacij genus nõ esse peccatũ, qa ædificauit eis dñs domos: in qua recõpensatione magis agno scitur, quid mendacij culpa mereatur. Nam benignitatis earũ merces, quæ potuit in æterna vita retribui, in terrenã compẽsationẽ pro culpa mẽdacij est mutata, vt in vita sua, quã mentiendo tueri voluerũt, reciperẽt bona quæ fecerũt, & vlterius qd expectarẽt mercedis præmium, non haberẽt. Nã & si subtiliter ppendatur, amore vitę pśentis mẽtitæ sunt, nõ intentione mercedis. Parcẽdo em̃, conatæ sunt infantũ protegere vitã: mentiẽdo, suam. ¶Præterea, in his verbis videtur quædã cõtradictio insinuari. Si em̃ mendaciũ obstetricũ fuit de facili relaxabile, faciliter q̃ delebile, nõ videtur fuisse mortale. Et si nõ fuit mortale, non propter illud sunt mercede cælesti priuatæ, nisi forte voluerit dicere, q̃ fuit faciliter delebile comparatiue loquendo, & ex causa seu ratione suę originis. ¶Deniq; non sequitur, mentitæ sunt amore vitæ præsentis, ergo sic mentiendo peccauerunt mortaliter. Non em̃ omne peccatum extat mortale, quod oritur ex formidine mortis, aut amore vitę pręsentis: vt si quis euaginato gladio, dicat alicui, Nisi protuleris mendaciũ iocosum aut officiosum, occidã te: & ille proferret tale mendacium, ne occideretur. Sed tunc est mortale quod ex amore vitæ præsentis, aut mor

Hieron.

Augusti.

Gregor.

Idem. Sap. 1.

mortis timore procedit, qñ est contra præceptum aut charitatem. Tunc em̃, & non aliter, vita præsens & amor eius pręferunt charitati & vitæ æternæ, immo & Deo. Porro verba Gregorij quidã sic glossant: Si nõ essent mentitę, Deus dedisset eis gr̃am, p quã meruissent vitam æternã: sed mendaciũ earũ fuit impedimentũ infusionis gr̃æ gratum facientis. Addunt̃q; isti, q̃ obstetrices nunq̃ gr̃am habuerunt. Quod incertum opinor. Nec verũ censet, q̃ solũ veniale peccatũ impediuit eas à gr̃æ infusiõe. Tamẽ si mori maluissent, q̃ mẽtiri ne Deũ offenderẽt, gr̃am vtiq; seu eius incrementũ pmeruissent. Est ergo dicendũ, q̃ mendaciũ obstetricũ fuit veniale peccatũ. Vnde q̃ dicit Deus eis domos ædificasse, exponi potest de retributiõe tẽporali ac spũali. Nã & tẽporaliũ sufficientiã, & gr̃am ac virtutes cõtulit illis, pro earũ charitate & pietate ad Israelitas, proq; timore quo Deũ extimuerunt. Credunt quippe hæ obstetrices fuisse primo Aegyptię, sed Deo illuminãte, acceperũt veri Dei notitiã. Et q̃is Pharao iste legat ignorasse Ioseph & eius historiã, Israelitarumq; Deũ, nõ th̃ est verisimile q̃n adhuc multi valde in Aegypto erãt, q̃ ex reuelatiõe aut conscriptiõe nouerãt inde loqui, inter quas forsitan erãt & hæ obstetrices, quę etiã inter Hebræos versando, aliq̃d discere potuerunt de vero Deo. Deinde per pfatã suã pietatẽ & compassionẽ, adeptæ credunt gr̃am tantã, q̃ ad cultum vnius Dei conuersæ sunt, ac promotæ in populo Hebræorũ, sicut de Raab legit Iosue 2. & de Achior Ammonita in libro Iudith. Nempe si Raab cõsecuta est à dño tantã remunerationem in bonis vitæ pśentis, atq; in spiritalibus donis, qm̃ duos Hebręorũ exploratores pie tractauit, & à mortis discrimine liberauit: quãto magis obstetrices istæ, quæ circa tam multos innocẽtes infantulos, & p consequẽs circa eorũ parẽtes fuerũt tam piç ac gratiosæ? Quòd aũt per ædificationẽ domorũ à Deo collatã obstetricibus illis, intelligi queãt etiã facultates rei familiaris, seu bona terrena, testat in lib. de locutiõibus Augusti. [Præcepit ergo Pharao oñi populo suo, dicẽs: Quicq̃d masculini sexus natũ fuerit] ex Hebręis, [in flumẽ]. i. in Nilũ, q̃ per diuersa loca diuisus, currit hincinde p varias partes Aegypti. [proñcite: q̃cq̃d fœminei, reseruate.] Itaq; Pharao videns se nõ obtinere intẽtum p fraudes, & per persecutiões dolosas, in apertã pśecutionẽ erupit. Erat aũt pręcipitio paruulorũ in Nilum, minus horrẽda, q̃ effusio sanguinis eorundẽ: ideo magis pcepit rex vt mergerent, q̃ vt ferro trucidarent vel iugularẽtur. Quòd vero legit Pharao pcepisse istud oñi populo suo, quidã de Aegyptijs interpretant, ita q̃ illis iussit exequi hoc mãdatũ, & inquirere diligẽter, vbi, q̃s, & quid fœminæ gignerẽt Hebrææ. Alij putãt intelligendũ de populo Israel, q̃ populus Pharaonis vocat. qa sub eius erat dominio. Vnde & infrà dicunt Hebræi ad Pharaonẽ: Cur ita agis cõtra populũ tuũ? Hi itaq; dicũt, q̃ Pharao sub pœna mortis & amissiõis reę oĩm, iussit viris Hebræis submergere prios paruulos. ¶Amplius, pter rationẽ superius introductã, assignat Iosephus aliã causam, cur Pharao iussit masculos, nõ fœmellas, occidi: videlicet qm̃ quidam sacerdos Aegyptius pędixit regi, eo tẽpore masculũ in Israel nasciturę, q̃ regimẽ Aegypti humiliaret, & virtute transcenderet vniuersos. Istud quoq; allegat magister in historijs, immo S. Bernardus in sermone de pascha circa epistolã sancti Ioannis testat, q̃ Herodes laborabat simili suspicione cum Pharaone: qm̃ sicut Pharao pcepit vniuersitatẽ paruulorũ Israelitici germinis trucidari propter vnũ puerũ sibi suspectũ, ita Herodes paruulos Bethlehemitas. Sic̃q; in hoc Moses fuit figura Chri. ¶Circa phabita quęrit: An duæ pfatæ obstetrices Hebræorũ, fuerũt natione Aegyptiæ, an Hebręæ. Quocirca recitat Lyra: Dicũt Hebræi, q̃ fuerũt ambæ Hebrææ, atq; binomiæ, ita q̃ illa quæ in textu vocat Sephora, fuit Iocabeth filia Leui, & secũda Maria soror Mosis. qd improbat Lyra. Primo, qm̃ Iocabeth illa iam mortua fuit, cũ dictũ sit, q̃ Ioseph & fratres eius omnes q̃; cognatio illa iam erãt defuncti. Secundo, qm̃ obstetrices illæ, excusando se corã rege, dixerũt: Non sunt Hebrææ, sicut Aegyptiæ mulieres. Per qd insinuari videtur, q̃ ipsę nõ erãt Hebrææ. Tertio, qm̃ nõ est ꝓbabile, q̃ occultã interfectionẽ infantium Hebrææ commisit rex mulieribus Hebræis. His addi potest, q̃ Iocabeth etsi adhuc vixisset, tamen præ nimia senectute inepta fuisset ad obstetricale officium ac generalem solicitudinem obstetricum. Maria vero soror Mosis, fuit puella tam iuuenis, q̃ tũc fuisset ad officium illud inepta. Vix etenim erat quindecim annorũ. Iosephus quoq; ait, q̃ erant Aegyptiæ, & q̃ propter hoc rex putauit eas suam non transgredi iussionem.

Iudit. 5. & 6.

Augusti.

Ioseph. lib. 2. antiq. iudaic. ca. 9.

¶Expositio spiritualis eiusdem primi capituli. Art. II.

Secundum Origenẽ, sermo sacę scripturę similis est semini in terrã proiecto, qd crescit in plurima grana: & tãto fructuosius reddit, quãto ab agricola fuerit diligẽtius cultum. Et quo terra pinguior vberior q̃; extiterit, sic vna scriptura multipliciorẽ parit sensum: & tãto salubriores gignit sentẽtias, quãto pfundius cõsideraꝰ, & quo cor considerãtis, sicut adipe & pinguedine, amplius adimpleꝰ dono sapientiæ & spiritu intellectus. Ita est plane de hoc in Exodo. Quod, quantum ad superficiẽ literæ, extat pfacile: sed spiritualiter ac mystice considerãtũ, sensus habet sublimes. Itaq; p ingressum Iacob & vndecim filiorũ eius cum eorũ familijs in Aegyptum vt ibi reficerent, mystice designatur, q̃ dñs noster Iesus Christus per

Origen.

Pſal. 62.

Exodi 1.

Iacob

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iacob præfiguratus, intrauit hunc mũdum desiderio nostræ salutis, & cũ ipso vndecim Apostoli prælecti, quoꝝ duodecimus fuit reprobus & iniquus, sicut de seipso asseruit Christus: Vnus ex vobis diabolus est. Deinde Iudæa relicta, Chr̃s in apl̃s & p eos regna gentiliũ est ingressus. ¶Porro, per familias patriarchaꝝ, intelligunt spiritales filij Apostoloꝝ, quos sancti Apostoli assumpserunt in adiutoriũ, atq; miserunt ad gentium conuersionẽ. Per animas quoq; septuaginta, seu septuagintaqnq;, intelligunt 70. discipuli Chr̃i, q ante vixerũt iuxta legem ac documẽta quinq; librorꝝ Mosis. Per hoc quoq; ꝙ Ioseph tunc exitit in Aegypto quãdo vndecim patriarchæ erant cum Iacob, datur intelligi, ꝙ Paulus nondũ cõuersus, adhuc inter mũdanos cõuersabat, quãdo vndecim Apostoli erãt cum Christo, Iuda sublato. Veruntamen per hoc aptius designat, ꝙ Christus secũdum suæ deitatis incircũscriptibilẽ maiestatẽ fuit vbi terraꝝ, quãdo secundũ suã humanitatẽ fuit & ambulauit cũ apl̃s in loco determinato. Propter quod ait Euãgelista de Chr̃o: In mundo erat, & mundus p ipsum factus est. Et nunc nõdum cognouerat eũ mundus, sed vt cognosceret, venit per apl̃os ad mundanos. Christus equidẽ qui designat per Iacob, significat & per Ioseph. Et cum tãta sit pfectio & abundãtia mysteriorꝝ Chr̃i, quod per vnũ, immo p plures nõ potest plenarie præfigurari. Quo mortuo, & vniuersis fratribus eius, omniq; cognatiõe illa, filij Israel creuerunt, & quasi germinãtes, multiplicati ac roborati nimis, impleuerunt terram. Sic dño Iesu Chr̃o crucifixo ac mortuo, sanctis quoq; Apostolis ac primis discipulis in fide & pro fide Chr̃i martyrizatis, Chr̃iani qui sunt veri ac spiritales Israelitæ, vbiq; terraꝝ sup arenã sunt multiplicati, suisq; hostibus tam inuisibilibus q̃ visibilibus per fidẽ & patientiã, per charitatis feruorem, fortitudinisq; cõstantiã ac virtutẽ præualuerunt. Nã tempore persecutionũ & tyrannorꝝ magis excreuit ecclesia, immo sæpissime in martyrizatiõe vnius sancti aut sanctæ, omnipotens Deus tot & tãta peregit miracula, ꝙ ad Chr̃m cõuertebant gentiliũ millia multa, quemadmodum Chr̃us ante suã passionẽ promisit atq; prædixit discipulis: Ego, inquiens, dabo vobis os & sapientiã, cui nõ poterunt resistere & cõtradicere oñes aduersarij vestri. ¶Insup, iuxta tropologicũ sensum, mortuo Ioseph, hoc est, homine Chr̃iano p Chr̃i cruciformẽ imitationẽ salubriter mortificato ac reformato, crescunt in eo filij Israel, hoc est, sensus spirituales ac mystici virtuosiq; actus, & cõtemplationũ excessus, ita vt reuelata facie gloriã dñi speculent, & membra corporis sui fructificẽt Deo, qm̃ exhibent arma iustitiæ regi æterno. Talisq; homo oꝛone, p̃dicatiõe, exẽplari q̃q; cõuersatiõe multos cõuertit, ac generat dño. Surrexit interea rex nouꝰ sup Aegyptũ &c. ¶Per nouũ regẽ illũ, ingratũ Chr̃o & eius ignarũ, intelligit vnusquisq; tyrãnus, q videlicẽt Chr̃ianos multiplicatos ac roboratos, tractat cũ subditis suis, qualiter Chr̃ianos queat opprimere, & nomẽ Chr̃i delere de terra, qm̃ videt se sapientiæ Chr̃ianoꝝ nõ posse resistere. Hoc primo fecerunt indurati pontifices Iudæoꝝ, persequẽdo atrociter primitiuã ecclesiã, deinde reges & principes Paganoꝝ, p̃sertim imperatores Romanoꝝ atq; Persaꝝ. Primusq; Nero generalem cõcitauit persecutionẽ in Chr̃ianos. Diocletianus vero & Maximianus feruẽtissime affectabãt ac laborabãt vniuersam plebem Chr̃isidelẽ, eiusq; memoriã & nomẽ Chr̃i prorsus auferre de terra. Prꝛposuit itaq; eis magistros operꝝ &c. Hoc totũ etiã q̃si ad literã impletũ est in pplo Chr̃iano. quẽadmodũ eñ Pharao ꝓposuit filijs Israel magistros operꝝ, vt affligerẽt eos onerib⁹, sic multi reges principesq; pagani iniunxerũt Chr̃ianis labores grauissimos, vt s. metalla effoderẽt, lutũ & saxa portarent, ac tributa psoluerẽt. ¶Prꝛterea, quãto plus opprimebãtur fideles p martyria & labores, tãto amplus merito ac numero aucti sunt. ideo oderũt eos Aegyptij, puta increduli, q illuserunt & afflixerũt credẽtes in Chr̃m, atq; ad amaritudinẽ corporaliũ pœnarꝝ pducebãt vitam fideliũ, per opa dura luti ac lateris, vtpote per labores & seruitutes grauissimas in rebus vilibus ac terrenis, q̃uis sancti Chr̃iani oĩa talia ꝓpter Chr̃m æquanimiter ferrent in spũ. ¶Per reges demũ Aegypti, q nouerãt Ioseph & beneficia eius, nec filijs Israel molesti fuerũt, signãtur principes Chr̃iani, sub q̃bus ecclesia pacẽ tẽporis ac pectoris est sortita. ¶Insup, per regem Aegypti afflictorem Israelitarꝝ, significat diabolus, q dum primitiuã ecclesiã vidisset quotidie mirabiliter multiplicari, oñiq; diuinoꝝ charismatũ virtute ac gr̃a roborari & expoliri, dixit satellitibus suis: [Ecce pplus filiorꝝ Israel].i. Chr̃ianoꝝ, q per fidei imitationem sunt filij Abrahę, & per cõtemplationẽ diuinoꝝ digni sunt Israel appellari: [multus & fortior nobis est,] qa p opẽ spũs sancti q̃ sua̅luerũt dæmonibus, eiecerũtq; eos ab obsessis, & de corpoꝛibus hoꝝ q̃s cõuerterũt. Hinc ait saluator discipulis: Ecce dedi vobis potestatẽ calcãdi sup serpẽtes & scorpiones, & supra oẽm virtutẽ inimici. Venite, sapiẽter opprimam⁹ eũ. i. põdere tentationũ & impetu aduersitatũ. Dæmones aũt suã nequissimã calliditatẽ, sapientiã arbitrant. [ne forte multiplicet] in psonis & meritis. [Et si ingruerit cõtra nos bellũ] hoc est, si alij quoq; adhuc infideles receperint fidẽ, seq; opposuerint nobis, [addaꝰ inimicis nr̃is]. i. charitatiue ac pie se applicet illis recẽter cõuersis. [Expugnatisq; nobis, egrediaꝰ de terra,] hoc est, de exilio suæ peregrinatiõis & corpore mortis, seu terrena & carnalia vitia omnino relinquat, & intret in regnum cæleste. [Præposuit itaq; eis magistros operꝝ, vt affligerẽt eos oneribus.] Isti magistri operum, sunt maligni spiritus, ad certa distincta vitia inclinãtes, ac varijs modis tentãtes genus humanũ. Quibus p̃cipit princeps tenebraꝝ, vt affligãt fideles p terrores & somnia, p tentatiões & tribulatiões multiplices. Hinc quidã dæmonũ vocãtur spũs fornicationis, alij spũs superbiæ, alij spũs inuidiæ, alij iræ, alij q̃ acediæ. [Et ædificauerunt vrbes tabernaculoꝝ Pharaoni.] Hi etem̃ qui ad tempus credunt, & facta pſecutione ſcandalizãtur, ac tentatiõe vincunt, ædificãt vrbes tabernaculoꝝ Pharaoni, i. cõgregatiões faciunt prauas, in quibus regnat diabolus. [Quãtoq; opprimebãt eos, tãto magis multiplicabant.] Hoc impletur in his, qui radices cordis fixerunt in Deo, & timorati ac iusti sunt: qui tãto ardentius atq; instãtius insistunt exercitijs virtuosis, & tentationibus renitunt, quãto acrius se tentari experiunt, quẽadmodũ ad Hebræos hortat apl̃s: Deponentes oñe pondus & circũstans nos peccatũ, per patientiã curramus ad propositũ nobis certamẽ, adſpicientes in authorẽ fidei & consummatorẽ Iesum. [Oderãt q̃ filios Israel Aegyptij̃.] i. dæmones multiplicabiliter odiũt Chr̃ianos, q̃s indesinẽter conant decipere. Nã & inuidia diaboli, mors intrauit in orbẽ terrarũ. [Et affligebãt, illudẽtes eis] vtiq; inuisibiles hostes p tẽtatiões, distractiões, & varias phantasias ac pſuasiones, quas ingerũt cordib⁹ deuotoꝝ, valde affligũt eosdẽ, & frequẽter eis illudũt, ita ꝙ dũ Deo cũ ſynceritate & feruore intẽderẽt, atq; stabiliter inhęrerẽt, vanis ac friuolis imaginatiõibus occupant, etiã tẽpore oſonis ac cultꝰ diuini. Propter q̃d orauit Propheta: Deus meus, in te cõfido, nõ erubescã, neq; irrideãt me inimici mei. [Atq; ad amaritudinem pducebãt vitã eoꝝ opibus duris luti & lateris.] Electi interdũ grauiter amaricãt, dũ eis̃ à dæmonib⁹ carnalia vitia suggerunt, vel dũ in ea corruisse se gemũt. Opa q̃ppe luti ac lateris, recte dicunt immũdissimi actus luxuriæ, q̃ maculãt tanq̃ lutũ: & prauę cõsuetudinis, q̃ instar lateris, intẽſo ppriæ volũtatis affectu induruit. Vnde Psalmista decãtat: Exaudiuit dñs preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ & de luto fæcis. Itaq; ad hæc inquamẽta & cõsuetudinem prauã conant spũs maligni inducere hoĩes. [Dixit aũt rex Aegypti obstetricibus Hebręoꝝ.] Per obstetrices Hebræoꝝ, intelligunt aĩæ timoratoꝝ p̃sidentium, quę subditos quasi modo genitos infantes lacte spiritalis doctrinę reficiũt. Talibus aĩabus diabolus suggerit, vt mares paruulos perimãt, fœmellas reseruent. i. spiritales humilesq; errare desinãt ac perire, nec eos hortent, consolent, corripiãt ac castigẽt, fœminas vero. i. carnales & molles in suis pmittãt carnalitatib⁹, negligẽtijs, ac puerilitatibus pdurare, & in talib⁹ foueãt eos. Huic tã impiæ suggestioni diaboli, nõ acqeſcũt aĩæ ſlatoꝝ & doctoꝝ Deũ timentiũ. Cũq; diabolus hoc ipsum eis improperat, dicũt: [Nõ sunt Hebrææ sicut Aegyptiæ mulieres]. i. aĩæ Chr̃ifideliũ, nõ sunt sicut animæ infideliũ ac prauoꝝ. Ipsæ em̃ obstetricãdi scientiã habẽt, hoc est, aniæ veraciter Chr̃ianæ, desup illustratæ, ex vnctione spũs sancti agnoscunt, qualiter cogitatiões & affectus in se oñi hora nascentes, debeãt dijudicare, discernere, dirigere, & mala cordis germina à se statim abijcere. [Ideo priusquã veniam⁹ ad eas, pariũt]. i. anteq̃ informent à nobis, ex illumiꝰ natiõe diuina recte se habẽt, & fructũ virtutis pariũt. Vnde Ioãnes apl̃s in prima sua canoni ca talibus subditis scribit: Nõ necesse habetis vt aliquis doceat vos, sed vnctio eius docet vos de oĩbus. Populus q̃q; Diuites, inqt, facti estis in Deo, in oñi verbo & sciẽtia, ita vt nõ sit necesse nobis aliq̃d loqui. [Benefecit ergo Deus obstetricib⁹, & ædificauit eis domos]. i. anima senti, atq; in cælestibus mansiõibus p̃parauit beatissimas sedes, vt nõ solũ coronent pro proprijs meritis, sed item pro meritis oĩm quos digne rexerũt. Sub talium aũt regimine maxime crescit ac proficit populus Chr̃ianus. [Prꝛcepit aũt Pharao oñi populo suo, dicẽs: Quicquid masculini sexus natũ fuerit, in flumẽ proijcite: quicq̃d fœminini, reseruate.] Populus Pharaonis sunt dæmones, principi suo subiecti: oẽs q̃q; iniqui, hæretici, schismatici, infideles, q̃bus oĩbus iubet ac suggerit diabolus, vt masculos in flumẽ proijciãt. i. vere catholicos, iustos ac spiritales pſequant ac destruant, obruẽdo eosdẽ inquietudine tribulationũ, impetu tentationũ, fluxu & abundãtia vitioꝝ: fœminas aũt reseruẽt. i. eos in malis foueãt & conseruent, q instar fœminaꝝ instabiles sunt, molles ac debiles ad resistendũ tentamẽtis ac vitijs.

¶Elucidatio literalis cap. 2. Egressus est post hæc vir de domo Leui. Art. III.

Consequẽter Moses quasi de alio loquẽs, suũpsi⁹ natiuitatẽ, educatiõẽ, prouectũ, euentum & gesta describit. Sic quippe authores scripturę, de seipsis quasi de alijs frequenter loquuntur. [Egressus est post hæc vir de domo Leui, & accepit vxorem stirpis suæ.] Si quod ait, Post hæc, intelligatur de oĩbus de quibus facta est mẽtio in præcedenti cap. tunc egressus hui⁹ viri, nõ potest intelligi de eius natiuitate: neq; q̃d ait, accepit vxorem, accipi potest de sumptiõe mulieris illius in matrimoniũ, qm̃ vir iste, diu natus fuit ante p̃fatũ Pharaonis præceptum de subuersione paruuloꝝ. Similiter ante præceptum illud duxit fœminam illam coniugem, immo & ante illud præceptũ genuit ex eadem Aaron & Mariã. Siquidem Aaron fuit triennio senior Moſet & si ante natiuitatem Aaron emanasset illud præceptum,

Aaron

Lucæ 8.

Hebr. 12.

Sapiæ 2.

Psal. 24.

Psal. 39.

1. Petr. 2.

1. Ioã. 2.
1. Cor. 1.

Exodi 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aaron fuisset ſubmerſus. Maria vero ſoror Moſis & Aaron, ſuit per tempus notabile eis ſeni
or, vt in iſto diceť cap. Si itaq; q̃d dī, poſt hæc, intelligať de oībus illis, ſic exponeť particula
iſta, Egreſſus eſt. i. ad certū actū & determinatā prolificationem ꝓceſſit, atq; de loco & actu
Ibidem. oratiōis, ad locū & actū generatiōis ꝓgreſſus eſt poſt hæc, quæ ꝑcedēti narranť cap. vir de do
mo Leui. i. de ſemine & familia Leui prīarchæ. Fuit nāq; vir iſte Amrā filius Caath filij Leui,
vt infrà patebit. & accepit vxorē ſtirpis ſuæ. i. maritali affectu atq; amplexu illā acceſſit, quæ
vxor fuit etiā de progenie Leui. Fuit em̄ (vt infrà habeť) Iochabed patruelis iſtius Amram.
Porro ſi q̃d ait, poſt hæc, referať ſolū ad aliqua in ꝑcedenti capīo ſcripta, puta ad ingreſſum
Iacob, filiorumq; eius in Aegyptū, ad exiſtentiā quoq; diuturnā, quāuis nō totalē, ipſius Io-
Ioſe. lib. ſeph in Aegypto, ſic egreſſus viri huius, accipi poſſit de natiuitate eius: & acceptio ſuæ vxo
2. antri. iu ris, de acceptiōe in coniugē. ¶Quæ cōcepit & peperit filiū. ℣. Moſen. Magiſter in hiſtoriis,
da. ca. 9. aliiſq; cōmuniter ex Ioſepho referunt, ꝙ poſt exitū præfati ꝑcepti de paruuloꝝ ſubmerſiōe,
Amram iſte ab vxore ſua abſtinuit, malens nō generare, q̃ infantulos mox necādos ꝑcreare.
Et credit Deū deuote oraſſe, vt ſuccurreret populo ſuo tā inhumane oppreſſo: tuncq; in ſo
mno apparuit ei dīs, admonens vt ſecure vxorē cognoſceret, qa generaturus eſſet ex ea filiū
liberatuꝝ filios Iſrael, de cuius filij ortu formidarēt Aegyptij. De ſacerdotio q̃q; Aaron filij
ſui ꝑdixit ei. Quibus auditis, cognouit vxorē. ¶Et videns cū elegātem, ¶Fuit equidem Moſes
puer valde formoſus & magnus. dicuntq; aliqui, ꝙ natus mox matri ſuæ arriſit. ¶abſcōdit¶
diu celare, qa ex vteri ſui tumore patuit cunctis intuētibus ꝙ concepit, ſimiliter ex vteri ſui
depreſſiōe patuit eam iam peperiſſe in partu quoq; videť inſtar parientiū clamitaſſe, nec ha-
buiſſe teſtē, puerū natum eſſe ſubmerſum. Ad iſta quidā reſpondent, ꝙ quędā ſunt fœminæ ita
diſpoſitæ, ꝙ eaꝝ imprægnatio paꝝ apparet, & ꝙ ſine dolore vehementi parere ſolent. Et ta
lem dicūt itā fuiſſe. ¶Cumq; iam celare nō poſſet¶ diutius puerū adhuc viuentem. Paulatim
quippe res cœpit erumpere & patere. Aliqui q̃q; dicunt, ꝙ ex ꝑcepto regis, Aegyptij ſtatutis
* ſirpeā diebus ſcrutabanť habitacula Hebræoꝝ, an eis eſſet puer abſcōditus, quod ad minus ſemel
fecerunt (vt diciť) infra tres menſes. ¶ſumpſit fiſcellam * ſcirpeam, & liniuit eā bitumine ac
pice, poſuitq; intus infantulum, & expoſuit eum in carectō ripæ fluminis, ſtāte procul ſoro-
re eius, & conſiderāte euentū rei. ¶Fiſcella ſcirpea eſt vaſculum rotundū inſtar alueoli, factum
de *Icirpis. i. de iuncis. Quod linitum fuit bitumine & pice, ne aqua Nili illud intraret. Fecit
q̃q; illud de iuncis, q̃ ſunt leuis, aqueæ, aereęq; naturæ, vt ſup aquas poſſet natare. Poſuit etiā
vaſculum illud iuxta ripā, in loco vbi ſolent creſcere carices, quæ ſunt herbæ acutæ, vt enſis,
ita ꝙ manū ſecāt premētis. Vnde locus ille vocať carectū. Non em̄ poſuit ſiſcellā illā remo-
te à ripa, ne vi aquæ abduceret longe à terra. ¶Ecce aūt deſcendebat filia Pharaonis, vt Iaua-
retur in flumine.¶ Exiuit nanq; de palatio & ciuitate regali, quæ erat in ſitu altiori q̃ Nilus.
Ideo dicit deſcendiſſe vt in flumine lauaret. Nec puto ꝙ inſtar natātium voluerit ſe nudā la
Ibidem. uare in aqua, ſed ꝓ refrigerio atq; ſolatio pedes & partes eius vicinas. Et ſecundū Ioſephum,
luſit circa littus. Verunt̄ cōſuetudines iuxta diuerſitatē locoꝝ & tēpoꝝ ac hoīm variātur.
¶Et puellæ eius gradiebātur ꝑ crepidinē aluei¶. i. pediſſequęei° iuxta ripā Nili deambulabāt.
¶Quæ cū vidiſſet fiſcellā in papyrione¶. i. in parte & loco Nili, in quo creſcit papyrus. i. iun-
cus ſic appellatus, ¶miſit vnā e famulabus ſuis, ¶vt afferret ſibi fiſcellā. Ex quo cōſtat ꝙ aqua
non erat ꝓfunda vſq; ad locū illum. ¶Et allatā¶ fiſcellam¶aperiens¶ filia Pharaonis, ¶cernēs¶q;
in ea paruulū vagientem, miſerta eius, ait: De infantibus Hebræoꝝ eſt hic¶ infans. hoc em̄
faciliter conijcere potuit, qa patris ſui cognouit præceptū de infantulis illis mergēdis. ¶Cui
Exod. 1. ſoror pueri:¶ puta Maria, quæ iam iuuencula erat: ¶Vis, inq̃t, vt vadā, & vocē tibi mulierem
Hebræam, quæ nutrire poſſit infantulum? Reſpōdit: Vade¶. i. fac ita. ¶Circa q̃d quęri poteſt,
* ſuam poſt exprimet. ¶Perrexit puella, & vocauit matrem * eius¶ ſ. pueri, immo & ſuā, quā tamen
adduxit quaſi alienā, nec indicauit ꝙ mater eſſet illius infantuli. ¶Ad quā locuta filia Pharao
nis: Accipe, ait, puerū iſtum, & nutri mihi¶. i. ad commodū atq; ſolatiū meū. Ego dabo tibi
mercedem tuā. ¶quā poſtulaueris à me, & quā te mereri putauero. Veruntā mater Moſis in
illo caſu aliunde, videlicet iure naturali ac diuino, tenebať proprium nutrire infantem nec
videtur in hoc mercedē meruiſſe humanā, niſi ſecūdum æſtimationē filiæ Pharaonis. ¶Suſce
pit mulier & nutriuit puerū, adultum q̃¶ vtpote ablactatum & rationis capacem, ¶tradidit ſi
liæ Pharaonis.¶ Non diciť ꝙ poſtulauit mercedem à filia Pharaonis pro pueri nutritione
forſitan tñ poſtulauit, vt minus putaret mater infantulū & forſan nō poſtulauit, ſciens ſe ma
trem infantis, & volens complacere reginæ. ¶Quem illa adoptauit in locum filij.¶ Nam cre-
He. Moſ ditur tunc nō habuiſſe alium filiū. Ex quo innoteſcit etiā, ꝙ ille infantulus erat miro modo
ſche. pulcher, gratioſus, amabilis, intantum ꝙ pagana regis filia ſic accēdebatur amore pueruli.
¶vocauitq; nomen eius *Moiſes, dicens: Quia de aqua tuli eum.¶ ideo voco eū hoc nomine.

Mois

Mois quippe in Aegyptio idiomate, diciť aquaticus, ſaluaťq;. ſicq; Moiſes interpretaťur, ſaluatus
de aqua. Hanc de ſeipſo hiſtoriā Moſes multum breuiter ſcripſit, quā Ioſephus plenius re- Ioſe. li. 2.
citat, dicens: Metuens Amram ne captus incideret iram regis, ꝓpter occultationē videlicet ant. iud.
Moſis, & ne ſimul cū puerulo deperiret, prouidētiamq; Dei excluderet, qa videlicet audiuit cap. 9.
à Deo, ꝙ puer ille eſſet liberaturus Iſraeliticū populū, præparanit vas rotūdum, in q̃ infans
ſpatioſe iaceret. Itaq; infantem ibi poſitū, & in flumine collocatū, Deo cōmiſit. Therimuth
autē filia regis circa littus fluminis ludens, & vas illud cōſpiciens, iuſſit ſibi afferri. In quo vi
dens infantem, gauiſa eſt valde ꝓpter magnitudinē & pulchritudinē pueri, præcepitq; addu
ci mulierem Aegyptiā, quę daret infanti mamillā. quo renuente vbera mulieris Aegyptię,
atq; hoc idem in multis mulieribus Aegyptijs faciente, Maria adſtās, dixit: Fruſtra o regi-
na has mulieres ad nutrimentū vocas infantis, quæ nullā cognationē habent ad eum. Si aūt
aliquā Hebræaꝝ adduci præceperis, puto ꝙ vbera eius accedet, quod tñ rationabiliter di-
ctum credēs regina, iuſſit adduci Hebræā. ſicq; adducta matre pueruli, vbera eius infans gra-
te accepit, cōmiſitq; filia regis mulieri Hebrææ, vt puerū cum omni diligentia enutriret. Ta-
lem etem̄ fecit Deus puerū illum, vt dignus haberet educatiōe & cura etiā ab illis, qui timo-
re eius decreuerunt interimere totum genus Hebræoꝝ viroꝝ. Inſup Ioſephus refert: Filia
Pharaonis adultū Moſen corā patre ſuo adduxit, qui ſuā coronā impoſuit capiti Moſis. Mo Idē vbi
ſes vero videns in ea ſimulacrum ſculptum, proiecit eā cum indignatione in terrā, ac fregit. ſupra.
Quod cernens quidā ſacerdotū Heliopoleos valde cōmotus, videlicet ille ſcriba, qui ꝑdixit
vnū de Hebræis naſciturum qui vaſtaret Aegyptum, dixit: Hic eſt puer quē ex oraculo deo-
rum audiuimus oppreſſurum Aegyptum. ſtatimq; voluit irruere in Moſen, dicens: Occi-
datur, vt de cętero careamus timore. Porro filia regis totis viribus ſe obiecit, & filium ſuum
adoptiuū defendit. Nā & vnus ſapientiū adſtās, dixit puerū hoc ex puerili ignorātia cōmiſiſ-
ſe: q̃d vt certius fieret, fecit prunas ardentes afferri, & puero ꝑſentari, q more puerorum vnā ori
ſuo appoſuit, & inde linguæ ſuæ extremitatē cōbuſſit, vnde (vt ferunt Hebræi) impeditioris Idē vbi
linguæ effectus eſt. Deniq;, vt Ioſephus ſcribit, tantæ pulchritudinis extitit Moſes, ꝙ nullus ſupra.
erat tātæ ſeueritatis, quin eius delectabať adſpectu. Multi q̃q; dum eū per plateā cernerēt fer-
ri, poſtpoſitis occupatiōibus ſuis, feſtinabāt poſt eū. Inſup narrat, & tangit in Gloſſa, pleni-
us q̃q; in Scholaſtica habeť hiſtoria, ꝙ Aegyptij prečturi ad prælij cōtra Aethiopes, ex oracu-
lo ſuoꝝ deoꝝ virū Hebræum, videlicet Moſen, præfecerūt exercitui ſuo. Itaq; Moſes valla-
tus Aegyptijs, vicit Aethiopes. Cumq; vrbē Saba noīe, diutius obſideret, filia regis Aethio-
pum iniectis oculis ſuis in Moſen, eum dilexit, atq; ex cōdicto tradidit ei vrbē, vt eā duceret
coniugē, duxitq; eā, & hæc eſt vxor eius Aethiopiſſa, ꝓpter quā Aaron & Maria cōtra eum
iurgati leguntť, vt in Numeris ſcribiť, & Deo præſtāte exponeť ibidē. ¶In diebus illis poſtquā Nūe. 12.
creuerat Moſes, egreſſus eſt ad fratres ſuos¶. i. Hebræos viſitans in terra Geſſen, qui fratres
eius dicunť ex genere, dilexitq; illos, præcipue tam naturali q̃ infuſa dilectione, & frequenter
condoluit eis in tātis eoꝝ anguſtijs, & forſan ſpecialiter viſitauit quoſdā ſuos cognatos, qui
fratres eius fuerūt conſanguinitate. ¶viditq; afflictionē eoꝝ¶ oculo corporali, & mētis com-
paſſione, ¶& virū Aegyptiū, percutientē quendā de Hebræis fratribus ſuis. Cumq; circūſpe- Act. 7.
xiſſet huc atq; illuc, & nullum adeſſe vidiſſet, pcuſſum Aegyptiū abſcondit ſabulo.¶ Aegy-
ptius ille fuit vnus præpoſitoꝝ, quos Pharao præfecit Hebræis ad ſolicitādum opus eorum,
quē Moſes vir fortis & bellicoſus, ſecūdum Ioſephū, interfecit. ¶Circa q̃d quęrit, qua autho Ioſe. li. 2.
ritate hoc Moſes fecerit, & an ſine peccato hoc egit. Ad q̃d aliq rīderūt, ꝙ in hoc facto pec ant. iud.
cauit mortaliter, qa nō fuit legitimus iudex illius Aegyptij, manumq; miſit in meſſem alie- cap. 9.
nam, & vſurpatū cōmiſit iudiciū, puniendo non ſibi ſubiectū. Et iſti nituntť authoritati Au-
guſtini, dicentis: Moſes tunc nullā adhuc legitimā poteſtatem gerebat, nec diuinitus acce-
ptam, nec humana ſocietate ordinatā. Primo quoq; de ciuitate Dei teſtať: Non licet priua-
ta poteſtate occidere hominem. Itemq; vbi dictū eſt, Nō occides: Hic, inquit, fiunt quædam
exceptiones, videlicet ſine diuina authoritate, aut data lege, vel expreſſa iuſſione. Vnde in
ſecunda ſecūdæ, q̃ſt. 60. loquit Thomas: Auguſtinus in q̃ſtionibus Exodi dicit, homicidium Aug. li.
illud in ſe vitioſum fuiſſe, magnū tñ fertilitatis indiciū extitiſſe, puta virtutis qua liberatu- 1. de ciu.
rus fuit populū Dei. Veruntā ſi verba Auguſtini plene pēſent, nō videť ſic abſolute ſenſiſſe. Exo. 10.
Nā & in Gloſſa ex verbis Auguſtini inducit: De hoc Moſis facto ſatis diſputauim⁹ in libro Auguſt.
de vita prīarchaꝝ, quē ſcripſimus cōtra Fauſtū, vtrū Moſes laudabili indole illud fecit, quē-
admodū terra ante ꝓductionē vtiliū ſeminū laudať de fertilitate infructuoſaꝝ herbaꝝ, an
ipſum factū iuſtificādum ſit. Quod ideo nō videť, qa nullā adhuc legitimā poteſtatē gerebat.
Deinde ſubiūgit: Et tñ ſicut Stephan⁹ ait in Actibus apſoꝝ, putabat intelligere frēs ſuos, ꝙ ꝑ Acto. 6.
eū Deus daret illis ſalutē, vt ꝑ hoc teſtimoniū videať Moſes iam diuinit⁹ admonitus, q̃d ſcri
ptura eo loco tacet, vt ſ. facere illud auderet. Ex qbus Auguſtini verbis oſtendiť quid ſenſerit
ipſe. Hinc ait & Thomas: Dici poteſt ꝙ Moſes occidit Aegyptiū inſpiratiōe diuina. Vel ſicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ambrosius in libro de officijs videtur innuere, Moses fecit hoc defendendo Hebræum cum
Ambro. moderamine inculpatæ tutelæ. Ait nãq; Ambrosius: Qui à socio nõ repellit iniuriã qñ potest, tã est in culpa, vt ille q iniuriat. Et ponit exemplũ de Mose. Reor itaq; absolute tenendum, q; Moses fecit hoc ex virtute, nõ ex vitiosa radice. Sicq; ex reuelatione diuina cognouit se præordinatũ à Deo in liberatorẽ populi sui. ¶Sed tunc rursus inquirit, qua æquitate occidit Aegyptium pro sola percussione læsiua, nõ interfectiua, quã Aegyptius ille infligebat Hebræo. Videt quidẽ in hoc modũ excessisse iustæ vindictæ, cum secundũ legẽ talionis, par læsio fuerit repẽdenda, iuxta illud: Vulnus pro vulnere, dentem pro dente, oculũ pro oculo. Ad hoc Lyra respondet, recitãdo fabulã Iudæorũ, dicentiũ q; Hebræus ille habuit valde formosam vxorem, quã Aegyptius cõcupiscens, fecit Hebræum valde mane exire ad opus: quo egresso, rediit, & eius coniugẽ cõstuprauit. quo cognito, increpauit eum Hebræus. Cui indignans Aegyptius, percussit eũdem. Quod cũ Moses ex relatiõe Hebræi nouisset, occidit Aegyptiũ, nõ pro sola & simplici percussione illata Hebræo, sed & pro adulteratiõe suæ vxoris. Ve-
R. Paul⁹. runtamen cõtra hoc asserit Rabbi Paulus: Non est necessariũ dicere, q; Moses interficiendo Aegyptiũ, percussit vt iudex, sed potiꝰ vt pars. Ex debito eñ charitatis qlibet tenet repellere iniuriã à proximo, si potest. Et quia Moses nõ poterat hoc facere per aliquã percussionẽ, nisi Aegyptius morereti immineret eñ periculum mortis Mosi, si Aegyptius de sua percussione conquereret regi, idcirco oportuit vt Moses eum occideret. Ideo nõ oportet ad hoc adulterium allegare Aegyptiũ, de quo nulla fit mentio in scriptura. Hæc Rabbi Paulus. Cuius verba nõ vident satis perita, quia (vt tactũ est) cõmuniter dicunt doctores, nulli licere alium iudicare atq; occidere, nisi constitutus sit eius iudex legitimus. Et quãuis pars cõmunitatis ex charitate teneat à pximo suo iniuriã pro posse repellere, nõ tñ sic, vt aliũ lædat aut puniat, nisi (vt dictum est) cum moderamine inculpatæ tutelæ. Nec licet priuatæ psonæ occidere iniuriantem alteri, ne iniurias ille cõqueraꝰ superiori contra priuatã personã, & ex hoc priuatæ personæ periculũ mortis instet, quia nõ debet quisquã peccare propter vitãdum malum pœnæ. Nec etiã Mosi imminebat necessario periculum mortis ex querela Aegyptij. Potuisset eñ vulnerato Aegyptio fugere, & fugiendo manum regis euadere, sicut & postea fecit. [Et
Nũe. 16. egressus die altero,] s. immediate sequente, vt ex sequentibus constat, [cõspexit duos Hebræos rixãtes] contra se inuicẽ. Atq; vt refert Lyra, secundũ Hebræos, isti duo fuerũt Dathan & Abiron. Quod verum nõ arbitror, quoniã Dathan & Abiron fuerunt filij Eliab filij Ruben, & de maioribus Israelitici populi. Vnde non apparet, q; viri tam propinqui & potentes, ita
Acto. 7. contra se inuicem contenderint, q; vnus percusserit alterũ. [Dixit q;] Moses [ei qui faciebat iniuriam: Quare percutis proximũ tuum?] Secũdum Stephanũ in Actis: Viri, fratres estis, id est, proximi. vt quid nocetis alterutrũ? Quasi dicat: In hoc iniuste & contra charitatẽ, inf pienter q; agitis, cum sitis tam proximi, & aliunde satis afflicti, propter quod vnus vestrum non debet alteri augere afflictionem. [Qui respondit: Quis constituit te principem aut iudicem super nos?] Quasi dicat: Ideo non debes te intromittere de nostra correctione, cum nullam præfidentiã aut iurisdictionẽ sup nos habeas. Iste Hebræus grauiter multipliciter q; pec
Acto. 7. cauit. Primo, per ingratitudinem. Nempe vt in Actibus S. Stephanus protestat, Moses reconciliauit. i. reconciliare intendit illos in pace, & charitatiue corripuit ambos, sicut ex verbis beati Stephani patuit: q̃uis hic legatur, q; illum corripuit qui iniuriã intulit: qa videlicet illũ specialiter increpauit & acrius. Ille autẽ pro verbis charitatis & pacificationis ac piæ correptionis, retribuit Mosi verba inuectionis: & de præsumptione & vsurpatione, immo & homicidio redarguit illũ. Secundo, quia nõ solum princeps & iudex, sed & quilibet proximus, potest & debet delinquentes charitatiue corripere. Tertio, quoniã temere iudicauit. Moses nanq; ex ordinatione diuina & inspiratione superna habuit iam quãdam authoritatẽ corripiendi & iudicandi Hebræos. [Num occidere me tu vis, sicut heri occidisti Aegyptium?] Quasi dicat: Tu es violentus & homicida, idcirco emẽda teipsum. [Timuit Moses.] Contra-
Hebr.11. rium videt ex verbo Apli: Fide reliquit Aegyptũ, nõ veritus animositatẽ regis. Respõderi potest, q; naturali timore timuit mortis discrimen, nõ timore carnali aut mũdano. [& ait] vel intra se cogitãdo, vel alicui sibi familiari loquendo: [Quõ palã factũ est verbũ istud?] i. qualiter factũ istud tam cito vulgatũ est? Ex hoc elicit, q; Moses cõmisit Hebræo, cuius iniuriam vindicauit in Aegyptio, ne interfectionẽ Aegyptij propalaret, sed ille non tacuit. Deniq;
Esaiæ 29. in scripturis verbũ pro facto frequenter accipitur, sicut in Esaia: Hæc verba feci. Et quarto li-
4. Re. 20. bro Regũ: Non fuit verbũ in domo mea, q̃d non ostẽderim eis. [Audiuit q; Pharao verbum
Alias, ser monem hunc hoc] q; s. Moses occidisset Aegyptiũ. Et forsan ipius ille Hebræus, per se aut per alios indicauit hoc regi. [& quærebat occidere Mosen:] tum qa occiderat Aegyptium, regis præfectum sup opera Hebræorũ, q̃d rex reputauit in suã redundare iniuriã: tum qa multi suggerebãt regi, Mosen esse de quo ex deorũ suorũ oraculo audierunt, quòd liberaturus esset Hebræos, & humiliaturus Argyptios. [Qui fugiẽs de cõspectu eius,] Hoc dupliciter explanat. Primo, q; post

post prædicta venit ad regis psentiã, & increpatus à rege, fugit de eius conspectu. Dicunt eñ Hebræi, q; Pharaone iubente, Moses captus fuit, & corã rege adductus, increpãtiq; regi constãter rñdit. Cumq; spiculator ex regis pcepto v oluisset Mosen decollare, pcussus est cæcitate, quę acrisia nuncupat, qua aliqs nõ videt distincte q̃d cupit videre, cũ tñ videat alia, qua angeli pcusserãt Sodomitas. Sicq; Moses miraculose euasit, Pharaone videte: quẽ & De⁹ sic obstupefecit, q; nihil contra Mosen facere quiuit. Huic recitationi fauere videt, q̃d ait Apls ad Hebræos: Fide reliquit Aegyptũ, non veritus animositatẽ regis. Quocirca scribit Chrysostomus: Quòd reliquit Aegyptũ, fides fuit, nõ metus. Secũdo exponit sic: Qui fugiẽs de cõspectu regis. i. discedẽs ab Aegypto, ne amplius corã rege appareret. [moratus est in terra Madian:] Madian q̃q; est nomẽ regionis, interdum ciuitatis in terra illa, quę sic vocat ab vno filio Abrahę ex Cethura, vt in historijs ait magister, fugitq; Moses per desertũ, & cibos inopiam virtute patiẽtiæ vicit, vt Iosephus dicit. [& sedit iuxta puteum.] Hoc fuit anteq̃ fecit notabi lem morã in Madian: sedit q; iuxta putẽ, qñ illic solebãt hoies conuenire atq; diuertere, qa & putei illis in locis sunt rari & cari. [Erãt aũt sacerdoti Madian septẽ filiæ:] Aliqui dicunt q; iste fuit idolorũ sacerdos. In Scholastica vero historia dicit, q; sacerdos sumit hic pro primate, qñ primas antiquitus dicebat sacerdos. Cui concordat q; scribit Lyra: Secũdum Hebræos, sacerdos hic accipit pro maiori aut magnate. An aũt fuit sacerdos hoc modo ciuitatis vnius Madian dictæ, an regionis illius, textus nõ exprimit: potius q; videt, q; ciuitatis illius. [quæ venerãt ad hauriendã aquã] pro suis pecoribus. [& impletis canalibus]. i. vasis seu lignis cauatis, in quę fundebat aqua hausta, [adaquare cupiebãt greges patris sui.] Erat aũt consuetudinis in terris illis, q; puellæ, etiã filiæ diuitũ & potentũ, pecora custodiebãt. Pecora nãq; erãt pcipuæ illorũ diuitiæ. [Supuenere pastores, & eiecerũt eas]. i. ab actu adaquationis incepto, eas impediuerũt & repulerunt. Nã sicut in Genesi habet, consuetudinẽ in Mesopotamia extitisse, vt cuncti greges ad puteum cõgregarent, & pariter potarent, sic & in Madian consuetũ fuisse putatur: idcirco pastores indignabant puellis, q; contra consuetudinem facere psumpserunt. [surrexit q; Moses, & defensis puellis, adaquauit oues eas.] Si Moses solus venit in Madian, & sine adiutorio defendit illas puellas refrenãdo pastores, ostendit vir valde robustus fuisse. Sed nonne peccauit, contra consuetudinẽ ibi agẽdo? Dici potest, q; ex quadã bona curialitate hoc egit, deferẽdo virginibus, qs vidit indecenter tractari. [Quę cũ reuertissent ad Iethro patrem suum:] qui dicit quatuor noia habuisse, videlicet Iethro, Raguel, Cinæus, & Obab, qui secundũ Hebræos vocatus est Iethro, q̃d interpretat adijciens, qñ vnum capitulũ addidit legi, hortãdo Mosen qualiter populũ iudicaret ac regeret per centuriones & decanos. Secũdum Hebræos quoq; aliquos, dictus est Obab. i. diligens, qñ dilexit legẽ, atq; ad iudaismũ fuit cõuersus, [dixit ad eas: Cur velocius venistis solito? Rñderũt: Vir Aegyptius] non tamẽ de semine Aegyptiorũ, sed natus & demoratus in Aegypto, [liberauit nos de manu pastorũ:] qui cœperũt nos impedire. [Insuper & hausit aquã nobiscũ, potumq; dedit ouibus.] Quo cõstat, q; puellæ impleuerũt canalia, Mose adiuuãte, q; in aula regia conuersatus, sciuit curialiter se ad puellas habere, nam & filiã regis ante iam habuit vxorem, iuxta præhabita. [At ille: Vbi est, inquit? Quare dimisistis hominẽ? vocate eum, vt comedat panem.] Puellæ forsan ex quadã verecundia dimiserũt Mosen, qui habuit valde honorabilem apparatum. [Iurauit ergo Moses q; habitaret cum eo]. i. inter cætera cum Iethro colloquia habita, firmiter dixit aut iuramẽto firmauit habitare cum ipso. [Accepit q; Sephorã filiam eius vxorẽ.] Mirum videri potest, q; Iethro vir tãtus, in terra sua dedit filiã suã viro exuli, & in terra illa inopi coniugẽ. Ad quod poterit respondi, q; considerauit elegãtiam, amabilitatem, prudentiã, cæteras q; Mosis sancti virtutes. Et forsan audiuit ab eo vel alijs, qualis fuerat ī Aegypto, & cur inde recesserit. [Quæ peperit ei filiũ, quẽ vocauit] Moses [Gersan, dicẽs: Aduena fui in terra aliena:] puta in Madian, idcirco filiũ suum sic appellauit. Nã Gersan interpretat aduena. Est aũt cõsuetudo Hebræis, imponere pueris suis noia ab aliqua proprietate, euentu, aut actu. [Alterum vero peperit] Sephora, [quem vocauit Eliezer, dicens: Deus
Exo. 18. eñ patris mei adiutor meus, & eripuit me de manu Pharaonis,] per fugã meã, vel miracu-
Ioſe, vt tactum est. Eliezer autẽ interpretat, adiutorium Dei mei. Sicq; in appellatione filij sui, recognouit beneficia sibi desuper contributa. [Post multum vero temporis mortuus est rex Aegypti:] qui Mosen persequebat, & præteris regibus Aegypti dure nimis afflixit Hebræos. [Et ingemiscentes filij Israel propter opera] eis à rege iniuncta, quæ & successor defuncti cõtinuari voluit, [vociferati sunt,] Dei auxilium inuocãdo, & suã calamitatem deflendo. [Ascendit q; clamor eorũ ad Deum ab operibus.] Seruierunt etenim regi, nec tamen mercedem tribuit eis. In quo cõmisit vnum de quatuor vitijs clamãtibus ad Deum. Dicit quoq; clamor Israelitarũ ascendisse ad Deũ, quia exauditus fuit ab eo. [Et audiuit gemitũ eorũ]. i. per modũ audiẽtis se habuit succurrẽdo. [ac recordatus est fœderis,] hoc est, memorẽ se esse ostendens, aut ostẽdere volens, cum tñ inuariabilis sit Deus, in quẽ nec recordatio, nec obli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uio cadit. Sed ſcriptura loquiſ de Deo more humano, nr̃æ capacitati in hoc condeſcendens. Ita q̃ recordatus fœderis, [q̃d pepigerat] .i. inierat & firmauerat, [cũ Abrahã, Iſaac & Iacob] videlicet q̃ eoꝝ poſteros ex Aegypto reduceret, & terrã Chanaan eis conferret, ſicut in Geneſi per plura capitula demonſtrat. [Et reſpexit dñs filios Iſrael] oculo pietatis, [& *cognouit eos] .i. eos ad ſe pertinere, ac ſibi aliquo modo placere, teſtatus eſt.

liberauit

¶Spiritalis intelligentia eiuſdem cap. II. Art. IIII.

Pſal. 44. EGreſſus eſt poſt hæc vir] Per Moſen allegorice intelligitur Chriſtus. Et ſicut Moſes fuit infantulus elegãs, ſic Chriſtus infans, fuit ſpecioſus præ filijs hominũ. Quẽadmodũ etiã parentes Moſis cũ ſuo periculo abſconderunt Moſen à tyrãnide Pharaonis, ſic beatiſſima ac deifera virgo & eius miniſter S. Ioſeph, abſcõderunt pueꝝ Ieſum à pſecutiõe ſceleratiMatt. 2. Herodis. Quẽadmodũ etiã Moſes, cũ diutius abſcondi non potuiſſet à ſuis parentibus, expoſitus eſt in fiſcella gurgiti fluminis: ſic dñs Ieſus, cum in Iudæa diutius propter Herodis furorem ſeruari nõ poſſet, in Aegyptum vitioꝝ fluctibus plenam, delatus eſt. Deinde cum gloLucę 2. riosa virgo filiũ ſuum ſecũ in ſecreto degentem, nõ poſſet detinere diutius, receſſit ab ea filiMatt. 3. us, volens Dei patris implere mandatũ, prædicãdo publice in omni Iudæa: deſcenditq̃ priMarc. 1. mitus in Iordanẽ, vt baptizaret à beato Ioanne. Sicq̃ p fiſcellã in qua Moſes eſt locatus, inLucæ 3. telligi poteſt caro Chri, in qua eius anima atq̃ diuinitas latuit. Porro p ſororẽ, Moſen procIoann. 1. cul ſequentem, & rei euentũ cõſideratem, deſignat plebs Iudaica, Chro ſecundũ carnem propinqua, quę eum familiarius ſequebat, obſeruãs quid ei accideret. [Ecce autẽ deſcendebat filia Pharaonis, vt lauaret in flumine.] Per filiã Pharaonis, ſignificat eccleſia ex gentibus congregata, & ex principibus regibus q̃ terrenis p genita: vel diaboli filia, quãtum ad priſtina

Pſal. 44. vitia ſua. Propter quod dicit ei: Audi filia & vide, & obliuiſcere populũ tuum & domũ patris tui. Quemadmodũ ita q̃ filia Pharaonis, deſcendẽs ad flumẽ vt lauaret, reperit Moſen: ſic plebs gentilis ſeipſam humilians, atq̃ ad fontẽ baptiſmi pro ſua purgatiõe accedẽs, inuenit Chm, & cõſequuta eſt gr̃am eius. Quemadmodum aũt filia Pharaonis miſerabat Moſis vagientis, ſic eccleſia ex gentibus conſtãs, intime condolet Chriſto in vniuerſis quæ pro noſtra ſalute ſuſtinuit. Deniq̃ ſicut filia Pharaonis amplexata eſt Moſen à ſuis relictum, ſic eccleſia deuotiſſime apprehendit dñm Ieſum à ſynagoga contemptũ. Inſup ſicut filia Pharaonis reddidit Moſen muliebri Hebrææ, matri videlicet eius, nutriendũ: ita eccleſia ipſis quoq̃ Iudæis, ex quibus natus eſt, rurſus obtulit p dicauit q̃ Chm. Quem & aliqui Iudæi ſuſceperApoc. 3 unt p fidem, ſicq̃ Chm ſpiritaliter refecerunt, ſecundũ quod ipſe in Apoca. teſtat: Si quis aperuerit mihi, cœnabo cũ illo, & ipſe mecũ. Refecerũt quoq̃ eum in membris ſuis, de qbusMatt. 25. fatet: Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Amplius, ſicut filia Pharaonis p miſit mercedẽ mulieri Hebrææ Moſen educãti, ſic eccleſia multa cõtulit beneficia ſynagogæ con2. Co. 16. uerſæ: immo vt Paulus ſcribit apl̃s, neceſſaria vitæ miſit eidẽ. Synagoga q̃q̃ cõuerſa, videns tanta gratiaꝝ chariſmata eccleſiæ cõdonata, admirata eſt, & gr̃as egit Deo, atq̃ in fide eſt roActo. 4. borata, prout in Actibus docet apl̃ꝝ. Inſup ſicut mater Moſis adultũ Moſen tradidit filiæ Pharaonis, ſic ſynagoga conuerſa, dñm Ieſum Chm ſua prædicatione detulit ad gentiles,Matt. 12. Sed quõ eccleſia adoptauit Chm in filium, ſicut Pharaonis filia Moſen, niſi ſecũdum quodMarc. 3. dñs ipſe in euãgelio loquiſ: Qui fecerit voluntatẽ patris mei, ipſe meus frater & ſoror & maLucæ 8. ter eſt? Eccleſia etem pro magna & nobiliori ſua parte, ab omni carnali concubitu abſtinẽs, filium Dei intra ſe ſpiritaliter cõcipit, parit, amplectit. Chriſtũ quoq̃ quaſi in infantia cõſtitutum, ſynceriter cõtemplatur, ac materno affectu cõplectit, quẽ tulit de aqua baptiſmi. [In diebus illis poſtq̃ creuerat Moſes &c.] Quemadmodũ Moſes factus virilis ætatis, viſitauit fratres ſuos Hebræos, Aegyptium q̃ iniuriãtem Hebræo, occidit ac ſabulo texit: ſic Chriſtus p Moſen præfiguratus, cum iam eſſet ætatis virilis, in carne aſſumpta viſitauit Iudæos, prædicãdo & ſigna exhibendo eiſdem: diabolum quoq̃ illos grauiter opprimentem, proꝝſus deuicit & conculcauit. Propter quod beatiſſimus princeps apl̃ꝝ ait de Chro: Qui perActo. 10. tranſiit bñfaciẽdo, & ſanãdo oẽs oppreſſos à diabolo. [Et egreſſus die altera, cõſpexit duos Hebræos rixãtes, dixit q̃ ei q faciebat iniuriã: Quare pcutis p̃ximũ tuũ?] Sic & Chs poſt ſuã reſurrectionẽ egreſſus de limbo patrũ & monumẽto, vidit duos Hebræos contra ſe cõtendẽtes, videlicet eos q crediderũt ex Iudaiſmo, & eos q in Iudaica pſtiterũt pfidia, q per allegatiões ſcripturaꝝ inuicẽ diſputabãt & cõtendebãt de Ieſu. Increduli aũt iniurias multas intulerũt credẽtibus, vt patet in Actibus. Ideo Chs redarguit pfidos illos, qbus p os ptomartyris Ste-

Acto. 7. phani dixit: Dura ceruice & incircũciſi cordibus & auribus, vos ſemp reſtitiſtis ſpiritui ſanLucę 19. cto. Illi vero Chri authoritatẽ negãtes, indignati dixerũt: Quis te cõſtituit principẽ aut iudicẽ ſup nos? Dixerũt eũ: Nolumus hũc regnare ſup nos. [Num occidere me tu vis &c.] Imposuerũt eũ Chro, q̃ per ſe & ſuos diſcipulos falſe docuerit eos, & q̃ ex eius pdicatione im-

Ioan. 11. mineret eis deſtructio. Collegerũt qppe põtifices & phariſæi cõciliũ, dicẽtes: Quid facimus, qa hic hoc multa ſigna facit? Si dimittim eũ ſic, oẽs credẽt in eũ: & veniẽt Romani, & tollẽt no-

noſtrum locũ & gentẽ. [Timuit Moſes, & ait: Quõ palã factũ eſt verbũ iſtud?] Sic & Chriſtus naturali timore timuit mortẽ, oñdens in ſe humanæ naturæ veritatẽ. Signa q̃q̃ ſua interdũ occultari p̃cepit. [Audiuit Pharao verbũ hoc, & quærebat occidere Moſen.] Sic & principes Iudæoꝝ cogitauerũt interficere Chm, eo q̃ tãtis pfulſit miraculis, ppter quæ merito credi diſſent in eum. [Qui fugiẽs de conſpectu] Pharaonis &c. Sic ſaluator interdũ fugit rabiem Iudæoꝝ, iuxta illud Ioannis: Ieſus ergo iam non in palãm ambulabat apud Iudæos, ſed abiit Ioan. 11. trãs Iordanẽ in ciuitatẽ quę dicit Effrem, & ibi morabat cũ diſcipulis ſuis. [& ſedit iuxta puteũ] .i. fontẽ baptiſmi conſitẽter edocuit, & pfunditati ſapiẽtiæ ſaluberrimæ indeſinẽter adIoan. 4. hæſit. Ad literã quoq̃, fatigatus ex itinere, ſedit iuxta puteũ. [Erãt aũt ſacerdoti Madian ſeptem filiæ, q̃ venerũt ad hauriendã aquã &c.] Per has ſeptẽ filias viri gẽtilis, intelligunt vniuerſæ eccleſiæ gentiũ, q̃ ex auditiõe pdicatiõis euãgelicæ legis, venerũt p mẽtis cõuerſionẽ ad hauriendã aquã doctrinę ſalubris, fluẽtaq̃ gr̃æ ex ſacramẽtis Chri, & maxime ex immẽſitate pietatis diuinę, ſicut Eſaias pdixit: Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris. [Et im-Eſaię 12. pletis canalibus, cupiebãt adaquare greges pris ſui.] hoc eſt, cũ corda eoꝝ fuiſſent impleta ſeptẽplici gr̃a ſpũs ſancti, optabãt & alios gẽtiles nondũ cõuerſos illuminare, & donis Dei re-1. Perr. 4. ficere, cõmunicando eis chariſmata ſibi donata, iuxta illud principis apſoꝝ: Vnuſq̃ſq̃ ſicut accepit gr̃am, in alterutrũ illã adminiſtrãtes. [Supuenere paſtores, & eiecerũt eas.] Iſti paſtores fuerũt põtifices Iudęoꝝ, ac paganoꝝ imperatores & principes infideles, q̃ perſequẽdo eccleſiã, conati ſunt alioꝝ impedire cõuerſionẽ ad Chm. [Surrexit q̃ Moſes, adaquauit oues eaꝝ.] Sic Chs ſupnaturaliter & gratioſiſſime ſubuenit ſuis fidelib⁹, & eoꝝ ſubditos illuſtrauit ac pauit, intñ, q̃ eccleſia tãdẽ oĩb⁹ hoſtibus ſuis ꝓualuit, & reges ac principes crediderũt. [Quę cũ reuertiſſent ad patrẽ ſuũ, dixit: Cur velocius veniſtis ſolito?] Rñderũt: Vir Aegyptius liberauit nos &c.] Sic pfiarchæ gentiliũ cõuerſi, admirati ſunt vehemẽter celerrimã gẽtium cõuerſionẽ, inquirẽtes q̃ cauſam à ſubditis, audierũt q̃ vir Aegyptius, Chs videlicet, qui in infantia ſua ſeptẽ circiter annis moratus eſt in Aegypto, eos adiuuit, redemit, refecit. [At il Iet: Vbi eſt, inq̃t? &c.] Per hoc deſignat, q̃ bonus ſlatus increpat aĩas ſubditoꝝ ſuoꝝ relinquẽtiũ Chm, hortatur q̃ eos, vt orãdo reuocẽt ſaluatorẽ, & cũ talibus dignat dñs habitare per gr̃am. Porro, p nuptias Moſis cũ filia Iethro, pfigurat ſpiritale connubiũ Chri cũ quacũq̃ eccleſia, ſeu pſona particulari ex gẽtilitate exorta, ex q̃ generat filios duos, videlicet contẽplatiuum & actiuũ. ¶Tropologice p Moſen aquę expoſitũ, ſignificat quicũq̃ fidelis, abũdãtia tribulationũ atq̃ tẽtationũ vallatus, & vitę huiꝰ deplorãs exiliũ, quẽ ſuſcipit filia regis. i. miſericordia & gr̃a ſaluatoris, adoptãs illũ ſibi in filiũ, traditq̃ illũ eccleſię educãdum: q̃ cũ creuerit in virũ virtutũ, viſitat proximos ſuos, qñ rite pficit ac digne pſidet alijs, & diſcordãtes pacifi-

cat, dum reos redarguit. Per Hebrẽũ vero, q Moſi dixit, qs te cõſtituit principẽ & iudicẽ ſupnos, deſignãtur pueri, ingratiq̃ ſubditi: qui dum charitatiue & iuſte corripiunt & corrigun-

tur, ægre ferunt, verba pungitiua, contumelioſa, criminatoriaq̃ reſpondent, intantum q̃ ſuam correctionem quaſi interfectionem exiſtiment.

¶Elucidatio literalis cap. III. Moſes autem paſcebat oues lethro. Art. V.

COnſequẽter deſcribit qualiter Deus appparuit, pdixit, & cõmiſit Moſi, vt educeret populum Iſrael ex Aegypto. [Moſes autẽ paſcebat oues lethro * cognati] .i. ſoceri [ſui, ſa- *ſoceri

dentiã fuit ſatis expertus. In iſto quoq̃ monſtrat humilitas Moſis, q cum antea fuerit tãtus vir, non recuſauit illud officiũ. Et puto q̃ ideo illud libenter aſſumpſit atq̃ exercuit, quate-

nus ſequeſtratus ab idololatris Madianitis, aptius Deo vacaret in cãpis & locis eremi ſolus, & etiã qm̃ Iacob patriarcha & filij eius, ouium erant paſtores. [Cumq̃ minaſſet gregẽ ad in- Gen. 30.

teriora] .i. remotiora loca [deſerti,] quærendo vberes alimonias ouium. [venit ad montem Gen. 37.

Dei Oreb] .i. montem Sinai, cuius pes dicit Oreb, & vertex Sinai: de quo aliqui dicunt, q̃ Gen. 46.

dicitur hic mons Dei, propter euentum futuꝝ, qm̃ Deus in eo erat legem daturus. Veruntamen, qñ Moſes ſcripſit hæc, fuit lex data, dicebaturq̃ mons Dei ꝓpter euentũ ſ̃teritũ. Porro Euſebi⁹,

in Scholaſtica hiſtoria ex Ioſepho ferturi Mons ille ad paſturas fuit egregius, herbis abun- Ioſe. li. 2.

dãs, qa paſtores illuc aſſcẽdere non pſumebant, tum qa excelſus fuit, tum qa fama erat Deũ ant. iud.

habitare in eo. Et iuxta hoc dicebat mons Dei, non tantum propter futuꝝ euentũ, ſeu pro- cap. 12.

pter legem in eo datã. [Apparuit q̃ ei dñs in flamma ignis de medio rubi.] Iſta apparitio Dei, fuit per creaturã ſubiectam, quia in angelo & per angelum apparebat & loquebat dominus Deus. Sicq̃ angelus in Dei perſona loquens & apparens, dñs appellat & Deus, inquan- Acto. 2.

tum Dei perſonam repræſentauit. In hac quoq̃ viſione non apparuit angelus Moſi in forma ſenſibili & humana, aut viſibiliter in propria perſona. Vnde nec Moſes ſciuit angelum eſſe iuxta rubum, vel in igne quem vidit quãdo primo ipſum ignem conſpexit. Sed ſicut angelus interdum apparet in forma humana, ita apparuit nunc in ſpecie ignis, quemadmodum & apoſtolis apparuit ſpiritus ſanctus in igneis linguis. ¶Quod ſi quæratur, cur dñs ap-

Universidad de Deusto
Biblioteca

paruit in ſpecie ignis: Reſpondent quidam q̃ ideo, quoniam populus Iſrael fuit ad idololatriam pronus: idcirco apparebat in flamma, quæ non poteſt imagine figurari. Sed vltimum verbum hoc, falſum & contra experientiã eſſe videtur. Flamma quippe aſſcendendo, paulatim ad formam angularem ptingit, & ſic poteſt depingi ac figurari: magisq̃ terminat prio termino in ſeipſo, quàm aer aut aqua. Aptius ergo dicendum, q̃ ideo, quoniam iuxta
Dionyſ. diuinum Dionyſium, proprietates actionesq̃ Dei, per proprietates & actiones ignis præci-
Hebr. 12. pue deſignantur. Vnde & Deus ignis vocatur, dicente Apoſtolo: Etenim Deus noſter ignis
Deut. 4. conſumens eſt. Quod ex Deuter. ſumptũ eſt, quo habet: Dñs Deus tuus, ignis conſumens eſt, Deus æmulator. Quemadmodum enim ignis conſumit ac devorat & inflammat, ſic Deus conſumit peccata, accenditq̃ corda. In igne quoque ſunt ſplendor & calor, per quæ lux ſapientiæ & feruor charitatis notantur. Rurſus, quia per ignem quæcunque grandis afflictio deſignatur, apparuit dominus in igne, ad inſinuandum magnitudinem afflictionis Iſraelitarum. ¶Sed cur apparebat in rubo? Ad hoc reſpondetur in Gloſſa: Dicunt Hebræi, ideo Deum apparuiſſe in rubo, ne poſſent ſibi inde occaſionẽ idololatriæ ſumere. Ex ligno etenim rubi non poteſt idolum fieri. Apparuit autem dominus in flamma ignis, de medio rubi, id eſt, de rubo forinſecus, præſertim de medio rubi inter extrema ipſius. [& videbat q̃ rubus arderet,] id eſt, igne opertus eſſet abſque ſua læſione. ideo ſubditur: [& non combureretur] quia non viriditas rubi, nec eius ſubſtantia lędebatur, nec flos. Per quod Deus omnipotentiam ſuam monſtrauit, ac myſtice deſignauit, q̃ tribulatio Hebræorum in Aegypto, non fuit eos penitus conſumptura, ſed occaſio magnificæ liberationis eorundem. ¶Circa hoc
Gregor. dicit Gregorius: Deus ignem rubum q̃ ſociauit, atque aliud ſuperius, aliud inferius iunxit. Quod tunc ſolum agitur, cum aliquid magnum ex coniunctione ſignificatur. Nam per ſuccenſum rubum Moſen alloquẽs, oſtendit quòd Moſes fieret doctor populi, qui & legis flammam perciperet, & peccati ſpinam non vitaret, vel quòd ex Iſraelitico populo naſceretur,
R. Paul. qui ſimilitudinem carnis & peccati ſpinam aſſumeret, & ſubſtantiam humanitatis inconſumptam, in flamma deitatis ſeruaret. ¶Circa præhabita ſcribit Rabbi Paulus: Non videtur neceſſarium dicere, quòd idem angelus quãdoq̃ in perſona domini loquebatur, & ideo dñs nominatur. Nam ſecundum ſeriem literæ, prout etiam verba plane ſonãt, poteſt dici, q̃ ille qui apparuit in flamma & forma ignis, erat angelus apparens ad excitandum mentem Moſis, vt cernens miraculum, attenderet ad audiendam vocem ac verba diuina. ſed cum ſequitur, [Dixit ergo Moſes: Vadam, & videbo viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus. Cernens autem dominus q̃ pergeret ad videndum &c.] & poſtea, [Ego ſum Deus patris tui &c.] Hæc verba & ſequentia intelligi poſſunt à Deo dicta, vt ſonant. Hæc Paulus. Cuius verba omnino imperita videntur. In litera nanque & ſerie eius non dicitur, Apparuit ei angelus in flamma ignis, ſed, Apparuit ei dominus &c. & tamen non ipſe dominus in propria perſona, ſed angelus ibi apparuit. Nec verior ratio dari poteſt, cur angelus ille, do-
Gregor. minus appelletur, niſi qui in eius perſona loquebatur, ſicut ſanctus ait Gregorius, & communiter dicunt doctores. Deinde quòd dicit, verba prætacta intelligi poſſe dicta à domino, ſtare non poteſt, ita vt intelligantur immediate à Deo prolata. Nam tales vocales loquutiones
Auguſt. non proferuntur immediate à Deo, ſed per creaturam ſubiectam, vt ſuper Geneſim loquitur Auguſtinus. Denique, cum in textu dictum eſt, Apparuit ei dominus in flamma ignis, & paulopoſt ſub eodem contextu ſubiungit. Cernens autem dominus quòd pergeret ad videndum, vocauit eum de medio rubi, & ait, &c. Quo conſtat quòd vtrunque de eodem domino aſſeratur, nec ex ſerie literę aliud inſinuetur. Rurſus, ſecundum expoſitores ſuper illud
Luc. 3. Lucæ, Vox de cælo facta eſt, dicens: Hic eſt filius meus dilectus: vox illa ab angelo eſt formata in aere in Dei patris perſona, quemadmodum & dum in Ioanne Chriſtus legitur dixiſſe:
Ioan. 12. Pater, clarifica filium tuum, venit vox, dicens: Et clarificaui, & iterum clarificabo: qua audita, aſſeruit turba tonitruum factum eſſe. Alĳ autem dicebant: Angelus ei loquutus eſt. Et hoc verum fuit. [vocauit] itaque dominus [eum] Moſen [de medio rubi, & ait: Moſes Moſes. [Repetitio nominis, ſignum fuit dilectionis, & excitatio aduertẽtiæ diligentioris, indicium quoq; ſerioſitatis & magnitudinis dicendo æ. [Qui reſpondit: Adſum. At ille: Ne appropies, inqt, huc.] Hoc propter ſpiritualẽ & myſticã rationem dñs dixit, ſicut & Chriſtus poſt
Ioan. 20. reſurrectionẽ ſuã, ad beatiſſimã Mariã Magdalenã locutus eſt: Noli me tangere. Cur ergo dñs dixit ad Moſen, Ne appropies huc, niſi ad innuendum, q̃ nemo accedere debet ad Deũ,
Pro. 25. nec perſcrutari diuina, niſi cum reuerentia magna. cũ & Salomon ꝓteſtet: Qui ꝑſcrutator
«calcea- eſt maieſtatis, opprimet à gloria. [Solue* calceamentum de pedibus tuis.] Cuius præcepti
menta causa ſubiungitur: [Locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt.] Idcirco propter reuerẽtiam loci ſancti, immo ob Dei honorem, hoc iuſſum eſt Moſi. Sed vnde & qualiter locus ille extitit terra ſancta? Dicendum q̃ inde & ideo, quia fuit electus & deputatus à Deo, vt in eo contingerent ſacra myſteria ac multa diuina, vtpote apparitio iſta diuina, & collocutio ſancta,

cta, multaq̃ alia, ſ. datio legis, & quæ fiebãt in ea. [Et ait: Ego ſum Deus patris tui,] qui Abram vocatus eſt. Ex quo cõſtat, q̃ pater Moſis fuit vir iuſtus, intãtum, q̃ Deus vniuerſorum fuit ſpecialiter Deus viri illius ꝓ dilectionem & cultum præcipuum. ideo quoq; Deus vocauit ſe Deum patris Moſis, vt in ſpe & amore Dei magis accẽderet, patrisq̃ ſui meritis ſe crederet adiuuari. Hinc ait Gloſſa interliniaris: Merita parentum bonoꝝ ſæpe filĳs ſubueneruñt. [Deus Abrahã, Deus Iſaac, & Deus Iacob.] Deus æternus, verus, atq̃ omnipotens, vniuerſorum Deus eſt iure creationis & gubernationis ac inceſſabilis cõſeruationis, oĩmq̃ hominũ Deus eſt per ꝓuidentiam & iudiciariam poteſtatem, immo per prædeſtinationẽ æternam, & dilectionem præcipuam, & item per ſpecialem illoꝝ deuotionem ad Deum, atq̃ aſſiduum Dei cultũ, ſeruentiſſimumq̃ amorẽ. ¶Præterea, ſicut ſanctus Papa Syluester diſſeruit, Deus Syluester
voluit ſpecialiter hoꝝ trium patriarchaꝝ Deus vocari, & ſub eoꝝ noĩbus inuocari, ad inſi- papa.
nuandum ſupbeatiſſimæ trinitatis myſterium in vnitate diuinæ eſſentiæ. Hac demũ autho-
ritate vtitur in euangelio Chriſ cõtra perfidiam Sadducęoꝝ, dicentiũ animas hoĩm eſſe mor- Matt. 22.
tales, quaꝝ immortalitatem ꝓbat ſaluator per hoc, q̃ Deus dixit ſe eſſe Deum Abrahæ, Iſa
ac, & Iacob. Non aũt eſt Deus mortuoꝝ, ſed viuoꝝ. [Abſcondit Moſes faciẽ ſuam.] hoc eſt,
vultũ declinauit in terram, q̃d faciendo, creditur Deum adoraſſe. Sic & in euangelio recitan- Luc. 24.
tur ſanctæ mulieres, quæ ad Chriſti venerunt ſepulchrũ, angelis viſis, vultũ ſuũ declinaſſe in
terram. Vel abſcondit faciem ſuam, eam q̃ſi velando, ſeu manus ſuas faciei ſuæ ac oculis ſupponendo. Cuius ſubiungit ratio: [Non enim audebat adſpicere contra Deum] i. ignẽ in q̃
apparuit dñs, nõ audebat intueri, nec viſum dirigere ex oppoſito verſus locum, in q̃ dñs apparebat, nõ principaliter ex terribilitate dignitateve ignis aut loci, ſed ex cõſideratione maieſtatis diuinæ, ibidẽ in creatura ſubiecta, ſeu in angelo apparentis. Itẽ ex cõſideratiõe ꝓpriæ
indignitatis & fragilitatis, ſicut & publicanus in euãgelio legit nec oculos auſus fuiſſe in cæ- Lucæ 18.
lum leuare, ex cõſideratione ſuoꝝ exceſſuum. Nẽpe cum oppoſita iuxta ſe poſita, clarius in-
notescant quãto fragilis homo excellentiã Dei altius contẽplatur ac expitur, tãto ꝓpriã de-
fectuoſitatem clarius intuet, pfundiusq̃ ſeipſum humiliat, nec ad intuendum incircunſcriptibilẽ illã ſupexcellẽtiam Dei ſe audet indecẽter ingerere, ſed ſuum moderat intuitũ. Hinc
ſcriptum eſt in Iob: Ecce excelſus Deus in fortitudine, & nullus ei ſimilis in legislatoribus. Iob 36.
Et ſubdit ibi ſequẽti cap. Ideo timebũt eũ viri, & nõ audebunt contẽplari oẽs q̃ ſibi vidẽtur Iob 37.
eſſe ſapiẽtes. [Cui] videlicet Moſi [ait dñs: Vidi] oculo pietatis & q̃ſi cõpaſſionis & miſeratio
nis, [afflictionẽ populi mei] vtpote Hebrĳoꝝ, q̃ erãt ſpecialiter populus Dei ꝓ cæteris p elec-
tionẽ, iuxta illud Deuteronomĳ: Te elegit dñs, vt ſis ei populus peculiaris de cũctis populis Deut. 7.
q̃ ſunt p terrã. [in Aegypto, & clamorẽ eius audiui] i. preces qbus me inuocant, iã implere
decreui. Vel clamorẽ. i. vlulatũ & gemitũ q̃s emittunt. [ꝓpter duritiam eoꝝ q̃ præſunt operibus] i. ꝓpter anguſtias & labores qbus premunt, [Et ſciens dolorẽ eius, deſcẽdi vt liberem
eũ de manib⁹ Aegptioꝝ.] Deus incircũſcriptibilis & immẽſus, in ꝓpria ꝑſona neq̃q̃ deſcẽdit, aut locũ mutat, ſed dr̃ deſcẽdere p effectũ, inquantũ de nouo ſuccurrit, punit, aut aliq̃d facit. Vnde orauit Pſalmiſta: Dñe, inclina cælos tuos, & deſcẽde. Et Eſaias: Vtinã, inqt, dirũpe- Pſa. 143.
res cælos, & deſcenderes. [& educã] eos [de terra illa] ſ. ex Aegypto, in terrã bonã & ſpatioſam, Eſaiæ 64.
in terrã q̃ fluit lacte & melle] i. omni gñe victualiũ abundat. [ad † loca Chananæi, & Ethæi,
& Amorrhæi, & Pherezæi, & Euæi, & Iebuſçi.] hoc eſt, ad terram Chanaan ſeu promiſſionis,
in qua hincinde in diuerſis locis & vrbibus habitauerunt ſex gentes, quę exprimuntur in lite-
ra: ſeptima vero tacet hoc loco, & alibi ſæpe, ſ. Gergeſæi, qui tñ in Deuteronomio & Ioſuę li- Deut. 7.
bro exprimuntur. ¶Cur aũt tã raro nominantur, cauſa eſt ſecundũ Hebræos, quia non reſti- Ioſu. 3.
terunt filĳs Iſrael ingredientibus terram promiſſionis, vt aliæ gentes: ſed receſſerunt de terra illa ex timore ante introitum Iſraelitarum in eam. [Clamor ergo filioꝝ Iſrael venit ad
me. vidiq̃ afflictionem eoꝝ q̃ ab Aegyptĳs opprimuntur. Sed veni] i. mẽte paratus eſto ad
executionem præcepti mei. [mittam te ad Pharaonem, vt educas populũ meum filios Iſrael
de Aegypto. Dixitq̃ Moſes ad Deum: Quis ſum ego, vt vadam ad Pharaonem, & educam
filios Iſrael de Aegypto?] Quaſi dicat: Inſufficiens ſum ad tantum opus, cum nec poteſtas
prævalendi Pharaoni, nec facundia coram eo loquendi, exiſtant in me. [Qui dixit ei: Ego]
cui nihil difficile eſt, & cui nullus reſiſtere valet, [ero tecum per gratiam adiutricem, & dando tibi omne, quo indigebis, auxilium. [Et hoc habebis ſignum q̃ miſerim te.] Hoc Hebręi
ad præcedentia referũt, vt ſit ſenſus: Miraculũ iſtud quod vidiſti in rubo ardẽte nec læſo, erit
tibi ſignũ q̃ vere te mittot idcirco ex cõſideratione inſufficientiæ tuæ noli diffidere, ſed ex
intuitu aſſiſtentiæ meæ cõfide. Catholici aũt expoſitores referunt iſtud ad verba ſequentia,
eritq̃ ſenſus: Quod ſubditur, habebis pro ſigno legationis meæ tibi iniunctæ. [Cum edu-
xeris populum meum de Aegypto, immolabis Deo ſuper montem iſtum] i. in monte hoc
Oreb ſeu Sinai, offeres Deo corporales ſpiritalesq̃ hoſtias, per quod agnoſces te miſſum eſſe
à me. Fuit quoq; iſtud impletum, quando poſt ingreſſum Hebræorum ex Aegypto, obtu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

lit Moses in hoc monte sacrificium laudis, grarum actionē, & oblationem, & quædam etiam legalia sacrificia Deo, vt infrà patebit: sic q immolatio illa fuit signum memoratiuum præteriti, in quantum fuit indicium, q Deo iubente atq auxiliante, Moses filios Israel perduxerat vsq ad terram promissionis. Hoc aūt vtrunq prædixerat Mosi Deus. veruntamē immolatio illa nō fuit res in se miraculosa, sed signū fuit ex institutione & ordinatiōe diuina, quemadmodum iris signum est fœderis inter Deū & terrā, iuxta illud in Genesi: Arcū meum ponam in nubibus, & erit signū fœderis mei: cum th arcus seu iris, sit naturalis effectus. Veruntamē pnunciatio immolatiōis illius, tanq futuri cōtingentis, fuit qd miraculosum seu supra naturam, quemadmodum qd Chris prædixit duobus apl'is: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo lagenam aquę baiulans. Et qd Samuel prędixit Sauli quorūdam occursum, sibi in hoc & illo loco futurū. ¶ Præterea duas præinductas expositiones reprobat R. Paulus: & primā primo p hoc, q Moses nō petiuit tale signum. Secūdo, qm̄ sequeref q Moses fuisset modicæ fidei, si ei datū fuisset huiusmodi signū, & ita peccasset in hoc, cū th nil tale referat de eo hoc loco. Verū hæ duæ obiectiones nullius extant valoris. Deus nāq multa impēdit dona & signa nō petentibus, quēadmodum 1. Regū p Samuelem legit prædixisse Sauli aliq signa, ex q̄rum euentu Saul cognosceret vera esse, quæ ei prænūciauit Samuel. Similiter in Luca angelus legit dixisse pastoribus: Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutū &c. Et th pastores nō petiuerunt hoc signum sup his q audierūt, nec dubitauerunt de veritate angelicæ denunciationis, p qd patet secūdi solutio. Signa qppe huiusmodi, nō semp dātur ppter incredulitatē aut diffidentiā eorū qbus donant, sed dant interdū p consolatione & maiori cōfortatione illorū, immo & ppter aliorū ædificationem, quēadmodum dns cōtulit Noe signum fœderis sui, arcū, vt tactum est. Sic q̄q cōtulit Mosi signum istud. Deniq, nō oportet Mosen hoc loco excusare à culpa, & veniali incredulitatis motu, quē constat diu postea, qm̄ maioris erat perfectionis, p incredulitatem peccasse mortaliter ad aquā cōtradictionis, vbi dns dixit ad eum ac Aaron: Quia nō credidistis mihi, nō introducetis hos populos &c. Vnde fertur in Psalmo: Absorpti sunt, iuncti petræ iudices eorū. i. Moses & Aaron iudices Iudæorū spiritaliter sunt absorpti p culpam incredulitatis, iūcti petræ, id est, iuxta petram, de q̄ dixerunt: Num de petra hac poterimus vobis aquam ejcere? Per Esaiam q̄q dns cōtestatur populo Iudæorū: Interpretes tui puaricati sunt in me. Vbi, secundum expositores, p interpretes intelligūt Moses & Aaron, q verba Dei populo exposuerūt. Infrà q̄q patebit, q Moses in collocutione ista cum Deo, peccauit, ita q Deus iratus fuit in eum, vt sequenti habet cap. Deinde reprobat expositionē secūdam: & primo pbat, q immolatiōe facta in mōte illo, nō potuit esse signum præteriti, qa tūc oībus p expientiam patuit, q Deus fuit cum Mose in eductione filiorū Israel. Ad qd rādetur, q pari rōne sequeret, nullū esse signum memoratiuum præteriti, qm̄ re iam præterita & pacta, oībus, quātum est ex natura rei, cōstat, rem illam esse præteritā & pactam. Nihilominus dī signum pteriti, qa valet ad remedium, rememorationē & maiorē certificatiōem pteriti. ¶ Amplius, q immolatio illa nō fuit signum futuri, videlicet introductiōis Israeliticæ plebis in terram promissionis, probat ex hoc, qa (vt ait) Deus nō fecit aliquam mentionem de introductiōe populi ad terram promissionis. Sed istud est euidenter falsum, & cōtra textum. Iam em̄ in isto cap. dns dixit ad Mosen: Descendi, vt liberem eum de manibus Aegyptiorū, & educam de terra illa in terram bonam & spatiosam, in terram quæ fluit lacte & melle &c. Itaq dicit verba illa, Hoc habebis signū, esse referēda ad inhabilitatē Mosis ad hoc, vt educeret filios Israel. qd rurs' fiare nō potest: Primo, qa in textu aptissime dns ait, Hoc habebis signum q misertim te &c. nō dicit, Hoc habebis signum q inhabilis seu insufficiens sis ex teipso ad th opus. Secundo, qm̄ tam Mosi q̄ cunctis cōstabat insufficientia illa. [Ait Moses ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Israel, & dicam eis: Deus patrum vestrorū misit me ad vos. Si dixerint mihi, quod est nomen eius,] videlicet Dei, [qd dicam eis? Dixit dns ad Mosen: Ego sum q sum. Ait: Sic dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos.] Ista respōsio Dei, profunditate & subtilitate sententiæ plena est. Asserit etenim q nomen suum sit, Esse, vel Qui est, ad infinuādum q ei soli cōpetat esse, cum oīmoda plenitudine & infinita nobilitate atq absoluta perfectione essendi, ita q cōparatiōe increati diuiniq esse, omne esse creatum est magis nō esse, q̄ esse: sicut & lux & sapientia creata, est quasi caligo & insipientia respectu lucis & sapientiæ increatæ & infinitæ. Iterū protestatus est Deus, q Esse sit pprium nomen suum, qniam Esse est actualissimum & formalissimum: & tanq pelagus qddam immensum, includit in se omnem perfectionem & nobilitatē. Propter qd maxime cōpetit Deo, qui est purus incircūscriptusq actus, & forma oīa formās. Hinc S. Iob loqtur Deo: Quis potest facere mundū de immundo? Nōne tu q solus es? Et rursus: Deus solus est, & cogitationē eius nemo auertere potest. Hieremias q̄q fatet: Qui creauit oīa, ipse est, & Israel sceptrū hereditatis eius. De hoc in lib. de diuinis noibus pfundissime scribit D. Dionysius. Hilarius q̄q: Esse, inqt, nō est accidens Deo, sed subsistēs veritas, manēs causa,

Exo. 16.
Gene. 9.
Mar. 14.
R. Paul.
1. Re. 10, & 16.
Lucæ 2.
Gene. 9.
Nū. 20.
Psa. 104. Nū. 20. Esaiæ 43.
Exod. 4.
Iob 14. Iob 33. Dionys. Hilarius Augus.

sa, & naturalis ghis proprietas. ¶ Porro octauo de ciuitate Dei, videtur Augustinus sentire, q Plato p interpretem didicit libros Mosis, pser tim qa qd dominꝰ ad Mosen ait, Ego sum qui sum: Hæc dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos: Plato vehemēter tenuit, & diligētissime commendauit. De hoc noīe Dei, loquitur Thomas in prima parte Summæ suæ quæst. 13. Hoc nomen, Qui est, est maxime pprium Deo: Primo, propter suam significationem. Significat enim non aliquam formam, sed ipsum esse. Solus aūt Deus est suū esse. Secundo, propter suam cōmunitatem. Alia enim noīa, sunt vel minus cōmunia, aut minus absolutaliscq qdammodo determināt & informāt ipsum esse: ideo minus pprie noīant Deū, cum Deus sit simplicissimū ac separatissimū esse. Tertio, ppter suā cōsignificationē. designat etēm esse, vt in pnti. Deus aūt æterna pntia inuariabiliter est in seipso. Itaq, Qui est, est magis ppriū nomē Dei, q̄ hoc nomē, Deus: gtū ad id à q̄ nomē imponit, & itē quātū ad significationē & cōsignificationē: sed quātū ad id cui nomē imponit, hoc nomē Deus, est magis ppriū nomē eiꝰ, qa impositū est ad significādū essentiā Dei, ppter qd est nomē magis incōmunicabile, q̄ hoc nomē, Qui est. Sicq adhuc magis ppriū Dei nomē est tetragrāmaton, qd impositū est ad significandū diuinā essentiā vt incoīcabilem, atq vt sic liceat fari, vt singularē. Bonū vero, est maxime ppriū nomē Dei, secundū qd est causa rerū. Esse qppe, intelligit añ rōnē causæ. Hinc tertio capitulo de diuinis noībus S. Dionysius ait, q noīatio boni, sit oīm diuinarū pcessionū manifestatiua. Hæc Thomas. Veruntā N. de Lyra, & R. Paulus cōcorditer dicūt, q Hebraica veritas nō habet, Ego sum q sum: &, Qui est, misit me: sed, Ero qui ero: &, Qui erit, misit me. ¶ Porro in hoc isti duo discordāt, qa secūdū Lyrā, p vtrāq literā idē significat, videlicet necessitas, æternitas, & inuariabilitas esse ipsiꝰ Dei. sed secūdū R. Paulū, istud dici nō potest, qm̄ verbū hoc, Ero, designat successionē vel pgressionem à nō esse, vel à pnti aut pterito esse in futurū. ¶ Insup dicit Paulus iste, q trāslatio Hieronymi in hoc passu manifeste deuiat ab Hebraica veritate, qd male sonat. Tertio dicit, q p verba ista, Ero q ero, Deus nō oīdit Mosi aliqd nouū nomē diuinū, sed q nō erat ei necessariū q̄rere nouū nomē, qa sufficiebat ei nomen istud, Deus patrū vestrorū &c. Quarto dicit, q iste sit sensus horū verborū, Ero q ero. i. Ego q ero tecū, ero cū filijs Israel. ¶ Circa hęc dico, S. Hieronymū in hoc loco vere atq fideliter trāstulisse, etsi nō secūdū formā verborū, th secūdū intentionē & verā intellectū scripturæ. Quēadmodū qd apud Micheā habet, Et tu Bethlehē Ephrata, paruulus es in millibus Iudæ: Matthæus euāgelista in euāgelio suo sic allegat, Tu Bethlehē terra Iuda, neq̄q minima es in principibus Iuda. Vbi videt cōtrarietas in forma verborū, & th in sensu & intētione cōcordia est, sicut sup Matthæū expositū est. Itaq sicut asserit Lyra, p vtranq literā idē significat. Quanuis em̄ verba pntis tēporis, magis pprie conueniāt Deo, q̄ verba tēporis pteriti ac futuri, quantum ad hoc q aliqd principaliter & q̄si stabiliter, nō succedēter designāt, nō th quantum ad hoc q designāt illud tēporaliter aut subita certa differētia tēporis, cū nullū tēpus cōueniat pprie Deo, tāq mēsura ipsius: sed in scripturis frequenter enunciāt de Deo verba cuiuslibet differētiæ tēporis, ad innuendū q Deus omni tēpori coexistit, & omne tēpus sua æternitate cōplectit & trāscendit, put sup primū sententiarū scribūt doctores. Hinc æternitas Dei aliqsi designat p verba trium differētiarū tēporis simul expressa & sumpta, iuxta illud Apoca. Gra vobis & pax ab eo, q est, & q erat, & q venturus est. Quēadmodū ergo hoc verbū, Sum & Est, asscribit Deo, inquātum designat æternā & incōmutabilē pntiam esse diuini, absq cōnotatione pntis tēporalitatis: ita hoc verbū Ero & Erit, asscribit Deo, inquātum designat esse æternū, qd nunq poterit terminari, deficere, aut finiri modo q̄cunq, vt sit sensus: Ero, q ero. i. ęter naliter idē manebo. Et ita nulla successio designat in esse diuino, sicut nec cum loqtur per Prophetā: Ero illorū dns in ppetuum. Illa q̄q expositio, Ero q ero. i. Ero cum eis q ero tecū, est impropria & extorta: immo secundum eam, Deus magis apte dixisset, Adero qui adero, id est, Adero eis qui adero tibi. ¶ Deniq dicere, q per verba illa, Ero qui ero, Deus non ostendit Mosi nouum nomen diuinum, est euidenter contra tenorem ac seriem textus. Non em̄ solum dixit Deus, Ero q ero: sed addidit, Hæc dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos. Per qd aptissime daf intelligi, q Deus protulit verba illa, oīdendo Mosi nomen nouum diuinum. Iosephus q̄q ait: Deus dixit Mosi appellationem suam, quam hoīes prius non audierunt, nec mihi fas est dicere. Multa alia scribit Paulus iste circa hæc, quę implicare videntur, sed breuitati studēs, ptranseo. [Dixit q̄q iterū Deus ad Mosen: Hæc dices filijs Israel: Dominus Deus patrum vestrorū,] videlicet [Deus Abrahā, Deus Isaac, Deus Iacob, misit me ad vos.] Moses audito noīe illo antea inaudito, videlicet, Ego sum qui sum: &, Hęc dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos: præ admiratione & contemplationis vigore, quasi stupidus siluit, ideo dominus protulit ei nomen facilius, quod etiā à filijs Israel capi celerius potuit, maiorem q̄q spem & deuotionē eis imprimere quit, dicēs: Hæc dices filijs Israel: Dns Deus patrū vestrorū &c. [Hoc nomē mihi est in æternū]. i. p hoc cōplexū, Deus Abrahā, Deus Isaac, & Deus Iacob, volo incessabiliter & vsq in finē mūdi exprimi, noīari, laudari, & iuocari, ppter cau-

Thomas part. 1. quæ. 13.
Dionys. R. Paul.
Hieron.
Apoc. 1.
Ioseph. lib. 2. an. cap. 12.
Mich. 4. Matt. 2.

sam

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſam ꝑhabitam. [& hoc memoriale meũ in gñatione & gñationem].i. idẽ cõplexum vniuerſos fideles inducet ad recordationẽ & memoriã mei vſq; in finẽ mũdi, ſecundũ q̃d nomẽ eſt memoriale & recordatiuũ rei deſignatæ ꝑ ipſum. Sic q̃q; in verbis his inſinuat nobis inæſtimabilis charitas, pietas atq; dignatio Dei ad ſuos electos, eo ꝙ ipſe dñs maieſtatis immẽſæ, creator & rex vniuerſoꝝ, dignat tã peculiariter ac familiariter Deus hoĩm nuncupari. [Vade] in Aegyptũ, [cõgrega] ibi [ſeniores Iſrael].i. aliq̃s ſeniores & maiores Iſraelitici populi. [& dices ad eos: Dñs Deus patrũ veſtroꝝ apparuit mihi, Deus Abrahã, Deus Iſaac, & Deus Iacob, dicẽs: Viſitans viſitaui vos].i. viſitare vos pie iã tam certe decreui atq; ꝓnuncio, q̃ſi iam feciſſem hoc ipſum. Solet aũt Deus ſic loq; de futuro ꝑ modũ ꝓteriti, ꝓpter certitudinẽ veritatis verboꝝ ſuoꝝ. Vel viſitaui.i, viſitare vos cœpi apparẽdo loquẽdoq; Moſi, & dirigẽdo eũ
Pſal. 105. ad vos. Et ſumit viſitatio nunc in bono, videlicet ꝑ gr̃oſa ſubuẽtione, ſicut in Pſalmo: Viſi-
Lucæ 1. ta nos in ſalutari tuo. Et in Luca: Viſitauit nos oriẽs ex alto. Frequẽter aũt ſumit viſitatio in
Soph. 1. malo, puta ꝑ punitione, ſecundũ q̃d ꝑ Sophoniã dñs cõteſtat: Viſitabo ſup oẽm q; arrogãter
ingredit. [& vidi oĩa q̃ acciderũt vobis in Aegypto, & dixi vt educã vos de afflictiõe Aegypti in terrã Chananæi, & Ethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebuſæi, & in terrã fluentẽ lacte & melle, & audiẽt vocẽ tuam].i. credẽt & acquieſcẽt tibi, qm̃ ſeniores illi nouerunt ꝓmiſſiones Dei ſanctis patriarchis, Abrahæ, Iſaac & Iacob, factas de liberatiõe poſteritatis eoꝝ ex Aegypto, & introductione in terrã ꝓmiſſionis. Tẽpus q̃q; à Deo ꝑfixum, iã eſſe impletũ viderũt ex numero gñationum & annoꝝ decurſu. Dixerat nanq; Deus ad Abrahã:
Gene. 15. Gñatione q̃rta reuertentur huc. [Ingredieris q; tu & ſeniores Iſrael ad regẽ Aegypti, & dicetis ad eũ: Dñs Deus Hebræoꝝ vocauit nos].i. Deus noſter ꝑcepit nobis ire ad locũ certũ. [Ibimus viã trium dieꝝ in ſolitudinẽ] iuxta ꝑceptum Dei, i. petimus vt hoc placeat tibi. [vt immolem' dño Deo nr̃o.] Iſtud fuit veꝝ, nõ tñ voluit Deus, vt Moſes prima facie exprimeret Pharaoni ſuũ ꝓpoſitum, q̃ patet, ꝙ aliq̃s liceat veritatem caute celare. Hinc voluit Deus, vt Moſes & ſeniores ꝓponerent Pharaoni petitionẽ iſtã rõnabilem & nõ grauẽ, ex q̃ videbat ꝙ eſſent celeriter rediturí. ¶ Sed cur dñs iuſſit vt peterẽt licentiã eundi viã trium dieꝝ, & nõ paucioꝝ, nec pluriũ? Ad hoc ſunt multæ myſticæ rõnes, vt patebit ſequenti articulo. Porro, ad literã dici poteſt, ꝙ ideo, q̃a infra tres dies poterãt ſe tñ ab Aegyptijs elongare, ꝙ eis non inſtabat ꝑiculum à plebe Aegypti. Nec petierunt dies plures, ne nimis multũ petendo, videret Pharao aliq̃liter excuſabilis de repulſa petitionis eoꝝ, & de inobediẽtia ſua ad Deũ. [Sed ego ſcio ꝙ nõ dimittet vos rex Aegypti vt eatis] de ſua tellure, [niſi ꝑ manum validã].i. niſi q̃ſi cõpullus ꝑ plagas horribiles. [Extẽdam q; manũ meam].i. potẽtiam meã euidẽter oſtendam, atq; in actus iuſtitiæ eã ꝓcedere faciã. [& pcutiam Aegyptũ] videlicet terrã, terræ naſcẽtia, hoĩes & iumẽta Aegypti. [in cunctis mirabilibus meis,] nõ abſolute in cunctis mirabilibus & ſupnaturalibus plagis, ſed in cunctis mirabilibus de quibus ſubiungit: [quæ factu-
Exod. 11. rus ſum in medio eoꝝ. Poſt *hæc dimittet vos.] Nam poſt vltimam plagam, quæ fuit ꝑcuſ-
*hoc ſio primogenitoꝝ, fuerunt rex & Aegyptij ita perterriti, ꝙ rogauerunt & quaſi compellebant Hebræos exire, dicẽtes: Omnes moriemur. [dabo q; gratiam populo huic coram Aegyptijs]. i. Hebræos faciam acceptos, amabiles ac venerabiles ipſis Aegyptijs, mouendo corda Aegyptioꝝ, vt hñ ſic afficiant Hebræis tanq̃ ſummi Dei cultoribus, ꝓpter q̃s tanta pegit Deus. Deo etenim omnipotẽti immẽſo eſt proprium, voluntates & mẽtes hoĩm ad libitum immutare, afficere, & q̃cũq; ei placuerit, vertere. [Et cũ egrediemini] Aegyptũ, [nõ exibitis vacui.] Sub ꝑſona Moſis, loqtur Deus ad totũ populũ Moſi cõmittẽdum. [ſed poſtulabit mulier à vicina ſua & ab hoſpita ſua] Poniſ hic ſingulare ꝓ plurali, vt ſit ſenſus: Mulieres Hebræę petẽt à fœminis Aegyptijs ſibi vicinis ac hoſpitantibus ſe, [vaſa argẽtea & aurea, ac veſtes:] immo & alia quædã iocalia atq; clinodia precioſa, q̃ poſtea obtulerunt filij Iſrael in ædificatione tabernaculi & ſacerdotaliũ ornamẽtorum, vt infrà patebit. [ponetis q; *ea ſup filios veſtros & filias,] vt portẽt ea ſup humeros ſuos, [& ſpoliabitis Aegyptũ].i. has Aegyptioꝝ diuitias auferetis ab eis ꝑ modũ ꝑdantium. Nõ tñ fuit ſpoliatio ꝓprie dicta, ſed iuſta ſublatio, qm̃ oĩm reꝝ dñs & creator præcepit ſic fieri. Ipſe em̃ poteſt iuſtiſſime bona terrena gbuſdã, ꝑſertim indignis, auferre, alijsq; conferre. Hebrei quoq; diu ac laborioſe ſeruierũt Aegyptijs, & maximã paſſi erant iniuriã ab eiſdẽ, præſertim in ſubmerſione infantum: ideo Deus iuſtiſſimus iudex, rectiſſime fecit eis hanc recompenſationem. Dicunt Hebræi, ꝙ mulieres ilIæ Hebrææ petierunt ſibi talia ab Aegyptijs dariſed verius creditur, ꝙ poſtulauerũt ſibi hęc mutuarí; nec ab egredientibus Hebræis ea repetierunt, vel quia putabãt eos mox redituros, vel præ nimia occupatione in ſepelitione mortuorum ſuorum.

¶ De ſpiritali ſenſu eiuſdem capituli tertij. Arti. VI.

ſoceri MOſes paſcebat oues Iethro cognati ſui.] Per Moſen intelligitur paſtor & prælatus fidelis, qui filiam Iethro ſoceri ſui duxit vxorem, id eſt, eccleſiæ ſibi commiſſæ, filiæ Chriſti, eſt ſponſus, & eã charitatis vlnis amplectit & fœcũdat. Sic q; oues Chri paſcit ſcien-

ſcientia & doctrina, oratione atq; exẽplo, fama & eccleſiaſticis ſacramentis. Chriſtus quoq; dici poteſt ſacerdos Madian, id eſt, gentilitatis conuerſæ. [Cum q; minaſſet gregem ad interiora deſerti] hoc eſt, fideles ſibi commiſſos perduxerit ad ſecretiora cæleſtis myſterij, exponendo eis arcana & ſpiritalia documenta de lege Chriſti, quantum ipſi capere queunt, & eis expedit dici, [venit ad montem Dei Oreb,] hoc eſt, ad cacumen & apicem eccleſiaſticæ thoriç, quoniã ſubditos ſuos tam efficaciter inſtruẽdo, meretur valde illuminari à domino, cui nil gratius poteſt offerri, q̃ vt oues ſuæ ſalubriter gubernentur. [Apparuit q; ei dominus in flamma ignis rubi.] Per rubum apte ſignatur humanitas ſaluatoris, cuius charitas feruentiſſima, qua tradidit ſe ꝓ nobis, eſt flamma ignis in qua Deus apparet. Quia qui Chriſti charitatem rite perpẽdit, ad contẽplationis altitudinem eleuat, & ſupbenedictæ trinitatis pietatẽ & gr̃am circa genus humanũ, immo & altitudinem cõſilij eius ſup noſtra redemptiõe, fideliter ſpeculatur. Et ita potiſſime illuminari meretur, qa tumultibus & inqetudinibus ſocietatis humanæ & ſecularium reꝝ ſe abſtrahit, & ſolitarium petit locum, in q̃ ſolus ſoli vacet altiſſimo. [Videbat q; rubus arderet, & nõ combureret.] Humanitas etenim filij Dei, inflammatiſſima erat igne ſpũs ſancti, q; innocue ac ſupdulciſſime arſit in ea. Quod fidelis admirans, pergit. i. diſponit ſe ad videndum tam ſublime myſterium, qualiter ſcilicet humana natura ab increato verbo aſſumpta, manet in tali vnione ab ardore ſolis iuſtitiæ inconſumpta, atq; in naturalibus viribus ſuis ac proprietatibus ſalua & integra. Quod reuera grande & impenetrabile extat myſterium. [Cernens autem dñs q; pergeret ad videndum, vocauit eũ de medio rubi, dicens: Ne appropies huc. Solue * calceamenta de pedibus tuis. Locus eñ in quo ſtas, terra ſancta eſt.] Sic deitas ſumma in Chriſto habitans, videns fidelem contemplatorem ad cõſiderandum mirabilia legis diuinæ ac fidei Chriſtianæ accedere, vocat eũ, interius inſpirãdo eidẽ, ne ſupra virium ſuaꝝ menſuram præſumat diuina ſcrutari ſecreta, iuxta q̃d ſcriptum eſt: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemp. Iubet quoq; dñs homini tali auferre calceamenta de pedib' Eccl. 3.
ſuis, hoc eſt, actiones carnales & opa praua, excuſationesq; friuolas auferre à cordis ſui affectibus, q̃ ſunt animæ pedes. Non eñ aptus eſt contemplari diuina, niſi q; abijcit à ſuis deſiderijs huiuſcemodi calceamenta, quæ multi peſſime induunt & aſſumunt, q; ex alioꝝ peruerſis tatibus ſe excuſant. Locus vero in quo ſtat cõtemplator & fidelis prælatus, eſt ſancta eccleſia. [Abſcondit Moſes faciem ſuam.] Sic dum homo ſublimiter illuſtratur à Deo, intantum miraſ & obſtupeſcit ex inſpecta altitudine creatoris, ꝙ ſeipſum in totius humilitatis abyſſum demergit. Vidi afflictionẽ populi mei in Aegypto. Conſiderat etenim pius dominus, qualiter veraciter Chriſtiani à viſibilibus ac inuiſibilibus hoſtibus, ab acie vitioꝝ, ab impedimentis virtutũ multipliciter acriter q; affligunt: & quaſi compatiens eis, cõſolationem impendit, ꝓmittens ꝙ cito ꝓducentur ad regnum cæloꝝ. Tunc Moſes mittit ad Pharaonem, vt populum Dei educat de tenebris vitioꝝ, q̃ ex diuina commiſſiõe is qui preſidet alijs, opponit ſe fortiter ꝑ defenſione gregis ſui, diabolicam crudelitatẽ atq; verſutiam oſonibus ac virtuoſis exercitijs reprimẽdo, & vaſa eius ei auferẽdo, ꝑ hoc ꝙ inidoneos trahit ad viam ſalutis. Verunus cõſolatur & roborat eum, dicendo: [Ego ero tecum. & hoc habebis ſignũ ꝙ miſerim te Cum q; eduxeris populum meum de Aegypto,] hoc eſt, ex vitioſa & tenebroſa conuerſatione, cõuerteris eos ad lucẽ gr̃æ & ſplendorẽ virtutũ, [immolabis Deo ſup montem iſtũ].i. ſu ꝑ altare, & in eccleſia offeres Deo ſacrificiũ gr̃arum actiõis & laudis, & euchariſtiæ ſacramẽtum, oĩm fructũ tuæ ꝑdicationis & ſancti laboris Deo totis ꝑcordijs aſſcribẽdo. [Ait Moſes ad Deũ: Ecce ego vadã ad filios Iſrael, & dicã eis: Deus patrum veſtroꝝ miſit me ad vos,] hoc eſt, Chr̃ianos meo regimini informationiue creditos accedã, dicãq; eis, ꝙ Deus Apl'orum iniunxit mihi, vt ꝑdicem eis verbum ſalutis. [Si dixerint mihi, q̃d eſt nomẽ eius? q̃d dicam eis?] hoc eſt, ſi petierint aliqualiter edoceri ac ſcire q̃d ſit Deus (qa nil poteſt amari ac timeri & venerari, niſi aliquatenus cognitum) q̃d dicturus ſum ipſis, dixit dñs: Ego ſum q; ſum. Hæc dices: Qui eſt, miſit me ad vos. Sic plane, ſic debet prælatus & prędicator inſtruere populum, exponẽdo ei, qualiter ipſe dñs Deus noſter, ſit ipſum eſſe purum, incircunſcriptum, & ſeparatũ, in ſeipſo incõmutabiliter æternaliter q; ſubſiſtẽs, in q̃ vere, & ſine omni mẽſura ac termino, eſt infinita ꝑfectio, immẽſa dulcedo, ſapiẽtia, beatitudo, & qcqd excogitari poteſt ꝓtinere ad nobilitatẽ, eminẽtiãq; eſſendi, hoc eſt, ſuppuriſſima bonitas, oĩpotens virt', interminata voluptas, pulchritudo illimitata, ſempiterna libertas. Propter q̃d Deus eſt ꝑ vniuerſis & ſingulis creaturis incõparabiliter amabilis, deſiderãdus, metuẽdus, colẽdus, & cõtemplãdus: & qcqd ab ipſo eſt auerſiuũ, eſt cũ infinito horrore ac nauſea reſpuẽdum. Sic ergo inſtruẽdus ac inflãmandus eſt populus ad Dei contẽplationẽ, amorẽ, cultum, ac filialẽ timorẽ. Quod ſi hoĩes rudes & idiotæ cape iſta nequerint, ſufficiat vt eis dicat: Deus patrũ veſtroꝝ, Deus Apoſtoloꝝ, martyꝝ, confeſſoꝝ, virginũ, & omnium electoꝝ, miſit me ad vos. Vade,

con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

congrega ſeniores Iſrael,dicẽs: Deus patrũ veſtrorũ apparuit mihi,dicens: Viſitans viſitaus vos. Iſtud committit Deus ſuperioribus prælatis, qui præſunt alijs multis paſtoribus. Illi ergo ſupioribus Deus iubet,vt ſeniores Iſrael.i. inferiores prælatos ac ſacerdotes, ꝑdicatores q̃ cõgregent.i. ad celebrationẽ ſynodi & ſalubris cõcilij conuocẽt,infinuãdo eiſdẽ qualiter Deus oĩpotens paratus ſit eis ſuccurrere ad hoc, q̃ ſeipſos ac ſubditos ſuos digne reformẽt,gubernent,ſaluificent:q̃m Deus vidit oĩa quæ eis in Aegypto.i. in hoc ſeculo nequam contigerunt,& q̃liter ibi à diabolo,mundo & carne decepti & victi ſint ſæpe,in tm̃ q̃ crudelliſſimo ſuæ ſalutis aduerſario ſeruierunt. ¶Ingredieris q̃ tu & ſeniores Iſrael ad regem Aegypti.] i. ad principem huius mũdi,dicẽs: Dominus Deus Hebræorũ vocauit nos,] hoc eſt,diabolo te oppones,inſultabis & dices: Deus nobis præcepit,vt te relicto,accedamus ad thronum gr̃æ eius,& p mentis cõuerſionem applicemus nos,adhæreamus q̃ ei. ¶Ibimus viam trium dierũ in ſolitudinem.] i. p tres partes pœnitentiæ,quæ ſunt cõtritio,confeſſio,ſatisfactio, tendemus ad mentis tranqllitatem à ſtrepitu mundi & inquietudine vitiorũ. [vt immolemus dño Deo noſtro] noſipſos in holocauſtum, mancipãdo nos totos cultui eius. ¶Inſuper via trium dierũ, eſt exercitatio mentis in fide,ſpe & charitate, per quã ad ſalutis pertingit finem. Rurſus via trium dierũ, eſt ſeruitus Deo exhibita in adoleſcẽtia, in iuuẽtute & ſenectute. Iterũ, via trium dierum, eſt obſeruantia legis naturalis, legis euangelicæ, & legis poſitiuæ ſeu ſtatutorũ eccleſiæ: quas oẽs obſeruate tenemur, vnuſquiſq; iuxta exigentiam ſuæ vocationis. Adhuc aũt, via trium dierũ, eſt lumen naturę, lumen gr̃æ, lumen q̃ gloriæ. Item ſtatus incipientium, ꝓficientium, & perfectorũ. [Sed ego ſcio q̃ non dimittet vos rex Aegypti vt eatis, niſi per manum validam.] Princeps etem̃ tenebrarũ & eius ſatellites, non ceſſant eos q volunt ſe emendare, acriter impugnare immo tanto validius, quanto hi q ei ſeruierant, fortius ſe conuertunt ad viam ſalutis. Ideo neceſſaria eſt valde gratioſa ſubuentio Dei, q manũ ſuã extendat, percutiat q̃ Aegyptũ in cunctis mirabilibus ſuis, & varijs modis faciat ſuos prævalere electos, & machinamenta dæmonũ prorſus euacuet, eos q̃ contribulet p virtuoſa exercitia conuerſorum, quorũ humilitate, charitate, patientia, pſeuerantia & ꝓfectu ac prævalẽtia, dæmones exuruntˊ. Hæc etem̃ dona virtutũ, & varij effectus gr̃æ, ac triumphi fideliũ cõtra aereas poteſtates, ſunt vere mirabilia Dei, quæ Deus opatur in ſuis, videntibus impijs illis: ſic q̃ dimittit diabolus eos, q ſibi ſic renituntur ac prævalent. [dabo q̃ gr̃am populo huic coram Aegyptijs.] Hoc impletur q̃tidie, q̃ñ altiſſimo diſponente, ſerui Dei & vere religioſi, q mundum & ea quæ mundi ſunt deſerunt, inueniunt gratiam coram mundanis hoĩbus, eleemoſynas q̃q; & beneficia quædam ſortiuntur ab illis. [Poſtulabit mulier à vicina ſua & hoſpita vaſa argẽtea & aurea ac veſtes.] Hoc ſpiritaliter adimplet, dum animæ Chriſtianæ ex dictis philoſophorũ & poetarũ ac rhetorum accipiunt aliq̃ vtilia documẽta, & eloquẽtiæ flores, naturaleq̃ ſapientiã, p quæ oĩa adiuuant ad intelligendũ & exponẽdũ ſcripturas, ad fidei defenſionem, ad ædificationẽ eccleſiæ. Nã & Paulus in ſuis epiſtolis allegat nõnulla huiuſmodi dicta. Hæc q̃q; popãt fideles ſup filios ſuos ac filias. i. cordibus diſcipulorũ & ſubditorũ ac poſterorũ ſuorũ imprimũt ea: ſpoliant q̃ Aegyptũ, dũ illorũ dogmatibus in euãgelica lege vtunt.

¶Elucidatio cap. IIII. Reſpondens Moſes, ait: Non credent mihi. Arti. VII.

MOſes prudenter conſiderans magnitudinem legatiõis, quam ſibi propoſuit & iniunxit dñs, diu ſe excuſauit, inſufficientiam ſuam allegans, etiam quodãmodo importune. Idcirco nunc recitatur qualiter Deus roborauit eum per miracula & promiſſa. Si aũt obijciaſ, qa præhabitum eſt q̃ Moſes ex reuelatione cognouit ſe electum à Deo, ad hoc q̃ liberaret filios Iſrael, etiam anteq̃ fugit à facie Pharaonis, ergo ſe excuſare non debuit, aut de veritate diuinæ reuelationis dubitare: Dicendũ, q̃ viri virtutum nunc actioni vni-
us virtutis, nunc actioni virtutis alterius ſunt intenti: diuerſas q̃q; habent cõſiderationes, &
1. Co. 15, ſecundũ hoc diuerſimode iudicant etiam de eodẽ, quẽadmodum Paulus vno in loco: Non
Rom. 11, ſum, inquit, dignus vocari apoſtolus: & tm̃ alibi ſæpe ſe vocat apoſtolũ. Sic & Dauid ſciuit ſe
1. Cor. 1, vnctũ & electũ in regem, & tamen quandoq; deſperauit ſe poſſe euadere manus Saulis, atq;
1. Re. 24. ad Ionathan lachrymans dixit: Ego & mors vno tantum gradu diuidimur. Sic viri virtuoſi
1. Re. 20. q̃q; inſiſtunt actibus & cõſiderationibus humilitatis, ſic q̃ reputãt ſe ineptos & indignos ad arduaq̃q; vero inſiſtunt cõſiderationibus & actibus magnanimitatis, & ita ex cõfidentia diuini ſubſidij offerunt ſe paratos ad magna. Vna etem̃ virtus alteri cedit, & circa eandem materiam humilitas magnanimitas q̃ verſant. Sic ergo nunc Moſes ſe excuſat, ꝓpriam inſufficientiam humiliter penſans, non tamẽ de veritate reuelationis diuinæ ambigens per conſiderationem ſupernaturalium auxiliorũ omnipotẽtis. Nunc ita q̃ dicit: [Reſpondẽs Moſes, ait: Non credent mihi, ne q̃ audient vocẽ meam] auribus cordis, acquieſcendo verbis meis.
Exod. 3, [ſed dicent: Non apparuit tibi dominus.] Præcedenti cap. dominus ait ad Moſen, Audiẽt vocem tuam: quomodo ergo Moſes nunc affirmat, Neq; audient vocem meam? Sed hoc faciliter concordaſ, q̃m dominus dixit illud de ſenioribus, q promiſſiones patribus ſuis factas nouerunt: Moſes vero nũc loquitur de plebe cõmuni, in qua multi erant ad credendũ difficiles. Vel Moſes protulit verba hæc non ſimpliciter affirmando, ſed probabiliter conijcien-
do. Eſt enim frequens talis modus loquendi. [Dixit ergo ad eum: Quid eſt] hoc [q̃d tenes in manu tua?] Interrogatio non ſemp ex ignorãtia venit, ſicut nec iſta. Sed ideo dominus q̃d ſciuit quæ ſuit, vt ex reſpõſione Moſis ꝓportionate præciperet ei. [Reſpondit: Virga] eſt. Fuit nanq; virga ſeu baculus paſtoralis. [Dixit q̃ dominus: Proijce eam in terrã. Proiecit, & verſa eſt in colubrũ, ita vt fugeret Moſes.] Quia coluber ille fuit ſerpens magnus atq; terribilis, & (vt Ioſephus ſcribit) erat draco repens, cõuolutus ſpiris ingẽtibus, & tanq̃ cõtra perſequentes ſuum caput ſæuiſſimũ mouens. Et ita ex naturali timore, concepto ex naturali cõſideratione & imaginatione ſerpentis, Moſes fugere cœpit, q̃ſi lædi poſſet à colubro, nõ attendens actualiter ſatis ſentiam Dei, ex q̃ debuit eſſe ſecurus. Et venit hoc ex ſubreptiõe & fragilitate humana, ideo excuſabile fuit. [Dixit q̃ dominus: Extende manũ tuam, & apprehende caudam eius. Extendit, & tenuit, & verſus eſt in virgam.] Et in hoc cõmendatur obedientia Moſis, q̃ beſtiam illam tam abominabilem, Deo iubente, mox apprehendit. Iſtud miraculum exceſſit naturalem curſum, cauſalitatem & ordinem rerũ: qa tam ſubito virgam in ſerpentem mutari, atq; ſerpentem in virgam, p naturalium applicationẽ cauſarũ fieri neqt, ꝓpt de hoc infrã circa opera magorũ Pharaonis, magis dicẽt. [Vt credant, inqt, ſtibi ſq̃ apparuerit tibi dominus Deus patrũ tuorũ, Deus Abrahã, Deus Iſaac, & Deus Iacob]. i. ad hoc ipſe Deus fecit & demonſtrauit ſignum hoc Moſi, q̃tenus Moſe illud coram filijs Iſrael faciente, ipſi crederẽt Deum vere ipſi Moſi apparuiſſe, eum q̃ miſiſſe ad eos. [Dixit q̃ dominus rurſum] ad Moſen: [Mitte manũ tuam in ſinum tuum. Quam cũ miſiſſet in ſinum, ꝓtulit leproſam inſtar niuis]. i. retraxit eam tam leproſam, q̃ præ magnitudine lepræ fuit candens & alba vt nix. Albor q̃ppe lucens in ſuperficie cutis, argumentũ eſt lepræ, vt in Leuitico ſcriptum eſt. [Retrahe, ait, manũ tuam in ſinũ tuum: Iid eſt, dñs dixit ad Moſen, vt manum ſuã rurſus in ſuo poneret ſinu. [Retraxit]. i. iterum traxit eam in gremiũ, [& ꝓtulit iterũ] inde retrahendo eandem. [& erat ſimilis carni reliquæ:] vtpote ſanata à lepra, cũ tñ lepra, ꝑſertim tam ingẽs, ſit naturaliter incurabilis morbus. [Si non crediderint ꝓbijs Iſrael [tibi, inqt] dñs, [neq; audierint ſermonem ſigni prioris]. i. nõ acqeuerint verbis q̃bus probabis te miſſum à me, p exhibitionem præfati miraculi, vtpote mutationis virgæ in colubrum. In q̃ tamen ſigno totali duo continebantur prodigia: Vnum erat, tam repentina conuerſio virgæ in aſpidem: Alterũ, æque repentina conuerſio ſerpentis in virgam. [credent verbo ſigni ſequentis]. i. aſſertioni tuæ, q̃ probabis te miſſum à me, faciendo hoc ſignũ ſecundũ. In q̃ itidẽ duo continebanˊ miracula: Vnum, tam ſupernaturalis inductio lepræ: aliud, tam ſupnaturalis curatio eius. [Quod ſi nec duobus quidem his ſignis crediderint] Si dñs nouerat, & vere ita dixerat, eos credituros duobus ſignis ꝓdictis, cur nunc conditionaliter addit, q̃ ſi nec duobus? Dici poteſt, q̃ multi Iſraelitæ crediturí erant illis duobus ſignis: ſed propter q̃ſdam ad credendum duriores, dñs addidit hæc de tertio ſigno, vel ex ſuperabundanti hoc fecit, & itẽ ꝓpter myſticas rões infrà tangendas, atq; vt Moſen plenius conſolaretur ac roboraret. [nec q̃ audierint vocem tuam, ſume aquam fluminis]. i. aliquid aquæ hauri ex Nilo. [& effunde eam ſup aridam: & q̃quid hauſeris de flumine, vertet in ſanguinem.] Ioſephus vero dicit, Ioſep. li. 2. anti. iudaic. cap. 12. q̃ Deo iubente, Moſes ſumpſit aquam de ꝓximo ſibi loco, & fudit in terram, quæ mox in ſanguinem vertebatur, q̃d fuit grande ꝓdigium. An tamẽ p magicam artem & diabolicam opem fieri hoc quiuerit, infrà diſcutietur in ſeptimi expoſitione capituli. ¶Præterea ſi quæratur, cur dñs fecit ac demonſtrauit, immo & facere iuſſit Moſi tria hæc ſigna: Ad hoc aliqui dicunt, q̃ ſignum factum in virga, correſpondet ſtatui Hebræorũ, quantum ad eorũ introitum in Aegyptum, & q̃d mãſionẽ eorũ ibidem ſub dominio Ioſeph, q̃d ſignificatur per virgam. Hoc dominium fuit q̃ſi conculcatum in terra, q̃ñ poſt mortem Ioſeph, tam eius poſteritas q̃ reliq̃ filij Iſrael, compulſi ſunt ſeruire Aegyptijs in duris vilibus q̃ opibus: ſic q̃ dominium illud fuit q̃ſi verſum in colubrum, vtpote in ſerpentinam aduerſitatem mutatũ. Tandem vero educti ſunt Hebræi à ſeruitute Aegypti, q̃d ſignificauit appræhenſio ſerpẽtis cum cauda, atq; ad regiam dignitatem in terra promiſſionis promoti, q̃d præfigurauit cõuerſio ſerpentis in virgam. Porro ſignum factum in manu Moſis, deſignauit ſtatum Hebręorũ, quo eſſe cœperunt ſub cura ducatu q̃ Moſis: q̃ tempore eorum calamitas fuit aucta, quia tunc ab Aegyptijs grauius premebanˊ, q̃d infectio manus Moſis p lepram ſignauit. Sed paulopoſt p manum Moſis ſunt educti, q̃d curatio manus illius monſtrauit. Tertium autem ſignum factũ in flumine, deſignauit ſtatum ludæorũ in Aegypto, q̃ñ eorũ infantuli mergebanˊ in Nilo, q̃d conuerſio aquæ in ſanguinẽ, prætendebat quæ etiã innuebat, q̃ Deus vindicaret ſanguinẽ infantulorũ illorũ in Aegyptijs p plagas, & ſubmerſionẽ eorũ in mari rubro. [Ait Moſes: Obſecro dñe, non ſum eloquens ab heri & nudiuſtertius]. i. à tẽpore euoluto, vel vt q̃dam exponũt, à pueritia mea, vel natiuitatis meæ exordio. [& ex q̃ loquutus es ad ſeruum tuũ, im-

Leui. 13. & 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

peditioris & tardioris linguę sum.] Quasi dicat: Ab hac hora q̃ mecum loq cœpisti, aucta est
infacundia meatum quoniam comparatione eloquentiæ tuæ, mea loquela amplius sordet
& deficit: tum qa ex hac apparitione & alloquutione diuina, ex signis q̃q; iam visis, multum
in meipso debilitata est mea natura & cõplexio alterata, & virtus obriguit, ita vt vocem for
mare vix queam, quẽadmodum ex talibus supnaturalibus & insolitis visionibus, alloquutio-
nibus & portentis, solet humana debilitari & alterari ac vereri fragilitas: ꝓpter q̃d prophetę
Esaię 21. in talibus corruerunt in terram. Esaias q̃q; dixit: Corrui, cum viderem: emarcuit cor meũ,
Apoc. 1. tenebræ obstupefecerunt me. Ioannes q̃q; in Apocalypsi: Cum vidissem, inquit, eum, cecidi
ad pedes eius q̃si mortuus. Sic & Daniel dixit ad angelum: Quomodo poterit seruus tuus lo
Dan. 10. q cum domino meo? Nihil enim in me remansit virium. Sed & halitus meus intercluditur,
& in visione tua dissolutæ sunt cõpages meæ. Itaq; Moses adhuc in tanto se excusauit offi-
cio ꝓpter ineloquẽtiam suam. Qui em̃ regibus loq debent, ꝑsertim extranei, & ꝑ arduis cau
sis, indigent voce tubali, cum & remote soleãt stare à rege. ¶ Circa hæc quærit, an Moses ha
Origen. buit impeditam aut balbutientem loquelam. Ad hoc Origenes respondet: Quandiu Moses
fuit in Aegypto, & erudiebat omni sapientia Aegyptioꝝ, non erat gracili voce, nec tardus
in lingua, nec ꝓfitebatur se esse ineloquentem. Vbi autem cœpit audire vocem Dei, & eloq̃
diuina suscipę, tunc sensit exilem & gracilem esse vocem suam, tardam̃q; & impeditam esse
Ioan. 1. suam intellexit linguam. Tũc ꝓnunciauit se mutum, cum cœpit agnoscere veꝝ illud verbũ
q̃d erat in principio apud Deum. Quẽadmodum homo impitus & infacundus, comparati
one brutoꝝ eloquens esse videtur: si autem eloquentibus atq; doctissimis hominibus com-
paret, ineloquens & mutus esse videt. At si qs contemp'etur verbum diuinum, sapientiam̃q;
Acto. 7. diuinam ꝓspiciat, quantum cunq; sit eruditus, multo plus apud Deum se ꝓfitebitur animal
mutũ, q̃ apud nos sunt pecudes. Huic Origenis opinioni fauere videt, q̃d S. Stephanus testatꝰ
Eruditus est, ingens, Moses omni sapientia Aegyptioꝝ, & erat potens in verbis & opibus
suis. Alij dicunt, q̃ postq̃ misit prunam ardentem in os suum, vt recitatum est suprà, læsa est
extremitas suæ linguæ, & defectum incurrit loquelæ. Cæteri asserunt, q̃ ex naturali dispositi
one habuit paruam, tardã, ac gracilẽ vocem, Aaron vero tubalem ac ꝓmptam. Quanuis aũt
In Orig. in verbis Origenis q̃dam vera & subtilia cõtinentur, veruntñ non creditur, q̃ Moses absolu
te loquendo, fuerit eloquens aut incõparabilis eloquentiæ. Sic enim fuisset eloquẽtior Aa-
ron fratre suo, nec indiguisset eius ad loquendum auxilio, nec dedisset ei Deus ipsum Aaron
Acto. 7. ad loquendum ꝓ ipso Mose ad regem Aegypti ac filios Israel, cuius oppositum infrà habet.
Porro verba beatissimi Stephani intelligunt, q̃ erat potens & prudens, efficaxq; in verbis.
[Dixit dñs ad eum: Quis fecit os hoïs? aut qs fabricatus est surdum & mutum, videntem &
cæcum? Nonne ego?] Quasi dicat: Ego vniuersoꝝ creator ac dominus, qui omnem rerum
naturam, ordinem̃q; institui, & loquelam hominibus præstiti, possum facilime tuum imple
re defectum, & infacundo eloquentiam dare. Nam & ego instar fabricantis, ex semine huma
no cõpegi, formaui, & edidi tam eos q in naturalibus sunt perfecti, q̃ eos qui monstrosi seu
in naturalibus defectuosi existunt, vt surdi, cæci, & muti. Opus quippe causaꝝ naturalium
& secundaꝝ, est opus primæ causæ, quæ plus influit q̃ quæcunq; causa secunda. Vnde & san
Iob 10. ctus Iob loqtur Deo: Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & car
nibus vestiisti me, ossibus & neruis compegisti me. Veruntñ monstrositas nõ habet proprie
causam efficientem, sed magis deficientem, loquendo quantũ ad causas naturales: nec est in-
tenta, sed contingit ꝑ accidens ex indispositiõe materiæ. Natura vero facit melius id q̃d po
Ioan. 9. test, vt docet Philosophus. Veꝝ ꝑ respectum ad omnipotentis ꝓuidentiam, cuncta & singu-
Auguſt. la pfectissime cõplectentem, nihil est casuale, aut improuisum, aut absq; certa & legitima ra
tiõe ꝓueniens. Propter q̃d de cæco à natiuitate disseruit Chr̃s, q̃ ideo natus est cæcus, vt ma
nifestarent in eo opa Dei. Hinc loqtur Augustinus: Quidam Deũ veteris testamenti, & eius
scripturas seu vetus testamentũ calumniant, q̃m̃ dixit Deus, q̃ fecit mutũ. Quid ergo dicent
Ioan. 9. de Chr̃o, q aptissime protestat: Ego veni, vt q non vident, videant: & q vident, cæci fiant? Quis
autem nisi ignarus, crediderit aliq̃d secundum corporalia vitia talia posse accidere hoï, q̃d
nolit Deus? Sed eum totũ iuste velle, ambigit nemo. Hæc Augustinus. Itaq; surdos, mutos,
& cæcos ac similes monstrosos fecit Deus, quantum ad id q̃d substantialiter & pfectionali-
ter sunt: qa & corpora eoꝝ, quantum ad materiam primam, creauit, & ea per causas secun-
das formauit, animasq; creãdo infudit. Mõstrositas vero, q̃ nõ est nisi priuatio, nõ aliq̃d posi
tiuũ, nõ sine dispositiõe diuina accidit eis ex rõnabilibꝰ causis Deo notis. [Perge igit, & ego
ero in ore tuo] i. defectũ naturæ tuæ supplebo ꝓ gr̃am. [docebo] te q̃d loquaris.] Magna et
Lucę 21. gr̃osa promissio. Sic & saluator suis promisit discipulis: Ego dabo vobis os & sapientiã, cui
non poterũt resistere & cõtradicere oẽs aduersarij vestri. Hebræi (vt fertur) aliter hæc expo-
Exod. 2. nunt, qa (vt tactũ est in expositione 2. cap.) asserunt Mosen captum & Pharaoni adductum,
quia occidit Aegyptium, tunc quoq; imperterrite respondisse Mosen regi. Itaq; sensus esset,

Quis

Quis fecit os hoïs? i. quis fecit te coram Pharaone rñdere cõstanter in tali articulo? Aut qs
fabricatus est surdum & mutum. i. qs fecit Pharaonẽ tunc instar surdi mutiq; stupidum? Vi-
dentem & cæcum. i. qs fecit speculatorẽ, cui rex iussit te decollare, sic cæcũ ꝑ acrisiam, q̃ te
videre nequit, cum tñ alia cerneret? Sicq; euasisti regis manũ, ita q̃ te insequ & reuocare neq
uit. Q. d. Ego qui mirabilia illa feci in te, possum tibi nunc dare facundiam, & qcquid ad-
iutorij voluero. ¶ Circa hęc Rabbi Paulus scribit: Nõ videtur rõnabile vt Moses dubitasset, R. Paul.
q̃ Deus posset supplere defectum suum. Fateor verum hoc esse, nec legi aliquem dicentem
hoc. tamen Rabbi Paulus videtur hoc introducere in repræhensionẽ Nicolai de Lyra. Præ-
fatis etenim verbis Paulus præmittit in quarto cap. vbi dicitur in Postilla, Dixit dominus
ad eum. Attñ Lyra non dicit verba illa in sua Postilla, sed rationabiliter scribit, q̃ dominus
protulit verba illa præhabita, Quis fecit os hominis &c. ad ostendendum, q̃ posset supplere
defectum Mosis allegatum. Ex hoc nõ sequitur, q̃ Moses dubitauerit inde: sed potuit dubi
tare, an & qualiter vellet dominus defectum suæ loquelæ supplere. Itaq; verba doctorum &
expositorum non sunt captiose sumenda, nec reprobanda, quãdo rationabiliter queunt sal
uari. [At ille:] videlicet Moses, [Obsecro, inquit, domine, mitte quem missurus es.] Hoc in
Glossa exponitur sic: Humiliter se excusat Moses, petens aliquem digniorem se mitti. Qui-
dam exponunt de Aaron, ita q̃ Moses per verba hæc intẽdebat orare, vt Deus associaret si-
bi in adiutorem fratrem suum Aaron, qui senior atq; facundior Mose fuit. Huic q̃q; exposi
oni videtur verba illa consonare sequentia: [Iratus dominus in Mosen, ait: Aaron frater tu
us Leuites, scio q̃ eloquẽs sit.] Hanc explanationem sequtur Lyra. Quocirca scribit R. Pau- Idem.
lus: Quidam Hebræorum, & specialiter Rabbi Moses, aliter exponunt hunc passum, dicen
tes q̃ Moses non fuit introducturus populum in terram promissionis, prout in prima reue-
latione ei facta dictum fuit. Credidit q̃q; q̃ alius fuit à Deo mittendus in redemptionem fi-
nalem. Idcirco petebat vt alter illoꝝ mittendorum mitteretur, quoꝝ vtrunq; digniorem se
æstimabat. Circa istud dicendum videtur, q̃ in prima reuelatiõe Mosi facta, quæ suprà de-
scripta est, non continet in textu, q̃ Moses non fuit populum Israel introducturus in terram Exod. 3.
ꝓmissionis, vt patet textum legentibus: immo frequẽter loquutus est dominus Mosi, q̃si in-
troducturo populũ illam in terrã, sicut & populo ex Aegypto educto, frequẽter denunciauit
ꝑ Mosen, q̃ introduceret eos in terram ꝓmissionis. Quod tñ impletũ non fuit, qa demerue-
runt induci: & ꝓmissiones huiusmodi sub cõditione intelligendæ fuerunt, videlicet nisi pec
cando redderent se indignos diuinaꝝ adimpletione ꝓmissionum. Porro q̃ Deus interdum
loquutus sit Mosi, q̃ introduceret filios Israel in terram eis ꝓmissam, cõstat ex hoc quod in-
frà dominus ait ad ipsum: Tu autem vade, & duc populum istũ de quo loquutus sum tibi. Exo. 32.
Infrà quoq; habetur alio loco, q̃ loquutus est dñs ad Mosen, dicens: Vade, ascende de loco Exo. 33.
isto tu & populus tuus in terram quam iuraui Abraham, Isaac & Iacob. Itemq;, Mittã præ- Exo. 33.
terram fluentem lacte & melle. Præterea q̃ Moses non esset introducturus filios Israel in ter
ram ꝓmissam, videt ex tunc primo dictum, cum ad aquas cõtradictionis incredulus extitit
dño, q tunc dixit ad eum & Aaron: Quia non credidistis mihi &c. non introducetis hos po- Nũe. 20.
pulos &c. Attñ verba hæc Mosis, Obsecro dñe, mitte quem missurus es: secũdum q̃d sonant,
vident satis apte posse exponi de eo, q fuit ad plenam redemptionẽ Hebræoꝝ mittẽdus, ira
q̃ Moses audiens Deum fari de eductione Israel ex Aegypto, oculum mentis direxit ad libe
rationẽ finalem, siue ad Christi missionem. Quẽadmodum in euangelio ꝑ istud cõplexum, Ioan. 6.
Propheta q venturus est in mundũ, intelligit Christus: ita in veteri testamento ꝑ verba hęc,
Veniat q mittẽdus est, & Mitte quẽ missurus es, Chr̃s solet insinuari. Sed huic expositiõi nõ
videt cõsonare q̃d subdit, Iratus dñs in Mosen. Siqdem propter illã petitionẽ nõ fuisset, vt ap
paret, ei iratus: nisi forte dicat, q̃ quãtũ ad hoc, Moses inordinate orauit, q̃ voluit fieri pro
tũc, q̃d diu postea fuit agendũ: vel qa nimis importune se excusauit, atq; pusillanimis aliqua
liter fuit in acceptãdo legationẽ sibi iniunctam, fuitq; eius pctm̃ veniale. [Ecce ipse] Aaron
egredief in occursum tuũ: qa (vt infrà describit) ex reuelatiõe diuina Aaron exiuit ex Aegy
pto in occursum Mosis fratris sui. [vidẽsq; te, lętabit corde] i. valde intẽse, tũ ex spiritali affe
ctu, & qa pro magnis & prosperis causis sciet te aduenisse. [Loquere ad eum, & pone verba
mea in ore eius] i. dic ei qd debeat loq ex mea cõmissione. [Et ego ero in ore tuo, & in ore
illius] i. linguas vestras dirigã ad loquendũ. Nẽpe vt in Prouerbijs legit, Cor hoïs disponit vi Pro. 16.
am suã, sed dñi est gubernare linguã. Propter q̃d orauit Apl̃us: Vt decur mihi sermo in aper Ephe. 6.
tione oris mei. Et sancta Hester dñm exorauit: Da in ore meo sermonem bene sonantem. Hest. 14.
[& oñdam vobis qd agere debeatis. Et ipse loquet ꝑ te ad populũ, & erit os tuũ] i. ex parte
tui & iuxta tuã informationẽ loquet filijs Israel, quæcũq; ꝑcepero aut cõmisero eis. [Tu aũt
eris ei in his q̃ ad Deũ ptinent] i. à me ꝑ teipsum accipies diuina ꝑcepta ac documẽta, q̃do
cebis & ipsum Aaron. [Virgã q̃q; hanc] pastoralẽ, quã consueuisti ferre in manibus tuis pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

ouium directione.[ſume in manu tua].i.tecum porta. Et forſitan Moſes habuit eam in manu, qñ dñs ptulit verba iſta.[in q̃ facturus es ſigna.] Etenim virga illa fuit cauſa materialis ſeu materia,in q̃ factum eſt iſtud primũ miraculum,puta cõuerſio eius in ſerpentẽ, & rurſus
Exod.7. ſerpentis in virgã. Per virgã q̃q; q̃ſi p inſtrumentũ, facta eſt cõuerſio aquæ in ſanguinẽ, atq;
Exo. 14. diuiſio maris rubri:qa vt infrà narrat,Deo iubente Moſes percuſſit fluuium,ſimiliter mare rubrũ cum virga.[Abiit Moſes].i.completa alloquutione & apparitione præfata,diſparente q; angelo,receſſit Moſes à monte Sinai.[& reuerſus eſt ad Iethro ſocerũ ſuum.] Forſitan reduxit & oues ſecũ,aut ſub alioꝝ manu paſtoꝝ eas reliqt. Forte em̃ habuit aliquos ſibi ſubiectos paſtores in intermedijs locis. Nam montẽ Sinai ſolus acceſſiſſe cẽſetur.[dixit q; eis Vadam & reuertar ad fratres].i. cognatos & pximos[meos in Aegyptũ,vt videam ſi adhuc viuant.] Nõ dubitauit Moſes, qn Aaron & cæteri ſibi propinq adhuc viuerent in Aegypto: ſed(vt putatur)noluit ex humilitate ſocero ſuo reuelare,q̃liter dominus ei apparuit, arduam q; legationẽ iniunxit:ſicut nec Saul,adhuc bonus & humilis, indicauit patruo ſuo Cis,
1.Re.10. quemadmodũ Samuel vnxit eum in regẽ:deo Moſes excogitauit aliam cauſam ſui reditus in Aegyptũ,q̃ tñ extitit vera,qa ad hoc q̃q; illuc reuertebat,vt videret an viuerẽt.i.ſani & bñ diſpoſiti eſſent.[Cui ait Iethro: Vade in pace]pẽctoris & tẽporis, vt mente trãquillus ſis,nec ab extra turberis. Per q̃ verba dedit Iethro licentiã Moſi,vt pgeret in Aegyptum. Nam ſine eius conſenſu ſaltem optato,atq; licentia ſaltẽ petita,noluit Moſes in Aegyptum reuerti,ſẽ-
Actõ. 7. ſertim cũ eſſet gener illius, voluit q; vxorẽ & liberos ſecum deducere. Quod ſi obijciatur, qa obedire oportet Deo magis q̃ hoibus,ergo ſuſcepta iuſſione diuina, non debuit ab hoie li-
Gene.31. centiam poſtulare,pſertim quia & Iacob patriarcha redijt à Meſopotamia ex iuſſione diuina,nõ petita à Laban licentia:reſpondeſ,q; iuſſio illa diuina non excluſit humilem poſtulationem licentiæ ab hoie ſuperiore. Tamen ſi Iethro renuiſſet Moſen licentiare,non ob hoc omiſiſſet diuini exequutionẽ mandati. Porro Iacob nõ petiuit à Laban licentiam,qa iam vidit illũ eſſe auerſum à ſe,& timuit iniurias pati ab ipſo:Iethro aũt fuit vir magnæ prudentiæ,vnde & cõſenſit cito Moſi vt rediret,non q; libẽter ſeparabat ab eo,aut q; modice eũ dilexit,ſed qa poſtulatio Moſis rõnabilis fuit, nec voluit Iethro ppria cõmoda pferre vtilitatibus honeſtis q; cauſis Moſis gñi ſui. Deniq;, q̃uis Moſes iſtam hiſtoriã deſcripſit tã breuiter,eſt tñ pbabile,q; ipſe & Iethro latius cõtulerunt de iſta materia,tandem q; Iethro loquutus ſit,Vade in pace.[Dixit ergo dominus ad Moſen in Madiam] Cũ em̃ Moſes faceret adhuc aliquantulam morã in terra Madian,loquutus eſt ei dñs verba ſequentia:[Vade]de terra hac,[& reuertere in Aegyptũ. Mortui ſunt em̃ oẽs q quærebant aĩam tuã].i.q te nitebantur occidere,ſ.Pharao,& cõſenſores ſeu cõplices eius.[Tulit ergo Moſes vxorem,& filios ſuos.]Quare hoc fecit,cum ſciret ſe nõ diu moratuꝝ in Aegypto?Dici poteſt q; putauit ſe cũ filijs Iſrael infra breue tẽpus terrã Chanaan ingreſſuꝝ ad habitandũ ibidẽ. Ideo duxit eos ſecũ,& forte vxor ſua deſiderauit pgere ſecũ,vt moris eſt fœminarum itẽq; qm̃ mariti & coniugis,ac ſobolis eorundẽ,debet cõtubernium eſſe vnum.[& impoſuit eos ſup aſinum.]¶ Circa hoc refert Lyra:Dicunt Hebræi,q; iſte eſt aſinus q portauit ligna quãdo Abrahã perrexit ad
Zach. 9. Iſaac immolandũ,q̃q; ſup eundẽ aſinũ egtabit Meſſias in ſuo aduẽtu, iuxta illud Zachariæ Ecce rex tuus venit tibi,ſedẽs ſup aſinã &c. Sicq; aſinus ille tã fortis, ſup ſe vehere potuit trẽs onus, videlicet matrẽ cum filijs duobus. Sed aſſertio iſta tã fatua eſt, vt ſit reprobatione indigna. Neq; enim naturaliter poterat aſinus ille viuere ita diu. Meſſias q̃q; iam venit,nec vſus eſt ad eqtandum aſino illo:nec aſinus Abrahæ portãdo ligna p combuſtione corporis Iſaac, meruit,hoc agẽdo,talẽ ac tantam vitæ plongationem. Idcirco ſi aſinus Moſis ferre non potuit ſup ſe onus vxoris duoꝝ q; filioꝝ:dicendum q; poniſ hic ſingulare pro plurali, intelligendo noſie aſini, aſinos.[reuerſus q; eſt in Aegyptum,portans virgam Dei in manu ſua. Dixit q; ei dominus] videlicet Moſi,[reuertenti in Aegyptum Vide vt oĩa oſtẽta].i.opa miraculoſa oſtẽtu digniſſima,[quæ poſui in manu tua].i. quæ per tuum miniſterium perpetrare decreui.[facias coram Pharaone].i.coram eius pſentia,vel euidẽter ita, vt ea pcipiat,immo & ſentiat.[Ego indurabo].i.indurari pmittam[cor eius]Dicitur enim Deus facere quod fieri ſinit,præſertim quando oppoſitum fieri nõ valet,nec res illa vitari poteſt,niſi Deo agente. Itaq; Deus eſt cauſa indurationis & obſtinationis, non direcẽ influendo malitiam,aut culpam cauſando, ſed indirecẽ & q̃ſi per accidens, inquantum iuſto iudicio gr̃am ſubtrahit aut nõ confert:quemadmodum ſol recedendo ab hemiſphærio noſtro,eſt cauſa frigoris & corruptionis:& nauta p ſuã abſentiã,eſt cauſa periclitatiõis nauigãtium. Eterñ Dei ſolius
Pſal. 43. eſt,mentẽ vitioſam ad pœnitentiã emollire,cõuertere,& ſaluare. Iuxta hũc modum loquen-
Eſaiæ 63, di Pſalmiſta loqtur Deo: Declinaſti ſemitas nr̃as à via tua. Eſaias quoq; dicit de Deo:Quare
Ezec.14. nos errare feciſti à vijs tuis,induraſti corda nr̃a,ne timeremus te? Sed & in Ezechiele dñs pte ſtaſi:Propheta cũ errauerit,ego dominus decepi pphetã illũ. Per quẽ loquẽdi modũ innuitur, q; ſine ope & gr̃a Dei,nil boni habemus aut poſſumus,[& nõ dimittet populũ]per multas vi-

ces.

ces. Tandẽ vero plagis,terroribus q; deuictus, fecit populũ egredi feſtinãter. [Dices q; ad eũ,] ſ.Pharaonẽ:[Hæc dicit dñs Filius meus primogenitus, Iſrael.] Hic loqtur Deus de toto populo Hebræoꝝ, q̃ſi de hoie vno, vt ſit ſenſus, Iſraeliticus populus charior mihi eſt cæteris gẽ- Exod.11.
tibus,& maiora beneficia ei impendo:quemadmodum parentes filios multos habentes,pri- Hier. 31.
mogenitum communiter plus amant & ditant. Sic in Hieremia dominus ait:Ephraim primogenitus meus. Porro in Gloſſa habetur:Filius meus primogenitus Iſrael,quia in patriarchis primus electus eſt ad cultum vnius Dei:hoc eſt, idcirco populus Hebræoꝝ primogenitus meus eſt,q̃niam cæteris ad idololatriam declinantibus, patres eoꝝ primi vocati ſunt ad cultũ vnius Dei. Ideo q̃q; populus ille primogenitus Dei vocat, qa ex eo incarnat⁹ ac natus Rom. 1.
eſt vnigenitus patris,primogenitus oĩs creaturæ, vt ad Romanos docet. [Dixi tibi].i. tibi ô Pharao per Moſen iuſſi:[Dimitte filium meum].i.populũ Hebræoꝝ mihi inſtar filij charum pmitte egredi de Aegypto,[vt ſeruiat mihi]ſeruitute latriæ,& ſacrificet in deſerto. [& noluiſti dimittere eum. Ecce ego interficiam filium tuum primogenitum.] Qualiter hoc ſit impletum,infrà deſcribit. In vltima etenim plaga,primogenita Aegyptioꝝ ſunt occiſa,à primogenito Pharaonis &c. Porro vltima illa plaga fuit principalis & grauior cęteris,ideo tã- Auguſt.
q̃ pcipuam pnunciari eam Pharaoni dominus Deus iuſſit. Et q̃uis infrà non legatur in textu, Gen.17.
quando aut vbi Moſes dixerit hæc verba Pharaoni,tamen qa hic ſcribitur dominum iſtud Moſi cõmiſiſſe,credendũ eſt q; ita expleuit. [Cũq; eſſet in itinere in diuerſorio].i.in hoſpitio ad q̃d diuertit, ad Aegyptũ pgendo. Vnde Septuaginta tranſtulerunt,& factũ eſt in via ad refectionẽ.[occurrit ei dominus,& volebat occidere eum.] Secundũ Auguſtinũ, iſtud poteſt Auguſt.
exponi tam de Moſe,eo q; vnum filioꝝ ſuoꝝ dimiſit incircunciſum contra pceptum dñi in Geneſi ſcriptum,vbi dicit: Infans octo dieꝝ circunciderẽ:q̃ de filio illo incircunciſo,vt p hoc
inſinuaret,q̃ diſtincte ſeruanda ſint Dei pcepta. Veruntñ ex circunſtãtia literæ videtur iſtud de Moſe intelligendũ,non de eius filio, q ſecundum Auguſtinum tunc fuit infantulus: pro Auguſt.
pter q̃d non apparet,q; puero illi nondum adulto Deus imputaſſet ad culpam perſonalem pœna ſenſibili puniendam,q; circunciſus non fuit. [Tulit ilico Sephora acutiſſimam petrã, & circũcidit pputium filij ſui.] Per hæc verba innuit,q; Sephora cognouit,cur angelus Moſi in forma viſibili humana occurrens,voluerit eum occidere,q̃d vel ex reuelatione angeli,vel ex Moſis informatione cognouit. idcirco,ne ſuus occideret maritus, circũcidit mox filium ſuum. Vel,cũ eſſet gẽtilis,more gẽtilium putauit,angelum effuſione ſanguinis poſſe placari. Ex q̃bus putat,q; fœmina illa gẽtilis voluit vnum filioꝝ ſuoꝝ tenere in ritu gentilitatis ſuæ. Alteꝝ vero iuxta legẽ diuinã Moſes circuncidit. Fuit q̃q; culpabilis,q; cũ eſſet caput mulieris,pmiſit eã tenere in ſuo ritu vnum ex pueris illis. [tetigit q; pedes eius].i. ſanguis de parte corporis circunciſi emanans, cecidit ſuper pedes pueri circunciſi vel matris eius, aut etiã Moſis,cui mater pueꝝ circunciſum forſitan pſentauit ad intuẽdam lęſionẽ infantuli. Vel,vt aliq; putant, qa ad pedes Moſis piecit abciſum filij ſui pputium,cui ſenſui videt cõſonare q̃d ſubditur: [Et ait] Sephora:[Sponſus ſanguinum tu mihi es.] Q.d. An ideo te ſumpſi in ſponſum,aut idcirco videor te in ſponſum ſumpſiſſe, vt ppter te & ritum tuum,aut ppter liberationem tuam de manu angeli comminantis,effunderem ſanguinẽ filij mei? Et ita Sepho- Euſebi.
ra ptulit hæc q̃ſi indignans ſuo marito, qa multum condoluit puero circunciſo, atq; (vt in Scholaſtica hiſtoria tangitur) reputauit ſcelus eſſe,ſic pprij filij ſanguinem fundere. Sed mirum ſi indignabatur, aut illud eſſe pcim̃ arbitrabatur, cum angelum Dei viſibiliter coram ſe cerneret. Hinc in Gloſſa inſinuatur: Sãguis tetigit pedes angeli,cui Sephora fortaſſis oſtẽdit pueꝝ circunciſum,vt placaretur. Deinde angelo q̃ſi blandiẽs, dixit: Sponſus ſanguinum tu mihi es.i.ſicut Moſi carnaliter nupſi,ita nunc q̃dãmodo tibi effuſione ſanguinis filij mei. [Et dimiſit eũ,poſtq; dixerat ei, Sponſus ſanguinũ tu mihi es,ob circunciſionem.] Totus hic Auguſt.
paſſus ſua breuitate valde obſcurus eſt,vt etiã aſſerit Auguſtinus. Vnde & clauſula iſta,iuxta phabita multipliciter explanat. Magiſter nanq; in hiſtoria ſic exponit: Angelus dimiſit Moſen. Vnde Hebræus habet: Relaxauit eũ angelus, quẽ (ſ. Moſen) angelus prius vſq; ad mortẽ Exo.18.
arctauit. In Gloſſa exponit ſic: Sephora irata & indignans ex cauſa ptacta,dimiſit Moſen,rediẽs ad Iethro ſuũ parẽtem cũ puero circunciſo. Quidã tñ dicunt, q; dimiſit pueꝝ circunciſum: q̃d nõ videt, q̃niam infrà fert, q; Iethro venit ad Moſen in deſertũ, adducẽs ſecũ vxorẽ & filios eius. Ideo magis apparet, q; Sephora cũ ambob⁹ filijs ſuis & aſino ad ppriũ redijt patrẽm q̃d etiã credit Moſi placuiſſe: immo, vt tetigit Auguſtinus, aliq; putauerunt angelum ppter Auguſt.
hoc Moſen terruiſſe, ne ad impedimẽtum miniſterij ſibi impoſiti, duceret ſecum vxorẽ atq; puerulos. Veruntñ R. Paulus obijcit præinductis, videlicet q; vxor Moſis non dimiſit Mo- Exo.18.
ſen, pſertim q̃ſi indignans. nam infrà habetur prędallegato loco, q; Iethro tulit vxorẽ Moſis quam remiſerat. Ex q̃ apparet q; vxor non dimiſit Moſen, ſed econtra. Ad q̃d ex dictis patet ſolutio. Siquidem potuit eſſe, q; quanuis mulier ex cauſa præhabita fuit indignans, tamen Moſes vir mitiſſimus eam placauit, reditũ q; perſuaſit, ppter quod eam ſcribitur remiſiſſe.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eusebi°. ¶Circa hæc in Scholastica recitatur historia: Hinc aliqui dicunt morem circuncidendi petrinis cultellis habuisse principium, vel à Iosue in Galgalis. Tñ vbi nos habemus petrã, Hebræus habet aciem: & acutissimam aciem, vocat nouaculam. Vnde & Iudæi nouaculis circũcidũt. Fabulant tñ qdam Hebræi, vsq; ad Dauid circuncisionẽ factam cũ petrat'sed qa in deũ ciendo Goliam, ferrũ loricæ & galeæ cessit lapidi iacto, ꝙsi dans ei locũ, deinceps lapis cessit ferro in circuncisione. Hæc ibi. Lyra quoq; testatur, ꝓacutissima petra, apud Hebræos dici aciem siue nouaculã. [*Dixit aũt dñs ad Aaron] Probabile est, ꝙ per angelũ sensibiliter apparentẽ locutus sit ista Deus ad Aaron in Aegypto & forte idẽ angelus q apparuit Mosi, eius q̃q; fratri apparuit, vel ꝓ inspirationẽ & visionẽ in somno locutus est dñs ista ad Aaron. Hinc

Iosu. 5.

1. Re. 17.

*Dixit ꝙ dñs

1. Reg. 2. 1. Regũ ait dñs Heli de Aaron descendẽti: Nunqd nõ aperte reuelatus sum domui patris tui, cũ esset in Aegypto? [Vade in occursum Mosi in desertũ. Qui perrexit ei obuiã in montem Dei] Perrexit cm̃ tam diu, donec reperit Mosen, inuenit'q; eũ in mõte Sinai. [& osculatus est eum &c. Venerũt'q; simul, & cõgregauerunt cũctos seniores filiorũ Israel.] Quos primo collegerunt tanq̃ prudentiores, q̃tenus eis rõnabiliter informatis atq; credentibus, cæteri Israelitæ facilius crederẽt ac parerent. [Locutus'q; est Aaron oĩa verba q̃ dixerat dñs ad Mosen; & fecit signa corã populo.] Ex his videt, ꝙ Moses ꝓ seipsum exposuit senioribus suã legationẽ: qbus credentibus, cõuocauerunt Moses & Aaron & seniores plebem cõmunem totam, vel potius ꝓ magna parte: qbus collectis, exposuit ipse Aaron, tanq̃ magis tubalis in voce & eloquens, vniuersa quæ Deus præcepit Mosi dicere illis. ¶Porro, q̃d dictum est, Et fecit signa coram populo, melius intelligitur de Mose q̃ de Aaron. Moses etenim non per Aaron, sed ꝓ se, Deo agente, exhibuit signa hæc: Aaron vero ea non fecit, nisi aliq̃ modo dispositiue, & excitans Mosen ad signa agenda. Signa aũtẽ q̃ fecit, fuerunt conuersio virgæ in colubrũ, atq; cõuersio colubri in virgam: infectio'q; manus Mosis per lepram, & eiusdem curatio. Se-

Exod. 3. niores demum crediderunt Mosi, ante ostensionem signorum istorũ, vt in expositione tertij capituli patuit, & aliqui tenent. Iosephus tamen sentit, ꝙ non crediderunt Mosi, nisi signis

Ioseph. li. 2. an. Iu. cap. 13. ab eo coram ipsis peractis. Vulgus vero credidit visis signis. Ideo subditur: Et credidit populus. Audieruntq;] tam illi qui ibi fuerunt, q̃ cæteri Hebræi hinc inde dispersi, [ꝙ visitasset dominus filios Israel] vtpote eos. Nam loquitur hæc scriptura de eisdem, quasi de alijs. Visitauit autem dominus eos, mittendo Mosen ad liberationem eorũ, & faciendo signa præfata in testimonium veritatis. [& ꝙ respexisset afflictionem illorum, & proni adorauerunt.] hoc est, prostrati gratias Deo egerunt, exorantes eundem, vt sua promissa impleret in eis.

¶ Spiritualis explanatio eiusdem capituli quarti. Arti. VIII.

PEr hoc q̃d dixit Moses ad dñm, Non credent mihi, sed dicent, Non apparuit tibi dñs: figuratum est, ꝙ gentilitas non credidit euangelicæ prædicationi, nisi ꝓ signa, miracula, portenta'q; maxima. Porro per hoc, ꝙ Moses virgã suam, Deo iubente, ꝓiecit in terrã, & in colubrum est conuersa: signatur, ꝙ Christus suam iudiciariam potestatem humiliauit vsq; ad infima, intñ, ꝙ ipse omnium iudex ac dominus, dignatus est ab hoĩbus impijs, tanq̃

Matt. 28. à colubris, iudicari ac condemnari. Sed virga hæc ad pristinam redijt suæ celsitudinis speciem, quando post passionẽ suam glorificatus est Christus, ita ꝙ dixit, Data est mihi oĩs potestas in cælo & in terra: quod per appræhẽsionem caudæ serpentis est prænostratum. Hinc

Actor. 2. Actor. 10. Matt. 28 in Actibus princeps ait Apostolorum: Præcepit nobis Deus testificari, quia Christus constitutus est iudex viuorum & mortuorum. ¶Per fugam demũ Mosis à facie colubri, intelligi

Mar. 14. potest fuga Apostolorũ, quãdo captus & appræhensus est Iesus vt iudicaretur. ¶In sup ꝓ manum Mosis factam leprosam, cum missa fuisset in sinum ipsius, significatũ est, ꝙ Christi hu-

Esaiæ 53. manitas tẽpore passionis instar leprosi apparuit, iuxta q̃d ab Esaia fuit prædictum: Reputauimus eum q̃si leprosum, & pcussum à Deo, & humiliatũ. Moses qppe figura est Chri. Sic'q; manus Mosis humanam Christi designat naturam, quæ fuit quasi manus & instrumentũ suæ diuinitatis. ¶Per missionem vero manus Mosis in sinum ipsius, exprimit' mysterium humanitatis, q̃ factum est, vt ꝓ passionis acerbitatẽ & ignominiam videretur q̃si lepra perfusa. Per hoc aũt ꝙ Moses manum suam retraxit, & retractam reperit sanam: notat, ꝙ Christo resurgente à mortuis, quando corpus suum à sepulchro, animam'q; à limbo retraxit, humanitas

Joan. 17. eius ad pristinam, immo ad multo maiorẽ redijt venustatẽ, secundũ q̃d ipse passione instante orauit: Et nunc clarifica me tu pater apud temetipsum. Et: Pater, clarifica filiũ tuũ. ¶Am-

Ibidem. plius per aquã, populi designant': per cõuersionem aquæ in sanguinẽ, cõuersio infidelium ad fidem incarnationis passionis'q; Chri, ita ꝙ quicquid Moses hausit de fluuio, in sanguinẽ versum bibat: hoc est, quicquid saluator de populo tumultuantium secularium hominum elegit, & sibi assumpsit, ad fidẽ crucis & sanguinis eius extat cõuersum. ¶Per ineloquentiam Mosis, ac cipi potest simplicitas styli euãgelicæ legis. Eos aũt q̃ infacundi sunt, & sꝑualiter muti, surdi ac cæci Chr̃s per gratiam spũs sancti facit facundos ad eloquendum verba Dei, atq; paratos ad audiendum, q̃quid pertinet ad salutem. Sed & visum eorum internum clarificat ad con-

templãdum. ¶Per Aaron vero facundũ, signat' chorus apl'oꝝ, quẽ spũssanctus eloquẽtissimũ fecit, & eundẽ Chr̃o in adiutoriũ ꝓdicationis cõcessit. Qui chorus Apl'oꝝ occurrit Chr̃o in monte, hoc est, in sublimitate virtutũ, & in exordio primitiæ ecclesiæ. Posuit'q; Chr̃s verba Dei in ore ipsoꝝ, q ex parte Christi prædicauerũt primo Iudæis, deinde gentilib', atq; ꝓsigna eis collata, conuerterũt ex vtrisq; millia multa. Quẽadmodũ etiã Moses rediit ad Iethro

Exod. 3. suũ cognatũ, anteq̃ descẽdit ĩ Aegyptũ, sic Chr̃s anteq̃ p apl'os ꝓdicauit euãgeliũ suũ gẽtilib', ꝓdicauit illud p seipsum Iudæis, suis secundũ carnẽ cognatis. Cũq; gẽtiles cognouissent se visitari à Deo p eius apl'os, gauisi sunt valde, & ꝓni adorauerũt, sicut in Actib' apl'oꝝ copiose docetur. Postremo, qd per Sephorã Mosis coniugem, eiusq; filios designet', phabitum est.

¶Elucidatio ĩstalis cap. V. Post hæc ingressi sunt Moses & Aaron &c. Arti. IX.

NVnc describit', qualiter Moses execut' sit legationẽ sibi cõmissam quãtũ ad regẽ Aegypti. [Post hęc ingressi sunt Moses & Aaron] palatiũ regis, [& dixerũt Pharaoni:] Aaron aũt fuit dux verbi, & Moses introiuit vt principalis. Porro suprã dñs dixit ad Mosen:

Exod. 3. Ingredieris tu & seniores Israel ad regẽ Aegyptũ: idcirco credendũ videt, ꝙ hac vice seniores Israel intrauerũt cũ Mose & Aaron ad Pharaonẽ, nec ex humano timore hoc dimiserunt, vt dicũt Iudæi. Moses tñ & Aaron, tanq̃ principales præ illis, nũc exprimunt'. Et dixerũt Pharaoni: [Hæc dicit dñs Deus Israel: Dimitte pp'm meũ, vt sacrificet mihi in deserto. At ille respõdit: Quis est dñs, vt audiã vocem eius, & dimittã Israel?] i. qualis aut quãtæ authoritatis est dñs Deus vester, de quo mihi loquimini, vt ei obediã? Q. dicat: Nõ est tãtæ authoritatis, ideo subiungit: [Nescio dñm, & Israel] i. Israeliticũ populũ [non dimittã.] ¶Circa hoc quæritur, qualiter Pharao dicere potuit, Nescio dñm, cum Deũ esse, naturaliter sit insertũ mẽti humanæ, secũdum Damascenũ primo libro: immo secũdum Anselmũ in monologio, Deũ esse, est

Damasce nus. Anselm°

per se notũ. Ad hoc qdam respõdent, ꝙ quãuis Deum esse sit per se notũ, inquãtum mens humana Deum esse cogitat id, q̃d æstimat in entibus maximũ, vel sub ratione summi boni, tñ sub hac determinatiõe, ꝙ fuerit Deus populi Israel ꝓ fidem & cultum, nõ est p se notum. Vnde & alĩ dicunt, ꝙ q̃is p se notum, vel saltẽ demõstrabile sit, Deum esse, non tñ ꝙ sit oĩm rector, prouisor ac iudex, secũdum q̃d fides docet. ¶Sed cõtra solutionem hãc obijci potest, ꝙ vtiq; Pharao & populus eius sciuerunt Hebræos colere Deum specialẽ, quẽ ipsi nõ coluerunt, atq; habere circũcisionẽ & specialẽ ritũ colendi, ſicq; aliquo modo cognouerunt dñm Hebrꝝoꝝ. Ad istud arbitror rñdendum, ꝙ Pharao dixit hæc verba ex mera & cruda superbia, & tanq̃ summi Dei ꝓuidentiã negãs, vt sit sensus: Nescio dñm. i. nõ curo de eo, nec eius dominiũ recognosco. Sic qppe & Ezechiel loqtur Pharaoni tẽporis suit: Audi Pharao draco magne, qui

Ezec. 29. dicis: Meus est fluuius, & ego feci meipsum. Deniq; in qbusdã ratio tã denissime excæcat, ꝙ naturalis notitia existẽdi Deum, auferẽ à corde ipsoꝝ, inxta q̃d scriptum est: Dixit insipiens

Psal. 13. & 52. in corde suo, Non est Deus. Et in Iudith libro Holofernes ait ad Achior: Ostendã tibi ꝙ non

Iudic. 6. sit deus, nisi Nabuchodonosor. Augustꝰ quoq; libro de ciui. Dei, refert de quodã philosopho,

Augustꝰ qui contendebat nõ esse Deum. [Dixerunt'q;] Moses & Aaron: [Deus Hebrꝝoꝝ] q ratione & iure creationis, & vniuersalis gubernatiõis atq; ꝓuisionis, est Deus vniuersoꝝ: tunc vero extitit speciali modo Deus Hebræoꝝ, vtpote Iudæoꝝ ex Heber oriundoꝝ. [vocauit nos] per inspirationẽ internã, & per Mosis huius denunciationẽ, per angelũ quoq; q locutus est Mosi, [vt eamus viam trium dieꝝ in solitudinẽ, & sacrificemus dño Deo nostro, ne forte accidat nobis pestis aut gladius] i. interfectio pestilentialis, aut persecutio hostium, si inobedientes Deo fuerimus in isto ꝓcepto. Sed videt istud fuisse conflictum mendacium. Deus em̃ in veritate præcepit, vt egrederent Aegyptum ad habitãdum in terra Chanaan, quatenus ibi seruirent sibi, non vt immolarent ei in eremo expleto trium dieꝝ itinere, vt pestẽ gladiumve euaderent. Neq; post iter trium dieꝝ sacrificauerunt dño in deserto. ¶Ad istud in Scholastica

Eusebi°. historia breuiter respondet: In his verbis nec duplicitas, nec contrarietas fuit. Eo enim forsitan ordine, & ea via qua dictum est, populus ille fuisset eductus, si à Pharaone fuisset statim dimissus. Fundatur q̃q; respõsio ista in verbis Augustini, dicentis: Quærit, quo modo populo dicatur, ꝙ mãdauit dñs eiectuꝝ se eos de Aegypto in terrã Chanaan: Pharaoni aũt dicitur, ꝙ trium dieꝝ itinere exire vellent in desertum immolare Deo ex eius mãdato. Sed intelligendum est, q̃is Deus sciret qd esset facturus, qm̃ præsciebat non consensuꝝ Pharaonẽ

Augustꝰ ad populum dimittendum, illud primo dictum esse à Deo q̃d sieret primo, si ille dimitteret populum: vt em̃ sic fierent oĩa, sicut sequens scriptura testatur, Pharaonis & seruoꝝ eius contumacia meruit. ¶Ad aliud quoque, quod tactum est, Strabus respondet: Tertia mansione

Strabus postquam Hebræi transierunt mare rubrum, venerunt Ethan, q locus etiam dictus est Mara, propter aquas amaras q̃ fuerunt ibidem: qbus dulcoratis, sacrificiũ laudis soluerũt. Vel iter trium dieꝝ. i. trium mensiũ. Tertio etem̃ mense venerunt in montẽ Sinai, vbi legẽ acceperunt, tabernaculũ erexerunt, & sacrificauerunt. Quemadmodũ etem̃ dies interdũ pro anno accipitur, iuxta illud in Ezechiele, Diem pro anno dedi tibi, ita sumitur nunc pro mense.

Ezech. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Veruntñ iſtud ſuperius aliter ſolutũ eſt. Quãuis em̃ Deus ab exordio legatiõis Moſis inten-
derit populũ illũ de Aegypto in terrã promiſſiõis deducere, prima tñ fronte non inſinuauit
hoc Pharaoni, ne Pharao videret aliquã iuſtã habere ꝓſuaſionẽ ad nõ cõſentiendũ ꝓcepto
Dei, petitionicꝫ Moſis, ſed primo ꝓpoſuit aliqd parui, ꝙd tamẽ extitit verum, nec excluſit
maiora. [Ait ad eos rex Aegypti: Quare] o [Moſes & Aaron ſolicitatis populum ab opibus
ſuis?] i. cur veſtra ꝓſuaſione inducitis populũ Hebræoꝝ ad ceſſandũ ab opibus, eis à me in-
iunctis? Refert Ioſephus ꝙ Moſes cõmemorauit tunc Pharaoni, quanta fecit Aegyptijs op-
preſſis ab Aethiopibus, & pericula ac labores ꝙs pro Aegyptijs tolerauit, & q̃ vidit in monte
Sinai, ei narrauit. Quẽ rex deridẽs, ſeruũ ſuũ fugitiuũ, vocauit eũ, & pro ſeditiõe excitãda di
xit eum rediſſe. [Ite ad onera vſra.] hoc eſt, ad exercendũ labores ꝙs Hebræis indixi. ¶Circa
hoc aliq̃ dicũt, ꝙ Pharao iniunxit Moſi & Aaron ac ſenioribus cæteris, laborare cũ cæteris
reliqs Hebræis. Sed inferiores tãto plus laborauerũt, vt ſeniores ſuperiores, eſſent ſupporta-
ti. [Dixitcꝫ Pharao] ſatellitibus & cõſiliarijs ſuis: [Multus eſt ꝓpꝫs terræ]. i. Hebræi in terra
Geſſen morãtes, multiplicati ſunt valde. [Videtis ꝙ turba ſuccreuerit]. i. multitudo eoꝝ au
cta ſit nimis, nõ ſolũ in fœminis, ſed itẽ in viris. Ex quo elicit, ꝙ præceptũ regis de Hebrçoꝝ
infantulis ſubmergẽdis, non diu durauit ſed ob ſuã exceſſiuã & inhumanã crudelitatẽ, reuo
catũ fuit à rege de ſuoꝝ cõſilio, immo potius Deo ſic ordinãte: aliãs viri inter Hebræos pe-
ne iam defeciſſent. [quãto magis] augebunt, [ſi dederitis] vos exactores opeꝝ [eis requiẽ ab
opibus?] Quia tũc magis vacarẽt carnalitati atcꝫ amplexibus. Tamẽ (vt dictũ eſt ſuprà) af-
fligẽtio opeꝝ non impediuit multiplicationẽ eoꝝ. [Præcepit ergo] Pharao [in die illo præ-
fectis opeꝝ] qui ꝓfecti erãt Hebræi, vt habitũ eſt. [& exactoribꝰ populi,] q̃ erãt Aegyptij, &
præfectis ꝓfatis exigebãt impletionẽ iniũcti laboris cõmiſſi Hebræis, [dicẽs: Nequaq̃ vltrà da
bitis paleas populo] q̃ paleæ miſcebant cũ luto, [ad conficiẽdos lateres, ſicut prius] vt ex eis
fierẽt lateres fortiores, q̃bus ad ꝯficãdum vtebant pro ſaxis Aegyptij, qa (ſecundũ gloſſam)
Euſebiꝰ, ibi lapides nõ abundãt. In Scholaſtica vero hiſtoria dr, ꝙ penuria lignoꝝ in Aegypto late-
res coquebant. [ſed ipſi] Hebræi [vadãt] hincinde ꝓ cãpos, [& colligãt ſtipulas.] Quas pau-
loante vocauit paleas, vocat nũc ſtipulas: idcirco ꝓ paleas intelligit oñe ꝙd remanet, bladis
excuſſis. [& menſurã lateꝝ quã prius faciebãt]. i. anteq̃ ſ. Moſes venit ad me, [imponetis ſup
eos]. i. ꝓcipietis vt iã de cætero faciãt oñi die tot lateres, q̃t fecerũt, qñ paleæ eis dabant. [nec
minuetis qcq̃. Vacãt em̃]. i. nõ ſatis dure grauant opibus, [& idcirco vociferant, dicẽtes: Ea-
mus & ſacrificem⁹ Deo nr̃o. Opprimant opibus & expleãt ea, vt nõ acqeſcãt verbis mẽdacijs
&c.]. i. verbis q̃ Moſes finxit, dicẽs ſe miſſum à Deo. Hoc Pharao ſuſpicabat. [Diſpſusq̃
*in eſt ppꝫs] Hebræoꝝ [ꝓ vniuerſam terrã Aegypti ad colligẽdũ paleas.] Mgr̃ in hiſtorijs dicit
Opprimebant Hebræi nocte paleas colligẽdo, & de die lateres faciẽdo. Et ꝓ nocte intelligit
forte, ꝙ valde tarde de ſero, & valde mane paleas collegerũt. [Præfecti q̃q̃]. i. magiſtri [opeꝝ
inſtabãt]. i. inſtãter & importune admonuerũt Hebræos, [dicẽtes: Cõplete opꝰ vr̃m q̃tidie, vt
facere ſolebatis prius qñ dabant vobis paleas. Flagellati cꝫ ſunt q̃ ꝑerãt opibus filioꝝ Iſrael,]
puta ꝓfati ꝓfecti Hebræi, [ab exactoribus Pharaonis, dicẽtibus: Quare nõ impletis mẽſuram
lateꝝ, ſicut prius, nec heri, nec hodie?]. i. cur non facitis, ab Hebræis qbus ꝑeſtis, q̃tidie fieri
tot lateres, q̃s fecerũt, qñ paleæ eis dabãtur? [Venerũtcꝫ ꝓpoſiti filioꝝ Iſrael]. i. ꝓfecti iã dicti,
[& vociferati ſunt ad Pharaonẽ, dicẽtes: Cur ita agis cõtra ſeruos tuos?]. i. cur tã dure nos op
primis, & impoſſibilia ꝓcipis? [En famuli tui flagellis cædimur ab exactoribus] tuis, [& iniu
ſte agitur cõtra populũ tuum]. i. Hebræos tibi ſubiectos. [videbãtcꝫ ꝓpoſiti filioꝝ Iſrael, ſe in
malum]. i. in anguſtia magna viderũt ſe poſitos, & cũ graui mœrore ſe inuicẽ adſpexerunt,
[eo ꝙ diceretur eis] à Pharaone, [Nõ minuet̃ quicq̃ de lateribus ꝓ ſingulos dies]. i. nõ relaxa
bo ꝓceptum meũ de grauitate opeꝝ vobis iniunctoꝝ. [Occurrerũtcꝫ Moſi & Aaron, q̃ adſta
bãt ex aduerſo, egrediẽtes à Pharaone]. i. ꝓfecti opeꝝ egrediẽtes à rege, occurrerunt Moſi &
Aaron ſtãtibus ex aduerſo, ſeu in aliq̃ intermedio loco ꝓſtolãtes ibidẽ reditũ ꝓfectoꝝ, vt ſci-
rẽt Pharaonis reſpõſum. [& dixerũt ꝓfecti ad eos: Videat dñs & iudicet]. i. per debitã vltionẽ
oñdat ſe videre q̃ male feciſtis nobis. [qñ fœtere feciſtis odorẽ nr̃m corã Pharaone]. i. aſper-
nabiles & odioſos feciſtis nos regi, ita ꝙ noſtrã ferre nõ valet ꝓſentiã, ſicut ægre ferẽ ꝓſentia
eiꝰ, q fœtẽtẽ habet odorẽ. [& ꝓbuiſtis ei gladiũ vt occideret nos]. i. ꝓ verba vſa inflãmaſtis cũ
aduerſus nos, ita ꝙ vſq̃ ad mortẽ nos opprimit. ita dixerunt ꝓfecti ex ipatiẽtia & infidelita-
te. Nã & verbis Moſis qbus pauloañ crediderunt, iam diſcredebãt, eo ꝙ nõ viderunt ſe cele-
riter liberatos, ſed dire præ ſolito preſſos. [Reuerſuſcꝫ Moſes ad dñm,] Quo redñt ad incir-
cũſcriptibilẽ Deũ vbiq̃ ꝓſentẽ, niſi forſitã intra ſe, ad habitantẽ in corde ſuo, vel ad ſecretum
aliquẽ locũ oratiõis? Itacꝫ reuerſus. i. mẽte ſe conuertẽs ad dñm, [ait Dñe, cur afflixiſti]. i. ab
Aegyptijs ſic affligi & cõtriſtari permiſiſti [populũ iſtũ] Hebræum? [Quare miſiſti me? &c.]
Q. d. Admiror de iſto, & qbuſdã videt ꝙ inaniter, immo & nociue aduenerim. Secundũ Au-
guſtinum, iſta nõ ſunt verba cõtumaciæ aut indignatiõis, ſed inqſitiõis & occultæ oratiõis.

¶De

¶De myſtico eiuſdem capituli quinti intellectu. **Art. X.**

Moſes & Aaron ſeniores cꝫ Iſrael, deſignant vniuerſos Chri vicarios, doctores & ꝓlatos
eccleſiæ, q̃ verbo & opere inſtruunt plebẽ. Hi Chro iubẽte dicunt Pharaoni, hoc eſt,
diabolo, cuilibetcꝫ tyrãno, aut hæreſiarchæ, vel ſeductori, vt populũ Chri dimittat. i.
peruertere & à ſua ſalute impedire deſiſtat. Hoc, inquã, dicunt Pharaoni, cõtra vitia ꝓdicã-
do, impios increpãdo, ſeductoribus reſiſtendo, atcꝫ q̃ vile ac miſerꝝ ſit diabolo miniſtrare, &
iugo vitioꝝ ſubijci declarãdo, quatenus populus Chrianus ſacrificet Deo in deſerto. i. altiſ-
ſimo offerat ſemetipſum, ſacrificiũ quoq; laudis, eleemoſynas, decimas, oblatiões, hoſtiacꝫ
altaris in vera deuotiõe, ꝓ receſſum mẽtis ab oñi ſeculari tumultu, & carnali affectu, quate-
nus in ſolitudine. i. mẽtis abſtractiõe & vacatione, qua ſoli intendit creatori, ſacrificet obſe-
quaturcꝫ Deo. ¶Præterea ad præfatã vicarioꝝ Chri admonitionẽ, reſpõdent deſignati per
Pharaonẽ: [Quis eſt dñs, vt audiã vocẽ eius &c. Neſcio dñm, & Iſrael nõ dimittã.] Tales equi-
dem etſi verbis dicãt ſe recognoſcere Deũ, attñ factis negãt; & quãuis eum agnoſcãt informi
notitia, nõ tñ cognitiõe formata & affectiua, approbatiua cꝫ boni, idcirco nec Deo obediũt,
nec alioꝝ ceſſant impedire ſalutẽ, & ea quæ fidei ſanctæ cõtrariant, docere ac operari præſu-
munt. Oñes q̃q; ſupbi ac impij, propriã voluntatẽ præferẽdo, immo & ſupponẽdo volunta
ti diuinæ, ipſo facto eſſant, Neſcio dñm: quia Dcũ creatorẽ ſuũ nõ recognoſcunt ꝓ verã ſub- Iob 21.
iectionẽ, ſed illud Iob dicũt effectu: Quis eſt oñipotens, vt ſeruias illi? De qbus ait ſcriptura: Iob 24.
Ipſi fuerũt rebelles lumini. Veruntñ hæc ipſa eoꝝ cruda elatio, improba q̃q; rebellio, nõ ce- Hier. 24.
dent eis in bonũ, ſed velint nolint, tandẽ ſaltẽ per tormẽta coacti, dñm recognoſcẽt, quẽad- Ezec. 6.
modum per Hieremiam & Ezechielem Deus de talibus fæpiſſime dixit: Et ſcietis quia ego 11. 22. 35.
dñs. Et Pſalmiſta: Imple, inqt, facies eoꝝ ignominia; & * cognoſcãt qa nomẽ tibi dñs. Sic & & 39.
Pharao qui nunc ait, Neſcio dñm, poſtea flagellis attritus, locutus eſt: Orate dñm pro me. Pſal. 82.
¶Præterea, etſi deſignati ꝓ Pharaonẽ, renuãt plebẽ Chriſtianã dimittere ad viuendũ & ſacri-
ficandũ catholice, nihilo minus egredi debet plebs Chri ab illoꝝ iugo atcꝫ obſequio. Nec
em̃ valẽt quempiã detinere inuitũ ſed vnuſqſcꝫ libere ſe poteſt ad ſuũ conuertere ſaluatorẽ.
Sic ergo, vt tactum eſt, ſacrificemus Deo, ei ſoli vacando, ne accidat nobis peſtis aut gladi-
us, hoc eſt, ne aliquem ſcãdalizemus, aut ſcãdalizemur ab aliquo, & ne ſpiritualiter iugule-
mur ab hoſte antiq̃. Quid aũt deſignet per iter triũ dierũ, expreſſum eſt. Ait ad eos rex Aegy
pti: Quare ſolicitatis populũ ab opibus ſuis? Sic vnuſqſcꝫ animaꝝ ſeductor tã inuiſibilis, q̃
viſibilis hoſtis, reſpõdet Chri vicarijs, qñ ægerrime fert, ꝙ aliqs nitiſ ei ſubiectos à priſtinis
reuocare opibus & à ſeruitute peccati, & ſubdere obſequio Chri. ideo præcipit ſibi ſubiectis:
[Ite ad onera veſtra] hoc eſt, priſtina, quæ vobis ſuggeſſi, vitia exercete. In qbus eſt frequen-
ter labor grauis & miſer. Propter q̃d impij in libro Sapiẽtiæ fatent: Laſſati ſumus in via ini- Sapiæ 5.
quitatis & pditionis, & ambulauimus vias difficiles. ¶Deniqꝫ ſicut Pharao tunc grauius af-
flixit filios Iſrael, qñ volebant egredi terram eius, ac Deo ſacrificare in eremo: ſic diabolus &
adiutores ipſius, tunc acrius tentat fideles, quãdo ſuam volunt corrigere vitã, & Deo offerre
ſeipſos. immo toto conatu ſatagit eos tunc grauare aduerſis, vt tædio fracti, à ſalubri reſipi-
ſcant propoſito, quemadmodũ de quibuſdã inſtabilibus ac puſillis loquit Chriſtus, quia ad Lucæ 8.
tempus credũt, & in tẽpore tentatiõis recedunt. ¶Inſup quemadmodũ exactores Pharao-
nis flagellauerũt præfectos Hebræoꝝ, qa Hebræi nõ impleuerũt opus à Pharaone iniũctum:
ſic dæmones principis tenebraꝝ ſatellites, grauius ſæpe impugnant atcꝫ affligunt deuotos
Chri vicarios, q̃ ſubditos ſuos à diaboli retrahũt ſeruitute, intmcꝫ tales vicarij qñq; tẽtatio-
ni ſuccũbunt, & in vitia corruũt carnis, incipiũtcꝫ Pharaoni ſeruire, & ab impugnationũ ſua
rum cupiũt releuari moleſtia. Tũc quocꝫ quodãmodo indignant his, à qbus ad viam virtu-
tum erãt inducti, inquãtum fuerũt eis ruinæ grauioris occaſio: feruntcꝫ ægre ꝙ execrabiles
facti ſunt amatoribus & magnatibus ſeculi huius, ita ꝙ eoꝝ odor illis fœtere videt. Tũc ma-
iores & ꝓfectiores viri à qbus erãt cõuerſi, clamãt ad dñm, & eiꝰ implorãt auxiliũ, vt ſuę ſub-
ueniat plebi, & ſeductis ac victis auxiliari dignet. ¶Poſtremo, ꝓ hoc ꝙ Moſes Aaroncꝫ tam
patiẽter tulerũt iniuſtã inuectionẽ, repreheſionẽcꝫ Hebræoꝝ, ipſis dicentiũ, Videat dñs & iu-
dicet, immo & ꝓ ſuis repreheſoribus ingratiscꝫ ſubditis orauerũt: ſic ꝓlati interdũ parcere,
& diſciplinã ſuſpẽdere debẽt à ſubditis ſuis reis, dum eos cõſpiciũt aliũde dire afflictos, tẽta
tos, ac paſſionatos, ne calamũ quaſſatũ aut fumigãs linũ penitꝰ cõterãt & extinguãt, niſi for- Eſaię 42.
te ex tali pietate & dilatiõe periclitet bonũ cõe, aut fidei veritas patiat iacturã. Tũc qppe ꝓ di
ſciplinę rigorẽ cõpeſcere debẽt puerſos. Itacꝫ egrediamur Aegyptũ. i. vitioꝝ caliginẽ & inqe
tudinẽ ſeculariũ negotioꝝ, relinquamus mũdũ anĩo & affectu, ficut hortat̃ S. Ioannes apls 1. Ioan. 2
Nolite diligere mũdũ, neq; ea q̃ in mũdo ſunt. Nec impatiẽter feramus, ſi odit nos mũdus, ſi
mundanis ac paſſionatis diſplicemus hoĩbus, qñ Deus diſſipauit oſſa eoꝝ q hoĩbus placent; Pſal. 52.
cõfuſi ſunt, qm̃ Deus ſpreuit eos. Quid horribiliꝰ dici poteſt? Idcirco ait & Paulꝰ: An q̃ro ho Gala. 1.
minib⁹ placere? Si adhuc hoĩbus placerẽ, Chri ſeruus non eſſem. Hinc ait ſaluator diſcipulis:

Si

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ioan. 15. Si mũdus vos odit, scitote qm̃ me priorẽ vobis odio habuit. Veruntñ quantũ in nobis est, stu deamus vniuersis in Deo placere, exẽpla virtutũ præbere, nemini vllam dare offensionem.

¶Expositio literalis cap. VI. Dixit dñs ad Mosen &c. Art. XI.

MOdo describit qualiter Deus Mosen vehementer afflictũ confortauit & consolatus est, dicens: [Nunc videbis quæ facturus sum Pharaoni.] hoc est, quibus plagis eum & terrã ac populum eius percutiã. [Per manũ em̃ fortem dimittet eos:] hoc est, mediantibus magnis prodigijs pmittet exire Hebræos. [& in manu robusta], i. per plagas ei potenter infligendas, [ejciet illos], i. velociter exire cõpellet [de terra sua.] Percussis nanq; primogenitis Aegyptioꝝ ita fuerunt pterriti, q̃ dixerunt: Oñes moriemur. ideo non permiserũt Hebrẽos aliquã facere morã in terra Aegypti, vt infrã describit. [Locutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Ego dñs qui apparui Abrahã, Isaac & Iacob in Deo omnipotente:] hoc est, qui eis apparendo, ostendi eisdem me esse Deum omnipotentẽ. Vnde in Genesi legitur: Dixit dñs ad Abrahã: Ego sum dñs Deus oñipotens, ambula coram me, & esto pfectus. Alibi quoq; Isaac ait ad Iacob: Deus meus omnipotens benedicat tibi. Similiter alio loco dominus ad Iacob locut' est: Ego sum fortissimus Deus patris tui. Sed cum dñs etiam apparuerit Noe atq; Melchisedec, immo & Adæ ac alijs quibusdã patriarchis in lege naturæ, vt creditur de his tribus solum nunc facit mentionem ad Mosen? Ad hoc breuiter Glossa respondet, q̃ Deus mentionẽ facit antiquæ promissionis, tanquam eam in proximo completurus. Itaq; respõdendum, q̃ ideo mentionem facit horum trium patriarchaꝝ, quoniã ipsi specialiter pres Hebrꝰ vocant, eisq; specialiter ac frequenter Deus promisit, q̃ posteritati eoꝝ terram Chanaan condonaret, [& nomen meum Adonai] q̃d secũdum Glossam, interpretat generaliter dñs, [non indicaui eis.] supple, tam clare, vt tibi. Circa quod fertur in Glossa: Non indicaui eis sicut tibi. Per successiones em̃ ætatum creuit diuinæ cognitionis augmentum. Apparuit Deus Abrahæ, locutus est facie ad faciem cum Mose. Dauid ait: Super senes intellexi. Apostoli Dei filium præsentẽ viderunt, & quicquid volebãt, interrogabãt. Quibus & dictum est: Multi reges & prophetę voluerunt videre, quę vos videtis, & non viderũt. Hæc Glossa. ¶Porro in Scholastica fertur historia: Nomen meũ Adonai nõ indicaui eis. i. fortitudinem & potentiam meã, ad quas pertinet nomen istud, sed puritatem & sapientiã meam, ad quas pertinet Heli, & Heloi. Sed huic dicto obijci potest, q̃ dictum est, Deum dixisse ad Abraham, Ego sum dñs Deus omnipotens, atq; ad Iacob, Ego sum fortissimus Deus. Quod Isaac sciẽs: Deus, inquit, oĩpotens benedicat tibi. Apꝰus quoq; in epꝰa ad Romanos de Abraham protestat, q̃ nõ hæsitauit diffidentia, sed cõfortatus est fide, dans gloriã Deo, plenissime sciens, quia quæcũq; promisit Deus, potens est & facere. Itemq;: Arbitrãs, s. ipse Abrahã, quia à mortuis suscitare potens est Deus. Rursus fortitudinẽ & omnipotentiã suã Deus monstrauit Abrahę & Isaac facto; dando eis supernaturalẽ fœcunditatẽ. Sed & cognouerũt hi pfiæ chæ Deum cuncta creasse, sicq; oñipotentiã eius nouerũt, sed & pietatẽ sapientiãq; ipsius.

¶Insuper circa locũ hunc scribit Lyra: Aliqui dicunt, q̃ hoc nomen Adonai significat generale dominiũ. Et quãuis patribus pcedentibus Mosen, Deus ostendit se dñm totius creaturæ, non tñ ita pfecte, vt Mosi. Contra quod obijcit Lyra, qm̃ per inundationem diluuij, & conuersionem vxoris Loth in statuam salis, in combustione quoq; Pentapolis, immo & in mundi creatiõe, Deus ostẽdit generale dominiũ suũ. Et talia fecit, qualia & p Mosen egit. Et Mosen facta, fuerũt Abrahæ patefacta, ita & Mosi. Et vltra illa fecit Deus p Mosen multa & præclara prodigia, multo copiosius, q̃ vnquã ante per aliquẽ hominẽ vnum. Sicq; sublimius atq; splẽdidius manifestauit Deus Mosi generale dominiũ suũ ac robur immẽsum, q̃ pcedẽtibus patriarchis, nõ solum p miraculosos effectus, sed p illuminatiões supnas & apparitiones, ac allocutiões angelicas, quas p annos quadraginta ad libitũ habuit. ¶Insuper scribit Lyra: Adonai nõ ponit hic in Hebræo, sed nomẽ Dei tetragrammaton, vel Iehouah. Quod cum reputet ab Hebræis tantæ sanctitatis, vt nominari nõ debeat, nisi à summo sacerdote, & solum in benedictiõibus fiendis in templo, ideo loco eius pronunciatur hoc nomẽ Adonai: velut si apud nos hoc nomen Deus, non esset nominabile ob suam sanctitatem: & vbicunq; scriptum est, loco eius pronunciaret dñs. ¶Porro hoc nomen tetragrammaton, secundum Rabbi Mosen, significat diuinã essentiã, put in seipsa cõsistit, circũscripto omni respectu ad alia: idcirco est nomẽ incõmunicabile, soliq; Deo appropriatũ, designãs veritatẽ diuinę essentiæ in se. Hoc p̃supposito, aliqui dicunt q̃ Deus apparẽs patribus p̃cedentibus Mosen, nõ nominauit se eis sub hoc noĩe Iehouah. Sed hoc falsum videt, qm̃ in Genesi vbi dñs ait ad Abraham, Ego sum dñs qui eduxi te de Vr Chaldæoꝝ, in Hebræo loco huius nominis, dominus, habetur nomen domini tetragrammaton: idcirco dicendum, q̃ hoc nomen tetragrammaton, Deus indicauit hic Mosi, non solum quantum ad vocem, sed etiã quãtum ad significatum, q̃d est proprie indicare. Et hoc primo indicauit Mosi, quando dixit: Ego sum qui sum.

Gene. 17. Gen. 27. Gen. 46. Gen. 49. Gen. 14. Gene. 3.

Gene. 15. 18. & 22. Exo. 33. Psal. 118. Acto. 2. Marc. 13. Eusebi⁹. Gen. 17. Gen. 46' Gen. 27. Rom. 4. Ibidem. Gen. 21. Gen. 25.

Gene. 7. Gen. 19.

Gen. 15.

Exod. 3.

Quia

Quia per hoc nomẽ significat ut necessitas, stabilitas, & plenitudo esse diuini, vt dictum est in expositione capituli tertij. Secũdo ostẽdit Mosi nomẽ istud, qñ in raptu vidit clare diuinam essentiã, secundũ quod in Numeris legit: Clare & non per ænigmata videt Deum. Neutro autẽ hoꝝ modoꝝ legit Deus patribus ante Mosen nomẽ suũ tetragrãmaton indicasse, sed vsus est nomine, vel potius significato nominis, importante respectum ad creaturam. Vnde & in Genesi, qñ loquendo ad Abrahã, vsus est nomine suo tetragrammaton, non expressit proprium significatum, sed magis p nomen importans respectũ ad creaturã determinauit, dicendo: Ego dñs qui eduxi te de Vr Chaldæoꝝ. Nulli quoq; illoꝝ ostẽdit essentiam suam clare, vt Mosi. ¶Sed contra hęc scribit R. Paulus, & primo reprobat prætactas rationes quas Lyra pro sua expositiõe inducit, & contra primã eaꝝ sic arguit: Indicare nomen secũdum vocem tãtum, & nõ secundum significatum, modicæ aut nullius est vtilitatis, cum nõia ad significandũ ordinent. Sicq; patres ante Mosen inutiliter cognouissent hoc nomen Iehouah. Contra secundã rationem argumentat, quia dum Deus locutus est Mosi, Appa-rui Abrahę, Isaac, & Iacob in Deo omnipotente, Mosea nondum vidit diuinam essentiam. Hinc R. Paulus circa hæc aliter sentit, in primis allegãs Thomã, dicentẽ: Ad hoc Deus concedit homini miracula facere, vt p ea probet supnaturalem veritatẽ, quã docet. Deinde addit, q̃ quãuis ante Mosis tẽpora fecit supnaturalia aliqua, vt est tactũ, nunquã tñ fuit concessum alicui antiquoꝝ facere miracula, vt verbis ipsius crederet, vt cõcessum est Mosi, cui datum est istud, vt eius legationi ac legislationi crederet. Lex enim per Mosen data, fuit miraculis confirmãda. Deo aũt secũdum significationẽ huius nominis Iehouah, principaliter cõuenit miracula facere, inquãtum oñipotentia fundat in puritate & plenitudine infinita esse diuini. Hinc Mosi, nõ patribus ante eum, cõcessum est miracula facere. Sicq; intelligendũ est q̃d dicit, Nomen meum Adonai nõ indicaui eis, videlicet dando eis miracula facere, sicut tibi.

¶Insuper R. Paulus affirmat cõuenienter dici posse, q̃ nomẽ Iehouah nõ fuit patribus ante Mosen reuelatum, atq; ad id quod cõtra hoc obijcit Lyra, vtpote in Genesi scriptum esse nomen tetragrammaton, vbi habemus: Ego dñs qui eduxi te &c. respõdet, argumentũ istud esse inualidum. Nam illa sunt verba Mosis, describentis ea quę transierunt inter Deũ & Abrahã, qui Moses Deum cognouit sub hoc nomine tetragrãmaton, ideo eum sic nominauit. Hæc R. Paulus. Qui circa hunc passum multa scribit contra Lyrã, quæ quicũq; intelligens satis faciliter ppendere valet, nõ esse idonee introductas sed prolixitatẽ vitãs, pertrãseo. Veruntamen circa id q̃d asserit Lyra, Deũ manifestasse Mosi hoc nomẽ Iehouah, dum dixit ad eum: Ego sum qui sum, & q̃ patriarchis præcedentibus Mosen, non indicauit hoc nomen secũdum significatũ, sed secundum vocem, nõ videt posse saluari. Nõ em̃ videt Abrahã, & ei consimiles viri cõtemplatiui sublimiter illuminati, ignorasse, q̃ Deus sit ipsum purum, incommutabile, infinitũ, ac necessariũ esse, in se pure cõsistens, & q̃ esse sic sumptũ, sit propriũ nomẽ Dei, præsertim cum & naturalis ratio dictet hoc, & quidã puri philosophi hoc nouerũt. Sanctus q̃q; Iob id nouisse videt, dicẽdo ad dñm: Quis potest facere mundũ de immundo conceptũ semine? nõne tu qui solus es? Et rursum: Deus solus est. Oñibus ergo pensatis, videt literam sic exponẽda: Nomẽ meũ Adonai, hoc est, vniuersale dominiũ meũ & oñipotentiam meã, seu nomen meũ Iehouah, q̃d nude & pure designat diuinã essentiã, nõ indicaui Abrahę & Isaac & Iacob tam copiose & euidẽter, vt tibi. Vel, nõ indicaui eoꝝ alicui nomẽ istud Iehouah. si tñ verum est, quod R. Paulus insinuat, dicẽs, q̃ Mosi primo sit reuelatũ hoc nomẽ. Dicit etiã R. Paulus, Nomen istud Iehouah, nunquã pronunciat ab Hebræis, prout in litera iacet ac scribit, sed vbiq; loco eius pronunciant hoc nomen Adonai. Nec nomen illud tetragrammaton transferibile est. ideo translatores tam Chaldæi q̃ Latini, & etiã Arabici, loco illius transtulerunt dñm, q̃d est translatio nominis huius Adonai, non autẽ proprie nominis huius tetragrãmaton. ideo dicit Rabbi Paulus, q̃ nomen istud Iehouah tantũ significat, atq; impositum est ex institutiõe diuina, nõ humana taliãs nomen hoc, seu eius significatio, innotuisset saltem sciẽtibus linguã Hebræam: cuius oppositũ constat ex hoc, q̃ nec Moses, nec filij Israel cognouerunt hoc nomen ante ipsius reuelationẽ. [Pepigiq; fœdus cum eis], i. ipsis promisi, pactumq; inq, [vt darem illis] hoc est, posteritati eoꝝ [terrã Chanaan, terrã peregrinationis eoꝝ in qua fuerũt aduenæ. Ego audiui gemitũ filioꝝ Israel], i. ad succurrendum nunc cõsideraui, & preces eoꝝ cũ gemitu fusas, iam exaudire decreui. [quo Aegyptij opprimerunt eos, & recordatus sum pacti mei &c.], i. p modũ reminiscẽtis me habeo, p effectũ nũc demonstrãdo quod intẽdo, & implere iam volo promissionẽ præfatã. [Ego dñs qui educam vos de ergastulo Aegyptiorum] hoc est, de terra Aegypti, in qua demorati ac tribulati estis quasi in carcere. Porro ergastulũ proprie dicit locus, in quo rei ad opera facienda relegabantur. [& eruam vos de seruitute, ac redimã vos in brachio extẽto], i. p euidẽtem & efficacẽ potentiã. Loquit autẽ Deus de seipso metaphorice, quasi de homine qui brachium suũ extendit ad subueniẽdũ. [& iudicijs magnis], i. p miracula, hoc est, miraculosos effectus punitiuos, ex di-

Ioan. 1. Thomas Ioann. 1. Gen. 17. R. Paul⁹. Lucę 19. Iob 14. Iob 23. R. Paul⁹. Terragrãmaton & Iehouah idem significãt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex diuina iuſtitia magnifice infligendos Aegyptijs.[& aſſumã vos mihi in populũ].i.ad gloriam meam faciam vos deuotos maieſtatis meæ cultores.[& ero veſter Deus]per ſpecialem prouiſionem & gr̃am.Hoc impletũ eſt,qñ in monte Sinai acceperũt legẽ à Deo,vbi & Deus deſpõſauit ſibi ſynagogã,prout in Ezechiele fatet,qñ & filij Iſrael locuti ſunt:Oĩa quæ præcepit nobis dñs Deus noſter,faciemus,& erimus obedientes.[Et ſcietis] p experientiã beneficioꝝ meoꝝ,& p mirabilia pro veſtra liberatiõe patrãda,[ga ego ſum dñs Deus veſter,] qui mea poteſtate ac prouidẽtia vobis miſericorditer dominor,& opẽ exhibeo.Nã oĩm Deus,dr̃ ſpecialiter De⁹ eoꝝ,qbus ſpecialia gr̃æ dona cõfert.[q eduxerim vos de ergaſtulo Aegyptioꝝ,& ĩduxerim vos in terrã ſup quã leuaui manũ meã].i. in q̃ poteſtiã declarare decreui, dãdo vobis potenter eandẽ.[vt darẽ eã Abrahã,Iſaac & Iacob, daboq̃ illã poſſidendã vobis &c.]Si th̃ voſipſi nõ poſueritis obicẽ.Nõ em̃ ingreſſi ſunt eã propter murmuratiões,puerſitates,& diffidẽtias ſuas.Narrauit ergo Moſes oĩa].i.p̃ſata Dei ,p̃miſſa cõſolatoria expoſuit filijs Iſrael.Qui nõ acquieuerũt ei].i.verbis eius nõ crediderũt iynceriter,nec cõſolationẽ acceperunt ex eis,[ꝓpter angũſtiã ſpũs & opus duriſſimũ].i. ob nimiã ſuã afflictionẽ in corde & corpore.Erãt em̃ pleni mœrore & anxietate in anima.Exterioribus q̃q; laboribus inhumaniter premebãtur.Huiuſmodi aũt exceſſiuæ paſſiões & afflictiões actũ ratiõis impediunt,p̃ſertim in impfectis,quales fuerũt hi vulgares in populo Iſrael.Aliqui th̃ ſeniores & meliores in eis,Moſi crediderũt.[Locutusq̃ eſt dñs ad Moſen,dicẽs:Ingredere & loquere ad Pharaonem regẽ Aegypti,vt dimittat filios Iſrael de terra ſua.Reſpõdit Moſes: Ecce filij Iſrael non me audiunt] auribus cordis,i.nõ obtemperãt mihi,[& quõ audiet] me [Pharaoꝝ]Quaſi dicat,multo minus acquieſcet ſermonibus meis.Hoc Moſes dixit,nõ contra dñm proteruiendo aut inobediẽdo,ſed ſe humiliter excuſando,& difficultatẽ negocij allegãdo.In talib⁹ q̃p̃ pe,vbi alicui quid iubet,q̃d ad eius excellentiã pertinet, nõ eſt cõtra pfectionẽ obedientiæ, difficultatẽ & excuſationem inducere.[preſertim cũ incircũciſus ſim labijs:].i.ineptus ad loquendũ coram rege, ſicut expoſitũ eſt. ¶Circa q̃d Lyra ſcribit: Incircũciſus labijs proprie dicit,qui verbis ſuperfluis vtitur:quod nõ eſt credendum de Moſe,ſed large accipiendo, trahitur ad quẽcunq; defectũ eloquentiæ deſignãdum, ſicq; dicit de Moſe,ex vocis ſuæ gracilitate. ¶Contra hoc ſcribit R.Paulus: Incircũciſus labijs magis proprie videt dicẽdus,q habet in labijs aliq̃d corporale impedimẽtum,qua prolatio literaꝝ quæ labijs proferunt, impeditur. Vnde ſuprà conquerebat Moſes de impedimẽto loquelæ ex parte oris & linguæ, nũc autem addit,ex parte labioꝝ,vt ita oſtenderet,q̃ organa corporea, quibus verba exprimũtur, erãt in eo inepta ad loquẽdum.De vocis aũt gracilitate nõ ſit mentio vlla in litera,nec oportet hoc fingere,p̃ſertim cum Moſes in vltima ſua ſenectute legat oĩbus filijs Iſrael ſimul loquutus,vt in Deutro.patet, quod cũ vocis tenuitate eſſe non potuit. ¶Ad iſta reſpondeo, q̃ in ſcripturis incircũciſio magis aſſcribit corporalibus membris & organis, propter ſpiritalem,q̃ ob corporalẽ,defectũ.Et hoc in libris prophetaꝝ frequenter innuit,in qbus inciſe & incircũciſi corde & auribus,vos ſemp reſtitiſtis ſpiritui ſancto. Porro,q̃ Moſes gracilẽ lingũã habuerit,ſuprà ex doctoribus catholicis & Hebræis probatũ eſt.Ideo nõ eſt hoc reputandũ ficticiũ.Deniq̃,q̃ R.Paulus aſſerit in ſcriptura mentionẽ nõ fieri de hoc q̃ Moſes fuerit gracilis ac tenuis vocis,falſum cenſet,ſaltẽ ſecundũ antiquã trãſlationẽ.Nam Septuagin ta interpretes trãſtulerũt:Ecce ego gracili voce ſum.qua trãſlatione vtens Auguſtinus,diſſe ruit:Nõ videt ſe excuſare de vocis gracilitate tm̃ ꝓpter multitudinẽ ppli,ſed etiã ꝓpter vnũ hoĩem,ſ.Pharaonẽ.Sed mirum ſi tam gracilis extitit vocis,q̃ nec ab vno potuit audiri. An forte regius faſtus nõ pmittebat eũ de proximo loquiꝫ Siquidẽ qui coram regibus habẽt loqui,à remote ſtare & loqui ſolẽt.Hæc Auguſtinus. Poſtremo,q̃ obijcit,Moſen p ſe eſſe loquutũ filijs Iſrael in ſenio ſuo,faciliter ſoluit. Nã & qui gracilẽ habẽt vocẽ, interdũ ſibi vim faciunt ad loquendũ qd altius.Poterat q̃ gr̃a ſupplere defectũ naturæ ad loquendũ in Moſe, quod & Aaron iam defuncto,rationabiliter credit factum. [Loquutusq̃ eſt dñs ad Moſen & Aaron,& dedit mandatũ ad filios Iſrael,& ad Pharaonẽ regẽ Aegypti].i.p̃cepit eis aliq̃d, q̃d pertinebat ad Hebræos ac regẽ Aegypti, videlicet [vt educerent filios Iſrael de terra Aegypti.]Per q̃d docemur,q̃ Dei voluntas ſit, vt q̃ preſident alijs,nõ cito neq; faciliter ab illoꝝ, quis duri exiſtãt,exhortatiõe & informatiõe deſiſtãt:ſed eãdem ſæpius repetẽdo,tandẽ verba importune,argue,obſecra,increpa in omni patiẽtia. Deinceps Moſes ſuiipſius ac fratris ſui proſapiã diligẽter deſcribit, ne in p̃ſona legiſlatoris Hebræoꝝ qs erret. [Iſti ſunt principes domoꝝ per familias ſuas].i.hi q ſtatim nominabunt,ſunt patres & capita tribuũ ex ſe prognitoꝝ in cognatiõibus ſuis.[Filij Ruben primogeniti Iſraelis].i. Iacob p̃triarchæ,qui alio nõie dictus eſt Iſrael,fuerũt [Enoch & Phallu,Eſron & Charmi.]Quãuis em̃ Ruben fuit primus & generalis pater oĩm à ſe deſcendentiũ,tñ quatuor filij eius fuerũt principales,vnuſq̃ſq; eoꝝ

Exo. 20. Exec. 36. Exo. 24.

R. Paul.

Exod. 4.

Deut. 33.

Hiere. 6. Acto. 7.

2. Tim. 2. Gen. 33.

Auguſt.

eoꝝ inter natos ex ſemine ſuo. Deinde in litera exprimunt filij Simeonis,quoꝝ vnuſquiſq; extitit princeps & caput proſapiæ ex ſe ortæ.[Et hęc nomina filioꝝ Leui] patriarchæ [p cognationes ſuas,Gerſon & Caath & Merari] Ex qbus natæ ſunt tres familiæ Leuitaꝝ,videlicet Gerſonitæ,Caathitæ & Meraritæ,vt infrà,p̃ſertim in libro Numeroꝝ,copioſe deſcribitur.[Anni aũtẽ Leui fuerunt centũ triginta & ſeptem.] Et ita vixit decem annis minus q̃ Iacob.] Accepit aũt Amram vxorẽ Iochabeth patruelẽ ſuã].i.neptẽ ex patruo,vt plenius ſecũdo cap.extat expoſitũ.[Quæ peperit ei Aaron,& Moſen,& Mariã.] Quæ quãuis vltimo loco nunc ponat ꝓpter ſexũ inferiorẽ, tñ ante Aaron & Moſen fuit nata. [Accepit aũt Aaron vxorẽ * Eliſabeth,filiã Aminadab,ſororẽ * Naaſon,quæ peperit ei Nadab,& Abihu & Eleazar & Ithamar.] Circa hoc ſcribit Lyra: Eliſabeth filia Aminadab, fuit de tribu regia, qm̃ propter dignitatẽ ſacerdotalẽ tribus regia & ſacerdotalis fuerũt cõmixtæ.Circa q̃d dico,q̃ tempore illius connubij,nec regia dignitas data fuit,aut inerat tribui Iudæ,de qua fuit Aminadab,nec ſacerdotalis dignitas fuit collata tribui Leui,de qua extitit Aaron.Et q̃uis Iacob prophetauerat regiã dignitatẽ tribui Iudæ præſtandam,tamen ſacerdotij eminentiã tribui Leui eſſe donandã,prophetatũ nõ fuit,neq; innotuit.Ideo dictũ illud non videt idoneũ,niſi forſan quis dicat,Deo diſponente ſic factum eſſe, quoniã Deus præcognouit duabus tribubus illis præfatas dignitates fore contribuendas,quæ ambæ in Chriſto ſunt counitæ.[At vero Eleazar filius Aaron,accepit vxorem de filiabus Phutiel:] quem Hebræi dicunt fuiſſe Iethro,vt refert Lyra,quod veꝝ non reor. ſed Eleazar accepit vxorem ante egreſſum ex Aegypto,nam vſq; ad tempus illud non videtur habuiſſe notitiã Iethro illius. [Hi] ſcilicet præfati tres filij Leui,[ſunt principes tribuum Leuiticaꝝ per familias ſuas. Iſte eſt Aaron & Moſes, quibus præcepit dñs,vt educerent filios Iſrael de terra Aegypti per turmas ſuas &c.] Interdum in textu Aaron exprimitur ante Moſen dum combinant, interdum ecõtra. Dicitq̃ poteſt q̃ Moſes aliquãdo exprimit Aaron ante ſe, quoniã ſenior eo fuit, & in ſummũ ponꝫ tificem prælectus,atq; in eloquentia præcellebat:quãdoq; vero prænominat ſe,quoniã abſolute principalior fuit & legiſlator,quẽ & Aaron ipſe ſuum dominum appellauit. [Iſte eſt Moſes & Aaron &c.] Sicut magiſter in hiſtorijs tangit, & Gloſſa ex Strabo allegat,Eſdras ex ſuo addidit verbum iſtud, qui omnem bibliothecam Iudæoꝝ poſt Babylonicã captiuitatem recuperauit,cunctis libris à Nabuchodonoſor ſuccenſis, vel Moſes de ſeipſo, tanquã de alio loquitur:quod verius puto. ¶Præterea myſtica intelligentia huius capituli ex præhabitis ſatis videt patere.Moraliter vero ex iſto capitulo inſtruimur, qualiter Deus omnipotens,pius,iuſtus ac ſapiens,ſuos permittit electos in vita hac ab impijs grauiter ac multipliciter tribulari,finaliter tamen eos non deſerit:immo & in ipſis eoꝝ tribulationibus multipliciter conſolatur eoſdem per prædicatores atq; prælatos, per angelicam inſpirationem & conſolationem diuinam,denuncians eis,q̃ in terram cæleſtis Hieruſalem, in regionem ciuiũ ſupernoꝝ,ab Aegypto(.i.hoc ſeculo nequã)pducturus ſit eos:quod quidã in afflictionibus poſiti non aduertuntideo in omni huiuſmodi aduerſitate ſint in dño immobiliter confidentes,atq; in perſecutionibus gloriantes, certi q̃ Deus ſuos non deſerit,& per aduerſa miſericordiſſime prouidet ipſis,veniã gratiam q; largitur, & felicitatem accelerat. Rurſus docemur ex dictis,exemplo ſancti Moſis,humilitatem amplecti, & omnem deteſtari ambitionem,noſtram quoq; ſufficientiam & defectuoſitatem in donis naturæ ac gratiæ, ex ſyncero corde humiliter,immo & ſæpius allegare,vt ex promotione etiam dum non quæſita offertur,ſic euadamus.Quod prohdolor multi non aduertentes,præcipitãt ſemetipſos, proni ad regimen alioꝝ,qui nec ſeipſos regere queunt nec regunt. ¶Præterea circa textum inquirif, cur Moſes præfatas tres tribus, videlicet Ruben, Simeon & Leui, eaſq; duntaxat, hoc loco deſcribit. Et reſpõdendum q̃ ideo, vt deſignet ducatum Iſraeliticæ plebis nõ eſſe cõmiſſum alicui viro ex primogenito Iacob nato,neq; alicui nato ex ſecundogenito eius,ſ. Simeone, ſed ex tertiogenito eius, puta ex Leui,ideo vltra tribum Leui non deſcendit ad alias tribus. In Gloſſa quoq; habetur:Non primã aut ſecundã, ſed tertiã tribum elegit Deus in ſacerdotium & ducatum:q̃a in nomine ſanctæ ac ſummæ Trinitatis conſecrati ſunt ſacerdotes,vt ſidem Trinitatis in ſe conſeruare,& alios ſtudeant edocere, & quoniam numero impare gaudet Deus.Rurſus,ſecũdum Strabum, Amram interpretatur pater excelſus.per quem ſignifi catur Chriſtus.Iochabeth vero interpretatur gratia Dei,per quam ſignificatur eccleſia. Ex Chriſto igitur eccleſia naſcitur Moſes,i.lex ſpiritualis,& Aaron,i.ſacerdotium verum.Amplius circa illud,Accepit Aaron vxorẽ Eliſabeth,ait Gloſſa:De tribu Iuda fuit vxor Aaron. Nondum enim præceptum erat, vt vnuſquiſq; de tribu ſua coniugem duceret. Ideo autem hæ tribus,puta Leuitica & regalis, tunc matrimonio iungebantur, vt intelligeretur Chriſtus ex eis futurus, qui eſt rex & ſummus ſacerdos.

¶Expoſitio cap. VII. Et loquutus eſt dominus ad Moſen, dicens:
Ego dominus. Articulus XIII.

Nũe.26.

Heb. Eliſaba. In Lyrẽ item.

In quoſdam Hebræos.

Gen. 49.

Strabus

Hebr.7

Universidad de Deusto
Biblioteca

EXcellentia & efficacia, quas Deus cõtulit Moſi in verbis & ſignis ac alijs ſupnaturalibus donis, in præſenti deſcribuntur capl'o. [Et loquutus eſt dñs ad Moſen, dicens: Ego dñs.] Quaſi dicat: Quàm verum eſt, ꝙ ego ſolus ſum omniũ dñator oñipotẽs, qui ſolo iuſſu oñia poſſum, tam ſecurus & conſtãs eſſe debes in his, quæ tibi dico ac iubeo, & certus de veritate verboꝝ meoꝝ. Ideo ſubdit: [Loquere ad Pharaonẽ regẽ Aegypti oñia quæ loquor tibi:] ita vt prorſus non timeas eũ. [Et ait Moſes: En incircũciſus labijs ſum. Quõ audiet me Pharao?] .i. qualiter acquieſcet verbis meis? Non ex diffidentia, ſed ex humilitate ait hoc Moſes, non obſtãte ꝙ iam ante dixerit ei Deus, ꝙ loqueret Aaron pro eo. Et forſan nunc rurſus allegauit inſufficientiã ſuæ loquelæ, quoniã dñs dixit ad eum: Loquere ad Pharaonem? Et nõ addidit, Per Aaron loquere ei. Hinc dñs pandit ac ſubdit modũ, qualiter audiret Pharao Moſen. [Dixitq; dñs ad Moſen: Ecce conſtitui te Deum Pharaonis] .i. quaſdam diuinas excellentias tibi do ſuper eum, ita vt inſtar Dei poſſis ei præcipere, cõminari, nocere & ſubuenire. Sicq; per participationẽ quandã dici poteris Deus ipſius. Nam quãuis ſit vnus ſolus verus Deus ſubſtãtialiter, tamẽ participatiue ſunt plures dij, inquãtum aliquid diuinaꝝ proprietatum & excellentiaꝝ ac poteſtatũ participant in iudiciaria poteſtate, ſapientia, ſanctitate, præſidentia, ſignis, virtutibus atq; miraculis. Propter quod ſcriptum eſt: Non eſt ſimilis tui in dijs dñe. Et: Quoniam dij fortes terræ vehementer eleuati ſunt. Item: Ego dixi, dij eſtis. Circa quod ait in Euãgelio Chriſtus: Illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt.] & Aaron frater tuus erit propheta tuus] .i. quæ ventura ſunt, ex mea reuelatione ei denunciabis, & ipſe ex parte tui illa loquet, ſicq; per modũ prophetæ habebit ſe ad te. Nam ille vocatur propheta, cui Deus cõtingentia futura reuelat, & ille ex parte Dei illa prædicit. Vnde dñs hoc loco non ait, Aaron erit propheta: ſed, Erit propheta tuus: ſicut nec Moſi dixerat abſolute, Cõſtitui te deũ, ſed addidit, Pharaonis. Sicq; in verbis iſtis ſeruauit Deus metaphorã, qm̃ iuxta analogiã ſeu proportionẽ qua conſtituit Moſen deum Pharaonis, conſtituit & ipſum Aaron prophetã Moſis. Nam ſoli vero Deo proprie cõpetit habere prophetã, qm̃ futuroꝝ pure cõtingentiũ certa ꝓcognitio ponit propria Deo, nec cõpetit alijs, niſi inquãtum reuelat ipſis à dño. Propter quod loquit Eſaias: Quæ ventura ſunt, annunciate nobis, & ſcimus qa dij eſtis vos. ¶Circa hæc ſcribit Lyranus Hebræo habet Eloim, quod eſt pluralis numeri, & ſignificat deos. Ideo trãslatio noſtra magis propria eſſet, ſi ita haberet, Conſtitui te deos Pharaonis. quod nõ apparet. Non eñ proprie diceret ſingulari pſonæ pluraliter, Conſtitui te deos. In expoſitiõe quoq; primi cap. Geneſis, ex Scholaſtica hiſtoria allegaui ſuper illud: In principio creauit Deus cælũ & terrã, Hebræus habet Eloim, q̃d tam ſingulare q̃ plurale eſt: idcirco tenendum, ꝙ Hieronymus proprie trãſtulit in hoc loco ſingulariter, Conſtitui te Deũ Pharaonis. Satis tñ credẽdum, ꝙ Eloim in Hebræo cõmunius atq; frequentius ſumitur pluraliter q̃ ſingulariter. Amplius magiſter in hiſtorijs ait, Conſtitui te deũ Pharaonis, i. potentem in Pharaone & in terra eius facere ſigna ad modũ Dei. Et Aaron frater tuus erit propheta. i. præloquutor tuus. Non tñ fuit Moſes nec Aaron propheta. ¶Circa q̃d dico, ꝙ quãuis ex hoc loco non ſequaſ, Aaron fuiſſe prophetã, aliunde tñ probaſ, ꝙ propheticas reuelationes à Deo ſortitus ſit, cũ & Maria ſoror eius prophetiſſa infrà vocet. Et ſuprà legitur, qualiter Deus apparuit atq; locutus ſit Aaron in Aegypto. Infrà tñ hoc clarius innotescet. Id quoq; penſandũ, ꝙ etiã in nouo teſtamẽto propheta interdũ dicaſ, q verba diuina interpretaſ, eloquiſ, ſeu exponit, vt dum ad Corinthios ſcribit Apl'us: Prophetæ duo aut tres dicãt. Poteſtis eñ per ſingulos prophetare. [Tu loqueris ei oĩa quæ mãdo tibi, & ille loquet ad Pharaonẽ, vt dimittat filios Iſrael de terra ſua. Sed ego ĩdurabo cor ei?] videlicet Pharaonis, gratiã emollientẽ cordis duritiã, nõ infundendo ei, exigẽte iuſtitia mea. [Et multiplicabo ſigna & oſtenta mea in terra Aegypti] .i. miracula, meã potentiã & verboꝝ meoꝝ veritatem monſtrãtia, quæ ſigna oſtenſione & admiratiõe ſunt digna. Vel per ſigna, intelliguntur minora prodigia: per oſtenta autẽ, maiora. ¶Circa q̃d loquit Auguſtinus, ꝙ Deus bene vtitur cordibus malis, qa ad hoc pmiſit Pharaonẽ ſceleratũ ſic indurari, vt ea occaſione fierent in Aegypto plura & præclariora miracula, p quæ Deus ſuã oñipotentiã declarauit, & ſuos electos ædificauit, cõuertit, oñesq; homines in admirationẽ diuinæ maieſtatis induxit, [& audiet vos. Immittamq; manũ meã ſup Aegyptũ] .i. p effectus potẽtiæ meæ caſtigabo Aegyptios, [& educã exercitũ & populũ meum filios Iſrael de terra Aegypti p iudicia maxima] .i. per glorioſiſſima ſigna, iuſto iudicio Aegyptijs infligẽda ac nocitura. [Erat aũt Moſes octoginta annoꝝ, & Aaron octogintatriũ, quãdo locuti ſunt ad Pharaonẽ.] Et ita ex parte ætatis patet idoneitas eorundẽ ad tñ officiũ. [Dixitq; dñs ad Moſen & Aaron: Cũ dixerit vobis Pharao, oſtẽdite ſigna] .i. opa mira, & tãta ac talia, vt dignũ ſit q̃ credamus vos eſſe miſſos à Deo, quẽ dicitis eſſe ſummũ Deũ, [dices] tu o Moſes [ad Aaron: Tolle virgã tuã] .i. in manu accipe, vel acceptã ex manu eĳce. [& proĳce coram Pharaone, & vertet in colubrũ.] Cur Moſes virgã non proiecit? Reſpõdent quidã ꝙ ideo, ne Aegyptij dicerẽt eũ magicis artibus facere ſignũ

Actor. 10.
Exod. 4.
Pſal. 85.
Pſal. 46.
Pſal. 81.
Joan. 10.
Eſaiæ 41.
Gene. 1.
Euſebi⁹.
Hieroñ.
Exodi 2.
Exo. 15.
1. Co. 14.

ſignum hoc. Nempe cum diu abſens fuerit ab Aegypto, poterãt ſuſpicari Aegyptij, ꝙ in terra aliena magicas didicerit artes, quod de Aaron ſuſpicari nequibãt, quia à iuuentute fuerat cõmoratus inter Aegyptios, ſine quoꝝ voluntate ac ſcitu nõ valuit artes illas addiſcere. Hęc ratio nõ videf magni vigoris. Primo, qm̃ infrà Moſes legiſ p ſeipſum q̃dã ſigna cũ virga feciſſe. Secũdo, qm̃ Aaron potuiſſet occulte artes didiciſſe præfatas. Tertio, qa Aegyptij poterãt ſuſpicari, ꝙ Moſes inſtruxiſſet ſeorſum ipſum Aaron magicas artes. Aptius igitur arbitror reſpõderi, ꝙ Aaron virgã proiecit, qm̃ Deus hoc iuſſit, ſicut in textu euidenter expримiſ. Et cur Deus hoc iuſſit, qs nouit? Tamẽ ex circũſtãtia literę cõnci poteſt, ꝙ ideo, vt ordo mediatiõis ipſius Aaron inter Moſen & Pharaonẽ, ſuperioritas quoq; Moſis in hoc commendaret. Iam eñ dixerat Deus ad Moſen: Conſtitui te deũ Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Ideo Moſes quaſi ſuperior, & quaſi quidã deus Pharaonis, per interme-
dium fratrem ſuũ iuſſit virgã proĳci, & eadẽ ratione Deus Moſi præcepit ſic facere. ¶Præterea aduertendũ, ꝙ virga hæc interdũ dicit virga Dei, quia in ea Deus potentiã ſuam monſtrauit, miraculoſeq; egit. Aliquãdo appellat virga Moſis, quia eã habebat cum dñs in monte Sinai ei apparuit, & ſecum detulit eam. Nunc vero vocat virga Aaron, quia ipſe geſtauit, ,piecitq; eã. [Ingreſſi itaq; Moſes & Araon] & forte quidã ex ſenioribus Iſrael cũ eis, [ad Pharaonem, fecerunt ſicut præceperat dñs.] Quod qualiter factũ ſit, ſubditur: [Tulitq; Aaron] .i. liſſet, [&] coram [ſeruis eius, quæ verſa eſt in colubrum.] Et hoc miraculoſe, puta repente, ſine naturaliũ applicatione agentium per omnipotentiã Dei. [Vocauit aũt Pharao ſapientes, ĩd eſt, eos qui in ſcientia Aegyptiorum erãt inſtructi, vel philoſophos, qui ante Pythagoram vocabãt ſe ſapientes, quod Pythagoras reputans eſſe præſumptuoſum, interrogatus à quodã an ſapiens eſſet, reſpõdit ſe eſſe philoſophum. i. ſapientiæ amatorem. Quę reſponſio tantum placuit ſtudẽtibus ſapientiæ naturali, ꝙ omnes de cætero vocabant ſe philoſophos, non ſapiẽtes, prout in libro de ciuitate Dei recitat Auguſtinus. [& maleficos] .i. *nigromãticos, & dæmoniacis artibus auxilijs q̃ intentos. [& fecerunt etiã ipſi per incantatiões Aegyptiacas] .i. inuocatiões ſeu adiuratiões diabolicas, quibus intenti erant Aegyptij. [& arcana quædã] .i. per quaſdã occultas maneries aut virtutes, quæ cõmunem plebem latebant, vt infrà magis tangeť. [ſimiliter.] proĳciendo virgas ſuas ſeu baculos, qui in Alchorano impij Mahumeti vocanť haſtilia. Hinc ſubditur: [Proiecerunt q̃ ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones.] Qualiter factum ſit hoc, iam inquiret. [Sed deuorauit virga Aaron virgas eoꝝ.] Hoc dupliciter exponitur. Primo, ꝙ coluber in quem virga Aaron fuit conuerſa, deuorauit dracones ſeu ſerpentes, in quos verſæ fuerunt vere aut apparenter virgæ magoꝝ. Et ſi fuerunt verſæ realiter in dracones, tunc coluber ille realiter deuorauit dracones illos. Si autẽ apparenter duntaxat, tunc coluber ille deuorauit apparenter dracones, & realiter virgas, iuxta hanc expoſitionem, deuoratio illa facta eſt, antequã coluber Aaron in virgæ naturã mutatus atq; reuerſus eſt. Et ita intelligit Ioſephus, dicens ꝙ draco Aaron inſiliit in illos, donec deuorauit vniuerſos. ¶Sed cur ſcriptura ait, deuorauit virga, & non potius, deuorauit coluber Aaron virgas ſeu dracones illoꝝ, præſertim cum deuorare nõ proprie cõpetat virgæ, ſed magis ſerpenti? Ad hoc B. Auguſtinus reſpondet: Si dictum eſſet, abſorbuit draco. i. coluber Aaron virgas illoꝝ, intelligeretur verus draco Aaron abſorbuiſſe nõ phantaſtica figmenta Magoꝝ, ſed virgas. Hoc eñ potuit abſorbere q̃d erãt, nõ quod videbanť & nõ erãt. Sed quia dixit ſcriptura, abſorbuit virga Aaron virgas illorum, draco Aaron potuit abſorbere virgas magoꝝ, nõ virga Aaron. Sed eo nomine vocata eſt res, ex qua reuerſa eſt, nõ nomine rei in quam verſa eſt, quia in eam rem, ſ. virgã, etiam reuerſa eſt. Ideo hoc vocari debuit, quod principaliter erat. Itaq; draco ſeu coluber Aaron vocaf virga, quãuis tempore deuorationis illius nõ erat virga, quia primo extitit virga, & rurſus in ſpeciem virgæ mutatus eſt. Hanc expoſitionem ſequunť catholici. Secundo exponiť ab Hebræis, ꝙ poſt reditionem colubri Aaron in virgã, ipſa virga Aaron deuorauit dracones magoꝝ miraculoſe diuina virtute, loquendo metaphorice de deuoratiõe, eo modo quo loquit Eſaias: Sicut deuorat lingua ignis ſtipulam & calor flammæ exurit, ſic radix eoꝝ ſicut fauilla erit. Sicq; diuina poteſtate in virgã illam fuiſſent cõuerſi dracones, quoniã Deus poteſt vnum corpus in aliud cõuertere: vel virga illa per oñipotentiã Dei cõſumpſiſſet, & quaſi in nihilum redegiſſet dracones magoꝝ, quẽadmodũ calor ſolis diſſoluit naturaliter glaciẽ, & cõſumit humorẽ. Prima aũt expoſitio, aptior reputaf. Si eñ Hebræi literæ volunt inniti, dicẽdo ꝙ nõ coluber, ſed virga deuorauit, quia in textu habef, deuorauit virga Aaron, cõſequens eſt vt dicãt, dracones magoꝝ rediſſe & rurſus eſſe mutatos in virgas, qa in textu afferiturí Deuorauit virga Aaron virgas eorum. Inſuper videf verbũ iſtud ſic poſſe intelligi: Deuorauit virga Aaron virgas eorum, facta per virgam Aaron, præualuerunt ſignis factis vere ſeu apparenter per virgas magoꝝ. Et ſi iſte nõ eſt ſenſus literalis, hoc tamẽ ad minus ſignificatũ eſt per deuorationẽ præfatam.

Auguſt.
Ioſe. li. 2. ant. iud. cap. 13.
Auguſt.
Eſaiæ 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Denicq devoratio virgarꝝ seu draconũ à virga seu colubro Aaron, fuit speciale prodigium. [Induratũcq est cor Pharaonis,& nõ audiuit eos].i.verbis & signis Mosis ac Aaron nõ obtemperauit,[sicut ꝓceperat dñs]Pharaoni p Mosen,vt obtẽperaret. Cur aũt hac vice nõ acquieuit,dici potest,qa reputauit facta magorꝝ ac deorꝝ suorꝝ in hoc signo esse parificata,q̃d Deus Israel p Aaron fecit:vel qa signũ istud magicis artibus ascripsit. Potius tñ,qa non reputauit signũ istud tale ac tñ,vt ꝓpter ipsum dignũ duceret dimittere Israelitas. ¶Circa ꝓhabita quęrit,quid sit catholice sentiendũ de facto magorꝝ Pharaonis,an s. virgæ eorꝝ conuersæ fuerint in dracones. Et videt cꝓ non,qa tã repẽtina virgarꝝ in dracones cõuersio,nõ videtur p naturã,neq; p magicã artẽ possibilis. Miracula quoq; Dei debẽt differre à miris magorꝝ effectibus. Quod si conuersio illa fuit p naturã aut magicã artẽ vere possibilis & peracta,ergo conuersio virgæ Aaron in serpentẽ,non fuit sufficiẽs signum quo Mosi & Aaron crederetur:nec Pharao videret peccasse non credẽdo,nec obtemperãdo ꝓpter signũ illud. Oppositũ probat ex textu,in quo simpliciter affirmat,cꝓ virgæ magorꝝ versæ sunt in dracones. Ad hæc dissoluẽda est triplex responsio. Nã aliqui dicũt,cꝓ virgæ magorꝝ non fuerũt veraciter in dracones cõuersæ,sed apparẽter & ludificatorie tñ,ita cꝓ ibi non erãt dracones realiter,sed præstigialiter solũ. Hinc Strabus & magister in historijs dicunt: Magi diabolicis figmentis spectãcium oculos deludebãt,vt res in sua natura manẽtes,aliud viderent. Huic aũt responsioni videt fauere,q̃d iam ex Augustino est allegatũ. Si dictum esset,Absorbuit draco Aaron virgas eorꝝ,intelligeret verus draco Aaron absorbuisse,non phantastica figmẽta,sed virgas. Hoc etñ poterat absorbere q̃d erãt, non q̃d videbant & non erãt. Secunda responsio est, cꝓ virgæ magorꝝ vere conuertebant in dracones, per applicatiões virtũ ac seminũ naturalium rerꝝ,quæ maligni spũs celerrime colligere,adducere,applicareq; poterãt,& ita repẽte trãsmutare virgarꝝ materiã,vt in dracones conuerterent. Hanc quoq; responsionẽ Strabus & author Scholasticæ historiæ tangunt,dicendo: Dum per incantationẽ dæmonum malefici aliquid operari conant,dæmones ipsi p mundũ discurrunt, & subito semina rerꝝ, de quibus hoc agitur,afferunt:sicq; ex illis,Deo ꝓmittente,noua quædã producunt. Ista item responsio in verbis Augustini fundatur, dicentis: Insunt corporeis rebus per omnia mundi elementa quædã occultæ seminariæ rationes, quibus cum data fuerit opportunitas temporalis, prorumpunt in species debitas suis modis ac finibus. Et qui faciunt hæc, non dicunt animalium creatores,sicut nec agricolæ segetum. Quod autẽ hi faciunt visibiliter,hoc angeli boni vel mali inuisibiliter. Solus autẽ Deus creator est,qui causas ipsas & rationes seminarias rebus inseruit. Hæc vero responsio quibusdã non placet. Nam dicunt,cꝓ licet ex virgis possunt generari serpentes per naturaliũ applicationẽ virtutũ ac seminum,hoc tñ non fieret tam repente,sed per intermedias trãsmutationes & per morã notabilem. Ideo dicunt cꝓ dæmones celerrime & imperceptibiliter subtraxerunt virgas à magis proiectas,& loco earꝝ supposuerunt dracones aliunde inuisibiliter allatos,vel ibi de nouo generatos,per hoc cꝓ supposuerunt materiã de propinquo dispositã ad inductionẽ formarꝝ serpentiũ. Textũ autẽ soluunt, dicendo cꝓ consuetudo scripturæ est,aliquid recitare sicut ab oĩbus reputatũ est,& sicut ap paruit quãdo fiebat,secũdum q̃d sup Matthæum scribit S. Hieronymus. ¶Præterea vt sciatur,quę harꝝ responsionũ verior probabiliorq; putet,aduertẽdum in primis q̃d in prima parte Summæ suæ,quæst.110. scribit S. Thomas,dicẽdo: Secũdum diuinũ Dionysiũ cap.7. de diuinis nominibus, Deus cõiungit infimũ superioris ordinis cũ supremo ordinis inferioris. Hinc angeli tã boni q̃ mali ratiõe suæ spũalis naturæ, dignitatis ac potestatis,agere possunt in corporalẽ naturã,quãtum ad motũ localẽ. Porro ad rationẽ miraculi non sufficit,cꝓ aliquid fiat præter ordinẽ naturæ particularis:alioqn q ꝓiecit lapidẽ sursum,perpetraret miraculum:sed oportet vt fiat præter ordinẽ totius naturæ creatæ, sicq; Deo propriũ est miracula facere,iuxta illud: Benedictus dñs Deus Israel, qui facit mirabilia solus. Veruntñ homines sancti & angeli glorioſi dicunt patrare miracula,inquãtũ ꝓpter eorꝝ preces & vota Deus efficit ea,aut qa ministeriũ exhibẽt in opatiõe miraculi. His verbis addit Thomas: Dæmones aliqua agere possunt ex naturali industria per occulta rerꝝ semina,quorꝝ nos ignoramus virtutẽ,sicut fecerũt per magos Pharaonis. Vnde talia,q̃ius sint miracula,quãtum ad nos, non tamẽ simpliciter,qa in naturali potestate est creaturæ quicqd efficiunt. Ex his constat,quid de cõuersione virgarꝝ magorꝝ Pharaonis senserit Thomas, vtpote cꝓ in dracones vere conuersæ sunt p modũ prætactũ. Insup in eadẽ parte Summæ suæ,quæst,114. ait: Dicunt dæmones miracula facere posse,qm̃ per occulta rerꝝ semina,aut simili modo aliqua efficere possunt,quæ facultatẽ & cõsiderationẽ humanã trãscendunt. Quæ autẽ naturali virtute fieri nequeunt,non faciunt vere,sed apparẽter dũtaxat,videlicet decipiẽdo sensus humanos,aliquas formas seu similitudines imprimẽdo exterioribus sensib9, aut phãtasiã & sensum cõmunem interius immutãdo, ex qua immutatõe refluunt species rerꝝ ad sensus exteriores: & ita videt homini cꝓ sentiat,q̃d nõ sentit. Denicq; sicut diabolus potest ex aere corpus formare atq; assumere,

Strabus

Eusebi9.

Auguſt.

Hieron.

Dionyſ.

Pſal.71.

mere,sic potest aliis rebus corporeis quãcunq; formã & figurã circũponere,ita vt cor9 humanũ videat in figurã bestialẽ cõuersum,quã cõuersionẽ nõ potest diabolus vere efficere. Vnde 18.de ciui. Dei loqtur Augustinus. Nec vlla rõne crediderim,dæmonũ potestate & arte in bestialia posse linea mẽta & mẽbra cõuerti corp9 humanũ. ¶De hac autẽ materia,& qd sit proprie miraculũ,de diuersitate q̃q; ac gradib9 miraculorꝝ,& q̃liter dæmonũ ope,magorꝝ operatiõe fiãt, qualiter etiã dæmones valeãt imaginatiuã vim, exteriores;q; sensus hoim immutare ac fallere,valde magistraliter atq; subtiliter scribit sanct9 doctor in 1.parte Sũmæ suæ,& sup secundũ Sentẽ.7.dist. Item cꝓ in Sũma cõtra gẽtiles 3. lib. Itaq; verius reor,cꝓ virgæ magorꝝ Pharaonis fuerunt vere in dracones cõuersę,& cꝓ magi,vt infrã habet,vere cõuerterunt aquã in sanguinẽ,ranas;q; ꝓduxerunt. Primo,qm̃ hoc magis cõsonat textui veritatis,videlicet sacrę huic historiæ,q̃ absolute ac apertissime ꝓtestat & asserit,cꝓ virgæ illę in dracones sint versæ,&c. Secũdo,qm̃ doctores egregij,sup Sentẽ.dist.7.cõmuniter dicunt hoc,& ipse magister in textu ibidẽ idẽ affirmat. Tertio,qm̃ effect9 illi nõ transcẽdunt virtutes naturaliũ seminum & causarꝝ,ac angelorꝝ siue bonorꝝ siue malorꝝ. Quarto,qa beatissim9 August. 3.lib.de Trinitate per diuersa capla,hoc ipsum contestat atq; declarat: Video,inqt,qd infirmæ cogitationi possit occurrere,cur s. mirabilia ista etiã magicis artibus fiãt. Nã & magi Pharaonis,serpentes & alia q̃dã fecerunt aereorꝝ potestatũ auxilio. Nam & dæmones nihil possunt,nisi data eis desup potestate, q̃ dat eis ad fallẽdum fallaces,sicut data est eis in ipsos Aegyptios & in magos,vt in eorꝝ spirituũ seductiõe viderent admirãdi à qbus fiebãt,à Dei veritate dãnandi:vel ad monendum fideles,ne tale aliqd facere ꝓ magno reputent, vel ad exercendã, manifestandam;q; iustorꝝ patientiã. Nec ideo putãdum est, trãsgressoribus angelis ad nutũ seruire hãc visibilium rerꝝ materiã,sed Deo potius,à q̃ hæc dat potestas. Nec mali angeli illi dicẽdi sunt creatores,qa magi famulo Dei Mosi resistẽtes,ranas & serpẽtes fecerunt per illos. Qm̃ qppe rerꝝ quę corporaliter visibiliter;q; nascunt,occulta quędã semina in corporeis huius mundi elemẽtis latẽt:alias non nascerent plerũq; ex terra,q̃ in ea seminata non sunt. Sed nunc restat obiectio illa soluẽda quæ tacta est, qa apparet cꝓ ꝓ magicã artẽ & dæmonũ operationẽ non potuerint virgæ magorꝝ tã repente in dracones cõuerti. Quã obiectionẽ Nicolaus de Lyra sic põderat,cꝓ ob eã negat virgas fuisse in dracones cõuersas. Verꝝ ex verbis Augustini 3. de Trinitate,habet solutio. Ait equidẽ ibi: Angeli ex sua subtilitate & agilitate semina rerꝝ nobis occultiora nouerunt,& ea per cõgruas tẽperationes latẽter spargunt,atq; ita gignendarꝝ rerum & accelerandorꝝ incremẽtorꝝ præbẽt occasiones. Multi etiã homines nouerunt,ex qbus herbis aut carnibus,vel quarumlibet rerꝝ succis & humoribus,sic vel sic positis,obrutis,contritis aut cõmixtis,q̃ animalia soleãt nasci. Quid igit mirum,si quẽadmodum potest cognoscere quilibet neqssimus homo, vnde illi vel illi vermes aut muscæ nascunt, sic angeli mali in occultiorib9 elementorꝝ seminibus norunt,vñ ranæ serpẽtes;q; nascant,& hæc ꝓ certas ac eis notas tẽperationum opportunitates seu cõueniẽtias,occultis motibus adhibeãt & procurent? Quòd si qs celeritates incremẽtorꝝ forte mirat,cꝓ aĩalia illa tã cito sunt facta, attendãt quẽadmodum ista pro modulo facultatis humanæ ab hoibus procurent. Sed hæc ab hominibus tãto difficilius adhibent,quãto desunt sensuum subtilitates,& corporꝝ mobilitates in membris terrenis. Hinc quãto facilius est angelis & malis, intimas causas ab elemẽtis cõtrahere,tãto mirabiliores exisiunt celeritates in talib9 eorꝝ opibus. ¶His q̃q; Augustini verbis addẽda sunt, q̃ in Summa cõtra gẽtiles lib.3. scribit Thomas: Considerãdum est, inquiẽs, cꝓ dum angeli vel dæmones adhibent res naturales ad determinatos effectus,vtunt eis vt instrumentis,sicut medicus vtit herbis ad curãdum. Ex instrumento aũt ꝓcedit nõ solum effectus suæ virtuti correspõdens,sed etiã effect9 vltrã propriã virtutem,inquantũ agit virtute principalis agentis. Serra nãq; & securis nõ possent facere lectũ,nisi inquãtũ agunt vt motæ ab arte ad talem effectũ. Nec calor naturalis posset generare carnem,nisi virtute aĩæ vegetabilis, quę vtit eo vt instrumento. Cõueniens ergo est,cꝓ ex ipsis naturalib9 proueniãt aliq altiores effect9,ex hoc cꝓ spirituales substãtiæ eis vtunt instrumẽtis. Sicq; q̃uis talis effect9 nõ sint absolute miracula,qa ex naturalib9 causis ꝓueniunt, mirabiles tñ nobis redduntur dupliciter: Vno modo ex hoc, cꝓ ꝓ spirituales substãtias tales causæ modo nobis insolito applicãtur ad certos effectus. Vnde & ingeniosorꝝ artificum opera mirabilia his videntur,q nõ percipiunt qualiter illi operãtur. Alio modo ex hoc, cꝓ causæ naturales appositæ ad aliqs effectus ꝓducendos,aliqd sortiuntur virtutis ex hoc,cꝓ sunt instrumenta spũalium substãtiarꝝ,& hoc magis accedit ad rõnem miraculi. Ex his patet plena obiectiõis ptactæ solutio. Ad id autem cꝓ obiectum est,opera Dei debere distingui à factis magorꝝ,& cꝓ conuersio virgæ Aaron in serpentem,nõ fuisset sufficiens argumẽtum suę largitiõis,cꝓ esset à Deo,patet responsio ex verbis Thomæ super secundum Sententiarꝝ dist. 7. asserentis: Signa facta per bonos,distingui possunt ab his q̃ fiunt per malos,tripliciter: Primo,ex efficacia virtutis agentis, qm̃ signa facta per bonos,fiunt virtute diuina,& in his ad quę se virtus actiua naturę nullo modo extendit,

Auguſt.

Auguſt.

Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ dæmones nequaquam facere possunt, nisi in præstigijs tantum, quæ diu durare non valent. Secundo, ex vtilitate, quoniam signa facta per bonos, sunt de rebus vtilibus, vt in curationibus infirmitatum. Signa autem facta per malos, sunt de rebus nociuis aut vanis, vt ꝙ volant in aere, vel membra hominum efficiunt stupida. Et hanc differentiam assignat sanctus Petrus in itinerario sancti Clementis. Tertia differẽtia est, quãtum ad finem: quoniam
Clemẽs papa. signa bonorum, ordinantur ad ædificationẽ fidei & morum bonoꝝ: signa autem malorum, sunt in manifestũ nocumentũ fidei, bonorumq; moꝝ. Differũt quoq; in modo agẽdi, qm̃ bo
Strabus ni faciunt ea per inuocationẽ Dei pie ac reuerẽter: sed mali quibusdã deliramẽtis, incantationibus, abusionibusq; vtunt. Deniq; ꝙ Strabus & magister in historijs dicunt virgas magoꝝ nõ realiter, sed ludificatorie versas in dracones, nõ dicunt assertiue, sed opinatiue vel inquisitiue. Nã difiñctiue loquunt, dicẽdo ꝙ factũ sit illud vel p illusionẽ sensuum, vel p virtutes na
Auguſt. turalium rerũ. Similiter intelligẽdum est ꝺ̃ loquit Augustinus de figmentis illis phantasticis. Insuper dici potest, ꝙ conuersio virgaꝝ magoꝝ in dracones, non sit facta tam subito vt apparebat. Cum em̃ versa fuisset virga Aaron in serpẽtem, videẽte dæmones Pharaonem vocare maleficos suos ad similia perpetrãda, potuerunt mox in virgis magoꝝ facere alteratio
Clemẽs papa. nes & dispositiões notabiles, ad cõuertendũ eas in dracones. Et fuit notabile tempus inter illam vocationẽ, & virgaꝝ proiectionẽ. Hæc circa præsentẽ passum tã prolixe induxi, qm̃ ad sequẽtium capitulorꝝ expositionẽ, intelligẽtiam q; proficiunt. ¶ Postremo, ex dictis potest dari solutio, qualiter multa p magicã artẽ, sic & sic fieri vel potius apparere potuerunt, sicut quod legit in itinerario B. Clemẽtis, ꝙ Simon Magus similitudinẽ vultus sui impressit Fautiniano patri S. Clemẽtis, ita ꝙ solus beatissim⁹ Petrus apl̃s in hoc falli nequit. Similiter in
Ambro. Vitis patrũ narrat de ꝺ̃dã, cuius vxor videbat cõuersa in equã: adduxit eã ad sanctissimũ virũ Macariũ, qui solus vidit in fœmina illa formã humanã. Nã & fratribus eremitis videbatur ꝙ esset equa. Interdũ quoq; apparet hoĩbus, ꝙ gallus trahat maximã trabẽ, cũ nõ trahat nisi festucã aut stramẽ. Deniq;, de sanctis viris legunt mira, quæ nequaquã facta sunt magica arte, sed diuina virtute: sicut ꝙ S. Fronto epus apud Petragoricas celebrãs, cum redisset ad se, dixit se sanctã Marthã sepeliuisse. Beatus quoq; Ambrosius in Mediolano celebrans, atq; in
Auguſt. Missa obdormiẽs, excitatus à clericis, dixit se obsequijs præbuisse funeri sanctissimi præsulis Martini. Præterea B. Auguſt. 18. de ciuitate Dei velle videtur, ꝙ homine dormiẽte & viuo manẽte, phãtasticũ eius velut incorporatũ in alicuius animalis aut hois effigie apparet, qñq; sensibus alienis. Vnde & de sancto patre Bernardo legit, ꝙ interdũ qñ infirmus corporaliter in infirmaria iacebat, videbat ire p chorũ in matutinis, & monachos intueri, somnolentosq; suscitare. ¶ Circa hæc scribit Richardus de Mediauilla, super primum Sententiaꝝ distinctione 37. Dici potest, quòd in veritate nec corpus, nec anima Ambrosij interfuit sepulturæ sancti Martini, sed forte angelus in specie Ambrosij apparens. Quod dum fieret, videbatur Ambrosio soporato, ꝙ interesset illi sepulturæ. Nec est putãdum, ꝙ phantasticum hominis realiter exeat de hoie dormiente, sed qñq; contingit, ꝙ homo somniat se esse p̃sentem alieno cõspectui. Et qñ hoc somniat, tũc spũs in specie illi⁹ hois apparet illi, in cuius cõspectu ille dormiẽs somniat se esse p̃sentẽ. Vez de hac materia scribit B. Augustinus diffuse de ciuitate Dei 17. & 18. cap̃lis, in qbus de qbusdã trãsformatiõibus & apparitiõibus satis miranda refert. [Dixit autem dñs ad Mosen: Ingrauatũ est cor Pharaonis, & non vult dimittere populum] Hebræorum, [Vade ad eum mane:] quatenus dum adhuc iciunus & sobrius est, aptior sit ad considerandum quæ dices ad eum, & inexcusabilior, si non obtemperauerit. [Ecce] enim [egredietur ad aquas:] forte ad deambulandũ pro sanitate circa fluenta Nili. [& stabis in occursum eius super ripã fluminis] i. in ripa Nili stabis intrepidus ad occurrendũ regi. [Et virgam quæ cõuersa est in draconẽ]. i. virgã tuam, quæ fuit versa in colubrum, & in naturã redijt virgæ, [tolles in manu tua, dicesq; ad eum: Dñs Deus Hebræoꝝ misit me ad te, dicens: Dimitte populum meũ, vt sacrificet mihi in deserto, & vsq; ad præsens audire noluisti. Hæc igit dicit dñs: In hoc scies] per euidentiã facti, & per experientiã pœnæ tibi nunc infligendæ, [ꝙ sim dñs]. i. dñs vniuersoꝝ per vniuersalẽ authoritatẽ & potestatẽ plenariã, qua & his qui meum dominiũ recognoscere nolunt, ad libitum infero pœnas, & eos vinco ac mihi subijcio. [Ecce percutiam virga quæ in manu mea est, aquã fluminis]. i. ego dñs iubebo fluuium percuti cũ hac virga, quæ in mea est potestate: vel ego Moses ex parte Dei præcipiam, vt Aaron cum hac virga percutiat flumen: [& vertetur in sanguinem.] Hoc loco ponitur singulare pro plurali, quia non solum in sanguinem versus est vnus fluuius Nili, per diuersa loca Aegypti currentis, sed multi aut omnes fluuij eius, vt paulopost habetur in textu. [Pisces quoque qui sunt in fluuio,] id est, diuersis fluuijs, [morientur:] quia in sanguine non poterunt viuere diu. [Sicq; Deus puniuit Aegyptios in eorum subſtantijs & animalibus. Nec hoc fuit contra Dei iustitiam, quòd propter peccata hominum innoxia bruta occidit, cum propter homines facta sint irrationalia vniuersa: idcirco vtendũ est eis secundum exigen

gentiam finis institutionis eoꝝ, hoc est, secundum merita ac demerita hoĩm, prout sup Genesim plenius dictum est. [& computrescent aquæ]. i. corrumpentur. Vel sensus est, ꝙ etiam sanguis in quem conuersa est aqua, in seipso computruit. [& affligentur Aegyptij bibentes aquam fluminis:] Si tota aqua Nili fuit versa in sanguinem, quomodo Aegyptij biberunt aquam fluminis? Est itaq; sensus: Affligentur Aegyptij bibentes aquam fluminis. i. cum tenIoſe. li. 2 ant. iud. cap. 13. tauerint bibere de fluuio cõuerso ex aqua in sanguinem, qa sanguis ille fuit Aegyptijs nõ solum rubei coloris, sed & amari saporis, ꝺ̃ Aegyptij ignorabant ꝺ̃sq; de illo gustare cœperunt, atq; vt Ioſephus loqtur, intulit eis gemitus & dolores, Hebræis vero fuit dulcis atq; potabilis. [Dixit ꝺ̃q; dominus ad Mosen:] Istud fuit quando Moses stetit in præsentia Pharaonis, idcirco allocutio ista fuit forsitan solum interior sine visibili apparitione & exteriore allocutione angelica. Poterat tamen angelus apparere & loqui Mosi in præsentia aliorum, absq; scitu, adspectu, ac auditione illoꝝ. [Dic ad Aaron: Tolle virgam tuam]. i. virgã quam semel piecisti in terram, vt conuerteret in colubrum, sume de manu mea, [& extende manum tuam]. i. manũ tuam eleua [sup aquas Aegypti, & sup fluuios eoꝝ, & riuos, & paludes, & oês lacus aquarum, vt vertantur in sanguinem.] Aaron vna eleuatione manus suæ in aere super aquas Aegypti, designauit ꝙ oĩpotẽtia Dei per suum obsequm operatura esset in aqs illis supnaturalem eaꝝ conuersionem in cruorem. [Et sit cruor in omni terra Aegypti, tam in ligneis vasis ꝙ in saxeis. Fecerũtq; Moses & Aaron sicut p̃cepat dñs. Et eleuãs] Aaron [virgam, percussit]. i. cum virga sua tetigit [aquã fluminis] circa ꝺ̃ fletit, [coram Pharaone & seruis eius.] Sicq; tangendo vnũ flumen, designauit ꝙ virtus diuina spiritaliter tangeret cũcta flumina Aegypti modo p̃fato. [quæ versa est in sanguinẽ: & pisces q erãt in flumine, mortui sunt.] Et eadẽ hora cæteræ aquæ Aegypti in sanguinẽ sunt cõuersæ in instanti: qm̃ virtus diuina, cũ sit infinita, instãtanee opatur dũ vult. ¶ Deniq; sicut in lib. Sapientiæ scriptũ est, Per quæ qs peccat, p hæc & punit: ideo iuste punit: sunt Aegyptij in ista cõuersione aquaꝝ, q tã graui ter peccauerũt, submergẽdo in eis infantulos Hebræoꝝ. [Cõputruitq; fluuiº.] Nõ vnus dũtaxat, sed oês fluuij in Aegypto sic versi, qm̃ grãdis fœtor inde erupit, q & de cadauerib⁹ pisciũ partim poterat exhalare, sicq; fœtore illo cruciabant Aegyptij. Et qm̃ vita animaliũ p̃sertim in sanguine est, recte p sanguinem sunt puniti, q infantũ vitã extinxerunt in aqua. Cur aũt Aaron, & nõ Moses, aquã pcussit, eadẽ ratio assignat, q̃ de hoc ꝙ virgã proiecit. [Et fuit sanguis in tota terra Aegypti.] Etiam in vasis ligneis atq; in lapideis, in qbus hausta fuerunt aquæ, & in eisdem vasis seu vrnis vertebãtur in sanguinem. [Fecerũtq; similiter malefici Aegyptioꝝ incantationibus suis:] hoc est, p magicas artes & diabolicas opes, per applicationem occultam naturaliũ causaꝝ, verterunt aquã in sanguinẽ, sicut de cõuersione virgaꝝ in dracones prædictum est. ¶ Quæritur, vnde habuerunt hãc aquã, p̃sertim si oês Aegypti aquæ in sanguinem sunt conuersæ. Circa hoc recitat Lyra: Dicunt Hebræi, ꝙ non oês aquę Aegypti erant in sanguinem versæ, sed solum aquæ Nili, & quæ fluebant ex Nilo, nõ autem fontes. Contra ꝺ̃ obijcitur, quia iam dictum est, ꝙ Moses dixit ad Aaron: Extẽde manum tuam super aquas Aegypti. Ex quo apparet, ꝙ omnis aqua Aegypti fuit in sanguinem versa. Rursus paulopost dicit: Foderunt oês Aegyptij per circuitum fluminis aquã, vt biberent: ꝺ̃ non fecissent, si habuissent fontes aquarum potabiles. Doctores autem catholici dicunt communiter, ꝙ aqua fuit magis allata ex terra Gessen, vbi habitabant Hebræi, & quòd plaga ista non extitit ibi. Contra ꝺ̃ obijcitur, quia secũdum Ioſephum, etiam plaga hæc fuit ibi. Ioſep. li. 2. an. Iud. cap. 13. Immo nisi & in terra Gessen fuisset, non fuissent Aegyptij habitantes ibidẽ, pariter cum Hebræis hac plaga percussi. Veruntamen Ioſephus non dicit hoc euidenter. Hinc Lyra probabilius reputat, ꝙ minister dæmonum fuit ab extra Aegyptum Magis allata. Asserit quoq;, ꝙ fluuius fuit in terra Gessen Hebræis potabilis, quoniam statim reuertebatur ad aquæ naturam, quando Hebræi hauserunt ex eo. Veruntñ Ioſephus dicit, ꝙ fluuius fuit Hebræis potabilis, quanuis mutatus. Magister quoq; in historijs dicit: Videtur ꝙ alibi q̃ in Nilo, aqua fuerit in Aegypto. Per quod innuere perhibetur ꝙ aqua fuit ex Aegypti fontibus non conIdẽ vbi supra. uersis deducta ad magos, vt dicunt Hebræi. Auguſtinus vero sentit aquam terræ Gessen, in q̃ manebant Hebræi, non fuisse versam in sanguinem. Ad obiectum aũt dici posset, ꝙ oês Aegyptij longe à fontibus habitantes, foderunt p aqua, vt dictũ est. Et induratum est cor Pharaonis, nec audiuit eos &c. Auertitq; se, & ingressus est domũ suam, nec apposuit cor] suum [etiam hac vice.] præsertim quia malefici sui videbantur comparati Mosi & Aaron in hoc signo. [Foderunt aũt omnes Aegyptij per circuitum fluminis aquam, vt biberent.] hoc est, ad hoc vt aquã potui aptam inuenirent, foderunt puteos profunde in terra. Veruntñ secundum Ioſephũ, non aquam, sed sanguinem repererunt. [Non enim poterant bibere aquã fluIoſe. lib. 2. anti. iuminis.] hoc est, de cruore q fuit in loco, in quo antea fuit aqua. [Impletiq; sunt septem dies da. ca. 13. postq; percussit dominus fluuium.] id est, septem diebus durauit hæc plaga, scilicet sanguis in omni terra Aegypti, in q̃ oês fluuij erãt in sanguinẽ versi. Vnus tamẽ fluuius fuit specialiter

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter percussus à Deo, per virgam & obsequium Aaron. Euolutisq; septem diebus, redierunt
Iosc.lib. 2.anti.iu da.ca.13. aquæ ad suam naturam. ¶ Circa quod Iosephus scribit, q̃ Pharao timens & hæsitans ex hac plaga, licentiauit Hebræos ad excũdum: sed sublata plaga, reuocauit sententiam suam. Hæc autem cõuersio aquarũ in sanguinẽ, fuit nõ primũ signũ, sed prima plaga Aegypto inflicta.

¶ De spirituali eiusdem capituli septimi sensu. Arti. XIIII.

LOcutus est dñs ad Mosen: Ecce cõstitui te deũ Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Sic & Deus multos electos suos tãtis gr̃a: charismatib⁹ adimpleuit, vt q̃si dñ inter cæteros haberent: q̃les p̃sertim erãt apli, q̃s q̃si quam ꝓphetę erãt coadiutores eos, & expositores scripturaꝝ euãgelicæ legis. Deniq; q̃dã Deus sic q̃dãmodo deificauit p sola dona gr̃æ gratũ faciẽtis, hoc est, p virtutes infusas & septẽ dona spũs sanctiq̃les fuerũt oẽs viri pfecti heroici ac diuini, q alios p̃lati aut iudices nõ fuerũt, nec dona gr̃æ gratis datę, p q̃ dr̃ homo speciali modo diuin⁹, sortiti sunt. Alios Deus q̃dãmodo deificauit p sola dona
Exo. 22. Ibidem, gr̃æ gratis datæ: q̃les fuerunt & sunt magni p̃lati ac iudices, q̃uis iniq, q Dei vicarij sunt, & in scripturis dij vocant, iuxta q̃d infrà habet: Dijs nõ detrahes. Et, Seruus applicabit ad deos. Alios Deus sic exaltauit p vtraq; dona. Potest q̃q; p Mosen, Chr̃s intelligi: p Pharaonẽ, principes seculares, p̃fidi & iniq ac dæmones: p Aarõ, q cunq; vicarius Chr̃i, specialiter beatissimus Petrus. Chr̃s ergo suos misit vicarios ad principes seculares, eos q; subditos, conuertendos, atq; ad principes tenebraꝝ eiciendos ac refrenandos: & ne principes isti alios impedirent conuersionẽ ad fidẽ, & ne obsisterẽt spiritali eos exitui de vitijs ac tenebris seculi huius negligentissimi, & de seruitute pctĩ, ac iugo diaboli. Quod dũ p̃fati principes impedire satagerẽt, innumerabilia etiam millia Chr̃ianos atrocissime occidẽdo, Deus electos suos eduxit p iudicia maxima, hoc est, p p̃clarissima signa atq; miracula, & frequẽter p plagas horribiles, q̃bus tyrannos ac induratos puniuit. Quæ oĩa passionibus beatissimos martyꝝ vtriusq; sexus, multoties copiosissime gesta sunt, ita q̃ Aegyptij p euidentiã expientiam q; nouerunt, q̃ Chr̃s sit
Psal. 44. Ioan. 1. Lucæ 2. Osee 13. Psa. 109. 2. Co. 10 Esaię 47. 1. Cor. 1. sunt hoc. Dixit dñs: Cũ dixerit Pharao, oñdite signa &c. Sic apli ac cæteri saluatoris discipuli corã principibus & magnatibus huius mũdi innumerabilia pegerunt miracula. Tolle virgã & p̃sce eã corã Pharaone. Per virgã intelligit iudiciaria Chr̃i potestas, iuxta illud: Virga directionis, virga regni tui. Quę in terrã p̃iecta est, dũ verbũ caro factũ, dignatũ est ab hoibus iudicari, vt hoies ab æterna reprobatiõe saluaret. Quod aũt virga Aarõ in colubrũ est cõuersa, designat q̃ Dei filius incarnatus, factus est dæmonibus & reprobis vniuersis iudex terribilis, q̃a posit⁹ est in ruinã & resurrectionẽ multoꝝ. Qui p Osee p̃dixit: Ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne. Rursus, p virgã Mosis intelligit euangelica lex, de q̃ p̃dixit ꝓphetas Virgã virtutis tuæ emittet dñs ex Sion. Quæ lex in terrã p̃iecta est, q̃n in cordibus hoĩm est diffusa: & in colubrũ est cõuersa, dũ per eam dæmones & pctã interierũt. Potest itẽ per virgã crux Chr̃i intelligi, q̃ supauit potestates aereas. Deuorauit q̃q; p̃fata virga Mosis, virgas magoꝝ Pharaonis, seu dracones eoꝝ: q̃a potestas & lex Chr̃i, p̃dicatio q; euangelicę legis, ac vera Dei miracula, præualuerũt in seculo omni potestati diabolicæ ac hũanæ, omni etiã sapiẽtiæ philosophoꝝ, & falsis & fictis signis & virtutibus hypocritaꝝ ac perfidoꝝ. Propter q̃d ait Apl's: In captiuitatẽ redigẽtes oẽm intellectũ in obsequm Chr̃i, & in ꝓmptu habẽtes vlci sci oẽm inobedientiã, destruẽtes oẽm altitudinẽ, extollẽtẽ se aduersus sciẽtiam Dei. Deniq; per signa magoꝝ Pharaonis, daf intelligi, q̃ impij agũt q̃dam apparẽter similia operibus electoꝝ, q̃d tẽpore Antichr̃i potissimũ fiet. Hæc dicit dñs: In hoc scies q̃ dñs sim: Ecce percutiã virga q̃ in manu mea est, aquam fluminis, & vertet in sanguinẽ, & pisces morient, & cõputrefcẽt aquæ, & affligent Aegyptij bibẽtes aquam fluminis &c. Per aq̃s fluuios q; Aegypti, exprimunt sciẽtiæ poetaꝝ, eloq; rhetoꝝ, doctrinæ philosophoꝝ, & ois vana sapiẽtia idololatrarũ ac perfidorũ, q̃ p virgã Mosis sunt in sanguinẽ v̄ſę, dũ per sapientiã verbi eterni & euangelij theoriã, sunt reprobatæ & falsæ inuẽtæ. Propter q̃d illi q talibus sciẽtijs reficiebant, sunt valde afflicti, videtes se superari: foderunt q; per circuitũ fluminis, q̃n vndiq; quæsierũt q̃d contra legis euãgelicæ doctrinã obijcerent. Sed non nisi sanguinem inuenerunt: quia q̃ profundius scrutabantur q̃d supernaturali diuinæ veritati opponerent, eo plus vitijs sunt repleti, & spiritali interitu obruti. Computruit q; omnis eorum inanis sciẽtia, sicut Esaias locutus est. Sapiẽtia tua & sciẽtia tua decepit te. Et Paulus: Stultã, inqt, fecit Deus sapientiã huius mũdi.

¶ Elucidatio literalis cap. VIII. Dixit quoq; dominus ad Mosen: Ingredere ad Pharaonem. Arti. XV.

THres plagæ, quibus consequenter Aegyptij sunt percussi, describuntur in isto capite. [Dixit quoq; dominus ad Mosen: Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum: Hæc dicit dominus: Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi. Si autem nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis] .i. Aegyptios habitantes in diuersis partibus regni tui, affligam per ranas. [Et ebulliet fluuius ranas] id est, in maxima multitudine ex se

emittet ranas diuersaꝝ speciemꝝ. Quo circa asserit Strabus: Tria sunt genera ranaꝝ. Vnũ fluuiale & vocale, alterũ minimum, q̃d Calamicũ dr̃: q̃d si in os canis proꝛiciat, canis (vt dr̃) mox obmutescet. Tertium maximum, q̃d rubeta vocatur, & venenosum ac pessimũ est. Itaq;, sicut Aegypti peccauerunt p aq̃s, demergendo in eis Hebræoꝝ infantes, ita adhuc per aq̃s puniti sunt, hoc est, per ranas in aq̃s genitas & ex eis ebullientes. Ebullierunt q̃ppe non solũ ex fluuio vno, sed ex oĩbus fluuijs, riuis, paludibus q; Aegypti, vt infrà in textu habetur. [Quæ ascendent & ingredientur domum tuã &c. & ad te & ad populum tuũ &c.] Et, vt fertur, Hebræi dicunt, p ranæ intrauerunt ora dormiẽtium Aegyptioꝝ, & aures eoꝝ. Inueniebantur q̃q; in cibis, potibus ac lectis eoꝝ, vt in textu satis ostẽditur. [Dixit q; dñs ad Mosem Dic ad Aaron: Extende manũ * tuã sup fluuios, ac sup riuos & paludes, & educ &c. .i. educẽdo demonstra, vel ministerialiter educ ranas de aq̃s. Nõ dr̃ hic, q̃ Aaron leuauit virgã, sed manũ super aq̃s Aegypti. Aliq tamẽ putãt, q̃ virgã leuauit, q̃uis scriptũ nõ sit, q̃a ex p̃cedẽtibus seq videtur. Eadẽ demũ rõne iussit dñs fieri signum hoc p manũ Aaron, nõ Mosis, q̃, vt in p̃cedẽti articulo patuit, iussit p manum Aaron fieri primũ signum. [Et extendit Aaron manũ sup aq̃s Aegypti, & asscẽderunt ranæ, operueruntq; terrã Aegypti. Fecerunt aũt & malefici p incãtationes suas similiter &c.] Nõ q̃tum ad modũ agẽdi, nec eadẽ virtute, sed quantũ ad terminum actiõis: q̃n ranas ꝓduxerunt, sicut in textu subiungit, sed & reuerẽter ac pie, aut diuina virtute. [Vocauit aũt Pharao Mosen & Aaron, & dixit eis: Orate dñm, vt auferat ranas à me & à pp'lo meo: & dimittã pp'lm &c.] Nã & in cibis ac poculis ranæ sæpius, secundũ Iosephũ, inueniebãtur. Pharao necessitate, timore, ac tædio victus, aĩositatẽ suã paulisp deposuit, vocãs Mosen & Aaron, q̃s abiecit & spreuit, & modo loquẽdi eoꝝ cõformat se, Deum Hebræoꝝ dñm vocãs, secundũ q̃d Moses & Aaron eũ vocabãt. ¶ Deniq; plaga ista fuit diuturnior atq; molestior q̃ p̃cedens. Nã ex ranaꝝ adspectu, crocitatiõe, fœditate, fœtore, mõstrosi
Exod. 14. Ioseph. li. 2. an. Iu. cap. 13. tate affligebãtur Aegypti, & nauseã cõceperũt ex ranis, p̃sertim q̃n cibos & potus ac lectos eoꝝ infecerant, nec pmittebant eos q̃escere. Hinc Pharao Mosen Aaron q; vocauit, ac flagitauit ꝓ deletione ranaꝝ magis, q̃ p cessatione primæ plagæ. Nã & aq̃ penuria minus afflictiua fuit regis ac diuitũ, q alia preciosaq; pocula ad bibendũ habebãt. [Dixit q; Moses ad Pharaonẽ: Cõstitue mihi tẽpus q̃n deprecer pro te &c. vt abigãtur ranæ à te, & à domo tua &c. & tm̃ in flumine * maneãt.] Moses tanq̃ charissimus ac familiarissimus Deo, sciens sibi dictũ à dño, Cõstitui te deũ Pharaonis: secure ita locutus est Pharaoni, q̃n certificatus fuit à Deo, q̃ exaudiret ab eo in istis plagis ad libitũ. ideo q̃q; dixit Moses Pharaoni istã electionẽ, vt Pharao sciret, q̃ nõ fortuito casu, nec magica arte, sed Mosis oꝛone ranæ eẽnt deletę, [Qui rñdit Cras] ores ꝓ hac re. Quare nõ dixit, Statim in hac hora, sed distulit tãtæ afflictiõis remotionẽ in crastinũ? Rñdetur, q̃ fortassis aliq̃liter confidebãt, q̃ plaga illa interim p se cessaret, sicut p̃cedens. [At ille] s. Moses [luxta verbũ tuũ, inqt, faciã, vt scias] ꝓ experientiã, [q̃n non est sicut dñs Deus nr̃] .i. q̃ nullus sit verus atq; oĩpotens Deus, nisi dñs Deus nr̃, cui dij tui resistere nequeũt, nec te nec cæteros suos cultores defendere valẽt, [& recedẽt ranę à te &c. & tm̃ in flumine remanebũt] .i. vltrà nõ exibunt ranæ de fluuijs ad affligendũ te ac tuos. [Et clamauit Moses ad dñm pro sponsione ranaꝝ, quã condixerat Pharaoni] .i. feruenter rogauit altissimum, vt ranas auferret, secundũ q̃d Moses Pharaoni promisit seu firmiter dixit. [Fecit q; dominꝰ iuxta verbũ Mosis, & mortuę sunt ranę &c. Cõgregauerũt q; eos in immẽsos aggeres] .i. Aegyptij ranas iã mortuas in maximos cumulos collegerũt. [& cõputruit terra] .i. corrupta est & infecta ex cadaueribus fœtoribus q; ranaꝝ. Sed & fœtor noxius valde, secundum Iosephũ, exhalabat de aq̃s, in q̃bus ranæ aliq̃ putrescebant. Iustissime aut ẽ ꝓ tot & tantas plagas, afflixit oĩpotens Pharaonẽ & pp'lm eius ꝓ plagas, inquã, ex terra, aq̃, & aere ꝓuenientes: q̃a Aegypti tam iniuste, dire, ac multipliciter afflixerunt Hebræos in elemẽtis p̃fatis, in vilib⁹ q̃q; operibus, sicut p̃habitum est. [Videns aũt Pharao q̃ data esset requies] .i. q̃ tribulatio, inq etudo, crocitatio ranaꝝ cessasset ꝓ misericordiã Dei. [ingrauauit cor suũ] .i. ꝓpria libertate auxit cordis sui duritiã & impietatẽ, deprimẽdo deorsum. [& nõ audiuit eos, sicut p̃ceperat dominus] .i. Mosi & Aaron nõ obtẽperauit, nec sponsionẽ eis factã de Hebræoꝝ dimissione impleuit, putãs sibi nõ imminere alias duriores q; plagas, sic q; pietate & patiẽtia Dei abusus est. Hinc asserit Glossa: Ex isto apparet, non ideo tm̃ obduratũ esse Pharaonẽ, q̃a incãtatores sui fecerũt similia opibus Dei ꝓ Mosen & Aaron factis, sed & ex ipsa patiẽtia Dei parcẽte: q̃ secundũ diuersitatẽ cordiũ humanoꝝ, q̃busdã vtilis est ad ꝓnitẽdũ, q̃busdã inutilis ad resistendũ Deo, & ad perseuerandum in malo: in seipsa tamen neq̃q̃ inutilis est. Vnde ait Apl's: Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundũ duritiam aut ẽ tuã thesaurizas tibi iram. Tertia plaga subiungitur [Dixit q; dominus ad Mosen: Loquere ad Aaron: Extẽde virgam tuã, & percute puluerẽ terræ, & sint cyniphes in vniuersa terra Aegypti.] Per corporalem contactum virgæ ad puluerem, significatur virtualis ille contactus, q̃ omnipotens virtus creatoris tetigit puluerẽ ipsum supernaturaliter conuertendo in cyniphes, sicut

Strabus. Exod. 14. * tuã cũ virgã * remanebunt Idẽ vbi supra. Roma. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

*fecerũt subiungitur¶Fecitq; ita. Et facti sunt cyniphes in hoĩbus & in iumentis, & oĩs puluis versus est in cyniphes p vniuersam terram Aegypti. Porro cyniphes, secundũ Origenem, sunt
Origen. muscæ tam paruæ, vt videri non queãt, nisi à visu acuto, & tñ acutissime pungũt, & pforant pellẽ cui insederint. Quæ dicunt factæ in hoĩbus & iumẽtis, qa sup eos abundatissime descẽderunt. Et dum abigebant, mox redierunt. Erãtq; innumerabiles valde. Siqdem totus puluis terræ in cyniphes est cõuersus. Quod tñ p modũ hypbolicæ locutiõis potest intelligi, ad
Ioseph. lib. 2. anti. iudaica. 13. innuendũ q; valde magna pars puluris ita in muscas illas mutata est in instanti. Dr autẽ in Glossa ex Origene: Hoc aĩal, s. cyniphes, pẽnis suspendit p aera volitãs, ita subtile & minutũ, vt oculi visum nisi acute videtis effugiat: corpus tñ cui insederit, acerbissimo terebrat stimulo, vt quẽ volantẽ videre qs neqt, sentiat stimulantem. ¶Circa hoc ait Lyra: Hebræi & Iosephus dicunt, q; erãt pediculi, q in tanta multitudine sup hoĩes bestias q; creuerũt, immo ex interioribꝰ ebullierunt, q; nullo medicamine eis poterat subueniri. ¶Quærit, an plagã istam
Aug. 10. de ci. dei cap. 12. ꝑdixit ac cõminatus est Deus Pharaoni, vt cæteras. Et ex textu videt q; nõ. Cuius causam quidam assignant, dicẽdo q; Pharao ob suam obstinationẽ dignus fuit percussione absq; ꝑuia cõminatione. Quod q̃uis sit verũ, tamẽ si illa fuisset causa, etiã plagæ sequẽtes fuissent ei inflictæ sine ꝑuisatione. Posset aũt aliqs opinari, q; hæc tertia plaga fuit illata Aegyptijs cum
Aug. 10. de ci. dei cap. 22. præuia cõminatione, q̃uis scriptura non exprimat hoc, quia ex præcedentibus & subsequentibus satis insinuatur. Si autẽ non fuit hæc plaga Pharaoni prænunciata, dici potest, q; Deus vtroq; modo Pharaonem admonuit, vt cor eius emolliret, videlicet q̃sdam plagas ei & suis infligẽdo sine ꝑmonitiõe. Nã & vltimas duas ita inflixit, vt infrà habet, & q̃sdã cũ ꝑuisatiõe. Hanc quoq; plagam Deus nõ solum hoĩbus, sed etiam eoꝝ immisit iumentis, q̃tenus nõ solum in sua pson, sed etiam in rebus & possessionibus ac iumentis suis affligerẽtur. ¶Fecerunt q; similiter malefici incãtationibus suis, vt educerent cyniphes). i. similia facere nitebantur p suas incantationes, extendendo manus suas cũ virgis, vt fert in Glossa. Ex q̃ apparẽtia oritur, q; viderunt qualiter Aaron fecit, cyniphes producendo. ¶& nõ potuerunt ꝑducere cyniphes. Quare non potuerunt hoc per subsidia dæmonum, naturales q; causas, cum maiora
Augustin. potuerint, nec istud excedat naturalium vires causaꝝ, magis q̃ productio draconum at q; rana, aut cõuersio aquarum in sanguinem? Ad hoc beatus Augustinus 3. de Trinitate rñdet: Ex ineffabili, inquiens, creatoris potentatu fit, vt q̃d possent angeli mali si permitterentur, ideo non possunt, qa non permittuntur. Neq; enim occurrit alia ratio, cur nõ potuerũt facere minutissimas muscas, q ranas serpentesq; fecerunt, nisi quia maior erat dñatio ꝓhibentis Dei p spũm sanctũ. Quod etiam ipsi magi cõfessi sunt, dicentes: Digitus Dei est hic. Hæc Augustinus. Sed tunc quæris, cur potius Deus ꝓhibuit spũs malignos ab isto effectu, q̃ à factis maioribus iam ꝑfatis. Dicunt qdam q; ideo, vt malefici amplius cõfunderentur, q; q̃ minimas muscas nequibant ꝑducere. Hinc dicere sunt compulsi, ¶Digitus Dei est hic¶. i. potestas nos impediẽs ab hoc effectu, demõstrat nobis oĩpotentiam & excellentiam Dei, nostras artes vi-
Augustin. 10. de ci. dei ca. 12. resq; refrenãtis, sicut digitus rem quãcunq; oñdit. Augustinus vero aliã causam assignat, cur Deus fecit magos deficere in tertio signo, non in primo neq; secũdo. nã ait: Commendat nobis trinitas, & q̃d verũ est, summi philosophi gẽtium, quantũ in eoꝝ literis indagat, sine spũ sancto philosophati sunt, q̃uis de patre & filio nõ tacuerũt. Hinc magister in historijs dicit:
Aug. 10. de ci. dei cap. 12. Philosophi habuerunt notitiã patris & filij, nõ tñ spũs sancti. ¶Circa hoc quæri posset, q̃liter istud verũ sit, & an trinitas vel saltẽ dualitas psonarum, videlicet deitas & consubstantialitas patris ac filij, p rõnem valeat naturalẽ cognosci, & vtrũ philosophis qbusdam innotuit. Et vi-
Aug. 10. de ci. dei cap. 22. det q; immo, q̃m 10. de ciuitate Dei loquit Augustinus: Plotinus Platonicus disputãs de tribus principalibus substantijs, ponit Deũ patrẽ & mentẽ paternã seu intellectũ paternũ, p q̃s patrẽ & filiũ videtur insinuare. Trismegistus q̃q; in libro de verbo pfecto, apte effatur de pre-
Aug. 10. de ci. dei cap. 22. æterno, & vnico eius filio. Insup dixit, Monas gignit monadem, & in se suũ reflectit ardorẽ. Deniq; Augustin. 10. de ciuita. Dei aptissime refert: Porphyrius diuinis oraculis dicit esse expressum, principia posse purgare. q̃ aũt dicit principia tanq̃ Platonicus, nouimus. Dicit em Deũ patrẽ, & Deũ filiũ, quẽ appellat paternũ intellectũ aut mentem paternã, & medium hoꝝ: quẽ medium quẽ aliũ dicat, nisi spũm sanctũ, nõ intelligo. ¶Amplius, septimo cõfessionum dicit
Ioan. 1. se in libris Platonicoꝝ sub alijs verbis inuenisse, q̃d in exordio sui euãgelij ait euãgelista Ioannes: In principio erat verbũ &c. Ad ista Thomas in prima parte Sũmę suæ quæst. 32. satis apte rñdet, dicendo: Deus per naturalem rationem cognosci non potest, nisi ex creaturis, prout causa cognoscitur per effectũ. Cũ ergo triũ personarũ sit vna potẽtia creatiua, seu vna virtus agẽdi, & actio indiuisa ad extra, ex creaturis cognosci nõ possunt, nisi quæ ad essentiæ pertinẽt vnitatem. Ideo trinitas personaꝝ per naturalẽ rationẽ nõ patuit. Platonici aũt per verbũ Dei intellexerunt, vel idealẽ rationẽ in Deo, vel mentẽ quandã à summo Deo immediate creatã, in q̃ oĩm rerũ species relucerent, & mẽtem illam ob ꝓcipuam suam cũ Deo similitudinẽ, vocabant prolem seu filium Dei. De hac materia alibi plenius scripsi, idcirco pertranseo.

¶Præ

¶Præterea, sicut recitat Lyra, Hebræi dicunt magos defecisse in tertio signo, qm̃ dæmones
R. Paul. ꝺrum auxilio magi vtuntur, non habent potestatẽ sup aliq̃d corpus q̃d minus est hordei grano. Quod reprobat Lyra: qa q̃d habet potestatẽ sup maius, habet potestatẽ sup min°, sed nõ econuerso. Circa hoc asserit R. Paulus: Hebræi dicentes q; dæmones nõ habent potestatẽ sup aliq̃d corpus minus grano hordei seu lenticulæ, intelligunt hoc de corpore aĩalis, q̃ꝝ ratio est, qa cũ in corpore aĩalis reqrãtur multa organa corporaliter distincta, ad diuersa opa sensus & motus exercẽda, maior potentia actiua reqritur ad formandũ vnũ animal in quãtite modica aut minima, q̃ in quãtitate ad hoc cõpetenti: sicut maior potestas seu ars scripto-
In Lyrã. ris reqritur ad scribendũ literã tam paruã, vt totũ psalteriũ cõtineatur in folio vno, q̃ ad scribẽdũ illud in folijs multis: ideo ratio posttillatoris, videlicet Lyræ, cõtra Hebræos inducta, nõ est sufficiens, nisi addat q; dæmones non ꝑducunt aliquã formã, nisi applicando actiua passiuis. Ex q̃ seqtur, q; cũ mouere possint ad magna animalia ꝑducenda, mouere etiã valẽt ad
Idem. ꝑducendum animalia parua ac minima. ¶Insup circa illud, Digitus Dei est, asserit R. Paulus: Per hoc confessi sunt magi virtutẽ diuinam, non tñ sic q; crediderunt q; Adonai seu dominus, quẽ ꝑfitebantur Moses & Aaron, esset Deus seu oĩm dñs. Quanuis enim oẽs crederẽt aliquã primã & supremã causam, ex hoc tñ nõ seqtur, q; ille Adonai cuius nuncium dixit se
In R. Pa. Moses esse, esset illa supior causa. Istud non videt idonee dictum. Sapientes nanq; atq; philosophi Pharaonis & Aegyptioꝝ, inter Hebræos q̃tidie conuersantes, faciliter scire valebant, q; Hebræi colerent eum, quem vocabãt vniuersoꝝ principium, primamq; causam. Nam & Moses dixit añ hæc verba ad Pharaonem: Iuxta verbũ tuũ faciam, vt scias q; nõ est sicut dominus Deus noster, sicut in isto capitulo patuit modo: per quæ verba euidẽter significauit,
R. Paul. summum & verum Deum, esse Deum ac dominum Hebræorum. ¶Præterea R. Paulus scribit, q; tres primæ plagæ non attigerunt ad mollificationem cordis Pharaonis, nec in toto, neq; in parte. Cuius cõtrarium ex hoc ꝓbatur, q; Pharao qui antea dixerat, Nescio dominũ, & Israel non dimittam, in secunda plaga magnitudinem cordis sui parum p depressit. Siqui-
Origen. dẽ Moseñ Aaron q; vocauit, & dixit: Orate dñm, vt auferat ranas à me &c. Ranis vero ablatis, rursus intumuit ac indurauit cor suum. ideo Origenes & Glossa affirmant, q; p verba aliq̃liter emẽdatus, petijt p se orari. At vero quod post verba illa, Digitus Dei est hic, in textu subiungitur: ¶Induratum q; est cor Pharaonis, & non audiuit eos: ¶Rabbi Paulus exponit, q; Pharao non audiuit maleficos ꝓfitentes diuinam esse virtutem. Cui expositiõi obsistit, quod
1. Reg. 6. 3. Re. 13. post verba illa, Non audiuit eos, mox subditur, Sicut præceperat dominus. Non enim præcepat dominus Pharaoni, vt audiret maleficos. ideo sensus est, q; nõ audiuit eos, vtpote Mosen & Aaron, de qbus pauloante eadem verba sunt scripta. Porro sicut Nicolaus de Lyra fa-
In Lyrẽ. tetur, q; intentio Pharaonis & magorum eius ad hoc tendere videtur, vt Moses crederetur magicis artibus facere q̃d agebat: q̃d non apparet, quoniam Pharao visis plagis sibi ac suis inflictis, frequenter petijt, dominum p se rogari vt plagas auferret, p quod confitebatur pla-
1. Reg. 6. gas illas à dño Deo Hebræorum inductas. nec negauit digitum Dei esse, quod magi sui dixerunt digitum esse Dei. nõ tñ voluit subdi Deo, qa de eius ꝓuidentia, gubernatione, & oĩ-
3. Re. 13. potentia non sensit fideliter. quemadmodũ Syri & alij multi gentiles, immo & decem tribus idololatræ, cognouerunt q; populus Iudæ seruiret Deo altissimo, non tñ voluerunt eidẽ obedire ac obseq. ¶Præterea dicit Lyra, q; post tertiam plagam & prolationem verboꝝ illoꝝ,
In R. Pa. Exod. 9. Digitus Dei est hic, magi non cessauerunt resistere Mosi, & assistere Pharaoni. Quod reprobat Rabbi Paulus, affirmans q; in tertia plaga omnino victi fuerunt, & præ verecundia vel horrore non comparuerunt. Cui obuiat quod sequenti habetur capitulo: Non poterant malefici stare coram Mose, propter vulnera quæ erant in eis. Et hoc fuit Mose stante coram Pharaone. Ergo & magi tunc adstabant contra Mosen Pharaoni. Quanuis autem nõ legatur post tertiam plagam conati facere similia operibus Mosis aut Aaron, attamen restiterũt eis, vt poterant. Principales autem inter hos magos, fuerunt Iannes & Mambres, quemad-
2. Tim. 3. modum ad Timotheum scribit Apostolus: Sicut Iannes & Mambres restiterũt Mosi &c. In Alchorano sceleratissimi Mahumeti habetur, quòd magi ad Deum Israel fuerunt cõuersi, statim post primum signum, deuoratis eorum draconibus à virga seu colubro Aaron seu Mosis, q̃d est aptissime cõtra textũ. Deinde quarta describitur plaga: ¶Dixitq; dñs ad Mosen: Consurge diluculo, & sta coram Pharaone, ¶hoc est, in ripa circa fluuiũ Nili obuia ei. ¶Egredietur enim ad aquas: ¶ id est, ad deambulandum super littus fluuij decurrentis prope mansionem ipsius, vel pro sanitate, vel vt aliqui opinantur, causa idololatriæ, vt scilicet fluuiũ tanq̃ Deum coleret, quoniam tam vtilis erat Aegyptijs, irrigando & fœcundando terram eoꝝ, vel q̃m taurus quem colebant Aegyptij, interdum apparuit super aquas. ¶Et dices ad eum: Hæc dicit dñs: Dimitte populũ meum, vt sacrificet mihi. Quòd si non dimiseris eũ, ecce ego immittã in te & in seruos tuos &c. omne genus muscaꝝ, & implebuntur oẽs domus Aegyptioꝝ muscis diuersi generis ¶. i. muscas diuersaꝝ specierum, quarum nonnullæ fuerant venenosæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nenosæ. Pro muscis diuersi generis, Septuaginta transtulerunt cynomyiam. i. muscam canina quæ acriter pupugit vel punxit. Vex (vt recitat Lyra) in Hebræo habet, Mittam in te cõmixtionem. Et dicunt Hebræi ac Iosephus, q̃ p istam cõmixtionem nõ intelligitur multitudo muscarꝝ, sed multitudo animalium diuersorꝝ generꝝ, quæ terribilia erant adspectu, atq̃ nociua morsu, q̃ de suis exeuntia cauernis, necabant hoies & iumenta. ¶ Deniq̃ duæ hę plagæ qbus affligebãtur Aegyptij ab istis cyniphum & diuersarꝝ muscarꝝ punctionibus, inqetudinibus, tædiosisq̃ sonis, corresp̃dent impietatibus Aegyptiorꝝ, q̃s exercuerunt in Hebræos, impellendo, trudendo, pungendo, & cum cachinno subsannando eosdem. [Faciamq̃ *mirabile in die illa in terra Gessen, in q̃ populus meus est]. i. grande miraculum faciã in illa parte Aegypti, [vt non sint ibi muscæ.] Istud secundum Augustinum etiã de præcedẽtibus plagis est intelligẽdum, q̃ s. non fuerunt in terra Gessen, in q̃ morabantur Hebræi. Sed qa in terra illa etiam multi Aegyptij habitabant, (vnde & infrã dominus legitur Hebræorꝝ multitudo pcepisse, vt mutuarent vasa preciosa ab Aegyptijs sibi vicinis) alij dicunt q̃ plagæ istæ fuerunt & in terra Gessen non tñ affligebantur ab eis Hebræi, sed soli Aegyptij. Propter q̃d subditur: [Ponamq̃ diuisionem inter populũ meum, & populũ tuum.] hoc est, inter Hebræos & Aegyptios, ita q̃ bestiolæ istæ nõ transgredientur terminum eis mea iussione præfixum. [Cras erit signũ istud. Fecitq̃ dñs ita, Et venit musca grauissima]. i. multitudo muscarum tædiosissima sono, punctione, atq̃ adspectu molesta, [in oẽm terram Aegypti. Corrupta q̃ est terra ab huiuscemodi muscis]. i. deformata, habitatoresq̃ terrę Aegypti lęsi & ingnati sunt à muscis p̃fatis. [Vocauitq̃ Pharao Mosen & Aarõ, & ait illis: Ite, & sacrificate Deo vestro in terra hac. Et ait Moses: Non potest ita fieri. Abominationes em̃ Aegyptiorꝝ]. i. animalia quædam quæ Aegyptij abominabiliter colunt, videlicet ouem, bouem & taurꝝ, [immolabimus domino Deo nostro. Quod si mactauerimus ea q̃ Aegyptij colunt, corã eis, lapidibus nos obruent:] qa reputarent sibi ac dijs suis iniurias maximas fieri in tali mactatione. ¶ Circa hoc loqtur Strabus: Aegyptij ouẽ adorabant, ppter Iouem Hammonẽ. i. Iouẽ in specie ouis seu arietis. Nam & cum capite arietino depingebat. bouem q̃q̃ seu taurꝝ, q̃ cõsecratus extitit Apis seu Apidi in specie tauri. Et vaccam colebant p Isidem. Apis aũt erat maximũ numen apud Aegyptios. [Dixitq̃ Pharao: Ego dimittã vos, vt sacrificetis dño Deo vestro in deserto &c.] Hoc dixit vel ficte, vel ex intẽtione ppter angustiam plagæ. [Rogate pro me. Et ait Moses: Egressus à te, orabo dñm, & recedet musca à Pharaone &c.] Orauitq̃ Moses dominum, & recessit plaga illa omnino. Quo viso, rursus induratus est Pharao. ¶ Circa hæc in Scholastica fertur historia: Pro his duabus plagis dicit Iosephus, q̃ innumerabilis multitudo pediculorum in Aegyptijs pullulauit ex interioribus ebulliens, quos nec lauacris nec medicamentorum vnguentis exterminare valebant. Credibile quippe est, Aegyptios fuisse percussos multis plagis, præter decem plagas famosas & principales.

¶ De spiritali eiusdem cap. 8. sensu. Arti. 16.

DIxit dominus ad Mosen &c. Secunda Aegyptiorꝝ plaga fuit ebullitio ranarꝝ copiosissima. Per Aegyptũ, vt patuit, seculum nequã exprimitur. p ranas autẽ designantur deceptores verbosi, p̃sertim loq̃ces & inuerecundi hæretici, q̃ instar ranarꝝ semp eũdem deformem & falsum emittunt sonũ p̃fidorum verborꝝ, qdquid eis dicatur, & quantumcunq̃ eorꝝ reprobentur errores. Rursus p ranas designantur hypocritæ & vitiosi doctores, q̃ intus pleni sunt omni spurcitia, & inefficacia resonant verba: q̃ coram Deo turpiter sonant, qa q̃d docent & prædicant, non adimplent. Vniuersi demum, q̃ veritati fidei Christianæ atq̃ ecclesiasticæ vnitati improbis & ptinacibus oblatrãt clamoribus, recte designãtur p ranas. Hi oẽs plagant & lædunt eos, q̃ carni ac mundo inhærent. De qbus in prima Ioannis canonica habetur: Ipsi de mundo sunt, & de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Hi sunt subditi Pharaonis, i. vitiosis p̃fidentibus subiecti & conformati in vitijs, qm̃ q̃lis est rector ciuitatis, tales & habitantes in ea. Sed quomodo Aaron Deo iubẽte, pduxit has ranas, nisi qm̃ (teste scriptura) Deus propter peccata populi facit regnare hypocritã, & in furore suo dat reprobis & peruersis talem, q̃lem merentur, rectorem? Quẽadmodum ait p Esaiam: Dabo pueros principes eorꝝ, & effœminati dñabũtur eis. Quẽadmodum autẽ Pharao petijt ranas auferri à se, sic frequenter puersi plati, principesq̃ iniq̃ proprioꝝ subditorꝝ rebellium importunitatem, ingetudinem, obstrepentesq̃ clamores ferre non valentes, precantur liberari ab illis. Quod si ipsi q̃ p̃sunt, propriam emendauerint vitam, experiuntur mores subditorꝝ suorꝝ in melius commutarina secũdum iudicem populi, sic & ministri eius. ¶ Insup p tertiam plagam Aegypti, hoc est, p cyniphes, designantur versuti & callidi, ac duplices corde, & mẽdaciter blandiẽtes q̃ tunc grauius nocent & pungunt, dum magis p̃tendunt fauorem ac famulatum, de qbus loqtur Hieremias: Sagitta vulnerans lingua eorum: In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias. Talium insidiæ sunt ita latentes, vt prius sentiant, q̃ præuideant: & vix ab oculatissimis viris queũt ppendi. Ideo recte ait scriptura: Simulatores & callidi pro-

Ioseph. li. 2. ant. Iud. cap. 13.

Strab⁹.

Busebi⁹. Iosep. li. 2. an. Iu. cap. 13.

1. Ioã. 4.

Iob 34.

Esaiæ 3.

Hiere. 9.

Iob 36.

prouocant iram Dei. Et rursus: Qui sophistice loquitur, odibilis est. Et: Homo qui blandis fictis q̃q̃ sermonibus decipit proximũ suum, maledicetur. Tales sunt & detestandi, bilingues. Contra quos Ecclesiasticus asserit: Susurro & bilinguis, maledictus: multos em̃ turbauit, pacem habẽtes. Et alibi: Denotatio pessima super bilinguẽ. Hi oẽs vicissitudinẽ sortient, & qua mensura metiuntur, eis remetiet. Nam & impietates coꝝ redundabũt in eos, cum in Ecclesiaste scriptum sit: Qui fodit foueam, incidit in eam: & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Alibi q̃q̃: Facienti nequissimum cõsilium, super ipsum deuoluet, & non cognoscet vnde illi adueniet illusio. Rursus, per cyniphes significantur logicoꝝ & sophistarꝝ argumentationes curiosæ, & supfluæ concertationes. Sed & puluis terræ in cyniphes vertitur, dũ homines intimorati ac leues, prædictis vanitatibus atq̃ versutijs studẽt. ¶ Præterea p muscas diuersarꝝ specierꝝ, rite intelliguntur carnalia vitia, ac variæ species guiæ, & itẽ luxuriæ, quibus Aegyptij. i. mũdani & falsi noĩs religiosi ac clerici, mente & corpore inquinant, vitã suam abbreuiãt, & diuersimode periclitant, tandẽq̃ in profundissima Acherontis labunt: & quantũ glorificauerũt se, in delicijsq̃ fuerunt, tantũ de tormẽto ac luctu recipiunt in æternum. Sed in terra Gessen, videlicet inter eos qui veri sunt Israelitæ, religiosi & contẽplatiui, nõ inuenitur hæc plaga. ¶ Præterea abominationes Aegyptiorꝝ Hebræi offerũt Deo, qm̃ tẽporalia & terrena, quibus auari & vitiosi tanq̃ idolis seruiunt, & plus q̃ vero Deo adhærent, ipsi ad spiritalia ordinant, atq̃ pauperibus largiũtur: & de mammona iniquitatis, vitã sibi mercant æternã: & quæ receperũt de manu dñi, immolant ei. Iterꝝ, abominatiões Aegyptiorum sunt mundi cõtemptus, religionis ingressus, paupertas spõtanea, cõuersatio pœnitentialis, sancta simplicitas, profunda humilitas, inimicoꝝ dilectio, bñficentia malefacientibus facta, oĩm aduersitatũ & iniuriarꝝ trãquilla ppessio: quæ oĩa à carnalibus & supbis hoĩbus, quasi abominabilia, reputãtur aut euitanturi sed electi Dei & veraciter virtuosi, hæc amplectuntur & offerũt Deo, cui omne bonũ asscribunt, & ad eius honorẽ ac gloriã bona ista exercentiq̃ etiã in diuersis locis religiõis, mansionibusq̃ secretis liberius exhibent, expeditiusq̃ obseruãt, ne ab Aegyptijs lapidibus obruantur, hoc est, ne verbis detractorijs & mundanis tumultibus, asperisq̃ iniurijs infestentur, atq̃ à Dei obsequio retrahantur, & pectoris pace priuentur. ¶ Postremo circa istud, Egredietur ad aquas, scribit Lyra: Forsan Pharao credidit, q̃ sicut aqua purgat fæces corporales, ita & mẽtales. Ad quod argumẽtum est, qm̃ Sarracẽni terram Aegypti nunc inhabitantes, talibus ablutionibus ad emẽdationẽ peccatorꝝ vtũtur & forte tenẽt hoc ex ritu antiquo Aegyptiorꝝ. ¶ Contra hoc vltimum verbum, q̃ scilicet Sarraceni tenẽt hoc, &c. quod tamẽ Lyra non scribit affirmando, sed dubitãdo, quia adiungit, forte, multa scribit Rabbi Paulus, inter cætera dicẽs, q̃ Sarraceni præcipiunt à Mahumeto custodire legẽ Mosaicam & Euangelium, vt in Alchorano expresse habet. Ideo simulando obseruationẽ Mosaicæ legis, se circũcidunt, nõ tñ octauo die, sed post lapsum cuiuscũq̃ tẽporis indifferẽter: simulãdo q̃q̃ obseruationẽ Euangelij, vtunt q̃busdã ablutionibꝰ seu baptismis. ¶ Circa hæc dico, q̃ impius ac p̃fidissimus Mahumetus finxit se esse prophetam & nũcium Dei, specialiter missum Sarracenis, sicut Mosen dixit specialiter missum Hebræis, & Christũ Christianis. Iterꝝ dixit q̃ sicut Deus Mosi testamentum & Christo Euangelium, sic sibi Alchoranum dedit, sicq̃ dixit sibi à Deo missam ac datam specialẽ legẽ, vt eam proponeret Sarracenis. Ideo nullibi præcipit in Alchorano, vt Sarraceni absolute aut in toto obseruẽt legẽ Mosis & Euangelium Christi. Aliqua tamẽ ex lege & Euãgelio p̃cipit eis seruanda, & tñ in Alchorano nullam facit mentionem de obseruanda circuncisione à Sarracenis, nec præcipit eis seruare sacramẽtum baptismi, immo oĩa sacramenta euangelicę legis abiecit. Verum est tamẽ, q̃ in Alchorano suo affirmat legem suã in nullo discrepare à lege Mosis & Euangelio Christi. Quod tñ omnino falsissimum est, sicut hoc clarissime & copiosissime demonstraui in tractatu quem cõtra Alchoranum composui. Insuper dico q̃ Sarraceni obseruant circuncisionem nõ indifferẽter post cuiuscunq̃ temporis lapsum, sed regulariter circuncidũt filios suos cum tredecim annoꝝ extiterint, quia tot annorum fuerat Ismael, de quo natos se dicunt, quando circuncisus est, vt in Genesi cõtinetur. Hoc aũt cum Rabbi Paulo concedo, q̃ Sarraceni Aegyptij ritum suarꝝ ablutionum potius habẽt ex traditione sui pseudopropheræ, quàm ex antiqua consuetudine Aegyptiorum. Nam in omni terra & regione qua degunt, ablutiones tales obseruant.

¶ Elucidatio literalis capituli IX. Dixit autem dominus ad Mosen: Loquere ad Pharaonem. Arti. XVII.

TRes plagæ sequentes, videlicet quinta, sexta & septima, in isto describuntur capitulo. [Dixit aũt dñs ad Mosen: Ingredere ad Pharaonem &c. Hæc dicit dñs Deus Hebræorꝝ &c. Ecce manꝰ mea erit sup agros tuos, super equos & asinos & camelos & oues & boues] i. potestas mea agris & iumentis tuis inferet læsionem & destructionem. Vnde quasi expositorie subditur: [Pestis valde grauis.] Quæ aũt fuerit pestis hæc, in litera nõ narratur in spe-

Ecclꝰ. 27. Pro. 28. Eccl. 28. Eccl. 5. Matt. 7. Eccẽs. 10

Eccl. 27.

Apo. 18.

R. Paulꝰ.

Gen. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cialiter sed aliqui putant q̃ solo Dei imperio facta fuit corruptio ista iumentis & herbis agrorum, qa nec Moses nec Aaron legitur in hac plaga aliquod exhibuisse obsequium. Verumtamen tales effectus solet Deus magis per angelica ministeria, q̃ per seipsum immediate, producere. Aliqui vero dicunt, q̃ ex corruptione aeris infecta fuerũt pascua, & ex consequenti iumenta ex pascuis ipsis vescentia. [Et faciet dñs mirabile]. i. mirã diuisionem & distinctionem [inter possessiones Israel, & possessiones Aegyptiorũ: ita [vt nihil omnino pereat ex his quæ pertinent ad filios Israel:] quia nec pascua, nec iumenta Hebræorũ læsa fuerunt hac plaga. Et dicunt nonnulli, q̃ in eisdem agris seu campis corrupta fuerunt animalia Aegyptiorũ, non Hebræorũ: aliàs non videtur probabile, q̃ Aegyptij permiserũt iumenta Hebræorum ire & pasci in eisdem campis cum animalibus suis. Ideo dicunt q̃ infectio illa seu pestis non fuit in locis & pascuis ac iumentis ad Hebræos spectãtibus, q̃d verius reor. [Constituit q̃ dñs tempus, dicens] p Mosen ad Pharaonem: [Cras faciet]. i. implebit [dñs verbum istud in terra] Aegypti. ¶ Circa hoc recitat Lyra: Dicunt Hebræi, q̃ Moses fecit lineam in pariete, dicens: Cras sole hãc lineam attingente, fiet hæc plaga: & hoc, ad insinuandũ certitudinem diuinæ ꝓuidentiæ. [Mortua q̃ sunt oĩa animãtia Aegyptiorũ.] Istud quidã exponunt de animalibus quæ fuerũt in domibus: qa de aĩalibus quæ fuerũt in agris & cãpis, paulopost dicit q̃ grandine perierũt. Alij hoc exponunt de aĩalibus quæ fuerũt in agris & campis, q̃d magis cõsonat litеræ, sicut nũc patuit. De quibus aũt animalibus verificetur, q̃ grandine perierũt, statim discutietur. [Et misit Pharao ad videndum,] an nihil obijsset de pecoribus Hebræorum, vt exploraret an verba Mosis essent impleta. ¶ Si quæratur, cur nõ misit simpliciter ad videndum de plaga præcedenti, in qua etiã Moses de huiusmodi diuisione ꝓdixit, respondetur, q̃ propter molestiam muscarũ in aere copiosissime volitantium, nuncij nõ potuissent expediteire per terrã. Vel forte Pharao magis reputauit hanc plagã, quæ sibi extitit tam nociua. Deniq; qa Aegyptij nõ solũ afflixerunt Hebræos, sed & iumẽta eorũ, imponendo vtriq; grandes labores ac onera deportãda, idcirco Aegyptij iuste puniti sunt in morte iumentorum suorũ, correspõdit q̃ pœna culpæ. Deinde describit sexta plagã: [Dixit q̃ dñs ad Mosen & Aaron: Tollite plenas manus cineris]. i. vnusquisq; vestrũ impleat manum suã cineribus [de camino, & adspergat illum Moses in cælum coram Pharaone, sitq; puluis super oẽm terram Aegypti.] ¶ Circa hęc quęri plurima possunt. Primo, cur dñs fecit ꝓcedens miraculũ & flagellum, quo occisa sunt Aegyptiorũ iumẽta sine ministerio Mosis & Aaron, & nõ istud, quo puniti sunt homines & iumẽta. Secundo, cur dñs iussit tam Mosi q̃ Aaron implere manus cineribus, & item, cur cineribus de camino. Tertio, cur solus Moses iussus est puluerem spargere. Quarto, cur adiecit, & fit puluis sup omnẽ terrã Aegypti, quasi ante nõ fuerit ibi puluis. Ad ista qs dicere posset, Quis cognouit sensum domini? aut qs cõsiliarius eius fuit? Veruntamẽ coniecturando & opinãdo, potest aliqualis dari responsio: dicendo ad primum, q̃ domin⁹ fecit quædã signa p Aaron, propter causam suprà inductã: quædam per Mosen, ad ostendẽdum eius principalitatẽ in ista legatione. nam & ea quæ Aaron egit, ex Mosis imperio fecit, ita q̃ dñs dixit ad Mosen: Dic ad Aaron, Extende manum, vel, Tolle virgam, aut aliquid simile. Aliqua vero signa fecit dominus per se, ad ostendendũ, q̃ ipse nulli⁹ eget obsequio. Ad secundũ dici potest, q̃ vtriq; iussit dominus manus implere cineribus, ad declarandum cõmune & sociale ac concors eorum obsequium. Ad tertium, q̃ soli Mosi, tãquam principali, iussit spargere cinerem. Nam & sparsio ista est facta sursum in cælum: ideo Mosi cõpetebat, qui constitutus est mediator quo ad ptinentia ad Deum. Ad quartũ, q̃ puluis de quo nunc sermo, de terra consurgens, circa eam volitabat in aere: & forte fuerat infectiuus & inflictiuus plagæ, quæ statim narrabitur. Cur aũt est sumptus cinis de camino? Dici potest, q̃ plaga ista correspondebat iniquitati Aegyptiorũ, qua oppresserunt filios Israel, imponẽdo eis decoctionẽ laterum in fornace ardente. [Erunt enim in hominibus & iumentis vlcera & vesicę turgẽtes in vniuersa terra Aegypti:] in qua morabantur Aegyptij, nõ tamen in manfionibus Hebræorũ. Itaq; in vesicis Aegyptiorũ fuit interior læsio, i. calefactio pungens, ex qua primo vlcera nascebantur, deinde ruptis vesicis facta sunt vulnera in eisdem. Et hoc iusto Dei iudicio, quia in filijs Israel ex magnitudine oppressionum, doloꝝ, laborũ, angustiarum q̃ fuit multiplex læsio viscerum interiorum ex persequutiõe Aegyptiorũ. [Nec poterant malefici istare coram Mose propter vulnera quæ in illis erãt.] Vnde elicitur, q̃ plaga ista acrius eos torsit, quia cũ ante dixissent, Digitus Dei est hic, vtpote cognoscẽtes plagas istas esse à summo Deo, non tñ cessauerũt à sua malitia. ¶ Sequitur septima plaga: [Dixit quoq; dominus ad Mosen: Mane consurge & sta coram Pharaone, & dices ad eũ: Hæc dicit dominus: Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi, quia in hac vice]. i. nisi dimiseris eos in hoc tẽpore, [mittã omnes plagas meas sup cor tuũ]. i. sup te totũ, ita q̃ intus & extrà affligeris, & cordis tui penetralia pforabuntur dolore. Per cor aũt, tanq̃ per partẽ principalem, totus homo accipit. Nam & philosoph⁹ ait, q̃ homo est maxime suus intellectus. Nec

Rom. 11.

vlcera. Exod. 8.

sine causa dixit, sup cor tuũ, sed ad insinuandũ penetratiuam huius plagæ seueritatẽ. Deniq; qa nũc dicitur, omnes plagas meas, quidã exponũt istud non solũ de hac plaga, sed simul de ea & plagis sequẽtibus. Potest th exponi de sola hac plaga totali, quę plures partiales plagas in se cõpræhendebat, quẽadmodũ nũc patebit. Frequẽter etiã ponitur numerus pluralis pro singulari, & econuerso. Omne q̃q; interdũ accipitur pro perfecto aut toto. Et sic nũc accipi potest, Omnes. i. pfectas & totales has plagas, qa in hac plaga multa fuerũt afflictiua atq; nociua. [& sup seruos tuos & sup populũ tuũ]. i. cæteros Aegyptios q tibi cõsenserunt & cooperati sunt, affligẽdo Hebrẽos, [vt scias q̃ nõ sit similis mei in oĩ terra]. i. q̃ nullus sit mihi æqualis in potestate & in omni pfectione. Istud fuit vna causa inductiõis plagarũ istarũ. Aliæ q̃q; fuerunt causæ earũ, vt scilicet per eas filij Israel instruerentur & redimerentur. Item q̃, vt toti mũdo tã pſentib⁹ q̃ futuris innotesceret excellẽtia Dei, sicq; cõuerterentẽ ad eũ. Hinc subditur: [Idcirco aũt posui te]. i. creaui & in regno & loco hoc collocaui, [vt ostendam in te fortitudinẽ meã]. i. omnipotentiã meã electis salubriter manifestẽ per effectus potẽtiæ atq; iustitiq; meæ in terimmo & cũctis hoĩbus, etiã reprobis, pandã virtutẽ ac prouidentiã meam ad eorũ cõmonitionẽ, vt inexcusabiles inueniant. Ideo subditur [& narret nomẽ meũ in omni terra]. i. cunctis hominibus ꝓdicetur maiestas mea, & fama excellentiæ meæ. Hunc passum allegat ad Rom. Apostolus, dicẽs: Dicit enim scriptura Pharaoni, qa in hoc ipsum excitaui te, vt ostendã in te virtutẽ meã, & annuncietur nomẽ meum in vniuersa terra. Veruntamẽ Deus volũtate antecedẽte vult oẽs homines fieri saluos, atq; ob æternã beatitudinẽ obtinendam cõdidit vniuersos. Sed ipse tam bonus & sapiẽs est, q̃ malos & reprobos nõ crearet, nisi sciret & posset ex eorũ malitia elicere multa bona. Sicq; ex Pharaonis malitia elicuit Deus bona prætacta, quemadmodũ ex ferocia tyrannorũ & persequutorũ ecclesiq; elicuit martyrum glorificationẽ, fidei corroborationem, fidelium ædificationẽ, cõuersionẽq; plurimorũ. Porro voluntate cõsequente, vt loquitur Damascenus, vult Deꝰ reprobos & prescitos damnari, cõsiderata simul cũ eis eorũ malitia: sicq; asseritur eos creasse, vt iustitiã & fortitudinẽ suam demõstraret in eis. Vniuersa equidem fecit, vt sua in eis perfectio demõstraret. Ideo sicut in electis voluit relucere suã misericordiam, ita in reprobis suam iustitiã. Propterea ad Roma. scribit Apostolus: An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere quidem vnũ vas in honorem, aliud vero in cõtumeliam? Quod si Deus volẽs ostendere iram & notam facere potentiã suã, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitũ, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriam. ¶ Circa hæc scribit Lyra: Deꝰ nõ indiget malitia hominũ ad declaratiõem fortitudinis suæ, qa per multas alias vias potest eam monstrare sed mala permittit, vt bona eliciat. Idcirco li, vt, tenetur consequutiue, non causaliter, cũ dicitur: Idcirco posui te, vt ostendã in te fortitudinem meã. Sed cõtra hoc vltimum, s. q̃ li, vt, tenetur cõsequutiue, nõ causaliter, arguit Rabbi Paulus, assumẽs verba Thomæ dicentis: Diuina ꝓuidentia nõ solum disponit qui effectus fiãt, sed etiam ex quibus causis, & q̃ ordine inter quas causas, actus humani sunt causæ q̃rundam effectuum. Sicq; in talibus homines aliqua agunt, vt p suos actus impleantur quidã effectus secundũ ordinẽ à Deo dispositum. Ideo tales intermedij actus, ratiõem habent causalitatis respectu effectus à Deo dispositi. Vnde in pſenti materia, qm̃ Deus ex ꝓposito suæ voluntatis disposuit, q̃ p malitiã Pharaonis à Deo toleratam & pmissam, sua potẽtia, iustitia & lõganimitas hoĩbus declaretur: huiusmodi malitia sic à Deo pmissa, habet rationem causalitatis respectu huiusce modi declaratiõis à Deo intẽtę. Ideo li, vt, in hoc loco tenet causaliter, vt etiã patet ex Glossa. ¶ Circa hęc verba Rabbi Pauli dico, q̃ verba S. Thomę secundũ ipsius Thomę intentiõem, vere atq; catholice sunt inducta. Siquidem doctor sanctus introducit verba illa in secũda secundæ, quæst. 83, soluendo hãc q̃stiõem, an cõueniens sit orare. Et declarat q̃ ĩmo, nõ obstãte immobilitate ꝓuidentiæ Dei, qa videlicet Deus præuidit ac ꝓordinauit se datuꝝ gr̃am ac salutẽ hoĩbus p oratiões & q̃sdam actus eorũ. Hinc Thomas asserit ibi: Orandũ est, nõ vt Deũ flectamus, aut diuinã disposition mutemus, sed vt orãdo id impetremus, q̃d Deus p oratiõem statuit dare aut facere. Itaq; cõstat q̃ intẽtio Thomæ est, loqui de actibus bonis, nõ vitiosis, q̃ s. habeant ratiõem causalitatis directe respectu effectuũ à Deo dispositorũ. Et ita Rabbi P. nõ recte applicare videtur verba Thomæ ad ꝓbandũ ꝓpositum suũ, vtpote q̃ in ordine diuinæ prouidentiæ obstinatio aut malitia Pharaonis, habeat rationẽ causalitatis respectu manifestatiõis fortitudinis Dei. Nempe si ita esset, sequi videretur q̃ malitia Pharaonis fuisset à Deo intẽta, atq; q̃ Deus esset nõ solũ permissiua, sed & effectiua seu directa causa illius malitiæ, qa Deus hoc intendit & efficit, p q̃d sua prouidentia directe causaliterq; impletur. Nec Glossa videt esse pro Rabbi Paulo, qm̃ Glossa introducit verba Augustini dicentis: Nouit dñs bene vti malis, nõ tamen humanam naturã ad malitiã creat. Ex quibus verbis ꝓbatur, q̃ demõstratio fortitudinis Dei p Pharaonis malitiam, cõsequutiue magis q̃ causaliter se habet ad Pharaonis creationẽ & obstinationẽ. [* Ecce pluã cras hac ipsa hora,] nõ eadem numero,

Rom. 9.

Damas.

Rom. 9.

R. Paul.

In R. Pa.

Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mero, cū hora fit de numero succeſſiuoꝝ, ſed eadē in ſpecie. [grandinē multā nimis, q̄lis nō fuit in Aegypto à die qua fundata eſt, vſq; in p̄ſens].i. nunq̄ hucuſq;, q̄d fuit valde mirabile. Aegyptus nāq; eſt verſus meridiē in parte auſtrali, in qua calor plus viget: idcirco raro fit ibi grando & in modica quantitate, cū ex grandi frigore grādo gignatur. Tunc aūt fuit ibi grando tantæ magnitudinis ac multitudinis, q̄ nec in partibus borealibus ſeu aquilonaribus ſic fieri ſolet, cū tñ ibidē frigus magis abundet. [Mitte ergo iā nunc, &c.] Deus in ira ſua nō cōtinet miſericordiā ſuā, ſed rigori iuſtitiæ miſcet dulcore clemētiæ. Ideo admonuit Pharaonē, & in eo eius miniſtros ac populū, vt ſeruos ſuos ac pecora nō permitterēt eſſe in agro die q̄ grando erat caſura. [Qui timuit verbum dñi de ſeruis Pharaonis, fecit cōfugere ſeruos ſuos & iumenta in domos].i. ſerui Pharaonis ac cæteri Aegyptij, ad quos comminatio Dei facta p Moſen venit, & qui crediderunt, ac ſeruili timore & formidine timuerunt eam implendam, nō permiſerūt ſeruos ſuos & pecora eſſe in agris. [Qui aūt neglexit ſermonem domini].i. verba Dei prolata p Moſen ſpreuit, nec credidit, [dimiſit ſeruos ſuos & iumenta in agris.] Interdū em̄ ſerui & pecora q̄ędā die ac nocte manſerūt in cāpis & paſcuis tēpore ad hoc apto.]Et dixit dñs ad Moſen: Extende manū tuam in cælum, vt fiat grando in vniuerſa terra Aegypti. Extendit q̄; Moſes virgam in cælū] aereum, erigendo manū cū virga verſus cælū. [& dñs dedit tonitrua & grandinē, ac diſcurrētia fulgura ſuper terrā.] Quę tria ſupernaturaliter gñabantur in aere. Sic q̄; plaga iſta continuit in ſe plures plagas particulares, & fuit terribilis nimis: timmo tanto terribilior, quanto inconſuetior in Aegypto. Tonitrua q̄; afflixerunt ac terruerunt auditum, fulgura viſum, grandines tactū, ſed & viſum atq; auditū [pluit q̄; dñs grandinem ſuper terram Aegypti, & grando & ignis] vtpote fulgur aſſiduum valde terrificum, [mixta pariter ferebātur: ſic q̄; plaga intolerabilior fuit. [Et percuſſit grādo cuncta quæ fuerunt in agris ab homine vſq; ad iumentum] incluſiue, quia tam hōmines q̄ iumenta in agris occidit. [Cunctam q̄; herbā agri percuſſit grando,]gramina & terræ nateentia deſtruēdo. [& omne lignum regionis] Aegyptij confregit.] Quidam ſcribit, q̄ dura videlicet ligna, nō fuerunt fracta. Cuius oppoſitū dicit hæc litera, niſi forſan dicatur, q̄ arbores in ſuperioribus ſuis partib⁹, quæ tenuiores ſunt, fractæ fuerunt, non aūt in ſtipite. [Miſit q̄; Pharao, & vocauit Moſen & Aaron, dicens: Peccaui etiam nunc. Orate dominū vt deſinant tonitrua Dei & grando.] Per quæ intellexit & fulgurū ceſſationem. [vt dimittam vos, & nequaquam vltrà hic maneatis.] Hæc Pharaonis confeſſio non venit ex vera pœnitentia ſeu contritione, ſed ex quadam coactione & ſeruili timore. [Ait Moſes: Cum egreſſus fuero de vrbe] iſta, in qua nūc tecum ſum, [extendam palmas meas ad dominū].i. mentem cum manibus eleuabo ad Deum ipſum, rogando pro ceſſatione plagæ iſtius. Dicūtur aūt ē manus leuari ad dominū, inquantum ex interna deuotione extendūtur in cælum, in quo Deus ſpecialiter eſſe & habitare perhibetur, inquātū ibidē clarius ſe oſtendit & euidentius operat, cū tñ ipſe proprie illocalis, intemporalis q̄; ſit, vtpote ſimpliciſſimus & prorſus incircunſcriptus. & ceſſabunt tonitrua, & grando non erit].i. diutius nō durabit, [vt ſcias quia domini eſt terra].i. q̄ Deus noſter iure creationis & gubernatiōis ſit dominus terræ, & omnium quæ in ea ſunt, ita q̄ dñi tui te & cultores ſuos cæteros nequeūt adiuuare. Pharao pluraliter dixit, Oratelſed Moſes tanq̄ principalis, ſingulariter reſpondit: Extendam &c. Et quia hæc grando ſupernaturaliter producebat diuina virtute, cuius & oſtenſiua fuit, ideo rectē vocauit eā Pharao grandinē Dei. ¶Præterea quæri poteſt, qualiter ſerui Pharaonis, durāte hac plaga, potrant ſine læſiōe ire ad Moſen. Ad q̄d q; dicere poſſet, q̄ omni qua poterāt arte & munitiōe tradā. [Noui aūt q̄ tu & ſerui tui necdū timeatis dominū Deū] filiali aut ſaltē initiali timore, ſed ſolū ſeruili: quod non eſt abſolute & proprie Deum timere, ſed aliqualiter tantū, cū ſcriptum ſit: Qui timet Deum, nihil negligit. Et item: Beati oēs qui timēt dominum. Interdum tñ dicit ſcriptura ſeruiliter timentes timere Deum, vt dū quarto Regū de Samaritanis aſſerit: Fuerunt igitur gentes iſtæ timētes quidem dñm, & nihilominus idolis ſuis ſeruientes. [Linum ergo & hordeum læſum eſt].i. deſtructū grandine atq; fulguribus. Nempe q̄ę grādinis læſionem euaſerant, fulgure cæſa ſunt. [eo q̄ hordeū eſſet virens].i. in tantum excreuit, q̄ rurſus poſt læſionem nō poterat fructuoſe renaſci: ſeu creſcere. [& linū iam folliculos germinare].i. non poterat vtiliter denuo creſcere, quia folliculi erant corrupti. [Triticū aūt ē & far non ſunt læſa, quia ſerotina erant].i. nondum viruerant, nec prodierāt in ſpicam, q̄m tardius naſcebantur: aut ſi paꝝ excreuerant, & extremitas læſa eſt, quod renaſcebatur, validum fuit. Porro far eſt genus grani groſſius frumēto, vt magiſter in hiſtorijs ait. Vnde ſecūdum Lyrā, in Hebræo habet, ſpelta. Potius tñ reor, q̄ nomē illud Hebræum ad vtrumq; ę quinoctiū ſit. [Egreſſus q̄; Moſes à Pharaone ex vrbe, tetēdit manus ad dñm,] orādo deuote in loco quieto & corde iam quietato, vnde in tumultu Pharaonico noluit pro hac cauſa orare. [& ceſſauerūt tonitrua & grando,] & etiā fulgura, [nec vltrà ſtillauit pluuia ſuper terram.]

Exo. 7. 8. Pſal. 76.

Pſal. 23.

Eccēs 7. Pſal. 118. 4. Re. 17.

Ex hoc

Ex hoc elicitur, q̄ in hac plaga fuit etiam pluuia valde impetuoſa, terrę naſcentibus nociua, Aegyptijs q̄; terrorem incutiens, qa in terra illa rariſſime pluit, & pluuia ibidem eſt fœcūdationi terræ obſtaculo, quia naturale eſt terræ illi ex Nili inundatione irrigari & fœcūdari. Solet autem pluuia tonitrua comitari, iuxta illud: Fulgura in pluuiam fecit].i. terminauit. [Videns autem Pharao q̄ ceſſauerunt] hæc mala, [auxit peccatum.] In quo admiranda obſtinatio eius patet. ¶Circa hæc quæritur, qualiter in hac plaga ſeptima dicantur iumēta in agris occiſa, cum tñ in iſto capitulo dictum ſit, q̄ in quinta plaga mortua ſint omnia animantia Aegyptioꝝ. Reſpondetur, q̄ in quinta plaga occiſa ſunt iumenta quæ tunc erāt in campis, ſed in domibus multa manſerunt, quæ vel omnia vel partim in ſeptima plaga in agris perempta ſunt. Deniq; in Scholaſtica hiſtoria tangitur, quod & credibile ſatis eſt, vtpote q̄ plagæ iſtæ nō cōtigerunt ſine multo tēporis interuallo, in quo poterant Aegyptij iumēta aliunde acquirere. Immo in Gloſſa Scholaſticæ hiſtoriæ fert, q̄ forte per quinquennium, vel eo amplius duraſſent ſucceſſiue hæ plagę. Veruntā potius arbitror, quod infra vnum annum fuerunt inductæ. fuerūt enim quidammodo continuatæ, prout ex textu videtur elici poſſe. Communiter em̄, deſcripta ceſſatione plagaꝝ, ſubiungitur [& induratum eſt cor eius & ſeruorum illius] Pharaonis, [& non dimiſit populum, ſicut præceperat dominus per manū Moſis.] Per quod datur intelligi, q̄ licentiā quam ante ceſſatiōem plagarū dedit aut dare promiſit, plagis ſopitis, mox reuocauit, aut prorſus petitam negauit. Et ſic poſt aliquantulum tempus Moſes ſuā legationem cōtinuando, ex Dei imperio ad Pharaonem pro eadem redijt cauſa, & aliam plagā prædixit, quæ & ſtatim infligebatur. Poſtremo, hæc ſeptima plaga fuit partim ex aqua, quia grando & pluuia erant in ea: partim ex igne, quia ignis & grādo commixtim ferebātur in aere: et partim quo q; ex aere, propter tonitrua quæ erāt ſoni in aere facti, cum ingenti colliſione commotione q; aeris. Eſt quippe tonitruum, extinctio ignis in nube, ſecundum philoſophum. Quod tñ per prædicationem cauſalem verificatur, quia ex ipſa extinctione vaporis ignei in nube ſonus producitur, qui eſt tonitruum. Fuerunt aūt in plaga hac nubes copioſæ, ac de ſe ſupernaturaliter productæ in aere per miniſteria angelorum. Correſpōdet q̄q; hæc plaga culpæ Aegyptioꝝ, qua Hebræos multipliciter afflixerūt in decoctiōe lateꝝ p aquā & ignis incendium, & in collectiōibus paleaꝝ p terram & aerem.

Pſal. 134.

Euſebi⁹.

¶De ſpiritali eiuſdem capituli noni intellectu. Art. XVIII.

PEr plagas in iſto capitulo deſcriptas edocemur, q̄ Deus quātum in ſe eſt, multipliciter per prodigia ac flagella, per proſpera & aduerſa, exhortatur & puocat homines etiam reprobos & peruerſos, ad vitam ſalubrem, & ad diuinoꝝ recognitionem beneficioꝝ ac mirabilium ſuoꝝ effectuum. Et quo homines diutius obtemperare abnuerint, eo acrius flagellari merentur. Porro per deuaſtationem agrorum Aegyptiorum, ſpiritaliter denotatur, quòd corda rebellium & prauoꝝ, omni virtutum vitore, omni gratiæ pulchritudine ob ſuas priuātur puerſitates, īmo & in naturalib⁹ vulnerant atq; fœdātur. Per interfectionē aūt pecoꝝ deſignat, q̄ motus paſſionū & concupiſcentiæ beſtiales moriunt in impijs, nō q̄ in eis eſſe deſiſtūt, ſed dū p rationis cenſurā & per actiones virtutū nō refrenant, mortalia vitia fiūt. Sic q̄; in ſeipſis ſunt mortui motus, qm̄ vita gratię carēt, & ſua occidūt ſubiecta, quē admodū in Apocalypſi ferrur ad quendā: Nomen habes q̄ viuas, ſed mortuus es. Præterea Aegyptij merito in ſuoꝝ interitu pecoꝝ ſunt puniti, qa & aīalia miſerrima coluerūt, atq; in ſimilitudinib⁹ iumentoꝝ ſuos venerati ſunt deos, vt dictū eſt. Ideo p quę peccauerūt, p ea puniti ſunt. ¶Per ſextā vero plagā, puta per vlcera, veſicas turgentes, incenſiones viſcerū inter-

Apo. 3.

Sapi. 11.

noꝝ & vulnera, deſignat, q̄ dum iniqui emendari dedignātur per exterioris ablationem ſubſtantiæ, merentur in propriis perſonis atq; corporibus tangi, lædi & cruciari. Per vlcera quoq; ſpecialiter ſignificat prauaꝝ cogitationum collectio, ad impia facta inclinās, ſe q; erigens, & p ſigna demonſtrans. Vlcus nanq; cauſat ex aggregatione humorum peccantium, ob quoꝝ abundatiam gignitur tumor. Per veſicas turgentes, intelliguntur interiores indiſpoſitiones culpabiles ac pœnales, quæ ex gula, p̄ſertim ex immoderātia potus, naſcunt: p vulnera aperta, opa vitioſa: per incenſiones viſcerum, inflammationes iræ, impatientiæ, indignationis. Omnibus vitijs iſtis permittit ſanctus & iuſtus Deus ſauciari ac perire iniq̄s, quoꝝ omnia interiora ſunt inordinata, & ſibimetipſis frequenter ſunt graues: quia vt loquitur Eſaias, Iniq̄ ſunt quaſi mare feruens, q̄d quieſcere nō poteſt. ¶Amplius, per hoc q̄ Deus ante inflictionem ſeptimæ plagæ, tā terribiliter dixit, In hac vice mittā omnes plagas meas ſup cor, tuū, &c. inſinuatur q̄ De⁹ in ſeipſo inuariabiliter dulcis, bonus & pius, per nimiam enormitatem & recidiuationem frequentē, p̄ſertim per rebellionem & obſtinatam malitiā impioꝝ, quodammodo amaricatur & exacerbat, dum p modum cōmoti ſe habēs, amariſſimas & abundantiſſimas punitiones infligit. Vnde per iſtā terrificā cōminationem & plagā hāc ſeptimā, plura flagella in ſe comphendētem, poſſunt intelligi ſigna, finale ac generale iudicium p̄ceſſura. Immo ad literā tunc erunt, vt legit, tonitrua, fulgura, grandines, tempeſta-

Eſa. 57.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tes, imbres, & variæ impressiones copiosius ac terribilius, q̃ in Aegypto acciderãt. Specialiter vero, p tonitrua accipiunt clamorosæ & inordinatissimæ voces ac p̃dicationes hæreticorum & p̃phorũ ac schismaticorũ, qui instar canũ cõtra catholicę fidei veritatẽ atq; ecclesiasticam vnitatẽ impudẽter vociferant ac p̃strepunt, & argumenta iua quasi tonitrua magnipendunt; p fulgura quoq; discurrentia, designant reales & ignitæ p̃sequutiones, quas vndiq; cõtra catholicos spargũt, & velocissime currere faciũt. Nam & materiali igne inuadũt sacra loca atq; fideles. Præsumũt etiã sententias excõmunicationis q̃si fulgura cõtra fideles emittere. Porro p grãdinẽ intelligunt mortes amaras, quas pro fide & iustitia iustis & fidelib⁹ inferũt, sicut saluator p̃dixit: Venit hora vt oĩs qui interficit vos, arbitret obsequiũ se p̃stare Deo. His plagis ac vitijs p̃mittit iniquos dñs lædi, spiritaliter q; occidi. Quẽadmodũ etiã occisi sunt homines & iumẽta nõ cõgregata in domũ, ita qui in ecclesia Chri nõ sunt fide & charitate vniti, dispereũt. Et si aliqua agũt bona ex genere, nõ tñ meritoria extant, quia Chro incorporati nõ sunt, nec sunt viua ecclesiæ mẽbra. Postremo per hoc, q̃d magi & sapientes Pharaonis grauius læsi sunt sexta plaga, hoc innuit, q; in populo Chriano multi sunt ingeniosi & humano studio eruditi, qui tñ iuxta scientiam & doctrinã suam nõ conuersant, quales & in veteri testamẽto scribæ & pharisæi fuerunt: ideo illi acrius relinquunt & cõdemnantur à Deo. Scienti em̃ bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Propter quod asserit Chris: Seruus qui cognouit voluntatem dñi sui, & nõ fecit, plagis vapulabit multis.

Joan. 16.

Lucę 12.

¶ Expositio literalis capituli X. Et dixit dominus ad Mosen: Ingredere ad Pharaonem. Art. XIX.

OCtaua & nona plagæ hic describuntur: [Et dixit dominus ad Mosen: Ingredere ad Pharaonem. Ego em̃ induraui cor eius & seruorum illius] hoc est, indurari permisi. Et quo ego benignior sum remouendo cito ab eo plagas illatas, eo obstinatior redditur, vtpote mea lõganimitate & patientia prorsus abutens. Et quia sic induratus fuit, necesse fuit vt frequenter admoneret. [vt faciã signa mea hæc in eo &c.] Qualiter intelligendũ sit hoc, cõstat ex dictis in p̃cedenti articulo sup illud, idcirco posui te, vt ostẽdã in te fortitudinem meam &c. ¶ Circa hoc loquitur Augustinus: Hæc ita sonãt, quasi Deus indigeat alicuius malitia ad ostendẽdũ potentiã suã, seu rigorẽ iustitiæ. Sed sic intelligẽdũ est, q̃si dñs diceret: Ego patiens fui circa eũ & seruos ipsius, ne eos delerẽ, & hoc ordine supueniãt signa mea in eos. Quia em̃ obstinatior fiebat malus animus ex patientia mea, dictũ est, Induraui cor eius. [Introierũt ergo Moses & Aaron ad Pharaonẽ, & dixerũt ei: Hæc dicit dñs Deus Hebræorum: Vsq; q̃ nõ vis subijci mihi? Dimitte populũ meũ &c. Ecce ego inducam cras locustã in fines tuos] hoc est, copiosissimã multitudinem locustarũ in terrã Aegypti, [quæ operiet superficiem terræ, ne quicquam eius appareat. i. tot & tantæ erunt locustæ in terra tua, vt iuxta hyperbolicum modum loquẽdi, terra dicatur & videatur toraliter locustis opta. [sed comedatur] à locustis [quod residuum fuit grandini.] hoc est, q̃d grando non destruxit in toto, prout dictum est p̃cedenti capitulo. [Corrodet enim omnia ligna quæ germinãt]. i. fructum prorum tuorũ & omnium Aegyptiorũ] sicq; & ipsos Aegyptios molestauerũt, [quãtam non viderũt patres tui]. i. tãta erit copia locustarũ, q; nullus patrum tuorũ vidit tam multas. Locusta, secundum Strabum, quoniã longiora habet retro crura, vocat locusta, quasi longa hasta. Est tamen bestiola brevis & modica. [Auertitq; se] Moses [& egressus est à Pharaone.] Forsan ex zelo iustitiæ indignabatur obstinatissimæ voluntati impij regis, ideoq; recessit ab eo. Vel vidit p certa indicia, q; Pharao noluit obtemperare. [Dixerunt autẽ serui Pharaonis ad eum: Vsquo patiemur hoc scãdalum?] hoc est, q̃ diu sustinebimus has confusibiles plagas, p quas nõ solum affligimur, sed etiã diffamamur tanq̃ victi & infortunati ac miseri? [Dimitte homines, vt sacrificent dño Deo suo. Reuocauerũtq; Mosen & Aaron ad Pharaonem. Qui] scil. Pharao [dixit eis: Ite, sacrificate Deo vestro. Quinam sunt, qui ituri sunt] in desertum viam trium dierũ? [Ait Moses: Cum paruulis nostris & senioribus pgemus, cum filijs & filiabus, cũ ouibus & armentis]. i. pecore multitudinibus. [Est em̃ solennitas dñi Dei nostri] Idcirco oportet nos oẽs adesse. Cur ita locutus sit Moses, & qualiter hæc verba à mendacio excusent, patet partim ex p̃inductis. Deus quippe in mõte Sinai prædixerat Mosi, q; post egressum de Aegypto, immolaturus esset ei in monte illo: & diem in quo id erat implendum, vocat nunc Moses Dei solennitatẽ, in qua Deus voluit oẽs adesse Hebræos. Vel solennitatẽ Dei appellat, celebrem eius venerationẽ, per sacrificia illa. [Et respõdit Pharao: Sic dñs sit vobiscum, quomodo ego dimittam vos & paruulos vestros.] Aspernatorie atq; ironice, immo & negatiue ac inuidialiter dixit hoc, tanquam dicat: Sicut ego non dimittam vos ac filios vestros, sic dñs non sit vobiscum. Et quanuis Moses non solum expresserat paruulos, sed etiam senes & filios ac filias, oues atq; armenta, Pharao tamen non repetit nisi paruulos, hoc est, infantulos, sciẽs q; parẽtes inuitissime desererẽt suos infantes: vel quia ex nominatione paruulorum,

Exod. 9.

Augustin.

Exod. 9.

* iplebit

Serabus

uulorũ, magis suspicabat fallaciã: nam & infantũ præsentiã in sacrificio minus necessariam reputauit. Ideo subdit: [Cui dubiũ est q; pessime cogitetis? Iq. d. Certũ est cunctis hæc audientibus, q; nos decipere vultis, nec reuerti intẽditis, aut etiã repugnare & insidiari nobis disponitis. Quæ oĩa Pharao pessima iudicauit. Hinc primo libri huius capitulo sertur dixisse: Ecce populus filiorũ Israel multus, & fortior nobis est. Venite, sapiẽter opprimam⁹ eum, ne forte multiplicet, & si ingruerit cõtra nos bellũ, addat inimicis nostris, expugnatisq; nobis, egrediat de terra. [Nõ fiat ita, sed ite tantũ viri, & sacrificate dño: Iqm certũ est, q; vxores vestras ac sobolẽ nõ relinquetis in terra. [Hoc em̃ & ipsi petistis.] Forsitã Pharao æstimauit, q; Moses & Aaron nõ intẽderẽt petere exeundi & sacrificãdi licentiã, nisi p viris duntaxat. Non tñ oportet eũ in verbis his à mẽdacio excusare. [Statimq; eiecti sunt de conspectu Pharaonis. Hoc est, cum Moses & Aaron non fuissent cõtenti de ista Pharaonis licentia, tã ipse rex q̃ eius ministri contra Mosen & Aaron indignabãtur, & rege iubente, ministri cum ira & aspernatione fecerũt eos exire. [Dixit autẽ dñs ad Mosen,] cum fuisset eiectus die eodem vel sequente: [Extende manũ tuam super terrã Aegypti ad locustam, vt ascendat sup eam:] hoc est, ad hoc, vt ego faciã multitudinem locustarũ venire. Superius dictum est, q; Moses iussus est manum extendere versus cælum, quoniam fuit in his quæ sunt ad Deum: Aaron vero super terram, quia in his quæ erant ad populum, fuerat medius constitutus. Cur ergo nunc præcipit dñs Mosi, vt manũ super terrã extẽdat? Ad hoc Augustin⁹ respõdet: Dictum est Mosi, Extende manum tuã in cælum, nec vnq̃ hoc dictum est Aaron. Quod ergo nunc dicitur Mosi, Extẽde manũ tuã sup terrã, hoc credo significare, q; is q̃ potest q̃d maius est, possit q̃q; q̃d minus est, nõ ecõuerso: q̃d verũ est in potestatibus subordinatis, inquantũ huiusmodi. [Extẽdit Moses virgã sup terrã Aegypti.] Per hoc constat, q; manũ simul cũ virga sup terrã leuauit, in signũ q; dñs terrã fuerat percussurus. Dñs autẽ, cuius dignatio est immensa in suis electis, q̃uis per seipsum oĩa possit, in aliquibus tñ vult homines habere quasi cooperatores. Propter quod ait Apostol⁹: Dei adiutores sumus. [& dñs induxit ventũ vrẽtem] i. valdè calidum. Et forsan fuit vẽtus australis, qui & naturaliter calidus est, sed tunc vltra solitũ calidus fuit & siccus. [tota die illa] qua Moses manũ leuauit. Quod intelligitur de die artificiali, qui est pars diei naturalis. Nam subditur, [& nocte.] Fuit q; ventus ille dispositiuus ad gñationẽ & multiplicationẽ locustarũ. [Et mane facto, ventus vrens leuauit locustas] de superficie terræ in qua erant natæ, ita q; volare cœperunt. Ideo subditur: [quæ ascenderunt sup vniuersam terrã Aegypti, & sederũt in cunctis finibus Aegyptiorũ] Ex quo videt q; etiã alibi natæ, illuc venerũt, innumerabiles, quales ante tẽpus illud nõ fuerũt in terra Aegypti] aut etiã alibi, [nec postea futuræ sunt.] Hoc prophetico spiritu Moses protulit, quia nec aliter scire id poterat, maxime q; nec postea tot essent locustæ simul venturæ in terra. Quod si intelligatur de tota terra habitabili, potest habere instantiã ex eo q̃d in Iohele habetur: Auditе hoc habitatores terræ, si factum est istud in diebus vestris, aut in diebus patrũ vestrorũ? Residuũ ærucæ comedit locusta, & residuũ locustæ comedit bruchus, & residuũ bruchi comedit ęrugo. In quibus verbis capit si, pro non. Ad hoc breuiter dici potest, q; Iohel non loquitur de multitudine locustarũ, sicut nũc Moses, sed de successiua illa deuoratione. Hieronymus quoq; sup Iohelẽ, p ęrucam, locustam, & bruchũ intelligit diuersas gẽtes ad literam, quæ vastarũt Hebræos. Et idẽ dicit sentire Iudæos, vt plenius scripsi ibidẽ. Alij dicunt q; plaga locustarũ, de qua nũc sermo, fuit grauior intẽsiue, q̃ plaga de qua loquit Iohel, quã dicũt fuisse ista maiorẽ extẽsiue seu diuturnitate. [Deuorata est ergo herba terræ, & quicqd pomorũ in arboribus fuit.] Nomine pomi solet in scripturis quicunq; arborũ fructi⁹ significari. Et ita nũc accipi potest. [Quãobrẽ festin⁹ Pharao vocauit Mosen & Aarõ, & dixit: Peccaui in dñm Deũ vestrũ & ei⁹ p̃cepta toties cõtemnẽdo, & ei⁹ beneficijs existẽdo ingratus? & in vos.] Qs indignãter eieci, & cõtumelioseaffat⁹ sum, & contẽpsi. [Sed nũc dimitte peccatũ mihi etiã hac vice, & rogate dñm Deũ vestrũ, vt auferat à me] & à populo meo [mortẽ istam]. i. plagã istã durã, vt morti similis videat. Et aliqs læsit forsitã vsq; ad mortẽ. [Egressusq; Moses orauit dñm. Qui flare fecit ventũ ab occidẽte.] Fuitq; vẽtus ille frigidus & debilitatiu⁹ locustarũ, sicut ventus australis calidus eos fortificauit. [vehemẽtissimũ, & arreptã locustã.] Hoc est, totã earũ multitudinẽ? proiecit in mare rubrũ] impetu suo tã valido & acuto. ¶ Sequitur plaga 9. [Dixit autẽ dñs ad Mosen: Extẽde manũ tuã in cælũ] cũ virga tua. In hac plaga nõ legit Deus fauisse Pharaonẽ p Mosen ob nimiã eius duritiã, [& sint tenebræ sup terrã Aegypti tã densæ, vt palpari queant. Extenditq; Moses manũ in cælũ, & factæ sunt tenebræ horribiles in vniuersa terra Aegypti. Tribus diebus nemo vidit fẽm suũ, nec mouit se de loco in quo erat] i. nullus Aegyptiorũ vidit proximũ suũ. Quo cõstat, q; triduo durauit illa caligo. ¶ Porro tenebræ, cũ nõ sint, p̃prie aliquid positiuũ, sed priuatio luminis tantũ, proprie nõ valẽt palpari: idcirco p hoc q; dicuntur potuisse palpari, hyperbolice designat magnitudo earũ. Vel, p palpabilitatẽ tenebrarũ insinuat, q; aer q̃ in Aegypto naturaliter clarus est ac

Exod. 9.

Exod. 3.

Exod. 9.

Augustin.

2. Cor. 3.

Ioel. 1.

Hieron.

Ioel. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

subtilis, fuit tũc taliter ingrossatus, vaporibusq; repletus, ꝙ quiuit palpari. Erant quoq; tenebræ illæ horribiles, incutiẽdo terrorẽ Aegyptijs: atq; vt dicitur, apparitiones imaginariæ terribiles in triduo illo fiebãt Aegyptijs: immo vt in Scholasti. ferẽt histor. multi Aegyptiorũ coacti sunt tũc mirabiliter ac miserabiliter mori. Recitat etiam Lyra, ꝙ secundũ Hebræos, Eusebi. tunc moriebãtur & quidã increduli ac peruersi ex filijs Israel, q noluerũt exire Aegyptum. Vnde & Deus tũc induxit caliginẽ etiam ob hoc, ne Aegyptij hoc cognoscerent, & inter se dicerẽt, ita percussi sunt Hebræi, sicut & nos, & mortẽ Hebræorũ dijs propijs ascripsissent. [Vbicũq; aũt habitabãt filij Israel, lux erat] tẽpore opportuno. Hinc Damascenus & doctores catholici dicũt cõmuniter, ꝙ signũ istud tã admirabile fuit per hoc, ꝙ omnipotẽte creatore iubẽte, sol radios suos subtraxit, seu non effudit sup terrã habitationis Aegyptiorũ: sed Damas. super terrã mãsionis Hebræorum, solito modo lumen effudit. Verũtamen indensatio aeris, & vaporũ grossities, poterãt ad obscurationẽ illã Aegyptijs factã, cooperari. Dicendũ q̃q ꝙ nec stellæ, neq; planetæ aliquid luminis influxerũt terræ Aegyptiorum infra triduum illud. ¶ Veruntamen R. Paulus circa hæc aliter sentit, dicens ꝙ aer fuit tunc tam vehementer ingrossatus, ꝙ diaphaneitatem suam amisit, nec luminis capax erat. quod probat dupliR. Paul⁹ citer: Primo, nam aliter potuissent Aegyptij se videre per lampades & lucernas. Secundo, quoniã infra tres dies nemo se mouit de loco in quo erat, vt in textu habetur. Ideo dicit ꝙ sol cõsueto modo lumẽ effudit, sed aer qui circa Aegyptios fuit, non erat capax illius. ¶ Verum vt tactum est, istud nõ consonat dictis catholicorũ doctorum, nec apparentiam habet. In Rabbi Paulum. Si enim aer fuisset sic ingrossatus, ꝙ nullus Aegyptiorum potuisset locũ mutare, tunc aer suam amisisset mollitiẽ, & durior fuisset spissiorq; q̃ aqua, nec aliquis Aegyptiorũ infra triduum illud fuisset vsus cibo aut potu. Glossa etiã dicit sup illud, Nec mouit se &c. non ꝙ penitus non moueretur, sed quia de loco ad locũ migrare non poterant. Hinc verior reputatur expositio catholicorũ doctorũ. Secunda quoq; ratio R. Pauli soluta est, quoniã falsum supponit. Ad primam vero rationẽ eius respondetur, ꝙ indispositio, humefactio aut turbulentia aeris, aut simile aliquid, accensionẽ luminariũ poterat impedire, quod & diuina virtute fieri poterat. Nam & in aduẽtu tenebrarũ illarũ, ignes Aegyptiorũ videntur extincti, vel vi illuminatiua priuati. Nec incredibile, Deum abstulisse tunc vim illuminandi terrenis luminaribus Aegyptiorũ, qui cælestibus luminaribus abstulit solitam influentiã luminis sup Aegyptios. [Vocauitq; Pharao Mosen & Aarõ.] Quæritur, qualiter eos vocauit & quãdo. Nam infra triduũ illud, nullus Aegyptiorum poterat ire ad eos. Ad hoc cõmuniter respondetur, ꝙ post triduũ illud, luce reuersa, vocauit eos timore maioris plagæ futuræ, sicut & post primogenitor⁹ pcussionẽ cõpulit Hebræos exire timore propriq; mortis & populi sui. Vnde infrà non habetur, ꝙ rogauit hãc plagã tenebrarũ auferri. Nec mirum ꝙ duriorẽ timuit plagam, nisi dimitteret populũ, quia iam toties fuit expert⁹ nouã & duriorẽ sibi plagam inflictã, eo ꝙ prẽcedẽti plaga sublata, nõ dimiserat eos. [& dixit eis: Ite, sacrificate dño.] Pharao verberibus eruditus, & aliqualiter humiliatus, cũ didicit dñm appellare, de quo ante dixit, Nescio dñm. [Oues tantũ vestræ & armẽta remaneant] in Aegypto. Hoc addidit Pharao, quia timuit ꝙ non redirent. Vel si non redirẽt, obtineret saltẽ iumẽta ipsorũ. [paruuli vestri eãt vobiscũ. Ait Moses: Hostias quoq; & holocausta dabis nobis.] hoc est, permittes vt animalia nostra, ex qbus sacrificia offeremus, ducamus nobiscũ. [Cuncti greges] pecorum nostrorum [pergent nobiscum.] præsertim cum ignoremus quid immolari debeat, [donec ad ipsum locũ] sacrificij [perueniamus.] Hoc ideo protulit Moses, quoniã Deus nõ expresserat ei in speciali, quid, quantũ, & quoties fieret ei immolatio ab Hebræis. Veruntamẽ istud non fuit totalis principalisq; causa, ꝙ cuncta pecora irent cũ eis, sed ꝙ nõ fuerant rediturí. Non tamen mentitus est Moses, sed vnã causam expressit, aliã tacuit, vt Pharao nullam excusationem suæ obstinatiõis haberet. [Indurauit autem dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos. Dixitq; Pharao ad Mosen] tanq̃ ad principalem. Tamen quod dixit ad eum, intendebat etiam ad Aaron dirigi. [Caue ne vltrà videas faciem meam.] hoc est, ne amplius appareas coram me, ita vt videam te, nisi à tuo resipiscas proposito. [Quocunq; die apparueris mihi, morieris.] hoc est, occidi te faciam. Hoc solita temeritate & præsumptione protulit Pharao, quasi Deus, qui tot & tanta miracula per Mosen fecerat, non potuerit eum coram Pharaone positum, liberare à morte. [Respondit Moses: Ita * fiet vt locutus es. Non vidébo vltrà faciẽ tuam] in hac vita. Veruntamẽ infrà legitur, ꝙ vocatis Mose & Aaron Pha- Exo. 12. rao dixit: Ite, egredimini de terra mea. Sed hoc fuit in nocte, & forte per internuncios. Vel, intentio Mosis fuit, ꝙ vltrà non videret Pharaonem, proprio motu eundo ad ipsum. ¶ Postremo, densissimarũ harum plaga tenebrarũ, apertissime correspõdet admirabili excæcationi Pharaonis & Aegyptiorũ internæ & vitiosæ, qui post tot & tãta prodigia, in sua manserunt perfidia atq; malitia. At vero iuxta intelligentiam spiritualem, per locustas recte accipiuntur simulatores, & callidi adulatores, & seductores magistri. Etenim Salomone testãte,

locusta

locusta q̃is regẽ nõ habeat, tñ per turmas egredit vniuersa. Sic ꝑfati, q &si Christum non imitant, tñ forinsecus quandã ordinationẽ & honestatẽ simulant & assumunt. Et sicut locusta specialiter fructibus frugibusq; nociua est, & quod superfuit grãdini, deuorauit: ita pręfati miro & miserabili modo nociui sunt proximis suis, eos p detractiones, simulationes, adulationes, & falsas informationes inficiẽdo atq; fallendo, intantũ, ꝙ hi qui graues tentationes aduersitatũ, tanq̃ grandinum ictus vicerunt & euaserunt, p taliũ blandimenta & surrationes ac suggestiones pestiferas, corrũpantur, bonorumq; operum fructibus spoliendi. ¶ Porro per densissimas atq; palpabiles tenebras, designãtur eoꝝ qui vitiosis consuetudinibus pressi sunt, detestabiles & apertissimæ excæcatiões interiores, qui nullã increpationem suscipiũt, nulli informationi acquiescũt, nulla cõpunctione emolliuntur, nec à sua praui- Psal. 68. tate flectuntur, immo in via pditionis, quasi immobiliter stant, infeliciter obdurati, super Prou. 18. quos puteus clausit os suũ. Impij nanq; cum in profundum venerint peccatoꝝ, contemnũt. Pro quibus iugiter est orandum, quia à solo cælesti omnipotentiq; medico possunt curari.

¶ Explanatio cap. XI. Et dixit dominus ad Mosen. Art. XX.

IVstus & pius Deus, in omni opere suo misericordiam iustitiamq; contemperat. Sic & nunc inflicturus Aegyptijs decimã plagã prælibatis grauiorem, primo pręuisat Aegyptios. [Et dixit dominus ad Mosen:] Ista allocutio facta est Mosi anteq̃ à Pharaone recessit, sicut ex sequentibus innotescet, immo & facta videtur Mosi coram Pharaone adhuc stante, per illuminationem internam, vel angelicam apparitionem, soli Mosi demonstratam. Interdum quippe reuelationes propheticæ & illuminationes diuinæ, factæ sunt viris sanctis in aliorum præsentia, aut etiam coram iniquis hominibus. Vnde, vt legitur libro quarto Regum, facta est prophetalis reuelatio Heliseo coram eo tribus regibus cum exer- 4. Reg. 3. citibus suis, quorum vnus extitit iustus, videlicet Iosaphat, alij duo iniusti, vtputa Ioram rex 2. Pa. 20. Israel, & rex Edom. Secundo quoq; Paralipomenon legitur, quẽadmodum ipso Iosaphat & habitatoribus Hierusalem in templo stantibus, factus est spiritus domini super Iahaziel, & prophetauit. Sequitur [Adhuc vna plaga tangam Pharaonem & Aegyptum] hoc est, Aegyptios. Plaga hæc, fuit interfectio primogenitorum in hominibus & iumẽtis: quæ quia non tetigit immediate Pharaonis & omnium Aegyptiorum personas, tetigit eos tamẽ mediate, quia redundauit in eos, & afflictiua fuit eorũ. [& post hæc dimittet vos] cum subole atq; pecoribus vestris, [& exire cõpellet] timore propriæ occisionis. Non autem sic cõpulit, ꝙ filij Israel exierunt inuite, sed cõpulit, id est, importune ac festinãter excitauit seu provocauit ad exeundũ. Quod & Hebræi libenter fecerunt. [Dices ergo omni plebi] Hebræorum, [vt postulet vir ab amico suo] id est, vt viri Hebræi postulent ab Aegyptijs sibi amicabilibus, [& mulier à vicina sua] hoc est, mulier Hebræa ab Aegyptijs fœminis iuxta se commorantibus, [vasa argentea & aurea &] etiam [vestem] plurimã, seu multiplicia vestimenta, vt sequẽti habetur capitulo. [Dabit autem dominus gratiã populo suo coram Aegyptijs] id est, corda Aegyptiorum inclinabit ad hoc, vt bene afficiantur circa Hebræos, & faueant atq; accommodent eis vasa ac vestes. Hic variatur modus loqendi de prima persona in tertiam. Nempe cum dixisset dominus ad Mosen in prima persona. Adhuc vna plaga tãgam Exo. 11. Pharaonem: nunc in tertia persona adijcitur: Dabit aũt dominus gratiam. Itaq; angel⁹ qui August. verba illa in prima persona protulit, quasi loquẽs in Dei persona, ista verba in tertia persona locutus est in propria persona de Deo, sicut de alio. ¶ Circa hęc quærit, qualiter quidam Aegyptij erant amici fautores q; Hebræorũ. Quocirca loquitur Augustinus: In terra Gessen quidã Aegyptij cohabitauerũt Hebræis, ad quos merito Hebræorũ potuerũt illa diuina beneficia puenire, ita vt & Hebræos diligerẽt, & eis faciliter cõmodarẽt q̃d petebãr. Nec tñ Deus iudicauit illos Aegyptios, ita alienos fuisse ab iurijs & cõtritiõib⁹ Hebræoꝝ, vt dãnum istud nõ paterent, q alijs plagis pcussi nõ erãt. In his verbis asserit Augustin⁹, Aegyptios illos in terra Gessen morantes, nõ fuisse 9. plagis ꝑductis pcussos, ideoq; dilexisse Hebræos. Hinc & in Glossa asserit: Aegyptij qui habitabãt in terra Gessen cũ Hebræis, nouem plagis Iosc. li. 2 percussi nõ erant. Ista tamen non videntur consonare prædictis. Et quidã alij ac Iosephus ant. iud. aliter sentiũt. Nec potest negari, quin 10. plaga percussi sint, quæ facta est ante Hebræorum cap. 13. egressum. Cur ergo nõ alijs plagis minoribus? Nihilo minus verisimile est, & satis credibile, ꝙ quidã Hebræi cũ quibusdã Aegyptijs quandã amicitiã habuerũt, & ꝓpter ꝑhabita signa multi Aegyptij Hebræis vicini, cõceperũt reuerentiã & affectionẽ ad eos. Et tales forsan minus afflicti fuerũt plagis ꝑfatis q̃ cæteri. Nã & sequẽti habet capitulo, ꝙ innumerabile vulgus Aegyptioꝝ p signa ista cõuersum, exiuit pariter cũ Hebræis. In Scholastica q̃q fertur histo- Eusebi. ria: Quidã Aegyptiorũ timentes Aegyptiũ periturã, egressi sunt, vt Cecrops, qui ingressus Græciam, condidit vrbem quam vocauit Acten, quæ postea dicta est Athenæ. ¶ Denicq; non obstante ꝙ p Mosen facta sunt signa hæc, quibus Aegyptus destructa est, tamen Aegyptij videtes tot supernaturalia p Mosen fieri, habuerũt eum pro viro eximio, sicut subiungitur:

[Fuitq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

[Fuitq; Moses vir magnus valde in terra Aegypti coram seruis Pharaonis & omni populo] Aegyptioꝝ. Nec dubium, quin & corã Hebræis. Pharao aũt elatione cæcatus, vltimo dixit ad eum, caue ne vltrà videas faciẽ meã &c. vt patuit in fine præcedẽtis capituli. [Et ait] Pharaoni & eius ministris, insinuando eis reuelationẽ sibi factã à Deo: [Hęc dicit dñs: Media nocte ingrediar Aegyptũ:] Quod intelligitur de nocte illa secunda, in qua primogenita sunt
Exo. 12. occisa, quæ fuit post aliquos dies post hæc, vt ex sequenti capitulo eluceſcit. Ingressus est autem dñs Aegyptum, non per suæ Deitatis motum aut mutationem, sed per iustitię suæ effectum. Nam subditur: [& morietur omne primogenitũ in terra Aegyptiorũ, à primogenito Pharaonis] inclusiue, [qui sedet in solio eius,] hoc est, ius hęreditarium regnãdi habet pro
Ibidem. patre suo. vel, iam constitutus fuit in principatu à patre suo: quod tamen non videtur, quia in textu vbiq; Pharao iste insinuatur regnasse vsq; ad suam submersionem. [vsq; ad primogenitum ancillæ, quæ est ad molam.] hoc est, à supremo vsq; ad infimũ inclusiue. [Et omnia primogenita iumentorum] morientur, prout sequenti recitatur capitulo. [Eritq; clamor magnus in vniuersa terra Aegypti, qualis nec ante fuit, nec postea futurus est. [Vlulabant nanq; flebant, & clamitabant Aegyptij, tam ex dolore plagæ inflictæ, q̃ ex timore plaLucę 21. gæ grauioris infligendæ. Verũtamen instante fine seculi, arescẽtibus hominibus præ timore & expectatione eorum quæ superuenient vniuerso orbi, erit vbiq; terrarũ incõparabilis dolor, timor, angustia. Moses vero nunc loquitur de speciali Aegyptiorũ calamitate atq; clamore, non de vniuersali generis humani ærumna. [Apud omnes autẽ filios Israel non mutiet canis ab homine vsq; ad pecus:] hoc est, tãta quies atq; securitas erunt in Hebræis & eorum pecoribus, q̃ nec canis, qui ex facili latrat occasione, latratum emittet. Per quẽ modum loquendi designatur præcipua pax Hebræorũ. Et potest hoc verbum per modum hyperbolicæ locutiõis intelligi. [vt sciatis quãto miraculo diuidat dñs Aegyptios & Israel:] hoc est, q̃ miraculose ostendat pietatem suam circa Israelitas, & rigorem iustitiæ circa Aegyptios. [Descendentq; omnes serui tui isti ad me] Hoc Moses dixit de seipso. nã subditur: [& adorabunt me] adoratione duliæ, id est, rogabunt. Vnde aliqui habẽt, orabũt. [dicẽtes: Egredere tu & omnis populus qui subiectus est tibi:] hoc est, tota plebs Israelitica. [Post hæc egredietur] Aegyptũ. Vel sensus est, q̃ serui Pharaonis descẽdentes in terrã Gessen, adorabunt Deum Israel, quẽ ex tãtis prodigijs aliqualiter cognouerũt, vt ipse dñs Deus Hebræorum cum populo suo ab Aegypto descenderet, ne amplius plagaret Aegyptios. Moses quippe post hæc redijt ad terrã Gessen, & eo existẽte ibidẽ, primogenita sunt percussa. Quo facto, serui Pharaonis venerũt illuc, vt infrà habetur. [Et exiuit à Pharaone iratus nimis.] Moses q̃uis
Num. 12 esset mitissimus, tamen ex zelo iustitiæ fuit multũ iratus secundũ rationis dictamen, tam inauditam impij regis obdurationem, ingratitudinem, rebellionem, & cõminationem detestans atq; admirans, immo & iuste puniri saltem in vita hac cupiẽs. [Dixit autem dominus ad Mosen: Non audiet] auribus cordis [vos Pharao,] donec rursus tangatur, [vt multa signa fiant in terra Aegypti.] Quod ex Pharaonis obstinatione cõsecutum est, nõ directe casaliter, sed concomitanter. Certum q̃ est, q̃ Pharao non ob hoc non audiuit Mosen, quatenus signa multiplicarentur, quia non intendebat, neq; optabat hoc. Porro post hæc facta est percussio primogenitorum, diuisio maris rubri, submersio Aegyptiorũ. [Moses aũt & Aaron fecerunt] ministerialiter, non efficienter & principaliter, [omnia signa & ostenta quæ scripta sunt, coram Pharaone.] hoc est, præfata signa q̃æ fuerunt ostensione & admiratione dignissima. Nec solum fuit miranda signorum illorum productio, sed & eorum, saltem aliquorum, cessatio, vt ex præhabitis cõstat. ¶Iuxta intelligẽtiam spiritalẽ docemur ex
Acto. 9. isto capitulo, q̃ Deo resistere non est consultum, sicut & Christus locutus est Paulo: Durum est tibi cõtra stimulum calcitrare. Idcirco qui Dei sentit percussionẽ, protinus se emẽdet, ne
Psal. 38. durioribus plagis afficiatur, attendẽs quod scriptum est: Amoue à me plagas tuas. Et causa
Ibidem. ibidẽ subijcitur: A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus. ¶Quid aũt per va-
Exod. 3. sa aurea atq; argẽtea Aegyptiorum, & mutationem eorum signetur, in expositione tertij capituli patuit. ¶Fuit aũt Moses vir magnus valde coram seruis Pharaonis. Sic & quilibet no
2. Cor. 2. strũ studeat esse spiritaliter magnus, hoc est, valde virtuosus ac sapiens, ita vt sit bonus odor Christi in omni loco, & secularibus exemplaris existat. Est itaq; magnus valde, qui est profunde humilis, perfecte patiẽs, fractus, & sibimet mortuus, viuẽs ac feruens in dño. ¶Hæc dicit dominus: Media nocte ingrediar Aegyptum, & morietur omne primogenitũ in terra Aegypti. Hoc spiritaliter agitur, dũ Deus corda hominũ visitat gratiosè, quãdo adhuc sunt in profunda vitiorũ caligine, perimit q̃ in eis vniuersa peccata mortalia, illos ad veram cõtritionem instigãs. Tunc plane generatur incõparabilis dolor, clamor q̃ cordis, id est, interna ac ferues deuotio inter eos, qui in tenebris seculi, quasi in Aegypto, fuerunt. Cõtritio nanq; est maximus dolor, qa de malo culpæ & summi boni offensa atq; amissione, oportet maxime dolere, quẽadmodũ & necesse est summũ bonũ incõparabiliter semp diligere. Qui vero sic visitantur

visitant & illustrant à dño, sua ppendũt peccata, & intime deflẽt ea. ¶Apud filios Israel non mutiet canis. i. in cordibus cõtẽplatiuoꝝ abundabit pax pectoris, nec iræ cęterarum q̃ passionũ erit tumultus in eis, sed vita secreta, quẽadmodũ in Esaia dñs protestatur: Erit opus iu- Esaię 32.
stitiæ pax, & cultus iustitiæ silentiũ: & sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulẽta. ¶Vt sciatis quãto miraculo &c. Ex his equidẽ claret, quantũ inter carnales & spiritales, inter seculares & vere religiosos, inter passionatos & contẽplatiuos distet ac differat, & q̃ diuersimode dñs operetur in eis. ¶Descendentq; omnes serui tui isti ad me &c. Dũ em̃ iniqui ita præueniunt & cõpungunt à spiritu sancto, humiliãt Hebr. 6.
se, atq; in mẽtis humiliatione accedũt ad thronũ gratiæ Dei, dicentes: Egredere tu. Quia ex consideratione suorũ excessuum, diuina visitatione se fatentur indignos, cum sancto Petro Lucæ 5.
dicentes: Exi à me, quia homo peccator sum domine. Veruntamen non volunt relinqui à domino, sed peculiari eius consolatione ac præsentia suaui reputant se indignissimos esse, & quasi indecens eis apparet, q̃ dominus tam misericordissime agit cum eis. ¶Et omnis populus qui subiectus est tibi, egredietur à nostra oppressione. Nẽpe iniqui qui iustos premũt ac persequuntur, cum sic cõuertuntur, dimittũt iustos egredi liberos, & venerãtur eosdem, immo eorum obsequio indignos se arbitrantur. Et exiuit à Pharaone iratus nimis. Sic & iusti contra peruersorum duritiam interdũ zelo iustitiæ irascuntur, & cupiunt eos in hac vita castigari à domino, ne pereant in æternum. Veruntamen zelus huiusmodi esse debet secundum scientiam, hoc est, discretione conditi, vt memor sit homo propriæ fragilitatis, nec immoderate ferueſcat, immo pro eorum oret salute quibus irascitur.

¶Elucidatio literalis cap. XII. Dixit quoq; dñs ad Mosen &c. Art. XXI.

ANtequam Moses decimæ plagæ in præsenti capitulo comminatæ inflictionem describat, nunc quædam interserit de institutione & ritu paschæ, hoc est, tam festi quàm agni paschalis, quod ad literam Deus instituit, in cõmemorationem liberationis Hebræorum ex Aegypto. Spiritaliter vero per illud apertissime designauit generalem mundi redemptionẽ, per Christi passionẽ effectam. [Dixit quoq; dominus ad Mosen & Aaron in terra Aegypti:] Istud creditur eis dixisse, cum à Pharaone rediissent ad suos in terrã Gessen, post nonæ plagę inflictionẽ, vt præcedenti tangebatur articulo. [Mensis iste, vobis principium mensium] supple existens, [primus erit in mensibus anni.] id est, Hoc præcipio, vt vos Hebræi computationem anni incipiatis à mense isto, tanq̃ à primo anni mense, & propter beneficia quæ vobis in isto mense exhibeo, de Aegyptia seruitute & alijs malis vos liberando, multaq; bona præstando, vt consequenter dicetur. Alij vero populi ab alijs mensibus inchoant annum. Nam Christiani morem Romanorum sequendo, à Ianuario annum incipiunt, Arabes vero post æstuale solstitium. ¶Per hunc mensem Glossa & Rabanus, ac alij multi catholici Aprilem intelligunt, qui secundum eos, appellatur Nisan apud Hebręos. Et dicitur Aprilis quasi aperilis, quia in eo terra aperitur ad producendũ virgulta, flores, ac herbas. Porro Lyra hoc reprobat, dicens, per hunc mensem qui est primus apud Hebræos, intelligi Martium: quia secundum omnes, Septembris est septimus mensis apud Hebræos. September aũt non est septimus ab Aprili, sed à Martio. Quod argumentum faciliter solueretur, dicendo q̃ computatio illa ab Aprili & Martio vsq; Septembrem, potest fieri per inclusionem aut exclusionem extremi vel extremorũ, & ita Septẽber erit septimus ab Aprili. Quemadmodũ transfigurationẽ Christi quam scribit Lucas factã post 6. dies, Matthæus Lucæ 9.
refert factam post octo dies, quod prætacto modo ab expositoribus concordatur. ¶Deniq; Mat. 17.
magister in historijs de hac re magistralius ac resolutius scribit, dicendo: Mensis iste erit vobis primus in mensibus anni, hic est Aprilis, id est, lunatio Aprilis, quæ sæpe in Martio inchoat, qui mensis ab Hebræis dicitur Nisan. Voluit quippe dñs Hebræos à cæteris nationibus differre in tẽporis cõputatione, sicut in religione & circuncisionis charactere. Romani aũt ex traditione Numæ Pompilij, primũ mensem ponũt Ianuarium, quia tunc sol incipit assẽdere post solstitium hyemale. Sed congruentius videtur fieri ab Hebręis in Martio. In Aprili ergo cęremoniali differũt à nobis, qa videlicet ille est in Martio in tẽporali nobiscum cõueniunt. Hæc magister ibidem. ¶Deniq; de hac materia scribit R. Paulus prolixe, inter cę tera dicẽs: Mensis apud Hebræos Nisan vocatus, ppriè loquendo, non est Aprilis noster, nec Martius. Cũ em̃ ipsi cõputent menses per lunationes, raro cõtingit, q̃ prima dies lunationis cõcurrat cum prima Martij die, sed cõmuniter venit in diebus primũ Martij diẽ sequentibus. ideo mensis Nisan frequẽter cõcurrit cum Aprili secundũ aliquam sui partem. Vnde opinio catholicorũ doctorum dicentiũ Aprilẽ esse primum mensem apud Hebræos, cõcurrit cum primo mense apud Hebræos secundum aliquam sui partem. Circa hoc dico, verum esse q̃ noster Aprilis aut Martius non est præcise mensis ille, quem Hebræi nominant Nisan, vt ex dictis elicitur. [Loquimini ad vniuersum cœtum filiorum Israel, & dicite eis: Decima die mẽsis hujus,] qui est primus inter mẽses anni secundũ vos. [tollat vnusquisq; agnum

per

Universidad de Deusto
Biblioteca

familias & domos suas:]hoc est,quilibet paterfamilias seu principalis in domo sua atq; familia, sumat de grege agnum. [Sinautē minor est numerus, vt sufficere possit ad vescēdum agnum] .i.si habitātes in vna domo,non sint tot,vt queant paschalē comedere agnum. Euſebi. Dicitur autē in Scholastica historia:Aiunt quidā, q; decē capita seu homines erant in esu agni vnius. [assumet vicinū suū, qui coniunctus est domui eius,iuxta numerum animarum quæ sufficere possint ad esum agni.] hoc est,tot hoies Hebræos sibi vicinos,assumet ad māducandum secū agnū illū,vt simul cū illis valeat agnū paschalē comedere. Vnde in tali casu poterant duæ domos personæ cōiungi ad edendū vnū agnum paschalē. [Erit aūt agnus absq; macula, masculus,anniculus] .i. vnius anni, vel potius infra vel nō vltra vnius anni ætatem. Poterat em assumi & offerri ab octaua suæ natiuitatis die, & nō ante,vsq; ad cōsummationē sui primi anni,nō postea:masculus,qa nō poterat esse agna:absq; macula.i.non mōstrosa Gen. 30. fœditate deformis. Itaq; macula non sumit hic pro varietate colorū in pelle seu vellere,sicut Leui.20. in Genesi,vbi pecora diuersorū colorum, maculosa dicuntur:sed pro monstrositate,de qua Malac.1. macula in Leuitico legitur:Si cæcum fuerit,si fractum,aut impetiginem habens. Perfectiora etem Deo sunt offerenda, iuxta illud Malachiæ: Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum,& votū faciēs, immolat debile dño. [luxta quem ritum tolletis & hœdum,] videlicet 10.die mēsis istius,[& seruabitis eum vsq; ad 14. diem mensis huius.] Ad quā etiam diem agnus fuit seruādus. ¶ Præterea quidā dixerunt, hoc loco duplicē oblationem iuberi à dño. Vnam agni,quē dixerūt 10.die offerri in qualibet domo:Aliā hœdi,quē dicebant 14. die immolari à toto Israelitico populo simul collecto,nō seorsum in domibus singulorum: quia in textu subiūgitur, Immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorū Israel ad vesperam. Sed huius oppositū probatur ex textu,quia post pauca adnicit:Sument de sanguine eius,ac ponent sup vtrunq; postem,& in superliminaribus domoꝝ,in quibus comedēt illū,& edēt carnes nocte illa assas igni:caput cū pedib⁹ eius & intestinis vorabitis, nec remanebit ex eo quicq; vsq; mane. Certū est q; vniuersi Hebræi in domibus suis nō poterant vesci carnibus hœdi vnius,nec de eius sanguine poterat tanta linitio fieri, nec fuit periculū q; de carnibus R. Paul. vnius hœdi posset tot manducantib⁹ aliquid superesse,Itaq; sicut Lyra & R.Paulus testantur,Trāslatio nostra hoc loco discrepat ab Hebraica veritate in verbis: quia pro his verbis, Hieron. iuxta quē ritū tolletis hœdū:in Hebræo habetur,De arietibus vel de capris accipietis illum, videlicet agnū. Vnde dictio Hebraica ibi pro agno posita, quādoq; pro hœdo accipit,& ita nō sumpsit eā Hieronymus. Idcirco nō fuit duplex oblatio,sed vna,q̄ fieri debuit de agno,si bono modo posset haberi: alioquin de hœdo fieri poterat. His cōcordat q̄d LXX. transtulerūt,Ab agnis & hœdis accipietis illud. q.d. Id q̄d offeret,erit agnus aut hœdus. Sicq; q̄d habet trāslatio nra, Iuxta quē ritū accipietis & hœdū,intelligēdū est in casu,q̄ agn⁹ haberi nequibat. Veruntamē R.Paulus his cōtradicit,& dicit: Immolatio paschalis,secundū doctoR.Moſes res Hebreos,de agno debebat fieri,& nō de hœdo:q̄d cōgruit tā literali causę sacrificij huius,q̄ etiā figurali. Primū patet,qa secundū R. Mosen Gerūdensem & alios, ꝓcipiebat agnus occidi in primo mēse, qm signū arietis est tūc in potissimo suo statu,cū sol tūc in eodē sit signo cōmuniter. Et qa Aegyptij arietē venerabant,volebat dñs per occisionē agni ostēdere, q; etiā in dijs Aegyptioꝝ faceret vltionē, q̄ ratio nō haberet locū in hœdo. Secundū patet, qm Christus significat p agnū, non p hœdū, immo ipse p hœdos significat reprobos apud Matt. loquēs:Hœdos statuet à sinistris. ¶ Circa hæc dico, q; duæ rōnes istæ, ad probandum Matt.25. propositū sunt inualidæ. Dñs em in sacrificioꝝ institutione ac iussione, respectū nō habuit ad signa zodiaci vel luminaria cæli. Aegyptij q̄q; nō solum colebāt arietē seu potius Iouem in forma arietis,sed etiā hircos, qa in similitudine hirci apparuerūt eis interdū diaboli,vt & Lyra hic refert. Insup Christ⁹ interdū in scripturis veteris testamenti designat per hircum, quēadmodum in Leuitico patet de hirco, qui portauit oēs iniquitates filiorū Israel in de- Leui.19. sertū:per q̄d passio Christi extra portā crucifixi, & ibi peccata mūdi tollentis,euidēter signa- Mat.27. ta est. Idem patet de hirco,cuius sors exijt dño. Immo & per capream figuratur, iuxta illud Hebr.13. Ioann.1. in Canticis:Fuge dilecte mi,similis esto capreę,hinnuloq; ceruorum. Nec obstat,q; per hir- Canti.8. cum reprobi aliquādo exprimantur, sicut per leonē quandoq; intelligitur Christus, quandoq; diabolus. Christus,ob suam fortitudinē ac regiam dignitatem,iuxta illud in Apocaly- Apoc.5. psi,Vicit leo de tribu Iuda:diabolus,ob suā ferocitatem,principe apostolorū hortante: Ad- 1.Petr.5. uersarius vester diabolus tanq̄ leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Immo & reprobi Psal.48. nonnunq̄ designantur per oues, secundū illud Psalmi: Sicut oues in inferno positi sunt. Siquidē per eandem rem,secundū diuersas suas proprietates,designantur diuersa. ¶ Præterea, dato q; aliqui doctores Hebræi sint opinati, q; immolatio paschalis nō nisi de agno heri debuit,nihilo minus multi solennes & antiqui Hebræoꝝ doctores dixerūt oppositum. Vnde Auguſt. circa ꝓductā literā LXX. interpretū,ab agnis & hœdis accipietis illud,loquit Augustin⁹: Conant Iudæi asserere, etiā hœdū accipiendū ad celebrandum pascha, tanq̄ si diceretur, Ab agnis

agnis agnū sumi oportet,vel ab hœdis hœdū,si illud desit. In Scholast. quoq; histo. dicit,10. die mēsis huius tollet domus quælibet agnū,vel si nō poterit agnū,saltē hœdū. Sed & Lyra Euſebi. refert doctores Hebræorū ita sentire. Deniq;,si de solo agno fieri poterat illa oblatio,transIatio Hieronymi quā ecclesia approbat,esset falsa,sufficietq; dicere in Hebræo,de arietibus Hieron. accipietis illum,nec addi oportuisset,vel de capris, nisi ꝓpter mysticā quandā significationem,ex qua argumentū sumi nō potest ad literā, vt Augustinus testatur. ¶ Præterea q̄ritur, cur in litera de agno nō dicitur, q; seruādus erat vsq; ad 14.diem,quēadmodū hoc de hœdo exprimitur. Deinde,cur vtrūq; animal iubet per 4.dies ante suā immolationē accipi & seruari. Respōdet ad primū, q; ex quo vna fuit oblatio illa paschalis de agno aut hœdo,idcireo q̄d de reseruatiōe hœdi exprimitur, de agno intelligi datur. Ad aliud respondet q; ideo, ne Hebræi tūc diuersimode occupati, se disponēdo ad exitum ab Aegypto, obliuiscerētur accipere agnū vel hœdū in die immolatiōis. Et itē,vt infra illud quatriduū diligēter perpēderēt, an aliq̄ macula esset in hœdo immolatiōis, & itē an in agno. Alia aūt est ratio spiritualis, quæ infrā tāgetur. Et qm causæ ꝓtactæ ꝓcipiendi agnum vel hœdū per 4.dies,postea cessauerūt:dicunt Hebræi, q; præacceptio illa nō obligabat nec seruabatur in posterum, qñ ex cōsuetudine facilius attenderetur,an agnus vel hœdus immolatiti⁹ esset. Sequit: [Immolabitq; eū]hœdum aut agnū[vniuersa multitudo filiorū Israel] .i. vnusquisq; paterfamilias aut quælibet ꝓsona capitalis de multitudine Israelitarū,offeret in domo sua. Quod dictū est,causa ꝓtacto exceptorisicq; q̄d ait, Vniuersa multitudo, diuisim, nō collectim,accipit:& p agnū seu hœdū, agni aut hirci pluraliter intelligunt. [ad vesperā] 14.die mēsis præfati,seu luna 14. qñ die sequenti valde mane egressuri erant Aegyptū. Fuit equidē immolatio illa,dispositio ad egressum, atq; ad liberationē à percussione,qua angelus primogenita Aegyptiorum occidit. Et fiebat ad vesperā,quā Iudæi à 7. hora incipiebāt, pertinuitq; ad die sequentē secundū cōputationē eoꝝ. [Et sumēt de sanguine eius,]videlicet agni aut hœdi oblati. (cōmuniter tñ extitit agnus)[ac ponēt sup vtrunq; postē] .i. ambos ianuæ postes tingēt sanguine illo. [& in superliminaribus domoꝝ] .i. etiā superliminaria domoꝝ sic tingēt. [in quib⁹] domibus[comedent illū,]vtpote agnum aut hœdū oblatū atq; assatū, fiebatq; tinctio illa cum fasciculo hyssopi. Porro postes sunt ligna,inter quæ clauditur ianua secundū longitudinem suā. Et superliminare vocat,lignū seu limē superius,[.lignū transuersaliter positū supra postes. Sicq; in qualibet domo habitatiōis hoim, nō brutoꝝ,fiebat linitio illa cū sanguine,ꝓpter causam quę infrā in textu exprimitur. [Et edent carnes nocte illa assas igni.]Agnū nāq; ꝓ igne diuturnæ & maximæ tribulatiōis in Aegypto assati eranti & qm̄ præparatio illa carnis,per assationē expeditius fieri potuit. Eadē etem nocte Aegyptij erant ad eos venturi, vt eos egredi cogerēt. [& azymos panes,] qui etiā celerius præparātur ex aquæ & farinæ cōmixtione. Iussi etem sunt agnū illū comedere,tanq̄ mox egressuri. Idcirco oia parauerūt,prout velocius fieri valuit. [cū lactucis agrestibus:]quę sunt herbæ multū amaræ,quas cū carnibus edere iubebātur,ad reminiscendū amarissimæ afflictiōis, quam in Aegypto erant perpessi. [Non comedetis ex eo crudū quid] .i. semicoctū ex festinatiōe. Nā & in Hebræo, vt fertur, semicoctū habetur. Voluit quippe dñs cultores suos differre ab idololatris,qui aliqua idolis immolata, solebāt comedere semicocta. Vel ad literā,noluit dñs,vt in tantū festinarent coquēdo,q; semicoctū quid comederēt,quum hoc corruptiuū sit vitæ. [nec coctū aqua] .i. nihil de carnibus illis erit bullitū,vel quia idololatræ sic agebāt,vel qm̄ tardior est ꝓparatio talis,[sed assum tantū igni. Caput cū pedibus eius & intestinis vorabitis.] In Hebræo,secūdū Lyrā,non habet,Vorabitis. propter q̄d,secundū Hebræos, sensus est,q; caput cū pedibus, intestinisq; agni primo loris,erāt assanda simul cū corpore agni,nō seorsum,nec separatim: idcirco apparet q; trāslator adiunxit, Vorabitis,qa subiungitur, [nec remanebit ex eo qcq̄ vsq; mane] .i. totū in ipsa nocte edetis,nō tamē ossa,sed quicq̄d de carnibus eis adhęseritad insinuandū,q; valde mane fuerant exituri,nec tēpus habituri ad manducandū,qa Aegyptij nō sinebāt eos aliquā facere morā. Ideo q̄q; dixit, Vorabitis,qm̄ stādo festinanter edebant. [Si quid residuū fuerit] comestioni,[igne comburetis:]hoc est,taliter consumi facietis per ignem,vt nihil remaneat. Quāuis aūt præceperit dñs,vt tot assumerētur ad comedēdum, q; agnū comedere totū possent,in hoc tamen poterat error excusabilis interuenire, ita q; non poterant tantū comedere,sicut putabant se comesturos. Nec voluit Deus vt se vltra vires aut gulose replerēt, ideo addidit istud: [Sic aūt comedetis illū:]s.agnū aut hœdū assatū. [Renes vestros accingetis,& calceamēta habebitis in pedibus, tenētes baculos in manibus,& comedetis festināter.] Quorū oim causa subiūgitur: [Est em Phase] Quid aūt designat Phase, subiungitur: [id est,trāsitus dñi.] q̄d translator apposuit,hoc est, agnus iste paschalis seu māducatio eius, vel paschalis ista celebritas, transitus dñi appellatur, vel transitum eius designat: quia in illa hora filij Israel, Deo iubente,de Aegypto egressi sunt: præcipiente q; dño, angelus eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

lus eius pertrãsiuit Aegyptios, primogenita occidẽdo, tẽpla quoq; & idola euertẽdo. Itaq; qm̃ paschalis ille agnus & esus sic trãsitus Dei fuit, ideo filij Israel iussi sunt agnũ comedere, tanq̃ mox trãsituri, & sicut vere parati ad emigrandũ velociter. Ad quod pertinet esse accinctum, calceatũ, baculoq; prouisum. [Et transibo per terrã Aegypti nocte illa, percutiamq; oñe primogenitũ in terra Aegypti ab hoie vsq; ad pecus] includitur. i. tam primogenita hominũ, q̃ pecorũ. [& in cunctis dijs Aegypti faciã iudicia]. i. Aegyptiorũ deos seu idola iusto iudicio destruã. Ista peregit dñs, cuius magnitudinis nõ est finis, nõ in ppria persona eundo aut locũ mutãdo, vel ista per se immediate exequẽdo, sed p angelũ atq; per suæ iustitiæ operationẽ. Quocirca habet in Glossa: Ferũt Hebræi, q̃ oĩa idola Aegypti cõfracta sunt nocte illa, tẽpla quoq; vel terræ motu vel Nili inundatione. Recitat etiã Lyra: Dicũt Hebræi, q̃ nocte illa oĩa idola Aegyptiorũ lignea fuerũt subito putrefacta, & oĩa metallina resoluta ac fusa in terrã, oĩa quoq; lapidea cõminuta, in idololatriæ detestationẽ, & in signũ q̃ solus Hebræorũ Deus fuit adorandus. Idcirco adiungit: [Ego dñs. Iq. d. Ego solus oĩpotens sum, in cuius manu cuncta sunt posita, quẽ solũ decet latriæ cultus, tanq̃ iummũ & incomparabilem dñm, q̃ ait p Esaiã: Ego dñs, hoc est nomẽ meũ. Gloriã meã alteri nõ dabo, nec laudem meã sculptilibus. Cõsequẽter pandit causa limitionis positiũ ac supliminariũ cum sanguine agni oblati. [Erit aũt sanguis vobis in signũ in ædib⁹ in qbus eritis]. i. linitio illa cũ sanguine
Esaiæ 42. in domibus habitationũ vestrarũ, erit vobis in liberationẽ p manũ angeli primogenita occidẽtis. Ideo subdit: [& videbo sanguinẽ]. i. tinctionẽ illã cũ sanguine, gratã habebo, inquantũ ex mea iussione à vobis peracta est, & redemptionẽ mũdi per sanguinẽ Christi significati distinctiuũ q̃ signũ fuit inter Hebræos atq; Aegyptios, q̃s voluit dñs hoc signo foris distinguere p tribus, nullũ in eis peutiendo. Ideo subdit: [nec erit in vobis plaga disperdẽs]. i. percussio primogenita occidẽs. [q̃n peussero terrã Aegyptiã]: hoc est, primogenita Aegyptiorum. [Habebitis aũt hũc diẽ] vbi egressiõis de Aegypto, & liberatiõis à morte primitiuoꝝ. [in monimentũ]. i. in iugi memoria, nõ obliuiscẽdo beneficioꝝ tantoꝝ. [& celebrabitis eã solennẽ dño in gnationibus vris]. i. tã vos q̃ posteri vri oñi anno festiuũ agetis hũc diẽ, in cõmemoratione beneficioꝝ vobis in eo desup pstitoꝝ, vt datori eoꝝ sitis grati. [cultu sempiterno]. i.
Auguſt. ppetue, statu veteris testamẽti durãte. ¶ Circa hoc loquit Aug. Diligẽter scrutandũ est, quõ scriptura soleat appellare eternũ, qm̃ nefas habet hoc pmittere aut mutare. Aliud em̃ est,
Iosu. 6. cũ pcipit, q̃diu aliqd fiat, sicut pceptũ est, vt arca septies circuiret Hiericho muros. Aliud, cũ aliqd pcipit sic obseruari, vt nullus terminus pfigat. Aut ergo sic appellauit scriptura ista eternũ, vt filij Israel illud nõ auderẽt pmittere spõterant qa æternũ est, q̃d p illã celebritatẽ paschalis significat. Hic alij sic exponũt, Cultu sempiterno, i. absq; certa tẽporis determinatiõe qa paschalis solẽnitas, quãtũ ad id q̃d significabat p eã, pfectius obseruat in euangelica, q̃ in Mosaica lege, quãtũ lux & veritas trãscendit figurã & vmbrã. Nã oĩa in figura tũc cõtingebãt. ¶ Porro vt R. Paul⁹ affirmat, i Hebræo habet, in seculũ. Vñ sensus in Hebraico ppri⁹ iste est: Celebrabitis diẽ hãc solennẽ in seculũ. Seculũ aũt apud Hebræos, sicut & apud nos, ponit p libet spatio tẽporis determinãtis durationẽ vitæ alicuius. Vnde & in scripturis dura-
Psal. 71. tio totius tẽporis vitæ pñtis, seculũ nũcupat. Et duratio vitæ futuræ, dicit aliud seculũ p se. Sicq; intelligit illud, Benedictus dñs Deus Israel à seculo & in seculũ. Et illud in symbolo: Et vitã venturi seculi. Hinc antiqui Hebræi totũ tẽpus durationis Mosaicę legis, vnum seculum vocant, & tẽpus Messiæ aliud seculũ, propter distinctionẽ eoꝝ quæ in vtroq; seculo ad spiritualẽ pertinẽt vitã. Vnde cũ in præceptis huiusmodi, pñtim cæremonialibus, additur, Et in seculũ: intelligendũ est de toto tẽpore durationis Mosaicæ legis, quæ est vsq; ad aliud seculũ, s. vsq; ad tẽpus Messiæ & durationis legis ipsius. Et iste est modus respondẽdi, pprius Hebræis, cũ de euacuatiõe cæremonialiũ agitur, qui modus loquẽdi de duplici seculo, cõmuniter tenetur etiã à Talmudistis in varijs locis. Hæc R. Paulus. [Septẽ diebus azyma comedetis]. i. panes nõ fermẽtatos. Et incipiebãt dies illi ab hora immolatiõis agni paschalis, quem cum talibus panibus edere tenebant. [*A die primo nõ erit fermentatũ in domibus vestris.]
*In hoc est, à præfata 14. die mensis Nisan, nõ erit in domibus Hebræorũ panis fermẽtatus, neq; fermentũ, ita q̃ ante horam vespertinã in qua agnus offerebat, tollendũ fuit ab eoꝝ habitaculis oñe fermentũ ac fermentatũ. [Quicunq;] Hebræorũ [comederit fermentum à die prima]. i. ab hora vespertina præfatæ diei, [vsq; ad diem septimũ] inclusiue, quia nec in eo hoc licuit, [peribit anima illa de Israel]. i. homo hoc faciẽs, peccabit moraliter atq; damnabitur, nec inter electos cõputabitur Israelitas, nisi pœnitentiã egerit. Porro prima dies illa fuit dies quartusdecimus primi mensis Hebræorũ, & dies septimus fuit dies vicesimusprimus eiusdẽ mẽsis. [Dies prima erit sancta atq; solẽnis]. i. deputata actib⁹ sacris ad agnũ paschalẽ spectantibus. Incepitq; illa solennitas à vespera primæ diei, in qua agnus immolabatur. [& dies septimus eadẽ festiuitate venerabilis] erit, qua dies prima. Illã tamẽ celebritatẽ pro magna

magna parte agebãt in exterioribus & carnalibus q̃busdã eminentijs, vt in ornato vestitu, lautisq; refectiõibus, iuxta illud in Esdra: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum. Dies em̃ dñi sanctus est. Fuit nanq; lex illa grossa & figuralis, nõ pfecta & spiritalis, sed iuxta capacitatẽ populi & cõgruentiã tẽporis data. Propter q̃d ait Apostolus: Nihil ad perfectũ adduxit lex. [Nihil operis] seruilis & exterioris [facietis in eis] per vosipsos, neq; p vestros ministros, Hebr. 7.
[exceptis his q̃ ad vescendũ pertinẽt]. i. ad ꝓparationẽ ciborũ. Ex his elicit, q̃ diebus interdijs poterãt operari, vt ī Scholastica fertur historia. Patet q̃q; ex his, q̃ sabbati celebritas strictius seruabat q̃ ista, quantũ ad cessationẽ ab opere. Vnde & si solẽnitas ista venit in sabbato, nõ licuit in ea cibaria parare. [& obseruabitis azyma]. i. esum azymorũ panũ, septem diebus, vt patuit. [In eadẽ em̃ ipsa die] videlicet die 15. primi mẽsis, ad quã diem pertinebat vespera præcedẽtis diei, quia ab illa vespera cœpit, vt dictũ est. [educam exercitũ vestrum] Euſebi⁹.
i. vosipsos per modũ exercitus cõgrue adunatos ac ordinatos, [de terra Aegypti, & custodie tis die istũ in gnationibus vestris]. i. diem celebrabitis vos & posteri vestri tẽpore opportuno p successiones gnationum vestrarũ ritu perpetuo. Tamen, vt dicũt catholici & Hebræi, quẽadmodũ dispensatũ fuit cũ Israelitis, q̃ nõ circũcidebant q̃ diu fuerũt in deserto, ita & in obseruatione huius præcepti, ita q̃ in deserto nõ leguntur pascha hoc celebrasse nisi semel, videlicet in anno secũdo egressionis ab Aegypto, vt infrà habebitur. Nẽpe q̃ diu fuerãt in deserto, satis memores erant egressionis illius, idcirco ob illam cõmemorandam rationabiliter fuit dilata celebratio illa. [Primo mẽse,] qui dicitur Aprilis vel Martius apud nos, & Nisan apud Iudæos. [quarta decima die mẽsis] huius [ad vesperã comedetis azyma, vsq; ad diem 21. eiusdẽ mensis ad vesperã:] forsitan excluſiue, quia dies illa 21. terminabatur in exordio vesperæ suæ, quæ & pertinuit ad diẽ sequentem. [Septẽ diebus fermentatũ non inuenietur in domibus vestris]. i. hoc iubeo, vt nõ solũ non manducetur, sed neq; existat in habitaculis vestris. [Qui comederit fermentatũ] infra hos 7. dies, [peribit anima eius de cœtu Israel,] sicut expositũ est, [tã de aduenis q̃ de indigenis terræ,] hoc est, siue fuerit proselytus, siue
natione Hebræus. Itaq; per aduenas intelligũtur ad Iudaismum conuersi. [Oñe fermentum nõ comedetis. In cunctis habitaculis vestris edetis azyma.] Frequẽter legislator vnum & idem resumit, vt strictius obseruetur in memoria & effectu. [Vocauit autẽ Moses omnes seniores filiorũ Israel, & ait: patresfamilias & principales, ad quos pertinebat agnũ aut hœdum
offerre. [Et dixit ad eos: Ite, tollẽtes animal per familias vestras]. i. vnusquisq; in sua familia principalis, pergat ad domũ seu gregẽ suum, & inde accipiat agnum, si potest, vel hœdũ. [& immolate phase]. i. agnũ paschalẽ, qui trãsitum dñi repræsentet, iuxta sensum præhabitum. [fasciculum q̃ hyssopi intingite in sanguine, qui est in limine]. i. in sanguine agni vel hœdi oblati, reseruato & existente in vase circa limen domus. [& adspergite ex eo superliminare & vtrunq; postem.] Vt tãgit Augustinus, sanguis recipiebatur in vase, & vas illud
cum sanguine ponebatur iuxta limen, quia ex eo liniendi erant postes & superliminare. Vnde, vt dicitur, in Hebræo habetur, in *patino. i. vase argenteo, in quo recipiebat sanguis agni oblati. Porro, ad fasciculũ requiruntur ad minus tres calami colligati, vt fertur. Cur autem tinctio illa fiebat per fasciculũ hyssopi, ad literã dici potest, q̃ ꝓpter munditiã herbæ illius, & reuerentiã oblationis ad Dei honorẽ, vel ꝓpter cõuenientiam proprietatũ hyssopi, cum ꝓprietatibus agni, de qbus dicetur sequẽti articulo. [Nullus vestrũ egrediatur ostiũ domus suæ vsq; mane.] Cuius causa subiungitur: [Trãsibit em̃ dñs percutiẽs Aegyptios] per ministe-
rium angeli. [Cum q̃ viderit]. i. esse cognouerit & approbauerit, [sanguinẽ in supliminari, & in vtroq; poste ostij domoꝝ vestrarũ, trãscendet ostium domus] ipse angelus, [& non sinet percussorẽ] videlicet angelum, [ingredi domus vestras, & lædere]. i. præcipiet angelo, vt Auguſt.
neminẽ vestrũ lędat. Cur Deus præcepit neminẽ Hebræorũ egredi domũ suã nocte illa? nunquid, ne angel⁹ per errorẽ aut ignorantiã occideret eũ? Non vtiq;. An forsan ideo, ne Aegyptij prope Hebræos cõmorantes, perciperẽt & suspicarent aliqd mali per Hebræos nocturno tẽpore esse patratũ? Deinde Moses ad vnũquemq; loquit Hebræorũ patrũ: [Custodi verbum istud]. i. præceptũ de oblatione & celebritate paschali, [legitimũ]. i. iuste impositũ, [tibi & filijs tuis vsq; in æternũ]. i. per omne tempus durationis tuæ, sicut expositũ est. [Cum q̃ introieritis terrã, quam dñs Deus daturus est vobis vt pollicit⁹ est, obseruabitis cæremonias istas]. i. ritũ istũ & modũ colendi Deũ, obseruantias q̃ prætactas figurativas. Verũtamen isti quibus Moses loquebatur, non introierũt in propria persona terrã promissam, quæ & sub conditione fuit eis promissa, videlicet si nõ demererentur eius ingressum, sed sub personis eorũ, loquit posteris eorundem. [Et cum dixerint vobis filij vestri, quæ est ista religio] i. legalis obseruatia seu veneratio Dei, actus q̃ latriæ ad quã sacrificiũ pertinet. Solet aũt religio pro latria accipi. [dicetis eis: Victima transitus dñi est] hoc est, immolatio & celebratio ista paschalis, est memorativa transitus Dei seu angeli eius, [quando transiuit sup domos filiorum Israel]. i. habitacula eorũ transilijt, [in Aegypto percutiens Aegyptios, & domos nras

Universidad de Deusto
Biblioteca

liberãs].i.habitatores domoꝝ nostrarũ ab illa percussione præseruãs.[Incuruatusq; populus adorauit].i.populus Israeliticus,his auditis,gratias egit Deo cum inclinatione,orauitq; eum, vt ista impleret.[Factum est autem in noctis medio,]in cuius noctis initio cometus fuit agni° paschalis,[percussitq; dñs oñe primogenitũ in terra Aegypti,à primogenito Pharaonis qui sedebat in solio eius, vsq; ad primogenitũ captiuæ quæ erat in carcere:] hoc est, incluſiue vsq; ad primogenitũ cuiuscunq; infimæ atq; vilissimę mulieris Aegyptiæ.[& oñe primogenitũ iumentoꝝ,] videlicet primogenitã ouem in grege ouiũ,primogenitũ equum in specie equorũ &c. Et si in domo aliqua nõ fuit nisi vnigenitus,ille fuit percussus:quod & de iumẽtis sentiẽdũ videtur.Sicq; primogenitus nõ distinguit nũc cõtra vnigenitũ,sed contra secũdogenitũ, quẽadmodũ in euãgelio Christifera virgo scribitur peperisse filiũ suum primogenitũ. Porro secundũ doctores, Deus sic ordinauit atq; prouidit, q in qualibet domo Aegyptioꝝ, fuit primogenitus aut vnigenitus aliqs: q̃d tñ videt non parũ mirabile in tanto regno.Apparet vero,q q̃is in aliqbus domibus nõ fuisset nisi vir vnus vel vxoratus, vel nõ vxoratus, q ille fuisset primogenitus domus illius, nõ q haberet parẽtes viuẽtes, sed qa in domo sua nullus senior eo,seu ante ipsum natus existens.[Surrexitq; Pharao nocte & oẽs serui ei°,cũctaq; Aegyptus].i.cæteri Aegyptij ad surgendum dispositi.[& ortus est clamor magnus in Aegypto:] qa ex dolore plagæ inflictæ,& ex timore plagę grauioris futuræ,clamabãt & vlulabãt.[Nec eñ erat domus in qua nõ iaceret mortuus].i.in qualibet domo habitationis Aegyptioꝝ,iacuit ad minus vnus occisus.Et si in vna domo habitauerunt plures primogeniti diuersorũ parentũ,erãt in vna domo plures sic mortui.Quannis aũt occisio seu mors illa fuit secundũ Augustinñ occulto angelico q̃ percussu, poterat tamẽ viuentes faciliter aliq; signo cognoscere mortẽ sic percussorũ.[Vocatisq; Pharao Mose & Aaron nocte,ait:]Pharao per nũcios Mosen Aaronq; vocauit,& sequẽtia verba per eosdẽ nuncios protulit eis.Præterea q̃is Deus p Mosen iusserat, vt nullus filiorũ Israel egrederet domum suam in nocte illa,Moses tamen & Aaron vocati, forsitan ex Dei dispẽsatione, exierunt ad Pharaonis ministros,aut infra domum manentes,audierunt, alloquebãturq; ipsos.[Surgite,egredimini à populo meo & vos & filij vestri, Ite,& immolate dño sicut dicitis. Oues vestras & armẽta assumite,vt petieratis& abeuntes,benedicite mihi].i.gras agite q ita licẽtio vos,vel benedicite mihi,imprecando mihi bona, ne plura flagella sup me & subditos meos Aegyptios veniãt.[Vrgebãtq; Aegyptij populũ]Hebræorũ,exire de terra velociter, ꝙ.summo mane,[dicẽtes:Oẽs moriemur].i.percutiemur ad mortẽ, sicut primogenita nostra percussa sunt,si isti Hebræi tardauerint apud nos.De hoc tamen non fuit periculum, quia non tenuissent Hebræos secũ contra Dei præceptũ. Et vt Iosephus refert, flebant,veniaq; petebant Aegyptij pro eo,q ita afflixerunt Hebræos.[Tulit ergo populus cõspersam farinã].i.aquã permixtam,[antẽq; fermentaretur:]quia præ festinatione nõ habuerunt tempus fermentandi.[& ligans]farinam ita cõspersam[in pallijs,]ne defluerent,[posuit sup humeros suos.Fecerunt q̃q; filij Israel sicut præcepit dñs Mosi].i.ipsis per Mosen, & ipsi Mosi vt præciperet eis.[Et petierũt ab Aegyptijs sibi] vicinis,[vasa argẽtea & aurea,vestemq; plurimã. Dñs autem dedit gratiã populo corã Aegyptijs,vt cõmodarẽt eis:& spoliauerũt Aegyptios.] Istud iam sæpe prælibatũ est,atq; expositũ:& spoliauerũt Aegyptios.i. diuitias istas tulerũt ab eis,non tamen per iniustitiam, aut rapinã, aut violentiam aliquã,sed ex cõmissione diuina, qa Dei sunt oñia,& cui vult auferre ea,& cui vult tribuit ea. Aegyptij quoq; meruerũt hæc sibi auferri,& filij Israel seruiẽdo Aegyptijs gratis,meruerũt hanc mercedẽ suscipere. Idcirco non fuit spoliatio proprie,sed per similitudinẽ quandã.Vnde spoliare sumit hic extense.[Profectiq; sunt filij Israel de Rameſſe in Socoth].i.de terra Gessen exeuntes,primo castrametati sunt seu tabernacula sua fixerũt in loco Socoth vocato,q locus est aliusà loco in quo Iacob de Mesopotamia rediens, fixit in terra Chanaan mansionẽ, quem & Socoth,i. tabernacula nũcupauit,vt in Genesi legitur.[Sexcenta fere millia peditũ virorũ, absq; paruulis & mulieribus].i. quasi sexcẽta millia peditũ virorũ Hebræorũ pedestriũ pugnatorũ egressa sunt, inter quos paruuli seu pueri q infra 20.annos erãt, & mulieres,cõputati nõ sunt. Qualiter aũt popul° Israel potuit ita multiplicari in Aegypto infra annos quibus ibi morati sunt,discussum est in expositiõe primi capituli hui° libri. [Sed & vulgus promiscuũ innumerabile ascẽdit cũ eis].i.Aegyptij vtriusq; sexus vltra modũ multi,associauerũt se Hebræis.Nam visis tot signis,relicta idolatria,crediderũt in Deũ verũ,& cum filijs Israel exierunt Aegyptũ in solitudinẽ, quæ altior erat Aegypto in situ: ꝓpter quod ascendisse dicuntur. Et vulgus illud,secundũ Scholasticã historiam,famulabatur Hebræis,& multi Aegyptiorũ fleuerũt, qa tã duri fuerũt Hebræis.[Coxerũtq; farinã,quã dudũ de Aegypto cõspersam tulerãt,]videlicet primo die suæ egressiõis.[& fecerũt ex eo subcineritios panes azymos:]in loco q dicitur Socoth aut circiter.[Neq; eñ° poterãt fermẽtari]ob tẽporis breuitatẽ ipsi panes,seu farinę conspersæ aut massæ,ex quibus facti sunt panes.[cogentibus exire]ipsos Hebræos [Aegyptijs,&

Luc. 2.

Augusti.

Ioſe. li. 2 ant. iud. cap. 13.

Gen. 33.

Eusebi°.

ptijs, & nullã facere sinẽtibus morã,nec pulmẽti quicq; occurrerat præparare].i.filijs Israel nõ vacabat coquere quicq; pulmẽti aut cõfectionis ꝓpter importunã illã coactionem exeundi celeriter. De hoc magister in historijs scribit: Fecerũt subcineritios panes azymos,ex modico tantũ tẽpore coagulatos.His nanq; vsi sunt 30. diebus,nec vltrà eis suffecerunt quę tulerant de Aegypto, licet sub necessitate custodirentur, nec ad satietatem reficerentur ex eis. [Habitatio autem filiorum Israel,qua mansernnt in Aegypto,fuit quadringentorũ triginta annorũ.]Sic & Apostolus ait ad Galatas: Hoc aũt dico,testamentũ confirmatũ à Deo,quę post quadringẽtos & triginta annos facta est lex &c.Qualiter aũt accipiẽda sit computatio ista,diuersi diuersimode tradiderũt, q̃ꝝ cõputationẽ B.Augustinus ꝓ magna reprobat parte. Deinde approbat cõputationẽ Eusebij Cæsarien. in Chronica sua, incipiẽtis horũ cõputationẽ annorũ ab eo tẽpore,quo Abrahã Deo iubẽte egressus est de terra sua,veniendo de Aran ad terrã Chanaã,q tũc erat 75.annoꝝ,vt in Genesi pater.Cumq; 100. esset annorum, natus est ei Isaac.Isaac vero vixit annis 180.Sicq; ab exitu Abrahæ de Aran,vsq; ad mortem Isaac,fuerũt anni ducẽti & quinq;.Porro in morte Isaac fuit Iacob 120.annorũ.Nat° est etiã Iacob ipso Isaac sexagenario existẽte.Deide post annos 10.cũ Iacob esset 130.annoꝝ,ingressus est cũ sobole sua Aegyptũ.Sicq; à præfato Abrahæ exitu, vsq; ad introitũ Iacob in Aegyptũ, fluxerũt anni 215. tuncq; Ioseph erat 39.annorũ. Fuit quippe 30.annoꝝ, qñ eductus de carcere,præsentatus est Pharaoni. Deinde post 7.annos fertilitatis,duosq; annos inopiæ,Iacob intrauit Aegyptũ. Ioseph quoq; post annos illos trigintanouem, vixit annis 71. quia in toto vixit annis cẽtũ & decẽ. Adiunctis ergo annis 71.ad annos ducẽtos & quindecim prætaxatos,fiunt anni 286. quibus addendi sunt anni 144. quibus populus Israel fuit atq; seruiuit in Aegypto post obitũ Ioseph,sicq; in toto habẽtur anni 430.Idcirco nõ valet q qdam computationem istam redarguit. Veruntamẽ non fuerunt in seruitute illa dura, de qua in primo huius libri capitulo scribitur, toto tẽpore post mortẽ Ioseph,quousq; egressuri sunt: sed diu post mortẽ Ioseph, cũ surrexisset rex qui ignorauit famã & beneficia Ioseph, prout in primi expositione capituli patuit. Idcirco q̃d fertur in textu, Habitatio filiorum Israel in Aegypto, fuit quadringẽtorũ triginta annoꝝ,nõ est intelligendũ, q tãto tẽpore in Aegypto sint demorati,sed noie Aegypti designãtur & alię terrę,in qbus patres eorũ, Abraham, Isaac & Iacob pegrinati sunt. Exprimit tñ in speciali Aegypt°, qa ibidẽ in maiori numero personaꝝ atq; annorũ sunt cõmorati, grauiusq; oppressi,& quia à fine maioriq; parte solet denominatio fieri. Verũtamẽ ait in textu isto haberi,incolatus q̃s incoluerũt in terra Aegypti & in terra Chanaan, ipsi & patres eoꝝ. Vtitur aũt Augustinus trãslatione LXX.interpretũ, q interdũ aliquid addiderũt,vel subtraxerũt.Patres vero filioꝝ Israel, nõ solũ fuerunt coloni & peregrini in terra Chanaan,sed & Abrahã & Isaac diu demorati sunt in terra Philistijm,& Iacob in Mesopotamia Syriæ. Porro Iosephus scribit: Reliquerũt Hebræi Aegyptũ post annos triginta & quadringẽtos,q̃ pater noster Abrahã venit in terrã Chanaã: post aduentũ vero Iacob in Aegyptũ, anno 205.[Quibus expletis,eadẽ die egressus est oñis exercitus dñi de terra Aegypti].i.tota multitudo Israeliticę plebis recte dispositа, vna die pariter exijt de Aegypto.Itaq; sensus nõ est,q eadẽ die,qua patres eoꝝ introierunt Aegyptũ,isti egressi sint.[Nox ista obseruabilis est dñi].i.nox in qua Hebræi ab Aegyptijs solicitabantur exire, & in qua se dispoſuerũt ad exeundũ valde mane,digna & apta est, vt in ea fit Dei celebritas, & cultui eius vacet ꝓpter beneficia tãta, ne obliuioni tradant.[quando].i.in cuius noctis aurora[eduxit eos de terra Aegypti.Hãc obseruare debẽt oẽs filij Israel in generationibus suis].i.celebrẽ habere per suas posteritates & successiones.Paschalis eñ solennitas incepit à vespere noctẽ hanc præcedente.[Dixitq; dñs ad Mosen & Aaron:Hæc est religio phasę].i.istud q̃d sequit,ꝓtinet ad ritũ & iussionẽ comedẽdi agnũ paschalẽ, videlicet:[Oĩs alienigena nõ comedet ex eo].i.nullus à fide & lege Iudęoꝝ extraneus etiã si sit natione Iudęus, ad esum agni huius est admittẽdus,quẽadmodũ ad sacrã cõmunionẽ nullus scienter admittitur,nisi catholicus.[Oĩs aũt seruus emptitius circũcidetur,& sic comedet].i.cũ fuerit circuncisus,vescet agno paschali.[Aduena & mercenarius nõ edent ex eo:] nisi prius circunci dant, sicut nec aliquis potest cõmunicare, nisi fuerit baptizatus.[In vna domo comedetur] agnus paschalis.i.quilibet cũ sua familia comedet eũ in domo sua, dũmodo domestici eius° ad hoc sufficiant.[Nec efferetis de carnibus eius foras].i. nõ mittetis alijs partẽ aliquã agni paschalis assati.[nec os illius cõfringetis].i.ossa eius nõ dissipabitis nec frãgetis. Literalis ratio hoꝝ est,qñ filij Israel in Aegypto hoc modo mãducauerunt agnum paschalẽ,& cũ festinatione tãta, q nõ habebãt tẽpus frangẽdi ossa ad quærendũ medullã. Vnusquisq; etiã paterfamilias aut principalis in domo,ꝓ redẽptione sua atq; domesticorũ à percussione angeli,obtulit agnũ in sua domo.[Oñis cœtus filioꝝ Israel faciet illud].i. vnaquæq; familia propriæ domus comedet modo præfato. Sicq;, omnis, sumitur nunc diuisiue, non penitus collectiue.[Quòd si quis peregrinorum].i.extraneorũ à lege vestra,[in vestrã voluerit transire colo

Ioſe. li. 2 ant. iud. cap. 13.

Galat. 3. Augusti. Eusebi. Ge. 12.17

Gen. 25. & 47.

Gen. 42. 43. & 50.

Exod. 1.

Ibidem

Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

niã,& facere phase dñi].i.legẽ vestrã assumere,& vester cõciuis fieri p cultus diuini & sacramentoꝝ cõmunionẽ,[circũcidet prius oẽ masculinũ eius].i.vniuersi eius domestici sexꝰ masculini, qa nõ satis erat qꝺ ipse circũcidebat ad hoc, vt de agno paschali vesceret.[& tũc rite celebrabit].i.agnũ paschalẽ edet cũ suis,secundũ obseruantiã nũc præscriptam.[erit'qꝫ sicut indigena terræ]hoc est,similis erit natis in Iudaismo,& velut Iudæus habebit.[Si qs autem circũcisus non fuerit,non vesceꝛ ex eo.Eadẽ lex erit indigenę & colono,q peregrinat apud vos].i.tã intranei seu cõciues natione Hebræi, q̃ extranei & tanq̃ peregrini inter vos habitãtes,quãtum ad hoc,erũt paris conditionis, & eadẽ iussione adnicti,qꝺ nullus eoꝝ poterit de agno mãducare paschali,nisi ꝓdicta impleuerit. [Fecerũt'qꝫ oẽs filij Israel,sicut ꝓceperat dñs Mosi & Aaron:& eadem die eduxit dñs filios Israel de terra Aegypti per turmas suas.] hoc est,cũ distinctione specialiũ turmaꝝ quæ inter eos fuerũt. Quãuis em̃ fuit vnus totalis exercitus,tamẽ speciales cœtus,particulares'qꝫ tribus ac cunei atq; familiæ inter eos fuerũt, qui oẽs pariter sunt educti. ¶Circa ꝓhabita quæritur, an angelus qui percussit primogenita Aegyptiorum,fuit angelus bonus an malus,& vtrum fuit vnus duntaxat,an plures.

¶Solutio quæstionum istarum. Artic. XXII.

Strabus SStrabus ait,& habet in Glossa:An pcussor primogenitoꝝ fuit angelus bonus,an malus, nõ est necesse inquirere. Quicunq; etem̃ fuit,præcepto Dei obediuit. Sciendũ tamen,qꝺ angeli mali pmissione aut iussione Dei tales pestes facere solent.Hæc Strabus.ex cuiꝰ verbis elicit,qꝺ ipse magis sentire videt,qꝺ fuerit angelꝰ malus,& hoc tenẽt aliqui. Ad quod primo allegãt illud in Psalmo:Misit in eos(vtpote in Aegyptios)iram indignationis, itã,indignationẽ & tribulationẽ, immissiones per angelos malos. Vnde & paulopost ibi subiungitur:Et pcussit oẽm primogenitũ in terra Aegypti.Secundo allegant ꝺ in isto ferẽ capitulo, Nõ sinet dñs pcussorẽ ingredi domos vras, & lædere. Ex q̃ inferũt,qꝺ pcussor ille libẽter intrasset domos Hebrꝛoꝝ ad pcutiendũ primogenita eorundẽ,si dñs pmisisset,ergo & malus fuit. Tertio,idẽ probat authoritate Augustini,q in expositione Psalmi 77. in quo habentur verba psalmistæ ꝓallegata, aptissime dicit,qꝺ fuit angelus malus.¶Oppositũ huiꝰ probatur primo ex eo,ꝺ in libro Sapiẽtiæ habet:Tũc cũ primũ fuit exterminiũ primogenitoꝝ,ꝓponderũt populũ Dei se esse.Deinde subiũgitur ibi, qualiter factũ sit exterminiũ illud. Cum em̃ quietũ silentiũ tenerẽt oĩa, & nox in suo cursu mediũ iter haberet, oĩpotens sermo tuus dñe exiliẽs de cælo, à regalibus sedibꝰ, venit durus debellator,in mediã exterminij terrã ,ꝓsiliuit gladiꝰ acutus,insimulatũ(.i.verũ & nõ fictũ) imperiũ tuũ portãs, & stãs repleuit omnia morte,& vsq; ad cęliũ attigebat stãs in terra.Circa q̃ verba multi dicũt,pcussionẽ illã factam p angelũ bonũ,immo verba illa clarissime cõtestant,qꝺ sit facta p bonũ Dei ministrũ aut executorẽ diuinũ.Secũdo,idẽ videt ex modo loquẽdi huius capituli, in q̃ dñs clare atq; frequenter affirmat se pcussuꝝ seu pcutientẽ primogenita Aegyptioꝝ, vt patuit. Et q̃uis ea facere asseraf,q̃ facit p angelos malos,ꝓsertim loquẽdo de malis pœnalibꝰ,nõ tamẽ videt qꝺ in scripturis in recitatiõe historica asserat tã clare ac sæpe factuꝝ, ꝺ in isto capitulo asserit se factuꝝ, nisi ꝺ facit seipsum aut p angelos bonos. Tertio,idẽ probaf,qm̃ Deus p angelum bonũ interfecit exercitũ Assyrioꝝ sub rege pñssimo Ezechia,vt legit 4.Regũ & 2.Paralipomenõ. Similiter p angelos bonos euertit Sodomitas,vt in Genesi legit. In Ezechiele ꝺ̃q; legit Deꝰ præcepisse angelis bonis percutere habitatores Hierusalẽ. ¶Circa hãc q̃stionẽ aduertenda sunt verba beatissimi Augustini, in expositiõe ꝓfati psalmi dicẽtis:Satis hic expressũ est,iudicio Dei hæc fieri in illis,puta Aegyptijs,p angelos malos.Item'qꝫ,Vtitur Deus angelis malis,nõ solũ ad puniendos malos, sicut in istis oĩbus,puta Aegyptijs, de qbus loquit Psalmus iste,& sicut in rege Achab, quẽ fallaciæ spũs ex Dei volũtate decepit, vt caderet in bello, verũetiã ad probãdos & manifestãdos bonos.In his verbis videt Aug.sentire,nõ solũ pcussionem primogenitoꝝ,sed & alias plagas,esse inflictas Aegyptijs ab angelis malis.Quod ꝓinductis nõ cõsonat,nec videt posse saluari. Magi nãq; defecerũt in tertio signo, ita qꝺ cyniphes pducere nõ valebãt magica arte & diabolica ope, sicut verterũt aquã in sanguinẽ, & ranas fecerũt. Nec post tertiũ illud signũ optati sunt aliqd simile signis q̃ fecit Deus per Mosen & Aarõ,aut per se,hoc est,sine ipsoꝝ administratiõe.Ergo dæmões nõ fecerũt aliqd simile 8.signis & plagis,qbus Aegyptij sunt percussi.Nec aliq̃ modo dicendũ est,qꝺ Deꝰ per dęmones fecit illa miracula, nec aliqs expositoꝝ hoc dicit, sed per angelos sctos.Nec ipse Aug. audet hoc dicere.Siqdẽ post verba ꝓhabita loquit:Si per angelos malos Deus illas plagas inflixit Aegyptijs, nũqd audebimꝰ dicere,& aquã in sanguine p eosdẽ angelos malos esse versam,& ranas per eos esse ꝓductas?Quoꝝ similia Magi Pharaonis per veneficia sua fecerũt,vt angeli mali ex vtraq; parte cõsisterẽt, hĩc illos affligẽtes, inde fallẽtes, secundũ iudiciũ & dispositionẽ iustissimi Dei,nõ audeo dicere.Ecce Aug.nõ audet dicere qꝺ Deꝰ per angelos malos induxit duas primas plagas. Verũtñ primogenita asserit p eos pcussa, ꝑsubdẽdoꝛdi ea q̃ ibi mirabil'r facta sunt, malis angelis tribuere nõ audemꝰ, habemꝰ ꝺ eis tribuere sine dubitatiõe possumus,

possumus,ſ.mortes primogenitoꝝ in hoĩbus & iumentis. Verũtamẽ iuxta ꝓinducta,ꝓbabilius reor,qꝺ sicut cæteras plagas Deꝰ p angelos sanctos produxit ac intulit,ita & istã. Ad ꝺ̃d probãdum valent motiua prætacta.Nam & eadẽ ratio in oĩbus plagis his, ad hoc esse censẽtur:nempe cur potius inflixisset pcussionem illã primogenitoꝝ per dæmones, q̃ plagas cyniphum,ranaꝝ,muscaꝝ,cynomyiæ,vulnera veficarum, tonitrua,fulgura,grãdines,tenebras, qbus nõ solum primogeniti,sed cuncti Aegyptij generaliter sunt percussi? Itaq; agnoscendum,qꝺ sicut scriptura nos docet,Deus quãdoq; puniuit iniquos p angelos sanctos,vt patet de subuersione Pentapolis,& pcussione Assyrioꝝ,& in Actibus apostoloꝝ ferẽt angelus Dei percussisse Herodẽ. Quãdoq; vero hoc fecit p angelos malos, quẽadmodum primo Regum asserit,qꝺ spũs Dei malus exagitabat Saulẽ.Interdum ꝺ̃q; percussit bonos p angelos malos, vt paret de Iob,& Paulo apostolo q̃ fatet:Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus sataneæ, qui me colaphizet. ¶An aũt aliqñ percussit bonos p angelos sanctos, specialis est quæstio. Quocirca loquit Augustinus in expositione Psalmi ꝓfatit Iustos corporalibus pœnis p bonos angelos tentari & ꝓbari,nõ mihi occurrit:nihilominus dicere possumus,qꝺ etiã interdũ iusti per angelos bonos puniti sunt,vt paret circa finẽ secũdi Regum de septuaginta millibꝰ ab angelo sancto pcussis,ꝓpter peccatũ Dauid in numeratiõe populi, de qbus Dauid dixit ad dñm:Isti q̃ oues sunt,quid fecerũt? Nec dubium quin multi boni inter illos fuerũt.Supꝛãꝺ̃q; ꝓhabitum est,qꝺ dñs occurrit Mosi in diuersorio,& voluit eum occidere,ꝺ̃d fuit per angelum sanctum. ¶Præterea,ad obiecta dicendũ, qꝺ illa authoritas,immissiones per angelos malos, intelligenda est de pessimis inspiratiõibus, quas dæmones immiserũt Aegyptijs, ex qbus tã obstinati & excæcati effecti sunt,qꝺ Deo permittẽte est factũ:nõ de inductionibꝰ plagaꝝ & interfectionum,quæ fuerunt mala pœnalia,nõ culpabilia: & ita fuerunt à Deo directe causaliter.Alia ꝺ̃q; authoritas secundum expositiõem ꝓhabitam,non militat cõtra ꝓdicta. Nam vt diuinus Dionysius docet, angeli sancti nõ audent aliquid agere,nisi iuxta legem eis à Deo ꝓfixam:idcirco p id ꝺ̃d dicitur, Non sinet percussor ingredi &c.non daf intelligi qꝺ percussor ille optauit Hebræos pcutere,sed qꝺ Deus ei ꝓfixit, quid & qualiter ageret,quẽadmodũ 2.Regum legit Deus angelo percutienti iussisse,Cessẽt manus tua &c.At vero in his quæ non spectãt directe ad fidem,nec ab Ecclesia determinata sunt, ipsemet Augustinus dicit,non accipi sufficiens argumentũ ex sola allegatione Ecclesiasticoꝝ doctoꝝ,sed in talibus licet viris eruditis tenere, ꝺ̃d ratiõi & scripturis cõsonanti? arbitrant. ¶Insuper circa secundæ quæstiõis solutiõem possent valde multa difficilia atq; subtilia introduci de motu,loco,& operatiõe angeloꝝ,de quibus doctores sup secundũ sentẽtiaꝝ,& in Summis suis tractãt diffuse,de qbus nũc supsedendũ opinor. Scriptura aũt hæc loquit,quasi percussor de domo in domũ transierit,percutiẽdo primogenita hoĩm & brutoꝝ: sed iuxta doctores,angelus est in loco definitiue,& illic est vbi operat,nec ei debet locus punctalis. Veꝝ ad ꝺ̃q virtus angelica in longũ & latũ extẽdere pariter ad agendũ:sed in ꝺ̃ntum,qs nouit? Ex verbis aũt libri Sapiæ introductis apparet,qꝺ fuit vnus tãtũ percussor. Quod si naturalis potestas angeli vnius,nõ potuit se simul extẽdere ad percutiẽdũ vno momẽto aut vna horula, vniuersa primogenita regni tã magni,tñ per supernaturalẽ Dei potẽtiã potuit hoc.Angelus aũt qui populum Israeliticum ꝓ peccato Dauid percussit, successiue hoc fecit à mane vsq; ad vesperã. Porro in Ezechiele legunt multi angeli missi ad pcutiẽdum Hierusalẽ, ꝺ̃d tñ in visiõe imaginaria sic fuit ostẽsum. ¶Postremo,iuxta eos q dicunt percussionem primogenitoꝝ esse factã ab angelo malo,dicendum esset,qꝺ fuerunt dæmones multi percutientes,sicut & Augustinus allegat ac tenet. Hæc sine præiudicio & incauta assertione sint dicta.

¶Spiritualis & mystica eiusdem cap.XII. Elucidatio. Art. XXIII.

DIxit dñs ad Mosen:Mensis iste vobis principium mẽsium,primꝰ erit in mẽsibꝰ anni.] Recte mẽsis ille primus in mensibus anni iussus est esse,in ꝺ̃ agnus paschalis oblatꝰ est, immo in quo Christus vnigenitus Dei, pro mundi salute est immolatus: decuit'qꝫ illo in mẽse typicum agnum offerri, & per eius oblatiõem populum Israeliticum à corporali & Aegyptiaca seruitute educi ac liberari,in ꝺ̃ Christus agnus Dei,verus vniuersitatis saluator,elegit Deo patri in cruce offerri,ac genus humanum à diabolica seruitute,à iugo peccati,à damnatiõe inferni eruere.[Decima die mẽsis huius tollat vnusquisq; agnum.] Quãuis p totius mundi salute vnus duntaxat oblatus sit verus agnus, nihilominꝰ dominus iussit vnũquenq; patrẽfamiliãs inter Hebræos sumere & offerre,occidere atq; comedere agnum cum suis.Quia sic mortuus est Christus pro oĩbus,vt & pro singulis mortuus sit & oblatus.Vnde & vnusquisq; sic debet passionem Christi attendere, & ei gratus existere, quasi pro se solo tradidit semetipsum pro me. Circa ꝺ̃d ait Chrysosto.Hic est effectꝰ serui fidelis,vt ꝺ̃d p oĩbꝰ gestũ est,ꝺ̃si ,p se solo reputet factum. Porro qꝺ agnꝰ iubet decimo die tolli,& quartodecimo

Universidad de Deusto
Biblioteca

immolari,hoc signat,q̄ passio Christi figurat in lege,quæ p̄pter decalogum per decem signi
ficatur, & in exordio euāgelicæ legis implet, quæ lex p̄ quartumdecimū diem exprimitur,
qm̄ decalogo quatuor euāgelia addit,& p̄ quatuor mūdi partes copiose diffusa est. ¶Si autē
minor est numerus &c.]Sic q̄libet Chr̄isidelis vidēs se Chr̄i beneficia atq; mysteria non pos-
se satis mirari,diligere,venerari,proximū suū inuitet ad regratiādum secum in oībus Chr̄o,
& ad supplendum propriū imperfectū.Nec em̄ quispiā valet Chr̄o digne ac plene regratia
Io. Cli- ri,etiā si millies morereť pro Christo.Quia(vt Climach⁹ ait) aliud est sanguis Dei,aliud san
machus. guis serui. Non q̄ vnius speciei non fuerit sanguis Christi & hominum cæteroꝝ, sed qua
incomparabiliter precioſior est sanguis vnigeniti filij Dei.Erit autem agnus anniculus,ma-
sculus,sine macula. Per q̄d Christi illibatissima puritas designatur, in quo fuit totius virilita
tis perfectio: qui in tricesimotertio suæ ætatis anno, q̄n & cruci appensus est,erat tam pur⁹
& innocēs,sicut in primo anno,quo ex virgine natus est. ¶Iuxta quem ritum tolletis & hæ-
dum.]Solet per hœdū peccator intelligi: idcirco Chr̄s, in quātum similitudinē carnis pec-
cati & mortalitatē assumpsit, nec solū ex iustis, sed & peccatoribus quoq; & peccatricibus
Canti.2. mediate humanā assumpsit naturā, significat per hœdū:& rursus, q̄n ipse instar hœdi ve-
nit saliens in mōtibus, trāsiliens colles: celerrime quoq; omne bonū est prosequut⁹, & regia
dignitate,pontificaliq; potestate quasi duplici cornu fuit munitus. ¶Immolabitq; eum vni-
Mat. 26. uersa multitudo filoꝝ Israel ad vesperā,]quia in cœna nouissima Christus passionē suā aper
Ioan. 13. tissime denunciauit, & suæ immolationis sacramentū instituit, & patri sponte se obtulit,
Lucę 13. dum à Bethania in Hierusalem,extra quā nō capiebat perire prophetā, tanḡ ad locū passio-
nis volūtarie est profectus.Ipse quoq; in vespera,hoc est, in vltima mūdi ætate sustinuit mor
tem.¶Et sumēt de sanguine eius,& ponent sup vtrunq; postem.]Per hoc significatum est, q̄
populus Christianus corpus suū & animā fide & cōmemoratione assidua passionis domi-
nicæ debeat cōmunire,cōsignare ac custodire, Chr̄m̄q; int⁹ p̄ fidem & charitatem reuolue-
re,ac crucis signaculo frōtem armare,ipsum̄q; ore fateri. Et in superliminarib⁹ domorum,
hoc est,altitudinē mentiū,spem supnoꝝ,intentionē & contemplationē cælestiū,debet iugi-
ter in fide & dilectiōe passionis & sanguinis Chr̄i fundare,intingere,cōseruare. ¶Et comedēt
carnes nocte illa assas igni].i.Christifideles corpus Christi in sacramēto Eucharistiæ sumēt,
qui igne passionis assatus est, atq; ex ardentissimæ charitatis igne se obtulit patri oblationē
& hostiā in odorē suauitatis,& ipse in nocte illa grauissime est afflictus. In cuius etiā noctis
1.Co. 11. exordio seipsum dedit discipulis māducādū,dicēte Apostolo:Dn̄s noster in qua nocte tra-
debat,accepit panem &c. ¶Et azymos panes].i, exercitꝫ synceriter virtuosis,& vitioꝝ cō-
mixtione carentibus, potissime cōtēplatiōe diuinoꝝ, & meditatiōibus *mysticoꝝ suas reſi
cient mentes.¶Cū lactucis agrestibus,] quæ prorsus amarę sunt.i. cū interna cōpassiōe Chr̄i
propter nos passi,& cū cordiali cōtritiōe ac deploratione p̄sentis exilij. Quæ oīa in celebrā-
tibus & cōmunicantibus esse oportet,vnde ait vas electiōis: Pascha nostrū īmolatus est Chri
stus.Itaq; epulemur,nō in fermēto veteri,neq; in fermēto malitiæ & nequitiæ,sed in azymis
1.Cor.5. synceritatis & veritatis.¶Non comedetis ex eo crudū q̄d,nec coctū aqua,] hoc est, corpus &
sanguinē Chr̄i nō carnaliter,neq; cū grossa imaginatiōe adspicietis, neq; p̄ philosophicā sa-
pientiā mysteria saluatoris discutietis.¶Sed assum tm̄ igni].i.p illuminationē & feruorē spūs
sancti intueri oportet,q̄cq̄ de ipso p̄ fidē accipit,vt p̄ oīpotentiā Dei, incōpr̄hēsibilia fie-
ri agnoscam⁹,p̄ attestationē infallibiliū, soliq; Deo possibiliū signoꝝ.¶Caput eius cū pedib⁹
& intestinis vorabitis].i.vniuersa quæ de Chr̄o proponenda, credenda q̄ sunt, videlicet di-
uinitatis sublimia,& hūanitatis decliuia,ac ea quę medio modo se habēt,pr̄opta fide & aui-
da mēte amplecti debetis. Interiora q̄q; & mystica,sed & exteriora eius opa fideli mēte ap-
pr̄hendetis, vt sitis in fide integri ac prorsus catholici.¶nec remanebit ex eo quicquam vsq;
mane.]quia nihil de pertinentibus ad mysteria saluatoris est relinquendum, aut conuerten
dum in dubium. In sacramēto quoq; non sunt caro,sanguis,anima & deitas Chr̄isti, ab in-
uicem separata,sed totus ibidem cōtinetur ac sumit Chr̄s.¶Si quid residuū fuerit, igni cōbu
retis].i. ea quę fidei sunt, nec cōpr̄hendi queunt, oīpotentiæ & infallibili attestatiōi spūs san
cti, qui amor & ignis appellat, sunt humiliter reseruanda ac cōmittenda, ita vt nihil vertat
in hæsitationem.Sed licet angelus de cælo euāgelizet oppositum,respuat. ¶Sic autem come
detis illū].i. ad cōmunionem sacrā ita vos disponetis ac ibitis. ¶Renes vestros accingetis].i.
fluxum & desideria turpia restringetis, vt sitis corde & corpore casti, iuxta illud euangelij
Lucę 12. Sint lumbi vestri p̄cincti. ¶Calceamenta habebitis in pedibus].i. gressus actionum vestraꝝ
munietis sanctoꝝ patrum exemplis.¶Tenentes baculos in manibus].i. crucis vexilla tenen-
tes fide fortissima. Baculi quoq; sunt curæ pastorales,sustentamenta virtutum, consolatiōes
supernoꝝ charismatum.¶Et comedetis festinanter].i.cū omni prōp.itudine charitatis & agi
litate virtutū accipietis sacramenta cælestia, & exequemini diuina p̄cepta, mentes q̄ vestras
spiritaliter reficietis.¶Est em̄ phase.i.transitus dn̄i,]hoc est,p̄ istā refectionē tanquā p̄ salutare viaticum

re viaticū,ire debetis de p̄senti exilio ad beatificā deitatis huius agni fruitionem, & in oi bo
no incessanter p̄ficere,quia nescitis diē & horā.¶Et pertrāsibo p̄ terrā Aegypti nocte illa,p-
cutiam q̄ omne primogenitū in terra Aegypti,ab hoīe vsq; ad pecus.]Per terrā Aegypti in Lucę 12.
telligit oīs natio incredulo ac puersoꝝ,in quibus Deus primogenita interfecit, q̄da misē-
ricorditer cōuertendo. In q̄bus primitiua & capitalia vitia dissipauit, ita q̄ desierūt esse q̄d
erāt p̄ culpā,quemadmodum Salomon p̄testat: Verte impios,& nō erunt. Quosdā vero iu-
ste derelinquendo,in quibus fuit mors culpę,deinde mors æternæ miseriæ:hic q̄ primogeni
ti sapientes,nō multi nobiles sunt inter vos,sed abiecta mundi elegit De⁹. ¶Et in cunctis dn̄s Pro. 12.
Aegypti faciā iudicia.] Per hoc figuratū est, q̄ Chr̄s suos impleuit apostolos, p̄ quoꝝ mira- 1.Cor. 1.
cula,phana paganoꝝ destruxit & idola.¶Erit autem sanguis vobis in signum.]Quemadmo
dum em̄ Hebræi,quoꝝ postes & liminaria erāt sanguine tincta, de morte qua Aegyptij pe-
rierūt,sunt liberatissime in Chr̄i fide,& merito suę passionis ac precio sanguinis,redimunt hi-
les nunc à morte peccati,deinde à morte infernalis supplicij, quibus plagant increduli & in-
grati.¶Habebitis autem hūc diem &c.solennem.]Christiani quippe pascha Christi verissi-
me celebrant, & suam per Christum redemptionem iugiter recolunt. Septem diebus azy- 1.Cor.5.
ma comedetis.] Septenario vniuersitas designatur. Fideles ergo p̄ omne tempus vitæ p̄ple-
tis in azymis synceritatis & veritatis,i.in actibus simplicitatis & innocentiæ Deo habet ser-
uire,& corda sua reficere.]Quicunq; comederit fermentatum],i.in actibus vitiosis,in operi- Pro.2.
bus duplicitatis & simulationis suā oblectauerit mentem,iuxta illud: Gloriātur cum male fe
cerint,erit filius p̄ditiōis.¶Dies prima erit sancta atq; solennis.]Hęc est dies dn̄icæ cœnę,¶&
dies septima,]videlicet dies resurrectionis.¶Nihil operis facietis in eis,exceptis his quę ad ve
scendum p̄tinent.]hoc est,opera praua & corruptiua vitabitis. Actibus vero virtuosis,q̄bus
reficitur anima, eritis tunc summe intenti. ¶In eadem em̄ die educam exercitum vestrum.]
i.vniuersos liberabo electos,& detentos in limbo beatifice illustrabo. ¶Omne fermentatum
nō inueniet⁹ in domibus vestris].i. nulla peccati corruptio,nulla falsa doctrina admittatur à
vobis,aut domesticis seu cōgregationibus vestris.¶Qui comederit fermentatū,peribit,tam
de aduenis q̄ de indigenis].i,siue neophytus,siue ab infantia Christianus.¶fasciculum hysso
pi intingite in sanguinem,qui est in limine.]Per fasciculum hyssopi, potest intelligi vera hu
miliatio suī ipsius,ex tribus concepta,videlicet, ex cōtemplatione excellentię Dei,ex conside
ratione p̄priæ defectuositatis in naturalibus,atq; ex p̄priæ intuitione culpæ.Hęc humi
liatio sui est intingenda sanguine Christi,ne homo ex inspectione p̄priæ vilitatis & praui- Rom. 6.
tatis desperet,sed ex consideratiōe & participatione meritoꝝ Christi, & virtute suę passio-
nis,respiret in domino, ac opera bona quæ agit, vniat meritis capitis saluatoris q̄ sui, & sic
offerat ea Deo, omne bonum ascribendo eidem. ¶Porro hic sanguis est in limine domus,
quia in baptismo quod est ianua sacramentorum, & quasi limen quo in Ecclesiam introit,
p̄cipue operatur. Quicunq; enim baptizati sumus,in morte Christi baptizati sumus,secū-
dum Apostolum. Est quoq; sanguis iste in limine domus,quoniam fides & meritum passio-
nis Christi omnibus offeruntur. Recte ergo herba hyssopi purgatiua pectoris, oblectatiua
odoratus,designatiua humilitatis,congruit sanguini Christi,qui purgatiu⁹ est cordium,in-
ductiu⁹ odorum spiritaliter dulcium,& totius humilitatis exemplar,præceptor ac doctor.
¶Nullus egredietur ostium domus suæ vsq; mane,] hoc est, celebrātes hoc sacramentum &
communicantes,intra cordis sui arcana debent Deo intendere,distractiōes & discursus ina-
nes vitare,& infra ecclesiasticam vnitatem perstitere,quousq; ad lucem gloriæ perducantur.
¶Cum q̄ introieritis terrā quam dominus daturus est vobis, obseruabitis cæremonias istas.]
Nullus em̄ potest pascha vere atq; salubriter celebrare,nisi in militāte Ecclesia, non in cōuen
ticulis hæreticoꝝ aut schismaticoꝝ. ¶Et cum dixerint vobis filij vestri, quæ est ista religio,
dicetis: Victima transitus dn̄i est.]Id est,cū discipuli aut soboles vestra quæsierit sibi exponi
causam cultus Chr̄ianæ religionis circa sacramētū altaris, celebrationū q̄ paschæ,docebitis
eos qualiter Chr̄s immolatus est pascha nostrū,& q̄liter celebritas nostra paschalis,rememo
ratiua est paschæ legalis,q̄modo etiā in sacramēto altaris Chr̄s offert,& in suo mysterio sa-
crificat,vt eius merita nobis copiosius impertiātur,& Deū p̄ro sua ad nos charitate, pietate
& bñficentia,deuotius & inceſſabilius veneremur. Surrexit vero Pharao nocte,& omnes ser-
ui eius &c.]Per hoc q̄ Pharao & eius satellites p̄cussionibus victi,cōpulerunt Dei populum
egredi,insinuatur,q̄ aduersarij fidei frequēter sic victi sunt diuina virtute, q̄ à populi Chri-
ani prorsus abstinuerūt p̄secutione. ¶Tulit ergo populus cōsp̄ersam farinam].i. innocentiā
& simplicitatē lachrymis deuotionis aut pœnitentię decoratā & coagulatā. Quę ligāda est
in pallijs,hoc est,in interioribus ornatibus cordis: sup humeros deferenda,vtpote infatiga-
biliter exequēda.¶Profectiq; sunt filij Israel de Rameſſe]q̄d interpretat, commotio tineæ.¶in
Socoth,]quod interpretatur tabernacula. Per quod innuit,q̄ de instabilitate & ingetudine

passionum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. 83. passionum ac vitioꝝ,ad tabernacula dñi virtutum dilecta,ad tẽpla & congregatiões sancto rum,ad mansiones cælestes sit festinandũ.[Sexcẽta fere millia &c.] Per quæ ob numeri huius pfectionẽ rite intelligit tota primitiua Ecclesia ex Iudaismo cõuersa, in qua fuit pfectio virtutũ pcipua. Cum qua assendit innumerabile vulgus ꝓmiscuũ,i.inæstimabilis multitudo diuersaꝝ superstitionũ atq; sectaꝝ,quę ex gentilitate cõuersa, cũ electis Iudæis assẽdit ad virtutũ sublimia,& ad regna cælestia. [Hęc est religio phasel Ois alienigena nõ comedet ex eo].i.nullus à Chrianitate extraneus,ad cõmunionẽ eit admittẽdus. [Ois aũt seruus emptus circũcidet,]hoc est,quilibet homo Chri sanguine emptus,est in baptismo & in sacramẽto pœnitẽtiæ spiritaliter circũcidẽdus,&sic comedet Eucharistiæ sacramentũ. [Aduena & mercenarius nõ edẽt ex eo.] Aduena potest catechumenus accipit mercenari' aũt, qui nõ ex charitate, sed ex ꝓpria cõmodi intuitu videt facere bonat isti nõ sunt ad cõmunionẽ idonei, nec admittẽdi.[In vna domo comedet.]Quia in sola catholica Ecclesia,extra quã nemo saluatur, hoc est,in mystica vnione cũ Chro & eius fidelibus, sumẽda est sacra cõmunio.[Nec efferetis de carnibus eius foras,] qa pfidis & iniquis nõ sunt sacramẽta hæc conferẽda. [Nec
Ioan. 19. os illius cõfringetis.] Hoc sacratissimus Euãgelista Ioannes allegat de Chro pdictũ, & in eo cõpletum.Quanuis eñ dictũ sit istud ad litera de agno illo paschali & typico,hoc tamen fuit, inquantũ fuit Christi figuratidcirco de Christo principaliter est pdictum, cuius ossa nõ
Ioan. 19. fregerũt milites Pilati in crucis patibulo, q̃uis extra naturalẽ cõpaginẽ in crucifixione vio
Psal. 21. lentissime traxerunt ea, iuxta illud psalmi Dispersa sunt omnia ossa mea.[Quòd si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere phasc domini, circuncidetur primo omne masculinum eius,& tunc rite celebrabit.] hoc est,si quis infidelis voluerit effeci Christianus & ciuis Ecclesiæ, oportet vt ipse & pertinentes ad eum in baptimo ab originali peccato,& vitijs alijs emundentur,dummodo ipse poterit illos ad hoc ipsum inducere, sicq; erit idoneus salubriter communicare.[Et erit sicut indigena].i.quasi ex fidelibus natus, & pie tractabit nec spernetur.[Eadem lex erit indigenæ & colono].i.lex euangelica vniformiter est seruãda tam Christianis ab infantia atq; origine, q̃ neophytis. Et cõformiter sunt
Coloss. 3 cõmunionem ac cætera sacramẽta aptandi ac inducẽdi,quia in Christo Iesu omnes sunt vnum mysticum corpus,in quo non est seruus nec liber, Iudæus & Græcus, Barbar' & Scytha,sed omnia & in omnibus Christus.

¶Comparatio decẽ plagaꝝ Aegypti, ad decem præcepta,& qualiter decẽ plagæ illæ, in Romano imperio sunt impletæ. Arti. XXIIII.

Augusti. Rabanus Exod. 7. BEatissimus Augustinus ac Rabanus,decem plagas quibus Aegyptij sunt percussi, reducunt ad præcepta decalogi, inquãtum per decem pcepta curantur ac prohibentur peccata,per plagas illas signata. Etẽ prima Aegypti plaga, fuit conuersio aquæ in sanguinem. Per aquæ claritatẽ, insinuatur spiritualis intelligentia scripturarum, in qua vnius veri Dei prædicatur notitiatper sanguinẽ autem,sensus carnalis: sicq; conuersio aquæ in sanguinem,est commutatio spiritualis intelligentiæ in carnalem,cui contrariatur primum pExo. 20. ceptum,q̃d est colere vnum Deum. Nam & carnales qui se supra imaginationẽ eleuare non valuerũt,deitatẽ rebus carnalibus ac vilibus assripserunt, dicente Apostolo: Cõmutauerũt
Rom. 1. gloriã incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hois & volucrum & serpentum.Hæc ergo impietas,primo curatur ac prohibetur præcepto. Secunda plaga fuit ra
Exo. 8. naꝝ productio.Per ranas,vana designatur loquacitas, fœditasq; periurij, quibus cõtraria-
Exo. 20. tur secundũ pceptum,q̃d est non assumere nomen dñi fruſtra.i.non periurare,nec sine ratio nabili causa iurare. Quorum vtrunq; optime vitat,qui à loquacitate & deformitate periurationis linguam refrenat. Tertia plaga est cyniphum afflictio, quæ fuit molesta punitio &
Exo. 8. morsio inquieta, per quam solicitudo mundana, inquietudoq; seculi & pungitiua locutio explicantur. Quæ omnia tertio opponuntur præcepto, quod est sanctificatio sabbati, per
Exo. 20. quod mentis in Deo tranquillitas ostẽditur ac iubetur. Qui aũt mentẽ suã in Deo figit,vitia illa in seipsis afflictiua & ingeta exhorret. Quarta plaga fuit cynomyiaꝝ adductio,ꝑ quas
Exo. 8. inhonoratio significat parentũ. Cynomyia quippe est musca canina. Canes autem suos nõ cognoscuut parentes. Hinc & catuli eoꝝ cæci nascuntur, per mysticam significationum exExo. 20. pressionem.Contra quod quartũ est pceptum:Habeas in honore parentes.Quinta plaga fu
9. 10. it mors pecoꝝ,ꝑ quam fornicatio,quæ est bestiale vitium,demõstratur,cui quintum prçceptum,q̃d est,nõ mœchari,cõtrariat.Sexta plaga est vlcera ac vulnera vesicarum, per quę ira
Exod. 9. cundiæ furor,inuidiæ lues, impatientiæ impetus exprimuntur. Quibus omnibus sextũ præExo. 20. ceptum,videlicet Non occidere,extat cõtrarium. Ardent equidem homicidæ insania irę,q̃ę si posses animas intueri, plus eas q̃ corpora vulnerata defleres. Septima plaga fuit percussio
Exod. 9. segetum,facta ictibus grandinum,per quam nocumentum furti exprimitur,quod septimo
20. 10. curatur præcepto, quo dicitur: Non furaberis. Octaua plaga, corrosio fructuum per locustas, per quam detractio seu falsa testificatio significatur, contra quod octauo præcepto iube

pto iubetur,Ne sis testis iniquus:Nona plaga fuit caligo palpabilis,ꝑ quam adulterina cõcu
Exo. 20. piscẽtia sumitur,q̃ mẽtem prorsus euertit & fuscat.Contra quã nonũ sonat pceptũ, Nõ con
10. 20. 12. cupisces vxorẽ ꝓximi tui. Decima plaga fuit cõmunis strages primogenitoꝝ in hominib'
Deut. 6. & iumentis,per quam oĩs inordinata alienaꝝ reꝝ cupiditas designatur,quæ plurimoꝝ pe-
Exod. 20 rimit animas,cum omnium radix malorum dicatur cupiditas.Contra quam decimo fertur
1. Ti. 6. mandato,Non cõcupisces rẽ proximi tui.¶ Præterea,sicut ait Orosius,& habetur in Glossa,
Orosius decem plagæ quibus ꝓpter Israelitas Aegyptus est cæsa, cõparari possunt decẽ plagis,quib'
Romanum imperiũ est percussum ob suam tyrannidẽ in populũ Chrianum. Illa quippe in
1. Co. 10. figura nostri cõtigerunt.Christiani & Hebræi vni & eidẽ Deo deseruierũt. Et sicut Hebræi fuerũt Aegyptijs subditi,atq; ab eis oppressi,sic Romano imperio,adhuc Gẽtili, fuerũt Chri
Exo. 5. 6. 7 stiani subiecti,à quibus & grauissimas afflictiões nosceũt perpessi.Pharao decies contradi-
8. 9. 10. xit Mosi, Romani imperatores decem edicta contra Chrianos dederunt. Ibi diuersæ plagæ
Exod. 7. Aegyptiorum,hic diuersæ calamitates Romanoꝝ. In Aegypto primum de puteis atq; fluminibus pro aqua sanguis manauit in Romano imperio sub Nerone vndiq; morientiũ Romanoꝝ sanguis fluxit,& morbus in vrbe corruptus,bellis quoq; in vrbe profusis. In Aegypto rana habitatores Aegypti pene extinxit:in Romano imperio sub Domitiano impera-
Exod. 8. tore effrenati satellites iussu cruenti principis atq; inopia,Romanos ciues quasi disperserũt.
Ibidem. In Aegypto tertia plaga cyniphes,hoc est, sæuissimæ musculæ, quæ media æstate per squalida loca gregatim volant, & homines ac pecora grauiter mordent:in Romano imperio ter
Ibidem tia plaga sub Traiano excitauit Iudæos,qui cum ante dispersi,quasi nõ essent,quiescerẽt,re-
pentino calore permoti sunt & crassati,multæq; vrbes tunc terræmotu euersæ sunt. In Aegypto quarta plaga fuit,muscæ caninæ,quæ sunt alumnæ putredinis, & vermium mattes: in Romano imperio sub Marco Antonino lues seu pestis infusa diuersis prouincijs, Italiam
Exod. 9. ac Romanoꝝ exercitum per diuersa dispersum, morte dissolutũ,putredini deditac vermibus. In Aegypto quinta plaga fuit, mors pecorum in Romano imperio sub Seuero perse-
Ibidem cutore ciuilibus bellis comminuta ac lacerata sunt viscera Romanorum, & adiumenta reipublicæ,id est,plebes prouinciarum legionesq; militum. In Aegypto sexta plaga fuit, vesicę turgentes vlceraq; manãtia:in Romano impio hæc plaga per Maximini persequutionẽ
Ibidem crebro intumescens ira atq; rancore,est exaltata,nõ per vulgi occisiõem,sed per cædem morientium principum ac potentum, quoniã Maximinus specialiter peruti iussit Ecclesiarũ primates, episcopos scilicet, clericos,& magnates. In Aegypto septima plaga fuit, grando
Ibidem quæ hominibus ac iumentis fuit exitio: in Romano imperio sub Gallo & Volusiano, qui Decio persecutori successerunt, pestis per omnia spatia regni Romani diffusa est, & omne pene genus hominum dedit neci. In Aegypto octaua plaga fuit,excitatio locustaꝝ: in Ro-
Exo. 10. mano imperio excitatæ vndiq; Gentes, Romanam vrbem cædibus incendijsq; vastarunt.
Ibidem In Aegypto nona plaga fuit,palpabiles tenebræ,plus periculi cõminantes, quàm inferẽtes: in Romano imperio Aurelio persecutiõem promulgante, terribilius fulmẽ sub ipsius pedibus iuit,ostendens qd faceret tãtus vltor, scilicet Deus, si vellet,nisi patiens esset, quanquam
Exo. 12, infra sex menses interfecti sunt tres imperatores,Aurelianus,Tacitus,& Florianus. In Aegypto decima plaga fuit,primogenitorum occisio, immo & templorum & deorum euersio. Sic & in Romano imperio tandem facta est omnium perditio idoloꝝ. Rex Aegypti potentiam Dei probauit, sensit & timuit,ac populum Dei liberũ ire dimisit. Sic & Romanorum imperator tãdem conuersus est.In Aegypto populus Dei nõ est amplius ad seruitutem re-
Apo. 20. tractus,nec in Romano regno ad idololatriam amplius est coactus. Aegyptijs Hebræos dimissos persequentibus, post decem plagas irruit mare rubrum. Christianos quoq; in hoc seculo peregrinantes persecutio Gentilium manet,donec Christo duce transeamus mare rubrum,hoc est,ignem iudicij euadamus. Porro qui Christianos persequuntur,cum rege suo Antichristo in stagnum ignis æterni demergentur.

¶Elucidatio capituli XIII.Locutusq; est dñs ad Mosen,dicens: Sanctifica mihi omne primogenitum. Arti. XXV.

PRęcedenti capitulo descripta est percussio primogenitorum Aegypti, nunc recitatur quid ex illa percussione sit consecutum.[Locutusq; est dominus ad Mosen,dicens: Sanctifica mihi]id est, mæo cultui, seu honorationi deputa & applica, [omne primogeni-
Exo. 13. tum, quod aperit vuluam in filijs Israel:] hoc est, omne primitiuum inter filios Israel, seu Israelitarum, quod primo de matre sua egreditur, etiam si post illud alter nullus ex eadem matre nascatur. Sicq; primogenitum non distinguitur nunc contra vnigenitum,sed contra secundogenitum,ac deinceps. [tam de hominibus quàm de iumentis]id est,tam primogenita hominum, quàm primogenita brutorum. [Mea enim sunt omnia.] hoc est, vniuersa primogenita sunt specialiter mea, quoniam iubeo ea mihi offerri, aut meo cultui applicari, seu ad meum honorem aliquid fieri de eisdem, prout infrà in isto habe-

tur ca-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur capitulo.Vel sic:Locutus est dominus ad Mosen;Sanctifica mihi omne primogenitum &c.id est, præcipe mihi sanctificari, seu meo cultui aut honorificentiæ deputari omne primogenitum. Nã quanuis aliqua primogenita redimebantur, & aliqua offerri nõ poterant, vt primogenita canum, quæ interficiebantur, aliquid tamẽ fiebat de eis, seu circa ea ad Dei

Exo. 12. honorem in cõmemorationem potentiæ atq; iustitiæ eius, quas in percussione primogenitorum Aegypti ostendit.Sicq; primogenita diuersimode sanctificabantur Deo, vt infrà magis dicetur. Istud ꝙq; intelligitur totũ de primogenitis masculis. De omni etenim fructu primitiua seu potiora,Deo sunt offerenda, & qm̃ sola primitiua masculini sexus percusserat in Aegypto.[Et ait Moses ad populum]Hebræoꝝ:[Mementote diei huius in qua egressi estis de Aegypto,] quæ fuit dies quintadecima mensis primi apud eos,ſ. Aprilis aut Martij,sicut in p̃cedentis capituli expositione p̃habitũ est. [& de domo seruitutis] hoc est, de ipso regno Aegypti,in quo tanq̃ in loco & mansione durissimæ seruitutis estis morati.Vel de domo seruitutis,hoc est,de domibus habitationũ vestraꝝ,quas habuistis in terra Gessen, in quib⁹ domibus habitastis,vt serui Aegyptioꝝ.[quoniã in manu forti]hoc est, per magna signa & in fortitudine sua omnipotẽte,[eduxit vos dominus de loco isto.]Mementote,inquam, huius diei tam vos q̃ posteri vestri.[vt non comedatis fermentatũ].i.panem,in quo fermẽtum admixtum est,[septem diebus]qbus durat paschalis festiuitas. ¶Circa hoc Lyra allegat Rabbi Salomonem,dicentẽ:Præceptum nõ obligabat ad comedendũ azyma,nisi primo die qñ comedebat agnus paschalis:cæteris diebus sufficiebat abstinere à fermẽto & fermẽtato.Cui dicto obuiare videtur, ꝙ prædicti cap. à Deo iubetur, Septem diebus azyma comedetis. Circa ꝙd dicit Glossa interlinearis:Prima dies dicit pascha,reliqui dicuntur dies azymoꝝ, quia videlicet azymis panibus in eis vesci oportuit.[Hodie egredimini de Aegypto mense nouaꝝ frugum:] quæ illo in mense habentur in territorijs illis. In quo etiã mense fiebat de primitijs fructuũ nouorum oblatio,est̃q; tempus illud ad ambulãdum satis cõueniens.[Cũq; introduxerit te dñs]si non demeruerit introduci,vel te in posteris tuis,seu posteros tuos pro te,[in terrã Chananæi & Ethæi,&c.quam iurauit patribus tuis].i.Abrahæ,Isaac & Iacob cũ iuramento promisit dare posteritati eoꝝ. [vt daret tibi terram fluentem lacte & melle].i.

*celebra bitis in victualibus abundantẽ,[*obseruabis hunc morem sacroꝝ mense isto].i. sacros dies paschales & sacrificia eorundem celebrabis iuxta ritum præfatum.[Septẽ diebus vesceris azymis:]Per ꝙd patet veritas verbi cõtra Rabbi Salomonem inducti.[& in die septimo erit so-

In R. Salomonẽ. lennitas dñi].i.dies septima festi paschalis,erit solẽnis sicut & prima,vt capitulo patuit prædicẽti.[Azyma comedetis septẽ diebus.Non apparebit apud te aliquid fermẽtatum, nec in cunctis finibus tuis. Narrabis ꝙq; filio tuo in die illo,dicẽs].i.domesticis tuis,& soboli atq; discipulis causam obseruantiaꝝ istarum exponens,dicẽdo: Hoc est quod fecit mihi dominus

Exo. 12. qñ egressus sum de Aegypto].i.celebritas ista paschalis cõmemorat & designat beneficia mihi seu patribus meis delup præstita, quando exiui Aegyptum in propria pſona,vel in patribus meis, in quoꝝ lumbis tunc eram secundũ rationẽ seminalem & carnis massam.[Et erit quasi signum in manu tua,& quasi monimẽtum ante oculos tuos].i.tam incessabiliter recordaberis hoꝝ, ac si esset aliquod corporale indicium in manu tua pro recordatione ligatum, vel corã oculis tuis appensum. Porro Iudæi,vt fertur, occasione horum verborum scribunt istud in schedula,quam ligãt in manu sinistra siue ad brachium,& aliã schedulã eadem continẽtem ligãt ad caput. [Et vt lex domini semp sit in ore tuo].i. in omni tẽpore opportuno paratus sis legẽ hanc dñi confiteri & filios tuos docere.[In manu enim̃ fortis eduxit te dominus de Aegypto. Custodies huiusce modi cultũ statuto tempore à diebus in dies:]hoc est, obseruantiã hanc paschalẽ omni anno seruabis mense primo,sicut præfixum est,à prima die huius festi vsq; ad septimum diem.[Cum̃q; introduxerit te dñs in terram Chananæi,sicut narrauit tibi & patribus tuis,& dederit tibi eam,]Per quam designãtur terræ omniũ gentium seu decem nationum,quoꝝ terras Deꝰ promisit Hebræis.[separabis omne q̃d aperit vuluam,] omne ſ. primogenitum[domino].i.ab alijs fœtibus discernes illud, tanq̃ ad Deum specialiter pertinens.[Et quod *primogenitum est in pecoribus tuis. Quicquid habueris masculini sexus,cõsecrabis domino].i.primogenita masculina Deo repones,offeres, & speciale aliquid circa illud facies ad Dei honorem.Primogeniti quippe Leuitaꝝ Deo ſcipue offerebãtur & consecrabãtur lege collata, quia in tẽplo domino seruierũt. Primogenita aliaꝝ tribuum offerebantur:& oblati,mox redimebant quinq; siclis,ita ꝙ de cætero non erant obligati esse ministri in cultu templi. Ideo sanctificatio & consecratio horum nõ fuit ita perfecta & propria,vt sanctificatio & consecratio Leuitaꝝ. Primogenita demum animaliũ mundorum immolatitioꝝ offerebãtur,sacerdotumq; erant. Primogenita vero animaliũ immũdorum, quæ offerri in sacrificium nõ valebant, vel cõmutabantur, ita ꝙ aliud animal mũdum aptum immolari offerebatur pro primogenito tali,sicut subiũgitur: [Primogenitum asini mutabis ouẽ:]vel occidebãtur, propter quod subdit:[Quòd si non redemeris, interficies].i.

*primitiuum primogenitum

primogenitum ꝙd nõ redimebatur nec mutabatur,mox occidebatur ad Dei honorem: qa Deus hoc iussit, ne alijs vsibus deputaretur, ꝙd ipse voluit esse suũ, ꝑ memoriali ꝙ primogenita Aegyptioꝝ necauit,& primogenita Israelitaꝝ de manu percussoris saluauit. Sic ergo primogenita vniuersorum dño consecrabãtur aliquo modo,qa aut offerebantur, aut commutabant. Et id ꝙd offerebatur pro eis, seu precium pro quo vendebantur,fuerat sacerdotum ad sustentationẽ eoꝝ:aut occidebant.[Omne aũt primogenitum hoĩs de filijs tuis precio redimes].i.primogenita inter filios Hebræoꝝ,precio (ſ.quinq; siclis)redimentur,vt dictum est,demptis tamen primogenitis Leuitarum. Deinde in textu describitur causa seu ratio horum, quæ iam euidenter expressa est, & patet textus ex dictis.Sed Moses eadem multoties repetit,vt ea durissimis cordibus Iudæorum firmius inculcaret.Quemadmodum enim lapis aut ferrum non cito recipit formã imaginis imprimẽdæ, sic corda illa lapidea,immo & ferrea,frequenti repetitiõe & incussione egebant,vt tandem diuina testimonia ac manda ta stabiliter retinerẽt,ꝙd legislatorem eoꝝ non latuit. Non ergo superflua fuit tam frequẽs repetitio. [Igitur cum emisisset Pharao populũ].i. cũ fecisset Hebræos egredi de Aegypto, non eos duxit dñs ad terram],pmissionis[ꝑ viam terræ Philistijm, quæ vicina est Aegypto,] & etiam terræ Chanaan,inter quas directe est situata,ita ꝙ ꝑ Philistæos cõpẽdiosiori itinere de Aegypto in terram promissionis pertingitur,& ecõtra:& ꝙ via illa non sit vehemẽter remota & longa,inde perpẽditur, ꝙ filij Iacob ex terra ꝓmissionis in Aegyptum ꝑ victualibus descenderunt:tantaq; inde tulerunt,ꝙ suffecit tã in itinere q̃ in terra ꝓmissionis per annum aut circiter,cum tamẽ asini,non quadrigæ,tulerunt empta. [reputans,ne forte pœniteret eum,si videret aduersum se bella cõsurgere, & reuerteretur in Aegyptũ].i. ipse dñs intra se cogitans,& idcirco id faciens,ne forsitan filij Israel dolerent se exisse Aegyptum,si viderẽt Philistæos sibi occurrere ad pugnandum. Erant equidem Philistæi duri & robustissimi bellatores. Immo Deus certe cognouit,ꝙ in tali casu filij Israel de suo exitu pœniterent,de diuino auxilio diffidentes, quemadmodũ postea doluerunt, audito ab exploratoribus quales essent habitatores terræ Chanaan. Veruntamen in litera dicitur, ne forte,non ꝙ in diuina p̃scientia sit aliq̃ incertitudo, sed ad insinuãdum libertatem arbitrij, cui præcognitio nequaq̃ necessitatem imponit. ¶Circa hæc ꝙdam scribit duo:Primum est, ꝙ Philistæi erant multi & fortes bellatores, vnde Iosue & filij Israel non potuerunt eos debellare. Quod non videtur idonee dictum,q̃niam sicut Iosue & filij Israel debellauerunt Chananæos se multo fortiores, non humana,sed diuina virtute,ita eadem virtute potuissent debellare & Philistæos, si Deo sic placuisset. Cur autem Deus non subiecit ipsi Iosue & filijs Israel Philistæos in toto,siquidem pro parte subdidit eos illis,habet in libro Iudic,in textu,vtpote vt in Philistæis experiretur Israelem,an vere timeret dominum,& vt filij Israel haberẽt consuetudinem præliãdi. Iudic. 3. Secundum est,Philistæi nondũ demeruerunt ita puniri sicut Aegyptij,nec de terra sua expelli,sicut Chananæi. Ideo dñs noluit ꝙ filij Israel irent ꝑ viam terræ Philistijm. Ad ꝙd dico, ꝙ Philistijm erant idololatræ pessimi,quemadmodum Chananæi atq; Aegyptij;nec solũ meruerunt temporaliter puniri & expelli,sed & æternaliter cõdemnari, ꝙd omnẽ temporalem supgreditur incomparabiliter pœnam;immo dñs promiserat filijs Israel terram Philistijm, sicut & Chananæoꝝ. Erant enim ex genere Cham,& vna decem gẽtium,quaꝝ terrã ꝓmiserat Israeli,vt patet in Genesi,& in libris Iosue ac Iudicũ manifeste. Quãuis aũt oĩpotens Deus oĩa possit, nõ tamẽ vult semp oĩpotentiam suã ostendere,sed secundũ sapientiæ suæ censuram ac ordinem operat.[sed circũduxit]filios Israelꝑ viam deserti,q̃ est iuxta mare rubrũ.] Nam Deus Mosi ꝓnunciauit,ꝙ in montẽ Sinai essent venturi & ibi immolaturi. Ibi ꝙq; voluit eis legẽ donare. In Aegyptioꝝ item demersione voluit suã demõstrare iustitiã. Dicit autem mare rubrũ,nõ ꝙ aquæ sint rubræ, sed ꝙ apparẽt rubræ ꝓpter fundi & lapilloꝝ ibi iacentium ruborẽ,vt ferũt,& qa terra in ripa est rubra,cõmiscet̃q; aquæ, ꝓpter ꝙd ſcipue circa littus rubra videt. Veruntamẽ in Hebræo dr̃,mare ſuph.i. iuncosum siue cannosum,eo ꝙ iuncis siue cannæ abundent in littore.[Et armati ascenderũt filij Israel de terra Aegypti.] Quidam dicunt ꝙ Aegyptij accõmodauerunt Hebræis arma ad defendendũ se à ꝑdonibus,& vasa preciosa q̃ conceſſerant eis. Alij verisimilius dicunt,ꝙ dicunt ascendisse armati, qa de supellectili & preciosis rebus Aegyptioꝝ eis cõcessis,erant bñ,puisi atq; muniti. Quã expositionem tãgit Hieronymus. Porro Septuaginta transtulerũt,Et qnta gñatione ascenderũt filij Israel &c. In Hebræo habet,quinta:& ꝑ explanatione,Septuaginta addiderunt,gñatione. Et possent gñationes illæ tam in tribu Leuitica,q̃ in tribu regia Iudæ sic accipi. Nã Moses fuit quintus à Iacob,qm̃ Leui,Caath,& Amram, inter eos fuerũt. Similiter* Salomon de tribu Iuda qui de Aegypto egressus est,fuit quintus à Phares filio Iudæ,qui cum ipso Iuda intrauit Aegyptũ. Phares nanq; genuit Esrom,Esrom genuit Aram,Aram vero Aminadab,Aminadab vero Naason, de q̃ natus est Salmon. [Tulit ꝙq; Moses ossa Ioseph secũ,eo ꝙ Ioseph adiurasset filios Israel,dicens: Visitabit vos Deus] id est, gratiose liberabit posteros vestros

Hieron. Iudic. 1. Ge. 17. 22 Iosu. 12. & 13. Iud. 5. 16

Universidad de Deusto
Biblioteca

de hac terra.[Efferte ossa mea hinc vobiscum] i.posteros vestros ad hoc obligate. Hæc aũt
Gen. 50. loquutus est Ioseph in extremis, vt in Genesi scriptum est, vbi & verba hæc plenius extant
expositа.¶Circa hæc magister in historijs scribit:Nilus tunc præter solitum adhuc inunda-
bat terram, in q̃ erat sepulchrum Ioseph. Tunc Moses scripsit in lamina aurea nomen dñi
tetragrammaton,q̃ suppositа aquæ,natauit vsq; dum venit & stetit sup sepulchrum Ioseph
& effodientes,sustulerunt ossa ipsius,q̃ sublata,legunt eis ꝓphetasse,forte de difficultate iti-
neris. Tamen Hebræi tradunt, ꝙ ouis improuise adstitit, & supnaturaliter loquuta est eis.
Propter quod vocabant eam ouem Ioseph,& diu duxerũt eam secũ ꝑ desertum, iuxta illuds
Psal.79. Qui deducis velut ouẽ Ioseph.Porro Lyra dicit hæc esse fictitia,ga nec Iosephus,nec Gloss
sæ Hebraicæ dicunt hoc.Nec verisimile est,ꝙ ossa Ioseph fuerint sepulta in campis aut pra-
In Lyrã. tis vbi aqua possit inundari.¶Circa q̃d dico,ꝙ vir ille authẽticus Petrus Comestor,author
Scholasticæ historiæ,nõ retulisset ꝓfata,nisi ex Hebræis & scriptis eoꝝ hoc accepisset,vel ex
Ge.23.25 alijs scriptis allegatiõe condignis.Deniq; sepulchra etiã diuitũ & magnatũ consueuerunt à
35.49. ludæis fieri in hortis aut campis.Nam & Abraham, Isaac & Iacob cũ suis vxoribꝫ in spelũca
Mat.27. duplici in agro Ephron Ethæi sepulti sunt,sicut ex Genesi patuit.Ioseph q̃q; ab Arimathea
Mar. 15. vir nobilis, corpus Christi sepeliuit in sepulchro, q̃d sibi excíderat in petra sita in horto,vt
Lucæ 23. patet Ioannis 19.& vsq; in ꝑsens Iudæi ita sepeliunt suos in pratis. Aqua autem Nili interdũ
Ioan.19. tã copiose inundat,vt & loca ac monumenta alte & celebriter situata potuerit inundare.Et
*castra- forte post tot annos sepulchrũ Ioseph fuit neglectũ, aut ab Aegyptijs dehonoratũ. Ideo re-
metati ꝓbatio illa inepta est.[Profectiq; filij Israel de Socoth,* venerũt in Ethan,in extremis fini-
sunt bus solitudinis] i. iuxta terminum illius deserti ex vna parte, in qua erat propinquum terrę
Eusebi. habitabili Aegyptiorum.Vnde in Scholastica fertur historia:Ethan erat ciuitas tunc deser
Iosep.li. ta in capite solitudinis,quæ à Iosepho dicitur Lithus.[Dñs autem ꝑcedebat eos ad ostẽden-
2.an. Iu. dam viam p diem in columna nubis,& p noctẽ in columna ignis,vt dux esset itineris vtroq;
cap. 13. tempore.]Columnam illam q̃dam dicũt fuisse vnam in substantia,sed duplicem in officio,
ita ꝙ ex vna parte habuit speciem ignis & lucem,& illa pars luxit Hebræis tempore noctis
vt viam agnoscerent, & sibi à serpentibus præcauerent; ex alia vero parte habuit speciem
& officium nubis,quæ obumbrauit Hebræos in die,vt & viam monstraret,& contra inten-
sum solis calorem q ibi abundat,eos protegeret.Hebræi vero(vt fertur)affirmant,quòd fuit
duplex columna:vna nubis,in die apparens,& de vespere abiens:alia ignis,de vespere subin
trans,& mane recedens. Hanc columnam angelus mouit, ideo dominus per angelum suum
ministrũ dicitur eos præcessisse in columna. Quæ etsi obumbrauit illos, tamen ex parte sua
anteriori extendebatur in tantum,quòd pro parte præcessit.

¶De spiritali eiusdem cap.XIII.intellectu. Arti. XXVI.

LOquutusq; est dñs ad Mosen: Sanctifica mihi omne primogenitum &c. Quemadmo-
dum per primogenita Aegyptioꝝ occisa,designantur principalia vitia iuste damnan-
da,ita primogenita Hebræoꝝ à morte præseruata, significantur præclariores actiones
virtutum,quas dñs tẽpore tentationis ꝑseruat,ne vincant à vitijs. Hæ sanctificandæ sunt do-
mino.i.diuinæ pietati ac gratiæ humiliter asscribendæ. Nempe cũ nil boni à nobismetipsis
habeamus,quanto actiones virtutum fuerint in nobis eminentiores, tanto plus attribuen-
dæ sunt Deo,ex cuius prouidẽtia oritur, vt sic vel sic ad virtutum ptingamus ꝑfectum ac ver
ticem.Vt ergo primogenita tua confecres Deo, tanto debes esse gratior Deo atq; humilior,
quãto virtuosior,deuotiorq; extiteris,vt cum Apostolo fatearis: Gratia Dei sum id q̃d sum.
1. Co.15. Ista primogenita aperiunt mentis vuluam,quia de cordis fundo ac fœcunditate interna na-
scuntur.Memẽto diei huius,in qua egressi estis de Aegypto & de domo seruitutis, ga in ma
nu forti eduxit vos dñs,vt non comedatis fermẽtatum. Istud vnicuiq; nostrum cõmittitur.
Egressi enim sumus de Aegypto & habitaculo seruitutis, quãdo per veram cõtritionem ope
ra tenebraꝝ & errores seculi,ignorantias mentis,conuersationem carnalẽ relinquimus,&
iugiter Deo regratiari debemus, ꝙ tam diu nos tolerauit in vita iniqua,& non solũ distulit
damnationis supplicia,sed insuper ꝓ malis reddidit bona,& gr̃am conuersionis largitus est.
Quod vtiq; fecit in manu forti, cum maius sit peccatorẽ conuertere, & rebellem voluntatẽ
sine coactione salubriter immutare,q̃ cælum & terram creare. Deniq; seculũ istud nequam
recte vocat domus miseræ seruitutis, ga in eo seruiunt amatores seculi principi tenebrarũ
2. Per. 3. ac vitijs,& iugo subduntur iniqtatis.Propter q̃d princeps apostoloꝝ:Iniqui, inqt, sunt serui
Ioan.8. corruptionis.Et Chr̃s:Omnis q facit pcm̃, seruus est pcti.Cui seruituti opponit mẽtis sacra
Ibidem. libertas,de q̃ ait saluator:Si filius vos liberauit,vere liberi eritis. Paulus quoq; Itaq; non si-
Galat. 4. mus filij ancillæ,sed liberæ,q̃ libertate Christus nos liberauit.Specialiter vero religiosis in-
1.Ioan.5. cumbit,vt semp grati sint Deo, ꝓ eo ꝙ de mũdo in maligno posito eos abstraxit,atq; in clau
stro cõstituit.Nec vnq̃ obliuisci debẽt diei in q̃ religionẽ ingressi sunt seu ꝑfessi, ne à pristi-
no torpescant seruore,si se iuxta suæ ꝓfessionis exigẽtiam satagant Deo digne seruire,ne eis

illud

illud in Apocalypsi scriptum, à iudice summo dicat:Habeo aduersum te, ꝙ charitatẽ tuam
priſtinam reliquisti.Hoꝝ itaq; memores esse debemus,ne fermentatum edamus, hoc est,ne Apoc. 3.
ad pristinos excessus atq; errores vllatenus reuertamur.Propter quod à Petro monemur:Spe
rate in eam, quæ vobis offert, gr̃am, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ tenebris, 1. Pet. 1.
sed secundũ eum q vocauit vos,& ipsi in omi cõuersatione sancti sitis.Rursus domus serui-
tutis est caro ista mortalis,quã exire debemus,passiones eius & vitia derelinquẽdo, cælestia
ac spiritalia charismata cupiẽdo ac cõtemplãdo. Nẽpe vt ait Apostolus, Qui in carne sunt, Rom. 8.
Deo placere non possunt. Cumq; introduxerit te dñs in terram lacte & melle manantem.i.
Christo & corpori eius mystico,q̃d est ecclesia electoꝝ,in qua est abundantia spiritaliũ ali-
mentoꝝ,te incorporauerit,aut ad sacrã religionẽ pduxerit,vel corpus ratiõi omnino subie-
ctũ tibi cõtulerit, celebrabis hũc morẽ sacroꝝ.i.pascha spiritaliter facies,& Chr̃m in sacra-
mento cum vera ꝓparatione accipies.Primogenitum asini oue mutabis. Per asinũ insensa-
ta simplicitas & hebetudo atq; stoliditas denotat: Per ouem,innocẽtia & simplicitas bona.
Itaq; primogenitũ asini mutamus oue, q̃n primordia humanæ stultitiæ & inconsiderationẽ
ꝓpriorum piculorum abijcimus,& verã puritatẽ innocentiã q̃ amplectimur.Nisi em̃ con-
uersi fuerimus & effecti vt paruuli,nõ intrabimus regnũ cælorum.Malã ergo & asininã simpli Matt.18.
citatẽ mutemus in simplicitatẽ columbinã,innocentiãq; ouinã, vt simus prudẽtes sicut ser- Matt.10.
pẽtes,& simplices sicut colũbæ.Vnde hortat & summus Apl'us:Quasi modo geniti infantes 1. Pet. 2.
rõnabiles,sine dolo,lac cõcupiscite.Quod si nõ redemeris,interficies.i.si tã pfecte te emẽda-
re nequeris,saltem reproba cõsitere,& vita pristinas tuas iniqtates.Omne aũt primogenitũ
hoĩs de filijs tuis,precio redimes,id est,opera tua ꝑcipua,rõnabilia, ex tuo intellectu & volũ
tate nascẽtia,virtute & merito precios̃simi sanguinis Christi seu passiõis ipsius,nõ ꝓprijs vi
ribꝫ,de manu & rabie hostiũ tuq; salutis,inuiolata custodire conaberis.Igit cũ emisisset Pha
rao populũ,nõ eos duxit dñs p viã terræ Philistijm &c. Per hoc significatũ est, ꝙ Deus noui-
ter cõuersos in suæ exordio cõuersionis frequẽter custodiuit à grauioribꝫ tẽtamentis,& pie
ac dulciter tractat eos,ne victi succũbãt,atq; ad pristina redeãt mala.Cũ vero fuerint in vir-
tutibus exercitati,spiritalibus filijs & grauioribus tẽtatiõibus eos impugnari ꝓmittit.Et ar
mati assẽderũt filij Israel de Aegypto.Hoc implet in nobis, q̃n ꝑ veram cõtritionẽ spiritalibꝫ
implemur charismatibus spũs sancti,armatura virtutũ,opuleria meritoꝝ: sicq; ad excelsa tẽ
dimus internoꝝ,pfectuũ ac euãgelicæ pfectiõis,tũc dñs nos ꝑcedit, & viã salutis oñdit p diẽ,
puta in ꝑsperis,ꝙ colũnam nubis,i. refrigerationẽ & irrigationẽ supnæ illuminationis & vn
ctionis:atq; in nocte,videlicet in aduersis,per columnã ignis,hoc est,ꝙ terrorẽ diuini iudicij,
item q̃q; infernalis incendij,quorum consideratione in aduersis patientiam obseruamus,nec
iter virtutum reliquimus. De horum tamen significatione infrà plenius differetur.

¶Expositio literalis cap. XIIII. Loquutus est dominus ad Mosen, dicens:
Loquere filijs Israel. Arti. XXVII.

CApitulum istud describit, qualiter Pharao cum oñi suo exercitu filios Israel persequẽ
do penitus perijt.[Loquutus est autem dñs ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israel, Re-
uersi castrametent e regione Phihahiroth].i.hoc præcipe eis,vt paululum redeat ver-
sus Aegyptum, & castra seu tentoria sua collocent ex opposito loci, q Phihahiroth nuncu-
patur.[* qui est inter Magdalum & mare contra Beelzephon]id est, q̃ locus situs est inter * quæ
vrbem nomine Magdalum, constitutam in Aegypti confinio, ad quam confugerunt Iu- Hier.44.
dæi tempore Hieremiæ prophetæ Godolia occiso,& inter locũ Beelzephon dictum.[In con
spectu eius castra ponetis super mare:]hoc est,in loco præfato euidenter ponetis turmas ve-
stras ac papiliones circa littus maris rubri, quatenus Aegyptij mox venturi, putarẽt eos de-
uiare à recto itinere,& esse in tali loco,ꝙ manus suas nõ valerẽt euadere. Deniq; mare rubr̃ũ
in duos sinus seu per duo loca diuiditur:vnus sinus seu fundus est ab oriente, & Persicus ap-
pellatur,q̃m Persę oram eius inhabitant:alter Arabicus dicit.[Dicturusq; est Pharao supfi
lijs Israel:Coarctati sunt in terra,concluſit eos desertũ].i.Pharao cognito ꝑ exploratores &
nuncios suos, ꝙ filij Israel in loco prædicto cõsisterent, dicet de eis ad populũ suũ:Iam cõsti
tuti sunt in tali loco,in terra & solitudine in qua sunt, ꝙ euadere nequeũt: ga (vt Iosephus Iose. li. 2
refert)ex vna eoꝝ parte erãt asperrimi & immeabiles mõtes, ex alia mare rubrũ, nec patuit ant. iud.
eis fuga,nisi ꝑ viam ꝑ quã Pharao fuit cõtra eos venturus.[Et indurabo cor eius,ac persequ cap.14.
tur vos].i. permittã eũ sic indurari & excæcari, ꝙ dolebit de hoc ꝙ ꝑmisit vos egredi suam
terrã, & q̃si oblitus ꝑteritaꝝ plagaꝝ,insequet vos,nõ attendẽs nec metuẽs potentiã atq; iusti
tiã Dei q̃s toties est exptus.Et glorificabor in Pharaone & in omni exercitu eius].i. ꝑ iustã
eius & suoꝝ punitionẽ & submersionẽ, meã potẽtiã ac iustitiã tã sublimiter declarabo,ꝙ oĩ-
bus innotescẽt,& famosus ero ac gl̃iosus reputabor vbiq;. Vnde suprà dñs dixit ad Pharao-
nẽ:Idcirco posui te,vt oñdam in te fortitudinẽ meã,& narret nomẽ meũ in omni terra.[Sci
entq; Aegyptij qa ego sum dñs.] Pharao nãq; & eius exercitus ꝑ expictiam ꝓpriæ punctiõis

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc cognouerũt,& q in Aegypto remãserãt,hoc nouerũt ex mirabilibus q̃ Deus tũc in mari rubro exercuit. Verunth Aegyptioꝝ cognitio, q̃ Dei eminentiã dominiũq; nouerũt,informis fuit & impfecta,q̃tũ ad eos q se nõ emẽdauerũt ex ea. [Fecerũtq; ita. Et nunciatũ est regi Aegyptioꝝ ꝙ fugisset ppl'us.] Iã añ sciebat ppl'm Hebrꝛoꝝ exisse de terra sua,sed eos reditu ros putabat, dũ expleto triũ dieꝝ itinere sacrificassent. Nũc aũt ꝓcepit à nũcijs suis, q iter & ꝓcessum Israelitaꝝ explorauerũt,ꝙ ipsi Israelitæ nõ disposuerũt se ad redeundũ post viã tri um dieꝝ,sed ꝙ ꝓcesserũt vlterius, ideoq; ꝓponerẽt oĩno recederet q̃d fugã esse reputauerũt Aegyptij. [Immutatũq; est cor Pharaonis & seruoꝝ eius sup ppl'm].i. ꝓpositũ mutauerunt, & q̃s egredi cõpulerũt,nũc ad redeundũ cogere cogitabãt. [Et dixerũt]ad inuicẽ t[Quid vo luimus facere, vt dimitteremus Israel,ne seruiret nobis?] Q.d. In hoc stulte fecimus, nã & si-
Iosef.li.2. ant. iud. cap.14. gna ꝓhabita asscripserũt (secundũ Iosephũ) veneficijs Mosis. [Iũxit ergo curꝝ].i. ꝓpriũ suũ
Eusebi. Iosef.lib. 2.anti.iu da.ca.14 currũ iussit parari sibi,[& oẽm ppl'm suũ]i. q̃sdã de singulis[assumpsit secũ.] In Scholastica hi storia fert: Assumpsit secũ qnq̃ginta millia eqtũ,& ducẽta millia peditum. [Tulitq; sexcẽtos currus electos,& qcquid in Aegypto curruũ fuit & duces exercitus.] Secundũ Iosephũ,acce-
pitq; ꝓprios currus trecẽtos,& totidẽ ab Aegyptijs. Et ꝙ ait, Quicqd curruũ in Aegypto fu it,intelligendũ est de electis seu elegãtibus curribus,q in bellicis solẽt negocijs deseruire, & q̃s expedite quit acgrere. ¶Et si quæraf,q̃liter habebat tot eq̃s,patet rãsio ex ꝓdictis. Nõ em oĩa Aegyptioꝝ aĩalia erãt grãdine interfecta,sed q̃ erãt in agris relicta. [Cũq; ꝓsequerẽt Aegyptij vestigia ꝓcedentiũ]s. Hebrꝛoꝝ,q̃ꝝ etiã vestigia in locis arenosis potuerunt faciliter apparere. [reperunt].i. à lõge viderũt[eos]esse[in castris].i. casulis suis[sup mare.] Nõdũ tñ attigerũt Hebræos, ꝓpter q̃d subdit[Ois eqtatus & currus Pharaonis & vniuersus exercitus
Ibidem. ei' erat in Phihahiroth cõtra].i. ex oppositõ[Beelzephõ]de qbus locis iã dictũ est. [Cũq; ap propinq̃sset Pharao, leuãtes filij Israel oculos,viderũt Aegyptios post se,& timuerũt valde:] q̃m rudes erãt & impfecti,nõ habẽtes pfectã fidẽ & spem in Deo,qui toties pugnauit ꝓ eis,& adiutoriũ suũ eis ꝓmisit. Atq; (vt Iosephus addit) erat luctus & gemitus mulieꝝ & infantiũ, q̃s habẽtiũ ante oculos mortẽ, nec euadere potẽtiũ. [clamauerũtq; ad dñm,]inuocãdo eius auxiliũ,qa aliq̃liter sperauerũt eos: sed q̃ modice, cõstat ex eo q̃d subditi [& dixerũt ad Mo sen]aspnãter atq; ironice & increpatorie:[Forsitã nõ erãt sepulchra].i. apta loca ꝓ sepultura [in Aegypto, & ideo tulisti].i. de Aegypto exire feciſti[nos, vt moreremur in solitudine &c.] hoc est, vt nunc in deserto hoc ab Aegyptijs occidamur. Sed cur tantũ timuerunt Hebrꝛi, cũ essent plus q̃ in duplo, immo q̃si in triplo plures Aegyptijs illis? Rñdetur, ꝙ non erãt ita peri
Exo. 13. ti ad bella sicut Aegyptij, nec equitibus putabant se posse resistere, atq; (vt in historijs addit magister) erant inermes. Nec obstat quod præcedenti habetur cap. ꝙ asscenderunt armatis qa secundũ ꝓbabiliorẽ expositionẽ, hoc intelligif de diuitijs Aegyptioꝝ quas absportabãt, non armis ꝓprie dictis. Vel ideo dicuntur fuisse inermes, qa non bene erant armati. [Et ait Moses ad populum: Nolite timere] Aegyptios carnali & mundano timore. [state] firmi in fi de & spe diuini auxilij,[& videte magnalia domini quæ facturus est hodie,]id est, quæ face re inchoabit hac die. Non tamẽ die illo ante noctem fuerũt submersi Aegyptij. Sed q̃d do minus fecerit illo die pro filijs Israel, paulopost subdit:[Aegyptios enim quos nunc videtis, nequaq̃ vltrà videbitis vsq; in sempiternũ].i. nunq̃ post hanc diem videbitis eos viuos in vi ta præsenti. Tamẽ die sequẽti viderũt eoꝝ cadauera. In die quoq; generalis iudicij poterũt resuscitatos videre. Ex hac pia & dulci respõsione ostẽditur mira mansuetudo ac patientia Mosis, q ad irrationabilẽ, improbã & ingratã populi sibi subiecti interrogationẽ, immo po tius redargutionem, tam benigne rñdit. Siqdem dicere potuisset: Quid inuehimini cõtra me, q̃si ego ꝓprio motu vos de Aegypto eduxerim? [Dominus pugnabit pro vobis,& vos ta cebitis. Dixitq; dominus ad Mosen: Quid clamas ad me?] Per hoc daf intelligi, ꝙ & Moses clamauit ad dominum, sed nõ ita sicut impfecti Hebræi. Nõ enim ex animi ꝑturbatione aut diffidentia seu inordinato timore clamauit, nec clamor eius fuit strepitus oris, sed feruor at q; deuotio cordis, nec cessauit Dei auxilium inuocare, q̃uis sciret id mox affuturuꝝ. Nã sciuit ꝙ Deus vult ꝓ orationes obtineri, q̃d ipse ꝓponit misericorditer dare. Et ꝓuidẽtia Dei hoc continet, vt multa ꝓ sanctoꝝ preces adimpleant. Sic & Christus passione instante orauit ꝓ
Ioan. 17. sui corporis glorificatione,& pro sua clarificatione, pro electoꝝ quoq; finali saluatiõe, q̃ oĩa certissime sciuit futura. Nec Deus increpatorie dixit ad Mosen, Quid clamas ad me, qa non repræhẽdit ꝙ orauit, sed ex familiaritate. Quasi dicat: Tam familiaris & charus es mihi, vt nõ oporteat diutius te clamare, cum sim paratus te exaudire. Ideo subditur: [Loquere filijs Israel vt proficiscantur] vsq; ad ripam maris, deinde ꝓ fundum eius siccatum. [Tu autẽ eleua virgã tuã,] ꝓ quã & alia signa feciſti, [& extẽde manum tuã sup mare] cum virga, & diuide illud].i. diuidẽdũ designa, & ministerialiter diuide illud, quẽadmodũ alia signa egisti. Mo ses q̃q; meritis suis ac precibus ad maris rubri diuisionẽ coopabaf. [vt gradiantur filij Israel in medio mari ꝓ siccũ].i. per arefactum fundũ, in quo paulo ante aqua cucurrit. [Tollens q̃q; se

se angelus dñi qui præcedebat castra Israel,] qa per motum nubis & ignis ꝓcessit & viã mõ strauit,[abijt post eos, & cũ eo pariter columna nubis].i. angelus seipsum ac nubẽ illã trãstu lit à loco anteriori vsq; post dorsa Hebræoꝝ, ponẽsq; se inter eos atq; Aegyptios. ideo sub-
ditur,[prioraf. loca[dimittens, post tergũ]Hebræoꝝ:[stetit] inuisibiliter in aere & in nube quã rexit.[inter castra Aegyptioꝝ & castra Israel:] hoc est, inter turmas seu tentoria vtrorũ q;. [Et erat nubes tenebrosa & illuminans noctem.] Ex hoc apparentiam habet opinio di-
centium, ꝙ columna nubis & columna ignis eadem erat. Videtur enim in textu insinuari, ꝙ eadem columna nubis, quam scilicet angelus tulit secum, fuit tenebrosa atq; illuminãs: tenebrosa videlicet in ea parte, qua respiciebat Aegyptios: & illuminans noctem, ex parte qua versa fuit ad Hebræos. [ita vt ad se inuicem toto noctis tempore accedere non valerẽt.] Non ꝙ Hebræi optarent ad Aegyptios ire, sed qa Aegyptij appetebant Hebræos subito ob-
ruere, & violenter reducere: sed propter interpositæ nubis deterrimã densitatẽ eos adspicere & aggredi non valebant. Porro q dicunt duas fuisse columnas, affirmant ꝙ circa noctẽ ad-
ueniente columna ignis, columna nubis more solito non recessit: sed mãsit versus Aegypti-
os, & columna ignis respexit Hebræos. [Cumq; extendisset Moses manum] cum virga[sup mare, abstulit illud dñs,]i. aquas à fundo abstraxit & ab inuicem separauit. [flante vento ve hementi & vrente tota nocte,] qui ventus non diuisit mare, immo vento illo incipiẽte, diui sæ sunt aquæ, post quarũ diuisionem mãsit flans ventus, & suo impetu ac calore desiccãs ter-
ram fundi, super quã aqua pauloante cucurrit. Ideo subditur: [& vertit in siccum] non ꝙ aq̃ fuit siccata, cũ humiditas inseparabilis sit ab aqua, sicut calor ab igne: sed fundũ prius humi-
dum, vertit in siccũ, ne si maneret lutosus & mollis, esset ad perãbulandũ ineptus. [Diuisaq; est aq̃.] Dicunt nõnulli, ꝙ vniuersi Hebræi per eandẽ diuisionẽ & viã diuisi maris incesserũt, Mosen ducẽ sequẽtes: sicq; diuisa fuisset aq̃ in duas partes duntaxat, inter q̃s vna via apparu
it. Probabile nãq; videf, ꝙ oẽs tribus elegerunt viã incedere, in q̃ Mosen cernebant ꝓcedere, & ꝙ per alias vias formidassent intrare. Et ista est Hebræorũ & multoꝝ catholicoꝝ positio, quã & in expositiõe libri Psalmoꝝ magis sequutus sum. Alij dicunt, ꝙ factæ sunt ibi duode-
cim diuisiones ac viæ, vnicuiq; tribui vna: & ꝙ singulæ tribus per singulas vias, seu vnaquæq; per suã ingressæ sint. Vnde Origenes circa hæc scribit: Audiui à maioribus traditũ, ꝙ in ista Origen.
digressione maris, singulis tribubus Israel singulæ diuisiones sint factæ. Quod ostendit ex eo q̃d scriptũ est, Qui diuisit mare rubrum in diuisiones: per q̃d plures diuisiones docent factæ, at- Psal. 135.
ꝙ per illud: Ibi Beniamin iunior in stupore, principes Iuda duces eoꝝ, principes Zabulõ & Psal. 67.
principes Nephthalim. Idem tenet Cassiodorus sup illud, Qui diuisit mare rubrũ in diuisio- Cassiod.
nes. Magister quoq; in historijs. Veruntñ illa authoritas, q̃ magis videf esse pro eis, sic potest Psal. 135.
intelligi: Qui diuisit mare rubrum in diuisiones, id est, in duas partes à se inuicem diuisas. Alij dicũt ꝙ ibi ponitur plurale ꝓ singulari, quemadmodũ in Genesi, vbi dicitur: Filij Dan, Gen. 46.
cum tñ Dan nõ nisi vnum habuerit filium. [Et ingressi sunt filij Israel per medium ficci ma-
ris].i. per medium terræ siccatæ sup quam cucurrerat aqua. [Erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & læua.] Nempe si frigus potest aquæ soliditatem & immobilitatem influe-
re, vt patet in glacie: quanto magis omnipotentia creatoris, cui oĩs creatura ad nutũ obedit per ingenitam obedientialem potentiam? [Persequentesq; Aegyptij, ingressi sunt post eos.] Quod fuit exæcatio admiranda, & stulta ac impetuosa audacia, qa eoꝝ ratio fuit prorsus obtenebrata. ¶Circa hæc in Scholastica recitaf historia: Diuisum est mare in duodecim di Eusebi.
uisiones, vt quæq; tribus per turmas suas incederet. Et aduocans Moses singulas tribus secũ-
dum ordinẽ natiuitatis eaꝝ, hortabaf eas vt ipsum præuntẽ sequerent. Cumq; Ruben, Sime on & Leui renuissent intrare, tribus Iuda primo aggressa est iter post Mosen, ꝓ q̃d meruit regnum. Aegyptij vero videntes ꝙ Hebræi ingressi essent ꝑ mare, reputabant eos vesanos, sed cũ viderent illæsos abire, ingressi sunt post eos. [Clamq; aduenerat vigilia matutina,] in q̃ filij Israel iam peruenerunt ad littus, Aegyptij aũt adhuc erant in medio maris siccati. [& ec
ce respiciẽs dñs supra castra].i. exercitus[Aegyptioꝝ,] erant enim in illo totali exercitu tur
mæ distinctæ ac plures, subiectæ diuersis ducibus belli, [per columnã ignis & nubis.] Iste re-
spectus, fuit respectus iustæ ac rigidæ vltiõis: qa ex illa colũna descẽderãt sup Aegyptios ful-
gura atq; tonitrua: immo (sicut ex Iosepho magister in historijs protestaf) intolerabiles im- Iosef. li. 2
bres & graues tonitruos, coruscatiões & lampades iniecit dñs sup eos, ex quibus etiam mul- anti. iud.
ti occidebantur. Idcirco subiungit: [interfecit exercitum eoꝝ, & subuertit rotas curruũ, fe- cap. 14.
rebanturq; in ꝓfundum.] Ceciderunt enim ꝑcipites. [Dixerunt ergo Aegyptij] nondũ occi- Hest. 13.
si, neq; adhuc ita præcipitati: [Fugiamus Israelem, dominus enim] cui nullus resistere valet, [pu
gnat ꝓ eis contra nos.] Prædicta autem angelico fiebãt obsequio. [Et ait dñs ad Mosen: Exten
de manũ tuã] cũ virga [sup mare, vt reuertant aquæ ad Aegyptios sup currus & eqtes eorũ. Cũq; extẽdisset Moses manũ cõtra mare, reuersum est primo diluculo ad priorẽ locũ. Fugiẽ
tibusq; Aegyptijs occurrerũt aq̃ &c. & opuerunt currus & eqtes cũcti exercitus Pharaõis &c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in q̃ etiam pedites multo velocius fuerunt aqs operti. ¶Circa hoc ſcribit qdam: Aegyptij ex timore ita erãt turbati & ſupefacti, ꝙ non currebant ad littus, ſed magis cõtra aq̃s ſupueni entes. Quod non videt idonee dictũ. Aquæ enim maris diuiſi, ſtabant à littore p q̃d ingreſſi fuerunt Hebræi, vſq; ad locum q̃ exierunt, p modum muroꝝ conſolidatæ & fixæ vſq; ad exitum Hebræorum. Quibus egreſſis, cœperunt aquæ ex vtraq; parte à littore p totum ſpatium factæ diuiſionis, ad tundum recidere & deorſum confluere, ſicq; occurrerunt Aegyptijs, etiam ſi ad littus confugere conabant. [Et viderunt] filij Iſrael [Aegyptios mortuos ſuper littus maris:] Mare nanq; ciecit corpora ſubmerſorum, [& manũ magnã] .i. potentẽ effectum ſeu vltionem, [quam exercuerat dominus cõtra eos.] ¶Circa hæc aſſerit Ioſephus, ꝙ filij Iſrael

Ioſe.li.2. ant. iud. cap.14.

inceſſerunt per fundum maris vſq; ad littus oppoſitũ, ita ꝙ pertranſierunt ſpatium maris p latum. Porro Hebræi & multi catholici dicunt oppoſitũ, affirmantes ꝙ cum Hebræi vemiſſent ad extremum montis porrecti in mare, p longam maris viã obliquauerũt montẽ circũeundo, & ita ad idem littus Aegypti redierunt. Quod ꝓbant, qa natura maris eſt, corpora extincta ad proximum littus ẽjcere. Cum ergo mane iacerẽt corpora Aegyptioꝝ in eodẽ littore, in quo ſ. exierunt Hebræi, patet ꝙ idẽ erat littus ex altera montis parte ſitum. Mare q̃q; ibidem eſt latitudinis tantæ, ꝙ nec Hebræi neq; Aegyptij ſpatio noctis vnius tũc fere

Nũe. 33. æquinoctialis, vſq; ad maris medium tranſcurriſſent. Et niſi corpora Aegyptioꝝ fuiſſent ꝓiecta ad littus in quo exierunt Hebræi, non potuiſſent ea videre ex oppoſita ripa propter diſtantiã. Inſup in Numeris legitur, ꝙ filij Iſrael poſt tranſitũ maris rubri fuerunt in deſerto Ethan, & in illo fuerunt ante trãſitum maris rubri. Fuitq; illud deſertum in extremitate ſo-

Exo. 13. Origen. litudinis verſus Aegyptum, puta ad littus ex parte Aegypti, vt patuit capitulo p̃cedẽti. His quoq; concordare videtur q̃d aſſerit Origenes: Iubetur Moſes virga percutere mare, vt ingredi ẽti populo Dei dehiſcat & cedat. Cogitur fluctus in tumulũ, & vnda in ſemetipſam repreſſa, curuaſ. Ex qbus videſ, ꝙ maris diuiſio inſtar ſemicirculi iuit ac redijt ad idẽ littus, tamen vltra montem præfatum. Videt q̃q; ꝓbabile, ꝙ Aegyptij ſint ſubmerſi non remote à littore quo intrabant. Non enim niſi ante aliquantulam lucem diei ingreſſi ſunt. Mare aũt primo diluculo ad priſtinum redijt locum, vt in iſto habetur capitulo. Idcirco quod quidam ſcribit, ex textu non haberi ꝙ Aegyptij fuerunt propinquiores lateri vni, quàm alteri, quãdo aqua irruit ſuper eos, ſtare nõ poteſt: nec valet argumentum eiuſdem, quo arguit pro Ioſephi opinione quam ſequitur: quoniam in ſequenti capitulo legitur, Tulit Moſes Iſrael de mari rubro, & ingreſſi ſunt deſertum Sur. Nam vbi nos habemus deſertum Sur, Hebræus textus habet deſertum Ethan, vt Magiſter in hiſtorijs dicit, & ſuo loco dicetur. Rurſus quod idem ait, deſertum Ethan, de quo in Numeris legitur, eſſe aliud ab eo, de quo fertur præcedenti capitulo, improbat Rabbi Paulus, quia ſic vnum illorum fuiſſet citra mare rubrum, & aliud vltra, quod non habetur ex litera: ſed textus planius ſonat, ꝙ idem ſit. Nec inde ſequitur, quòd Deus reduxit Hebræos ad terram Aegyptiorum, vt arguit quidam: quoniam mare rubrum fuit propinquum Aegypto, quia Hebræi quanuis feſſi & onerati ante, vſq; ad triduum peruenerunt ad illud, & extendebatur vſq; ad terram ꝓmiſſionis, terminando eandem ſecundum plagam orientalem, vt infrà legit. Sicq; filij Iſrael tranſeundo p littus maris, ſecundum longitudinem eius, ab Aegypto ſemp elongabant. Vnde totũ illud, exiſtens ci

Exo. 15. Nũe. 33. Exo. 13. Exo. 23.

tra & ꝓpe mare rubrum, eſt vnum magnum deſertum, cuius pars quædam eſt deſertum Sur, circa q̃d exierũt Hebræi. Hæc R. Paulus. [Timuitq; populus] Hebræoꝝ [dominũ,] cuius potentiã atq; iuſtitiã in Aegyptioꝝ demerſione, & maris rubri diuiſiõe cõſideraverunt. Et q̃dã eoꝝ timuerunt Deũ ſeruili, alij initiali, alij filiali timore. [& crediderũt dño, & Moſi ſeruo

Ioſe.li.2. An. Iud. cap.14.

eius,] quia diuina promiſſa in ſua liberatione & Aegyptiorum plagatione viderunt impleta. Detraxerũt q̃q; arma Aegyptioꝝ ad littus eiectoꝝ, quæ (vt dicit) precioſiora fuerũt, q̃ cætera quæ ab Aegyptijs accõmodauerunt. ¶Circa hæc Ioſephus ait: Nemo diſcredat factum eſſe iſtud miraculũ, dũ & eis q cum Alexandro rege Macedonũ fuerunt, Pamphylicũ mare diuiſum ſit, & iter præbuit eis, cum ipſis aliud iter nõ eſſet, volente Deo p eos deſtruere principatum Perſaꝝ. Hoc teſtantur omnes qui actus Alexandri conſcripſerunt.

¶De ſpiritali eiuſdem capituli XIIII. intellectu. Arti. XXVIII.

LOcutus eſt dñs ad Moſen, dicens: Loquere filijs Iſrael: Reuerſi caſtrametentur &c. Per Pharaonem & eius exercitum, deſignatur princeps tenebrarum cum ſatellitibus ſuis: per filios Iſrael, populus Chriſtianus: per Moſen, Chriſtus, ſeu quicunq; fidelis prælatus Chriſti vicarius. Itaq; per hoc quòd Deus p Moſen iuſſit filijs Iſrael, vt redirent verſus mare rubrum, dum eos inſecuturus fuit Pharao cum populo ſuo figuratum eſt, ꝙ Deus p ꝓlatos ac p̃dicatores denunciat Chriſtifidelibus, ne penitus fugiant à campo & exercitio ſpũalis militiæ cõtra aciẽ vitioꝝ ac dæmonũ, dũ inuiſibiles hoſtes inſequunt ipſos fideles ad tentandũ, ſed opponãt ſe eis. Et ſup mare, i. ſup fidẽ gr̃amq; in baptiſmo collatã, ſe fundẽt ac figant, immo & ſup cõtritionis cõfeſſionisq; ſacramẽtũ & lachrymas pœnitẽtiq; ſalutaris, q̃ omia p ma-

mare rubrum ſignant. Dicturus eſt Pharao ſup filijs Iſrael: Coarctati ſunt in terra, concluſit eos deſertũ. Sic inuiſibiles hoſtes dum videt fideles terrenis occupatiõibus aut peccatis carnalibus detineri, & deſerto cõcludi. i. fragili carne, in qua nõ habitat bonũ, circũdari, æſtimãt eos ſuaꝝ rabiem tẽtationũ nõ poſſe euadere, ſed cũ ingẽti ꝓſumptiõe eos impugnãt, q iam per gr̃am Dei reliquerũt Aegyptũ, vtpote vitioꝝ & erroꝝ caligines. Interdũ aũt cõtingit, ꝙ fideles adhuc puſilli, videtes ſibi imminere graues tentatiões ac ꝓſecutiões pro iuſtitia, quodãmodo doleãt ſe viã apꝓhẽdiſſe iuſtitiæ, & eis p q̃s cõuerſi ſunt, indignent, dicẽtes: Forſitan non erãt ſepulchra in Aegypto, & ideo tuliſti nos, vt moreremur in ſolitudine. Quaſi dicãtes: Nonne in ſeculari & priſtina vita manẽdo, poteramus ſatis cito deuenire ad mortem? Cur ergo, inde nos retraxiſti, vt tẽtatiõibus & ꝓſecutiõibꝫ obruamur, atq; in hac arcta vita & pœnitentiali horrore, deficiamus ſine hũano ac diuino ſolatio? Iſti ſunt penitus impfecti, q ad tempus credũt, & in hora tẽtatiõis recedunt, intantũ, vt melius arbitrent ſeruire Aegyptijs, Lucæ 8.
hoc eſt, carnalibus vitijs vanitatibus q̃q; mundanis, q̃ mori in ſolitudine. i. q̃ pro iuſtitia grauia pati, & in abſtractiõe ac rigore pœnitẽtiæ q̃ſi in ſolitudine vitã finire. Quibus bonus ꝓlatus ſeu exhortator virtuoſus rñdet: Nolite timere, inordinata puſillanimiq; formidine. State per fidẽ & ꝓſeuerãtiã boni incepti. Et videte magnalia dñi, q̃ factur⁹ eſt hodie, hoc eſt, ſapiẽter pẽſate, q̃ glorioſe atq; magnifice Deus ꝓtinus vobis ſuccurret, dũmodo ſyncere cõfidatis in eo, implorãdo eũ aſſidue cũ omi affectu. Tunc em̃ ſic cõteret ſatanã ſub pedibus veſtris, vt Rom. 16.
Aegyptios, vtpote dæmones tẽtatores, quoꝝ infeſtationẽ nũc grauiter fertis, ꝓrſus vincatis, ita vt nunq̃ de cætero eos cõſpiciatis taliter ſicut modo. Dñs pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Vere em̃ Deus aduerſarios noſtræ ſalutis expugnatiõ circo non debemus nos inaniter iactare aut reputare, dum tẽtatiõibus ꝓualemus, ſed ſilere humiliter, & gr̃as Deo referre. Dixit q̃q; dñs ad Moſen: Quid clamas ad me? Saluberrime ad Deũ clamamus, dum cũ omi cordis recollectiõe & ſenſuũ attentiõe oramus, dum diuinæ pietatis ſubſidia ardẽter optamus, dum ad cæleſtia ſuſpiramus. Quod dum agimus, conſolat nos Deus, inſpirãdo ꝙ orationes huiuſmodi & ſanctæ affectiões exaudiant ab ipſo. Præcepit q̃q; dñs bono ꝓlato, vt filijs Iſrael, vtpote ouibus Chri ſibi cõmiſſis, dicat, quatenus ꝓficiſcant tendẽdo ad patriã beatoꝝ per profectum virtutum. Tu aũt o prælate ꝓdicator eleua virgã tuam, hoc eſt, euangelicæ legis doctrinã exalta ac fortiter prædica, & extende manũ tuã ſuper mare, & diuide illud. i. virtutem tui ſermonis applica ad declarãdum fidelibus efficaciã ſacramentoꝝ baptiſmi & confeſſionis, quoꝝ gratiã cunctis paratã eſſe doceas tẽpore opportuno, per quoꝝ virtutẽ & gratiam præualent & ſaluanf electi. Cumq; miniſtri tenebraꝝ inſequunt fideles, ſuſceptioni baptiſmatis aut pœnitentiæ actibus ſacris intentos, ſuperant ac pereunt virtute ſacramentoꝝ euãgelicæ legis, per quæ omia glorificat altiſſimus. ¶Præterea, ſicut angelus cũ columna nubis ſe poſuit inter Aegyptios & Hebræos, ſic angeli ſinguli, q cuſtodes ſunt animaꝝ noſtraꝝ, ſcientes quãta ſit dæmonũ aſtutia atq; ferocia, quãta item ſit inſufficiẽtia noſtra, interponũt ſe quaſi fideliſſimos muros inter illos & nos, reprimẽdo malignitatẽ illoꝝ. Ponunt q̃q; colũmnam nubis inter illos & nos, qa auxiliũ gr̃æ & ꝓtectiõis diuinæ impetrãt nobis, q̃ gr̃a ſiue ꝓtectio, eſt dæmonibus tenebroſa, nec eã æquanimiter inſpicere queũt, ſed p inuidiã potius peioranf, ſeu cõtabeſcũt de ea. Nec pro libito ſuo nos poſſunt accedere ꝓpter interpoſita iſta ſubſidia. ¶Deniq; in vigilia matutina, qua Deo in mẽtis feruore & contẽplatiõis ſynceritate adſtam⁹, reſpicit dñs ſup aduerſarios nr̃os. Et ſicut Pharao cũ vniuerſis ſibi adiũctis in rubro
perijt mari, ita in baptiſmo, Chri ſanguine cõſecrato, itemq; in pœnitẽtię ſacro à Chri paſtijs, ad q̃ nos ꝓtrahere enitunt. Frequẽter q̃q; dũ cernũt ꝙ tã gratioſiſſime adiuuamur à dño, ad fugã ſe cohortanf, dicẽtes: Fugiam⁹ Iſraelẽ, dñs em̃ pugnat ꝓ eis cõtra nos. Qñq; vero rurſus ſic induranf, ꝙ de nouo ꝓſumũt eos impugnare, à qbus deiecti ſunt, ſicut de Chriſto ait Lucæ 4.
Euãgeliſta, ꝙ cõſummata omi tentatiõe, diabolus receſſit ab eo ad tẽpus. Per q̃d inſinuat, ꝙ poſtea redijt: idcirco oportet nos iugiter eſſe cuſtoditos, ſolicitos, ſpiritualiterq; armatos.

¶Elucidatio cap. XV. Tũc cecinit Moſes & filij Iſrael carmẽ hoc dño, &c. Art. XXIX.

COnſuetudo fuit ſanctis viris, immo & fœminis virtuoſis, ſpiritalia cantica Deo offere atq; componere, pro ſpecialibus beneficijs Dei, & de magnificis ac ſupnaturalibus eius operibus. Quod in veteri teſtamento potiſſime ſeruabatur, atq; à Moſe initium ſumpſiſſe videtur. Non enim legitur hoc factum ab aliquo ante eum. Hinc loquitur Origenes: Origenes
Multa legimus cantica facta in diuinis ſcripturis. Horum tamen omnium primum eſt iſtud. Moris quippe ſanctorum eſt, vbi aduerſarius vincitur, hymnum congratulationis Deo offerre. In Scholaſtica quoq; fertur hiſtoria: Moſes compoſuit canticum domino he- Euſebi.
xametro carmine, quod quia *de cæteris prius legitur factũ, dicitur canticum canticorum. Quod intelligendum eſt propter prerogatiuã antiquitatis. Veruntñ ob myſticoꝝ ſenſuum ꝓfunditatẽ & elegantiã, dialogus ille amorijs à Salomone cõpoſitus, Canticoꝝ canticum

Universidad de Deusto
Biblioteca

appellatur. [Tunc] videlicet Pharaone Aegyptijsq; submersis, ꝓcecinit Moses & filij Israel carmen hoc dño, & dixerunt: Moses, spiritu sancto illuminãte ac dirigente, edidit carmen, deinde docuit hoc filios Israel, sicq; pariter cecinerũt, & se inuicem ad regratiãdum Deo, & ad eius decantãda præconia, hortabant ac inuitabãt, dicentes: [Cantemus dño]. i. ad eius honorẽ depromamus laudes ipsius. [glorioſe eñ magnificatus eſt]. i. excellentiã, oĩpotentiam atq; iuſtitiã ſuã præclare mõſtrauit, & famã magnificã ſibi fecit ꝓ ſigna & mirabilia quę contra Aegyptios egit, & nunc ꝑcipue in maris rubri diuiſione, Aegyptioꝝ ſubmerſione, & noſtra eductiõe ac liberatione. In qbus oñibus ſuã quoq; pietatẽ & fideliſſimã veritatẽ declarauit in nobis. [Equũ & aſſcenſorẽ deiecit in mare]. i. equites Pharaonis ſimul cum ipſo eorum rege, & toto eius exercitu, ac quadrigis eoꝝ ꝑcipitauit ac merſit in mari rubro, ꝓ modum in ꝓcedenti capſo recitatũ. [Fortitudo mea & laus mea dñs:] hoc eſt, ipſe Deus author hoꝝ mirabiliũ, eſt cauſa totius fortitudinis meæ in naturalibus atq; fortuitis, cuius auxilio cõtra Pharaonẽ ꝓualui. Ipſe ꝺq; eſt laus mea. i. obiectũ ac materia laudũ meaꝝ, qbus eum in ſeipſo & in ſuis opibus laudo, nõ meipſum. Ex eius ꝺq; iudicijs, ſignis, effectibusq; præclaris materiã habeo copioſam laudis diuinæ: immo ſi & aliqd laude dignũ in me eſt, huius cauſa eſt ipſe. Vnde circa hæc, Fortitudo mea & laus mea dñs, ait Gloſſa, qa ꝓ ipſum fortis ſum & laudabilis. Itaq; Moſes, cum tot & tãta per eũ dñs ꝓpetraſſet, & vir eximius eſſet corã omni frequẽtia populi, noluit tñ in ſeipſo laudari, nec voluit cõmendare ſeipſum, ſed dñm, cui aſcribendũ nouerat eſſe omne bonũ. Sic & ſacratiſſima virgo Maria, cũ mater eſſet altiſſimi facta, nõ ſeipſam, ſed dñm glorificauit, dicẽdo: Magnificat anima mea dñm. Et Pſalmiſta: In dño, inquit, laudabiſ anima mea. [& factus eſt mihi in ſalutẽ.] hoc eſt, potenter & gratioſe ciale periculũ ex Pharaonis tyrãnide, niſi Deus eum eripuiſſet: idcirco hæc ſingulariter loquitur & decãtat, cum tñ fuerint cõmunia beneficia Dei, ſibi ac Hebræis collata. Nã & hoc ad ſeruum Deo ſpecialiter gratũ, deuotũ, fidelemq; ptinet, vt de generalibus beneficijs creatoris, ſpeciales laudes & grates referat dño, quaſi ſint ſibi ſoli cõdonata ab illo. Itaq; Deus in ſeipſo inuariabilis, æternus & nõ factus, dicit nobis fieri in ſalutẽ ſeu refugium ac ſaluator, abſq; ſuæ Deitatis mutatiõe, quãdo per gratiaꝝ ſuaꝝ chariſmata & effectus, ſubſidiũ & ſalutem nobis impẽdit. [Iſte] qui ita pugnauit pro filijs Iſrael, eſt [Deus meus:] qui cũ ſit vniuerſoꝝ Deus iure creatiõis, gubernatiõis, & cõſeruatiõis, ſpecialiter tamẽ eſt Deus eoꝝ, à qbus ꝑcipue colit, & ardẽter amat, & qbus ipſe ꝑcipua gr̃æ dona largit. Sicq; fuit deuotiſſimi ac ſanctiſſimi Moſis Deus. Hinc & Helias orãdo locut⁹ eſt: Deus meus, reuertat, obſecro, anima pueri huius in viſcera eius. Et Paulus: Deus meus impleat omne deſideriũ meũ in vobis. [& glorificabo eum]. i. glorioſum ac famoſum, & oñi gloria & honore dignũ eſſe eum fatebor, deſcribã, & opere demõſtrabo, ei cũ omni reuerẽtia obſequẽdo. [Deus ꝓtis mei,] Quaſi Moſes dicat: Non ſolũ ego ꝓ dona gr̃æ fidelis ſum, ſed etiã natiõe, qm̃ Deus verus, q eſt Deus meus, fuit & eſt De⁹ patris mei. Quod tã de immediato Moſis ꝓte, ꝙ de quolibet ſanctoꝝ patriarchaꝝ, ex qbus duxit originẽ, accipi poteſt. [& exaltabo eũ]. i. corde, ore, & ope per ſcripta teſtabor eum ſolũ eſſe adorãdum, & oĩbus incõparabiliter dignioreꝝ ac altioreꝝ. Qui ſolus in ſeipſo perfectionaliter infinitus, incircũſcriptibilisq; conſiſtit, & vniuerſa infinite in omni pfectiõe ac claritate excedit, & oĩs creati intellectus capacitatẽ interminabiliter ſuperat. Itaq; pronomẽ hoc, iſte, notat hic demõſtrationẽ ad intellectũ. Recitat tñ Lyra, ꝙ ſecundum Hebræos, facit demõſtrationẽ ad ſenſum. Nã dicũt, ꝙ filij Iſrael trãſeundo ꝓ fundũ maris, ſenſibiliter Deum videbãt, atq; cũ digito demõſtrabãt. In quadã tñ ſimilitudine ſenſibili aſſumpta, ſeu repſentãte, qa Deitas ſenſibiliter nequit videri. Dicũt ꝺq; ꝙ populꝰ ille tũc clarius vidit Deũ, ꝙ poſtea ſancti prophetæ. Sed iſtud nec ꝓbationẽ, nec apparentiã habet, ꝓſertim cũ populꝰ illic fuit tã duræ ceruicis. [Dñs quaſi vir pugnator]. i. ſimilis viro pugnatori, nõ niſi iuſta ac fortia ꝓlia exercẽti. Alibi aũt dicit Lyra, ꝙ in Hebræo nõ habet, qualit: ſed trãſlator hoc addidit, ad inſinuandũ ꝙ Deus dicit vir pugnator, nõ ꝙ in eo ſit ſexus, aut corporeũ aliqd ſecũdum Deitatis naturã. Vnde ſic dicit vir pugnator, quõ ait ſaluator: Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt. Quod ſecundũ Auguſtinũ intelligendũ eſt ꝓ ſimilitudinem, nõ per proprietatẽ. [oĩpotens nomẽ eius.] Hoc intelligi poteſt tã de noĩe nominãte, ꝙ de nomine noĩato. Siqdem ipſe Deus altiſſimus deſignat, & appellat noĩe iſto nominãte, oĩpotẽs. Sicq; oñipotens, eſt nominãs nomẽ Dei. Nomẽ quoq; Dei nominatũ. i. ipſe Deus hoc nomine oñipotẽs Deus, deſignatus, eſt realiter prorſus oñipotẽs. Nã quicqd cõtradictionẽ nõ implicat, & cuicũq; ratio entis cõpetere valet, hoc ipſe poteſt. Cui in lib. Sapiæ dicit: Subeſt tibi, cum volueris, poſſe. Hieremias quoq; ait: Dñe Deus, nõ erit tibi difficile omne verbum. [currus Pharaonis, & exercitũ eius proiecit in mare,] quẽadmodũ præcedẽti capſo dictum eſt, Reſpiciens dñs ſup caſtra Aegyptioꝝ per columnã ignis & nubis, ſubuertit rotas curruum, ferebanturq; in profundum. Siquidem vt ex Ioſepho atq; Scholaſtica hiſtoria circa hoc tactũ

Exo. 14.

Lucæ 1. Pſal. 33.

3. Re. 17. Phil. 4.

Ioan. 15. Auguſt.

Sapiç 12.

Hier. 32. Exo. 14.

tactum eſt, dñs proiecit ſup Aegyptios, fundũ maris ficcatũ ingreſſos, intolerabiles imbres, graues q; tonitruos, coruſcatiões, ac lãpades. Erãt ibi currus ſexcenti, & quinquaginta millia equitũ, ducẽtaq; millia peditũ. [Electi principes eius] ꝺs ipſe præ cæteris elegit in duces belloꝝ, [ſubmerſi ſunt in mari rubro, abyſſi operuerũt eos.] Abyſſus & mare ac pelagus, pro eo de aquis eiuſdẽ maris pluraliter dicit, abyſſi, propter multitudinẽ partiũ aquæ profundaꝝ, vel potius propter duas partes maris diuiſi, quæ ex vtroq; latere ſuper Aegyptios irruerunt. [deſcenderunt in profundũ quaſi lapis,] qa & corda habuerunt lapidea, omni iniquitate grauata. Iniquitas autẽ grauat mẽtem. Propter ꝺd Zacharias ait prophetat: Iniquitas ſedet ſuper talentum plumbi. Et Eſaias: Væ populo graui iniquitate. Hinc monet Apſus: Deponentes oñe pondus, & circũſtans nos peccatũ. [Dextera tua dñe magnificata eſt in fortitudine, Dextera tua dñe percuſſit inimicũ.] Solet in ſcripturis ꝓ dexterã Dei, ei⁹ benignitas ſeu gratioſa ꝓtectio aut ſuccurſus intelligi, iuxta illud Sap. Dextera ſua teget eos. Et in Iob: Operi tebor ꝙ ſaluare te poſſit dextera tua. Aliquãdo vero per dexterã Dei ſignificat eius æqualitas, ſeu potior bonitatis eius fruitio, vt in Pſal. Sede à dextris meis. Quãdoq; per dexterã Dei exprimit rigor diuinæ iuſtitiæ, & diſtricta vltio eius qua Deus durius ꝓcutit: quẽadmodum per dexterã homo fortius verberat, quàm per ſiniſtrã. Sicq; in Pſalmo accipit: Dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis &c. Sic quoq; accipitur modo, cum dicit: Dextera tua dñe magnificata eſt in fortitudine, hoc eſt, rigor ſeu vis tuæ iuſtitiæ magnifice ſe oſtendit in forti Aegyptioꝝ punitione, per quam magnificata eſt, id eſt, magna eſſe innotuit, & magna, immo immenſa, à multis eſt reputata. Quæ etiã percuſſit inimicum, hoc eſt, Pharaonẽ principẽ hoſtiũ populi tui in mari extinxit, immo & ante per decem plagas dure multipliciterq; afflixit. Quidã tñ per dexterã Dei, intelligunt vnigenitũ filium eius, de qua expoſitiõe in ſequenti articulo erit ſermo. [Et in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios *meos.] Gloria Dei hoc loco vocat eius maieſtas: quæ q̃uis in ſeipſa ſit vna ſimplexq;, tñ propter ſuoꝝ diuerſitatẽ effectuum, multiplex nuncupat: quemadmodum & miſericordia Dei, ſecũdum illud: Miſericordias dñi in æternum cantabo. Et denuo: Remini ſcere miſerationũ tuaꝝ dñe, & miſericordiaꝝ tuaꝝ quæ à ſeculo ſunt. Itaq; ait: In multitudine gloriæ tuæ, hoc eſt, in maieſtate tua multiplici per effectũ, ſeu in multis eius ꝑclaris ac miris effectibus, hoc eſt, per diuerſa prodigia cõtriuiſti Aegyptios, tam in terra eoꝝ primogenitos occidendo, q̃ in mari rubro tot millia ſubmergendo. [Miſiſti iram tuã, quæ deuorauit eos ſicut ſtipulã]. i. iuſtitiæ tuæ vindictã effudiſti, quæ cõſumpſit Aegyptios, ſicut ignis ſtipulã valde velociter, prout de alijs ferf in Pſal. Sicut ignis q cõburit ſyluã, & ſicut flamma comburẽs mõtes, ita ꝑſequeris illos in tẽpeſtate tua. Et in Eſaia: Sicut deuorat ſtipulã lingua ignis, ſic radix eoꝝ quaſi fauilla erit. [& in ſpũ furoris tui]. i. in impetuoſo effectu tuæ iuſtitiæ [cõgregatæ ſunt aquæ]. i. partes aquæ diuiſæ, ſe recollegerũt ſup Aegyptios pariter irruendo. Vel, cõgregatæ ſunt. i. in partes ſeorſum quaſi cõſolidatæ. Quod q̃uis fuerit pie factum pro Hebræoꝝ euaſione, fuit tñ Aegyptijs ſubmerſionis occaſio. [Stetit vnda fluens]. i. gurges aquæ ex ſua natura mollis ac fluidus, diuina virtute ſtetit fixus, vt tellus. Atq; vt loquitur Origenes: Soliditatẽ liquor recepit, & coactus eſt fluctus in cumulũ, ac vnda in ſeipſam repreſſa. Nẽpe ſi (vt in libro Iob legit) ſupficies abyſſi cõſtringit frigore, quãto magis creatore ĵubẽte, vndæ ei⁹ figunt: Quẽadmodũ eñ in exordio ſeculoꝝ Deus ꝓfixit oceano terminũ ſui fluxus, ne terrã operiat (ſecũdũ q̃d ad Iob teſtat: Quis cõcluſit oſtijs mare, qñ erũpebat q̃ſi de vulua ꝓcedẽs: circũdedi illud terminis meis, & poſui vectes & oſtia, & dixi: Hucuſq; venies, & nõ ꝓcedes amplius, & hic cõfringes tumẽtes fluctus tuos) ſic ex Dei ꝓcepto diuiſum eſt mare rubrũ, & partes diuiſæ, ſteterũt in altũ fixæ, adunatę ex creatoris ĩperio. [cõgregatę ſunt abyſſi in medio mari]. i. ĩtra ripas rubri maris. Atq; in tali diuiſiõe & cõſolidatiõe vndaꝝ fuit magna eleuatio earũdẽ, nõ tñ egreſſæ ſunt ripã. Præterea, ſicut ait ſaluator: Ex abundãtia cordis os loquit. ideo Moſes ex ſuæ deuotiõis feruore, & inſoliti miraculi admiratione, diuinorũq; operũ nouitate & cõgratulatiõe, eãdẽ ſentẽtiã multoties repetit ſub alijs verbis, quẽadmodũ & Pſalmiſta, dicẽdo: Qm̃ exaudiuit dñs vocẽ ſtet⁹ mei, exaudiuit dñs deprecationẽ meã, dñs oñe meã ſuſcepit. [Dixit inimic⁹] videlicet Pharao ſeu q cũq; de ei⁹ exercitu, [ꝓſequar] Hebræos, [& repræhendã] eos, [diuidã ſpolia,] bona eoꝝ diripiẽdo, & [implebit aĩa mea]. i. iuxta deſideriũ volũtatis meæ eos tractabo ac ſpoliabo. [Euaginabo gladiũ meum, interficiet eos manus mea.] Præcedẽti capſo Pharao, & eius miniſtri dixiſſe legunt: Quid voluimus facere vt dimitteremus Iſrael, ne ſeruiret nobis? Circa ꝺd dictũ eſt, ꝙ Pharao & Aegyptij intẽdebãt filios Iſrael violẽter reducere ad ſeruiẽdũ ſibi, vt antea in Aegypto: idcirco nõ reor, ꝙ nũc voluerint eos oẽs occidere, ſed quoſdã, ꝓſertim principaliores ac ditiores. [Flauit ſpũs tuus]. i. vẽtus à te productus, & grãdis imbrium fulgurumq; tẽpeſtas, diffuſi ſunt ſup aquas.

Exo. 14.

Ionæ 2.

Zach. 5. Iſaiæ 1. Heb. 12.

Sap. 3. Iob 14. Iob 40. Pſal. 109

Pſal. 20.

Matt. 12. Lucæ 6.

Pſal. 6.

Exo. 19.

Pſal. 88. & 24.

Pſal. 8æ.

Eſaiæ 5.

Origen.

Iob 39. Gen. 1. Pſal. 103 Iob 38.

Vel,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vel ſpūs tuus flauit.i.ex tua indignatiõe motæ ſunt aquæ,ſicut ex flatu puluis mouet.[& operuit eos mare,ſubmerſi ſunt quaſi plumbũ in aqs vehementibus. Quis ſimilis tui in fortibus dñe? quis ſimilis tui?] Quaſi dicat:Nullus oĩno, qm oĩs poteſtas creata,deficit infinite ab
Hier.10. increata virtute.Alia trãſlatio habet:Quis ſimilis tui in diis domine?Quaſi dicat:In his appa
ret infirmitas falſitasq deoꝝ gentiliũ,qui ſuos nõ potuerunt iuuare cultores. Hinc in Hiere
Hier.49. mia ſcriptũ eſt:Nõ eſt ſimilis tui dñe,magnus es tu,& magnũ nomẽ tuũ in fortitudine. Quis
nõ timebit te o rex gentiũ?Et rurſus in Hieremia propheta Deus: Quis ſimilis mei? & quis
1.Ioan.4 ſuſtinebit me? Et:Quis eſt iſte paſtor qui reſiſtat vultui meo? Verũtn creaturæ rationales
1.Ioã.3. & intellectuales dicunt Deo aſſimilari.Ioannes q̃q apl'us in prima ſua fatet canonica:Sicut
ille eſt,& nos ſumus in hoc mundo: Nondũ,inquit,apparuit qd erimus: ſcimus qm cum apparuerit,ſimiles ei erimus,qm videbimus eũ ſicuti eſt. Verum in his verbis,Quis ſimilis tui in fortibus dñe,ſumit ſimile pro æquali. Nil autẽ Deo æquale eſt, immo finiti ad infinitum nulla eſt comparatio.[Magnificus in ſanctitate:] hoc eſt, magna & mira efficiens ſancte ac
Pſal.65. virtuoſe, Quemadmodũ em Deus dicit magna facere in ſapiẽtia,ita & in ſanctitate,qm ſanctus eſt in oĩbus operibus ſuis.Hercules autẽ,Alexãder Magnus,Hector Troiæ,& conſimi
Iob 9. les,fecerunt aliqua magna, nõ in ſanctitate, ſed magis in vanitate. [Terribilis] propter inſcrutabilia tua iudicia,& ob tuæ rigorẽ iuſtitiæ, ac metuendos effectus, de quo ait Prophe
ta:Venite,& videte opera Dei,terribilis in conſilijs ſuper filios hominũ.Ideo S.Iob ait:Deus cuius iræ reſiſtere nemo poteſt,ſub quo curuant qui portãt orbem. Cogitationẽ eius ne
Matt.10. mo auertere poteſt:idcirco à facie eius turbatus ſum, & conſiderãs eum, timore ſolicitor. In Euãgelio q̃q Chriſtus ait:Eũ timete,qui habet poteſtatẽ & corpus & animã pdere in gehennam ignis. [atq laudabilis] quia virtuoſe, ſapienter, & irreprehẽſibiliter oĩa agens,
Iob 9. [& faciens mirabilia] iuxta illud Iob: Qui facit magna, & inſcrutabilia, & mirabilia, quorum nõ eſt numerus.Nec ſolum in ſupnaturalibus, ſed item in naturalibus, & præſertim in operibus gratiæ & gloriæ,Deus mirabilia & incomprehenſibilia operatur.[Extendiſti manum tuã] hoc eſt,poteſtatem & æquitatem tuam duxiſti in actum.[& deuorauit eos terra.] hoc eſt,Aegyptij,ita in pfundo maris obruti erant gurgitibus, quaſi fuiſſent abſorpti à terra. Verũtn mox fuerunt ad littus proiecti.Dicitur autẽ manus Dei extendi,quãdo pœnam
Eſaie 9. infligit,qa ſcriptura fatur de Deo more humano condeſcendens noſtræ infirmitatis capaci
Iob 2. tati. Vnde & in Eſaia habet:In oĩbus his nõ eſt auerſus furor domini, ſed adhuc manus eius extenta. Hinc ſatan dixit ad dñm de Iob: Extende paululũ manum tuã,& tange carnes eius & oſſa. [Dux fuiſti in miſericordia tua populo quẽ redemiſti.] Deus em nõ ſolum per gratiæ ſuę infuſionẽ,ſed & per angelũ ſanctũ,& per columnã ignis & nubis,atq per Moſen prę-
ceſſor & ductor Iſraeliticæ plebis fuit,quã ex Aegypto redemit.Deinde ſanctus Moſes prophetali ſpiritu plenus,de futuris vaticinãs,de eiſdẽ quaſi de præteritis ,pter prophetiæ certitudinem loquẽs,ſubiungit:[Et portaſti eum] i. populũ iſtũ gratioſe deduces,[in fortitu-
2.Reg.7. dine tua] hoc eſt,in oĩpotentia tua,cui nihil difficile eſt:per magna q̃q ꝓdigia,ac p protec-
3.Re. 18. ctionẽ magnificã,q̃ eos in via defendes,[ad habitaculũ ſanctũ tuũ] i.ad montẽ Sion ſeu Mo
2.Par.7. ria,& ad vrbẽ Hieruſalẽ,vbi Deus elegit templũ ædificari,in quo habitare dignatus eſt,prout 2.& 3.Regũ,ſecũdo quoq Paral'.libris patet. ¶Porro p hoc qd ait,Portaſti eum,inſinuatur q Deus inſtar piiſſimi pris ac paterni puiſoris,deduxit ac ſupportauit in multis filios Iſ-
Deut. 1. rael in deſerto. Ideo in Deutero, Moſes huic populo eſt locutus: Portauit te dñs Deus tuus, ſicut portare ſolet homo paruulũ filiũ ſuũ. Verũtn iſti,qbus dixit Moſes hæc circa mare rubrum, ,pter eoꝝ peccata nõ introierũt terrã promiſſiõis,niſi ꝓpauci ex eis,ſed loco eoꝝ ingreſſi ſunt poſteri eorundẽ.[Aſſenderũt populi,& irati ſunt] i.Amalechitæ & eis adiũcti in
Exo. 17. deſerto,cõtra hos Hebræos aſſcẽdent ad prẽliãdum. Timebãt em,q filij Iſrael eis nocerẽt,put
Nũe.21. infrã recitat.Quod etiã exponi poteſt de Seon rege Amorrhęoꝝ & Og rege Baſan,q cõtra fi
Nũe.20. lios Iſrael cõſurrexerunt in via. De rege q̃q Edom in lib.Numeroꝝ deſcribit,q cũ infinita
multitudine egreſſus eſt cõtra filios Iſrael.[Dolores obtinuerũt habitatores Philiſtiim.] qa
Nũe.31. percepto qualiter Deus plagaſſet Aegyptios,& pugnaſſet pro Iſrael,inuiderũt Hebrẽis,& timuerũt ,pprię pelli,pſertim cũ cognouiſſent q̃liter filij Iſrael expugnauerunt Seon & Og ac Madianitas. ¶Circa hęc R.Paul' reph̃edit Nicolaũ de Lyra,dicẽtẽ q Amalechitę irati ſunt
Gregor. ppter timorẽ,ne filij Iſrael iuaderẽt terrã eoꝝ.Et addit R.Paul':Ira em nõ cõſurgit ex timo-
Nyſſen⁹ re,ſed ex alijs paſſiõib⁹,ſ.ex triſtitia illata cũ deſiderio ac ſpe vlciſcẽdi,ſecũdũ Philoſophũ 2.
Damaſ. Rhetoricę. ¶Quocirca dico in primis,q Lyra nõ dicit,ſicut recitat R.Paul':ſed iſta ſunt ver-
Thomas ba ei⁹ in forma:Amalechitę irati ſũt timẽtes ne iuaderẽt terrã eoꝝ.Deide adijcio,q q̃uis Ly-
1.2.quę. ra diceret qd ille ſibi ꝓponit,ſ.R.Paul',reph̃endendũ nõ eſſet:qm ira nõ ſolũ ex triſtitia,ſed etiã
74. ex timore cauſat,imo ex deſpatiõe poteſt oriri.Sũt em diuerſę ac varię cauſę,ſecũdũ Ariſtote-
lẽ,Gregoriũq Nyſſenũ ac Damaſcenũ,put Thomas in prima 2.q.47.pulchre declarat,inter
cętera,dicẽs:Moti uũ ſeu cauſa irę,eſt aliqd cõtra placitũ iraſcẽtis cõmiſſũ,ſiue omiſſum:ideo quicq̃d vergit in grauamẽ alterius,poteſt in eo irã cauſare. Qui aũt eſt alteri cauſa timoris, grauat eũ:ſicq ille ex tali timore poteſt irã cõcipere cõtra grauantẽ.Nihilo min⁹ verę eſt q ira magis directe & immediati⁹ ex triſtitia q̃ ex timore naſcat. Deniq q aliũ ad tantã impellit anguſtiã,vt quaſi deſperet ſe poſſe euadere,frequẽter fit illi occaſio, q acrius cõtra ipſum
2.Reg.2. ſic anguſtiantẽ inſurgat p irã. Et hoc in bellis accidere ſolet.Propter qd Abner 2. Regũ ait ad Ioab:Quare nõ dicis populo, vt omittat pſequi fratres ſuos? Anignoras q̃ periculoſa ſit deſperatio? [Tunc cõturbati ſunt principes Edom:] videlicet rex & principes Idumæoꝝ, p admiratiõe eoꝝ q̃ audierãt facta circa Aegyptios, & ſibi tale qd poſſe accidere verebant.
Nũe.22. [Robuſtos Moab obtinuit tremor.] Nã ſicut in Numeris legit,Balach rex Moabitaꝝ cõuocatis principibus Moab & Madian, dixit:Ita delebit hic populus oĩs habitãtes in terminis noſtris,ſicut ſolet capere herbã vſq ad ſolũ.[Obriguerunt oĩs habitatores Chanaan].i. Chananæi vltra Iordanẽ morãtes, intm expauerũt ex aduentu filioꝝ Iſrael,q timor cordis cauſauit tremorẽ in corpore, & mẽbra eoꝝ obrigeſcere fecit. Hinc in libro Ioſue aſſerit: Poſtq̃
Ioſue 5. audierũt oĩs reges Amorrhæoꝝ,q habitabãt trans Iordanẽ,& cuncti reges Chanaan,q ſiccaſſet dñs fluenta Iordanis corã Iſrael donec trãſierũt,diſſolutũ eſt cor eoꝝ,& nõ remãſit in eis ſpũs.Raab q̃q dixit ad exploratores Iſraelitaꝝ:Pertimuimus,& elanguit cor noſtrum ad
Ioſ. 2.6. introitum veſtrũ. Deinde diuinæ præordinationi congaudẽs, ait:[Irruat ſup eos formido & pauor,]vt corde & corpore cõtremiſcãt,[in magnitudine brachij tui].i.ex magnis & mirabilibus tuæ poteſtatis opibus, quæ feciſti in Pharaone & Aegyptijs,in regibus Seon, Og, ac Madian,in diuiſione maris rubri,& deſiccatiõe fundi Iordanis.[Fiãt immobiles] hoc eſt,ad reſiſtendũ penitus impotẽtes,[quaſi lapis,donec pertrãſeat populus tuus dñe,donec ptranſeat populus tuus iſte quẽ poſſediſti:] hoc eſt,quousq populus Iſraeliticus iſte tibi peculiaris,
Ioſue 7. & præ cæteris tuo cultui deputatus,perambulet eremũ ac Iordanẽ, veniatq ad terrã ei promiſſam. Et qd ait,donec,nõ eſt ſic intelligendũ,q̃ſi poſtea potuerint Iſraelitis reſiſtere,quanuis hoc tentauerũt,ſed victi fuerunt,niſi q viri Hai ſemel fugauerũt filios Iſrael,& aliqs pro-
Philoſo⁹ ſtrauerunt,vt ſcribit Ioſue 7. Verę (vt ait Philoſophus) quod modicũ eſt,pro nihilo reputa
phus. tur inter multa & magna.[Introduces eos] puta Hebræos in terrã promiſſiõis.[& plantabis in mõte hęreditatis tuæ:] hoc eſt,firmiter eos facies habitare in Hieruſalẽ,& in mõte ſancto, quẽ elegiſti tibi in hæreditatẽ populi tui. Vel,per mõtẽ intelligit tota terra Chanaan mõtoſa. Plantabis etiã eos in [firmiſſimo habitaculo tuo,qd operatus es dñe.] hoc eſt,fortibus vibibus, caſtris & fortalitijs cõſtitues eos ad habitandũ, quæ tua virtute fient: vel per firmiſſimum habitaculũ, intelligitur templũ & regale palatiũ, quæ Deo auxiliãte per Salomonem
3.Reg. 8. ſunt facta in mõte Sion,& circa.vt patet 3.Regum. Vnde ſubiungit:[Sanctuariũ tuum dñe]
3.Reg.4. Quaſi dicat,firmiſſimũ habitaculũ id dico ſanctuariũ.i.templũ tuum dñe,[quod firmauerũt &
5. manus tuæ].i.ſapiẽtia & omnipotẽtia tua induxit,ditauit & illuminauit Salomonẽ ad conſtruẽdum hoc templũ. Cum em Dauid voluiſſet hoc attẽtare, dñs dixit per Nathan ad eum:
2.Reg.7. Tu non ædificabis mihi domũ,ſed Salomon filius tuus.[Dñs regnabit in æternum & vltrã.] In Hebræo habet,in ſeculum .i. per omne tẽpus veteris Teſtamenti regnabit ſpecialiter in populo Hebræoꝝ. Et vltrã,quia relicto populo illo, ob ſuã perfidiã, regnat deinceps in populo Chriſtiano in via per fidem vſq ad mundi finẽ, deinde in patria per ſpeciẽ ſine fine in ſempiternũ. Æternũ autẽ in ſcripturis quãdoq pro tẽpore alicuius vſq ad vitæ ſuæ finem accipitur, iuxta illud: Erit tibi ſeruus in æternũ. [Ingreſſus eſt em eques Pharao cum curribus
Deut.15. & equitibus eius in mare].i.in profundũ maris rubri ſiccatũ. [& reduxit ſuper eos dñs aquas maris.Filij autẽ Iſrael ambulauerunt per ſiccum in medio eius.] Iſtud clarum eſt ex ꝓdictis. Tamen q ait,enim, nõ denotat cauſam à priori,q dñs regnabit in æternum & vltrã,ſed poEuſebi⁹ ti⁹ notat ſignum huius rei & cauſam à poſteriori. Deniq ſicut in Scholaſtica hiſtoria recitatur,moratus eſt populus Iſrael iuxta littus maris rubri ſeptẽ diebus,iacentibus ibi cadaueribus Aegyptioꝝ,& cum tympanis ac muſicis inſtrumentis veniebant ſingulis diebus ad littus,cantabantq dño Moſi canticum iam explanatum,viri ſeorſum,& mulieres ſeorſum. In cuius rei memoriã,ſeptem diebus paſchalibus cantãdo redimus ad fontes baptiſmi. Abſtulerunt quoq arma,& cætera quæ eis placuerunt, ab Aegyptijs interfectis atq ejectis.

¶Expoſitio allegorica eiuſdem cantici,Cantemus dño.

Art. XXX.

Dicit dño noſtro Ieſu Chriſto,vnico Dei filio,& eius myſterijs, canticũ iſtud cõuenienter exponit. Chriſtiani igit attendentes ſe virtute & meritis Chriſti à poteſtate diaboli p Pharaonem deſignati, atq à iugo vitioꝝ & ſeruitute peccati viliſſima erutos,in voce gratiaꝝ actionis & laudis ſe inuicem cohortent,& feruenti ex deuotione pronunciẽt:[Cantemus dño] creatori ac ſaluatori noſtro propter nos incarnato,qui in femore & veſtimento ſuo habet ſcriptum,Rex regũ & dñs dominãtium.[Glorioſe em magnificatus eſt] quemad-
Apo.19. modũ à Michea fuit ꝓdictũ: Et magnificabit in medio vniuerſæ terræ. Cũ em exinaniuiſſet
Mich.5. ſe,formam ſerui accipiens, in ipſa forma ſeruili,i.humanitate aſſumpta,magnificatus eſt ab
Phil.2. ange

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lucæ 2. angelis qui in eius natiuitate cecinerunt,& ei in deserto ministrauerũt.Magnificatus quoq; Matt.4. est in miraculis tot & tãtis,q; videntes dixerũt:Nunq̃ sic apparuit in Israel.Magnificatus est Marc.9. item à patre,q in baptismo & trãsfiguratiõe dixit ad eũ: Tu es filius meus dilectus,in te mi- Matt.3. hi complacuit.Magnificatus est etiã à spiritusancto,qui in specie columbæ descẽdit & mã- & 17. sit super eum.Cumq; factus fuisset patri obediẽs vsq; ad mortẽ crucis,exaltauit illum pater, Lucæ 3. & dedit ei nomẽ quod est sup oẽne nomẽ,vt in nomine Iesu oẽne genu flectat,cælestiũ,terre- Ioan.1. strium,& infernoꝝ.Deinde per apostoloꝝ prædicationẽ atq; miracula,per oẽia mundi re- Phil.2. gna.Estq; copiose impletũ,quod à Daniele erat prædictũ:Filius hominis,s.Christus,ad an- Marc.16. tiquum dieꝝ peruenit,i,ad patrẽ æternum,& ipse dedit ei potestatẽ & honorẽ & regnum,& Dan.7. oẽs populi,tribus & linguæ seruiẽt ei. Potestas eius, potestas æterna, quæ nõ auferet,& re- gnum eius quod nõ corrumpet.Equum & asscensorẽ deiecit in mare.Per equos possunt in- telligi vniuersi indomiti,Chrianæ fidei inimici,puta Iudæi increduli, cæteriq; tyrãni,quoꝝ asscensores fuerũt diaboli,à quibus instigabant aduersus Chrianoꝝ persequutionem & Christi blasphemiã,quos Christus post suã in cælum asscensionẽ proiecit in mare.i.in profundũ da- mnatiõis tartareæ,q̃d instar maris inquietũ,amaꝝ & supplicioꝝ fluctibus plenũ est.Verun- tamẽ multos illoꝝ misericordissime traxit ad fidẽ, salubriterq; proiecit in mare.i.in fontẽ baptismi,qui secũdum aliã maris proprietatẽ significat per mare.¶Circa hunc locũ Iogtur Origenes:Sunt equi quos dñs asscendit, & circũeunt omnẽ terrã. Sunt aũt & equi,q asscen- sorẽ habent diabolũ & angelos eius.Iudas equus fuit:& quãdiu asscensorẽ habuit Deum,de equitatu fuit salutis.Etẽm apostus missus,ægris salutẽ donauit,& sanitatẽ languentibus præsti tit.Sed vbi diabolo se prostrauit, asscensor eius factꝰ est satanas,cuius habenis ductus,cœpit cõtra dñm & saluatorẽ nostrũ equitare. Oẽs ergo qui psequunt iustos & sanctos,equi sunt hinnientes,asscensores q; habẽt angelos malos:idcirco feroces sunt. Si ergo aliqñ videris perse quutorẽ tuum sæuientem nimiũ,scito quia ab asscẽsore suo diabolo perurget.Hæc Origenes. Ioan.15. Fortitudo mea & laus mea dñs. Ipse etẽm contestatur: Sine me nihil potestis facere. Idcirco Psal.33. ipsum in cunctis laudare debemus. Et factus est mihi in salutẽ. Ipse etẽm dixit: Animã meã Ioan.10. pono pro ouibus meis.Et rursus:Venit filius hominis quærere & saluũ facere quod perierat. Lucę 19. De quo in Esaia legit:Dñs posuit in eo iniquitatẽ oĩm nostrum. Qui in Osee fatur: Ego dñs Esaię 53. Deus tuus,& saluator non est præter me: De manu mortis liberabo eos,de morte redimam Osee 13. eos:Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne. Veritũ nõ credentibus & ingratis,carna libus & iniqs,ipse Christus & passio eius sanctissima, est occasio grauioris damnationis,pe- 1.Petr.2. traq; scandali & lapis offensiõis,secũdum quod iustus Simeon pphetauit:Positus est hic,in- Lucæ 2. quiens, in ruinã & in resurrectionẽ multoꝝ in Israel.Iste Deus meus.Christus nãq; est De- 1.Ioan.2 us verus & vita æterna, vt in prima sua canonica fatetur Ioannes Euangelista. De quo & in Esaiæ 9. Esaia prædictũ est:Vocabitur nomẽ eius admirabilis,cõsiliarius,Deus,fortis,pater futuri se Mich. 5. culi,princeps pacis.Vnde & in Michea fertur de eo:Egressus eius à principio,à diebus æter- Psal.71. nitatis.Atq; in Psal.Adorabũt eũ oẽs reges,oẽs gentes seruiẽt ei.Et glorificabo eũ.i.eius ma iestatẽ corde credã,ore cõfitebor,& cõuersatiõe honorare nõ desinã. Ipse etẽm dixit: Beatus Matt.11. est q nõ fuerit scãdalizatus in me.Ideo q̃nto ppter me humilior & cõtemptibilior ac misera bilior factus est,tãto sublimior,honorabilior,& gloriosior est in corde meo.Deꝰ patris mei. Oẽs etẽm patres nostri,viri vere catholi ci, eius Deitatẽ sunt fassi:idcirco hos reputo patres meos:nõ autẽ hęreticos,qui eius Deitatem nõ crediderunt,vt Arrius,Eunomius,Photinus, Nestorius,Ebion,& Cerinthus.Et exaltabo eum,eius sublimationẽ addexteram Dei patris Hier. 31. recognoscendo.Dñs quasi vir pugnator.Christus dñs vere vir fuit,de quo Hieremias prædi- xit:Nouum faciet dñs sup terrã.Mulier circundabit virum. Fuit equidẽ vir etiã in materno Lucæ 2. vtero virginali, non vtiq; corporis quãtitate, sed omni diuinoꝝ charismatum pfectione, Psal. 18. omni sapiẽtia & virtute. Fuit item pugnator,qui ad debellandas aereas potestates processit Psal. 23. vt gigas.De quo Psalmista prædixit:Dñs fortis & potens, dñs potens in prælio. Ipse quippe Lucæ 11. for tem armatum,hoc est,diabolũ ligauit,& vasa eius diripuit,quia peccatores saluauit,se- Esaię 53. cundum quod per Esaiam pater prædixit: Dispertiam ei plurimos, & fortium diuidet spo- Esaiæ 9. lia.Omnipotẽs,nomẽ eius. Propterea sicut iam allegatũ est, Esaias inter sex nomina Chri- Ioan.5. stii posuit,fortis.Et ipsemet filius Dei ait:Quæcũq; facit pater, hæc & filius similiter facit.Per quod euidenter insinuat,q; sit æqualis,immo & eiusdem potestatis cum patre.Currus Pha raonis & exercitũ eius proiecit in mare.Quemadmodũ viri sancti & veri doctores,idonei q; prælati,sunt currus populi Christiani & gregis eis cõmissi,qm̃ sua pfectione,pietate,doctri- na,paternaliter ferunt,supportant,dirigunt ac deducunt proximos suos ad patriã beatoꝝ. Propter quod nõ solum currus,sed & auriga vocant,quẽadmodũ 4.Reg.beatissimi viri He- 4.Reg.2. lias & Heliseus currus Israel & auriga eius dicuntur.Sic hæresiarchæ,seductores,principes & 4.Re. 13. prælati iniqui,& qui alios trahunt ad vitia,sunt currus Pharaonis.i.diaboli,cuius exercitus sunt collectio vitiosoꝝ,quos oẽs proiecit Chrs oĩm iudex in mare tartareũ, vbi moratur Le-

Leuiathan.Electi principes eius submersi sunt in mari rubro.Quia angeli tenebraꝝ q cum Lucifero ecciderũt, & qui in hoĩbus deteriores,ac per hoc,diabolo placentiores fuerunt, si Esaię 14. mul cum illo iam perierũt,aut disperibunt,præsertim in die iudicij,cum pariter audiẽt Ite maledicti in ignẽ æternũ. Abyssi operuerũt eos.i. fluctus iniqtatũ,q̃bus repleti sunt. Descẽ- Matt.25. derũt in profundũ quasi lapis.Nunc etĩ descendunt in voraginem vitioꝝ, deinde in infima infernoꝝ.Dextera tua dñe magnificata est in fortitudine. Per dexterã Dei ĩtelligit vnigeni Esaię 52. tus patris æterni,q etiã brachiũ patris vocat. Nã pater p filiũ oĩa operat. Sic & Spũsanctus & 13 dicit digitus Dei,q̃a p eũ pater oĩdit nobis oẽm veritatẽ necessariã ad salutẽ.Itaq; o dñe pa Lucæ 11. ter,dextera tua magnificata est in fortitudine.i.vnigenitus tuus magnificatus est vehemen- ter,tã sua in fortitudine increata,q̃ in fortitudine sua creata,suæ humanitati collata.Nã da- Matt.28. ta est ei oĩs potestas in cælo & in terra. De hac dextera ait Psal. Saluauit sibi dextera eius, Psal. 67. & brachiũ sanctũ eius. De quo & in Esaia habet: Parauit dñs brachiũ sanctũ suum in oculis Esaię 52. omniũ gentiũ.Dextera tua dñe pcussit inimicũ,quia vicit diabolũ, sicut in libro Iob conti- Matt. 4. neturi:Potentia eius pcussit superbũ,& obstetricante manu eius eductus est coluber tortuo- Iob 26. sus. Et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti aduersarios meos. Quẽadmodũ Salomon profi tetur,Gloria patris,filius sapiens:quãto magis Christus, qui est ipsa sapiẽtia increata,est glo Pro. 15. ria sui pris. Itaq; pater in multitudine gloriæ suæ,hoc est,per multiplicẽ passionẽ,per virtu tes ac merita filij sui, vniuersos hostes nostræ salutis deiecit, videlicet spiritũ superbiæ,spi ritum fornicationis,spiritum iracundiæ,spiritũ cupiditatis. Misisti iram tuam,quæ deuora uit eos sicut stipulam,hoc est, iusto iudicio expulisti illos à vasis misericordiæ tuæ, sicut & Christus passione instante fassus est: Nunc iudicium est mundi,nunc princeps huius mun- Ioan.12. di eiicietur foras.Christus quoque passim depulit dæmones ab obsessis.Vnde dixerunt:Iesu Matt. 8. fili Dei summi,veni sti ante tempus torquere nos? Quod & per suos copiosissime fecit disci Marci 1. pulos, quibus dixit:Dæmones eiicite. Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. Per Lucæ 4. aquas, populi designantur, iuxta illud in Apocalypsi: Aquæ multæ, populi multi. Vnde & Mat. 10. Ecclesiastes scribit:Mitte panẽ tuum super transeuntes aquas. Congregatæ sunt itaq; aquæ Apo. 17. in spiritu furoris Dei, quando impiissimi increduliq; Iudæi, qui Christum & eius discipu- Eccẽs.11. los grauissime fuerant persecuti in Hierusalem, pariter sunt à Romanis obsessi, & misera- Act.2.5. bilissime cruciati,secũdum quod Christus apud Lucam prænunciauit:Videns etẽm ciuita- Lucę 19. tem,fleuit sup illam,dicẽs: Circũdabunt te inimici tui vndiq;,eo q nõ cognoueris tempus visitatiõis tuæ.Hinc Propheta p̃dixit:Effunde sup eos iram tuã, & furor iræ tuæ cõprædat Pfal.68. eos. Stetit vnda fluens,hoc est,exercitus Romanoꝝ instar vndæ copiosus atque discurrens, tunc in gyro Hierusalẽ fixit gradũ. Cõgregatæ sunt abyssi,id est,populi Iudæoꝝ.in medio mari,hoc est, in medio Hierusalẽ,q̃ tũc oĩi vitioꝝ ingetudine & infidelitatis amaritudine fuit repleta, immo vt mare aqs,ita miserij plena fuit,iuxta illud in Threni: Magna velut Thre. 2. mare cõtritio tua. Dixit inimicus,psequar & cõprædendã,diuidã spolia,implebit aĩa mea: Euaginabo gladiũ meũ, interficiet eos manus mea. Hoc tã de visibilibus, q̃ de inuisibilibus fidei Chrianæ atq; fideliũ hostibus,potest exponi.Visibilis equidẽ inimicus,videlicet popu- lus Iudæoꝝ incredulus, deinde Imperatores Romani, principes iudices q; terreni ac perfidi condixerunt ac p̃sumpserũt se populũ Christianũ penitus deleturos,& spolia eius iuxta pro pria desideria diuisuros. Inuisibiles q̃q; hostes, fideliũ animas tẽtare aut psequi,eorumq; spi ritales diuitias demoliri conati sunt, immo & electos q̃sq; ac sanctos se posse vincere p̃sum pserũt:cõtra quos,suos gladios specialiter extraxerũt, ab occultis ĩisdij in aptas infestatiões & interdũ in corporales flagellatiões ac lęsiones crudeliter erũpendo,vt patuit in sacratissi- mo abbate Antonio,multisq; alijs.Fiauit spũs tuus,& operuit eos mare.Nã adspirãte spiritu sancto, victi sunt inuisibiles hostes à famulis Dei. Effusa q̃q; iusta Dei indignatiõe, perierũt visibiles inimici.Nã sup ludęos puenit ira Dei vsq; in finẽ.sed & tyrãni idololatrę defecerũt, & Romanũ imperiũ fidei Chrianæ se subdidit.Sicq; euidẽter impletũ est,q̃d in Esaia Chri- Esaię 63. stus p̃dixit:Calcaui eos in furore meo,& cõculcaui eos in ira mea.Submersi sunt quasi plum bũ in aqs vehemẽtibus:q̃a in ppriaꝝ iniquitatũ profluuijs, in suaꝝ fluctibus prauitatũ da- mnati sunt. Porro iusti,quoꝝ corda per charitatẽ sursum mouent,& igne spũsancti in cæ- lestia eleuant,sup has ambulãt aquas. Interdũ tã ex fragilitate humana vacillãt, quod per Pe trum signatum est,cui sup aquas ambulãti ac trepidanti locutus est Chrs: Modicę fidei, cur dubitasti? Hinc asserit Origenes: Quis ita beatus est, q sic tentationũ põdus expediat,vt nul la ambiguitatis cogitatio,menti eius obrepat? Vide qd magno illi ecclesiæ fundamẽto ac so lidissimæ petræ, super quã Christus fundauit ecclesiã,dicat à dño: Modicæ fidei,quare dubi Matt.14. tasti? Hæc Origenes. In qbus verbis antiquus ille & excellentissimi ingenij doctor, magnifi- Origeñ. cum exhibet testimoniũ authoritati ac eminentiæ, gloriosissimo archiapostolo Petro col- latis à Christo.Quis similis tui in fortibus dñe? Quis similis tui? Fortes fuerunt sancti apo stoli,de qbus cantat in Psal.Dij fortes terræ vehementer eleuati sunt. Nullus tã eoꝝ æqlis est Psal.46.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christo,immo ab increata eius perfectiõe deficiunt infinite,à creata quoq; perfectiõe ineffa
biliter valde. Dæmones insuper naturali fortitudine fortes & subtiles. Et q in idolis habitã-
uerunt,diuina potentia se ꝓditos cõfinxerunt, & tñ Christi virtute sunt dissipati,& idololã-
tria fuit destructa longe lateq; quis non in toto vbiq;. Magnificus in sanctitate. Chrs in san-
ctitate magnificus fuit,qa sanctissime vixit,euãgelicam legẽ oñi perfectiõe ornatã propo-
suit,& suæ sanctitatis virtute innumerabilia egit miracula. Terribilis, qm̃ oĩm constitutus
Esaię 53. est metuendissimus iudex. Atq; laudabilis, qm̃ peccatum nõ fecit, nec inuentus est dolus in
ore eius. Et faciens mirabilia. Nã vsq; in præsens ꝑclara facit per sanctos suos miracula. Por
ro in animabus electoꝝ suoꝝ facit assidue mirabilia vere sublimia, irradiãdo interi⁹, ꝑcor-
dia inflammãdo, cõsolatiões supernas infundendo, voluntatẽ immutãdo, vitiosos, carnales,
vagos & vanos subito ac misericordissime cõuertendo,& quasi de extremo ad extremũ po-
tentissime trãsferendo, intm̃, vt tales in adolescentiæ flore, in iuuẽtutis vigore, vniuersa quæ
Psal. 76. mundi sunt deserãt, religionẽ intrãtes. O vere mutatio dexteræ excelsi. Extendisti manũ tuã,
& deuorauit eos terra. Extendit Christus potestatẽ suã in actum, qñ (vt dictũ est) vastauit &
dispersit Iudæos, ita q; in terrã absorpti sunt, quia proiecti fuerunt in foueas, viliter q; sepul-
Esaię 65. ti. In cruce q; extendit manũ ad populum non credentem, q ob suã incredulitatẽ dispersit.
Deniq; vniuersi carnales & cupidi deuorantur à terra, quia terrenis & carnalibus rebus iugi-
ter sunt intenti,& in illis figũt spem suã. Ideo sordibus & cupiditatibus suis ipsi deglutiunt à
Iob 10. terra tenebrosa,& opta mortis caliginẽ vbi vmbra mortis,& sempiternus horror inhabitat
& abundat. Dux fuisti in misericordia tua populo quẽ redemisti. Dñs etem̃ Iesus locut⁹ est
Ioan. 10. Ego sum pastor bonus,& agnosco oues meas, ipse est rector & dux populi Christiani per in-
spirationẽ diuinã, per directiões angelicas, per ꝓphatos & ꝓdicatores, per euãgelicam legem,
per sanctoꝝ exempla, signa ac documenta. Et portasti eũ in fortitudine tua ad habitaculum
Heb. 12. sanctũ tuum: qa nõ solũ ad militãtem, sed item ad triumphãtem ecclesiã, quẽadmodum ad
Hebræos legit: Accessistis ad mõtem Sion & ciuitatẽ Dei viuẽtis, Hierusalẽ cælestem,& mul
toꝝ milliũ angeloꝝ frequentiã,& ecclesiã primitiuoꝝ, qui cõscripti sunt in cælis. Ascende-
runt populi,& irati sunt. Increduli nãq; Iudæi atq; pagani, multipliciter se oppositerũt euan
gelicæ legis prædicationi. Dolores obtinuerunt habitatores Philistiim. Per quos designatur
gulosi, qa Philistiim interpretãtur potiõe cadentes. Tunc cõturbati sunt principes Edom. i.
auari & principes cupidoꝝ, qm̃ Edom interpretat terren⁹ siue sanguineus. Robustos Moab
obtinuit tremor. Per robustos Moab intelligunt superbi, qui specialiter dicunt & sunt filij
diaboli. Moab equidem interpretatur ex patre. Et talibus ait saluator: Vos ex patre diabolo
Ioan. 8. estis. Obriguerũt oñes habitatores Chanaan. Chanaan interpretat commotio. Per habita-
tores itaq; Chanaan, recte accipiũtur luxurioſi, qui specialiter instabiles corde sunt, vani &
stolidi, passionibus varijs agitati, nusquã ad Deum syncere erecti. Hi oñes audientes prædi-
cari euãgelicam legem, in qua ꝓhata vitia cõdemnant,& virtutes oppositæ, ſ. sobrietas, libe-
ralitas, paupertas, humilitas, castitas, edocent, cõmendant, iubent, irati & cõturbati fuerunt.
Cum q; vidissent legem hãc ꝓualere,& Romanũ imperiũ esse ei subiectũ, expauerũt & cõtre
muerunt. Innumerabiles q; eoꝝ cõuersi sunt, q salubriter timuerunt. Irruat sup eos formi-
do, & pauor in magnitudine brachij tui. Hoc accipi potest in bono, vt ſ. ex consideratione
excellẽtiæ Chri, fiãt veraciter timorati. Quòd si cõuerti noluerint, desup terreant, ita vt elec-
tos & Chrifideles à spiritali ꝓfectu ac salutis internæ nequeãt impedire. Idcirco subiungit
Fiãt immobiles quasi lapis, quãtum ad id quod ꝓtactum est,& ne cõmune impediãt bonum,
Donec ptranseat populus tuus dñe, videlicet populus Chrianus, à via atq; exilio ptingẽdo
ad patriã supercelestẽ. Introduces eos,& plãtabis in mõte hæreditatis tuę. Hic mons est eccle-
Esaiæ 2. sia militãs, de quo loquit Esaias: Erit in nouissimis diebus ꝓparatus mons domus dñi in ver
Psal. 67. tice mõtium. Et Psal. Mons Dei, mons pinguis: mons coagulatus, mons pinguis. Abundant
em̃ in mõte hoc opulẽtissima sacratissima virtutũ charismata, supnaturalia dona, in qbus ra
dicant electi. Firmissimo habitaculo tuo q̃d operatus es dñe. Hic etem̃ mons, est solidissimũ
Matt. 16. habitaculũ à Chro cõstructũ, q dixit: Sup hãc petrã, videlicet sup meipsum, ædificabo eccle-
Zach. 6. siã meã,& portę inferi nõ ꝓualebũt aduersus eã. Est q; hic mons, sanctuariũ tuum dñe, q̃d fir
mauerũt manus tuæ, cũ sit spiritale templũ, de quo à Zacharia ꝓdictũ est: Ipse ędificabit tem
Lucæ 1. plũ dño. Dñs Iesus Chrs regnabit in ęternũ & vltrà, sicut Gabriel archãgelus virgini ꝑelectæ,
Esaiæ 9. ait: Regnabit in domo Iacob in æternũ,& regni eius nõ erit finis. Et Esaias: Multiplicabit
eius imperiũ,& pacis nõ erit finis. Ingressus est em̃ eques Pharao cũ curribus &c. Istius versi-
culi sensus patet ex ꝓinductis. Filij autẽ Israel ambularunt per siccũ in medio eius. Filij Israel
sunt, veri Chrifideles, diuina atq; cælestia contẽplãtes. Isti in medio seculi huius, q̃d est mare
Esaię 57. turbulentum ac periculosum, de quo loquit Esaias, Impij quasi mare feruens, q̃d quiescere
non valet: in medio, inquã, huius maris gradiunt per siccũ, dum seculi vitijs nõ fœdant, neq;
Phil. 2. in aquis cõcupiscentiæ volutant, sed in medio nationis prauæ & peruersæ irreꝓhensibiliter
con

conuersantur, lucentes inter illos tanquam luminaria gratiæ, verbũ vitæ in se stabiliter con
tinentes, ac Christi vestigia imitãtes, atq; dicentes cum sponsa in Canticis: Laui pedes me- Cant. 5.
os, quõ inquinabo illos? Qui autem Aegyptius est. i. carnalis & mente mundanus, & se qui
tur Pharaonem, consentiendo tentamentis diaboli, fluctibus mergitur vitiorum.

¶ Elucidatio tropologica eiusdem cantici, Cantemus dño. Art. XXXI.

TRopologicus huius cantici intellectus, ex præhabitis faciliter elici potest idco non nisi Exo. 14.
breuiter tangam illum. Itaq; per Mosen, qui per aquã mortem euasit tam in sua infan
tia, q̃ in senio suo, intelligi potest quilibet Christifidelis, qui vidẽs se ꝑ fontẽ baptismi
in Christo renatũ,& tam illo sacramento q̃ in pœnitentia seu cõfessione sacramẽtali, de spi
ritali Aegypto & fluctibus seculi huius, de potestate diaboli, de iugo & seruitute peccati, de
ignorantiaꝝ & erroꝝ caligine erutum, cum gratiaꝝ actione dño psallat, aliosq; ad regra-
tiandum secum & pro se inuitet, dicendo: Cantemus dño, glorioſe em̃ magnificatus est, ani
mam meã taliter eruendo, ac donis gratiæ decorando, ita vt gratia & humili mente dicere Psal. 67.
queam: Protexisti me dñe à conuentu malignantium, à multitudine operantiũ iniquita- Psal. 55.
tem. Et item: Quoniã eripuisti animã meã de morte,& pedes meos de lapsu, vt placeam co
ram Deo in lumine viuentiũ. Equum & assensorẽ deiecit in mare. i. visibilẽ ac inuisibilem
meæ salutis hostẽ prostrauit, dãdo mihi virtutẽ resistendi ac prævalendi tentatiõibus eorũ- Psal. 17.
dem. Fortitudo mea & laus mea dñs, cui dicere habeo: Quoniã in te eripiar à tentatione,& Psal. 145.
in Deo meo trãsgrediar murũ. Et denuo: Laudabo dñm in vita mea, psallã Deo meo q̃ diu Eccl. 51.
fuero. Et iterꝝ: Laudabit vsq; ad mortẽ aĩa mea dñm. Abstt ergo, vt ꝓpriã quærã laudẽ, glori
amq; humanã. Et factus est mihi in salutẽ. Quia cũ toties recidiuauerim, iamq; enormiter
ipsum offenderim, nõ tamẽ iuste dãnauit me, sed pro malis retribuit bona,& iam per cõtri-
tionem saluauit me à morte peccati,& à via meritoq; gehennæ, cũ tamẽ multos in æternũ
dãnauerit, qui min⁹ peccauerunt q̃ ego, ita vt illud sancti regis Ezechiæ dicere valeam: Tu Esaię 38.
aũt eruisti animã meã vt nõ periret, proiecisti post tergũ tuum oñia peccata mea. Iste Deus
meus. Qui cum sit oĩm Deus, tñ tanto specialius est Deus meus, quãto gratiosius egit mecũ, Psal. 58.
ita vt dicere mihi incũbat: Adiutor meus tibi psallã, quia Deus susceptor meus es, Deus me-
us misericordia mea. Et glorificabo eum: qa quo plus peccaui in eum, & quo maiorẽ mihi
misericordiã gratiamq; exhibuit, eo plus teneor ei esse subiectus & gratus. Deus patris mei.
Chrianus sum em̃, filius hois Chriani. Et exaltabo eũ, ipsum præ oĩbus incõparabiliter dili
gendo, timẽdo, colendo, quærẽdo, omniq; creaturæ ipsum totis præferendo præcordijs. Dñs
quasi vir pugnator, oĩpotens nomen eius, qui hostes animæ meæ ac vitia expugnat in me.
Ex me nãq; ꝓditio mea, in ipso dũtaxat auxiliũ meũ. Nec em̃ sufficiẽs sum aliqd cogitare ex Osee. 13.
proiecit in mare. i. oẽs aduersarios meæ salutis, vt tactũ est. In his ergo Dextera tua dñe ma- 2. Cor. 3.
gnificata est in fortitudine. Misisti iram tuã quæ deuorauit eos sicut stipulã, qa per sanctum
angelum tuũ, zelo iustitiæ tuæ accensum, atq; in manu sua gladiũ flammeũ tenẽtem, repuli-
sti frequẽter inuisibiles hostes meos à me. Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. i.
fluctus tentationũ & tribulationũ, quibus me sæpius repleuerunt, in ipsos redacti sunt, quia
ex ipsis nõ profecerũt finaliter in me, sed sibimet calamitatẽ tristitiamq; auxerũt. Stetit vn-
da fluens. i. gratia Dei exuberãs quieuit in corde deuoto, immo & influxum suũ ab indeuo-
to retraxit. Cõgregatæ sunt abysli in medio mari. Abysli istæ, sunt exundatiões atq; profluu-
uia inani cogitationũ & affectionũ carnaliũ, q̃ in medio mari. i. corde seculari & amaro ac
turbulẽto coaceruãtur, quousq; radio illuminatiõis supernæ & rore gratię dispergãtur ac re
frenent. Dixit inimicus, Persequar & cõprehendã. Iste est spiritus malus vnicuiq; ad exerci
tium datus, qui iugiter intra se cogitat psequi ac vincere animam eius, cui ad exercitium ac
probã est deputatus, eiusq; spiritalia bona auferre molit,& bona eius proposita, salubres cõ-
ceptiones, amorosos affectus interficere & auferre conatus. Sed flante spiritu Dei, succumbit.
Assẽderunt populi, & irati sunt. Iniusti etem̃ iustos psequi nõ desistunt,& multis nõ sufficit
dãnatio ꝓpria, immo & alios dãnationi secũ inuoluere enituntur. Dolores obtinuerũt habita
tores Philistiim. Tunc cõturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, ob-
riguerunt habitatores Chanaan. Hoies qppe vitiosi, gulosi, auari, supbi, libidinosi, p gentes
præfatas signati, vt patuit capto ꝓcedenti, oñi interna trãquillitate priuant,& varijs passio- Exo. 14.
nibus agitant, nunc inordinate & stolide metuentes, nunc inaniter præsumentes, nũc illici- Psal. 1.
te gloriãtes, nunc culpabiliter cõtristati, nunc inique cõcupiscentes, nunc cõcupiscentiaꝝ & 34.
suaꝝ incõmoda intra se sentiẽtes, q sunt tanq̃ puluis ante faciem venti,& in circuitu ambu Psal. 11.
lant, quos Deus ponit vt rotam, quoniam vndique euagantur, nec in Deo eorum corda fi- Psal. 82.
guntur. Cætera patent, nec tropologiam exigunt specialem.

¶ Prosecutio expositionis huius capituli à loco, Sumpsit ergo Maria.

Articulus XXXII.

Universidad de Deusto
Biblioteca

QVoniam nō solum viri,sed fœminæ quoq; per maris diuisi fundū profectæ sunt, congruum fuit vt ipsæ grās agerent Deo. [Sumpsit ergo Maria pphetissa soror Aaronis] Habuit em̄ gratiā prophetię,sicut & fratres eius.Tamē gratia illa fuit maior in Mose. Et forsan etiā fuit maior in Aaron,q̄ in Maria sorore Aaron.Quare potius hic vocāt soror Aaron,q̄ Mosis? Dici potest q̄ gratia breuitatis solus Aaron exprimit: vel quia senior Mose fuit.Recitat tamen Lyra,q̄ Iudæi reddunt super hoc aliam causam,dicentes,q̄ Mose nondum nato,quādo nō habuit fratrem nisi Aaron,hæc Maria prophetauit suæ matri,q̄ paritura esset filium,qui populum Israel liberaret.Sed incertum videt,q̄ in ætate illa tam puellari habuisset gratiā prophetiæ.Et si ita fuit,tamē hoc parum facit ad istud,cuius nunc causa inquirit. [tympanū in manu sua.] Tympanū em̄ est musicū instrumentū factum de corio extento, siccato atq; firmato,q̄d sonum emittit percussiōe pellis ita extentæ.[Egressæq; sunt omnes mulieres post eam.] Nā sicut Moses fuit eminentior inter viros,sic soror sua ob suam sanctitatem & sapientiā inter fœminas. [cum tympanis & choris:] non q̄ vnaquæq; illarū habuerit tympanū aut chorum,sed aliquæ inter eas. Per mulieres vero etiā puellæ & virgines intelliguntur.¶Porro chorus nunc sumit pro musico instrumento,q̄d fit ex simplici pelle duas cutes habente,per quarū vnam inflatur,per aliā reddit sonū.Potest tamen chorus nunc sumi pro concordi & pacata seu recte dispositā societate,q̄m fœminæ taliter se habēdo sequebant Mariā.[quibus præcinebat,dicens:Cantemus dño] hymnū victoriæ, [gloriose em̄ honorificatus est] qa per opera præinducta ostendit pclare se super omnia honorabilē esse. præcinebat,an & sequentes omnes,aut quosdā,pcise qs nouit? Forsitan pcinebat & alios versus,sed fœminę repetebāt primū versum,vel etiā alios singulatim.Itaq; simul ore cātabāt,& manu in musicis instrumentis ludebāt,quēadmodū Dauid consuevit cum sono citharæ vel cum psalte,canere psalmos.Sic igit illa pcinebat,& aliæ repetebāt,sicut in choreis fieri solet. Nā & Durādus in Summa sua dicit eas choros duxisse, & addit q̄ illa fuit bona chorea. Aliq quoq; dicunt,q̄ eodem modo pcinebat Moses viris,nō tamē habet ex textu,q̄ cum prefatis musicis instrumentis ipse & cæteri viri cecinerūt. Consueuerūt autem fœminæ Hebrææ scire huiusmodi musicos ludos.Vnde & 1.Regum habet,q̄ mulieres egressæ sunt in occursum Saul regis & Dauid cū tympanis &c. Quidā pterea dicunt,q̄ Maria hæc per spiritum prophetiæ cognouit,Deum esse taliter collaudādum in via pro beneficijs post egressum ab Aegypto prestādis:ideo tulit tympanū secum,alias q̄q; fœminas induxit ad absportādum secum præfata musica instrumenta,sed siue per reuelationē hoc præcognouit,siue nō,dici potest q̄ portauerunt secum huiusmodi instrumenta, sicut & alia vasa ac vtensilia sua, quasi in Aegyptum nō rediturę. [Tulit autē Moses Israel de mari rubro].i.filios Israel fecit inde recedere per desertum versus terrā promissam. Et ait quidā,q̄ ideo dicitur, Tulit, quia cum quadā violentia & importunitate fecit eos inde abire,quoniā ex auaritia erāt nimis intenti ad Aegyptiorū spolia detrahenda & colligenda.Sed cum filij Israel fuerint plus quàm duplo plures,q̄ submersi Aegyptij,vt patet in expositiōe præcedentis capituli,potuerunt infra modicum tempus illorū colligere spolia.Immo dictum est, q̄ septem diebus morati sunt iuxta littus maris,venientes quotidie cum tympanis & musicis instrumentis ad littus,cecinerūtq; dño canticum Mosis. Ideo propter spolia detrahenda nō fecerūt nimiā moram ibidem,nec in eo q̄ dicitur, Tulit,aliqua violentia aut importunitas denotat.Nam & cap.12.dictum est Tulit populus farinā conspersam.Capʼo q̄q; 15. Tulit Moses ossa Ioseph. In quibus orationibus in verbo hoc, Tulit,nulla violentia aut importunitas importat. [Et * ingressi sunt in desertum Sur.] Quod qualiter sit intelligendum, diffuse expressum est in præcedentis eluci datione capituli.[Ambulauerunt q̄; tribus diebus per solitudinē] sequentes nubis ducatum, [& non inueniebant aquam.] Nam & raro pluit ibidem.Et si fuerit ibi aqua, ex solis ardore solet siccari.[*& venerunt in Marath].i. locum quem paulopost sic vocauerunt,sicut patebit.[nec potuerant bibere aquas de Marath].i.quæ erant in loco illo,[eo q̄ essent amaræ. Vnde & congruū loco nomen imposuit,] vel Moses, vel populus,[vocans* illud Marath.i. amaritudinē.]Sic q̄; à qualitate imposuit nomē subsantiæ.Et q̄ ait, Vocans illud, sic potest exponi:vocando exprimens nomē loci illius.Porro Mara & Marath,idem est nomen. Mara autem indifferenter significat amaritudinem vel amarum.Siquidem scriptum est, Ne vocetis me Noemi.i.pulchrā,sed vocate me Mara.i.amarā.Magister aūt in histo.dicit: Vocauerunt locum illum Marath,ab amaritudine aquę, vel potius pro amaritudine animi sui.Animæquior nanq; est sitiens,quādo non inuenit potum,quàm dum inuentum gustare non valet. Iosephus vero velle videtur q̄ aquæ amaritudinem contraxerunt, quia non mouebātur ab aliquo, sed stabant semper immotæ. Vnde & dicitur: Et vitium capiunt, ni mouentur, aquæ.Dicit equidem ibi fuisse puteum paruum, in quo fuit hæc aqua, & nomine putei intelligit forsitan lacum.[Et murmurauit populus contra Mosen,dicēs:Quid bibemus?] In quo pa-

2.Reg.6.
1.Re.18.
Exo.14.
Exo.12.
Exo.13.
Ruth.1.
Iose.li.2 ant.iud. cap.14.

patet eoꝝ peruersitas,impatientia,ingratitudo,inconsideratio.Debuerunt etem̄ tantū prælatum,patrem,ac ducē,quē viderunt Deo tā familiarē & charum,cum omni reuerentia humiliter interrogare ac alloqui,& sperare in dño,quem viderunt tāta fecisse pro eis.Murmurauerunt itaq; propter potus,non propter cibi,defectū,quia adhuc reficiebant se parce cum cibo ex Aegypto allato.Iumenta quoq; eorum aquę poculo indigebāt.[At ille clamauit ad dñm] feruenter orādo.Nam impatienter respondit murmuratoribus illis, sed pro malis bona retribuit:quoniā tāta debet esse prælati perfectio, vt sua bonitate & probitate,subditoꝝ malitiam improbitatem q̄; vincat. Veruntā non omnes filij Israel murmurauerunt, sed vulgares & imperfectiores.[Qui ostendit ei lignum.] Dicunt quidā,q̄ in eremo illa non erat lignum crescens,sed Deus miraculose illud adduxit. Quod & Augustinus sentire videt,vt patet in Glossa.In Scholastica quoq; historia fertur: Forte miraculose factum est,vt in solitudine,in qua nō erat lignū.i. arbor crescens,inueniret lignum. [Quod] lignum [cum Moses misisset in aquas,in dulcedinem versæ sunt].i. dulces atq; potabiles factę sunt.Putant aliqui q̄ lignum illud fuit naturaliter dulcorationū aquarū. Ad quod illud Ecclesiastici posset allegari:Nonne à ligno indulcata est aqua amara? Et loquit ibi illa scriptura de naturalibus & medicinalibus terrę nascentiū proprietatibus. Nempe verbis illis immediate præmittitur: Altissimus de terra creauit medicinā,& vir prudens nō abhorrebit illā. Tamen(vt in Scholastica recitat historia)Hebræus dicit lignum illud amarissimū extitisse, & ideo Deum iussisse,vt illud projceret in aquam amarā,quatenus dum ex additione amari ad amarum,fieret dulce quod fuit amarū, clariusq; ostenderet diuina potentia,quia maius erat miraculū. Sed quicquid horum dicatur, constat q̄ Deus solo imperio poterat aquā illam dulcificare. Ideo propter aliquid mysticū designādum, Origenes & alij putāt Deum illud de ligno iussisse. ¶Circa hæc Iosephus scribit:Sumens Moses virgā quā in præsenti habebat,scidit eam in longitudinem eius per mediū,& iecit in puteum,præcepitq; fortibus viris vt aquā hauirent,& plurimā hausta prius effunderent, vt vltima remanens diu concussa, potabilis fieret. Veruntamen dictum hoc Iosephi non est intelligendū de Mosis virga,per quam fecerat signa,sed de ligno sibi ostenso,in quo fecit incisionem per longitudine eius.[ibi constituit ei præcepta atq; iudicia].i.in loco præfato post exhibitionē huius beneficij atq; miraculi, Deus per Mosen dedit ac posuit populo Israel quædam præcepta & iudicia.i.iudicialia instrumenta seu iussa,per quæ regerent ad cōuiuendū pacifice ac iuste ad inuicem. Sicq; per præcepta,intelliguntur mandata ad Dei cultum directe spectantia. [& ibi tentauit eum].i. Deus ibidem dedit ista pręcepta populo,vt per obseruantiā aut transgressionem eoꝝ Deus tentaret hunc populum,an vere obediens esset sibi,an non.Tentauit,inquam,non vt ipse cognosceret illud, sed vt innotesceret aliis,ad instructionē vel cautelam eoꝝ, quemadmodū tentauit Abrahā,Iob,atq; Tobiā. Deus autē neminē tentat tentatione ad fallendum tendēte, aut ad vitium inclināte.Sic ergo tentauit populū illum,[dicens] per Mosem:[Si audieris vocem domini Dei tui].i.verba diuina,auribus cordis & corporis,[& quod rectum est corā eo feceris,& obedieris mandatis eius, custodieris q̄; omnia præcepta illius:] Qui enim transgreditur vnum,fit omniū reus,quia mortaliter peccat.[cunctum languorē quem posui in Aegypto, non inducam super te].i.nullam infirmitatū & plagarū quas inflixi Aegyptijs,tibi infligam. Quod intelligendum est pro tempore quo fuerunt in deserto,& quantum ad iustos & obedientes,sicut ex verbis immediate præhabitis elucescit.De illis enim nunc loquitur,vnde & fertur in Psalmo:Non erat in tribubus eoꝝ infirmus.Rebelles vero frequēter ac dire leguntur in deserto percussi,de quibus & constat,q̄ in solitudine obierunt, non vtiq; absq; præiudicijs infirmitatibus. Veruntamen Augustinus super illud, Non erat in tribubus eoꝝ infirmus, glossando addit, sed corpore, non animo. Per quod insinuare & sentire videtur, verbum illud,etiam de iniquis esse intelligendum. Ad quod dici potest,q̄ etiam iusti,qui inter illos fuerunt,natura fragiles erant,& aliquando peccauerunt, immo & quidā eoꝝ mortaliter,vt patet de Aaron in vituli conflatione & incredulitate ad aquas contradictionis. [Ego enim sum dñs Deus saluator tuus] non solum ex Aegyptia seruitute,& rubri maris devoratione ac gladio Pharaonis,sed item ex seruitute diaboli,iugo peccati,damnatione inferni. [Venerunt autem in Helim] Hoc loco quidā capitulū sequens incipit,aliqui vero ibi,profectiq; Venerunt autem [filij Israel] in Helim.i.in locum solitudinis istius sic nominatum. [vbi erāt duodecim fontes aquarū,& septuaginta palmæ, & castrametati sunt iuxta aquas].i. mansionem & tentoria seu turmas suas ibi fixerunt ad tempus,ob loci amœnitatē & cōmoditatē,quia & aquæ fluenta, & arborū fructus præbuerunt eis refectionē:fuit q̄; eis solatiū q̄ iuxta numerū duodecim tribuum suarū, repererunt ibi duodecim fontes,sic q̄ quælibet tribus potuit specialem fontem habere. Attū Iosephus scribit,q̄ modica fuit aqua in fontibus illis,& q̄d manibus inde sumebat,cœnosum erat,inutile & impurū.Idcirco & palmę erāt paruæ staturæ, eo q̄ nō satis irrigabant ex aquis, nec humor ille sufficiebat ad terrā congluti-

Exo.23. Nūe.17.
Gen.22. Iob 1.2.5 Tobię 2. & 12.
Iaco.2.
Pſal.104
Eccl 38.
Origen. Iose.li.2 ant.iud. cap.14.
Auguſt. Euſebi⁹.
Auguſt.
Ioſe.li.2 ant. iud, cap.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nandam. ¶Circa præhabita quęritur,quæ fuerunt præcepta in Marath data, qa textus non exprimit ea. Ad hoc Lyra allegat & sequif Rabbi Salomonem, dicentem: Dñs videns filios Israel in solitudine ociosos,ne per ocium laberenf ad deteriora,cōtulit eis duo præcepta, vt studerēt in eis ad intelligendum atq; implendum: Vnum fuit de obseruātia sabbati,qd plures obseruatiōes includit:alterū fuit de oblatiōe vaccæ rufæ,ex cuius cineribus aquæ iectis
Nūc. 19. ac mixtis,aqua lustrationis fiebat, per quā purgabanf immundi, vt in Numeris describitur. Subdidit etiā eis copiā de pertinentibus ad iudicia inter eos agenda, quatenus inter se iuste cōuersarent. ¶Sed contra hæc R. Paulus affirmat: Antiqui Hebræi cōmuniter tenent,q præceptum de sabbato,& quædā iudicialia,data sint in hoc loco,nō autē de vacca rufa. Nam de
Exo. 16. sabbato dicit sequenti capitulo ante legis donationē: Videtis qa dñs dedit vobis sabbatū.
Nūc. 19. De iudicialibus quoq; satis necessarium fuit, quatenus per ea tātus populus regeref vsq; legislationem. Sed inter illa præceptū de vacca rufa, fuisset superfluū pro tunc, quousq; tabernaculum fieret, & alia sacra, ad quoꝝ ingressum aut tactū requirebaf purgatio immundoꝝ
Ibidem. per aquā lustratiōis, vt prallegato Numeroꝝ habef libro. Insuper, iuxta mysticā interpretationē, per Mariā Mosis sororē prophetissam, optime designabaf deifera atq; sanctissima virgo Maria, quæ de liberatione generis humani per filiū sui passionē atq; baptismū, iugiter ac deuotissime cecinit Deo gratiaꝝ præconia cum tympano. i. plenissima suæ mundissimæ carnis cruciformi mortificatiōe, quam oīes mulieres, virginesq; deuotæ in lege euāgelica sunt secutæ cū tympanis. i. corporꝝ suoꝝ refrenatiōibus, & choris. i. sanctis cōcordationibus. Immo & quęlibet deuota anima eam imitari fic debet. ¶Denicq; iuxta Boethium in primo musicæ suæ, Omnis musica instrumentalis, fit neruoꝝ tensione, aut spiritus inflatiōe, aut percussione rei cōcauæ. Si neruoꝝ tensione, vel reddif sonus à superiori, & sic est psalterium: vel ab inferiori, & ita est cithara. Si spiritus inflatione, aut humano, aut aliunde attracto seu collectoꝝ si humano, vel cōtinuo, & ita est tuba: aut interpolato, & sic est chorus, per quē designatur cōcordia vocis & cordis in societate pacata. Si aliunde collecto per folles, sic sunt organa. Si vero sonāt percussiōe pellis extensæ, tympana appellant. Quæ aūt percussiōe æris cauati, dicunt cymbala: quæ adinuicē percussa, sonū reddunt acutum. Itaq; qm̄ tympanū fit ex-
Gala. 5. tensione corij siccati, per ipsum mortificatio carnis signaf. Qui aūt Deo vult placitas laudes offerre, necesse habet carnē suā cum vitijs & cōcupiscentijs crucifigere, & scandalizātia membra abscindere. At vero per hoc q filij Israel post liberationē suā à Pharaone, inciderūt periculū sitis & venerūt in Marath, figuraf, q fideles post diuinoꝝ infusionē charismatū, & consolationem spūs sancti interdū ruunt in grauē tentationē & afflictionē, nec aquam Marath bibere valent, nisi dulcoretur per lignum. i. rigorosam & strictam pœnitētiæ refectionem ac
Augusti. fletum, nec queunt sustinere nisi dñicæ passiōis & crucis meditatione vngantur vel contemplatione sapientiæ, quæ significaf per lignū. tamen per lignum illud missum in aquā, secundum Augustinum, figuratur crucis mysterium: quia per Christi passionem, omnis aduersitas facta est non solum tolerabilis, immo & dulcis Christifidelibus. Amplius, per promissionem illam filijs Israel factam, q nullus eoꝝ infirmaretur, si Deo in omnibus obedirent, hoc designatur, q si Christi præcepta integre obseruemus, ab omni animarum languore efficiemur immunes. Nec putandum q corporalis sanitas promissa sit filijs Israel, tanquam finale principale q; præmium pro diuinorum obseruatione præceptorum: quoniam corporalia & terrena ac transitoria bona, non sunt finis spiritualium bonorum, puta virtutum, virtuosorumq; actuum: ideo nec sunt principalis merces eorum, cum finis sit dignior medijs. Sed sub corporalibus illis bonis, dona spiritalia & præmia æternalia ac superna intelliguntf. Hebræis autem imperfectis ac rudibus, & nondum in fide constabilitis, promittebantur corporalia & terrena, vt per ea ædificarentur in fide, & expectare discerent inuisibilia ac æterna. Venerunt autem in Helim. Per Helim, vbi erant duodecim fontes, septuagintaq; palmæ,
Psal. 67. designatur Christi ecclesia, in qua est duodenarius numerus apostolorum, qui splendidissimi
Esaię 12. fontes sunt saluberrimorum documentorum, de quibus accipi potest illud Psalmi: In ec-
Lucę 10. clesijs benedicite Deo domino de fontib' Israel. Et illud in Esaia: Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Per septuaginta vero palmas, figurati sunt totidem Christi discipuli, qui in prædicatione euangelicæ legis non mediocriter cooperati sunt sanctis Apostolis.

¶Explanatio cap. XVI. Profectiq; sunt de Helim. Art. XXXIII.

QValiter Deus gratiose & miraculose prouidit populo suo necessaria victui in deserto, recitatur in isto capite. [Profectiq; sunt de Helim.] Nam vt in præcedenti dicebatur articulo, quāuis ibi fuerūt duodecim fontes, tamen modica aqua, quæ & impura erat
Exo. 15. in eis, & fructus arborum ibi inuenti, à tanta multitudine fuerunt cito comesti: ideo processerunt, attamen iuxta motum columnę nubis. [& venit omnis multitudo filiorum Israel in desertum Sin, quod est inter Helim & Sinai.] Verum, vt dictum est, oīa ista specialia loca, seu partialia deserta diuersimode nominata, in vno illo totali deserto, qd est inter Aegyptum

ptum & Chanaan, continebantur vt partes. Ibi ergo venerunt [quintodecimo die mensis secundi &c.] Secūdum computationem Iudæorum, qui à Martio seu Aprili incipiunt menses anni, iuxta sensum præhabitum. Et iuxta hoc, mensis iste secūdus fuit Aprilis vel Maius. Cum ergo de Aegypto egressi sint quintodecimo die mensis primi, vt duodecimo capitu-
Exo. 12. lo patuit, constat q tricesimo die ab exitu de Aegypto venerunt in desertum Sin. [Et murmurauit ois congregatio filioꝝ Israel cōtra Mosen & Aaron in solitudine.] Non simpliciter omnis congregatio illa sic murmurauit, sed tā multi in ea, q cæteri cōparatiue pauci fuerunt. Idcirco in hac computatione pauci illi non reputātur, solet q; toti ascribi, quod conuenit parti eius maiori. [Dixerunt q filij Israel ad eos:] De mulieribus non fit sermo, cum tamen verisimile sit, q cum viris vel parentibus suis murmurauerunt, præsertim cum fœminæ satis cito impatientes aut pusillanimes fianti sed opera principalioris sexus describūtur communi'. [Vtinam mortui essemus per manum domini in terra Aegypti:] id est, vtinam Deus in Aegypto nos occidisset breui & celeri morte, sicut occidit primogenita Aegyptiorū. Quasi dicat: Tolerabilior fuisset mors illa, q̄ tribulatio ista, & mori ex fame, iuxta illud
Thre. 4. in Threnis: Melius fuit occisis gladio, q̄ attenuatis fame. Sed ista fuerunt verba diffidentiæ & nimiæ pusillanimitatis, immo & cuiusdam desperationis. Non enim attendebant diuina promissa, nec in aduersis ostenderunt fidem & spem suam in domino. [quando sedebamus sup.] i. prope [ollas carnium] quæ ꝑparabantur nobis ad ignem in ollis. Solet autē sup, pro ꝑpe sumi. Vnde communiter dicimus: Colonia sita est sup Rhenū. [& comedebamus panē in saturitate. Cur induxistis nos in desertum istud, vt occideretis oēm multitudinē fame?] In hoc dupliciter mentiebantur. Non enī Moses & Aarō, sed Deus p eos, immo p columnā nubis, magis aūt p angelū nubis illius motorē, duxit eos in eremū illam. Et q̄uis Moses & Aaron hoc aliq̄ modo fecerunt, non tñ vt eos occiderent fame, sed ob alias rationabiles cau-
Exo. 13. sas, in expositiōe literali decimitertij capituli introductas. [Dixit aūt dñs ad Mosen:] q murmurantibus illis cōdoluit, & dominum inuocauit: [Ecce ego pluam vobis panes de cælo.] i. materiam ex q̄ panes conficietis, faciam ex cælo aereo p vestra sustētatione in terrā descendere, vtpote mana, qd tñ angeloꝝ ministerio factū agnouit. Bonus & pius Deus murmurāti populo condescendit, qa & aliquam habuerunt murmurandi occasionē, qa iam fame erant confecti. Nā infra triginta dies in via exactos, consumpserūt quæ ex Aegypto victualia detulerunt, etiam valde parce eisdem vtendo, erantq; in vastissima & sterilissima eremo, solo visu horribili. [Egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies.] i. q̄tidie colligat tm̄, vt pro illo die sufficiat ei, seu cuiq; colligenti pro se & sua familia, excepto tamen sabbati die, in quo non licebat colligere. Voluit aūt dominus, vt sine mūdana solicitudine, & absq; gulosa cupidoq; affectu colligerēt, vtpote tm̄, quantū putabant sibi sufficere, nec p sequenti die colligerent, nisi in sexta die, qa non licuit inde seruari in crastinum, quatenus de Dei prouidentia essent securi. [vt tentem eum.] i. idcirco istud præcipio, quatenus ex sequela huius præcepti experiar, vel potius alios agnoscere faciam, & p modum tentantis me habeam. [vtrum ambulet in lege mea, an non.] Quando dñs dixit hæc, nondum contulerat legem, quæ in monte Sinai data est. Quomodo ergo ait, vtrum ambulet in lege mea? Et respondendum, q iam dederat quædam præcepta in Marath, & ꝑtinus daturus erat legē concernentem hunc panem seu manna, videlicet qñ & qualiter esset colligendus & accipiēdus, immo iam aliqd tetigit inde, & paulopost durante vsu mannæ, daturus fuit legē in Sinai. Legem q̄q; naturalem & circuncisionis ꝑceptum, ac alia quædam mandata, iam ante tradiderat patriarchis in lege naturæ. [Die autem sexto parēt qd inferant.] i. de materia huius panis congregent, qd in tabernacula seu tentoria sua reponant. [& fit duplum q̄ colligere solebant p singulos dies] videlicet q̄q; diebus ꝑcedentibus, vt sufficiat p sustentatione, tam in ipsa feria sexta, q̄ in septima seu sabbato, qñ nō licet colligere. Hoc aūt qd ait, & fit duplum q̄ colligere solebant p singulos dies &c. dupliciter potest exponi: Primo, q sexta feria colligebant duplo plus, q̄ aliq̄ die ꝑcedente: & ita videf intelligere Origenes. Vnde & in Glossa ex eius verbis habef: In die sexta duplum colligaf in repositione, quantū sufficiat etiā sabbato. Huicq; sensui cōsonat, qd infrà in isto cōtinef capitulo: In die aūt sexta collegerūt cibos duplices. i. duo gomor p singulos hoīes. Secūdo, sic illud qd collegerunt sexta feria, miraculose multiplicabaf, ita q etiā p sabbati refectiōe sufficiebat. Sicq; nō plus collegerunt
Origen. subst̄ialiter 6. feria q̄ aliꝝ feriꝝ, sed virtualiter, inq̄tū illud multiplicabaf in duplū. Quid vo huic expositiōi videat fauere, infrà cap. hoc tāget. ¶Insup ex his verbis elicit Origen. q mā na cœpit dari ac ꝑuere die dñica, vtpote primo die hebdomadę, quā nos ob Chri in ea resurrectionē, appellamus dñicam & festiuā. Sic etem̄ ait: Sexta dies appellaf, q̄ ante sabbatum ponif. Sabbatum autem septima dies est. Quæro ergo: qua die cœperit manna cælitus dari, & volo cōparare dñicam nostrā cum sabbato Iudæoꝝ. Ex diuinis nāq; scripturis apparet, q in die dñica primo datū est manna in terris. Si em̄ (vt ait scriptura) sex diebus cōtinuis colle

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum est, septima vero die, videlicet sabbato, cessatū est, cōstat q̄ cœpit dari dñica die. Intelligant ergo Iudæi, iam tunc ꝓlatam esse dñicam nr̄am Iudaico sabbato: tūc q̄ fuisse figuratum, q̄ in eo⁊ sabbato nō descēdat ad eos gr̄a Dei. Hęc Origenes. Dixerunt q̄ Moses & Aaron ad oēs filios Israel: Vespere scietis, q̄ dñs eduxerit vos de terra Aegypti:] Q.d. Moses: Imponitis mihi q̄ q̄si proprio capite vos induxerim in hunc locum, sed in hora huius diei vespertina p euidētiam facti, vtpote per miraculosam auium aduentationē, certius cognoscetis, qa nō nisi ex Dei imperio vos hucusq̄ deduxerim, [& mane videbitis gloriā] eius [dñi,] hoc est, ꝓclaram eius potestatē cōspicietis in miraculoso descensu mannæ, q̄d cras mane videbitis. Causa q̄ppe in suo cognoscit & videtur effectu. [Audiui enim murmur vestrum contra dñm:] qa in Deum & in eius iniuriam redundat murmuratio vestra cōtra me & Aaron facta quia ex Dei præcepto in hunc locum vos duximus. Difficultatem tamē quandam inducit coniunctio illa causalis, enim. Nam quomodo Moſen audisse murmurationem filiorum Israel contra Deum, est causa q̄ vespere scient dominum eduxisse eos ex Aegypto, at⁊ q̄ mane videbunt gloriam eius? Itaq̄ q̄d ait, Audiui enim &c. inducitur non tanq̄ causa beneficio⁊ rantorum, sed vt causa q̄ Moses ista locutus est eis. Aliqui aūt textus habent, Audiuit enim. Sic q̄ sensus est, q̄ dominus audiuit murmurationem illo⁊ contra dñm, id est, contra se factam. Si autem legatur, Audiuit: quæstio est, cur singulariter dr̄, audiui, cum pluraliter sit præmissum, Dixerunt Moses & Aaron. Ad q̄d dici potest, q̄ Moses tanq̄ principalis, de se singulariter ait, Audiuit qa ad eum præcipue pertinebat corripere populum, tanq̄ ad eorum prælatum. [Nos vero quid sumus, qa murmuratis contra nos?] Q.d. Cum non simus nisi ministri Dei, cui in vestra eductione & deductiōe in cunctis obtemperauimus, male agitis contra nos murmurando, & inter vos basse aduersum nos colloquendo. [Et ait Moses: Dabit vobis dominus vespere carnes edere] hoc est, volatilia faciet ad manꝰ vestras venire hora præfata, vt capiatis ac præparetis ea ad cōedēdum. [& mane panes in saturitate.] Hoc est, diluculo diei sequentis inuenietis materiam panum, videlicet manna, quousq̄ ad sufficientiam reficiemini. [eo quōd audierit murmuratiōes vestras, quibus murmurati estis contra eum.] hoc est, querimonias vestras super defectu alimentorum cognouit, idcirco in hoc condescendet misericorditer vobis dando quæ appetistis. [Nos enī qd sumus? Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra dominum.] id est, nō solū nec principaliter est contra nos, sed cōtra eum, cuius vices gerimus circa vos, & ex cuius cōmissione peregimus ea, ꝓpter q̄ contra nos murmuratis. Qui enim tali casu murmurat cōtra suum superiorem, magis murmurat cōtra Deū, q̄ cōtra ꝓprium superiorem. Nam inhonoratio serui, redundat in dñm. Propter q̄d vicarijs suis ait saluator: Qui vos spernit, me spernit. Paulus q̄q̄: Qui hæc spernit, non hoīem spernit, sed Deum. [Dixit q̄q̄ Moses ad Aaron: Dic vniuersæ congregationi filio⁊ Israel:] Quæ congregatio magna extitit & late diffusa, nec bene intelligere poterat simul, nisi vocē tubalē. ideo Moses cōmisit ipsi Aaron ꝓferre hæc verba. [Accedite coram dño], i. diuinæ maiestatis vbiq̄ ꝓsentis & oīa intuētis cōspectui vos repsentate, attēdēdo eius incircūscriptā ꝓsentiam, atq̄ ad eam erigendo cor vestrū. Iste fuit modus loquēdi in veteri testamēto. Sic nāq̄ ait & Samuel 1. Regum: Accedite huc coram domino. Et Psalmista: Accedite ad eum. Aliq̄ tamē sic exponunt, Coram dño, i. coram paruo tabernaculo, in quo dominus Mosi loquebat, magno tabernaculo, de quo infrà habet, nondum facto. Hinc magister in historijs scribit: Aiunt Hebræi eos primo habuisse paruū tabernaculū, in q̄ dñm cōsulebant, de q̄ infrà habet: Tollens Moses tabernaculum, tetendit illud extra castra. Vel sic: Coram domino, i. coram columna nubis. Dñs nanq̄ in nube illa, & item in tabernaculo illo specialiter fuisse asserit, inquātū ibi specialiter apparebat, opabat, aut loquebat. Ideo cōrā nube aut tabernaculo accedēdo, corā dño accessisse dicūt. [Audiuit ēm] i. cognouit [murmur vestrū.] qm̄ oīa, nuda & aperta sunt oculis eius: atq̄ vt scriptum est, Auris zeli audit oīa. [Cum q̄ loqueret Aaron ad oēm cœtum filio⁊ Israel, respexerunt ad solitudinē.] Ibi in solitudine erant, q̄liter ergo respexerunt ad eā: nisi forte dicat q̄ scribunt ad solitudinē respexisse, qa ad quandam eius partem, oculis eorum oppositam, in qua erat columna nubis, cū speciali diligentia conspexerunt, qa insolitum aliquid ibi apparuit. Vnde subiungit: [Et ecce gloria domini apparuit in nube], i. Deus maiestatem suam monstrauit in columna nubis, ꝑ supernaturalē & incōsuetū quendā splendorē sensibilē, diuinæ ꝓsentiæ repræsentatiuū. [Locutus est autē dñs ad Moſen, dicēs: Audiui murmurationes filio⁊ Israel. Loquere ad eos: Vespere cōedetis carnes, & mane saturabimini panibus: scietis q̄ ego sum dñs Deus vester.]

Luce 10. 1. Thes. 4

1. Reg. 7. Psal. 33.

Exo. 33.

Hebr. 4. Sapi. 1.

Origen. ¶ Circa hoc logt Origenes: Velim scire q̄liter Iudæi ista dicta suscipiāt. Quid ēm cōsequentiæ videt habere, vt aut vespe carnes sine panib⁹ cōedant, aut mane panes absq̄ puimēti adiectiōe māducēt? Et videt Origenes insinuare, q̄ ista nō valeāt ad literā ꝓprie stare. Nihilominus dici potest, q̄ ideo dominus dixit, Vespe cōedetis carnes, qa in vespera diei illius collegerunt cōestibiles aues in copia. Ideo q̄q̄ dixerit, Mane saturabimīnē panibus, quia diluculo

Idem.

luculo mox sequēte pluit eis manna sufficiēs, ex q̄ panes formabant. Et forsitan in vespera illa qdam illo⁊ ꝓ auiditate gulosa coxerunt auium carnes, comederunt q̄ eas. Nā & qdam eorum adhuc aliq̄d habuerunt de pane, vt ꝓbabile reputaf. [Factum est ergo vespere, & ascendens coturnix, cooperuit castra]. i. multitudo copiosissima coturnicum, quæ sunt comestibiles volucres, veniens & peruolans mare rubrum, p latum resedit super domos Hebręorum, & quieuit in terra iuxta eosdem, ita q̄ iuxta būplacitum suum aues illas ceperunt. De hoc in Scholastica narratur historia: Ascendit coturnix de sinu Arabico. i. à regione seu loco q̄dam Arabiæ, vbi præcipue alitur, trāscenso medio mari, operuit castra. Est q̄ coturnix auis regia, quam Iosephus ortygiam vocat, Greci ortygometran, nos vulgo curleium dicimus, à currendo, quia videlicet frequenter curritant super terram. Hinc in Sapientiæ libro legitur: Viderunt nouam creaturam auiū, cum abducti concupiscētia, postulauerunt escas epulationis. In alloquutione enim desiderij ascendit illis de mari ortygometra. Quocirca scribunt expositores: Ortygia est regio seu insula, in q̄ habitant & abundant coturnices, duobus super terram cubitis volitātes. ¶ Quærit, cur dominus prius dedit eis carnes ad manducandum, q̄ panes. Dici potest, q̄ adhuc modicū qd habebāt de panibus pro vespera illa, nihil aūt de carnibus affectatis. Vel, qa in sua querimonia primo noīabant carnes, postea panes, dicēdo: Vtinam mortui essemus in Aegypto, q̄n sedebamus super ollas carnium, & cōedebamus panes in saturitate. ¶ Iteꝝ quæri potest, cur de carnium defectu murmurauerūt, & eaꝝ esum sic affectabant, cum haberent secū tot comestibilia pecora. Ad hoc Augustinus rādet: Cur in eremo carnes desiderauerūt, quum de Aegypto cū multis pecoribus exierint, magna quæstio est, nisi forte dicaf, q̄ in eremo nō fuerant pascua. Ideo minor pecoꝝ fœcunditas, fecit eis parci, ne oībus eis deficientibus, etiā sacrificijs necessaria deessent. Vel, si qd aliud dici potest, vnde soluatur quæstio hæc. Cōgruētius tamen credit, q̄ non desiderauerunt eas carnes q̄ de pecorib⁹ possunt haberi, sed eas quę deerāt. Rursus asserit Augustinus: Aues illas multi Latini coturnices vocant, cū sit aliud genus, coturnicib⁹ nō vsq̄quaq̄ dissimile. [Mane q̄q̄ ros iacuit p circuitum castroꝝ.] Hoc Lyra exponens, ait: Ros. i. manna ad modū roris congelati. Vnde infrà dicitur, q̄ habuit similitudinē prainæ, quæ est ros congelatus. Ista est expositio catholicoꝝ, secundum quā mānā cadebat immediate super terrā, sic q̄ per rorem vel pruinam designat hic manna. Deinde subiūgit: Rabbi Salomon exponit hunc locū subtilius, dicēs q̄ primo cadebat pruina sup terrā, & postea ros aliquātulū cōgelatus desup, ita q̄ manna iacuit inter duo illa tanq̄ munde seruatū. Vnde in Hebręo habet: Mane q̄q̄ fuit operimentum roris in circuitu castroꝝ, & ascendit opimentum roris, & ecce in solitudine minutum discoopertum. Sed circa hoc dico, q̄ multi doctores catholici adstruūt mānā fuisse distinctum à rore, & illud cum rore pariter descēdisse, præsertim cum scriptū sit in Numeroꝝ libro: Cum q̄ descēderet nocte super castra ros, descēdebat pariter & Man. Vbi satis euidēter docetur, manna fuisse distinctum à rore. Non ergo oportuit in hac expositione profidum illum catholicis doctoribus sic ꝓferre. Doctores vero catholici, q̄ dicunt manna per rorem intelligi, dicunt hoc per similitudinē vnius cum alio. Nā & in Scholastica historia dr̄ ex Iosepho: Mane cū orasset Moses, ros descēdens, illinitus est manib⁹ eius, quē primo suspicatus est esse imbrē. sed cum gustasset, sensit mellis dulcedinē, & panē ꝓmissum intellexit datum. Et iacuit ros per circuitum castroꝝ, & erat granū minutū q̄si semē coriādri, album in modum pruinæ, & q̄si pilo tusum. Hoc est q̄d in textu subiungit: [Cum q̄ operuisset] ros [superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum.] Non ait: Apparuit in solitudine minut⁹, videlicet ipse ros, sed tanq̄ de re alia loquēs: Apparuit, inq̄t, in solitudine minutum, & q̄si pilo tusum &c. i. res quædā minuta, ante incognita, neq̄ visa, & q̄si pilo tusa. i. q̄si tali instrumēto percussa, q̄m erat mundum ac lucidum, q̄si fuisset in mortariolo tusum, folliculis q̄ exutum, quemadmodū & à grano frumēti cortex percussionib⁹ amouef. [Quod cū vidissent filij Israel, dixerūt ad inuicē: Man hu? (Quod significat, Quid est hoc?) Ignorabāt ēm q̄d esset.] Ideo admirādo ita locuti sunt. Neq̄ enim simile qd visum antea fuit, eiusdē videlicet speciei. Si aūt fuisset idē q̄d ros, non sic admirati fuissent. [Quibus ait Moses: Iste est panis]. i. materia panis ex eo fiendi. Vel noīe panis intelligit q̄dlibet alimētum. Manna aūt per se fuit aliq̄liter refectiuū. [quē dñs dedit vobis ad vescēdum. Hic est sermo quē ꝓcepit vobis dñs]. i. cuius significationē iussit à vobis impleri. Vnde sermo hic sumit ꝓ re significata p ipsum. Deinde ꝓceptum subiungit: [Colligat vnusq̄sq̄ ex eo quātum sufficit ad vescēdū, gomor per singula capita]. i. pro vnoq̄q̄ supposito colligat tm̄, sicut continet mēsura noīe gomor, q̄ secundum Glossam est mēsura qnq̄ sextariorum, & vt in fine huius capituli scribit, est decima pars ephi, quā mēsurā Iosephus vocat assariū. Noia aūt & modi mēsurarum, apud diuersos diuersifican, sicut numismata: ideo latet nos q̄titas determinata illius mēsuræ, secundū nr̄a⁊ mane⁊ diē mensura⁊. Recitat tñ Lyra, q̄ secundū R. Salomonē, gomor tenet quantitatē quadraginta duorum ouorum. Alij ex dictis Isidori ac Papiæ nituntur probare, q̄ gomor continet

Eusebi. Iosep. li. 3. an. Iud. cap. 1. Sapi. 19.

Nūe. 11.

Eusebi. Iose. li. 3. An. Iud. cap. 1.

Exo. 16.

Iose. li. 3. An. Iud. cap. 1. R. Salo. Isidor.

quar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quartã Parisiẽsem cũ media.[Iuxta numerũ animarũ vestrarũ quæ habitãt in tabernaculo,] sic[tolletis.]hoc est, Vnusquisq; paterfamiliãs accipiet omni die tot gomor repleta ex manna q̃ sunt in domo sua pſonæ q̃ vescant hoc pane. Quãuis aũt vnus naturaliter multo plus mãducet q̃ alter, Deus tñ pfixit vniuersis & singulis eãdẽ mẽsurã: qm̃ teste Iosepho, quẽadmodũ mãna supnaturaliter donabat, sic supnaturaliter Deus disposuit, vt & fortioribus sufficeret illa mensura, & à debilioribus posset sine excessu cõsumi, ne fortiores cupiditate gulæq; ducti, tam multum & impetuose colligerent, q̃ debiliores fraudarentur, fieretq; inter eos turbatio. Nec his contrariatur q̃d subditur: [Fecerunt q̃; ita filij Israel, & collegerunt, alius plus, alius minus.] Quidam enim habuerunt plures domesticos, alij pauciores: ideo vnus potuit plus mannæ de terra colligere, alius minus. Sed in hoc seruabat æq̃litas, q̃ pro vnaquaq; pſona æque multum dabatur & reseruabatur de manna. Propterea sequtur: [Et mensi sunt ad mensuram gomor.] Quia p vnoq̃q; tantum accipiebatur. [Nec qui plus] de manna [collegerat, habuit amplius: nec q̃ minus parauerat,] hoc est, sibi procurauerat, [reperit minus: sed singuli iuxta id q̃d edere poterant, cõgregauerant.] hoc est, Vnusquisq; sibi assumpsit præfatam mensuram. Veruntamen sicut Magister in historijs subtiliter tangit, istud dupliciter intelligi potest. Primo, sic q̃ collecta ex manna, reponebant in grandes aceruos, ex qbus vnicuiq; vnum gomor mensurabatur atq; dabatur. Secundo, sic q̃ quantumcunq; quis pro se collegerat, tñ veniens domum, non reperit nisi mensuram vnius gomor. Et secundum Iosephum, q̃d vltra hoc fuit collectum & reseruatum, ad nihil vtile fuit in crastino, quoniã vermes & amaritudo illud consumpserant. ¶ Porro litera primo intellectui magis consonare videtur. Nam dictum est, Mensi sunt ad mensuram gomor. [Dixitq; Moses ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane.] hoc est, nullus vestrũ reseruet de mensura mannæ vnius diei aliq̃d in diem sequentem. Cuius præcepti causa superius tacta est, ne f. solliciti essent de crastino, nec ex tali solicitudine vnus alterũ defraudaret in colligẽdo, sed filialem habendo cõfidentiam in prouidẽtia Dei, & exonerati à cura & repositione p. sustẽtatione futura, Deo liberius deseruirent. Veruntñ sexta die seruabant manna p. die sequenti, vt infrà exprimit. [Qui nõ audierunt eum,] hoc est, ſcepto Mosis iam pfato non obedierunt. [Sed dimiserunt q̃dam ex eis vsq; mane:] Et dicunt Hebræi, q̃ isti erant Dathan & Abiron. Potius aũt puto, q̃ multi fuerunt, cũ infra tot centena millia, sactũ ducũ virorũ nõ tm̃ reputaret. [Et scatere cœpit vermibus, atq; cõputruit] manna sic reseruatũ die sequenti. Hoc tñ (vt credit) non venit ex natura mannæ, immo hoc cõseruabile fuit ex sua natura ad tempus diutius, sed in detestationẽ inobedientiæ, gulositatis, ac immoderatæ solicitudinis reseruantium manna, iussit Deus illud ita corrumpi, & ne amplius sic seruarẽt. [Et iratus est cõtra eos Moses] ira p. zelum, ex charitate, & affectu iustitiæ. Nã vt apparet, mortaliter peccauerunt sic reseruando cõtra pręceptũ. Moses autem excessum illorũ cognouit, vel ex reuelatione diuina, vel ex reuelatione humana. [Colligebant aũt mane singuli] manna, [quantum sufficere poterat ad vescendum:] puta mensurã gomor. [Cũq; incaluisset sol.] i. sole paululum ascendente, & terram calefaciẽte, manna [liquefiebat.] Ideo mane colligebatur, statim cum ros ei admixtus, resolutus & consumptus esset à solis calore, cum iuxta ignẽ indurareť, q̃d rori non cõuenit: idcirco non fuit ros. [In die aũt sexta collegerunt cibos duplices. i. duo gomor per singulos homines.] Quæliter hoc possit dupliciter intelligi, pauloante inductum est. Quidã aũt exponunt hoc sic, q̃ sexta die nõ collegerunt plus q̃ alijs feriis pbant hoc per textum sequentem: [Venerunt aũt oẽs principes multitudinis, & narrauerunt Mosi.] Quod ita exponunt: Principes vulgi admirantes de hoc, q̃ mensura mannæ sexta die collectæ, fuit in se ipsa sic duplicata miraculose, q̃ tm̃ inuenerunt in domo, ac si ipsa sexta die duplum collegissent, venerunt & recitauerũt Mosi tm̃ miraculum. Præterea, qui vellet aliam expositionem tenere, posset hãc literam aliter explanare, dicendo q̃ venerunt, nunciauerunt q̃ Mosi, duplicẽ quantitatẽ mannæ se collegisse in sexta die, sicut eis præcepit, vt ab eo audirent, quãdo & qualiter facerẽt panes ex duplo illo, & an esset piculum de mannæ putrefactione. Immo, q̃ iste sit sensus clausulæ huius, videt ex verbis sequẽtibus. [Qui ait eis: Hoc est q̃d loquutus est dñs: Requies sabbati sanctificata est dño] i. quies, qua die septima cessandũ est ab opibus atq; laboribus, ordinat ad hoc, vt tunc Deo vacet: eiusq; cultui dedicatur reqes illa, idcirco in ea nihil coquendum est. Vnde subiungit: [Cras quodcunq; operãdum est, facite: & quæ coquẽda sunt, coquite.] Hoc est, ea quæ die crastina, f. sabbato, faceretis & coqueretis, nisi pręceptum celebrandi sabbatum impediret, facite & coquite sexta die. [Quicqd aũt reliquum fuerit] i. quod de manna non cõsumitis, q̃ die illud collegistis: [reponite vsq; in mane] i. reseruate, p. die sequẽti seu sabbato. [*Fecerunt q̃; ita vt præceperat Moses, & non cõputruit, neq; vermis inuentus est in eo:] puta in manna sic reseruato, seu in pane formato, quæ formatio seu decoctio fiebat in die sexto, secundum modum qui in Numeris est descriptus, & paulopost tangetur. [Dixitq; Moses: Comedite illud hodie.] Istud dixit Moses in ipsa sabbati die, vt sit sensus: Illud quod

Iosep. li. 3. ant. iud. cap. 1.

Idẽ vbi supra.

*Reposuerunt

Nũc. 11.

quod reseruastis de manna ac alio cibo, à die præcedente vsq; in hodiernũ, manducate hoc septimo die. [qa sabbatũ *dñi est.] Ppter q̃d reseruastis illud in hũc diẽ, in q̃ non licet manna colligere, immo nec inueniret in eo. Ideo subdit: Non inuenietur hodie in agro] i. in terra huius deserti, in qua q̃si in agro aliq̃d crescit graminis seu herbarũ. [Sex diebꝰ colligite &c.] sicut expositum est. [Venitq; septima dies, & egressi de populo, vt colligerent] manna, cũ tñ esuriẽ nõ haberẽt, nec indigerẽt colligere, sed superflua solicitudo, gulositas, aut etiã curiositas incitauit eos ad illũ egressum, q̃tenus experirent, an prolata à Mose, essent vera. [non inuenerunt. [Dixit aũt dñs ad Mosen: Vsq; q̃ non vultis] i. aliqui ex vobis non volũt, [custodire mandata mea,] quæ vobis præcepi de modo & tempore colligendi, edendiq; manna, & legem meam] de sabbati celebritate seruanda. [Videte q̃ dominus dederit vobis sabbatum] i. diem sabbati celebrari præcepit, & in eo vos quiescere iussit. [& propter hoc die sexta tribuit vobis cibos duplices, Maneat vnusquisq; apud semetipsum] id est, de loco suo nõ recedat. vnde expositorie subdit: [& nullus egrediatur de loco suo die septimo] id est, ad operandum non exeat, nec vsq; ad fatigationem conficiat iter, nec sine rationabili causa suę habitationis exeat septa. [Et sabbatizauit] hoc est, ab exterioribus quieuit operibus [populus die septimo.] ad recordandum beneficia Dei, specialiter creatoris beneficium, atq; ad quiescendum in Deo per exercitia deuotiõis. Sic vtiq; quidam in populo illo sabbatizauerunt, videlicet insti. Alij corporaliter, non spiritaliter, sabbatizabant, q & per mentis distractionem, inordinatas affectiones, ac alias culpas, à seipsis longe digrediebãtur. ¶ Præterea, sicut fatur Andreas expositor, De manna cõtulit Deus octo pcepta: Primum, vt vnusquisq; colligeret mãna quãtum putaret sibi sufficere, vtpote gomor pro quolibet homine. Secundũ, vt vnusquisq; q̃tidie comederet vnum gomor de manna præcise. Tertium, vt mane colligerent. Quartum, vt non reseruarent ex manna in crastinum pro aliquo sex dierũ. Quintum, vt sexto die colligerent duplum. Sextum, vt sexto die reseruarent vnum gomor pro sabbato. Septimum, vt illud gomor in sabbato manducarẽt. Octauum, vt vnum vas continẽs mensuram gomor, reseruaret de manna in tabernaculo, ad ppetuam rei memoriã. Itaq; q̃ in alij q̃ hoꝛ excesserũt, videnť peccasse mortaliter. [Appellauitq; domus Israel nomẽ eius, Man.] id est, Israeliticus populus panẽ illũ cum rore delapsum vocauit Manqa dũ primo viderunt eum, dixerunt: Man huꝛ q̃d est quid cõplexum. i. duæ dictiones, & sonat, Quid est hoc? ita q̃ Man, significat qd: Hu aũt, hoc. Nã & Ioseph' sic exponit. Posteriores tñ Iudæi dicũt, p. Man, significari pparatũ (seu rem pparatã) ad comestionem: sicq; diceretur panis hic, Man, i. res à Deo præparata ad esum. Nos aũt vocamus cum manna. i. panem cælestem. [quod erat quasi semen coriandri] i. simile semini illi in figura & quantitate, qm̃ paruũ fuit atq; rotundũ, sed in colore differebat à semine illo q̃d nigrũ est. Mãna vero extitit albũ, sicut in textu subiũgitur: [albũ, gustusq; eius q̃si similæ cũ melle] i. dulcissimi fuit saporis ad instar panis confecti ex simila melle mixta. Simila quippe est delicatissima atq; purissima tritici farina. De hoc pane & eius sapore ac confectione, legitur in Numeris: Erat Man quasi semen coriandri coloris bdellij, circuibatq; populus, & colligẽs illud, frãgebat mola, siue terebat in mortario, coquẽs in olla, & faciens ex eo tortulas saporis q̃si panis oleati. Dicit aũt panis oleatus, in cuius pistratione oleũ admiscetur. ¶ Sed quæri potest, si panis ille fuit tam dulcis, cur quidam dixerunt de eo: Anima nostra nauseat, & arida est, sup cibo isto leuissimo? Respondetur, q̃ naturalis sapor mãnæ, fuit dulcis valde & vnicus, vtpote talis, vt dictum est. Alius fuit sapor eius supernaturalis ac multiplex, quem habuit in virtuosis ac iustis, quibus sapiebat vt voluerunt. Si enim apperebant refici aliquo genere carnium aut piscium, sapuit eis vt cibus ille optatus, q̃d fuit ex gratia Dei, meritis q̃ vescentium. Tertius fuit sapor eius accidẽtalis, quẽ habuit in iniustis, quibus propter eorum puersitatem fuit insipidus. Veruntamen in Schola stica historia legitur: Quòd autẽ dicitur, quia sapiebat in ore cuiusq; quod desiderabat, non est multũ authenticũ. forsitan ideo dictum est, quoniã liber Sapientiæ, ex quo dictum illud accipit, non est de numero scripturæ canonicę. Veruntamẽ istud iam satis authenticum est, & viri catholici tenent sic cõmuniter. Vnde & Sapiens idem ait: Angelorũ esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti eis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatẽ: substantiam enim tuam & dulcedinẽ quam habes in filios, ostẽdebas: & deseruiẽs vniuscuiusq; volũtati, ad q̃d quisq; volebat, cõuertebatur. Dicit autem & Iosephus, q̃ locus ille quo manna primum descendit, hactenus rigatur siccis imbribus & huiusmodi rore. [Dixit autem Moses: Iste est sermo quem præcepit dominus: Implete gomor ex eo:] hoc est, dñs mihi iussit, vt faciam mensuram gomor impleri hoc manna, [& custodiatur in futuras retro gñationes] i. per tempora futura, durante statu & ritu Israelitico plebis. [vt nouerint panẽ q̃ alui vos in solitudine, quãdo educti estis de terra Aegypti.] hoc est, quatenus posteri vestri recolant & ppendant, q̃ gratiose & miraculose nutriui patres eorum in eremo, vt & grati sint Deo, & roborentur in fide. [Dixitq; Moses ad Aaron: Sume

Nũc. 11.

Nũc. 21.

Euſebi. 4

Sapi. 16.

Ibidem

Ioſe. lib. 3. anti. iu. da. ca. 1.

vas

Universidad de Deusto
Biblioteca

vas vnum,]hoc est,receptaculum aptum.Est eqdem ꝓprietas Hebræi sermonis,vt q̃d contẽtiuum est alicuius rei,vas appelletur.[& mitte ibi man]. i.manna pone in vase illo.[quãtum potest capere gomor,]videlicet mensura sic nuncupata.[& repone corã domino] hoc est,in tabernaculo,in q̃ dominus specialiter esse & habitare censet. [ad seruandum in generatiões vestras,sicut* præcepit dominus Mosi. Posuitq; illud Aaron in tabernaculo reseruandum.]

*ꝑcepat Hebr.9.

Primo enim posuit mãna illud in vrna,immo in aurea vrna,vt in historijs ait magister.Vnde in epistola ad Hebræos habet:Vrna aurea habẽs manna.¶Deniq; iam in isto articulo dictum est,q̃ quando Moses iussit hæc,fuit ibi tabernaculũ paruum:& in illo,qdam catholici & Hebræi affirmant,vrnam illam cũ manna fuisse locatam,q̃uisq; magnum tabernaculũ fuit cõstructum.Alij dicunt,q̃ non fuit positũ vas illud cum manna,nisi in tabernaculo magno. Vnde q̃d hic dicitur,intelligunt dictum ꝓ plepsim.i.anticipationem,q̃ aliqd recitat q̃si antea factum,cum tamẽ factum sit postea,sicq; Augustinus exponit: immo (vt fertur) Hebræi nonnulli testantur,q̃ Deus non dedit istud præceptum ante magni tabernaculi cõstructionem in monte Sinai facti,vt infrà describitur.[Filij aũt Israel comederũt man q̃draginta annis.]videlicet toto tẽpore q̃ fuerant in deserto,ideo subditur:donec venirent in terrã habitabilem.Hoc cibo aliti sunt vsq; q̃ tangerent fines terræ Chanaan.]Veruntamẽ sicut in Glosa ex Augustino asseritur, non est intelligẽdum q̃ filij Israel non cessauerũt comedere manna,statim vt introierunt habitabiles terras.Transierunt enim ꝓ Idumæam exlatere, & pregna Seon & Og vsq; Iordanẽ,in qbus terris vsi sunt manna.Additq; Augustinus, q̃ in terris illis potuerunt fortassis vti tam manna,q̃ alio pane.Tranſito aũt Iordane,& facta circuncisione secunda in Galgalis,celebratoq; pascha,defecit manna die sequenti, cum comedissent de frugibus terræ Chanaan,vt habetur in libro Iosue.¶Posiremo circa hæc recitat R. Paulus,q̃ inter Hebræos antiquos multum authenticos,fuit disceptatio grandis de mãna.Namqdam eorũ,videlicet Rabbi Aqla,dixit manna fuisse panem quo vescunt & angeli,q̃d alius nomine Rabbi Ismael reprobauit, dicens angelos non vesci corporeo cibo. Moderni autẽ Hebræi,vt Rabbi Moses Gerundensis,& alij,sequuntur primam opinionem, dicẽtes q̃ manna fuit lumen diuinum incorporatũ:sicq; filij Israel reficiebãtur eodem pane, q̃ angeli reficiuntur,eodẽ lumine diuino nõ incorporato,Israelitæ autem lumine diuino incorporato.Sed ista opinio stulta & rudis est.Si enim per lumen diuinum intelligunt lumen increatũ æternum,quod Deus est,cõstat illud non esse incorporatum.Si autem per lumen diuinum intelligunt lumen creatum,videlicet lumen gloriæ, aut aliquid tale angelis sanctis infusum siue inhærens,certum est,q̃ illud non sit substantia,sed accidens quoddam,cui non cõpetit incorporari,neq; corporaliter alere & augere.ideo sancti dicunt,q̃ manna fuit qd corporale,ministerio angelorũ formatum in aere. Vnde & panis angelorũ vocatur, nõ q̃ illo vescant, sed quia ad eius formationem ac administrationem seu descensum,obsequebantur.

Iosue 5. R. Paul. R.Agla. R.Ismа. R. Mos.

¶Spiritualis eiusdem cap.XVI. elucidatio. Arti. XXXIIII.

CVm venissent filij Israel in desertum Sin,murmurauerunt cõtra Mosen ꝓpter victualium carentiam,& loci aspitatem atq; infœcunditatem.Per solitudinem illã, arcta via salutis,cõuersatio pœnitentialis,claustralis q̃q; religio designatur. Itaq; p carnalium Iudæorũ murmurationem,figurata est impatientia,indignatio,murmuratio Christianorum modicam fidẽ habentium,q adhuc sensualitatem non euicerunt. Isti post arreptum iter salutis,post pœnitentiã inchoatam,aut post religionis ingressum,tentant de facili,dum aduersitates,irrisiones,psequutiones aut infirmitates eis contingunt,dum non reficiunt ad libitũ, dum fame,siti aut frigore affligunt,in trũ,vt interdum suis superioribus indignentur,aut obloquantur,vel q̃d peius est,in faciem iniurient eisdem. Non em̃ attẽdunt ꝓuidentiam Dei, oĩa iustissime pro suorũ electorũ salute moderantis ac disponentis.Idcirco in tentatione deficiunt,& ꝓpria impatientia superant.Deniq; sicut & Origenes conscribit, quãdo de intẽperie cæli,de infœcunditate terræ & arborũ,de imbrium raritate,de aliorũ ꝓsperitatibus causamur,murmur contra Deum attollimus. Et sicut in filios Israel murmurantes, tandẽ sunt missi igniti serpentes, ita q in ꝑmissis pmanent vitijs, immundissimis traduntur spiritibus & venenatis dæmonibus, q eos occultis pimunt morsibus. Væ eis q post conuersionẽ suã ad ollas carniũ,id est, ad pristinas voluptates & vanitates, de qbus semp lugendũ est, rursus adspirãt,q sunt canes reuersi ad vomitum. Dixit aũt dominus ad Mosen: Ego pluam vobis de cælo.Sic Deus ex sua pietate immensa interdũ q̃si compatit ita murmurantibus & auersis,atq; ꝑ consolationem spiritalem,ꝑ visitationem internã,recreat,retrahit,ac roborat eos. Virtuosis aũt & in via salutis ac religionis ꝓposito iugiter ꝓficientibus,multo copiosius atq; frequentius pluit & infundit huiusmodi manna.Qui dicere possunt:Benedictus dñs q̃ consolatur nos in omni tribulatiõe nostra.Itemq;,Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine.Itaq; p manna potest intelligi diuinæ consolationis suauitas,spiritalis dulcedo, affluentia munerũ diuinorũ, ꝓdicatio q̃q; verbi cælestis, & potissimum eucharistiæ sacramentum.

Origen. Nũe. 21. Pro. 26. 2.Cor.1. Psal. 30.

Immo

Immo ipse dñs Iesus Christus,qui ait Iudæis:Non Moses dedit vobis panem de cælo,sed pater meus dat vobis panem verũ.Ego sum panis vitæ.qui manducat hũc panem,viuet in æternum.In hoc pane verissime est omne delectamẽtum,& ois saporis suauitas. Iste est panis angelorũ,cuius deitate angeli sancti æternaliter & insatiabiliter reficiunt.Iste panis est lumen diuinũ,verbũ æternũ,incorporatũ & incarnatũ,quo veri Israelitæ aluntur.¶Præterea,salubris doctrina,sacra scriptura,verbũ salutis,recte vocat manna dulcissimũ:quo quid dulcius esse potest,cũ scriptũ sit: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua? Hinc Ionathas & veri Hebræi primo Machabæorũ libro fatent:Nos nullo horũ indigemus, solatio habẽtes sanctos libros qui in manibus nostris sunt.Toties itaq; Deus pluit,quoties verba ipsius ꝓdicant hominib⁹. Dulcissima aũt ipsius pluuia,est vnctio spũs sancti,alloquutio eius interna,illuminatio supernaturalis, qua diuina intelligunt secreta. Vnde ait propheta: Pluuiã voluntariã segregabis Deus hæreditati tuę.Insup quodlibet mãna ꝓfatũ debemus quotidie quærere mane,iuxta illud, Quærite primo regnũ Dei.& tantũ mãducare.i.mẽte capere,quãtum possumus,vt ad meliora & viciniora saluti indefesse tẽdamus.Sexta aũt die duplum oportet colligere, q̃m in pfestis diebus debemus nos specialiter ꝓparare ad ea quæ sunt cultus diuini, atq; ad sacrã communionẽ,expediẽda q̃q; corporalia expedire,vt in sancta festiuitate solis diuinis ac interioribus fim⁹ intẽti.Quẽadmodũ aũt mãna seruatũ in die sequentẽ cõputruit,seruatũ vero in sabbatum,integrũ mãsitit a si bona agamus amore retributiõis terrenæ,aut intuitu laudis humanę,pereũt & putrescũt:si aũt ꝓpter requiem regni cęlestis,quę ꝓ sabbatũ designat,optime cõseruant.Vespere scietis q̃ dñs eduxerit vos de terra Aegypti,& mane videbitis gloriã ei⁹. Per vesperã designat sexta & vltima mundi ætas, in qua filius Dei venit in mundũ ꝓ incarnatiõis mysteriũ, de qua ait sanctus Ioãnes apostol⁹, Nouissima hora est:in qua ꝓ apostolos toti ꝓdicatũ est orbi,q̃liter Chr̃s nos de hoc seculo nequã saluauit. Mane aũt videbim⁹ gloriã eius,qa in resurrectiõe futura, & in exordio,q̃ eum resuscitati in die æternitatis sum⁹ visuri,videbim⁹ eũ clare & beatifice sicuti est. Potest q̃q; ꝓ mane intelligi inchoatio illuminationis supernæ,seu exordiũ diei gr̃æ ac virtutũ,in quo mane videbimus gloriã eius,excellentiã suæ diuinitatis ꝓ donũ sapientiæ cõtemplãdo. Rursus impletũ est istud q̃si ad literã, dum Chr̃o in cruce defuncto,post innumerabilia q̃ tũc fiebãt, eodẽ die ad vesperã multi confessi sunt, qa hic homo vere filius Dei fuit. Quod licet à solo centurione dictũ legat, Nicodemus tñ,Ioseph ab Arimathia,& alij multi vtriusq; sexus ita senserunt,saltẽ implicite & æquiualẽter,quãuis in fide nutauerũt. Nam & ois turba eorũ qui aderãt percutiẽtes pectora sua,reuertebant. Mane aũt tertiæ diei,qua Chr̃s resurrexit,maiestatẽ eius viderũt sanctę mulieres,quę ad sepulchrũ venerunt, q̃ & angelos cõspexerunt. Locutus est dñs ad Mosen,dicens:Audiui murmurationes filiorũ Israel. Timeamus ergo & nos,ne De⁹ audiat murmurãtes,& implea mus illud Apostoli:Neq; murmurauerit is, sicut quidã illorũ murmurauerũt. Vnde & Sapiens ꝓcipit:Custodite vos à murmuratione quæ nihil prodest, q̃m sermo obscurus nõ ibit in uacuum.Nẽpe vt asserit Augustinus:Nulla re tantũ offendit populus Israel Deũ,vt murmurãdo. Pręcipue q̃q; vitemus, ne cõtra ꝓlatos & spiritales patres nostros aliq̃n murmuremus, ne & ipsi iuste ac veraciter dicãt nobis:Non cõtra nos est murmur vestrũ,sed cõtra Deum,& ne Deus illorũ iniuriã reputet sibi factã,& horribiliter vindicet eã.Vespere comedetis carnes, & mane saturabimini panibus:qa in vltima mũdi ætate Chr̃i corpore enutrimur, cuius gr̃a ac virtute generat in nobis spiritale mane, cũ ipse sit sol intelligẽtię atq; iustitiæ, sua ꝑsentia diẽ gr̃æ in aĩa causans.Nã eo ita ꝑsente,syncera & clara in mẽte sunt oĩa,& tũc panibus saturamur,q̃m pane sacramentali,pane vitæ & intellectus,pane lachrymarũ & cõpunctiõis,immo & internæ iucũditatis,pane virtutũ,virtuosorũq; actuũ copiose reficimur. Itaq; huic vesperę statim cõiungit istud mane. Veruntñ in mane diei æternitatis felici⁹ saturabimur, q̃n replebit & plene cõtentabit in bonis desideriũ nostrũ. Assendens coturnix, operuit castra. Per coturnicẽ,aũt regiã,pinguẽ & comestibilẽ, ꝓpe tetras volantẽ, intelligit Chr̃i regis nostri humanitas,oĩ diuino charismate suppleniss ima,quæ vniuersas replet ecclesias,& oĩm reficit mẽtes.At vero p hoc q̃ mãna venit cũ rore,eratq; rotũdũ,minutũ, subtile,albũ & pur̃, q̃d aliud figurat,nisi q̃ verbũ Dei, gr̃a,virtutes,& consolatiões internæ, sunt spiritalia bona valde subtilia,munda,parua quãtitate, imo magis nõ quãta, sed magna virtute. Sed & ipsa Chr̃i humanitas & incarnatiõis mysterium,nõne omni subtilitate, puritate, cãdore,ꝓpetuitate replent? Ex qbus vnus plus colligit, alter minus, qa vnus plus alio proficit atq; intelligit.Verũtamẽ oẽs idem suscipiunt sacramentũ,atq; eodem in patria ꝑfruunt obiecto. Cũq; incaluisset sol,liquefiebat.Sic q̃n sol sapiæ domin⁹ Deus noster,solus ex se & per se lucens,ac cuncta illuminãs,mentes nostras igne sanctæ dilectionis ac deuotionis feruore accendit,oĩs recedit duritia cordis,habitusq; virtutum fluunt in actum.Et Eucharistię sacramentũ per suos effectus liquescit in nobis,oĩa interiora aĩæ penetrans,irrigãs,atq; in cõpunctionis iucunditatisq; fletũ resoluẽs. Requies sabbati sanctificata est domino.Maneat vnusquisq; apud semetipsum,

Ioan. 6. Psal.118. 1.Mac.12 Psal. 67. Matt. 6. 1.Ioan.2 Lucę 23. Ioan.19. Mat. 27. Lucæ 23. Mar. 28. Mar. 16. Lucę 24. 1.Co.10. Sapi. 1. Eccl. 15. Psal. 79.

Universidad de Deusto
Biblioteca

metipsum. Itaq; festis diebꝰ Deo in oī tranquillitate interna vacemus, maneatq; vnusquisq; apud seipsum, i. in cordis sui recollectiõe in Deo, sic figat dispositiões, cordis distractiões abiiciat, orãdo, meditãdo, psallẽdo, cõmunicando, celebrãdo, contẽplando sit stabilis ac syncerus. Spiritaliter equidẽ cõmunicandum est oī Chriano q̃tidie. Ite est sermo quẽ pcepit dñs Imple gomor ex eo, & custodiat in futuras retro gñationes. Per repositionẽ & cõseruationem mãnæ in aurea vrna in tabernaculo & in tẽplo, qd figuratũ videt, nisi q̃ veꝛ ac diuinissimum mãna dñs Iesus vnigenitus patris, in sacramento iugiter in ecclesia cõseruat in repositorio aureo ad ppetuã suæ passiõis & dilectiõis memoriã, atq; ad nostram salubertimã refectionẽ? Et vt sciamꝰ, q̃liter ipsemet dñs & saluator, patres nostros sanctos apostolos in cœna nouissima refecit hoc pane: deinde q̃tidie primitiuã ecclesiã, cæterosq; fideles vsq; in præsens. Filij aũt Israel mãducauerũt mãna quadraginta annis, donec venirẽt in terrã habitabilẽ. Sicq; Chfifideles per omne tẽpus vitæ pſentis q̃ degũt in hac terra, in via reficiunt dñicis sacramẽtis, q̃usq; finito peregrinatiõis huiꝰ curriculo, terrã vltimate promissam, paradisum cælestẽ introeãt. Nunc eñ Chri corpore & sanguine sub velamẽto sensibilũ formaꝝ spiritaliter nutriunt, & eius deitatẽ cõtemplant p fidẽ, ea q̃q; fruuntur vicibus interpolatis & imperfecte p charitatẽ nõdũ pfectã. Porro in patria illa cælesti, eius humanitatẽ glorificatã clarissime cernẽt, cuius intuitu foris reficient, immo & intus, quantũ ad accidentale pertinet præmium. Deitate aũt ipsiꝰ beatifice perfruent clare p speciem, quẽadmodũ repromisit: Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Ioan. 14.

¶Declaratio literalis cap. XVII. Igitur profecta omnis multitudo filioꝝ Israel de deserto Sin. Art: XXXV.

Descripto ac recitato in pcedenti cap. qualiter Deus prouidit Hebræis de cibotnũc recitatur, q̃ miraculose prouidit eis de potu. [Igitur profecta oĩs multitudo filioꝝ Israel de deserto Sin per mãsiones suas]. i. per loca quædã ordinate pambulata, in quibus mãsiones fecerũt, quieuerũt, seu castrametati sunt, q̃ mãsiones in Numeris nominatim expriNũe. 33. munt, vbi legit: Castrametati sunt in deserto Sin, vñ egressi venerũt in Depheca, pfectiq; de Depheca, castrametati sunt in Alus, pfectiq; de Alus, in Raphidim fixere tentoria. Itaq; dux mansiones istæ, quæ intermediæ fuerunt inter Sin & Raphidim, in isto non exprimũtur capitulo, quia in eis nõ contigit populo aliquid specialiter magnum. Sic ergo profecti [iuxtã sermonem dñi:]Per sermonẽ dñi, non intelligitur hic (secũdum Iosephũ) alicuius vocis expressio, sed ducatus columnæ, secũdũ q̃d stimulus dicit vox asino, & calcar equo. Sed q̃m Deus iã ante pceperat Mosi, vt tã ipse q̃ populus sequeret ducatũ columnæ, potest nunc p sermonem domini iussio seu loquutio illa intelligi. [& castrametati sunt in Raphidim, vbi nõ erat aqua ad bibendũ populo.]In aliis aũt locis seu mãsionibꝰ aliqd aquæ ꝓ necessitate habuerãt. Nam in Marath fuit eis aqua dulcorata, in Helim aũt fuerunt duodecim fontes, sed in Raphidim passi sunt speciale potus defectum. [Qui]populus [iurgatus cõtra Mosen, ait]. i. cum lite seu iurgio loquutus est Mosi: [Da nobis aquã vt bibamꝰ.]Non dixerunt humiliter, Oratiõibus tuis impetra nobis potũ, sed tanq̃ passionati ac duri, valdeq; proni ad vitia, vbiq; ex facili occasione, ad verba impatiẽtiæ, murmuratiõis ac iurgij, pruerũt. [Quibus respondit Moses: Quid iurgamini cõtra me?]Tenebat eñ ex officio eos corripere. [Cur tẽtatis dñm?] Quasi dicat: Non solũ peccatis in me iurgãdo, sed itẽ in Deũ, ipsum tentãdo. Non eñ solum dixerunt verba ꝓmissa, sed (vt infrà habet in isto cap.) tentauerunt Deũ, dicentes: Est ne dñs in nobis, an nõ? Cum eñ debuissent ad diuinum auxiliũ humiliter cõfugisse, nõ ita egerunt, sed p murmurationes ac iurgia contra Mosen, voluerunt quasi extorquere necessarium potum, & experiri an Deus ꝓuideret eis de potu, sicut iã Moses eis promiserat, q̃ Deus non desereret eos. [Sitiuit ergo ibi populus præ aquæ penuria]. i. propter defectũ aquæ. [& murmurauit cõtra Mosen, dicens: Cur nos exire fecisti de Aegypto, vt occideres nos & liberos nostros ac iumenta siti?]Quare nõ expresserunt etiã vxores suas atq; filias? Sed forsitan expreserunt eas, quãuis scriptura ꝓpter breuitatẽ non exprimat vel per liberos subintelligunt, vel murmuratio ista facta est cõmuniter à viris atq; vxoribus. Veruntamẽ nõ est putandũ, q̃ oẽs viri ibi pſentes, tam peruerse loquuti sint, sed maior pars populi, quæ passionibus suis subiacuit. ¶Attamen quæri potest, cur Deus permisit eos ad tantas inopias deuenire, cũ essent de regno opulento egressi, & cur non ꝓuidit eis de quotidiano saltem poculo aquæ, sicut prouidit eis de mãna quotidiet? Respondet Andreas, quia populus fuit duræ ceruicis, subtraxit eis dñs aliquid necessarij potus, vt in timore manerẽt. Cibus quoq; magis necessarius est q̃ potus. [Clamauit aũt Moses ad dominũ, dicẽs: Quid faciã populo huic?]. i. qualiter me circa eũ habebo, q̃liter procurabo ei quo eget, q̃modo eum cõtentabo? [Adhuc pauxillum, & lapidabit me.]Hoc Moses dixit nõ asserẽdo, sed coniciẽdo & periculũ allegãdo, vt Dei subuentionem celerius impetraret. Et hoc forte ex naturali mortis formidine dixit hoc. Nam & vir pfectus & cõstãs, potest mortem irrepꝛhẽsibiliter formidare naturali timore, quam & Christus Iosue. 17. Nũe. 33. Ioſ. li. 3. ant. Iud. cap. 3.

Chfs sic timuit, tñ sponte. [Et ait dominꝰ ad Mosen: Antecede populum.] Quasi dicat, Tu times aut suspicaris q̃ te lapidibus obruent, sed non est periculum, quia & cum pcesseris eos, nõ tangent te violẽter. [& sume tecum de senioribus Israel:]quos ad testificandũ de veritate miraculi iam fiendi, putas magis idoneos. [& virgam qua percussisti fluuium, tolle in manu tua.]Si per fluuium intelligat Nilus, dicitur Moses fluuium percussisse cum virga, inquãtum Aaron fecit hoc ex suo mãdato, vt patuit cap. 7. Porro si nomine fluuij intelligat mare rubrũ, illum fluuium Moses personaliter cum virga percussit, vt suprà patuit. [& vade. Ego stabo corã te ibi]. i. me ibi esse præsentem ad succurrendũ tibi per effectum monstrabo. Vel forsitan angelus in Dei persona sterit ibi ad auxiliãdũ paratus. Est equidẽ specialis chorus angelicoꝝ spirituum, per quoꝝ obsequia fieri solẽt miracula. [supra petram Oreb.]Per Oreb Glossa intelligit montẽ Sinai, qui & mons Oreb vocatur. Sicq; petra illa fuisset in pede mõtis Sinai, q̃d & magister in historijs sentit, dicẽdo: Petra Oreb, pars est montis Sinai. Sed his obuiare videt, q̃ infrà & clarius in Numeris leguntꝰ filij Israel post egressionẽ à mansione Raphidim, castra fixisse in Sinai. Ergo adhuc notabiliter distabãt à monte illo. Hinc ꝓ petrã Oreb, quidã intelligũt alium locũ eiusdem nominis cũ loco pedis montis Sinai, qui & petra Oreb vocatus sit. Vel dici potest, q̃ pes montis Sinai remote extendit, & q̃ petra ista, ob suã ad pedem illum vicinitatẽ, appelletur hoc nomine. Præterea est & alius locus, petra Oreb nominatus, eo q̃ Gedeon ibi occiderit principem Madian, nomine Oreb, vt in libro Iudicum scribitur. [Percuties]q̃ petram]cum virga. Refert Lyra, q̃ Rabbi Salomon asserit quosdam de populo Israel fuisse ita malignos, q̃ dixerũt per virgã Mosis nõ potuisse fieri signa, nisi in alioꝝ perniciem, vt fuerũt plagæ Aegyptiꝝ ideo dominũ præcepisse, vt in eductione aquæ vteret hac virga. Siue autẽ hoc fuerit verum, siue non, cõstat q̃ iam ante dñs demõstrauit ꝓ virgã illã posse fieri signa in salutẽ & subuentionẽ, q̃m Deo iubẽte Moses pcussit mare rubrũ cum virga vt diuideret, quatenus per fundum eius transeuntes filij Israel, euadẽret manꝰ Aegyptiorꝝ, quẽadmodũ cap. 14. cõtinet. Ideo ratio Rabbi Salomonis nõ censetur apte inducta. [& exibit ex ea aqua, vt bibat populus. Fecit Moses ita coram senioribus Israel.]Et hoc fuit grande & præclaꝝ miraculum, q̃ ex re illa tam dura & sicca tantus manauit humor, q̃ tot millia hoĩm ac pecuꝝ potabant ex eo. Nec apparet q̃ aliquid petræ resoluebat in aquã illã, sed q̃ creator oĩpotens aquã egrediẽtẽ ꝓ creationẽ ꝓduxit in petra q̃si in fonte, & facta fuisse videt ruptura grãdis in petra, ex q̃ vomebat hęc aqua. Quod & ipsum erat miraculũ, s. q̃ ex percussione cũ virga, scissa fuit hæc petra: fuitq; aqua illa ad potandum dulcissima, vt Iosephus narrat. [Et vocauit]Moses [nomen loci illius, tentatio propter iurgium filiorum Israel, & quia tentauerunt dñm, dicentes: Est ne dñs in nobis, an non?]Sicq; locus ille sortitus est nomina duo, quia iam ante vocatus est Raphidim, & nunc ex euentu vocatur tentatio. [Venit autem Amalech]. i. populus Amalechitarum, [& pugnabat contra Israel in Raphidim]. i. in loco deserti illius non multum remoto à Raphidim. Et q̃d ait, pugnabat, per anticipationẽ est dictum: quia nõ pugnauit cõtra Hebræos manu ad manum, ante id quod in textu subiũgitur. [Dixitq; Moses ad Iosue: Elige tibi viros, & egressus pugna cõtra Amalech eras.]Vnde elicit q̃ Iosue, electis viris bellicosis ac strenuis, pcessit obuiã Amalechitis in pugnã die sequẽti. Dicitq; Lyra: Noluit Moses q̃ expectaret exercitus Amalech, sed q̃ iretur obuiã ei, ne mulieres ac pueri, & timidi qui manserant in castris, nimis terrerent ac fugerẽt. Ex q̃ sequi videtur, q̃ Iosue obuiauit Amalechitis anteq̃ accesserũt ad Israel. Cui cõtrariari videtur quod in Deuteronomio legitur, quẽadmodum Amalech extremos agmis Israel, qui lassi residebant, percussit: propter quod dominus iussit, vt filij Israel tẽpore opportuno delerent semẽ & nomẽ Amalech de sub cælo. ¶Quæritur, cur Moses ꝓfecit ipsum Iosue pugnaturis cõtra Amalech. Quidã respondẽt q̃ ideo, quia ꝓuidit in spiritu q̃ Iosue futurus esset dux populi. Cui dicto obuiare apparet, q̃d in Numeris legitur Moses mox moriturus orasse: Prouideat dominus hoĩem qui sit super multitudinem hanc. Et tunc dñs reuelauit ei de Iosue, sicq; videtur ante nescisse. Alij dicũt q̃ ideo, quia prophetico spiritu nouit ipsum Iosue esse, de q̃ Iacob in bñdictione Ephraim dixerat, Inde egressus est pastor. Quod satis redit in idem cum prima responsione. Plane autẽ dici potest q̃ ideo, quoniam sciuit Iosue esse virum iustum, fortẽ, constantem ac bellicosum? vnde & merita eius credidit cooperatura cõmuni triumpho. ¶Præterea circa hæc asserit Strabus, & habet in Glossa? Amalech fuit filius Ismael, à q̃ Amalechitæ, qui & Ismaelitæ, ipsi sunt Sarraceni. Cui assertioni multa obijciunt. Primo, quoniã in Genesi & primo Paralip. legitur, q̃ Eliphat primogenitus Esau genuit Amalech. Secundo, q̃ primo Regum adolescens qui nunciauit regi Dauid mortem Saulis, dixit se esse Amalechiten, fuitq; adolescens ille secundũ expositores cõcorditer, filius Doeg Idumæi, & ita natus fuit ex Esau, non ex Ismaele. Tertio, quoniã Iosephus secundo libro Antiquitatũ affirmat, q̃ ab Amalech filio Eliphat, dicti sunt Amalechitæ. Hinc quidam dicit, de Glossa illa Strabi non multũ esse curandum. Porro magister in historijs magis reue Exo. 14. Exo. 14. Exo. 19. Nũe. 33. Iudic. 7. R. Salom. Exo. 14. Ioſep. li. 3. an. Iu. cap. 2. Deut. 25 Nũe. 27. Gen. 49. In Strabum. Gen. 33. 1. Par. 4. 2. Reg. 1. Ioſe. li. 2. An. Iud. cap. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

renter respondet, ꝙ forte fuerunt sic appellati, & ꝙ ex eis descenderunt forsitan duo populi Amalechitæ vocati. Quæ responsio, quanuis modesta sit, tñ ex scriptura non habet authoritatem. Idcirco est tutius sequi responsionẽ dicẽtium, ꝙ Amalech iste & populus natus ex eo, descenderũt ab Eliphat, qa hoc consonantius est scripturæ canonicæ. Ne autẽ Iosue formidaret, & ꝑsentiam Mosis peteret, ait Moses eit En [ego stabo in vertice collis.] Quod iuxta ꝓdicta non potest intelligi de monte Sinai, sed de monte minori, qui Raphidim fuit. [habens virgam Dei in manu mea.] Quasi dicat, Orationibus te iuuabo, per quod plus valeo, ꝙ corporalibus viribus. Sed cur addidit, Habens virgã Dei in manu mea, quasi virga illa potuerit ad triumphum conferre? Respondetur, ꝙ Moses voluit se Deo repræsentare, vt prælatum ac principem populi, vt magis exaudiret pro grege sibi commisso. Ideo tenuit virgam tanquam signum principatus sui in manu, & quia ꝑ virgam præualuit Pharaoni. Cur aũt ascẽdit in verticẽ collis, nisi quia ex situ huiusmodi loci, magis eleuaret mens eius ad Deum? Vel vt inde cõspiceret, qualiter ipsi Iosue ac populo suo in bello succederet, sic ꝙ oraret ꝑ eis instãtius, si indigerẽt. [Fecit Iosue vt loquutus erat Moses, & pugnauit cõtra Amalech. Moses aũt & Aaron & Hur ascenderũt sup verticẽ collis.] Assumpsit aũt Moses secum duos illos, tanq̃ præ cæteris principales, & sibi propinquos ac meliores. Nam Aaron fuit frater suus, Hur aũt maritus Mariæ sororis suæ, vt ꝓbabilius creditur, & Iosephus protestatur. Et itẽ, vt secũ oraret, & opẽ sibi impẽderẽt si necesse esset. [Cum ꝙ leuaret Moses manꝰ, vincebat Israel].i. Iosue cũ populo suo. [Si aũt paululũ remisisset, superabat Amalech.] Non dicit ꝙ paululũ remisit manus, sed si paululũ remisisset. Vnde videt, ꝙ interdũ præ lassitudine cœperit paulũper remittere manus, & tũc filij Israel minus fortiter & Amalechitæ fortius pugnauerũt. Et hoc Deꝰ sic ordinauit ad ostendẽdũ, ꝙ victoria illa dabat miraculose & gratiose à Deo, & tius. Sunt & aliæ mysticæ causæ infrà tangẽdæ. [Manus aũt Mosis erant graues].i. fatigatiõe rũt ei ad sedendũ. [Aaron aũt & Hur sustẽtabant manus eius ex vtraq; parte.] Ita Aaron sustentauit vnũ Mosis brachiũ, ꝗd faciẽdo, sustentauit & vnam ipsius Mosis manum. Aliud brachium eius vel manũ, Hur sustẽtauit. [Et] sic [factũ est, vt manus ipsius nõ lassarent vsq; ad solis occasum:] in ꝙ pugna fuit finita. [Fugauit ꝙ Iosue] cũ adiutoribus suis] Amalech & populũ eius].i. principem belli cum exercitu eius. [in ore gladij.] Non dubiũ quin multi de Amalech fuerunt occisi, quoniam Mose sic eleuatis manibus exorante, ꝑualuit Israel, atq; in ipsa fuga fuerunt multi ꝑstrati. De populo aũt Iosue nõ videt aliqs cecidisse, quãuis aliquãdo fuerat ei difficultas in prælio illo ob causam prætactã. Præterea Iosephus scribit, Amalechitas illos fuisse bellicosos, & à circunstãtibus conductos ad impugnãdum Hebræos. Quod itẽ secerunt, ne forte Hebræi damnum aut læsionẽ eis inferrent. Immo secundũ Iosephũ, Amalechitæ incitabãt alios ad impugnandũ filios Israel: victisq; Amalechitis, filij Israel multa spolia obtinuerũt, & alijs terribiles sunt effecti, & nomẽ eorũ vndiq; diuulgabatur, atq; ab occisis arma detraxerũt, & nullus Israelitarũ corruit, sed innumerabiles de exercitu hostium. Insuper de præfato Hur aliqui dicunt, ꝙ fuit filius Mariæ sororis Mosis ex Caleph, eo ꝙ primo dicunt ꝙ Ephrata illa alio nomine dicebatur Maria. sed istud satis reprobatur ab alijs, præsertim qm̃ vir iste fuit senior q̃ Caleph. Fuit em̃ annus Beseleel, sicut infrà in textu habetur. Beseleel aũt fuit virilis ætatis in exitu de Aegypto. Nam fuit vir sapiens, & electus à Deo ad cõstruendũ tabernaculum. Caleph vero quadraginta fuit annorum quando missus fuit ad explorãdum terrã, quod fuit tabernaculo iam completo, & ita Hur fuit multũ senior eo. Correcti quoq; textus primo. Paralip. nõ habẽt Caleph, sed Calebi & si habẽt Caleph, videtur vtium esse scriptorũ vel alius Caleph erat. Iosephus quoq; tertio antiquitatum libro testatur, ꝙ iste Hur fuit maritus Mariæ. [Dixit autem dominus ad Mosen: Scribe hoc ob monimentum in libro].i. hanc impietatem Amalech ad perpetuam memoriã describe, quatenus suo tẽpore à filijs Israel plenius vindicetur. [& trade] in [auribus Iosue].i. ei committe vt memor sit horũ, vt & ipse idem præcipiat populo tempore opportuno. [Delebo enim memoriam Amalech de sub cælo].i. populum illum tam viros q̃ mulieres ac pueros faciam trucidari. Quod primo Regum legitur Deus per Samuelem iussisse Sauli. Sed q̃modo verũ est istud, cũ vsq; in ꝑsens perseueret memoria Amalech, ꝑsertim dũ ista legunt? Nec omnes Amalechitæ fuerunt deleti, cũ & Aman superbissimus fuit de semine Agag regis Amalechitarũ, vt in lib. Hester habet. Et tempore Dauid fuerunt q̃ plures Amalechitæ, vt primo Regũ ostenditur. Respondendũ, ꝙ iuxta scripturas memoria impiorũ dicitur deleri à terra, non ꝙ prorsus in hominibus non permaneat, immo nonnullos infames malitia fecit famosos, sed quia nõ manent, nec sunt memoriæ q̃ cedant in bonũ eorũ, sed magis in detrimentũ ac vituperationẽ. Propter ꝗd Salomon ait: Memoria iusti cũ laudibus, nomẽ impiorum putrescet. Dicit demum

Ioſ. 17.3. ant. Iud. cap. 2.

Ibidem

1. Par. 2.

Exo. 31.

1. Par. 2.

Ioſep. li. 3. an. Iu. cap. 2.

1. Re. 15.

Heſter 3.

1. Re. 15.

Pro. 6.

mũ memoria Amalech auferri, non ꝙ posteritas eius prorsus perierit, sed ob multitudinẽ peremptorũ, & quãtũ ad ipsos iniquos in sua iniqtate occisos. [Ædificauit ꝙ Moses altare] dño, i. ad Dei honorẽ, vt sup illud hostias laudis & gratiarũ actionis Deo offerret ꝑ concessa victoria. [& vocauit nomẽ eius, dñs * exaltatio mea].i. ab euẽtu imposuit nomẽ illi altari, ꝗd nomẽ significat tñ, sicut istud cõplexũ, dñs exaltatio mea: ad insinuandũ, ꝙ illo in loco dñs exaltauit tam Mosen, ꝑ eius preces dãdo victoriam, q̃ filios Israel, quos fecit hostibꝰ fortiores. [dicẽs, qa manus * solij dñi].i. potestas throni domini oĩpotẽtis, seu virtꝰ Dei sedẽtis in throno, [& bellũ Dei erit cõtra Amalech à generatione in generationẽ] hoc est, Deꝰ sua virtute & ꝑ manũ atq; exercitũ horũ pugnatorũ, delebit Amalechitas frequenter ac diu, & hoc propter ꝑstatã eorũ crudelitatem in Israelẽ, vel potius, qm̃ patrũ suorũ iniquitates sequuti sunt.

*exultatio

*solius

¶ De spiritali eiusdem cap. XVII. intelligentia. Arti. XXXVI.

EX præsenti capitulo edocemur in primis iuxta historiã, ꝙ fideles in hac vita multipliciter tribulant. Per repetitã vero Hebræorũ murmurationẽ & iurgationẽ cõtra Mosen, immo & contra Deũ, designat improba nimis ingratorũ, carnaliumq; prauitas, qui etsi interdũ experiant sibi subsidiũ desuper esse impertitũ in vna tẽtatiõe, tribulatiõe, penuria, alia tamẽ eis aduenient, quasi præteritorũ Dei beneficiorũ obliti, mox indignãtur & murmurant, nec discunt ad Deũ humiliter cũ fiducia filiali cõfugere, sed contra eũ & eius vicarium faciliter cõcitantur, quorũ peruersitas, insipientia, ingratitudo lõge à nobis sit. At vero Sin interpretat tẽtatio, Raphidim aũt sanitas iudicij. Quẽadmodũ ergo filij Israel ex deserto Sin ingressi sunt Raphidim, ita qui tentationẽ deuincẽs, ex eadẽ bene egreditur, ad sanũ pertingit mentis iudiciũ, quia ratio eius nõ obscurat fumo peccati, vitiorũ caligine, inquietatione tentatiõis. Cõsideremus præterea, ꝙ populo Dei ex terra Aegypti deducto, toties defuit aqua, & ꝙ sola aqua in solitudine sunt potati. Nõ ergo quęramus delicias, nõ superfluitatem aut voluptatem in cibis ac potibus. Quod si exiguum nobis ꝑ esu & potu ꝑponitur, æquanimiter toleremus, & dona Dei, licet videantur tenuia, gratanter sumamus, pensantes ꝙ tot electi Israelitæ iusti, potentes, locupletes & nobiles, dux, pontifexq; eorum exiguo aquæ poculo cõtentabantur. Deniq; exemplo Mosis, prælati & principes patientiam discant, & quãtumlibet improbi & ingrati fuerint eorum subditi, ipsi tamẽ nõ cessent pro illis clamare ad dominum. Ait autẽ dominus ad Mosen: Antecede populum, & sume tecum de senioribus Israel. Si Deus præcipit vnicuiq; præsidenti, vt sibi commissis ostendat viam salutis, ducat q; eos ad petram qui Christus est, vt aquam bibant sapientiæ salutaris verbo & opere. Ergo q̃ præest, antecedat creditum sibi gregẽ, sicut ad Timotheum scribit Apostolus: Esto exẽplũ fidelium in verbo, in cõuersatione, in charitate. Assumere etiam secũ debet de seniorib' Israel, quoniã eos qui ætate, gradu, sciẽtia, vel authoritate excellũt, specialiter debet hortari, vt studeãt in oĩ virtute ꝑcedere iuniores ac simpliciores, & vt sibi in alioꝝ directione assistant. Percutiẽsq; petrã, & exibit ex ea aqua, vt bibat populus. Per petrã Christus significatur, dicente Apostolo: Petra erat Christus. Per hoc ergo ꝙ Moses hãc petrã cũ virga percussit, atq; ex ea egressa est exuberantissima aqua, qua refecti sunt populus ad iumenta: ꝑfigurabat, ꝙ Deus pater filiũ suum pro omnibus nobis dedit in mortẽ, sicut ꝑ Esaiam prædixit: Propter scelus populi mei percussi eum. Propter quod princeps apostolorũ dignissimus ait: Deꝰ qui ꝑnunciauit per os oĩm prophetarũ pati Christũ suum, impleuit sic. Christus quoq; in ꝑsalmo ad patrem: Quem tu percussisti, persequuti sunt. Percussit aũt eũ cum virga, i. iuxta legis & prophetarũ oracula. Potest item per virgam paterna authoritas, sed & lancea militaris, qua perforatum est sacratissimũ Chri latus, seu lignum crucis, signari. Etenim pater æternus propria authoritate dictauit ꝑ Christi passionẽ redimere genus humanũ. Omnia nanq; operatur secundũ ꝓpositum voluntatis suæ. Propter ꝗd loquit: An nõ licet mihi, ꝗd volo, facere? Itaq; de Chro in cruce vulnerato, suæ charitatis, passionis & obedientiæ merito, toti ecclesiæ fluxerũt copiosissimi riuuli gratiarũ, fluẽta sapiæ, & virtutũ charismata. Hinc in Ioanne habet: De plenitudine eius oẽs accepimus. Vnde & ipse in Apocalypsi protestatur: Qui sitit, veniat, & accipiat aquã vitę gratis. Biberũt aũt ex fontibus Chri nõ solum hoẽs, i. electi ex synagoga vniꝰ Dei cultores, sed & iumẽta, i. ex gẽtilitate cõuersi, atq; carnales ac prædestinati. Venit aũt Amalech, & pugnauit cõtra Israel. Per Amalech designantur tam visibiles q̃ inuisibiles hostes istorũ, qui populum Christianũ impugnãt. Per Mosen vero designant superiores prælati, qui inferioribus ꝑsidentibus ꝑ Iosue figuratis iniungũt, vt plebes sibi cõmissas edoceãt, ꝗliter hostibus suæ salutis, ꝑsertim dæmonibus, debeãt repugnare. Per hoc quoq; ꝙ Moses in vertice collis orauit, monstratur, ꝙ prælati debeant in virtutũ cacumine esse firmati, sicq; cũ omni instãtia & feruore pro inferioribus deprecari, manibus simul cum corde & oculis in cælum erectis, iuxta illud in Threnis: Leuemus corda nostra cũ manibus ad Deũ in cælos. Immo & vnusq;q; taliter debet intercedere ꝑ seipso, sicq; orãdo tẽtatiõibꝰ viriliter reluctati. Nẽpe ꝑ hoc ꝙ Mose manus leuãte Israel vicit, ecõtrario aũt Amalech, si Moses manꝰ paulum

1. Tim. 4

1. Cor. 10

Eſa. 53.

Acto. 3. Pſal. 68.

Ephe. 1. Mar. 20.

Ioan. 1. Apo. 22.

Thre. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lulum remisisset et ostensum est, q̃ virtus tentatoris tanto plus debilitat, quãto tentatus indesinẽtius ardẽtiusq̃ precat: q̃ aũt tentatus rarius orat atq̃ remissius, eo tẽtator plus invalescit. Per idẽ q̃q̃ dominus declarauit, q̃ vehemẽtissime subuitis prosit oratio assidua simul & feruens ei⁹ qui præest. Ideo bonus subditus studeat suo ꝓlato placere in domino, atq̃ instãter, humiliter, ac feruenter roget prælatum, immo & alios iustos, vt iugiter ac feruenter pro se orare dignentur. Veruntamen per hoc q̃ Aaron & Hur manus Mosis sustentabant; datur intelligi, q̃ ipsi prælato cõmuni fragilitate circũdato, adstare & cooperari debẽt viri ad hoc magis idonei, ꝑtim qui regunt ac præsunt sub eo. Amplius, per hoc q̃ manus Mosis graues erant, rigor legis suæ insinuatur, qui rigor in nouo testamento per virtutem & charitatẽ Christi alleuiat. Quæ virtus & charitas per Aaron, qui interpretatur mons fortitudinis, & ꝑ Hur qui interpretat ignis, apte intelliguntur. Pertremo ꝑ hoc q̃ filij Israel, transito mari rubro, à Mose dictũ est, ſtate & videte, dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis: eisdem vero post degustatiõem mãnæ & potus supernaturaliter dati, ſceptũ est cõtra Amalech ire ad prælium: designat, q̃ dñs incipientes, pusillos, & nondũ in virtutibus exercitatos, à tentationibus magnis ꝑseruat, quas nouit eos ferre nõ posse: eos vero q̃ gustauerũt q̃ dulcis sit dñs, & ꝑ cõsuetudine sensus habẽt exercitatos ad discretionẽ boni ac mali, acrius tinit tẽtari. Ideo in Ecclesiastico rite docet: Fili accedẽs ad seruitutẽ Dei, sta in iustitia, & ꝑpara aiam tuã ad tentationẽ. Ita q̃ Chſti miles ad spiritalẽ pugnã sit semp accinctus, paratꝰ, idoneus, q̃n tanq̃ aurũ in fornace ꝓbauit electos dñs, & q̃si holocausti hostiã accepit illos. Vnde & Iudith asserit: Oẽs q̃ Deo placuerũt, ꝑ multas tribulatiões trãsierũt fideles. Illi aũt q̃ tentatiões nõ susceperũt in timore domini & in patientia sua, exterminati sunt. Hinc loquit Augusti. Perseuera vsq̃ in finem, ga tentatio durat vsq̃ in finem. Et si quæras, in quem finem, respondetur, quo-usq̃ finias viam. Origenes quoq; Cum cœperis, inquit, mãducare mãna, & sapientiæ aquã potare, atque ad interiora ſpiritalis doctrinæ accesseris, pugnam expecta, & ad prælium te dispone ac præpara.

1. Per. 2. Hebre. 5. Eccl. 2.

Sapi. 3. Iudith 8. Augusti.

Origen.

¶Expositio literalis cap. XVIII. Cum q̃ audisset Iethro sacerdos Madian. Art. 37.

QValiter sanctus Moses informationem & institutionem accepit, non solum à Deo per angelos, sed item ab homine, naturali, humana, & acquisita prudentia ꝓdito, recitat in isto capitulo. [Cũq̃ audisset Iethro sacerdos Madian, cognatus Mosis] .i. socer eiꝰ & ei affinis, q̃m filia eius fuit Mosis vxor. De q̃ Iethro, & diuersis eius noibus, & q̃liter fuit sacerdos in prouincia Madian, diffuse dictum est suprà. [oĩa quæ fecerat dominus Mosi,] vtpote q̃liter ſtulit eum Israeliticæ plebi, & q̃modo multa & magna mirabilia ꝑ eũ fecisset, atq̃ diuersis beneficijs ornasset eundem. [& Israel populo suo &c.] Quòd ait, suo, referri potest ad dñm, & item ad Mosen. Nam populus ille fuit ſspecialiter populus Dei, tanquam cultor vnius veri Dei, & multis ſspecialibꝰ donis desup decoratꝰ. Fuit quoq; populus Mosis, tanquam grex eius gubernationi ac prelationi commissus. Veruntamen non verisimile q̃ Iethro percepit in ſspeciali vniuersa & singula quæ Deus fecerat Mosi & Israeli, sed in generali multa audiuit, & quædam in ſspeciali, videlicet qualiter Deus propter eos plagauit & submersit Aegyptios. Vnde & paulo post in isto capitulo recitatur, qualiter Iethro ex Mosis relationẽ inde multa cognouit. [tulit] hoc est, secum sumpsit ac duxit [Sephoram vxorem Mosis quam remiserat:] Qualiter Moses eam remiserit, cum tamen ipsa videatur quasi ex indignatione recessisse à Mose, require suprà in expositione secũdi capituli. [& duos filios eiꝰ, quorum vnus vocabatur Gersan &c.] Istud totum in secundo capitulo continet, atq̃ expositum est. [Venit ergo Iethro cognatus Mosis, & filij eius, & vxor eius ad Mosen in desertũ, vbi erat castrametatus, iuxta montem Dei.] Quomodo verum est istud, cum sequenti capitulo legantur Moses & populus Israel exisse de Raphidim, & venisse vsq̃ ad Sinai montẽ? Ergo apparet q̃ Iethro venit ad Mosen in Raphidim, non iuxta montem Dei, id est, nõ prope montẽ Sinai, qui vocat mons Dei, quia elegerat dñs mõtem & locum iliũ ad dandũ legẽ in eo, & ad apparendũ ibidẽ, atq̃ ad faciendũ ibi mirabilia multa & magna, ad conferendũ q̃q̃ hoibus beneficia gratiosa & varia gratiarũ charismata. Ad istud quidã etiã inter Hebr̃os dixerũt, q̃ istud recitat hic ꝓanticipationẽ, ita q̃ Iethro nõ venit ad Mosen, nisi posq̃ filij Israel venerũt in Sinai. Dicũt q̃q̃ aliqui, q̃ venit lege iam data ibidẽ. Et apparentiã habet, q̃ nõ venit, nisi posq̃ filij Israel cœperũt in mõte Dei notabilẽ facere morã, nõ ante, q̃n erant in assidua loci mutatione. In exordio q̃q̃ sequentis capituli innotescit, q̃ filij Israel venerũt in Sinai in principio tertij mensis, à tempore egressionis ex Aegypto, & ante illud tempus non videtur Iethro venisse, cũ esset vir tantæ sublimitatis & grandæuę ætatis. Qui autem vult ordinem sequi historiæ, poterit dicere, q̃ locus Raphidim non multum distabat à Sinai, ideo fertur venisse ad Mosen prope montem Dei. Quæ tamen solutio nõ videtur magni valoris, cum in textu aperte dicatur, q̃ Iethro venit ad Mosen in desertum vbi erat castrametatus iuxta montem Dei. Ergo Moses iam fixerat ibi mansionem. [& mandauit Mosi, dicens:

Exod. 2.

Exod. 2.

Ego co-

Ego cognatus tuus Iethro venio ad te, & vxor tua, & duo filij tui cum ea.] Probabile est, q̃ Iethro habuit etiam in comitatu quosdam ministros. Significauit autem Mosi suũ aduentum, an forsitan complaceret Mosi reditus suæ vxoris, & vt Moses decenter reciperet socerum suum, vxorem, ac sobolem. [Qui egressus in occursum cognati sui,] Non misit alios in illius occursum, sed personaliter obuiam iuit ex charitate & humilitate, & quia cognouit q̃ venerabilis & prudens vir esset socer suus. [adorauit, & osculatus est eum.] Moses adorationem duliæ, quæ debetur sublimibus personis, socero suo exhibuit, venerãdo eundem cum inclinatione aut prostratione. Et puto q̃ præuenit eum honore. Non enim oblitus fuit beatissimus Moses pristinæ humilitatis, ex tam admirabili sua sublimatione apud Deum & homines: sed quo maior, eo humilior fuit. Et osculatus est eum, ex amicitia speciali, immo ex spirituali dilectione, de qua osculatione frequenter scribit Apostolus: Salutate inuicem in osculo sancto. [salutauerunt q̃q̃ se mutuo verbis pacificis:] ita q̃ Iethro non obiecit Mosi, q̃ vxorẽ suã remiserat, & q̃ non redijt ad se, nec prædixerat ipsi Iethro q̃ tam diu absens maneret. [Cum q̃ intrasset tabernaculum] Mosis [narrauit Moses] cognato suo [cuncta quæ fecerat dñs Pharaoni & Aegyptijs propter Israel] hoc est, propter liberationẽ Hebræorum ex Aegyptiaca seruitute, & etiam propter peccata quæ cõmiserunt Aegyptij in Hebræos. [vniuersum q̃q̃ laborem qui accidisset in itinere, & q̃ liberauerat eos dñs.] hoc est, angustias & timores, inopiam victualium, difficultatem & asperitatem viarum, ac fatigationes, quas sustinuerunt à die quo exierunt Aegyptum, vsq̃ dum venerunt ad montem Dei. Quanuis eũ Iethro de his multa iã percepisset, quoniam vndiq̃ erant vulgata, petijt tamen aut appetiuit de singulis plenius informari. Moses quoq; ex deuotionis feruore libenter retulit ei omnia ista. Quæ & aptius potuit ei narrare in tabernaculo, q̃ in via: quoniam Aaron, Hur, multiq̃ alij principales ex Israel, venerunt cum Mose ad recipiendum ipsum Iethro honestie. Hinc in tanto tumultu non fuit aptitudo omnia recitandi. [Lætatusq̃ est Iethro super omnibus bonis quæ fecerat dñs Israeli:] hoc est, filijs Israel, per filios Israel intelligendo & filias, seu totam Israeliticam plebem illã, quam Iethro dilexit propter Mosen, immo potius propter Deum, in quẽ iam cœpit fidem & deuotionem concipere ex tot mirabilibus eius, ex quibus perpendit idololatriæ vanitatem, & q̃ soli summo, vniq̃ Deo cultus latriæ deberetur. Hinc subdit: [Et ait] Iethro: [Benedictus dñs qui liberauit vos de manu Aegyptiorum, & de manu Pharaonis &c. Nunc cognoui quia magnus dominus super omnes deos:] hoc est, per hos diuinæ potestatis effectus, soli omnipotenti possibiles, scio q̃ dñs quẽ colunt Hebræi, sit incõparabiliter altior cunctis dijs, non solũ falsis dijs & idolis idololatrarum, sed & cũctis intellectualibus substãtijs bonis, qui ꝑ excellẽtias sibi desup datas participatiue dij vocant. Porro quod subdit, [eo q̃ supbe egerint contra illos:] refert ad illud, Benedictus dñs q̃ eruit populũ suum de manu Aegypti. Nam ideo eruit Hebræos, quia Aegyptij superbe egerunt contra illos, despiciẽdo, illudẽdo, opprimẽdo q̃q̃ eos quasi bruta vilissima. [Obtulit ergo Iethro cognatus Mosis holocausta] .i. sacrificia, quę ad diuinę maiestatis honorẽ totaliter incendebant, ad insinuandũ q̃ vellet de cætero se totũ exhibere cultui Dei veri. [& holocausta Deo] .i. alia quæcũq̃ sacrificia ꝑ suis peccatis, quæ in paganismo cõtra verũ Deũ commisit, sicq̃ fidẽ suã ore & ope professus est. Si aũt quæras, qualiter licuit viro gẽtili officiũ sacerdotale assumere, & Deo talia sacrificia imolare, ad hoc in Scholast. historia respõdet: Augustinꝰ nõ vult gẽtilẽ immolasse dño, sed Mosen, secundũ aliã translationẽ, quę habet, sumpsit Iethro hostias .i. de oblatis à Mose, sumpsit ab eo, & comedit. Et forte Moses sacrificauit tũc prope montẽ, sicut prædixerat dñs. Dicit enim Iosephus Iethro venisse circa mõtẽ, vbi in rubo multas viderat Moses visiones. Hæc ibi. Sed hæc verba intricata vident. ¶Quocirca pensandũ, q̃ LXX. sic transtulerũt: Obtulit ergo & sumpsit Iethro socer Mosis holocaustomata & sacrificia dño. Circa q̃d loquit Augustinꝰ: Sumpsit, ꝑ obtulit, posuit. An forte sensus est, vt Iethro ea sumpsisse intelligat, q̃ Moses intelligit obtulisse? Legimꝰ aũt ipsum Iethro sacerdotẽ fuisse Madiã. Mirũ est aũt, si ad eiꝰ aduẽtũ cœpit Moses sacrificare, & nõ potius ipse Iethro, q̃a sacerdos erat, sacrificauit. Ecce in his verbis Augusti. nõ negat ipsum Iethro sacrificasse. Ita q̃ aduertẽdũ, q̃ in lege naturæ primogeniti fideles, erãt sacerdotes Dei. Q̃n ergo Iethro iam credidit, potuit Deo sacrificare, præsertim si primogenitus fuit. ¶Denicq̃ qui ex idololatria inter gẽtiles cõuertebant ad cultũ veri Dei, posi suã cõuersionem poterãt Deo sacrificare, quẽadmodũ 4. Regũ recitat de Naamã Syro, qui locutus est Helisæo: Nõ faciet seruus tuꝰ vltrà holocausta ac victimas dijs alienis, nisi dño. Similiter legit in libro Ionæ de viris gẽtilibus, q̃ visis mirabilibus quæ fiebãt in subitanea tẽpestatis marinæ generatione & cessatiõe, immolauerũt hostias Deo, & vota vouerũt, hoc est, plura se immolaturos domino, ꝑmiserunt. De qbus viris scribit ibi Hieronymus, q̃ ꝑmiserunt se amplius non recessuros à Deo, in quẽ tunc credere inceperunt. ¶Præterea dici posset, q̃ Iethro pro tanto dicatur obtulisse holocausta ac hostias Deo, quoniam ea ex quibus fiebant sacrificia illa,

Exod. 2. Augusti. Augusti. 4. Reg. 5. Ionæ 1. Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dedit Mosi ad offerendū, quēadmodū in Iob scribit Deus præcepisse tribus amicis B. Iob,
Iob 42. vt sumerēt 7. tauros, totidēq; arietes, & irēt ad Iob, q offerret p eis. Sic & in fine 2. Regū habetur, q Dauid ædificauit altare dño, obtulitq; holocausta atq; pacifica. ¶Postremo, q̄uis Le-
2. Reg. 24. thro dicatur cōuersus ad cultū Dei, non tamen legitur factus neophytus, nec legit circuncisus fuisset idcirco nō tenebat ad Mosaicā legē, sed i lege naturę potuit saluari cū cultu vni⁹ Dei, & fide Chri vēturi, sicut nūc multi saluati sunt. [Venerūtq; Aarō, & oēs seniores Israel, vt comederent panē cum eo.] hoc est, vt honorarēt ipsum Iethro, manducando cū ipso, & congratulando suæ conuersioni ac deuotiōi, & quoniā erat Mosis socer, virq; multū notabilis, præsertim quia & ipse Iethro venit ad Mosen, ad congratulandū suæ prosperitati &
August. prælationi. Venerūt ergo ad manducandū cum Iethro panē, per quē in scripturis quicūq; cibus significatur. [corā dño.] ¶Circa hoc quærit Augustinus, qualiter factū est hoc coram
Origen. dño, cum tunc nondū fuerit tabernaculū factum. Ad quod respondet: Id factū est corā dño, quod factū est ad eius honorem. Origenes quoq; circa hoc loquitur: Non oēs qui māducant, coram dño manducant: sed perfecti, qui, siue comedūt, siue bibunt, ad Dei gloriam faciunt. Alij sic exponunt: Coram dño, hoc est, in tabernaculo paruo, in quo Moses tunc re-
Exo. 16. sponsa accepit, vt in expositione 16. capituli dictum est plenius. Vel coram altari, vbi Iethro sacrificauit. [Altera aūt die sedit Moses vt iudicaret populum,] expediēdo & discernēdo litigantium causas. Porro magistrorū ac iudicum est sedere, tanq̄ maiores. Et item ad inuendum, q̄ corde tranquillato, passionibusq; sedatis, debeant docere ac sententiare: quod per corporalē sessionem significat. [qui assistebat Mosi de mane vsq; ad vesperam.] Nā vno expedito, alter accessit. Et forsitan quidā adstabāt ad audiendum sententias, quis ꝓbabile sit, q̄ expediti & nisi causæ habentes, remouebant, vt alijs pateret accessus. Verunt̄ non apparet, q̄ sine interpolatione assistebant per totam diem: alioquin quādo comedissent? Sed tota die adfuisse dicūtur, qm̄ omni hora ad hoc vacante adstabant. [Quod cū vidisset cognatus eius, ait: Quid * est hoc quod agis in plebe?] q.d. Non est satis laudabile. [Cur sol* sedes,
*est q̄d & oīs populus præstolatur de mane vsq; ad vesperam] ad iudicādum, cum possis tibi substituere adiutores? Et secundum Iosephum, Iethro dixit ista secrete ad Mosen. Moses vero
Iose. li. 3 ant. iud. cap. 4. tanq̄ vere humilis, omnibus patefecit se ista audisse ac didicisse à Iethro. [Cui respōdit Moses: Venit ad me populus quærens sententiam Dei.] hoc est, iustum iudicium. Cum q̄ acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, vt iudicem inter eos, & ostendam præcepta Dei & leges eius.] hoc est, doceam eos regulas iuris & mandata iudicialia, iuxta reuelationem diuinam. [At ille: Non bonam, inquit, rem facis] i. opus hoc iudiciale, quo omnibus satisfacere solus conaris, non est satis discrete assumptum à te atq; exhibitum. Ideo subdit: [Stulto labore consumeris & tu, & populus iste qui tecum est.] hoc est, indiscreto labore fatigatis vos inuicē: illi, tibi causas proponendo, & tu oīes solus determinando. [vltra vires tuas est] hoc [negocium. Solus illud non poteris sustinere.] Non q̄ Moses non fuerit satis sapiēs ad discernendum omnia quæ proponebantur, sed quoniā tēpus non sufficiebat ei ad proferendum sententias. ¶Circa hæc quæritur, an Moses fuit in isto vere reprehēsibilis atq; culpabilis: & videtur q̄ non, alioquin dñs reprehendisset eum. Respondet, q̄ aliquid bonum
August. fuit, & tamē est omittendū, vt aliquid melius fiat. Itaq; quod Moses fecit ex charitate atq; iustitia, non sine graui labore, nō videtur fuisse simpliciter malū. Poterat tamen in hoc Motio quædā, quod tamen dñs ei nō reuelauit, quatenus inde instrueretur à viro gentili. Quod
August. Deus sic ordinauit, ad magnam informationē omniū nostrū, vt infrā tangetur. Nam & Augustinus circa hæc ait: Cur dñs famulum suum, cum quo, & per quē, tanta ac talia loquebatur, permisit ab alienigena informari & admoneri? In quo scriptura nos admonet, cōsilium veritatis non esse spernendū, per quēcunq; præstetur. Videndū quoq;, ne forte Deus voluerit ibi Mosen ab alienigena admoneri, vbi ipse Moses posset tentari superbia, quæ in iudiciaria potestate solet misceri. Hæc Augustinus. Aliqui vero dicunt, q̄ factū hoc Mosis nō fuit culpabile, sed poterat melius fieri. Id vero quod est minus bonū, cōparatione boni melioris dicitur quodāmodo malū, videlicet respectiue, non tamē in se. Quēadmodum etiā minus malū, respectu prioris, dicit eligibile aliqualiter, respectiueq; bonū. [Sed audi verba mea] i. increpationē seu admonitionē hanc benuole suscipe. [atq; cōsilia] de agendis in gubernatione populi huius. Consilū aūt proprie dicitur inquisitio de agendis. Vnde secundū Dama-
Damas. scenū, est ignorātis naturæ. Sed nunc sumit cōsilū pro informatione seu dictamine dirigentis. [& erit dñs tecum] i. per gratiam ampliorē, si humiliter acquieueris imperfectiori in eo. Quod veraciter dicit. [Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinēt] i. inter Deum ac populum tibi cōmissum sis mediator. [vt referas quæ dicuntur, ad eum] hoc est, verba Dei referas populo, vel causas, vota, orationes populi offeras Deo, eius misericordiam implorando, [ostēdas q̄ populo cęremonias] i. cęremonialia Dei præcepta, obseruāda in celebrationibus solennis-

solēnitatū & oblatiōibus sacrificioꝝ. [& ritū colendi] hoc est, formā & morē seruandos in præceptis moralibus. [viāq; p quā ingredi debeāt] i. iter salutis, [& opus quod * facere] hoc est, quid quo tēpore sit agendū, vt oīa fiāt ordinate. [Prouide aūt de omni plebe viros †potentes] i. diligēter cōsidera, & elige ex populo vniuersos sine personaꝝ acceptione, & non solum ex tuis cognatis viros eminētes, potētes, videlicet nobiles & magnates, q (cęteris paribus) ad regendū alios sunt aptiores, quatenus sua potestate queāt rebelles cōpescere, magisq; timeant. Propter quod in Ecclesiastico scriptū est: Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates. [& timentes Deum] filiali timore, aut saltem initiali, ne ex humano timore à via æquitatis recedāt. [in quibus sit veritas] triplex, videlicet veritas vitæ, doctrinæ, iustitiæ. [& qui oderint auaritiā,] ne per munera corrumpant. De explanatione autē horum verboꝝ infrā diffusius conscribetur. [& constitue ex eis tribunos] i. millenarios, vtpote principes, quorū quilibet præsit mille viris. Vnde alia translatio habet, Cōstitue ex eis super millenos. [& centuriones,] quorū quilibet præsit centū hoībus. [& quinquagenarios, & decanos:] ita vt quilibet quinquagenarius princeps præsit quinquaginta, & vnusquisq; decanus præsideat 10. [qui iudicēt populū oīni tēpore.] hoc est, quorū principū vnusquisq; iudicet causas eorū, qui sibi subiecti sunt tēpore opportuno. [Quicqd aūt maius fuerit, referāt ad te:] videlicet difficiliores causas, quas discernere nequiuerint, vel quæ directe concernebant intelligentiā legis, cuius interpretatio ptinebat ad summū. [& ipsi minora tantūmodo iudicēt:] sic tñ, q̄ inter hos principes subordinatio fuit, sicut nunc est inter prælatos ecclesiæ, ita q̄ si decanus nequiuit determinare causam eoꝝ qui erant sub eo, habebatur recursus ad quinquagenarium: q̄ si ille nequibat discernere, ascendebat ad centurionē: deinde si opus fuit, ad tribunū: sicq; tandē ad Mosen, q̄d tñ cōtigit rarotidcirco nō grauabatur. Vnde subiungitur: [Leuiusq; tibi sit partito in alios onere] i. officio iudicandi, quod habet onus annexū. [Si hæc feceris, implebis imperiū Dei:] hoc est, populū istū cōuenientius gubernabis secundū iniunctū tibi à Deo officiū, [& præcepta eius poteris sustētare, & oīs hic populus reuertet ad loca sua cū pace] pectoris, & cū mutua pace ad loca sua, expeditis eoꝝ causis, & disceptationibus iam sedatis. Delectat q̄q; populū, vt superior dignitatē suā cōmunicet alijs p cōgruos gradus, ne videatur solus velle præesse, aut præsumere q̄ ipse valeat oīnia expedire, sicq; elatiōis, inuidētiæ, & præsumptionis redarguatur. [Quibus auditis, Moses fecit oīa quæ ille suggesserat.] In quo patet profunda & mira humilitas Mosis. [Et electis viris strenuis de cuncto Israel,] Nō dicit q̄ Moses per se eos elegit, qa vt in Deuteronomio habetur, cōmisit populo istā electionem. [cōstituit eos principes populi] videlicet [tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos &c.] Approbauit em̄ electionē populi, & qui potentiores, iustiores ac sapiētiores reputabant, pluribus præficiebātur. Putandū est aūt, q̄ Iethro dixit Mosi præinductā increpationem & consultationē seorsum, ex quadā familiaritate & amicitia speciali, vnde & tā confidēter locutus est. Deinde Moses dixit ad populū ea quæ in Deuteronomio habent, videlicet: Nō possum solus sustinere vestra negocia ac iurgia. Date ex vobis viros sapiētes & gnaros, & ponam eos vobis principes &c. [Dimisitq; cognatum suū.] Per q̄d insinuat, q̄ Moses ex magna dilectione tenuit secū, q̄ diu cōgrue potuit, socerū suū: & tandē redire absolute volentē, dimisit cū charitate & pace, deducēs eundem reuerenter per aliquod spatium. [Qui reuersus,] hoc est, redire incipiens, [abiit] à Mose [in terram suam.] videlicet Madian, relictis apud Mosen coniuge eius ac filijs.

Exod. 18. †sapientes

Eccl. 7.

Deut. 1.

Ibidem

¶De tropologijs eiusdem capitoli. Artic. XXXVIII.

QVid p Sephorā Mosis coniugē, & quid p eius remissionē signetur, prę habitū est. Prę terea, virtutes sanctissimi Mosis nobis ex isto capitulo multipliciter cōmendant. In primis feruor suæ deuotionis, qa narrauit socero suo vniuersa mirabilia Dei in Aegypto, mariq; rubro, atq; in solitudine facta. Discamus ergo & nos tanti sancti exemplo non inaniter cōmendare nosipsos, nō ꝓprias iactare virtutes, nec in verbositatib⁹ & vitiosis confabulatiōib⁹ rēp² expēdere, sed mirabilia Dei, bñficia eius & pietatē, grāmq; ipsius cū oī alacritate ac deuotiōis ardore ītra nos meditari, alijs recitare, ac ꝓ viribus collaudare. Nēpe vt Tobiæ Raphael angel⁹ cōtestat, Sacrm regis abscōdere, bonū est: opa aūt Dei reuelare ac cōfiteri, honorificū est. Ideo ait Psalmista: Cōfitebor tibi dñe in toto corde meo, narrabo oīa mirabilia tua. Ecclesiasticus q̄q; asserit: Nōne dñs fecit sanctos enarrare oīa mirabilia sua, q̄ cōfirmauit dñs oīpotēs, stabilis in gloria suā? ¶Insup, cū Iethro audiamus mirabilia Dei cū gaudio spirituali, cōgratulemurq; eis qbus Deus misericordiā suā impēdit, & sup his offeramus Deo sacrificiū laudis, hostiā regratiatiōis, atq; in toto corde cōuertamur ad ipsum. Cū Aarō q̄q; & seniorib⁹ Israel, discam⁹ comedere & bibere corā dño, i. virtuose & sobrie cū ꝓuia cibi & potus bñdictiōe & sequēte grārū actione, virātes immoderantiā & verborū excessum, atq; ad Dei gloriā referētes ipsam refectionē, vt s. corpore moderanter refecto, aptissim⁹ ad Dei obsequiū, & ad oīne opus virtutū, intantū, vt & exteriora ac mechanica opa, ad

Tobi. 12. Psalm. 9. Exo. 42.

spiritualem

Universidad de Deusto
Biblioteca

spũalem finẽ ac Dei honorificentiã ordinemus. ¶Circa hæc loquit Origenes: Non oẽs mandũcãt panẽ in cõspectu Dei, sed q meritis sũt ꝓbati, & implẽt illud Apostoli: Siue mãducatis, siue bibitis, siue aliud qd facitis, oĩa ad gloriã Dei facite. Oĩme ergo qd faciũt sancti, in conspectu faciũt Dei. Peccator aũt fugit à Dei cõspectu, quẽadmodũ Adã post trãsgressionem abscõdit se, & Cain, fratre suo occiso, egressus est à facie dñi. Ego aũt amplius locũ istũ discutiẽs, video qa qui plenioꝝ Dei scientiã accipiũt, pleniusq; diuinis imbuti sunt disciplinis, isti, etiã si malũ faciunt, corã Deo hoc agunt, quẽadmodũ ille qui dixit: Tibi soli peccaui, & malũ corã te feci. Quid ergo plus habet, q corã Deo peccat, nisi ꝙ cõtinue pœnitet, & dicit: Peccaui, ignosce mihi? Qui aũt discedit à cõspectu Dei, nescit cõuerti. Hæc Origenes. ¶Amplius, ex isto capitulo cõmendat nobis laboriositas & patientia Mosis, qa à mane vsq; ad vesperã sedit, ad decidendũ ac mitigandũ causas ac iurgia populi. Grauiter itaq; peccant principes ac iudices terræ, q causas habẽtibus faciũt tædiosas & irrationabiles moras, ludis vanitatibusq; intẽti. Instruũt demũ ex isto cap. ꝓfidẽtes, ꝑsertim ꝓlati ac ꝓsules, ne circa exteriora & lites immoderãter se occupẽt, sed talia, quãtũ fieri potest, inferioribus ad hoc aptis cõmittãt, ne à melioribus vicinioribusq; saluti actibus impediant, sed vacẽt diuinis, & pro subditoꝝ salute corã Deo negotient, illisq; mõstrent verbis & exẽplis viã salutis, ꝓcepta Dei, mandata ecclesiæ, modũ spũalis ꝓfectus. ¶Præterea hic docemur, quales sint ad ꝓlationẽ ac iudiciariã potestatẽ eligẽdi ac ꝓmouẽdi. De quibus in primis fert in textu, ꝙ debeãt esse potentes, vt queãt puersos ac rebelles terrere, refrenare, corrigere. Si aũt habuerit potestatẽ sine sapiẽtia atq; iustitia, daꝝ eis tyrãnizandi occasio, & addit oleũ igni. Verũtamẽ vbi nsa trãslatio habet, Prouide viros potẽtes: alia cõtinet, Prouide viros sapiẽtes. Sapiẽtia qppe summe est necessaria iudicibus ac ꝓlatis. Propter qd, Væ terræ cuius princeps puer est. Et Plato beatã dixit rempublicã, cuius rectores sapientiæ studeãt. Et 5. de Ciui. Dei asserit Augustinus: Illi qui vera pietate prædĩti bene viuunt, si habẽt scientiã regendi populos, nil est feliciꝰ rerum humanis, q si (Deo miserante) habeant potestatẽ. Verum vt aĩt sanctus pater Bernardus, rara est huiusmodi auis in terra: ideo si occurrat, injiciendę sunt manus, vt appræhendat. Secundo, de eligendis & ꝓmouendis fertur in textu, ꝙ sint Deũ timentes: alioquin cito à veritate recederẽt æquitatis, & timore periculi vel offensæ humanæ, iudicia proferrent iniusta. Hinc libro 2. Paralip. fidelissimus rex Iosaphat legitur dixisse suis iudicibus: Videte quid faciatis. Non enim hominum exercetis iudicium, sed Dei: & quodcũq; iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor dñi vobiscum, & cuncta cum diligẽtia facite. Tertio dicitur de eisdem, ꝙ in eis sit veritas: veritas, inquã, vitæ, ita vt virtuosi existãt, ne sint indigni alios iudicare. Siquidẽ indignus est reũ dijudicare, q in eisdẽ aut maioribꝰ est peccatis, vt aĩt Ambro. Sit ꝙq; in eis veritas doctrinæ, quatenus secundũ regulas iuris procedãt, & rationabiliter instruant partem vtranq;. Sit item in eis veritas iustitiæ, sicut S. Iob dixit: Iustitia indutus sum. Nam & philosophus ꝓtestat, ꝙ iudex debet esse quasi anima iustitia, & lex viua, vt à vera æquitate nusq; discedat, quia ad ipsum confugiũt homines, quasi ad regulã æquitatis. Hinc in Deuteronomio Moses loquitur: Date ex vobis viros gnaros & sapientes, quorum cõuersatio probata sit in tribubus vestris: & ponam eos vobis principes. Quibus etiam ibi legitur præceptum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiusquam personã, quia iudicium Dei est. Quarto dicitur de eisdem, ꝙ odiant auaritiam, vt s. non solum non sint auari, sed tam in se, q; in aliꝫ, totis præcordijs auaritiam detestentur. Vnde infrà scribitur: Non accipias munera, quæ excæcant etiam prudentes, & subuertunt verba iustorum. Veruntamen alia translatio habet, Qui oderint superbiã. Superbia nanq; tanto plus est præsidentibus ac iudicibus odienda, quanto eis maior est occasio superbiẽdi, quia in sublimitate quadam se intuẽtur, eisq; plurimi blandiuntur, & magna eis libertas est faciendi quod volunt. Verũ, si pensent quod Sapiens habet, formidabunt & humiles erunt. Scriptum est enim ibidem: Data vobis est potestas ab altissimo, qui interrogabit opa vestra, & cogitationes vestras scrutabit. Cito & horrende apparebit vobis, qm iudicium durissimũ in his qui præsunt, fiet: & potentes, potẽter tormenta patientur. Hinc Ecclesiasticꝰ ait: Rectorẽ te posuerũt? noli extollit esto in ipsis, quasi vnus ex illis: curam illoꝝ habe, & sic considera. Tales itaq; sunt eligẽdi & ꝓmouẽdi, immo secundũ forum cõscientiæ tenetur vnusquisq; eligere meliorẽ seu digniorẽ, q̃uis secũdum forũ cõtentiosum sufficiat, eligere bonum & dignum. Alioquin electio semper posset cassari. ¶Postremo, in hoc capitulo cõmendatur nobis gloriosa humilitas, optimaq; docilitas diuinissimi Mosis, qui dum ad libitũ diuinis frueret alloquijs, angelicisq; instrueret dogmatibus, nihilo minus dignãtissime sumpsit, prõptissime ꝙq; impleuit viri gentilis institutionẽ. Nemo igit cornua sibi assumat, nullus in suis oculis tã sapiens extet, vt increpationes & informationes suscipere dedigneꝫ, immo & ab inferiori dignãter accipiat & gratãter, quid vere & salubriter ab illo audierit. Hinc Origenes differuit: Satiari nõ possumus intuendo quod

Origen. 1. Co. 15.
Gen. 3. 4
Psal. 50.
Eccẽs 7.
Plato.
August.
Bernar.
2. Pa. 19.
Iob 19.
Philoso.
Deut. 1.
Exo. 23.
Sapiẽ. 6.
Eccl 32.
Origen.

do quod scriptũ est, q̃ vehemẽter nos instruat. Etenim cũ prospicio, ꝙ Moses ꝓpheta Deo plenus, cui Deus facie ad faciẽ loquebatur, cõsilium accepit à Iethro Madian sacerdote, admiratione nimia stupore mẽtis incurro. Scriptũ est enim: Audiuit Moses vocẽ soceri sui, & nõ dixit socero suo: Mihi loquit Deꝰ, & cælesti sermone defert ad me, qd agere debeãt & quõ cõsistãt ab hoie suscipiã, & à viro gẽtili? Et nõ qs dicat, sed qd dicat, auscultat. Vnde & nos si forte aliqñ inuenimus aliqd sapiẽter dictũ à gentilibus, nõ illud spernamus. Quis aũt eoꝝ qui præsunt, nõ dico, si iã aliqua ei à Deo sunt reuelata, sed si in legis scientia aliqd meriti habet, dignaꝫ consiliũ inferioris saltẽ sacerdotis accipere, nedũ dixerim laici, nedũ gẽtilis? Sed Moses q erat præ cũctis hoĩbus mansuetus, consiliũ accepit inferioris, vt & formã daret humilitatis principibus populorũ, & futuri sacramenti designaret imaginem. Hæc Origenes.

Exo. 33.
Exo. 18.
Num. 12

¶Declaratio literalis cap. XIX. Mense tertio egressionis filiorum. Arti. XXXIX.

Ducentus filiorũ Israel in montem Sinai, & præparatio eorundem ad suscipiẽdum ibi legem à domino, describuntur in isto capitulo. [Mense tertio egressionis filioꝝ Israel de terra Aegypti, in die hac] scilicet prima die mensis illius, [venerũt in solitudinẽ Sinai.] Quẽadmodũ dictum est, tota eremus illa, fuit vna grãdis solitudo, seu vnũ desertum, longe ac late extẽsum: sed in diuersis partibus suis sortita est diuersa vocabula. ¶Circa hæc ait Glossa: Quadragesimoseptimo die postq̃ egressi sunt de Aegypto, primo die mẽsis tertij, scilicet Iunij, ꝑuenerũt ad montẽ Sinai, ibiq; peractis duobꝰ diebus, quibus sanctificati sunt, hoc est, ad legẽ suscipiendã purgati ac præparati, die tertio. i. 50. die ab egressu, videlicet die Pẽtecostes legẽ receperũt. Receperũt eam, inquã, verbotenus, vt infrà patebit. Postea vero receperũt eam in scriptis, puta in tabulis, cum Moses fuisset cũ dño in vertice montis 40. diebus ac noctibus. [Nam profecti de Raphidim, & peruenientes vsq; in desertũ Sinai, castrametati sunt in eodem loco, ibiq;] tentoria sua fixerunt, eo ꝙ colũna nubis quiesceret ibi [e regione] hoc est, ex opposito [montis] Sinai. Vnaquæq; aũt tribus atq; familia, accepit locũ & spatium congruum ad ponendũ in eo suum tentoriũ. Erantq;, vt dicitur, alii qui deputati, qui facerent huiusmodi diuisionẽ & assignationẽ locorũ, atq; vt Lyra, R. Salomonẽ sequẽs, affirmat, fixerũt tẽtoria e regione mõtis ad plagã orientalẽ, quatenus adorarent dominũ sup montẽ Sinai, vultibus versis ad occidentẽ, qm̃ versus occidentẽ adorabãt Iudæi. Sed his contradicit R. Paulus, dicens rationẽ illam esse inualidã: quia Iudæi (vt aĩt) adorabãt versus occidentẽ, quãdo erãt in tabernaculo vel in templo, in quo arca testamẽti & propiciatoriũ erãt in parte occidentali: sed quãdo erãt extra templũ, in parte occidentali, respectu tẽpli, adorabãt ad orientẽ: aliãs orando vertissent terga ad templũ, q̃d valde inconueniens reputant. Vnde hodie Hebræi existentes in partibus Europæ, quæ est in parte occidentali respectu Hierusalem non orant versus occidentẽ, sed orientẽ, iuxta q̃d 3. Regũ libro Salomon ait: Adorabunt te contra viã terræ, quã dedisti patribus eorum, & ciuitatis quam elegisti, & templi. Melius ergo cum aliꝫ expositoribus dicitur, ꝙ castrametati sunt e regione mõtis Sinai circunquaq;. Hoc dictũ R. Pauli, quantum ad aliqua, verum est: sed non videtur in toto huic literæ cõsonare. Quod enim per circuitũ rei figitur, non proprie dicitur figi e regione ipsius, sed magis in gyro eius. [Moses aũt ascendit in montẽ ad Deum] .i. partem montis ascendit, in quo Deus fuit per speciales effectus. [Vocauitq; eum dominus de monte] .i. dominus in superioribus montis existens, vocauit Mosen, iubens vt magis accẽderet. Qui nõ præsumpsit altius scandere nisi iussus, qa iam ante audiuit à domino circa rubũ, Ne appropies huc. Et Iosepho teste, mons Sinai tam altus est, tam proceros scopulos habet, vt non solũ inaccessibilis exter hominibus, quãtum ad altitudinem suã, sed & videri vix queat sine visus labore. Et cum sermo esset Deum habitare in eo, terribilis & inadibilis omnibus fuit. Deinde omnia ista minister angelorũ facta creduntur, ita ꝙ angelus in Dei persona apparens, & vocem sensibilem formans, Mosen est affatus. [& ait: Hæc dices domui Iacob,] hoc est, posteritati ipsius Iacob, [&] pro id est, [annunciabis filijs Israel. Vos ipsi vidistis quę fecerim Aegyptijs,] hoc est, qualiter eos plagaui propter vos, [quomodo portauerim vos super alas aquilarum,] id est, ex Aegypto vos transtuli, & ab Aegyptiorum impugnationibus vos defendi, sicut aquila portat suos pullos de loco ad locum, & portando eosdem tuetur ne lædantur. Dicitur enim quòd portat eos supra proprium dorsum, sicq; corpus suum exponit pro pullorum defensione: ita & angelus columnam nubis posuit inter Aegyptios & Hebræos, ne Aegyptij impugnarent Hebræos ante transitum maris rubri, quemadmodum suprà patuit. [& assumpserim mihi.] hoc est, gratiose & pie applicuerim vos cultui meo, vt mihi adhæreatis ad gloriã nominis mei, atq; ad vestram salutem. [Si ergo audieritis vocem meam,] hoc est, verbis meis obtemperaueritis, [& custodieritis pactum meũ.] id est, legem meam vobis nunc dandam, memoriter efficaciterq; seruaueritis: [eritis mihi in peculium de cunctis populis.] id est, præ cæteris gẽtibus vniuersis, eritis populus mihi specialiter charus, familiaris, & hæreditarius, durante cursu veteris testamenti, ita ꝙ pascam atq; custodiam vos

R. Salo.
R. Paul⁹.
3. Reg. 8.
Iose. li. 3 ant. iud. cap. 6.
Exo. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

am vos, sicut custodit & pascit pastor propriū gregem. Hinc per Esaiam loquit dñs: Hæreditas mea Israel. Vnde (vt dicit) in Hebræo habetur, Eritis mihi amicabilitas, ita ꝙ p illud abstractū insinuat, q̄ specialissime essent Deo dilecti. Hinc in Deuteronomio legit: Te elegit
Esai. 19. dñs, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terrā. ¶ Porro peculiū appellat bonū speciale alicui appropriatū. Et ita plebs illa fuit Deo specialiter applicata. [Mea
Deut. 7. est enī oīm terra:] hoc est, vniuersi habitatores terrę simul cum terra, mei sunt iure creationis & vniuersalis imperij. Ideo possum vos ita cōiungere mihi per gratiā. [Et vos eritis mihi in regnū sacerdotale] hoc est, regnabo in vobis, & reges vobis præficiam, atq; in regno vestro erūt sacerdotes mihi deuoti, & cōsecrati eritis. [& gens sancta:] qm̄ corda vestra virtutibus erunt repleta, & vos meo cultui eritis dedicati. [Hæc] iam prædicta, [sunt verba quæ loqueris ad filios Israel. Itaq; Deus antē q̄ legem plebi proposuit, cōmemorauit ei actus suę iustitiæ circa Aegyptios, & actus suæ misericordiæ circa eos, quatenus Deum timerēt vt iustum & oīpotentem, eum̄q; diligerēt vt pium ac liberalē, atq; vt sibi grati cōsisterent, ac per hoc maiora suscipere mererent. ¶ Insup fecit eis dulcissimā, excellentissimam̄q; promissionē, si de cætero obedirēt, vt sic ꝓuocarent ad meliora, & ipsum ardenter diligerēt, à quo in dilectione sic erant ꝓuenti. [Venit Moses, & cōuocatis maioribus natu populi, exposuit] eis [oēs sermones ꝙs mandauerat dñs.] hoc est, verba prędicta, quæ Deus iussit eis insinuari. [Respondit̄q; oīnis populus simul: Cuncta quę locutus est dominus, facienus.] Compuncti enī erant ex verbis pīssimis iam prædictis. Itaq; vt oīnia fierent ordinate, Moses primo verba Dei retulit superioribus Iudæoꝝ, & illi vlterius retulerūt inferioribus, vt sic inferiores assuescerēt superiores suos reuerenter audire. [Cū̄q; retulisset Moses verba populi ad dominum] Quod Moses fecit, nō vt dño ignota denūciaret, sed vt à dño aliq̄d pl' audiret, & itē, vt suū impleret officiū, qm̄ mediator fuerat cōstitutus inter Deū & populū. Et rursus, quaten' bo-
Acto. 10. na populi verba corā dño recitādo, gr̄am impetraret à dño ipsi plebi. Iuxta quē modū an-
Tobi. 12. gelus dixit Cornelio cēturioni: Oratio tua & eleemosynæ tuæ cōmemoratæ sunt in cōspectu Dei, vt legit in Actis. Tobiæ quoq; Raphael angelus: Ego, inqt, obtuli orationē tuā dogine nubis]. i. in nube caliginosa, [vt audiat me popul' loquentē ad te] ex ipsa nube, [& credat tibi in perpetuū:] certi ꝙ ex diuina reuelatiōe locut' sis eis. Et ꝙ ait, vt credat tibi, intelligendū est tā de his q̄ ibi tūc aderāt, q̄ de posteris eorundē. Et q̄uis multi eorū postmodū ad incredulitatē dilapsi sint, dñs tamē fecit q̄d in ipso erat, vt & increduli inexcusabiles inueniant. Qualiter aūt istud sit factū, sequēti recitat cap. ¶ Cur aūt dñs apparuit Mosi in nube
Deut. 33. aut nubis caligine, & ex ea locutus est ei? Respondet, ꝙ ad innuēdū ꝙ ipse dñs sit cælestium
1. Co. 13. princeps, cuius magnificētia nubes discurrūt, quæ in aereo cælo generant̄ atq; mouētur ad
R. Paul'. Dei imperiū. Et itē ad insinuandū, ꝙ Deum in hac vita in seipso clare cernere nō valemus, sed (iuxta Apostolū) videmus per speculū in ꝯnigmate. Tamē vt R. Paulus hic asserit, quando dñs venit ad Mosen ad loquendū & apparendū ei dūtaxat, dicit̄ venisse in nube, non in caligine nubis: sed quando venit ad loquendū Mosi ex nube coram populo, dicit̄ venisse in caligine nubis, qm̄ Moses habuit clariorē Dei cognitionē q̄ populus. Verunt̄n an ista, ꝓprietas in huiusmodi locutione semp seruetur, infrā patescet. [Nunciauit ergo Moses verba populi ad dñm:] sicut iam dictū est. [Qui dixit ei: Vade ad populū, & sanctifica illos]. i. exhortare & ꝓcipe eis, vt sanctificēt se, implendo q̄ eis præcipies, vtpote à carnalibus abstinendo amplexibus, & spiritalibus actibus insistēdo. [hodie & cras, lauent̄q; vestimēta sua:] non ꝙ in vestibus sit macula culpæ, vel ꝙ exteriorem candorem rei inanimatæ Deus ꝓ se aut principaliter curet, sed vt per vestimentoꝝ lotionem corporeā, intelligerent se intus debere spiritaliter lauare & expurgare p cōuersionē & cōtritionē mētis ad Deū. Rudi etenī populo dedit Deus ꝓcepta, eis proportionata. [& sint parati in diē tertiū:] ita vt tunc inueniantur ꝓ præuia virtutū exercitia dispositi, purgati, deuoti ad occurrendū dño, & ad suscipiendum legem ipsius. [In die enī tertia descendet dñs corā oīni plebe super montem Sinai.] Non ꝙ Deus in sua natura mutauerit locū, sed per quosdā effectus mirabiles circa mōtem Sinai factos, monstrauit se aliq̄d nouum operari ibidē, per q̄d cognoscebat ibi præsens adesse. Itaq;
Gene. 2. descēdet. i. præsentiā suā in loco inferiori ipso cælo, mōstrabit per effect' magnificos. [Constitues q̄; terminos populo p circuitū] montis, [& dices: Cauete ne ascendatis in montē, nec tāgatis fines]. i. partes seu extremitates [illius. Oīs q̄ tetigerit mōtē, morte morie] . i. corporaliter occidet, immo & spiritaliter interibit, peccādo mortaliter per diuini violationē ꝓcepti. Istud tamen præceptum ex sua natura fuit præceptum iuris positiui, sicut & illud, quod Deus dedit in paradiso primis parentibus de nō gustādo fructum arboris scientiæ boni & mali, quem fructū comedere, nō fuit malū in se, sicut nec tangere montē. Positiua qppe ꝓcepta dicūtur, q̄ sunt de rebus ideo debitis aut illicitis, quia iussæ sunt aut prohibitæ fieri: non aūt idcirco iussæ aut ꝓhibitæ fieri, qa ex sua ratione sint moraliter bonæ aut malæ. [Manus

non

nō tanget eum]. i. nullus vestrū manibus suis mōtem attinget rependo aut innitēdo. [sed lapidibus opprimet, siue cōfodietur iaculis,] quicunq; montē tetigerit. Hoc aūt Deus tā rigorose ꝓcepit, ad innuendū cū quāta reuerētia sit accedendū ad ipsum, & ne aliqs cū præsumptione aut curiositate ad diuina se ingerat, qm̄ scrutator maiestatis opprimet à gloria. Item Pro. 25.
ad designandū, q̄ vehemēter deficiat imbecillitas mētis humanæ, ab excellētia & cōprahensione maiestatis diuinæ. [Siue iumētū fuerit, siue homo, nō viuet:] si retigerit montē, quouscq; fuerit data tāgendi licentia. Nam subdit: [Cū cœperit clangere buccina, tūc ascendant in montē. ¶ Circa hoc Rabanus scribit: Prius ꝓhibet populū in montē ascēdere, nūc iubet vt Raban*.
clāgente buccina, ascēdant in montē, ꝓ hoc humanā cōpescens audaciā, atq; ad obediendū inuitās, ad designandū, ꝙ ad ꝓdicationis vocē debemus nos ad superna erigere, nec sacramentorū inuestigationē ex nobis ipsis ꝓsumere, sed Dei vocationē sequi. Alij sic exponunt: Cū cœperit clangere buccina in cacumine montis ab angelo, tunc ascēdant in montē. i. ad terminos sibi præfixos accedant, per quod monti appropinquabūt, nō tamē transeāt vltra terminos ipsos. Sicq; ꝓ hæc verba nō dabat eis licētia transgrediendi terminos illos, sed insinuat ꝙ ante clangorē buccinæ stent aliqualiter remote à terminis illis, & in ipso clangore eosdē accedāt. Quod nūc vocatur in montē ascēdere, qm̄ termini illi erāt in pede mōtis in aliquāto ascensu. Porro, vt Lyra refert, in Hebræo habetur: In ꝓtractu buccinæ ascendāt. Quod quidā Hebrei exponūt, dicētes fuisse quendam modū clangēdi protēsum, qui fuit signū recessus Dei à mōte, tunc̄q; licuit populo terminos præstitutos trāscēdere, atq; in monte ascēdere. ¶ Quæri potest, cur bestia montē tangēs, fuerat occidēda, cum non peccasset in hoc. Respondet, ꝙ dñs bestiæ in re sua puniebat, quā à montis cōtactu nō custodiuit. Et etiā iussum est hoc, ad incutiendū maiorē timorem ac reuerentiā diuini ꝓcepti: itemq; ob mysticā significationē, ad præfigurandū videlicet, ꝙ homo carnalis indignus est ad diuinorum cōmunionē, & ad contēplandū superna. [Descendit̄q; Moses de mōte ad populū, & sanctificauit eū] dispositiue, sicut expositū est. [Cum̄q; lauissent vestimēta sua] ob causas inductas. Nō aūt iussi sunt noua induere vestimēta, sed per lotionē innouata seu cādidata, quia per interiorem lotionē nō mutatur anima quantū ad suā substantiā, sed in accidētalibus, & spiritaliter innouat ac resplēdescit. Voluit q̄q; dñs in vestibus Hebræorū ostēdere speciale miraculū, qa per tantū tēpus ac spatiū, quo in toto illo deserto fuerūt, nō sunt attrita. [ait ad eos:] Estote parati in diē tertiū juxta sensum ꝓhabitū, [& ne appropinquetis vxoribus vestris] per carnalē copulā vel cōplexum, immo nec per inordinatā affectionē. Quanuis enī copula illa sine peccato fieri queat, tamen ob voluptatē adiunctā, deprimit mentē, & ad deuotionem reddit ineptā, vel minus idoneam, etiā ad tempus actu cessante. Decuit quoq; eos à carnalibus delectatiōibus abstinere ad aliquantū tēpus, qui ad tantā diuinoꝝ speculationem & participationem fuerant admittendi. Certum est etiā, ꝙ populus ille pro maxima sui parte fuit ita carnalis & pronus ad vitia, ꝙ vix cognouit vxores sine admixtione peccati. Est etiā mystica ratio huius mandati, videlicet ꝙ populus Christianus non debet sacramentū altaris susc̄ipere abs q̄ ꝓuia abstinentia à copula etiā coniugali: quanto magis illegitima. [Iā q̄ aduenerat tertiꝰ dies, & mane inclaruerat.] Circa hoc scribit Lyra: Hic est dies sextus tertij In Lyrē
mensis. Quarto enī die eiusdē mēsis, dixit eis Moses verba ꝓdicta, vt R. Salomon dicit. Sic̄q; sem.
sexto die huius mensis fuit lex data. Sed his repugnare videtur, quod ait Glossa: Hic est ter- R. Salo.
tius dies tertij mensis ab exitu Israel de Aegypto. A die ergo quo pascha fecerūt, videlicet à Exo. 12.
14. die primi mensis vsq; ad diem istū quo data est lex, dies 50. fuerunt, vtpote decē & septem
dies primi mensis, & dies 30. mensis secundi, qui simul sunt dies 47. & tres dies tertij mensis,
in cuiꝰ tertio die data est lex. Cui cōputationi magis cōcordat, q̄d magister in historijs scribit, immo ꝓcinducta glossæ verba cōsonant prorsus verbis Augustini, vel potius ex verbis Auguſt.
eius sunt sumpta, concordant & textui. Ideo ita tenendū censetur. Itaq; tertio die valde diluculo, vt in Scholastica historia dicitur, ante solis ortum. i. anteq̄ sol ipse apparuit ꝓ seipsum, Eusebi.
non tamen ante auroram, quia in textu asseritur, iam mane inclaruerat. [& ecce cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubes densissima operire montem.] Quæ oīnia angelico ministerio formabant. Cum̄q; tonitruū sit extinctio ignis in nube, seu sonus factꝰ in ea, facile fuit angelo sancto in nube illa formare tonitrua, & inde emittere fulgura. Magnīq; venti & pluuiæ erant ibidem, vt Iosephus scribit. [Clangor q̄; buccinæ vehementius pstrepebat.] Angelus quippe formauit sonū huiusmodi. An tamen per verā tubam, an alio mo- Iose. li. 3.
do sibi placenti, quis nouit? Veruntā Iudæi, iuxta suarū cōsuetudinem fabularum, dicunt so- ant. iud.
num illū factum per cornu sumptū de ariete pro Isaac immolato. [Et timuit populus q̄ erat cap. 6.
in castris.] In Scholastica historia ex Iosepho fertur, ꝙ prædictis terribilibus anditis, puta- Gen. 22.
bant & ipsum Mosen ira Dei periisse. Tandē vero Moses lætus apparuit, & aer serenus cum Eusebi'.
eo inter ipsos reuersus est. Qui dixit ad eos: Hodie nō audietis me Mosen, sed illum qui pro Iose. li. 3
vobis percussit Aegyptum, qui dedit viam per mare, panem de cælo, aquā de petra. Fiant er- ant. iud.
cap. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

go verba Dei vobis amabiliora,q̄ ꝓpriȝ filij & vxores.[Cūq̄ eduxisset eos Moses in occur-
sum Dei].i.vt se reuerēter ac deuote ꝓsentarēt Deo,sup montē Sinai descēdēti per modū ex-
positū.[Steterūt ad radices mōtis]videlicet iuxta terminos eis ꝓfixos, nō vltra, sed citra eos.
[Totus aūt mons Sinai fumabat]ꝑsertim in vertice eius vbi fumus ascēderat,[eo ꝙ descen-
disset dñs Deus sup eū in igne,]q̄ fuit aliꝰ à colūna ignis,iter mōstrātis in noctibꝰ.[& ascen-
deret fumus ex eo quasi de fornace.]Ex quo videt,ꝙ ignis ille fuit spissus & satis obscurꝰ,nō
multū subtilis & clarus,quatenus maiorē incuteret formidinē duris Hebræis.[Eratq̄ omnis
mons terribilis]nimis,propter ea quæ fiebāt & apparuerūt in eo.[& sonitus buccinæ paula-
tim crescebat in maius,& ꝓlixius tēdebatur.] Oia ista fecit dñs corā plebe antecḡ legē dedit,
ad demonstrandū suæ oīpotentiā maiestatis,vt timeret, ꝙa lex illa fuit lex timoris & seueri-
tatis iustitiæ imperfectis collata, qui per timorē & rigorē iustitiæ fuerāt ad legis obseruan-
tiam inducēdi.Lex vero euāgelica,est lex charitatis & pietatis,idcirco à Christo sedente in
monte cū serenitate & quiete est data, quia ad eam seruandā inducēdi sunt homines amore
summi boni ac zelo virtutū.De hac re,i. vtriusq̄ huiꝰ legis distinctiōe,multa scribit Aposto
Heb. 12. lus ad Hebræos:Nō accessistis,inquiēs, ad tractabilē & accessibilē ignem,& ad turbinem,&
caliginē,& procellā,& tubæ sonitum.Ex quibus probat, ꝙ ibi extitit etiā turbo,i. vehemēs
ventus, q̄d tñ hic non fert in textu.¶Quæri potest, cur dñs apparebat in igne, immo & in
Deut. 6. igne huiusmodi,atq̄ caligine & in nube.Respondet,ꝙ diuina,per proprietates ignis specia
liter designant,in tantū ꝙ & Deus ipse ignis consumens vocatur, vt alibi plenius dictum est.
Cur aūt in igne sic denso,& in caligine atq̄ in nube,iam ante solutū est. Voluit nanq̄ Deus
3. Reg. 8. in veteri testamēto suæ iustitiæ mōstrare rigorē,& suæ incutere maiestatis horrorē,quate-
2. Par. 5. nus & per hoc ostēderet se rerū humanarū esse prouisorem ac iudicem,q̄d à paucis tūc crē-
debatur.Hinc 3. Regū Salomon ait:Dñs dixit vt habitaret in nebula. Pro quo,libro 2. Para-
lip.legit:Dñs dixit vt habitaret in caligine.Vnde & Naum 1.Dñs,in tēpestate & turbine vię
eius. Porro Iudæi dicūt dñm apparuisse in igne & nube,qm̄ ignis & nubes nō habent fixam
figurā.Idcirco in eis apparuit dñs.i.per illa,ne Hebræi ad idololatriā proni,haberent occa-
sionem formandi imagines Deo. Istud tñ non videtur magni valoris, qm̄ ignis & nubes fa
cilitis faciliter possunt formari ac pingi.[Moses loquebat]ad Deū,[& dñs respōdebat ei]tanq̄
mediatori inter se & populū.[Descenditq̄ dñs super montē Sinai in ipso mōtis vertice,&
vocauit Mosen in cacumē eius]s.mōtis,ad designandū q̄ familiaris & charꝰ existeret dño,
& vt eius verba attentius susciperent à populo. [Quo cū ascendisset, dixit ad eū: Descēde,
& cōtestare populū,ne forte velint trāscendere terminos sibi ꝓfixos ad videndū dñm].i.ad
inspiciendū curiose aut presumptuose, qualiter aut in qua forma ego dñs tibi appareo,q̄d
scire ad eos nō pertinet,nec sunt digni.[& pereat ex eis plurima multitudo,]videlicet oēs
qui fecerint hoc,aut cōsenserint ipsis,qa tales mox occiderent,& ꝓpter suū excessum essent
damnandi.[Sacerdotes q̄q̄ accedūt ad dñm,]ingrediendo tabernaculū,templū,vel ad al-
tare,offerendo ibidē, vbi Deus specialiter esse asserit. [sanctificent].i.seipsos purificēt modis
*percu- ptactis,[ne * pcutiam eos]plaga mortis corporalis ac spūalis.Si istud intelligatur de sacer-
tiat dotibus Leuiticę sūrpia arc. Mosaicę legis,per anticipationē est dictū, qm̄ sacerdotes huius
modi nondū fuerant instituti,vt sit sensus,ꝙ sacerdotes tales post suā institutionem nō præ-
sumāt ad dñm nisi purificati accedere,nec sua officia indigne explere. Si aūt intelligat de sa-
cerdotibus qui erant in lege naturæ,exponetur de primogenitis Israelitarū, qui officio sacer
dotij fungebāt vsq̄ ad sacerdotij institutionē Leuitici.nam vsq̄ ad id primogeniti fuerāt sa-
cerdotes.Iā q̄q̄ iusserat dñs primogenitos Israel sibi sanctificari,vt cap.13.continet.[Dixitq̄
Moses ad dñm:Non poterit vulgus ascendere in montē Sinai. Tu enī testificatus es & iussi-
sti,dicēs:Pone terminos circa mōtem,& sanctifica illū.] Hoc vltimū verbū Moses ante non
scripsit,cætera clara sunt.Dominus enī iussit Mosi ꝓfigere populo terminos,vltra quos non
ascenderēt montē.Sed quō intelligendū est q̄d dixit ad Mosen,sanctifica illū,vtpote mon-
tem:Et respōdendū ꝙ sicut templū materiale dicitur sanctificari, dū diuino cultui dedica-
tur,sic Moses mōtem Sinai sanctificauit,denūciando Iudæis ꝙ ille mons esset electus & de-
putatus à Deo ad peragendū in eo multa diuina, qm̄ ibi apparuit & locutus est dominus, ap
paruerūtq̄ angeli,data est lex,& varia mysteria sunt expleta.Denicq̄ ex verbis iam habitis sa
tis apparet,ꝙ S.Moses tā libenter fuit in vertice mōtis cū Deo,ꝙ inuite descēdit.Ideo quasi
excusando se de descensu, dicebat: Non poterit vulgus ascendere. Quasi dicat: Iam semel
dixi hæc eis ex parte tui.Sed dñs rursus iubet, Vade,descende,vt repetas populo quæ semel
dixisti,quatenus diligētius ea obseruet. [Cui ait dñs:Vade,descēde. Ascēdes q̄q̄ tu & Aaron
Exo. 19. tecum,]vt sit socius tuus, audiendo ex me ꝓcepta tibi nunc conferenda, quemadmodum
huc usq̄ fuit tibi associatus in faciendo ꝓdigia, dirigendoq̄ populū. Veruntamen cito de-
scendit, nec fuit cū Mose in vertice montis per 40.dies, de quibus infrā dicetur. [Sacerdo-
tes aūt & populus non transeant terminos]sibi ꝓscriptos,[nec ascendant ad dñm]in ver-
tice

tice mōtis,[ne forte interficiat illos.]Quod ait,ne forte,non notat ambiguitatem,sed liber-
tatem in Deo, qui omnia operatur non necessitate naturæ, sed secundum propositum suæ
voluntatis atq̄ liberrime.[Descenditq̄ Moses ad populum,*& narrauit eis.] *& oīa

¶De mystico huius capituli XIX. intellectu. Artic. XL.

QVadragesimo septimo die ab exitu de Aegypto,venerunt in Sinai.Certū est,per qua-
dragenariū numerum tēpus pœnitētiæ designari per septenarium vero, septē dona
tionis apicē peruenire,primo in actibus pœnitentiæ se condigne exerceat, atq̄ in donis spi
ritus sancti q̄tidie crescere enitat,quatenus mēte iam reformata, gloriā dñi speculetur facie
reuelata.Denicq̄ inter oēs Israelitas māsiones, māsio in mōte Sinai fuit ꝑcipua,qm̄ cōtem- Iob 36.
plationis quietē summe desiderāt veri & spiritales Israelitæ,in quibus dolus non est,non hy
pocrisis,neq̄ duplicitas,neq̄ calliditas. Siquidē simulatores & callidi ꝓuocāt irā Dei.Deni-
que sicut ꝑ Mosen dñs dixit Iudæis, Vos ipsi vidistis q̄ fecerim Aegyptijs,quō portauerī vos
sup alas aquilarū:ita ꝑ chorū beatissimorū apostolorū annunciauit Christus vniuersis homi
nibus,qualiter pro eorū salute impugnauit & vicit inuisibiles hostes,immo & seculi vanita- Ioan. 16.
tes,hoīesq̄ puersos,ꝑsecutores iustorū. De quibus dixit discipulis: In mūdo pressurā habe-
bitis,sed cōfidite, ego vici mūdū. Qualiter etiā sub alis misericordiæ suæ suscepit nos,ad fon
tē q̄q̄ baptismi,& ad alia ecclesiastica sacramēta nos duxit,& nos ex gētilitate natos assum- Rom. 11.
psit sibi in populū,oleastrū inserēs in bonā oliuā,naturalibus ramis relictis.Idcirco si ei gra
ti & obedientes fuerimus, erimus ei populus peculiaris præ cunctis hoibus, efficiemurq̄ ei
regnū sacerdotale & gens sancta. Multo enī charior est Christo ecclesia, q̄ olim extitit syna
goga.Numero q̄q̄ & merito & oīni charismate spiritus sancti transcendit ecclesia ineffabi Apoc. 1.
liter synagogā.Propter q̄d in Apoc.habetur:Christus dilexit nos, & lauit nos à peccatis no 1. Pet. 2.
stris in sanguine suo.Princeps q̄q̄ apostolorū:Vos,inquit,genus electū,regale sacerdotium,
gens sancta,populus acquisitionis, vt virtutes annūcietis eius, q̄ de tenebris vos vocauit in
admirabile lumē suū. Respōditq̄ oīs populꝰ simul:Cūcta quę locutus est dñs,faciemꝰ. Ita &
nos in baptismo abrenūciauimus oībus pōpis,operibusq̄ diaboli, & vniuersis Dei mādatis
obtēperare cōdiximus,q̄d itē post recidiuū in sacramento confessionis peregimus.Quid igi
tur nobis incūbit,nisi vt totis viribus ea,ad quæ nos toties obligauimus,impleamus, nec ces
semus deflere, ꝙ heu tam enormiter ac frequēter ea trāsgressi sumus? Vade & sanctifica po
pulū hodie & cras,lauentq̄ vestimēta sua,& sint parati in diē tertiū. Sic dominꝰ iubet præ-
latis & prædicatoribꝰ in contēplationis exercitio cōstitutis,vt ab altitudine huiusmodi ex-
ercitationis paululū descēdentes,ad creditū sibi dominicū gregē festinent,& eum hortādo,
instruēdo, corripiēdo, inflāmando, sanctificent hodie & cras,hoc est, statim sine periculosa
dilatiōe,& nō nimis curiose,sed ad tēpus sufficiēs, quatenus in die tertio,vtpote post veram
confessionē & satisfactionē,sint parati vnigenitū Dei in sacramento suscipere,atq̄ in mon
te contēplationis spiritū sanctū salubriter intueri. Die enī tertio descendet dominus coram
oīni plebe sup montē Sinai, quia post dignā cōfessionē & satisfactionē idoneā, sanctificata
iam mente spiritus sanctus tā euidentia & præclara infundit charismata, vt dubitādum non
sit,quin dominus Deus in huiusce modi mēte descēderit. Cōstituesq̄ terminos p circuitum
populo,& dices:Cauete ne ascēdatis in mōtē. Per hoc clarissime designat,ꝙ nulli licet trās-
gredi mensurā & semitā sibi ꝓfixas,nec incōprehensibilia fidei testimonia cōprehēdere vel-
le,& suo ingenio ea metiri. Sed cū reuerētia & modestia debemus ad cōtēplanda diuina ac-
cedere, pēsata ꝓpriæ capacitatis & defectuositatis materie, vt studeat vnusquisq̄ in primis
ac maxime ea implere ac possidere, q̄ Deus primo ac maxime requirit ab eo, sicq̄ iuxta sui
status mensurā, & suæ vocationis exigentiā ac gr̄am sibi cōcessam se occupet. Hinc q̄ppe in
Prouer.iubet:Ne trāsgrediaris terminos antiquos,q̄s posuerūt patres tui. Et in Ecclesiasti- Pro. 22.
co:Altiora te ne quæsieris,& fortiora te ne scrutatus fueris.sed q̄ præcepit tibi Deus,illa co Eccl. 3.
gita semp.Hinc & Sapiēs inducit:Sēsum tuū dñe qs sciet,nisi tu dederis sapientiā, & miseris Sapi. 9.
spm̄ sctm̄ tuū de cælis?Idcirco diuinꝰ & sacratissimꝰ Dionysius contestat in libro de eccle- Dionys.
siastica Hierarchia,ꝙ nullus angelicorū spirituū audet quippiā agere, nisi iuxta legē ei desup
præstitutā. Oīnis qui tetigerit montē, morte morietur.i. qui deitatis altitudinē aut superglo-
riosissimæ trinitatis mysteriū irreuerēter scrutari aut cōprehendere velle ꝑsumpserit, aut in
Deū altissimū per hæresim,perfidiā,blasphemiamve peccauerit,disperibit.Lapidibꝰ oppri-
met,i.efficacissimis argumētationibus atq̄ acerrimis cōfurationibus conuincet.aut cōfodie
tur iaculis.i.testimonijs prophetarū & apostolorū vndiq̄ cōstringet & dēcietur. Nempe vt
Salomon ait,Verba sapientū sunt quasi stimuli,& quasi claui in altū defixi. Manꝰ nō tangēt Eccēs 18.
illū.i.q adhuc solū actiui sunt,nondū contēplationis secretū queunt attingere. Siue iumen-
tū fuerit,siue homo,morietur.Per iumentū exprimit animalis homo,qui non percipit ea quæ
sunt spūs Dei:Per hoīem vero potest intelligi quicunq̄ sola naturali & philosophica sapien

Universidad de Deusto Biblioteca

tia ꝺditus,q ad cõtẽplanda Christianę fidei ſublimia nequaq̃ idoneus inuenit,& ꝓpria prę-
ſumptiõe dãnat,ſi fidei alta ſcrutari,& iudicare ac reprobare cõtendit. Vnde & Apoſtolus:
Coloſ.2. Videte,inq̃t,ne qs vos decipiat ꝑ philoſophiã & inanẽ fallaciã ſecũdũ traditionẽ hoim. Cũ
tẽlãgere cœperit buccina,aſſcendẽt in montẽ.i.dũ vox ꝺdicatiõis cæleſtis inſonuerit,cõfide-
derẽt diuina q̃ audiũt,ſecundũ mẽſurã & intellectũ eccleſię. Cũq̃ lauiſſent veſtimẽta ſua,ait:
Ne appropinquetis vxorib⁹ vr̃is. Sic & nos Deo volẽtes occurrere, & eũ in thalamo cordis
ſuſcipere, debemus veſtimẽta nr̃a lauare,i.ꝑ pœnitentiã & cõfeſſionẽ, emendationẽq̃ vitæ,
Hier. 15. oẽm vitioꝝ impuritatẽ ab opibus nr̃is atq̃ virtutib⁹ remouere,ſeparãtes precioſum à vili,vt
Eccẽs 9. ſimus q̃ſi os Dei,& impleamus ꝙd Salomon ait:Oñi tẽpore veſtimẽta tua ſint candida. Vn
Apoc.3. de & in Apoc. dñs ꝓhiet: Qui nõ inquinauerũt veſtimẽta ſua,ambulabũt mecũ in albis. Hic
Matt.22. ei qui veſtes ſuas ita nõ lauit,increpatorie dictũ eſt Amice, quõ huc intraſti nõ habens veſtẽ
nuptialẽ? Deniq̃ tẽpore ſacro, q̃ orationi & cõmunioni eſt inſiſtendũ, pœnitẽtiæ q̃q̃ dieb⁹
ab amplexibus decet ceſſare,cũ dicat Apoſtolus: Nolite inuicẽ fraudare niſi ad tẽpus,vt va-
1.Cor.7. cetis orationi. Itẽq̃: Tẽpus breue eſt. Supeſt,vt q habẽt vxores,ſint tanq̃ nõ habẽtes. Verum
Ibidem tamẽ ſaluo remedio his, q pro infirmitate ſua remedio indigẽt nuptiali. Iam aduenerat dies
tertiꝰ,& mane inclaruerat,& ecce cœperũt audiri tonitrua & micare fulgura. Hæc dies ter-
Actor.2. tia,eſt tẽpus euãgelicæ legis. Nã prima dies, eſt tẽpus legis naturæ:ſecũda,tẽpus legis ſcriptę:
Mane tertiæ diei,eſt diluculũ diei Pẽtecoſtes,qñ factus eſt repẽte ſonus vehemẽs,replens to
tã domũ in q̃ primitiua ſedit eccleſia:qua ſpũ ſcto copioſiſſime adimpleta, cœperũt ab eadẽ
emanare tonitrua euãgelicę ꝺdicatiõis,& fulgura cõminationũ,ac ꝑclara coruſcare miracu
la. Tũc & nubes denſiſſima operuit mõtẽ.i.copioſa multitudo milliũ Iudęoꝝ,q tũc repente
cõuertebant,in quibus fuit mortalis infirmitas. Et adhuc obſcura cognitio ſuperuenit pri-
mitiuæ eccleſiæ,& baptizabat ab ea,clangorq̃ buccinę vehemẽtius perſtrepebat. Clangor
ille fuit inuictiſſima atq̃ altiſona prædicatio beatiſſimi archiapoſtoli, cõfundentis & cõuin
centis incredulos. Timuit populus qui erat in caſtris. Tunc ẽm oẽs ſtupebant & mirabãtur,
Ibidem dicentes:Quidnã vult hoc eſſe? Atq̃ vt Lucas Euangeliſta ſcribit, fiebat oñi animæ timor.
Eos vero qui credebãt,eduxit chorus apoſtolorũ in occurſum Dei,ita ꝙ aduentui & inſuſi-
oni ſpũs ſancti ſe præparabant. Steterũt quoq̃ cõuerſi ad radices montis,hoc eſt,in humili-
bus locis eccleſiæ. Totus aũt mons Sinai fumabat,eo ꝙ deſcendiſſet dñs ſuper eum in igne.
Tunc certe tota primitiua eccleſia in monte Sion collecta, præ interiori cordis ardore,ver
ba prædicationis ignita emittebat aſſidue,eo ꝙ ſpiritus ſanctus in igneis linguis deſcẽdiſſet
in eã,q̃ ꝑcordia ei⁹ æſtuãtiſſime inflãmauit. Moſes loquebat,& dñs reſpõdebat ei. Sic & bo-
nis ac ſanctis ꝑlatis dñs pie reſpõdet ꝑ occultũ inſtinctũ & ſacras ſcripturas,ſanctoſq̃ ange-
los. Sacerdotes q accedũt ad dñm,ſanctificenť,ne ꝓcutiat eos. Sacerdotes eterñ euãgelicę le-
gis tanto ſpiritalius & caſtius cõuerſari oportet, quãto eorũ ſacerdotiũ diuinius præſtanti-
usq̃ cõſiſtit,& quo dignior eſt hoſtia quã cõſecrãt,tractãt,ſumũt,& immolãt Deo patri. Cũ
igit filij Iſrael etiã vxorati,iuſſi ſint abſtinere à ſuis vxoribus vſq̃ in tertiũ diẽ, quãdo verba
Dei fuerãt audituri,ſuſcepturiq̃ legẽ:qualis eſt ſacerdotũ euãgelicæ legis impietas, qui in-
cõtinentiæ vitio ſubiacentes, Chriſtum in ſacramẽto præſumunt tractare? O quãta eſt im-
pudentia horum,& q̃ infinita damnatio,intolerabilisq̃ punitio imminet eis.

¶ Expoſitio cap. XX. Locutusq̃ eſt dñs cunctos ſermones. Artic. XLI.

Exo. 19. IAm datio legis deſcribit. [Locutusq̃ eſt dñs cunctos ſermones hos.] In fine præcedentis
cap. ſcriptũ eſt,qualiter Moſes de celſitudine montis deſcendẽs,recitauit populo ea quæ
ibi ſunt ſcripta. Moſe itaq̃ inferius exiſtẽte cũ populo,locutus eſt dñs verba nũc exponẽ
da,tam Moſe q̃ populo audiẽte,dicẽs:[Ego ſum dñs Deus tuus,q eduxi te de terra Aegypti,
Exo. 12. de domo ſeruitutis.] Quẽadmodũ refert Lyra,Hebræi dicũt,ꝙ illud ſit vnũ & primũ ꝓcep-
tum decalogi, ꝑ q̃d affirmatiue præcipit Deus, vt ipſe ſolus habeat & colat ꝑ vero Deo, qui
In Rab. tam potenter & miraculoſe eduxit Iſrael de Aegypto. Quocirca R. Paulus repræhendit Ly
Paulum. ram, eo ꝙ ſimpliciter narret prætactã Hebræorũ opinionẽ, quaſi probabiliter poſſit tene-
ri,& nõ reprobet eam:quia ſi poſſet teneri, ſequeretˇ ſecũdum R. Paulũ, ꝙ doctores catholi-
ci in enumeratiõe decalogi deuiaſſent à ratione. Vetũ hæc repræhenſio eſt inepta, nec tenet
cõſequẽtia illa:quia(vt infrà patebit)etiam noſtri doctores in modo numerãdi,diſtinguen
di ac ſituandi 10. ꝓcepta,variis modis ſenſerũt:nec tñ hinc ſequitur, ꝙ in hoc deuiauerũt à
ratiõe. Frequẽter ẽm circa eandẽ materiã diuerſæ opiniões poſſunt ꝓbabiliter teneri, abſq̃
errore & deuiatione à ratione, qñ non defenduntur cũ incauta & temeraria aſſertione, vt pa
Gene.1. tuit plenius in expoſitione exordij Geneſeos, q̃d ſancti doctores diuerſimode expoſuerunt.
Rabbi⁹. ¶ Deinde R. Paulus reprobat præfatã Hebræorũ opinionem, quia in verbis his, Ego ſum
dñs Deus tuus,nõ ponitur aliquod verbum imperatiuũ aut præceptiuum:ſed eſt ibi ſolum
denunciatio quædam, qua Deus annunciat populo ꝙ ipſe qui loquitur, ſit Deus qui eos de
Aegypto eduxit. Et in iſto R. Paulus catholice ſentit, quia & Gloſſa ait, Non eſt iſtud man-
datum,

datum,ſed ſignificatio cuius ſit mandatum. Hoc idem aſſerit Auguſtinus & alij expoſitores
cõmuniter. Deinceps R. Paulus tãgit motiua Hebræorũ, dicentiũ verba præhabita eſſe pri-
mũ mandatum. Primũ eſt,quia ad omnium diuinorũ obſeruantiam præceptoꝝ, neceſſe eſt
præſupponere ꝙ ille qui iuſſit ea,ſit Deus q̃ Iſrael trãſtulit ex Aegypto:qñ fides ſeu præſup-
poſitio illa,eſt ratio obligandi ad ſeruandũ ipſius ꝑcepta. Idcirco ꝑ verba hęc, Ego ſum dñs
Deus tuus, dicũt affirmatiue iuberi, ꝙ hoc firmiter credat. Secundũ eorũ motiuũ eſt, qm̃ an-
teq̃ aliquis poſſit præcipere alijs, oportet vt recipiat ab eis pro ſuperiore. Ideo dicũt Deum
primo iuſſiſſe per verba inducta, ꝙ ipſe haberetur ab Hebræis in Deũ. Sed iſta motiua q̃uis
aliquid cõtineant veritatis,nõ tñ concludũt propoſitũ, q̃a iam ante horũ prolationẽ verbo-
rum filij Iſrael crediderũt, ꝙ ille qui eos eduxit, eſſet verus Deus,& ſpecialiter Deus eoꝝ. Vt Exo.15.
de ſubmerſis Aegyptijs, cecinerũt: Cantemus dño, glorioſe ẽm magnificatus eſt. Quartode- & 14.
cimo quoq̃ cap. ſcriptũ eſt, ꝙ eis ꝑ maris fundũ tranſductis, Aegyptijſq̃ ſubmerſis, credide
runt dño & Moſi ſeruo eius. Deniq̃ præcedenti cap. faſſi ſunt ſe velle eſſe ſubiectos imperio Exo. 19.
Dei, dicẽtes: Cuncta quę locutus eſt dñs, faciemus. Itaq̃ Deus tanq̃ præambulũ quoddã prę-
mittens, locutus eſt populo Iſrael: Ego ſum dñs Deus tuus, qui licet ſit vniuerſoꝝ dñs atq̃
Deus per creationẽ & gubernationẽ, cõſeruationẽ & iudiciariã poteſtatẽ, tñ ſum ſpecialiter
dñs Deus tuus, quẽ elegi mihi in populũ peculiarẽ, & cui nũc legẽ & præcepta hæc tribuo.
Cõſequẽter exprimit primũ præceptũ [Non habebis deos alienos corã me] q.d. Me ſolum Præce-
pro vero Deo habebis, adorabis & coles:oẽs cæteros qui dij vocant, refutabis adorare & co ptum 1.
lere per latriæ cultũ, ita ꝙ nec eos qui mendaciter dij vocant, vt Iupiter, Mars, Saturnꝰ, qui
ſcelerati fuerũt, nec illos qui in ſcripturis dij vocantur per participationem & gratiam, vt
angeli & homines ſancti, adorabis & coles latrię cultu. Dæmones quoq̃ à gẽtilibus dij men
daciter vocabantur. Corpora aũt cæleſtia, animata ponebant, ſicq̃ cælos, ſtellas, planetas,
vocabant deos per quandã participationem. De quibus in primo Timęi loquitur in perſo-
na Dei Plato philoſophus: O dij deorũ, quorũ idẽ pater opifexq̃ ego. Omnes hi poſſunt dij Plato.
alieni vocari, inquantũ ꝑ vitioſum cultũ eorũ homines alienantur, auertuntur & reprobã-
tur à vero Deo:& itẽ, qm̃ Deus iuſſit, vt fideles ſui ab illorũ cultu ſe alienarẽt rurſumq̃, quia
à vera deitate ſunt alieni. Itaq̃ ait: Non habebis deos alienos coram me. i. nullibi, qm̃ ego
vbiq̃ ſum præſens, & cuncta intueor. [Non facies tibi ſculptile] .i. idolum aliquod ex qua-
cunq̃ materia, in qua ſculpi poteſt. Et ſpecialiter poteſt per idolũ deſignari imago rei con-
fictæ, quæ nullã exiſtentiã habet, nec eſſe poteſt, cum dicat Apoſtolus: Idolũ nihil eſt. [Neq̃ 1.Cor.8.
oẽm ſimilitudinẽ quæ eſt in cælo deſurſ, & quæ in terra deorſum, nec eorũ quæ ſunt in aquis
ſub terra] .i. nullã tibi formabis ſimilitudinẽ per fuſurã ſiue picturã cuiuſcunq̃ rei creatę, vi-
delicet ad colendũ aliqd tale, ita vt nec cæleſtiũ neq̃ terreſtriũ neq̃ aquaticorũ imaginẽ tibi
formes, aut fieri facias. Hinc ſubdit: [Non adorabis ea neq̃ coles:] quia nec ipſam rem cre-
atam, nec eius imaginem. Aliqui nanq̃ putauerũt aliquid numinis eſſe in ipſis idolis, ſtatuis
ſeu imaginibus, vt Triſmegiſtus, qui dixit: Statuas dico animatas ſenſu & ſpiritu plenas, im
becillitatẽ & ſanitatẽ hominibus facientes. Aliq̃ vero hoc non credẽtes, coluerũt deos abſq̃
imagine eorundẽ. Vnde Varro, Valeriusq̃ teſtanť, ꝙ antiqui Romani deos diu abſq̃ ima- Varro.
ginibus coluerunt. [Ego ẽm ſum dñs Deus tuus fortis zelotes] .i. inſtar amatoris ſeu mariti Valeriꝰ.
aut ſponſi zelotypi, volens ſolus amari & coli, vt Deus & ſponſus à fidelibus animabus:id-
circo prohibeo eis fornicari cum dijs alienis, quemadmodũ ſponſus non vult ſpõſam ſuam
alteri cõmiſceri. Qui aũt accedit meretricẽ, nõ dedignat ſi & alter eã accedat, quia non ha-
bet ad illã amorẽ zelotypũ qui ſociũ & cõmunicatorem excludit. Vnde zelotes ſeu zelator
nũc appellat, q̃ ſic vult ſolus amari, ita vt nihil ſecũ amet, in derogationẽ aut minorationem
ſui amoris. Sic igit præcipit Deus ſe coli & honorari, vt ei dũtaxat tota mẽte adhæreamus,
ſeruiamus, atq̃ vacemus, & nõ ſit anima nr̃a dæmonũ aut idoloꝝ, alienorũve deoꝝ adulte-
ra, ſed Dei ſolũmodo ſponſa. [Viſitãs iniquitatẽ patrũ in filios, in tertiã & quartã gnationẽ
eorũ q̃ oderũt me.] Nõ abſolute ait, in tertiã & quartã generationẽ: ſed addit, eoꝝ qui ode-
rũt me. Verũtamen additio iſta, Eorũ q̃ oderũt me, poteſt referri ad id quod dixit, iniquita-
tem patrũ, & etiã ad filios. Sed iſtud bonitati & æquitati Dei derogare videť, vt iniquitatem
parentũ vleiſcat in ſobolẽ, ꝑſertim cũ per Ezechielẽ locutus ſit: Filius nõ portabit iniquita- Ezec.18.
tem patris. Et per eundẽ prophetã ac Hieremiãm Oñis, inquit, qui comederit vuã acerbam, Ibidem.
obſtupeſcẽt dẽtes eius. Nihilo minus idẽ Hieremias fateť in Threni: Patres nr̃i peccauerũt, Hier.31.
& non ſunt, & nos iniqtates eoꝝ portauimus. Et in Ioſue legunť filij Iſrael fugati, & q̃dam Thre.5.
eoꝝ occiſi ſunt propter peccatum Achan. Itaq̃ circa materiã iſtam inueniuntur variæ au- Ioſue 7.
thoritates ſcripturæ, quæ ſibi inuicẽ contrariari videnť. Nam & infrà legit, q̃d nũc in textu Exo.34.6
aſſerit. ¶ Sed oĩm hoꝝ ſolutio & cõcordãtia ex dictis patet doctoꝝ. Nempe, vt ſcribit S. do-
ctor in Secunda ſecũdæ, q̃d & ex dictis Alexandri de Halis habeť: Pœna poteſt conſiderari
dupliciter: Primo, inquantũ pœna, & prout per eã reparat æqualitas iuſtitiæ, dum peccator

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui peccãdo nimis acquieuit ꝓpriæ voluptati in derogationẽ iustitiæ,aliquid patitur contra suã voluntatẽ,in ipsius iustitiæ recõpensamificq; pœna pro proprio peccato infligitur.Secũdo,cõsideraf pœna,vt medicina peccati, nõ solũ curatiua ꝑteriti, sed etiã præseruatiua futuri,cõseruatiuaq; boni:& sic aliq puniunt sine propria culpa,sed nõ sine causa.Per medicinã aũt nõ est subtrahendũ maius bonũ,vt minus bonũ obtineaf,sed econuerso. Hinc aliqui absq; propria culpa in tẽporalib⁹ puniũt per dãna aut infirmitates,vt probent, humiliẽtur, aut alio modo gr̃am sortiant, sicq; in spũalibus bonis crescãt, aut aliquo modo misericordiã consequant.Nunq̃ tñ aliquis ꝓ spũalium subtractionẽ bonorũ punit,nec in vita præsenti,neq; futura,sine ꝓpria culpa. Sic ergo serui & filij in corporalibus aliqñ puniuntur ꝓpter parẽtũ aut dñorũ suorũ peccata,inquatũ secũdũ corpus sunt aliqd seu res quędã illoꝝ, ita ꝙ parẽtes ac dñi puniunt in illis vnde in authoritatibus dicit, vsq; ad tertiã & quartã ghationem,qa vsq; ad tot ghationes viuere possunt parẽtes.Nec istud repugnat diuinę iustitię,qñ Deus hoc ipsum ordinat in ipsoꝝ,sic patientiũ,bonum.Authoritates aũt cõtra hæc allegatę intelligunt de pœnis spũalibus & æternis.¶ Præterea Origenes soluit quæstionem hanc aliter,ꝙ patres peccantiũ,intelligẽs dæmones tentatores:ꝙ ghationes,primã,secundã,tertiã & quartã,eos qui peccãti cooperant,cõsentiunt,aut alio modo cõmunicant. [Et faciẽs misericordiã in millia his q diligũt me, & custodiũt præcepta mea] .i.multo copiosius & potentius misereor posteris amantiũ me,& obedientiũ mihi,præsertim posteris ꝑdestinatis.Nam
Iacobi 2. Psa.144. vt ait Iacobus apostolus,Supexaltat misericordia iudicio.Et psalmista:Miserationes eius super oĩa opa eius.V erunth in hac re attendere possumus,q̃ mirabilia & incõprehensibilia
4. Re.22. 18.& 21. sint iudicia Dei, quia interdũ immediati filij iustissimoꝝ patrum sunt pessimi, & ecõuerso.Ecce q̃ sanctus vir fuit Iosias,& tamẽ filij eius pessimi erãt. Sic & Ezechias rex sanctus,filius fuit vitiosissimi Achaz,Deniq;, infrà discutiet de ordinatione, enumeratione & situatione
Præceptum 2. decalogi& vtrũ dicta hucusq;,sint ad vnũ præceptũ spectãtia,an potius sint duo prę cepta. Sequit aliud p̃ceptũ,& vt patebit,secundũ in ordine.[Non assumes nomẽ Dei tui in vanum] i.nec falsum,nec sine rationabili causa iurabis p Deũ. [Nec eñ insontẽ habebit dñs eũ, qui assumpserit nomẽ dñi Dei sui frustra] .i. talẽ tam inaniter iurantẽ, Deus nõ reputabit innoxiũ,sed transgressorẽ, damnationeq; dignũ:immo decet vt nunq̃ sine reuerẽtia & cordis attentione Deũ nominemus,aut etiã nosari audiamus. Iudæi vero affirmãt hoc præcepto etiã
Præceptum 3. am ꝓhiberi prolationem indebitã nominis dñi tetragrammaton, quod nõ sicut nominari nisi sacerdotibus,quãdo populũ benedixerunt in tẽplo. Sequit præceptũ tertium:[Memento vt diẽ sabbati sanctifices] .i.in sanctis opibus diẽ illũ expẽdas,& diuino cultui applices illum.Per quod aliorũ dierũ solenniũ, & nunc dominicæ diei iubetur celebritas.Instituit aũt dñs sabbatũ,i.diẽ septimũ celebrari, in signũ ꝙ ipse die septimo requieuit à cũctis operibus suis, & in cõmemorationem beneficij creationis, immo & aliorũ Dei beneficiorũ, quorum
Exo. 16. R.Paul⁹. iugiter memores debemus esse.Propter q̃d præcepto huic præmittitur,Memento: q̃d verbũ etiã ideo ꝓmittit, qm̃ cum summa diligẽtia cultui est insistendũ diuino. Vel,vt asserit R. Paulus, ideo verbũ istud præmittitur, quia iam ante in descẽsu mãnæ datũ fuit istud præceptum,vt suprà patuit.Recitat quoq; R.Paulus:Hebræi credunt ꝙ sanctificatio sabbati præcipua,cõsistat in corporalibus delectationibus:traduntq; ꝙ quilibet tenef in illo die ter mãducare, videlicet semel prãdere, & bis cœnare,atq; ꝙ oẽs hoc faciẽtes, sint securi à iudicio gehẽnę,vt i libro eorũ de sabbato,expresse habef.Ecce q̃ ridiculosum & stultũ est hoc.[Sex diebus operaberis] nisi in eorum aliquo aliqua solẽnitas occurrat. [& facies oĩa opera tua] vnumquodq; loco & tẽpore opportuno.[Septimo autẽ die sabbatum dñi Dei tui est] .i. qui deputatus est cultui veri Dei.[Nõ facies oñe opus tu] .i. nullũ seruile aut mechanicum,præsertim nullum opus iniquum facies tu.i.facere tibi licet,[& filius tuus & filia tua, seruus tuus & ancilla tua,iumentum tuũ] .quia & pecora quæ laborãt hoĩbus, voluit Deus tunc quiescere,cõuenienter q; refici, [& aduena qui est intra portas tuas] .i. tibi cohabitat in villis, vrbibus, aut domibus tuis. Et potest per aduenam intelligi quicunq; ad Iudaismũ cõuersus. Deinde subiungit ratio institutionis solẽnitatis sabbatiꝰ:[Sex eñ diebus fecit Deus cælum & terrã, mare & oĩa quæ in eis sunt.Et requieuit die septimo.]Quod qualiter multipliciter possit intelligi, in expositione primi capituli Geneſis diffuse expositum est . [Idcirco benedixit dominus diei sabbati,]priuilegiando eum præ cæteris diebus,[& sanctificauit eum] .i. diuino cultui cõsecrauit.¶ Porro de expositiõe multiplici & plena intelligẽtia huius præce-
Præceptum 4. pti & cæterorum præceptoꝝ decalogi, tot & tanta in alijs scripsi opusculis,immo & tanta inde habenf vbiq; ꝙ nequaq̃ stare intendo nunc in horum expositione hoc loco. [Honora patrem tuum & matrem tuam,]immo & cęteros progenitores,spiritales q; patres ac seniores, & benefactores ac magistros cordiali affectu, decẽti affatu, reali obtemperatione atq; obsequio, & si opus fuerit, etiam sustentatione. De hac re infinita quodammodo dici possent.Subditur autem merces seu ratio huius præcepti,[vt sis longæuus super terram,]id est, diu

diu ac prosperè viuas in terra. Non quòd istud sit finale, principale q; præmium obseruationis huius præcepti, sed aliquantula retributio recte correspondens eidem, quoniam eum qui debite honorat principia suæ vitæ,puta parentes,decuit in ipsa sua vita prosperitatem & diuturnitatem sortiri,quemadmodum cum qui facit misericordiam,decet misericordiam consequi. Deus autem rudi populo veteris testamẽti temporalem promisit mercedem, vt vel sic ad obediendum alliceretur:tamen sub illa mercede subintellexit æternam ac spiritalem,quæ sola est præmium condignum actuum virtuosorum, ex charitate Dei manantium,immo & ex actuali motione spiritus sancti. V nde quod ait,[vt sis longæuus super terram quã dominus Deus tuus dabit tibi,]rite exponitur de regiõe cælestis patriæ. De qua fertur:Credo videre bona domini in terra viuẽtium. Itemq;:Beati mites,quoniam ipsi possidebunt terram, in qua iusti sunt longæui, quia in æternum viuent in ea. Et quanuis prædicta secundum communem legem ita se habeant, quandoq; tamen contingit occulto Dei iudicio,ꝙ honoratores parentum breuis & ærumnosæ sint vitæ,inhonoratores vero eorum,lõgæuæ ac prosperæ.Quod Deus sic ordinat ad maiorem obedientiũ felicitatem,atq; ad grauiorem inobedientium damnatiõem.Vel ex alijs abditis causis id accidit. Præterea post præcepta ad Dei cultum spectantia,recte ponitur immediate istud de honoratione parentũ,quia post Deum sunt præcipue amandi ac honorãdi. Et sicut à Deo suscipitur anima,ita à parentibus contrahitur caro. Et ipsi post Deum sunt causa præcipua sobolis suæ. Quemadmodũ etiam Deus est causa omnium,sic ipsi propriæ prolis. ¶ Sequitur quintum præceptũ:[Non occides] .i. præcipio tibi vt nullum hominem iniuste, seu priuata & propria authoritate occidas,immo nec lædas,neq; percutias. V nde per hoc præceptum prohibetur omne in personam proximi nocumentũ,præter iuris ordinem irrogatũ,cum hoc sit contra charitatem atq; iustitiam. Et sicut vetatur talis occisio,ita implicite ꝓcipitur ordinata vitæ proximoꝝ defensio aut cõseruatio,loco & tẽpore opportuno ꝓ posse. Istud tñ ꝓceptum,sicut & cætera quinq; sequentia,respicit ꝓximum,quãtum ad mali euitatiõem. Sextum p̃ceptum est:[Non mœchaberis.] Per quod primo & maxime adulterium, deinde oĩs illegitimus prohibetur cõcubitus. Septimum est:[Non furtum facies.] Per q̃d primo & euidenter inhibetur ablatio rei alienæ occulta, dño rei inuito:deinde rapina q̃ fit aperte:omnis q̃q; iniusta detentio, ablatio,& deterioratio rei alterius. Cõtra q̃d peccant, qui debita nõ persoluunt,qui & obligantur creditoribus recompensam pro damno, quod illi ex persolutiõis dilatiõe incurrũt, si tñ persolutionem interim exigant. Octauum:[Non loqueris contra proximũ tuũ falsum testimoniũ.]nec in iudicio,nec extra iudicium:per quod oĩs falsa accusatio, diffamatio, detractio,atq; mendacium ꝓhibentur. [Non cõcupisces domum proximi tui.] Hæc duo vltima præcepta,inordinatam appetitionem terrenoꝝ restinguunt ac vetant. Et nono isto p̃cepto inhibetur inordinata appetitio rei vtilis,intelligendo ꝓ domũ, quicquid ad possessionẽ seu opulentiã pertinet corporalem. Decimo aũt prȩcepto vetatur cõcupiscẽtia rei delectabilis,vtpote cõiugis,proximi,& omnis fœminę nõ coniunctę legitime,cũ dicitur:[Nec desiderabis vxorem eius.]Porro quod subditur,[Non seruum,nõ ancillam,nõ bouem,nõ asinum,nec oĩa quæ illius sunt:] potest quasi ꝓ supplementum referri ad nonum p̃ceptum, ita ꝙ ista prohibentur iniuste appeti ad possidendũ & vtendum eis in proprio obsequio, q̃d est bonũ vtile. Possunt q̃q; ad vltimũ istud ꝑtinere p̃ceptũ, ita vt intelligat circa ea esse ꝓhibita oĩs cõcupiscentia bestialis & cõtra naturã. Veruntamen Origenes, Iosephus & Hebræi dicunt,hæc vltima duo ad vnũ pertinere p̃ceptũ,qm̃ de prohibitione vtriusq; cõcupiscentiæ loquitur textꝰ iste ꝓmixtim, saltẽ secũdũ vnã expositionẽ.sed melior est catholicoꝝ distinctio. Nam alia est ratio boni vtilis, & alia boni delectabilis:& multi inclinãtur ad vnũ illoꝝ, qui ad aliud nõ afficiuntur, quẽadmodum quidã libidinosi appetunt ꝓximi cõiugẽ,qui tñ furtũ & rapinã abhorrent.Hinc etiã dantur diuersa p̃cepta de refrenandis cõcupiscentijs,& de refrenãdis eaꝝ effectibus. ¶ Insup circa hæc Lyra recitat: Dicũt Hebræi,per hæc nõ prohiberi cõcupiscẽtiã, nisi aliqualiter prorũpat in actũ exteriorẽ, videlicet cõcupiscẽtiã cõiugis alienæ,nisi erũpat in oscula vel amplexũ aut cõsimilia, cuius opinionis fuit & Iosephus. Vnde & quidã catholici dicũt, ꝙ lex vetus cohibuit manũ,nõ aĩum. Sed R.Paulus contra hæc scribit:Multi,inquiẽs,doctoꝝ Hebræoꝝ affirmãt,ꝓ hæc ꝓhiberi cõcupiscentiam alienæ vxoris aliaꝝq; rerũ,etiã si in exteriorẽ actũ non moueat:& ꝙ ita teneri oporteat,facile est ꝓbare,cũ exterior actus rationẽ culpę nõ habeat,nisi ex interiori deordinatiõe.Ratio q̃q; voluntarij,q̃d est origo meriti atq; demeriti, primo & maxime inuenit in interioribus animæ. Deniq; in Deuteronomio habef:Ne dixeris in corde tuo,propter iustitiã meã introduxit me dñs in terram hanc,ꝓ q̃d prava & falsa cogitatio, & itẽ præsumptio ꝓhibẽtur.Sed & in Leuitico scriptum est:Ne oderis fratrẽ tuũ in corde tuo.Et rursus: Nec memor eris iniuriæ ciuium tuoꝝ. Quod vero catholici dicunt,intelligendum est,ꝙ lex vetus non tam euidenter & frequenter cohibet animum,sed manum, præsertim quia non ita infligit pœnas tẽporales pro peccatis cor

Præceptum 5.
Sextum. Septimũ
Præceptum 8.
Præceptum 9.
Præceptum 10.
Origen, Ios. li. 3. ant. Iud. cap. 6.
Idẽ vbi supra. R.Paul⁹.
Deut. 9.
Leui. 19. Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

catis cordis,vt operis.[Cunctus aũt populus videbat] hoc est,sensibiliter percepit & audiuit[voces].i. tonitrua vel verba Dei plata ex nube & igne. Solet aũt in scripturis visus pro q-
Apo. 1. cunque exteriori accipi sensu,specialiter pro auditu, quemadmodum in Apocalypsi Conuersus sum,vt viderem vocem quæ loquebatur.[& lampades] hoc est, coruscantia fulgura, quæ visu proprie sumpto percipiebantur.[& sonitum buccinæ, montem q̃ fumantẽ:] sicut in expositione præcedentis capituli patuit.[& perterriti[mente,[ac pauore cõcussi]in corpore sensitiua q̃ parte,[steterunt procul,] nõ solum nõ transgrediendo terminos præstitutos,sed & retrogrediẽdo.[dicentes Mosi: Loquere tu nobis]ex parte Dei,[& audiemus]auribus cordis ac corporis.[Non loquatur nobis dñs] locutione ista sensibili terrifica,& per se seu per angelicam creaturã. [ne forte moriamur] ex nimia corporalis harmoniæ immutatione,atq; formidine, ex nimia q̃ excellentia obiectoꝝ illoꝝ, videlicet vocum ac fulgurum atq; sonituũ tubæ,per respectũ ad nostrũ auditum & visum. Nec potest humana fragilitas talia diu sufferre sine confortatiõe speciali & gratiosa.[Et ait Moses ad populum:Nolite time re]immoderato timore,vel q̃ nunc moriemini,sicut timetis.[Vt enim probaret vos,venit Deus]hoc est,ob hoc p creaturã subiectã sic descendit, apparuit, atq; locutus est dominus vobis,vt ostenderet non sibi oĩa cognoscenti,sed vobisipsis ac alijs,quales sitis, & vt faceret vos probatos ac timoratos.ideo subditur:[& vt terror illius esset in vobis,]id est,timor filialis vel saltẽ initialis.[& nõ peccaretis.]quoniam timor Dei retrahit hominem à peccato.[Stetit q̃ populus de lõge. Moses autem accessit ad caliginem, in qua erat Deus].i. verticem montis ascendit,in quo fuit densissima nubes, in qua Deus per angelũ apparebat, vt iuxta petitionem populi mediaret inter Deũ & eos in audiendo verba Dei,& referendo eadem ipsis.[Dixit q̃ præterea dñs ad Mosen:Hæc dices filijs Israel:Vos vidistis q̃ de cælo locutus sim vobis] id est, sensibiliter percepistis verba prolata ab angelo, in mea p̃sona loquente, quę verba in cælo aereo sonuerũt,& cæleſti virtute formata sunt. Porro de ista materia multa leguntur Deutero. 4. & 5. capitulis, vbi inter cætera scribitur: Accessistis ad radices mõtis q̃ ardebat vsq; ad cælum,erantq; in eo tenebræ, & nubes,& caligo: locutusq; est ad vos dñs de medio ignis, vocem verboꝝ eius audistis, & formã penitus nõ vidistis: & accessistis ad me oẽs principes tribuũ,& maiores natu,atq; dixistis:Ecce ostendit nobis Deus noster maiestatem & magnitudinem suam: vocem eius audiuimus de medio ignis:& ꝓbauimus hodie, q̃ loquente Deo cũ hoĩe,vixerit homo. Cur ergo moriemur, & deuorabit nos ignis hic maximꝰ? Si eñ vltrà audierimꝰ vocẽ Dei,moriemur. Quid est eñ oĩs caro, vt audiat vocẽ Dei viuẽtis? [Nõ facietis]mecũ[deos argẽteos,nec deos aureos facietis vobis].i. nulla simulacra facietis, vt illa colatis mecũ,vel p cultũ latriæ,sicut adorãdꝰ & colẽdus sum ego. Vñ & Samaritani & multi de regno decẽ tribuũ,coluerũt simulacra sua seu vitulos aureos,& cũ hoc dñm adorauerũt, sicut nũc vsq; faciũt Tartari.[Altare de terra facietis mihi].i. ad meũ honorẽ. Hoc de altari holocausti exponitur,quia altare incensi fuit ex lignis sethim,opertũq; auro,vt infrà habetur. In detestatiõem q̃q; idololatriæ iussit hoc dñs,quia idololatræ de preciosis materijs faciebãt altaria, & ꝓpter mysticam significatiõem ad humilitatis cõmendatiõem. [& offeretis super * illud holocausta & pacifica vestra]per manus sacerdotum. Holocausta autem dicuntur, sacrificia quæ ad Dei honorem totaliter cõburebãtur: Pacifica vero,quæ pro remissiõe peccati,aut p gratiarum actiõe de beneficio dato, aut pro beneficio obtinendo offerebãtur, q̃rum vna pars extitit sacerdotum,vna offerentium,vt comederẽt corã dño,& tertia ad Dei incẽdebatur honorem. [Oues vestras & boues,] de quibus cõmuniter sacrificia ista fiebãt. [in oĩ loco in q̃ memoria fuerit nominis mei].i. in locis specialiter deputatis ad hoc, vt in eis per
3. Reg. 18 sacrificia ista fiat cõmemoratio & honoratio meĩpsius, quæ loca nõ fuerunt simul & semel
1. Re. 1. 2. plura,sed vnus duntaxat, in q̃ licuit oblatio talis, nisi forte ex dispensatione diuina & causa
1. Re. 24. idonea,sicut Helias obtulit in Carmelo. Successiue autem fuerunt loca illa diuersa,quia pri-
2. Re. 6. mus fuit in Silo, vbi tabernaculum fuit ad tempus: deinde fuit in Nobe, qua vrbe per Saulẽ
Ibidem. destructa,vt primo Regum habetur, in Gabaon est trãslatum. Postea in Hierusalem tẽpore
3. Re. 15. Dauid, vt patet secũdo Regũ. Verũtamẽ populus frequẽter immolauit hincinde in excelsis.i. locis sublimibus, prout in libris Regum & Paralip. recitat, in quibus & hoc vituperat. [Veniã ad te]p gratiæ infusiõem, [& benedicam tibi] p infusæ gratiæ multiplicatiõem, atq; p terrenæ p̃speritatis cõcessionem,si in cunctis obedieris mihi. Et in verbis his alloqtur Deus populum, tanq̃ quid vnũ,p Mosen. In veteri etenim testamẽto temporalium bonorum affluentia ꝓmittebatur.[Quod si altare lapideum feceris mihi,]Per hoc datur intelligi, q̃ altare de quo iam facta est mentio, poterat fieri tam de terra q̃ de lapidibꝰ, subditur:[non ædificabis illud de sectis lapidibus].i. de lapidibus impolitis, non sculptis neque dolatis, volo id fieri.[Si enim leuaueris cultrum tuum super eum].i. si cum ferro seu cultello præparaueris istud altare, lapides eius secãdo, sculpendo, aut poliendo.[polluetur]id est, cõtemptibile fiet, displicebitq; mihi, eo quòd factum sit aliter, quàm præcepi. ¶Causa literalis huius

huius præcepti assignatur, quia idololatræ faciebant sua altaria de saxis sectis, politis,& sculptis: ideo in illoꝝ detestationem Deus ꝓcepit oppositũ,& quia nolebat suos ministros communicare cũ idololatris in diuinis. Rursus, ne ludæi p talem sculpturã inducerent paulatim ad sculpendũ atq; colendum imagines. Insuper ob mysticã significationem, videlicet q̃ Deus vult in spirituali tẽplo suo (q̃d est ecclesia) collocari p̃sonas integras & syceras, vnitatẽ spiritus conseruantes,& ecclesiasticam vnionem nõ violantes. Rursus, spirituale altare, est trium theologicarũ virtutum connexio integra, in qua offerenda sunt Deo omnia opera bona & sacrificia militantis ecclesiæ, q̃d altare fit de nõ sectis lapidibus.i. de tribus istis virtutibus firmis, ab inuicem non diuisis, nec alicui simulationi aut duplicitati adiunctis.[Non ascendes p gradus ad altare meũ:] Cuius iussionis subiungitur ratio:[ne reueletur turpitudo tua.] Ex quo elicitur, q̃ nondum erat tũc feminalium vsus, q̃d magis infrà patebit. Veruntamen si altare fuit tam altũ, q̃ sacerdotes illud stando nõ valebãt attingere, poterat pedibus sacerdotum scamnũ aut aliquid tale supponi, q̃d facta ministratione remouebatur, vt magister in historijs tangit. Vnde & Lyra allegat Rabbi Salomonem, dicentẽ q̃ fiebat ibi ascensus sine gradibꝰ in huiusce modi casu. Fertur quoq; q̃ in sacris Priapi sacerdotes per gradus ascẽdebant altare, atq; in alto stantes, verenda sua monstrabant populo discooperta. idcirco in tam obscœnoꝝ detestationẽ sacroꝝ, dñs dedit prĕfatum mandatũ. Spiritaliter vero per gradus ad altare ascendere, est, in fide superbeatissimæ trinitatis, gradum & ordinem dignitatis asserere, affirmando quòd pater maior sit filio,& filius maior spiritu sancto, vt Ariani dixerunt: quod q̃ facit, turpitudinem suæ perfidiæ infelix ostendit. Rursus, altare de terra facere, est in Christo veram carnem faterit & ad altare per gradus non ascẽdere, est in eo diuinitatem veram, quæ æqualis est patri, agnoscere. Exo. 28. R. Salo.

¶De mystica huius capituli vicesimi intellectu. Art. XLII.

QVemadmodum quinquagesimo post exitum ab Aegypto die, data est lex Hebræis in monte Sinai, sic quinquagesimo die post Christi resurrectionem, missus est spũs sanctus primitiuæ ecclesiæ in grandi illo cœnaculo, in q̃ nouissimã fecerat Christꝰ cœnãt p cuius paracleti infusionẽ, euãgelica lex in apostoloꝝ, cæteroꝝq; credentiũ cordibus est tirmata, atq; eodẽ die alijs in Hierusalẽ prædicata & data, coruscantibus signis tanq̃ fulguribꝰ, & apostolicis verbis sonãtibꝰ, velut tonitruis. Insuper, sicut Hebræis ex Aegypto saluatis data sunt decẽ illa ꝓcepta immediate à Deo.i. non per Mosen, sed p allocutionẽ Dei ex igne & nube, tñ p angelũ: sic nobis ex mũdi & vitioꝝ caligine p Chri aduentũ eductis, eadẽ ꝓcepta sunt in euãgelio tradita, primo immediate à Chro Deo vero, veraciter in carnato, dicẽte: Si vis ad vitã ingredi, serua mãdata. Itaq; nõ seruiamꝰ vltrà peccatis, nec erroꝝ ac passionũ tenebris inuoluamur, nec alicuius idololatriæ immoremur caligini. Dicitur eñ vnicuiq; nostrum: Non habebis deos alienos coram me. ¶Contra hoc agit superbus, qui seipsum facit Deum sibi metipsi, atq; ab alijs tanquam Deus vult honorari, dum nõ Dei, sed suũpsius quærit gloriam & honorem: & ita se habet ac taliter gloriatur, quasi non à Deo, sed à seipso sit & habeat quod est, & quod habet. Magis quoq; quærit sibi obtemperari, quàm Deo. Nempe si videat Dei præcepta à seipso ac alijs violari, non curat, nec contabescit, nec zelo inflãmatur iustitiæ zelãdo pro domino, iuxta illud: Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei. Porro, si videat se contemni, aut propria vilipendi mãdata, mox furit & indignatur, ac quasi sub colore iustitiæ in contemptores sui exurgit. In tali etenim homine improbo ac peruerso, viget priuatus amor sui, non sancta dilectio Dei. Quo cõtra ait Helias: Zelo zelatus sum pro domino. Vnde & Chrysostomus protestatur: Nihil iniquius q̃ Dei iniuriam dissimulare,& propriam vindicare. O quàm multi prelati ac principes sunt hodie tales, qui subditos suos per vitiorum abrupta proficisci conspiciunt, nec dolent, neq; emendãt, sed silent: ꝓpriã vero inhonorationem, nec in modicis rebus perpeti queunt: ideo non sunt veri vicarij creatoris, sed serui ac filij dæmonis. Similiter cõtra istud ꝓceptum peccãt auari, qui magis afficiuntur ad auꝝ, q̃ ad omniũ fontem bonoꝝ, qui nummũ præferũt Deo, & pro pecunia relinquũt iustitiã, ac lucri amore iurãt, periurãt, fallũt ac mentiunt, iudicãtq; peruerse. Propter q̃d diuinus apostolus auaritiã nõ inepte idololatriã appellauit. Rursus cõtra idem præceptũ agit luxuriosus, cuius Deus venter est, & gloria in pudendis, qui fœdam carnem magis q̃ incõparabilem & superpræstãtissimã deitatẽ cogitat, amat, & adipisci conatur. Et breuiter quicũq; in mortali est culpa, q̃ creatis magis q̃ creatori, vanitati magis q̃ veritati ac æqtati inhæret, atq; in his vanis, fœdis ac vilibus rebus finem sibi cõstituit. Ille sibi formar & eligit deos alienos, de cuiꝰ vilitate ac impietate Sapiens ait: Cor iniq cinis est & terra: supuacua spes illius,& luto vilior vita eius: q̃m ignorauit illũ qui se finxit, hoc est, p debitũ cultũ non recognouit propriũ creatorẽ. Nõ facies tibi sculptile, neq; oĩm similitudinem &c. Hoc præcepto iubemur cor nostrum à turpibus phantasmatibus, à sordidis phãtasijs, à distractiõibus cordis, potissime oratiõis contẽplatiõisq; tẽpore, & in cũctis diuinis purgare ac Mat. 19. Phil. 2. Psal. 118. 3. Re. 19. Chryso. Coloſ. 3. Phil. 3. Sapi. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gare ac custodire, quatenus pura, ardente, ac stabili mẽte oĩpotenti Deo simus intẽti, eiusq; opꝰ cũ debita reuerentia iugiter psoluamus. Ego eñ sum dñs Deus tuus fortis, zelotes, visitãs iniqtatẽ patrum in filios. Itaq; si optamus, vt anima nostra spõsa sit sui creatoris ac salua toris, oportet nos ei indesinẽter fidelitatẽ seruare, nec aliqd nisi ipsum, vel ꝓpter ipsum, ac in ipso diligere, cordeq; integro detestari ac fugere, quicqd à mundissimis eius amplexibus mentẽ auellit. Hinc sanctus Ioannes apostolus loquit: Si quis diligit mundũ, non est charitas Dei in ipso. Et Iacobus sanctus: Quicũq; ingi, voluerit amicus huius mũdi fieri, inimicꝰ Dei constituet. Caueamus ergo ne vitioꝝ nostroꝝ filios. i. imitatores, cõsensores, cooperatores, aut quouis modo cõmunicatores habeamus ac relinquamus me alios inducamus ad mala verbo, exemplo, aut operetne & nostra peccata in tertiam & quartã gñatiõem visitent à domino, oĩmq; illorum peccata ac pœnæ redundẽt in nos. Non assumes nomen Dei tui in vanum. hoc est q̃d in Euangelio loquitur dominus: Ego dico vobis non iurare omnino. Sit autẽ sermo vester, est est, nõ non. Iacobus quoq; Apostolus: Ante omnia nolite iurare. Abhĩciatur ergo detestabilis actus & pessima consuetudo, cum & in Ecclesiastico scriptum sit: Iurationi non adsuescat os tuũ, multi enim casus in ea. Vir multum iurans, replebitur iniquitate, & non deficiet de domo eius plaga. Nempe cum cõsuetudo venialiũ sit mortalis, quãto magis consuetudo iurandi enormiter vitiosa est atq; mortifera, cum sine rationabili causa iurare sit contra diuinum præceptum, ideoq; ex genere suo mortale? Memento vt diem sabbati sanctifices. Itaq; diebus festiuis summe tenemur abstinere à vitijs, ita ꝙ si quis tunc detrahat, fornicetur, contendat, crapulamve committat, aut acediæ præbeat in se locum, vel quodcunq; mortale incidat vitium, non solum committit vnum aut simplex mortale peccatum, nec tantum transgreditur vnum præceptum, sed duo ad minus: & duo incurrit peccata mortalia, aut vnũ dupliciter vel pluribus modis mortale. Quemadmodũ etiã si aliquid horum committat in sacro loco, aut cum religiosa, seu in sacris ordinibus constituta persona. Hinc & venialia quę ad mortale disponunt, tunc grauant, ac magis vitanda sunt. ¶Demiq; valde pensandũ est quod dñs iubet: Non facies omne opus tu & filius tuus, & filia tua, seruus & ancilla &c. Quo constat, ꝙ parentes & domini domus, tunc præcipue obligantur sobolem suam atq; familiã quantum cõgrue valent, & charitas exigit, à peccatis retrahere, admonere, & ædificare. Itaq; cũ sabbatum sit requies domini, diebus celebribus conquiescat mens nostra in Deo quiete p̃cipua ꝑ deuotionẽ internam, ꝑ orationes puras atq; assiduas, ꝑ contẽplationẽ synceram, ꝑ amorem feruentẽ. Honora patrẽ tuũ & matrem. Omnis igitur Chr̃ifidelis superioribus suis tanq̃ Dei vicarijs debitam subiectionẽ, reuerentiam cordialẽ, obedientiã exhibeat promptã. Stetitq; populus de lõge, Moses autem accessit ad caliginem, in qua erat Deus. Hanc clausulã magnus & theologissimus Dionysius in libro de mystica theologia ꝑfundissime interpretat, intelligendo per Mosen, quemcũq; virum heroicum ac perfectum, qui relictis ac supergressis oĩbus sensibilibus ac intelligibilibus, immo vniuersis creatis, atq; seipso & cũctis actibus suis, Deo ꝑ ardentissimã dilectionem vnitur, intratq; caliginẽ in qua vere est Deus. Hæc nanq; caligo, est æternæ, increatæ, infinitæq; lucis diuinę superexcellens, incõprehensibilis & superclarissima plenitudo abyssalis, interminabilis atq; ita simplicissima magnitudo, in qua Deus esse & habitare censetur, qui ponit tenebras, id est, infinitã hanc lucem, oẽm creatæ mentium capacitatẽ infinite transcendentẽ ac superantem, latibulum suũ: & ipsæ diuinæ tenebræ cooperiuntur & absconduntur omni visioni ac lumini, ob incircũscriptibilem suam plenitudinem, prorsus impenetrabilem & immẽsam. Cum itaq; mens æstuantissimo charitatis ardore succensa, Deo ita coniungitur ꝑ contemplationem theoricam & sapientiam luminosam, flammigeram, vnitiuam, dicitur introire caliginem, instarq; Mosis ab omnibus separari. Vnitur enim Deo tanquam prorsus incomprehensibili, & quo ad quid est, mere ignoto: & tamen hoc ipsum sic intueri, est clarissime ac suauissime contẽplari, speciesq; altissima contẽplationis huic vitæ possibilis. Idcirco tunc tota in lucem illã tam infinitam expanditur, increatæ veritati infigitur, supereſſentiali deitati & supbeatissimæ Trinitati tam radiose, amorose & proxime copulatur, ꝙ aliud nihil aduertit, nec proprium actum attendit, sed defluit à seipsa, atq; in proprium refluit fontem. Sicq; in diuitias gloriæ rapitur, in amoris increati immensi igne comburitur, in deitatis abyssum profundatur & absorbetur, vt videatur quodammodo, esse creatum exuere, & increatum idealeq; esse induere, nõ ꝙ substantia mutetur aut proprium esse tollatur, sed quoniã modꝰ essendi, q̃litasq; viuendi deificatur, hoc est, Deo & superbeatissimæ beatitudini eius supernaturaliter & gratiosissime assimilatur, sicq; eminenter implerur illud Apostoli: Qui adhæret domino, vnꝰ spiritus est. immo quod in Iohãne loquitur vnitas ipsa & veritas increata vnigenitus patris: Pater, rogo pro eis qui crediturí sunt in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Ego in eis & tu in me, vt sint consumma ti in vnum, vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit & ego in ipsis.

1. Ioan. 2. Iacob 4.

Matt. 5. Iacob. 5.

Eccl 23.

1. Cor. 6. Ioan. 17.

¶Elucidatio

¶Elucidatio literalis capituli XXI. Hæc sunt iudicia quæ proponeis eis. Art. XLIII.

IN veteri testamento fit mentio de præceptis triplicibꝰ, videlicet moralibus, cæremonialibus, & iudicialibus. Præcepta moralia sunt, quæ directe pertinent ad bonos mores, & de actibus virtutũ exercẽdis, atq; de oppositis vitijs euitãdis, traditur. Et ista p̃cepta sunt de naturalis dictamine rationis: propter q̃d dicũtur quasi quædã cõclusiones, ex naturali iure seu lege elicitæ. Hinc manẽt & obligãt in euãgelica lege. Porro p̃cepta cæremonialia appellantur, quæ tradunt specialem modum colendi Deum, quantum ad exteriorem ritum & obseruãtiam in sacrificijs & consimilibus. Præcepta vero iudicialia sunt, que tradunt speciales modos seruandi iustitiã inter homines in conuersatione humana, tamẽ per respectum & in ordine ad veram & supernaturalem felicitatem. Et sicut p̃cepta cæremonialia, sunt quædam determinationes & explicationes præceptoꝝ moralium concernentium Dei cultum, & quantũ ad Deum: sic p̃cepta iudicialia sunt quędã explicatiões & declarationes seu determinationes præceptoꝝ moraliũ, respicientium directionem vitæ humanæ, seu quãtum ad homines. Dictum est eñ, ꝙ præcepta moralia docent & iubẽt Dei cultũ in gñali, & præcipue quantũ ad actus interiores, qui sunt credere, sperare, diligere: sed cæremonialia p̃cepta assignãt speciales modos cultus diuini in exterioribus actibus. ¶Deniq; intẽtio legis diuinę est, hoĩes cõuenienter ordinare ac regere, tã q̃ ad Deũ, q̃ q̃ ad seipsos adinuicẽ, q̃ꝝ vtrũq; est de lege naturæ seu dictamine ratiõis naturalis in gñali. Sed oportuit vtrũq; determinari in speciali per certa præcepta, vtpote cæremonialia ac iudicialia, vt iam dixi. Et quia cæremonialia p̃cepta erant omnino præfiguratiua Christi, & modi colendi Deũ in euãgelica lege: ideo euangelio diuulgato, cessauerũt, immo illicita atq; mortifera facta sunt. Iudicialia aũt præcepta non erant directe & principaliter figuratiua, sed conseruatiua æqualitatis iustitię inter homines. Ideo q̃uis sint per Christũ legem euacuata, ita ꝙ nõ manent obligatoria, nõ tñ exiſtunt mortifera, qm̃ possent à rege aut principe Chr̃iano, si expediret, instituí, atq; à subditis obseruari, dũmodo nõ instituerent nec obseruarent, inquãtũ & qa ad legẽ Mosis pertinebant, sed inquantũ p̃senti hoĩm statui cõuenirẽt. De hac materia scribit plenarie Alexãder de Halis super tertium Sententiarũ, & Thomas in prima secundæ. Itaq; postquam præcedenti capitulo data sunt à Deo præcepta moralia, nunc in isto cap. dantur ab eo iudicialia q̃dã præcepta. [Hæc sunt iudicia quæ propones eis]. i. ea quæ nunc subiungũtur, sunt iudicialia præcepta, quæ ego instituo filijs Israel obseruanda, & quæ tu eis ex parte mei propones, & seruãda p̃cipies. [Si emeris seruũ Hebræũ, sex annis seruiet tibi. In septimo egrediet liber gratis.] Istud tripliciter potest intelligi. Primo sic: Si tu Israelita emeris atq; redemeris Hebræum iam venditum gentili in seruum, seruiet tibi vsq; ad initium septimi anni, vtpote iubilei, qui est annus remissionis, vt infrà patebit. Noluit autem Deus ꝙ Hebræi venderentur in seruos perpetue atq; simpliciter, sed ad tempus prætactum, quoniam ipse eduxit eos de seruitute Aegyptia, vt essent serui ipsius, & propter nobilitatẽ eorum ex patriarchis contractam, immo & magis propter dignitatẽ eis collatam per dona gratiæ, & per legem diuinam. Ita exponit Andreas. Secundo exponitur sic: Si emeris seruum Hebræum, qui seruus ante non fuit, hoc est, si emeris Hebræum ad hoc, vt sit seruus tuus, seruiet tibi sex annis. i. tibi seruire rene bitur, si vixerit ꝑ tot annos, nisi interuenerit iubileꝰ. Sic exponit magister in historijs. Quod tamen non est intelligendum de magno iubileo, videlicet quinquagesimo anno, sed de septimo anno remissionis. Tertio sic: Si emeris seruum Hebræum ab Hebræo, seruiet tibi, vt dictum est. Potuit autem venditio talis fieri tribus modis: Primo, ab ipsis iudicibus Hebræis, qui Hebræum de furto conuictum, nec habentẽ vnde restitueret, vendi iusserunt ad faciendum restitutionẽ, vt sequenti constat capitulo. Secundo, quia Hebræus ob nimiam paupertatẽ potuit vẽdere se in seruum, quẽadmodum in Leuitico habet: Si paupertate cõpulsus, vẽdiderit se tibi frater tuus in seruum &c. Tertio, quoniam dñs Hebræus, seruo suo Hebræo non amplius indigẽs, poterat eum vẽdere alteri Hebræo, quantũ ad tẽpus restans vsq; ad septimũ annũ remissionis, de q̃ subditur [In septimo egrediet liber gratis] hoc est, ad placitũ suũ recedet à domino suo, liber à pristina seruitute, nec aliquid dabit pro sua redemptione. [Cum quali veste intrauit] domũ domini sui ad seruiendũ, [cum tali exeat]. i. æqualiter vestitus. Per quod nõ excluditur, quin poterat melius esse vestitus in exitu suo. Et istud pie præceptũ est, ne pauper seruus, male vestitus egrediẽs, cogeret rursus seruire pro adipiscẽdo vestitu. Tempus q̃q; q̃d in seruitute expẽdit, non sibi, sed suo domino quasi vixisse videtur: ideo egredięti debuit dominus talẽ præbere amictum, qualẽ habuit quando ad seruiẽdum intrauit. [Si habẽs vxorẽ] id est, si vxoratus fuit, quando intrauit ad seruiẽdum cum ea, [& vxor egrediet simul] cum eo, immo & filij ac filiæ ante vel interim nati, quoniam partus sequitur ventrẽ. [Sin aũt dominus dedit illi] videlicet seruo suo Hebræo [vxorẽ] post ingressum eius ad seruiendum, [& peperit] vxor [illa filios & filias] in seruitute, [mulier & liberi eius erunt

Præcepta moralia.

Cæremonialia.

Iudicialia.

Exo. 12.

Leuit. 25.

domini

Universidad de Deusto
Biblioteca

domini sui].i.in seruitute manebunt.Istud intelligendum est,quãdo vxor illa non fuit Hebræa,sed serua simpliciter,vtpote ad seruitutẽ perpetuã obligata, quia ex alieno genere nata.Si autẽ fuit ancilla Hebræa, nõ fuit obligata ad seruitutem magis q̃ seruus Hebræus,idcir co cũ suo marito ac liberis potuit libera egredi.[Ipse vero exibit cũ vestitu suo].i.solus,ita q̃ vxor cum sobole in seruitute manebit in casu p̃fato.[Quòd si dixerit seruus,Diligo dominũ meum,& vxorem ac liberos].i.ex speciali amicitia ad dominũ suum & coniugem atq; prolem,voluerit in seruitute manere,renũcians iuri suæ liberationis, [offeret eum dñs dñs] hoc est, sacerdotibus seu iudicibus præsentabit. Dicuntur aũt sacerdotes ac iudices dñ.i. diuini, quia p iudiciariam potestatem,& alioꝝ gubernationem, vicariatũq; Dei, diuinas proprietates participant,& Deo specialiter assimilant, saltem in donis his gratiæ gratis datæ.[& applicabitur ad ostiũ & postes]tabernaculi,iuxta præceptũ facerdotum seu iudiciũ. [perforabit̃q; aurem eius subula]domin⁹ suus in signum ppetuæ seruitutis.Quod signum in aure euidenter apparuit.Vel,perforatio illa fiebat ei in pœnã &confusionem,eo q̃ noluit vti iure libertatis sibi oblatæ,ac beneficio legis.Fiebat quoq; in aure magis,quàm in alia corporis parte,q̃m per auditũ didicit & p̃cepit ius huiusc̃emodi libertatis. Auditus quippe,sensus est disciplinæ.[& erit ei seruus in seculum.] hoc est, quoadusq; mãserit viuens, vel vsq; ad iubileũ forte maiorẽ,quãtumlibet distet. Nam tantũ spatium solet seculum appellari. Idẽ quoq; intelligẽdum est de ancilla.Secundũ Thomam talis mãsit perpetue seruus.¶Sequitur aliud iudiciale p̃ceptum,quod satis intricate in textu exprimitur.Siquidẽ legislator illud describendo studuit breuitati.[Si quis vendiderit filiã suam in famulam, nõ egredietur sicut ancillæ exire cõsueuerunt.] Locus iste dupliciter exponitur. Primo, secundũ Rabanum & Petrum Comestorem,de venditione filiæ Hebrææ in concubinam,ita q̃ seruiret domino eã ementi in lecto,& in tali casu dñs non potuit eam expellere,sicut ancillã dũtaxat. Quòd si istis obiciatur,q̃ venditio in concubinã fuit illicita,cum omnis concubitus non coniugalis,sit in lege p̃hibitus,dicunt q̃ istud fuit permissio, nõ licentiatio, ita q̃ fuit Hebræis p̃missum, propter eoꝝ libidinem aliqualiter refrenandã: quemadmodũ dare extraneis ad vsuras, propter eoꝝ cupiditatẽ frenandã circa ꝓprium populũ& sicut dare libellum repudij, ne crudelitatem exercerẽt in cõiuges suas. Nec dicit hæc litera, vt fiat talis venditio, sed quid agendum sit,si fuerit facta.Secundo exponitur sic: Si quis vendiderit filiam suã in famulam,hoc est,si quis Hebræus filiam suam nondum nubilem vendat alteri Hebræo, vt seruiat ei ad tempus, quatenus interim cõsideret mores eius,an velit eam sibi aut filio suo accipere in vxorem, nõ egredietur sicut ancillæ egredi cõsueuerũt,i. non dimittetur à domino suo sicut dimittit ancilla ex alia gente empta,quæ fuit ancilla simpliciter,nec egredi potuit,nisi dominus excussisset ei dente aut oculũ,vt in isto infrà habet capitulo,quod nõ seruabatur in ancilla Hebræa: immo qui eam sic percussisset,simili pœnæ subiacuit.Huic aũt expositioni magis cõsonare videntur sequentia:[Si displicuerit oculis domini sui, cui tradita fuerit].i. cui vendita erat, vt eius mores sic experiret,ita q̃ ei non placet ad ineundũ cum ea cõnubium, [dimittet eam]liberam,etiã ante septimũ annũ,quia nõ erat ei traducta finaliter ob seruitutem,sed ꝓpter cõiugium. [Populo aũt alieno vendendi nõ habebit potestatem, si spreuerit eã].i. si despexerit eam in cõiugem sumere, nõ habebit licẽtiam vendẽdi eam populo alieno seu alicui alterius gentis,quia(vt dictum est)tenetur eã dimittere. [Sin autẽ].i. si[filio suo desponderit eã, iuxta morem filiaꝝ faciet illi].i.dotẽ tribuet ei,vt fieri solet puellis quæ despõsantur.[Quòd si alteram ei acceperit].i. filio suo aliam dederit coniugẽ præter p̃dictam, q̃m vnus poterat habere plures vxores,vel si istã prædictã fecerit repudiari à filio suo, [prouidebit puellæ nuptias & vestimẽta,& precium pudicitiæ nõ negabit].i.mulieri ita abiectæ prouidebit suis expensis de alio viro,& necessaria ministrabit pro eo q̃ à filio suo est corrupta,& si ipsa voluerit alteꝝ sumere virũ.[Si ista tria nõ fecerit].i.nullum trium prædictoꝝ, ita q̃ nec ipse eã acepit vxorem,nec filio suo tradidit eam in coniugẽ, nec sponte voluit eam dimittere,[egredietur gratis absq; pecunia].i.puella libere potest recedere etiã ante septimum annũ,nõ dato aliquo precio pro sua redẽptiõe à seruitute. ¶Circa hoc præceptum scribit Thomas in prima secundæ,quæst.105. Lex p̃misit q̃ paupertate cogente aliquis Hebræus filium suũ aut filiam venderet.Immo per hunc modũ poterat seipsum vendere, in mercenariũ tñ potius q̃ in seruum, quia Hebræus nõ vendebat in seruitutẽ perpetuam. Vnde in Leuitico habet: Si paupertate cõpulsus,vendiderit se tibi frater tuus,nõ opprimas eum seruitute famulorũ, sed quasi mercenarius & colonus erit.Sequunt alia præcepta iudicialia:[Qui percusserit hominem volens occidere,] Percussio in scripturis veteris testamenti accipi solet pro occisione, & ita nunc sumitur,vt sit sensus, Qui volens seu ex proposito interfecerit aliquẽ iniuste seu contra præceptum,[morte morietur].i.occidatur,quia propinquus occisi poterat eum iugulare, iudices quoq;.[Qui autẽ non est ei insidiatus].i. qui non fuit inimicus occisi, nec ex ꝓposito eum occidit,[sed Deus illum tradidit in manus eius].i. Deus occulta æquitate permisit eum

Thomas

Raban⁹.

Leuit.25

sit eũ occidi ex causa nobis ignota casualiter & sine occidentis intentione.Ita exponit Glosa ac cæteri.Per q̃d patet,q̃ talia casualia & improuisa pericula, non fiunt sine Dei permissione,nec sine rationabili causa, cum Deus moderator atq; prouisor actuum humanoꝝ illa permittit.[constituam tibi locũ in*quo fugere debeat.]Nam post hæc verba Deus ordinauit ciuitates refugij,ad q̃s confugerunt huiusmodi non spontanei homicidę,& erant in vrbibus illis vsq; ad mortem summi pontificis, vel quousq; recõciliati fuerunt ꝓpinquis occisi. De quibus ciuitatibus agit̃ in Numeris, Deuteronomio, & Iosue.[Si q̃s*de industria].i.per prauam & pessimam calliditatem [occiderit proximum suum,& per insidias,] contra iustitiam & ordinem iuris,[ab altari meo auelles eum,vt moriat̃.]ita q̃ nec in tabernaculo neq; in templo fuit tutatus. Propter q̃d versutus & artifex homicida Ioab, fuit iuxta cornu altaris occisus,q̃m duos viros se meliores ita occiderat.Iudæi in hoc p̃cepto,p ꝓximum, intelligunt nationẽ Hebræum,ita q̃ lex ista non seruabat,si Hebræus interfecisset insidiose gentilem. [Qui furatus fuerit hoiem,]abducẽdo eũ clàm aut fraudulenter à ꝓpriis,[& vendiderit eum,cõuictus noxæ].i. crimine eius patefacto atq; ꝓbato,seu aliter innotescẽte, [morte moriat̃.]¶Circa q̃d dicunt expositores catholici,istud fuisse intelligendum q̃n vẽditio fuit sequuta furtum,ita q̃ ꝓ solo furto hoĩs non fuit mors infligẽda, vtpote q̃n homo furto sublatus,inueniebat̃ anteq̃ vendebat̃,ita q̃ pœna furis tunc fuit reddere duos hoies ad seruiendum ꝓ vno furtim subtracto q̃us inuentoꝝq; sequẽti habet̃ capitulo, q̃liter ꝓ alijs reꝝ fur to restituendum sit duplum. Alij vero Hebræi dicunt, ꝓ solo hoĩs furto mors infligebat̃, ꝓpter hoĩs ad Dei imaginem facti nobilitatem. [Qui percusserit patrem suum aut matrẽ].i. vnum eoꝝ aut ambos,[morte moriat̃.] Istud secũdum doctores catholicos & Hebræos intelligendum est non de p̃cussione leui,sed graui, ex qua s.sequit̃ liuor siue effusio sanguinis, aut tale aliq̃d. Et si ex proposito fiat, nisi forte q̃s leuem parentum p̃cussionem in consuetudinẽ ducat. Pro leui aũt & non consuetudinata ipsoꝝ p̃cussione, minor morte infligẽda est pœna,attñ magna,cum sceleratissimũ ingratissimumq; constet̃,eos p̃cutere à q̃bus accepta est vita,& q̃bus tanta reuerẽtia debet̃ & gratitudo.[Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriat̃.]Lyra dicit hoc nõ esse intelligendũ de sola, sed de cõsuetudinali maledictiõe parentũ,cũ ꝓ leui eoꝝ p̃cussione,q̃ grauior est maledictione sola,non fuerit mors infligenda.Cõtra q̃d scribit R. Paulus, q̃ secundum Rabbi Mosen Gerundensem,aliosq; Hebræos, maledicenti parentibus maior pœna debetur,q̃ eos simpliciter percutiẽti, q̃a ad maledicti onem eoꝝ multi sunt ꝓniores,ideo magis reprimendi sunt inde.Secundo,q̃m in maledicti one parentum nomẽ dñi vitiosè assumit̃,sic̃q; in ea etiam Deo,irreuerẽtia irrogat̃.Hinc reor istud fuisse intelligendum de maledictione ꝓprie sumpta,qua quis ex proposito & auersione malitiosa imprecat̃ malum parẽtibus suis à Deo,non aũt si ex quadam festinantia animi & absq; deliberata malitia fecit hoc. Hinc in Ecclesiastico scriptum est: Est maledictus à Deo q̃ exasperat matrem.Salomon q̃q;:Generatio quæ maledicit patri,& gñatio q̃ maledicit matri.Deniq; Thomas in prima secundæ quæst. 105.testat: Lex vetus pœnam mortis in grauioribus inflixit criminib⁹,puta in his q̃bus cõtra Deum peccat̃, & in adulterio atq; incestu,in homicidio quoq; & furto hoĩm, & irreuerentia ad parentes. [Si rixati fuerint viri] contra se inuicẽ,[& p̃cusserit alter proximum suum].i. vnus alium [lapide vel pugno, & ille p̃cussus mortuus non fuerit]cito & euidenter ex illa p̃cussione,[sed iacuerit in lectulo,]propter ægritudinem ex illa percussiõe sequutam,[si surrexerit]alit̃liter melioratus,[& ambulauerit foris super baculũ suum,]innitendo sustentaculo ob suam adhuc durantẽ debilitatẽ, [innocẽs erit]à pœna homicidij[q; percusserit.]Ita etiam,q̃is ille percussus moriat̃ ante suam curationẽ,Innocẽs,inquã,erit in foro exteriori à pœna mortis.Veruntñ apud Deũ reus erit homicidij & mortis æternæ,si intendebat illum occidere,vel si ille post ambulationẽ ꝑfatã rursus in lectum decidat,& ex percussione illa decedat. Cur igit̃ innocens est apud humanũ iudiciũ talis percussor? Dicẽdũ q̃ ex duplici cõiectura.Primo, nã q̃n percussus partim conualuit,incertũ videt̃ an postea ex percussiõe illa obierit. Forsan em̃ ex malo regimine,& incustodia sui aut simili occasiõe in languorẽ relapsus est ac defunct⁹. Secũdo, nã q̃a percussor læsit eũ pugno aut lapide, non cultello vel gladio aut simili armatura,ꝓbabile est q̃ non ꝓposuit eũ occidere.[ita tñ, vt operas eius & impẽsas in medicos restituat].i.satisfaciat medicis ꝓ eoꝝ laboribus & medicinalibus in illũ expositis, vel reddat q̃d ille in medicos expo-
suit,& impedimẽtũ operꝝ percussi recõpenset.Videt̃ tñ q̃ in alij q̃ casu aliq̃d fuit dandũ ad satisfaciendũ pro illata læsione atq; iniuria,vt ex alijs locis huius scripturæ elicitur. [Qui percusserit seruũ suũ vel ancillã virga].i.baculo aut alio instrumẽto læsiuo, [& mortui fuerint in manu eius].i.si alter eoꝝ aut ambo exhalauerint spũm,mox in ipsa percussione aut protinus post hanc,[criminis reus erit].i. homicidij pœnã mereat, siue seruus & ancilla Hebræi sint,siue gẽtiles,potius tamẽ si existãt Hebræi. [Si aũt vno die superuixerit vel duobus] seruus aut ancilla post suã percussionẽ,[non subiacebit pœnæ].i.domin⁹ q̃ percussit,nõ erit ho

*quem

Nũe. 35. Deut. 4. Iosu. 20.

*per industriã

Exo. 22.

R. Paul. & Mos.

Eccl. 3. Prou. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

micidij reus:[qa pecunia illius est].i.seruus seu ancilla est res quædã domini sui, quam p pecuniam suam fecit suam,& habet eam q̃si pecuniã ppriam,seu loco pecuniæ pro re illa expositæ.Quod de seruo & ancilla gẽtilibus p̃cipue accipit,qa huiusmodi pœnæ vendebantur simpliciter & ad semp,nõ aũt Hebræi.¶Cõtra hanc legẽ q̃ aliq̃liter dura apparet,sic arguit Thomas in prima secũdæ:Lex diuina magis debet ad misericordiam puocare,q̃ lex humana:sed secundũ leges humanas grauiter puniunt,q nimis aspere affligũt seruos aut ancillas. Asperrima aũt videt esse afflictio,ex qua seqtur mors. Inconuenienter ergo statuitur Exodi 21.cp q percusserit seruum suũ vel ancillam virga,si vno die superuixerit, non subiacebit pœnæ,qa pecunia illius est.Ad istud sanctus Thomas respondet:Circa læsiones seruis illatas lex considerasse videtur,vtrum læsio sit certa aut incerta. Si enim læsio certa esset, lex pœnã adhibuit.Pro mutilatione qdem,serui amissionem,qa mandabatur libertati donari:p morte aũt,homicidij pœnam,cum seruus in manu domini verberantis moreretur.Si vero læsio nõ esset certa,sed apparẽtiam quãdam haberet, lex nullã pœnam infligebat in ppio seruo, puta dum seruus percussus nõ statim moriebatur,sed post aliq̃t dies.Incertum enim erat an ex percussione mortuus esset.Deniq certum est,ista intelligi de seruis emptitijs: sed in lege euangelica quæ est lex totius charitatis & pietatis,docent serui & ancillæ esse tractandi benigne,iuxta illud ad Ephesios:Et vos domini eadem facite illis,remittentes minas,scientes cp illoꝝ & vester dominus est in cælis,& non est personarũ acceptio apud Deum.In Ecclesiastico quoq; dicitur:Seruus sensatus sit tibi dilectus q̃si anima tua. Et rursus in Ecclesiastico:Seruus fidelis sit tibi quasi anima tua,& q̃si fratrem tracta illum.Potro si duri & rebelles extiterint,agendum erit quod ait scriptura: Cibaria & virga & onus asino, panis & disciplina & opus seruo.[Si rixati fuerint viri]contra se mutuo,[& percusserit qs mulierem prægnantem].i.vnus illoꝝ fœminam sic fœcundatam verberauerit, tamẽ p̃ter suum propositũ, vtpote viꝝ eius aut alium cædere volens,[& abortiuum qdem fecerit].i. fœtus cõceptus & nõdum animatus,fuerit ex illa percussiõe & mulieris pturbatione atq; angustia dissipatus,[sed ipsa vixerit].i.mulier ex illa percussione non fuerit multũ læsa nec mortua,[subiacebit damno]ille percussor,[quantũ expetierit maritus mulieris,& arbitri iudicauerint].i.iuxta rationabilẽ postulationẽ mariti,& iuxta discretionem,censuram q̃ iudicis,secundũ quoꝝ dictamẽ postulatio viri est moderãda.[Si aũt mors eius fuerit subsequuta].i. si mulier vel fœtus eius iam animatus,ex illa pcussione obierit,id q̃ euidẽter possit ꝓbari,[reddet animam pro anima].i.propriam vitã perdet seu occidet pro culpa,q vitam alterius sic extinxit. Tamen(vt fertur)qdam Hebræi dicũt hic p redditionem animæ pro anima,nõ esse intelligendum pœnam mortis,sed pecuniariã pœnam secundum iudicũ taxationẽ,qa percussor non intẽdebat mulierem pcutere,nec fœtum eius animatũ occidere.sed hoc nõ cõsonat textui. Deinde pœna talionis subiungit:Oculum pro oculo,dentẽ pro dente, manũ pro manu, pedem pro pede,adustionem pro adustione,vulnus pro vulnere,liuorem pro liuore].i.qualem qs alteri læsionem,mutilatiõem,iniuriam intulerit,talẽ sustinere coget,vt sic reparetur æq̃litas iustitiæ,& iniuriator in vita hac corrigatur,atq; de cætero reprimatur à cõsimilibus malis:sic q̃ vindicatiua ponitur virtus & pars iustitiæ,& vindicatio talionis q̃ pœna,sunt licit& sic tamen,vt non ex rancore aut praua radice,sed zelo iustitiæ exerceatur,quatenus animus vindicantis non quiescat in pœna & nocumento rei,sed in emendatione ipsius,vel in bono reipublicæ,prout Alexander de Halis in Summa sua,& sanctus Thomas eleganter describunt.Veruntamen quidam Iudæi,præsertim Rabbi Salomon,opinati sunt,cp ista pœna talionis non fuit intelligenda,vt verba hæc sonant:qa vt dicunt,pro oculo cruto non est oculus eruendus,sed pœna pecuniaria exoluenda,prout dictauerint iudices.Sed istud est contra hunc textum, & contra ea quæ in Deuteronomio aperte scribuntur. Porro Iosephus dixit cp eruenti oculum alicuius iniuste,eruẽdus est oculus,si ille exoculatus exegerit. Si vero maluerit pecuniariam satisfactionem habere, poterit ei dare secundum sentẽtiam iudicum, & hoc probabilius sonat.[Si percusserit quispiam oculũ serui sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit].i.impotentes ad videndũ,videlicet cęcos.Nam sequitur,[dimittet eos liberos pro oculo quem eruit].i.quem visu priuauit. Talis enim percussor enormiter peccat:ideo iustum est vt eoꝝ priuetur obsequio,quos tam inhumaniter tractat.Nam quanuis liceat domino infligere disciplinam seruo emptitio, hoc tñ cum moderatione fieri debet, secundum mẽsuram & exigentiam culpæ.[Dẽtem q̃q; si excusserit seruo suo aut ancillæ suæ, similiter dimittet eos liberos* pro dẽte suo.] Istud q̃q; intelligendum est de seruo & ancilla gẽtilibus. Si enim seruo aut ancillæ Hebrææ mutilationem intulisset,ad pœnam talionis obligabatur.[Si bos cornupetierit].i.inuaserit[viꝝ aut mulierem,& mortui fuerint]ex læsione huiusmodi,[lapidibus obruet]bos,non qa peccauit,in q̃ ratio nulla est,sed in detestationem nocumẽti illati,& ne ex talis bouis adspectu grauarent videntes.[& non comedent carnes eius.] Eadem de causa nec poterant vendi,sed putrefieri sinebantur.[Dominus quoq; bouis innocẽs erit,] quia factum

Ephe. 6.
Actо.10.
Eccl 33.
Ibidem.
Tho.2.2. que.108. R. Paul.
Ioſe.li.1. An.Iud. cap.6.

ctum illud ei nõ potuerat imputari,eo cp nihil percepit, nec præscire potuit aliquid tale impetuosum de suo boue.[Quòd si bos cornupeta fuerit ab heri & nudiustertius].i.si aliquoties aliquem cornu impetijt,[& contestati sunt dominum eius].i.illi qui impetuositatem bouis nouerunt,auisauerũt possessorem ipsius de hoc.[nec reclusit eum, occideritq; virum aut mulierem,& bos lapidibus obruetur,& dominum illius occidet:] qa homicidium illud ei iuste imputatur,quia non restitit imminenti periculo sicut tenebatur.[Quòd si precium ei fuerit impositum].i.si de volũtate propinquoꝝ occisi,fuerit dño bouis imposita satisfactio seu pœna pecuniaria,[dabit pro anima sua qcquid fuerit postulatus].i. pro liberatione sua à morte, qcquid secundum discretionem iudicum ꝓpinqui exegerint.[Filium q̃q & filiam si cornu percusserit].i.si bos cornupeta inuaserit atq; occiderit,puerum alicuius quãtumlibet infantulum,[simili sententiæ subiacebit]dñs bouis.i. eandẽ pœnã incurret, ac si bos eius cornupeta occiderit virum aut fœminã,bos quoq; similiter lapidabitur.[Si seruum ancillãq; inuaserit & interfecerit,triginta siclos argẽti dabit dño].i. dñs bouis tantã dabit pecuniam dño serui seu ancillæ occisæ à boue.Quod tñ intelligitur de seruo & ancilla gentilibus: qa si occidisset seruum Hebræum aut ancillã Hebræã,dñs bouis pmeruit mortẽ.Deniq; q̃d de boue cornupeta dictũ est,de aliꝭ quoq; animalibus domesticis aut possessis,si fiant ita ꝑsiua & impetuosa,videt intelligendũ.[bos vero lapidibus opprimet.] Similiter q̃d dictum est de læsione p cornua,intelligendum reor de q̃cunq; simili læsione,q̃ fieri potest mordendo,cõculcando,calcibus q̃q cædendo.[Si quis apuerit cisternam].i. opculum remouerit à cisterna iam facta,& foderit]illã purgãdo aut profundãdo,aut aliam fodiendo,[& non operuerit eã,[reponendo operimentum super cisternã priorem,aut eam quam fodit de nouo,non coopiendo.[ceciderit q̃q bos aut asinus]vel aliud domesticum animal,[bouis aut equus,[in eã,dñs cisternæ reddet precium iumẽtoꝝ].i.dño animalis lapsi ac ꝑditi satisfaciet pro damno quod passus est.[Quod autem mortuum est,ipsius erit]quod extrahitur.Istud intelligendum videt,si dñs cisternæ p seipsum fodit,aut fodienti vsq; ad tempus operiendi adstitit,vel de operiendo non informauit fossorem,quem debuit sup hoc admonere: alias videretur imputandum fossori.Rursus intelligendum videtur de cisterna, in loco pertranſiri solito situata.[Si bos alienus bouem alterius vulnerauerit, & ille] scilicet bos vulneratus [mortuus fuerit]ex vulneratione eadem,[vendent bouem viuum]dominus bouis viui & dominus bouis occisi,[& diuident precium eius inter se]æqualiter.[Cadauer autem mortui]bouis[inter se dispertient].i.æqualiter diuident,vt vnusquisq; faciat commodum suũ cum sua medietate. Nam carnes eius poterant gentilibus vendere,quanuis non possent personaliter eas comedere, ꝑ Leui.17.
pter præceptum legis, quo prohibebantur manducare carnes animalis suffocati, aut in sanguine suo occisi.[Si autem sciebat cp bos cornupeta esset ab heri & nudiustertius,& non custodiuit eum dominus suus,reddet bouem pro boue:]id est, domino bouis occisi, restituet bouem tanti valoris, vt fuit bos occisus dum vixit,vel precium tanti valoris.[& cadauer]bouis occisi[integrum accipiet,] ad agendum cum illo commodum suum. Præterea lex ista videtur intelligenda de bobus eiusdem valoris:alioquin dominus bouis occidentis acquireret lucrum ex præfata diuisiõe,& dominus bouis occisi incurreret damnum iustum,quando videlicet bos interficiens vilior esset.Quod autem de bobus dictum est,de aliꝭ quoq; animalibus,se inuicem vulnerantibus,in casu consimili videtur intelligendum.

¶ De mystico eiusdem cap. XXI. sensu. Arti. XLIII.

Si emeris seruũ Hebræum,sex annis seruiet tibi. Quemadmodũ Iudæi præcipiebantur seruos & ancillas suæ nationis præ cæteris pie tractare, & septimo anno gratis relinquere, eo cp dñs ex Aegypto eduxit Israeliticũ ppl'm, eumq; suæ mãcipauit seruituti,sic Christiani ſiliꝭ, principes ac patresfamiliãs, charitatiue ac pie habere se debent ad ministros atq; ancillas Christifideles,non supbe & aspernãter,qm̃ vnigenitus de hoc seculo nequam,de tenebris vitioꝝ,de seruitute pcti,de iugo diaboli eripuit eos,& trãstulit eos in regnũ suę militãtis ecclesiæ,& in mysticũ corpus suũ,incorporauitq; eos sibi,vt sint filij sui patris,& cohęredes regni cælestis.Spiritaliter aũt Hebræus seruit sex annis, dũ Christianus in exercitijs vitæ actiuæ se perfecte exercet:sed septimo liber egreditur, dum post actiuæ vitæ laborẽ,ad contemplatiuæ vitæ quietem ac libertatem perducitur. Exit autẽ cum veste eadem, quoniam in vtraq; vita eadem charitas quæ est vestis nuptialis,eadem quoq; intẽtio perseuerat.Si habens vxorẽ,& vxor egrediet simul. Vxor istius serui, est sapientia acquisita, ex qua producit aliq̃s actus bonos:q̃ secũ debet exire,quia in contemplatiua vita non est sapientia naturalis & acquisita. Operatio quoq; vitæ actiuæ totaliter deserenda, quia cooperatur ad spiritalem ꝑfectum. Si aũt dominus dederit illi vxorem, & pepererit filios & filias, mulier & liberi eius Esaiæ 11.
erunt domini sui. Dominus dat seruo suo vxorem, dũ supernaturalem & infusam sapientiã q̃ est donũ spũs sancti, illi infundit,infusamve ꝑficit,ex q̃ generantur actus interni & cõtemplatiui intuitus tanq̃ filij,sanctæ quoq; affectiones vt filiæ, quæ omnia sunt dñi,q̃niam Deo

Exo. 12.
Roma.8.
Matt.22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

asscribenda est huiusmodi sapientia,& q̃quid generatur ex ea. Ipse vero exibit cum vestitu suo:nam q̃is oĩa ista Deo attribuunt,nihilominus imputant & ei,cui infusa aut data sunt, eoq; meritis transit de via ad patriam,de infimis ad suprema.Quod si dixerit seruus,Diligo dominum meum.i.si amore Christi maluerit in vita manere actiua,vt alijs prosit,ministret & opera exhibeat pietatis,offerat eum dñs dñs.i.spũalibus patribus suo tempore præsentetur,à q̃bus & dirigatur. Et applicabitur ad ostium tabernaculi,i. in fide ecclesiæ stabilietur,& Christo(q̃ ait:Ego sum ostium)cõiungef, vt aliq̃d etiam de triũphanti ecclesia oĩ potẽtis q; maiestate & gloria contẽplet.Perforabit q; aurẽ eius subula.i. interiorẽ eius auditum penetrabit stimulus cõpassionis, vel acumẽ compunctiõis:qa in exercitijs vitæ actiuæ, necesse est alioq; onera supportare,afflictis,egenis,ac miseris cõdolere,ac pro q̃tidianis culpis cõpungi.Si quis vẽdiderit filiam suã in famulã.i. gſam & scientiã salutarẽ sibi cõcessam, alioq; directioni & informationi exposuerit deseruire, iuxta illud summi apli: Vnusquisq; sicut accepit gſam,in alterutrũ administrantes. Nõ egredief sicut ancillæ egredi consueerunt, qm̃ reuerẽter & cũ omni gſaq; actiõe suscipienda & cõseruanda est administratio atq; instructio talis.Quòd si is cui offert,eam despexerit, nõ poterit eã venũdare alienis.i. hæreticis subdere.[Qui percusserit hoiem,volens occidere,morte moriat].i.q̃ aliũ ex pposito perturbauerit,& verbis duris ac pungitiuis afflixerit,dãnationi subiaceat.Hoc est q̃d ait Apl's: Peccãtes in fratres, & percutiẽtes cõscientiã eoq; infirmã,in Chm peccatis.[Qui aũt nõ est insidiatus],i.sine proposito tale q̃d egerit ex infirmitate aut ignorantia,misericordiã consequi potest,& damnationẽ euadere.[Si quis per industriam occiderit proximum suũ].i.calliditate vulpina traxerit innocentẽ ac simplicẽ ad peccandum,[ab altari meo auelles eũ.i.] [Qui percusserit patrem suum & matrem].i.spiritali aut corporali pcussione ꝑlatum aut pnæ dignus esse noscat.[Qui furatur hominem & vendiderit eum,moriat.] Hoiem furatur,q̃ Christianum ex ouili dominico & mystico Christi corpore separat,& ppria iniquitate diabolo vendit,de catholico hæreticum aut schismaticum faciendo. [Si rixati fuerint viri &c.] Hac lege redarguunt,qui cõtentiosis disputationibus aut iurgijs alijs vacant, ita q; &si non penitus perimant proximos, contra quos arguunt vel contendunt,seu eos qui audiunt,graiter tñ lædũt eosdem,ita q; charitas infirmatur in eis,ipsiq; per impatientiam,iram,mœrorem q̃si succumbunt.[Qui percusserit seruũ suum vel ancillam virga, & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit].i. supior seu ꝑlatus q̃ indiscreta & mordaci repræhensiõe subditos suos sic increpauerit, q; inde mox in desperationem,indignatiõem,inuidiã aut aliam mortalẽ corruerint culpam,reus est pditionis illoq;. Ideo discreta,pia,& charitatiua increpatio necessaria est.[Si rixati fuerint viri,]disputando aut aliter cõtendendo,[& percusserit q̃s mulierẽ prægnantẽ].i. animam spiritaliter fœcundatã, [& abortiuũ fecerit]. i. ex illoq; rixa fuerit anima ab exequutiõe boni ppositi,atq; à fructu verbi cælestis impedita, [sed ipsa vixerit,]manẽdo adhuc in radice & habitu charitatis, [subiacebit damno quantũ expe ti erit maritus mulieris.].i.iuxta sententiã Christi, vicarioq; eius erit culpabilis, & p opera pœnitentiæ castigandus.[Si aũt mors eius fuerit subsequuta,]ita q; charitas fuerit extincta in ea,[reddet animam pro anima].i.,ppriæ animę damnationem meretur.[Oculum pro oculo,]qm̃ iuxta quæ fecit,reddetur ei,secundum quod iudex testatur:Qua mensura mensi fueritis,remetietur vobis.[Si percusserit quispiam oculum serui sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit,dimittet eos liberos].i.qui alios male instruxerit,& intellectum eoq; peruerterit, indignus est eis amplius præsidere,aut verbum doctrinę pponere.Similiter [si dẽtem].i.discretionis masticatiõem abstulerit ipsis.[Si bos cornu percusserit virum aut mulierem].i.si homo carnalis & bestialis sua elatione aut potestate induxerit quenquam ad culpam mortalem,damnationem incurret. [& non comedent carnes eius].i.carnalia eius desideria nemo sequetur.[Dñs quoq; bouis innocens erit].i.culpa illa non imputabitur prælato aut principi vel parenti hominis talis,quando ex illoq; negligentia nõ contigit talis excessus. [Quod si bos cornupeta fuerit,nec recluſit dominus eum].i. si talis subditus iam ante visus est talia operari,& superiori suo constiterit hoc ipsum,nec tñ pro posse suo refrenauerit ipsum:vel, si dominus eius,videlicet spiritus suus rationalis,motus suæ impetuositatis nõ repressit, culpa redundabit in eum.Si quis aperuerit cisternam. Cisterna est profunda scriptura diuina, quæ aperitur,quando exponitur:veruntamen profundiora eius mysteria incapacibus & indignis tegenda sunt, sicut præcipit Chrisus:Nolite sanctum dare canibus,neq; margaritas proiciatis ante porcos.Qui igitur ita nõ egerit,sed bos aut asinus in cisternam corruerit .i. carnalis,hebes aut actuosus, audiendo secreta mysteria, fuerit periclitatus & errore submersus,culpabilis erit, & ratiõem pro illis reddere exigetur,qui eis diuina secreta incaute propoſuit,nisi interim veraciter pœnitẽs, etiam pro illis Dei misericordiam implorare studuerit.

¶Expla-

Leon. 10.

1. Pet. 4.

1. Cor. 8.

Matt. 7.

Ibidem.

¶Explanatio literalis cap. 22. Si quis furatus fuerit ouem vel bouem. Arti. 44.

NVnc describuntur iudicialia quædam præcepta, in populari conuictu dirigentia vitam humanam. [Si q̃s furatus fuerit ouem vel bouem] proximi sui, [& occiderit vel vendiderit]quod furatus est,[quinq; boues pro vno boue restituet,& quatuor oues p vna oue.] Itaq; intelligenda est lex ista, quando non solum tale iumentum furtim aufertur, sed etiam vendit siue occidit, vel in ꝑcinctu fuit vt venderet vel interficeret.Si aũt viuẽs inuẽtũ fuisset tale iumẽtũ in domo furis,nõ nisi duplũ restituere tenebat, vt paulopost in textu subiũgit. ¶Circa præceptũ istud multa occurrunt dicenda, quæ infrà tangentur.Porro Thomas in prima secũdæ cõtra ꝑceptum istud sic arguit: Pœna taxanda est secũdum quantitatẽ culpę,iuxta illud Deuteronomij:Pro mẽsura peccati, erit & plagæ modus.Sed quibusdam æq̃libus culpis lex inæq̃les statuit pœnas, videlicet p vno boue furato reddere q̃nq; boues, & pro vna oue furata q̃tuor oues. Ad hoc sanctus doctor rñdet: Non solum propter grauitatem culpæ,sed etiam ꝑpter alias causas grauis pœna infligit. Primo quidem infligitur propter quantitatẽ peccati,qa maiori peccato,cæteris paribus,maior pœna debetur. Secundo ꝑpter peccati cõsuetudinem,qa à peccatis consuetis hoies non faciliter abstrahuntur, nisi p graues pœnas. Tertio, propter multam concupiscentiam & delectationem in peccato. Ab his enim homines non de facili retrahuntur, nisi per magnas pœnas. Quarto,propter facilitatem & pronitatem peccandi,& in peccato manendi. Huiusmodi nanq; peccata dum manifestantur,sunt magis punienda ad alioq; terrorem,Itaq; in pœna furti lex considerauit q̃d frequẽter accidere poterat:circo ꝑ furto req;,quæ custodiri faciliter possunt à furibus, fur reddidit duplum. Oues aũt non possunt faciliter custodiri à furto, quia pascuntur in agris, propter q̃d contigit eas frequentius furto auferri:ideo circa eas lex auxit & duplicauit pœnam furti,ꝑcipiens pro vna quatuor reddi. Boues vero adhuc difficilius præseruantur à furto,qa nõ possunt pasci gregatim vt oues:ideo lex præcepit pro vno boue furato restitui q̃nq; boues. ¶Porro Glossa aliam tangit huius præcepti causam: Bos, inquiens, quinq; habet vtilitates,qm̃ immolatur,pascit,lactat,arat,& corium ad diuersos vsus ministrat, & ita ꝑ bouem designatur & vacca,quæ lac dat.Quis vero quãtuor habet vtilitates, quoniam immolatur,pascit carnibus,lac & lanam tribuit.¶Sed huic causæ obiici posset, q; etiam pellis ouina ad multa extat accommoda.Præterea obiici potest quod in Prouerbijs Salomon ait de furẽ:Depræhensus reddet septuplum. Ergo pro vno boue aut oue tenebatur restituere septem. Ad hoc respondetur, quòd iudicialia legis præcepta ex rationabilibus occurrẽtibus causis poterant principis authoritate grauari, & poterant eis aliqua adijci.[Si effringens fur domum,siue effodiens,fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.]Istud intelligitur de fure nocturno,quem si dominus domus, vel eius domesticus inuenerit in ipsa confractione aut effossione domus, & interfecerit eum, non reputat homicidij reus,quia timendum erat,q; venit non solum ad furandum, sed item ad occidendum. Quòd autem istud de fure nocturno dicatur, innuunt verba sequentia:[Quòd si orto sole hoc fecerit].i.furem ita deꝑhensum claro die occiderit.[homicidiũ ꝑpetrauit, & ipse] pcussor furis,[morief]vt homicida, quia discernere potuit & satis ꝑpendere, q; fur nõ venit nisi ad furãdum,cum aliunde non esset suspectus. Hanc expositionem redarguit qdam, qa etiam claro die qdam veniũt insidiosè ad occidendũ, quemadmodum 2. Regum legit de filijs Rechab,qui interfecerunt Isboseth.Ideo allegat R. Salomonem, dicentem quòd lex ista non solum intelligit de fure nocturno,sed & diurno,dummodo possit haberi q; venit ad occidendum.Vnde q̃d dictum est,Si aũt orto sole hoc fecerit,dicit metaphorice intelligendũ, vt sit sensus:Si tam claꝝ est q̃ clara est dies,q; fur non venit ad occidẽdũ, vt si sit amicus aut ꝑpinquus dñi domus,& tñ occiderit eũ, sanguinis reus erit. Sed prima expositio multo est aptior,qa & Augustinus eam inducit,& alia translatio habet fic:Si autẽ orief sol sup eũ, reus erit.Quo cõstat q; ad literam loquatur de sole. Augustinus quoq; affirmat hoc, & in antiqs legibus secularibus,quibus tñ ista antiquior est,inuenit,nocturnũ furẽ impune occidi.Insu ꝑ R.Paulus circa hoc scribit:Lõge videt à sensu literali, dicere verbũ illud metaphorice debere intelligi,qm̃ in iudicialibus q̃ tractãt de actibus humanis, nõ oportet metaphorice loqui,sed plane.Vnde & qdam Hebræoq; intelligunt illud ad literam de fure nocturno, vt dictũ est.Obiectio q̃q; poitillatoris, videlicet Lyræ,non prævalet:qm̃ quod assumit, est de raro cõtingentibus. Lex aũt loqtur de his q̃ frequenter contingunt. ¶ Præterea quæri potest, an nocturnũ furẽ in tali casu occidẽs,fuerit aut sit apud Deũ à culpa immunis.Videt q; non, cũ aliũde possit euadere. Itẽ homo non potest sine peccato occidere aliũ,defendẽdo seipsum, nisi obseruato moderamine inculpatæ tutelæ.Propter q̃d asserit Thomas in Secunda secundæ,quæst.46.Nõ licet occidere aliũ causa defendẽdi ꝑpriã vitã,intẽdẽdo alterius occisionẽ, nisi publicã authoritatẽ habenti,qui hoc refert ad bonũ cõmune. Iterũ homo tenet plus diligere bonũ animę proximi sui,etiã inimici,q̃ proprium corpus,animalẽq; vitam:ergo non

Pro. 6.

2. Re. 4.

R. Salo.

Auguſt.

R. Paul.

Universidad de Deusto
Biblioteca

poteſt ſine mortali culpa occidere proximum in mortali, pro conſeruatione ſuæ vitæ corporeæ. ¶ Ad iſtud quidam reſpondent, cõcedendo ſic eſſe. Quod vero dicitur, tale homicidium licitum eſſe, intelligũt eo modo quo dicitur, licere marito occidere adulterũ, quem cum ſua vxore inuenit turpiter occupatum, quia videlicet humana iura non vindicant illud, eo q̃ maritus habeat maximum incitamentum ad occidendum talem adulterũ. [Si non habuerit ũd pro furto reddat, ipſe venundabit.] Iſtud refertur ad id quod dictum eſt de furãte, & occidente ſeu vẽdente ouem aut bouem, vt pro vno boue reſtituat quinq̃, atq̃ pro vna oue quatuor: qa ſi non habuerit facultatẽ hoc faciẽdi, fuit vendendus authoritate iudicum, & de precio ſuæ venditionis erat reſtitutio facienda, q̃uſq̃ fieri quiuit. [Si inuentũ fuerit apud eũ quod furatus eſt, viuens] .i. nondũ occiſum nec venditũ, [ſiue bos, ſiue ouis, ſiue aſinus, duplũ reſtituet.] Tunc nanq̃ pie ꝓſumebatur, q̃ reſtituere cogitauit, & minus iniuſte tractauit non ſua. Ecce hic exprimit aſinus, cum ante nõ fuerit mẽtio facta niſi de oue & boue. Ideo Ioſephus ꝓbabiliter dicit, ꝓceptum illud eſſe intelligendũ non ſolum de bobus & ouibus, ſed de cæteris quoq̃ animalibus domeſticis vtilibus, quæ paſcunt in agris, vt capræ, aſini & cõſimilia. [Si læſerit quiſpiam agrũ vel vineam] proximi ſui .i. per ſeipſum, aut ꝓtranſitum ſeu paſturam iumentoꝝ ſuoꝝ, aut per ſua vehicula ſeu quadrigas, vel ſimili modo intulerit damnum proximo ſuo in eius agro aut vinea, vel ſimili re, puta in horto aut oliueto. [& dimiſerit iumentum ſuũ, vt depaſcatur aliena,] vel etiam non cuſtodierit illud à tali pabulatione, [q̃cquid optimum habuerit in agro ſuo vel vinea, pro damni æſtimatione reſtituet] .i. de optimis fructibus ſuis, eoꝝve preciꝫ faciet reſtitutionẽ, ſecundum iuſtam iudicũ æſtimationẽ. Quod ſi perſonaliter nõ habeat agrum aut vineam, aliunde prouidebitur de recompenſatione ꝓ eius venditionem aut ſeruitutem, vel alio modo. Rectẽq̃ dicit de optimo, vt ꝓ hoc magis refrenet ab huiuſmodi nocumẽtis. [Si egreſſus ignis inuenerit ſpicas, & cõprehenderit aceruos frugum, ſiue ſtãtes ſegetes in agris] .i. ſi aliqs ignẽ accẽderit, & ignis ille ſe fundens, cõbuſſerit alioꝝ fructus ſeu poſſeſſiones, [reddet damnum qui ignẽ ſuccenderit.] maxime ſi cũ ꝓpoſito eius factum eſt damnũ illud, immo tunc teneret ad plus. Si aũt egreſſus eſt ignis ſine eius ꝓpoſito, tñ ex negligentia ſua, quoniam nõ adhibuit cuſtodiam debitam, adhuc tenetur ad recompenſationem: non autem ſi diligentiam debitam in cuſtodiẽdo adhibuit, vt ſi ventus repente aduenies ignem diffundat. Hinc Abſalon peccauit, ſegetes Ioab ſuccendendo, nõ aũt Samſon, cõburẽdo ꝓ vulpes ſtantia blada Philiſtinoꝝ, qm̃ iuſte hoc fecit, tanquam iudex Iſraeliticæ plebis. Conſequenter ponitur lex quædam depoſitis: [Si quis commendauerit] .i. commiſerit [amico] .i. ꝓximo [pecuniam vel vas in cuſtodiam,] per modum depoſiti, & idẽ de quacunq̃ re ſimili ita cõmiſſa. [& ab eo qui ſuſceperat illa] ad cuſtodiendum, [furto ablata fuerint, ſi inuenitur fur, duplum reddet] deponenti: [ſi latet fur] .i. ignoratur quis fuerit, [dominus domus applicabitur ad deos] .i. is qui ſuſcepit illa ad cuſtodiendum, adducetur ad iudices. [& iurabit q̃ nõ extenderit manum] per ſe, neq̃ per alium, [in rem proximi ſui ad perpetrandam fraudem, tam in boue, q̃ in aſino & oue ac veſtimento,] id eſt, q̃ nihil horum ad proximum ſuum, ſcilicet deponentem, pertinentium fraudulenter tractauerit, neq̃ abſtulerit. [& quicquid damnum inferre poteſt] .i. q̃ nihil furtiue attigerit de his, quoꝝ ſubtractio eſt damnoſa domino rei. [ad deos vtriuſq̃ cauſa ꝓuenient] .i. iudices iudicabunt inter deponentem & cuſtodem depoſiti, ita q̃ cuſtos per ſuum iuramentum euadet, niſi deponens, per teſtimonium ſufficiens poſſit ꝓbare oppoſitũ. ideo ſubditur [Et ſi illi] videlicet iudices [iudicauerint, reſtituet] cuſtos depoſiti [duplum proximo ſuo,] vt pote ſi probat per teſtes q̃ cuſtos peierauit, aut male tractauit depoſita. [Si quis commendauerit proximo ſuo aſinum, bouem, ouem, & omne iumentum ad cuſtodiam] .i. ſi qs cõmiſerit aliq̃d pecus ſeu pecoꝝ gregem alteri, puta paſtori, ad cuſtodiendum atq̃ paſcẽdum ea ꝓ mercede danda paſtori. [& mortuũ fuerit, aut debilitatũ, vel captum ab hoſtibus] aliq̃d iumentũ ita paſtori cõmiſſum, [nullus q̃ hoc viderit] .i. paſtor pecoꝝ ꝓbare per teſtes neque rit pecus ſic eſſe mortuum, aut ſublatum ab hoſtibus. [iuſiurandũ erit in medio, q̃ nõ extenderit manũ in rẽ ꝓximi ſui] .i. paſtor ille iurabit ſe nõ intuliſſe læſiõem aut damnum pecori eius, à q̃ illud ſuſcepit ad cuſtodiã. [ſuſcipietq̃ dñs] pecoris [iuramentũ] paſtoris, credẽdo iurãti, [& ille iurãs [reddere nõ cogetur] qa nõ potuit occurrere aut reſiſtere morti, debilitatiõi ve pecoꝝ, quæ ex naturali & ineuitabili cõtigit cauſa, nec etiã valuit raptoribꝰ pecoris ſua lere. [Quod ſi furto ablatũ fuerit] pecus, [reſtituet damnũ dño] pecoris. Cũ enim habeat mercedẽ à dño pecoꝝ ꝓ eoꝝ cuſtodia, tenetur eadem diligenter ſeruare. Vnde ſi furto auferãtur, ſuſpicio eſt, q̃ ex negligentia ſua acciderit, & q̃uis poſſit hoc abſq̃ ſua negligentia euenire, tñ nõ ſtatur uæ iuratiõi, ſicut iuratiõi depoſitarij qui gratis ſeruauit, qa ad maiorẽ diligentiã obligatur, eo q̃ mercedẽ ꝓ ſua cuſtodia ſortiat. [Si cõeſtum à beſtia] .i. ſi pecus deuoratũ ſit à beſtia, cui paſtor reſiſtere nõ valebat. [ꝰ ꝓferat ad eum q̃d occiſum eſt] .i. cadauer pecoris ſic occiſi, ſeu partem cadaueris nõdum cõeſtam portet ad dñm pecoris. [& nõ reſtituet,] hoc eſt,

Ioſe. li. 3. An. Iud. cap. 6.

2. Re. 14. Iudic. 15.

ꝰdeferat

eſt, obligatus non erit reſtituere damnum illud: & ſi nihil remanſit de cadauere deuorato à beſtia, poterat adducere hoies q̃ vidiſſent, vel ſignũ deuoratiõis ꝓbare per adſperſionẽ terræ ex cruore animalis vorati. [Qui à proximo ſuo quicq̃ hoꝝ mutuũ poſtulauerit] .i. aliquod iumentũ acceperit à proximo ſuo ꝓ modũ mutui ad vtendũ illo iumẽto ꝓ cõmodo ſuo. [& debilitatũ aut mortuũ fuerit] illud iumentũ, [dño nõ præſente] .i. non ꝓſente eo q̃ illud conceſſit, rogãti [reddere cõpellet] .i. ſatisfacere dño ꝓ huiuſmodi dãno, qm̃ vtebat animali illo pro ꝓpria vtilitate. [Quòd ſi in ꝓſentiaꝝ dñs fuerit] .i. ſi dñs iumẽti ſic mutuati fuerit ꝓſens in eius debilitatiõe aut morte, [nõ reſtituet] dãnum dño pecoꝝ, q̃ illud taliter mutuauit ꝓ cõmodo ſuo à dño illo, eo q̃ dñs aſſit ad pecoris ſui cuſtodiã, nec viderat pecori ſuo læſionẽ nimiumve laborẽ imponi ab eo cui mutuauit iumentũ. [maxime ſi cõductũ venerat ꝓ mercede operis ſui] .i. ſi dñs illud alteri accõmodauit ſiue cõmiſit ꝓ locationẽ, qa tũc ipſe locãs acquirit mercedẽ pro animali cõducto, propter q̃d is qui illud cõduxit, nõ ita vehemẽter tenet ad animalis cuſtodiam, nec ad ſatisfaciendum pro debilitato aut mortuo obligatur, niſi illud euidenter læſiſſet, aut immoderate laborare feciſſet, ſuper qua re poſſit inquiſitio fieri. ¶ Deniq̃ de hac materia ſcribit Thomas in prima Secundæ, quæſt. 105. Hæc eſt differentia inter mutuũ & depoſitũ, quoniã mutuum traditur in vtilitatẽ eius cui creditur, ſed depoſitum tradit in vtilitatẽ deponẽtis: ideo arctabat qs in aliqbus caſibus magis ad reſtituẽdum mutuum, q̃ depoſitũ. Deinde plura ſcribit ibidẽ de iſta materia, quoꝝ ſenſus iam introductus eſt etiã plenius, q̃ ibidẽ. [ſi ſeduxerit quis virginẽ nondũ deſponſatã,] inducẽdo eam ad carnalem copulã ſecum ꝓ verba, aut dona ſeu promiſſa, ſiue ꝓ minas aut copulatricẽ, vel per artes nefarias. [dormieritq̃ cũ ea, dotabit eã] dote cõiugis, [& habebit eã vxorẽ] niſi aliunde impedimẽtum eueniat. Nam ſubdit: [Si pater virginis dare noluerit,] hoc eſt, ſi pater puellę quę pauloante fuerat virgo, nõ voluerat eã dare deceptori & corruptori filiæ ſuæ, propter improbitatẽ illius, vel quoniã ipſe ditior atq̃ nobilior illo eſt, [reddet pecuniã] ipſe deceptor [iuxta modum dotis, quam virgines accipere cõſueuerũt,] hoc eſt, iuxta menſurã pecuniæ aut recompenſæ, quæ danda eſt ſecundũ legẽ pro virginis violatione. Eſtq̃ modus dotis illius, vt in Deuteronomio ſcribit, pondus quinq̃ ſiclorꝝ argenti. [Maleficos non patieris viuere.] Tamen maleficos occidere, non ſpectat ad vnumquẽq̃, ſed ad principẽ terræ, ſeu publica authoritate fungentem. Malefici aũt, ſecundum Gloſſam, vocant, qui præſtigijs magicæ artis vel diabolicis ſigmentis agunt, & qui magicis artibus vtunt, de qbus dictum eſt ante, vbi eſt actum de maleficis Pharaonis. Et rectè poſt legem iſtã de virgine violata, de maleficis admiſcet, qa puellæ per maleficia quædã decipi ſolent. [Qui coierit cum iumẽto, morte moriatur.] cum hoc ſit nimis cõtra naturam. Vnde & alibi dñs iubet iumentũ cum illo occidi, in deteſtationẽ tanti facinoris. [Qui immolat dijs, occidetur, præterquã domino ſoli,] hoc eſt, qui alicui deoꝝ aut idoloꝝ exhibuerit latriæ cultum, ſoli altiſſimo exhibẽdum, interficiatur. [Aduenam nõ contriſtabis, neq̃ affliges eum.] niſi forte per ſuos exceſſus id mereatur aliàs ſingulariter pie tractãdus eſt, quia nõ habet tot humana ſolatia, ſicut indigena. [Aduenæ em̃ & ipſi fuiſtis in terra Aegypti.] Ideo in vobiſipſis eſtis experti, quid animi ſit aduenis dum male tractantur; & quod vobis tunc fieri optabatis, debetis nunc alijs facere. Iſtud tamen non ſolum præcepit Deus per Moſen his, qui ex Aegypto erant educti, ſed poſteris q̃q̃ eoꝝ, q̃ in patribus ſuis in Aegypto fuerunt. [Viduæ & pupillo nõ nocebitis] contra iuſtitiã. [Si læſeritis eos] iniuſte verbo aut factis vel ſignis. [vociferabunt ad me] contra vos conquerendo atq̃ vindictã optando. vel quoniã ipſa eoꝝ vitioſa oppreſſio eſt vnum de quatuor peccatis clamantibꝰ añ Deũ, iuxta illud: Clamitat ante Deũ vox ſanguinis, & Sodomoꝝ, Vox oppreſſoꝝ, merces detenta laboꝝ. [& ego audiã clamorẽ eoꝝ] .i. iuſtũ iudicium eis faciendo, monſtrabo me eoꝝ iniuriationẽ attendere. [& indignabitur furor meus cõtra vos percutiamq̃ vos gladio] .i. occidi vos faciã. [Et erũt vxores vræ viduæ, & filij veſtri pupilli.] ſicq̃ punitio iniq̃tatis patrũ & maritoꝝ, aliq̃ modo redũdabit in vxores & ꝓles, inquãtum ſecundũ corpus ſunt aliquid viroꝝ & patrũ. Per iſtud præceptũ dñs iubet, vt miſerabilibus, deſolatis, impotentibusq̃ ꝓſonis ſpecialiter charitatiui ſimus ac pij, nõ ſolũ nõ iniuriãdo, ſed etiã condolendo ac ſuccurrẽdo. Quo etem̃ miſerabiliores exiſtũt, eo inhumanius eſt eis iniuriari, cum & afflicto nõ eſt dãda afflictio. Specialiter quoq̃ nociua eſt homini inordinata triſtitia, cum & in Prouerbijs dicat: Sicut tinea veſtimẽto, & vermis ligno, ſic triſtitia nocet cordi. Cum ergo peccatũ in proximũ tãto ſit grauius, quãto maius nocumẽtũ ei inſligit, cõſtat q̃ alium cõtriſtare ſit valde enorme peccatũ. ¶ De hac materia copioſe poſſent authoritates induci. Nã & in Deuteronomio legit: Dñs facit iudiciũ pupillo & viduæ, amatq̃ peregrinũ. Vnde mirãda eſt hæreticoꝝ puerſitas, q̃ Deũ legis & prophetaꝝ, de quo ſcripta ſunt iſta, mẽtiti ſunt naturaliter eſſe malum. Et quãuis quidã eoꝝ cõceſſerunt cũ eſſe iuſtum, non tñ bonũ, quaſi iuſtitia nõ ſit bonitas q̃dã ac virtus quæ habentẽ bonificat. [Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecũ] .i. alicui indigẽti cõceſſeris pecuniã,

Exo. 7.8

Leui. 20.

Deu. 10.

Pro. 25.

Universidad de Deusto Biblioteca

quod vtiq; faciẽdum eſt loco & tẽpore cõgruo.[nõ vrgebis eũ quaſi exactor] .i.non repetes cõcẽſſa nimis cito & importune atq; ferociter, p̃ſertim indigentia illius durãte. [nec vſuris opprimes] eum.i.nõ capies ab eo vſurã. Per hæc verba inſinuat, q̃ Iudæi debebãt p̃cipue eſſe parati ſuccurrere ac mutuare hoĩbus ſuæ legis ac nationis, & primo pauperioribus ac vicinioribus, deinde & alĳs etiã gentilibus cũ ipſis pacifice cõuerſantibus, præſertim cõuerſis.

Lucę 6. Quod & nunc Chr̃iani ſimiliter facere debẽt, cũ in Euãgelio dicat Saluator: Mutuũ date, nihil inde ſperãtes. ¶Porro pro eo q̃d habet trãſlatio nr̃a, [nec vſuris opprimes] eũ, in Hebræo (ſecundũ Lyrã) habet, Nec morſum pones ſup eũ. Et per morſum deſignat vſura, quę inſtar ſerpẽtis pũgit egẽtem: immo quẽadmodũ morſus ſerpẽtis ſilẽter mordẽtis, in principio non multũ percipit, poſtmodũ vero cauſat inflationẽ, atq; p totũ corpus diffundit ſuũ effectũ, ita vſuræ nocumentũ in principio parũ ſentit, ſed paulatim aſſcẽdit, & magnũ damnũ inſligit. [Si pignus à proximo tuo] puta Iudæo, [acceperis veſtimentũ] ipſius, [ante ſolis occaſum reddas ei] pignus illud. Quod intelligendum eſt, ſi ille ſit pauper, notabiliterq; indigeat veſte illa de nocte. Nã ſequit: [Ipſum enĩ] veſtimentũ [eſt ſolũ quo operitur].i.quo indiget ſe operire in nocte. [nec habet aliud in quo dormiat. [ſi clamauerit ad me] cõquerens cõtra te, q̃ tã inhumaniter grauas eũ, nõ reddẽdo ei pignus illud ante ſolis occaſum.] exaudiã eum, quia miſericors ſum.] Veruntã pignus illud fuit de mane rurſus accipiendũ ab illo, ſi in die poterat eo carere, ne obliuiſceret debiti ſui. [Dĳs].i.ſacerdotib⁹ & iudicibus [nõ detrahes].i. prohibeo tibi obloqui eis. Nã etſi detrahere cuicunq; ſit graue peccatũ, p̃cipue tñ obloqui ſacerdotibus atq; iudicibus, q tanq̃ vicarĳ Dei, & bñfactores p̃cipui, ſunt ſpecialiter diligendi ac honorãdi. Specialiter q̃q; nũc exprimunt, qm̃ ratiõe officĳ ſui, q̃d eſt corripere & corrigere delinquẽtes, ſolẽt ſubditor̃ offenſam incurrere: idcirco cauendũ eſt ſubditis, ne ob ſuã caſtigationẽ indignent aduerſus illos, & ne ex indignatiõe aut ira, ad detractionẽ, murmurationẽ, aut cõſimilia mala labant, aut ſupiores ſuos temerarie iudicẽt. [Et principi populi tui

Acto.23. populi. Nã & Paulus in Actib⁹ applicat iſtud ad principẽ ſacerdotũ. ¶Deniq; q̃d ait, Dĳs nõ

Auguſt. detrahes, ſecũdũ Auguſtinũ intelligi poteſt etiã de ſanctis in cęlo & angelis q dĳ vocant, atq;

1.Cor.8. de diuinis hoĩbus q in terra verſant. Vnde & Apſus loquit: Nã etſi ſunt q dicant dĳ, ſiue in cælo, ſiue in terra, ſiquidẽ ſunt dĳ multi, & dñi multi. [Decimas & primitias tuas non tardabis

†offerre †reddere].i.decimas quas ex lege teneris offerre, atq; primitiua fructuũ terræ, offer & pſolue ſuo tẽpore indilate miniſtris tẽpli. Quod qualiter ſit intelligẽdũ atq; implendũ, infrã claxi⁹ edocet. [Primogenitũ filior̃ tuor̃ dabis mihi].i.primũ tẽpore inter filios tuos offeres mihi, tanq̃ ſpecialiter ptinentẽ ad me, q̃a (vt dictũ eſt ſæpe) ex q̃ pcuſſit dñs primogenitos Aegyptior̃, cõſecrauit ſibi primogenitos Hebræor̃. [De bobus q̃q; & ouibus ſimiliter facies].i. primogenita eor̃ offeres mihi ſicut & hoĩm, qm̃ dñs nõ ſolũ hoĩm, ſed & pecor̃ primogenita in Aegypto occidit, idcirco & pecor̃ primogenita ſibi iuſſit offerri. Hinc q̃d de bobus & ouibus nũc iubet, de alĳs q̃q; aĩalibus immolatitĳs eſt intelligendũ. [Septẽ diebus ſit cũ matre ſua].i. q̃dlibet tale primogenitũ p ſeptẽdies cũ matre ſua ſit & alat, vt interim aliqualiter cõſolidet in corpore, & aptius fiat ad offerendũ octaua die, ſicut ſubiũgit: [Die octaua reddes illũ mihi.] Et cõgrue ait, reddes: qm̃ q̃cq̃ Deo offerim⁹, ab ipſo prius accepim⁹, prout 1.lib.

1.Par.29. Paral. Dauid fatet: Quæ de manu tua accepimus, dedim⁹ tibi. [Viri ſancti eritis mihi].i. hortor vt in ſanctitate mihi deſeruiatis, ſeu meo cultui ſitis ſpecialiter dedicati, ad honorẽ nominis mei. [Carnẽ q̃ à beſtĳs fuerit p̃guſtata, nõ comedetis:] hoc eſt, nihil manducabitis de carnibus aĩalis à quacũq; beſtia ſuffocati, lacerati, ſeu partim comeſti, ſeu q̃uis modo occiſi, rationẽ mandatũ eſt, qm̃ cæremoniale fuit præceptũ, videlicet ad innuẽdum ac præfigurãdum, q̃ hoĩes ab infernalibus beſtĳs, puta dæmonibus ac vitĳs, ſpũaliter interempti ac mortui, nõ ſunt apti Chr̃o ac eius corpori myſtico incorporari, neq; vt tales poſſunt eſſe nutri-

1.Co.10. mentales partes electæ eccleſiæ. Item q̃q; q̃ fideles nõ debeãt cõmunicare mẽſę dæmonior̃, vt ſcribit Apſus, Gloſſaq; tangit. [ſed proĳcietis canibus] tales carnes. Iudæi hoc loco p canes intelligũt gẽtiles, & vniuerſos q nõ ſunt de lege eor̃, & dicũt q̃ poterãt carnes illas gẽtilibus vendere ad edendũ: q̃s ſi nõ reperiſſent, poterãt cadauera ſic occiſa proĳcere canibus. Loquitur autem lex iſta de carnibus, quibus Iudæi aliàs licite veſcebantur.

¶De ſpũali intelligentia huius viceſimiſecundi capituli. Art. XLV.

SI quis furatus fuerit bouẽ vel ouẽ &c. Per bouẽ multipliciter vtilẽ, deſignat fructuoſus p̃latus, q agros cordiũ gregis ſibi cõmiſſi acutiſſimo Dei verbo arat, penetrat, ſeminat, & fœcundat. Per ouẽ vero exprimit bonus, ſimplex, ac innocẽs ſubditus. Qui ergo furatus fuerit bouẽ vnũ.i. Chriſto ac populo eius ſubtraxerit vnũ virtuoſum paſtorẽ, eũ latenter fallendo, ſpũaliterq; necando, ſeu ad vitia pertrahendo, reſtituat quinq; boues pro vno illo, id eſt, tam cordialiter & cõdigne pœniteat, vt quãtum in ſe eſt, cupiat & conet quinq; prælatos bo-

bonos, ſeu homines nondũ in prælatiõe conſtitutos, eccleſiæ exhibere, & Chr̃o adducere veros idoneos q̃q; prælatos. Sic & qui Chr̃o vnã ſubtraxerit ouẽ, ſcandalizãdo vnũ puſillũ ſeu innocẽtem & ſimplicẽ omĩ verbo credẽtem, tã intenſe ſup hoc doleat, vt orãdo, prædicãdo, exemplariterq; viuẽdo, quatuor lupos cõuertere conet in agnos, ita vt lupus & agnus paſcãtur ſimul. Si effringens fur domũ ſiue effodiẽs, ſuerit inuẽtus &c. Fur domũ effringens ſiue effodiẽs, eſt doctor puerſus, iniquus p̃latus, hęreſiarcha neqſſimus, q gregẽ Chr̃i conat inficere, & ſubditos ſubuertere nõ veret. Si ergo ſuperior præſidẽs & prę̃ſul catholicus, talẽ per excõmunicatiõis ſentẽtiã à myſtico Chr̃i corpore ſeparauerit, mortuumq; ptulerit, nõ offendit Deũ ſic faciẽs, immo meret. Quòd ſi orto iam ſole hoc fecerit, i. poſtq̃ Chr̃us ſol ſapiẽtiæ in corde illi⁹ furis ſplẽduerit, oñendo ei ſuũ errorẽ atq; ad pœnitẽtiã eũ alliciẽdo, homicidium ppetrauit: qm̃ & ſeipſum tã grauiter peccãdo læſit, & alios ſcãdalizauit, eumq; q pœnitendo iuſtificatus eſt, vitioſe cõdemnat. Si læſerit quiſpiã agrũ vel vineã. Per agrũ & vineam intelligi poteſt nõ ſolũ quælibet eccleſia, ſed etiã vniuſcuiuſq; aĩa ſemine verbi cælęſtis ſata, virtutumq; fructibus decorata. Qui ergo alterius aĩam ſiue parochiã, aut alicuius p̃lati eccleſiã læſerit peccãdo in proximos, ſcãdalizãdove plurimos, & bonũ cõmune impediẽdo, & diminuerit iumẽtũ ſuũ vt depaſcaſ aliena.i. appetitũ ſuũ brutalẽ aut animalẽ hoĩem ſibi ſubdito pmiſerit alios cõturbare, donaq; gr̃æ in p̃ximos diſſipare, q̃cq̃ optimũ habuerit in agro ſuo vel vinea, pro dãni æſtimatione reſtituet.i. propr̃is donis meritiſq; priuaſ, & ſuperiores aĩæ ſuæ vires lædit. Si egreſſus ignis inuenerit ſpicas.i. ſi qs p feruorẽ ſuę irę aut impatiẽtiæ irrefrenatæ, aut p zelũ indiſcretũ induxerit alios ad conſimilia mala, ita q̃ ſpũales fructus collectiões q̃q; meritor̃ & virtutũ p̃fectus in ipſis incẽdit atq; deſtruxit, reddet dãnũ, qa obnoxi⁹ erit, alior̃q; vitia ac detrimẽta ſalutis redũdabũt in ipſum, & q̃bus ſic nocuit, p̃deſſe tenet. Si quis cõmodauerit amico ſuo pecuniã &c. Hoc eſt, qui dona gr̃æ ſibi cõceſſæ cõmunicauerit alĳs, inſtruẽdo, orãdo, atq; ad meliora p̃uocãdo, ſi illi dona ſpũalia eis ſic cõmunicata, amiſerint, cõmunicãti nõ poterit imputari, ſed his q alĳs cauſa aut occaſio peccãdi extiterint. Si ſeduxerit qs virginẽ nõdum deſpõſatã. Virgo nõdum deſpõſata, eſt aĩa naturalibus & acquiſitis virtutibus integra, & inſtar alior̃ nõdum peccatis corrupta, quę quodãmodo virgo poteſt vocari, nõdum tñ per fidẽ & virtutes infuſas cõiuncta eſt ſponſo cæleſti. Hãc decipit, qui p̃ſuadet eidẽ naturalia ei ſufficere ad ſalutẽ: & dormit cũ ea, q cõmiſceat ei in tali errore: ideo eam dotabit, qm̃ facit eã putare, q̃ ſpũaliter diues ſit, nulliuſq; egeat. Et habebit eã vxorem, producẽdo ex ea fructus & opa acquiſitar̃ virtutũ, dum eã hortaſ ad talia tantũ, non ad ſupernaturaliũ actus virtutũ. Si tñ pater virginis dare voluerit.i. ſi Deus omniũ pater & condi tor pmiſerit animã talẽ in errore huiuſmodi detineri. Si vero illuminauerit eã, faciẽdo eam ſuñpſius ſpõſam ac filiã per fidẽ & charitatẽ contẽplatiõis q̃q; gratiã. Aduenã non cõtriſtabis, eum videlicet qui ad patriã tendit cæleſtẽ, vel eum qui extra eccleſiã militãtem peccãdo effectus eſt, & rurſus per pœnitentiã redit ad eã, qui pie eſt recipiẽdus. Aduenæ enĩ & ipſi fuiſtis in terra Aegypti. Aduenæ itaq; eramus, quãdo in hoc ſeculo nequã, vitĳs atq; erroribus involuebamur: ſed quãdo per gr̃æ lucẽ ad pœnitẽtiæ ſacramentũ redimus, rurſus ciues eccleſiæ ſumus effecti: ideo eſſe debemus alĳs diuerſimode delapſis charitatiui & cõpaſſiui, ſecũdum quod deſup facta eſt nobis miſericordia magna. Viduæ & pupillo nõ nocebitis. Vidua eſt anima ſponſi cæleſtis vnione priuata. Pupillus vero, qui peccãdo deſĳt eſſe filius adoptiuus patris æterni. Talibus ergo nõ noceamus iniuſte, ſed prodeſſe nitamur, reducẽdo eos ad iter ſalutis. Decimas & primitias tuas nõ tardabis offerre. Ita & nos quicq̃d boni egerimus, quicquid principale aut magnum apparet, Deo cum omni humilitate & gratiarum actiõe promptiſſime aſſcribamus. Cæterorum tropologia ex præhabitis patet.

¶Expoſitio cap. XXIII. Non ſuſcipias vocem mendacĳ. Art. XLVIII.

MVlta iudicialia præcepta, quę etiã ad moralia de propinquo pertinent, nunc introducunt ad obſeruãdum iuſtitiã inter homines. [Nõ ſuſcipias vocẽ mẽdacĳ] hoc eſt, verbis falſis nõ credas, nec acquieſcas, p̃ſertim dum tibi cõſtiterit q̃ ſint falſa. Et ſumme vitãda ſunt mendacia pniciоſa. Quidã refert iſtud ad iudices, ita q̃ p verba iſta p̃cipit iudici, ne in foro iudiciali audiat vnã partẽ in alterius partis abſentia: qa dum pars vna auditur, abſente alia, ſolet pars illa pro iuſtificatiõe ſuæ cauſæ miſcere multa mẽdacia. Sed cõtra hoc R. Paulus ſcribit, q̃ incõueniẽs eſſe videt hoc dicere, vtpote diuina lege eſſe prohibitũ, q̃ iudex audiat vnã partẽ, alia nõ præſente. Nam quãuis ſic audiat vnã, non tñ credet, niſi audierit alteram. Deinde dicit in Hebræo haberi, Non feras auditũ vanitatis: vt ſit ſenſus, q̃ iudex non debet quenq̃ damnare aut refutare propter famam inanẽ aut falſam. Veruntamẽ aptius reor dictũ prioris. Conueniẽtius quippe eſt, vt ambæ partes in iudicio ſimul cõpareant, & ſi iudex ſeorſum quid audiat ab vna parte contra aliã, non credat, niſi altera parte audita, niſi forte propter euidẽtiam facti. Vnde & in Actibus fertur apoſtolor̃: Nõ eſt cõſuetudo Romanis aliquẽ condemnare, niſi is qui accuſaſ, p̃ſentes habeat accuſatores, locumq; accipiat de-

In Rab. Paulum.

Acto.25.

Universidad de Deusto
Biblioteca

defendendi ad abluenda crimina. [Nec iungas manū tuā].i. cum nullo societatē & pactum inibis,[vt pro impio dicas falsum testimoniū.] Immo pro nullo faciēdum est hoc. sed ideo ait,pro impio,qm̄ qui scienter cupit ꝓ se falsum testimoniū dici, eo ipso quo cupit hoc,impius est & peccat mortaliter. Tamē vt ferī,in Hebræo habet,cū impio. vt sit sensus,Non asseras nec promittas te falsa testificaturꝫ cum aliquo alto vitioso volente hoc facere.[Non sequaris turbā ad faciendū malum] hoc est,nō acquiescas multis quoniā multi sunt,vt ea ratione dicas,iudices, aut agas aliquid cōtra iustitiā & virtutem. [nec in iudicio plurimorum acquiescas sententiæ].i.in iudicādo non attendas ad multitudinem irrationabilem,[vt] ob eius tumultū & pluralitatē, [ā ꝑ veritate deuies.] hoc est, sententiā veritati contrariā proferas. Quidam em̄ se armāt multitudine,nō ratione, q̄bus nō est cōsentiendum. idcirco peccauit Pilatus, multitudini cedens,Christū iudicādo iniuste,populo satisfacere volens. Veruntm̄ multitudini testium stare oportet, nisi oppositum queat probari, aut iudex cōuenienter possit euadere prolationem sententiæ, si ei constet oppositū, vt infrā magis tanget. ¶Circa hæc scribit Lyra: Aliter exponunt Iudæi hunc passum, qm̄ in Hebræo habetur, Non sequaris Rabbi. Hæc autem dictio Rabbi, æquiuoca est: quia interdū significat idem quod multos, sicꝫ accipit, cum dicitur, Non sequaris Rabbi ad faciendū malum, hoc est, propter maiorem iudicātium partem à vero iudicio declinātem, non debet aliquis iudicātium sequi eoꝝ peruersum iudicium. Rabbi quoqꝫ significat magnos seu magistros, sicꝫ accipit, cum dicitur, nec in iudicio &c. & est sensus, vt nec propter eos qui maioris sunt authoritatis in iudicando, quisquā cæteroꝝ iudicātium à veritate recedat iudicij: ideo inter sapiētes Iudæorum fuit statutum, vt qui minoris erāt authoritatis, primo inciperent proferre sententiam, vltimoꝫ maiores, ne minores timerent à maioꝝ sententia declinare. Quem etiā modum tenent in vniuersitate Parisiensi in deliberationibus suis, incipiendo ab illis qui in magisterio sunt minores. [Pauperis quoqꝫ non misereberis in iudicio.] Semper pium est pauperibus misereri, sed in foro iudiciali & contentioso non debet iudex pauperi misereri in derogationem partis aduersæ, neqꝫ in iacturam iustitiæ. Verumtamen, cæteris paribus, quātum salua iustitia fieri potest, debet iudex esse pauperibus gratiosus & consolatorius ad spectu & verbis, ne timore potentiorum vel pusillanimitate, deficiant à defensiōe & iusta prosecutione propriæ causæ. Hinc S. Iob recitat de seipso: Quādo procedebā ad portā ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi, auris audiens beatificabat me, eo ꝙ liberassem pauperem vociferātem, & pupillum cui non erat adiutor. Cumqꝫ sederem quasi rex circūstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator. Sicqꝫ iubetur in Psalmo: Iudicate egeno & pupillo, humilem & pauperem iustificate. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. [Si occurreris boui inimici tui, aut oui erranti, reduc ad eum.] Per hoc dominus innuit, ꝙ vnus non debet contra alium ad inuidiam concitari propter litem quam in foro iustitiæ habent, nec ex rancore, sed zelo iustitiæ vnusquisqꝫ debet suam prosequi causam. Nam animalia domestica aduersarij sui, quæ inuenerit quis errantia, debet ad aduersantis te iacere sub onere, non ꝓtransibis, asino sic relicto, [sed subleuabis cū eo] hoc est, de quolibet aīali onerato & lapso intelligi debet, si quis sine periculo possit ei succurrere. ¶Denicꝫ vt Rabbi Moses ait, frequenter Deus præcepit Iudæis facere misericordiam brutis, vt sic assuescerent sibīnuicem atqꝫ hominibus esse misericordes. erāt nanqꝫ crudeles. Ex isto etiam trahitur, ꝙ intentio legis non erat, vt Iudæi inimicos suos absolute odirent, videlicet quantum ad naturam seu personam eoꝝ. Nam iussit vt benefacerent eis, & damna eorum vitarent, quod etiam fuit inimicitiæ extinctiuum, atqꝫ amoris prouocatiuum. Hinc Thomas in prima secundæ, quæstione centesimaquinta testatur: Lex instituit, vt quātum ad aliqua, vsus rerum esset communis patriæ, etiam quantum ad curam. Præceptum enim est in Deuteronomio: Non videbis ouem & bouem fratris tui errātem, & præteribis, sed reduces fratri tuo. Et similiter de alijs. Et hoc idem nunc iubet. Ex quibus probatur, ꝙ eum quem lex vocat in isto capitulo inimicum & odientem, Deuteronomium nominet fratrem: sicqꝫ per fratrem & proximū, intelligit tam amicum quām inimicū. [Non declinabis in iudicio pauperis] hoc est, causam pauperis iudicando, non recedas ab ordine iuris & æquitatis, accipiendo personam diuitis aut potentis, vel causam nimiū protrahēdo aut refutando, quemadmodū de iniquis principibus in Esaia habetur: Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos. [Mendacium fugies,] ita vt nec proferas illud, nec foueas, immo pro posse prohibeas, præsertim omne perniciosum mendacium. Os enim quod mentitur, occidit animam. Quod etiam ad iudices potissime pertinet: quorum est, non solum falsa & iniusta non committere, sed & in alijs ea punire ratione sui officij, & quia in solio sedent iustitiæ. [Insontē].i. innocentē, s. piū & simplicē, [& iustum nō occides.] ꝺd potissime prohibet iudicibus,

† vero
Mat. 27.
Iob 29.
Psal. 81.
Rab. Mosche.
Thomas
Deu. 22.
Ibidem.
Esaię 1.
Sap. 1.

cibus, ne s. tales condemnēt, aut morti adiudicēt. Iusti aūt, qui zelo veritatis accensi, defendunt iustitiā, & impietati aut falsitati resistūt, frequēter incurrūt offensam quorundā etiā superioꝝ ac iudicū, secūdū q̄d dici solet, Veritas parit odiū. ¶Circa hūc locū multa scribit Nicolaus de Lyra, q̄ diligētius discutiēda videntur. Siqdē ꝑ insontē intelligit eū, q̄ in veritate est innocēs, q̄uis conui..caſ per falsos testes. Et addit ꝙ iudex nō debet illū occidere, si innocentiam eius sciat secrete, sed debet testes diligētius examinare, vt eoꝝ falsitas deꝑhendat. Quā si sic deꝑhendere neqt, debet iudiciū ad superiorē remittere iudicē. Quē si habere nō potest, dicit Thomas in secūda secundæ q̄st. 64. ꝙ in hoc casu iudex nō peccat, ferēdo sentētiā cōtra eum, q̄a iudex nō interficit illū, sed illi q̄ accusant. Deinde Lyra reprobat, tm̄ modeste rīsionē hāc Thomæ, dicēdo: Si iudex quātumcūq̄ superior, inuenire nō potest viā liberādi innocentem à morte, debet prius dignitatē & officiū iudicādi dimittere, q̄ cōtra innocētem sentētiā ferre: aliter peccatū nō euaderet, vt videt. Et istud ꝓbat authoritate Augusti. in lib. de libero arbitrio asserētis: Quō apud diuinā ꝓuidētiā à peccato sunt liberi, q̄ ꝑ his rebus, q̄s oportet contenere, hūana cæde polluti sunt? Quasi dicat, nequaq̄. ¶Porro ꝑ res quas oportet cōtenere, intelligit Augustinus oīa illa, q̄ homo potest inuitus amittere, inter quę est vita corporalis. Potius ergo debet iudex mortē subire, q̄ innocentē occidere. ¶Circa hęc dico, ꝙ respōsio S. Thomæ in hac materia, vera est atq̄ tenēda, & antiqs & solēnibus doctoribus cōsona. Nēpe vt loco ꝓallegato inducit Thomas, Ad iudicē ptinet iudicare, inquātum est publicus minister legū ac iuris, & prout publica fungit authoritate: ideo secūdum legē aut iuris tenorē tenet in iudicādo ꝓcedere. Hoc aūt est iuris, vt secūdum ꝓposita & ꝓbata fit iudicās. Hinc q̄q̄ Alexāder de Halis sup tertiū Sentētiaꝝ testat, ꝙ in tali casu iudex nō occidit, sed lex, idcirco nō peccat. His cōcordat q̄d scribit Antisiodoren. in tertia parte Sūmæ suæ, dicendo: Si eꝑus ꝓcipiat sacerdoti, ꝙ excōmunicet aliquē, quē sacerdos scit innocētem, & scit ꝙ eꝑus ex odio iubeat hoc, an teneāt obedire sacerdos? Dicimus ꝙ antequā sacerdos excōmunicet iſtum, debet eꝑo intimare innocētiam eius: & si eꝑus in proposito perseueret, sacerdos sine dubio obedire tenet: aliter periret obediētia humana in ecclesiastica hierarchia. Sacerdotis nāq̄ non est cognoscere, an sentētia superioris sui sit iusta, an non: quia si posset cognoscere, hoc est, dīudicare, posset semper dicere, Prius cognoscā, an sentētia tua sit iusta: sicqꝫ periret humana hierarchia, & humana obediētia. Idem dicēdum est, si rex ꝓcipiat ꝑpōsito vel lictori occidere innocētem. Hæc Antisiodoren. ¶Porro authoritas Augustini prædictis nō derogat. Verꝫ est em̄, ꝙ nequaquā sint liberi à peccato apud altissimū, qui pro his rebus quas contenere oportet, humana cæde polluti sunt. Sed istud in casu proposito locum nō habet, quia in casu illo nō polluitur iudex cæde humana: idcirco q̄d probādum est, petitur. Veruntamen si iudex zelo iustitiæ mallet dignitatē atqꝫ officiū resignare, q̄ innocētem dānare, laudabile esset: sed si superior resignationē nō acceptet, obediēdum est ei. ¶Quod si prædictis obijciat, quia secūdum ea videt Pilatus Christū sine peccato dānasse ad mortē, quia tā multi testes, immo & principes sacerdotū cōtra Christū. Similiter videretur excusandi qui Christum & sanctos martyres occiderūt ex præcepto superioꝝ suoꝝ: Respōdetur, ꝙ Pilatus sciens Christū ex inuidia traditū, secqꝫ posse eum eruere, nō remisit iudicium eius ad superiorem. ¶Ad aliud Thomas respōdet: Minister iudicis iudici obedire nō debet, si eius sentētia intolerabilē includat errorē: aliàs excusarētur carnifices qui sanctos martyres occiderunt. Si autem nō cōtinet iniustitiā manifestā, nō peccat minister eius sentētiam exequendo: quia non spectat ad eum, superioris sui discutere sentētiam: & tunc ipse nō occidit innocētem, sed iudex. Deus autē fidē martyrū tam euidēter probauit per sufficiētia signa, ꝙ persecutores & eoꝝ ministri excusationē nō habuerūt. Antisiodoren. quoqꝫ affirmat, ꝙ interfectores Christi ex fama opeꝝ Christi credere debuerunt, ꝙ esset à Deo ac iustus. Quōd si dicat, dato igitur ꝙ inter eos quidā fuissent qui inde nihil audissent, illi non peccassent: Respōdet hic doctor, ꝙ casus sit impossibilis, qm̄ Christus nō permisisset tales sibi inīcere manus. ¶Præterea per iustum, Lyra intelligit eum, qui iustus videt in oculis hominum, quāuis forsan sit reus mortis apud Deum, & talem nō debet iudex occidere. Ad quod dico, ꝙ quāuis nō debeat illum occidere, ꝑtermisso ordine iuris, tamē si nouit secrete impietatē ipsius, potest se ex illa iuuare notitia ad procurādum ordinate mortē ipsius per pœnas, ꝑsertim si ille iniquus aduersetur bono cōmuni. Allegat etiā Lyra Rabbi Salomonē, dicētem: Si is qui iustus putatur, sed reus est, exit de domo iudicij, tanq̄ innocēs à crimine sibi impositō, & apparuit aliquis qui velit eum probare reum, nō est audiēdus aduersus illum. Nam quāuis ille euadat hominum manus, tamē in Dei manu ꝑmanet puniēdus. ¶Circa hoc dico, ꝙ in huiusmodi casu, si euasio rei talis, sit bono Reipubli. periculosa, & iudex probabiliter aut certitudinaliter sciat ꝙ dignus sit morte, debet audire occurrētem accusatorē: nec valet ratio ad oppositū assignata, quia eadem ratione quilibet reus esset dimittendus, qm̄ quantumcūq̄ hominū manus euadat, tamen omnipotentis nequit euadere manum. Itaq̄ insontem & iustum nō occides, nec per-

Thomas
Augusti.
Alexander Halensis.
Mat. 27.
Ioan. 19.
Thomas
R. Salomon

Universidad de Deusto
Biblioteca

permittes occidi,si cõuenienter poteris impedire:[quia auersor impium:] hoc est,impie iu
dicãtem abominor.[Nec accipies munera, *quæ excæcãt etiã prudentes,& subuertunt ver
ba iustorũ.]Per istud nõ prohibent vniuersaliter datio atq; acceptio munerũ,cum dicat Sal
uator:Date,& dabit vobis.Et Paulus in suis epistolis munera sibi à suis discipulis missa fate
tur.Salomon quoq; in Prouerbijs testat:Munus absc̃ditum extinguit iras, & donũ in sinu
indignationẽ maximã.Sed iudicibus ista dicunt,ne ab habentibus causas, accipiãt munera
ad hoc data,seu ea intentiõe,vt peruertant iudicium, q̃d esset mortale peccatũ:sic̃q; verbum
hoc est præceptum.Si aũt iudici præbeant munera,absq; aliq; pactiõe, tam explicita q̃ impli
cita,nec ipse accipiat ea intentiõe peruersa,adhuc nõ tutum est q̃ accipit ea, ꝓpter causam
in litera tactãtnõ tamen videt esse mortale peccatum, sic̃q; verbum istud extat cõsilium. Et
sicut istud prohibet seu dissuadet iudicibus,ita & testibus:q̃m munera excæcãt prudentes.i.
ad mentis excæcationẽ inducunt eos,qui ante prudentes fuerunt.Siquidem ex munerũ acce
ptione inclinat affectus ad inordinatũ amorem,tam dantis q̃ muneris: & emollit c̃ontra ri
gorẽ iustitiæ,& inuite offendit donãtem, assuescit̃q; plura appetere munera,atq; eorũ amo
re iudicare peruerse. Sic quoque munera subuertunt verba eorũ qui ante iusti fuerunt,qui
amore munerũ corrumpunt,ita q̃ cõtra veritatẽ & iustitiã iudicant,& fouent causas iniu
stas.Hinc in Esaia habet:Principes tui infideles,oñes diligunt munera,sequunt retributio
nem.Econtra,iustus iudex sanctus Samuel 1.Reg.ait:Si de manu cuiusquam munus accepi.
De quo & Ecclesiasticus asserit: Pecunias & vsq; ad calceamenta ab omni carne nõ accepit,
& nõ accusauit illũ homo.Sic & Paulus cõtestat:Argentũ & auru aut vestem nullius cõcupi
ui.Hæc documẽta & exempla,sunt iudicibus testibus̃q; pensanda ac imitãda. Quidã exponit
hæc sic:Non accipies munera etiã pro vero iudicio,quoniã iudex non debet iustitiam ver
sus superior,s.princeps terræ,debet esse cõtentus stipendijs sibi datis à superiori. Si vero sit
cessa à cõmunitate pro obseruatiõe iustitiæ.De hoc loquit Thomas in Secũda secũdę q̃st.71.
Secũdum August.iudex nõ debet vendere iustum iudiciũ, nec testis testimoniũ verum.Ad
uocatus tñ potest vendere patrociniũ suum.Nam q̃uis scientia iuris sit bonum spirituale,at
tamen vsus eius sit opere corporali. Iudex autem & testes sunt personæ vtriq; parti cõmunes
idcirco iudicibus sunt de publico stipendia laboris statuta,testes autẽ accipiunt stipendium
sui laboris,nõ preciũ attestatæ veritatis.¶Postremo verbũ istud,Ne accipias munera,secun
dũ Glossam,sumendũ est de triplici munere,vtpote munere manus, munere linguæ,& mu
nere obsequij,iuxta illud in Esaia:Qui excutit manꝰ suas ab oñi munere.Qui vero pro mu
neribus peruertunt iudicium,aut testimoniũ proferunt falsum, sequũtur Iudã proditorem,
negociatorem miserrimũ,qui Christũ pro triginta denarijs vendidit.[Peregrino molestus
non eris] cõtra iustitiã eadem ratiõe,qua nec aduenæ,viduæ,aut pupillo,vt in p̃cedentis ar
ticuli & capituli expositiõe deductũ est.Si aũt referat istud ad iudices,sensus est,q̃ iudex nõ
debet permittere,vt peregrini iniuste retardent à suo itinere,vel q̃ eis fiat iniuria,aut q̃ ca
rum quãtum potest celeriter expedire, ne eis in terra aliena super afflictionem addatur af
flictio.[Scitis em̃ aduenarũ animas:] hoc est,peregrinorũ dispositionẽ interiorẽ,qa faciliter
contristantur.[quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti.] Ideo experiẽtia vestra docere
vos potest. ¶Circa hæc scribit quidã:Peregrinus hic dicit,transiens per terrã alienã. Quod
videt nõ sufficienter prolatũ. Cum em̃ dixisset,Peregrino molestus nõ eris, pro causa adie
cit:Scitis enim aduenarũ animas.Quo cõstat,q̃ peregrinus nunc appellat, nõ solum qui per
alienam graditur terrã,sed item qui in aliena terra morat,præsertim quia subiungitur:quia
& ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti:in qua certũ est eos, quibus ista loquutus est Moses,
diu in Aegypto mãsisse.[Sex annis seminabis terrã tuã] propria manu,siue per alterũ,[& con
gregabis fruges eius] tempore messis in horrea.[Anno aũt septimo dimittes eã, & requie
scere facies,vt comedãt pauperes populi tui,& quicqd reliquum fuerit,comedẽt bestiæ agri.
Ita facies in vinea & in olueto tuo.] ¶Beatus Augustinus circa hæc quærit,qd pauperes lu
daici populi comedebãt ex frugibus terræ ditiorũ septimo anno, si terra ipsa anno septimo
non seminabatur, quia de terra nõ seminata nil poterat accipi in qua segetes nasci nõ pote
rant.Hinc Augustinus sensit,q̃ terra etiã septimo anno seminabat,sed quæ nascebãtur,non
colligebant à dominis ipsorũ agrorũ,immo pauperibus colligenda & edenda dimittebant.
Ideo dictum est,septimo anno dimittes eã.i.quæ nascuntur in ea,& requiescere facies quan
tum ad hoc,q̃ nihil deponas aut tollas de ea.Hunc sensum sequit Glossa,quæ dicit sup illud,
septimo anno dimittes eã.i.seminabis, sed nõ colliges. Porro Hebræi ac Iosephus dicunt,q̃
dimittebant pauperibus,atq; quod illis superfuit,dimittebat bestijs campi.His cõsentit ma
gister in historijs,dicens:Si quid in septimo anno exp̃teritis frugibus succreuerit, comedent
pau-

*qa mu
nera ex
cæcant
pruden
tes.
Luce 11.
Pro.21.

Esaię 1.
1.Re. 12.
Eccl 40.

Act. 20.

Thomas
August.

Esaię 33.

Mat.26.

Ioſe. li.3
ant. iud.
cap. 6.

Augusti.

pauperes populi,&c. His fauere videt illud Leuitici: Quãdo ingressi fueritis terrã quã ego dabo vobis, sabbatizet sabbatũ dño: Sex annis seres agrũ tuũ, & sex annis putabis vineam tuã:septimo anno sabbatũ erit terræ dño. Agrũ nõ seres,& vineã nõ putabis:q̃ spõte giguit humus,nõ metes.Huic q̃q; sensui cõsentit Andreas. Augustinus vero & eum sequẽtes,expo
nunt sic:Septimo anno nõ seres,videlicet tibi. Similiter facies in vinea & olueto,vt s.septi
mo anno nõ putent neq; colãtur,nec fructus eorũ dño vineæ & olueti approprient,sed pau
peribus dimittant aut cõmunicent. Per bestias vero agri,tam domestica q̃ syluestria bruta
intelligunt.Refert Iosephus,q̃ quãdo Iudæi istud seruabãt, fruges sexti anni abundabãt tã
copiose,q̃ sufficiebãt pro sustentatiõe anni septimi & octaui.[Sex diebus operaberis,septi
mo die cessabis.]Istud p̃ceptũ præ cæteris frequẽter repetit,cuius sensus,repetitiõis̃q; ratio,
in expositiõe cap.20.alibi q̃q; hincinde p̃habiti sunt.tñ q̃d dicit hic,[vt requiescat bos & asi
nus tuus,vt refrigeret filius ancillæ tuæ & aduena:]nõ est principalis causa huius præcepti,ce
lebratiõis̃q; sabbati,sed secũdaria,accessoria & annexa. [Oñia quæ dixi vobis,custodite] in
memoria & effectu,qa non sufficit vnũ sine alio custodire tẽpore opportuno.[Et p nomina
externorũ deorũ].i.p falsos deos seu idola,[nõ iurabitis, neq; audiet ex ore vestro] tale iura
mentũ seu verbũ,per q̃d directe inducatis alios ad iurandum p exteros deos. Iurare nãq; est
infallibilẽ veritatẽ oĩa intuentẽ,videlicet Deũ,in testẽ assumere.Ideo p falsos deos iurare,est
eis asscribere & reuerentiã exhibere,q̃ Deo vero debent. Immo sicut iurare inaniter,est con
tra p̃ceptũ diuinũ,ita ordinate iurare cadit sub p̃cepto,& actus est latriæ:ideo soli Deo vero
est impendẽdus,ita vt p eum ad eius reuerentiã fiat. Qualiter aũt liceat ab idololatris sume
re iuramentũ p falsos deos & idola,docet August. ad Publicolã scribẽs,& Thomas in secũda
secũdæ, q̃st. 78. plenius hoc exponit.Sic equidẽ licet hoc,sicut licet ab vsurarijs pecuniã sub
vsura accipere.Nã vnus potest malo alterius vti in bonũ, quẽadmodũ etiã Deus ex malis ho
minũ elicit multa bona:sed nõ licet idololatras ad tale inducere iuramentũ.[Tribus vicibus
per singulos annos mihi festa celebrabitis].i.quolibet anno celebriter agetis tres solẽnitates
notabiles,vnamquãq; tẽpore suo ad maiestatis meę gloriã & honorẽ. De quarũ solẽnitatum
prima subiungit:] Solennitatẽ quoq; azymorũ custodias].i.p̃cipio tibi vt oñi anno seruetis
festũ paschale,in quo azymis panibus vesci debetis. Vnde subiungit:[Septẽ diebꝰ comedes
azyma,sicut p̃cepi tibi tẽpore mensis nouorũ] videlicet in Aprili, seu(vt aiũ dicunt)in Mar
tio,prout in expositiõe cap.12.est tractatũ.[qñ *egressi estis de Aegypto:]de qua exierũt qn
todecimo die mensis illius q vocat mensis nouorũ,qa(vt ait Glossa) tũc colligebãt messes,&
eas igni torrẽtes ac manibus confricãtes,offerebãt de fructibus nouis primitias dño,de qui
bus parum imponebat sacrificio, reliquũ erat sacerdotis: quo facto,vnicuiq; licuit metere.
Hinc alij dicunt,q̃ vocat mensis nouorũ, qa in crastino quintædecimæ diei fiebat oblatio de
nouis fructibus primo matures̃centibus,vt si qs in agro aut horto suo cõspiceret spicas aut
ficus matures̃cẽtes,debuit eas colligere,atq; in festo paschali ad templũ deferre. Hinc sequit:
[Non apparebis in cõspectu meo vacuus].i, in tẽplo seu tabernaculo aut sacrificij loco non
præsentabis te absq; debita oblatiõe opportuno tẽpore faciẽda.Spiritaliter vero nullibi co
ram Dei p̃sentia apparere debemus,corde à virtutibus bonis̃q; actibus vacuo: sacrificium̃q;
laudis,orationẽ deuotã,debitã subiectionem ac seruitutẽ Deo vbiq; offerre nos cõgruit.[Et
solẽnitatẽ mensis primitiuorũ operis tui].i. celebritatẽ pentecostes explebis,quæ fiebat quin
quagesimo die post pascha,appellatur̃q; solẽnitas primitiuorũ, qa in mense quo venit, puta
in Iunio,secundũ Glossam,offerebãt panes dño de frugibus illius tẽporis tunc maturis,q di
cebant panes primitiarũ,[quæcũq; * seueris in agro].i. solennitatẽ istã primitiuorũ seu pri
morũ,præcipuorum ve fructuũ,granorũ seu seminũ,quæcũq; in tuis seminaueris agris. De
inde de obseruatiõe tertiæ solẽnitatis adj̃cit:[Solẽnitatẽ quoq; in exitu anni].i. festũ q̃d ve
nit in Septẽbri,qui est septimus mẽsis apud nos,sed primus mẽsis anni apud Hebræos,quã
tum ad tẽporis decursum,secundum vnã opinionẽ, q̃uis Aprilis seu Martius primus sit quo
ad festa:sic̃q; festiuitas veniẽs in Septẽbri, fuit in exitu anni,i.statim seu primo mẽse post si
nẽ & exitũ anni p̃cedẽtis.Per hãc aũt solẽnitatẽ,intelligi potest festũ scenopegię,i.tabernacu
lorũ,q̃d durauit septẽ annis,& qntodecimo die Septẽbris incepit in cõmemorationẽ benefi
c̃h Dei,quo eos p aridã ac sterilẽ terrã deserti deduxit ad terrã lactẽ & melle manãtem.Idcir
co in festo hoc attulerũt ac habuerũt virides ramos,seu lignum densarũ frondiũ, spatulas̃q;
palmarũ,& salices de torrẽte,fructũ quoq; pulcherrimæ arboris,vt infra magis describit,&
quia in tẽpore huius festi erãt fructus terrę collecti atq; repositi,subiungit:[qñ cõgregaueris
oẽs fruges tuas de agro.] Veruntñ in veteri lege erãt plures solennitates, q̃ istæ tres,vt infrà
patebit,& Thomas in prima Secũdę quęs. 102. pulchre declarat,ac suis locis dicetur.sed de
his tribus,quasi præcipuis,modo fit mentio.Quid autẽ per festum paschale spiritaliter desi
gnetur,in expositione 12.cap.dictum est.Per solennitatẽ vero Pentecostes,præfiguratus est
descensus spiritussancti in apostolos,atq; in primitiuã ecclesiã Christi.Per festum demũ ta

Leui. 25.

Auguſt.

Ioſe. li.3 ant. iud. cap.6.

Exo. 12.

* egreſ
ſus es de

alias,ſe
minaues
ris

Auguſt.

nn ber-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bernaculoꝝ, peregrinatio electoꝝ in seculo isto. [Ter in anno apparebit oīe masculinum tuū corā dño Deo tuo].i. in tribus p̄fatis solēnitatib⁹, s. in Pascha, Pentecoste, & scenopegia, vniuersi mares Israelitici seminis veniēt ad locū cultus diuini, seu templi vel tabernaculi, vt ibi repræsentent se Deo, & eius seruos se esse recognoscāt, nec obliuiscant beneficioꝝ ipsius, neq; ad idololatriā paulatim labant. Potissimū aūt apparere tenebant in festo Paschæ. Cum habitātibus vero multū remote à loco electo seu tēplo, qui locus fuit Hierusalē, templo ibi constructo, dispensabat, quātum ad apparēdum ibi in Pentecoste & scenopegia. Sed quare nō fuit p̄ceptū hoc idem de fœminis? Respondet, qm̄ fœminas decet magis domi manere, quiescere & latere, q̄ multū discurrere. Itē, qm̄ masculinus sexus principalior est, regit q̄ fœminas: ideo viris in Dei cultu manētibus, nō fuit grāde periculū de idololatria mulieꝝ. Interdum tñ fœminæ comitabant viros ex deuotiōe, sed ibant seorsum, vt dici solet sup illud
Lucę 2. in Luca: Ibant parentes eius per oīes annos in Hierusalē in die solēni Paschę. [Non immolabis sup fermento].i. pane fermentato existente in domo tua, nō offeres [sanguinē victimæ tuæ].i. agnū paschalē tūc nō occides, qui fuit p̄cipuū sacrificiū legis. Ille itaq; agnus nō poterat immolari, nisi prius fuisset omne fermētum à domo immolantis remotū, quemadmodū in expositione 12. cap. habitū est diffuse. Per quod spiritaliter designat, q̄ opera virtuosa debemus Deo offerre, immo & nosipsos ei sacrificare in puritate sine admixtione malitiæ atq; nequitiæ. [Non remanebit adeps solēnitatis meæ vsq; mane].i. adeps animaliū quæ mihi in solennitatibus offerunt, nō reseruabit vsq; ad diem sequētem. Poterat autē cremari circa no
Exo. 12. ctem, aut in nocte sup altare. Per quod designat, q̄ deuotionis pinguedo seu spiritalis intelligentia, sit virtutū operibus protinus cōiungenda, & nō separāda ab eis. [Primitias frugum terræ tuæ deferes in domū dñi Dei tui].i. in templo offeres Deo ad recognoscēdum q̄ oīa sint ab eo. Istud præceptū prahabitū est. Per ꝺd significat, q̄ & præcipua bona, operum q̄ boꝝ exordia, Deo & gratiæ eius sint asscribenda: & rursus, q̄ extra catholicā ecclesiā non fit sacrificioꝝ spiritaliū locus, quia nō placet quis Deo, nisi in ecclesiastica permaneat vnitate. Materialis quoq; ecclesia præcipuus locus est, in quo Deo est seruiēdum. [Non coques hœdū in lacte matris suę.] Contra hoc sic argui potest: Non nocet animali occiso, qualiter carnes eius coquant, inaniter ergo istud præcipit. Ad hoc Thomas in prima Secundæ q̄st. 102. respōdet: Quāuis hœdus occisus nō sentiat, qualiter carnes eius coquant, tamē in animo decoquentis ad crudelitatē quādam pertinere videtur, si lac matris suę quod ei datum fuit pro sua sustentatione, adhibeat ad consumptionē carnis suæ. Vel dici potest, q̄ dñs istud prohibuit populo suo, ne assimilaretur idololatris, q̄ in solēnitatibus suis carnes hœdi ita coque-
August. bant ad immolādum siue ad comedēdum. Porro Augustinus circa hæc multa scribit, intendens q̄ ad literā non habeat conueniētiam hoc p̄ceptū. Ideo refert ad Christū, qui propter
Roma. 8. similitudinē carnis peccati, vocatur hœdus: sicq; per verba hæc prophetabat, q̄ Christus nō fuit ab Herode interficiendus in lacte matris suæ .i. in sua infantia. vel fuit præceptum, ne à Iudæis occideretur in lacte matris suæ, id est, in die quo fuit conceptus. Quod tamen Iudæi transgressi sunt, quia eodē die fuit crucifixus, quo & conceptus. Porro dies conceptionis vocatur lac matris, quia ex tunc in matre paratur materia lactis. Spiritaliter hœdus .i. peccator, non est coquendus in lacte matris. i. blanditijs non est fouendus, sed acriter castigādus, si sue
Iose. li. 3 ant. iud. cap. 6. rit immanitatis. Iosephus demū exponit sic: Non coques, &c. i. nō comedes hœdū infra octauum diem, quia adhuc parū differt à lacte ob teneritudinē suam. Rabbi Moses vero rationa
Rab. Mo sche. biliter asserit, q̄ per istud præceptū & consimilia, lex intendit Iudæos ad pietatē allicere: idcirco ad bruta præcepit eos pios existere, vt circa hoies benigniores existerēt. Erāt em̄ crudeles. Deniq; Andreas ait, istud p̄ceptū, de alioꝝ quoq; animaliū, quæ lacte nutriunt, carnibus esse intelligēdum: non autem de carnibus auium, qm̄ non aluntur lacte, sed de materia oui. Sicq; quod prohibet de lacte matris, intelligēdum esset de cōmuni lacte. Huic dicto Andreæ cōcordat quod magister in historijs dicit: Hebræus habet, Non coques separatū in lacte matris suæ. Et est sensus, Non coques separatum à carne parentum. i. quod per carnalem generationē conceptū & natum est, non comedes coctū cum lacte, vel cum aliquo lacteo, vtpote caseo aut butyro. Quod dictum est propter aues, quæ non de carne, sed de ouis educuntur, quas in lacte coctas vel cum lacte edunt Hebræi. Nec ideo de lacte matris prohibitū dicunt, q̄ in alio lacte eas liceat coquere, sed quia lac illud paratius posset inueniri cum animali, propter hoc prohibuit de omni lacte. Postremo quidam intelligunt istud dictum esse de his quę dño offeruntur, quasi dicatur: Non offeras hœdum vel agnū infra octauum diem, quoniam nondum comestibilis extat, parumq; differt à lacte matris. Consequenter post legis expressionem hortatur dñs populum ad eius obseruationē per diuina promissa, & in persona Mosis alloquitur populū, quatenus Moses verba illa sic repetat plebi: [Ecce ego mittā angelum meum q̄ præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quē præparaui tibi] videlicet in terrā p̄missioīs, quā vobis dare disposui. ¶ Potest aūt hic passus dupliciter explanari. Pri-

Primo, per angelum intelligēdo ipsum Iosue ministrū Mosis, qui Mose defuncto factus est dux populi, introduxitq; eum in terrā promissam. Qui Iosue angelus appellat ratione officij, qm̄ à Deo missus est filijs Israel ad annunciandū eis Dei eloquia & præcepta, qui & instar angeloꝝ Deo in oībus obediuit, vt in Iosue libro legitur: Non præterijt de vniuersis mandatis ne vnū quidem verbū, quod dñs iusserat Mosi. [Obserua eum, & audi vocē eius].i. tu populе Israel attende & sequere ipsum Iosue, & ei obtēpera. [nec cōtemnendum putes,] quia nō fuit de tribu Ruben primogeniti Iacob, nec de tribu Iuda, sed fuit minister Mosis, [quia nō dimittet cum peccaueris.] Hoc patuit in Achan, quē pro suo scelere lapidari præcepit, & oīa eius combussit, vt legit in libro Iosue. [& est nomē meū in illo.] Per nomē Dei, in scripturis intelligit ipsemet Deus, iuxta illud: Sit nomen dñi benedictū. Est itaq; sensus: Ego ipse in ipso sum sicut in meo vicario, & sicut dñs & rex est in suo præcone ac nūcio. Iterum, qm̄ Iosue interpretat saluator, & dictus est Iesus, quod nomen competit proprie ac naturaliter Deo, de quo scriptum est: Exultabo in Deo Iesu meo. Qui & in Osee protestat: Saluator nō est præter me. Hinc nomen Dei fuit in Iosue. [Quod si audieris vocem eius,] & proid est, [feceris omnia quæ loquor] ei. i. quæ tibi per eum ac Mosen iubeo, [inimicus ero inimicis tuis,] videlicet Chananæis, cęterisq; aduersarijs tuis iniustis, [& affligā affligentes te] id est, eos qui tibi resistere præsumpserint. Hanc expositionem sequunt Glosa ac Rabanus, plures q̄ alij. ¶ Secundo exponunt ista de angelo, q̄ per columnam nubis & ignis filios Israel antecessit, viam monstrauit, protexit, qui per Mosen loquebat ad populum. Et fuit nomen Dei in angelo illo, iuxta sensum p̄tactū, induxitq; filios Israel in terrā p̄missionis, iuxta illud Iudicum: Ascendit angelus dñi de Galgalis ad locū flentiū, & ait: Eduxi vos de Aegypto, & introduxi vos in terram, pro qua iurauī patribus vestris. Et non dimittet cum peccaueris, quia cōformatus est diuinæ iustitię, nec ab ea vnquā exorbitabit, ac iuxta Dei imperium exercebit vltionem in transgressores. Nuncius quoq; nō habet dimittere iniuriam dñi sui, nisi inquantum sibi à dño suo cōmittit. Ista expositio literalior esse videtur, qm̄ Moses audiendo hæc verba à dño, intellexit sensum eoꝝ, & tñ non intellexit ea dici de Iosue: immo adhuc putauit se introductuꝝ filios Israel in terram promissionis, quousq; cum peccassent ad aquas contradictionis, audiuit oppositum. [Præcedet q̄ te angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Ethæum, & Pherezæum, Chananæum q̄ & Heuęum, & Iebusæum, quos ego cōteram. Nō adorabis deos eoꝝ,] cultū latrię exhibendo falsis dijs aut idolis. [neq; coles eos] per orationes & sacrificia. [nō facies opera eoꝝ,] videlicet Chananæoꝝ seu deoꝝ ipsorum. i. opera placita dijs huiusmodi. [sed destrues eos, & cōfringes statuas eoꝝ. Seruietis q̄ dño Deo vestro,] ei soli cultū latriæ iugiter exhibendo. Qui licet sit omniū Deus iure creatiōis & gubernatiōis, est tamē specialiter vester Deus per modū frequenter expressum. [vt benedicam panibus tuis & aquis]. i. sustentaculis vitæ tuæ, seu escis & potibus, quæ per panem & aquam cōmuniter designant. [& auferā infirmitatē de medio tui]. i. corporalem sanitatē tibi præstabo. [Non erit infœcunda nec sterilis terra tua.] vel vt alij habent, in terra. i. fœcunditatem terrænascentiū & hominū ac iumentoꝝ conferā tibi. [Numerū dierum tuoꝝ implebo]. i. vitam diuturnā tibi cōcedam. Porro (vt tactū est sæpe) ista nō sunt intelligēda, quasi hæc temporalia bona p̄missa, sint principale atq; sufficiens meritū seruitutis ac obediētiæ Deo exhibitæ, sed rudi populo ita locut⁹ est dñs, q̄tenus p̄ tēporalia ad spiritaliū ac diuinoꝝ allicerent amorem, & ad Dei obsequiū. Idcirco per tēporalia ista, intelligenda sunt spiritalia bona infrā tangēda. Nec intelligēda sunt præinducta, quasi iustis viris ac fœminis Israeliticis nunq̄ acciderint defect⁹ cibi & potus, infirmitas corporis, sterilitas terræ, infœcūditas ventris, breuitas vitæ: cōstat em̄ oppositū in Dauid, Helia, Hieremia, Machabæis, multis q̄ alijs, de q̄bus & Helias cōquestus est dño, Prophetas tuos occiderūt. Sed qa cōmuniter præfatæ tēporales
3. Re. 19. prosperitates dabant cultoribus Dei, q̄uis interdū ex speciali causa, diuina prouidētia aliter ordinauit. [Terrorē meū mittā in p̄cursum tuū]. i. p mirabilia quæ facturus sum, incutiā grādem formidinē cordibus Chananæoꝝ, ita q̄ ex tuo aduētu p̄sternētur timore, iuxta il-
Iosue 2. lud Iosue: Irruit in nos terror vester, & elanguerūt oēs habitatores terrę.] & occidā oēm populum ad quē ingredieris]. i. quoscdā, immo & valde multos de oībus populis Chananæoꝝ. Verūtñ multi eoꝝ manserunt superstites, p̄pter causas diuersas, quæ in expositione libroꝝ Iosue ac Iudicū sunt tangēdæ. [Cuncto rum q̄ inimicoꝝ tuoꝝ corā te terga vertam, emittens crabrones prius, qui fugabunt Heuæum & Chananæum & Ethæum antequā introeas] Septuaginta trāstulerunt, Emittā vespam ante te. Vnde in libro Sapiētię legitur: Misisti an-
Sapię 12. tecessores exercitus tui vespas. Crabro aūt est musca de putrefacto cadauere nascens. Istud ergo quidā ad literā factū dicūt, ita q̄ multitudo taliū muscaꝝ ac vermiū sic molestauerunt p̄fatas gētes, videlicet multos ex eis, q̄ fugerūt à terra sua ante Iudęoꝝ ingressum. Alij per crabrones intelligūt timores & anxietates, quæ instar crabronū pungebāt & affligebāt gentes prædictas, ita q̄ multi ex eis fugerunt. [Non eīciam eos à facie tua anno vno.] Vnde in

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iosue 11. Iosue libro scriptum est: Multo tẽpore pugnauit Iosue contra reges istos. [ne terra in solitudinem redigatur.] Quo cõstat, quòd terra filiꝫ Israel promissa, fuit valde magna & lata, ita ꝙ nõ obstãte ꝙ filicrum Israel erãt plusquam texcenta millia virorꝫ, terra illa fuisset pro magna parte in solitudinẽ redacta, nisi filiꝫ Israel fuissent plus multiplicati ad replendũ eandem interim ꝙ aduersariꝫ ejiciebant ex ea. [& crescant cõtra te bestiæ]. i. feræ indomitæ multiplicenſ in ea quæ fiant nociuæ. Ideo subdit: [Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis] numero ac robore, [& possideas terrã.] Nec ista intelligenda sunt quasi Deus non potuerit bestiarꝫ illarꝫ multiplicationem ac rabiem impedire, sed quia nõ vult semper oĩa supernaturaliter operari, ne videat nõ approbator naturalis cursus ac ordinis rerum. [Ponam autem terminos tuos]. i. fines totius terræ tibi promissæ. [à mari rubro] ab oriente, [vsq; ad mare Palæstinorꝫ] ab occidente. quod mare dicit nunc Tyrrhenũ ac mediterraneum. [& à deserto] Aegypti ex parte australi, [vsq; ad fluuiũ] Euphraten à parte aqlonari.

2. Re. 22. 3. Reg. 9. Quæ tota regio quãdoq; vocat Iudæa. Dicunt'q; aliqui ꝙ filiꝫ Israel nunq; obtinuerũt totam hanc terrã, quia sub præhabita cõditione fuit eis promissa. Alĩ dicunt, ꝙ circa finem regni Dauid, & tẽpore Salomonis, totam aut pene totã sortiti sint. [Quia tradam in manibus vestris habitatores terræ, & ejiciam eos de cõspectu vestro. Nõ inibis cum eis fœdus]. i. pactum seu amicitiam non contrahas cũ Chananæis ac cęteris gentibus illis, q̃ diu in sua manserint infidelitate. [nec cum dijs eorꝫ,] promittendo aut concordãdo ꝙ velitis eis seruire, sicut in

Iudic. 1. libro Iudicum quidã feciſſe legunt. [Non habitent in terra tua,] hoc est, non permittas eos tibi cohabitare, [ne forte peccare te faciãt in me, si seruieris dijs eorꝫ, quod tibi certe erit in scandalum.] Periculosa nãq; est vitiosorꝫ societas, præsertim imperfectis ac pronis ad vitia. Et qm̃ filiꝫ Israel ista non fecerunt, sed concordiã inierunt cum Chananæis, permittẽtes eos secum sub tributo morari, iunxerunt cum eis connubia, atq; in idololatriam corruerunt. ¶ Præterea de spiritali sensu huius capituli dicta sunt aliqua, & modicũ addi potest, præser-

Esaię 9. tim ab illo loco, [Ecce ego mitto angelũ meũ qui præcedet te.] Vbi per angelũ, mystice intelligitur Christus magni consilij angelus, missus à patre ante populum Christianũ, qui & electos Israelitas præcessit, psonaliter docens ac regens eos: in quo fuit nomen patris, quia si

1. Ioan. 3. ius verus est Deus, & pater in filio est, filiusq; in patre. Quòd si Christo pfecte obedierimus, erit pater inimicus inimicis nostris, & affligentes nos, scilicet inuisibiles hostes, aut etiã impios psecutores, affliget. Sic quoq; Deus benedicet panibus nostris & aquis. i. spiritalia alimenta, virtutes & dona spiritus sancti, ac merita multiplicabit in nobis. Infirmitatẽ quoq;

Ambro. id est, læsionem peccati tollet de medio nostri. Nec erit infœcunda terra nostra. i. ecclesia, vel ager cordis, seu caro nostra, quæ spiritui erit subiecta ac seruiens in bonis operibus. Numerum etiã dierum nostrorꝫ implebit, hoc est, dies nostros sanctis actibus faciet plenos. Plenitudinem quippe habet vita iustorum, inanes vero sunt dies impiorꝫ. Viri item sanguinum

Psal. 54. Cant. 6. & dolosi non dimidiabunt dies suos. Insuper mittet terrorẽ suum in prȩcursum nostrũ, ita ꝙ inuisibilibus hostibus, atq; incredulis gentibus erimus metuẽdi, tanq̃ castrorꝫ acies ordinata. Occidet'q; illos. i. succumbere faciet, & vitia nobis subijciet. Veruntamen non vno anno, quoniã vult vt paulatim proficiamus, & iugiter contra vitia præliemur, ne si nimia securitate & quietudine resolui cœperimus ac tepescere, terra nostra, s. ager cordis aut caro, in solitudinem vitiorꝫ redigatur, Dei inhabitatione priuata, atq; virtutibus spoliata. ¶ Postremo, vult Deus vt iniquorꝫ ac carnalium hominum periculosa vitemus consortia, & omnẽ communionem eorꝫ illicitam, ne cum peruersis peruertamur, & rebus vanis ac fœdis & vilibus, tanq̃ dijs ac idolis, incipiamus plus adhærere ac velle placere, quàm vero Deo.

¶ Expositio lrãlis cap. XXIIII. Mosi q̃q; dixit, Ascende ad dñm. Art. XLVI.

DEscriptis Dei præceptis, nunc recitat qualiter Moses ea exposuit populo, & quõ populus acquieuit. [Mosi quoq; dixit] angelus: [Ascende ad dñm tu & Aaron.] In vicesimo narrat cap'o, qualiter populo nõ valente sustinere alloquutionẽ apparitionem'q; Dei, solus Moses accessit caliginẽ in qua erat Deus, hoc est, in verticem montis Sinai, in quo fuit nubes caliginosa. Et ab illo loco vsq; ad istum, descripta sunt Dei præcepta, nec legit Moses interim descẽdisse. Quõ ergo nunc dicit ei iussum, vt ascendat ad dñm? Respondet, ꝙ dñs iussit ei primo, vt descẽderet ad recitãdum populo diuina præcepta: quo facto, rursus ascenderet, sicut nunc enarrat. Istud tñ de eius descensu non exprimit hic, sed ex verbis paulopost sequentibus datur intelligi. Ascende ad dñm tu & Aaron, [Nadab & Abiu, & septuaginta senes ex Israel, & adorabitis procul, solus'q; Moses ascendet ad dñm.] Videt in his contradi ctio implicari. Nam in principio horꝫ verborꝫ præcipitur Mosi, vt ipse & Aaron ac cæteri iam expressi, ascendant ad dñm in fine aũt iubetur, vt solus Moses ascendat ad dñm. Et respondendum, ꝙ principiũ horꝫ verborꝫ, intelligẽdum est de ascensu vsq; ad radices seu terminos montis: finis aũt, de ascẽsu vsq; ad montis cacumẽ. Deus aũt per totũ Sinai montẽ fuisse censet, inquãtum ibi specialiter operabat: specialius tamen in vertice montis, in quo & mi-

mirabilius maiestatem suã mõstrauit. Cur aũt præcepit dñs ipsum Aaron, duosq; filios eius, & septuaginta seniores dũtaxat, cũ Mose assenderet? Dici potest, ꝙ Aaron iussus fuit assendere cũ Mose, qa in cæteris specialiter affuit ei: similiter duo seniores filij eius, qa cũ eo functuri erãt paulopost sacerdotio: septuaginta quoq;, qm̃ totidẽ fuerãt, Deo iubente, assumendi in adiutoriũ Mosis pro regimine populi. ¶ Et quęri posset, an isti septuaginta fuerunt ili- Nũe. 11.
li, de qbus in Numeris habet, ꝙ ad tabernaculũ sint deducti. Circa q̃d loquit Strabus ad li- Scrabus
terã: *Septuaginta de qbus dicit Mosi, Assume tibi septuaginta viros, de qbus Eldad & Meldad fuerũt. [& adorabitis procul]. i. oĩes vos simul adorabitis dñm, stãdo ad terminos montis, qui multũ distãt à vertice eius, in quo specialiter fuit Deus per modũ expositũ. [solus'q; Moses assendet ad dñm] in vertice montis, qm̃ solus Moses fuit principalis dux populi, & inter Deũ populum'q; sequester ac legislator instrumẽtalis ac ministerialis. [& illi] videlicet Aaron, eius'q; filij, ac septuaginta, [nõ appropinquabũt] dño: [nec populus assendet cũ eo] vltra terminos sibi præfixos. [Venit ergo Moses]. i. descendit de altitudine montis. Quo patet, vez esse quod dixi, vtpote dñm primo iussisse Mosi in vertice Sinai, vt descẽderet ad insinuãdum populo eloquia Dei. Nã subdit [& narrauit plebi]. i. oĩbus simul tam superiori bus q̃ inferioribus, [omia verba dñi]. i. documẽta & cæremonialia quædã præcepta, sibi à domino data in mõte. [atq; iudicia]. i. præcepta iudicialia, quæ in tribus pcedẽtibus cap. cõti- Exo. 21.
nent. [Respõdit'q; cũctus populus vna voce]. i. cõcorditer, cũ audissent Mosis relationẽ: [Oĩa 22. 23.
verba dñi quæ loquutus est, faciemus]. i. vniuersa eius pcepta implebimus, nõ solum pcepta affirmatiua, efficaciter bona agẽdo, sed item negatiua pręcepta, mala vitãdo, sicut sunt illa, Non adorabis deos eorꝫ: &, Nõ inibis cũ eis fœdus. Veruntñ hãc respõsionẽ cito transgressi sunt. [Scripsit aũt Moses vniuersos sermones dñi] iam pfatos in libro, vt paulopost insinuat, ad fugẽ memoriã, & aliorꝫ instructionẽ. Attñ Glossa & Scholastica historia dicũt, ꝙ scripsit vniuersos Dei sermones pter decem verba, seu pter decalogũ, qui ei in tabulis datus est, scri- Eusebi⁹.
ptus digito Dei. Nihilo minus certũ est, ꝙ Moses in libris suis frequẽter de decẽ illis præceptis loquat, & ꝙ ipse psonaliter scripsit ea in illis: & tñ vltra hoc tabulis sunt inscripta, tanq̃ principaliora, diligentius'q; seruãda. [Et mane cõsurgens, ædificauit altare dño,] cũ adiutorio & obsequio aliorꝫ, ad radices montis. [& duodecim titulos per duodecim tribus Israel] Quãuis aliqui dicãt Mosen ibi ędificasse duodecim altaria, iuxta numerꝫ duodecim tribuum Israel, & in vnoquoq; altari titulũ vnius tribus fuisse conscriptũ, probabilius tñ censet, ꝙ vnum duntaxat ædificauit altare ex duodecim lapidibus, atq; in singulis singula nomina tribuũ filiorꝫ Israel scripsit. Nam & alia trãslatio habet sic, ꝙ ex duodecim lapidibus vnum
altare constructũ sit. Atq; in lib. Re. legit de Helia: Tulit duodecim lapides iuxta numerꝫ tri- 3. Re. 18.
buum Israel, & ædificauit de lapidibus altare in nomine dñi. [Misit'q; iuuenes de filijs Israel.] Secũdum quosdã, iuuenes illi fuerunt præfati duo filij Aaron, sacerdotes futuri. Alĩ opinantur, ꝙ fuerunt primogeniti principũ Israel, quoniã primogeniti vsq; ad institutionẽ sacerdotij Leuitici, sacerdotes fuerunt. Vnde subiungit [& obtulerunt holocausta] quæ ad diuinæ maiestatis honorẽ totaliter cõburebant. [immolauerunt'q; victimas pacificas dño] pro gratiarꝫ actione [vitulos duodecim,] s. vnum pro qualibet tribu, vel singulos vitulos pro tribubus singulis. Et ita secũdum istos, hi iuuenes tanq̃ sacerdotes, p̃ se dño obtulerunt. Porro
Augustinus sentire videt, ꝙ non ipsi immediate, sed Moses immolauit. Eterñ ait: Notãdum Augusti.
ꝙ scriptura euidenter nunc dicit Mosen sacrificasse, q̃d verius reor, ita ꝙ Moses misit illos ad adducẽdum sibi materiã sacrificiorꝫ, & ꝙ ipsi per manus Mosis obtulerũt. At vero Lyra asserit in Hebræo haberi, vitulos, non vitulos duodecim: videtur'q; ei, ꝙ fuerunt tñ vituli duo. quod apparet nõ esse verꝫ. Primo, qa sic trãslatio nostra hoc loco esset nõ vera. Secundo, qa probabile est, ꝙ iuxta numerꝫ tribuum, fuerit numerus vitulorꝫ. Tertio, qa & Lyra dicit, ꝙ fuerunt duodecim iuuenes seu primogeniti duodecim principũ. Vnde apparet, ꝙ vnus'q;'q; eorꝫ obtulit seu adduxit vnum vitulũ. [Tulit itaq; Moses dimidiã partẽ sanguinis,] fusi ex immolatis vitulis, recepti in aliqua vasa, [& misit in crateras]. i. scyphos seu calices q̃sdã, vel vasa viminea ansas habẽtia. [partẽ aũt] sanguinis [residuã fudit sup altare:] in signum, ꝙ ad Dei honorẽ sanguis ille fuit effusus, vitulĩq; oblati. [Assumens'q; volumẽ fœderis]. i. librum legis, in quo verba Dei cõscripsit, [legit audiẽte populo] verba in libro descripta. [Qui dixerunt: Omnia quę locutus est dñs, faciemus: sicut expositũ est. [& erimus obedientes Deo ac tibi. [Ille vero sumptũ sanguinẽ] ex crateris, in qbus sanguinẽ reseruauit, vt faceret q̃d subditur, [respersit in populum, & ait: Hic est sanguis fœderis]. i. sanguis designans pactũ, [quod pepigit]. i. inijt [dñs vobiscum sup cunctis sermonibus his]. i. de oĩbus verbis atq; præceptis, quæ vobis ex volumine legi. Eterñ sanguis ille fuit signũ legis receptæ à populo, ac initi fœderis inter Deum & plebem. Populus eñ promisit se dño seruitutꝫ ac obeditutꝫ, Deus vero promisit populo, si hoc impleret, gratiã suã, multaq; bona præcedẽti capitulo scripta. Hinc & lex vocat fœdus seu pactũ, quia in ea continet hoc fœdus, atq; per dationẽ ac susceptionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

percussum seu initum est hoc pactũ. Deniq; per sanguinis adspersionẽ designabat, ꝙ sanguis violantium pactum hoc, seu trãsgrediẽtium legẽ Dei, esset fundẽdus. Vnde ad Hebræos ait Apls: Irritã qs faciẽs legẽ Dei, sine vlla cõtradictiõe duobus aut tribus testib⁹ morit. [Asscen-
Heb. 10. derunt q; Moses & Aaron, Nadab & Abihu, & septuaginta de senioribus Israel,] vsq; ad ter-
minos montis Sinai, vt dictũ est in principio expositiõis huius capituli. [& viderunt Deum
Israel.] Exteriori em̃ visu viderunt Deũ nõ in suæ inuisibilis & incõprẽhẽsibilis Deitatis na-
tura, sed in forma quadã assumpta seu humana effigie, q̃d totũ ministerio angeli in Dei ꝑso-
na apparẽtis, credit factum. Sic aũt Deũ videdo, viderunt eũ interiori visione per gratiosam
illuminationẽ & fidẽ, clarificatã maiestatẽ ipsius aliqualiter contẽplãdo. [*Sub pedibus eius]
*Et sub Ex q̃ elicit, ꝙ in forma humana apparuit, ad ꝓfigurãdum ꝙ homo futurus erat. Itaq; sub pe-
dibus eius apparuit [q̃si opus lapidis sapphirini] .i. similitudo quædã sapphiri, q est cælestis
coloris, idcirco subiungit: [& quasi cælũ cum serenum est.] Hanc similitudinẽ formauit in
aere angelus, & erat quasi scabellum sub pedibus apparentis, habens cæliformẽ claritatem
& sapphirinum colorẽ cælestem: videbatur q; ex sapphiro peracta. Habuit aut̃ huiusmodi
claritatem atq; colorẽ primo, ad significãdum puritatẽ & trãquillitatẽ Dei in semetipso: se-
cundo, ad innuẽdum ꝙ populus Deum colens, debeat præ cæteris claritate virtutum splen-
dere, & conuersationẽ in cælo habere. [Nec sup eos qui procul recesserãt de filiꝭ Israel, misit
manum suam.] Per missionem manus dñi super quenquã, designatur hoc loco occultatio,
qua Deus alicui se absconditi, seu non manifestat, ita ꝙ missio manus ejus, est quasi medium
quoddã occultãs vnum ab alio. Vnde infrà dñs loqtur Mosi, ostensionẽ diuini vultus petenti:
Exo. 33. Cum q; transibit gloria mea, ponã te in foramine petræ, & protegã te dextera mea donec
transeãt tollam q; manum meã, & videbis posteriora mea &c. Sic q; loqtur scriptura de Deo,
quasi de homine, q dum vult alicui se aut aliũ occultare, ponit manum suã sup oculos illius.
Porro, p eos q de filiꝭ Israel recesserãt procul, intelligit populus q remãsit in castris, vel saltẽ
nõ asscenderũt cum Mose & Aaron vsq; ad radices mõtis. Est itaq; sensus: Nec sup eos &c.
Deus nõ occultauit se penitus à filiꝭ Israel, q longe abierũt & mãserunt à mõte, ita ꝙ & ipsi
viderunt maiestatẽ Dei in ꝓfato eius effectu seu similitudine sapphirina, vel alio modo. [vi-
derunt q; Deũ] secũdum modũ prædictũ, clarius tñ Moses & existentes cum ipso, q̃ populus
delonge manens. Tamẽ vt fertur, Hebræi dicunt hãc esse literã verã: Nec super dños filiorum
Israel misit manum suã .i. Deus nõ absconditi se à principibus tribuũ. sic q; populus domini
non vidisset, sed principes plebis. [& comederunt & biberunt] .i. cum spũali iucunditate epu
labantur post visionem tam gratiosam, exhilarati de ea, quia non erat terribilis vt illa, qua
viderunt & audierunt Deum de medio ignis. Vnde per visionem hanc hilarem Deus mon-
strauit, quãm gratum extitit sibi quòd filiꝭ Israel legem sic receperunt, & obedire sunt pacti.
Consequenter describitur maior confirmatio & repetita ratificatio legis. [Dixit autem do-
minus ad Mosen: Ascende ad me in montem, & esto ibi.] Quasi dicat, multis diebus man-
surus es in superioribus partibus montis. [dabo q; tibi tabulas lapideas] duas, quas dicunt
Hebræi de sapphiro effectas, [& legem, ac mandata quæ scripsi:] id est, legem & decem præce-
pta moralia, quæ tibi oretenus dedi, dabo q; tibi nunc scriptas in tabulis: in quibus dicitur
lex scripta fuisse, quia in eis scripta fuerunt decem principalia legis præcepta. ¶Præterea
tabulæ illæ per angelum, in Dei persona apparentem atque loquentem, formatæ sunt & in-
scriptæ: ideo digito Dei dicuntur mandata decem in eis conscripta, & quòd dominus dixit:
Quæ scripsi, intelligi potest, quòd vel nunc scripta erant in tabulis, vel cito scribenda, quo-
niam in scripturis sæpe loquitur Deus de futuris per modum præteriti, propter certitudi-
*filios Israel nem veritatis. [vt doceas eos] scilicet filios Israel, qui cum viderint mandata hæc tam so-
lenniter ac deifice scripta in tabulis, plus attendere ea merito debent. [Surrexerunt Moses &
Iosue minister eius.] Ex hoc verbo elicit Glossa, ꝙ Iosue interfuit his qui cum Mose asscen-
derunt ad terminos montis: quod etiam Augustinus testatur, dicit q; ipsum Iosue compræ-
hensum & intellectum sub nomine Mosis, quoniam fuit specialissimus & inseparabilis eius
minister. Itaq; surrexerunt à terminis montis, vt asscenderent altius. Attamen quidam ait
quòd Iosue iuit cum Mose vsque ad terminos montis, & ibi fixit tabernaculum ad manen-
dum quousq; rediret Moses de cacumine montis, quod non videtur dictum idonee. iam em̃
Moses fuit in terminis montis, quando dñs dixit ista ad eũ, & Iosue fuit ibi cũ eo secundum
Augustinũ ac alios. Idcireo magister in historiꝭ ait: Moses assumpto Iosue, tãtum trãsiuit
terminos: iterum q; dimisso Iosue, in quadã planitie mõtis, solus asscẽdit ad verticẽ. [Asscen-
dens q; Moses in mõtem Dei] .i. in ipso procinctu ad asscẽdendum [senioribus ait: Expecta-
te hic.] Alia litera habet, in campestribus. Itaq; sensus est: Expectate in loco isto, puta circa
terminos montis & in castris, [donec reuertamur ad vos. Habetis Aaron & Hur vobiscum.]
Quia Hur, vt dictũ est, creditur fuisse maritus Mariæ sororis Mosis, fuit q; vnus senioꝝ, & ꝓ-
ci-

cipuus inter eos. [Si qd natũ fuerit quæstiõis] .i. aliq; grandis querela seu difficilis causa, quã
me præsente mihi proponeretis expediendam. [referetis ad eos] .i. eis determinandum ꝓpo
netis, quia post me, sapientia, ætate, authoritate q; præminent, & mihi nunc eos substituo ac
meos vicarios facio. Itaq; Moses commisit senioribus regimẽ populi in facilioribus causis:
Aaron vero & Hur, quasi totius plebis senioribus præfecit. [Cum q; asscendisset Moses] q̃si
ad montis cacumen, relicto Iosue in præfata planitie, [operuit nubes montem, & habita-
uit gloria domini super montem Sinai] .i. maiestas Dei se manifestauit ibidẽ per effectum
præclaꝝ, videlicet per nubem & ignem, seu gloriosus Dei effectus apparuit ibi. [tegẽs illum
nube sex diebus] .i. nubes tam diu operuit montem, nõ ꝙ postea cito recessit, sed præsentia
illa nubis per sex dies exprimit, ad insinuandũ ꝙ q̃diu Moses fuit ibidem, anteq; vocaret ad
colloquendum cum dño in vertice montis. [Septimo aũt die vocauit *eum de medio caligi- *eũ dñs
nis] .i. de medio nubis illius, quæ ex vna parte sua erat caliginosa, & in ea dñs morabat, sic q;
ex ea vox Dei procedere sentiebat, q̃d totum suprà cum suis rationibus magnis expositum
est. [Erat aũt species gloriæ dñi, q̃si ignis ardens sup verticem montis, in cõspectu filioꝝ Isra
el] .i. ꝓfatus effectus gloriosissimi Dei, videlicet tota nubes illa cũ q̃litatibus suis, in vna par-
te sui similis fuit igni splendido ac ardenti, qm̃ in parte sua suprema fuit clara & luminosa,
ita ꝙ radiꝭ fulgidi videbantur ex ea in altum cõscendere, q̃d filiꝭ Israel vndiq; cõspexerunt. In
expositione q̃q; 19. vicesimi q; capituli patuit, ꝙ sup montem apparuit vere ac fuit non solũ
nubes, sed & maximus ignis, q videbatur ad cælum vsq; cõscendere. [Ingressus q; Moses me- Exo. 19.
dium nebulæ] .i. in ipsam nubem densissimam nebulosam, [asscendit in montẽ] .i. in mõtis & 20.
cacumẽ, [& fuit ibi] cum dño sine cibo & potu corporeo [quadraginta diebus] artificialibus,
[& quadraginta noctibus.] ad præfigurandum & cõsecrandum tẽpus abstinentiæ quadrage
simalis. Confortabatur autem tam supnaturaliter & gratiose intus à domino, ꝙ nõ indigu
it corporeo alimento. Sed & mens eius fuit tam intensissime occupata circa diuina, ꝙ actio
naturalis caloris in humidum radicale, actiõnes q; vitium vegetatiuarum, remittebãtur in
eo q̃maxime. Propter quod facilius caruit cibo, potu q;.

¶Spiritalis elucidatio eiusdem cap. XXIIII. Arti. XLVII.

MOsi quoq; dixit. Per Mosen q cunq; prælatus excellens significatur. Per Aaron, eius q;
filios ac septuaginta seniores, intelliguntur inferiores prælati, sibi inuicem condecen
ter subordinati. Itaq; per hoc ꝙ Moses & Aaron eius q; filiꝭ & septuaginta seniores
primo iubentur asscendere ad terminos montis, & ibi ad tempus manere in loco eodẽ & si-
tu æquali, datur intelligi, ꝙ prælati, quãtumlibet magni, debent se suis inferioribus ac subie
ctis in aliquibus humiliter cõformare, eosdem q; actus virtutum cum illis peragere, atq; in-
ter eos libenter consistere, sicut suis discipulis dixit saluator: Ego in medio vestrum sum,
sicut qui ministrat. Paulus quoq; apostolus: Paruuli, inq;t, facti sumus in medio vestri. Præ- Lucæ 22.
sidens igitur nunquam assumere cornua audeat, sed quod est scriptum, impleat: Quãto ma- 1. Thes. 2.
ior es, humilia te in omnibus. Et adorabitis procul. Quanuis Deus non longe sit ab vnoquo Eccl 3.
q; nostrum, quia in ipso viuimus, mouemur & sumus: tamen in vita hac adoramus eum ꝓ- Actor. 17.
cul, tum quia ab eius perfectione infinite deficimus, tum quia à patria beatoꝝ, in qua ipse
potissime est, longe distamus. propter quod vir sanctus cum suspirio exclamauit: Heu mi-
hi, quia incolatus meus prolongatus est: Tum quia magna obscuritate inuoluitur omnis
actio, qua Deum nunc colimus, præsertim comparatione claritatis actuum, quibus in pa-
tria colitur Deus à sanctis. Videmus nanq; per speculum in ænigmate, & quasi pannus men
struatæ sunt nostræ iustitiæ. Iob quoq; tricesimo sexto asseritur: Omnes homines vident De
um, vnusquisq; intuetur procul. Solus q; Moses asscendet ad dominum. Prælatus quippe
quanto dignioris est authoritatis, tanto maioris debet esse perfectionis. Propter quod dicit
Gregorius: Prælatus sit actione præcipuus, & præ cunctis contemplatione erectus. Solius
quoq; prælati est Deum accedere, tanquam qui mediator sit inter Deum & creditum sibi Gregor.
gregem. Et illi non appropinquabunt, nec populus asscẽdet cũ eo. Qui em̃ nõdũ exercitati
sunt in via purgatiua, in exercitiꝭ vitæ actiuæ, in refrenationibus desideriorum carnis ac
motuum animæ, ad actus viæ illuminatiuæ, ad contemplationis acumen nondum idonei
sunt. Venit ergo Moses, & narrauit plebi omnia verba domini. Sic prælatus & prædicator
debet omni tempore opportuno plebem accedere, & eam instruere de pertinentibus ad sa-
lutem. Specialissime vero de his, quæ ipsa tenetur scire secundum exigentiam suæ vocatiõis,
& contra vitia quæ plus regnant in populo. Alioquin ignorãtia gregis & cætera vitia eius,
redundarent in negligentem pastorem, seu prædicatorẽ insulsum. Rñdit q; cunctus populus
vna voce: Omnia verba dñi faciemus. Sic oĩs subditus debet verba prædicatiõis, instructio-
nis, ac correptiõis cũ oĩi affectu gratãter audire, humiliter rñdere, ac plenũ habere ꝓpositũ
obediẽdi in oĩbus. Scripsit aũt Moses vniuersos sermones dñi. Sic q cũq; supior debet se fru-

Universidad de Deusto Biblioteca

Capias.

Eccĩ 39. Eccĩ 38.

ctuose iugiter occupare,sermones conscribere,libros sacros acqrere.Sapientiã enim omni um antiquoꝝ exqret sapiens.Et rursus in Ecclesiastico scriptum est:Sapientiã scribe in tem pore vacuitatis.Et mane consurgens. Non enim debet qui præest, supfluum somnũ admittere,aut torpori locũ ꝑbere,sed tanto solicitior ac vigilantior esse, quanto obligat ad plura ac altiora,quanto grauius ei instat iudiciũ, & q̃ pluribus præest. Aedificauit altare ad radices montis. Spũale altare est fides, sine qua nil Deo acceptabiliter immolat, seu charitas in qua necesse est oĩa opa meritoria fieri.Hoc altare debet,qui præest, in cordib⁹ subditoꝝ construere ad radices montis.i.in Christi humilitate ac fundamento.Misitq; iuuenes de filijs Israel,& obtulerũt holocausta & victimas.Per iuuenes Israelitas,intelligunt fideles omni virtutũ vigore florẽtes,agiles,& robusti in gra Dei.Tales ergo sunt dirigẽdi ad orãdũ,ad sacrificandum,ad elaborandũ ꝓ aliorꝝ reconciliatione atq; salute.Tulit itaq; Moses dimidiã partem sanguinis &c. Per hoc ideo ꝓfiguratum est,q; ꝓlati & sacerdotes euãgelicæ legis cõsecratũ Chri sanguinẽ in calice suscipiũt in altari.Interdũ etiã ppͥo in calicibus tradiderũt potãdũ,q̃uis hoc modo omissum sit atq; ꝓhibitũ,ppter periculũ effusiõis vitandũ. ¶ Deniq; sanguis Chri vere est sanguis fœderis,q̃d pepigit nobiscũ,videlicet pactũ euãgelicæ legis,sicut in cœna cõsecrans dixit:Hic est calix sanguinis mei noui & ẽterni testamẽti.Asscenderũtq; Moses & Aaron &c.Sic dũ ꝓlatus ac subditi spũaliter cõcorditerq; ꝓficiunt,Deum contemplari merentur,sub cuius pedibus vident q̃si opus lapidis sapphirini, qa in infimis Dei effectibus intuentur relucentias quasdã sapientiæ,omnipotẽtiæ,bonitatisq; eius. Tũc q̃q; cõedunt & bibũt panem vitæ & riuos sapiẽtiæ,corpus & sanguinem saluatoris,virtuosisq; actibus ac varijs charismatibus spũs sancti reficiuntur. Dixit autem dñs ad Mosen: Asscende ad me in montem,daboq; tibi * duas tabulas lapideas &c.Sic vnusquisq; superior ac prædicator debet frequenter ad Deum conscendere in montem, hoc est, in verticem intellectus, & ad superiores suæ animæ vires,abstrahendo se à sensibilibus ac exterioribus rebus, ad vacandum Deo per mentis excessum,vt sic instruatur à domino per vnctionẽ & illuminationem diuinam,de vtriusq; testamenti sacris solidisq; scripturis, & iuxta illustrationem sibi desup factam doceat plebem Dei,ex interiore feruore & efficacia vitæ loquendo. Asscendẽsq; Moses in montem,senioribus ait:Expectate hic &c.Sic plane quando ꝓlatus ex rationabili causa recedit ad tempus à grege sibi commisso,debet esse solicitus,vt grex ille interim salubriter gubernetur,& prouidere eidem de condigno vicario, custodibusq; fidelibus, subditisq; committere,ne interim inter se corrixentur, sed causas & quæstiones referant ad præpositũ eis vicarium,aut alios superiores,nec ab inuicem sint discordes.Cæterorum spiritualis explanatio innotescit ex dictis circa nonumdecimum,vicesimumq; capitulum.

¶ Elucidatio literalis capituli XXV. Locutus est dominus ad Mosen,dicens:

Loquere filijs Israel. Arti. XLVIII.

QVoniam filij Israel non erant iugiter circa montem Sinai permansuri,sed per loca diuersa profecturi,præcepit dominus Mosi facere tabernaculũ, in quo ei post recessum à monte Sinai appareret ac loqueretur,quemadmodum interim in monte apparuit. Nũc ergo describitur,qualiter dominus tabernaculum fieri iussit. [Locutusq; est dominus ad Mosen,dicens:Loquere filijs Israel,vt tollant mihi primitias.]hoc est,vt vnusquisq; eorum ad gloriam meam apportet & conferat preciosiora quæq; ex quibusdam rebus q̃s possidet,ex quibus tanquam ex materijs construendum est tabernaculum, vasaq; eius & cætera ad ipsum spectantia. Vel vt tollant mihi primitias.i.ab alijs accipiant talia dona hi quibus cõmittet,vt colligãt & recipiãt ea ab offerẽtibus.[Ab omni hoĩe q offert vltroneus,accipietis eas].i.primitias illas seu dona ꝑcipua leuabitis à cũctis Hebræis,q spõte,nõ coacte,obtulerint eas:q̃tenus tabernaculũ, in q̃ Deo spõte ac deuote seruiẽdum est, ædificet ex materijs preciosis spõte & deuote oblatis.Nec em̃ coacta seruitia cõplacent Deo.[Hæc sunt autẽ q̃ accipe debetis:]ab offerẽtibus tu ò Moses,& q̃s loco tui cõstituerisad suscipiẽdũ q̃ offerent: [Aurũ & argentũ & æs,] q̃q; vsus ad diuersa necessari⁹ erit,vt infrà patebit: q̃d etiã infrà clarebit de alijs materijs q̃ sequunt.[hyacinthum & purpurã,coccũq; bis tinctũ.] Quod Magister in historijs sic exponit.i.sericam hyacinthini,purpurei,coccineiq; coloris.Alij sic,& satis redit in idẽ:Hyacinthũ & purpurã.i.lanã & sericũ coloris huiusmodi:coccũq; bis tinctũ.i.lanã ac sericũ rubei coloris,q̃ materia bis tingebat,vt rubedo ei⁹ fieret maior.[& byssum] hoc est,lipũ molle & cãdidũ,q̃d in Aegypto potissime reperit.[& pilos capraꝝ, & pelles arietũ rubricatas:]q̃q; lana,secundũ Iosephũ,fuit colore rubeo tincta,q̃ pelles Parthicæ appellantur,q̃s Parthi excogitauerũt eas sic colorari,vt in Scholastica fert historia. Quidã dicũt q̃ erãt* frunitæ,& inde rubræ erãt.[pelles q̃ hyacinthinas].i.hyacinthino perfusas colore,qui colori assimilatur sapphiri. Porro alij dicunt in Hebræo haberi, pelles q̃q; taxonũ: & secundum eos, sunt pelles animaliũ varios colores habentiũ.[& ligna sethim.]Sethim q̃q; significat montem,aliquando regionem,interdum arborem,& ita nũc sumit.Est q̃ lignũ illud imputrbile,

Luce 22.

Iosef.li.3. ant. iud. cap. 6. Eusebi⁹.

incom-

incombustibile atq; leuissimum.Quod forsan in aliqbus eremi locis repererunt, aut secum tulerunt,aut aliunde procurauerunt. Tamen circa hoc recitat Lyra historiam Rabbi Salomonis,dicentis q̃ Iacob patriarcha prænouit in spiritu posteros suos tabernaculum in solitudine constructuros:ideo ipse Aegyptum ingressurus,tulit illinc radices & semina arboꝝ sethim,plantauitq; eadem in Aegypto,& filijs suis iussit,vt egredientes Aegyptũ,tollerent ligna hæc secum.Hoc forsitan fictitium poterit reputari,nisi aliunde testimonio fulciatur authentico.[Oleum ad luminaria cõcinnanda].i. paranda atq; fouenda seu cõponenda. Cinnus nanq; est compositio quædam ex diuersis mixturis.Inde dicit cõcinno,i.cõpono,secundum Strabum,[aromata in vnguentũ].i.ad hoc vt ex eis fiant vnguenta & vnctiones sacerdotum ac sacroꝝ vasoꝝ. [& * thymiama boni odoris]quod fiet ex aromatibus illis.[lapides onychinos.]Onyx quippe preciosus est lapis.Inde dicũtur lapides onychini.[& gemmas ad ornandum ephot:]in q̃ erant duo onychini,[ac rationale.]in q̃ erant duodecim gemmæ,quarum vna extitit onyx siue onychinus.Ista infrà plenius exponentur: ideo non oportet hic immorari,neq; *præcurrere.[Facientq; mihi]filij Israel sanctuarium].i.tabernaculũ, quod recte sanctuarium appellatur,quia tot sancta continebãtur ac fiebant in eo, fuitq; dominus ac mansio sancti sanctorum. Propterea subditur:[Et habitabo in medio eorum].i.in tabernaculo isto,quod secum portabũt,& inter eos manebit. Habitauit quoq; Deus in medio eorum,puta in cordibus sibi placentium.[iuxta omnem similitudinem tabernaculi q̃d ostendam tibi,& omnium vasoꝝ in cultum eius].i.tabernaculum istud & vasa eius fient in xta formam seu similitudinem eorundem,quam tibi in hoc monte monstrabo,siue ꝓ imaginariam visionem,vt aliqui dicunt,siue ad oculũ per descriptionem in materia quadã,sicut Ezechiel descripsit & pinxit Hierusalem. Istud dñs exprimit,primo in gñali,infrà aũt in speciali, q & qualiter facient ista.[Sicq; facietis illud]vtpote tabernaculũ, & quæ spectabũt ad illud.[Arcam de lignis sethim compingite].i.formate.incipit aũt Moses descriptionem in speciali ab his quę fuerũt in tabernaculo,q̃ꝝ vnũ extitit arca.Deinde de tabernaculo ipso. Tertio autem de atrio eius,iuxta ordinem collocationis. Nam post deportationem primo collocabant arcam,vbi tabernaculum erat figendum. Iosephus vero recitat econuerso,videlicet secundum ordinem compositionis,quoniam primo factum est atrium,deinde tabernaculum,tertio quæ erant in eo. Veruntamen aliqui dicũt,Iosephum seq ordinem collocationis,Mosen vero ordinẽ compositionis. [cuius longitudo habeat duos & semis cubitos:]id est,duos cubitos ac medium.[latitudo cubitũ]vnum̃ & dimidium.Altitudo cubitũ similiter ac semissem].i.vnum cubitũ cum dimidio,ita q̃ à fundo arcę vsq; ad summum eius,fuit spatium vnius cubiti atq; dimidij. ¶ Circa hæc scribit venerabilis Beda:Quęrit,cuius quãtitatis sit cubitus iste. Et rñdet ex Iosepho, q̃ duos palmos contineat. Vnde in Scholastica fertur historia,q̃ Moses nunc loq̃tur de cubito humano,q̃ continet pedem cum medio,non de cubito geometrico, q maior est* multum. [Et deaurabis eam auro mundissimo intus & foris].i,aureis laminis eã operies ac ornabis ꝓ totum,intrinsecus atq; forinsecus.[faciesq; suprà].i.in superiori parte arcæ, [coronã aureã per circuitum] arcæ, in parte eius ꝓdicta. Deniq;,sicut arca non erat rotunda, sed quadrata,facta instar scrinij sine pedibus:sita & ista corona,quadrata extitit,nõ rotunda,facta ad modũ oris seu labij, sicut in mensis & scbacarijs fieri soleti& eleuata fuit sup aureum operculũ arcæ,per spatiũ circiter triũ digitoꝝ. Et vocat corona,qa per totũ arcæ gyꝝ quadratũ extendebat,quemadmodũ corona rotunda ambit caput.[Et q̃tuor circulos].i.annulos [aureos,q̃s pones ꝓ quatuor arcæ angulos:duo circuli sint in latere vno,& duo in altero.]Erant in arca bini circuli,per vtrũq; latus longitudinis eius,totum lignũ arcæ penetrantes.Erantq; duo circuli in parte arcæ anteriori,& duo in parte posteriori,q quatuor annuli,erãt q̃si immobiliter arcæ infixi.[faciesq; vectes de lignis sethim,& operies eos auro].i.aureis laminis.[Inducesq; ipsos vectes [per circulos qui sunt in arcæ lateribus,vt portetur in eis.] Facti sunt itaq; ibi duo vectes deaurati, quorum vnus ducebatur per duos circulos ex vno latere arcæ, secundũ longitudinem eius:alter, per alios duos annulos ab alio latere arcæ per lõgitudinem eius. Siqdem circuli erant versus superiorem arcæ partem sub eius corona,vt Iosephus sentit.Quidam tamen imaginantur q̃ vectes pergebant secundum longitudinem arcæ.Quatuor vero sacerdotes portabant arcam & cõtenta in ea super humeros suos,per vectes, duo ante, & duo retro, quando castra mutabant loca. [Qui] vectes [semper erunt in circulis,nec vnquam extrahentur ab eis. Vectes nanq; semel ꝓ circulos positi,non extrahebantur de cætero,nisi forte ad reparandum aliqd in eis confractum.Vectes aũt aliarum reꝝ deportandarum extrahebant de circulis,deportatiõe iam facta.Ponesq; in arca testificationem quã dabo tibi].i.tabulas testamẽti,videlicet duas tabulas, in qbus decẽ mandata erãt digito Dei scripta,in testimoniũ q̃ filij Israel legẽ acceperũt à dño.Nihilominus,vt ait Petrus Comestor,cuncta in arca reposita,dici possunt in testificationem ibi locata.Nã posita est ibi vrna aurea plena manna,in ꝓtestationem q̃ pane illo cælesti

R. Salo.

Strabus, * thymiamata

Ezec. 18.

Iosef. li. 3. ant. iud. cap. 7.

Beda. Idẽ vbi supra.

Eusebi.

Hebr. 9. Exo. 16.

aliti

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exod. 4. Rom. 3. Exo. 19. Deu. 24.

aliti erāt à dño in deserto. Tabulæ q̄q; in testimoniū q̄ dñs legē naturalē, in cordib⁹ hoim q̄ si sopitā, reparauit eis in scriptis. Virga Aaron, in testimoniū q̄ electus fuit à Deo in præsulē, atq; q̄ ois potestas à Deo sit. Deuteronomiū q̄q; legis, in testimoniū pacti, quo dixerunt: Omnia quæ locutus est dominus, faciemus. Vnde & in Deuteronomio Moses ait Leuitis: Tollite librū hunc, & ponite eū in latere arcæ fœderis, vt sit ibi cōtra te in testimoniū. Hinc arca ista, vocata est arca testamēti seu testimonij. Ob hoc etiā tabernaculū testimonij dictū est. Et item idcirco, q̄m causæ agebant ante fores ipsius, puta in porticu. [Facies & propiciatorium de auro mundissimo. Duos cubitos & dimidiū tenebit lōgitudo eius, & cubitum ac semissem].i. cubitum vnū cum medio habebit [latitudo] eius. Ex quo constat, q̄ ꝓpiciatoriū erat tantæ longitudinis ac latitudinis, sicut arca. De spissitudine vero seu altitudine ꝓpiciatorij, textus non loqtur. Hoc ꝓpiciatorium q̄dam dicunt fuisse opertorium arcæ: aliꝫ, q̄ fuit aurea mensa, seu tabula altius posita, & sup arcā leuata, ac sustētata seu tenta à Cherubim duobus in extremitatib⁹ eius, ita q̄ tabula illa erat q̄si sedile Dei, & opculum arcæ q̄si scabellū ipsius. ¶ Porro q dicunt ꝓpiciatoriū fuisse contiguū arcæ & eius opculum, dicunt optorium illud fuisse Dei sedile, pauimentū vero tabernaculi, situ ante arcā, fuisse scabellum ipsius. [Duos q̄q; Cherubim aureos & ꝓductiles facies] p manus artificū [ex vtraq; parte oraculi.] Cherubim illi nō erant fusi, sed ꝑcussionibus malleoꝝ ad formā suā productis q̄ꝝ vnus stetit in vna extremitate oraculi seu ꝓpiciatorij, alter in altera, seu ex vtraq; parte oraculi, puta in duobus anteriorib⁹ angulis eius, q̄ introeūtibus illud erāt anteriores. ideo subdit: [Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero. Vtrūq; latus ꝓpiciatorij tegāt, expādētes alas, & operiētes oraculū.] Hi duo Cherubim expandebāt alas suas ita, q̄ alæ eoꝝ se inuicē cōtingebāt: ific⁹q; alæ eoꝝ nō erāt extētæ ꝓrsus directe in altū, sed oblique, & p hoc opiebāt q̄dāmodo ipsum oraculū, & latus eius vtrūq;. [Respiciāt q̄ se mutuo versis vultibus in ꝓpiciatoriū.] Per q̄d patet, q̄ respexerūt se inuicē nō directe, seu penitus ex aduerso, sed suas facies ad oraculū, diuertebant aliquantulū ad latus. [Quo] ꝓpiciatorio seu oraculo operienda est arca.] Quod q̄liter dupliciter exponat, iam claruit. [In q̄ pones testimonium quod dabo tibi.] Hoc est q̄d paulоante iam dictum atq; expositum est: Ponesq; in arca testificationem, quam dabo tibi. [Inde].i. de ꝓpiciatorio [ꝓcipiam & loq̄r ad te, supra ꝓpiciatoriū arcæ] s. q̄d iuxta ꝓhabita, fuit q̄si thronus Dei sup illud sedētis, & inde dedit rāsa ꝓcepta q̄q; Mosi. [ac de medio duorum Cherubim,] qui stabant ex vtraq; parte arcæ, ita q̄ dominus inter Cherubim residebat, [qui erant super arcam testimonij.] Vel quia Cherubim stabant super operculum arcæ, secundū vnam opinionem: vel q̄uis starent super pauimentū tabernaculi in extremitatibus arcæ, th̄ eminebāt supra arcā, & altiores ea fuerūt. Itaq; inde loquar ad te, [cuncta q̄q; mādabo p te filijs Israel.] Hinc nanq; vocabat oraculum, qa dñs inde proferebat eloqa sua: q̄ dicunt oracula, qa orationibus impetrantur, atq; orantibus dantur. Dicebatur q̄q; propiciatorium, q̄ñ dominus inde suam propiciationem Mosi manifestauit, pietatis rīsa dedit, & grām fudit. ¶ Quærit, cuius figuræ fuerunt Cherubim illi. Dicūt alij q̄ instar pulchroꝝ puerorū seu iuuenum erant dispositi. Iosephus vero ait, q̄ erant formati instar auium ab hoibus nunq̄ visaꝝ, q̄s Moses dixit sibi ostensas in sede Dei per visionem, qua imaginarie vidit Deum q̄si in solio quodam sedentem. [Facies & mensam de lignis sethim.] Ista fuit mensa ꝓpositiōis, nō aurea mēsa, q̄ fuit oraculū. Nā subdit, de lignis sethim. [habentē duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitū] vnū; [& in altitudine cubitū ac semissem:] ita q̄ distabat à terra p spatiū vnius cubiti atq; dimidij. Habuit em̄ q̄tuor pedes, per q̄s eleuabat à terra tā alte, videlicet p tres palmos. De spissitudine aūt huius mēsæ nō loqtur litera, sed aliq opinant, q̄ fuerat q̄tuor digitoꝝ. [& inaurabis eā auro purissimo].i. aureis laminis vtrāq; superficiem eius opies, immo & pedes ipsius. [facies q̄q; illi] videlicet mēsæ, [labiū aureū p circuitū] mēsę totius, q̄ secūdū Iosephū erat ꝓxime delphica, i. fere rotūda. At vo labiū istud dī fuisse aurea lamina lata, affixa spissitudini mēsæ p gyꝝ, quēadmodū fieri cōsueuit in schacarijs, q̄ ex vtraq; parte labiū habēt. [& ipsi labio] facies & affiges [coronā interrasilē, altā q̄uor digitis.] Cuius coronæ vna pars sup mēsam eminebat, ne posita sup eā, decideret. Talia pars eius dē, pēdebat inferius ad mēsæ decorē, secundū q̄sdā. Corona hęc interrasilis appellat, q̄si reticulata, seu instar retis facta, vtpote interpolata cælaturis, ac plana. Opus em̄ interrasile dicit, quod habet quasdam sculpturas, & spatia intermedia plana, quasi rasa. [Et super illam] coronam, facies & affiges [alteram coronā aureolam.] Ista, vt ex nomine aureolæ trahitur, fuit minor, q̄ alia illa coronā: nescitur tamē, quantū vel qualiter superposita fuit, & vtrum plana seu interrasilis fuit. Porro, secūdum Hebræos, cælaturæ prioris coronæ, erant q̄si imagines regū Iuda, & tot fuerunt, q̄t fuerunt reges à Dauid vsq; ad Sedechiam. Coronam autem aureolam dicunt prophetice additam, ad ꝑfigurandum diuisionem regni Israelitici in duo regna, ita q̄ corona aureola designauit regnū decē tribuū; q̄d fuit superius regno Iudæ, quātum ad hoc q̄ populosius fuit: sed regnū Iuda fuit dignius illo, idcirco signatū est p priorē ac maiorē coronā.

Iose. li. 3. An. Iud. cap. 8.

Iose. li. 3. ant. iud. cap. 9.

Præ-

Præterea aliq dicunt, q̄ labium illud seu lamina illa aurea, fuit duodecim cubitoꝝ in latitudine, ita q̄ pars eius affixa spissitudini mēsæ, fuit in latitudine, q̄tuor digitoꝝ: et pars aūt eius eminēs mēsæ, etiā tantæ latitudinis fuit: & q̄ pars illa, vocat corona aureola. Partē q̄q; labij sub mēsa descendentē, dicūt cōtinuisse reliq̄s q̄tuor latitudinis digitos, quā vocāt coronā aureolā. Sed istud non videt textui cōsonare nec veritati: qa iuxta hoc dictum, labium illud & vtraq; corona, fuissent vnū corpus cōtinuum, nec corona aureola fuisset minor q̄ aurea: sic⁹q; labio nō fuisset aurea corona affixa, nec aureola fuisset facta immediate sup aureā: immo inter eas mediasset latitudo quatuor digitoꝝ, sculptura q̄q; solum fuisset in parte quæ erat sub mensa. [Quatuor q̄q; circulos aureos ꝓparabis, & pones eos in q̄tuor angulis eiusdem mensæ p singulos* pedes.] In q̄libet etenim pede mensæ, fuit anulus vnus immobiliter ibi fixus in medio pedis in quo erat parua cōcauitas, per quam anulus fuit immissus. [Subter coronā erunt circuli] aurei. nam erant versus superiores pedū partes, modicū sub inferiori corona. [vt mittant] vectes p eos, & possit mēsa portari.] q̄ portabat p duos vectes. Vnus etenim vectis p duos anulos ponebat. [Ipsos quoq; vectes facies de lignis sethim, & circundabis] eos [auro ad subuehendam mensam:] qñ castra pergebant ad alia loca. Sequitur de q̄tuor generibus vasoꝝ. [Parabis & acetabula].i. vasa, in quibus examinabatur p gustum ipsum acetum, an esset aptū adhiberi in sacrificio Dei. Sed qm̄ nunq̄ aut raro de oblatione aceti fit mentio, alij legūt acceptabula, q̄ dicunt fuisse vasa, in qbus examinabātur materiæ sacrificiorum, an essent aptæ atq; idoneæ, vt ex eis fierent Deo oblationes acceptę, videlicet simila & incēsum. [ac phialas:] in quibus præcōsiderabatur vinū, quod examinatur non solum gustu, sed & visu, considerando eius colorem. Fertur q̄ phialæ erāt vitreæ, vnde & à * phiten Græce, quod dicitur vitrum Latine, nomen sumpserunt: erant q̄ in fundo angustæ, & superius latæ. [Thuribula:] in qbus thus præuidebatur & offerebatur: erant q̄ duo thuribula, in quibus ponebatur incensum super panes propositionis: vnum incēsum in vno thuribulo sup sex panes, aliud super alios sex. [& cyathos:] q erant minores angustioresq̄ phialis, cum quibus cyathis vinum fundebat super altare pro hostiæ libamento, vel (vt aliqui dicunt) in cyathis oleum fundebat. [in qbus offerenda sunt libamina:] qa de his quæ offerenda erant, sacerdotes primo portiūculas accepunt, & posuerūt in vasis ꝓdictis ad ꝓgustandum, libando. i. paꝝ gustando de singulis. Quæ libamina seu portiunculas, dicit sanctus Moses offerenda. i. de offerēdis sumenda. Vel ideo dicit, in quibus offerenda sunt libamina, q̄m filij Israel primo obtulerunt sacerdotibus portiunculas illas in vasis præfatis, ad examinandum ea modo præfato. [ex auro purissimo:] quia ex auro purissimo facta sunt vasa hæc, phialis demptis, vt dicunt. [Et pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semp̄].i, in omni tempore opportuno. De his panibus in Leuitico plenius continetur. Erant aūt duodecim, de simila, valde mundi, q̄ in die sabbati mane ponebantur recentes & calidi super mensam, manserunt q̄ ibi vsq; ad mane sabbati subsequentis, & tunc tollebantur, & à solis sacerdotibus edebantur. At alij panes totidem ponebantur ibidem. Ponebantur aūt in mēsa altrinsecus, s. vnus contra alium. Et dicebātur panes propositionis, q̄m coram domino sic disponebātur in memoriam duodecim tribuū Israel sempiternam. Hinc & mensa in q̄ taliter ponebātur, mensa ꝓpositionis vocata est. Porro panes illos quidā dicunt fuisse figuræ quadratæ, parte altera longiori. Alij ferunt, q̄ erāt rotundi. ¶ Seqtur de materia, formatione, figura, & ornatu candelabri. [Facies & cādelabrū ductile de auro mundissimo.] Ex hoc videtur, q̄ candelabrū factū sit nō opere fusorio, sed tusiōibus malleoꝝ: q̄ item eius materia, ex q̄ fuit, purissimū aurum extitit. Cui contrariari videtur, quod Iosephus asserit, q̄ cādelabrum fusile fuit. Qui etiā sentire videtur, q̄ cādelabrum fuerit ferreum, q̄d & Magister in historijs seqtur, vt apparet. Ad hæc quidā respondent, q̄ cādelabrum non erat fusile, quātum ad hastile & brachia eius, sed q̄ ad scyphos, calamos, sphærulas ac lilia: quod non videt posse saluari, qa vt infrà patebit, in litera huius capituli habetur oppositum. Magister quoq; in historijs protestatur, q̄ hastile cādelabri basi infixum, ferreum fuit, superuestitum laminis vel calamis aureis geniculatis. i. nodosis, & idē dicit de brachijs cādelabri. Cętera vero q̄ erāt in eo, fuerūt de auro purissimo, vt infrà clare habetur. Istud autem, q̄ hastile & brachia cādelabri fuerint ferrea, auro vestita, dicit saluādo Iosephum, dicētem q̄ cādelabrum fusile fuit. Sed melius atq; securius potest dici, q̄ totum cādelabrum fuit ex auro purissimo ac ductile. [Hastile].i. stipitem [eius] tendentem directe in altū, [& calamos, scyphos & sphærulas, ac lilia ex ipso, pcedentia] Omnia, in quā, hæc facies. Calamus pro cāna nunc accipitur, scyphus pro vasculo: tamen nūc sumitur q̄si pro duobus simul iunctis, vel pro vno cum suo operculo, qui instar nucis se habet. Sphærula dicitur parua sphæra seu circulus, vel parua rotunditas volubilis, prout fieri solet in cathedris & in arcis. Lilia vero sunt flores recurui ac noti. ¶ Deinde exprimitur qualiter ista prodierunt ex hastili. [Sex calami egredientur de lateribus] hastilis candelabri. [Tres ex vno latere, & tres ex altero. Tres scyphi quasi in nucis modum per calamos singulos]. i. in quolibet

*pedes eius.

Iose. li. 3. ant. iud. cap. 10.

Idem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

libet sex calamoꝝ erunt tres scyphi.[sphærulæq; simul & liliat]hoc est, sphærulæ liliꝝ iuctæ totidem,ita ꝙ inter duos scyphos erat sphærula vna,vnumq; lilium.[& tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero,sphærulæq; simul & lilia. Hoc erit opus sex calamoꝝ,qui producendi sunt de hastili]i.pfati sex calami,qui ex vtroq; latere hastilis egredientur,fient,atq; dispositi ac ornati erunt,vt dictum est.[In ipso autē candelabro erunt quatuor scyphi in nucis modum]Per candelabrum intelligit nunc ipsum eius hastile, quod fuit principalior pars candelabri,in q̄ hastili erant quatuor scyphi.[sphærulæq;]erunt[per singulos]s[cyphos [& lilia] sicut expositum est. [Sphærulæ sub duobus calamis per tria loca].i. duæ sphærulæ erunt sub duobus calamis egredientibus de hastili, & hoc ita habebit se per tria loca,cum sint sex calami, qui faciunt tria paria calamoꝝ, sub quoꝝ parium vnoquoq; duæ sunt sphęrulæ,seu vnum par sphærulaꝝ. Ideo subdit:[Qui]s. calami [simul sex fiunt,] hoc est, tot habentur.[procedentes de hastili vno].i.de ipso stipite candelabri per modum præhabitū.[Et sphærulæ igitur, & calami ex ipso erunt,]hoc est, ex hastili ꝓcedent [vniuersa ductilia de auro purissimo. Facies & lucernas septem]quæ aureæ erant,[& pones eas super candelabrum:] ita ꝙ in summitate cuiuslibet calami, ponebat vna lucerna supra supremum scyphum seu caput calami,q̄ scyphus erat sedes lucernæ:vna q̄q; lucerna stabat in summitate hastilis candelabri.[vt luceant ex aduerso.]Vno enim ex latere hastilis procedebant tres calami,procedētes in altum non recte,sed oblique,quousq; ꝓtingebant ad altitudinem ipsius hastilis. Similiter procedebant tres calami ex alia parte hastilis seu stipitis, sicq; tres flāmæ trium lucernaꝝ vnius partis ac lateris,respiciebāt ex aduerso flāmas aliaꝝ trium lucernaꝝ.]Emunctoria quoq;,]hoc est,instrumenta seu forcipes facta ad emungendum & extinguendū licinia lucernaꝝ seu lampadum [& vbi ea quæ emuncta sunt,extinguant:]videlicet,vasa in q̄ bus ponebatur aqua,vt in ea extinguerent partes illę lychni combustæ,ne malū odorem aut fumum causarent,quæ vasa,extinctoria vocabant. [fient de auro purissimo.] Erant q̄q; ibidem septem infusoria,s.aurea vascula,qbus oleum lucernis,hoc est, lampadibus infundebatur. Quot aūt ibi fuerunt emunctoria,& quot extinctoria,textus non exprimit: sed reputat probabile,ꝙ tot,quot & infusoria seu lucernæ.[Omne pondus cādelabri cum vniuersis vasis suis].i.instrumentis attinentibusq; prædictis,[habebit talētum auri purissimi.]Circa hoc in Euſebiꝰ. Scholastica historia dicit: Tria habebant talenta: Minus seu minimū, habebat quinquaginta libras,quod fuit institoꝝ: medium septuaginta,quod fuit ciuium maximū,centum viginti,quod erat sanctuariiq; & ita habebat talentum auri ad pondus sanctuarij. Lyra quoq; circa R.Salo. hoc scribit: In Hebræo habetur, centenarium auri, & Rabbi Salomon dicit, quòd erat centum viginti librarum, secundum pondus Colonienſe. Sed quoniam pondera multum variantur per regiones & tempora, aliqui dicunt ꝙ determinate & certe scire non possumus, quantum fuerit pondus auri illius, quanuis constet quòd extitit valde magnum, præsertim si & hastile ac brachia seu calami sex erant de auro, vt litera videtur prætendere. [Inspice, & fac] id est, arcam & cætera iam prædicta fac fieri,[secundum exemplar,quod tibi in monte monstratum est.]quod ego nunc tibi demonstraui, & menti tuæ tam memoriter ac complete impressi, vt nihil huius ostensionis obliuiscaris.

¶ De spirituali,mystico atq; multiplici intellectu huius cap.25. Arti.50.

DE spiritali ac mystico,immo ac multiplici intellectu huius capituli,& capituloꝝ sequentium,à sanctis patribus doctoribusq; catholicis,tot & tanta sunt scripta, vt non videat necessarium immorari huiusmodi expositionibus in hoc loco:ideo non nisi perpauca tangere atq; perstringere nunc intendo. Locutus est dominus ad Mosen: Loquere filijs Israel,vt tollant mihi primitias. Per Mosen legislatorē Iudæoꝝ, intelligit Christus legislator Christianoꝝ, Christiani quoq; q Deum per fidem & sapientiam cōtemplantur,per filios Israel designant. Itaq; Christianis præcipit Christ⁹, vt tollant primitias domino,hoc est, Deo plene attribuant,deuote ascribant,& eius mancipēt veneration i ac cultui, q equid pstantius est in eis,tam de donis naturæ,q̄ de charismatibus gratiæ,de bonis quoq; fortunę,& de habitibus acqsitis,& de omni actiōe virtuosa ac meritoria. Omnia qppe ista à Deo sunt, & de ipsis,ac in ipsis,atq; per ipsa honorandus,amandus,colendus est Deus. ¶ Deniq; Deus, ad literam, iussit sibi offerri primitias,q̄niam iustum decentissimūq; cōstitit,vt de omni specie ac natura offerantur ei præcipua,tum ꝓpter reuerentiam maiestatis diuinæ prorsus immensæ,tum in recognitionem liberalitatis ac beneficioꝝ ipsius,tum vt debitum gratitudinis impleamus,& gratum ac sanctum Abel,q obtulit meliora, nō ingratum ac impiū Cain, q immolauit peiora,sequamur. Ab omni hoie q offert vltroneus,accipietis eas. Hoc est q̄d 2.Cor.9. ait Apl's: Non ex tristitia aut necessitate, hilarem enī datorem diligit Deus. Itaq; cum omni alacritate & agilitate virtutum offeramus,ministremusq; Deo,recognoscentes, ꝙ nihil condignum ei repēdere valeamus. Immo cum ea nobis ꝓcepta impleuerimus,ex vera humi Luc.17. litate dicamus: Serui inutiles sumus: q̄d debuimus facere,fecimus. Nā & merita nostra, Dei

sunt dona. Quid enī habes quod nō accepisti? Hæc sunt aūt quæ accipere debetis: aurum, ar-
gentum,æs. Per auꝝ intelligit fides,quæ ꝑ dilectiōem operat,quæ grata est Deo,& spiritalis ædificij fundamentū cōstitit. Vel auꝝ istud est pretiosissima charitas,de qua in Apoc.dns loquit: Suadeo tibi emere auꝝ ignitum,pbatum,vt locuples fias. Quod suꝫpsius humili resignatiōe,vera obeditione,oratione assidua emitur. Auro q̄q; donum sapiæ splendēs atq; præ-
nobile denotat. Per argentum sermo diuinus, donū scientiæ, prudētia in rebus humanis dat intelligi. Per æs,patiētia in aduersis,virtus cōstantiæ,fortitudo animi rite accipit. Hyacinthū & purpurā,coccūq; bis tinctum & byssum. Per hyacinthū,qui aerei & cælestis perhibet coloris,significat spes regni cælestis, cōuersatio pura ac cæliformis. Per purpurā, quæ regū est vestis,incessus pregiā viam, nō declinādo ad dexterā vel sinistrā, hoc est, ad aliquā vitiosam extremitatē. Purpura q̄q; quæ rubei est coloris,martyriū signat. Per coccū bis tinctū cōuersatio aliquid habēs de pfectione vitæ cōtemplatiuæ,& aliquid de eminētia vitę actiuæ,qualis potissimū esse debet prælatoꝝ vita,exprimit. Per byssum,castitas corporis,puritas mētis, cōscientiæ nitor. Pilos capraꝝ,pelles arietum rubricatas,pelles q̄q; hyacinthinas. Per pilos capraꝝ, vestis pœnitentialis seu asperitas vitæ: p pelles arietū rubricatas, exterior apparatus exemplaris,honestus,seu imitatio passionis dominicę: per pelles hyacinthinas, resplendētia interioris puritatis foris apparēs,intelliguntˊ. Per ligna sethim.i. incorrupta & integra corda. Oleū ad luminaria cōcinnanda.i. opa pietatis ad aliquoꝝ ædificationem,ac ꝓpriaꝝ virtutū fomentū seu cōseruationē. Aromata.i. virtuosæ famæ odorē. Vnguentū.i. deuotionis dulcedinē. Et thymiama boni odoris.i. oratiōem feruentē, q̄ dirigat ad Deū sicut incensum. Vnde in Apoc. Ascendit fumus aromatū de orationibus sanctoꝝ ante conspectum Dei. Lapides onychinos.i. robusta fidei argumēta, & gēmas.i. virtutes cardinales ꝓclaras ac lucidas, ad ornandū ephot ac rationale.i. psonas in sacris ordinibus cōstitutas, ꝑtim ꝓlatos ac ꝓsules, q̄s oportet ꝓcipue esse paratos ad reddendū omni poscenti rationem fidei Chr̄ianæ ac spei, omniq; prudētia, iustitia, tēperantia ac fortitudine ꝓfulgere, quatenus oēs ædificent & informentur in eis, qui bene signant pephot & rationale, q̄ sunt vestes sacerdotales. Faciāt q; mihi sanctuarium. Ex ꝓdictis quippe virtutibus ædificat Deo in aīa māsio gratiosa: immo & ipsa ecclesia regenerat, augetur, & ædificat ex his, in qua habitat Deus nobiscum atq; in cordibus nostris. Nam & vnusquisq; debet seipsum Deo sanctuariū, templū seu tabernaculum per ꝓfatas virtutes, earumq; actus, efficere ac præbere. Iuxta oēm similitudinē tabernaculi q̄d ostendā tibi.i. ad imitationē triumphātis ecclesiæ, seu cuiuscunq; ciuis superni, qm̄ ecclesia militās instar triūphātis disposita est. Et vnusq;q; fidelis angelicæ vitæ puritatē ac obediētiā debet, iuxta suæ vocationis exigentiā, sequi. Vnde Ioānes in Apocal. Vidi, inquit, Hierusalē Apo.21. nouā descendentē de cælo. Arca de lignis sethim cōpingite. Per arcā intelligitur mūdissima Christi humanitas, ex sanctissimis corpore & anima cōstans, cuius vires & mēbra instar lignoꝝ sethim imputribilia erāt, qm̄ vitioꝝ putredine nunq̄ infici potuerūt. Rursus, sicut in arca cōtinebātur tabulę legis, virga Aaron, & vrna aurea habens manna, vt dicitur ad Hebrę Heb.9. os, ita in Christo hoie fuerunt plenissime designata per tria illa, videlicet vtriusq; testamenti scientia, potestas ꝓlatica, refectio gratiaꝝ. Porro p arcā Isidorus intelligit ecclesiā, ex pso-
nis fidelibus, mente & corpore incorruptis, seu spiritaliter integris, adunatā. Potest item per arcā intelligi templū Dei in superioribus viribus aīæ cōtemplatiuæ, q̄ arca ex lignis sethim, i. intellectu deiformiter illuminato, voluntate vehementer accensa, memoria in cælestibus stabilita cōstruitur, in qua tota superbeatissima trinitas libenter moratur. Cuius longitudo habeat duos & semissem cubitos, latitudo cubitum & dimidiū, altitudo quoq; tantundem. Ad literā ista magnitudo sufficit arcæ ad cōtinendū ea, propter quæ cōtinenda est facta. Spiritaliter vero per duos cubitos atq; dimidium longitudinis arcæ, significatur ram increata q̄ creata longanimitas saluatoris. Per dimidium vero longitudinis cubitum designatur, ꝙ nō solū patiens ac lōganimis fuit, quotidiē misericorditer cōuertendo, sed etiā iustos multos iuste derelinquēdo. Propter q̄d dixit: Nunc iudiciū est mūdi. Per cubitū latitudinis, exprimit charitas circa Deū. Per dimidiū, charitas ad homines, quæ vtraq; in Chr̄o fuit plenissima. Per altitudinē sublimitas cōtemplationis in ipso, ita vt p cubitū altitudinis accipiat celsitudo cōtemplatiōis aīæ Chr̄i circa increatū obiectū. Per mediū cubitū altitudinis, apex suæ cōtemplationis circa obiecta creata. Et deaurabis eā auro mūdissimo intus & foris. Per quod designat, ꝙ Chr̄i humanitas fuit plenissime decorata omni charismate diuinoꝝ, charitatis ardore, sapientiæ claritate, & foris exemplarissima cōuersatione, incōparabili maturitate, eloquentia, signis, prodigijs, gratijsq; diuersis. Ecclesia quoq; multipliciter donis ꝓtactis ornata est. Faciesq; suprà coronā auream per circuitum, qm̄ Chr̄s gloria & honore est coronatus. De quo ꝓdixit Psalmista: Posuisti in capite eius coronā de lapide precioso. Fuit enim rex Psal.20. & summus sacerdos, & gloria beatificæ fruitionis ab incarnationis exordio adimpletus, immo tota capacitas suæ aīæ, donis gratiæ fuit prorsus impleta. Et quatuor circulos aureos: per

Universidad de Deusto
Biblioteca

quos quatuor Euangelistæ notant, qui p vectes circulis inductos. i. p discipulos suos sibi incorporatos & affectuosissime iunctos, hoc est, p propriã ac discipulorũ suorũ ꝓdicationẽ, arcam Dei, videlicet Chꝛm, circũduxerunt p quatuor mũdi plagas. Facies & propiciatorium de auro purissimo. Chꝛs omni pfectione & gꝛa penitus plenus, p duo seu pauca plene significari nõ potuit, sed per diuersa est figuratus. Nam & ipse per ꝓpiciatoriũ est expressus. Ipse equidẽ est aduocat⁹ noster, & propiciatio p peccatis nostris. Pater q̃q; de ore & p os eius dicit nobis respõsa, ꝓcepta & documẽta, iuxta q̃d scriptũ est: Nouissime diebus istis loquut⁹ est nobis in filio. Vnde & filius ꝓtestat: Sicut docuit me pater, sic loquor. Meaq; doctrina nõ est mea, sed ei⁹ q̃ misit me. Duos q̃q; Cherubim aureos. Per q̃s designat, q; oẽs sancti Chꝛo ministrãt, & vniuersi deseruiũt ei, secundũ q̃d ait: Videbitis angelos assc̃dẽtes & descẽdẽtes sup filiũ hois. Apl'us q̃q;: Adorẽt eũ oẽs angeli Dei. Per hoc demũ q; q̃ Cherubim se mutuo adspexerũt, innuit, q; sancti angeli se inuicẽ clarissime noscũt ac intuent, & summã sortiunt cõcordiã atq; inuiolabilẽ pacẽ. Attamẽ se viderũt vultibus in ꝓpiciatoriũ versis, qm̃ multo directius, delectabilius ac amorosius intenti sunt verbo æterno, in q̃d ꝓspicere insatiabiliter, insatiabiliterq; desiderãt, q̃ sibi inuicẽ. Insuper q; Cherubim ex vtraq; parte oraculi stabãt, & illud tegebant, signatũ est q; vniuersi angelici spũs maiestati creatoris ad cõtemplandũ, obediendũ, laudandum semp ꝓtentes sunt, & Chꝛo obsequiũ, obumbrationẽ, assistentiã exhibere paratissimi erãt. Propter q̃d dixit: Possum rogare patrẽ, & exhibebit mihi plus q̃ duodecim legiones angelorũ. Cũq; in deserto esset cũ bestijs, angeli ministrabãt ei. Hinc alas extẽdẽrũt ad inuicẽ Cherubim sup oraculũ seu ꝓpiciatorium. ¶ Præterea quæri potest, q̃liter arca operiebat propiciatorio, si p vtrunq; Chꝛs significat. Et respõdẽdum, q; Chꝛs inquãtũ Deus, texit, protexit, & rexit seipsum secundũ q̃d homo est. Rursus p duos Cherubim in propiciatorium respicientes, intelligunt duo testamenta, Chꝛm cõcorditer ꝓdicãtia & intuẽtia: q̃a q̃d in vno eorũ denunciat in ipso Chꝛo cõpletũ, in alio recitat in ipso cõpletum. Gratia nãq; & veritas p Iesum Chꝛm facta est, vt Ioãnes habet. Facies & mẽsam de lignis sethim. Per mensam exprimit Chꝛs, seu sacra ipsi⁹ doctrina, atq; sacramẽti altaris exhibitio venerãda. Ipse enim et ibus est & cibator, ipse refectio salutaris. In qua mensa sunt q̃tuor cubiti, q; sunt q̃uor sensus scripturæ. Duo q̃q; cubiti lõgitudinis eius, sunt lõganimitas & pseuerãtia, vel æternitas suæ deitatis, atq; ꝓpetuitas suæ hũanitatis. Cubitus latitudinis, charitas eius, q̃ & inimicos intra se cõprẽdit, qm̃ & pro inimicis suis se obtulit, precẽq; fudit. Cubitus altitudinis, est sublimitas sapiæ, contẽplationisq; eius: dimidius vero altitudinis cubit⁹, scientia q̃ creata cognoscit. Et inaurabis eã. Qm̃ oĩ gꝛa decore, & charitatis ac sapiæ venustate est Chꝛs ornatus, imo & Euãgeliũ, sed & ecclesia ei⁹. Faciesq; illi labiũ aureũ p circuitũ. Per hoc designant mũda ora ac pura documẽta ecclesiasticorũ doctorũ ac patrũ, ꝑserti beatissimorũ apostolorũ. Et ipsi labio coronã aurẽa, & sup illã, alterã coronã aureolã. Per aurẽã coronã significat beatitudo æterna, essẽtialeq; ꝓmiũ, q̃d sancti ꝓdicatores merent, alijsq; denũciãt ac ꝓmittunt, si fide & ope fuerint Chꝛiani. Hæc corona interrasilis appellat, qm̃ diuersi diuersimode eã, videlicet cũ maiori, minorive ornatu adipiscunt. Porro p aureolã, accidẽtale specialeq; prꝛmium designat, q̃d potissimum sanctis martyribus & virginibus, in qbus fuit propositum perpetuæ continẽtiæ, & doctoribus datur, q̃d & in visione humanitatis Chꝛi & cæterorũ ciuiũ superno rum, creatarũq; rerũ consistit. Parabis & acetabula ac phialas, thuribula & cyathos, in quib⁹ offerẽda sunt libamina ex auro purissimo. Per hæc q̃tuor gña vasorũ templi, designatur quadruplex differentia ecclesiasticarum ꝑsonarum: Per acetabula, in qbus offerebatur acetum, intelligendo viros rigorosæ cõuersationis, seu oẽs actibus pœnitẽtiæ deditos: Per phialas, q̃ magnæ erãt capacitatis, perfectos, contẽplatiuos ac sapientes, in qbus dona gratiæ copiose augentur: Per thuribula, eos q operibus misericordiæ redolẽt, atq; alios delectãt ac refouẽt. Per cyathos autem, incipientes atq; pusillos, in q̃rum oĩm cordibus sunt Deo offerenda spiritalia sacrificia, orationes, vota ac lachrymæ. Et pones super mensam panes propositionis in cõspectu meo semp. Per duodecim propositionis panes, recte accipiunt duodecim sancti apostoli, seu documẽta & exempla eorũ, quæ semper coram Deo sunt fidelibus ꝓponẽda in Christi & ecclesiæ mensa. Duodecim q̃q; virtutes morales, quibus oĩbus nutriunt fideles, potissimũ idonei sacerdotes. Facies & cãdelabrũ ductile. Per cãdelabrũ potest intelligi Chꝛistus, q; ait: Ego sum lux mundi. Qui ductilis fuit, qm̃ secundũ humanitatẽ assumptã summe dirigibilis & infallibiliter duct⁹ est à spũsancto, & ꝑsequutionũ pœnarũq; ictib⁹ ad resurrectionis gloriã est perductus. Hastile eius & calamos & scyphos & sphærulas ac lilia ex ipso procedentia. Hastile Christi, est crux eius, qua vicit & ꝓstrauit aduersarios humanæ salutis. Calami sunt libri scripturæ canonicæ noui testamenti, seu prędicatores atq; discipuli ei⁹. Scyphi sunt calices. Sphærulæ sunt reditiones cordiũ ad proprium fontẽ, quæ dũ cõuerunt ad eum à quo cõdita sunt, quasi circulũ seu sphærulam faciunt. Lilia vero sunt actus humilitatis, quæ instar humilitatis redolent, & ad propriam paruitatem reflectuntur. Omnia ista profluxe-

Ioan. 2. Hebr. 1. Ioan. 8. Ioan. 7. Ioan. 1. Hebrg. 1. Mat. 26. Marc. 1. Ioan. 1. Ioan. 8.

profluxerunt à saluatore, qui in medio discipulorũ se collocauit, atq; ad partem vtranq; sua dona diffudit. In ipso aũt candelabro erunt q̃tuor scyphi. i. q̃tuor Euangeliorũ doctrinæ, ex quibus potantur fideliũ aiæ in Christo. In quibus doctrinis sunt sphærulæ, qm̃ docent reditionẽ mentis in Deũ, sicut in motu circulari fit reditus ad punctũ egressionis. Et lilia. i. opera humilitatis ipsius domini saluatoris. In calamis autẽ singulis fuerunt tres scyphi, quia in vnoquoq; vere fideli est cognitio summæ trinitatis, notitia simplicis deitatis, & fides dñicæ incarnationis. Vel tres scyphi, sunt calix passiõis, calix pœnitentiæ, calix cõsolationis internæ: quibus pia vnaquæq; mens potãda est, ita vt Chꝛi passionẽ sectet in pœnitentiæ actibus exerceat, sicq; ad cõsolatiõis diuinæ gustum ꝓpingat. Facies & lucernas septem, & pones eas sup candelabrũ. Per septẽ lucernas seu lãpades ardentes, intelligunt septẽ dona spiritꝰ sancti, q̃ nunq̃ informia sunt, sed charitate formant. Et plenissime fuerũt in Chꝛo, q iuxta Zachariam ꝓpheta est lapis, in q̃ sunt oculi septem. q̃d plenius exprimens Esaias: Requiescet, inq;t, su per eũ spũs dñi, spiritꝰ sapiæ & intellectꝰ, &c. Per emunctoria intelligunt verba correptiõis fraternæ, & disciplinæ iustæ correctiõis, p q̃ superflua resecant. Per extinctoria vero, patientia & emendatio eorũ q; corripiunt: qui dũ suã correptionẽ atq; correctiõem gratãter ac patienter suscipiũt, sicq; emendãt, turbidũ fumũ & vitiorũ fœtorẽ prælcindũt. Inspice, & fac secũdũ exẽplar q̃d tibi in mõte mõstratũ est. Sic & nos vniuersa q̃ agimus, exercere debemus secundũ Chꝛi doctrinã, iussionẽ & opatiõem, q vniuersorũ electorũ, cũmq; virtutũ prꝛclarissimũ est exẽplar in mõte, hoc est, in ecclesia seu altitudine euãgelicę doctrinę, vel cõtẽplationis sublimitate nobis ꝓpositũ & ostensum. Postremo, p mensam itẽq; cãdelabrũ, ecclesia immo vnaq̃q; ecclesiastica ꝑsona deuota desuper illustrata, potest intelligi, inquãtũ spiritaliter reficit alios salutaribus documẽtis, & virtutũ exemplis, ac spũsancti septenario decorat, habens in se duodecim apl'orũ doctrinã ac cõuersatiõis eorũ & miraculorũ notitiã. De istis ptrãseo, qm̃ in Glossa, alijsq; diuersis tractatibus copiose habentur, & alibi multa inde cõscripsi.

Luc. 22.

Esaiæ 11. Zach. 3. Esa. 11.

¶ Elucidatio literalis cap. XXVI. Tabernaculum vero ita fiet. Art. L.

Ostq̃ descripta sunt quædã in tabernaculo cõtenta, nunc tabernaculum ipsum describitur. [Tabernaculũ vero ita fiet:] Tabernaculũ fuit templũ q̃ddam, sanctuariumq; portatile, seu domus Deo dicata, cuius tectum nõ fuit cameratũ & eleuatum, sed planum iuxta morem Palæstinorũ, fuitq; q̃tuor operimentis opertum, de quibus nunc agitur: Quorum primum factum fuit de cortinis, in quibus q̃druplex color fuit, vel potius ipsæ cortinæ fuerunt primũ operimẽtum. Vñ nũc dicit: [Decem cortinas de byſſo retorta & hyacintho ac purpura, coccoq; bis tincto, variatas opere plumario facies] fieri per manus artificum. Itaq; quælibet cortinarũ istarum, facta fuit ex q̃tuor istis materijs, quarum quelibet proprium habebat colorem, quæ materiæ ac colores circa principium expositiõis literalis capituli ꝓcedentis sunt expositi. Fuerunt aũt cortinæ variatæ. i. diuersimode decoratę depictione florum ac picturarũ, & hoc opere plumario, i. facto per acum. Nam pluma vno modo ꝓ acu accipitur, atq; vt sentit Augustꝰ. varietas illa picturarum p acum est facta. Aliqui tñ, etiã Hebræi, affirmãt q; per texturã fit facta. [Longitudo cortinę vnius, habebit viginti octo cubitos: latitudo q̃tuor cubitorũ erit:] qa sic requirebat cõueniens operatio tabernaculi per cortinas. [Vnius mensuræ fient vniuersa tentoria]. i. ꝑfatæ decem cortinæ, erũt lõgitudinis latitudinisq; eiusdem. Porro cortinæ hæ, dictæ sunt etiã vela, & item tẽtoria, qa operiebãt tabernaculum instar tentorij. [Quinq; cortinæ sibi iungentur mutuo]. i. pariter consuentur seu filo iungentur, vt reddant vnam cortinam magnam, habentem in latitudine viginti cubitos, cum vnaquæque earum sit latitudinis quatuor cubitorum. [Et aliæ quinque nexu simili cohærebunt], id est, cæteræ quinq; cortinæ eodem modo iungentur. [Ansulas hyacinthinas in lateribus ac summitatibus facies cortinarum, vt possint inuicem copulari,] id est, in latere vno vnius illarum duarum cortinarum magnarum, ex quinq; cortinis constantium, in latere, inquã, vsq; ad summum eius. Similiter in latere vno alterius magnæ cortinæ, vt duę illę magnæ cortinæ possint cõiungi per ansas & circulos. [Quinquagenas ansulas cortina habebit in vtraq; parte]. i. vnaquæq; earum in latere suo habere debet tot ansulas, [ita insertas] cortinis, [vt ansa cõtra ansam veniat]. i. ansa vnius cortinæ directe veniat & cõtingere possit ansam alterius. [& altera alteri possit adaptari]. i. cõuenienter cõnecti. Porro ansa dicitur auris, per quã sporta seu vas portatur, & cortina cortinæ cõnectitur. Inde ansula, vtpote ansa parua. [Facies & quinquaginta circulos aureos, qbus cortinarum vela iungenda sunt.] Hi eterñ circuli inserebantur ansulis, & duæ ansulæ vno aureo circulo colligabãtur, sicq; vela cortinarum. i. duæ grãdes cortinæ ꝑfatæ cõsociabantur. [& vnum tabernaculum fiat]. i. vnũ cõplerum totius tabernaculi operimentũ. Quo cõstat, verum esse q̃d magister in historijs asserit, ipsas cortinas qñq; tabernaculum appellari. De modo aũt operturæ tabernaculi per velum seu operimentum illud totale, duplex est opinio, vt tangetur. Sequitur de operimento secundo: [Facies & saga cilicina vndecim de pilis caprarum, ad operiendum tectum taber-

Exo. 25. Augusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

naculi.]Saga enim ponebantur super cortinas. Sagum vero vocatur asper pannus, seu vestis facta de pilis capraꝝ, de qbus & cilicia fiunt. Hinc saga cilicina vocant. pilicq; illi primo filabant, deinde texebãtur. [Longitudo sagi vnius habebit triginta cubitos:]& ita duobus cubitis lõgius fuit sagum cortina, nõ tñ fuit latius ea. nã subdit: [Et latitudo q̃uor. Aequa erit mentura sagoꝝ oĩm:] ita q; vniuersa eiusdem lõgitudinis ac latitudinis erunt, quẽadmodũ dictũ est de cortinis. [E quibus quinq; iunges seorsum] .i. ex quinq; sagis facies vnũ sagum magnum, sicut de quinq; cortinis facta est vna magna. [Et sex sibi mutuo copulabis] .i. ex sex reliquis sagis similiter facies vnũ grãde, ea (vt dictũ est) cõnectendo seu consuendo. [ita vt sextum sagum in frõte tecti duplices.]Media qppe pars eiꝰ, hoc est, duo cubiti latitudinis sagi vnius ponebat replicata in orientali tabernaculi parte ad operiẽdũ capita colũnaꝝ in introitu tabernaculi situataꝝ, q̃ capita cubitũ vnum tenebãt, sicq; operimentũ illud sagoꝝ ex replicatiõe ꝑdicta tabernaculo tenacius adhæreret. Alĳ vero duo latitudinis cubiti erant in opposita tabernaculi parte. [Facies & quinquaginta ansas in ora] .i. latere [sagi vnius, vt cõiungi cũ altero queat.]Nã vnum horꝝ duoꝝ magnoꝝ sagoꝝ, alteri nectebat ꝑ ansas & circulos æneos, put de cortinis iã patuit. Ideo subdit: [& quinquaginta ansas in ora sagi alteriꝰ, vt cũ altero copulet] .i. cũ alio magno sago. [Facies & quinquaginta fibulas æneas, qbus iungãtur ansæ] .i. quinquaginta torques seu circulos æreos, ꝑ qs ansæ duoꝝ magnoꝝ iungãtur sagoꝝ, ita q; duæ ansæ vno circulo æneo colligabunt, sicut ansæ cortinaꝝ aureo torque, vt dictũ est, [vt vnum ex oĩbus operimentũ fiat] .i. ex oĩbus sagis sic copulatis, resultet & habeatur vnũ totius tabernaculi tegmẽ totale. [Quod aũt superfuerit in sagis, quę parãtur tecto] .i. quæ fient ad operiendum tectũ tabernaculi: i. sagum vnum q̃d amplius est] .i. vltra denariũ cortinarũ quæ decẽ fuerunt. Saga autem vndecim fuerũt, sicq; numerus sagoꝝ excessit numerum cortinarum in vno hoc sago. Itaq; quid de illo debuit fieri, subditur: [Ex medietate eius operies posteriora tabernaculi] .i. retro & post parietẽ occidentalem pendebit, & extendet se vltra operturã cortinarum duobus circiter cubitis, [& cubitus ex vna parte pendebit] i. cubitus sagi totius ex vna tabernaculi parte, extendetur vltra operturam totius cortinę per cubitum vnum. [& alter ex altera, qui plus est in sagorum longitudine] .i. alius sagi cubitus pendebit ex alia parte tabernaculi tãtundem vt primus, qui cubitus longitudinem cortinarum excedit ex parte vtraq; tãtum, vt dictum est. [vtrunq; latus tabernaculi protegens.]Hoc referendum videtur ad id, Quod aũt superfuerit ex medietate eius, quiã medietas illa, videlicet duo cubiti hinc & hinc vltra cortinas descẽdentes, operiebãt partes seu latera tabernaculi, nõ operta cortinis. Vnus enim cubitus ex vno latere operuit partem illã, alter ex alia. Sequitur de alĳs duobus tabernaculi operimẽtis: [Facies & operimẽtum aliud tecto] tabernaculi [de pellibus arietum rubricatis, & super] .i. vltra [hoc operimentum] facies [rursus aliud de hyacinthinis pellibus] ad tectum operiendum. Sicq; videtur q; duo ista operimẽta solũ operuerint tabernaculi tectum, de q̃ re infrã dicetur. Extremum itaq; operimentũ fuit de pellibus hyacinthinis, qui aerei atq; cælestis extãt coloris. Vnde (vt Ioseph⁹ scribit) stupor inuasit multos à lõge adspiciẽtes, quia colorẽ illũ in nullo putabãt differre à cæli colore. Consequenter tabernaculi cõstructio describitur, quãtum ad eius materiã atq; formã. [Facies & tabulas stãtes] .i. erectas [tabernaculi de lignis sethim, quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeãt] .i. quælibet tabula erit decem cubitorum in longitudine, [& in latitudine] habeat [singulos & semissem] .i. quælibet erit lata spatio cubiti vnius cum dimidio. De spissitudine autem earum non loquitur textus, sed expositores cõmuniter sequũtur Iosephũ, protestãtem q; spissitudo cuiuslibet tabulæ fuit q̃uor digitorum. Tamen (vt recitat Lyra) Rabbi Salomon dixit, q; spissitudo vnius extitit cubiti. Quod satis reprobat ipse qui recitat. Sic enim tabernaculũ fuisset nimiæ ponderositatis ad portãdum. [In lateribus tabulæ, duæ incastraturæ fient, qbus tabula] vna [alteri tabulæ connectatur.] Per incastraturas Iosephus & eum sequentes, intelligunt cardines. Porro secundũ alios, incastratio tabulaꝝ fit, dum vna cõcauatur in sua extremitate, & altera attenuat, q̃tenus attenuata infigatur concauatæ in sua concauitate. Aliqui vero dicunt, q; incastratio est insertio tabulæ in tabulã facta per medios clauos. Nã & in Scholast. fertur hist. Iungebãtur sibi mutuo tabulæ incastratæ, ne rimula esset ibi, aut inæqualis planities parietis. [Atq; in hunc modũ cunctæ tabulæ parabũtur,] in longitudine, spissitudine, incastraturis. [Quarũ viginti erũt in latere] tabernaculi [meridiano, q̃d vergit ad austrum.] Istæ etenim tabulæ sic coniunctæ ac situatæ, constituerunt australem tabernaculi parietem. [quibus q̃draginta bases argenteas fundes.] Basis vocatur, q̃d tabulæ seu colũnæ ad sustentãdũ supponit. [vt binæ bases singulis tabulis per duos angulos subiiciãtur.] Quælibet nãq; tabula duas habebat bases: vnã in vno angulo seu extremitate sui, aliã in alio angulo, secundum expositores. Incastratura seu cardo ex vtraq; parte inaurata, & in basibus erant foramina, in quibus cardines suscipiebantur ac claudebantur. Itaque sub vtroq; cornu tabulæ extitit vna basis, vel (vt quidam imaginantur) vna sub angulis tabularum duarum. Sed qualiter tunc fuissent ibi quadraginta bases? In latere quoq; secundo tabernaculi quod vergit] .i. tendit [ad aquilonem, viginti tabulæ erunt, q̃draginta habentes bases argenteas:]quoniã paries aquilonaris fuit omnino æqualiter dispositus & formatus sicut paries meridianus. [Binæ bases singulis tabulis supponent. Ad occidentalẽ vero plagã tabernaculi facies sex tabulas.]Haꝝ sex tabularũ tãta fuit lõgitudo, latitudo & spissitudo, quãta & aliaꝝ, ex qbus cõstabat paries occidentalis, habens in lõgitudine cubitos nouẽ. [Et rursum alias duas, quæ in angulis erigãtur post tergum tabernaculi.] Istæ duæ tabulæ non erãt lõgitudinis tãtæ vt cæteræ, quoniã vnaquæq; eaꝝ habebat in latitudine cubitum medium: erãt tamen in longitudine & spissitudine cęteris æquales; itaq; vna harum duaꝝ, fuit erecta in vno latere seu extremitate parietis occidentalis: altera vero, in alio illius parietis latere. Cum enim sex tabulæ prædictæ, non implerent nisi nouem latitudinis cubitos, dimidius cubitus ab vtraq; parte vacaꝝ apparebat. Ideo tabula vno cubito lata, per medium secta est, & inde sunt factæ duę tabulæ semicubitales: quæ vtrinq; partib⁹ illis oppositę, clauserũt & implerunt duos illos semicubitos vacuos, parietemq; occidentalẽ cõpaginauerunt & coniunxerunt aliis duobus parietibus collateralibus. [Eruntq; sibi coniunctę à deorsum vsq; sursum.] Erant enim aliis tabulis iunctæ per totã altitudinem parietis. [& vna omnes compago retinebit] .i. vna generali cõnexione omnes tabulę erunt ꝓportionabiliter mutuo copulatæ. [Duabus quoq; tabulis, quæ in angulis ponendæ sunt,] vtpote ꝑdictis duabus semicubitalib⁹ tabulis, [similis iunctura seruabitur:] qa sic erunt coniunctæ tabulis proximis, quemadmodũ cæteræ sibi inuicem cõnectentur. [Et erunt simul tabulæ octo] .i. in pariete occidentali erunt in toto tabulæ octo, videlicet sex de quibus facta est mentio, & duæ præfatæ semicubitales. [Bases earum argenteæ] erunt [sedecim, duabus basibus per vnã tabulam supputatis.] Quæliber enim tabula habuit iuxta prædicta duas argenteas bases, quibus innitebatur & immittebatur, sed vtraq; tabula semicubitalis habuit bases duas. Denicq; tabulæ parietum in superiori parte iungebantur vncinis, vnoquoq; vncino tabulas duas iungente, ac summitates earum intrãte, quod etiam significatur per verba illa præhabita, Eruntq; sibi cõiunctæ à deorsum vsq; sursum, & vna omnes compago retinebit, pro quo (vt fertur) in Hebræo habetur, Erũt coniunctæ super caput vncino. [Facies & vectes de lignis sethim, quinq; ad cõtinendas tabulas in vno latere tabernaculi, & quinq; alios in altero, & eiusdem numeri ad occidentalem plagã] .i. in quolibet pariete tabernaculi, videlicet australi, aquilonari ac occidentali, erunt quinq; vectes, vel (vt aliqui dicunt) totidem vectium ordines, qui vectes immittebãtur ꝑ medium parietum, inter superiorem inferioremq; partes eoꝝ, ad continendum fortissime ad inuicem, ipsasq; parietum tabulas, ne vi ventoꝝ, aut alia commotione concuterentur parietes. Ideo subdit: [Qui scilicet vectes] mittentur per medias tabulas à summo vsq; ad summum, videlicet per totum tabulatum à principio parietis vsq; ad finem eius per trãsuersum parietum. [Ipsas quoq; tabulas deaurabis] .i. auro operies: [& fundes in eis annulos aureos, ꝑ quos vectes tabulata contineãt.] Cuilibet equidem tabulæ erãt affixi & immissi tres annuli, per quos vectes imponebãtur ad continendum tabulatat [ques] vectes [operies laminis aureis.] Deinceps describuntur duo vela, quæ ad tabernaculum pertinebãt. [Facies & velũ de hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto, & bysso retorta opere plumario.] De eisdem materiis sunt factæ cortinæ, sicut in principio huius cap. cõtinetur, vbi & ista exposita sunt. [& pulchra varietate contextum.]Vnde secundũ Iosephum, omnes flores quos gignit humus, fuerunt in eo depicti, cum alĳs quoq; picturis, quos inferre poterãt artifices præter animalium formas. [Quod appendet ante q̃tuor columnas de lignis sethim] factas, [quæ deauratæ erunt, & habebunt capita aurea & bases argenteas.] Has columnas dicit Iosephus fuisse tabulas instar aliaꝝ formatas, æqualiter à se distãtes, inter qs fuerunt tres anguſti ingressus. De nicq; istæ columnæ fuerunt intra tabernaculum, inter sanctum & sanctũ sanctoꝝ, ante quas velum pendebat ad prohibendum adspectum eoꝝ, quæ in sancto sanctorũ continebãtur. Quod eriã velum foit q̃drum omnino, habens cubitos decem, quoniã altitudo tabernaculi erat decem cubitorum, similiter latitudo ipsius. [Inseretur autem velum per circulos aureos, per quos trahi possit ac retrahi tempore oportuno. Erãt autem super capita q̃tuor columnarum suppositi duo vectes decem cubitorum, à pariete ad parietẽ protensi, qbus annuli immittebãtur. [Intra quod] velum [ponet arcã testimonij] .i. intra sancta sanctoꝝ, q̃ & sanctuarium, & sanctuarij sanctuaria dividentur] .i. eodem velo diuisa erũt seu distincta ab inuicem. locus tabernaculi qui vocatur sanctum, & locus eiꝰ celebrior atq; sanctior, qui sancta sanctoꝝ est dictꝰ. [Ponet & propiciatorium super arcã testimonij in sancta sanctoꝝ.] Quid sit propiciatorium, & ꝙnter fuit suppositum arcæ, in expositione præcedẽtis cap. est expressum. [mensam q; extra velum] .i. mensam propositiõis ponet in loco tabernaculi, q sanctum vocatus est, [& contra mensam] videlicet ex opposito ponet. [candelabrum in latere tabernaculi meridiano. Mensa enim stabit in parte aquilonis. Facies & tẽtoriũ] .i. velum [in introitu

Ioſ. li. 3. ant. Iud. cap. 12.

Ibidem.

R. Salo.

Ioſe. li. 3. anti. iu. cap. 8.

Ioſe. li. 3. An. Iud. cap. 7.

Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tabernaculi, de hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto, & byſſo retorta, opere plumario.] Sicq; fuit ex eiſdē materijs cū velo ꝓdicto, quāuis nō ſcribat tāta varietate ornatū vt illud. [Et quinq; colūnas deaurabis lignorū ſethim].i. quinq; colūnas ex lignis ſethim formabis, quæ ante ſanctuariū ſtabūt verſus orientē in introitu eius. [ante quas ducetur tentoriū].i. velum iſtud pendebit ante illas columnas in ingreſſu tabernaculi, q̄d verſus orientalē plagam nō habebat parietē, ſed loco parietis habuit velū iſtud, vt cunctis pateret ingreſſus. [quarū] colūnarum [erunt capita aurea, & baſes æneę. Sicq; differebat velū iſtud ab alio, qm̄ illud pēdebat ante q̄tuor columnas, & fuit intra tabernaculū, habuitq; baſes argenteas. Istud pendebat ante quinq; columnas, &c. ſuper q̄s etiā fuit vectis, cui p circulos aureos fuit hoc velū inſertum.

Strabus. ¶ Poſtremo, de modo operturæ tabernaculi per q̄uor ſua operimēta præfata, diuerſi diuerſimode ſunt loquuti. Strabus etenim ait: Cortinæ ita opſriebāt tectum tabernaculi, vt & per latera eius deſcenderent, terrā tñ non tāgerent. Saga autem tectum & latera operiebant, & terram tangebāt. Pelles vero rubricatæ ac hyacinthinæ tectum tantum operie-

Beda. bāt, nec ad latera declinabāt. Hinc ait & Beda: Decem cortinæ ſibi inuicem copulatæ, per trāſuerſum operuerūt tabernaculum totum: & deſcendentes per latera, vno cubito diſtabāt à terra: & qm̄ ſimul iunctæ, q̄draginta cubitos continebāt, longitudinem tabernaculi, quæ erat triginta cubitorum, tegebāt. Reliquoꝝ vero decem cubitorum quinq;, pendebāt ad latus occidentale, ain quinq; deſcendebāt ante aperturā, quæ fuit ad orientem. Saga quoq; ſuperponebātur ſimiliter tabernaculo per trāſuerſum. Et quia triginta cubitorum fuerunt, p latera deſcenderunt vſq; ad terrā, ſicq; cubitum cortinis nō velatum velabāt: ſed qm̄ ex trāſuerſo q̄draginta cubitos habuerūt, longitudinē tabernaculi triginta cubitis tegebāt. De 14. vero reſiduis cubitis ſeptē deſcendetūt ante partē orientalē, & ſeptē ante partē occidentalē.

Ioſe. li. 3. anti. iu. cap. 7. ¶ Ioſephus aūt, quem in iſto ſequi Origenes, dicit cortinas tegere totum tabernaculum, & deſcēdere iuxta latus occidentale vſq; ad terrā. Introitū vero nō tegi aliq̄ parte cortinaꝝ cū ꝓpriū haberet velū. Similiter de ſagis ait totū tabernaculū operiri abſq; introitu.

Origen. ¶ Vnde his obijcit magiſter in hiſtorijs, qa ſecūdū dicta iſtoꝝ, extrinſeca pars ſanctuarij plurimū precio ſa & ſpecioſa, nō apparebat, nec vlla pars cortinaꝝ quæ circa tabernaculū defluebat. Immo

Beda. ſecundū Bedā, precioſum tentoriū ſeu velū q̄d erat ante introitū, nō apparuit. Sic q̄q; fruſtra factæ fuiſſent tā ſpecioſæ. Sed ad iſtud idem reſpōdet, q cortinæ & ſaga forſitan funib⁹ circa tabernaculū extendebātur, æreiſq; paxillis funes colligabāt̄ur. Nā & infrā legif, tabernaculū

Euſebi⁹. habuiſſe paxillos, atq; in modū tecti dependentis circunq̄q; attollebātur, vt & tabernaculū vndiq; poſſet videri & circuiri ab ingredientibus ſub cortinis. Inſuper in Scholaſt. ferē hiſt. Non eſt quæſtio. i. dubitatio de pellibus arietum rubricatis ac pellibus hyacinthinis, qa ſuperiora tātum tegentes, ad latera non deſcenderunt, ſed circunligatæ fuerūt funibus & paxillis æreis terræ affixis. Veruntamen Lyra dicit probabilius eſſe, q duo hæc operimēta deſcenderūt ad terrā, non ſolum in trib⁹ tabernaculi partib⁹, quēadmodū cortinæ & ſaga, ſed etiā pependiſſe ante velū q̄d in introitu tabernaculi erat, vt Ioſephus ait. Attamen Ioſephū ſecundum iſtud nō dicēre, ſatis cōſtat: nec ratio valet quā allegat, dicēdo: Ad hoc erāt vt repellerēt vim ventoꝝ ac imbrium. Erāt em̄ ibi & pro aliis cauſis, vt patuit. Et alia duo operimenta ac velum ꝓfatum, & aliud de q̄ dicef, ſatis poterāt vim ventoꝝ imbrjumq; repellere.

Ioſe. li. 3 ante. iud. cap. 7. Dicit equidē Ioſephus, Velum q̄d pendebat in ingreſſu tabernaculi ante quinq; colūnas, vt dictum eſt, nō niſi vſq; ad mediocritatem columnaꝝ deſcendiſſe, & eas texiſſe p cubitos qnq;: reliquos vero quinq; cubitos, ad ſacerdotum patuiſſe ingreſſum. Sup hoc aūt affirmat aliā cortinā laneā ſuppoſito ibi fuiſſe, ꝓtingentē vſq; ad terrā, quæ funibus p annulos ducebat ac retrahebatur, vt in diebus feſtis retracta, adſpectum tabernaculi exhiberet: aliis vero diebus ſupducta, prohiberet adſpectum. Accipue cum tempus nubilū videbatur. Cuius cortinę textura extitit fortis, & facile ſuſtinebat laborem. Inſuper ī ingreſſu templi ſimilē dicit fuiſſe cortinā appenſam. Recitat etiam q; ſicut in vtraq; tabula deſcripta fuerunt quinq; ꝓcepta, ita decem cortinas ſimul iunctas, tempore opportuno diſiungi cōſueuiſſe, vt qnq; cortinæ ſimul in vtraq; manerent ſimul, q̄tenus miniſtri templi cum populo hoc cernentes, admonerētur ſemper de obſeruatione decalogi per tabulas hic diſtincta.

¶ Elucidatio ſpiritualis eiuſdem cap. XXVI. Art. LI.

VErba explanati capituli adeo myſtica ſunt, vt & ludæi litera ſola contenti, fateantur ea magnaꝝ diuinarumq; reꝝ eſſe ſignificatiua. Nā & Ioſeph⁹ cōteſtatur: Tabernaculi cōpoſitionē Deus, nō homo, ita diſpoſuit, qm̄ ſi qs velit hæc cōſiderare ſine inuidia, inue-

Ibidem. niet ſingula hoꝝ ad formā reꝝ diuinarū pacta. Abditū nāq; i. ſanctū ſanctorū q̄d ſoli pontifi maius erat, deſignat mare & atridā, cūctis greſſibilibus cōmunia, quēadmodū illa pars ſacerdotibus erat cōmunis. Cortinæ, cælū fidereū: ſaga, aquas, quæ ſunt ſupra firmamentū: pelles rubricatæ, cælū empyreum in q̄ ſunt angeli: pelles hyacinthinæ, cælum ſuperius, vbi De⁹ ſup omnia.

oīa. In 4. eoloribus dicit Ioſephus ſignificari 4. elemēta. Per byſſum, terrā, qa de terra eſt, & primū terrenū, viridemq; habet colorē. Per purpurā, mare, qm̄ ex marinis tingit cōchijs. Per hyacinthū, aerē. Per coccū ignē, qm̄ igneū ſortitur colorē. Per menſam, annū ſeu tēpus. Per 12. panes propoſitionis, 12. menſes. Per coronā 4. digitorū, annum ſolarē 4. tempoꝝ. Per aureolā, annū lunarē. Per 7. cādelabri lucernas, 7. planetas. ¶ Præterea de hac materia ſcribit S. doctor in prima Secundæ, quæſt. 102. Sicut in vnitate tēpli vel tabernaculi repræſentabatur vnitas Dei ſeu eccleſiæ, ſic in diſtinctiōe tēpli ſeu tabernaculi, repræſentabatur diſtinctio eorū quæ Deo ſubiecta ſunt, ex quibus in Dei veneratione cōſurgimus. Diſtinguebat aūt tabernaculū in duas partes. In vnā, quæ vocabat ſancta ſanctoꝝ, & erat occidētalis: & in aliā, quæ dicebatur ſancta, & erat ad orientē. Et iterū ante tabernaculū erat atriū. Hæc ergo diſtinctio duplicē habet rationē: vnā, ſecundū q̄d tabernaculū ordinat ad Dei cultū. Sic nanq; diuerſæ partes mūdi, in diſtinctione tabernaculi figurabant. Nā pars illa quę dicit ſancta ſanctoꝝ, figurabat ſeculū altius, q̄d eſt ſpūalium ſubſtantiaꝝ. Pars aūt quę dicit ſancta, exprimit mundū corporalē: ideo ſancta à ſanctis ſanctoꝝ quodā velo diſtinguebant. Quod fuit 4. diſtinctū coloribus, p quos (vt dictū eſt) 4. elemēta intelliguntꝝ quæ incorporales ſubſtantiæ nobis velant, idcirco in ſcīā ſanctoꝝ ſolus & ſummus ſacerdos & ſemel in anno intrauit, vt deſignaret, q; finalis pfectio eſt, ad ſeculū illud alti⁹ introduci. In tabernaculū vero exterius, hoc eſt, in ſancta, introibāt ſacerdotes quotidie, non aūt populus, qui ſolū ad atriū accedebat: qm̄ ipſa corpora, ſeu ſacrificia corporalia popul⁹ percipere poteſt: ad interiores autem eorū rationes, ſoli ſapiētes p cōſiderationē attingere queunt. Porro, ſecundū rationē figuralē, per exterius tabernaculū, q̄d dicit ſancta, ſignificat ſtatus veteris legis, vt ait Apoſtolus Hebr. 9. ad Hebræos, quia ad illud tabernaculū ſemp introibāt ſacerdotes ſacrificiorū officia cōſummātes. Per interius aūt tabernaculū, q̄d dicit ſancta ſanctoꝝ, ſignificabat vel cæleſtis gloria, vel ſpiritualis ſtatus euāgelicæ legis, quæ eſt inchoatio quædā gloriæ. Ad quē ſtatū Chriſtus nos introduxit, quod ſignificabat per hoc, q̄ ſummus ſacerdos ſemel in anno ſolus intrauit in ſancta ſanctoꝝ. Velū aūt ſignificauit occultationē ſpūalium rationū in veteribus ſacrificijs, quod velū 4. coloribus erat ornatū. Byſſo, ad ſignificandū carnis puritatem: purpura, ad ſignificādum paſſiones quas ſancti ſuſtinuerūt pro Chriſto. Coccus bis tinctus, præſignauit charitatē Dei & ꝓximi. Hyacintho ſignificat cæleſtiū meditatio. Ad ſtatum vero veteris legis, aliter ſe habuit populus, & aliter ſacerdotes. Populus em̄ corporalia ſacrificia quæ offerebant, in atrio cōſiderabat: ſacerdotes vero cōſiderabāt rationes ſacrificiorū, habētes fidem magis explicitā de myſterijs Chriſti: ideo intrabāt in exterius tabernaculū, q̄d etiā quodam velo diſtinguebat ab atrio: qm̄ quædā erāt velata ſeu ignota populo circa Chīi myſteria, q̄ ſacerdotibus erāt nota, nō tñ erāt eis reuelata tam plene, vt in nouo poſtea teſtamēto, vt tangitur ad Epheſios. Hæc Thomas. ¶ Quiteꝝ loquit: Eorū quæ in teplo continebant, reddi Ephe. 5. poteſt ratio literalis & figuralis. Literalis, per relationem ad cultū diuinū, & quia per ſancta ſanctorū ſignificabat altius ſeculum: ideo in ſanctis ſanctoꝝ tria cōtinebantur, videlicet arca teſtamēti, in qua fuit vrna aurea habēs manna, virga Aaron, & tabulæ decalogi, per quæ ſignant tria in altiori ſeculo exiſtētia, ſ. Deus per propiciatoriū, qm̄ Deus inuiſibilis, incomprehēſibiliſq; cōſiſtit, ideo nō fiebat ei aliqua ſimilitudo in tabernaculo illo, ſed propiciatoriū erat q̄ſi ſedes ipſi⁹, & arca velut ſcabellū pedū ipſius. Per Cherubim vero ſignati ſunt angelici ſpūs exiſtētes in cælo. Per arcā vero, rationes oīm quæ agunt in ſeculo iſto, quæ rationes quaſi clauſæ ſunt, & cōtinent in cælis, quēadmodū rationes effectuū clauduntur in ſuis cauſis, & rationes artificiatorū in eorū artifice. Plura de his ſcribit ibidē Thomas. ¶ Præterea, totū tabulatū tabernaculi, fuit in longitudine 30 cubitoꝝ, & in latitudine 10. & locus qui dicitur ſancta ſanctorū, cōtinebat 10. cubitos in longitudine, totidemq; in latitudine. Locus vero vocat⁹ ſancta ſanctoꝝ, habebat cubitos 20. in longū, & 10. in latū. Itaq; p tabernaculū Moſis, q̄d de loco ad locū in eremo portabat, eccleſia militās deſignat, q̄ in ſeculo iſto peregrinat ac tēdit ad patriā, nec diu in eodē ꝑmanet ſtatu. Quēadmodū aūt tabernaculo facta ſunt 4. operimēta, ita eccleſia nūc 4. tegit ac firmatur ſubſidijs contra ventos tentationum, imbres tribulationum, ac flumina aduerſitatū. i. protectione diuina, angelica cuſtodia, Eccleſiaſticoꝝ prælatoꝝ ac prædicatoꝝ præſidentia, ac ꝓpriæ rationis p diuina chariſmata decoratæ iudicio. Poſſunt q̄q; p 10. cortinas, 10. præceptoꝝ obſeruatiōes, corda fideliū cū ſtudiētes, intelligi. ¶ Porro per 11. ſaga cilicina, rite accipiunt peccatores ac pœnitētes, q inquātum diuina præcepta trāſgreſſi ſunt, recte per vndenariū numerū, qui à denario primū recedit, notātur. Per cōnexionem aūt operimentorū tabernaculi, ſpūalis coniunctio credentiū per fidem, charitatem, cæterasq; virtutes exprimitur. Facies & tabulas ſtantes tabernaculi. Per tabulas ſtātes ſumunt fideles, quoꝝ ſurſum ſunt corda, ex quibus ꝓdificatur eccleſia, ſicut ex tabulis aſſeribusve tabernaculū illud fiebat. Quarū duę baſes, ſunt apoſtoli & ꝓphetæ, ſeu vtriuſq; teſtamenti ſcripturæ, quibus innituntur ac ſuſtentantur fideles, quia &

Universidad de Deusto
Biblioteca

dono sapiētiæ ac charitatis ornata pulcherrime deaurant. ¶Insup, per colūnas, viri contemplatiui, pfecti ac stabiles intelligunt, pſertim virtuosi plati, idonei q doctores, qui cęterorum imperfectū pie supportāt, illos q fulciūt & cōfortāt. Quæ colūnæ capita aurea erāt, quia huiusmodi viri mentē habēt preciosissima dilectiōe, ac splēdidissima cōtēplatione fulcitam. Mēsam pones extra velū in latere aquilōis. Mēsa est scriptura sacra, q extra velū locat, dum fidelibus cū clara expositiōe proponit. Veruntn in aquilōis stat latere, qm in ænigmate cognoscim⁹, atq in cūctis aduersis & tribulationibus patiētiā obseruare docemur. Cādelabrū demū stabat in latere meridiano, qm Chrs qui est summū luminare ecclesiæ, nūc quiescit in plenitudine lucis supnæ, atq in summo totius charitatis feruore. Ecclesia q q iuxta phabita p cādelabrū designat, nūc in charitatis ardore, & salutaris sapiētiæ splēdore, quātūad nobiliorē electiorēq suā portionē, versat, atq in dño cōmorat. In glossa aūt spiritualis huius capituli expositio multum diffuse exprimit: ideo breuitati studēs, celeriter ista pertranseo.

¶Declaratio literalis cap. XXVII. Facies & altare de lignis Sethim &c. Artic. LII.

NVnc describunt quę extra tabernaculū erāt. [Facies & altare de lignis sethim.] Quę impatribilia & incremabilia phibent. Ideo cōgruebāt huic altari, qm ignis iugiter erat in eo. Fuit tamē intus & foris operū ære seu æneis laminis. [quod habebit 5. cubitos in longitudine, & totidē in latitudine. i. quadrum.] i. quadratū erit, [& tres cubitos in altitudine.] Ideo tēpore ministerij sacerdotalis seu sacrificationis, aliquid fuit supponi p edibus sacerdotū, vt in expositiōe 20. capituli plenius dictū est. [Cornua aūt per 4. angulos ex ipso erūt.] i. ex ipso altari pcedēt in 4. superiorib⁹ angulis eius 4. cornua recuruata, secūdū q ipsa, vt in eis 4. annuli essent, quibus 4. catenæ inferentur, in quibus suspendebat craticula ærea. Alij dicūt, q cornua illa erant directe in altū tendētia, tanq pomelli ad altaris decorem. [& operies illud ære. Faciesq in vsus eius lebetes ad suscipiēdos cineres:] Lebetes erāt vasa in quibus reponebant cineres, q in altari manserūt ex sacrificiorū cōcremationē. ideo vasa ista dicunt facta in vsus altaris. i. ad quendā vsum seu actū, qui ad expletionē immolatiōis quę in altari fiebat, necessarius fuit. [& forceps,] q requirebant ad ignē cōstruēdū, seu cōfouēdum. Forceps quippe est instrumentū fabrile, quo tenetur ferrū ad fabricādū, vel titio ad ignem meliorandū. [ac fuscinulas:] quæ sunt instrumenta, per quæ cōci extrahunt de caldario car-
1. Re. 2. nes. Vnde primo Regū habetur: Quicquid leuabat fuscinula, accipiebat puer sacerdotis. [& igniū receptacula.] Receptacula ista, fuerūt instrumēta seu vasa, in quibus ponebant prunæ ardentes manibus sacerdotum sumptæ de igne præfati altaris, quas prunas deferebant sacerdotes in tabernaculū, ad cremandum super altare incensi seu thymiamatis, ipsum suaue
Exo. 30. thymiama mane & vespere, vt infrà cōtinetur. [Omnia vasa] videlicet instrumenta prędicta. [ex ære fabricabis. Craticulam q in modū retis æneam] facies [per cuius 4. angulos erunt 4.
*subter annuli æneі, quos pones * super arulam altaris. Erit q craticula vsq ad altaris medium.] Hæc nanq craticula ferrea, instar retis facta, habebat in 4. angulis suis 4. annulos ereos, quibus inserebantur quatuor catenæ æreæ, quæ appendebātur prædictis quatuor cornibus altaris, ad hoc per recuruationem aptatis, vt vna tenet positio: sic q in illis catenis appendens craticula, descendit vsq ad altaris medium intra ipsum, qa altare concauum fuit, & eius concauitatem intrauit craticula. Quos, videlicet 4. annulos æneos, existentes in 4. craticulæ angulis, pones sup arulā altaris. Arula est instrumentum seu vas, in quo ponitur ignis. Vnde in
Hier. 36. Hieremia habetur, q arula posita fuit ante Ioachim regem plena prunis. Craticula autem fuit super arulam sita. Et super craticulā ponebantur sacrificia, ad Dei honorem in odorem suauitatis cremanda: atq per foramina craticulæ, ignis existens in arula, calefecit & incendit sacrificia craticulę superposita. [Facies & vectes altaris de lignis sethim duos, quos operies laminis æneis, & inducēs per circulos] hoc est, vectes hos per æneos circulos inseres circulis cōsimilibus. [eruntq] in inferioribus angulis [ex vtroq latere altaris ad portandum] ipsum altare, dum castra mouenda sunt. Ex his euidenter habetur, q in altari illo fuerūt annuli octo: quatuor in parte eius superiori, in quibus suspendebatur craticula: & quatuor in parte eius inferiori, secundum modum iam positum: idcirco non valet, quòd quidam dicit huius oppositum. In textibus quoq veterib⁹ & correctis habetur, super arulam altaris: non, subter &c. Veruntamen quidam circa hunc passum magnam inducunt difficultatem, & di-
Eusebi⁹. uersas de ista materia opiniones, quæ in Scholastica historia & eius glossa diligenter narrantur. Et alius circa hæc intricationem inserit. Sed quoniam res non videtur nunc ponderis tanti, & prænducta expositio literæ consonat, breuitati studens pertranseo. [Non solidum, sed inane & concauum intrinsecus facies illud, sicut tibi in monte monstratum est.] id est, altare istud intus non erit repletum mole terrena, sed concauum, caruitq operimento & fundo, ita qòd terra fuit p fundo eidem. Dicebatur quoq altare holocausti seu holocaustorum, non q sola holocausta offerebantur in eo, immo & alia sacrificia immolabātur, videlicet hostiæ pacificæ, & pro peccato, sed quoniā holocaustum fuit dignius sacrificium quod

quod offerebatur ibidē. A digniori aūt nomen imponi solet. ¶Cōsequēter describit locus vulgi Facies & atrium tabernaculi:] hoc atriū fuit extra & ante ingressum tabernaculi, siti versus occidentē: sicq atriū fuit ab oriēte, respectu tabernaculi, eratq atriū sub diuo. i. sub aere absq operimēto, quasi magna platea. [in cuⁱ⁹]atriſ [plaga australi cōtra meridiē] .i. respiciēte directe versus meridionalē cæli plagā, [erūt tētoria de byſſo retorta] .i. cortinæ de byſſo mollissima, iuxta lōgitudinē atriſ, vtpote 100. cubitor̄. [Centū cubitos vnū latus] atriſ [tenebit in longitudine] videlicet latus australe. [& colūnas 20.] per quas cortinæ extendebant. [cū basibus totidē æneis,] in qbus figebant & sustētabant colūnæ, [quæ capita cū cęlaturis suis habebūt argētea]. i. colūnæ habebūt argētea capita, ppriasq sculpturas. Distabāt aūt colūnæ ab inuicē spatio 5. cubitor̄, & sup colūnas circuli erāt, quibus inserebātur cortinæ à parte vtraq. Siquidē atriū fuit clausum ex vtroq latere colūnis, in qbus cortinæ pēdebāt. [Similiter & in latere aquilonis] ipsius atriſ [p longū erūt tētoria 100. cubitor̄]. i. cortinę intantū extēsæ, quæ inuicē erāt cōsutæ seu iunctę. [colūnę 20, & bases æneæ eiusdē numeri & capita eaq:] .i. colūnaq: [cū cælaturis suis argētea.]sicut expositū est de latere australi. [In latitudine vero atriſ, qd respicit ad occidentē, erūt tentoria p 15. cubitos] Præfatū ēm atriū fuit in latitudine 50. cubitor̄, quę latitudo fuit ab austro ad aquilonē, atq lateraliter respexit ad occidentē, & ita fuerūt ibi tētoria seu cortinæ per 50. cubitorū spatium tēsæ siue diffusæ, qm vtranq latitudinis extremitatē tangebāt. [& colūnæ 10.] in quibus pendebāt cortinę per latū. [bases q totidē] sustentātes ipsas colūnas, iuxta quē sensum de opposito latere subdit: [In ea qq atriſ latitudine, quæ respicit ad orientē, 50. cubiti erūt, in quibus 15. cubitor̄ tētoria lateri vni deputabunt, colūnęq tres & bases totidē.] Ista tētoria seu cortinę 15. cubitor̄, & tres colūnæ ac totidē bases, deputant ac pertinent ad spatiū vnū laterale ipsius introitus atriſ, de quo statim dicet. Vel sensus est, q cortinæ 15. cubitorū, appensæ tribus colūnis infixis totidē basibus, erāt ex vna parte cortinæ 20. cubitorū, per quā fuit ingressus in atrium. Similiter ex alia parte illius cortinæ, fuit cortina 15. cubitorum. Tota nanq latitudo spatij ante atrium, fuit 50. cubitorū: & cortina illa media, fuit 20. cubitorū: ideo ex vtraq parte eius fuit cortina 15. cubitor̄, vt sic tota illa latitudo clauderet ac tegeretur cortinis. Et iuxta hunc sensum subiungitur de tentorijs 15. cubitorū, & tribus colūnis, ac totidē basibus, pertinētibus ad oppositū spatiū laterale prædicti introitus atriſ. [Et in latere altero erūt tētoria, cubitos obtinentia 15. colūnas tres, & bases totidē.] ¶Cōsequēter de formatione introitus subdit: [In introitu vero atriſ, fiet tentoriū cubitor̄ 20. ex hyacintho & purpura, coccoq bis tincto, & byſſo retorta, ope plumario.] Et ita fuit ex 4. preciosis coloribus illa cortina totaliter, cū cæteræ fuerint vnius coloris, & de eadē materia, puta de byſſo. [Colūnas habebit 4. cum basibus totidē.] Illæ 4. columnę stabāt in medio latere, quibus cingebat hinc inde atriſ latitudo, atq in eisdē colūnis pēdebat præfata cortina pulchra & preciosa, q faciliter p circulos poterat trahi ac retrahi, p ingressu & exitu populi. Cortinę q q hinc inde pēdentes, facię erāt (vt fertur) ope reticulato, ita q plebs extra atriū stās, poterat p foramina intueri sacrificia, q fiebāt per man⁹ sacerdotū i atrio. [*Oēs colūnę] 4. iā pfatæ, s. [atriſ p circuitū vestitæ erūt argēteis lami- *Quæ
nis, capitibus argēteis, & basibus æneis.] Colūnæ aūt, vt infrà patebit, ferreæ erāt. [In longitudine occupabit]. i. cōtinebit [atriū cubitos 100, in latitudine 50.] Istud iam dictū est. [Altitudo 5. cubitor̄ erit:] qa colūnæ habuerūt altitudinē 5. cubitor̄, & tā alte pendebāt cortinę, quæ vsq ad terrā circiter pringebāt. [Fietq de byſſo retorta,] quātū ad suas cortinas. i. cortinæ atriſ erūt de byſſo, vt patuit. [& habebit bases æneas. Cūcta vasa tabernaculi in oēs vsus & cæremonias, tā paxillos eius q atriſ, ex ære facies.] Per vasa tabernaculi ac atriſ, intelliguntur vasa seu instrumēta requisita ad executionē eor̄, q ad Dei cultū & obseruātias cæremoniales spectabāt, sicut patellę quędā, cauillę, martelli, lebetes &c. Paxilli vero tabernaculi ac atriſ erāt parui pali fixi in terra circa tabernaculū ac atriū eius, videlicet iuxta bases colūnarū. In qbus paxillis figebāt p funes ipsæ cortinę tabernaculi ac atriſ, ne ipulsu ventor̄ aut tēpestatū cōcuterent. Itaq oia ista iussit Deus ex ære pduci. ¶Postremo dñs iussit Moſi de p-
uisiōe luminariū tabernaculi, dicēs: [Præcipe filijs Israel, vt afferāt tibi oleū de arboribus oliuar̄]. i. expressum de fructibus arbor̄ illar̄, [purissimū]. i. nō admixtū amurcæ, sed claр & optimum, [pilo q contusum:] qa hoc mundius est, q qd molis exprimit. [vt ardeat lucerna
semp in tabernaculo testimonij] Per lucernā intelliguntur nunc 7. lucernæ seu lāpades, q in cā Exo. 25.
delabro erāt, put 25. ca. habitū est. Quæ accēdebant de vespere, & vsq ad mane lucebāt. Porro in dies tres luxisse leguntur. Lucebit autē lucerna [extra velū qd oppansum est testimonio.] cādelabrū nanq stabat extra sancta sanctor̄ in eo tabernaculi loco, q dict⁹ est sanctum, seu tabernaculū exteri⁹. Et ita velū fuit oppānsum. i. extēsum seu appēsum inter sctm sanctor̄, & Exo. 26.
tabernaculū illud exteri⁹, qd nūc testimoniū nuncupat. Quod totum in expositiōe pcedētis capituli contētum est plenius. Et extra velum illud ardebant lucernæ. [Et collocabunt eam Aaron & filij eius,] hoc est, ipsis ex officio competet lucernas illas accendere atq compo-
nere,

Universidad de Deusto
Biblioteca

nere, [vt vſq; mane luceat corã dño. Perpetuus erit cultus per ſucceſſiones eo⁊:] hoc eſt, obſeruãtia iſta cultus diuini continuabit, durante ſtatu veteris teſtamẽti p poſteros Aarõ filiorum q; ei⁹ [*à filijs Iſrael.] à quibus gñabuntur & ſucceſſionẽ accipient, dũ à prioribus & ſenioribus poſteriores iugiter orient. Vel ideo addit, à filijs Iſrael, qm̃ ſacerdotes Leuiticę ſtirpis, p cõmuni toti⁹ populi Iſraelitici ſalute, & p primogenitis oim tribuũ, exercuerũt iacer dotale officiũ & accẽſionẽ lucerna⁊. Denicq; qa in oibus potiora ac pſtãtiora Deo ſunt offe rẽda, ac ei⁹ cultui applicãda, ideo iuſſit oleũ oliua⁊ purißimũ, piloq; tuſum, in tabernaculo ſuo p lucerna⁊ fomẽto iponi. Siquidẽ oleũ oliua⁊ ppriſſime oleũ appellat, & puri⁹ nobiliusq; cõſiſtit, q oleũ nuceũ, liniũ, myrtinũ, ſiue *rafninũ. Voluit aũt dñs in tẽplo & tabernaculo lampades ſemper ardere eiſdem ex cauſis, quibus nunc vult in eccleſijs eas lucere.

¶De intellectu eiuſdem capituli XXVII. myſtico. Artic. LIII.

FAcies & altare de lignis ſethim. Per iſtud altare extra tabernaculũ in atrio cõſtitutũ, inſinuatur, q; etiã laicorum & bono⁊ cõiugalium ac ſeculariũ hominũ orationes, vota ac hoſtiæ, Deo acceptæ ſunt. Fuit aũt altare hoc quadrũ, habens in longitudine & item in latitudine cubitos quinq;, ad deſignãdũ, q; eos quorũ opera & ſacrificia Deo placẽt, oportear eſſe iuſtos, immo 4. virtutibus cardinalibus decoratos, ſed & quinq; ſenſuũ cuſtodes ac refrenatores. Item q; vt ſint tã lati in charitate, q alti ſunt in cæteris donis Dei. Habuit etiam hoc altare 3. cubitos in altitudine, qa fideles oportet eſſe ad diuina erectos p triũ theologicarũ actus virtutũ. Cornua aũt p 4. angulos, ex ipſo erũt. Per cornua in ſcripturis, aliqñ deſignat ſuperbia, iuxta illud Amos: Væ qui dicitis, Nũqd nõ in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua? Qñq; dignitas regia, vt in Daniele & in Apocalypſi frequẽter. Interdũ publica denũciatio veritatis, vt in Luca: Erexit cornu ſalutis nobis. Nunc itaq; per cornua altaris huius, poſſunt intelligi eccleſiaſticæ prælaturæ & dignitates, ac poteſtates præſidẽtiales populi Chriſtiani, p 4. mũdi plagas diffuſi, ſeu libera denũciatio euangelicæ veritatis. Per quæ 4. cornua populus Dei præualet aduerſarijs ſuæ ſalutis diuina virtute. Et operies illud ære, quia fideles debent vndiq; eſſe firmati virtute cõſtantię, atq; inſuperabili fortitudine animę. Facies q; in vſus ei⁹ lebetes ad ſuſcipiẽdos cineres. Per lebetes intelliguñ corda humilũ, qui cineres. i. propriæ fragilitatis, defectuoſitatis, ac mortalitatis prædicatiões, doctrinas & conſiderationes libẽter audiũt atq; ſuſcipiũt. Per forcipes, quibus ignis melioraſ ac ſtruitur, intelliguñt, qui p verba ſua ignita, virtuoſaq; opa, ignẽ amoris in cordibus proximo⁊ accendunt, cõſeruãt & cõflant. Per fuſcinulas quibus extrahunt carnes, rite accipiunt idonei præſidentes ac prædicatores, qui exẽplariter cõuerſando, diligẽter corripiẽdo & caſtigãdo, deſideria expellãt carnalia à ſubditorũ ac audientiũ anima. ac igniũ receptacula. Per quę intelligũtur corda docilia, quæ ſpiritaliũ deſideriо⁊ extant capacia. Quidã aũt ſic indurati ſunt, & carnalibus affectibus ita oppreſſi, vt quicquid eis dicaſ, nequaq; ignium ſpirit⁹ ſancti receptacula fiant, ſed ignibus dæmonum, flãma libidinis, auaritiæ æſtu, & iræ ardore inflãmantur facilime. Oñia vaſa ex ære fabricabis, qm̃ vniuerſos fideles virtutũ vigore oportet conſtare. Craticulam q; in modũ retis æneam. Per iſtam craticulam, ſup quã ponebant carnes aſſandæ, intelligi poteſt patientia ſancta, cui cæterarum actus virtutũ ſunt applicãdi & ſuperponendi, vt igne exercitationis perficiañ, & Deo bene decocti, iugiter offerant, ne etiã igne tentationum, & aduerſitatum extinguañ ac deſtruantur. Hæc craticula ſuper arulam altaris ponitur, dum diuinæ dilectionis feruori patientia ipſa innititur, ac diuini amoris intuitu oñe aduerſum æquanimiter patiãt: ſicq; oĩa opera bona charitatis inflãmant incẽdio, vt digna appareant in cõſpectu diuino. Facies q; & vectes altaris. Per quos virtuoſi prędicatoreſicq; altare circũferunt. i. fidẽ & doctrinã euangelij, in qua oĩa ſunt Deo offerẽda, diuulgant. Nõ ſolidũ, ſed inane & cõcauũ facies illud. Eſt ergo quædã mala ſoliditas. i. repletio vitioſa, & firmatũ peccãdi propoſitũ. Eſt & quædã bona inanitas, quæ eſt euacuatio cordis ab omni ſorde & labe vitio⁊ interiore. Hoc præterea aduertendũ, q; tabernaculũ, altare, vectes & alia quædã, de lignis ſethim fieri iuſſa ſunt: ad inſinuandũ, q; fideles q fructuoſæ arbores appellant, ex qbus eccleſia cõſtruitur, debeãt ſic eſſe ſtabiliti in dño, vt nullo vitio⁊ lædantur aut putreſiãt incendio, quantũcunq; inter carnales ac impios cõuerſent, quẽadmodum ligna ſethim vicino igne altaris huius nõ cremabãtur. Quod ſecundũ Hieron. non debet incredibile æſtimari, cũ & genus ligni, noĩe *Anthiton, aut ligno ſimile, quãto plus arſerit, tanto mundius inueniatur. Ligna q; paradiſi fiũt puriora vrẽdo. Facies & atriũ tabernaculi. Per atriũ tabernaculi, q; ipſo tabernaculo multo longius ac latius fuit, ſed tñ baſſi⁹: deſignatur, q; pulſilli, impfecti & incipiẽtes, ac ſeculares & laici, ſunt multo plures, q; virtuoſi, pfecti, ac ſpũales: nõ tñ tã alti ſunt, ſed baſſioresiqm̃ ad contemplandũ diuina, ſe nequeunt ſublimiter eleuare. In introitu vero atrij fiet tentoriũ cubito⁊ viginti. Per id tentorium precioſum & magna colorũ venuſtate ornatũ, ſacramentũ baptiſmi poteſt intelligi, cũ illud ſit ianua ſacro⁊, & re-

Amos 6. Dan. 7. 8 Apoc. 5. 13. 7. Lucæ 1.

Hieron.

& regñatio prima in Chriſto, in q; baptiſmo vniuerſa delenſ peccata, & cũctæ infundũſ virtutes. Quod & 4. habet colũnas, dũ 4. euangeliorũ cõprobatur doctrinis, immo ex lege & prophetis, ex euãgelio & epiſtolis apoſtolicis roborat. Oẽs colũnæ atrij per circuitũ vestitę ſrunt argenteis laminis. Per colũnas atrij, intelliguntur hi qui inter ſeculares ſunt altiores & perfectiores. Qui argẽteis laminis debẽt eſſe veſtiti, hoc eſt, virtute prudẽtię, veritate ſermonis, ac vitæ actiuæ opibus debẽt oĩno fulciri. Capita vero eorũ, videlicet corda, oportet eſſe argẽtea. i. fide ſplẽdida, baſesq; æneas, vt firmiſſima habeãt fidei fundamẽta. ¶Poſtremo, p oleũ oliuarũ, donũ pietatis, deuotio mẽtis, cordis pinguedo accipit. Ex his nanq; fit vnuſquiſq; lucerna lucẽs & ardẽs, ipſaq; charitas cõfouet, lux ſapiẽtiæ augmentat, exẽplaris conuerſatio radiat multis, & tẽplum ſpiritus ſancti (quod eſt anima virtuoſa, ſeu adunatio verę fidelis) corã Deo coruſcat. Et hoc extra velũ, cũ dicat Saluator: Sic luceat lux veſtra coram hominibus. Et collocabũt eã Aaron & filij eius: qm̃ ad prælatos ac ſacerdotes ptinet dirigere, illuminare, diſponere alios. Vſq; mane, hoc eſt, quouſq; à præſentis vitæ tenebris liberemur, atq; ad æternæ claritatis exordia pducamur. ideo additur: Perpetuus erit cultus, qa in his exercitijs virtuoſis oportet nos perſeuerare vſq; in finem, quouſq; finiamus hanc vitam. Matt. 5.

¶Declaratio literalis cap. XXVIII. Applica quoq; ad te fratrem. Artic. LIIII.

DE ornamẽtis miniſtrorũ ſanctuarij, præſertim põtificis, agitur in hoc loco. Quocirca penſandũ q; in prima Secũdæ, quæſtione 102. ſcribit Thomas: Totus exterior cultus Dei ad hoc præcipue ordinaſ, vt homines Deum intus in reuerẽtia habeant. Hoc aũt habet humanus affectus, vt cõmunia & indiſtincta ab alijs, minus reuereaſ: ea vero quæ aliquã excellẽtiæ diſcretionẽ ab alijs ſortiunſ, magis miretſ ac veneretur. Hinc conſuetudo inter homines inoleuit, vt reges & principes, quos oportet in reuerẽtia haberi à ſubditis, preciоſioribus veſtimẽtis vtantur, & ampliores ac pulchriores habitationes poſſideant. Hinc quoq; oportuit, vt quædã ſpecialia tẽpora, ſpeciale tabernaculũ, ſpecialia vaſa, ſpeciales miniſtri, ac ſpecialia eorũdem ornamenta, ad Dei cultũ ordinarent, vt per hæc, hominũ corda ad ſpecialẽ Dei reuerentiã excitarenſ. Itaq; de ornamẽtis ſacerdotũ atq; pontificum agitur modo. [Applica quoq; ad te:] hoc eſt, ex cæteris tibi aſſume ac iunge. [Aaron fratrẽ tuũ cum filijs ſuis de medio:] i. de ſocietate ac numero filio⁊ Iſrael, vt ſacerdotio fungãſ mihi: hoc eſt, ad meũ honorẽ, nõ ad propria cõmoda, finaliter ſacerdotali vtantur officio Aaron & 4. filij eius, videlicet: [Nadab & Abihu, Eleazar & Ithamar filij Aaron.] Veruntñ nõ in eodem gradu aut dignitate æquali, qm̃ inter eos ſolus Aaron factus eſt põtifex, & filij eius, ſacerdotes effecti, miniſtrauerũt eidẽ. [Faciesq;] hoc eſt, p man⁹ alio⁊ fieri iubebis, [veſtẽ ſanctam,] i. conſecrandã, diuinoq; cultui deputandã, [Aaron fratri tuo,] non ſolũ ſecundum carnem, ſed & ſecundũ fidẽ & religionẽ, [in gloriã & decorẽ.] hoc eſt, quæ ei ſit glorioſa, & decoratiua ipſius, immo & poſteris eius cedat in gloriã & honorẽ, finaliter vero tendat ac ordinetur ad meæ gloriã maieſtatis, atq; ad cultus ſeu ſeruitutis meę decorẽ. ¶Porro, q; ait, veſtiem ſanctã, nõ eſt intelligendũ dunta⁊at de veſte vna, ſed potius de veſtiũ quadã cõgerie, & pontificaliũ ornamento⁊ vniuerſitate, ita q; ſingulare ponit pro plurali. [Et loqueris cũctis ſapientib⁹ corde, ąs repleui ſpũ prudẽtiæ:] i. ſpũali dono ac gña prudẽtiæ quæ circa artificialia verſat. Et q̃d ait, ąs repleui, videt de futuro p modũ præteriti dictũ. Nã poſt iſtud inter Deũ Moſenq; colloquiũ, vident repleti hac arte, vt infrà magis patebit. His ergo loqueris. i. ſcipies, vel hos repleui prudẽtia, [vt faciãt veſtes Aaron:] Non ait, veſtẽ, ſed veſtes: quo cõſtat verũ eſſe q̃d dixit: [in qbus ſanctificatus.] i. ad meũ cultũ ei iniungendũ aptatus ſeu cõſecratus, quia non niſi in diuino officio vteref his veſtibus. [miniſtret mihi:] in tabernaculo, & intra ſancta ſanctoru⁊, exhibẽdo ac pſequẽdo ſacerdotalis ac põtificalis officij actus. [Hęc aũt erũt veſtimẽta quæ faciẽt] artifices fratri tuo: [Rationale & ſuperhumerale, tunicã & lineã ſtrictã, cidarim & balteũ.] Primo ponunt iſta in ghali, deinde tractaſ de eis in ſpeciali. [Faciẽt fratri tuo Aaron & filijs eius, vt ſacerdotio fungant mihi, veſtimẽta ſancta.] Nã vt infrà patebit, aliquæ veſtiũ haⁿ, & aliarũ infrà exprimendaⁿ, fuerũt, ppriq; pontifici, aliæ aũt cõmunes ei & cæteris ſacerdotibus. [Accipientq; aurũ & hyacinthũ & purpuram, coccumq; bis tinctũ, & byſſum.] i. artifices accipiẽt iſtas materias à filijs Iſrael offerẽtibus eas, ad faciendũ ex eis ornamenta pfata. [Faciẽt aũt ſuperhumerale.] i. veſtẽ pontificalẽ ſic dictã, humeroſq; præſertim tegentẽ, [de auro & hyacintho ac purpura, coccoq; bis tincto, & byſſo retorta.] Noĩa iſta in expoſitione cap. 25. ſunt explanata. [opere polymito.] i. vario, quaſi guttis diſtincto, ita q; ſuperhumerale erit huiuſmodi opus, vtpote diuerſis coloribus & figuris ornatũ, non tamẽ animaliũ, ſed floru⁊ & huiuſcemodi rerũ. Dicitur quippe polymitum, à poly, quod eſt pluralitas, & mitos q̃d eſt gutta. [Duas oras iunctas habebit in vtroq; latere ſummitatum, vt in vnũ redeant.] Super humerale hoc, ſuit manicis carẽs, veſtis quadrata, vnaq; pars longitudinis eius pendebat retro, operiens dorſum: alia pars ante pependit, & pectus operuit. Sicq; oræ laterum humeralis, iungebantur in lateribus ſacerdotis vncinis & aureis

Universidad de Deusto
Biblioteca

reis annulis, seu nodulis. [Ipsa ꝺ̄q̄ textura & cūcta operis varietas].i. suphumerale, seu eius contextus atq; varietas, quantū ad suam materiam, [erit exauro & hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto, & byſſo retorta].i. ex panno de filis harū 5. ſpecierū contexto, videlicet de filis factis ex auro, hyacintho, purpura, cocco bis tincto, & byſſo retorta, pulchra varietate diſtinctis & intermixtis. [Sumesq; duos lapides onychinos,] de quibus dictum eſt in expoſitione 25. capituli. Tamē ſecundū Ioſephū erant ſardonyches, ſecundū LXX. vero, ſmaragdi. [& ſculpes in eis nomina filiorū Iſrael:] hoc eſt, noīa 12. patriarcharū qui fuerunt filij Iacob, vocati alio noīe Iſrael. [Sex noīa in lapide vno, & ſex reliqua in lapide altero * ſecundum ordinē natiuitatis eorū.] Sex etenim noīa ſeniorū filiorū, erāt in gemma illa exiſtente in dextero humero: & ſex reliqua, in onychino exiſtēte in ſiniſtra parte ſuphumeralis, quæ ſiniſtrū humerū operiebat, vt Ioſephus narrat. [Opere ſculptoris & cælatura * gēmarum ſculpes eos nominibus filioꝝ Iſrael].i. onychinos iſtos facies ſculpi artificio viri ſcientis ſculpere & cęlare, ſeu exarare, prout ad gēmarium ſpectat, hoc eſt, ad eū qui operatur de gēmis & in eis. Erant aūt ſculpti prouincialibus literis lingua Hebræa: onychinos, inquā, incluſos auro atq; circūdatos.] Poſtq; eīm noīa eis per ſculpturā inſcripta fuerūt, includebant operiebanturq; auro. [Et pones in vtroq; latere ſuperhumeralis] .i. vnum onychinum in dextera parte ſuphumeralis ſuperius, aliū in ſiniſtra. [memoriale filijs Iſrael,] hoc eſt, onychini ſic locati, erunt pontifici pro memoriali ad profectū populi ſui. [portabitq; Aarō noīa eorum coram dño ſup vtrunq; humerū ſuum] iuxta ſenſum inductū [ob recordationē].i. vt memor ſit filiorū Iſrael ad orandū pro ipſis; vel patriarchaꝝ ad imitandū eoꝝ virtutes, & itē vt Deus videns pōtificē ſic portare nomina illa iuxta diuinum præceptū, recordaretur filiorum Iſrael in bonum, exaudiendo pontificem pro ipſis orantem. [Facies & vncinos ex auro.] Sūt aūt vncini, inſtrumēta ad attrahendū ſiue tenēdū. [& duas catenulas auri puriſſimi, ſibi inuicē cohærentes, quas inſeres vncinis. ¶ Circa hoc ſcribit Beda: Vncini iſti, erāt in ſupremis, hoc eſt, in ſuperioribus eius angulis vidētur fuiſſe annexæ per aureos annulos, vt dū pontifex induebatur, catenæ ex rationali pendentes, annecterent vncinis ſuperhumeralis, ſicq; vtraq; veſtis ſibīnuicē firmiter cohæreret, & hoc infrà magis patebit. Hæc de ſuperhumerali in textu cōtenta ſunt. Quæ vt clarius intelligant, ſciendū quia (vt tactum eſt) ſuperhumerale fuit veſtis quadrata, altera parte longior, nō habens manicas, ſed aperturam ſuperius, per quam imponebat pontifex caput ſuū, cuius veſtis latitudo texit pontificis humeros. Porro vna pars lōgitudinis ipſius ſuperhumeralis, retro pendēs & dorſum operiēs, ptingebat vſq; ad renes, ita vt ſupcingi potuit altera demū pars ante pendebat, operiēs pectus. Habuit ꝺ̄q̄ veſtis hęc aperturā in pectore quadrā, ad magnitudinē palmi, cui aptur ęratiōale inſerebat. De quo ſubiungit: [Rationale quoq; iudicij facies ope polymito, iuxta texturā ſuperhumeralis].i. ex eiſdē materijs, ex qbus & ſuphumerale, videlicet [ex auro, hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto, & byſſo retorta,] Vnde & eorūdē fuit coloꝝ cum ſuphumerali. Quadrāgulū erit & duplex].i. duplici textura firmatū, ſeu ex panno duplicato formatū, vt facilius portet pōdus gēmaꝝ, ſecundū Gloſſam. [Menſurā palmi habebit, tā in lōgitudine, q̄ in latitudine.] vt p̄ciſe impleret aperturā ſuphumeralis præfatam. Cur aūt dictū ſit rationale iudicij, mox dicē. [Ponesq; in eo 4. ordines lapidū] precioſoꝝ: hoc eſt, 12. gēmas per 4. lineas ſubordinatas, ſeu cōgruo ordine ſitas. [in primo verſu].i. tractu ſeu linea, [erit lapis ſardius & topazius & ſmaragdus:] quæ tres gēmæ ſtabūt in longū diſtinctæ quaſi in acie: [in ſecūdo] verſu erunt [carbūculus, ſaphirus, & iaſpis: in tertio, ligurius, achates, & amethyſtus: in quarto, chryſolithus, onychinus, & beryllus.] De proprietatibus harum gēmarum aliquid inſeretur ſequēti articulo. [Incluſi auro erūt per ordines ſuos.] poſtq; fuerint ſculpti nominibus. [Habebūtq; noīa filiorū Iſrael] per ſculpturā ſibi inſcripta. [Duodecim nominibus cælabuntur ſinguli lapides] vt pote [nominibus ſingulorum per 12. tribus,] hoc eſt, nominibus 12. patriarcharum, ex quibus 12. tribus natæ ſunt. Deniq; trium ſeniorum patriarcharū nomina, erant impreſſa & ſita in linea ſuperiori. Deinde in linea infrà poſita, alioꝝ triūm nomina, ſicq; deinceps ſecundū ordinē generationis ipſorum. [Facies in rationali catenas ſibīnuicem cohærētes ex auro puriſſimo.] Iſtæ ſunt catenæ, quæ paulo ante dicebant catenulæ. [& duos annulos aureos, quos pones in vtraq; rationalis ſummitate,] hoc eſt, in duobus exterioribus angulis, ſeu extremitatibus eius. [catenasq; aureas iunges annulis, qui ſunt in marginibus eius.] Catenæ etenim iſtæ innectebantur annulis illis per fiſtulas aureas, & extendebātur vſq; pontificis ſcapulas, ſup quas immittebant ac inſerebantur duobus vncinis aureis, fixis miter infixis ſuperhumerali, vt ſic hæc duo ornamenta ſibi fortius cohærerent. ideo ſubditur: [Et ipſarum catenarū extrema duobus copulabis vncinis in vtroq; latere ſuperhumeralis, quod rationale reſpicit. Facies & duos annulos aureos, quos pones in ſummitatibus rationalis].i. in alijs duobus angulis eius. [& in oris quæ e regione ſunt ſuperhumeralis, & poſteriora

Exo. 25. Ioſe. li. 3 ant. iud. cap. 11.

*iuxta

ſteriora eius aſpiciūt].i. in p̄fatis duobus angulis, ex oppoſito correſpōdentibus angulis ſuperhumeralis duobus. Siquidē in 4. angulis rationalis, erāt 4. annuli aurei, correſpondētes 4. angulis in ſuphumerali inſertis, atq; p annulos illos pariter ſtrīgebāt ſuphumerale ac rationale cū ligaminib⁹ hyacinthinis, q̄ trāſierūt p annulos illos. [necnō & alios duos annulos aureos, q̄ ponēdi ſunt in vtroq; latere ſuphumeralis deorſum, ꝺ̄q̄ reſpicit cōtra faciē iūcturæ inferioris, vt aptari poſſit cū ſuphumerali, vt ſtringat rationale annulis ſuis cū annulis ſuperhumeralis, vitta hyacinthina, vt maneat iunctura fabrefacta, & à ſeinuicē rationale & ſuperhumerale nequeāt ſeparari.] In inferiori nanq; parte rationalis, erāt & alij annuli duo aurei in vtroq; latere eius: in poſteriori ꝺ̄q̄ ſuperhumeralis parte, duo aurei annuli illis correſpondētes fuerūt, p quos rationale & ſuphumerale conſtringebant in vtroq; latere ſacerdotis, quadā ligatura hyacinthina p annulos trāſeunte. [Portabitq; Aaron noīa filiorum Iſrael in rationali iudicij ſup pect⁹ ſuū qñ ingredietur ſanctuariū].i. tabernaculū, præſertim qñ intrabit ſancta ſanctoꝝ ad deprecandū ſeu immolandū. [Memoriale coram dño in æternū.] ſicut expoſitū eſt de duobus onychinis, quos portauit in ſuperhumerali. Circa quod loquit Gloſſa: Tribus de cauſis Aaron noīa patriarchaꝝ inter ſacrificia ſemp in humeris & in pectore tulit. Primo, vt ipſe fidē & vitā patriarchaꝝ cogitaret ſectari. Secundo, vt 12. tribuū ex patriarchis natarū, in orationibus & ſacrificijs memor eſſet. Tertio, vt populus ſcripta in veſte præſulis patrū noīa videns, ſedulo curaret, ne à patrū ſuoꝝ meritis recedens, ad errorū cōtagia declinaret. Hinc & magiſter in hiſtorijs ſcribit: Portauit gēmas ob recordationē triū, quoꝝ vnius populus memor eſſet, ipſe vero duorū, vt ſ. populus videns noīa patrū ſuoꝝ, fatageret ne à virtute priorū degeneraret: ſacerdos vero recordaret fidē & vitam ſequi patriarcharūm: itemq;, tribus ex illis natas, Deo orationibus & ſacrificijs cōmendaret. [Pones aūt in rationali iudicij doctrinā & veritatē.] Dicūt aliq, q̄ ornamentū hoc vocatum ſit rationale iudicij: qa in eo ſcripta erant duo hæc noīa, veritas & doctrina. Cui dicto videtur cōcordare ꝺ̄q̄ in textu ſubiungit: [quæ erūt in pectore Aaron, qñ ingredietur coram dño] qñ tēpore oratiōis & oblationis in ſanctuario, p̄cipue debuit doctrinā ſcripturæ & veritatē vitæ atq; iuſtitiæ habere in mente. [Et geſtabit iudicium filiorum Iſrael in pectore ſuo in conſpectu dñi ſemper].i. cauſam ſalutis Iſraeliticæ plebis coram Deo aſſumet, & pro ipſis ſolicitus erit, pēſando iudicium Dei ꝺ̄q̄ imminet eis. ¶ Porro Auguſtin⁹ circa hæc fatī: In qua re vel in quo metallo poſitæ erant ſup rationale demōſtratio (.i. doctrina) & veritas, inuenire difficile eſt. Fabulantur tñ Iudęi lapidē fuiſſe, cuius color mutaretur ad proſpera vel aduerſa filijs Iſrael imminētia, q̄uis intelligi poſſint noīa iſta literis impoſita rationali. Inſup Lyra, ſecundū Ioſephū, inquit: Doctrina & veritas extitit quidā fulgor procedēs ex lapidib⁹ rationalis, deſignās Deum placatum, proſperum q̄ reſponſum ac exauditionē precum pontificis. Sed R. Salomon aſſerit, q̄ erat nomē dñi tetragrāmaton, poſitū ſub lapidibus in rationali, cuius nominis virtute manifeſtabat veritas de interrogatis dū pontifex dñm conſulebat. Vnde & rationale perhibet factum de panno duplicato, vt inter duos pannos illos nomen dñi tetragrāmaton includeretur. Veruntamē author Scholaſticæ hiſtorię poſitionem Ioſephi verius recitat: Ioſephus, inquiēs, dicit, gemmā quæ in dextero humero pōtificis gerebatur, tāto ſplēduiſſe fulgore, q̄ & procul poſitis apparuit radius eius dum ſacrificiū Deo cōplacuit. Egreſſuris vero filijs Iſrael ad prælij, ſi Deus cū eis erat, ſplēdor in lapidibus rationalis apparuit, vt oīmi fieret multitudini manifeſtū, Deum eis adeſſe ad auxiliandū. Rurſus in eadē fertur hiſtoria: Tradunt Hebræi, in medio rationali quadrū lapidem magnitudine duoꝝ digitorum fuiſſe, in quo ſecundū coloris mutationē perpendebant, vtrū Deum haberēt placatū vel offenſum. Deniq; Ioſephus refert, præfatum rationalis atq; alteri⁹ gemmæ ſplendorē, ceſſaſſe per annos ducentos anteq̄ ſcripſit hæc, cum Deus moleſte ferret legis trāſgreſſionē. Scripſit aūt Ioſeph⁹ iſta, videlicet librū antiquitatū, tēpore Veſpaſiani & Titi, ad Veſpaſiani (vt fertur) inſtantiā. Verūtamen huic vltimæ recitationi Ioſephi R. Paulus cōtradicit, aſſerēs rationale iudicij, in quo fuit doctrina & veritas, defuiſſe Iudæis toto tempore tēpli ſecūdi, & ita nō ſolū per annos ducētos ante Ioſephi cōſcriptionē defeciſſet ſplendor p̄fat⁹. Recordor ꝺ̄q̄ (ni fallor) q̄ Lyra quodā in loco narrat, quinq; notabilia ſecūdum Hebræos, defeciſſe tēplo ſecūdo, videlicet à Zorobabel ædificato, quæ in primo tēplo à Salomone cōſtructo, fuerūt, videlicet arca fœderis, diuina reſpōſa, ignis cōtinuus in altari, vnctio regū, doctrina & veritas. qd hoꝝ ſit verius, certū nō habeo. Nā & illud de mutatiōe lapidis in medio rationali, Auguſtinus noīat fabulā Iudæoꝝ. Fabulatio tñ qñq; in bono accipit. Sequit de tertio ornamēto ac veſtimēto pontificis. [Facies & tunicā ſuperhumeralis totā hyacinthinā] .i. ex filis hyacinthi. Et dicit tunica ſuphumeralis.i. ipſius ſuphumeralis, à q̄ realiter differebat, qm̄ pontifex ſup hanc tunicā immediate induit ſuphumerale. Vel (vt loquitur Beda) ita vocatur ad differentiā interioris tunicę lineæ. [in cuius medio ſuprà erit capitium].i. veſtis hæc hyacinthina in ſuperiori ſua parte habebit aperturā, p quā intrabit pō

Auguſt.

Ioſe. li. 3 ant. iud. cap. 11.

R. Salo.

Euſebi.

Ioſe. li. 3 ant. iud. cap. 11.

Euſebi.

R. Paul⁹.

1. Eſd. 14

Beda.

Universidad de Deusto Biblioteca

tificis caput,dū induit eam, quæ etiā poderis appellatur,quia talaris erat,& pedes tangens. ¶Et ora per gyrū eius textilis]erit,ſ.opere plectili facta. Et dicitur textile,quod faciliter texitur.¶ſicut fieri ſolet in extremis veſtiū partib⁹,ne facile rūpatur.]Hæc tunica,vt legiſ,habuit circa collū in extremitatibus manicarū oras fortiter cōtextas,ex diuerſis coloribus & lapidi-
Euſebi⁹. bus preciosis. Et,vt in Scholaſtica recitatur hiſtoria,de duabus inciſionibus ſeu partib⁹ fuit facta,cōſuta ſup humeros,atq; per latera in modū dalmaticæ facta,manicas eiuſdem coloris habens aſſutas,capitiū habens nō ex trāſuerſo ſup ſcapulas,ſed in longū ſectionem habebat à pectore vſq; ad mediū ſcapulas:cui aperturæ,ne turpiter appareret,aſſuta fuit vitta,quæ ſup ſcapulas hinc & inde *naſtalis adſtringebatur.i.paruis aureis nodis,quib⁹ capitiū tunicæ ſuper humeros firmabatur vtrinq;.¶Deorſum vero ad pedes eiuſdem tunicæ per circuitum quaſi mala punica]ſ.malogranata,¶facies ex hyacintho & purpura,&cocco bis tincto, & byſſo retorta,mixtis in medio tintinnabulis, ita vt tintinnabulū ſit aureū,& malū]ſit¶punicū].i.pomū illud ſimilitudinē habeat pomi granati.¶Rurſūq; aliud tintinnabulū aureum & malū punicū.]Iſta tintinnabula & iſta pomella pendebāt pro fimbriis in margine ſeu extremitate inferiori tunicæ hyacinthinę,ſituata iter ſe modo interſcalari,ita q; inter duo mala punica,erat vnū tintinnabulū,& ecōtra. Atq; vt in hiſtoriis ait magiſter,tintinnabula erāt
*veſtiet ſeptuaginta duo,totidēq; malogranata.¶Et *induet ea Aaron] ſucceſſoresq; eius¶in officio miniſterij]pōtificalis,¶vt audiatur ſonitus]tintinnabulorū,¶quādo ingredietur & egredietur ſanctuariū,& nō moriat].i.nō ſubito peutiatur plaga mortis tanq; trāſgreſſor p̄cepti,ſi iſtud nō fecerit.¶Facies & laminā de auro puriſſimo,in qua ſculpes opere celatoris ſanctum dño] i.nomen dñi tetragrāmaton,facies p cælaturā ſcribi in ea.¶Circa hoc ſcribunt Beda & Petrus Comeſtor:In lamina ſcriptū erat,Aioth Adonai,i.ſanctum nomen dñi,ſ.tetragrāmaton, quod ineffabile dicitur, non quia dici non poſſit,ſed quia rem ineffabilem ſignificat. Quod his literis Hebraicis ſcribitur,He Ioth He Vau. Quæ ſonant, principium vitæ paſtio-
Beda. nis iſte:quod eſt,per paſſionē eius,quē præfigurat hic ſacerdos,recuperabitur vita in Adam
Hieron. perdita. Veruntamē ſalua reuerētia horū doctorū,illa non cenſetur fuiſſe ratio, cur nomen illud ineffabile dicit, quia rē ineffabilē ſignificat.Sic enī omnipotens,æternus, immenſus, & multa cōſimilia dicerent ineffabilia noīa dñi:ſed alia huius eſt ratio,quę in expoſitione 30.ca
Exo'. 30. pituli cōtinetur.¶ligabis q; eam vitta hyacinthina.] Vitta nūc ſumit pro inſula,qua caput ſacerdotis ligat.Ligabatur ergo hæc lamina cū huiuſmodi vitta,ne moto pōtifice,agitaretur hinc inde,immo cū filis hyacinthinis alligabat mittæ ſeu tiarę pōtificis.Vnde ſubiungitur ¶Et erit ſuper tiarā,imminēs fronti pōtificis.]Pēdebat nanq; in fröte ipſius.Hinc in Scholaſtica hiſtoria dicit: Aurea lamina ad modū dimidiæ lunæ facta, arcuationem q; ſurſum ha-
Euſebi⁹. bens,& in medio aureū annulū, aureo inſerebat vncino, qui tiaræ inſertus erat.¶Portabit q; Aarō iniquitates eorū quæ obtulerūt & ſacrificauerūt filij Iſrael in cunctis muneribus & donarijs ſuis] .i.pōtifex aſſumet orationē & immolationē pro remiſſione peccatorū filiorum Iſrael,pro quorū remiſſione ipſi offerēt & ſanctificabūt.i. diuino cultui deputabūt, q̄cunq; ex rebus ſibi cōceſſis oblaturi & dedicaturi ſunt Deo per manus ſacerdotū, aut ſponte datu
Beda. ri.Erit aūt lamina ſemp in fröte eius].i.omni tēpore opportuno,videlicet quādo ſuum exercet pōtificale officiū. ¶vt placatus ſit ei dñs].i.ne ei iraſcat vt præuaricatori, ſi iſtud neglexerit, atq; vt Deus cū gratioſe exaudiat. Inſuper iuxta Bedā, aurea lamina ſacratior fuit cæteris indumētis & ornamētis pōtificis:q̄m ſicut diuina potētia oībus ſupereminet creaturis, ita oportet vt nomē eius cæterū pontificis tranſcendat ornatū, & velut cuncta ſanctificās, eximiā teneat ſedē. Deniq; quis iā dictum ſit,q; lamina aurea fuit inſtar mediæ lunæ formata, habens cornua ſurſum,aliq; tamen ſcribūt oppoſitū, affirmātes q; fuit facta ad modū coronæ,non tamen coronæ cōpletæ:& q; protendebat ſolū ab aure,tranſiēs ſuper frontē.¶Strin-
gesq; tunicā byſſo].i.tunicā ex byſſo factā,ſtrictā arctam q; facies,vel ſtringes eā .i.ad corpus ſtricte aptabis, byſſo.i. baltheo byſſino, vt quidā exponunt. Sic q; per tunicā intelligitur linea ſtricta,de qua in principio capituli mētio facta eſt. Sacerdos enī & etiā pōtifex primo induebatur feminalibus,ſecundo ſindone byſſina, duplici ſeu dupla per totū, quæ ſubucula vel camiſia appellat, ſuper quā balteo cingebat & tiara byſſina. Tiara ſeu mitra hæc facta de byſſo,fuit ſimplex, quæ & ſacerdotibus cōpetebat,facta per modū modici calamanti vel caſſidis paruæ, medietatē verticis parum excedens: quæ cum vitta ligabatur ſub mento ſacerdotis,nuditatem colli operiens,& mitrā quæ & pileum nuncupatur, fortiter tenens, ne laberetur de ſacerdotis capite in ſanctuario miniſtrātis. ¶& tiarā byſſinā facies, & balteum opere plumarij].i.acu facti. Plumariū nāq;,vt patuit,dicitur opus acu peractum. Iſtud exponitur de balteo exteriori, qui ex eiſdem coloribus materijs q; conſtabat, ex quibus ſuperhumerale & rationale,ſtringens ſuperhumerale cum tunica hyacinthina:cuius baltei extrema ornate fimbriata,in anteriori parte pendebant.¶Porro filijs Aaroñ] ſ.ſacerdotibus,¶tunicas lineas parabis, videlicet ſindones byſſinas duplas per totum, de quibus iā dictum eſt. ¶&

& balteos:]hoc de cingulis ſacerdotū exponitur, quæ tamē & pontificibus cōmunia erant. Hinc in Scholaſtica hiſtoria ex Ioſepho recitatur: Cingebatur, ſcilicet pōtifex ſeu ſacerdos, balteo lato latitudine quatuor digitorum, ſic reticulato, vt quaſi pellis viperea,quam exuit Ioſe. li. 3 ant. iud. cap. 11.
vipera ſeu coluber æſtate ſeu ſenectute, cōtexta floribus coccineis,purpureis ac hyacinthinis,videretur. Stamen tamen tantum byſſinum erat,id eſt,fila in longum protenſa in baltei huius textura. Fimbrias quoq;(vt fertur)habuit de auro, aliſq; coloribus pulchra varietate ornatas,¶ac tiaras:] quod de tiaris byſſinis (de quibus iam dictum eſt) ſumitur. ¶in gloriam & decorē:]eodem proportionabiliter ſenſu,quo ſuprà in iſto dicebatur capitulo:Faciēt veſtem ſanctam in gloriam & decorem.¶Veſtiesq; his omnibus Aaron fratrem tuum,& filios eius cum eo.]¶Circa hoc loquitur Beda, q̄ hæc tria vltima ornamenta,competebant filijs Beda.
Aaron: Alia prædicta, ſoli Aaron præſuli. Vnde & Gloſſa: Omnibus,inquit,his veſtiendus erat Aaron & filij eius,ſed diſtincte, ita vt ipſe Aaron omnibus his vteretur: filij autem eius, his tribus quæ eis aſſcripta ſunt, cum dicitur:Porro filijs Aaron &c. Veruntamen expoſitores cōmuniter dicunt, ſicut & Thomas in prima Secundæ, & author Scholaſticæ hiſtoriæ, q̄ ſacrorum octo indumentorū, quatuor cōmunia erant pontifici ac ſacerdotibus: alia autem quatuor,ſoli cōpetebant pontifici.Sed iſtud faciliter cōcordatur,quoniā paulo poſt de feminalibus ſubditur, quæ inter quatuor indumenta ſacerdotū connumerant. Quod Beda Ibidem.
non negat.¶Et cunctorū] videlicet tam Aaron, q̄ filiorum ipſius,¶conſecrabis manus] oleo conſecrationis,vt infrà habebitur.¶ſanctificabis q; illos].i.ad diuina applicabis, mancipabis ac purificabis per modū infrà ponendū.¶vt ſacerdotio fungātur mihi. Facies & feminalia li
nea].i.bracas de byſſo, quæ & femoralia nuncupātur.¶vt operiāt carnem turpitudinis ſuæ,] quæ Apoſtolus inhoneſta corporis nominat,quia in illis motus inhoneſti moleſtius ſentiun 1.Co. 12.
tur,fomes grauius ſæuit,& maior contra ſpiritū rebellio inuenitur.¶à renibus vſq; ad femora.]Cum enī per pedes induerētur feminalia iſta, aſſcēdebāt vſq; ad lumbos, & ibi fortiter ſtringebātur,infrà aūt pertingebāt ad femora. Ex verbis autē textus elicitur, q̄ Aaron & filij eius propriis manibus feminalia induebant, cætera Moſes induit eos. Nempe cū dictum eſt, Veſties his omnibus Aaron & filios eius,adiunctū eſt:Facies & feminalia linea, vt operiant &c. Hoc etiam aſſerit Gloſſa.¶Et vtentur eis Aaron & filij eius, quando ingredietur tabernaculum teſtimonij, vel quādo appropinquant ad altare]holocauſtorū,vel thymiamatis ſeu incēſi,¶vt miniſtrēt in ſanctuario] id eſt, in tabernaculo officia ſua exerceant,orando & immolando pro populo. ¶ne iniquitatis rei moriantur]id eſt, ne iuſte occidātur plaga diuinæ iuſtitiæ, ſi iſtud præceptum omiſerint. ¶Legitimum ſempiternū erit Aaron & ſemini eius poſt eum].i. præceptū iſtud erit tā pontifici q̄ ſacerdotibus iugiter obſeruandū, q̄ diu lex vetus ſuū habuerit curſum,tanq; lege diuina firmiter inſtitutū.¶Itaq;(ſicut ex dictis colligitur)octo erāt ſacerdotalia indumenta,videlicet veſtis ſeu tunica linea ſtricta,tunica hyacinthina,ſuperhumerale,rationale,balteus,tiara,lamina aurea,feminalia linea, quibus omnibus pontifex vtebatur. Sacerdotes vero vtebantur quatuor horū,videlicet feminalibus,tunica linea, balteo & tiara. Porro tiara iſta à cidari ſeu mitra pontificali multū erat diſtincta. Iam quippe expreſſum eſt, qualiter tiara iſta fuerit diſpoſita. Cidaris aūt pontificalis extitit hyacinthina, quæ in capite pontificis ponebatur ſupra tiarā præfatā, & circundata fuit aureo circulo tribus ordinibus, ſup quā ab occipite erant depicti aurei flores plantagini ſimiles. A fronte aūt ſtabat flos aureus ſimilis herbæ. In ſuperiori vero eius planitie ex oīni parte in circuitu eius vſq; ad ſummitatem ipſius,quæ in acutiſſimū tendebat cacumen, ſtabant particulatim per loca aurea malogranata cum ſpinoſis extremitatib⁹ fabrefacta. Supra frontem vero pendebat aurea lamina,prout magiſter iſtud in hiſtoriis ex Ioſepho narrat,Gloſſa quoq; ex Beda.¶Præterea aduertendū q̄ Lyra affirmat decē fuiſſe ſacerdotalia veſtimen Beda.
ta,quorū quatuor cōmunia erant ſacerdotibus atq; pontifici, alia ſex dicit fuiſſe ꝓpria pontifici,ſcilicet tunicam hyacinthinā, ſuperhumerale, rationale,balteū,mitrā hyacinthinā ſeu cidarim,& aureā laminā. Et in iſto allegat ac ſequitur Ioſephū,præſertim q̄n Ioſeph⁹ fuit Ioſe.li.3. ant.iud. cap.11.
de genere ſacerdotū,manſitq; in Hieruſalē durante templo ac miniſterio ſacerdotū,ſic q; plu
ries vidit ornamēta eorū,propter quod certius potuit ea deſcribere. Hinc ait & Beda:Ioſe Ioſ.li.16 ant.iud. cap.7.
phus,qui ſtāte adhuc tēplo & legali obſeruātia,vixit,cū eſſet de genere ſacerdotum, potuit omnem modū ſacerdotalis ornamenti non ſolum legendo, ſed etiam videndo cognoſcere. Itaq; ſecundum Ioſephum,fuit duplex balteus, vnus ſacerdotum,alter pontificis: duplex In Rab. Paulum
quoq; tiara,vna ſacerdotum,alia vero pontificis. Veruntamen his contradicit R. Paulus, & Ioſe.li.3 ant. iud. cap.11.
ait:Ioſephus non eſt in hoc loco tenendus, etiam ſi ſit de genere ſacerdotali. Cōtradicit enī textui manifeſte. Nam veſtes pontificales ſunt tātum octo, prout ponuntur in prima ſecundæ,quæſtione 100. Circa hæc verba Rabbi Pauli reor dicendum, q̄ Ioſephus non contradicit textui manifeſte, immo nec occulte ſiue implicite. Nam dato q̄ aliqua de ornamētis his dicat,quæ Moſes in textu non ſcribit,ex hoc tamen non ſequitur q̄ Moſi contradicat, præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sertim cum Moses alia esse non neget, nec cum exclusione loquatur. Deinde valde probabile est, q̃ pontifex habuit tiaram alterius dispositionis, q̃ sacerdotes minores: similiter q̃ alterius dispositionis habuerit balteum vnum. Rursus, sicut ex præinducta huius capituli expositione iam patuit, litera potest iuxta Iosephi intentionem exponi. Siquidem posq̃ Moses dixit in isto capitulo, Facies laminam de auro purissimo, & erit super tiaram imminens fronti pontificis: addidit, Porro filijs Aaron tunicas lineas parabis & balteos ac tiaras. In quibus satis videtur innuere, distincte se loqui de tiara pōtificis, & de tiara sacerdotum. Similiter posq̃ circa principium huius capituli dixit, Hæc erunt vestimēta quæ facient Aaron fratri tuo, rationale & superhumerale, tunicam & lineam strictam, cidarim & balteum: tandem circa finem capituli nunc adiecit, Filijs Aaron tunicas lineas parabis & balteos. Sicq̃ de illorum balteis distincte locutus est. Postremo dici potest, q̃ illi qui ponūt octo ornamenta sacerdotalia, nominant ea in genere, non in specie vltimata, ita q̃ nomine baltei intelligunt zonam vtranq; similiter nomine tiaræ, vtranq; mitram. Beda quoq;, Glossa, & Scholastica historia, Iosepho consentire monstrantur.

Beda. Eusebi.

¶De spirituali eiusdem capituli XXVIII. intellectu. Artic. LV.

DE mystica horum significatione & figuratione ac ratione, doctores multa conscribunt, de quibus sanctus Thomas in prima Secundæ, quæstione 102. fatetur. In istis ornamentis designatur dispositio orbis terrarum, quasi pontifex suo ornatu atq; vestitu testaretur, se esse ministrum creatoris vniuersorum. Vnde in libro Sapientiæ habetur. In veste poderis Aaron, descriptus erat orbis terrarum. Nam seminalia linea, similiter tunica linea stricta, figurabant terram ex qua nascitur linum: circūuolutio baltei, oceanū qui ambit terram. Tunica hyacinthina suo colore significat aerem, per cuius tintinnabula designantur tonitrua, per malogranata coruscationes. Per superhumerale multiplici varietate ornatum, monstrabatur cælum sidereum. Per duos onychinos, duo hemisphæria, seu sol & luna. Per duodecim gemmas, duodecim signa zodiaci, quæ gemmæ erant positæ in rationali, ad innuendum q̃ in cælestibus continentur rationes omnium terrenorum, iuxta illud in Iob: Nūquid nosti ordinem cæli, aut pones rationem eius in terra? Hinc quod in medio extitit ornamentum, pulchre vocatum est rationale. Ratione enim cuncta sunt plena, & cælestibus cohærent terrena, immo & ratio terrenorū, & temporum, & caloris ac frigoris. *Duplex quoq; intra vtraq; temperies ex cæli cursu ac oratione descendūt*. Per cidarim significatum est cælum empyreum: per laminam auream nomine Dei inscriptā, ipse Deus omnibus præsidens. Spiritualiter demū, per ornamenta hæc designantur virtutes ministrorum, quibus 4. sunt necessaria. Primū est castitas, quæ per feminalia & opertionem turpitudinis designatur. Secundū est, puritas vitæ, quæ per tunicā lineam figuratur. Tertiū, moderatio discretionis, quæ notatur per cingulū. Quartū est rectitudo rationis, quæ exprimitur per tiaram caput tegentem. Porro, pontifices debent vltra hęc habere adhuc alia quatuor. Primo, iugem Dei memoriam per contēplationem, quod innuitur per aureā laminam, nomē Dei in fronte habētem. Secūdo, piam & fortem supportationem infirmitatum populi eis commissi, quod per superhumerale monstratur. Tertio, indefinentem charitatis solicitudinem pro populo, habendo eundem in corde atq; visceribus mentis descriptū. Quarto, conuersationem cælestem per opera perfectionis, quod significatum est per tunicam hyacinthinam. Vnde & tunicæ hyacinthinæ tintinnabula adiunguntur aurea in extremitate, per quæ diuinorum explicatur doctrina, quæ cælesti pontificis cōuersationi est cōiungenda. Adiuncta sunt q̃q; mala punica, per quæ vnitas fidei, & pacis vnitas, atq; cōcordia in bonis operibus designatur, quia sic cauta debet esse doctrina, vt per eam fidei & pacis nō rumpatur vnitas. Hæc Thomas. ¶Præterea, iuxta mysticum sensum, per applicationem Aaron filiorūq; eius monstratur, q̃ ministri altaris in euangelica lege, & omnes in sacris ordinibus cōstituti, tantum debent plebem in omni virtute & exemplaritate trāscendere, quanto altioris sunt prælationis aut ordinis, & quo pluribus præsunt, vt sint separati à vita cōmuni, & veri mediatores inter Deum & plebē. Insup, per sacerdotalia ornamēta Mosaicæ legis, præfiguratus est omnis decens ornatus, variusq; vestitus præsulū, sacerdotum, ac cæterorū ecclesiæ ministrorum in diuino obsequio euangelicæ legis. Possunt quoq; per decem vestes, decem præcepta intelligi, per quorum obseruantiā homo pulcherrime decoratur ac vestitur in anima. Per superhumerale etiā charitas quæ patiēs est, & omnia sustinet, designatur: vel ipsa misericordiæ, pietatisq; virtus, qua aliena onera portantur vt propria. Et per duos onychinos superhumeralis intelliguntur fides & spes, si per superhumerale intelligatur charitas: vel discretio & recta intentio, si per superhumerale accipiatur misericordiæ virtus seu pietas. Itaq;, sicut legalis pontifex tam in onychinis superhumeralis, q̃ in 12. gēmis rationalis, scripta portauit nōia 12. patriarcharū ob recordationē, sic euāgelicæ legis antistites in cordib⁹ suis, & in virtutibus cordium suorū, designatis per 12. gemmas, spiritaliter scripta habere debent nomina duo de-

Sapi. 18.

Iob 38.

Rocus intricatus.

1. Co. 13.

EXODVM ENARRATIO. Arti. LV. 449

duodecim apostolorū, vt virtutū apostolicarū sint memores ad sectādū, & itē, vt orēt p vniuersis populis Christianis, spiritaliter natis ex semine seu doctrina, prædicatione & institutione beatissimorū apostolorū. Cur aūt in quolibet onychino scripta erant 6. nōia patriarcharū, in qualibet vero gēma rationalis 12. nōia eorundē, nisi q̃ pastor ac pontifex amplius solicitari ac recordari debet pro salute populi sui, in inferioribus viribus & exercitijs mētis, q̃ in exterioribus possit? Insup gēmæ circūdatæ sunt auro, quia cunctarū actiones virtutum dono sapientiæ debent cōdiri ac decorari. Per cōnexionem aūt sacerdotalū ornamētorum ac vestiū designatur, q̃ in ministris ecclesiæ debet esse firma atq; præcipua virtutū ac donorū cōnexio, quarū contēperatura, est pulcherrim⁹ sanctissimusq; vestitus eorū qui in sacris sunt ordinibus positi. Per tintinnabula demū, in inferiori parte pontificalis amictus pēdentia insinuat, q̃ pōtifices & pastores debēt indefinēter plebes sibi cōmissas p prædicationē sonorā, distinctā, dulcisonā informare, pigros excitare, feruētes in dño exhilarare, verbo ac fama salubriter resonare. Quod vero tintinnabulis interposita & admixta fuerūt mala granata, p̃figurauit, q̃ verbis, documētis ac famæ debeāt virtuosa opera correspondere, misceri ac iugiter circūponi, immo decet vnūquenq; plus abūdare operibus, q̃ doctrinis. Postremo, p hoc q̃ Deus tā serioſe p̃cepit, vt pōtifex & seniores sacerdotes carnē turpitudinis suę tam lōge ac late cooperirēt, euidēter præsignatū est, q̃ sacerdotes & inferiores ministri in sacris ordinibus cōstituti, potissimū præsules, debeāt in oīi mētis & corporis castitate sua explere officia, spiritaliter cōuersari, atq; ab oīi impuro affectu, obscœno q̃ actu penit⁹ abstinere: alioquin mortis rei, æterno peribūt interitu. ¶Præterea in hoc loco de pprietatibus gemarū, hoc capitulo expressarū, aliqd tāgi potest, ad intelligendū quid aptius designetur per eas. Quēadmodū aūt quædā gēmæ in quibusdā pprietatibus cōueniunt, ita interdū p eandē diuersæ virtutes, atq; aliquādo p diuersas gēmas eadē intelligit virtus. Itaq; eo ordine q̃ in textu expressæ sunt, aliqd tangā. In primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus. ¶Sardius lapis est rubei coloris, qui inter gēmas vilior reputat. Nā præter fulgorem nō scit notabilē habere vtilitatē, nisi q̃ eo p̃sente, onyx seu onychinus, q̃ nociuas habet proprietates, nocere nō valet. Onychin⁹ quippe seu onyx, lapis est q̃ in India & Arabia dicitur reperiri, p̃mixtū in se habēs colorē ad similitudinē vnguis humani. Lapis iste collo appensus, aut digito iunctus, ferē timorē ac tristitiā excitare, lites multiplicare, & cōmouere ad rixas. In pueris excitat saliuā supfluā ac nociuā. Speculare habet naturā & politā, ita q̃ instar speculi reprsentat imagines. Potest ergo per sardiū patiētia designari, qa per patiētiā lis, tristitia, rixa, immo & quidā timor, excludunt. ¶Topazius est preciosissimus lapis ex viridi ghaz, oīi colore resplēdens, p̃cipue tū aureo atq; æthereo, maxime dū solis tāgitur radio: oīnium gēmarū superat claritatē, nulla gēma purior in aspectu: quā si polire rētaueris, obscurat⁹: si suæ naturæ eā reliqueris, clarior demōstrat. Maxima quoq; & ampliſſima fertur gēmarū, in tantū q̃ statua 4. cubitorū de ea legit facta. Hæc (vt scribit) valet cōtra lunaticā passionē, tristitiā sedat & irā, restringit sanguinis fluxū, cōtra noxios motus ac phrenesim valet, feruentes vndas cōpescit, & cōtra subitaneā ferē mortē valere. Hāc gēmam potissimū reges amāt, nec ea quicq̃ in suis thesauris preciosius arbitrant, per quā charitas quæ oīes virtutes virtualiter cōprædēdit, intelligi potest. ¶Smaragdus est gēma in viriditate oēs herbas & frondes excellens, cuius viror in sole aliqualiter obumbrat: nulla gēma sculpentiū oculis gratiosior ea asserit. Collo appēsus, curat morbū caducū: sua viriditate cōseruat ac roborat visum. Si extendatur ac poliatur, instar speculi reddit imagines, gignit q̃ radiū, cuius virore ringit aerem circunfusum, motus restringit lasciuos, memorē facit, cōtra dæmonū illusiones atq; phantasmata valet, febrē q̃q; ex putrefactione in venis ortā, ferē repellere. Hæc gēma in Scythia, regione ppter frigus inhabitabili, dicit inueniri, & à gryphis custodiri, ita q̃ nulla gēs audet rapere eas, præter eam quæ vnum duntaxat oculū habet in fronte, quæ per bella contra gryphos, solet smaragdos acquirere. Sed & tempestates aereas fertur hæc gemma à portante eam auertere. Per quam mansuetudo, virtus gratissima potest intelligi. In secundo, carbūculus & sapphirus & iaspis. ¶Carbunculus est gemma plurimū preciosa, clarius fulgens in nocte q̃ die, radios q̃ emittit vt carbo ignitus, per quā fortitudo quæ in aduersis maxime declaratur, intelligi valet. ¶Sapphir⁹ est gemma sereno cælo in colore similima, splendens vt firmamentum, quæ in Libycis reperitur arenis: visum cōfortat, refrenat libidinem, restringit sudores, vegetat corpus: fertur quoq; discordias reconciliare, sanguinis fluxum restringere, tumores & inflaturas sedare, venenum expellere: tollit inuidiam, expellit timorem, facit audacem, parat victoriam, mitem facit ac humilem & benignum. Hinc gemma gēmarum vocat, per quā donum sapientiæ designatur. Est q̃ gemma ista castitatis amatrix. Caste igit viuat q̃ ipsam gestat, ne impediat virtus ipsius. ¶Iaspis est viridis ac lucētis coloris, multos q̃ alios intermixtos fortit colores, cui⁹ efficacia est, febres hydropisim q̃ repellere, iuuat parturientē, fugat phātasmata, inter pericula facit hominem tutum, incantationibus

Universidad de Deusto
Biblioteca

maleficijsq; resistit, sudorē sanguinemq; cōpescit, fluentē luxū debilitat, visumq; acuit, atq; in argēto magis q̄ in alio fertur valere metallo: per quē temperātia videtur accipi posse. In tertio, * ligurius, achates & amethystꝰ. ¶ Ligurius gēma est ex lyncis inguine seu vrina inter arenulas generata, cuius virtus est attrahere paleas. valet cōtra dolorē stomachi, fluxū vētris atq; ictericā passionem restrenat, per quā stabilitas seu cōstantia mentis in Deo insinuatur. ¶ Achates gēma est, quæ fertur augere diuitias, excitare amorem, gratū ac placentem efficere, vires & facundiā perhibetur præberesed & vitā dicitur prolōgare, & cōtra morbum caducū ac venenū valere. Estq; coloris punicei, & reperitur in littore oceani. Hanc gēmam dicitur aquila à longinquis afferre, & nido suo imponere, ne quid suis queat pullis nocere: per quā liberalitas denotat. ¶ Amethystus inter gēmas purpureas obtinere asserit principatum, colore purpureo, violaceoq; permixtus, tanq; rosa nitens ac leniter fundens quasdā flāmiculas. Valet cōtra ebrietatē, tollit prauā cogitationē, vigilē facit, & bonū dat intellectū: p quā gemmam, prudētia seu discretio significatur. In quarto chrysolithus, onychinus & beryllus. ¶ Chrysolithus gēma est, fulgēs vt aurū, & vt ignis scintillat, mari quoq; in colore est similis. Dæmones fertur terrere atq; fugare. Iuuat cōtra timores nocturnos, melancholiamq; minuit: per quā præclarissima virtus iustitia rite accipitur. ¶ De onychino dictū est. ¶ Porro beryll⁹ lympidi & aliq̄liter pallidi est coloris, similis aq̄ à sole pcussę. Cōseruat amorē conjugij, medelā tribuit oculis, calefacit manū tenentis: contra pericula hostiū & cōtra lites reddit inuictū: contra vitia hepatis valet, & cōtra eructationes atq; suspiria, & ad bonitatē confert ingenij: per quā gēmam, timor Dei filialis, cōsolatio spiritalis, gratitudo seu pœnitentiæ virtus intelligi potest. ¶ At vero gem̄arū harū saltē quarundā, diuersæ sunt speciesiudicio in diuersis locis quādoq; quasi diuersa de his gēmis legūtur. Possit demū circa hæc quæstio moueri difficilis, vnde & qualiter sit in lapidibus his vis tāta, p̄sertim vt in spiritalē & rationalē substantiā sic agāt & imprimant, vitia pellant, virtutesq; ingerāt. Nō em̄ ex sola elementariū qualitatū varia cōtēperatione potest hoc esse. Quocirca nōnulli dixerūt aliqd quintæ essentiæ illis inesse. Quod dictū resolutionē requirit. Verū hæc quæstio alibi habet tractari.

* lyncurių

¶ Elucidatio literalis cap. XXIX. Sed & hoc facies, vt mihi sacerd. &c. Art. LVI.

QValiter pontifex & inferiores sacerdotes Deo iubente sint cōsecrati, nunc recitatur. [Sed & hoc facies, vt mihi in sacerdotio cōsecrentur. Tolle vitulum de armento]. i. de grege seu multitudine vitulorꝫ accipe vitulū vnū. hoc quidā sic glossat: Tolle vitulum in memoriā expiationis peccati Aarō p̄ fabricatiōe vituli. Quod nō censet cōgrue dictū: tū, qm̄ nondū cōmiserat Aarō hoc peccatū, qñ dns iussit istuditum, quia memoria est præteritorum, non futurorū. Melius itaq; dicitur vitulus assumptus & immolatus in expiationem aliarꝫ ipsius Aaron culparꝫ, & propter mysticā causam, articulo sequēti introducendā. [& arietes duos immaculatos]. i. nō monstruosos, sed in naturalibus bene dispositos. Certum̄q; est, q̄ & vitulus debuit esse immaculatus, eo q̄ animalia maculata Deo offerri nō licuit. Ista aūt immaculatio, non est intelligenda de immaculatione velleris, sed membrorꝫ & carnis. Potest etiā dici, q̄ vitulus offerebatur, non solū pro Aaron culpa, sed & p̄ peccatis filiorum ipsius. Siquidē in Leuitico vbi describit executio eorū quæ nunc præcipiunt, vitulus iste vocatur absolute oblatio pro peccato. Arietes vero offerebant pro eis, secundū q̄d alia quædam sacrificia fiebāt in lege pro gratiarꝫ actione, aut pro beneficijs impetrandis, aut pro salute vel pace. Aliqui tñ dicūt, q̄ vnus arietū horꝫ offerebat in memoriā obedientię Abrahę, qui pro Isaac arietem obtulit, alter in memoriā agni paschalis in exitu ab Aegypto oblati. Sed iuxta hanc rationē potius, vt apparet, dns p̄cepisset accipi vnū arietē, vnūq; agnū. [panes q; azymos] vtpote nō fermētatos, ad insinuādū q̄ vita sacerdotū debeat esse syncera, nō admixta fermēto malitię neq; nequitię. Quod itē in detestationē idololatriæ iussum est, qm̄ sacerdotes idolorꝫ panes fermētatos offerebāt in phanis. [& crustulā absq; fermento.] Crustula est genꝰ panis, absq; fermēto in similitudinē crustulæ indurati, oleoq; cōsperśi. Ideo sequit: [quæ cōsperśa sit oleo.] Sicq; p̄ crustulā significabatur, sacerdotes esse debere desiccatos ab humore atq; mollitie cōcupiscentiæ, ac sanctæ deuotiōis pfusos pinguedine. [Laganа quoq; azyma, oleo lita.] Laganū appellat panis latus ac tenuis, non cōsperśus oleo, sed linitus. Crustula aūt dicitur consperśa oleo, qm̄ in pistratione farinæ non aqua duntaxat, sed oleū etiā ponebatur. Laganum vero aliqui vocant panem in patella frixum, alij pastam in calida aqua coctā. Sicq; linitio olei fuit vel frictio illa, vel p̄tractio facta cum digito tincto in oleo super laganum. [De similа triticea cuncta facies.] hoc est, oēs panes hi materialiter fiāt ex huiusmodi simila, q̄ est delicatissima tritici farina. Itaq; sicut animalia immolāda, ita & panes hi debuerūt esse elegantis dispositionis, vt in oībus Deo offerant præstantiora. [Et posita] hæc genera panū [in canistro offeres] Deo in recognitionē, q̄ oīa victualia sunt ab eo. [Vitulum autem & duos arietes, & Aaron ac filios eius applicabis ad ostium tabernaculi testimonij.] id est, extra tabernaculum iuxta ostium eius in atrio, vbi erat holocaustorum altare. [Cumq; laueris patrem cum filijs suis aqua] Lauit em̄ Moses manus ac pedes Aaron, filioꝝq; eius, vt dicunt expositores. Lyra tame allegat Rabbi Salomonem, dicentē q̄ non intelligatur de corporis lotione: q̄d verum non est, nisi forte dicere velit, q̄ totū eorum corpus nō lauabatur. Veruntamen in Leuitico habetur absolute, q̄ lauit eos, nō dubiū quin corporaliter. Per quod figurabatur, q̄ sacerdotes debēt intus esse purificati ac Deo reconciliati, antequā ad suoꝝ executiōem officiorum accedāt. [indues Aaron vestimētis suis,] scilicet sacerdotalibus & pontificalibus ornamentis, [id est, linea] s. stricta, [& tunica] hyacinthina, [& suphumerali & rationali,] Istud p̄cedenti capitulo pleniꝰ cōtinet, atq; expositū est. [quod cōstringes balteo, & pones tiaram in capite eius, & laminā sanctā super tiarā, & oleum vnctionis fundes sup caput eius, atq; hoc ritu cōsecrabitur.] Solus etenim pontifex vngebatur in capite. Materia huius vnctionis, infrā exprimitur: forma autem & figura ipsius, in textu tacent. Aliqui vero affirmāt, q̄ vnctio illa incepit à capite, & fiebat cū digito consecrātis tincto in vnctiōe, descendēs ad palpebras. [filios q̄q; illius applicabis]. i. tibi adiūges, ita vt possis eos induere. [& indues eos tunicis lineis, cinges q; balteo, Aaron s. & liberos eiꝰ.] Istud totū capitulo p̄cedenti expositū est. [& impones eis mitras.] Qualiter diuersimode fuerint mitrati summus sacerdos & inferiores, habitum est in expositione præcedentis capitu li. [cerūq; sacerdotes * mei religiōe perpetua:] omni videlicet tēpore durationis veteris legis duratura. Vel dicitur religio illa ppetua, quia Chrianā religionem vsq; in finem mūdi duraturā p̄figurauit. [Postquam initiaueris]. i. consecraueris, [manus eorum:] vel secundum Augustinū, postquam potestatem consecrandi & immolandi ac sanctificādi eis tradideris. Dicunt q̄ aliqui, q̄ manus inferiorum sacerdotum vngebātur. Alij dicunt oppositū, cū nec hic, nec alibi scriptura hoc dicat. th̄ vt infrā patebit, de sanguine hostiæ, vnctionisq; oleo fiebat pmixtio quædā, qua sacerdotes & eoꝝ vestes adspergebātur. Iliam q̄q; adspersionem dicunt posse quandā vnctionem vocari. [applicabis & vitulum corā tabernaculo testimonij: Iputa ad ostiū eius, vt dictū est in atrio. [Imponētq; Aaron & filij eius manꝰ sup caput illius.] ad insinuandum & cōstitendum, q̄ p̄ peccatis eoꝝ vitulus immolaretur. Quod th̄ mysticum aliquid magnū significauit, sicut tāgetur. [& mactabis eum in cōspectu domini, iuxta ostiū tabernaculi testimonij:] quia animal offerendū occidere, fuit sacerdotis officium, q̄d Moses exercuit in cōsecratione Aaron, filioꝝq; eius. [Sumptūq; de sanguine vituli pones sup cornua altaris digito tuo:] faciendo ibi linitionem ex sanguine, ad demōstrandum q̄ ad placandū dñm maiestatis, cui in illo altari sacrificia offerebātur, sanguis ille fuit effusus. [Reliquū autem sanguinē fundes * sup basim eius]. i. apud inferiora altaris, vbi erat receptaculum seu canale, in q̄d sanguis huiusmodi fundebatur, p̄ cuius foramina sanguis defluxit in terrā. [Sumes & adipem totum qui operit intestina, & reticulum iecoris, fibras] Reticulum iecoris, est pinguedo q̄dam instar retis formata. [ac duos renes, & adipem qui sup eos est, & offeres incensum sup altare.] hoc est, ista combures & offeres in altari holocausti, in atrio tabernaculi. Hęc etenim voluit dominus sibi offerri & comburi, nec māducari, de quorū omnium & cōsimilium rationibus literalibus ac spiritalibus, infrā tractabit. Hæc siquidem in Leuitico plenius describūtur. [Carnes vero vituli & coriū] hoc est, pellem, [& simū, combures foris extra castra]. i. tentoria & habitacula Israel, [eo q̄ p̄ peccato sit] vitulus ipse oblatus. Idcirco corpus eius sic cōburendum est, ad innuendum q̄ vitiorum congeries cum suis occasionibus & circunstantijs sit omnino vitāda, repellenda ac destruenda. [Vnum q̄q; arietem] de duobus p̄fatis, [sumes, sup cuius caput ponent Aaron & filij eius manus] suas, ad protestādum, quòd per manum Mosis offerunt domino arietem istum, in holocaustum ad summę reuerētiā maiestatis, [Quem cum mactaueris, tolles de sanguine eius, & fundes circa altare,] Non dicit sup altare, sed circa, videlicet circa basim ipsius, ad designandū q̄ quicqd diuinæ obtulerimus maiestati, ineffabiliter minus est eo, q̄ ipsa supdignissima est. [Ipsum aūt arietē] iā mactatū, videlicet corpꝰ eius exanime, [secabis in frusta, lotaq; intestina ei⁹ ac pedes, pones sup carnes cōcisas, & offeres totū arietē in incensum sup altare:] videlicet in holocaustum, q̄d totum cōburebatur, ad ostendēdū q̄ homo se totū debet Deo, atq; se totū eius obsequio ac amori debeat mācipare. [Oblatio est dño]. i. ad eius honorē exhibita. [odor suauissimus victimæ dñi.] i. oblatio ista seu vapor & incensio eius, est placētissima Deo, nō ex parte opis operati, quod in se nullā habuit sanctitatem, acceptabilitatē ac gratiā, cū fuerit qd irrationale: sed ex parte operis operātis, hoc est, ex fide, deuotione & obedientia offerentis, & maxime, in quātū oblatiōem Christi in ara crucis p̄figurauit. Porro, vt in Scholastica fert historia, Gentiles ab hostib⁹ vincendis hostiā, atq; ab hostibus victis victimā nūcupabāt: * Hebræi vero à loco offerendi, hostiā vocauerūt, quoniā iuxta ostiū offerebatur: victimam vero à vinciendo, quoniam animal offerēdū, vinctū adducebatur. Sequitur de hostia pacifica, quæ pro gratiarum actionе ac dono desuper impetrando offerebatur. [Tolles q̄q; arietem alterꝫ, sup cuius caput Aaron & filij ei⁹ ponēt manus:] vt ostēdāt se cōsentire oblatiōi, & cooparі offerēti, atq; eoꝝ

Leuit. 8.

2. Cor. 5.

R. Salo. Leuit. 8.

Exo. 28.

* mihi

Auguſt.

* iuxta

Euſebi⁹.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hanc esse oblationẽ, quã Deo deuote offerrẽt. [Quẽ cũ imolaueris, sumes de sanguine ipsius, & pones sup extremũ dextræ auriculæ Aaron & filiorũ eius, & sup pollices manũ eorũ ac pedis dextri.] Itaq; extremum dextræ auriculæ põtificis ac sacerdotum tãgebat cũ sanguine, ad designãdum, q̃ eorũ aures deberẽt iugiter esse apertæ ad audiẽdum, ad suscipiendum, ac ad implẽdum diuina p̃cepta de hostijs immolãdis ac cæteris obseruandis. Conformiter tãgebãtur pollices manus dextri & pedis, ad figurandum q̃ semp debeãt esse parati ad opera legis, & ad gressus virtutũ ac spirituale ꝓcessum. Magis ꝺ̃q; pars dextera q̃ sinistra, sic sanguine tingebat̃q; principalia Deo sunt dedicãda. [Fundes q̃ sanguinẽ] oblati arietis [super altare p̃ circuitũ] ad declarãdũ, q̃ dñs vniuersorũ hostias pacificas & vota nr̃a gratiarũ q̃ actiones nõ despicit. Hãc aũt oblationẽ obtulerunt Aaron ac filij eius, Deo gr̃as referẽdo, q̃ eos p̃ cæteris ad tãta elegit officia, & itẽ vt dona gr̃æ eis cõferret, p q̃ eadem officia digne exequerent. [Cũm q̃ tuleris de sanguine q̃ est super altare, & de oleo vnctiõis] ea pariter admiscendo, [ad]sperges Aaron & vestes ei⁹, filios] Aaron [& vestimẽta eorũ,] ad insinuãdũ q̃ nisi obicem ponant, intus adspergantur à dño beneficijs gr̃æ copiosæ. Consecratis q̃ ipsis] scilicet Aaron & filijs eius, [& vestibus, tolles adipem de ariete] sic oblato, [& caudã, & aruinã q̃ operit vitalia, ac reticulũ iecoris, & duos renes, atq; adipẽ q̃ sup eos est]. i. pinguedinem intestina operientem, [armum q̃]. i. humerũ [dextrum] arietis huius, [eo q̃ sit aries cõsecratiõis. Hoc est, immolatus in cõsecratione pontificis ac sacerdotũ. Propter ꝺ̃d in isto ariete extitit speciale q̃ cremabat̃ur alijs nãq; cessit in partem sacerdotum. [tortã q̃ panis vnius, crustulã cõspersam oleo, laganũ de canistro azymorũ, ꝺ̃d positũ est in cõspectu dñi, pones q̃ oĩa sup manus Aaron & filiorũ eius:] q̃si ipso facto dicens ad eos, Accipite potestate sumendi ista à populo ad offerendũ ac reficiendũ. [& sanctificabis eos,] aptando & authorizãdo eos hoc ritu ad exequẽda sua officia, [eleuans corã dño] ea, quæ posuisti super manus Aaron, filiorũ q̃ eius. & aliqui dicunt, q̃ Moses eleuauit manus Aaron & filiorũ ipsius, simul cum rebus his positis sup manus ipsorũ, q̃si Deum exorans, vt oblationes ac ministrationes ipsorũ de cętero haberet acceptas. [Suscipies q̃ vniuersa de manibus eorũ,] ad explendũ sacerdotale officium pro ipsis, sicut subiungit: [& incendes sup altare in holocaustũ, odorẽ suauissimum in conspectu dñi, qa oblatio eius est.] Ista nãq; fuit pacifica hostia, ꝓpter ꝺ̃d vna ipsius pars incẽdebatur totaliter ad Dei honorẽ, alia vero pars cessit in vsum & cibum sacerdotis. Vnde adiungit: [Sumes q̃q; pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron:] hoc est, pectus arietis oblati in consecratione Aaron, accipies. [sanctificabis q̃ illud eleuatum corã domino:] hoc est, cum pectus illud corã Deo eleuaueris, in signum q̃ ei oblatum est, & vt ꝺeuotiõem offerentis acceptet, item q̃ ad designãdum q̃ sapiẽtia, quæ p̃ pectus signat, omnibus eminet. [& cedet in partem * tuã.] Nam in isto sacrificio Moses sacerdotis fungebat̃ officio. [Sanctificabis q̃ & pectusculum cõsecratum & armum, quem de ariete separasti, q̃ initiatus] hoc est, consecratus [est Aaron & filij eius, cedent q̃ in partem Aaron & filiorum ei⁹.] Istud nõ potest intelligi de eodẽ numero pectusculo, eodẽ q̃ armo, seu dextro humero, q̃s obtulit Aaron & filij eius, offerendo arietẽ in hostiã pacificã: nec vn⁹ aries habuit duo pectuscula, duos q̃ dexteros humeros. Armus ꝺ̃q; illius arietis iussus fuit cremari: ideo sensus est, q̃ pectus & armus sacrificiorum huiusmodi postea offerendorũ à pp̃lo, cedent in refectionẽ pontificis & sacerdotũ sub eo. Propter ꝺ̃d subdit: [iure ꝑpetuo]. i. institutiõe diuina ac lege hac mea, [à filijs Israel:] hoc est, à sacrificijs eorũ pacificis, [quia primitiua sunt, & initia de victimis eorum pacificis q̃ offerũt dño]. i. pectus & armus hostiarũ pacificarum, sunt partes * p̃cipue in vsum sacerdotum deputãdæ. [Vestem aũt sanctã q̃ vtetur Aaron, habebunt filij eius post eum,] hoc est, ei succedent p̃ tempora interualla in pontificali officio. [vt vngãtur in ea] oleo vnctionis in capite, [& cõsecrentur manus eorũ] ad peragendũ põtificale officium, de cuius cõsecrationis modo iam dictum est. Sed cum multa, vtpote octo vel decem, fuerint indumenta pontificis, de quo vestimento intelligitur istud? Et respondendum, q̃ nõ de vno duntaxat, sed de omnib⁹ pontificalibus vestib⁹ eius. Quod pbat̃ ex eo, ꝺ̃d in Numeris dñs ait ad Mosen: Tolle Aaron & filium eius. Cum q̃ spoliasset Aaron vestibus suis, induit eis Elezarum filium ei⁹. Itaq; ponitur hic singulare pro plurali. [Septem diebus vtetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filijs eius:] Non est hoc intelligendum, q̃ successor ipsius Aaron tm̃ septem diebus vsus sit habitu pontificali, immo q̃ diu vixit, vsus est eo tẽpore opportuno, sed q̃ primis septẽ diebus continue vsus est eo. Vnde magister in historijs loqtur: Semel induti, septẽ dieb⁹ nõ deposuerũt vestes sanctas, nec de atrio tabernaculi sunt egressi. [Et qui ingredietur tabernaculum testimonij, vt ministret in sanctuario.] Certum est, q̃ non solum sacerdos summus, sed inferiores quoq; sacerdotes ingrediebãtur tabernaculum seu sanctuarium, hoc est, primam eius partem, quæ dicitur sanctum, vel sancta, ad ministrandum Deo ibidem: idcirco ꝑ tabernaculum nunc intelligit sanctum sanctorum, videlicet pars tabernaculi præcipua, in qua extitit arca, vbi semel in anno pontifex introijuit. Verũtamẽ quosdam sui officij act⁹ fecit in

* suam

a scipuæ

Num. 20

cit in tabernaculo exteriori, seu sancto: & quantum ad hos actus, potest de tabernaculo isto exponi. [Arietem autem * cõsecrationum tolles,] hoc est, arietem qui in consecratiõibus immolatur tanq̃ pacifica hostia, sumes, seu sumi præcipies de loco suæ mactationis, [& coques] i. parari facies [carnes eius in loco sancto,] puta in tabernaculi atrio, [quibus vescetur Aaron & filij eius:] qui offerent hostiam talem, cuius tertia pars cessit in vsum sacerdotum offerentium eã. [Panes q̃q; qui sunt in canistro, in vestibulo] hoc est, atrio [tabernaculi testimonij comedent] quia sunt panes sacerdotibus deputati, [vt sit placabile sacrificiũ], i. hostia illa pacifica Deo cõplaceat, dum circa eã seruãtur quæ lex p̃cepit, nec per trãsgressionem offerẽtis fit offensiua. [& sanctificent offerentiũ manus]. i. manus sacerdotum offerentiũ opus virtuosum exhibeãt, vel manus populi qui p̃ sacerdotes obtulit Deo, sancte egisse inueniãtur, dum vniuersa legitime fiunt. [Alienigena nõ vescetur ex eis]. i. carnib⁹ & panibus illis oblatis, [qa * sancta sunt]. i. per oblationẽ sacrata, & ministris Dei appropriata, solis q̃ filijs Aaron dedicata. [Quod si remãserit de carnibus cõsecratis, siue de panib⁹ vsq; mane] sequentis diei, [cõbures reliquias igni] id est, ꝺ̃d sacerdotibus superfuit. [Non comedent] die sequẽti, nec à sacerdotibus ꝓpter prohibitionẽ, neq; ab alijs ꝓpter consecrationem. Ideo additur: [quia sanctificata sunt.] Sic & de agno paschali fuit p̃ceptum, de cuius rei causa ꝓhabitũ est, & infrà dicetur. [Omnia q̃ p̃cepi tibi, facies super Aaron & filijs eius]. i. sic eos consecrabis ac vesties ac informabis, quemadmodũ nũc mãdaui, nec quicquã horũ omittes. Nam sicut in nouo testamẽto aliqua sunt de necessitate atq; essentia sacramentorũ, aliqua vero de bene esse & solennitate ipsorũ, ita fuit in veteri testamẽto de sacramentis ipsius. [Septem dieb⁹ cõsecrabis manus eorũ.] Videlicet Aaron, filiorũ q̃ eius. i. q̃tidie semel p̃ vnã hebdomadãtimmo, vt Iosephus ꝓtestatur, oĩa iam p̃dicta, sic fuerunt diebus sex sequentibus iterata, sicut prima die fuerãt facta. Aliqui autẽ dicũt, oblationes & sacrificiorũ positiones super manus Aaron ac filiorum ipsius, non aũt vnctiones, fuisse reiteratas. Vnde subiungit: [& vitulum pro peccato offeres p̃ singulos dies] vnius hebdomadæ, tẽpore cõsecrationis pontificis ac sacerdotũ, [ad expiandum]. i. placãdum, seu pium sibi faciendũ ipsum dñm. [Mundabis q̃ altare cũ immolaueris expiatiõis hostiã]. i. altare holocausti dispones ad suã vnctionem & sanctificatiõem, immolãdo super illud q̃tidie vna hebdomada hostiã pro peccato. Sic q̃ altare mundabat̃, nõ à sorde & impuritate, sed à minoratione suæ sanctificationis completæ. [& vnges illud in sanctificationẽ]. i. ad hoc, vt p̃ vnctionẽ habeat sanctificationẽ, de q̃ vnctiõe habetur sequẽti capitulo. [Septẽ diebus expiabis]. i. purgabis & Deo placitũ facies, [altare] holocausti, [& sanctificabis] illud, dedicãdo ipsum ad cultũ diuinũ, quia p̃ vnã hebdomadã reiterabat immolatio & cõsecratio hæc altaris. [& erit sanctũ sanctorũ]. i. valde sanctũ p̃ vnctiõem, & comparatiõe eorũ quæ Deo nõ dedicãtur, sed in cõmunem ꝓueniunt hoĩm vsum. Itaq; sanctũ sanctorũ nõ sumit̃ hic p̃ loco tabernaculi, in q̃ fuerãt arca. [Oĩs qui tetigerit illud, sanctificabit̃]. i. qui ordinate illud accesserit, ex hoc applicatiõem quãdã ad Deũ sortiet̃. immo seipsum adstringet ad mundãdũ & sanctificãdũ cor suũ, vt dignus sit ministrare circa altare, ꝺ̃d solis sacerdotibus licuit tãgere. [Hoc est ꝺ̃d facies in altari]. i. sequẽs sacrificiũ facies super illud q̃tidie exhiberi. [Agnos anniculos duos p̃ singulos dies iugiter, vnũ agnũ mane] facies offerri ibi, [& alterũ vespere.] Istud fuit iuge sacrificiũ, in q̃ offerebãtur q̃tidie duo agni anniculi. i. non plus q̃ vnius anni, seu infra annũ vnũ à die octaua natiuitatis eorũ, qm̃ infra octauũ dicẽ offerri nõ poterãt. Offeres ꝺ̃q; cũ agno anniculo, [decimã partẽ similæ cõspersæ oleo tuso]. i. ꝑ pilum expresso seu trito, ꝺ̃d oleũ mundius p̃stãtius q̃ consistit, & in pistratiõe similæ infundebatur ꝓ pane fiendo. Mensura demũ determinata similæ huius, nõ exprimit̃ hic, sed ex Numeris cognoscit̃, q̃ fuit decima pars ephi, de qua mensura in expositiõe decimiquinti capituli dictũ est. Porro de mẽsura olei hui⁹, in textu nũc dicit̃, [q̃ habeat mẽsurã quartã partẽ hin.] Hin est genus mensuræ q̃ vocat̃ sextarius. Mensuræ aũt & põdera, secundũ diuersitatem locorũ ac temporũ, variãtur: idcirco determinatã eorũ q̃ntitatem pro certo nõ scim⁹, nisi sup hoc certa habeam⁹ documẽta experientiæ aut sensationũ. [& vinũ ad libãdũ]. i. ad offerendũ super altare. [eiusdẽ mẽsuræ cũ oleo, [in agno vno]. i. cũ vno agno anniculo ista sunt pariter offerẽda. Sacrificiũ aũt de materijs liqdis, vt de vino & oleo, ꝓprie appellat̃ libatio seu libamen. [Alterũ vero agnũ offeres ad vesperã iuxta ritũ matutinæ oblatiõis, & iuxta ea quę dixim⁹ in odorẽ suauitatis.] Iste em̃ alter agnus anniculus, offerebat̃ in sacrificiũ Deo, eodẽ modo & ritu, seu cũ eisdẽ materijs ac mẽsuris, qbus offerebat̃ alius agnus de mane. [Sacrificiũ est dño Deo, oblatiõe ꝑpetua in gr̃ationes vestras]. i. q̃tidiana p̃ omne tẽpus veteris testamẽti. [ad ostiũ tabernaculi testimonij corã dño.] Ibi em̃ i atrio iuxta altare holocausti, fiebat iugis oblatio ista, [vbi cõstituã & loquar ad te.] In loco em̃ sacrificij dedit Dⁿ⁹ respõsa, p̃cepta q̃ Mosi, [tibi q̃ ꝑficiam filijs Israel.] Nam ibi p̃ Mosen atq; per summos pontifices direxit p̃cepta ad Israelitas, vnde in Leuitico ac sequẽtibus libris frequenter habetur: Loquut⁹ est dominus Mosi ad ostium tabernaculi: Præcipe filijs Israel. Ibi quoque sæpe loquutus est Mosi & Aaron

* cõsecrationis

* sancti

Ioſ. li. 3. ant. Iud. cap. 11.

Nũe. 18. Exo. 15.

Leui. 1. Nũe. 10. Exo. 39.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aaron simul,deinde Elezaro. [Et sanctificabitur altare in gloria mea.]hoc est,altare holocausti sanctificabo per gloriosum potestatis meæ effectum, prout sequẽti capitulo tãgitur. Et Leuitici nono habetur, q̃ ignis de cælo descendit super altare illud, quãdo ea quæ nunc præcepta legũtur, executioni mãdata sunt. [Sanctificabo & tabernaculum testimonij cum altari,& Aaron cum filijs eius,vt sacerdotio fungantur mihi.]hoc est,tam ipsum tabernaculum q̃ altare thymiamatis, q̃d in ipso est,dedicabo, apparabo & appropriabo cultui meo per consecrationem,& per diuina opera quæ ibi facturus sum.Quod q̃liter factum sit,infrã, ac in libris sequentibus euidenter narratur. [Et habitabo in medio filiorum Israel.] id est,in cordibus deuotorum Israelitarum p magna & specialia gratiarũ charismata. Quanuis itaq̃ filij Israel pro maiori parte fuerint mali, hæc tñ denominatio asscribit gñaliter populo illi, ꝓpter partem ipsius.[ero q̃ eis Deꝰ:] hoc est,speciale eorũ regimen, prouidentiã q̃ habebo, præcipua gratiæ dona conferã eis,& colar ab ipsis. [Et scient]per experientiã beneficiorum meorum.[quia ego dominus Deus eorum] specialiter, qui omnium sum dñs Deus generali dñio,[qui eduxi eos]seu patres eorum [de terra Aegypti, vt manerem inter illos.] Hoc sonat, quasi in terra Aegypti non habitauerit inter ipsos.Sed intuendum q̃ de medio infideliũ trãtulit dñs populum suum, vt populus inde subtractus, Deo plenius vacaret in solitudine, deinde in terra promissiõis,vtpote à praua societate hominum infidelium segregatus, inter quos à Dei obsequio multipliciter impediebatur.[Ego dominus Deus ipsorum.]

¶De spirituali huius vicesimi noni capituli sensu. Art. LVII.

PEr hoc q̃d dñs iussit ipsum Aaron ac filios eius ante eorũ consecrationẽ in sacerdotes,offerre diuersa, quæ exprimunt in litera, deinde lauari, & sacerdotalibus vestibus induit designatur,q̃ ad sacros ordines ꝓmouendi,p̃sertim ad sacerdotium ac præsulatum,debeãt prius in seipsis motus carnales ac bestiales,q̃ per vitulum atq̃ arietem designantur,extinguere,& eos ad Dei honorẽ mactare:per opa q̃q̃ satisfactoria Deũ sibi reconciliare,& insuper à quotidianis culpis per cõtritionẽ ac cõfessionem purgari, imo & bona opera,quæ p panes signata sunt,exercere,quę opa deuotionis pinguedine,quæ oleo significatur,oportet cõdire,ita vt ex interna synceritate quæ p triticeã similã intelligit,oriant: sicq̃ sacerdos spiritaliter mortificatus,reformatus,lotus & exercitatus,debet ꝓgredi ad altare,sacerdotalia induere ornamenta,& sacrificare pr̃i æterno vnigenitum filiũ eius. ¶Insuper p Aaron pontificem præfiguratus est Chr̃s,p vitulũ vero indomitum gentilis populus recte exprimitur: p duos arietes immaculatos,populus q̃ sub lege naturę, & item plebs quę sub lege scripta Deo seruiuit,accipiũtur.Per hoc ergo q̃ Aaron vitulũ vnũ ac duos arietes immolauit, prę̃mõstrabatur,q̃ Chr̃s in sua passione reconciliauit ac obtulit Deo pr̃i tã gentiles, q̃ eos q̃ in lege naturæ ac lege scripta fuerũt. Pro oĩm eñ salute se obtulit. Quid vero p indumenta põtificalia ac sacerdotalia expressa in textu,spiritualiter intelligat,in expositione mystica p̃cedentis capit̃i patuit. ¶Porro, q̃ sacerdotes ac pontifex p seipsis hostias obtulerũt, hoc p̃mõstrauit, q̃ sacerdotes euãgelicę legis nõ tm̃ ꝓ aliis,sed & pro seipsis debeãt sacramentũ altaris offerre.Sed & sanguinẽ Chr̃i debẽt p deuotã cõmemorationẽ supponere extremo auriculę suę dextrę,pollici q̃q̃ dextrę manꝰ ac pedis,vt semp sint ad obediẽdũ Deo prõptissimi, & passioni dñicę grativeloces q̃q̃ ad audiẽdũ verbũ Dei,ad exercendũ q̃ iusta sunt,ad incedẽdũ viã iustitiæ,atq̃ ad imitãdum vestigia saluatoris. ¶Postremo,p iuge sacrificiũ dñs Iesus pulchre si-
Apo. 13. gnificat,qui licet semel oblatus sit in cõsummatiõe seculorũ, tñ vt in Apoca. cõscriptũ est,ab origine mũdi passus est p efficaciã suæ subuentionis,& offertur quotidie in altari. Ad vesperã q̃q̃,videlicet circa mũdi occasum, & Antichristi tyrãnide oia obscurãte,nõ cessabit extoto offerri.Quod aũt cũ agnis illis anniculis, Chr̃m innocẽtissimum significãtibus,simul offerebatur panis ex simila cõspersa oleo factus, & vinum: quid aliud figurauit, nisi q̃ Christus sub specie panis & vini fuerat iugiter immolandus, & indefinenter nunc immolatur? Verum de sacrificiorum legalium mystica significatione, in expositione Leuitici plenior erit tractatus.

¶Explanatio literalis capituli tricesimi. Facies q̃q̃ altare ad adolendum thymiama &c. Art. LVIII.

DE Constructione,materia,forma,consecratione altaris thymiamatis,& de oblationibus quæ fiebãt in eo,nunc agitur. [Facies quoq̃ altare ad adolẽdum thymiama].i. ad hoc,vt adoleatur seu cremetur in eo thymiama siue incẽsum. [de lignis sethim,]quæ imputribilia & incremabilia perhibentur.[habens cubitum longitudinis,& alterũ latitudinis.i.q̃drangulum,& duos cubitos in altitudine.Cornua ex ipso procedent,]hoc est,in angulis superioribus huius altaris eminebunt seu prominebunt aliquæ eius partes, q̃s lignea q̃dã cornua, vel tãquam * pomelli pro decore altaris.[Vesties q̃q̃ illud auro purissimo:]hoc est, aureis laminis operies illud foris,[tam craticulam eius, quàm parietes per circuitum:]qui erant ex tabulis seu asseribus ligni præfati. Siquidem altare hoc concauum erat atque portatiles

Portatiles sicq̃ per quatuor partes, instar scrinij habebat parietes ligneos qui deaurabantur. [Et cornua. Faciesq̃ ei coronã aureolã per gyrum:] Per coronã hãc intelligitur quædã eleuatura seu labrum, aliquantulũ eleuatum sup altaris planitiem per gyrũ ipsius, vel ad ipsius
Exo. 25. venustationẽ, vel ne supra altare posita,faciliter possent decidere, prout istud in expositione vicesimiquinti capituli plenius est expressum.[& duos annulos aureos sub corona p singula latera]huius altaris,[vt mittãtur in eos vectes].i. vectes ponãtur p annulos. [&] ita [altare portetur,]quãdo loca tabernaculi sunt mutanda ꝓgredientibus filijs Israel. ¶Circa hæc scribit Lyra: Expositores nostri cõmuniter dicunt, q̃ in cornibus altaris pendebat craticula in modum retis facta,in qua ponebãtur carbones viui, in quibus thymiama incendebatur. Hebræi vero dicũt, q̃ ibi non erat craticula, & q̃ in patella de altari holocaustorũ deferebantur carbones ardẽtes,& in eadem patella cremabatur thymiama. Istud quoq̃ rationabiliter reputat Lyra.Per foramina nãq̃ craticulę cecidissent cinerũ fauillę sup altare.Sed istud nõ videtur textui concordare,in quo sicut iam patuit,cõtinetur, tam craticulã eius. Ad q̃d Lyra respõdet,in Hebræo haberi,tam tectum eius. Ego autem credo, Hieronymũ in trãsferendo ab Hebraica veritate nõ recessisse,& nomen illud Hebræum,pro quo transtulit craticulam, esse fortassis æquiuocum:nec inconueniens reputatur, si aliq̃d tenuissimorũ cinerũ sup altare illud ruisset.[Ipsos q̃q̃ vectes facies de lignis sethim, & inaurabis.Ponesq̃ altare]thymiamatis[cõtra velũ q̃d ante arcã pẽdet testimonij.] Sanctus Hieronymꝰ & Hebræi ac Iosephꝰ, Hieron. Iose. li. 3. An. Iud. cap. 11.
dicunt istud altare situ fuisse nõ intra sancta sanctorũ, sed in sanctis seu exteriori tabernaculo, ex opposito veli q̃d diuidebat illas tabernaculi partes. Pendebat aũt velũ illud añ arcã testimonij.[corã ꝓpiciatorio,] q̃d eminebat arcæ, & eã operuit.[quo]propiciatorio[tegitur testimoniũ].i.arca testimonij, vel tabulæ testamenti, quæ tñ nondũ erãt in arca, imo nec facta erãt,quãdo hæc domin⁹ loquut⁹ est Mosi.[vbi loquar tibi.]Nam ꝓpiciatoriũ fuit q̃si sedes Dei,& inde egrediebat interdũ vox Dei loquẽtis cũ Mose.Verũtamẽ beatus Augustinus videt sentire, altare istud intra sancta sanctorũ stetisse, cũ & thuribulũ aureũ fuerit ibi, vt dicit August. Hebr. 9.
ad Hebr̃os.Sed prior expositio verior reputat, ni si forte Augustini intẽtio fuerit,q̃ istud altare ob suã dignitatẽ dictũ sit sanctũ sanctorũ, vt infrà patebit,sicq̃ cõmunionẽ habuerit cũ sanctis sanctorũ,ac p hoc noĩe ac dignitatis participatiõe fuit intra sancta sanctorũ.[Et adolebit incẽsum sup eo Aaron suaue fragrãs].i.sup altare hoc Aaron & filij eius thymiama incendẽt, q̃d suauiter redolebit,vt infrà patebit. Fuit q̃ppe ex speciebus aromaticis valde suauibus cõfectũ & mixtũ.[Mane quãdo cõponet lucernas,]incendet illud.]Vt eñ in expositiõe Exo. 25.
vicesimiquinti capituli patuit,in tabernaculo fuit cãdelabrũ, supra q̃d erãt septẽ lucernæ seu lãpades,quæ oẽs ardebãt de nocte. Mane vero q̃tuor extinguebãtur,& tunc thymiama incẽdebatur.[& quãdo * collocat eas ad vesperũ.] Tunc eñ q̃tuor illæ lucernæ rursus accẽdebãtur,& ita põtifex eas disposuit, & accendit p se aut p inferiores ministros: tunc, inquã [vret thymiama sempiternũ corã domino in generationes vestras.].i.iugiter offerendum per successiones Israelitarum,durãte testamenti veteris statu & cursu. Deniq̃ secundum Thomã in prima Secundæ, literalis ratio huius incensi fuit, quatenus in tabernaculo esset odor suauis cõtra odorem nõ bonum, qui in atrio tabernaculi causabatur ex mactationibus aĩalium, & combustionibus holocaustorũ. Ex quo apparet,verum nõ esse q̃d aliqui dicunt,q̃ in ipso altari de mane nõ cremabat nisi thus,vespere aũt thymiama: quod & ex verbo sequenti probatur.[Non offeretis sup eo thymiama alterius cõpositionis].i. super altare istud incensi nõ immolabitis nisi thymiama & sacrificiũ vnius commixtionis: quæ qualis fuerit,in fine huiꝰ narrat capituli.[nec oblatiõem & victimã, nec libabitis libamina.] Per oblationẽ, intelligit immolatio facta de rebus nõ virentibus ac aridis: p victimã, immolatio de animalibus: p libamen,ĩmolatio facta de materijs liquidis. Itaq̃ nullũ horũ licuit in altari incensi offerri,sed ad altare holocausti hæc pertinebãt.[Et deprecabitur Aaron super cornua altaris semel per annum]id est,pontifex cornibus altaris innitẽdo,adstãdo,aut se applicãdo, orabit semel in anno,puta in die expiationis,quæ est decima dies Septembris pro populo.[in sanguine]eiꝰ, [quod oblatum est pro peccato:]id est, cornua altaris incensi tingendo sanguine hirci ac vituli,qui tunc pro peccato populi offerentur. [Et placabit super eo in generationibꝰ vestris] i.ista agendo reconciliabit vobis Deum. [Sanctum sanctorũ erit domino].i. altare istud incensi seu sacrificiũ eiꝰ erit valde sacratũ,iuxta sensum, q̃ in p̃cedenti capitulo altare holocausti,sanctũ sanctorũ vocatũ est. Quod tñ huic altari cõuenit magis q̃ illi, q̃m sanctius in taber-
Leui. 16. naculo fuit. Istud aũt in cornibꝰ huius altaris agebat summus sacerdos posi egressum suũ ex sanctis sanctorũ, vt in Leuitico scribit. Locutus q̃q̃ est dñs ad Mosen: Quãdo tuleris summã filiorũ Israel,i. determinate scire volueris, quot sint viri in populo Israelitico, & numerũ illũ acceperis,[iuxta numerũ dabũt singuli precium ꝓ animabꝰ suis domino].i.vnusquisq̃ eorum dabit certã pecunialẽ summã ꝓ ereptiõe vitæ suæ à mortis periculo,q̃d ei ĩmineret,nisi istud impleret, & pecuniã istã offerret Deo ꝓ aĩæ suæ salute. Quod fiet iuxta numerũ Israelitarũ, videlicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

videlicet quantūcūq; multi extiterint.¶Et non erit plaga in eis quum fuerint recensiti.] i. nu-
merati, si istud seruauerint, nisi forte aliūde plagari meruerit.¶Circa hoc scribit Beda: Huius
Beda. ꝓcepti oblitus est Dauid, qñ populū numerauit, ideoq; plagā ipsi populo numerādo ꝓcura-
uit. Verūtñ fuit & alia causa ꝓcussionis & plagæ illius, vtpote qm̄ ex quadā elationis vanita-
te mouebat ad populi numerationē.[Hoc aūt]q̄d sequitur, [dabit oīs qui trāsit ad numerū]
hoc est, qui vicesimū annū attigerit: [Dimidium sicli iuxta mensuram templi. Siclus viginti
obolos habet.]Siclus q̄ vtebātur in tēplo, habebat (vt Iosephus narrat) quatuor drachmas,
Ioſe. li. 3. An. Iud. cap. 12. & drachma cōtinebat obolos quinq;. Fuit aūt & aliud genus sicli, q̄ vtebant vulgares. [Me-
dia pars sicli offeret dño. Qui habet in numero à viginti annis & suprà, dabit preciū. Diues
*nihil nō addet ad dimidiū sicli, & pauper *non minuet.] hoc est, vnusquisq; offeret ꝙque multū in
casu isto, ne diuites pauperibus se ꝓferrent, atq; vt ex numero dimidiorū siclorū sciret multi-
tudo virorū numeratorū. [Susceptam m̄q; pecuniā quæ collata est à filiis Israel,] i. summā pecu-
niæ oblatā ab Hebræis recēsitis, [trades in vsus tabernaculi testimonij] hoc est, sacerdotibus
& ministris tēpli seu tabernaculi, ꝓ expēsis necessarijs ad faciendū ꝓfatam oblationē pro pec
catis populi, & crematione incensi. Nam q̄ pro cōmunitate fiebāt, de cōmunitatis sumpti-
bus exhibebant. [vt sit monimentū eorū corā dño, & propicietur aīabus eorū. Locutusq; est do
minus ad Mosen, dicens: Facies & labium æneum cū basi sua ad lauādum.] Labiū hoc, fuit
1. Reg 7. vas magnū lauatorium, formatum vt cōcha grādis, cuius basis fuit fundus seu cōcauitas eī⁹,
q̄d tertio libro Regum dicit luter, & etiam labrum vocat. [ponetq; illud inter tabernaculū
testimonij & altare.]Ponebat em̄ in atrio tabernaculi inter ostium eius & altare holocausto
rum. [Et missa aqua,]hoc est, in lauatorium istud fusa aqua, [lauabūt in ea Aaron & filij ei⁹]
eorūq; posteri [manus suas ac pedes, qñ ingressuri sunt tabernaculū testimonij.]Similiter qñ
& egredient ad populum, [& qñ accessuri sunt altare] incēsi, q̄d fuit in tabernaculo. Et hoc
fuit, dum accepturi erāt sacras vestes ad sacrificandū seu adolēdum incensum. ideo subditur
[vt offerant in eo thymiama domino.]Quod agebāt bis q̄liber die, vt patuit. [ne forte mo-
riantur].i. ne propter transgressionē huius ꝓcepti, subito puniant ꝑ morē nō solum corpo-
ralem ac tēporalem, sed etiā condemnent. Et addit, forte, qm̄ in Dei liberrima potestate est
pœnā iustam infligere, & misericorditer parcere, indulgere, aut differre. [Legitimum sempi
ternum erit ipsi & semini eius]hoc est, ꝓceptum istud erit iugiter obseruandū Aaron & filijs
eius, eorūq; posteris [per successiones.] Ex dictis eliciunt quidam, q̄ sacerdotes nudis pedib⁹
ingrediebant & exibant tabernaculū. Per oblationē vero thymiamatis, quidam intelligūt
hic thurificationē, quæ fuit cōsummatio quædam sacrificij immolati. nam fuit signū deuo-
tionis offerentium. Et sicut prahabitum est, sacrificia illa nō erant Deo accepta, nisi ex offe-
Hebrę. 9 rentium fide & deuotiōr. Propter q̄d ad Hebræos asseritur. In priori q̄dem tabernaculo, hoc
est, in anteriorē tabernaculi partē semp introibāt sacerdotes, sacrificiorū officia cōsummā-
tes. ¶Præterea, ꝑ lotionem manuū ac pedum pōtificis & sacerdotū, significabatur purifica-
tio actionū & affectionum illorū. Sequit de compositiōe & effectu olei vnctionis. [Locutusq;
est dñs ad Mosen, dicens: Sume tibi aromata electæ smyrnæ] Vel, vt alij habēt, myrrhæ pri-
mæ & electæ, [quingētos siclos,]loquēdo de siclo q viginti obolos habet, de quo nunc dictū
est. ¶Circa hoc ait Beda: Smyrna Græce, Latine dicit myrrha, q̄ est arbor in Arabia quinq;
cubitorū, cuius virgulta Arabes exurunt, vt melius pullulēt atq; fructificent. Ex quorū odore
incurabiles morbos cōtraherent, nisi fumo storacis occurrerēt. Alij q̄q; dicūt q̄ myrrha est
aromatica arbor, cuius gutta seu lachryma duplex est: vna ꝑ modum sudationis emanās, q̄
melior est, & prima myrrha vocat: Alia ꝑ corticis incisionē, & nominatur myrrha secunda.
[Et cinnamomi mediū.i. ducētos quinquaginta siclos:] Cinnamomū, secundum Glossam,
est virgultum duorū cubitorū, in India vel Aethiopia nascēs, in modum cannę, subtiles ac re-
plicatos calamos habēs, nigri cinerei ve coloris, q̄ fracti, reddunt visibile spiramētum: atque
vt alij dicunt, duplex est cinnamomū: vnum, q̄d nihil aut modicum habet odoris: aliud ma
gis aromaticum, cortexq; eius preciosior fertur q̄ lignum. Vnde & vtrunq; ꝑ se ponderatur.
[calami similiter ducētos quinquaginta siclos.] Calam⁹ est arbor, virgultum, seu species aro
matica iuxta Libanum, & bonum reddit odorē. [Casiæ q̄q; quinquaginta siclos,] Casia est
arbor aromatica robusti corticis, purpureis foliis, habēs cinnamomi virtutem, sed inferio-
ri gradu potentiæ. [in pōdere sanctuarij]q̄ in tabernaculo & tēplo vtebant ministri, q̄d à pō-
dere vulgari differebat. [& olei de oliuetis] videlicet olei oliuarū, non nucum, nec̄ raparum,
Exo. 29. [mensurā hin.]hoc est, sextarij, de qua mensura dictum est ꝓcedēti capitulo. [Facies q̄ vnctio
nis oleum sanctum] .i. ad diuina ordinatum [vnguētum compositum ope vnguentarij] hoc
est, per oīm horę cōmixtionem, prout vnguentarij, vtpote artifices in compositione & cō-
Ex. 25, 26 27. 28. 29 mixtione vnguentorum periti, facere solēt. [Et vnges ex eo tabernaculū testimonij, & arcam
testamenti, mēsam q̄ cū vasis suis, candelabrum & vtēsilia eius, altaria thymiamatis & holo-
causti:]q̄rum vnum fuit altare thymiamatis, & alterū holocausti. [& vniuersam supellectilē
quæ ad

quæ ad cultū eorū pertinet.] De oībus istis à capitulo 25. & deinde, est dictū. [sanctificabis q̄q;
omnia] ista, consecrando & aptando ea ad cultum diuinum. Et facile est pensare, q̄ non vn
gebantur per totam superficiem suā, sed digito tincto in oleo, fiebat in certis partibus quæ-
dam linitio. [& erunt sancta sanctorū].i. valde sancta, præsertim comparatione reī non con
secratarum, q̄ in communem hoīm veniunt vsum. Alter autem interior pars tabernaculi di
cta est sancta sanctorū, sicut ex præhabitis constat. [Qui tetigerit ea, sanctificabitur].i. q̄ ido-
neus fuerit aliquid horū contingere, ex hoc quandam sortiet sanctificationem seu ordinati
onem, habitudinem q̄ ad Deū. Vel sensus est, q̄ ministri volētes tangere ea, prius sanctifica-
re se debeant. Veruntamen non licebat q̄buslibet tāgere, immo nec cernere arcam. [Aaron
& filios eius vnges,] videlicet ipsum Aaron in capite suo ac manibus, filios aut̄ eius in ma-
nibus tm̄, vt aliqui dicunt. Alij vero opinantur, q̄ filij Aaron non vngebant hoc oleo puro,
sed q̄ adspergebantur q̄dam commixtione facta de oleo isto & sanguine animalis oblati, vn
de in expositione præcedentis cap. dictum est plenius. [sanctificabis q̄ eos].i. taliter cōsecra-
bis, [vt sacerdotio funganf mihi.]Augustinus vero videt sentire q̄ vngebant hoc oleo. Nā
aitiOleo illo q̄ cuncta puncta sunt, etiam sacerdotes vngebant, vt sacerdotio fungerent. [Fi
lijs q̄q; Israel dices: Hoc oleum vnctionis sanctū erit mihi].i. ordinandū & expendendū in re
bus diuinis, non applicandum vsui hoīm. [in generationes vestras. Caro hoīs non vngef ex
eo].i. nemo corpus suum ex tali vnctione vnget aut liniet. Aliq aūt pars corporis regum atq;
pontificū, aut etiam sacerdotū vngebaf ex eorq̄m sublimes ꝓnæ in tantis officijs cōstitutæ,
erant diuinæ, & vicarij Dei, atq; inter Deū & hoīes cæteros medij. [Et iuxta cōpositionē eius
nō facietis aliud].i. ex eisdē materijs, ꝓsertim in tali ꝓportione acceptis, nō facietis aliquam
vnctionē in vsus humanos. Ex alijs aūt rebus & speciebus poterant fieri vnctiones humanæ:
immo, vt aliq arbitrantur, ex eisdem materijs in alia ꝓportione assumptis: q̄d certum non
reor. [q̄a sanctificatum est].i. oleum istud ad diuina duntaxat est ordinatum. [& sanctū erit
vobis].i. in tanta veneratiōe habendū, vt non ꝓfanatis illud humanis vsibus applicare. [Ho
mo q̄cunq; tale]oleum [cōposuerit, & dederit ex eo alieno].i. hoī extraneo vel cuicūq; cui il-
licitū est eo vti. [exterminabit de populo suo].i. mortem merebit, immo & peccando mor-
taliter, societate priuabit electorū. Sequtur de cōpositione thymiamatis. [Dixitq; dñs ad Mo
sen: Sume tibi aromata].i. materias boni odoris, videlicet [stacten].i. myrrhā electā & pri-
mam, induratā secundū expositores. [& onychā].i. ostreā paruam dulciter redolētem, q̄ ma-
gnitudinē habet vnguis humanæ, & alio noīe vngula nuncupaf. [& galbanū boni odoris.]
Secundū Glossam, galbanū seu galbanus est succus ferulę boni odoris, & nascit in Syria opti
mū: cartilaginosum est & minus lignosum, cuius odore fugant serpentes. Alibi legit q̄ sit la
chryma cuiusdā herbæ, similis ferulæ, grana habēs vt faba, & vt granū fabæ glutitū, medetur
tussi: subuenit q̄q; cōquassationi lapsi de alto, epilēticis vtiliter adhibet, sumigio serpentes
excludit: oleo mixto punctum, vim serpētis nō admittit: oleo splēdido mixtū à serpentibus
comestū, necē infert eisdē: dolorē dentiū, si apponaf, tollit. Antiqtate vero & alijs ex causis
amittit bonū odorē. Ideo litera exprimit, galbanū boni odoris. [& thus lucidissimū:]vtpo-
te impmixtum, seu non admixtū resinæ, ꝑ quā sua puritas obfuscaf. [Aeq̄lis ponderis erunt
oīa].i. q̄tuor species istæ. [faciesq; thymiama compositū ope vnguentarij,] Ad vnguētarium
qppe pertinet, vnguenta & thymiama componere, mixtū diligenter & pugę.]Ea nanq; quæ
Deo offeruntur, & eius cultui mancipantur, debent esse præcipua. [& sanctificatione dignissi
mum].i. aptissimum applicari in Dei obsequo seu consecrari. [Cumq; in tenuissimum pulue
rem vniuersa]hæc q̄tuor [cōtuderis].i. in mortariolo comminueris [*portes ex eo,]i. thymi- *pones
amate sic ꝑmixto [corā testimonio tabernaculi].i. ante altare incēsi, vt tempore opportuno
cremetur sup altare, [in q̄ loco apparebo tibi]loquēdo tecū ibidem quandoq;. [Sanctum san
ctorū erit vobis thymiama. Talē compositionem non facietis].i. præcipio ne faciatis talem
mixturam [in vsus vestros]ex eisdē speciebus & pari proportione acceptis. [qa sanctū est do
mino.]iuxta sensum de oleo vnctionis inductū. [Homo quicunq; fecerit simile]thymiama
seu mixturam, [vt odore illius perfruatur, peribit de populis suis].i. tollef de terra viuentiū.

¶De spiritali huius cap. XXX. intelligentia. Arti. LIX.

PEr altare incensi, in ipso tabernaculo constitutū, congregatio pfectorū signat, q̄ in ipsa
ecclesia virtutibus fragrant, & bonus sunt odor Dei, in q̄bus sunt sacrificia laudis diui-
næ, vota sancta, flamma amoris, dulcedo orationis. Ideo hoc altare constitutum est ex li
gnis sethim, qm̄ cōgregatio talis ex personis mente indiuisis, & vitiorū putredinē non reci-
pientibus, constat. Est q̄q; quadrangulum. i. æqualitate iustitiæ perornatum, atq; virtutibus
comproportionatum, habens longitudinis cubitū vnū, vtpote spei longanimitatē, & vnū la
titudinis cubitū. i. charitatis extensionē, duos vero in altitudine, qm̄ Deū contēplanf viri pfe
cti, tā ꝑ visibilia q̄ ꝑ invisibiles eius effectus. Vel vnus altitudinis cubitus, est contēplatio Dei
ex lumine naturali & sapiētia acq̄sita: alter cubitus, contēplatio supnaturalis ex fide & dono

Universidad de Deusto
Biblioteca

sapiētiæ infusæ. Deniq; altare istud minus fuit altari holocaustoꝝ, qa pfecti pauciores sunt impfectis. Cornua ex ipso ꝓcedent. Prælaturæ nāq; & ecclesiasticæ potestates ac authoritates, ad tales viros potissimū spectāt. Vestiesq; illud auro purissimo. Corda eqdē pfectoꝝ, syncera puritate ornant tā in seipsis q̄ in interioribus actibus suis, in ꝯbis q̄q; & factis, faciesq; coronā aureā p gyꝝ. Per coronā aureā, potest intelligi timor Dei filialis, vel p̄clarissima virtus iustitiæ, cum in Ecclesiastico scriptū sit: Timor Dei, corona iustitiæ. Viri aūt perfecti, iugiter timorati ac iusti in oībus esse nituntur. Et duos annulos aureos sub corona. Hi annuli
Eccl 1. sunt virtus misericordiæ & donum pietatis, seu exhibitio opeꝝ misericordiæ corporaliū, & exhibitio spūaliū misericordiæ opeꝝ, p q̄ viri virtuosi ferūtur ad alios mediātibus vectibus q̄ annulis inserūt. i. recta intētione ac vera discretiōe, p q̄s opa misericordiæ rectificāt ac moderant. Ponesq; altare ante velū q̄d ante arcā testimonij pēdet. Hoc velū est obscuritas fidei, mortalitas carnis, distātia q̄q; inter viā ad patriā. Perfecti itaq; in hoc statu ante hoc velum
1. Cor. 5. sunt positi, ita q; velū istud mediat inter Chm & eos, qa dū sunt in corpore, peregrināt à domino, & contēplantur per speculū in ænigmate. Et adolebit incēsum sup eo Aaron. i. Chs pontifex summus, corda perfectoꝝ accendet & excitabit ad orationes ardentes, ad incensa votoꝝ, ad suauissimos charitatis ac pietatis affectus. Qñ cōponit lucernas, id est, septem dona spūs sancti in mente ornat & actuat, mane ac vespere, vtpote in exordio cōuersionis seu virtuosę conuersationis, & in fine ipsius immo & in motu gratiæ ꝓuenientis, ac cōplemento gratiæ consummantis. Nempe q incipit, ipse consummat. Non offeretis super eo thymiama cōpositionis alterius. i. infectionē carnaliū desideriorum, aut appetitū laudis humanæ, neq; orationes inordinatas, in qbus vel temporalia spūalibus præferuntur, vel saluti cōtraria postulantur, aut de ꝓpriis meritis nimis p̄sumitur. Et deprecabitur Aaron super cornua altaris semel p annū in sanguine. Dñs ac saluator iugiter interpellat ꝓ nobis. Veruntñ specialiter semel in anno, hoc est, in anniuersario suę fructuosissimę passionis die, i ipso *parasceue sancto, in q̄ sanguinis sui precio specialissima gratiæ munera impetrat ac largit suis fidelib⁹. Ipse enim, inquantū mediator & aduocatus, postulare impetrareq; dicitur atq; vt Deus, exaudit & cōfert. Loquut⁹q; est dñs ad Mosen, dicēs: Qñ tuleris summā filiorum Israel, dabūt singuli preciū p aīabus suis. Per Mosen dñs Iesus designat. Itaq; dum saluator vasa misericordiæ sibi assumit, & eos ad spiritales dirigit pugnas contra inuisibiles hostes, singuli dare tenentur precium. i. humilem confessionē, veramq; obedientiā pro suaꝝ animaꝝ salute, ita
2. Tim. 2 vt omne bonum Deo asscribant, & iuxta ꝓcepta ipsius viriliter p̄lientur, qa nō coronatur, nisi q legitime certauerit. Susceptamq; pecuniam trades in vsus tabernaculi. i. vniuersa opa fidelium virtuosa, ad commune bonum ecclesiæ, & in generalem eius thesauꝝ sunt referenda, vt sibi mutuo suffragentur, & particeps sit vnusquisq; omnium timentium Deum, qa p charitatem oībus omnia communicantur. Facies & labium ęneum. Per labium istud, cōfessionis sacramentum, contritionisq; aqua & examinatio conscientiarum recte intelligūtur, in quibus in sacris ordinibus constituti, potissimum sacerdotes, lauare, purgare & decorare se debent, anteq̄ alicuius sacri ordinis exequantur officium, & præsertim anteq̄ corpus &
Exo. 38. sanguinē saluatoris cōsecrare, offerre ac sumere audeāt. Et sicut in labio æneo erant specula quædā mulieꝝ p gyꝝ, in qbus cōsiderabant sacerdotes, an sufficiēter loti cōsisterēt, sic sacerdotes ac ministri ecclesiæ in scripturis & cōuersatiōe sanctoꝝ intueri ac cōspicere debēt, an aliq̄ culpæ macula in ipsis remāserit. Insup per oleū vnctionis potest intelligi contēperatio q̄tuor cardinaliū virtutū, in corde, seu q̄tuor euāgelioꝝ instructio ordinatissima, q̄ oleo oīa nīa vngenda sunt & cōdienda. Porro per thymiama designatur feruens oratio, in q̄ humilitas, charitas, fides & latria debent, tanq̄ q̄tuor aromaticæ species, cōcurrere ac misceri. Nec oleo ac thymiamate isto honorandus, colendus, fouēdus est aliquis, nisi Deus, cuius honor & gloria in omnibus sunt quærendi, atq; in quo duntaxat gloriari oportet ac licet, vniuersa & singula bona ei cum gratiarum actione & humilitate semper attribuendo.

¶ Declaratio cap. 31. Loquutusq; est dominus ad Mosen. Arti. 60.

MOdo describit, q̄liter Deus iussit p̄fata præcepta exquutioni mandari. [Loquutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Ecce vocaui ex nomine]. i. nominatim vocare decreui, & nunc voco, atq; ad tanta opa exequēda eligo, vel potius electum oſndo, [Beseleel filiū Huri filium Hur de tribu Iuda.] Quis fuerit iste Hur auus Beseleel, & quis iste Beseleel, diffu-
Exo. 17. se tractatū est suprà in expositiōe capituli 17. quia vt ibi probatum est, Hur ille fuit maritus Marię sororis Mosi. [& impleui eum spū Dei]. i. donis spūs sancti, videlicet sapientia & intelligētia & scientia. Cōsuetudo scripturę est, vt q dicit spū Dei repleri, intelligat donis gr̄ę gratū faciētis impleri. Sapiētia aūt & scientia interdū designāt specialia spūs sancti dona, ad gratiā gratificantē spectātia, q̄ sine charitate non habent, vt cū loquit Esaias: Requiescet super
Esaię 11. eum spūs sapientiæ &c. Interdum vero designant dona gratiæ gratis datæ, vt cum ait Apo-
1. Cor. 12 stolus: Alij per spm̄ datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ. Deniq; sapientia proprie pertinet

tinet ad diuina & increata, scientia ad creata. Veruntñ quoniam in hoc loco, mox (vt dictū est) impleui eum spū Dei, adiectum est, [sapientia & intelligentia & scientia in omni opere ad excogitandum *fabre]. i. artificialiter & industrioſe, [quicquid fieri potest ex auro & argento & ære & marmore & gemmis & diuersitate lignoꝝ.] Sapientia, intelligentia & sciētia videntur nunc sumi, ꝓut pertinent ad dona gratiæ gratis datæ, & prout versant circa obiecta creata. Sicq; ꝓ hoc q; dñs ait, impleui eum spū Dei, non designatur per hæc verba impletus donis pertinentibus ad gr̄am gratum facientē, sed donis p̄fatis ad gr̄am gratis datā spectantibus. Nihilominus reor, viꝝ illum ad tanta exequenda electum, fuisse virtuosum & gratia gratificante ornatum, p̄sertim qñ ad ista agenda vocatus est, q̄uis postea peccauit cum cæteris, ita q; terram ꝓmissionis intrare demeruit. Nā & super illud, Vocaui te ex nomine, dicit Glossa interlinearis, tanq̄ mihi chaꝝ & notum. Itaq; dicitur, impleui eum spū Dei. i. donis spūs sancti, de qbus subiungitur, sapientia, intelligentia, & scientia in omni opere. Omnis etenim sapientia, oīs intelligentia atq; scientia, sunt à Deo, siue per infusionem, siue per acquisitionem & studium. Quanuis autem ista sciētia fabrilis possit naturaliter obtineri, videtur tamen vir iste supernaturaliter per habitus infusos edoctus, ad faciēdum ea q̄ diuinitus iussa sunt fieri, p̄sertim opera tam inuisa. ¶ Sed qualiter distinguuntur modo hæc tria, sapientia, intelligentia & scientia? Posset qs dicere, ꝙ sapientia refertur nunc ad ea quæ fabre fieri queunt ex metallis, de qbus ait, Quicquid fieri potest ex auro & argento & ære. Intelligentia vero ad ea quæ ex lapidibus fieri valent, de qbus subiungitur, marmore & gēmis. Scientia autē ad ea quæ fiunt ex lignis, de qbus adiectum est, & diuersitate lignoꝝ. Veruntñ aptius arbitror, tria hæc referri ad vnūquodq; opeꝝ hoꝝ, ita vt dicatur Beseleel impletus sapiētia ad faciendum omnia ista, inquantum intellexit spiritales rationes, cur ista sic essent formanda ad Dei honorem: Intelligentia q̄q;, quantum ad actuales considerationes acutas & practicas circa agenda, vel quātum ad introductionē formaꝝ & compaginationū: Scientia vero, quantum ad habitualem notitiā, seu q̄ ad discernēdum ac ꝓparandum materias. [Dedit q;] i. dare decreui & nunc dorei socium]. i. adiutorē & coopatorem, tamen minus peritū. [Ooliab filium Achisamech de tribu Dan,] cui etiā dedi sapientiā, intelligētiam & scientiam circa p̄dicta, sed non in tāta perfectione. Porro tribus Iuda fuit præstantior & regalis, quā in multis Deus ꝓhonorauit, qñ incarnari ex ea elegit. Tribus aūt Dan quasi vilior reputabat. Attamē Deus non solū ex nobiliori, sed item ex viliori vnum elegit artificē, quia abiecta mundi non despicit dñs, nec est apud eum personaꝝ acceptio, nec eius volūtas est vt maior contemnat minorem. Et in corde *omnis eruditi posui sapientiā, vt faciant cuncta quæ præcepi tibi]. i. cunctis prudentibus artificibus artem fabre agendi infudi vel auxi, vt oēs simul sumpti, faciāt cuncta quę fieri iussi, & vnusquisq; eoꝝ cooperetur iuxta traditā sibi prudentiam. Quæ autem oīa agere debeāt, subditur: [Tabernaculum fœderis, & arcā testimonij, & propiciatoriū quod super eā est, & cuncta vasa tabernaculi, mensamq; & vasa eius, cādelabrum purissimum cum vasis suis, & altare thymiamatis & holocausti, & omnia vasa eoꝝ, labium cum basi sua, vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti & filijs eius, vt fungantur officio suo in sacris, oleum vnctionis & thymiama aromatum in sanctuario. Omnia quæ præcepi tibi, facient.] Omnia ista in præcedentibus capitulis habita sunt atq; expositа. Consequenter Deus seriose resumit præceptum de sabbati obseruatione, ne forte filij Israel æstimarent
Exo. 25. 26. & 27. se posse in sabbato aliquid exercere circa prædicta, p̄sertim quoniā ad Dei cultum fiebant. Aliqua etiam addit circa præceptum hoc, & clarius illud exponit. [Et loquutus est dominus ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Videte vt sabbatum meum custodiatis]. i. diem sabbati meo cultui specialiter deputatam celebretis. [quia signum est inter me & vos]. i. speciale argumentum atq; indicium, ꝙ mei cultores estis, & legem à me datam habetis, [vt sciatis] per practicā notitiā & præcepti mei custodiam, [quia ego dñs qui sanctifico vos]. i. ad meum cultum specialiter vos applico, & mentis sanctitatem confero his q obediunt mihi pfecte. [Custodite sabbatū meū, sanctū est enim vobis]. i. ad vestrā salutē & sanctificationē illud vobis iniūxi, q̄uis ad maiestatis meæ honorem & gloriā referā hoc. [Qui polluerit]. i. violauerit & inhonorauerit illud, morte moriat.] Nā corporaliter occidebatur, si transgressio eius palā innotuit, seu ꝓbati testibus potuit. Moriebat quoq; in anima, peccādo mortaliter. [Qui fecerit in eo opus] seruile ac lege ꝓhibitum, [peribit anima illius de medio populi sui.] quia in æternum dānabitur, nisi forte pœniteat. [Sex diebus facietis opus, in die septimo sabbatum est, requies sancta dño. Omnis qui fecerit opus in hac die, morietur. Custodiāt filij Israel sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternū inter me & filios Israel]. i. præceptū seu fœdus pacis ac amicitiæ, duraturꝝ ꝓ omne tempus veteris testamēti, immo & in nouo testamēto ꝓmanet celebratio sabbati spiritaliter & æqualenter. [signūq; ꝓpetuū &c.] qa ego sum Deus eoꝝ, & ipsi populus me⁹. [Dedit q; dñs Mosi, cōpletis huiuscemodi sermonibus in monte Sinai]. i. postq̄ loquutus est Mosi omnia

*non habent fabre

*hoīs

1. Cor. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hucusq; descripta à cap.20.inclusiue.[duas tabulas testimonij lapideas,] in qbus cõtinebant decẽ pcepta,p q̃ Deus ptestatus est,esse se Deũ,legislatorẽ ac iudicẽ Hebrçor̃,p q̃r̃ etiã obseruantiã pceptor̃ populus testabat realiter se esse populũ Dei,[scriptas digito Dei.] Angelus qppe in plona Dei apparuit Mosi,& exarauit scripturã tabular̃ illar̃,de qbus in expositione sequentis capituli plus dicet.¶Iuxta spiritalẽ intelligentiã,p Beseleel eius q; sociũ,intelliguntur boni & electi plati, q̃s instruit Deus, q̃liter ex hoibus diuersor̃ mor̃, donor̃ ac pprietatũ, debeãt Deo cõstruere vnã particularẽ ecclesiã, domũ ac plebẽ, q̃ per dona grãe ac virtutes sit cõcors atq; vnanimis.Sic q; p aur̃ possunt intelligi,q ingenio & naturali sapientia pollẽtiꝑ argentũ, q facũdia & inferior̃ rer̃ scientia fulgẽtiꝑ æs, q fortitudine atq; cõstantia decorantiꝑ marmor, q inconcussam habẽt patientiã:p gẽmas, q occultis ac specialibus donis,habilitatibus,dispositiõibus pornantur:p diuersitatẽ lignor̃,hi q multiplici fructuositate & vtilitate resplẽdent, q oẽs in eisdẽ obseruãtijs ecclesiasticis ac religiosis p regimẽ sapiẽtis pastoris cõmunicanti immo p Beseleel potest intelligi Chs,cuius animã Deus trinitas p̃ vniuersis & singulis impleuit omni sapientia, intelligentia atq; scientia in omni operecclesiasticæ ædificatiõis,ad excogitãdum q̃liter varijs modis,artificiosis q; vijs hoies in p̃dictis donis differẽtes,possent cõuerti,cõcordari,atq; in vnã cõpagẽ eccl̃iæ redigi.Cuius soci⁹ potest chorus apl̃or̃ intelligi.Per cæteros vero eruditos ac desup illustratos,cæteri p̃dicatores ac p̃sidentes idonei,q̃r̃ est verbo & ope,oꝛonibus & exẽplis ecclesiã, potissimũ sibi commissos,ædificare,ita vt habitẽt vnius moris in domo.Quos Deus vocat ex noie,qa nõ ingerũt semetipsos ad on⁹ plationis.Per hoc demũ,q; De⁹ vnũ de tribu Dan ad tãta agẽda elegit, p̃figurabat,q; multos secũdũ carnẽ ignobiles fuerat in lege euãgelica,p moturus ad spũale sui ædificiũ ppl̃i. Nã & piscatorẽ constituit suũ gñalẽ summũ ac plenũ vicariũ sup totã ecclesiã.

Pſal. 67.

¶Expositio cap.32. Videns autem populus q; moram faceret Moses. Arti.61.

QVàm necessarium fuerat populo tradi præcepta cultus vnius Dei, cõstat ex his quæ in isto scribuntur cap,quia tam cito ad idololatriam corruerunt.[Videns autem populus q; morã faceret Moses descendẽdi de monte].i. q; tandiu tardaret redire à cacumine montis Sinai,[congregatus aduersus Aaron.]Recte ait scriptura,aduersus Aaron,quoniam congregatio illa fuit ad rem ipsi Aaron valde nociuam,& forte per modũ aduersantium & comminantium corã eo consurrexerunt.[ait]populus:[Surge,fac nobis deos q nos p̃cedant.Mosi enim huic viro q nos eduxit de terra Aegypti,ignoramus qd acciderit.]Iosephꝰ refert q; qdã eor̃ dixerũt Mosen cõestum à bestijs,alij translatũ à dño,alij sanæ mẽtis cũ Deo philosophantẽ,alij vero dixerunt se nescire qd ei interim cõtigisset,& cur tantã faceret morã.Atq; secundũ Glossam,putabant eum interijsse,aut aliqd ei accidisse,vt non posset reuerti.Porro in Scholastica historia fert:Excusant se Hebrei, dicẽtes q; *Heloi,non tm̃ deos, sed etiã dños sonat,& dicunt illos petisse solum duces itineris. R. Paulus etiam scribit: Populus non petiuit ab Aaron vt faceret eis deos ad colendum, sed solum ad ducatum itineris. Sed stulta videtur excusatio ista,cum litera iam testef eos vitulum adorasse.[Dixit q; ad eos Aaron:Tollite inaures aureas de vxor̃ filior̃ q; & filiar̃ vestrar̃ auribus,& afferte ad me.]Mirum q; Aaron tã cito acquieuit sceleratissimæ petitioni illor̃.Ad quod respondetur,q; scriptura omnia non exprimit quæ contigerunt.Vnde nec Aaron tam cito acquieuit,vt litera sonare videtur.Communiter enim dicitur,q; Hur,quem Moses simul cum Aaron præposuit populo,loco sui restitit petitioni illor̃,atq; redarguit illos,& q; eum ideo occiderunt:vel vt aliqui dicunt,spuendo in eius faciem,suffocauerunt. Quo viso, metuens Aaron, acqeuit. Veruntamen Rabbi Paulus reprobat dictum illud de occisione ipsius Hur, tum quia scriptura hoc recitasset tam virtuosum & exemplare opus Hur huius,tum quoniam Aaron interfectionem illius pro sua excusatiõe allegasset, tum quia Moses reprehendisset populum de homicidio tam nefando.Verum (vt tactum est) scriptura multa etiã valde notabilia recitare omittit,& si Aaron excusasset se per ipsius Hur interfectionem,accusasset proprium imperfectum,qa & ipse idem potius debuit tolerare,q̃ tam dire peccare.Glossa etiam protestatur,q; Aaron non audebat resistere,qa sciebat populum pronum ad occidendum.¶Quæri potest,cur Aaron potius petijt sibi afferri aureas inaures,q̃ aliud aurum.Ad quod Glossa & alij concorditer dicunt:Rem difficilem postulauit ac iussit,vt illos à proposito reuocaret.Hinc Augustinus:Intelligit Aaron difficilia p̃cipere,vt hoc modo illos ab intẽtione reuocaret.Aur̃ etenim inaurium,purius charius q; consistit.Alij q; dicunt,q; æstimauit vxores, filios ac filias non faciliter permissuros, vt ornamenta sua tollerentur ab eis, ex auaritia & curiositate.[Fecit q; populus q̃ iusserat,deferens inaures ad Aaron.]Erãt enim ad malũ p̃nissimi. [Quas cum ille accepisset, formauit opere fusorio,& ex eis vitulum conflatilem.] Opus fusorium atq; conflatile appellatur, q; d per liquefactionem & ignem ad aliquã formã perducitur.Istud aũt fecit Aaron.i.fieri iussit seu fecit per quosdã artifices. Alij tñ dicunt q; solum ꝓiecit inaures in ignem,& opere dæmonum conflatus sit vitulus. Vnde Aaron infrà se

Ioſe.li.3. An.Iud. cap.6.

Euſebiꝰ. In R.Pa.

Auguſt.

se excusans:Proieci,inquit,aur̃ in ignem,& egressus est hic vitulus. Textus tamen apertissime dicit,q; Aaron opere fusorio fecit hoc.Lyra quoq; refert in Hebræo haberi, Formauit in stylo.Circa q̃d q; dam Hebræi affirmant,q; cum stylo pinxit in tabula similitudinem vituli,tradens artificibus,vt iuxta hoc facerent.Sed cur potius fecit eis simulacrum vituli,q̃ alterius rei?Rñdetur,q̃niam taur̃,bouem seu vitulum,in Aegypto cum Aegyptijs adorauerũt. [Dixerunt q; :Hi sunt dij tui Israel,q te eduxerunt de terra Aegypti.]O quãta amentia,q̃ infinita stultitia,q̃ enormis ingratitudo,opera summi omnipotẽtisq; Dei, tam præclara & antea nunq̃ visa,ascribere idolo!& Dei,cuius beneficia tot & tanta erant experti,tam cito,tãq; faciliter obliuisci.Sed cur de vno idolo loquebãtur pluraliter,Hi sunt dij tui? Ad hoc qdam respondet,q; ad reuerentiam idoli hoc fecerunt,quemadmodum magnæ personæ de se loquuntur,Nos præcipimus.Sed quanuis excellentes personæ ita loquuntur,non tamen proprium nomen,nec nomen suæ dignitatis aut officij pluraliter exprimunt. Non enim dicũt, Nos Guilhelmi reges,nos Ruperti episcopi!sed, nos Guilhelmus rex, nos Rupertus episcopus.Nec subditi dicunt de principe suo aut prælato,isti sunt reges nostri:vel,hi sunt præsules nostri.Ideo dici potest,q; ex consuetudine modi loquendi idololatrar̃, ita loquuti sint, vel plurale p singulari sumpserunt.Siquidem 2. Esdræ libro habetur: Cum fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent, iste est deus tuus q; eduxit te de Aegypto, fecerunt blasphemias magnas.[Quod cum vidisset Aaron,] Hic sumit videre p audire. Cum enim audisset verba prẽhabita,fecit q̃d subditur,[ædificauit altare coram eo,]videlicet vitulo,quem(vt fertur)statuerunt in loco erecto.Nõ ex ꝓprio corde fecit hoc Aaron, sed vel importuna ac improba gentis instantia,& timore violentiæ sibi inferendæ,nisi sic faceret, vel vt ꝓnitatẽ impiæ plebis hac occasione aliq̃liter ab actu idololatriæ retardaret,puta tandiu, quousq; constructum esset altare:aliàs mox adorassent simulacrum: immo nonnulli affirmant,q; ꝓprijs manibus fecit altare,vt sic ab idololatria eos retardaret diutius, & quousq; Moses reuertere tur,quem sperauit breuiter reuersur̃,& illos ab idololatria penitus repressur̃. [Et præconis voce clamauit:Cras solennitas domini est].i.crastina die,non hodie,offeretur sacrificiũ idolo huic,quod professi estis esse deum ac dñm vestrũ, dicendo:Isti sunt dij tui Israel &c.Sic q; per solennitatem dñi videtur Aaron intellexisse celebritatem idoli facti, non veri Dei, non q; Aaron æstimauerit idolum esse Deum aut dñm,sed iuxta falsam idololatrar̃ opinionem loquutus est,illis ex timore se conformando in modo loquendi. [Surgentes q; mane,] quasi feruentes ad idololatriæ actum,quemadmodum vere deuoti solent in magnis festis surgere mane ad honorẽ eius cuius festiuitas agitur,[obtulerunt holocausta & hostias pacificas.] Holocausta, videlicet ad honorem simulacri: pacificas hostias, ad impetrandum prosper̃ ducatum ab idolo,in q̃ aliqd numinis esse putabant. [Et sedit populus manducare & bibere].i.sacrificijs immolatis,q̃si diuinis peractis officijs,posuerunt se ad sedendum,vt ederẽt ac potarent coram simulacro ad eius honorẽ de immolatis eidem. [& surrexerunt ludere].i. idolum adorare,q̃d fatuissimo ludo consimile est.vel ludere.i. ad chorizandum atq; cantandum coram simulacro,vel in circuitu eius ad veneratiõẽ ipsius, prout in Aegypto viderũt ac didicerunt.[Loquutus est autem dñs ad Mosen:Vade] de cacumine montis, [descende] ad tibi cõmissos.[peccauit populus tuus].i. creditus tibi, q; per idololatriã à me auersus est, atq; indignus vocari populus meus,[quẽ eduxisti de terra Aegypti. Recesserunt cito de via quam ostendisti eis].i.de cultu vnius Dei,& de obseruantia præceptor̃ ipsius.[fecerunt q; sibi].i.ad suam confusionem atq; interitum,[vitulum conflatilem,& adorauerunt, atq; immolantes ei hostias,dixerunt:Isti sunt dij tui Israel,q te eduxerunt de terra Aegypti.] Circa hoc verbum,descende,qdam scribit:Descende à tua,s.dignitate & gloria, quoniam sicut dignitas & gloria prælati consistit in bonitate subditor̃,iuxta illud Ioannis in tertia sua canonica:Maiorem hoꝝ nõ habeo gr̃am,q̃ vt audiam filios meos in veritate ambulãtes.ita dejectio sui honoris,in illor̃ peruersitate cõsistit.¶Circa hoc dico, q; qñ ex alicq̃ culpa prælati cõtingit subditor̃ eius subuersio,hoc ad eius indignitatẽ dejectionem q; ptinet, alias nõ. Præfata aũt Iudæor̃ peruersitas ex Mosis culpa non contigit,idcirco nec suam dignitatẽ ex ea amisit.[Rursum q; ait dominus ad Mosen:Cerno q; popul⁹ iste]pro maiori parte, præsertim q; modo idololatrauit,[dura ceruicis est].i.indocilis,incorrigibilis,durus corde & valde indomitus.[dimitte me].i. orando non resistas debitæ vltioni,[vt irascatur furor meus].i. rigor iustitiæ meæ,[contra eos,& deleam eos,de superficie terræ per interfectionem. [faciam q; te in gentem magnam].i.magno te præficiam populo,seu alios multos cõuertam & regam per te.Vnde alibi dñs ait ad Mosen:Te aũtẽ faciam principem sup populum maiorẽ q̃ hic est.In his verbis loqtur Deus more & affectu humano.Atq; dicendo,dimitte me,insinuat sibi posse resistentiã fieri, ꝑsertim à virtuoso & feruente ꝓphato. Innuit q; q; oipotentiam suã quodammodo posse teneri ac vinci precibus synceræ ac ardẽtissimæ charitatis. Propterea Esaias cõquerens dixit:Nõ est q; cõsurgat ac teneat te.Et p Ezechielẽ dñs testat⁹Quęsiui viꝝ

1.Cor.10

2.Esd. 9.

Eſaię 64

Ezec. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra ne dissiparem eam, & nō inuenirem: & effudi super eos indignationem meam. Hinc ait Gregorius: Quid est dñm dicere servo suo, dimitte me, nisi deprecādi ausum præberet? Quasi dicat, Pensa quantum apud me valeas, & cognosce quia obtinere poteris quicquid p plebe exoras. [Moses autem orabat dñm Deum suum,] qui q̄is sit oīm dominus Deus iure creationis atq; dominij generalis, speciaGregor. liter tamen fuit dñs Deus Mosis, vt declaratum est sępe. [dicens: Cur dñe irascitur furor tuus cōtra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti in fortitudine tua magna & in manu robusta?] Quasi dicat, Non decet te benignissimū Deum implacabiliter tuæ plebi irasci, q̄is vtiq; iuste irascaris eisdem. [Ne quæso dicant Aegyptij]. i. rogo ne deleas populum tuū, qui tuus est saltem creatione & speciali vocatione, ne Aegyptij dicant, [Callide]. i. fraudulenter [eduxit eos] ex Aegypto, [vt interficeret in montibus]. i. in montoso deserto, in locis secretis, q̄si impotens dare eis terram p̄missam. [& deleret eos de terra. Quiescat ira tua, & esto placabilis super neqtia populi tui. Recordare Abraham, Isaac & Israel seruoꝝ tuoꝝ]. i. per effectum ostende te misericorditer memorem meritoꝝ sanctoꝝ patriarchaꝝ istoꝝ, [quibus iurasti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli, & vniuersam terram hanc dabo semini vestro.] Q. d. Cum tu sis prima & immutabilis veritas, decet iuramentum tuum impleri. [& possidebitis eam semper. Placatus q̄ est dominus ne faceret malum, q̄d loquutus fuerat aduersus populum suum]. i. in tm̄ ab effectu iustitiæ suæ se temperauit, q̄ non intulit impijs illis tam graue malum pœnæ, vt fuerat cōminatus, dicens: Et deleam eos. Deniq; sicut sanctus testatur Gregorius, ideo q̄q; tā cito placari dignatus est dñs, qa p̄uidit q̄ districte Moses zelo Dei fuerat eius iniuriam, idololatriam q̄q; vlturus. [Et reuertens est Moses de monte,] implens q̄d dominus ei præcepit, vade, descende. [portans duas tabulas testimonij in manu, scriptas ex vtraq; parte:] Ex quo videtur, q̄ quælibet tabula fuit in vtraq; superficie sua literis exarata, ita q̄ eadem verba continebātur in parte vtraq;. Vel, secundum q̄sdam, in vno latere tabulæ continebantur duo p̄cepta cum medio, totidē q̄ in Iosue. 11. 3. latere alio, sic q̄ de lateribus alterius tabulæ. Porro secundū Iosephum, in q̄libet tabula scripAn. Iud. ta erant q̄nq; p̄cepta. Quod & Petrus de Tarentasia affirmat super 3. Sententiaꝝ. Aliq tm̄ cap. 6. dixerunt, q̄ in vna tabula nō fuit nisi vna scriptura, & q̄ illa fuit ex vtraq; parte æque legibilis. Quod fuisset miraculosum, q̄m̄ litera in vno latere scripta, apparet in alio latere figuratiōe opposita. Sed istud nō videt texui cōsonare: figdē aptissime ait, scriptas ex vtraq; parte. Si aūt opinio illa esset vera, nō fuissent tabulæ scriptæ, nisi in vna parte vtriusq; earū. Cur aūt scriptæ erant in q̄libet latere, nisi vt Dei mandata legerentur in eis tam ab his q̄ stabant ex vna parte versus eas, q̄ ab illis q̄ situ opposito ipsas respiciebant? Item ad insinuandū, q̄ ad vtriusq; testamenti populū ptinebant. [& factas opere Dei]. i. angelico ministerio. Nam angelus in Dei p̄sona loquens, apparens ac iubens, tabulas illas formauit atq; inscripsit. [Scriptura q̄q; Dei erat sculpta in tabulis. [Audiēs aūt Iosue,] q̄ (vt dictū est) manſit circa mediū mōtis, & Mosi descendenti occurrit, immo q̄tidie obseruauit reditū eius, [tumultū populi vociferātis] ex inani lætitia, [ait ad Mosen: Vlulatus pugnæ auditur in castris.] Audiuit enī voces illoꝝ confuse, & putauit q̄ pugnarent contra se inuicem. [Qui respondit: Nō est clamor adhortantium ad pugnā, neq; vociferatio cōpellentium ad fugam.] Moses q̄ppe ex diuina reuelatione cognouit q̄d esset, ideo addit, [sed vocem cātantium ego audio,] id est, cantum chorizantium coram simulacro. [Cum q̄; appropinquasset ad castra, vidit vitulum & choros. Iratus q̄; valde] zelo iustitiæ, cū choros seu choreas idololatraꝝ vidisset. Nā visa fortius mouent, q̄ q̄ sola relatiōe nosc̄unt. [, piecit de manu tabulas, & cōfregit eas ad radices mōtis.] Non ex immoderantia passionū creditur hoc fecisse, sed potius zelo æquitatis, reputans impijssimā plebem adspectu & lectione tabulaꝝ tam venerandaꝝ indignam. Vnde & Dei instinctu hoc credit factum, ad p̄signandum mysteria in articulo sequente tangenda. [Arripiens q̄; vitulū, cōbussit & cōtriuit in puluerem:] Vitulum nanq; aureum p ignis calorē fecit resolui, & massam eius malleo aut p̄alia redegit in minutissimas partes. In q̄ tamen & alij ei impenderunt obsequum. [quem] puluerem [sparsit in aquam,] q̄ decurrebat ex monte, [& dedit ex eo potum filijs Israel]. i. ex aqua illa pulueribus auri mixta, quatenus ex potu illo Deus manifestaret aliq̄d signum sensibile in his q̄ fuerant rei. ¶ Circa q̄d ait Glossa: Tradūt Hebræi, q̄ filij Israel bibentes aquā puluere vituli infectam, q̄ idololatriam commiserūt, colorem seu puluerē auri p̄ferebant in barba, q̄ signo cognoscebant. Quidā vero dixerunt, q̄ potus ille fuit reis nociuus, causando in eis inflationē atq; lāguorē, quē admodū aq̄ zelotypię in Nūc. 5. muliere adultera, alijs aūt dulcis. [Dixit q̄; ad Aarō: Quid tibi fecit hic populꝰ, vt induceres super eum p̄cm̄ maximū?]. i. Quid tibi forefecerūt homines isti, vel quā tibi vim intulerūt, q̄ coopatus es eis ad ppetrandum idololatriam, faciendo eis hoc idolū, q̄ idololatria est q̄dāmodo grauissimū scelus? Porro, q̄ Aaron fuit in causa ista culpabilis, nouerat Moses ex Deu. 11. reuelatione diuina. Vnde in Deuteronomio Moses refert: Aduersus Aaron dñs vehemēter iratus,

iratus, voluit eū cōterere. [Cui ille rndit: Ne indigneť dñs meus.] Aaron cōscius sibi de malo, humiliter se excusat, veniāq; precat, & fratrē suū dñm vocat. Nā & principalior & sanctior eo fuit, tanq̄ totius Israelitici populi legislator, ductor ac princeps. [Tu enī nosti populū istū, q̄ p̄nus sit ad malū] videlicet ad inferendū vim atq; iniurias, si eoꝝ volūtati iprobę resistat. Q. d. Ad ista cōpulsus sum, nec ex p̄prio motu hęc feci. [Dixerūt mihi: Fac nobis deos q̄ præcedāt nos. Huic enī Mosi q̄ nos eduxit de terra Aegypti, nescimus q̄d acciderit. Quib⁹ ego dixi: Quis vestrū habet aurū?] Scriptura hæc breuiter recitat gesta. Aaron enī dixit nō solū hęc verba, sed & alia p̄narrata, videlicet: Tollite inaures &c. Et forte primo p̄posuit eis de auro, vt saltē ex auaritia renuerēt auꝝ dare. Cumq; offerrēt se paratos ad dandū auꝝ, p̄posuit eis de inauribus aureis, vt vel sic retraherent. [Tulerūt & dederūt mihi] pro simulacro p̄ducendo. [& proieci illud in ignē.] Aaron suā culpā pro posse extenuat, metuēs vltionē, ideo ait: Proieci, quasi simpliciter p̄iecisset, cū tm̄ opere fusorio ex auro inaures aureas p̄duxerit in similitudinē vituli. Veruntm̄ quidā dixerūt, q̄ Aaron proiecit auꝝ in ignē vt cōsumeret, nō vt inde simulacrū formaret. q̄d p̄dictis nō cōsonat, nec per hoc irā populi euasisset, sed amplius inflāmasset. [& egressus est hic vitulus]. i. fusorio opere ex auro resoluto format⁹, nō ex sola opatione diaboli, vt q̄dā dixerūt. Scriptura enī vtriusq; testamēti, formationē vituli asseri- Acto. 7. bit tam Aaron q̄ populo. Nā & Stephanus protomartyr ait: Vitulū fecerūt in illis diebus, & Psal. 105. lætabant in operibus manuū suaꝝ. In Psalmo q̄q; cātamus: Vitulū fecerunt in Oreb, & adorauerūt sculptile. Circa q̄d dicūt expositores, q̄ vitulo per fusionē in formā redacto, decoraue- August. runt simulacrū illud sculpēdo. ¶ Deniq; veritas p̄dictoꝝ roborat verbis Augustini, dicētis: Compēdiose locutus est Aaron, nō affirmās q̄ ipse vitulū formauerit, sed vt exierit fusilis vitulus. An excusationis causa, ac timēdo, mentitus est, tanq̄ in ignē proiecerit auꝝ perituꝝ, atq; ipso id nō agēte, forma exierit vituli? Quod ideo nō est credēdum, qa nec veritas huius rei latere poterat Mosen, cum quo Deus loquebat, nec de mēdacio redarguit Aaron fratrem suum. Ex quo etiam comprobat, q̄ verba illa, Egressus est hic vitulus, nō protulit Aaron ad August. infinuādum q̄ præter suā intētionē vitulus ille exisset, vt quidā exponit. Sic enī fuisset mentitus, cuius cōtrariū asserit Augustin⁹. Nec dicendū est, q̄ hoc dicēdo, mētitus sit, nō q̄ oporteat eum à mēdacio excusare, quē cōstat grauius excessisse, sed q̄m̄ sciuit opus suū ac vitium Mosen nō latere. [Vidēs ergo Moses populū, q̄ esset nudatus] Nudat⁹ etenī ppⁱs ille idololatra, protectiōe & ope diuina propter scelera sua: fuit item nudatus. i. manifestatus, qa p exteriorē idololatriā suā, interior eius impietas, qua idololatriā ante cōcepit, fuit aperta. Quod enī aperit, dicit nudari, cum & Ap̄lus dicat: Oīa nuda & aperta sunt oculis eius. Et in Eccle- Hebr. 4. siastico scriptū est: Nudare amici cōmissum, desperatio est animæ infelicis. Vel, magis ad li- Ecci 27. teram, Moses populū vidit nudatū ab ornamētis suis præfatis, aureisq; iocalibus. Vnde subiungitur: [Spoliauerat enī eum Aaron]. i. populo abstulit ornamēta huiusmodi nō violenter, sed ea postulādo pro fabricādo vitulo. ideo subdit: [ppter ignominiā sordis]. i. propter ignominiosum ac sordidū idolum producendū, quod nomine ignominiæ ac sordis exprimi solet in veteris testamenti scripturis, ob excessiuā idololatriæ enormitatē ac fœditatem. Vnde & suprà, quo scriptum est, Surrexerunt ludere: in Hebræo fertur haberi, Surrexerunt illudere, quia videlicet idoloꝝ cultura, est sacrilega diuinæ maiestatis irrisio, quātum est in ipsis idololatris, quāuis veraciter dicat scriptura, Deus nō irridet, quia non fallit, nec quispi- Galat. 6. am potest ei nocere. [& inter hostes nudū constituerat]. i. præfato modo nudauit populum illum in medio cæteroꝝ, qui sceleris huius nō fuerunt participes, immo detestabant & oderant idolatras illos, inquātum tales, ac paulopost occiderunt eosdē. [Et stans in porta castrorum]. i. in vna extremitate atq; introitu tentorioꝝ. In porta quoq; solebāt proferri iudicia. [ait: Si quis est dñi, iungat mihi]. i, qui per virtutem & zelum iustitiæ ad dñm pertinent, atq; de tanta Dei iniuria dolent, accedant me. [Congregatiq; sunt ad illum omnes filij Leui.] Ex hoc sequi videtur, q̄ nullus Leuitarum fuerit particeps idololatriæ huius. Quod & quidam concedunt, cum tm̄ iam dictum sit, q̄ Aaron Leuites præcipuus in hoc scelere consors extiterit. Vnde & Lyra hic reprobat Rabbi Salomonem, dicentem q̄ nullus de filijs Leui fuit in vituli fabricatione culpabilis. Veruntamē Rabbi Paulus defendit opinionē R. Sa- In Rab. lomonis, dicens oēs antiquos Hebræoꝝ expositores esse illius opinionis, non q̄ vnusq;q; Salomo. Leuitaꝝ fuerit absq; culpa circa vituli productionē & adorationē, quātum ad hoc q̄ nō re- In Rab. sistiterunt, secūdum q̄d debuerūt, formationi adorationiq; vituli, sed q̄ nō cōsenserunt mēte, Paulum. ita q̄ nec mētis cōsensu, nec opere idololatrauerūt, nec tunc, nec postea vnquā. Ad quod probandum Rabbi Paulus allegat Rabbi Mosen Aegyptium, asserentē: Quāuis populus Israel pluries idololatrauit, Leuitæ tamen nunq̄ idololatrauerūt. Sed miror super his verbis, cum quarto libro Regum scriptū sit, quemadmodū Achaz rex cum vidisset altare Damasci, misit Vriæ sacerdoti exemplar eius, extruxitq; Vrias sacerdos altare, præcepit quoque Achaz 4. Re. 16. Vriæ: Super maius altare offer holocaustum matutinū & sacrificium vespertinum, & holo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

caufiũ regis.Certumꝙ eſt, ꝙ Achaz fuit idololatra vitioſus. Similiter in Hieremia habeſt
Hiere.2. Sacerodtes nõ dixerũt: Vbi eſt dñs? ¶Inſuper 2.lib. Machabæoꝝ narrat, quẽadmodũ Iaſon
2.Ma.9. frater Oniæ põtificis,põtificatu adepto,miſit trecẽtas didrachmas argẽti in ſacrificiũ Hercu
lis:& rurſus ꝙ Iaſone inducẽte,ſacerdotes iam nõ circa altaris officia dediti erãt, ſed cõtem
pto tẽplo & ſacrificijs neglectis,feſtinabãt participes fieri palæſtræ & ꝓbitiõis eius iniuſtæ,&
in exercitijs diſci. Vnde quis dicere poſſet, libr. Machabæoꝝ nõ eſſe in canone? ¶Præterea
Iudic.18. in Iudicũ libro ſcriptũ eſt,ꝙliter tribus Dan coluit idolũ Michæ. Poſuerũtꝙ ſibi ſculptile,&
Ionathan filiũ Gerſon,filij Moſis,& filios eius,ſacerdotes in tribu Dan. Michas ꝙq; idololatra
Iudic.17. dixit:Nũc ſcio ꝙ benefaciat mihi Deus habẽti Leuitici generis ſacerdotẽ. Qui fuit Leuites,vt
in libro Iudicũ legitur:imo de filij Moſis hois Dei,in filijs Leui nũerati ſunt,qa & Moſes fuit de
tribu Leui:idcirco nõ video dictũ illud Hebræoꝝ poſſe ſaluari,nec apparẽtiã habet,ꝙ inferio-
res Leuitæ magis declinauerũt idololatriã,ꝙ ſacerdotes atq; põtifices de tribu Leui. ¶Præ-
In Rab. terea minorẽ videſ habere colorẽ,ꝙ R. Paulus hic addit,videlicet Leuitas, ꝓut à ſacerdotibus
Paulum diſtinguunt,nõ fuiſſe participes criminis crucifixiõis Chri,ꝑſertim cũ iuxta doctores, mul-
ti ſcribæ & phariſæi ex illoꝝ fuerint numero. Sed iuxta hæc manet ꝙſtio, qualiter oẽs filij
Leui fuerint cõgregati ad Moſen,ſi qdã illoꝝ circa vituli conflationẽ erãt culpabiles. Ad ꝙd
aliqui reſpõderũt, ꝙ oẽs cõgregati narrant, iuxta modũ loquẽdi, quo aliqd aſſcribit toti,
quia conuenit parti eius maiori ac principali, iuxta quẽ modũ in libro Iudicũ legit: Egreſſi
Iudi.20. ſunt oẽs filij Iſrael,& cõgregati quaſi vir vnus. Et tñ habitatores Iabes Galaad nõ fuerũt ibi-
dem, ꝓut in Iudicum libro deſcribit. Amplius dici poſſet, ꝙ perpauci de Leuitis fuerunt in
crimine illo cõſortes. Quod aũt modicũ eſt, ꝓ nihilo reputat. Interim addi poteſt, ꝙ ex quo
Iudic.21. Leuitæ mẽte nõ cõſenſerũt, nec adorauerũt timulacrũ, idcirco pœnitẽdo veniã faciliter ꝓcu
rauerũt, ſicꝙ cõtritiõe ꝓmiſſa, in adiutoriũ Moſis cõfluxerũt. [Quibus ait: Hæc dicit dñs Deus
Ezech.5. Iſrael: Ponat vir gladiũ ſup femur ſuũ].i. vnuſqſq; veſtrũ ſe accingat ad præliũ. Poteſt aũt no
mine gladij ꝙdlibet bellicũ inſtrumentũ, ꝑſertim ſecatiuũ ferreumꝙ, intelligi. Nã & Ezechie
li loquit dñs: Accipe tibi gladiũ radentẽ pilos. [Ite & redite de porta vſq; ad portã].i. de vno
exercitus huius introitu ſeu extremo vſq; ad aliud, [per mediũ caſtroꝝ] conſiderãdo vndiq;
noxios, [& occidat vnuſqſq;] veſtrum [fratrẽ & amicũ & proximũ ſuũ].i. ſine pſonaꝝ acce-
ptiõe occidite reos, quãtumcũq; vobis ꝓpinqui & chari extiterint. Sed ex hoc apparet, ꝙ etiã
quidã Leuitæ fuerãt occidẽdi, & ꝓ cõſequens in idololatria illa rei, ꝙd tñ ꝓdictis nõ derogat.
Nihilo minus aliqs dicit frater varijs modis, videlicet fide, religiõe, amicitia, cõmuniõe natu
ræ, & ſanguinis, ꝓpinquitate & cõſanguinitate, immo & qualibet cõueniẽtia in ꝓprietate,
in ſocietate, actiõe, aut culpa. Hi aũt q occidebant, erãt amici occidentiũ, quantũ ad ipſam
naturã ſeu priſtinã cõuerſationẽ. [Fecerũtꝙ filij Leui iuxta ſermonẽ Moſis. Ceciderũtꝙ in
†trigin- die illo, quaſi † vigintitria millia hoim.] Alia lra habet, quaſi tria millia hoim, & ita, vt ferẽ
tatria hebraica veritas habet. Quocirca aliq pro cõcordia dicũt, ꝙ principales in idololatria illa,
millia fuerũt circiter tria millia, & illos exprimit alia lra, veritasꝙ hebraica. Alioꝝ vero q cõmuni
cauerũt in crimine illo, fuerũt tot interfecti, ꝙ vſq; ad vigintitria millia circiter deuenerũt.
Aliq aũt dicunt, ꝙ occiſi gladio fuerũt circa tria millia. Alij aũt fuerũt alio modo plagati à
Deo, vt infrà tãgetur. [Et ait Moſes] Leuitis ad ſe reuerſis poſt interfectionẽ idololatraꝝ:
[Cõſecraſtis manus veſtras hodie dño].i. Deo placitas & eius volũtati obediẽtes feciſtis eas
per actũ iuſtitiæ. [vnuſqſq; in filio & in fratre ſuo.] Ex hoc multũ apparet ꝙ aliqui Leuitæ
occiſi fuerunt. [vt detur vobis benedictio].i. dona gratiæ dent ſeu augeant, ac multiplicent in
vobis merito tantæ iuſtitiæ. [Facto autẽ die altero, locutus eſt Moſes ad populum: Peccaſtis
peccatũ maximũ].i. diuinã legẽ trãſgrediẽdo, cõmiſiſtis grauiſſimã impietatẽ, honorẽ Deo
debitum trãsferẽdo in idolũ. ¶Quæri poteſt, qbus Moſes dixit hæc verba: Qui enim grauiſſi-
me peccauerũt, iam interfecti fuerunt. Reſpõdeꝙ, ꝙ frequẽter toti cõmunitati aſſcribit, ꝙd à
parte eius cõmittit. Nec etiã oẽs fuerũt occiſi, q in idololatria illa fuerũt culpabiles, ſed q gra
†ſcelere cumẽ, in ꝙ Deus ſpecialiter eẽ & habitare ſe mõſtrat, [ſi ꝙ modo eũ quiuero deprecari, ꝓ † pec
cato veſtro].i. ad hoc ſi forte potero, vel aliquo modo valeã vobis impetrare veniam ſceleris
tanti ab eo. Et loquit Moſes ꝓ hunc modũ: primo, ad inſinuãdum enormitatẽ huius facino-
ris: ſecũdo, ad innuẽdum difficultatẽ obtinẽdi remiſſionẽ eiuſdẽ: tertio, ad deſignãdũ liber-
tatem Dei ad exaudiẽdum, atꝙ ꝓpriã incertitudinẽ de ſua exauditiõe, ſeu quãtũ, qñ, & qua-
liter erat exaudiẽdus. [Reuerſuſq; ad dñm, ait: Obſecro].i. propter ꝓpriã tuã bonitatẽ exau-
diri rogo. nã [peccauit populus iſte] ꝙd dicit deſpectiue, zelo iuſtitiæ. [peccatũ maximũ, fece-
runtꝙ ſibi deos aureos.] in qbus verbis ponit plurale ꝓ ſingulari, vt tactũ eſt. [Aut dimitte
eis hãc noxam] ſ. idololatriã iſtã cũ vitijs ei annexis, & in ea incluſis. Larga etẽ pietas nõ
dimidiat veniã, nec vnũ mortale ſine alio indulget. [aut ſi nõ facis].i. ſi eis non ignoſcis hoc
crimen. [dele me de libro tuo quem ſcripſiſti].i. de libro vitæ ſeu numero prædeſtinatorum.

Non

Non ex impetu, ꝓturbationeve animi dixit hoc Moſes, ſed ex ardẽtiſſimæ charitatis impul
ſu, & ex occulta familiaritate ac cõfidentia ad Deũ. Et itẽ quaſi ꝓ modũ hyperbolicę locutiõis,
qua frequẽter aliqd dicit ꝓ exceſſum ſine mẽdacio ad inſinuandũ magnitudinẽ affectiõis ſeu
cauſæ, iuxta quẽ modũ ait Apſtus ad Romanos: Optabã egoipſe anathema eſſe à Chro pro Roma.9.
fratribus meis. Vel vt aliqui ſcribũt, dixit hęc verba eo modo, ꝙ orauit ſaluator Pater, ſi poſſi
bile eſt, trãsfer à me calicẽ iſtum. In qua oratione Chris expreſſit diſpoſitionẽ inferioris partis Mat. 26.
aiæ ſuæ, qua naturali horrore mortẽ refugiebat, cũ tñ ſecundũ ſuperiorẽ aiæ portionẽ cupe-
ret pro mũdi ſalute pati. Sic Moſes & Paulus tm erãt affecti ad Iudæoꝝ ſalutẽ, ꝙ ſecũdũ aiæ
inferiorẽ partẽ malebãt quodãmodo deleri de libro vitæ, & ſeparari à dño, ꝙ Iudæos per-
ire, cũ tñ ſecũdũ ſupiorẽ rationẽ abſolutãꝙ volũtatẽ intellectualẽ, ita nõ vellẽt. Ex familiari
tate ꝙq; & cõfidẽtia, ꝓueniẽte ex ſynceriſſima charitate, & lõga ſeu grãdi experiẽtia bonita
tis charitatiſꝙ Dei circa ſe, ita locuti ſunt, tãꝙ certi ꝙ Deus eos de libro vitæ nõ deleret. Quo-
circa multa inqri poſſent, videlicet qd ſit liber vitæ, & qualiter poſſit qs inde deleri, & cuius
vitæ dicaf liber ille: quæ oia alibi magis habent determinari. Breuiter tñ tangẽdo, liber vitæ
ꝓprie appellaf, firma & certa memoria, ſeu notitia ꝑdeſtinatoꝝ in Deo, ſeu electoꝝ in men-
te diuina cõſcriptio, ꝙ liber eſt ipſa ꝑdeſtinatio Dei. Dicit aũt aliqs dupliciter ſcriptus in li-
bro vitæ. Primo, ſecundũ æternam ꝑdeſtinationẽ, ſicꝙ oẽs electi, & ipſi dũtaxat in libro vitæ
ſunt ſcripti: alio modo ſecũdum ꝑſentẽ iuſtitiã, & ſic oẽs in charitate exiſtẽtes, in eo ſunt ſcri
pti. Et ꝙ ita ibi ſunt ſcripti, dicunt inde deleri dũ peccãt mortaliter. At vero liber vitæ dicit
liber vitæ gloriæ, ad quã ꝑdeſtinati electi ſunt. De hac materia ſup epl'am ad Romanos ple- Roma.9.
nius ſcripſi. [Cui rñdit dñs Qui peccauerit mihi].i. mortalẽ culpã inciderit ad irreuerẽtiam
meã, ꝓponendo mihi vana, creata, caduca. [delebo eũ de libro meo].i. de libro vitæ: delebo,
inquã, ſecũdum ꝑſentẽ iuſtitiã, qa nõ recognoſcã eũ vt talẽ, felicitatis capacẽ, neq; ad me pœ
nitentẽ: ſi tñ electus eſt, manet ſcriptus quãtũ ad ꝑſcientiã & ꝑdeſtinationẽ ęternã. Vñ & ipſum
Moſen, qñ ad aquas cõtradictiõis ꝓ incredulitatẽ peccauit, Deus de libro ſuo deleuit ſecundũ
præſentẽ iuſtitiã: pœnitentẽ aũt denuo ſcripſit in eo, hoc eſt, inter ſuos, vt talẽ, recognouit.
Hinc aliq dicũt, ꝙ nullus deleꝫ de libro vitæ, quantũ ad ꝓdinationẽ ꝑdeſtinatoris: ſed ſolũ,
quantũ ad ꝑdeſtinatiõis effectũ, dum gratiã & charitatẽ amittit. Itaq; ꝓ hæc verba Deus reſpõ
dit verbis Moſis, qbus dixit, Aut dele me &c. Deide rñdet ei quo ad hoc ꝙd dixit, Dimitte eis
hãc noxam. [Tu aũt vade, & duc populũ iſtũ ꝙ locutus ſum tibi].i. ad terrã ꝓmiſſiõis. Quaſi
dicat: Nõ ſic vindicabo ĩpietatẽ eoꝝ, vt ſtatim & oĩno deleã eos, ſed pœnã mitigabo ac diffe
rã, eosꝙ introducã ad terrã ꝓmiſſam, niſi adhuc demeruerint aliũde. [Angelus meus ꝓcedet
te].i. ductor veſter erit, ſicut fuit hucuſq;. Quod cur dicat, & ꝙliter intelligendũ ſit, circa prin
cipiũ ſequẽtis cap. exponet: [Ego aũt in die vltiõis] hoc eſt, extremi iudicij, in quo fiet vltio
cõſummata ac generalis vniuerſæ iniquitatis, interim nõ vindicatæ plenarie: quæ dies, ano-
nomatice dies vltionis vocat. [viſitabo] per debitã punitionẽ, [& hoc peccatũ eoꝝ,] in eis
qui nõ pœnituerint veraciter in hac vita, quos cõſtat eſſe dãnatos: ideo in die iudicij augebi
tur eoꝝ ſuppliciũ, qñ & in corporibus reſumẽdis de cætero æternaliter torquebunt. Sed qa
ſubiũgit, [Percuſſit ergo dñs populũ ꝓ reatu vituli,] ſ. ꝓ adoratiõe ipſius, [quẽ fecit Aaron:]
videſ nũc ꝓ diẽ vltiõis, intelligẽdus dies, in quo Deus vltra punitionẽ ꝓ Leuitas factã, adhuc
plagauit eos q in idololatria peccauerũt, ꝓ mortalitatẽ & peſtẽ. Cũ enim dixiſſet, in die vltiõis
viſitabo & hoc peccatũ, ꝓtinus quaſi expoſitorie ſubdit: Percuſſit ergo dñs populũ pro rea-
tu vituli. Quaſi dicat ſcriptura: Ex ꝙ ita cõminatus eſt ſe viſitaturum illud peccatũ, ideo pcuſſit
populũ pro illo exceſſu. ¶Circa hæc recitat Lyra, ꝙ Hebræi increduli ꝓ diẽ vltiõis intelli-
gũt tẽpora aduerſitatũ & infortuniorum, quæ Iudæis poſtea acciderũt, ꝑſertim tẽpus captiuita
tis huius ꝓ Romanos eis inflictæ. Additꝙ Lyra, ꝙ aliq expoſitores catholici in hoc cum He
bræis cõueniũt, ꝙ ꝓ diẽ vltiõis intelligũt captiuitatẽ Babylonicã vel Romanã. ¶Deinde re-
probat iſtud: primo, qñ iuxta ſcripturas veteris teſtamẽti, Deus viſitat iniqtatẽ patrũ in fi-
lios & nepotes, vſq; in tertiã & quartã generationẽ, nec vltrà. A tẽpore aũt adoratiõis vituli,
vſq; ad Babyloni cã captiuitatẽ, valde multæ generatiões fluxerũt, & multo plures vſq; ad ca
ptiuitatẽ Iudæoꝝ ſub Veſpaſiano ac Tito. Secũdo, qñ Chriſtus in Euãgelio docet captiuita-
tem à Romanis illatã Iudæis, ideo factã, qa nõ receperunt eũ, ſed crucifixerũt. ¶Circa hæc
aduertendũ, ꝙ ſup illud, Ego in die vltiõis, Gloſſa interlinearis ait, Romanę captiuitatis, vel
generalis iudicij. Similiter ſup illud in ſequenti cap. Semel aſſcendã in medio tui, & delebo
te, ait Gloſſa, Babylonicã captiuitatẽ vel Romanã, vel vltimi iudicij vindictã minaf. Idem
in Scholaſtica hiſtoria cõtinet. ¶Circa hæc dico, ꝙ doctores catholici, ꝓ diẽ vltiõis intel- Euſebi⁹
ligẽtes captiuitatẽ Iudæoꝝ, à Babylonijs aut Romanis inflictã, valde differũt ab Hebræis do
ctoribus: Primo, qa fatẽt principalẽ cauſam captiuitatis Babylonicæ fuiſſe ſcelera Iudęoꝝ, q
illis fuerũt tẽporibus, ꝓut in Hieremia cæterisꝙ ꝓphetis habet. Similiter principalẽ cauſam
captiuitatis Iudæoꝝ ſub Romanis, affirmãt fuiſſe, ꝙ regẽ Meſſiã nõ recepũt, ſed occiderũt.

¶Por-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Porro R.Salomon & alij pfidi Iudæor doctores asserũt, causam captiuitatis eor sub Romanis, nõ esse q peccauerũt in Chrm, sed vituli adorationẽ, aut alia quædã. Atq vt R. Paul' cõscribit, hoc ipsi malitiose cõfingunt, qm nolũt fateri, q causa captiuitatis & destructiõis factę p Titũ & Vespasianũ, q acerbissima fuit, & oës præcedẽtes in ignominia & duratiõe excedit, facta sit in vltionẽ occisiõis Messiæ. Secũdo, qa doctores pfati catholici nõ intẽdũt asserere q captiuitas Babylonica aut Romana inflicta sit ppter adorationẽ cõflatilis vituli, vel q Deus crimẽ illud vlciscat in Iudæis nũc captis, nisi eo modo, q oĩa vitia reproboꝝ dicunt in eoꝝ vniuersitatẽ atq cõgerie redũdare. Ponit nãq scriptura duplicẽ hoĩm generationẽs Vnam, bonoꝝ & electoꝝ: aliã, maloꝝ ac reproboꝝ. Et docet q sicut virtuosi actus iustoꝝ sibĩnuicẽ cõmunicant, ita q merita eoꝝ in se inuicẽ redundãt, qm̃ per charitatẽ cõnexi sunt & vnũ mysticũ corpus existũt: ppter qd ait vir sanctus: Particeps ego sum oĩm timentiũ te &c. de qua etiã generatiõe cãtamus, Hęc est generatio quærentiũ dñm: sic vitia atq demerita iniquoꝝ in se inuicẽ redundare dicunt, & cõmuni dãnatiõe disperẽt, sicut sunt vnũ corpus, & ciuitas vna diaboli. Hinc Chrs dixit Iudęis: Ecce ego mitto ad vos pphetas, & ex illis occidetis, vt veniat sup vos oĩs sanguis iustus, q effusus est sup terrã, à sanguine Abel iusti &c. Vnde & in Luca protestat: Amẽ dico vobis, requirent hæc oĩa à generatiõe ista. ¶Insup dicit, q Deus dicendo Iudæis illis idololatris, Semel ascendam in medio tui, & delebo te item q, Ego in die vltionis visitabo & hoc peccatũ eoꝝ, nõ solum minat illis incredulis, qui tunc erãt, sed etiã sub nomine eoꝝ vniuersis successoribus eoꝝ puersis, ita q cõminatio illa in diuersis diuersimode ac diuersis tẽporib' est impleta, sic q doctores isti catholici possunt saluari, nec tã faciliter sunt negãdi. ¶Insup quærit circa pdicta, cur Aaron q vitulũ illũ specialiter fecisse fertur in textu, q & corã vitulo ædificauit altare, & præconis voce clamauit, Cras solẽnitas dñi est, ad quę etiã Aaron Moses vere locutus est: Quid tibi hic fecit populus, vt induceres sup eũ peccatũ maximũ? cur, inquã, vltionẽ præfatã euasit. ¶Circa hoc loqtur Augustin': Nouit Deus cui parcat, vsq ad cõmutationẽ, qua noscit eũ in melius cõmutari: & cui parcat ad tẽpus, q̃uis psciat eũ in melius nõ mutari: & cui nõ parcat, vt mutet in melius: & cui nõ parcat, ita vt nec mutationẽ eius expectet. Inscrutabilia sunt em iudicia eius, & inuestigabiles viæ illius. Alij aũt dicũt q ideo, qm̃ ex ĩdã coactiõe & timore mortis fecit q dicta sunt. ¶Nũc quærit de ordinatiõe decalogi, videlicet qt pcepta scripta fuerũt in qualibet tabula. Ad qd Augustin' respõdet, q tria prima, ad Dei cultũ directe spectãtia, & cętera principaliora, scripta erãt in tabula prima: vnde & pcepta primæ tabulæ nuncupant. Cætera septẽ ad proximũ pertinẽtia, in tabula secũda: propter qd pcepta tabulæ secũdæ appellant. Hunc modũ ordinãdi & situãdi pcepta decalogi, sequunt Isidorus & Richardus de S. Victore, multiq alij. Lyra vero refert, q secundũ R. Salomonẽ & doctores Hebraicos, qnq fuerũt scripta in tabula vna, & qnq in tabula alia. Cui recitationi cõtradicit R. Paulus, affirmãs q secundũ doctores Hebraicos fuerũt tm̃ quatuor pcepta in tabula prima, & cętera sex in secũda. Hebrei vero aliter distinguũt decẽ pcepta, q̃ Augustin', put in expositiõe 20. cap. dicebat. Sed recitatio Lyrę verior æstimat. Cõstat nãq, q etiã Iosephus ponat in qualibet tabula qn q pcepta. Magister ĩq in historijs dicit: Iosephus & Hebræi in vtraq tabula ponunt qnq. Attn esse potest, q quidã Hebræi dicãt, secũdum qd R. Paul' refert: sed pfata positio apud Hebræos solẽnior inuenit. Magister autẽ in historijs breuiter tãgit q̃ndã Augustini ac Iosephi cõcordantiã, dicẽs: Forte qa Augustin' tria prima pcepta voluit ptinere ad dilectionẽ Dei, & septẽ alia ad dilectionẽ proximi, ppter dignitatẽ potius, q̃ ppter scripturã dixit tria primæ tabulæ, & septẽ secundæ, quẽadmodũ dicere cõsueuimus homines primæ classis & secundæ. ¶Præterea Petrus de Tarentasia, sup tertiũ Sentẽtiaꝝ dist. 37. scribit: Iosephus Iudæoꝝ fidelis historiographus, dicit q qnq erãt in vna, totidẽ q in alia. Deinde Petr' addit: Scripturã præceptoꝝ in tabulis cõtingit dupliciter ordinare. Primo, secũdum ordinem rei gestæ, & sic ordinat Iosephus: quia ad literã quinq erant inscripta tabulæ primæ, & quinq secundæ. Secundo, secũdum ordinẽ rei gerendæ, & sic ordinat Augustinus, ponens in prima tabula tria, & septẽ in secunda. Et etiã Origenes, qui ait, q quatuor continebant in prima, & sex in secunda. Nam hoꝝ vterq ponit in prima tabula per appropriationẽ, & non per proprietatẽ, præcepta ordinãtia in Deũ, quæ primo ac principaliter sunt gerẽda seu exercẽda: in secunda vero, ordinãtia in proximũ. Illa tamẽ, Origenes posuit esse quatuor: ista, sex: vt in expositiõe mo, circa' phabita q̃ri potest, an idololatria sit grauissimũ peccatũ absolute loquendo. Ad qd plenarie rñdere, plixum est: qm̃ secundũ diuersas cõsideratiões ac varios gradus ac modos, vnum peccatũ dicit grauius alio, prout Alexãder de Halis in Sũma sua, & Thomas in prima. Secũdo, magistraliter docẽt. Interdũ qppe peccata in spm̃sanctũ dicunt esse grauissima, interdum occisio Christi, qñq infidelitas: immo aliqui dicũt, q absolute loquendo, odium Dei sit peccatum grauissimũ. Horum determinationem, breuitati studens, transilio.

¶De

Rab. Salomon
R. Paul'
Auguſt.
Exo. 20.
Thomas
Ioſe. li. 3 ant. iud. cap. 6.
Pſal. 118.
Pſal. 23.
Mat. 23.
Luc. 11.
Auguſt.
Origen.
Idem.
Rab. Salomon
R. Paul'
Auguſt.
Exo. 20.
Thomas
Ioſe. li. 3 ant. iud. cap. 6.
Auguſt.
Origen.
Exo. 20.

¶De spũalibus documentis atq mysterijs huius cap. XXXII. Art. LXII.

MOraliter docemur ex capituli huius exordio, q̃ periculosa sit gregi boni pastoris absentia, etiã si assit vicarius competens. Mose quippe absente, & morã redeundi agẽte, plebs Israel ad idololatriã est dilapsa, ad gulam quoq & rebellionem contra prælatum, atq ad chorizãdum. Prælatus ergo plebi sibi cõmissæ studeat semper adesse, ac pastoraliter psidere, pensans preci ositatẽ crediti sibi thesauri, videlicet aĩaliũ rationaliũ Chri sanguine redemptoꝝ. Quod si interdũ oportuerit eum abesse, festinet pro posse reuerti, & interim de idoneo prouideat vicario, qui vita, scientia & ætate aptus ac potens sit custodire, gubernare, ac pascere oues Christi. Surge, fac nobis deos qui nos pcedãt. Per impios illos idolatras designant oĩes iniqui ad vitia proni, qui spem suam auertunt à Deo, & facili occasione in hominibus seu rebus caducis magis, q̃ in Deo confidunt: ific q creaturis magis quàm creatori altissimo inhærentes, alienos sibi faciunt deos, quibus & inaniter innituntur. Eorum quoq sequunt ducatũ, dum quo carnalia & terrena alliciunt, mentaliter aut etiã corporaliter gradiunt. Omne etem mortale peccatũ, est idololatria quædã & fornicatio spũalis: quia per illud mens creata à vero Deo auertit, dæmoni iungit, & transitorijs ac caducis magis, q̃ summo & incõmutabili bono, cohæret. Sedit populus mãducare & bibere, & surrexerunt ludere. Ecce qualiter ex vno vitio aliud generet, ita q idem est culpa & pœna culpæ. Specialiter q̃q ex gula oriunt diuersa enormia q peccata. Nã ventre satiato, & corpore laute refecto, cor mox ad inania relaxat: spũalia fastidit exercitia & interna, fabulari, iocari, cachinnari, chorizare, ociari, & tandẽ luxuriari delectat. Qui igit tot peccata cupit euadere, immoderãtiã, lauticinia, diuersitatẽ cibi ac potus deuitet. Locutus q est dñs ad Mosen: Vade. Per hoc primo instruimur, q prælatus debet tẽpore opportuno exercitia contemplatiõis interrumpere, atq ad tẽpus suspẽdere, & ad sibi cõmissos accelerare, ac debitũ sui officij exhibere eisdem, cũ dñs dicat: Vade, i. à cõtemplatiõe ad actionẽ pcede, à quiete occupatiõis internę, ad solicitudinẽ & occupationẽ externã ac pastoralẽ, descẽde. Secũdo, p hoc verbũ docemur Dei esse pceptũ, vt cũ trãsgressi fuerint subditi, pfidẽs mox festinet ad corripiendũ, corrigẽdum q eos q̃a si dormiat disciplina, fœuit, augmẽtat, putrescit impunita neqtia. Peccauit populus tuus. Ecce q peccãdo definimus esse populus Dei. Ait dñs ad Mosen: Cerno q populus iste duræ ceruicis sit. Videamus ne & nos tales reputemur à dño. Non simus indociles, ptinaces, inobedientes. Nẽpe q mẽtis est durę, corruet in mala. Et quasi scelus idololatrię, est acquiescere nolle. Dimitte me, vt iracscat furor meus cõtra eos. In hoc verbo patet rigor diuinæ iustitiæ, qui per furorẽ exprimit, ad insinuandũ vehementissimã suę districtiõis punitiõis q̃ seueritatẽ, potissime in futuro. In eodẽ etiã verbo insinuat immẽsitas pietatis diuinæ, qa cũ Deus oĩpotens sit, tñ fatet hominẽ sibi posse resistere, se q charitate & precibus quodãmodo posse ligari ac vinci. Eodẽ verbo docemur, quantũ beneficiũ Dei sit, virtuosum habere prælatũ, & quantũ possit pl̃atus idone' apud misericordiã Dei pro salute gregis cõmissi. Nec his obstat, q S. Iob ait: Deus, cui' iræ nemo resistere potest. Irę etem Dei tm̃ potest homo virtuosus resistere, quãtũ vult Deus, nõ amplius. Moses aũt orabat ad dñm Deũ suũ. Hoc exẽplo instruunt prælati, q̃ feruẽter debẽt sibi cõmissos diligere, etiamsi offendãt: q̃ item feruenter atq fideliter teneant pro ipsis orare, præsertim dum enormiter excesserunt. Vidit vitulum & choros, iratus q valde, proiecit tabulas. Ecce q̃ mirabiliter in bonoꝝ cordibus prælatoꝝ vigent charitas Dei, amor proximi, pietas cõpassionis, zelus q æquitatis. Præsidens ergo ita cõdoleat lapsis, & oret pro eis, vt tñ Dei inflãmet amore ac zelo iustitiæ, reis q increpationẽ, informationẽ, & debitã castigationẽ impendere nõ omittat. Et confregit eas. Per quod secundum Augustinum, magno mysterio figurabatur, q vetus testamentum fuerat abolendum, & nouum instituẽdum. Atq vt ait Lyra, per tabulaꝝ confractionẽ significata est euacuatio legalium in Christi aduentu. Nec valet quod contra hoc obĵcit Rabbi Paulus, videlicet quia in tabulis illis continebat decalogus qui manet in euangelica lege. Nam tabulæ illæ, totã veterem legem sua inscriptione virtualiter repræsentabant & cõmemorabãt. Ponat vir gladium super femur suum. Per hoc datur intelligi, q prælati ac præsidentes debẽt seipsos ac suos coadiutores spiritalib' armis armare, excitare, accẽdere, ad vitia debellãda, ad corrigendum excessus, ad reformãdum destructa. Pensет oĩs qui præst, q sanctus Moses, qui q̃ ardentissime dilexit sibi commissos, q propriæ salutis quasi oblitus, orauit aut illis ignosci, aut se de libro vitæ deleri: tantum abhorruit charoꝝ impietatem, q eam tã terribiliter vindicauit, nec tantoꝝ interemptionem, putauit condignã tanti criminis expiationem. Vigeant ergo in pastore paterna compassio ac zelus iustitiæ. Discretio quoq contemperandi & exercendi, vt oportet, vtrunque mansuetudine irriget & confortet iustitia. Omnis negligentia, torpor, & timor inutilis abĵciantur.

1. Re. 15.

Iob. 9.

Auguſt.

In Rab. Paulum

¶Expositio literalis capituli XXXIII. Loquutus q est dominus ad Mosen, dicens. Articulus LXIII.

Con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

COnsequenter plenius describit, qualiter dñs recõciliatus sit plebi paulatim. [Locutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Vade, ascende de loco isto.] Qualiter dñs dicit Mosi secum in mõte existenti, ascende? Respondet q nõ solum p̃cepit ei abire ab altitudine montis, sed à loco illius deserti tendere ad terrã promissam, quæ situ altior fuit deserto illo. ideo ait, Ascende [tu & populus tuus, quẽ eduxisti de terra Aegypti, in terrã quã iuraui Abrahã, Isaac & Iacob, dicens: Semini tuo dabo eã.] Si Deus placatus iam extitit populo, cur nõ ait? Tu & populus meus quẽ eduxi? Respõdet Augustinus, q nõdum facta fuit recõciliatio plena, sed inchoata, & qm̃ filij Israel pauloante dixerunt: Mosi qui nos eduxit de Aegypto, nescimus qd acciderit, ei, quasi homini, suã liberationẽ attribuentes. ideo dñs proportionabiliter de eis locutus est, ad insinuãdum imperfectionẽ eorũ. [Et mittã præcursorẽ tui angelum.] Hoc est qd circa finẽ præcedentis cap. dixit: Angelus meus p̃cedet te. [ut ejjciã Chananæum, & Amorrhæum, & Ethæum, & Pherezæum, & Heuæum, & Iebusæum, ut intres in terrã fluentem lacte & melle. Non ẽm̃ ascendã tecum, qa populus duræ ceruicis *es.] Hoc quidã exponit sic: Non ero vobiscũ per miraculorũ operationẽ, sicut antea fui. Cui expositioni videtur obuiare, qd dñs ait sequenti capitulo: Videntibus cunctis, faciã signa quæ nunq̃ visa sunt super terram, nec in vllis gentibus, vt cernat populus iste, in cuius es medio, opus dñi terribile quod facturus sum. ¶Porro Rabbi Paulus præfatã quoq; expositionẽ redarguens, exponit sic, q Deus vltrã non esset in populo illo per solitã residentiã inter illos, & per eminentiã gratiæ consuetæ. Cui expositioni repugnat, q Deus cito post hæc multo solennius habitauit in tabernaculo facto iuxta Mosis iussionẽ, in medio filiorũ Israel, q̃ ante, prout in libro Numerorũ probat, qm̃ in profectionibus duodecim tribuum Israel, in circuitu tabernaculi ad oriẽtem, occidentem, austrũ & aquilonem gradiebat. Vnde lib. 2. Regum dñs protestatur circo quod ait, Non ascendã tecum, videl esse cõminatio, nõ assertio, p̃sertim cum sequenti legat capl'o Moses exorasse: Si inueni gratiã in conspectu tuo dñe, obsecro vt gradiaris nobiscum. Respõdit dñs: Ego inibo pactũ. Immo in isto capl'o infrà habet: Ait Moses: Si non tuipse præcedis nos, ne educas nos de loco isto. Dixit autẽ dñs: Et verbum istud faciam. Itaq; quod dixit, Non ascendam tecum, cõminatio fuit vel assertio, nisi pœniterent. Sed quid est quod subditur: Non ascendã tecum, populus ẽm̃ duræ ceruicis es, [ne forte disperdã te in via?] Ex quo sequi videtur, q expediebat eis quòd dñs non ascenderet cũ ipsis: quia si cum eis ascenderet, forte disperderet eos propter eorũ duritiã. Respondet, q ascensus Dei cum eis, fuit eis ex vna parte periculosus, propter eorũ pronitatẽ ad vitia: quia si cum eis ascenderet solita beneficia impendẽdo, & ipsi ingrati, peruersi, ac rebelles efficerent, grauius eis imminueret periculum ex vltione iustitiæ Dei p̃sentis. Ex alia vero parte ascensus Dei cum eis per beneficia cõsueta, fuit ipsis valde desiderabilis & amãdus, immo p se appetibilis atq; expediens eis fuit: periculosus vero per accidens, puta si abuterent donis gratiæ p̃sentiæ Dei. Ideo subdit: [Audiẽsq; populus sermonẽ hunc pessimũ,] hoc est, valde malũ, loquẽdo de malo pœnæ, qa cõminatorius fuit & iustæ vindictæ prænuncius. [luxit] sua deplorãdo peccata, & metuendo destitutionẽ gratiosæ protectiõis atq; p̃sentiæ Dei. [& nullus ex more indutus est cultu suo:] hoc est, cultioribus vestimentis ac ornamẽtis, quatenus ipso suo habitu pœnitentiã demonstrarẽt ac mœstitudinẽ cordis. ¶Præterea, Augustinus exponẽs hæc, ait: Deus est cũ iustis, visitãdo & miserẽdo ac cõfortãdo: cũ impijs vero, vlciscẽdo ac puniendo. Itaq; ait: Non ascendã tecũ, hoc est, cũ hominibus istis esse nõ possum, vt vindicẽ propter te, nec quere filijs Israel:] Dñs nunc parum dulcius loquitur, q̃ ante, quasi misertus plorãtibus. Non ẽm̃ ait ad Mosen, Dic populo tuo: sed, filijs Israel. Verũtn qm̃ dñs q̃s amat, arguit & castigat, ac pertinax, iuxta illud Esaiæ: Sciui quia durus es tu, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ænea. [Semel ascendã in medio tui, & delebo te.] hoc est, tandem vna vice puniam te p̃fecte. Quod intelligi potest, vt cõminatorie & sub conditione prolatum, videlicet misi se emenda scripturis sub nomine populi alicuius, præsertim Israelitici, intelligunt diuersæ partes eius quæ diuersis fuere tẽporibus, vt in p̃cedentis expositiõe capituli dictũ est plenius. [Iam nunc depone ornatum tuũ, vt sciam qd faciã tibi. Deposuerũt ergo filij Israel ornatum suũ à mõte Oreb.] Hoc Glosia & magister in historijs, multiq; alij exponunt de minori tabernaculo, in quo ante constructionem tabernaculi maioris Moses loquebat cum dño, & cum senioribus populi tractauit cõsilia, ac populum iudicauit. Quod tabernaculũ stetit prope radices montis Sinai inter montẽ & populũ. Quod dñs iussit remoueri à mõte sancto, q̃si indignãs, & plebẽ cum suo ornatu seu tabernaculo, quo ornabat, à loco suæ habitatiõis, puta à monte elongari præcipiens. Et q ait, sciam, exponẽdum est, sciri faciã, quid faciã tibi, i. qualiter te tractabo, nõ q hoc aliàs ignorauerit, sed qa per talem eorũ humiliationẽ volebat p̃bare ac demonstrare qualiter se haberẽt, & quid sibi fieri mererent. Deposuerunt ergo ornatũ, i. tabernaculum illud à monte Oreb, ponẽtes illud in loco à monte remoto. Huic autẽ expositioni obijcit, qd in textu mox sequit: [Moses quoq; tollens tabernaculũ, tetẽdit extra castra procul.] i. remote à tentorijs populi, qd de p̃fato tabernaculo certũ est dici. Sicq; scriptura hæc loquit de p̃fato plebis ornatu, & de tabernaculo isto quasi de rebus diuersis. Hinc aliq dicũt, q in susceptiõe legis seu decẽ præceptorũ à Deo, de q̃re dictũ est cap. 20. principales in populo ornabãt se q̃busdã coronis, quasi spiritaliter desponsandi à sponso cælesti. Et hęc ornamenta iussi sunt à suis remouere capitibus, qa ad idololatriã corruerunt. Qui autẽ vult præfatam expositionẽ defendere, dicere potest hæc verba, Moses q̃q; &c. exponẽda sic esse, Moses eundem Hebræorũ ornatũ, qui alio nomine tabernaculũ nuncupat, remouit à monte Oreb seu Sinai, cõsentiendo & cooperãdo ad trãslationẽ illã tabernaculi de loco ad locũ factã per populũ. Sicq; qd dicit, Moses q̃q; &c. est quasi confirmatio & declaratio p̃cedentis sermonis. [Vocauitq; nomẽ eius tabernaculũ fœderis.] i. tabernaculũ in quo dñs fœdus seu pactũ pacis ac amicitiæ cõtulit ac injit ad plebẽ per Mosen, vt infrà habebit. Ibi etiã dabant iudicia, inter cõtendẽtes confœderatiua & pacificatiua eorũ. Vnde subiungit: [Et omnis populus qui habebat aliquã quæstionẽ.] i. causam & cõtrouersiã, [egrediebat] de tentorio suo [ad tabernaculũ fœderis extra castra.] i. quod sitũ fuit separatim à tentorijs, qa in tabernaculo illo iudices residebãt ad iura tractãda atq; ad iudicãdum. Immo & Moses causas grauiores determinauit ibidẽ, prout in expositiõe cap. 18. patuit. [Cumq; egrederet Moses ad tabernaculũ] veniẽdo de monte aut castris, [surgebat vniuersa plebs, & stabat vnusquisq; in ostio papilionis sui] ad reuerẽtiã Dei, & eius vicarij Mosis p̃lati eorũ, & tanq̃ aliqd magni visuri. Nã subdit: [*Adspiciebãtq; tergũ Mosis] euntis in spatio, qd fuit inter castra & tabernaculũ, [donec ingrederet tentoriũ.] i. tabernaculũ illud, qd fuit specialiter tentoriũ Mosis & velut habitatio. [Ingresso autẽ illo tabernaculũ fœderis, descendebat colũna nubis, & stabat ad ostium.] i. in aere suprà p̃pe ianuã tabernaculi. [Loquebatur q dñs cum Mose,] eratq; nubes signum aduentus ac p̃sentiæ Dei. [cernẽtibus vniuersis q columna nubis staret ad ostiũ tabernaculi: stabantq; & ipsi, & adorabãt per fores tabernaculorũ suorũ.] qa ex tam euidẽtibus & magnificis signis & effectib⁹ pietatis & maiestatis diuinę, ad quãdã p̃uocabant deuotionẽ. [Loquebat autẽ dñs ad Mosen facie ad faciẽ.] i. clare & familiariter, [sicut solet loq homo ad amicũ suũ:] cui & secreta sua reuelat, & charitatẽ suã oñdit. Deniq; dñs dicit sic locutus ad Mosen p̃ creaturã subiectã, puta per angelũ in humana specie apparentẽ, atq; in persona Dei loquẽtẽ. [Cumq; ille reuerteret in castra.] i. cũ Moses rediret ad filios Israel ad exponendũ eis diuina, [minister eius Iosue,] q fuit specialis & familiaris minister Mosis, [filius Nun, puer,] Puer pro ministro accipi solet. Sed qa iam dictũ est, minister Mosis, puer hic accipi potest pro discipulo, seu pro viro innocẽte ac puro, iuxta quẽ modũ Chfs post resurrectionẽ dixit apostolis: Pueri, nunqd pulmẽtariũ habetis? In Zacharia q̃q; angelus superior ait ad angelum inferiorẽ: Curre & loquere ad puerũ istũ, videlicet Zachariã prophetã, q tũc erat vir senex. Iosue etiã tẽpore isto fuit virilis ætatis, vir robust⁹ & audax, qa & añ hęc fuit dux populi in p̃lio cõtra Amalech, vt suprà descriptũ est. [nõ recedebat de tabernaculo.] Moses etẽm̃ ei iniũxit, in tabernaculo residere ppter reuerẽtiã sacri loci, & specialiter ppter Dei ibi frequẽter apparẽtis & loquẽtis, honorẽ. Et ibi vacabat tũc Iosue deuotiõi & cõtẽplationi, p̃stolans reditũ Mosis. [Dixit autẽ Moses ad dñm: Præcipis vt educã populũ istũ de loco hoc ad terrã p̃missiõis, [& nõ indicas mihi quẽ missurus* sis mecũ.] ¶Qualiter verũ est hoc, cũ iam dixerit dñs, Angelus meus p̃cedet te: & rursus, Mittã p̃cursorẽ tui angelũ, vt ejjciã Chananæum? Et rñdendũ, q in deductiõe Israeliticæ plebis vsq; in terrã p̃missionis, datiõeq; legis & acceptione, plures angeli ministeriũ exhibuerunt. Propter qd beatissimus Stephanus ait Iudæis: Accepistis legẽ in dispositiõe angelorũ. Atq; ad Galatas scribit Apostolus: Lex ppter trãsgressionem posita est, ordinata p angelos in manu mediatoris. Legit q̃q; in Iosue libro: Cumq; esset Iosue in agro vrbis Hiericho, vidit virũ stantẽ cõtra se, & euaginatũ tenentẽ gladiũ, & ait: Noster es, an aduersariorũ? Qui respõdit: Princeps sum exercitus dñi. Fuit ẽm̃ secundũ doctores, Michael princeps synagogæ missus in adiutoriũ Hebræorũ. Itaq; q̃is dñs dixit Mosi in generali, q angelũ mitteret præcursorẽ, tñ non expressit in specialit quẽ angelũ & quãtæ authoritatis ac præsidentiæ esset angelus mittendus super populũ illum: ideo Moses super hoc petijt edoceri. ¶Circa quod dicit Rabbi Paulus: Intelligitur Mosen implicite petiuisse q regimen populi sibi cõmitteret à Deo sine alicuius angeli præsidentia. Quod verũ nõ reor, nec ad humilitatẽ pertinuisset. Nam & Moses nouerat ecclesiasticã hierarchiã per angelicam desuper gubernari, immo & Moses postea postulauit dari sibi adiutores ex populo suo ad regendũ eundẽ: Non possum, inquiens, solus portare onus populi huius. Non ergo refutauit angelicã super se prælationẽ, immo superius dixit dñs ei: Ecce ego mitto angelum, q præce-

dat

rr

Augusti.
Exo. 32.
*est.
Nũe. 35.
2. Reg. 7.
Hebr. 13.
Apoc. 2.
Esaiæ 48.
*respiciebant
Ioan. 21.
Zach. 12.
Exo. 17.
*es
Actor. 7.
Galat. 3.
Iosue 5.
R. Paul.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dat te, obserua & audi vocem eius. [præsertim cum dixeris, Noui te ex nomine.] Ac si dicat: Merito miror q̃ non indicas mihi, quẽ mittes mecũ, cuius subsidio ducã populũ tuum, præsertim cum dixeris mihi, q̃ specialiter noscas, ames & approbes me. [& inueniſti gratiã coram me]. i. mihi p̃cipue cõplacuiſti, atq; acceptus es. Hæc plane dñs dixit ad Moſen, quãuis textus nõ exprimat, vbi vel quãdo. Multa quippe dulciſſima, altiſſima & familiariſſima verba dixit ad Moſen, præsertim in quadragenario illo die, quo ſecum fuit in monte, quę non ſunt deſcripta. [Si ergo inueni gratiã in cõſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuã.] Secundum quoſdã, in Hebræo habet, viam tuã, vel vias tuas: ſicq; Moſes per hæc verba petiuit ducatum à dño per deſertũ, & illuminari à Deo ad deducendũ regẽdum q̃ populũ. Et ita per hæc verba non petijt clarã diuinæ viſionẽ eſſentiæ. Sed his obuiare videt, quod ſubditur [vt ſciam te.] Iam nãq; cognouit Deum variis modis, & per diuerſa ac eminenter: ſed dicendo, Vt ſciam te, oſtendit ſe adhuc Deum neſcire, videlicet quãtum ad clarã & facilẽ eius notiam in ſeipſo. Idcirco hanc poſtulauit, dicendo, vt ſciam te. Loquẽdo aũt de aliis modis cognoſcendi Deum, iam nouerat eum ante iſtã petitionẽ. Deniq; Septuaginta trãſtulerunt, &
Auguſt. Auguſtinus ita exponit: Oſtende mihi teipſum. Potius igit reor in Hebræo haberi, ſicut Hie
Hieron. ronymus trãſtulit, qui frequenter teſtat, nihil de veritate Hebraica ſe mutaſſe. Poteſt quoq; eſſe, q̃ dictio illa Hebraica, pro qua habemus, faciẽ, extet æquiuoca, quã Hieronymus recte tranſtulit in verbũ hoc, faciem, eo q̃ cauſa petitionis ſubdat, cum dicitur, Vt ſciam te. Eſt itaq; ſenſus: Si ergo inueni gratiã in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuã. i. ſi tantum tibi complaceo, ſicut tuipſe teſtatus es mihi, da mihi ad horã videre teipſum, ſicuti es in teipſo, quia fiduciã habeo hoc petendi ex verbis tuis, Amici em̃ nõ ſolent ſibi inuicẽ de facili quicq̃ negare, & naturale eſt vt quis cupiat ſuũ amicũ clare cõſpicere, præsertim q̃ deſiderabiliſſi-
Auguſt. mum eſt menti creatæ creatorẽ ſuum per eſſentiã tueri. Hinc, ſecundũ Auguſtinũ, Moſes in hac petitione monſtrauit deſideriũ ſuũ in Dei amore. [& inueniã gratiã ante oculos tuos.] Iam dictum eſt ei, Inueniſti gratiã corã me; quõ ergo nunc denuo orat, & inueniã gratiam ante oculos tuos? Reſpondet, q̃ ſancti in gratia Dei ſemper creſcere cupiũt, gratiam q̃ multiplicem petunt, ſciebat q̃ Moſes ſe non poſſe iugiter in hac vita in Dei clara cognitione p̃ſiſtere, idcirco in cõtemplatione concupiuit gratiã obtinere nõ peccãdi de cætero, ſed proficiendi in omni bono. Veruntamẽ per hæc verba videt nunc poſtulaſſe gratiã, qua exaudiretur pro populo ſuo. nam ſubdit: [Reſpice populũ tuum gẽtem hanc]. i. clementer intuere ac dirige plebem tuã hanc mihi cõmiſſam, ad vitia pronã ac fragilem. Propter quod merito gens vocat. Per quæ verba oſtendit deſideriũ ſuum in dilectiõe fraterna. Vnde Septuaginta ſic trãſtulerunt, & vt ſciam quia populus tuus eſt gens hæc. [Dixit q̃ dñs: Facies mea præcedet te.] Hoc aliqui ſic exponunt: Egoipſe te ducã atq; præibo. i. gratioſus ductor & comes tui itineris ero. Cui expoſitioni cõſonat Septuaginta trãſlatio, habens ſic: Ipſe antecedã te. Sed obuiare videt, quod paulopoſt ſequit: Et ait Moſes: Si non tuipſe præcedas nos, nõ edu-
Auguſt. cas nos de loco iſto. Ad q̃d reſpondet Auguſtinus, q̃ verba iſta, Facies mea p̃cedet te, Moſes intellexit quaſi pro ſe ſolo, nõ pro populo dicta. ideo flagitauit, vt & populũ Deus p̃cederet. Aliqui vero dicunt, q̃ per verba illa, Facies mea p̃cedet te, Moſes intellexit aliquẽ quãmſimilimũ Deo promitti, qui præiret. idcirco rogauit, vt ipſe Deus eos p̃cederet. [Et requiem dabo tibi]. i. quietẽ in limbo patrũ, ſinu q̃ Abrahæ poſt hãc vitã, vſq; ad Chriſti paſſionẽ & mortem, deinde verã felicitatẽ in patria pro charitate & laboribus, quibus iam inquietaris. [Et ait Moſes:] cui tanq̃ fideliſſimo ſeruentiſſimo q̃ paſtori ac principi, bonũ cõmune principaliter exquirenti, nõ ſuffecit propria gratia, quies & ſalus: [Si nõ tuipſe p̃cedas nos]. i. niſi gratioſe & liberaliter affuturus ſis nobis, ſicut nunc affuiſti, qui nunquã mutaris, nec loco, neq; natura moueris, [ne educas nos de loco iſto:] q̃a diuerſa pericula & aduerſa imminent nobis in procedẽdo per eremũ, & melius nobis eſt hic eſſe tecum, q̃ alibi ſine te. Idcirco ſubdit [In quo em̃ ſcire poterimus ego & populus tuus, inueniſſe nos gratiã in cõſpectu tuo]. i. q̃ ti bi cõplaceamus, [niſi ambulaueris nobiſcũ] nõ in tua ſubſtãtia incircũſcripta locũ mutando, ſed nobis in via miſericorditer aſſiſtẽdo, atq; in cordibus noſtris manẽdo, [vt glorificemur ab oĩbus pp̃lis qui habitant ſup terrã?]. i. ex donis miſericordię tuę nobis p̃ſtandis à te, oñibus innoteſcat, q̃ ſimus populus & cultores veri Dei, præ cæteris gẽtibus à Deo electi ac honorãdi, ſic tñ, vt totũ iſtud ad tuũ honorẽ finaliter referamus. [Dixit autẽ dñs ad Moſen:] Et verbũ iſtud quod loquutus es, faciã]. i. hãc tuam petitionẽ implebo ſecundũ cẽſurã ac moderamen ſapiẽtiæ meæ. [Inueniſti em̃ gratiã corã me, & teipſum noui ex nomine]. i. tã ſpecialiter ac eminẽter mihi places, & notus ac charus es, q̃ & pro aliis te ita exaudio, quẽ tam charitatiuum & fidelẽ conſpicio. Vnde Septuaginta trãſtulerunt: Scio te præ oĩbus, ſicq; videt q̃ illo in tẽpore charior fuerit Deo, q̃ aliq̃s alter tunc viuẽs, [qui ait: Oſtẽde mihi gloriã tuam.] Ex p̃inductis gratioſiſſimis Dei verbis diuino amore accenſus valide Moſes, & vehementer de diuina pietate, quam in ſe taliter experiebatur, præſumens, auſus eſt poſtularet

Oſten-

Oſtende mihi gloriã tuam. i. tuiipſius maieſtatem & beatitudinẽ increatã, ſeu teipſum eſſentialiter glorioſum, vel fruitionẽ tuã glorioſam, quã habent beati in regno, impẽde mihi ad horã. Et hoc redit in idẽ, q̃m̃ qui ſic Deo fruunt, videt clare per ſpeciẽ diuinã eſſentiã. [Reſpõdit:] [Ego oſtendã oñe bonũ tibi]. i. tẽpore præordinato in regno beatitudinis manifeſtabo me tibi, & dabo tibi plenã felicitatẽ, immo & meipſum, q̃ ſum ſummũ atq; perfectũ bonũ, in quo eſt oĩm bonoꝝ & pulchroꝝ plenitudo immenſa. In hac quoq; vita dabo tibi omne chariſma gr̃æ ac virtutũ, atq; per fidẽ & ſapiẽtiæ donũ dabo tibi cognoſcere bona p̃fata. [& vocabo in nomine dñi corã te.] Aliq̃ textus habẽt, vocabor. Trãſlatio aũt Septuaginta, qua vtitur Auguſtinus, habet, Vocabo. & vt aſſerit idẽ, Vocabo ponit ibi pro Vocabor, videlicet Auguſt. actiuũ pro paſſiuo, inuſitato loquẽdi genere. Vnde & magiſter in hiſtorijs ita exponit: Vocabo in noie dñi corã te. i. faciã me vocari Deũ ac ducẽ veſtrũ ex miraculis, quæ ſum facturus. Poteſt tñ & ſic exponi: Vocabo in noie dñi corã te. i. te p̃ſente ac audiente inuitabo te in nomine meo, ſeu propria poteſtate & authoritate ad cõtemplationẽ & inuocationẽ meip̃ſius. Quod qualiter factum ſit, ſtatim dicet. Porro ſecundũ Lyrã, in Hebræo habet, Legã in noie meo. Quod quidã Hebræi interpretant, dicẽtes, q̃ Deo ipſi Moſi apparente, Moſes vidit ibi ſcripturã continentẽ duodecim modos impetrãdi miſericordiã Dei abſq; allegatiõe meritorum patriarchaꝝ ſanctoꝝ: vt ſit ſenſus, Inuocabo ſeu legã. i. docebo te inuocare & faciam te legere ſcripturã, docẽtem qualiter ſim inuocãdus in noie meo. i. per propriã bonitatẽ ſeu per meipſum ſine cõmemoratione patriarchaꝝ. Veruntñ q̃m̃ de iſtis duodecim modis inuocandi, ſcriptura hoc loco nil loquit, immo nec alibi, poſſit q̃is forſan dicere, fictitiũ eſſe quod Hebræi de illis duodecim modis dicunt. [Et miſerebor cui voluero]. i. iuxta beneplacitum meũ, abſq; præuijs meritis hoĩm, miſerebor finaliter his, quos ſponte elegi & volũtarie p̃deſtinaui, etiã ſi per ſanctoꝝ merita nõ inuocer pro illoꝝ ſaluatiõe. [& clemẽs ero in quẽ mihi placuerit]. i. liberrime indulgebo, & ſalutẽ p̃ſtabo cuicũq; viſum fuerit mihi, bonum, & quẽ voluero facere vas miſericordiæ meæ, cũ mea voluntas ſit oĩm prima cauſa, & oñia agã ſecũdum voluntatis meæ propoſitũ. Hinc cũ ſaluator dixiſſet, Confiteor tibi pater, dñe cæli Matt. 11. & terræ, q̃a abſcõdiſti hæc à ſapiẽtibus &c. pro cauſa adiecit: Etiã q̃a ſic placitũ fuit coram te. Apl̃us quoq; ad Romanos fatet: Igit̃ nõ volentis neq; currẽtis, ſed miſerẽtis eſt Dei. Rom. 9. Dicis itaq;, Ergo cuius vult miſeret, & quẽ vult indurat, &c. Vnde per Hieremiã dñs conteſtat: Ecce ſicut lutũ in manu figuli, ita & vos in manu mea. [Rurſum q̃ ait: Nõ poteris videre Hier. 18. faciẽ meã]. i. eſſentiã meã nõ potes clare per ſpeciẽ intueri in hac vita mortali, viuẽdo in ea vita humana, corporea, ſenſitiua. [Non em̃ videbit me homo] in hac vita per ſpeciẽ, [& viuet] vita ſenſitiua humana. Quocirca ſciẽdum, q̃ iuxta philoſophos cauſa prima ſicut eſt infinitæ actualitatis & eminẽtiæ, ita eſt infinitæ incõpræhenſibilitatis, cum tñ ex ſua natura ſit infinitæ intelligibilitatis. Propter q̃d dixit philoſophus, q̃ ſicut ſe habet oculus veſpertilionis ad lumẽ ſolis, ſic intellectus humanus ad manifeſtiſſima naturæ. i. ad cognitionẽ intellectualiũ & ſeparataꝝ ſubſtãtiaꝝ, potiſſimũ Dei, quæ ex ſua natura ſunt p̃cipuę cognoſcibilitatis, q̃m̃ vnũquodq; tm̃ habet de cognoſcibilitate & intelligibilitate, q̃tũ habet de entitate & actualitate. Hinc nulla mens poteſt Deũ p̃fecte & cõpræhẽſiue cognoſcere ſeu intellectualiter videre, puta tã plene & clare, ſicut ipſe ex ſua natura cognoſcibilis eſt, niſi ſit mẽs infinitę p̃ſpicacitatis, virtutis & capacitatis. Propterea ſup̃bũſſima Trinitas De⁹ hoc modo ſibi ſoli cognoſcibilis viſibilisq; cõſtit, q̃a nec aĩa Chr̃i hoc modo cõpr̃hẽdit eſſentiã Dei. Nihilo min⁹ ſancti in p̃ria vidẽt, & itelligũt Deũ p̃ ſpeciẽ, vtpote clare & ĩmediate ĩ ſeipſo p̃ ipſam diuinã eſſentiã loco ĩtelligibilis formę eis vnitã. Nẽpe cũ oĩs forma, ſpecies & ſimilitudo creata, deficiat & occũbat in infinitũ à plena Deitatis rep̃ſentatiõe, ſecundũ q̃d Deitas in ſeipſa cõſiſtit: nõ poteſt Deus ita in ſeipſo clare videri p̃ formã, ſimilitudinẽq; creatã, ſed p̃ increatã formã & ſpeciẽ Deus ſic cernit: q̃d prorſus ſupnaturale eſt, & ſola fide tenet. Porro in hac vita Deus nõ poteſt ita videri, *ita vt homo viuat vita ſenſitiua hũana. In huiuſcemodi nãq; viſiõe diuinę eſſentiæ, requirit in hac vita ſumma abſtractio ab oñi actu ac viſu ſenſitiuaꝝ inferiorũq; viriũ. Vnde & in Ioanne, & rurſus in prima eius epl̃a legit: Deũ nemo vidit vnq̃. Joann. 1. Et ad Timotheũ: Deus lucẽ habitat inacceſſibilẽ, quẽ nullus hoĩm vidit, ſed nec videre poteſt. Nihilo minus p̃ oĩpotentiã Dei poteſt homo in vita hac Deũ p̃ ſpeciẽ intueri, q̃a & Moſi cõceſſa eſt viſio talis in hac vita, vt in lib. Numeroꝝ habet, q̃ę ei hac vice negata eſt. In tali tñ viſione (vt tactũ eſt) cõmuniter homo nõ viuit vita ſenſitiua humana, ſed intellectuali tm̃ modo ac diuina, ꝓpter abſtractionẽ p̃fatã. Ideo regulariter dictũ eſt, Nõ videbit me homo, & viuet. Nihilo minus p̃ oĩpotentiã Dei poteſt mens humana Deũ ita videre, ipſo hoĩe ſic vidente, vitã ſenſitiuã ducẽte, vt patet de aĩa Chr̃i, quæ à ſuæ creatiõis & vnionis exordio cum verbo æterno, vidit præ vniuerſis beatis clariſſime diuinã eſſentiã, vtẽdo ſenſitiuis potentijs, vegetatiuarumq; viriũ actibus. ¶ Præterea aduertẽdũ q̃ ſup illud, Loquebat ad Moſen dñs facie ad faciẽ, ait Gloſſa interlinearis: Subſtãtiam Dei nec hoĩm nec angeloꝝ quiſpiã videre

Universidad de Deusto
Biblioteca

potuit,ſicuti eſt.Quod ſi intelligat de viſione plenaria & comprehenſionis,qua Deus cernitur tam perfecte,ſicut ex ſua natura cognoſcibilis eſt, veritatē fortitur: Si autē intelligat ita, ꝙ diuina eſſentia videri non valeat à mente angelica & humana per ſpeciē increatā, clare ac
1.Ioan.3. reuelate ſeu immediate in ſeipſa, ſtare non poteſt, cum & Ioannes dicat apoſtolus: Scimus
1.Co. 13. quoniā cum apparuerit,ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt. Et Paulus Corinthijs ait:Videmus nunc per ſpeculū in ænigmate,tunc autē facie ad faciē.Nunc cognoſco ex parte,tunc autē cognoſcam,ſicut & cognitus ſum.Vnigenitus quoq; patris: Angeli,inquit,
Matt.18. in cælis ſemper vident faciē patris mei.Deinde dñs pandit Moſi,qualiter ſe velit ei hac vice oſtendere.[Et ite; Ecce,inquit,eſt locus apud me.] Omnis locus apud incircūſcriptibilem Deum eſt:ſed ſicut Deus ſpecialiter fuit & habitauit in monte Sinai,ita nunc ſpecialiter loquitur de loco quodā qui erat ibidem,de quo ſubiungit:[& ſtabis ſupra petrā.] Corporaliter eñ ſtetit paulopoſt Moſes ſupra petrā illam. [Cum ꝙ tranſibit gloria mea].i. ſimilitudo glorioſa ſeu clara,me viſibiliter repræſentās,[ponā te in foramine petræ] illius, quæ habuit magnā cauernā,& in ea collocauit dñs Moſen,ne perſtringeret & terreretur nimis claritate ſimilitudinis illius magnificæ.[& protegā dextera mea donec trāſeam].i.dexterā meam ponam inter oculos tuos & inter gloriā illā me præſentātem, qm̄ ſplendorē formæ illius ferre non poſſes. Ideo dextera mea obumbrabit tibi, donec in ſimilitudine illa pertranſeā coram & vltra te. [Tollam ꝙ manum meā].i. poſtquā tranſiero corā te, retrahā dexterā meam,vt videas,[& videbis poſteriora mea].i.à tergo videbis me.[faciem autē meā videre non poteris].i. claritatem ſimilitudinis meæ me repræſentātis à parte ante, præſertim in vultu eius, intueri nō valebis corporalibus oculis,ob ſuæ vehementiā luminoſitatis. Iſta fuit corporalis at ꝙ ſenſibilis repræſentatio Dei, in qua oſtendit ſe Moſi in forma viſibili & humana, ſecūdum Hebræos & multos catholicos. Et,ſicut videt,erat angelus quidā in huiuſmodi ſpecie aſſumpta in Dei perſona,pertrāſiens & apparens,ita ꝙ Deus in ſimilitudine illa ſui repſenta tiua,dicit ſe apparuiſſe ac pertrāſiſſe, ſuam ꝙ dexterā inter ſe & oculos Moſis poſuiſſe. Quōd aūt Deus per angelū in ſimilitudine humana apparuit,hoc deſignat ꝙ Deus in ſua pſona eſt intellectualis naturę. Per copioſiſſimā vero & inuiſibilē illā & ſenſibilē claritatē, figurabatur infinita & incōprehenſibilis puritas diuinæ eſſentiæ in ſeipſa. Per interpoſitionē aūt dexteræ, imbecillitas mētis humanæ ad intuitionē increati luminis Dei, pia ꝺ ꝙ cōdeſcendētia & cōtemperatio oñipotentis, qua humanę capacitati cōdeſcendit, ſe ꝙ cōtemperat. Per inſpectionē vero poſteriorū ſeu ſimilitudinis eius à tergo, ſignatū eſt, ꝙ Deū in hac vita non niſi obſcure & impfecte, ac per ſuos effectus ſimilitudinesve creatas cognoſcere poſſumus. Has cauſas & ratiōes corporalis illius apparitiōis Moſes intellexit. Potuit aūt eſſe, ꝙ angelus qui in pſona Dei quotidie loquebat cū Moſe, Deo iubente aſſumpſerit ſimilitudinē ſolito ſplendidiorem & gloriofiorē ad horā, ſic ꝙ in ea corā Moſe pertrāſierit, maieſtatē Dei, vt dictum
R. Paul⁹ eſt, repræſentādo. ¶ Præterea circa pḣabita multa ſcribit Rabbi Paulus, quæ breuiter diſcutienda cenſent. Ait ergo in primis, ꝙ Moſi ante ſuum ieiuniū non fuit cōmiſſum, vt duceret
Exod. 3. filios Iſrael, ſed vt duceret tā Moſes ꝙ pp̄ſus per angelū: ſed poſt ieiuniū eius, & alia nunc p̄dicta, dictū eſt ei: Vade,& duc populū iſtum quo locutus ſum. Iſtud videt pueriliter dictū, cum
Exod. 6. ſit ſcriptū ſuprà: Veni, mittā te ad Pharaonē, vt educas populū meū filios Iſrael de Aegyptos Quæ fuerunt verba Dei ad Moſen circa rubum, diu ante eius ieiuniū. Similiter ſcriptum eſt alio loco: iſti ſunt Aaron & Moſes, quibus p̄cepit dñs, vt educerent filios Iſrael. Secundo ait: poſtq̄ Moſes maioris pfectionis effect⁹ eſt, cōmiſſus eſt ſibi q̄ſi ſingulariter ducatus populi. Ad quod dico, ꝙ tam Moſes ꝙ populus Iſrael tam bene ducti ſunt per nubē & angelū, poſtq̄ Moſes ieiunauit & cætera iam pfata peregit, vt ante, ſicut cōſequenter in libris eius aptiſſime recitat. Immo nec Moſes eduxit filios Iſrael de monte Sinai ad terrā ꝓmiſſiōis, quouſq; nubes eleuabat de tabernaculo fœderis,& cœpit eos p̄cedere angelo eā mouente, vt in Nu-
Nūe. 10. meris ſcriptum eſt. Tertio dicit ſuper verba illa, Facies mea p̄cedet te: Deus volebat deducere Moſen abſq; aliquo medio. Cuius verbi error iam patet, quia per angelū deinde ductus, inſtructus, directus eſt Moſes, quēadmodū ante: immo vt in Numeris legit, Moſes inſtanter rogauit Obab filium Raguel cognatū ſuum, vt ſibi ac populo p̄beret ducatū, dicendo: Noli nos relinquere. Tu eñ noſti, in q̄bus locis per deſertū caſtra ponere debeamus, & eris ductor noſter. Quarto dicit, Moſes implicite petebat & volebat, ꝙ nullus angelus interponeret in regimē populi, cuius dicti falſitas iam in iſto articulo eſt oſtenſa, fuiſſet ꝙ grādis præſumptio, ſi in tanti populi gubernatione Moſes refugiſſet angelo; ſubſidia & præceptā: immo cæremonialia, iudicialia ꝙ p̄cepta, quę in Leuitico & deinceps Moſi data ſunt, p̄ angelum ei propoſita ſunt: immo Moſes ſciuit toti Iſraelitico populo præeſſe angelū vnū de ordine principatus, videlicet Michaelem, ac populū ſynagogæ regi optauit: ſciuit & vnumquēq; eorum habere ſpecialē & propriū angelum pro cuſtode at ꝙ rectore. Vnde per hoc, ꝙ Moſes poſtulauit, vt ipſemet dñs ſe populum ꝙ p̄cederet, nō intendebat angelo; ducatū regimen ꝙ excludere, ſciens ꝙ Deus prouidētiæ ſuæ gubernationē per angelos circa homines exequat in pluribus rebus & actibus. Deniq; R. Paulus ad probādum verba ſua inducta, dicit: Non legitur in toto proceſſu Moſaicæ vitæ, ꝙ fiat mētio de angelo loquente cum Moſe, vel ei apparente poſt hæc, ſicut añ. Ad quod breuiter dico, ꝙ infrà vbicūq; in libro iſto atq; ſequētibus legit, Locutus eſt dñs ad Moſen &c. cōmuniter ſenſus eſt, ꝙ Deus p̄ angelū ei locutus ſit, ſecundū ꝺd Auguſtinus, Gregorius, & alij ſancti patres, catholici ꝙ doctores, cōcorditer dicūt.

In Rab. Paulum. Auguſt. Gregor.

¶ Declaratio cap. XXXIIII. Ac deinceps: Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas.

Articulus LXIIII.

REparatio tabulaꝝ decalogi, apparitio Dei, & cōmemoratio ſeu repetitio præceptoꝝ legalium, in iſto deſcribunt capitulo. [Ac deinceps: Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas inſtar prioꝝ].i. ſimiles illis, quas fregiſti, [& ſcribam ſup eas verba].i. decē præcepta, [quæ habuerunt tabulæ illæ] priores, [quas fregiſti.] Circa hæc oriſ quæſtio, qualiter dñs dicat hic, Scribam ſup eas: cum alia dicat trāſlatio, Scribe ſup eas: immo & in iſto capitulo infrà habet: Dixit ꝙ dñs ad Moſen, Scribe tibi verba hæc. Et rurſus: Fuit ergo ibi cū domino, & ſcripſit in tabulis verba fœderis decem. Ad hoc Auguſtinus, aliq; reſpondēt, ꝙ dñs ſcripſit per authoritatē, Moſes per exequutionē, videlicet Deo iubente. Quo circa iteꝝ quęritur, cur dñs vniuerſa prænoſcens, illas tabulas præparauit atq; inſcripſit, quas à Moſe noluerat mox frāgendas, & eas quas nouerat diu duraturas, iuſſit per Moſen præcidi, parari, inſcribi? Ad hæc Auguſtinus myſticā rationem aſſignat, qm̄ tabulæ factæ à Deo, ſignificabāt gratiā Dei datā Hebræis in exitu de Aegypto, quā celeriter perdiderūt redeuntes cordibus in Aegyptū. Tabulæ aūt factæ à Moſe, eos deſignāt, qui per adiutoriū gratiæ Dei implent præcepta per ſeculi huius durationē. Literalius vero quis dicere poteſt, ꝙ ex quo Moſes primas tabulas & eaꝝ ſcripturā conſpexit, potuit iuxta eaꝝ exemplar formare ac ſcribere alias. Vel certe ad maiorem ſuperbi ingratiq; populi humiliationē, datæ ſunt ei ſecundo tabulæ ab homine factæ at ꝙ deſcriptæ. [Eſto paratus mane, vt aſſcēdas ſtatim in montem Sinai, ſtabis q; mecum ſuper verticem.] Ita q; Moſes nocte cōſurgens, valde mane cœpit montem aſſcendere, & ſtetit in cacumine eius cum dño. i. cum angelo in perſona Dei viſibiliter apparente, & in forma humana ibi loquente. Illa etenim hora ad ſpiritales actus eſt aptior. Propter quod loquit Eſaias: De mane vigilabo ad te. Et Pſalmiſta: Mane adſtabo tibi & videbo. [Nullus aſſcendat tecum, nec videat quiſpiam per totū mōtem. Oues quoq; & boues non paſcant econtra.] Suprà cū Moſes auditurus erat à Deo in monte decē præcepta, iuſſit dñs vt Aaron ſecum aſſcenderet: rurſus q; ſcriptū eſt, qualiter Moſi duas tabulas recepturo dñs iuſſit, vt in vertice mōtis aſſcenderet: & tunc Ioſue eius miniſter aliquā montis partem ſecū aſſcendit & manſit in ea. Iteꝝ cap. 19. legitur, qualiter dñs vetuit montē tangi ab hominibus vulgaribus ac iumentis: nūc vero Moſes ſecūdo accepturus tabulas ſcriptas, à dño iuſſus eſt ſolus aſſcendere, in tantū vt nemo per totū montē conſpiceret, nec pecora ex oppoſito montis, niſi per grādem à monte diſtātiam, alerent. Quæ eſt ergo hoꝝ ratio, & cur fuit in iſta ſuſceptione tabulaꝝ maior coarctatio q̄ in prima? ¶ Ad q̄d Rab. Paulus reſpōdet, ꝙ iſta deſcenſio Dei ſuper Sinai, ſolennior fuit q̄ illa quæ fuit in legis donatione: quia in illa ſolum propoſuit dñs præcepta cōmunia, in iſta aūt reuelata ſunt Moſi diuina ſecreta. Sed iſtud non apparet idonee dictum, qm̄ textum capituli huius intuentibus innoteſcit, ꝙ in iſta Dei deſcenſione & apparitiōe & allocutiōe cū Deo nō ſunt ſpecialia ſecreta Moſi reuelata, ſed p̄cepta præhabita repetita. In priori vero deſcenſiōe, apparitiōe, collocutioneq; Dei cū Moſe, nō ſolū data ſunt ei præcepta cōmunia toti plebi, immo & alia multa ſpecialia & arcana de inſtitutione noui ſacerdotij, & ordine miniſtroꝝ tabernaculi, ſucceſſione pontificum, de conſecratione, veſtibus, ſacrificijs q; eoꝝ, de formatiōe arcæ ac ſanctuarij, de confectiōe thymiamatis & olei vnctionis, quoꝝ omnium ſpūales & myſticas ratiōes credendum eſt Moſen tunc ex reuelatione cognouiſſe diuina. Itaq; prædictoꝝ videt alia cauſa fuiſſe. Dñs nanq; voluit in hac vice Moſi apparere in ſimilitudine glorioſa præclara, prout in fine præcedentis promiſit capituli. Ideo noluit alium quēquā adeſſe, & propter maiorem reuerentiā diuinoꝝ, iuſſit & pecora abigi, præſertim ad figurādum ꝙ carnales brutales q; homines, ad cōmunionē & inſpectionem diuinoꝝ indigni ſunt. Inſuper dici poteſt, ꝙ dñs paulatim oſtendit ſe eſſe placatū: ideo necdū admiſit Aaron ad mōtis aſſcenſum, at q; adhuc habuit ſe circa populū magis abſtractē q̄ ante. [Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerāt: & de nocte conſurgens,] In quo patet ſuæ obedientię promptitudo & deuotionis alacritas. Siquidem dñs dixerat ei, Eſto paratus mane. Et ipſe ſurrexit nocte. [aſſcendit in montem, ſicut præceperat ei dominus, portans tabulas ſecum. Cum q; deſcendiſſet dñs per nubem,] quia in illa nube angelus dominum repræſentās deſcendit. [ſtetit Moſes cum eo] in vertice montis, tanq; ad Dei obſequium omnino paratus, [inuocans nomen dñi,] vtpote ipſum dñm, in cuius perſona angelus ſibi apparuit. [Quo tranſeunte coram eo,] Si Moſes cum dño ſtetit, quōmodo domi-

In Rabbi Paulum.

Eſaię 26. Pſal. 5. Exo. 19. Exo. 24.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 34.

nus coram eo tranſiuit? Sed horum vtrũq; ſucceſſiue celeriter fieri potuit, ſimilitudinem q̃ aſſumptam potuit dominus ſubito immutare, & glorioſiorem ac clariorem, q̃ ante apparebat, efficere, eandem quoq; rurſus adſpectui Moſis contemperare. [ait] ipſe Moſes, ſubito inflammatus contemplatione & amore illius, qui ſibi tam glorioſe ad ſenſum apparuit. [Dominator domine Deus, miſericors & clemens, patiens & multæ miſerationis * verax.] Deus dicitur dominator, ab actu dominãdi: dñs poteſtate, & quoniam habet ſubiecta omnium creationem & gubernationem: miſericors, natura, inquantũ ei proprium eſt miſereri, non tamen affectum compaſſionis haberet clemens, relaxando debitam vltionem: & multæ miſerationis, per varios ſuæ pietatis effectus: & verus, in Deitatis natura, cum ipſe ſolus ſit verus Deus. Verus quoq; in verbis, fidelis in promiſſis, verax in documentis, & iuſtus in præceptis ac præmijs, [qui cuſtodis miſericordiam in millia,] id eſt, gratiam & dona miſericordiæ conceſſa parentibus, pie continuas & conſeruas in poſteris eorundem per generationes & perſonas quàmplurimas. Ponitur enim hic numerus determinatus, pro indeterminato, ſicut in illo pſalmi verſiculo: Memor fuit in ſeculũ teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes. [quia aufers iniquitatem & ſcelera atq; peccata.] Per iniquitatem, poteſt intelligi culpa originalis: per ſcelera, mortalia vitia: per peccata, venialia mala. Aufert quoq; iniquitatem cordis, ſcelera oris, peccata operis & omiſſionis. Rurſus, per iniquitatẽ poteſt intelligi culpa cõmiſſa in Deum: per ſcelera, culpæ quæ fiunt in proximũ: per peccata, quæ fiunt in ſeipſum. [nullus q̃ apud te per ſe innocẽs eſt.] i. propria authoritate nullus eſt abſq; culpa, quia etſi quis aliqualiter innocens eſt, & ad modicũ ſine peccato, nõ per ſe, ſed per te & gratiam tuã hoc eſt. Deniq; in multis offendimus omnes, & naſcimur in peccato, & errauimus quaſi oues quæ perierunt. [qui reddis iniquitatẽ patrum filijs ac nepotibus] i. filijs filioꝝ, [in tertiã & quartã progeniem.] Interdum enim vſq; in primam progeniem tantum, interdum vſq; in ſecundã, quandoq; in tertiam, aliquando vſq; in quartã, quandoq; in nullam: immo interdum peſſimis patribus naſcunt electiſſimi filij, quemadmodum ipſi Achaz natus eſt Ezechias, & ipſi Amon ſanctus Ioſias. Varia nãque, libera, & imperſcrutabilia ſunt iudicia omnipotentis. Veruntamen qualiter intelligenda ſit iſta authoritas, diligenter expreſſum eſt in viceſimi elucidatiõe capituli. [Feſtinus q̃ Moſes incurua⁹ eſt pronus in terram:] cum profunda inclinatione, vel totius corporis proſtratione, ad diuinæ reuerentiam maieſtatis. Et forte hoc fecit antequam præhabita protulit verba, quãuis poſtea recitet. [& adorans, ait: Si inueni gratiam in cõſpectu tuo domine, obſecro vt gradiaris nobiſcum.] iuxta ſenſum præcedenti articulo introductum. [Populus enim duræ ceruicis eſt.] propterea neceſſaria eſt nobis indeſinenter gratioſa aſſiſtentia tua, quæ noſtra emolliat corda. [& auferas iniquitates noſtras atq; peccata,] ſcilicet, tam carnalia quàm ſpiritalia vitia, dando & infundendo veram cõtritionem, piam remiſſionem, gratioſam cuſtodiam. [noſq; poſſideas] per dona gratiæ tuæ, ne recidiuemus. [Reſpondit dominus: [Ego inibo pactum,] id eſt, ita me facturum teſtabor, & amicitiæ fœdus vobiſcum percutiam, interim tibi dando tabulas ſcriptas, & pugnando pro vobis. [videntibus cunctis] id eſt, omnibus vobis & interdum etiam alijs. [faciam ſigna quæ nunquã viſa ſunt ſuper terram, nec in vllis gentibus:] vt fuit ſtatio ſolis & lunæ ad inſtantiam Ioſue, retroceſſio quoq; Iordanis, & alia multa quæ in libro Ioſue alibiq; leguntur. [vt cernat populus iſte in cuius es medio,] id eſt, cuius præ-
latus ac ductor es, & inter quos ſæpius reſides, [opus domini terribile quod facturus ſum,] id eſt, præfata & conſimilia miraculoſa ac horribilia opera, præſertim aduerſarijs veſtris, quæ pro veſtri introductione in terram promiſſionis efficiam, vt vel ſic mihi iugiter adhæreatis. [Obſerua cuncta quæ hodie mandaui tibi.] Hoc ſub perſona Moſis ait ad populũ, vt ſcilicet populus vniuerſa Dei præcepta memoriter teneat, & opere exequat, quæ mãdauit eis per Moſen, [hodie] i. tẽpore iſto. Vel ideo ait, hodie, q̃a nunc ea repetijt. [Ego ipſe eijciã ante faciem tuã Amorrhæum & Chananæum & Ethæum, Pherezæum quoq; & Heuæum & Iebuſæum. Caue ne vnquã cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ tibi ſint in ruinam &c.] i. amicitias periculoſas illicitas. Si tamen voluiſſent ad Iudaiſmũ conuerti & confœderari legitime, nõ fuiſſet eoꝝ amicitia cõtemnenda. [Noli adorare deum alienũ] i. aliquem præter me verum Deum, nullum videlicet deum gentium cæteraꝝ. [Dominus zelotes nomen eius, Deus eſt æmulator.] Qualiter Deus dicat zelotes, in expoſitione viceſimi capituli dictũ eſt. Dicit quoq; æmulator. i. iuſtæ vltionis amator. Aemulari aũt ſignificat inflari, amare, inuidere & imitari. Cũ ergo Deus inſtar amatoris zelotypi velit ſolus amari, vt ſpõſus ab aĩa rationali, & fornicationẽ oẽm etiã ſpiritalẽ grauiter vlciſcat, vitandũ eſt omne peccatũ, potiſſime alieni adoratio Dei. Cõſequẽter repetunt diuerſa p̃cepta in litera, quę oĩa habita ſunt atq; expoſita cap. 20. & deinceps, immo & quædam ante capitulo duodecimo. [Cũ eñ tulero gẽtes à facie tua] i. dum populũ Chananæoꝝ à terra tibi ꝓmiſſa abſtulero p interfectionẽ eoꝝ, [& dilatauero terminos tuos,] dãdo tibi regiones regum multoꝝ citra & vltra

*verus

† ac verax

Pſal. 104.

Iaco. 3.
Pſal. 118.

4. Re. 16.
4. Re. 22.
Exo. 20.

Exo. 20.

Ibidem.
Exod. 12.

vltra Iordanem, ſicut in libro Ioſue legitur, vbi triginta vnus reges à filijs Iſrael occiſi ſcribunt. [nullus inſidiabit terræ tuæ] i. nec tibi nec fructibus ac poſſeſſionibus terræ tuæ valebit nocere, ita q̃ ſi inſidientur, nihil ꝓficient, ſed peribunt. [aſſcendẽte te & apparẽte in conſpectu domini Dei tui ter in anno] iuxta ſenſum expoſitionis ꝓhabitæ. [Dixitq; dñs ad Moſen: Scribe tibi] i. ad tuũ ꝓfius meritum ac ſalutem [verba hæc,] præſertim decem præcepta, [q̃bus & tecum & cũ Iſrael] i. Iſraelitico populo, [pepigi fœdus] i. pacis & amicitiæ inij pactum, q̃a per iſta præcepta oſtendo charitatem meã ad vos, à q̃bus ſpecialiter amari & coli volo. ¶ Circa hæc Nicolaus de Lyra dicit, q̃ Moſes propria manu non ſcripſit hæc verba in tabulis iſtis. Cuius oppoſitum ex trãslatione Septuaginta interpretũ, immo & ex litera iſta, atq; ex verbis Auguſtini & Gloſſæ ꝓbatũ eſt. Et Magiſter in hiſtorijs, multiq; alij in hoc Auguſtinũ ſequunt, nec argumẽta alterius ſunt magni vigoris. Nã arguit, cũ tabulæ illę fuerint lapideæ, literæ illæ fuerunt in eis ſcriptæ p ſculpturam: ſed nõ videt q̃ Moſes ſecũ portauit ad montem inſtrumenta ſculpendi. Ad q̃d primo rñdetur, q̃ ſicut alia multa ſupnaturalia fecit Deus p Moſen, ita & tabulas illas poterat Moſi facere ad ſcribendũ cedentes vt cerã molliſſimam, quemadmodũ multis ſanctis in nouo teſtamento fecit ſaxa & cupra, ad ſuſcipiendum ſignacula crucis, cedere tanq̃ cerã. Secũdo dicẽdũ, q̃ ex q̃ Septuaginta tranſtulerunt circa exordiũ huius capituli, Scribes, ſatis incredibile eſt, q̃ Moſes neceſſaria ad ſcribẽdũ in tabulis ſecũ accepit, niſi forte ex diuino inſtinctu omiſerit hoc. Itex ſatis apparet, q̃ ſicut primæ tabulæ fuerũt à dño ꝓparatæ & ſcripę, ita dñs ſecũdas tabulas voluit manu Moſis ſcribi, quẽad modũ iuſſit eas p manũ eius ſcidi ac ꝓparari. Nẽpe ſi dñs voluiſſet eas inſcribere, cur iuſſiſſet aut qd indiguiſſet p Moſen eas pararis? Cũq; deſcenderet Moſes de monte Sinai, expleto q̃dragenario diex ieiunij ſui, [tenebat duas tabulas lapideas teſtimonij] q̃s in manibus reuerenter tenendo, deſcẽdit ad pplm, [& ignorabat q̃ cornuta eſſet facies ſua] i. tã luminoſa ac ſplendida, q̃ radij clari ac fulgidi ꝓcedebant ex lumine vultus ſui, in altũ tendentes paulatim in ſimilitudinẽ cornuũ. [ex conſortio ſermonis Dei] i. ex longa ſua conuerſatione, colloc
tione & coĩone cũ Deo, ex q̃bus mẽs ſua fuit tantis illuminationibus, claritatibus q̃q repleta, q̃ redundabant in vultu ipſius. Sed cũ etiã antea tot diebus fuerit cũ Deo cõuerſatus & aſſatus in mõte, cur tũc rediẽs nõ fuit tã ſplẽdidus? Rideri poteſt, q̃ interim multũ ꝓfecit in ſpũalibus donis, atq; in cõtẽplatione diuina, & itẽ, q̃a iã vidit Deũ in forma tã glorioſa, vt patuit, & dominus ſup faciẽ ſuã poſuerat dexterã ſuã, ideo clarior factus eſt. Et etiã vt de cętero amplius timeret à filijs Iſrael, nec cõtra eũ murmurare ꝓſumerent, ꝓpter idololatras q̃s fecit occidi. [Vidẽtes aũt Aaron & filij Iſrael cornutã Moſis faciẽ, timuerunt ꝓpe accedere.] Stupefacti re tã noua & incõſueta ac diuĩa, & q̃m vi⁹ eoꝝ reuerberabat claritate vult⁹ Moſis & radioꝝ illoꝝ. Forſitã etiã metuebãt, ne ex cõmiſſiõe diuina denuo exerceret correptionẽ & punitionẽ in eos. Erant nanq; incerti, an eis veniã impetraſſet. Moſes q̃ppe aſſcenſurus in montem, dixerat eis: Peccaſtis pctũm maximũ, aſſcendã ad dominum, ſi q̃ modo quiuero deprecari pro ſcelere veſtro. [Vocatiq; ab eo, reuerſi ſunt] i. ad Moſen eos vocantem, & ne timerent, conſolantem, redierunt, à q̃ ex timore paꝝ fugerunt. [tam Aaron q̃ principes ſynagogæ] id eſt, principes tribuum, & officiati ac iudices ſubſtituti. [Et poſtq̃ loquutus eſt ad eos, venerunt ad eum etiam oẽs filij Iſrael, quibus præcepit cuncta q̃ audierat à domino in monte Sinai. Impletiſq; ſermonibus] i. verbis finitis quę dixit ad illos, [poſuit velamẽ ſuper faciẽ ſuam:] cognito q̃ facies ſua eſſet tã illuminoſa, q̃d forſitan fuit tenuis pannus, aut aliqd tale, moderans filijs Iſrael ſplendorẽ vultus Moſaici. [Qui ingreſſus ad dominũ, & loquẽs cũ eo] in monte vel tabernaculo, [auferebat] i. de facie ſua remouit, & remotũ dimiſit, [donec exiret] de loco allocutionis diuinę, & tũc loquebat ad filios Iſrael oĩa q̃ ſibi fuerãt impata. Qui videbãt faciẽ egredientis Moſis eẽ cornutã] vt añ, [ſed opiebat ille rurſum faciẽ ſuã, ſi qñ] i. qñcũq; [loquebat ad eos.] de cætero durante in eo tanto ſplendore, aliter nõ potuerunt eum inſpicere. In hiſtoria vero Scholaſtica dicitur: Quãtum durauit hæc gloria vultus Moſis, & vtrum ſemel aut pluries ei acciderit, ignoramus. Veruntamẽ ex pinductis huius literæ verbis rite pſpectis datur intelligi, q̃ durauit p tẽpus notabile, & q̃ magis q̃ ſemel contigit ei. Rurſus in eadẽ habet hiſtoria: Dicunt Hebræi q̃ adhuc tertio aſſcendit ad dominũ, ad impetrandũ eis veniæ certitudinẽ, & q̃ rurſus ieiunauit q̃draginta diebus ac noctibus. Cũq; rediſſet cũ certitudine veniæ, nonus fuit dies ſeptimi mẽſis & in craſtino ſolẽnitatẽ agẽtes ꝓ venia data, afflixerũt animas ſuas ieiunãtes: ſicq; deinceps decima dies huiꝰ ſeptimi mẽſis, facta eſt dies ꝓpiationis. Quod ſi verę eſt, q̃ exẽplo Moſis eccleſia ꝓponit in anno tres q̃dragenas, licet ob hoc inſtitutum dicat, q̃m tres viri, Moſes, Helias, & Ieſus tot ieiunauerunt diebus. ¶ Præterea ſpiritalis conſenſus huius capituli, ſuprà ꝓ maxima parte eſt habitus. Specialiter ꝙo ex iſtius capituli docemur exordio, q̃ volẽtes in mõte. i. in altitudine cõtẽplationis Deo vacare, loq, vniri, debeãt ſeparari à cęteris, & cũcta relinquere ꝓ mẽtis recollectionẽ in Deo, ac iugiter eẽ ad

Ioſue 12.

Euſebi.

Euſebi⁹.

3. Re. 19.
Matt. 4.
Lucæ 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſpiritalem aſcenſum parati,& Deo reuerẽter aſſiſtere,humiliter ſubijci,totaliter mancipari.Ipſum quoq; in tali feruore affectuoſiſſime exorare pro cõmuni bono eccleſiæ, pro pace & vnione,pro viuis ac mortuis,pro parentibus,propinquis, commiſſis, benefactoribus,ꝑ afflictis,tentatis,ac omnibus in periculo conſtitutis. Amplius docet nos huius ſcriptura capituli, ſemper ad Deum cõfugere,eius præſentiam gratioſam, pñſſimumq; ducatum inceſſabiliter affectare ac poſtulare in oñi via præſentis exilij,ſpiritalibus atrociſſimis hoſtibus pleni,innumerabilibus veræ ſalutis obſtaculis circũdati,grauiſſimis piculis adimpleti, ſicq; de noſtris viribus nunquam præſumere,ſed toto cordis anniſu in Deo ſemper confidere.Sic ergo & hoc ſpecialiter deprecemur,vt non educat nos de loco iſto,de corpore carceris huius,ſi non ipſemet voluerit nos ad protegendum præcedere,nosq; ſaluare. Conſideremus demum ex iſto capitulo,quantum complaceant Deo ſobrietas,abſtinentia,atq; ieiunium,qñ & Moſes vice repetita,quadraginta ieiunauit diebus decalogum accepturus.Ideo ſobrietati & ieiunijs ſimus intenti,vt ita ad gratię incrementa, ad illuminatiões diſponamur ſupnas.

¶Poſtremo,per lucem ac radios vultus Moſis,deſignant veritates,myſteria,ac nobiles ꝓprietates ſcripturarũ veteris teſtamenti. Per velationem aũt ipſius, difficultas & obſcuritas intelligendi ſcripturas eaſdem.Per diſuelationem vero vultus Moſis, illuminatio ſpiritus ſancti,per quam Chriſtus aperuit nobis ſenſum ad intelligẽdum illas ſcripturas.Per cornua aũt vultus Moſis,fortia argumenta ex lege & prophetis accepta,quibus armamus nos ad diſputandũ contra excęcatos ludæos,ac cæteros ſanę doctrinæ ac fidei æmulos.De hoc velamine, vultusq; Moſis gloria & ſplendore,loquitur Apoſtolus ad Corinthios.

Lucę 24.

2.Cor. 3.

¶Declaratio cap.35. Igitur congregata omni turba filiorum Iſrael. Arti. 65.

QVemadmodum homilia 13.ſuper Exodum loquitur Origenes, frequenter in Exodi libro eãdem repetuntur,præſertim deſcriptio templi.Dicitur nanq;,& cum Deus prę cepit Moſi,qualiter fieri debeat. Et itez,cum Moſes præcipit populo,vt offerat materias operi cõſtruendo,vt in iſto capitulo. Poſtmodum quoq; enumerãtur ſingula,cum ꝑ Beſeleel ac cæteros viros prudentes fabricant.Et itez,dum ad cõſpectum Moſis deferũtur. Rurſumq; dum iuxta Dei imperium dedicant,immo & poſtea in alijs libris ac locis fit commemoratio hoz,& idem ſæpe repetitur,dum neceſſario cõmonetur.Itaq; nũc incipit Moſes recitare,qliter executioni mandata ſunt quæ dominus iuſſerat fieri.[Igit cõgregata oñi turba filiorum Iſrael,dixit ad eos: Hæc ſunt q̃ iuſſit dñs fieri: Sex diebus ſl.ferialibus[facietis opus.ſeptimus dies erit vobis ſanctus].i.diuino cultui ſpecialiter deputatus.[ſabbatũ & reqes domini.]Hoc loco reſumit tm̃modo præceptum de celebritate ſabbati,ne filij Iſrael putarent ſe in ſabbato poſſe licite exercere,q̃ ad tabernaculi ac cõſimilium ſpectant conſtructionem.Deinde repetitur,quod 25.cap. iuſſum eſt de materijs offerendis pro ſanctuario ac cæteris, quæ dominus iuſſerat fabricari.[Qui fecerit opus in eo, occidetur.Non ſuccẽdetis ignẽ in omnib⁹ habitaculis veſtris per diem ſabbati. Et ait Moſes ad omnem cateruam filiorum Iſrael: Iſte eſt ſermo quem pręcepit dñs:Separate apud vos primitias dño].i.vnuſq;ſq; veſtrũ præcipua aliqua de rebus eligat & aſſumat,ac apud ſe ponat,ad offerendum ea dño,ꝓ ædificatione tabernaculi & reꝝ ad illud ſpectantium,ſicut ſubiungitur:[Oĩs voluntarius & prono animo offerat eas dño.]Hilarem quippe datorem diligit Deus,cui coacta nõ placent obſequia:immo cui opera bona tanto plus placent,quãto ex ꝑmptiori feruentioriq; corde ꝓcedunt.[Aurꝝ & argentũ &c.]q̃ omnia 25. cap. extant elucidata.[Veſtimẽta quorum vſus eſt in miniſterio ſanctuarij].i.veſtes ſacras quibus miniſtri tabernaculi in diuino vtẽtur obſequio,ſ.[veſtes Aaron pontificis ac filiorum eius,] quibus in ſacrificijs cæterisq; diuinis induentur ac potientur,has,inquam, artifices faciant. [Egreſſaq; omnis multitudo filiorum Iſrael de cõſpectu Moſis, obtulit mẽte ꝑmptiſſima atq; deuota primitias dño,ad faciẽdum opus tabernaculi teſtimonij].i.dona præcipua,[& dextralia].i.ornamenta dextrorꝝ ſeu brachiorꝝ dextrorꝝ prope manum.[Omne vas aureum,in donarium dñi ſeparatum eſt].i.prę cipua vaſa aurea filiorꝝ Iſrael,ab eiſdem ſunt ab alijs vilioribus vaſis ſequeſtrata,& collocata inter ea,q̃ oblata ſunt dño ad vſum præfatum.[Sed & mulieres doctæ]in artificijs ſibi cõgruentibus[dederunt quæ neuerant].i.dño obtulerunt ea quæ filauerãt.[hyacinthum,]ſicut expoſitũ eſt.[vermiculũ].i.coccũ.Sigdem vermiculus,coccus & coccinũ,qñ ꝓeodẽ ſumunt. Nam ꝙ hic nomine vermiculi,hoc 25.cap. nomine cocci ſignificatur.[Cuncti filij Iſrael].i. qdam de vniuerſis,vt ſit diſtributio pro generibus ſingulorꝝ. [voluntarie domino dedicauerunt].i.munera ſua à ſe ſponte oblata,conſecrauerunt ad gloriam Dei pro ædificatione tabernaculi,attinentiarumq; eius, vt fierent opera dñi quæ iuſſerat dñs per manum Moſis,id eſt,quæ Deus per miniſteriũ Moſis ꝓcepit & inſinuauit ludęis.[Dixitq; Moſes ad filios Iſrael: Ecce vocauit dñs ex noĩe Beſeleel &c.Ooliab q̃q; &c.Totũ iſtud 31.cap.habitũ eſt atq; expoſitum.[Ambos eruditi ſapiẽtia,vt faciant opa abietarij].i.ea q̃ fieri ſolẽt à carpẽtarijs. Porro abietarius ꝓprie dr̃, q operat de ligno abiete. Cõmunius vero accipitur pro artifice opante de

Exo. 25.

Ibidem.

Exo. 30.

de ligno quocunq; & ita nunc ſumitur,quoniam in textu deſcribente conſtructionem tabernaculi non fit mentio de lignis abietum,ſed ſethim.Cætera prætactis locis expoſita ſunt. Et ſicut literalis,ita ſpiritualis expoſitio huius capituli patet ex præinductis.Veruntamen multa dicuntur in Gloſſa de ſpirituali huius capituli intelligentia ex homilia Origenis,qui inter cætera ait: Noſtis qui diuinis myſterijs intereſſe conſueuiſtis, quomodo cum ſuſcepiſtis corpus domini,cum omni cautela & diligentia illud ſeruaſtis,ne ex eo parum quid decidat. Si enim qd decidat,reos vos creditis.Quomodo ergo putatis minoris piaculi eſſe, verbum Dei negligere,q̃ corpus ipſius?Ex quo Origenis eloqo ſumptũ puto q̃d aſſerit Auguſtinus: Non minoris eſt criminis verbum Dei contemnere,q̃ corpus Chriſti in lutum proĵcere. Origen. Auguſt.

¶Declaratio cap. 36. Fecit ergo Beſeleel. Arti. 66.

HIc particularius deſcribit executio operꝝ. [Fecit ergo Beſeleel & Ooliab & oĩs vir ſapiens,q̃ in vſus ſanctuarij neceſſaria ſunt].i. vaſa & vtẽſilia tabernaculi,[& q̃ ꝓcepit dominus fieri].i.reliq̃ q̃ fieri iuſſit,ſicut & iſta.[Cumq; vocaſſet eos Moſes,& oẽm virum eruditum cui dederat dñs ſapientiã,& q ſponte obtulerant ſua ad faciendũ opus, tradidit eis vniuerſa donaria].i.ſponte oblata[filiorꝝ Iſrael. Qui cũ inſtarent opi q̃tidie, mane vota populus offerebat].i. q̃libet mane obtulerunt q̃ deſiderauerũt ac ꝓmiſerunt offerre. Et bñ obtulerunt mane,qñ ad deuotionem aptior mens eſt.[Vnde artifices venire cõpulſi].i.vehemẽter excitati.[dixerunt Moſi:Plus offert populus q̃ neceſſarium eſt]ad faciendum q̃ fieri iuſſa ſunt.[Iuſſit ergo Moſes præconis voce cantari],i. quendã tanq̃ ꝓconem fecit alte clamare [Nec vir nec mulier quicq̃ vltrã offerat in opere ſanctuarij].i.ad faciendum ſanctuariũ,& q̃ ſpectant ad illud.[Sicq; ceſſatum eſt à muneribus offerendis, eo ꝙ oblata ſufficerent.[Feceruntq; omnes corde ſapiẽtes,ad explendum opus tabernaculi.]Quę hic habent,ſuprà in cap. 26.expoſita ſunt & conſcripta. [Fecit q̃q; vectẽ alium, q per medias tabulas ab angulo vſq; ad angulum perueniret.]De hoc vecte non videtur mentio ſuperius facta,eratq; in facie tabernaculi orientali, & capita eius erant inſerta duabꝝ capitibus tabellarꝝ exiſtentiũ iuxta tabernaculi ingreſſum.Per q̃s.i.per quarum ſpiſſitudinem vectis iſte tranſiuit, ab angulo qui cõiunxit orientalẽ & aqlonarem ſanctuarij partes,vſq; ad angulum copulantem partes ſanctuarij ſeu tabernaculi orientalem atq; auſtralem. Reliqua 26.cap. expoſita ſunt plenius. Exo. 26. Ibidem.

¶Expoſitio cap. 37. Fecit autem Beſeleel & arcam. Arti. 67.

IN iſto capitulo deſcribitur qualiter facta ſint ea, quæ erant in tabernaculo, tam ea quæ erant intra ſancta ſanctorꝝ,q̃ illa quæ continebantur in exteriori tabernaculi parte, quæ dicebatur ſanctum vel ſancta.[Fecit aũt Beſeleel & arcam de lignis ſethim.]Iſtud 25.capitulo expoſitum eſt.[Fecit & propiciatorium]Hoc eodem capitulo habetur expoſitum. Sequitur de productione menſæ atq; candelabri ac lucernarum ſeu lampadarum & vaſorum quorundam,de quibus omnibus eodem 25.capitulo habitum eſt. Poſtremo additur de formatione altaris thymiamatis,quod fuit in ſancto,& de compoſitione olei vnctionis ac thymiamatis,de qbus oĩbus expoſitio introducta eſt in pertractatione 30.capituli.Et omnia q̃ hic habentur,in pręallegatis ſunt capitulis explanata,nec in iſtis capitulis aliud continetur, niſi hiſtoria,qualiter per artifices factum ſit,quod in illis capitulis dominus fieri iuſſit. Exo. 25. Ibidem. Exo. 30.

¶Expoſitio cap.38.Fecit & altare holocauſti. Arti. 68.

FEcit & altare holocauſti.]In iſto recitatur capitulo, qualiter facta ſint altare holocauſti & vaſa ipſius, & labrum æneum, ac atrium, cum attinentijs ſuis: quæ omnia viceſimoſeptimo capitulo explanata ſunt, & omnia iſta erant extra ſanctuarium iuxta illud. [Hæc ſunt inſtrumẽta tabernaculi teſtimonij,quæ enumerata ſunt iuxta præceptum Moſis in cæremonijs Leuitarum per manum Ithamar filij Aaron ſacerdotis,] Ithamar fuit iunior filius ipſius Aaron.Itaq; Ithamar, ſecũdum quod Moſes iuſſit, numerauit & aſſignauit inſtrumenta tabernaculi teſtimonij expreſſa in textu, quæ ſunt tentoria & columnæ ac baſes earum, & calami & cortinæ,quæ in proceſſu & mutatione locorum portabantur à Leuitis, prout eorum cæremoniæ exigebant, atq; in libro Numerorum plene deſcribitur: quæ fecit Beſeleel,iuncto ſibi ſocio Ooliab,qui & ipſe artifex lignorum egregius fuit,id eſt, excellens magiſter ad operandum artificioſe ex lignis.[& polymitarius,]id eſt,operans vario opere & guttato, [& plumarius,]operando cum acu.Nomina hæc ſuprà clarius fuerunt expoſita. Deinde exprimitur quantitas auri oblati & expenſi pro opere, ornatu,& attinentijs tabernaculi.[Omne aurum quod expenſum eſt in opere ſanctuarij, & quod oblatum eſt in donarijs,]id eſt,inter dona,à filijs Iſrael ſponte oblata,[viginti & nouem talentorum fuit,& ſeptingentorum triginta ſiclorum ad menſuram ſanctuarij.] De ſiclo & eius valore ſeu ponderе,atq; de ſiclo ſanctuarij,& diſtinctione eius ab alio ſiclo, dictum eſt in triceſimi expoſitione capituli.[Fuerunt præterea centum talenta argẽti,ex quibus conflatæ ſunt baſes ſanctuarij,& introitus vbi velum pendet.] Textus difficultatem non habet, & ſi qua in eo obſcuritas in ſenſu aut verbis eſt,ex præinductis clareſcit. Exo. 27.

¶Expo-

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Expositio capituli 39. De hyacintho vero & purpura. Arti. LXIX.

PRæsens capitulum non aliud est, quàm recitatio qualiter per artifices, præsertim per Beseleel, factæ sint vestes pontificis sacerdotum, quas vicesimooctauo capitulo fieri Deus
Exo. 28. præcepit. Aliqua tamẽ hic adduntur. Nam dicitur: [Incidit'q; bracteas,] Bractea appellatur frustum auri alteriusve metalli extensum. Itaq; incidit bracteas, hoc est, laminas aureas tenues, [& extenuauit in fila.] Fecit enim fila ex eis per subtiliationem materiæ, ideo subditur: [vt possint torqueri cum priorum colorum subtegmine,] id est, cum filis sub stamine textis. Subtegmen enim vocatur filum ꝺd sub stamine texitur. [Fecerunt & mitras cum coronulis suis,] hoc est, circulis paruis, qui fuisse leguntur in parte inferiori mitrarum illarũ. [Fecerunt'q; filij Israel cuncta quæ præceperat dominus Mosi,] id est, præfata ornamenta, & cætera iam prædicta in capitulis præinductis, quæ artificiata dominus per Mosen fieri iussit, ita ꝙ Moses ex Dei commissione ac iussu præcepit ea per artifices fieri. [Et obtulerunt tabernaculum & tectum & vniuersam supellectilem] scilicet annulos, tabulas, vectes, id est, oĩa ista & cætera in textu expressa, præsentauerunt Mosi iam completa, immo ad Dei honorem formata. Deo quoq; eadem offerebant, quasi executioni mandata iuxta ipsius imperium, & ordinata ad ipsius obsequium. [Quæ postquam Moses cuncta vidit expleta, benedixit eis,] id est, filijs Israel imprecatus est bona, & eos laudauit, tanquam obedientiarios Dei in executione istorum iuxta Dei præcepta.

¶Elucidatio cap. 40. Loquutus'q; est dominus ad Mosen, dicens: Mense primo.
Articulus septuagesimus.

NVnc refert scriptura, qualiter erecta, situata, atq; disposita sint, quæ in præcedentibus capitulis facta leguntur: [Locutus'q; est dominus ad Mosen, dicens: Mense primo, prima die mensis] Quod intelligendum est de primo mense anni secundi ab egressione Israel ex Aegypto. [eriges,] id est, per alios facies eleuari, [tabernaculum testimonij, & pones in arcam,] quæ posita est in interiori & sacratiori parte tabernaculi, scilicet intra sancta sanctorum. [dimittes'q; ante illam velum. Et illata mẽsa] quæ in exteriori parte tabernaculi posita est, [pones super eam quæ rite præcepta sunt,] id est, quæ legitime iussi super eam locari,
Exo. 25. videlicet panes propositionis, sicut in expositione 25. capituli patuit. [Candelabrum stabit cum lucernis suis] hoc est, cum lampadibus stantibus in summitatibus stipitis cãdelabri calamorum'q; eius. [& altare aureum] .i. altare thymiamatis seu incẽsi, [in quo adoletur incensum] .i. in quo thymiama crematur. [coram arca testimonij] .i. hęc stabunt in exteriori parte tabernaculi ex opposito arcæ, quæ erit in parte tabernaculi interiore. De his, qm̃ sæpe ꝑhabita sunt, transeo. [Tentorium] .i. velum. [in introitu tabernaculi testimonij pones.] Velum nanq; pendebat inter tabernaculũ & atriũ in introitu tabernaculi. [& ante illud altare holocausti] quod fuit in atrio, sic'q; velum pendebat inter tabernaculum & ipsud altare, atq; per consequens hoc altare fuit ante tentorium illud seu velum. [Labrum inter altare & tabernaculum, quod implebis aqua.] Labrum quippe erectũ & situm est inter altare holocausti, quod fuit extra tabernaculum, & inter tabernaculum ipsum. [Circũdabis atrium tẽtorijs] .i. ex vtroq; latere atrij vela expandes [in ingressum eius] .i. ante introitum atrij pones velum. [Posuit & testimonium in arca.] Per testimonium hoc loco non intelligitur liber legis Mosis, sed tabulæ testamenti, quæ datæ erant cum suis præceptis in testificationem pacti seu fœderis pacis & dilectionis inter Deum & Israeliticum populum. [subditis infrà vectibus] .i.
Ibidem. vectibus infra arcam subiectis & connexis ad deferendum arcam tempore opportuno, vt in 25. capituli elucidatione claruit. [& oraculum desuper] .i. super arcam posuit propiciatoriũ. [Posuit & mẽsam in tabernaculo testimonij ad plagã septẽtrionalẽ extra velũ, ordinatis contrã ꝓpositionis panibus] .i. mẽsam in tabernaculi parte exteriore cõstituit panibus ꝓpositionis positis corã .i. euidẽter & ordinate sup mẽsam locatis. [Posuit & candelabrũ in tabernaculo testimonij e regione mensæ, locatis p ordinationẽ lucernis. Posuit & altare aureũ sub tecto testimonij] .i. tabernaculi, quod vocabat tabernaculũ testimonij ob causam frequenter ꝑhabitam. [cõtra velũ] .i. extra & circa velũ illud, ꝙd fuit expãsum inter sancta sanctorũ & inter sancta, hoc est, inter partẽ tabernaculi interiorẽ & exteriorẽ iuxta sæpe ꝑhabita. [Et adoleuit sup eo incensum aromatum] .i. sup altare hoc aureũ Moses obtulit & cremauit thymiama ex aromatibus factũ. Moses qppe sacerdotali fungebat officio secundũ dispositionẽ diuinã, ꝑsertim vsq; ad ipsius Aaron consecratiõem. Propter ꝙd ait Psal. Moses & Aaron in
Psal. 98. sacerdotibus eius. [Posuit & tentorium in introitu tabernaculi testimonij, & altare holocausti posuit in tabernaculo testimonij,] id est, in atrio tabernaculi, sicut nunc tactum est, & suprà præhabitum. [Erexit & atrium per gyrum tabernaculi & altaris,] id est, cortinas atq; columnas ex vtroq; latere atrium ipsum claudentes circa tabernaculum & altare incensi. [ducto in introitu eius tentorio] .i. velo tracto seu expanso ante introitum atrij. [Posiũ* cuncta perfecta sunt] .i. statim vt oĩa ista disposita & locata sunt, [operuit nubes tabernaculum testimo-

* omnia

nij.] Per ꝙd Deus monstrauit, ꝙ acceptũ sibi fuit opus hoc, & cũcta ad ipsum spectantia. [& gloria dñi impleuit illud] .i. præclarus Dei effectus impleuit tabernaculum, vtpote nubes illa cuius vna pars operuit tabernaculũ, & alia pars eius illud impleuit. [Nec poterat Moses ingredi tectum fœderis,] id est, ipsum tabernaculum per introitum eius, ita vt staret sub tabernaculi tecto. In quo tabernaculo inijt dominus fœdus cum Israel, verba fœderis loquendo ad Mosen, [nube operiente omnia,] id est, propter hoc quòd nubes totum tabernaculum texit, & per introitum eius tabernaculum ipsum intrauit ac impleuit, ita ꝙ Mosi non patuit aptus ingressus, aut in tabernaculo locus. [& maiestate domini coruscante,] id In Lyrẽ.
est, magna & infinita Dei potestate seipsam clare ostendẽte per istum effectum. ¶Circa hæc scribit quidam: Non poterat Moses ingredi propter reuerentiam diuinæ præsentiæ. Cuius 3. Reg. 8.
simile habetur tertio Regum libro, in quo dicitur: Non poterant sacerdotes stare & mi- Ibidem.
nistrare propter nebulam, non quia nebula obscuraret eorum adspectum, sed quia erat diuinæ præsentiæ signum. Vnde subiungitur ibi: Impleuerat enim gloria domini domum domini. In his verbis aliqua continentur, quæ non videntur apte inducta. Primum est, ꝙ ait, Non poterat Moses ingredi propter reuerentiam diuinæ præsentiæ. Moses nanque inter- Exo. 20.
dũ ingressus est cacumen montis Sinai, inq̃ Deus suam demonstrauit præsentiam per ꝓcla- 24. 25.
riores & plures ac eminẽtiores effectus, ꝙ fuit iste effectus, quẽadmodũ 19. & 20. capitulis pa- Exo. 19. 20
tuit. Siquidem in vertice montis Sinai apparuerunt voces & lampades, & sonitus buccinæ, & ingens ignis ac fumus, quasi de fornace erumpens, quæ omnia erant diuinæ signa præsentiæ: quibus non obstantibus, Moses intrauit in altitudinem montis, & loquebatur familiariter ibi cum Deo tempore longo. Secundum est, ꝙ ait nebulam non obscurasse sacerdotum adspectum. Siquidem pro eo quod tertio Regum prælallegata verba habentur, in 3. Reg. 8.
libro Paralipomenon asseritur: Implebatur domus nube, ita vt non possent sacerdotes sta- 2. Par. 5.
re & ministrare propter caliginem. Vnde in eodem libro subditur: Tunc Salomon ait: Do- 2. Par. 6.
minus pollicitus est vt habitaret in caligine. Tertio, inepte applicat ad probandum propositum verba illa, Impleuerat enim gloria domini domum dominiquia per gloriam domini intelligitur ibi, sicut & hic, præfatus Dei gloriosus effectus, videlicet nubes. Hinc in Scho- Eusebi.
lastica historia dicitur, ꝙ nubem in tabernaculo Mosi apparentem, visus non pertransiuit. Veruntamen doctores quidam catholici dicunt, quòd nubes in templo Salomonis apparens, & ista in tabernaculo Mosis ac supra illud existens, non erat tenebrosa aut procellosa, sed temperata ac fulgida, obumbrans atq; reuerberans facies sacerdotum, ita ꝙ se inuicem videre nequibant, nec ministrare, sic'q; diceretur caligo propter abundantiam suæ lucis. Veruntamen quicquid sit de nube, quæ in templo apparuit Salomonis, de ista nube tenendum censetur, quòd ad minus habuit in aliqua sui parte densitatem atq; caliginem quandam, sicut & ignis qui in vertice montis Sinai apparebat, nec erat fumosus pro parte in tantum, ꝙ fumus quasi ex fornace ascendit ex eo, vt patuit. Et tamen dato, ꝙ vtraque nubes fuerit tota valde clara ac lucida, tamen ex dictis catholicorum doctorum iam allegatorum habetur, ꝙ nubes illa sub Salomone, obscurauit & repercussit sacerdotum adspectum, ita quòd ob iliam visus sui repercussionem, nequibant seinuicem intueri ac ministrare. [Si quando nubes tabernaculum deserebat,] id est, quando nubes rẽcessit à tabernaculo procedens vlterius, [proficiscebantur filij Israel per turmas suas,] id est, castra mouerunt, & sequebantur nubis ducatum, quam angelus mouit. [Si pendebat desuper, manebant in eodem loco,] id est, quando nubes mansit in aere pendens aut super tabernaculum fixa, filij Israel quiescebant ibidem, quousq; nubes processit. [Nubes qppe domini incubabat per diem in tabernaculo.] Nam & quando mouebatur in aere, incubabat tabernaculo, immo & toti populo per gyrum tabernaculi gradienti ad præstandum eis refrigerium contra solis feruorem. [& ignis in nocte,] id est, columna ignis, seu eadem nubes ex vna parte lucens, vt ignis incubabat tabernaculo ac populo nocturnis temporibus pro solatio lucis & ostensione itineris, si opus extiterat. [videntibus cunctis populis Israel per mansiones suas,] id est, duodecim tribubus Israel istud conspicientibus visu exteriori in suis tentorijs, profectionumq; locis. Ad laudem & gloriam omnipotentis, qui est super omnia Deus sublimis & benedictus. Amen.

FINIS EXODI.

D. Dio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. DIONYSII CARTHV-
SIANI IN LIBRVM LEVITICVM, VAICRA HEbraice, enarratio. In quo de ritu agitur holocaustorum, de sacrificijs & hostijs offerendis, de lepra, de varijs sceleribus morte puniendis, & de ordine & ministerio Leuitarum.

PROLOGVS.

Pro. 3. HONORA dominum de tua substantia, & de primitijs frugum tuarum: & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tuaredundabunt. In his verbis duo tanguntur in generali, quatuor vero in speciali. Primo nanq; in generali tāgitur in eis exhortatio, immo & iussio ad honorificentiam maiestatis diuinę, p eius effectus & dona, cū dicitur: Honora dñm de tua substātia, & de primitijs frugum tuarū. Secundo, venerationis illius merces, cū subditur: Et implebuntur horrea tua saturitate. Quanuis aūt creator omnipotens & excelsus, p suos effectus & dona multipliciter honoret, videlicet per eleemosynarū largitionē, per piam mutuationem, atq; per oēm virtuosum vsum illorū, in pinducta tñ authoritate fit specialiter ad literā iussio & exhortatio de oblationibus Deo fiendis, secundū legis tenorē, ad Dei honorē. Sicq; in primo generali, tanguntur duo in speciali. Primū est, vt Deus honoretur p oblationes quæ fiebant de pecoribus, q̄ per substantiā designant, q̄niam pecora erant p̄cipuæ antiquorū diui
Augustin. tiæ, put primo de doctrina Christiana Augustinus testat. Secundū est, vt Deus honoret oblationibus, q̄ de terræ nascentibus (iuxta legem) fiebant. Vnde subiunctum est: Et de primitijs frugum tuarū. In secundo q̄q; generali, duo in speciali tangūtur: Primū est, q̄p mercede oblationum, horrea fideliter offerentis implebuntur saturitate, hoc est, saturitatis seu sufficientis refectionis materia, videlicet fructibus terræ. Secundū est, q̄ torcularia q̄q; abundabunt
Malac. 3. fructu vuarum, seu vino exprimendo ibidem. Per quæ duo, cæterarum etiam rerū domestiarū exuberātia denotatur. Nempe decimarū & oblationum p̄solutio p̄mpta ac debita, multipliciter etiā in p̄senti remunerat à dño. Propter q̄d p Malachiā loqtur Deus: Inferte oēm decimā in horreū meū, & sit cibus in domo mea, & p̄bate me super hoc, si non aperuero vobis cataractas cæli, & effudero vobis benedictionē vsq; ad abundantiam. ¶ Porro in veteri testamento, temporalium rerū abundantia atq; prosperitas, longitudoq; vitæ p̄sentis, pro
Exo. 21. 22. & 29. præmio actuum virtuosorum promittebantur à domino, non autem spiritalia & bona futura aperte, quæ tamen implicite dabantur intelligi in temporalibus illis, quoniam tēporalia illa nequaq; esse valebant merces sufficiens & condigna obseruantia legis diuinæ, & virtuosorum ac spiritualium actuum ex fide & charitate manantium. ¶ Præterea, q̄uis in p̄cedenti libro, videlicet Exodo, de sacrificijs & oblationibus multa sint dicta, p̄sertim à 20. capitulo & deinceps, nihilominus in volumine isto nunc exponendo, de eisdem specialius diffusiusq; tractatur, quemadmodum in processu huius operis ostendetur.

¶ De triplicibus veteris testamenti præceptis, & qualiter cæremonialia diuidantur in sacra, & sacramenta, ac sacrificia, atq; in obseruantias. Arti. I.

Exo. 20. Exo. 22. QVemadmodum super tertium Sententiarū Alexander de Halis docet diffuse, in veteri testamento erant præcepta triplicia, puta moralia, & cæremonialia, ac iudicialia. Præcepta moralia erant, q̄ immediate dabant de actibus iustitiæ ac virtutum, put & ratio naturalis dictauit. Sicq; decalogus, hoc est, decē præcepta in duabus tabulis scripta, vocantur moralia, q̄ & de naturalis rationis dictamine esse dicunt, put sup Exodum est plenius dictū. Sed & alia præcepta q̄ reducunt ad ea, & ex eis q̄ sequunt, moralia nōiantur. Præcepta vero cæremonialia, erāt speciales institutiones ac iussiones diuinæ p Mosen datæ, de modo colēdi verū Deū, quantū ad actus exteriores, q̄ in tribus primis p̄ceptis moralibus, cultū Dei cōcernentibus, p̄sertim in primo, implicite ac virtualiter includebātur. At vero p̄cepta iudicialia, fuerūt specialia Dei Ies, p relationē & ordinationem eorū ad Deū ac vltimū finē seu verā felicitatē. Et ista p̄cepta virtualiter ac implicite cōprehendebant in septē p̄ceptis moralibus, modū seruandi iustitiā inter p̄ximos respiciētibus. Hinc in 1. Secūdæ, quæst. 101. loqtur Thomas: Præcepta cęremonialia determināt p̄cepta moralia in ordine ad Deū, sicut iudicialia determināt p̄cepta moralia in ordine ad p̄ximū. Rursus in eadē Sūma, q̄st. 99. ait: Lex diuina principaliter instituit ad ordinandū hoīes in Deū. Lex aūt humana principaliter ad ordinandū hoīes ad inuicem. Lex q̄q; diuina ordinat hoīes ad inuicē, secundū q̄d cōpetit ordinationi eorū in Deū. Ordinatur

natur autem homo in Deum, non solum per interiores actus mentis, qui sunt credere, sperare & amare, sed etiam per quædā opera exteriora, per quæ seruitutē profitet diuinam. Ista q̄q; opera ad cultū Dei pertinere dicunt, qui cultus * ceremonia quasi munera. i. dona Cereris, quæ (vt aliqui dicunt) extitit dea frugum, eo q̄p primo ex frugibus oblationes Deo offerebātur. Vel vt Valerius Maximus refert, nomen cęremoniæ introductum est ad significandū cultū diuinum apud Latinos, à q̄dā oppido iuxta Romā, q̄d Cære vocabatur, eo q̄p Roma à Gallis capta, illuc sacra Romanorū allata sunt, & reuerentissime habita. Insup in prima secundæ, quæst. 102. Thomas affirmat Cæremonialia p̄cepta ordinant ad Dei cultū exteriorē, in q̄ cultu cōsiderari possunt & ipse actus colēdi, & ipsi colētes: sed & instrumēta cultus diuini. Cultus vero specialiter cōsistit in sacrificijs q̄ ad Dei reuerentiā offeruntur. Instrumēta autem colendi, pertinēt ad sacra, & sacra vocantur, vt tabernaculum, templum, vasa & cōsimilia. Porro ex parte colentium duo possunt pensari. Primum est, institutio eorū ad cultum diuinum, quæ fit per quandam consecrationem ministrorū aut populi: & ad hoc pertinent sacramenta. Secundū est eorū conuersatio singularis, per quā distinguūtur ab alijs qui Deum non colunt. Atq; ad hoc pertinent obseruantiæ in cibis ac potibus. Deniq; de p̄ceptis cæremonialibus specialiter in isto libro tractatur, de præceptis vero iudicialibus in sequenti. Tamen & in isto libro aliqua iudicialia, & in sequenti, scilicet libro Numerorum, quædam cæremonialia continentur. Valeriꝰ Maxi.

¶ Cur Deus voluerit sibi aīalia sacrificari, seu per eorū occisionē offerri. Art. II.

LIbro de fide & legibus loqtur Guilhelmus Parrhisiēsis: Merito quærit, q̄re sacrificia sibi offerri voluit Deus, cur ei placuit mactatio aīalium innocentū. nihil em̄ suauitatis p se habebāt cadauera aīalium occisorū, nihil vtilitatis continere videbatur illa aīalium carnificina, sed solū laborem, horrorem & offerentiū ministrorū inquinationē. Præterea qd iustitiæ habet, vt cum hoīes peccent, pro eorū peccatis sola aīalia etiā innocentissima occidant? Ad hæc doctor p̄fatus respondet: Septem de causis ante legē & sub lege voluit sibi Deus sacrificia talia immolari, nō solum p̄pter cōsuetudinē idololatriæ remouendam, vt aliqui opinati sunt, quia hæc causa in Abel & Cain nō habuit locū. Prima ergo & p̄cipua causa fuit honorificentia seu veneratio Dei. Omnis etem̄ cultus est honorificus Deo, q̄ cultu ipse vult sibi seruiri. Propterea q̄q; voluit sibi ædificari altare, qa altare secundū vnū modū est honoris titulus & memoriale insigne. Talib⁹ ergo meritorib⁹ honorabat Deꝰ, nō preciositate ipsorū, sed electiōe, institutiōe & acceptatiōe ipsorū ex parte suit obediētia vero & deuotiōe offerentiū ex parte ipsorū. Sicq; hæc qnq; honorifica efficiebāt sacrificia illa, videlicet q̄p Deꝰ ea elegit, instituit, & acceptauit, & q̄p obediēter ac deuote offerebant. Nō em̄ coli voluit Deus, neq; colēdus est hūanis adinuentiōibus, sed sua electiōe institutis. Ipse equidē meliꝰ nouit q̄d & q̄le seruitiū sibi magis cōplaceat. Hinc ī Esaia cōquerit de q̄busdā: Coluerūt me mādato hoīm & doctrinis. Secūda causa fuit, fortis vehemēsq; īpressio iustitię & misericordię Dei, quā huiusmodi sacrificia faciebāt. Nā eo ipso q̄ hoīes huiusmodi animalia offerebāt ac morti tradebāt, seipsos morte dignos mōstrabant, & Deū eos iuste posse occidere fatebant, si secundū eorū demerita faceret eis. Porro in hoc, q̄p mors eis debita, morte aīalium cōmutabatur, misericordiā Dei recognoscebāt. Et talis immolatio, fortius intimius q̄ impressit & expressit rememorationē diuinæ iustitiæ & misericordiæ, q̄ sermo dūtaxat. Nihil q̄q; salubrius poterat fieri hoībus, q̄ viuax memoria & cogitatio tenax diuinæ seueritatis ac pietatis, q̄tenus timore fugerēt mala, & spe bona Deo placita sectarent. Quod si q̄s dixerit, q̄p multa sacrificia erāt q̄ nō offerebant p culpis, vt hostiæ pacificæ & aliqua holocausta: respōdemꝰ, q̄p hæc oīa redibāt in idē. Pacifica q̄ppe sacrificia sunt, q̄ pro pace obtinēda offerebant. Bellum aūt nō solū rerū periculū est, sed etiā mortis. Salutaria vero, p salute obtinēda immolabant. Vbi aūt salus petit, manifestū est mortis periculū imminere. Sacrificia q̄q; laudis fiebāt, vel pro liberatiōe à malis iam facta, vel pro largitiōe bonorū collata. Et ita in offerentium cordibus semp locū habet cogitatio ista: Mors nobis imminebat, sicut nūc aīalibus istis. Tertia causa fuit, recognitio beneficiorū Dei. Vnde de oblatis interdū sibi partē reseruabāt offerētes, ac recognoscebāt, q̄p tā ea q̄ offerebāt, q̄ ea q̄ sibi seruabāt, à Dei liberalitate susceperāt. Quarta causa fuit offerentiū sacrificatio, q̄m̄ p sacrificia expiabātur, & à peccatorū cōtaminationib⁹ emundabant, faciente hoc Dei virtute & misericordia. Quinta causa fuit, familiaritas & appropinquatio ad Deū. Oblatio em̄ munerū & participatio sacrę mēsę, multā præstat fidutiā appropinquādi Deo, & efficiēdi de eius familia. Cōmensalitas nēpe, tanq̄ p̄cipua quędā cōmunio post cōmunionē causarū essendi, q̄ sunt pater & filius, valde effectiua est familiaritatis. Propter q̄d cū Deus nō posset offerētibus comedēdo cōmunicare, mittebat interdū ignē de cælo, q quasi vice sua comedebat oblatū. Sexta causa fuit, adunatio seu vnio quædam populi Dei, vt s. vna domus & vna familia fieret ex multis personis. Vnā etem̄ domū, & vnam familiā ad literā maxime facit cōmunio victualium. Sic & vnā familiā spūalem, vnāq; domū

Universidad de Deusto
Biblioteca

maxime facit cõmunicatio ciboꝝ ac potuũ ſpũaliũ, i. cõſecratoꝝ, in qbus ſpiritalis refectio potiſſimum quęritur. Septima cauſa fuit attractio hominum ad Dei cultũ. Nihil em̃ plus aggregat & cõuenire facit hoĩes ad vnũ locum ſiue negocium, q̃ cibus & potus. Vnde & cõfraternitates ſtatuit eccleſia, vbi p̃paratur corporalis refectio: quæ ſi deeſſet, nulli aut pauciſſimi cõuenirent. Voluit ergo ſapientiſſimus ac miſericordiſſimus Deus, vt in domo ſua, i. tabernaculo & altari eſſet cõmunicatio cibi corporalis ac potus, quatenꝰ cõmunitas populi ſui p̃ hoc illuc attraheret, & adſtrictius moraret. Voluit quoq; talia ſibi eſſe ſanctificata, vt populus ſumeret ea nõ tanq̃ bona propria, ſed tãquam Dei donaꝝ: nec tanquam cõmunia alimenta, ſed veluti q̃dã ſacra, vt Deũ agnoſceret ſuũ patremfamilias, à q̃ paſceret: ſeq; ad ſanctoꝝ cõmunionem & participationẽ vidẽs admiſſum, ſeruaret ſe deinceps immaculatũ à vitijs neq; credendũ eſt, ſanctos & ſapientes patres veteris teſtamẽti, vel ante abſq; oratiõibus, collaudatiõibus & bñdictiõibus ſacrificia ſua Deo altiſſimo obtuliſſe. Quis em̃ credat, cultum Dei orationibus & laudibꝰ vnquã caruiſſe? Nec de his reliquerũt populũ ſecũ veſcentẽ p̃rius indoctũ. Quę oratiões & laudes ſi ad nos pueniſſent, cauſas & vtilitates huiuſmodi ritꝰ euidẽter nos docuiſſent. Hęc ex p̃fato doctore ſint introducta, q̃tenꝰ clariꝰ intelligãtur ſequẽtia.

¶De multiplici diſtinctione ſacrificioꝝ legalium. Art. III.

PRæterea, vt clarius intelligãtur, q̃ ſparſim in libro iſto de ſacrificijs veteris teſtamẽti ſcribũtur, oportet ſcire, q̃ multiplicia erãt ſacrificia legis, quoꝝ diſtinctio à diuerſis variegenus. Quoddã q̃d totũ cõburebatur, dicebatur q; holocauſtũ q̃ſi totum incenſum. Huiuſmodi em̃ ſacrificiũ offerebat Deo ſpecialiter ad reuerentiã maieſtatis ipſius, & ob amorẽ bonitatis eius, p q̃d ſignificabat ſtatus euãgelicę legis in adimpletiõe cõſiliorum: ideo totũ cõburebatur, vt ſicut totũ aĩal reſolutũ in vaporẽ, ſurſum aſſcẽdit, ſic totus homo & oĩa q̃ ſunt eiꝰ, Deo ſubiecta ſint & ei offerant. Aliud erat ſacrificiũ p̃ peccato, q̃d offerebat Deo p̃ remiſſiõe peccati, p q̃d ſignificabat ſtatus p̃cenitẽtiũ in ſatisfactiõe p̃ culpis. Quod ſacrificiũ diuidebat in duas partes: quarum vna pars eius cõburebat, alia vero cedebat in vſum ſacerdotũ, ad deſignãdũ q̃ p̃ peccato totius pp̃li, vel ſpecialiter p̃ peccato ſacerdotis, qa tũc totũ cõburebat. Nõ em̃ debuit in vſum eoꝝ venire, q̃d p̃ eis ſpecialiter aut gñaliter offerebat: qa ſi veniret, tãtundẽ eſſet ac ſi nõ offerret p̃ eis. Tertiũ fuit ſacrificiũ, q̃d p̃ bñficio accepto vel accipẽdo offerebat, q̃d dicebatur hoſtia pacifica, vel gratiarum actionis, ſiue ex voto. Et p̃ ſignificationẽ cõuenit ſtatui p̃ficientiũ in adimpletiõe mãdatoꝝ. Diuidebat q̃q; in tres partes. Nã vna pars incẽdebat ad Dei honorẽ, alia pars cedebat in vſum ſacerdotũ, tertia in vſum offerẽtiũ, ad deſignandũ q̃ ſalus hoĩs procedit à Deo p̃ directionem miniſtroꝝ Dei, qui cooperãtur hominibꝰ ad ſalutem. Hæc ſancti Thomæ diſtinctio de ſacrificijs, dari videtur penes reſpectũ ad ſinẽ, hoc eſt, iuxta diſtinctionẽ cauſæ, p̃pter quã ſacrificiũ offerebat. Vñ & tertiũ ſacrificij genꝰ diuidi poteſt in duo, ita q̃ vnũ erat pro bñficio iã cõceſſo, & gratiarum actio pro eodẽ, aliud pro bñficio impetrãdo, ſeu adipiſcẽda ſalute. Hinc idẽ ſanctius doctor p̃allegata q̃ſtione ordinẽ dignitatis ſacrificioꝝ aſſignãs: Inter oĩa, inquit, ſacrificia holocauſtũ fuit p̃fectiſſimũ atq; p̃cipuũ, quoniam totum cõburebatur ad Dei honorem, & nihil comedebatur ex eo. Porro ſecundũ locum in ſanctitate, tenebat hoſtia pro peccato, q̃ comedebat ſolum in atrio à ſacerdotibꝰ, & ipſo ſacrificij die. Tertium gradum tenebãt hoſtię pacificę pro gratiarum actione, quæ comedebãtur ipſo die, ſed vbiq; in Hieruſalẽ. Quartum locũ tenebãt hoſtiæ pacificæ ex voto, quarum carnes poterãt comedi die ſequẽti. eſt q; ratio ordinis huiꝰ, qa primo & maxĩe obligat homo Deo p̃pter bonitatẽ & maieſtatẽ ipſius: Secundo, propter offenſam in ipſum cõmiſſam: Tertio, p̃pter bñficia eius ſuſcepta: Quarto, propter beneficia eius ſperata. Hæc Thomas. ¶Denicq; huic ſacrificioꝝ diuiſioi ſatis cõcordat, q̃ Guilhelmus Parrhiſiẽſis libro de fide & legibus, diuidit ſacrificiũ in holocauſtum, in oblationẽ p̃ peccato, in hoſtiã pacificã, & in hoſtiã ſalutarẽ. Magiſter autẽ in hiſtorijs ſcribit: Triplex erat diſtinctio eoꝝ q̃ rite offerebãtur. Aut em̃ erat oblatio de aĩalibus, & ſacrificium dicebatur, nec añ octauum diẽ à natiuitate ſua poterat immolari: aut fuit de ſicca materia, vt de ſimila, pane, thure: & p̃prie dicebat oblatio aut de liquidis, q̃ proprie dicebatur libamen ſiue libatio. Verũtamen ſcriptura aliq̃n vtitur iſtis noĩbus indifferẽter. Hæc autem ſacrificioꝝ diſtinctio ſumitur penes cauſam materialẽ. Vnde & quidã ſic dicunt: Quicquid offerebatur, aut aĩatum erat, aut inanimatũ. Si aĩatum, aut erat auis, aut beſtia. Si auis, aut fuit columba, aut turtur: Si beſtia, aut erat bos, aut ouis, aut capra. Si inanimatũ, aut liq̃dum fuit, aut aridum. Si liq̃dum, aut erat vinum, aut oleum. Si aridum, aut erat thus, aut ſimila, aut ſal, aut panis, aut granum, aut fructus. Inſup̃ iuxta hãc cauſam materialem ſumitur diſtinctio Iſidori, aſſerẽtis: Quatuor oblationum genera deſcribũtur: Primũ eſt vitulus de armẽto, ſecundũ agnus aut ouis, tertiũ columba aut turtur, q̃rtũ ſimilago cõſpſa aut azyma oleo vncta, clibanoq; cocta. At vero Origenes in Homilia diuidit ſacrifi-
Origen.

trificia penes cauſam efficientem, hoc eſt, ex parte offerentium. Interdum nãq; offerebãtur à ſacerdotibus, interdum à principe, quandoq; à pontifice, aliquãdo à priuata perſona, nõnunquam à populo, communitate, ſeu multitudine. Poſtremo quidam diſtinguũt hoc modo: Aliud fuit ſacrificium quod cõtinue ſeu aſſidue offerebatur, & iuge ſacrificium vocabat: Aliud, quod interpolatis vicibus immolabatur: Aliud, quod offerebatur ex mera ſeu intima deuotione: Aliud, pro beneficij impetratione: Aliud, pro remiſſione peccati. Ex his magna ex parte patebit dicendorum intelligentia.

¶Expoſitio literalis cap. I. Libri Leuitici. Vocauit autem Moſen, & loquutus eſt ei dominus. Art. IIII.

LIber iſte, qui tertius eſt in ordine libroꝝ Moſis, Leuiticus appellatur, quia de ſacrificijs tractat, quoꝝ oblatio à ſacerdotibus, natis ex Leui patriarcha, fiebat. De ipſis quoq; ſacerdotibus, cæterisq; Leuitis, plurima cõtinet. Deniq; ſicut Leui fuit tertius in ordine filioꝝ Iacob, ſic liber iſte eſt tertius in ordine libroꝝ Moſis, iuxta p̃tacta. Et quia in p̃cedenti libro, videlicet Exodo, de tabernaculi ædificatiõe & vaſis ipſius eſt actum, nũc rectẽ de miniſtris tabernaculi & ſacrificijs agit. Præterea, teſte †Eſitio Hieroſolymoꝝ epiſcopo, q̃ hunc librũ ſatis plene expoſuit, imo & Auguſtino, ſicut via p̃ diætas & leucas diuidit, ſic hiſtoria ſeu tractatus materia p̃ libros partiales atq; capitula rectẽ partit: q̃tenus ſicut p̃ iſtã viaꝝ diuiſionẽ labor & faſtidiũ itinerãtibus minuunt, ita p̃ iſtã librorum partitionẽ animus legentis à labore ac tædio releuetur: immo ſicut viator lætatur de veſpere vna completa diæta, hoſpitioq; adepto, ſic lector ſeu tractator ſcripturę quodãmodo recreatur vno cõpleto libro, aut etiã vno capitulo. Itaq; ſanctus Moſes libri huius exordium p̃cedẽti libro cõtinuans, ait de ſeipſo, quaſi de alio recitans: [Vocauit autem Moſen, & loquutus eſt ei dominus] per angelum in Dei perſona apparentem atq; loquentẽ, & hoc in plena vigilia, & in forma ſenſibili, de tabernaculo teſtimonij,] quia in tabernaculo illo angelus iſte apparuit, & ſpecialiter de propiciatorio ſeu oraculo, tanquam de loco reſidentiæ ſuæ procedebat & audiebatur vox eius. Vnde in Exodo dominus ait ad Moſen: Inde, puta de propiciatorio, loquar ad te, quęcunq; mandabo filijs Iſrael. Erat autem propiciatorium, ſecundum quoſdam, aurea menſa ſuper arcam leuata, & per duos Cherubim in ſuis extremitatibus ſuſtentata, ita q̃ tabula illa erat quaſi ſedes Dei, & arcæ operculum erat velut ſcabellum Dei, ſuper propiciatorij reſidentis. Alij dicũt, q̃ propiciatorij fuit opertorij arcæ, & ei contiguum, ac Dei ſedile. Pauimentũ vero tabernaculi ſitũ ante arcã, fuiſſe ſcabellũ ſedẽtis. Tabernaculũ quoq; Dei per Moſen factum, vocatur tabernaculũ teſtimonij: quia in eo erant tabulæ teſtamẽti, quæ erãt in arca, & quia ibidẽ dñs teſtabatur, loquẽdo quæ ei placuerunt. Tabulæ etiam teſtamenti fuerunt ibi, in teſtimonium q̃ filij Iſrael legẽ à domino acceperunt. Præfata demũ aurea menſa, ſeu Dei ſedile, vocabat propiciatorij, quia ex loco illo dñs oſtendit ſe propiciari Iſraelitis. Dicebatur item oraculũ, qa ex inde dedit reſponſa. Diuina aũt reſponſa ac verba dicunt oracula. Hæc omnia ſup Exodum dicta ſunt plenius. [dicẽs: Loquere filijs Iſrael.] Nam inter Deum & Iſraelem Moſes erat mediator atq; ſequeſter. [Homo q̃ obtulerit ex vobis hoſtiam domino] .i. quicũq; de populo Iſrael immolauerit hoſtiã Deo, [de pecoribus,] vtpote animalibus greſſibilibus ac domeſticis. Vnde ſubiũgit, [id eſt, de bobus &] de [ouibus offerens victimã,] hoc eſt, de altero horum, aut certe de capra ſeu hirco, vt infrà habebit. Hæc em̃ erãt aĩalia immolatitia, & materiæ oblationũ. [ſi holocauſtũ fuerit ei oblatio] .i. holocauſtũ offerre voluerit, q̃d ſ. ad diuinę reuerẽtiã maieſtatis totũ cõburebat: dicebat q; holocauſtũ ab holon q̃d eſt totũ, & cauſton q̃d eſt calor ſiue incẽſum, quaſi totũ incẽſum. [ac de armẽto] .i. de numero ſeu multitudine boum ſumpta. [maſculũ immaculatũ offeret,] videlicet bouẽ marẽ, in q̃ nulla ſit macula, reddẽs aĩal ineptũ ad immolandũ. Hoc eſt, nulla mõſtroſitas, debilitas, apoſtema, ſcabies, ſimilisve defectus. Hinc in Scholaſt. ferẽt hiſt. nõ de macula velleris, ſed corporis, intelligẽdũ eſt iſtud. Deniq; qa holocauſtũ fuit p̃fectiſſimũ ſacrificiũ, idcirco nõ fœmina, ſed maſculus in holocauſtũ offerebat. Perfectiora etem̃ aĩalia in tali ſacrificio fuerãt immolanda, ob reuerentiã maieſtatis diuinę. Deinde locus oblatiõis huiꝰ exprimit: [ad oſtiũ tabernaculi teſtimonij.] Circa hoc recitat Lyra: Dicũt expoſitores noſtri cõmuniter, q̃ p̃ oſtiũ tabernaculi teſtimonij, intelligit oſtiũ atrij ſacerdotũ, vbi p̃babãtur aĩalia, an apta eſſent ad immolãdũ, anteq; introducebãtur in atriũ. Hebręi aũt dicunt, q̃ nõ p̃babant ibi, ſed extra atriũ totaliter in vna exedra ad hoc parata. Idcirco q̃d dicit hic, ad oſtiũ tabernaculi teſtimonij, expoñũt de loco q̃ erat intra atriũ. Et locus ille erat ante oſtiũ tabernaculi, in q̃ erãt arca & p̃piatoriũ. Et hoc magis cõcordat literę, in q̃ agit de tabernaculo teſtimonij, qm̃ arca teſtimonij, in qua cõtinebãtur tabulæ, vocat teſtimoniũ. Hæc Lyra. ¶Circa q̃ breuiter dico, q̃ catholici expoſitores, q̃s legi, p̃ oſtium tabernaculi teſtimonij, nõ intelligunt oſtium atrij ſacerdotũ, p̃ q̃d in ipſum atrium à foris intrabatur: ſed oſtium, q̃d intra atrium erat añ tabernaculũ teſtimonij, in q̃ exitit arcaiſticq; intelligit Origenes. Hinc & magiſter in hiſtorijs loquitur: Ani-

Gen. 29. Exo. 29. 30. 35. 37. 39.

Eſitiꝰ Epiſco. hieroſolymorum. Auguſt.

Exo. 25.

Exo. 40.

Exo. 20.

Euſebiꝰ.

In Lyrã.

Origen.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mal primo offerebatur sacerdoti ad ostiũ atrĩ, vt videret si idoneũ esset ad offerẽdum. Posteа ad ostium tabernaculi offerebatur dño. Iosephus quoq; quem magister in historijs sequitur diligẽter, ita sentire videt. Insuper dico, ꝙ arca nõ vocatur ꝓprie testimonium, sed potius tabulæ testamenti q̃ erãt in ea, vt dictum est. Vnde in Exodo dñs iubet: Pones in arca testificationem quã dabo tibi, vbi p testificationem oẽs expositores intelligunt tabulas testamenti. Poterat aũt esse, sicut & aliqui opinãtur, ꝙ animalia munda & immolabilia, primo p inferiores ministros ꝓbabãtur in exedris seu ædibus tẽpli, in q̃bus reponebãtur vsq; ad horã sacrificãdi. Et postea iuxta & extra ꝓfatum ostium atrĩ, à sacerdotibus q̃q; diligentius considerabant. sic itaq; offeret holocaustum [ad placãdum tibi dominũ.] Secundum expositores, in isto ac sequenti capitulo agitur de sacrificijs, quæ ex mera deuotione & spõte offerebãtur. Quomodo ergo holocaustum ꝓfatum dicit immolari ab offerente ad placandum sibi dominum, quasi fuerit hostia pro peccatis? Respondet, ꝙ directe & primo offerebatur spõtanea deuotione ad diuinæ maiestatis honorẽ. Et inde cõsequebat, ꝙ dñs placabat taliter offerẽti, si offensus fuit ab eo, vel magis q̃ ante fiebat ei placabilis. [Ponetq; manus sup caput hostiæ] i. ipse qui bouẽ adduxit & obtulit sacerdoti, vt p sacerdotẽ domino offeratur, ponet manus suas sup aĩal protinus immolãdum à sacerdote. ¶Circa quod scribit quidã, ꝙ offerẽs fecit hoc, ad denotãdum ꝙ renunciaret iuri q̃d habuit in animali q̃d nõ videtur idonee dictũ, quia hoc satis iã ante inuinuauit, adducendo aĩal ad sacerdotem ad ostium atrĩ, vbi exposuit illud oblationi. Potius ergo videtur, ꝙ manum sup hostiã posuit, vt per hoc interiorẽ suã intentionem & deuotionem fortius excitaret & applicaret exteriori sacrificio suo, q̃tenus acceptabilior fieret Deo sua oblatio. vnde & subditur: [& acceptabilis erit] i. placita Deo nõ in se aut propria virtute, sed ex offerentis deuotiõe, fide & subiectione, [atq; in expiationem eius proficiens] i. vtilis ad obtinendum offerenti veniã, gratiamq; à domino aut gratiæ incrementum. Quãuis em̃ directe offerebatur ad diuinæ maiestatis honorem ex mera deuotione, ex cõsequenti tamen ad expiationem erat proficua. At vero Rabbi Paulus ait, ꝙ p manuũ impositionem super hostiã, notabatur, & offerens testabatur, ꝙ ipse pro suis peccatis dignus esset occisiõe, & ꝙ loco sui illud animal occideret: atq; ad hoc allegat Thomã in prima secundæ quæst. 102. Sed qa hæc hostia fuit holocaustum spõtaneum, nõ autem oblatio debita pro peccato, nõ apparet, ꝙ propter ꝓtactam rationem posuerit offerens super animal manum, nec Thomas hoc dicit. Vetꝝ in prima secundæ, quæstiõe ꝓallegata, causam assignãs in generali, cur animalia immolatitia occidebãtur: Per occisionem, inquit, aĩalium, significabatur destructio peccatorũ: & ꝙ homines erãt digni occisiõe pro suis peccatis, ac si illa animalia loco eorũ occiderentur, ad significãdum expiationem peccatorũ. Per occisiõem etiã animalium, occisio Christi figurabatur. Hæc Thomas. Cuius verba locum habent in hostijs ꝓ obtulit. i. adduxit seu ꝓtentauit animal sacerdoti, & per manus sacerdotis obtulit illud Deo. Sed cum ante fit dictũ de boue, cur nunc exprimit vitulum? Respõdetur ꝙ bos & vitulus nõ differũt specie, sicut nec puer & vir. Poterat autem bos immolari, dum erat anniculus. i. anni Aaron sacerdotis, sanguinẽ ei⁹ fundẽtes p altaris circuitũ]. i. sacerdotes inferiores ex Aaron nati, sanguinẽ aĩalis oblati ad Dei honorẽ fundent p gyꝝ altaris, q̃d alij vocãt, p basim seu crepidinẽ altaris holocaustorũ. Porro qdã affirmãt, ꝙ sacerdotes ponebãt aliqd sanguinis in duob⁹ angulis altaris, sibi directe aut trãsuersaliter oppositis. Et q̃m̃ gliber angulus respexit duo latera in ipso cõcurrẽtia seu cõiuncta, ꝓtacta linitio sanguinis cõcernebat totũ altaris circuitũ. In oĩbus vero hostijs gñaliter obseruabat, ꝙ nec sanguis nec adeps veniebãt in vsum seu refectionẽ sacerdotũ, neq; in offerẽtiũ vsum: sed sanguis modo ꝓfato fũdebat & adeps cõburebat, ꝓut infrã in textu habebit, & ibi ratio hoꝝ tradet. [q̃d est ante ostiũ tabernaculi, ꝙ altare holocaustorũ, extra tabernaculũ erat in atrio eius sub dio, ne fum⁹ & odor hostiarũ q̃ cõburebãt in eo, tẽplũ aut tabernaculũ & existẽtes in eis fuscarẽt & affligerẽt. [detracta q̃ pelle hostiæ] q̃ pellis ad sacerdotes ptinuit, vt infrã habet. [artus] i. membra animalis occisi & excoriati ac immolati, [in frusta cõcidẽt] vt sup altare aptius ponerent ad cõburendum. Vel magis, vt tãgit Guilhelm⁹ Parrhisiẽsis libro de fide & legib⁹, ad excludẽdũ ritũ idololatrarum, à quibus voluit De⁹ populũ suũ distingui, q̃rum nõnulli carnes animaliũ occisorũ integras offerebant. [& subijcient in altari ignem.] Infrã habetur, quẽadmodum octauo die quo Aaron & filij eius cœperũt suũ exercere officium, & hostias obtulerunt, venit ignis de cælo qui hostias deuorauit, & ante illius ignis descẽsum fecit Moses terrenũ ignẽ ab altari holocaustorũ remoueri. Atq; deinceps ignis ille cælestis cõseruatus est in altari ꝓ appositionem lignorũ, vsq; ad transmigratiõem in Babylonem. Quod ergo nunc dicitur, Subijciẽt in altari ignẽ: intelligẽdũ est, ꝙ subijciebãt ligna ad illius ꝓpetui ignis cõtinuationẽ & nutrimẽtũ, nec alienũ licuit apponere ignem: q̃d filij Aaron transgredientes, cælitus sunt cõbusti, vt infrã dicetur. Nec his repugnat q̃d sequit: [Struxe lignorũ ante cõpositа.] Congeries nãq; lignorum antea parabatur ad nutriendũ ignẽ ꝓdictũ, non autem primo in altari componebat, vt sic p ignẽ de nouo adductũ incenderent. [Et mẽbra q̃ cæsa sunt, desuper ordinantes] i. frusta carnis immolatæ atq; diuisæ, sup ignẽ illum ordinate ponentes. [caput videlicet & cuncta q̃ adhærent iecori,] per quæ intelliguntur & alĩ artus immolandi. [intestinis & pedibus lotis aqua.] Intestina animalis oblati & pedes eius, lauabant à sacerdote antequam comburebantur, propter reuerentiam sanctitatis diuinæ, quia præ cæteris partibus & artubus carnis immũda sunt, nec cũ immũditijs suis erãt in Dei holocaustũ ponenda. [Adolebit q̃] i. cõburet [ea sacerdos sup altare] q̃d erat in atrio, [in holocaustũ & suauẽ odorem dño.] Odor ille ex carniũ illaꝝ incẽtiõe erũpens, nõ erat suauis in se, nec Deo dulciter fragrans siue acceptus, q̃ntum ad suã essentiã aut virtutẽ, seu ex parte opis operati, vrpote rei oblatæ secundũ se, sed ex fide, deuotiõe & obedientia offerentis, & propter rem significatã, potissimũ, inquantũ Christum & eius figurauit mysteria. Vnde dici solet, ꝙ sacrificia illa, meritoria & iustificãtia erant ex parte operis operantis, videlicet fidei & piæ affectiõis & obeditiõis, non ex parte operis operati. Hucusq; determinatum est de holocausto facto ex maioribus aĩalibus, vrpote bob⁹. Consequenter agitur de holocaustis quæ fiebãt ex animalibus minoribus, s. capris aut ouibus. [Quod si de pecorib⁹ oblatio est] i. [de ouibus siue de capris holocaustum, agnũ anniculum & absq; macula offeret]. i. ad offerendũ sacrificium tale, sumẽdus est agnus vnius anni, vel infrã, nõ suprã, nec ante octauum diem. Et idem de capra aut hirco dicẽdum. Et pecora ista dicunt immaculata, eodem modo, sicut de bobus iam dictum est. ¶Quæritur, q̃modo capra poterat in holocaustũ offerri, cũ dictum sit, ꝙ nullũ aĩal sexus fœminei poterat offerri in holocaustum, q̃m holocaustum erat perfectissimum sacrificium, fœmina vero est aĩal imperfectum. Ad hoc dicendum videtur, ꝙ capra dicit hic naturã, nõ sexum, atq; ad sexum masculinum nunc retorquetur. Præterea Lyra dicit hãc literam vitio scriptorũ aut alio modo falsificatam, quia in holocaustis interdum offerebantur magni arietes. sed hoc dictũ illius, est cõtra cõmunem expositorũ catholicorũ doctrinã. Iosephus q̃q; & author Scholasticæ historiæ dicunt, ꝙ loquendo de huiuscemodi holocausto, de q̃ agitur in hoc loco, oportebat ꝙ essent anni vnius vel citrà, pecora de quibus fiebãt. Quòd si arietes legantur in tale holocaustum oblati, per arietem intelligitur agnus. Vnde magister in historijs aitꝝ Agnus q̃q; aries appellat. [Immolabitq; ad latus altaris] i. sacerdos oblaturus huiusmodi holocaustũ, stabit in atrio iuxta latus altaris holocaustorũ, [q̃d respicit ad aquilõem corã dño] i. in aquilonari parte altaris stabit & offeret, & hoc forsitan ad distinguendum sacerdotes Dei à sacerdotibus idolatris, qui in orientali parte stabãt dum offerebãt, vel in parte australi. [Sanguinem vero illius,] videlicet pecoris sic occisi & immolati, [fundent sup altare filij Aaron,] vtpote sacerdotes, [per circuitum.] Nõ ait absolute, super altare, sed addit, p circuitũ & ita hoꝝ sensus verborũ, est idem cum sensu verborũ, quibus iam dictum est de sanguine bouis oblati. Offerent filij Aaron sanguinem eius, fundentes per altaris circuitũ. Fundebant ergo sanguinem ouis aut capræ sup altare per circuitum, i. extremitates quasdam altaris inde tingebant, ad insinuandũ ꝙ ad eius honorẽ facta esset animalis occisio atq; oblatio, cui ipsum altare fuerat dedicatũ, vel qa sacerdotes idololatrę aliter faciebant, sanguinem oblatorũ in vsum suum vertentes, siue ad maleficia expẽdentes, vt tangũt Guilhelmus & Alexander de Halis. [Diuident q̃ mẽbra & omnia quæ adhærent iecori, & imponẽt super ligna, q̃bus subijciendus est ignis. Intestina vero & pedes lauabunt aquaꝝ & oblata oĩa adolebit sacerdos sup altare in holocaustum & odorẽ suauissimum dño.] Istud totum est exponendum, sicut de holocausto facto ex boue expositum est. Cõsequenter fit mentio de holocausto, q̃d fiebat ex auibus. [Sin aũt de auibus holocausti oblatio fuerit dño de turturibus & pullis columbæ] i. si quis obtulerit Deo holocaustum de auibus, puta de turturibus aut columbis, de quibus dun taxat ex volucribus fiebat Deo oblatio. [offeret eam sacerdos ad altare] i. auem seu hostiam talem ab offerẽte laico sumptam, sacerdos pro illo immolabit iuxta altare holocaustorũ eodem loco, in quo & holocausta de pecoribus offeruntur, vt dictum est. [& retorto ad collum capite, ac rupto vulneris] q̃d ex tali retorsiõe auis incurrit, [loco, decurrere faciet sanguinẽ] auis oblatæ, [super crepidinem altaris] i. super basim seu locum vel circuitũ eius. [vesiculã vero gutturis & plumas ꝓijciet ꝓpe altare ad orientalem plagam, in loco in q̃ cineres effundi solent] i. in locum secretum seorsum, in q̃ cineres hostiarum cõbustarum seu lignorum ponuntur. [Cõfringet q̃ ascellas eius]. i. alas auis oblatæ franget sacerdos, [& nõ secabit, neq; ferro diuidet eam.] Hinc aliqui dicunt, ꝙ sola manu collum volucris fregit, & ꝓprio vngue cutem colli cõfracti rupit, q̃d fuit locum vulneris rumpere, nec licuit aliquid horum facere ferro, aut cultrum super hostiam istam leuare. [Et adolebit] i. carnem auis oblatæ cõburet [super altare lignis igne suppositо. Holocaustum est] sacrificium istud [& oblatio suauissimi odoris dño] i. valde accepta Deo, iuxta sensum præhabitum.

Ioſe. li. 3 ant. iud. cap. 13. Exo. 25.

Leuit. 2.

In R.P.

R. Paul⁹.

Ioſe. li. 3 An. Iud. cap. 13.

Leuit. 5.

Leuit. 9.

Leuit. 8.

In Lyrã.

Ioſ. li. 3. ant. Iud. cap. 13. Eusebi⁹.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Introductio atq; solutio quæstionũ occurrentiũ circa capitulũ istud. Art. V.

Circa præhabita quæritur Primo, cur inter animalia gressibilia, quadrupedia seu pecora, voluit Deus sibi sacrificia fieri de tribus speciebus dũtaxat, puta de boue, oue & capra. Secundo, cur inter volatilia, de turturibus & columbis tãtummodo, de holocaustis loquendo, nam postea fit de passeribus quædam additio. Tertio, cur nõ etiam de piscibus, saltem aliquibus. Quarto, cur de modo fundendi sanguinem holocaustoꝝ prædictoꝝ, tam diuersimode loquitur. Quinto, cur loquens de auibus immolatiriis, ait, de turturibus & pullis colũbæ, & nõ de colũbis, nec de turturum pullis. Sexto, de modis diuersimode occidendi animalia ista. Septimo, cur iussit vesiculã gutturis proiici, nec offerri. Octauo, cur sup aues immolandas phibuit ferꝝ leuari. ¶Ad hæc quæstionum primã respondet Guilhelmus libro desi de & legibus: Si quæratur, cur ista tria animalium genera de ẽdrupedibus sibi offerri elegit Deus, videlicet bouem, ouẽ & caprã, in sexu vtroq; respõdemus, q̃ hæc sunt maxime necessaria victui humano atq; vestitui, & apud patres maxime abundabãt. Ideo voluit Deus communionem & participationẽ habere cũ eis, in his quibus ipsi potissimũ vtebantr & de his, in qbus bñficentia sua fuit largior circa ipsos, voluit sibi ampliorẽ recognitionẽ, regratiationẽ & honorificentiã exhiberi ab ipsis. Manifestũ est ãq;, q̃ inter omnia quadrupedia, tria ista sunt mansuetissima, & minori rebelliõe sustinent mortem: ideoq; minori periculo immolantiũ occidunt. Præterea, Iudæi magis assueti erant interfectiõi animalium hoꝝ, qm̃ eis maxime vescebant. Animalia ergo hominibus familiaria & esui apta, voluit Deus & sibi familiaria esse in suo obsequio. ¶Amplius de ẽdrupedibus ista extant mũdissima, & mũdissimis seu simplicissimis pastibus viuũt, coꝝq; immũditiæ ẽdammodo mũdæ sunt. Rursus, tria ista totum ẽd sunt, viuunt & habent, necessitati, hoc est, victui & vestitui, hoim exhibent. Sola quippe sunt, sine quib⁹ hoies viuere nequeunt, & sine cæteris animalibus viuere queũt, quẽ admodũ sine porco, cane & equo. Si ergo vitę humanę necessitas respiciat, sola ista de aialibus necessaria cõsistũt hoibus. Quare eo ipso q̃ Deus voluit sibi ista, non alia, immolari, abstulit nobis occasionẽ querendi nõ necessaria, dum p ea noluit in sacrificijs honorari. Vnde & solas fruges, & animalia ista voluit ab initio sibi offerri, vt legit in Gene. Hęc Guilhelmus. Ad eandem q̃q; quæstionẽ Thomas in prima Secundæ, quæstiõe centesimaseptimacũda respõdet: Deus voluit sibi ista offerri, tum ad excludendũ idololatriã, qm̃ omnia alia animalia immolabãt idololatræ idolis suis, vel eis ad maleficia vtebant. Porro hęc tria aialia apud Aegyptios, inter quos cõuersati fuerunt Iudæi, abominabilia erant ad occidendum. Vnde ea nõ offerebant in sacrificiũ dñs suis, ppter quod in Exodo dicunt Hebræi: Abominatiões Aegyptiorum immolabimus domino Deo nostro. Oues nãq; colebant, & hircos venerabant, quia in eoꝝ figura dæmones apparebãt. Bobus autem vtebant ad agriculturam, quã inter res sacras habebãt. Tum secundo ad significandum debitum ordinem mentis humanæ in Deum, quia per ea certę ac magnæ virtutes significant, vt infrà dicet. Tum tertio, ad præfigurandũ Christi mysteria, ppter quod ait Glossa: Chs in vitulo offertur propter virtutẽ seu fortitudinem crucis: In agno, ppter innocentiam: In ariete, propter principatum: In hirco, ppter similitudinẽ carnis peccati. ¶Ad secundã quæstionẽ libro præallegato respõdet Guilhelm⁹: Frugibus & pfatis pecoribus superaddidit postmodũ Deus turturẽ & columbã in sacrificio Abrahæ, vt in Genesi scribit: in quibus præter hoc q̃ mũda & mansueta, atq; vtilia humanis sunt vsibus, etiã castitas cõiugalis in columbis, & vidualis in turturibus designat. Ex qbus etiã ad literã edocemur, q̃les esse oporteat, qui in partẽ sortemq; domini trãseunt. Si enim huiusmodi mores regrit Deus in brutis sibi offerẽdis, quãto magis in hoibus? Et si vitia moribus istis cõtraria repellit in brutis, in quibus reprehensibilia nõ sunt, quanto magis ea in hoibus detestat, in qbus culpabilia extãt? At vero vt Alexander & Guilhelmus cõscribunt: Passer superadditus est in lege in sacrificio, p emundatiõe leprosi. Manifestum est autem, q̃ passer sit multum similis colũbæ in ædificatione & pastu. nidificat em̃ in foraminibus domoꝝ, & volat gregatim, intendit q̃q granis sicut columba. Itaq; ista tam pauca de pecoribus & auibus elegit sibi in sacrificia Deus, & cætera repulit, qa idololatræ sacrificijs suis ea gñaliter execrabilia fecerãt, aut augures vanitate obseruationũ suaꝝ prophanauerãt, aut magi veneficijs ac maleficijs suis odibilia fecerũt, sicut apparet ex Aegyptioꝝ multitudine sacrificioꝝ, q̃ erant sexcenta quadraginta septẽ. Insup causa quædã sacrificioꝝ istoꝝ, fuit sustentatio sacerdotũ. Insuper, quoniã colũbæ & turtures specialiter abundant in terra pmissionis, iussit sibi Deus ea magis offerri. ¶Ad tertiã quæstionẽ, cur s, Deus nõ iussit sibi de piscibus sacrificium fieri, Alexãder sup tertium, & Thomas in prima Secũdæ respõdẽt: Quoniã pisces sunt magis alieni ab hominibus, q̃ animalia alia, quia morant & latent in aquis, & inde extracti, protinus moriunt, vnde nec apte poterãt viui in tẽplum perduci, nec de mortuis fiebat oblatio. ¶Ad quarta magister in historijs ait, q̃ vbi trãslatio nostra habet, circa crepidinẽ altaris. Hebręus habeat & Iosephus, limbum expressit, i. supereminens forsitan labiũ. Hinc aliqui dicunt esse incertum,

Guil. Pa.

Gen. 4.

Exod. 8.

Gen. 15.

incertũ, an de superiori vel de inferiori, an media parte intelligatur quod dicit, circa altaris crepidinẽ. Aliqui quoq; putant, q̃ quãdo hostia erat minus digna, tũc sanguis circa basim fundebat altarisq; dignior, tunc circa mediã partẽ atq; parietem: quando dignissima, tũc in supremo circa limbũ. Vnde de sanguine auium fertur in litera, q̃ fundebatur circa crepidinem, i. basim seu lacum altaris. ¶Ad quintam R. Moses dicit: In turturibus, maiores sunt meliores & pinguiores: in colũbis vero econuerso, minores sunt meliores: ideo turtures & pulli columbaꝝ iubentur offerri, quia præstantiora sunt offerẽda. ¶Ad sextã S. doctor respondet: Specialis modus occidẽdi animalia immolanda, determinabatur in lege, ad excludendũ alios modos, quibus idololatræ animalia idolis immolabant. Vel etiam, vt R. Moses protestat: Lex elegit genus occisionis, quo animalia minus affligebantur, per quod etiam pietas docebatur, & offerentiũ crudelitas excludebat, & deterioratio aialium occisoꝝ deuitabatur. ¶Ad septimam R. Salomon dixit, q̃ quia in vesicula gutturis cibus cõgregabatur, & aues volant ad capiendum alimentum ex alieno, dominus vesiculam illam prohibuit sibi offerri, ad designandum, q̃ sacrificium de rapina sibi displiceat. Vel propter immunditiam illius vesiculæ iussit hoc dominus. Vel quia idololatræ offerebant eãdem. In vesicula ẽdq; potest voluptas, immo & gula signari, quas vitare oportet. ¶Ad octauam est eadem respõsio, quæ ad sextam, & quia idololatræ ferro vtebantur in auium mactatione.

R. Salo.

¶Spiritalis explanatio eiusdem capituli I. Artic. VI.

Allegorice, per vitulum seu bouem masculum immaculatũ, qui Deo offerebat in holocaustum, intelligitur dñs Iesus Christus, qui & seipsum in euangelica parabola designat per vitulum saginatum, quem pius paterfamilias fecit occidi propter errãtis filij reductionem. Rursus, in sacrificio quo seipsum pro nobis obtulit Deo patri oblationem & hostiã, istar vituli est occisus, in quo nil erat fœmineæ leuitatis aut fragilitatis fœminei sexus. Fuit item immaculatus, in quo nec originale nec actuale vnq; fuit peccatũ, iuxta quod in Esaia legit: Iniquitatẽ nõ fecit, nec dolus fuit in ore eius. Significat itẽ Christ⁹ per bouem ppter bouis fortitudinẽ, fructuositatẽ & maturitatẽ. Etem̃ sicut bos terrã arat, sic dñs & saluator vomere verbi cælestis & gratiæ supnaturalis, agrũ cordis & ipsam in terris militãtem ecclesiã spiritaliter arat, emollit, aperit, seminat & fœcundat: quẽadmodum etiã bos sumitur de armento, ita de multitudine pphetaꝝ & patriarchaꝝ prodijt filius Dei fact⁹ homo: qui ad ostiũ tabernaculi est oblatus, qa in Hierusalẽ passus est, & extra portã est crucifixus, sicut & holocausta extra & ppe tabernaculũ offerebant in atrio. Ponit q̃q; man⁹ super caput hostiæ. Chs nõ solum à pditore ac Iudæis atq; Pilato, immo & à Deo patre oblat⁹ est, dicẽte Apostolo: Proprio filio suo nõ pepercit, sed p oĩbus nobis tradidit illũ. Nã & princeps apostoloꝝ in Actis: Deus, ingt, q̃ per os oĩm prophetaꝝ prænunciauit pati Chm̃ suum, impleuit sic. Itaq; pater manũ suam, i. potestatem posuit super caput vnigeniti sui, secundũ naturam assumptã, i. mentẽ eius oĩ virtute & gratia adimpleuit, eam q̃q mouit ad patiẽdum prõptissime pro generis humani salute. Sic q̃q oblatio Christi incõparabiliter placuit patri, quẽ filius sibi placauit. Non q̃ pater vnq; iratus fuerit filio, in quo sibi summe cõplacuit: sed q̃ filius ad suũ honorẽ, accidẽtale q̃q pręmiũ patrẽ placauit hoibus. Immolabit q̃q vitulũ coram dño. Christus qppe seipsum seu ppriũ corpus dedit in mortẽ, Esaia testante: Tradidit in mortẽ animã suam. Vnde & ipse dñs contestatur: Nemo tollit aĩam meam à me, sed ego pono eam. Et offerẽt filij Aarõ sanguinẽ eius. Hoc accipi potest in malo, & item in bono. Nã & principes sacerdotũ ex Aaron nati, procurauerũt Christũ occidi. Multa ẽdq; sacerdotum turba post Chri passionẽ, & sancti spũs missionẽ cõuersa, sanguinem Christi salubriter sumpsit, & sacerdotes euãgelicę legis eũ in sua ac fideliũ ora per gyꝝ altaris fundunt. Quod est ante ostiũ tabernaculi. Potest p tabernaculũ istud, cęleste palatiũ seu triumphãs ecclesia accipi, ante ẽd est altare militãtis ecclesiæ: quia q vere fideles sunt, triumphanti sunt ecclesiæ proximi, immo tã cõuersationẽ habent in cælis: status ẽdq; & cultus euãgelicæ legis, euidentẽ habet imaginẽ ecclesiæ triũphantis, cui⁹ lex vmbrã gerebat, iuxta illud ad Hebræos: Vmbrã habẽs lex futuroꝝ bonoꝝ, nõ ipsam imaginẽ rerũ. Detracta q̃q pelle hostię, art⁹ in frusta cõcident. Per pellis detractionẽ, pfigurata videt flagellatio sacratissimi corporis Chri vsq; ad miserãdã sui dilacerationẽ: Per mẽbroꝝ vero hostię diuisionẽ i frusta, vulneratio ac dissipatio toti⁹ suę tenerrimę carnis, secũdũ illud in libro Iob: Tenuerũt ceruicẽ meã, cõfregerũt me, & posuerunt me sibi quasi in signũ. atq; in psalmo: Sicut aqua effusus sum, & dispsa sunt oĩa ossa mea. & subiciẽt i altari ignẽ, situe lignoꝝ añ cõposita. Ignis est feruor ardentissimę charitatis in altari, i. in pstantissimo corde Chri, in q̃ ipse secundũ ẽd homo, indefinẽter obtulit patri, imo supbeatissimę trinitati sacrificiũ laudis, thymiama orationis, & totã suã naturã assumptã. Porro, p situẽ lignoꝝ cõpositã, intelligunt hoies, q̃s Chs redemit, & sua charitate succendit, qui & per charitatem vniti & incorporati sunt ei. Quod si de pecoribus oblatio est, saluator omni perfectione repletus, qui est summum & finale sacrificium, per vnum

Lucæ 15.

Ephes. 5.

Esai. 53.

Hebr. 10.

Roma. 8. Actor. 3.

Heb. 10.

Esaię 53.

Ioan. 10.

Actor. 6.

Hebr. 10.

Iob 16. Psal. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut pauca sacrificia sufficiẽter designari nõ valuit: ideo per diuersa sacrificia ipse & sua mysteria præfigurabant. Ipse ergo p agnũ anniculũ, ppter innocentiã, mansuetudinẽ, sanctãq; simplicitate est figuratus. De quo beatissimus ait Ioannes: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mũdi. Et ipse per Hieremiã: Ego quasi agnus innocẽs ductus sum ad immolandũ. Idem ipse per hircũ exprimitur propter similitudinẽ carnis peccati, immo & propter agilitatem hirci seu capræ, iuxta illud in Canticis: Fuge dilecte mi, similis esto capreę, hinnuloq; ceruorum. Insuper designatur p aues turturem & colũbam, propter suę cõtemplationis sublimitatem, oñimodam castitatẽ, salubrem tristitiã, planctum & gemitũ. ¶ Præterea potest hæc litera alios parere sensus, quia multiplici tegitur intellectu. propterq; d Origenes subtiliter ait: Sicut in nouissimis diebus verbũ Dei ex Maria virgine carne vestitũ ꝓcessit in hũc mundum, & aliud erat q̃d videbat in eo, aliud q̃d intelligebat: carnis nanq; adspectus in eo oñibus patuit, paucis vero & electis dabat deitatis suæ agnitiotita dum p prophetas aut Mosen legislatorẽ, verbũ Dei ꝓfertur ad homines, nõ absq; cõpetentibus exprimitur indumentis. Nã sicut ibi carnis velamine tegitur verbũ Dei, ita & hic sacra scriptura velamine literæ, & spiritualis sensus tegumẽto intelligentiæ literalis. Itaq; præter præhabita, adhuc per Mosen intelligit allegorice Christus, cuius typũ Moses in multis expressit. Quẽadmodũ ergo Mosi locutus est dñs de tabernaculo testimonij, de vario ritu holocaustoq;, sic Deus trinitas Christo homini ab incarnationis exordio inspirauit, eumq; p allocutionem internam edocuit, qualiter populus Christian⁹ spũaliter immolare debeat holocausta de armẽto & grege, hoc est, bobus, capris aut ouib⁹. Atq; de hoc Chꝛs in Euãgelio documẽta expressit, præcepta dixit, cõsilia dedit. [Homo itaq; de Israel] hoc est, de plebe Christifideli Deũ fideliter conꝛplanti, volẽs Deo holocaustũ offerre, de armẽto offerre debet bouẽ seu vitulum masculum immaculatũ. i. propriũ corpus ex sua infectione & inclinatione, instar vituli lasciui, indomitũ, & rationi rebelle: ideo quantũ ad hoc, debet ipsum oñino mortificare, & mẽbratim diuidere, sicut ait Apostolus: Mortificate mẽbra vestra, quæ sunt sup terrã. In euangelio q̃q; Saluator: Si oculus, inquit, man⁹, & pes tuus scãdalizat te, erue, abcide, & ꝓice à te. Nõ vtiq; mortificãda, aut abcidẽda sunt ista, quãtũ ad id q̃d sunt, ne mutilatores aut impij̃ssimi homicidæ fiamus. Sed quo ad eorũ vsum illicitũ, ne exhibeamus ea arma iniqtatis peccato, sed arma iustitiæ Deo: sicq; corpus nostrũ ex sua fragilitate fœmineũ, faciam⁹ masculinũ, hoc est, rationi obediẽs & instrumẽtũ virtutũ, abstinẽtes à carnalib⁹ desideriis quę militãt aduersus animã. Sic q̃q; obsequiũ nr̃m fiat immaculatũ & sanctũ, ꝓut vas electionis hortati: Obsecro vt exhibeatis corpora vr̃a hostiã viuentẽ, sanctã, Deo placentẽ. ¶ Insup adducendũ est corpus hoc ad ostiũ tabernaculi, i. ad locũ quo audiat verbũ Dei. Et sup hoc holocaustũ manus est imponẽda, quaten⁹ virtutẽ directiõis, manũq; disciplinæ ab ipso nunq̃ tollat, iuxta quod scriptũ est: Castigo corp⁹ meũ, & in seruitutẽ redigo, ne fibꝛpsi reliclũ, rursus cõtra spiritum cõcupiscat, atq; ad ea quæ Dei sunt pigritetur. ¶ Porro sacerdotes in te sint intellect⁹ & recta voluntas, qui diuinoꝝ capaces sunt, & corpus inferioresq; vires acceperũt regendas. Sanguinẽ q̃q; hostiæ huius debẽt effundere p altaris circuitũ. i. p abstinentiã & ieiuniũ sanguinẽ & eius feruorẽ amore Christi minuere, iuxta doctrinã ecclesiæ, sed & pellẽ ei⁹ debẽt detrahere, corpus ipsum acriter flagellãdo ꝓpter ꝑterita seu q̃tidiana peccata. Vel (vt ait Esitius) pellis detrahit, dũ exteriora delectabilia auferunt. Pellẽ vero à scripturis veteris testamẽti abstrahimus, dũ sensum q literalis videt, relinquimus, vt spũalẽ intelligentiã intus latentẽ, dño immolem⁹. [Et subijciẽt in altari ignẽ.] Altare in aĩa fides intelligi potest, in qua & p quã oĩa sunt agẽda, ac dño offerẽda, cũ dicat Apostol⁹: Quod nõ est ex fide, peccatũ est. In ipsa ignis charitatis est apponẽdus, vt p dilectionẽ fit operãs quã fides q̃ nõ habet opa, mortua est in seipsa. Strues vero lignoꝝ, cõgeries est mẽbroꝝ, q̃ ex sancta charitate ad actus bonos sunt excitãda. [Intestinis & pedibus lotis aqua.] Per intestina, intelligunt interiores aĩæ sensus & vires: p pedes aũt, act⁹ & affect⁹ eoꝝ, q̃ oĩa lauanda sunt à maculis sibi admixtis, pœnitẽtiq; lachrymis, rore gr̃æ ac sapiẽtiæ salutaris. Itaq; intestina lauare, est cõscientiã expurgare. ¶ Porro lauare pedes, est purificare affectus. Vnde & spõsa: Laui, ingt, pedes meos, quõ inquinabo illos? Et Saluator: Qui lot⁹ est, nõ indiget nisi vt pedes lauet. Quod si de pecorib⁹ oblatio est, spiritaliter ouẽ offert, q superiorẽ animæ portionẽ ex sua natura simplicem, atq; ad optima deprecantẽ, Deo per fidẽ & charitatẽ totaliter subijcit, intellectũ redigẽs in captiuitatẽ, in obsequiũ Christi, atq; per priuati extirpationẽ amoris, vim affectiuã in Deo prorsus per charitatẽ succendẽs. Caprã vero seu hircũ offert, qui infectã sensualitatẽ refrenat, reformat, ac iugiter Deo substernit. ¶ Præterea aues, puta columbã & turturẽ, offert, qui oẽm spũalem pfectionẽ, & virtutũ ꝓfectũ, contẽplatiõisq; gr̃am & gemitũ salutarẽ, spũalem q̃q; cũ sponso cęlesti cõiunctionẽ, & ei⁹ dispensatiuã absentiã, Deo cũ oi gr̃arum actiõe humiliter semp asscribit, cũ Apostolo dicẽs: Gr̃a Dei sum id q̃d sum, sicq; retorquendũ est collũ sub ascellas, vt oñis reprimatur elatio, & homo ad ꝓpriæ defectuositatis frequentẽ intuitũ reflectatur.

Et ru-

Cap. 1. Ioan. 1. Hiere. 11. Cant. 1. Origenes. Lucæ 2. Coloss. 3. Matt. 5. Roma. 6. 1. Petri 2. Rom. 12. 1. Cor. 9. Rom. 14. Iaco. 2. Cant. 5. Ioan. 13. 1. Co. 15.

[Et rupto vulneris loco] .i. interiori læsione per cõfessionem humilẽ patefacta, decurrere facit sanguinẽ, calidas lachrymas ex cõritione fundẽdo. [Vesiculã vero gutturis]. i. oẽm gulæ & carnalitatis voluptatem atq; mollitiem, [& plumas]. i. euagationes & phantasias inutiles prorsus abijciat. [cõfringetq; ascellas.] Ascellæ seu alæ, animæ sunt oratio & meditatio, quibus volat in cælũ: quæ confringuntur, quãdo interdũ propter charitatẽ Christi, & opera vitæ actiuæ ac necessaria corpori, intermittũtur. Quod tamẽ non est ferro. i. cum duritia & indignatione, sed cum pietate & discretione agendum. Et iterum resumendæ sunt alæ huiusmodi citius quo congrue fieri potest. Ecce ista sunt holocausta & hostiæ populi euangelicæ legis, quæ vere sunt suauissimi corã Deo odoris, & acceptissima maiestati omnipotẽtis.

¶ Elucidatio literalis cap. II. Anima cũ obtulerit oblationẽ &c. Artic. VII.

Quẽadmodũ in præcedẽti capitulo, ita in isto fit mentio de sacrificijs spõte atq; ex mera deuotiõe oblatis: in ꝓcedenti aũt capitulo tractabat de holocaustis, quæ de aĩalibus offerebãtur. Nũc vero de sacrificijs agit, q̃ ex inanimatis, & ex rebus pauci valoris hebãt. Quocirca oportet scire, qa vt ait Thomas in prima secũdæ quæst. 102. Lex in sacrificijs prouidit offerentiũ paupertati, vt q habere nõ posset animal quadrupes, offerret aueꝝ quam qui habere nõ posset, offerret saltẽ panem: quẽ qui non valeret habere, immolaret saltem farinam aut spicam. [Anima cũ obtulerit] Per animã, tanq̃ per partem principaliorẽ, intelligitur homo: & quia nunc agitur de sacrificijs sponte, & ex mera deuotione oblatis, recte exprimit anima, in qua voluntas & eius pia affectio seu deuotio cõtinent. Porro Lyra allegat R. Salomonẽ, dicentẽ q̃ quia hic agit de pauperũ oblatione, exprimitur anima, quia oblatio pauperũ acceptatur & reputatur à Deo, quasi obtulerit animã suam seu vitam. Vnde & de paupercula vidua, q̃ obtulit duo minuta, dixit saluator, q̃ plus oñibus misit, qa totũ victum suũ. Itaq; anima cũ obtulerit [oblationem sacrificij dñi:] quod ait, oblationẽ sacrificij, intrãsitiue est accipiendũ, videlicet pro oblatione quæ sacrificiũ fuit. hostia tamen de inanimatis reb⁹ oblata, magis appropriate dicebat oblatio. [similа erit eius oblatio]. i. similam offeret Deo, eitq; similа tenuissima ac mundissima tritici farina. Meliora nanq; & puriora Deo sunt offerẽda. [fundetq; sup eã oleũ.] quo facto, dicebat similа oleata, q̃d sic fieri iussit altissimus ad diftinguendũ plebem suam ab idololatris, qui offerebãt idolis suis similã oleo nõ ꝓfusam. Spiritalis autem ratio infrà tangetur. [& ponet thus]. i. cum similа oleata thus offeret. Quẽadmodũ vero S. doctor scribit loco præallegato, præter animalia solũ offerebantur Deo de terrænascẽtibus, panis, vinum, thus, oleũ & saliqm̃ ea quę de terrænascẽtibus veniũt in hominis vsum, vel sunt in cibũ, & de his offerebatur panis seu eius materia: vel sunt in potum, & de his offerebatur vinum: vel in condimentũ, & de his offerebãtur oleum & sal: vel in medicamentum, & de his offerebatur thus, quod est aromaticũ & cõsolidatiuum. [ac deferet] similã oleatã & thus ꝓad filios Aaron sacerdotes]. i. ad inferiores sacerdotes, quorum officiũ fuit, huiusmodi sacrificia votaq; populi Deo offerre in loco sacro. [quorũ vnus tollet pugillum plenum similæ & olei]. i. similæ oleatæ implẽdo pugillũ ex ea, [ac totum thus] similæ appositũ, [& ponet memoriale super altare]. i. ista simul offeret in altari in memoriam, vt s. Deus pie memor sit offerentis, vel vt sacerdos p istã oblationem memor sit immolantis orando pro eo, vel certe in memoriã & recognitionẽ, q̃ offerens ista & cætera cũcta ex terris producta, quæ habet, à Deo sortitus est. [in odorẽ suauissimum dño] sicut in præcedẽtis capituli expositione literali expositum est. Adolebat quippe ista sacerdos sup altare holocausti in atrio. ¶ Circa hæc in Scholastica recitatur historia: Tradunt Hebræi non semp plenum pugillum offerri, sed q̃ iuxta quantitatẽ similæ minus poterat immolari, in tantum q̃ etiam impleto pugillo, posset sacerdos oẽs digitos aperire præter mediũ. Et illud tantillum, quod remanebat inter digitũ illũ & volã seu palmã, suffecit ad offerendũ. Porro Iosephus dicit offerendã fuisse drachmã. i. tanti ponderis similam. [Quod aũt reliquum fuerit de sacrificio]. i. residuũ ꝑfatæ oblationis, non cõprahensum pugillo. [erit Aaron & filiorum ei⁹] i. in vsum sacerdotum offerentium cedet. [sanctum sanctorum de oblationibus dñi]. i. portio valde sancta sacerdotibus deputata, immo & Deo oblata, ex his quæ præfato modo immolata sunt Deo. Sequitur secundus modus offerẽdi ex farina seu similа. [Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano de similа, panes [absq; fermento]. i. nõ fermẽtatos. [conspersos oleo] supple offeres, [& lagana azyma oleo lita.] Per lagana azyma. i. non fermentata, quidã intelligũt panes latos ac tenues, non cõspersos, sed linitos oleo, qui interdum toriꝝ vocant. Et ita in verbis istis innuit duplex formatio panũ in furno cociꝝ. Alij per lagana ista intelligũt panẽ ex similа coctum in calida aqua, vt sit tertiũ genus sacrificij ex similа facti. Subditur aũt ad genus sacrificij huius: [Si oblatio tua fuerit de sartagine]. i. panis coctus in patella, oblatio, inquã, [similæ cõspersæ oleo, & absq; fermento]. i. formata ex similа non fermentata, sed oleo cõspersa. [Diuides eã minutatim]. i. in frusta minuta, [& fundes super eam oleum. Sin autem de craticula fuerit sacrificium]. i. si in sacrificiũ obtuleris panẽ ex similа

Leuit. 1. Leuit. 1. Euseb⁹. Ioseph. li. 3. Ant. Iud. cap. 13. R. Salo. Marc. 12. Lucæ 21.

similа

Universidad de Deusto
Biblioteca

mila sup craticulã coctum, ⁊æque similæ cõsperget oleo].i.similæ ex q̃ talis panis formãdus est, oleo cõsperget, sicut & p̃cedẽtes oblationes. [Quã offeres dño]nõ p̃ proprias manus, sed per ministeriũ sacerdotis, idcirco subiungit, ⁊trades]eam⁊[in manibus sacerdotis] vt offeratur p̃ eũ. [Qui cũ obtulerit eã] videlicet similã sic oleatã, redactã in panẽ sup cratẽ coctum: [tollet memoriale de sacrificio]hoc est, partẽ sacrificij seu panis istius, vel vnũ panẽ sic factũ, si plures pariter offerunt, accipiet in memoriã offerẽtis, vt Deꝰ memor sit eiꝰ, sicut expositũ est plenius. [& adolebit].i.cremabit eã⁊[sup altare in odorẽ suauitatis dño].i. ad hoc q̃ Deo complaceat oblatio ista ex fide & deuotione offerentis. Quanuis em̃ tota talis oblatio Deo offerebat, nõ tñ tota sup altare incẽdebat, sed pars eius duntaxat: & illa sic cremabat in memoriã immolantis iuxta sensum præhabitũ, reliduum vero cessit in esum & refectionẽ sacerdotũ. Propter quod subdit⁊[Quicquid autem reliquũ est] de huiuscemodi hostia, quod s̃, non adolebitur sup altare, ⁊[erit Aaron & filiorũ eius:] immo & domesticoꝝ eorum, & æqua sorte eis diuidebatur, vt magister in historijs addit. [⁊ sanctum sanctorum de oblationibus dñi.] ¶ Præterea, si quæratur omnium horum ratio literalis, respõderi potest iuxta p̃tacta, q̃ Deus assignãdo tam varios modos sacrificandi sibi ex similã panes, consuluit & ꝓuidit offerentiũ paupertati, cõmoditati, aut facilitati: vt quibus fornax deesset ad panem coquendũ, vel q̃bus molesiũ esset accẽdere clibanũ, coquerẽt panẽ in patella: vel, si hoc eis amplius cõueniret, sup craticulã. ¶ Insup dici potest, q̃ Deꝰ ita instituit in solatiũ ministroꝝ suoꝝ, videlicet sacerdotũ, q̃ reficiebãtur ex illis oblatis, q̃tenus ad tollendũ fastidiũ, haberẽt panes diuersimode ꝓparatos. Vnde & oleũ iussit apponi. Iteꝝ dici potest, q̃ iussit sic, ad distinguendũ oblatiões populi sui & ritũ eoꝝ ab idololatrarũ ritibꝰ & oblatis. Figuraliter vero rationem Thomas assignat, dicẽdo: Panis significat Christũ, q̃ ait: Ego sum panis viuus, qui in fide patrũ sub statu legis naturæ, erat quasi spica: & in doctrina legis ac prophetaꝝ, erat vt similæ atq̃ vt panis formatus, post assumptã humanitatẽ: coctus igne in clibano, hoc est, formatus spiritu sancto in vtero virginali: coctus q̃q̃ in sartagine, p̃ labores quos in mundo sustinuit & in cruce occisus, quasi in craticula aduitus. ¶ Deniq̃ secundũ Guilielmũ de fide & legibꝰ, quidã dixerũt, q̃ sacrificiũ nõ est nisi de aĩalibus. Et errauerũt in hoc, quia in isto capitulo oblatiões factæ de simila & panibus vario modo coctis, sacrificia nuncupant. Verũtñ cõcordãdo dicere possumus, q̃ oblatio facta de animalibus, ꝓprie sacrificiũ appellet. In isto autẽ capitulo, sicut & alibi sæpe, nomẽ sacrificij extẽse accipit. ¶ Cõsequẽter aliq̃ inserũtur, quæ in cũctis oblationibus cõmuniter seruabant saltẽ in illis, quæ sup altare incẽdebantur. [Ois oblatio quæ offertur dño, absq̃ fermẽto fiet]hoc est, absq̃ admixtiõe fermẽti offeret. [Nec quicq̃ fermenti ac mellis adolebit in sacrificio dñi].i. nec fermentũ, nec mel apponetur, aut cõmiscebit oblationi Deo fiendæ. ¶ Cõtra istud obijcit, q̃m̃ infrà dñs iubet, panes quoq̃ fermentatos offerri cũ hostia gratiaꝝ, quæ immolat pro pacificis, ex quibus vnus pro primitijs offertur domino. Respõdetur, vt tactũ est, q̃a hic loquitur textus de oblatione sup altare, saltẽ pro parte cremãda, in qua fermentũ esse nõ debet. Et talis nõ erat oblatio illa panũ fermentatoꝝ, sed cessit in vsum sacerdotũ. Hinc subditur⁊[primitias tñ eorũ offeretis]hoc est, primitiua fermẽti & mellis. [& munera].i. dona ex eis p̃cipua seu partes eoꝝ præstantiores offeretis in templo, seu tabernaculo vel atrio p̃ manus sacerdotũ, quia de omnibus rebus cõcessis primitiæ offerebãtur. ⁊[Sup altare vero nõ imponẽtur in odorẽ suauitatis] vt ibi cremẽtur ad Dei honorẽ, quia sunt fermẽtatæ. [Quicquid obtuleris sacrificij, sale condies,]si tñ sit sale cõdibile. ⁊[nec auferes sal fœderis Dei tui].i. sal de cuius admixtione & oblatione Deꝰ iniit fœdus tecũ, & p̃ cuius oblationẽ tibi cõfœderatur, & amicitiæ pactũ tibi ꝓposuit. Hoc igitur sal nõ auferes ⁊[de sacrificio tuo].i. apponere & offerre nõ negliges. [In omni oblatione offeres sal.] Ecce iam ter eandẽ sententiã sub diuersis verbis expressit, quo cõstat, q̃ seriose Deꝰ præceperit istud. Sed cõtra hæc argui ita potest: Exteriora sacrificia, designãt sacrificia interiora, quibꝰ homo suũ offert spũm Deo: sed in sacrificio interiori plꝰ cõtinetur, saltẽ frequẽter de suauitate & bona sapiditate, q̃ amaritudine & mordacitate, cũ in Ecclesiastico scriptũ siti Nil dulcius, q̃ attẽdere in mãdatis. Dulcedo autẽ significat p̃ mel, cũ in Ecclesiastico sapiẽtia dicat: Spũs meus sup mel dulcis. Sapiditas vero per fermentũ q̃d sapidũ efficit panem. Porro mordacitas designatur per sal. Amaritudo per thus, quod acerbi saporis est. Inconuenienter ergo præceptũ videtur, vt mel & fermentum in sacrificijs nõ ponantur, sed sal & thus. Ad hoc Alexander super tertium, & Thomas in prima Secundæ respondent, quòd fermentum non offerebatur, quia in sacrificijs idolorum offerri solebat, & corruptionem doctrinæ seu mentis putrefactionem designat, quemadmodum in Euangelio ait Saluator: Cauete à fermento pharisæorum & Herodis. Mel quoq̃ prohibitum est Deo offerri, quoniam falsis dijs immolabatur, & carnalem voluptatem significat, quæ his oportet deesse, qui placitas Deo hostias cupiunt ĩmolare. Sal vero offerebatur, q̃m̃ à putrefactiõe & corruptiõe præseruat. Sacrificia aũt Dei, debent suo modo incorrupta & integra esse. Thus quoq̃ offe-

Ioan. 6.
Lucæ 1.
Leuit. 7.
Eccl 23.
Eccl 24.
Matt. 16.

rebatur, quia & mentis deuotionẽ, & bonæ famæ odorẽ, & pœnitentię designat amaritudinem. Thus quippe pingue odoriferũq̃ consistit, & tñ amarũ habet saporẽ. ¶ Postremo, subiungitur de oblatiõe spicaꝝ virentiũ. Nã primitiæ terræ nascentiũ, ter offerebant in anno. Primo, in Pascha de virẽtibus spicis. Secũdo, in Pẽtecoste de panibus frugũ nouaꝝ. Tertio, in festo tabernaculoꝝ frugibus iam collectis. ⁊[Si aũt obtuleris munus primitiaꝝ frugũ tuarũ dño de spicis adhuc virẽtibus, torrebis eas igni].i. parũ cõbures. [& cõfringes in morẽ farris.] Torrẽdo nãq̃ excutiebãtur grana spicaꝝ nondũ maturaꝝ, atq̃ excussa frangebant. [& sic offeres primitias tuas dño]s. ex granis sic fractis. Fiebat aũt oblatio p̃ manũ sacerdotis cũ oratione pro offerente, & cum laude Dei cui offerebat. [Fundens sup ea oleum & thus imponens, q̃a oblatio dñi est].i. oblatio facta vero Deo, qui in suis sacrificijs oleũ & thus iussit apponi ꝓpter causas expressas. [De qua] oblatione [adolebit].i. sup altare cremabit [sacerdos in memoriã muneris].i. ad hoc, vt oblatio ista quæ & munus vocat, quia à Deo donata est, & ei rursus sacrificãdo donanda ad hoc, inquã, vt oblatio muneris huiꝰ acceptet à dño. Adolebit itaq̃ ⁊[partem farris fracti].i. granoꝝ instar farris fractoꝝ. [& olei ac totũ thus]illis appositũ. Quẽadmodum vero oleo pietas & deuotionis pinguedo, spiritalisq̃ consolatio designant, iuxta illud, Prudẽtes virgines acceperũt oleũ in vasis suis cũ lampadibus: Item q̃, Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ: sic thure, redolẽtia famæ & cõpunctionis amaritudo exprimũtur. Merito igitur in sacrificijs Dei iussa sunt poni: quia cũ pietate, abũdãtiq̃ deuotiõe, & spiritali alacritate, atq̃ cũ bonę famę odore & cordiali cõtritiõe, sacrificãdũ est Deo.

Matt. 25. Psal. 44.

¶ Explanatio spiritalis eiusdem capituli II. Artic. VIII.

ANima cũ obtulerit oblationẽ, similæ erit eius oblatio.] Scriptura hæc loquẽs de pauperum oblatione, recte ait, anima cũ obtulerit. Diuites em̃ sunt caro magis q̃ anima, q̃a carnalibus magis q̃ spiritalibus sunt intẽti. Pauperes aũt spiritu, q̃a diuinis vacant, anima appellant. Possunt tamẽ p̃ pauperes, imperfectiores intelligi, qui non queunt animalia, sed similã, immolare, hoc est, non excellentia, sed mediocriora virtutũ exercitia adimplere, atq̃ hæc ipsa offerunt Deo, diuinæ pietati ac gratiæ ea humiliter ascribendo. Rursus, per similam, secundũ Isidorum, designatur ecclesia, ex multis fidelibus tanq̃ ex granis collecta, & instar similæ purificata aquis baptismatis, lota ac adunata, chrismatis oleo vncta, & igne spiritus sancti solidata, p̃ humilitatẽ & deuotionem Deo oblata. Hanc aĩa offert Deo, in ecclesiastica vnitate p̃seuerando, in ecclesiæ meritis confidendo, immo & ipsam ecclesiã Deo assiduis precibus cõmendando. Insuper, per similã designatur cõscientiæ puritas seu cõtemplatio diuinoꝝ, quæ ex præuia exercitatione in opibus vitæ actiuæ, quasi ex tritico oritur. Qui em̃ in vita actiua se virtuose exercitauit, testimonio bonæ cõscientię recreatur, atq̃ ad contẽplationis gratiã eleuatur: fundet q̃q̃ sup eam oleum, sicut p̃habitũ est. Per oleũ vnctio spiritus sancti, spiritalis q̃q̃ iucunditas & pietatis exercitatio designãtur, quæ oĩa superinfundenda sunt oblationi similæ nunc præfatæ, quia ex interna spiritus sancti vnctione debent conscientiæ bonæ attestatio, contemplationis q̃q̃ actus procedere, dicẽte Apostolo: Ipse spiritus testimoniũ ꝓhibet spiritui nostro, q̃ filij Dei sumus. In spiritali quoq̃ hilaritate peragenda sunt oĩa bona, cũ scriptũ sit: Gaudete in dño semper. Et, Hilarem datorem diligit Deus: nec ita quis debet suæ puritati ac cõtemplationi studere, vt negligat proximis condolere ac subuenire, immo pro ipsis & pro cõmuni bono ecclesiæ iugiter ac feruẽtissime deprecetur, & tam spiritalia q̃ corporalia misericordiæ opa opportuno loco & tẽpore exequatur. ⁊[Et ponet thus.] Per thus, flagrãtia deuotiõis & odor famæ bonę signant, quæ duo sunt annectenda oĩ sacrificio spirituali: quia ex prompta voluntate est offerendũ, & offerẽs exemplaris esse tenetur, & de bono noie curã debet habere ad Dei honorẽ, ꝓximorumq̃ ædificationẽ. ⁊[ac deferet ad filios Aarõ sacerdotis.] Per hoc p̃figuratũ cognoscit, q̃ fideles opera sua virtuosa iudicio ministrorum ecclesiæ spiritualium q̃q̃ virorum debent cõmittere, an vere sint virtuosa, ne forte decipiantur in aliquo. Et item, vt orationibus ac meritis sacerdotum & prælatorũ ac religiosorum perficiantur, ac dño cõmendentur. Nam & opera nostra bona tot defectibus sunt permixta, vt totis viribus per nosipsos & alios indigeamus dñm exorare, quatenus ea acceptare dignetur, q̃m̃ ipse terribiliter protestat: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Ponit quoq̃ sacerdos memoriale super altare, dum in celebratione officij Missæ pro fidelibus intercedit, vt eorũ spiritalia sacrificia dñs habeat grata, immo & meritis Christi ea accepter. Propter quod orationes cõcludit, dicendo: Per dñm nostrum Iesum Christum. ⁊[Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum eius.] Per hoc figuratũ videt, q̃ sacerdotes & spiritaliores viri, orãdo & sacrificando, p̃ plebe cõmuni, cõmunicãt eis in merito eorundẽ. Et p̃ charitatẽ vnus sit particeps boni alterius, maxime qui sibi inuicẽ cooperant ad bene viuendũ, & qui alios dirigunt ad salutem. ⁊[Cum autem obtuleris sacrificium coctũ in clibano.] Per sacrificium coctum in clibano de simila, intelligit Christum pro nobis oblatũ, & primo in virginis ventre cõceptum. Nam

Isidorus

Rom. 8.
Phil. 4.
2. Cor. 9.
Eccl 41.
Psal. 74.

sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut clibanus suscipit ignē & panem, sic vterus virginis panē vitę, s. verbū patris, & ignē sancti spiritus accepit. [Insup & panem] Per panem sic paratū, intelligitur opatio iusta magnę tribulationi admixta, & cū graui psecutione exhibita, iuxta quod scriptū est: Vasa figuli probat fornax, & hoies iustos tentatio tribulationis. Item ęq; Multæ tribulationes iustorū. Hæc itaq; oblatio cōspergenda est oleo, vt in tribulatiōibus gaudeamus, sicut hortatur Saluator: Gaudete in illa hora, & exultate. Fermentū vero debet abesse: qm̄ oēm iram, vindictam, indignationem, impatientiā oportet abiicere, ne mens passionib⁹ corrūpatur. [Et lagana azyma oleo lita] Lagana azyma in aquis cocta, videlicet panes lati ac tenues nō fermentati, significant conuersationem charitatiuam, synceram, vsq; ad inimicoꝝ amorem se extendentem, simulatione ac dolo carentem: quæ præfato linenda est oleo, quatenus in aquis aduersitatū lætemur in dño, quēadmodū frater dñi Iacobus exhortat: Oēm gaudiū existimate fratres, cū in varias tentationes incideritis. At vero per oblationem coctā in sartagine seu patella, exprimitur operatio bona, igne aduersitatis excocta: quæ aduersitas à mundo infligitur. mundus quippe instar patellæ latus, electos psequitur. Per oblationem vero in craticula cocta, insinuatur actio virtuosa, igne cōcupiscentiæ pprię carnis acriter impugnata nec victa. Secundū* Efitium, oblatio de sartagine, est dispēsatio passiōis in cruce. sartago igne non consumitur, & cibos esui reddit aptos. Sic crux Christi super oēmia fortis, oēm creaturam Christo subiecit. Et carnem eius, quæ ante passionē videbatur esui esse nō apta, post aptam fecit. Si ēm non fuisset crucifixus, corpus eius nō comederemus. [Diuides eam minutatim] hoc est, singula quę pro nobis sustinuit, distincte consideremus. [Et fundes super eā oleum] quatenus sicut ille pro nobis misericorditer mortuus est, ita & nos pximis vsq; ad mortem misereamur. [Oēmis oblatio quæ offert dño, absq; fermēto fiet] hoc est, sine admixtiōe falsæ doctrinæ, sine vitioꝝ corruptione. Absq; duplicitate & hypocrisi exequendū est oēme opus virtutū, & Deo synceriter seruiendū. Simulatores nanq; & callidi prouocāt iram Dei. Et væ duplici corde. Hypocritæ quoq; suam receperūt mercedem. Cum simplicibus vero sermocinatio Dei, qui iubet: Estote simplices sicut columbę. Recte igitur dixit Apostolus: Modicū fermētum totam massam corrumpit. [Nec quicq̄ fermenti ac mellis ādolebitur in sacrificio domini.] Ecce quod non solum prohibetur Deo offerri fermentum, hoc est, euidens malum, sed etiā mel, i. apparens bonū male oblectās: quia carnalis & turpis voluptas, immo & omnis inordinata lætitia, vitanda est Dei ministris, qui incedere obligant per arctā viam salutis, & pœnitentialem ducere vitam. Non ēm in terra suauiter viuentiū sapientia inuenitur. Atq; vt Esaias fatetur, Non nisi ablactatos à lacte, auulsos ab vbere dñs docet scientiā, & intelligere facit auditū. Quicquid obtuleris sacrificij, sale condies. Per sal discretio designatur. Discretio aūt est auriga & ductrix virtutū, docēs in oēmibus moderamē seruare, aptoq; loco & tēpore opportuno oēmia fieri, sine cuius directiōe nullū opus est faciendum. Et ipsa est diligentissime seruāda cū vniuersis partibus suis, vt nihil pcipitāter, incircūspecte, improuide, immoderate agamus. ideo Chs in Euāgelio: Habete, inquit, sal in vobis. Et rursus: Bonum est sal. Apostolus quoq;: Rationabile, ait, obsequium vestrū. Et iterꝝ: Sermo vr in gratia semp sale sit cōditus. Itaq; sicut in cunctis corporalibus alimētis, ita in vniuersis actibus vitę tuosis mentē reficientibus, ac dño offerendis, sal admiscendū consistit: quia & bonum cōfert saporem, & putrefactionem excludit. [Si aūt obtuleris munus primitiarū frugum tuarum dño de spicis adhuc virentibus.] Per spicas adhuc virentes nondū maturas, intelligitur conuersatio incipientiū noua, rudis & imperfecta, attū virēs, inquantū procedit ex charitate & & oēmis gloriatio vana, atq; reflexio ad se inordinata, puerilisq; reputatio suiipsius, ad quas proni sunt, qui Deo seruire incipiunt, penitus excludātur. Quæ conuersatio & instar farris est confringenda, i. humiliter discutiēda, ac sancta deuotione ab oēmi mala duritia emolliēda. ¶Postremo, q̄uis fermentū & mel Deo offerri pphibeantur, primitiæ tamē eorum ei immolari iubēt̄ur: qm̄ & in falsis doctrinis aliquæ veritates sæpius cōtinentur: carnales quoq; Vnde & ex dictis & libris philosophoꝝ, multa vera ad Christianæ sapiētiæ elucidationem accōmoda accipiūtur. Ex cōiugali quoq; copula, q̄uis voluptuosa, generant ecclesiæ filij. Nō aūt ponēda sunt ista sup altare in odorē suauitatis: quia in seipsis meritoria nō cōsistunt, nec inter pcipua bona sunt cōputanda, sed theologicæ veritati sanctæq; castitati posponēda.

¶Expositio literalis cap. III. Quod si hostia pacificorū fuerit &c. Artic. IX.

VT patet ex allegatis ex Thoma, Alexandro & Guilhelmo Parrhisiensi, quędam erant hostiæ, quæ offerebātur pro pace aut salute, seu victoria vel alio quouis beneficio, datis & cōseruandis aut impetrādis, quæ hostiæ vocabant pacificæ vel salutares: & quæ immolabātur pro aliquo tali bono iam dato, possunt dici hostię gratiarū actionis & laudis: quæ aūt pro obtinendo, hostiæ postulatoriæ recte vocantur. De illis ergo nunc agit. [Quod si hostia

Ecci 27. Psal. 33. Matt. 5. Lucæ 6.
Iaco. 1.
* Hesychiū
Iob 36. Ecci 2. Matt. 6. Prou. 3. Matt. 10. 1. Cor. 5. Gala. 5. Matt. 7. Iob 28. Esai. 28.
Marc. 9. Lucæ 14. Rom. 12. Col. 4.

si hostia pacificorū fuerit eius oblatio]. i. si quis pacificam obtulerit hostiā. [& de bobus voluerit offerre]. i. bouē seu vitulū, [marē siue fœminā] imaculata offeret corā dño]. i. indifferenter offerre potest bouē, vitulū, vaccam aut taurū, sic tamē, vt quicqd horū obtulerit, careat defectuositate, mōstruositate, infirmitate & vilitate, reddēte animal ineptū ad immolādum, sicut in expositione primi cap. plenius dictū est. In hoc itaq; differt hostia pacifica ab holocausto, q̄ in ea offerri potest nō masculus tātū, sicut in holocausto, sed etiā fœmina. Dignius equidē fuit holocaustū pacifica oblatione. [Ponetq; manū sup caput victimæ suæ] ipse offerens. Cur manus imponebat sup animal immolandū, in literali primi cap. expositiōe inductū est. [quæ immolabit] Deo à sacerdote pro offerēte [in introitu tabernaculi testimonij]. i. iuxta ostiū atrij, tñ in atrio & prope altare. [fundētq; filij * Aaron sanguinē] animalis oblati [p circuitū altaris.] iuxta intellectū in primi cap. explanatione præhabitū. [& offerent de hostia pacificoꝝ,] puta de hostia iā prædicta, [in oblationē dño, adipē qui operit vitalia]. i. intestina, [& quicquid pinguedinis intrinsecus est,] quæ s. pinguedo carni adhæret, & infra cutē cōsistit. [duos renes cū adipe quo tegunt̄ ilia.] Ilia sunt parua intestina, renibus adhęrentia animalis, sunt̄q; rotūda. [& reticulū iecoris.] Reticulū dicit quidā adeps instar retis formatus. Per iecur intelligit hepar. Nā & in Hebræo (vt fert) hepar habet. [cū renūculis.] Denięq; q̄uis totū animal Deo offerebat, tñ prędictæ iā partes ānalis illius Deo immolari dicebantur, qm̄ ad diuinę maiestatis honorē in altari incendebant, nec venerūt in vsum humanum. Vnde subiūgit: [Adolebitq; ea sup altare in holocaustū]. i. incēsum. Quāuis ēm totalis oblatio fuit pacifica hostia, tñ pars eius iam dicta, habuit rationē & nomē holocausti, inquātum totaliter cremabat instar holocaustoꝝ. Porro adeps vocat pinguedo, in interioribus partib⁹ ānalis existēs: aruina vero, q̄ inter carnē & cutē, q̄ & in porco, ppriē lardū vocat. Hic apud Iob habet: De lateribus illius aruina depēdet. Nihilo minus vnū horꝝ qñq; p alio sumitur, [lignis igne suppositō, in oblationē suauissimi odoris dño. Si vero de ouibus fuerit ei⁹ oblatio, &] pro. i. [pacificoꝝ hostia, siue masculū,] puta arietē, [siue fœminā obtulerit,] qa vtrūq; offerri potest, sicut de bobus p̄dictū est. [immaculata * erūt.] sicut expositū est. [Si agnū obtulerit corā dño,] in hostiā pacificā. In hac ēm oblatione poterat immolari nō solū ouis vtriusq; sexus, sed etiā minoris ac maioris ætatis: ideo nūc de agno quasi gra exempli psequitur, qa frequētius aut decētius fiebat de agno, q̄ de oue antiquiore. [ponet] offerēs [manū super caput victimæ suæ.] In diuersis sacrificijs eadem verba multoties continent, secundū q̄d diuersa sacrificia in aliquibus cōueniebāt, nec oportet ea frequēter exponere, sed ea semel exposuisse sufficiat. [Quæ immolabit in vestibulo tabernaculi]. i. in atrio. [& offerēt] filij Aarō sacerdotes [de] hac [pacificorū hostia sacrificiū dño,] videlicet in incēsum seu holocaustum, prout de boue oblato iam dictū est. [adipē & caudā totā cū renibus, & pinguedinē quę operit ventrē] intus sub cute [atq; vniuersa vitalia] s. intestina. [& adolebit]. i. cremabit [ea sacerdos sup altare in pabulū ignis,] q in altari nutriebat ex pinguibus istis materijs. [& oblatiōis dñi.] q̄m ex eisdē materijs exhibebat Deo oblatio. Quod aūt nūc dictū est de agno, de ariete q̄q; & oue maiori est intelligendū. Cōsequēter describit, qualiter ista oblatio fiebat de capris, & patet litera ex præinductis: qa per oīa fuit cōformis mod⁹ in sacrificio capræ & ouis in pacificis hostijs. At vero circa verba illa, duos renes cū adipe, de sacrificio bouis inducta, afferit Lyra in Hebræo haberi, renūculos. Et q̄ aliqui dicūt, literā vitio scriptoꝝ esse corruptā, qm̄ renes nō cremabant cū adipe, sed renūculi. Verū hoc debiliter dictū cēsetur, cū renunculi dicant parui renes, & frequēter diminutiuū pro noīe à quo deriuat, sumat, nec parui renes duntaxat, sed & pinguedo, paruaq; intestina renibus adhærentia nuncupent renunculi, vt Brito, aliq; fatent grāmatici. [Oīs adeps dñi erit]. i. ad Dei honorē specialiter offertur, & incēdetur in sacrificijs, nec humanis vsibus cōcedet. [iure perpetuo]. i. ex diuino pcepto seu instituto, per totū tēpus veteris testamēti durāte. Idcirco subiungit: [in generationibus & cūctis habitaculis vestris. Nec adipē, nec sanguinē oīno comedetis]. i. nullū horꝝ in cibū sumetis, nec cōmiscebitis vestris cibarijs. Innotescit demū ex præinductis, q̄ hostiæ pacificæ ac salutares, fiebāt de tribus animaliū generibus tantū, de quibus & holocausta, puta de bobus, capris & ouibus, non aūt de auibus. Aues nanq; offerebant integræ Deo, nec dividebant, quēadmodū in Geneſi de Abrahā legit, q̄ aues non diuisit. Insuper in Scholastica fertur historia: Pinguedo supra carnē, aruina vel lardū vocatur: quæ aūt carni miscetur, pinguedo proprie nuncupatur: quæ vero intestinis adhæret, dicit adeps. Est autem triplex adeps, videlicet adeps vitaliū, adeps iecoris, adeps renum. Hos tres adipes iussit sibi dñs immolari. ¶Quærit, cur Deus prohibuit populo suo adipē sanguinemq; comedere. Ad hoc libro de fide & legibus Guilhelmus respondet: Sanguinē hostiaꝝ Deus fundi semper præcepit, & comedi illū prohibuit. Cuius potissima causa fuit idololatriæ cōsuetudo. Idololatræ nanq; non solū pecorū, sed filiorū quoq; & filiarum suarum sanguinē suis dijs, immo dęmonijs immolabant: oblatione aūt sanguinis, qui vitæ nutrimentum ac sustentaculum est, fate

Leuit. 1.
Ibidem.
* Aarō sacerdotis
* Aarō sacerdoter
Iob 15.
* erūt oīa.
In Lyrā.
Gene. 15. Eusebi⁹.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bantur deos suos esse sustētatores & nutritores vitæ suę. Probabile etiā est, ꝙ quidam idololatræ aliquid de sanguine sacrificiorū suorū suis miscuerunt cibariis, vt quasi sacratior esset. Adipē vero oīum sacrificioꝝ sibi retinuit, sanctificauitq; Deus, similiter renes atq; renunculos. Duplex aūt videtur fuisse causa, cur adeps reseruat' est Deo. Vna, quia idololatræ fecerunt oppositum, iuxta illud Deuteronomij: De quorū victimis comedebāt adipes. Alia causa fuit, vt in sacrificijs gulæ detraheretur, & in ipsis sobrietas seruaretur. Alia erat honor Dei, qui pinguiorū & melioꝝ oblatiōe honorabatur. Hæc Guilhelmus. ¶Præterea de his scribit Thomas in prima Secūdæ, quæst. 102. Hostia pacificorū diuidebatur in tres partes: quarum vna ad Dei honorē incendebatur, alia venit in vsum sacerdotum, tertia in offerentiū vsum seu esum: ad figurādum, ꝙ salus & pax hominis sunt à Deo per ministros ecclesię, cooperantibus eis qui saluātur. Hoc vero generaliter seruabatur, ꝙ sanguis & adeps non venerunt in vsum sacerdotū nec offerentium, sed sanguis ad Dei honorē circa altaris crepidinē fundebatur, & adeps adurebatur in igne. Primo, ad excludendū idololatriæ ritū. Secundo, ad informationē vitæ humanæ, prohibebatur ludæis sanguinis esus, quatenus humani sanguinis effusionem intensius abhorrerent. Esus vero adipis prohibitus eis est, ad vitādum lasciuiam, deinde propter reuerentiam Dei, quoniam sanguis potissimum necessarius est ad vitā, propter quod anima dicitur esse in sanguine. Adeps vero abundantiam nutrimenti demōstrat, ideo ad ostendendum ꝙ à Deo nobis sint vita & omnis rerum sufficientia, duo hæc ad Dei honorem sunt referuata. Item, quia per hæc figurabatur effusio sanguinis Christi, atq; pinguedo charitatis ipsius. Aues quoq;, videlicet turtur, columba aut passer, non offerebantur in hostias pacificas, quoniam institutæ sunt ad offerendum propter offerentium paupertatem. Hostiæ aut̄ pacificæ offerebantur gratis & sponte absq; obligatione. Hæc Thomas. ¶Postremo quæritur, an esus adipis fuerit ludæis generaliter in cunctis prohibitus, quemadmodū sanguinis vsus, an solum in animalibus immolatitijs seu oblatis. De hoc duæ sunt opiniones, de quibus nunc transeo, quoniam alibi materia ista amplius locum habet.

Deu. 32.

¶Explicatio eiusdem capituli III. spiritualis. Artic. X.

Ephes. 2.

SPiritaliter & allegorice hostia nostra pacifica, est dñs & saluator, qui est pax nostra, faciens vtraq; vnum: & veniens prædicauit pacē his qui prope, & his qui longe, à quo pacem tēporis, pacem pectoris, pacem ꝙ æternitatis sortimur, qui inter Deū & hominem, inter angelum quoq; & hominē, & item inter homines inuicē pacē effecit. Deniq; hostiam istā pacificā Deo patri offerimus, dū ea cōmemoramus, quæ p nostra salute Christus assumpsit, fecit ac pertulit, & de his Deo deuote regratiamur, seu per ea pacē & salutem adipisci precamur. Specialiter vero in celebrationis officio immolatur hæc hostia Deo. Qualiter autem per bouem, ouem & capram dñs Iesus diuersimode designetur, in spirituali primi capituli expositione est habitū. [Marē siue fœminā immaculata offeret.] Per fœminā immaculatam potest caro dñi accipi, quę nulli vnq; culpæ fuit obnoxia. Per marē vero, rationalis spiritus eius seu anima. Fœminā ergo offerimus, dum ea recolimus, quæ Christus corporaliter propter nos gessit aut passus est. Marem, dum spirituales eius dolores, interioresq; actus eius meritorios nobis salubriter recordamur. Tropologice, per bouem intelligitur quicunq; fidelis in dominico agro laborās, & super se dñi iugum portans, atq; seipsum subdens ac immolans Deo, qui tam pro beneficijs Dei iam sibi collatis, q̄ pro adipiscendis diuinis promissis, debet se Deo pacificā hostiā offerre: qui etiam offert marē, dum superiorem animæ suæ partem seu spiritū, immolat Deo per obedientiam sanctam, & pprij sensus abnegationem, ac fidei actū: fœminam vero, dū fragilē carnē seu sensitiuā partē, rationi ac legi subdit diuinæ. Super quā carnem, sensitiuam q; partē, manum. i. disciplinæ rigorē ac lorum debet imponere. Insuper hostię huius adipem vitalia operientem, & quicquid intrinsecus extat pinguedinis, debet offerre, ita vt maceret corpus per abstinentiæ atq; ieiunij districtionem. Et quicquid carnaliter dulce est, aspernetur: immo & quicquid spiritalis boni in corpore est per redundantiam ex superiori animæ parte, atq; moralium actus virtutum, quæ in sensitiuo appetitu esse dicuntur, siue per essentiam, siue per impressionem, pietati ascribat diuinę, & in cultum ipsius reuerentiam q; cōuertat. [duosq; renes cum adipe quo teguntur ilia, & reticulum iecoris cū renunculis.] Per renes, in quibus viget luxuriæ fomes seu incētiuū, maior cōcupiscētia carnis exprimit. Per renunculos, primi & minores motus libidinis: per adipem, concupiscentiarū fomenta. Per reticulum iecoris, intricatio seu versutia tentationum accipit: quæ oīa offerenda sunt Deo. i. ad eius honorem refrenāda & extinguenda. Dicuntur equidē etiam mala Deo offerri, nō ꝙ malum culpæ aliquo modo complaceat ei, sed in quantū ad Dei venerationem viriliter mortificātur. [Si vero de ouibus fuerit eius oblatio] Non dubiū quin per ouem seu agnū Christus sit figuratus, quē pro nostris peccatis, obtinendis q; bonis, iuxta præhabitū sensum, iugiter immolare debemus. Specialiter q; per ouē seu agnū quicūq; simplex, mitis & innocēs designatur, qui tāto plus, & tanto humilius Deo se debet

Matt. 11.

debet offerre obediendo & grates agēdo, quāto oīpotens gratiosius egit secū, atq; à pluribus ac grauioribus p̄seruauit peccatis. Debet quoq; in actibus tā virtuosis indesinēter perseuerare, q̄d per caudæ oblationē signatum est. nam cauda finis est animalis. Quidam vero perseuerant in vitijs, cōtra quos per Esaiā loquitur Deus: Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Et rursus Disperdet dñs caput & caudam. Quo cōtra hortatur scriptura: Non adijcias peccatū super peccatū. [Et pinguedinem quę operit ventrē.] Per ventrem interdū in scripturis mēs designat, iuxta quod scriptū est: Ex vtero ante luciferū genui te. Et, Doctrina mea pulchra tibi erit, cū acceperis eam in vētre tuo. Itaq; pinguedo ventrē operiens, intelligi potest carnalis affectio mentē obscurās. [Si capra fuerit eius oblatio,] per capram corpus peccati seu sensualitas explicat, quæ offerēda est Deo, vt exhibeamus membra nostra arma iustitiæ Deo, quatenus inter eos cōputemur, de quibus loquitur Paulus: Qui autem sunt Christi, carnē suam crucifixerūt cum vitijs & concupiscentijs. Deniq; oīa ista Deo sic offerēda, in ara cordis inflāmanda sunt incēdio charitatis: & ex eisdē nutriēdus est ignis dignissimæ dilectionis. Charitas nanq; p opera bona nutrit, immo p interiores actus suos potissimū crescit, augeſ, perficit. [Oīs adeps dñi erit iure perpetuo.] Dū adeps in bono suscipit, cordis dulcedo, deuotionis excessus, feruor amoris per ipsum significant. Oīnis itaq; talis adeps Deo est ascribendus, & ab ipso petendus, iuxta illud Psalmi: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Et item in Esaia: Delectabitur in crassitudine anima vestra. [Nec adipem nec sanguinem comedetis.] Sanguinē comedere, est opera carnalia, vitiosa, aut alioꝝ læsiones seu homicidia ppetrare, siue in talibus delectari. Vnde & scriptū est: Libera me de sanguinibus. Item ꝙ: Caro & sanguis regnū Dei nō possidebūt. Adipē vero comedere, est vel præfata spiritalia bona sibijpsi tanq̄ propriis viribus facta deputare, sic ꝙ in eis inaniter gloriari, vel ea quæ sensualiter oblectāt amplecti, seu gulam crapulam ꝙ amare. Propter quod dicitur: Qui amat vinū & pinguia, non erit sapiens. Christus quoq; in Euangelio: Videte, inquit, ne grauētur corda vestra crapula vel ebrietate. Item ꝙ: Apostolus: Curam carnis ne feceritis in desideriis. Nempe quæ taliter fouent carnem, interimunt spiritum.

Levit. 1.

Psal. 109. Prou. 1.

Roma. 5. Galat. 5.

Psal. 62. Esai. 55.

Psal. 50. 1. Co. 15.

Pro. 21. Lucæ 21. Rom. 13.

¶Declaratio literalis cap. IIII. Locutus ꝙ est dñs ad Mosen, dicens. Artic. XI.

NVnc de sacrificijs agitur quæ pro remissiōe offerebant peccati. Et qa iuxta diuersum statū, gradū seu qualitatē peccantiū, diuersimode aggrauant seu alleuiant peccata: idcirco nūc fit mētio de varijs hostijs pro peccatoꝝ remissione offerendis, secundū quod ipsi qui peccauerūt, erant in statu seu gradu sublimiori aut bassiori, vel prout eorū excessus processit ex radice magis aut minus culpabili. Vnde in isto capitulo specialiter agitur de hostijs quæ pro peccatis ex ignorātia offerebant. Enumerant quoq; & distinguuntur hic quatuor psonæ peccantiū, puta sacerdos, princeps, synagoga. i. cōmunitas, & anima. i. quicūq; de vulgo. Primo itaq; de sacerdote nunc dicitur. [Locutus ꝙ est dñs ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israel: Anima quæ peccauerit per ignorantiam.] Circa exordium literalis expositionis secūdi capituli dictū est, ꝙ ibi cōuenienter designatur homo nomine animæ, qm̄ ibi est sermo de sacrificijs, quæ ex deuotione & sponte immolabātur: quomodo ergo nunc exprimitur homo per animā, cū de peccato hominis sit tractat'? Ad quod respondetur, ꝙ sicut nomen hominis accipitur in scripturis quandoq; in bono, vt cum ait Apostolus, Si secundum hominē. i. rationabiliter ad bestias pugnaui Epheſi. i. cōtra bestiales homines disputaui in Epheso, quia videlicet supremum & specialissimum in homine, est ratio seu rationalis perfectio, à qua sortitur & speciem: vnde interdum vocamus humanum, quod est rationabile atq; pium. Aliquando vero nomen hominis in malo accipit, vt cum rursus Paulus effatur: Cum sit inter vos zelus & contentio, nōne homines estis. i. sensuales & fragiles, passionibus q; subiecti, quia videlicet maior pars hominum, carnales affectiones, passionū q; sequitur motus. Ita de anima dici potest, ita ꝙ nunc in bono, nunc in malo suscipit, secundum q̄d diuersæ vires & actiones ac proprietates continentur in ea. Hinc secundum Origenem, homo peccans, nomine animæ, non nomine spiritus, designatur. Nam anima quoad vires suas superiores, spūs appellatur. Porro secundum* Efitium dicit, anima cū peccauerit, cōtra eos qui corpus accusant quasi causam peccati. Itaq; anima. i. homo cū peccauerit per ignorantiā. i. ex ignotātia, quæ sit aliquo modo culpabilis. Est quippe ignorātia aliqua, excusans totaliter à peccato, videlicet ignorantia facti, circa quod debita adhibetur cautela: aut etiā ignorantia iuris quod quis scire non obligatur, & ex illa ignorantia non peccatur directe, q̄uis occasionaliter ex ignorantia illa quis posset peccare. [Et de vniuersis mandatis dñi, quæ præcepit vt non fierent, quidpiam fecerit.] Quid est hoc? quod em̄ mandatū præcepit dñs vt nō fieret? Nonne Deus præcepit omnia mandata sua vt fiant, i. vt obseruentur? Sed forsan quis dicat, ꝙ præcepta negatiua præcepit vt non fiant, vt sunt illa, Non furtum facies, Non mœchaberis, Non falsum testimonium dices. Ista nanq; præcepit. i. prohibuit, quia prohibitio est iussio quædam. Hinc quidam exponunt hunc passum de negatiuis præceptis,

Leuit. 2.

1. Co. 15.

1. Cor. 3.

Origen.

Exo. 20. Matt. 5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceptis,quidã vero exponunt de ꝑceptis affirmatiuis, ſed verius reor, ꝙ de vtriſq; ſit intelligendũ, vt ſit ſenſus:De vniuerſis mandatis dñi,quæ præcepit vt non fierent, quidpiam fecerit.i.aliquid egerit de vniuerſis rebus cuicunq; præcepto Dei contrarijs, ita vt nomine actionis ſeu cõmiſſionis,intelligatur & omiſſio,quemadmodũ in ſcripturis eſt conſuetum.Conſequenter verbũ iſtud generaliter dictum, determinatur ad certũ hominũ genus, cũ ſubditur:[Si ſacerdos qui eſt vnctus,peccauerit]Hoc quidã exponũt de quocunq; ſacerdote legali,nõ habente defectũ ſacerdotalis officij. Vnde magiſter in hiſtorijs ait: Additũ eſt, Qui vnctus eſt,nõ quin oẽs videlicet miniſtrantes ſeu ſacerdotes vncti eſſent, ſed ad differẽtiã illorum, qui cum eſſent de genere ſacerdotali, propter maculã corporis nec vngi poterãt, nec miniſtrare. Verũtamen his obijci poteſt,quia ſecundũ Auguſtinum, immõ ſecundũ ſcripturam, ſoli reges atq; pontifices vngebant. Quod eñ inferiores ſacerdotes non vngebantur, in Exodo præhabitũ eſt, & infrà continetur. Hinc quidã exponunt iſtud de ſummo ſacerdote. Qui vero primã vult expoſitionem defendere,dicere poteſt, ꝙ vnctio capitur hic extenſe pro conſecratione. Inferiores etenim ſacerdotes adſpergebantur quadã cõmixtione facta ex oleo vnctionis & ſanguine hoſtiæ immolatæ: quæ adſperſio, large loquendo, vnctio nominatur.[delinquere faciens populũ.]Quod ait,delinquere faciens populũ,intelligi poteſt tripliciter: Primo,vt ſit generalis conditio cuiuslibet peccati ſacerdotis, quoniam oñe peccatũ ſacerdotis aliquo modo cauſa eſt ſeu occaſio peccãdi ſubditis ſuis ſeu populo,præſertim ſi publice peccet. Quod eñ facit qui præeſt, cæteri ſibi licere putãt: & iniquitas ad imitationẽ valde pertrahitur, dũ peccator ob ſui ſtatus vel eminentiæ dignitatẽ honoratur. Secundo, prout eſt limitatio quædã vitij ſacerdotis, ita vt intelligatur de peccato quod facit ad hoc, vt prouocet populũ ad peccandũ. Tertio,de peccato quo populũ ad culpã inducit ratione ignorãtiæ ſuę. cũ eñ ipſemet ex ignorantia peccet, ignorans eſſe illicitũ quod illicitũ eſt, cõſequens eſt vt & plebẽ ſuper hoc male informet. Aliqui vero dicunt in Hebræo haberi, Si ſacerdos qui vnctus eſt, peccauerit ad culpã populi.i.tam viliter & aperte, vt vn⁹ de populo. [offeret pro peccato ſuo,] ſiue ſit debiti omiſſio, ſiue prohibiti cõmiſſio. [vitulum immaculatũ dño, & adducet illũ ad oſtiũ tabernaculi teſtimonij corã dño, ponetq; manum ſup caput eius,& immolabit eũ dño,]ipſum vitulũ occidẽdo,ad inſinuandũ & confitẽdum, ꝙ ipſe trãſgrediendo ꝑceptũ, meruit occidi & condẽnari. [Hauriet quoq; de ſanguine vituli].i.partẽ ſanguinis vituli immolati in vaſculo aliquo colliget,[inferẽs illũ in tabernaculum teſtimonij,]puta in primã tabernaculi partẽ exteriorẽ,quod de ſanguine ſacrificiorũ præcedentiũ non eſt dictũ. Quẽadmodũ eñ cæteris paribus, peccatũ ſacerdotis eſt grauius,ſic ad impetrandũ remiſſionẽ ipſius, ꝓpius ad Deũ oportet accedere, & cordialius pœnitere:ſed propter reuerentiã & dignitatẽ ſacerdotalis officij, cõdecens erat, ꝙ ſanguis hoſtiæ ꝓ ipſo oblatæ,intra tabernaculũ offerẽt. [Cũq; intinxerit digitũ in ſanguine vituli] ꝓ ſuo peccato oblati,[adſperget eũ ſepties corã dño]vt ꝑ adſperſionẽ toties repetitã,& ſuæ culpæ demonſtrativã,impetret ſibi plenã remiſſionẽ,Deũ placãdo. [cõtra velũ ſanctuarij].i.ex oppoſito veli,& verſus illud ꝙd erat in tabernaculo ſeu ſanctuario,diuidẽs inter ſanctũ ſanctorũ & ſancta, ſeu inter primũ & ſecundũ loca tabernaculi Dei,nec vexꝫ videt ꝙd quidam hic ſcribit,ꝙ ſanguis iſte inferebat intra ſancta ſanctoꝝ,& ꝙ ideo hic dicat,cõtra velũ,immo ꝙ ait,contra velũ,magis ſonat oppoſitũ,vtpote ꝙ adſpergendo ſtabat extra velũ,nõ intra. Subdit q̃q; [ponetq; de eodẽ ſãguine ſup cornua altaris thymiamatis].i.dulcis odoris[gratiſſimi dño,] ex parte fidei & deuotionis ac obediẽtiæ offerentiũ, [q̃d eſt in tabernaculo teſtimonij.] Altare eñ thymiamatis, in quo dulcis odor ꝑ cõcremationẽ generabat, fuit non in atrio, ſed in ipſo tabernaculo in prima & exteriori parte ipſi⁹, vt ſup Exodum dictũ eſt ſæpe. [Oẽm aũt reliquum ſanguinem] vituli immolati[fundet in baſim].i.circa crepidinẽ [altaris holocauſti in introitu tabernaculi].i. in atrio, per quod in tabernaculũ intrabatur, in q̃ atrio ſitum erat altare holocauſti. [Et adipẽ vituli offeret pro peccato,]q̃uis totus vitulus pro peccato ſacerdotis remittendo offerebat, adeps tñ & cætera quæ ſequunt, ꝓ peccato ſpecialiter dicebant offerri, inquãtum ſup altare holocauſti ad Dei cremabant honorẽ. Vnde ſubiungitur Adipẽ vituli offeret pro peccato. [tam eum]adipẽ [q̃ operit vitalia,] ſ.inteſtina, [q̃ oĩa q̃ intrinſecus ſunt.]de q̃bus & addit:[duos renũculos,& reticulũ q̃d eſt ſup eos iuxta ilia. Et adipem iecoris cũ renũculis.]oĩa noĩa iſta iam ante expoſita ſunt. [ſicut * aufertur de vitulo hoſtiæ pacificoꝝ].i. quẽadmodũ iſta nunc noĩata, abſtrahunt ſacerdotes de vitulo occiſo & immolato in hoſtiã pacificã ad cremandũ ea in altari, vt ꝑcedenti dicebat cap. ſic auferet ſacerdos iſta à corpore vituli pro ſuo peccato oblati. [& adolebit ea ſup altare holocauſti,]ad honorãdum atq; placãdum maieſtatẽ altiſſimi, quã peccãdo inhonorauit, grauiterq; offendit. [pellẽ vero & oẽs carnes]vituli[cũ capite & pedibus & inteſtinis & fimo & reliquo corpore].i.cæteris mẽbris ſeu partibus[efferet extra caſtra].i.habitacula ſeu tentoria,[in locum mundum]q̃m iſta Deo oblata & ſanctificata, in loco ponenda ſunt mundo. [vbi cineres] in

*offert

altari

altari holocauſtoꝝ relicti ex cõbuſtionibus hoſtiaꝝ, [effundi ſolẽt,incendẽtq; ea ſup lignorum ſtruẽ,] quibus ignem ſupponet, [quæ in loco effuſoꝝ cinerum cremabuntur.] quia in loco illo mũdo tã caro occiſi vituli cũ mẽbris ac partibus ſuis præfatis q̃ ligna pariter vſq; ad cineres igne cõſumebant. ¶Circa hęc oritur quæſtio duplex:Prima, quõ nunc dicunt inteſtina vituli immolati extra caſtra eſſe cremãda, cum iam dictum ſit, ꝙ in altari holocauſti inteſtina vituli huius ſint incendenda? Reſpõdet, ꝙ de diuerſis inteſtinis einſdẽ vituli iſta intelligant, q̃m meliora inteſtina præfata ſuper altare incendebant, cętera extra caſtra. Secunda quæſtio eſt, cur caro vituli ſic oblati, ſic cremabatur, & nõ potius venit in vſum offerẽtis, præſertim cũ dictum ſit, ꝙ hoſtia pro peccato diuidebat in duas partes, quarũ vna in vſum & eſum ſacerdotis deputabatur? ¶Reſpõdet Thomas in prima Secundæ, quæſt.102.ꝙ quando hoſtia pro peccato immolabat à principe aut à quocunq; de vulgo, tunc vna pars ceſſit in vſum offerentiũ ſacerdotũ, alia cremabatur ſed q̃ offerebatur ꝓ peccato ſacerdotis, aut cõmunitatis, tota cremabat, tñ diuiſim ꝓ partes, & in locis diuerſis. ſi eñ tũc ceſſiſſet pars eius in vſum offerẽtis aut offerentiũ, tantundẽ fuiſſet ac ſi non fuiſſet ab eis oblata: quia hæc hoſtia, fuit quædam ſatisfactio pro peccato eorũ. Ideo quoq; tota cremabatur hoſtia ſacerdotis, pro ſuo peccato delẽdo oblata, vt ſignificaretur, ꝙ nihil peccati in ipſo debeat remanere. Rurſus ad innuendum ꝙ peccata ſacerdotũ & cõmunitatis ſunt grauiora, decuit ſacrificia pro eis oblata oñino cõburi. ¶Iterũ quæri poteſt, cur ergo hoſtia illa ſic oñino cremanda, non incẽdebatur tota in altari in atrio, ſed partim in atrio, partim q̃ extra caſtra? Dicendum, quia nõ erat holocauſtũ, nec iuxta ritum holocauſti extitit immolanda. Cõſequenter tractatur de hoſtia pro peccato cõmunitatis offerenda. [Quod ſi oñis turba filiorum Iſrael ignorauerit,]quod ſcire tenetur aut debet. [& per imperitiam].i.ex ignorantia ſeu errore, [fecerit quod contra mãdatum dñi eſt].i. per illicitam cõmiſſionem violauerit aliquod negatiuum Dei præceptum, aut certe per omiſſionem iniquã tranſgreſſa fuerit præceptũ affirmatiuum quodcunq;, quod itẽ per vitioſam cõmiſſionẽ tranſgredi poteſt, quia non ſolum violat præceptũ celebrãdi dies feſtiuos qui in eis non agit ſalubria, nec audit diuina, verum etiã qui tũc opera facit ſeruilia. [Et poſtea intellexerit peccatũ ſuum,]ſiue peccata, ignoratione & imperitia per informationẽ ab ea ſublatis. [offeret vitulũ pro peccato ſuo.] In hoc videtur ſcriptura peccatũ ſolius ſacerdotis, præſertim pontificis, quodãmodo cõparare peccato totius plebis, quoniã pro vtroq; eadẽ hoſtia offerebat. [Adducetq; eũ].ſ. turba vitulum, [ad oſtiũ tabernaculi] ſ. intra atriũ vſq; ad altare holocauſti. Porro per oẽm turbã filiorum Iſrael, intelligi poteſt nõ ſolũ vniuerſus Iſraeliticus populus, ſed & quælibet multitudo cuiuſcunq; vrbis aut villæ. [Et ponent ſeniores].ſ. iudices ordinarij & rectores, aut etiã tempore ſeniores & notabiliores, qui vicẽ cõmunitatis gerebant, & totã multitudinem repræſentabant. [manus ſuper caput eius coram dño,]videlicet vituli, nõ ꝙ oẽs ſeniores, ſed quidã eorũ hoc faciebant, ad ꝓteſtandũ ſe eſſe reos & dignos morte vitulo inferenda. [Immolatoq; vitulo in conſpectu dñi,] per ſacerdotem occiſo & immolato, [*afferet ſacerdos qui vnctus eſt].ſ. pontifex, ſecundũ q̃ſdam, vel ſacerdos eo inferior cõſecratus, vt dictũ eſt. [de ſanguine eius in tabernaculũ teſtimonij tincto digito]in ſanguine illo in aliquo vaſculo poſito, [adſpergens ſepties cõtra velũ,]ſecundum ſenſum expoſitum, vt Deus populo ꝓpicietur. Et bene cõtra velũ, q̃m intra velum in ſancta ſanctoꝝ, vbi & arca erat, Deus ſpecialiter habitare tũc dicebat. [Ponetq; de eodem ſanguine in cornib⁹ altaris]thymiamatis, [q̃d eſt corã dño in tabernaculo teſtimonij. Reliquũ ſanguinẽ fundet iuxta baſim altaris holocauſtoꝝ, quod eſt in oſtio tabernaculi teſtimonij].i. extra & prope primã tabernaculi ianuã. [Oẽmq; eius adipẽ tollet].i. accipiet [& adolebit ſup altare] holocauſti, [ſic faciens de hoc vitulo,]quem offert pro peccato populi, [quõ fecit & prius].i. ſic offerens vitulũ iſtum, ſicut obtulit vitulũ alium pro ꝓpria culpa, quia vterq; quaſi eodẽ per oĩa ritu offerebat. Vnde & litera iſta ex ꝓhabitis clara eſt. [Et rogante ꝓ eis ſacerdote, ꝓpicius erit eis dñs,]multitudini ignoſcẽdo, dũmodo vere pœniteat. nõ eñ virtute ſacrificij huius ignouit, ſed per orationem ſacerdotis, cõtritionemq; populi, immo & per ſacrificium, inquantũ ex fide, obedientia & deuotiõe populi & per orationẽ ſacerdotis acceptũ fuit. [Ipſum aũt vitulum].i. carnes occiſi oblatiq; vituli, [efferet extra caſtra, atq; cõburet]ibidem in loco mundo. [ſicut & priorem vitulum] i. quẽadmodũ exportauit carnes vituli pro ſuo peccato oblati, de q̃ vitulo iã prius factus eſt ſermo, [quia pro peccato eſt multitudinis].i. q̃m vitulus iſte oblatus eſt ꝓ remiſſione peccati ipſius populi, ꝓpter q̃d omnino cõburitur, ſicut & ille qui pro ſacerdotis peccato eſt immolatus, cuius rei rationes iam factæ ſunt. Sequitur de hoſtia pro culpa principis offerenda. [Si peccauerit princeps] Per principem nõ ſolum intelligitur ſupremus princeps, ſeu rex aut iudex totius Iſraeliticæ plebis, ſed etiam principes inferiores: quia ſecundũ Ioſephum & magiſtrũ in hiſtorijs, princeps hic poteſt intelligi chiliarchus. i. princeps ſuper mille, vel tribunus. [& fecerit vnũ ex pluribus per ignorantiã, quod dñi lege prohibetur].i. omittẽdo

*inferet

Ioſe.li.3. An.Iud. cap.13.

Auguſt. Exo.29. Leuit.8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel cõmittendo violauerit quodcunq; Dei præcepti, [& postea intellexerit peccati sui, offe
ret hostiã corã dño, hircum de capris] natum, vel de grege speciei capraꝝ, [immaculatum.]
Quõ hircus, q est animal vile & fœtidũ, potest esse immaculatus? Dicendũ q immaculatus
vocatur, qa defectuositate & monstruositate reddente ineptum ad immolandũ, est carẽs: &
recte pro peccato principis hircus offerebatur, qm̃ hirc⁹ est dux capraꝝ, sicut aries ouium.
R. Moses Dicit q̃q; R. Moses, q quanto grauius fuit peccatũ, tãto vilior species animalis offerebatur
pro eo. Nam p principis vitio, q̃d fuit tanto enormius, quanto dignior extitit principatus
ipsius, hircus qui vile est animal, immolabat. Atq; vt asserit Glossa, Per hoc ipsum grauitas
culpæ principis insinuat, q tam vile pecus & fœtidum pro eius remissione offerebatur. [po
net q; manũ suam super caput eius: cum q; immolauerit cũ] per sacerdotis obsequium [in lo
co, vbi solet mactari holocaustũ corã dño,] puta in atrio tabernaculi, iuxta altare holocau
sti, [quia p peccato est, tinget sacerdos digitũ in sanguine hostiæ p peccato,] videlicet hir
ci oblati, [tangens] .i. sanguine liniens [cornua altaris holocausti.] de sanguine equidẽ hо-
stiæ huiꝰ nõ tingebat altare thymiamatis, nec ferebat in tabernaculũ. Cætera q̃ de sacrificio
isto scribunt in textu, patẽt ex p̃inductis. ¶ Sequitur de sacrificio offerendo pro remissione
peccati psonæ priuatæ. [Quòd si peccauerit anima per ignorantiã de populo terræ.] .i. perso
na vulgaris ad populũ terræ Israel pertinens, ita [vt faciat quic q̃ ex his quæ dñi lege prohi
bentur, atq; delinquat, & cognouerit peccatũ suum] Inter peccatũ & delictũ solet differẽtia
assignari, quia peccatũ ꝓprie dicit mali cõmissio, delictũ vero boni omissio. Vel peccatũ vo
catur, q̃d grauius est & ex ꝓposito factũ: delictũ, quod minus & ex infirmitate aut ignoran
tia perpetratũ. Frequẽter tamen vnũ istoꝝ pro alio sumitur. [Offeret caprã immaculatam,]
quæ subdit hirco, quẽadmodũ ipsa persona vulgaris principi. Et in hoc notat, q culpa eius,
cæteris paribus, sit leuior q̃ principis culpa. [& immolabit eã in loco holocausti. Si aũt obtu
lerit victimã p peccato de pecoribus] .i. de grege. nã subdit [ouẽ scilicet immaculatã] offe
ret is, q hircũ aut caprã habere non poterat. Vel forsitan liber fuit qui peccauit, princeps seu
popularis, ad offerendũ vtrunq;, seu alterꝝ horꝝ. Cætera clara sunt. ¶ Præterea circa dicta de
Eusebi⁹. sacrificio synagogæ pro peccato, in Scholast. habetur historia: in duobus hic innuit differen
tia inter peccata sacerdotis & populi, quia sacerdos non dicit peccare per ignorantiã. Non
tñ licet ei ignorare mandatũ Dei. Iterꝝ quia nõ legitur quis orare pro sacerdote. Verunta-
men, primũ istoꝝ non videt textui cõsonũ, nec ꝓdictis, cũ in exordio huius capituli dictum
sit, Anima cũ peccauerit per ignorantiã. Si sacerdos qui est vnctus, peccauerit: quo cõstat, q
Hie. 2. 23 ibi loquatur de sacerdote per ignorantiã delinquente. Denicq; nulli licet mandata Dei nesci
re, & tamẽ multi asserunt per ignorantiã peccare. Per Hieremiã quoq; dñs protestat: Sacer
Esaiæ 56. dotes non dixerũt, Vbi est dñs? Item q̃q; Propheta & sacerdos abierunt in viam quam igno
Eusebi⁹. rauerunt. Atq; per Esaiam: Ipsi pastores ignorauerũt intelligentiam. Ad secundum dico, q
Ioſ. li. 3. sacerdos pro suo peccato offerens, pro propria culpa orauit in offerendo pro suꝝ ꝑsius cul
ant. Iud. pa & venia. Insuper in cadẽ fertur historia, & Iosephus refert hoc: Generalis regula erat, qa
cap. 13. de cuius sanguine inferebatur in sanctuarium, nihil ex eo licuit remanere. nec aliquid ex eo
sup altare adolebatur, nisi adeps cũ renibus atq; renunculis suis. In modo etiam offerẽdi, &
numero sacerdotũ offerentiũ, differẽtia erat. De carnibus eñ holocausti salutaris fiebãt no
uem partes, quas super altare ponebant nouem sacerdotes, quilibet suam: vnus vero, vtpo
te alter ab illis nouem, obtulit simul quatuor partes hostiæ, .i. caput, pedes, iecur & intestina
aquis lota. Duo quoq; sacerdotes, alij à prædictis, sanguinẽ offerebant, ita q; erant pariter ibi
12. sacerdotes. Porro in sacrificio pro peccato, sufficiebat vnus sacerdos ad hæc oñia faci
enda. ¶ Præterea ad clariorẽ dictoꝝ ac dicendoꝝ intelligentiã, 4. quæri possunt. Primo, an
ignorantia sit peccatũ. Secundo, an sit causa peccati. Tertio, an à peccato excuset. Quarto,
an diminuat culpã. Hæc 4. quærit Thomas in prima Secũdæ, quæst. 76. & virtualiter respon
siones eius tangentur. ¶ Dicendum ergo ad primum, q nescientia & ignorantia differũt in
Dionys. hoc, q nescientia est simplex negatio, seu carentia scientiæ. Propter quod 6. ecclesiasticę hie
rarchiæ capitulo diuinus Dionysius nescientiam ponit in angelis. Porro ignorantia est pri
uatio scientiæ tunc, dum quis tenetur & potest aliquid scire. Alia eñ sunt quæ vnusquisq; sci
re tenetur, videlicet sine quibus exercere bona debita nequit, vt sunt articuli fidei, præcepta
Dei atq; ecclesiæ, & quæ pertinent ad alicuius statum siue officium, quorum ignorantia est
peccatum omissionis. Ignorantia autẽ eorum quæ quis non tenetur scire, non est peccatum.
Ignorantia quoq; inuincibilis, non est culpa: sed ignorantia vincibilis interdum est pecca-
tum, aliquando non, sicut iam declaratum est. ¶ Ad secundum respondetur, q ignorantia
est causa peccati per accidens, sicut remotio ꝓhibentis, est causa q̃ graue cadit. Sciẽtia nan q;
inquantum dirigit rationem, prohibet seu impedit culpam: non tamen qua libet ignoran
tia est causa peccati, sed illa quæ est priuatio scientię impedientis & auferẽtis actum peccati.
Nam aliqui peccant ignorãtes, qui & peccarent, q̃uis veritatem cognoscerent, quoniam re-
ctum

ctum rationis iudicium ligatur in eis p passionẽ aut certã malitiã. ¶ Ad tertium respondet,
q ignorantia sua ꝓprietate causat inuoluntarium. Cum igitur voluntarium sit de ratione
peccati, ignorantia secundum se habet vt à peccato excuset. Aliquando tñ non excusat, vel
quia ipsa ignorãtia est directe voluntaria, vt dum quis non vult aliquid scire: vel indirectẽ,
sicut dum quis propter alias occupationes negligit discere quæ scire tenetur. Ita q; ignorã-
tia omnino inuincibilis, aut penitus inuoluntaria, aut eoꝝ quæ homo nõ tenetur nec debet
cognoscere, excusat totaliter à peccato. ¶ Ad quartum dicendum, q ignorantia quæ est cau
sa peccati, intantum diminuit culpam, q̃ntum aufert ac minuit de ratione voluntarij: igno-
rantia vero directe intẽta, peccatum auget, vt dum qs non vult veritatem aduertere, q̃ienus
peccet securius: & hæc vocat ignorãtia crassa. Ignorantia aũt indirecte voluntaria, peccatũ
diminuit. De ista materia in decreto plenissime scribit, sed pro nunc ista sufficere possunt.

¶ De mystico eiusdem capituli quarti intellectu. Art. XII.

LOcutus est dominus: Anima cum peccauerit per ignorantiã.] Anima, hoc est, animalis 1. Cor. 2.
homo qui non percipit ea quæ Dei sunt, cui videlicet diuina & æterna non sapiunt, sę-
pe p ignorantiam peccat, qm̃ spiritualem non habet sciẽtiam, nec gustauit q̃ dulcis est 1. Petr. 2.
dominus: ideo ad carnalia & terrena magis, quàm ad spiritualia & interna, afficitur: & extra
se funditur, nec introuersus est. [Si sacerdos qui est vnctus, peccauerit, delinquere faciens po
pulum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum.] In nouo testamento non soli anti-
stites, sed vniuersi sacerdotes sunt vncti. Si itaq; in veteri testamento sacerdos per ignoran-
tiam peccãs vel semel, tenebat, p suo peccato vitulum immolare: qd dicturi, quid acturi in
diuino iudicio sacerdotes & clerici euangelicæ legis, qui publice & scienter impie conuer-
santur, qui gulæ & luxuriæ vacant, qui superbiæ aut auaritiæ studẽt, qui tã enormiter scan-
dalizant populum Dei, & quod alios docent, ipsi nõ faciunt, sed manifeste trãsgrediuntur?
O quàm scelerati sunt isti. Quid igitur restat eis agendum, nisi vt offerant vitulum Deo, hoc
est, lasciuam, fœdam, atq; indomitam carnem suam, vigiliꝭ, abstinentiꝭ, disciplinis castigẽt,
salubriter q; mortificent, donec purgetur, & rationi omnino subdatur? sed quia non valent
suis satisfacere vitibus, aut proprijs meritis Deum sibi reconciliare, nisi per gratiam & meri-
tum Christi, idcirco & Christum eiusve corpus mundissimum, qui tanquam vitulus in no- 1. Pet. 3.
stræ redemptionis sacrificium est oblatus, offerãt patri. Christus quippe oblatus est pro pec
catis nostris, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo. Vnde per hoc quòd caro vituli pro pec
cato sacerdotis seu communitatis oblati, iussa est extra castra comburi, præfiguratum vide-
tur, q Christus extra portam pro nobis est passus, vt sequamur eius vestigia. Propter q̃d Pau
lus hortatur: Exeamus ad eum extra castra, improperium eius portantes, vt scilicet à socie- Heb. 13.
tate carnalium & prauorum nos retrahentes, carnem nostram cum vitijs & concupiscentijs 1 Petri 2.
crucifigamus, omnem q; aduersitatem, irrisionem, iniuriam æquanimiter Christi intuitu ac Heb. 3.
amore sustineamus. Non eñ est seruus maior domino suo. [Quod si omnis turba filioꝝ Israel Ioan. 13.
peccauerit,] hoc est, si quæcunq; populi Christiani cõmunitas peccet, eodẽ modo satisfacere
Deo tenet ac ꝓperet, & pro communi euidentiq; excessu cõmunis pœnitẽtia fiat. ¶ Porro,
si p ignorantiã peccauerit princeps, tanto cordialius conteratur, & tanto districtiorem pœni-
tentiã facere non recuset, q̃ maior & grauior est eius iniquitas. Nempe vt asserit Glossa, gra- Gregor.
uissime peccãt principes, quos magnitudo rerum gerendarum, atq; officij dignitas, medio-
criter malos esse non sinit. Talis igitur offerat hircum, hoc est, suꝭpsius fœdam carnalitatẽ,
animositatem, petulãtiã mactet. Potest quoq; per principẽ superior ratio designari, quę si in
errorem labat, fueritq; trãsgressa, corpus peccati quo vestitur, castiget: & suꝭpsius defectuo-
sitatem, inquietudinem, ignorãtiãq; deploret. ¶ Præterea, si quicunq; de populo per ignorã-
tiam fuerit lapsus, & ipse iuxta præhabita pœnitere, satisfacere, emendare nõ differat. Potest
aũt per talem, inferior ratio sensitiuaue portio accipi: quæ si à superiore ratione nõ fuerit ri-
te directa & informata, sicq; peccauerit iuxta mentis imperium, hostiam placatiõis offerat
domino. Sunt eñ in nouo testamento multa lauacra, & velut sacrificia, in quibus mundan-
tur & ignoscuntur peccata, prout loquitur Origenes. Primum est sacramentũ baptismi, in Origen.
quo virtute & merito Christi omnia dimittuntur peccata, gratia quoq; & virtutes desuper
infunduntur. Secundum est martyrꝭ passio, q̃d est baptismus sanguinis. Tertium est eleemo Lu. 11.
synarum largitio. Vnde ait Saluator: Quod superest, date eleemosynã, & ecce oia mũda sunt
vobis. Quartum est, iniurias & offensas inferentibus propter Deum libenter ignoscere, quẽ-
admodum Chꝰ testatur: Si remiseritis fratribus vestris ex corde, & pater vester remittet vo Matt. 18.
bis peccata vestra. Quintũ est, peccatorem conuertere, sicut ait scriptura: Qui conuerti fece- Iaco. 5.
rit peccatorem ab errore viæ suæ, saluat aĩam eius à morte, & opit multitudinẽ pectatoꝝ. Luc. 7.
Sextũ est feruor dilectiõis, secundũ q̃d dñs Iesus fatet: Dimittunt ei peccata multa, qa dilexit Iacob. 4.
multũ. Et rursus scriptũ est: Charitas operit multitudinẽ peccatoꝝ. Septimũ est pœniten- Pro. 10.
tia, cũ lauat peccator lachrymis stratũ suũ, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte cum Psal. 41.

Universidad de Deusto Biblioteca

nō erubescit sacerdoti sua indicare peccata,& quærere medicinā. His itaq; modis diluamus quicquid in nobis est culpæ. Decet equidem districtioris disciplinæ cōsistere Christianum, pro quo oblatus est & mortuus Chr̄s,pro illis autem pecora iugulabātur. Pro te vero occi-
Heb. 13. sus est filius Dei,& adhuc te peccare delectat? Sanguinē Christi adsperge septies ad altare.i. indesinenter recole,Deoq; patri pro te offer passionem illius.

¶Elucidatio literalis capituli V. Si peccauerit anima,& audierit vocem iu-
rantis &c. Art. XIII.

Leui. 4. VT aliqui quasi scholasticæ subtilitati intendentes affirmāt,sicut in præcedenti capitulo agitur de oblationibus quæ fiunt pro peccatis ex ignorantia,ita nunc de sacrificijs pro peccatis ex infirmitate aut negligentia:quod quanuis in parte possit verificari, nō tamen in toto:quoniam & in isto capitulo fit mentio de peccatis quæ ex ignorantia aut errore p̄cedunt,vt patet in litera. Itaq; dicitur:[Si peccauerit anima,] id est, homo,& de quo peccato istud dicatur,subdendo innuitur[& audierit vocem iurantis] Per vocem iurantis, quidam intelligunt vocem iudicis adiurantis,seu cum adiuratione requirentis ab aliquo, vt testimonium perhibeat veritati, de qua ipsum interrogat. Potest quoq; per vocem iurātis intelligi iuratio cuiuscunq; alterius,qui cū iuramento affirmat se alicui nocituræ aut nocuisse:aut aliquid esse actuæ aut operatum,de quo veritas est merito inquirēda.[testisq; fuerit,] id est,ipse qui iurantem audiuit,teste cōscientia,scit id, aut testari idone⁹ est. Vel alius sit in-
aut ipse de testis,aut ipse qui audiuit,requisitus fuerit in testem seu ad testificandū.[q⁹ ipse vidit,aut conscius est,id est,per exteriorem visum, aut alio modo cognoscit id, de q̄ interrogat,[nisi indicauerit]veritatem iudici,[portabit iniquitatem suam] .i. rea est & debite punietur à Deo, vel etiam à iudice temporali, si coram eo probatum fuerit, q̄p contra tenorem iustitiæ siluit veritatem,ex amore aut odio eius,de cui⁹ facto in testem requiritur,vel ex cupiditate proprij commodi seu timore. Talis etenim peccat cōtra illud p̄ceptum decalogi:Non fias testis iniquus aut mendax. Nam sicut tenemur falsum testimonium non proferre,ita tenemur veri-
Exo. 20. tati testimonium perhibere loco & tempore opportuno, præsertim si veritas possit probari,ne innocens puniatur,vel ne reus euadat in detrimentum Reipu. immo in tali casu sic silens,tenetur ad recōpensatiōem damni, quod alter ex ipsius taciturnitate incurrit. ¶Denique de hac materia scribit Thomas in secunda Secundæ, quæstione septuagesima: Testimoniū quandoq; requiritur à subdito authoritate superioris,& tunc tenetur homo testari de his, quæ ad iustitiam pertinent,si secundum formam exigatur, vt in manifestis,& de quibus p̄cessit diffamia. Porro de occultis,& de quibus diffamia non præcessit,non tenetur testimonium dare. Interdum vero testimonium hominis à nullo superiore requiritur. Et tunc distinguendum videtur: quia testimonium eius esset, vel ad liberandum hominem de morte iniusta,pœna, diffamia,aut damno iniquo:& tunc testari tenetur. Et si nemo testimonium eius requirit, attamen facere debet quod in se est, denunciando veritatem alicui qui possit prodesse. In his autem quæ ad damnum vel condemnationem alterius spectāt,non tenetur quis testificari, nisi cum à superiori secūdum ordinem iuris ad hoc ipsum compellitur. Hoc Thomas. Prædictum quoq; præceptum ad iudicialia magis quàm ad cæremonialia perti-
August. net. ¶Circa hæc loquitur Augustinus: Videtur scriptura hæc dicere, Peccare hominē, qui audit & scit aliquem falsum iurare,& tacet. Tunc autem scit,si testis fuit rei de qua iurat,aut vidit,aut qui iurat,ei indicauit,aut alio modo cōscius fuit:sed inter timorem incurrēdi violationem huius præcepti,& inter timorem prodendi iurātem inique,magna plerunq; perplexitas est. Possumus eñ hoiem paratum ad piurium, admonendo vel prohibendo à tam graui peccato aliquādo reuocare. Sed si non acquieuerit nobis,& corā nobis falsum iurauerit,vtrum prodendus sit,etiam si proditus, incurrat periculum mortis, difficilima q̄stio est. Sed qa nō expressit scriptura hæc,cui indicandum sit,an ei cui iuratur, an sacerdoti,an iudici,an ei qui solū potest p illo periuro orare:videt mihi,q̄p se à peccato hoc exuit,q talib⁹ indicat,q̄ piuro magis,pdesse q̄ obesse possunt, orādo aut corrigendo,si ipse sibi adhibeat cōfessiōis medelā. ¶Sequit aliud institutū cæremoniale:[Anima q̄ tetigerit aliqd immūdū,] Quæ
Leui. 11. aūt secūdū legē immūda sint, infrà habet[sive q̄d occisum à bestia est,aut p se mortuū,] videlicet ex interiori causa corruptiōis & mortis.[vel q̄dlibet aliud reptile,& oblita fuerit immunditię suę.] hoc est,ex obliuiōe aut negligētia sua nō purificauerit se iuxta legē de tali immunditia rēpestiue,p̄sertim ante ingressum in tabernaculū dñi, vel in atriū eius, seu ante esum de immolatis,quæ māducari non debent,nisi à mundis,[rea est & deliquit.] Dato nanq; quòd nō deliquerit tangendo immunda,tamen negligendo & nō obseruando legem purificationis,& insup ingrediēdo locū sacrū, aut māducādo oblatū, offendit & rea est, peccatū omissionis & cōmissionis incurrens,non tñ mortale semper,nisi forsitan ex cōtemptu ita se habeat. [Et si tetigerit quicquam de immunditia hoīs iuxta oēm impuritatē qua pollui solet] qui tangit hoīem immūdum,aut immūditiā eius,hoc est,si tetigerit cadauer defuncti,vel leprosum,aut

sum,aut eum qui semine fluit,aut menstruatam.[oblitaq; cognouerit,] id est,ad tempus immemor fuerit immunditiæ suæ, nec purificauerit se legitime,& tamen ingesserit se ad sacra modis p̄tactis,&[postea] immūditiam suā aduerterit ex alioq; admonitiōe seu ppria recordatione,[iubiacebit delicto,] id est,rea erit,vt dictum est de tangente occisum à bestia. Quale autē sacrificium debeant isti offerre,nō exprimit textus hic. Dicunt q̄p aliqui,q̄p offerre debeant hostiā quam in fine præcedētis capituli iussa est immolare anima quæ ex ignorantia peccat. Alij dicunt,q̄p debeāt immolare hostiam quæ in textu exprimitur, statim in culpa causa sequētis,q̄d videt Augustinus sentire,dicendo: An pro omnibus supradictis hoc sacrifi- August.
ciū oportet intelligi,qa oīb⁹ illis enūeratis,intulit sacrificiū expiatiōis. Cęteri opinant sacrificium eoq; positum fuisse in arbitrio sacerdotis,idcirco nō exprimi. ¶Circa p̄habita aduertendum,q̄p libro de fide & legibus scribit Guilhelmus Parrhisiensis: Immūditias, inquiens, legales intelligimus,q̄s lex immunditias reputat & appellat. Haq; prima erat fimi & stercoris de hac suo loco,puta in Deuteronomio,dissereretur. Secunda immunditia erat velut irre- Deu. 14.
gularitas quædā respectu tabernaculi; qua quis p̄hibebat tabernaculū seu atrium ei⁹ intrare,nisi primo purificatus. Et hæc erat immunditia, qua dicebātur immundi, qui tāgebant mortuum, vel eius sepulchrū, vel q̄dcunq; hoq;, quæ lex tangi p̄hibuit,& q̄d mirabili⁹ est,hi q̄ tangebāt ea,quibus alij mūdabant, immo & hi qui p ea alios mundabāt, immundi fiebāt. Vnde in Numeris legit: Oīnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vsq; ad vesperam. Tertia,& sola vera immunditia,est peccatū. Quatuor aūt iudicati sunt immundi in viris & mulieribus, s. mulier menstruata,leprosus,seminifluus,& nocturna illusiōe pollutus:& isti q̄tuor,immūdi erāt per se & in se. Quintum vero,qui tetigisset immūdum. Mortuos autem generaliter tam viros quàm mulieres, voluit esse immundos lex, vt elongaret populum Israel à ritu funerandi quem habebāt idololatræ,& ab operibus maleficis ac nigromanticis,quoq; multa legimus, atq; ob hoc qui tangeret mortuos, esset immundus. De his infrà, & in libro Numerorum dicetur diffusius. ¶Præterea, circa præinducta loquitur Origenes: Origen.
Hæc apud Iudæos indecenter satis & inutiliter obseruantur. vt quid enim immūdus habeatur,qui tetigerit(verbi causa) animal mortuum,aut defuncti hominis corp⁹? Quid si prophetæ corpus sit? Quid si patriarchæ vel etiam ipsius Abrahæ corpus? Quid si & ossa cōtigerit, immundus erit? Quid si & Heliseī ossa cōtingat quæ mortuum suscitarunt? An & immundum fecerunt, quem suscitauerunt à mortuis? Vide quàm inconueniens sit Iudaica intelligentia. Hæc Origenes. Circa quę dico, quòd vtiq; tempore noui testamenti iam diuulgati, inutiliter seruauerunt ista Iudæi ad literam. Veruntamen ad literam erāt intelligenda & seruanda,pro tempore veteris testamenti. Sequitur alia lex seu institutio. [Anima quæ iurauerit,& iurando retulerit labijs suis,vt vel male quid faceret,vel bene,& nō fecerit,& idipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitaq;] hoc est,ad tempus immemor suæ iurationis,& illud non implens,[postea intellexerit delictum suum,] id est,periurationem seu nimiam dilationem impletionis ipsius,[agat pœnitentiam pro peccato suo.] Ex hoc sequi videtur,q̄p homo peccet non implendo seu exequēdo malum, quod se iurauit facturum, seu nō implendo iuramentum, quo iurauit vt faceret aliquid male. Ad istud est duplex responsio: Prima,q̄p peccauit incaute & male iurando,& inde debet dolere, nō autem de hoc,q̄p talem vitiosam iurationem non adimpleuit. Tres quippe sunt comites iuramenti,sicut & voti,vi- Hieron.
delicet veritas, iudicium, & iustitia: & quicquid contra hæc aut aliquid horum promittit vel iuratur, illicite promittitur & iuratur. Secunda responsio est, quia per hoc quod ait, vt male quid faceret,potest intelligi bonum male(hoc est, pœnaliter) factum aut faciendum. Est enim malum culpæ,& est malum pœnæ. sicq; sensus est,q̄p qui iurauit facere seu sibi infligere malum pœnæ,vtpote abstinentiam,disciplinam,peregrinatiōem,debet hoc adimplere. Sed prima responsio aptior esse videtur, qm̄ istud malum non distinguitur à bono, de q̄ nūc mentio, quanuis inter ea posset aliqua excogitari distinctio. [Et offerat agnam de gre- *agnum
gibus]ouium[siue capram. Orabitq; pro eo sacerdos,& pro *peccatis eius. Sin autem nō po- *peccato
tuerit]præ paupertate[offerre pecus,] videlicet,agnam,ouem,seu capram,[offerat duos turtures, aut duos pullos columbarum dño] per obsequium sacerdotis, [vnum pro peccato,] q̄ neglexit & nimium distulit iuramentum suum implere, [& alterum in holocaustū. Dabitq; eos sacerdoti]ad offerendum domino. [Qui primum] videlicet turturem, aut primum pullum columbæ,hoc est,vnum duorum, seu primo sibi exhibitum, [offerens pro peccato,retorquebit caput eius ad pennulas,ita vt collo adhæreat caput:] hoc est, anterior pars capitis vsq; ad collum flectatur,[& non penitus abrumpatur] à collo, cuius rei contrarium agebāt forsan idololatræ.[& adsperget de sanguine eius parietē altaris] videlicet latus ipsius,seu latera,aut cornua.[Quicquid autē reliquum fuerit] de sanguine hostiæ immolatæ, [faciet distillare ad fundamētū eius,] sicut præcedēti capitulo de hostijs pro peccato oblatis est dictū. [quia pro peccato est].i. pro remissione incautæ aut falsæ iuratiōis seu obliuionis, & nimiæ dilationis

Universidad de Deusto
Biblioteca

dilationis implendi licitam iuratiõem. [Alterum vero] pullum columbarum aut turturem [adolebit] hoc est, omnino cõburet [in holocaustum] ita ꝙ cõuertetur in tale incẽsum, [vt fieri solet] in oblatione hostiæ ꝓ peccato, cuius vna pars incendebat, ꝓut in ꝓcedentis capituli expositiõe est dictũ. [rogabitq; ꝓ eo sacerdos] vt Deo recõciliet, [& ꝓ peccato eius, & dimittetur ei.] Veruntamen, vt videt, per istam oblatiõem & sacerdotis oratiõem non soluebatur ab obligatione implendi suũ iuramẽtum, ꝙd licitum erat, siue fuerit factum Deo seu homini, sed ꝓ posse debuit illud implere. Et si aliqd tẽporale homini dare iurauit, poterat sibi homo ille remittere. Si aũt iurauit agere aliqd spirituale, ꝙd ad Dei cultũ & animæ ꝛ spectat salutem, nõ poterat ei homo illud remittere. [Quòd si nõ quiuerit manus eius offerre duos turtures, aut duos pullos columbæ] præ nimia paupertate, [offeret ꝓ peccato suo similæ partem ephi decimam]. i. decimã partem mẽsuræ, quæ dicit ephi, purissimæ farinæ de tritico. ¶ Porro de quantitate ephi, in Exodo scripsi. Nec ex dictis scripturæ & expositorum possumus certitudinaliter scire determinatam quantitatem mensurę illius. Modi nãq; & nomina mẽsuræ ꝛ apud diuersos variant, sicut mũmismata. Dicit aũt *Esitius, ꝙ ephi est mẽsura tres modios cõtinens. Sed modij mensura valde diuersificatur apud diuersos, immo & in terris ab inuicem nõ remotis. Aliqui vero ex Isidoro & Papia nituntur accipere, ꝙ ephi cõtineat quartã Parrhisiensem cũ media. Recitat ꝙq; Lyra, ꝙ secundũ R. Salomonem cõtineat quantitatem ꝯdragintaduoꝝ ouoꝝ, ꝙd videtur esse fictitiũ, cũ nec cõsuetudo scripturæ sit determinare mensuras ex quantitate ouoꝝ. Verꝝ in hoc ꝙd dñs iussit saltem decimam partẽ ephi similæ, à pauperibus offerri, pie cõsuluit eorundem inopiæ, qm̃ decima pars illa est modica. [Non mittet in eã oleũ, nec thuris aliqd imponet]. i. nec oleũ neq; thus admiscebit similæ illi, cuius causa subiũgit, [quia ꝓ peccato est:] ideo sicut peccatũ est deforme atq; odibile, omni carens bono sapore, & summe crudele, ita oblatio fienda ꝓ eo, nõ est melioranda aut peioranda olei sapore, aut thuris odore. ¶ Deniq; pietas oleo designatur: bonitas aũt famæ seu acceptabilitas, thure. Peccator vero suo peccato crudeliter lædit seipsum, & malã incurrit famã. Rursus ꝓ oleum misericordia Dei, ꝓ thus acceptatio eius signant: ideo in sacrificio ꝓ peccato nõ ponebãtur, quia peccator nõ debet nimis præsumere de misericordia Dei, nec assecurare seipsum de venia, cum incert⁹ sit, an ex vera charitate pœniteat. Iuxta literam demum ꝓbabile est, ꝙ idololatrę in sacrificijs suis pro peccatis, apposuerũt oleum & thus tideo dominus suis cultoribus iussit cõtrarium. [tradetq; eam sacerdoti] ad offerẽdũ Deo. [Qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit sup altare in monimentũ eius q obtulit:] hoc est ꝙd circa principiũ capituli 2. dictũ est: Tollet pugillum plenũ similæ, & ponet memoriale super altare. Sicq; ex dictis ibidem, patet intellectus verbi istius. [rogans pro illo & expians.] Sacerdos nanq; offerendo hæc, simul orauit ꝓ offerente, & sua oratione cooperabat recõciliationi illius cum Deo. [Reliquam vero partẽ similæ [ipse] sacerdos [habebit in munere, tanquam datum ac deputatum ei à domino ad vescẽdum. Sequũtur adhuc tria præcepta: [Locutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Anima si ꝓuaricans cæremonias] hoc est, si homo cæremonialia præcepta in aliquo violans, [ꝓ errorem in his quæ sunt domino sanctificata, peccauerit] hoc est, illicite in vsum aut esum suum cõuerterit ea, quæ oblata ac deputata sunt domino, vt sunt primitiæ Deo offerendæ, quas ipse ministris suis sacerdotibus aut Leuitis pro sustentaculo vitæ concessit. Aut certe thymiamate pro oblectatione sui odoratus fuerit vsus, vel oleo vnctionis pro suæ medela infirmitatis, quod vtrunq; fuit prohibitũ in Exodo: [offeret pro delicto suo arietem immaculatum, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij,] quorum scilicet siclorum vsus fuit in templo, seu tabernaculo ꝙd sanctuarium nuncupatur: & pondus seu valor sicli continebat, vt Iosephus ait, quatuor drachmas, & quælibet drachma obolos quinq;. Vnde frequenter dicit scriptura: Siclus viginti obolos habet. [Ipsum q; quod intulit, damni restituet] hoc est, ꝙd iniuste abstulit, aut sibi retinuit, reddet. [Et quintam partem ponet suprà] id est, vltra damni restitutionem adijciet quintam damni illius partẽ. [tradens sacerdoti] huiusmodi restitutionem, quia fraudauit eum per primitiarum subtractionem. Vel si vsus fuit thymiamate, vnctionisve oleo, restituere debuit sacerdoti materias, ex quibus conficiuntur, vt rursus cõficeret ea. ¶ Circa hęc loquitur Origenes: Quod dicit, Addet ad illud quintas: simpliciores æstimãt ita dictũ, vt verbi causa, si qn̄q; nummi subtracti sunt, vnus addatur, vt pro quinq; sex reddere videatur. Sed qui in scientia numerorum periti sunt, longe aliter suppurant numerum huius vocabuli. Nam & in Græco non habetur simpliciter, quintas: sed potius, super quintas: quo indicetur, ꝓ quinq; alios quinq; esse dandos, & vnum suprà. Vt verbi gratia: Qui furatus est quinq; nummos, restituere obligetur ipsos quinq;, & etiam quinq; alios, superaddito vltra hæc vno nummo. Nec tamen hæc continuo de omnibus furtis aut fraudibus intelligenda sunt, sed ꝙ si quis pro vsibus necessarijs sibi, de sanctis seu Deo oblatis pecuniam sumpsit, & moras fecit in restituendo, lege huiusmodi constringatur. Quæ lex etiam secundũ literã ædificare debet audientes.

Exo. 16.

R. Salo.

Leuit. 2.

Exo. 30. Ioseph. li. 3 ant. iud. cap. 8.

Exo. 30. Leui. 27. Nũe. 5. 18 Ezec. 45.

Origen.

Valde

Valde enim vtilis & necessaria obseruatio est his, qui ecclesiasticis dispensatiõibus ꝓsunt, vt sciant sibi ab his ꝙ in sanctoꝝ vsus oblata sunt, cautius & diligẽtius obseruandũ. Hęc Origenes. [Qui] sacerdos [rogabit ꝓ eo, offerens arietẽ, & dimittet ei] ꝙ iam ante restitutionem fecit condignã, & de suo excessu ex corde pœnituit: quo constat, ꝙ veraciter dictum sit: Non dimittitur peccatũ, nisi restituat ablatũ. [Anima quæ peccauerit ꝓ ignorantiã, fecerit q; vnũ ex his quæ dñi lege prohibentur, & peccati rea, intellexerit iniquitatem suam, offeret arietẽ immaculatũ de gregibus sacerdoti, iuxta mensurã æstimationem q; peccati]. i. secundum ꝙd grauitas sui peccati & rectũ iudiciũ de eodem, exegerint. Istud ꝓceptum etiã præcedenti capitulo traditum est, sed hic additur, iuxta mensuram æstimationem q; peccati, ad insinuandum ꝙ si ex certa malitia processerit, culpa sit grauius punienda. Attamen dici posset, ꝙ in præcedenti capitulo facta est mentio de ignorantia facti, hic de ignorantia ꝓcepti seu iuris. Nam & ignorantia facti culpã aliquam habet, qñ nõ adhibetur cautela circa factum. [Qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit, & dimittet ei, quia ꝓ errorem deliquit in dño.] Sequitur de peccato ex certa scientia facto. [Locutusq; est dominus ad Mosen, dicens: Anima quę peccauerit] secundũ modum qui subditur, [&] pro. i. est, [contẽpto dño] ꝓ transgressionẽ sui ꝓcepti ex deliberatione atq; proposito, [negauerit proximo suo depositum.] quod ab illo suscepit seruandum, idcirco subiungitur: [quod fidei]. i. fidelitati [eius creditum fuerat] à deponente, [vel vi aliquid extorserit]. i. ꝓ violentiã aliena rapuerit, [aut calumniã fecerit] ꝓximo suo, seu homini cuicũq;, [siue rem perditã inuenerit: & inficians] hoc est, negans seu diffitẽs eam se inuenisse, [insuper peierauerit]. i. piurium commiserit falsę iurando, ꝙ non repererit eam, seu in alijs iam ꝓdictis, non existat culpabilis, quia à talibus iuramentũ exigebatur. [Et quodlibet]. i. quodcunq; [aliud *commiserit ex pluribus, in quibus peccare solent homines, conuicta delicti, redder omnia quæ per fraudem voluit obtinere integra. Et quintam insuper partem dño] rei [cui damnum intulerat.] Quod dictũ est, conuicta delicti, dicitur in Hebræo nõ haberi, sed ex ignorãtia aliquoꝝ appositum: quoniam si quis de huiusce modi iniustitia esset cõuictus, tenebatur defraudato nõ solum reddere ꝙd abstulit ei, & insup quintam partem, sed duplum ablati, vt in Exodo habetur. Veruntamen secundũ verba Origenis ꝓhabita, ad hoc posset hæc litera applicari: [Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, iuxta æstimationem mensuram q; delicti], id est, pro vnoquoq; tali peccato offeret huiusmodi hostiam. [Qui rogabit pro eo coram dño, & dimittetur illi pro singulis, quæ faciendo peccauit.] Quocirca mirum videtur, ꝙ eadem hostia iubetur offerri pro peccato ex ignorantia & excessu commisso. Ad quod iuxta præhabita respõdetur, ꝙ frequenter pro grauioribus peccatis viliora animalia offerebantur. Interdum eadem animalia pro peccatis in grauitate disparibus, ad innuendum ꝙ virtute sacrificioꝝ non dimittebantur peccata: quanuis autem eadem hostia offerebatur pro his, quorũ vnus ex ignorantia, alter ex proposito seu cõtemptu peccauit, tamen in alijs grauius puniebatur ex proposito seu malitia peccans. ¶ Deniq; de depositis aliqua iussa sunt in Exodo, & alibi, vbi & plenius scripsi de istis. idcirco pertranseo. Qui autem præfata commiserit scelera, & insuper periurium eis addiderit, grauissime reus est.

Augusti.

Exo. 22.

¶ Spiritualis expositio eiusdem capituli quinti. Arti. XIIII.

PRimum huius capituli institutum, in seipso morale est. Et cõsonat ei quod Christus in Euangelio tradidit: Si peccauerit, inquiens, in te, hoc est, te sciente, frater tuus, Vnde alia litera habet: Si videris fratrẽ tuũ peccare, corripe eum inter te & ipsum solũ. Si nõ audierit te, adhibe tecũ adhuc vnũ aut duos testes. Quòd si nec sic audierit, dic Ecclesiæ. Sic itaq; dicitur & nunc: Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam: iuxta expositionem præhabitam, quo docemur, qualiter veritati debeamus testimonium perhibere: atq; ex charitate & zelo iustitiæ, culpam proximi ordinate & ex rationabili causa, non ex passionis impetu, aut vitiosa radice, manifestare loco & tẽpore opportunis, quod maxime est seruandum, si ex taciturnitate immineat Reipublicę periculum. ¶ Hinc circa hæc loquitur Origenes: Istud secundum historiam docet nos, ne vnquam in peccatis alterius polluamus conscientias nostras, nec consensum male agentibus ꝓbeamꝰ. Consensum autem dico, non solum simul agendo, sed etiam quæ illicite gesta sunt, reticendo. Peccatum vero eius qui pœniter, & emendare proponit, est occultandum. Anima quæ tetigerit aliquid immundum, siue quod occisum à bestia est, aut per se mortuum, vel aliud quodlibet reptile, & oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, & deliquit. Hæc spiritualibus & optimis plena sunt documentis. Itaq; anima tangens aliquid immũdum, est homo q prauæ societati se iungit: qui diabolicæ suggestioni aut humanæ persuasioni iniuq; consentit, qui varijs & peregrinis doctrinis abducitur. Hinc ait Apostolus: Exite de medio eoꝝ, & immundum ne tetigeritis. Deniq; q viderit mulierem ad concupiscendum eam, tangit immundum. ¶ Porro, occisum à bestia, est peccator quem diabolus ad mortale induxit peccatum, seu

Origen.

Matt. 18.

Ioan. 7.

Origen.

Coloss. 2.

Matt. 5.

opus

Universidad de Deusto
Biblioteca

opus bestiali motu carnalitatis corruptum: & tale occisum, non est consensu tangendum. Mortuum vero per se, est qui ex propria puersitate, cõcupiscentia, fragillitate, aut humili culpa deuictus est absq; impeliẽte exteriore, vtpote hoie aut diabolo. Reptile autẽ est cor carnale, terrenis omnino inhærens, gulæ, auaritiæ, aut luxurię miserabiliter seruiẽs, ad diuinoꝝ ac æternoꝝ amorem & contemplationem seipsum non erigens, quod se infimis atq; vilissimis rebꝰ tam insanissime subdit, summo, immenso, ac incõmutabili bono contẽpto. Omnium hoꝝ contactus, vitandus est, ita vt nõ consentiamus alicui tali: q; si quis huius oppositũ egerit, & immemor suæ culpæ, ingesserit se diuinis, grauiter peccat, & reus est coram Deo.

¶ Præterea, si in veteri testamento rei erant, qui legalem illam exteriorem immunditiã incurrerunt ex corporali contactu, & ante suam purificatiõem ex obliuione introierunt atrium templi, aut de oblatis ederunt; q̃ incomparabiliter culpabiliores censendi sunt, qui grauibus & mortalibus vitijs inuoluti, ante suã emundationem per veram contritionem & cõfessionem, impudenter ingrediuntur ecclesiã Dei & chorum, & sacris ingerunt se celebrandis mysterijs, aut ea suscipiũt? Quis sibi conscius de crimine læsæ maiestatis, audeat se regi p̃sentare terreno, aut eius ingredi aulã vel accedere mensam? Et si tetigerit quicquam De immunditia hoĩs, hoc est, vitijs hominum viuorum aut mortuorum consenserit, praua illoꝝ sequẽs exempla. Anima quæ iurauerit &c. Ex his ad literam edocemur, q̃ caute & prouide sit iurandum aut vouendum. Quàm item celeriter ac feruenter iuramenta & promissa sint adimplenda, iuxta quod scriptum est: Si quid vouisti, ne moreris reddere. Displicet enĩ Deo stulta & infidelis ꝓmissio. Si autem quis contra hæc fecerit, & periurãdo, promissa frangendo, immunda tãgendo, peccauerit, vehementer & digne pœniteat. Agnam q̃dq; seu capram offerat Deo, corpus suũ & animam salubriter affligendo. Quòd si magna pœnitentiæ exercitia corporalia exercere & ferre nequiuerit, offerat duos turtures, duosve pullos columbꝝ, cordialiter suspirãdo, gemendo, se spiritaliter exercitãdo in meditatiõibus oratiõibusq; assiduis ac deuotis. Quod si nec hoc potuerit adimplere, offerat saltem similam, hoc est, conuersatiõem exteriorem, exemplarem, synceram, cui nõ misceat oleum, id est, oblectamẽta carnalia, aut immoderatã compassionem aut thus, hoc est, odorem bonæ famæ seu flagrãtiã laudis humanæ nõ appetat intuitu proprij cõmodi, honoris aut gaudij, sed solum ad Dei honorem & gloriam, ꝓximorumq; ædificationem. ¶ Præterea peccator sacrificia ista debet sacerdoti offerre, vt offerat & oret pro se: quoniam iuxta informationem & iniunctionem sui cõfessoris, debet pœnitentiæ opera satisfactoria exequi, orationibusq; illius iuuari. Docemur item ex isto capitulo, quàm periculosa ac euitãda sit ignorantia eorum, quæ vnusquisq; secundum suæ exigentiam vocatiõis scire tenetur, & per quæ auerti potest à vitijs, ac allici ad virtutes, ideo scriptum est: Qui ignorat, ignorabitur. Et: Quę præcepit tibi Deus, illa cogita semper. Hinc teste sancto Ambrosio, Ignorantia est maximum peccatum, magnitudine s. periculositatis, nõ enormitatis, trahit nanq; ad magna ac plurima mala. ¶ Amplius docet nos præsens capitulum, quàm enorme sit, ea quæ Deo oblata sunt, aut offerenda, seu sacerdotibus deputata, sibimet vsurpare, subtrahere, aut tenere. Qualiter etiam debeamus nos habere ad proximos nostros, pandit ac iubet, vt nequaquam negemus alicui suum depositum, nisi forte ex iusta causa ad tempus, vt si furiosus repetat gladium, quem in depositũ apud quẽquam reposuit. Nemini quoq; violentiam inferamus, aut damnum, siue calumniam, sed nec inuenta bona apud nos reponamus, immo potius fideliter inquiramus, quis ea amiserit, & ei prompte ac gratis reddamus, cum dicat* Esitius: Si quis inuentum nõ reddat, simile est rapinæ. ¶ Postremo, dona naturæ, corpus & anima, ratio & voluntas, sunt quædam depositа nobis à Deo commissa & creditа: ideo ea ab omni peccato & deprædatiõe diaboli diligẽtissime custodire debemus, verbo & opere protestantes, quòd ea à creatore suscepimus, atq; ad eius reuerentiam ipsis fructuose vtentes.

Eccẽs 5.

1. Cor. 14
Eccl. 3.
Ambro.

Hesychiꝰ

¶ Declaratio literalis cap. VI. Locutusq; est dominus ad Mosen, dicẽs: Præcipe Aaron. Art. XV.

DE IVGI sacrificio & alijs multis hostijs præsens tractat capitulum. [Locutusq; est dominus ad Mosen, dicens: Præcipe Aaron & filijs eius:] Hoc est, tam summo sacerdoti quàm sacerdotibus inferioribus. Moses autem ex institutione diuina præerat vniuersæ Israeliticæ plebi, idcirco & fratri suo Aaron pontifici præcipere potuit. [Hæc est lex holocausti,] id est, sequens præceptum respicit iuge sacrificium. Diuersę quippe erant species holocaustoꝝ, inter quæ iuge sacrificium fuit præcipuum. Quod pro cõmuni bono totius plebis offerebatur quotidie, immo bis omni die naturali. [Cremabitur]. i. hoc iubeo vt cremetur [in altari] holocaustorum in atrio [tota nocte vsq; mane.] Istud intelligitur de iugi sacrificio, quod quotidie immolabatur ad vesperam, & per totam noctem comburebatur vsq; ad auroram: tũcq; imponebatur sacrificiũ aliud, quod tota die cremabatur vsq; ad crepusculũ. Porro sacrificiũ istud fuit agnus anniculus vnus de mane, alter de vesperet qui duo vocantur quatur

tur q̃si collectiue vnum sacrificium, q̃d & iuge vocatur: qa durante cultu veteris testamenti fiebat q̃tidie, iuxta illud Exodi: Hoc est q̃d facies in altari, agnos anniculos duos p̃ singulos dies iugiter, vnum agnum mane, & alteꝝ vesperaq; (vt Iosephus refert) vnus offerebat ante solis ortũ, alter ante occasum. [Ignis ex eodẽ altari erit]. i. ignis aliunde sumptꝰ, nõ ponetur in altari holocaustoꝝ: qa ignis q̃ post hæc verba descẽdit de cælo, & cõsumpsit sacrificiũ Aaron, de cætero mãsit in illo altari, nec licuit apponere aliũ. Mãsit aũt vsq; ad transmigrationẽ in Babylonẽ. [Vestiet sacerdos tunica & feminalibus lineis. Tolletq; cineres, q̃s vorans ignis exussit.] De sacris vestibus pontificis & sacerdotũ, in Exodo tractat, erãtq; octo, secundũ q̃sdã. Vel secundũ Iosephũ & eũ sequẽtes, decẽ, intelligẽdo p̃ vestes etiã ornamenta. Inter has vestes, q̃tuor erãt cõmunes inferioribus sacerdotibus atq; põrifici, inter q̃s duę erãt femoralia linea ad opiendum verecundiora, & tunica byssina: de qbus duobus textus iste nũc loqtur. Itaq; secundũ Iosephũ & magistrũ in historijs, qñ supabundabãt cineres ex cõcrematione holocaustoꝝ relicti in altari, sacerdos, ad cuius officiũ hoc spectabat, induit vestimenta sacerdotalia iã p̃parata: & tollẽs cineres de altari, ponebat eos in pelui iuxta altare, deinde exuatis vestibꝰ sacris, alijsq; indutis, forte ad hoc p̃paratis, vel ꝓprijs vestimẽtis, cineres efferebat. Hinc subdit: Tollet cineres q̃s vorãs ignis exussit, i. q̃s ignis, q holocaustũ cõbussit, qñauit ex holocausto. [& ponẽs iuxta altare] cineres ipsos in pelui seu vasculo alio, [spoliabitur]. i. exuet se [prioribus vestimẽtis: indutusq; alijs, efferet eos extra castra, & in loco mũdissimo vsq; ad fauillã consumi faciet]. i. ignis incẽdio vsq; ad minutissimas partes cõburet, ne in humanũ de cætero veniãt vsum, cum sint reliqæ holocausti. Porro locus ille mundissimus, fuit paratus extra tẽtoria in deserto, q̃diu filij Israel in solitudine erãt. Cumq; tabernaculũ fuisset in Silo seu alia vrbe, parabat huiusmodi locus mundissimus extra vrbẽ. Cũq; constructũ fuerat tẽplum, locus talis extra Hierusalẽ erat. [Ignis aũt] de cælo datus, vt dictũ est, [in altari semp ardebit, quẽ nutriet sacerdos, subijciẽs ligna mane p̃ singulos dies.] Refert Iosephus, q̃ omni mane apposuit duo modica ligna igni p̃fato, immo (vt aliq recitãt) ligna illa apposuit, non q̃ necessaria erãt ad conseruationẽ ignis illius, qm̃ ignis ille cõtinuari potuit absq; lignoꝝ additiõe, sed apposuit ea ꝓpter Dei p̃ceptũ. Veruntñ q̃is certissimũ sit, q̃ Deus oĩpotẽs potuerit ignẽ illũ cõtinuare & conseruare in esse sine lignoꝝ adiectione, tñ videtur q̃ ignis ille ex sua natura id habuit, q̃ sine lignoꝝ appositione mãsisset in esse, tum qa in litera dr, q̃ sacerdos ignẽ illũ nutriuit p̃ ligna apposita, tũ qm̃ aliãs (vt apparet) dñs non iussisset ligna apponi: immo si ignis ille nõ indiguit cõseruatione p̃ cõbustibilia, magis fuisset ad gloriã Dei, q̃ ligna non fuissent apposita. sic enim omnipotẽtia Dei clarius resplẽduisset in illo suo effectu tam miro. [Et impositio holocausto desuper,] Lignis enim suppositis igni de mane, posuit sacerdos iuge sacrificium matutinũ super ignem. [adolebit adipes pacificoꝝ:] qa post iugis sacrificij matutini impositionem, cremabantur in eodẽ altari pacificorum adipes hostiaꝝ. Iuge etenim sacrificium de mane, p̃cessit cætera sacrificia diei illius tanq̃ præcipuum, quemadmodũ de vespere vltimum fuit tanq̃ respectu alioꝝ finale. Præterea sicut iuge sacrificium p̃ communitate fiebat, ita de publico sumptu exhibebat, secundũ q̃d Iosephus ꝓtestatur. Summus aũt sacerdos obtulit illud. [Ignis iste est perpetuꝰ, q nunq̃ deficiet in altari. Hæc est lex sacrificij & libamentoꝝ]. i. materiaꝝ sacrificio adiunctaꝝ, [q̃ offerẽt filij Aaron coram dño,] q specialiter fuit in tabernaculo, tẽplo, & atrio suo. [& corã altari] holocaustoꝝ. [Tollet sacerdos]. i. vnus sacerdotum ad quem ab offerẽte delatum fuerit sacrificiũ tale, vt offerat illud Deo, [pugillum similæ quæ adsperſa est oleo, & totũ thus q̃d super similã positũ est, adolebitq; illud in altari, in monimentum suauissimi odoris domino &c.] Totum istud in principio secundi capituli scriptum est atq; expositum. [Reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filijs suis absq; fermento.] Ita q̃ panis ex simila illa factus, non erit fermentatus, q̃d item secundo capitulo continetur. [Et comedet panẽ illum Aaron cum filijs suis, [in loco* sancto atrij tabernaculi]. i. in ipso atrio q̃d sanctũ est. Porro per Aaron & filios eius, non solũ intelligũtur persona Aaron & immediati filij eius, sed & successores ipsorum. [Ideo autem non fermentabitur] simila illa in sua pistratione, [quia pars eius in domini offertur incẽsum.] Dictũ est nãq; q̃ pugillũ similæ illius adolebatur super altare, nec erat pars illa fermẽtata, idcirco nec residuũ eius fermẽtabat, & de hoc assignatæ sunt rõnes in secundi cap. expositione. [Sanctũ sanctoꝝ erit]. i. portio seu oblatio valde sancta, [sicut p̃ pctõ atq; delicto]. i. sicut & vna pars hostiæ immolatæ pro pctõ cõmissionis, vna q̃q; pars hostiæ immolatæ p̃ peccato omissionis, sancta sanctoꝝ dicunt. [Mares tm̃ stirpis Aaron comedẽt illud,] non fœminæ sacerdotũ, propter sanctitatẽ sacrificij huius. Vnde à solis viris Deo consecratis ac spiritalibus erat edendũ. [Legitimũ ac sempiternũ est in generatiõibus vestris]. i. obseruãtia ista legalis iusta est, & p̃ omne tẽpus veteris testamẽti seruãda p̃ successiões posteroꝝ vestroꝝ: obseruãtia, inquã, data [de sacrificijs dñi] de qbus nũc sermo. [Omis q tetigerit illa, sanctificabit]. i. nemo nisi purificatus & idoneus ad hoc factus, p̃sumet tã sancta sacrificia

Exo. 29. Iose. li. 3. ant. iud. cap. 9. 10.

Exo. 28. Ios. li. 3. ant. Iud. cap. 11.

Leuit. 2.

*sanctuarij

Leuit. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

tãgere. Vel oĩs q̃ tetigerit illa, ſanctificabit, i. ex hoc ipſo amplius obligaſ ſe deputare ac vacare diuinis. ¶Loquutus q̃q̃ eſt dñs ad Moſen, dicens: Hæc eſt oblatio Aaron & filiorũ eius, quam offerre debent dño in die vnctionis ſuæ]. i. quam offerre debẽt in die q̃ Aaron vnget in pontificẽ, q̃d qñ & q̃liter factum ſit, infrà habetur capitulo nono. An aũt filij Aaron aliqd offerebant Deo in die illo, an ſolum miniſtrabant patri ſuo in ſua oblatiõe, ibi patebit. ¶Decimam partem ephi offerent ſimilæ.] Quid aũt ſit decima pars ephi ſimilæ, & q̃tum contineat, in ꝓcedentis capituli literali expoſitione eſt introductũ. Vbi & iſta verba cõſcripta ſunt. ¶in ſacrificio ſempiterno]videlicet iugi, ¶mediũ eius]vtpote ſimilæ huius mediã partẽ, offeret ¶mane]tẽpore ſacrificij matutini illius, ¶& mediũ veſpere]tẽpore ſacrificij veſpertini, ¶q̃ ſimila ¶in ſartagine]. i. patella ¶oleo cõſperſa frigek. Offeret aũt eam calidã in odorẽ ſuauiſſimũ domino ſacerdos qui patris iure ſucceſſerit]. i. iure ſucceſſionis fuerit ſacerdos ſeu pontifex poſt Aaron. ¶& tota cremabit in altari]quemadmodũ holocauſta, ita q̃ nihil ex ea cedat in vſum ſacerdotis ſiue pontificis offerentis. ¶Omne enim ſacrificiũ ſacerdotũ]q̃d ſ. offerunt ꝓ ſeipſis, nõ ꝓ aliis. ¶igne cõſumetur, nec q̃ſq̃ comedet ex eo.]Hoc qnto capitulo plenius ſcriptum eſt atq̃ expoſitũ cũ rõnibus ſuis. ¶Loquutus eſt aũt dñs ad Moſen, dicẽs: Loquere Aaron & filijs eius: ¶Iſta eſt lex hoſtiæ ꝓ peccato]. i. ꝓceptum cõcernens ſacrificiũ, q̃d ꝓ remiſſione peccati offert. ¶In loco vbi offertur holocauſtum, immolabitur corã dño]Quẽadmodũ enim animal offerendũ in holocauſtũ, primo occidebatur iuxta altare in atrio, deinde caro occiſa ſup altare illud cõburebatur, ita fiebat de aĩali q̃d ꝓ pctõ immolabatur. ¶Sanctũ ſanctorũ eſt. ſacerdos q̃ offert] hoſtiã ꝓ pctõ, ¶ cõedet eã in loco ſancto in atrio tabernaculi]Dicũt q̃dam q̃ nõ cõedebat eã ſub dio ſeu loco non tecto, puta in atrio, ſed in æde ſeu exedra ꝓpinq̃, & forte iuxta cõgruentiã, diſpoſitionẽq̃ auræ & aeris, poterat eã vel in atrio vel in exedra ꝓpe poſita manducare. Hoc q̃q̃ recolendũ, q̃ nõ potuit eã licite cõedere totã, ſed pars talis hoſtiæ incẽdebatur ſup altare, immo qñ ꝓ propria eã obtulit culpa, aut pro cõmunitatis pctõ, nihil ex ea cõedit, prout hęc plenius in 4. cap. eiusq̃ expoſitiõe ꝓhabita ſunt. ¶Quicqd tetigerit carnes eius, ſanctificabitur]. i. ſi aliqd mãducabile tetigerit carnes hoſtiæ huius, ꝓſertim q̃d eiuſdẽ ſit ſpeciei cũ ea, ſanctitatẽ hãc cõtrahet, q̃ mãducari nõ poterit, niſi vt dictũ eſt de hoſtia iſta, puta à ſacerdote in loco ꝓfato. Vel ſenſus eſt, q̃ nõ licuit alicui hoĩ tangere eã, niſi conſecrato & purificato. ¶Si de ſanguine illius veſtis fuerit adſperſa,]ꝓſertim veſtis vulgaris, ¶lauabitur i loco ſancto]tanq̃ q̃ indigna erat attactu ſanguinis hoſtiæ ſacrificiq̃ quantũ fieri poteſt, exprimaſ ab ea, q̃d de ſanguine illo ei adhæſit. ¶Vas aũt fictile in q̃ cocta erat, cõfringeſ:]ad innuendũ q̃ nec ipſum fuit cõdignũ tactu ſanctæ carnis. Et itẽ ad literã, qa vas tale nõ potuit ſine ſua cõfractione tã fortiter expurgari. Illa aũt pars carnis coquebaſ, q̃ in eſum ſacerdotũ cedebat. ¶Quòd ſi vas]. i. olla ſiue patella, in q̃ cocta fuerit talis caro, ¶cineũ fuerit, defricabiſ]vt ꝓ intẽſam cõfricationẽ remoueaſ ab eo, q̃d ei adhęſit de huiuſcemodi carne cocta. ¶& lauabitur aq̃,]vt nihil in eo ꝓmaneat de ſacræ carnis religio. ¶Præterea, poteſt qs admirari de iſtiuſmodi iuſſiõibus, q̃ prima facie ridiculoſæ irrõnabilesq̃ vidẽtur. Quocirca primo pẽſandũ, q̃d in libro de fide & legibus ſcribit Guilhelmus: Deus voluit ſemp & merito veneratione impẽdi ſanctuario ſuo, & ſanctificatis atq̃ oblatis in eoideoq̃ eos & ea, q & q̃ tãgerent illa, ex hoc reputari immũda, propter ſanctitatẽ reuerentiãq̃ illoꝝ. Inſup tota lex illa fuit figuratiua ſpiritaliũ reꝝ. Et iſta nũc dicta, q̃ in ſe modici videntur eſſe vigoris, magna & ſpiritalia deſignabãt myſteria, vt in ſequẽti dicef articulo. Ad literã q̃q̃ Deꝰ ꝓ iſta ꝓpꝫm ſuũ diſtinxit à ritu & obſeruãtijs idololatrarũ, q̃ oppoſito modo ſe habuerũt circa ſartagines & lebetes, in qbus idolothyta ſua coxerunt. ¶Oĩs maſculus de gñe ſacerdotali, veſcetur carnibus eius] videlicet hoſtiæ pro pctõ, vtpote tã ſacerdotes offerẽtes q̃ filij eorundẽ, ex q̃ videf, q̃ vxoribus & filiabus eoꝝ nõ licuit hoc propter edulij dignitatẽ, vt de ſubiũgitur, qa ſanctũ ſanctorũ eſt.]Quod verbũ frequẽter expoſitũ eſt. Interdũ vero interior & ſacratior pars tabernaculi, dr̃ ſanctũ ſanctorũ. ¶Hoſtia eñ]ſ. aĩa ¶q̃ cæditur]. i. mactatur & immolatur ¶pro pctõ, cuius]hoſtiæ ¶ſanguis infertur] pro parte ¶in tabernaculũ teſtimonij ad expiandũ in ſanctuario, nõ cõedetur, ſed cõburetur igni.]Iſtud in 4. cap. ſcriptũ eſt plenius: italisq̃ fuit hoſtia, q̃ pro pctõ ſacerdotũ aut coĩtatis offerebatur, q̃d ibidẽ diffuſe tractatũ eſt. ¶Hæc q̃q̃ eſt lex hoſtiæ pro delicto]. i. oblatæ pro peccato omiſſionis. ¶ſancta ſanctorũ eſt]. i. valde ſancta, inquantũ ad Dei reuerẽtiã immolata.] Idcirco vbi immolaſ holocauſtũ, mactabitur & victima pro delicto]. i. hoſtia iſta pro delicto occidetur, & offeretur in atrio & in eius altari, ſicut & holocauſtũ iuxta modũ de hoſtia pro peccato commiſſionis inducẽtũ. ¶Sanguis eius ꝓ gyꝝ altaris fundetur.]Alia q̃ de hoſtia iſta dicũtur in litera, ex expoſitione literali 4. cap. patẽt. ¶vtriuſq̃ hoſtiæ lex vna erit.]Iã duæ leges ſunt datę de hoſtia pro peccato commiſſionis, & hoſtia pctĩ omiſſionis. Quõ ergo vtriuſq̃ hoſtiæ erit lex vna? Dicendũ, q̃ vtriuſq̃ extat lex vna. i. cõſimilis, qa circa vtrãq̃ hãc hoſtiã fuit obſeruãtia vniformis, vt patet ex lra iſta & ꝓinductis. ¶Ad ſacerdotẽ q̃ eã obtulerit, ptinebit]. i. cõedetur ab eo, iuxta intel-

Leuit. 4.

Guil. Pa.

Leuit. 4.

lectũ ꝓhabitum. ¶Sacerdos q̃ offert holocauſti victimã]. i. hoſtiã q̃ holocauſtum vocaſ, habebit pellem eius.]Nã hoſtia illa totaliter cõburebatur, excepto q̃ mactata excoriabatur ante concremationẽ, eiusq̃ coriũ extitit ſacerdotis offerentis, vt vel tantundẽ participaret de ſacrificio Dei, q̃ fuit eius hæreditas. ¶Et oñe ſacrificiũ ſimilæ, q̃d coq̃tur in clibano, & qđ in craticula vel ſartagine ꝓparatur, eius erit ſacerdotis à q̃ offertur]. i. q̃liter cunq̃ ꝓparef, coq̃tur, ſiue piſtretur ſacrificium ex ſimila, ex q̃ panes fiebant, interdũ in clibano, interdum in patella ac aliis modis, put in expoſitione ſecundi patebat capituli, pertinebit ad vſum & eſum ſacerdotis offerẽtis, dẽpto q̃ pars ſimilæ adolebaſ ad Dei reuerẽtiã in altari. ¶ſiue oleo cõſperſa fuerit]ſimila in ſua piſtratione aut oblatione, ¶ſiue arida mãſerit.]Et tm̃ qñ ex ſimila fiebat oblatio ꝓ pctõ, non conſpergebaf oleo, vt ſcriptũ eſt ꝓcedenti cap. ¶Cũctis filijs Aaron æq̃ mẽſura ꝓ ſingulos diuidet.]Hoc exponi poteſt tripliciter: Primo, q̃ vnicuiq̃ ſacerdoti deputanda erat certa & congrua dies, in q̃ ipſe ſacerdotali vtebatur officio, & ea q̃ obtulit, in vſum ſuũ redegit. Secũdo, q̃ oblata diuidebãtur ſacerdotibus ꝓportionabiliter iuxta eoꝝ indigẽtiã vel laborẽ. Tertio, q̃ hoſtiæ ad immolandũ adductæ, à vulgo diſtribuebant ſacerdotibus ad ꝓſequendũ ipſam ſacerdotalẽ oblationẽ. Diſtribuebant, inquã, cum q̃dã æq̃litate ſine perſonarum acceptione, ſicut ſeruatur medium æqualitatis in diſtributiua iuſtitia. Leuit. 5.

¶Spiritalis eiuſdem cap. VI. elucidatio. Arti. XVI.

HAec eſt lex holocauſti. Cremabiſ in altari tota nocte vſq̃ mane. Dominus & ſaluator vnigenitus patris, obtulit ſe in cruce ꝓ nobis Deo patri in holocauſtũ, ex ardẽtiſſimæ charitatis igne exponens ſe tali oblationi ac morti. Hoc igitur holocauſtum iugiter debet ardere in altari, hoc eſt, in ſublimitate cordis noſtri, q̃d eſt ſpiritale altare, in q̃ ſacrificium laudis, orationis incenſum, bona & prompta voluntas, Deo aſſidue offeruntur: tũc qppe in iſto altari holocauſtũ illud crematur, dum feruenter atq̃ gratanter recolimus, quanta filius Dei pro nobis in corpore ſuo aſſumpto ſuſtinuit. Id q̃q̃ agendũ eſt tota nocte. i. omni tempore vitæ ꝑſentis, quæ comparatione vitæ futuræ nox appellatur. Nox etiam defectuoſitas & ignorantia noſtra vocaf. Specialiter vero tẽpus tentationis, ꝑſequutionis & aduerſitis nox dr̃, in q̃ tempore ꝓcipue recurrendũ eſt ad feruidã & intentã ac ſtabilẽ dñicæ paſſionis memoriã. Præterea ipſemet homo deuotus & feruens, holocauſtũ eſt Dei, cuius cultui totũ ſe cũ omni piæ deuotiõis ꝓmptitudine mãcipat, & nihil ſui relinqt ſibi, cũ Apl'o dicẽs: Viuo aũt iã nõ ego, viuit ✠o in me Chr̃s, q̃d veris & ſanctis religioſis potiſſimũ cõpetit. Hoc itaq̃ holocauſtum debet in altari cremari, ita vt homo in ꝓprio corde mactet ſe Deo, oẽm affectionem puerſam & oẽm culpam in ſeipſo ſuffocans, & igne amoris comburens, qñ charitas multitudinem, immo & vniuerſitatem operit pctõꝝ: hoc eſt ſeipſum ſalubriter abnegare, mortificare, deſerere, pdere & odire, ſicut ait ſaluator: Qui odit aĩam ſuã in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Ignis ex eodẽ altari erit. i. feruor diuini amoris & ſanctæ deuotionis ex corde ſemper procedere debet & ferri ad Deum, iuxta illud: Concaluit cor meũ intra me, & in meditatione mea exardeſcet ignis. Veſtietur ſacerdos tunica & feminalibus lineis: quemadmodum ſacerdotes Moſaicæ legis aliis vtebantur veſtimentis in miniſterio templi, aliſq̃ in factis humanis ac cæteris actibus, ita & ſacerdotes euãgelicæ legis. Specialiter vero ſacerdos & omnis in ſacris ordinibus conſtitutus, induendus eſt tunica. i. cõuerſationem exemplari & iuſta, vt cum ſancto Iob queat fateri: Iuſtitia indutus ſum. Et q̃d loquitur Eſaias, Induit me dñs veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me. Apte quoq̃ per tunicam lineam ſimplex & innocens vita, ſeu pura intentio deſignatur: per feminalia vero, caſtitas & continentia: quia ſuper omnia eſt neceſſe, vt caſti, ſpirituales & ſobrij ſint, q ſuperdigniſſimis Chriſti ſacramentis deſeruiũt ſiue cõmunicant, iuxta illud Eſaiæ: Mundamini q fertis vaſa domini. Tolletq̃ cineres quos vorans ignis exuſſit. Secundum Gloſſam, cinis eſt conſummatio boni operis. Cineres extra caſtra efferet Aaron, qa per Chriſtum opera noſtra bona patri præſentantur. Dicit etiam Gloſſa in iſto capitulo: Mane incepit paſſio Chri, qñ in atrio Caiphæ alapis cæſus eſt, & vſq̃ ad veſperã ptelata. Tenebris eñ eã interpolãtibus, in mane & veſpere diuidit. Hæc Gloſſa. Veruntñ alij dicunt, Chr̃m hora duodecima expiraſſe. Cineres poſſunt intelligi humiles conſiderationes propriæ mortalitatis & fragilitatis, igne deuotionis accenſæ, q̃ in loco mundiſſimo ſunt cuſtodiendæ, vt altioribus ceſſantibus actibus, reſumãtur. Ignis in altari ſemper ardebit, de q̃ aſſerit dñs: Ignem veni mittere in terrã, & qd volo niſi vt accendatur? q̃ ignis eſt vel ſpiritus ſanctus, vel charitas infuſa, ſine q̃ nihil eſt ſpiritaliter viuũ, Deo acceptũ, & meritoriũ. Indeſinẽter ergo ardeat in corde ſeu voluntate. Quẽ nutriet ſacerdos, ſubijciens ligna mane per ſingulos dies. Ligna qbus nutrienda, augenda & inflammãda eſt charitas habitualis, ſunt obiecta & conſiderationes, ex qbus cor inflammatur ſancta dilectione, videlicet ſumma & inuariabilis bonitas Dei, & oĩs ꝓfectio eius. Vniuerſa q̃q̃ beneficia & promiſſa ipſius, humanitas Chriſti, & conſiderationes iſtoꝝ, quæ omnia aſſidue applicãda ſunt cordi, & imponẽda charitati eiuſdẽ, vt nũq̃ deficiat, Matt. 27. Joan. 19. Prou. 10. Iacob. 4. 1. Pet. 4. Ioan. 12. Pſal. 38. Iob 29. Eſaiæ 62. 1. Petr. 2. Eſaiæ 1. Matt. 26. Ioan. 12. Lucæ 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

immo ꝺtidie amplius inardeſcat ignis iſte in mente, oĩsq; affectio, cogitatio, ſermo, opus, omiſſio, ꝙ eã poſſunt minuere aut auferre, ꝓrſus abiſciant. ¶ Deniq; in nouo teſtamẽto, non ſolũ dicunt ſacerdotes, ꝙ ſacramentũ ordinis ſunt ſortiti: ſed & vniuerſi fideles in bapt iſmate vncti, ꝙ ſeipſos Deo ſacrificant ꝑ obedientiã ſalutarẽ, & hoſtiã laudis ac alia ſpiritalia ſacri-
1.Petri 2. ficia immolant ei, ꝓpter ꝺd ſacratiſſimus princeps apl'oꝝ, vniuerſos affatur fideles: Vos autẽ genus electum, regale ſacerdotiũ. Idcirco nũc dicta, oĩbus ſunt ſeruanda. Locutus q; eſt dominus: Iſta eſt lex hoſtiæ ꝑ pc̃tõ: In loco vbi offertur holocauſtum, immolabit corã dño. In eadẽ nanq; eccleſia, eadẽq; mente, in q̃ Deo offerimus ſpiritalia holocauſta ex ſpõtanea deuotione, offerimus & pniæ opa: & nũc actui latriæ, nũc exercitiꝭ pniæ inſudamus. Per hoc ꝺ q; inſinuatur, ꝙ pc̃tõr pœnitẽs & cõuerſus placet Deo, ſicut & innocẽs iuſtus. Sacerdos, ꝙ offert, cõedet eã q; ſpiritaliter refici debet actu ſuo virtuoſo, & delectari in eo. Quicqd tetigerit carnes eius, ſanctificabit. Per hoc veriſſime p̃figuratũ cognoſcimus, ꝙ qcunq; fide, deuotiõe & charitate tetigerit, cõſecrauerit aut acceꝑit ſacratiſſimũ Chr̃i corpus, ſanctitatẽ cõſeqtur. Si de ſanguine illius veſtis fuerit adſpſa, lauabit in loco ſancto. Hoc q̃ſi ad literam ſeruat eccleſia, dũ corporalia ſeu alia cõſecrato Chr̃i ſanguine tacta, taliter lauat: terrã vero & lapidẽ ea cõtacta, radit ſeu fricat. Ad ꝺd deſignãdũ, ſubiũctũ eſt: Vas fictile cõfringet: ꝙ ſi ẽneũ fuerit, defricabit. Spiritalius aũt loquẽdo, veſtis adſpſa ſanguine Chr̃i, eſt caro aĩam veſtiẽs, in cuius ore accipitur ſacramentũ altaris: ideo aſſidue & lauanda lachrymis contritionis, & alĩs modis purgãda ab omni ſorde & inqnatione pc̃ti. Vas aũt fictile, in q̃ cocta eſt, confringetur. Per vas fictile, homo carnalis, mollis, ad vitia pronus, inſtar terreæ teſtę cito diſſipabilis ꝑ pc̃tã, ꝙ ſi Chr̃i corpus acceꝑerit, confringetur. i. ſpiritaliter deſtruetur, qm̃ aut indigne accedit, aut poſt ſumptiõem celeriter recidiuat, niſi Deus ꝑ ſpecialẽ affuerit gr̃am. Quod ſi vas ẽneũ fuerit, defricabitur. Per ẽneũ vas, hoĩes virtuoſi, ꝙ ſpiritaliter fortes ac ſolidi ſunt, intelligunt: ꝙ etſi cũ feruore ac reuerẽtia celebrent ſiue cõmunicent, diſtractiões tñ & negligentias circa tm̃ ſacramentũ incurrũt, ꝓpter q̃s diluẽdas, ꝑ diſciplinas & ſatisfactorios actus defricãt ſeipſos, & corripi ac eorrigi nõ dedignãt. Porro ꝑ hoc ꝙ fœminei ſexus pſonæ à ſacræ & oblatæ carnis eſu ꝓhibebantur, ꝙd aliud deſignat, niſi ꝙ nihil fœmineę leuitatis ac carnalis impuritatis, in celebrãtibus & cõmunicantibus conſiſtere debeat. Quod ſi carnes illas
☞ oblatas Deus in tanta voluit veneratiõe haberi, cũ quãta reuerẽtia tractãdũ atq; ſumẽdũ eſt corpus ſacratiſſimũ ſaluatoris? Poſtremo ꝑ hoc, ꝙ oblata illa ſacra iuſſit dñs æq̃ menſura ſacerdotibus impartiri, ſignificat, ꝙ eccleſiaſtica bona ſint clericis & miniſtris eccleſiæ cũ æq̃-
☞ litate iuſtitiæ diſtribuenda, non tam inæq̃liter, vt vnus eſuriat, alter in illis inebrietur, ne dicam luxurietur. Ideo pluralitas beneficioꝝ periculoſiſſima comprobatur. Cæteroꝝ verborum huius capituli ſenſus ſpiritalis, patet ex locis præallegatis, ſicut & literalis eoꝝ ſenſus.

¶ Explanatio literalis cap. 7. Hæc eſt lex hoſtiæ pacificorum. Arti. 17.

DE ritu & vſu hoſtiaꝝ pacificaꝝ nunc agitur. Et primo de eis quæ pro beneficijs iam conceſſis offerebantur. [Hæc eſt lex hoſtiæ pacificoꝝ, quæ offertur dño: Si ꝑ gr̃aꝝ actione fuerit oblatio]. i. ſi immolatur in gr̃aꝝ actionẽ pro bonis à Deo collatis, [offerẽt
Leuit. 2. panes abſq; fermento]. i. nõ fermentatos. Nulla enim oblatio q̃ ſuper altare ponebatur, potuit eſſe fermentata, iuxta ꝺd ſcriptum eſt 2. cap. Oĩs oblatio q̃ offertur dño, abſq; fermento fiet. de cuius rei cauſis dictum eſt ibi. [cõſperſos oleo]. i. in ſua formatione ſeu piſtratiõe oleatos, cur aũt in ſacrificijs Deꝰ oleum frequẽter admiſcebat, dictum eſt ſæpe, [& lagana azyma
†vncta oleo† lita] ſicut in expoſitione literali ſecundi habetur capituli. Per lagana azyma. i. nõ fer-
Leuit. 2. mentata, ꝙdam intelligunt panes latos ac tenues, nõ conſperſos oleo, ſed linitos. Alĩ ꝑ lagana iſta, intelligunt panem ex ſimila coctum in calida aqua. [coctam q; ſimilam, & collyridas olei admixtione cõſperſas.] Collyridas aliq dicunt eſſe paruos panes de ſimila factos, triangulares aut circulares. Seu vt alĩ ſcribunt, ſunt panes ꝓtenues, q̃ interdum cruſtulæ appellantur: qm̃ quaſi totaliter erant cruſta, parum aut nihil habentes de mica. Certius autem dici-
2. Reg. 6 poteſt, ꝙ collyrida ſit idẽ ꝺd torta. Vnde pro eo ꝺd ſcriptum eſt 2. Regum libro, Partitus eſt
1. Par. 16. Dauid ſingulis collyridam panis vnam: primo Paralipomenon fertur, tortam panis. [Panes
Leuit. 2. q; fermentatos] Hoc intelligendum eſt de panibus immolatis, q non ſuperimponebantur altari, vt in ſecũdi expoſitione capituli dictum eſt plenius. Hos panes offeret ad eſum ſacerdotum cum carnibus, [cum hoſtia gratiarum] quæ ſ. pro gratiarum actione offertur. Vnde ſubiungitur: [quæ immolatur pro pacificis]. i. pro beneficijs datis ad pacẽ & proſperitatem ſpectantibus. [Ex qbus vnus pro primitijs offeretur domino.] Quanuis enim plures panes offerebantur, vnus tñ tanq̃ qd primitiuũ domino ſpecialiter offerebatur, ita ꝙ ceſſit in vſum ſacerdotis ipſius. ideo ſeqtur: [& erit ſacerdotis,] tamen (vt fertur) in Hebræo habetur, ex oĩbus vnus. Nempe iuxta præhabita in expoſitione ſecundi capituli, panes offerendi poterant quatuor modis parari ſeu coqui, & de ſingulis modis paraturæ, plures panes offerebantur, atq; de quolibet modo vnus panis ſacerdoti pro primitijs tradebatur. [q; fundet hoſtiæ ſanguinem

guinem]. i. animal mactabit quod domino offeretur. Pro pacificis nanq; non ſolum panes, ſed & boues, oues ac capræ immolabantur, vt 3. habetur cap. [cuius carnes comedentur eadem die.] Caro quippe hoſtiæ pacificæ immolata, in tres partes diuidebaſ, quaꝝ vna ad Dei honorem cõcremabatur, alia venit in vſum ſacerdotum, tertia in offerentiũ vſum ſeu eſum, cuius rei ratio in tertio articulo eſt expreſſa. Eodem igitur die, q̃ immolabaſ, hæc hoſtia fuerat comedenda, quantum ad duas partes ſuas: nec tamen ob hoc fuit vltra menſuram tẽperantiæ comedendum, ſed quod remanſit, in craſtinum comburebatur. Idcirco quod ſubditur, [nec remanebit ex eis quicquam vſq; mane:] exponẽdum eſt, ꝙ licite remanere ſeu reſeruari non poterat vſq; ad diem ſequentem, ad comedendum. Et videtur textus ſonare, ꝙ vſq; ad auroram ſequentis diei licuit veſci carnibus hoſtiæ huius. Sequitur de hoſtia pacifica q̃ offerebatur ꝑ beneficio impetrando, q̃ dicebatur ſpontanea & votiua: quia non ita tenemur Deo pro bonis ſperatis, ꝓmiſſis aut obtinendis, ſicut pro bonis exhibitis. [Si voto] Votum non ſumitur hic ꝑ promiſſo: quia quod ex promiſſione offertur, ex debito immolatur magis, q̃ quod pro datis beneficijs abſq; promiſſione offertur. Votum ergo nunc ꝑ deſiderio ſumitur. Itaq; ſi voto. i. deſiderio beneficij adipiſcendi, [vel ſponte] ex ſola deuotione *qſpiã
[*quiſq; obtulerit hoſtiam] panum aut pecoꝝ, [eadem ſimiliter edetur die:] ſi congrue fieri poteſt, non tñ oportet. Nam ſubditur: [Sed & ſi quid] ex ea [in craſtinum remanſerit, veſci licitum eſt:] qa tam ſacerdos q hoſtiam mactauit ſeu obtulit, q̃ q eam ſacerdoti obtulerũt, poterant die immediate ſequenti reſiduum mãducare, nõ aũt tertio die. [Si qd aũt tertius inuenerit dies]. i. ſi alĩq̃ pars hoſtiæ huius, inuenta fuerit ſeu exiſtens tertia die, ꝑ incluſionẽ diei oblationis & diei iſtius. Et capitur hic, inuenire, extẽſe pro exiſtere ſiue occurrere. Dicitur autem dies ſeu tempus inuenire, facere aut pati, quod inuenitur, ſit aut ſuſtinetur in die ſeu tempore. [ignis abſumet. Si quis de carnibus victimæ pacificorum tertio die comederit, irrita †fiet oblatio]. i. non erit Deo accepta, nec conſequetur effectum, q̃ ad eum q de ea tertio cõederit die, ideo ſeqtur: [nec ꝓderit offerenti:] quia & ſi primo aut ſecundo die placuit aut obtinuit qd à Deo, per pc̃tũm tertiæ diei meretur eo priuari. Vnde ſubiungitur: [Quin potius quæcunq; aĩa]. i. quicunq; homo [tali ſe edulio contaminauerit]. i. talem cibum illicite ſumpſerit, [ꝓuaricationis rea erit]. i. ꝓuaricator p̃cepti, ſicq; meretur gr̃a data priuari. Porro ſi ſacerdos ſolus inde comediſſet, non fuiſſet offerẽti vulgari imputatum: nec ſacerdoti, ſi ſolus offerẽs inde ſumpſiſſet, niſi aliunde cõmunicaſſent in crimine illo. ¶ Sed quæri poteſt ratio hoꝝ, cur ſ. nihil ſeruari poterat, nec edi in craſtino de hoſtia ꝑ beneficio dato oblata, ſicut de hoſtia pro adipiſcendo bñficio immolata? Ad ꝺd dici poſſet, quemadmodũ Origenes Origen.
in homilia refert reſpondiſſe Hebræos, qa non diſcutit ſeruus præcepta domini ſui, nec rationes eoꝝ inqrit, ſed ſola iuſſione contentus, ſatagit obedire. Sicq; ſecundum eos ſufficit rñdere, quoniam Deo qui præcepit, ſic placuit. Iſtud tamen ad ſatisfaciendum infidelibus argumentatoribus non videtur ſufficere. Nam & ſi ſeruus non habeat p̃cepta domini ſui diſcutere ex diffidentia, curioſitate aut præſumptione, pio tamen deſiderio intelligendi ea quę audit, poteſt humiliter cauſas ſcrutari. Vnde & ſcriptum eſt: Beati qui ſcrutantur teſtimonia Pſal. 118.
eius. Itaq; ad propoſitum reſpondere poterimus, ꝙ ad inſinuandum de beneficijs iam p̃ſtitis eſſe regratiandum, mox ſine mora voluit dñs oblationem pro eis factam die manducari eodem. Oblationem autẽ factam pro beneficijs recipiendis, poſſe partim comedi die ſequẽti, quoniam propter beneficia illa non tenemur tam indilate Deo regratiari & obſeq. Denique oblationes iſtæ pro gratiarum actione, & ex voto, poterant manducari non ſolũ in atrio ſeu exedra, ſed vbiq; intra Hieruſalem. Non enim erit tantæ ſanctitatis hæc hoſtia, vt holocauſtum & illa q̃ pro pc̃tõ fiebat, q̃ in ſancto loco comedebatur. [Caro q̃ aliqd tetigerit immundum, non cõedetur, ſed cõburetur igni.] Hoc exponitur non de quacunq; carne, ſed de †fuerit
carne hoſtiæ pacificæ, de qua nunc ſermo. [Qui mundus †eſt, veſcetur ex ea:] qa de carnibus hoſtiæ huius potuit manducare non ſolum ſacerdos, & ille qui obtulit eã ſacerdoti, ſed alĩ ꝺq; q̃ q inuitabantur ad eſum ipſius ab offerente, dummodo mundi eſſent ſecundum legẽ: ſed immundis nõ licuit, ſiue fuiſſent immundi ab intrinſeco, ſicut leproſus & ſemine fluens, ſiue ab extrinſeco, vt illi q tangebant immunda. Hinc ſubditur: [Anima polluta q̃ ederit de carnibus hoſtiæ pacificorum, pibit de populis ſuis. Et quę tetigerit immunditiam hoĩs vel iumenti]. i. corpus defunctum, vel aliquid horum, quod ſecundum legem reputabatur immũdum, maculans q; tangentem, de quibus infrà habetur. [ſiue omnis rei quæ polluere poteſt, & cõederit de huiuſcemodi carnibus, interibit de populis ſuis: qm̃ irreuerentiam facit Deo in his q̃ oblata ſunt ei. ¶ At vero ꝺd dictũ eſt, peribit de populo ſuo, vel interibit de populis ſuis, quidam, q̃s ſeqtur Lyra, exponunt ſic, ꝙ talis immundus fuerat morte puniendus. Contra quod ſcribit R. Paulus: Duriſſimum eſſet dicere, ꝙ ꝓpter talẽ comeſtionẽ homo puniret morte. Sed aliter eſt dicẽdum: Nã in hoc loco vbi dicitur, peribit &c. intelligitur ſecundũ Gloſſam nr̃am, vt talis dicat lupus rapax, nõ ouis Dei. Vnde in q̃pluribus locis, vbi ſimilis ſentẽtia po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitur,secundum Hebræos intelligit,tale pctũm diuinæ vltioni relinqui,nõ q̃ per hoiem capitali pœnæ adiudicetur. Et ista est cõmunior sententia. Nam & de illo, in cuius domo inueniretur aut appareret quantumcũq̃ modicum fermenti tempore paschali, & in q̃plurib⁹ casibus leuissimis talia verba in veteri lege leguntur, in q̃bus diuersimode crimen capitale est introducendum. Hæc R. Paulus. Circa hæc dico, quòd per hæc verba, Peribit de populo suo, datur intelligi, q̃ talis peccat mortaliter, contra p̃ceptum agendo vel omittendo. Qui Heb. 10. aũt peccat mortaliter, meret mortem æternã, q̃ à societate elector̃ꝫ sui populi ꝓpetuè separatur. Qui vero meretur æternã mortem, meret etiã mox tolli à vita p̃senti, seu vita priuari à Deo secundum rigorem iustitiæ, put in Sũma cõtra Gentiles asserit Thomas. Verunth, an secundum legem Mosis in talibus fuerit sempetiã mors corporalis infligenda, melius scire Ibidem. possunt Hebræi. Apostolus th̃ loquitur ad Hebræos: Irritam q̃s faciens legem Mosis, absq̃ vlla contradictione duobus aut tribus testibus moritur. Quanuis hoc non sit de q̃buscunq̃ legis transgressionibus æqualiter intelligendum. Per hoc quoq̃ q̃ Glossa affirmat, talem nõ esse ouem, sed lupum rapacem, insinuat q̃ peccet mortaliter, cum ꝓpter veniale duntaxat non desinat quis esse ouis. Et q̃uis aliqua talia sint in se leuia, tamen inquantum erant cõtra p̃ceptum Dei, non erant reputanda leuissima, immo nec leuia. [Loquutus q̃ est dñs ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israel: Adipem bouis & ouis & capræ non cõedetis.] Certum est ex p̃habitis, q̃ ista tria fuerant animalia immolatitia, & item q̃ adipes hor̃ꝫ quæ immolabantur, non poterant comedi ab Hebræis. Sed de adipe hor̃ꝫ trium pecor̃ꝫ, q̃s nõ offerebant, po- est quæstio esse. Tamẽ circa hoc communiter dicitur, q̃ nec talium adipum esus licuit eis, Leuit. 3. quum tertio capitulo scriptum sit: Nec adipem nec sanguinem oĩno comedetis, immo ex hoc aliq̃ opinãtur, q̃ nullius animalis, secundum legem comestibilis, adipem poterãt manducare. De hoc magister in historijs ait: Nec adipem nec sanguinẽ oĩno comedetis: q̃d intelligitur de aĩalibus oblatis & assignatis, tamẽ propter illud Iudæi ab omni adipe abstinebãt. Sed verius dicimus, q̃ dñs adipem q̃ offerri solet, ꝓhibuit eis in esum. Quid ergo faciunt de adipe aĩalis mundi, non oblati, nec morticini, nec à bestia capti? Forte proꝑciunt vel dãt alienigenis ad edendum. Sed q̃modo faciũt hoc si dñi est? id est, si adeps domini esse debet. Istud Augustí. oppositum Augustinus. Iudæi tamen nunc comedunt adipem mũdi aĩalis, q̃d offerri nõ licet, videlicet ceruorum, damularum atq̃ huiusmodi: adipem vero q̃ solebat offerri, nõ cõedunt, sed habent in varios vsus instar adipis morticini. Hæc ibi. Hinc subditur: [Adipem cadaueris morticini] vtpote per se mortui, & eius animalis quod à bestia captum est], i. dilaniatum siue peremptum, [habebitis in vsus varios], i. vtemini ad diuersa, videlicet ad fouendum lumen lucernæ ad vnctiones exteriores, & cõsimilia. Talis etenim adeps nec comedi poterat, neq̃ offerri, quanuis fuisset animalis mundi & immolatitij. [Si quis adipem qui offerri debet in incensum domini], i. ad Dei honorem in altari cremari, [comederit, peribit de populo suo. Sanguinem quoq̃ omnis animalis non sumetis in cibos, tam de auibus q̃ de pecoribus], i. nullius animalis, siue gressibilis, siue volatilis sanguinem comedetis. [Omnis anima quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis.] Ex hoc dicunt quidam Hebræi, q̃ sanguis lo- Leuit. 3. custar̃ꝫ & piscium non sit eis prohibitus. Ista duo præcepta cum rationibus suis in exposi- Ioseph. li. 3. one tertij capituli sunt tractata. De hoc Iosephus ait: Omnem esum sanguinis eis ꝓhibuit, antiq. iu. quia animam & spiritum in sanguine esse Moses putauit, in quo esus suffocati tm̃ intelligi cap. 13. tur prohiberi. Tamen in tantum prohibuit esum sanguinis, q̃ etiam auem vel feram aucupio, venatione ve captam, voluit comedi fuso in terrã sanguine & operto. Veruntamen verba hæc Iosephi sunt pie intelligenda. Non enim Moses erronee hoc putauit, vt infrà dicet, nec ex se, sed Deo iubente esum prohibuit sanguinis. [Loquutus q̃ est dñs ad Mosen, dicẽs: Loquere filijs Israel, dicens: Qui offert victimam pacificorum dño], i. bouem, ouem aut capram, [offerat simul & sacrificium, i. libamẽta eius,] hoc est, ea quę cum tali animali pariter solent offerri, vt sunt panis & oleum ei miscendũ, seu potius mixtum aut superlitũ. [tenebit] offerens vulgaris [manibus adipem hostiæ], i. animalis oblati, [& pectusculum] eius. Sacerdos q̃q̃ adstans, supposuit manus suas manibus offerentis, vt sic actus ille fieret Deo accepti or. [Cumq̃ ambo oblata domino consecrauerit], i. deputauerit quasi specialiter ei offeren da, [tradet sacerdoti] vt proprijs manibus immolet ea. [qui adolebit], i. incendet [adipem sudendum. [Armus q̃q̃ dexter de pacificor̃ꝫ hostijs cedet in primitias sacerdotis] offerentis. i. tanq̃ p̃cipuum q̃d dabitur ei ad vsum & esum ipsius, [qui obtulerit sanguinem & adipẽ filiorum Aaron], i. sacerdos ex stirpe & numero posteror̃ꝫ ipsius Aaron, q̃ modo prætacto obtulerit adipem & sanguinẽ pecoris immolati. [habebit armũ dextrũ in portiõe suar̃ꝫ pectusculũ eñ eleuationis] q̃d s. sacerdos leuabat cũ manibus eius qui tenebat adipem, atq̃ pectusculum hostiæ suæ, sicut iam dictum est, [& armum separationis, hoc est, armum dextrum, q̃ diuidebat de corpore animalis oblati, vt daretur sacerdoti in esum, [tuli à filijs Israel de hostijs eorum

eorum pacificis]. i. auferri inde præcipio, & præcipere ante decreui, cætera vero in offerentium vsum venerunt. [& dedi Aaron sacerdoti & filijs eius] sacerdotibus [lege perpetua,] id est, iussione duratura, [ab omni populo Israel] per omne tempus cultus veteris testamenti. Consequenter fit recapitulatio prædictor̃ꝫ in diuersis capitulis. [Hæc est vnctio Aaron & filior̃ꝫ eius.] Per vnctionem quidã intelligunt oblationem, q̃d videt extraneum. Idcirco per vnctionem potest intelligi ꝓuisio seu delinitio ista, qua dñs tam benigne prouidit sacerdotibus suis de necessarijs, per q̃d deliniuit & dulciter vnxit corda eor̃ꝫ. [in cæremonijs dñi]. i. in obseruantijs sacrificiorum legalium ad cæremonialia pertinentium. [die quo obtulit eos Moses]. i. præsentauit seu præsentare instituit diuino cõspectui. [vt sacerdotio fungerẽtur, & quæ præcepit dominus eis dari à filijs Israel] de sacrificijs eorum, [religione,] id est, obseruantia religiosa, quæ est latriæ actus, [perpetua in generationibus suis. Ista est lex holocausti,] de quo dictum est primo capitulo. [& sacrificij pro peccato] commissionis, [atq̃ delicto,] de quo sacrificio scriptum est quarto capitulo. [& pro cõsecratiõe]. i. iustificatiõe per sacrificia obtinẽda, vel de consecratiõe offerendorum, [& pacificor̃ꝫ victimis,] de quibus habitum est capitulo tertio, & in isto. [quæ] sacrificia [constituit dominus Mosi]. i. notificauit, præfixit, offerri q̃ iussit, constituit inquam [in monte Sinai, quãdo mãdauit filijs Israel] per Mosen, [vt offerrent oblationes suas dño,] id est, sicut Deo & domino summo, [in deserto Sinai,] quia in illo deserto situs est mons ille, & in illo monte mandauit hæc, atque in illo deserto cœperunt filij Israel ista offerre. Præterea super illud, Tenebit manibus adipem, scribit Lyra: Sacerdos supponebat manus suas manibus offerẽtis, sic q̃ istud superpositum manibus suis eleuabat ad cælum, deinde retraxit versus terram, postea ad quatuor partes orbis: ad denotandum q̃ offerebatur ei, qui est dominus cæli & terræ, sic q̃ fuissent ibi sex motus. Sed his contradicit R. Paulus, & dicit: Sacerdos in huiusmodi oblatiõibus faciebat quatuor motus tantum, videlicet eleuare versus cælum, & retrahere versus terrã, & mouere antrorsum, ac trahere retrorsum. Et ita in huiusmodi motibus fiebat proprie signum crucis. R. Paul. Hæc Rabbi Paulus. ¶Circa quod dici posset, quòd per talem cruciformem sacrificij motionem duo designabantur: Vnum, q̃ ei offerebatur, qui ꝑ mundi redemptiõe fuerat crucifigendus. Aliud, quòd sacrificium illud præfigurauit sacrificium illud saluificum, pro communi salute in cruce oblatum. Præterea, ad intelligendum præhabita, oportet aduertere, quod in prima Secundæ, quæstione centesimasecunda scribit Thomas: De hostijs, inquiens, pacificis in vsum sacerdotis cedebant pectusculum & armus dexter, ad excludendum quandam diuinationis speciem, quæ spatulamantia nuncupatur: quia in spatulis immolatorum animalium diuinabãt, & similiter in osse pectoris: ideo duo ista offerentibus subtrahebant, sacerdotibus q̃q̃ dabantur. Per quod etiam designatur, quòd sacerdoti necessaria erat sapientia cordis, ad instruendum populum: quod significabatur per pectus, quod tegumentum est cordis: & etiam fortitudo animi, ad sustinendum defectus inferiorum, quod insinuabatur per armum dextrum. Hæc eadem Alexander super tertium, & Guilhelmus libro de fide & legibus scribunt. Cæterorum quæ in isto habentur capitulo, rationes & causæ, in præinductis articulis pro maxima parte habentur.

Art. XVIII.

¶Spiritalis elucidatio eiusdem capituli septimi.

HAec est lex hostię pacificor̃ꝫ, q̃ offert domino.] Debemus & nos pacificas, salutares q̃q̃ hostias Deo assidue cum omni deuotiõe offerre, tanto plus quàm olim Iudæi, quanto maiora & plura beneficia nobis desuper sunt collata per Christum tempore euangelicæ legis & gratiæ, quàm Iudæis sub lege timoris ac rigoris iustitiæ: nempe quæ tunc danda aut fienda per Christum ꝓmittebantur, iam nobis exhibita sunt atque impleta per ipsum, sicut ait Ioannes: Lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Itaq̃ Ioann. 1. pro beneficijs nobis à Deo per dominum Iesum concessis, tam generalibus quàm specialibus, offerre debemus panes absq̃ fermento conspersos oleo, intelligendo per panes obseruãtias præceptor̃ꝫ, quæ bene reficiunt mentẽ, & sine quibus nihil spiritaliter sapit, Deove placet: quoniam qui nõ implet mãdata, nequaquam spiritaliter viuit nec diligit, sed mortuus Apoc. 2. Bernar. est: est q̃q̃ ingratũ spiritui sancto quicquid obtuleris ei, si neglexeris id, ad q̃d teneris: immo si Iaco. 2. quis in vno offendat, factus est omnium reus. His obseruatiõibus præceptor̃ꝫ nullatenus est miscendum fermentum malitię aut nequitiæ, nulla impietatis corruptio, sed in sanctitate & Lucæ 1. iustitia, sancto & iusto seruiendum est Deo. Oleum vero pietatis semper miscendum est, vt in primis vnusquisq̃ misereat animæ suæ, & proximis suis tam in spiritali inopia, q̃ in corporali indigentia cõpatiatur, atq̃ pro posse celeriter ac feruenter auxiliet. Sic q̃q̃, sicut in oĩ opere creatoris misericordia & veritas, iuxta censuram sapientiæ eius cõtemperantur, ita in nostris quoq̃ actibus misericordia & iustitia per veram cõmisceant discretionem. Offeramus etiã lagana azyma. i. superogatiõis opera p̃ charitatẽ lata ac lucida, vsq̃ ad Deũ, proximosq̃ extẽta. Quẽadmodũ eñ q̃tidie tot saltẽ venialibus inuoluimur culpis, q̃ vniuersas

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. 18. & singulas distincte cognoscere, deplorare & emendare nō possumus, sed orare egemus, Ab occultis meis munda me dñe: sic omni die festinemus infatigabili corde etiam opera bona vltra debitum innumerabilia exercere, meditādo, feruendo, & adspirādo, ad Deum loquendo, & forinsecus exequendo quæ pia & iusta sunt. Qui hoc agit, lignum, fœnum & stipulam
1. Cor. 3. non colligit. [Coctam q̄ similam]. i. contemplationem purissimam, igne feruentis amoris accensam, quæ cōtemplatio finis est præcedentium actionum, [& collyridas olei admixtione consperſas]. i. affectus sanctæ charitatis præferuidos, ita vt tota mente simus zelo diuini honoris ac fraternæ salutis accensi: & sicut collyrida circularis est formæ, sic isti affectus, instar motus circularis, reuertantur in Deum ex quo procedunt. [Panes quoq; fermentatos.] Hic fermentum in bono accipitur, q̄n bonum præstat saporem pani, sicut in Euāgelio vbi
Matt. 13. habetur: Simile est regnum cælorum fermento &c. Panes ergo sic fermētati, sunt pœnitentialia exercitia, quibus austeritas est permixta, quæ malæ voluptatis inficiētem excludit saporem. [ex quibus vnus pro primitijs offertur domino.] Tria nanq; ponunt opera satisfactionis, ad quæ cætera reducuntur: videlicet, Oratio, eleemosyna, ieiunium, inter quæ oratio est panis præcipuus. Qui & specialiter Deo offertur, cū sit assensus mentis in Deum, petitionq; decentium à Deo, & per eam Deus potissime honoratur. [Et erit sacerdotis,] quia ad sacerdotem, confessorē maxime, pertinet orationi vacare, & pro pœnitentibus exorare. Qui autem Deo super suis beneficijs regratiatur, ita hoc agere debet, vt non omittat pro quotidianis suis præteritisq; peccatis opera pœnitentialia adimplere, ne quasi securus de venia, per negligentiam & incustodiam resoluatur. [Qui] sacerdos [fundet hostię sanguinem] hoc est, sacrificia regratiantis offeret Deo, eum rogando pro sibi commissis, vt eorum spiritualia sacrificia acceptare dignetur, quoniam inter Deum & populum cōstitutus est medius. [cuius carnes eadem comedentur die.] hoc est, de ipso sacrificio gratiarum actionis & laudis, ipse qui Deo regratiatur, debet se immediate spiritualiter reficere, nec actū tam virtuosum dif-
Psal. 36. ferre, sed delectari in dño, ei omni die quasi de nouo gratias referendo. [Si voto vel sponte quisquam obtulerit hostiam,] id est, si quis laudem & gratiarum actionem immolat Deo pro beneficijs impetrandis, eodem die in talibus actibus delectari debet in domino. Quod tamen parumper potest differri, sed non nimis diu, quoniam beneficia iam collata conseruare non valemus, nisi gratiā permanendi & proficiendi in eis dominus largiatur. Etenim non progredi, & non proficere, est regredi atq; deficere. Quod significatur per hoc, q̄ tertio die non licet inde comedere. Nam opus bonum, opportuno tempore seu hora præfixa est exequendum. Et si nimium differatur, non acceptatur. [Caro quę aliquid tetigerit, immundū, non comedet]. i. homo qui peccatis cōsentit, & alienis cōmunicat vitijs, Christo nō incoporat, nec est cibus ecclesię, sed igni tradet Tartareo. [Anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, peribit.] Per hoc insinuat, quàm enormiter peccet, qui ad Christi mensam accedit non emundatus. ¶ Postremo, per pectusculū nō solū sapientia, sed etiā pietatis compassio & charitatis affectio designant, quæ esse debent excellenter in sacerdote: similiter fortitudo atq; iustitia, quæ per armū dextrum significantur. De spirituali autē significatiōe adipis & sanguinis, & cur nō debuerant māducari, atq; de cæteris, quorū spiritualizatio seu moralizatio nunc transilitur, iam frequenter est dictum.

¶ Declaratio literalis cap. VIII. Locutusq; est dominus ad Mosen, dicens:

Tolle Aaron. Art. XIX.

Exo. 28. & 29. COnsecratio sacerdotum, summi videlicet sacerdotis seu pontificis, & inferiorum sacerdotum, hoc loco describitur. Et ea quæ dominus in Exodo fieri iussit, in isto ac sequēti capitulis recitant executioni mādata. Vnde & horum duorū sensus capitulorū, ex illorū expositiōibus pro parte maxima innotescit. ¶ Deniq;, vt dicēda nunc clarius pateāt, pensandum q̄d S. Thomas in prima secundæ, quæst. 102. cōscribit: Sicut populus Israel instituebat ad cultum Dei per circūcisionem, ita ministri, puta Leuitæ & sacerdotes ac pōtifex, per alios specialiter ad cultum Dei præ alijs deputati. Et totum quod circa eos fiebat in eorū institutione & consecratione, ad hoc pertinebat, vt ostenderetur eos habere quandam prærogatiuam puritatis, virtutis ac dignitatis. Ideo in institutione ministrorū tria fiebant. Primo enī purificabātur, secundo ordinabātur & cōsecrabātur, tertio applicabātur ad ministeriū vsum. Iliter vero Leuitæ radebāt omnes per ablutionē aquæ, & per sacrificia quædā. Speciatum fiebat hoc ordine. Nam postquā abluti erant, induebātur quibusdā specialibus vestibus sacris, ad eorū officia pertinentibus, ad designādum dignitatem ipsorū. Specialiter vero pontifex oleo vnctionis vngebatur in capite, ad ostendendum q̄ ab ipso diffundebatur potestas consecrandi ad alios, sicut oleum à capite deriuatur ad inferiora. Leuitæ autem non habebant aliā consecrationem, nisi quòd offerebantur domino à filijs Israel per manus pōtificis, qui

qui orabat pro eis. Minorū vero sacerdotū solæ manus cōsecrabātur, quæ erant ad sacrificia applicādæ, & de sanguine aīalis oblati tangebat extremū auriculæ dextræ ipsorū, & pollices pedis ac manus dextræ, ad demonstrādum q̄ deberēt esse obedientes legi Dei in oblatiōibus sacrificiorū, q̄d significabat per intinctionē auris dextr̄q; q̄ item esse deberēt prompti atq; soliciti in executiōe sacrificiorū, q̄d significat in intinctiōe pedis & manus dextræ. Adspergebant etiā & vestimēta eorū sanguine animalis oblati in memoriā sanguinis agni, per quem fuerunt de Aegypto liberati. Insuper offerebātur in eorū cōsecratione sacrificia ista: vitulus pro peccato, & aries in memoriā oblationis Abrahæ, cuius obedientiā pōtifex imitari debebat: & aries cōsecratiōis, qui erat quasi hostia pacifica in memoriā liberationis ex Aegypto: canistrū quoq; panum, in memoriā mānæ. Pertinebat vero ad applicationē ministerij, q̄ super manus eorū ponebant adeps arietis & torta panis vnius & armus dexter, ad monitrādum, q̄ accipiebāt potestatem offerēdi talia dño. Leuitæ aūt applicabātur ad ministerium, per hoc q̄ intromittebātur in tabernaculū fœderis, quasi ad ministrādū circa vasa sanctuarij. Postremo figuralis horū ratio fuit, q̄n hi qui cōsecrādi sunt ad spūale ministeriū Christi, debent primo purificari per aquā baptismi ac lachrymarū in fide passiōis Christi, quod est quasi sacrificiū purgatiuū & expiatiuū. Debent q̄q; radere omēs pilos carnis. i. vniuersas cogitatiōes abijcere, atq; ornari virtutibus, & cōsecrari oleo Spūssancti, adspersione quoq; sanguinis Christi, & sic debent esse intenti ad spūalia ministeria exequenda. Hæc Thomas. Ex quibus faciliter patebunt sequentia. [Locutus est dñs ad Mosen, dicens: Tolle Aaron cum filijs suis,] qui tūc quatuor erāt, videlicet Nadab & Abihu, Eleazar & Ithamar. Et q̄n hæc dicebant, nōdum fuerunt sacerdotes. [vestes q̄q; eorū] sacerdotales & pōtificales, [& vnctiōis oleū, vitulum pro peccato] Aaron & filiorū eius, vel solius Aaron, offerendū. ¶ Circa q̄d etiā Tho Exod. 32.
mas scribit: Vitulū pro peccato, in memoriā remissiōis peccati Aaron circa cōflationē vitu Exod. 28.
li. sed quemadmodū super Exodū scripsi, q̄n dñs primo iussit hæc, nōdum cōmiserat Aaron hoc peccatū. Memoria q̄q; potrie est præteritorū: ideo in memoriā remissiōis illius peccati, nō iubebat offerri hic vitulus, sed pro remissiōe aliorū peccatorū Aaron, & forsan etiā filiorū ipsi⁹. [duos arietes, canistrū cum azymis]. i. panibus nō fermentatis. [Et cōgregabis oēm cœtum] populi [Israel ad ostium tabernaculi,] puta in atrio, ita q̄ extra tabernaculum stabāt. [Fecit q̄q; Moses vt dñs imperauerat, cōgregata q̄q; omni turba ante fores tabernaculi, ait: Iste est sermo quē iussit dñs. Statim q̄q; obtulit Aaron & filios eius]. i. Deo præsentauit, & statuit eos iuxta altare holocausti in p̄sentia oīm, vt vniuersi cōspicerent modū cōsecratiōis, sacrifi cij q̄q; eorū, & mirabilia Dei mox fienda, sic q̄q; haberēt eos in maiori reuerētia, & scirent q̄ totum esset à Deo, nō ex ambitiōe humana. Sic q̄q; Deū in suis effectibus ac ministris venerarentur, & prompti essent de cætero ad offerendū quæ lex p̄cepit. [Cum q̄q; lauisset eos] Nō est putandū, q̄ totum eorū corpus nudū corā populo lauerit, sed lauit manus eorū & pedes, ad designādum q̄ ministri tēpli debēt esse sancti in actiōibus atq; effectiōibus suis, immo in oīni sua cōuersatiōe. [vestiuit pōtificem,] scilicet Aaron tunc in pōtificem protinus cōsecrandū, [subucula linea.] Hoc fuit primū & infimū ornamentū pōtificis, q̄d in Exodo vocat tunica linea, & erat alba camisia, nisi q̄ feminalia erāt inferiora hac veste, [accingens eum balteo] super tunicā lineā, quæ quasi * superpliciū erat, & sup vestes vsuales induta. [& induens eum tunica hyacinthina] sup balteū illum, [& desup * superhumerale imposuit, q̄d adstringēs cingulo, aptauit rationali, in quo erat doctrina & veritas. Cidari q̄q;]. i. mitra [texit caput. Et super eā contra frontē posuit laminā aureā consecratā in sanctificatiōe]. i. deputatā pontificij in signū sancti officij sui ad Dei honorē, vel consecratā in sanctificatiōe sua formaliter, q̄ huic laminæ debebat, quemadmodum pontifex vnctus est in vnctiōe ei debita. Tanguntur hic breuiter vestimenta & ornamenta pōtificis q̄q; aliqua inferioribus sacerdotibus erāt cōmunia. Et oīa ista sup Exodū diffuse exposita sunt. Sed qa expositio ista ab illa forsan apud Exo. 28.
quosdā difiuncta erit, quæ dicta sunt ibi, possunt nunc partim breuiter q̄ resumi. Itaq; in prima Secundæ quæst. 102. loquit Thomas: Pontifex habuit nouē ornamēta. Primo enī habuit vestē lineā. Secūdo tunicā hyacinthinā, in cui⁹ inferiori extremitate circa pedes pēdebāt tintinnabula, vt audiret sonū ingredientis. mala q̄q; punica facta ex hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto & byssо retorta. Tertio habuit suphumerale, q̄d texit humeros & anteriorē corporis partē vsq; ad cingulū, q̄d fuit ex p̄fatis materijs. Quartū, fuit rōnale ex eadē materia constās, q̄d erat quadratū, & ponebat in pectore, in quo rōnali erāt duodecim lapides precioſi, p quatuor ordines distincti, in qbus sculpta erāt noīa duodecim filiorū Israel, ad designādum q̄ iugiter esset p eorū salute solicitus. In rationali q̄q; mādauit dñs poni doctrinā & veritatem, q̄n quædā pertinentia ad veritatē instituæ & doctrinæ, scribebātur in illo rationali. Iudæi vero fabulātur, q̄ in rationali erat lapis, qui per diuersos colores mutabat, secundum diuersa quę filijs Israel debebāt accidere. Quintū fuit balteus, ex p̄dictis quatuor materijs factus. Sextum tiara, hoc est, mitra de byssо. Septimū lamina aurea, pendēs ante frontē pōtificis, in

qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

qua nomẽ dñi tetragrãmaton scriptũ fuit. Octauũ,feminalia linea ad operiendũ turpitudinis carnẽ,qñ accederet ad sanctuarium vel altare.Ex his octo,sacerdotes inferiores habebãt quatuor ornamẽta,videlicet feminalia,tunicã lineã,balteũ & tiarã. Veruntñ aduertẽdum,qꝺ Ioſe. li.3 ant. iud. cap.15. Ioſephus & eum ſequẽtes,dicunt fuiſſe decẽ ſacerdotalia ornamẽta. Et ſex fuiſſe põtifici ꝓpria,ſ.tunicã hyacinthinã,ſuphumerale,rationale, balteũ,mitrã hyacinthinã ſeu cidarim, & aureã laminã.Nẽpe vt Ioſephus docet, duplex extitit balteus,vnus ſacerdotũ,alter pontificis.Duplex q̃q; tiara:vna pontificis,alia ſacerdotum.Nã mitra ſacerdotum fuit de byſſo,mitra pontificis de hyacintho,quæ in capite pontificis ponebat ſupra mitrã byſſinam.[Tulit] hoc eſt,Moſes accepit [& vnctionis oleum quo liniuit].i.vnxit, [tabernaculũ cum omni ſupellectili ſua:] hoc eſt,[& vnctionis oleum quo liniuit].i.vnxit, [tabernaculũ cum omni ſupellectili ſua:] hoc eſt,cum attinẽtijs ſuis & contẽtis in eo,puta cũ vaſis ſuis & altari thymiamatis.Fiebat autẽ vnctio hoꝝ non per totã ſuperficiẽ eorundẽ, ſed in partibus certis, digito tincto in oleo,& ex eo liniẽte partes huiuſmodi.[Cumq; ſanctificãs adſperſiſſet altare ſeptem vicibus:] Hoc intelligit de altari holocauſti q̃d erat in atrio,q̃d ſanctificauit ſeu conſecrauit de ſanguine hoſtiæ, illud ſepties adſpergẽdo, [vnxit illud] in aliqbus partibus modo prætacto,[& oĩa vaſa eius,labrumq; cũ baſi ſua ſanctificauit oleo] vnctionis. Qualiter oĩa iſta ſunt facta,in Exodo dictũ atq; expoſitũ eſt.[Quod fundẽs ſup caput Aaron] hoc eſt,aliExo. 30. quid de oleo illo fundẽs ſup caput pontificis,[vnxit eum] in p̃ſulẽ,[& cõſecrauit] ad exercẽdum pontificale officium. Vnxit etiã manus ipſius.[Filios q̃q; eius oblatos cõſecrauit] dño, [veſtiuitq; tunicis lineis]ſtrictis,de qbus p̃dictum eſt:[& cinxit balteis] ſuper tunicas.[impoſuitq; mitras]byſſinas eoꝝ capitibus,[vt iuſſerat dñs. Obtulit & vitulum pro peccato] ipſius Aaron,& forſan etiã pro peccato filioꝝ] ipſi⁹.Nã ſubdit:[Cumq; ſuper caput ei⁹ poſuiſſent pituli expoſitione eſt habitũ.[immolauit eum] qui adhuc ſacerdotali fungebat officio, qñ Aaron & filij eius nondũ erãt plene conſecrati & cõfirmati in illo officio. Conſecratio nãq; Exo. 29. eoꝝ durauit ſeptẽ diebus, vt in Exodo habet: atq; vt Ioſephus ſcribit, reiterabat quotidie Ioſe.li.3 Ant. Iud. cap.11. infra tot dies. [hauriẽs ſanguinẽ] hoc eſt, vituli illius immolati ſanguinẽ partim colligens, ſiue in vaſe ſuſcipiens. [& tincto digito] ſuo in ſanguine illo, [tetigit cornua altaris] holocauſti,iuxta q̃d vitulum mactauit & obtulit, [per gyrum.] immo cũ dictũ ſit de vitulo qui offerebat pro ſacerdotis peccato, qꝺ de ſanguine eius inferebat in tabernaculũ teſtimonij, Leuit.4. & de eodẽ ſanguine ponebat ſup cornua altaris thymiamatis,ita & de ſanguine vituli huiꝰ fiebat.[Quo] holocauſtoꝝ altari [expiato] hoc eſt acceptabili facto, [& ſanctificato] ꝑ vnExo.26. ctionẽ & ſanguinis linitionẽ,q̃d fiebat ſeptẽ dieb⁹,vt in Exodo cõtinet.[fudit reliquũ ſanguinẽ] vituli immolati [ad fundamẽta eius. Adipẽ vero q erat ſuper vitalia,& reticuliũ iecoris, duos q̃q; renũculos cũ aruinulis ſuis,adoleuit ſuper altare,vitulũ cũ pelle & carnib⁹ & ſimo extra caſtra,ſicut p̃ceperat dñs.]Iſtud totũ cũ rõnib⁹ ſuis expoſitũ eſt 4.cap.qa de partibus & inteſtinis vituli huius fiebat, ꝓut ibi debere fieri ſcriptũ eſt.[Obtulit & arietẽ in holoLeuit. 1. cauſtũ.] Iſtũ arietẽ imolauit Moſes in reuerẽtiã maieſtatis diuinæ ꝑ Aaron & filios ei⁹. Fiebat quoq; de iſto arietis holocauſto,quẽadmodũ añ,p̃ſertim 1.capꝰ,ſcriptũ eſt eſſe agẽdũ de holocauſto.ideo Ifa plana eſt ex dictis ibidẽ. ¶Deniq; cõgruo ordine facta eſt iſta oblatio. Primo eñ neceſſe eſt Deo recõciliari ꝑ dimiſſionẽ peccatiq̃ facto, aptus eſt hõ Deũ ſynceriter honorare.[Obtulit]Moſes [& arietẽ ſecundũ] duos etiñ arietes iuſſus fuit accipere.[in cõſecrationẽ ſacerdotũ:qñ aries iſte ſpecialiter offerebat,q̃tenꝰ per ſanguinis eius adſperſionẽ & linitionẽ Aaron & filij eius cõſecrarentꝰ in ſacerdotes,ideo ſequit,[poſuerũtq; ſup caput eius Aaron & filij ei⁹ manꝰ ſuas.Quẽ cum imolaſſet] Moſes,[ſumẽs de ſanguine eius, tetigit].i.liniuit [extremũ auriculæ dextræ Aaron,& pollicẽ manꝰ ei⁹ dextræ,ſimiliter & pedes. Obtulit & filios Aaron] dño,nõ ita ſicut vitulos atq; arietes.Nã filios Aaron dñ obtuliſſe,inq̃tũ diuinæ maieſtatis oculis eos p̃ſentauit atq; adduxit,vt dño in ſacerdotes cõſecrarentꝰ.[Cumq; de ſanguine arietis imolati tetigiſſet extremũ auriculꝙ ſinguloꝝ dextrꝙ,& pollices manꝰ ac pedis dextri,reliquũ fudit ſup altare p circuitũ.] Quid aũt linitio partiũ haꝝ ſignificauit,nunExo.29. in iſto articulo,& ſuper Exodũ inductũ eſt.[Adipẽ vero & caudã] huius arietis,[oẽmq; pinguedinẽ q̃ operit inteſtina,reticulumq; iecoris & duos renes cum adipibus ſuis,& armo dextro ſeparauit].i.ſeorſum poſuit Moſes. [Tollens autẽ de caniſtro azymoꝝ].i. ex ſporta in qua erãt azymi panes,[q̃d erat corã dño,panẽ abſq; fermẽto & collyridã cõſperſam oleo,lanGanumq;] q̃ vocabula circa exordiũ expoſitiõis 7.cap. fuerũt expoſita.[Poſuit ſuper adipes Leuit. 7. & armũ dextrum]q̃ de ariete iſto ſeorſum poſuerat,[tradẽs ſimul oĩa iſta Aaron & filij eius] Per q̃d authoritate & vice Dei cõtulit,ſeu cõferri mõſtrauit eis poteſtatẽ accipiẽdi iſta à pleb⁹.tanq̃ diceret:Accipite poteſtatẽ ſumẽdi iſta à populo, q̃dã ad immolãdum à dño, quædã ad eſum veſtrũ ſeu vſum.[q̃ poſtq̃ leuauerũt ea corã dño,] quaſi ad recognoſcẽdum poteſtatem hanc ſibi à Deo collatã,atq; ad regratiãdum ſuper hoc dño,& itẽ ad reꝓſentãdum & exorãdum vt dñs eoꝝ miniſteria acceptaret,in ſignum quoq; obediẽtiæ ſuæ ad Dei honorem.

¶Por-

¶Porro magiſter in hiſtorijs addit:Cũ Aaron & filij eius tenerẽt illa in manibus,Moſes ſuperpoſuit oĩbus pectuſculũ. Vnde & pectuſculũ eleuatiõis dictũ eſt,qa oĩbus ſuppoſitũ fuit in ſignũ tñ, qꝺ ſuperior oĩm eſt ſapiẽtia,quę ꝑ pectus exprimit. Legit etiã ſic vocatũ propter offerentiũ eleuationẽ.In pacificis qppe & ſalutaribus hoſtijs offerẽtes,primo eleuabãt armũ & pectus corã dño,deinde tradebãt eos ſacerdotibus tanq̃ partes eis à dño aſſignatas.Armus vero ſeu humerus dexter dicebat ſeparatiõis,qa in ſeparatiõe mẽbroꝝ hoſtiæ,primus ab ea ſeparabat,& qa in partẽ ſacerdotũ illũ Moſes ſeparauit,tanq̃ mẽbris cæteris dignioꝛẽ.Dicũt etiñ quidã, qꝺ in formatiõe corporis animalis in vtero matris, à dextero humero inchoat. Hæc ibi. [rurſum ſuſcepta de manibus eoꝝ adoleuit].i.cremauit ea Moſes [ſup altare holocauſti,eo qꝺ cõſecratiõis eſſet oblatio:]hoc eſt,ſacrificiũ Deo oblatũ pro cõſecratiõe ſacerdotum,ideo ad Dei reuerentiã cremabat.Vnde ſubiungit:[in odorẽ ſuauitatis ſacrificij⁹ domino:] qa ſic placuit ei.[tulitq;].i.Moſes in manu ſua accepit,&[pectuſculum] p̃fati arietis,[eleuãs illud corã dño,] in recognitionẽ & gratiaꝝ actionẽ,qꝺ illud fuit ſuo vſui diuinit⁹ deputatũ.Hinc ſubdit:[de ariete cõſecratiõis in partẽ ſuã.] qa de ariete pro ſacerdotũ cõſecratiõe oblato, hoc ceſſit in partẽ Moſis tanq̃ ſacerdotis, ſicut deinde in alijs ſacrificijs ceſſerunt pectuſcula in partẽ Aaron,filiorumq; eius. [ſicut p̃ceperat ei dñs.] Hoc nãq; in Exodo Exo. 29. legit Deus ei iuſſiſſe. [Aſſumẽsq; vnguentũ] Hoc vnguentũ vocat oleũ vnctionis in Exodo, Ibidem. [& ſanguinẽ q erat ſup altare] quẽ miſcuit oleo. Miſcuit q̃q; aquas fontiũ, vt in Scholaſtica Euſebi⁹. ferſ hiſtoria. [adſperſit ſup Aaron & veſtimẽta eius,& ſup filios illius ac veſtes eoꝝ] oĩa pariter cõſecrãdo. Nẽpe,vt dicit,ſolus põtifex vngebat, & cõſecrabat oleo vnctiõis impmixto & puro ſeorſum,Sed tã ipſe q̃ inferiores ſacerdotes, cõſecrabant adſperſiõe huiꝰ vnguẽti ſeu olei mixti.[Cumq; ſanctificaſſet eos in veſtitu ſuo].i.in veſtibus eoꝝ ſacerdotalibus,quas ſimul cũ ipſis conſecrauit,[ꝑcepit eis,dicẽs:Coquite carnes ante fores tabernaculi].i.cibos & carnes in vſum veſtrũ cedẽtes,parate ante tabernaculi ianuã, & extra illud, puta in atrio,[& ibi comedite eas] videlicet in ſancto loco, ita qꝺ nec pro refectiõe liceat vobis exire. [Panes q̃q; cõſecratiõis] q in veſtra cõſecratiõe & ꝑ ea oblati ſunt, [edite, q poſiti ſunt in caniſtro, ſicut ꝑcepit mihi dñs,dicẽs:Aaron & filij eius comedẽt eos.Quicqd aũt reliquũ fuerit de carne & panibus].i. q̃d primo die ſupmãſerit eſui veſtro de carnibus arietis cõſecratiõis, panibus q̃ ꝑfatis,[ignis abſumet].i.die ſequẽte cremabit.Nã aries iſte,q ꝑ cõſecratiõe offerebat, fuit etiã oblatio pacifica pro gr̃aꝝ actiõe de beneficijs iam cõceſſis,puta pro põtificatu ac ſacerdotio deſup datis Aaron & filijs eius. Ideo q̃d ſupfuit primo die,nõ poterat in craſtino mãducari,quẽadmodũ de tali ſacrificio dictũ eſt.[De oſtio⁹q̃q; tabernaculi nõ exibitis ſeptẽ diebus] cõſecratiõis.Iam dictũ eſt,qꝺ in atrio coquebãt & comedebãt,idcirco q̃d ait,de oſtio tabernaculi,intelligendũ eſt cũ incluſiõe atrij. Vel de extrema ianua qua intrabat ad atriũ,& ꝑ illud in tabernaculũ,[vſq; ad diẽ quo cõplebit tẽpus cõſecratiõis veſtræ:]videlicet vſq; ad ſeptimũ diem incluſiue,ita qꝺ tũc egredi poterãt. Vel,vſq; ad octauũ excluſiue,in quo cõſecratio cõplebat,quãtum ad hoc,qꝺ tunc pceſſit in actũ,qa tunc vti cœperũt officio ſacerdotali, vt capꝰ patet ſequẽti. Cõſecratio tñ,quãtũ ad ſuũ eſſe,cõplebat ſeptimo die.propterea ſubditur:[Septẽ eñ diebus finit cõſecratio,ſicut & in p̃ſentiaꝝ factũ eſt, vt ritus ſacrificij cõpleLeuit.3. rent.] Aliqui dicũt qꝺ ſola vnctio iterabat tot diebus. Ioſephus vero affirmat,qꝺ tam ſacrifi Ioſe. li.3 cia q̃ vnctiones eoꝝ iterabant tam diu. Verũtamẽ ſex diebus Moſes non veſtiuit eos,ſed ſe ant.iud. cap.6. mel,id eſt,prima die induti ſacras veſtes ſeptẽ diebus non exuerunt nec atrium ſunt egreſſi, [Die ac nocte manebitis in tabernaculo] atriũ includendo. ¶Quod ſi quęraꝛ, vbi requiſita naturæ egerunt:reſpondet,qꝺ forſan ibi erat locus ad ea paratus. Vel caſus ille intelligit eſſe exceptus, cũ neceſſitas careat lege cõmuni.[obſeruãtes cuſtodias dñi].i.mãſiones iſtas ſeu iuſſiones ad manendũ in ſancto loco tot diebus,ne interim cõmiſceamini vulgaribus,nec inuoluamini ſecularibus curis & mundanis negocijs,qa infra hoc tẽpus debetis ſpecialiter eſſe deuoti.[ne moriamini.Sic eñ mihi p̃ceptũ eſt. Fẽcerũtq; Aaron & filij eius cũcta quæ locutꝰ eſt dñs ꝑ manũ Moſis.] ¶Circa p̃habita q̃rit,qualiter Moſes cũ nec põtifex eſſet,neq; ſacerdos,cõſecrauit Aaron in pontificẽ,& filios eius in ſacerdotes. Rñdetur,qꝺ authoritate & vice Dei hoc fecit:cuius exemplũ aliqui ponũt,qꝺ cardinalis diaconꝰ miſſus à Papa,dat bñdictionem p̃ſente epõ in ſua legatione,qñ benedictio illa nõ eſt ſua,ſed Papæ,cuius fungit authoritate.¶Præterea Bonauẽtura ſup quartũ Sententiaꝝ,diſtin.22.teſtat:Irrefragabiliter veꝝ Hebr.10. eſt quod ait Apl̃us: Sine vlla cõtradictione quod minus eſt, à maiore benedicit. Quomodo ergo epiſcopus conſecrat archiepiſcopũ, & epiſcopus Oſtienſis ſummũ pontificẽ? Ad quod idẽ doctor reſpondet:Verbũ Apoſtoli veꝝ eſt,qꝺ minus à maiore benedicit pro ſtatu in quo bñdicit:& ſine cũctatiõe veꝝ eſt,qꝺ nullus dat alteri maiorẽ dignitatẽ q̃ habet: nec minimũ ordinẽ dare poteſt,q cũ nõ habet:idcirco eps cõſecrãs archiep̃m vel Papã,nõ dat ei niſi cõſecrationẽ epiſcopalẽ. Sed ille ampliorẽ authoritatẽ &iuriſdictionẽ habet à canonica ſubditũ electiõe & à ſuo cõfeſſu ac Dei ordinatiõe, q ordinauit Petrũ & ſuos ſucceſſores ſupra totã

Universidad de Deusto
Biblioteca

ecclesiam, volens vt oēs qui canonice electi fuerint, eādem quā Petrus, habeāt potestatem. Hæc Bonauētura. ¶Sed an Moses fuit sacerdos, merito quęri potest. Et ex verbis iam allegatis argui potest q̄ immo, p̄sertim cū & in Psalmo dicat: Moses & Aaron in sacerdotibus eius.
Psal. 98.
Iterū quia frequēter functus est sacerdotali, immo & pōtificali officio, & cibus sacerdoti apto, deputatus est ei, puta pectusculū, in cōsecratiōe sacerdotū atq̄ pōtificis. Hanc autem quæstionē mouet B. Augustinus sup̄ prælegatū verbum Psalmi, dicēdo: Si Moses fuit
Augustī.
sacerdos & pōtifex, quō ab Aaron & filiis eius pontificiū & sacerdotiū legis cœperunt? & cur vestes sacras non habuit? Ad hæc sine præiudicio videtur q̄ ex priuilegio sine consecratiōe humana pontificalis sacerdotalisq̄ dignitas fuerunt in Mose, etiā altiori modo, q̄ in Aaron & filiis eius, non tamen altiores. Quōd autē ab Aaron & filiis eius incepisse dicunt, intelligendum videtur quātum ad eos qui per legitimam & consuetā institutionem aut successionem dignitates illas sortiti sunt. Vnde quemadmodum in summo pōtifice nostro est vtriusq̄ potestatis plenitudo respectu militantis ecclesiæ, prout in fine secundi Sententiarū Thomas & alij dicunt, ita in Mose, respectu Israeliticæ plebis, videtur fuisse plenitudo potestatis spiritualis & secularis secundum exigentiam status plebis illius. Nam & Moses, Deo iubente, in-
Nūe. 27.
stituit ipsum Iosue principem pro se, prout in libro Numerorum legitur.

¶Spiritualis capitulī huius octaui expositio. Art. XX.

Hebr. 5.
LOcutus est dñs ad Mosen, dicēs: Tolle Aaron cum filiis suis. ¶Aplus ad Hebræos: Nemo, inquit, sumit sibi honorē, hoc est, nullus debet seipsum ad ecclesiasticas dignitates aut prælaturā ingerere, sed qui vocat à Deo vt Aaron, quem dñs ad pontificatū elegit, vocauit & p̄mouit per Mosen. Per quod primo oīs damnat ambitio, & reprobant ambitiosi, qui ad alioq̄ regimen animarumq̄ curā adspirant, quia Dei iudicium non verent. ¶Deinde quemadmodū dñs iussit pontifici & sacerdotibus specialia ac præclara fieri indumenta, vt ipsi & eoq̄ officia & sacrificia in maiori reuerentia haberent à populo, sic vnā specialem tribum, immo vnius tribus determinatā familiā, ad sacerdotium prælegit, quatenus ex dignitate successionis, posteri essent honorabiliores in plebe. Vestes eoq̄ & vnctionis oleum per hoc insinuat, q̄ illi digni sunt ad ecclesiasticos promoueri honores, in quibus sunt virtutes designatæ per vestes illas, atq̄ charismata spiritussancti, quæ per vnctiōis oleū intelliguntur. ¶Et congregabis omnē cœtum filioq̄ Israel ad ostium tabernaculi. ¶Per quod insinuat,
Origen.
quōd electio & promotio debent fieri in aperto, ita q̄ electioni saltem scrutatores assistant. ¶Circa hæc loquit Origenes: Requirit in ordinādo sacerdote, hoc est, pontifice, aut prælato, seu presbytero, præsentia populi, vt sciant oēs & certi sint, q̄m qui p̄stātior est ex oīm populo, qui doctior, qui sanctior, qui in oīm virtute eminentior, ille eligit ad sacerdotium, & hoc adstante populo, ne qua postmodū retractatio aut scrupulus alicui resideret. Ego tamen (verba sunt Origenis) & amplius aliquid video in eo quod dicitur, Conuocauit Moses omnem synagogā seu cœtum: & puto q̄ cōuocare synagogā, sit colligere oēs animi virtutes, quatenus cum sermo de sacerdotalibus sacramentis habet, vigilent oēs animi virtutes & intentæ sint, & nihil in his sapientiæ, nihil scientiæ, nihil industriæ desit: sed assit oīs multitudo spiritualium sensuū, assit oīs cōgregatio cogitationū sanctarū, vt quid sit pontifex, quid vnctio, quid indumenta ipsius, cōferens intra sacrariū cordis sui possit aduertere. Hæc
Iosc. li. 3 ant. iud. cap. 12.
Origenis verba, Hieronymo solēt ascribi, & ei attribuunt in decreto, sed ex Origene ea accepit. ¶Insup Iosephus protestat, q̄ Moses animos populi inclinauit ad sacerdotiū Aaron in hunc modū: Dixit enī populus, q̄ ipse, s. Moses, seipsum dignū sacerdotio indicauit, tum propter familiaritatē quā habebat cū Deo, tum qa plurimū laborauit pro populo, tum q̄m vnusq̄sq̄ naturaliter amicus sui est. Sed dñs ipsum Aaron dignū indicauit. In hoc q̄q̄ ostenditur, q̄ infinita sit misericordia superp̄ssimi Dei, q̄ dñs ipsum Aaron & posteros eius ad pontificiū sacerdotium q̄q̄ assumpsit, postq̄ circa vitulū cōflatilem tā dire peccauit. Nemo ergo ad ignoscendū sit tardus. ¶Statim q̄ obtulit Aaron & filios eius. ¶Per hoc notat q̄ in sacris ordinibus cōstituti, sunt Deo specialiter cōsignati & cōsecrati: propter q̄d sacrilegi fiūt, dum
Dionys.
igni sunt promoueri, p̄sertim ad pōtificatū ac pastoratū, qui ab vniuersis vitijs nō sunt immunes seu emundatissimo q ad aliq̄d tale accedūt indigni, vtpote conscij sibi de culpa, peccāt mortaliter: similiter qui actū sacri ordinis exequunt indigne: atq̄ vt diuinus Dionysius contestat, sacerdotes debent etiā à minimis culpis cōsistere alieni. Quod denotat lotio extremitatum digitoq̄ eoq̄ in celebratione. Ipsi ergo ante celebrationē seipsos discutiant, cōfiteantur,
Psal. 33. & 36.
& lachrymis pœnitentiæ lauēt. ¶Vestiuit pōtificem subucula linea. ¶Primo quippe oportet à vitijs expurgari, deinde virtutibus decorari, iuxta illud: Declina à malo, & fac bonum. De multiplici aūt causa & significatiōe pōtificaliū ac sacerdotaliū vestimentoq̄ ac ornamentoq̄, tot & tanta sup̄ Exodū scripsi, vt ea iam iterare molestū sit. Breuissime aūt tangendo,
Matt. 7.
per subuculā seu tunicā lineā strictā, rite intelligit puritas seu innocētia vitæ, quę ardua est arcta q̄q̄ via: Per balteum, virtus cōtinentię, qua p̄cingendi sunt lumbi: Per tunicā hyacinthinā, cōuersatio cæliformis atq̄ angelica, qa hyacinthus est coloris cælestis: & ad huiusmodi conuersationē, p̄ innocentiā cōtinentiam q̄q̄ p̄tingit. & desup humerale imposuit. Per humerale exprimit charitatis p̄fectio, seu firmitas patientiæ, qua prælati & p̄fectiores, inferioq̄ & pusilloq̄ defectuositates pie & charitatiue supportāt, iuxta illud Apostoli: Debemus nos firmio-
Rom. 15.
res imbecillitates infirmoq̄ sustinere. & ne qs in seipso fatue glorietur, quasi tātus existēs vt pusillos sustineat, eiusq̄ cōparatiōe alij reputent infirmi, recte adiecit Aplus: Et nō nobis placere. Hęc aūt charitatis p̄fectio cōpetit eis, q̄ dicere possunt: Nostra cōuersatio ī cęlis est.
Ibidem.
Phil. 3.
Quod adstringēs cingulo, aptauit rationali. Per rationale significat discretio, quæ cingulo. i. pia & sapiētiali moderatiōe iungēda est humerali, vt sic alioq̄ defectus charitatiue portent, vt nihilo minꝰ cū discretiōe corripiant & castigent, ne iueterascāt atq̄ putrescāt infirmi in sordibus suis. in q̄ erat doctrina & veritas, q̄m per discretionē agnoscit, qualiter audiētes & subditi sint docēdi, nō solū per verba, sed etiā per exempla, q̄d veritas vitæ insinuat. Cidari q̄q̄ texit caput. Per cidarim rectitudo iustitiæ accipi potest, qua caput. i. cor ornari oportet. Per
Matt. 5.
Ioann. 8.
aureā laminā, in qua erat nomē dñi, contemplatio sancta signat, qua Deus menti inscribit. Prælatus etem̄ p̄fectiōe vitæ actiuæ & cōtemplatiuæ debet fulgere, & nunc vnius, iamq̄ alterius vitæ exercitijs inhærere. ¶Tulit & vnctiōis oleū quo liniuit tabernaculū. ¶Per q̄d figurat, q̄ tota fideliū cōgregatio vnctiōe charismatū spūssancti sit pfundēda. ¶Quod fundēs sup̄ caput Aaron, vnxit eū. ¶Nā præsidēs seu prælatus tāto exuberātiori indiget vnctiōe & gra spūs sancti, quo maior est sua p̄latio, & quo pluribus præesti quo item q ei cōmissi sunt, ad altiora & p̄fectiora tenent, in tm̄ vt de plenitudine sua queat influere subditis suis. Filios q̄q̄ eius vestiuit, qa & inferiores sacerdotes ac clerici oīm castitate, innocētia, iustitia debēt ornari. Obtulit & vitulū p̄ peccato, qa sacerdotes p̄ suis peccatis satisfacere debēt Deo, & superiores ac p̄fidētes pro sibi cōmissis intercedere, offerre & satisfacere debēt Deo, ipsos ei recōciliādo,
Iob 42.
quēadmodū S. Iob mane cōsurgēs, obtulit holocaustū p̄ filijs suis q̄tidie. Obtulit & arietē in holocaustū, q̄m sacerdotes totis viribus debēt honorare altissimū, propter propriā eius sup̄ p̄stātissimā dignitatē, & honorabilitatē prorsus immēsam. Deniq̄ p̄ beneficijs sibi collatis, deuotissimas Deo grates debēt repēdere, q̄d per oblationē arietis cōsecratiōis innuitur.
Esaię 53.
Qualiter aūt Chs̄ p̄ ista sacrificia designet, dictū est sæpe. Ipse equidē tanq̄ vitulus est pro nostris peccatis oblatus. Ipse seipsum pro nobis patri obtulit holocaustū. Et factꝰ est nobis aries cōsecratiōis, q̄ fecit nos Deo patri regnū & sacerdotes. Quod etiā figurabat per hoc, q̄ vn-
Apo. 1. 5.
guento & sanguine Moses adsperšit Aaron & filios eius, p̄cepitq̄ eis: Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas. Carnes has coquere, est corpus dominicū consecrare, seu illud intra se diligētissime cōsiderare, q̄ reuerenter, pure & amorose sit accipiendū & p̄tractādum, quod & in loco sancto atq̄ in ecclesiastica vnitate sumendū est cū panibus consecratiōis, i. de actibus virtuosis ex caniſtro. i. cōtinentia sacræ scripturæ. ¶De ostio quoq̄ tabernaculi nō exibitis. ¶Per hoc edocemur, q̄ assidue & deuote debeant sacerdotes & clerici euāgelicæ legis in ecclesia demorari, discursus vitare, ac diuinis intendere. Quàm item enormiter peccēt, q̄ euagatiōibus, vanitatibꝰ ac carnalitati intenti sunt. Die ergo & nocte, videlicet in prosperis & aduersis septē diebus. i. p̄ oīe tēpus vitæ p̄sentis obseruēt custodias dñi. i. seipsos ac sibi cōmissos cum diligentia summa custodiant. Cætera patent ex dictis.

¶Expositio literalis cap. IX. Facto aūt octauo die. Art. XXI.

QValiter Aaron & filij eius officio suo sacerdotali vti exorsi sint, modo describit. ¶Facto aūt octauo die ¶. i. in ipso die, qui immediate sequebat̄ præfatos septē dies cōsecratiōis. ¶vocauit Moses Aaron & filios eius ac maiores natu Israel. ¶Illos nobiliores, tanquā rectores & iudices plebis, Moses specialiter cōuocauit, in quoq̄ tm̄ vocatiōe intelligit vocasse & alios. Nam paulopost fertur: Vbi cū omnis staret multitudo, puta ad ostium tabernaculi.
Fabbi Salomō.
¶Circa hoc Lyra allegat Rabbi Salomonē, dicentē q̄ dies ista octaua, fuit prima dies anni secundi egressionis de Aegypto. Ad q̄d nō oportuit illum specialiter allegare, cum & catholici expositores nōnulli hoc dicāt. Nam & magister in historijs: Tradunt quidā, hunc octauum, fuisse primum diem anni secundi ex quo egressi sunt. Cumq̄ obijcitur eis, q̄ prima die anni secundi tabernaculū est erectū, vt in Exodo legit, dicūt erectionē ibi accipi pro con
Exod. 40.
summatiōe ipsius. ¶Dixitq̄ ad Aaron: Tolle de armento vitulū pro peccato ¶. i. ex multitudine boum tuoq̄ accipe vnū offerendū pro remissiōe culpaq̄ tuaq̄ aut etiam filioq̄ tuoq̄. ¶[& arietem] ex grege ouiū tuaq̄ ad offerendū eum Deo [in holocaustū] ad reuerentiā maiestatis diuinæ. ¶[vtrūq̄ immaculatū]. i. sine macula, quæ reddit animal ineptū ad immolandum. ¶[Et offer illos] successiue [coram dño] in atrio iuxta altare holocaustoq̄. ¶[Et ad filios Israel loqueris: Tollite hircū p̄ peccato]. i. de cōmuni sumptu adducite hircū, q̄ immolet pro culpa cōmunitatis, vel (vt aliq̄ dicūt) pro culpa principis. ¶[& vitulū atq̄ agnū anniculū sine macula in holocaustū, bouem & arietē pro pacificis]. i. ad offerendū pro hostijs salutaribus pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

pter beneficia vobis collata aut conferēda.[Et immolate eos corā dño],i.animalia ista p̄sentate sacerdotibus,vt p manus eoꝝ offerant Deo pro vobis.[in sacrificio singuloꝝ]animalium hoꝝ,[similā oleo cōspersam offerētes,] quēadmodū frequēter iam dictū est,sic esse agēdum.[Hodie em̄ dñs apparebit vobis],i.p gratiosum & miraculosum effectū ostendet se accepta habere sacrificia ista,prout in fine huius capituli legit,cp ignis egressus à dño,ea consumpsit.[Tulerūt ergo cuncta quæ iusserat Moses,ad ostiū tabernaculi],i.filij Israel vniuersa animalia iam p̄fata adduxerūt per se,vel p sacerdotes, vsq; in atriū prope & extra tabernaculū. Porro in Scholastica ferē historia:Aaron primo obtulit vitulū ꝓ peccato suo:deinceps oblaturus pro populo, sumpsit ab eis hostias quinq;,hircū pro peccato principis, agnū pro peccato animæ,bouē in holocaustū,arietē pro pacificis. Verunt̄ istud ex textu huius capituli non videt manifeste elici posse,nec loquit litera ista separatim de peccato,aut sacrificio synagogæ & principis ac animæ,i. priuatæ seu singularis p̄sonæ. [Vbi cum oīs multitudo adstaret,ait Moses:Iste est sermo quem præcepit vobis dñs:Facite,& apparebit vobis gloria eius.Et dixit Moses ad Aaron:Accede ad altare] holocausti,[& immola] vitulū [pro peccato tuo],i.pro oīm peccatoꝝ tuoꝝ remissione.Aliqui tñ specialiter referunt hoc ad peccatū Aaron in vitulo cōflatili ꝑpetrato.Sed hoc iam fuit ei dimissum.[Offer holocaustū,& deprecare pro te & pro populo.] Obtulit aūt successiue duo holocausta, vnū pro se, aliud pro populo:rectusq; ordo,vt primo oret pro se,deinde pro populo.Nā vt ait Saluator:Quid proficit homo,si lucret vniuersum mūdum,seipsum aūt perdat? Nā & charitas incipit à se.i.à ꝓprio suo subiecto. Deniq; qui vult exaudiri copiose pro alijs, studeat p̄sonaliter Deo recōciliari & cōplacere.[Cumq; mactaueris hostiā populi],i.animal offerendū pro remissione peccati cōmunitatis,seu & alias hostias plebis.[ora pro eo,sicut p̄cepit dñs.] Sacerdos em̄ cū oratiōe obtulit sacrificia siue pro se siue pro alijs.Interdū vero obtulit ea cum gr̄arum actione.[Statimq; Aaron accedēs ad altare,immolauit vitulū pro peccato suo,cuius sanguinē obtulerūt ei filij sui],i.sanguinē illū in vasculo receptū præsentauerūt patri suo pōtifici,vt faceret quę sequunt.[In quo tingēs digitū,tetigit],i.liniuit[cornua altaris] holocausti.[Et fudit residuum ad basim eius.] Ad basim autē altaris thymiamatis ꝗd in tabernaculo stetit, sanguis nō sufficiebat.[Adipemq; & renunculū ac reticulū iecoris, quæ sunt pro peccato, adoleuit sup altare.Carnes vero & pellē eius extra castra cōbussit igni.] Sensus hoꝝ patet ex dictis in expositione quarti cap.Fecit em̄ de vitulo isto,sicut de vitulis pro peccato oblatis esse agendū,in illo iubet capl'o. [Immolauit & holocausti victimā],i. holocaustū pro se & filijs suis, qui ei in istis immolatiōibus adstiterūt,cooperabant & subseruierunt, nec proprijs manibus aliquid obtulisse legunt hac vice.Quæ autē de isto holocausto vltrā dicunt, in textu patent ex primi expositiōe capituli,in qua ritus sacrificij huius describit.[Et pro peccato populi offerēs mactauit hircū,] ex quo apparet,cp hircū obtulit nō specialiter pro peccato principis,sed communitatis in generali,in qua & princeps tanq̄ caput &principalis pars continet.[Expiatoq; altari] holocausti,[fecit holocaustū],i.in holocaustū populi mactauit & obtulit vitulum & agnū,vt dictū est.[addēs in sacrificio libamēta quæ pariter offerunt],i.ipsi holocausto adiecit panē ex simila cū oleo,quæ cū huiusmodi sacrificio simul offerri solēt iuxta ꝓhabita.[Et adolens],i.cōburens [ea sup altare] holocaustoꝝ,[absq; cæremonijs holocausti matutini],i. vltra hoc cp obseruauit & obtulit iuge sacrificiū,ꝗd summo mane ante alia sacrificia offerebat & cremabat, quēadmodū & de sero vltimū fuit,videlicet vnus agnus in mane,alter in vespere,vt frequēter inductū est.[Immolauitq; bouē atq; arietē hostias pacificas populi],i.pro populo & adductas ab eo. De isto quoq; sacrificio fecit secūdum ꝗd tertio cap. scriptū est,de ipso esse fiendū:idcirco ex dictis ibidē,clara est litera ista.[Pectora eoꝝ & armos dexteros seꝑparauit Aaron,eleuās corā dño],i.pectuscula,dexterosq; humeros hostiaꝝ istaꝝ pacificaꝝ diuisit à corporibus immolatis,& pro suo esu ac filijs suis retinuit.[Et extendēs manū ad populum,]quasi reꝑsentās Deo populū suū,[benedixit * eis,] imprecādo eis bona à dño,cui sacrificia deuote iam obtulerunt. [Sicq; completis hostijs pro pctō & holocaustis & pacificis, descendit ab altari] holocausti,ad ꝗd ascendebat non per gradus,sed per scamnū,aut per lineum instrumentū oblongū,paulatim tendēs in altū, siue p alium modū,vt sup Exodū dictum est plenius. [Ingressi autē Moses & Aaron in tabernaculum testimonij,] steterunt em̄ in atrio iuxta holocaustoꝝ altare,& tabernaculum intrauerunt,vt dñm exorarēt,quatenus per effectum ostēderet sacrificia sibi esse accepta.Et q̄uis Moses idipsum ex reuelatione iam nouit atq; prædixit,vt patuit,nihilo minus exorauit vt fieret,qa sic prædordinatū fuit à Deo, vt p orationes compleret sanctoꝝ,quēadmodum Chr̄s exorauit pro suis electis & pro glorificatione corporis sui,quæ sciuit esse prædordinata à patre vt fierēt.Ait nāq;:Non p mundo rogo,sed pro his ꝙs dedisti mihi de mundo.Secundo,vt aliq dicunt, tabernaculum introierunt,quatenus Moses plenius informaret ipsum Aaron de qualitate offerēdi incēsum sup altare thymiamatis in tabernaculo situm.nam q̄uis sacrificia essent completa ꝙ ad fienda in holo-

Eusebi.

Matt.16. Marc.8. Luc.9. August.

Leuit.4.

Leuiti.1.

Leuiti.3.

Exo.20.

Ioan.17.

holocaustoꝝ altari,non tñ oīa fuerāt cōsummata, quousq; post prædicta sacerdos in sanctuario super altare thymiamatis immolaret incēsum,iuxta illud ad Hæbræos: In priori tabernaculo semp introibāt sacerdotes,sacrificioꝝ officia cōsummātes.Dictū est quoq; 4.ca. cp de sanguine vituli pro peccato sacerdotis oblati, inferebat in sanctuariū ad ponēdum de eo super cornua altaris thymiamatis. [Et deinceps egressi, benedixerunt populo] ambo simul,vt ex cōmuni tantoꝝ benedictiōe & oratione maior populo gratia præstaret. [Apparuitq; gloria],i.præclarus effectus [dñi,omni multitudini. Et ecce ignis egressus à dño],i.diuina virtute per angelicū ministeriū productus in aere,& inde descendēs supra naturā,quoniam leue naturaliter habet ascendere,nō descendere.[deuorauit holocaustum],i.holocausta tam ipsius Aaron q̄ communitatis.[& adipes quæ erāt super altare] holocausti. Per hoc dñs demōstrauit sibi placere sacrificia illa,sicut ostendit in sacrificijs Abel & Salomonis atq; Heliæ. Aaron nāq; nō suppositi illis ignem, ꝓut hactenus factum fuit per Mosen. Vnde & ignis qui ita descendit, nutritus & cōseruatus est in sanctuario & templo deinceps,& vocatus est ignis perpetuus,quem tempore Babylonicæ captiuitatis sacerdotes transmigrantes abscōderunt in puteo ficco,atq; per Neemiā recuperatus est in suo simili, ascendēs ex aqua crassa,iuxta quod secundo Machabæoꝝ libro narrat. [Quod cum vidissent turbæ,] s.tribus adstātes,quæ fuerunt vna totalis turba sub principe suo generali,videlicet Mose:& item fuerunt plures turbę partiales,sub specialibus suis iudicibus ac tribunis.[laudauerunt dñm]q̄n bonus in se & pius circa cultores suos,q tā dignāter egit cum eis.[ruētes in facies suas],i. in terrā se humiliter ꝓsternentes ad reuerentiā oīpotentis, ex cōsideratiōe & intuitu maiestatis & misericordiæ suæ,cui tāto plus se totos humiliauerunt,quāto ipse gratiosius & mirabilius egit cū eis.Postremo August.improbat eos,qui dicūt tm̄ quinq; animalia sumpta ad offerēdum,affirmās cum illis quinq;,sumptū agnū anniculū in holocarposim, ꝗd interpretatur holocaustū fructuosum, vtpote ꝗd Deus aliquo signo sensibili sibi gratum esse monstrauit.forsan tamen per agnum illum,intelligit præfatum iuge sacrificium matutinum.

Gregor.

Ambro.

August.

¶De spiritali eiusdem cap.1X.intelligentia. Art. XXII.

FActo autem octauo die,&c.Per hoc cp Moses expletis septem diebus cōsecratiōis pontificis sacerdotum,mox die sequenti,Deo iubente,vocauit pontificem & sacerdotes filios eius,præcipiēs,vt statim ad suoꝝ exequutionem officioꝝ procederent,datur intelligi,cp episcopi atq; presbyteri euāgelicæ legis,tenent potestate & ordine sibi cōcessis vti & exequi sua officia in celebrādo & alijs actibus ad quos obligant ex cōsecratiōe aut ꝓfessiōe. Hinc Thomas super quartū Sententiaꝝ distin.13.sic scribit:Cum dicat Gregorius:Dum crescunt dona, ratiōes etiā crescunt donoꝝ, & sacerdoti data sit nobilissima potestas, reus negligentiæ erit,nisi ea vtatur ad Dei honorē & suam salutē,alioꝝ quoq; viuoꝝ ac mortuoꝝ, iuxta illud primæ Petri:Vnusquisq; sicut accepit gratiā,in alterutrum illam administrātes. Nisi forte quis ex familiari Spūssancti instinctu dimittat, sicut legitur de quodā sancto patre in Vitasꝑatrum,qui ordinatus,nunquā postea celebrauit.Itaq; qui ordinem habet,exequi eum tenet. Nam & Ambrosius ait: Graue est,domine,cp ad tuā mensam mundo corde & manibus innocentibus nō venimus:sed grauius est,si dum peccata metuimus, etiā sacrificium nō reddimus. Cum igitur primū horum mortale sit,ergo & secūdum. Veruntamen cum præceptum celebrādi sit affirmatiuum, obligat semper,sed nō ad semper. Vnde & circa hoc examinet quisq; cōscientiam suā,& iuxta suā vocationem,professionem,seu occupationem opportunis studeat temporibus celebrare:immo & taliter cōuersari, cp ad tm̄ opus sit dignus, quātum humana sinit fragilitas. [Dixitq; ad Aaron: Tolle de armento vitulum pro peccato &c.] Quemadmodū literalis, ita & spiritalis huius capituli sensus ex sæpe præhabitis ꝓ maxima patet parte: Nempe qualiter per oblationem vituli ꝓ peccato, intelligatur vel Christus,vel salubris mortificatio ꝓprij corporis,seu bestialiū interfectio passionū ac motuum, introductū vbertim recordor.Insup dictum est,qualiter ista tam à sacerdotibus quàm ab alijs debeāt immolari:qd item per sanguinis tinctionē, adspersionē & effusionem signet:similiter qd per intestina,qd per holocausta,qd per sacrificia ꝓ peccato,qd per pacificas hostias. ¶Præterea aduertendū,cp si sacrificia illa irrationalium iumentoꝝ Deo sic placuerunt ex fide, obedientia & deuotiōe offerentiū, atq; ex oratiōibus & exercitijs obsequiosis sacerdotū, cp ea igne cælitus dato fecit cōsumi in signum sensibile acceptatiōis diuinæ:q̄ incōparabiliter amplius cōplacet Deo sacrificiū euāgelicę legis,oblatio filij Dei,immolatio corporis & sanguinis eius dignissimi? Quod vtiq; sacrificiū ex seipso ꝓpria sua virtute Deo patri,immo & toti superbeatissimæ Trinitati est gratissimū: nec,quātum ad hoc, plus valet celebratio sacerdotis boni, q̄ mali:nihilo minus quātum ad quædā sacrificio huic annexa, videlicet quātum ad oratiōes,laudes & quasdā ministratiōes,plus valet Missa virtuosi presbyteri q̄ iniqui,& eam audire salubrius est,non obstāte cp & mali sacerdotis oratio,quam fundit in persona ecclesiæ,& tanquā officiās eius,eiusq; vicem gerens,efficaciā aliquā sortiatur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Itaq; in sacris cõstituti ordinibus, in primis offerãt omni die pro culpis propriis vitulum.i. Christi passionem ac meritũ Deo patri pro venia impetrãda humiliter immolãdo, recolẽdo seu repræsentãdo, sed & ꝓpriũ corpus efficaciter castigãdo: deinde sic purificati, seipsos totaliter offerãt ei in holocaustũ. Pro beneficijs quoq; cõcessis laudem & grates offerre non desinãt, sed & pro obtinẽdis maioribus deprecari nõ cessent. Insup cum omni affectu orent & celebrent pro cõmunitate, pro principe, in primis pro summo pontifice & cæteris q̃ ponunt in canone. Insuper cæteri & vulgares Deo fideliter offerãt suas oblationes spiritales & corporales, & grati sint Deo, immo de collatis tã grati, vt plura atq; maiora mereãtur sortiri. quemadmodũ etiã filij Aaron suo patri in oblatiõibus adstiterunt & seruierunt, sic clerici inferiores superioribus Dei ministris & suis prælatis in omni bono cooperari ac cõmunicare seu obsequi cũ ingenti conent feruore, præsertim in officio Missæ. Quod si ta egerimus, ignis egressus à dño, deuorabit sacrificia nostra. i. Spũsancti ꝰ à patre filioq; procedẽs, rapiet & quasi absorbebit in se, charitatis ardor ea incendet, & pater oĩpotẽs corda celebrãtium ac offerentium q̃calidissime inflãmabit: tamq; gratiosissime visitabit, ꝙ per hoc euidenter sensibiliterq; monstrabit, quàm accepta sint ei sacrificia atq; obsequia nostra.

¶Elucidatio literalis cap. X. Arreptisq; Nadab & Abihu, filijs Aaron, thuribulis suis. Art. XXIII.

Eccl. 11. PRosperis frequenter miscent aduersa, idcirco in die prosperitatis non est incaute neq; inaniter gloriãdum, iuxta quod in Ecclesiastico legitur: In die bonorũ ne immemor sis malorũ. Sic accidit primis sacerdotibus istis, quia cum fuissent vehementer honorati à Deo per descensum ignis diuinitus dati, eorũ sacrificia deuorãtis, mox ipsi incaute se habentes, aut etiã subito aliquali inani gloria tacti, suã volentes corã populo potestatẽ & excellẽtiam demõstrare, sacerdotali officio sunt abusi, ideoq; plagati. Ait ergo scriptura: [Arreptisq; Nadab] primogenitus Aaron, [& Abihu] secundo natus, [thuribulis suis, posuerũt ignẽ] in thuribulis, [& incẽsum desuper]. i. materiã quãdam ad incendẽdum eã igne illo & offerendã Deo. [offerẽtes corã dño ignem alienum]. i. de igne altaris holocausti desuper dato, nõ sumptum, sed aliunde acceptũ. [quod eis præceptum nõ erat,] sed prohibitum. Iam em̃ per Mosen dictum fuit ad eos, ne in huiuscemodi sacrificijs alio verterent igne quàm illo desup dato. Vt refert Lyra, Rabbi Salomon dicit causam mortis sacerdotũ istorũ fuisse, quia immoderate potati, intrauerunt ad ministrãdum in tabernaculo, ob quam irreuerentiã sunt percussi. Vnde & paulopost dñs ait ad Aaron: Vinum & oĩe quod inebriare potest, nõ bibes tu & filij tui &c. quasi ad prẽcauendũ simile malum. sed ista narratio nõ videtur textui satis consona, cum euidenter dicat in litera, ꝙ obtulerunt ignem alienũ. i. in igne prohibito immolauerunt incensum. Ignis quippe nõ erat per se materia immolatitia, atq; ob illud dicũtur occisi. Nam sequit: [Egressusq; ignis à dño, deuorauit eos]. i. extinxit, nõ autem incinerauit. Deuorare nanq; interdum extense accipitur pro superare, occidere, dejicere. Vnde & in Iob scriptum est: Etiam, inquit, si loquutus fuerit homo, deuorabit. Iosephus vero sic refert: Dum Nadab & Abihu portarent hostias super arã, quas nõ præceperat dñs, sed quibus primitus vtebãtur, ante suam videlicet cõsecrationem in sacerdotes, subito inflãmati sunt, nec valuit eos quisquã extinguere. Pro quorũ concordia forsitan dici possent, ꝙ primo posuerunt incensum sup ignem thuribuli, deinde sup altare. Porro q̃d dictum est, Egressus ignis à dño, deuorauit eos: intelligendum est, vel de igne illo iam ante egresso qui holocausta vorauit, & mansit in holocaustorũ altari: vel de alio igne, instar prioris nouiter descendente. [& mortui sunt coram dño.] Estq; ambiguum, an occisio illa sacerdotum per ignem, facta sit ministerio angeli boni an mali. [Dixitq; Moses ad Aaron,] cũ ipse Aaron & filij eius inciperent deplorare tam improuise ac repente combustos: [Hoc] quod nunc vides impletum in filijs tuis occisis, [est quod loquutus est dñs, dicens: Sanctificabor in his qui appropinquãt mihi]. i. in sacerdotibus & ministris qui in templo mihi deseruiunt, sanctitatem atq; iustitiam meam sine personarũ acceptione mõstrabo. [& in cõspectu omnis populi glorificabor,] id est, gloriosus & oĩpotens declarabor per effectus iustitiæ & oĩpotentiæ meæ, vlciscendo sacerdotum peccata quãdo excesserint. Vel sic, Sanctificabor in his qui appropinquant mihi. i. in cordibus ministrorũ meorũ, qui per mentis conuersionem accedunt ad me, sanctus & iustus esse cognoscar, ita quòd ab eis volo mihi in sanctitate seruiri, & in conspectu oĩs populi glorificabor, id est, in oculis eorum gloriosus efficiar seu reputabor. Primæ expositioni magis concordat quod in Exodo dominus loquitur: Sacerdotes qui accedunt ad dominum, sanctificentur, ne percutiam eos. Secundæ expositioni consonat quod ait Saluator Matt. 5. Videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. [Quod audiens Aaron, tacuit,] voluntatem subijciens ac conformans diuinæ iustitiæ, nec Mosis verba indignanter accipiens, atq; à ploratu, verbisq; dolorosis se reprimens. ¶Queri potest, cur vltionem istam tam rigorosam, improuisam, subitaneam, in primis sacerdotibus illis pro culpa

Rabbi Salomõ.

Iob 37. Iosc. li. 3 ant. iud. cap. 12.

Exod. 19.

pa (vt apparet) non magna fecerit Deus. Respõdetur, ꝙ fecit hoc, ad incutiendum timorem cæteris sequentibus ꝙ sacerdotibus, vt reuerenter & timorate sua exequãtur officia, sicut & circa principium dationis legis dominus iussit eum qui sabbato collegit ligna, mox lapidari. In principio quoq; euangelicæ legis maritum & coniugem qui de precio agri fraudauerant, fecit subito mori, quatenus leges diuinę à cæteris solicitius custodiantur. [Vocatis autem Moses Misahele & Elisaphan filijs Oziel patrui Aaron, ait ad eos: Tollite fratres] id est, consobrinos [vestros.] Nam varijs modis dicitur vnus frater alterius in scripturis. [de conspectu sanctuarij]. i. de loco seu præsentia tabernaculi, seu de atrio eius in quo combusti fuerunt. [& absportate extra castra.] ad locum in quo honorifice sepeliantur, ne & ex eorum adspectu iucũditas huius solennitatis, in qua pontifex & sacerdotes orsi sunt exequi sua officia, in luctum vertat, cum & in Neemia dicatur: Dies sanctus domini est, nolite lugere: gaudium enim domini est fortitudo vestra. [Confestim ꝙ pergentes, tulerunt] id est, abstulerunt [eos, sicut iacebant, vestitos]. i. extincta eorum cadauera. Ponitur enim pars pro toto. [tunicis lineis, & eiecerunt foras, vt sibi fuerat imperatum.] Ex quo elicitur, ꝙ nec corpora eorum erant incinerata, nec vestes læsæ, quod de vestibus fuit miraculum. Quod autem corpora igne occidãtur, nec incinerentur, non est miraculosum: atttamen ignis ille qui tantæ fuit vigorositatis, quòd tot holocausta repente incinerauit, potuisset & corpora incinerare humana: sed Deus iustus ac sapiens, suas moderatur vindictas, sicut & tertio Regum libro propheta, qui ex deceptione alterius pseudo contra præceptum Dei sibi præfixum, in Samaria manducauit, legitur à leone occisus, qui tamen nec corpus ipsius, nec asinum læsit. Hinc quoque creditur pie, quòd duo hi sacerdotes æternam euaserint damnationem, vtpote temporaliter castigati, cum scriptum sit: Non vindicabit dominus bis in idipsum, seu non consurget tribulatio duplex. Videntur tamen in præfato facto peccasse mortaliter, vtpote contra Dei præceptum: sicq; dicere oporteret, ꝙ in ipsa sua plagatione misericorditer tacti à domino, pœnituerunt. Deniq; quoniam primi hi sacerdotes Mosaicæ legis cum sacris sui officij vestimentis sepulti sunt, orta est consuetudo, ꝙ ministri altaris cum sui ministerij vestibus sepeliunt propter sacri ordinis dignitatem. [Loquutus est Moses] ex præcepto domini, [ad Aaron, & ad Eleazar & Ithamar filios eius: Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere.] Istud ad literam dominus iussit, quoniam sacerdotes idololatræ in mortibus propinquorũ suorũ capita sua nudabant, vel euellendo crines vsq; ad caluitiem, vel nudatis capitibus suos importune monstrando mœrores. Vestes vero in magnis aduersitatibus scindere, consuetudo extitit etiam Iudæorum. Quod in isto casu sacerdotibus Dei prohibitum est, ne instar vulgarium se haberent in funeribus propinquorũ: quia sic debebant esse circa diuina intenti, vt immoderatos vitarent mœrores. Veruntamen moderatum & naturalem compassionis affectum nõ eis prohibuit dñs. Porro secundum Lyram, pro eo ꝙ nostra habet translatio, Capita vestra nolite nudare: in Hebræo habetur, Capita vestra nõ augmentabitis, scilicet dimittendo capillos crescere vltra solitum, quemadmodum faciebãt gentiles in morte amicorum in signum tristitiæ. Sed his cõtradicit Rabbi Paulus: Hebraica, inquiens, litera in hoc loco penitus est cõformis nostræ trãslationi. Verbum enim Hebraicum hic positum, aliud nihil significat quàm nudare. & est sensus, ꝙ Iudæi nõ euellerent capillos ex capite, ita vt fieret caluitium, per q̃d caput nudat, quod facere cõsueuerunt gentiles super mortuos suos. Vnde & in Deuteronomio scriptum est: Non facietis caluitium super mortuo. Hæc Paulus. Nolite ergo hæc facere, [ne forte moriamini,] id est, ne præcepta ista transgrediendo mereamini repente occidi, sicut plagati sunt duo præfati, vel ne moriamini in præsenti morte peccati, deinde morte infernalis supplicij. Et quod addit, forte, non ambiguitatem, sed libertatem in Deo designat. [& super oĩem cœtum oriatur indignatio]. i. propter vestra peccata cõtingat totum populum flagellari: sicut interdum subditorũ propter superiorũ suorũ vitia, puniunt pœna corporali & temporali, nõ autem spiritali atq; æterna, inquãtum superiores & subditi vnum sunt: q̃d tamen omnipotens Deus ordinat ad bonum inferiorũ, sicut de hoc alibi plenius scripsi. Interdum quoq; cõtingit, ꝙ excessus sacerdotum dat alijs peccãdi audaciã: sicq; eos scandalizãdo, extãt occasio, ꝙ super cœtum subditorũ indignatio Dei ac vltio oritur. [Fratres vestri,] puta Leuitæ nõ consecrati in sacerdotes, [& omnis domus Israel]. i. residuum Israeliticæ plebis, [plangãt incendium quod dñs suscitauit]. i. interitum sacerdotum cõbustorũ deplorẽt, præsertim qa sacerdotes fuerũt publicæ personæ & quasi patres populi. Vnde & tales sunt à plebe specialiter deplangendi, sicut & specialiter sunt amandi, & propter damnum commune, quod ex talium imminet morte. Vnde & apes mortem regis sui, quem mortuum vident, sic dolent & quasi deplorant, quòd nisi aliũde eis prouideret, & ipsæ mox morerent. Quo cõstat, quàm ingrati ac duri consistant, qui superiorũ suorũ, saltem bonorũ, non deflent mortem. [Vos autem nõ egredimini fores tabernaculi, alioquin peribitis.] Octauo capitulo dictum est, ꝙ infra dies septem

Rab. Paulus i Lyram.

Deu. 14.

Leuit. 8.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus cõsecratio sacerdotum durauit, non licuit eis tabernaculum egredi, nomine tabernaculi intelligendo & atriũ eius. Hi autẽ septem dies nõ erant præteriti. Cur ergo nunc rursus iubent illud nõ egredi? & q̃diu durauit, phibitio ista? Dicendũ q̃ prohibent modo non egredi ad tempus, ad sepeliendũ defunctos, nec inter vulgares nudatis misceri capitibus, qa & recenter cõsecrati & vncti fuerunt, ppter q̃d subdit: [Oleũ quippe sanctæ vnctionis est super vos.] Veruntñ solus põtifex vnctus fuit in capite oleo vnctionis puro. Qualiter autẽ alij sacerdotes vncti dicant oleo mixto, dictũ est sæpe. [Qui fecerunt oĩa iuxta præceptũ Mosis. Dixit quoq; dñs ad Aaron:] An iussio & alloquutio ista sit facta ad Aaron per Moſen, an immediate p angelũ, textus nõ exprimit. Et q̃uis istud p̃ceptũ cõcernebat etiã inferiores sacerdotes, tñ ad põtificem tanq̃ ad principalẽ, atq; per eum ad filios eius, est factũ. [Vinum & omne q̃d inebriare potest,] videlicet sicerã, [nõ bibetis tu & filij tui] s. inferiores sacerdotes, quãdo intrabitis in tabernaculũ testimonij] .i. eo die seu tẽpore quo ingressuri estis sanctuarium ac altare, ad ministrãdum & sacrificãdum ibidem, intelligendo p tabernaculũ, altare etiã holocausti. [ne moriamini, quia præceptũ est sempiternũ] .i. ppetue obligans, [in generatiões vestras]. i. successiõe & ordine sacerdotum per totum veteris testamenti decursum. [vt habeatis scientiã]. i. libe; vsum & expeditũ iudicium, [discernendi inter sanctum & prophanum]. i. quæ sint sacrificia licita, & quæ non. [& inter pollutum & mundum]. i. quæ sint munda secundum legem, & quæ nõ, p̃sertim inter laudabiles & vituperabiles mores, inter virtutes & vitia. [docebatis q; filios q; Israel oĩa legitima mea,] puta p̃cepta moralia, cæremonialia & iudicialia. [q̃ locutus sum ad eos p manũ Mosis.] Quãuis aũt vinum moderate sumptũ, nõ impediat istã discretionẽ, scientiã & doctrinã, immo clarificare dicat ingeniums tamẽ quia difficile est in potatiõe vini nõ excedere mediũ, ex quo excessu mala plurima oriuntur, ideo dñs absolute phibuit sacerdotibus vini potũ tempore ministerij sacri, vt etiam per abstinentiã & obedientiã, obtinerent à dño gratiã ampliorem ad exequendũ condigne omne ministeriũ suum, atq; vt ppls in sacerdotũ sobrietate & abstinentia ædificaret. [Locutus est Moses ad Aaron & Eleazar & Ithamar filios eius qui erãt residui.] Circa hæc loquitur Augustinus: Si nõ licuit eis bibere vinum & sicerã, quãdo ingressuri erant tabernaculũ, quos quotidie necesse erat illud intrare & accedere ad altare, vbi quotidie sacrificabat, cur ergo non dixit dñs breuiter, Vinum nõ bibetis? sed addit, quãdo intrabitis, &c. An quia causa non bibendi, tacenda non erat, & maxime, quoniã Deus præsciebat multos postea, etiam summos sacerdotes, futuros vno tempore. i. nõ per successionem, qui vniuerso illi ministerio vicissim deseruirent, & tunc seruituri in tabernaculo, vinum nõ bibebãt. Hæc Augustinus. Veruntñ ad istud videt breuiter dici posse, q̃ quãuis quotidie fiebãt in templo sacrificia, multiplicatis tñ sacerdotibus, singuli nõ ministrauerunt quotidie in eodem. In solitudine aũt deerat vinum. [Tollite sacrificium quod remansit de oblatione dñi]. i. partes sacrificiorũ vobis deputatas accipite, [& comedite illud absq; fermento]. i. cum azymis panibus, [iuxta altare] holocausti in atrio seu in exedra, hoc est, domuncula ibi fita ad comedendũ, [quia sanctum sanctorũ est. Comedetis autẽ in loco sancto] iam dicto, [quod datum est tibi & filijs tuis de oblationibus dñi]. i. partes vobis cõcessas ex hostijs p peccato, ex quibus soli sacerdotes edere poterãt, nõ vxores & filiæ eorundem, sicut de hostijs pacificis, de quibus subiungit: [Pectusculum quoq; quod oblatum est, & armũ qui separatus est]. i. pectora & armos seu humeros, vel vt alia habet translatio, brachia sacrificiorũ pacificorũ vobis reposita, [edetis in loco mundissimo] iam præfato, [tu & filij tui & filiæ tuæ tecum,] & eadem ratione vxores. Aaron tamẽ nõ legitur filias habuisse, sed sub nomine Aaron dirigitur sermo etiam ad posteros eius. Sacerdotes autẽ de partibus sibi deputatis, diuidebãt & cõmunicabãt vxoribus suis & filiabus, quibus nõ erant speciales partes deputatæ ex lege. [Tibi enim & liberis tuis reposita sunt] membra præfata de hostijs salutaribus filiorũ Israel]. i. de pacificis hostijs, de quibus poterat mulieribus aliquid dari, [eo q; armũ & pectus & adipes qui cremantur in altari]. i. super altare holocausti, de quibus adipibus nil edebat. [eleuauerint coram dño,] id est, ratione sacerdotalis officij competunt vobis hæ partes, cuius officij authoritate competit sacerdotibus eas coram Deo leuare, dum sacrificia salutaria offerunt, sicut multoties dictum est. [Inter hæc hircum qui oblatus fuerat pro peccato] plebis seu principis. [cum quæreret Moses]. i. carnes hirci sic immolati: has nanq; quærebat Moses, ad videndum an in esu earum lex esset seruata. [exustum reperit,] quia totũ corpus eius fuit relictum in igne ex inaduertentia sacerdotum, qui mœrore & turbatiõe confecti fuerunt ex horribili morte consacerdotum & fratrum suorũ. [iratusq;] ira per zelum [contra filios Aaron qui remanserãt, ait: Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto]. i. cur nõ satis tempestiue manª quæ ducastis partes hirci pro peccato oblati, deputatas esui vestro, [qui sancta sanctorũ est, & data vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis] .i. soliciti sitis Deo recõciliare eos, pro qbus oblatus est hircus, quasi eorũ peccata essent vestra. [& rogetis pro ea in conspectu domini,] vtpo-

vtpote deuote & reuerenter, tanquam in Dei præsentia cõstituti. [præsertim cum de sanguine illius nõ sit illatum intra sancta] hoc est, in ipsum tabernaculum ad liniendum ex eo altare thymiamatis, sicut fiebat de sanguine vituli pro pcto populi immolati, vt habetur 4. cap. Si autẽ fuisset de sanguine hirci huius illatum in sancta, fuisset extra castra, vt dicitur, totaliter comburendus. [Et comedere eam debueratis in sanctuario]. i. in atrio seu exedra sanctuarij. [Respondit q; Aaron] pro filijs suis & pro se: [Oblata est hodie victima pro pcto, & holocaustum coram dño.] Q. d. In parte solui & feci quod facere debui. [Mihi autem accidit q̃d videst] videlicet incendium filiorũ meorũ. [Quomodo potui comedere eam]? hostiam hirci, [aut placere domino in cæremonijs] eius. i. p obseruantiam p̃cepti, & ritus istius cæremonialis de esu hostiæ huius cum filijs meis [mente lugubri]. i. in tanta tristitia. q. d. præ turbatione, mœrore, & inaduertentia contigit iste defectus, nec delectabat nos cibus in isto euentu. [Quod cum audisset Moses, recepit satisfactionem]. i. piæ excusationi acquieuit, nec afflictos voluit magis affligere. Excusatio quoq; hæc absoluit eos vel à toto reatu, vel saltẽ à tanto. ¶ Circa prædicta allegat, & sequitur Lyra R. Salomonem, dicentem q̃ Aaron pro peccato suo in vituli conflatione, meruit non solum mori, sed etiam cũ sua posteritate deleri. Vnde in Deuteronomio Moses ait: Aduersus Aaron vehementer iratus dñs, voluit eum conterere. His vero Rabbi Paulus contradicit, affirmans q̃ pctũm illud Aaron non fuit ita enorme, q̃ meruit cum sua posteritate deleri. Circa quod possent multa hincinde induci. Nã & in libris Regum multi reges cum sua posteritate leguntur propter idololatrias suas deleti. Sed de hac difficultate pertranseo, cum Dei sit iudicare, quantæ grauitatis sint vitia hoim coram se, & quantum ac q̃liter ex diuersis causis & circunstantijs alleuientur vel aggrauent, de q̃ re veritatẽ p certo agnoscere non valemus, nisi inquantũ in scripturis aut aliter reuelat.

Leuit. 4.

R. Salo. Deut. 9. R. Paul.

2. Reg. 21. 3. Reg. 15. & 16.

¶ De mystico huius X. capituli sensu. Arti. XXIIII.

ARreptis Nadab & Abihu thuribulis suis &c.] Per duos hos sacerdotes, q̃ irreuerẽter & incõsulte cũ impetu q̃dã ad opus sacerdotij sui se ingesserũt, recte intelliguñ sacerdotes & p̃sules, clerici & plati: q officiorũ & ordinũ suorũ dignitatẽ, eminentiãq; pensantes, magnitudinẽ vero annexi piculi, & onus ac debitum concessæ potestatis ac p̃sidentię nõ ponderãtes, inaniter gloriant, ac stolide intumescũt, & sine congrua p̃paratione ad ea q̃ possunt, accedũt sine reuerẽtia & timore, abutentes cõmissa authoritate, qbus in Amos minat ac loqtur sermo diuinus: Væ q lætamini in nihili, q dicitis, Nunqd nõ in fortitudine nra assumpsimus nobis cornua? Aduertãt hi illud Sapiẽtię: Iudiciũ durissimũ in his q̃ p̃sunt, fiet. & q̃d ait saluator: Cui plus datũ est, plus requiret ab eo. [Posuerũt ignẽ & incẽsum desup, offerẽtes ignẽ alienũ corã dño.] Thuribulũ tuũ ò sacerdos, est mẽs tua, in q̃ thus saluberrimæ mortificationis, flagrantis oronis, dulcissimæ deuotionis & meditationis, Deo iugiter debes offerre: in q̃ alienum ignem ponis & offers, dum rõni tuę carnalis dñatur affectio, dũ aliqd turpiter amas, dum concupiscentiarũ aut cupitorũ feruore exæstuas, aut pro lucro terreno diuina exequeris. Huic igni superponit incensum, q obiecta & cogitamina male inflammantia suo inserit cordi. Talis igit igne vltiõis diuinæ meret cõsumi. Heu q̃ multi modo sunt tales, & ipsi sunt mortui coram Deo. Dixit q; Moses: hoc est q̃d locutus est dñs, sanctificabor in his q̃ appropinquãt mihi. Hinc princeps ait Apl's: Tẽpus est vt incipiat iudiciũ à domo Dei. Vnde & p Ezechielem locutus est dñs: A sanctuario meo incipite. Nempe q̃ altior gradus, eo maior ruina, eo q̃q; intolerabiliora insũt supplicia, Itaq; in ministris ecclesię q nomẽ dñi polluũt in medio populi, quę scandalizando ad varia trahũt pcta, Deus seipsum sanctificat, dũ in eis veritatẽ suæ iustitiæ rigorosius manifestat. Qui aũt cũ vera deuotiõe & sancta dilectione accedunt ad dñm, iuxta illud: Accedite ad eũ, & illuminamini: ipsi sanctificãt dñm, dũ eũ corde, ore & ope venerant, alios q; ad idẽ inducunt. Et ita quantũ in ipsis est, Deũ esse sanctũ & summũ demonstrant, cuius in se recognoscunt atq; extollũt excellentiã infinitã, quẽadmodũ Esaias hortat: Dñm exercituũ sanctificate. Et summus Apl's: Dñm, inqt, Chm sanctificate in cordibus vris. Pro hac obtinẽda & exercẽda sanctificatiõe, oramus q̃tidie, p̃ferẽtes: Pr nr q es in cælis, sanctificet nomẽ tuũ. [Quod audiẽs Aaron, tacuit.] Ita & ois q̃ fest aut subest, terribilibus his auditis, ab oĩ vbo supbo, iniusto, illicito fileat, imo ab oĩ ope cesset inię. ¶ Præterea p hoc, q̃ filij Aarõ sepulti sunt i tunicis suis lineis, sicut iacebãt occisi, potest intelligi, q̃ opa moriẽtiũ eos sequũt, & q̃ vnusq; q̃ in ea mẽtis dispositiõe & affectiõe, cõuersiõe seu auersiõe, manet i ęternũ post mortẽ, i q̃ recedit à corpore. [Locut' est dñs sacerdotib' t Nolite nudare &c. Caput suũ nudat, q peccãdo, ppriã mẽtem decore virtutũ & donis gr̃ę priuat, vel q secreta cordis sui inspiẽter reuelat. Hic i Apo. dr tali: Vestimẽtis albis iduaris, vt nõ appareat cõfusio nuditatis tuę, & vestimẽta vra nolite scindere. Vestimẽta aĩa; nra;, sunt sapiẽtia & virtutes ac opa bona, ipsaq; charitas vestis est nuptialis. Hęc vestimẽta i sua integritate sunt cõseruãda, nec charitas ab vllo ẽ retrahẽda, vestis q̃q; ẽ ecclesiastica vnitas, q̃ fũma cũ diligẽtia iui olabiliter ẽ tenẽda, nulloq; schismate, nulla hęresi, nulla auersiõe frãgẽda, cũ dicat

Amos 6.

Sapi. 6.

Lucæ 21.

Apoc. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Apostolus: Idipsum dicatis oēs, & nō sint in vobis schismata. ¶fratres vestri & oīs domus Israel,]hoc est, seculares fideles & laici, ¶plangant incendium, q̄d dominus suscitauit vos autē non egrediemini fores tabernaculi.]Ex hoc habemus, q̄ seculares hoīes possunt temporalia damna, & propinquoꝝ amicorum q̄ mortem deflere. Sed hoīes spirituales religiosi, & in sanctis ordinibus constituti, tantæ debent perfectionis consistere, tam q̄ vehementer circa spūalem profectum ac commune bonum contemplationē q̄ diuinoꝝ esse intenti, vt cuncta temporalia & mala pœnalia penitus paruipendant immo nullus fidelium de corporali suorum morte debet immoderate tristari instar infidelium, qui futurorum non habēt fidem bonorum, cum dicat Apl's: Nolumus vos ignorare de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. ¶Dixit q̄q̄ dominus ad Aarom: Vinum & omne q̄d inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculū.]Si hoc iussum est pontifici ac sacerdotibus veteris legis, quoꝝ sacerdotiū fuit carnale, & circa corporalia irrōnalia aut inanimata sacrificia versans: quanto magis sacerdotibus euangelicæ legis, q̄ assidue ingrediunt ecclesiam ad ministrandum seu offerendum, vitanda & exhorrenda est oīs ebrietas, crapula, & ingurgitatio detestanda. Ebrietas nanq̄ & fornicatio & vinum auferūt cor. vt habeant scientiā discernendi inter sanctū & ꝓphanum, inter vere religiosa & superstitiosa, inter vere & apparenter virtuosa, inter vera & falsa. Doceant q̄ populum vniuersa Dei ꝓcepta, & q̄quid ad salutem requiritur animaꝝ, ne ꝓpriis vitijs excæcati, proferant m ortua atq̄ sterilia verba, nuda & insipida documenta, aut certe ne cupiditate ꝓprij cōmodi, aut timore sui incōmodi, subticeant veritatis doctrinā, & subditoꝝ palpent pc̄ta. Vel q̄d pessimū est, blandiantur peccantibus, seu pc̄tōrem in desideriis animæ suæ laudent, q̄ & cuncti s fideli bus prorsus vitanda sunt. ¶Circa hæc loquitur Origenes: Sacerdotes & clericos qui portio Dei sunt, vult ipse dominus sobrios esse, ieiunātes ac vigilantes omni tempore, maxime q̄n ad exorandum dñm, & sanctificandum in conspectu eius, altaribus præsto sunt. Sobrietas enī omnium virtutum est mater, sicut e contrario ebrietas omnium vitiorum. Nam & Apl's pnunciauit aperte: Vinum in quo est luxuria: vt ostēderet, ex ebrietate quasi primogenitam filiam generari luxuriam. Præterea, dominus & saluator regia authoritate sacerdotibus simul ac populis leges ac iura cōstituens: Attendite, inqt, ne grauentur corda vestra ebrietate & crapula & solicitudinibus seculi, & veniat sup vos subitaneus interitus. Audistis æterni regis edictū, & lamentabilē ebrietatis ac crapulę finem. Sola ebrietas est, quæ animam simul cū corpore debilem reddit. In cæteris qppe fieri potest, vt (secundum Apl'm) dum infirmat corpus, tunc magis potens sit spūs: & vbi is q de foris est, homo corrumpit, ille qui intus est, renouet. In ægritudine aūt ebrietatis, corpus simul & aīa corrumpit: spūs cū carne pariter vitiatur: cūcta membra debilitat, oculos tenebrat, pes vacillat, obliuio velat mentē, ita vt homo se hoīem esse ignoret. Hæc Origenes. Quæ cum ita se habeant, quid de sacerdotibus tabernas visitantibus, ne dicā & luxuriantibus, videtur esse dicendum? Nōne vitiosissimi & omni damnatiōe dignissimi comprobant? ¶Hircum q oblatus fuerat ꝓpc̄iō, cū quæreret Moses, exustum reperit.]Hoc implet, dum is qui ꝓpter peccata sua corpus suum afflixit, rursus cōcupiscētiæ igne illud incendit, vitioꝝ q̄ flamma occidit seipsum. ¶Quomodo potui placere Deo mēte lugubri?] per quod patet, quōd inordinata & secularis tristitia efficit hominem Deo displicentem, & impotentem ad promerendum. ideo ait Apostolus: Nō ex tristitia aut necessitate. Item q̄: Gaudete in domino semp. Et rursus: Seculi tristitia mortē opat. ¶Quod cum audisset Moses, recepit satisfactiōem.] Sic prælat⁹, iudex, immo & quilibet Chr̄ianus, rationabili excusatione audita, placabilis esse debet, nō austerus aut vindicatiuus. Verunta men is qui præest, non debet nimis faciliter excusatiōibus subditoꝝ fidem præbere, sed causam quam nescit, diligentissime inuestigare. Cætera ex præhabitis patent.

1.Cor.14. 2.Thes.4. Osee 4. Psal.9. Origen. Ephe.5. Lucæ 21. 2.Cor.12 2.Cor.5. 2.Cor.9. Psal.4. 2.Cor.7. 1.Co.10.

¶Explanatio literalis cap.11. Loquutus est dominus ad Mosen & Aaron.

Articulus vicesimusquintus.

PRo huius intellectu capituli aduertendum in primis, q̄ in prima Secundæ, q̄st. 102. asserit S. Thomas: Populus Iudæoꝝ fuit specialiter deputatus ad cultū diuinū, & inter eos, ꝑcipue sacerdotes: & sicut aliæ res q̄ ad cultum applicant diuinū, aliquā debent specialitatem habere, q̄d ad diuini cultus honorificentiam ptinet, ita in cōuersatione illius populi, & maxime sacerdotū, debuerunt esse alię specialia, congruentia ad cultū diuinum vel corporalem, vel spūalem. Cultus aūt legis figurabat mysteria Chr̄i, ita q̄ omnia gesta illoꝝ, ꝑ quæ figurabant ea quæ spectant ad Chr̄m, iuxta illud Apl'i: Omnia in figura contingebant illis. ideo rationes legalium obseruantiarum in cibis & consimilibus, dupliciter assignantur. Primo, secundum congruentiam ad cultum diuinum. Secundo, prout aliquid figurabant circa Christum & vitam Christianorum. ¶Consequenter pensandum, quōd duplex pollutio seu immunditia obseruabatur in lege: Vna culpæ, per quam polluitur anima: alia cuiusdam corruptionis, per quam corpus quodammodo inquinatur. Loquendo ergo de prima immunditia, nulla cibaria erant immunda, nec hominem poterant inquinare ex sua natura, quemadmodum ait saluator: Non quod intrat in os, coinquinat hoīm, sed quæ procedunt de ore. Veruntamen aliqui cibi possunt per accidens hoīem inquinare, inquantum contra votum, vel obedientiam, aut ex nimia concupiscentia comeduntur, vel inquantum præbēt fomentum luxuriæ, propter quod quidam abstinent à vino & carnibus. ¶Porro, secundum corporalem immunditiam, quæ est corruptionis cuiusdam, aliquæ animalium carnes quandam immunditiam habent, vel quia ex rebus immundis vescuntur, vt porcus: aut quia immunde conuersantur, vt animalia quædam sub terra habitantia, sicut talpæ & mures, vnde & quædam eorum fœtorem contrahunt: vel, quia eorum carnes corruptos generant humores, propter ipsorum superfluam humiditatem aut siccitatem: idcirco prohibitæ sunt ludęis carnes animalium, habentium vngulam vnam non fissam seu indiuisam, propter eorum terrestreitatem. Carnes quoq̄ animalium habentium multas fissuras in pedibus, quia sunt nimis cholericæ & adustæ, vt carnes leonis. Eadē rōne ꝓhibitæ sunt eis aues quædam rapaces, q̄a sunt nimiæ siccitatis: & quædam aues aq̄ticæ, propter excessum humiditatis. Similiter aliq̄ pisces nō habentes squamas & pennulas, vt anguillæ propter humiditatis excessum. Sunt aūt eis ad esum concessa animalia ruminantia, vngulam q̄ findentia, quoniā habēt humores bene digestos, & sunt mediæ complexionis, q̄m non sunt nimis humida, quod significant vngulæ nec nimis ficca siue terrestria, cum nō habeant vngulam continuam, sed diuisam. In piscibus q̄q̄ concessi sunt eis pisces ficciores, quod significatur per hoc quod habent squamas & pennulas. Per hoc enī oñditur cōplexio piscium humida temperata. In auibus etiam cōcessa sunt eis magis temperata, sicut gallinæ & perdices, atq̄ huiusmodi. Alia ratio ꝓdictoꝝ fuit, in detestationem idololatriæ. Gentiles nāq̄, ꝑsertim Aegyptij, inter q̄s Iudęi fuerunt nutriti, animalia huiusmodi prohibita suis idolis immolabant, vel eis ad maleficia vtebantur: animalia vero quæ Iudæis sunt concessa ad esum, non comedebant, sed ea tanquam deos colebant. Vel ob aliam causam abstinebant ab eis. Tertia ratio fuit, ad tollendam animiam diligentiam circa cibaria, hinc cōcessa sunt eis animalia, quæ possunt faciliter in ꝓmptu haberi. Quarta ratio fuit figuralis & spiritualis, quæ sequenti tange[articulo. Hæc Thomas. ¶Præterea, de ista materia scribit Gulielmus Parrhisiensis libro de fide & legibus: Post hæc ꝓsequemur immunditias animaliū. Vbi primo sciendum, q̄ quædam animalia immūda erant immunditia corporali & immunditia repudiationis & irregularitatis: quædā vero sola immunditia irregularitatis, q̄ s. prohibita erant à Dei sacrificio & ab esu humano. Nec scimus aliq̄d animal, q̄d immundum reputatum sit propter solam immūditiam corporalem. Porcus vero, de q̄ minus videri posset, nō solum habet immunditiam corporalē, sed & legalem. Adhuc enim Pagani immolant porcos, & fœdera sua ac pacta sanguine firmant porcoꝝ, nō aliter ea rata & inuiolabiliter obseruanda putātes, nisi transierint inter partes sacrificij huius. Atq̄ vt paucis intelligas alia, si salubritati corpoꝝ populi sui per hanc animaliū discretiōem Deus intendere voluisset, animalia nō munda vel immunda, sed salubria vel noxia appellasset: quanuis verum sit, q̄ in animalibus gressibilibus, & auibus ac piscibus, q̄si saniora & salubria eis cōcesserit, multa q̄q̄ venenosa atq̄ mortifera prohibuerit eis. Ad aliud ergo respexit prouidentia Dei, quanuis non prætermiserit istud. In hoc ergo q̄ in quadrupedibus animalibus duo signa munditiæ simul coniunxit, videlicet ruminationem & vngulæ diuisionem, generali regula de huiusmodi populum informauit: vbi vero alterum deest, immunditiā designauit, vt in camelo & chœrogryllo. Tu autem scito q̄ camelo sacrificabāt idololatræ. hoc ipsum legimus nos in libro de annulis septem planetarum. Propter q̄d etiam de chœrogryllo idem hoc licitum est opinari. Nec mirum, si pauca munda animalia reperit Deus, q̄ idololatria abominabilia non fecisset, cum apud Aegyptios sexcēta sexagintatria sacrificiorum genera haberet idolatria, secundum q̄d dicit Miglodorus. Postmodum vero miseratione deorum, redacta est ad vigintiquinq̄ præcipua. Immolationem vero lacertæ, nos ipsi legimus alibi, similiter talpæ & vespertilionum. Ad eam quoq̄ demētiam peruenisse idolatras, vt talpas & vespertiliones adorarent, Esaias testatur. Nostris etiam temporibus bufones adorari ab insanissimis gentibus quibusdā audiuimus. Ex his igitur paucis intellige & mirare sapientiā Dei, quæ omnia animalia, quę sibi idolatria vsurpauit, abominabilia esse voluit populo suo: vt vel ea nō cōederent, vel etiā non attingerent, atq̄ hoc ipso lōge fierēt à ritu idololatrarum: quemadmodū nunc in regionibus vbi adorari dicitur cattus, statuendū esset, ne ibi cattus inueniretur: & vbi bufo dicitur adorari, ne ibi bufo viueret. Hæc Parrhisiensis. ¶Postremo, circa hæc in Scholastica fertur historia: Animaliū alia viuunt in terra, alia in aqs, quædā in aere. Inter ea vero quæ in terra sunt, alia sunt reptilia, q̄ oīa sunt immunda: alia sub terra latentia, vt talpa quæ gñatur de luto, & oīa hæc immunda: alia sunt gradientia super terrā, de qbus est hæc regula generalis: Mundum est tantum, quod ruminat & vngulam findit. De piscibus quoq̄ hæc est regula generalis: Mundi sunt

Matt.15. Esaiæ 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt pisces illi duntaxat, qui habent squamas & *pennulas. De auibus noīatim expressit, quę mundæ, & quæ immundæ. Hoc solum de auibus ghaliter dictum est: Volatile q̄d gradit sup quatuor pedes, immundum est, nisi crura habuerit retro longiora super quæ saliat. His prę-
missis, patebit, oīa in isto capitulo iussa, rationabiliter esse statuta. Itaq; ad expositionem te-
xtus est procedendum: [Locutus est dominus ad Mosen & ad Aaron.] Cur dominus aliq̄ di
cat ad Mosen tm̄, aliq̄ vero ad Mosen & Aaron simul, nonnulla autem ad eos & ad filios Aa
ron, quæri potest: & quantum ad præsens dici potest, q̄ ista locutus est non solum ad Mosen,
sed item ad Aaron, quoniam totum populum Israel concernebant, quorum iam pontifex
extitit Aaron: vnde & eos habuit legitima Dei docere. Ea vero quæ ad sacerdotes tantum-
modo pertinebant, communiter dixit ad Mosen tantum, tanquam ad principalem omni-
um ducem & legislatorem ministerialem. [dicēs ad eos: Dicite filijs Israel: Custodite omnia
*scripsi quæ *præcepi vobis, vt sim vester Deus] nō solum iure creationis generalis q̄ prouidētiæ, sed
etiam per specialem & gratiosam gubernatiōem vestri, atq; per debitum cultum mihi à vo
bis exhibendum. Veruntamē clausula ista nō est in Hebræo. [Hæc sunt animalia quæ come
dere debetis, de cunctis animantibus terræ] hoc est, e numero animaliū gressibilium. [Oīne
quod habet diuisam vngulam, & ruminat in pecoribus,] id est, inter iumenta seu pecora
[comedetis] hoc est, licite manducare poteritis, tanquam munda secundum legem. nihilo-
minus ex speciali deuotione licuit à carnibus abstinere, vt patuit in sacratissimo Ioanne Ba
ptista. Diuisio nanq; seu fissio vngulæ, signum est tēperatæ cōplexionis: ruminatio autem, bo
næ digestionis. [Quicquid autem ruminat qdem & habet vngulam, sed non diuidit eam,]
hoc est, fissam eam nō habet, seu partes eius ab inuicem nō disiungit per motum & ambula
tionem, [sicut camelus, non comedetis illud,] cum non sit tam aptum refectioni humanæ.
† & [sed inter immunda reputabitis]. i. inter ea quæ secundum legem, immunditiam habent
cuiusdam corruptionis atq; ineptitudinis ad edendū ob causas p̄tactas, vt dictū est. Sic q̄ q̄d
ait, inter immunda, non est intelligendū de immunditia & ineptitudine ad offerendū, sed ad
cōedendum. Nam plura munda & licita erant ad manducandum, q̄ non erant munda ad im
molandum. Oblatio nanq; (vt patuit) de pecoribus, non fiebat nisi de tribus animalium spe
ciebus, videlicet boue, oue, & capra. [Chœrogryllus qui ruminat, vngulam q̄ nō diuidit, im-
mundus est.] Chœrogryllus (secundum Glosiam) est bestia quæ herinacius appellatur, ani-
mal debile, rapax, mortiferum, & spinosum, quoniā pro pilis operitur in pelle quibusdam
materijs, instar spinarum pungentibus & acutis. [Lepus quoq;, nam & ipse ruminat, sed vn-
gulam non diuidit. Et sus, quæ & cum vngulam diuidat, non ruminat: horum carnibus non
vescemini, nec cadauera contingetis, quia immunda sunt vobis] tam ad vescendum, quàm
ad tangendum, præsertim dum ex intrinseca corruptione obierunt. Non tamen ex horum
contactu tangens contraxit maculam tantam, aut taliter expurgandam, sicut ex aliorum
quorundam contactu, prout infrà habebitur. ¶ Consequenter discernitur inter pisces im-
mundos & mundos. [Hæc etiam sunt quæ gignuntur in aquis, & vesci] eis [licitum est: Oīne
quod habet † pennulas & squamas, tam in mari quàm in fluminibus & stagnis,] hoc est, in
† pinnu las quacunq; aqua, [comedetis. Quicqd aūt † p̄nulas & squamas non habet, eos quæ in aquis
mouentur & viuunt,] id est, siue vnum horum, siue vtrunq; defuerit pisci. [abominabile exe
crandum q̄; erit vobis.] cuius rei causæ literales, præhabitæ sunt. Siquidem pisces qui habēt
pennas & squamas, melioris complexionis consistunt. Porro pennula piscium dicitur quod
supereminet dorso eius, & per quod se leuat in aerem. [Carnes eorum non comedetis.]
Quidam dicuntur ab esu carnium totaliter abstinere, qui tamen comedunt pisces. Quomo-
do ergo pisces dicuntur carnes habere? Respondetur q̄ extense vtendo nomine carnis, pro
1. Cor. 15 quocunq; mixto animato. Nam & Apostolus ait: Alia caro piscium, alia volucrum, alia ser-
pentum. Interdū vero caro strictius sumitur pro materia tali animata & calida, sanguinem
in venis habente. Sic q̄ corpus piscis non dicitur caro. [& morticina vitabitis] ne ea tanga-
tis, vt p hoc admoneamini, quantū ab interiore cōtaminatiōe peccati debeatis cauere. Atta
men talis cōtactus nō fuit p̄hibitus per modum absoluti præcepti, tanḡ fuerit culpa morta
lis, nisi forte cōtingeret ex legis cōtemptu, sed per modum cuiusdam mandati, q̄d inter pre-
ceptum & cōsilium habet se medio modo. Vnde si ex negligentia, inaduertentia, aut simili
modo aliter accidebat, fuerat veniale. [Cūcta q̄ nō habēt † pennulas & squamas in aqs, pollu
ta erunt.] Sequtur discretio inter aues, quantū ad esum. [Hæc sunt quæ de auibus cōedere nō
debetis, & vitanda sunt vobis: Aquilam, & gryphem, & haliętum, & miluum, ac vulturem
iuxta genus suum,] hoc est, cuiuscūq; sint generis seu speciei. Hæ etenim aues sunt rapaces,
quod venit ex magna caliditate & siccitate complexionis eorum: ideo esui sunt ineptæ, nec
faciliter possent acquiri: esset q̄ curiosum & gulosum, pro tali edulio laborare: vescuntur q̄-
q; communiter cadaueribus mortuorum, quemadmodum corui, de quibus subiungitur:
[Et omne coruini ghis in similitudinem suam:] hoc est, nullum coruum edetis cuiuscunq;
sit

sit speciei, sit q̄; similitudo hic sumit p specie specialissima in similitudine essentiali. ¶ Præ-
terea, de naturis & proprietatibus auium hagę multa recoli possent, sed plixitas est vitanda.
Itaq; aqla est auis magna, plumis & varietate distincta, acutissime vidēs, altissime volās, pisci
busq; insidians, q̄s, instar saxi descēdens in vndas, trahit ad littus. Gryphes est auis monstrosa
q̄drupes, habens cōrpus formatum vt leo, alas & caput vt aquila, crudelis est valde, hoīes vi-
uos discerpens, eq̄s odit. Et interdum equum cum equite rapit, & tollit in altum ac deuorat.
Tam magnos & amplos habet vngues, q̄ inde (vt fert) fiunt scyphi, q̄ in regum ponuntur
mensis. Smaragdum q̄q; & iaspidem ponit in nido suo contra aīalia venenosa, atq; vt refert
Isidorus, sunt aliq̄ partes & montes, in qbus abundant auręę & gemmæ, p̄sertim smaragdus Isidor⁹.
& iaspis, nec inde possunt auferri, gryphis accessum prohibentibus rōnali creaturæ, cui ra-
rus & difficilis est aditus illuc. Haliætus secundum q̄sdam est falco. aptius tm̄ (vt videt) p he-
rodionem, de q̄ infrà habetur, falco intelligitur. Nam libro de naturis aīalium legit, q̄ ha-
liætus seu merulus parua sit auis, aues paruas inuadens, rapiens & manducans. Vnde q̄dam
putant, q̄ sit nisus. Miluus est auis rapax, querulosa & importuna, cadaueribus vescēs, dome
sticis p̄sertim pullis insidians, primo audacior, postea aūt timidior, syluestres volucres impu
gnare non audens. Vultur est auis plurimū rapax, cadaueribus vescēs, acuti intuitus, fortis q̄
odoratus, sequens exercitū, sperās vesci cadaueribus vincendoęę. Coruus est auis clamorosa,
rauca, dolosa, cadauere viuens, rostrū sterqlinio sæpe infigens, aīali eruens primitus oculum.
Et dī funeris præco, q̄d imminere p̄cipit odoratu, vt fertur. ¶ Consequenter noīantur & alię
aues prohibitæ manducare. [Struthionem, & noctuam, & larum, & accipitrem iuxta genus
suum, bubonem & mergulum & ibim, cygnum & onocrotalum & porphyrionem, herodi-
onem &c. charadrion iuxta genus suum, vpupam q̄q; & vespertiliōem.] Quemadmodū tan- Idem.
git Isidorus, si in prohibitionibus auium & bestiaręę, quæ in isto capitulo prohibentur hoī-
bus comedere, non lateret mysterium, esset in textu superfluitas magna verborum. Multa
nanq; prohibentur in eo, quæ nullus ludęorum aut etiam aliorum bene dispositorum come
dere consueuit: quod patet per se, ideo mystica est ratio horum. ¶ Porro struthio est medium
quoddam inter volatilia & gressibilia, quæ & si pennis vestit, nequit tamen volare ob corpo
ris pōderositatem, sed alis iuuatur ad cursum celerrimum. *Ouat aūt vt auis. Instāteq; tem-
pore, q̄ pariat oua, oculos ad stellas pleiades leuatiqa nec *ouat, nisi cum illam viderit cōstel
lationē assēdere: quā cum circa mensem Iunij viderit, fodit arenā, & in ea sua cooperit oua:
moxq; obliuiscitur vbi posuerit ea, nec vltrà ad illa reuertit: sed calore solis pullificant. q̄ fa-
cto, suos cognoscit alitq; pullos. De q̄ ad Iob dominus ptestatur: Struthio derelinquit oua Iob 39.
sua, obliuiscitur q̄ pes conculcet ea &c. Vngulas habet fissas instar vngularęę quadrupedis: &
tātæ consistit caliditatis, vt ferrum deglutiat, digerat, & consumat. Secundum Aristotelem Aristot.
quoq;, naturaliter odit equum. Noctua dicitur, q̄si de nocte acute tuēs seu videns: & alio no
mine nycticorax nuncupatur, & noctibus quærit cibum: cuius clamor odiosus est auibus,
quā & aues persequuntur. in die solis splēdore visus eius hebetatur. oua columbarum & mo
nedulaęę frangit ac vorat, & pugnat cum illis. Larus, est auis nunc volans in aere, nunc na-
tans in aqua. auis est pigra, parua & pinguis, libenter habitans iuxta aquas: nec potest remo
te aut diu volare, ita vt velociter currēs, eā capere valeat, estq; humida valde. Accipiter auis
est rapax, prædalis, siue sit syluestris, siue domestica. Syluestris autē est peior, quoniā aues q̄s
capit, mox deuorat. Domesticus vero prædā dāo suo repræsentat & seruat, flāte austro, con-
tra solis radios alas suas expādit, q̄tenus poris corporis sui aptis, excutiat eas, & nouæ ei ac-
crescunt. Propter q̄d ad Iob dominus loquitur: Nunquid per sapientiā tuā plumescet acci- Iob 39.
piter, expādens alas suas ad austrum? Bubo est auis turpis, fœda, feralis, noctis amica, in se-
pulchris habitās & cauernis, pigra, auibus odiosa, à quibus dilaniatur, si in die reperiatur ab
ipsis. Et iuxta augures malum prætendit, quoniā funebris lugubrisq; consistit: templa nocte
ingreditur, vt oleum lampadum ebibat. quando ab auibus inuaditur, vertit se in supinum,
& pedibus se defendit. mures & vespertiliones venatur & edit. Mergulus à mergēdo nomen
sortitur, quia frequenter descendit in aquas, vt vermes pisciculosq; deglutiat. imminente
æquoris tempestate, cum clamore festinat ad littus. Atq; vt ait Isidorus, grauem & grandem Isidorus
tempestatem constat mari instare, dum merguli petunt littus. Ibis dicitur Aegyptiaca esse ci
conia, in Nilo flumine habitās, serpentum ouis vescens, ex quibus escā nidis suis defert gra-
tissimam. Cygnus est auis nota, pennis albissima, carne nigra, inter pisces nutrita, eos non
comedit, ponderosum gerit corpus, ideo raro volat, diligitq; quietem, quasi mortem conte-
mnens, dulciter canit, morte instāte. Post coitum fœmella percutit fugatq; marē, qui se post
coitum balneat. Similiter fœmina ante cibum. Onocrotalus, auis est, quo ad sonum, similis
cygno, & q̄si ventres habens duos, in quoęę vno recipit cibos, qui p̄ vesicula gutturis reputa
tur, in alio decoqt eos. Cuius, teste Isidoro, duo sunt ghia: vnū aquaticum, aliud solitudinis. Idem.
Aquaticum est valde gulosum, anguillis p̄sertim insidians: quod dum quiescit in littore, ro-
strum

Universidad de Deusto
Biblioteca

strum semper erigit sursum, vt eius acumine se contra accipitrem muniat. ¶ Porphyrion est auis, alio nomine pelecanus vocata, cuius duplex est species: vna in aqua habitãs, & piscibus vescens: altera in terra solitudinem amat, lacertas comedens & serpentes, ideo serpentes oderunt pelecanos, eisq; absentibus ascendunt in nidos ipsoꝝ, atq; ipsorum pullos intoxicant: ꝙs rediens parens inuenit morientes, & statim se vulnerans, pprio sanguine curat eos. Herodion, q & falco, est auis illustrium manib⁹ assueta gestantiũ, animosa, & maiores corpore se aues inuadens, abundans plumis, nõ carnosa, ideo velox & agilis ad volatum, acuti duriq; pectoris, fortis in vnguibus, grauius tñ lædens ꝑdam pectore irruendo, q̃ rostro lædendo. Quæ nisi primo aut saltẽ secundo ꝓualuerit ictu, q̃si sibiꝑsi indignãs aut erubescẽs, vagat ꝑ aera, nec faciliter ad gestantis reuertit manũ. Si vero syluestris est, illa die vix q̃rit ꝑdam. Charadrion dicit auis oĩno albi coloris, cuius femoris pars inferior purgat caliginẽ oculoꝝ. Huiꝰ auis hæc fertur natura: Si dirigatur sup ægrum morituꝝ, auertit visum suum ab eo: si sup sanandum, visum figit in eum, q̃si curando applaudens. est tñ nutrimenti immũdi. Vpupa est immũdissima auis, humanis vescens stercoribus, in sepulchris cõmorans, aut in fimo, cuius corde vtũtur malefici in maleficijs suis. Cumq; senuerit, vt nec videre valeat, nec volare, pulli eius euellunt ei pennas. Et liniunt oculos eius succis herbaꝝ, ac fouent eam sub alis, donec crescant pennæ ipsius. Sicq; renouata, volat ac videt, vt refert Isidorus. Legit etiam ꝙ si qs sanguine eius inunxerit oculos suos, pgens dormitum, dæmones in somnis se suffocantes videbit. Vespertilio est auis fœda & vilis, debilis visus, habẽs alas sine plumis, & corpus instar muris: circa vesperam egrediens suũ latibulum, ꝑ voce sibilum facit terribilẽ. [Oñe de volucribus q̃d graditur super q̃tuor pedes, abominabile erit vobis ad cõedendum.] Talia enim volatilia, sunt velut monstra, in parte cum auibus, & partim cum gressibilibus cõuenientia: quibus & idololatræ in suis maleficijs vtebãtur & sacris, q̃ & difficulter acquruntur. [Quicquid aũt] volatilium [ambulat sup q̃tuor pedes, sed habet longiora retro crura, ꝑ q̃ salit super terram, cõedere debetis, vt est bruchus in genere suo: & attacus, atq; ophiomachus, ac locusta, singula iuxta genus suum.] Opinant aliq ꝙ istæ sint diuersę species locustaꝝ, aut magis ałia diuersi gradus in eadẽ specie, ita ꝙ bruchus est fœtus locustæ nondum alatus: q cum alatus fuerit, cœperitq; volare, vocatur attacus: tadepta vero perfectione volandi, vocatur locusta. sed istud non videtur textui consonare, qa de ꝑfatis volatilibus addit, singula iuxta genus suum. Per q̃d insinuari videtur, ꝙ differant generice siue specifice. Hinc alij dicũt, ꝙ attacus maior est brucho, differens specie. Ophiomachus vero est bestia q̃dam pugnans cõtra serpentes. ¶ Deniq; secundũ Gulielmum in libro de fide & legibus, ꝙ gña ista locustaꝝ, seu genus locustæ cõcessum est Iudæis in esum, factũ videt in memoriam auxilij eis desup dati ꝑ locustas contra Aegyptios. Beatissimus q̃q; Ioannes Baptista legitur vsus locustis in cibum. Aliq tñ ibi per locustas intelligunt herbas, non animalia: tqm̃ eis videtur, ꝙ non sit carnibus vsus in eremo. [Quicquid autem ex volucribus q̃tuor tm̃ habet pedes, execrabile erit vobis] ad manducãdum, sicut iam dictum est. [Et qcunq; morticina eoꝝ tetigerit]. i. cadauera ex intrinseca corruptione mortua, [polluetur, & immundus erit vsq; ad vesperam]. i. irregularitatẽ quandam seu ineptitudinem, vel indignitatem introeundi sacrum locum, videlicet templum seu atrium, contrahet. [Et si necesse fuerit, vt portet qppiam hoꝝ mortuum, lauabit vestimenta sua, & erit immundus vsq; ad solis occasum.] Ex isto elicitur & probatur, ꝙ immunditia ista non fuit inquinatio culpæ, qa necessitas à culpa excusat. Porro lotio ista, fuit adsperso aquæ, in q̃ mixtus fuit cinis vaccæ rufæ combustæ, s. aquæ lustratiõis. Et quia de tangente præfato non dicitur ꝙ lauabit vestimenta sua, aliqui dicunt, ꝙ immunditia eius fuit minor, q̃ istius tale qd portãtis, nec indiguit vestimẽta sua lauare, id est, super ea adspergi aqua ꝑfata, quemadmodum iste q portauit: quoniã plus est portare, q̃ tangere. [Quod ambulat super manus, ex cunctis animantibus quæ incedunt quadrupedia, immundum erit]. i. illicitum ad vescendum, vt vrsus & simia, q̃ per similitudinem quandam dicũtur manus habere, & sup ea incedere, qm̃ anteriores eoꝝ pedes sunt similes manib⁹. Corpora q̃q; eoꝝ, detractis corijs seu pellibus, similitudinẽ habent nõ modicã cum corpore hois, excoriatoq; puero. Vnde & vna huius prohibitiõis causa assignat, ne Iudæi ex talium animaliũ esu afficerẽtur comedere carnes humanas. Sunt aũt & aliæ causę superius tactæ. [Qui tetigerit morticina eoꝝ, polluet]. i. ingnatus manebit. [vsq; ad vesperam.] Sicq; videtur ꝙ post transitũ tem poris tanti, reddebatur ab illa pollutiõe immunis. [Et q portauerit huiusce modi cadauera, lauabit vestimenta sua, & immundus erit vsq; ad vesperaꝝ, quia omnia hæc immũda sunt vobis. Hæc q̃q; inter polluta]. i. esui illicita [reputabuntur de his quæ mouẽtur in terra, mustela & mus.] Mustela dicitur q̃si mus longus, q & persequitur mures atq; serpẽtes, q̃dã qdam latẽt sub terra, alij suprà versant. [& crocodilus.] is à croceo colore nomẽ sortit, bestia magna & q̃drupes, nunc in aqs, nunc in terra manens, immanitate dentium vnguiumq; armatus, corpus habens tam durum, vt repercutiat fortium lapidum ictus: de qua bestia ait Plinius, ꝙ

Matt. 3.

ꝙ sola inter cuncta aĩalia mouet superiorẽ suã mandibulam, inferiorẽ habens immobilem. Tantæ est q̃ntitatis, ꝙ iunior Tobias ab ea timuit deuorari, quã pisces qdã serratã cristã habentes interimũt, interiora ipsius dissecantes. [singula iuxta genus suũ, mygale & chamæleon, stellio & lacerta & talpa, oĩa hæc immũda sunt.] ¶ Mygale dicit aĩal formatũ ad deridẽdum, qa ex se ridiculosum videtur: est q̃q; dolosum, rapax & ingluuiosum, secundũ Glossam. ¶ Chamæleon est bestia diuersa varietate respersa, tanq̃ pardus: ad colores q̃q; ꝙs intuetur, faciliter variat, sicq; in diuersos colores mutat, sicut & primo Ethicoꝝ ait philosophus, & fingit se mãsuetã, cũ tñ crudelis sit. ¶ Stellio à stella suscipit nomẽ, q̃si stellatus, cũ sit varijs maculis picturatus, & mutat colores, sicq; fertur lucere vt stella. Est aũt reptile, lacertæ cõsimile, interlucẽtibus guttis pictum instar stellaꝝ, scorpionib⁹ ita cõtrariũ, vt visum ab eis, incutiat ipsis torporẽ atq; pauorẽ. Vnde in Prouer. dicit: Stellio manibus nititur, & morat in ædib⁹ regum. Lacerta & talpa sunt aĩalia nota. Fertur aũt chamæleon aere pasci, quẽadmodũ talpa terra, salamandra q̃q; igni, & halec aqua, iuxta illud metricum: Terra cibat talpã, flãmæ piscũt salamandrã, Vnda fit haleci cibus, aer chamæleoni. Deniq; tactus hoꝝ censet imũdus & maculans. [Qui tetigerit morticina eoꝝ, immundus erit vsq; ad vesperã: Et sup q̃d ceciderit quicq̃ de morticinis eoꝝ, polluet.] Sicq; inanimata ex illoꝝ cõtactu etiã polluebant, nõ vtiq; pollutiõe peccati, sed inidoneitatis veniẽdi in humanũ aut diuinũ ministeriũ ante eoꝝ purgationẽ. [Tam vas ligneum & vestimẽtum, q̃ pelles & cilicia, & in q̃cunq; sit opus].i. q̃dcunq; vt ensilium, [tingẽtur aqua].i. aqua in q̃ mixtus est cinis vaccæ rufæ ꝑ peccato cõbustæ, adspergẽtur, dũ ex ꝓtacto cõtactu fuerint ingnata. [& polluta erũt vsq; ad vesperaꝝ,] ita ꝙ etiã post illã adsperssionẽ reputabunt modo ꝑdicto polluta seu inidonea ad vtẽdum vsq; ad solis occasum. [Et sic postea mundabunt].i. post horã illã habebuntur vt munda. [Vas autẽ fictile in q̃ hoꝝ qcq̃ intro ceciderit].i. in q̃d corruerit aliqd ꝑfatoꝝ imũdoꝝ aĩaliũ aut morticina eoꝝ. [polluetur, & idcirco frangendum est,] qa nõ potest ob suã fragilitatẽ tam plene purgari ꝑ fortẽ cõfricationem, vt lignea, ærea, & ænea vasa. [Oñis cibus quẽ comedetis].i. prꝑparatus ad comedẽdum, [si fusa fuerit sup eum aqua, immũdus erit].i. edi nõ poterit. Hoc exponitur de supfusione aquæ cõtentæ in vase, in q̃d immundũ q̃dcunq; corruerat, ex cuiꝰ cõtactu & aqua illa fiebat polluta, vel forte in detestationẽ idololatriç, dictum est de cuiuscũq; aquæ supfusione, qa idololatræ in suoꝝ honorẽ deoꝝ aquas, ꝑsertim idolis cõsecratas, supfundebãt cibarijs, & quidã eoꝝ aquã colebãt. De hoꝝ autẽ rationibus & rationabilibus causis infrà dicetur. [Et omne liquens q̃d bibitur de vniuerso vase, immundũ erit].i. ois potꝰ seu liquor, vinum ac sicera, si in ea ciderint quippiã de illis immũdis, nõ poterunt bibi. [Et qcq̃d de morticinis huiusmodi] immundoꝝ [ceciderit sup illud] q̃d dictũ est, puta sup q̃dcunq; vas aut instrumẽtum seu vestẽ, &c. [immundũ erit] ex illius cõtactu, [siue clibani fuerint, siue chytropodes].i. vasa seu ollæ aut potti, habentes inferius pedes sup ꝙs stent. [destruẽtur & immmundi erunt,] si ex illis immũdis fuerint tacti. q̃d intelligẽdum videt de vasis & furnis fictilibus terreis, nõ saxeis aut æneis, cum dictũ sit ꝙ vasa lignea sic cõtacta sint lauãda. [Fontes vero & cisternæ & ois aquaꝝ cõgregatio,] vt flumina, tita magna & maria, [mũda erũt,] q̃uis immũda illa in ea ceciderint: qa tã magna aquaꝝ moles, nõ potest tã facile inqnari, & ꝓpter talium aquaꝝ raritatẽ, ꝑsertim in locis terræ ꝓmissiõis, poterat Iudæis esse graue, si aquę illæ fuissent tã faciliter inqnatę, vsuiq; eoꝝ ꝓhibitæ, & etiã qa idololatræ nõ ita exercuerunt q̃sdã supstitiões suas circa aquas illas, quẽadmodũ circa aquas q̃s habebãt domi in vasis, vel qa huiusmodi aquę magnę cõtinent in terra, q̃ ex cõtactu ꝑfato nõ maculat, idcirco nec ipsę. [q morticinũ eoꝝ tetigerit, polluet. Si ceciderit sup semẽtẽ]. i. sup semen aut granũ nõdum i terram ꝓiectũ, [nõ polluet eã] res q̃cunq; ꝑfata imunda. [Si autẽ quispiã aqua semẽtẽ pfuderit, & postea morticinis tacta fuerit, ilicò polluet] ita ꝙ nõ erit apta ad seminãdũ, nisi forte purgetur. ¶ Cur aũt polluit granum ex imundoꝝ cõtactu qñ madefactũ est aq̃? Dici potest qm̃ ipsa aqua grano supfusa, ex cõtactu illo polluitur, & ex cõsequẽti semẽtis, vel qa semẽtis humefacta, susceptibilior est peregrinæ impressionis, vel qa idololatræ oppositũ ritũ habebãt. Est tñ oĩm hoꝝ mystica ratio partim tacta, & partim tãgẽda. [Si mortuũ fuerit aĩal] ꝓpria morte, [q̃d licet vobis comedere] i, mundũ, nisi aliunde interueniat impedimẽtum, [q cadauer eius retigerit, ĩmundus erit vsq; ad vesperã. Et q comederit ex eo].i. cadauere ꝑ se mortuo [quippiã].i. aliquã eius partẽ q̃ntumlibet paruã, [siue portauerit, lauabit vestimẽta sua, & immundus erit vsq; ad vesperaꝝ.] Istud ex dictis est claꝝ. [Oñe q̃d reptat sup terrã, q̃si, pedes nõ habẽt, & ore seu alio modo corpꝰ suum trahunt ac mouẽt, [abominabile erit] vobis, [nec assumetur in cibum.] Talia em̃ in seipsis impura sunt, esui q̃ inepta. [Quicqd sup pectꝰ q̃drupes graditur,] ita ꝙ q̃uis habeat q̃tuor pedes, tñ ob cruꝝ pedum q̃ breuitatẽ tangit terrã in ꝓcedendo. [& multos habet pedes, siue ꝑ humum trahitur, non comedetis] etiã illa q̃ habẽt plus q̃ q̃tuor pedes, & trahunt se per terrã, vel ex alia vi se trahunt in ꝓcedendo. [quia abominabile est].i. immunda sunt vobis ad esum. Porro vt super secundum sententiaꝝ Albertus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

bertus, Bonauentura & alij scribunt, Multiplex est genus reptiliu: Vnum, qđ trahit ac rapit se vi oris, vt aliqui vermes. Secundum, quod rapit se vi coſtarꝝ, sicut serpentes. Tertiũ, qđ trahit & rapit se vi pennularꝝ suarꝝ, vt pisces: quartũ, qđ rapit se vi annuloꝝ, vt aialia annulosa: quinto, extense loquẽdo, oñe aial dicitur reptile, qđ mouẽdo se, magnã partẽ corporis sui applicat terræ, vt itellio & lacerta. Textus vero nũc loquit de reptilibus terræ, q̃ reptãdo immunditiã cõtrahunt conuersatione & motu, & aliunde sunt vilia, cõplexionis quoque intẽperatæ ad alendam vitã humanã. [Nolite contaminare animas vestras,] paruipendẽdo, aut ex contemptu seu negligentia culpabili violãdo ꝓtacta mãdata. Quanuis em̃ ex corporali illo contactu nõ contaminabat aia macula culpæ directe & immediate, poterat tñ culpã incurrere non curãdo, aut ex irrationabili causa omittendo obseruantiã eorundẽ. [Nec tangatis quicq̃ eoꝝ,] s. immundoꝝ, [ne immũdi sitis] immunditia corporali aut spiritali, iuxta expositionem ꝓhabitã. [Ego sum dñs Deus vester] cui cum oñi diligẽtia & puritate est ministrandum, nec dignus est seruus meus vocari qui mihi nõ seruit, sicut præcipio. Vnde & Christus in Euangelio: Quid, inquit, dicitis mihi dñe dñe, & non facitis quæ dico? Per Malachiam quoq; dñs loquit: Fili⁹ honorat patrẽ suũ, & seruus timet dñm suum: Si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? & si dñs ego sum, vbi est timor meus? [Sancti estote] .i. puri à vitijs, & ornati virtutibus: [qa ego sanctus sum] .i. essentialiter purus, virtuosus, perfectus, & sanctitas ipsa immensa, exemplaris, fontana, oĩs puritatis & virtutis mensura, causa & regula prima. Dñs aũt vult seruos suos suæ voluntati cõformari ac obedire. Præsertim q̃ Deus, q̃ est summ⁹ pater ac dominus oĩm, vult vt homines ad suã imaginẽ similitudinẽq; producti, conforment etiã ei ꝓ dona gratiæ ac virtutum, vt Deus pater resplẽdeat in filijs suis, & seruis ipso suo famulatu ostendãt dominũ suũ honorabilẽ esse, aliosq; suo exẽplo incitent & inducãt ad summæ maiestatis honorẽ. Ideo filius Dei docuit nos orare: Pater, sanctificet nomen tuũ. Item: Videãt opa vestra bona, & glorificẽt patrẽ vestrũ qui in cælis est. [Ne polluatis animas vestras in oñi reptili qđ mouet super terram: Ego em̃ sum dominꝰ q̃ eduxi vos de terra Aegypti, vt essem vobis in Deũ] .i. ad hoc, vt ꝓ debitã subiectiõem, puritatem & obedientiam, ita colatis me, vt digni sitis me Deũ vocare, tanq̃ id quod sup oñia amatis, honoratis & colitis. Propter qđ ab idololatris vos eduxi, ne cõformemini illis, sed multiplici mũditia differatis ab ipsis. [Sancti eritis] .i. esse debetis immaculati, præsertim ab omni culpa mortali, & etiam virtuosi & mundi: [qa ego sanctus sum,] qui cultores meos volo mihi per imitationẽ esse cõsimiles, qa peccata odio ac detestor virtutes, sanctitatẽq; diligo. Hinc ait in Euãgelio Chꝛs: Estote misericordes, sicut & ꝓr̃ester cęlestis misericors est. Et denuo: Estote, ait, perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Postremo additur epilogatio: [Ista est lex aiantium & volucrũ, & omnis animæ viuentis q̃ mouet in aqua] .i. omnis animati aquatici, hoc est, in isto capitulo datæ sunt leges seu iussiones discernẽdi immunda à mundis, tã in bestijs terræ, q̃ in auibus aeris ac piscibus aquæ. [& reptat in terra, vt differentias noueritis mundi & immundi, & sciatis qd comedere & respuere debeatis.] ¶ Circa ꝓhabita plenius intelligenda, pensandũ, qa vt docet Alexãder sup tertium Sentẽtiarꝝ, & Guilhelmus libro de fide & legibus, Voluit dñs tabernaculũ suũ in honore haberi, ideo nõ nisi mũdos in illud intrare concessit. Immunditia aũt irregularitatis materiæ, q̃ requirebat purificatiõem, multiplex eratiquia vasa in quæ immũda ceciderãt, & ea q̃ morticina illoꝝ tetigerãt, reputabãtur immunda, similiter hoĩes qui ea tãgebãt, clibani q̃q; & ollæ in quo nõ aliud recte intelligi potest, nisi ꝓhibitio appropinquationis ad idololatriã. Vbi em̃ ꝓhibiti sunt filij Israel tãgere huiusmodi animalia vel morticina eoꝝ, prohibiti sunt necessario immolare ea, & de immolatis comedere. In hoc etiam q̃ immunda iudicata sunt immunditia, q̃ ꝓhibebat accessum ad Dei tabernaculum, præcisa est etiã ea tãgentibus oĩs spes emundationis, & appropinquationis ad Deũ p illa. Et per hæc offensa sunt filijs Israel signa diuinæ offensionis & indignationis in illis immundis, nõ ꝓpter se, sed propter idololatriã quę fiebat de eis. Deniq; vasa in quæ corruerũt immunda, voluit Deus esse polluta cũ contentis in eis. Idololatræ em̃ vasa volebãt carere operculis, vt aliquibus seruitijs idololatriæ magis præsto essent, atq; vt ipsa reptilia idolis immolãda, in ea sponte irreperent, vt mures, mustelæ, lacertæ, sicq; inuenirent in vasis illis. Sic nãq; credebãt ea esse magis accepta dijs suis, vtpote electa ab eis. Supersunt adhuc aliquæ idololatriæ huius reliquiæ. Credũt em̃ nonnulli insipientes, quædã nocturna numina frequentare domos, & vasa quæ discooperta vel aperta inuenerint, postq̃ inde comederint vel biberint, reimplere. Si aũt ea clausa, obstructa, vel cooperta inuenerint, inde offendi, & ex hoc domui disfortuniũ iminere. Hinc & alij asserunt, q̃ Gentiles idololatræ, aquas vasoꝝ, aliosq; liquores, in quibus ꝑfata immunda aialia inueniebãtur, putabãt suis dijs acceptas, & eas offerebãt illis. Vnde secutũ videt, q̃ vetulæ qđã sortilegæ, vasa in qbus est aqua, dimittunt de nocte aperta, vt nocturna numina illuc veniãt ad bibendũ. Cum ergo oĩpotens Deus synagogã dilexerit, tanq̃ sponsam, q̃si amore zelotypo: quid mirꝝ, si oĩa ista quæ prima

Luc. 6. Malac. 1.

Matt. 6. Matt. 5.

Luc. 6. Matt. 5.

facie

facie nõ videntur alicuius momenti, Iudæis prohibuit, quoniam idololatræ talia exercebãt? Postremo, sicut in prima Secundæ quæstione 102. Thomas testatur: Inerat Iudæis immunditia quædã ex contactu quarundã reꝝ immundarꝝ, cuiꝰ literalis causa fuit propter reuerẽtiam eoꝝ quæ ad diuinũ pertinẽt cultũ, tum quoniã preciosas res hoĩes tãgere non solẽt cũ fuerint immundi, tum etiã vt ex raro accessu ad diuina, ea amplius venerarent. Cum em̃ hoĩes huiusmodi immũditias homo raro posset vitare, accidebat q̃ raro patuit eis ad diuina accessus, sicq; suo tẽpore cũ maiori humilitate & reuerẽtia ꝓcesserunt ad ea. Fuit & alia ratio in quibusdãrnam qm̃ soli mundi intrabant, non fuit alicui occasio dimittendi ingressum in sancta ex timore infectionis seu horrore consortij immundorum.

¶ De spirituali huius capituli XI. intellectu. Art. XXVI.

SPiritalẽ & mysticũ huius cap. sensum, sanctus Thomas cõpendiose ꝑstringit magna ex parte in prima Secundæ, cuius verba inducã. Primo tñ scire oportet, q̃ ꝓ aialia munda & immunda, hoĩes diuersoꝝ moꝝ signari cõstat ex hoc, q̃ spũs sanctus volens principẽ apl'oꝝ ad gentiliũ cõuersionẽ trãsmittere, primo ostendit ei in visiõe vas, in q̃ oĩa quadrupedia, serpentia ac volatilia & bestiæ terræ, dixitq; ei: Surge Petre, occide & mãduca. Itaq; ꝓ animalia illa ꝓhibita designant reprobi mores, diuersaq; vitia, ã qbus cauere oportet. Vnde in libro cõtra Faustũ loquit Auguſt. Si de porco & agno requiratꝝ vtrunq; q̃ ad suã naturã siue essentiã, mundũ est, qm̃ oĩs creatura Dei bona. Quadã vero significatiõe agnus est mundus, & porcus immũdus, tanq̃ si stultum & sapientẽ diceres. Vtrunq; hoc nomẽ natura vocis & literarꝝ ac syllabarꝝ, ex qbus cõstat, mundũ est significatiõe aũt vnum est mũdũ, aliudq; immundum: sic aial qđ ruminat, & vngulã findit, significatiõe est mundũ: qm̃ fissio vngulæ, significat distinctionẽ duoꝝ testamẽtoꝝ seu ꝓsonarꝝ in diuinis, duarꝝ q̃q; naturarꝝ in Chꝛo, atq; discretionẽ boni & mali, seu veri & falsi. Ruminatio aũt insinuat meditationẽ scripturarum & sanum intellectũ earꝝ, siue assiduã recordationẽ oĩm ꝓtinẽtium ad salutẽt & cuicunq; alteꝝ hoꝝ deest, spiritaliter est immũdus: ad qđ designãdum, illa sola inter terrestria aialia esui Iudæoꝝ sunt cõcessa, quæ vngulã findunt ac ruminãt. Similiter in piscibus illi q̃ habent squamas & pinnulas, significatiõe sunt mũdi: qa per pinnulas significat vita sublimis & contẽplatiua, ꝓ squamas vita pœnitẽtialis & aspera: quoꝝ vtrũq; necessariũ est ad spũalem munditiã & pfectionẽ. In auibus aũt specialia qđã auiũ genera ꝓhibent, ꝓ q̃ specialia peccata notantur. In aquila em̃ quæ altius volat, ꝓhibet superbia. In gryphe qui equis & hoĩbus est infestus, potentiũ crudelitas reprobatur. In haliæeto, qui pascit auibus minimis, designãtur qui pauperibus sunt molesti. In miluo, q̃ pullis insidiat, dolosi. In vulture, q̃ mortes & seditiones hominum cupiunt. Per coruos nigerrimos, hi q̃ voluptatibus denigrãtur. Per struthionem, qui q̃is alatus sit, volare nõ valet, religiosi & clerici q̃ secularibus negocijs se immiscent. Per nycticoracẽ de nocte clare videntẽ, hi q̃ in tẽporalibus sunt astuti, in spũalibus hebetes. Per laꝝ in aere volãtem, atq; in aqs natantẽ, hi q̃ cũ Euangelio obseruãt legalia, vel qui ꝓ cõtemplationẽ volunt volare, cum adhuc aquis cõcupiscentiæ seu fluctibus passionum immergantur. Per accipitrẽ hoĩbus deseruientẽ ad ꝓdãdum, ministri q̃ potẽtib⁹ obsequunt ad pauperꝝ depredationẽ. Per bubonẽ nocte alimentũ quærentem, luxuriosi, ꝑsertim adulteri, qui in suis actibus tenebrosis & obscœnis quærunt latere. Per mergulum, in aquis se diu abscõdentem, vt deuoret pisces, gulosi qui in delectationum suarꝝ humoribus se demergunt. Per ibicẽ seu ciconiã serpentib⁹ vescentẽ, inuidi, qui alioꝝ aduersitatibus tanq̃ serpentibus reficiuntur. Per cygnum album & cãdidum, lõgo collo cibum trahentẽ ex terræ aut aquę profunditate, hi qui ꝓ apparente.n iustitiã quærunt lucra terrena. Per onocrotalum q̃ in folliculis suis cibaria colligit, & ea postea mittit in ventrem, signãtur auari. Per prophyrionem, qui oẽm cibum suũ aquis intingit, hi qui iuxta aliorum arbitrium nil facere volunt, sed solũ qđ fuerit tinctum aquis ꝓpriæ voluntatis. Per herodionem seu falconem, hi qui proni sunt ad sanguinem effundendũ. Per charadrium, q̃ est garrula auis, loquaces. Per vpupã in cantu gemitum simulãtem, tristes inordinate. Per vespertilionem circa terrã volantem, hi qui seculari scientia prædi̇ti, sola terrena sapiũt. Per q̃drupedia repentia, hi qui doctrina quatuor Euangelistarũ sic abutunt, q̃ per eã ad amorem cælestium nõ leuantur. Hæc Thomas. ¶ Itaq; omnia prẽmemorata vitia detestemur, nec eorum impijs delectationibus reficiamur, nec eorum cõsortio qui talibus sordidantur, incorporemur: cumq; cõuenerimus, vnus aliũ reficiat nõ animali immundo, hoc est, nõ vitiosa narratiõe, non detractione, nec leuitatibus aut læsionibus alioꝝ, vt simus & nos aialia munda, proximos verbo & exẽplo, oratione & fama salubriter reficientia. Nemo inficiat aliũ instar serpentiũ, nec instar rapacium auium aliena diripiat. Vilissima ac sordidissima gulæ atq; luxurię ingnamẽta vnusquisq; iugiter detestetur. Insup simus animalia ruminãtia, vngulamq; findentia, vt iuxta qđ scriptum est, in lege Dei meditemur die ac nocte. Fidei quoq; & scientiæ correspondeat conuersatio nostra, ne duplici condẽnatione dispereamus: quoniam seruus sciens voluntatem domini sui, & nõ fa-

Act. 10. & 11.

Augusti.

Ibidem

Gregor. Pſal. 1. Luc. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rom. 12. 1.Co. 14. ciens, plagis vapulabit multis & acrioribus, ſitq; in oĩbus rationabile noſtrum obſequium, & diſcretione regamur, q̃tenus decenter & ſecundum ordinem oĩa fiant in nobis, & occaſiones peccãdi indefinẽter vitemus, diligenti cordis cuſtodiæ ſemper intenti. Nemo per arrogantiã ſeipſum fatue erigat, neq; pambitionẽ ſup confratres ſuos exaltari conetur, neq; per cupiditatẽ & gulã, aut ſenſualem turpiſſimũq; amorem ſenſibilibus & terrenis inhæreat: ſed p pedes aiæ ſuæ, p deſideria charitatis, p ſanctas affectiões, per orationes & meditationes feruidas & ſynceras, Deo altiſſimo cohærere, vniri, infigi conetur, ſatagat & non ceſſet. Nullus p conſenſum aut cõmunionẽ illicitã tãgat ĩmunditiã alienam, & ita cuſtodiat ſe, ne ꝓximoꝝ peccata cadãt aut redundẽt in ſeipſum. Nemo p inuidiã, malitiam, negligentiam, ſcandaloſamve actionẽ efficiat animal venenatũ, nec ad ſimilitudinẽ talpę & veſpertilionis odiat lucem veritatis, ſplendorẽ iuſtitiæ, manifeſtationẽ culpaꝝ ſuaꝝ, correptionẽ & dignã caſtigationẽ ipſaꝝ, fictam iuſtitiam, & oẽm duplicitatem atq; hypocriſim abominemur, ſicq; oĩ corpore acediæ prorſus euulſo, dño Deo noſtro ſubſtãtialiter & incircũſcriptibiliter ſancto, in omni ſanctitate & iuſtitia, vel ſaltem in q̃tidiano profectu, inceſſabiliq; diuinoꝝ incremento chariſmatũ ſeruiamus, atq; per hæc patri noſtro cæleſti, humiliter & feruenter ac ordinate aſſimilari nitamur. ¶Poſtremo, circa hęc loquitur Origenes: Primus cibus noſter eſt

Origen. Ioan. 6. Ibidem. dñs & ſaluator, qui ait: Caro mea vere eſt cibus. &, ego ſum panis viuus. Secundo loco, poſt ipſum Petrus & Paulus, oẽsq; apoſtoli. Tertio loco, eoꝝ diſcipuli: & ſic vnuſquiſq; pro q̃ntitate meritoꝝ ſuoꝝ & ſenſuũ puritate, proximo ſuo mundus efficitur cibus. Arbitror aũt il-

Pſal. 1. lum ruminare, qui operã dat ſcientiæ, & in lege dñi meditatur aſſidue. Diuidit aũt vngulã, qui ea quæ legit ſecundũ literã, ad ſenſum reuocat ſpũalem, atq; ab infimis & viſibilibus ad inuiſibilia & altiora conſcendit. Sed ſi vita tua & actus tui nõ habeant diſcretionẽ, ſed à fide tua & à verbis ac ſermonibus diſcrepent, camelus es tortuoſus ac deformis, quia arctã viã à

Actio. 10. ſpatioſa non ſegregas. Lepus vero eſt, qui inordinata formidine tremit. Iterum ait: De mundis & immundis animalibus ſcientiã deſup accepit apoſtolus, quoniam quidem eminentiorem ſe & maiorem nõ habebat in terris. Et ſicut ex præcedentibus ac ſubſequentibus verbis Origenis oſtenditur, hoc ipſe de beatiſſimo Petro diſſeruit. Alia multa de his ſcribit Origenes in Homilia, de quibus pertrãſeo, quia habentur magna ex parte in Gloſſa.

¶Elucidatio literalis cap. XII. Locutusq; eſt dñs ad Moſen: Art. XXVII.

PRæcedenti capitulo actũ eſt de immunditia, q̃ ab exteriori cauſa contrahitur. Nunc tractatur de ea q̃ ab intrinſeca cauſa eſt, & eſt hæc immũditia q̃druplex: Prima, fœminæ parientis, de qua nũc ſermo: Secunda, lepræ: Tertia, fluxus ſeminis: Quarta, fluxus ſangui-

Origen. nis. [Loquutusq; eſt dñs ad Moſen, dicens: Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos: Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum] Secundũ Origenem, ſupflue Moſes addidiſſet, Si ſuſ-

Bernar. cepto ſemine, niſi ſciuiſſet in ſpiritu virginẽ maſculũ paritura. atq; vt addit ſanct⁹ pater Bernardus, Moſes dicturus, Mulier ſi pepererit, immũda erit, timuit crimen blaſphemiæ ſuper matre Chriſti incurrere: ideo addidit, Si ſuſcepto ſemine. Hinc alĳ dicunt, q̃ beata virgo ex-

R. Paul⁹. cepta fuit ab iſta lege, quia cõcepit & peperit ſine virili ſemine. Quocirca Rabbi Paulus fide liter addit: Per hoc q̃d dicit, Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit, Moſes intelligit nõ ſolũ excepiſſe eã q̃ nõ ſuſcepto ſemine peperit, ſed etiã aſſeruiſſe, q̃ aliqua mulier abſq; ſuſceptione ſeminis erat paritura. Aliàs conditio illa, ſi ſuſcepto ſemine, eſſet omnino ſuperflua. Vnde infrà cum de partu fœminę agitur, nõ additur talis cõditio: ſed ſimpliciter dicitur, Si autem fœminã pepererit q̃ũ nulla fœminã peperit, niſi ſuſcepto ſemine. [Immunda erit ſeptẽ diebus iuxta dies ſeparationis mẽſtruæ]. i. eo modo q̃ immunda eſt q̃ fluxum menſtrui patitur. Et ob hoc ab alioꝝ cõmunione ſeparat, quo ad lectũ & cibũ ac ſanctuariũ: imo & omne q̃d tãgit, reddit immundũ. Sic & fœmina pariens, fuit immunda primis ſeptẽ diebus ꝓpter aſ-

Gen. 17. ſiduũ menſtrualis ſanguinis fluxũ. [& die octauo circũcidet infantulus] prout in Geneſi legitur eſſe ꝓceptum. Puella aũt in lege ſcripta, quẽadmodũ & in lege naturæ, ab originali culpa purgabat fide parẽtum. [Ipſa vero] puerpera [trigintatribus diebus] poſt illos primos ſeptẽ dies, [manebit in ſanguine purificationis ſuæ]. i. domi manebit, nec exiet, & erit pſiſtens in ſanguine ſuo aliquãtulum, ſed nondum pfecte purgato. Vnde in his diebus licuit ei à lecto ſurgere, & ire in domo, & alĳs communicare in cibo & ſede, non autem in lecto: nec reddebat immunda, ea quæ tetigit. [Omne ſanctum non tanget]. i. nihil Deo oblatum aut conſecratũ, licebit ei mãducare aut tãgere, quia adhuc aliqualiter ſuſtinet ſanguinis impuritatem aut fluxuꝝ. [nec ingredietur ſanctuarium], ſ. atrium eius in q̃d laici introibãt ꝓpter reueren-

Euſebi⁹. tiam ſacri loci. [donec impleant dies purgatiõis eius] videlicet vſq; ad quadrageſimum die-

Beda. Nam & tot diebus ſecundum philoſophos format & organizatur corpuſculũ maris in vtero matris, vt in Scholaſtica fertur hiſtoria. Veruntã Beda ſup Ioannẽ refert, q̃ ſecundũ philoſophos corpus maris in q̃draginta ſex diebus pficiat. [Sin aũt fœminã pepererit, immũda erit] maiori immunditia illa pfata, [duabus hebdomadibus], ſ. quatuordecim diebus, [iuxta ritum

ritum fluxꝰ menſtrui]. i. ſecundũ q̃d obſeruatur immunditia iſta in patientibus fluxũ ſanguinis mẽſtrualis. [& ſexagintaſex diebus manebit in ſanguine purificatiõis ſuę] ſicut modo expoſitum eſt. Sicq; in partu fœmellę dies vtriuſq; purificatiõis duplicabant, & octoginta dieb⁹ purificatio cõplebat, q̃m tot diebus (vt fert) corpuſculũ filiæ formaꝝ. In fœmellę q̃q; cõceptu eſt calor debilior, ꝓpter q̃d materiã tardius digerit, vñ & ĩ pura materia ꝓlixius cõſumitur ac purgat. [Cũq; expleti fuerint dies purgatiõis ſuæ ꝓ filio ſiue ꝓ filia,] quã ſ. purgationẽ neceſſariã habet ꝓpter gñationẽ ꝓlis, vel potius ꝓpter immunditiã gñationi annexã & cõcomitantẽ, [deferet] ad ſacerdotẽ atq; ad oſtiũ atrĳ tẽpli agnũ anniculũ in holocauſtũ]. i. ad hoc q; Deo in holocauſtũ immoleꝝ ad reuerentiã eius q; prolẽ cõceſſit, [& pullũ colũbę ſiue turturẽ ꝓ peccato, ad oſtiũ tabernaculi teſtimonĳ, & tradet ſacerdoti.] Hoc q̃dã exponunt de peccato, q̃d mater in cõcipiẽdo incurrit: qa & ſi copula cõiugalis fieri queat abſq; peccato, raro tñ cõtingit abſq; admixtione ſaltẽ venialis peccati. Quidã vero exponũt de originali pctõ filiæ, nã filio fuit in circũciſione dimiſſum: q̃d nõ videt idonee dictũ, qa & filię fuit indultũ p remediũ ei cõueniẽs, & ptactũ. Aliq; autẽ dicunt q; offerebat colũba illa aut turtur ꝓ remiſſiõe pctĳ originalis ꝓterita, q̃d reprobat Lyra cũ paulopoſt dicat: [Qui offeret illa corã dño, & rogabit ꝓ ea] ſacerdos, [& ſic mundabit, à profluuio ſanguinis ſui.] Per q̃d patet, q; loquit textus de mũdatione matris, nõ prolis. Cui reprobationi opponit R. Paul⁹, q; mundatio illa à ꝓfluuio ſanguinis, nõ fuit mundatio à peccato mulieris in cõceptu cõtracto, ſed à quadã irregularitate ĩmunditiæ, ob quã non poterat ſanctuariũ ingredi, &c. Hæc demum reprobatio ſtaret, niſi in textu aptiſſime diceret, q; columbã ſiue turturẽ offerret ꝓ peccato. Attamẽ reprobatio Lyræ videt ſeipſam perimere, qa reuera mundatio à ꝓfluuio ſanguinis, non fuit mundatio à peccato, ſicut & R. P. tãgit. Vnde q̃d dicit, orabit ꝓ ea ſacerdos, & ſic mundabit à ꝓfluuio, poteſt ita exponi, q; ſacerdos offerẽs orabit pro muliere & remiſſione ſui peccati, q̃d ſiue in cõceptu, ſiue interim incurrit. Porro q̃d ſequit, & ſic mundabit, &c. referendũ eſt ad totũ ꝓcedẽs, vtpote q; puerpera ꝓ obſeruãtiã dieꝝ vtriuſq; purificationis ſuę, & cęteroꝝ q̃ ei nunc iuſſa ſunt, purificabit à ſanguinis ſeu ſeminis ſui ꝓfluuio, ita q; ꝓpter profluuiũ illud ꝓteritum, vltrã nõ prohibebit à ſanctuarĳ introitu, à cõmunione mariti, q̃tũ ad lectũ, nec à contactu & eſu ĩmolatoꝝ. [Iſta eſt lex pariẽtis maſculũ aut fœminã]. i. finductũ ꝓceptum concernit puerperã, tã eã q; maſculũ, q̃ illã q; fœminã parit. Fuit q; eadẽ oblatio, ſiue maſculũ, ſiue fœmellã genuerat. ¶Quocirca q̃ri poſſet, q̃t dieb⁹ duraſſet purificatio ſeu ĩmunditia ei⁹, ſi ſimul maſculũ genuiſſet ac filiã. [Quod ſi non inuenerit manꝰ eius]. i. ad offerẽdum nõ habuerit, [nec poterit] acgrere, neq; [offerre agnum, ſumet duos turtures aut duos pullos columbaꝝ, vnũ in holocauſtum, & alterꝝ pro peccato torabitq; pro ea ſacerdos, & ſic mundabit.] Hęc fuit oblatio pauperꝝ. Vñ & ſacratiſſima virgo in ſua purificatiõe hęc immolauit, q̃ conſtat q; paup erat, q̃is parẽtes eius ſatis diuites fuerint. At q̃ in die Epiphanię copioſa vnico ſuo fuerunt munera à Magis oblata, ipſa creditur pauperibus erogaſſe, aut in pios vſus expendiſſe. Deniq; holocauſtum illud ſiue agnus, ſiue turtur, aut columba, offerebat pro fœtu, hoſtia autẽ alia pro parẽtis peccato, atq; vt Ioſephus addit, & ex textu Exodi patet, primogeniti ꝓter hæc redimebãtur quinq; ſiclis, primogenitis Leuitaꝝ exceptis.

Ioſe. li. 3 ant. iud. cap. 14.

¶Moraliter, mulier ſuſcepto ſemine concipiẽs & pariẽs maſculũ, eſt aĩa rationalis, Dei ſponſa & coniunx agnita q̃ fœcundante eã ſpiritu ſanctõ lumine gratiæ ſeu verbo diuini ſermonis, concipit virile propoſitum, & illud pducit ad actum virtuoſum, idoneum & conſtantẽ, iuxta illud Eſaiæ: A facie tua concepimꝰ, & peperimꝰ ſpm̃ ſalutis. Veruntñ mulier iſta ĩmunda eſt ſeptẽ diebus: qa p oĩe tẽpus vitæ pſentis, vniuerſæ iuſtitię noſtrę ſunt q̃ſi pannus mẽſtruatæ, & in multis offendimꝰ oẽs. In octaua aũt mundaꝝ, qa in reſurrectione futura oĩs defectus ab electis tollet. Per q̃draginta q̃q; dies purificationis, tẽpus pœnitẽtiæ deſignat, qa & Chriſtus tot ieiunauit dieb⁹. [Si autẽ pepererit fœminã]. i. propoſitũ emẽdationis aut ſpiritalis profectꝰ paruũ ac debile, inſtabilẽq; exequutionẽ ipſiꝰ, reputatur ĩmundior, & dupla purificatione eſt indigẽs: qa ſecundũ menſurã pctĳ, debet & ſatisfactionis modꝰ conſiſtere. Poſtremo q̃dã q̃ſi theologicas & myſticas cauſas aſſignant, cur in partu fœmellæ diuturnior immunditia erat pariẽtis, videlicet q; Deꝰ honorauit in hoc ſexũ maſculinũ, qa humanã naturã in ſexu illo decreuit aſſumere, & qa in trãſgreſſione originalis pctĳ mulier culpabilior fuit.

Eſa. 64. Iacob. 3. Matt. 4. Lucæ 4. Pro. 25.

¶Declaratio literalis cap. XIII. Locutusq; eſt dñs ad Moſen & Aaron. Art. XXVIII.

DE lepris & ſpecieb⁹ eaꝝ & curatione, ſacrificĳsq; pro eaꝝ purgatione offerendis nunc agitur. Dicit aũt magiſter in hiſtorĳs, q; q̃tuor ſunt genera lepræ. Primũ in cute, ſecundum in capillis, tertiũ in veſte, q̃rtum in domo. Porro Origenes plenius diſtinguẽs, di-

Origen. cit in iſto capitulo tãgi ſex ſpecies lepræ, quẽ Iſidorus ſequens, ait: Inuenimus legiſlatorem poſuiſſe ſex ſpecies lepræ in hoĩe. Prima eſt barbæ & capitis, ſecũda caluitĳ & recaluationis, tertia carnis & cutis, q̃rta cicatricis albæ cũ rubro, q̃nta vlceris, ſexta aduſtionis. Veruntñ in his ſpecieb⁹, vel poti⁹ modis nomẽ lepræ ꝙuoce ſumitur, ſicut patebit. [Locutusq; eſt dñs ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mosen & Aaron, dicēs: Homo in cuius carne & cute ortus fuerit diuersus color].i. intermixtus, & multū mutatus à naturali pristino q̄ colore, [siue pustula] Pustula dicit surgēs & tumēs collectio putredinis, in superficie carnis apparēs, ab intra assēdens. Aliqñ vero vocat infirmitas, q̄ hoiem efficit putidū, à puteo, q̄d est fœtere. [aut q̄ñ lucens q̄ppiā].i. pars carnis ex corruptiōe trāsparens [.i. plaga].i. infirmitas [lepræ] q̄ interdū à Deo in vltionē pcōi infligit, & ita est ꝓprie plaga: vel nō sine iusta ꝓmissione diuinę ꝓuidentię oritur, estq; lætio q̄dā naturę, & ita adhuc plaga vocari potest. talis aūt trāsparentia carnis ex corruptiōe humoꝝ, est ꝓbabile atq; cōmuniter vexæ lepræ signū: idcirco cū dixerat, aut lucens q̄ppiā, addidit. i. plaga lepræ, nō q̄ caro illa sit lepra, sed q̄ lepra est in ea. [adducet] vel spōte solus ibit [ad Aaron sacerdotē] puta pontificē, [vel ad vnū quēlibet filioꝝ eius].i. ad aliquē inferiorē sacerdotē, quē ad hoc deputauerit pōtifex, & ꝓpter arduitatē hui⁹ causę, atq; ob testimoniū ꝓhibendum de discussione ac iudicio sacerdotis, ꝓbabile est, q̄ cōiter aliq adducebāt talē infirmū ad sacerdotem, nō tñ vsq; in atrium tabernaculi, q̄a suspectus fuit de lepra. [Qui cū viderit].i. esse cognouerit [leprā i cute: i trāsparentia nāq; ꝑfata hoc indicat, ꝑsertim qñ ei iūgunt & alia signa, de qbus subiungit: [& pilos in album mutatos colorē,] capillos videlicet capitis, q̄ paulante fuerūt coloris alteri⁹ ita mutatio illa nō venit ex senio, frigiditate, timore aut simili causa, q̄ in se nō est ægritudo, [ipsamq; speciē lepræ].i. locū seu partē carnis aut cutis in q̄ est, [humiliorem].i. depressiorē seu ꝓfundiorem, [cute & carne reli q̄] q̄ depressio venit ex corrosione, q̄ lepra sua putriditate corrodit & partim cōsumit carnē aut cutem, in q̄ est. [plaga leprę est] indubitāter, [& ad arbitrium ei⁹ separabit].i. iuxta iudiciū sacerdotis leprosus à cōmuni hoīm habitatione & cōmunicatione in vita ciuili remouebit. [Sin aūt lucens cādor] de q̄ dictum est, [fuerit in cute, nec humilior carne reli q̄].i. caro seu cutis illa trāsparens, non fuerit bassior partib⁹ ei viciniorib⁹, [& pili coloris pristini] māserint, nō mutati aliū in colorem, [recludet eum sacerdos] i domo ad hoc deputata, [die b⁹ septē] ad vitādum piculum, ne [interim qs inficiatur ab illo, si forte leprosus existat, quia in dubijs, ꝑsertim in causis & casibus periculosis, securior pars est tenenda. [& cōsiderabit] suspectū de lepra [die septimo. Et si q̄dē lepra].i. id q̄d videbat esse lepra seu signum leprę, [vltrā non creuerit] p ꝓfundationem, corrosionem seu depressionē sui subiecti, nec p pilorꝝ mutationē in albū colorem, [nec trāsierit in cute priores terminos,] se diffundendo aut pustulas pariēdo, ita q̄ nec extēsiue nec intensiue viderit eā auctā. [rursus includet eum septē die b⁹ alijs] vt veritas interim ex effectu pādatur: q̄a in re tā piculosa & ardua, non est p̄cipitanda sententia, nec sine sufficienti examinatione veritatis ꝓferendum iudicium. Propter q̄d *Efitius ait circa hunc locū: Non cito iudicemus, sed frequēter ingram⁹. [& die septimo] huius secundę reclusionis, [cōꝑlabit] sacerdos hoiem illum, [si obscurior fuerit lepra, & non creuerit in cute].i. si cutis seu caro q̄ putabitur leprosa, nō fuerit interim albior aut trāsparentior facta, sed i pristino colore pmāserit, aut ab albore & trāslucētia priori parum p recesserit, [mundabit *eum,] q̄ū ad manifestationem.i. iudicabit eū esse īmunem à lepra, [qa scabies est].i. alia q̄dā indispositio corporis minor lepra, & non ifectiua, curabilis q̄q; [Lauabit q̄q homo vestimēta sua.] i signū suę mundtiæ. [& mund⁹ erit] Et qa iudicatus est mūdus à lepra, [q̄ si postq̄ à sacerdote visus est].i. cōsideratus [& mūditię redditus].i. mūdus iudicatus, [iterꝝ lepra creuerit] vel etiā q̄ latuit, de nouo apparuerit, qa sacerdos poterat falli i iudicādo de lepra, [adducet ad eū] puta ad sacerdotem, si manifesta & certa leprę indicia deꝓhenduntur i illo, [& īmunditiæ cōdemnabit].i. legi leprosoꝝ iudicabit subiacere. Cōsequenter agit de lepra carnis sub cute cōfracta aut rupta. [Plaga leprę si fuerit i hoīe, adducet ad sacerdotē, & videbit eū] hoc est, leprosum diligenter cōsiderabit. [Cū q; color albus i cute fuerit].i. i pilis cutis, iuxta sensum ꝓhibitum Vñ subiungit [& capilloꝝ mutauerit adspectū].i. albedo illa ex putrefactiōe interiori exorta, ostenderit capillos à pristino & naturali colore subito in aliū mutatos colorē, si. in albore. ipsa q̄q caro viua apparuerit].i. cute iā rupta ex putrificāte corruptiōe & corrosione, ipsa caro albescens & q̄si trāsparens extiterit, [lepra vetustissima iudicabitur atq; inolita].i. īnata, [*carni] ita q̄ caro est q̄si assuefacta huiusmodi infectiōi. [Contaminabit itaq; eum sacerdos].i. īmundum & leprosum esse dicēdo, [& non recludet, q̄a ꝑspicue immunditia est].i. lepra, q̄ antonomatice īmunditia noīatur, loquendo de immunditia corporali. [Sin aūt effloruerit].i. foris lōge ac late se fuderit, [discurrens lepra].i. scabies similis aliqualiter leprę, q̄ scabies ab imperitis lepra esse censetur. Sic q̄q lepra i isto capitulo sumit multū æquoce. [& operuerit oēm carnem].i. totum hoīs corpus, [à capite vsq; ad pedes,] inclusiue, aut etiā exclusiue, [quicqd sub adspectu oculoꝝ cadit] oēs ſ. visibiles corporis partes, [cōsiderabit eum sacerdos, & tenebit à lepra mundissima iudicabit].i. iudicialiter dicet, q̄ pfusus sit scabie, q̄ non est lepra absolute, sed mundissima lepra. i. infirmitas q̄dā curabilis, aliqd secundum apparentiā habens simile lepræ, [eo q̄ oīs cutis in candorem versa sit].i. tota caro, ita albescens absq; q̄rundā partium corrosione & putrida depressione, [& idcirco homo mundus erit].i. à macula lepræ iudicabitur

Hesychi⁹.

*eam

*cuti

dicabit alien⁹. nā & scabies illa suo pruritu putridos extrahit & cōsumit humores, sicq; corpus purgat p eā. [Qñ vero caro viuēs in eo apparuerit].i. dū in ipso ifirmo rupta (vt dictum est) cute, ipsa caro apparuerit lucēs, iuxta ꝓhabitū sensum: [tunc sacerdotis iudicio polluet] i. immundus & leprosus esse mōstrabitur. [& iter immūdos reputabit. Caro em viua si lepra adspergit, immūda erit. Quod si rursum versa caro fuerit in albore, & totū hoīem operuerit,] iuxta modū & intellectū ꝓtactos: [cōsiderabit eū sacerdos, & mundū esse] à lepra [decernet:] q̄m scabies est, & non lepra. Sequitur de lepra vlceris, q̄d differt à vulnere, q̄m vlcus ex interiori putrefactione ꝓcedit, vulnus ab extrà infligitur. [Caro aūt & cutis in qua vlcus natum est & sanatū, & in loco vlceris] iam curati [cicatrix apparuerit alba siue subrufa, adducetur homo] ita dispositus, [ad sacerdotē: q̄ cum viderit locū leprę humiliorē], i. bassiorem seu depressiorē [carne reliqua, & pilos versos in candorē]. i. albefactos modo inducto, [contaminabit eum].i. leprosum esse diffiniet, [q̄a plaga leprę orta est in vlcere].i. in carne, in qua vlcus extiterat. [quod si pilus coloris est pristini,] hoc est, si pili non fuerint in colore mutati, [& cicatrix] vlceris iā sanati, fuerit [subobscura,] sicut expositū est, [& vicina carne nō est humilior] .i. depressior ex corrosione putredinis, [recludet eū 7. diebus. Et si quidem creuerit].i. si septimo die viderit sacerdos cicatricis lucentē albore esse auctū in se, vel per extensionē diffusionēq; sui, [adiudicabit eū leprę].i. leprosum esse. [Sin aūt steterit] albor ille [in loco suo,] ita q̄ nō creuit p subiecti sui depressionē, neq; p sui diffusionē, [vlceris est cicatrix] i. nō plus q̄ solitū vlceris curati vestigiū. [& homo mūdus erit] à lepra. Subditur de lepra vulneris. [Caro aūt & cutis quā ignis exussit].i. cui vulnus inflictū est seu læsio ab exteriori læsione, ſ. igne, p quē & alia lædētia dāī intelligi, vt ferrū, lapis & lignū. [& sanata, albā siue subrufam habuerit cicatricē, cōsiderabit eā sacerdos] hoīe eā habēte sibi adducto, [& ecce si versa est] cicatrix illa [in albore] lucentē, [& locus eius reliqua carne humiliore] ex carnis corrosiōe, [cōtaminabit eū].i. iudicabit esse leprosum. [Quod si pilorꝝ color nō fuerit immutat⁹, nec humilior plaga carne reliqua].i. caro, in qua est illa cicatrix, nō fuerit submissior. Reliqua aūt q̄ dicunt in isto casu agēda, patēt ex dictis: qñ in isto sit cōsideratio, sicut in alijs cas. b⁹ ꝓductis. Secundū Guilhelmū lib. de fide & legibus, Lex cicatrices vulnerꝝ specialiter exhorruit, in suggillationē idololatriæ, q̄ ignis ab aliqbus colebat. Cultores em ignis, in veneratione ipsius, vstiōes fecerūt in carnib⁹ suis & cutib⁹, quēadmodū alij idololatrę incisiones. Accidit aūt plerūq;, vt vulnus vstiōis fiat sanie fluēstideo in hoc casu ꝓpter corruptionē atq; putredinē, noīe leprę id designauit amator mūditiæ Deus. Deinde subiungit de lepra barbæ & capitis: [Vir siue mulier in cuius capite vel barba germinauerit lepra,] Verūtñ lepra ꝓprie dicta, nō potest esse in barba, sed lepra extēse seu similitudinarie sumpta. [videbit eos sacerdos. Et si quidē humilior fuerit locus] leprę [carne reliqua,] q̄d de lepra capitis accipi debet, nō barbæ, nisi p barbā intelligat subiectū ipsius, in q̄ crescit & figit. [& capill⁹ flauus, solitoq; subtilior].i. crines à pristino suo colore ac priori grossitie fuerit ✕ si in flauū seu album colorem, & subtiliationem materiæ suæ atq; mollitiē. [cōtaminabit eos] iudicando q̄ sint leprosi, [qa lepra capitis ac barbæ est. Sin autē viderit locū maculę ęqualē vicinę carni,] nō depressiorē, [& capillū nigrū].i. à suo naturali colore nō immutatū, siue sit rubeus, siue niger. Vñ (vt ferē) in Hebręo habet, Et q̄uis nō habeat nigros crines. [recludet eū]ſ. vir, cui cōpetit barbā habere, q̄d mulierib⁹ nō solet cōpetere. [septē diebus] vñ q̄d dictū est, Vir siue mulier, in cui⁹ capite vel barba, intelligēdū est cū appropriatiōeqa q̄d ait de capite, cōmune est viro & mulieri: q̄d autē de barba, viro appropriat. [& die septimo intuebit. Si non creuerit macula, & capillus sui coloris est,] sumēdo capillū ꝓ cōgerie seu multitudine capilloꝝ. [& locus plagę].i. ꝑfatę maculæ, de qua adhuc ambigit an sit lepra. [carni reliquæ æqualis, radetur homo absq; loco maculæ] .i. pili capitis seu barbæ abradētur, dēptis pilis in qb⁹ est macula, vel q̄ fiant in maculæ loco seu carne: q̄ ad hoc fiare finūtur, vt cōsideretur an lepra seu macula illa augebitur, & vtrū diffundetur p carnē rasam. [& includetur 7. die b⁹ alijs. Si die septimo visa] à sacerdote [fuerit stetisse plaga in loco suo,] & nō diffusa, [nec humilior carne] illa [reliqua, mūdabit eū] sacerdos. i. mundū à lepra ꝓnunciabit. [lotis q̄q vestib⁹ suis, mūdus erit] i. tanq̄ mūdus habebitur. [Si autē post emundationē] ꝑfatā, [rursus creuerit macula in cute] capitis aut barbæ, [nō quæret] sacerdos [amplius, vtrū capillus] illius infirmi [in flauum colorē sit cōmutatus, q̄a aperte immunditia est].i. lepra, dum tñ alia ꝓmemorata leprę indicia affuerint. [Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hoīem sanatum esse, & cōfidenter eum ꝓnunciet mundum. Vir siue mulier in cuius cute] vel in quoꝝ pellib⁹ [cādor].i. macula lucēs aut albor [apparuerit, intuebitur eos sacerdos. Si deprehēderit subobscuꝝ albore] cui ſ. aliqd nigri aut rufi admisceatur coloris, [sciat non esse leprā, sed maculā coloris cādidi, & hoīem mūdū.] Sequit de lepra comę seu cæsariei. [Vir de cui⁹ capite capilli fluunt, calu⁹ ac mund⁹ est.] caluus, ꝓpter capitis nuditatē à crinib⁹ amplī⁹ non crescētib⁹ ei⁹ & mundus à lepra. Tale em calueitiū nō fit ex putrefactione interiore & corrosiua, sed poti⁹ ex defectu

Universidad de Deusto
Biblioteca

humoꝛe, ex qbus pili gignunt seu alijs causis.[Et si à frõte ceciderit pili,] .i.ex opposita parte [recalualster & mũdus est:]quẽadmodũ caluus, cuius pili ab anteriori capitis parte exciderint.[Sinaũt in caluitio seu recaluatiõe].i.parte capitis ante vel retro caluata,[albus vel rufus color fuerit exortus] hoc est, color albus & lucẽs, alter à priori & naturali colore, vnà cũ pfata partis depressiõe ex corrosiua putriditate.[& hoc sacerdos viderit, cõdẽnabit eũ haud dubie].i. fine ambiguitate,[leprę, q̃ orta est in caluitio.]Subdit, q̃liter ab alijs distinguẽdi sint leprosi, vestitu, habitatiõe & incessu.[Quicũq; ergo maculat⁹ fuerit lepra]pprie dicta,[& separat⁹ ab hoĩm societate, cõuictu & mãsiõe,[ad arbitriũ sacerdotis habebit vestimẽta dissuta] i. facilia ad induendũ vel exuẽdũ, seu in laterib⁹ apta, vt sine pœna induat & exuat ea. Vel forte de exteriori intelligẽdũ est tunica, vt sic cognosceret.[caput nudũ,]vt discernat.[os veste cõrectũ,]ne suo anhelitu seu odore iniciat alios.[cõtaminatũ ac sordidũ se clamabit]vel ore, vel p ista indicia, p quę cũctis satis patebit ingnatio ei⁹.[Oĩ tẽpore q̃ leprosus est & immũd⁹, solus habitabit extra castra].i. in domo seorsum, ita q̃ null⁹ san⁹ & mũdus secũ morabitur. Poterũt tñ leprosi cohabitare, sicut & modo, qa in eis ratio phibitiõis cessauit. ¶Deniq; qm̃ lex ista p Mosen de leprosis statura, videt dura, qdã, vt Ioseph⁹ recitat, dixerũt, & ipsum Mosen leprã incidisse, illisq; simile factũ, cũ eis in Chananæã veniss e. Quod stultum est dicere, & Deo magis q̃ Mosi lex ista est ascribẽda. De⁹ q̃q; in ea respexit ad bonũ cõmune, q̃d pferendũ est bono priuato, atq; p pœnã & cõfusionẽ vitæ pẽsentis, voluit in ęternũ saluare leprosos. Verũtñ Estius dicit hic: Ridicula sunt hæc, secundũ literã interpretata. Vt qd esm̃ de castris ejicit leprosus, q magis q̃ añ solatio & misericordia indiget: Cur vestimẽta ei⁹ dissuũt, caput nudat, osq; velat: Hęc Estius⁹. Nihilo min⁹ absolute dicendũ, q̃ ista ad literã iussa sunt ppter rationabiles causas tã tactas. Sequit de lepra vestiũ:[Vestis lanea siue linea, q̃ leprã habuerit in stamine atq; subtegmine].i. ex ppriq; materię ĩteriori corruptiõe. stamẽ nãq; est rela, subtegmẽ materia quę ei intexit.[aut certe pellis, vel qcquid ex pelle cõfectũ est, si alba aut rufa macula fuerit infecta] ex interiori (vt tactũ est) corruptiõe suę materiæ,[lepra reputabitur] pbabiliter, nõ tñ diffinitiue aut certitudinaliter ante sacerdotis iudiciũ. ideo addit:[ostẽdetur q̃ sacerdoti. Qui consideratã]vestẽ[recludet 7. diebus, & die septimo rursus adspiciens, si creuisse deprehẽderit maculã illã,[lepra pseuerãs].i. inhabituata censebit.[pollutũ iudicabit vestimentũ* oĩe in q̃ fuerit inuẽta:]tanq̃ subiectiue inhærẽs huiusmodi lepra, q̃ metaphorice dicit lepra, ppter similitudinẽ quã ex sua corruptione habet cũ vera lepra.[idcirco cõburet flãmis]vestis talis, qa & eius infectio disponit ad nocumentũ vtentis.[Quod si eã viderit nõ creuisse, pcipiet, &]ex pcepto sacerdotis[lauabũt id in q̃ est lepra].i. partẽ vestis sic maculatã, qa si ex lotione recedit macula, nõ est lepra.[recludet q̃ illud 7. diebus alijs. Et cũ viderit quidẽ faciẽ pristinã nõ]esse[reuersam].i. partẽ illã lotã, ex lotione & desiccatione nõ esse reductã, ad dispositionẽ bonã, quam habuit anteq̃ macula illa cœpit oriri in ea,[nec tamen creuisse leprã]in ea,[immundũ iudicabit]illud sic lotum, nec tamen purgatũ. Cum em̃ lotio ad eius purgationẽ non prosit, signum est, q̃ ex interiore materiæ corruptione macula illa sit orta.[Et igne cõburet, eo q̃ infusa sit in supficie vestimẽti, vel per totũ lepra.]hoc est, ob hoc q̃ lepra illa ab intus fusa ac sparsa in supficie talis vestis, vel per totum. i. per soliditatem materiæ vestis ab vna eius superficie vsq; ad aliã incluſiue. ¶Circa hæc scribit Lyra, hunc textum esse corruptũ p scriptores, aut alio modo: quia hic agitur de lepra q̃ videtur in parte vestimẽti, & non per totũ. Sed non oportet dicere textũ esse corruptũ, si quod dictũ est, vel per totũ, intelligatur sicut modo expositum est de tota spissitudine seu soliditate vestis à superficie in superficiẽ: sicq; conuenienter exponitur, ad insinuandũ q̃ siue macula illa appareat tantũ in vna superficie vestis, siue in vtraq;, immũda sit seu leprosa. Et non oportet exponere de toto per latum & longũ, seu oĩbus partibus vestimenti. Veritas autẽ literæ est saluanda, quantũ fieri potest. Afferit etiam Lyra in Hebræo haberi, eo q̃ cauata sit in caluitio suo vel fenestra. Sed R. Paulus contradicit, affirmans q̃ in Hebræo non sit mentio de fenestra, sed q̃ veritas Hebraica habeat sic, eo q̃ cauata sit in caluitio vel recaluitio. Estq; sensus, q̃ sicut homo dicitur caluus, cuius capilli defluunt à parte anteriori: & recaluaster, dum defluunt à parte posteriori: sic lepra vestis accipitur hic pro caluitio vel recaluitio, secundũ q̃d lepra vestis cõtingit in eius facie vel in dorso. Hæc R. Paul⁹, cuius expositio expositioni meæ prætactæ concordat. Sicq; beatus Hieronymus magistraliter transtulit potius sensum e sensu, q̃ verbum ex verbo.[Sinautẽ obscurior fuerit locus leprę,]hoc est, maculæ quæ lepra putatur,[postquam vestis est lota,] ita q̃ tunc obscurius seu difficilius sit iudicare de veritate leprę eius q̃ ante, eo quòd macula illa aliqualiter videatur recessisse à lucenti albore.[abrumpet eam, & à solido diuidet,]hoc est, partem vestis sic maculatam abrumpet à residua integritate, & abijciet seu comburet.[Quod si vltrà apparuerit in his locis]vestimenti,[quæ prius immaculata erant]à lepræ corruptione,[lepra volatilis & vaga]id est, discurrens seu interpolata,[debet igne comburi] tota huiusmodi vestis.[Si cessauerit] lepra illa

Ioſ. li. 3. ant. Iud. cap. 14.

*& oĩe

In Lyrã.

R. Paul⁹

Hieron.

illa à veste,[lauabit]is cui⁹ est vestis,[aqua ea quæ pura sunt secundo].i. partes vestis q̃ altera vice inuẽtæ sunt immunes à lepra.[& mũda erunt]tam in se q̃ in alioꝛe reputatione.[Ista est lex leprę vestimẽti &c.]Istud non est nisi epilogatio seu recapitulatio prędictorum. Porro, vt dictũ est sæpe, Deus voluit populũ illũ Hebræũ suæ maiestatis cultorẽ, à talibus exterioribus immũditijs in victu atq; vestitu cauere, vt sic admonerent interiori puritati intẽdere, & ppter mysticas significatiões istoꝛe, de qb⁹ erit sermo ĩ sequẽti articulo. In literali demũ expositiõe sequẽtis capituli quædã dicentur, ex quibus sensus capituli huius clarius innotescet.

¶Spiritalis eiusdem XIII. capituli intellectus. Artic. XXIX.

QVanuis per leprã quodcũq; mortale peccatũ possit intelligi, ppter quod sacerdos dicitur in cõfessione inter leprã & nõ leprã discernere, specialiter tñ per leprã falsa doctrina, pẽrtim hæretica prauitas, designatq; quæ est languor animæ cõtagiosus, ac plurimos scandalizans. Nã sicut in lepra est colorũ permixtio & lucens albedo, ita in falsis hæreticisq; dogmatibus est falsitatũ cũ veritatibus quibusdã cõiunctio ac simulata religio. Rursus, per leprã hypocrisis pprie designatur. In hypocrisi nanq; est sanctitas ficta, vitiositasq; realis. Locutus est ergo dñs: Homo in cuius carne & cute ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi lucens quippiã. i. plaga lepræ, adducetur ad sacerdotẽ. Tunc in carne & cute hoĩs diuersus oritur color, dũ homo p corpus suũ exercet aliqd iusti ac boni, & item aliquid mali ac vitiosi. Per pustulã vero vitiũ indignationis & amaritudinis rite accipit. Sed quippiam lucens est vitium palliatum, specie habens virtutis. Qui itaq; ista habet in se, ad superiorẽ suũ sacerdotẽ ac confessorẽ est dirigẽdus seu adducẽdus, vt cõsideret, examinet, audiatur, iudicet & expediat per illũ. Qui cũ viderit leprã in cute. i. ex peccatoris & subditi sui cõfessione seu ppria discussiõe cognouerit illũ vitiosa actione seu falsa institutiõe infectum, & pilos in albũ mutatos colorẽ. i. cogitationes cordis ꝓdisse in actus apparẽter laudabiles, exitẽtialiter vero vituperabiles ipsam q̃ speciẽ leprę, humiliorẽ cute & carne rel̃q. i. potẽtiã, in qua subiectiue est huiusmodi vitiũ, seu habitus vitiosus ex quo procedit, seu membrũ q̃ exercet, esse subactã ac subditã tali peccato, p consuetudinẽ prauã aut inclinationẽ, delectationẽ vel cõplacentiam excessiuã, magis q̃ cæteræ vires aut mẽbra subdunt vitijs, quę ꝓcedũt ex eis, aut fiũt p ea. Plaga lepræ est. i. peccatũ ita enorme, vt merito lepra vocet, & quasi incurabile existat, qa in cõsuetudinẽ versum, nisi q̃ medic⁹ animaꝛ oĩpotẽs illud curare poterit, & recte vocat plaga lepræ, qa peccata nostra sunt culpa in se, & pœnę ꝓcedentiũ vitioꝛ, aiam quoq; grauiter lædũt. Si aũt lucẽs candor fuerit in cute. i. abstinẽtia, pallor, macies, labor religionis, & consimilia speciem lucis & virtutis habentia, appareãt in cõuersatione hominis, humilior carne reliqua, id est, talia & si ex aliqua vanitate procedunt, aut cum vana gloria fiunt, nõ tñ sunt vitiosę radicata, aut firmiter habituata in hoĩe, ita q̃ naturalẽ inclinationẽ potentiaꝛ animæ ad virtutes, non multũ corroserunt, infecerunt, seu debilitauerunt, & pili coloris pristini. i. interiores mẽtis cõceptiones & affectiones, non fuerint penitus sordidatę, sed adhuc bene dispositæ ad fructificandum. Recludet eum sacerdos 7. diebus. i. ei iniunget pœnitentiã salutarem per certũ tempus durantem, & à consortio iniquorũ interim abstrahet eum, ne spectaculis, choreis, similibusq; vanitatibus sit intentus, prout tempus luctus ac pœnitẽtiæ exigit, sacri etiã canones docent. & considerabit die septimo. i. post tempus illud exactæ pœnitẽtiæ diligẽter adspiciet ouẽ sibi cõmissam, qualiter conuersetur deinceps. & si lepra vltrà non creuerit. i. non recidiuauit, nec iniquitatẽ iniquitati adiecit, rursus includet eum 7. diebus alijs. i. operã grandẽ denuo adhibebit, vt præseruet eum à pristinis malis, hortans eum assidue ad vitandũ conuenticula iniquoꝛ. & die septimo contẽplabitur. i. post hæc rursus pensabit prælatus siue cõfessor, qualis interim factus sit subditus suus, si obscurior fuerit lepra, & nõ creuerit. i. prauitas vitæ non est aucta in eo, immo recessit à pristina simulatione & apparẽti iustitia, mũdabit eum. i. fidutialiter dicet, q̃ subdit⁹ ille nõ sit incurabiliter vitiosus, nec tanq̃ rebellis abijciẽdus vel excõmunicãdus, qa scabies est. i. humana tentatio, vel peccatũ ex fragilitate, aut ex ignorãtia, quod curationẽ admittit de facili. Quod si Postq̃ à sacerdote visus est, & reddit⁹ mũditię. i. si postq̃ a cõfessore est absolutus, seu à suo superiore castigat⁹ atq; purgatus, iteꝛ lepra creuerit. i. grauiter recidiuauerit, & in pristinum vsum peruersum corruerit, adducet ad eũ, & immunditiæ condẽnabitur. i. reus, ingratus & peior q̃ ante erat, esse diffinietur: qm̃ vulnera repetita plus nocẽt, dimissaq; debita reexigun tur ab illo, & sunt nouissima eius peiora prioribus. Si aũt efflorueri t discurrens lepra in cute, & operuerit oĩem carnẽ, considerabit eũ sacerdos, & teneri à lepra mundissima iudicabit, & idcirco homo mundus erit. Per leprã hanc discurrentẽ, quæ operit oĩem carnem, intelligitur venialiũ seu quotidianoꝛ peccatoꝛ congeries, à quibus nulla vis animę, præsertim in qua virtus & vitium esse queunt, immunis est ummo & oĩa officialia corporis mẽbra, talibus extant obnoxia, qm̃ exercentur per ea. Talis autẽm inquinatio est mundissima seu minima lepra, alioꝛ vitiorum respectu, præsertim corũ, quæ nec in præsenti, nec in futuro seculo remitti

Lucæ 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lo remitti dicunt. Qui igit̃ sola venialia habet, mũdus est, saltẽ à mortalibus, quæ proprie ma
culã ponunt in anima, nitorẽ gratiæ penitus auferẽdo. Caro viua si lepra adipergat, immun
Roma. 6. da est. Caro viua adspergit̃ lepra, dũ mẽbra nostra exhibem⁹ arma iniquitatis peccato, atq; luxuriæ & gulæ immunditijs deseruitur. Caro & cutis in qua vlcus natũ est & sanatum. Per vlcus intelligit̃ peccatũ mortale, ex propria malitia, peruersitate, aut fomite, vel inexcusabi li ignorantia ortum, quo p pœnitentiã, & satisfactionẽ curato, manet cicatrix, quia reliquię manẽt de eo, s. pronitas ad peccandũ, & debilitas resistendi, quæ sunt signa peccati præteriti. Si ergo in hac cicatrice nascat lepra, hoc est, ex pronitate illa quis corruat in pristinũ cri men, aut simile ei, vere lepra est animæ, & eam inficiens. Caro & cutis quã ignis exussit &c. Per ignis exustionẽ seu vulnus intelligit̃ culpa mortalis, quã incidit homo à mouente extrin seco, hoc est, à diabolica tẽtatione seu humana suggestiõe, adulatiõe vel cõminatiõe, aũt pœnæ inflictione. Post cuius curationẽ in eius cicatrice oritur lepra, quãdo reiterat̃ prauitas tanta. Vir siue mulier in cuius capite aut barba germinauerit lepra. Per lepram capitis po test intelligi iniquitas prędentis aut ppriæ mẽtis, quæ caput est animæ. Quòd si bon⁹ subdit⁹ cognouerit superiorẽ suũ peccasse, potest, immo & debet, eum charitatiue atq; humiliter admonere, corripere. Quod si ille audire contẽpserit, debet eum subditus, loco & tẽpore opportuno, gñali alicui superiori deferre & accusare, si grauitas culpæ, siue vtilitas boni cõ munis hoc ipsum exegerit. ¶Prẽterea, ppriæ mẽtis lepra sunt oĩa vitia virtutibus theologi
1. Petri 2. cis directe cõtraria, peccata quoq; in spiritũ sanctũ. Quid aũt est lepra barbæ, nisi effœmi natio cordis virilis, dũ is q ĩ virtutib⁹ extitit studiosus, & gustauit q̃ dulcis est dñs, rursus in
Hebr. 9. fatuat̃ vsq; ad vitia quæq; carnalia, iuxta illud Apostoli: Impossibile est eos q semel illumi nati sunt, gustauerũt etiã donũ cęleste, & participes facti spũs sancti, gustauerũt nihilo min⁹ bo nũ Dei verbũ, virtutesq; seculi venturi, & ꝓlapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiã, rursus crucifigẽtes sibimetipsis filiũ Dei, & ostẽtui habẽtes. Barba aũt est signũ virilitatis. Vir & mu lier in cui⁹ cute cãdor apparuerit. Per leprã cutis, exprimit̃ exterior cõuersatio publice ma la, & alios scãdalizans. Vir de cuius capite capilli fluũt. Per leprã capillorũ, accipit̃ vitiositas cogitationũ, quę non refrenant̃ ab intellectu, sed fluũt in eo p immanentiã, effluunt vsq; ad consensum illicitũ, pereffluunt vsq; in actũ malignũ, sed in delectationibus sceleratis quie
Hebr. 2. scunt. Vnde ait Apostolus: Abundãtius oportet nos obseruare ea quæ audiuimus, ne forte pereffluamus. Vir de cuius capite capilli fluũt, caluus ac mundus est. Sicut in capite materiali caluitiũ est deforme, & ex pilorũ defectu inducitur, ita in intellectu & voluntate, si virtuosæ cogitationes & affectiones elabantur ac cessent, deforme causatur caluitium & recaluatio fœda: quæ tñ non sunt mortalia vitia, nisi desint cogitationes & affectiones necessariæ ad sa lutem, & quæ sub præcepto cadũt. Lepra vestis lineæ, est spiritalis elatio, seu vana gloria, vitę contẽplatiuæ se miscens: quæ si operibus vitæ actiuæ se misceant, lepra est lineæ vestis: à qui bus vitijs lauandæ sunt vestes præfatæ. Quicunq; ergo maculatus est lepra, & separatus ad ar bitrium sacerdotis, hoc est, qui pro sua enormi culpa à mystico corpore Christi, quod est ec clesia, per excõmunicationẽ propter melius suũ abijcitur, vel à grege sui prælati exeluditur, quod tamẽ hæreticis atq; schismaticis præcipue cõpetit: habebit vestimenta dissuta, quia vt ait* Efitius, in talibus non manet virtutũ integritas, & si virtutes aliquæ naturales siue infor mes in eis sint, dissutæ sunt & sublatę à nexu & copula charitatis, à nodo & filo ecclesiasticę vnitatis, à colligatione gratiæ & virtutum, donorum & fructuum. Habebit etiam caput nu dum, quia mens eius ornamento sapientiæ caret, & tegumẽto cõmunionis fidelium: Os ve ste contectum, quoniam alios docere & regere prohibetur. Sicq; ostendit se cõtaminatum
1. Cor. 5. ac sordidum spiritualiter mortuum, nec potest saluari, nisi iniquitates suas confiteatur: & q̃ diu permanet talis, extra castra morabitur: quia fidelium introire ecclesias nullatenus sini tur, atq; ad malignantium spectat ecclesiam, cum quibus habet locum & societatem.

¶Expositio literalis cap. XIIII. Locutus q̃ est dñs ad Mosen &c. Artic. XXX.

Ostẽso qualiter lepra sit cognoscẽda, nũc præcipit̃ qualiter sit per oblationes expiãda. [Locutus q̃ est dñs ad Mosen, dicẽs: Hic est rit⁹ leprosi]. i. legitima obseruãtia circa eũ q fuit leprosus, [qñ] ab ea [mũdandus est: Adducetur ad sacerdotẽ, q] sacerdos [egressus de castris] Dei & hoĩm, hoc est, de locis sanctuarij & habitaculis Leuitarũ ad eum. Et aliqui dicunt, ꝙ leprosus venit ad portam ciuitatis de qua erat, vel vsq; prope domum sacerdotis: alij dicunt ꝙ venit ad locum non remotum à ianua atrij templi. Videtur tamen ꝙ leprosis
4. Reg. 7. licuit ingredi vrbes, sicut in quarto Regum legitur de quatuor viris leprosis tẽpore Helisei. [Cum inuenerit lepram esse mundatam]. i. eum qui fuit leprosus, veraciter vel sacerdotis iu dicio, quod tñ fallibile erat, esse curatũ à lepra, vere aũt secundum hoĩum æstimationem. [& præcipiet ei q purificatur: si leprosus iam fuit mũdatus, qualiter adhuc purificatur? sed pu rificatur. i. sacerdotis iudicio & ipsius sacrificio à lepra purgatus mõstratur. [vt offerat pro se] id est, pro sua culpa & diuinæ maiestatis reuerentia, vt infrà tangitur, [duos passeres vi-

uos

uos* qbus vesci licitũ est,]itaq; aliũde nõ habẽt impedimentũ, s. immũdi cõtactũ, aut aliã irre *quos
gularitatẽ legalẽ, qua incomestibiles fiant, vel qui non sint talis speciei, ꝙ ex legis præcepto mãducari prohibeant̃. [& lignũ cedrinũ] s. partẽ cedri, [vermiculũq;]. i. rubeũ filum, [& hys sopũ] s. herbã sic dictã, [& vnũ ex passeribus immolari iubebit in vase fictili sup aquas viuen tes]. i. scaturiẽtes seu fluẽtes, quæ s. ex ipsis videnť moueri, sicut in rebus animatis animal ap pellat̃, q̃d habet in se principiũ vitæ & motus: & ideo immolatio fiebat super eas in fictili va se susceptas, qa sunt mundiores. Sacerdos faciet vnũ duoꝝ passerũ per alium sacerdotem ad Dei honorẽ offerri, atq; occidi in fictili vase, sup aquas recẽtes scaturiẽtes, vel ipse idẽ sacer dos hoc aget, si alius desit aut hoc patrare nõ habeat. [Aliũ aũt viuũ] passerẽ, [cum ligno ce drino & cocco]. i. ꝑfato vermiculo, [& hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo] sanguine [adsperget illũ qui mũdandus est,] quantũ ad manifestationẽ, q tñ re ipsa iam à le pra purgatus fuit. [septies, vt iure purget]. i. legitime purgatus monstret ac iudicetur, & alij secũ conuersent̃ secure. [& dimittet] sacerdos [passerẽ viuũ, vt in agrũ auoler] ad alios passe res redeũdo. [Cũq; lauerit homo vestimẽta sua] per seipsum, aut p ministrantiũ manum, [ra det oẽs pilos corporis] sui, ne qd infectionis pristinæ inhæreat illis. [& lauabit aqua, purifi catus q̃] modo præfato, [ingredietur castra]. i. aliorũ habitacula poterit introire, non tamen tẽplum aut atriũ, neq; tabernacula Leuitarũ quodãmodo sacra, [ita dũtaxat, vt maneat ex tra tabernaculũ suum 7. diebus] ne si ingressus fuerit propriã domũ, fiat ei occasio cogno scendi cõiugem suã, à cuius cõplexu debuit abstinere vsq; ad cõsummationẽ suæ purgatio nis, ne vel illa, aut fœtus aliquã cõtraheret fœditatẽ. [Et die septimo radat capillos capitis] sui, [barbãq; & supercilia, ac totius corporis pilos.] qui post præfatã abrasionẽ creuerũt. Pi li quoq; ex humoribus corporis generant̃. ideo qui ante cõpletã purgationẽ creuerũt, abra debant̃, cũ lepra sit infectiua & corrosiua piloꝝ. At vero doctores ꝑcipui, qui in scriptis suis redegerũt & exposuerũt prægnãtiora & difficiliora scripturæ loca, ea quoq; quæ prima fa cie videnť irrationabilia, circa hæc aliq̃ cõscripserũt, q̃rũ verba sunt cõmemoranda. ¶Itaq; S. Thomas in prima Secũdæ, q̃stione 102. Per ritũ, inqt, legis, leprosus nõ mundabat̃, sed mun dat⁹ ostendebat̃ sed purificari dicebat̃, inquãtũ iudicio sacerdotis restituebat̃ consortio ho minũ, cultuiq; diuino. Cõtingebat tñ quãdoq;, ꝙ diuino miraculo per ritũ legis lepra cor poralis mundabat̃, ꝑsertim quãdo sacerdos decipiebat̃ iudicando de lepra. Huiusmodi autẽ leprosi purgatio fiebat dupliciter. Nam primo iudicabatur esse mundus: secundo restituebat̃ tur consortio hominũ & cultui Dei, videlicet post 7. dies à prima purgatione, atq; in prima purificatione obtulit duos passeres viuos, lignũ cedrinum, vermiculum & hyssopum, ita ꝙ filo illo coccineo pariter ligabantur passer viuus & hyssopus cum ligno cedrino, ad facien dum adspersorium ex eisdẽ, cuius manubrium fuit lignum illud cedrinum. Hyssop⁹ autem & passer, intingebant̃ in sanguine passeris immolati in aquis viuis in vase fictili positis, qui bus mixtus erat sanguis oblati passeris. Prædicta vero 4. leprosus mundatus obtulit, contra quatuor lepræ defectus. Sũt enim in lepra putredo & fœtor, insensibilitas & turpitudo. Con tra fœtorẽ offerebatur hyssopus, quę est odorifera herba, & faciliter potest haberi. Cõtra pu tredinẽ lignum cedrinum, qm̃ cedrus imputribilis est naturæ. Cõtra insensibilitatẽ passer vi uus, qui est auis multũ viuax & mobilis: contra turpitudinem coloris, vermiculus qui est ru bei & viuacis coloris. Offerebantur ergo hæc quatuor, ad innuendũ ꝙ 4. præfati defectus iam non erant in eo, qui fuit aut putabatur leprosus. Porro die 8. admittebatur ad cultum diuinum, & restituebatur consortio hominum. Primo tamen rasis pilis totius corporis ac vestimentis, quoniam lepra pilos corrodit, & vestimẽta coinqnat. Adspergebat etiã septies sanguine passeris immolati aquis intincto, ad designandum in eo perfectã emũdationem à lepra. Nã septenario vniuersitas atq; perfectio designantur. Offerebatur quoq; passer vnus in fictili vase, ad designandum humani corporis fragilitatem. Post hęc sacrificium offereba tur pro mundato, videlicet pro delicto eius, quoniam lepra frequenter pro peccato induci tur, de cuius sacrificij sanguine tingebat̃ extremũ auriculæ eius, qui fuit leprosus, & pollices manus dextræ ac pedis, quia in his partibus lepra primo dinoscitur ac sentit. Insup adhibe bant̃ huic ritui tres liquores, videlicet sanguis, contra corruptionẽ sanguinis in leproso, ad significandũ ꝙ corruptio illa cessauit in eo: oleũ, ad exprimendum morbi curationem, qm̃ oleo pietas & sanatio denotantur: & aqua viua, ad emundationem spurcitiæ. ¶His verbis Thomę cõcordant, q̃ de ista materia scribit Guilhelmus Parrhisiẽsis libro de fide & legibus, & aliqua addit dicẽdo: Ois lepra cõtrahitur ab aliquo 4. elemẽtorũ, licet per mediũ aliquod quatuor humorũ: ideo 4. ibi adhibebantur, per quę 4. elementa signantur, videlicet cedrus, designans terram, qm̃ cedrus est maxima plantarum, quas terra nutrit: vermiculus seu coc cus bis tinctus, ignem significans, cum sit rubei igneiq; coloris: hyssopus aquam signans, quæ abundat in hyssopo: & passer aerem notans, ad insinuandum iuxta literam, quòd ex quocunq; quatuor elementorum lepra esset contracta, ipse creator elementorum per præ-

fatam

Universidad de Deusto
Biblioteca

fatam adſperſionẽ,& alia quæ circa hoc adhibebant,mundabat eã,& hoc cũ beneplacitum eius ſic fuit.Non em̃ oẽs leproſi mundabant hoc ritu,immo pauci,& erat hoc nouũ miraculum.Porro,q̃ paſſer vnus in adſperſorio colligatus,permittebat̃ viuus auolare in agrũ,deſignabat leprã euolaſſe ſeu euanuiſſe.Vel quia paſſer ſociale eſt animal inter aues, & mũdum ſecundũ legẽ, quando ab adſperſione & alligatione reuertebatur ad ſocios paſſeres, à qbus per captionẽ & detentionem fuerat ſeparatus, ſignificauit leproſum à caſtris ſeparatum,& extra caſtra ad tempus detentum, poſt prædictã adſperſionem & emundationem ad caſtra reuerti, & inter ſanos & mũdos ad habitandũ dimitti. ¶His cõſonant quæ de eadẽ materia ſuper tertium ſcribit Albertus Magnus,atq; ex horum verbis doctorum patent nõ ſolũ prę inducta huius capituli verba,ſed item pro magna parte ſequẽtia. [Et lotis rurſum veſtibus & corpore,die octauo aſſumet] leproſus mũdatus,adhuc plenius,quo ad manifeſtationem, mũdandus,[duos agnos immaculatos,& ouẽ anniculã].i.vnius anni[abſq; macula,]vtpote immolatitiã agnam.Iſtud fiebat à diuitibus,nõ à pauperib⁹,vt infrà habetur. [& tres decimas ſimilæ in ſacrificium,quæ]ſimila[conſperſa ſit oleo.]Quid aũt ſit ſimila,quid decima pars ephi ſimilæ,dictum eſt plenius in expoſitione literali quinti capituli.Vnde tres decimę ſimilæ,dicunt tres partes mẽſuræ ſimilæ,quæ menſura vocat ephi.Quantitatẽ tamen talium menſurarũ,vt dictũ eſt ſæpe,nõ valemus certitudinaliter noſcere. [& ſeorſum olei ſextariũ.] Sextari⁹ eſt nomẽ menſuræ, cuius quantitas apud diuerſos diuerſimode explicatur. Parum tamen cõtinet ſextarius olei. & olcum huius ſextarij, ſumebatur ſeorſum præter oleũ quod ſimilæ ſeu farinæ triticeæ mundiſſimæ miſcebat. [Cum q̃ ſacerdos purificans hominẽ,ſtatuerit eũ & hæc oĩa coram dño in oſtio tabernaculi teſtimonij] quod de ianua atrij intelligendũ videtur,quia leproſus ante cõſummationem ſuæ purgationis nõ intrauit loca ſacrata.Sicq; ſtabat extra & prope ianuam atrij,q̃d ſæpe nomine tabernaculi aut ſanctuarij deſignatur.[Tollet agnum]vnum de illis agnis duobus prædictis, [& offeret pro peccato,] hoc eſt,remiſſiõe oĩs peccati eius qui fuit leproſus. Vel ſpecialiter p̃ peccato q̃ paſſus eſt, vel adhuc ppeti & incurrere poſſet leprã.[oleiq; ſextariũ].i.oleũ tãtæ quãtitatis. nam & oleũ,puſtulæ & tumoꝛ eſt curatiuum.[Et oblatis ante dñm omnibus] iam prædictis,[immolabit agnũ] de quo dictum eſt,vel alium[vbi immolari ſolet hoſtia pro peccato,& holocauſtum, i.in loco ſancto] puta in atrio ſup altare holocauſti. [Sicut em̃ pro peccato, ita & p̃ delicto, ad ſacerdotẽ p̃tinet hoſtia].i.hoſtia tam illa quę offertur pro peccato cõmiſſionis,q̃ illa quę pro peccato omiſſionis,venit in vſum ſacerdotis.Cuius tñ hoſtiæ pars aliqua incẽdebatur,

delicto vt dictũ eſt ſæpe.[aſſumens q; ſacerdos de ſanguine hoſtiæ quæ immolata eſt pro peccato] leproſi,puta de ſanguine agni mactati,[ponet ſuper extremum auriculæ dextræ eius q mundatur,& ſup pollices manus dextræ & pedis,]cuius rei cauſa eſt aſſignata. [& de olei ſextario mittet].i.aliquid fundet[in manum ſuam ſiniſtrã,tingetq; digitum dextrũ in eo] vnum

contra videlicet digitum dextrę manus,[& adſperget ſepties coram dño.]hoc eſt,verſus altare ho

· dñm. locauſti,in quo dñs ſpecialiter habitauit, inquantũ ibi ſpecialiter colebat, & locus eius fuit cultui cõſecratus.& fiebat ſeptena cõtra dñm adſperſio, ad recognoſcẽdũ, q̃ perfecta curatio eſſet à Deo,vel vt ipſe plene p̃piciaret.[Quod aũt reliquũ eſt olei in læua manu,] hoc eſt, in palma ſeu vola manus ſiniſtrę.[fundet ſup extremũ auriculæ dextræ eius qui mundatur,] hoc eſt,à lepra mũdus eſſe monſtrat,vel mundat ab irregularitate cõtracta ex lepra, hoc eſt, ab inidoneitate intrandi atriũ ſanctũ. [Et ſup pollices manus ac pedis dextri.] Ratio horum p̃habita eſt.Vñ Parrhiſiẽſis diſſeruit:In pollicib⁹ illis, hoc eſt,in ſenſibilitate eoꝝ lepra primũ dinoſcit.Vt ergo ipſa in capite & radice ſua p̃cuti, radicitusq; purgari cognoſceret, ita præceptũ eſt fieri,vt idem eſſet ordo purgatiõis & infectionis.Forſitan aũt & in extremo auriculæ dextræ ſignũ aliquod lepræ cõſueuerat apparere, qa pars illa valde ſenſibilis eſt. Hæc Guilielmus. [& ſup ſanguinẽ qui fuſus eſt pro delicto].i.ſup ſanguinẽ agni pro delicto leproſi fuſum,linitũ ſup præfatas partes membroꝝ ſanguine attactoꝝ.[& ſup caput eius]puta leproſi qui mundat̃,quatenus ſicut ante inceſſit capite nudo in ſignũ leproſitatis, ita nũc caput oleo p̃funderet in ſignũ curationis.[Rogabit q; pro eo ſacerdos corã dño, & faciet ſacrificiũ pro peccato. Tunc immolabit holocauſtum].i. vnũ prædictoꝝ animaliũ offeretur pro leproſo in holocauſtũ ad diuinæ reuerentiã maieſtatis, à qua eſt oĩs medela.[& ponet illud in altari cũ libamentis ſuis].i.liquidis materijs, quæ ſimul cum animali incendebantur,

Nũc. 15. videlicet cũ ſimila oleata & vino, vt in Numeris plenius cõtinetur. [Quod ſi paup eſt,& nõ poteſt manus eius inuenire quæ dicta ſunt,]hoc eſt, poteſtatẽ nõ habet offerẽdi duos agnos & agnã[pro delicto,aſſumet agnum &c.duos q; turtures &c.] Iſte paſſus ex prædictis eſt clarus,Itaq; &ſi paup fuit,tñ vnum agnũ oportebat offerre,& pro alio agno & agna duas p̃fatas aues, q̃ in terra filioꝝ Iſrael abũdabant. Ad intelligendũ p̃dicta valet atq; penſandũ eſt, q̃d magiſter in hiſtorijs ſcribit Hic,inquiẽs, pprie diſtinguit ſacrificiũ pro delicto, cuius ſanguine liniebat qui mundabat, & ſacrificiũ pro peccato,de q̃ nihil fiebat hoĩ illi. Vnde Moſes a ijs

ſes aĩt Aſſumens ſacerdos de ſanguine hoſtiæ q̃ immolata eſt pro delicto, ponet ſup extremũ auriculæ &c. Cũ aũt diſtinxiſſet agnũ pro delicto, q̃d alioꝝ duoꝝ, videlicet agni & agnæ p̃ peccato, & quid holocauſtũ fieret, innuit eſſe in arbitrio ſacerdotis,de agno & oue annicula,ſ.agna,vt alterꝝ pro peccato,alterũ holocauſtũ fieret quod vellet. Verunt̃ vltima pars dicti iſtius,nõ videt poſſe ſaluari: qm̃ circa exordiũ expoſitiõis huius voluminis & ſæpe deinceps p̃habitum eſt,q̃ animalia fœminei ſexus nõ poterant offerri in holocauſtũ, idcirco(vt reor)de his duobus animalibus Moſes nõ diſtinxit,qm̃ ex p̃inductis certũ reliquit,q̃ agnus, non ouis annicula,fuit in holocauſtũ offerendus. ¶Sequit de lepra domus, de q̃ vltimo Moſes tractat,qm̃ ſacerdotes de ea nõ habuerũt iudicare,q̃diu popul⁹ Iſrael in ſolitudine manſit,in qua in tẽtorijs, non in domibus,de quibus hic mentio,habitauit.[Locutus eſt dñs ad Moſen & Aaron,dicẽs: Cũq; ingreſſi fueritis terram Chanaan,quã ego dabo vobis in poſſeſſionẽ.] Ad intelligendũ hũc locũ qui prima facie videt quaſi ridiculoſe ſonare, primo intuendũ q̃d Thomas in prima Secũdæ inducit, q̃ſt.104.Erat in lege quędã immũditia rerum inanimatarꝝ ſecundũ ſe,vt immũditia lepræ & veſtis. ſicut em̃ morbus lepræ accidit in hoĩbus ex humore corrupto putrefaciẽte carnẽ & corrũpente,ita etiã ppter aliquã corruptionẽ & exceſſum humiditatis vel ſiccitatis, fit aliq̃n aliqua corruptio in lapidibus dom⁹ aut veſtimẽtis:ideo hanc corruptionẽ vocat lex leprã,ex qua domus vel veſtis iudicaret immũda, tũ quia oĩs corruptio ad immũditiã pertinebat, tũ qm̃ cõtra huiuſmodi corruptionẽ gẽtiles colebãt deos penates. ideo lex iuſſit domos,in qbus erãt tales corruptiones pſeuerantes, deſtrui,& veſtes cõburi,ad tollendũ idololatriæ occaſionẽ. [Si fuerit plaga lepræ in ædibus] i.præfata corruptio lepræformis, in materijs partibusq; habitaculoꝝ,[ibit]is[cuius eſt domus,nũcians ſacerdoti,& dicet: Quaſi plaga lepræ videt mihi eſſe in domo mea.]Nõ ſumitur nũc domus pro cõtentis ſeu cõmorantibus in ea.[At ille]puta ſacerdos[p̃cipiet,vt efferãt vniuerſa]vtẽſilia & cõſimilia de domo,immo & hoies ac iumẽta exierũt,& extra eã manſerunt ad tẽpus, in quo ſacerdos iudicauit, an domus eſſet leproſa. [priusq; ingrediatur eã, & *videat].i. cõſideret ab eo,[vtrum leproſa ſit]ea,[ne immũda fiant oĩa quæ in domo ſunt].i. irregularitatẽ quandã incurrant,qua inidonea ſint applicari diuino cultui, humanove eſui, iuxta modũ quo dictum eſt, inanimata quoq; immũda effici iuxta legẽ, quæ ſi mãſiſſent in domo illa tã diu, q̃ ſacerdos iudicaſſet domum eſſe leproſam, mox reputata fuiſſent immunda.[Intrabit q; ſacerdos poſtea, vt cõſideret domus leprã,]quæ vel eſt,vel eſſe putat̃ lepra.[Et cũ viderit in parietibus illius,]aut certe in vno tantũ pariete, [quaſi valliculas pallore ſiue rubore deformes].i.quaſdã particulas cæteris partibus ſibi vicinis depreſſiores,à priſtino colore notabiliter turpiter q; mutatas.ideo ſubdit,[& humiliores].i.baſſiores[ſuperficie reliqua,]ſecundũ q̃d parua vallis eſt modicũ baſſior circũpoſitis locis. [egredietoſtium domus,& ſtatim claudet eam,] & clauſam dimittet[ſeptem diebus,] loquendo de primo & ſeptimo die ſynecdochice & incluſiue. Quẽadmodũ aũt in hoĩbus talis partiũ infirmarum depreſſio,mutatio q; coloris in lucentẽ alborẽ,ſigna ſunt probabilia veræ leprę,ſic valliculæ iſtæ ſic diſcoloratæ in rebus inanimatis,quia vtrobiq; ex corroſione corruptoꝝ oriebantur humoꝝ. Porro ex hoc q̃ domus dimittebatur ſic clauſa & vacua, poterat veritas melius deprehendi,qa ex diuerſis alterationibus aeris exiſtẽtis in domo ab igne ac aliꝭ motibus commorantiũ in eadẽ,crebro minui poteſt ac reprimi exceſſiua humiditas ac ſiccitas,quæ in parietibus cauſat hanc leprã.Hinc domus quæ nõ inhabitãt̃, velocius deterioratur. [Reuerſus q; die ſeptimo, cõſiderabit eã ſi inuenerit creuiſſe leprã].i.præfatã corruptionẽ ſeu ſigna ipſius prætacta,puta valliculas pallore aut rubore fœdatas,ita q̃ valliculæ illæ ſint præ ſolito profundatæ & innaturaliori colore perfuſæ.[iubebit erui lapides in quibus lepra eſt.& q̃d de lapidibus dicit, de aliꝭ q̃q; materialibus ſeu integralibus partibus, in quibus apparuerit talis lepra,dat̃ intelligi.[& p̃ici extra ciuitatẽ,]aut etiã villã, [in locũ immundũ,]ne ad alicuius mũdi infectionẽ diſponãt.[Domũ aũt ipſam]iubebit[radi intrinſec⁹ per circuitũ,] vt ſi forte quid immũditiæ aut corruptionis cœperit eſſe in eis,ſic abradat.[& ſpargi puluerẽ raſuræ extra vrbẽ in locũ immundũ, lapides q; alios reponi,]vt domus reformet̃, & ſubueniat̃ dño domus, cũ dãno quo fieri poteſt minori. [Sin aũt] poſt talẽ reformationẽ,[poſiq̃ eruti ſunt lapides,& puluis elatus,& alia terra lita,ingreſſus ſacerdos,viderit reuerſam leprã, lepra eſt perſeuerãs,]& immunda domus, [quã ſtatim deſtrui faciet,]ne & habitantes in ea,aliq; modo lædant̃ ſeu inficiant ex ea,atq; ob aliã cauſam prædictã. [Qui intrauerit domũ]talẽ ante eius deſtructionẽ,[qm̃ clauſa eſt]à ſacerdote cauſa diſcutiẽdi lepram ipſius, [immundus erit vſq; ad veſperã.]ſic q; purgabit̃ trãſitu tẽporis.[Et qui dormierit aut comederit quidpiã] in ea,quod eſt plus q̃ ſolũ intrare. [lauabit veſtimẽta ſua,]quia immũditia ſua non ſolo tẽporis fluxu,ſed & lotione veſtiũ ſuarꝝ purgatur. Quid aũt fuerit immunditia illa,dictum eſt ſæpe. ¶Præterea quæri poſſet,an & ſacerdos eam cauſa cõſiderandi ingrediẽs maculabat̃,ſicut & ille qui aqua expiationis alios adſpergebat? Et videt q; iſte magis q̃ ille. [Quod ſi introiẽs ſa

Universidad de Deusto
Biblioteca

cerdos viderit leprā non creuisse in domo, posq; denuo lita est, purificabit].i. purā iudicabit [eā, reddita sanitate].i. lepræ illius expulsione seu pristina habitudine bona, [& in purificatione eius sumet duos passeres, lignūq; cedrinū & vermiculū atq; hyssopū,] quæ oīa dñs domus feret ad sacerdotē. Totū vero q̄d in textu subiungit de ritu purificatiōis istius, patet ex dictis de purificatiōe hōis leprosi. Sequit epilogatio breuis. [Ista est lex oīs leprę & pcussurę] videlicet [leprę vestiū & domoꝝ, cicatricis & erūpentiū papulaꝝ, lucētis maculæ, & in varias species coloribus immutatis, vt possit sciri, q̄ tēpore mundū qd vel immundū sit] in qbus verbis tangunt enumeratæ species leprę. Papula aūt vocatur parua & vlcerosa cutis erectio, seu modicū vlcus in cute, q̄d pœnā scabiem q; inducit. ¶ Præterea, pro clariori huius ac prę-
cedētis capitulo intelligētia, aduertēda sunt diligēter verba Guilhelmi, in libro sæpe præallegato dicētis: Scire oportet, q; nomē leprę hic tumit nō iuxta propriā intentionē. Lepra
em̄, pprie lœtalis prurigo est, & quasi cācer vlceris, ab intimis fontibus serpēs, & corruptionem in totū corpus diffundēs. Quōd aūt multū abusiue sumat lex leprā, patet ex serie textus, q leprā primo noīat scabiē, deinde noīat leprā in cute operientē totū corpus, quā vocat leprā mundissimā, & eū q habet illā, asserit mundū. Nihil aūt aliud hic accipiendū est sub noīe leprę, nisi deformitas q̄ notabilē atq; abominabilis cohabitationis faciebat hoīem. Voluit aūt Deus populū suū & castra eius nō solū mūda esse, sed etiā apparere ppter honorē suū & gloriā. Et vt in hoc populus suus cæteris gētibus præmineret, voluit q̄q; populū suū cauere nō solū à cōtagio morbi huius, verūetiam à suspiciōe cōtagij. Porro de coloribus & inęqualitate cutis, an sint signa veræ leprę, nō tā ars medicinæ q̄ experiētia cōsulenda est: hi quoq; qui diu cohabitauerūt leprosis, eos q; dijudicare cōsueuerūt. Verūtamē nullatenus dubitādū
*alopecia est, qn signa quæ lex ponit, sint vera signa passionū, quas lex immūditias & lepras indicat esse. Lepra vero in capillis & pilis, duobus intelligit modis. Et primo vera lepra est *allapitia, quæ casum capilloꝝ efficit & piloꝝ, ita etiā vt p eā supcilia depilent, q̄ species nota est medicis, sicut & aliæ. Secūda est morbus corrosiuus piloꝝ & capilloꝝ, cōsumens & putrefaciēs paulati, quēadmodū cācer carnē: & nō opat hæc casum piloꝝ, sed cōsumptionē. Similis q̄q; huic passioni est lepra in pelle & vellere. Est nāq; passio corrosiua piloꝝ & substātiæ pellis. Similis etiā passio inuenit in parietibus atq; lapidib⁹, s. corrosiua, & sup hoc ante multos annos fuimus interrogati de quodā lapide, qui in seipso in quadā abbatia ita cōsumit, q; dicūt eū cācerosum. Nō est aūt mirū si quod fit in vno lapide ex abūdantia siccitatis, cōtingat in cōgerie lapidū & cæmēto seu in pariete. Hocidē fieri videmus in lignis. Has igit passiones in vestib⁹ & domibus lex horruit, tū ppter salubritatē vrentiū, tū ppter vitandā idololatriā, qua p his passionibus colebant dij penates & lares, vt vel eas auferrent, vel ne eas inferrent. Voluit ergo Deus vt ad sacerdotes suos pro his passionibus recurreret, & abrasionib⁹ atq; cōbustionibus, ablutionibus & expiationibus mundarent. Aquā vero expiationis idcirco p sacerdotes voluit adhiberi, vt huiusmodi dæmonia exterminarent. Nouo quoq; ritu voluit istas mūditias fieri, vt à ritibus superstitiosis elōgaret populū suū. Hęc Guilhelmus. Postremo circa illud, Cū ingressi fueritis, scribit Lyra: Lepra pprie esse nō potest in domo, q̄m solū animal susceptiuū est sanitatis & infirmitatis. Causa vero q; talis corruptio domus, dicit lepra similitudinarie, est, inquātū potest habitātes in domo inficere. ¶ Cōtra hoc scribit R. Paul⁹:
R. Paul⁹ Licet solū aīal est susceptiuū sanitatis & infirmitatis, tñ cibus dicit sanus, & medicina vocat sana, inquantū sanitatē cōseruant siue efficiunt: & talis modus dicēdi non est metaphoricus seu similitudinarius, q̄m sanitas quæ significatur per cibū aut medicinā, est vera sanitas: idcirco cum domus vocatur leprosa, nō similitudinarie dicit, sed effectiue, q̄m causat lepram in his q morātur in ea, si ad hoc dispositi sint. Hęc Paulus. ¶ Circa q̄d dicendū videtur, q; modus loquēdi metaphoricus, & modus loquēdi causalis, siue p causam, secundū q̄d sol dicitur calidus, possunt in eadē oratione secundum diuersas cōsiderationes cōcurrere. Verū est tñ, q; verbū illud Lyræ, causa cur aliqua corruptio existēs in domo, dicitur lepra similitudinarie, est, inquātum potest habitantes in ea inficere, est aliqualiter incōsiderate platum: quia loquēdo formaliter, nō ideo dicitur aliq̄d similitudinarie, qa causat seu efficere potest: immo hoc modo p̄dicatur de aliq̄ effectiue, secundū q̄d tetigit R. Paulus, cuius tñ verba etiā p parte repræhēsibilia cōprobantur: qa in ppōsito domus dicitur leprosa, nō solū effectiue seu causaliter, sed etiā similitudinarie: qa corruptio q̄ in domo vocatur lepra, nō est veraciter lepra, sed lepra vocatur propter similitudinē, quā habet cum vera realiq; lepra. Nam sicut lepra in animali causatur ex elemētariū qualitatū corruptiōe, est q; fœda & infectiua deformitas, ita in domo & vestibus proportionaliter fœditas ista dicitur lepra propter similitudines istas, secundū q̄d pratū fertur ridere, & mare feruere. Et hoc præallegata verba Thomæ & Guilhelmi euidēter prætendunt: nec hoc impedit aliq̄d de alio similitudinarie dici, q̄m id quod in vno est, nō realiter significat aliud quod vere est talē sed sufficit, q; id quod in alio extat, realiter in ipso esse dicatur propter similitudinem quam habet cum illo.

¶ Expo-

¶ Expositio spiritalis eiusdem cap. XIIII. Artic. XXXI.

LOcutus est dñs: Hic est ritus leprosi q̄n mūdandus est, adducet ad sacerdotem qui egressus de castris, &c. Quid designet per leprā, & per diuersas species eius, in præcedentis capituli expositione tropologica est inductū. Porro quæ nunc de mundatione dicūtur leprosi, aperte præfigurauerūt ea, quæ fiunt circa interiorē curationē spiritaliter leprosoꝝ, puta eoꝝ qui mortalibus premunt peccatis. Quēadmodum em̄ ad purificationē legalis leprosi non sufficiebat, q; vel miraculose, vel aliter curatus fuit à lepra, quā vel realiter habuit vel opinabiliter: sed oportebat eū ad sacerdotē venire, & cōsiderari ab eo, atq; ipsius sacerdotis iudicio, sacrificatione & oratione purgari seu purgatū manifestari: ita in euangelica lege nō sufficit peccatoribus, in secreto p cōtritionē & grām absolui & emundari à mortalibus culpis à Deo, sed venire & cōfiteri sacerdoti tenent tēpore opportuno, si adsit facultas, & audiri, iudicari, absolui, ac mundatū ostēdi ab ipso p orationes ipsius & satisfactiones, q̄s velut sacrificia quædā Deo offerēda iniungit confesso. Verūtñ circa præfatā spiritalē mundificationē plus aliquid euāgelicus agit sacerdos, q̄ circa corporalē mundationem fecit sacerdos legalis: q̄m sacramēta euangelicæ legis, medicinalia vasa sunt, gratiæ contentiua, & efficiūt q̄d designāt, q̄d veteris testamēti non cōuenit sacramētis. Verūtñ sicut in veteri lege aliquādo speciali miraculo cōtigit, q; leprosus per sacrificia illa & obseruātias mūdabatur à Deo de lepra, à qua sacerdos erronee iudicauit eum iam ante purgatū: ita frequēter in nouo accidit testamēto, vt cōfitens qui vsq; ad cōfessionis suę exordiū aut etiā prosecutionem, solā habuit attritionē, in ipsa cōfessione & eius ritu ac cōsummatione acquirat verā contritionē virtute ipsius sacramēti, & vi clauiū, atq; oratione & absolutiōe cōfessoris: immo per hæc purgat & partim à reatu seu obligatiōe ad pœnā, ita q; nō solū dimittit ei culpa, sed etiā aliq̄d debitæ pœnæ. ¶ Præterea, p hoc q; sacerdos exiuit de castris ad mundandū vsq; extra tēplum & atriū, figurabat, q; peccator, q̄is secrete contritus, non sit ad sacrā cōmunionem admittendus, q̄usq; modo p̄fato absoluat à cōfessore: immo p quibusdā excessibus ab ingressu arcet ecclesiæ, quousq; p ministros ecclesiæ reconciliet. Insup sicut legalis sacerdos ei quē videbat purgatū à lepra, p̄cepit, vt offerret pro se duos passeres viuos, quoꝝ vn⁹ occideret, alter viuus auolari p̄mitteret: sic confessor tēpore gr̄æ cōfesso quē pie credit p contritionem à lepra mētis purgatū, iniungit, vt Deo pro satisfactione offerat propriū corpus, illud salubriter per rigorē ieiunij, abstinentias, vigilias, disciplinas, labores mortificādo, sensitiuam q; aīæ partē ratiōi fortiter subiugando, vt sic ad altitudinē spiritalis exercitioꝝ & opa virtutū moralis assuescat assc̄dere, qbus passeribus addet lignū cedrinū, i. dñicæ crucis vexillū, coccū q̄q. i. sanguinis Chr̄i preciū, & hyssopū. i. bonæ famæ odorē, seu internæ cōpunctionis suauitatē, & rorē gr̄æ Dei, quibus pectus aīæ emundat à noxio carnalis desiderioꝝ humore. Passerē vero viuū tinget in sanguine passeris immolati, q̄m exercitia sensitiui appetitus fiūt Deo acceptabiliora, dū eis mortificatio iungit carnis. Cū q; lauerit homo vestimenta sua. i. virtutes suas & actiones p̄cedentes ex illis, p lachrymas cōtritionis & deuotionis à venialibus culpis admixtis purgauerit. Radet oēs pilos corporis. i. vniuersas cogitationes, affectiones q; prauas abijcier, & lauabit aqua. i. fluentis sapientiæ salutaris intellectū suū rigabit, immo à dño rigari orationibus obtinebit, dicendo: Redde mihi lætitiā salutaris tui. Et faciem Psal. 50. & 118.
tuā illumina sup seruū tuū. Purificatus q; ingredietur castra. i. sanctoꝝ cœtibus incorporabit, & sacra participabit mysteria, ita duntaxat, vt maneat extra tabernaculū suū 7. diebus. Tabernaculū istud intelligi potest pax pectoris, extra quā manet cōtritus, q̄usq; 7. mortaliū viti orum extirpet reliquias, ipugnationes & inquietudines: sic q; corde iam trāquillato in dño, immoret & vacet diuinis. Et die septimo radat capillos capitis, barbā, & supercilia. i. rursus deplangat culpas quas interim incidit, & vanæ gloriæ tentationes ac cæteras animę distractiones, quas & tunc incurrit q̄n virtuosis exercitijs ac spiritali militię insudauit, sic q; ad pectoris pacē pertinget. Et lotis rursum vestibus & corpore, die octauo sumet duos agnos īmaculatos, & ouē anniculā sine macula. Oportet em̄, ppter q̄tidiana peccata, vestes animę & totius cōuersationis corpus siue congeriē lauari assidue p confessionem, in qua cuncta mundant, & frequentissimā cōpunctionē, contritionē, ac veniæ implorationē, à malis quę bonis nostris miscent: sic q; deinceps Deo offerre duos agnos īmaculatos. i. intellectū & superiorē animæ appetitū synceriter reformatos, fide q̄q; spe, charitate, & 7. donis spūs sancti ornatos, & ouem anniculā absq; macula, hoc est, intellectualē memoriam circa diuina stabiliter occupatā. In his etem̄ viribus æternæ & increatæ supbenedictæq; Trinitatis imago cōfiguit, & reiplēdet in nobis: idcirco p hanc actus potentiarū, debemus supessentialem & superglorioſissimā Trinitatem præcipue colere, eandē mūdo intellectu assidue contēplando, amorosa voluntate ardenter amando, atq; his actibus p reformatā memoriā stabiliter inhærendo. Quibus sacrificijs debemus similā oleatam. i. virtuosam operationem exteriorem, deuotionis suauitate formatā, oleiq; sextariū. i. opera misericordię circa proximos moderate ap-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ponere,& dño volũtarie sacrificare tã intuitu suę supdignissimę maiestatis,q̃ ob nr̃ax̃ remissionẽ culpax̃,& ꝓpter diuinox̃ impetrationẽ charismatũ. Porro p positionẽ sanguinis sacrificij sup extremũ auriculę,& sup pollices manꝰ ac pedis designat,q̃ peccator decętero debet cũ oñi obedientia verbũ Dei audire,virtutũ opa exercere, & sanctis desideriis æstuare. Quod si paup est,offerre p̃cipit cũ agno par turtux̃,aut duos pullos colũbæ,de q̃rũ significatione dictũ est sæpe. Si fuerit plaga lepræ in ædibus. Per plagã lepræ domus,intelligit infectio totius alicuius cõgregationis per culpã mortalẽ, p̃sertim per hæreticã prauitatẽ, aut schismatis diuisionẽ siue hypocrisim. Si ergo hanc leprã aliqs de ouili,seu inferior prę̃sidẽs, viderit, statim ex charitate & zelo iustitiæ debet p̃lato denũciare, q̃ mox debet gregẽ accedere,cõsiderare,discutere,& lapides infectos eruere.i. p̃sonas sic vitiosas corripere,emẽdare,& si obtẽperare renuerint,rebelles & induratos segregare,atq; in publica pœnitẽtia cõstituere talesq; alioqn tanq̃ ethnici essent habẽdi. Si vero cõgregatio rursus inficiatur ac indure-
tur,est tanq̃ leprosa censenda,dissipanda,& igne excõmunicationis percutienda.

¶Expositio cap. XV. Locutusq; est dñs ad Mosen. Artic. XXXII.

DE immunditia fluxus seminis in viro & fœmina nũc tractatur. [Locutusq; est dñs ad Mosen & Aaron,dicẽs: Vir qui patit fluxũ seminis,immũdus erit,]durãte huiusmodi fluxu,immo & post ad tẽpus,& immũditia ista nõ erat culpa in se, nec semp cõiuncta culpæ,& interdũ venit ex inculpabili causa: sed fuit immũditia corporalis, qa & fluxus ille in seipso corporaliter fœdus est,& erat irregularitas quædã,ab ingressu tẽpli & attrij eiꝰ impedies,de cuiꝰ rei causis infrà dicet. [Et tũc iudicabit huic vitio].i. defectui[subiacere,secundũ q̃d vitiũ extẽse accipit. Nã & aialia ad immolandũ inepta ex mõstrositate, dicebãt sic vitiosa. [cũ per momẽta singula adhęserit carni illius,atq; cõcreuerit fœdus humor,]ex seminis quadã resolutione in extremitate mẽbri virilis, nec solũ fuit talis immũdus in se, sed alia quoq; etiam inanimata fecit suo cõtactu immũda. [Oñe stratũ in quo dormierit,immundum erit, & vbicunq; sederit. Si quis hoĩm tetigerit lectulũ eius,lauabit vestimẽta sua &c.] textus est planus. [Sagma sup quod sederit,immundũ erit.] Sagma est stratura equi aut asini,[.sellæ, quod super iumentũ ponit vt equitet. Hæc ergo inanimata sic erunt immunda, ꝙ non poterunt venire in vsum humanũ ante eox̃ purgationẽ. Hinc subditur:[& quicquid sub eo fuerit q fluxũ seminis patitur,pollutũ erit vsq; ad vespex̃. Qui portauerit hox̃ aliq̃d, lauabit vestimẽta sua:] sicq; & illa viterius immũda fecerũt tangentẽ. [Ois quem tetigerit qui talis est,]vtpote maculatus ex contactu rei illius inanimatæ, immundæ ex contactu viri seminiflui,[immũdus erit:]vel potius [oñis quẽ tetigerit qui talis est,] vtpote semine fluẽs, [nõ lotis manibus suis,lauabit vestimẽta sua. Si sanatus fuerit qui huiusmodi sustinet passionẽ].i. fluxus & fœditas illa in ipso cessauerint, [numerabit 7. dies post emundationẽ sui].i. à die quo cœpit in eo cessare immũditia illa. [Et lotis vestibus ac toto corpore in aquis viuentibus].i. scaturientibus aut fluentibus,quatenus ibi remouerent,quicqd de reliquijs illius fœditatis mansisset cohærens vestimẽtis, p̃sertim inferioribus,& corpori. Et quia hic dicitur, in aquis viuẽtibus,videtur, ꝙ lotionẽ illã fieri nõ oportuit per aquas adspersionis. [erit mundus. Die aũt octauo] ab eo die quo immunditia illa cœpit cessare, [sumet duos turtures aut duos pullos columbæ, & veniet in cõspectu dñi ad ostiũ tabernaculi testimonij, dabitq; eos sacerdoti,q faciet vnũ pro peccato,& vnũ in holocaustũ]illius mundati. Nã interdũ ex priori culpa orit passio illa,imo interdũ ex assidua imaginatione lasciua,& tũc est non mediocriter vitiosa. Alter in holocaustũ ad reuerentiã Dei, à quo est oĩs purgatio atq; munditia. [Rogabitq;]pro eo sacerdos[corã dño,vt emundet à fluxu seminis sui. Iam dictũ est, ꝙ per 7. dies fuit à fluxu illo sanat⁹ atq; mũdat⁹:quõ ergo octauo die orabit p eo sacerdos vt inde purgetur? Respondendũ, ꝙ emundatio ista quæ fiebat octaua die,intelligitur vel de pristinę emundationis manifestatiõe,vel de emũdatione à culpa, ex qua fluxũ illum sustinuit,vel ne de cætero eam sustineat. Cõuenienter q̃q; pro emundatione ab impuritate prætacta,offerebant aues p̃fatæ,in quibus castitas cõmendatur. [Vir de quo egreditur semen coitus].i. qui coeundo effuderit semen, [lauabit aqua oñe corpus suum,]etiã si fuerit coitus copulæ cõiugalis,[& immundus erit vsq; ad vespex̃,]ita ꝙ illo die nõ poterit sanctum ingredi locũ. [Vestiem & pellẽ quã habuerit,lauabit aqua,& immunda erit vsq; ad vespex̃.] Quãuis eñ in matrimoniali concubitu possit deesse peccatũ,raro tñ fit sine culpa:estq; semper in eo corporalis pollutio. [Mulier cũ qua coierit,lauabitur].i. seipsam lauabit[aqua,]vel hoc fiet per aliũ. [Mulier quæ redeunte mẽse].i. nouo mẽse adueniente,[patitur fluxum sanguinis]mẽstrualis,[septẽ diebus separabitur].i. amota & p̃hibita erit à sacri loci ingressu, sacrificij esu, nec licebit cõmunicare cuiq̃ cũ ea in cibo, potu,aut strato. Certumq; est ꝙ cunctis diebus q̃bus patitur sanguinis huius fluxꝰ, sit immũda & separanda. Verũ q̃d dictũ est de eius separatione,videtur intelligendũ iuxta præhabita de septenario diex̃,cessationẽ fluxus illius sequentium. Dicitur autẽ mulieribus consuetudinariũ, vt à tẽpore quo cõcipere queũt,vsq; ad tempus quo

pus quo desinunt eis muliebria fieri,& cõcipere nequeũt, quolibet mẽse menstrualis patiantur sanguinis fluxũ,nisi interdũ infirmitas aut cõceptus impediat. [Ois qui tetigerit eam].i. aliq̃d eius membrũ aut vestimẽtũ, aut q̃d ex illius cõtactu pollutũ est, [immũdus erit vsq; ad vespex̃. Si coierit vir cũ ea tẽpore sanguinis mẽstrualis,immũdus erit 7. diebus.] Sicq; purificatio ei cõceditꝰ q̃d intelligendũ est de viro,q nescit fœminã pati hãc passionẽ, nec inde in iudicio cõuincit. Infrà vero habet, ꝙ eã tẽpore illo accedẽs, sit simul cũ ea occidẽdus:q̃d de eo intelligit, qui sciẽter hoc agit, & potest cõuinci. Talis quippe cõcubitꝰ phibetur nõ solũ ob fœditatẽ p̃fatã, sed itẽ qa ex eo gignunt ples monstrosæ, aut aliàs valde defectuosæ & ęgræ, propter indispositionẽ materiæ. Vnde si tẽpore tali vir petat à fœmina debitũ, illa quãtum valet, debet dissimulare, renuere, seu ægritudinẽ aliã simulare. tutũ tñ nõ esset, ꝙ passionẽ suã indicaret marito, nisi deiꝰ p̃sumeret p̃bitate. [Mulier q̃ patit multis diebꝰ fluxũ sanguinis] ex infirmitate seu morbo, nõ ex causa penitus naturali,& talis passio ex peccato frequenter contingit. [nõ in tẽpore mẽstruali, vel q̃ post mẽstruũ sanguinem fluere nõ cessat, q̃ diu huic subiacet passioni, ĩmũda erit quasi sit in tẽpore mẽstruo:] ita ꝙ nemo eã accedet, separata q; erit. [Si steterit sanguis & fluere cessauerit, numerabit 7. dies &c.] Istud de purificatiõe eius & oblatione ꝓ ea,intelligendũ est, sicut de viri seminiflui purgatione, sacrificioq; expositum est: & qa in fœmina minor est calor, indigestiores sunt seminis eiꝰ humores cõmuniter. [Docebitis ergo filios Israel, vt caueãt immũditias,& non morianť in sordibus suis.] Istud sacerdotibꝰ & p̃latis, p̃dicatoribusq; iubet. ¶Præterea de ista materia scribit Thomas in prima Secũdę quęst. 102. Ex hoĩbus immundũ reputabat, qcquid corruptionẽ aliquã iam habebat, vel corruptioni erat expositũ. Hinc mulieres patiẽtes seminis fluxum, siue p infirmitatẽ, siue per naturã, vel tẽporibus mẽstruis, vel tẽpore cõceptionis, erant immundæ. Similiter viri fluxũ seminis patientes p infirmitatẽ, aut p pollutionẽ nocturnã, siue per coitũ: qm̃ oĩs humiditas, prædictis modis ab hoĩe egrediens, quandã immundã habet infectionẽ. Ratio aũt figuralis istox̃ erat, quia p huiusmodi exteriores immũditias diuersa significabãtur peccata. Per immunditiã eñ mulieris sanguifluæ, designabat immũditia idololatriæ ꝓpter immolatitiũ cruorẽ. Per immũditiã vero viri seminiflui, figurabat immũditia vanæ locutionis, qm̃ semẽ est verbũ Dei. Per ĩmunditiã mulieris mẽstruatæ, immũditia mẽtis p voluptates emollitæ, Vniuersaliter vero p immunditiã cõactus rei immũdæ, exprimebat immũditia cõsensus in aliox̃ peccatis. Hęc Thomas. ¶Insuper Guilhelmus lib. de fide & legibus, de his plenius scribẽs: Mulier, inquit, menstruata reputata est immunda secundũ quosdã ᵛ Zabæox̃, qui adeo execrabant menstrua, ꝙ crediderũt ea non nisi igne posse purgari: & propter hoc comburebant vestimẽta earũ,& oĩa quę tetigissent tẽpore mẽstruali: & qa rutus ille tantũ inoleuerat in terra Aegypti & in terra promissionis, nõ potuit populus Israel in toto auerti ab eo. ideo circa hoc fecit legislator, q̃d in plebe tã duræ ceruicis fieri potuit, immutãs ritũ illũ & mitigãs, iudicãs mẽstruatas immũdas & ea quæ tetigerũt, sed cũ aqua lauari. Nec dubium quin p ĩmunditiã istã, multũ detractũ sit idololatriæ lunæ, cũ fluxus menstruox̃ lunę deputaret: sicq; discerẽt eã nõ esse colendã, cuiꝰ operatio pollutio est. Credimus etiã ex his q̃ de idololatria legimus, ꝙ mulier mẽstruata quãdoq; sit lunæ oblata, & ꝙ sanguis mẽstruus in eius sacrificio crebro offerebat. Coli eñ à mulieribus luna cũ magna auiditate solebat, quẽadmodũ legitur in Hieremia: Mulieres adspergũt adipem, vt faciãt placentas reginæ cæli.i. lunæ. Hiere. 7. Fuit q̃q; istud p̃ceptũ, qa de sanguine mẽstruo multa fecerunt malefici. Et ꝓpter corruptelã atq; contagiũ sanguinis mẽstrualis, q tantæ est fœditatis, vt fœculẽtiæ suæ manifestũ imprimat signũ speculo, in quo faciẽ suã mulier mẽstruata inspexerit: sicq; p legẽ istã de mẽstruatis, cõsultũ est saluti animax̃ & corpox̃ ac fœtuũ,& ipsius matrimonij sacramẽto. Hęc Guilhelmus. Amplius ex p̃dictis qdã affirmãt, ꝙ mẽstruatã scienter accedere, sit peccatũ mortale. ¶Sed vt huius rei veritas clarꝰ innotescat, q̃ritur primo circa p̃dicta, an liceat mulieri menstruatæ debitũ petere. Ad hoc Thomas sup quartũ, distin. 32. respondet: Ad mulierẽ mẽstruatã accedere, in lege prohibitũ erat, tũ propter immunditiã, tum propter nocumentũ q̃d ex huiusmodi cõmixtione prouenit proli. Vnde sup illud Esaiæ, Oẽs iustitiæ nostræ quasi pannus mẽstruatæ, scribit Hieronymus: Tunc viri debent ab vxoribus abstinere, quia tunc concipiuntur membris dãnati, cæci, claudi, leprosi & huiusmodi: vt quia parentes non erubuerunt in cõclaui cõmisceri, eox̃ peccata pateant cunctis, & aperte redarguantur in paruulis: sicq; præceptum non accedendi ad menstruatã, fuit cæremoniale, inquantum statutum est propter immunditiã: sed quo ad aliã iam prætactã suæ institutionis causam, fuit morale: qa cum matrimonium sit ad bonum prolis principaliter ordinatum, oĩs inordinatus matrimoñ vsus prohiberur, quo bonum prolis impeditur. Veruntamen fluxus menstruox̃ potest esse naturalis & innaturalis. Naturalis, sicut dum mulieres etiam sanæ patiuntur hunc fluxum temporibus determinatis. Innaturalis autem, quando inordinate & quasi continue fluxum sanguinis patiuntur ex quadam infirmitate. In fluxu autem menstruorum innaturali, non Esa. 64. Hieron.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est prohibitum ad menstruatam accedere, præsertim in noua lege: tum propter infirmitatem, qm̃ mulier in statu illo non potest concipere: tum qm̃ fluxus ille est perpetuus seu diuturnus, propter q̃d oportet q; vir iugiter abstineret: sed quando mulier naturaliter patitur fluxū menstruoꝝ, potest cõcipere, talisq; fluxus durat ad modicū tẽpus: idcirco ꝓhibitum est ad talẽ mulierem accedere. ꝓhibitum quoq; est mulieri in tali statu debitum petere. ¶Secundo quæritur, an liceat mulieri menstruatæ debitū reddere suo marito. Et dixerunt quidam, q; non: sed hæc opinio videt derogare matrimonio, per q̃d datur marito omnimoda potestas in corpus mulieris, quantū ad matrimoniale actū: nec est simile de infirmitate prolis & periculo proprij corporis, quia si mulier infirmatur, certissimū est q; ex carnali copula periculū ei immineat: non aũt ita est certum de prole, quæ forte nulla sequetur. Hinc alij dicũt, q; si vir q̃rat debitū ab vxore, quã scit menstruatã, mulier debet eum precibus monitis q; auertere, nõ tñ sic, q; sit viro occasio incidẽdi in alias corruptiões dãnabiles, si ad eas vir pronus esse credatur. Si aũt petit debitū, nesciens q; vxor sit menstruata, debet mulier aliquã occasionẽ prætendere, & infirmitatẽ simulare ne reddat, nisi viro timeat periculum. Si tamen vir à petitione nõ desistit, reddere debet. Hęc Thomas. ¶Deniq; iuxta spiritualẽ interpretationẽ ex præsenti docemur capitulo, q̃ detestãda sit concupiscentia vitiosa, & oĩs illegitima viri ac mulieris cõmixtio, cũ tam immundus & inquinatiuus reputatus sit ipse seminis fluxus in suo manens subiecto, & sine culpa frequenter cõtingens. Spiritaliter quoq; ꝑ virum fluxum seminis patientem, intelligitur superior portio animę seu appetitus intellectiuus, in quo est vanorum desideriorũ, ambitiõis, superbiæ, siue malitię aut rancoris⁹. Vel intellectus ex quo decidit verbũ Dei, vel cui inhæret error aut fluctuatio circa fidẽ, præsertim si talibus immoretur. Oñe stratũ in quo dormierit, immundũ erit. i. cuicunq; motiuo seu argumento innitatur, insufficiens & irrationabile erit. Si quis hominum tetigerit lectulum eius. i. argumentis eius consentiat, lauabit vestimẽta sua. i. opera sua bona à tali purgare debet peccato, eius admixtionẽ delendo. Et lauabit se aquis contritionis, immo & sapientię salutaris. Si sederit vbi ille sedebat, i. cõsensum seu delectationem morosam adhibuerit, immundus erit. Si saliuam iecerit sup eum qui mundus est. i. si talis pollutus aliquid suæ falsæ doctrinæ infuderit viro catholico, immũdus erit ille fidelis, nisi mox renuat cõsentire, Talis ꝑ sua emundatione debet duos turtures aut duos pullos colũbæ offerre. i. per simplicem fidei cõfessionem, & colũbinam simplicitatem, atq; per cõpunctionem & gemitum satisfacere Deo. Vir de quo egreditur semen coitus &c. Per hoc coniugati docentur, vt culpas copulę coniugali admixtas deplorent ac vitent, nec putent se qualitercunq; posse misceri. Hi quoq; q prædicando, docendo alios spiritaliter fœcundant vt pariant, quicquid vanitatis aut abusionis admiscuerit se prædicationi seu doctrinæ eorum, defleant & emendent. Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis. Per hanc mulierẽ ratio inferior, sensitiuusq; appetitus, in quibus carnalium desideriorum regnat profluuium, intelligitur: quod tamẽ profluuium non assidue, sed certo est tempore, ex caloreaut superfluitate naturæ, vel ex diabolica seu humana suggestione. Porro per eam quæ patitur fluxum multis diebus, menstruoq; cessantes accipitur anima, quæ non solum tempore externæ tentationis, sed & illa cessante, inquietudine concupiscentiarum, & inundatione cogitationum inanium ex propria fragilitate aut peruersitate, hinc inde mouetur ac defluit. Itaq; contra has fœditates studeamus semper esse armati castitatis virtute & sapientiæ firmitate, omniq; constantia ac fortitudine mentis & puritate, & caueamus ne nostra ex culpa nobis contingat seminis fluxus.

¶Explanatio literalis cap. XVI. Locutusq; est dñs ad Mosen. Artic. XXXIII.

Leui. 10. DE sacrificijs quæ in die propiciationis seu expiationis fiebant, nunc agitur. [Loquutusq; est dominus ad Mosen posti mortem duorum filiorum Aaron] videlicet Nadab & Abihu, [quando offerentes ignem alienũ interfecti sunt]. i. cælesti igne occisi, prout in principio decimi cap. scriptum est atq; expositum. Et q; ait, quãdo offerentes &c. non est intelligendũ, q; locutus sit ista Deus ad Mosen, quando duo filij illi alienum ignem sic obtulerunt, sed q; ipsi duo sunt mortui quando hoc ipsum fecerunt. Deniq; infra mortẽ illorum & istam Dei locutionem, alia multa loquutus est dominus Mosi: cur ergo ante præcepta nunc exprimenda, specialiter recolitur mors illorum, & post illam hæc à domino dicta scribuntur? Et respondendum, quòd ideo, quia nunc comminatio mortis fit ipsi Aaron, nisi præcepta nunc depromenda seruauerit: idcirco vt diligentius ipse & posteri eius obedirent, commemoratur effectus diuinæ iustitiæ in punitione inobedientiæ illorum duorum. [Et præcepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum,] & per ipsum ad posteros eius ei in pontificio succedentes, [ne oñi tempore] id est, nullo tempore [ingrediatur sanctuarium quod est intra velum]. i. interiorem tabernaculi partem, inter quam & partem tabernaculi exteriorẽ, velũ mediũ fuit suspẽsum, [corã propiciatorio quo tegit arca.] In interiori nanq; tabernaculi parte fuit mensa aurea arcã operiens, quæ mensa ꝓpiciatorium vocabat, quoniã erat

erat q̃si sedes Dei, cuius velut scabellum extitit arca, & ex ꝓpiciatorio illo dabat De⁹ responsa, & orationes pontificis exaudiuit, seq; propiciari seu misereri monstrauit. Quæ oĩa ante iã dicta sunt plenius. [vt nõ moriat,] hoc est, ne iusto Dei iudicio subito occidat, sicut occisi sunt filij eius. [qa in nube apparebo sup oraculũ.] Quasi dicat: Non aliter ingrediat sancta sanctoꝝ, q̃ ei ꝓcipit: qa si in hoc obediens fuerit mihi, apparebo ei sup oraculum. Quod si ꝑ oraculum intelligat sanctuarium seu tabernaculũ, in q̃ orationes fiebãt, & diuina proferebãtur eloquia, ꝑ nubem intelligat nubes illa, quæ filijs Israel in deserto præbebat ducatum, & sup tabernaculum erat frequẽter in aere. Si vero ꝑ oraculum intelligat propiciatorium, ex q̃ ꝓcesserunt oracula seu responsa diuina, sicut colloquium sæpe vocat locus colloquij: per nubem intelligi debet vapor ille, qui ex igne & thure thuribuli pontificis assendit vsq; ad ꝓpiciatoriũ, qñ in loco illo sanctissimo pontifex adoleuit incensum, qui vapor nebula appellat & nubes ꝑ similitudinẽ quandã. Quo item vapore sic cõsurgente, Deus ꝑ signum sensibile suam gratiosam præsentiam multoties demonstrauit. Itaq; illuc non intret, [nisi hæc ante fecerit] hoc est, sacrificia statim sequẽtia obtulerit ante ꝓfatum ingressum, quod tamẽ nõ est ita accipiendum, vt quãdocunq; vellet sancta illa sanctorum intrare, hæc faceret & intraret, sed ne in die ꝓpiciationis illuc ingrederet, nisi istis ꝑmissis. Vel etiam vt nunq̃ illuc intraret, regulariter certitudinaliterq; loquẽdo, nisi his primo oblatis. Regulariter quippe loquendo, non introiuit illuc, nisi semel in anno, videlicet decima die mensis septimi, quem Septẽbrem vocamus. Propter quod ad Hebræos habetur: In secundo autem semel in anno solus pontifex introibat non sine sanguine. Aliquando vero in certis temporibus & accidentalibus causis ingrediebatur locum illum, vt quãdo castra erant mouenda, seu loca mutãda, vt inuoluereret sancta ibi contenta, quæ alij sacerdotes ea portaturi, non nisi inuoluta poterant ferre, vt in Num eris describitur. [Vitulum offeret pro peccato suo] & domꝰ suæ, vt infrà docetur. Sacerdos etenim, etiã summus, cum cæteris alijs fuit culpabilis. Vnde vt magis exaudiretur pro populo, primo studuit seipsum Deo reconcilare. [& arietem in holocaustum] ad reuerentiam maiestatis diuinæ, & in memoriã arietis oblati pro Isaac, vt tãti patriarchæ meritis iuuaret. Hæc duo aĩalia sumpsit pontifex ex suo peculio: & qa ante oblationẽ debuit se vestire vestibus sacris, subiungit: [Tunica linea vestiet, femina lib⁹ lineis verẽda celabit, accingetur zona linea, cidarim lineã imponet capiti.] Ista q̃tuor ornamenta alba & linea, erãt communia pontifici & sacerdotibus alijs, de quibus in Exodo, & suprà dictum est. [Hæc tñ vestimenta sunt sancta,] hoc est, ad cultum diuinum in eis faciendum cõsecrata & deputata. [q̃bus cunctis, cum lotus fuerit, induetur.] Nam lauit se in aqua in sanctuario posita, sicut & cæteri sacerdotes, anteq̃ ad sacrificia exequenda proceditet immo & lauit se antequam sacras induit vestes, sicut & legis gr̃æ sacerdotes. [Suscipiet q; ab vniuersa multitudine filioꝝ Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietẽ in holocaustum.] Hæc tria animalia dicit suscepisse pontifex ab vniuerso populo Israel, quia de communibus expensis ex parte cõmunitatis adducebãtur ab aliquibus viris communitatis ministris ad ipsum. Suscepit itaq; duos hircos ꝑ peccato, hoc est, offerendos pro remissione peccatoꝝ cõmunitatis: & arietem q ꝑ illis offerebat in holocaustũ. [Cumq; obtulerit vitulum, & orauerit pro se, & ꝑ domo sua] Istud non potest intelligi de reali & executiua vituli immolatiõe, cum paulo post, posti q̃dã fienda post hæc, dicat: His rite celebratis &c. Est igitur sensus: Cumq; obtulerit vitulũ, hoc est, sumptũ à populo vitulum præsentauerit coram Deo ad offerendum, [duos hircos stare faciet coram dño in ostio tabernaculi testimonij, vt sint parati pro oblatione, non quòd ambo æqualiter offerrentur, sed vnus super quem sors venerit. [mittens super vtrunq;] hircum [sortem vnam domino]. i. vnam sortem per quam sciret, quis duorum hircorum esset dño offerendꝰ. [& alteram capro emissario,] hoc est, aliam sortem per quam agnosceret, quis horum hircoꝝ esset in solitudinẽ ducendus. [Cuius sors exierit domino. i. hircus qui per sortem dinoscit ad dñm pertinere, tanq̃ in eius sacrificium offerendus, [offeret illum pro peccato:] hoc est, pro remissiõe culpaꝝ cõmunitatis. [Cuius aũt in caprum emissarium]. i. hircus sup quem cadit sors, vt emittatur in eremum. Porro caper & hircus idem significãt. [statuet eum viuum coram dño] in atrio circa altare, [vt fundat preces sup eo] hoc est, Deum oret, quatenus toti populo suo peccata eoꝝ quæ infra annũ ꝑ ignorantiã aut negligentiã incurrerũt, ignoscat. [& emittat eum in solitudinẽ,] & trãsferat in hũc caprũ, ita vt deferat illa pcta in eremũ, atq; pro pœna quã filij Israel meruerũt peccãdo, caper relinquat in eremo, deuorãdus ibidẽ à bestijs, aut syluestris efficiendꝰ: nõ q; peccata essent materialia entia realiter portabilia à iumento, sed vt per emissionem capri, designaretur elongatio vitiorum à populo per remissionem culparũ, iuxta quem modum in Michea legitur: Proiciet in profundum maris oĩa peccata nostra. Et item in Psalmo: Quantum distat ortus ab occidente, longe fecit à nobis iniquitates nostras. Qualiter autẽ diuinæ iustitiæ congruat, vt pro hominũ iniquitatibus bruta puniantur & occidantur, dictum est sæpe, præsertim circa primum huius operis articulo secundo.

Exo. 28. Leuit. 8.

Mich. 7. Psal. 102.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[His rite celebratis,]hoc est,legitime seu celebriter factis,[offeret vitulum]de q̃ iam facta est mẽtio ꝓ suo & dom⁹ suæ pcõ.[& rogans ꝓ se & ꝓ domo sua,]immolabit eũ.] Immolatio em̃ talis fiebat oratione præmissa:nec fuit accepta,nisi ex fide,deuotione, oratione & obedientia immolantis.[Assumpto q̃ thuribulo quod de prunis altaris]holocaustor̃[impleuerit,] quia de materia ignis illius altaris impleuit thuribulum,[& hauriens manu cõpositũ thymiama in incẽsum].i. cum manu sua accipiẽs notabilem partẽ de thymiamate boni odoris, q̃d in tabernaculo seruabatur,vt partem seu materiam illã imponens ardentibus prunis,faceret eam incendi.[vltra velum intrabit in sancta,] hoc est,ex exteriori parte tabernaculi, in quæ sumpsit thymiama,intrabit per velum in interiorem tabernaculi partẽ, puta in sancta sanctor̃.[vt positis sup̃ ignem aromatibus].i. thymiamate ex aromaticis speciebus confecto, impositio carbonibus illis ardentibus,[nebula eor̃ &]pro id est, [vapor operiat oraculum,] hoc est,vapor ex inflammatione thymiamatis instar nebulæ atq; nubeculæ surgens,assẽdat tã alte,q̃ operiat propiciatorium,[q̃d est supra testimoniũ].i. super arcam, in qua continebantur tabulæ testamenti,in quibus fuit decalogus legis.[& non moriatur.]hoc est,pontifex non tãgatur subito plaga vltionis diuinæ, si transgressus fuerit hoc præceptum, vel non moriatur ex humana fragilitate, visa dñi maiestate, ex magnifica aliqua diuinæ maiestatis apparitione ibidem per terrificum splendidissimumq; effectũ, cuius intuitum nebula illa impediebat. Propiciatoriũ etem̃ extitit sedes residentis in eo oĩpotẽtis,inquãtum ibi speciaⁿliter & eminenter operabatur.[Tollet quoq; de sanguine vituli]hui⁹ oblati in atrio,[& adsperget digito septies contra ꝓpiciatoriũ]hoc est,ex opposito eius,vtpote stans corã eo sicut quis stat corã altari,& cõtra illud proꝛcit thus,& ꝓ septenã illam adsperſionem figurabatur, vt tactum est sæpe,perfecta atq; totalis propiciatio Dei super propiciatoriũ resideẽtis.sed difficultatem inducit q̃d subditur,[ad orientem.]Cum em̃ tabernaculum fuerit dispositũ versus occasum solis,ita q̃ à plaga orientali intrabatur in illud,non apparet q̃ adsperſio ista fiebat ad orientem,sed occidentem. ¶Hinc circa hæc scribit Lyra: Dicunt hic aliqui expositores nostri,q̃ licet tabernaculum sic esset dispositum,q̃ ingressus esset ab oriente, tamen adsperſio ista fiebat ad orientem,sed nõ videt,quia si adsperſio ista fuit cõtra orientem,sequeretur q̃ facies ipsor̃ Cherubim existentium ex vtraq; parte ꝓpiatorij̃,fuissent versi ad occidentem,& dorsa eor̃ versus partem tabernaculi quæ dicebatur sancta,cuius oppositum dici
2.Par.13. tur secundo Paralipomenon,quo habetur,q̃ facies Cherubim erãt versa ad domũ exteriorem.Tẽplum aũt Salomonis,de quo loquit ibi,fuit (secundũ oẽs doctores) dispositũ ad modum tabernaculi Mosisidcirco dicendum, q̃ oriens nõ accipitur hic respectu mũdi aut tabernaculi,sed ꝓpiciatorij̃,quia cum sacerdos adsperges sanguinẽ,haberet dorsum ad oriẽtem mundi,pars illa ꝓpiciatorij̃ quæ obij̃ciebat sacerdotis adspectui,erat oriẽtalis.Hæc Lyra. ¶Sed aduertendũ q̃ facies Cherubim nõ erãt directe situatæ ad orientẽ,imo collateraliExo. 25. ter respiciebãt ad ꝓpiciatoriũ,iuxta illud Exodi:Facies ꝓpiciatorium.Duos q̃q; Cherubim ex vtraq; parte oraculi,respiciãt̃q; se mutuo,versis vultibus in ꝓpiciatoriũ, Itaq; facies Cherubim erãt versę ad exteriorẽ domũ,& ad oriẽtẽ,nõ totaliter & directe,sed oblique & ꝓ parte,immo ꝓ parte maiori. ¶Porro,qui aliã positionem, quã s. reprobat Lyra, vellet tenere, dicere posset q̃ põtifex fecit ꝑfatã adsperſionem,stãs retro ꝓpiciatorium,vultu suo ad populum extrã stãtem conuersо, ſic̃q ad orientẽ mundi facta fuisset adsperſio, sicut & põtifex ac sacerdos euãgelicæ legis interdum in sacrificio suo se vertit ad populũ. [Cum̃q; mactauerit hircũ ꝓ peccato populi,inferet sanguinẽ eius]in vasculo [intra velum].i.in interiorẽ tabernaculi locũ,qui dicit sanctum sanctor̃.[sicut ꝑceptum est de sanguine vituli,vt adspergat e regione oraculi]hoc est,ex opposito ꝓpiciatorij̃. [& expiet sanctuarium].i. locum illũ sanctũ purget,[ab ĩmunditijs filior̃ Israel,& à ꝓuaricationibus eor̃,cũctis̃q; peccatis]hoc est,à contagijs quæ contraxit ex prauis actibus & omissionibus, negligentijs, & irregularitatibus populi,in cuius medio erat,q̃ circa sacra loca & sacrificia ac cętera ad cultũ Dei ac tabernaculi ptinentia,se frequẽter habebat indigne & vitiosе p totũ annũ:ideo semel in anno fiebat expiatio ista,nõ q̃ cõtagium culpæ inesset tẽplo aut sanctuario,sed q̃ quãdã inidoneitatem, hoc est,q̃ ĩ eo exercerenf diuina,incurrit ex vitijs: quẽadmodũ materiales ecclesiæ cõsecratæ,dicunf ꝓ vitia quædã in eis patrata contaminari,& reconciliatione egere:iuxta ꝑtactum etiã ritum,altaria nostra in die cœnæ lauanf. [iuxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonij̃,]hoc est,exteriori parti tabernaculi,[q̃d fixum est inter eos in medio sortium habitationis eor̃:]quia ꝓ gyr̃ eius habitabãt,& castra figebãt Israeliticæ tribus, hoc est, põtifex expiabit septena sanguinis adsperſione tabernaculũ istud exterius,sicut illud interius à suis contagijs. [Nullus hoĩm sit in tabernaculo,quãdo pontifex ingredietur sanctuarium,]vtpote sancta sanctor̃,in solennitate hac expiatiõis seu propiciationis.[vt roget pro se & pro domo] hoc est, familia [sua. Et pro vniuerso cœtu filior̃ Israel, donec egrediatur tabernaculum.] Cur aũt tunc solus esse debebat in tabernaculo,possunt causæ aliquæ assignari,ad insinuandum ex-

dum excellentiã eius,q̃ inter Deum & totum populũ mediabat,sic̃q; Deus in suo honoraretur ministro, Alia,vt populus interim se humiliãdo,q̃si indignum se arbitrareť sancti loci ingressu,q̃usq; ꝓ ea q̃ pontifex gessit,in sanctuario reconciliaretur Deo. Tertia,vt pontifex ab alior̃ strepitu atq; ꝑsentia liber,suas preces ac ministrationes deuotius exequeretur. [Cũ aũt exierit]de sancto sanctor̃ [ad altare q̃d corã dño est,] hoc est, ad altare thymiamatis, quod fuit in exteriori tabernaculi parte, quæ sanctum vocabať seu sancta. [oret pro se,] vt hac sua oratione fiat magis idoneus orare pro alijs, & cætera ad se spectantia exequi. [& sumptum sanguinem vituli atq; hirci].i.aliquid de vtriusq; sanguine sumens,[fundat sup̃ cornua ei⁹,] vtpote altaris thymiamatis,[ꝓ gyr̃,adspergens̃q; digito septies] de sanguine illo vtroq; versus altare hoc, [expiet & sanctificet illud ab immunditijs filiorum Israel] iuxta sensum nunc introductum. [Postq̃ emundauerit sanctuarium & tabernaculum & altare,] Sanctuarium & tabernaculum,sæpissime pro eodẽ sumuntur. Sed quia nunc exprimunt distinctę, ꝓ sanctuarium intelligendũ est sanctum sanctor̃:per tabernaculũ vero, exterior pars tabernaculi, q̃ sanctũ vocatur: p q̃d, etiã includit altare thymiamatis situ in eo:p altare aũt,altare holocausti q̃d erat in atrio.[tunc offerat hircum viuentẽ.]Sicut in Scholastica fertur historia,non Eusebi⁹.
est credendum quibusdã, dicentibus q̃ ideo sup̃ hircos sors mittebať, vt sciretur qs dño esset immolãdus,& quis diabolo mittendus in solitudinẽ cum peccatis. Lex em̃ nõ pmittit ĩmolare nisi Deo. Est igitur sensus: Offerat hircum viuentem,i.corã Deo illum præsentet iuxta altare in atrio ad faciendum circa hircum quod subditur. Vel offerat.i.deputet eum ad aliqua,ad Dei honorem populiq; salutẽ spectãtia, sicut subiungitur:[Et posita vtraq; manu su ꝑ caput eius] ꝓpter causas in expositiõe primi capituli tactas, ob q̃s coiter ponebat manũ sa Lucæ 1.
cerdos super animal immolãdum: raro tamen exprimitur, q̃ vtraq; manus super illud ponenda fuit:sed hoc nunc explicatur,quoniam pro totius populi culpa ignoscenda fiebãt ista, & vt deuotio seu attentio pontificis per hæc amplius excitaretur.[confiteatur oẽs iniquitates filior̃ Israel].i.culpas eor̃ in Deum,corã Deo cum humilitate,hoc est, contritione enumciet.& cõfessio illa nõ fuit sacramentum aut sacramentalis, eo modo q̃ in euãgelica lege,nec ita distincta & circũstãtionata.[& vniuersa delicta]hoc est,culpas omissionis, [atq; pcta eorum]*cõmissionis,[q̃ imprecãs capiti eius].i.imputari hirco illi exorãs, iuxta sensum prętactum,& infrà tãgendum.Itaq; cõfitebatur pontifex omnes has populi culpas in generali, q̃ntum ad eos q̃ peccauerunt, multa tñ peccata specificẽs, sicut fit cõfessio in principio Missæ,& post sermones.Dicunt̃q; aliqui,q̃ pcta illa scripsit in charta quã imposuit capiti hirci, vt eã secum in solitudinem ferret.[emittet illum]videlicet hircũ[ꝓ hominẽ paratum].i. prę- *desertũ
cinctum & expeditũ ad perducendũ hircũ illum[in *eremũ.]Tradunt aũt Hebræi,q̃ quo- δικποπομπαίος
rundã paruuli tribualiter.i.secundũ aliquã tribum ad hoc erãt parati,medicinaliter eis splene subtracta. Et ga hic hircus emittebať nõ rediturus,Græce*apponipeius,Latine emissarius dicebaťiatq; vt fertur,si rediisset,populus nõ fuisset à peccatis illis solutus. [Cum̃q; portauerit hircus oẽs iniqtates eor̃ in terrã solitariã,& dimissus fuerit in desertо] expositus periculo deuorationis,[reuertetur Aaron in tabernaculũ testimonij̃.]Non est intelligendum,q̃ pontifex distulit reditũ suũ in tabernaculum,q̃usq; homo ille cũ hirco solitudinẽ introisset, sed cũ eas hircus portasset.i.portare cœpisset pcta plebis in eremũ.i.cũ põtifex deduxerat hominẽ illũ cum hirco extra castra, redire cœpit ad tabernaculum. [Et depositis vestibus q̃bus prius indutus * fuerat].i.exutis lineis ornamẽtis,sibi & alijs sacerdotibus cõmunibus,in qui- *erat
bus vestibus ꝓdicta exercuit.ideo subdit:Quibus prius indutus fuerat,[cũ intraret sanctuarium.]nã vestibus illis aliq̃ fecit in sanctis sanctor̃,& q̃dã in sancto,vtpote in vtraq; tabernaculi parte,vt patuit.[relictis̃q; ibi].i.in sctũario lineis vestibus illis.[lauabit carnẽ suã in loco sctõ].i. ĩ atrio,in q̃ erat labiũ æneum,in cuius aq̃ lauabãt se pontifex & sacerdotes,ad cultum tabernaculi accessuri,lauabãt aũt manus & pedes. Verũtñ ista põtificis lotio nõ fuit idcirco,q̃ aliq̃ ingnationẽ aut ĩmunditiã contraxisset ex oblatiõibus actibus̃q; ꝓdictis,qa hoc ipso die eis pactis introire sanctuariũ tenebať:sed ꝓpter reuerẽtiã diuinor̃ se lauit, atq; ob mysticã significationẽ,& vt ꝓ exteriorẽ lotionẽ,ad gratiã cõtingeret ampliorẽ.[Induetur̃q; vestibus suis,]hoc est, pontificalia pontifici ꝓpria induet. [Et posti̊ egressus] de sanctuario, [obtulerit holocaustũ suũ ac ꝑplebis].i.vnum arietẽ in holocaustũ pro se & domo sua,aliumq; arietẽ in holocaustũ ꝓ popl⁹,vt habet ex dictis ĩ isto capl'o.[Rogabit tã pro se, q̃ pro populo.]non solũ pro remissione pcti,sed & pro salute, pace & gra obtinendis, aut conseruãdis, seu ꝓficiendis.[Et adipem qui oblatus est pro peccatis,adolebit sup altare].i.adipes vituli ac hirci vituli,inquã,pro culpa pontificis ĩmolati,& hirci pro pcto plebis oblati,cremabit sup altare holocausti,nec solũ adipes,sed & renes atq; renũculos adolebat ibidẽ.[Ille vero q̃ dimiserit caprũ emissariũ]ĩ deserto,[lauabit vestimẽta sua & corpus aq̃.]Lotio hæc fiebat ꝓ adsperſionẽ aquę expiatiõis.[& sic ingredieť in castra].i.in tabernaculũ Dei seu atriũ,seu etiã ĩ habitaculũ suũ. Porro,circa ista & ꝓcedẽtia ac cõsequẽtia, possent multa ingri, q̃ ifrà tãgẽda sunt.

[Vitulum

Universidad de Deusto Biblioteca

[Vitulum aũt & hircum qui pro peccato]hoc est, peccatis põtificis ac populi,[fuerãt immolati,& quoꝝ sanguis illatus est].i. de q̃ꝫ sanguine aliqd intulit põtifex in sancta sanctorum & in sancta,[in sanctuariũ, vt expiatio cõpleret]hoc est, q̃tenus p adspersionẽ, linitionẽ,seu fusionẽ sanguinis illi⁹,p̃fata sanctuarij loca atq; altaria mũdarent.[abs portabũt foras castra, & cõburẽt igni].i. extincta illoꝝ aĩalium corpora inferiores sacerdotes extra castra Dei & filioꝝ Israel deferẽt, & in ignẽ proijciẽt,[tam pelles q̃ carnes eoꝝ & simum]ad designãdũ omnimodã consumptionẽ seu deletiõem culpaꝝ cum circunstantijs suis atq; effectibus.[Et quicunq; cõbusserit ea,]hoc est, sacerdos qui corpora illa oblata fecit cõsumi ab igne,[lauabit vestimẽta sua & carnem aqua.]Sicut expositum est,tanq̃ immundus ex contactu mortuę carnis, & ex cõtrectatione eoꝝ quæ pro peccatis erãt oblata, in quoꝝ cõtrectatione forsan incurrit aliquas culpas,in suo officio non satis reuerenter & deuote se habẽs. Vnde & sacerdotes sub tẽpore gratiæ post celebrationẽ se lauãt.[& sic ingredief castra. Eritq; vobis hoc legitimũ sempiternũ].i.p̃ceptum diuina lege sanctũ,& p omne tẽpus veteris testamẽti seruandũ.¶Cõsequẽter traditi ritus solẽnitatis,in q̃ p̃dicta,aliq̃ q̃q; sequẽtia,sunt seruãda.[Mẽse septimo,decima die mensis]eiusdem[affligetis aĩas vestras].i.vosipsos & vitã vestram animalem ac intellectualem afflictione spontanea,corpora affligendo p ieiuniũ,& mentẽ p cordialem contritionẽ,qa in hoc festo fiebãt,vt dictũ est,sacrificia pro totius populi culpa,& Deus repropiciabat cõmunitati.[nullum q̃ facietis opus,]mechanicum aut seruile in festo hoc.[siue indigena,siue aduena qui peregrinat inter vos,]id est,siue fitis natiõe Iudęi,siue proselyti.[In hac die expiatio erit].i.purgatio[vestri]in anima,[atq; mundatio ab omnib⁹ peccatis vestris].i.ab exterioribus inquinamentis.i. p sacrificia iam p̃dicta & orationes sacerdotum,q̃d tñ sine contritione propria in nullo specialiter complebatur. Præcipue q̃q; intelligitur de peccatis cõmunibus,toto anno p fragilitatẽ ignorantiãq; contractis. [Coram domino mundabimini. Sabbatũ requetionis est.] Festiuitas ista,vt patuit,die decima mensis septimi occurrebat. Sabbatum aũt septimus dies est septimanæ,& etiã mensis,saltem eius qui incipit prima die hebdomadæ. Quomodo ergo de celebritate decima die Septembris occurrẽte,asseritur,sabbatum requetionis esti⁹,nisi forte q̃d ait, Sabbatum requetionis est,intelligatur
Coloſ.2. intrãsitiue,sicut ait Apostolus,in expoliatione corporis carnis. Vel ex alterius modi cõputatione id accidat,vel propter similitudinem dicatur sabbatũ requietionis,hoc est,festum in q̃ velut in sabbato sit requiescendum.[affligetis aĩas vestras religione ppetua. Expiabit autẽ sacerdos qui vnctus fuerit,]vtpote pontifex,qui pprie vngebatur fulo sup caput ipsius oleo sancto,q̃d alijs sacerdotibus nõ fiebat.[& cuius initiatæ]id est,consecratæ [sunt manus,vt sacerdotio]id est,põtificatu [fungatur pro patre suo,]hoc est,loco progenitoris sui,cui in pontificatu successit successione legitima,si tamen prosapia & successio illa durauerint.[Induatur q̃ stola linea & vestibus sanctis,]videlicet tunica linea, feminalibus lineis, & cidari linea in capite,sicut iã claruit.[& expiabit]hoc est, purgabit[sanctuarium].i. interiorem & sacratiorem tabernaculi partẽ, [& tabernaculum testimonij]hoc est, partem eius exteriorẽ, [atq; altare] vtrunq;,quia altare thymiamatis & holocaustoꝝ.[Sacerdotes q̃q; & vniuersum populum] quia pro omnium horum peccatis sacrificauit.[erit q̃q; vobis hoc legitimum sempiternum,vt oretis pro filijs Israel & pro cunctis peccatis eorum semel in anno.]Et istud totũ prę habitum est.[Fecit ergo]ipse Aaron,& post eum successores eius in pontificio,[sicut præceperat dominus Mosi,]non quòd Moses faceret ista,sed vt ex parte Dei præciperet ea fieri.
¶Deniq; de hac solennitate ait Petrus Comestor:Hæc dies solennis, dicebatur propiciationis,quia in eo certificati sunt filij Israel p Mosen,q; dominus eis fuit propicius & ignoscens de peccato adorationis conflatilis vituli, & quia pro totius anni peccatis communibus fiebat ea die oblatio. Vocabatur item afflictionis,quia hoc die ieiunabãt homines,& iumenta, pueriq; septennes, & agebatur in eo memoria defunctorum. Dicebatur insuper dies expiationis,qa tunc purificabãt totum tabernaculum atq; altaria. ¶Quæritur circa prædicta,cur põtifex expiabat vtrãq; tabernaculi partem & altaria, & p peccatis obtulit vitulũ & hircum vnũ,alium q; emisit,in q̃tuor vestibus lineis,cõmunib⁹ sibi & sacerdotibus inferioribus:obla
tur⁹ vero holocausta,exuit illas, & põtificalia induit. Respõdet,q; ideo, qa expiatio illa & oblatio p peccatis, fieri debuerũt cũ cõtritione & humiliatiõe: holocaustũ aũt & incensum,cũ solennitate & iucũditate. Vsi & nouę legis episcopi,lineis & minorib⁹ vestib⁹ sacris vtunt in
Euſebi⁹. missatione altaris,preciosis & põtificalib⁹ induunt,,put in Scholast. feri hist. At vero Lyra al-
R.Salo. legat R.Salomonẽ,q assignauit aliã rationẽ, qa videlicet minister nõ debet esse seu ornari vt dsis. Cũ ergo sanctũ sanctoꝝ fuerit specialis locus habitatiõis ac residẽtię Dei,aurea mẽsa & alia aurea seu deaurata ibi contẽta,fuerũt q̃si ornamẽta ipsius:ideo pontifex nõ debuit illũ ingredi locũ cũ aureis ornamẽtis,sed cũ illis poterat ministrare & ingredi extra sanctũ sanctoꝝ.

Verum

Verum hæc ratio modici videt momenti,quoniam præfatã expiationem in lineis,non solũ fecit intra sanctum sanctorum,sed in loco quoq; tabernaculi exterioris, & in vtroq; altari, quoꝝ vnũ fuit in atrio.¶Amplius circa istud capitulum magister in historijs scribit, q; dies ista solennis, etiã vocabat ꝓpiationistquia in ea agebat cinis expiatiõis, sicut dies Iouis dicit sancta,quia in ea sanctũ chrisma cõficitur. Deinde subiũgit: Ea die tollebat summ⁹ sacerdos vitulã de ꝓprio rufam & trimam,hoc est,trium annoꝝ,quæ nõ traxerat iugum.Nec turbemur, si q̃q; vitulus nominat, quia in fœmineo genere tantum intelligendum est, qm̃ p peccatis fragilitatis offerebat,sicq; nõ sexum,sed naturã designat. Iteꝝ addit:Sacerdos qui colligebat cineres reseruãdos ad aquas adspersionis,q̃ p totum annum purificabant immũdi,fuit immundus:ex qbus verbis manifeste habet,q; secundum istũ doctorẽ,hic vitulus fuit vacca,seu vitula rufa,ex cui⁹ cineribus fuit cõsperſa aq̃ expiatiõis,seu lustratiõis,vel adspersionis,put in Numeroꝝ libro legit. Et istud etiã alij q̃dã sunt opinati,qb⁹ obuiare multa certi Num.19
nuntur.Nã caro vituli hui⁹ simul cũ carne hirci,vsq; ad cineres est cõbustatisicq; eoꝝ cineres vidẽtur fuisse cõmixti,nisi forte qs dicat,q; diuisim & diuersis ignib⁹ sint cõbusti vitulus iste & hircus.Sed obuiãt alia.Nã vitulum istum obtulit pontifex ꝓ se suaq; domo,nec eo oblato fuit immundus,qa mox sacra introijt loca. Vacca aũt seu vitula rufa,pro totius populi oferebat peccatis& q obtulit eã,fuit immundus.Rursus hic vitulus offerebat in atrio,sed vacca illa extra castra.Denuo vaccã illã obtulit primo Eleazarus,patre suo pontifice adhuc viuẽte.Hunc vitulum obtulit pro se Aaron pontifex,q̃ oĩa ex nunc dictis atq; ex textu Numerorum sunt certa. ¶De hac materia scribit sanctus Thomas in prima Secundæ, q̃stione 102. Ibidem.
Immunditia q̃ ex corruptiõe mẽtis aut corporis ꝓueniebat,expiabatur p sacrificia pro peccato.Offerebãtur aũt specialia p peccatis sacrificia singuloꝝ:sed qm̃ aliqui negligentes erãt circa expiationẽ huiusmodi peccatoꝝ & immunditiarum, vel ex ignoratia ea omittebant, institutũ fuit, vt semel in anno,decimo die mẽsis septimi, fieret sacrificium expiationis pro toto populo.Et primo iussus est Aaron pontifex offerre vitulum pro seipso, in commemoratione peccati,q̃d fecit in conflatione vituli aurei. Et arietẽ in holocaustũ, ad designandum q; pontificis ꝓlatio,quã aries dux gregis existẽs significat,ordinãda erat ad Dei honorẽ.Deinde offerebat,p populo duos hircos,q̃ꝫ vnus immolabatur ad expiãdum peccatũ multitudinis.Hircus nãq; est aĩal fœtidum,de cuius pilis fiunt vestimẽta pungẽtia,quatenus per hoc significaretur fœtor & immunditia,atq; aculei peccatoꝝ. Corpora vero hirci & vituli oblatoꝝ pro peccato,oportebat comburi, ad offerendũ consumptionẽ culpaꝝ,non tñ in altari, qa ibi non cõburebatur totaliter, nisi holocausta. Vnde ꝓceptum fuit, vt cõburerẽtur extra castra in detestationẽ peccati.Hoc aũt fiebat,q̃cunq; immolabatur sacrificium ꝓ aliq̃ graui peccato,vel pro multitudine peccãtium. Alter hircus mittebat in desertũ,nõ vt offerretur dæmonib⁹,q̃s coluerunt gẽtiles in deserto, sed ad designãdũ effectũ sacrificij illius oblati. Docebatur aũt hirc⁹ portare peccata populi:vel qa in ei⁹ emissiõe significabat remissio peccatoꝝ populi, vel qa ligabat sup caput ei⁹ aliq̃ schedula,in q̃ peccata populi erãt scripta. Hæc Thomas.¶Præterea,de his libro de fide & legib⁹,scribit Guilhelm⁹ Parrhisiẽsis:Inter sacrificia solẽnia,valde solẽne fuit sacrificium duoꝝ hircoꝝ,q̃rum vnus fuit emissari⁹, quẽ sacerdos viuũ statuens corã Deo,& cõfitens vniuersa peccata filioꝝ Israel,ĩputabat capiti eius,qa dicebat ad hircũ:Sup caput tuũ sunt oĩa hęc peccata,seu capiti tuo imputet ea Deus. Credebãt em̃,& adhuc credunt Iudæi,q; hircus ille portabat oĩa peccata populi in desertũ, & sicut disparuit,vel deuoratus à feris,vel fact⁹ syluestris,sic disparerẽt oĩa illa peccata p huiusmodi ritũ.Et qa secundum eorum opinionẽ portauit oĩa illa peccata,immund⁹ erat:& q abduxit eum,fuit ĩmundus.Quomodo(inquit)mundus esset,qui portãtem tãtas immũditias tetigisset? Mirabile aũt valde videt,& etiã ridiculum,q; peccata populi ĩputarẽtur hirco, q; innocentissimus erat.Quomodo etiã portauit peccata populi, q̃ nõ reliquerunt sua subiecta, migrãdo ĩ aliud? Quòd si dicatur,q; nõ portauit peccata populi,sed pœnã p illis:hoc similiter nõ videtur,qa liber & sanus emittebatur. Præterea, qd necessarius fuit alius hircus q occidebatur,& postea cõburebatur ꝓ peccato populi? Si em̃ hirc⁹ emissarius vniuersa populi peccata tulit in eremũ,qd necesse fuit alium hircũ pro peccato populi sic occidi? Prima aũt causa,ob quã hircus vnus in solitudinẽ mittebatur,esse videtur,qm̃ dæmones in desertis habitare à multis credebãtur, & adhuc creduntur: ideo Deus habitationem dęmonum voluit populo suo facere abominabilẽ & horrendã. Secũda, vt ostenderet, loca dæmonũ esse loca ĩmunditiaꝝ & vitiorũ,q̃si diceretur ad hircum: Illuc perge & porta ĩmunditias peccatorũ, vbi locus propri⁹ est ipsorũ. Tertia,vt mõstraret q; peccatores & pctã sint pars dęmonũ. Per hircum aũt voluit De⁹ hæc fieri,qa in se ĩmundus est,& forsan quia ĩ specie hircoꝝ seu caprarum dæmones hominibus apparere solebant. Ideo quoq; voluit corpus hirci pro peccato oblati extra castra cõburi,vt p hoc cunctis pateret,q̃ntum ipse detestetur peccata. Vsi in horrorem & abominationem peccatoꝝ,voluit hircũ & vitulum cum fimo pellibus q; cremari.

Porro

Universidad de Deusto
Biblioteca

Porro, dum dicit hircus peccata populi absportasse, vel q̃ in hirco cremari & cõsumi asserebant, signũ ibi p veritate accipitur, quẽadmodum aliquid dicitur scribi aut pingi, dum nomen eius scribitur aut pingitur. Hostiæ nanq; signa & figurę erãt vitiorũ: idcirco crematio, mors, eiectio, seu fugatio hostiarũ, significauit cremationem, mortem, & diffugatiõem vitiorum. Propter q̃d huiusmodi hostias tangi ꝓhibuit dñs: & qui tãgerent eas, immundos esse decreuit, in hoc patẽter ostendens, q̃ longe vellet populum suum esse à peccatis, quem ꝓhibuit tangere hostias, quæ sunt peccatorũ figuræ & signa. At vero oratio quæ sup hircum fiebat, videtur fuisse huiusmodi: Sicut tu eiiceris, & longe fis à populo isto, ita fiat de peccatis eorũ. Vel, Sicut tu liber & sanus à morte & læsione euadis siue emitteris, ita liber & immunis fiat iste populus à peccatis. Eodẽ modo sup vitulũ: Sicut tu cremaris & cõsumeris, ita consumant peccata populi huius. sicq; dicit põtifex aut sacerdos imprecatus fuisse peccata capiti capri. Ne obliuiscaris aũt, quia p̃ caprũ emissarium voluit Deus populo suo deserta oĩa abominabilia reddere & immũda, quãtum videlicet ad mali cõmunionẽ: tum quia malefici atq; idololatræ ꝓpter hoc deserta maxime frequentabãt, vt ibi dæmonum responsa audirẽt, & eis immolarẽt ibidẽ, sicut adhuc multi faciũt. Vñ quidã magus in libro suo de Magis, ait q̃ causa philosophãdi intrauit loca destructa, omni habitatiõe carẽtia, & q̃ habitauerit ibi cũ habitãtibus lucẽ sex lustris annorũ, didicerit q̃; ab illis quæ in libro eodẽ scribit. Tum etiã ꝓpter Faunos & Satyros, qui in specie hircorũ frequẽter ibi illudebãt hominibus, & adhuc illudere nõ desistunt. Si aũt totã Aegyptiorũ & Chananæorũ ac Chaldæorũ idololatriam nosceremus aut legeremus, nihil penitus dubitaremus in his ac aliis, q̃ de sacrificiis legalib⁹ absurda esse vident. Hæc & alia multa scribit ꝑtracto libro Guilhelmus. De quibus & Alexãder de Halis sup tertium scribit diffuse, sed breuitati studendum est.

¶ De spirituali eiusdem capituli decimisexti intellectu. Art. XXXIIII.

Pro. 19. Ecci. 38. EXordium ꝑsentis capi nos informat, vt ex aliorũ ruina, plaga & damno cauti, ꝓuidi, & emẽdatiores reddamur. Vnde & Salomon cõtestatur: Pessimẽte flagellato i. peccatore, fiultus sapiẽtior erit. Et sicq; cõmune prouerbium: Felix quẽ faciũt aliena pericula cautũ. idcirco in Ecclesiastico dicitur: Memor esto iudicij mei, Sic enim erit & tuum. Mihi hodie, & cras tibi. Etenim dñs ipsum pontificẽ exhortatus, recolit mortẽ, quam filij eius pro suo incurrerunt excessu. Itaq; ꝑpendamus q̃ celeriter de medio sint sublati, quãmq; irre cuperabiliter cõdemnati, qui ante modicũ tẽpus in hoc seculo rebelles fuerũt lumini, & lucẽ iustitiæ cõtempserũt, ambulãtes p̃ itinera tenebrosa in vanitatibus, carnalitatib⁹, & impietatib⁹ suis, diuinæ pietati & lõganimitati prorsus ingrati. Hinc de talibus cũ admiratione exclamat Propheta: Quomodo facti sunt in desolationẽ? subito defecerũt, perierunt ꝓpter iniquitatẽ suã. Loquere ad Aaron: Ne omni tẽpore ingrediatur in sanctuariũ, q̃d est intra velum, quia in nube apparebo sup oraculum, nisi hæc antea fecerit. Quẽadmodũ Origenes fatetur, oẽs nos sermo iste concernit. Præcipit em̃ vt non ingrediamur ad sacramenta suscipienda, neq; ad sacra celebrãda aut participanda, nisi diligenter ac debite ꝑparati. Qui enim accedit indigne, ad suã accedit damnatiõem impia mẽte. Per hoc q̃q; mystice edocemur, ne incõprehensibilia Dei iudicia pscrutari, & ea quę fidei sunt, discutere ꝑsumamus irreuerẽter, immoderate, aut curiose, cũ in Prouerbijs dicat: Sicut qui mel comedit mulum, nõ est ei bonum: sic q̃ pscrutator est maiestatis, opprimet à gloria. In Ecclesiastico q̃q; Altiora te ne quęsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ ꝑcepit tibi Deus, illa cogita semper. Non est enim tibi necesse ea quæ abscondita sunt, videre oculis tuis. In nube apparebo sup oraculum. Oraculũ est ipsa ecclesia, mensq; deuota, seu locus quicũq; oratiõis, in quib⁹ gratiarũ actio, vox laudis, atq; ignitæ oratiõis oblatio immolant altissimo. Ibi creator apparet in nube. Videm⁹ em̃ p speculũ in ęnigmate. Nec aliter potest nobis lucere radius lucis æternę, nisi sensibilium fuerit specierũ circunte ctus velamine. Nubes rursus est Chri humanitas, sacra scriptura, Prædicator verbi cælestis, homo virtuosus, cuius cõuersatio est in cælis. Per quæ oĩa nobis in vita hac relucet, innotescit, apparet oĩpotens. Omnes etem̃ homines vident Deũ, vnusquisq; intuet procul. Veruntamẽ interdum anagogica cõtemplatiõe atq; theorica claritate, eleuat & rapit mens amorosa & pura in Deũ, dicẽte Apostolo: Nos aũt reuelata facie gloriam dñi speculãtes. Vitulũ offeret p̃ peccato, & arietẽ in holocaustum. Vitulus ꝑ peccato offertur, dũ caro indomita & lasciua iugo subijcit disciplinæ, & ieiunijs, vigilijs, laboribusq; castigat salubribus, atq; ab oĩi refrenat voluptate iniqua. ¶ Porro qui ad Chrm sunt ptinentes, hoc vtiq; modo carnem suã cum vitijs & cõcupiscentijs crucifigũt. Quo patet, quãm pauci vere Chriani cõsistant. Aries autẽ in holocaustum offert, dum superior pars animæ inferioribus viribus ꝓbens ducatum, diuino cultui totaliter cũ inflãmatione charitatis valida mãcipat. Vitulũ q̃q; offerimus, dum Christi propter nos crucifixi virtute & meritis, veniam, gratiam & salutẽ obtinere precamur. Similiter arietẽ immolamus in holocaustũ, dum amarissimam passionẽ filij Dei ꝓsentamus æterno patri cũ gratiarũ actione perenni. Tunica linea vestietur de spiri-

Pro. 19. Ecci. 38. Psal. 72. Origen. 1. Co. 11. Rom. 11. Pro. 25. Ecci 3. 1. Co. 13. Phil. 3. Job 36. 2. Cor. 3. Galat. 5.

de spiritali significantia harũ sacerdotaliũ vestiũ, & q̃liter virtutibus p eas signatis ois Chrifi delis, ꝑsertim in sacris ordinibus cõstitutus, sit ordinandus, in expositione cap. 8. est expressum. Susciꝑietq; ab vniuersa multitudine duos hircos pro pctõ. Per hircũ vno modo notat caro Chri, ꝓpter similitudinem suam cũ carne pcti. Alio modo caro nra immunda, sentitiuusve appetitus. Nõ aũt sufficit ad nram salutem, vt superior noster passionẽ Chri p nostris transgressionibus offerat patri, nisi inducat nos ad hoc, vt ꝓprium q̃q; corpus diuino subdamus obsequio: nec rursus sufficit seruitus nra, nisi virtus & meritum passionis vnigeniti Dei nobis cõmunicentur. Vtrunq; igit hircum accipiat is q̃ præest, q̃tenus sibi cõmissis indulgentiam & salutem procuret. Deniq; p caprum emissarium in solitudinẽ missum, pctã populi sup se baiulantem, Chrs significatur, in quem pater posuit iniquitates omnium nostrum: qui baiulans sibi crucem, exiuit, & q̃ non rapuit, soluit tatq; in mõte Caluariæ rabidis canibus & atrocissimis bestijs expositus fuit ad deuorandũ, q̃ aperuerit super eum ora sua, exprobrãtes ꝓsseruntq; maxillã eius, & satiati sunt pœnis ipsius. Assumpto q; thuribulo. Per hoc thuribulũ potest intelligi cor humanũ, q̃d implendũ est prunis altaris. i. incitamentis diuini amoris & sanctæ dilectiõis obiectis, Thymiamate q̃q;. i. meditatione & oronũ suauitate, ac redolentia bonæ exemplaris q; famæ, vt cura habeat de bono noie. Cumq; cor fuerit his repletum, introducendũ est in cõtemplationis secretũ vltra velũ, vt ablato obscuri tatis velamine, intueatur affectuose ac lympide, q̃ sup incomprehensibilis sit creatoris maiestas, q̃ item immensa sup admirabilis trinitatis felicitas. Nullus hoim sit in tabernaculo, qñ pontifex ingredietur sanctuarium, vt roget pro se & pro domo sua. Per pontificẽ intellect⁹ accipitur, q̃ est summa vis aiæ, atq; multiplicem hostiã pro toto hoie offert Deo, eum deprecando, laudando ac venerando. Cũ igitur intellectus ingredi sanctuariũ, i. verticẽ suũ asscẽdit, & sapientiæ mysteria aggredi parat, nullus in tabernaculo aiæ maneat q̃ tunc vniuersę distractiones, inq̃etudines, curę, phantasmata, fabulatiões & occupationes imptinentes, sunt ꝑrsus abijciendæ, q̃tenus soli altissimo acies intelligentiæ infigatur, & pura, feruentissimã ac stabilẽ oronẽ immolet dño pro se & proximis ac tota ecclesia, pro viuis ac mortuis. ¶ Præterea de huius cap. mystica expositione loqtur Thomas: Chrs significatur per vitulum, pro ꝓpter virtutem: & p arietem, qm̃ ipse est dux fidelium, sicut aries ouium atq; p hircum, ꝓpter similitudinẽ carnis pcti. Ipse autem Chrs oblatus est pro pctis sacerdotũ ac populi. Sanguis autem vituli & hirci p pontificem illatus est in sancta sanctorum, qa per sanguinẽ passionis Christi patet nobis introitus in regnum cælorũ. Combusta autem sunt illorũ corpora extra castra, quoniam extra portam passus est Chrs. Per hircum autem q̃ emittebatur, potest significari vel ipsa Christi diuinitas, quæ Chro patiente in solitudinem abijt, non locum mutando, sed virtutem solitæ protectionis ac influentiæ subtrahendo: vel significatur concupiscentia, quã debemus abijcere, virtuosos q; motus dño immolare. ¶ Postremo de eadẽ materia scribit Parrhisiẽsis: Voluit Deus in hirco emissario insinuare, q̃ sicut hircus ille sine custode relinquebatur in deserto, expositus bestijs deserti ad deuorandũ pro peccatis populi, q̃ in figura portabat, sic populus oneratus peccatis, atq; à Deo custode ac defensore suo relict⁹, bestijs. i. principibus & tyrannis malorum regnorũ, inimicarũq; nationum, diripiẽdus ac dilacerandus esset: sicq; Deus populum suum sapienter admonuit, vt si Deũ habere vellẽt, ꝓpicium, vitarent immũditias vitiorũ. Et q̃ alter hircus cremabat, alter in eremũ mittebat, significabat, q̃ quædã vitia sunt fugãda longe, longeq; fugiẽda, videlicet cõtagiosa & scandalizatiua. Alia vero cõsumenda & cõcremanda p pœnam & sacrificiũ, vel potius totũ intelligit de cũctis pctis. Oĩa nãq; fugãda, fugiẽda & cõsumẽda cõstitũt. Septena vero sanguinis adsꝑsio fiebat cõtra idololatriæ ritũ, qm̃ qdã idololatræ totũ sanguinẽ immolatitiũ apponebãt dæmonibus ad bibendũ, nihil de sanguine reseruabant, & offerentibus nisi ꝓpter alijs scripturas aut figuras inde faciendas, aliqd reseruare ſ̃q̃d à multis idololatris factũ esse, certũ habemus.

Esaiæ 53. Matt. 27. Psal. 68. Ioan. 19. Psal. 21. Iob 16. Ecci 41. Esaiæ 55. *adeo vt nec offerentib⁹

¶ Expositio literalis cap. 17. Et loquutus est dominus ad Mosen. Arti. 35.

POnunt quædã in isto cap. in cunctis sacrificijs obseruanda, ꝑsertim determinatio loci. [Loquutus est dñs ad Mosen, dicens: Loquere Aaron & filijs eius & cũctis filijs Israel, dicens ad eos: Iste est sermo quem mandauit dñs, dicens: Homo quilibet]. i. quicunq; [de domo Israel]. i. semine Iacob patriarchæ, seu aliq̃ tribu descendente ex illo, [si occiderit ouẽ aut bouem siue capram, q̃ tria erant animalia immolatitia, idcirco nunc sermo est de mactatione animalium horũ ad immolandum, [in castris vel extra castra]. i. in domibus seu tẽtorijs suis, vel extra, seu in agris, nõ q̃ ibi poterant aĩalia offerenda occidere, sed si ibi hoc fecerint, q̃ esset pctũm cõmissionis, [& non obtulerit ad ostiũ tabernaculi oblatiõem dño]. i. animal immolandũ non adduxerit sacerdoti ad ostium atrij, vt per manum sacerdotis exequutio sacrificij fiat, & illud nõ facere esset pctũm omissionis, [sanguinis reus erit]. i. mortali pctõ obnoxius, vel etiã secũdũ legẽ morte plectẽdus aut dign⁹ occidi. ideo subdit, [q̃si si sanguinẽ fuderit, sic ꝑibit de medio populi]. i. puniendus est, quemadmodũ homicida. Veruntñ

Universidad de Deusto
Biblioteca

nō videtur q̄ sacrificium offerre extra debitum locū, aut illud negligere, fuerit in se tā enor me crimen vt homicidiū. Quanuis enim pcta in Deū, sint grauiora pctis in ꝓximū, loquendo in gñali, nō tamen semper in speciali. [Ideo offerre debent sacerdoti filij Israel hostias suas]. i. aialia offerenda p̄sentabunt alicui sacerdotum in loco præfixo, nec sibi ipsis assument sacerdotale officium. [quas] hostias [occidunt in agro:] q̄a pro tunc nonnulli ex filijs Israel talia mactauerunt in agris & alijs locis, instar gentilium sacrificantes vndiq̄ indifferenter, p̄sertim lege nondum data, & tabernaculo non constructo. [vt sanctificentur dño ante ostium tabernaculi testimonij, & immolent eas hostias pacificas domino]. i. ipsa aialia à sacerdote inspecta & apta offerri iudicata, deputētur ad Dei reuerentiā loco debito offerenda. [fundet q̄ sacerdos sanguinem super altare dñi] hoc est, super altare holocausti. qualiter aūt id fieri debuit, dictum est in multis capitulis. [& nequaq̄ vltrā immolabunt hostias suas dæmonibus]. i. de cætero nō debent nec licebit eis hoc facere, [cū q̄bus fornicati sunt]. i. spiritale adulteriū cōmiserunt, auertentes aias suas à Deo sponso aiaꝝ fidelium, & coniungentes se dæ
Roma.1. monibus p cōsensum & impij actus ꝓductionē. Porro q̄ creaturæ seruiūt magis q̄ creatori, & idolis seu corporibus cælestib⁹, aut elemētis, aut defunctoꝝ spiritibus sacrificāt, q̄is directe non intēdunt dæmonibus obseq aut seruire, tñ eis immolāt atq̄ deseruiunt æqualenter, & ex dæmonum instigatione ꝓcedit tāta impietas, & complacet eisipsi q̄q̄ in idolis sæpius habitauerunt, & responsa dederunt. Consequēter q̄d dictum est, euidentius resumitur.
†filijs [& ad ipsos dicens: Homo de †domo Israel]. i. natu Israelita, [& de aduenis q̄ peregrinantur apud vos]. i. quicūq̄ proselytus, seu ad Iudaismum cōuersus. [qui obtulerit holocaustū siue
†offerat victimam]. i. quamcunq̄ oblationem legalē, videlicet hostiā pacificā aut ꝓ pctō, & ad ostiū tabernaculi testimonij non adduxerit eam, vt† offeratur dño] per manus sacerdotis in loco determinato & consecrato, [interibit de populo suo.] Veruntñ viri fideles & aliq̄ sancti in
Iudi.16, veteri testamento leguntur extra hunc locum dño obtulisse, vt patet de Gedeone, & patre
Iudic.13. Samsonis, Salomone, Helia, q̄d ex diuina dispensatione, reuelatione aut inspiratione credit
3.Reg.8. factū. Cōsequēter eius sanguinis gñaliter ꝓhibet, q̄d & suprà interdū expositū est, & causæ ꝓhibitionis p̄habitæ sunt, nec est difficultas in textu. [Homo qlibet de domo Israel & de aduenis, q̄ pegrinant inter vos,] Et istud de mulieribus q̄q̄ est intelligendū. [si cōederit sanguinē, obfirmabo faciē meā cōtra aīam illius]. i. dictricte ac vindicatiue adspiciā illū. [& dispdam eā de ppl'o suo:] eū plagādo seu occidēdo, nec erit p charitatē incorporatus synagogæ electę seu vere fideli, nisi pœniteat, vel ex causa diuinæ sapientiæ nota, differatur vltio talis. [qa aīa carnis in sanguine est]. i. ex bona sanguinis dispositione, p̄sertim dependet vita aialis, seu exi
stentia & ꝓmanentia aiæ in corpore aīato. Sicq̄ videt crudele, sanguinē seu aliqd ex sanguine confectum, cōedere. Iudæi aūt ad crudelitatē & sanguinis effusionē erant procliues. ideo istud p̄ceptum est ipsis, vt vel sic à crudelitate ad misericordiā traherent. [& ego dedi illum vobis]. i. vsum sanguinis ad hoc vobis concessi, [vt super altare meum expietis pro aīabus vestris]. i. quatenus sacerdos sanguinem hostiaꝝ vestraꝝ super altare fundendo aut liniendo, cooperetur vestræ purgationi, & ignoscantur vobis pctā vra. ideo seqtur: [Et sanguis p aīæ piaculo fit]. i. pro remissione peccati aīaꝝ vraꝝ fundatur, ad p̄figurandum vniuersalem & plenā purgationē ac liberationem p sanguinem Chri: ad q̄d p̄signandum, vniuersa legis sacrificia principaliter ordinabātur. [Aīa q̄ comederit morticinum]. i. corpus aīalis per se mortui, & liciti ad vescendū ex sua natura, & si apte paretur. [vel captum à bestia]. i. dilaniatū ab aliq̄ fera, & sic mortuū, anteq̄ viuū eripiat, seu læsum satis cito & cōuenienter coctur. [tā de indigenis q̄ de aduenis.] Vnde ante hæc verba in textu habetur: [Homo qcunq̄ de filijs Israel venatione siue aucupio cepit ferā vel auem, q̄bus vesci licitum est, fundat sangui
nem eius, vt operiat illum terra.] Itaq̄ aīa. i. homo q̄ comederit morticinum vel captum à bestia, tam de indigenis q̄ de aduenis. i. siue ciuis fuerit, siue peregrinus, & ad ritum vestrum conuersus, [lauabit vestimenta sua & semetipsum aqua:] vt sic aqua adspersionis purgetur. [& contaminatus erit vsq̄ ad vesperaꝝ, & hoc ordine mundus fiet.] Istud præhabitum est su
Actо.15. prà atq̄ expositum. Istud q̄q̄ in primitiua ecclesia sancti apostoli præceperunt ad tempus à conuersis gentilibus obseruari, iuxta illud Actuū: Visum est spiritui sancto & nobis, vt abstineatis vos ab immolatis simulacroꝝ, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Vnde per laceratum à bestia, quidam intelligunt suffocatum duntaxat, vel diu iam mortuum. ¶ Preterea de hac materia scribit Thomas compendiose in prima Secundæ, quæst. 102. q̄ ad vitandum idololatriæ occasionem, voluit Deus sibi in vno loco offerri, quia ad idololatriā Iudæi erant promptissimi, atq̄ vt fides vnius Dei in cordibus hoīm firmaretur. ad ostendendum q̄d, q̄ corporalis cultus & legalia sacrificia non erant ei per se accepta. Secus est de cultu nouæ legis, in cuius sacramentis gratia continetur. quantum vero ad spūalem Dei cultum, consistentē in doctrina legis ac ꝓphetaꝝ, & in oratiōibus ac laudibus Dei, habebāt Iudæi loca ad hoc deputata diuersa, videlicet synagogas, sicut & nunc habent Christiani plures ecclesias.

Mysti-

Mystice vero voluit sibi Deus in vno loco sacrificari, ad p̄figurandum q̄ in euangelica lege oia fieri & offerri debeant in ecclastica vnitate, atq̄ indiuidua charitate, in vnius fidei ara, vt vniuersæ hæreses vitentur & schismata, & quicquid charitati repugnat. Insuper & nos hostias nostras nequaquam de cætero dæmonibus offeramus, sed Deo, ita vt omne quod agimus, ad Dei honorem & gloriam syncriter ordinemus ac faciamus, oīi exclusa vanitate ac sinistra intētione. Nec sanguinē manducemus. i. iniqs & carnalibus aliorꝝ opibus nō communicemus nec consentiamus, iuxta illud Apli: Non acquieui carni & sanguini. Vel sanguinem manducare, est crudelitatē in alios exercere, seu labores & bona illoꝝ cōsumere. Porro si aliqd ceperimus venatiōe. i. aliquē ad viā salutis cōuerterimus p̄dicatione, aut aucupio. i. ofone, anteq̄ illum edamus. i. cōuersatione ac imitatione ipsius nos reficiamus, prius fundamus sanguinē eius. i. actus & affectus carnales abstrahamus ab ipso, vt mundus sit cibus. Qui
Galat.1. em̄ cōederit morticinū vel captū à bestia. i. eius actib⁹ prauis cor suū refecerit, q̄ ex ꝓpria infectiōe aut malignitate in mortalia lapsus est, vel captū à bestia. i. à malignis spiritib⁹ victū, seu bestialiū aut ferociū hoīm p̄suasione deceptū, & spiritaliter mortuū, interibit, nisi sua lauerit vestimenta. i. vitam & actus suos p pœnitentiæ lachrymas & satisfactionē purgauerit.

¶ Declaratio cap.18. Loquutusq̄ est dominus ad Mosen. Art.36.

DOminus in exordio huius capituli q̄sdam resumit exhortatiōes ac iussiones p̄habitas, deinde grad⁹ q̄sdam cōsanguinitatis & affinitatis à matrimonio excludit. [Locutusq̄ est dñs ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israel, & dices ad eos] ex parte mei: [Ego sum dñs Deus vester,] q̄m vobis specialiter legē trado, gratiosus beneficusq̄ existo, & à vobis adorari & coli reqro. [Iuxta cōsuetudinem terræ Aegypti in q̄ habitastis, non facietis]. i. consuetudinem idololatrandi Aegyptioꝝ vobis prohibeo, [& iuxta morem regiōis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis,] imitando idololatrias & cætera Chananæoꝝ facinora. Horum duorum populoꝝ idololatrias & peccata specialiter prohibet eis, quia de consuetudinibus Aegyptijs aliquid contraxerūt, vitia Chananæorum faciliter incidere poterant. Ostenso quid debeant euitare, subdit quid agere debeant. [Facietis iudicia mea]. i. iudicialia mea præcepta implete, [& præcepta] moralia [seruabitis] per memoriam & effectum, [& ambulabitis in eis,] perseuerando vsq̄ in fi Matt.19.
nem. [Ego dñs Deus vester. Custodite leges meas]. i. cæremonialia iussa, atq̄ iudicia.] Quę
dā iudicialia ꝓcepta, fuerūt instituta à Deo, q̄dā p eius vicarios, p reges & pontifices seu principes, & vtraq̄ voluit Deus impleri. [q̄ faciēs homo, viuet in eis] p gram, inḡtū ex charitate implentur, sicq̄ per eoꝝ impletionem ad vitam gloriæ perducetur, nec obstat q̄ p Ezechie
Ezec.20. lem loqtur dñs: Dedi eis ꝓcepta nō bona, & legē seu mandata in qbus non viuent. Hoc eqdē dictū est, inquantū lex non continebat gram, & ipsa cæremonialia ex seipsis nō iustificabāt, nec erant Deo accepta, nisi ex offerētium deuotione & fide saluatoris futuri. Propter q̄d ait
Hebr.7. Apls: Nihil ad pfectum adduxit lex. Et rursus: Ex opibus, inqt, legis nō iustificabitur oīs homo. Seqtur de impedimentis matrimonij ex parte propinqtatis. [Ego dñs Deus vester.
Roma.3. Oīs homo ad ꝓximam sanguinis sui non accedet, vt reuelet turpitudinem eius]. i. cunctis, p̄sertim Iudæis, phibeo cum p̄sona consanguinea copulā inire carnalē. de qbus aūt cognatis seu affinibus istud sit intelligendū, cōsequenter determinatur. [Ego dñs. Turpitudinē patris tui & turpitudinē matris tuæ nō discoopies]. i. nec filia patri, nec filius matri miscebit. [Mater tua est, non reuelabis turpitudinē eius]. i. idcirco eā non cognosces, q̄m mater est tua, & p consequens, non tā irreuerenter & vitiose tractāda. [Turpitudinē vxoris patris tui]. i. genitale tuæ nouercæ, [non discoopies. Turpitudo em̄ patris tui est] q̄m vir & coniunx reputant
Gene.2. vna caro, & talis discooptio valde ignominiosa est patri. Propter quod Achitophel dixit ad
2.Reg.16 Absalon: Ingredere ad concubinas patris tui, vt cū audierit oīs Israel q̄ fœdaueris patrē tu-
Gene.49 um, roborent manus eoꝝ tecū. Iacob q̄q̄ moriens, abominatus est incestū huiusmodi Ruben: Non crescas, inquiens, quia ascendisti cubile patris tui. [Turpitudinem sororis tuæ ex patre siue ex matre,] id est, siue sit soror tua solum ex parte patris, siue tantum ex parte matris. [q̄ domi vel foris genita est]. i. ex thoro legitimo seu illegitimo, vel domi. i. in Iudaismo, vel foris. i. extra Iudaismū. [nō reuelabis,] & p consequēs, immo p locū à maiori, turpitudinē eius nō reuelabis, si ex parte vtriusq̄ parētis sit soror tua. [Turpitudinē filiæ filij tui, vel neptis ex filia, nō reuelabis:] q̄m taliū puellaꝝ es auus, ideo subdit: [qa turpitudo tua est]. i. tales puellæ sunt caro tua, qa de substantia seu semine ꝓpis tuæ sunt natæ: sicq̄ eaꝝ turpitudo est tua, & tibi tā ꝓpinq̄, q̄ eā nudare non debes. [Turpitudinē filiæ vxoris patris tui, quā peperit patri tuo, & est soror tua, non reuelabis:] sicut iam tactum est. Consequenter prohibētur & aliæ personæ à connubio ratione cōsanguinitatis vel affinitatis, & clarus est textus ex p̄inductis. Veruntñ q̄d ait, [Vxorem fratris sui nullus accipiat,] intelligēdum est, fratre illo viuente, contra q̄d egit Herodes: vel nisi defunctus sit semine nō relicto. [Sororē vxoris tuæ in pel-
Marc.6. licatū illius]. i. ad concumbendū cum ea meretricaliter, [non accipies, nec reuelabis turpitu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dinem eius adhuc illa viuente].i.priori vxore tua,sorore illius,nondū defuncta: ex q̄ elicit, q̄ licuit priore defuncta.[Ad mulierem q̄ patitur menstrua, non accedes,nec reuelabis fœditatem eius.]De causis & intellectu huius præcepti in expositione 15. cap. est tractatum.[cū vxore proximi tui non coibis,nec seminis commixtiōe maculaberis.De semine tuo nō dabis vt consecretur idolo Moloch.]Quemadmodum 3. Regum legitur,Chamos fuit idolum Moabitarū, Moloch vero fuit idolum Ammonitarū. Cultores autem Moloch, interdum miscuerunt in sacrificijs eius aliquid seminis seu spermatis sui. Interdum parentes obtulerūt infantulos suos idolo huic: quod, vt fertur, cupreum fuit & concauum, formam habēs humanam. Cum q̄ intus fuisset igne succensum, ponebat puerulus in vlnis seu manibus idoli, & comburebat. Mox q̄ sacerdotes tm̄ fecerunt sonum cū tympanis, q̄ parētes & alij q̄ adstabant, lamentationem infantis non audierunt, nec cōpassione affligerentur, sed animam pueri crederent à dijs susceptā. [nec pollues nomen Dei tui]ipsum tā grauiter inhonorando, seu incorruptibilis & incōmutabilis Dei nomen falsis dijs attribuēdo.[Ego dñs: Cū masculo non cōmisceberis coitu fœmineo:] cū sit Sodomiticū vitium, & ignominiosum naturæ ac ꝓpagationi indiuidui, cōseruationiq̄ speciei contrariū. [qa abominatio est.]Cōformiter fœmina ꝓhibet in fœminā exercere immunditiā: immo gn̄aliter sicut ꝓdicta ꝓhibent̄ viris, ita & fœminis, Sed de viris, q̄si de plurali, fit mētio. [Cū omni pecore nō coibis:] qa hoc esset plus contra naturā, q̄ Sodomia. [nec maculaberis cū eo]per cōtactū, cōsensum seu pollutionē stimulationis, resolutionisve seminis. [Mulier nō succūbet iumento:]nec aliq̄ vitiosa affectione aut motiōe circa illud disponet. [nec miscebit̄ ei, qa scelus est. Nec polluamini in oībus his, q̄bus cōtaminatę sunt vniuersæ gentes, & in q̄bus polluta est terra, cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos. Custodite oīa legitima mea atq̄ iudicia, vt non faciatis ex oībus abominationibus istis, tā indigena q̄ colonus q̄ pegrinatur apud vos. Oēs em̄ execrationes istas fecerunt accolæ terræ:]videlicet Chananæi: ex q̄ constat, q̄ enormiter peccauerūt, & q̄ iuste à Deo plagati sint. Ecce beatissimus Moses diuinis assuetus alloqis, vt ab obscœno & libidinoso affectu ac ope nos auertat, organū sex⁹ fœminei tā viliter exprimit, vt vix aliqd vilius valeat excogitari. Tribus q̄ppe noibus in isto capitulo illud expressit, nūc turpitudinē, nūc ignominiā, nūc fœditatē illud appellans. Cur igit ratio sic obtenebrat, vt tā inordinate & bestialiter moueat, aut sensualitatē moueri ꝑmittat? ¶Circa hæc in Scholastica fertur historia: In primo⁹ parētū cōiugio ꝓpter hoim raritatē, solū duas ꝑsonas exclusit dñs à cōiugio, dicēs: Propter hoc relinquet homo patrē & matrē. i. nec filius matri, nec patri filia copulabit. Sub lege aūt plures excepit, puta duodecim, q̄ sunt mater, nouerca, soror, neptis, amita, matertera, vxor patrui, nurus, vxor fratris, iuxta sensum ꝑhabitum, priuigna, filia priuigni vel priuignæ, soror vxoris: tā paucas tunc excepit, vt multiplicarent̄ hoies: sub gr̄a plures excludunt̄, vbi continentia locum habet. & est hæc prohibitio circa coniugium tā fornicatione em̄ ois excludit mulier. Vt aūt ꝑhabita clarius intelligant̄, pensandum q̄d sup̄ quartum Sententiarū distinct. 40. scribit Thomas circa quæstionem q̄ quærit, an consanguinitas de iure naturali impediat matrimoniū: Illud in matrimonio dr̄ esse contra legem naturæ, per q̄d matrimonium redditur incompetens, respectu finis ad quem est institutū. Finis aūt matrimonij, primo & per se est bonū prolis, q̄d p consanguinitatē quandā, s. inter patrem & filiam, & inter filium & matrē impeditur, non vt oīno tollatur, qa filia ex patre potest concipere, & simul cum eo ꝓplem instruere ac nutrire, sed sic, vt non fiat modo conueniēti. Inordinatum est em̄, vt filia quam oportet patri esse subiectam, tanq̄ ex eo procedentem, iungatur ei in sociam & comparem ad ꝓficandum: atq̄ inordinatius est vt mater filio nubat, cum vxor debeat viro aliquo modo esse subiecta. Porro finis matrimonij secūdarius, tamen per se, est concupiscentiæ refrenatio: contra quā esset, q̄ personæ consanguineę, p̄sertim q̄ in eadem solent domo cohabitare, matrimonio iūgerentur. idcirco vt Rabbi Moses ꝓtestatur, tales personas à matrimonio lex exclusit, immo tales personæ debent suā pudicitiam mutuo custodire. Finis aūt matrimonij per accidens, est confœderatio hoim, & multiplicatio amicitiæ inter eos, dum homo ad consanguineos vxoris, sicut ad suos se habet. Huic aūt fini matrimonij præiudicaretur, si personæ sibi propinquæ sociarentur connubio, quia ex hoc non consurgeret amicitia noua: ideo secundum leges humanas & statuta ecclesiæ, plures cōsanguinitatis gradus sunt à matrimonio separati. Sic q̄ cōsanguinitas quantū ad quasdam personas, impedit matrimonium de iure naturali: quantum ad aliquas, de iure diuino: quantum ad aliquas, de iure positiuo humano. Hæc Thomas. Qui iterum ait: Affinitas præcedens, matrimonium impedit contrahendum, dirimit q̄ contractum, eadem ratiōe qua consanguinitas: nam sicut consanguineis, ita affinibus inest quædam cohabitandi necessitas. Et sicut est amicitię vinculū inter cōsanguineos, ita & inter affines. Si aūt affinitas matrimonio superueniat, non potest ipsum dirimere. Atuero in noua lege ex statuto ecclesiæ etiam spiritalis cognatio, sicut affinitas, matrimoniū impedit, prout super quartū Sententiarū distinctione

Leuit. 15 Reg. 11.

Eusebi⁹, Matt. 19.

R. Mos.

ctione 42. doctores conscribūt. Postremo iuxta moralitatē, nō debemus iuxta cōsuetudinē terræ Aegypti facere. i. infideliū more conuersari, neq̄ vitiosis mūdi amatoribus cōformari. Et specialiter religiosus neq̄q̄ debet instar secularium viuere, neq̄ sub habitu sacro, ouino ac spiritali, cor carnale, mundanū aut sacrilegū gerere, violādo suæ ꝓfessionis statuta aut vota. Per ꝓhibitionē aūt reuelationis turpitudinis ꝓpinq̄ę ꝑsonæ, insinuat̄ vitari oīs inordinata reuelatio, seu detectio p̄cī aut defectuositatis siue secreti ꝓximę, siue hoc hoc fiat directe, siue indirecte: atq̄ (vt ait Glossa) maledictionē Cham incurrūt, q̄ parentū aut spiritaliū patrum seu amicę & cōfitētiū sibi p̄cā ex mala radice apiunt, improperāt, vel accusant. In q̄ re culpabiles sunt detractor, q̄ occulte alterius famā denigrat: maleuolus, q̄ tacendo innuit, vt alius q̄d peius est suspiceturi: repræhensor q̄si, q̄ nimis exaggerat culpam alterius vt grauior videatur: item susurro & bilinguis, adulator & inuidus, simulator & mendax atq̄ maledicus. De semine etiam nostro non debemus dare vt cōsecretur Moloch. i. diabolo. Nā Moloch interpretatur princeps & rex, per quem princeps tenebrarū rex filiorum superbiæ, designatur: cui donat & consecrat semen suum, qui vel in actibus suis quærit placere hominibus, vel ex proposito male agit, aut spiritalē filium suum aut subditum, exemplo aut verbis trahit ad vitia, per quæ trahit atq̄ incorporat eum diabolo.

Gene. 9.

¶Explanatio literalis cap. 19. Loquutus est dominus ad Mosen dicens. Arti. 37.

R. Paul.

Lxor. 20.

Ex. 20,23

Iob 31.

Leuit. 7.

Exo. 20.

Auguſt.

Gene. 44

Exod. 1. Iosue 2.

Repetuntur in isto capitulo aliq̄, vel in Exodo vel in isto volumine habita. Multa q̄q̄ præcepta adduntur. Est̄ q̄ præsens capitulum sententiosum, immo (vt R. Paulus testatur) apud antiquissimos Hebræos notabilissimum reputatur. [Loquutus est dñs ad Mosen, dicens: Loquere ad oēm cœtum filioꝝ Israel.] Cōmunitatem nanq̄ respiciunt ista præcepta. [& dices ad eos: Sancti estote, qa ego sanctus sum dñs Deus vester.]Hæc est dignatio Dei immensa, q̄ seruulos suos ad sui assimilationem inuitare dignatur. Vnde hanc bñuolentissimā ac dignantissimā suæ maiestatis exhortationem præmittit, vt per ipsam populū suum ad suoꝝ impletionem mandatoꝝ alliciat. Et q̄m sine præceptoꝝ custodia nemo potest sanctitatem adipisci, mox subditur: [Vnusq̄sq̄ patrem suū & matrē suam timeat] filiali timore, ita vt parentes suos, spiritales q̄ patres tam cordialiter amet, & tam gratus sit eis, vt eoꝝ offensam vereatur & vitet, quantum rationabiliter & sine Dei offensiōe potuerit. [Sabbata mea custodite.] De huius intellectu & q̄litate ꝓcepti, sup Exodum dictum est copiose. Ego dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idola]. i. ad idololatriam mens vestra non inclinetur, non consentiat, non procedat, ne cultus vero, viuo, omnipotētiq̄ debitus Deo, creaturis aut figmentis impendatur, q̄ est iniquitas maxima & negatio contra Deū altissimū. [nec deos cōflatiles faciatis vobis. Ego dñs Deus vester. Si immolaueritis hostiam pacificoꝝ dño vt sit placabilis.]. i. Deo accepta, [eo die q̄ fuerit immolata, cōedetis eam & die altero.] Illud præceptum suprā scriptū est atq̄ expositum. [Cum q̄ messueris segetes terræ tuæ, non tondebis vsq̄ ad solum superficiem terræ]. i. blada non desecabis ita totaliter, vt pro pauperibus nihil remaneat, sed aliquæ spicæ ac competens stipula pro illoꝝ necessitate sunt relinquendæ in agro. [nec remanētes spicas colliges, neq̄ in vinea tua racemos & grana deciden tia cōgregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes.]Ecce exhortatio & præceptum ad pietatem, ad liberalitatem, ad charitatem fraternā inducens ac ꝓtinens. Quo ꝓbatur, Deum legis non esse naturaliter malū, nec iustū duntaxat, sed etiā bonū & piū, cuius oppositum dixerunt impijssimi hæresiarchæ Marcion, Manichæus, Apelles, atq̄ Montanus. [Ego dñs Deus vester. Non facietis furtū. Non mētiemini, nec decipiet vnusq̄sq̄ ꝓximū suū. Nō ꝑierabis in noīe meo.]. i. me non adhibebis in testē ad cōfirmandū tuū mendaciū. [nec pollues nomē dñi Dei tui]. i. Deū tuū non inhonorabis in tm̄, vt ipsum q̄ essentialiter verus & veritas est, inducas ad cōfirmationē mēdacij, p̄sertim dū illud scis falsum esse. De his qa ꝓhibita sunt, trāseo. Sed cur nō resumit hic p̄cīum de fornicatione seu adulteratiōe vitāda? Rīdet, q̄ inde facta est mentio partim in p̄cedenti cap. partim q̄ fiet in sequēti. ¶Circa hæc loq tur Augustinus: Non mentiemini, nec calumniā facietis. In hoc ꝓcepto videt contineri, neq̄ falsum testimoniū dicere: qa calumnia sine mendacio fieri non potest, q̄d falso testimonio includit. Sed quærit̄, an aliq̄ dispensatione. i. pro aliqua vtilitate, faciēda sint ista. sic pene videtur oībus, q̄ mētiendū sit p salute vbi nemo lædit. An similiter ergo furandū est ei, cui per furtū cōsulit, velut si qs furet gladiū volēti se trucidare, quēadmodū calūnia fiebat ad maius gaudiū, quā Ioseph de scypho intulit fratribus suis, q̄bus etiā exploratiōis falsum crimē intēderat? Fortassis em̄ furtū non est, nisi dū alieno occulte ablato ꝓximus lædit: mēdaciū aūt nō possumus dicere tunc tm̄ esse, cū em̄ à sciente dr̄, mendaciū est, siue qs, siue nemo lædat. Absolute aūt dr̄, Nō mētiemini, sicut dictū est, Nō occides: qa cū homo iuste occidit, non tu. Nunq̄d similiter potest dici, cū homo iuste mentit, lex mentitur? Mentitæ sunt obstetrices, & Deus retribuit illis bona. Mentita est Raab, & liberata est. An q̄m dictū est in lege, Nō mētiemini, nō licuit in tali casu & causa mētiri? Sed magis dicendū, q̄ qa iniustū erat

Universidad de Deusto
Biblioteca

mendacium,idcirco ꝓhibitum est: & nō qa ꝓhibitum, idcirco iniustū est. Forsan ergo sicut obstetrices remuneratæ sunt,non qa mentitæ,sed qa liberauerunt infantes: Et ꝓpter hāc misericordiā veniale fuit illud mendacium,non tñ nullum pctūm.Similiter de Raab dicendum.Sed ne putet qs̄q; in cæteris pctīs,si ꝓpter liberationem hoīm fiant,ita posse cōcedi veniam.Multa enim mala,intolerabilia,detestanda,talem sequūtur errorē. Hæc Augustinus. ⁊Ego dñs: Non facies calumniam ꝓximo tuo,]aliqd falsi ei imponendo, aut sua ab eo extorquendo cum apparenti motiuo,sed iniusto,⁊nec vi opprimes eum:]qa hoc esset crudele,inhumanum & impium.⁊Non morabit opus mercenarij apud te vsq; mane].i. operāti apud te pro ḡtidiana mercede,da iustam mercedem eadem die,si tñ indigeat & reqrat,& tibi possibile sit. Mercenarij enim pauperes esse solent. Vnde in Ecclesiastico legitur: Qui sanguinē fundit,& q fraudē facit mercenario,fratres sunt. ⁊Nō maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum.]Isti enim sunt miserabiles personæ,qbus non est addēda iniusta afflictio, nec valent se iuuare,respondendo & euadendo,immo nulli est maledicendum ex zelo iusto,ira,impatientia aut rancore.Similiter offendiculum nulli ponendum est,cum & Apostolus dicat: Ne ponatis offendiculum fratri aut scandalum.⁊sed & timebis dñm Deum tuū, qa ego dñs sum.]Quem qui veretur,præfata mala,immo & cætera vitia detestatur,quēadmodum scriptum est: Qui timet Deum,nihil negligit. Item q; Qui timet dñm,declinat à malo. ⁊Non facies q̄d iniquum est].i.contra iustitiam. ⁊nec iniuste iudicabis] ex amore vel odio, timore aut cupiditate,aut aliquo impetu passionis,& summe cauendū,ne qs scienter hoc faciat.Causam vero quam iudex ignorat,diligentissime perscrutet.⁊Non cōsideres psonam pauperis.]hoc est, q̄d alio loco idē iste præcipit legislator, Pauperis non misereberis in iudicio.Quanuis ergo cæteris paribus,quantum rationabiliter fieri potest, condolendū, condescendēdum,& succurrendum sit pauperi,non tamen in foro iudicij,in grauamē iniustū alterius partis,neq; sic vt derogetur iustitiæ,aut in reipublicæ detrimentum.Cæteꝝ,si pauper sit simplex, formidolosus,mœstus & innocens,aut excusabiliter reus, parsq; aduersa,audax, astuta & potēs,piū & iustū est,pauperē verbo & signo cōfouere & aīare,quemadmodū S.Iob loqtur: Cūq; sederem q̄si rex circunstante exercitu, eram tñ mœrētium consolator. ⁊nec honores vultum potentis.]Istud,sicut præcedens ꝓceptum,est intelligendum,vt s,in iudicio nō deferatur parti aduersæ,quis nobili ac potenti, contra iustitiam,sed sine personaꝝ acceptione fiat iustitia,ita vt cuicunq;,quantumlibet propinquo aut dilecto vel familiari,exhibeatur q̄d iustum & condecens est,qm̄ iudex debet esse quasi lex animata ac viua iustitia,à qua nihil æquitati contrarium,aut bono communi repugnans, procedere queat. Veruntamen potentes ac nobiles,inquantum sunt Dei vicarij ac ministri, & publicæ personæ in officijs constitutæ,seu virtuosi & superiores,sunt specialiter honorādi,sicut ait Apl's: Cui honorem, honorem.Hinc subditur: ⁊Iuste iudica proximo tuo].i.ad profectum seu vtilitatem proximi tui profer iustum iudicium in causa ipsius,tu qui ex officio vel commissione habes iudicare de illo.Porro vsurpata,temeraria,& iniusta iudicia sunt vitanda, nec ex leui suspicione est iudicandum.Si autem aliquis reus est,expedit ei vt iuste dīudicetur,& in vita puniatur præsenti, ne pereat aut multo grauius puniatur in posteꝝ. ⁊Non eris criminator:] hoc est,accusator maleuolus aut mendosus,sed potius fratrum amator,& charitatiuus detector pctī ꝓximi tui,dum charitas vel iustitia id requirunt,opportuno q; loco & tempore. ¶Circa hoc scribit † Efitius.Septuaginta transtulerunt,non ambulabis in dolo in gente tua.Dauid quoq; coniungit homicidium dolo,dicens: Viꝝ sanguinum & dolosum abominabitur dñs.Dolus enim est occultus gladius,vt dolum velociter fugiamus,q tanto crimini, s.homicidio,est coniunctus.⁊nec]eris ⁊susurro in populis].i.seminator discordiæ inter fratres.¶De hoc ait Thomas in secunda Secundę: Susurratio & detractio in materia ac modo loquendi cōueniunt,qa vterq; ꝓfert de alio malum occulte, ꝓpter q̄d vnum frequenter pro alio sumitur: ꝓprie tñ loquendo,differunt in fine: qa detractor intendit alterius famā denigrare,susurro aūt alioꝝ amicitiā conat corrumpe seminando discordias. Vnde in Prouerbijs habetur: Susurratore subtracto,litigia cōquiescunt.Hinc susurro ꝓprie vocat bilinguis,qm̄ inter duos duabus vtitur linguis,de vtroq; proferens malum in aure alterius.Hinc susurratio est grauius crimē,q̄ detractio,immo q̄ cōtumelia. Vere ergo in Ecclesiastico scriptū est: Susurro & bilinguis maledictus,multos em̄ turbauit pacē habētes. ⁊Nō stabis cōtra sanguinē proximi tui].i.ad lædendū vel occidēdū proximū tuū cōtra processum,formāq; iuris operā nō impēdes,neq; cōsenties,nec te cōiunges his q proximo insidiant,sicut multi alijs sociati,faciūt q̄d ꝓ se nō possunt.⁊Ego dñs: Ne oderis fratrē tuū in corde tuo.]Ex hoc arguit,qa secundū legis intentionē oīs proxim⁹,inq̄tū rōnalis creatura ad Dei imaginē facta,& beatitudinis capax, sit ex charitate amādus.Oēs etem̄ fratres sumus coīone naturæ specificæ,& vnius patris cęlestis identitate,atq; ex eisdē primis parētibus orti.Qui autē eiusdē religionis aut professionis cōsistunt,ampliori rōne sunt fratres. Vnde hoc loco ꝓ fratrem, etiam soror & qlibet homo viator

Cap.19. Ecclī 34. Rom.14. 1.Cor.8. Eccēs 7. Prou.15. & 16. Exo.23. Iob 29. Exo. 29. Rom.13. Psal.5. Prou. 26 Ecci 28. Matt.23

viator est intelligendus: & in isto errauerunt & errāt Iudæi,qui putāt aduersarios odiendos. Præcipue aūt vitādum est, ne quis malitiose seu ex rancore obseruet & celet peccatum alterius,vt suo tēpore in maiorē illius pniciē detegat illud. idcirco subiungit ⁊sed publice argue eum].i.euidenter & charitatiue, nō tamen semp aut statim in alioꝝ psentia,ne exasperetur aut vilescat in cordibus proximoꝝ,seu lædat in fama: sed vt docet ac iubet Saluator, primo in secreto est corripiendus,et si ita nō acquiescit, adhibendi sunt vnus vel duo testes. Quod si nec ita corrigit,denunciādum est ecclesiæ,seu iudici aut prælato.In aliquibus tamē criminibus bonum cōmune lædentibus,oportet qn̄q; statim iudici denūciare.Est autē increpatio ista actus charitatis,& sic spectat ad oēs: estq; intermittēda vel differēda,si non sit spes probabilis de emēdatione peccātis.Est etiā actus iustitiæ, sicq; ad præsidentē ac iudicē pertinet. Et illius discretioni relinquit,an statim increpet & castiget eum, de cuius emendatione spes parua vel nulla apparet.Si tamen ex dilatione disciplinæ lædat bonum cōmune, nō est amplius dissimulādum, sed rigore iustitiæ est vtendū. Sic ergo argue fratrē delinquētem,⁊ne habeas sup illo peccatū] hoc est,ne particeps fis peccati illius illud palpādo,aut indebite occultādo,& ne efficiaris transgressor diuini ꝓcepti: quia (vt asserit Augustinus) si increpare neglexeris,peior eo qui peccauit, efficeris.⁊Nō quæres vltionē].i.iniuriā tibi factam nō vlciscēris,nec vlcisci optabis,præsertim ex ira per vitiū, tamen ira per zelum nō reprobat.Nam & vindicatiua,quæ operat rectitudinis zelo,est pars iustitiæ.Veruntñ cæteris paribus,cōmendabilius est ꝙanimiter pati,q̄ vindicare.Si aūt ex patientia tali deroget iustitiæ,& lædat bonū cōmune, seu iniuriator fiat ad iniuriādum ꝓcacior, expedit iustā optare ac fieri vltionē, vt reprimant tot mala, ne pereat iniuriosus in fidē. ⁊nec memor eris iniuriæ ciuium tuoꝝ].i.ex ira & impatientia seu rancore memor nō sis iniuriaꝝ tibi à proximis illatarum. Veruntñ eo modo,quo licet aut expedit quærere vltionem, licet & expedit recordari iniuriæ tēpore opportuno,& fine animi pturbatiōe. ⁊Diliges amicū tuum sicut teipsum].i. in Deo & propter Deū, vt simul cum eo acquiras salutē. Non tñ per istud datur intelligi, ꝙ inimici sint odiēdi,nisi inquātum iniqui.i.quo ad id ꝙ culpa in eis est.sic em̄ odiunt à Deo, quemadmodū scriptum est: Odio sunt Deo impius & impietas eius. Veꝝ (vt ait Saluator) Si diligimus eos,qui nos diligunt,tantum,quā mercedē habebimus? Nonne & ethnici hoc faciunt? Debemus ergo inimicos ꝓpter Deū diligere, qm̄ ipse hoc iussit, atq; ad eius imaginem sunt plasmati,& ipse creator oīpotens quātum in se est,eoꝝ cupit saluationē,& ad salutē multipliciter eos instigat p se,p angelos sanctos, p hoīes bonos,p beneficia atq; miracula,īmo & cōminādo ac pterrendo. ⁊Ego dñs: Leges meas custodite. Iumēta tua nō facies coire cū alterius generis animātibus. Agrū nō seres diuerso semine. Vestē quæ ex duobus tecta est,nō indueris.] Hic ponunt tria ꝓcepta,p quæ tres ꝓhibent cōmixtiōes. Prima est indiuiduoꝝ diuersaꝝ specieꝝ. Secūda, diuersoꝝ seminū seu granoꝝ in agro eodē. Tertia, diuersoꝝ pannoꝝ seu coloꝝ in vna veste. Quaꝝ iussionū ad literā causa est, qm̄ Deus voluit populū se colentē,ab idololatris distingui. ¶Vnde de his ꝓceptis scribit S. Thomas in prima Secūdæ q̄st.102.Circa ꝓhibitionē cōmixtiōis aīaliū diuersaꝝ specieꝝ, ratio l'alis potuit esse triplex. Vna,ad detestationē idololatriæ Aegyptioꝝ, q tales cōmixtiōes fieri ꝓcurauerūt in obsequiū planetaꝝ, q secundū diuersas cōiunctiōes, causant diuersos effectus & diuersas species reꝝ. Alia ratio est,ad excludendū cōcubitus cōtra naturā. Tertia, ad tollendū vniuersaliter cōcupiscentiaꝝ occasionē. Animalia nāq; diuersaꝝ specieꝝ nō miscent de facili inuicē, nisi p hoīes ꝓcurent,& in adspectu huiusmodi coit⁹, excitat homini cōcupiscētiæ mot⁹. Vnde (vt Rabbi Moses narrat) in traditiōibus Iudæoꝝ fuit ꝓceptū, vt hoīes oculos suos auerterent ab animalibus coeuntibus. Cōformiter cōmixtiōes seminū in agricultura, ad literā prohibitæ sunt, qa Aegyptij in veneratione stellaꝝ, quas quasi deos colebāt, diuersas fecerūt cōmixtiones in animalibus, agris, ac vestibus, repræsentātes varias stellaꝝ ac planetaꝝ cōiunctiones. Vel oēs tales cōmixtiones ꝓhibent, in abominationē coitus cōtra naturā. ¶Præterea sicut in Ecclesiastico dicit, Amictus hominis annūciat de eo, ideo voluit dñs populum suū distingui à gētibus alijs, nō solum in corpore p circūcisiōis signaculū, sed etiā extra per corporis habitū: sicq; ꝓhibuit populo suo vestes ex duobus cōtextas: Primo, ad euitandū idolatriæ cultū. Nā talibus vestibus vtebant gētiles in cultu deoꝝ suoꝝ. Secūdo, ad declinandū luxuriā, qa per cōmixtiones varias vestimētoꝝ ꝓhibitas, insinuat excludi oīs inordinata commixtio coitus. Hæc Thomas. ¶De eadē demū materia scribit Parrhisiēsis libro de fide & legibus. Post hæc dicemus causas ꝓhibitionis cōmixtiōis animaliū diuersi generis. Prima fuit, vt ipse ordo naturæ commēdaret ppl'o Dei, naturale q; ius & institutio eius. Secunda, vt oēm Sodomiticū vitiū vitandū mōstraret. Tertia, vt ppl's Dei à spurcissimis Chananæis differret. Quarta, vt modestia & repssio cōcupiscētiæ Deo acceptior oīderet, quā cōcupiscētiā etiā in brutis ad normā limites q; naturæ esse voluit religatā. Quīta, vt nefanda opa & malefi cia, q̄ fiebāt de fœtib⁹ ex tali cōmixtiōe ꝓcreatis, cuitarent: de qbus in libris necromātico

Matt.18. Augustꝰ. Matt.5. Ibidem. R.Moses Ecci 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

multa legunt. Has quoq; cõmixtiones animalium procurabant idololatræ iuxta conſtellationes & fideꝝ cõiunctiões, qa credebãt ex hoc ſua opa proſperari. Voluit ergo Deus à pplo ſuo remouere huius credulitatẽ vanitatis, tanq̃ idololatrãdi radicẽ, ne relicto Dei cultu, ad ſtellaꝝ ſeruitia traheret. Alia multa ſcribit p̃fatus doctor, & Alexãder de Halis, de iſtoꝝ rationibus præceptoꝝ, quæ breuitati ſtudens dimitto. ¶ Veꝝ Ioſephus ſcribit, veſtis ex duobus texta, fuit cõmuni plebi prohibita: qa in veſtibus ſacris ſummi ſacerdotis & ornamentis tabernaculi, erãt huiuſmodi varietates, qbus alĩ cõformare ſe nõ debuerũt. Magiſter q̃q; in hiſtoriis ait: In his p̃ceptis ſubintelligendum eſt, vt populus Iſrael talia nõ ageret, nec haberet ſecundũ ritum gentiliũ, & maxime Aegyptioꝝ, inter quos fuerant cõmorati. Nam &
3. Reg. 1. Dauid tertio Regũ multa legit̃ habuiſſe. Sed Aegyptus omnigenũ venerãs monſtra deoꝝ, in honore diuerſoꝝ deoꝝ, q̃s putauit talibus præeſſe, diuerſa ſemina in agro, diuerſas materias in veſte ſociabat: diuerſos etiã cincinnos capitis, diuerſis dñs ſacrabat. [Homo] natione Iudæus [ſi dormierit cũ muliere coitu ſeminis]. i. in loco q̃ ſolet eſſe ges dormitiõis, ſeu etiã alibi, carnaliter cognouerit mulierẽ, [q̃ ſit ancilla etiã nobilis] tñ in famulam venũdata, ideo ſubdit: [& tñ precio nõ redẽpta] à ſeruitute, [nec libertate donata]. i. nõ dimiſſa libera à dño ſuo. [vapulabũt ambo, & nõ morient]. i. p peccato ſuo caſtigabunt flagellis, nõ tamẽ vſq; ad
Deut. 35. mortẽ. Numerus aũt ictuũ, modus & quãtitas pcuſſionis, nõ exprimunt hoc loco, ſed e Deuteronomio accipi poſſunt. Ideo aũt nõ moriunt p̃ iſto peccato, [quia] mulier [nõ fuit libera,] ſed ancilla. [Pro delicto aũt ſuo offeret dño ad oſtiũ tabernaculi teſtimonij arietẽ]. i. ad
* pcto oſtiũ atrij p̃ſentabit ſacerdoti arietẽ, vt ſacerdos ex parte ipſius offerat illũ pro peccato ipſi⁹. [Orabit q̃; p eo ſacerdos, & pro * delicto eius, corã dño.] Orabit em̃ vt dñs viro ignoſcat, & deleat culpã eius. [& repropiciabit ei, dimittetur q̃; ei [peccatum] non virtute ſacrificij, ſed ſi vere pœniteat, & inquãtum ex fide & obedientia tale ſacrificium offert. Mulier vero, quia ancilla fuit, nec propria habens, nõ offerebat. Sequit præceptũ obſeruãtiæ ſpecialis. [Quando ingreſſi fueritis terrã] Chanaan, [& plantaueritis in ea ligna pomifera]. i. arbuſta recentia & fœcunda, vt per ligna pomifera intelligant quæcũq; arbuſta eſibilem fructũ portãtia. Raro aũt cõtingit, q; oſſa fructuũ arboris, vel latẽtia ſemina ſeminent, qm̃ tardius ferrẽt fructũ. [auferetis p̃putia eoꝝ]. i. primos flores ſeu gẽmas, nec erumpãt in fructũ. Sic quidã exponunt. Cui expoſitioni nõ videt cõſonare q̃d ſubdit: [Poma q̃ germinãt, immũda erũt vobis, nec edetis ex eis]. i. illicita ad edendũ. Itaq; p arboꝝ p̃putia, intelligunt nũc fructus q̃s ferũt p tres annos, qa hos dñs voluit populo ſuo eſſe immũdos, & abhĩciẽdos inſtar p̃putioꝝ. [Quarto aũt anno oĩs fructus eoꝝ ſanctificabit laudabilis dño]. i. fructus quarti anni deputabit partim dño, & cedet in vſum ſacerdotũ, partim vero cõmunis erit pauperibus. [Quinto aũt anno comederis fructus,] qa tũc licuit veſci eis, [congregãtes poma q̃ proferunt. Ego dñs Deus veſter.] Hoc p̃cepto nõ fuit filĩs Iſrael p̃hibitus eſus fructuũ arboꝝ, quas in terra p̃miſſionis inuenerũt plantatas. ¶ Circa hoc ſcribit Guilielmus: Cum plãtaueritis ligna pomifera, auferetis præputia eoꝝ, hoc eſt, prima genimina, quæ Deus immũda haberi voluit contra errorẽ idololatraꝝ, qui ea tanq̃ primitias idolis offerebãt in parte, & partim ea comederunt in domibus idoloꝝ, & iſtud per tres annos à plantatione ſeruabãt. Credebãt quoq; primos fructus eſſe fauſtos & fortunatos, ideo dñs voluit fructus triũ primoꝝ annoꝝ proiici à pplo ſuo, quatenus nihil fauſtæ virtutis aut fortunæ crederent eſſe in illis. ¶ His conſo-
Leui. 18. nant verba Thomæ, qui addit, q; quidã gentiles fructus primitiuos cõburebãt, ad quædam magica facienda. Aliqui vero affirmãt, q; etiã ideo dñs iuſſit (vt tactũ eſt) flores & gẽmas primoꝝ annoꝝ deleri, qa dum arbores nimis cito portãt fructum, poſtea minus valet. [Nõ comedetis carnẽ cum ſanguine.] Hoc præcedenti capĩo ſatis tractatum eſt. [Non augurabimini, nec obſeruabitis ſomnia.] Augurium eſt ſpecies diuinatiõis. Diuinatio aũt eſt ſpecies ſuppoſitiõis. Itaq; auguriũ eſt, dum ad p̃cognoſcendũ futura, aliquid cõſideraſ in motu, garritu, ſeu vocibus auium, aliorumve animaliũ, aut in ſternutatiõibus hominũ, ſaltibusve membroꝝ, q̃d totũ eſt ſuperſtitioſum. Et q̃is in talibus nõ ſit invocatio dæmonũ manifeſta, dæmones tñ in talibus ingerũt ſe ſecrete. Omnis q̃ppe diuinatio ex dæmonibus p̃uenit, vel qa
Origen. rit Origenes: Eſt quædã opatio dæmonis in myſterio præſciẽtiæ, q̃ artibus q̃buſdã ab his q ſe dæmonibus nũcuparũt, cõpræhẽdi videt, nunc p ſortes, nũc p auguria, nũc ex cõtemplatiõe. Quæ oĩa opatione dæmonũ nõ dubito fieri. ¶ Præterea, dæmones expreſſe multis modis futura p̃nunciãt, q̃ñq; videlicet p̃ætigioſis apparitiõibus adſpectui atq; auditui hoĩm ſe obĵci entes ſeu p̃ſentãtes, & hęc diuinatiõis ſpecies vocaſ præſagiũ. Q̃ñq; vero p ſomnia, ſicq; vocaſ diuinatio ſomnioꝝ. Interdũ quoq; per mortuoꝝ apparitionẽ ſeu allocutionẽ, quod necromantia vocaſ. Necros etem̃ Græce, Latine dicit mortuus. Mantia aũt diuinatio nuncupaſ. Aliquãdo vero per homines viuos, vt per arreptitios, & hæc eſt diuinatio p pythones. Nonnunq̃ futura p̃nunciãt p figuras, aut ſigna in rebus inanimatis apparẽtia, puta in igne, ferro,
ſpe-

ſpeculo, lapide, aqua vel aere, vel in viſceribus animaliũ, idolis ſeu dæmonibus oblatorum. ¶ Præterea, vt clarius pateat, qualiter p̃hibitũ ſit ſomnia obſeruare, penſandũ, q; (vt S. Thomas in ſecũda Secũdę quæſt. 95. diſſeruit) ſomnia ſunt interdũ futuroꝝ effectuũ cauſa, quẽadmodũ dum homo exĩs q̃ vidit aut intellexit, in ſomno ſolicitus eſt, & inducit ad aliquid faciendum aut euitãdum. Interdũ ſomnia ſigna ſunt futuroꝝ euentuũ, inquãtum reducunt ad cauſam ipſis ſomnĩs euentibus q; futuris cõmunẽ. Cauſa aũt ſomnioꝝ eſt duplex: Vna interior, alia exterior. Interior quoq; eſt duplex. Vna animalis, vt dum phãtaſiæ ſeu imaginationi dormientis illa occurrunt, circa quæ cogitatio vel affectio ſua tẽpore vigiliæ fuerũt intentæ. Et talis cauſa ſomnioꝝ, non eſt cauſa futuroꝝ euentuũ: immo ſomnia talia, habent ſe per accidens ad futuros effectus, & caſuale exiſtit, ſi cum eis cõcurrant. i. ſic fiãt vt ſomniatum eſt. Alia interior cauſa ſomnioꝝ eſt corporalis, quia ex interioris corporis diſpoſitiõe fit motus ſeu appręhenſio in phantaſia, tali diſpoſitioni p̃portionata, qũadmodũ homini in humoribus frigidis abundãti, apparet in ſomno q; ſit in aqua aut niue: & ei qui in calidis humoribus frigidis abundãt, videt in ſomno, q; exiſtat aut vadat in igne. Talibus autem ſomnĩs eſt abundãt humoribus, videt in ſomno, q; exiſtat aut vadat in igne. Talibus autem ſomnĩs eſt ſecundum medicos intendendum, ad cognoſcẽdum interiores diſpoſitiões. Porro cauſa exterior ſomnioꝝ, eſt duplex. Vna corporalis, inquãtum phantaſia dormientis immutaſ ab aere continente, aut impreſſione cæleſtium corpoꝝ, ex qua dormienti apparẽt aliquæ ſimi
litudines vel imaginationes, elementari aut cæleſti diſpoſitioni cõformes. Alia exterior ſomnioꝝ cauſa eſt ſpiritalis, quæ aliquãdo eſt à Deo, qui angeloꝝ miniſterio aliqua dormien- Gen. 41.
ti reuelat, ſecundũ q̃d Ioſeph dixit regi Aegypti: Quæ facturus eſt Deus, oſtendit Pharaoni. Interdum vero ex operatiõe diaboli, qui in dormientis imaginatiua ſimilitudines atq; phãtaſmata format, ex quoꝝ intuitu dormiens futura quædã prænoſcit, q̃d maxime his contingit qui cum dæmonibus pacta habent. Si itaq; ſomnĩs quis vtaſ, prout procedunt ex reuela
tione angelica ſeu diuina, aut ex cauſa naturali intrinſeca, ſeu etiã extrinſeca corporali, in- Gen. 41.
quãtũ ſe poteſt extendere virtus huiuſmodi cauſæ, nõ eſt diuinatio illicita, qa ſic Ioſeph ex Dani. 8.
reuelatiõe diuina expoſuit ſomnia Pharaõis, & Daniel ſomnia Nabuchodonoſor regis. De iſta materia pulchre ſcribit in ſpeciali tractatu Boethius. ¶ Amplius aduertendũ, q; auium Boethi⁹
motiões, garritus & motus atq; cõſimiles eaꝝ diſpoſitiões, eſſe nõ valẽt cauſæ futuroꝝ euẽtuum aut actuum humanoꝝ: ideo ſi ex illis futura aliqua p̃noſcant, hoc eſt inquãtũ garritus ſeu voces ac motus ſunt effectus quarundã cauſaꝝ, quæ vel cauſant, aut etiã præcognoſcunt futuros euentus. Cauſa vero operationũ brutoꝝ, eſt quidam inſtinctus quo mouentur per modum naturæ & potius aguntur q̃ agunt, ſecundum Damaſcenum, quoniam ſuo- Damaſ.
rum actuum nõ habent dominium. Huiuſmodi autẽ inſtinct⁹ eſt duplex. Vnus corporalis, quia cum bruta non habeant niſi animam ſenſitiuam atq; organicas vires, ſubiacent diſpoſitioni corporis continentis, videlicet aeris, influentiis quoq; cæleſtiũ corpoꝝ. Sicq; quædã actiones brutoꝝ eſſe poſſunt futuroꝝ ſigna euentuum, inquantum diſpoſitioni prædictoꝝ corpoꝝ conformant. Nam ex prędictis cauſis bruta cognoſcunt multa, quæ naturæ eorum neceſſaria extant, vt ſunt immutationes ex ventis & pluuiis. Vnde ad talia præſcienda conſiderare auium garritus ac geſtus, nõ eſt ſupſtitioſum: vt ſi quis dicat imbrem cito futurũ, qa audiuit coruum ſæpius crocitantẽ. Secũdo, inſtinctus brutoꝝ eſt à cauſa ſpũali bona, ſ. Deo, Ioann. 1.
vel angelo ſancto, vt deſcẽſus colũbæ ſup Chriſm baptizatũ, & inſtinctus corui q̃ pauit Heliã. 3. Re. 17.
Interdũ vero eſt à cauſa ſpũali mala, videlicet dæmone, q; p̃mittente mouet aliq̃n bruta ad hoĩm deceptiões. Itaq; huiuſmodi diuinatiõe vti latius q̃ ſe extendit per naturã, aut per
diuinæ prouidentiæ ordinẽ, ſuperſtitioſum cenſetur. Nec obuiat his q; Ioſeph dixit ſibi non Gen. 44.
eſſe cõſimilẽ in augurãdi ſciẽtia. Hoc em̃ (ſecũdũ Auguſt.) ioco aſſeruit. Ex his cõſtat qualiter intẽdere liceat ſomnĩs aut augurĩs. Auguriũ tñ ſecundũ cõmunẽ modã loquendi, ſonat in vitiũ. Eſt aũt piculoſum, p̃ſertim ſimplicibus, attẽdere ſomnia, qa in eis cõtingere multiplex poteſt fallacia. propter q̃d ſcriptũ eſt in Eccleſiaſtico: Sõnia extollũt imprudẽtes. Quaſi Eccl. 34.
qui appręhẽdit vmbrã, ſecundũ hoc viſio ſomnioꝝ. Diuinatio erroris, & auguria mẽdacia, & ſomnia malefaciẽtiũ, vanitas eſt. Sicut parturiẽtis cor tuũ phãtaſias patif, niſi fuerit ab altiſſimo emiſſa viſitatio. Ne dederis in illis cor tuũ: multos em̃ errare fecerũt ſomnia, & excideruꝝ ſperãtes in eis. Sequit: [Neq; in rotundũ attõdebitis comam, nec radetis barbã.] ¶ Circa hoc ait Gloſſa: Sicut faciũt Barbari. Debet em̃ quiſq; eſſe cõtentus naturalibus ornamentis, ne creatorẽ videaſ accuſare tanq̃ impotentẽ opus ſuũ p̃ficere: nec debet qs in honorẽ dæmonũ cincinnos nutrire & fouere, ſicut ſudẽt pagani puteoꝝ capita dęmonibus offerre, q̃d hic maxime p̃hibet. Hæc Gloſſa ſequit: Iſta ergo iuſſit dñs pplo in deteſtationẽ idololatraꝝ, q; comã attondebant rotunde in capitis gyro, & barbã ſuã abraſerũt, quoꝝ etiã ſacerdotes in ritibus ſuis vulneraverũt ſe ferro vſq; ad ſanguinẽ. Vnde ſubiungit: [Et ſup mortuo nõ incidetis carnes veſtras.] Hoc tamen exponitur melius, vt ſcilicet filĩ Iſrael in funere p̃pinquoꝝ ſuoꝝ nõ inciderẽt corpus ſuũ, vſq; ad ſanguinis effuſionẽ inſtar gẽtiliũ, qui ad demonſtran-
dum

Universidad de Deusto Biblioteca

Baruc.6. dum vehementiã ſui doloris in morte ſuoꝝ,ita ſe inciderũt. Hinc ſcriptũ eſt in Baruch de ſacerdotibus gentiliũ:Sacerdotes ſedent,habẽtes tunicas ſciſſas & capita & barbã raſam.Ter-
3.Re.15. & 18. tio quoq; Regũ de ſacerdotib⁹ Baal narrat:Incidebãt ſe cultris atq; lanceolis,donec pfunderent ſanguine. [neq; figuras aliquas & ſtigmata facietis vobis:] confidendo in talibus,q; in ipſis characteribus & ꝓtractiõibus lineaꝝ, ſeu modo effigiãdi ſit virt⁹, ꝑcipue ꝓ reſpectũ ad aſtra,vel ex parte loci aut tẽporis, quæ oĩa ſunt idololatriaꝝ quædã reliquiæ,cõtra q̃ loquit
Auguſt. Auguſtinus libro de doctrina Chriana. ¶Hinc ſcribit Guilielmus:Ad vitandã oẽm idololatriæ exiſtentiã,apparentiã,& ſigna eius ac nutũ,ꝓcepit dñs filijs Iſrael nõ cõſulere ariolos,nec obſeruare ſomnia vel auguria,& ne inueniret in terra Iſrael incãtator, neq; maleficus,aut q̃ diuinos cõſuleret. Speciẽ quoq; idololatriæ phibuit zelo eodẽ, dicens: Neq; in rotũdum attondebitis comã,nec barbã radetis.Inciſiones aũt ſup mortuũ faciebãt idololatræ,ita monſtrãtes magnitudinẽ ſui mœroris in morte charoꝝ,ad placãdũ deos iferoꝝ:q̃d multi adhuc faciunt in morte charoꝝ ſuoꝝ, q̃d vtiq; eſt de reliquijs idololatriæ & ſacroꝝ Plutonis.Stigmata vero & figuras adhuc faciunt aliqui Chriani,& deferunt ea,vocãtq; breuia,& in corporibus ꝓprijs, & in chartis ac metallis:quæ oĩa aut ſunt idololatria vera,aut ſpecies eius, ac reliquiæ deteſtãdæ,Chrianæ religiõi cõtrariæ. [Ego dñs:Ne ꝓſtituas filiã tuã].i. eã in lupanari nõ ponas,nec libidini gẽtali exponas,nec ad ſpirituale fornicationẽ ſeu idololatriã cor-
*ne ruere ſinas. [-& cõtaminet terra,& impleat placulo].i.ne ex tali proſtitutiõe plurimi inquinent,& terra habitatiõis veſtræ pollui affirmet. [Sabbata mea cuſtodite, & ſanctuariũ meũ metuite].i.templũ ſeu tabernaculũ Dei in reuerentia habetote, nec illud intrare præſumatis,niſi mundi ſiue mundati.[Ego dñs:Ne declinetis ad magos,] id eſt,maleficos ſiue aſtro-
genethliaci logos,q Genetici appellant, ꝓpter cõſiderationẽ dieꝝ natalĩũ,atq; ex ſitu, motu,ſeu diſpoſitiõe ac habitudine ſtellaꝝ prognoſticãt vltrã & aliter, q̃ naturali ſciẽtia ſciri poteſt,vel vitturoꝝ euẽtũ,nõ interrogetis ab his,q talia diuinare ac inſinuare prſumunt ex intuitu viſcerum & extoꝝ animaliũ dæmonibus oblatoꝝ. [vt polluamini per eos.Ego dñs veſter,] ad quẽ cõuertere vos debetis, ad interrogãdum de talibus, ſi fuerit opportunũ, ſicut ꝑ Eſaiã ait ſpũſanctus:Nunqd nõ à Deo ſuo populus quæret? [Corã cano capite cõſurge.]Senes eñ, cæteris paribus,ſunt præhonorãdi corde & ſigno exteriori,nam & ipſa ſenectus eſt vnũ eoꝝ quæ hoſem efficiũt venerãdum. In ſenibus q̃q; ſolẽt experiẽtia & ſapiẽtia abundare, q̃uis in decrepitis vigor ſenſuũ viſq; intellectus paulatim decreſcãt.Si aũt q̃ capite canus eſt,leuis ſit moribus & vitijs induratus,ipſe ſe priuat ſenectutis honore.Qui vero ex naturali aut ineuitabili cauſa puerilizat in ſenio, eſt pie portãdus & honeſte tractãdus. [& honora pſonã ſenis,]
1.Tim.5. quod à minoribus ꝑſertim ſeruãdum eſt. Vnde & Paulus apl's:Seniorẽ,inqt,ne increpaueris,ſed obſecra vt patrẽ.Et in Eccleſiaſtico habet:In multitudine presbyteroꝝ prudentium
Eccĩ 6. ſta,& ex corde ſapiẽtiæ illoꝝ cõiungere.Et rurſus Eccleſiaſtic⁹ docet:Vbi ſunt ſenes,nõ mul-
Eccĩ 32. tum loquaris.Hinc de improbis ferĩ in Threni:Facies ſenũ nõ erubuerũt. In libro Sapiẽtiæ
Thren.3. q̃q; impij dicũt:Nõ vereamur canos veterani multi tẽporis.[& time dñm Deũ tuũ. Ego dñs.
Sapiæ 2. Si habitauerit aduena in terra vra,& morat⁹ fuerit inter vos,nõ exprobretis ei:] hoc eſt,defectũ vel inopiã, expulſionẽ ſiue exiliũ eius nõ obijciatis ei maleuole, immo quãtum fieri poteſt,ſalua iuſtitia pie eũ tractetis.[ſed ſit inter vos quaſi indigena].i.quaſi natus & ciuis in terra veſtra.[& diligetis eum quaſi voſmetipſos,] q̃uis nõ æqualiter. Nã amor ad aliũ,oritur ex amore ad ſeipſum.Spũali aũt amore amãdus eſt oĩs proximus ꝓpter Deũ.[Fuiſtis eñ & vos aduenę in terra Aegypti,]Ideo ſicut vobis factũ eſt,aut fieri affectaſtis ab indigenis regni illius,ſic facite alijs aduenis in veſtra terra,ꝑſertim qa ex ꝓpria experiẽtia ſcitis animos aduenaꝝ,q̃ faciliter deſolati & puſillanimes fiãt,dum ab indigenis dure tractant.[Ego dñs Deus veſter.Nolite iniquũ aliq̃d facere in iudicio,] quo alios iudicatis, vel in foro iudiciali, alios accuſando mendaciter, vel cõtra eos iniuſte teſtificãdo,aut certe innocẽtes nõ excuſando & eripiendo pro poſſe,ꝑſertim ſi illoꝝ innocentiã poſſetis probare.[in regula:] Sumit regula to ſeruãda eſt rectitudo, ne proximus damnificet. [in ponderet:] Per quod accipitur cognitio,quantum quid valeat,ant quantum alteri debeat de re ſua aut empta. [in menſura.] per quã liquida vendunt aut arida,vt blada.Hinc ſubdit:[Statera iuſta, & æqua ſint põdera: iuſtus modius,æquus ſextarius,] vt ſic inter conciues ac reliquos medium iuſtitiæ obſeruetur, nullaq; fraus committatur:ſed quod ſibi quiſq; fieri cupit,aut vellet rationabili voluntate,
Tobię 4, faciat cæteris,& quod ſibi fieri odit,nemini faciat. Iuſtus etẽ dominus, & iuſtitias diligit,
Pſal. 10. ſuoſq; miniſtros vult inuicem eſſe fideles ac iuſtos,& vnicuiq; reddi quod ei debetur,virtute miſericordiæ ſalua. [Ego dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegypti. Cuſtodite omnia præcepta mea,& vniuerſa iudicia,& facite ea. Ego dominus.]

¶De ſpũalitate huius XIX.cap.& quibuſdã verbis R.Pauli. Art. XXXVIII.

Locu-

LOquutus eſt dñs ad Moſen:Loquere ad oẽm cœtũ filioꝝ Iſrael:Sãcti eſtote,q̃n ego ſanctus ſum dñs Deꝰ veſter.]Nõ ſolis ſacerdotibꝰ,nec ſolis ſcribis & phariſæis,ſed vniuerſo Iſraelitico populo iſta ſunt iuſſa, vt ſancti ſint:quãto magis plebẽ oẽm euãgelicæ legis, (cui lex ſpũalis, & tota diuina atq; pfecta,deſup eſt collata) ſanctã eſſe oportet? Veꝝ,vt ait Origenes,ſanctitas in ſcripturis nõ ſolũ hoĩbus,ſed & brutis,imo & inanimatis rebus,vt templo,altari,vaſis tabernaculi & veſtibꝰ cultus diuini,aſſcribit, in qbus illa dicunt ſancta,q̃ diuino ſunt cultui mãcipata,nec alijs poſſunt vtibꝰ applicari.Sic & hoĩes merito ſancti dicuntur,q toto corde adhęrẽt Deo,& ſacro eius obſequio cũ oĩ poſſe ſuo intẽti ſunt,atq; à prauis & carnalibus hoĩbus ſeparant,etſi nõ loco,tñ opibus. Sanctũ q̃q; in Græco dr *agios,q̃d interpretatũ eſt, ſine terra. Tũc itaq; recte dicimur ſancti,dũ à terrenis & mũdanis affectibꝰ fuerimꝰ expurgati. [Vnuſq;q; patrẽ & matrẽ ſuã timeat.]Nõ ſolũ carnales parẽtes,ſed & patres ſpũales,vicarij Dei,ꝓlati nri,nobis ſunt cordialiter honorãdi,timẽdi,& cũ obediẽtia dilegẽdi,ꝓpter eũ cuius circa nos vicẽ gerũt,& qa pro nra ſolicitant ſalute. Nemo igit talibus audeat indignari,iraſci,reſiſtere. [Nolite conuerti ad idola.] Semp itaq; ꝓtiſſimũ in diuinis, Sapię 1.
oĩa vana,phãtaſmata,diſtractiões,& fœdas imaginatiões prorſus abnĩciamꝰ,q̃n ſpũſanctus aufert ſe à cogitatiõibus quæ ſunt ſine intellectu.Aeterna q̃q; ſapiẽtia cõteſtat: Ego ſapiẽtia habito in cõſilio,& eruditis interſum cogitatiõibus. [Cũ meſſueris ſegetes terræ,nõ tondebis vſq; ad ſolũ ſuperficiẽ terræ,nec remanẽtes ſpicas colliges.] Terra noſtra eſt propria ca- Prou. 8.
ro,cuius ſegetes ſunt opa bona,quæ per corpus & mẽbra eius efficimus. Huius terræ ſegetes 1.Cor.2.
metimus, dũ ad memoriã reuocamus bona q̃ egimus, & ea in horreo cordis reponimus,vt ſciamus q̃ à Deo donata ſunt nobis,vel vt ea intueamur,q̃n de deſperatiõe tẽtamur,vel vt in 4.Re.20.
grãdi neceſſitate Deũ cum ampliori inuocemus fiducia,exemplo ſancti Ezechiæ orãtis:Memento quæſo dñe, quõ ambulauerim corã te in veritate &c. His nẽpe ex cauſis expedit interdũ propria bona recolere, attñ cũ humilitate & gratiæ actione, imo & ſine incauta aſſertione,cũ ignoremus an ex vera proceſſerint charitate.Sed dũ facimꝰ iſtud,nõ debemꝰ vſq; ad ſolũ ſuperficiẽ terræ noſtræ tõdere: qa nõ debemus nimis integraliter ea ad mentẽ reducere, nec ea plus q̃ cõdecet magnificare,immo merita noſtra debemꝰ proximis,ꝑſertim puſillis & imꝑfectis, libẽter cõmunicare. Cõſiderãdo etẽ propria mala,debemꝰ potius declinare ad maius:ſed cõſiderãdo ꝓpria bona,declinare debemꝰ ad minus.Oppoſito aũt modo nos habere debemꝰ in cõſideratiõibus vitioꝝ,operumq; bonoꝝ proximoꝝ nroꝝ.Iſtud q̃q; in vinea eſt agendũ.i.in exercitijs ſaporoſis ac dulcibꝰ vitæ cõtẽplatiuæ. [Nõ mẽtiemini,nec decipiet vnuſq;q; proximũ ſuũ.] Deus q̃ eſſentialiter verus & veritas eſt,oĩne deteſtat mẽdaciũ: Sapi. 1.
ideo os q̃d mentit,occidit animã,& ipſe pdet oẽs q̃ loquunt mendaciũ.Ipſe q̃q; q̃ ſubſtãtialiter iuſtus eſt & infinita iuſtitia, deceptores & deceptiões eoꝝ abhorret: idcirco ſimulatores Pſal. 5.
& callidi ꝓuocant irã Dei, & q̃ ſophiſtice loquit,odibilis eſt.Denotatio etiã peſſima ſup bi- Iob 36.
linguem,& væ duplici corde. [Nõ facies calumniã proximo tuo,nec vi opprimes eũ.] Iubet Eccĩ 37.
omnipotens dñator,vt ſerui & ſubditi mutuo cõuerſent pacifice,charitatiue,iuſte & pie,ne Pro.20.
potẽtior opprimat infirmiorẽ:nec vnus alteri iniuriet: nec is qui aſtutior eſt,ſub colore iu- Eccĩ 2.
ſtitiæ aliũ grauet iniuſte. [Nõ morabit opus mercenarij tui apud te vſq; mane.]Ex hoc patet, q̃ grauiter peccẽt,q mercenarijs & operarijs, ſeruis & ancillis iuſtã mercedẽ nõ ſoluũt tẽpore opportuno,aut aliq̃d ſubtrahũt illis:immo q̃ ſolutionẽ differẽdo,ſunt alijs, qbus tenent,cauſa dãni, illis ꝓ huiuſmodi dãno ſatisfacere obligant:nec dimittit peccatũ,niſi reſtituat ablatũ,aut recuperet dãnum ita illatũ. Hinc iuxta ſcripturã,q defraudat mercenariũ, & q̃ ſanguinẽ fundit,fratres ſunt. Iacobus q̃q; apl's: Ecce,inqt, merces operarioꝝ veſtroꝝ q̃ fraudata eſt à vobis,clamat,& clamor eoꝝ in aures dñi Sabaoth introiuit. Deniq; his q̃ nobis ſpũalia ſeminãt,tẽporalia ſtipẽdia prõpto ac celeri aĩo ſunt ꝓſtãda. [Nõ maledices ſurdo.]qa nec abſenti eſt maledicendũ,& ſurdo cõpatiendũ. Ei vero qui aures audiendi nõ habet, hona gr̃æ imprecemur, vt cum obtẽperatione audiat verbũ Dei,& timeat. Audiat item q̃d in ipſo loquaſ dñs Deus, & q̃d ei inſpiret angelus bonus. [Iuſte iudica proximo tuo.] Hoc eſt q̃d ait Saluator: Nolite ſecũdum faciẽ iudicare,ſed iuſtum iudiciũ iudicate. [Non oderis frarem Ioann.7.
tuum in corde tuo.]Qui eñ odit fratrẽ ſuũ,homicida eſt. Et ſicut ſumma virtus eſt charitas, ſic maximũ peccatũ eſt odium. [Sed publice argue eum] ex charitate & pietate cum diſcretiõe.Hoc eſt quod Chriſtus præcepit:Si peccauerit in te,id eſt,te ſciente frater tuus,corripe Matt.18.
eum inter te & ipſum ſolũ.In Prouerbijs q̃q; aſſeritur: Qui corripit hominẽ, gratiã poſtea Pro.28.
inueniet apud eũ, magis q̃ ille q per blandimẽta decipit.& Pſalmiſta: Corripiet me,inqt,iuſtus in miſericordia,& arguet me.Correptus vero,cũ oĩ patiẽtia & gratiaꝝ actione increpationẽ,tanq̃ interioris ſuæ læſionis ac mortis medelã,accipiat, efficaciterq̃ emẽdet. [Non Pſal.140.
q̃res vltionẽ,nec memor eris iniuriæ ciuiũ tuoꝝ.] O ſaluberrimũ documẽtũ,dogma nõ ſolũ Moſaicũ,ſed euãgelicũ q̃q;. Ait nãq; Saluator: Cum ſtabitis ad orãdũ, dimittite ſi q̃d habetis aduerſus aliquem. Quod ſi nõ dimiſeritis, nec pater veſter qui in cælis eſt,dimittet vobis Marc.11.

pec-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecci 28. Pro. 20. Matt. 7. peccata vestra. Hinc in Ecclesiastico legit: Qui vindicari vult, à Deo inueniet vindictam. Et Salomon ait: Ne reddas malũ pro malo: expecta dñm, & liberabit te. Ita q; væ, & æternum væ illis, q tã faciliter irascunt, & difficulter ignoscũt, immo memorię suæ inscribũt, si eis in aliquo forefiat. Etem qua mensura mensurãt, remetiet eis. [Iumenta tua nõ facies coire cũ alterius generis animãtibus]. i. carnales ac brutales sensualitatis tuæ motus, nõ ꝓmittas in actũ ꝓcedere cũ motibus alienoꝝ. [Agrũ tuum nõ seres diuerso semine.] Per agrũ cor potest intelligi, vel grex ouiũ Christi. Hi agri nõ sunt diuerso semine seminãdi, hoc est, documẽtis catholicis atq; hæreticis instruendi, aut moribus secularium simul cũ moribus virtuosoꝝ instituendi, nec prudẽtia carnis cũ prudẽtia spũs est miscẽda, ita nec amor mũdi cũ amore Dei. [Vestẽ quæ ex duobus cõtexta est, nõ indueris.] Vestis animæ, est opatio eius. Vestis aũt ex duobus cõtexta, est opatio apparẽter bona & foris clara, intus aũt infecta, & ex vana emanãs intentiõe. [Ne ꝓstituas filiã tuã]. i. animã tibi cõmissam, nec verbis, nec actibus, nec omissionibus scãdalizes, ita vt dæmonũ incidat manus, & cõstupret ab eis. [Nolite facere iniquũ aliquid in iudicio.] Cõtra hoc agunt temerarie iudicãtes, qui ꝓpria mala excusant, extenuãt, & scipsos iustificãdo, interpretant illa in melius, alioꝝ aũt facta in peius. [In regula.] Contra hoc agũt, q authoritates scripturæ ad suũ flectunt ꝓpositũ, & p eaꝝ expositionẽ nõ rectã, culpas suas colorãt, & alios grauãt. [In põdere.] Cõtra hoc faciunt, q festucã cernunt in oculis

Matt. 7. ꝓximi, trabẽ aũt in oculo suo nõ intuent. Itẽ scrupulosi nonnulli, & aliq excæcati, q de paruis

Matt. 23. culpis aut etiã rebus nõ malis, grãdẽ sibi cõscientiã pariunt, & mala peiora dissimulant. [In mẽsura:] Cõtra hoc peccãt, q fortia docẽt, & nec minora adimplent, q itẽ instar scribaꝝ &

R. Paul. pharisæoꝝ imponũt grauia alijs, quę ipsi nec digito suo curãt mouere. ¶ Præterea circa istud capitulũ aliqua scribit R. Paulus, & primo quærit, cur Moses hic resumit ꝓcepta decalogi. Quocirca reprobat respõsionẽ dicentiũ, ꝙ ideo, vt ea fortius imprimat cordibus hominũ: quia vt ait, Moses nõ loquit hic vt repetitor, sed ꝓcipit ista quasi antea ea nõ præcepisset, saltem sub forma qua hic tradunt. ¶ Deinde aliã assignat rationẽ, inter cætera dicens: In datione legis, populus Iudæoꝝ fuit nõ solum rudis, sed etiã nouiter incipiẽs in disciplina virtutum: idcirco nõ fuit eis protunc expressus modus seruãdi illa ꝓcepta, prout cadere possunt sub lege diuina, videlicet vt ꝓcepta illa ex interiori motu tanq; volentes & eligentes implerent, sed solũ fuerunt eis ꝓposita saltẽ pro maiori parte quo ad actus exteriores, prout possunt cadere sub lege humana, quæ de exterioribus tãtum iudicat. In hoc aũt loco cũ populus ille esset iam magis eruditus, ꝓcepta decalogi iterant cũ expressiõe modi quo obseruãda sunt, vt s. ex interiori motu ad exteriora virtutũ opa ꝓcederet. Nã circa parentũ obsequia in datione legis dr, Honora patrẽ tuũ & matrẽ tuã: q̃d ꝓceptũ per solos exteriores actus potest impleri, qa honor q est exhibitio reuerẽtiæ, in solo exteriori actu cõsistit, in quo signa reuerentiæ exhibent. Porro, in hac huius ꝓcepti iteratiõe dicit: Vnusq; q patrẽ suũ & matrẽ suam timeat. Timor aũt essentialiter cõsistit in actu interiori, q̃d est difficilius impleri q̃ primũ. Et in isto tãgit modus implẽdi ꝓceptũ hoc, vt s. parẽtes honorent ex timore filiali & reuerẽtiali. Idẽ patet in secũdo ꝓcepto hic tradito, cũ dr: Sabbata mea custodite. In prima vero traditiõe singulariter dr: Memẽto vt diẽ sabbati sanctifices. Perfecta aũt sabbati quies, debet esse ꝓcessationẽ ab oĩ ope seruili carnali. De ꝓhibitiõe q̃q; idololatriç dicit hic, Nolite conuerti ad idola: vbi interior actus circa idoloꝝ culturã ꝓhibet, q̃d in prima traditiõe nõ fuit expressum. Similiter de ꝓhibitiõe homicidij dicit hic, Nõ stabis cõtra sanguinẽ ꝓximi

R. Paul. tui: vbi cõsiliũ & auxiliũ occidẽdi vetãtur, q̃ nõ vident in prima traditiõe ꝓhibita. ¶ Insup dicit hic R. Paulus: Præceptũ de dilectiõe proximi, prout in lege diuina tradit, nõ est de ꝓceptis iuris naturalis, primo p se notis. Manifestũ est em̃, ꝙ talia ꝓcepta prima iuris naturalis, sunt eadẽ apud oẽs. Cõstat aũt ꝙ ꝓcipui philosophi, q de naturali dictamine rõnis maxie scrutari sunt, hoc nõ inuenerũt. Nã tractãtes de amicitia q̃ apud eos virt⁹ est, ipsam posuerũt so-

In Rabbi Paulum. lũmodo inter bonos & virtuosos. ¶ Hæc & alia multa scribit hic R. Paulus, cui⁹ verba nõ vident pro magna parte saluari. Nempe q̃d ait, in prima ꝓceptoꝝ decalogi traditiõe nõ fuisse expressum modũ seruãdi illa ꝓcepta, ꝑut cadere possunt sub lege diuina, videlicet, vt ꝓcepta illa ex interiori motu tanq; volẽtes & eligẽtes implerẽt, sed solũ fuerũt eis ꝓposita, q̃ ad actus exteriores, saltẽ pro maiori parte, prout cadere possunt sub lege humana: istud, inquã, videt oĩno irrationabiliter & incõsiderate prolatũ. Oĩs etem legislator dat ꝓcepta sua secũdũ exigentiã finis suæ legis, hoc est, secũdum q̃d ꝓ obseruantiã ꝓceptoꝝ suoꝝ, subditi sui possunt ptingere ad finẽ, ad quẽ intẽdit eos ꝑducere p suæ legis ipletionẽ. Finis nãq;, secũdũ philosophos, imponit necessitatẽ his q̃ sunt ad finẽ: atq; secundũ finis exigẽtiã, media disponi necesse est. Finis aũt legis diuinæ nõ solũ euãgelicæ, sed itẽ Mosaicæ, est vera & æterna felicitas, q̃

Deut. 6. sola est digna & plena merces dilectiõis diuinæ, q̃ in Mosaica q̃q; ꝓcipit lege, dicẽte: Diliges dñm Deũ tuũ ex toto corde tuo. Ad hunc aũt finẽ obseruãtia ꝓceptoꝝ decalogi, neminẽ vnq; ꝑducere quiuit, nisi inquãtũ illa ꝓcepta ex interiori motu volũtatis ea spõte implere volẽtis, &

& mentis sibi præligẽtis obseruabãt. ¶ Præterea Deus iussit ꝓcepta illa impleri, secũdum q̃d eoꝝ impletiões sunt actus virtuosi & meritorij, ꝑsertim de affirmatiuis loquẽdo ꝓceptis: immo ꝓcepta illa, secũdũ q̃d primo sunt tradita, sunt ꝓcepta iustitiæ secundũ doctores cõmuniter. Intentio q̃q; legislatoris est, populũ suũ facere virtuosum. Deniq; ꝓcepta decalogi secũdũ q̃d primo sunt data, duab⁹ tabulis sunt inscripta, & in forma illa ꝑmanẽt víq; in ꝑsens, & sufficiẽter sunt tradita, secũdum q̃d p eoꝝ impletionẽ Deo placeret, & secundũ formã illã cadũt sub lege diuina, & ꝓtinẽt ad eandẽ tanq; prima & principaliora eius ꝓcepta, per quorum impletionẽ Deus voluit & intẽdit interiora populi sui purgare & reformare, & suæ maiestati seruiri ab eis: q̃d esse non potuit, nisi secũdum q̃d obseruabant ex interiori cordis affectiõe, & mẽtis deliberatiõe atq; ꝓposito. Ampli⁹, in prima ꝓceptoꝝ traditiõe De⁹ intẽdebat sibi synagogã p charitatẽ vniri, immo & despõsare, acceptamq; facere p obseruantiã ꝓcepto-

Hieron. rum secundũ sensum & formã seu modũ quo tradidit, prout sancti cõmuniter dicũt, ꝑsertim Hieronymus, atq; in Ezechiele satis describit. Istud aũt nequaq̃ verũ esset, nisi in prima illa

Ezec. 15. traditiõe expressus esset modus seruãdi decalogũ. At vero hoc ipsum ex textu monstrat, qm̃ in Exodo legitur, qualiter dñs decẽ præcepta daturus, ita exorsus est loqui ad synagogam seu Israeliticã plebẽ: Ego sum dñs Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti: Nõ habebis de-

Exo. 20. os alienos coram me, Quasi dicat, Me solũ habebis, coles, & adorabis pro vero Deo, cæteros qui dij vocant, refutabis adorare & colere latriæ cultu. Hinc subiungit ibi in textu: Non facies tibi sculptile, neq; oẽm similitudinẽ &c. nõ adorabis ea nec coles. Cuius ꝓcepti rationẽ protinus subdit ibidẽ: Ego em̃ sum dñs Deus tuus, fortis, zelotes, visitãs iniquitatẽ patrũ in filios &c. Porro zelotes proprie nuncupat, amator volẽs solus amari: idcirco secundũ doctores ꝓcipuos, Alexãdrum, Thomã, Albertũ & cæteros, iste est sensus: Ego em̃ sum dñs Deus tuus, fortis, zelotes. i. ideo tibi alienoꝝ deoꝝ cultũ & adorationẽ prohibeo, qm̃ ego solus sum verus Deus & dñs tuus, q instar spõsi & mariti seu amatoris zelotypi, volo à fidelibus animabus solus amari, adorari, amplecti, & coli vt Deus & spõsus, ita vt in derogationẽ & minorationẽ mei amoris, nil mecũ ameẽt: ꝓpterea plebi & spõsæ meæ ꝓhibeo cũ alijs dijs fornicari, sicut spõsus spõsam suã nõ patit alteri cõmisceri. Ecce clarissime in prima huius traditionẽ ꝓcepti euidẽter exprimit modus seruãdi ipsum, vt s. ex interiori cordis intẽtiõe & affectu, Deus ver⁹ colat & adoret. Idcirco q̃q; in isto ꝓcepto vetat cõuersio mẽtis ad idola. Deniq; cum in actu exteriori nõ sit culpa aut meritum, seu aliq̃d virtutis aut vitij, nisi ex interiori mentis dispositiõe secũdum doctores, cõstat ꝙ Deus in prima decalogi datione eo modo iubet se adorari & coli, quo adoratio sui & cultus procedũt ex interiori mẽtis cõuersione ad ipsum & ex virtute. Eo etiã modo prohibet alienos deos coli & adorari, secundum q̃d hoc fieret ex cordis cõuersione ad illos. Insup istud euidẽter probat ex prima traditiõe ꝓcepti de celebratione sabbati, cũ in prima eius traditiõe dñs ait: Memẽto vt diem sabbati sanctifices. Reminisci em̃ est actus interior, & verus huius ꝓcepti intellectus à Deo intẽtus est, vt dies ille solẽnis in virtuosis & sanctis opibus expendat. Similiter Deus ꝓcepit honorari parẽtes, secũdum quod honoratio illa est actus virtutis, nec aliter placet Deo. Possent aũt & alia quasi innumerabilia, verbis R. Pauli obijci, quæ dimitto. ¶ Deniq; ꝙ nõ obstãte populi ruditate, Deus in prima decalogi datione intẽderit populũ illũ inducere, immo & obligare ad obseruantiam ꝓceptoꝝ illoꝝ cordialẽ, ex interiori promptitudine & affectu atq; ꝓposito emanãtẽ, declarat ex ipsa scriptura canonica. Nã in Exodo describit, q̃liter Deus volẽs ꝓ'lo dare decẽ ꝓce-

Exod. 19. pta, primo vocauit Mosen in altitudinẽ mõtis Sinai, & dixit ad eũt Hęc dices filijs Israel: Vos ipsi vidistis q̃ fecerim Aegyptijs, & assumpserim vos mihi. Si ergo audieritis vocẽ meã, & custodieritis pactũ meũ, eritis mihi in peculiũ de cũctis gẽtib⁹, & eritis mihi in regnũ sacerdotale & gẽs sancta. Palã est aũt, ꝙ verba illa de sola exteriori auditiõe vocis Dei nõ possint ĩtelligi, nec pactũ seu fœdus Dei initũ cũ Hebrẽis, poterat fine ĩteriori cõmemoratiõe & electiõe ac volitione seruari, nec pro sola exteriori auditiõe ac impletiõe filij Israel esse ꝑmeruerunt præ cæteris gentibus peculiũ Dei & gens sancta. Deinde post hæc in Exodo narrat, qualiter Deo iubente, Moses descendit de monte ad populũ, verbaq; Dei retulit eis. Cumq; respõdissent, oĩa quæ loquutus est dñs, faciemus, Moses retulit verba eoꝝ ad dominũ. Qui dixit ad Mosen: Vade, & sanctifica populũ hodie & cras: lauentq; vestimẽta sua, & sint parati in diem tertiũ. Deinde recitat ibidẽ, qualiter tertio die cœperũt de monte audiri tonitrua, micare q; fulgura, & ignis operuit montẽ. Quę oĩa fiebãt, vt populus cũ maiori reuerẽtia, timore & attentione ꝓcepta Dei susciperet & impleret. Vnde & Moses paulo post dixit: Vt probaret vos, Deute. 7.
venit Deus in igne, & vt terror illius semp in vobis sit. ¶ Præterea ꝙ proximũ diligere quasi Exo. 20.
seipsum, sit de lege naturæ, doctores fatent cõcorditer. Philosophi q̃q; dixerunt hoc. Nã & vitiosos conabant à vitijs ad virtutes retrahere, q̃d nõ fecissent, nisi amassent eos. Porro amicitiã quæ fundat in bono honesto, & relationẽ includit, secũdum q̃d Auicẽna & Algazel in suis metaphysicis scribũt, dixerũt philosophi inter virtuosos dũtaxat haberi: quod etiã nos fate-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 20. mur. De his breuitati studens pertranseo, cum & certum sit istud, dicente sancto Ambro-
Ambro. sio: Nihil tam secundum naturam, sicut amare consortem naturæ. In Ecclesiastico quoque
Eccl 13. dictum sit: Omne animal diligit simile sibi, sic & omnis homo proximum sibi &c.

¶ Expositio literalis cap. XX. Locutusq; est dñs ad Mosen. Art. XXXIX.

Leui. 18. QVæ decimooctauo cap. iussa sunt fine adiectiõe pœnæ trãsgressoribus infligẽdæ, nunc repetunt cum appositiõe huiusmodi pœnæ: & ibi expressa sunt ista præcepta sine pœnæ expressione, ad innuendũ, q; Deo sit obediendũ, eo ipso q; ipse sic præcipit, & propter suæ maiestatis honorabilitatem, suamq; bonitatẽ & sanctitatẽ, & solo eius intuitu ac amore. sed quia perpauci sic seruiunt Deo, nunc pœna adhĩcitur, vt vel pœnæ formidine obedire incipiãt, qui amore boni hoc facere renuunt. Exprimunt quoq; pœnæ vitæ præsentis potius q̃ gehennæ, quoniã rudes, imperiti & imperfecti in fide, magis moueri vident horrore supplicioꝝ vitæ quæ nunc est, q̃ futuræ. Nã & pro peccatis suis cogitãt se posse modum cõfessuros ac benefacturos. [Locutus est dñs ad Mosen, dicẽs: Hæc loqueris filĩs Israel: Homo de filĩs Israel, & de aduenis qui habitãt in Israel, si quis dederit de semine suo Moloch,] Qualiter autẽ dupliciter possit intelligi datio ista seminis proprĩ idolo Moloch, in literali
Leui. 18. expositione cap. 18. est inductum. [morte moriatur:] secũdum quod subdit: [Populus terræ lapidabit eũ] .i. filĩ Israel in terra eis ꝓmissa morãtes, quibus crimẽ hoc innotuerit, cum fuerit satis probatum & dñudicatũ. [Et ego ponam faciem meã contra illum].i. rigorose & indignãter eum adspiciã. [& succidã eum de medio populi sui] auferẽdo eum per mortem, ita q; vltrà nõ gignet, eo q; dederit de semine suo Moloch, & cõtaminauerit sanctuariũ meum].i. templum seu tabernaculum Dei inhonorauerit, offerendo superstitiose alteri q̃ vero
3. Re. 13. & 15. Deo, cui in sanctuario suo est immolãdum. Qui autẽ in loco cõsecrato vero Deo tale quid
4. Re. 16. & 21. egerit, præcipue locum sanctũ contaminat, quod filĩ Israel sæpe fecerunt in templo à Salo-
2. Par. 24 & 29. mone cõstructo, prout in libris Regum & Paralipo. recitat. Circa hoc scribit quidã, q; scriptura sacra frequentius loquit de Moloch quàm alĩs idolis: veruntamen puto q; sæpius loquatur de Baal. [ac polluerit nomen sanctũ meũ].i. meipsum, quãtum in se est, vilipendendum mõstrauerit, alteri magis q̃ mihi sacrificãdo, & alios scandalizãdo, seu suo exemplo inducendo ad idem. Vel polluerit nomen sanctũ meum, tam vile idolum, falsumq; deũ, vocãdo Deum sacrificĩs dignũ, cum soli vero Deo sit sacrificãdum. [Quòd si negligens populus
* dedit terræ, & quasi paruipendens imperiũ meum, dimiserit hominẽ qui * dederit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponã faciem meã super hominẽ illum] dantem de se-
* & ipsũ & oĩes mine suo Moloch, ita q; meã non euadet vindictã. [&] super [cognitionẽ eius.] quæ ei in crimine tãto cõmunicat, [succidamq; eum & oĩes qui cõsenserunt ei] in tãto facinore. & per illos cõsentientes, quidã intelligunt negligentes eum occidere. Vnde Lyra hic scribit: Ex
R. Paul⁹. quo patet, q; illi qui debẽt corripere crimina, si negligãt, cõsentientes reputant, & eandẽ pœnam incurrunt. Sed cõtra hoc scribit Rabbi Paulus: Ex litera nõ habet, q; negligentes corrigere crimina, eãdem pœnã incurrunt, sed solũ si sint cõsentientes. Dicit enĩ in litera: Succidã eum & oĩes qui cõsenserint: nõ dixit, & oĩes q neglexerint. Ex q̃ patet, q; negligentes, licet sint digni pœna, nõ tamẽ eãdem pœnã incurrunt quã trãsgressores, nisi cum hoc sint cõsentientes. Quocirca dicẽdum videt, q; verba Lyræ satis caute prolata sunt. Illi qui debẽt corripere crimina, vtpote qbus ex officio vel ꝓcepto incũbit, vt ĩ ꝓposito, si negligãt, cõsentiẽtes reputant, i. æqualenter tantundẽ est, ac si cõsentiant, quãuis nõ semp consentiãt formaliter & directe: & eãdem pœnã incurrũt, quia mortaliter peccãt negligẽdo seu omittẽdo q̃d eis ꝓceptũ
Augustꝰ. est, immo interdũ culpabiliores censent, q̃ qui peccauerũt, secũdum q̃d adserit Augustinus: Si increpare neglexeris, peior peccãte efficeris. Prẽterea q; negligẽtes corripere, eãdem pœ-
Ezec. 3. nam incurrẽt, pĩsertim si præsint, videt ex eo q; per Ezechielẽ dñs bis testat de speculatore vidente gladiũ venientẽ & tacente, q; sanguinẽ pereuntis requisiturus existat de eo: immo qui pluribus præest, interdũ grauius peccat, dum plures subditoꝝ suoꝝ scit reos esse, nec corripit eos, q̃ aliquis eorundẽ. Aliqñ etiã graui⁹ peccat nõ corripiẽdo, q̃ alius solũ cõsentiẽdo. Veruntamẽ loquẽdo in generali, vitiosius puto cõsentire peccato alterius, q̃ nõ corripere illud.
[Anima quæ declinauerit ad magos & hariolos] ad scisciscandum aliq̃d secretũ ab eis, vt per magicã artẽ aut hariolationis practicã, accipiat responsionẽ. Ideo subdit: [& fornicata fuerit cum eis].i. in tali scelere cõmunicauerit eis, vel etiã Magis dũtaxat, aut hariolis tm̃, quod est fornicatio spiritalis, puta recessus ab vnione sponsi cælestis, & voluntatis commixtio cũ adulterãte secũ diabolo. [ponam faciem meã cõtra eã, & interficiã illã de medio populi sui:] quia faciã eam occidi per hoĩes iudices, aut per angelũ bonũ vel malũ, nisi forsan pœnitẽdo euaserit, & sumit nunc aĩa pro hoĩe. Quid autẽ sit declinare ad magos siue hariolos, in expo-
sitiõe ꝓcedentis cap. patuit. [Sanctificamini & estote sancti, qa & ego sanctus sum dñs Deus
Leui. 19. vester. Custodite ꝓcepta mea, & facite ea. ego dñs qui sanctifico vos. Qui maledixerit patri
Exo. 20. suo aut matri] cõtra præceptum præcedenti capꝰo & in Exodo positum, [morte moriatur,] præ-

præsertim si ex deliberatiõe aut certa malitia vel cõsuetudine fecerit hoc. Quo constat enormitas sceleris huius, q̃d & ingratitudinẽ nimium magnã includit. Vnde pro confirmatiõe & exaggeratiõe istud repetit. [Patri matriq; qui maledixerit,] aut vni eoꝝ, [sanguis eius sit sup eũ].i. causa suæ occisiõis imputet ei. Consequenter in litera pro varĩs criminibus mors infligi iubet, & cap. 18. præcepta vitioꝝ illoꝝ prohibitiua, exposita sunt. In duobus quoq; casibus iubet pecus, cũ q̃ peccatũ cõmissum est, occidi, in detestationẽ maiorẽ tam innaturalium vitioꝝ, & ne inspectio bruti talis, alicui pariat imaginationẽ fœdissimã. [Qui acceperit Leuit. 8.
sororẽ suã, filiã patris sui, vel filiã matris suæ, & viderit turpitudinẽ ei⁹, illaq; cõspexerit ignominiã fratris, nefariã rem opati sunt, occidẽt in cõspectu ppli, eo q; turpitudinẽ suã mutuo reuelauerint, & portabunt iniquitatẽ suã] si super hoc fuerint cõuicti in foro iudicĩ & dñi dicati, & ex proposito. i. absq; rationabili causa id egerint. Secus, si improuise aut necessaria causa. [Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo] .i. durãte fluxu sanguinis menstrualis, [& reuelauerit turpitudinẽ eius, ipsaq; aperuerit fontẽ sanguinis sui,] ita q; sponte hoc sustinet, [interficient ambo] cũ in iudicio fuerit cõprobatũ, & sciẽter cõmiserint. De hui⁹ criminis ꝓhibitiõe, phibitiõisq; causa, in expositiõe cap. 15. dictũ est. [Turpitudinẽ materteræ tuæ & amitæ tuæ nõ discooperies. Qui hoc fecerit, ignominiã carnis suæ nudauit, portabũt ambo iniquitatẽ suã. Qui coierit cum vxore patrui vel auunculi sui, & reuelauerit ignominiã cognatiõis suæ].i. pſonæ sibi affinis, vel eius quę fuit vna caro cum patruo aut auunculo suo, sicq; ignominia talis fœminæ, fuit ignominia viri sui propinqui coeuntis cum illa. [portabunt ambo peccatũ suũ].i. mortẽ quæ eis infliget pro tali incestu aut etiã adulterio, si priori marito viuente contingat. [Absq; liberis].i. sine legitimo partu & successore hæreditatis, [morientur.] vel sobolem acquirere sunt indigni, seu iusto iudicio subtrahet. [Qui duxerit vxorẽ fratris sui,] illo viuente, aut etiã mortuo, si semen reliquerit: [rem facit illicitã, absq; liberis erunt,] iuxta expositionẽ prætactã, & inter tales non est matrimoniũ verũ, vt patet ex introductis in elucidatione cap. 18. [Custodite leges meas atq; iudicia, & facite ea, ne & vos euomat terra, quã intraturi estis & habitaturi].i. ne propter vitia vestra violenta morte ejiciamini ex hac terra, tanq̃ vile atq; superfluũ quid in ea, sicut de corpore animalis violenter ejicitur superflua indigesta fœda materia. [Nolite ambulare in legitimis nationũ, quas ego expulsurus sum ante vos. Oĩa enĩ hęc fecerũt, & abominatus sum eas. Vobis autẽ loqr̃i: Possidete terrã eoꝝ quã dabo vobis in hęreditatẽ, terrã fluentẽ lacte & melle. Ego enĩ dñs Deus vester, q̃ separaui vos à cæteris populis] habitatiõe & loco, circũcisiõe & legis traditiõe, fide & conuersatiõe. [Separate ergo & vos iumentũ mundũ ab immũdo, & auẽ mundã ab immunda].i. ea quę secundũ legẽ prohibita sunt comedi aut offerri, nõ comedatis nec immoletis. [ne polluatis aĩas vr̃as in pecore & auibus & cunctis q̃ mouent in terra, & q̃ vobis oñdi esse polluta.]

¶ Circa hoc scribit Lyra: In Hebræo habet, Separate bestiã mundã ab immũda. Iumentum enĩ ꝓprie dicit, quasi iuuamẽtũ, vtpote animal q̃d deseruit homini tm̃ in laborãdo, vt equus asinus & cõsimilia, quæ oĩa sunt quo ad esum immũda: ideo distinctio mũdi ab immũdo, in iumẽtis locũ nõ habet. Circa q̃d dico, q; secundũ expositores, iumentũ dicit quasi iuuamentum, qa deseruit homini ad necessaria vitę seu ad labores. Sed nõ est de rõne iumẽti ꝓprie dicti, q; solũ deseruiat homini ad labores, immo bos ꝓprie loquẽdo est iumentũ, qui tñ est aĩal mundũ comestibile ac immolatitiũ: idcirco trãslatio ista est apta, & distinctio hæc in iumẽtis locũ sortit. [Et eritis mihi sancti, qa sanctus sum ego dñs, & separaui vos à cæteris populis, vt essetis mei].i. ad maiestatis meę honorẽ, qa cultores meos ab infidelibus volo distingui magis, q̃ animalia mũda ab immũdis. [Vir siue mulier, in qbus * pythonicus vel diuinationis fuerit spũs].i. qui ex subsidio dæmonis spõte & libere exercuerit magicã artẽ à pythone inuentã, vel futura prædixerit. [morte morianf,] & qua morte, subiungit: [lapidibus obruent eos. Sãguis eoꝝ sit sup illos.] Istud (vt ait Guilhelmus) præcepit Deus, ne ꝓ diuinationẽ pythonicã ad idololatriã declinarẽt Iudæi. Python quippe, q; alio nõe appellat Apollo, magicam quãdam reperit artem, qua mortui suscitati videnf, quia in eoꝝ similitudine seu persona aliquis dæmon apparet, quod incãtationibus agit. Interdum vero per viuos dæmon reuelat futura, & tales viui dicunt spiritũ pythonem habere .i. spiritũ diuinationis, cuius author fertur Apollo fuisse. Sicq; dupliciter cõtingit diuinatio illa pythonica, scilicet per mortui apparitionẽ præstigialem, & per alicuius viui reuelationem, per quem spũs malus prædicit quædã futura, immo & hoc quoq; duobus accidit modis. Interdũ enĩ homo talis est arreptitius siue obsessus, ita q; sine sua procuratiõe spõtanea prædicunt per ipsum futura, & hoc potius habet rationem pœnæ quàm culpæ, nec de talibus pythonicis loquit hic scriptura. Actꝰ. 16.
Talisq; fuit puella pythonissa, de qua in Actis legit, de qua, Paulo iubente, exiit spiritus ne- 1. Re. 28.
quam. Interdum vero est sanæ mentis, voluntarie vtens huiusmodi arte, qualis extitit mulier pythonissa, de qua primo Regum habetur. Et de talibus est nunc sermo. Spiritalis demum huius capituli sensus ex præhabitis innotescit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Declaratio literalis cap. XXI. Dixit quoq; dñs ad Moſen. Art. XL.

MOdo tradunt quædã præcepta ſacerdotes cõcernentia, qualiter debeant ab exteriori immuditia, corporaliq; defectu eſſe immunes, vt per hoc inſinuet, qualiter intus debeant eſſe ſyncerii: immo & q̃ virtuoſi ac ſancti eſſe debeãt legis euãgelicę ſacerdotes, in quoꝝ figura, præcepta nunc exponenda, ſacerdotibus legalibus ſunt præfixa. [Dixit q̃q; dñs ad Moſen: Loquere ad ſacerdotes filios Aaron,] ipſo põtifice inferiores, [& dices ad eos: Non cõtaminet ſacerdos in mortibus ciuium ſuoꝝ] .i. nullus ſacerdotum inferioꝝ incurrat inidoneitatẽ intrãdi ſanctum locũ & ſacrificãdi in eo, ingrediẽdo ad aliquẽ defunctum in vrbe ſeu villa habitationis ſuę, [niſi tãtum in cõſanguineis ac propinquis. i. ſuper patrem & matrem & filios ac filias, fratrem quoq; & ſororẽ virginẽ, quæ nõ eſt nupta viro]. i. ad has perſonas defunctas poterit ingredi, & eaꝝ intereſſe funeribus, & th̃ ex hoc contaminabitur, præfatã irregularitatẽ incurrendo, à qua per adſperſionẽ aquæ expiationis indigebant purgari. [Sed nec in principe populi ſui contaminabit] .i. ad eius funus & ſepelitionẽ nõ ingrediatur, ne maculetur. ¶Circa hoc ſcribit Thomas in prima Secundæ: Malefici & ſacerdotes idoloꝝ, in ſuis ritibus vtebãtur oſſibus ſeu carnibus hominum mortuoꝝ: ideo ad extirpandum idololatriæ cultum, prȩcepit dñs vt ſacerdotes minores, qui certis temporibus miniſtrabãt in ſanctuario, nõ inquinarent̃ in mortibus niſi valde propinquoꝝ. Pontifex autẽ ſemper debuit eſſe paratus ad miniſteriũ ſanctuarij: ideo ei prohibitum fuit accedere mortuum, quãtumcũq; propinquum. ¶De eadem materia libro de fide & legibus ſcribit Guilhelmus: Mortuos generaliter, tam viros q̃ mulieres, immundos eſſe lex voluit, vt elõgaret populum Iſrael à ritu funerãdi quem habebant idololatræ, & ab operibus maleficis ac necromanticis, quoꝝ multa legimus: ideoq; qui tãgeret mortuos, eſſet immũdus. Sacerdotes autẽ prohibiti ſunt intrare ad mortuos, præterquã ad ſex, ad quos introire permiſſi ſunt, ne lex videret nimis inhumana & dura. In Numeroꝝ quoq; libro legif, mortuum eſſe immundum, & tabernaculum omnem ſupellectilem eius, & eos qui ingrediunt tabernaculum illud. [Non radent caput, nec barbã, neq; in carnibus ſuis facient inciſuras.] Iſtud ſuprà legif filijs Iſrael generaliter eſſe prohibitũ, propter cauſas ibi expreſſas: nunc vero ſpecialiter ſacerdotibus prohibef, qui præ cæteris debuerunt ab idololatris & curioſis ac vanis hominibus eſſe diſtincti. Et quod nunc dicif, Non radent caput, non eſt intelligendum q̃ nouacula nunq̃ aſſcenderet caput eoꝝ, ſicut de perpetuis Nazaræis fuerat iuſſum, ſed ne in rotundũ attonderent caput, prout cap. 19. continef. Vnde in Ezechiele habetur: Caput nõ radent, nec comam nutriẽt, ſed tõdentes attõdent capita ſua, vtpote medium obſeruãtes inter oĩmodam abraſionẽ & immoderatã prolongationẽ. Vnde Septuaginta tranſtulerunt ibidem: Et comas nõ ad preſſum tondebunt. [Sãcti erunt Deo ſuo] .i. cum ſpeciali munditia Deo vacabunt, præſertim tempore miniſterij ſui. [Et nõ polluent nomen eius. Incenſum em̃ dñi & panes Dei ſui] .i. panes dño conſecratos [offerunt, & ideo ſancti erunt] .i. eſſe tenenf & merito eſſent, quãuis ſæpe cõtingat oppoſitum. Hæc equidẽ ſunt præcepta, quãuis per modum præcepti nõ exprimãtur. [Scortum & vile proſtibulũ nõ ducet vxorem] .i. meretricem ſeu proſtitutã, quia hoc vergeret in dedecus ſacerdotis. [nec ea quæ repudiata eſt à marito,] quia de illa habef ſuſpicio mali, quãuis forte immunis ſit. [quia cõſecratus eſt Deo ſuo.] Ideo ab exteriori quoq; vilitate & fœditate debet cauere. Inhoneſtas autẽ vxoris redundat in virũ, cum vna ſint caro. Redundat quoq; in ſobolem. ¶Hinc aſſerit Thomas: Præceptũ eſt etiã eis, ne ducerẽt vxorem meretricẽ aut repudiatã, ſed virginem: tum ꝓpter reuerentiã ſacerdotum, quoꝝ dignitas ex tali coniugio videret̃ quodãmodo minui, tum propter eoꝝ filios, quibus eſſet ad ignominiã turpitudo matris, q̃d tunc maxime erat vitãdum, quãdo ſacerdotij dignitas ſecundũ ſucceſſionem generis conferebaf. Hæc Thomas. Veruntamen viduatã à ſacerdote poterat ſacerdos accipere, vt in Ezechiele conſcriptum eſt. [& panes propoſitionis offeret. Sit ergo ſanctus, quia & ego ſanctus ſum dñs, qui ſanctifico vos. Sacerdotis filia ſi depræhenſa fuerit in ſtupro] .i. probari poſſit q̃ ſponte ſe permiſit violari ſeu deflorari. [& violauerit nomen patris ſui] .i. patrẽ ſuum ſacerdotẽ tam grauiter inhonorauerit, quia in patris ſui improperiũ ſpecialiter hoc redundat, qui cũ omni ſobole ſua debuit prȩcipua honeſtate pollere. [flammis exuretur.] quia grauius peccauit q̃ aliæ virgines violatæ, quæ nec tam grauiter puniebãtur, niſi fuiſſent viro addictæ ſeu affidatæ. Vnde nec verum videf, q̃ aliqui dicunt paſſum iſtum intelligendũ eſſe de filia ſacerdotis affidata, nõ de omnino libera ab affidatione. Cõſequenter tradunt ad pontificẽ pertinentia. [Pontifex, id eſt, ſacerdos maximus] dignitate [inter fratres ſuos, ſuper cuius caput fuſum eſt vnctiõis oleum, & cuius manus in ſacerdotio cõſecratæ ſunt, veſtitusq; eſt ſanctis veſtibus] .i. cõſanguineos ſeu reliqs ſacerdotes, [caput ſuũ nõ diſcooperiet] illud nudãdo inſtar alioꝝ defunctos lugentiũ. Vnde cidarim à capite ſuo nõ deponet illa ex cauſa. Ex eadẽ quoq; cauſa [veſtimẽta] ſua [non ſcindet.] Legitur aũt põtifex in Chriſti paſſiõe veſtes ſuas ſciduiſſe, quaſi blaſphemiam audire nõ valens, niſi

niſi in ſignũ doloris ſcinderet veſtimenta. [& ad omnem mortuum nõ ingrediet omnino] .i. ad nullum defunctum, immo nec ad parentes, ſicut ſubiungit: [Super patre quoq; ſuo & matre nõ contaminabit] .i. ad eos iam mortuos non intrabit, ne contaminetur modo prætẽto, & multo minus intrabit ad alios iam defunctos. Circa hoc loquitur Auguſtinus: Quare põtifex ꝓhibet ſuper funus patris ſui intrare, cũ eſſe nõ potuerit ſummus ſacerdos, niſi patre ſuo defuncto, cui lex iubet eum ſuccedere? Sed neceſſe erat nõdum ſepulto pontifice, ſtatim ſubſtitui alium, propter cõtinuationem incẽſi. [nec egredief de ſanctis] .i. de ſanctuario non exibit proſequendo funus parentum ad ſepeliendum. Si aũt obijciaf, q̃ iſtud videat̃ pietati contrarium, [quæ defunctis, præſertim parentibus & propinquis, debeãt dicendum, q̃ vna vir tus aliqñ cedit alteri (potiſſimũ inferior ſuperiori) ex rationabili cauſa, ſicq; in propoſito, miſericordia charitaſq; fraterna, cedunt & deferunt charitati diuinæ ac latriæ. [ne polluat ſanctuarium dñi] .i. ne inhonoret tabernaculum Dei aut templum, in q̃d redundat inquinatio ſummi miniſtri ipſius. Nã locus ſeu habitaculũ ex ſuo habitatore dicif clarificari aut vilificari. [quia oleum ſanctæ vnctiõis Dei ſui ſup eũ eſt] .i. ſup caput ipſius in ſua conſecratiõe fuſum eſt ſanctę oleũ vnctiõis, ſicut ca. 8. patuit. Hinc p̃cipua debet honeſtate ac puritate polere, & iugiter eſſe paratus ad cõſiſtendum ac miniſtrãdum in templo. [Ego dñs. Virginem ducet vxorem. Viduã aũt & repudiatã & ſordidã] .i. fœdã aut monſtroſam [& meretricẽ] .i. nullam talem [nõ accipiet] cõiugem, [ſed puellam virginem de populo ſuo.] Per populum ſuum, quidã intelligunt tribum Leuiticã, ita q̃ ſine diſpenſatione nõ licuerit pontifici ſumere contoralem de alia tribu. Vnde & Lyra ait: Hoc fuit inſtitutum à principio, tamen fuit conceſſum vt poſſit accipere de regia ſtirpe, ſcilicet tribu Iuda, propter illius ſtirpis nobilitatem, & vt rex qui præeſt in temporalibus, & ſummus ſacerdos qui prȩeſt in ſpiritualibus, eſſent magis concordes. Quod profuit ad bonum regimen plebis, atq; vt reges per familiaritatem ſacerdotum eſſent magis edocti in lege diuina. Talis quoq; cõiunctio videf concedi per hoc q̃d ſubditur: [Non cõmiſceat ſtirpem generis ſui vulgo gẽtis ſuæ] .i. ſeipſum aut ſucceſſorem ſuum, nõ iungat matrimonialiter cõmunibus de populo Iſrael. Per quod concedi videf cum regia ſtirpe cõmixtio. His verbis Lyræ cõtradicit R. Paulus: Per hoc, inquiẽs, quod dicif, de populo ſuo, nõ intelligif de genere ſacerdotali vel Leuitico tantum. Nunquã enim (vt credo) legitur fuiſſe prohibitum ſummo ſacerdoti cõtrahere cum virgine de quacunq; alia tribu. Nec in hoc fuiſſet diſpenſatum cum eo. Quod vero dicif, nõ cõmiſceat ſtirpem generis ſui vulgo gentis ſuæ, in Hebræo habef, nõ polluat: quod intelligif facere, ſi cõmiſceret ſe alicui prædictaꝝ perſonaꝝ ſibi prohibitaꝝ. [Ego dñs qui ſanctifico eum. Locutusq; eſt dñs ad Moſen, dicens: Loquere ad Aaron,] præcipiẽdo ei ex parte mei: [Homo de ſemine tuo ꝓ familias] .i. ꝓ quãcũq; familiã deſcendat à te & à poſteris tuis. [q̃ habuerit maculã] .i. mõſtroſitatẽ aut notabilẽ defectuoſitatẽ, aut deformitatẽ per quã quis ſit cõtemptibilis in alioꝝ adſpectu. [nõ offeret panes Deo ſuo, nec accedet ad miniſterium eius] .i. ſacerdotale officiũ exequi nõ præſumat, ne ex eius deformitate ſacerdotale officiũ vilipendat. Si em̃ huiuſmodi macula fuit in ſacrificijs ſeu animalibus immolãdis vitãda, quãto magis in ſacrificãtibus Dei miniſtris? Nec accedet ad miniſteriũ eius. Quaſi dicat, Nõ oẽs q̃ de ſacerdorali ſunt genere, apti ſunt eſſe ſacerdotes, & actum ſacerdotij adimplere, ſeu cõſecrari in ſacerdotes. Gloſſa: Oportet ſacerdotẽ animo & cõuerſatiõe eſſe immaculatũ, quẽ ſicut Moſes præcepit eſſe immunem à duodecim maculis, (ſecundũ Septuaginta) ſic Paulus monuit eum cõſeruare virtutes duodecim, dicens: Nõ iracũdum, nõ vinolentũ &c. Eſt em̃ Dei diſpẽſator, qui ſubiectis debet præminere virtutibus. Deinde exprimunt deformitates iſtæ in ſpeciali. [Si cæcus fuerit, ſi claudus, ſi vel paruo vel grãdi vel torto naſo, ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiẽ, ſi impetiginẽ in corpore vel hernioſus, nõ accedet offerre hoſtias dño, nec panes Deo ſuo.] Hic planus eſt textus. Quę aũt in eo aliquã habent obſcuritatẽ, paulopoſt exponenf. [Veſcet tamen de panibus qui offeruntur in ſanctuario] .i. in atrio à populo, quia hæreditatẽ non habet, ſicut nec ſacerdotes. [ita dũtaxat, vt intra velum templi non ingrediat] .i. in ſancta ſanctoꝝ, etiamſi ſit primogenitus põtificis. [nec ad altare accedat] ad offerendũ in eo, [quia maculã habet, & cõtaminare non debet ſanctuariũ meum] .i. inhonorare, faciẽdo ibidem q̃d ei prohibitũ eſt. [Ego dñs qui ſanctifico eos] videlicet ſacerdotes, determinãdo qui debeãt mihi in ſacerdotes cõſecrari, quos & dedico cultui meo in tẽplo, nõ alios: ideo alter nõ ingerat ſeſe. ¶Circa hoc aduertendũ, q̃d magiſter in hiſtorijs ait: Sacerdotes habuerunt tria genera panum, videlicet panes ſacerdotales, & Leuiticos, ac laicos. Sacerdotales erãt panes propoſitiõis, qui de publico ſumptu fiebant, quibus veſci ſolis ſacerdotibus licuit. Panes Leuitici ſeu offertorij erant, quibus ſoli de genere Leui veſcebantur, & etiam hi, qui propter maculam nõ poterant miniſtrare in ſanctuario: & filiafamiliàs, ſed nõ vxorata, vel vidua, aut repudiata, niſi neceſſitate rediret ad domum patris, vt eſſet quaſi filiafamiliàs. His etiam panib⁹ nõ veſcebãtur aduena, inquilinus,

Auguſt.

R. Paul⁹.

1. Tim. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& mercenarius ſacerdotis,ſed verna vel emptitius eius poterat inde comedere. Laicos vero panes quicũq; poterat mãducare. Rurſus in Scholaſtica fertur hiſtoria, & ſumptũ videſ ex Ioſepho:Sacerdotibus prohibuit etiã eas accipere in vxores,quæ viuunt de cauponis & pandochijs.i.de rebus venalibus in apothecis ſeu locis feneſtræ,vbi exponunt venalia.Pontificẽ vero iuſſit dominus ad nullum ingredi mortuum.Vnde & dominus papa nullis exequijs dicitur intereſſe, nec parochia eius muros vrbis excedit.

¶De ſpiritali intellectu huius capituli viceſimiprimi.

Articulus quadrageſimusprimus.

AD intelligendum clarius præinducta de ſacerdotibus,& à miniſterio ſacerdotali prohibitis,aduertendum quod in prima Secundæ,quæſt.102.loquitur Thomas:Intentio legis erat inducere populum ad reuerẽtiam cultus diuini,& hoc dupliciter:Vno modo,excludendo à cultu diuino quicquid poterat eſſe contemptibile. Alio modo,apponendo ad cultum diuinum omne quod videbaſ ad reuerentiam pertinere. Et ſi hoc obſeruabatur in tabernaculo & vaſis ac animalibus offerendis,multo magis obſeruandum hoc fuit in ipſis miniſtris. Hinc ad remouendum contemptum miniſtrorũ,præceptum fuit vt non haberent maculam vel corporalem defectum,quia huiuſmodi homines ſolent cõtemni. Hinc etiam inſtitutum fuit,vt non ſparſim ex quolibet genere ad Dei miniſterium applicarentur, ſed ex certa proſapia ſecundum generis ſucceſſionem,vt ex progenie clariores reputarent. Fuit etiam ratio figuralis,cur propter maculam miniſtrare non poterant ex ſacerdotibus nati,quoniam corporales illi defectus deſignant vitia & peccata diuerſa, quibus ſacerdotes debent carere. Prohibeſ etiã ſacerdos eſſe cæcus.i. ignorans & indoctus. Item claudus.i.inſtabilis &ad diuerſa leuiter ſe inclinans. Paruo quoq; grãdi aut torto naſo,i. indiſcretus,ne per diſcretionis defectum excedat,plus aut minus aut peruerſe quid agens. Per naſum quippe, qui eſt perceptiuus odoris,notaſ diſcretio. Et ne ſit fracto pede aut manu.i.ne virtutem bene agendi ac proficiendi amittat. Prohibeſ quoq; eſſe gibboſus retro ſiue in pectore.i. glatus aut terrena ſuperflue amans. Et lippus, ne mens eius per carnalem obtenebreſ affectum, & ne hebes ſit ad intelligendum pertinentia ad ſuum officium. Lippitudo nãq; cauſatur ex fluxu humoris. Prohibeſ item albuginem habere in oculo,i. præſumptionem candoris iuſtitiæ in propria reputatione. Albugo enim vocaſ ſubtilis membrana viſum impediens,tenuiſq; pellicula,albedo & glaucitas oculorũ. Et iugem ſcabiem.i.petulantiam carnis. Et immunditiam,quæ ſine dolore corpus occupat,& membrorum fœdat decorem,per quam aurigo ritia deſignaſ,aut hernioſus ſeu ponderoſus,id eſt,pondus turpitudinis aut paſſionum gravamen ferens in corde,quanuis non proſequatur in opere. Et ne nimis ad inferiora afficiatur, nec turbatus ſit cerebro, ſed pacatus & ſyncerus ad proximos, atque tranquillus in domino. Si ergo hæc vitia erant ſacerdotibus illis corporales hoſtias immolantibus, deteſtanda & abijcienda: quanto magis ſacerdotibus eccleſiæ, qui ſuperdigniſſimũ offerunt ſacramentum? Rurſus,ſi corporalis macula,natos ex ſtirpe ſacerdotali,fecit indignos offerre panes ſolum materiales, inanimatos, & pecorum carnes: quanto magis culpæ mortalis turpitudo fœdiſſima,indigniſſimum efficit ſacerdotem ad immolãdum Deo patri corpus & ſanguinem vnigeniti filij ſui,immo ipſum vnigenitum eius? Sit ergo oĩs ſacerdos eccleſiæ videns,mente illuminatus à ſpirituſancto, conſtãs in via iuſtitiæ,immobilis à firmitate virtutum,nequaquam in duas claudicans partes,ſed regia iugiter via incedens. Sit quoq; diſcretus in omnibus, decenter & ordinate omnia agens, & luce ſuæ diſcretionis alios efficaciter ducens ac dirigens. Non ſit remiſſus in opere, nec frigidus à ſpiritali affectu, non elatus aut tumidus,non laſciuus aut cupidus,ſed omni humilitate,liberalitate, continentia, charitate repletus,omni põdere iræ & impatientiæ,omni onere prauæ triſtitiæ carens in corde. Non contaminet ſacerdos in mortibus ciuium ſuorum,id eſt, peccatis aliorum nullo modo cõmunicet. ¶Præterea quæ de magno ſacerdote dicuntur in textu, Origenes bene & allegorice exponit de Chriſto, qui vere & abſolute fuit & eſt magnus & ſummus ſacerdos. De quo Gabriel dixit:Hic erit magnus. Cæteri peccando facti ſunt parui. Peccatum quippe efficit hominem paruum atq; exiguum, virtus magnum & eminentem. Quemadmodũ nãq; corporis ægritudo reddit illud exiguum & exile,ſanitas aũt lætum & validum:ſic ægritudo peccati reddit animã paruã & vilem,ſanitas vero interioris hominis excellentem & magnam. Chriſtus ergo eſt magnus ſacerdos inter fratres ſuos,id eſt,apoſtolos, de qbus loquutus eſt Vade,dic fratribus meis. Super cuius caput fuſum eſt oleum vnctiõis, quia cordi eius copioſiſſime eſt infuſum oleum ſanctæ iucunditatis, abundantia omnis ſuperni chariſmatis, iuxta quod ſcriptum eſt:Vnxit te Deus Deus tuus oleo lętitiæ. Vnde per Eſaiam fatetur:Spiritus dñi ſup me,eo q; vnxerit me. Propter quod princeps ait apſ'orũ in Actis: Vnxit eum dñs ſpiritu ſancto & virtute. ¶Circa hæc loquit Origenes:Qui magnus eſt,nõ ſcandalizatur,ſed qui puſillus eſt,Qui magnus eſt,quodcunq; viderit, quodcunq; paſſus fuerit,non declinat à vir-

Origen.
Lucæ 1.
Ioan.20.
Pſal.44.
Eſaię 61.
Actо.10.
Origen.

virtute.Qui aũt puſillus eſt, occaſiones quærit q̃modo ſcandalizetur. Talibus ergo oportet nos maxime ꝓſpicere,ne labant. An oſides mihi de ſcripturis,vbi aliqs peccator aut meriti parui,appellatus ſit magnus? Hęc Origenes. Qui in hoc vltimo verbo inſinuare videſ,q̃ iniq; & puſilli non vocent magni in ſcripturis canonicis. Et q̃is id raro inueniaſ,aliqñ tñ inuenitur,cum 1. Regũ de Nabal legaſ: Erat homo ille magnus nimis. Et in Zacharia: Quis tu mons magne corã Zorobabel in planum? Vbi per montem magnũ,ad literam deſignatur diabolus. ¶Deniq; Chriſtus non eſt contaminatus in patre aut matre, qa ex Deo patre eſt genitus ab æterno, nec mater virgo eũ concepit aut pepit in pctõ. Hic non niſi virginẽ ducit vxorem,quia &ſi aĩas peccatrices cõuertat & copulet ſibi miſericordiſſime,tñ anteq̃ vniantur ei per amplexum internum,purgat & ornat eaſdem,atq; per fidem, ſpem, charitatem reducit eas ad ſpiritualem integritatem & mentis virginitatem. ¶Poſtremo,q̃d dictum eſt, Non egredietur de ſanctis: ſecundum q̃d aſſerit Origenes & ꝓbat,non poteſt proprie verificari de ſacerdote magno in lege,qui virginem iubetur in coniugem ſumere,quam in tabernaculum non potuit introducere atq; cognoſcere,immo pro multis cauſis ſanctuarium exijt. Sed dñs noſter Ieſus Chriſtus ſemper permanſit in ſanctis. In ſanctis vtiq; meditationibus, verbis & actibus,q ſponſam, hoc eſt, animam valde puram & valde ſynceram regrit:qa q̃ ei coniungitur,vnus ſecum efficit ſpiritus. Pulchra à Deo creata eſt anima. Vide q̃ pulchra, q̃ ad imaginem & ſimilitudinem Dei creata eſt. Hanc pulchritudinẽ videns diabolus & angeli eius, concupiſcunt:& qa ſponſi eius fieri nequeunt,cũ ea meretricari deſiderant:Quibus ſi acquieuerit & conſenſerit aĩa,meretricaſ cum illis,& adulteros amplexaſ. Si ſpũs iræ,ſpũs ſuperbiæ,ſpiritus impudicitiæ tentauerit eam,& ipſa conſenſerit,meretricatur cum illis.

1. Re.25. Zach. 4.
Origen.
1. Cor. 6

¶Elucidatio literalis cap.22.Loquutusq; eſt dominus ad Moſen:Loquere &c.

Articulus quadrageſimus ſecundus.

PAuca in iſto continẽtur cap. q̃ præhabita non exiſtanti ſpecialiter vero nunc ſermo eſt, q̃liter filij Iſrael,potiſſime ſacerdotes, ſe habere debuerint circa oblata. [Loquutusq; eſt dñs ad Moſen:Loquere ad Aaron & filios eius,] præcipiendo tam pontifici q̃ ſacerdotibus reliquis,[vt caueant ab his quæ conſecrata ſunt filijs Iſrael,]hoc eſt, vt caute ſe habeant circa ea quæ filijs Iſrael per manus ſacerdotum immolant, ac conſecrãt ſeu deputant mihi,ad maieſtatis meæ honorem.[& non cõtaminent nomen ſanctificatoꝝ mihi quæ ipſi oferunt,]hoc eſt,ſacrificia mihi oblata per eos, non tractent irreuerenter, nec redigant ea in vſus illicitos,per quod talia mihi ſanctificata ſeu conſecrata, nomen ſacrificij & ſanctificati quaſi amitterent, ipſumq; nomen nominans ac nominatum, pollui & in abuſum venire iudicarentur.[Ego dominus:Dic ad eos]puta ad Aaron eiusq; filios,& ad poſteros eorum:] quos vel tunc habuerunt,quia Phinees filius Eleazari fuit tunc:vel habituri fuerunt, non q̃ illi tunc poſſent hæc verba audire,ſed quia hæc verba eos cõcernebant tempore ſuo.[Omnis homo qui acceſſerit de ſtirpe veſtra ad ea quæ conſecrata ſunt,& quæ obtulerunt filij Iſrael, in quo eſt immunditia,]hoc eſt,quicunq; de ſtirpe ſacerdotali habens deformitatem, quæ (vt in præcedenti capitulo dictum eſt) facit eum ad ſacerdotale officium inidoneum, ſi acceſſerit ad offerendum ea quæ populus ordinauit, & præſentauit ad oſtium atrij, vt per manus ſacerdotum domino immolentur, [peribit coram domino:] quia peccat mortaliter, & forſan plagabitur, quemadmodum percuſſi fuerunt Nadab & Abihu. Vel ſenſus eſt, vt iſti maculati de ſtirpe ſacerdotali, ederẽ non præſumant de his, quorum eſus licuit ſacerdotibus tantum, vt fuerunt panes propoſitionis,qui de communi ſumptu plebis offerebantur. ¶ Conſequenter diuerſi excipiuntur & prohibentur à comeſtione immolatorum: & hoc, quatenus hoſtiæ Deo conſecratæ & ſacerdotij dignitas, ſacer locus & cultus Dei in eo, in ampliori reuerentia haberentur. [Ego dominus: Homo de ſemine Aaron, qui fuerit leproſus, aut patiens fluxum ſeminis,] iuxta ſenſum in expoſitione decimiquinti capituli introductum, [non veſcetur de his, quæ ſanctificata ſunt mihi,] hoc eſt, de hoſtijs mihi oblatis. [donec ſanetur.]ſicq; eo ſanato, ceſſauit in eo hæc prohibitio. [Qui tetigerit immundum ſuper mortuo,]id eſt, qui immundus eſt ex contactu, videlicet quia tetigit aliquid quod ideo fuit immundum, quia fuit in domo mortui, dum expirauit, & pertinebat ad ipſum.Omnia nanque quæ erant in domo morientis,erant immunda,vt in Numeris legitur.[& ex quo egreditur ſemen quaſi coitus:] hoc eſt, qui tetigerit eum qui fuſtinet ſeminis fluxum. [& qui tangit reptile,& quodlibet] id eſt, quodcunque [immundum, cuius tactus eſt ſordidus,]id eſt, inquinans tangentem.[immundus erat vſq; ad veſperum.] De huius inſtituti intellectu & cauſis,dictum eſt in vndecimi expoſitione capituli. [& non veſcetur his quæ ſanctificata ſunt.]hoc eſt,immolatis.[ſed cum lauerit carnem ſuam aqua,] id eſt, perfuſus fuerit aqua adſperſionis, [& occubuerit ſol,tunc mundatus veſcetur de ſanctificatis,quia cibus illius eſt].i. de iure competit ei,tanq̃ de ſtirpe ſacerdotali nato, cum impedimentum vtendi ſuo iure fuerat deletum. [Morticinũ].i.per ſe mortuum, [& captum].i.

Leui.10.
Leui.15.
Nũe.19.
Leuit.11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

† cõedẽt
* polluẽt
Leuit. 11.

suffocatũ[à bestia,]diu'q; mortuũ ex bestiæ laceratione[†non comedet]natus de stirpe hac, [nec* polluet in eis].i. in esu istoꝝ.Istud mandatũ 11.cap.& alibi plenius continet atq; expositum est.[Custodiant p̃cepta mea,vt non subiaceant pcõ & moriãtur in sanctuario, cũ polluerint illud.[Ego dñs q sanctifico eos.Ois alienigena non comedet de sanctificatis.]Certũ est q; his q non erant natione Iudæi,nec ad Iudaismũ conuersi,non licuit vesci oblatis:idcirco noĩe alienigenæ potest modo intelligi oĩs non existens de tribu sacerdotali, demptis tñ his,q paulopost excipiuntur.[Inglinus sacerdotis].i.alienus ad tẽpus in domo commorans

* vescet

sacerdotis,[& mercenarius]q seruit sacerdoti pro mercede,nec de eius est semine.[nõ* vescẽ tur ex eis:]qa sunt sui iuris,nec ad sacerdotẽ ptinent multum.[Quẽ aũt sacerdos emerit].i. seruus erit emptitius,[& q vernaculus domus eius fuerit].i. nutritus & natus in domo atq; obseqo sacerdotis.[hi comedent ex eis]dum fuerint mundi:nec enim sunt propriꝝ iuris,sed res ac possessio sacerdotis huiusmodi.[Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit].i. alicui viro non existenti de stirpe sacerdotali,[de his q̃ sanctificata sunt,& de primitijs]Deo oblatis,[nõ vescetur]qa cum marito tali facta est caro vna, & emãcipata à patre, idcirco de cætero conformatur marito in rebus domesticis victu'q; corporis. Nã coniugatoꝝ vna est mensa.[Sin aũt vidua vel repudiata & absq; liberis,reuersa fuerit ad domũ patris sui,sicut puella consueuerat,aletur cibis patris sui].i.oblatis qbus ante suã emancipationẽ licite vtebatur,qa tunc ratio cessat p̃fata.[Ois alienigena comedẽdi ex eis non habet potestatẽ. Qui cõederit de sanctificatis p ignorantiã] nec est de sacerdotum ꝓgenie,[addet qntam partem cũ eo q̃d comedit].i.tm̃ restituet,quantum sic illicite mãducauit,& vltra hoc ꝓ qnta parte tm̃, pro inaduertentia & negligentia sua,quæ non excusat eum in toto.[& dabit sacerdoti in sanctuarium].i.ad atrium tabernaculi deferet ista ad sacerdotẽ,cui sua illicita comestione intulit dãnum,& vt sacerdos oret p eo,atq; illatam sibi iniuriã indulgeat illi.[Nec contaminabunt sanctificata filioꝝ Israel].i.hi q non sunt sacerdotes,nec eoꝝ domestici modo prętacti, non vsurpabunt oblata.[q̃ offeruntur dño,ne forte sustineãt iniq;tatem sui delicti,cum sanctificata comederint].i.ne forsan mox puniantur anteq; pœnituerint.[Locutusq; est dñs ad Mosen,dicẽs:Loquere ad Aaron & filios eius,& ad oẽs filios Israel, dicesq; ad eos:Homo de domo Israel].i.natione Israelita,[& de aduenis q habitant apud vos].i.quicunq; ad Mosaicam legem conuersus,& inter vos commorans,[q obtulerit oblatiõem suam]Deo per manum sacerdotis,[vel vota soluens].i.oblationem ex promissione debitam exhibẽs,[vel sponte offerens]puta ex deuotione & supererogatione,[quicquid obtulerit in holocaustum domini]q̃d ad Dei honorem totaliter consumebatur,[vt offeratur per vos].i.per obsequm sacerdotum,q̃ꝝ fuit hostias populi Deo offerre.[masculus immaculatus erit]hoc est,animal masculini sexus,[ex bobus &]ex[ouibus & ex capris].i.ex speciebus pecoꝝ huiusmodi seu ex aliqua specie eorundem:quia vt dictum est sæpe,ex pecoribus seu iumentis nullum animal fuit immolatitium,nisi individua trium specierum istarum. Et quoniam holocaustũ fuit dignissimum sacrificium,idcireo non nisi animalia masculina poterant in holocaustũ offerri,vt frequenter præhabitum est:ideo capra non notat hic sexum, sed naturam, immo ꝓ hirco accipitur.[Si maculam].i.notabilem deformitatem aut monstrositatem [habuerit] animal,[non offeretis,neq; erit acceptabile]quia prohibitum est.[Homo qui obtulerit victimam pacificorum domino]hoc est,hostiam pacificam in gratiarum actionem pro beneficio dato,vel in postulationem pro beneficio dando,[vel vota soluens, vel sponte offerens,] secundum sensum iam habitum,[tam de bobus quàm de ouibus]aut etiam capris,quæ nũc causa breuitatis non exprimuntur,quia ex præcedenti mandato satis intelligi dantur.[immaculatum offeret,& acceptabile sit.]poterat tñ indifferenter esse masculini aut fœminei sexus.[Omnis macula non erit].i.nulla erit in eo] Et deinde exprimuntur maculæ in speciali.[Si cæcum fuerit,] immo & si vno duntaxat caruerit oculo.[fi fractum,] hoc est, læsum aut ruptum,[si cicatricem habens].i. deformem & perceptibilem fœditatem ex illato vulnere,eo curato.[si papulas,] id est, paruas cutis erectiones cum rubore, seu pustulas habens, [aut scabiem vel impetiginem,] hoc est, scabiem siccam, aut scabiem alterius generis habens,[non offeretis ea domino,]cui perfecta & integra sunt offerenda.[Bouem & ouem,au

†potes

re & cauda amputatis,voluntarie offerre]quis[† potest.] Hoc contrariari videtur verbo q̃d dictum est:Homo qui obtulerit hostiam pacificorum domino,vel vota soluens, vel sponte offerens,immaculatum offeret. Ad hoc quidam respondent,ꝙ istud sit intelligendũ de oblatione sacerdoti facta,non vt ea offerat Deo,sed vt vendita ea, precium eius cõuertat in vtilem aliquem templi vsum,puta in reparationem vasorum aut cortinarum,[votum autẽ ex eis solui nõ potest:]hoc est,votiuum aut solenne sacrificium ex eis fieri prohibetur. Vnde dicendum,ꝙ sacrificari talia poterant Deo in casu necessitatis articuloꝝ inopiæ,quando quis obligatus non erat ad sacrificiũ,nec aliud animal habuit,habereve poterat.[Votũ aũt ex his

Malac.1. solui nõ potest]hoc est,oblatio ex debito aut ꝓmisso,iuxta illud Malachiæ:Maledictus do

Malac. 1. Ibidem.

losus qui habet in grege suo masculum,& votum faciens,immolat debile Deo.Et rursus:Si offeratis claudum vel debile,nonne malum est?[Omne animal q̃d vel contritis, vel tonsis, vel sectis ablatisq; testiculis est,non offeretis domino.]cum sit monstrosum & vile.[De manu alienigenæ non offeretis panes deo vestro.]Hoc aliq sic exponunt,ꝙ sacerdotibus Iudæorum non licuit à gentilibus incircũcisis aliqd accipere,vt illud idẽ ex parte ipsoꝝ immolareť super altare Dei.[& quicquid aliud dare voluerit]alienigena,non accipietis illud ad offerendum:[qa corrupta & maculata sunt omnia:]q̃ alienigenæ ita dederũt vobis ad offerendum,non ꝙ oĩa illa essent in seipsis corrupta & maculata,sed qa Deo accepta non erant sacrificia inde facta,nec ex se,nec ex offerentium fide & deuotione, qa alienigenæ circuncisionem (q̃ erat signum fidei)nõ habentes,reputabant immundi.[non suscipietis ea] ò sacerdos ad offerendum. Poterant tñ ab alienigenis sumi pecuniæ,donaq; alia,ex qbus emerentur sacrificia immolanda.Sicq; secundo Machabæoꝝ libro scriptum est, ꝙ Seleucus rex Asiæ, ex sumptibus suis præstabat ea q̃ad sacrificia pertinebant.Hanc expositionẽ seqtur Lyra. Verum (vt refert)R.Salomon aliter exponit,dicendo ꝙ ista lex datur ad dubium remouendũ. Lex etenim data fuit non gentilibus,sed Iudæis:idcirco præceptum immolandi immaculata, solum adstringebat Iudæos:ideo sacerdotes Iudæoꝝ credere poterant aĩalia maculata oblata à gentibus,ex deuotione posse offerri per manus suas in altari holocaustoꝝ,& hoc remouet dñs p literam istam,q̃ talis est in Hebræo:De manu alienigenę nõ offeretis panes Deo vestro:qa corruptiones eoꝝ in eis sunt,& macula in eis est,non proficient eis.Dicit tamen R. Salomon,ꝙ animalia immaculata immolatitia,poterant ab alienigenis recipi & offerri.Si militer panes mundi & immaculati. Non autem immundi ex commixtione & maculati. Huic dicto videtur fauere quod in libro Esdræ ait rex Darius: A me præceptum est qd oporteat fieri presbyteris Iudæorum,vt ædificetur domus Dei.Quod si necesse fuerit, & vituli, & agni,& hœdi,in holocaustum Deo cæli,frumentum,sal, vinum, & oleum secundum ritum sacerdotum,qui sunt in Hierusalem, dentur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia,& offerant oblationes Deo cæli,orentq; pro vita regis & filiorum eius. ¶Præterea multi alienigenæ seu gentiles erant vere deuoti atq; fideles,vt Iob:ergo eorum sacrificia ex prędictis animalibus facta,poterant esse Deo accepta,ex ipsorum fide & deuotione.¶Insuper in Iob legitur,qualiter(Deo iubente)tres amici Iob sumpserunt septem tauros & septem arietes,quos Iob immolauit ꝓ eis, & placuit Deo sacrificium.illud etiam ex parte amicoꝝ Iob, inquantum ex obedientia & contritione fecerunt animalia illa offerri pro ipsis, magis tamen placuisse videtur ex parte Iob offerentis,& orantis pro illis.Deinde describitur, (quod & antea habitum est)in q̃ ætate poterant aĩalia munda offerri.[Locutusq; est dominus ad Mosen,dicens:Bos,ouis & capra cum genita fuerint,septem diebus erunt sub vbere matris suę:]quia tam diu ꝑ nimia teneritudine non sunt ad offerendum idonea.[die autem octauo & deinceps offerri poterunt dño,]quia ex tunc sunt solidiora:[siue ille bos,siue ouis,non immolabuntur vno die cum fœtibus suis].i.nec vacca,nec ouis eodem die offerri debet cũ suo fœtu,videlicet cum vitulo,aut agniculo,q̃d in detestationem idololatriæ prohibitum creditur,& in contemptũ maleficoꝝ,q fecerunt oppositũ ad placandũ amplius deos suos,vel vt ex sic simul oblatis maleficia aliqua perpetrarent.Item q̃ ad exercendum & instruendũ Iudæos,ad crudelitatem procliues, circa pietatem in hoĩes.Ad crudelitatem etenim quandã ꝓtinere videt,matrem cum fœtu simul mactare.[Si immolaueritis hostiam ꝓ grãrum actiõe domino, vt posset esse placabilis,eodem die comedetis eam:]hoc septimo capitulo scriptũ est atq; expositũ.[Ne polluatis nomen sanctũ meũ].i. ne p inobedientiã inhoneretis, & q̃si vilẽ paruipẽdatis me sanctũ sanctoꝝ,sed potius honorificetis & magnificetis me. [vt sanctificer in medio filioꝝ Israel].i.à toto Israelitico pplo tanq̃ vere sanctus recte honorer, ita vt mihi in sanctitate deseruiat,ex veſtra cõuersatione virtuosa & exẽplari excitat⁹ & ædificatus.[Ego dñs q sanctifico vos &c.Ego dñs.]¶Postremo,sicut dicta in isto capitulo, quasi plene præhabita sunt,ita & spũalis eoꝝ intelligentia ex præinductis patere censetur. Nempe q̃d præfatæ pſonæ immundæ,defectuosæ & viles,forinsecus ꝓhibebantur edere immolata,ꝓfigurauit ꝙ hoĩes intrinsecus vitiosi non debeant ad sacram ire cõmunionem,nec sacramenta suscipere, nisi confessi & expurgati.In speciali autem p leprosum notatur hæreticus,per seminifluum verbosus siue lasciuus: per immundum ex contactu, consentiens & cõmunicans alienis peccatis:per immundũ ex esu,gulosus:p inquilinum,discurrens & vagus,nunc hic,nũc alibi degens:per mercenarium,is qui intuitu & amore temporalium magis q̃ propter Deum, agit bona ex genere.Per alienigenam,infidelis,excommunicatus,siue schismaticus:per filiam sacerdotis populari marito nuptam,religiosa persona,ad exteriora & mundana vitiose conuersa.Debemus quoq; Deo offerre sacrificia illibata,hoc est,opera vere virtuosa, alioꝝ non infectiua,nec infœcunda,quæ per animalia testiculis carentia designantur, sed fœcũda, per quæ alij conuertantur,ædificentur,& accendantur in domino.

Leuit. 7.

¶Expo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Expositio literalis cap. 23. Loquutusq; est dominus ad Mosen, dicens. Arti. 43.

DE festis legis, & festorum sacrificijs nunc tractatur: [Loquutusq; est dominus ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israel: Hæ sunt feriæ quas vocabitis sanctas] .i. celebres, & ad diuina opera peragenda specialiter deputatas. [Sex diebus facietis opus] .i. sex primi dies in hebdomada erunt feriales, in quibus licebat manualiter atq; mechanice operari, nisi inter hos dies contingat solennitas alia. [dies septimus] .f. vltima dies hebdomadæ, [quia sabbati requies est,] hoc est, deputata ad quiescendū ab operibus exterioribus seruilibus in commemorationem q; Deus omnipotens septimo die quieuit ab omni opere quod patrarat; propter quod benedixit diei septimo, & sanctificauit illum. [vocabitur sanctus. Omne opus nō facietis in eo. Sabbatum domini est.] hoc est, dies requiei, designans quietem Dei prefatam [in cunctis, *habitaculis vestris] quia in die illo manserūt domi communiter, nec ignem accenderunt, nec præparauerunt cibaria, immo nec manna collegerunt, prout super Exodū dictum est plenius. [Hæ sunt ergo feriæ domini sanctæ, quas celebrare debetis tēporibus suis] nunc exprimendis, sicq; intelligitur istud de festis solennibus, quæ per plurimos dies durabant, vt infrà habetur. [Mense primo] anni, secundum computationem & ordinem mēsium apud Hebræos, qui mensis secundum ordinem mensium apud nos, est tertius aut quartus. [quartadecima die mensis eiusdem ad vesperum, phase domini est] .i. solennitas designans transitum, quo dominus seu angelus eius transijt illo vespere & de nocte per Aegyptum, percutiens primogenita Aegyptiorū, & Hebræos non vastans, in cuius rei memoriam paschalis illa solennitas incepit à vespera quartædecimæ diei mensis primi, & ipsa solennitas fiebat in memoriam liberationis filiorū Israel ex Aegypto, quæ liberatio facta fuit qntadecima mēsis istius die. Hinc subditur, [& quintadecima die mensis huius solennitas azymorum domini est] .i. solennitas paschalis, in qua per septem dies non licet vti panibus fermētatis, sed azymis tm̄, in signum ac recordationem, q; Aegyptij compulerūt filios Israel tam velociter egredi. q; ipsi Israelitæ non poterant fermentatum sibi panem parare, sed farinam consperſam, anteq; fermentaretur, ligantes in pallijs secum tulerunt, vt in Exodo continetur. [Dies primus] solennitatis paschalis, [erit vobis celeberrimus sanctusq;.] hoc est, celebris valde, atq; celebrior quinq; diebus eiusdem festi ipsum immediate sequentibus. [Omne opus seruile non facietis in eo, sed offeretis sacrificium in igne dño septem diebus] quibus durat festiuitas. Et quale fuerit sacrificium illud, in Numeris describitur, quo habetur: Offeretis incensum holocaustū dño, vitulos de armento duos, arietē vnū, agnos anniculos septē &c. [Dies aūt septimus erit celebrior & sanctior] qnq; p̄fatis diebꝰ intermedijs, vtpote tā festiuus & sanctus, vt primus. Vnde in Numeris vocat celeberrimus sicut primus. Veruntn̄ qñ sabbatū occurrebat in altero horū dierū, fuit absolute celebrior. [nullūq; seruile opꝰ facietis in eo.] Cō sequēter subdit speciale mādatum de primitijs spicarū dño offerēdis altera die post primam diē solennitatis paschalis. [Locutusq; est dñs ad Mosen, dicēs: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Cū ingressi fueritis terrā, quā ego dabo vobis, & messueritis segetē.] Aliq dicūt, q; tūc nōdum extiterit cōmunis segetum messis, & q; cito euenire non potuit, sed q; hoies tūc colligebant spicas maturitati magis appropinquantes in aliqua parte terræ illius, & inde offerebāt istas primitias. Veruntamen prout super Exodum scripsi, Glossa & alij multi, immo & Augustinus aliter sentiunt, vtpote q; regionis illius natura & dispositio habeant hoc, vel saltem tunc habuerunt, vt tam mane sit ibi messis. Hoc quoque textus videtur euidenter prætendere. Nam ait, Cum messueritis. Non autem fit messio ante communem segetum maturitatem. Deniq; subditur: [feretis manipulos spicarum primitias messis vestræ ad sacerdotē.] Ergo tunc messis fuit communiter ibi. [Qui leuabit fasciculum] hoc est, manipulum spicarum, [coram domino, vt acceptabilis sit] oblatio illa [pro vobis.] Sacerdos nanq; diuinę mandati cum oratione, & oblati eleuatione præsentauit quod obtulit, vt ex fide, deuotione, & obedientia offerentis, & meritis suæ orationis ac ministrationis, oblatio illa Deo placeret. [Altera die sabbati] hoc est, sextadecima die mensis primi, quæ fuit altera dies sabbati, id est, paschalis festiuitatis, cuius primus integer dies fuit quintadecima primi mensis dies. Vocatur autem prima illa paschæ dies sabbatum, quia tunc cessabatur à cunctis operibus, à quibus quiescebatur in sabbato. [& sanctificabit illum,] hoc est, manipulum diuino deputabit honori, & vsui sacerdotis. [Atq; eodem die quo manipulus consecrat] .i. offertur & sanctificatur modo præfato [cædet] hoc est, mactabit, [agnus immaculatus anniculus] .i. q nō fit vltra annum vnum habens ætatē. [in holocaustū domini.] Istud non est intelligendū de agno paschali, qui offerebatur quartadecima die mensis primi ad vesperum. [& libamenta offerentur cum eo,] hoc est, materiæ liquore perfusæ immolabūtur cum agno illo, de qbus subiungitur: [duæ decimæ similæ cōsperſæ oleo in incensum domini, odoremq; suauissimum.] Quæ verba in expositione 14. capituli satis exposita sunt. [liba quoq; vini, quarta pars hin.] Hin est nomen mensuræ, atq; (vt dictū est sæpe) mēsuræ apud diuersos diuersificantur, etiam illæ

Gene. 2.
* habitationib⁹
Exo. 12.
Exo. 12.
Nūe. 28.
Ibidem.
Leuit. 14

illæ quæ eiusdem sunt noīs: ideo quantitatē hin, certitudinaliter scire non possumus. Offerebant aūt etiam primitias vuarū. [Panem & polentam & pultes non cōdetis ex segete, vsq; ad diem q̄ offeretis ex ea Deo vestro] .i. ante oblationem primitiarū segetis nouæ, non manducabitis aliquē cibū factū ex segete noua, vt de fructibus terræ vestræ primo honorificet Deus, in recognitionem q; omnia sunt ab eo, sicq; etiam in hoc primum quæri videatur regnum cælorū. Polenta autem nunc dici potest esca facta ex granis nouis tostis, quæ confricata sunt manibus. Super Exodum vero hoc extat expositum. Puls vero vocatur cibus factus ex farina & aqua seu lacte. [Præceptum est sempiternum] .i. iugiter duraturū, durante testamenti veteris cursu, [in generationibus cunctis q; habitaculis vestris.] Sequitur de solennitate pentecostes. [Numerabitis ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarū] hoc est, à secundo die solennitatis paschalis, diem illum secundum includendo. [septem hebdomadas] dierū [plenas,] quæ reddunt dies quadragintanouē, [vsq; ad alterā diem expletionis hebdomadæ septimæ] .i. vsq; ad diem immediate sequentem vltimum diem illarum septem hebdomadarū. [.i. quinquaginta dies] ita q; dies illa sequens vltimum diem prefatum, est quinquagesimus dies. [& sic offeretis sacrificium nouum dño ex oībus habitaculis vestris] .i. principalis ex qualibet domo. [panes primitiarū duos] .i. duos panes ex primitiis nouis q; fructibus, ex quibus in pascha grana obtulistis, [de duabus decimis similę fermētatæ] ita q; vterq; panum illorū constabit ex totidem similæ decimis. Vel (vt alij opinantur) in vtroq; fuit tm̄ vna similæ decima. Vocatur q; decima, decima pars ephi, de q̄ mensura p̄dictum est. ¶ Præterea quæri potest, q̄modo hic dicatur, similę fermentatæ, cum 2. cap. dictum sit: Ois oblatio q̄ offertur dño, absq; fermento fiet. Ad q̄d patet responsio ex dictis in expositione 2. cap. & etiam septimi, q̄ habetur: Panes quoq; fermentatos cum hostia &c. [q̄s coquetis in primitias dño] .i. quos panes formabitis, vt dño in primitias offerantur, vt tactum est. Offeretis q; cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & vitulū de armento vnū, & arietes duos, & erunt in holocaustum: ita q; offerentur in holocaustum: nec vnusq; hæc oīa obtulit, sed de cōmuni potius offerebantur pro oībus. Durauit autem solennitas illa pentecostes sicut paschalis septem diebus, in quorū q̄libet ista offerebant, vt Magister in historijs ait. Erunt ergo in holocaustō [cū libamentis suis, in odorem suauissimū dño.] Hinc in Numeris habetur de sacrificijs huius festi: Offeretis q; holocaustū vitulos de armēto duos, arietem vnū, & agnos anniculos septem atq; in sacrificijs eorū similæ oleo consperſæ tres decimas, per singulos vitulos: p arietes, duas: p agnos, decimā decimæ, q̄ verba suo exponentur in loco. ¶ Sed inter hæc quæri potest, qualiter in isto dicatur capitulo, q; offeretur vitulus vnus, & arietes duo. Numerorū vero p̄fato capitulo, q; erunt vituli duo, & aries vnus. Ad q̄d respōderi posse videtur, quòd vtrunq; fieri poterat, secundum quod loco & tempori amplius cōgruebat. [Facietis & hircum pro peccato] hoc est, pro remissiōe peccati offeretis hircum, q immundum est animal. [duos q; agnos anniculos] offeretis [in hostias pacificorū,] vt sæpe expositum est. Veruntamen de his duobus agnis non fit mentio in Numeris. ideo quidam putant istud intelligendum de agnis duobus iugis sacrificij, qui offerebantur quotidie, vnus de mane, alter de vespere. Vel quod hic exprimitur, ibi tacetur, vt ex præhabitis datur intelligi. [Cum q; eleuauerit eos sacerdos cū panibus primitiarū coram domino, cedent in vsum eius, & vocabitis hunc diem celeberrimum atq; sanctissimum.] Solennitas nanq; pentecostes fuit valde magna & sancta in lege, & vna præcipuarum celebritatum. [Omne opus seruile nō facietis in eo. Postquam autem messueritis segetem terræ, non secabitis eam vsq; ad solum, nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. Ego sum dominus Deus vester.] Istud præceptum suprà habitum expositum q; confitit. Sequitur de festo tubarū. [Locutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israel: Mēse septimo, prima die mēsis, erit vobis sabbatum memoriale] hoc est, solēnitas, in qua sicut in sabbato ab exterioribus seruilibus q; operibus est quiescendum in memoriam liberationis Isaac à morte, quando pater eius ex Dei præcepto extendit manum suam ad ipsum immolandum, quēadmodum in Genesi describitur. [clangentibus tubis] illo etenim die clangebāt Iudæi cornibus pecorinis, eo q; aries pro Isaac immolatus, cornibus hæsit inter fruteta, & illarum clangor tubarum, fuit excitatio præparatoria ad agendum hilariter ac deuote omnia mensis septimi festa, qui quasi totus erat celebris apud eos. [& vocabitur sanctum] sabbatum, tanquam diuino cultui deputatum. [Omne opus seruile non facietis in eo, & offeretis holocaustum domino.] Nec solum tunc offerebatur holocaustum, sed & alia sacrificia quædam, quæ non hic, sed in Numerorum libro exprimuntur, quo legitur: Offeretis holocaustum domino vitulum vnum, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos septem, & hircū pro peccato, præter holocaustum calendarū cum sacrificijs. ¶ Consequenter agitur de festo expiationis. [Loquutusq; est dominus ad Mosen, dicens: Decimo die mēsis huius septimi, dies †expiationis erit celeberrimus.] Hoc festū vocatū est expiatiōis, in recognitionē & grāratiarū actionē, q;

Matt. 6. Exo. 22.
Ibidem.
Leui. 23.
Gen. 22.
Nūe. 29.
†expiationum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exo. 32. ꝙ dominus illa die ignouit filijs Israel de crimine adorationis aurei vituli, vt dictū est sæpe. [& vocabit sanctus, affligetisq; aīas vras in eo]orationibus, vigilijs, atq; ieunijs insistēdo, qa &si culpa fuit indulta, non tamen pœna in toto, & interim peccauerūt. [& offeretis holocaustum dño,]prout in Numeris conscriptū est. Eadem sacrificia offerebātur in isto festo ac p̄cedenti. [Omne opus seruile non facietis in tempore diei huius, qa dies propiciationis, hoc est, diuinæ miserationis atq; placationis [est, vt propiciet vobis dominus Deus vester.]Ex hoc elicitur, ꝙ licet festiuitas ista extitit instituta in cōmemoratiōem remissionis p̄cī adorationis vituli, nihilominus vltra hoc instituta fuit ad impetrandum cęterorum q̄q; remissionē peccaminum, & ad satisfaciendum p̄ idololatria illa grauissima. [Cui aīa q̄ afflicta nō fuerit in die hoc]. i. cui homo adultæ ætatis ac vestræ religionis, qui seipsum non castigauerit in hoc die per vigilias, oīones, ieiunia, seu consimilia pœnitētiæ virtutum q̄q; opera. [peribit de *populis suis *populo suo:] qa peccando mortaliter, meretur damnari, aut etiā temporaliter est plagāda, & nisi pœnituerit, condēnabitur. [& q̄ operis quippiam fecerit]. i. aliquid notabile de opere seruitutis aut vitioꝝ. [delebo eam de populo suo.]Nam & contra præceptum agendo, sepa rabat à mystico corpore synagogę electæ, & incorporabat diabolo. [Nihil ergo opis facietis in eo. Legitimum sempiternum erit vobis. Sabbatum requetionis est, affligetisq; aīas vestras die nono mensis, à vespero vsq; ad vesperę celebrabitis sabbata]hoc est, festa [vestra.] Hoc dī ad insinuandum ꝙ præcedens festiuitas (sicut & alia quædam festa in lege) inchoabat à vespera p̄cedentis diei, & vsq; ad vesperam durabat diei sequentis. Nunc de solennitate tabernaculoꝝ subiungitur: [Et locutus est dominus ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israel: A qntodecimo die mensis huius septimi, erunt feriæ tabernaculoꝝ septē dieb⁹ domino.]hoc est, ad laudē & gloriam dñi, atq; in recognitionē bñficioꝝ ipsius celebrabitur festiuitas ista septē diebus, eo ꝙ filij Israel habitauerunt in solitudine in tabernaculis atq; vmbraculis q̄draginta annis, & ibi p̄tegebantur ac nutriebantur à Deo. [Dies primus erit celeberrimus, atq; sanctissimus. Omne opus seruile nō facietis in eo, & septē dieb⁹ offeretis holocausta domino] vtNūe. 29. pote q̄libet festi istius die. De hoc in Numeris diffuse habetur. [Dies q̄q; octauus]s. dies præfatā solennitatē p̄xime sequēs, [erit celeberrimus dies atq; sanctissimus,]& in eo fuit solēnitas alia. Vnde mox addit: [& offeretis holocausta dño. Est em̄ cœtus atq; collectæ.]& de sacrificio tunc agēdo, habet in Numeris. ¶ Porro (vt Lyra dicit) hoc festum vocatum est cœIbidem. tus atq; collectæ, qa eadē die colligebat pecunia p̄ sacrificijs per annū fiendis, & alijs necessitatibus tēpli aut tabernaculi, de cōmuni sumptu præstandis. ¶ Sed his contradicit R. Paulus: Ex hoc, inquiens, ꝙ dies ista dicebatur cœtus & collectæ, nō habet ꝙ in ea fiebat illa pecuniR. Pau. aꝝ collectio &c. qa similiter dies septima festi paschæ dicebat collectæ, vt in Deuteronomio legit, & tñ nullus dicit, ꝙ in ea colligebantur pecuniæ. Manifestum est quoq; apud doctores Deut, 16 Hebræoꝝ cōmuniter, ꝙ p̄fata pecuniaꝝ collectio fiebat p̄ totam terram p̄missionis primo die duodecimi mensis, vt habetur per scripturas eoꝝ authenticas, in qbus credendum est eis in his, q̄ nō pertinent ad eorum errores. Ideo autem festum hoc dicebatur cœtus & collectæ, qa in eo populus debuit adunari & colligi ad vacandum diuinis, & p̄ consequens cessare ab opibus seruilibus. Vnde huic verbo cœtus seu collectæ, semp adiungit in hac materia cessatio ab opibus. Sed circa hoc attendēdum, ꝙ ista festiuitas q̄ agebatur, post septimum diem festi tabernaculoꝝ, nullam rōnem habuit literalem pertinētem ad p̄teritoꝝ memoriā. Vnde tota eius ratio est figuratiua futuri, nec est dicendum ꝙ p̄figurauit adunationem & pacē populi Israel in terra p̄missionis. Sic nanq; cessasset post ingressum in terram illā, quemadmodum cessat figura, figurato adueniente. Hinc dicendū videtur, ꝙ figurauit congregationē fidelium in ecclesia ad orandū, vel in regno cæloꝝ. Cuius signum est, ꝙ in tota lege Mosaica septenarium celebrabatur, vt patet de sabbato, & septem diebus paschæ, ac totidē pēteco stes, ac tabernaculoꝝ, & de sabbato terræ post sex annos. Dies aūt octaua non fuit celebris, nisi in hoc loco, in q̄ manifeste notatur, ꝙ expletis oībus festis veteris testamenti, q̄ oīa in hoc capitulo recitantur, succederent festa Christi q̄ in die octauo, hoc est, in Chri resurrectione sumpserunt exordium, prout ista plenius in Glossa tractantur, quæ non sunt intelligenda ad sensus mysticos p̄tinere, sed ad literā rōne prædicta. Hæc R. Paulus. ¶ Attamen verbis Euseb⁹. Lyræ concordat quod in Scholastica fertur historia: Octaua illa dies fuit solennis, quia in ea conueniebant ad faciendum collectam, forte in vsus pauperum, vel in alios vsus communes.
Leui. 24 Verba q̄q; sancti Thomæ quæ sequenti ponentur capitulo, non consonant verbis R. Pauli. Deinde recapitulantur prædicta. [Hæ sunt feriæ domini]hoc est, dies festiui, [quas vocabitis celeberrimas atq; sanctissimas, offeretisq; in eis oblationes domino holocausta & libamenta]. i. liquida sacrificia, [iuxta ritum vniuscuiusq; diei]hoc est, secundum quod iussum est fieri in vtroq; hoꝝ dierum solennium, [exceptis sabbatis domini,]quæ s. celebrantur assidue p
† & offe totū anni decursum, [donisq; vestris,]id est, beneficijs quæ ex supererogatiōe aut simili causretis sa dederitis ministris templi, [† & quæ offeretis ex voto,] hoc est, ex promissione aut obligatione

gatione, [vel q̄ sponte tribuetis dño]. i. ex deuotione, & vltra cōstitutū seu debitum dño offeretis: his, inquā, demptis, offeretis quæ dicta sunt in solēnitatibus illis p̄cipuis, q̄ semel occurrunt in anno. [A quintodecimo ergo die mēsis septimi,]secundū cōputationē Hebręoꝝ, cui apud nos correspōdet September. [qñ cōgregaueritis oēs fructus terræ vestræ, celebrabitis ferias domini septē diebus:]quibus agebat festum tabernaculoꝝ, vt dictū est. Quocirca pensandum, ꝙ secūdum legē ter in anno soluebant primitiæ. Primo de nouis granis in pascha, Secundo de nouis panibus in pentecoste, Tertio de oībus fructibus terræ, de qbus erāt soluēdæ. Nēpe vt aliqui dicunt, non dabant de terræ nascentibus, nisi de septem speciebus, vtpote de frumēto, hordeo, vinea, oliua, malogranato, ficu & palma. Et ista solutio in Septēbri fiebat. [Die primo & die octauo erit sabbatū. Sumetisq; vobis die primo]festi tabernaculoꝝ, [fructus arboris pulcherrimę]s. poma citrina, vt aliqui opinātur, q̄ decora sunt valde. [spatulasq; palmaꝝ & ramos ligni]. i. arboꝝ [densaꝝ frondium, & salices de torrente] i. torrentibus, vbi crescunt. [& lætabimini corā dño Deo vestro, celebrabitisq; solennitatem eius septē diebus p̄ annū] Hæc em̄ sumpserūt in cōmemorationem, ꝙ quadraginta annis in solitudine desuper pasti sunt cibo clarissimo, & nube p̄ diem cōtra solis ardorē protecti, in tentorijsq; morati, ac inde perducti sunt in terrā lacte & melle manantem. Et ne obliuiscerentur mirabilium quæ Deus fecit eis in solitudine, in qua per quadraginta annos vestimēta eoꝝ non sunt attrita. Quæ omnia in obseruātia huius festi, quasi in libro quodā (secundū Deut, 29 Guilhelmum Parrhisiensem) leguntur. Hinc in textu subiungitur: [Mense septimo festa celebrabitis, & habitabitis in vmbraculis]factis de p̄fatis materijs, [septem diebus. Omnis qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis, vt discāt posteri vestri, ꝙ in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de terra Aegypti.] Parentes nanq; exposuerunt filijs suis causam habitationis & obseruantiæ huius. [Ego dominus Deus vester. Locutusq; est Moses super solennitatibus domini ad filios Israel.]

¶ De spūali significatiōe huius cap. 23. & verbis q̄rundā doctoꝝ. Art. XLIIII.

SEcundū q̄d cōpendiose scribit in prima Secundæ Thomas, quæst. 102. in veteri lege erāt septē solennitates temporales. i. certis anni tēporibus venientes, & vna q̄si cōtinua, qa in ea continue mane & vespere immolabat agnus. Festoꝝ aūt tēporaliū primū erat, q̄d iterabat omni hebdomada, & hæc erat solennitas sabbati, q̄ celebrabat in memoriā creationis. Alia solennitas fuit in exordio cuiuslibet mensis, videlicet festū neomeniæ, q̄d celebrabat in memoriā diuinæ gubernationis, qa hæc inferiora secundū motū lunæ p̄cipue variant. Ideo seruabat hoc festū in nouitate, nō in plenitudine lunæ, ad euitandū idololatriæ cultum, qm̄ in plenitudine lunæ sacrificabāt idololatræ ipsi lunæ. Et quia hæc duo bñficia sunt cōmunia toti generi humano, ideo frequētius iterabātur. Alia quinq; festa celebrabātur semel in anno, & recolebātur in eis specialia q̄dā bñficia, populo Israelitico specialiter cōdonata. Celebrabat em̄ festū phase, in memoriā liberationis populi ex Aegypto, & qnquagesimo die festum pentecostes in memoriā bñficij legis datæ in Sinai, qnquagesimo die post paschæ exordiū. Alia tria festa recolebāt specialia beneficia populo illi exhibita, & celebrabātur septimo mēse, q̄ quasi totus apud eos fuit solennis, sicut & septimus dies. In prima etem̄ die mensis septimi erat festū tubaꝝ, in memoriā liberationis Isaac: decima die mensis illius fuit festū expiationis, vt dictū est: quintodecimo die fuit festū tabernaculoꝝ, in quo sumpserūt fructū arboris pulcherrimæ, vtpote citrū, & lignū densaꝝ frondiū. i. myrtū, q̄ sunt odorifera, spatulasq; palmaꝝ & salices de torrente, q̄ diu retinēt suū virorem. Et hæc in terra promissiōis inueniunt, q̄ fiebāt ad significandū, ꝙ p̄ aridam terrā deserti Deus duxerat eos ad terrā deliciosam. Octauo die celebrabat festū cœtus atq; collectæ, in q̄ colligebātur à populo ea quę necessaria erāt ad expensas cultus diuini, p̄ q̄d significabat adunatio populi, & pax p̄stita in terra promissionis. Figuralis vero ratio hoꝝ festoꝝ est, qa p̄ iuge sacrificium agni figuratur perpetuitas Christi æterna, qui est agnus Dei, de q̄ ad Hebræos ferit Iesus Chr̄s heri & hodie, ipse & Heb. 2. in secula. Per sabbatū significat quies nobis data p̄ Chr̄m. Per neomeniā, quæ est incensio lunæ, illuminatio primitiuæ ecclesiæ. Per festū pentecostes, descensus spiritus sancti in Chri di Actor. 13. scipulos. Per festum tubaꝝ, p̄dicatio apostoloꝝ. Per festum expiationis, emundatio populi Christiani à suis peccatis. Per festū tabernaculoꝝ, peregrinatio fidelium in hoc mundo, in q̄ ambulāt in virtutibus proficiendo. Per festum cœtus atq; collectæ, congregatio fidelium in regno cælorum: idcirco hoc festum dicebat sanctissimum. Et hæc tria festa erāt ad inuicem continua, quoniā à vitijs expiatos in virtutibus oportet proficere, quousq; ad Dei pueniāt visionem. Hæc Thomas. In qbus duo tāguntur cōtra R. Pauli verba p̄cedenti articulo introducta. Primū est, ꝙ in festo cœtus & collectæ fiebat collectio necessarioꝝ ad diuini cultus expensas. Secūdū est, ꝙ p̄ ipsum figurabatur collectio populi, & pax in terra promissa. Nec inde sequit ꝙ Rabbi Paulus cōcludit, nisi dicatur, ꝙ institutū fuit dūtaxat ad illa p̄figuranda. R. Paul⁹ Deniq; de his festis & eorum appellationibus ac sacrificijs plura induci possent ex Iosepho

Universidad de Deusto Biblioteca

Nu. 28. & 29. alijsq; authoribus, de qbus vsq; ad ꝓallegatū librum Nume. transeo. In generali ꝙq; assignatæ sunt rationes ad literā, cur Deus iusserit sibi sacrificia de præfatis animalibus potius q̄ de alijs immolari. In speciali vero de singulis reddere rationem, vt cur præcepit sibi tot præcise vitulos siue agniculos offerri in illo, vel illo festo, & cur tot in illo, cū alijs eis adiunctis, videtur supra hoiem esse, ita ꝙ ad huiusmodi quæstiones liceat respōderet Quis cōsiliarius eius fuit? Et rursus: Non discutit seruus dñm suum. Tamen (vt tangit Guilhelmus) si in speciali plene sciremus oīa sacra & sacrificia, ac obseruantias idololatrarū, possemus faciliter de multis, aut omnibus his, rationabiles tradere causas. At vero de spiritali significatione paschę & cōcernentium festū illud, dictū est super Exodū. ¶ Moraliter autem docemur ex isto capitulo, vt in præcipuis euāgelicæ legis solennitatibus Deo oīpotenti cum p̄cipua deuotiōe vacemus, ac spiritalia munera offeramus. Immo quicqd p̄cipuū fuerit in nobis in actu vel habitu, aut in potentia, siue in naturalib⁹, siue in donis gratuitis, creatori & iustificatori nostro cū singulari deuotione, gratiarū actione, atq; interna munditia iugiter immolemus & asserbamus: immo tāto humilius & integrius, q̄nto huiusmodi donum in nobis fuerit maius, vt nunq̄ de aliquo tali inaniter gloriemur vel extollamur. Quid autem per immolationē agni, bouis, arietis, capræ, similæ, olei, & cōsimilium intelligendum sit, vbertim præhabitum est. Præterea, omne tēpus, videlicet septem hebdomades, q̄ inter Pascha & Pentecosten eueniūt, numerare ac mensurare debemus, ita vt ipsum fructuose pertranseamus, sicq; de Christi resurrectione gloriemur in dño, vt per omne hoc tempus ad copiosam adorādi spūsancti susceptionem nos præparemus, atq; in ipsa dignissima Pentecostes celebritate, offeramus dominо panes duos primitiarū. i. oem actum p̄cipuum, tam cōtemplatiuæ vitæ q̄ actiuæ, cum septem agnis. i. puris & innocentibus actibus septem donorū spūs sancti. Celebremus insup festū tabernaculorū, nō sic, sicut in veteri lege, sed q̄d p festum illud est prāfiguratum. Vnde Zach. 14 & Zacharias scribit: Omnes qui reliqui fuerint, ascendēt ab anno in annū, vt adorent regē dñm exercituum, & celebrent festiuitatem tabernaculorū. Quemadmodum em̄ Hebrēi septimo mense iussi sunt agere festum illud in memoriam deductionis eorū per desertum, vsq; in terrā promissam, ita & nos q̄tidie cum cordis celeberrima gratiarū actione debemus recolere, q̄liter p Chr̄i aduentum & passionem, de vitioꝝ caligine & dæmonū potestate erepti, p vallem hāc lachrymarū tanq̄ p solitudinem, ad patriam ęternę deducimur claritatis, & interim in isto exilio q̄si in terra deserta, inuia, & inaquosa, pascimur & potamur, ꝓtegimur Pſal. 62. & gubernamur à dño, in q̄bus oīm gratam memoriam debemus accipere fructus arboris pulcherrimæ. i. actus & opera Christi cōsiderare, fructum & meritū suæ p̄stantissimæ passionis participare. Chr̄s quippe est lignū vitæ, & pulcherrima sapientiæ arbor, q seipsum vocauit Prouer. 3 viride lignum etiam tunc, dum tanq̄ leprosus & quasi percussus à Deo, baiulans sibi crucem exiuit, Iteꝝ arbor ista est crux saluatoris, arbor vere decora & fulgida, ornata regis purpu- Eſa. 15. ra, cuius fructus est meritum Chr̄i, saluatio mundi, salus æterna. Spatulasq; palmarū. i. docu- Ambro. menta & exēpla apostolorū, q̄ sublimiter iusti, floruerūt vt palmæ, & ramos doctrinarū atq; virtutū extenderūt ad nos, vt inde pascamur. Et ramos ligni densarū frondiū. Hoc lignū est glorioſissima Chr̄ifera virgo, plena oīm supnorū donis charismatum, q̄ de sua opulentia liLucę 1. beralissime nobis cōmunicat, q̄ alis suæ pietatis ac potestatis, tanq̄ densissimis frondibus nos ergo intelligi possunt virgines sacræ, q̄ carne infœcundæ, omni floruerunt castitatis cando Pſal. 75. re. His oībus ecclesiam Christi, habitaculum cordis nostri, conuersationem nostram in isto exilio decorare debemus: sicq; cogitatiōes nostræ diem festum agant Deo in animo.

¶ Expositio capituli XXIIII. Et locutus est dñs ad Mosen. Art. XLV.

Exo. 21. REpetuntur in huius capituli exordio aliqua in Exodo scripta & habita, similiter in fine capituli huius. [Et loquutus est dominus ad Mosen, dicens: Præcipe filijs Israel, vt afferant tibi oleum de oliuis] expressum, [purissimum] non fæculentum aut mixtum, [ac lucidum] quoniam prę̄stantiora pro diuino cultu sunt exhibenda, & de huiusmodi oleo clarior flamma gignitur & nutritur, [ad concinnandas lucernas iugiter,] id est, quatenus ex oleo illo lucernæ, in exteriori tabernaculi parte positæ ac lucentes, decenter impleantur ac foueātur. [extra velum testimonij i tabernaculo fœderis.] Hoc additur, quia (vt tactum est) & interiorem tabernaculi partem, quæ vocata est sancta sanctorum, velum pendebat. [Ponet, implebit, accendet ritas lucernas, vt ardeant, luceantq; in tabernaculo tota nocte vsq; Ioſe. li. 3 ant. iud. in mane, & tunc extinguebantur vel omnes, vt aliqui dicunt, vel vt Iosephus recitat, tres p cap. 10. diem permittebantur lucere, [cultu ritusq; perpetuo in generationibus vestris.] Oleum istud lucernarum, ministrabatur à populo de sumptu communi: erantq; aliqui deputati ad offerendum illud, ac prouidendum de eo. [Super candelabrum mundissimū ponentur semp in conſpectu

conſpectu dñi]. i. iugiter positæ erunt ac permanebunt sup candelabrum aureum q̄d in exteriori parte tabernaculi stetit: & lucernæ hæ erant septem, immo secundū Iosephū, septē lampades erant insertæ & innexæ candelabro. [Accipies q̄q; similam]. i. puram & delicatissimam Ioſe. li. 3 ant. iud. tritici farinā, [& coques]. i. p sacerdotes formari parariq; facies, qa ad sacerdotes hoc ptinebat, & forsan Moses primo eis modū faciendi mōstrauit. Coques, inquam, [ex ea duodecim cap. 10. panes, q̄ singuli habebunt duas decimas]. i. in vnoq̄q; panū illoꝝ erit tanta similæ quātitas, s. bis decima pars ephi. [quoꝝ senos altrinsecus sup mensam puriſſimā coram domino statues]. i. in vna parte mensæ aureæ pones sex panes propositiōis simul, & vnum sup alium, atq; in alia parte eiusdē mensæ ex oppositō collocabis sex alios panes. [& pones sup eos thus lucidissimū]. i. sup quēlibet cumulū horū panum, pones thus optimum & odoriferū in aureo vasculo. [vt sit panis]. i. vt cōgeries horū panum sit cibi in monimentū]. i. in memoriale [oblationis dñi] qa p totam hebdomadā stabāt ibi in signum & testimoniū obedientiæ filiorū Israel, de quoꝝ sumptu atq; materia erāt formati ac imolati. [Per singula sabbata mutabuntur corā dño.] Nam q̄libet sabbati die remouebātur panes veteres, mox q̄q; alij recentes sup mensam reponebant in loco priorū. [susceptī à filijs Israel,] q materiā panū istorū sacerdotibus exhibuerunt, & ob hoc panes isti dicunt susceptī à filijs Israel. [fœdere sempiterno, eruntq; Aaron & filiorū ei⁹,] qa in eorū esum cesserūt. [vt comedāt eos in loco sancto,] puta in atrio, aut in aliqua æde aut exedra ꝓpe sita, [qa sanctum sanctorū est de sacrificijs dñi iure ꝓpetuo.] De ista materia nūc breuiter trāseo, qm̄ super Exodū, p̄sertim in expositiōe cap. 25. diffuse inde tractatū est. Verū vt Iosephus scribit, hi panes azymi erāt, & singulis aurea superponebat patena thure plena, atq; diluculo sabbati panes duodecim recētes & calidi imponebant, & stabāt ibi immoti vsq; ad sabbatū sequens, tuncq; illis sublatis, & thure super altare sucęſo, ac dulci odore indē surgente, noui cum alio thure subſtituebātur. Erant autem duodecim, iuxta numerū duodecim tribuum Israel, in quoꝝ sempiternā memoriā corā dño positi erāt. Verum sicut ex primo Regum & Euangelio comprobatur, in necessitatis articulo poterant 1. Re. 21. alijs, q̄ sacerdotibus, ad edendum cōmunicari. Præterea quia diabolus iugiter elaborat triti- Mat. 16. co superseminare zizania, consequenter narrat casus aduersus ac sceleratus, qui inter bona Matt. 13. tot accidit. [Ecce autem egressus] de habitaculo suo, & de impio mentis conceptu prorumpens in actum malignū, [filius mulieris Israelitidis, quem peperit de viro Aegyptio inter filios Israel.] Circa hoc quidam satis assertorie refert, ꝙ ille vir Aegyptius fuit, quem in Exo- Exo. 2. do legitur Moses occidisse, quia iniuriā fecit Hebræo, & ꝙ mulier ista de adulterio cōcepit à viro illo. Sed istud incertum videtur, præsertim cum in scripturis mariti cōmuniter viri fœminarum vocentur. Vnde potius puto, ꝙ ista Hebræa nupserat illi Aegyptio. Nam aliqui & aliquæ Hebræorum, cum Chananæis atq; Aegyptijs inierunt connubia, nec ante Mosis le- Num. 25 gem hoc eis ꝓhibitum erat. [iurgatus est in castris cū viro Israelita. Cumq; blasphemasset nomen Dei, & maledixisset ei,] q̄d supsceleratissimum fuit, & impius ille amaritudinis felle repletus, ac iræ & impatientiæ stimulis agitatus, ꝓrupit in verba tam criminosa. [adductus est ad Mosen,] tanquam ad principem & iudicem. [Vocabatur autem mater eius Salumith, filia Dabri, de tribu Dan. Miseruntq; eum in carcerem.] Hoc fecerunt ex Mosis iussione, cui nondum (vt apparet) fuerat formaliter reuelatum, qua morte puniendi essent blasphemi, quanuis iam ei reuelatum extiterit, ꝙ maledici in suos parentes, & blasphemi in Deū omnium patrem primum ac summum, essent necandi. Sed qualem carcerem habuerūt in eremo illa, in qua nullam sibi domū construxerāt? Respondeo, ꝙ nomine carceris, potest intelligi fouea aliqua, aut strictus pœnalisq; locus, vbi reum hunc forsan vinxerunt, [donec nossent qd iuberet dñs]. i. quousq; Deus p Mosen reuelaret eis genus mortis huic infligendum. [Qui loquutus est ad Mosen, dicens: Educ blasphemū extra castra]. i. extra habitacula seu tentoria populi, tanq̄ indignum mori ac viuere in medio plebis Deum colētis. [& ponāt omnes qui audierunt] verba suæ blasphemiæ, [manus suas super caput eius,] vt zelo iustitiæ imprecentur ei debitam pœnam, & cōtra eum testentur. Si aūt tam multi audissent blasphemias eius, ꝙ omnes simul nō potuissent manus superimponere capiti eius, fecissent hoc successiue, vel quidam principales ex omnium parte. [& lapidet eum populus vniuersus]. i. aliqui ex parte vniuersorū, ita vt cæteri adstādo, cōsentiendoq; lapident, secundum q̄d Paulus Stephanum Act. 7. 8. lapidauit. Deinde occasione huius facti, dātur leges communes de iusta vltione ac talione. [Et ad filios Israel loqueris: Homo qui maledixerit Deo suo,] vtpote vero Deo, aut etiā sanctis eius, quoꝝ blasphemia redundat directe in Deum. [portabit *iniqtatem suā]. i. vltionem *peccadebitam sustinebit. [Et qui blasphemauerit nomen dñi]. i. Deum nōie designatum, [morte tū suum moriatur]. i. lapidetur, sicut subiungitur. [lapidibus eum opprimet]. i. obruet & occidet [ois populi multitudo:] qa etsi pium sit, ꝓpriam æquanimiter ferre iniuriam, impium tamen est Dei iniuriam, p̄sertim blasphemiā, dissimulare aut sustinere. Immo cū homo debeat Deum incomparabiliter plus q̄ seipsum & cætera cuncta diligere, zelum suum debet in tali casu ꝓ

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deo demonſtrare. Deniq; tam enorme crimen eſt maledicere Deo, vt ſcriptura in alijs locis horreat illud exprimere, atq; ob id per bonum cõtrarium illud deſignet, ſicut in Iob: Niſi in faciem benedixerit tibi. Et tertio Regum, Benedixit Naboth Deo & regi, [ſiue ille ciuis]. i. natione Iudæus, ſeu diutinus habitator in loco veſtro. [ſiue peregrinus fuerit,]id eſt, conuerſus ad Iudaiſmum, aut aduena inter vos, quia etſi nondum ad finem conuerſus eſſet, non tamen blaſphemia eius eſſet ferenda. [Qui percuſſerit * aut occiderit hominem]ex ira, odio, proposito, contra proceſſum & formam iuris, [morte moriatur.]ſecus ſi fortuite, vel à caſu, ſeu neſcienter, qa tunc erat in ciuitate aliqua refugij ſuſcipiendus ac defenſandus. [Qui percuſſerit animal]. i. iumentum alterius iniuſte occiderit, [reddet vicarium, id eſt, animam ꝓ anima ſua]vrpote pecus ſeu beſtiam eiuſdem valoris ac ſpeciei. [Qui irrogauerit maculam,]id eſt, grauem & irreparabilem deformitatem aut læſionem, ſeu mutilationem, [cuilibet ciuium ſuorum, ſicut fecit, ſic fiet ei. Fracturam]. i. vulnerationem aut membri diſſipationem, [pro fractura, oculum ꝓ oculo, dentẽ pro dente reſtituet]. i. reſtituere compelletur, ita vt oculi ſui erutionem, ſeu dentis excuſſionẽ pati cogat, ſicq; ſatisfaciat ei, cui tale quid violenter inflixit. Sic quoq; in alijs. [Qualẽ]quis [inflixerit maculã, talem ſuſtinere coget. Qui percuſſerit iumentũ, reddet aliud: qui percuſſerit hoiem,]non vſq; ad mortẽ, mutilationẽ, vulnerationẽ, aut deformationẽ ꝓfatã, [punietur]pecuniaria aut ſimili pœna, ꝓfatis pœnis minori, iuxta ſententiam iudicis. V ex: vt ferũt, in Hebræo habetur, q percuſſerit hoiem, morietur: & ſic quidam per hoiem intelligunt patrẽ aut matrem carnalẽ, pro q; notabili percuſſione, mortis pœna infligebat. [Aequũ iudicium ſit inter vos, ſiue peregrinus, ſiue ciuis peccauerit, qa ego ſum dñs Deus veſter.]De his, qa ſup Exodũ diffuſe expoſita ſunt in expoſitiõe vicefimiprimi capituli, pertrãſeo. ¶ Præterea mi: videri poteſt, ꝙ lex pro occiſiõe, læſione aut mutilatione, nõ niſi ſimplicẽ intulit vltionẽ, pro furto aũt multiplicatã. Ad q̃d dici poteſt, ꝙ homines proniores ſunt ad diripiendũ occulte bona alio:, q̃ ad lædendum eos aperte in propria eo: pſona. Ideo illud oportebat ꝓ multiplicatã pœnã reſtringi. Eſt aũt quæſtio, an læſus in corpore aut iniuriatus, poterat ſe vlciſci, abſq; præuia iudicis ſententia. Sed de hoc ſup Exodum dictum eſt. Poſtremo de ſpirituali huius capituli intelligentia introducta ſunt multa, pſertim ſup Exodũ. Cognoſcimus q̃q; ex iſto capitulo, rigorem & imperfectionẽ legis Moſaicæ, pietatẽ vero & pfectionem euãgelicæ legis, in qua percutienti vnã maxillã conſulitur alitera exhiberi, aduerſariusq; iubetur amari, & malum vinci in bono. At vero ꝓ blaſphemũ illum ex parte Aegyptiũ, & ex parte Iſraelitam, iurgantẽ cõtra eum qui ex parte patris & matris fuit Iſraelita, intelligunt hæretici & ficte deuoti, ac forinſecus iuſti, q; vere catholicos & deuotos ac iuſtos impugnãt. Itaq; afferamus in eccleſiã Chriſtiſſimum oleum. i. opa pietatis, quibus nil vanitatis ſit mixtum, ex qbus foueant lucernæ, i. claritas bonæ famæ, ſermo pdicationis, & lumen ſcientiæ ſalutaris. Qui aũt nondum æquanimiter ferre poteſt aut vult illatas ſibi iniurias, ſaltem nõ cupiat maius malum rependere, nec grauius vindicare. Potius vero ſimus contra omnia vitio: & tentationum prælia, impugnationes & tela omni virtute armati, ſintq; duodecim panes ſemper in menſa animæ noſtræ, hoc eſt, duodecim apoſtolorum doctrinæ, virtutes, exempla, nec quenquam ſcandalizando lædamus. Nulli oculum eruamus, inducendo eum ad cordis excæcationem, ignorantiam vel errorem. Nec excutiamus alicui dentem quo teritur cibus cordis, nec mentis integritatem frãgamus in proximo, nec maculam inferamus alicui per detractionem aut impiam diffamatiõem: immo q̃ quippiam fecerit ho:, ipſe ſeipſum vulnerat, cæcat, proſternit, & ſicut fecit, ſiet ei, iuxta quod ait ſaluator: Qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.

Iob 1.
3. Reg. 21 & 8
Exo. 21.
Ibidem.
Ibidem. Matt. 5. Rom. 12.
Rom. 14
Matth. 5
Matth. 7

¶ Elucidatio literalis cap. XXV. Locutusq; eſt dñs ad Moſen. Art. XLVI.

Diuerſa in hoc capitulo traduntur præcepta, quorum quædam ſunt cæremonialia, quædam iudicialia. [Locutusq; eſt dominus ad Moſen, dicens: Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos: Quando ingreſſi fueritis terram quam ego dabo vobis, ſabbatizetis ſabbatum domino,]id eſt, ad Dei honorem quieſcat terra à ſolita cultura & ſeminatione, ſicut in ſabbato ceſſatur ab opere omni ſeruili. [Sex annis ſeres agrum tuum.]Iſtud præceptum in Exodo ſcriptum eſt, & ibi diffuſe expoſitum: teſtq; oſtenſum ibidem, quemadmodum ſecundum communem Hebræorum opinionem, non fiebat aliqua agrorum aratio, ſeminatio, meſſio in ſeptimo anno. & hanc opinionem (quã & Ioſephus approbat) ſequũtur magiſter in hiſtorijs, & Andreas, ac alij quidam expoſitores catholici. Auguſtinus vero & Gloſſa, ac alij quidã dicunt, ꝙ ſeptimo anno terra ſeminabatur ac metebatur, non tamen ad propriam ſeminantium cõmoditatem, ſed potius ad pauperum vſus ac ſuſtentationem. Veruntamẽ ex iſto paſſu habet, ꝙ ea quæ ſeptimo anno ſponte naſcebantur in agris, venerunt in vſum & eſum cõmunem, tam ſeminãtium ſeu dominoꝝ ipſoꝝ agroꝝ, q̃ alioꝝ, ſ. pauperum ac brutoꝝ. Et q̃d de agris dictum eſt, de vinea quoq; & oliuetis eſt intelligendum. Nam fertur in literam [ſeptimo anno ſabbatum]. i. quies [erit terræ requietionis domini]. i. talis quies, vt eſt quies in

Exo. 20. Exod. 23
Ioſe. li. 3. an. iud. cap. 6. 7. Auguſt.

quies in ſeptimo die hebdomadæ, ita ꝙ in tota terra veſtra ceſſabit ab agricultura, ſeminatione, & meſſione. Vnde ſubiungitur: [Agrum non ſeres, & vineam nõ putabis.]De oliueto aũt fit mentio in Exodo. [quæ ſponte gignit humus, nõ metes.] Terra ſeu agri dicunt illa ſponte ꝓducere, quæ ſine humana cultura gignũt, ſiue ex decidentibus granis ſegetum anni prioris, ſiue ex innata fœcundatiõe. Occulta etẽ quædã ſemina latent in huius mundi corporeis elemẽtis. [& vuas primitiaꝝ tuaꝝ]. i. primos botros vitis tuæ, & ꝓ cõſequens, nec cæteros in tuos vſus præciſe. [q̃ſi vindemiã nõ colliges]. i. vt colligi ſolent vuæ vineaꝝ alijs annis. [Annus em requietiõis terræ eſt. Sed]fructus hoꝝ, puta agroꝝ & vineaꝝ ſeptimo anno naſcẽtes, [erũt vobis in cibũ,]videlicet [tibi & ſeruo tuo & ancillæ tuæ & mercenario tuo, & aduenæ, q peregrinat apud vos, iumentis tuis & pecoribus.]In Exodo dicit, & beſtijs, ꝓ quas intelligunt aĩalia ſylueſtria. [oĩa quæ naſcuntur, præbebũt cibũ.]Deniq; textus iſte, dempto eo q̃d ait, & aduenæ, ſonat, ac ſi iſta ſpõte naſcẽtia, ſolũ redigẽda eſſent in vſum dñoꝝ terrę in qua naſcunt, & domeſticoꝝ ipſius: textus vero Exodi ſonare videt, q̃ſi totũ illud eſſet pauperibus derelinquẽdũ ac brutis. Nã dicit ibi, Anno ſeptimo dimittes terrã & requeſcere facies, vt comedãt pauperes populi tui, & qcq̃d reliquũ fuerit, edãt beſtiæ agri. Ex qbus oĩbus colligit, ꝙ fructus huiuſmodi erãt cõmunes vſui tã dñoꝝ agroꝝ & domeſticoꝝ ipſoꝝ, q̃ aduenaꝝ, pauperũ ac brutoꝝ. Veruntñ vt loquit Auguſtinus, ſatis mirũ apparet, q̃liter terra ſine cultura & ſeminatione poterat notabiles fructus ꝓducere, ex qbus oẽs hi veſcerent, niſi forte natura terrę illius hoc habeat. Subdit de anno iubileo: [Numerabis q̃q; tibi ſeptẽ hebdomadas annoꝝ:]quaꝝ hebdomadarũ quælibet cõtinet ſeptem annos, ſicut hebdomada dierum cõtinet ſeptẽ dies. Hinc ſubiungitur: [id eſt, ſepties ſeptẽ,]ſupple annos, [quæ]hebdomadæ annoꝝ [ſimul, faciunt annos quadragintanouem, & clanges buccina mẽſe ſeptimo, decima die mẽſis]illius [ꝓpiationis tẽpore]. i. in quo decimo die eſt feſtum expiationis, vt ꝑcedẽti habeat cap. [in vniuerſa terra veſtra,]propter imminẽtis iubilei ſolennitatem, atq; vt omnes ſe præparent ad illam, ſicq; in diuerſis terræ partibus erãt plures buccinatores. tñ vt in Scholaſtica recitat hiſtoria, aliqui dicunt, ſeptem annis Iubileum ꝑcedentibus in ſingulis neomenijs. i. nouis lunatiõibus clangebãt tubis, & ſeptẽ dieb' cõtinuis ante Iubilei inceptionem ſolennizabãt tubis clangentes. [ſanctificabis q̃q;]. i. ad multa diuina ordinabis & applicabis [annũ quinquageſimũ.]De intellectu huius verbi eſt duplex opinio apud Hebrços atq; catholicos, qm quidã per hũc quinquageſimũ annum intelligunt vltimum annum ꝑdictarum ſeptem hebdomadaꝝ, videlicet annũ quadrageſimumnonũ, quem tñ quinquageſimũ vocãt ꝓ comparationẽ ad ꝑcedentẽ iubileum, ſeu potius ad vltimũ annũ illius, ꝓ inclusionem anni eiuſdẽ, ſicq; annus iubileus cõcurrebat ſeu idẽ erat cũ anno remiſſiõis vlti matæ hebdomadæ ꝑdictoꝝ annoꝝ. Alij ꝓ quinquageſimũ annũ intelligũt annũ proxime ſubſequentẽ ꝑfatas ſeptẽ hebdomadas, & ita tã in vltimo illo anno ſeptẽ hebdomadarũ ſeu q̃drageſimono no, q̃ in anno ĩmediate ſequẽte, vtpote iubileo, terra Iſrael ſabbatizauit. [& vocabis remiſſionẽ]. i. annũ gratioſum. [cũctis habitatoribus terrę*tuæ,]remiſſiõe & gratia eius egẽtibus. [Ipſe eſt em iubileus]. i. iucundus & proſper ꝓpter ea q̃ fient in eo. De qbus ſubiungit: [Reuertet homo ad poſſeſſionẽ ſuã,]quã ante vendiderat, ſeu q̃ hæreditario iure ad ipſum ptinere debebat, q̃uis ad tẽpus fuit impedimentũ. [& vnuſquiſq; rediet ad familiã priſtinã,]ã qua, fuga, exilio, cõiugio aut ſimili modo fuerat ſeparatus. [qa iubileus eſt & qnquageſimus annus. Nõ ſeretis neq; metetis]in iubileo [ſpõte in agro naſcentia, & primitias vindemiæ non colligetis,]prout fit in alijs annis, vehẽdo ea in horrea veſtra ad ꝓprium vſum. [ob ſanctificatiõem iubilei, ſed ſtatim *ablata comedetis]. i. ea quæ inde curſim & partim tuleritis, tanquã de q̃dã cõmuni bono comedetis. ¶ Circa hæc ſcribit Thomas in prima 2. quæſt. 105. & primo ſic arguit: Societas hoĩm p hoc maxime cõſeruatur, ꝙ hoies emendo & vendẽdo ſibi inuicem res ſuas cõmutant quibus indigẽt, vt in Politicis dicitur, ſed lex vetus abſtulit vim venditiõis. mãdauit em ꝙ poſſeſſio vendita rediret ad venditorem in iubileo. Ad idem reſpondet: Sicut philoſophus dicit in ſecũdo Politic. Regulatiua poſſeſſionũ, multum cõfert ad cõſeruationẽ ciuitatum, gentis ac patriæ. Vnde refert, ꝙ apud quibuſdam gentium vrbibus fuit ſtatutum, vt nullus poſſeſſionem ſuã vendere poſſet, niſi pro manifeſto detrimento. Si tñ paſſim poſſeſſiones vendantur, poteſt contingere, ꝙ omnes poſſeſſiones ad paucos deueniant, & ita neceſſe erit ciuitatem vel regiõem habitatoribus vacuari. Idcirco lex vetus ad huiuſmodi periculũ euitandũ ſic ordinauit, ꝙ & neceſſitatibus hominum ſubueniretur, ꝓpter q̃d admiſit venditionẽ vſq; ad certũ tẽpus, & cũ hoc remouit periculũ, ꝑcipiẽs vt certo tẽpore poſſeſſio vendita ad vendentẽ rediret, & hoc cõſtituit, vt ſortes non confunderent, ſed ſemper remaneret eadẽ diſtinctio determinata in tribubus. Sequitur modus ſeruandi iuſtitiam in cõtractibus: [Quãdo vendes quippiam ciui tuo,]id eſt, alicui de populo tuo. alienis enim gentibus nõ poterãt vendere agros ſuos Iudæi, niſi forte fuiſſent ad Iudaiſmum conuerſi. [vel emes ab eo]agrum, oliuetum aut vineam, [ne contriſtes fratrem]. i. proximum [tuum]

Exo. 23.
Exo. 23.
Ibidem.
Auguſt.
Leui. 24.
Euſebi⁹.
* veſtræ
* oblata

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipſum iniuſto cõtractu grauãdo.[ſed iuxta numerũ annorũ iubilei emes ab eo].i.plus aut minus dabis vendẽti ꝓ re venali, ſecundũ q̃d plures aut pauciores anni reſtãt vſq; ad ꝓximum iubileum futurũ,ſeu à proxime elapſo fluxerunt.quod redit in idem. [& iuxta ſupputationem frugum vendet tibi].i.plus aut minus de precio exiget,ſecundũ q̃d fructus naſcituri ꝓbabiliter æſtimant maiores aut minores futuri,vel ꝓut res vendẽda fertilior eſt. Hinc q̃ſi expoſitorie ſequitur: [Quanto plures anni remãſerint poſt iubileũ] ꝓteritũ vſq; ad iubileũ ſequentem,[tanto creſcet & precium]exponendũ ꝓ agro emendo,aut re conſimili.[quanto minus temporis numeraueris,tanto minoris emptio conſtabit.Tempus enim frugum vendet tibi]id eſt,fructus naſcituros vſq; ad iubileũ.nã fundum nõ poteſt vendere abſolute.[Nolite affligere]per circũuentionem,aut alium modũ iniuſtũ, [contribules veſtros].i. eos q̃ ex eadem vobiſcum ſunt tribu aut natione, immo nullus iniuſte eſt affligendus corporali aut
Tob.4. ſpirituali afflictione,cum hoc ſit de lege naturæ:Ne facias alteri,q̃d nõ vis fieri tibi. [ſed time
Eccẽs 7. at vnuſquiſq; Deum ſuum] quem q̃ timuerit,oĩa iſta implebit: quia q̃ timet Deum,nil negligit. [q̃a ego dominus Deus veſter. Facite præcepta mea] moralia, & ea q̃ ſunt de lege naturæ,[& iudicia]mea,id eſt,iudicialia mandata,[cuſtodite]memoriter, & implete ea]per effectum.Neminem em̃ vult Deus ocio dare locũ,ſed iuxta vires ſuas vult vnũquenq; fructificare. Vires quoq;(vt ait Gloſſa)cõſcientia cuiuſq; examinat. ¶Circa hæc ait Gloſſa:Ne qs audita moderatione vendendi & emendi,ſæuior fieret,& condeſcẽſio ipſa noceret, caute adiungit: Facite præcepta mea. Audito quippe præfato moderamine, in contractibus obſeruando,poterat emptor amaricari,eo ꝙ pax eſſet lucraturus emendo,& venditor remiſſior fieri & prodigus in vtendo,tanq̃ qui venditũ eſſet rehabiturꝰ vel in ſeipſo,aut in ſobole ſua:
Ioſe. li.3 ideo ad excludendũ ab vtriſq; hæc mala,ſapienter admonuit dñs,vt vnuſquiſq; ſecundũ diuina ꝑcepta ſe regulet. Præterea Ioſephus ait:In iubileo conueniebant venditor agri & em-
ant.iud. ptor, computabantq; fructus ex agris ſuſceptos: q̃bus compertis exuberaſſe vltra expenſas
cap.14. factas in agro, recipiebat venditor agrum. Quod ſi expenſæ tranſcenderent, hoc q̃d deerat emptor recepit,& à poſſeſſione ſua diſceſſit.Conſequenter tangit dñs quaſi rationẽ ſeu præmium obſeruãdi ſua præcepta,[vt habitare poſſitis in terra] vobis promiſſa, [abſq; vllo pauore]carnali,mundano,inordinato,pœnali, [& gignat vobis humus fructꝰ ſuos,q̃bus veſcamini vſq; ad ſaturitatem]excluſiue,ſi per ſaturitatem intelligat guloſa comeſtio,iuxta quod
Lucæ 6. ait ſaluator: Væ vobis q̃ ſaturati eſtis. Vel vſq; ad ſaturitatem incluſiue, intelligẽdo nomine ſaturitatis ſufficientẽ refectionẽ. [nullius] perſecutoris [impetum formidãtes] certi ꝙ Deus nõ deſeret vos, niſi prius deſeratur à vobis. Verumtñ cõtra tentationes & impetus inuiſibiliũ hoſtium, oportet nos iugiter eſſe ꝓcinctos, & cum filiali timore & tremore inde naſcente,
Phil.2. noſtrã operari ſalutẽ.Ne aũt ex diffidẽtia prouidentiæ Dei,& ex ſolicitudine mundiali negligerent Hebræi ꝓcepta de ſabbatizatione ſeptimi anni & requie iubilei ſeruare, dñs ſubdit: [Quod ſi dixeritis,quid comedemus anno ſeptimo,ſi non ſeuerimus,neq; collegerimus fruges noſtras? Dabo bñdictionẽ meã].i. copioſam & ſupnaturalẽ multiplicationẽ terræ naſcentium.[vobis anno ſexto,& faciet fructus triũ annorũ].i. terra veſtra tantũ proferet fructum vno anno,vtpote ſexto, quantũ naturaliter ſolet ꝓferre tribus annis. [Seretis q̃ anno octauo]quieſcẽtes ſeptimo anno ab agricultura,[& comederis fruges veteres] vtpote fructꝰ
Ioſe. li.3 ſexti anni,[vſq; ad annũ nonum,donec noua naſcant,edetis vetera.]atq; vt Ioſephus refert,
ant.iud. iſtud in obedientiꝰ ꝑplebat.Quocirca loqtur Gloſſa:Quia ꝑ duos annos dñs terrã vacare ꝓcecap.14. perat,ne cõturbarent tanq̃ ſoliciti q̃d comederẽt,ait: Dabo bñdictionẽ meã.Et notandũ q̃a
Matt. 6. cũ Chriſtus dicat,Nolite cogitare de craſtino: lex iubet, ne cogitent de tribus annis.[Terra q̃q; nõ vendet in perpetuũ,quia mea eſt.]Nõ dubiũ quin iure creationis & gubernationis,ac vniuerſalis dominij,vniuerſa terra totusq; mundus ſit Dei,ſed nũc ſpecialiter mẽtio eſt de terra promiſſionis, quã Deꝰ ſuo cultui ſpecialiter deputauit. Vnde nũc iubet, vt nec tota, nec aliq̃ eius pars in æternũ vẽdat à filijs Iſrael,quaſi ipſi eſſent dñi terræ illius,q̃ ſolũ erant aduenæ & coloni ipſius Dei in eaſicut colonꝰ ferrar,q̃ colit & incolit terrã ſeu domũ alterius. Vex vt recitat Auguſtinꝰ,alia litera habet,terrã nõ vẽdet in ꝓphanationẽ, ne qs terrã quã accepit,aude
Auguſt. at vẽdere ꝓphanis hoĩbus,q̃ in ea impietatem exerceãt, alienoſq; deos colãt. Alij aũt habẽt, qui habet terrã,vtatur ea ſecundũ Dei ꝓceptũ. [Vnde cũcta regio poſſeſſionis veſtræ,ſub redẽptionis cõditione vendet].i.nulla pars terræ veſtræ aliter vẽdatur à vobis, niſi ſub hac cõditiõe,ꝙ redimi poterit.Vnde ſubiungit:[Si attenuatus frater tuus].i. proximus tuus cõpulſus inopia aut diffortunio,[vẽderit poſſeſſiunculã ſuã,& voluerit ꝓpinquus eius,poteſt redimere q̃d ille vẽdiderat]& hoc ratiõe cõſanguinitatis q̃ facit cognatos q̃dãmodo vnũ,quẽ-
Rom.11. admodũ multi rami & frondes ſunt vnũ in radice.[Si aũt nõ habuerit ꝓximũ].i. ſi venditor nullũ habuerit cognatũ volẽtẽ & potentẽ redimere q̃d venditũ eſt,[& ipſe]venditor,[preciũ ad redimendũ nõ potuerit inuenire].i. obtinere in promptu. [computabũtur fructus]leuatã ab empto-

ab emptore de terra quã emit,[ex eo tẽpore q̃]vẽditor,[vẽdidit].i. terrã talẽ,& q̃d reliquum eſt].i.id q̃d cõputatis fructibꝰ illis, adhuc deeſt ab integritate precij, q̃d ab emptore ꝓ terra ſua accepit.[reddet emptori]ſi poteſt,[ſicq; recipiet poſſeſſionem ſuã. Quod ſi nõ inuenerit manꝰ eius vt reddat preciũ].i.ſi poteſtas ſua nõ extẽdit ſe ad hoc, ꝙ reddere poſſit emptori prefatũ reſiduũ.[habebit emptor q̃d emerat vſq; ad annũ iubileũ. In ipſo em̃ ois vẽditio redibit ad dñm ſuũ,& ad poſſeſſionẽ priſtinã.Qui vẽdiderit domũ ſuã intra muros vrbis] ſitua
tã,[habebit licentiã redimẽdi,donec vnus impleat aanꝰ. Si nõ redemerit]eam primo anno, [& anni circulus fuerit euolutus:] an aũt ꝓpinquus poterat eã redimere,nõ exprimitur hic. [emptor poſſidebit eã, & poſteri eiꝰ in perpetuũ, & redimi nõ poterit etiã in iubileo. Si aũt in villa fuerit domus,q̃] villa[muros nõ habet, agro]ꝛ iure vendet].i.tali manerie,ꝙ redimi poterit ſemp vſq; ad iubileũ,eo modo q̃ de redẽptione agrorũ venditorũ eſt dictũ. [* Sin aũt * ſi ante
redẽpta nõ fuerit] ante iubileũ,[in iubileo reuertet ad dñm ſuũ].i. ad venditorẽ,ſeu eius hæredẽ. ¶Sed circa hæc orit quæſtio, q̃ ſit cauſa diuerſitatis iſtius circa venditas domos. Itẽ, qm̃ dictũ eſt, ꝙ in iubileo oĩs poſſeſſio ſeu vẽditio redit ad dñm ac priſtinũ poſſeſſorẽ, ergo & domus in vrbe fita & vẽdita,ſaltẽ in iubileo poteſt redimi,immo ſine redẽptione ad venditorẽ reuerti. Ad primũ horũ aliq̃ dicũt,ꝙ vrbes oportet eſſe magis populoſas: idcirco ſta tutũ eſt,vt domꝰ eaꝝ vẽditæ, nõ poſſent redimi niſi primo anno, quatenꝰ poſſeſſores eſſent minus proni vẽdere ipſas. ¶Porro Thomas in prima Secũdę,quæſt.105.reſpõdet:Quia domus vrbanæ nõ erant ſorte diſtinctæ, Deus cõceſſit vt in perpetuũ vendi poſſent, ſicut & bona mobilia. Reditio nãq; vẽditi ad vẽditorẽ, eſt inſtituta vt ſortes nõ cõfunderent.i.diuiſio terræ tribubꝰ facta ꝑ fortiũ miſſionẽ.nec erat ſtatutꝰ nũerus domorũ ciuitatũ,ſicut erat certa menſura poſſeſſionis, ad quã nõ addebati ſed domꝰ villaꝝ nõ muataꝝ, in perpetuũ vendi nõ poterãt, q̃a huiuſmodi domus non cõſtruunt, niſi ad cultũ atq; cuſtodiã poſſeſſionũ. Ad ſecundũ reſpõdet, ſecundũ magiſtrũ in hiſtorijs, ꝙ à generali regula illa excipiebant domus vrbium. Verũtñ domus Leuitaꝝ vẽditæ,ſemp redimi poterãt.vnde mox ſubdit:[Aedes Leuitaꝝ quæ in vrbibus ſunt,ſemp redimi poſſunt.Si redẽptæ nõ fuerint] ante iubileũ,[in iubileo reuertent ad dños] ſuos.Cuius ratio ſubdit, [q̃a domus vrbiũ Leuitaꝝ,ſunt pro poſſeſſionibus inter filios Iſrael].i.domus Leuitaꝝ,quas habẽt in vrbibus ſeu etiã in villis, ſunt quaſi hereditaria bona eorum,eo modo quo agri & vineæ ſunt hereditates tribuũ aliarum, nec Leuitę agros in hæreditatem ſortitæ ſunt.ideo domus Leuitaꝝ,q̃uis ſitæ in vrbibus,redimi poſſunt,& redeunt ad ſuos poſſeſſores,quẽadmodũ agri tribuũ aliaꝝ. [Suburbana aũt eorũ nõ * veneent].i.Leuitæ nõ poterũt ſua vẽdere ſuburbana.[q̃a poſſeſſio ſempiterna eſt,] * veneãt
Suburbana quippe Leuitarũ, erant loca paſcualia extra & prope vrbes ipſoꝝ ſita,& cõmuniter deputata alẽdis eorũ pecoribus, & ita erant quædã cõmunia bona,ꝑpter q̃d à ſingularibus bonis vẽdi non poterant, ſed erant bona ꝑpetua,quia cõmunitas illa Leuitica,cui attinebat,ſecundũ ſe totã non defecit. Sequitur alia lex pietatis de proximo non grauando:[Si attenuatus fuerit frater tuus,& infirmꝰ manu].i.ſi proximus tuus natu ludæus fuerit depauperatꝰ,& facultate ſeu robore operãdi deſtitutus,[& ſuſceperis eũ]ad cohabitãdũ tibi,[quaſi aduenã & peregrinũ] eo ꝙ in alienis domibus cõmoret, [& vixerit tecũ]inter te cõuerſando,[ne accipias ab eo vſuras] pro eo q̃d ei accõmodaueris,[nec amplius q̃ dediſti].i.nullam ſupabundantiã vltra ſortẽ, quia non eſt afflictio addẽda afflictio,ꝑſertim dum eiuſdem religionis & nationis conſiſtit.[Time Deũ tuum,]charitatiue & timorate te habẽdo,ſecũdum q̃d exigit filialis timor Dei. [vt viuere poſſit frater tuus apud te]ꝑ tuã ſubuẽtionẽ,& nõ cogat præ paupertate & aggrauatione ei facta ex te, abire & fugere. Deinde quaſi expoſitorie ſubdit:[Pecuniã tuã non dabis ei ad vſurã,& frugũ ſuperabundantiã nõ exiges:]plus de bladis petẽdo,q̃ ei accõmodaſti,q̃a vſura cõmittit nõ ſolũ in pecunijs, ſed & in fructibus terræ ac cõſimilibus, quoꝝ vſus eſt eoꝝ cõſumptio.Hoc loco prohibet ludæis vſura in ſuos:alibi vero videt eis pmitti in extraneos, vt ibi dicet. [Ego dñs Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegypti,vt darẽ vobis terrã Chanaã,& eſſem veſter Deus.]ideo volo,ꝙ ſicut ego fui oĩbus vobis gratioſus & pi⁹,ita& vos mutuo ſitis.[Si pauptate cõpulſus vẽdiderit ſe tibi frater].i. ꝓximus [tuus] in ſeruũ,ſeu ꝓxima in ancillã, [nõ opprimes eũ ſeruitute famuloꝝ].i.tam dure ſicut tractari ſolent ſerui & ancillæ alterius ſectæ ac nationis.[ſed quaſi mercenarius & colonus erit].i.ita tractabis eum atq; reficies, vt ſolent mercenarij & coloni tractari, qui quaſi medio modo habentur inter prolem & ſeruum emptitium.Seruus quoq; Hebræus emptitius, non fuit penitus mercenarius & colonus, quoniam domum ſuam & agrum fuit cito recuperaturus,vt dicit Gloſſa.[Vſq; ad annũ iubileum operabitur apud te].i.tibi deſeruiet. Verũtamen ſi interim occurrebat annus remiſſionis, ſ. ſeptimus annus ab exordio quo cœpit ſeruire,poterat egredi liber, prout in Exodo præhabitum eſt. [& poſtea].[in exordio iubilei, [egredietur] domũ & ſeruitutem tuã, [liber cum liberis ſuis] & vxore, [& reuertet ad Exo.23.
cognationem].i.ad habitandũ inter ſuos cognatos, [&]ad[poſſeſſionem patrum ſuorum]

Universidad de Deusto
Biblioteca

q̄ ad tēpus fuit alienata ab eo. [Mei em̄ sunt serui].i.filij Israel sunt īmediate serui mei,qa de
seruitute Aegyptia eos redemi:, & meo obseqo mācipaui. Hinc addit:[& ego eduxi eos de
terra Aegypti.[Nō *venerēt cōditione seruoꝝ].i.hoc iubeo, vt nō vēdant vt solēt vendi cæ-
teri serui ad seruiēdū ppetuo,q & dura seruitute premūt.[nec affligas eū p potētiā, sed me-
tuito Deū tuū. Seru⁹ & ancilla sint vobis].i.seruos & ancillas ematis ac iugiter teneatis.[de
natiōib⁹ q̄ in circuitu vro sunt,] puta de infidelib⁹, q̄uis nōdū cōuersis,[& de aduenis q pere
grinant inter vos].i. de cōuersis ad iudaismū.[vel q ex his nati fuerit in terra vra,hos habe-
bitis famulos]& itē ancillas ex illis,[& trāsmittetis hereditario iure ad posteros]secundū q̄d
in lib.Iosue,& Regū,& Paral.& Esdræ,legit de Gabaonitis,seu Nathineis,alijsq; qbusdam
impletū.[ac possidebitis in æternū.]Hęc ꝓmissio fuit cōditionaliter intelligēda, sicut & aliæ
multæ,videlicet si Iudæi in Dei cultu manerēt constātes, nec peccādo obicē ponerēt imple-
tioni ꝓmissionis diuinę.[Ffes aūt vestros filios Israel ne opprimatis p potentiā.Si inualuerit
apud te man⁹ aduenæ atq; peregrini:]hoc est,si aliqs ad Iudaismū cōuersus,in terra vra fue-
rit diues & potēs fact⁹,aut māserit talis.[& attenuatus frater tuus]natiōe Iudęus,[vēdiderit
se ei]in seruū,[aut cuiq̄ de stirpe ei⁹,post vēditionē potest redimi.Qui voluerit ex fratribus]
i.cōsanguineis[suis,redimat eū.& patru⁹ & patruelis].i.filius seu filia patrui,[& cōsangui-
neus & affinis].i.qcunq; cognatorꝝ seu affiniū ei⁹.[Sin aūt & ipse potuerit,redimet se suppu
tatis dūtaxat annis à tēpore vēditionis suæ vsq; in annū iubileū,& pecunia qua vēditus fue-
rat,iuxta annorꝝ numerꝝ]etiā cōputata;[& rōne mercenarij supputata].i.redimēdo se atten
det,&cōputabit quātū seruit⁹ sua ꝓfuit vēditori à tēpore q̄ se vēdidit illi,& itē q̄t anni restēt
vsq; ad ꝓximū iubileū futurꝝ,sic q; in redēptiōe sua defalcabit de restitutiōe precij,q̄ vēdidit
gis aut min⁹ distat, secundū hoc magis aut min⁹ reddet ꝓ sua restitutiōe, sicut de redēptiōe
agrorꝝ iā dictū est.Ex qb⁹ planus est text⁹ sequēs.[Si plures fuerit anni,q remanēt vsq; ad iu
bilēū,secundū hos reddet preciū.Si pauci,ponet rationē cū eo iuxta annorꝝ numerꝝ,& red-
det emptori, q̄d reliquū est annorū,qbus añ seruiuit,mercedib⁹ imputatis.nō affliget eū vio
lēter. Quod si p hæc redimi nō potuerit, anno iubileo egredietur cū liberis suis:]sicut expositū
est.[Mei em̄ sunt serui filij Israel.] Idcirco in seruitutē humanā nō sunt ppetuo redigēdi,nisi
forte p suos excess⁹ aliud mereāt, vel nisi spōte eligāt i seruitute manere, ꝓut sup Exodū fuit
expositū. Hic Ioseph⁹ & magister in historijs ptestāt,q; q̄uis Iudæi essent cōtribules & conci
ues eorꝝ à qb⁹ aliq̄n emebāt,tñ voluit eos seruitutis schemate castigare ꝓpter legū seu Mosai
cę legis ꝑceptorꝝ trāsgressionē, atq; vt ait glossa, cōstat ex his, quātū diligat à dño,& quantū
sit diligēda libertas. Ideo em̄ Israelitā noluit alienis seruire,sed redimi iussit.¶Deniq; si inde-
cēs fuit,natiōe Hebræū seruire alieno,q̄uis ad Iudaismū cōuersorꝝ quāto indecētⁱ⁹ est,Chri-
num aut Christianā induratis perfidisq; seruire Iudæis? Non ergo hoc permittant fideles.

¶De spirituali eiusdem capituli XXV.intellectu. Artic. XLVII.

QVando ingressi fueritis terrā,quā ego dabo vobis,sabbatizet terra sabbata sua. Terra
ista est ecclesia militās,q̄ pegrinat in terra: vel monastica religio seu proprię fragilita-
tis cōsideratio humilis.q̄ terra à Deo donat,dū qs ab ipso p fidē & charitatē incorpo-
ratur ecclesiæ,vel gr̄am cōuersionis perfecte sortit,siue ad verā humilitatē perducit.Cū igi-
tur qs has terras,aut earū aliquā est ingressus,tūc ipsa ecclesia gloriatur in dño,& pace pecto-
ris cōquiescit. Similiter sacra religio de suis ꝓfessorib⁹ gaudet.Hūilitas q̄q; facit mētē repau
sare in Chro. Sex annis seres agrū tuū, & 6. annis putabis vineā tuā. Per agrū, inferior pars
animæ:per vineā,portio eius superior designatur.Per senariū aūt annorū,q est numer⁹ com
pletus,totū vitę nr̄æ tēpus i hoc seculo accipi potest.Itaq; indefinēter oī q̄ viuim⁹ tēpore in
hoc mūdo, nō cessem⁹ tā inferiorē rationē sensitiuū q; appetitū, q̄ vim intellectiuā ac volun
tatē circa spūalia ac diuina versantes seminare,fœcūdare,excolere,& implere actib⁹ virtuo-
sis,affectionibus sanctis, appræhēsionib⁹ & cōsiderationibus vere salubrib⁹, ne exprobrari
valeat nobis illud Prouerb. Per agrū hoīs pigri trāsiui,& per vineā viri stulti, & ecce totum
operuerūt vrticę. Amputandæ ergo sunt à vinea cordis vrticæ & spinæ passionū ac vitiorū.
[Septimo aūt anno sabbatū erit terræ.] Per septimū annū intelligitur tēpus beatæ remune-
rationis, siue in particulari vniuscuiusq; iudicio, siue in resurrectiōe finali, in qbus non erit
profecimus, beatificā refectionem suscipiendi pro præmio,iuxta q̄d scriptum est: Labores
manuū tuarum quia manducabis. Et iterum: Opera eorum sequuntur illos. Hinc subditur:
Sed erunt vobis in cibū, tibi & seruo tuo & ancillæ tuæ. Qm̄ in resurrectione finali præmia-
būtur electi in corpore & in aīa,in intellectiuis ac sensitiuis potētijs, pro meritis vitæ prę sen
tis. [Quæ sponte gignit humus, non metes:] hoc est, de his quæ propria efficis voluntate,
aut naturalis rationis dictamine sine charitatis & gratiæ condimento, mercedem gloriæ
non habebis, cum absq; charitate nihil sit meritorium. [Numerabis quoq; tibi septem he-
bdoma-

Iosue 10
3.Reg.3.
1.Par.21.
1.Esdr.2.
7.& 8.

Hiere.9.

Pro.24.

Mat.21.
Psal.127.
Apo.14.

1.Co.13.

bdomadas annorꝝ, & sanctificabis annū quinquagesimū, & vocabis remissionem cūctis ha
bitatoribus terræ.] Per annū hunc quinquagesimū iubileū, ꝓfiguratus videt annus iubileus
euāgelicæ legis, q̄ plena cōfertur peccatorꝝ remissio cūctis hoibus, qui per verā cōtritionem
& cōfessionē ad tantā gr̄am se disponūt q̄ anno instāte, buccina ꝓdicationis vndiq; intimat
tāta celebritas. Rursus p iubileū legis,intelligit tēpus gr̄æ Chri,q ꝓdicauit annū acceptabilē
dño. Nihilo minus p eundē iubileū designat quietissima & æterna duratio electorꝝ in pa- Esaiæ 58.
tria. Propterea Glossa dicit: Interrogemus Iudæos si septimum diē Moses honorauit,& ab
operibus vacare ꝑcepit,cur quinquagesimū annū celebrari mādauit? Non vtiq; hoc mādas- Gene. 2.
set, nisi mysteriū designasset, q̄d Iudæorū non capit infirmitas. Per hæc etem̄ duplex oīm Exo. 20.
cōsummatio significat à Deo: Vna cuiusq; singularis, altera oīm generalis. Prima designat
per septenariū,secūda per iubileū seu quinquagesimū. Nempe in hebdomadam dierꝝ,dura-
tio vitæ humanæ modo diuiditur. Cū ergo hic numerus fuerit in semetipso multiplicatus,
& tota seculi ætas cōpleta, & tēpus diu volutū, ad finem peruenerit, iubileus succedet. Ante
quē buccina clanget, quia in tuba Dei Christus descendet de cælo ad iudicandum pro suis 1.Thes.4
electis. Tūc reuertet homo ad possessionem suā, ad cælestem videlicet paradisum. Et ad fa-
miliā pristinam.i. ad angelicā societatē, cū qua præordinatus est Deo seruire. In fine etem̄
dicturus est iudex: Venite benedicti patris mei, ꝑcipite regnū q̄d vobis paratū est ab origi- Mat.25.
ne mūdi. Qñ vendes quippiā ciui tuo, vel emes ab eo, non cōtristes eum. Dñs & saluator in
Euangelio loquit: Negociamini dū venio. Est itaq; spiritale quoddā cōmercium seu mer- Luc. 19.
catū, q̄ prælatus seu prædicator impēdit auditoribus talentū verbi cælestis, donū doctrinæ
& gratiā sibi collatā illis cōmunicat, quatenus illi pro huiusmodi bonis referant fructū,spi Mat.25.
ritaliter q; ditent. Veruntū non sunt vltra modū requirēdi ad exhibendū huiusmodi incre-
mentū, sed patiēter sunt tolerandi, & cū modestia corripiendi, vt saltē paulatim ꝓficiant. Mat.18.
[Nolite affligere cōtribules vros.] Nemo alteri sit molestus,iniuriādo aut vlciscendo iniuste, Galar.6.
immo alter alterius onera portet. Aduertam⁹ q̄d p Ezechielē dñs contestat cōtra iniquos: Ezec.32.
Mœrere feciſtis quē ego nō cōtristaui. [Implete ꝑcepta mea,vt habitare possitis i terra absq;
vllo pauore.] Obseruātia etem̄ ꝑceptorꝝ, bonā cōscientiā parit, generatq; fidutiā,& iper- Pro.28.
territū facit. Vnde iustus quasi leo confidēs, absq; terrore erit. Porro sonitus terroris semp Iob 15.
in auribus impⁱ,& cū pax sit, ille insidias suspicat. Hinc & philosophus ait,q; hi qui bene se
habēt in diuinis,sunt audaciores. [Et hum⁹ gignat fructus suos].i.caro obediēdo spūi exer-
ceat actus virtutū. [Quib⁹ vescamini vsq; ad saturitatē,]vt s. in patria coronemini pro huius-
modi factis,pro ieiunijs,disciplinis, vigilijs,lachrymis. [Terra q̄q; nō vēdet in perpetuum.]
Terra nostra,est caro nostra mortalis,quā quasi diabolo ꝓ voluptatis & iniquitatis denario Rom. 6.
vēdimus,dū eā exhibemus arma iniquitatis peccato. Quod & si quis ad tēpus effecerit, absit
vt vel ꝓposito vel opere faciat hoc vsq; in finē vitæ suæ,sed ptinus resipiscat, se q; per pœni-
tentiā redimat, & à iugo atq; obsequio iniquitatis ac dæmonū conetur eruere. [Si attenua-
tus frater tuus vendiderit possessiunculā suam].i.si quis onere tentationū, aut pondere ad-
uersitatū,charismata gratiæ sibi infusa amiserit, cōsentiens tentatori, & locū in se præstans
diabolo, ꝓpinquus eius potest redimere eum: tūc em̄ cæteri debēt pro eo orare,& oīni quo
quiuerint modo,ad statū salutis eum reducere. [Qui vēdiderit domū suā intra muros vrbis,
habebit licentiā redimēdi, donec vnus annus impleatur.] Domus intra muros posita, est sta
tus salutis,seu gradus meritorꝝ,vel locus quē quis habet in ecclesia,quæ est ciuitas Dei viuen Tit 3.
tis,cuius muri sunt angelica custodia & ipse saluator, prælatorꝝ q̄q; præsidentia. Qui hanc
suā vendiderit domū,egrediēdo ecclesiā per peccatū,vel ecclesiasticā vnitatē p schisma vel
hæresim, vel indiuiduā charitatē per mētis auersionē, potest eam redimere primo anno. Si
aūt ꝑseuerauerit,induratus q; fuerit in his malis, vix aut nunq̄ se emendabit, dicente Apostо-
lo: Hęreticum hominem post vnam & secundam correptionē deuita,sciens quia subuersus
est,& delinquit ꝓprio iudicio condemnatus. [Sin aūt in villa fuerit domus] Domus in villa,
est existentia meritorꝝ,seu loc⁹ virtutū inter pusillos & fragiles:q si peccauerint ex ignoran
tia aut infirmitate, nō ex ꝓposito atq; malitia, veniā facilius adipiscunt, & conuertibiliores
existunt: ideo semp redimi possunt venditæ domus ipsorꝝ, qa ad pristinū gratiæ statū citius
reparant. [Si aūt redempta non fuerit,in iubileo reuertetur.] Sæpe em̄ contingit,vt per mi-
sericordissimā Dei præuentionem quasi in iubileo pœniteāt & saluentur,qui nec suis labo-
ribus,nec aliorꝝ suffragijs ad hoc deuenissent. Quod & in iubileo anno ecclesiæ copiosi⁹ so
let accidere. [Aedes Leitarꝝ q̄ i vrbib⁹ sunt,semp redimi possunt.] Aedes Leitarꝝ,possunt
intelligi virtutes & merita religiosorꝝ & pfectorꝝ,q si interdū corruerint, tot & tāta habent
ꝓfidia resurgēdi, ꝙ facili⁹ recuperant,& memores q̄les paulo ante extiterint,forti⁹ ad me-
liora nituntⁱ. [Suburbana aūt eorꝝ nō venient].i.libri scripturæ canonicæ atq; authenticæ,
non sunt alienandi, qm̄ sunt perpetua hæreditas electorū. [Si attenuatus frater tuus,& infir
mus manu fuerit].i.si ꝓximus aut subditus tu⁹ fuerit vitijs obrut⁹,& tēptiōe oppressus, &
susceperis

Universidad de Deusto
Biblioteca

susceperis eũ ad curãdũ,ad informãdũ ac ꝓtegendũ,noli esse auster⁹ ad ipsum,sed charitatiue,patiẽter & discrete te habe ad ipsum,nec amplio⁹q̃ potest ab ipso requiras,cũ dicat Apostol⁹: Debemus nos firmiores imbecillitates infirmoꝝ portare. Itẽq; Ffes,& si ꝓoccupatus
Rom. 15. Galat. 6. fuerit homo in aliq̃ delicto,vos q spũales estis,huiusmodi instruite in spũ lenitatis,cõsiderãs teipsum,ne & tu tẽteris.Si pauptate cõpulsus,vẽdiderit se tibi frater tu⁹ &c. Hoc loco docen
tur fideles dñi,q̃ pie & humiliter habere se debeãt ad fideles eis obsequẽtes,tãq̃ ad participes
Lucæ 6. gr̃æ, & sicut ad ffes fide ac religione,& velut ad pauperes Dei,quib⁹ ait Saluator:Beati pauperes,qm̃ vestrũ est regnũ Deũ immo sicut ad eos, q ipsis forsan multo meliores, aut magis
Heb. 10. electi cõsistant.Hanc doctrinã tangit & Paulus in suis epistolis,[Seruus & ancilla sint vobis de nationib⁹.] Vere sic decet,vt hæretici,schismatici,& cæteri infideles seruiãt Christianis,
1. Petr. 2. qui sunt gen⁹ electũ,regale sacerdotiũ,gẽs sancta.[Ffes aũt vestros filios Israel,nõ opprimatis ꝓ potentiã:]hoc est, vere catholicos nõ tractetis indigne.Sed heu,qm̃ Christiani suis vitijs opprimi,& seruire iniquis merent: & ipsi dimissis pfidis hostib⁹ suis,cõtra se inuicẽ prẽliant:immo sciẽtes q̃ dire & inhumane ffes eoꝝ fideles catholici, ab impijs Sarracenis, Turcis & Barbaris redigantur in seruitutẽ, in captiuitatẽ & mortẽ, nõ redimũt, nec succurrũt. [Mei eñ serui sunt filij Israel, q̃s eduxi de terra Aegypti].i.Christifideles quos de tenebris & peccatis hui⁹ seculi nequã eripui,sunt serui mei seruitute dignissima, quæ est vere dominiũ, quia mihi seruire regnare est, vtpote mundo, carni, vitijs,ac dæmonibus,immo & proprio animo dominaritideo non sunt vendendi,neq; tractandi conditione & more seruorum.

¶Elucidatio literalis cap. XXVI. Ego dñs Deus vester:Non &c. Artic. XLVIII.

SCiens dñs populũ illũ cui tradidit legẽ, esse duꝝ ac rudem, nunc exhortatur eos ad suæ obseruantiam legis, & hoc varijs modis: videlicet, prospera pollicendo obedientibus, aduersa minando rebellibus, & omnes consolatorie refouendo. Deniq; quia futurorũ,æternoꝝ, & spũaliũ vix erãt capaces,pmittit eis tẽporalia bona,& tranſitoria prospera. Talia q̃q; cõminat aduersa,vt carnales & rudes saltẽ vel sic allicerent ad cultũ Dei. Veruntñ sub tẽporalib⁹ illis bonis ,pmissis,comminatisq; malis,intelligẽda sunt bona cęlestia & ęterna,mala q̃q; infernalia sempiterna, q̃a nec bona tẽporalia & terrena, sunt spũaliũ & virtuosoꝝ actuũ merces cõdigna, sed beatitudo cælestis & æternalis,nec tẽporalia mala sunt sufficiẽs pœna obediẽtiæ ꝓceptoꝝ incircũscriptibilis Dei,cuius offensio est grauitatis immensę. Primo aũt repetit dñs quæ dã ꝓcepta sua interdũ præhabita: [Ego dñs Deus vester. Non facietis vobis idolũ]De quali idolo hoc dicat, constat ex eo q̃d subditur,[& sculptile. [Itaq; p idolũ intelligitur statua fusilis,per sculptile imago sculpta. [nec titulos erigetis].i.notabilia & velut honorifica signa memoratiua in honorẽ deoꝝ. Vel, vt quidã exponũt, altaria pro idoloꝝ cultura.[nec insignẽ lapidẽ ponetis in terra vestra vt adoretis eum.Ego eñ sum dñs Deus vester].i.nõ constituetis hincinde, imo nullibi aliquẽ præclaꝝ ornatum q̃ lapidẽ idoloꝝ imagine pictũ,seu saxeã statuã,vt adoretis eũ.[Custodite sabbata mea]Per sabbata possunt oẽs solẽnitates legis intelligi, vel specialiter septimi dies tunc celebres.Custodiẽda sunt ergo sabbata in memoria & effectu,vt in eis mala vitẽt,à seruilib⁹ opibus quiescat, atq; virtutibus insistat.[& pauete ad sanctuariũ meũ].i.reuerẽter habete vos circa tẽplum seu tabernaculũ non ingrediẽdo illud, nisi cũ puritate & deuotione. Deinde obedientibus prospera promittũtur. [Ego dñs:Si in præceptis meis ambulaueritis].i.p obseruantiã præceptoꝝ diuinoꝝ vixeritis vita gr̃æ,& recte tẽderitis ad vltimũ finẽ,[& mãdata mea custodieritis,& feceritis ea,dabo vobis pluuias tẽporibus suis].i.opportunis,put expedit fœcũdatiõi fructifi
Deut. 11. cationiq; terræ vobis promissæ, q̃ pluuijs irrigat & fœcundat:terra vero Aegypti,inundatiõe Nili,prout in Deut.tangit.]& terra gignet germẽ suũ,& pomis arbores replebunt. Ap
prẽhẽdet messiũ tritura vindemiã].i.tã copiosa nascent blada, vt ante depositionẽ vuarũ, vix colligãt & excuti queãt.[& vindemia occupabit semẽtẽ].i.bonoꝝ copia erit tã magna, vt eoꝝ depositio & expressio extẽdãt vsq; ad nouã seminationẽ.[& comedetis panẽ vñm in saturitate].i.victualiũ sufficiẽtiã habebitis.noie eqdẽ panis,oiscib⁹ aut etiã materia refectiõis, vtpote cib⁹ & pot⁹, intelligunt.[& absq; pauore]visibiliũ hostiũ[habitabitis in terra vestra:] immo & absq; oñi inordinata formidine. [Dabo pacẽ in finibus vestris].i.pacẽ tẽporis, immo & pectoris, dabo habitatorib⁹ terræ vñæ, s.vobis & posteris vestris,vestigia vestra sectantibus.[Dormietis,& nõ erit q exterreat] suscitãdo vos ad resistendũ hostibus. [Auferã malas bestias] ita q vobis nociuæ nõ erunt.[& gladius].i.psecutor cũ gladio,[nõ trãsibit terminos vestros].i.partes & sortes terræ vñæ. [Persequemini inimicos vros.Persequẽtur s. de vobis, 100.alienos:]ita q fugient.[& 100.ex vobis,decẽ millia.]Hoc aut simile,vel etiam plus aliqd interdũ accidisse creditur bonis Iudæis, sicut ex libro Regũ,Paralipomenõ, & Machabęorum,posset probari. Oñipotens quippe Deus,vniuersorum hominum corda & corpora iuxta oñe libitum suum alterat & immutat, debilitat & confortat, stupefacit & reuelat, erigit & prosternit, animat & perterret, lætificat & contristat: nec aliter credibiles essent hi-

storię

storiæ, q̃ in diuinis legũtur scripturis. [Respiciã vos]oculo pietatis, [& crescere faciã,& firmabo pactũ meũ vobiscũ].i.fœdus seu pmissum meũ adimplebo in vobis. [Comedetis vetustissima veteꝝ].i.fructus valde antiq̃s præ abũdantia residuos annis prioribus, [& vetera] 2. Pa. 20. 1. Mac. 4.
germina terræ, [nouis] fructibus[superueniẽtibus,proijcietis]tanq̃ supflua,q̃a nec pauperes inter vos erũt q eis indigeant, sicq; brutis pijcient. [Ponã tabernaculũ meũ in medio vestri] i.tabernaculũ illud materiale tussu Mosis tactũ,deinde & tẽplum cõstitutã inter vos in terra promissionis: & inter vos, immo in cordibus vestris gratiose morabor.[& nõ abijciet vos aĩa mea].i. mẽs mea non detestabit neq; repellet vos.Aĩa aũt adscribit Deo metaphorice,& ipse oĩpotẽs dñs frequẽter loquit affectu & more humano,cõdescendẽs infirmitati capacitatis humanæ.Hinc asserit Augustinus Aĩam suã vocat Deus volũtatẽ suã. Non eñ est animal Augustꝰ.
habẽs corpus & aĩam. [Ambulabo inter vos].i.vbiq; familiariter adero vobis.[& ero vester Deus]per specialẽ assistentiã,ptectionẽ & opem.[vosq; eritis mihi popul⁹].i. ad honorẽ & gloriã maiestatis meæ eritis plebs mea peculiaris & cultrix ꝓ cæteris gẽtibus. [Ego dñs qui cõfregi catenas ceruicũ vestrarũ].i.iugũ durissimæ seruitutis,q̃ ab Aegyptijs depressi fuistis, saxa,lutũ & lateres deferẽdo, & ex tristitia deiecto capite incessistis, iuxta illud Baruch: Aĩa Baru. 2.
tristis sup magnitudine mali incedit curua.[vt incederetis erecti].i.iucũdi & liberi,erecto q̃ capite,vt moris est liberatis à magnis pressuris. ¶Sequũt cõminationes,atq; vt in Scholastica ferẽ historia,in his inueniunt 30.clausulę promissionũ,trãsgressoribus vero multo plures Eusebi⁹.
maledictiones ingeminat. Glossa q̃q; fatet: Triginta bñdictiones in psenti capitulo lex prędicit,quas in trãslatione LXX.interpretũ distinctas reperies. Deniq; plures ponunt maledictiones seu cõminationes,q̃ promissiones:qm̃ praui & duri hoies,quales isti fuerunt,magis retrahunt à vitijs ꝓ terrorẽ maloꝝ,q̃ ꝓ amorẽ bonoꝝ. [Quod si nõ audieritis me]aure cordis, [nec feceritis oĩa mãdata mea]Oportet eñ oĩa adimplere,cũ Salomõ dicat: Qui in vno Eccẽs 9.
deliquit,multa bona pder.immo(vt Iacobus ait apostolus)Si quis totã legẽ impleuit,offendat aũt in vno,factus est oĩm reus.[& spreueritis leges meas]. i.iussiones cæremoniales,non solũ ex infirmitate aut ignorãtia, sed ex certa malitia eas trãsgrediendo. [& iudicia]. i.iudicialia ꝓcepta[cõtempseritis,& ad irritũ pducatis pactũ meũ].i. legẽ meã,quãtũ in vobis est, euacuetis, quasi in vanũ & cassum duxeritis, [ego q̃q;]q essentialiter & interminabiliter iustus sum,nullumq; malũ culpabile impunitũ relinquo, [hæc facio vobis: Visitabo vos].i.puniã[velociter in egestate]ex terrę sterilitate.[& ardore].i.æstuanti angustia seu exteriori incendio.[q cõficiat oculos vros,]qa ex vehemẽtia egestatis & ardoris illius, exteriores oculi vri miserabiliter erũt dispositi,interioresq; oculi mœrore & pauore obtenebrabũt. [& consumat aĩas vras].i.oĩno deijciat, ita ꝓ quasi mortuæ erũt,qa eas nil delectabit. Vñ & de mœstissimo Iacob iã cõsolato ait scriptura,ꝓ reuixit spũs eius.[Frustra seretis sementẽ, q̃ ab hoGen. 47.
stibus deuorabit. Ponã faciẽ meã cõtra vos].i. indignãter & rigorose adspiciã vos.[& corruetis corã hostibus vris,& subijciemini his q oderũt vos. fugietis nemine persequente].i.ex solo timore aduentus aduersariorũ vestrorũ fugã accipietis,qa nec in Deo,nec in viribus vestris cõfidetis, sed timore eritis victi. [Sin aũt nec sic obedieritis mihi]sicut nec modo obediũt infelicissimi,obduratissimi q̃ Iudæi,& tẽpore psecutionũ quas à Chaldæis atq; Assyrijs * correptiones
ptulerũt,ꝓ ꝑfata correcti nõ obedierũt. [addã * correctiões vras septulũ].i. vltiones meas in vobis pfecte augebo. [ppter peccata vestra].i.incorrigibilitatẽ,obstinationem q̃ vestrã. [& conterã superbiã duritiæ vestræ].i.ꝓ pœnas grauissimas dissipabo & deijciã vri indurati cordis elationẽ,ita ꝓ cunctis gentibus miseriores & infortunatiores,aspernatiores q̃ eritis,sicut nũc videmus ad oculũ. [Dabo q̃ vobis desup cælũ sicut ferrũ].i. nullã habebitis cõsolationẽ ex influentijs cælestiũ corpoꝝ, nec ex cælo aereo imber defluet vobis aut ros, immo sole nascẽte timor & miseria maior vos appræhendẽt.[& terrã æneã].i.durissimã, nõ irrigatam nec fructuosam. [Cõsumet incassum labor vester].i.frustra laborabitis in agricultura, in figa,vel ad resistendũ,[non proferet terra germen,nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi].i.nec ꝓ ꝑfatas pœnas cessaueritis ab operibus & omissionibus mihi & meis ꝓceptis cõtrarijs. [addã].i. augebo.[plagas vras in septuplũ].i. plene secundũ dictamen iustitiæ meæ.[ppter peccata vestra]vt quãto plus creuerit vestra iniquitas, tãto plus crescat iustitiæ meæ effectus in vobis. [immittã q̃ in vos bestias agri,quæ consumant vos & pecora vestra, & ad paucitatem cũcta redigant.]videlicet feras voraces. [desertæq; fient viæ vestræ]quia vobis & iumẽtis vestris occisis,viæ à paucis aut nullis terentur.[Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaueritis ex aduerso mihi, ego quoq; contra vos aduersus incedam].i.agam quæ contraria erunt vestræ voluntati, quasi aduersarius vester, quantum ad id quod estis per culpam. Loquitur autẽ dñs de se metaphorice, quasi de homine contra suos hostes irato animo incedente ad repugnandum ac vlciscendum. [& percutiam vos septies propter peccata vestra,inducam q̃ sup vos gladium,] hoc est, exercitum armatũ ad vindicandum cum gladio transgressiones, quibus præuaricati estis legẽ meam.

[Cum q̃

Universidad de Deusto
Biblioteca

[Cum q̃ fugeritis in vrbes] extra propriã terrã, [mittam peſtilentiã in medio veſtri, & trademini in manus hoſtiũ, poſtq̃ confregero baculum panis veſtri] hoc eſt, abſtulero vobis ſuſtentamẽtũ & refectionẽ ciboꝝ veſtroꝝ. [ita vt 10. mulieres in vno clibano coquãt panes] i. tanta ſit veſtra cariſtia, vt vnus fornax mediocris pro vna domo factus, ſufficiat 10. domibus ad panes calore cõſolidandos. [vt reddant eos ad menſurã.] hoc eſt, cuilibet adſtãtium aut domeſticoꝝ, videlicet parce. [Sinaũt nec p hæc audieritis me]. i. tanta vexatio vobis nõ dederit intellectũ. [ego incedã aduerſus vos in furore cõtrario:] hoc eſt, p inflictionẽ acerrimaꝝ pœnaꝝ, ex quibus quaſi per modũ furioſi me contra vos habere videbor. [& * percutiam vos 7. plagis]. i. vniuerſis pœnis reſiduis nondũ expreſſis, ac durioribus cæteris. [ita vt comedatis carnes filioꝝ veſtroꝝ & filiaꝝ veſtraꝝ:] ſecundũ q̃d 4. Regũ tẽpore Heliſei legitur factũ in obſidione Samariæ. Hieremias q̃q in Threnis: Manus, inquit, mulieꝝ miſericordium coxerunt filios ſuos in obſidione filiæ populi mei. Facti ſunt cibus earum, q̃d fuit in obſidione Hieruſalẽ à Chaldæis. Ioſephus etiã libro de Iudaico bello recitat idẽ accidiſſe in obſidione Hieruſalẽ à Romanis. Vnde in Gloſſa exprimit Maria Eleazari filia. [Deſtruam excelſa veſtra:] hoc eſt, phana atq̃ altaria, quæ in locis ſublimibus conſtruxiſtis ad exercendũ ibidẽ idololatrias vras. [Cadetis inter ruinas idoloꝝ vꝝ oꝝ:] qa ibi occidemini ab aduerſarijs veſtris. [& abominabit̃ vos anima mea intãtum, vt vrbes vras redigam in ſolitudinem.] In his Moſes non ſolũ tanq̃ legislator p̃cipit qd agendũ, ſed tanq̃ propheta p̃dicit futura, ſeq̃ præſciſſe demõſtrat ventura Iudæoꝝ facinora & flagella. [Deſerta faciã ſanctuaria veſtra:] i. tẽplum, altaria, ſynagogas, & ſacrificia per man' hoſtiũ deſtruã. Quod factum eſt per Aſſyrios, Chaldæos, Romanos. [nec vltrã recipiam odorẽ ſuauiſſimũ], i. ſacrificioꝝ oblationẽ quæ mihi valde fuit accepta, qñ deuoti & obedientes fuiſtis. [diſperdamq̃ terram veſtram] hoc eſt, habitatores & habitacula, vrbes & fortalitia. [ſtupebuntq̃ ſup ea]. i. de tanta eoꝝ diſſipatione mirabũtur. [inimici veſtri cum habitatores illius fuerint,] hoc eſt, cum terram veſtrã obtinuerint, inhabitare q̃ cœperint. Hinc Hieremias frequẽter prædixit: Oĩs qui trãſierit per eã, ſibilabit & ſtupebit ſup vniuerſis plagis eius. Item q̃: Dabo vos, inquit, in opprobriũ, & in maledictionẽ, & in ſtuporẽ vniuerſis gẽtibus. [Tunc placebunt terræ ſabbata ſua]. i. terra veſtra tã diu erit deſerta, & ab operibus agriculturæ quieta, q̃ habebit ſe per modũ placẽtis de huiuſmodi requietiõibus. dũ nãq̃ aliquid placet alicui, libenter ſolet illud diu ſecum tenere. [Quãdo fueritis in terra hoſtili, ſabbatizabit, &] pro. i. [requieſcet in ſabbatis ſolitudinis ſuæ:] in quietionibus quas habebit durãte ſua derelictiõe. Quod totũ completum eſt ſæpe. Nam tẽpore captiuitatis Babylonicæ Godolia occiſo, terra illa mãſit pro magna parte non habitata. Primo q̃q Machabæoꝝ narratur, q̃ Hieruſalẽ nõ habitabatur. [eo q̃ non requieuit in ſabbatis veſtris]. i. quia vos ipſi non ceſſaſtis in diebus ſolennibus ab operibus tunc prohibitis qñ habitabatur in ea. [Et qui de vobis remãſerint, dabo pauorem in cordibus eoꝝ in regionibus hoſtium. Terrebit eos ſonitus folij volantis.] Hyperbolicum verbum eſt. Ac ſi dicat: In tanta erunt puſillanimitate atq̃ formidine, vt ex ſola ſuſpicione, imaginatiõe, aut leui ſonitu aduerſitatis, cõcutiant, q̃ſi grãdis inſtet aduerſitas. ideo ſubdit [Et ita fugient quaſi gladiũ &c. Et ꝓpter peccata patrũ ſuoꝝ & ſua affligẽtur,] inquantum vitia patrũ ſuoꝝ ſecuti ſunt, & qm̃ poſteri quandoq̃ puniunt propter ſuoꝝ peccata parentum corporalibus pœnis, ſicut ab illis corporaliter deſcenderunt, prout alibi clarius eſt expreſſum, & infrà ſuis declarabitur locis. [donec cõfiteant iniquitates ſuas,] hoc eſt, iuſte ſe talia pati recognoſcant, pœniteant, & emendẽt, ſicq̃ redimi mereantur. [& erubeſcat incircunciſa mens eoꝝ:] i. cor eorũ q̃d diu fuit vitioſum, tandẽ de ſuorum turpitudine & enormitate facinorũ ſalubriter verecũdet, tanq̃ illuminata ad intuendũ ſalubriter, quæ ante non cõſiderauit. [& recordabor fœderis mei,] hoc eſt, pacti quo promiſi me miſerturum & benefacturum filijs Iſrael pœnitẽtibus. [quod pepigi]. i. inh̃, [cũ Iacob, & Iſaac, & Abraham:] quibus, vt in Geneſi patuit, iſtud promiſi. Nominant aũt hic hi tres patriarchæ aſſcendẽdo ſecundũ ordinẽ generatiõis. [Terræ q̃q memor ero.] hoc eſt, memorẽ me eſſe per effectum oſtendã, reducendo ad eam filios Iſrael, ſicut patribus eorum ſpopõdi. [Attñ cum eſſent in terra hoſtili, non penitus abieci eos.] Quia ſemper reliquiæ mãſerunt ex eis, ex quibus poſtmodũ propagati ſunt multi. [neq̃ ſic deſpexi, vt conſumerentur, & irritũ facerem pactum meum cum eis. Ego eñ ſum dñs Deus eorum, & recordabor fœderis mei priſtini, qñ eduxi eos de terra Aegypti]. i. quod cũ eis iniui, eisq̃ ꝓmulgaui ſtatim, dum eos de Aegypto eduxi. Ex his ſumere & formare valemus vera & efficaciſſima argumẽta contra Iudæos, quod ſ. in hanc captiuitatem longiſſimam ſunt redacti, propter ſua & patrum ſuoꝝ grauiſſima ſcelera, quæ nondũ recognoſcunt, neq̃ deplorant, propter quod erui non merentur. Cum enim omnia aduerſa nunc prætacta, eis per tot annoꝝ centenaria ſint inflicta, nec interim coluerint idola, & cum hoc die ac nocte Deum rogent, vt liberet eos: certiſſimum eſt, q̃ infidelitate peſſima detineãtur, & Deo prorſus diſpliceant, eo q̃ ſua non cõfiteantur peccata, propter

Hier. 19. 49. 50. 15 & 42.

Hier. 41. 1. Mac. 1. 2. Ma. 11.

Gen. 15. 17. 32. 26.

propter quæ in iſta diuturniſſima inciderũt aduerſa grauiſſima, nec captiuitas atq̃ calamitas iſtæ, vniuerſis eoꝝ præteritis captiuitatib' & calamitatibus quaſi tã incõparabiliter grauiores, tam diu durarẽt, niſi & eoꝝ facinora proportionabiliter enormiora conſiſterẽt cunctis exceſſibus, ꝓpter quos patres eorũ p̃cedentes, captiuitatem miſeriamq̃ ꝓpeſſi ſunt, cum in iſto capitulo tã ſæpe ꝓteſtatus ſit dñs, q̃ niſi p inflictas correptiones obedierint ei, inflictu rus ſit eis pœnas ſeptuplũ grauiores, quouſq̃ tua cõfiteantur peccata. Vñ & demonſtrat q̃ modo in iſta captiuitate nõ obediãt, neq̃ veraciter ſeruiãt ei, neq̃ (vt dixi) ꝓpendũt verã cauſam hui' ſuę captiuitatis ac moleſtiſſimæ calamitatis, qa nec regẽ habẽt, nec patriã, nec templũ, nec ſacerdotes, nec hoſtias, & ita ſunt cũctis gentibus miſerabiliores. Et ſi ſuæ captiuitatis atq̃ miſeriæ tantæ cauſam aduerterent, confiterentur ac deplorarent, non dubium quin mox à dño miſericordiam conſequerentur: quod quia non faciunt, in ſuis manẽt miſerijs.

¶Spiritalis expoſitio eiuſdem cap. XXVI. Artic. XLIX.

Literalis vel potius ſuperficialis huius cap. intellectus p̃cedenti articulo eſt inductus. Et poſſet quis argumẽtari, q̃ ille nõ ſit verus & literalis intellect' huius cap. eo q̃ multi in veteri teſtamẽto iuſti, immo p̃fecti extiterint q ꝓſperitates ſeu bñdictiones & remunerationes hic tactas cõſecuti nõ ſunt, immo aduerſa grauiſſima habuerũt, vt patet de Hieremia, Baruch, filijs Rechab, multisq̃ alijs. Nã & p Ezechielẽ dñs ad Hieruſalẽ ait: Occidã in te iuſtũ & impiũ. Vnde & Pſalmiſta de talibus loquit: Multæ tribulatiões iuſtoꝝ. Quod & in libris Macha. doceſ in multis Iudæis ſub Antiocho adimpletũ. De q̃bus & in libro Sapientiæ habet: Tanq̃ aurꝫ in fornace ꝓbauit electos dñs. De talibus quoq̃ ſcribit Apoſtol': Alij diſtẽti ſunt, alij ludibria & verbera expti, inſup vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſiõe gladij mortui ſunt. Circuierũt in melotis, egẽtes, anguſtiati, afflicti. Deniq̃ multi iniuſti & vitioſi fuerũt in veteri teſtamẽto, q̃bus cõminationes, maledictiões, ſeu pœnę in iſto cap. recitatæ nõ cõtigerũt, ſed ꝓſpera, vt conſtat de Saul, Doech & alijs multis. Hinc aſſerit Gloſſa: Iſta ad literã ſtare nõ poſſunt. Multi eñ in p̃ceptis Dei ambulauerũt, & multa aduerſa ꝓpeſſi ſunt. Verũtñ dici poteſt, q̃ p̃dicta expoſitio ad literã poteſt ſaluari, qñ intelligenda eſt nõ de ſuppoſitis ſingulis, ſed potius de cõmunitate & ſecundũ curſum cõmunẽ. Nã ſicut in libris Iudicũ, Regũ, Paralipomenõ, Machabæoꝝ deſcribif, cõmuniter contigit, q̃ qñ filij Iſrael generaliter ſeu p maiori parte Deo fideliter ſeruierũt, præfata proſpera ſunt adepti: qñ aũt impij erãt atq̃ idololatræ, ſuſtinuerũt aduerſa p̃habita. Lex aũt cõmunitatẽ, nõ vnãquãq̃ ꝓſonam concernit. Itaq̃ dñs loquit: Si in p̃ceptis meis ambulaueritis, dabo vobis pluuias tẽporibus ſuis. Pluuiæ itãt ſunt ſermocinationes verbi cæleſtis, infuſio gratiæ, ros cõſolationis diuinæ, irrigatio ſpũs ſancti. Vñ p Eſaiã prolatũ eſt: Ros tuꝰ dñe ros dulcis. Et dñs ipſe: Mandabo, inquit, nubibus meis, ne pluãt ſup eam imbrẽ. In Cantico quoq̃ Deuteronomij legitur: Cõcreſcat in pluuiã doctrina mea, fluat vt ros eloquium meũ, quaſi imber ſup herbã. Has pluuias vere ſalubres & animã fœcundãtes, dat dñs obedientibus ſibi tẽpore ſuo, tẽpore ſ. opportuno, atq̃ ab eo æternaliter p̃ordinato. Quocirca (vt Origenes fatet) penſandum, q̃ ſicut pluuia materialis ſi inepto tẽpore aut immoderati' cadat, obeſt agro & fructibus magis nocetuta q verba p̃dicationis, informationisve ingerit tẽpore nõ ſuo, aut modo inordinato, lædit magis q̃ ſanet. Hinc in Prouerbijs aſſeritur: Mala aurea in lectis argenteis, qui loquit verbũ in tẽpore ſuo. In Eccleſiaſtico quoq̃: Imprudens nõ ſeruabit tẽpus. Et qui multis vtit verbis, lædit animã ſuã. Et terra gignet germen ſuum. Quod fit, dum gratia excitante & operante, caro cũ membris ſuis animæ in oñi Dei obſequio deſeruit & paret. Et arbores pomis replebunt. i. hoĩes actibus abundabunt virtutũ, ſeu ipſq̃ virtutes p̃cedẽt copioſe in actũ. Quod totũ peragit, dũ p̃farq̃ pluuiæ deſcẽdũt in mentẽ, & actualis motio ſpũs ſancti excitat eã. Quẽadmodũ aũt Salomone teſtãte, Sapiẽtia lignum vitæ eſt omnibus appræhendentibus eam, ſic fides, ſic humilitas, cæteræ quoq̃ virtutes arbores dici queũt. Et certe pulcherrima, fructuoſiſſima atq̃ altiſſima arbor eſt charitas. Nemo itaq̃ ſine præfatis pluuijs arbitret ſe poſſe fructificare, & qui per eas fructificat, non inſipienter in ſe, ſed ſapienter in dño glorietur. Appræhendet meſſiũ tritura vindemiam. Meſſium tritura, eſt virtuoſa exercitatio vitæ actiuæ, quæ appræhendit vindemiã. i. ad contemplatiuæ vitæ actiones pertingit. Nam ſicut per ianuam intratur ad domum, ita per exercitia vitæ actiuæ, atq̃ per actus virtutũ moraliũ, ad contẽplationẽ, intellectualiũq̃ p̃fectiones virtutũ pertingitur. Sed quia in exercitio vitæ contẽplatiuæ copioſior gratia obtinetur, per quam rurſus ad opera vitæ actiuæ decenter proceditur, recte ſubiungitur: Et vindemia occupabit ſementem. i. contẽplatio extendet ſe ad germen operis boni, & ſemen ſuſcipiet verbi Dei. Rurſus vt tangit Gloſſa, meſſis purganda in area, eſt intellectus ſcripturæ proferendus in medium, & cum cæteris doctoribus ac diuinis voluminibus conferendus, vt ſic quid paleæ aut ariſtæ. i. vanitatis aut falſitatis contineat, ſpiritu diſcretionis excutiat, ſolumq̃ triticũ cõſeruis ſuo tẽpore diſpenſandũ remaneat. Hinc quippe Paulus teſtat: Aſſcendi Hieroſoly-

Hier. 38. Bar. 1.2. Hier. 35. Ezec. 2.4. Pſal. 33. 1. Ma. 5.6 Sapiæ 3. Hebr. 11.

1. Re. 21. & 22.

Iud. 6.16 1. Re. 7.11 2. Pa. 20. 1. Ma. 3. 6

Eſaiæ 5.

Deu. 32.

Origen.

Pro. 25. Eccl 20.

Prou. 3.

Hiere. 9.

Lucæ 8.

Galat. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rosolymã,& contuli cum illis euangeliũ quod prædico, ne forte in vanũ currerẽ.Et comedetis panem vestrũ in saturitate,corpus videlicet saluatoris,immo ipsum dñm in sacramento,qui ait: Ego sum panis vitæ.Et,Caro mea vere est cibus.Est item panis bonæ operationis,de quo disseruit: Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei qui misit me.Rursus est panis vitæ & intellectus, panis lachrymarũ & contritionis, panis supersubstantialis qui per contẽplationem gustatur.His panibus saturantur fideliter obedientes.Et absq; pauore habitabitis in terra vestra, hoc est,in militante ecclesia.Vnde ait saluator: Nolite timere eos qui corpus occidunt.Et princeps apostolor: Timorem eorum ne timueritis,& non cõturbemini.Itaq; qui Deo vere obedit,passionẽ timoris refrenat,seruilẽ repellit timorem,& per timorẽ initialẽ affcendit ad filialẽ:quo adepto,oẽm excludit vilem,effœminatã & inordinatam formidinẽ,sciens oñipotentẽ Deũ sibi vbiq; præsentẽ,sine cuius pmissu aut iussu nil sibi valet accidere,& q in aduersis gratiosius adest.De angelica q̃q; est securus custodia,& in Deo quasi fidelissimo atq; pissimo patre filialiter sperans. Talis veraciter confitetur: Dñs illuminatio mea & salus mea, quẽ timebo? Dñs ꝓtector vitæ meæ,à quo trepidabo? Talis demũ inuisibiles hostes magis pterret,q̃ terreat ab ipsis. Talis fuit S. Iobt Si expaui,inquiens,ad multitudinẽ nimiã. Dabo pacẽ in finibus vestris, i. pacẽ pectoris infundã congrẽgationibus & cordibus vestris,sicut orat Apostol?: Pax Christi custodiat corda vestra. Etenim pax multa diligẽtibus legẽ Dei, q ponit pacẽ fines ecclesiæ,& corda seruorũ suorũ facit quieta & requiescentia in se, Vnde in Esaia dñs ait: Erit opus iustitiæ pax,& sedebit populus in pulchritudine pacis,& in tabernaculis fiduciæ,& in requie opulẽta. Hæc interiora & præclarissima beneficia spũs sancti, auferre nequiuit ecclesiæ persecutio tyrannorũ, rabies phidorum, crudelitas iniustorũ.Dormietis,& nõ erit qui exterreat.Contẽplatiui in dño dulciter & frequenter obdormiunt eo sopore,quẽ dñs misit in Adã,quo & corpus ab exterioribus soporatur. Virtuosi q̃q; meliora somnia habẽt,& sapiẽtes phãtasmatũ ludificatiões cõtẽnunt.Auferam malas bestias.Scim? ꝙ pessimę feræ & crudelissimæ bestiæ sanctis patrib? obediẽtes fuerũt, & plurimos martyrũ tangere non audebant. Bestiæ q̃q; malæ sunt dæmones,de quib? orat vir iustus: Ne tradas bestijs aĩam confitentẽ tibi. q̃s domin? aufert, dũ eos à nobis vinci facit. Vnde & in Iob habet: Bestias terræ non formidabis. Et gladius non transibit terminos vestros. Persecutionẽ em̃ tyrannorũ abstulit Deus frequenter à suis fidelibus,& q̃uis gladius pertranseat terminũ nostrũ. i. corpus occidat,terminos tamẽ nr̃os, videlicet corpus & aĩam, seu intellectũ & voluntatẽ pertransire non valet, qm̃ anima cũ præfatis potentijs suis est immortalis.Potest rursus per gladiũ diabolicæ impugnatiõis acumen intelligi, ad quod illud in Iob poterit pertinere: In bello eruet te de manu gladij. Iterũ gladius accipi potest in bono,cum dicat Apostolus: Gladius spiritus est verbum Dei.Qui gladius non pertrãsit terminos nostros exeundo & relinquendo, sed firmus & stabilis in ecclesia permanet. Persequemini inimicos vestros, i.inuisibiles hostes & aciem vitiorum ac seculi vanitates, eis viriliter resistendo,atq; virtutibus,ꝑsertim charitati, humilitati & concordię,insistendo.Et corruẽt coram vobis, sicut ait Propheta: Persequar inimicos meos, & compræhendam eos. Persequentur 5.ex vobis, qui circa exteriora 5.sensuum obiecta non occupantur,nec afficiunt inordinate, hoc est,non nisi secundũ rectæ rationis iudiciũ,ac diuinæ legis tenorẽ,centũ alienos de hostibus nũc prædictis,& 100.ex vobis decem millia,immo vnus fidelis persequitur sæpe & vincit tantã dæmonũ vitiorum q̃ turbã, quemadmodũ ait scriptura: Cadent à latere tuo mille,& decẽ millia à dextris tuis,ad te aũt non appropinquabit. Respiciã vos oculo miserationis & subuentionis,sicut respexit domin? Iesus Petrũ, ex q̃ respectu ille mox cõpunctus,fleuit amare.Et crescere faciã,merito & numero, qa prælectis fidelibus tãta gratiæ charismata largitur oĩpotens,vt orando, loquẽdo,immo charitatis merito & exẽplaribus actibus cõuertãt & alios, & spiritalẽ procreent sobolẽ.Comedetis vetustissima veteris,i.consideratione & imitatione patrũ,q fuerunt in legę naturæ & lege scripta,reficient aĩæ vestræ,cęremonialia q̃q; veteris testamẽti,quantũ ad literã consumetis,& vltrà non esse seruãda probabitis. & vetera, nouis superuenientibus, ꝑficietis.i.euangelicæ legis testimonia,consilia & præcepta amplectendo,legẽ quantũ ad cęremonialia & iudicialia eius præcepta derelinquetis.Ponã tabernaculũ meũ in medio vestri. Hoc filius Dei promisit, loquens: Si quis diligit me,sermonẽ meũ seruabit, & pater meus diliget eum,& ad eũ veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Ambulabo inter vos,& ero vester Deus, vos q̃q; eritis mihi popul?. Hoc est q̃d in Apoc.promittit: Ecce tabernaculũ Dei cum hominibus,& habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cũ eis, erit eorũ Deus. Et cõfregi catenas seruicũ vestrarũ,vt incederetis erecti.Christus in sua dignissima passione vincula & catenas seruicũ nostrarum iugũ peccati,dominationẽ diaboli, oñe pondus iniquitatũ prementiũ mentẽ deorsum,dirupit & tulit à nobis, per suorũ sufficientiã meritorũ. Deinde in baptismatis sacramento,in sacramento q̃q; pœnitentiæ,& per suã gratiosissimam præuentionẽ ista frequenter in nobis operari

Ioã. 5.6. & 4.
Ecci 15.
Psal. 79.
Mat. 10.
1. Per. 3.
Psal. 26.
Iob 31.
Phil. 4.
Psal. 118
Esaię 32.
Gene. 2.
Psal. 73.
Iob 6.
Ibidem.
Ephe. 6.
Psal. 17.
Psal. 90.
Mat. 26.
Ioan. 14.
Apo. 21.

operari dignatus est, vt q eramus ad carnalia & terrena depressi, simus ad cælestia & æterna erecti. Ecce in textu 30. benedictiones istæ obediẽtibus Deo denunciant,quia(vt Glossa fatetur)cum Christus fuisset 30.annorũ, venit ad baptismũ,vt in ætate perfecta donorũ perfectionẽ ostenderet, quia extunc euangeliũ ꝓdicauit,in quo cõsistit oĩs plenitudo vitæ & perfectionis, q̃ in hoc cap. designantur. ¶ Sequuntur mala inobedientibus ꝓnunciata & cõminata.Quod si nõ audieritis me, visitabo vos velociter in egestate,abstrahendo vobis spiritalia dona,in qbus consistit opulẽtia animæ:& ardore concupiscentiarũ ac vehemẽtia passionum,qa dum Deũ offendimus, iuste nos deserit,mox q̃q; carnaliũ desideriorũ ac stimulorum calorẽ illabimur,passionumq̃ vehemẽtia superamur, ex qbus oculi mẽtis cæcant,& aĩa spiritaliter annihilat. Frustra seretis semẽrẽiqm̃ opera bona ex genere, facta extra charitatem, non proficiũt ad salutẽ.Opera q̃q; meritoria prius peracta,ꝑ sequens mortale peccatũ euacuant,& ab inuisibilibus aduersarijs deuorant.Corruetis corã hostibus vestris,i.tentationibus dæmonum superabimini, qui hostes intẽsissime odiũt vos,q nil aliud quærũt, nisi æternam nostrã dãnationem: idcirco stultissime agit qui ipsis consentit.Conterã superbiam duritiæ vestræ.Qui nanq; exaltãt se,humiliabunt: & eos qui spiritaliter intumescũt,De? frequenter permittit in manifesta corruere vitia, vt vel sic deprimere se cogant,qui magni erant in oculis suis.Dabo q̃q; vobis desup cælũ sicut ferrũ,& terrã æneã. Hoc fit dum tales spiritali consolatione priuant, nec desup fœcundant,exteriori q̃q; & corporali aduersitate ac desolatiõe grauant,ita q̃ vndiq; sic pungũtur,iuxta illud Osee: Ecce ego sepiã viã tuã spinis.Cõsumetur incassum labor vester,Iter em̃ impioꝝ peribit,& impius nil Deo acceptũ exercet,immo reprobis oĩa cooperant in malũ,& labor labioꝝ ipsorũ operiet eos,Ideo sero dicturi sunt illud Sapiẽtiæ: Lassati sumus in via iniquitatis & pditionis,& ambulauim? vias difficiles. Nõ proferet terra germen suũ.Caro em̃ iniqui,fructũ virtutũ nõ parit,nec ipsi sunt arbores fructuosæ.Hinc iusto iudicio mittunt in eos bestiæ agri,quarũ vnaꝝ: Circuiui,inquit,terram & perambulaui eam. q̃ eos & bestialia eorꝝ opera ad mortẽ trahit gehennæ,& cuncta bona ad paucitatẽ pducunt in ipsis. Desertæq̃ fient viæ vestræ, quia eorꝝ operationes destitutæ sunt & priuatæ directione & gr̃a spũs sancti. Insup pestilentiã dñs mittit in eos, quia se inuicem scandalizant ac spiritaliter perimunt,atq; diuersis modis peccata vnius redundant in alios. Nã praua societas necat seipsam. Aufert itẽ eisdẽ spiritalia alimẽta intantũ, q̃ &si verbum Dei audierint,aut sacramẽta susceperint,spiritalẽ gustũ & fructũ nõ sortiant ex eis: immo panes vitæ gr̃æ,fiunt eis pabula mortis culpæ.Ita vt 10.mulieres in vno clibano coquant panes. Decẽ mulieres,possunt intelligi aĩæ prælatorũ,10.præcepta seruãtes,q panes coquunt in clibano.i. in audientiũ corde, in quo panes doctrinæ oprãt ꝓficere,& ad opus pduceret tunc q̃q; in vno clibano agunt hoc,qñ paucissimos habẽt auditores obedientes.Et comedetis carnes filiorũ vestrorũ & filiarũ vestrarũ.i. sobolẽ vestrã carnaliter diligẽdo, eandẽ ad vitiosam vitã trahetis,ꝑ q̃d spiritaliter deuorabitis illã. Vel de praua eorꝝ vita per consensum & cõplacentiam detestandã reficietis cor vestrũ. Sic & Esaias testatur: Vnusquisq; comedet carnẽ brachij sui. Rursus hoc agit, dũ parentes aut ꝓsidentes iniusti,prolẽ suã aut subditos suos secũ incorporant ecclesiæ malignorũ Antichristo atq; diabolo,sicut & sancta mater ecclesia comedit & incorporat sibi electos & singulos q̃s cõuertit, q sunt partes eius nutrimẽtales.Destruã excelsa vestra,i.cornua vestræ elationis,ꝑsumptiones,iactãtias,ꝓlationes & eminẽtias,cũ qbus peribitis,iuxta illud: Vidi impiũ superexaltatũ,& transiui,& ecce non erat. Et simulacra vestra cõfringã. Simulacra ista sunt turpia immundorꝝ phantasmata,phantasiæ auri & argenti in cordibus cupidorꝝ,apprẽhensiões & species dignitatũ,honorũ & excellentiarũ in mentibus superborũ, quæ oĩa reprobat dñs & cõdẽnat. Et tales talia appræhendendo cadũt per culpã,deinde cũ vanitatibus suis corruent in gehennã,Et deserta faciam sanctuaria vestra.i. corda vr̃a,quæ erãt aliquãdo ꝑ fidẽ & charitatẽ tẽpla Dei,relinquã.Nec recipiam vltrà odorem suauissimũ.i. spiritalia sacrificia vestra,videlicet orationes & laudes,quæ ex suo genere valde cõmendabiles sunt, nõ erũt meritoria apud me. Nẽpe qui declinat aurẽ suã ne audiat legẽ,oratio eius erit execrabilis. Et peccatori dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? Disperdamq̃ terrã vestrã.i.terrena cõfortia vestra & cõuenticula ecclesiæ malignãtis in tantum, vt ꝓdi de vestra perditissima vita mirẽtur,quibus & propter vestros excessus subditi eritis, qui & dies festiuos in magnis vitijs expendistis. Isti facilime perterrẽtur, dum audiũt prædicari q̃ arcta sit via salutis,ita q̃ virtutũ exercitia,pœnitentiæ q̃q; laborẽ,semitamq̃ salutis, tanq̃ difficilima quędã atq; durissima aggredi trepidãt,quia nõ figũt spem suã in dño, nec eius implorãt auxiliũ,nec aliorũ qui viriliter sunt cõuersi, pensant exẽpla,sed propriam fragilitatẽ & pronitatẽ in vitia inordinate attendũt: ideo fugiunt à salutis itinere,& labuntur ex propria infirmitate, ignorantia aut malitia, nemine extrinsecus impellente. nec hostibus suæ salutis opponũt se: hinc relinquunt,& dire multipliciterq̃ vulnerantur in anima, quousq; suas cõfiteantur iniquitates. Quod si fecerint, mox recolit dñs, quemadmodũ pœ-

Lucæ 3.
Lucę 18.
Osee 2.
Psalm. 1. & 139.
Sapię 5.
Iob 1. 2.
Esaiæ 9.
Psal. 36.
Prou. 28
Psal. 49.
Matt. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitētib⁹ veniā repromisit. Denicq; etsi in populo Christiano multi sint vocati & pauci electi, nunq̄ tñ dñs ecclesiā suam relinquit in toto, sed misericordiā suā in ea frequēter quasi de nouo mirificat, miracula renouat, sanctos hoies mittit, per quos q; doctrinā, merita & exempla conuertit q̄ plurimos. Postremo & hoc intuendū, q̄ sicut præfata aduersa Iudæi propter scelera sua multa corporaliter passi sunt, vtpote egestatē, famem, dolores, angustias, deprædationes & expugnationes ab infidelibus gētibus, Assyrijs, Chaldæis, Chananęis & Philistijs: ita & Christiani interdū, immo & sæpe talia pertulerunt ob suas transgressiones à Turcis, Sarracenis, Tartaris, & alijs barbaris. Interdū quoq; absq; sua culpa huiusmodi corporalia damna, nocumenta, immo & crudelissimas mortes ab impijssimis tolerauerunt, vt gloriosius coronarētur à Deo, eorumq; patientia ac virtutes proponerētur cæteris in exemplum, & tali occasiōe Deus fidem catholicam per præclara augeret miracula, sicut de sanctis constat beatissimisq; martyribus.

Exec. 18. Mat. 21. Psal. 16.

¶Explanatio literalis cap. XXVII. Locutusq; est dñs ad Mosen. Artic. L.

De obligationibus, redemptionibusq; votoꝝ, de consecratis quoq; & decimis nūc tractatur. [Locutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Homo qui votū fecerit, & spoponderit aiam suam Deo] .i. seipsum promiserit Deo, ita se offerat illi, seu eius honorificentiæ mancipet vitā suā. Vnde Symmachus transtulit, Si separauerit se Deo. Et LXX. Si spoponderit honorē aiæ suæ Deo. [sub æstimatione dabit precium] .i. secundū certā taxationē se redimet, secundū mensurā sui valoris, si se redimere voluerit, vt sicut ante, vel instar aliorū, actibus vacet humanis. Nā illa promissio sic fuit intelligenda, & Deo instituēte ita fiebat. Vnde & primogenita q̄ dñi erant, redimebantur. Nec homo suum animal immolatitiū, ppter q̄d factū votū de eius oblatione, psoluendū non erat percerdotiū fuit in vna tribu, & per gñationis successionem cultus Dei conseruabat in vna dumtaxat plebe, sicut nunc potest. Deinde æstimatio seu mensura precij determinatur, quod precium secūdum varietatem ætatū ⁊ eiusdem & sexus diuersorū diuersificabatur. [Si fuerit masculus à vicesimo anno vsq; ad sexagesimum, dabit quinquaginta siclos argenti] .i. pecuniam tanti valoris. Siclus autem (vt infrà dicitur) viginti obolos habet, atq; (vt alij dicunt) siclus in scripturis pro vncia sumitur, pro quo LXX. transiulerūt, didrachma. Porro ad insinuandū qualitatem ponderis precij huius, subiūgitur: [ad mensurā sanctuarij.] Tanq̄ dicat, Precium hoc erit illius sicli vel ponderis, cuius vsus est in templo seu tabernaculo Dei, quod pondus differebat ab eo, cuius vsus fuit in mercationibus alijs. Refertq; Iosephus, q̄ siclus quo vtebant in templo, cōtinebat 4. drachmas, & quælibet drachma obolos 5. Obolus quoq; (vt legitur) est media pars nummi. Est etiam obolus scrupulus, qui tribus appēditur siliquis. Scrupulus vero 6. siliquarū pondere constat. Tamen (vt dixi) frequenter numismata & mensuræ ac pondera apud diuersos diuersificantur, ita q̄ eorum quantitatem pro certo scire non possumus quantū ad oēs. Sicli demum, per quos, vouentes se Deo ita se redemerunt, diuinis vsibus templi seu ministrorum eius applicabantur. [Si mulier, triginta] .i. si fœmina vouit se Deo ab anno vicesimo vsq; ad sexagesimum, dedit pro sua redēptione triginta siclos. Vir enī muliere præstantior, validiorq; censet. [A quinto aūt anno vsq; ad vicesimū masculus dabit viginti siclos, * mulier] .i. puella [decem] siclos, non q̄ proles in quinto suæ vitæ anno poterat se Deo vouere aut preciū soluere, sed in tali ætate interdum vouebantur Deo à suis parentibus, à quibus & redimi poterant. Vnde & 1. Regum Anna legitur Samuelē nondū natum Deo vouisse. Si aūt parētes obijssent, poterāt pueri Deo, p̄miss̄i seipsos redimere, cū ad discretionē venissent. [Ab vno mēse vsq; ad quintū annū, p̄ masculo] sic p̄misso ac redimēdo, [dabunt 5. sicli, pro fœmina tres.] Quare nō potius duos cum medio, s. pro media parte tantū, quantū pro masculo? Forsan q̄m in ætate tam tenera minor apparet elegantia masculi vltra fœmellā, vel quia frequenter tunc mori solent. [Sexagenarius & vltrà masculus dabit 15. siclos] .i. si quis à sexagesimo anno vel maiori & vlteriori ætate voluerit se redimere à voto quo vouit se Deo, dabit pro sua redemptiōe 15. siclos. [*mulier, decem.] Ab illa nanq; ætate valor viri deficere incipit, nec tantum eminet mulieris valori vt ante, nec ad bella aptus videtur. ideo minus tunc dedit, nec duplum respectu fœminæ. Itaq; taxandi. [Si pauper est] is qui se aut sobolē suā nondū adultæ ætatis vouit Deo, [& æstimationem] .i. quātitatē [precij reddere non valebit] pro sua aut prolis suæ redemptione, [stabit coram sacerdote] .i. sacerdoti ad hoc deputato causam suam, inopiam q; exponet & cōprobabit, [& quantū ille] puta sacerdos discretus æstimauerit, & viderit eum posse reddere, tātum dabit:] qm̄ vltra vires viri nō vult Deus vlla requiri. [Animal autem quod immolari potest dño, si quis vouerit] .i. si quis promiserit Deo immolare animal ei aptum offerri, vt sunt bos, ouis & capra, deformitatis maculam non habentes. [sanctum erit] .i. ad Dei honorem offe-

*fœmīa

*fœmīa

retur,

Iosc. li. 3. An. Iud. cap. 6.

retur, [& mutari non poterit, i. nec melius malo, nec peius bono] .i. aliud animal p̄ ipso offerri non licebit, siue aliud sit melius, siue peiusq̄m illud sic Deo promissum, ex huiusmodi promissione quandā idoneitatem & cōsecrationem ad ea quæ Dei sunt, sortitum videtur. [Quod si mutauerit] .i. si vouens adduxerit aliud animal ad immolandū pro illo. [& ipsum quod mutatū est] .i. animal deputatum offerri pro alio per viam mutationis, [& illud p̄ quo mutatum est] s. animal prius promissum. [cōsecratum erit dño,] ita q̄ vtrūq; immolabitur Deo, quia & illud secundū, ratione suæ deputationis ad sacrificationē, iam quandā cōsecrationē cōsecutū cēset. [Animal immundū, q̄d immolari dño non potest, si quis vouerit] Istud secundū Glossam stare non potest, nō enī licuit immūda animalia Deo voueri aut immolari. Veruntñ salua hac Glossa interlineari, dicere possumus, q̄ animal immundū nūc appellatur, nō q̄d secundū legē nec offerri licet nec māducari, sed q̄d p̄ immūditiā, i. maculæ deformitatē seu monstrositatē aut debilitatē immolari nō potest, q̄ui ex sua specie immolabile esset. Tale itaq; aīal [adducet] à vouēte [ad sacerdotē, q̄ dijudicās vtrū bonū vel malū sit] .i. aptū offerri vel nō, [statuet preciū] .i. determinabit quātū dandū sit p̄ redēptione huiusmodi animalis, postq̄ iudicauerit ipsum animal nō esse immolatitiū. [quod] preciū, [si dare noluerit is qui offert] .i. si ille qui animal illud ineptum adduxit ad offerendū, non voluerit ipsum redimere cū precio à sacerdote taxato, sed rehabere voluerit animal illud. [addet supra æstimationē quintā partem] .i. pro animali illo rehabēdo dabit preciū à sacerdote statutū, & vltra hoc quintā partem illius precij, ita q̄ carius emet animal illud, q̄ emeretur ab alio. Cui⁹ causam expositores assignant, dicentes: Ne vouētes adspirarēt ad rehabendū q̄d vouerāt, quasi pœnitentia ducti, sicq; votum eorū esset inacceptius Deo. Ne etiam reputarent se digniores in emptione taliū rerū, quia dederant eas. ¶Circa hæc scribit Petrus Comestor: Distinguendū est de huiusmodi votis. Aliq̄n enī aliquid ex voto sanctificabatur sic dño, q̄ anathematizabatur. i. separabatur, ita vt eo nullus vteretur, & tunc non poterat vendi à sacerdotibus, vel alienari: quandoq; aūt non sic obligabant votiua, sed poterant à sacerdotibus vendi precio determinato secundū mensuram vtilitatis, quæ ex re votiua poterat prouenire, siue esset animal, siue fundus. [Homo si vouerit domū suam, & cōsecrauerit eam dño] .i. si quis domū suam aut domos suas promiserit ac deputauerit Deo, vt eius consecrent honori aut cultui. [cōsiderabit eam sacerdos] peritus & constitutus ad hoc, [vtrum bona sit an mala] .i. an domus illa sit bene disposita ad applicandū diuinis obsequijs, an non. [& iuxta preciū q̄d ab eo fuerit cōstitutū, venūdabitur] .i. domus illa, p̄ sertim si apta non est ad diuina, vendetur pro precio q̄d sacerdos statuerit, q̄ valorē domus pensabit. [Sin aūt ille qui vouerat, voluerit redimere eam, dabit quintā partem ęstimationis suprā] .i. quintā precij partē addet, vt dictum est in casu præcedenti. [& habebit domū] illā vt ante. [Quod si agrū possessionis suæ] i. agrū hæreditario iure possessum, q̄d dicitur, ad differentiā agroꝝ emptoꝝ aut aliter acquisitorum. [vouerit & cōsecrauerit dño, iuxta mensurā sementis æstimabitur preciū] .i. tanto plus valere iudicabitur, quāto plus de semine requiritur ad eius seminationē, hoc est, quāto maioris est quantitatis, & hoc intelligendū est, cęteris paribus. Alioquin contingere potuit, q̄ minor ager fuerit appreciabilior agro maiore, vtpote fertilior illo. [Si 30. modijs hordei seritur ager] .i. si tot modij hordei requiruntur ad seminationem alicuius agri. [quinquaginta siclis argenti * vendetur.] Et proportionabiliter dicendū videtur de agris qui alijs seruntur seminibus. Sed quia in iubileo agri & cætera vendita ad pristinum reuertebant possessorem, valor agrorum fuit etiam attendendus penes distantiam à iubileo minorē aut ampliorem. Hinc subditur: [Si statim ab anno incipientis iubilei vouerit agrū] .i. si quis vouerit agrum talem Deo in anno iubilei instantis & inchoantis, s. in ipso anno iubileo, aut in anno iubileū immediate sequente, si in iubileo non licebat venditio. [quanto valere potest, tanto æstimabitur] .i. tam care vendetur, sicut valor eius secundum se extendit se, seu tam preciose sicut secundū legem fieri potuit, iamq; prætactum est, 50. videlicet siclis, vt sic pro quolibet anno siclus vn⁹ acciperetur. [Sin aūt post aliquantum tēporis] .i. si vouerit agrum aliquibus annis à iubileo euolutis. [supputabit sacerdos pecuniā] .i. iustum precium dandum pro redemptione seu emptione agri illius, pensabit atq; taxabit [iuxta annorum qui reliqui sunt, numerum] .i. secundum multitudinem, paucitatemve annorum restantiū [vsq; ad iubileum, & detrahetur ex precio] .i. tanto plus de precio præfato defalcabitur, quanto plures anni fluxerunt à iubileo proxime elapso, ita q̄ pro quolibet anno tali detrahetur à precio illo quinquaginta ficloꝝ vnus siclus. [Quod si voluerit redimere agrum ille qui vouerat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ] .i. precij prætaxati propter causas præhabitas. [& possidebit eum] sicut & ante votum, immo quintam hanc partē precij addidit iste qui vouit, obtulit & redemit agrum, non solū propter rationes illas prætactas, sed item, quia ex hoc q̄ ipsemet agrum redemit, damnum sacerdotibus imminebat. Dum etenim alteri venundabatur, rediit in iubileo ad sacerdotes, & fuit possessio dño consecrata, seu eius ministris deputata.

* venundetur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dum vero vendebat vouẽti, non ad ſacerdotes reuertebat in iubileo, ſed mãſit eius qui vouit atq; redemit eũ. Iſtud tãgit litera ſequens. [Si aũt redimere noluerit] agrũ, q vouit & obtulit eũ, [ſed alteri cuilibet fuerit venũdatus, vltra eũ qui vouerat, redimere nõ poterit]. i. is qui vouerat agrũ, nõ poterat eũ vltrà redimere, poſtq̃ alter aliq̃s eũ emit à ſacerdote, [q̃a cũ iubileo venerit dies]. i. tẽpus ſiue exordiũ, [ſanctificatus erit dño]. i. redibit ad ſacerdotes, deputatus q̃ erit vſui miniſtrorũ tẽpli, [& poſſeſſio cõſecrata, ad ius ptinet ſacerdotũ] q̃ & ſi hæreditaria bona non poſſidebant, tñ quæ dño vouebant & offerebant, erãt eorũ aliq̃ modo. [Si ager emptus eſt, & nõ de poſſeſſione maiorũ ſanctificat⁹ fuerit dño]. i. ſi q̃s vouerit Deo agrũ emptũ, quẽ nõ habet hæreditario iure ex poſſeſſione ꝓgenitorũ ſuorũ. [ſupputabit ſacerdos iuxta annorũ numerũ vſq; ad iubileũ preciũ]. i. taxabit preciũ ſeu valorẽ illius agri iuxta numerũ annorũ qui reſtãt à tẽpore voti facti de agro illo, vſq; ad ꝓximũ iubileũ. [& dabit] precium tale pro agri redẽptione. [qui vouerat eum dño. In iubileo aũt reuertetur] ager ille [ad priorem dñm qui vendiderat eum] præfato vouenti, qui (vt dictum eſt) per emptionem acquiſierat agrum illum, propter q̃d non potuit eum tenere pro ſe, niſi vſq; ad iubileum, nec longius vendere. [& habuerat in ſortem poſſeſſionis ſuæ]. i. prior ille dñs ſeu poſſeſſor agri, habuit agrum illum hæreditario iure ex ſortiũ diſtributione. ¶ Circa hæc oñia ait breuiter Gloſſa: In ſequẽtibus huius ſ. cap. verbis dicitur: Omne quod dño conſecratur, ſiue homo, ſiue animal, ſiue ager, redimi non poterit nũc aũt præcepit redimi domũ & agrum. Sed for ſan hoc ſecundũ diuerſas vendentiũ intẽtiones decernit, tanq̃ ibi, ſ. in votis in quibus infrà prohibetur redemptio votiuorũ, non habuerint vouentes voluntatem habendi vlterius, q̃d penitus cõſecrauerunt. i. Deo vouerunt in præcedentibus aũt votis, de quibus iam mentio facta eſt, aliam habuerint intentionem. Verum de iſta materia paulo poſt dicetur diffuſius. [Omnis æſtimatio ſiclo ſanctuarij ponderabit]. i. vniuerſus valor, omneve precium in præfatis redemptionibus, determinabitur quantitate ſeu numero ſiclorũ, quorum vſus eſt in ſanR. Salo. ctuario ſeu in templo. [Siclus viginti obolos habet.] Circa q̃d Lyra allegat R. Salomonem, dicentem: Siclus cõmunis, quo ſ. vtebantur vulgares in ſuis cõmutationibus, erat ſiclo ſanctuarij maior, quia continebat 24. obolos. Quidam tamen affirmant oppoſitum, aſſerentes q̃ pondus ſanctuarij fuerat reſpectu cõmunis ponderis duplex. [Primogenita quæ ad dominum pertinent, nemo ſanctificare poterit & vouere.] Primogenita enim pertinebãt ad doExod. 11. minum ex inſtitutione ipſius, in memoriam q̃ primogenita Aegyptiorum percuſſit. Ideo ſubditur: [Siue bos ſiue ouis fuerit] primogenitum, [domini ſunt.] Nemo aũt poteſt Deo vouere ac libere deputare, niſi quod ſuum eſt. Et rurſus, vt tangit Gloſſa, q̃n primogenita ex diuino ſtatuto ſanctificata ſunt Deo. [Quod ſi immũdum animal eſt]. i. inidoneum immolari ob maculam ſuam, [redimet qui obtulerit iuxta æſtimationem ſuam]. i. qui animal tale præſentauerit ſacerdoti ad offerendum, redimet illud ſecundum taxationem ſui valoris, & addet quintam partem preciꝰ ob cauſas præhabitas. [Si redimere noluerit, vendetur alteri quantumcunq; fuerit æſtimatum] valere. i. pro precio à ſacerdote iuſte determinato. [Oñe quod dño conſecratur, ſiue homo fuerit, ſiue animal]. i. brutum. ſumitur enim genus pro ſpecie ſubalterna. [ſiue ager, non veneet]. i. non vendetur. [nec redimi poterit] precio à vouente ſeu conſecrante. Hinc ſubditur: [Quicquid ſemel conſecratum]. i. oblatum ac deputatum eſt, ſanctũ ſanctorũ erit dño]. i. ad gloriam Dei manebit valde ſanctũ, ſeu diuinis applicatũ, nec in vſum redigetur humanũ. [Oĩs conſecratio]. i. oĩs res cõſecrata, [quæ offertur ab homine,] ſiue ſeipſum, ſeu ſobolem ſuam, aut agrum, aut brutum, aut mobilia aliqua bona vouerit, & ſanctificauerit Deo. [non redimetur, ſed morte morietur.] Iſta plena ſunt difficultate. Primo eñ videntur manifeſte cõtraria præinductis in iſto cap. in quo iã multa de taliſi votiuorum & conſecratorũ redemptione ſunt dicta. Deniq; homo non eſt animal immolatitium, nec Deo cõſecratus aut voto ei adſtrictus, poteſt occidi. Ager quoq;, & cætera inanimata quæ Deo vouentur & conſecrant, interfici nequeũt, quia nec viuunt. Hinc fertur in Gloſſa: Secundum literam multa obſcura & inſolubilia hic interpoſuit legislator. Verum tamen ex præmemoratis Gloſſæ & Petri Comeſtoris verbis patet aliquantula horũ intelligentia atq; concordia. Et rurſus ex verbis Gloſſæ dicentis: Aliud eſt anathematizare. i. ſepa
Ioſue 6. rare, aliud ſanctificare. Quod eñ anathematizatũ eſt, in nullius vſum humanum, immo nec
Num. 13 in ſacerdotis vſum, reuerti poteſt. Ideo qui de rebus Hiericho aliquid furabatur, periit, quia anathematizatę fuerunt: quę aũtẽ filij Iſrael rapuerunt ab inimicis ſuis, videlicet Chananæis, cum quibus amicitiam iungere prohibiti erant, præcipiente dño anathema fecerunt, quia videlicet de talibus rebus aliqua ſponte obtulerunt, vt in libro Num. de rebus & ꝓnis Ma
Num. 25 dian legitur factum, & talia iuxta formam præſcriptam, vel redimi, vel nõ redimi poterãt. De hoc ſup hunc locum diffuſius ſcribit Lyra: Conſecratio, inquiens, ſumitur hic pro deputatione alicuius ad cultũ diuinũ, abſq; reditu ad vſus cõmunes: & tale cõſecratum, nõ potuit vẽdi aut redimi. Iuxta hoc dictũ, cõſecratio ſumitur hic magis ſtricte q̃ ante. Inſup ait, ꝙ in Hebræo

Hebrẽo habetur hic nomen, q̃d deſignat nõ ſolum conſecrationem, ſed item deſtructiõem, nõ qualemcunq;, ſed factã ad Dei honorẽ, quemadmodum Hiericho cũ ſuis habitatoribus Ioſue 6. fuit deſtructa: ſpolia vero vrbis quæ ad diuinum poterãt cedere cultũ, vt aurũ, argentum, ferrum & æs, fuerãt dño conſecrata, ita ꝙ alĳs vſibus ea nõ licuit applicari. Conſecratio autem hæc ſtricte ſumpta, poterat eſſe in perſona humana, vel in animali, vel in re inanimata: ſicq; eſi dicit, morte morieſ, mors æquiuoce ſumitur, quia homo cõſecratus non occidebat, neq; res inanimata. Itaq; ſi res dño cõſecrata, erat perſona humana, vel erat Hebræa, vel Gentilis. Si Hebræa, vel erat de tribu Leui, vel de alia. Si de tribu Leui, ſic pueri poterant à parentib⁹ domino conſecrari ad ſeruiendum in tabernaculo Dei vſq; ad mortem, ſicq; Samuel fuit à parentibus conſecratus. Sic quoq;, vt videtur, Leuita adultus poterat ſeipſum domino con- 1. Reg. 1.
ſecrare, vt in Deuter. habetur. Si autem perſona Hebræa erat de alia tribu, non poterat tali- Deu. 18.
ter conſecrari, quia non licuit ei accedere ad miniſterium ſanctuarij aut altaris: poterat tamen domino conſecrari per aliquem modum viuendi perfectiorem communibus, quemadmodum Samſon per abſtinentiam à cibo immundo & potu inebriatiuo. Si autem erat Iudi. 13.
perſona gentilis, vtpote ſeruus vel ancilla Hebræi, ſic erat res domini ſui, & per conſequens eam non poterat conſecrare, quia erat perſona ſerua ſimpliciter ad ſemper, non tamen conſecrabatur ad faciendum opera Leuitarũ, ſed ad ſeruilia opera quædam templo & eius miniſtris neceſſaria, ſicut eſt cędere ligna, & portare aquas ad locum cultus diuini, ſicq; Ioſue decreuit Gabaonitas eſſe in miniſterium populi & altaris. Hoc autem modo nõ poterat cõ- Ioſue 10
ſecrari perſona Hebrea, quia non erat ſerua ſimpliciter, ſed ad tempus, videlicet vſq; ad ſeptimũ annum, qui fuit annus remiſſiõis, vel ad longius vſq; ad iubileum, ſi ſeptimo anno egredi libera recuſauit. ¶ Porro ſi res conſecrata erat inanimata, aut erat immobilis vt ager, & tunc diſtinguendũ quia aut erat ager de hæreditate paterna, & ſic poterat dño ſimpliciter conſecrari, quia in iubileo non reuertebat ad priſtinum dominum, ſed mãſit poſſeſſio templi aut ſacerdotum. Si vero acquiſitus fuit ꝑ emptionem, nõ poterat taliter conſecrari, quia in iubileo ad dñm reuertebatur ptiorem. Si vero res conſecrata fuit mobilis, vt aurum, argentum, æs &c. de quibus fieri poterãt ſanctuarij vaſa ac inſtrumenta, poterat domino conſecrari, nec potuit vltrà ad vſus alios applicari. Quod ſi res cõſecrata fuit animal immolatitium, ſine mutatiõe & redemptione dño offerebatur, niſi poſt conſecrationem ſuã facta eſſet ad immolationem inepta, anteq̃ ad locum immolationis veniret. Et tunc interficiebat abſq; venditione ſeu redemptione, quia nõ poterat alĳs vſibus applicari. Si autem erat animal non immolatitium, vtile tñ ad miniſterium tẽpli aut ſacerdotũ, vt equus & aſinus, mãſit in obſe- 1. Reg. 15
quio ſacerdotũ aut tẽpli vſq; ad mortẽ. At vero ſi prætactũ verbum Hebraicũ ſumatur hoc loco ꝓ deſtructiõe ad Dei gloriã ordinata, talis deſtructio fuit implẽda, aut ex ſententia Dei, aut ex ſentẽtia iudicũ eius, aut vt impleret ꝓmiſſio Deo facta. Si primo modo, tũc erat ſimNum. 21
pliciter inferenda tam in hoĩes, q̃ in bruta. Vnde filĳ Iſrael reprehendebant, quia Chananæos non occiderunt & Saul, quia pepercit pecoribus Amalech. Si ſecũdo modo, tunc etiã fuit infligenda, videlicet qñ aliquis per iudices fuit morti adiudicatus, propter homicidium aut ſimile crimen. Si tertio modo, itẽq; erat infligẽda, ſecundũ q̃d legit in Numeris, ꝙ Iſrael voto ſe obligans dño, ait: Si tradideris populum iſtum in manꝰ meas, delebo vrbes eius. Itaq; cũ dicitur, omne quod domino conſecratur, morte morietur, mors æquiuoce ſumitur. Nam homines conſecrati Deo, puta Leuitæ, dicebantur mortui morte ciuili, ſicut apud nos religioſi. Ager autem & res inanimatæ dicebãtur mori ſeu mortuæ, ſicut poſſeſſiones Eccleſiæ dicunt * amortizatæ. Eodem modo de ſeruis & ancillis dicendum eſt. Animalia vero immolatitia proprie occidebantur. Hoc quoq; penſandũ, ꝙ conſecratio prædictorum quandoq; ceſſit in vſum ſacerdotũ, interdũ vero in neceſſaria tẽpli, ſecundum q̃d vouens & conſecrans exprimebat in conſecrãdo. Sequit de decimis: [Omnes decimæ terræ ſiue de frugibus]. i. bladis & fructibus [ſiue de pomis]. i. fructibus arborũ, ſumendo pomum pro q̃cunq; huiuſmodi fructu accommodo, ſicut & in * Marco, fructus arboris ſici, pomum vocatur. [dñi ſunt]. i. Marc. 11.
Deo ſunt offerendæ, [& illi ſanctificãtur]. i. ad ſuſtentationem miniſtrãtium ſibi in tẽplo deputant ac dant. [Si quis aũt voluerit redimere decimas ſuas] quas debuit immolare ſeu obtulit, [addet quintã partẽ eaꝝ]. i. quintã partem preciꝰ quo redimet eas, dabit vltra preciũ illud principale, eadẽ ratione qua ita fiebat in redẽptione votorũ, vt dictum eſt. [Omniũ decimarum ouis & bouis & caprę, quę ſub paſtoris virga tranſeunt:] ga à paſtore diriguntur, educunt & reducunt eũ virga, pala, ſeu baculo paſtorali, horꝝ itaq; aĩalium [quicqd decimũ venerit, ſanctificabit dño]. i. offeret ad laudẽ ipſiꝰ in vſum miniſtrorũ eiuſdẽ, ſiue naſcẽdo, ſiue numerãdo decimũ erat. [Non eliget nec bonum, nec malum]. i. pro decimo tali animali, non licebit aſſignare aliud melius eo, neq; deterius. [Si quis mutauerit] decimũ animal, dando aliud ꝓ eo, [& quod mutatũ eſt]. i. illud aliud, [& pro quo mutatũ eſt,] Vtpote decimum, pro quo aliud aſſignat, [ſanctificabit dño,] ſicut expoſitũ eſt. [& nõ redimet] iuxta expoſitionẽ ꝑha-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitam. ¶Hæc sunt præcepta quæ mãdauit dñs Mosi ad filios Israel .i. Mosi ea insinuauit & iussit, vt ea filijs Israel ex parte Dei denũciaret atq; iuberet. ¶Præterea circa p̃sens capitulũ multa possent induci de voto qd sit, & de comitibus eius, & cuius virtutis sit actus, de obligatione q̃q; & dispensatiõe ac mutatione voto, de q̃bus doctores sup Sentẽtias, & in Summis suis, ꝑcialiter vero Thomas in secunda secũdæ, & sup q̃rtum pulchre & magistraliter scribit: sed breuitati studẽs, ptrãseo. ¶Postremo de decimis scribit S. Thomas in secũda secũdæ quæst. 87. Decimæ in veteri testamẽto dabant ad sustentationẽ ministroꝝ Dei, sic̃q; p̃ceptũ de decimis p̃soluendis, partim fuit morale, vtpote naturali inditum rationi: qm̃ naturale est, vt necessaria vitę ministrentur à populo eis, qui ꝓpter totius plebis salutẽ diuino sunt cultui mancipati, quẽadmodum & militibus dantur stipẽdia. Partim vero erat iudiciale, inquantũ determinatio decimæ partis ex diuina ordinatione est instituta. Multa nãq; instituta sunt in populo Hebræorum à Deo, ad conseruandam æqualitatem iustitiæ inter eos. Ex hoc autẽ q̃ decima pars dabat, & nunc datur, seruatur æqualitas ista iustitiæ, qa ministris tẽpli sufficienter prouidet, & populus nõ grauatur: immo qui primitias, oblationes & decimas
1. Co. 10. fideliter soluunt, copiose & multipliciter remunerantur à Deo, etiam in p̃senti atq; in corporalibus bonis. Rursus p̃ceptum de decimis, ex consequenti fuit & cæremoniale, inquantum aliquid significauit. Nam oĩa in figura contingebãt illis. Denarius nanq; perfectus est numerus, & decima eius vnitate seu parte sublata, manent nouem, quæ sunt numerus imperfectus: ific̃q; per decimarum persolutionem significatur, q̃ ipse persoluens & offerens, recognoscit se imꝑfectionẽ suã à seipso habere, pfectiõem vero expectare à Deo, & eã assc̃ribere dño. Nunc aũt determinatio ista decimæ partis, quæ soluitur ex instituto Ecclesiæ, obseruat: immo Ecclesia posset determinare aliã partem, siue maiorem, siue minorẽ, esse soluendam, opportunitatibus personarum, causaꝝ ac temporum cõsideratis. Porro ante legem scriptã, videlicet in lege naturæ, ministri cultus diuini nõ erant ita determinati vt modo, sed
Gen. 28. primogeniti erãt (vt dicitur) sacerdotes: idcirco non erat tunc determinata pars decima, sed vnusquisq; offerebat sacerdoti, prout occurrebat sponte q̃d voluit. Hinc Iacob legitur decimas vouisse, quia ad certam determinatam q̃q; partem non tenebatur.

¶Spiritualis intelligentia eiusdem capituli vicesimiseptimi.

Articulus quinquagesimusprimus.

LOquutus est dominus: Homo qui votum fecerit, & spopõderit Deo animam suam, sub æstimatione dabit precium. Vota illa legalia, imperfecta & typica, figuræ fuerunt votorum, quæ nunc in Ecclesia fiunt perfecte, præsertim dum viriusq; sexus personæ religionem sanctam monasticam intrare promittunt, vel potius profitentur in ea, & solenni se voto adstringunt ad tria illa omni religioni substantialia, siue ad certa quædam. Aliqui quoq; in seculo ad continentiam, abstinentiam, aut consimiles actus virtutum se voto adstringunt: est q̃q; multo laudãbilius talia facere ex voto, quia sic arbor cum fructibus Deo offertur: & idem actus ex pluribus virtutibus principiatur, & ipsum votum est actus præclaræ virtutis, quæ latria nuncupatur. Quemadmodum autem in lege quædam vota sub redemptione cadebant, & quædam non, ita in euangelica lege quædam vota dispensabilia, quædam indispensabilia reputantur. Itaq; homo qui voluit Deo animam suam, hoc est, ad opera supererogationis seu consiliorum impletionem, siue ad actus virturum præcipuarum voto adstringit se, sub ꝑstimatione dabit precium. Per precium istud, quo redimit se corã Deo à periculo & peccato transgressionis sui voti, intelligenda est vera atq; idonea sui voti impletio, quæ iusta æstimatione soluenda est, vt quanto quis altiora & plura promiserit, eo virtuosius viuat. ideo subditur: Si fuerit masculus à vicesimo anno vsq; ad sexagesimum, da
Lucæ 12. bit quinquaginta siclos: si mulier, triginta. In illa quippe ætate homo est fortior corpore, & validior mente. Vir quoq; in naturalibus multo extat perfectior muliere. Cui autẽ plus datum est, plus requiretur ab ipso. Per siclos autem quinquaginta, intelliguntur exercitationes virtutum cum speciali tranquillitate, & abundantia gratiæ spiritus sancti exhibitæ, qui datus est quinquagesimo die. Annus etiam quinquagesimus, fuit tempus remissionis & quietis & magnæ iucunditatis. Per siclos vero triginta, tricesimus potest intelligi fructus continentiæ coniugalis, vel decem præceptorum impletio, in fide, spe, & charitate superbenedictæ Trinitatis exhibita. A quinto autem anno &c. quia in illa ætate minor virtutum perfectio exigitur. Sexagenarius & vltrà masculus, dabit quindecim siclos: mulier, decem: quia in ætate senili non requiritur ab homine tantus exterior labor. Quindecim tamen siclos reddere debet, decem implendo præcepta, cum sensuum spiritualium quinque custodia, vt sit coram proximis exemplaris, & coram Deo internus seu contemplatiuus. Fœminæ magnum est si obseruet præcepta, nec est ad contemplationem tam idonea vt vir, nisi ex gratia speciali. Si pauper fuerit &c. hoc est, ab imperfecto, inexercitato, pusillo, rudi, & eo qui incipit, nil vltra eius vires requiratur: sed paulatim

ædificetur, informetur, enutriatur, & pficiatur. Quis em̃ fit subito summus, nisi q̃ omnipotenti cuncta facilia sunt? Sed ipse dona gratiæ varijs modis largitur. Animal quod immolari potest dño, si quis vouerit, sanctum erit, & mutari non poterit, hoc est: Si quis vouerit aliquem actum virtutis implere, religionem intrare, aut Christi visitare sepulchrum, per seipsum hoc facere & implere tenetur: nec in his quæ sibi possibilia sunt, subijciuat alium: & si substituerit, nihilominus personaliter operetur. Hoc est contra eos, qui horas canonicas q̃s legere obligantur, faciunt legi per alios, putantes se excusari, cum & quotidie tot horas infructuose, immo & vitiose expendant. Animal immundum, quod immolari domino nõ potest, si quis vouerit, adducetur ante sacerdotem &c. Per animal immundũ Deo promissum, designatur opus illicitum, ad quod quis sub specie boni se obligat, qui se exponere debet sui sacerdotis seu confessoris ac prælati discretioni, & iuxta illius iudicium opus tale redimere, hoc est, per pœnitentiam de stulta promissione, & per actum vere virtuosum se à periculo expedire. Homo si vouerit domum suam, & sanctificauerit eam domino, hoc est, iobolem suam atq; familiam, seu corporis sui motus & opera proposuerit ad Dei honorẽ efficaciter gubernare, & diuino cultui applicare, considerare debet superior eius, an digne hoc impleat quantum valeat & quo defectuosior in hoc fuerit comprobatus, eo maior ei satisfactio imponatur: & si domesticos suos voluerit à periculo liberare, oret pro eis, & omni quo potest modo conetur eos ad salutis trahere viam. Si agrum possessionis suæ vouerit & consecrauerit domino, iuxta mensuram sementis æstimabitur. Ager iste est proprium cor semine verbi cælestis seminatum, gratiaq; donis ornatum, & meritis fœcundatum: quem vouet quis Deo, dum de oĩbus bonis his firmiter statuit soli altissimo grates & debitam seruitutem rependere, à quo tanto maiora ac plura exiguntur à iudice, quanto plus fuerit eruditꝰ, gratiosiusq; præuẽtus, & affluentius adimpletus. Primogenita quæ ad dominum pertinent, nemo sactificare poterit & vouere. Primogenita sunt perfecti discipuli, qui humana sanctificatione nõ indigent, & ipsi Deo intime sunt coniuncti. Omne quod domino consecratur, nõ veneet nec vendetur. Cum igitur in baptismo, in sacrorum ordinum susceptione, in sacramentali benedictione, in professione monastica consecrati simus creatori nostro ac Saluatori, non committamus sacrilegium detestandum, exhibendo membra nostra arma iniquitatis peccato, nec animæ nostræ sponso vnitæ superno, dæmonum fiant adulteræ, sed in sanctitate & iustitia proficientes quotidie, cum ampliori puritate & feruore obsequamur indesinenter domino Deo nostro. Templum etenim Dei sumus, si tamen spiritus sanctus demoratur in nobis. Non igitur prophanemus templum Dei altissimi: immo vt bonę oues, transeamus cum omni obedientia sub summi pastoris & eius vicarij virga. ¶Postremo, in verbo nunc præinducto, & in eo quod subditur: Quicquid semel consecratum est domino, sanctum sanctorum erit: quidam fundauerunt se, asserentes quòd nec dominus papa possit in voto solenni continentiæ dispensare, quod & Albertus affirmat, allegans pro se q̃d beatissimus Euangelista Matthæus noluit sanctam Ephigeniam virginem consecratam, velatam, tradere coniugem regi, cum tamen rex ille promitteret se cum omni regno suo fidem accepturum catholicam. Hoc idem Thomas defendit in secunda secundæ, quæstione octogesimaoctaua. Veruntamen super quartum Sententiarum * distinctione dicit oppositum. ¶Postremo, in fine expositionis Leuitici dicit Glossa, & videtur esse verbum * Esiꝝ: Paulus & Barnabas aliquando dissenserunt. Nam Barnabas dixit Marcum assumẽdum, Paulus sensit oppositum, & assumpsit Silam, Barnabas Marcum. Qui intantum claruit, vt fieret vnus de quatuor Euangelistis. Verũtamen (salua reuerentia istud dicentis) hoc ipsum non potest saluari, quoniam Marcus ille quem Barnabas secum duxit, fuit consobrinus ipsius, & vocabatur Iohannes, cuius mater vt in actibus Apostolorum habetur, in Hierusalem habitauit. Marcus vero vnus quatuor Euangelistarum, fuit natione Alexandrinus, & ꝑcialis gloriosissimi principis Apostolorum discipulus. qui cum ipso sacratissimo Petro Romam profectus est. Deinde in Aquilegia, post hoc in Alexandria prædicauit, martyriumq; perpessus est. Ad laudem & gloriam omnipotentis, qui est super omnia Deus sublimis & benedictus Amen.

Rom. 6. Luce 1. 1. Cor. 3. Ephe. 3.

*Hesychij

Acto. 12. Acto. 4.

COMMENTARIORVM D. DIONYSII CARthusiani in Leuiticum, Finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

D. DIONYSII CARTHV-

SIANI IN LIBRVM NVMERORVM, HEBRAICE VA-

iedabber, enarratio. In quo agitur de numeratione, murmuratione q̃ populi Israel, de prophetia Balaam, de mansionibus populi in deserto,& victoria contra reges citra Iordanem.

PRAEFATIO.

Esa. 40. QVI educit in numero militiam eor, & omnes ex nomine vocat. De numeris, numerorum q̃ rationibus, speciebus, proportionibus, proprietatibus atq; mysteriis, non à philosophis tantũ, sed à theologis q̃q; multa subtilia sunt cõscripta. Vnde & vnus sapientium locutus est Deo: In numero, põdere & mensura oia cõstituisti. Et alter: Qui numerat multitudinẽ stellaꝝ. Etẽ dño Deo, antequã crearent, nota sunt oia. Hic ergo dominator omnipotens, cuius sapientiæ nõ est finis, volẽs populũ suũ esse ordinate dispositum, & instar exercitus sibi subiectum, postq̃ populo suo tradidit legem, volensq̃ populum suum ad legis suæ executionem ꝓcedere, iussit vt populus ille recte inter se distingueretur, loco, situ, numero, origine, authoritate. Hinc multiplicẽ numerationẽ fieri iussit, sicut in libri huius patebit processu, non q̃ ipsum omnium creatorem, gubernatorem ac iudicẽ numerus populi sui lateret sed vt insinuaret q̃ plebis suæ fidelis specialem habeat curã, & alius numerus talis, quantũ ad singulas tribus, pateret. Et ꝓpter mysterium, vt infrà tangetur. Hinc liber iste Numerorum vocatur, non q̃ de numero, eiusq̃ speciebus & proprietatibus, tanquam de subiecto seu genere scibili tractet, sed quia de populo Israel multipliciter numerato, facit in suo exordio mentionem. Est nanq; consuetudo Hebræis, libros à materiis, de quibus in exordiis suis loquuntur, intitulare. Itaq; qui in triũphanti Ecclesia certum instituit numerum ciuium beatorum, ipse in militanti Ecclesia numerat suos, monstrans se prædeterminasse ac scire, quos & quot ad cælestium ciuium perducturus sit thronos. Infidelium vero & reproborum, quos quasi ignorat, non legitur q̃ fecerit numerari cateruas, quia in illis confusa sunt oia. De quibus & protestat: Non est aia mea ad populum istum. ¶Quòd si quæratur, cur igitur populum Christianum nunquam numerari ꝓcepit: Respondetur, q̃ populus Christianus vbiq; terrarum supra numerum multiplicatus est, & tamen vt agnoscatur, quàm admiranda & supernaturalis existat tanta multiplicatio populi Chr̃iani, paucitas eius describitur in exordio primitiuæ Ecclesiæ, vt q̃ fuerunt duodecim Aposioli, & septuagintaduo discipuli, atq; turba eorum in die Pentecostes, dum spiritum sanctum affluentissime susceperunt fere centũ viginti, ex quibus, imo ex q̃ aliquibus, ꝓ vniuersum orbem diffusa, & suscepta est fides catholica & euãgelica lex, sine armis & bellis, sine artibus falsis, sine terrenis promissis & commodis: nec impedire hoc potuit rabies tyrannorum, argumentatio philosophorum, perfidia & crudelitas Iudæorum, hæreticorum vesania, imperatorum & regum renitentia furiosa, inuisibilium hostium repugnatio tentatio q̃ assidua: quoniã omnipotentia creatoris per signa, prodigia, atq; miracula, ꝓ virtutes & varias spiritus sancti distributiones, pro sua lege ac plebe pugnauit, sicut & olim in Aegypto, in mari rubro, in eremo & terra promissionis, pro Israelitico populo, quem ex tunc reliquit, quando legem Christi diffudit ac roborauit.

Lucæ 4. Lucę 24. Actо. 2. Ex. 12. 13 Ex. 15. 18 Iosue 13.

¶Expositio literalis capituli primi: Locutus q̃ est dominus ad Mosen in deserto Sinai. Articulus primus.

LEGE IAM data, & tempore ꝓcedendi ad terram promissam instante, locutus est dominus Mosi de quibusdam præambulis, puta de populi numeratione, de tribuum ordinata collocatione, de tabernaculi dedicatione ac deportatione, de Leuitarum separatione, officiis q̃ distinctis. Itaq; [Locutus q̃ est dominus] per angelum [ad Mosen in deserto Sinai] hoc est, in deserto in q̃ mons Sinai situs est, & facta est alloquutio ista. [in tabernaculo fœderis,] In quo scilicet tabernaculo continebantur tabulæ testamenti seu fœderis Dei ad populum. processit autem vox Dei ad Mosen de propiciatorio, quod erat quasi thronus seu sedes Dei, vt super Exodum atq; Leuiticum frequenter est dictũ. [prima die mensis secundi, anno altero] hoc est, secundo [egressionis eorum ex Aegypto,] In Exodo scriptum est: Mense primo anni secundi, in prima die mensis, collocatum est tabernaculum: ex quo constat, q̃ allocutio ista facta sit per vnum mensem post tabernaculi erectionem, & infra hoc tempus locutus est Deus Mosi ea quæ in Leutico scripta sunt. [dicens: Tollite summam] .i. certũ numerum accipite [vniuersæ congregationis filiorum Israel, per cognationes & domos suas &] per [nomina singulorũ] .i. totum populum istũ sic numerate, vt primo numeretis personas cuiuslibet tribus,

Exo. 36. Le. 1. 6. 8 Exo. 40.

bus, dempta tamẽ Leuitica tribu: numeꝝ vero ꝓsonaꝝ cuiuslibet tribus accipite, numerando ꝓsonas vniuscuiusq; familiæ ipsius tribus. In vna em̃ tribu erant tot familiæ, q̃t erant filij patriarchæ tribus illius: & q̃m Dan patriarcha nõ habuit nisi filiũ vnũ, nõ nisi vna erat familia in tribu ipsius, vt infrà habet. Numeꝝ q̃q; personaꝝ familiæ numeratæ, numerãdo singula familiæ suppositа, sicq; ex oĩbus his sumite summã multitudinis vniuersoꝝ. [quicqd sex' est masculini à vicesimo anno & suprà:] Non exprimit litera, q̃usq; illud Suprà extendebat, seu ad quẽ terminũ ætatis ascendebat in computãdo ab anno vicesimo. Aliqui aũt putãt, q̃ oẽs viri q̃ vicesimũ annũ attigerãt, numerabant in vndecim tribubus: q̃d nequaq̃ putandum est, qa subiũgit: [oĩm virorũ fortiũ ex Israel] q̃ s. poterãt ad bella ꝓcedere, q̃a de senibus atq; decrepitis accipi nequit. Porro aliqui dicunt, q̃ numerabant vsq; ad sexagesimũ annũ. Iosephus vero refert, q̃ vsq; ad q̃nquagesimũ. [& numerabitis eos ꝑ turmas suas tu & Aaron, erũt q̃ vobiscũ principes tribuũ ac domoꝝ] .i. familiaꝝ, ita q̃ in q̃libet vndecim tribuũ, vel etiã duodecim tribuũ. Nam tribus Ioseph diuisa est in duas tribus, pro eo q̃ tribus Leui à cęteris tribubus extitit separata, vt sequenti habet capl'o. Itaq; in q̃libet tribu numerata ꝑsuit vnus princeps, tamen sub Mose. Deinde exprimunt principes isti in textu, q̃ planus est. Adiuncti sunt aũt principes isti, qa tam in numerãdo q̃ in dirigendo ꝑstabãt ꝓtidiũ Mosi. Adiuncti sunt q̃q; ꝓter & vltra eos, q̃s ad cõsilium Iethro Moses prætulit populo, hoc est, ꝓter tribunos, centuriones, quinquagenarios, & decanos, prout ex verbis B. Augustini probat in Glossa. ¶Deniq; in isto capitulo sumunt tribus, cognatio, & generatio pro eodem, familia q̃q; & domus. Interdũ tñ inter domũ & familiã insinuat distinctio, vt cũ in isto capl'o legit, recensentes .i. numerãtes eos ꝓ cognationes & domos ac familias. Aliqñ vero sic scriptũ est in hoc ipso capitulo, ꝓ gñationes & familias ac domos suas. Vnde dicendum videt, q̃ familia q̃q; accipit ꝓut plura includit q̃ domus. Nonnunq̃ fit econuerso, immo frequenter oĩa ista pro eodẽ accipiunt. In trãslatione vero Septuaginta interpretũ, sic habet in descriptiõe numeratiõis cuiuslibet tribus secundũ ꝓpinquitates eoꝝ, secundũ populũ eoꝝ, secũdũ domos familiaꝝ eoꝝ, secundũ capita eoꝝ, secundũ numeꝝ noĩm eoꝝ. ¶Insup q̃m Deꝰ de populo Israel sæpe testatꝰ est, Eritis mihi in peculiũ: Et rursus, Elegit te dñs vt sis ei populꝰ peculia ristideo sicut qs frequẽter numerat peculiũ suũ q̃d amat, sic Deꝰ populũ istũ in hoc libro describit bis ac pluribꝰ modis enũerasse. In Exodo q̃q; summa populi huius sępiꝰ est descripta, & itẽ in Genesi, vtpote cũ q̃t ꝓnis Iacob intrauit Aegyptũ, quanta extitit multitudo exeuntium de Aegypto. Litera demũ descriptiõis numeri tribuum, plana est, nisi q̃ de numeratiõe trib' Dan, sic legit: [De filiis Dan, per generatiões & familias ac domos cognationũ suarum recẽsiti] .i. numerari [sunt &c.] Iã q̃ppe ꝓhabitũ est, q̃ Dan nõ habuit nisi vnicum filiũ, & q̃ vna duntaxat familia ab ipso descendit, q̃rum primum patet ex eo q̃ in Gene. habetur: Filij Dan Vsim, vbi plurale pro singulari accipit, vtpote filij pro filius. Secundum vero ex hoc quod infrà in isto narratur voluimne: Filij Dan, Sicham. Omnes fuerunt Sichamitæ. Sicq; qui in Genesi dicitur Vsim, in lib. Numeroꝝ vocatur Sicham. Quæ cum ita se habeãt, quomodo nunc de numeratione tribus Dan ferẽt, per generatiões & familias ac domos cognationum suarum? Responderi potest iuxta nunc tacta, q̃ sumit plurale pro singulari, vel cognatiões & familiæ ac domꝰ istæ cõputãtur nõ ab ĩmediatis filiis Dan, sed ab his q̃ de immediato eius filio nũc expresso, descenderunt. [Fuerũt q̃q; oẽs] simul [filij Israel per domos & familias] .i. personas domoꝝ ac familiaꝝ pariter cõputãdo, [à vicesimo anno & suprà, q̃ poterant ad bella procedere, sexcẽta tria millia] .i. sexcenta millia & tria millia [virorũ, quingẽti q̃quaginta.] In Exodo scriptũ est: Profecti sunt filij Israel de Rameſſe ĩ Socoth sexcẽta fere millia peditũ virorũ, absq; mulieribꝰ & paruulis: q̃modo ergo potuerunt iã post vnum annũ & mẽsem vnũ esse tã multi, vt dictũ est, ꝑsertim qa q̃s interim genuerunt, nõ sunt annumerati? Dicẽdũ videt, q̃ infra hoc tẽpꝰ multi ad virilẽ peruenerũt ætatẽ, q̃ ante nõdũ erãt viginti annoꝝ. [Locutus q̃ est dñs ad Mosen, dicẽs: Tribũ Leui noli numerare.] Quid est hoc, cũ ifrà legat, Locutꝰ est dñs ad Mosen, numera filios Leui ꝓ domos ꝑm suoꝝ? Et respõdendum, q̃ dñs nunc ꝓhibet filios Leui numerari inter alias tribus, & eo modo quo aliæ tribus sunt numeratæ, videlicet à vicesimo anno & suprà. Tertio autẽ capitulo præcipit eos numerari seorsum specialiq; modo, puta ab vno mẽse, & suprà, ꝓut infrà dicet. Ex his eriã innotescit dignitas sacerdotalis, [neq; ponas summã eoꝝ cum filiis Israel] .i. cũ multitudine populari, cui debet præesse. Cœtus nanq; sacerdotalis, à plebeia cõcione debet conuersatione & loco distingui, vt alius in exẽplum ponatur, & Deo vicinioꝝ appropinquet ac vacet. [sed cõstitues eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quicquid ad cæremonias pertinet.] Super nõ dicit hic situm, sed curã, ꝓuisionem, obsequiũ, quẽadmodũ Pharao dixit ad Ioseph: Tu eris sup domum meã. Itaq; constitues eos sup tabernaculũ & super vasa & super oĩa q̃ ad cæremonias pertinẽt. i. super sacrificia & cætera cæremonialia, vt oĩm horꝝ curam, ꝓuisionem, ac ministerium habeãt, prout infrà copiosè habetur. Vnde mox subditur [ipsi por

Num. 2. Iosse. li. 3 ant. iud. cap. 15. Exo. 12. Num. 3. Num. 3. Gen. 41. Num. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

[Ipſi portabunt tabernaculum]in ꝓfectione & mutatione locoꝝ,[& oĩa vtenſũbilia eius]vaſa & inſtrumẽta cultus diuini,[& erunt in miniſterio]ſanctuarij,[ac p gyꝝ tabernaculi metabunt].i.tẽtoria ſua figẽt in circuitu tabernaculi,ꝓpinquius q̃ aliæ tribus,quę etiã in tabernaculi gyro ſua ſtatuerũt tentoria.[Cumq; ꝓficiſcẽdum fuerit]hoc eſt, dum nube ꝓcedente populus motum nubis ſequetur.[deponent].i.à ſuo loco remouebunt,& ſecum ferent[Leuitæ tabernaculũ:cũ caſtra metãda].i. dum nube alicubi quieſcente tẽtoria fuerint figenda, [erigent].i.tabernaculũ in altũ figẽt ipſi Leuitę.[Quiſquis externoꝝ acceſſerit,]hoc eſt, quicunq; qui nõ eſt de tribu Leui, vſurpauerit ſibi officiũ Leuitaꝝ circa ſanctuarium Dei.[occidet]morte.i.ſecundum legẽ mori meret, vel à Deo plagabitur, aut ſententialiter dñjudicabitur:idcirco Ozias rex thurificare ꝓſumens,ꝓcuſſus eſt lepra. Gedeoni quoq; & domui eius factum eſt in ruinã,q̃ ſe de ſacerdotali officio plus q̃ licuit,intromiſit. Septuaginta tranſtulerunt:Alienigena qui acceſſerit,moriat. In quibus verbis alienigena improprie ſumitur, vtpote non ꝓ gentili, ſed pro Hebræo nõ Leuita, vt Auguſtinus teſtatur. [Metabuntur autẽ hoc eſt,figent[caſtra filij Iſrael,vnuſquiſq; p turmas ſuas & cuneos atq; exercitum ſuum.]id eſt, vnuſquiſq; in loco ſuæ tribui & tribus ſuæ exercitui deputando,vt infrà deſcribit.[Porro Leuitæ p gyꝝ tabernaculi figẽt tentoria]ſicut expoſitũ eſt.[ne fiat indignatio ſup multitudinẽ filioꝝ Iſrael].i.ne ex inordinata Leuitarum diſpoſitione & inobedientia alij ſcandalizent,& ꝓcuti mereãtur. Interdum quippe tota cõmunitas temporaliter corporaliter q̃ punitur ꝓ peccato partis ſuæ,inquãtum omnes ſunt quodammodo vnum. Ad Leuitas q̃q; ꝓtinebat orare ꝓ populo,& Deum eis reconciliare:ideo ſi & Leuitæ peccaſſent, potuiſſet populus indignationẽ Dei facilius grauiusq; incurrere. Ex ſcandaloſa etiam ſpiritualium ꝓſonaꝝ diſpoſitione & vita, populares cito labunt, & illoꝝ peccata in ſe mutuo redundare videtur, ac varijs modis cõmunicãt ſibi in vitijs:ſicq; directe aut occaſionaliter ex peccato vnius, indignatio ſup alios venit.[Et excubabunt in cuſtodijs tabernaculi teſtimonij:]hoc eſt, Leuitæ vigiles & intenti erunt circa ea,quæ ad tabernaculi obſeruãtias, cultum, honorem, tuitionemq; ꝓtinent. ¶Præterea, ſicut non ſolum in populo Chriſtiano, ſed & Gentili tres ſtatus cõſtituunt, videlicet cõiugatoꝝ ſeu popularium, qui in vrbanos & agricolas ſeu ruſticos diuidunturi& militarium, qui tuentur Rempublicã enſe & armis,ac ſacerdotalium ſeu ſpiritualium,qui circa diuina intenti ſunt,& cauſam populi corã dño gerunt,ita in populo Iudæorum fuerũt hi ſtatus. Veruntamẽ in deſerto nõ fuit in eis ordo agricolaꝝ, quia de cælo cõſequebant annonam. Sed alij ſtatus fuerunt in eis ibidẽ. Ideo poſtq̃ in libro Leuitico,de pertinentibus ad ſacerdotes & miniſtros tẽpli tractatum eſt, nunc in huius principio libri de cõcernentibus militarẽ ſtatũ ſit ſermo. Hinc Ioſephus materiam libri huius ꝓhabitã,ſic induxit:Moſes ꝓdictã legũ cõſtitutionẽ in Sina à Deo accepit, & eã Hebręis tradidit ſcriptã:cũq; circa legislatiõem itta putaret ſufficere,ad militaris exercitij iura cõuerſus eſt,numerauitq; capita populoꝝ pugnare valentium,& ſup hoc dñm aſſerit ſibi eſſe locutum. ¶Poſtremo Magiſter in hiſtorijs addit:Moſes prætermittit hic quædam, quæ facta fuerunt in primo menſe anni ſecundi,videlicet oblationem duodecim principum in dedicatiõe ſanctuarij,& ſolẽnitatem phaſe,& forſan de ſanctificatione Leuitarum,de quibus infrà.

Exo. 16.
Le. 8. 10. & 11.
Ioſe. li. 3. bel. iud. cap. 15.
Num. 7.
Num. 9.
Num. 8.

¶De ſpirituali huius capituli primi ſenſu. Art. II.

NOn caret myſterio,q̃ dñs data lege ſuum iuſſit populum numerari,& eos duntaxat in numero cõputari, qui ætate & robore apti erant ad bella procedere. Per hæc quippe ſignatur,q̃ domeſticorum legis ac fidei ſpecialem curam & ꝓuidentiam habeat Deus,& item q̃ talibus acriora inſtant certamina ab inuiſibilibus inimicis, cõtra quæ efficaciter præliari nõ competit, niſi confortatis à Deo p chariſmata gratiarum. Tunc q̃q; facta eſt numeratio iſta virorum ad bella idoneoꝝ,quando ad terram promiſſionis mox profecturi erant Iſraelitæ à Sinai monte, ad figurandum q̃ ad ſpiritualem virtutum profectũ, quo ad terrã viuentiũ finaliter repromiſſam itur ac ꝓuenitur, non extat idoneus, niſi qui ad domiGalat. 5. nãdum ſuo animo eſt robuſtus,qui fortis eſt ad crucifigendum corpus ſuum cũ vitijs ac cõcupiſcẽtijs,qui p ſeculum iſtud nequam, tanq̃ ꝓ ſolitudinem pergit, renuens in his q̃ mũdi Pſal. 76. ſunt cõſolaritqui puerilẽ exuit ſenſum,& oẽm fœmineam abhĩcit leuitatẽ, nec impietatis iugo ſubdi ſe patit,neq; barbarica crudelitate decerpit:ad q̃d inſinuãdum,nec pueri,nec mulieres,nec ſerui,nec ſenes,nec barbari ſunt numerati. Hi igit in cæleſti Hieruſalẽ in ꝑdeſtinatiõe diuina,in libro vitæ ſunt ſcripti,qui taliter viri ſunt, atq; à vitijs ꝓtactis immunes. Hinc Origen. loquit Origenes:Diuino numero non oẽs cõdigni ſunt,ſed certis prærogatiuis ornati.idcir co in libro hoc,nec mulieres educunt ad numeꝝ,propter infirmitatẽ fœmineã:nec ſerui,tãquam vita moribusq; degeneres:neq; Aegyptij Iſraelitis admixti, nec alienigenæ,nec etiam barbari. ¶Inſup Deus creator,vniuerſa & ſingula diſtinctiſſime ſciẽs, q vnico verbo celerrime poterat Moſen, & p Moſen alios certificare de numero Iſraeliticoꝝ virorũ ad bella diſpoſitoꝝ,iuſſit numerationẽ hãc fieri p Moſen:nec tãtum p eũ, ſed & p Aaron fratrem eius, & per duo-

per duodecim nobiliſſimos principes duodecim tribuũ Iſrael,ad inſinuãdũ, q̃ ꝓlati & principes,tam ſupiores q̃ minores,debent ſibi cõmiſſos diligentiſſime cõſiderare,puſillos à fortibus,effœminatos à virilibus, vitioſos à virtuoſis diſcernere, & vnicuiq; ſecundũ q̃d capax eſt,indigensq; cõſiſtit, ꝓſpicere,verbũ ſalutis impẽdere,ad meliora prouehere, virtuoſiores q̃q; in auxilium coopatores ſibi aſſumere, ad defendendum impfectos ac labiles ab impugnationibus vitioꝝ ac dæmonum. Præterea p Moſen legislatorẽ ac ducẽ Iſraeliticæ plebis, Chſs vnigenit' patris,rex & legiſer noſter deſignat,q̃ ꝓprio ore teſtat:Ego ſcio q̃s elegerim, Eſaiæ 33. q̃ꝝ non ſolum perſonas,ſed & capillos perhibet numeratos à patre. Per Aaron vero prin- Ioan. 13. ceps apoſtoloꝝ beatiſſimus Petrus accipitur,quẽ ſibi dñs & ſaluator in primũ & ſummum Lucæ 12. cooperatorem aſſumpſit:Paſce,inquiens,oues meas. Et rurſus:Tu aliquando conuerſus,con- Matt. 16. firma fratres tuos. Per duodecim nobiliſſimos principes, cæteri duodecim apoſtoli,Paulo & 18. connumerato intelliguntur. Hi oẽs vigilantiſſime cõſiderauerunt vultus pecoꝝ,vtpote ſub Ioan. 21. ditorum,& viros virtutum voluerunt ad ſpiritalia bella iugiter eſſe accinctos:immo eos qui Lucæ 22. tales non erant,ꝑdicando,orando,atq; ſanctiſſime cõuerſando,ſed & miracula ꝓpetrando,ta- Pro. 27. les fecerunt. Veruntñ ꝓinducta nõ ſunt ita intelligẽda,q̃ſi oẽs illi Iſraelitæ q numerabantur, fuerint virtuoſi,melioresq; illis q non cõputabãturſed figuralis ratio in illis eſt obſeruata, q̃tenus ſi inter electos Dei cupimus numerari,non ceſſemusconari pro aſſiduo incremento virtutum, pro conſtantia in aduerſis,pro victoria in omni tentatione. Sicq; in oĩbus coram Deo ſimus ſoliciti,timorati & fructuoſi. Loquutus eſt dñs ad Moſen: Tribum Leui noli numerare. Per hoc præfiguratum eſt euidẽter,q̃ ſacerdotes, religioſos & clericos, oẽsq; in ſacris ordinibus conſtitutos,oporteat p̃ cæteris in eccleſia Dei omni ſanctitate & exẽplaritate fulgere,quẽadmodũ ꝓminent ordinis dignitate, religiõisq; cõſecratione, q eccleſiam cum omni reuerentia debent intrare, cuſtodire, tueri,& ſacra vaſa ac diuini obſequij inſtrumẽta mũdis manibꝰ cõtrectare,ſicq; ppĩm Chſianum ope & ſermone,directione & ſolicitu- Rabanꝰ. dine indeſinẽti ꝓcedere,nec ſecularibꝰ cõmiſceri. Hinc Rabanꝰ cõteſtat: In tribu Leui ſacerdotalis ordo ſignat,q ſup tabernaculũ teſtimonij.i.ſupra eccleſiã,in q̃ teſtamẽta Dei ſunt cõdita,cõſtituit,vt curã gerat fideliũ,& oĩa vaſa.i.fideles ad Dei cultũ electi,ſine errore, vitiorũq; ſorde pmaneant. Hic ordo ꝓcurare debet qcqd ad cæremonias ptinet legis,quia ipſius eſt populum informare,q̃liter ſecundũ legem Dei ordinate & honeſte in eccleſia conuerſet. Hic ordo tabernaculũ portat & vtẽſilia eius,qm̃ ſacerdotes compatiẽdo,infirmoꝝq; mores tolerando & conſolando puſillos,quaſi humeris patientiæ ac laboris portant eccleſiam.

¶Declaratio literalis cap. 2. Loquutusq; eſt dominus ad Moſen. Arti. 3.

REcitata tribuum enumeratione,nunc enarrat numeratoꝝ coordinatio, quantum ad ſitum & motum.[Loquutusq; eſt dñs ad Moſen & Aaron,dicens: Singuli per turmas] ſuas,[ſigna atq; vexilla & domos cognationum ſuaꝝ,caſtra metabuntur filij Iſrael per gyꝝ tabernaculi fœderis.]Hucuſq; hæret litera & cõdependet conſtructio ſeu ordo verborum,& eſt ſenſus:Singuli filioꝝ Iſrael figent tentoria ſua,ſeu vnuſquiſq; vir aut paterfamilias numeratus,ſtatuet ſuam papilionem in turma ſuæ tribus,habente ſignum atq; vexillum ſibi deputata. Solent nanq; pugnatores in ſcutis ſeu veſtimentis habere ſignaculũ,q̃ diſcernãtur ab alijs. Vexilla vero deferunt in haſtilibus eleuata,q̃ꝝ vexilloꝝ intuitu & ꝓceſſu dirigit atq; ad ꝓlium excitat & confortat exercitus. ſic itaq; metabunt ſeu figent tentoria p gyꝝ tabernaculi fœderis. Voluit qppe dñs,vt tabernaculum in medio caſtroꝝ ſemp conſiſteret,ad deſignandum q̃ ipſe dignanter eſſet in medio populi ſui,atq; vt tota plebs vere monſtraret ſe eſſe paratã vſq; ad ſanguinẽ ꝓ defenſione legis Dei ſibi datæ & tabernaculi eius.[Ad orientem].i.in orientali plaga reſpectu tabernaculi,[Iudas]vtpote tribus Iudæ,q̃ cæteris principalior,numeroſior,atq; potentior fuit,[figet tentoria p turmas exercitus ſuit] qm̃ in totali illo exercitu Iudæ fuerunt plures turmæ particulares familiaꝝ ſuaꝝ.[Iuxta eũ caſtrametati ſunt]natiꝝ de tribu Iſachar &c. In tribu Zabulon princeps fuit Heliab filius Holon &c.]Hæ duæ tribus iunctæ fuerunt tribui Iudæ in qeſcendo ac ꝓcedendo,& quælibet haꝝ ꝓ aliquantam diſtantiam extitit ſeparata ab alijs:ſed tres tribus ſic iunctæ, multũ diſtabãt ab alijs turbaꝝ ternarijs. Porro Iudas,Iſachar & Zabulon,fuerũt fratres vterini,nati de Iacob ex Lia, cuius quartus filius fuit Iudas,qntus Iſachar,ſextus Zabulon. Deinde in textu qui difficultatem non habet,deſcribitur,q̃ tribus Ruben cum adiunctis ſibi tribubus Simeonis & Gad, caſtra fixerunt ad tabernaculi plagam meridionalem. Erantq; Ruben & Simeon filij Iacob ex Lia,Gad autem fuit filius Iacob ex Zelpha Liæ ancilla. Ad occidentem caſtra fixerunt filij Ephraim & Manaſſe ac Beniamin. Nempe(vt dictum eſt)tribus Ioſeph in duas diuiſa eſt tribus,videlicet in tribum Ephraim & tribum Manaſſe filiorum Ioſeph. Beniamin autem, ſicut & Ioſeph,fuit natus Rachelis. In parte aquilonari ſita fuerunt tentoria tribus Dan filij Balæ,quæ fuit Rachelis ancilla. Cui tribui iunctæ fuerunt tribus Aſer filij Iacob ex Zelpha, & tribus Nepthalim filij Iacob ex Bala.[Leuitę autem non ſunt numerati inter filios Iſrael] Gene. 30.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ob causam præhabitam,quia occupati erant circa altiora,scilicet circa diuina. Vnde vt dicitur,non tenebantur ire ad prælia ad pugnandum.poterant tamen pugnare pro causa iusta,vt patet de Ionatha & Simone fratribus Machabæi. Aliqui quoq; tenebantur exire tempore pugnæ ad populum exhortãdum,vt in Deuteronomio legitur. ¶Circa hæc scribit Lira:Aliam causam assignat Rabbi Salomon, cur Leuitæ non fuerunt inter alios filios Israel numerati, quia sententia mortis fuit à Deo præuisa super omnes bellatores hic numeratos,cui sententiæ noluit dominus subiacere Leuitas,quoniam non peccauerunt in adoratione aurei vituli,saltem pro parte maiori. Contra quod scribit Rabbi Paulus,dicẽdo:Sententia lata contra murmuratores tempore exploratorum, fuit præcise contra illos, qui fuerunt numerati à vicesimo anno & vltrà,in quo manifeste excludebantur Leuitæ, qui à 30. anno,vel ab vno mense sunt numerati,vt infrà habetur. ¶Insuper circa illud, per signa atq; vexilla,recitat Lyra:Dicunt quidam Hebræi, q̃ vexillum cuiuslibet tribus fuit simile in colore lapidi posito in rationali,in quo sculptum erat nomen sui patriarchæ,ita q̃ vexillũ tribus Ruben fuit rubei coloris,quemadmodum sardius,in quo sculptum fuit nomen Ruben. Quocirca R. Paulus adiungit,secundum antiq̃s Hebræorum expositores,signa vexilloꝝ ẽjtuor tribuum haꝝ,quibus iunctæ sunt aliæ tribus,fuerũt hæc: In vexillo Ruben fuit figura hominis,quoniam Iacob dixit de eo,Ruben primogenitus meus. In vexillo Iudæ fuit leo, qa de Iuda dixerat Iacob:Catulus leonis Iuda. In vexillo Ephraim fuit figura tauri, cui Moses eum assimilauit in Deuteronomio,q̃si primogeniti tauri pulchritudo eius. In vexillo Dan, fuit figura aq̃læ. Nam Iacob assimilauerat eum colubro,q̃d non est animal pulchrum ad ponendum in vexillo. Moses vero assimilauit eũ catulo leonis in Deuteronomio, dicens: Dan catulus leonis,q̃d signum pertinebat ad Iudam. Ideo dicunt,q̃ data sit aquila pro signo,conformiter ad quartum animal, de quo in Ezechiele legitur,quatenus in istis vexillis figurarentur ẽjtuor animalia illa. Sed huic vltimo dicto,de causa ob quam data dicitur aquila tribui Dan pro signo,videt ordo historiæ obuiare,qm̃ deportatio & infignitio vexilloꝝ istoꝝ diu præcessit comparationem,de q̃ in Deuteronomio legitur Moses ipsum Dan catulo cõparasse leonis. ¶Præterea,circa p̃fatam tribuum dispositionem,Iosephus & Magister in historijs dicunt: Ternæ tribus per quatuor partes tabernaculi excubabant,ita tamen remote ab inuicem,vt maximam in medio plateam haberent. Erantq; ornatus castroꝝ,q̃si foꝝ rerum venaliũ,singulis in ordine cõstitutis. Opifices artiũ mechanicaꝝ in stationibus suis.i.in fenestris & officinis fuerũt,ita vt vrbi ædificatæ castra eoꝝ similima viderẽt. Porro inter tabernaculũ & castra excubabant Leuitæ in tabernaculis suis,ꝓpinquiores tabernaculo q̃ castris,& excubabant similiter p q̃tuor plagas,videlicet Moses & Aaron cum suis ad orientẽ, reliqui Caathitæ ad meridiẽ sub custodia Eleazari filij Aaron,Gersonitę ad occidentẽ. Merarítæ ad septentrionẽ,& erãt vtriq; sub custodia Ithamar. Hæc in Scholastica historia. ¶Postremo quæri potest,cur p̃fatæ q̃tuor tribus fuerũt principales in quatuor illis ordinibus, ita q̃ eis adiunctæ sunt cæteræ,vtpote duæ cuilibet eaꝝ. Responderi potest, q̃ tribus Iuda fuit vna & prima ob multiplicẽ eminẽtiã suam p̃tactam,& qm̃ Iacob ꝓphetauit ex ea Chr̃m & reges nascituros. Tribus Ruben,qm̃ Ruben primogenitus erat, q̃uis primogenitura sua fuit priuatus. Tribus Ephraim,qm̃ Iacob prætulerat ipsum Ephraim Manassę. Tribus Dan,q̃niam fortior & populosior fuit tribubus sibi adiunctis, erat quoq; Dan primogenitus Balæ.

¶De spiritali eiusdem capituli secundi intellectu. Arti.IIII.

LOquutus est dñs:Singuli p turmas suas,signa atq; vexilla metabũt. Ex litera edocemur, q̃ vere dixit Apl̃s:Quæ à Deo sunt,ordinata sunt,sapiẽtis nãq; est ordinatũ & pulchrum opus ꝓducere. Ideo voluit Deus ppr̃m illũ Hebræum ab extra tã ordinate disponi,tam decenter procedere,tam reuerentialiter circa tabernaculum se habere,vt designaret q̃ recte & iuste oporteat eos intus ẽjlificari,q̃ virtuose ꝓficere,q̃ deuote conuersari,q oĩpotenti cuiuis cõplacere,æternaliterq; saluari. ideo dixit Apl̃s:Oĩa ant decẽter & secundum ordinẽ fiant in vobis. Spiritaliter ergo vnusquisq; vere Israelita,i. Chr̃ifidelis p turmas suas.i. inter eos q eiusdẽ secum sunt vocatiõis aut ꝓfessionis,p signa.i.opa bona q̃ sunt fidei vera indicia, seu p baptismalẽ characterẽ aut ordinem sacrum,vel p signa.i.miracula sua aut patrum sanctoꝝ,& p vexilla.i.sanctæ crucis signacula aut ꝑclara virtutũ insignia. meteť.i.mentis suæ qetẽ & sedẽ seu mansionẽ figat in dño p gyꝝ tabernaculi.i.vndiq; adhærẽdo ecclesiæ,nec longe recedendo ab ea. Ad orientẽ Iudas figet tentoria. Tabernaculũ istud,vt tactũ est,designat ecclesiam,seu quamcunq; congregationem deuotam seu animam solidam,iustã,catholicã. In gyro ecclesiæ principes.i.duodecim apostoli sua fixerunt tentoria,id est, statiões ac mansiones, ad muniendum & confortandum ecclesiam. Animam vero iusti duodecim virtutes morales decorant ac protegunt:vel duodecim istæ virtutes (vtendo extẽse nomine virtutis) sunt tres virtutes theologicæ,septemq; dona spiritus sancti,gr̃a gratum faciẽs,& gr̃a sacramentalis,si tamen ab inuicem distinguãtur vel certe duodecim fructus spiritus. Porro oriens

Num. 4. R. Paul⁹ Gen. 49. Ibidem. Deut. 33. Gen. 49. Deut. 33. Ezech. 11. Deu. 34. Iose. li. 3. anti. iu. cap. 15. Gen. 49. Rom. 13. 1. Co. 14. Esaiæ 11. Calat. 5.

ens ecclesiæ est vel Christus, de quo Zacharias:Ecce,inquit, vir oriens nomen eius: vel fides per quam primo illuminatur à sole sapientiæ:vel respectus ad gr̃am gratificantem, vel status incipientium. Meridies ecclesiæ est prosperitas,vel ardor sancti amoris,vel affluẽtia supernoꝝ charismatum seu pficientium status. Occidens est mors salubris, coram dño precioſa,vel finis mundi, vel status perfectoꝝ, inquantum in eo finitur ꝓfectus oĩs vitæ præsentis. Aquilo est aduersitas,tentationum duritia,refrigescentia charitatis. In q̃libet hoꝝ quatuor multi morant. At vero p quadripartitam duodecim tribuum diuisionem, vel quatuor euangelia,vel quatuor virtutes cardinales, vel quatuor principales partes mundi ad Chr̃m conuersæ intelliguntur, quæ omnes ad Chr̃m & eius ecclesiam respexerunt:p hoc quoq; q̃ in qualibet parte quaternarij illius erant tres tribus,significat,q̃ fides sub benedictæ trinitatis vbiq; terraꝝ in sancta ecclesia concorditer est suscepta. Itaq; in exercitu Ecclesiastico iugiter maneamus, hæreticoꝝ & schismaticoꝝ conuenticula,vitiosa consortia, loca periculosa vitantes. In exercitu,immo & in anima nostra princeps sit Iudas .i. confessio laudis diuinæ,confessio propriæ culpæ,& protestatio credendoꝝ. Nam Iudas interpretat confessio,cui iungatur Isachar.i.spes seu consideratio retributionis æternæ, vt omnis vana contemnatur intentio,nec propter laudem humanam aliquid fiat. Isachar nanq; vir mercedis interpretatur. Et Zabulon.i.firma in Deo stabilitas,ne mens in bonis distrahatur à domino. Zabulon quippe habitaculum fortitudinis dicitur. Conformiter per alia patriarchaꝝ nomina, secundum variam eorum interpretationem,diuersæ intelliguntur virtutes.

¶Explanatio literalis cap.3. Hæ sunt generationes Aaron & Mosis. Arti.V.

NVmeratio,dispositio & ꝓprietates aliquæ Leuitaꝝ,nunc describunt. [Hæ sunt generatiões Aaron & Mosis.] Nominat hic Aaron ante Mosen,qm̃ senior erat,& propter pontificij dignitatem. frequentius tñ dum pariter recitant, Moses ante exprimit, qa simpliciter maior fuit & sanctior. [in die q̃ loquutus est dominus ad Mosen,] nõ q̃ in die seu tempore illo genuerint,sed quia tunc habuerunt generationes seu filios generatos. [in monte Sinai.] Nã ante tabernaculi cõstructionẽ & erectionẽ dñs ad Mosen loquebat cõmuniter in vertice montis illius:tabernaculo autem erecto,in ipso tabernaculo. [& hæc sunt noĩa filioꝝ Aaron:Primogenit⁹ eius Nadab,deinde Abihu & Eleazar & Ithamar. Hæc noĩa filiorum Aaron sacerdotũ q̃ vncti sunt].i. cõsecrati in sacerdotes. [& q̃ꝝ repletę & cõsecratæ sunt manus,vt sacerdotio fungerent:]qualiter intelligendum sit istud, & ẽjliter filij Aaron dicantur vncti & cõsecrati,& repletæ seu initiatæ manus eoꝝ ad fungendum sacerdotio, clare expressum est in Exodo & Leuitico q̃q. breuiter tñ repetendo dicunt nonnulli, q̃ solus pontifex vngebatur oleo sancto in capite ac manibus, inferiores aũt sacerdotes in manibus tñ, & hoc textus videt interdum innuere,sicut & isto in loco. Alij dicunt q̃ non vngebant oleo puro,sed quadam confectione ex oleo & sanguine sacrificij facta:q̃ item vnctio illa non fuit nisi adspersio,q̃ ipsi & vestes eoꝝ adspergebant huiusmodi commixtiõe. sed secundũ hoc nõ apparet,cur manus eoꝝ dicant specialiter cõsecratę,nisi forte q̃ ideo,qm̃ mixtura illa ex adsperſione,tetigerit nudas eoꝝ manus. Vel ideo dicunt manus eoꝝ repletæ & cõsecratæ,quia in eoꝝ cõsecratione pontifex posuit ẽjdam sacrificioꝝ materias sup manus eoꝝ,p q̃d dedit eis authoritatẽ sacrificandi,ꝓut sup Exodum expositũ est. Nec aliter poterãt sacerdotali officio legitime vti. [Locutusq; est dñs ad Mosen: Applica tribum Leui].i. ab alijs diuide eã, & corã Aaron ipsam p̃senta. ideo subdit [& fac stare in cõspectu Aaron sacerdotis,vt ministrent ei]tanq̃ pontifici, ꝓsequendo inferiora obsequia. [& excubent].i. vigilanter intenti sint die ac nocte tẽpore opportuno. Videt aũt B. Augustinus sentire,q̃ excubare hic accipiat ꝓprie,vtpote p nocturna vigilatione,q̃ certis horis fit in castris p custoditiõe exercitus,q̃si Leuitæ putauerint,vel ne putarent,se esse debere immunes à vigilijs talibus ꝓpter honorem q̃ in tabernaculo seruiebant, ꝑsertim cum & eos oporteret vicissim seruare ꝓpter opera tabernaculi vigilias tales, quales obseruabant circunquaq; in alijs castris. & [& obseruent quicqd ad cultum ptinet multitudinis].i. ea q̃ ꝓ communi populo Israel erant agenda in hostijs & oblationibus, exequant ex parte cõmunitatis,& p ꝓsperitate ac salute vniuersoꝝ. secũdũ regulam officij Leuitis p̃fixam. [coram tabernaculo testimonij].i. in atrio in q̃ Leuitæ tale officium exercuerunt communiter. [& custodiant vasa tabernaculi]. instrumẽta cultus diuini eis commissa,vt infrà dicet. [seruientes in ministerio eius].i. Deo obsequẽtes in his q̃ in tabernaculo ac atrio fiunt. [Dabisq; dono Leuitas Aaron & filijs eius].i. Leuitas assignabis gratuite ac subdes pontifici & sacerdotibus alijs, [quibus traditi sunt à filijs Israel].i. ex parte filioꝝ Israel,& pro ipsis dati & assignati ac subditi sunt Leuitæ pontifici ac sacerdotibus. Siquidem p tota communitate diuino sunt cultui deputati. [Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotij].i. eorum exequutionem quæ ad summum sacerdotem, inferioresq; sacerdotes pertinent,eis committes. Istud enim iam extitit factum in consecratione ipsoꝝ. [Externus] vtpote de stirpe Leuitica non existens, [qui accesserit ad ministrandũ].i.

Exo. 29. Leuit. 8. Exo. 29. Num. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad faciendum Leuiticum aut ſacerdotale officiũ,[morief]ſicut in expoſitione primi capitu
li dictũ eſt.[Loquutusq́ eſt dñs ad Moſen,dicens:Ego tuli Leuitas à filijs Iſrael].i.tribũ Le-
ui elegi & adſumpſi ad miniſterĩũ meũ in ſanctuario. [p omni primogenito q aperit vuluã
in filijs Iſrael].i.pro primis filijs Iſraelitarꝫ exeũtibus vterꝫ maternum ante cęteram prolem.
[erunt́q Leuitæ mei].i.meo cultui ſpecialiter deputati.[Meum eſt enim omne primogeni-
tum].i. mihi ſpecialiter conſecratũ ſeu cõſecrandũ ex meãpſius ſtatuto in cõmemorationẽ
Exod.11. & gſarꝫ actionẽ,q́ primogenita Iſraelitarꝫ nõ tetigi, ſed ſaluaui qñ Aegyptiorꝫ primogeni
ta interfeci.ideo ſubditur:[Ex q́ pcuſſi primogenitos in terra Aegypti,ſanctificaui].i.offerẽ
dum & deputandum,[mihi]inſtituit[quicqd primum naſcit in Iſrael,ab hoĩe vſq́ ad pecus]
incluſiue,[mei ſunt,]pſertim qa primitiæ cuiuslibet fructus Deo debẽtur. [Loquutusq́ eſt
dñs ad Moſen,dicens:Numera filios Leui p domus patrũ ſuarꝫ & familias].i.numerãdo eos
q deſcenderunt ex ſemine Leui p tres filios eius,videlicet Caath, Gerſon & Merari, q́bꝫ filĩ
vocantur tres domus:numerando q́q́ natos ex poſteris illis, qui fecerunt multas familiass
Nũe.26. ficq́ domus,vt hic ſumit,includit familiam,quemadmodũ tribus domũ. Poſſunt tñ nunc ac
† Oẽm cipi p eodẽ,qa & infrà poſteritas cuiuslibet filiorũ Leui,vocatur familia,cũ dr:Caath à q́ fa
maſculũ milia Caathitarꝫ.[†Omne maſculinũ ab vno menſe & ſuprà]Primogenita nãq aliarꝫ tribu
um,p qbus iſti cõmutabantur,offerebantur in tẽplo, dum erant vnius menſis & paulo plus,
Lebni ſ.quadrageſimo die à ſua natiuitate. [Numerauit Moſes vt pceperat dñs &c. filĩ Gerſon] q
erat filius Leui patriarchæ,fuerũt[*Lobni & Semei]de qbus natæ ſunt duæ familiæ,& cõti-
nebant ſeptẽ millia qngentos.[Hi poſt tabernaculũ caſtrametabũtur ad occidentẽ,& habe
bũt excubias].i.vigilantẽ cuſtodiã,[in tabernaculo fœderis]exercendo ibidẽ ſuũ officiũ, dili
gẽter cuſtodiẽdo ipſum tabernaculũ & opimentũ eius,immo opimẽta,q́bꝫ vnũ fuit de ſagis
cilicinis.Secundũ de pellibus arietũ rubricatis.Tertiũ de pellibus hyacinthinis. [tẽtoriũ].i.
velũ[q́d trahit añ fores tecti fœderis].i.ſanctuarĩ,cuius tectũ fuit planities,& opiebatur pſa
to triplici opimento.[tentoriũ q́q́,q́d appendit in introitu atrĩ tabernaculi].i.velũ q́d ante
Exo. 38. ianuã ſeu aditũ atrĩ pẽdit.Vnde alia litera habet,velũ oſtĩ atrĩ.[& qcqd ad ritũ altaris p-
tinet].i.ad obſeruantias eorꝫ officio deputatas circa altare holocauſtorꝫ, q́d ſtetit in atrio.
[Funes tabernaculi & oĩa vtẽſilia eius.]Circa hæc eñ obſequm q́ddã habebãt p modũ q in
frà tãgeturipſertim ſi p tabernaculũ,atriũ tabernaculi intelligatur,vt añ frequẽter eſt factũ.
Ideo reprobatio cuiuſdã hoc loco nõ ꝓualet.¶Seqtur de domo Leuitarꝫ ſecunda.[Cogna-
tio Caath].i. ꝓgenies totalis deſcendens de Caath filio Leui,[habebit populos].i. quatuor
familias,vtpote[Amramitas & Ieſſaaritas & Hebronitas & Ozielitas.] Hæ q́tuor familiæ
natæ ſunt ex quatuor filijs Caath,puta ex Amram & Ieſſaar & Hebron & Oziel.[hi habebũt
excubias ſanctuarĩ]q́d deferebant.[& caſtrametabuntur ad meridianam plagam tabernacu
li.Et cuſtodient arcam,menſaḿq & candelabrũ,altaria & vaſa ſanctuarĩ]in qbus miniſtra
tur.Hæc portabant proprijs humeris inuoluta. Dura eñ ferebat, & cum illis vnum molle,
de q́ ſubditur:[& velum]q́d inter ſancta ſanctorꝫ & ſancta pendebat.Sicq́ apparet, q́ vtrun
q altare portabant,& vaſa amborꝫ ſaltẽ ſcipua, vt q́ altaribus ꝓpria erant, vt aliqui dicunt.
Princeps aũt principum Leuitarꝫ Eleazar filius Aaron,erit ſuper excubitores cuſtodiæ ſan
ctuarĩ.]Sic Eleazar fuit princeps gñalis ſpecialiũ principum,q præerant in ſuis familijs,&
cõiter ſfuit excubitoribus tabernaculi,cui & ſfati principes particulares rõnem reddebãt.
Subditur de tertia domo Leui:[At vero de Merari erunt populi Mooliterꝫ & Muſitæ]q́ duæ
familiæ natæ ſunt de duobus filijs Merari, puta de Mooli & Muſi.[in plaga ſeptentrionali
metabuntur,eruntq́ ſub cuſtodia eorꝫ tabulæ tabernaculi & vectes & columnæ ac baſes ea-
rum,columnæq́ atrĩ cum baſibus ſuis]Ad Meraritas nanq ptinuit ferre dura,q́ extra taber
naculũ erant:ſicut ad Caathitas dura,q́ intra illud fuerunt.nec obeſt q́d ſubditur,[& paxilli
cũ funibus]qa de funibus,q inſeparabiliter erãt innexi duris,exponitur hoc. Portabãt autẽ
iſta in curribus.Seqtur de ſitu ſupiorꝫ,q erant Caathitæ.[Caſtrametabuntur ante taberna-
culũ fœderis].i.ad orientalẽ plagã [Moſes & Aaron cũ filijs ſuis,habentes cuſtodiã ſanctua
rĩ.]Hi eñ habuerũt principalẽ reſpectũ,curã & gubernationẽ tabernaculi Dei, in q́d intra
uerũt Moſes & Aaron ab vno mẽſe & ſuprà,fuerũt vigintiduo millia.]Hoc verꝫ eſt, iuxta
morẽ ſcripturæ,q́ minutias tẽporꝫ & numerorꝫ nõ cõputat. Stricte eñ numerãdo & cõſoci
ando ſfatos numeros partiales,faciũt viginti duo millia & trecẽta.Inſup dici poteſt,q́ trecẽ-
ti illi omittunt in ſumma hac,qm̃ primogeniti erãt,ſicq́ rõne primogenituræ tenebãt ad
dñm,ſicut & primogeniti alĩ:idcirco ꝓ alijs primogenitis nõ poterãt cõmutari, ac dño de-
putari.[& ait dñs ad Moſen: Numera primogenitos ſexus maſculini de filijs Iſrael à menſe
vno & ſuprà.]Hoc itelligit de primogenitis tribuũ aliarꝫ.[Tollesq́ Leuitas mihi &c.].i.eos
meo cultui in tabernaculo applicabis.[& pecora eorꝫ]ſ. Leuitarꝫ,[pro vniuerſis primogeni
tis pecorꝫ filiorꝫ Iſrael.]Verũtñ pecora mũda ac primitiua aliarꝫ tribuũ dño offerebãt,Ideo
de

de pecoribus earꝫ immundis ſeu non immolatitijs quæ redimebant,exponit hoc.[Recenſu
it].i.numerauit[Moſes ſicut pceperat dñs,& fuerunt primogeniti]earꝫ.i.tribuum,[maſcu-
li ab vno menſe & ſuprà, vigintiduo millia ducenti ſeptuagintatres.In precio aũt ducento-
rum ſeptuagintatriũ primogenitorꝫ tribuũ] cæterarꝫ[q excedunt numerꝫ Leuitarꝫ]iam p-
taxatũ,q cõmutari poterant ꝓ filijs Iſrael.[de primogenitis filiorꝫ Iſrael accipies qnq ſiclos
p ſingula capita].i. p q́libet illorꝫ primogenitorꝫ aliarꝫ tribuum Iſrael,accipies in precium
eorundẽ qnq ſiclos[ad menſurã ſanctuarĩ]q́bꝫ ſ.vſus in ſanctuario fuit,put ſæpe expoſitum
eſt.Illi nanq reſidui non poterant redimi p Leuitas,ideo p pecuniã ſunt redempti à paren-
tibus ſuis cõiter,& illa pecunia data eſt Aaron & filijs eius,tanq Dei tabernaculiq́ miniſtris,
q cõmunem totius plebis curã gerebant,& cauſam ſalutis eorꝫ agebant, & clarus eſt textus.
¶Circa exordiũ huius cap.q́ri poteſt,cur ibi dicat: Hę ſunt gñationes Aaron & Moſis,cũ cõ
ſequẽter nõ fiat mẽtio ibi de filijs Moſis,nec fuerunt ſacerdotes. Ad hoc refert Lyra, R.Salo R.Salo.
monẽ rñdere,q́ Moſes fuit ſpiritalis pr̃ Aaron filiorꝫq́ eius,qm̃ docuit eos legẽ:quam rñſio R.Paul⁹.
nẽ reprobat R.Paulus,qm̃ ſimili rõne dici poſſet pater totius Iſraelitici populi: addit quoq
q́ filĩ Moſis,q́uis non exprimantur in ſpeciali,recoluntur tamẽ in generali,videlicet in ſum
ma Amramitarꝫ,ſed dictũ hoc R.Pauli non videt magni vigoris,quoniã Moſes non ſolum
ratione doctrinæ,immo & ratione ſuæ præſidentiæ,potuit dici pater plebis illius.

¶De ſpirituali huius capituli tertij intelligentia. Arti. VI.

QVod dñs ſacerdotalẽ & Leuiticã ſtirpẽ fecit numerari ſpecialiter & ſeorſum, deſignat
q́ ei ſit ſpecialis cura circa ſacerdotes,& ꝓlatos ſpiritales q́bꝫ hoĩes,à qbus & maiora ac
plura requirit ſpecialiter q́q́ diligit eos,ſi digne ſe habeant:ſi q́ minꝰ,intolerabilior im
minet eis damnatio,hoc eſt,ſi inſtar duorꝫ filiorꝫ Aaron, q ignem obtulerunt alienum, ex-
ceſſerint q́d agũt, q corda ſua ſpũſancto cõſecrata,relicto ſanctæ dilectiõis igne,implẽt car Leui.10.
nali & turpi amore,& bona q́ agunt,intentione ꝓſequunt ſiniſtra,aut falſa ſeminãt documẽ
ta.Applica tribũ Leui &c.Ex his docemur,q́ integro ac feruido vigilantiq́ corde ſacerdo-
tes & oẽs q in ſacris cõſtituti ſunt ordinibus,habere ſe debeant circa diuina,ſuis q́bꝫ ſuperio
ribus obedire,ita vt vnuſquiſq́ efficiat q́d ſibi iniunctũ eſt, nec tranſgrediat terminos ſibi
pfixos.Ego tuli Leuitas à filijs Iſrael. In lege naturæ primogeniti erant cõmuniter ſacerdo-
tes:verꝫ in lege Moſis vnam tribũ Deus ſpecialiter ſibi aſſumpſit in ſacerdotale Leuiticũq́ Deu.19.
officiũ,q́tenus ex ipſa ſucceſſiõe ſacerdotalis dignitas in maiore haberet honore.¶Ampli-
us, ex ꝓhabita cõmutatione filiorꝫ Leui ꝓ primogenitis tribuũ aliarꝫ,& ex reſiduorꝫ primo-
genitorꝫ Iſrael redẽptione,diligentiq́ numeratione,cõmendat nobis rectitudo,immo & di
ſtrictio diuinæ iuſtitiæ:p tres vero familias Leuitarũ, intelligi poteſt triplex ordo ſacer, ſeu
triplex eorũ diſtinctio,q in ſacris ſunt cõſtituti ordinibus,ſeu triplex ſtatus religioſorũ, vi-
delicet ſtatus aĩalis & rõnalis ac ſpiritalis,ſeu triformis diuerſitas famulantium Deo, videli-
cet ſeruorũ fideliũ & amicorũ ac filiorũ,vel via purgatiua,illũinatiua & pfectiua.ſed hoc in- Num.4.
frà amplius oſtendetur,vbi Leuitarũ & ſacerdotum officia plenius deſcribunt. Rurſus per hoc
q́ Leuitæ in circuitu tabernaculi p q́tuor plagas loca ſortiti ſunt & caſtra fixerunt, in qbus
& aliæ tribus:inſinuatur q́ ſacerdotes & ꝑdicatores iugiter debent plebi de ꝓpinquo aſſiſte
re,vt eam informent ac tueãturi& quoniam pro communi omnium laborant ſalute, ab oi-
bus filialiter ſunt amandi,honorandi ac ſuſtentandi. Amplius,p hoc q́ Moſes & Aaron cum
ſuis habuerunt cuſtodiã ante fores tabernaculi ab oriente,innuit q́ maiores prælati ac prin
cipes debeant eccleſiã cum omni diligentia ac fidelitate reſpicere, obſeruare,tueri,ne hære-
tici,ſchiſmatici,perfidi aut tyranni eam inuadant,corrumpant aut perſequantur, qbus vel
materiali,aut ſpiritali,aut viciſſim vtroq́ obuiandum ac reſiſtendum eſt gladio.

¶Declaratio literalis cap.4. Loquutusq́ eſt dominus ad Moſen & Aaron. Arti.7.

NVnc dominus iubet,q́liter circa deportationem tabernaculi & contentorꝫ in eo, ha-
bere ſe debeant filĩ Leui.[Loquutusq́ eſt dominus ad Moſen & Aaron, dicens:Tol-
lite ſummam].i.certũ numerũ [filiorum Caath de medio].i. vniuerſitate [Leuitarũ,]
vel de medio,qm̃ inter filios Leui medius fuit Caath,primogenit' vero Gerſon & vltimus
Merari,ſicut in Exodo ſcriptũ eſt:Filĩ Leui,Gerſon,Caath & Merari.Gloſſa q́q́ ex Origene Exo.16.
hoc dicit.[à triceſimo anno & ſuprà vſq́ ad qnquageſimũ annũ, oĩm q ingrediuntur ta- Origen.
bernaculum,vt ſtent & miniſtrent in tabernaculo fœderis.]Iſti de ſtirpe Caath non idẽ ha-
buerunt officium,quia in duos ſtatus erant diuiſi.Nam q́dam eorum ſacerdotes fuerunt,vi-
delicet Aaron & poſteri eius,q deſcenderunt de Caath p Amram patrẽ Moſis,Aaron,& Ma
riæ. Alĩ fuerunt tñ Leuitæ,& ſacerdotibus ſeruierunt in tabernaculo,& circa ſacrificia,at q́
in deferendis his q́ nunc deſcribunt,immo & præcedenti capitulo ſunt expreſſa.¶Præterea
q́ſtio oritur,q́modo hic dicat,à triceſimo anno & ſuprà:cũ infrà ſcribat,A viginti qnq an- Nũe.25.
nis & ſuprà:tranſlatio q́q́ Septuaginta hoc loco habet,à viceſimo qto anno:quẽ numerũ an
norũ in ordinatiõe ſacerdotũ nos obſeruamus,vt in hiſtorijs ait Magiſter.Rñdet q́ in anno

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitæ suæ 25. applicabant, vt obsequm Leuitæ addiscerent: anno aũt 30. hi q̃ p experientiam inuenti fuerunt apti officio exercendo, instituebant ad ministrandũ, inepti vero repellebantur. Recte q̃q̃ in anno tricesimo factum est hoc, qa vsq̃ ad illud tempus proficit homo in ratiõis vigore ac viribus corporis, vis autem corporis à quinquagesimo anno decrescere incipit. Vnde vt in Decreto habetur, Ecclesia diu sic obseruauit, q̃ ante tricesimũ annũ nõ poDist. 77. epũs & ca. i veteri. terat qs ad sacerdotiũ p̃moueri. Consequenter narrat officiũ Caathitæ, Aaronitæ, vtpote sacerdotum. [Hic est cultus] i. obseruantia cæremonialis, [filiorũ Caath] non oĩm, sed eorum de qbus subiungitur: [Tabernaculum fœderis] i. exteriorem sanctuarij partem, q̃ aliqñ di. 78. Si qs, & ca. pbyter. sanctiũ seu sancta vocat. [& sanctum sanctorũ ingredient Aaron & filij eius] videlicet sacerdotes, [qñ mouenda sunt castra] i. qñ Israelitæ loca mutabũt & p̃gredientur, motum nubis sequendo. [& deponent velũ, quod pendet ante forest] videlicet velum q̃d inter sancta & sancta sanctorũ pendebat, & ante aditum interioris partis tabernaculi. [inuoluet q̃q̃ eo] s. velo isto [arcam testimonij,] in qua videlicet erant tabulæ testamẽti. & vt in Scholastica fertur Eusebi⁹. historia, hoc velo inuoluebãtur simul cum arca propiciatorium & Cherubim. [& operient arcam] cum his sibi annexis, [rursus velamine hyacinthinæ pellium, extendẽt q̃q̃ desup pal Origen. lium totum hyacinthinum,] sic q̃q̃ triplici operimento fuerunt ista opta. Hinc loquitur Orĩgenes: Septem sunt q̃ operiri sunt iussa. Primo, tanq̃ oĩm preciosior, arca operta est velo. Pelle q̃q̃ hyacinthina desup tegitur. additur etiam aliud velamen desuper hyacinthinũ. Secundo, opta est mẽsa, tertio candelabrũ, quarto altare aureũ, qnto vasa ministerij, sexto opimentum altaris cum quibusdam velamentis appositis, septimo operitur & labrum, & nihil horũ nudum relinquitur. Denicq̃ additur: Nolite exterminare de tribu sua plebẽ Caath, vt s. exterminandos se scirent, si forte ad hæc mouenda manus suas mitterẽt, nisi vnumq̃dq̃ eorũ prius fuisset à sacerdotib⁹ tectũ. Hæc Origenes. [& inducent vectes] Nõ est sensus, vt vExo. 25. ctes inducerent arcæ, cũ in Exodo sit dictũ, q̃ vectes iugiter manebãt in arca, nec extrahebãtur, sed vt inducerent eos portãtium humeris. Veruntñ extrahi poterant, qñ aliqd fuit reparandũ in eisq̃ facto, rursus annulis aureis imponebãtur. [Mensam q̃q̃ p̃positionis] super quã omni sabbato mane ponebãtur duodecim panes p̃positionis. [inuoluẽt] sacerdotes [hyacinthino pallio, & ponẽt cũ ea thuribula & mortariola] aurea, [cyathos & crateras ad libaIbidem. fundẽda.] De his diuini cultus vasis & instrumẽtis, sup Exodum dictũ est: atq̃ vt dictũ est in Exodo, Thuribula illa aurea duo erãt, in qbꝰ vno ponebatur incẽsum super sex panes p̃positionis, in alio super alios sex. Mortariola erãt vasa, in qbus terebãtur radices & species p̃ vnguentis & cõsimilibus conficiendis. Cyathi erãt vascula parua, phialisq̃ minora, ex qbus vinum fundebat sup altare. Crateræ sunt scyphi, qbus liqda materia siccæ cõmiscebatur, fiebãtq̃ liba. [panes semp in ea erũt:] qa vt patuit, qñ duodecim panes deponebãtur de mensa illa, mox alij totidẽ sup eã collocabant. Cũq̃ mẽsa ad aliũ locũ deferebat, panes cũ ea inuoluebantur. [Extendẽtq̃ desup] i. sup mensam illam & sup cõtenta in ea, [palliũ coccineũ. Sumẽt & palliũ hyacinthinũ, q̃ operiẽt candelabrũ aureũ, [cum lucernis & forcipibus suis & emunctorijs & cũctis vasis olei, q̃ ad concinnãdas lucernas necessaria sunt.] Lucernæ illæ septẽ erãt, fuerũtq̃ lãpades insertæ candelabro. Forceps vocatur instrumentũ, q̃ calidum qdtenetur. interdũ p̃ nouacula, qñq̃ p̃ emunctorio sumitur. Vasa, in qbus oleum cõtinebat p̃fatis lucernis cõcinnandis, i. cõponendis atq̃ fouẽdis, aurea erant. de his cũctis ptranseo, qñExo. 25. sup Exodũ, Leuiticũq̃ diffuse exposita sunt. [Inducẽtq̃ vectes] In Exodo nõ legitur candelaLeui. 25. brũ hoc vectes habuisse. Veruntñ cũ inuolutũ erat, ad deportandũ vectes in superficie operimẽtoꝝ ponebãtur, vt cõuenientius baiularetur. Deinde in textu subiũgitur de inuolutione aurei altaris, oĩmq̃ vasoꝝ, per q̃ in sanctuario ministrabatur, & planus est textus. [sed & altare mundabunt cinere.] Hoc de altari holocaustoꝝ sumẽdum est, super q̃ holocausta cõburebãtur: ppter q̃d cineres remanẽtes inde ejiciebãtur, per q̃ꝝ ejectionẽ mũdabatur altare. [& inuoluẽt illud purpureo vestimẽto] Sub hoc altari cõtinebatur ignis perpetuus desup dat⁹ s qũo ergo cõgruebat vt purpura opiretꝰ & cur magis opertũ est purpureo opimẽto, q̃ p̃fatæ q̃ hyacinthinis operta sunt velamẽtis? Quocirca refert Lyra R. Salomonẽ dicentẽ: Ignis inR. Salo. palliũ desuper, nec cõburebatur, sicut nec ignis ille extinguebat à vẽto aut pluuijs, tẽpore gestis castrorũ discoopertus sub diuo. Hoc dictũ approbat Lyra, additq̃: Fiebat etiã hoc diuino mysterio, qa in populo illo erant miracula q̃dam transeuntia, sicut diuisio maris rubri & q̃Exo. 14. dã permanẽtia, quẽadmodũ descensio mãnæ, & continuatio huius ignis sine extinctiõe. LiteExo. 16. ralius tñ verius q̃q̃ dicendũ videt, q̃ ex q̃ holocaustum fuit dignissimũ sacrificium ideo p̃pter diuinæ reuerẽtiã maiestatis, altare illud tã p̃claro operiebatur tegumẽto. [Ponẽtq̃ in eo vasa, qbus in ministerio eius vtunt] i. in sacrificijs & immolationibus q̃ in isto fiebãt altari. i. ignium receptacula. i. instrumenta seu vasa, in qbus sacerdotes posuernut prunas ardẽtes, q̃s de igne altaris holocaustoꝝ sumpserunt, easq̃ tulerunt in tabernaculum ad altare thymiamatis

matis seu incensi, ad cremãdum sup illud ipsum thymiama suaue. [fuscinulas] quæ sunt instrumẽta, quibus coci extrahunt de caldaria carnes. [ac tridentes vncinos.] Tridens est instrumentũ habens tres dẽtes. [& batilla,] quæ sunt vasa, in quibus portant carbones seu prunæ. Porro in Exodo nõ nominant tridentes, vncini atq̃ batilla, sed alia quædã nõ expressa Exo. 27. hoc loco, puta lebetes, in qbus ponebant quæ ex sacrificioꝝ cõbustione in altari holocausti mãseruntforcipes atq̃ craticula ænea, instar retis formata. [Cuncta vasa altaris] holocaustorum [operient simul velamine hyacinthinæ pellij. Cũq̃ inuoluerint Aaron & filij eius sanctuarij] i. cõtenta in eo, [& oĩa vasa eius] iam dicta, [in cõmotione castroꝝ] i. instãte progressu filioꝝ Israel cũ suis tẽtorijs, [tunc intrabũt filij Caath] i. p̃dicti Caathitæ, quoꝝ ministerij fuit p̃pinquius officio sacerdotũ, q̃ officia Gersonitæ & Meraritæ: tunc itaq̃ intrabunt exteriorẽ tabernaculi partẽ, [vt portẽt inuoluta, & nõ tãgant vasa sanctuarij] nuda, [ne morianꝰ] qa si tãgerent ea nondũ inuoluta, mererent plagari à dño, cõtra eius p̃ceptũ agẽdo: q̃d fuit iussum, vt cultus Dei & sacerdotiũ, eiusq̃ instrumẽta, in reuerẽtia haberent maiori, & p̃pter mysticã rationẽ sequenti articulo inducendã. [Ista sunt onera filioꝝ Caath in tabernaculo fœderis] qa materiæ illæ imponebant eoꝝ humeris deportãdæ in prima seu exteNum. 3. riori tabernaculi parte. [super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis.] Circa hoc scribit Lyra: Præcedẽti cap. dictũ est q̃ erat sup oẽs Leuitas, ergo nõ solũ sup Caathitas. ad q̃d respõdet, q̃ erat sup Caathitas immediate, sup Gersonitas vero & Meraritas mediate. Quocirca sciendũ, q̃ p̃cedenti cap̃lo sic habet: Princeps aũt principũ Leuitæ Eleazar. Ex Scholastica quoq̃ historia allegatũ est, q̃ Caathitæ q excubabãt ad meridiẽ, erãt sub custodia Eleazari, Gersonitæ autẽ & Meraritæ sub custodia Ithamar, immo hoc infrà in isto cap̃lo euidenter Ibidem. narrat, ltaq̃ p̃cedenti cap̃lo dictũ est, q̃ Eleazar præfuit principibus Leuitæ, iuxta sensum in expositiõe p̃cedentis cap. introductũ. [ad cuius] Eleazari [curã pertinet oleũ ad cõcinnãdas] i. cõponendas ac fouẽdas [lucernas] quæ sup aureũ erãt candelabrũ. oleũ autẽ illud fuit de fructibus arboꝝ oliuæ. Denicq̃ in Exodo dñs iubet: Collocabũt eã, puta lucernã, immo Exo. 37. septẽ lucernas cãdelabri aurei Aaron & filij eius: cur ergo nunc dicit, q̃ ad curã Eleazari spectet oleum ad cõcinnãdas lucernas? Respõdet, q̃ specialiter ptinebat ad eum oleũ illud vsq̃ ad locũ candelabri apportare, atq̃ vt fertur, attulit illud in dextera manu, prinuit itẽ ad eius curãt & cõpositionis incensum] i. thymiama, sic q̃ attulit illud ad altare incensi in manu, vt fertur, sinistra. De cuius cõpositiõe & materijs in Exodo scriptũ est: Incendebat autẽ pars alie Exo. 30. qua thymiamatis sup altare incensi, in prima tabernaculi parte ad faciendũ ibi suauẽ odorem, ne odor qui in atrio ex cõbustione sacrificioꝝ assccndit, molestiã pareret ministrantibus in sanctuario, aut locũ iam sacrũ abominabilẽ redderet. [& sacrificiũ q̃d semp offert] i. iuge sacrificiũ, quo q̃tidie offerebant duo agni anniculi, vnus de mane, & alter de vespere, cum alijs qbusdã materijs, prout in Exodo describit. Huius itaq̃ sacrificij materiã p̃fato mo Exo. 29. do adduxit Eleazar, & post eũ cui ex successiõe & ordine cõpetebat. Eratq̃ sacrificium istud præcipuum, & offerebat in holocaustũ. [& oleum vnctionis] de cuius compositiõe ac materijs scriptũ est in Exodo. Prouisio itaq̃ & custodia olei huius Eleazaro est cõmissa. [& quic- Exo. 30. quid ad cultũ tabernaculi ptinet, oĩmq̃ vasoꝝ q̃ in sanctuario sunt] nõ q̃ Eleazar oĩa exercuit, quæ in toto tabernaculo agebant, immo multa illoꝝ ad solũ pertinebãt pontificẽ: sed quia Eleazar post Aaron fuit præcipuus, tanquã senior filius eius, duobus primis defunctis: idcirco pertinebat ad eum cura eoꝝ, quæ in exteriore parte tabernaculi exercebant, & cura de vsu vasoꝝ sacroꝝ. [Loquutusq̃ est dñs ad Mosen & Aaron, dicens: Nolite perdere populum Caath de medio Leuitæ] i. non permittatis Caathitas transgredi legem eis præfixam circa tabernaculi & vasoꝝ eius obsequium, immo diligenter eos instruite de agendis. Ex hoc probat, q̃ damnatio inferioꝝ pereuntium imputat à Deo superioribus eorũdem, nisi circa inferiores diligenter impleuerint debitum sui officij. [sed hoc facite eis, vt viuant] nõ solum vita naturæ, sed etiã vita gratiæ obediẽdo diuinis præceptis. [& nõ morianꝰ] morte culpæ per inobedientiã, aut etiã morte corporali ante finẽ naturalis periodi in pœnã sui peccati, [si tetigerint sctã sanctoꝝ] i. p̃fata valde sacra in sanctuario, p̃sertim in ĩteriori eius parte cõtenta, antequã fuerint inuoluta. [Aaron & filij eius] sacerdotes, [intrabunt] sanctuarium ad operiendũ, inuoluendumq̃ sacra prædicta, vt patuit. [Alij] de tribu Leui nõ sacerdotes, & multo plus nati ex alijs tribubus, [nulla curiositate videãt quæ sunt in sanctuario] p̃sertim vltra velũ, q̃d inter duas sanctuarij partes diuisit ac pependit. [priusq̃ inuoluant, aliquin moriẽtur.] Sequif de officio Gersonitæ. [Loquutus est dñs ad Mosen, dicens: Tolle summã filioꝝ Gerson] iuxta expositionẽ in principio huius articuli positã de summa & numeratione filioꝝ Caath. [Hoc est officium familiæ Gersonitæ, vt portẽt cortinas tabernaExo. 26. culi] De numero, materijs, coloribus, quãtitate & vsu cortinæ istæ, dictum est in Exodo: ideo breuitari studens, non immoror. [& tectum fœderis] i. operimentũ de sagis quo tabernaculum tegebat, q̃d nõ habuit tectum de asseribus aut cõsimilibus materijs cõpaginatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exo. 26. Hinc scriptum est in Exodo: Facies & saga cilicina vndecim, ad operiendū tectum tabernaculi. Porro sagum est pānus aspersus factus de pilis caprarū, & ponebant saga supra cortinas, quibus etiā tabernaculū fuit opertū. [operimentū aliud,] qd ite supponebat tecto tabernaculi,

Exo. 27. factū de pellibus arietū rubricatis, [& sup oīa velamē hyacinthinū.] Hoc fuit quartū tabernaculi operimentū, factū de pellibus hyacinthinis, q̄ cælestis aereiq̄ cōsistūt coloris. Hoc ergo velamē sup oīa. i. vltra p̄dicta Gersonitæ portabāt. [tentoriū q̄q̄ qd pēdet in introitu tabernaculi fœderis]. i. velū qd pendebat ante exterioris tabernaculi fores seu aditū. [cortinas atrij,] de q̄bus scriptū est in Exodo. [& velū in introitu qd est ante tabernaculū.] Hoc intelligit de velo qd pēdebat añ introitū atrij. [Oīa q̄ ad altare ptinēt, funiculos & vasa ministerij iubēte Aaron & filijs eius, portabunt filij Gerson.] Iam in isto capīo dictū est, q̄ oīa vasa q̄bus ministrat in sanctuario, i. in altari incēsi, & in altari holocausti, Caathitæ portabāt: q̄ igitur vasa ministerij Gersonitæ tulerūt? Respōdet, q̄ Caathitæ portabāt vasa instrumēta q̄q̄ dura, Gersonitæ alia quędā vasa. i. instrumēta ad officiū suū spectātia, puta funiculos & cōsimilia, quibus funes cortinarū & aliorū tabernaculi operimētorū figebant in locis quietis. Est autē cōsuetudo sermonis Hebræi, qdcūq̄ instrumentū vocare vas. [Erūtq̄ sub manu Ithamar sacerdotis.] sicut p̄habitū est, & dicūt nōnulli, q̄ imediate erāt sub Ithamar, mediate sub Eleazar. Verunt̄ suprā scriptū est, q̄ erāt sub principe Eliasaph filio Iohel, q fuit imediatus princeps eorū. Isti tñ diuersimode, & quātū ad diuersa, Gersonitis p̄fuisse vident, sicut ex textu p̄cedentis capituli, & ītā capituli huius colligit. Sequit de numeratiōe atq̄ officio Meraritarū. [Filios q̄q̄ Merari recēsebis. Hęc sunt onera eorū. Portabūt tabulas tabernaculi & vectes eius] per q̄s tabulæ ad inuicē fortiter tenebant. [colūnas & bases earū in q̄bus basibus colūnæ sustēcuitum] non q̄ atrium fuerit circularis figuræ, sed per circuitū. i. ex vtraq̄ parte, inter quas fuit spatiū magnum quasi grādis platea, prout hæc oīa in Exodo plenius scripta sunt atq̄

Exo. 26. expositā. [Hoc erit officiū Meraritarū & ministeriū in tabernaculo fœderis] in suscipiendo, deportādo, & custodiendo præfatas materiales integrales q̄q̄ partes tabernaculi ac atrij. Itaq̄

Origen. vt loquit Origenes, & patet ex textu, Caathitæ erāt sacerdotibus viciniores, ideo humeris suis sacraticra quæq̄ inuoluta portabāt. Gersonitæ vero Caathitis in ordine successerāt dignitatis, & molliora ferebāt in plaustris. Meraritæ aūt erāt prędictis inferiores, baiulabātq̄ grossiora & grauiora sup quadrigas. Infrā nāq̄ habebit, q̄ duæ tribus simul offerebāt vnum plaustrū. i. duodecim tribus sex plaustra, ex q̄bus duo plaustra data sunt Gersonitis, quatuor

Num. 7. Meraritis. [Erunt q̄q̄ sub manu Ithamar.] Cum Eleazar fuerit senior Ithamar sacerdote, cur duæ familiæ Leitarū, videlicet Gersonitæ & Meraritæ, subiectæ sunt Ithamar, & vna, vtpote familia Caathitæ, Eleazaro? Respōdet q̄ Eleazaro tanq̄ seniori maiora cōmissa sunt, quia & principes triū familiarū istarū fuerunt subditæ ei. Ad eius quoq̄ ptinuit curā oleū vnctionis, incēsum cōpositiōis, sacrificiū iuge, & q̄cqd ad tabernaculi ptinet cultum, sicut in isto capīo dictū est. [Recensuerunt ergo] i. numerauerunt [Moses & Aaron & principes synagogę] videlicet duodecim principes tribuum [filios Caath &c.] Ex hoc ppendit, q̄ q̄uis in præmissis interdū solus Moses exprimat inter eos, q numeratiōes istas fecerūt, Aaron tñ & principes adstiterunt & adiuuerunt. Quæ autē in textu sequunt, expositione non indigent.

¶Spiritualis explanatio eiusdem quarti capituli. Art. VIII.

Num. 3. QVemadmodū ex p̄cedenti ac p̄senti pātet capitulis, Leuitæ dupliciter & bis numerati sunt. Primo, ab vno mense & suprāsecundo, ab anno tricesimo vsq̄ ad quinquagesimū annum. Literales horū rationes inductæ sunt. Mystice vero per primā illā ab vno mense & suprà numerationē, præfiguratum censetur, q̄ hi potissimū ad sacros sunt ordines promouendi, diuinoq̄ cultui mancipādi, ita vt alios corripiāt & castigent, erudiāt & gubernent, purgent, conuertāt, & reconcilient Deo, qui in innocentia baptismali mānserunt. Sicut de hoc decreto multæ authoritates & constitutiones leguntur, tales em̄ nō habent quod increpetur, nec obijci eis potest: Medice, cura teipsum. Verunt̄ quia hoc paucis concessum est, hi saltem promoueant dūtaxat, qui in supbeatissimæ & incōprehensibilis adorādæ Trinitatis, atq̄ per spem & charitatem impleuerūt decalogū, & pro suis satisfecerūt peccatis, & corde, ore ac ope stabiliter sunt cōuersi, q iam in virtutibus exercitati, in gra roborati, diuinis charismatibus adeo sunt repleti, vt de plenitudine sua alijs queāt cōmunicare, influere, & sibi cōsimos, qui perfectus est numerus, in qua ętate dominus & saluator vniuersorum q̄q̄ cōditor, in assumpta humanitate orsus est prædicare. Ioseph quoq̄ euidēs Christi figura, Argypto p̄latus est, & Dauid Israelitico populo, Ezechiel etiā vaticinari incepit. ¶Præterea, quanuis tales consistere debeāt vniuersi qui cæteris præficiuntur, & in quocunq̄ ordine sacro constituuntur, diuino Dionysio protestante ac asserente, Non est audendū alijs fieri ducem, nisi qs in omni virtute deiformis effectus sit; nihilominus in hac perfectione diuersi sint gradus.

Dist. 23. Qui eps & seqnē. Iterū dist. 25. Vnus orariū. Lucæ 4. Galat. 6. Matt. 4. Gen. 41. 1. Re. 16. Ezech. 1. Dionys.

Qui-

Quidā nāq̄ sunt viri excellēter heroici & diuini, q̄rū oīa mētis interiora in syncerissimę charitatis viscera sunt cōuersa, atq̄ in pus totī boni honesti affectū, q summi & increati & increscriptibilis boni sctō amore assidue & incōparabiliter ardēt, boni q̄q̄ cōmunis desiderio, immo p̄stuāti affectu cōuersionis salutisq̄ oīm iugiter inardescūt, cruciant, suspirāt. Isti ad mysticæ theologiæ visiōes, ad theoricas cōtemplatiōes, ad cōsiderādum lympide mirabilia legis diuinæ ac fidei orthodoxæ excellēter dispositi sunt, immo facilime eleuant ac rapiunt in Deū: sed & frequēter p̄ueniunt in hoc, & sic mente p̄stringunt, & velut rapidissimo coru scamine luminis increati valide p̄occupant, tangunt ac p̄fundunt, vt etiā si velint reniti aut resistere, nequeāt. Hi ergo p summā & primā Leuiticæ stirpis portionē & ordinē, hoc est, per Mosen & Aaron, eiusq̄ filios, q ad orientē situ habebāt, signant. Hi ingrediunt in sanctuariū Dei, & in sancta sanctorū qm̄ in secretum æternæ sapiētiæ trāsferunt, cuius immēso circūplectunt splēdore, audiūtq̄ auditu interno ineffabilia verba & ea q̄ Chr̄ianæ sunt fidei, ad q̄ natu- 2. Co. 12.
ralis nō valet ptingere ratio, clarissimo atq̄ certissimo cōtemplant intuitu, ita vt eis nihil tā certū sit, nil tā rationabile, p̄fundū & cōueniētissimū videat, vt ea q̄ sacrosancta credit & tenet ecclesia. ¶Insup post hos Caathitæ sequunt, i. viri religiosi, p̄fectēs & virtuosi, nondū tā ita illuminati, nondū tā purificati & reformati, vt modo ptacto stēt q̄si in assiduo solis æterni cōtactu. Veruntñ appropinquāt, & sublimia atq̄ arcana cū sensibiliū formarū velamine speculant. Sicq̄ infinitā sapientiā, pietatē, iustitiā, oīpotentiā, bonitatē creatoris, q̄s in seipsis anagogice ac mystice nequeūt cōtemplari, in Chr̄i incarnatiōe, passiōe ac cæteris eius mysterijs speculari conant. Sicq̄ in suis cordibus cū inuolutiōe multiplici gerūt arcā Dei. i. humanitatē verbi æterni, q̄ & ipsa p cōparationē ad verbū æternū, inquātum ab illo assumpta est ad ipsius esse hypostaticū & increatū, oīni q̄q̄ diuino charismate, quantū capax fuit, impleta, īmo & beatifica fruitiōe ab incarnatiōis instāte, incōprehēsibilis nobis est. Gerūt & mē sam p̄positiōis. i. sacrā scripturā multiplici sensu refertā, cādelabrū cū suis lucernis. i. vitā & documēta apl̄orū, altare in interiore hoīe, in quo sacrificiū laudis, incēsum amoris, thymia- Psal. 49.
ma oīnis Deo offerūt incessanter. ¶Præterea aduertamus, cū quāta reuerētia velit oīpotēs Deus sua sacramēta ac sacra mysteria cōtrectari: si Caathitis sub pœna mortis p̄hibitū fuit, sacra illa nuda attingere: q̄ ingēti dānatiōe sunt digni, q̄ ecclesiastica sacramēta, p̄sertim corpus & sanguinē Saluatoris, irreuerēter, indeuote, indigne cōficiunt, suscipiūt aut cōtrectāt. ¶Amplius post Caathitas Gersonitæ sequunt, qui mollia baiulabātq̄ quos designant, q sim plici præceptorū obseruātia sunt cōtenti, & ardua cōsiliorū refugiūt opa, nec corpus suū ab oīni voluptate restringere enituntur: sed quātum sibi licere putāt, corpori suo parcunt, nec arduis obseruātijs se volunt grauare. Per Meraritas q grauiora portabāt, significant quidā zelum Dei habētes, sed indiscrete, q nō attendētes q̄d ait Apl̄us, Pietas ad oīa vtilis est, in cor- 1. Ti. 4.
poralibus exercitijs immoderate se occupāt & fatigāt, atq̄ in illis magnā cōstituūt p̄fectionem. Nō aūt satagūt se intrinsecus reformare, voluntatē propriā abnegare, cū deuotiōe interna vacare altissimo, atq̄ cū ipso in latitudine cordis deambulare, & ei stabiliter inhęrere, cū actuali attētiōe ipsius in meditādo, orādo, p̄sallēdo, ideo etsi multū laborēt, parū tñ intus proficiūt, q̄a nō assuescūt refrenare seipsos, & suo animo dñari. Hinc proni sunt indignari, & Galat. 6.
alios aspere iudicare, & putāt se aliq̄d esse, portātq̄ tabulas tabernaculi & columnas, q̄m̄ sanctos patres in p̄actis corporalibus exercitatiōibus imitātur, sed nō referūt eas ad debitū finē, quemadmodū patres sancti, nec cū debita discretiōe & humilitate insistunt eisdē. De moralitate aūt & allegoria capituli huius pertrāseo, quoniā sup Exodum de his introducta sunt Exo. 26.
multa, videlicet de mystica significatione tabernaculi & contentorum in eo. 27. & 30.

¶Declaratio lr̄alis cap. V. Locutusq̄ est dñs ad Mosen, &c. Art. IX.

ALiqua in Leuitico dicta, in huius cap. repetunt exordio. [Locutusq̄ est dñs ad Mosen: Præcipe filijs Israel, vt ejciāt de castris oēm leprosum & q semine fluit, pollicitusq̄ est sup mortuo.] Nō solū cōiunctim, sed & diuisim intelligēda sunt ista, vt sit sensus, q̄ quicūq̄ habuerit aliquā harū triū īmūditiarū, & multo plus si habuerit earū duas aut tres, sit ejciēdus de castris. ¶Sed q̄ri potest, de q̄bus castris. si em̄ de oībus castris, vbi manebāt aut morabant seminiflui, aut sup mortuo pollutī? Ad hoc rñdet ex dictis Hebræorū, q̄ in pp̄lo Israel erāt triplicia castra. Prima erāt castra Dei, videlicet tabernaculū & atriū, & de illis ejciebant hi oēs. Secūda erāt castra seu habitacula Leitarū, q̄ circa Dei castra iam dicta, fuerūt situata, & de illis ejciebant, seu ea ingredi p̄hibebant, leprosi atq̄ seminiflui, nō aūt sup mortuo polluti. Tertia fuerūt castra populi, de q̄bus soli leprosi ejciebātur, q & cogebātur habitare seorsum. ¶Porro de leprosis & causis, speciebus diuersitatibusq̄ leprarū, dictum est in Leuiti- Leui 13.
co. Lepra aūt cū sit fœda & infectiua, reddidit leprosos à cunctis castris ejciēdos. Immundi- & 14.
tia vero patientis fluxum seminis, nō erat sic infectiua: attamē fuit fœda, ideo fecit ejci à castris Leitarū: quæ castris populi puriora esse debebant. Immunditia vero contracta ex tactu mortui, vel ex ingressu habitaculi ei⁹, extitit minor: idcirco à solis Dei castris ejci fecit. De im-

mun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Leui. 15. Leui. 12. 14. & 16. munditia quoq; causa & diuersitate fluxus seminis, dictum est satis in Leuitico. Similiter in pluribus locis sup Leuiticũ, de immũditia sup mortuo est tractatũ. [Locutus est dñs ad Mosen, dicens: Vir siue mulier cũ fecerint ex oĩbus peccatis, quæ solẽt hominibus accidere].i. quodcũq; peccatũ nõ inhumanũ, sed cõsuetũ: & vt ex verbis patet sequentibus, istud dicit de peccatis iniustitiæ q̃ fiũt in proximũ, ad quæ ludæi auari & cupidi erãt proni. [& p negligentiã trãsgressi fuerint mãdatũ dñi] dicẽtis: Nõ furtũ facies: q̃d quis trãsgredi potest p negligentiã valde dãnabilem, qua nõ curat implere Dei p̃ceptũ, vel illud nõ attẽdit, nec debito tẽpore recolit illud aut pẽsat, vel p negligentiã venialẽ quę est inauertẽtia q̃dã, ex cõtẽptu aut malitia nõ p̃cedẽs, sed ex fragilitate mẽtis humanæ, aut distractiõe vel occupatiõe ad alia, vnde subiungit: [atq; deliquerint] p omissionẽ diligẽtiæ adhibẽdæ. [p̃cĩm suũ cõfitebunt] sponte anteq̃ de hoc p testes aut facti euidentiã cõuincant. [& reddẽt ipsum caput].i. rem alteri⁹ iuste ablatã, restituẽt ei spõte, [quintam q; partẽ desup].i. vltra hoc reddẽt ei pro qnta parte tãtum, quãtum valet res illa fraude aut vi ablata. reddẽt, inquã, ei in quẽ peccauerũt per iustitiã talis defraudatiõis, in cuius recompẽsam reddẽt qntã huiusmodi partẽ. Logtur ergo præceptũ hoc in casu, quo defraudator aut fur volũtarie pãdit suũ p̃cĩm, & ad satisfactionẽ se offert. Si aũt fur vẽdidisset q̃ erat furat⁹, vel apud eũ res furata fuisset inuẽta, aut testib⁹ de furto fuisset cõuictus, grauius puniebat, put in Exodo habet. ¶ De hoc magister in historijs ait: Possessio rei alienæ aliqñ* fuit ex industria; furto aut rapina, aliqñ ex negligentia, interdum ex ignorãtia. De re ablata scienter in Exodo legit, q̃ restituebat in quadruplũ, si res illa perierat; Quòd si superfuit, in duplum. De re sublata per ignorãtiam, agitur hic, vt redda tur caput seu capitale, & quinta pars desuper. Vel de re furata, dum oĩno latebat, & fur pœnitens confitebat. Istud autẽ ex verbis Augustini est sumptũ, & Glossa cõcordat. Augustinus tamen hunc passum secundũ trãslationẽ Septuaginta exponit. Sicq; expositio eius à pinductis aliqualiter discrepare videt. Vex̃ de his & multiplici rõne istox̃, in Exodo diffuse est dispunctũ. [Sin autẽ nõ fuerit q recipiat].i. is cui de iure receptio cõpetit, vt si defunctus est dñs rei, nec hæredẽ reliquerit qui possit adiri. [dabunt dño].i. ministro Dei, videlicet sacerdoti. [& erit sacerdotis.] Talia nãq; in pium vsum sunt cõuertenda, dando ea ministris ecclesiæ aut egenis, vt Rabanus scribit. Hic tñ determinat, vt sacerdoti tradat. Iosephus demũ testat, q̃ argentũ & aurũ reddebat in duplũ, iumenta in quadruplũ, solus bos in quintuplũ: qa quo cæteris vtilius possidet, eo dãnosius perditur. Sed qñ alienæ rei ablator peccauit nõ tãtum in proximũ, sed itẽ in Deũ, cuius violauit p̃ceptum, subiungit: [excepto ariete qui offert pro expiatiõe].i. vltra caput & quintã partẽ repedet de suo arietẽ, quẽ ad sacerdotẽ deducet, vt pro sui peccati remissione immoleť, [vt sit placabilis hostia].i. quatenus oblatio illa valeat ei ad placandũ sibi dñm, inquantũ ex fide, deuotiõe & contritiõe offert. [Oñes quoq; primitiæ].i. primitiui fructus pecox̃ vel agrox̃, [quas offerunt] aut offerre tenent [filij Israel, ad sacerdotem pertinent].i. ad aliquẽ sacerdotum ex institutiõe legis diuinæ, qñ potiora Deo sunt immolãda. Erat aũt tale oblatũ sacerdotis cui adducebat, seu cui ex ministerio q̃d suo loco quicq̃d cæteri Israelitæ, non existentes de tribu Leui, adduxerint, vt immoleť Deo in atrio semp poterat totũ in suum vsum cõuertere, immo holocausta totaliter cõburebant. Pelles tamen pecox̃, quę in holocaustũ offerebant, ad sacerdotes spectabãt ideo sensus est, q̃ quicq̃d de talibus fuit residuũ incẽsioni & parti, quæ in aliqbus hostijs offerẽti dabat, puta in hostijs pacificis, ptinebat ad sacerdotẽ. aliqui vero exponũt de decimis, quæ ex determinatiõe legis erãt sacerdotibus dandæ. ideo eis fuit reddendũ aut persoluendũ, quicq̃d de decimis aut primitijs istis fuit eis subtractũ. & qa hic dicit, & tradit manibus sacerdotis, aliqui dicunt, q̃ sacerdotes nõ poterãt talia vi auferre à domibus dñox̃, sed solũ accipiebãt tradita sibi ab alijs. Verũtñ puto, q̃ p viã iuris poterãt ea exigere, qñ nõ tradebant. Sequit de lege zelotypiæ, vsque ad huius capituli finẽ. [Loquutus q; est dñs]. Vir cuius vxor errauerit à via iustitiæ] per vitium incontinẽtiæ, [maritum q; contemnẽs].i. propriũ virũ inhonorãs, aut tanq̃ vilẽ aspernans, [dormierit].i. mœchata fuerit, siue in lecto siue alibi. [cum altero viro,] vel soluto, vel non soluto. [& hoc maritus depræhẽdere].i. p certo cognoscere, aut p effectũ scire [nequierit] via hũana, [sed latet adulteriũ, & testibus arguì].i. pbari [nõ potest, qa nõ est inuẽta in stupro].i. adulterio. [si spũs zelotypiæ cõcitauerit virũ cõtra vxorẽ] Vt in Scholast. ferť histo ria, zelus proprie dicit amor viri in vxorẽ, ob quẽ amorẽ ferre nõ potest, vt vxor alteri misceatur. Hinc marit⁹ talẽ habẽs amorẽ, vocat zelotes. Zelotypia q̃q; dr̃ mœchia, & zelotyp⁹ adulter. Solet q̃q; zelotypia dici sola suspicio adulterij, & ita nũc sumitur. & qa hic dr̃, Si spiritus zelotypiæ, aliq opinãtur, q̃ sicut specialiter aliqs dæmon vocatur spũs fornicatiõis aut alterius vitij, sic aliquis dæmon vocetur spũs zelotypiæ, qui præsit vitio huic: quod satis probabiliter sonat, sumendo zelotypiam prout sonat in malum. Aliquando tamen est suspicio vehe-

Exo. 20.

Exo'. 22. Ibidem,

locus obscurus.

Augusť.

Rabanus

Exo. 22. Ioseph. li. 3. an. iud. cap. 15.

Eusebi.

vehemens atq; p̃babilis, quę nõ est culpa in se. Si ergo spũs zelotypiæ. i. animus suspiciõis de adulterio, aut vehemẽtis zeli seu affectiõis viri in cõiugem, aut spũs nequã tentãs hoĩem de hac culpa, excitauerit virũ cõtra vxorẽ, [q̃ vel polluta est] adulterio, [vel falsa suspiciõe appetitur].i. à marito inuaditur aut accusať, ad q̃d quidã mariti, de p̃pria incõtinẽtia & infidelitate sibi cõsci, sunt p̃cliues. Est q; grãde peccatũ secundũ Chrysostomũ sup Matthæũ, videlicet ex leuibus signis tñ malũ suspicari de cõiuge. [Adducet eã ad sacerdotẽ].i. hoc facere potest secũdũ legẽ, ne in grauiorẽ incidat culpã, videlicet occidẽdo aut vulnerãdo vxorẽ ex tali suspiciõe tanq̃ adulterã, vt dicit Guilhelm⁹ Parrhisiẽsis, & ita ĩstituta est lex ista simili rõne, q̃ & lex de libello repudij dãdo. [& offeret oblationẽ p eã].i. p cognoscẽda veritate de ipsa, an exist at adultera. [Decimã partẽ sarì farinæ hordeaceæ].i. modicã talis farinæ quãtitatem, cuius mẽsura sati noie designať, q̃ tñ mẽsura, q̃ ad suã determinatã capacitatẽ, nobis ignota est, & iuxta Iosephũ fuit assariũ hordeaceæ farinæ, q̃d est decima pars sati. [Nõ infundet sup eũ oleũ, nec imponet thus, qa sacrificiũ zelotypiæ est].i. ex zelotypia p̃cedẽs. [& oblatio inuestigãs adulteriũ] q.d. eo ipso q̃ ex tali radice p̃cedit, atq; ad talẽ referť finẽ, nõ debet sacerdos huic oblatiõi supfundere oleũ nec thus ei imponere. ¶ Quocirca in libro de fide & legibus scribit Parrhisiẽsis: Hoc sacrificiũ nõ erat nisi modicũ farinæ hordeaceæ, sup quã fundi oleũ, & poni thus ꝓhibuit dñs: qa nec p̃pter Dei honorẽ fiebat, nec ex bona volũtate p̃cessit, sed solũ causa detegẽdi occultũ adulteriũ. Ideo autẽ ex farina hordeacea sine thure & oleo offerebať, vt viris esset rubori, qa ofidebať Deo offerri, non ex deuotiõe, sed suspiciõẽtũ, qñ vile erat in se, immo oĩm sacrificiox̃ vilissimũ. Noluit etiã dñs in hac parte sacerdotibus dare occasionẽ cupiditatis, ne inuitarẽt aliquẽ ad huiusmodi sacrificiũ offerendũ, q̃d nõ tã honorificentia Dei exegit, q̃ malitia maritox̃ extorsit. Hæc Guilhelmus. Rationabiliter demũ fuit hoc sacrificiũ institutũ, quia vt ait Thomas in prima secũdæ quæst. 105. Mulieres pronæ sunt ad adulteriũ propter delectationẽ, & occulte illud cõmittunt, qñ oculus adulteri obseruat caliginẽ. ¶ Præterea quæri potest, cur lex nõ instituit, vt fœminæ simili modo possent maritos ex suspiciõe adulterij accusare, examinare, impetere. Forsan propter nimiã pronitatẽ mulierox̃ ad suspiciões huiusmodi, & qñ vir caput est cõiugis. Et rursus, qñ adulteriũ vxoris amplius dehonestat maritũ ac sobolẽ, q̃ adulteriũ viri vxorẽ & prolẽ. Itemq;, qa nõ fuit periculum, q̃ mulier ita occideret maritũ suũ ex suspiciõe adulterij, sicut ecõtra. Insuper, qa adulteras cõparať iumẽto, rectẽ farina hordeacea, quæ pabulũ est brutox̃, pro inuestigãdo adulterio offerebať, cui sacrificio oleũ nõ miscebať, qñ oleo pietas significať & *claritas. Hoc aũt sacrificiũ nõ venit ex pietate, atq; in tenebris fieri solet hoc vitiũ. Thure q̃q; deuotio & odor bonæ famę signanť. Cũ ergo oblatio ista nõ ex deuotiõe processerit, diffamiamq; pepererit, nõ debuit ei thus miscere. [Offeret igiť eã sacerdos].i. mulierẽ p̃sentabit, [& statuet corã dño] ad faciendũ circa eã q̃ subsequunť, & ad experiendũ, an terrore imminẽtis periculi tanq̃ cõscia sibi de culpa impositа, suũ fateať excessum. [assumetq; sacerdos aquã sanctã.] Secundũ quosdã fuit aqua viuat & dicit sancta, qa sacrificio applicata, & ĩ atrio sancto repositа: vel qa (vt Iosephus cõtestať) schedula in qua scriptũ extitit nomẽ Dei, seu nomẽ dñi tetragrãmaton scriptũ in illa, diluebať in aqua hac. Siue, vt aliq arbitranť, sumpta fuit de aqua ænei labri, in qua sacerdotes sacrificia oblaturi, suas lauabãt manus. [in vase fictili] q̃d fragilitati adulteræ & vilitati hostię correspõdet. [& pauxillũ terræ de pauimẽto tabernaculi].i. modicũ pulueris sumpti de fundo sanctuarij seu atrij eius. [mittet in eam].i. in illã oblationẽ, ad innuendũ q̃ oblatio illa erat pro carnali & turpi negocio cognoscẽdo. [Cũq; steterit mulier in cõspectu dñi] puta in atrio circa altare holocausti. [discooperiet] sacerdos [caput eius,] pro eo q̃d ipsa in tenebris cõmisit aut cõmissse putať, & vt ex illa cõfusiõe aliæ fœminæ terrerenť, nec tale qd ꝓpetrare auderẽt, imo cõfabulatiões & nut⁹, amplexus, oscula atq; munuscula, ex qbus malis suspicio gignit viro, vitarẽt. [& ponet sup manus illius sacrificiũ recordatiõis].i. sacrificium iam præfatũ, quod tẽdit ad hoc, vt peccatũ eius p̃teritũ, in notitiã deueniret, vel vt ipsa illud recolendo cõfiteret. [&] pro id est. [oblationẽ zelotypiæ:] q̃d sic vocatũ est ob causam p̃hibitã. Posuit aũt hæc sup fœminæ manus, ad insinuãdum q̃ p̃tinebat ad eã, & qa in adulterio manu⁹ exhibent arma iniqtatis pcõ. [Ipse aũt] sacerdos [tenebit aquas amarissimas] in vasculo, q̃ aquæ amarissimæ nuncupanť ex suo effectu, qa in muliere adultera amarissimos parieбãt effect⁹, vt statim diceť. [in qbus cũ execratiõe maledicta cõgessit].i. imprecat⁹ est maledictiões sequẽtes fœminæ aquã hãc potaturæ. Aliq tñ dicũt, q̃ maledictio illa nõ fuit nisi p̃fatæ schedulæ lotio aut rasio in hac aqua, ex cui⁹ effectu infligebant adulteræ pœnæ sequẽtes. Sed primũ veri⁹ esse apparet, cũ ĩfrà dicať [Scribet q; sacerdos in libello ista maledicta.] Magister aũt in historijs dicit, q̃ sacerdos fecit iurare mulierẽ, q̃ viro suo nõ fregit fidẽ, & si hoc nõ sufficiebat marito, subdebat sacerdos maledictiões sequẽtes. [Adiurabit q; eã, & dicet, si nõ dormiuit].i. nõ cõcubuit. [vir alienus recum, nõ te nocebũt].i. non lædent [aquæ istæ amarissimæ] ex effectu. [Sin aũt concubuisti cũ altero viro, his maledictionibus subiacebis,] hoc est, pos-

Chryso.

Ioseph. li. 3 ant. iud. cap. 15.

1. Cor. 7.

Rom. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnis sequentibus seu imprecationibus earundē.[Det te dñs in maledictionē,exemplumq; cunctoꝝ in populo tuo] hoc est,ita te puniat,vt cuncti terreant tuo exemplo,& iuste maledicaris ab eis. Vel cum quis voluerit maledicere alteri,dicat,Faciat tibi Deus,vel tibi cōtingat,quēadmodū illi adulteræ.[Putrescere faciat femur tuū,& tumens vterus tuus dirūpat.] Nominant & puniebant hæ partes quę ad cōmittendū scelus,ppinquius suo modo deseruiebāt,& p expressionē vētris ac femoris,interposita pars potest intelligi.Istā maledictionē ꝓferebat sacerdos zelo iustitiæ,nō affectu inuidiæ aut vindictæ.[Et rūdebit mulier:Amē amē:] quasi secura de innocētia sua,& tanq̄ applaudēs diuinæ iustitiæ,&velut vtriq; ꝑfatę imprecationi cōsentiens,vt s.nō lædereꝰ ex potu aquæ,si esset innoxia:& lædereꝰ,si esset culpæ obnoxia.[Scribetq; sacerdos in libello ista maledicta.] Per libellū intelligit membrana,atq; vt dicitur, membrana ꝓprie appellat ala vespertilionis, sed hic vocat vile ac tenue pergamenū, sicut & ala illa vilis tenuisq; cōsistit. Et dicit pergamenum à Pergamo oppido, vbi primo fertur inuentū.Veruntā secundū Iosephū,nō scripsit sacerdos in libello, nisi nomen dñi tetragrāmaton,cui⁹ virtute infligebant adulteræ isti vindictæ.[& delebit ea aqs amarissimis.] id est,maledicta illa seu nomē dñi scriptū in illa membrana abradet,& puluerē abrasionis in aquas illas cadere sinet.[Dabitq; ei bibere] aquas illas.[quas cum exhauserit.]Dicūt quidā, q̄ ista potatio post sacrificiū oblationē fiebat:qa gesta nō semp recitant eo,quo facta sunt,ordine:sed hoc nō videt,quia in textu hoc continet,quas cum exhauserit,[tollet sacerdos de manu eius sacrificiū zelotypiæ:] q̄d non videt posse verificari,si sacrificatio,quæ nunc consequenter describit,exhaustū illū præcessit.[& eleuabit illud corā dño,]cui obtulit illud pro veritatis ostensiōe.[imponetq; sup altare] q̄d fuit in atrio.[ita dūtaxat, vt prius pugillum sacrificij tollat de eo q̄d offertur:] hoc est,de farina hordeacea iam ꝑfata.[& incendat] quātitatem illā farinæ [sup altare.] holocaustoꝝ, proꝑciēdo tātundem illius farinæ in ignem altaris,quod ipse sacerdos fecit in primis ad Dei honorē,à quo veritatis manifestatio petebatur. [& sic potū det mulieri aquas amarissimas.] Ex hoc nō sequit,q̄ potatio illa facta est sacrificio immolato: sed q̄ incensio partis illius, potationē & oblationē præcessit, q̄d innuit litera,dicēs:Ita dūtaxat,vt prius pugillū sacrificij tollat. Sic quoq; magister in historijs tangit, qui ordinē huius rei gestæ diligēter cōsiderauit. [Quas cū biberit, si adulterij rea est, inflato ventre putrescit femur eius:] & hoc fuit speciale miraculū, q̄m aquæ illæ in scipsis nō erant amaræ nec infectiuæ.[Quòd si polluta nō fuerit] crimine sibi impositō,[erit innoxia].i.innocens apparebit per hoc,q̄ ex aquæ illius potatiōe nullā incurrit læsionē. [& faciet liberos.] Circa q̄d scribit Lyra, quia si ante sterilis fuit, fiebat fœcunda. Dicunt etiā quidā Hebræi,q̄ virtute aquæ illius cōcepit, etiā absq; virili semine,& hoc erat vnū de miraculis permanētibus, sicut dictū est de descensu mānæ. Hæc Lyra.Quibus partim cōcordat,q̄d in Scholastica fertur historia,quæ super illud,Innoxia erit,addit:immo sæpe cōcipiet,& masculum pariet mēse decimo. In eadē quoq; historia legit:Si mulier rea erat adulterij,cōputruit femur eius, & vterus tumuit in hydropisi,non tñ statim,sed vsq; ad decimū mēsem. ¶Sed cōtra illud,q̄ Lyra refert dicere quosdam Hebræos,q̄ mulier innoxia sine virili cōciperet semine,scribit
R. Paul. R.Paulus:Non recolo me legisse in voluminibus Hebræoꝝ,q̄ mulier talis cōciperet sine virili semine. Nam & pari ratiōe diceret, q̄ si aliqua virgo coniugata accusaret à viro modo ꝓdicto,& esset innoxia,cōciperet sine semine viri,q̄d singularissimū fuit in virgine gloriosa:q probat hoc solū fecisse pro liberatiōe totius gñis hūani.[Si declinauerit mulier].i.si adultera præmemoratas maledictiōes incurrerit,pactis rite circa eā quę dicta sunt,[maritus absq; culpa erit] hoc est,ei nō imputabit,q̄ mulier sua tam vitiosa præfatis subijcit plagis.Circa hoc scribit Lyra:Ex hoc sequit, q̄ illa purgatio nō erat illicita tēpore veteris testamēti, qa
Eusebi⁹. & ibi fiebat diuinū miraculū. sed obuiare videt q̄ in Scholastica affirmat historia:Hæc lex
Deu.24. introducta fuit ad duritiā cordis eoꝝ,sicut ꝓmissus est libellus repudij,qa prompti erant ad
Mat. 19. effundendū sanguinē,supple vxoꝝ.¶Deniq; fieri potuit,q̄ ex leuibus signis vir suspicabat
la extiterit rea.Dictū est q̄q;,q̄ nō processit sacrificiū zelotypiæ ex bona voluntate. Ad istud respondendū videt,q̄ potuit examinatio ista secundū formā huius legis fieri sine peccato,& aliqñ cū peccato.Si enī vir zelo iustitiæ principaliter mouebat,& ex ꝓbabilibus signis,nō videt in tali facto peccasse.Si aūt ex zelo immoderatæ affectiōis,& leuibus signis,vel si & ipse eodē extitit crimine aut maiori fœdat⁹,nō sine pctō censet talē inuestigationē fecisse,& qa cōmuniter ex suspiciōe nō bona fecerunt istud mariti,dicunt ex volūtate nō bona id pegisse. Quia etiā cōmuniter erāt crudeles,atq; ad vxoricidiū ꝓni,introducta fert hęc lex ꝓpter duritiā cordis ipsoꝝ.[& illa] s.adultera [recipiet iniqtatē suā].i. adulterij sui debitā punitionē iam dictā in vita hac,quā si patienter & cōtrite pertulerit,erit illa punitio, aiæ suę purgatio.

¶ Elucidatio spiritalis huius cap.V. Art. X.

Quem-

QVemadmodum sup Exodū dictū est plenius, ꝓ leprosum significat quicūq; hæreticus, aliorumve spiritaliter infectiuus, seu verbo & opere scādalosus, discordiā seminans, Exo. 22.
seu ad alia alliciens vitia: in quo est color diuersus, quoniam fide, doctrina & moribus à veris differt catholicis. At vero semine fluens,est homo lubricus & verbosus,mēte carnalis & leuis,qui carnaliū desideriorum profluuio & cogitatiōibus vanis defluit & vagat. Pollutus aūt super mortuo est,qui alienis cōsentit cōmunicatq; peccatis: hi oēs extra ecclesiā proꝑciunt,quia ad corpus spectāt diaboli,nec ad mysticū pertinēt corpus Christi, secūdum præsentē iustitiā,q̄uis aliqui tales ad illud ꝓtineāt secūdum ꝓdestinationē æternā: ideo non sunt incaute dñudicādi aut penit⁹ cōtemnēdi:periculosa tñ est mala societas,& absc̄indendū est membrū scandalizās,quātum ad suū abusum. Vir siue mulier cū fecerint ex oibus peccatis,peccatū suū confitebunt. Hoc est q̄d Salomon ait:Qui absc̄odit scelera sua,nō dirigetur: Pro.28.
qui aūt cōfessus fuerit,& reliquerit ea,misericordiā consequet. Si ergo quocūq; modo incidimus culpā, citius quo valemus,ad sacramentalis confessiōis remediū ac medelā curramus. Correpti q̄q; gratāter accipiamus, nec culpā propriā excusemus, immo & nondū correpti, accusemus nosipsos assidue & ex corde corā Deo atq; hoibus. Ideo S. Iob dixit: Si absc̄ondi Iob 31.
quasi homo scelera mea,Et rursus:Vias meas in cōspectu Dei arguā,& ipse erit Saluator meus. Hinc Rabanus loquit:Hoc capl'o admonemur, vt si quid per negligentiā deliquimus,per Rabanus
cōfessionē & pœnitentiā diluamus,& dānum restituamus. Si aūt proximo dānum intulim⁹, corā illo pœniteamus,& dānum reddamus. Si vero nō supest,cōfitēdo,pœnitēdo,& eleemosynas largiendo,dño satisfaciamus. Hinc subdit:Reddent ipsum caput, quintamq; partem desup ei in quē peccauerint. Non eīn dimittit peccatū,nisi restituat ablatū, & venia postulet ab iniuriato: & qui Deo aut eius vicario abstulit animā falsa suggestiōe, prauo exemplo aut alio modo,satagere debet omni modo sibi possibili,vt eādem animā ad Deū gr̄amq; reducat,&vltra hoc per pœnitentiā & opa virtuosa satisfaciat Deo. Arietē q̄q; offerat ꝓ suo pctō, Galat. 5.
propriū corpus cū vitijs & cōcupiscentijs crucifigendo seu Christū ꝓpter nos passum,eiusq; passionē Deo patri reꝑsentādo. Insup monet nos litera hæc,vt decimæ & primitiæ atq; oblatiōes ministris Dei fideliter ꝓsoluant:q̄d qui fecerint,copiosum & multiplex præmiū à dño Psal.51.
assequunt,etiā in ꝑsenti. Vir cuius vxor errauerit &c. Vir iste,est bonus diligensq; prælatus, cuius vxor est anima subditi sibi cōmissi,quā charitate cōplectit,& instruēdo,hortādo, increpādo,ac bene agēdo fœcūdare conat,vt illa sit quasi oliua in domo Dei fructifera. Hęc vxor maritū suū cōtēnit,& cū alio dormit viro,q̄n prælato tali nō acquiescit nec obedit,sed dæmonibus suggestiōibusve iniqs ꝑbet cōsensum. Cumq; ꝓlatus hoc ꝓcerto nequit cognoscere, eo q̄ illa astute excuset,& ipse nimio zelo salutis illi⁹ torqueat, debet eā sacerdoti adducere, hoc est,ad verā cōfessionē mouere,seu Chro p feruentē orationē humiliter cōmendare. Sacrificiū quoq; offerre pro ea decimā partē sati farinę hordeaceæ,q̄m merita sua,q̄bus implet decē prcepta,debet illi charitatiue cōmunicare. Nō infundet sup eā oleū,nō vtiq; oleū adulationis,nec thus.i.odorē laudis,sed oleū pietatis,flagrantiā oratiōis oportet impēdere animæ deuiāti,in qua etiā rigor iustitiæ vicissim est exercēdus. Assumetq; aquā in vase fictili.i. salubrē doctrinā in ore suo,cui miscebit pauxillū terræ. Q̄m aliū increpādo, debet & ꝓpriā
Galat. 6.
fragilitatē parump attēdere,sicut ait Apls:Teipsum cōsiderās. Cumq; steterit mulier in conspectu dñi.i.anima seu ꝓsona talis ad forū confessiōis seu ad tribunal iudicij sui peruenerit, discooperiet caput eius.i.mentē ipsius in manifestiū deducere enitet,& prædicet animæ tali, q̄ si rea est,& in sua prauitate ꝓmanserit,ptransibunt eā amarissimæ aquæ,qa cōminationes sacræ scripturę cōplebunt in ea,& femur eius putrescet,vterusq; tumebit ac disrumpet,quia
Apo. 18.
oīs immūda eius voluptas in amaritudinē cōuertet,quēadmodū scriptū est:Quātum glorificauit se & in delicijs fuit,tātum date illi tormentū & luctū. Vterus aūt animæ talis,est cor Osee 13.
superbū,quod nunc tumet elatiōe,postea tormentoꝝ repletiōe. Vnde in Osea dñs protestat: Occurrā eis vt vrsa raptis catulis,dirumpā interiora eoꝝ, & consumā eos vt leo.si ergo ꝓlatus hæc fecerit,nō ei imputat à dño culpa aīæ subditi sui,sed ipsa nisi pœnituerit,in iniqtate sua peribit.¶Postremo,vt ꝓinducta clari⁹ intelligant,quęrit,an p suspiciōes sit ꝓcedendū ad alterius accusationē,iudicationē aut punitionē. Quocirca pēsandū,qa(vt in Secunda secundæ,quæstio.60.scribit Thomas)suspicio(prout Tullius scribit)opinionē seu æstimationem mali importat,quæ ex leuibus causis concipit,& procedere potest ex tribus. Primo,ex malitia suspicātis,q̄ sibi de proprio merito cōscius,alios putat tales qualis est ipse. Secundo,ex mala affectiōe ad alium,qa dum quis ad aliū male afficit,odiendo,irascendo,aut simili modo,tunc ex leuibus faciliter atq; celeriter malū de ipso opinat. Tertio, ex experiētia,sicq; secundo rhetoricę ait Philosophus, q̄ senes sunt maxime suspicioси, q̄m alioꝝ defectus sunt magis experti. Constat aūt,primas duas suspicionis causas esse iniustas. Sed tertia rationem suspicionis diminuit,eo q̄ rectitudini magis propinquet. Hinc suspicio vitium est. Est autē triplex gradus suspicionis. Primus, dum quis ex leuibus causis incipit dubitare de bonitate

Universidad de Deusto
Biblioteca

alterius,& hoc est veniale peccatum,pertinens ad tentationem humanã. Secundus,dum ex leuibus causis aut signis aliquis pro certo tenet & sentit malum de altero, & si malum illud est mortale,suspicio talis est culpa mortalis, cum sit contra charitatem, nec sit sine contemptu proximi. Tertius gradus est,dum quis ex suspicione procedit ad alterius condemnationem ac punitionem, & hoc grauius est prædictis,& directe contra iustitiam.

Art. XI.

¶Declaratio literalis cap. VI. Locutusq; est dñs Vir siue mulier.

QVidam sunt excellenter boni,nõ solum obseruãtes p̃cepta,sed etiã superogatiõis opera exercentes:& talia quidã agunt ex solo bono proposito:alĳ autẽ ex voto,qui in veteri testamento vocabant Nazaræi,q̃ interpretãtur sancti,vel florẽtes, aut germinantes,de quibus nunc agitur. Alĳ autẽ sunt p̃cipue mali,qui nec p̃cepta obseruãt,nec grauiora Num.5. vitãt facinora,sicut adulterãtes, de quibus in p̃cedenti tractatũ est capᵗo. Alĳ medio modo se habent. Vt ergo opposita iuxta se posita,clarius eluceſcãt, positquã in præcedenti capᵗo de pessimis dictũ est,nunc de optimis recitaf. [Loquutusq; est dñs Vir siue mulier cum fecerint votum vt sanctificent].i. cum vouerint,q̃ diuino se cultui mãcipabunt vltra debitum legis,per exercitia supererogationis vacãdo oſonibus, ieiunĳs aut cõsimilibus.[& se voluerint dño cõsecrare] ei per specialem sanctimoniã adhærendo,[vino & omni quod inebriare Dani.1. potest,abstinebunt,]vt per talem abstinentiã adipiſcant gratiã ampliorem,sicut de Daniele, eiusq; sociis legitur factũ. Vinũ quoq; & potus inebriatiuus ad carnalia incitãt, rationem Oſeæ 4. obnubilant,& diuinoꝝ inducunt obliuionẽ,quemadmodũ Oſeas propheta testat: Vinum Pro.20. & ebrietas & fornicatio auferũt cor. Salomon quoq; Luxuriosa res est vinum,& tumultuosa ebrietas.[Acetum ex vino & ex qualibet alia potione].i. de quocũq; potu inebriatiuo cõfectum,[& quicquid de vua exprimit,nõ bibent,] vtpote nec agrestem. [Vuas recentes,siccasq; nõ comedent] quia in talibus est aliquid de vini vigore, & ad vini potũ alliciunt cunctis diebus,quibus ex voto dño cõsecrãtur. Ex hoc constat,q̃ nunc sit sermo de eis qui Nazaræi erãt ad tempus vt adulti,qui proprio voto ad certum tempus cõsecrabãt se domino. Aliqui vero erãt Nazaræi per omne tempus vitæ suæ,vel ex voto parentis,vt Samuel: vel ex commissiõe & reuelatiõe diuina,vt Samson,vt patet in libro Iudicum: vel ex proprio voto, Iudic.13. à tempore quo vouerunt. [Quicquid ex vinea esse potest ab vua passa] inclusiue vsq; ad acinum.i,granum vuæ,inclusiue.[nõ comedẽt] q.d. nil prorsus ex fructu vitis gustabunt,vt per abstinentiã tam diligentẽ, ad mentis proficiãt puritatẽ. [omni tẽpore separatiõis suæ] quia à communi hominũ vita se diuidunt per speciale obsequiũ Dei.[Nouacula nõ transibit super caput eius].i. crines suos nõ faciet nec p̃mittet Nazaræus abradi. [vsq; ad completũ diẽ quo dño consecraſ].i. quousq; tẽpus suæ consecratiõis sit finitũ.[Sãctus erit].i. Deo specialiLeui.10. ter deputatus,vacãs & seruiens.[crescente cæsarie capitis eius.]Cur caput radere prohibebatur? Forte vt omnẽ exteriorẽ,aduẽtitium q̃ ornatũ abĳceret, quatenus interiori decori magis esset intentus,& item qm̃ sacerdotibus assimilabaf in multis. Nã & illis fuit p̃ceptum: Vi Leui.2. num & om̃e q̃d inebriare potest, nõ bibetis qñ ingressuri estis sanctuariũ. Quẽadmodũ igiſ Ibidem. sacerdotibus fuit prohibitũ in Leuitico,radere caput aut barbã,ita & Nazaræis nunc prohibef. Atq; vt sup Leuiticũ scripsi,vna hoꝝ extitit ratio: qa huiusmodi p̃sonæ diuino cultui specialiter mãcipatæ,debebãt ab idololatris præ cæteris differre. Sacerdotes aũt idoloꝝ caBaruc.6. put & barbã radebant,sicut in Baruch narraf: Sacerdotes eoꝝ sedent,habentes caput & barbam rasam.[Omni tẽpore cõsecrationis suæ,sup mortuum nõ ingredief,nec sup patris quidem & matris,fratris,sororisq; funere cõtaminabif].i, nullius hoꝝ defunctiõi intererit,nec ad eos iam defunctos intrabit neq; sepeliet,[qa consecratio Dei sui sup caput eius est].i. in capite eius apparet suæ consecrationis indiciũ,s. capillatura non rasa. Vel qa in corde ipsius est specialis deuotio & contẽplatio Dei, quã nec interrumpere neq; dimittere debet p̃ occupationẽ,compassionem q̃ sensualẽ,aut distractionẽ circa propinquos,q̃uis inter opa miseri cordiæ computet,moriẽtibus ministrare & mortuos sepelire. Sed altioribus deputati,altiora prosequi debẽt. Deniq; Nazaræi in isto assimilabant põtifici, qui,sicut & ipsi,iugiter deLeui.21. buit esse paratus ad actus pontificĳ sui. Vnde in Leuitico iusserat dñs, vt sacerdos contaminaretur in mortibus ciuium suoꝝ,nisi tãtum in consanguineis & p̃pinquis,qui exprimunf ibidem,pontifex vero ad nullũ mortuum prorsus ingrederet. Iussum est item istud à dño in idololatriæ detestationẽ: quia vt dictum est ibi, Malefici & sacerdotes idololatraꝝ in ritibus suis vti consueuerũt ossibus & carnibus mortuoꝝ. [Sin autẽ mortuus fuerit quispiã subito corã eo,polluet caput consecrationis eius.]Pollutio illa secundũ Guilhelmũ Parrhisiensem, non fuit cõmuniter culpa,sed irregularitas quædã .i. inidoneitas intrãdi templũ, & edẽdi de immolatis. Poterat tñ pollutio ista in Nazaræo esse peccatũ, si nõ curasset vitare p̃sentiam mortui. Si aũt tã inopinate accidisset mors alicui⁹ ei p̃sentis, q̃ nõ potuisset se tẽpestiue subtrahere, nõ fuisset ei culpabile. Et q̃d ait, corã eo, potest exponi, in eodẽ loco aut domo. In Scholaſt,aũt historia dñs Forte nõ pro quolibet mortuo,sed pro occiso corã eo,polluebatur. Ve-

Veruntñ textui magis cõcordare censẽt,q̃ pro quolibet mortuo,p̃sertim qm̃ omniũ horum myſtica,figuralisq; ratio fuit. Specialiter q̃q; ait, Polluef caput cõsecratiõis ei⁹, qa in capitis crinitiõe magis apparebat cõsecratio illa. [q̃d radet ilicò in eadẽ die purgatiõis suę].i. crines suos mox die quo ita pollut⁹ est, faciet abradi, quo die purgari incipiet p̃ adſpersionẽ aquę lustratiõis. [& rursus septima die adſpergef huiusmodi aqua, sicq; in ptima die qua rursus fecit se radi, incepit de nouo obseruãtia suæ cõsecratiõis, qa dies p̃teriti ,ppter supuenientẽ pollutionẽ erãt ,p nõ factis. [In octauo aũt die offeret] Nazaræus q ita pollut⁹ erat, [duos turtures vel duos pullos colũbaꝝ sacerdoti] p̃sentãdo & exhibẽdo alicui sacerdoti tũc ministrãti tale Leui.21. par auiũ immolatitiaꝝ, de qbus sup Leuiticũ dicta sunt plura. [in introitu fœderis testimonĳ].i. ad ostiũ atrĳ, per q̃d ad tabernaculũ intrabif, & ante ianuã atrĳ cõsiderauit sacerdos, an aues fuerũt aptæ ad immolandũ. [Faciet q̃q; sacerdos vnũ pro peccato].i. vnã illaꝝ auiũ offeret Deo pro remissiõe peccati Nazaræi. [& alteꝝ in holocaustũ] ad reuerentiã maiestatis diuinę quã inhonorauit. [& deprecabif pro eo, qa peccauit sup mortuo] per p̃sentiã suã ad morientem aut mortuũ, iuxta sensum p̃tactũ, vel p̃ modũ peccãtis se habuit, vel alicui culpæ suæ fuerat assribendũ, q̃ Deo p̃mittẽte cõtigit ei tale suæ cõsecratiõis obstaculũ. [Sãctificabit q̃ caput eius die illo] quo Deo sic reconciliaf, vel per aquã lustratiõis purgaf. [& consecrabit dño *dies separatiõis eius].i. sacerdos p̃fato ritu efficiet, q̃ obseruatio qua Nazarçus obseruat ea *die quæ ei ex lege iniũcta sunt, erit placita Deo ab ea die qua de nouo cõsecrationẽ suã incepit per iteratã fuoꝝ abrasionẽ piloꝝ, qua obseruatiõe diuidit à cõmuni hoĩm vita. [Offerens] ipse sacerdos [agnũ anniculũ,] qui s. non sit vltra vnius anni ætatẽ, [pro peccato] Nazaræi, quem agnũ adduxit Nazaræus ad sacerdotẽ, sicq; pro peccato Nazaræi offerebant sacrificia duo, videlicet vna auis p̃fata & agnus. Vel agnus iste offerebat pro reliquis eius peccatis, aut pro oĩbus simul. Nam vnũ mortale sine altero nõ dimittif ei qui plura habet. [ita tñ, vt dies priores] q pollutionẽ p̃cesserũt iam dictã, [irriti fiant].i. cassati & quasi infecti, vt patuit. [Cũ dies quos ex voto decreuerat, cõplebunt].i. impletis diebus qbus ,pmisit Deo speciali deuotione seruire, [adducet eũ] videlicet sacerdos Nazaræum, q statuto tẽpore cõparebat ibidẽ [ad ostiũ tabernaculi fœderis].i. ad locũ atrĳ circa altare holocausti, [& offeret oblationẽ eius dño].i. ea quæ Nazaræus adduxit ad immolãdum, immolabit pro eo sacerdos [agnum anniculũ immaculatũ].i. nõ deformẽ, fœdũ, mõstroſum aut languidũ, [in holocaustũ,] quod fuit sacrificiũ dignissimũ, vnde nec pecora fœminei sexus poterãt in holocaustũ offerri. obtulit aũt hoc holocaustũ ad Dei honorẽ, q cõtulit Nazarẽo p̃icere obseruãtiã suã. [& ouẽ anniculã pro p̃cto].i. p culpis ẽs interim incurrit, [& arietẽ imaculatũ] in hostiã pacificã ,p gratiæ actiõe de beneficĳs sibi desup datis, p̃sertim tẽpore suæ cõsecratiõis, atq; ,p pace æternitatis & vera salute, finaliter obtinẽdis. Porro Magister in historiĳs ait: Cũ simpliciter ponif aries, debuit ad min⁹ esse duoꝝ annoꝝ, vt dicit Hebræ⁹. [Canistrũ q̃q; panũ azymoꝝ] in qb⁹ videlicet nõ est fermẽtũ admixtũ, [q cõperſi sunt oleo,] vtpote oleati in sua pistratiõe. [& lagana absq; fermẽto vncta].i. lita [oleo.] Lagana sunt panes lati ac tenues, q interdũ tortæ vocanf. Vel vt alĳ asserũt, sunt panes ex simila cocti in calida aqua. [ac libamina singuloꝝ].i. materias liq̃das & humectatas, q̃ offerebant cũ panib⁹ illis & laganis. [q̃ offeret sacrdos corã dño] videlicet sup altare holocausti, [& faciet tã ,p peccato, q̃ in holocaustũ].i. partẽ eoꝝ q̃ dicta sunt, offeret ,p pcto Nazarçi, sicut expressum est, & partẽ in holocaustũ ex parte ipsius. [Arietem vero immolabit hostiã pacificã dño] p Nazaræo, cuius consecratio est finita, [offerẽs simul canistrũ azymoꝝ].i. azymos panes in cophino positos. [& libamina q̃ ex more debentur].i. q̃ consuetũ ac debitũ est simul offerri cũ pacifica hostia, iuxta illud Leuit. Qui offert Leuit.7. victimã pacificoꝝ dño, offeret simul libamẽta eius. Possent hic multa q̃ri & dici de tõibus & qualitatibus & mẽsuris sacrificioꝝ istoꝝ, de qbus sup Leuiticũ dictũ est copiose. idcirco Ibidem. pertrãseo. [Tũc radef Nazaræus ante ostiũ tabernaculi fœderis cæsarie cõsecratiõis suę].i. capilli capitis, quos, durãte sua cõsecratiõe, portauit non rasos, abradenf in signũ q̃ cõsecratio sua fuit finita, redire q̃ potuit ad vitã cõmunẽ cũ cæteris, quæ in p̃ceptoꝝ obseruãtia cõsistebat. Radebaf aũt (vt dicif) nõ sub dio, sed in æde seu exedra aliqua iuxta atriũ sita. [Tolletq; sacerdos capillos eius,& ponet sup ignẽ, q est suppositus sacrificio pacificoꝝ,]cuius vna pars incẽdebaf, vt dictũ est in Leuit. [& armũ cocti arietis,] cuius carnes in caldaria coquebanf, Leuit.3. [tortam q̃q; vnã de canistro].i. panẽ vnum azymũ accipiet de sporta p̃fata, [& laganũ azymũ vnũ].i. vnũ panẽ latum ac tenuẽ non fermentatũ, [& tradet in manibus Nazaræi,] in signũ & recognitionẽ, q̃ ab ipso sint data & accepta, & p ipso oblata. [susceptaq; rursum ab eo, eleuabit in cõspectu dñi.] Cur sacerdos itez sumpſit ista ex manibus Nazaræi, & ea corã dño eleuauit, nisi vt tam in ipso q̃ in Nazaræo renouaref deuotio, & applicaref intẽtio ad sacrificia ista, sicq; cõplacentior fieret Deo, & Deus de cætero cõseruare dignaref Nazaræum in gratia suam? [& sanctificata sacerdotis crũt].i. in vsum & esum ipsius cedent, quãtum ad ea quæ in ta Leuit.5. libus hostiĳs deputata sunt vsui sacerdotis, prout super Leuiticũ dictũ est sæpe. Nẽpe in ho- & 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 6. filijs pacificis vna pars cessit in esum offerētis,& quædā pars adolebat sup altare. Erunt itaq; sacerdotis.[ficut pectusculū q̄d separari iussum est].i. quēadmodū pectora alioꝝ sacrificiorū p̄ter holocausta,in vsum sacerdotū cesserūt,sicq; iussa fuerūt diuidi ab alijs partibus pecoris immolati,& sacerdotibus deputari.Hinc in Leuitico dns loquit:Pectusculū eleuationis Leui.7. & armū separatiōis tuli à filijs Israel, & dedi Aaron sacerdoti & filijs eius. [& femur.] Femur arietis huius,pro hostia pacifica immolati,erit etiā sacerdotis. Vnde nō videt posse saluari, quod quidā hic scribit,dicēs:In alijs,s.sacrificijs pacificoꝝ, sacerdos habuit tātum pectusculum,Nā in Leuitico legit:Armus dexter de pacificoꝝ hostijs cedet in primitias sacerdotis.

Ibidem. [Post hæc Nazaræus].i.q hactenus extitit Nazaræus,[potest bibere vinū:]cætera q̄q; quæ nascunt ex vite,gustare potādo aut māducādo,qa de cætero Nazaræus nō fuit.[Ista est lex Nazaræi,exceptis his quę inuenerit manus eius].i.p̄ter sacrificia memorata,ex legis p̄cepto immolāda, potuit plura seu maiora offerre ex spōtanea deuotiōe. [iuxta q̄d mente deuouerat, ita faciet].i.votū suū mentale implebit,immo & desideriū suæ superogatiōis quo vltra debitum offert q̄d placet.[ad pfectionē sanctificatiōis suæ].i.ad hoc vt ex tali impletione & voti superogatione perficiat sanctificatio quā tēpore suæ cōsecratiōis exercuit siue adepta est.

Sequit speciale officiū sacerdotū & forma benedictiōis, qua populo benedicere debuerunt. [Loquutusq; est dns ad Mosen, dicens: Loquere Aaron & filijs eius: Sic benedicetis] ministerialiter.i. bona imprecabimini vos & posteri vestri.[filijs Israel].i. vnicuiq; eoꝝ tempore suo seu pluribus simul vel cōmunitati.[benedicat tibi dns,]dona gratiæ conferendo,& multiplicādo ea in te,immo & temporalia ad sufficientiā tribuendo. [& custodiat] te in aduersis,& à malis præseruet,atq; in bonis conseruet. [Ostēdat dns faciem suā tibi].i. te nunc gratiose illuminet,deinde ad suā beatificā visionem perducat, [& misereatur tibi,] ignoscendo tibi tua peccata,& quasi condolendo calamitatibus tuis,te releuādo in eis. [Conuertat dns vultum suū ad te].i.te clementer adspiciat,pie præueniat,misericorditer consolet,sicq; gratiosum & familiarem se tibi exhibeat. [Et det tibi pacem,] pacem videlicet tēporis,pacem pectoris,quæ est quies mentis in Deo,& pacem æternitatis.[Inuocabunt nomen meū super filios Israel,] qa inter Deū & populū sunt mediatores. [& ego benedicā eis] implēdo orones & benedictiōes sacerdotū fusas p̄ pp̄o. Ex quo patet, q̄ orones & benedictiones sacerdotū, inquātū sunt vicarij Dei,& cōmunes ministri plebis ipsius,in psona cōmunitatis agētes,magnam efficaciā sortiuntur:idcirco sunt honorādi & exorādi,vt orēt pro alijs:& si virtuosæ sint conuersationis,maioris vigoris sunt oblationes, orationes, & benedictiones eorum.

Art, XII.

¶Expositio spiritalis capituli huius sexti.

Vir siue mulier cum fecerit votū.Per Nazaræos, designati sunt hoīes euāgelicæ pfectionis,præsertim casti,sobrij,p̄sertim qui euāgelica conant cōsilia adimplere.Quēadmodum aūt per Nazaræos oīm tēpore vitæ suæ seu vsq; ad mortē, præfigurati sunt religiosæ psonæ,quæ vitā monasticā profitent & seruāt vsq; ad obitū suum,ita per Nazaræos ad certū tēpus expressi sunt Chr̄ifideles,qui ex ꝓposito seu p̄missiōe vacāt ad tempus spūalibus exercitijs certarū virtutū,abstinēdo,peregrinādo,orādo,aut pauperibus ministrādo.Hi oēs à vino & oīni inebriatiuo,carnaliterq; delectāte debēt penitus abstinere, hoc est, ab immoderātia vniuersoꝝ,quę gustū & tactū oblectāt,q̄d & p̄latis,principibus atq; iudicibus p̄cipue

Pro. 31. est seruādum,iuxta illud Prouerbioꝝ:Noli regibus dare vinum,qa nullū secretū vbi regnat ebrietas,ne forte bibāt,& obliuiscant iudicioꝝ, & mutent causam filioꝝ pauperis. Acetum ex vino.i,amaritudinē quæ ex vinolētia sequi solet,aut aliā prauā libidinē cōcomitari, non

Eph.4. sibi imprimēt nec admittēt,cū dicat Apl̄us: Oīnis amaritudo,ira,indignatio & clamor tol-

Ephe.5. latur à vobis. Vuas recētes siccasq; nō comedent. Sicut p vinū luxuria, itas p vuas recentes p̄ambula & incitamēta luxuriæ,puta amplexus,tactus & oscula,intelligunt,qbus appetitus non est reficiendus,sed reprimēdus.Sāctus erit,crescente cæsarie capitis eius, Cæsaries capitis,est germinatio bonaꝝ meditationū,piarumq; affectionū in corde:qbus inualescētibus,

Pro.8. homo fit sanctus, propter q̄d increata sapiētia cōtestat: Eruditis intersum cogitationibus. Super mortuum nō ingredief.Quoniā ei qui per vitia mortuus mente est, non debet vniri, conformādo se illi in quocūq; illicito.nec super patris quidem & matris,fratris,sororisq; funere contaminabitur.i.nullius quātumcunq; propinqui aut chari inordinato affectu se inquinabit,nec de illoꝝ morte seu quacūq; aduersitate immoderāter tristabit,ne p hoc à puritate & stabilitate cōtemplatiōis atq; à puritate retrahat diuini amoris. Sin autē mortuus fuerit quispiam subito coram eo.i.si aliquis eo approbāte aut nō impediēte pro posse, ruat in peccatū mortale,polluet caput cōsecratiōis eius.i. mens eius Deo dicata,in cōsimilē dect

Roma.1. dit culpā,quia nō solum morte digni sunt qui faciunt talia,sed etiā qui cōsentiunt facientibus.Hinc rursus loquitur Paulus: Nolite cōmunicare opibus infructuosis tenebraꝝ, magis

Ephe.5. autē redarguite.Quod radet ilico in eadē die.i.ptinus pœnitebit,& cogitatiōes affectiōesq; prauas de corde suo abijciet,& aquis lustrationis purgabit se.i. lachrymis contritionis,aqua sapi-

sapientiæ salutaris, rore diuinæ visitatiōis se emundabit. In octauo aūt die,i.septenario suæ pœnitentiæ iam cōpleto,offeret duos turtures.i.mentis & corporis castitatē,& duos pullos

Pro.3. columbaꝝ.i.sapientialē simplicitatē in corde & verbis.Cum simplicibus nāq; est sermoci-

Matt.10. natio Dei,qui ait:Estote simplices sicut columbæ.Sacerdos vero ,p ipso sacrificās,est vel deuota mens sua,vel sacerdos exterior aut p̄latus,qui offert pro illo agnū anniculū, i.innocentissimū Dei agnū ,ppter nos crucifixum, seu passionē ipsius,ita dūtaxat, vt dies p̄teriti irriti fiant,Quoniā polluta est sanctificatio eius,qa dum qs mortaliter peccat,mortificant merita eius p̄terita,quēadmodū per Ezechielē dns testat: Si auerterit se iustus &c. oēs iustitiæ eius

Ezec.18. nō recordabunt.Verunt̄ per sequentē cōtritionē rursus viuificant. Spiritalis demū ratio & significatio sacrificioꝝ, quæ exprimunt in textu, sup Leuiticū frequenter sunt introductæ.

Leu.7.8. Tunc radet Nazaræus.Hoc est q̄d ait Saluator: Cum feceritis oīnia quæ præcepta sunt vo-

Luc.17. bis,dicite:Serui inutiles sumus.quod debuimus facere,fecimus.Cum itaq; homo virtuosus iuxta suæ exigentiā vocatiōis digne fuerit cōuersatus,necesse est vt se oīno profunde humiliet,& distractiōes,prauasq; cogitatiōes & phātasias q̄s iterim habuit, deleat & deploret. Cū

1.Petr.5. eā consummarit homo,tunc incipiet.Tales autē capillos cōburet igne,qm̄ charitatis consumunt feruore. Charitas quippe operit multitudinē peccatoꝝ.Est quoq; ignis charitatis suppositus sacrificijs,qm̄ nulla oblatio,siue sit spiritualis seu corporalis,est Deo accepta,nisi in charitate fundet, & ex ea procedat. Sic benedicetis filijs Israel: Benedicat tibi dominus. Ista fuit benedictio valde cōpendiosa,sententiosa,deuota & optima,iuxta cuius formam sacerdotes euāgelicæ legis populo Christiano,& vnicuiq; eius supposito, præsertim sibi commissis,benedicere debent:& exprimunt in ea sex verba,significātia sex actus Dei,quibus maxime indigemus. Primo videlicet, vt dona gratiæ suæ nobis infundat,quod tāgitur qn̄ ait: Benedicat tibi dns. Secundo,vt dona infusa cōseruet. Tertio,vt de statu viæ ad gradum gloriæ perducat.Quarto,vt culpas interim se miscentes dimittat. Quinto, vt nos gratiose præueniat.Sexto,vt pacem conferre dignetur,atq;(vt ait Glossa)in hac benedictione dominus ter nominatur,vt summa sancta'q; Trinitas intelligatur.

¶Explanatio literalis cap. VII. Factum est autem in die qua compleuit Moses tabernaculum &c. Articulus XIII.

FActum est autem in die qua cōpleuit Moses tabernaculum & erexit illud,vnxitq; & sanctificauit cum oīnibus vasis suis altare, similiter & vasa eius.] In Exodo legitur, Mense primo anni secundi,in prima die mensis, collocatum est tabernaculum, erexitq; illud Exo. 40.
Moses.Eodem capīo dns ait ad Mosen:Assumpto vnctionis oleo,vnges tabernaculum cum vasis suis, vt sanctificent altare holocausti & omnia vasa eius. Deinde subiungit ibi, Posuit & altare aureum sub tecto testimonij.Itaq; prima die primi mensis anni secundi ab egressu filioꝝ Israel de Aegypto,cōpleuit Moses tabernaculum.i.vngendo atq; ad diuina ibi agenda aptādo, consummauit tabernaculum seu cōsecrauit, quod iam pauloante ab artificibus fuerat materialiter completum,& sicut Moses fecit illud.i.fieri iussit,ita erexit illud per manus alioꝝ,qui partes tabernaculi compaginauerunt, & vasa ac vtensilia quædā sacra intule Ibidem.
runt in illud,de quibus oīnibus super Exodum est tractatum. [obtulerunt principes Israel, &] pro id est,[capita].i.capitanei [familiaꝝ,] qui principes erāt,[per singulas tribus].i.singuli in singulis tribubus præsidebāt,videlicet vnusquisq; eoꝝ in sua tribu,tamen sub Mose, cuius isti erāt coadiutores in tāti regimine populi.[præfecti eoꝝ qui numerati fuerant à vicesimo anno & suprà,] vt primo huius libri capīo patuit. [munera coram dño,] de quibus muneribus infrà in cap.isto habet, quæ munera dño obtulerunt in eius conspectu atq; præsentia,qui oīa intuet,& vbiq; est præsens,præcipue tamen in locis ei consecratis. [ex plaustra tecta].i.operta [cum duodecim bobus.]duo em̄ duces seu principes vnum plaustrū cum
duobus bobus dederunt & exhibuerunt ad Dei honorem, vt seruirent ad ea quæ necessaria Num.1.
erāt circa tabernaculi, pertinentiumq; ad illud,deportationem, prout in textu, qui planus Exo.40.
est,recitat,suprà quoq; expositum est. ¶Verum circa hæc oritur quæstio intricata de ordine Leuit.1.
rei gestæ,quia iam dictum est, q̄ tabernaculum sit erectum prima die mensis primi anni secundi. Porro in exordio Leuitici scriptum est: Loquutus est dns ad Mosen in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi anno altero .i. secundo egressionis eoꝝ ex Aegypto, dicens: Tollite summā vniuersæ congregationis filioꝝ Israel.ex quo sequi videt, q̄ oblatio,de qua in isto cap.agitur,per mensem præcessit populi numerationem, cum tamen hic enarretur post præfatæ numerationis descriptionem.Hinc aliqui dicunt, q̄ hoc loco non seruat ordo historiæ,& q̄ ista scribunt per recapitulationem in præsenti cap,quibus obuiare videtur quod in litera dicit: Obtulerunt principes,præfecti eoꝝ qui numerati fuerunt: ergo apparet, q̄ tempore harum oblationum tribus iam numeratæ fuerunt. Præterea in Leuitico Leuit.8.
describit,quemadmodum consecratio Aaron,filiorum̄q; eius in pōtificium & sacerdotium
durauit septē diebus. Deinde in codē subiungit: Facto aūt octauo die, vocauit Moses Aaron Leuit.9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 7. & filios eius, & illo die cœperunt Aaron & filij eius sua exercere officia, quod nõ potuit esse ante erectionem tabernaculi; ficq; videt q; post illos septem dies cõsecratiõis cœperũt principes isti offerre, puta die octauo: quod rursus reprobatur per id qđ in isto cap. legitur, quòd die quo erectum est tabernaculum, obtulerũt: quod fuit prima die anni secundi. Iterum, si

Leuit. 1. octauo die mensis secundi offerre cœperũt ibi principes, quoꝝ oblatio durauit p dies duodecim, vt paulopost fertur in textu, ptracta fuit oblatio eoꝝ vsq; ad nonumdecimũ diem secundi anni: sicq; filij Israel post illas oblationes non celebrassent pascha quartodecimo die ad vesperã, vt erat præceptum, immo vt infrà in principio noni capituli fecisse legunt. Si ergo concedatur q; primo die anni secundi cœperunt offerre præfecti, sacerdotibus nondum consecratis, tunc sacerdotes cõsecrati sunt vel post istas oblatiões, vel infra dies eaꝝ, & constat q; non sint cõsecrati post illas oblatiões ex textu, nec infra eas. Non em̃ apparet q; solus Moses potuerit omnia illa exercere vna die, quæ circa sacerdotum cõsecrationem & prin-

Exo. 29. Leuit. 8. cipis oblationem fiebãt, quemadmodũ ex Exodo & ex Leuitico atq; ex isto probari capitulo potest. Hinc aliqui respõderunt, q; septem dies cõsecrationis sacerdotum pertinuerunt ad vltimã primi anni hebdomadã, & ita respectu illoꝝ septem dierum primus dies anni secundi vocet octauus, in quo Aaron suum cœpit officium exercere, in quo & principes cœperunt offerre. Hæc responsio in Scholastica historia tangit, cui partim concordat quod Ly-

R. Salo. ra Rabbi Salomonem asserit respõdisse, q; scilicet duplex fuit erectio tabernaculi: vna quotidiana, quæ erigebat mane, & deponebat vesperetalia stabilis, quæ durauit vsque ad motionem castroꝝ, & q; prima illa erectio facta est septem diebus vltimis primi anni egressionis de terra Aegypti, atq; in illis consecrati sint sacerdotes, in quibus diebus solus Moses exercuit sacerdotale officium. Octaua autem die, quæ fuit prima dies anni secundi, facta est prima tabernaculi erectio stabilis, tunc q; sacerdotes suũ cœperunt officiũ exequi. Istud, inquã, consonat præinductæ responsioni, nisi q; addit de prima illa tabernaculi erectiõe quotidiana, quod videt fictitiũ, cum ex textu manifeste probet, q; tabernaculum sit primo erectum primo die anni secundi: & q; antea non fuit erectum per vnam septimanã quotidie, probatur ex hoc q; à vicesimosexto Exodi cap. vsq; ad quadragesimũ libri illius capitulum, describitur qualiter Beseleel & Ooliab exequuti sint, quæ Deus iusserat per Mosen fieri: qua narratione completa, in fine cap. 39. legitur: Quæ postquã Moses cuncta vidit expleta, benedixit eis, moxq; ibidem in exordio cap. 40. immediate subiungit: Loquutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Mense primo, prima die mensis eriges tabernaculum. & nulla fit mentio ibi de alia seu priori tabernaculi erectione. Nec videt ad quid illa quotidiana erectio vtilis extitisset filijs Israel ibi quiescentibus circa Sinai montem. ¶ Præterea magister in historijs ait: Dici potest q; eadem die inchoata sit vnctio sacerdotum & tabernaculi, & oblatio principũ, & cucurrerunt simul post septem dies, post quos adhuc durauit oblatio principum quinq; diebus. Tangit deinde idem magister solutionem aliã, dicens: Dici potest, hanc oblationem duodecim principum factã secundo mense anni secundi, nec per recapitulationem hæc dici, quod vero legit in ea die esse inchoatam, qua vnctum est tabernaculum, intelligendũ est de die cõsimili. Istud videtur rationabiliter posse teneri, ad qđ ex litera inducta est ratio vna. Alia est, qm̃ in textu huius capituli legit: [Ait dñs ad Mosen: Suscipe ab eis plaustra, vt seruiant in ministerio tabernaculi, & trades ea Leuitis iuxta ordinem ministerij sui. Itaq; cum

Num. 4. susc episset Moses plaustra & boues, tradidit ea Leuitis. Duo plaustra & quatuor boues dedit filijs Gerson, iuxta id quod habebãt necessarium &c.] Ex quibus sequi videt, q; ante oblationem principum, distinctæ fuerunt Leuitarum familiæ per sua officia, quod tamen in earum numeratione legitur factum suprà. Rursus q; oblatio principum non describatur hic per recapitulationem, sed secundum gestæ rei ordinem, hinc videtur q; duodecim tribubus

Leuit. 1. præfecti sunt duodecim principes, de quorum oblatione nunc agitur in enumeratione tribuum, & non ante, vt patet ex primo Leuitici capitulo. Sicq; numeratio illa oblationem istam præcessit. [Igitur obtulerunt duces in dedicatione altaris,] id est, in consecratione altaris holocaustorum, quod eodem die cũ tabernaculo & vtensilibus eius est dedicatum, vnctum seu consecratum, vt legitur in Exodo: immo in Exodo legitur, q; tabernaculum &

Exo. 30. Exo. 30. vtrunque eius altare sint pariter consecrata, tamen de altari fit mentio specialis, quia in eo offerebantur sacrificia ista. [oblationem suam,] id est, sacrificia, quia in oblatione totali cuiuslibet principis multa particularia sacrificia continebantur, sicut in textu exprimitur. [ante altare] quia adduxerunt sacrificia sua ad sacerdotes, à quibus deducta fuerunt ante altare holocausti in atrio. [Dixitq; dñs ad Mosen: Singuli duces p singulos dies offerãt munera in dedicatione altaris,] id est, in tempore quo altare est dedicatum, seu ad reuerentiam dedicationis illius, vt ex tam solenni oblatione dedicatio videretur celebrior. Elicitur demũ ex verbis istis, q; duodecim principes intendebant omnes vna die sua sacrificia immolare, immo vno aĩo hoc fecerũt, propter quod dictum est, Obtulerũt duces in dedicatiõe altaris die

qua

qua vnctum est. quasi plures vna die obtulissent, sed Deo iubente, obtulerunt singulatim q; libet suo die. [Primo die] oblationum istaꝝ, [obtulit oblationem suam Naason filius Aminadab de tribu Iuda. Fuerunt q; in ea] id est, in totali illa oblatione continebãtur, [acetabulum argenteum pondo cẽtum triginta siclorꝝ,] id est, ponderans, seu pondere continens siclos centum triginta. De quãtitate autem, & valore duplicitate q; sicli, dictum est sæpe. Pro acetabulo, habetur in Hebræo, scutella. In hoc autem acetabulo secundum aliquos conficiebatur materia offerenda, an esset oblationi conueniẽs, vt acetum, vel potius similia & incensum. [Phiala argẽtea] in q̃ secundum quosdam thus ponebatur. Vel, vt alij dicunt, liquida (vt vinum) considerabantur in ea, an essent immolatitia. [habens septuaginta siclos iuxta mensuram sanctuarij]. i. continens materiam seu pondus septuaginta siclorꝝ, quoꝝ vsus fuit in tabernaculo, [Vtrunq;] videlicet acetabulum & phialam, [plenum simila]. i. delicatissima tritici farina [cõsparsa oleo,] vt offerretur cum alijs materijs in sacrificiũ. [Mortariolum aureum habens] id est, continẽs [decem siclos] In hoc vasculo quædam species seu aromata terebantur, & ad hoc sufficere poterat, q̃uis quidam dicat oppositum. Veruntamen in Hebræo legitur coclear, quo scilicet thus in thuribulo ponebatur. [plenum incenso] hoc est, materia incendenda in altari thymiamatis, vtpote thymiamate. [bouem de armento]. i. sumptum de grege pecorum suæ speciei. [& arietẽ, & agnum anniculum in holocaustum] ita q; agniculus iste, vel certe tria pecora illa, in holocaustum offerebantur. [hircum q; pro peccato.] Nam hircus pro peccato principis offerri solebat, vt dictũ est in Leuitico. [Et in sacrifi- Leuit. 4.
cio pacificorum boues duos.] Duo boues illi immolabantur in hostiam pacificam pro gratiarũ actiõe de bñficijs datis, atq; p pace & salute p̃stantis aut cõseruãdis. [arietes q̃nq;, hircos q̃nq;, agnos anniculos quinq;.] Hæc etenim animalia erant immolatitia. Sicq; decem & septem animalia obtulit Naason in pacificas hostias, tria in holocaustum, & vnum pro peccato, quæ simul fuerunt vigintivnum iumenta: quorum omnium certas, determinatas, literalesq; rationes assignare, super hominis vires est, quanuis constet Deum nil horum sine ratione præcepisse legitima. Veruntamen quidam quasdam adaptationes adducunt, q̃ modici sunt momenti, sicut & alibi est probatum, & super illud, Hircumq; pro peccato, scribit quidam, ad expiandum peccatum venditionis Ioseph, in qua hœdus occisus est: quod non videtur idonee dictum, quia & fratres venditores ipsius Ioseph, postea valde pœnituerunt, veniamq; fortiti sunt, & sancte vixerunt, sicut de Leui specialiter in Malachia legitur, In pace & æquitate ambulauit &c. [Hæc est oblatio Naason.] Estq; probabile, q; obtulit ista, non tantum pro se, sed & pro tribu cui præfuit. [Secunda die obtulit Nathanael dux de tribu Isa- Malac. 2.
char.] Omnes principes isti eandem in specie oblationem fecerunt, & ex descriptione vnius patent aliarum expositiones. Obtulerunt quoq; non secundum ordinem gñationis duodecim patriarchaꝝ ex Iacob, sed iuxta ordinem situatiõis suæ circa tabernaculum, & processus in profectione castroꝝ. princeps equidẽ in tribu Iuda, & princeps in tribu Isachar, princepsq; in Zabulon tribu, fixerunt tentoria ad tabernaculi orientem. Sicq; de alijs est pensandum, prout suprà habetur. Quod autem omnes principes æqualem oblationem fecerunt, Num. 2.
commendat humilitatem concordiamq; ipsorum, cum tamen vnus alio esset nobilior, & pluribus præsideret. Primo autem obtulit princeps tribus Iudæ, quia tribus illa fuit priuilegiata in multis, & numero ac viribus maior. De qua sanctus Iacob prædixit nascituros non solum principes totiꝰ Israelitici populi, sed etiam Christum regem: ideo propter Christum Gen. 49.
fuit tribus illa tam inclyta & electa. Aliqui quoq; addunt, quòd in transitu maris rubri, tribus Iuda primo Mosen sit secuta. Quod tamen Rabbi Paulus non approbat, quanuis multi Catholici & Hebræi hoc dicant. R. Paul.

¶ De mystico eiusdem cap. 7. intellectu. Arti. 14.

PEr oblationes principum duodecim tribuum, in dedicatione tabernaculi & altaris factas tam ordinate, præfigurabat, q; in dedicationibus ecclesiarum atq; altarium debeant Christifideles, præsertim maiores, liberaliter, deuote & ordinate offerre. Allegorice p Mosen exprimitur Christus, qui Deo patri ædificauit, consecrauit, & erexit ecclesiam ex viuis & electis lapidibus, quam vnxit spiritu sancto, & sanctificauit cum vasis suis, hoc est, Ioh. 2.
personis seu cordibus deuotorum, atq; altari, id est, intellectu illuminato, qui spiritualia iugiter offert Deo. Tunc principes obtulerunt, qa in primitiua ecclesia & eius gratiosissima vnctione sancti Apostoli immolauerunt hostias laudis & gratiarum actionis, incẽsum orationis, & satisfactionis opera pro diuersis, immo pro omnium cõmuni reconciliatione & salute, Deo prædicta sacrificare non cessauerunt. Obtulerũt q̃q; sex plaustra, qa corporalia impendebant conuersis solatia. Diuidebatur nanq; singulis, prout cuiq; opus erat, nec quisq̃ egens extitit inter illos, sicut in Actibus recitatur. Obtulerunt etiam boues, quia Apostoli Actor. 4.
vndiq; direxerũt suos discipulos prædicatores egregios, q excoluerunt & fœcundauerunt ecclesiam. Obtulit aũt vnusquisq; principũ acetabulum argenteũ, per quod discretus cõfessor

Universidad de Deusto
Biblioteca

significatur,q̃ confitentes examinat,an bene disposíti sint ad offerẽdum Deo seipsos & suã. Per phialam designat prudens & eruditus consultor ac informator,q̃ instar phialæ angustiat intus in se,sed dilatatur in dño. Isti sunt pleni simila,hoc est,puritate interna, & oleo pietatis atq; incẽso sanctæ dilectionis. Mortariolum per quod vir patiẽs designatur, qui ictibus aduersitatum percutitur. Obtulit quoq; bouẽ.i. propriũ corpus,exhibendo arma iustitiæ Deo: & arietem,hoc est, rationis ducatum,& hircum.i. sensualitatem infectam ac fœdam frenando,& in sacrificio pacificorũ boues duos, qñ ad regratiandum, orandũq; pro se, inuitat & adducit proximos virtuosos. Vel duo boues sunt duplex appetitus,sensitiuus videlicet, concupiscibilis & irascibilis. Arietes quinq.i. quinq; sensus exteriores regit secũdum Deum,hircos quinq;,hoc est,sensus interiores. agnos anniculos quinq;, per quos sensus spirituales,qui quinq; sunt, intelliguntſ. Ista sunt offerenda proportionabiliter & à nobis, vt donis Dei vtamur salubriter,mala reprimamus viriliter,& bona prosequamur alacriter.

¶Declaratio literalis cap. 8. Loquutus est dominus ad Mosen: Loquere ad Aaron.

Articulus decimusquintus.

Exo. 40. REpetuntur quædam in exordio huius capituli,quæ in Exodo continentur, & de Leuitaꝝ consecratione deinde tractat. [Loquutus est dominus Mosen: Loquere ad Aaron: Cum posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur.] Candelabrum nanq; situm fuit in exteriori tabernaculi parte versus plagam meridionalem,& lucer-

Ibidem. næ super candelabrum ponebantur,iuxta illud Exodi: Posuit Moses candelabrum in tabernaculo testimonij e regione mensæ in parte australi,locatis per ordinem lucernis. Deniq; ad pontificem pertinuit lucernas disponere atq; accẽdere,vel per se,vel per aliquem sacerdotum,cui commisit hoc. [Hoc igitur præcipe,vt lucernæ contra boream e regione respiciant ad mẽsam panum propositionis.] Qñ mensa illa sita fuit in exteriori parte tabernaculi ad aquilonem,secundum illud Exodi: Posuit mensam in tabernaculo testimonij ad plagam septentrionalem extra velum, ordinatis coram propositiõis panibus. Sicq; lucernæ cõtra boream constitutæ,respiciebant ex opposito mensam propositionis. [Contra eam partem quam candelabrum respicit, lucere debebunt.] Ex stipite quippe cãdelabri in parte eius superiori egrediebant oblique tria brachia ab vtraq; stipitis parte, in quoꝝ summitatibus collocabantur lampades seu lucernæ, quaꝝ flammæ seu lumina lateraliter respexerunt lucernã illam in medio stantẽ in cacumine stipitis. Hinc scriptum est: Facies lucernas septem,& pones eas sup candelabrũ, vt luceant ex aduerso. [Hæc aũt erat factura candelabri. Ex auro ductili tam medius stipes] hoc est,hastile candelabri, [q̃ cũcta quæ ex vtroq; calamorum latere nascebantur] id est, tam stipes quàm ea quæ egrediebãtur ex brachijs seu calamis candelabri,fuerunt facta ex auro ductili,hoc est, malleis ad formam redacto. Iosephus tamen ait,

Exo. 25. fusili. Hinc scriptum est in Exodo: Facies & candelabrum ductile de auro mundissimo. Hastile eius, calamos,scyphos,sphærulas,ac lilia ex ipso procedentia vniuersa de auro purissi-

Ibidem. mo,quæ omnia sup Exodum cum opinione Iosephi sunt tractata. [iuxta exemplum quod dñs ostendit Mosi,ita operatus es] id est, fieri fecit candelabrum, quod Beseleel fabricauit. hoc est quod in Exodo dominus ait ad Mosen: Inspice & fac iuxta exemplar quod tibi in monte monstratum est,q̃d ibi expositum fuit. de qbus omnibus & significatiõibus, formis,

Exo. 22. & causis eorũdem,sup Exodum diffuse est dictum,qbus nunc breuiter addi potest, q̃d libro de fide & legibus scribit Guilielmus: Candelabrum cum septem lucernis suis, præcepit dñs erigi à parte meridiei contra aquilonem, in figuram septem planetarum: mensam vero ꝓpositionis cũ panibus,ad partem aquilonis ex aduerso,quoniam populatio ad partem aquilonis est in hoc mũdo,idcirco est ibi fertilitas cibi,q̃ signatur in panibus. Pars nanq; australis opposita terræ nostræ habitationi,est inhabitabilis. Porro alijs visum est, quia vitalis caloris acluminis vigor est in parte cæli meridionali: idcirco ad hoc designandum, præcepit dominus candelabrum ignis & luminis stare ad partem illam: ex aduerso autem ad partem aquilonis,poni præcepit mensam & panes propositionis,quoniam virilis caloris nutrimentum est esca,quæ in parte aquilonari magis abundat. Sed hæc intuentibus & non intelligentibus quid proderant? Hæc igitur causa fuit ad literam, quatenus adorantes in tabernaculo,& offerentes in eius altaribus,recognoscerẽt se à Deo obtinere nutrimentum & lumen. Hæc Guilielmus. Sequitur de dispositione oblationeꝝ Leuitarum. [Loquutusq; est dominus ad Mosen: Tolle Leuitas de medio filiorum Israel,tanq̃ diuino cultui specialiter deputatos. [& purificabis eos iuxta hũc ritum: Adspergantur aqua lustrationis.] per cuius adspersionem filij Israel mundabant ab immunditijs qbusdam corporalibus atq; legalibus,q̃s ex contactu defuncti & morticini & consimilibus contrahebant. Adspergebant aũt Leuitæ à ponтifice. [& radãt oẽs pilos carnis suę.] in qbus vt in Scholastica habetur historia,non includebantur capilli. [Cumq; lauerint vestimenta sua,& mundati fuerint] ꝑ præfata. nempe ꝑ ista

Eusebi⁹, exteriora admonebant,vt interiori puritati studerẽt,vniuersasq; cogitationes superfluas & af-

fectio-

fectiones immundas abijcerent,& aqua sapientiæ orarent perfundi. ¶Præterea Rabbi Mo- R. Mos.
ses scribit,q̃ ex quo Leuitæ diuino sunt cultui mancipati pro aliaꝝ primogenitis tribuum, quæ per idololatriam aurei vituli erant fœdatæ,q̃ idololatria est spiritalis lepra, ideo sicut à corporali lepra purgati,iubebantur oẽs suæ carnis abradere pilos,sic & Leuitæ qui pro illis idololatris deputati sunt Deo. [Tollant bouem de armentis] .i. Leuitæ accipiant, & secum adducant bouem de grege suo, [& libamentũ eius,] puta materiam inanimatã offerendam cum boue. Vnde subiungitur: [Similam oleo conspersam.] ex qua fiebat sapidus panis. [Bouem aũt alteꝝ accipies] à Leuitis offerendum à sacerdote pro pcõ,hoc est, ꝓ remissione culpaꝝ ipsoꝝ. Vnde apparet q̃ prior bos offerebatur in holocaustum, immo hoc paulopost habetur in textu. [& applicabis] hoc est, deduces ac præsentabis [Leuitas coram tabernaculo fœderis] ita q̃ stabunt in atrio ante fores tabernaculi. [cõuocata omni multitudine filiorum Israel] qꝝ ꝑcipui stabant in atrio apud Leuitas. [Cumq; Leuitæ fuerint corã dño] stantes in loco ꝓtecto. [ponent filij Israel] ſ. alij ex principalibus [manus suas sup eos.] Duodecim enim tribus offerebant Deo Leuitas ad seruiendũ in tabernaculo ꝓ primogenitis oĩm tribuũ, offerebant tamen Leuitas ꝑ manus pontificis. propterea subditur: [Et offeret Aaron Leuitas munus in conspectu domini à filijs Israel,] id est, pontifex Leuitas offeret Deo pro munere ex parte communitatis,secundum quod sibi assignati erant ad hoc à communitate. [Leuitę quoq;] videlicet quidam ipsorum ex parte omnium, [ponent manus suas sup capita boum] q̃ offerebantur ex parte ipsorum. offerentes nanq; posuerunt manus suas sup hostias suas. [e qbus vnum facies] .i. per manus pontificis offerri facies. [pro peccato] Leuitarum, [& alterum in holocaustum, vt depreceris pro eis] .i. quatenus deprecatio tua & põtificis, vnà cum sacrificijs fusa pro Leuitis,fiat Deo acceptior. [statues q̃ Leuitas in conspectu Aaron & filiorum eius] quatenus in cultu tabernaculi sint ministri põtificis ac sacerdotum, Num. 4.
sicut patuit. [Et consecrabis] hoc est, diuino cultui dedicabis ipsos Leuitas, [oblatos domino] secundum ritum iam dictum. In quo ritu vt ex dictis colligitur, obseruabantur hæc qn q̃. Primo enim adspergebantur aqua lustrationis. Secundo, pili eorum abradebantur. Tertio, lauabantur vestes eorum. Quarto, fiebant pro eis sacrificia nunc expressa. Quinto, à multitudine populi immolabantur Deo per manus pontificis. [ac separabis eos de medio filiorum Israel] sicut spiritales personæ à secularibus distinguunt. [vt sint mei] per speciale obsequium, [& postea ingrediantur tabernaculum:] vtpote exteriorem eius partem, non autem sancta sanctorum. Alijs autem tribubus non licuit ingredi in tabernaculum ipsum. ideo dicitur: [ne sit plaga in populo, si ausi fuerint accedere ad sanctuarium. Eleuauit q̃ eos Aaron in conspectu domini:] hoc est, Leuitas cum deuotione domino præsentauit, Leuitarum q̃ corda excitauit ad hoc, quòd se cum ingenti deuotione & gratiarum actione eleuauerunt ad dominum. [Loquutus q̃ est dominus: Hæc est lex Leuitarum: à vigintiq̃ annis] suæ ætatis [& suprà, ingredientur] sanctum locum, vt ministrent in tabernaculo fœderis] vsque ad quinquagesimum annum suæ ætatis, faciendo opera laboriosa in de- Ibidem.
ferẽdo vasa aut alia, prout in expositione supius dicta patuit. Veruntamẽ iuxta ibidem contenta, non cœperunt exequi sua officia ante annum vitæ suæ tricesimum, sed ab anno vicesimoquinto inceperunt addiscere concernentia officium suum. [Cumq; quinquagesimum annum ætatis impleuerint, seruire cessabunt] hoc est, prætacta opera grauiora exequi sinent, quia extunc erant quasi emeriti milites, non tamen penitus otiosi. Nam subditur: [Eruntq; ministri fratrum suorum] videlicet sacerdotum, [vt custodiãt quæ sibi fuerint commendata] à sacerdotibus ad custodiendum, videlicet vasa & alia sacra. [opera autẽ ipsa non facient:] quæ decuit à iunioribus & fortioribus fieri, præsertim quando sufficiebãt ad hoc. ¶Insuper iuxta mysticos intellectus, tabernaculum est ecclesia militans, in qua Aaron, hoc est, Christus ponit septem lucernas, septem videlicet dona spiritꝰ sancti in cordibus deuotorum,& in suorum mentibus electorum. Candelabrum vero in parte australi erigitur, dum euangelica doctrina,seu bonus prælatus,qui vita,doctrina,fama & moribus splendet, in gratiarum feruore,seu in prosperitate spirituali locatur, ita q̃ proficit sibi & alijs,& recte sibi succedit in suo regimine. Tunc quoq; lucernæ ex opposito ad mensam panum propositionis respiciunt, dum is qui donis spiritus sancti repletus est, eadem dona communicat 1. Pet. 4.
alijs,& spiritualiter reficit illos, quemadmodum præstantissimus princeps Apostolorum hortatur: Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes. ¶Præterea, per Leuitas intelliguntur subdiaconi atque diaconi, aut in inferioribus ordinibus constituti, qui pro communi populo seruiunt domino, quos ante assumptionem ordinum, præsertim sacrorum, & ante executionem vsus eorum, oportet purificari à vitijs, specialiq̃ gratia decorari,& tanto plus, quo altiorem suscipiunt exequunturve ordinem. Primo ergo adspergendi sunt aqua lustrationis, hoc est, lachrymis cõtritionis seipsos perfundere debẽt, & aquas sapientiæ adipisci. Deinde pilos carnis suæ debẽt abradere, i. oẽs superuacuas occupatio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pationes,motionesq; carnales,imaginationes turpes,apprehensiones nociuas prorsus abij
cere,nec vllam temporis partē infructuose expēdere. Tertio debent vestes suas lauare.i.vir-
tutes actionesq; virtuosas,à malis eis admixtis purgare, mala illa defendo ac diligenter vi-
Galat.5. tando. Quarto debent bouem offerre,hoc est,carnem cū cōcupiscentijs suis mactare seu re-
frenare,atq; in Dei obsequo facere promptam: quibus peractis,condigni sunt vt p episcopum
ad ordines promoueant sublimiores,& p multitudine deprecent.¶Præterea,per hoc q; Le
uitæ ab anno vicesimoquinto vsq; ad quinquagesimum,pagerent opa interiora & grauio-
ra,à quinquagesimo autem custodes vasoꝝ fierent: datur intelligi,q; homes in ætate adolescen
tiæ ac iuuentutis,non sunt communiter ita apti ad interna contēplatiuæ vitæ exercitia atq;
ad regimen animaꝝ,propter vehemētiam passionum,sanguinisq; feruorem: quemadmo-
dum in ea ætate,qua declinantibus viribus corporis talia conquiescunt,& homo expediti-
us ad diuina ac spiritalia fertur. Veruntñ ex specialibus gfæ donis confertur q̄ multis, vt in
iuuentute ad cuncta spiritualia,aliorumq; gubernacula extēt idonei. Itaq; per Leuitas eme
ritos,ab operibus exterioribus relevatos,signantur personæ maturioris ætatis ab exteriori-
bus sequestrati & introuersi,qui meditando,orando, & vitam internam ducēdo, gerunt so-
licitudinem pximoꝝ,& p cōmuni sunt bono soliciti,aliosq; custodiunt.¶Postremo,circa
capituli huius materiam scribit Thomas in prima secundæ quęstione 102. Sicut populus Is-
rael communiter instituebatur ad cultum Dei per circuncisionem, ita ministri tabernaculi
p aliquam specialem purificationē aut cōsecrationem. Vnde & separari ab alijs ꝑcipiunt,q̄si
ad Dei obsequium præ alijs specialiter deputati: & totum q̄d circa eos fiebat in eoꝝ cōsecra
tione vel institutione,pertinebat ad hoc,vt ostenderet,eos special em puritatis, virtutis & di-
gnitatis prærogatiuam habere. Purificabant aūt communiter oēs p aquæ ablutionem, & p
sacrificia quædam. Specialiter vero Leuitæ radebant pilos carnis suæ, nec aliam habebant
consecrationem, nisi q; domino offerebantur à filijs Israel per manus pontificis, qui & orauit
p eis. Applicabantur quoq; ad ministerium suum per hoc, q; intromittebant in tabernacu
lum fœderis, quasi ad ministeriū suū circa vasa sanctuarij. Figuralis autem hoꝝ ratio fuit, q̄
niam consecrandi ad spirituale obsequium Christi, debent primo purificari per aquam ba
ptismi & lachrymarum in fide passionis Christi, quod est sacrificium expiatiuum ac purga
tiuum, & radere pilos carnis, cogitationes prauas delendo, debent quoq; ornari virtutibus,
& sic esse intenti ad exercendum spiritualia sua obsequia. Hæc Thomas.

¶Explanatio literalis cap. 9. Locutusq; est dominus ad Mosen in deserto Sinai &c.

Articulus decimussextus.

Num.1 DE paschalis obseruantia solennitatis nunc aliqua introducuntur: Locutusq; est domi-
nus ad Mosen in deserto Sinai, anno secundo, postq̄ egressi sunt de terra Aegypti, mē-
se primo.[Euidenter constat, istud per recapitulationem referri hoc loco, cū in exor-
dio huius voluminis scriptum sit, q; anno secundo, mense secūdo, iussit dominus populum
numerari. Istud vero præcepit anno secundo, mense primo.[Faciant filij Israel phase] hoc
est, paschalem obseruent celebritatem [in tempore suo] in lege præfixo, regulariter loquen-
do, videlicet: [quartadecima die mensis huius,] puta Aprilis, seu Martij iuxta quosdam, qui
est primus anni mensis apud Hebræos, [ad vesperam] tunc enim incepit illa solennitas.
[iuxta omnes cæremonias & iustificationes eius,] id est, ità vt in illa celebratione obseruent
tam cæremonialia, quàm iudicialia siue moralia legis præcepta festium hoc concernentia,
vt scilicet immoletur agnus sine macula, & comedatur in domo vna, & sabbato infra so-
lennitatem illam occurrente, sit duplex festiuitas, vnusq; vocet alium, si per se & suos dome-
sticos nequiuerit comedere agnum, nec quicunque admittatur ad esum agni, de quibus in
Exo. 12. Exodo scripta sunt multa. [Ecce autem quidam immūdi super animam hominis] hoc est,
Psal.120. plus quàm homo ad celebrandum paschа idoneus, sicq; accipitur, super, in Psalmo: Do-
minus protectio tua super manum dexteram tuam, hoc est, plus quàm dextera tua. Vel su-
pra animam hominis, id est, ex hoc quòd tetigerunt hominem mortuum, priuatum vide-
licet vita seu anima. Anima nanq; frequenter pro toto homine sumitur. [Quare fraudа-
mur vt non valeamus oblationem] hoc est, agnum paschalem [offerre domino in tem-
pore suo] iam memorato? quasi dicant, istud durum videtur nobis. Sicq; quasi mirando,
indignando, aut querulando hoc dicunt, quoniam talis immunditia non fuit impuritas cul
pæ semper, sed irregularitas quædam, qua ad tempus prohibebantur à templi ingressu,
sacrificiorumq; esu: & potuit ineuitabiliter, aut etiam ex pia & meritoria causa proue-
nire immunditia illa, vt ex sepultura parentum aut pauperum. Vnde laudatur Tobias, &
Tob. 12. men ob eam oportuit septē diebus purificari secundum legem. Sic & in euāgelica lege quā-
doq; irregularitas quædam incurritur ex causa non mala, aut etiam ex opere iusto, sicut ex
bigamia, & condemnatione occisionēq; rei, secundum iuris processum. [Quibus respondit
Moses: State], i. expectate [vt consulam] hoc est, ab angelo mihi assidue apparēte quæram ac
docear,

doceat, quid præcipiat dominus in hoc casu [de vobis.] Nempe dñs qui contulit legē, habu
it interpretari eandem, nec de hoc voluit Moses intromittere se incaute, sed detulit legisla-
tori. [Locutusq; est dominus ad Mosen: Homo qui fuerit immundus super animam hois,
siue in via procul] i. in distantia extra viam filioꝝ Israel. Porro quod subditur, [in gente ve
stra] non est in Hebræo, estq; referendum ad illud, Homo, vt sit sensus: Homo in gente vestra,
hoc est, homo existens de populo vestro. [faciat phase dño mense secūdo] primi anni [quar-
tadecima die mensis] secundi, quia tunc seruatur eadem hora. Sicq; dñs plus rñdit, q̄ fuit in-
terrogatus: quia non solum respondit, quid esset agendum immundis, sed etiam itineranti-
bus. Quæ aūt subiunguntur in textu de obseruādis in esu agni paschalis, habita sunt in Exo Exo. 12.
do atq; exposita. ¶Circa hæc quærit Augustinus, quid agendum fuisset ei, cui & secūdo men Augusti.
se talis immunditia cōtigisset? & conformiter quæri potest de alio impedimento. Ad q̄d Au
gustinus respondet: Puto q̄d dictum est de mense secundo, tanq̄ regulariter fuisse seruandū
vt tertio obseruaretur. Aut forte si pascha non egissent, non pertinuisset ad culpam. Hoc est
q̄d in Scholastica fertur historia: Quod de vno mense dictum est, similiter in alijs datur in- Euseb⁹.
telligi. Vel forte, si deinceps eo anno non faceret, non peccaret. [Si qs aūt mūdus est, & in iti
nere non fuerit, & tñ non fecerit phase] i. q̄ sine legitimo impedimento omiserit illud [ex-
terminabitur] Nam & p infirmitatem & captiuitatem aut aliam impossibilitatē poterat ex-
cusari. [Peregrinus q̄q; & aduena si fuerit apud vos] i. qui ad iudaismum conuersus fuerit, &
inter vos habitauerit, [faciat phase] legitimo cessante obstaculo. [Igitur die q̄ erectum est ta
bernaculum, operuit illud nubes.] Erectum est aūt primo die primi mensis anni secundi ab
exitu de Aegypto, vt in Exodo legitur. Eodemq; mense iussit dñs quæ nūc in isto sunt dicta Exo. 40.
capitulo, an tñ eodem die, non scitur. Tunc ergo nubes quæ angelo motore ac regente ꝑbu-
it Israelitis ducatum, & eis in die contra solis ardorē fecit vmbraculum, operuit tabernacu
lum, ad insinuandū q̄ accepta fuerit Deo tabernaculi illius constructio atq; erectio. A vespe-
re aūt super tentorium] i. sup tabernaculum q̄d erat quasi castrum & tētorium Dei & habi-
taculum eius. [erat q̄si species ignis vsq; ad mane.] Nam nubes in vna parte sua erat instar
ignis clara & lucens, & illa pars tota nocte super sanctuarium apparebat, clarificans noctem
& viam ostendens, quando progrediebantur in nocte. [Sic fiebat iugiter] q̄ diu in solitudi-
ne erant. [p diem operiebat illud nubes] illa videlicet pars, quæ habuit formam & speciē nu
bis, quæ & dēsa erat. Etenim columna ignis & columna nubis, fuerunt vna nubes totalis, vt
aliqui probabiliter dicunt. Alij vero tenent q; erant duæ columnæ, quarum vna extitit nu-
bes, alia ignis & q; de vespere abijt nubes, columna ignis aduenienter qua recedente de ma-
ne, redijt nubes, prout in Exodo plenius est scriptum. [Cumq; ablata fuisset nubes quæ ta-
bernaculum protegebat] hoc est, dum nubes illa sanctuarium tegens, cœpit auferri ac pro-
gredi, non tamen totaliter remouebatur à tabernaculo: sed sic, q; non mansit fixe stans in Exo. 12.
aere super illud. [Si fuisset nubes à vespera vsq; ad mane.] Ex hoc videtur q; columna ignis
de nocte apparens, tabernaculumq; operiens, fuit nubes. [& si post diem & noctem recessis-
set, dissipabant tentoria] hoc est, filij Israel tentoria sua deposuerunt, sicut & tabernaculum
dissungebatur. Porro, quæ hic prolixe dicuntur, in fine libri Exodi compendiosius scripta Exo. 40.
sunt. ¶Postremo, secundo Paralipomenon libro leguntur quidam adhuc immundi feciſſe
pascha. sed vt legitur ibi, sanctus rex Ezechias orauit pro ipsis, ac veniam impetrauit, vel 2. Par. 30.
Deus dispensauit cum illis, iuxta mysticum sensum, pascha designat transitum de vitiorum
caligine ad lucem virtutum, de via ad patriam, de imperfectione ad profectum. De spirita-
libus vero significationibus eorum quæ circa pascha iussa sunt fieri, dictum est super Exo- Exo. 12.
dum magis diffuse, quæ breuitati studens non arbitror repetenda. At vero immundi super
anima hominis sunt, qui peccatis communicant alienis, & proximorum animas scandali-
zant, qui euangelicæ legis paschalem solennitatem non celebrant vere neq; condigne, &
Christum in sacramento suscipere prorsus indigni sunt. Per existentes vero procul in via,
intelliguntur qui recedunt à statu salutis, & abeunt in consilio impiorum, & per dissimili- Psal. 1.
tudinem vitiorum longe à Deo sunt instar filij prodigi, qui abijt in regionem longinquam. Lucæ 15.
Veruntamen & si hi temporibus ab ecclesia institutis non confiteantur, neq; communi-
cent, nec facta vere obseruent, vitando in eis peccata, quæ sunt summe seruilia, atq; virtuti
bus insistendo, non tamen debent in sui torporis ignauia obdurari, sed protinus pœnitere
& recupare omissa: sicq; bonus dñs propiciabitur eis. ¶Præterea p tabernaculum designat
ecclesia, seu quæcunq; fidelis persona, quam de nocte tegit & spiritaliter opit ꝑspecies ignis,
hoc est, feruor & gratia spiritus sancti, in tempore aduersitatis, seu acris tentationis, dum vi
riliter reluctatur, & tanto instantius insistit actibus virtuosis, quanto durius impugnat. In
die autem tegit & obumbrat eum columna nubis. Quoniam tempore ꝑsperitatis & spiritu- Hiere. 9.
alis ꝑfectus internæq; pacis, desup instillat, & rore dulcissimo spūs sancti ꝑfunditur, nec vane 1. Cor. 1.
resoluitur, sed gloriatur in domino, cui omne bonum ascribit. Qui talis est, iuxta insti-

gatio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

gationem,motiõem, atq; imperium ſpiritus ſancti mouetur, procedit, & occupatur in exercitijs vitæ actiuæ,quieſcit vero in contemplatiuæ actibus vitæ.

¶Declaratio literalis cap.10.Loquutusq; eſt dominus ad Moſen,dicens:Fac tibi &c.

Articulus decimuſeptimus.

DE multiplici plebis Iſraeliticæ conuocatione & ordinata progreſſione nunc agit:[Loquutusq; eſt dominus ad Moſen,dicens:Fac tibi]id eſt, per manus artificum fieri iube [duas tubas argenteas]quia tales ſunt bene ſonoræ. [ductiles,] & ita nõ erant fuſæ, ſed malleorum ictibus factæ,niſi forte dicatur,ſicut de vitulo conflatili dicitur,quòd ſcilicet fuſæ primo fuerint, deinde martello percuſſæ ac decoratæ. [quibus conuocare poſſis multitudinem populi]cui præes,[quando mouenda ſunt caſtra]hoc eſt,quando decreueris populum iſtum ad te debere accedere,vel potius quando progredi debet.Sicq; in verbis his tanguntur duo, ad quæ tubæ illæ deſeruiebant, videlicet conuocatio populi,& eius progreſſus, idcirco (vt fertur) præfata literæ verba in Hebræo habentur cum coniunctione copulatiua, hoc modo:Quibus conuocare poſſis multitudinem,& quando mouẽda ſunt caſtra. immo vt Magiſter in hiſtorijs ait,& ex textu elicit,Tubæ iſtæ valuerunt ad quatuor vſus: ad vocan
Ioſe.li.3. ant. iud. cap.15. dum multitudinem,ad caſtrorum motiõem,ad bella,ad feſta. atq; vt Ioſephus proteſtatur, hæ tubæ erant quaſi fiſtulæ cantatoriæ,quaſi magnitudine cubiti calamo capaciores ſeu ampliores,quæ in principio ſui,ſeu extremitate initiali continebant latitudinem ori conueni-
Nũe.10. entem ad ſuſceptiõem anhelitus, quæ Azora appellatur Hebraice. [Cumq; increpueris tubis]non proprio ore,ſed per ſacerdotes,quibus Moſes officium hoc cõmiſit, vt infrà habetur.[congregabitur ad te omnis multitudo ad oſtium tabernaculi]puta in atrio,& circa,ſeu prope.Iſtud de ambabus tubis eſt accipiendũ,quia ad totam plebem conuocãdum ambæ tubæ ſonabant,duobus ſacerdotibus id agentibus.[Si ſemel clangueris]hoc eſt,cum vna tuba vel ſemel,id eſt,vno impulſu,ſeu abſq; interruptione.[venient ad te principes & capita multitudinis]ſ.principes duodecim tribuum,vel etiam tribuni & centuriones ac iudices, quod fiebat,cum Moſes volebat cum eis ſeruare conſilium,aut inueſtigare qualiter gubernabãt
Ioſe.li.3 An. Iud. cap.15. ſubiectos.¶Inſuper prout Ioſephus recitat,clangebant etiam ſemel & vna tuba,dum quiſquam principum ſuam tribum voluit congregare.[Sinautem prolixior atq; cõciſus]id eſt, interruptus[clangor]ambarum tubarum[increpuerit,mouebunt caſtra]ad progrediẽdum [primi,qui ſunt ad orientalem plagam]videlicet tribus Iuda & duæ tribus ei adiunctæ,vtpote Iſachar & Zabulon,quæ ad orientem tabernaculi fixerunt tentoria. [In ſecũdo autem ſonitu & pari vlulatu tubæ] .i.tubarum ambarum,qui vlulatus ſeu perſtrepens ſonus,ſimilis fuit primo tubarum ſonitui prolixiori & conciſo. [leuabũt tentoria qui habitant ad meridiem]hoc eſt,tribus Ruben & duæ tribus ei annexæ,quæ ad meridianam tabernaculi plagam loca ſortiebantur.[& iuxta hunc modũ reliqui facient].i.in tertio ſonitu tribus Ephraim cum ſibi adiunctis ad occidentem locata, mouebit caſtra. In quarto ſonitu tribus Dan cum ſuis,quæ erant ad Aquilonem.[Quando autẽ congregandus eſt populus]totus ad Moſen,ſicut iam dictum eſt.[ſimplex tubarum ſonus erit,& non conciſe vlulabũt.]Tunc enim duo ſacerdotes clãgebãt ſoli vno impulſu ac breuiori.[Filij aũt Aaron]hoc eſt, poſteri eius, vtpote ſacerdotes[clangent tubis]ex debito ſui officij, quia ſic dominus iuſſit. [Si exieritis ad bellum]vos aut poſteri veſtri,[de terra veſtra contra hoſtes qui dimicant]id eſt, dimicaturi ſunt[contra vos,clangetis].i.ſacerdotes ex parte veſtri clangent,quemadmodum in Ioſue 7. ſue legitur in euerſione Hiericho factum.[& erit recordatio veſtri coram domino,] hoc eſt, obſeruando præceptũ hoc,promerebimini quòd Deus erit memor veſtri ad ſuccurrendum. [vt eruamini de manibus inimicorum veſtrorum]auxilio Dei, qui ſolo imperio corda hominum terret & animat,debilitat & confortat.[ſi quando habebitis epulum,]hoc eſt,ſplendidam præparatiõem ciborum ſiue cõmune conuiuiũ ex cauſa legitima, ſicut poſt victoriam Iudith,& poſt Mardochæi promotionem.[& dies feſtos]præſertim feſta ſolennia,[& ca
Iudit.15. Heſter 8. lendas]hoc eſt,exordia menſium[canetis tubis]miniſterio ſacerdotum[ſuper holocauſtis & pacificis victimis].i.in oblationibus ſacrificiorum veſtrorum, quæ tunc offeruntur per ſacerdotes pro vobis in holocauſta victimasq; pacificas. [vt ſint vobis in recordationem Dei veſtri.]hoc eſt,quatenus ex illo clangore excitẽtur animæ veſtræ ad deuotionem maiorem, ſicq; per hæc,& per obedientialẽ obſeruantiam horum, Deus miſericorditer memor ſit veſtri,& orationes oblationesq; veſtras dignetur ſuſcipere.Cur non exprimitur hic oblatio ꝓ peccatoꝝ?An forte in ea non erat clangendum,quoniam cum contritione & ſalubri triſtitia extitit immolanda?Conſequẽter deſcribitur,quo tempore filij Iſrael à monte Sinai ſint ꝓgreſſi.[Anno ſecundo]egreſſionis ex Aegypto,[menſe ſecundo]anni eiuſdem,[vicеſima die menſis,]huius menſis ſecundi,[eleuata eſt nubes de tabernaculo fœderis,] progrediendo in aere ex ductu & motu angeli ſancti eam regentis.[profecti q; ſunt filij Iſrael per turmas ſuas,]ſicut diuiſi atq; diſpoſiti erant, prout ſuprà dicebatur. [& recubuit].i. quieuit [nubes in ſolitu-

ſolitudine Pharan,]quæ ſecundũ Scholaſt.hiſtoriã eſt maxima ſolitudo,quã modo Sarraceni inhabitant. [Mouerunt q; primi caſtra filij Iuda] cum tribubus duabus ſibi adiunctis,qui tanq; fortiores & audaciores,in prima acie cæteros ꝓceſſerunt ad cæteroꝝ tutamen.[Depoſitumq; eſt tabernaculum].i.q; cito nubes cœpit procedere,ſacerdotes in tabernaculo inuoluerunt inuoluenda, & tradiderunt ea Caathitis portãda:q; facto,Gerſonitæ & Merarite ingredientes,diſſoluerũt & depoſuerunt tabernaculum & atrium eius, & portabant ea in curribus,prout ſuprà patuit.ideo ſubdit:[q; d portãtes, egreſſi ſunt] poſt nubem & poſt tribum Iuda,eiuſq; ſocios,[filij Gerſon]qui mollia deferebãt,[& Merari] qui dura portabãt. [Profectiq; ſunt filij Ruben]cum ſibi adiunctis in acie ſecunda,[profectiq; ſunt & Caathitæ portantes ſanctuarium].i.ſacratiora quæ in tabernaculo continebãtur, videlicet arcam, propiciatorium,menſam,candelabrum, vaſaq; ſacra, & cætera capitulo quarto expreſſa. [Tamdiu tabernaculum portabat] non integrum, ſed diuiſum modo ꝓdicto, [donec venirent ad erectionis locũ,]vbi ſ. nubes quieuit, & tabernaculum rurſus cõpaginabatur, eleuabat & figebatur. [Mouerunt & caſtra filij Ephraim] cum duabus tribubus ſibi adiunctis qui erant tertia acies,& erant ad occidentem.[Nouiſſimi caſtrorum omnium ꝓfecti ſunt filij Dan,] q cum ſocijs ſuis erant ad aquilonem. Sicq; Caathitæ cum ſacris quę inuoluta portabãt,in medio oĩm ibant, quaſi vniuerſaꝝ tribuum aciebus vallati ſecũdũ quatuor plagas terræ,omnibus quaſi paratis ad defenſionem ſacroꝝ.¶Circa prædicta ait ſanctus Hieronymus:Suppu Hieron. temus dies,& inueniemus quinquageſimo die egreſſionis ex Aegypto legem latam in monte Sinai,vnde pentecoſtes ſolennitas celebratur, & Euangelij ſacramentũ ſpiritusſancti deſcenſione cõpletur.In hac mãſione Sinai,media pars Exodi, & totus Leuiticus, Numerorũ Exo.20. quoq; nõ modica ꝓcepta,atq; per ſingulas tribus diſtributio, principumq; oblatio,ſunt deſcripta. ¶Inſup magiſter in hiſtorijs ſcribit:Quoniã primo anno,menſe tertio,venerunt in montẽ Sinai,& ab eodẽ egreſſi ſunt anno ſecũdo,viceſima die menſis ſecũdi, patet q; in hac mãſione ſederunt fere p annum,& d; tuor dies ibi fuerunt: q d difficile eſt inuenire,niſi forte fuerit annus emboliſmalis.[Dixitq; Moſes Obab filio Raguel Madianitę].i.nato de terra Madian,quoniam fuit filius Iethro,qui alio nomine vocatus eſt Raguel,eratq; ſacerdos Madian,cuius filia fuit Moſis vxor.[cognato ſuo].i.affini,qui vxor ſua fuit ſoror iſtius Obab.Alij tñ nonnulli dicũt, q; Obab iſte fuit ipſemet Iethro, quos ſeqtur Lyra:quia(vt ait) in Hebræo haberur,ſocero ſuo. Ad quod Rabbi Paulus reſpondet, q; R.Paul⁹. dictio illa hebraica ſignificat ſocerum & cognatum. In Scholaſtica quoq; hiſtoria legit, q; Obab fuit frater vxoris Moſis.[Proficiſcimur ad locum quem dominus daturus eſt nobis,] niſi obicem peccãdo ponamus,[veni nobiſcum,vt benefaciamus tibi.Cui ille reſpõdit:Non vadam tecum,ſed reuertar in terram meã.Et ille:Noli,inquit,nos relinquere. Tu enim noſti in quibus locis per deſertum caſtra ponere debeamus:]quia videlicet Obab iſte natus fuit de terra deſerto huic propinqua. [& eris ductor noſter.] Ex his apparet q; Obab iſte non fuit Iethro,quoniam in Exodo legitur qualiter Iethro in ſuam redijt terram. Et ſi dicatur,vt alii qui dicunt,q; diſpoſita domo ſua,ad Moſen ſit reuerſus,atq; ad Iudaiſmum cum ſuis cõuerExo. 18. ſus,nõ eſt veriſimile q; rurſus voluiſſet ad ſua reuerti, vel q; reddidiſſet ſe ita difficilem ad remanendum cum Moſe.¶Præterea mirum videtur, q; Moſes qui certiſſimo nubis ac angeli ductu dirigebatur,& cæteri Iſraelitæ cum ipſo, nec aliter incedere aut quieſcere potuit, petijt huius viri ducatum. Ad hoc quidam reſpondent, q; quamuis motum nubis aſſequi tenebantur,tamen Obab iſte cognouit quæ loca erãt magis accõmoda ex parte ſitus,& ex vicinitate aquæ,& paſcuarum, quæ item loca eſſent ſecuriora, & in talibus poterat eos dirigere, & media itinera compendioſiora mõſtrare. Poteſt etiã dici q; diuina ſubſidia non excludũt humana. Nam & Ezechias videns regem Aſſyriorum venire aduerſum ſe, totam ſpem ſuã 4.Re.19. collocauit in dño, nihilomin⁹ fecit ad reſiſtendum quicquid potuit vi humana ac ſua induſtria. Porro beatus Gregorius aliter ſoluit,dicendo: Plerunq; ſuadere elatis ſalubria melius Grego. poſſum⁹,ſi profectum eoꝝ nobis potius,quàm ipſis,profuturum dicamus. Hinc Moſes,qui Deo regente & duce columna pergebat, cum cognatum ſuum à gentilitatis conuerſatione vellet educere,& Dei obſequio ſubiugare,ait:Proficiſcimur ad locum quem dñs daturus eſt nobis.Cumq; ille reſpondiſſet,Non pergam tecum:illicò Moſes adiũxit,Noli nos relinquere.Tu enim noſti in quibus locis caſtra ponere debeamus. Non Moſen ignorãtia itineris anguſtabat,ſed vir prouidus elato auditori loquens,ſolatiũ petijt vt hoc præſtaret,requirebat ducem in via,cui dux fieret ad ſalutem. Egit ergo, vt ſuperbus auditor voci ad meliora ſuadenti eo magis fieret deuotus, quo plus putaretur neceſſarius, & vnde exhortatorem ſuum præcedere crederet,inde ſe verbis exhortantis inclinaret.[Cumq; nobiſcum veneris]vſq; in terram nobis promiſſam,[quicqd optimum fuerit ex opibus quas nobis daturus eſt dominus, dabimus tibi.] Non eſt intelligendum, q; Moſes propoſuit omnia huiuſmodi meliora conferre ſuo cognato,ſed tantum quantum ipſe rationabiliter affectaret.Deniq; in textu nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

legitur,an Obab acquieuit:cõmuniter tamen tenetur, ꝙ immo, quia & in Iudicũ libro ha-
Iudic.4. betur:Aber aũt Cineus recesserat quondã à cæteris Cineis fratribus suis filꝯ Obab cognati
1.Re.15. Mosis.Similiter in libris Regum scriptũ est, quẽadmodũ dixit Saul Cineo:Tu feciſti mise-
ricordiã cum omni Israel cũ assenderet de Aegypto.[Profecti sunt ergo de monte domini
viã trium dierꝝ.] Dicũt aliqui, ꝙ per tres dies illos naturales ambulauerũt cõtinue,ita ꝙ nec
noctibus quieuerũt.Siquidem columna ignis aerem illustrauit,& diu iã in mõte Sinai quie-
uerãt.Voluitq; dñs demonstrare q̃ paratus esset,quãtum in se erat, eos cito in terrã promis-
Num. 11 sionis inducere,Vnde in principio sequentis capituli leguntur propter laborẽ itineris mur-
muraſſe.Aliqui tamen affirmãt,ꝙ primo die sui recessus à Sinai mõte,ambulauerũt triũ spa
tium dietꝝ.sed q̃d dictum est,verius reputatur. [Arcaq; fœderis dñi præcedebat eos ꝑ tres
dies].i. per spatium trium dierꝝ. Non em̃ arca ante motũ nubis processit:nube aũt ꝓcedẽte,
oẽs filij Israel mox sequebant. [prouidẽs castroꝝ locum.] non ꝙ arca fuerit viua,aut proui-
dentiæ capax, aut ex sua prouisione quiescens: sed materialiter ꝓuidit locum castroꝝ.i. sua
quiete Deo ꝓuidẽte ostẽdit, ꝙ circa locũ suæ quietis filꝯ Israel deberent cõcurrere atq; quie-
scere. Hinc ait Petrus Comestor: Dicunt Hebræi ꝙ arca præcedebat eos tribus dictis,super
quam nube stante,q̃si ad certum locum cõueniebãt paulatim,q̃dam citius,& aliqui tardius.
Veruntamẽ his obiici potest,qa iam dictũ est,ꝙ Caathitæ qui inter cætera portabãt arcã in-
uolutam,pergebãt in medio populi.Ad q̃d aliqui respõderunt, ꝙ hoc obseruabatur, quãdo
ex aduersariorꝝ incursu timebatur periculũ. Recitat aũt Lyra opiniõem Rabbi Salomonis,
Lyra. dicẽtis ꝙ istud sit intelligendũ de alia arca,in qua reuerenter seruabãtur primę tabulę fractę
R. Salo. à Mose,eo ꝙ erãt digito Dei inscriptę.sed hoc videt cõfictum,cum in libris Mosis per arcã
testamẽti seu fœderis domini,cõmuniter intelligat vna & eadem arca,in qua scilicet duę ta-
bulæ decalogi erãt repositæ. Hinc aliqui opinant, ꝙ sicut in transitu Iordanis arca præcessit
populũ spatio duorꝝ milliũ cubitorꝝ,vt Iosue liber fert,ita in ꝓfectione per desertũ præces-
Iosue 3. sit per spatium memoratũ,vt ex arcæ præcessu filij Israel deuotius atq; alacrius sequerent,&
in hoc fuit exceptio à generali regula Caathitarꝝ.[Nubes quo ꝙ domini super eos erat ꝑ diẽ
cũ incederẽt,]faciẽs eis refrigerationem cõtra solis ardorem.[Cũq; eleuaret arca]vt portare
tur à Caathitis,[dicebat Moses: Surge domine] quasi ad ambulãdũ nobiscũ,surge inquam,
id est,ꝑ modum surgentis te habe,assistendo & succurrendo.[& dissipent inimici tui].i.ido
Iosue 13. lolatræ ac rebelles, hostesq; populi tui succũbãt ac superent à populo tuo.[& fugiãt qui ode
Iu. 7. 11. runt te,à facie tua].i. à tua ꝑsentia seu præsenti effectu tuæ iustitiæ, cũ peccata eorꝝ cœperis
Psal. 67. per tuũ populũ vindicare,sicut in libris Iosue & Iudicum narrat impletum.Hæc aũt loquu-
tus est Moses zelo iustitiæ & spiritu ꝓphetiæ,nõ affectu inuidiæ,& iste versiculus in psalmo
assumptus est & præmissus. [Cum autẽ deponeretur] arca ad quiescendũ vbi nubes quieuit,
taiebat: Reuertere domine ad multitudinem exercitus Israel:] id est, copiosum Israeliticæ
plebis exercitũ. Loquit autẽ Moses de oĩpotenti, incircunscriptibili & inuariabili Deo mo
re humano,quasi Deus populũ præcedendo ac deducẽdo,paululũ discessisset ab eis:ideo po
pulo quiescente orauit,vt Deus reuerteret ad eos,i.ꝑ modum redeuntis haberet se,corda po
puli gratiose vsitando de nouo,dimittendoq; culpas in via cõtractas.

¶De spiritali eiusdem decimi capituli intellectu. Art. XVIII.

Esa. 33. PEr Mosen Christus dux & legifer noster signat, qui vnicuiq; ait prælato: Fac tibi duas
tubas argenteas ductiles. Tuba est prædicatio altisona, audientium excitatiua, quæ in-
struit & accendit,terret,immutat,cõuertit. Vnde dominus dixit propheræ: Quasi tuba
Esaię 58. exalta vocẽ tuã.Tuba argentea,est sermocinatio expedita & gratiosa,sicut de Christo fate-
Lucę 4. tur Euangelista:Mirabantur oẽs in verbis gratię quæ ꝓcedebant de ore eius.De sacra quoq;
scriptura ait Psalmista:Eloquium domini igne examinatũ.Hæc demũ tuba est ductilis,quia
ad audientium aures iuxta eorꝝ capacitatem dirigitur,& verba diuina ad diuersos fructus du-
cunt,modisq; variis applicant,ac instar cerę hincinde trahunt.Duæ vero tubę,sunt prædica
tio diuinæ iustitiæ ad terrẽdũ, & sermocinatio pietatis diuinæ ad consolãdum, seu duplex
sermo,vtpote ex veteri & nouo testamento assumptus,aut certe doctrina literalis ac spirita
lis,instructio mediocris & sapientialis,cũ dicat Apostolus:Nõ potui vobis loqui q̃si spirituali-
1.Co.3. bus,sed q̃si carnalibus:& q̃si paruulis in Christo lac vobis potum dedi, nõ solidũ cibũ.Sapi-
1.Cor.2. entiã autẽ loquimur inter ꝑfectos. Rursus duæ tubæ sunt ꝓdicatio de miseris & impietati-
bus vitæ ꝑsentis, & sermocinatio de beatitudine vitæ futuræ, ꝓpter quæ oĩa testat saluator:
Mat. 13. Ois scriba doctus in regno Dei,similis est homini patrifamiliãs,q̃ ꝓfert de thesauro suo no-
ua & vetera. Per duas has tubas cõuocat prælatus & ꝓdicator multitudinẽ populi Christiani,
sibi commissi,à vitiorꝝ dispersione,à discordiarꝝ & errorꝝ varietate ac diuisione,eos ad sanc-
tam dilectionem,ecclesiasticã vnitatem, virtuosam cõformitatem reuocando ac pducendo,
quando mouenda sunt castra,i.turbæ fidelium ad spiritalem ꝓfectum & contra pecca-
ta sunt incitandæ.Cumq; increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba:quia dum pa
stor seu

stor seu ꝓdicator vtriscq; sermocinationibus prætactis iam vtitur, tam pusilli q̃ maiores, tam
simplices q̃ eruditiores, salubriter ad ipsum concurrunt. Si semel clangueris, venient ad te
principes & capita multitudinis.Semel clangere,est doctrinam ad ꝑsidentes specialiter per-
tinentem proponere:ad quam,qui præsunt,debẽt confluere,quos superiores ꝑlati debent di
ligentissime exhortari, informare, succẽdere ad fructuosam & cõdignã suorꝝ officiorꝝ exe-
quutionem:debent q̃q; altiores ꝑlati,eos qui sub se præsident,vigilanter examinare,qualiter
conuersentur ac præsint. Et si eos inuenerint negligentes aut scandalose agentes,acriter in-
crepent ipsos:qui nisi se emendauerint,de sua statiõe sunt expellendi, & subtituẽdi sunt alij,
qui vita,scientia & ætate extant idonei.Sin autem ꝑlixior atq; cõcisus clangor increpuerit,
mouebunt castra primi,q̃ sunt ad orientalem plagã. Clangor prolixior & cõcisus,est sermo
sonorus & feruidus,protractus & mixtus,in quo nunc blãda,nunc terribilia, nunc alta,nũc
simplicia,nũc plana, nũc mystica depromunt: ex cuius auditu accinguntur ad prælia cõtra
inuisibiles hostes & ad omne exercitiũ virtuosum primi hi,quorꝝ mentibus sol sapientię pri
mo & gratiosius radios sapientiæ & charitatis ardores infundit, quorꝝ exemplo prouocan-
tur & alij minus boni ad meliora, in tantum, vt paulatim etiam vitiosi de suis vitiositatibus
erubescant & cõuertantur.Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant Rom.8.
aduersum vos,clangetis vlulantibus tubis. Apostolus loquitur: Qui in carne sunt, Deo pla-
cere nõ possunt.qui igit cõtra cõcupiscentias carnis viriliter reluctant, de terra.i.de suis cor
poribus egrediunt ad expugnandũ spm̃ fornicationis,spm̃ gulæ, spiritũq; torporis:tales igi
tur debẽt clãgere vlulãtibus tubis.i.seipsos ꝑ verba sacræ scripturę hortari,aiare,accẽdere,&
sua deflere peccata,vt Deus sit memor eorꝝ,& eius ope ꝑualeãt. In epulo q̃q; .i. spiritali refe-
ctione & cõsolatione diuina, in sacrificijs ecclesiasticis, obseruantijsq; festorꝝ clangendũ est
tubis,Deo humiliter gratias agẽdo,psallendo,& alios informãdo.Anno secundo,mense se-
cundo,eleuata est nubes de tabernaculo fœderis. Tabernaculum, iuxta prædicta,est eccle- 1.Cor.13
sia & quæcunq; fidelis aia, in qua ꝑ fidem & charitatẽ cõmoratur altissimus. Nubes vero est
gratia spũsancti,seu cognitio Dei ꝑ speculũ & ænigma: quæ eleuat, dum aias nostras leuat
ad altiora, vt intueamur & feruide diligamus æternã & increatã veritatem, & bonitatẽ illã
perfectionaliter penitus infinitã: q̃d secundo agit anno, hoc est, in proficientiũ statu & eius
processu,quia tunc incipit fieri.Ad huius nubis ducatũ oẽs vere Israelitæ,fide & opere Chri
stiani,ordinate sequuntur ac decenter procedũt,vnusquisq; in ordine suo,iuxta suæ exigen-
tiam vocatiõis.¶Postremo,exemplo Mosis, discat ac studeat vnusquisq; proximos suos, co
gnatos,amicos,domesticos humiliter & facete hortari,& quem ꝑ apertã increpationem nõ
valet lucrari,ꝑ quandã conetur solertiã à via perditiõis ad semitã reducere lucis.Bonus itaq;
Chrianus dicat ꝓximo & propinquo:Proficiscimur ad locum quẽ dñs Deus noster datur
est nobis,ad paradisum cælestẽ,ad patriã ciuium supernorꝝ,ad locũ amœnitatis immensę &
iucunditatis æternæ:veni nobiscũ ꝑ fidem & charitatẽ, ad plenã æternaliterq; securã pergen
do felicitatem,vt bñfaciamus tibi,cõmunicando tibi in via gratiarꝝ charismata nobis colla
ta,atq; in patria dona glorię ibi ꝑstanda.Quod si ille renuerit,nõ volendo terrena relinque-
re,neq; carnalia aspernari,dicamus:Noli nos relinquere. q̃si & nos eius indigeamus duca-
tu.vix nãq; est aliquis, quin saltẽ in aliqbus valeat nobis cõsilio auxilioq; prodesse. Profecti
sunt ergo de monte dñi viã trium dierum.Mons dñi est,ecclesia militãs,de qua loquit Esa-
ias:Erit ꝑparatus mons dñi in vertice montiũ.Ab hoc mõte est procedendũ ad triumphan-
tis ecclesiæ sublimitatem via triũ dierꝝ.i.actione fidei,spei & charitatis,seu ꝑ obseruantiã tri-
plicis legis, videlicet naturalis, diuinæ & positiuæ, ꝑ exercitia viæ purgatiuæ, illuminatiuæ
& ꝓfectiuæ,ꝑ fidẽ testimonioꝝ,ꝑ adimpletionẽ ꝑceptorꝝ,ꝑ superogationẽ cõsiliorꝝ.Arcaq;
fœderis dñi ꝓcedebat eos ꝑ tres dies. Hæc arca est Chri humanitas, q̃ in omni virtute ꝓcessit Ioan.14.
nos in sua infantia,pueritia & adolescentia, ꝓuidens locum castroꝝ, quẽadmodũ ait:Vado Ioan.17.
parare vobis locũ. Itẽq;:Pater,volo vt vbi sum ego,& illi sint mecũ. Itaq; qui se dicit in Chri 1.Ioan.2
sto manere,debet instar ipsius ambulare.Nam ipse est via,q̃ ait:Nemo venit ad patrem nisi ꝑ Ioan.14.
me.Postremo,zelo boni cõmunis accensi,dicamus cũ Mose:Surge dñe,& dissipentur inimi
ci tui oẽs, videlicet infideles, tyranni & persequutores ecclesię sanctę, q̃ destruantur & per-
eant in ꝓsenti, quantum ad id q̃d infidelitatis & vitiositatis in ipsis est, vt salubriter mortifi-
centur,& desinãt tales esse quales fuerũt.Quod si obstinati,incõuertibilesq; permãserint,ex-
pedit eis vt auferantur. Dicamus quoq;, Reuertere dñe ad multitudinem exercitus Israel.i.
populũ Christianũ,qui tanq̃ exercitus Dei est ordinatissime institutus,pñssime visita: immo
assidue innoua in eodem gratiarꝝ tuarꝝ charismata:& ecclesiam,quam propter nostra faci-
nora lamentabiliter reliquisti,gratiosissime præueni,inhabita,& reforma.

¶Elucidatio literalis cap. XI. Interea ortum est murmur populi. Art. XIX.

DEscriptis magnis & varijs beneficijs atq; statutis Dei omnipotentis,consequenter nar
rantur maleficia & ingratitudines populi. [Interea ortum est murmur populi, id est,

Universidad de Deusto
Biblioteca

multorum de populo,[quasi dolentium.]Quasi,dicit hic veritatem,non similitudinem tantum. Ex dolore etenim murmurabant contra dominum, male loquendo aut cogitando de ipso,quasi dure nimis tractauerit eos,nec fecerit quod promisit,vnde infrà dominus loquitur,Detraxerunt mihi per decem vices,Doluerunt autem ,ppter laborem itineris,quia p triduum ambulauerunt continue, prout in literali præcedentis capituli expositione dictum est plenius. [Quod cum audisset * dominus, iratus est.] Auris enim zeli audit omnia, & qui plantauit aurem,nonne audiet? Veruntamen non exteriori auditu aut noua perceptiõe audiuit hoc, sicut neque iratus est per aliquam immutationem aut alterationem affectus, sed intra se intellectualiter cognouit, & effectum iustitiæ exequendo, per modum irascentis se habuit.[& accẽsus est in eos ignis domini].i.ignis diuina virtute, angelicoq; ministerio formatus, incendit murmuratores illos. [deuorauitq; extremã partem castrorum] hoc est, eos q lõge sequebãtur in vltimis,vt cõmuniter exponitur.Illi enim præ cæteris lassi fuisse videntur, quanquã quædã tribus in vltimis erant dispositæ. ¶Lyra aũt scribit hoc loco:Extrema pars accipit dupliciter, scilicet de parte superiori & inferiori, ficq; per extremam partem secundum quosdã intelligit vulgus, secundũ alios aũt ipsi maiores de populo: & hunc sensum sedum sequit Rabbi Salomon,dicens q; seniores populi q erãt principales,meruerant mortẽ, & Nadab & Abihu cum eis,quando viderũt Deũ:sed quoniam dominus eo tempore q̃ data est lex de nouo,noluit miscere luctũ cũ gaudio de legis receptione concepto, ideo distulit mortẽ Nadab & Abihu,vsq; ad dedicationem altaris:mortem aũt septuaginta seniorũ, distulit vsq; ad illum locum, in quo fuerũt negligentes de repressiõe murmurationis populi, quẽ tenebantur regere,sicut & Moses,& quia forte murmurauerũt. Hæc Lyra,contra quæ scribit Rabbi Paulus: Per hoc q̃d dicitur, deuorauit extremam partem, non datur intelligi, q; deuoratio ista sit facta in vulgo vel in maioribus, sed solum ostendit, q; nõ sit facta per omnia castra,sed per quandam partem,quæ tamen non determinatur in litera.Nec culpandi sunt seniores,quasi negligentes circa repressionem murmurationis populi quia si sic, etiã Moses & Aaron fuissent inde culpandi,qui præ cæteris tenebantur ad regimen populi, propter q̃d opinio Rabbi Salomonis non tenetur ab alijs expositoribus Hebræorũ.Hæc Rabbi Paulus.¶Præterea aduertendum, q; verba Rabbi Salomonis videntur penitus imperita & stolida.Nempe q; asserit duos Aaron filios seniores, & septuaginta senes, mortem promeruisse, quando viderunt Deum visione, de qua dictum est Exodi vicesimoquarto, irrationabile est omnino,textuiq; contrariũ.Non em̃ viderunt eũ in suæ deitatis essentia,nec aliter nec clarius cum viderũt,q̃ ipse se eis ostendit. Nec altius ascenderunt q̃ Moses eis pr̃fixit, nec scriptura alicubi tangit eos tũc mortem promeruisse,immo scriptura Leuitici decimo, & in multis alijs locis euidenter docet Nadab & Abihu esse combustos,eo q; ignem alienum coram dño obtulerunt.¶Porro septuaginta senes,quos Rabbi Salomon dicit in hac plaga esse occisos ab igne,secũdum eũ nõ fuerũt septuaginta senes, qui in isto legunt capitulo assumpti ad regimen populi in adiutoriũ Mosis,sed alij de qbus suprà scriptũ est.Veruntamẽ ratio Rabbi Pauli contra Rabbi Salomonem inducta, non includit. Eadem em̃ ratiõe duodecim principes,qui(vt infrà habet) iussi sunt suspendi pro excessibus populi, nõ fuissent magis q̃ Moses Aaron;q; culpãdi.[Cumq; clamasset populus ad Mosen,vt oraret pro eis:]Qui fuerũt isti qui clamauerunt ad Mosen? forte q; aliqui q nõ murmurauerunt, ex compassiõe orauerunt ,p pereuntib⁹, vel murmuratores no fuerunt omnes simul succensi, sed illi in primis qui erãt magis culpabiles,quorum exemplo alij territi pœnituerunt,& Mosis flagitauerunt suffragium.[orauit Moses ad Dominum,& absorpt⁹ est ignis.] ita q; meritis & precib⁹ Mosis ignouit dominus & pepercit.[& vocauit nomen loci illius, incensio.] Consuetudo nãq; fuit, p̃sertim Hebræis, imponere nomina rebus ab aliqua proprietate, euẽtu aut actione. [vulgus quoq; promiscuum]id est,vtriusq; sexus,[quod ascenderat cũ eis].i. cum Israelitis exiuit de Aegypto,quæ situ bassior fuit,q̃ terra promissionis. vnde in Exodo legitur, vulgus promiscuũ innumerabile ascẽdit cũ eis.[Flagrauit desiderio carniũ,] id est,ardẽter optauit carniũ esum,intelligendo p carnes,quoscũq; delectabiles cibos. Nam paulopost in querimonia horum,fit mẽtio nõ solum de carnibus,sed de alijs cibis: immo vt fert,verbum hoc carniũ,nõ habet hic in Hebræo. Vidi quoq; textus correctos,in quib⁹ non habebat. Isti fuerunt Aegyptij,& secundum magistrum in historijs,fuerunt serui & ancillæ. Aliqui quoq; affirmant, q; ex mirabilibus in Aegypto visis,fuerunt ad Iudaismum conuersi.[sedens & flens]ex dolore, quia carebat cibo optato, [iunctis sibi pariter filijs Israel,] qui erãt peliuiores ad huiusmodi gulã,voluptatẽq; gustus.[& ait]vulgus illud cũ sibi adiunctis:[Quis dabit nobis ad vescendum carnes?]q̃si dicãt,multum optamus vt aliquis det nobis. ¶Circa hoc scribit q̃dã: Patet q; petitio ista fuit iniusta, qa adduxerãt secum de Aegypto animalia multa. Nec potest dici q; erãt cõsumpta,q̃m infrà continet, Filij Ruben & Gad habebant pecora multa: ideo inde poterant carnes habere,sed ex auaritia parcebãt animalib⁹ suis,& quia optabant carnes delicatiores.

R. Salo. Leuit.10 Nũ.16. & 17.

R. Paul.

R. Paul⁹

R. Paul.

Exo. 18.

Num.14 Num.16 Sapie.11. Psal. 93.

Exo. 12.

Num.22

licatiores.Hæc ille.Circa quæ dico,q; vtiq; petitio illa fuit iniusta,& q; ex Aegypto duxerũt aĩalia secum multa: sed ratio qua probat illa nõ fuisse cõsumpta, non inuenit idonea: siq dẽ q̃d allegat de filijs Ruben & Gad, fuit post interfectionem duorum regum Amorrhæorũ Seon & Og,de quorũ regnis acquisierunt innumerabilia pecora, vt in Deuteronomio habetur: ideo authoritas allegata,posset de illis exponi pecoribus.Verũtñ satis probabile est,q; pecora eorũ ex Aegypto educta, nõdum erãt consumpta. Nam in Exodo leguntur de carnium murmurasse defectu, & earũ esum optasse antequã ad montem Sinai deuenerunt,& pecora multa habebant.Augustinus vero aliã tangit super Exodum causam, cur suis pepercerunt iumentis,ne scilicet animalibus suis cõsumptis,deessent tandem pecora ad immolãdum necessaria,quia in solitudine illa fuit pascuorũ inopia,& per cõsequẽs,minor iumentorũ fœcũditas. ¶At vero Guilhelmus Parrhisiensis libro de fide & legibus, aliã causam assignat, cur Israel in solitudine non edebãt sua iumenta: quia videlicet tãtæ carnificinę odorem pati nõ potuissent in loco,quo erant sic conglomerati, & vbi erat tam planus & patẽs commorãtiæ situs. Insuper arbitror posse dici, q; vulgus istud promiscuum fuit egenũ, nec pecora ,propria habẽs,p̃sertim si iuxta prĉallegata erant famuli & ancillæ: & idẽ de sibi adiunctis potest quis opinari,p̃sertim cũ nõ videatur probabile,q; maiores de Israel se illis adiunxerint.[Recordamur piscium q̃s comedebamus in Aegypto gratis].i.sine precio,vt quidam exponũt. Lyra tamen exponit sic,gratis,i.precio paruo,quia non potest intelligi,quòd pro nihilo,cũ etiam paleæ ad conficiendum lateres non darentur eis gratis.Quocirca dicendum,q; paleæ non dabantur Hebræis gratis. Isti autem fuerunt pro maxima parte vulgus Aegyptium. Nec tamen Hebræi paleas illas emerunt pro precio,sed collegerunt laboriose, & hoc modi eo tempore,vtpote post accessum Mosis ad Pharaonem vsq; ad breue temp⁹, ante vero dabantur eis diu & gratis pro conficiendis lateribus. Deniq; reor ,pbabile, quòd tam isti Aegyptij quàm Hebræi eis adiuncti, frequenter comederunt pisces sine precio in Aegypto, quia per diuersa Aegypti loca fluit Nilus,hincinde diuisus,piscibusq; abundans: sicq; in certis locis potuit piscatio aliqua esse communis,sicut videmus in terris istis. [In mentem nobis venium cucumeres.] Cucumer est species melonis,præcipue pro infirmis, aut terræ nascentium genus,siue(vt aliqui dicunt) cucurbitæ.[& pepones]quæ sunt alia quædam species melonis.[porriq; & cepę & allia,]id est,ista & cõsimilia additamenta,seu quodammodo condimenta principalium ferculorum.[anima nostra arida est].i. omni solatio destituta, & præfatis humidis cibis priuata. * Quo quæri potest,qualiter verum sit hoc,cum scriptũ sit in Sapientiæ libro:Paratum panem de cælo præstitisti eis sine labore,omne delectamentum in se habentem,& omnis saporis suauitatem.Sed hoc paulopost soluetur. [Nihil aliud] ad victũ pertinens:respiciunt oculi nostri,nisi Man].i.manna. Hoc dixerũt tanq̃ valde ingrati,aspernantes & fastidientes panem illũ cælestem. [Erat aũt Man quasi semen coriandri] .i. paruulum quantitate,& in figura simile semini illi. Estq; coriander herba seu fructus,qui inter olera seu terræ nascentia odorifera cõputatur.[coloris bdellij].i. albi & clari, semen aũt coriandri est nigri coloris. Dicuntq; aliqui q; bdellium sit gummi cuiusdam aromaticæ arboris,cuius lachryma lucida est,gustu amara,sed boni odoris. Hinc in Exodo scriptũ est: Erat quasi semen coriandri,album,gustusq; eius quasi similæ cum melle. [Circuibat q; populus] quia manna iacuit in castrorũ circuitu.[& colligens illud,frãgebat mola,siue terebat in mortario coquens].i. ex manna ita in puluerem cõminuto,formans panes [in olla.] Sicut & aliqui panes fiebant in sartagine,id est,in patella,quidam in aqua,vt lagana,vt in Leuitico habetur.In Exodo legitur:Erat Man minutum,apparuitq; in solitudine minutum, & quasi pilo tusum in similitudinem pruinæ.quid ergo necesse fuit illud frangi aut mola teri? Ad hoc aliqui dicunt,q; soli mali hoc fecerant,quia manna fuit eis insipidum, idcirco quærebant illi varijs modis saporem meliorem adijcere,nec valebãt, quoniam ex tali decoctiõe naturalis sapor mannæ mutabatur in peius.[& faciens ex eis tortulas,] id est,paruos panes, [saporis quasi panis oleari,]id est,panes suaues,vt est panis factus ex pasta,in cuius pistione mixtũ est oleum.In Exodo autem legitur, gustusq; eius quasi similæ cum melle. Simila quippe est delicatissima tritici farina. Sicq; panis iste erat valde suauis, instar panis confecti ex simila melle admixta. Cur ergo quibusdam non sapuit? Respondetur q; propter eorum malitiã. Naturalis etenim sapor mannæ,extitit dulcis & talis,vt dictum est: supernaturalis vero sapor ipsius fuit, quo bonis sapiebat secundum voluntatem eorũ. Si em̃ optabãt, sapuit eis vt caro, & itẽ vt pisces,sicq; descẽdẽdo vlterius. Tertius vero & accidentalis sapor ei⁹ fuit,quẽ habuit in iniustis,q⁹ fuit insipidum.Hinc in Sapientiæ volumine dicitur Deo:*Supersubstantiam tuã & dulcedinem quam habes in filios,ostendebas.Deseruiens em̃ vniuscuiusq; voluntati,ad q̃d quisq; volebat cõuertebatur.Vnde prælallegata authoritas qua dicit,q; omne delectamentum cõtinuit,intelligenda est quantum ad virtuosos. De his super Exodum plenius scripsi.[Cũq; descenderet nocte super castra ros, descẽdebat pariter & manna.] Ros nõ so-

Num.21 Deu.20.

Exo. 16.

Augusti.

Exo. 16.

Exo. 1.2.

Sapi. 16.

Exo. 16.

Leui. 20 Exo. 16.

Ibidem.

Sapi. 16. *substantiã

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum descendit sup castra,sed & super terram,iuxta qđ in Exodo dicit:Manè ros iacuit p circuitum castroꝝ, & ita manna simul cum rore descendit, qđ super Exodum diffusius est expositum.[Audiuit ergo Moses flentem populum per familias]quia in eadem tribu erant diuersæ familiæ iuxta præhabita, & [singulos] murmuratorum illorum, non singulos totius populi,[per ostia tentorij suit]quia in foribus tentoriorum suorum sedebant plorando. Veruntamen non audiuit distincte singulorum lamenta, sed omnium fletum audiuit confuse, vel aliquo sibi narrante percepit, qualiter omnes illi ac singuli flerẽt. [Iratus est furor domini,]hoc est,rigor diuinæ iustitiæ valde exercuit vltionem in eos, prout infrà in isto habetur capitulo.[sed & Mosi intolerãda res visa est,]id est,res valde molesta, & quodammodo intolerabilis,tam insolentem & improbam ferre turbam in querimonijs & murmurationibus ac malitiosis fletibus suis.[& ait ad dominum:]non ex indignatione aut impatientia,sed ex quadam pia familiaritate atq; tristitia bona.[Cur afflixisti seruum tuum?]id est,cur me famulum tuum permittis ita affligi,ita q̃ paci internæ & contemplationi vacare non queo vt opto?[Quare non inuenio gratiam coram te?] id est,quare non habes me supportatum ab onere isto,vt sæpe rogaui,nec desideratam tranquillitatem mihi largiris?[& cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me?]hoc est,curam tantæ plebis mihi cõmisisti, ex qua commissione mihi incumbit omnium horæ causas & importunitates sufferre, & solicitari p eis. Contra hoc obijci posset, q̃ Deus concesserat Mosi in adiutorium Aaron fratrem suũ & alios multos,videlicet tribunos,centuriones,decanos:sed ista obiectio ex sequentibus verbis augetur,ideo infrà soluetur. [Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem,vel genui eam,]quasi dicat, nõ sum mater aut parens carnalis eorum. [vt dicas mihi, porta eos in sinu tuo,]id est, pie & paterne suffer & dirige eos,[sicut portare solet nutrix infantulum,& defer in terram, p quã iurasti patribus eorum?] Vnde mihi carnes, vt dem tantæ multitudini?]hoc est, humana potentia nõ valeo satisfacere petitioni eorum.[Flent coram me,dicentes:Da nobis carnes vt comedamus.]Iam dictum est quod dixerũt,Quis dabit nobis ad vescendum carnes,in quibus verbis nõ videntur carnes petisse à Mose,sed tacite magis à Deo, à qđ & cætera eis dabãtur.Quomodo ergo Moses ait,Flent coram me,dicẽtes: Da nobis carnes? Ad hoc Rabbi Paulus respondet, dicendo q̃ petitio illa populi potuit dupliciter intelligi.Primo, q̃ intendebãt petere dari sibi carnes à Deo miraculose, & hoc maior culpa fuisset.Nam petere q̃ Deus prætermittat ordinem naturæ, ad satisfaciendum concupiscentiæ aliorum inordinatę,vitiosius est, cum ab ordine naturæ plus deuiet. Secundo potest intelligi, q̃ petebant sibi prouideri de carnibus per humanã industriã,secundum qđ duces prouidere solent exercitibus suis de cibis: & hoc leuius esset,cum minus sit præter ordinem naturalem.Hinc Moses volens petitiõem populi interpretari in melius,dixit:Flent corã me &c. Potest etiam aliter responderi,quia & si nõ legantur ante dixisse hæc verba ad Mosen, tamẽ quia Moses hic resumit,datur intelligi, q̃ vtiq; hoc dixerunt,ita q̃ primo dixerunt in generali,Quis dabit nobis carnes? deinde in speciali ad Mosen,Da nobis &c. Nõ enim omnia scripta sunt,sed frequenter ex vno verbo aliud insinuatur,quemadmodũ in Genesi ludas ait ad patrem suum de Ioseph: Interrogauit nos homo per ordinem nostrã ꝓgeniem,& tamẽ ante nõ legitur Ioseph hoc interrogasse. [Nõ possum sustinere omnẽ hunc populum]id est,solus nõ sufficio regere eos. [quia grauis est mihi]id est, valde molestus. sic q̃ Moses discretus & pius,quantum potest,modeste loquitur cõquerendo de populo, declinando ad minꝰ, vt pote minus dicens,& plus innuens. Vnde & Aristoteles docet, q̃ quanuis nunquam à veritate sit recedendum,tamen quãdo quis loquitur de culpa alterius, debet potius declinare ad minus: q̃ autem de ꝓpria culpa, potius declinare debet ad maius. Hic rursus loquitur Moses, q̃si solus præfuerit populo, cum multos habuerit officiatos. Ad istud quidam respõdent, q̃ officiati illi præfati,solum p̃fuerunt & intromiserunt se de temporalib⁹. Moses autem volebat adiutorium habere etiam in spiritualibus. Hæc responsio videtur prætendere, q̃ solus Moses in spũalibus p̃sidebat:cõtra qđ videt, q̃ Aaron põtifex & filij eius sacerdotes,in spiritualibus Mosi subsidia impendebãt. Porro Rabbi Paulus prætactã responsiõem quam sequitur Lyra, emendare conat: Videt, inquiens, magis ꝓprie distinguendum in ista materia, q̃ scilicet tribuni,centuriones,& cæteri ex cõsilio Iethro cõstituti,intẽdebãt tm̃ de iudicialib⁹. Hic vero petebat Moses adiutorium in regimine vniuersali totius populi. Veruntamen ista respõsio pax aut nihil differt à prima.Causæ nãq; iudiciales, de quibus officiati præfati iudicabant,erãt terrenæ,& de rebus minoribus tantum, prout in Exodo continetur. Vniuersale autem regimen populi,spiritalia maxime cõcernebat, vt scilicet viueret iuxta legem.Ideo dicit potest,q̃ Moses ꝑter prætactos officiatos quærebat opem maiorẽ,vt ei in adiutorium donarent viri sapientes & iusti, q̃ p totam plebem illam diffusi, dirigerent eam tanq̃ consiliarij generales. ¶Præterea adhuc remanet quæstio, qualiter Moses solus sustinuit oẽm populum illum. Et respondendum, q̃ solus sustinuit omnem plebem illam, tãquam monarcha in ea, ita q̃

Num. 11.

Exo. 16. Ibidem.

R. Paulꝰ.

Gen. 43.

Philoso.

R. Paul.

Exo. 18.

ita q̃ q̃si regalis,principalis,generalisq; cura fuit ei soli imposita,q̃ & post hæc mansit imposita ei, sed cũ subsidio ampliori q̃ ante.[Sin aliter tibi videtur].i. si tibi nõ placet mihi cõferre optatũ subsidiũ, vel ab onere huius præsidentiæ me habere supportatũ,[obsecro vt interficias me].i. de vita hac tollas morte pia seu naturali,non violenta. Sicq; interficere capit hic extẽse, vt interficias me plaga tibi placente, per quã à culpis meis expurger. Ideo subditur [& inueniam gratiam in oculis tuis,]hoc est,remissionẽ culpaꝝ per pœnam vitæ præsentis. Vel inueniã gratiam,ita vt inter sanctos patres in limbo quiescam.[ne tantis afficiar malis] hoc est,tot tribulationibus & inquietudinibus atq; tristitijs ex insolentia populi huius. sicq; exponitur de malis pœnalibus. Forte etiã incidit interdũ culpas saltem veniales occasione regiminis,timuitq; incidere grauiora peccata,sicut & postmodũ incidit culpam incredulitatis ad aquã cõtradictionis: ideo tolli orauit, sicut raptus est Enoch, ne malitia immutaret cor eius. Sed cũ patientia sit virtus moralis,passionẽ tristitiæ moderãs ac refrenãs, ad cuius spectat pfectionem, vt faciat hoiem in aduersis gaudere, nonne istud ad impatientiã pertinuisse videt, q̃ Moses ex tribulationibus sibi inflictis,in tantũ est cõtristatus, q̃ orauit occidi nisi releuaret,ne afficeretur tot malis & tãtis? Et respondendũ, q̃ in aduersis pœnalibus est gaudendũ,non inquantũ aduersa sunt,sed inquantũ à Deo dispẽsante ꝓueniunt, & à vitijs purgãt,multisq; aljs modis sunt vtilia. Vnde inquãtũ sunt vehemẽter afflictiua,& à futura beatitudine dilatiua, immo & impeditiua interdũ à contẽplatione & trãquillitate interna, potest qs de eis moderate tristari & mortẽ appetere, inquantũ est finis p̃sentiũ miseriarũ,& porta vitæ appetibilioris,& hoc nõ ex ipatiẽtia,sed amore quietis internæ & felicitatis futuræ,& ne amplius peccet. Nã & Paulus apostolus:Supra modũ, inqt, grauati sumꝰ supra virtutẽ,ita vt tæderet nos viuere. & Helias: Tolle dñe, quæso, aĩam meã. ¶ Insup q̃ritur,cur Moses in hoc casu ostẽdit tantũ grauamen, nec more solito dñm exorauit,vt populo daret qđ petijt,s. carnes,sed à regimine populi petijt exonerari aut mori. Ad hoc R. Paulus respondet, q̃ ideo nõ rogauit,vt Deus plebi daret optata cibaria,ne populi augeretur malitia. Cõcupiscẽtia nãq; puerile est vitiũ, q̃m instar pueri nõ attẽdit ordinẽ rationis,& quãto plus ei cõsentit ac satisfit,tãto plus crescit quẽadmodũ puer tãto plus crescit in ꝓpria ac pessima voluptate,quãto plꝰ sibi ipsi dimittit. Sed tãc orit quæstio,cur Deus absq; Mosis oratiõe cõcessit populo male desiderata,ad qđ rndebit infrà. [Et dixit dñs ad Mosen:Cõgrega mihi 70. viros de seniorib⁹ Israel,q̃s tu nosti q̃ senes populi sint & magistri.]Istud intelligendũ videtur de his,in q̃bus ætas,morũq; grauitas, seu vita virtuosa atq; sciẽtia cõcurrebant. Nam & (cæteris paribus) seniores tẽpore,sunt præferẽdi ad cõsulendum ac dirigendũ,cum & ipsa experientia in eis magis abũdet, & ex cõsequẽti,prudẽtia vt frequẽter. In decrepitis tñ ratio solet decrescere,nisi ꝑ dona gratiæ specialis iuuet. Tales ergo sunt senes populi.i. digni nosse senũ in populo, q̃ facto & verbo edocẽt plebẽ. Nihilo minus moꝝ maturitas soli senectuti est præferenda,& simili modo prudẽtiæ ideo si in aliquo sit ætas mediocris & virtus abundãs, recte senex potest vocari,præsertim si & prudẽtia vigeat. ¶Circa hæc q̃ritur,cur Deus cõmisit electionẽ hãc Mosi, & videt q̃ nõ debuit ei cõmitti, q̃a non poterat certitudinaliter scire, q̃ essent præfato modo veraciter senes. Quis enim nouit quid agatur in hoie, nisi spiritus eius? Vnde & 1. Regum dñs contestatur: Homo videt ea quæ parent,dñs aũt intuetur cor. Deniq; electio tribunoꝝ & centurionum ac quinquagenariorum, populo fuit cõmissa, vt in Deuteronomij libro habetur: cur ergo non etiam electio horum septuaginta? ¶ Iterum quæri potest, cur Deus voluit in populo suo tam multos præesse,& præter illos, adiecit hos 70. ꝓ populi directione & consultatione. Ad primum horum videtur dicendum, q̃ sicut Apostolus scripsit sanctis viris Timotheo ac Tito, quales ad sacros ordines promouerent, non q̃ illi absq; speciali reuelatione possent pro certo cognoscere,qui essent tales & sacris cõdigni ordinibus, sed vt in hoc adhiberent diligentiam sibi possibilem ad cognoscendum modo probabili,ita de Mose potest dici. Ad secundum dicendum, q̃ tribuni ac similes instituebantur ad præsidendum populo in decisione minorum causarum, idcirco à populo sunt electi. Isti autem 70. assumpti sunt,vt cooperarentur,adstarentq; Mosi in executione vniuersalis regiminis populi, ipsum populum per consilia,documenta,hortamenta q̃ dirigẽdo:idcirco à Mose sunt electi,præsertim quia & spiritum prophetię etiam fuerant sortituri,propter quod decuit eos esse notabiliter virtuosos:quod melius à Mose q̃ à populo poterat sciri. Ad tertiũ respondendum ex verbis sancti Thomę, qui in prima Secundæ,quæst. 105. dissertit: Circa bonã ordinationẽ principum in aliqua ciuitate aut gente,duo sunt attẽdenda: Primũ est, vt omnes aliquam habeant partem in principatu: per hoc enim conseruat pax populi, & oẽs talẽ ordinationẽ amãt atq; custodiũt, vt dicit 2. Politicoꝝ. Aliud est qđ attẽditur secundũ speciẽ regiminis vel ordinationis principatiuæ,cuius cum sint diuersæ species, secundũ Philosophum 3. Politicoꝝ, præcipue tres sunt regnum seu monarchia, in qua vnus principatur secundũ virtutẽ, & aristocratia.i.,potestas optimoꝝ,in q̃ pauci principãtur secundum

Num. 11.

1. Cor. 2.
1. Reg. 16.
Deut. 1.

1. Tim. 3. & 4.
Titi 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cundũ virtutẽ,& democratia,in qua præeſt cõmunitas.i.quidam boni de tota cõmunitate. Hinc optima ordinatio principũ in regno ac vrbibus eſt,vbi vnus ſecundum virtutẽ ꝓficitur qui oĩbus præſit,& ſub ipſo ſunt aliqui principantes ſecundum virtutẽ,& tñ talis principatus ad oẽs ptinet:tum quia ex oĩbus eligi poſſunt, tum quia ab oĩbus eligunt. Talis em̃ eſt optima politia,bene cõmixta ex regno ſeu monarchia,inquantũ vnus oĩbus præſidet,& ex ariſtocratia,inquantũ multi principant ſecundũ virtutẽ: atq; ex democratia, hoc eſt,poteſtate populi,inquantum principes ex popularibus eligunt, aut eligi poſſunt,& ipſa electio principũ ad populũ pertinet. & iſtud fuit inſtitutũ ſecundũ legẽ diuinã. Moſes nãq; & ſucceſſores eius gubernabãt populũ, quaſi ſingulariter oĩbus præſidẽtes, q̃d eſt quædam ſpecies regni. Elegit aũt 70. ſenes ſecundũ virtutem,& hoc erat ariſtocraticũ:ſed democraticũ erat, ꝙ de oĩ populo eligebant. Sequit: [& duces eos ad oſtiũ tabernaculi fœderis] vt in loco ſancto ſuſcipiant dona ſpiritusſancti.[Faciesq; ibi ſtare]quia non poterant tabernaculũ introire, cum nõ eſſent de tribu Leui,ſed foris ſtabant in atrio ante ianuam tabernaculi.[vt deſcendã]non in ꝓpria perſona, aut locum mutando,ſed ꝓ effectũ,& per angelũ mihi miniſtrantẽ.[& loquar tibi,& auferã de ſpiritu tuo].i. de donis ſpũsancti tibi collatis,nõ ea minuendo in te, aut tollendo à te:ſed dona gratiæ donis tuis ſimilia, q̃uis non æqualia, aliꝭ dando. Vnde ſubiungit:[tradamq; eis]ex mea benignitate,& propter cõmune bonũ populi mei, & etiã meritis tuis ac precibus. Sicq; dona gr̃æ in Moſe, erant quaſi cauſa meritoria inſtrumentalis donoꝝ in aliꝭ. [vt ſuſtẽtent tecum onus populi] hoc eſt, in prouidendo, inſtruendo,dirigendoq; plebẽ,te adiuuent. Loquitur aũt Deus de ſpũalibus per modum corporalium rerũ,in quibus aliquid pluribus cõmunicatur per hoc,ꝙ id in multa diuiditur,q̃d vnus integrũ ſolus poſſedit. Verũtamen per hunc loquẽdi modũ inſinuatur, quanta fuerit gratię plenitudo in Moſe,de cuius abundãtia ſic cõmunicatũ eſt aliꝭ.Hinc ait Petrus Comestor:Ablatio ſpũs Moſis, & traditio aliꝭ facta, non eſt intelligẽda diuiſio ſpiritus eius ꝑ partes vel diminutio, ſed illuminatio aliorũ ad regendũ populũ per eandẽ gratiã ſpũalem, per quã Moſes erat illuminatus,ſicut de igne vnius lucernæ multæ illuminant̃ ſine illius imminutione. Veruntamen ſecundũ R.Paulũ, pro eo ꝙ noſtra translatio habet, Auferam: habetur verbũ in Hebr̃eo,q̃d licet multa ſignificet,nunq̃ tamen inuenitur ſignificare idem quod auferre. Translatio Chaldaica poſuit hic verbũ,ſignificans idem q̃d diffundere ſeu protendere,vt ſit ſenſus,ꝙ Deus diffudit ſeu protẽdit de ſpiritu qui erat in Moſe, & dedit viris illis 70. Et forte translatio noſtra primo habuit, Afferam de ſpiritu, & Afferens de ſpiritu tuo, per duplex ff,q̃d ſatis cõſonat translationi Chaldaicæ:& poſtea vitio ſcriptoꝝ eſt poſitũ, auferam & auferens, per literam u. Hæc Paulus.Sed prima pars huius dicti,non videt vera aut certa,q̃m LXX.interpretes tranſtulerunt, Auferã de ſpiritu qui in te eſt. ¶Circa hæc ſcribit Lyra,q̃d tactũ eſt,ſ. ꝙ viri illi,illuminati fuerũt abſq; diminutione gratiæ Moſis,ſicut à lumine vnius candelæ,plures illuminant̃.& addit,Sciendum tamẽ ꝙ iſta ſimilitudo nõ tenet, quantũ ad cauſam effectiuam,ita ꝙ donũ gratiæ exiſtens in Moſe, cauſaret in aliꝭ gratiam effectiue:ſed tantũ meritorie, inquantũ ad preces Moſis ob eius ſublevationem illuminati ſunt aliꝭ. ¶Porro circa & contra hæc verba Nicolai de Lyra,ſcribit R.Paulus multũ prolixe,ſed non multũ reſolute aut ſatis perite, cuius aliqua verba tangam. Itaq; inter cætera ait: Similitudo illa videtur tenere,etiam quantum ad cauſam effectiuam:q̃m Gloſſa ait, Moſes & ſpiritus qui erat in eo,quaſi clariſſimi luminis lucerna fuit,ex qua Deus ſeptuaginta ſenes accendit, ad quos principalis luminis ſplendor aduenit,& origo ipſius nihil damni ex deriuatione accepit. Hæc in Gloſſa. Ex quo patet manifeſte, ꝙ ſpiritus ſeu lumen gratiæ in ſenioribus illis, fuit deriuatum à lumine gratiæ quod erat in Moſe. ¶Deinde R. Paulus ſubiungit: Circa hæc ſunt duo attendenda: Vnum eſt, ꝙ ſpiritus ſeu gratia de qua hic agitur, non eſt lumen naturæ, nec lumen gratiæ gratum facientis, ſed gratia prophetiæ: quia in litera dicitur,Cumq; requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetauerunt. Secundũ eſt, ꝙ illuminatio prophetica, quæ eſt principaliter à Deo, quandoq; tangit mentes prophetarũ mediantibus angelis,vt patet de Moſe in primordiali ſua aſſumptione ad ſtatum propheticum.& quod maius eſt,etiam inter angelos qui ſuperiores ſunt,inferiores illuminant. Eodem modo poteſt de Moſe intelligi circa 70.viros,videlicet ꝙ lumen propheticum mẽti Moſis à Deo infuſum, confortauit lumen naturale ſeniorum, & manifeſtauit eis veritatẽ de his, quæ pertinebãt ad ſtatum regiminis populi, ita ꝙ principalitas huius illuminationis eſt à ſolo Deo, ſecundaria vero illuminatio actiua in Moſe, quẽadmodum luna recipit lumen à Deo mediante ſole. Hæc aũt excellentia rationabiliter Moſi videtur conceſſa inter prophetas, q̃m fuit eximius ꝓphetaꝝ, & ſolus inter illos eſſentiam Dei vidit in vita præſentis ideo meruit & habuit prærogatiuam angelorum Deum videntiũ illuminatione prophetica, ita ꝙ ſicut Deus mediantibus angelis illuminat mentes prophetarum, ſic mediante Moſe per lumen propheticũ ei excellentiſſime collatum,lumen propheticum traderetur viris illis. Si em̃ ſeptuaginta viri à Deo immediate recepiſſent lumẽ propheticũ,ſicut Moſes immediate acceperat,eſſent quodãmodo pares in huiuſmodi regimine,qa magis & minus non variãt ſpeciẽ. Hæc Paulus: Cuius verba,multa quæ nõ videntur poſſe ſaluari,includũt. In primis ergo nõ ſequit: Lumẽ illud gratiæ in ſeptuaginta, fuit deriuatũ à lumine gratiæ quod fuit in Moſe,ergo fuit ab ea,ſicut à cauſa efficiente. Dicitur em̃ aliquid deriuari ab alio, nõ ſolum ſicut à cauſa effectiua, ſed etiã ſicut à cauſa formali,aut exẽplari,aut finali,aut materiali. Secundo quod ait, iſtud de lumine gratiæ datæ 70. viris,eſſe intelligendum ſolum de gratia prophetiæ,non de gratia gratum faciente,non videtur idonee dictũ,immo & de ſapientia atq; prudentia, prout ſunt dona ad alioꝝ gubernationem ſpectantia in rebus diuinis & humanis. Ait nanq; Origenes,& habet̃ in Gloſſa authẽtica: Requieuit ſup eos ſpiritus, & prophetauerunt oĩes. Non legitur requieuiſſe ſpiritus, niſi in ſanctis. Requieſcit em̃ in his qui mundo ſunt corde, qui purificãt ſuas animas à peccato, ſicut nõ habitat in corpore ſubdito peccatis. Peccantes aũt, cõtriſtamus ſpiritũ ſanctum: bene aũt agentes, requiẽ ei paramus. Quod ergo ait de 70. presbyteris.i. ſenibus,qa ſpiritus requieuit in eis, laudem vitæ eorum & virtutes expoſuit. Hæc Origenes & Gloſſa. Itaq; dato,ꝙ ante hanc ſpiritus donationem fuiſſent in charitate & gratia, tamen in iſta donatione gratia gratum faciens & virtutes fuiſſent in eis auctæ. Amplius expoſitores catholici cõmuniter dicũt, ꝙ data eſt ſenioribus illis illuminatio ad regimen populi,quod ad prudentiam pertinet,& ad informationem in lege quod eſt ſapientiæ actus. Deinde quod Paulus iſte adiungit,ꝙ illuminatio prophetica quandoq; tangit mentes prophetarũ mediantibus angelis,quaſi quandoq; tangat nõ per intermedios angelos,ſicut & poſtea innuit,non eſt apte inductum: quia vt Thomas ex verbis diuini Dionyſij probat, atq; in pluribus locis docet, reuelationes propheticæ vniuerſaliter per angelos ſanctos ſunt factæ, ſecundum quod ordo angelicæ hierarchiæ ad humanam,& vtriuſq; ad Deũ habet. Quod item Albertus libro de 4.coæquæuis, & ſuper ſecundũ Sententiaꝝ, & ſuper ꝓphetas ſentire cenſet,aliꝭq; cõmuniter. Quod vero cõſequenter aſſerit R.Paul⁹,ꝙ ſicut Moſes accepit primo gratiã ꝓphetiæ à Deo per angelũ: ſic 70.à Deo per Moſen, quẽadmodũ etiã luna ſumit lucẽ ſuam à Deo ꝑ ſolẽ, nil prorſus valere monſtratur, & textui contrariari probatur:q̃m lumen propheticum Moſis menti infuſum atq; inhærens, nõ potuit operari aut influere in mentes ſeu animas alioꝝ, niſi per exteriora verba aut ſigna vel opera. Ex tali aũt inſtructione aut reuelatione, qua vnus homo alteri futura aut ſecreta reuelat, alius non fit propheta: ſicut nec Pharao & eius miniſtri fuerũt prophetæ,eo ꝙ Ioſeph reuelante,prꝫcognouerũt ſterilitatem 7. annoꝝ. Deniq; in textu manifeſte habet̃, quẽadmodum Deus dixit ad Moſen: Auferam de ſpũ tuo & dabo illis. Et rurſus: Deſcẽdit dñs per nubem, & locutus eſt ad eum, puta ad Moſen, auferẽs de ſpiritu q erat in Moſe, & dans 70. viris: nõ aũt dicitur,ꝙ Moſes de ſpiritu ſuo 70. viris. moxq; ſubiũgitur: Cumq; requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetauerũt: & illa requieſcentia ſpiritus ſancti in ipſis, non fuit ex Moſis informatione aut impreſſione, ſed ex Dei donatione. Poſtremo, R. Paulus ait, Moſen immediate à Deo accepiſſe lumen propheticũ, non cõcordat prædictis ex B. Dionyſio & S. Thoma inductis, immo nec literæ. Apparitiões etẽm, allocutiones, reuelationesq; Dei factæ Moſi, per angelum ſeu angelos ſanctos factæ ſunt ei, non ſolum in rubo, ſed etiam in Aegypto, monteq; Sinai & deinceps: q̃d & in Actibus Apoſtolorum B. Stephanus proteſtatur, & S. Auguſtinus declarat, Magiſter quoq; Sententiarũ libro 2. diſſeruit, immo ex litera iſta oſtenditur. Non em̃ Deus immediate in propria perſona deſcendit in nube, & allocutus eſt Moſen. Sequit: [Populo quoq; dices, ſanctificamini] hoc eſt, deuote diſponite vos ad ſuſcipiendũ gratanter futuram & concupitam carnium refectionem. [Cras comedetis carnes. Ego em̃] dominus Deus [audiui vos dicere: Quis dabit nobis eſcas carnium?] Itaq; ſanctificamini, [vt det vobis dominus carnes & comedatis, non vno die tantum, nec duobus, vel quinq;, aut decem, ſed nec viginti quidem] diebus tantum, [ſed vſq; ad menſem dierum,] id eſt, per integrum menſem, [donec exeat per nares veſtras.] hoc eſt, ad tantum vomitum deueniatis, vt & nares veſtræ inde fœdentur. [& vertatur in nauſeam] id eſt, in faſtidium. Delectationes nanq; ſenſibiles, per ſatietatem in faſtidiũ vertuntur. [eo ꝙ repueritis dominum, qui in medio veſtri eſt.] Si iam dominum repulerunt à ſe per ingratitudinem, improbitatem & concupiſcentiam ſuam, quomodo dominus adhuc in medio erat eorum? Dicẽdum ꝙ quidam eorum repulerũt eum à cordibus ſuis, nõ acquieſcendo inſtinctui diuino neq; angelicor aliꝭ autem non repulerunt, in quorum medio fuit per gratiam. Totum autem à diuerſis partib⁹ ſuis, diuerſas ſumit denoiatiões. Vel adhuc fuit ꝑ eſſentiã, ꝑſentiã atq; potẽtiã, & ꝑ bñficia ac mirabilia multa, etiã inter reprobos illos. ¶Præterea q̃ri poteſt, cur dñs acqeuit irrationabili petitioni ingratoꝝ carnaliũq; illoꝝ. & cur dedit illis materiã tantæ guloſitatis, & qualẽ conſequentiã habet & cauſalitatẽ, ꝙ dñs dedit illis abundantiã illã, eo ꝙ repulerunt eũ à ſe? Et reſpondendũ, ꝙ dñs dedit eis iuſta & bona intẽtione, q̃d ipſi iniuſte & ſenſuali petierũt affectu:

Idem.

R. Paul⁹

Idem.

Exo. 30.

Origen. Eſaię 66. Sapi. 1.

Dionyſ.

R. Paul.

Exodi 3. 13. 19. 20 & 34. Actо. 6. Auguſt.

Gen. 44. & 45.

Universidad de Deusto
Biblioteca

affectu: nec ideo dedit eis abundantiã illã directe, vt ea abuterẽt: sed abusio illa ex ipsorum carnalitate est cõsecuta, ideo sunt puniti. Sic & reprobis cõcedit q̃tidie tẽporalia multa quibus abutunt. Nam & oĩa cooperant eis in malum. Dñs q̃q; voluit oĩpotentiã & liberalitatem suã diffidentibus & ingratis illis monstrare. [& ait Mosi: Sexcenta millia peditum populi huius sunt.] Sic & in Exodo legitur, Sexcẽta fere millia peditum virorũ. Sed obuiare videtur illud superius dictum, Fuerũt oẽs simul filij Israel sexcẽta tria millia virorũ, quingenti quinquaginta. Ad hoc quidã respondent, q̃ in plaga tacta in exordio huius capituli, fuerũt tot mortui, quot vltra sexcẽta millia cõputantur suprà. Sed q̃m istud incertũ est, dici potest q̃ Moses non curauit tam determinate summã illã exprimere, & scriptura non solet minutias numeri ac tẽporis cõputare. Minor quoq; numerus non excludit maiorem. [& tu dicis, Dabo eis esum carniũ mẽse integro?] Nõ diffidendo, diffidendo, aut verbis Dei contradicendo, dixit hoc Moses, sed admirãdo, & modum inuestigando. [Nunquid ouiũ & boum multitudo cædetur,] hoc est, mactabitur, [vel oẽs pisces maris cõgregabuntur &c.] Ex hoc elicitur, q̃ hoc loco per carnes non solũ animalium gressibiliũ, sed & natantiũ corpora intelliguntur. Sic q̃; caro extẽse accipit, quemadmodũ & dum ait Apostolus: Alia caro auium, alia piscium. [Cui respondet dñs: Nunquid manus dñi inualida est?] q.d. Nonne ego oĩpotens sum? ideo non oportet te tantũ mirari aut scisciscitari, immo implebo quod dixi, neutro tñ modo quos tetigisti. [Iã nũc] hoc est, valde celeriter [videbis, vtrũ sermo meus operẽ cõpleat.] Iang dicat, videbis q̃ vtiq;, & tñ non tibi prędico modũ. Verunth ista responsio dñi videtur sonare, quasi Moses ex desperatione facti aut dubitatione fuisset locutus. Vnde vt refert Lyra, quidã Hebrçorũ doctores dicũt, q̃ dubitauit hoc loco, & q̃ hic peccauit tam grauiter, sicut ad aquas contradictionis: non tñ statim fuit punitus, nec eius punitio est hic expressa, quẽadmodum ibiq̃m istud peccatũ eius fuit coram dño in secreto, illud in publico. Alij Hebrçi dicũt oppositũ, & sicut nunc dictũ est, quibus concordant expositores catholici, q̃ & Glossa ait ex Augustino: Quærit, vtrũ hoc Moses diffidẽdo dixerit, an quærẽdo. Si diffidendo, cur hoc non exprobrat ei à dño, sicut ad aquas cõtradictionis? Si inquirendo, responsio dñi obuiare videt, quæ quasi redargutio, sonat. sed puto dñm sic respõdisse, tanq̃ non voluerit dicere modum quem ille quærebat, sed opere ipso suam demonstrare potentiam. [Venit igitur Moses, & narrauit populo verba dñi] de adiutorio sibi dando in regimine populi, atq; de esu carnium eis præstando. [Cum q̃; requieuisset in eis] videlicet in septuaginta senioribus, [spiritus dñi] de quo in Psalmo: Spiritu oris eius omnis virtus eorũ. [prophetauerunt, nec vltrà cessauerunt.] hoc est, spiritus pphetię mãsit in eis, ita q̃ deinceps tempore opportuno pphetauerũt. Verũ vt fertur, verbũ Hebraicũ pro quo habemus, cessauerũt: significat etiã, addiderunt, & ita exponũt Hebræi, Nec vltrà addiderũt: hoc est, nõ pphetauerũt, nisi in illo die. q̃d nõ videt idonee dictũ, q̃a ppter cõmunẽ populi vtilitatẽ & directionem, data fuit gratia prophetiæ senibus illis: ideo durante eorũ officio, mãsit in ipsis saltem tẽpore opportuno, nisi forsan posuerint obicem. [Remanserãt aũt in castris duo viri,] non ex elatione aut inobedientia, sed humilitate, q̃m tanto officio se reputabant indignos, sicut & Saul se absconderat domi, dum erat promouendus in regem. [super quos requieuit spiritus:] qui super humiles & in humilibus requiescit seu cõmoratur. [Nam & ipsi descripti fuerant:] hoc est, inter electos à Mose computati, & nominatim conscripti. ¶ Circa hoc recitat Lyra fabulam R. Salomonis, dicentis q̃ Moses de qualibet tribu elegit sex senes, videlicet septuagintaduos, ne aliqui ei indignarentur, si plures de vna tribu, q̃ de alia elegisset, scripsit q̃; in schedulis septuaginta hoc nomẽ, Senex: & duas posuit schedulas, in quibus nihil extitit scriptum, cõmisit q̃; singulis ex vase accipere vnam schedulam ad fortunam, affirmãs q̃ Dei esset voluntas, illos duos non esse computandos in numero septuaginta, qui caperent schedulas nõ inscriptas, ideo dicitur de istis duobus q̃ erant descripti, quia schedulas scriptas accepetant. Sed istud non videtur literæ consonare, quia non sequitur, acceperũt schedulas sic descriptas, ergo ipsi descripti fuerunt. [Cum q̃; prophetarent in castris, cucurrit puer] qui secundum quosdam Hebrços fuit Gerson primogenitus Mosis. [& nunciauit Mosi, dicens: Eldad & Medad prophetant in castris.] Erant enim tanto feruore repleti, q̃ se cohibere nequibant. Hi duo viri, vt in Scholastica habetur historia, secundũ Hebræos fuerunt fratres Mosis ex patre, non ex matre, q̃a post legẽ acceptã, Amrã mandante Mose, dimisit primam cõiugem Mosis matrẽ, q̃m amita sua fuit. duxit q̃; aliam, de qua suscepit hos duos, sed iuxta hoc, nondum fuissent bimi, i. duorum annorũ, quia à lege data nondũ fluxerant duo anni. Hæc ibi. Veruntamen quidam dicunt, q̃ Moses in spiritu præuidit se legem accepturum, & ante realem eius acceptionem, suo patri illud mandauit. [Statim Iosue minister Mosis] specialis & familiaris, ideo subdit, [electus e pluribus] Fuit enim vir valde egregius, nõ solum à Deo sublimiter, sed à Mose quoq; in specialissimũ ministrum electus, & ita nũc cõmendatur, quia paulo post increpat, ne videret ex malitia peccasse. [ait: Domine mi Moses, pro-

Exod. 18. Num. 1. Ibidem. 1. Co. 15. Nũc. 20. Psal. 105 August. Nũc. 20. Psal. 32. 1. Re. 10. Esaię 66. R. Salo. Eusebi.

ses, phibe eos.] Quare hoc ait Iosue? Forsitã, q̃a putauit eos ex superbia, vel ex inobedientia nõ venisse cũ alijs iuxta Mosis iussionem, ideo dubitauit, an vere spũs prophetiæ haberent. Vel videbatur ei contra honorẽ Mosis, q̃ prophetabant eo absente, quasi non adiuti meritis & precibus Mosis, ad obtinendam huiusmodi gratiam. ideo subditur: [At ille: Quid, inquit, æmularis pro me?] hoc est, cur talem zelũ non satis discretum, habes pro meo honore, vt videaris quodãmodo inuidere gratiæ aliorum? [Quis det vt oĩs populus prophetet, & det eis Deus spiritum suum?] q.d. Non meum priuatum, sed Dei quæro honorem, & vniuersorũ salutem ac bonum cõmune: ideo opto, vt tam dona gratię gratis datæ, q̃ gratiæ gratum facientis omnibus cõdonentur. Deniq; in his verbis frequẽter innuitur personalis distinctio in diuinis, atq; persona spiritus sancti, & q̃ ei approprietur largitio gratiarum, q̃ item ipse his detur à patre, quibus dona gratiæ conferuntur, quanuis obtenebrati perfidi Iudæi, hæc oĩa negent. Quidam vero Hebræi affirmant, q̃ Heldad & Medad prophetabant de obitu Mosis, subsitutione q̃; Iosue in principatu, q̃ item Iosue populum in terram promissionis induceret: ideo Iosue motus fuit hęc dicere, q̃a ex humilitate noluit hoc audire. Sed istud non reor verum, quia & Moses diu post hæc adhuc putauit se introducturum populum illuc, vt ex sequentibus sæpe probari potest. Nec ei? increpatio qua increpat ipsum Iosue, hoc prætendit. Moses quoq; instrà rogat dñm, vt prouideat virum qui sibi in principatu succedat: & tunc primo cognouit de Iosue, q̃ sibi succederet, secundũ q̃d textus prætendit, cui securius creditur q̃ fabulis curiosis. [Ventus autem egrediens à dño,] Vnde apparet, q̃ ventus ille fuit supernaturaliter angelico obsequio formatus & excitatus. [arreptas trans mare] rubrum [coturnices] de loco quodam * Arabiæ, in qua huiusmodi aues abundant. [detulit]. i. apportauit, [& dimisit in castra] hoc est, vndiq; per circuitum tentoriorũ, & forte aliquę intrabant tentoria, [itinere]. i. per spatium vnius dietæ. [volabant q̃; duobus cubitis * super terram.] & ita facilime sine inclinatione capiebantur. [Surgens ergo populus, congregauit coturnicum multitudinem. Qui parum, decem coros]. i. qui minorem auium illarum multitudinem collegerunt, tantam de eis numerositatem congregauerunt, quantam decem cori capere possent. Corus aũt hic sumitur pro mensura, continetq; modios triginta, & capit decem ephi. Hinc in Ezechiele habetur: Ephi & batus, æqualia & vnius mensuræ erunt, vt capiat decimam partem cori batus, & decimam partem cori, ephi. Tamen iuxta frequenter prælabita, hæc nomina mensurarum apud diuersos valde diuersificantur. [& ficcauerunt ne putrescerẽt ex humore, quia seruabant per aliquot dies, immo vsq; ad mẽsis terminũ edebant. Consonat aũt ista historia cũ ea, quæ in Exodo recitatur quo legitur: Factum est ergo vespere, & ascendens coturnix operuit castra. Fuerũt autem istæ coturnices, non illæ paruæ quæ apud nos sunt, sed illæ maiores quæ regiæ aues vocant, quas curleios à currendo dicimus, q̃a frequenter cursitãt super terrã. Hanc auem vocant Græci ὀρτυγομήτραν. Iosephus ortygiam. Vnde in Sapiẽtiæ libro scriptũ est: In allocutione desiderij ascendit illis de mari ortygometra. [Adhuc carnes] coturnicum [erant in dentibus eorum, & furor dñi percussit populum plaga magna nimis.] Non tamen exprimitur hic species huius plagæ, nec numerus occisorũ. Cur istos percussit, nisi propter eorum concupiscentiam vitiosam, & quia non sanctificauerunt se ad esum carniũ harum, de priori concupiscentia pœnitendo, & cibũ istum cum gratiarum actione, sobrie ac deuote sumendo? [Vocatus q̃; est locus ille, sepulchra concupiscentiæ.] cuius nominis ratio subditur: [Ibi enim sepelierunt populum qui desideraverat carnes] cum prædominanti concupiscentia. Aliqui autem pie credunt, q̃ isti in sua percussione ad mentem reuersi, pœnituerunt. Vel si ante pœnituerũt, fuit eis mors ista pro pœna culpæ illius & aliarum, q̃is forte non pro punitione sufficienti. [Egressi autem de sepulchris concupiscentiæ] .i. de loco, in quo erant sepulchra occisorũ propter cõcupiscentiam suam, [venerunt in Aseroth]. i. in partem eremi sic vocatam, [& manserunt ibi.]

Exod. 4. Exod. 12. Ioseph. li. 3. Ant. Iud. cap. 1. Sapi. 18.

¶ De spirituali eiusdem capituli XI. sensu. Artic. XX.

ORtum est murmur populi, quasi dolentium præ labore contra dñm. Per murmuratores illos figurati sunt Christiani impatientes, quibus durũ est, & quasi intolerabile apparet, sup se ferre iugũ Christi, & euangelicæ legis onus seruare, aut p̃cepta obseruare ecclesiæ, de ieiunijs, abstinẽtijs, festiuitatibus, consimilibusq; institutis. Similiter religiosi pigri, inobediẽtes, carnales, quib⁹ ire per iter obseruãtiæ regularis molestũ est. Hi oẽs de arduitate atq; grauedine præceptorũ aut statutorũ Dei atq; ecclesiæ ac sacræ religionis causantur, quorũ obseruantia nimis laboriosa ab eis censet, q̃m charitate nõ feruẽt, & ob suã duritiã ac carnalitatẽ, nõ experiunt q̃ veraciter dixerit filius Dei: Iugũ meũ suaue est, & onus meũ leue. Nec pensant illud Apostoli: Non sunt cõdignæ passiones huius tẽporis ad futurã gloriam. quod q efficaciter ponderat, cũ eodẽ exclamat Apostolo: Id q̃d in p̃senti est leue & modicum tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternũ gloriæ põdus operatur in nobis. Quod

Exec. 42. Exo. 10. Matt. 11. Rom. 8. 2. Cor. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis. Quod cū audisset dñs, iratus est: & accensus est in eos ignis dñi, Ex quibus verbis probatur, q̄ enorme & detestabile sit istud peccatū, prȩsertim in Chr̄ianis, & maxime in religiosis, ideo scriptū est in Sapiētię libro: Custodite vos à murmuratione, qa tumultus murmurationum nō absondetur. Atq; in Threnis: Quid murmurauit homo, viuēs vir pro delictis suis? Sapi. 1. Thre. 3. Eccl. 10. Prou. 12. Raban.

Quo contra ait alia scriptura: Vir sapiēs, nō murmurabit correptus: & nō cōtristabit iustū, qcq̄ ei acciderit. Hinc Raban⁹: Ignis, ingt, diuinę vltiōis, illos ī futuro torquebit, q̄ nūc lingua inflāmata obloquūt aut murmurāt. Cūq; clamasset popul⁹ ad Mosen, orauit Moses, & absorptus est ignis. q̄ innotescit, quātū ꝓfit subiectis deuota ꝓfidentis oratio fusa pro eis. idcirco cū oī humilitate & affectu superiorē suū efflagitent, vt pro ipsis assidue inuocet dñm atq; vt ꝓfidens fructuose hoc agat, studeat ipse corā Deo synceriter cōuersari, & suū implere officiū: subditi q̄q; ei in cūctis obedire conent. Vulgus quoq; promiscuū flagrauit desiderio carnū. Per improbū vulgus illud, q̄d erat Aegyptiū, cui & multi ex filiis Israel se iunxerūt, designantur amatores seculi huius, qui carnaliū voluptatū, potissime gustus & tactus, ardēt amore, qbus & multi ex clericis & religiosis ac sacerdotibus se conformāt, scādalose turpiterq; viuētes, qbus si desint gulę iritamenta, & suaȩ obiecta deliciarū, dicūt: Quis dabit nobis ad vescendū carnes? Hi quippe carnib⁹ fruunt potius q̄ vtant. Nam & in alimentis delectationē magis, q̄ necessariā quærūt refectionē: In Venereis vero instar equi & muli se habent, etiā cū ꝑsona legitime copulata. Recordamur piscīū. In piscib⁹ nanq;, sicut in carnib⁹ potest esse excessus. Nec religiosus arbitretur se magnū quid agere, abstinēdo à carnibus & à vino, si in piscīū qualitate aut quātitate, cæterorumve poculoȩ mēsura excedat. Religiosus itaq; totus prȩcordijs se trāsferat ad diuina, & in spūalium transformet affectum & gustum: nec ea quę semel ꝓpter Deū deseruit, denuo optet mēte apostata, neq; in seculū nequā Aegyptiū animo reuertat. Vniuersi q̄q; fideles, maxime semel cōuersi & illustrati, perpendant illud beatissimi principis apostolici agminis: Melius erat non cognoscere viā iustitiȩ, q̄ post agnitionē retrorsum reuerti. Contigit em̄ eis illud veri Prouerbij: Canis reuersus ad vomitū suū, & sus lota in volutabro luti. In mentē nobis veniūt cucumeres & pepones, porri, cepę & allia. Per cucumeres & pepones, ꝓspera, blāda & dulcia mūdi ac carnis signātur ꝓ porros, cepas & allia, exprimūt labores, solicitudines, difficultates, ac tædia q̄ delicijs, diuitijs atq; honorib⁹ vitæ miscent prȩsentis, quæ & si pungāt, lassent ac tribulēt, tñ obtenebrata mēte, à puerīs amant & amplectunt, qui esse sub sentibus delicias cōputant, & stercora, hoc est, fœda & turpia amplexant. ideo sero fatebunt cum extremo dolore, sed infructuoso, dicentes: Lassati sumus in via iniquitatis & pditionis, & ambulauimus vias difficiles. qbus cōuenit illud Osee: Ephraim colūba seducta, nō habēs cor. Item q̄: Ephraim vitula docta diligere triturā. Anima nostra arida est. Nihil respiciūt oculi nostri nisi man. Hoc dicunt qui spūales cōsolationes ignorant, qui sacramentū Eucharistiæ, quasi panis buccellā sine feruore & gustu suscipiūt, qui ad actus virtutū nō trahunt puro amore, sed duro timore, qb⁹ spūalia vilescūt charismata, nec sacra sapit scriptura. Istis irascit furor dñi valde, cum insipiētes ingratissimiq; cōsistant, carnalia & caduca spiritalibus & æternis, immo & bono incircunscriptibili ꝑferentes. Sed & Mosi intolerāda res visa est, q̄m de taliū subditoȩ puersitate bonus ꝓlatus vehemētissime contristat, intantū, vt interdū ab officio suo conet absolui, & gravari se cōqueraī, immo & cupiat tolli de medio, nisi desup gratiose iuuet. Et dixit dñs: Congrega mihi 70. viros de senioribus Israel. Ex his docemur, q̄ pronus sit dñs virtuosos iuuare prælatos, qui etiam in adiutoriū suū debēt sibi assumere prudētiores & meliores ex grege sibi cōmisso. Rursus cōstat ex his, quales sint ꝓlationes & cōsolatu condigni, vt q̄ ætate, sapientia, virtutibus q̄; ꝑfulgent: qui & tanta debent gr̄a adimpleri, vt de plenitudine sua suis queant copiose influere subditis. Sāctificamini, cras comedetis carnes. Per hoc docemur, q̄ cibū & potū ac cętera corporalia bñficia cū deuotione & gr̄aȩ actione debeamus accipere, quēadmodum Corinthijs ait Apostolus: Siue māducatis, siue bibitis, siue aliud aliquid facitis, oīa in gloriā Dei facite. Vt det vobis dñs carnes, donec exeant per nares vestras. Ex hoc eluceſcit, q̄ Deus frequēter dat prauis hoībus tēporaliū copiā rerū, ad maiorē ipsoȩ dānationē. ideo talia nō sunt optanda, nisi inquantū dñs nouit nostræ expedire saluti. Venit Moses, & narrauit populo verba Dei. Sic prȩlatus ac prædicator debet nunc in absondito contemplationi, puritati, deuotioni, oratiōibus q̄; vacare: nūc foris ad subditos seu ꝓximos egredi & quæ intus cōsiderauit ac sapuit, eis cū oīa ardore ꝓponere. Hinc loquitur Origenes: Quā diu Moses audit verba Dei, & docet ab ipso, intus est & in secretis cōsistit: vbi vero turbis loquitur, & quæ audiuit ministrat, egredi dicit. immo oīs doctor ecclesiæ, si de ꝓfundioribus tractat mysterijs, & occulta sapientiæ ꝓfert inter ꝓfectos, intus est: cū autē loquit turbis ea quæ turba capere potest, egreditur. Intus erat Paulus cum dixit, Sapientiā loquimur inter perfectos: ad populū vero procedēs, ait: Oīs sermo malus ex ore vestro non procedat. Cumq; requieuisset in eis spūs dñi, prophetauerūt, nec vltrà cessauerunt. Oīpotens em̄ virtus spiritus

Pſal. 31. 2. Pet. 2. Sapiē. 5. Oſee 7. Nūe. 11. 1. Co. 10. Origen. 1. Cor. 2. Ephe. 4.

spūs sc̄ti, q̄ substātialiter amor & liberalitas est, ignis & vnctio, mentē à se inhabitatā assidue excitat, mouet & eleuat, nec sustinet esse ociosā, sed agilē reddit & accēdit, ita vt se nequeat cohibere. Remāserant aūt in castris duo viri, quoȩ exēplo discamus ex vera humilitate honores exteriores contēnere, oēm ambitionē vitare, velle nesciri, malle subesse, & nō solū ad ꝓfidētiā nō adspirare, sed & oblatā ꝓ posse abijcere. Sic em̄ veraciter sup nos requiesceret spūs sanct⁹, qui sup humilē & quietū, immo in medio cordis illius conquiescere ac morari eligit. Quis tribuat vt oīs popul⁹ ꝓphetet? Hic charitas atq; humilitas Mosis cōmēdatur, q̄m vniuersoȩ optauit ꝓfectū, & subditos sibi in donis gr̄aȩ gratū faciētis ac gratis datæ concupiuit assimilari, nō propriū quærēs honorē aut famā præcipuā, & q̄d ipse per se nequit efficere, ꝓ alios optat suppleri. Postremo Deus populū suū nō piscibus aut iumentis, sed auibus pauit, vt cælestibus nitamur cibarijs, refici pane vitæ, cibo sacramēntali, verbo doctrinæ, suauitate cōtēplationis, bonaȩ robore actionū, charitatis ardore. Adhuc carnes erāt in dētibus eorū, &c. Huic simile est q̄d in euāgelio ait saluator de cupido & guloso, q̄ dixit aīæ suæ: Aīa, habes multa bona reposita ī annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit aūt illi Deus: Stulte, aīam tuā hac nocte repetūt à te: q̄ aūt parasti, cui⁹ erūt? Nēpe sic euenit multis, vt dū carnalius viuere inchoāt aut proponūt, & plura sibi de tēporalibus collegerūt, repēte tollantur. Propter q̄d in libro Iob dicit: Vidi impiū firma radice, & maledixi pulchritudini eius. Atq; in Psalmo: Quō facti sunt in desolationē, subito defecerūt, perierūt ꝓpter iniquitatem suam, velut somniū surgentium dñe in ciuitate tua, imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

Eſaię 66. Lucę 12. Iob 5. Pſal. 72.

¶ Declaratio literalis cap. XII. Locuta q̄; est Maria & Aaron. Artic. XXI.

Descriptis ꝓcedenti cap. quibusdā excessibus vulgariū, & eoȩ iustis punitionibus, nūc excellentioȩ personaȩ quędā mala narrant. [Locuta q̄; est Maria & Aaron cōtra Mosen]. i. loquēdo peccauerūt in Mosen, & ꝓ cōsequens in Deū. Præponit aūt Maria Aaron sacerdoti, qa in isto excessu principalior & culpabilior fuisse videtur, vt infrà dicetur atq; vt infrà exprimit textus, peccatū istud fuit detractio, in qua etiā alia plura vitia cōcurrerunt, sicut patebit. Deinde causa detractionis subiungit: [ꝓpter vxorē eius Aethiopissam.] Quocirca loquit Augustinus: De vxore Mosis Aethiopissa quærit, an ipsa sit filia Iethro, an alteram duxerit aut supduxerit Moses. Sed ipsam fuisse filiā Iethro, credibile est. De Madianitis quippe erant, qui in libro Paralip. Aethiopes nūcupant, vbi cōtra eos rex Iosaphat pugnasse narrat, quia in his locis dicit eos populus Israel ꝑsecutus, vbi habitant Madianitæ, qui nūc Sarraceni nūcupant. sed nunc fere nullus eos vocat Aethiopes, sicut solēt locorum & gentiū noīa plerūq; vetustate mutari. In his Augustini verbis habet, quę fuit fœmina ista, non aūt quā ob causam Aaron & Maria mori sint ad loquendū contra Mosen ꝓpter hanc eius vxorē. Isidorus vero dicit, q̄ detraxerūt Mosi, eo q̄ alienigenā seu gentilem duxit vxorem. Magister in historijs scribit: Iurgati sunt Aaron & Maria cōtra Mosen, propter vxorem eius Aethiopissam, improperātes ei q̄ reginā Aethiopū duxisset vxorem, vel ductā dimiserit, vel potius ꝓpter vxorē eius Sephorā, q̄ rixata fuerat cōtra Mariā. Hæc ibi. Itaq; aliqui dicunt q̄ Maria & Sephora inter se cōtenderunt. Cūq; Moses inter eas iudicaret, iudicauit ꝓ coniuge sua. propter q̄d indignata Maria, cōquesta est Aaron fratri suo: sic q̄; ambo oblocuti sunt Mosi. Quidā vero Hebræi, q̄s sequit R. Paulus, affirmāt q̄ Moses ab vxore sua oīno cōtinuit, vt esset iugiter paratus loqui cū dño & esse in tabernaculo: q̄d videbat Aaron & Mariæ nō esse necesse, qa & ipsis dñs loquebat multoties, & tñ ab actu matrimoniali non penitus abstinebant. Veruntā istud nō arbitror verū, ꝑsertim si iuxta dicta sup Exodū, Hur fuit maritus Mariæ, & à Iudæis idololatris extinctus, q̄m restitit eis circa ꝓductionem conflatilis vituli. tunc em̄ Maria fuit plus q̄ nonagenaria, vt patet ex dictis in Exodo. ideo nō videtur q̄ mulier prophetissa tam vetula, aliū duxerit contoralē, q̄n nec apta erat concipere. Vnde & Sara nondū tam vetula: Post q̄, inquit, cōsenui, voluptati operam dabo? q. d. Nō decet. & hoc dixit quando maritum habuit adhuc viuentē. Idcirco probabile est, q̄ q̄uis maritus Mariæ adhuc vixisset, ipsa tamen continuisset deinceps, saltē quantum fuisset in se. Verius ergo videt, q̄ Maria & Sephora aliquā inter se dissensionem habuerint, ipsa Sephora de mariti sui excellētia gloriāte, & ob hāc aliqd prerogatiuę habere volēte, in qua causa Mose pro sua coniuge iudicāte, ꝑgre hoc tulit Maria, & Aaron est cōquesta. qui indignati, voluerunt se Mosi cōparare. Præterea ad intelligendū q̄d dictū est de regina Aethiopum, aduertendū q̄ Iosephus refert Aethiopibus, inquiens, Aegyptū vastantibus, Aegyptij acceperūt oraculū, vt vterent auxiliatore & duce Hebræo: sic q̄; Moses eoȩ exercitui præpositus, expugnauit Aethiopes, & eos qui fugerūt, conclusit in Saba regia ciuitate. tandem filia regis patri superstes, probitatē, pulchritudinē & fortitudinem Mosis admirata, optauit frui eius amplexibus, atq; per nuncios obtulit ei vrbem ex condicto, si eam sumere vellet in coniugem: cui Moses acquieuit. Dicūt aūt nonnulli, Sephorā fuisse vere Aethiopissam colore, q̄m Madianitę in tentorijs habitantes, solis calore nigrant. Alij dicunt q̄ vocata sit Aethiopissa

Auguſt. 2. Pa. 20. Iſidor⁹. R. Paul. Exod. 4. Ioſe. li. 2 ant. iud. cap. 10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

*Nũper solum

pissa per contrariũ, qm̃ fuit valde pulchra, moribusq; ornata. [Et dixerunt: *Non solum per Mosen locutus est dñs. Nõne & nobis similiter est locutus?]q.d. Cur nobis præfertur, & q̃uis verum sit q̃ non solum sit locutus per Mosen, sed & per eos, non tamen tam frequenter, nec tam sublimiter, neq; tam vniuersaliter, sed nec tam amicabiliter ac familiariter: & q̃uis ista Maria fuerit prophetissa, scriptura tamen in speciali non exprimit, vbi aut quando seu ad quid, ad eam locutus sit dñs. [Quod cum audisset dñs, iratus est valde.] non per conturbationem affectus, sed per similitudinem operis. Cum em̃ Moses esset tam fidelis & supremus vicarius Dei, contumelia ei facta, redundabat in Deum timmo quo Moses id æquanimius tulit, eo De⁹ districtius vindicauit. ideo subdit: [Erat em̃ Moses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra.]Hoc scripsit Moses de seipso nõ iactanter, sed instigante spiritusancto, ad nostram instructionem: nec sine reuelatione scire id poterat, q̃ vniuersis tunc in orbe terræ morantibus mansuetior erat, cum vnus aliorum corda non videat. Deniq; mansuetudo valde necessaria est prælatis, quos oportet aliorum improbitatem & passiones æquanimiter tolerare, quæ & Moti specialissime necessaria extitit, qui durissimæ ceruicis populũ habuit gubernare. Credendũ est aũt, q̃ ex naturali dispositione fuit ad præcipuam mansuetudinem valde dispositus, sed per gratiam & exercitationem multo mitior est effectus. [Statim̃q; locutus est dñs ad eum,]puta ad Mosen, Aaron & Mariam: [Egredimini vos tantũ tres ad tabernaculũ fœderis &c.]Voluit em̃ dñs Aaron & Mariam increpare seorsum, ne pontifex corã multitudine repræhensus, vilesceret turbæ, cui in spũalibus prę- fuit [dixit ad eos:]Ecce qualiter dñs suos tam prælectos, ita celeriter repræhendit & acriter, quẽadmodũ protestatur: Ego quos amo, arguo & castigo. [Audite sermones meos: Si

Apoc. 3. quis fuerit inter vos propheta dñi,]aut etiam prophetissa, [in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.]Cognitio equidẽ prophetalis interdũ fit in plena vigilia, ita q̃ exteriori visu videt spũs angelicus futura prænũcians, aut exteriori auditu audiũtur eloquia

Luc. 1. reuelãtis secreta, qui duo modi sæpe cõcurrũt, sicut in virgine gloriosa, quæ Gabrielẽ vidit, & loquentem audiuit. Aliq̃n aũt fit prophetica reuelatio per anagogicam illuminationem. Itaq; intellectus sine imaginarijs formis intuetur occulta, quæ cognitio potest etiam visio nominari, quæ tñ & in somno fieri potest. Aliquãdo reuelatio prophetica fit in somno, & talis cõmuniter sit p imaginarias similitudines: vnde & imaginaria visio appellatur, secũdum

August. q̃d Augustinus ponit tres species visionis, quæ sunt visio sensitiua exterior, visio imaginaria, & visio intellectualis, tamẽ ad rationẽ propheticę cognitionis non sufficit imaginaria visio,

Dani. 7. sed & intellectualis notitia eius exigitur, quia intelligentia est opus in visione. i. principale in prophetali manifestatione. Deniq; reuelatio illa quæ fit in somno, nũc nomine somnij designatur, ita q̃ somnium ita acceptũ, includit oraculũ, quæ tamen ab inuicẽ solẽt distingui,

Gen. 41. vt super Genesim scripsi. Tẽpus quoq; nocturnũ & somnus coaptant ad hoc, vt in eis reuelatio fiat: quia tũc oĩa sunt magis quieta, & imaginatio, interioresq; sensus magis quiescũt, nec intellectus solito modo distrahitur: qm̃ vires istæ tunc non mouentur, nec excitantur ab

Iob 33. exterioribus suis obiectis. Hinc scriptũ est in Iob: Per somnium in visione nocturna quãdo irruit sopor sup hoĩes, & dormiũt in lectulo, tũc Deus aperit aures virorũ, & erudiẽs instruit disciplina. Reuelatio demũ in vigilia facta, & in qua reuelãs videtur ad oculũ, cæteris paribus, extat sublimior. Itaq; dominus ait ad Aaron & Mariãt Si fuerit inter vos ꝓpheta dñi, in visione apparebo ei. i. p visionẽ exteriorẽ ministerio angelico exhibitã. Vel p intellectualem & anagogicã apparitionẽ, manifestabo ei secreta, seu supernaturalia aut diuina. Vel per somniũ loquar ad illum. i. per apparitionẽ imaginariam factã in somno, reuelabo ei occulta. [At nõ talis seruus meus Moses]. i. nõ solũ attigit præfatos gradus, modosq; prophetię. [qui in omni domo mea fidelissimus est]. i. in tota synagoga, vel p̃ cunctis in terra morantibus ac Deum colentibus. Tunc em̃ multi erant vnius Dei cultores in lege naturæ, quæ vsq; ad euangelicæ legis promulgationem currebat cum lege scripta: sic̃q; omnis seu tota domus Dei, fuit vniuersitas fideliũ Dei cultorum tunc existentiũ, inter quos Moses tenebat primatum, vtpote sublimior tã in fide, quæ est theologica virtus, quã fidẽ cum rationibus credendorum & purificatæ mentis intelligẽtia excellentius habuit, q̃ in fide seu fidelitate, quæ ponit pars iustitiæ quia præ cæteris qui tunc erant, in cultu veri Dei fuit feruentior, iustior, immo (vt creditur) in omni virtute perfectior. Posset tamẽ secundum eos, qui dicunt B. Iob tem

Iob 1. pore Mosis extitisse, obiectio fieri de Iob, de q̃ domin⁹ dixit ad satan: Nõ cõsideraſti seruum meum Iob, q̃ nõ sit ei similis in terra? Sed ad hoc in expositione Iob est data solutio. Itaq; in his verbis cõmendatur Moses nõ solum de eminentia prophetiæ, quæ est donum gratię gratis datæ, sed & de eminentia gratiæ gratũ facientis, bonitateq; morum. Idcirco non valet q̃

R. Paul⁹ R. Paul⁹ dicit oppositũ. Cum em̃ prophetia sit donũ gratiæ gratis datæ, bonis ac malis commune, propter ipsum solũ nõ dicitur quis fidelissimus Deo. [Ore em̃ ad os loquor ei]. i. fami

Exo. 33. liariter valde. Vnde in Exodo dictum est: Loquebatur dominus cũ Mose, sicut loqui solet homo

homo ad amicũ suum. Nam ad libitũ suum assidue habuit allocutionem & reuelationẽ diuinam. Istud tñ fiebat per angelũ, in Dei persona apparentẽ atq; loquentẽ, & in humana effigie visibiliter se monitrantẽ. [*& palã, non per ænigmata & figuras, videt Deũ.]In his verbis, secundũ Augustinum & doctores catholicos eum sequentes, datur intelligi, q̃ Moses in hac vita vidit Deum per speciem, hoc est, diuinam essentiam clare & immediate in seipsa. Cognitio nanq;, qua Deus videtur per quãcunq; speciem similitudinemve creatã, est obscura, ænigmatica, figuralis, cum omnis forma creata, infinite deficiat à plena & clara repręsentatione diuinæ essentiæ, à cuius perfectione distat in infinitũ. Ideo ait Apostolus: Videmus nunc per speculũ in ænigmate. sic̃q; hoc loco insinuatur, Mosi in hac vita esse concessum, quod in Exodo legitur ei negatum. ibi quippe oranti, Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciẽ tuam: respondit est, Faciem meam videre non potes. Non em̃ videbit me homo, & viuet. Verũtamen, vbi, quando seu quoties concessa sit Mosi in hac vita cognitio illa deitatis per speciem, scriptura non exprimit, nec doctores authentici hoc determinasse inueniuntur. Itaq; secundũ Aug. 12. sup Genesim ad literã, & in libro de videndo Deũ, sicut Paulus in hac vita vidit immediate & clare in raptu diuinã essentiã, ita Mosi est concessum, quatenus prim⁹ Iudæorũ legislator, atq; præcipuus gentiũ doctor, in hac gratia essent conformes, prout in secũda secundæ, quæst. 175. scribit Thomas diffuse, vbi inter cætera ait, q̃ illa visione durante, nõ fuit in Mose & Paulo fides & spes, quantũ ad actus earum, sed solum quantũ ad habitũ, q̃ itẽ in eis tũc fuit lumẽ gloriæ, & q̃ erant beati non habitualiter, sed secundũ actũ transeuntem, nec tũc viuebant vita sensitiua humana, sed supernaturali diuina. Veruntamen Hebræi & quidã fideles aliter exposuerũt hunc passum, qa per visionẽ, intellexerũt exteriorẽ Dei apparitionẽ, qua per angelũ visibiliter apparẽtẽ, quibusdã sanctis apparuit, vt Abrahæ in cõualle Mambræ: per somniũ, visionẽ datã in somno per cognitionẽ Dei palãm factã, seu clarã reuelationẽ anagogicã, quæ dicit nõ per ænigma nec per figuras, quia nõ est p imaginarias formas, neq; p sensibiles species, sed est pure intellectualis, & cõparatione aliarũ, nõ ænigmatica. Iuxta quẽ modũ Dauid ait Spũs dñi locutus est per me, & sermo eius per linguã meam, sicut lux auroræ, sole oriẽte, mane absq; nubibus rutilat. Verũtamen præhabita expositio verior esse censet, præsertim propter ingeminationẽ illam tam euidentem, qua dicituri palãm, nõ per ænigmata & figuras, videt Deũ. Porro secundũ Hebræos & alios quosdã, Moses in hac vita nõ vidit diuinã essentiã. [Quare igitur non timuistis detrahere seruo meo Mosi?]cum tanta sit excellentia eius vltra vos, immo & sup alios vniuersos, iuxta sensum præhabitũ. Valde etem̃ est peruersum detrahere meliori, q̃uiparare se sanctiori. [Iratus̃q; cõtra eos,]quia nondũ vere pœnituerint, [abiit]subito disparendo, ostendẽs eos diuino adspectu indignos, ac Dei gratia destitutos, quia detractio tam enormis, fuit culpa mortalis. [Nubes q̃q; recessit]simul cũ angelo in altiora scandẽdo. [Et ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix,]non q̃ nix sit leprosa, sed tam magna & horrida fuit lepra Marię, q̃ candor niueus in lepra illa apparuit. Vnde in Leuitico dictum est, q̃ albor seu candor sit

Leui. 13. lepræ indiciũ. [Cum̃q; respexisset eam Aarõ, & vidisset perfusam lepra, ait ad Mosen: Obsecro dñe mi, ne imponas nobis hoc peccatũ]detractionis [quod stulte cõmisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum quod ejcitur de vulua matris]. i. non optes illud districtius vindicari, nec propter iniuriam quã tibi intulimus, desinas orare pro nobis, vt & ista à plaga sibi inflicta curet, & ego nõ puniar. Itaq; ex timore periculi proprij, & ex cõpassione sororis, orauit hæc Aaron. [Ecce iam medium carnis eius deuoratum est à lepra.]quæ est (vt ait Guilhelmus) lœtalis prurigo, & quasi cancer vniuersalis, ab intimis fontibus serpens, & corruptionem in totum corpus diffundens. Vnde constat q̃ magna fuit illa Mariæ afflictio. [Clamauit̃q; Moses ad dñm, dicens:]quoniam pius, mansuetus, charitatiuus, cito ignouit, & forsan non erat pro sua iniuriatione indignans, reddidit̃q; bonum pro malo. Clamauit aũt intenso affectu magis q̃ alta voce: [Deus, obsecro, sana eam.] Ex his patuit excellentia sanctitatis Mosis super Aaron & Mariam, quam & Deus ideo sic plagauit, vt per experientiam disceret, quantum inferior erat fratre. Aaron quoq; ad Mosis orationem expetẽdam confugere est compulsus. Sed cur Aaron non est percussus lepra aut alia plaga? Respõdetur, quia in hac re excusabilior fuit Maria, & instigatus ab ea, vt patuit, & item propter dignitatem sui officij, & ne populus in eius culpa & pœna scandalizaretur. Atq; ad ostendẽdum q̃ superiores sunt potius sustinendi, seu diuino iudicio reseruandi. [Cui respondit dñs: Si pater eius spuisset in faciem illius, nõne debuerat saltẽ 7. diebus rubore suffundi?]. i. si à pre suo carnali fuisset pro aliquo excessu viliter tractata, correpta, punita, deberet per congruũ tempus cõfusionem suam portare, & cõfusibilis apparere. Multo igitur amplius nunc à patre spirituũ increpata, debet ad tempus verecundatione perfundi. [Separetur 7. diebus extra castra, & postea reuocabitur.] In Leuitico dictum est, q̃ leprosi iam mundari, adhuc manebant Ibidem. extra castra 7. diebus, & postea, i. die octauo redibant ad ea. Ex hoc sequi videtur, q̃ Maria

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad preces Mosis fuit statim curata & tñ ob causam prętactã, & ob legis obseruantiã, fuit tam diu exclusa. Verumtñ Origenes & Glossa dicunt Maria, interueniente Mose, septimo die curat. Hoc tñ exponi potest, qa septimo die finitũ est eius opprobriũ. [Exclusa est itaq; Maria extra castra 7. diebus, & populus non est motus de loco illo; donec reuocaretur Maria.] Origen.

Hanc reuerentiã populus ei exhibuit propter fratres eius, potissimum propter Mosen, & etiam propter ipsius Marię sanctitatem & prærogatiuam: immo Deo hc placuit, & ipse ita disposuit, quoniam nubes interim non processit: quæ si processisset, fuissent eam secuti.

De moralitate & allegoria huius cap. XII. Artic. XXII.

PRimo patet ex initio huius cap. quanta nos pusilli indigeamus diligentia, atq; custodia cordis ad vitandũ peccata mortalia. Nã ecce Aaron & Maria in senio suo & post gratiã ꝓphetiæ, eminentiãq; virtutũ eis cõcessas, subito in detractionẽ, in elationem, temerarium q; iudiciũ sunt prolapsi, & viro q̃ apertissime Dei amico sunt iniuriati. Beatus igitur homo q semp est pauidus. Allegorice per Mosen q sibi desp̃sauit Aethiopissam, intelligitur Christus, q gentilitatẽ sibi vniuit, & ex ea cõgregauit ecclesiã, quã sumpsit in spõsam, cui sup̃ hoc detraxerũt Iudæi, q & eius discipulis obiecerunt ꝓ gentibus prædicarẽt. Docemur quoq; ex isto cap. q̃ grãde crimẽ sit detractio, maxime dũ quis detrahit meliori, aut falsum profert de aliquo: eti q; præcipue vitiosum, mãsuetis & patientibus iniuriari seu obloqui. Quidã vero diabolico spũ agitati, tanto proniores sunt persequi tales, quanto minus verentur similia pati ab illis. Quemadmodũ aũt Maria p̃ sua detractione pfusa est voraci & pessima lepra, sic detractores Deo odibiles, merito suæ detractionis grauiter valde inficiuntur in animi maculam q; incurrũt, quã alijs superinducere enituntur immo alijs sæpe laudẽ & gloriam adipiscuntr, & tanto plus faciũt eos laudari, quãto plus eos obscurare intendunt. Hinc loquitur Origenes: Audite quantũ benefici cõferunt obtrectãtes detracto. nunq̃ cñ inueniamus dñm tantũ cõmendasse Mosen, quantũ nũc cum ei detrahitur. Vide quid tormẽti sibi ipsis, quid gloriæ acquisierũt Mosi: sibi turpitudinẽ, Mosi gloriã sunt mercati. Insup nudita tem & fidelitatẽ sanctissimi Mosis iugiter cõsiderem⁹ & imitemur, cũ dicat saluator: Discite à me, quia mitis sum. Et item: Beati mites, qm̃ ipsi hæreditabũt terram. Simus itaq; mites ad oẽm hoiem, mutuoq; fideles ac fidelissimi Deo, oẽm oblocutionis speciẽ penitus euitantes: qa si serpẽs mordeat in occulto, nihil minus habet qui detrahit fratri suo. Non applaudamus, sed reprimamus, & vultũ mœstũ obloquenti mõstremus. Alioquin sicut nubes recessit à tabernaculo, sic gratia Dei à nostro habitaculo cordis: & sicut dñs ab Aaron ac Maria recessit, sic dñs nos relinquet. Postremo cũ Aaron & Maria discamus oẽm correptionẽ & correctionẽ gratanter ac patienter suscipere, nec timore tẽporalis cõfusionis ac pœnæ nos excusare. Quemadmodũ etiã populus expectauit vsq; ad reuocationem Mariæ, nec eam in publica pœnitentia constitutã deseruit vel contẽpsit, ita nos lapsis ac pœnitentibus cordialiter cõpatiamur & auxiliemur, propriã pronitatẽ in oñe malum, propriosq; excessus pensantes, & verbis atq; exemplis proximos ad meliora trahamus.

Origen. Matt. 11. & 5. Eccẽs 10.

¶Explanatio literalis cap. XIII. Profectusq; est popul⁹ de Haseroth. Art. XXIII.

DE exploratione terrę promissionis nũc agitur. [Profectusq; est populus de Haseroth, fixis tentoriis in deserto Pharan] .i. post recessum à mansione nomine Haseroth, fixerũt in solitudine Pharan tentoria. Sed qualiter verũ est istud, cũ dictũ sit suprã: Profecti sunt filij Israel p turmas suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan? Si ergo de Haseroth iuerũt ad solitudinẽ Pharan, retrocessisse videtur. Ad hoc magister in historijs respondet: Pharan non est nomen mansionis, sed solitudinis, plures mãsiones continentis, vt infrà in catalogo mansionum ostendit. Nam continet oẽs mansiones ab Haseroth, quæ fuit quartadecima, vsq; ad Asiongaber, quæ fuit mansio tricesimasecunda. Per quas omnes transierunt anno secundo. Hinc suprà, solitudo Pharan, accipitur pro prima parte & mansione illius desertihic aũt pro vltima, quæ est versus terram promissionis, puta pro Asiongaber, à qua exploratores sunt missi. [Ibiq; locutus est dñs ad Mosen, dicens: Mitte viros qui cõsiderent terram Chanaan, quam daturus sum filijs Israel.] In Deuteronomio habetur, qualiter Moses dixit ad filios Israel: Accessistis ad me omnes, atq; dixistis: Mittamus viros qui considerent terram: quomodo igitur dicitur hic, ꝙ dñs iussit Mosi mittere viros ad explorandum? Ad hoc Lyra respondet, ꝙ mittere viros ad explorandum, non videbatur Mosi bonum, quia dñs eis promisit ducatum. Cum q; super hoc dominum consuluisset, accepit ab eo responsum, ita ꝙ dñs in pœnam populi id permisit, quia non satis confidebant in domino. Sed ista responsio videtur aliqualiter dissonare à literali: siquidẽ in Deuteronomio post prędllegata verba Moses addidit: Cum q; sermo mihi placuisset, misi duodecim viros. Ad quod possit quis dicere, ꝙ post responsionem domini hoc placuit Mosi. Vocauitq; Osee filium Nun, Iosue. Habuit autem triplex nomen, videlicet Osee, Iesus & Iosue. Si itaq; in hoc loco Moses primo imposuit ipsi Osee nomen hoc Iosue, hucusq; vocatus est

Nũc. 10. Num. 23 Deut. 1.

tus est Iosue per anticipationem, quo ad ordinem rei gestæ, & si non quo ad tempus descriptionis. ¶Quæritur, cur nunc imposuit ei Moses nomen hoc nouum. Ad quod aliqui dicunt, ꝙ ideo, qm̃ Moses orauit pro eo, vt redirẽt cum animæ corporisq; salute: Ideo vocauit eum Iosue, quod interpretatur salus. Sed probabilius reor, ꝙ non solum orauit ita pro Iosue, sed pro cęteris quoq;. propterea aptius dici potest, sicut in Scholastica recitatur historia, ꝙ Moses cõmisit ipsi Iosue salutem & curã vndecim aliorum. [Et dixit] Moses [ad eos: Ascendite per meridianam plagam] .i. per viam eremi huius respicientẽ ad austrũ. [Cumq; veneritis ad montes propinquos] terræ Chanaan, vel sitos in ea, [considerate terram qualis sit,] vtpote an sit fertilis. hoc Moses non fecit considerari pro sua informatione, quoniam nouerat dñm vere dixisse, ꝙ terra esset lacte & melle manans: sed pro ampliori infirmi populi certificatione & cõsolatione. Et idem dici potest de aliorum cõsideratione & exploratione, quæ tanguntur in litera. Vel Deo inspirante Moses ita locutus est, vt fides populi probaretur, sicut & alibi dñs ait: Vt tentem eum. Nec est putandum ꝙ oñia ista poterãt explorare stando in montibus, nisi per montes intelligãtur vrbes & villæ sitæ in locis mõtanis, vel ipsæ terræ montosæ, vt Augustinus exponit. [Confortamini,] assumendo bonã audaciam fiduciam q; in dño. Hoc addit, quia poterat periculosum videri, intrare regionem alienam, ignotam ad explorandum, præsertim quia iam fama Israelitarũ fuit vulgata, & forsan Chananæi iam perceperunt, ꝙ terram eorum intrare & obtinere intenderent Israelitæ: tamẽ secundum Augustinum, non poterant faciliter exploratores intelligi, vbi tanq̃ peregrini oĩa perquirebant. [& afferte nobis de fructibus terræ,] vt non solum auditu, sed & visu certificemur de affluentia terræ illius, & sic populus iste accẽdatur ad eius ingressum. [Erat autem tempus quando iam præcoquæ] .i. tempestiue maturæ [vuæ vesci possunt] .i. comedi, iuxta illud Micheæ: Præcoquas vuas desiderat anima mea. [Assenderunt q; exploratores, & venerunt in Ebron] .i. vrbem sic nominatam, quæ postea fuit in sorte Iudæ, iuxta quam fuit spelunca duplex, in qua patriarchæ cum suis erant coniugibus tumulati. Ideo creditur ꝙ ex deuotione locum istum visitarunt, & orauerunt ibidem. Nec putandum cum R. Salomone, ꝙ solus Caleph ibi aduenit, cum Iosue sanctior eo illuc venisse magis credendus sit, nec litera illud prætendit. [vbi erant Achimã & Sisai & Tolmai filij Enach.] Tres viri illi fuerunt gigantes nati ex stirpe Enach gigãtis. Et ne quis incredibile putet, ꝙ in Ebron tunc erant gigantes, subiungitur: [Nam Ebron septem annis ante Tanim vrbem Aegypti cõdita est.] Specialiter autem fit mentio de hac vrbe Aegypti, quia in ea filij Israel viderũt quosdam gigantes ex stirpe Enach gigantis, qui ex antiquis temporibus ortum & mansionem habuerunt ibidem. Cum igitur Ebron fuerit antiquior vrbe illa Aegypti, non mirum ꝙ & in vrbe Ebron erant gigantes. Vnde & creditur ꝙ semen illud giganteũ ex Ebrõ in Aegyptum descenderit. [Pergentesq; vsq; ad torrentẽ botri] .i. vsq; ad torrentem iuxta quem erat vitis, de qua palmitem absciderunt cum botro, propter quod locus ille vocatus est, torrens botri, vt narratur in textu. [absciderunt palmitem &c.] Litera plana est. An autem in palmite illo fuerit tantum vna vua, an plures, incertum videtur. [De malis quoq;] .i. pomis [granatis & de ficis loci illius tulerunt] .i. secum sumpserunt. Huius enim sunt fructus præcipui, quos & secretius atq; liberius quibant auferre. [Reuersiq; exploratores terræ post quadraginta dies, venerunt ad Mosen & Aaron, & ad omnem cœtum filiorum Israel in desertum Pharan, quod est in Cades] .i. ad eam partem deserti Pharan, quæ sita erat in loco eiusdem deserti, qui vocatur Cadesbarne. Vnde in Deuteronomio leguntur exploratores fuisse missi à Cadesbarne. [Ostenderunt fructus terræ] Chanaan, quos secum tulerunt in testimonium, ꝙ legationem eis commissam fideliter expleuerunt, & vt sequentibus eorum verbis melius crederetur. [& narrauerunt dicentes: Venimus in terram, ad quam misistis nos.] In principio huius capituli leguntur missi fuisse à Mosi sed quoniam de totius populi consensu hoc factum est, immo ad vniuersorum petitionem, ideo nunc dicuntur à populo missi. [quæ reuera fluit lacte & melle] id est, cunctis terræ nascentibus ac necessarijs vitæ. Nec enim mel & lac secum tulerunt, sed per ea expresserunt abundãtiam delectabilium ac necessariorum vitæ humanæ. Propter quod subdunt: [vt ex his fructibus cognosci potest, sed cultores fortissimos habet.] Exploratores isti pro maiori parte, videlicet decem eorum, volentes terræ promissionis detrahere, à laudibus eius exorsi sunt, vt eorum vituperationibus sic amplius crederetur. Sic enim faciunt detractores. Itaq; aiunt: [Cultores] id est, habitatores [fortissimos habet, & vrbes grandes atq; muratas,] quasi dicant, Non valebimus illis resistere, quod consequenter declarant: [stirpem Enachim] vtpote homines giganteos, [vidimus ibi, Amalech habitat in meridie] id est, populus Amalechitarum valde bellicosus, moratur in plaga australi, per quam ingressuri essemus, sed propter illoꝝ resistentiã non poterimus. [Ethæus & Iebusæus & Amorrhæus in montanis.] quasi dicant, Ex omni parte inexpugnabilis est & inaggressibilis nobis. His auditis, cœpit plebs de adiutorio Dei diffidens aut non sperans,

Per. Comestor. Exo. 17. Augusti. Idem. Michę 7. R. Salo. Deut. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra Moſen murmurare. Hinc ſubditur: [Inter hæc Caleph vnus exploratorum,] natus de tribu Iuda, [compeſcens murmur populi, qui oriebatur contra Moſen,] quaſi ipſe deceperit & periculis expoſuerit eos, [ait: Aſcēdamus & poſſideamus terram] nobis à Deo promiſſam, [quoniam poterimus] auxilio omnipotentis, non viribus noſtris, [obtinere eam. Alij vero] exploratores, dempto Ioſue, qui (vt ſequenti habetur capitulo) affirmauit verba Caleph. [dicebant: Nequaquam ad hunc populum valemus aſſcendere] cum effectu victoriæ, [quia fortior nobis eſt.] Excæcati iſti, non attendebant oīnipotentiam Dei, nec opera eius in Aegyptios facta. [Detraxeruntq; terræ, dicentes: Terra quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos.] id eſt, tam fertilis eſt & tam fortis, vt ſine ſanguinis effuſione defendi & obtineri non valeat. Et q̄uis hoc fuit laudatio potius q̄ detractio terræ illius, tamen quātum ad filios Iſrael, fuit detractio, & quantum ad ſimilitudinē effectus, oblocutio quædam: quia per verba illa verterunt filijs Iſrael terram illam in abominationem, contemptum & nauteam, iuxta illud: Pro nihilo habuerunt terram deſiderabilem. Quidam tamen exponunt, di Pſal. 105. centes q̄ dixerunt terram illam eſſe peſtilenticam, frequenter infectā, ita q̄ habitatores eius non viuerent diu. Magiſter in hiſtorijs circa hæc ſcribit: Hebræus exponit ſic, Terra infima eſt, nec habere diutius viuaces homines poteſt, vel quia nulli gēti licebat diu habitare in ea, propter frequentes ſuperuenientium impugnationes. Vnde Ezechiel ſecuritatem diu ha- Ezec. 36. bitandi in ea pacifice pollicens, prædixit hoc opprobrium auferendum ab ea: Non vocaberis, inquiens, vltrā deuoratrix populi tui. Poteſt demum & pro cōmendatione terræ exponi, q̄ adeo bona ſit, q̄ nullus velit ab ea diſcedere: ſed qui in ea moratur, in ea & moriatur. [Populus quem adſpexim⁹, proceræ ſtaturę eſt. Ibi vidimus monſtra quędā filiorę Enachi.] id eſt, gigantes enormis magnitudinis, qui erant monſtratione & admiratione condigni. [quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur.] id eſt, valde exigui & infirmi. ¶Iuxta myſticos intellectus, exploratores deſignāt prædicatores, qui diriguntur ad conſiderādum qualis ſit terra finalis promiſſionis ſupernæ Hieruſalē, paradiſus cæleſtis, vt eius vniuerſalitatem & gloriam prædicent vndiq; habitatoribus mundi. Sed ſicut pauci exploratorum ſtabiles permanſerunt in virtutum conſtantia & ſpe, ſic multi qui ad aliorum regimen ac doctrinam mittuntur, inter alios ſubuertuntur, & ex inſpectu gigantum terrentur, dum tentationibus dæmonum & perſecutoribus tyrannorum deficiuntur. Apportant tamen de fructibus terræ promiſſæ, cum de plenitudine cæleſtium gaudiorum euangelizant. Nihilo minus quaſi detrahunt terræ cæleſti, dum q̄ difficile ſit eam acquirere, prædicant, exclamantes: Regnum Matt. 11. cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Sic q̄ multi quaſi murmurant contra Chriſtum, q̄ tam arduam fecerit viam ſalutis, tam q̄ difficilē dederit legem. Porro per Caleph & Ioſue deſignati ſunt prædicatores feruidi & conſtantes, qui fideliter declarant hominibus, q̄ vere omnia poſſint in eo qui ipſos confortat & adiuuat.

¶Explanatio literalis cap. XIIII. Igitur vociferans omnis terra. Art. XXIIII.

Continuatur hoc loco hiſtoria, in fine præcedentis capituli inchoata. [Igitur vociferās oīnis turba,] videlicet multitudo illa turbata & perfida, ad malum proniſſima. [fleuit nocte illa,] ex mera malitia. [& murmurati ſunt cōtra Moſen & Aaron cuncti filij Iſrael,] præſertim qui numerati fuerunt, valde paucis exceptis, demptis quoq; quibuſdā Leuitis. [dicentes] ex deſperatione: [Vtinam mortui eſſemus in Aegypto, & non in hac vaſta ſolitudine.] id, vtinā nunq̄ intraſſemus hanc latam & magnam eremum, nec eſſemus in ea, ſed potius in Aegypto eſſemus defuncti, vel non in hac vaſta ſolitudine eſſemus morituri, & tam quodāmodo mortui ex deſperatione ac tædio, periculisq; inſtantibus. tū (vt dicitur) in Hebræo habetur, vel in hac ſolitudine mortui eſſemus. Vnde ſubiungit: [Vtinā pereamus, & nō inducat nos dīs in terrā iſtam, ne cadamus gladio] moriēdo repēte in loco iſto, anteq̄ ad grauiora veniamus mortis ſupplicia. [Nonne melius eſt reuerti in Aegyptū?] Miſeri iſti, oīm diuinoq; mirabiliū, quæ pro eis fecerat dīs, erāt immemores, atq; ad naturales cauſas reſpexerūt duntaxat. [Dixerūtq; alter ad alterū: Cōſtituamus nobis ducē, & reuertamur in Aegyptū.] O quāta eſt puerilitas, velle relinquere ducē tā ſanctū Moſen ſuū legiferū, quem ſciuerūt ſibi à Deo eſſe prælatū. [Quo audito, Moſes & Aarō ceciderūt proni in terrā: q̄m timuerūt iram Dei populo ſuperuenturā, de tanta populi iniquitate vehemēter dolentes. [At vero Ioſue & Caleph, qui & ipſi luſtrauerunt terrā, ſciderūt veſtimēta ſua] in ſignum extremi ſui doloris. [& ad omnē multitudinē locuti ſunt: Nolite rebelles eſſe contra dīm,] deſperando de eius promiſſis, & abiiciendo Moſen vobis à Deo prælatum. [neq; timeatis populum terræ huius: quia ſicut panē, ita eos poſſumus deuorare.] i. tam faciliter per oīnipotentis auxiliū poſſumus eos conſumere, ſicut eſcam. Vnde LXX. tranſtulerunt, q̄m cibus nobis ſunt. [Receſſit ab illis omne præſidium,] Hoc quidam ſic gloſſat, quia virtute diuina timore erant percuſſi, ita q̄ non remanſerat in eis conſilium & virtus reſiſtendi: quod non apparet congrue dictum, quia vt infrā in iſto habetur capitulo, paulopoſt dies iſtos impugnauerunt

runt & ſuperauerunt multos ex Iſrael. Verum eſt aūt, q̄ diu poſt hæc occiſis duobus Amorrhæorę regibus Seon & Og, Chananæi fuerunt timore proſtrati, nec remanſit in eis conſilium reſiſtendiq; virtus, vt Ioſue deſcribit. Eſt igitur ſenſus: Receſſit ab illis omne præſidiū, i. Ioſue 2. nobis introeuntibus ad eos, mox omni ſubſidio ſunt priuandi à Deo, cui nullus reſiſtere valet. Eſt enim conſuetudo loquendi, vt de re certiſſime futura, loquamur per modum præteriti. Vnde Septuaginta tranſtulerunt: Abſceſſit ab eis tempus: hoc eſt, finis proſperitatis eorę iam inſtat, & tempus vitę eorę mox præcidetur. Circa quod loquitur Auguſtinus: Impijs occulta diſpenſatione datur tempus florendi atq; regnandi, ſed dominus iuxta ſapiētiæ ſuæ de- Auguſt. cretum, finem imponit. Hinc ſubditur: [Dominus nobiſcum eſt, nolite metuere.] hoc eſt, paratus eſt nos iuuare, & ſua implere promiſſa, niſi obicem inducamus. [Cumq; clamaret oīs multitudo] ex impatientia & furore contra Caleph & Ioſue, [& lapidibus vellet eos opprimere:] quia ex vehementia paſſionum ſuarę, nullam receperunt informationem aut exhortationem. Quidam aūt per eos intelligunt non ſolum Ioſue & Caleph, ſed Moſen quoq; & Aaron. Hoc tamen litera non videtur prætendere. [Apparuit gloria domini ſuper tectum fœderis, cunctis videntib⁹ filijs Iſrael.] i. diuina maieſtas per ſuum effectū, puta p nubem, deſcendit ſup tectum tabernaculi, parata ſuos defendere, impioſq; punire, quos & tunc ſua repreſſit virtute. [Et dixit domin⁹ ad Moſen: Vſquequo detrahet mihi populus iſte? id eſt, q̄ diu reddet mihi mala p bonis, & male loquentur de me, videlicet ea q̄ promiſſionibus meis cōtrariantur? Detrahere autem, proprie eſt, malū loqui de alio in eius abſentia & eo nō au- Detrahere diente. Deus autē vbiq; eſt pſens, & vniuerſa cognoſcit: ideo nemo poteſt ei pprie obloqui, quid ſit. niſi forte tam fatuus ſit, vt æſtimet Deū non oīa ſcire, aut nō eſſe præſentem vbiq;. [Quouſq; non credent mihi in oībus ſignis quæ feci coram eis?] Quaſi dicat, inexcuſabiles ſunt exæcatio incredulitasq; eorę. [Feriam igit eos peſtilentia atq; conſumam.] Hoc dīs dixit cōminatorie, & p reſpectum ad proximas cauſas: quia ſecundū peccata ſua eam grauia, merebantur ſtatim occidi. [te aut ē faciā principem ſup gentem magnā, & fortiorem q̄ hæc eſt.] hoc eſt, noli timere, nec ores pro iſtis, quaſi amiſſurus prælationem, ſi iſti pcutiant, quia maiori & fortiori plebi pficiam te, iſtis occiſis. Quod domin⁹ potuit multipliciter adimplere: nam & poſteros hoīę potuit cito valde multiplicare, & Moſen eis præficere. [Et ait Moſes] qui non quærebat proprium honorem aut principatum, [ad dominum: Vt audiāt Aegyptij, de quorum medio eduxiſti populum iſtum:] Moſes ſancta charitate & amore boni communis populi ſibi commiſſi, totus miro modo ſuccenſus, verba preſcindit, & in affectum prorumpit, & quaſi arguens cum domino, deprecatur pro populo. Sumitq; argumentum ex zelo diuini honoris, quia non decuit pium dominum ſic vlciſci ſuam iniuriam, q̄m hoc ceſſiſſet in ſuīpſius inhonorationem atq; blaſphemiam. Itaq; ait, Vt audiant. &, an ideo vis populum tuum extinguere, vt audiant Aegyptij [& habitatores terræ huius] nobis à te promiſſæ, vtpote Chananæi, [q audierunt q̄ tu domine in populo iſto ſis] tanq̄ ſpecialiter De⁹ ac rector ac ductor populi hui⁹, [& facie videaris ad faciē] à vicariali rectore ac legislatore popli huius, videlicet à me. Vel videaris facie ad faciē. i. euidēter appareas iſtis hoībus p pclaros effectus miraculoſa q̄ opa, [q occideris tantā multitudinē, & dicāt, nō poterat introducere populū iſtū in terrā p q̄ iurauerat] .i. de q̄ cū iuramēto pmiſit, q̄ daret eā populo iſti. Quaſi dicat, iſtud cederet in tuæ maieſtatis blaſphemiā, & periret famæ tuæ ſublimitas. [idcirco occidit eos in ſolitudine. Magnificet ergo fortitudo dñi] .i. oīpotentia tua ſeipſam declaret p magnifica opa, implēdo in populo iſto quæ pmiſiſti, vnde ſubiungit: [Sicut iurasti, dicēs]. i. cum vocali proteſtatiōe patriarchis, Abrahę ſ. Iſaac, & Iacob iurasti, q̄ terrā iſtā eorę poſteris dares. Deinde continuat oratio Moſis: [Dñs patiens]. i. tu Deus exiſtēs oīm dñs, & lōganimiter pſtolaris emēdationē peccatū. [& multæ miſericordię]. i. copioſus in miſerēdo, [auferēs iniquitatē] cōmiſſam in te, [& ſcelera] quę fiunt in proximū, [nullūq; innoxiū derelinquens,] i. q nullū pctm deſeris impunitū, vel nullū hoīem concedis oīno ſeu totaliter innocentem Iaco. 3. eſſe, qa in multis offendimus oēs, nec ab originali peccato eſt quiſquam immunis. [qui viſitas peccata patrum in filios in tertiā & quartam generationem.] Qualiter iſtud conueniat di- Exo. 20. uinæ iuſtitiæ, ſup Exodum & ſuper Hieremiam & Ezechielem, expoſitū eſt. Filij quippe & Thren. 5. poſteri, inquātum ſunt aliquid parentū ſuoq;, quantū ad corpus, quādoq; pro peccatis parē- Ezec. 18. tum in corporalib⁹ puniunt, pſertim ſi pctā parentū ſequant: & ſi ea nō ſequunt, tūc De⁹ pœnas tales ordinat poſteris in melius, ita q̄ potius habēt rationē medicinæ, q̄ pœnæ in poſteris illis. Sicq; punit parētes in prole eorę, ſicut frequēter punit vitia dominoq; in poſſeſſiōe ipſorū. [Dimitte, obſecro, peccatū populi tui huius] .i. cōgeriē vitiorę quæ nūc cōmiſerūt. [ſecūdum multitudinē miſericordiæ tuæ, ſicut ppicius fuiſti egredientibus de Aegypto vſq; ad locū iſtū.] in quo tū ſpatio multi propter ſuos exceſſus fuerūt occiſi, pſertim ppter vituli ad- Exo. 32. orationē. [Dixitq; dñs: Dimiſi iuxta verbū tuū.] Non eſt putandū, q̄ Deus dimiſit illis anteq̄ pœnituerunt, ſi vere pœnitentibus remiſſionē pmiſit; & quātum ad hoc, cūctis dimiſit q̄n-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum ad debitā pœnā,ꝙ non peussit eos pestilentia subito simul,vt fuerat cōminatus.[Viuo ego].i.q̄ verū est ꝙ ego sum viuens,tam vere subiungot[& implebit gloria dñi vniuersa terra].i.tot & tāta mirabilia adhuc agā populo isto, eorūve posteris & cōtra inimicos eorū,ꝙ cuncti homes hæc cognoscēt,& vniuersis maiestas mea innotescet.[Atiñ oēs homes q̄ viderūt maiestatē meā].i.eā p suos effectus nouerūt.[& signa q̄ feci in solitudine &c.iam p decē vices].i.multoties,vt Glossa exponit. Sicꝫ ponit numerus determinatus ꝓ indeterminato. Et ideo ait,p decē vices, qm̄ decē pricipalia p̄cepta violauerūt. Aliqui tñ determinate assignāt has vices,vt primo dicātur Deū tētasse ante egressum suū de Aegypto, qñ nō acqeuerūt verbis Dei p Mosen,datis ad eos. Vñ in Exodo Moses ait ad dñm: Ecce filij Israel nō me audiunt. Secūdo,qñ post egressum de Aegypto,ex diffidētia diuini auxilij locuti sunt Mosi: For
Exod. 6. sitan nō erant sepulchra in Aegypto, ideo tulisti nos vt moriamur in solitudine. Tertio, qñ
Exo. 14. ꝓpter amaritudinē aq̄ murmurauerunt in Marad, & diffidendo dixerunt: Quid bibemus?
Exod.15. Quarto, qñ murmurarūt desiderio carniū. Quinto, qñ ex diffidētia seruauerūt manna vsq̄
Exo. 16. mane. Sexto, qñ ꝓpter defectū aq̄ murmurauerūt. Propter q̄d Moses dixit eis: Cur tentatis
Ibidem. dñm? Septimo, in adoratiōe vituli. Octauo, quādo ex dolore laboris murmurarūt, vt supius
Exo. 17. patuit. Nono, quādo (vt in hoc eodē libro scriptū est) desiderio delectabiliū cibariorū mur-
Exo. 32. murādo dixerūt: Aia nostra arida est &c. Decimo, sicut nūc isto patet capitulo. Verūtamen
Num.11. tentatio Dei in his interdū extense accipit. Hi ergo nō videbūt terrā, pro q̄ iurauit patribus
Num.19 eorū: hoc est, terrā promissionis, [nec quisq̄ ex illis q̄ detraxit mihi, intuebit eam. Seruū meum Caleph qui plenus alio spū hoc est, spū meo, q̄ alius est à spiritu q̄ impleti sunt isti murmuratores. [secutus est me].i.mihi adhæsit p fidē & spem cæteras q̄ virtutes. [inducā in terrā hanc, quam circuiuit, & semen eius possidebit eam.] Quare nō facit domin⁹ mentionē de Iosue? Forsan qm̄ infrā satis idem narrandū fuit de eo. Nam & paulo post sit hoc in isto capitulo. [Oēs q̄ numerati estis à viginti annis & suprà, & murmurastis cōtra me, nō intrabitis terram &c.] Circa hoc q̄ri potest, an ne aliqui ex filijs illorū murmuratorū adulti, & circa vicesimū annum existētes, murmurauerūt cum patribus suis, aut murmurātibus consenserunt. Dici potest, ꝙ Deus p̄seruauit eos ab illo pcō. Vel, si aliquo modo excesserunt in hoc, Deus habuit eos partim excusatos ꝓpter ætatis pueritiam. Vel quia inducti erant ab alijs, & vltra hoc puniuit eos p hoc, ꝙ diu post hæc in deserto detenti sunt. ¶ Insuper q̄eri potest, qd de fœminis & puellis contigerit. Respōderi potest, ꝙ quidā ex vetustiare, vel alia causa naturali obierunt in eremo, qdam ex suo demerito. Si tamen responsioni huic non obuiat illud in
Psal.104. Psalmo: Non erat ī tribubus eorū infirmus. [Filij vestri vagi erūt in deserto] id est, hincinde per loca euntes, nō tamen vagi omnino siue indomiti, [quadraginta annis, & portabūt fornicatiōem vestrā] hoc est, propter scelera vestra, quibus recessistis à Deo aiarū fideliū sponso, differentur seu retardabunt ab ingressu terræ promissę: q̄d qualiter nō sit iniustū, iā tactū
Thre.5. est. Vnde & Hieremias ait in Threnis: Patres nostri peccauerunt, & nō sunt, & nos iniquitates eorū portauimus. Nam & secundū leges humanas, pro crimine læsæ maiestatis cōmisso à patre carnali, puniunt filij eius. [donec cōsumant cadauera patrū in deserto, iuxta numerū quadraginta dierū, quib⁹ considerastis terrā. Annus pro die imputabitur.] hoc est, sicut quadraginta diebus fuerunt exploratores in via, sic q̄draginta annis durabit hæc pœna, non ꝙ exploratores p q̄draginta dies auerterunt, aut auertere ꝓposuerunt populū ab ingressu terræ promissionis, qm̄ aliquos dies expenderunt illuc pergendo, sed peccatum tot dies secutū, in populo iuste meruit pœnam tot annorū, immo incōparabiliter maiorem & lōgiorem, sed misericorditer relaxata est iusta punitio meritis ac precibus Mosis. [Igitur oēs viri quos miserat Moses ad cōtemplandam terram, mortui sunt atq̄ pcussi. Iosue aūt filius Nun & Caleph filius Iephone, vixerunt ex omnibus qui prexerant ad cōsiderandam terrā.] Sensus est, ꝙ decem exploratores ꝓpter p̄fatam suam iniquitatem, subito sunt plagati à Deo ac mortui. [Locutusq̄ est Moses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel.] Qualiter scilicet hi qui numerati erant, morerentur in solitudine, & filij eorū per quadraginta annos vagarentur in ea. [& luxit populus nimis.] videns se vndiq̄ angustatum. Attamen benignitatem Dei frequenter experti, præsumpserunt de venia, putantes verba Dei solum comminatoria esse. [Et ecce] quasi dicat, Mira & magna excæcatio populi huius subiungitur: [mane primo surgentes] scilicet die mox sequenti, hora diluculi, vel mane primo, id est, valde mane. [ascēderunt verticem montis] propinqui loco, à quo missi sunt exploratores. [atque dixerunt: Parati sumus ascendere ad locum, de quo dominus locutus est, quia peccauimus.] quasi dicant, Pœnitemus de nostra peruersitate, ideo nunc prompti sumus ire ad terram promissionis. ¶ Quæri potest, vnde venit eis tam magna & repentina mutatio. Respōdendū, ex hoc q̄ viderūt illos exploratores qbus crediderāt, subito esse pcussos, & alios duos à quib⁹ bene instructi erāt, esse supstites. Deinde in textu describit, q̄liter Mose phibente cœperūt ꝓcedere ideoꝙ ab aduersarijs sunt pcussi & fugati vsq̄ Horma.i. vsq̄ ad locū sic appellatū ex aduer-

so euentu, qm̄ ibi cæsi & destructi sunt quidā ex Israel, sicut & in Deuteronomio habet, ꝙ
Deut. 1. fugati sunt, sicut solēt apes persequi. Horma aūt vno modo interpretatur destructio, vt infrā habet. ¶ Postremo R. Salomon dicit, ꝙ filij decem exploratorū fuerunt in terra ꝓmissionis hæreditate priuati, eo ꝙ patres eorū populum à terræ illius introitu auerterūt: q̄d verū nō
Num. 21. arbitror, p̄sertim cum adoratio vituli fuerit grauior scelere isto, & tñ filij idololatrarū illorū hæreditatem in terra ꝓmissa sunt cōsecuti. Spiritualiter docemur copiose ex isto capitulo, quanta sit humani cordis fragilitas, quanta deinde puerilitas, & q̄nta deinceps incorrigibilitas, q̄nta item sit Dei clementia. Per murmuratores aūt istos ac desperātes, intelligunt tēperalium amatores, q̄ ex transitoriarū rerū amissione, interdum sic opprimunt mœrore, vt cupiāt mortē, imo eā sibi sceleratissime inferāt. Incorrigibiliū quoq̄ illorū impietatē sequunt, q̄ nulla informatiōe flectunt in melius, sed potius peiorant ex informatiōe & correptiōe benigna, intantū vt nōnunq̄ violentā extendāt manū in corripientē seu admonētē, queadmo-
Ioan.18. dū scribæ & pharisæi Christo fecerunt. ¶ Amplius, exēplo Mosis docent hic p̄lati ꝓ sibi cōmissis ardentissime exorare, atq̄ vt exaudiri mereant, studere debent diuini honoris zelo accensi. Patet itē ex dictis, ꝙ dñs sæpe dimittit pœnitenti pctā sua, q̄tū ad culpā, non tñ quantum ad pœnam. ¶ Deniq̄ p hoc ꝙ tam pauci ex Israelitis numeratis, ingressi sunt terrā ꝓmissionis, p̄figuratum est, ꝙ ꝓpauci terrā cælestis patriæ intrant, sicut ait Saluator: Pauci electi. Rur-
Matt. 20 sus docet nos huius scriptura capituli, q̄ infallibiliter Deus numeret nostra pctā, & q̄liter recidiuantibus improperet etiā pctā ante indulta, & q̄ grauiter lædant ac noceāt vulnera aiæ repetita, sicut & in corporū vulneratiōibus hoc videmus. Hinc loquit Origenes: O si posse-
Origen. mus p vnūq̄dq̄ peccatū videre, q̄modo aia vulneraf. Sermo malus vulnᵗ infligit nō linguę, sed aiæ. Vulneratur etiā aia p cogitationes & concupiscētias prauas, frangit vero atq̄ conteritur p opa vitiosa: quæ oia si videremus, & vulneratæ animæ cicatrices sentiremus, vsq̄ ad mortē resisteremus peccatis: sed sicut dæmoniaci vel mēte capti, non sentiunt si vulneretur, qm̄ carent naturalibus sensibus, ita cupiditatibus seculi, aut carnis concupiscentijs seu vitijs alijs inebriati, non sentimus quāta aiæ vulnera, quantas contritiones seu destructiones, q̄nta damna peccādo acquirimus. ¶ Postremo, vt dictū est, exemplo obtenebratorū filiorū Israel edocemur, quām ineffabilis sit pronitas nostra ad omne malum & qualiter paulatim, nisi mox resipiscamus, in enormiora dilabimur: quemadmodum isti Iudæi noluerūt ad terram promissam procedere, quādo Deus hoc iussit, & suū promisit auxilium: eamq̄ ingredi tēta-
Raban⁹. runt, dum Deus prohibuit, & suū negauit subsidium. Hinc Rabanus ꝓtestat: O mira ꝓteruitas mētis humanæ, & horrenda stultitia cordis cæcati. Mandat Deus promissionibus suis credere, & de potētia sua confidere, sicq̄ terrā promissionis intrare: & humana diffidit stultitia, ac salutaria respuit monita. Econtrario suum negat auxilium, & ipsi contra Dei voluntatē volunt inuadere terram. Quibus similes sunt, qui promissionibus Dei nec acquiescunt, & prohibita faciunt: ideo sicut peruersi illi Iudæi à suis aduersarijs facilime vincebantur, sic isti ad omnia scelera ab inuisibilibus hostibus leuissime pertrahuntur.

¶ Expositio literalis capituli decimiquinti. Locutus est dñs ad Mosen. Art. XXV.

POST prætacta historica, inseruntur nunc cæremonialia quædam. [Locutus est dñs ad Mosen, dicens: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Cū ingressi fueritis terrā habitatiōis vestrę, quā ego dabo vobis, & feceritis oblationē dño in holocaustū aut victimā pacificā].i. siue sacrificiū vestrū sit oblatio pro pctō, siue holocaustū, q̄d ad diuinitatis reuerentiā totaliter incendebat, seu victima pacifica pro bñficio dato, vel pro parta salute aut p̄standa, [vota soluētes aut spōte offerētes,] & siue hęc sacrificia imolent ex debito, siue ex spōtanea deuotione & superogatione, [aut in solennitatib⁹ vestris adolētes odorē suauitatis dño].i. incēdentes aliq̄d sacrificij sup altare, cuius odor sit Deo suauis, hoc est, vt ipsum sacrificium Deo acceptū sit ex offerentis fide, deuotione & obedientia. [De bobus siue de ouibus offeret, quicūq̄ immolauerit victimā].i. si de pecorib⁹ fecerit oblationē, erit vel bos, vl ouis, aut etiā hircus, de quo infrā fit mentio. Nam inter pecora, hæ tres species erāt dūtaxat immolatitiæ, vt sup Leuitici dictū est. Sed istis principalibus sacrificijs adijciebant sacrificia quædam minora. Vnde subiungit: [sacrificium similæ decimam partē ephi cōspersam oleo, quod men-
Leui.7. surā habebit quartā partem hin, & vinum ad liba fundenda eiusdē mensuræ dabit in holocaustum, siue in victimā p singulos agnos].i. in sacrificio cuiuslibet agni offeret simul tertiā partē ephi, s. mensuræ sic dictę: tertiā, inquam, partē ephi similę oleatæ, seu admixtæ oleo tantæ quātitatis, vt mēsurā impleat quartā partē hin, offeret etiā simul vinū eiusdem mensurę, sicut de oleo dictū, q̄d vinum offert, vt ex eo perfusio fiat liborū. [& arietis erit sacrificiū similæ duarū decimarū, quæ cōsperſa sit oleo tertiæ partis hin].i. si aries sacrificet, addent duæ decimæ similæ, in cuius pistratione mixtū sit oleū, habēs mēsurā tertiæ partis hin. [& vinum ad libamentū tertiæ partis eiusdē mēsuræ offeret in odorē suauitatis dño].i. tantundem offeret de vino ad humectādum materiā siccā, sicut de oleo iam prædicto. [Quādo vero de bobus fe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus feceris holocaustum aut victimã,]si bos offerat,[dabis p singulos boues similæ tres decimas conspersæ oleo,q̃d habeat mediũ mensuræ hin].i.mediã partẽ mẽsuræ sic appellatæ,[& vinũ ad liba fundenda eiusdẽ mẽsuræ,in oblationẽ suauissimi odoris dño. Sic facies p singulos boues & arietes & agnos & hircos & hœdos].i. in sacrificio vniuscuiusq; bouis & arietis & agni & hirci,sicut iam ꝓtaxatum est.[tam indigenæ].i. Israelitæ natione,[q̃ peregrini].i. aduenæ ad Iudaismũ cõuersi,inter filios Israel habitãtes,[eodẽ ritu offerẽt sacrificia]iam ꝓtaxata.[Vnum ꝓceptum erit atq; iudicium tam vobis q̃ aduenis terræ].i. præinductum ꝓceptum ac dictamen à me institutum, indifferenter cõcernit tam vos Iudæos, q̃ cõuersos ad legẽ vestram,cõmorantes in terra vestra.¶Sequit de primitijs,quod & in Leuitico pro maiori parte est habitũ.[Locutus est dñs ad Mosen,dicens:Loquere filijs Israel:Cũ veneritis in terram quã dabo vobis,& comederitis de panibus regionis illius,separabitis primitias dño].i. primitiua aliqua atq; ꝓcipua ab alijs diuidetis, reponetis, ac Dei ministris dabitis ea, [de cibis vestris.Sicut de areis].i. granis ac fructibus cõtentis in area, [primitias separabitis, ita & de
primitias pulmẽtis dabitis*primitias dño,]Pulmentũ vocat qlibet cibus dulcis & delicatus, seu qlibet cibus ꝓter panem.i.cõpanaticum,q̃d s.cũ pane in esum suscipit,tñ(vt fertur)in Hebræo habet,De pultis vestris tortellum:qa de vnaquaq; frumenti decoctiõe, seorsum separabat vnus tortell⁹, sacerdotibus ꝓ primitijs dandus.[Quod si p ignorãtiã ꝓterieritis qcq̃ horũ &c.]quæ p Mosen dñs iussit,[oblitaq; fuerit facere multitudo].i.cõmunitas p obliuionẽ ignorantiãve omisserit qppiã,[vitulũ offeret in holocaustũ]ad diuinæ maiestatis(quã inhonorauit)honorẽ,[& sacrificium eius ac liba,vt cæremoniæ postulãt].i.alia q̃dã,q̃ simul cum vitulo illo sunt offerẽda,iuxta tenorẽ cæremonialiũ ꝓceptorũ. Quę aũt sint sacrificia cũ vitulo immolãda, iã dictũ est, s.simila,oleũ,vinum,secundũ mẽsurã ꝓtactã. De cæremonijs q̃q; in isto sacrificio obseruãdis,dictũ est in Leuit.q̃ legit:Si oĩs turba filiorũ Israel ignorauerit, offeret ꝓ peccato suo vitulum &c.[hircumq; ꝓ pctõ.]Verumtñ in Leuitico habet,q; ꝓ pctõ totius turbę offerebat vitulum,hircus aũt ꝓ pctõ principis:q̃modo ergo nunc dicit, q; vitulus immolabat in holocaustum,& hirc⁹ ꝓ pctõ?sed qm̃ vitulus ꝓ pctõ turbę oblatus,comburebat totaliter,holocaustũ poterat dici. Hic q̃q; sumit multitudo cũ principis inclusiõe,vt videt: qm̃ non fit hic mẽtio specialis de principe, ibi vero de turba & principe sacrificijsq; eorũ distincte tractat.[Et rogabit sacerdos ꝓ oĩ multitudine filiorũ Israel, & dimittet eis]ꝓ oblationẽ orationẽq; sacerdotis,si tñ pœniteãt,& ex cõtritione,deuotioneq; offerat iuxta legis ꝓceptum, qm̃ non sponte
Augustin. peccarunt, ¶Circa hoc q̃rit B.Augustin⁹,q̃ sint pctã q̃ non sponte cõmittunt,cũ oĩe pctm̃ sit voluntariũ. Deinde declarat,q̃liter ea q̃ fiunt ab ignorãtib⁹ aut cõpulsis timore,q; cadit in vitã constãtẽ,valeãt dici non spõte cõmissa,non q; sint penit⁹ inuolũtaria,sed qm̃ ratio voluntarij minorat i eis,nec ea q̃ agunt,ꝓpter se volunt.[nihilomin⁹ offerẽtes incẽsum dño ꝓ se].i.
Leui,4. ꝓ sua salute & pace & pctõ eis dimittẽdo,[atq; errore suo]cõmissione,seu omissiõe erronea, vel ꝓ errore q̃ putabãt licere q̃d non licet. ¶Porro de isto incẽso dicit in Leuit.Oẽm adipẽ vituli tollet,& adolebit sup altare:& qa hoc fecit sacerdos ꝓ turba, idcirco de psonis turbæ collectiue sumptis,nũc dicit,offerẽtes incẽsum,ꝓ man⁹ videlicet sacerdotis.[Quod si aĩa vna nesciẽs].i.si particularis homo seu psona vulgaris p ignorãtiã[peccauerit,]omittẽdo q̃d fieri iussum est,vl⁹ cõmittẽdo q̃d ꝓhibet, [offeret caprã anniculã].i.q̃ non sit vltra vni⁹ anni ętatẽ.De sacrificio aũt ꝓ pctõ sacerdotis,habet in Leui.de q̃ tacet hoc loco.[Vna lex erit oĩm q
Ibidem. peccauerint ignorãtes,]dũmodo fuerint vni⁹ status,seu gradus aut dignitatis: nõ alias. Alia nãq; fuit iussio data de sacrificio sacerdotis p ignorãtiã excedẽtis,alia de pricipe ignoranter
Leuit,4. peccãte,alia q̃q; de psona vulgari,vt patet in Leuitico.[Aĩa vero].i.psona[q̃ p supbiã aliq̃d cõmiserit,]aut certe omiserit,[siue ciuis sit ille].i.natione Hebræus,[siue peregrinus]ad Mosaicam legẽ conuersus,[qm̃ aduersus dñm rebellis fuit,]ex firmo ꝓposito seu conteptu peccando[peribit de populo suo].i.de grege iustorũ & numero electorũ, ptinẽdo ad corp⁹ diaboli malignãtiumq; ecclesiã. [Verbũ em̃].i.ꝓceptum[dñi contẽpsit,& ꝓceptum illius fecit irritum]peccãdo ex certa sciẽtia atq; malitia,[Idcirco delebit,& portabit iniquitatẽ suã,]& hoc, nisi pœniteat.Nec exprimitur sacrificium offerendũ pro tali excessu,ad insinuandum grauitatẽ talis peccati. Veruntamen non fuit penitus irremediabile, quia contritione condigna quę fuit interior pœna,atq; ꝓ pœnitentialia opa poterat tolli & indulgeri,etiam q̃ ad culpã & pœnam in præsenti.¶Deniq; non distinguunt hic nisi peccata facta ex ignorãtia,vel ex infirmitate.i. vehementia passiõis, quæ ad peccata ex ignorantia, possunt reduci,qm̃ vehementia passionis rationem valde excæcat ꝓ peccatum: aut ex superbia designat omne pctm̃ ex certa malitia,deliberatione,seu contemptu.At vero quod dictũ est,Peribit de populo suo:quidam exponunt de morte corporali,dicentes,q; taliter peccãs, fuit mox occidendus, quando per testes fuit conuictus non solum de peccato in se,sed item
Heb. 10. q; sciẽter id incurrisset.Vnde Apostolus ait: Irritam quis faciẽs legẽ Mosis, absq; vlla cõtradictione duobus aut tribus testib⁹ moritur.[Factũ est aũt cũ essent filij Israel in solitudine,& inuenissent

uenissent hoĩem colligentẽ ligna in die sabbati, obtulerunt eum Mosi]tanq̃ iudici superiori,[& Aaron]tanq̃ secundo post Mosen,[& vniuersæ multitudini]pro cautela.[Qui recluserunt eum in carcerem.]Moses em̃ iussit eum detineri seorsum captiuũ.[nescientes qd super eo facere deberent].i.qualiter esset tractandus ac puniendus.Verumtñ dictũ fuit in Exodo,q; Exo,20.
violans sabbatum,morte moreretur.Sed genus mortis nõ fuit ibi expressum:ideo dñs exprimit hoc nũc,iubens illũ ab oĩbus.i.à quibusdã de oĩbus lapidari, vt patet in textu qui plan⁹ est. Ideo autem in exordio legis iussit dñs pro peccato illo tam dirã mortem infligi,vt ipsa Acto. 5.
lex fortius imprimeret cordibus hoĩm, & alij amplius terrerẽtur, quemadmodũ in exordio primitiuæ ecclesiæ, Ananias & vxor eius,repente terribiliterq; puniti sunt ꝓ sua proprietate & furto.Vnde & dñs,ad vitandum similia mala, subiungit ad Mosen: [Loquere filijs Israel, vt faciãt sibi fimbrias] Fimbriæ sunt extremitates vestis,vel fila quæ in extremitate stolę aut pallij appendunt.[p angulos].i. in quatuor angulis [pallioꝝ, ponentes in eis vittas hyacinthinas] quæ sunt cæliformis coloris, in memoriã legis de cælo datæ, atq; ad designandum, ꝙ Iudæi tanq̃ cultores veri Dei, deberent præ cæteris cælestẽ ducere vitã.[quas cũ viderint, recordent oĩm mandatorũ domini]regulãdo vitã suã secundũ legem.[nec sequantur cogitatiões suas].i.prauis cogitatiõibus nequaq̃ cõsentiãt,[& oculos p res varias fornicãtes].i.desideria carnalia,q̃ ex visu exteriori solẽt oriri,nõ sequant,nec impleãt. Euagatio q̃q; & incustodia oculorũ,vitãda est.Fornicãtur aũt oculi p res varias,qm̃ multipliciter peccat homo p
visum circa diuersa obiecta. Propter q̃d in prima sancti Ioãnis canonica legitur: Omne q̃d 1.Ioan.2
est in mundo,cõcupiscentia carnis est, & cõcupiscẽtia oculorũ, & supbia vitæ. [sintq; sancti Deo suo].i.ad Dei honorẽ sint immaculati ab oĩ trãsgressione ꝓcepti.Itaq; specialis ille vestitus seu habitus,est deputatus Iudæis ob duplicẽ causam.Primo,ad cõmonendum eos de diuinis ꝓceptis diligenter seruãdis.Secũdo, vt sicut p circũcisionẽ in carne, ita p habitũ foris distinguerent à gẽtib⁹,Siquidẽ populus ille fuit specialiter à Deo electus,& variis modis ornat⁹. Propter q̃d speciali sanctitate & obseruãtia religiosa debebãt fulgere ꝑ alijs, maxie qa
ex eis fuerat Dei filius incarnandus.¶Postremo,magister in historijs scribit:Vtebãtur Iudæi Lucæ 15
quadratis angulis,& adhuc in angulis vestis quadratæ in synagogis suis habẽt fimbrias hya Mat. 23.
cinthinas,has magnificauerunt pharisæi intantum,vt etiam spinas ligarẽt in eis,quatenꝰ frequenti earum punctione,ad iugem præceptorum Dei memoriam excitarentur.

¶De spirituali intelligentia huius capituli decimiquinti. Art. XXVI.

CVm ingressi fueritis terrã habitatiõis vestræ.Terra habitatiõis nostræ, est ecclesia militans,extra quã nemo saluat, in qua Deo assidue spũalia sacrificia & varias hostias offerre debem⁹, sicut de hoc sup Leuiticũ sæpissime dictũ est,vbi & frequẽter expressum est, q̃d ꝓ immolatiõem agni & arietis ac bouis,q̃d item p similã, vinũ & oleũ spũaliter designetur.
¶Deniq; singulis sacrificijs principalibus,seu de pecorib⁹ factis, iubet addi simila. Per quã, Hieron.
secundum Hieronymũ, puritas intentiõis seu mentis munditia significat, vel spũalis scientia.Oleum q̃q; ꝓ quod charitas notat ac pietas,& vinũ.i.cõmunicatio dñicæ passiõis.Vel ꝓ Pſal.103.
vinum q̃d lætificat cor hoĩs,interna signat iucũditas. Hęc igit cũctis bonis opibus sunt iungẽda.Oleum aũt & vinum,in eadẽ quãtitate iussa sunt immolari: qa ꝓ oleũ pietas, & ꝓ vinũ Lucæ 10
rigor iustitiæ exprimi solẽt.Vnde in Euãgelio legit,q; Samaritanus oleũ infudit & vinũ vulnerato: per horũ vero mẽsurã signat discretio.Vinũ ergo & oleũ eiusdẽ mẽsuræ offerunt,dũ Iose.li.3
pietas & iustitia per discretionẽ æqliter cõtẽperant.¶Præterea Iosephus ait: Lex ꝓcipit ĩ pri antiq.iud.
uatis publicisq; sacrificijs farinã mũdissimã,s.similã, adhĩci. In agno quidẽ mẽsurã assariã;in cap.13.
ariete mẽsurã assariorũ duorũ, in tauro triũ:& sup altare etiã oleũ mixtũ nã & oleũ offerent immolãtes, in boue quidẽ hin medietatẽ,in ariete huius mẽsuræ tertiã partẽ, & quartã partem ĩ agno.Separabitis primitias dño de cibis vestris. Cibi aĩarũ nostrarũ, sunt ecclesiastica sacramenta,virtutes & dona spũs sancti,virtuosiq; actus, & duodecim fructus spũs, oĩs pura voluptas in dño,spũalis ꝓfectus,cõfortatio & cõsolatio in spũsancto. De qbus oĩb⁹ oportet nos Deo ĩmolare primitias:qm̃ qcqd in his est acceptabilitatis ac meriti, à Deo ꝓfluit & donatur,& ei cũ oĩ gratarum actione & humilitate est asscribendũ. Sicut de areis, ita de pulmentis primitias separabitis. Per grana & blada, quæ cõtinent in area, intelliguntur opera vitæ Num,4.
activę, bona & exteriora misericordię opera,in se grossa & indigesta:ꝓ pulmẽta vero, inter na exercitia igne charitatis decocta & dulcia,de quibus oĩbus quicquid præcipuũ est,domino debet attribui,nullaq; vnquã gloria vana aut ingratitudo admitti.Quod si p ignorantiã ꝓterieritis quicq̃ horũ quæ dominus mãdauit.De spirituali significatiõe hui⁹ loci dictũ est supra,& intelligendũ est istud de ignorãtia facti,secũdũ Thomã,nõ de ignorãtia iuris, q̃ non excusat.Verũtñ ignorãtia facti,q̃ excusat in toto,quãdo videlicet circa factum debita adhibet cautela, culpã non habet, nec satisfactionẽ requirit. Deniq; inuincibilis ignorãtia iuris excusat,Ignorantia vero affectata & crassa,aggrauat culpã,atq; in se grãde peccatum est,loquẽdo de ignorãtia iuris q̃d quis scire tenetur,cuius s. adimpletio ad suũ ptinet statũ: idcirco ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

co ad intelligendum ſcripturas, ad cognoſcẽdum vere ſalubria, ad diſcernendũ neceſſaria ad
1.Co.14. ſalutẽ, ad ſeparandũ precioſum à vili, ſimus ſtudioſi atq; ſolicitiqm̃ qui ignorat, ignorabit.
Aĩa vero q̃ p ſupbiam aliquid cõmiſerit, qm̃ aduerſus dñm rebellis fuit, pibit de populo ſuo:
verbum em̃ dñi cõtempſit. Hic docemur, q̃ enorme atq; dãnabile ſit, ex ſupbia & cõtemptu,
aut ex deliberatiõe & ſciẽtia certa peccare, cũ non exprimat, quo ſacrificio tale facinus vale-
at expiari: & qm̃ ita peccãs, dicitur verbũ Dei, immo Deum in ſuo imperio, aſpernari. Verũ-
tamen dupliciter peccat qs ex cõtẽptu ſuperioris, videlicet Dei aut eius vicarij: primo for-
maliter, vt qui poteſtatẽ ſpernit, directe eã in ſe vilipendẽs, & in eius deſpectũ qd faciẽs aut
2.Pet.2. omittẽs, qd eſt ineffabiliter graue peccatũ. Vnde Petrus habet: Nouit dominus iniquos in
Iudas apoſtol⁹ die iudicij cruciãdos reſeruare, q dominationẽ cõtemnũt, audaces, ſibi placẽtes. Et Iudas: Hi
carnẽ maculãt, dominationẽ ſpernũt, maieſtatẽ aũt blaſphemãt. Verũtñ pauci ſunt q ita pec-
Auguſt. cent ex Dei cõtẽptu, cũ Auguſtinus teſtet, & habeat in Gloſſa: Si diligẽter conſideretur, forte
ipſum peccare nemo vult ꝓpter ſe, ſed ꝓpter aliud fit qd vult qui peccat: Oẽs em̃ q ſcientes
faciunt qd nõ licet, vellẽt id licere. Vſq; adeo ipſum peccare nemo appetit ꝓpter hoc ipſum,
ſed ꝓpter illud qd ex eo cõſequitur. Secundo quis dicit peccare ex cõtẽptu æquiualẽter, q
videlicet nõ curat de ſupioris præcepto, ſed ſcienter trãſgredit illud. Et qa ſupbia eſt vitioꝝ
regina, & totius ꝓditionis origo, recte peccatũ ex certa malitia, deſignat ꝓ peccatũ ex ſuper-
Pſal. 50. bia. Vitemus ergo omne huiuſmodi vitiũ, qd ſumme vitãdum eſt, nec poteſt curari, niſi ſpi-
ritu cõtrito & humiliato corde, qd Deus non deſpicit. Factum eſt cum inueniſſent hoiem
colligentẽ ligna in die ſabbati. Hic docemur q̃ graue ſit, dies violare feſtiuos: qd maxime ſit,
exercendo in eis opera vitioſa, aut bona debita omittẽdo. Spiritualiter q̃q; ligna in ſabbato
Eſaiæ 9. colligit, qui incitamenta libidinis ſibi in feſtis haurit & accipit, & ea q̃ infernali igne ſunt pu
nienda, exercet: quia oĩs violenta ꝓdatio cum tumultu, & veſtimentum mixtũ ſanguine, erit
in cõbuſtionem & cibus ignis, vt loquitur Eſaias. ¶Poſtremo, q̃ timorate & vigilãtiſſime
recolenda obſeruandaq; iugiter ſint vniuerſa Dei ꝓcepta, cõſtat ex eo q dominus iuſſit vit-
R. Paul⁹ tas in fimbrijs palliorꝝ reponi, vt eas adſpiciendo, recordarent mãdatorꝝ altiſſimi. ¶Præter-
ea, circa hunc locum reprehendit Rabbi Paulus Lyram, dicentẽ q ꝓceptum de faciendo fim
brias in angulis palliorꝝ, ordinabatur ad diſtinctionẽ filiorꝝ Iſrael ab alijs nationib⁹, qñ iã ha
bebãt ſignũ diſtinctionis notiſſimũ, videlicet circunciſionẽ. Sed aduertendum q reprobatio
iſta nõ valet, quia S. Hieronymus ſup Matthæum euidenter teſtat hoc ipſum qd Lyra ſcri-
Hieron. bit. Thomas q̃q; in prima ſecũdæ quæſt. 102. ita allegat. Hieronymus dicit ſup Matthæum:
Matt.23. Dominus iuſſit vt in q̃tuor angulis palliorꝝ hyacinthinas fimbrias facerẽt, ad populum Iſra-
el dinoſcendũ ab alijs populis. Vnde per hoc ſe eſſe Iudæos ꝓfitebãtur, ideo per adſpectum
huius ſigni inducebantur ad memoriã ſuæ legis. Hæc Thomas. Iſidorus quoq; Iubent, in-
quit, filij Iſrael in quatuor angulis palliorꝝ hyacinthinas fimbrias facere, vt ſicut in corpori
bus circunciſio ſignum eſt Iudaicæ plebis, ita & veſtis aliquam habeat differentiam, & mo-
neantur, qui ꝓcepto Dei habitu à cæteris gentibus differunt, & religione differre. ¶Poſtre-
Mich.2. mo, iuxta inſtituta diuina nõ ſequamur cogitationes illicitas, cũ dicat Micheas: Væ qui co-
Hiere.4. gitatis inutile, & Hieremias: Vſquequo morabuntur in te cogitatiões noxiæ? Domin⁹ q̃q; p
Eſaiæ 1. Eſaiam: Auferte malum cogitationum veſtrarꝝ ab oculis meis. Neq; ſequamur oculos p res
Hiere.9. vanas fornicantes, ſed viſum cuſtodiamus, ne mors introeat animam p viſus feneſtram, &
Eccẽs 2. ne oculus noſter deprædetur animã noſtrã. Oculi etenim ſapientis in capite eius, ſtultorum
Bernar. autem in finibus terræ. Incuſtoditus viſus, ſignũ eſt incuſtoditæ intimoratæq; mentis. ¶Por
ro, oculos ſequi, eſt apprehenſionibus affectionibuſq; illicitis, quæ ex viſu exteriori prodeũt,
R. Paul. conſentire. Amplius circa prætacta verba R. Pauli occurrit, q Thomas ſcribit in prima ſecũ-
Eccĩ 19. dæ: In Eccleſiaſtico ſcriptum eſt, Amictus corporis annunciat de homine: ideo voluit domi
nus, vt populus ſuus diſtingueretur ab alijs non ſolum ſigno circunciſionis, quod erat in car
ne, ſed etiam certa habitus diſtinctione. Et quanuis notiſſimum fuit, quòd Iudæi diſtingue-
bantur ab alijs ſignaculo circunciſionis, tamẽ hoc ſignum latebat ſub veſte: idcirco ſignum
foris apparens, conuenienter eſt additum.

¶Expoſitio literalis capituli XVI. Ecce autem Chore filius Iſuar, filij Caath, filij Leui &c. Articulus XXVII.

Num. 15 DEſcripto vnius exceſſu & punitione in præcedenti capitulo, nunc multorum & emi-
nentium mira iniquitas ac metuenda punitio deſcribuntur. [Ecce] Per qd notatur, q̃
enorme piaculũ & q̃ dirꝝ ſupplicijs ſint narrãda. [Chore filius Iſuar, filij Caath, filij Le
ui] patriarchæ, cũ quo Caath filius ei⁹ intrauit Aegyptum. [& Dathan atq; Abiron filij Eli-
* Alij ab filij Ruben, Hon quoq; filius Phelech de filijs Ruben, ſurrexerunt contra Moſen. * Alij
q̃q; filiorꝝ Iſrael ducẽti qnquaginta, proceres ſynagogæ]. i. capitanei ac nobiles in populo,
[& q tẽpore concilij p nomina vocabãtur,]tanq̃ inclyti & prudentes. Ecce q Moſes qui aſ-
ſidue quaſi ad libitum angelico fruebat alloquio, informatione cæleſti & directiõe diuina,
in ardu-

in arduis cauſis frequenter cõuocauit & celebrauit gñale conciliũ, nõ aſpernãs vota conſul-
tationesq; hoĩm. Quãto magis pontifex ſummus in arduis cauſis deberet ſtatutis tẽporibus
vniuerſalẽ ſynodũ cõuocare ac celebrare? Nec mirꝝ q Moſes tẽpore cõcilij cõuocauit tã mul
tos, immo conuocauit multo plures q̃ iſtos, q oẽs fuerunt de tribu Leui, & qdam eorꝝ de tri
bu Ruben. Moſes aũt ad cõcilium cõuocauit de ſingulis tribubus q̃ſdã. Magnus eqdem po-
pulus fuit ibi, qa plures q̃ ſexcenta millia virorꝝ. Nã & in 1. libro Machabæorꝝ ſcriptũ eſt, 1.Mac.8.
q Romani q̃tidie tenebant concilũ, in q̃ erant viri trecẽti viginti, vt q̃ digna ſunt gerãt. [Cũ
ſtetiſſent aduerſum Moſen & Aaron, dixerunt.] Author & caput huius ſeditiõis extitit Cho
re, q (vt in Scholaſtica fertur hiſtoria) videns fratrueles ſuos honoratos, vnũ ducatu populi,
alterꝝ ſacerdotio, immo & põtificatu, inuidit, & alios cõtra illos cõcitauit, videlicet viros du
centos & qnq̃ginta de Leuitis maioribus, qbus perſuaſit q ſacerdotio digni eſſent. Attraxit
etiã ſibi Dathan & Abiron ac Hon, potentiores Rubenitarꝝ, perſuadens eis q principatus
ſpectaret ad eos de iure, eo q eſſent de ſtirpe Ruben primogeniti Iacob, cui S. Iacob mo- Gene.49
riens dixit: Ruben, tu primogenitus meus, primus in donis, maior in imperio, vt patet in
Geneſi. Deniq; Moſes & Aaron & Chore, fuerunt filij fratrũ. Nã Caath habuit filios q̃tuor, Exod.6.
inter q̃s primogenitus fuit Amram, pater Moſis, Aaron & Mariæ. Secundus fuit Iſuar pa-
ter Chore. Tertius, Ebron. Quartus, Oſiel. Cum igit Chore vidiſſet filios patrui ſui ſic ꝓſide-
re, & ipſum Elizapham filium Oſiel ꝓlatum Caathitis, tñ ſub Eleazaro, vt habeẽ ſuprãex ſu
perbia indignatus eſt, & ambitione repletus, excitauit hoc ſchiſma in populo, & rebellionẽ
hanc contra Moſen, non attendens q̃t & quãta ꝓdigia Deus per Moſen egerat, q̃ties quoq; Num. 3.
iniq̃s percuſſerat. Sic infelix ambitio inebriat atq; obtenebrat mentem. Cum itaq; hi ſtetiſ-
ſent erecta ceruice contra Moſen & Aaron, dixerunt, non omnes, ſed Chore ex parte omni-
um: [Sufficiat vobis, quia omnis multitudo ſanctorꝝ eſt]. i. in hoc ſitis contenti, q vniuer-
ſus hic populus ſanctius eſt, & diuino cultui mancipatus, atq; ad ſanctorꝝ & electorꝝ nume-
rꝝ pertinens. [& in ipſis eſt dominus]. i. Deus eſt in filijs Iſrael tanq̃ rector & ductor. quaſi dicat,
Non indigent præſidentia veſtra. Sicq; malignus iſte, vt ſibi alliceret plebem, ab eius com-
mendatiõe exorſus eſt: [Cur eleuamini ſuper populum domini?]. i. cur vſurpatis vobis iſtã
prælationem, & derogatis Deo ac populo eius? Sic verſipelles ac impij ſciunt verba colora-
ta proferre, & ſuam malitiam ſub ſpecie magni proponere boni. ſed Deus non irridetur. Galat.6.
Erat autem, ſecundum Ioſephum, Chore facundus, & ad perſuadendum verſutus ac valde Ioſe.li.4.
pecunioſus, afferens Moſen ſibi aſſumpſiſſe ducatum, & ipſi Aaron procuraſſe põtificatum An. Iud.
tyrannice & ſimulatorie & ex priuato affectu, confingens ſe loqui cum Deo, cum tamen cõ- cap.2.
muni electione plebis promouendus ſit pontifex: atq; in tantum concitauit populum, q vo
luerunt Moſen lapidare, & ipſum Aaron pontificatu priuare. Etenim, Ioſepho teſte, vulgus
naturaliter gaudet, dum contra eos qui in poteſtate ſunt conſtituti, querimonia concita-
tur. [Quod cum audiſſet Moſes, cecidit pronus in terrã:] in quo magna eius humilitas, man-
ſuetudo & charitas demonſtratur, quia de illorum impietate vehemẽs dolor penetrauit cor
eius, timuitq; de eorum periculo, nec inflammatus eſt ſubito, ſed manſuete reſpondit: [Ma-
ne]. i. cito vel craſtina die ante meridiem [notum faciet dominus] per ſenſibile ſignum,
[qui ad ſe pertineant]. i. qui veri ſint ſancti. Iam quippe Deo intus ſplendente & alloquen-
te, Moſes intellexit quid inſtaret & immineret. [& ſanctos applicabit ſibi]. i. inſpirabit eis, vt
humiliter ac deuote accedant ad ſacerdotale officium, non vſurpatorie & ambitioſe, vt vos.
[Et quos elegerit, appropinquabunt ei,]non ſolum corporaliter ad tabernaculum acceden
do, ſed charitatiua vniõe ſe Deo iungendo. [Hoc igitur facite: Tollat vnuſquiſq; thuribu-
lum ſuum, tu Chore & omne cõcilium tuũ]. i. q tibi adhęrent ex tribu Leui. [& hauſto cras
igne]. i. igne ſeu prunis acceptis ac poſitis in thuribulis, [ponite deſuper thymiama.] de cui-
us materia & confectione dictum eſt in Exodo. Itaq; Moſes dedit eis dilationem vſq; ad cras Exo.30.
ſtinũ diem, vt reſipiſcerent interim. [& quem cũq; elegerit, ipſe erit ſanctus]. i. quem Deus p
euidens ſignum monſtrarit eſſe ſibi placentem, & ſacerdotio dignũ, habeat p ſancto, & ſa-
cerdotale officium deinceps exerceat. [Multum erigimini filij Leui]. i. valde extollitis vos
ò Leuitæ, inſtar ingratorꝝ, q dato ſibi honore non contenti, ſemper per fas & nefas ad altio
ra adſpirant, & præcedere meliores conantur. [Dixitq; rurſum ad Chore:] volẽs eum pie mo
nere ad deſiſtendum cum ſuis: [Audite filij Leui:] Hæc dixit ad Chore, tanq̃ ad incentorem
facinoris cæterorꝝ, ſed omnes pariter eſt affatus: [Num parum vobis eſt] hoc eſt, nõ debere-
tis reputare pro modico, [q ſeparauit vos Deus Iſrael ab oĩ ppl'o]. i. à cæteris tribub⁹ Iſra
el, [& iunxit ſibi vt ſeruiretis ei in cultu tabernaculi, & ſtaretis coram frequentia populi, &
miniſtraretis ei? Idcirco ad ſe fecit accedere te] ò Chore, [& oẽs fratres tuos filios Leui]. i.
iſtos tuos cognatos tibi nũc aſſiſtentes, [vt vobis etiã ſacerdotium vendicetis]. i. vſurpare ten
tetis. Eſt aũt ꝓbabile, q Chore intẽdebat Aaron ex pontificatu reijcere, & illũ ſibi appropria-
re. [& oĩs globus tuus]. i. iſta collectio tua, [ſtet contra dñm]. i. contra Dei præceptum tibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

adhæreat. Non asserendo, sed redarguendo, dicit hoc Moses. nam addit: Quis est em̃ Aaron vt murmuretis contra eum? ꝟ̃ qsi dicat, consobrinus vester est, nec iustam contra eum rationem murmurandi habetis, q̃ non ingessit seipsum ad pontificatus honorem. [Misit ergo Moses, vt vocaret Dathan & Abiron filios Eliab] Hoc sonare videtur, q̃si miserit primo nuncium, q̃ illos vocarent ad Mosem quibus venire renuentibus, ipsemet Moses iuit ad eos. Vel sensus est, q̃ misit. i. dimisit Chore & suos sic stare, & iuit vt vocaret Dathan & Abiron, vt venirent ad atrium tabernaculi, aut circà vbi Chore stetit & sui cæteræ tribus. Porro, secũ-
Ioſe. li. 4. ant. iud. cap. 2. dum Iosephum, Moses misit ministros, vt venirent & adessent, q̃s Chore & sui, Aaron q̃q; thurificarent, ad agnoscendũ, cuius obsequm Deo placeret. Vnde Magister in historijs aits Illis sic stantibus, descendit Moses cum senioribus populi ad Dathan & Abiron. Porro Abiron, secundum Iosephum, fuit ex parte patris Leuita. [Qui rñderunt] pleni diabolica elatione: [Non venimus]. i, nolumus tibi obedire, sed tanq̃ seductorem & mendacem atq; ambitiosum despicimus te. idcirco subiũgunt: [Nunqd paꝝ est tibi]. i. videtur ne tibi q̃ modicũ
Idẽ vbi supra. fore feciſti nobis, [q̃ eduxisti nos de terra q̃ lacte & melle manabat]. i. de terra Aegypti valde fructuosa & opulenta, [vt occideres in deserto]. i. in hac solitudine nos faceres mori, & fame ac siti tabescere? In qbus verbis pernicioſe mẽtiti sunt. [nisi & dominat⁹ fueris nostri?]. i. etiam morte ciuili nos opprimas, in seruitutem nos redigẽdo. Deinde ironice addunt: [Reuera induxisti nos in terram quæ fluit riuis lactis & mellis &c. An & oculos nostros vis eruere?]. i. tyrannidem in nos exercere vsq; ad mutilationem. [Non venimus.] q̃si dicant: In hoc sumus firmati vel potius obstinati, q̃ de cætero non obtemperabimus tibi. Reprobi isti sola terrena quærebãt, q̃ si vere fuissent desuper illustrati, incomparabiliter plus ponderassent & appreciati fuissent, q̃ tot & tanta mirabilia Dei toties conſpexerunt, immo & q̃tidie intuebantur, q̃ legem acceperunt de cælo, & dñm audierunt eis loquentem per angelum, q̃ oĩum affluentiam terrenoꝝ. [Iratus q̃q; Moses valde] Ista sancti viri iracundia, fuit ira per zelũ. Siquidem diuinitatis amore & vera æquitate repletus, tantam omnipotentis iniuriam & potestatis à Deo collatæ contemptum, amplius ferre nequiuit. [ait ad dominum: Ne respicias] ad [sacrificia eoꝝ]. i. sacrificia horum rebellium Leuitaꝝ accepta non habeas. Istud erat terribile, quando tam mitis & pius prælatus, q̃ hucusq; consueuit orare pro illis etiam praue agentibus, contra eos orauit. Sciebat autem Moses, q̃ Deus illoꝝ sacrificia non acceptaret. Sed in his Moses orasse videt, vt oĩpotens Deus per euidens signum ostenderet, q̃ illoꝝ sacrificia sibi essent ingrata. [Tu scis q̃ nec asellũ qdem vnũ̃ accepim ab eis, nec afflixerim quẽpiam eoꝝ.] q. d. non habent querelã cõtra me iustã. [Dixit q̃q; ad Chore: Tu & ois congregatio tua state seorsum. Tollite singuli thuribula vestra, & ponite sup ea incensum, offerẽtes dño ducẽta qnquaginta thuribula. Aaron q̃q; teneat thuribulũ suum. Quod cum feciſſent] non ex obedientia, sed ex arrogantia, q̃si nihil timentes, [& coaceruaſſent]. i. congregaſſent [aduersum Mosen & Aaron oẽm multitudinem] quam sibi attraxerunt, multis em̃ persuaserunt, q̃ iuste mouerentur, & quærerent bonum cõmune: atq; vt aiunt qdam Hebræi, tota nocte & p auroram discurrerunt p castra, ad alliciendum sibi q̃s poterant: cum itaq; congregaſſent multitudinem suam cõtra eos, i. contra Mosen & Aaron, [ad ostium tabernaculi,] puta in atrio, [apparuit cunctis gloria dñi.] qa tunc dñs per nubem descendit ad Mosen ob eius defensionem. Vnde subiungitur: [Loquutus q̃q; est dñs ad Mosen & Aaron: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repente disperdam. Qui ceciderunt ꝓni in faciem suam, atq; dixerunt: Fortiſſime Deus spũum vniuersæ carnis]. i. tu Deus omnipotens creator oĩm aiaꝝ. [num vno peccante, contra oẽs ira tua desæuiet?] q̃si dicant, non decet sapientiã, pietatem, iustitiam q̃q; tuam, vt ꝓpter pctã paucoꝝ, punias totam cõmunitatem, q̃m tu oĩm
Gene. 18. inspicis corda. Sic & Abraham dixit: Nunqd perdes iustum cum impio? [Surrexit q̃q; Moses & abiit ad Dathan & Abiron, & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam: Recedite]. i. separemini [à tabernaculis hoĩm impioꝝ hoꝝ] videlicet q̃ mihi repugnant. [Cum q̃q; recessiſſent à tentorijs per circuitum eoꝝ, Dathan & Abiron stabant in introitu papilionũ suoꝝ cum vxoribus & liberis, oĩq; frequentia]. i. copiosa familia, disponentes se ad resistendum verbis & factis. [Et ait Moses: In hoc scietis q̃ dñs miserit me]. i. q̃ Deo iubẽte & opante factus sum dux vr̃, eductor, doctor & ductor. [Si cõsueta hoĩm morte interierint, & visitauerit eos plaga, q̃ cęteri hoĩm visitari solẽt, nõ misit me dñs.] Dicũt aliq̃ q̃ Moses dñm exorauit, vt morte pirent insolita. Sed potius puto, q̃ Deus Mosi hoc nõ orãti reuelauit se hoc factuꝝ. Cũ aũt Moses ꝑtacta verba ꝓferret, & sciret qd miseris illis mox esset futuꝝ, ex cõpassione plorauit, & ꝓtinus cœpit terra cõtremere, expauit q̃q; ppls, atq; (vt in historijs ait Magister) grãdi strepitu p illoꝝ tabernacula excitato, factũ est q̃d textus subiũgit. [Cõsestim igit vt cessauit loq; Moses, dirupta est terra sub pedibus eoꝝ,] & apparuit ibi lacus ꝓfundus, horribilisq; hiatus, q̃m illoꝝ tẽtoria magnũ occupauerãt spatiũ. [& apiens os suũ]. i. Deo iubente p modũ hoĩs os suũ apiẽtis ad cibũ vorãdũ se habẽs. Nec em̃ putãdũ est, vt qdã philosophi atq;

atq; idololatræ opinati sunt, q̃ terra sit aĩata, & aĩa eius agẽte aperiat se, vel q̃ iuxta Platonis & Procli ac Plotini opinionẽ, totus mũdus sensibilis sit vnũ aĩal magnũ, cuius q̃si q̃tuor mẽbra sint q̃tuor elemẽta. De q̃ re loqtur Plato in 1. Timæi, & Proclus in elemẽtatiõe sua theologica, Plotinus q̃q; in libro de trib⁹ diuinis subsistẽtijs, quã etiã opinionẽ in libro de ciuita te Dei recitat Augustin⁹. Sed sicut mare metaphorice dr̃ videre, timere & fugere, iuxta illud: Mare vidit & fugit: sic terra os suũ dr̃ aperuisse. [deuorauit illos cũ tabernaculis suis & vniuersa substãtia,] & cum eoꝝ domesticis consentiẽtibus eis. [Descẽderunt q̃q; viui in infernũ, operti humo, & perierunt de medio multitudinis]. i. adhuc viuẽtes in corpore, cœperunt corruere ad infernum, ita q̃ obierunt in via ruinæ miserimæ. Quis est em̃ homo q̃ viuit, & nõ videbit mortẽ? Nã & Apls ad Hebræos: Statutum est, inqt, hoĩbus semel mori. Porro secundũ aĩam corruerunt in infernum inferiorẽ q̃ facto, ita clausa est & reintegrata terra, q̃si non fuisset aperta, vt Iosephus scribit. [At vero oĩs Israel q̃ stabat per gyꝝ, fugit à clamore perentium, dicens: Ne forte & nos terra deglutiat.] O q̃ horribiliter & miserabiliter clamauerũt, dum terrã sub se taliter aperiri senserunt. [Sed & ignis egressus à dño]. i. diuina virtute egrediens, [interfecit] cõburendo ducẽtos qnq̃ginta viros q̃ offerebãt incẽsum]. i. thymiama q̃d inflãmabatur in eoꝝ thuribulis. De q̃ in Scholastica historia legit: Ignis egressus est de thuribulis Chore & concilij eius tantus, quãtus nec de terra prolatus est, vel cõcursione fluctuũ. i. nubium aut violentia spirituum visus est vnũ̃ exilire, Aaron stãte illæso. Quidã q̃q; Hebræoꝝ doctores dicunt ignẽ illum de thuribulis exiuisse. Ex his seq videt, q̃ & Chore fuit cõbustus, q̃d tñ non est dicẽdum. Quæri etiã potest q̃d de ꝑfato Hon Rubenita contigerit. Quod aũt Chore nõ fuit combustus, constat ex eo q̃d infrà scriptum est: Apiens terra os suum, deuorauit Chore, Credit itẽ q̃ & Hon eadẽ perierit plaga. Si autẽ dicat Chore fuisse incensus igne sui thuribuli, posset q̃s dicere, q̃ vltra hoc fuerit à terra absorptus, sed potius puto q̃d dictum est. Iosephus tñ affirmat q̃ simul cum aliꝭ fuit extinctus, & q̃ corpora combustoꝝ nullibi apparebãt, vtpote ꝓrsus incinerata, solusq; Aaron in igne mãsit illęsus. [Locutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Præcipe Eleazaro vt tollat thuribula q̃ iacent in incẽdio, & ignẽ huc illucq; dispergat.] Ex diuersis em̃ flãmis q̃ ex thuribulis eruperunt, factus extitit ignis grandis adhuc durãs. [qm̃ sanctificata sunt in mortibus peccatoꝝ]. i. deputata sunt ad designandum aliq̃d sanctum, per hoc q̃ per ea puniti sunt pctõres Leuitę, q̃ sibi sacerdotium vsurpare conati sunt. ex hoc etenim facto monstrat, q̃ sacerdotes debeant esse sancti. [Producatq; ea in laminas, & affigat altari, eo q̃ oblatum sit in eis incensum dño, & sanctificata sint.] & ita erant diuino vsui applicanda, quis peccauerunt qui eis sic vsi sunt, ita q̃ propter honorẽ eius cui per ea incensum oblatum est, s. Dei, ad talem vsum conuertenda fuerunt. [vt cernant ea]. i. laminas ductiles factas ex illis thuribulis, [pro signo & monimento filij Israel.] pro signo videlicet diuinæ iustitiæ in punitione prauoꝝ, & pro monimento. i. memoriali eorum q̃ contigerunt, ne quis similia attentaret. Dicit autem Petrus Cõestor, q̃ Eleazar ex laminis illis formauit coronulas, q̃ sic fabrefactæ sunt, q̃ stabãt ibi ad decorem, affixæq; sunt altari æneo, puta altari holocaustorum q̃d stetit in atrio. Vnde in translatione Septuaginta interpretum dr̃, q̃ fecit ex thuribulis seu batillis circulos. [Murmurauit autem oĩs multitudo filiorum Israel sequenti die contra Mosen & Aaron.] Non simpliciter oĩs seu tota multitudo, sed valde multi, vel quidam de oĩbus zelantes pro interfectis, de quorum tam inuisa & horribili plaga vehementer dolebãt. [dicẽtes: Vos interfeciſtis populũ dñi]. i. mors occisorũ imputãda est vobis, qa Moses cõtra eos videbat orasse, atq; vt Iosephus narrat, dicebãt illos ita esse occisos à Deo, magis intuitu fauoreq; Mosis, q̃ propter ipsorum trãsgressionem, quia circa cultum Dei fuerunt soliciti. Dolebant quoq; tam de calamitate taliter occisorum, quàm ex propinquitatis affectu. Vnde & alios contra Mosen incitabant, dicentes, multitudini expedire q̃ eius gloria minueret. [Cũq; oriret seditio, & tumultus increscęret.] Voluerũt em̃ (vt aliq̃ dicũt) Mosen & Aaron lapidare. [Moses & Aaron fugerũt ad tabernaculũ fœderis: q̃d posteq̃ ingressi sunt, opuit nubes tabernaculũ, & apparuit gloria dñi.] Angelus em̃ mouebat nubẽ illã ad libitũ suũ, secũdũ q̃d expedire videbat. Sicq; nubes pro aliq̃ sua parte descẽdit, tegẽs ac ambiẽs tabernaculũ, ficq; defendit dñs suos miseros. [Dixit q̃q; dñs ad Mosen: Recede de medio multitudinis huius.] Nõne Moses & Aaron iã fugerũt & recesserũt ab illis? Cur ergo dñs dixit, Recedite, ꝑsertim quia & si nõ receſſiſſent, poterat dñs plagare inq̃s? Idcirco q̃d ait, Recedite, de spiritali recessu potest intelligi, vt sit sensus, Recedite. i. cor vestrũ ab illis auertite, nõ odiẽdo, sed ab oĩone pro eis fundẽda aut fusa cessando, q̃d tamẽ dñs nõ dixit iubẽdo, sed quid illi merebãtur insinuãdo. [& nũc delebo eos.] Hoc cõminatio fuit & designatio, quid esset agendũ secundũ illorũ demerita. [Cumq; iacerẽt in terra] qa prostrati orabant pro populo. [dixit Moses ad Aaron:] qui Deo reuelante vidit in spũ, quid trãsgressoribus contigisset. [Tolle thuribulũ, & hausto igne de altari holocausti,] in q̃ ignis ardebat assidue, [mitte incensum desuper, pergẽs cito ad populum, vt roges pro eis. Iam em̃ egressa

Plato. Proclus. Plotin. Auguſt. Pſal. 113.

Pſal. 89. Hebr. 9.

Ioſ. li. 4. anti. iu. cap. 2.

Euſebi⁹.

Nũe. 26.

Ioſ. li. 4. ant. iud. cap. 2.

Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est ira,]id est,vindicta à domino.]Deinde in textu describitur,qualiter Aaron cum thuribulo suo cucurrit ad mediam turbam,quam vastauit incendium: stansq; inter extinctos & viuos,obtulit thymiama,se opponens incendio,& orans pro populo,sicq; plaga cessauit. in quo ostensum est,quantum valeat oratio sacerdotis,& sacrificium deuote offerentis:quanta item sit virtus & dignitas sacerdotalis & pontificalis officij.

¶De spirituali huius cap.16. significatione atq; doctrina. Arti. 28.

MAnifestum est,p Chore & Dathan atq; Abiron designari rebelles, superbos, ambitiosos,& eos psertim,q desiderio platuræ aut principatus terreni,practicant practicationes malignas,dissensionem,auersionem,discordiam,aut etiã schismata:& qd oĩm pessimum est,interdum sic peruertuntur,vt & hæretica seminent documẽta. Hi iustis præsidentibus multipliciter aduersantur,& q̃les ipsi sunt,tales illos esse suspicant,dicentes:Cur eleuamini super populum Dei? Specialiter vero Choritæ cẽsentur,qui per amicos & propinq̃os potentiam ad ecclesiasticas tentant pertingere dignitates. Deniq; subditi varijs peccant modis in suos superiores:Primo,illos defectus & excessus inordinate aut irrisorie publicãdo:
Gene. 9. hi designant per Cham,qui patris sui verenda fratribus suis monstrauit, idcirco cũ illo male
1.Reg. 8. dictionẽ merent.Secundo,insufficientiã regiminis obijciendo,quẽadmodũ filij Israel,abi-
1.Reg.10 ecto Samuele,regẽ postularunt:ideo sicut filijs Israel datus est Saul tyrannus,sic isti tyrannũ
11,&14. merent.Tertio,psidentibus detrahendo,aut illis se insipienter æquando,sicut Aaron & Maria obloquuti sunt Mosi.Isti spũali lepra merentur pfundi.Quarto,ad superiores suos depositionem inordinate conando,q vestigia Chore,socios eius sectantur,& cum ipsis dãnan
Bernar. tur. ¶Præterea,sicut S.pater Bernardus fatetur: Nullũ sibi modũ statuit humana ambitio, sed oculis obtenebratis,altiora iugiter appræhẽdere nititur.Si qs simplicẽ pbendam in collegio est adeptus,pudet se solo canonicatu esse cõtentum.Isti p Chore & adhærentes ei Leuitas significãtur,q inferiori gradu non contentabãtur.Qui aũt in faciẽ contradicunt, & suis supioribus cum irrisione & contẽptu loquũtur,imitatores & filij sunt Dathan & Abiron. Recedite à tabernaculis hoĩm impioꝝ,& nolite tangere q̃ ad illos pertinent,ne inuoluamini pcĩis eoꝝ.Periculosa & infectiua est praua societas,à q̃(si fieri potest)est corporaliter abe
2.Cor.6. undũ: qd si fieri nequeat,spiritaliter est discedendũ ab ea, immo sic necesse est ab illa discedere,q̃uis corporaliter nõ recedatur:spiritaliter vero recedere,est vitia,vanitates,negligẽtias talis societatis vitare,nec solum actũ iniquũ,sed nẽq; per consensum aut alio modo communicare. Hinc & Apls:Exite,inqt,de medio illoꝝ,& immundum ne tetigeritis.¶Pręterea, q̃ enorme crimẽ sit schisma atq; rebellio,& alios ad talia scelera prouocare, oĩum est ex morte illa inconsueta horribili,q̃ Dathan,Abiron,Chore & Hon repente plagati sunt,qbus in terrã dimersis,terra reducta est,q̃si nil tale factum fuisset.Amplius, per thuribula in qbus ambitiosi atq; sacrilegi illi obtulerũt incẽsum,intelligenda sunt dicta & argumenta ac media,per q̃ illi iniqui & schismatici ac hæretici suos quærunt & nituntur errores defendere ac firmare, & p quæ Deum se honorare & colere arbitrantur:q̃ oĩa sunt frangenda, quãtum ad id qd falsitatis & vitiositatis in ipsis est.Sunt q; producenda in laminas & affigenda altari,qm̃ qcquid veritatis in illis est,ad Dei honorem est cõuertendum,vt separetur preciosum à vili,malum à bono,falsum à vero.ideo loqtur Origenes:Si in verbis hæreticoꝝ aliq̃ ex di-
Origen. uinis scripturis inueniuntur,non respuuntur:qm̃ sanctificata & oblata sunt dño. ¶Insuper charitatem,patientiam,pfectionem Mosis,Aaron q; discamus,q prostrati in terram, oraue-
Idem. runt pro illis q ipsos lapidare volebant,p quibus & Aaron dño sacrificauit. Hinc Origenes: Moses,inqt,& Aaron discipuli sunt euangelij magis q̃ legis. Nam diligunt inimicos,& pro persecutoribus orant. Videant hæc qui Deum criminãtur & legem,q̃modo Moses & Aaron ante fecerunt,qd euangelium postea docuit. Inuenitur ergo euangelij virtus in lege,& euangelium fundamento innititur legis. Rursus per hoc q Aaron suo incenso cõpescuit plagã, quã angelus vastator inflixit,pfiguratũ videtur,q pontifex summus dñs Iesus passione corporis sui & suæ ardentissimæ charitatis incenso reconciliauit patri genus humanum, & ele-
Lucę 23. ctos segregauit à reprobis,qui & pro suis crucifixoribus exorauit.Multos q̃q; eoꝝ q ipsum
Ioan. 12. occiderũt,ad æternam perduxit salutem,qbus prędixit:Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis qa ego sum.Itaq; impiorum supplicia nos informẽt,& aliorum perditio reddat nos cautos.Ois inobedientia,rebellio,ambitio cum vitijs sibi annexis,infinito horrore
1.Reg.15. odiantur ac viteṅtur à nobis:q̃niam q̃si scelus idololatriæ est,nolle acquiescere. Nullus psumptione superba dignitatem sibi à Deo non datam, nec legitime impositam,inuadat: sed illi cedat,quem non humana ambitio,nec fauor corruptus,nec damnanda largitio introduxit.

¶Declaratio literalis cap.17. Et loquutus est dominus ad Mosen. Arti.29.

NVnc enarratur qualiter dñs alio signo miraculoso monstrauit,q̃ solos Aaronitas elegisset in sacerdotes.[Et loquutus est dñs ad Mosen,dicens: Loquere ad filios Israel,& accipe ab eis].i.à singulis principibus duodecim principum [virgas singulas per cognatio-

gnationes suas,à cũctis principibus tribuum virgas duodecim] vtpote duodecim virgas, pter virgam Aaron. Quemadmodũ Magister in historijs refert, post plagas & strages in cap. præcedenti descriptas,cum adhuc non cessaret tumultus super sacerdotio Aaron,quia dicebant,q̃uis dominus non elegerat prædictos Leuitas ad sacerdotium, poterat tñ esse q̃ q dã de aliq̃ tribuum reliq̃ꝝ digni sacerdotio essent,& forte de oĩbus tribubus vellet dñs aliq̃t sacerdotes habere, ne tanta sacerdotij dignitas vni tñ domui & paucis cõmitti videret: minis iris. Accusabant q; Mosen de inopia eremi, eo q eoꝝ negociaret penuriã. i. negociose intẽderet q̃ semp inopes essent,vel ipsoꝝ penuria esset negociatio ei, vt semp indigere viderent eius auxilio. Sicq; ad dirimendũ hanc litẽ, Deo iubente,virgas accepit.[& vniuscuiusq; nomen] i. cuiuslibet tribus seu principis vocabulum[suscribes virgæ suæ nomen aũt Aaron erit in tribu Leui],i. in virga tribus Leui, q̃ virga erit tertiadecima,scribes nomẽ Aaron & nomẽ Leui,vt qdam exponunt, qa p mortẽ Chore & cõplicũ eius, determinata iã fuit q̃stio de sacerdotio Aaron q̃ ad Leuitas reliduos:idcirco de sacerdotio & põtificio Aaron q̃stio nõ remansit,nisi quantũ ad alias tribus. Veruntñ Magister in historijs & alij qdam affirmãt, q nomẽ Leui fuit scriptũ in Aaron virga,qm̃ virga illa tribũ repræsentauit Leuiticã,multo q; plures erãt de tribu Leui supstites q̃ occisi.[& vna virga cũctas eoꝝ familias cõtinebit.] Circa hoc aliq dicũt,qd & in Scholastica ferẽ historia,q pter virgas pfatas fuit adhuc vna alia & q̃rtadecima,cũctas tribus seu familias cõtinens,in q̃ pharet,vtrum de oĩbus tribubus vellet Deus sacerdotes habere. Alij aũt dicunt huius cõtrarium,qm̃ istud satis innotuit p hoc,q solius Aaron virga(vt infrà legit)floruit. Idcireo qd dictũ est,ita exponũt:Vna virga cunctas eoꝝ familias continebit,q sola virga Aaron cõtinebat oẽs familias Leui,nõ q nota oĩm illarum familiarum erant scripta in ea, sed q sola virga Aaron suffecit pro omnibus illis: qm̃ q̃stio de sacerdotio,determinata iã fuit quantũ ad alias Leui familias,sic q iã patuit,domũ Aaron cõtinere totũ ius sacerdotij in tribu Leui.sed istud non videt satis certũ, qm̃ & in alijs tribubus fuerunt plures familiæ,& virga cuiuslibet principis continebat virtualiter vniuersas suæ tribus familias,& sufficiebat p omnibus illis.[ponesq; eas in tabernaculo fœderis cotã testimonio, vbi loq̃r ad te].i. añ arcã in q̃ erãt duæ tabulæ testamẽti.[Quẽ ex his elegero].i. me elegisse ad sacerdotiũ mõstrauero.[germinabit virga ei⁹,& cohibebo à me querimonias filioꝝ Israel, qbus cõtra vos murmurãt].i. per signũ illud oñdam,q; nullũ eoꝝ ad sacerdotiũ elegi:sicq; refrenati,à murmuratione ista cessabunt.[Fuerunt q; virgæ duodecim,iuxta numerꝝ duodecim tribuum,absq; virga Aaron.]Quãuis etenim Iacob non habuerit nisi duodecim filios, à qbus prodierunt duodecim tribus, attñ qm̃ tribus Leuitica fuit ab alijs separata ad tabernaculi cultũ,nec hæreditatẽ sortita est,fuit tribus Ioseph in duas diuisa. Verꝝ ex his videri potest,q; nõ erãt nisi tredecim virgæ, psertim qa(vt dr̃)in Hebræo habet,Fuerũt q; virgę duodecim,& virga Aaron in medio eaꝝ.sed hoc alij soluunt,dicẽtes q istud intelligendũ sit de singulis specialib⁹ virgis,vna videlicet gñali excepta.¶Pręterea q̃ritur,si isti adhuc murmurauerũt cõtra Mosen & Aaron ppter sacerdotiũ,cur nõ sunt pcussi vt alij? Ad qd poterit rñderi,q; cordiũ cognitor Deus iudex iustissimus, vidit nõ esse ita incẽsam siue maligną murmurationẽ istoꝝ vt alioꝝ,nec ita se ad sacerdotiũ ingesserũt aut rebellarũt vt cæteri,sed q̃si dubitãdo inter se mussitabãt.[Quas cũ posuisset Moses corã dño in tabernaculo testimonij, sequẽti die regressus]Moses:in tabernaculũ,inuenit germinasse virgã Aaron in domo Leui].i. ipsi⁹ Aaron existẽtis & cõtẽti in pgenie Leui.[& turgẽtibus].i. inflatis[gẽmis] ex qbus ppdeunt flores,[erupant flores,q folijs dilatatis in amygdalas].i. fructus arboris vocatę amygdalus[deformatæ sunt]. i. pfecte formatæ. Vnde alia translatio habet,nuces.[Dixitq; dñs ad Mosen:Refer].i. reporta & pone[virgã Aaron,vt seruet ibi in signũ rebelliũ filioꝝ Israel].i. p memoriali,q; qdã eoꝝ tã rebelles,ambitiosi,temerarijq; fuerũt,q̃tenus alij à cõsimilibus vitijs caueãt. Posita aũt est virga Aaron in arca,vt legit ad Hebræos.[Dixerũt q; filij Israel ad Mosen:Ecce cõsumpti sumus,oẽs pibimus.Quicũq; accedit ad tabernaculũ dñi,moritur.] Istud fuit potius verbum desolationis q̃ murmurationis: ideo propter hæc verba nõ sunt puniti.q̃si dicãt:Tã multi & magni ex nobis ppter hãc sacerdotij causam occisi sunt,q; pene oẽs videmur extincti,vel ptinus extinguendi.Quicũq; accedit ad tabernaculũ domini,morituri& hoc aliq̃ modo extitit verꝝ,quoniam qui se inordinate intromiserunt de sacerdotali officio,perierunt:qui vero deuote accesserunt seu introierunt in atriũ causa orandi aut offerendi iuxta legis ordinationẽ,non solũ non occidebant,sed in vita gręq; profecerũt, vitæq; huius prolongationem merebantur,immo & vitam beatam. Itaq; verba istorum per modũ hyphbolicæ locutiõis sunt intelligẽda.[Num vsq; ad internecionẽ cuncti delendi sumus?].i. occidemur ne oẽs?Quasi dicant,videt q; immo,nisi Deus agat nobiscũ clementius. Vnde & in his verbis istoꝝ,pius dñs patientiã habuit,qm̃ ex interioris doloris magnitudine pferebantur. Sicq; afflictis nõ est addẽda afflictio. ¶Amplius,iuxta mysticum sensum,vnusq; q; pfatus, princeps,iudex aut pfidẽs debet virgã habere.i. pfaticã potestatẽ,ecclesiasticã iu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

risdictionem,verbum veritatis,legem iustitiæ & rigorē iudicij,directionē gregis commissi. Porro per virgam Aaron,primo intelligitur Chr̃s & eius potestas,qui velut arida virga sepultus,sed in resurrectiõe statim refloruit,flores virtutũ disposuit,folia,i.verba cælestia protulit,& fructum æternæ produxit salutis,immo suæ saluificæ merito passionis conuertit & saluauit genus humanũ.Protulit q̃q; amygdalas,i.scripturarũ sanctarũ doctrinas.Nã sicut in amygdalis forinsecus est tegumẽtũ amarũ, deinde munimẽtũ robustũ, tertio fructus suauis: sic in scripturis sunt cõminationes terribiles & ardua q̃dã p̃cepta,deinde authoritates firmis simę & p̃clara miracula,qb⁹ eccleſię fides munitur:tertio aũt spũales & mystici sens⁹,p̃missa dulcissima,virtus & gr̃a spũs sancti,consolationes internæ,multiplexq; refectio mentis.Præterea virga Aaron est sacratissima virgo Christifera,à nullo hoĩm fœcundata,q̃ superueniente Lucæ 1. spũ sancto est supernaturaliter imprægnata,oĩmq; virtutum gemmis ornata,& p̃tulit incõparabilis pulchritudinis ac summæ dulcedinis florem,sup quem in fine totius excellentiæ Esaiæ 11. requeuit spũs septiformis,sicut prædixerat Esaias: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius assendet,& requescet super eum spũs dñi.Produxit itẽ opulentissimũ & indeficien- Ioan. 6. tissimũ fructũ,q de seipso testatus:Ego sum panis viuus:in q̃ velit in nuce, fuit passibilitas carnis,& corpus amaritudinibus adimpletum,fortissima aĩa,deitasq; superdulcissima. Quemadmodũ autẽ solũ Aarõ,eiusq; posteros Deus elegit in sacerdotes,sic in nouo testamẽto vsq; in finem mundi vult pater omnipotens, solius Christi sacerdotium per eius ministros exerceri,durare,florere:ad q̃d qui indignus accedit, infernali meret igne cremari. Rursus virga est authoritas præsidentis,qua nisi quis vtatur legitime,manet infructuosa:germinat aũt,dũ præsidens ea discrete est vtens.Cumq; proponit & appetit debitum sui explere officij, p̃dit in gemmas:ex quibus erumpunt mox flores,dum salubris doctrina profluit ex mẽte affectu osa & pura.Dilatant etiam folia,dum exemplaria opera extenduntur ad p̃ximos.Producũtur q̃q; amygdalæ, dum præsidẽs exercet se ad pietatem, ad reformationẽ interiorẽ,ad vitã secretã,ad cõtemplationẽ theoricã, ad affectionẽ in Deo q̃tidie ardentiorem ac mundiorẽ.

¶Expositio cap. 18. Dixitq; dominus ad Aaron. Arti. 30.

Nũe. 16. & 17. HVcusq; per duo capitula legitur dominus pugnasse pro Aaron, & eius authoritatem magnificasse:nunc subdit onera põtificij ac sacerdotij eius. [Dixitq; dominus ad Aaron:] Aliqui scribunt, q̃ Deus per Mosen dixerit ista ad Aaron: quod reor incertum, præsertim quia vt patuit,sæpe Deus loquutus est Aaron pontifici per angelum immediate, non per Mosen.[Tu & filij tui & domus patris tui tecum] .i. tu pontifex & sacerdotes atq; Leuitæ,[portabitis iniquitatem sanctuarij.]Iniquitas seu peccatum frequenter accipitur p̃ Osee 4. sacrificio,quod pro peccati remissione offertur,vt cum per Osee dominus contestatur: Pec 2. Cor.5. cata populi mei comedẽt.Vnde & Paulus Apostolus:Christus,inq;,factus est pro nobis pec August. catum.Sicq; ab Augustino locus iste exponitur, vt sit sensus,q̃ sacerdotes & Leuitæ portant iniquitatem sanctuarij.i.sacrificia sumunt & edunt,quæ in tabernaculo offeruntur p̃ culpis. Simili sensu subsungitur:[Et tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri].i.sacrificia pro peccatis oblata,ac sacerdotibus deputata.Huic expositioni consonat translatio Septuaginta interpretũ,q̃ habet:Tu & filij tui accipietis p̃cã sanctorũ, & p̃cã sacerdotij vestri. Vetus expositio ista,quam & Glossa sequtur,q̃busdam non placet:q̃m sustinere & portare,designãt onus iniunctum:oblatio aũt receptio sacrificiorũ, non est sacerdotibus onerosa. Sed reprobatio ista modici est vigoris.Nam & si oblatio illa atq; receptio, in seipsis onerosæ nõ sint,tamẽ propter annexum periculum onerosæ cõsistunt:propter quod & ipsa sacerdotalis dignitas sæpe onus vocat.Timorati q̃q; sacerdotes,cum ingẽti & timore & onere cõsciẽtiæ, aliorũ oblata consumunt,& hoc p̃pter annexum periculum.Nihilominus potest & ita exponi:Portabitis iniqtatem sanctuarij.i.vobis imputabitur,si alij,q̃bus ex officio nõ incumbit, ingesserint se sacerdotali Leuiticoue officio ex ignorãtia iuris,q̃a tenemini eos desup hoc informare.Potest denuo sic exponi:Portabitis iniqtatẽ sanctuarij.i.negligentiæ & peccata, q̃ in tabernaculo Dei q̃q; cultu cõmittũtur à vobis,tanto districtius punientur in vobis, quãto plus tenemini ex iniũcto officio esse diligentes in Dei obsequio. Pari modo sustinebitis peccata sacerdotij.i.quæ in officio sacerdotali incurritis, quoniam iuxta gradum dignitatis eius q̃ peccat,aggrauãt eius p̃cã,iuxta illud:Quo grad⁹ altior,eo ruina est maior.& itẽ Gra uiora delinquẽtiũ vitia,facit dignitas delinquẽtis. [sed & fratres].i.cognatos [tuos de tribu *sceptro Leui & *sceptrũ patris tui].i.cæteros sacerdotes,q q̃si regiã habẽt dignitatẽ, in spũalibus p̃fidendo,[sume tecum,]vt eorũ fultus auxilio,plenius tuũ exequaris officiũ.[præstoq; sint].i. præsentialiter & parato aĩo assint,[& ministrent tibi]exequendo quæ eis in Dei cultu iniunxeris,sicut inferior gradus seruit superiori,q̃d th̃ est Deo seruire magis q̃ hoĩ. [Tu aũt & fili tui ministrabitis in tabernaculo testimonij]sacrificãdo,orãdo,& cætera faciẽdo q̃ ibi sunt faciẽda.Solus aũt põtifex intrauit in sancta sanctorũ, sacerdotes vo in exteriorẽ tabernaculi partem. [Excubabunt q̃q; Leuitæ],i. vigiles erũt in suis officijs.[ad præcepta tua, & ad cuncta opera

tabernaculi] hoc est,parati iugiter esse debent ad p̃sequendũ vniuersa ministeria eis iniuncta in tabernaculo,eiusq; atrio, [ita dũtaxat,vt ad vasa sanctuarij & ad altare nõ accedãt].i.nõ præsumãt tãgere vasa seu instrumẽta cultus diuini,nisi fuerint inuoluta,nec sacerdotale officium sibi vsurpẽt sacrificãdo in altari.[& ne illi morianť,&vos pereatis simul.Sint aũt tecũ & excubẽt in custodijs tabernaculi & in oĩbus cæremonijs eius:] custodiẽdo ea q̃rũ vsus est in tabernaculo,& materias ei⁹,p̃sertim in motiõe castrorũ.[Alienigena nõ miscebit vobis].i.nullus de alia tribu intermittet se de vĩs officijs.Ista frequẽter p̃habita sunt,tã in Leuitico q̃ in volumine isto.ideo nõ cõdecet imorari,nec tñ superflue repetunť in textu,sed vt tenacius imprimanť memorię.[tradidi donũ dñõ].i. Leuitas assignaui sacerdotibus p̃ munere in adiutoriũ eorundẽ ad gloriã Dei,& loquit dñs de se q̃si de alio.[Tu aũt & filij tui,custodite sacerdotiũ vestrũ].i.mẽte deuota ac custodiosa exequmini act⁹ ipsi⁹.[& oĩa q̃ ad cultũ altaris p̃tinẽt].i.sacrificatiões & cõtrectatiões vasorũ, mũdationẽ altaris, & fomentũ ignis,q̃ iugiter arsit in altari, ac cõsimilia.[& intra velũ sunt].i.cõtẽta in interiori tabernaculi parte. [p̃ sacerdotes administrabunt].i.fient & cõtrectabunť,inuoluenť,efferent, & Leuitis ad portãdum dabunť,dum castra mouẽda sunt,prout in superioribus est cõscriptum.[Si quis extra- Nũe.3.4 nus accesserit,occidet].i.si qs de alia natiõe aut tribu vsurpauerit sibi officia vestra,plagabitur morte corporali aut ciuili,sicut Ozias rex thurificare præsumẽs,lepra p̃cussus est. Talis 2.Par.26 q̃q; occidit seipsum morte culpæ,& si nõ pœnituit,perijt morte infernalis miseriæ.Deniq;, vt sacerdotes in hoc obseruãtijs diligẽtiores cõsisterẽt, cõmemorat dñs qualiter eis de victu p̃uidit,& tẽporalẽ quandã mercedẽ p̃ter æternã retribuit.[Locutusq; est dñs ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiã primitiarũ mearũ].i. primitias q̃ mihi debenť,deputaui tibi ac filijs tuis, vt eas vobis reponatis,& opportuno tẽpore mãducetis.[Oĩa quæ]Deo [sanctificanť à filijs Israel].i.ea q̃ cæteræ tribus deputãt & offerũt Deo ex voto aut alio modo.[tibi tradidi & filijs tuis] vt inde accipias vel totũ,vel partes secũdum legẽ p̃fixas,,put in Leuitico diffuse p̃habitũ est.[pro officio sacerdotali] i. pro obsequijs atq; laboribus mihi à vobis exhibi- Le. 7.278 tis in sacerdotali aut põtificali officio,nõ q̃ tẽporalia ista fuerint merces finalis & principalis obsequij Deo exhibitorũ,sed merces p̃ambula,secũdaria,tẽporalis,puta stipẽdiũ vitæ,ordinatũ ad retributionẽ beatificã & æternã, quẽadmodũ Chr̃s in Euãgelio p̃dicatoribus ait: In eadẽ domo manete,edẽtes & bibẽtes quæ apud illos sunt.Dignus est enim operarius mercede sua. [Oĩis oblatio & sacrificiũ, & quicqd p̃ peccato atq; delicto reddit mihi,& cedit in Lucæ 10. sancta sanctorũ,tuũ erit & filiorũ tuorũ.] Ista sæpe p̃habita sunt:& potest hoc loco p̃ oblatiõe intelligi pacifica victima:p̃ sacrificiũ, holocaustũ:p̃ ea quæ offerunť p̃ peccato & delicto, Leu. 1.7. sacrificia q̃ fiebãt p̃ peccatis maiorib⁹ aut minoribus,vel p̃ culpa cõmissionis & vitio omis- Leuit.2. sionis:quæ oĩa in toto vel p̃ parte,cessẽrũt in vsum sacerdotũ.Nã & pelles holocaustorũ erãt eorũ.[In sanctuario comedes illud].i.in ædibus prope atriũ siue in atrio. [Mares tñi *comedent ex eo].i. soli sacerdotes, & nõ eorũ vxores edent ex hostia tali, [quia cõsecratũ est dño.] In Leuitico aũt diffuse expositũ est, de q̃bus licuit vti solis sacerdotibus,& de q̃bus tam eis q̃ eorũ filijs, de q̃bus item & ipsorũ vxoribus, cæterisve domesticis. [Primitias aũt quas vouerunt & obtulerunt filij Israel].i.primitiua quę deputanť & immolãt Deo,siue ex voto,siue ex legis statuto,aut ex deuotiõe superogãte,[tibi dedi & filijs tuis ac filiabus tuis iure ꝑpetuo].i. tibi ac tuis domesticis p̃ sustẽtaculo vitę.[Qui mũdus est] à fluxu seminis,à lepra,à cõtaminatiõe mortui,& cõsimilib⁹ irregularitatibus legis.[vescet eis]Immũdis aũt nõ licuit tale q̃d mãducare, q̃m dño erãt sanctificata & cõsecrata. [Omnẽ medullã olei & vini ac frumenti,i. primitiua atq; præcipua de oleo,vino,frumẽto,quæ dño pro primitijs offerunť, cui p̃stantiora sunt immolãda,q̃d per medullã innuit.[quicqd offerũt primitiarũ dño,tibi dedi. Vniuersa frugũ initia].i. primitiuos fructus terræ,vineæ,arborũ,ficorũ ac oliuetorũ,[cedent in vsus tuos.Quicquid primũ erumpit de vulua cunctæ carnis quã offerunt dño,siue ex hominibus,siue de pecoribus fuerit].i.oĩe primogenitũ ex hominibus & iumẽtis,[tui iuris erit].i. ad sacerdotes p̃tinebit,q̃a primogenita erãt dño cõsecrata,[ita dũtaxat,vt pro hominis primogenito preciũ accipias].i.quinq; siclos pro quolibet primogenito aliarũ tribuum Israel. Israel suprà dictũ est.[& oĩe animal q̃d immũdum].i.nõ immolatitiũ,vel si est de genere immolabiliũ pecorũ,tamen maculatum est,deforme,monstruosum,aut languidũ.[redimi facias]vt s. dñs primogeniti pecoris talis,offerat p̃ illo preciũ,& animal illud sibi reseruet.[cuius redemptio erit post vnũ mensem] à natiuitate pecoris talis.[siclis argenti quinq;.Siclus viginti obolos habet.]Totũ hoc suprà scriptũ est. Verunt̃ istud nõ est intelligẽdũ absolute de vniuersis immũdis pecoribus,q̃m iuxta præhabita,quædam primogenita bestiarũ,videlicet canum,non redimebanť,sed occidebanť. Primogenita vero asinorũ redimebanť, non siclis aut pecunia,sed vnumquodq; commutabat,redimebatur q̃ oue. De quibus oĩbus assignatæ sunt suprà variæ rationes literales ac spirituales: idcirco q̃d dictũ est, intelligit de omni animali immũdo,quod cadit sub redẽptione,& q̃a perpaucæ species à regula illa redemptionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

excipiunt.[Primogenita aũt bouis & ouis & capræ nõ facias redimi.]Hæ nãq; tres animaliũ
ſpecies erãt immolatitiæ,propter q̃d ſubdit:[quia ſanctificata ſunt dño].i.deputata, vt Deo
immolent,ideo primogenita hoꝝ nõ redimebant.[Omnes primitias ſanctuarij].i.quæ offe
runt Deo in tabernaculo.[tibi dedi. Pactũ ſalis ſempiternũ eſt].i. lex iſta eſt firmũ ſtatutum,
Leuit.2. diuinæ ſapientiæ condimẽto ſancitũ,ſpũaliter ſaporoſum:& recte pacti ſtabilitas nomine ſa
lis exprimit,quia ſal in omni ſacrificio ponebat. [Dixit'q; dñs ad Aaron: In terra eoꝝ nihil
poſſidebitis].i.tu põtifex,ſacerdotes,& Leuitæ,nõ habebitis inter tribus Iſrael hæreditaria
bona,vrbes tñ & villas ad habitãdũ,& ſuburbana ad alendũ pecora ſua habebãt.[nec habe
bitis partẽ inter eos].i.nihil oĩno vltrã q̃ tactũ eſt.Aliqui aũt dicunt hoc additũ,ad inſinuan
Num.31. dum,q̃ nec in ſpolijs inimicoꝝ participationẽ habere debebãt,cuius tñ oppoſitũ in præda
Madianitaꝝ infrà legit factũ.[Ego pars & hereditas tua in medio filioꝝ Iſrael].i.portio hæ
reditaria oĩm veſtrũ,qa mihi oblata & cõſecrata,vobis in ſuſtẽtationẽ vitæ cõceſſi,nec am
plius indigetis.Sequit de ſtipẽdio tẽporaliq̃ ſmio Leuitaꝝ.[Filijs aũt Leui].i.Leuitis qui
erãt ſub ſacerdotibus,[dedi oẽs decimas Iſraelis].i.tribuũ aliaꝝ [in poſſeſſionẽ].i.loco por
tionis ipſoꝝ,qua portiõe debebãt eſſe cõtenti,& tãto quietius Deo ſeruire,atq; ꝓ ppl'o exo
rare,quo plus eis ꝓuidebat à ppl'o.idcirco peccata populi portare debebãt,orãdo,miniſtrã
do,& ſatisfaciẽdo ꝓ illis,cõdolendo q̃q; eiſdẽ,& ſolicitudinẽ pro illis gerẽdo.Quę niſi feciſ
ſent,pcãa plebis redundaſſent in ipſos.Subdit de ꝑcipua portiõe põtificis:[Præcipe Leuitis
atq; denũcia:Cũ acceperitis decimas à filijs Iſrael,primitias eaꝝ offerte dño decimã,i. partẽ
decimę,vt imputet vobis in oblationẽ primitiuoꝝ].i.tã accepta ſit Deo hęc vra oblatio,ac
ſi de qbuſcũq; alijs rebus immolaretis primitias,dato q̃ alia licite poſſideretis.[Tã de areis q̃
de torcularibus].i.de vino ac alijs rebus offerte has decimas ſiue primitias.Nam & meliora
quæq; ex decimis ſibi datis debuerũt Deo offerre,& illa ceſſerũt in vſum põtificis.Hinc addi
ſoffere- tis tur:[Oĩa quę ſ affertis ex decimis]vobis à populo pſolutis,[& in donaria dñi ſeparabitis].i.
quæ diuidetis à cæteris partibus reꝝ ſeu decimaꝝ veſtraꝝ, ad hoc q̃ offerant Deo in dona
pro vſu ſummi miniſtri ipſius,[optima & electa cũcta erunt. Dicesq; ad eos] videlicet ad Le
uitas:[Si ꝑclara & meliora quæq; obtuleritis ex decimis,reputabit vobis quaſi de area & de
torculari dederitis primitias].i. tam laudabile erit, quaſi de proprijs granis & vinis quæ in
area & torculari continent,ſolueritis primitiua & præſtãtiora,dato q̃ talia licite poſſidere
tis.[& comedetis eas]hoc eſt,decimas veſtras,ita tamẽ,q̃ decimã partẽ eaꝝ ꝓcliariorẽ,vt di
ctum eſt,offeretis. [& nõ peccabitis ſup hoc].i.præcipio ne contra hæc agatis,[egregia vo
bis & pinguia reſeruãtes,ne polluatis oblationes filioꝝ Iſrael].i.ne decimis vobis à populo
datis abutamini,ita q̃ cedant vobis in malum, & inacceptæ ſint Deo ex parte veſtri.

¶De eiuſdem cap.XVIII.intelligentia ſpirituali. Art. XXXI.

PEr Aaron præſulẽ,& eius filios ſacerdotes,intelligunt põtifices,ſacerdotes,& cæteri in ſa
cris ordinibus conſtituti,religioſi quoq; ac cæteri virtuoſi,præſertim prælati idonei.Ho
rum omniũ eſt portare iniquitatẽ ſanctuarij.i.peccata eccleſiæ.Hoc eſt alioꝝ imbecilli
tates pie ſufferre,cõdolere puſillis,afflictis,& tentatis ac lapſis charitatiue ſuccurrere,& pro
alienis peccatis, præſertim eoꝝ qui eis cõmiſſi ſunt,ſicut pro propꝛijs,pœnitere,flere, ſatiſ
factiõisq; opera exercere: q̃d niſi iuxta exigentiã officioꝝ ſuoꝝ, & prout vera dilectio pie
tasq; requirunt, fideliter fuerint executi, ſuſtinebunt peccata ſacerdotij ſui. ¶Porro ſum
Ioann.1. mus põtifex noſter dominus Ieſus Chriſtus, vere ſuper ſe accepit peccata omniũ noſtrum:
Eſaiæ 53. quoniã ipſe eſt agnus Dei qui tulit peccata mundi,in quo dñs poſuit iniquitatẽ oĩm noſtrũ,
1.Petr.2. de quo princeps apſoꝝ digniſſimus:Peccata, inqt,noſtra portauit in corpore ſuo ſup lignũ.
Maiores aũt ꝓlati,inferiores aſſumere debẽt in ſuum auxiliũ,ſuoſq; hortari vicarios,vt oĩni
cum vigilãtia mentis expleant quicqd eis iniunctũ eſtiſic q̃ maiores maioribus & ſacratio
bus exercitijs debent totis viribus eſſe intenti, atq; cum ſumma reuerentia circa altare Deo
Origen. aſſiſtere.¶Deniq; hoc loco recitat Origenes,qualiter ſuis tẽporibus dixerunt Iudæi:Quoni
am nõ habemus tẽplum,nec ſacerdotiũ, neq; altare, nec hoſtias immolamus. ideo peccata
noſtra manẽt in nobis,nec veniã cõſequimur.Iſtud refert, nõ reprobat,nõ tñ approbat, Ori
genes.Sed hoꝝ verboꝝ rudiſſimus error faciliter demõſtrat. Deus nãq; vberrime eis ꝓmiſit,
q̃ ſi in toto corde ſuo reuerterent ad ipſum, ignoſceret etiã in terra aliena, in qua ſacrifica
re nõ poterãt,atq; reduceret eos. Nec ſacrificia illa carnalia ex ſeipſis iuſtificabãt.In Babylo
nica q̃q; captiuitate,cõbuſtis tẽplo atq; altaribus,miſericordiã impetrauerũt,& reducti fue
4.Re.25. rũt.Sacrificiũ aũt Deo ſpũs cõtribulat': cor q̃ cõtritũ & humiliatũ Deꝰ nõ deſpicit.Nec vnus
1.Eſdr.1. ſua tyrãnide poteſt directe ſalutẽ alterius impedire,Immo,vt ait Ezechiel: In quacũq; hora
Ezec. 18. ingemiſcit peccator ex corde,oĩm iniqtatũ eius dñs nõ amplius recordat. [Tu aũt & filij tui
miniſtrabitis in tabernaculo,excubabuntq; Leuitę ad ꝓcepta tua.] Ex his cõſtat,q̃ aſſidue &
deuote debeãt ꝓlati & ſacerdotes,maxime ſuperiores, in eccleſia eſſe,diuinis officijs itereſſe,
& cõtemplari myſteria Dei,ſacramentaq; Chri: q̃ prõpta q̃q; & cõdecens obedientiã,q̃ pul-
cher-

cherrimus ordo cõſiſtere debeat inter miniſtros eccleſiæ, vt fiant omnia ordinate. [Locutus Rom.15.
eſt dñs ad Aaron:Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiaꝝ meaꝝ.]Sicut in veteri lege,ita in no
ua ſacerdotibus & paſtoribus primitiæ debent ac decimæ pſoluunt: quia hoc eſt partim de
iure diuino,& partim de iure naturali,immo & ad poſitiuũ ius ꝑtinet. Nã & ratio dictat,vt
eis à populo miniſtrent corporalia vitæ ſtipendia,q̃ ipſi populo ſpũalia miniſtrãt.Hinc Ori Origen.
genes:Deo,inqt,offerri dicit,q̃d ſacerdotibus daſ. Hoc eñ ex lege docet, q̃ nemo legitime
vtitur fructibus aut pecoribus ſuis, niſi Deo .i. ſacerdotibus ex ſingulis primitias offerat.
Hanc ergo legẽ,ſicut & alia quædã etiã nunc ad literã neceſſario puto ſeruãda. Veruntñ ſunt
qui dicãt,ſi aliquid obſeruat ad literã,cur non oĩa? Si vero ſunt ſpũaliter intelligẽda,ſpũa
liter ſunt oĩa obſeruãda ſeu diſcutienda. Nos aũt vtriuſq; aſſertionis inſolentiã temperã
tes,authoritate ſcripturaꝝ proferimus q̃d ſit obſeruãdum in iſtis. Scriptum eſt eñ: Lex dñi Pſal.18.
irreprehenſibilis,conuertens animas:teſtimonium dñi fidele, præceptũ dñi lucidũ, &c. Hæc
Origenes.Ex quibus intendit probare,q̃ multiplicia ac diuerſa erãt veteris legis præcepta,
videlicet moralia,cæremonialia & iudicialia:Cæremonialia aũt ceſſant aut ꝓhibent in eũ
gelica lege:qm̃ erãt principaliter figuratiua eoꝝ,quæ in noua lege ſunt adimpleta: veritate
aũt veniente ac patefacta,ceſſat figura. Iudicialia q̃q; ſic ceſſant,q̃ non obligant ex eo q̃ in
veteri lege inſtituta fuerunt:nõ tamen ſic prohibent, quin poſſint licite obſeruari, ſi ab ec
cleſia vel principe authoritatẽ tãtum habente inſtituant. Moralia vero manent in noua le
ge.Præcepta demũ legis naturalis ad moralia reducunt,immo ſunt fundamẽta eoꝝ.Deniq;
in ſecunda ſecundæ quæſt.75. Thomas declarat, q̃ offerre ſacrificiũ Deo ſit de lege naturæ.
Verũtamẽ taxatio certæ quãtitatis in oblatiõe primitiaꝝ,nõ fuit determinata in lege,quia
primitiæ dãtur ꝑ modũ oblatiõis gratuitæ, de cuius rõne eſt q̃ ſit voluntaria. Dicit aũt Iſi- Iſidorus
dorus,q̃ ex maioꝝ traditiõe ſit introductũ, q̃ q̃ plurimũ dabãt, quadrageſimã partẽ ſacer
dotib⁹ dabãt loco primitiaꝝ:& qui minimũ,ſexageſimã partẽ. vnde videt,q̃ inter hos ter
minos ſint primitiæ offerẽdæ,ſecundũ cõſuetudinẽ patriæ,q̃d & Thomas ſcribit in ſecunda
ſecundæ quæſt.77.& in eadẽ quæſt.teſtat:Decimæ in veteri lege dabant ad ſuſtentationẽ mi
niſtroꝝ Dei,Si q̃ ꝓceptũ de decimaꝝ pſolutiõe, partim erat morale naturale, videlicet in
ditũ rationi,& partim iudiciale,ex diuina inſtitutiõe robur habens. Quod eñ his q̃ diuino
ſunt cultui dediti pro oĩm ſalute cõmuni,à cõmunitate ꝓuideat de neceſſarijs vitæ,dictat ra
tio naturalis,& à gẽtilibus ſeruabat,vt patet in Geneſi de ſacerdotibus Aegyptioꝝ,qbus ex Gen.47.
publicis horreis alimẽta dabãt.ſed determinatio certæ partis exhibẽdę Dei miniſtris,nõ eſt
de iure naturali,ſed eſt introducta inſtitutiõe diuina,ſecundũ cõditionẽ illius populi cui lex
iſta dabaſ:qui cũ eſſet in duodecim tribus diuiſus,duodecima tribus,puta Leuitica,diuinis
obſequijs mãcipata,hæreditatẽ nõ habuit:ideo rationabiliter eſt ſtatutũ,vt vndecim tribus
decimã partẽ ſuoꝝ prouentuũ darent Leuitis,quatenus honorabilius viuerẽt.Cõformiter
in nouo teſtamẽto determinatio decimæ partis ſoluendæ,eſt ex authoritate eccleſiæ inſtitu
ta ſecundũ quãdam humanitatẽ,vt ſ. populus euangelicæ legis nõ minus exhibeat miniſtris
eiuſdem legis, q̃ miniſtri veteris teſtamẽti exhibebãt miniſtris veteris legis, præſertim cum
populus noui teſtamenti ad maiora ſit obligatus,maior quoq; ſit dignitas miniſtroꝝ nouæ
legis q̃ veteris. Itaq; præceptum de decimaꝝ perſolutione,quãtum ad id quod erat morale, Matt.10.
datum eſt à Chriſto:Dignus eſt eñ operarius mercede ſua. Hinc aſſerit Origenes: Vtile eſt Luc.10.
offerre primitias ſacerdotibus euangelij, vt qui euangelium nunciant, de euangelio viuãt. Origen.
Impium quippe eſt,vt qui ingredit eccleſiã,& ſcit ſacerdotes ac miniſtros altari aſſiſtere, & 1.Cor.9.
verbo Dei aut miniſterio eccleſiæ deſeruire, nõ offerat ſacerdotibus primitias de fructibus
terræ quos dñs dedit,q̃ ſolẽ ſuũ facit oriri, pluuiamq; deſcẽdere. Omnẽ medullã olei & vini Matt.5.
& frumenti &c. De hoꝝ ſpũali ſignificatiõe dictũ eſt ſæpe. Itaq; tam de corporalibus q̃ de ſpi
ritualibus bonis,quicqd primũ præcipuumq; cõſiſtit,Deo eſt offerẽdum:q̃d & angeli ſancti
efficiunt,qui eos quos dirigunt,offerunt dño cũ omni ꝓfectu quẽ fecerũt in illis. Dixit'q; do
minus ad Aaron:In terra eoꝝ nihil poſſidebitis &c. Per hoc cõſtat,q̃ vehemẽter oĩnis aua
ritia ſacerdotibus & miniſtris eccleſiæ ſit vitãda,vt pure, integre ac libere vacẽt Deo, ꝓpter
quod Rabanus ait: In vtroq; teſtamento miniſtris altaris oblatiões & decimæ ad neceſſaria Raban⁹.
tribuunt,ne terrenis poſſeſſiõibus audeant inhiare, nec lucrum de miniſterio quærere,cum
dicat Saluator:Gratis accepiſtis,gratis date. Itaq; ſacerdotibus veteris teſtamenti dabantur
primitiæ, Leuitis decimæ,Pontifici aũt decimæ decimaꝝ à Leuitis. ¶Quocirca quæri po
teſt,an & ſummo põtifici noſtro,modo ſoluẽdæ ſint decimæ decimaꝝ. Circa q̃d loco ꝑalle
gato aliqui dicũt,ſicut & Thomas,q̃a Leuitæ ſub ſacerdotibus erãt,mandauit dñs,vt Leui
tæ loco primitiaꝝ ſoluerent ſummo ſacerdoti decimã de decimis ſuis. Vnde nunc eadẽ ra
tione tenent clerici ſummo põtifici decimã dare,ſi exigat'q̃m naturalis ratio dictat,vt ei qui
habet de cõmuni multitudinis ſtatu curã, prouideat, vnde exequi poſſit ea quæ ꝑtinent ad
communẽ ſalutẽ.¶Veruntñ de hoc ſcribit Antiſiodorẽſis in tertia parte Sũmæ ſuæ,&primo

Universidad de Deusto
Biblioteca

argumentat, dicendo: Summus pōtifex præfidet toti Chriſtianitati, ergo ei ſoluendę ſunt decimæ decimarę, ſicut in veteri teſtamēto. Ad hoc dicendū videt, ꝙ clerici nō tenent dño Papæ dare decimā decimarę, quia & difficilimū eſſet illam colligere. Vnde ordinauit eccleſia, ꝙ dñs papa habeat ſuam propriā diœceſim, cui præeſt & prouidet immediate, & in qua habet decimā decimæ ſi vult. Habet quoq; multa regalia quæ dederunt ei imperatores, & inſuper omnia bona eccleſiæ ſua ſunt, & accipit inde quantum vult. Ait etiam doctor iſte: Loco primitiarum veteris teſtamenti, ſubintroierunt in eccleſia oblationes, quæ fiunt quotidie, & præcipue oblationes quæ fiunt in tribus feſtis, ſcilicet in Paſcha, Pentecoſte, & Natiuitate.

¶ Poſtremo, reſponſio Alexandri de Halis ſuper ſecundum Sententiarę de prætacta quæſtione, magis conſonat reſponſioni beati Thomæ.

¶ Expoſitio literalis capituli deciminoni: Loquutus eſt dominus ad Moſen & Aaron. Articulus XXXII.

DE quodā præcipuo legis ritu & ſacrificio ac ſacramento nunc agit: [Locutus ꝙ eſt dñs ad Moſen & Aarōn, dicens: Iſta eſt religio victimæ quā cōſtituit dñs.] Quōd ait, quā, poteſt referri tam ad religionem ꝙ ad victimā. Itaq; iſta eſt religio, hoc eſt, religioſa obſeruātia ſeu legitimus ritus ac modus victimæ. i. ſacrificij ꝓ peccato populi, & pro purificatione ipſius offerendi. [Cipe filijs Iſrael, vt adducāt ad te vaccā rufam.] Nā qa pro totius
Exo. 22. plebis expiatiōe immolabat, de cōmuni ſumptu exhibebat, & adducebat per quoſdā deputatos ad hoc ex parte cōmunitatis. Fiebat autē ſacrificiū iſtud de vacca, quia ſecūdum Hebręorum doctores, & ſecūdum patres catholicos, offerebat pro pctō adoratiōis vituli aurei, & in memoriā illius facinoris, prout Alexāder ſuper ſecundū, & Guilielmus libro de fide & legibus ſcribunt. Verūtſi animal iſtud vocat vacca magis quàm vitulus, ad inſinuandum fragilitatem & vilitatē populi in ſcelere illo, & qm̄ populus ille ob ſuā carnalitatē, torporem,
Amos 4. laſciuiā, aſſimilatus eſt vaccæ. Vnde ſcriptum eſt: Audite vaccæ pingues, quæ eſtis in monte
Oſeæ 5. Samariæ. Et apud Oſeam: Sicut vacca laſciuiens declinabit Iſrael. Vituli quoq; quos à tem
Oſeę 10. pore Hieroboam adorauerunt, interdum vaccę vocant, iuxta illud: Vaccas Bethauen colue runt. Itaq; adducāt ad te vaccā rufam, rubei ſ. coloris, quia & vitulus ille aureus erat talis coloris: quatenus vacca illa per ſuā ſubſtātiam & colorem, faceret ipſi Aaron ac populo rememorationem peccati cōmiſſi in aureo vitulo, & de eodē peccato pudorem eis incuteret & horrorem. Rufus etiā color in vaccis extat cōmunior. [ætatis integræ,] ad deſignādum, ꝙ iam adulti erāt, immo & ſenes, qui vitulum adorauerunt, dicuntq; aliqui ꝙ debuit eſſe trima. i. trium annorę, ſicut & in Geneſi legit dñs dixiſſe ad Abrahā: Sume vaccā triennē, tamen
Gene. 15. (vt fertur) in Hebræo nō habet, ætatis: ſed, integre: vt ſit ſenſus, ꝙ vacca debuit eſſe rufa p totū. ſicq; ꝺd ſubdit, [in qua nulla ſit macula] poſſet exponi, ꝙ in ea nō debuit eſſe macula veleris, diuerſitasve coloris. Melius tñ exponit, in qua nulla ſit macula. i. deformitas ſeu defectuoſitas reddens animal ineptū ad offerendū. [nec portauerit iugum:] ad figurādum ꝙ po
Hiere. 2. pulus idololatrās, fuit prorſus indomitus, iugumq; legis abiecit, quēadmodū per Hieremiā dñs proteſtat: A ſeculo cōfregiſti iugū meū, rupiſti vincula mea, & dixiſti, nō ſeruiā. ¶ Præterea vt recitat R. Paulus, ꝓ eo ꝺd noſtra trāſlatio habet, Iſta eſt religio victimæ: in Hebræo habet, Iſtud eſt cęremoniū legis: & dicūt expoſitores Hebræorę, ꝙ hoc p̄ceptū ſic appellat, qa nō habet rationē literalem clarā, ſed ſecretā. Multa em̄ ſunt in iſto p̄cepto ab alijs ſacrificijs declinātia, vt patet intuēti. ideo Rabbi Moſes Gerundenſis, hoc loco excuſans ſe à reddenda ratiōe huius p̄cepti, ait: Nos aūt qui pro peccatis noſtris ſumus cōtaminati in hac captiuitate, ignoramus munditiā ſanctitatis, donec veniat ſup nos ſpūs de alto, & effundat Deus ſuper nos aquas mundas, & mundemur. Vtinā Rabbi iſte intellexiſſet ſeipſum. Hæc Rabbi Paulus. [Tradetisq; eā Eleazaro ſacerdoti.] Cui tradebat ad offerendum magis ꝺ patri eius, quia nō peccauit in adoratiōe vituli, quēadmodū Aaron. [qui eductā extra caſtra] Non em̄ offerebat in tabernaculo vel atrio, quæ erāt caſtra deitatis, nec in caſtris Leuitarę aut populi, ſed extra oīnia, in horrorē peccati tā grauis, atq; ad innuēdum, ꝙ tota plebs ab illo peccato ſumme elongare ſe debeat, & qm̄ extra portā paſſus eſt Chriſtus, ꝺd ad myſticā pertinet
Hebr. 13. rationem, prout ſequenti dicet articulo. [immolabit in conſpectu omniū] vt omnes de ſuis pœniterēt peccatis, & quia idololatria illa in vitulo aureo publice facta fuit. Aliqui tamen dicunt, ꝙ Eleazar vaccā mactauit per alium ſacerdotem. Vnde in Hebræo fertur haberi, Immolabit eam in conſpectu ſuo. i. eam faciat corā ſe immolari. [& tingēs digitum in ſanguine eius, adſperget cōtra fores tabernaculi ſeptem vicibus.] Infrà in iſto habet capitulo, ꝙ ſacerdos offerens vaccā, completo iſto & quibuſdā ſequētibus, redibit in caſtra, idcirco adſperſionē hāc fecit anteq; rediit, ita ꝙ in loco immolatiōis vaccæ ſtans, faciē ſuā direxit verſus tabernaculi fores. Sicq; adſperſit verſus eaſdem, quemadmodū 3. Regum, Salomon ait de filijs
3. Reg. 8. regū: Si capti fuerint, adorabūt verſus locū quē elegiſti. Daniel ꝺq; recitat ſe oraſſe in terra
Dani. 9. aliena cōtra Hieruſalē. Itaq; ſepties adſperſit ſanguinē vaccæ oblatę, cuius ſanguis ſaltem pro par-

parte colligebat in vaſe, dicūtq; aliqui, ꝙ ſepties adſperſit, ad inſinuādum ꝙ idololatriæ crimen quodāmodo æquipōderat cūctis peccatis, qa importat totalē receſſum à Deo. Sed adſperſio cū ſanguine victimæ, videt potius deſignaſſe peccati expiationē, q̄ grauitatē. In alijs quoq; ſacrificijs fiebat frequenter ſeptena adſperſio ſanguinis. Sed & odiū Dei, nō eſt minus crimē q̄ idololatria. Verius ergo videt, ꝺd ait Thomas in prima ſecūdæ, quæſt. 102. Vt ſignificaret populus p hoc ſacrificiū emundari ab vniuerſis peccatis, intingebat ſacerdos digitum ſuum in ſanguinē, ſeptieſq; adſperſit. nam ſeptenarius vniuerſitatē ſignificat. [cōburetq; eā cunctis videntibus] vt ex vaccæ combuſtiōe aduertāt, ꝙ ipſi peccādo meruerūt infernali torqueri incendio, immo & occidi in ſeculo iſto. Cōburebat demū in igne, qm̄ dñs in igne apparuit Moſi, & in igne data eſt lex, & qm̄ idololatria eſt penit⁹ extirpāda cū ſpeciebus & circūſtantijs ſuis: ad ꝺd denotādum, fiebat ꝺd ſubdit: [tā pelle & carnibus, q̄ ſanguine & fimo, ſimæ traditis.] ita ꝙ nihil remāſit de vacca. Pro fimo, Septuaginta trāſtulerūt, ſtercora: p quę interiores immūditiæ deſignant. [lignū quoq; cedrinū & hyſſopū, coccūq; bis tinctū, ſacerdos mittet in flammā, quæ vaccā vorat.] Circa hoc ſcribit Thomas: Iſtud fiebat ad ſignificandum quod ligna cedrina nō de facili putreſcunt, & coccus bis tinctus non amittit ſuū colorem, & hyſſopus ſuum ſeruat odorem, etiā cum fuerit deſiccatus: ita hoc ſacrificiū fuit in conſeruationē populi, & honeſtatis deuotiōiſq; eius. Vel (vt Ioſephus ait) per iſta, deſignata ſunt quatuor elementa: videlicet elementū ignis per flammā; terra per cedrū, ob ſuā terreſtreitatē; aer per hyſſopū, ob ſuum odorē; aqua per coccū, ꝓpter tincturas quæ ex aquis ſumunt: quatenus per hæc exprimeret, ꝙ ſacrificiū hoc offerebat creatori quatuor elementorum. Aliqui vero dicūt, ꝙ cedrus & hyſſopus ponebant in igne, ad reprimēdum fœtorē ex vaccæ combuſtione ſurgētem. Coccus bis tinctus, ad inſinuādum, ꝙ cineres vaccæ erāt per totum annum ſeruādi pro purificatiōe populi. Vnde magiſter in hiſtorijs ait: Veriſimile eſt, ꝙ cineres vaccæ annuatim fiebāt, ſicut modo fit chriſma. Quidā tamen Hebræi dicunt eos valuiſſe & duraſſe per plures annos, nec nouos factos, niſi cum veteres defecerunt. Hæc ibi. Cui recitationi cōcordat ꝺd ſcribit R. Paulus: Cineres vaccæ nō ſolum ſeruabant per totū annū, ſed pluribus annis. Traduntq; nāq; Hebræi, ꝙ per totā vtriuſq; templi durationē nō erāt combuſtæ, niſi ſex vaccæ in ſacrificiū iſtud. vna videlicet tēpore Moſis, cuius cineres durauerunt per totum tēpus primi templi: ſecunda tēpore Eſdræ, in principio templi ſecundi: aliæ duæ ſub Simone iuſto ſummo ſacerdote diuerſis tēporibus: cæteræ duæ ſub Ioanne pōtifice, patre Mathathiæ, patris Machabæorę. [Et tunc demū lotis veſtibus & corpore ſuo, ingredietur in caſtra.] Ex immolatiōe etiā vaccæ cōtraxit immunditiā quādam legalem, propter quā remouendā lauit corpus ſuū, videlicet aliquas corporis partes & veſtes. [cōmaculatusq; erit vſq; ad veſperā:] qa etſi lotus modo ſtacto poterat propria ingredi caſtra, nō tñ tabernaculum ante veſperā. & impedimētum illud ingrediendi ſanctū locū, vocat cōmaculatio & irregularitas q̄dā. [Sed & ille q cōbuſſit eā]. i. ſacerdos q ad ignem remāſit, donec tota vacca fuit cōbuſta, [lauabit veſtimēta ſua & corpus, & īmūdus erit vſq; ad veſperā] iuxta ſenſum expoſitū. [Colliget aūt vir mūd⁹] puta ſacerdos ad hoc deputat⁹, [cineres vaccę.] qb⁹ admixti erāt cineres ligni cedrini & hyſſopi, cocci ſ̄q; bis tincti, [& effundet eos extra caſtra in loco puriſſimo.] Reponebant em̄ cineres illi ſeorſum extra populi caſtra in loco & repoſitorio ſacro, [vt ſint multitudini filiorę Iſrael in cuſtodiā]. i. ꝓ cōmuni oīm vtilitate cuſtodiant, [& in aquā adſperſiōis]. i. ad hoc ꝙ aliq̄ pars cineręhorę admiſceat aquæ, q̄ ſic mixta, aqua adſperſiōis ſeu luſtratiōis & expiatiōis appellat, qua adſpergebant immūdi. [Cūq; lauerit, q vaccæ portauerit cineres ad locū mundiſſimū, veſtimenta ſua & etiā corpus, immūdus erit vſq; ad veſperā.] Immūditia iſta nō fuit culpa, ſed irregularitas quædā, impediēs à tēpli ingreſſu, ſacrificiorę eſu. ¶ Præterea mirū videt, cur erat immūdus q iſtud ſacrificiū obtulit, item qui ad ignē, quouſq; cōſumeret, remanſit: is quoq; qui cineres cōgregauit, cū cineres iſti fuerint facti ad alios emundādos, & ſacrificium iſtud ſpecialiter religioſum nuncupet à dño. Valde etiā videt mirabile, ꝙ & is q aliū hac aqua adſperſit, & adſpergēdo mūdauit, fiebat immundus, præſertim cū actus p̄dicti fuerint iuſſi à dño & virtuoſi in ſe, vtpote actus ſeu opa latrię, ſicq; exercētem purificabāt, aut puriorem reddebāt. Ad hæc Thomas rñdet in prima ſecūdæ Quia hoc ſacrificiū pro peccato idololatriæ offerebat, idcirco in eius deteſtationē tam vaccam comburens, q̄ eius cineres colligēs, q̄ aquam, cui cinis vaccę mixtus fuit, adſpergens, repræſentabant immundi: vt per hoc oſtenderet, ꝙ quicquid quocūq; modo ad idololatriam pertinebat, immundum erat. Alij dicunt, ꝙ immūditia duobus modis contrahit: Primo, ex immūditia rei tactæ: ſicq; mortuū tāgens, fiebat immūdus. Secūdo, ex indignitate, tāgentis, quēadmodū ſecularis peccaret calicē conſecratū tangendo. Sicq; prædicti in vaccæ immolatione, combuſtione, & cinerum eius collectione, & aquæ illius adſperſiōe, efficiebant immūditiāq; ſacrificium illud, & cineres eius, atq; adſperſio, ad totius populi purificationē ordinabantur: propter quòd tāgens aut tractans ea, debuit ſe reputare illorę cōtactu indignum, & ma-

Exod. 32. Acto. 6. Exo. 19. & 20.

Ioſe. lib. 4. an. iu. cap. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

maculam quãdam contrahere, ac ideo indigere purgatiõe. Attamen macula illa nõ fuit macula culpæ, sed irregularitatis ꝑfatæ. Potest tñ & alia ratio assignari, quã arbitror veriorẽ, ꝙ s. oẽs illi fuerũt immundi, ad designãdum ꝙ sacramẽta & sacrificia illa legalia nõ habuerunt in se aliquã sanctitatẽ & sanctificãdi virtutẽ, sed potius fœditatẽ, tñ ex institutiõe diuina, atq; ex offerentiũ fide, obediẽtia, deuotiõe, purgabãt. Fuit quoq; & mystica causa, articulo sequẽti tãgenda. [Habebunt hoc filij Israel, & aduenæ qui habitãt inter eos,] puta proselyti, [sanctũ iure ꝑpetuo,] hoc est, præceptũ istud de sacrificio isto, & cęteris ei annexis, obseruabunt tanq̃ sacrũ diuinitus institutũ, ac duraturꝫ per oẽm tẽpus veteris testamẽti. [Qui tetigerit cadauer hominis, & ꝑpter hoc septẽ diebus fuerit immundus, adspergeť hac aqua die tertio & septimo, & sic mundabiť.] ita ꝙ deinceps poterit ingredi sanctũ locũ, & de oblatis comedere. [Si die tertio adspsus nõ fuerit, septimo nõ poterit emũdari] adsperſiõe aquæ isti us, propter negligentiã illam priorẽ, ideo oportet eum de nouo cõputare septẽ dies, in quibus immundus erit, & in quoꝫ tertio & septimo adspergeť. Istud, sicut & sequentia, ꝑhabitum est in Leuitico varijs locis, vbi omniũ horꝫ rationes literales ac mysticæ sunt inductæ. [Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinũ]. i. extinctum hominis corpus. [& adspersus hac cõmixtiõe nõ fuerit] hoc est, aqua lustratiõis cui mixtus est cinis. [polluet tabernaculum dñi]. i. templũ Dei inhonorat & maculat, quãtum in se est, nõ tñ absolute polluet illud. Nam si hoc tabernaculũ vellet dñs intelligi factũ esse ex illo immundũ, mundari ipsum iuberet, vt Glossa exponit. Vel polluit tabernaculũ dñi, hoc est, synagogã seu populũ scandalizat. Potest quoq; cõtingere, ꝙ tãgens cadauer defuncti, contrahat quandã infectionem, qua & alios posset ĩcere. [& peribit ex Israel] Quãuis eñ ex tactu mortui qñq; culpa nõ incurrat, tñ ex cõtemptu aut negligentia impletiõis huius ꝓcepti, incurrebat culpa mortalis, cuius pœna fuit nõ solũ occisio tẽporalis, sed & ęterna dãnatio impœnitẽti. ¶ Porro, Septuaginta hunc passum sic trãstulerunt: Oẽis qui tetigerit mortuum ab oẽi anima hominis, & mortuus fuerit, tacto mortuo, anteq̃ fuerit purificatus, tabernaculũ dñi polluit, exteret anima illa ex Israel. Quocirca loquit Augustinus: Difficilime inuenit in his libris aliquid euidentius de vita hois post mortem esse cõscriptum, q̃ hic. Ergo cũ dicit, si fuerit mortuus ante purificationẽ, manere in illo immunditiã, & exteri animã illã ex Israel, hoc est, à cõsortio populi Dei: quid aliud vult intelligi, nisi manere animę pœnã, etiã post mortẽ, si dum viuit, mundata nõ fuerit hoc sacramẽto, quo Christi figurat baptismus? [Ista est lex hominis qui morit in tabernaculo:] i. institutio sequens cõcernit morientẽ in domo. [Omnes qui ingrediunt tentoriũ illius.] ipso nõdum elato ex domo, seu ante septimũ diem post obitũ, [& vniuersa vasa quæ ibi sunt, polluta erunt septẽ diebus:] nisi fuerint cooperta, ideo subdit: [Vas quod nõ habuerit cooperculum, nec ligaturã desuper, immundũ erit] ex morte morientis seu defuncti ꝑsentia. Ex quo elicit, ꝙ si vasa ibi existentia fuerunt tecta, ligatave desuper, protũc non maculabant, qm̃ intus nõ fœdabant, vbi ponebant necessaria victui. De expositione & ratiõibus horꝫ dictũ est in Leuitico. [Si qs in agro tetigerit cadauer occisi hominis, aut per se mortui] s. ex causa naturali intrinseca, [siue os illius vel sepulchrum, immũdus erit septẽ diebus. Tollent q̃ hoĩes mundi [de cineribus cõbustionis atq; peccati,] hoc est, aliqd cinerꝫ vaccæ cõbustæ pro peccatis cõmunitatis, [& mittẽt aquas viuas] vtpote scaturientes, quę instar viuentiũ ex se moueri videnť. [super eos]. i. sup cineres illos [in vas] in quo cineres primo ponebant, [in quibus cum homo mundus tinxerit hyssopũ, adsperget omne tentoriũ & cunctã supellectilẽ] defuncti in domo, [& hoĩes huiuscemodi cõtagione pollutos]. i. inquinatos ex tactu seu ꝑsentia mortui. [Atq; hoc modo mundus, lustrabit]. i. purgabit [immundũ, & expiabit tertio & septimo die.] Fiebat aũt adsperſio illa cũ hyssopo, quæ est boni odoris, ad innuẽdum ꝙ homo sic purgabat à fœditate cõtracta. [Ipse q̃q; qui adsperget aquas sup ĩmundũ, lauabit vestimẽta sua. Oĩs q tetigerit aq̃s expiatiõis] p se, nõ ex hoc, ꝙ sup eũ adspergunt. [immũdus erit vsq; ad vesperꝫ, Ieadẽ rõne, qua tãgens & deferẽs reputabat ĩmũdus. [Quicqd tetigerit immũdus, immũdum faciet & aĩa]. i. homo [quæ horꝫ qppiã tetigerit, immunda erit vsq; ad vesperã] De his, qa ꝓhabita sunt, pcurro. Porro ab hac minori immũditia purificabant per solã vestiũ lotionẽ, nec indigebãt aqua adspergi, ne ꝓcederet in infinitũ. Qui eñ aqua adspergebat, immũdus fiebat. Sic q̃ si seipsum adspergeret, remaneret pollut⁹: si aũt adspergeret ab altero, alter ille inquinabatur, & ita nunq̃ terminaret purgatio.

Leui. 11.

¶ De mystica huius cap. XIX. interpretatione. Art. XXXIII.

Per vaccã rufam integræ ætatis, & quæ iugũ nõ traxit, allegorice designat Christi humanitas, seu persona Christi naturali infirmitate ac passibilitate circũdata, quæ adhuc in virginis vtero manẽs, vir fuit. De q̃ Hieremias ꝓdixit: Nouũ faciet dñs sup terrã, Mulier circundabit virũ, in quo nulla est macula, qa peccatũ nõ fecit neq; cõtraxit. Et rufa effecta est tẽpore passiõis, qa adspersus est Christ⁹ sanguine suo, quẽ angeli sancti interrogauerũt: Quare rubrũ est indumẽtum tuũ? Vnde & sponsa in Cãticis: Dilectus meus cãdidus & rubicundus.

Hier. 31.

Esaię 63.

Cant. 5.

Hæc

Hæc vacca ducta fuit ad Mosen & Aaron, ad ꝑfigurãdum ꝙ principes sacerdotũ iusserunt sibi adduci Christum, quẽ de Mosaicę legis violatiõe multipliciter ac grauiter accusarũt. Deniq; ꝙ vacca illa tradita est Eleazaro ad immolãdum, hoc figurauit, ꝙ Christus crucifigẽdus, est traditus manibus sacerdotũ, qbus gloriosissimus apl'oꝫ signifer constãtissime dixit: Iustũ & sanctũ negastis, & petistis virũ homicidã donari vobis, authorẽ vero vitæ interfecistis. Qui eductã extra castra immolabit in cõspectu oĩm. Nã sacerdotes fecerũt Iesum ꝓpriũ sibi crucifẽ baiulãtẽ, extra portas Hierusalẽ duci ac crucifigi vniuersis cernẽtib⁹ in celeberrimo festo, vt p hæc passio eius ignominiosior esset, & tingens digitũ in sanguine eius, adsperget septies cõtra tabernaculi fores. Clamabãt eñ: Sãguis eius sup nos & sup filios nostros. Christum etem occidẽdo, putabãt se obsequiũ ꝓstare Deo. Postea autẽ multi ex sacerdotibus illis ad Christum cõuersi, secundũ q̃d recitat Lucas: Multa, inquiẽs, turba sacerdotũ obediebat fidei. Tinxerũt digitũ in sanguine eius. i. cũ oĩ discretiõe cõsiderauerũt suæ passiõis mysteriũ, illudq; alijs ꝓdicauerũt ad impetrãdum credẽtibus veniã ac salutẽ, & ad ꝓdoꝫ cõdemnationẽ maiorẽt septenariq; illa adsperſio, oĩm vitioꝫ remissionẽ, & septẽ donoꝫ spũs sancti infusionẽ, ꝑfigurauit. Cõburetq; eã cunctis vidẽtibus, tã pelle & carnibus eius q̃ sanguine & fimo flãmæ trauit. Cõburetq; eã cunctis vidẽtibus, quæ cũq; intẽsa pœna exprimit. Qm̃ ergo tẽpore passionis, hudetis. Per cõbustionẽ & ignẽ, quæ cũq; intẽsa pœna exprimit. Qm̃ ergo tẽpore passionis, humanitas Christi fuit tota vltra oẽm sermonẽ acerbissimæ & ignominiosissimæ pœnæ expo fita, atq; in summo dolore passiõis & cõpassiõis amarissimæ cõstituta, recte pellis eius & ossa, sanguis & fimus, igni tradita asserunť. Lignũ q̃q; cedrinũ & hyssopũ, coccũq; bis tinctũ mittet sacerdos in flammã. Per lignũ cedrinũ intelligit vir⁹ & fructuositas Christi, q pergens ad passionẽ, cõparauit se ligno virẽti: Si in viridi, inquiẽs, ligno hoc faciũt, in arido q̃d fiet? Per hyssopũ suauitas famæ, bonus q; odor ipsius exprimit, qa multi dixerũt de eo: Nunq̃ sic apparuit in Israel. Per coccũ bis tinctũ, ignea ꝓdicatio eius accipit. Hæc itaq; tria impijssimi ꝑdiq; Iudæi simul cũ Christo obruere sunt conati, atq; ad horã aliqualiter extinxisse videnť, qm̃ tẽpore passiõis famã eius potissimũ obscurauerũt, tunc q; cessauerũt eius miracula & doctrina, ꝙ quę ante multos cõuertit. Vnde illud Hieremiæ Christus de eis testat: Consiliũ fecerũt inimici mei aduersum me, dicẽtes: Venite, mittamus lignũ in panẽ eius, & eradamus eũ de terra viuentiũ, & nomẽ eius nõ memoretur vltrà. Tũc lotis vestib⁹ & corpore, ingredieť in castra. Hoc de conuersis post Christi passionẽ & sanctispũs missionẽ sacerdotibus potest exponi: qui gelista testat: Oĩa turba eoꝫ qui aderãt expiationi Christi, & viderunt quæ fiebãt, pcutiebãtes pectora sua, reuertebantur. Qui vero manserunt increduli, lauerunt se solito modo satrilege. Per hoc autẽ ꝙ offerẽtes cõburentes q; vaccã, & eius cinerẽ cõgregãtes, & aquã cineribus mixtã adspergẽtes, fuerũt cõmaculati: præfiguratũ est, ꝙ sacerdotes, scribæ & pharisæi, cæteriq; Iudæi, in passiõe vnigeniti patris ęterni, pro maxima parte sunt excæcati & inquinatissimi cõstituti, sup quos peruenit ira Dei vsq; in finẽ, qui p vesperã designat, de qbus ꝑdixit Psalmista: Obscurent oculi eoꝫ ne videãt. Item: Effunde sup eos irã tuã, & furor iræ tuæ cõprædendat eos. Colliget autẽ vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo. Per virũ mũdũ intelligit ordo prædicatoꝫ, potissimũ beatissimoꝫ apl'oꝫ, q extra Iudæam detulerunt reliquias dñicæ passionis, & qualiter verbũ æternũ propter nos sit incarnatũ, passum, sepultũ, quæ oĩa in corda electoꝫ gentiliũ diffuderunt, ex qbus cineribus, i. ex virtute & meritis passiõis humilitatis q; dñi, & aquis viuẽtibus. i. supnaturalibus donis & affluentijs spũssancti, facta est aqua lustratiõis, vtpote fons baptismi, quo mortuos peccata necesse fuit lauari, qui à Christi passione vim suã purgatiuã sortitus est. Vnde saluator disseruit: Nisi qs renatus fuerit ex aqua & spũsancto, nõ potest videre regnũ Dei. ¶ Præterea de spiritali significatiõe ĩmũdoꝫ ex cõtactu aut ꝑsentia mortui, de ĩmũditia q̃q; vasorũ, sup Leuiticũ dictũ est copiose. Insup aqua adsperſiõis nõ solũ designat baptismũ, sed & irriguũ lachrymaꝫ, quo frequẽter mũdari oportet, q̃d p adsperſionẽ tertij septimiq; diei notatur. Morit aũt in tabernaculo, qui in fide ecclesiæ & statu salutis decedit: qui vero in infidelitate aut alia mortali morit culpa, expirat in cãpo, in lata videlicet via ꝓditionis. Est aũt notabile, ꝙ vas nõ opertũ, fertur immundũ: opertũ vero seu ligatũ desup, mundũ: tq̃m cor q̃d nõ ponit custodiã ori suo, nec ostiũ circũstantiæ labijs suis, omni fœdat ac replet spurcitia. Qui aũt custodit os suũ, & moderat labia sua, verba q; sua põderat discretiõis statera: liberat ab angustijs animã suã, vitat q; peccata innumera, & euadit supplicia sempiterna. Postremo, sicut adspergẽs aquas, & colligẽs cineres, reddebat immũdus, ita multoties accidit, q; alioꝫ gubernatiõi, purgationi & instructiõi vacãtes, atq; sacra ecclesiastica cõficiẽtes ac ministrãtes, incurrãt quosdã defectus ex fragilitate humana, aut ex negligẽtia, acceptiõeve psonarum: immo in regimine multi periclitant ac perennt, qui in statu subiectionis obtinerent salutem.

Num. 19.

Ioan. 16.

Act. 6.

Luc. 23.

Matt. 9.

Hier. 11.

Act. 2.

Apoc. 7.

Luc. 19.

1. Thes. 2

Psal. 68.

Ioann. 3.

Psal. 140

Pro. 20.

Pro. 10.

¶ Elucidatio literalis capituli vicesimi, Venerunt q; filij Israel & omnis multitudo. Articulus tricesimusquartus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

TErtiodecimo libri huius capʼlo ſcriptū eſt, qualiter miſſi ſint exploratores ad conſiderādum terrā promiſſiōis,& quid reſpōderint reuerſi. Porro quartodecimo cap. eſt narratum, qualiter filij Iſrael ex reſpōſione exploratorū murmurarint, & qualiter ob hoc ſint puniti ac iuſſi redire in eremū ad loca ante perambulata. Quid vero ab illo die ſit factū in populo vſq; ad annū quadrageſimū exitus de Aegypto, cœptum eſt recitari à capʼlo illo præallegato, & enarratū eſt inde vſq; ad capitulū iſtud viceſimū, immo perpauca ſunt inde cōſcripta. Nunc itaq; quid quadrageſimo illo contigerit anno, deſcribit, & quid deinceps.

Exo. 16. [Venerunt'q; filij Iſrael & oīs multitudo] cōgregatiōis eorū ac pecorū, [in deſertū Sin.] In Exodo legit, Profecti ſunt de Elim, & venit oīs multitudo filiorū in deſertum Sin, quod eſt inter Elim & Sinai, quintodecimo die menſis ſecundi, & poſt hoc venerunt in mōtem

Hieron. Sinai: ideo locus ille & iſte, diuerſi ſunt, & diuerſimode ſcribunt, ſecundū Hieronymū. In eodem autē totali deſerto fuerunt variæ ſolitudines partiales, nomina diuerſa habentes. Ad

Nūe. 13. hunc itaq; locū venerunt menſe primo quadrageſimi anni exitus de Aegypto. [& manſit populus in Cades].i. in loco deſerti ſic nuncupato, à quo ſecūdū quoſdā miſſi fuerunt exploratores, vel in quo redierunt ad populū. Vnde ſuprà dictū eſt: Reuerſi'q; exploratores, venerūt

Deute. 1. ad Moſen & Aaron in deſertū Pharan, quod eſt in Cades. Scriptū eſt quoq; in Deuterono. Cum'q; veniſſemus in Cadesbarne, dixiſtis: Mittamus viros qui cōſiderent terrā. Hinc in Scholaſtica fertur hiſtoria: Fuerunt filij Iſrael longo tēpore in ſolitudine. Multo ſederunt tempore in Cadesbarne, & diu circuierunt mōtem Seir, & redierūt fere vſq; ad mare rubrū, & circa fines Sinai, & proſtrata ſunt eorū cadauera in deſerto. Tandem poſt multos labores & annos, XXXVIII. anno redierunt ad Cades, vnde miſerāt exploratores, vel vbi redierūt ad eos. [Mortua'q; eſt ibi Maria, & ſepulta eſt in eodē loco.] Prophetiſſa ſoror Moſis & Aaron,

Ioſe. li. 4 ant. iud. cap. 3. ſecūdum Ioſephum, mortua eſt cū cōpleſſet annū quadrageſimū, ex quo reliquit Aegyptū, & ſepelierunt eā in mōte qui dicit Sin, valde ſolenniter, fleuerunt'q; eā (ſecundū magiſtrū in hiſtoriis) triginta diebus. Erat aūt notabiliter ſenior Moſe, qm̄ eo in flumine expoſito & inde ſublato, cum triū menſiū eſſet, ipſa fuit adulta puella, ita ꝙ cum filia Pharaonis tractauit

Exod. 2. * coiēt de educatione infantis. Cum'q; indigeret aqua populus, * conuenerunt aduerſus Moſen & Aaron,] Non ait, conuenerūt ad Moſen & Aaron: ſed, aduerſus quia venerunt male conſuderati, nō ad rogādū humiliter, ſed & ad cōtēdendū cōtra ſuos ſuperiores cōtumaciter. ideo ſubditur: [& verſi in ſeditiōnē, dixerūt: Vtinam periſſemus inter fratres noſtros corā dño]. i. vtinā corporaliter mortui fuiſſemus inter cognatos noſtros, q iam ante in deſerto defuncti ſunt celeri morte. quaſi dicāt: Mors illa tolerabilior extitiſſet afflictiōe iſta diuturna grauiſſima. Non eſt aūt putādum, ꝙ optauerint æternaliter periſſe per cōdemnationē finalē, vt quidam exponunt. [Cur eduxiſtis eccleſiā dñi?] .i. populū iſtū fidelē. Sic'q; eccleſia hic ſumitur pro ſynagoga, à qua tamen ſolet diſtingui. [in ſolitudinem, vt & nos & iumenta noſtra moriamur.] Carnales iſti cōnumerauerūt ſe ſuis iumentis, q̄bus & per paſſiones ſuas tam irrefrenatas, ſimiles, immo & incōparabiliter peiores fuerunt: atq; in tali articulo de iumentorū ſuorū doluerūt periculo, qñ de animarū ſuarū ſaluatiōe tm̄ ſolicitari debuerāt, quanḡ etiā piū ſit iumētis aliq̄n cōdolere. [Quare aſſcendere nos feciſtis de Aegypto?] Ecce q̄ excæcata puerſitas, quaſi nō Deus eos de Aegypto eduxerit. [& adduxiſtis in locū iſtū peſſimū?] tanḡ dicāt, quare nō duxiſtis nos p viā rectā, & habitabilia loca? cuius tm̄ ratio ſcripta eſt in Exodo.

Exo. 13. [Ingreſſi'q; Moſes & Aaron,] qui in hoc caſu, ſicut & ante, frequēter habuerūt ſe multum patienter ad plebē ita puerſam, reddiderunt'q; ei bona pro malis. [dimiſſa multitudine, in tabernaculū fœderis,] vt in loco ſancto citius exaudirent. Vnde cōſtat, ꝙ conſecratio & ſanctitas loci ad exauditionē oratiōis conferūt, immo oīa opa bona reddunt acceptabiliora. Quēadmodū em̄ grauius eſt in eis peccare, ita & melius eſt ibi bene agere. orauerūt q̄q; dimiſſa multitudine, qm̄ quies ſolicitudoq; loci, cooperant ad orandū deuotius. [corruerūt proni in terram.] Ex quo elicit ꝙ & ſitus corporis & humiliatio eius, excitāt & proſunt ad deprecādum pfectius, & præſertim in terrā proſtratio, in qua eſt extrema corporis humiliatio. [clamauerunt'q; ad dñm,] nō tam alta voce, q̄ feruēti affectiōe, [at'q; dixerūt: Dñe Deus, audi clamorē ppli huius.] Ppls ille nō legit clamaſſe ad dñm orādo pro aqua. ideo ſenſus eſt, Audi clamorē populi huius. i. oronē quā fundimus pro ppʼlo iſto, vel clamorē populi huius audi, qa etſi nō petierūt formaliter aquā, tm̄ in ſuis clamoroſis ſeditioſis'q; verbis ſatis pādebāt ſe aliqua appetere, & appetitio illa rationabilis fuit in ſe, q̄uis irrationabiliter ꝓponebat à ppʼlo, ſic'q; Moſes & Aaron orauerūt, vt nō obſtāte plebis puerſitate Deus ſuccurreret. [& aperi eis theſauꝝ tuum] .i. opulentiā tuæ potētiæ, ſ. abundātiā aquæ. Vnde ſubiungit: [fontē aquæ viuæ,] quæ inſtar viuentiū fluat & currat. [vt ſatiati, ceſſet murmuratio eorū,] quatenus eis ſufficienter refectis poculo aquæ, deſiſtāt peccare, vt nec te offendāt, nec nobis moleſti ſint. [Et apparuit gloria dñi ſup eos] .i. Deus p nubē glorioſe deſcēdit ad Moſen cæteris nubē cernētibus, vel apparuit gloria dñi. i. ꝑclarus Dei effectus, q̄ per angelum loquebat ad Moſen. [Loquu-

quutus'q; eſt dñs ad Moſen, dicēs: Tolle virgā tu & Aaron, & loquimini ad petrā coram eis] De qua virga iſtud ſit dictū, poſſet eſſe ambiguū, niſi paulopoſt ſubderet: Tulit ergo Moſes virgā quæ erat in cōſpectu dñi, q̄d intelligendū videt de virga Aaron, q̄ frōduerat, & poſt ſuā miraculoſam floritionē, Deo iubente, poſita fuit intra ſancta ſanctorū in arca, vt ſuprà ſcriptū eſt. Sed qa de virga Moſis, p quā fecit in Aegypto ꝑdigia, etiā aliq̄n legunt hæc, Virga, puta ꝙ erat in cōſpectu dñi, vel ꝙ erat virga Dei, qa & ipſa fuit Deo ſpecialiter ſanctificata, per quā fiebāt ad Dei honorē tot & tāta miracula: poſſet qs opinari, ꝙ iſtud ſit intelligendū de Moſis virga: ſed qa in Exodo virga Moſis frequēter vocat ipſius Aaron virga, poſſet rurſus qs ſuſpicari, ꝙ illa & iſta fuerūt vna virga. ¶ Præterea quærit, cur dñs iuſſit Moſi loqui ad petrā, cū illa nec audire nec intelligere quiuit. Rñdet, ꝙ ſicut nos in laudibus Dei frequēter irrationalia & inaīata alloqmur, nō vt ipſa audiāt ſiue intelligāt, ſed vt ex allocutiōe illorū noſipſi aut alij excitemur & accēdamur ad cōtemplationē, amorē, admirationē ac laudem creatoris ex eius effectibus, ſic in ꝓpoſito dici poteſt. Rurſus q̄d dñs ait, Loquimini ad petrā, poteſt exponi, loquimini de petra. Nā & infrà Moſes nō dirigit verbū ad petrā, ſed de ea ait ad populū: Num de petra hac &c. [& illa dabit aquā] .i. ex ea manabūt aquæ, ſiue per creationem aquæ in ea, ſiue p miraculoſam cōuerſionē materiæ alicuius in aquā. [Tulit igitur Moſes] .i. accepit & ſecū portauit [virgā quæ erat in cōſpectu dñi:] Nōne oīa ſunt in cōſpectu dñi? Cur ergo hoc ſpecialiter dī de hac virga? Et rñdendū ꝙ vel ideo, qm̄ erat in tabernaculo, in quo Deus ſpecialiter habitauit, & ibi cōtenta intuebat, tanquā præcipue ad ſe ptinētia. Vel qm̄ virga illa fuit Deo ſanctificata, & inſtrumentū oīpotentiæ ſuæ, ſic ꝙ eā ſpecialiter modo reſpexit. [cōgregata oīa multitudine ante petrā,] Non ꝙ oīes poterāt in anguſto loco corā lapide illo cōſiſtere, ſed ꝙ principales de populo ſtabāt ibidē, & cæteri acceſſerunt ſecūdum q̄d poterāt & cōgruebat. Ideo q̄q; iuſſit dñs populū ibi adūare, vt ex intuitu tanti miraculi roborarent in fide, & Deū plus ſolito formidarēt, & de ſua puerſitate cōfunderent ac pœniterēt, & dño eſſent grati. [Dixit'q; eis: Audite rebelles & incredulii:] Sæpe em̄ fuerūt Deo & Moſi inobediētes, atq; infirmi & defectuoſi in fide, à qua & multi eorū interdū totaliter corruerūt. Non tñ abſolute de oībus dixit hoc Moſes, nā multi boni inter ipſos fuerūt, ſed ſeditioſis & murmuratoribus iſtud loquutus eſt: & quęri poteſt, an iſti fuerūt de his qui añ fuerāt murmurati, poteſt'q; eſſe ꝙ quidā illorū adhuc reſidui fuerūt in iſta ſeditiōe ſcipui. [Num de petra hac aquā vobis poterimus ēicere?] Hęc verba ſecūdum ſe ſumpta, poſſent vere multipliciter'q; exponi, ita ꝙ viderent irrepræhenſibiliter, immo & laudabiliter ꝓlata à Moſe, niſi infrà dñs euidēter proteſtaret, Moſen & Aaron nō credidiſſe ſibi hoc loco. Nempe hæc verba poſſent primo ita exponi: Num de petra hac. i. ꝓpria & naturali virtute nō valemus vobis de ſaxo iſto educere aquā. Secūdo ſic, & quaſi interrogatiue, Valemus ne iſtud pagere? ſic'q; adhuc dupliciter poteſt intelligi. Primo affirmatiue, quaſi dicat, vtiq; p omnipotentiā Dei poſſumus iſtud. Sed huic expoſitioni videt obſiſtere q̄d dñs ait: Quia nō credidiſtis mihi. Secūdo negatiue, quaſi dicat, nō poſſumus. Sed mirū ſi Moſes & Aaron reputauerint iſtud impoſſibile Deo, in cuius virtute ſemel fecerūt ſimile huic ad petrā Oreb, vt in Exodo legit, & q̄n̄q; maiora. Hinc aliq dicūt ꝙ Moſes iſtud dixit dubitatiue. Dicūt'q; aliqui, ꝙ ipſe & Aaron nō dubitauerūt qn Deus id poſſet, ſed de effectu, ne forſitan impediret ꝓpter vitia populi. Vnde Lyra hic ſcribit: Verba Moſis poterāt dupliciter intelligi, affirmatiue & negatiue, & ſic ꝓtulit ea, vt dicunt expoſitores catholici cōmuniter, qa licet nō dubitaret de potētia Dei qn poſſet illud, dubitauit tñ de effectu, ne impediret ꝓpter malitiā populi. ideo dubitādo de effectu, dicit ſic, Num de petra &c. vt ſi effect⁹ fuiſſet ſequutus, intelligeret hoc modo, Nō obſtāte incredulitate veſtra, poterimus aquā ejicere de petra virtute diuina. Si aūt nō ſequeret effect⁹, ſic intelligeret, Num de petra &c. quaſi diceret, Nō poterimus ꝓpter malitiā veſtrā. Hæc Lyra. Cuius verbis duo obñci poſſunt: Primū eſt, ꝙ nō videt fuiſſe illicitum Moſi dubitare de iſto effectu, an ſ. ꝓpter peccata populi impediret, nec hoc fuiſſet incredulitatis, qa diuina ꝓmiſſa frequēter intelligēda ſunt ita, ꝙ implebunt niſi p hoīm iniquitatē obex ponat. Secundū eſt, ꝙ alig magni & ſancti doctores catholici dicūt, Moſen de Dei virtute ſeu potētia dubitaſſe hac vice, immo Gloſſa ex verbis B. Iſidori ait: Hic Moſes dñm offendit, & prohibet Iordanē trāſire turbatus em̄ murmure populi, dubitāter virga petrā percuſſit, quaſi nō poſſet Deus aquā de petra educere q̄d fecerat ante. Hic Moſes Iudaicū populum ſub lege poſitū ſignificat. Nā ſicut Moſes virga petrā ꝓcutiens, de Dei virtute dubitauit: ſic populus ille ſub lege data p Moſen poſitus, Chr̄m ligno crucis affixit, nec eum eſſe Dei virtutē credebat. Hæc Iſidorus. Inſuper ſup illud, Ait Moſes, Sexcēta millia peditum populi huius ſunt, & tu dicis, dabo eis eſum carniū menſe integro, loquit' Auguſtinus: Quærit, vtrū Moſes dixerit hoc diffidēdo, an quærēdo. ſed ſi putauerimus eum hoc diffidēdo dixiſſe, cur ei hoc nō exprobrauit dñs, ſicut ad petrā vnde profluxit aqua? Videt de poteſtate dñi dubitaſſe. Deus aūt nō de verbis tm̄, ſed de cordibus iudicat: alioqn poſſet Moſes excuſari de ver-

Nūe. 17.

Exo. 7. 8.

Nūe. 10.

Ibidem.

Exo. 17.

Nūe. 10.

Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bis prolatis ad petrã, nisi contra eũ esset clara sententia Dei, ꝙ diffidendo talia dixerit, Nunquid de petra ista &c. Deinde sequit, & eleuata Moses manu sua, percussit virga bis silicem. Ad hoc virgã illam, in qua tanta miracula fecerat, sumpsit, eaq; petrã percussit, atq; inde solitæ virtutis est cõsequutus effectus. Verba igit quibus ait, Nunqd de petra hac &c. possent sic accipi, tanq; diceret: Nempe ex hac petra, secũdum vestram incredulitatem, aqua educi non potest, vt autẽ percutiẽdo ostenderet, diuinitus fieri potuisse quod illi in infidelitate sua non credebãt, maxime qm̃ dixit, Audite me increduli, Num de petra hac &c. sed Deus qui inspector est cordis, iudicauit, quo animo Moses ita locutus esset. Ait em̃, qm̃ non credidistis sanctificare me &c, ac p hoc intelligit Mosen ita dixisse, tanq; ad incertũ pcusserit, vt si nõ sequeret effectus, hoc pdixisse putaret, cum ait: Nunqd ex petra hac aquã &c. q̃d in eius animo oĩno lateret, nisi Dei sentẽtia pdidisset. Ecce in his Augustini & Isidori verbis habet, ꝙ Moses de Dei virtute & potestate dubitauit seu diffidebat. Ex memoratis q̃q; Augustini verbis probat, ꝙ Moses pcussit petrã cũ virga, per quã & alia fecit miracula. Sed si ita dicamus, remanet quæstio, quõ Moses omnipotentiã Dei toties expert⁹ & certissime cõtemplatus, potuerat de ea diffidere siue ambigere. Ad q̃d ex verbis Isidori habet respõsio, qa ex populi pueritate & murmure fuit turbatus, sicq; ex turbatiõe passiõis huius obscuratũ fuit in eo rõnis iudiciũ. Veruntn̄ nõ arbitror Mosen tm̃ fuisse turbatũ, vt dubitauerit an virtus Dei oĩpotentis posset de saxo eĩcere aquã, dubitauit tñ an aq̃, eĩceret de petra: & fuit incredulus Deo, nõ quia dubitauit an Deꝰ hoc posset, sed qa ex mẽtis turbatiõe Deo sic pmittẽte, nõ cõsiderauit actualiter oĩpotentiã Dei, nec ad eã respexit, sed ad difficultatẽ effectus in se, & p respectũ ad causas naturales: & ita nõ credidit Deo, priuatiue magis q̃ cõtrarie, vtpote qa omisit actũ fidei, ad quẽ protunc tenebat iuxta exigentiã causæ ac temporis, nõ tamẽ cõmisit infidelitatis actũ actui pfato cõtrariũ. [Cum̃q; eleuasset Moses manũ, pcutiens virga bis silicem] Cõmuniter dicit ꝙ bis pcussit, qa in primo ictu petra nõ est scissa, nec vomuit aquã, propter Mosis incredulitatẽ seu dubitationẽ. In secundo aũt ictu diuisa est petra, & aquã diffudit, nõ ꝙ Moses tunc credebat, sed ex pietate diuina, qua Deus suũ promissum impleuit. Potest etiã dici,

August. ꝙ Deo sic dispẽsante bis pcussit, ꝓpter mysteriũ: quia vt asserit Augustinus, ꝙ virga petra percutit, crux Chri figurat. Ligno nãq; accedẽte ad petrã, gfa emanauit & ꝙ bis percutit, euidentius significat crucẽ, duo etem̃ ligna sunt crux. [egressæ sunt aquæ largissimæ.]In quo ostẽsa est oĩpotẽs virtus Dei magnifice, qui si ꝓduxisset aquã illam de terra, suspicari qs potuisset, ꝙ ex ventriculis terrę manasset, ideo istud oĩnipotentiã Dei gloriosius demonstrauit. [ita vt populus biberet & iumenta,] q̃d valde erat mirabile, tãtam videlicet ꝓfluere aquam repente de saxo durissimo, ꝙ tot millia hoĩm ac pecoꝝ inde biberint. [Dixitq; dñs ad Mosen & Aaron: Quia nõ credidistis mihi] dicẽti, ꝙ aqua manaret de petra, iuxta sensum præscriptũ, [vt sanctificaretis me corã filiꝭ Israel], i. vt in omniũ præsentia honoraretis me, ostendendo me esse verum & sanctũ in ꝓmittendo ac implendo promissa. Hoc em̃ non fecerunt, qm̃ Moses in pson̄a sui ac Aaron dubitãdo iam dixerat, Nunquid de petra &c. [non introducetis hos populos]. i. tribus Israel, q̃ erãt vnus populus totalis, & plures populi particulares. ideo ait pluraliter, hos populos, qm̃ per dissensiones & seditiões erãt diuisi. [ad terrã quam dabo eis,] & ita Deus puniuit clementer in vita hac pctã horum tam electoꝝ viroꝝ. [Hæc est aqua cõtradictionis.] Circa hoc magister in historiꝭ ait, Quia etiã electi ita desperauerũt ibi de promissis & potentia Dei, quasi contradicentes promittenti: quæ verba interpretari possunt, & suo modo saluari iuxta prætacta. Vel dicit aqua cõtradictiõis, propter dissidium & contrarietatem, quæ ibi inter Mosen populum̃q; fuerunt. [vbi iurgati sunt filij Israel contra dñm.] Iurgando etem̃ contra Mosen & Aaron vicarios Dei, cõtra Deum iurgati sunt, præsertim quia beneficia Dei præterita paruipenderunt, & ea quæ Mosi per modũ culpæ imposuerunt, fecerat Moses ex Dei præcepto. [& sanctificatus est in eis]. i. sanctitatem & bonitatem suã ostẽdit Deus in filiꝭ Israel per miracula & beneficia ipsis, quãnis indignis, exhibita. Circa illud, non introducetis hos populos, scribit quidã: Licet Moses & Aaron multum desiderarent ingredi terram promissiõis, quia tñ sciuerunt ꝙ verbum Dei erat diffinitum. i. diffinitiue & assertiue prolatũ, non orauerunt pro retractatione ipsius. Sed obijci potest q̃d

Deute. 3. in Deuteronomio Moses loquitur: Deprecatus sum dominũ, dicens: Domine Deus, tu cœpisti ostendere seruo tuo magnitudinem tuã. Transibo ergo & videbo terram hanc optimam trans Iordanem. In quibus verbis Moses manifeste orauit pro retractatiõe huius sententiæ: quod nõ fecisset, si sciuisset eam diffinitiue prolatam. Rursus circa hunc passum recitat Lyra: Hebræi dicunt ꝙ Moses & Aaron peccauerunt, quoniam non fecerunt sicut præceperat dominus, dicens: Loquimini ad petram, & illa dabit aquas. & patet ex textu, ꝙ solo verbo absque percussione petra dedisset aquas: quod fuisset nouum diuinæ potentiæ signum, ante non factũ ideo dominus dixit: Quia non credidistis mihi, quasi diceret: Si coram filiꝭ Israel dixissetis, En lapis iste qui non videt nec audit, obedit verbo Dei, aquam sine percussiõe sundendo,

dendo, multo plus vos rationales creaturæ obediretis. Istud non videtur in toto idonee dictum. Dominus enim non solum dixit ad Mosen, Loquamini ad petram &c, sed præmisit, Tolle virgam, per quod satis innuitur, dominum intendisse vt Moses virga percuteret petram. Nec propter omissionem facti illius fuissent increduli, nec audissent à domino, quia non credidistis mihi. Deniq; Rabbi Paulus affirmat, opinionem illam, quã Lyra dicit esse Hebræoꝝ, esse solius Rabbi Salomonis: & addit, ꝙ alij Hebræoꝝ doctores de hac materia varie sentiunt, quoniã Rabbi Moses Aegyptius dicit peccatum Mosis fuisse in hoc, ꝙ dixit, Audite rebelles & increduli. In quibus verbis ostendit se habere magnam contra populum iram, quod fuit dupliciter malum: Primo, quia in tanto viro à quo cæteri debebãt formam vitæ addiscere, ira, præsertim in publico, valde vituperabilis fuit. Secundo, quia per verba illa Moses dedit populo occasionem credendi, ꝙ Deus eis hoc loco irascceretur: quod tamen non fuit, quia petebant rem necessariã eis, videlicet aquam. ¶Circa hæc verba Rabbi Paulo miror, & vix credere valeo, ꝙ Rabbi Moses ille Aegyptius, quem notamus, cum absolute Rabbi Mosen allegamus, dicat populum non peccasse hoc loco, cum in textu apertissime asseratur, Versi in seditionem fuerunt, & valde passionate loquuti sunt, & contra dñm sunt iurgati. Fuit quippe Rabbi Moses ille vir profundissimi sensus, magnus theologus & præclarus philosophus, quem quidã dicunt tãdem factum fuisse neophytum, quoniã super librum Iudicum scribit, ꝙ Iesus Nazarenus videt fuisse Messias in lege ꝓmissus, & propter ipsum meruit Israel vt caderet gladio Romanoꝝ. Deniq; Moses sanctus, qui erat Iudæorum præla tus, poterat eos ex ira per zelum acriter increpare, potissimum quia id meruerunt. Sed tunc oritur quæstio, quia si filij Israel peccauerunt hoc loco tam grauiter, cur non fuerũt puniti sicut Moses & Aaron? Respondet ꝙ dominus eoꝝ miseretus est, quoniam magnum habuerunt incitamentum ad istum excessum, videlicet indigentiam necessarij potus, nec petierũt vinum aut siceram, sed simplicissimũ aquæ potum. [Misit interea Moses nuncios de Cades ad regem Edom]. i. Idumæoꝝ, qui erant de semine Esau fratris Iacob. [qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Israel,] Loquebat hi nunci ex Mosis informatione de toto Israelitico populo, quasi de homine vno, & nomine fratris optauit regem illum inclinare ad charitatiuum consensum. [Nosti omnem laborem qui appræhendit nos, quomodo patres nostri descenderint in Aegyptum, & habitauerimus ibi multo tempore, afflixeruntq; nos Aegyptij, & quomodo clamauerimus ad dñm, & exaudierit nos, miseritq; angelum qui eduxit nos de Aegypto.] Quomodo poterat rex ille idololatra noscere omnia ista, nisi forte dicat, ꝙ perceperit ista in generali ex publica fama, orta ex mirabilibus quæ Deus in Aegyptiꝭ fecerat, & quia per quadraginta annos filij Israel in solitudine permanserunt, sequentes nubis ducatum, & panẽ de cælo edebãt, cui solitudini Idumæa fuit propinqua? Vnde in Exodo dñs ait Pharaoni: In hoc excitaui te, vt ostẽdam in te fortitudinẽ meã, & annunciet nomen meum in vniuersa terra. Suprà quoq; Moses ait ad dñm: Vt audiant habitatores terrę huius, videlicet Chananæi, qui audierunt q; tu dñe in populo isto sis, & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat eos &c. [& ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis,] id est, prope vrbem in confinio deserti illius & Idumææ locatam, [positi, obsecramus vt nobis trãsire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros nec per vineas, nec bibemus aquas de puteis tuis gratis,] vt infrà in textu innuitur. In illis etenim locis & terris aqua est preciosa, & multoties pauca. [Cui respondit Edom: Non transibitis per me. Statim̃q; egressus est] obuius ad resistendum filiꝭ Israel, [cum infinita multitudine]. i. cum exercitu plurimum copioso. sicq; quod ait, cum infinita multitudine, est hyperbolicus sermo, quo aliquid dicitur per excessum, ad insinuãdũ magnitudinẽ rei. Quærit, si rex Edom sciuit omnia iam prætacta, videlicet qualiter Deus p angelũ eduxit & duxit filios Israel, quomodo ausus fuit eis ad resistendum occurrere. Ad quod dici potest, quòd excęcauit eum malitia sua, sicut iam ante Aegyptios & postea Chananæos, qui & visa statione solis in cælo per integrum diem, exierunt contra filios Israel ad pugnandum, vt in Iosue libro legitur. [Quamobrem diuertit ab eo Israel.] Contra hoc obijci potest, quòd in Deuteronomio legitur dominus ad filios Israel protulisse: Transibitis per terram fratrum vestrorum filiorum Esau, & timebunt vos. & rursus legitur Moses dixisse per nuncios regi Seon, Transitum nobis concedas, sicut fecerũt filij Esau. Ad hæc respondendum videtur, quòd referenda sunt ista ad diuersa loca & tempora, potuit enim esse quòd rex Edom primo negauit iter præfatum, præsertim per medium territorij sui: postea autem illud concessit, saltem circa extrema eiusdẽ, & ad *intuitum Hebræorum potuit Deus timorem Idumæis incutere, ne scilicet à Deo filiorum Israel tale quid paterentur, qualia sustinuerunt Aegyptij. ¶Sed denuo oritur quæstio: Cur petierunt transitum per Idumæam, cum tenerent sequi nubis ducatum, quę si per Idumæam duxisset Hebræos, non potuissent Idumæi hoc impedire? Forsitan dici potest, quòd Moses opinabatur nubem præcessuram filios Israel per terram Edom, non tamen voluit Moses per ter-

Exo. 6. 7. Nũe. 14. Iosue 11. Deut. 2. Ibidem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ram illam transire sine regis cõsensu propter bella vitanda, qm̃ dominus iussit vt filij Israel
contra Idumæos non præliarent. [Cumq; castra mouissent de Cades, venerunt in montem
Hieron. Hor].i.ad loca monti illi vicina.Porro secundum magistrum in historijs,& ex Hieronymo
Ioseph.lib. & Iosepho sumptum videt:Egrediens Israel de Cades, circuiuit Idumęam,incedens per de-
4.an.iu. sertum Arabiæ,& prætergrediens Archim metropolim Arabum,quæ nunc Petra vocat, ve-
cap.4. nit ad montem Hor,[vbi loquutus est dñs ad Mosen:Pergat, inquit, Aaron ad populos su-
os].i.ad limbum vbi sancti erant,qui à principio mundi recesserunt de seculo isto,& vel in
vita hac aut postea erant purgati, ad quorum sortem pertinuit Aaron. Atque in verbis his
insinuat immortalitas animæ,& retributio sequens. [Tolle] id est,tecum assume [Aaron &
filium eius] Eleazarum [cum eo,& duces eos in montem Hor. Cumq; nudaueris patrem ve
ste sua,] id est,sacerdotali ornatu.& forsan per vestem intelliguñt pluraliter vestes sacerdo-
tales,quibus Aaron erat indutus,præsertim quæ pontifici propriæ erant.[indues ea Eleaza-
rum filium eius,& Aaron morietur, & ibi colligetur:] ad insinuandum q̃ patri suo in ponti-
ficatu succederet. [Fecit Moses vt præceperat dominus. Et ascenderunt in montem Hor
coram omni multitudine.] Credendum est q̃ Moses reuelauit Aaron fratri suo,q̃ volun-
tas Dei esset vt moreretur in montis illius cacumine, & filius eius suis vestibus indueretur.
Et tunc Aaron acquieuit deuote.[Illo mortuo in montis supercilio,Moses descendit] cum
Eleazaro. ¶Quæritur,quis sepeliuit Aaron præsulem.Quocirca recitat Lyra,quemadmo-
dum Rabbi Salomon dicat,quòd cum ascendissent Moses & Aaron atque Eleazar in mon
tem, viderunt ibi speluncam & lectum in ea, lampademq; ardentem ante lectum: & Aaron
exutus,posuit se in lecto illoꝛextẽtisq; manibus ac pedibus,clausit oculos & os,& Deus acce-
Deut.32. pit spiritum eius in pace.Quod videns Moses,optauit similem mortem.quod cõcessum est
ei, prout in Deuteronomio dominus ait ad eum:Iungeris populis tuis, sicut mortuus est
Aaron frater tuus, & sepeliuit Moses Aaron. Quid veritatis istud contineat, Deo commit-
August. titur.Augustinus vero dicit,quòd Eleazarus sepeliuit Aaron patrem suum,vt pontifex no-
uus præberet officium sepulturæ defuncto. ¶Sed quæritur,quomodo istud licuerit,cum do
Leui.21. minus in Leuitico iusserit,pontificem non interesse morti aut sepulturæ cuiusquam,immo
nec proprij patris.Respondetur,q̃ dominus in lege sua potuit dispensare.Dubitatur quoq;,
quomodo Aaron hic dicatur mortuus,& sepultus in monte Hor, cum scriptum sit in Deu-
Deu.10. teronomio: Filij Israel castra mouerunt ex Beroth filiorum Iachan in Mosera, vbi Aaron
Deut.32. mortuus ac sepultus est.Ad istud respondet Glossa in præallegato Deuteronomij loco:For-
sitan locus est binomius.Beroth enim filiorum Iachan est in deserto,sicut Mosera vbi obijt
Aaron, sicut in libris locorum legitur, & ostenditur vsque hodie in decimo lapide vrbis
Petræ in montis vertice.Lyra vero respondet:Dicunt aliqui quòd Mosera & Hor vnus mõs
est diuersimode nominatus.Rabbi Salomon dicit contrarium, probans per hoc,quod infrà
habetur capitulo 31. quod inter Meseroth,qui est idem locus qui Mosera,& inter montem
Hor,sunt sex mansiones.ideo dicit,q̃ Aaron in vertice mortuus est atq; sepultus in Mosera.
sed ideo dicit,sepultus est in monte Hor,quoniam filij Israel ibi postea venientes ad mõtem
Hor,fleuerunt eum ibidem, ac si funus præsens fuisset.Sed istud est manifeste contra scriptu
ram hanc,in qua apertissime legit,q̃ Moses & Aaron & Eleazar pariter ascenderũt in mon
tem Hor,& q̃ turba videns occubuisse Aaron in supercilio mõtis,fleuit eum &c. & quòd in
monte Hor Moses induit Eleazarum vestes Aaron. ¶Præterea(sicut iam patuit)Lyra re-
fert,qualiter Rabbi Salomon narrat,q̃ Moses & Aaron viderunt in monte Hor speluncam
& lectum in ea,in quo se posuit Aaron,& obijt.Iterum circa illud,Et ascenderunt in mon
tem,scribit Lyra,q̃ multitudo nõ ascendit,sed tãtum Moses, Aaron & Eleazar,tamẽ omis
multitudo vidit qñ ascenderunt.sicq; Rabbi Salomon est sibijpsi contrarius. In Scholastica
quoq; fertur historia,q̃ vsq; hodie mõstratur locus sepulturæ Aaron in vertice montis. Id-
circo dicit q̃ .Meseroth & Mosera non sint idem locus. Deniq; sicut diuersa loca habẽt fre-
quenter idem nomen,sic & idem locus diuersa nomina sæpe sortitur.Filij quoq; Israel,eun-
Num.33. do & redeundo ac circumgyrando, venerunt sæpe ad locum eundem. Amplius,vbi mansio
*Meseroth infrà primo exprimit,& postea mansio mõtis Hor,nõ dicitur q̃ Aaron mortuus
sit & sepultus in *Meseroth,sed q̃ ascẽdit in mõtem Horideo dictum illud R. Salomonis,
est penitus falsum,& cõtra scripturam.[Omnis aũt multitudo videns occubuisse Aaron,]qa
nõ vidit eum reuerti,sed filium eius in vestitu illius, [fleuit sup eum triginta diebus p cũctas
familias,] ex dilectiõe & compassiõe, immo & quia priuati erãt tam fideli & sancto põtifice,
à quo multa beneficia erãt sortiti,& ppter honorẽ summi sacerdotij sui. ¶Mystice,sicut de-
functa Maria fœmina sancta pplus indiguit aqua,& incidit magna pcãrisic frequẽter cõtin
git,q̃ mortuis sanctis personis,quarũ meritis Deus benefecit viuẽtibus alijs, beneficia talia
subtrahant eisdẽ,incidãtq; mala pœnæ & culpæ. ¶Insup exemplo Mosis &Aaron instruun
tur prælati,cum omni charitate & patiẽtia sufferre subditorũ defectus,& subuenire eis quã-
quam

quam ingratis.Docemur quoq; exemplo Mosis, vt dum fieri potest,& ardenter orare optamus, fugiamus tumultum,& secrete oremus, atq; in terra prostrati, etiam pro inimicis. Si tamen ex prostratione somnolentia oriatur, alio situ orandum est, nisi prostratio requiratur. ¶Postremo, ex consideratione culpæ sanctorum patrum istorum Mosis & Aaron, reddamur & simus incessabiliter timorati, custoditi, soliciti. Ecce etenim viri illi post tot & tanta miracula, post assiduas apparitiones cælestes, allocutiones angeli, illuminationes diuinas,post tantæ sanctitatis adeptionem,in senio suo & imminente vitæ eorum termino, tam subito corruerunt:quid ergo nobis pusillis,inexercitatis,defectuosissimisq; hominibus agendum relinquitur,nisi vt omni præsumptione & vana securitate abiectis,in vera humilitate timoreq; Dei,& compũctione assidua persistamus,iugiterq; clamemus ad dominum, ne vnquam relinquat nos, & ne in fine sinat nos impediri ab ingressu regni cælestis.

¶ Expositio literalis cap. XXI. Quod cum audisset Chananæus,rex Arad &c.

Articulus tricesimusquintus.

PRocessus filiorum Israel, & euentus eorum à monte Hor vsq; ad campestria Moab per diuersas mansiones & vias,capitulo isto describitur: [Quod cum audisset Chananæus rex Arad,qui habitabat ad meridiem,venisse scilicet Israel per exploratorum viam,pu
gnauit contra illum.]In Genesi legitur,quod Chanaan filius Cham filij Noe,habuit duode Gene.11.
cim filios,à quibus disseminati sunt populi Chananęorum,& inter duodecim filios Chana-
an vnus vocatus est Aradius.idcirco per Chananæum regem Arad,intelligitur nunc deter-
minata persona,nata ex stirpe Aradij,quæ regnauit in terra & regno Arad,quæ regio sita fu
it in plaga meridiana,respectu terræ promissionis. ¶ Porro per viam exploratorum,intelli-
gi potest via,per quam iter egerunt exploratores missi à Mose. nõ enim filij Israel vbiq; aut
semper declinarunt à recto itinere:ideo obiectio cuiusdam contra expositionem istam, nõ
præualet. Vel via exploratorum, fuit aliqua via generaliter sic vocata, ex euentu quocunq;,
quia per viam illam exploratio aliquando nociue & callide facta fuit, aut fieri cõsueuit. Alii
qui vero putant exploratores hic nominari eos,qui populum Israel præcesserunt ad ꝓuiden
dum castroꝝ locũ pugnauit contra illum, [& victor existens,duxit ex eo prædam.]Cur De
us permisit populũ illum vinci à Chananæis ꝓfatis? & vbi tunc fuit oratio Mosis? Dici po-
test,q̃ ꝓpter peccata sua populus Israel dãnum istud sustinuit,& ꝓpter eadẽ vitia poterat ef-
fectus orationis Mosis impediri ad modicum tẽpus.credit qppe,q̃ parua fuit illa aduersarioꝝ
victoria.[At Israel voto se domino obligans,ait:Si tradideris populum istum]Chananęoꝝ
[in manu mea]ad occidendum,quem viribus meis nequeo superare,[delebo vrbes eius:]po
pulum occidendo,& oppida demoliẽdo.Cum votũ sit ꝓprie de bono maiori, q̃modo istud
potuit cadere sub voto? Et respondendum,q̃ idololatræ isti erant tam scelerati, q̃ Deus vo
luit eos occidi ab Israelitica plebe, sicq; illoꝝ occisio fuit actus iustitiæ. [Exaudiuitq; dñs
preces Israel.]Nam prætervotũ illud fuderunt & preces,vel votum illud fuit ꝙualẽter ora-
[& tradidit Chananæum,]hoc est, populum illum Aradium, manibus Israelis. [Quem ille
interfecit, subuersis vrbibus eius, & vocauit illius loci nomen, Horma, id est, anathema.]
Quam interpretationem adiunxit translator. ¶ Sed quæri potest, de quo loco sit istud in-
telligendum: an de tota illa regione, an forsan de regia eius metropoli, sed alio quouis lo-
co. Magister autem in historijs scribit: Forte iste est locus,qui suprà per anticipationem di-
ctus est Horma.Scriptum est enim suprà:Descendit Amalechites & Chananæus, & persecu Nũe. 14.
tus est eos vsq; Horma. Rursus in Scholastica historia fertur: Anathema dicitur ab ἀνατίθημι,
hoc est,sursum ponere,quod est deuorare,seu voto seorsum ab vsu nostro separare,dum sci-
licet res vota,seu ꝓmissa ac reddita,ponebatur sursum in templis.Hinc alij dicunt: Destru-
ctio vrbis Horma proprie nominatur,quando habitatoribus eius necatis,præda vrbis diui-
no cultui applicatur. Vnde Achan dr̃ vsurpasse de anathemate Hiericho, hoc est, de spolijs Iosue 7.
eius Deo dicatis. Nunc tñ anathema ꝓ destructione seu demolitione sumi videt. [Profecti
sunt autem]filij Israel[de monte Hor ꝓ viam quæ ducit ad mare rubrũ,vt circumirent terrã
Edom.] eundo per extremitates Idumææ.[Et tædere cœpit populũ itineris ac laboris.] Nã
multũ diuerterunt à recto itinere.[Locutusq; contra dñm & Mosen]qa loquendo contra vi
carium Dei sanctum Mosen iniuste & impatienter,loquebat & contra dñm, q̃ suis ait vica-
rijs:Qui vos spernit,me spernit.Non tamen leguntur directe contra Deum locuti, alloquen Lucæ 10.
do eũ sicut allocuti sunt Mosen.[ait]ppls ille:[Cur eduxisti nos de Aegypto,vt moreremur
in solitudine?]In hoc loquebant maleuole & mendose.Nõ enim Moses ꝓprio capite eduxerat
eos,nec ad hoc vt in solitudine morerent.[Deest panis].i.necessaria alimẽta,tñ panis factus
ex mãna nõ defuit eis,tnõ sunt aquæ].i.copiam aquarũ non habemus.[Aia nra iã nauseat].i.
fastidiũ habet[super cibo isto leuissimo]s. manna quod malis non sapuit, nisi secundũ eorũ
demerita,tãq; arida & insipida esca,cũ tñ ex sua natura esset saporis suauis,iuxta illud Exodi: Exo. 16.
Gustus eius q̃si similæ cũ melle.i.q̃si panis facti ex delicatissima tritici farina melli admixta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De triplici autem sapore mannæ superius dictum est. [Quamobrem misit dominus in populum ignitos serpentes] primo peccauerunt enim in corde, per immoderatum tædium & impatientiam: & qm̃ suas passiones non refrenauerunt, proruperũt in verba prauissima, & prælato suo contumelioſe locuti sunt, & beneficia Dei paruipenderunt. Serpentes illi vocantur igniti ex suo effectu, qa intra se abundabant calore. Vnde (vt dr̃) valde parui erant atq; ceterrimi, & volitabant in aere, tanq̃ scintillæ, infecerunt hoies veneno, & inflammabant vsq; ad tumorem, igneum q; ruborem. [Ad q̃rum plagas mortes q; plurimoꝝ, venerunt ad Mosen] Non qui iam ex infectione & læsione serpentum spũm exhalarunt, sed qui infici metuebant, & aliq; forsitan læsi, [atq; dixerunt:] qa vexatio dedit eis intellectum. [Peccauimus, qa
Esaiæ 28. locuti sumus contra dñm. Ora vt tollat à nobis serpentes. Orauit q; Moses] Qui assidue reddidit bona pro malis. [& locutus est dñs ad eum: Fac serpẽtem æneũ, & pone eum p signo] i. erige & in alto fige eum. vnde vt dr̃, in Hebræo habet: Pone eum in pertica. fuit quippe eleuatus in ligno huiusmodi pro signo. Pro quali signo? Est enim signum memoratiuũ p̃teriti,
Ioan. 3. & p̃gnosticum seu figuratiuum futuri. Est item signum p̃sentis, quemadmodũ ante hospitium aut tabernam pendet signum siue indicium hospitalitatis, aut potus venalis. Itaq; serpẽs ille fuit signum memoratiuum transgressionis commissæ, signum quoq; prognosticum nõ solum Christi pro nobis in cruce leuati, tunc leuandi, sed & sanationis promissæ adspicientibus dandæ. [Qui percussus] à serpentibus, [adspexerit eum, viuet] hoc est, curabitur. [Fecit ergo Moses serpentem æneum, id est, fieri fecit per manus artificum, [& posuit eum pro signo, quem cum percussi adspicerent, curabantur.] ¶ Circa hæc merito quæritur, cur dominus qui voluit filijs Israel, ad idololatriam pronis, omnem idololatrandi occasionem auferre, intantum, quòd prohibuit imagines pecorum, reptilium & volatilium fieri, & in tabernaculo suo locari, præcepit fieri hunc serpentem, per quem poterat populus ad idololatriam
Deut. 4. prouocari. Item, cur fecit eum æneum fieri, & cur pro signo leuari, & nõ potius aliquid mite ac nobile animal fusum, aut sculptum. Respondetur ad primum, quòd non sine mysterio factum est istud, tamen quia à serpentibus vulnerabantur, iussum est vt fieret serpens, qui in posterum ad memoriam reuocaret plagam illam tam iustum ac diuinæ pietatis remedium ei appositum. Figurauit autem serpens ille Christum in cruce leuandum, per cuius adspectum & recordationem seu speculationem, sanantur fideles à læsionibus dæmonum, hoc est, morsibus vitiorum. Hinc factus est serpens ille de ære, quod duratiuum est valde præ ceteris metallis, etiam ad prafigurandum inuincibilem fortitudinem, inconcussibilem q; constantiam saluatoris: per quod patet ad secundum responsio. Ad tertium vero dicendum, q; ad literã fuit leuatus vt adspiceret longe ac late à cunctis. ¶ Mystice autem, vt Christi in cru-
Ioan. 3. ce exaltationem signaret, cum ipsemet dicat: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Ad quartum etiam dicendum, q; serpens etiam in bo-
Matt. 10. no accipitur, cùm dominus exhortetur: Estote prudentes sicut serpentes &c. ¶ Insuper quæritur, qua virtute serpens ille curauit adspicientes. Et respondendum quòd non serpens, sed dominus illos sanauit, inquantum ex obedientia adspiciebant illum serpentem cum culparum suarum recognitione, contritione, ac inuocatione pietatis diuinæ. Et quanuis sine serpentis adspectione poterat dominus illos curare, tamen ob causas prætactas voluit hoc modo impendere medicinam. In textu autem non legitur, an nondum percussi præseruabantur à serpentum percussione ex serpentis illius intuitu, & forte q; immo, vel percussio illa cessauit ante erectionem serpentis, quando videlicet veniam postulabant. ¶ Denique in Scholastica fertur historia: Hunc serpentem semper habuerunt secum filij Israel, & in Hierusalem magnifice repositus fuit, vsq; ad tempus Ezechiæ, qui fecit serpentem illum in pulverem redigi propter cultum superstitionis, quem ei exhibuit populus, vt legitur in quar-
4. Re. 17. to libro Regum. [Profectiq; filij Israel, castrametati sunt in Oboth. Vnde egressi, fixere tentoria in* Ieabarim in solitudine quæ respicit Moab contra orientalem plagam: Jadhuc
Hieron. enim (secundum Hieronymum) erant in finibus & eremo Idumææ: eremo, inquam, respiciente Moabitidem regionem ex opposito orientis. Vnde Septuaginta transtulerunt, contra solis ortum. Dicunt aliqui q; Ieahabarim sint duæ dictiones Hebrææ, quæ interpretantur, in solitudinibus Abarim, & q; Abarim nomen sit montis, in quo defunctus est Moses.
Deut. 32. Vnde in Deuteronomio dominus loquitur ei: Ascende in montem hunc Abarim. [& inde mouentes, venerunt ad torrentem Zared] quem, vt in historijs scribit Magister, transierunt siccis pedibus, quemadmodum mare rubrum. [Quem relinquentes, castrametati sunt cõtra Arnon] Dicunt nõnulli, q; Arnon sit ciuitas situata in solitudine. Iosephus vero testatur, q;
Ios. li. 4. bel. iud. cap. 4. Arnon sit flumen emanans ab Arabiæ mõtibus, ac defluens p desertũ vsq; in stagnũ Asphaltiten, diuidẽs Moabitidẽ atq; Armeniacã regionẽ, & forte hoc nomẽ Arnon ad vtrunq; p̃ quo
Amos 4. cũ est. Multa qppe significat Arnon, etiã p̃ter ista. Nam super illud Amos, Proijciemini in
Hieron. Arnon, Hieronymus p Arnon intelligit Armeniã. Symmachus quoq; ibidem transtulit, in Armeniã, atq; vt ibi asserit Glossa, Arnõ est regio vltra mõtes Medorũ & Persarũ. [quæ] Arnon [est in deserto] p̃fato, [& prominet] i. procul vel ab alto apparet [in finibus Amorrhæi. Siqdem Arnon] prout hic sumitur [terminus est Moab] i. terræ Moabitaꝝ, [diuidens Moabitas & Amorrhæos] i. habitãtes vltra Iordanem, natos ex Amorrhæo filio Chanaan, vt in
Gen. 11. Genesi legitur. Sic q; Amorrhæus vno modo est nomen p̃prium viri, alio modo nomen est gentis. [Vnde dr̃ in libro belloꝝ dñi: Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon.] De libro isto belloꝝ dñi, difficultas est quis sit. De qua re habetur ex verbis Augustini:
August. Non dixit in quo libro scriptum sit, vel cuius p̃phetæ aut patriarchæ, nec est negandum fuisse tunc libros Chaldæoꝝ, ex quibus egressus est Abrahã, vel Aegyptioꝝ, vbi didicerat Mo-
Exod. 2. Acto. 6. ses oẽm illoꝝ sapientiam, vel cuiuslibet alterius gentis, in q̃rum librorꝝ aliq̃ hoc potuit esse scriptum, qui tamen liber non sit inter scripturas canonicas computandus. Licuit enim authoritati diuinæ testimonium verum assumere vnde volebat, non tamen oĩa ibi scripta approbauit. Cur aũt istud hoc loco sit cõmemoratum, non euidenter apparuit, nisi forsan bel
lo gestum sit, q; fines illic inter duas gentes sunt cõstituti, quod hoies loci illius bellum dñi noĩarunt p̃pter magnitudinẽ rei, ita vt scriberet & vocaret in aliq̃ libro eoꝝ bellũ dñi. Hæc Augustinus. Alij dicũt, librum belloꝝ domini, esse specialem librum, non tñ translatũ, & idẽ dicunt de libro iustoꝝ. In Scholastica historia scribit: Quidam dicunt totam historiam de filijs Israel scriptam, vocari librum belloꝝ dñi, qa in eo frequenter legit dñs pugnasse p̃ filijs Israel, & maxime dicunt Hebræi, Amorrhæos in terra illa potenti manu Hebræoꝝ esse delectos, & isti legunt, diceturnõ, dr̃: qa & in Hebræo habetur, Super hoc dicetur in libro, in recitationibus belloꝝ domini, & legunt sic: Vnde i. de Arnon dicet, hoc est, mẽtio fiet in libro belloꝝ domini, i. in historia ista, videlicet libro Numeroꝝ vel pentateucho. [sicut fecit dñs in mari rubro] submergendo Aegyptios, [sic faciet in torrentibus Arnon,] delẽdo Amorrhæos, & q̃d sequitur: [Scopuli montium inclinati sunt,] similiter ambigue, i. diuersimode exponitur. Dicunt em̃ Hebræi innumeram multitudinem Amorrhæoꝝ, posuisse insidias filijs Israel in conuallibus torrentiũ & scopulis Arnon, vt incautos perimeret transeuntes, sed dñs
latitantes oppressisse, rupibus hincinde inclinatis, ita vt labẽtia, i. ruina scopuloꝝ extenderet in Arnon, i. reqescceret ibi, i. finiret. Hæc ibi. Quibus satis cõcordat q̃d Lyra hic scribit: Quidã, ingens, dicunt, q; liber belloꝝ domini, liber sit Numeroꝝ, vbi scribit istud: qm̃ liber Numeroꝝ, in q̃ cõtinent bella Iudæoꝝ, coĩter appellat liber belloꝝ, qa diuina vincebãt virtute. Veruntamẽ istud nõ arbitror verũ. Nõ em̃ p̃babile est, sicut & Lyra alibi dicit, q; idẽ liber alleget seipsum. ¶ Deniq; si liber Numeroꝝ, ideo nũcupat liber belloꝝ domini, eo q; aliqua bella eius recitẽtur in ipso, multo plus liber Iosue, liberq; Iudicũ diceret libri bellorũ domini, qa in libris illis describunt plura & nõ minus p̃clara bella domini, q̃ in Numerorũ volumine. similiter de liber Regũ & Paralipomenon argui posset. ¶ Insup refert Lyra: Hebræi dicunt, q; iste sit textus: Nõne scriptũ est hoc in narratione bellorũ: qm̃ verbũ Hebraicũ, æquocũ est ad librum & ad narrationẽ. Dicunt ergo q; vbi filij Israel erant transituri, erãt scopuli multũ protensi super aquã, in qbus erant cauernositates, in qbus aduersarij Hebræorũ posuerunt armatos latenter, q; filios Israel de subtus transeũtes, interficerẽt lapidibus ac sagittis. Dominus aũt scopulos illos fecit inclinari vsq; ad aliã partẽ terræ vel aq̃. Sic latẽtes ex illa inclinatione fuerunt extincti, & filij Israel sup scopulos inclinatos libere transierunt. q̃ facto, scopuli diuina virtute ad locum redierunt priorẽ. Hæc Lyra. Vnde & Petrus Cõestor: Potuit, inquit, esse q; aliqui scopuli minores corã Israelitis inclinati sunt, vt de facili transirẽt, q̃d
Gen. 46. forte p̃dictum fuit in benedictione Ioseph, q̃ legit: Donec veniret desiderium collium æter-
Psal. 113. norum. & forte eodem cecinit Dauid: Montes exultauerunt vt arietes &c. Fuerunt demum qui opinati sunt, per verba præfata describi situm Arnon, quia cum scopuli prærupti & altissimi sint in deserto, paulatim inclinantur, donec requiescant, id est, finiantur ppe Arnon. Vnde subinngitur: [vt regescerent in Arnon, & recumberẽt] i. qescerent [in finibus Moabitarum.] Qui fines inceperunt iuxta Arnon. [Et ex eo loco apparuit puteus,] hoc est, ex loco prænominato deuenerunt filij Israel ad alium locum, in quo (Deo iubente & indicante) adepti sunt puteum per modum qui tangitur infrà. [super quo] hoc est, de quo puteo [loquutus est dominus ad Mosen: Congrega populum, & dabo ei aquam:] qua ipsi & pecora reficiantur. Non legitur q; dominus omnipotens & liberalissimus dederit populo suo
Exo. 16. Nũe. 11. in deserto vinũ aut carnes, sed solũmodo panẽ & aquã, p̃ sustẽtaculo vitæ. Nẽpe q; aliqñ cõtulit eis carnes, fuit ad petitionem ipsorũ, & potius in punitionem q̃ in bonum eorum. [Tunc cecinit Israel carmen istud] i. filij Israel gratias domino retulerunt pro beneficio aquæ dando vel dato, dicentes: [Ascendat puteus. concinebãt] i. filij Israel simul canebant grata & hilari mẽte. [puteus] ascendat. i. aq̃ ex fossa prorumpat, intantum vt suprà redundet, [quẽ fode
runt principes] i. capitanei Israeliticæ plebis, [& parauerunt duces multitudinis, id est, p̃fati principes q erãt ductores & capita pplꝰ. Vel p principes intelligũt qcunq; principales de populo

Universidad de Deusto
Biblioteca

populo,sicut textus supius disseruit,ꝙ Dathan & Abiron erant principes populi. In Ioanne
Nū. 16. Ioan. 12. q̄ legit:Multi ex principibus crediderunt in Iesum.[in datore legis].i. ex oñsione & iussione Dei,q erat legifer principalis,& Mosis,q fuit legislator ministerialis & instrumētalis.[& in baculis suis:]qa cū palis aut baculis foderunt, seu percusserūt in loco terræ eis mōstrato à Deo p Mosen,& inde aq̄ affluenter manauit.[Profecti]q̄ sunt de solitudine]in[Mathana].i. de vna solitudinis parte in aliā sic vocatā.[de Mathana in Nahaliel]Ista sunt noīa locorū,p q̄ transierunt,non mansionū in qbus notabiliter qeuerunt.[De Nahaliel venerūt in Bamoth,] q̄d est nomē mansionis secundū q̄sdā. Aliq tamē dicunt,ꝙ nō sit hic nomē māsionis,sed vallis in regione Moab. Vnde subiungit:[Bamoth vallis est in regione Moab in vertice Phasga].i. montis sic dicti,[q̄d respicit cōtra desertū.]Sed q̄liter potuit vallis esse in vertice montis? Ad hoc quidā rñdent,ꝙ iste sit sensus, in vertice Phasga.i. ppe montē sic dictū. Alij putāt ꝙ mons ille sit adeo grandis,vt in supioribus sint colles & valles.[Misit aūt Israel].i. Moses, secundum Glossam vel ppl̄s,Mose annuente,[nuncios ad Seon regem Amorrhæorū, dicēs Obsecro vt transire mihi liceat p terrā tuā.]Istud humiliter rogauerunt filij Israel, qa Deus directe promisit eis terrā Chanaan trans Iordanē.[Qui cōcedere noluit, vt trāsiret Israel p fines suos,qn potius congregato exercitu,egressus est obuiam in desertū,& venit in Iasa,pugnauitq̄ cōtra eum].i. cōtra populū Israel,[à q̄ percussus est] Seon[in ore gladij,& possessa est terra eius]à filijs Israel[ab Arnon vsq; Ieboc.] Arnon & Ieboc accipiunt hic p vrbibus, q̄rū vna fuit exordiū regni Seō,alia finis regni eiusdē.[& filios Ammon].i. vsq; ad terrā Ammonitarū. Dicit aūt Iosephus multos Amorrhęorū in pugna illa perisse,alios ad flumina corruisse,q̄sdam iaculis terræ affixos: fugientes ad mœnia,à fundibularijs esse p̄uentos. p̄fatam etiā terrā Amorrhæorū asserit inter tria flumina sitā,vt insulā,& esse vberrimā,ita ꝙ fluuius
Gene. 3. Arnon sit à meridie,Iaboc ab aq̄one,vnde in Genesi habet de vado Iaboc Iordanis ab occidente. Præterea dicunt Hebræi,ꝙ rex Seon accepit pecuniā ab habitatoribꝰ terræ Chanaan, q̄tenus filijs Israel ꝓhiberet aduentum. Cur aūt filij Israel non obtinuerunt terrā Ammonitarū,subiungit:[quia forti p̄sidio].i. tuitione[tenebant termini Ammonitarū]ita ꝙ extrema sua qbus filij Israel ꝓpinq̄bant,munitionibus firmauerunt. Præcipua tñ ratio fuit,qa Deus prohibuit filijs Israel inuadere Ammonitas,vt in Deuteronomio habet. idcirco p forte p̄
Deut. 23. sidiū istud,qdā nō inepte intelligūt ꝓtactā Dei ꝓhibitionē. Poterat tñ materiale illud p̄sidiū esse tā forte,ꝙ filij Israel nō valebāt illud viribus suis expugnare,nec ad hoc voluit eos dñs supernaturaliter adiuuare,q̄m filijs Loth natis ex Ammon,tradiderat terrā illam.[Vrbs Hesebon fuit Seon regis Amorrhęi.]Per hoc satisfit obiectioni & dubitationi, q̄ moueri potest circa p̄dicta,q̄liter verū sit ꝙ filij Israel possederunt vrbē noīe Hesebon,cum illa ptinuerit regi Moab,à cuius terra ꝓhibuerat dñs Israelē. Et rñdetur,ꝙ q̄uis ciuitas illa primo attinuerit regi Moab,postea tñ iure p̄lij obtinuit eā rex Seon,& ab illo obtinuerunt eam filij Israel iure belli.[q pugnauit contra regē Moab,& tulit oēm terram,q̄ ditionis illius erat].i. Seon rex abstulit regi Moab oēm terrā sui dominij[vsq; Arnō.]Per q̄d innuit,ꝙ nō abstulit ei totū territorium regni sui.[Ideirco dī in prouerbio].i. in verbo vulgari & carmine publico aliquantulū parabolico,secundū q̄d de notabilibus bellis magnificisq; triūphis carmina solent cōponi.[Venite in Hesebon].i. ad locū in q̄ steterat vrbs illa,anteq̄ Seon rex eā vastauit.
[ædificet,& construat ciuitas Seon].i. ciuitas illa iā reparetur ad honorē Seon regis,cui nunc attinet.[Ignis egressus est de Hesebon].i. ex p̄cepto regis Seon possidentis vrbem noīe Hesebon,egressi sunt eius ministri ad incēdendū alia oppida Moabitarū. Vnde sentētia ista alijs verbis repetit,vt moris est in cantilenis. [Flamma de oppido Seon] videlicet de p̄fata vrbe
*Ar Hesebon.[& deuorauit Moabitarū Arnō].i. vrbē sic dictā,q̄ fuit inter vrbes Moab p̄cipua.
[& habitatores excelsorū].i. sublimium locorū.[Arnon]hoc est,oppidi aut fluuij noīe Arnon.
[Væ tibi Moab.]Carmen istud à fautoribus Seon factum est & cantabat,q dixerūt Væ tibi Moab.i. mors,confusio, vastitas tibi illata est ò rex,seu plebs Moabitis.[peristi populo Chamos].i. tu gens Moabitica,q̄ colis idolum noīe Chamos,deiecta & victa es.[Dedit].i. Chamos Deus Moabitarū expositi,vel potius tradi permisit,immo impedire non potuit.[filios eius] vtpote populi se colentis[in fugam,]quia fugerunt territi Amorrhæos.[& filias in captiuitatē regi Amorrhæorū Seon:] quia mulieres non sunt ad fugiendum veloces,propter quod velocius capiuntur.[Iugum ipsorū disperijt].i. potestas regis & plebis Moab,qua alios opprimere consueuit,destructa est [ab Hesebon]vrbe [vsq; ad Dibon] oppidum Moab.
[Lassi peruenerunt in Nophe & vsq; Medeba].i. Moabitæ fugientes tandem fatigati,venerūt ad vrbes nomine Nophe & Medeba, ad quas confugerunt, quia nondum peruiderant eas.
Esaiæ 17. Hier. 48. De his & alijs ciuitatibus Moab legitur plenius in Esaia & Hieremia. [Habitauit ita ꝙ Israel in terra Amorrhæi:]quia hæ vrbes pro tunc fuerant regis Amorrhæorum, & non regis Moabitarum.[Misitq; Moses]quosdam de Israel,[qui explorarent latera] vrbē Seon.[Cuius ceperunt viculos,& possederunt habitatores.] Exploratores isti plus fecerunt, quàm eis iniun-

ctum fuit:qa nō solū explorauerūt,sed etiā vastauerunt vrbē,ad quā explorandā erant directi,& viculos circūiacentes. Habitatores vero locorū illorū possedisse dicunt, qa subdiderunt eos suæ volūtati,& forsitā occiderūt.[Verterūtq; se]vt redirent ad Mosen,[& assēderunt p viam Basan].i. regionis seu loci illius,[& occurrit eis Og].i. ad occurrēdū parauit se, atq; occurrere cœpit,[rex Basan,cū omni populo suo,pugnaturꝰ in Edrai:] qa in loco sic dicto ꝓposuit contra Israelitas pugnare. Forsanq; primo intendebat exploratores illos in via ꝓimere,anteq̄ reuerterentur ad Mosen,sed Deo reuelāte,Moses ꝓpositū & occursum Og regis
Iose. li. 4. An. Iud. cap. 4. cognouit,& vt Iosephꝰ refert,intēdebat succurrere amico suo regi Seon,quē cū audisset extinctū,nihilominus decreuit cōtra Mosen p̄liari. Vnde subiūgit:[Dixitq; dñs ad Mosen:Ne timeas eū]q̄uis sit p̄potēs gigas,grādi ac valido vallatus exercitu.[qa in manu tua tradidi illū].i. dare decreui.[& oēm ppl̄m ac terrā eius. Percusserūt igitur] filij Israel Deo auxiliāte[& hunc] Og[cū filijs suis,vniuersumq; ppl̄m eius.]Forsitan habuit secū in bello filios suos carnales,q secū occubuerūt. Qualiter aūt gesta sint ista cōtra hos duos reges Amorrhæos, plenius cōtinet in Deuteronomio. Verū vt in ecclesiastica ferē historia, territoria regū istorū
Deu. 2. 3. Eusebi. nō fuerunt de terra ꝓmissa:q̄d patet,qm̄ eā ingressus est Moses,cui locutus est dñs:Nō introduces filios Israel ad terrā quā eis ꝓmisi. Hic pleraq; biblia,& Septuaginta interpretes exordiunt 22. cap.[Profecti]q̄ inde filij Israel,castrametati sunt in cāpestribus Moab, vbi trās Iordanē Hiericho sita est.]¶ Postremo,vt infelicium Iudæorum fatuitas clarius pateat, recitabo q̄d Lyra hic refert. In libro q apud Iudæos vocatur liber benedictionum, narrat, ꝙ Og audiens castra filiorum Israel occupare milliaria tria,iuit,& euulsit vnum montem tm̄ spatium occupantē, quem imposuit capiti suo, vti super filios Israel proijceret eum. Deus vero immisit formicas,q̄ montē ꝓforauerunt, sicq; p foramen suū mōs descendit ad collū Og, q dū vellet se expedire de mōte illo,creuerunt dentes eius,& intrauerunt foramina montis:ita nō potuit illum e collo suo eijcere. Moses aūt decem cubitos in altitudine habēs, habuit securim,cuius manubrium longitudinem decem cubitorū habebat. Cumq; videret ipsum Og monte irretitum,cucurrit ad eum,& saltauit in altum per cubitos decem,sicq; attigit cauillam pedis illius,& proiecit eum in terram,& interfecit. Ecce q̄ infinita stoliditas.

¶ De spirituali huius capituli sensu. Arti. XXXVI.

Filij Israel,Chr̄iani populi fuerūt figura. quēadmodū em̄ filij Israel ad terrā ꝓmissionis tendētibus,diuersa & magna occurrerunt impedimēta intrinseca & extrinseca, vtpote mala culpæ,q̄ ex eorū praua voluntate, atq; infecta sensualitate & rōne erronea ꝓfluxerunt, mala q̄q; pœnæ ipsis illata à visibilibus inimicis, labor, lassitudo, fames, & sitis, ita & Chr̄ianis ad cæleste regnū eis ꝓmissum tēdentibus, varia ac grauia occurrunt obstacula, à visibilibus & inuisibilibus hostibus,ex ꝓpria carne,ex mundo & improba voluntate,fomitisq; infectiōe:qbus oīb⁹ necesse est viriliter reluctari, ac fideliter ꝓualere, qa nō coronat̄,nisi
2. Tim. 2 q legitime certat. ¶ Porro,p Chananæū q ad meridiē habitabat,itelligūt spūs nequā,q in feruore suæ ꝓdurāt malitiæ,q ad ignē cōcupiscētiæ,ad flāmā iracūdiæ, ad feruorē peccādi noa incitāt,q cū viderint nos venire p viā exploratorū,hoc est,p rectā & arctā viā salutis, quā veraciter cauti,virtuosi,ac ꝓuidi viatores,tanq̄ cōpendiosiorē obseruāt & eligūt,impugnant nos acriter,ꝓualentq; frequenter,& charismatibus spoliant nos diuinis. Sed quēadmodum filij Israel dep̄dationē ppessi,dño mox vouerunt,ꝙ si traderet Chananæos illos in manꝰ ipsorū,delerēt vrbes Chananæorū,ita nos à dæmonibus dep̄dati,firmiter ꝓponamus & inciplamus Deū inc̄essabiliter inuocare,vt gr̄am & virtutes ꝓualendi dæmonibus nobis largiri dignetur,quā si cōtulerit,statuamus nō solū nosipsos de manibus illorū eruere impiorū, sed & vrbes eorū delere,hoc est,consortia iniq̄rum cōuertere,cōgregationes iniustas ad salutis reducere viam,vitioq; aciem dissipare,laborando ad hæc implenda pro posse oīonibus,exhortationibus,& exemplaribus actibus. ¶ Præterea,p regem & populum Edom,q filij Israel negauerunt iter p terram suam,immo & armati occurrerunt eisdem:intelligunt hoies carnales,terreni,principesq; iniqui,q iustorū abominantur consortia,& inter se non ꝑmittunt illos pacifice cōuersari,immo deridēt,persequunt̄q; ipsos, & vitam ipsorū putant insaniā. Sic
4. Re. 9. impij excæcant̄,sic principes dixerunt ad Iehu de discipulo Helisæi: Quid venit insanus iste ad te?sed sicut Israel diuertit ab Edom,sic iusti debēt cedere impijs,non tñ relinquere virtutū constantiā,sed malle mori q̄ transgredi. Caueamus ꝓterea,ne cū filijs Israel tędeat nos iti
Sapiē. 3. neris assumptæ iustitiæ ac laboris q in Dei confitit obsequo. Bonorū nanq; laborū glorioſus
Esaiæ 64. 1. Cor. 2. est fructus:& pro breuissimo vitæ huius curriculo,in Dei cultu expēso, ꝑmia p̄stolamur ꝓterna,& bona q̄ nec oculus vidit,nec auris audiuit,nec mens valet concipere. Quod si interior aliqs inordinatus cōsurgit motus,nō acgescamus,nec ad murmuratiōis & impatiētiæ rebellionisve verba ꝓrūpamus iniq̄. Nō nobis vertat̄ in nauseā panis cælestis,refectio spūalis,verbū Dei, studiū spūale,obseruātia virtuosa:alioqn Deo iustissime pmittente,inuadēt,intoxicabunt,occidēt nos serpētes igniti,passiōes mortiferę,tela neqssimi ignea,& spūs infernales.

¶ Deniq

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 22.

¶Deniq; si, q̃d absit, ad tñ deuenerimus lapsum, nõ desperemus, sed Chr̃m, ꝓpter nos cruci ap-
pẽsum intueamur, inuocemus, fectemur ciusq; passionẽ nostris cordibus indelebiliter inseri
bamus, atq; in ea tanq̃ saluberrimo libro oẽm consideremus, discamus, operemur virtutẽ:
& sicut filij Israel processerunt paulatim, & de vna ad aliã profecti sunt mansiõem, ita spũali
ꝓfectui ordinate & iugiter insistam⁹, & vnicuiq; virtuti suo loco & tẽpore simus intẽti. Nẽ
Hieron. pe (vt S. ait Hieronymus) non semp vni virtuti studendũ est, sed de virtute in virtutẽ eũdum.
Cohærent etenim sibi & connexæ sunt virtutes, vt q vna caruerit, oĩbus careat. Hoc autẽ eox
est, ꝓprie, q obseruant ortum solis iustitiæ. Ex eo loco apparuit puteus. In scripturis pute⁹
interdũ in malo accipit, vtpote pro vitioꝝ ꝓfundo atq; voragine prauitatis, quẽadmodum
Psal. 68. scriptũ est: Ne q̃ vrgeat super me puteus os suũ. Interdũ in bono, videlicet ꝓ fiumine gr̃aꝝ,
ꝓ profundo sapientiæ & scientiæ Dei, ꝓ exuberantia supnoꝝ charismatũ. Itaq; euangelicæ
legis doctrina, aplica documẽta & cætera scripturaꝝ voulmina putei sunt, ex q̃bus riui sapi-
entiæ, refectiones aĩæ sitientis, irrigatiões consolationũ sanctaꝝ, & gr̃aꝝ munera hauriũtur.
Hos puteos foderunt, & nobis exhibuerunt princeps pastoꝝ & sancti Apli, q cõstituti sunt
Psal. 44. principes super oẽm terram, euangelistæ & prophetæ ductores nostri. Ex puteis istis reficit
dñs suam incessanter ecclesiam, si tñ fuerit cõgregata, hoc est, fide & deuotione vnita. Scopu
li torrentiũ inclinati sunt. Scopuli sunt saxa eminentia, q̃ à longe queunt videri, per q̃ intel-
ligi possunt ecclesiastici viri, in sublimibus officijs cõstituti, acuti & rigorosi, q supexcendun
tur torrentibus. i. congregationibus multis & magnis, ꝓfidendo eisdẽ & inclinant, q̃m quan
to maiores, tanto plus in cunctis humiliant se, & vnicuiq; subditoꝝ iuxta illius capacitatem
Apoc. 17 indigentiã q̃q; coaptant. Quẽadmodũ aũt aquæ multæ populi multi, ita torrẽtes sunt hoĩm
congregatiões. Torrens tñ q̃nq; designat tribulationis exuberantiam. ¶Postremo, ꝓ Mosen
intelligit Chr̃s, q suos misit bellatores & exploratores ad vniuersas mũdi ꝓuincias, videlicet
sanctos Apl̃os, & eoꝝ coopatores & successores, vt auferrẽt diabolo spolia eius, & regna mũ
di euangelicæ subderent legisq; saluberrime caperent hoẽs, & eos ad viuificã mortificati-
onem perducerent: sed occurrerunt ac restiterunt ministris Chr̃i Seon & Og, hoc est, superbis
simi principes & tyranni cum suis satellitibus, q memoriam nominis Christiani, & vniuer-
sos Christi ministros delere conati sunt. Sed miseri desecerunt, quia nec sapientiæ discipu-
loꝝ Christi, nec potentiæ saluatoris, nec diuulgationi euangelij potuerũt resistere: immo &
multi eoꝝ ad fidem catholicam sunt conuersi, cæteri æternaliter perierunt.

¶Expositio literalis cap. 22. Videns autem Balac filius Sephor. Arti. 37.

QVot & qualibus modis obuiatum sit filijs Israel, & q̃ gratiose ac miraculose egerit De-
us cum eis, & propter eos, nunc recitatur. ⁊Videns aũt]. i. percipiens & intelligens, ⁊Ba
lac filius Sephor, oĩa q̃ fecerat Israel Amorrhæoꝝ]. i. duobus ꝓfatis Amorrhæoꝝ regib⁹
& etiam regi Arad, ⁊& q ꝓ pertimuissent eum] videlicet populum Israel ⁊Moabitæ, & impetũ
eius ferre non possent] non q ꝓ populus Israel impugnauerit Moabitas, sed q Moabitę cõside
rauerunt filios Israel tanto Dei sui adiutorio esse sustultos, q ipsi Moabitæ non valerent Is-
raelitis resistere, si inuaderentur ab ipsis: propter q̃d, ne inuaderentur, ꝓmiserunt filios Isra-
Deut. 2. el ire per terminos suos, vt in Deuteronomio habetur. ⁊dixit ad maiores natu Madian] hoc
est, ad nobiliores Madianitaꝝ, q̃ꝝ rex fuit, & ipsi erant consiliarij eius. ⁊Ita delebit hic popu
lus oẽs, q in nostris finibus commorãtur, q̃modo solet bos herbas carpere vsq; ad radices]. i.
penitus nos occidet sicut bos deuorat gramina. Considerauit itaq; se non posse per arma &
bella Israelitis resistere, q̃m reges ipso potentiores, victos esse cognouit ab illis. ⁊Ipse aũt erat
rex eo tempore in Moab] Iam dictum est q rex iste vidit q Moabitæ pertimuerũt filios Is-
rael, ideo allocutus est maiores natu Madian, q̃si Moabitæ fuerint alieni ab eo & à ꝓpł̃o eius:
qũo ergo nunc dr̃, q eo tempore ipse extitit rex in Moab? Ad hoc credibiliter q̃dam rñdẽt,
q Balac iste fuit natione Madianita, & in eis plus confidebat, nõ aũt fuit rex in Moab ex ge-
nealogia, sed vel iure belli, vel ex spontanea subiectione Moabitaꝝ, q̃ꝝ hæreditarius rex fu
it fortassis à Seon rege occisus. ⁊Misit ergo] ex consilio Madianitaꝝ ⁊nuncios] solennes &
multos, q̃si ad reuerentiam Balaam, & ad denotandam magnitudinẽ causæ, ⁊ad Balaam filiũ
Beor ariolum,] hoc est, magum & supstitiosum, ⁊q habitabat sup flumen terræ filioꝝ Am-
mon.] De varijs aũt speciebus & modis magicæ artis, & q̃d proprie sit ariolari, dictum est in
Leui. 19. Leuitico, vbi inter cætera legit: Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliq̃d scisciteminí.
Proprie q̃ppe ariolator vocatur, q exta seu viscera aĩalium immolatoꝝ dñs seu dæmonib⁹
super aras considerat, vt ex inspectione illoꝝ diuinet, occulta reuelando, seu q̃d agi oporte-
at denunciando, ⁊vt vocarent eum]. i. inuitarẽt ad veniendũ secũ ad Balac. ⁊& dicerẽt Ecce
egressus est populus ex Aegypto q operuit superficiem terræ, sedens contra me]. i. ex opposito
regni mei, vel ad insidiandum nocendumq; mihi. Hoc dixit, q̃a verebatur q impugnaret à
filijs Israel, à q̃bus tñ (vt videt) nõ fuisset impugnatus, si non opposuisset se eis, q̃m nec terram
Moab, in q̃ ipse tunc dñabat, nec regiõem Madian ꝓmiserat dñs Israeli. ⁊Veni ergo, & male-
dic

dic populo huic, q̃a fortior me est,]nisi iuuer p te, ⁊si quo modo]. i. vt per aliquẽ modũ ⁊pos-
sim percutere & ejcere]. i. occidere vel fugare ⁊eum de terra mea.] Iam em̃ populus Israel fuit
in cãpestribus Moab. Circa hæc loquit Origenes multũ pulchre in homilia, cuius etiã ver- Origen.
ba habent diffuse in Glossa: Quid cõsequentiæ aut consilij habet ista historia? quis regũ im-
minente sibi prælio, cõfugit aliq̃s ad verba haruspicis aut diuini, armis relictis? In primis er
go fateri oportet, q in aliquib⁹ plus valẽt verba, q̃ corpora: & q̃d exercitus neq; efficere, hoc
fit verbis: nec tñ sanctis verbis Dei, sed & verbis inutili arte cõpositis. Erãt in Aegypto incã
tatores & magi. Quis hoĩm potest fortitudine corporis virgã mutare in serpentẽ, aut aquã
in sanguinẽ, q̃d tñ illi fecerũt? Sunt aũt magoꝝ differẽtiæ, & alij plus, alij minus possunt. Ba-
laam famosissimus erat in magica arte & in carminibus potens: nõ tamẽ habebat potestatẽ
aut artẽ verboꝝ ad bñdicendũ, sed ad maledicendũ. Quia igit in his expertus, opinatissimus
erat in oriente, misit Balac ad eũ, ꝓsumens fieri posse sermonibus Balaã, q̃d ferro & acie vix
fieri posset. Videt etiã rex Balac audisse, q filij Israel hostes vincũt oratiõe, nõ armis, non tã
verbo, q̃ precibus præliãtes. Itaq; apud se cogitauit: Orationib⁹ huj⁹ populi nulla arma pos
sunt conferri, ideo mihi requirẽdæ sunt preces. Dixit em̃: Nunc ablinget synagoga hęc oẽs
q in circuitu nostro sunt, sicut ablingit vitulus herbã campi. q̃si dicat, Sicut vitulus abrum-
pit ore herbã, & lingua tãq̃ falce secat quæ inuenit, ita populus hic ore & labijs pugnat, & in
verbis habet arma. Mittit ergo ad Balaam, vt verba verbis opponat, & precibus precẽs pre
ces, inquã, fusas ad dæmones. Nec mireris si tale q̃d fit in magica arte. Sic em̃ scriptura desi-
gnat esse hãc artẽ, vt eã prohibeat: sicut dæmones esse significat, sed coli vetat, quia magorũ
magistri sunt spũs maligni, qui arte quadã & cõpositione verboꝝ in amicitias cesserunt Ba-
laam mago. Hæc Origenes. Dicunt etiã quidam Hebræi, q Balac percepit populum Israel
plus prævalere verbis & precibus, q̃ armis: ideo vocauit Balaam, vt maledicendo, verba ver
bis opponeret. ⁊Noui em̃ q benedict⁹ sit, cui bñdixeris & maledictus, in quẽ maledicta cõ-
gesseris,]q̃si dicat, Scio q benedictiones & maledictiões tuæ efficaciã habeant. q̃d secundũ
Origenẽ & Glossam, non dixit rex Balac veraciter, sed adulatorie, quatenus artem ipsius Ba Origen.
laam extollens, promptiorem eum faceret sibi. Recitat tamen Lyra, quemadmodũ Rabbi R. Salo.
Salomon dicit, q Balaam ꝑdixit huic Balac, q regnatur⁹ esset in Moab, & q superauit Moa
bitas per maledictiones & carmina Balaam edita cõtra illos. Istud incertum est. Deus tamẽ
interdum iusto permittit iudicio aliq̃ fieri huiusmodi arte, & aliquos debilitari, aliquos ad-
iuuari p spiritus malos. Potest insuper dici, q Balaam fuit tantæ versutiæ, q nouerat dare con
silia proficua ad iuuandum, & etiã ad nocendum, & tales consultationes ac practicas voca-
uit Balac benedictiones & maledictiões. ⁊Perrexerũtq; seniores Moab & maiores natu Ma
dian,]vtriq; em̃ genti præfuit Balac, ⁊habentes diuinationis precium in manibus]. i. in prõ-
ptu, quasi paratissimi dare ipsi Balaam mercedem copiosam pro diuinatiõe, qua regi annũ-
ciaret futura, & q̃d sibi esset agendum. Cum em̃ futura pure cõtingentia & omnino secreta,
pro certo præcognoscere, Deo sit proprium, iuxta illud in Esaia: Ventura & q̃ futura sunt, Esaię 41.
annunciate nobis, & sciemus quia dij estis vos: ideo qui magica arte talia sibi vsurpãt, diui-
ni vocãtur. Veruntamen Septuaginta transtulerũt, Habentes diuinationes in manibus. Sic
q̃q; in Hebræo habetur. Quod tribus modis exponit: Vno modo, per diuinationes intelli-
gendo ꝓmia diuinationis. Secundo, instrumenta eiusdem, q̃niã magi vtebãtur certis instru
mentis ad diuinandũ. Hinc alia habet trãslatio, Habentes diuinacula: quæ secundũ Glossam
sunt instrumẽta, quæ curiositas adiuuenit humana, & à gentilibus vocant tripodes aut cor-
tinæ, quæ ad hoc suo modo sunt cõsecratæ. i. mouent ac contrectantur à Magis in artibus su
is. Tertio, ꝓ diuinatiões intelligunt concordationes, q̃bus Madianitæ inter se cõdixerũt, secũ-
dum q̃sdã: Si Balaã mox cõsenserit venire nobiscũ, ꝓderit ipse nobis: si aũt distulerit, nõ erit
aduentus eius nobis proficuus. Sic & haruspices Philistæoꝝ dixerunt de vaccis reportãtib⁹ 1. Reg. 6.
arcã Dei: Si ierint p viã rectã, &c. ⁊Cũq; venissent ad Balaã, & narrassent ei oĩa verba Balac]
iã introducta, & forsitan plura, q̃a omnia non sunt scripta, ⁊ille respõdit: Manete hic nocte.]
¶Circa hoc scribit quidam: Erat enim propheta dæmonum. Reuelationes autem dæmo-
num quas iste quærebat, fiunt vt cõmuniter de nocte, quia sunt spiritus tenebrarum. Quocir
ca pensandum, ꝓ non solum dæmonũ, sed etiam Dei & angeloꝝ reuelationes communiter
fiunt de nocte, put suprà ostẽsum est sup illud: Si fuerit inter vos ꝓpheta, in visione appare Num. 12.
bo ei, vel per somnium loquar ad eum. Vnde in Euangelio legitur angelus in somnis appa- Matt. 1. 2
ruisse Ioseph. ⁊& respõdebo quicq̃d mihi dixerit dñs.] Quęrit, quem intelligat hic Balaã per Pet. Co-
dominum. Ad hoc in Scholast. respondetur historiat: Mentiebat, & mendose dixit se esse ꝓ mestor.
phetam Dei, cum in sacrificando consuleret dæmones: vel forte dæmonem, q sibi loqui sole
bat, dominũ appellauit. ¶Porro Lyra circa hæc ait: Aliqui expositores dicunt dubiũ esse, de
q̃ intelligat hic dominus, vtrũ de Deo, vel de dæmone: q̃niam magi & arioli dæmonem sibi
apparentem, vocant principẽ vel dominũ, cui & exhibent reuerentiã. Sed apud Hebræos nõ

Universidad de Deusto
Biblioteca

est de isto dubium: qm̃ vbi habemus, dñs, in Hebræo habet nomẽ dñi tetragrammaton, qd non cõpetit nisi vero Deo. Nec obstat q Balaam quærebat reuelatiões à dæmone, qm̃ moris est magoꝝ, potissimum cupidoꝝ, qualis extitit Balaam, fingere coram hominibus, q reuelationes sibi fiãt à Deo vero, vt sic eis magis credat, & maius lucrũ reportẽt. ¶ Verũtñ his obuiare videt, qd Glossa hic introducit ex Origene: In Hebræoꝝ literis nomẽ Dei, hoc est, De⁹ vel dominus, diuersimode dicit scribi. Aliter em̃ scribit quicunq; deus, aliter verus Deus, q certo literaꝝ signo scribit, quod apud Hebræos tetragrammaton dicit. Quod dũ sub signo hoc scribitur, nulla dubitatio est, quin de vero Deo dicat. Quãdo vero cõmunibus literis, incertum est, an dicat de Deo vero, an de q̃libet alioꝝ. Aiunt ergo q Hebræas literas legunt, Deum hic nõ suo signo tetragrammaton esse positũ. De q̃ q potest, ingrat. Hæc Origenes. Sed quia Glossa & Origenes hæc dicũt recitatiue, non assertiue, argumẽtatio ista est parui vigoris. Ideo dici potest cum Lyra, q in Hebræo sic habeat, qa nec Rabbi Paulus in hoc redarguit ipsum. De isto puncto infrà magis dicet. [Manentibus illis apud Balaã, venit Deus.] Inuariabilis & incircũscriptibilis Deus locũ nõ mutat, nec ad aliquem venit localiter, sed p effectum, videlicet gratiã infundendo, aut de nouo qd operãdo, aut nunciũ destinando. sic q; venit ad Balaã, ad quẽ venit angelus sanctus missus à Deo, & loquẽs in eius pſona. putãt q; aliqui q fuit angelus ductor Israeliticæ plebis, de q̃ dñs dixit ad Mosen: Ecce ego mitto angelum meum qui p̃cedat te, & custodiat in via. [& ait ad eum: Quid sibi volunt hoĩes isti apud te?].i. cur venerunt? Non ex ignorãtia quærit id dñs, sed vt ad responsa Balaã prinenter respondeat. Venit aũt dominus, non ꝓpter merita Balaã qui fuit iniquus, nec ipse Balaã dñm inuocauit, vt sibi appareret, & de agendis instrueret, sed potius more magoꝝ à dæmone petijt edoceri, prout infrà clarius ostendet. Cur ergo dominus apparuit, & loquutus est impio huic, nisi ex sua benignitate, & propter populum suum electum? Etenim gratia taliũ apparitionum, & gratia prophetiæ, sunt dona gratiæ gratis datæ, communia bonis & malis, quæ propter cõmunem dant vtilitatẽ. [Respondit: Balac rex Moabitaꝝ, misit ad me dicẽs: Ecce populus egressus est de Aegypto, & operuit superficiem terræ. veni, & maledic eis, si q̃ modo possum pugnans abigere eum].i. populũ hunc amouere de supficie terræ, saltẽ meæ quã operit. Ex hoc habet, q Balac non proposuit oñino relinquere arma, sed populo maledicto à Balaã, intendebat contra eum pugnare. [Dixit q; Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, nec q; maledicas populo, qa benedictus est.] Multi enim boni erant tunc in populo Israel, & p maxima parte erãt electi, q terrã promissionis introierunt. ¶ Quæritur, cur domin⁹ apparuit Balaam ad faciendã hanc ꝓhibitionem, cum maledictio ipsius Balaã, nihil potuerit populo illi nocere, nisi domino permittente. Ad hoc Glossa respõdet: Balaã acceptis oraculis, cum dæmones solerent ad eum venire, fugatos videt, & Deum adesse conspicit: quem ideo dicit se interrogare, qa cõsuetos sibi parere nõ cernit. Venit ergo Deus ad Balaã, nõ quia sit De⁹ ei⁹, sed vt fugent illi qui ad maledicendum & ad malefaciẽdum adesse consueuerunt. Hinc em̃ prouidebat Deus populo suo. Origenes vero in homilia de ista materia tractat prolixe & satis catholice, inter cætera loquens: Non vult Deus dæmones ante tempus damnare. i. omnes in infernum detrudere, ideo nõ remouit diabolum à principatu seculi huius, qm̃ opera eius necessaria sunt ad perfectionem eoꝝ q coronandi sunt. Sic igit agit, vt populus Israel adhuc rudis, q nuper à cultura dæmonum abstrahi cœperat, dæmonibus nõ tradatur, & inuocanti mago responsa non deferant: ideo præuenit Deus, & nõ permittit Balaã dæmones inuocare. [Qui mane cõsurgens] quo cõstat, q in nocte facta est ei apparitio & allocutio: an tamen in somno, an in vigilia, ignorat. [dixit ad principes: Ite in terrã vestrã, qa ꝓhibuit me dominus venire vobiscũ.] Vt fertur, Rabbi Salomon ait, q Balaam cupidus & iupbus, ideo adiecit, Vobiscum, quasi nunch illi nõ fuissent sibi satis venerabiles, vt deducerent eum. Sed hoc dictũ nec rationi cõsonat, nec scripturæ. Fuerũt em̃ nũch illi seniores Moabitaꝝ, & nobiliores Madianitaꝝ. [Reuersi principes dixerũt ad Balac: Noluit Balaã venire nobiscum.] Sed an nunch isti adiecerũt causam quam Balaã eis expressit, videlicet qa dñs illud prohibuit, nõ est certum. [Rursum ille multo plures & nobiliores, q̃ ante miserat, misit.] vt per exhibitionem maioris honoris, magis alliceret ambitiosum, atq; vt tantoꝝ nunciorꝝ excellentia flecteret. [Qui dixerunt ad Balaã: Sic dicit Balac filius Sephor: Ne cunctéris].i. nõ tardes nec dubites [venire ad me: paratũ habeo honorare te, & quicqd volueris dabo tibi] dũmodo in mea sit potestate, secundũ qd tales promissiões solent intelligi. [veni, & maledic populo isti. Respondit Balaã: Si dederit mihi Balac domum suã plenam argenti & auri, nõ potero immutare verbũ dñi Dei mei, vt vel plus vel minus loquar.] Dum volumus aptissime insinuare & fortissime affirmare, q̃ inuite aliqd faceremus aut omitteremus, nominamus aliqd ad qd aliũde vehemẽter afficimur, aut qd maxime detestamur. Cũ itaq; Balaam volẽs ostendere, q̃ inuitissime verbũ Dei transgrederet, mentionẽ inducit de argẽto & auro, apparet q; intensissime afficiebat ad ea, per qd suæ cupiditatis excessus probat. ¶ Quæri potest, an per dominum De-

Origen.

Lyra.
R. Paul⁹.

Exod. 13.

Origen.

num Deũ suũ intelligat veꝝ Deũ: & si sic, an ꝓtulit verba ista ex corde, an ficte. Ad primũ videt ex dictis dicendũ, q; p dñm Deũ suum, intellexerit veꝝ Deum. Ad aliud respõdetur, q; dixit verba illa ex fictione, vt iustior videret, & credibilior reputaretur, sic q; plura acquireret. Vel si nõ protulit ea ex simulatiõe, protulit ea ex seruili timore, & ita tunc sensit sic, sed postea transgressus est verba Dei. Et si obijciatur, q; fuit idololatra, vt infrà habebit, ergo nõ coluit veꝝ Deum, nec illum appellat dñm Deum suum: Respondendum, q; Balaam iste habuit magnam veri Dei notitiã, & certitudinem de ꝓuidentia eius. Ideirco non obstante q; coluit idola, colere potuit veꝝ Deũ eo modo, quo quarto Regũ de gentibus à rege Assyriorũ in Samaria collocatis, asseritur, q; coluerũt timuerunt q; dñm, & nihilominus idolis suis seruiebant, atq; nunc vsq; (vt fertur) Tartari colunt vnum altissimũ Deũ, & cum hoc idola sua. sic & magni quidã philosophi, vt Porphyrius, Apuleius, & alij quidã adorauerunt vnũ summum oĩm Deum, vniuersoꝝ principiũ, & præter hoc deos suos. Sic putandũ reor de Balaã, qui fuit philosophus. Sic q; veꝝ Deum vniuersoꝝ, vocauit specialiter Deum suum, vel quia tam gratiose sibi apparuit, vel ex præsumptione & simulatione ob causam prætactam. Attamen sicut super Genesim allegaui, beatus Hieronymus aperte testatur, q; Balaam iste primo fuerat sanctus vir & verus Dei propheta, & q; postea cupiditate corruptus fit, sicut & prodi tor Iudas. Hoc tñ alioꝝ dictis non consonat, nec videtur textui cõcordare: quia in isto capitulo Balaam vocatur ariolus, & infrà habetur q; non iuit vt auguriũ quæreret, scilicet solito more, vt exponetur ibidẽ. Vnde elicitur, q; iam ante hæc fuerat magicis artibus deditus. Alibi q̃q; dicit Hieronymus, q; fuit Heliu Buzites, de quo in libro Iob legitur, & tñ Heliu ille vocatur filius Barachiel, iste vero filius Beor. Ad qd dici posset, q; pater eius fuit binomiꝰ: immo vt super Iob circa procemium introduxi, Hebræi & Scholastica historia dicũt, Heliu illum fuisse hunc Balaam. Veruntamen circa hoc rursus quæstio oriretur, quoniã vt super Genesim recitaui, Hieronymus ait, q; Eliphaz primogenitus Esau, fuit Eliphaz Themanites, qui in libro Iob inducitur disputaret & q̃modo poterat ille vsq; ad tempus istud, quo circa finem vitæ Mosis Balaã ista dixit & egit, vixisset? [Obsecro vt hic maneatis etiam hac nocte, vt scire queam quid mihi rursum respondeat dñs.] In his verbis secundũ Augustinum, Balaã grauiter peccauit. Ait equidẽ Augustinus: Balaam iam cõstans esse debuit, cũ audisset à domino, Non ibis cũ eis, nec debuit spem nunciis dare, q; posset dominus sententiã suã mutare contra populum suum quẽ asseruit benedictum, sed Balaã ista dicendo, ostendit se victũ cupiditate: quod dominus videns, ꝓmisit eum ire, vt auaritiã eius primo coerceret per asinã suã, hoc ipso confundens dementiam eius, q; prohibitiõem per angelũ factã, asina transgredi nõ auderet, quã ipse ex cupiditate transgredi conaret. Hinc loquitur Origenes: Quoniam Balaã pſistebat in desiderio pecuniæ, indulgens Deus potestati arbitrñ eius, ire ꝓmisit. Glossa etiã ait: Molestus est Balaã Deo, & q̃si extorquet permitti sibi vt eat. Aliqui quoq; fatẽtur, q; quærebat aliquẽ modũ quo posset ire. Et q̃is dicebat, Vt scire queã qd mihi rursum respondeat dñs, vt sic magis authenticus videretur, optauit tamẽ vt dño veniente ad eum, dæmon ꝓmitteret sibi apparere atq; cõsulere. [Venit ergo Deus].i. angelus ex parte Dei, [ad Balaã nocte, & ait: Si te vocare venerint hoĩes isti,] de quib⁹ in tantis angustijs positis, dominus q̃si cõpatiendo differuit, hoĩes isti. [surge & vade cum eis.] Aliqui dicũt verba ista ironice esse prolata ab angelo: sed nõ videt, qa subiungit: [ita dũtaxat, vt qd tibi p̃cepero, facias].i. dicas & agas. sic q; facere sumit hic, prout cõmune est ad loqui & opari. Itaq; domin⁹ nõ dedit ei licẽtiã eundi cũ nũcijs illis simpliciter, sed cõditionaliter, puta sub pacto isto, vt Deo obediat in verbis & factis. Aliq vero dicũt, q; verba illa, Vade cũ eis, non fuerũt iussio neq; concessio, sed q̃dã ꝓmissio, qua Deus multa mala ꝓmittit, vt ex eis bona eliciat, sicut ex ista itineratione ipsius Balaã elicuit plurima bona, vt infrà patebit. Sic q; iusto iudicio Deus reliquit eũ ire in malũ ipsius, ita q; ista ꝓmissio extitit ira Dei, q ꝓtestat: Dimisi eos secundũ desideria cordis eoꝝ. Vnde & Glossa interlinearis: Cedit Deus cupiditati, dimittit eũ in desiderium cordis sui. ¶ Circa hoc Origenes: Per sapientiã, ingt, Dei oĩa ita dispositа sunt, vt nihil ociosum sit apud Deũ, siue sit bonũ, siue malũ. Malitiã non fecit Deus, tñ ab alijs inuẽtã, cũ ipedire possit, non impedit, sed vtitur ea cũ ipsis malis hoĩbus ad necessarias causas, qa p eos in quibus est malitia, ꝓbat eos qui ad gloriam tendunt. Si em̃ non esset malitia, non esset q contrairet virtutibus. Virtus aũt si contrariũ non haberet, non claresceret. Tolle malitiam fratrũ Ioseph, auferes bona q̃ ex ea sunt consequuta. Tolle malitiam Balac regis & viã Balaã, non erunt ꝓphetiæ ipsius. Hæc Origenes prolixe pſequit. ¶ Veruntamen textũ bene intuendo, constat q; non dedit Deus ipsi Balaã eundi licentiã, nisi ad bene agendũ: & ad vitandum malum culpæ, primo prohibuit ei transitũ illum. Iosephus aũt dicit, q; dominus volẽs p ipsum Balaã rem experimẽto ꝓbare. permisit eũ ire cũ nũcijs, vt sibi iuste permitteret perire. [Surrexit Balaam mane, & strata asina profectus est].i. equitauit [cum eis.] Illis em̃ in terris asinæ magnę sunt, similiter asini, sicut hic muli. Nec turpe est ibi, asino sedere aut asinæ. [& iratus est De⁹]

Hieron. Ioan. 3.

4. Re. 17.

Hieron. Job 32. Job 4.

August.

Origen.

Psal. 80.

Origen.

Iose. li. 4 ant. iud. cap. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

similiter angelus Dei. sed quare irat⁹ est, cum iã dixisset, vade cũ eis? Respondet ꝙ ideo, quia puersa fuit intẽtione, & sicut in Scholast. narrat historia, mutauit ꝓpositum, & captus cupiditate ꝓmissoꝝ, disponebat & intra se tractabat, ꝯliter malediceret populo Israel. Iosephus tamen & alij ꝙdam opinati sunt, ꝙ dñs ironice dixerit Balaã, Vade cũ eis: atq; ob id irat⁹ fuerit ei, ꝙa verbum illud accepit vt ierioſe prolatũ. Sed vt tactum est, hoc nõ videt textui cõsonare. Si em̃ dominus ironice dixisset, Vade cum eis tnõ addidisset, Ita dũtaxat, vt ꝙd tibi ꝑcepero, facias. [Et iratus est Deus, stetit q̃ angelus domini] custos Israeliticæ plebis, [in via contra Balaã q* insidebat asinæ, & duos pueros]. i. ministros vel filios siue discipulos [habebat secũ.] Ex hoc elicit, ꝙ ꝙis cœpit iter arripere cũ nunciis regis, tamẽ in via fecit illos ꝑcedere, forte vt acutius cogitaret de cõsulendis atq; agẽdis, vel ꝙa sperauit ꝙ sibi in via neq; spũs appareret. [Cernẽs asina angelum stantẽ in via euaginato gladio,] Angelus ille in corpore assumpto & in humana apparebat effigie. Sed sicut beatus habẽs corp⁹ glorificatũ, sibi plene obediẽs & subiectũ, ostẽdit se vni, dum vult, & non alteri, ita & angeli in assumptis apparẽtes corporib⁹, sic q̃ corpus illud angeli imutauit visum asinæ, & non visum Balaã, vt ipse p hoc paulopost suã vitiositatẽ, insipientiã q̃ aduerteret. Hinc ait Glossa: Magus videt dæmones, asina angelũ tnõ ꝙ ipsa sit digna angelum intueri, sicut nec loqui, sed vt Balaã cõsutare tur. [auertit se de itinere] timẽs occidi, [& ibat p agrũ. Quam cũ verberaret Balaã, & vellet ad semitã reducere, stetit angelus in anguſtijs]. i. coarctationibus seu arctis itinerib⁹, [duaꝝ macerianꝝ, quib⁹ vineæ cingebant:] & ab inuicẽ distinguebant, & ad introitũ semitæ illius Balaam reduxerat asinã suã de agro. [Quẽ videṡ asina, iunxit se parieti]. i. maceriæ vnius vineæ, elongãdo se pro posse ab angelo stante iuxta maceriã aliã. [& attriuit sedentis pedẽ] ita ꝙ vnus pes Balaã cõprimebat inter corpus asinæ & parietẽ vineæ. At ille iteꝝ verberabat eam] asinã, [& nihilominus angelus ad locũ anguſtum tranſiẽs, vbi nec ad dexterã nec ad sinistrã poterat deuiare] propter arctitudinem loci, [obui⁹ stetit]. i. ex aduerso Balaã. [Cũq; vidisset angelum asina stantẽ, cecidit sub pedibus sedẽtis.] ex debilitatiõe quã incurrit ex timore angeli, & verberibus ac tractationibus Balaã. [Qui iratus vehementius] ꝙa erat res multũ insolita, & videbat quasi amẽtia obtusi iumenti, [cædebat fuste latera eius. Aperuit q̃ domin⁹ os asinæ, & locuta est]. i. Deus p linguã & os asinæ locutus est miraculoſe, nõ immediate p se, sed p ministeriũ angeli alicuius, q̃ linguã asinæ mouit & flexit ad verba formãda, quẽadmodũ diabolus p os serpentis allocutus est Euam, immo p idola gentiũ, q̃ nec os nec linguã vere & proprie habẽt, dæmones dãt responſa. Et videt Origenes velle, atq; in glossa habet, ꝙ angelus iste fuit q̃ ꝑsidet speciei asininæ. Quẽadmodũ em̃ ꝙlibet hoim habet specialẽ angelũ sui custodẽ, ita secundũ Origenis intentionẽ, ꝙlibet alia species specialiſſima reꝝ, habet angelũ sibi ꝑsidentẽ ac gubernantẽ. Ait eqdẽ Origenes: Opus est mundo etiã angelis q̃ sunt sup bestias & ꝑsunt aĩalium natiuitati, incrementis q̃ virgultoꝝ & plantatiõibus cæteroꝝ. ¶ De hoc scribit Thomas in prima parte summæ suæ quæst. vndecima: Virtus inferior materialis ac particularis, à virtute superiori, vniuersali & immateriali administrat & regit, sic q̃ corporalia & terrena ab angelis gubernantur. Plato aũt posuit oĩa sensibilia à formis separatis immediate ꝓfluere, sed doctores catholici ponunt, diuersis rebus corporeis diuersas esse ꝓpositas spũales subſtãtias. Dicit etem̃ Augustin⁹ libro 83. q̃stionũ: Vnaqua q̃ species visibilis in hoc mundo, habet angelicã potestatẽ sibi ꝓpositã: atq; vt asserit Damascen⁹, primus ille apostata angelus, fuit ex eis spiritibus q̃ orbi terrestri erãt ꝓlati. Itaq; locuta est: [Quid feci tibi?] q. d. iniuriã facis mihi, ꝙa nõ forefeci tibi neq; peccaui. [Cur pcutis me ecce iã tertio?] i. tertia vice. Multa mirabilia cõsiderant in ope isto. Nã numerare est act⁹ rationis, ꝙa in nũeratione est collatio vnius ad alteꝝ p modũ ꝓpositionalẽ, q̃ collatio est act⁹ ratiõis. Propter ꝙd bene dicit Auicenna, ꝙ ꝙis gallina apprehẽdat multitudinẽ suoꝝ pulloꝝ, non tñ numeꝝ eorundem. Vnde si multos habeat pullos, & se absente vnum amittat aut duos, reuersa nõ sentit secus, si plures simul, ꝙis absens, amittat. Quod itaq; asina dixit, percutis me ecce iã tertio, q̃si numerãs vices suæ pcussionis, fuit sup naturã. ¶ Præterea q̃ri potest, an asina ꝓpria intellexerit verba. Ad hoc cõmuniter respõdet ꝙ nõ sensit quippe ictus sibi inflictos, & imaginatiua sensitiua q̃ cognitiõe apprehẽdit eos dẽ, non aũt sciebat ꝙd loquebat, nec supra actũ suũ habuit reflexionẽ. Ideo ait Glossa: Deus aĩam asinæ nõ vertit in rationalẽ naturã, sed q̃d sibi placuit, ex ea sonare fecit ad illius, s. Balaã, vesaniã coercendã. Hinc dignissimus apostolici chori vertex, in secunda sua fatet canonica: Subiugale aĩal hoĩs voce loquẽs, corripuit prophetæ insipientiã. ¶ Insup circa hæc q̃ri posset, an creator oĩpotens p oĩpotentiã suã supnaturaliter poterat dare asinæ intelligentiã eoꝝ q̃ protulit, cuius rei discussionẽ disputatoribus scholasticis q̃ cõmitto. [Respondit Balaam: Quia cõmeruisti & illusisti mihi]. i. q̃si stolidum me tractasti. Vel p te fraudatus sum meo intento, ꝙa putabã ꝙ mihi obtẽperares, & conuenienter me veheres, tu aũt fecisti cõtrarium. [Vtinã haberẽ gladium vt te pcuterẽ]. i. occiderem. [Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semp insidere cõsueuisti vsq; in ꝑsentẽ diẽ?]

Ioſe. li. 4 ant. iud. cap. 5.

* sedebat

Gene. 3. Origen.

Idem.

Augustꝰ. Damasc.

2. Petri 2

id est, sup ꝙd omnitẽpore opportuno interim ꝙ me habuisti, solitus es equitare. [Dic qd simile vnq̃ fecerim tibi. At ille ait: Nunq̃] tale qd mihi fecisti. Inter hæc (vt Augustꝰ cõscribit) nihil mirabili⁹ videt, q̃ ꝙ loquente asina, territus non est Balaã, sed insup audacter ei respõdit. ꝙd Augustꝰ soluit, dicendo ꝙ Balaã assuetus fuit talibus monstris, atq; (vt aliqui dicunt) solitus erat dæmones in specie aĩalium sibi apparentes videre, & secum loquẽtes audire. Alij dicunt ꝙ tanta cupiditatis auiditate ferebat ꝙ nec tanti monstri miraculo terrebatur, & responderit ei q̃si ad hoĩem loquens. Potest etiã dici, ꝙ ex vehemẽtia iræ aut nõ, aut minus expauit. Ira nãq; mentẽ obtenebrat, facit q̃ hoĩem piculoſe audacem, & periculorum improuidũ. tñ vt Iosephus ait, primo fuit inde turbatus. ¶ Sed quæri potest, an Balaam putauit verba sua intelligi ab asina sua: & rursus, à quo spiritu putauit asinæ verba formari. Ad q̃ possit quis dicere, ꝙ Balaã naturali philosophia instructus, agnouit asinam non esse intellectualis cognitiõis capacẽ, nec ex suis viribus posse loq; ꝓpter ꝙd sciuit verba illa à spũ intellectualis naturæ formari: & potius reor, ꝙ putauit ea formari à dæmone, q̃ ab angelo bono. Potuit tñ cõtingere ꝙ ira repletꝰ, nõ cõsiderauerit actualiter, ꝙd nouerat habitualiter. Ideo q̃ loquutus sit asinæ tanq̃ creaturæ rationali, & q̃si peccauerit, cum esset innoxia: vel ꝓtulit verba ad asinã, vt intelligerent à loquente p eam, & indignatus est cõtra illum, & in illius dedecus voluit asinã trucidare. [Protinus aperuit dñs oculos Balaã] non ꝙ corporales oculi ei⁹ hucusq; fuerint clausi, sed q̃n Deo iubente, nunc aliter cœperunt videre, & illud inspicere ꝙd antea non viderunt. Præterea aperuit oculos eius interiores, manifestando ei ꝙd ante nesciuit, sicut subiungitur [& vidit angelum stantẽ in via euaginato gladio:] tanq̃ iratum, & ad resistendum paratum. [adorauit q̃ eum pronus in terram,] adoratione dulq̃, non tñ ex vera virtute, neq; ex charitate, sed ex seruili timore, metuẽs ab angelo percuti. [Cui angelus: Cur, inquit, tertio verberas]. i. iam verberasti [asinam tuam?] q̃si dicat, ipsa non meruit hoc, & tu ipse magis percuti meruisti. [Ego veni vt aduersarer tibi,] quia custos & propugnator sum Israelitici populi cui tu aduersaris. [quia peruersa est via]. i. ambulatio [tua, mihiq; cõtraria:] quoniam ex intentione iniqua procedit, & cum non habueris licentiam seu permissionem pergendi ad Balac, nisi vt quæ Deo sunt placita agas, tu cogitas ea quæ displicent Deo, efficere. [Et nisi asina declinasset de via] recta, [dans locum resistenti]. i. mihi cedens, [te occidissem, & illa viueret.] Hoc mihi videtur difficile, ꝯliter intelligendum sit ꝙ angelus occidisset Balaam, nisi asina diuertisset à via. Nonne & extra viam poterat attingere & interficere impiũ illum? Et si angelus illum interemisset, qualiter fuissent impleta quæ Deus per Balaam voluit exhiberi? Sed forte sic erat præordinatum, vt singula sic & sic, & non aliter, fierẽt. Vel ꝙd ait, te occidissem, cõminatio fuit ad perterrendum, vt vel sic resipisceret à peccato. Etiam dixit hoc ad designãdum, quàm irrationabiliter ipse Balaam suam percusserat asinam, per cuius declinationem ipse euaserat mortem. [Dixit Balaam: Peccaui,] asinam verberando, immo multo plus p cupiditatẽ & per prauum propositũ. [nescies ꝙ tu stares cõtra me] in hac via. sciuit tñ ꝙ impium suũ ꝓpositum, fuit Deo angelisq; contrarium, sed hoc, vitiositate repletus, nõ considerauit. Porro ꝙd sequit, & illa viueret, dupliciter potest intelligi: Primo, ꝙ asina ex nimia pterritione, flagellatione & violentatione sibi inflictis, repente obierit. Secundo, ꝙ angelus sic ipsum Balaã occidisset, ꝙ eius asinã nõ læsisset. [Et nũc si displicet tibi vt vadã, reuertar.] Hoc dixit timore periculi, nõ aĩo synceriter obediẽdi. Iã em̃ audiuit ab angelo, ꝙ via sua esset puersa, &c. & tñ cõditionaliter ait, si displicet tibi, &c. q̃si dicat, q̃tũ i me est, cupio ire & vadã, dũmodo tu pmittas. [Ait angelus: Vade cũ istis] nuncijs, s. regis q tñ iã ꝑcesserunt, nec interfuerunt his gestis, sed aliq̃ntulum erant ꝓgressi. Porro ꝙ angelus ait, Vade cũ istis, intelligendum est sicut ꝙd dñs dixit ad ipsum, Vade cũ eis. [sed caue ne aliud q̃ ꝑcepero tibi, loq̃ris. Iuit igit cum principibus:] insequẽdo viã ipsoꝝ. [Quod cũ audisset Balac,] vt potè ipsum Balaã aduenire, nam quidã ex nuncijs ꝑcesserunt ad denunciandum hoc regi q̃tenus occurreret venienti. [egressus est in occursum eius,] ad suscipiendũ eum cum ingẽti honore, q̃tenus eum ad oẽm suam flecteret atq; alliceret voluntatem, immo remote iuit obuiam ei cũ grandi apparatu & populo. Nam subdit, [in oppido Moabitaꝝ, ꝙd situm est in extremis finibus Arnon:] vbi sunt cõfinia Amorrhęoꝝ & Moabitaꝝ, ꝓut iã dictum est. [Dixit q̃ Balac: Misi nuncios vt vocarẽ te. Cur nõ statim venisti ad me? An ꝙa mercedem aduẽtui tuo reddere nequeo?] Cui ille respondit: Ecce adsum. Nunq̃d aliud loqui potero, nisi ꝙd Deus posuerit in ore meo? q̃si dicat, Non. Tamen quia inuite protulit illa, non promeruit, talia ꝓferendo. Vel dixit hoc ex vanitate, vt magis authenticus haberet à rege, siue ad innuendũ, cur non venerat cũ nuncijs primis, ꝙa videlicet De⁹ dixerat ne vmiret.] Perrexerũt ergo simul] ꝑ aliquãtũ spatiũ, [& venerũt ĩ vrbẽ q̃ in extremis regni ei⁹ finibus erat. Cũq; occidisset Balac oues & boues] ad cõuiuãdũ cũ Balaã. [misit ad Balaã & ad principes q̃ cum eo erãt, munera.] Ex hoc elicit, ꝙ rex cito discessit à Balaã ad ꝓuidendũ de regali cõuiuio. Interim q̃q; Balaã nõ paꝝ solicitus repausauit. Misit itaq; munera ipsi Balaã, & principib⁹ q̃ venerunt cum

Augustꝰ.

Ioſe. li. 4 ant. iud. cap. 5.

1. Re. 21.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eo,tanq̃ his q̃ suã legationẽ melius impleſſe videbant q̃ nũch primi. Vel miſit mũera & prici
pes,i. principes cũ muneribꝰ ad Balaã,vt anteq̃ malediceret pplo, incitaret p̃ munera ad ma
ledicẽdũ illis acutius.[Mane aũt factꝰ,duxit eũ ad excelſa Baal].i. ad mõtẽ ſublimem,videli
cet Phaſga,in quo Baal colebaſ,vt iã inde inciperet maledicere cultoribus veri Dei,[& intuI
tus eſt extremã partem populi].i. totum populũ vſq; ad vltimos eius,p̃ſertim cum ſequenti
habeaſ capitulo:Dixit Balac ad Balaam; Veni mecum in alterũ locum, vnde partẽ Iſrael vi
deas,& totum videre non poſſis. Vel ſenſus eſt,intuitus eſt extremã partẽ populi.i.q̃uſq; ex
tenderet exercitus filiorũ Iſrael,q̃d notauit adſpiciẽdo vltimã agminis partẽ,vt magnitudi
nẽ exercituꝰ sciret.¶Moraliter ex iſto capitulo informamur,ad quãta ſcelera trahat cupiditas,
q̃ oĩm radix vitiorũ merito appellaſ,& mentem prorſus exęcat.¶Per Balac autẽ intelligũ
tur maleuoli,qui in humanis cõfidunt verſutijs,q̃ dum ſe per rationem & poteſtatẽ cernunt
non poſſe obtinere intentũ,victoriã q̃ ſortiri,ad calliditates & dolos, atq; ad cauillorũ cõſi-
1. Tim. 6 lia ac ſubſidia conuertunt.¶Per Balaã aũt recte accipiunt cõſiliarij vitioſi, aſtuti & arrogan
tes,q̃ Deũ nõ metuẽtes,deſiderio muneris & honoris,fraudulẽta atq; nequiſſima p̃ſtant con-
ſilia.¶Rurſus,p̃ Balac deſignaſ diabolus,q̃ à fidelibus metuẽs ſuperari, aſſumit ſibi in auxili-
um p̃latum carnalẽ & verſipellẽ,quẽ cũctis modis inſtigat, vt p̃ negligentiã ſcandaloſam q̃
vitã alios ſecum mittat in rete diaboli.¶Docemur rurſus ex iſto capitulo,nõ multũ appete-
re dona gratię gratis datæ,q̃ apud hoĩes pariunt famam, ſæpe q̃ generant gloriã vanã,ſed ve
rã humilitatẽ,timorẽ Dei,& cętera gratiæ gratũ facientia dona, totis affectemus & conſer-
uemus p̃cordijs:& cognita Dei volũtate,nõ q̃ramus occaſionem excuſandi nos,aut peccan
di:& tales ſimus in opere,quales in verbis. Balaã quippe,q̃ quaſi deuotiſſima & magnæ per-
fectionis p̃tulit verba,dicendo:Si dederit mihi Balac domum ſuam plenã auri,non potero
immutare verbũ Dei mei:& tñ impiã geſſit mentẽ, deſignat hypocritas,& eos q̃ q̃d docent,
non implent & coram hoĩbus pulchra & magna loquunt, ſed coram Deo turpia cogitare
ac viliter ſe habere non erubeſcunt.¶Poſtremo,q̃ per aſinã loquutus eſt Deus,repræhendi q̃
Balaam,hoc deſignat,q̃ ſæpe per idiotas & ſimplices increpat dominus ſapientes & prudẽ-
1. Cor. 1. tes ſeculi huius:& quia infirma & ſtulta mundi elegit,vt per eos ſapientes in oculis ſuis con
fundat. Item q̃ q̃ increpatiõem charitatiuam, piam q̃ informationem gratanter debeam
accipere,etiam ſi ab indoctis & ſimplicibus videatur procedere.

¶Expoſitio capituli XXIII. Dixit q̃ Balaam ad Balac. Art. XXXVIII.

Quiſquis motus & q̃ſi compulſus ſit Balaã ad benedicendũ, nunc recitaſ.[Dixit q̃ Balaã
ad Balac:Aedifica mihi hic ſeptẽ aras].i.fac hic cõſtrui ſeptẽ altaria.[& para].i.fac ad
duci etiam[totidem vitulos,eiuſdem q̃ numeri arietes]vt ſuper quamlibet aram offe-
raſ vitulus vnus,vnus q̃ aries. Hæc ſacrificia iuſſit Balaã immolari, non ad veri Dei honorẽ,
ſed ad reuerentiã Balac aĉ dæmonũ,q̃bus inuocabat conſiliũ & ſuccurſum. Fecit tñ(vt aliq di
cunt)ſeptẽ aras parari,ad ſeptẽ planetarũ honorẽ,ex quorũ conſtellationibus putauit vitam
pendere humanã pro magna parte.[Cum q̃ feciſſet Balac iuxta ſermonẽ Balaã,impoſuerũt
ſimul vitulũ & arietẽ] hoc eſt, Balac & Balaã pariter[ſup aram] quamlibet, aut ſuper vnã &
primam earum,vnum vitulum & vnum arietem,quatenus ſacrificium ex hoc magis acce-
ptum eſſet Baal ſiue dæmonibus,q̃niam tam ſolennes miniſtri proprijs manibus illud impo
ſuiſſent.[Dixit q̃ Balaã ad Balac:Sta pauliſper iuxta holocauſtum tuum.]Nam vtrunq; ani-
mal ad honorẽ Baal totum igne incendebaſ.[donec vadam] ad locum ſecretum, in quo in
quietẽ conſitẽs,aptior ſim ad apparitiones & reuelationes ẽjs cupio.[ſi forte occurrat mihi
Nũe. 22. dñs.] Infra habeſ: Cum q̃ vidiſſet Balaã q̃ placeret dño, vt benediceret Iſraeli, nequaquam
abijt vt ante perrexerat,vt augurium q̃reret. Ex q̃bus verbis oſtendit,q̃ hac vice ſimiliter &
ſequente, abijt ad q̃rendum augurium:q̃d nõ q̃ritur à Deo, nec ab angelo bono, ſed magis à
ſpiritu malo. Cui ergo ait,Si forte occurrat mihi dominus? niſi q̃ noĩe domini intelligit eũ
quem colebat tanq̃ idololatra,cui & ſacrificauit. Vel nomine domini verum Deũ deſignat,
quem etiã coluit iuxta p̃habita,vt amplioris authoritatis eſſe credatur omne quod agit & lo
quitur. Propter q̃d ſubdit,[& q̃dcunq; mihi imperauerit,loquar tibi. Cum q̃ abiſſet veloci-
ter] deſiderio cõplacendi,ſatisfaciendiq; regi, & vt p̃miſſa acquireret præmia.[occurrit ei
Deus].i.angelus in Dei perſona apparens & loquẽs,non propter merita aut preces Balaam,
ſed(vt dictum eſt præcedenti articulo) q̃tenus fugaret diabolum,& maledictionẽ populi im
pediret,eum q̃ faceret benedici.[Locutus q̃ eſt ad eũ Balaam:Septem,inquit,aras erexi,hoc
eſt, erigi feci:[& impoſui vitulum & arietem deſuper] in holocauſtum. Cur Balaam dixit
hoc tam audacter,q̃ſi Deo placeret huiuſmodi cultus & idololatria illa? Reſpondetur q̃ gen
tiles philoſophi putauerunt cultum deorũ ſuorũ eſſe placitum ſummo Deo, à q̃ putabãt re-
Porphy. gimen mũdi dñs ſuis eſſe cõmiſſum,ſicut ex libris Porphyrij & Apulei,imo ex libro de ciui
Apulei⁹ tate Dei,ſancti Auguſtini mõſtraſ. Dixit tamẽ Porphyrius,q̃ Deus prohibuit Hebræis cul-
Auguſt. tũ deorũ,qa ipſe ſolus voluit coli ab ipſis Hebræis.[Dominus aũt poſuit verbũ in ore eius.]

i.reuelauit huic Balaã,q̃d vellet dici p̃ eum.[& ait:Reuertere ad Balac,& hęc]quæ ſtatim ſe-
quuntur,[loqueris.]Et recte nũc dicitur,q̃ dñs poſuit verbũ in ore eius:q̃m fuit indignꝰ ap
paritione & allocutione diuina,qua ſi dignus fuiſſet,poſuiſſet dñs verbũ in corde ipſi⁹. Ideo
Gloſſa fatet, quia in corde Balaam deſiderijs mercedis erat, verbũ dñi non in corde, ſed in
ore eius ponitur. Mira eterũ diſpenſatione agebatur, vt verba prophetiarum quæ intra Iſra
elitica aulã. i. ſynagogam continebant,per Balaã ad gentes peruenirent, dum ei crederent
gentes,nationibus q̃ proferret ſecreta de Chriſto myſteria,ac magnum theſaurum,nõ tam
corde & ſenſu,q̃ ore & ſermone. Hæc Gloſſa. Verũtamen hoc vltimum verbum Gloſſæ, non
eſt ſic accipiendum,quaſi Balaã non intellexerit vaticinia ſua quæ infrà habentur:aliàs non Dan. 10.
fuiſſet propheta,quia intelligentia eſt opus in viſione:ſed q̃ cordis ſui affectio reuelationi-
bus ſibi factis non cõcordabat.[Reuerſus,inuenit Balac ſtantem iuxta holocauſtum ſuum:]
iuxta quod ſtabat,vt Deus ſuus reſpiceret eum ſimul cum ſacrificio ſuo,[& omnes princi-
pes Moabitarum:] vel ſimpliciter omnes,vel quoſdã de omnibus. Aderant quoq; principes
Madian.[Aſſumpta q̃ parabola ſua,]hoc eſt,ſermone obſcuro & myſtico ac parabolico in-
choato. Nam infrà loquitur per ſimilitudines,deſignantes quædã myſtica & obſcura, ſecun
dum q̃d moris eſt prophetarũ.[dixit:De Aram].i.de loco ſeu oppido Meſopotamiæ ſic
vocato.[adduxit me]hoc eſt,per nuncios deduci me fecit.[Balac rex Moabitarum de mon-
tibus orientis.]quoniam terra illa eſt in parte orientali reſpectu terræ Moab,ſunt q̃ in terra
illa Aram montes,per quos fuit ipſius Balaã iter.[Veni,inquit,& maledic Iacob].i.filijs Iſra
el natis ex ſemine Iacob.[propera,]quia periculum eſt in mora.[& deteſtare]hoc eſt,abomi
nabilem eſſe affirma,ac doce qualiter abominabilem faciamus.[Iſrael.].i. Iſraeliticum po-
pulum natum ex præfato Iacob,qui alio nomine dictus eſt Iſrael.[Quomodo maledicam,
cui non maledixit Deus? Qua ratione deteſter,quem dñs non deteſtatur?] q.d. nec iuſte,
nec rationabiliter maledicere aut abominari valeo populum iſtum,qui eſt bene dictus & ho
noratus à Deo.[De ſummis ſilicibus videbo illum,& de collibus conſiderabo illum.] Lite-
ralis ſenſus,vno modo poteſt hic eſſe, q̃m Balaam ductus fuit in montem valde ſublimẽ pe-
troſum,& inde intuebaſ populum Iſrael, qualiter erat multus & fortis, ordinate quoq; per
tribus ſuas diſpoſitus, habẽs in medio ſui tabernaculum Dei. Deinde de montibus minus al-
tis cõſiderauit plebẽ eandem. Amplius autem loquendo, per ſummos ſilices intelliguntſ pa-
triarchæ maiores, ſolidiſſimi in omni virtute: Per colles, patriarchæ minores & ſancti pa-
triarchæ maiores, ſolidiſſimi in omni virtute: Per colles, patriarchæ minores & ſancti pa-
tres. Ex quorũ conſideratione poterat perpendi, q̃ filij Iſrael erant populus benedictus à
dño, qui eis terrã Chanaan repromiſit, daturus q̃ fuit, ſicut ad patriarchas, p̃ſertim ad Abra-
ham, Iſaac & Iacob, frequẽter fuit locutus.[Populus ſolus habitabit,]hoc eſt, populus Iſra-
eliticus morabiſ in terra ſibi promiſſa, ſegregatus ab alijs nationibus, fide, circũciſione, con-
uerſatione, habitu & priuilegijs multis.[& inter gentes non reputabitur].i. erit ſpecialis &
electus, peculiaris q̃ populus Dei, non annumerandus gentibus alijs, nec computandus inter
cõmunes, de quibus per Eſaiam dñs dixit: Hæreditas mea Iſrael. Dicunt expoſitores, q̃ Ba- Eſaię 19.
laam nihil propheraut de aduerſitatibus Iſraeliticæ plebis, ne ex tali vaticinio Balac & alię
gentes animarentur ad impugnandũ eandẽ. Aliàs potuiſſent hæc verba de aduerſitate ple-
bis illi⁹ exponi, quia in captiuitate Babylonica & Romana habitauit plebs illa hincinde di-
ſperſa,& diſtincta ab alijs atq; contempta.[Quis dinumerare poſſit puluerem Iacob?] hoc
eſt, poſteros Iacob patriarchæ inſtar puluerꝰ ſeu arenæ multiplicatos,[& noſſe numerum
ſtirpis Iſrael?] q.d. tam copioſa erit per temporum ſucceſſiones plebs nata ex Iſrael, q̃ ab
hominibus non poterit numerari. Veruntamen illi quos Balaam vidit, poterant numerari, Gene. 13.
Hinc quoq; in Geneſi dñs locutus eſt Abrahæ: Si quis hominum poſſit numerare puluerem
terræ, ſemen quoq; tuum numerare poterit.[Moriatur anima mea morte iuſtorum:] hoc
eſt, anima mea recedat à corpore morte ſalubri, quæ eſt ianua vitæ beatæ, non q̃ anima de-
ſinat eſſe, ſed quia mors iuſtorum eſt receſſus à vita præſenti in ſtatu gratiæ & ſalutis, & tali
modo optauit Balaam iſte, ad horã compunctus, ab hac vita recederet noluit tamen iuſto-
rum appræhendere vitam.[& fiant nouiſſima mea horum ſimilia.]hoc eſt, tale iudicium &
talem beatitudinem adipiſcar, qualia iuſti acquirunt. Iſtud deſiderium Baal fuit quædam
imperfecta velleitas optatiua, qua nunc vſq; multi cupiunt vitam ſuam bene concludere, fi-
naliter q̃ ſaluari, non tamen procedunt in actũ: quia non habẽt velle imperatiuũ plenum &
efficax, q̃d, impedimẽto ceſſante, in opus p̃cedit, quale nec Balaam habuit. Trãslatio LXX.
ſic habet: Moriaſ anima mea inter aĩas iuſtorũ, & fiat ſemẽ meum vt ſemen hoc. Sic q̃ optaſ
uit poſterorũ ſuorum ſalutem, q̃d ſecũdum Gloſſam impletum eſt in Magis, qui Chriſtum Matt. 2.
adorauerunt, qui deſcenderunt de Balaam per generis ſucceſſionem & diſciplinæ traditio-
nem, quos conſtat cognouiſſe ſtellam, quam Balaam prædixerat orituram.[Dixit q̃ Balac
ad Balaam:]Audita hac benedictione populi, cuius maledictionem ſperauit audire, rex Ba-
lac cõtriſtatus eſt valde,& ſecundũ Gloſſam vltrà nõ ferẽs, verba p̃phetãtis interrupit, dicen

Universidad de Deusto
Biblioteca

do,[Quid est hoc q̃d agis?]q.d. puersete habes.Nã[vt malediceres inimicis meis,]imprecãdo eis aduersa,& p̃dicedo de eis mala,ac operã dãdo q̃ talia nũc eis cõtingant,vocaui te,& tu ecõtrario b̃dicis eis].i.eos cõmendas,& bona vaticinaris de eis.[Cui ille rñdit:Nũ aliud possum loqui,nisi q̃d iusserit dñs?]Certũ est q̃ Balaã nõ poterat licite aliq̃d loqui cõtra pr̃ceptũ Dei, & tñ post hæc dedit consiliũ malitiosum aduersus hũc populũ, cõtra Dei præceptũ. Verũtñ Deo oĩpotenti,tanq̃ infinitæ potentiæ sup̃gloriosissimo creatori, est ,pprũ directe & immediate agere in oẽm voluntatẽ creatã,& illã ad libitũ immutare,flectere,& vertere quocũq; voluerit:nec potest q̃s huiuscemodi inclinatiõi motioniq; Dei resistere, nec tñ absolute cõpellit, sicut nec sancti in patria,q̃uis nõ possint in cõtrariũ boni, in q̃ sunt cõfirmati.Nã & creator excelsus mouet volũtate ipsius. ¶Deniq; p hæc verba fassus est Balaam, magicas suas artes, sup̃stitiosas q; practicas diuinationũ & augurioꝝ cõtra Deum nil posse, nec aliq̃d nisi Deo pmittente valere.[Dixit ergo Balac ad Balaã:Veni mecũ in alterũ locum, vnde partẽ Israel videas,& totũ videre nõ possis.]Quod ait, Veni mecũ in alterũ locũ: quidã exponũt de alio monte, iuxta p̃habita in p̃cedenti articulo.Alij aũt exponunt de alio loco p̃fati mõtis,videlicet Phasga,[& inde maledicito ei.]iuxta expositores,Balac iste putauit ipsum Balaã pterritum ex inspectione totius Israelitici populi,& ideo ausum nõ fuisse maledicere ei,sed beatificasse tantũ exercitũ,ideo voluit eũ ducere in locũ,in quo non videret,nisi partẽ populi huius. Forsitan q̃q; putauit hic Balac,q̃ Balaam non audebat maledicere populo toti,,ppter virtutes & merita tantæ cõmunitatis Deũ summũ colẽtis: sed q̃ parti populi,q̃ minus habuit gr̃æ ac virtutis,maledicere bene auderet.Itez æstimabant gẽtiles,p̃sertim augures & diuini,oĩa interesse locis atq; tẽporibus, & in augurijs ac magicis actib⁹ loca esse obseruanda ac tẽpora. [Cumq; duxisset eũ in locũ sublimẽ sup̃ verticẽ montis Phasga]Qui locus q̃uis esset plurimũ altus, tamen erat sic situatus,q̃ ex eo totus populus Israel simul videri non poterat, q̃ diu erat in loco,in q̃ tunc fixit tẽtoria.[ædificauit Balaã 7.aras].i.eas erigi fecit,[& impositis suprà vitulis & arietibus,]fecit eũ,vt ante,parari 7.vitulos,totidemq; arietes ob causam p̃dictam, [& dixit ad Balac:Stà hic iuxta holocaustũ tuũ, donec ego pergam obuius]ad locũ seorsum,in quo dæmonẽ mihi occurrere opto, vt instruar ab eodem. [Cui cum dñs] s.angelus dñi [occurrisset] ob causas p̃habitas, [posuisset q; verbum in ore eius,ait:Reuertere ad Balac,& hæc loqueris ei.]Ista fuit causa,cur bonus & sapiens De⁹ permisit impiũ Balaã ire ad Balac, & q̃ eunti ad consulendũ diabolũ, dñs designabatur occurrere,vt s. ex malitijs Balaam, bona magna eliceret, vt s. ei annunciaret quædam secreta,& ea p̃ spiritum p̃phetiæ pronunciarent̃ à Balaam , ad oĩm Gentium vtilitatẽ. Hinc loquitur Origenes:Deus verbum suum iniecit in os Balaã,prohibens fieri maledictiones,vt benedictionibus locum daret: & pro maledictionibus proferri fecit benedictiones & prophetias, quæ ædificant etiam reliquas gentes. Si em̃ prophetiæ Balaam à Mose scriptæ sunt,quanto magis ab his qui cum ipso Balaã in Mesopotamia habitabant, à quibus tanq̃ discipulis magicæ artis, magnificus habebatur? Ex ipso nanq; fertur gens institutio q̃ magoꝝ vigere in partibus orientis, qui scripta habentes oĩa quæ Balaam prophetauerat,hoc inter cætera haburẽt:Orietur stella ex Iacob,& exurget homo de Israel.Ideo Magi nato domino,cognouerunt & intellexerunt impleri prophetiam,magis q̃ Iudæi.ideo Magi scientes adesse tempus,venerunt & adorauerũt dñm, atq; ad magnum fidei argumentũ, venerati sunt puerum paruum, quasi regem magnum.Hæc Origenes. ¶Hinc ait & Glossa:Rogatur Balaam vt populo Israel maledicat.Stant attonitq; Gentes, obnixe expectantes quid respondeat Balaam, quem diuinis dignum credebant colloquijs.Vide quomodo diuina sapientia vas in contumeliã præparatum, proficere fecit, nõ vni genti duntaxat, sed toti mundo,& huic cui solebant dæmones apparere,apparet Deus,prohibens illi iter mali operis. Stupescit Balaam, & miratur prohibentis authoritatem. Hæc Glossa. [Reuersus,inuenit eum]videlicet Balac regem[stantem iuxta holocaustum suum,& principes Moabitarum cum eo. ad quem Balac: Quid,inquit, locutus est dominus? At ille assumpta parabola sua,ait: Sta Balac,& auscultat: Audi fili Sephor:]Balaam iste admiratione maiestatis diuinq; repletus ad horam,& magnitudine reuelationum sibi factarum attonitus,nescit blandiri,sed velut imperterritus,cõstanter locutus est regi, adstantibus eius principibus. [Non est Deus quasi homo, vt mentiat:] idcirco q̃d iã semel p̃nũciauit, implebit,[nec vt filius hois, vt mutet.]ideo inuariabiliter fixum est verbũ ipsi⁹,q̃ p Malachiã ait:Ego dñs,& non mutor,apud quẽ,vt Iacob⁹ ait apostolus,non est trãsmutatio,neq; vicissitudinis obũbratio. Ipse em̃ De⁹ gloriosus & adorãdus est actus pur⁹,& ens,infinite pfectum,æternaliter in optima sui dispositiõe consistẽs.[Dixit ergo,& nõ faciet?]q.d. Nõ vtiq;,sed q̃d se dixit factuꝝ,efficiet.[Locutus est,& non implebit.] Verũtamẽ in Ezechiele,Hieremia,Zacharia,alijsq; p̃phetis frequẽter loquitur dñs per modũ dominatoris ac iudicis variabilis atq; flexibilis, & per Esaiã ac Ionã quædã dixit futura, quę non euenerunt, puta de morte Ezechiæ, euersione q; Niniue. Quocirca pensandum,q̃ duplex

Origen.
Matth.2.
Malac.3. Iacobi 1.
Ezc. 3.23 Hiere. 7. 20. & 31. Za.7.9.13 Esaiæ 38.

duplex est p̃phetia seu p̃nũciatio Dei:Vna p̃destinatiõis seu ęternæ p̃cognitionis, dũ s. Deus prænũciat aut reuelat aliq̃, prout sunt in sua infallibili ac diuina notitia,in qua oĩa q̃si præsentialiter intuet, & quicqd ita p̃nunciat aut reuelat, infallibiliter adimplet seu euenit.Alia prænũciãtur aut reuelãt à Deo p angelos,secundũ q̃d sunt in causis suis secũdarijs, naturalibus & p̃ximis, quæ interdũ nõ ita eueniunt nec implent, qm̃ causæ eoꝝ mutant. Vnde ait p Zachariã:Cõuertimini ad me,& cõuertar ad vos.Atq; per Hieremiã:Repẽte loquar aduersum regnũ,vt destruã illud. Si pœnitentiã egerit,agã & ego pœnitentiã. Et tñ in 1.libro Regũ Samuel cõtestat:Porro triũphator in Israel nõ parcet,& pœnitudine nõ flectetur.[Ad benedicẽdum adductus sum.]Bene ait,adductus sum. Nã q̃uis ipse nõ venit intẽtione benedicẽdi,dñs tñ adduxit eũ ad benedicendũ populo suo.[benedictionẽ prohibere non valeo].i. vitare nequeo,quin verba bona & cõmẽdatoria,imprecatiua q; boni loquar de populo isto, qm̃ Deus me mouet ad talia. [Non est idolũ in Iacob, nec videt simulacrũ in Israel].i.plebs ista Israelitica nata ex Iacob, non est vitio idololatriæ obnoxia.Dicunt q; aliqui,q̃ idolũ sit imago facta ad similitudinẽ alicuius rei exist̃tis: simulacrũ vero,imago facta ad similitudinem rei non exist̃tis.Glossa vero dicit oppositio modo,cũ & Apostolus dicat:Nihil est idolũ in mũdo.Alia translatio habet sic:Nõ erit labor in Iacob,nec videbit dolor in Israel. Per quæ verba status futuræ vitę denũciat,vt Origenes exponit.In hac etem̃ vita labor & dolor abũdat.[Dñs De⁹ eius cũ eo est].i.verus Deus per gr̃am,opẽ & p̃tectionẽ adest populo huic: idcirco separari nõ potest,nisi Deũ offenderit.[& clãgor victorię regis in illo est].i.q̃uis hic populus nõ habeat regẽ terrenũ,tñ adiutorio regis cælestis vndiq; p̃ualet,sic q; clãgor victoriæ.i.p̃clara fama triũphi cõuenit huic plebi.Clãgor aũt p̃prie dicit sonus tubaꝝ,& filij Israel certis tubis vtebant̃ ac p̃sonabãt in prælijs,q̃ sonus fuit signũ victoriæ eis p̃missæ à rege cælo ꝝ.LXX.sic trãstulerũt: p̃clara principũ cũ ipso sunt: Potestas eximia,victorioſa q; pugna cõsistũt in Israelitico populo.[Dñs Deus eduxit eũ]s.populũ istũ,[de Aegypto]per signa atq; p̃digia.[cuius fortitudo similis est rhinocerotis]Quod ait,Cuius fortitudo, potest referri siue ad Deũ,siue ad populũ Israel. Dicit aũt rhinoceros ἀπὸ τοῦ ῥίς, quod est naris, & ceras,quod est cornu, quasi animal gerens cornu in naribus, siue vt alij dicunt,inter oculos seu in fronte,q̃d Græce vocat monoceros,à monos,q̃d est vnũ,& ceras,quasi vnicum cornu habens.De hoc animali scribũt,q̃ de ,pprietatibus animaliũ tractãt, q̃ sit animal fortissimũ atq; acerrimũ, subtilissimũ habẽs caput, & vnicũ cornu in nare: est q; talis naturæ,q̃ nullus venator ipsum capere valet,sed virgo in cãpo exponit,qua visa, oẽm feritatẽ deponit,& q̃si humiliatus,cedit in eius amplexus,tñ abstq; libidinis fœditate.Gregorius q̃q; Rhinoceros, inqt,tãtæ est fortitudinis,vt nulla venantiũ capiat virtute,sed virgo puella p̃ponit,q̃ venienti aperit sinũ,in q̃ ille,oĩ ferocitate deposita,caput ponit sic q; soporatus,velut inermis mox capit.Verũtñ tã indomitæ est naturæ,vt dũ captus fuerit,teneri nõ queat:aut si teneat,impatiẽs mori p̃tinus dicit.Ideo alij dicũt, q̃ sit sup̃bissimum aĩal,ita q̃ dum cõtra suã inclinationẽ tenetur,ex indignatiõe cadit & morit.Deniq; secundũ Albertũ,cornu rhinocerotis lõgitudinis est 12.pedum & amplius,q̃d est añ valde acutũ,& plenũ seu solidũ,nõ cõcauum,& in basi vbi cõiungitur capiti,diameter eius est plus q̃ palmi,q̃d egreditur ad similitudinem gladij.Ideo alij asserũt:Vnicornis in media frõte gerit cornu tã acutũ & validũ,vt q̃cq̃d impetierit,aut vẽtilet,aut p̃foret.Cũ elephãtibus solet pugnare,q̃s in vẽtre vulnerat ac p̃fodit. & buxei fertur esse coloris. Vnde oĩpotens Deus ad ostendendã infinitã suæ excellẽtiã potestatis,mentionẽ inducit de rhinocerote ad Iob: Nũquid,ingens, volet rhinoceros seruire tibi? Nunq̃d fiduciã habebis in magna fortitudine eius? Itaq; si cõparatio ista ad fortitudinẽ rhinocerotis,referatur ad Israeliticũ populũ,sensus est,q̃ sicut rhinoceroti nulla pene bestia poterit p̃ualere,sic nulla gẽs filijs Israel,q̃ diu Deo obedierit,p̃ualere valeret.Si vero cõparatio ista referatur ad Deũ,merito q̃ritur, q̃d magnũ oĩpotẽti creatori,si fortitudo eius fortitudini bestię assimilaret,nisi in his q̃d mysticũ intelligat,videlicet q̃ virgo mundissima atq; sanctissima oĩpotentẽ,cui null⁹ potest resistere, sua humilitate, charitate,& ęterno decore in se traxit,& in suo vẽtre ac gremio requiescere fecit? Iuxta illud,Cõcupiscet rex decorẽ tuum, qm̃ ipse est dñs De⁹ tuus. Sicq; in verbis istis mysterium incarnatiõis innuit,q̃d (vt infrà patebit)erat Balaã reuelatum.Porro 70.trãstulerunt:Deus eduxit eum ex Aegypto:gloria eius gloria vnicornis. Circa q̃d loquitur Origenes: In potẽtia vnicornis intelligitur Chr̃s.Cornu autẽ p regno multoties ponitur, iuxta illud in Daniele:Quatuor cornua,4.regna sunt,sicq; sub noie vnicornis ostẽditur,q̃ vniuersa q̃ sunt, sint vnũ regnũ Chr̃i.Oĩa em̃ subiecit(pater) sub pedib⁹ eius. Et ipse testatur:Data est mihi oĩs potestas in cælo & in terra.[Nõ est augurium in Iacob,nec diuinatio in Israel].i. Israeliticus populus superstitionibus & magicis artib⁹ nõ vtitur,nec p auguria quæ ex garritu auium veritatẽ prognosticãt,nec ex alijs speciebus diuinatiões q̃runt de secretis & futuris doceri,sed à Deo suo.ideo subditur:[Tẽporibus suis dicetur Iacob & Israeli,q̃d operatus sit Deus].i.tempore cõgruo reuelabitur Israelitico populo

Ionę 2.3.
Zacha. 1.
Hier. 18.
1.Reg. 15
1.Cor. 8.
Origen.
Iob 39.
Pſal. 44.
Origen. Dani.8.
Pſalm.8. Matt.28.
Gregor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

populo per pphetas aut alios sanctos viros, qd Deo sit placitū, & quid fecit, aut facturus sit Deus, secundū qd expedit sciri. ¶Ecce populꝰ vt leæna cōsurget, & quasi leo erigef]i. populus Israel aduersus hostes suos accedet ad pugnā cū oī cōfidentia & virtute, & ipsos prosternet, quēadmodū leo & leæna cū animositate aīalia alia inuadūt & vincūt. [Nō accubabit donec deuoret prædā] i. nō quiescet, donec aduersarios suos ꝓstrauerit, diripuerit q̄ bona ipsoꝝ. [& occisoꝝ sanguinē bibat.]hoc est metaphoricū verbū, ad insinuādū q̄ sicut sitiēs delectat in potu, & ex abundātia eiꝰ reficit: sic filij Israel in detectione aduersariorꝝ suoꝝ lætati sunt zelo iustitiæ, & inquantū ex p̄cepto Dei fecerūt hoc, iuxta quē modū ferf de iusto: Manꝰ su
Pſal. 57. Iob 22. as lauabit in sanguine peccatoris. In libro q̄q; Iob: Videbūt iusti & lętabunt, & innocēs subsannabit eos. ¶Dixit q̄ Balac ad Balaā: Nec maledicas ei, nec benedicas.]q.d. Si vis nō maledicere hostibus meis, saltē cessa à benedictione eoꝝ. Cōsternatus fuit Balac, & oēs q adstabāt, attoniti erāt ac territi ex auditis. [Et ille] ſ. Balaam [ait: Nōne dixi tibi, q̄ quicq̄d mihi Deus imperaret, hoc facerē] i. dicerē & implerē. Nō poterat se aliter excusare. [Et ait Balac ad eū: Veni, ducā te ad aliū locū, si forte placeat Deo, vt inde maledicas.]Credidit Balac ipsum Balaam habere maledicēdi voluntatē, q̄uis hucusq; phibitam, sed adhuc putat ei deesse loci opportunitatē. [Cumq; duxisset eū sup vertice montis Phogor, q respicit solitudinē, dixit Balaam: Aedifica mihi hic 7. aras, & para totidē vitulos, eiusdēq; numeri arietes per singulas aras.]Impius iste magus tā frequēter increpatꝰ à dño, atq; phibitus maledicere populo, adhuc in pessima pmanet volūtate, & q̄rit occasionē qua maledicat, cōsentit q̄ regi iniquo, loca mutādo, & sacrilega sacrificia iubet. [Fecit Balac vt Balaā dixerat. Imposuit q̄ vitulos & & arietes p singulas aras]. i. sup quālibet arā imposuit vitulū vnum & vnū arietē, sicut & antea egit. ¶Spūaliter docemur ex p̄senti capitulo, ne pauperibus, idiotis, simplicibꝰ, mōstrosis, infirmis aut iustis maledicamꝰ, qbus dns benedixit Beati, inquiēs, pauperes, qa vestrū est
Lucæ 6. regnū Dei. immo talibus, p̄sertim miserabilibꝰ p̄sonis, p̄cipuo charitatis affectu cōdoleamus, benedicamus, auxiliemur. ¶Deniq; quicquid benedictionis ad literam locutus est Balaā de Israelitis, spūaliter & p̄eminēter de Chriano potest intelligi populo, quē considerare debemus de summis filicibus, & intueri de collibus tq̄m quāta sit dignitas, virtus, excellētia & p̄fectio populi huius, nō solū ex contēplatione Chri qui est petra altissima, sed & Apostoloꝝ apostolicorū q̄q; virorꝝ oportet aduertere. Chris qppe p̄ glorioſos apostolos insigniuit ecclesiā suā, exaltauit & locupletauit eandē ecclesiasticis sacramētis, authoritatibus q̄q; diuinis, sacris scripturis, oīmi virtute, dono & gra spiritussc̄ti. Nec solū in vno climate terræ & angulo mundi, sed vbiq; terraꝝ dilatauit ecclesiā merito, & numero auxit eam, ita vt puluis Iacob, hoc est, spūalis soboles Christi, oīm vitiorū excellētissimi supplātatoris, nequaq̄ valeat nu-
Pſal. 115. merari. Dicamus demū & nos: Moriatur anima mea morte iustoꝝ. Preciosa eīn in cōspectu dñi mors iustorum. Sed sic dicamꝰ hoc, vt vitā illorum viriliter aggrediamur, & efficaciter prosequamur. Qui aūt tanti feruoris est, vt cum sanctis martyribus pro fidei veritate, aut defensione iustitiæ optet occumbere, condigne potest orare: Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. Sed curemus vt prima nostra ac media, sint primis illorum ac medijs, puta conuersationi & profectui spūali, conformia. Nec aliud loquamur, nisi quod iusserit dñs, hoc est, nil proferamus cōtra præceptum altissimi. Nō mendacium, nec detractionem, neq; seminationem discordiæ, aut verba cōtumeliosa seu iactan-
Pſal. 33. tia, sed ea quæ iussit creator, assidue resonemus, implentes quod scriptum est: Benedicā dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Non est idolum in Iacob. Israeliticus ille populus in idololatriam frequenter dilapsus est, non autem populus Christianus. Veruntamen à spiritualibus idolis, hoc est, à phantasmatibus vanis & turpibus, ab amore
Coloſ. 3. venereo, ab auaritia, quæ simulacrorū est seruitus, ab omni elatione & ambitione, quæ sunt
Ephe. 4. diabolicæ imitationes, atq; ab omni inordinata adhæsione, qua creaturis magis q̄ creatori impie cohæretur, nos abstinere oportet: sic q̄ stabiliri in dño, & in veritatis ac virtutū affectum tā cōstanter ac immobiliter trāsformari, vt ad imitationem inuariabilis Dei, nec mentiamur, nec à p̄fatis bonis mutemur, ita vt nec terror, neq; cupido, nec amor, nec pœna, neq;
Pro. 10. voluptas à veritate & virtuositate nos vnq̄ auertat. Iustus etēn quasi fundamentum æter-
1. Co. 15. num. Hinc nanq; hortatur Apostolus: Stabiles estote & immobiles, abundātes in opere domini semper. Si ita egerimus, erit dñs Deus noster nobiscum, neq; prævalebunt nobis aduersarij nostræ salutis, imo succūbent. Nā & clangor victoriæ regis nr̄i sonabit in cordibus nostris, exclamās: Deus conteret satanā sub pedibus vestris velociter. Et item: Beati oēs q̄ sperant in dño. Propīe dominꝰ nos eduxit de Aegypto. i. vitioꝝ caligine & potestate tenebrā-
Rom. 16. Pſal. 33. Deut. 4. rū inuisibiliū inimicoꝝ. Nō sit ergo in nobis augurijū, nec vlla species magicæ artis. Curiositas præscientiæ futuroꝝ, atq; auiditas cognoscēdi secreta, quoꝝ notitia nō est ad salutē p̄fi-
Eccl 3. Iacobi 1. cua, abijcianſ: sed quæ Deus p̄cepit, & quæ nobis in scripturis patefecit, iugiter cogitemus. Qui autem indiget sapientia, postulet à Deo, nihil dubitans p̄lenus fide. Postremo populus Christianus

Chrianis multoties vt leæna surrexit, atq; vt leo erectus est cōtra visibiles & inuisibiles hostes, in tantū q̄ qui ei maledicere tentauerūt, coacti sunt virtutē Christi fateri, eiusq; populū exaltare, immo innumerabiles tales ad fidē Christianorū conuersi sunt, etiam persecutores & magi atq; philosophi multi, qui spiritui & gratiæ Christi non poterant reluctari.

¶Elucidatio literalis cap. XXIIII. Cumq; vidisset Balaā q̄ placeret. Art. XXXIX. Num. 22 & 23.

COntinuat hic historia duoꝝ præcedentiū capituloꝝ. Cumq; vidisset Balaam q̄ placeret dño vt benediceret] ipse Balaam vel Deus per Balaam. [Israeli, nequaq̄ abijt vt ante Nūe. 23. perrexerat, vt auguriū quæreret.]Præcedenti nanq; capitulo patuit, q̄ bis recessit per aliquantulū spatiū à Balac, cæterisq; adstātibus ad quærendū augurijū, vt sā dæmonibus instrueret de modo maledicēdi filijs Israel: sed angelo sancto prgueniēte & occurrēte, impeditum est propositū Balaā, & iussus est benedicere plebi. Timēs ergo ne & tertia vice sibi accideret simili modo, nō iuit ad quærendū augurijū, quia sciuit q̄ non acquireret respōsum à dæmone, sed q̄ angelꝰ ei apparerēt, atq; iuberet bñdicere populo. [Sed dirigēs cōtra desertū] in quo filij Israel quiescebāt, [vultū suū,]q̄d fecit Deo instigante, vt sic excitaret ad benedicendū populo Dei, [& leuans oculos] exteriores & interiores, [vidit Israel in tentorijs cōmorantē per tribus suas.] Nā quælibet tribus habuit locū & situm propriū, sibi assignatum per Mosen, distinctū ab alijs tribubus. [Et irruente in se spū Dei,] proposuit impius ille maledicere plebi Dei: sed spiritu sctō præueniente, impeditus est actus volūtatis puersæ. Irruit aūt in eum spūs Dei per suū effectū, quia repente illuminatus est spū prophetiæ, & immutatum est cor ipsius, nō de vitio ad virtutes, sed de cōsideratione maleuola ad agnitionē salubrem, & si non sibi q̄ ea abusus est, alijs tñ. Irruit ergo in eū spiritus Dei, quantū ad dona gratiæ gratis
Iob 27. datæ, quæ bonis & malis existūt cōmunia. [& assumpta parabola, ait:]Iob quoq; legitur esse locutꝰ assumpta parabola. [Dixit Balaā filiꝰ Beor: Dixit homo cuiꝰ obturatꝰ est oculꝰ] obturatus. i. vitijs obscuratꝰ, repletꝰ & clausus fuit oculus eiꝰ interior, ita q̄ nihil salubriter ac meritorie vidit. Alia translatio habet: Dixit Balaam filius Beor, homo vere videns. Vnde & litera alia habet, cuius reuelatus est oculus, vt sit sensus, q̄ oculus eius interior fuit cælestibus visionibus illustratꝰ, qñ & oculus eius exterior fuit obturatus. i. somno clausus, qa in somno factæ sunt ei aliquæ reuelatiōes, tā ab angelo bono, q̄ à malo, sępius tñ à malo. [Dixit auditor sermonum Dei:] qñ tam in somno q̄ in vigilia audiuit à Deo per angelū verba prophetalia ac diuina, immo & quædam præcepta, quibus & partim inobediens fuit, vt patuit & patebit. [qui visionem omnipotentis intuitus est:] hoc est, reuelationes imaginarias seu aliter sibi factas, veraciter intellexit. Vel, visionem omnipotentis. i. ipsum omnipotentem in visione cognouit speculatiue per suos effectus. [Qui cadit, & sic aperiūtur oculi eius.]Hoc multipliciter explanatur. Primo sic: Qui cadit, id est, ruit in culpam, & sic aperiuntur oculi eius interiores: quia dum ruit ad quærendum augurium, contemplatus est in vigilia exteriori inspectione angelum, qui docuit eum quid diceret, & futura prænunciauit eidem. Secūdo sic, Qui caditꝰ quia dum angelum vidit ad oculum, ꝓstrauit se, adorauit q̄ illū: vel ex timore &
Dani. 9. admiratione seu reuerentia cecidit, vel ex alienatione à corpore, aut corporis debilitatione, Ezech. 1. quemadmodum in talibus visionibus fieri solet. Vnde & Daniel: Coliapsus sum, inqt, pro- Esaiæ 21. nus in terram. Ezechiel quoq; Vidi, & cecidi in faciē meā. Et Esaias: Corrui cum audirem. Et post huiusmodi casum illuminati sunt spiritu prophetiæ oculi Balaam infelicis. Tertio sic: Qui cadit, hoc est, in somnum resoluitur, & sic aperiuntur oculi eius, quia in somno reuelationes quasdam sortitus est. Vnde, vt aliqui dicunt, in Hebræo habetur: Qui ponit. i. in lecto reclinat se, vt in historijs exponit magister. Hanc vltimam expositionem sequitur Alber-
Iob 4. tus, dicens super illud Iob: In horrore visionis nocturnæ, quando sopor solet occupare homines: Sopor est somnus profundus, ligans sensus & imaginationes: sed ad intellectum non perueniens, quia intellectus non est virtus in corpore: propter quod in somno magis operatur, quia nec operatione membrorū, nec imaginatione sensuū euocat vel impeditur. So-
Geneſ. 2. mnus aūt cōmune est ligamentum sensuū, non phantasiæ nec imaginationis. Vnde ait Philosophus 1. de somno & vigilia, q̄ phātasia mouet in vigilia, & magis in somno. Huiꝰ signū est, q̄d dicit in Genesi, qa cū dns vellet Adæ reuelare intellectuali reuelatione, qualiter de latere Chri formāda esset ecclesia, immisit soporē in Adā, vt s. nō impedito intellectu, lympide pciperet reuelationē. Hinc scriptū est in Canticorum libro: Ego dormio, & cor meū vi-
Canti. 4. gilat. Et in cōmendatione visionis Balaam, qua dicitur, Visionē omnipotentis intuitus est: præmittit, Dixit homo cuius obturatus est oculus, & sic aperiuntur oculi eius: & intendit q̄ quanto obturatus est oculus exterior, tanto lympidius videt interiora: & quanto cadit exterior profundiori destitutus sopore, tāto apertiores habet oculos interiores ad veritatis contemplationē. Hæc verba Alberti, quæ partim ꝓcedunt secundū philosophiā ipsius, recitatiue magis quām assertiue cōmemoro. ¶Præterea considerandum q̄ Balaam vir ingeniosus & arrogans, dona sibi supra merita sua collata, intelligens ea, non parum extollitur, & de

eisdem

Universidad de Deusto
Biblioteca

eisdē seipsum nō mediocriter eleuat,ac in ꝓsentia regis & principum laudat,vt moris est superbox,vt s. oñibus esset admiratiōi, magisq; honoraret. [Quām pulchra tabernacula tua Iacob,& tentoria tua Israel:]Alia litera habet:Quām bonæ domus tuæ Iacob. In quib⁹ verbis,secundū Origenem,Non laudat domos terrenas, sed populum habitantem in eis. Itaq; tabernacula illa noīat pulchra,similiter eius tētoria: qm̄ filij Israel erant ordinate,pulchre, & sapiēter diuisi p̄ loca & habitacula sua,& in tabernaculi gyro. Et primo erant diuisi in 12. tribus,præter tribū Leuiticā. Quælibet q̄q; tribus fuit diuisa per familias,domos,ac capita. Rursus 12.tribus erant diuisæ in 4.partes,in quax qualibet erant 3.tribus,quæ 4. partes erāt in circuitu tabernaculi in 4.locis, secundū 4.plagas mundi. Leuitæ quoq; erant in 3.partes diuisi,& tabernaculo Dei propinquiores. Tā multiplex aūt & condecēs ordo,multum pernornat atq; purificat tam habitacula q̄ habitātes in eis. Nā & ordo est optimū qd in rebus. Multū q̄q; intuētes delectat. Ex qua cōsideratione venerabilis doctor Richard⁹ de Mediaulla, super primū sententiax probat, ꝙ relatio sit ens reale, qm̄ ordo qui est relatio,actum habet realem. [& valles nemorosæ]hoc est,nemoribus consitæ,quæ sunt pulchræ ad intuendum,& delectabiles ad inhabitandū,& valēt ad ꝓtegendū contra solis ardorem. Vnde alia habet translatio: Vt nemora vmbrantia. [vt horti iuxta fluuios irrigui] Quemadmodū em̄ horti qui fluuijs irrigant,sunt fructuosi,herbisq; virentes,& amœni ad conspectandū ac spatiandū in eis,sic populus Israel prole atq; diuitijs creuit,potestate & virtutib⁹ floruit,& delectabiliter fuit dispositus,eratq; deliciosum inter eos versari,ad inspiciēdū assidua Dei miracula,ac præclara gratiarū charismata. [vt tabernacula quæ fixit dñs.]Hoc aliqui sic exponunt,ꝙ tabernacula & tētoria populi imitabant pulchritudinē tabernaculi Dei, q̄d dñs fixit,& posuit in medio tabernaculi sui:q̄d & pluraliter tabernacula nuncupatur,qm̄ atrium cōpræhendebat,& in duas principales partes,videlicet tabernaculū exterius,tabernaculūq; interius,fuit distinctū,& inibi fuit stabilis mansio Dei. Potest q̄q; intelligi, ꝙ tabernaculū illud portatile, & tabernacula seu tētoria populi transferibilia, assimilauit in pulchritudine tabernaculis,quæ postea facta sunt à Salomone & à Zorobabel,& cæteris à Babylone reuersis quæ etiam facta fuerunt iuxta similitudinē tabernaculi Mosis, & item domibus,quas filij Israel in terra promissionis cōstruxerūt,quæ tabernacula nō portatilia erant, sed fixa in vno iugiter loco q̄ diu durabant. [quasi cedri prope aquas.]quæ cedri sunt pulcherrimæ atq; altissimæ arbores,sic populus Israel magna excellentia & decore virtutū est sublimatus. [Fluet aqua de situla eius:] hoc est, aqua sapientiæ salutaris accipietur ex doctoribus & sacris scripturis populi huius. Quemadmodum em̄ situla est instrumentū hauriendi aquas ex puteo, sic prophetæ & sancti doctores legis, ex fonte æternæ & increatæ sapientiæ, riuos sapientiæ ac scientiæ susceperūt. Similiter libri legis salutarem cōtinebant doctrinam ex infusione sapientiæ deitatis. [& semen illius erit in aquas multas:] hoc est,populi magni ac innumerabiles gignētur ex semine Israeliticę plebis,quod libri Regū ac Paralipomenon docent copiose esse impletū. Quod aūt per aquas populi designent ad literā,cōstat ex verbis Salomonis, dicentis: Mitte panē tuū sup̄ transeuntes aquas. In Apocalypsi quoq; habetur: Aquę multæ, populi multi. Et Esaias: Beati, inquit, qui seminatis sup̄ oēs aquas. Vel, semē illius est prima & originalis scriptura legis Mosaicæ,ex qua diuersi libri multiplices q̄q; doctrinæ fluxerunt. [Tolletur propter Agag rex eius,& auferetur regnū illius.]Istud,secundū expositores communiter, est euidens prophetia de Saul primo generali rege totius Israeliticæ plebis, quem Deus à Philistæis pmisit occidi,regnumq; Israel transtulit ad aliā tribūqm̄ Saul, secundum q̄d sibi erat præceptū à dño,nō occidit Agag regē Amalechitarum, & meliora pecora eius, vt legitur 1.libro Regū. Aliqui vero Hebræi dicunt, ꝙ iste sit verus textus: Altior Agag rex eius,hoc est, Saul rex Israel potentior erit rege Amalech nomine Agag, & exaltabitur regnum eius,quia post illā victoriam obtinuit Saul diuersos triūphos,quēadmodū scriptum est 1. libro Regū: Quocunq; se vertit,superabat. Post mortē aūt ipsius,multo plus exaltatum est regnum Israel sub Dauid ac Salomone. ¶Porro alia litera, quā Origenes exponit,aliter habet. Siquidē pro eo quod dictū est,Semen illius erit in aquas multas: sic cōtinet,Exibit homo de semine eius,& dominabitur gentibus multis. Quod q̄dam aliquo modo videatur impletū in Dauid & Salomone, quibus multæ gentes seruierūt sub tributo, maxime tamen in Chřo,cui pater in Psalmo: Postula,inquit,à me,& dabo tibi gentes hæreditatē tuā,& possessionem tuā terminos terræ. Deinde pro eo quod habemus, Tollet ꝓpter Agag rex eius &c. habet sic: Exaltabit sup̄ Gog regnū eius, & crescet regnū eius. In quibus verbis Gog non sumitur, put est propriū nomē viri aut gētis,sed prout interpretat tecta, vt sit sensus, ꝙ regnū Israel in altū excresceret, ꝑtim ꝓperfectionem fideliū. [De⁹ eduxit illū de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis.] Hoc præcedēti cap. scriptū expositūq; est, & nisi mysticū quid ac ꝓfundū includeret sensum,nō hic (vt puto) sub eadē forma repeteret. [Deuorabūt gētes hostes illius.]Hoc sic potest intelligi, ꝙ filij Israel deuorabūt seu vincent gētes incredu-

Origen.
Num. 2. 3. & 4.
Exo. 13.
Exo. 40. Nūe. 1. 2
3. Re. 6. 7
1. Esa. 3. 9.
Eccl 51.
Eccēs. 11.
Apo. 17.
Esaiæ 32.
1. Re. 31.
2. Re. 2. 5.
1. Re. 15.
1. Re. 17.
2. Re. 5. 8 & 23.
3. Reg. 4. 9. & 10.
Origen.
2. Reg. 8.
3. Reg. 5.
Psalm. 2.
Nūe. 23.

credulas inimicas Dei seu Israelitici populi. Vnde in Hebræo ferī habet: Deuorabit,s. Israel,gentes hostes suos. Alia q̄q; translatio habet,Edent gētes inimicox suox,& ita q̄d dicit, gentes inimicox suox,intransitiue accipit pro gētibus aduersarijs Israeli. [Ossaq; eox confringent]. i. filij Israel aduersarios suos penitus cōterent,eorūq; robur cōminuēt,sicut hoc in libris Iosue ac Iudicū recitat impletū. [& pforabūt sagittis]aduersarios suos,hoc tñ in ꝑfatis Iosue & Iudicū libris nō legit ad literā adimpletū, nisi forsan metaphorice accipiat. Sed in libro Regū legit, Saul emissarios habuisse,occisoq; Saul, legitur Dauid iussisse, vt docerent filios Iuda arcū. i. artē sagittandi. [Accubās dormiuit vt leo]. i. populus Israel in terra ꝓmissionis quiesceret, dormietq; secure instar leonis, [& q̄s leæna quā suscitare null⁹ audebit.] Quia sicut vix aliqs est q audet suscitare leænā,sic vix aliqua gens audebit filios Israel impugnare. Quod sub Iosue fuit impletū, qa vt legit in Iosue, Nullus cōtra filios Israel mutire aujus est, & fuit eis terra subiecta, certumq; est, ꝙ permanētibus filijs Israel in obseruātia legis plenarie, null⁹ eis poterat ꝓualere. [Qui bñdixerit tibi]ò Israel, [erit & ipse bñdictus]. i. bene aget tibi bñdicendo,& Deo placebit,dūmodo nō ponat obicē suæ bñdictioni, quēadmodū fecit hic Balaāmqa q̄uis populo Israel benedixīt, nihilo minus fuit maledictus ꝓpter alia sua peccata. [Qui maledixerit tibi,in maledictiōe reputabit]. i. maledici merebit. His auditis, Balac vehemēter indignās, interrupit vaticinia Balaam, ꝓpter q̄d subdit: [Iratusq; Balac cōtra Balaā, cōplosis]. i. sup̄ se ꝓcussis [manibus] vel cōplosis, i. in pugnū cōtractis. [ait:] Ad maledicendū inimicis meis vocaui te, qbus ecōtrario tertio]. i. tertia vice [bñdixisti. Reuertere ad locū tuū. Decreuerā quidē magnifice honorare te] donis, obsequijs & exhibitionibus reuerētiarū, si mihi acquieuisses. [sed dñs priuauit te honore disposito]per hoc ꝙ inclinauit te in ea q̄ displicēt mihi. [Respōdit Balaā ad Balac: Nōne nūcijs tuis dixi, Si dederit mihi Balac plenā domū suā argenti & auri, nō potero ꝓterire sermonē dñi Dei mei, vt vel boni quid vel mali proferā ex corde meo,sed quicqd dñs dixerit,hoc loquar? Verūtamen pergēs ad populum meū,dabo tibi consiliū, quid populus tuus huic populo faciat]. i. q̄uis tunc ita locutus sim, nūc tñ mutato ꝓposito,cū cœpero ad terrā meā reuerti,cōsulā tibi q̄liter subditi tui poterūt populū Israel ad peccata,& ex cōsequēti ad pœnā & deiectionē pertrahere. [extremo tēpore.]Quod dicitur, extremo tēpore, R. Paulus refert ad prophetias sequentes, quas dicit pertinere ad Iudæos sub tēpore Christi & euāgelicæ legis. Quod cōuenienter dictū videretur, nisi post istud cōplexum alia verba interponerent, q̄ declarāt ꝙ tēpus istud extremū, sit referendū ad verba ꝓhabita, vt sit sensus, quid populus tuus faciat populo huic extremo tēpore, i. vltimis diebus in qbus recedā à vobis, vel extremo tēpore. i. tēpore necessitatis, quo viderint se aliter non posse resistere filijs Israel. vel extremo tēpore vitæ suæ, quia fortassis ꝓbabiliter cognouit Balaam ꝙ populus Balac regis cito occideret & periret post expletionem consilij quod dare proposuit. Dedit tamē consiliū ad satisfaciendū aliqualiter regi, cui in toto satisfacere nō valebat. [Sumpta igitur parabola rursum, ait: Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus est oculus, dixit auditor sermonum Dei.]Ista exposita sunt, [q nouit doctrinā altissimi]. i. ꝓphetalia documenta sibi diuinitus reuelata veraciter intellexit, & alia multa moralia dogmata nosc it, quę à Deo fontaliter cognoscunt: qm̄ oīs sapiētia à dño Deo est, à quo etiā fluit & datur naturale lumē mentis humanæ, per q̄d naturalia & moralia plurima cognoscunt. Vnde ad Romanos de philosophis ait Apostolus: Quia quod notum est Dei, manifestū est in illis. Deus em̄ illis reuelauit. [qui visiones oñipotētis vider,] hoc est q̄d nūc dixit, Visionē oñipotentis intuitus est, similiter quod subiungit: [Qui cadēs, apertos habet oculos:] idē est ei q̄d protulit, Qui cadit, & sic aperiunt oculi eius. Verū vt Origenes disseruit, vix de aliquo prophetax tam magnifica recitant, aut quisq; eox in procemio vaticiniox suox tam sublimiter se cōmendat: sed iuxta ꝓtacta, arrogans iste auidus lucri & laudis, in cōspectu regis ac principū, dona gr̄ę gratis datę sibi cōcessa, in tantū magnificauit, vt ampli⁹ reputaret. [Videbo eum, sed nō modo.]Quid est q̄d ait, Videbo eū, cū nō ꝓmiserit quenq; ad quē fiat ista relatio? Sed quæstio ista ꝓdis Iudæis potest proponi, qui hoc q̄d ait, Eū, exponūt (vt ferē) de statu ꝓspero filiox Israel sub Dauid & Salomone, ꝙ statū Balaā vidit in spū q̄ expositio videt extorta, cū non sit imediate iā ante mentio facta de statu aut populo illo, sed de Deo quē Balaam altissimum & oipotentē vocauit. Ideo vera & propria est catholicox expositio patrū, q per eū, intelligūt verū Deū, de q̄ imediate facta est mētio: vt sit sensus, Videbo eū, videlicet vnigenitū Dei, verbū ęternū, Christū incarnatū: quē Balaā vidit in spū per gratiā prophetiæ & fidē informē, eo modo quo dicitur fidē huiusmodi habuisse. sed non modo. i. tēpore meo nō erit incarnatio eius, nec in sua persona eū cōspiciam visu corporeo in hac vita. vltimo, Videbo eū in futuro generali iudicio & in secūdo eius aduentu, sicut & S. Iob dixit: In carne mea videbo Deū saluatorē meū, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei cōspecturi sunt. Potest quoq; aliquo modo exponi de Christo, quo ad primū eius aduentū, in quo & si Balaā nō vidit eū oculis ꝓpriis, tamē in posteris suis vidit Chri-

1. Reg. 22
2. Reg. 1.
Iosue 10.
Eccl 1.
Roma. 1.
Origen.
2. Reg. 5. 22. & 23.
Iob 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stum,qñ tres Magi ex Balaã nati,Chm corporaliter pſentẽ in ſua infantia adorauerũt. [Intuebor illũ,ſed no ꝓpe.]qa lõge diſtat eius aduẽtus à tẽpore meo, vel nõ ꝓpe.i. Deũ clare &
Iob 36. immediate in ſeipſo intueri nequeo in vita pſenti,ſed p creatas ſpẽs,& p ſuos effectus duntaxat. Vnde ſcriptum eſt: Oñes hoies vidẽt Deum, vnuſquiſq; intuet procul. [Orietur ſtella
ex Iacob.]Iudæi ad Chm cõuerſi, de ipſo Chro iſta exponũt: ſimiliter quidã Iudæorũ do-
R. Paul⁹. ctores increduli,ſed alia intẽtione:quia q̃d credimus factũ, credũt futurũ. Vnde & R. Paulus teſtatur,R. Moſes Gerũdenſis ſup hunc locum ſcribit: Meſſias congregaturus eſt diſper
ſos Iſrael ab extremis terræ vſq; ad extremũ terræ. Idcirco aſſimilat ſtellæ,q̃ tranſit p firma-
mentũ à ſummo cæli. Quidã vero Hebræi increduli,p ſtellã intelligunt Dauid regẽ, q ob ſua-
2. Reg. 8. am ſapientiã & ſanctitatẽ ſtella vocat: quẽ itẽ per virgã intelligũt ob ſuã regiã poteſtatẽ,cũ ſubdit:& cõſurget virga de Iſrael,& pcutiet duces Moab. Iſcriptũ eſt em̃ 2. Reg. q̃ regẽ Mo
ab & populũ ei⁹ deuicit. [Vaſtabit q̃ oẽs filios Seth,]Iſti p filios Seth, intelligũt habitatores
Ibidem. vrbis noie Seth ſituatæ in regno Moab, q̃s dicũt à Dauid occiſos. [& erit Idumæa poſſeſſio
2. Reg. 23 ei⁹,]qa ſeruiuit Dauid regi ſub tributo. [hæreditas Seir].i. terra Edõ, videlicet Idumæa, [ce-
3. Re. 4.5 det inimicis ſuis].i. in dñiũ regũ filiorũ Iſrael, ſ. Dauid & Salomõis, veniet. [Iſrael vero forti-
3. Re. 10. ter aget].i. victorioſe ꝓualebit, virtuoſe q̃ viuet. [De Iacob erit q dominet.]Hoc referunt ad
Salomonẽ, quẽ dicũt toti orbi dominatu, iuxta illud 3. Regũ: Magnificatus eſt Salomõ ſuper
oẽs reges,& ſinguli deferebãt ei munera. [& perdat reliquias ciuitatis].i. eos vincet q̃s pater
ſuus Dauid nõ vicit. Quidã tñ Hebræi per dominatorẽ iſtũ intelligũt regẽ Meſſiam, quẽ di-
cunt in tẽporali poteſtate venturũ ac regnaturũ, perditurum q̃q; reliquias ciuitatis Romæ.i.
2. Reg. 8. eos qui tunc in Romana fuerint vrbe. Verunt̃ expoſitiones iſtæ ꝓbantur ineptæ, quia nec
3. Reg. 5. Dauid nec Salomon fuit hæreditarius Idumææ poſſeſſor, q̃uis Idumæa fuerat tributaria eis.
Deut. 23. Quẽadmodũ em̃ Deus,phibuit filios Iſrael ab inuaſione Idumæorũ: qñ ex Aegypto venerũt,
eo q terrã Idumææ cõtulerat Eſau & filiis eius, ſic eadẽ ratione poſteris Iſraelitarũ nõ licuit
Idumæã hereditarie poſſidere. Salomõ q̃q; non præfuit toti orbi, immo nec decimæ ei⁹ par-
3. Re. 10. tiinec hoc ꝓtendit authoritas allegata, ſed q magnificat⁹ eſt diuitiis & gloria ſup oẽs reges,
3. Reg. 4. & 10. i. præ vnoquoq; regũ ſeu p cunctis diuiſim,& q ſinguli detulerũt ei munera, intelligit de regibus in circuitu Iſraelitici regni, ſeu nõ multũ remote ſitis, vel eſt p hyperbolen aut ſynecdochẽ dictũ, ſecundũ q̃d tales locutiões in ſcripturis veteris teſtamẽti frequẽtes ſunt. Deniq;
ꝓphetæ aptiſſime ꝓdixerũt, Meſſiã in primo ſuo aduẽtu in oĩ humilitate & paupertate ven
turũ, vt iudicaret ac pateret, ſuaq; paſſione redimeret mundũ. Iudæos q̃q; tunc excęcandos
ac relinquẽdos,& gẽtes credituras eſſe in ipſum: ad q̃ oĩa cõprobãda, introductæ ſunt alibi
authoritates prophetarũ & legis copioſiſſime. Idcirco per ſtellã hoc loco intelligendus eſt
Apo. 22. Chriſtus rex cæleſtis, oñi ſapientia ſanctitateq; plenus, q in Apoc. teſtatur: Ego ſum radix
& genus Dauid, ſtella ſplẽdida & matutina. Per virgã vero cõſurgentẽ de Iſrael, intelligitur
Pſal. 44. & 2. idẽ Chriſtus, iudex & princeps populi Chriſtiani, ſeu regia eius poteſtas vel euangelica lex.
Vnde habetur in pſalmis: Virga directionis, virga regni tui. Item q̃: Reges eos in virga ferrea. Poteſt rurſus per virgã intelligi ſacratiſſima virgo Chriſtifera, de qua loquitur Eſaias:
Eſaiæ 11. Egredietur virga de radice Ieſſe,& percutiet duces Moab. i. Moabitas, eorum q̃ principes
corriget virga ſeu diſciplina euangelicæ legis, conuertendo eos ad fidẽ. Vnde Eſaias teſta-
Ibidem. tus eſt: Percutiet terrã virga oris ſui. Vaſtabit q̃ omnes filios Seth. i. totũ genus humanũ, ſeu
quoſdã ex oñi genere, ſtatu, gradu q̃ hominũ ſalubriter mortificabit,& iugo ſuæ legis ſub-
Matt. 7. iiciet, ita q per arctã viam incedẽt ſalutis. Hinc Pſalmiſta locut⁹ eſt Chriſto: Accingere gla
Pſal. 44. dio tuo ſup femur tuũ potẽtiſſime, ſagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent in corda inimi-
corũ regis. Iſta eſt ſalubris vaſtatio, de q̃ dñs p Eſaiã ꝓdixit: Volabũt in humeros Philiſtiim,
Eſaiæ 11. ſimul deprædabunt filios orientis. Et ipſe dñs in Euãgelio Ioannis: Qui amat aĩam ſuã, per-
Ioann. 12. det eam. ¶Circa hũc paſſum loquitur Origenes,& habetur in Gloſſa: Iſte eſt Seth fili⁹ Adę, à
Origen. quo, videlicet Seth, deſcendit oñe genus humanũ. Qui em̃ de Cain nati ſunt, diluuio perie
runt. Hinc & Lyra hic ſcribit de Seth: Egreſſi ſunt oẽs populi, qñ Abel mortuus eſt ſine fi-
Geneſ. 7. liis,& filij Cain fuerũt deleti diluuio. Sed his obnci poteſt, q̃ q̃uis ſcriptura in ſpeciali nõ exprimit, niſi hos tres filios Adæ, certũ eſt tamẽ q Adã habuit alios q̃ plures filios, de quibus
nati ſunt ĩnumerabiles hoies. Vnde ſcriptũ eſt: Facti ſunt dies Adã poſtq̃ genuit Seth, octin
genti anni, genuitq; filios & filias. Sed iſtud videt poſſe ſolui p hoc q̃d in Scholaſt. fertur hi-
Gen. 4.5 ſtoria: De Seth totũ genus humanũ eſt, de quo Seth fuit Noe. Itaq; q poſt diluuiũ extiterũt,
nati ſunt de Seth, inquantũ, pdierũt ex filiis Noe nati de Seth. Nihilo min⁹ añ diluuiũ fuerũt
multi, q neq; de Seth, neq; de Cain exorti ſunt. Et erit Idumæa poſſeſſio eius, qñ gens illa
fuit per euangelicæ legis ꝓdicationem Chriſto ſubiecta. Hæreditas Seir cedet inimicis ſuis.
Pſal. 44. Apoſtoli ex Iudæis nati, conſtituti ſunt principes ſuper oẽm terrã, populus aũt Seir Iudæos
reputauit hoſtes & aduerſarios ſuos. Dũ ergo in Chriſti & apoſtolorũ ditionẽ redacti ſunt,
ceſſerũt in hæreditatẽ inimicis ſuis, nõ q Chriſtus & apoſtoli fuerint inimici illo⁹, ſed qñ

illi

illi erãt æmuli Iudæo⁹. ideo pater in Pſalmo ait Chro: Poſtula à me,& dabo tibi gẽtes hęre- Pſalm. 2.
ditatẽ tuã. Iſrael vero fortiter aget, qm̃ Chſs & eius diſcipuli ex Iudaiſmo cõuerſi, oẽm orbẽ Eſaiæ 11.
terra⁹ cõuerterũt ad dñm. Hinc ſcriptũ eſt in Eſaia: Idumęa & Moab ꝓceptũ man⁹ eorum,
& filij Ammon obediẽtes erũt. De hac vaſtatione, poſſeſſione, cõuerſione & fortitudine Iſ-
rael, multa ſunt ſcripta in Michęa, vbi inter cætera legit: Stabit & paſcet in fortitudine dñi, Michę. 6
& cõuertent̃, qa nũc magnificabit vſq; ad terminos terræ, & ſuſcitabim⁹ ſup eũ 7. paſtores
& 8. primates hoies, & paſcẽt terrã Aſſur in gladio,& terrã Nemroth in lãceis eius. Et erunt
reliquiæ Iacob in gẽtibus quaſi leo,& quaſi leænа: De Iacob erit q dominet. i. Chſs oĩm dña- Dani. 7.
tor, erit ex ſemine Iacob ſecundũ carnẽ, de q̃ legitur in Daniele, q̃ antiquus dierũ, videlicet
pater æternus, dedit ei poteſtatẽ & honorẽ & regnũ,& oẽs populi, tribus & linguæ ipſi ſer-
uient. Vnde p̃dixit Pſalmiſta: Reminiſcent & conuertentur ad dñm vniuerſi fines terræ. Et Pſal. 21.
perdat reliquias ciuitatis. Oẽs em̃ q non credũt in Chriſtũ, condẽnantur ab ipſo, q ſunt reli Marc. 16.
quiæ ciuitatis Babylonis & eccleſiæ malignãtis,& filij huius ſeculi nequã. Hæc Balaã iſte ꝓ
phetauit de Chro. Quidã aũt per ſtellã, intelligũt ſtellã q̃ Magis apparuit, q̃ orta eſt ex la- Matt. 2.
cob. i. ad deſignandã natiuitatẽ Chriſti ex Iacob ꝓgeniti. Propter q̃d loquitur Origenes, q̃ Origen.
ſtella illa fuit indiciũ deitatis Chri, & q̃ de deitate Chri. i. Chro Deo dicitur, Orietur ſtella
ex Iacob: de humanitate vero, Exurget homo ex Iſrael. ¶Cõſequẽter deſcribitur q̃liter Ba-
laã ꝓphetauit de aliis gẽtibus. [Cum q̃ vidiſſet Amalech,]Vnde elicitur q̃ aliq̃ principales ex
Amalechitis cõfluxerũt ad Balac, vel p cõſilio acquirẽdo, vel pro ſubſidio exhibẽdo. [aſſu-
mẽs parabolã, ait: Principiũ gentiũ Amalech.]Hoc ſecundũ q̃ſdam ad literã ſtare nõ poteſt,
qm̃ Amalech nõ fuerat ante cęteras gẽtes vniuerſas: ſed diabolus deſignatus per ipſum, fuit
principiũ gentiũ incredulaꝝ, qñ ex cultoribus Dei fecit idololatras vel iniq̃s. Alij vero expo-
nunt ad literã, q̃ Amalech fuit principiũ gẽtium cõtra filios Iſrael pugnantiũ, qa dum egreſ Exo. 17.
ſi fuiſſent Aegyptũ, primo ab Amalechitis ſunt impugnati, vt dictũ eſt in Exodo. [cuius ex-
trema perdẽtur].i. poſteri populi Amalech à filiis Iſrael occidẽtur, q̃d factũ eſt ꝓ Saul & po-
pulũ eius, qñ ꝓ Samuelẽ locutus eſt dñs: Recẽſui q̃ Amalech fecit filiis Iſrael, quando egreſſi
ſunt de Aegypto, vt in 1. libro Regũ ſcribitur. Vel dicitur Amalech principiũ gentiũ, ꝓpter 1. Re. 15.
multitudinẽ populi nati ex ipſo Amalech filio Eliphat, primogeniti ipſius Eſau, vt legitur Gene. 36.
in Geneſi. [Vidit q̃q; Cinẽũ,] ꝓ Cineũ quãdoq; intelligitur certa pſona, q̃ alio noĩe dicta eſt
Obab, qui (vt probabili⁹ dicitur) fuit filius Iethro, qui vocatus eſt etiã Raguel. ſed nunc p Ci Nũc. 10.
neũ accipitur certa progenies nata de terra Madian ex ſemine Iethro. [& aſſumpta para- Exo. 2.
bolã, ait: Robuſtũ eſt quidẽ habitaculũ tuum]. i. in regione aut vrbe forti ſeu in domibus fir
mis moraris. [ſed ſi in petra poſueris nidũ tuum].i. q̃uis in ædibus ſaxeis ſeu petroſis habita-
tionẽ feceris tibi, [& fueris electus de ſtirpe Cin].i. dato q̃ elegãtioribus natis ex ſemine viri
Cin noĩe, à q̃ Cinei ſunt appellati, [q̃ diu poteris pmanere:]q. d. Nõ pmanebit poſteritas tua
tã diu vt putas. [Aſſur em̃ capiet te].i. rex & populus Aſſyrio⁹ capiet te, q̃d aliq dicunt im- 4. Re. 17.
pletum, quãdo ſub Oſee rege Iſrael captæ ſunt 10. tribus Iſrael ac trãslatæ, cum quib⁹ Cinei
tunc prope ipſas tribus manẽtes, ſunt capti, q̃d & ante cõtingere potuit. [Aſſumpta q̃q; para-
bola, ite⁹ locutus eſt: Heu q̃s victurus eſt quãdo iſta faciet Deus?]Iſtud dupliciter poteſt ex-
poni. Primo, vt exclamatio iſta ad ꝓcedẽtia referatur, tanq̃ dicat, O quis viuet,& heu q̃ ego
non viuã tunc, quãdo implebũtur ea q̃ dixi, Orietur ſtella ex Iacob, & cõſurget homo de Iſ-
rael, q̃ idololatriã deſtruet,& gẽtes ſuæ ſubiiciet legi. q. d. Beati q viuent tunc, & viderint ea
viſione fideli, ſecundũ q̃d Chriſt⁹ ait diſcipulis: Beati oculi qui vidẽt q̃ vos videtis: dico em̃ Lucę 10.
vobis, q̃ multi reges & ꝓphetę voluerũt ea videre,& nõ viderunt. Secundo, exclamatio iſta
refertur ad ſubſequẽtia, ad inſinuãdum q̃ illa fierẽt circa primum Chri aduẽtum, inſtãte in-
carnatione filij Dei. Nã ſubditur: [venient in trieribus de Italia].i. Romani & Italici venient
per aquas in nauibus 5. ordines remo⁹ habentibus, [ſuperabunt Aſſyrios, vaſtabunt q̃ He-
bræos.]Hoc factũ eſt quãdo Romani cœperũt obtinere monarchiã & vndiq̃ ꝓualere. Cũq̃
Iulius vaſtaſſet occidentẽ, atq̃ Põpeius orientẽ, idem Põpeius intrauit Hieruſalẽ, grauiter q̃ Ioſe. li. 7.
oppreſſit Iudæos, ſicut in Chronicis legitur,& Ioſephus refert. Iulio aũt ſucceſſit in impe- bel. iud.
rio Octauianus, ſub cuius imperio incarnatus & natus eſt mundi ſaluator, [& ad extremum cap. 13.
etiã ipſi peribunt.]Iudæi increduli putant imperium Romano⁹ per ſuum Meſſiã penitus 14. 15. 16.
deſtruẽdum,& ve⁹ eſt q̃ Antichriſtus potiſſimum deſtruet illud ad modicũ tẽpus. Interim & 17.
tamẽ nõ deficiet nec ceſſabit in toto. Veruntamẽ à tẽpore q̃ monarchiã obtinuerunt, ſtatim Oroſius.
cœperunt cõtra ſe inuicẽ dimicare,& ſicut refert Oroſius & Aug. in libro de Ciui. Dei, gra- Auguſt.
uius dilaniauerunt & vaſtauerunt ſe mutuo, q̃ antea erant ab extraneis deuaſtati, q̃d etiã in
viſione quã Daniel regi Babylonis expoſuit, euidẽter eſt prænunciatum. Ibi nanq̃ fertur de Dani. 2.
quarto fortiſſimo regno, videlicet imperio Romano⁹: Regnum quartũ erit velut ferrum:
quõ ferrũ cõminuit & domat oĩa, ſic cõminuet & cõteret oĩa hęc, vtpote cętera regna. Por-
ro quia vidiſti pedum & digito⁹ partẽ teſteã ſiguli,& partẽ ferreã, regnum diuiſum erit: &

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex parte erit solidũ, & ex parte debile. Cõmiscebunt quidẽ humano semine, sed nõ adhærebũt sibi, sicut ferrũ non potest misceri testæ. Deniq; instãte Antichristi aduẽtu, fiet discessio ꝓcipua ab vtroq; imperio, pura papali & imperiali. Occiso aũt Antichristo, pene vniuersus orbis cõuertet ad Christũ, & idololatria ꝓprius cessabit, atq; Romanũ imperiũ erit plenũ, sed modico tẽpore hoc durabit, qa secũdus Chri instabit aduẽtus ad vniuersale iudicũ. His demũ q̃ dicta sunt de Chro, Percutiet duces Moab, vastabitq; oẽs filios Seth, manifeste consonat q̃d Daniel de regno Chri inducit: In diebus illoꝝ regnorũ suscitabit Deꝰ cæli regnum, quod in æternũ non dissipabitur, & regnũ eius populo alteri nõ tradetur. Cõminuet & consumet vniuersa regna hæc, & ipsum stabit in æternũ, secundũ quod vidisti q̃ de mõte abscissus est lapis sine manibus. Et cõminuet testã & ferrũ & æs & argentũ & aurũ, quæ oĩa super Danielẽ exposita sunt diffuse. Et quantũ ad hęc, aliq̃ modo posset saluari, q̃d in Scholastica historia ex Iosepho allegat hoc modo: Dicit Iosephus ipsum Balaã prophetasse, adhuc totũ orbẽ eoꝝ, videlicet Hebræoꝝ, futurũ Romanorũ habitaculũ, etiã insulas in æternũ, & cum pars prophetiæ sit expleta, reliquũ ꝓ certo implendũ est. Hæc ibi. [Surrexitq; Balaã] positq̃ ista sedẽdo locutus est, vel potius postea. Nã ꝑdicta & forsitan multo plura videt stando locutus, iuxta ꝓphana Balac altaria. [& reuersus est]. i. cœpit reuerti [in locũ suum.]tũ (vt infrà habebitur) in via ad Balac seu Madianitas regressus est. [Balac q̃q; via qua venerat, redijt.]

Dani. 2.

Ioſ. li. 4. ant. Iud. cap. 5.

Nũe. 25.

Deduxerat quippe cũ principibus suis ipsum Balaam vsq; ad terminos Madiã, prout in exordio expositionis sequentis tangetur capituli.

¶ Expositio spiritalis eiusdem cap. XXIIII. Artic. XL.

Iob 21.

BAlaã recte figurat eos, q animo obstinato renuũt cõuerti ad dñm, & quasi de industria ab ipso recedũt, iuxta illud in Iob: Dixerũt Deo, recede à nobis, scientiã viarũ tuarũ nolumus. Siquidẽ impius Balaã vitans angeli sancti occursum, maluit sibi occurrere dæmonẽ, sibi apparere assuetũ. Sic quidã vitant accedere eos, à quibus se æstimant corripiendos atq; salubriter informãdos, cupiũtq; sibi occurrere dæmonẽ. i. consultorẽ socium q̃q; pestiferum & quidqd suggerit inimicus salutis, mox amplectiunt. Verũtamẽ sicut ipsum Balaam cohibuit angelus sanctus à vitijs multis, sic angeli sancti hominũ custodes fidelissimi, retrahunt sibi cõmissos, quantũlibet prauos, à multis excessibus. Dirigẽs Balaã contra desertũ vultum suũ, vidit Israel in desertis cõmorantẽ. Sic interdũ contingit q̃ aliqui literati, sed mẽte carnales & mũdani, considerãt vitã sanctoꝝ eremitarũ, regularemq; obseruantiã religiosorũ, ex qbus cõpunguntur ad horã, & huiuscemodi appetunt vel potius laudãt vitã: attñ pondere vitioso; pressi affectuũ, nõ sequunt instinctũ angelicũ nec diuinũ, nec admonitionem fraternã, immo nec cõscientiæ suæ dictamẽ, quibus informis sciẽtia intolerabilius parit iudiciũ, quoꝝ vnusquisq; dicere potest: Dixit homo cuius obturatus est oculus, dixit auditor sermonũ Dei, qui visionẽ oĩpotentis intuitus est. Qui cadit, & sic aperiunt oculi eius. Talis quippe, mẽtis oculũ habet vitijs & passionibꝰ obscuratũ, nihilo minꝰ audiuit sermones Dei, nec implet, cui Iacobus ait apostolus: Si quis auditor est verbi Dei, & nõ factor, hic cõparabit uiro cõsideranti vultũ natiuitatis suæ in speculo: cõsiderauit cñ se, & abñt, & statim oblitus est qualis fuit. Ideo rursus hortat: Estote factores legis, & nõ auditores tantũ, fallẽtes vosmetipsos. Talis q̃q; visionẽ oĩpotentis intuetur, dũ ea quæ in veteri testamẽto de Christo & euangelica lege sunt ꝑdicta, intelligit vel audit exponi, siue dum specialẽ aliquã de Deo notitiã suscipit. Quo cadẽte in culpã, aperiunt oculi cõscientiæ eius: qa post culpæ perpetrationem habet interdũ grauẽ remorsum, nisi forte adeo sit puersus, vt glorietur malo cõmisso, & suũ iactans peccatũ, prędicet illud vt Sodoma. Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, tentoria tua Israel! Per Iacob designãt fideles actiui, & qui cõtra vitia ꝓliant, eaq; vincũt. Horum tabernacula sunt status & cõgregationes incipientiũ ac proficiẽtium, atq; eoꝝ qui exterioribus misericordiæ operibus sunt intẽti, in quibꝰ est decor gratiæ, & pulchritudo virtutum, ac multiplex ordo. Porro tẽtoria Israel sunt cõgregationes contẽplatiuoꝝ, status perfectorũ, gradusq; ꝓlatorũ, qui vacant & vident q̃ suauis est dñs, & dicere possunt: Oculi mei semp ad dñm aut qui spũales misericordiæ actus exercent, alios q; efficaciter regunt. Rursus tentoria Israel, sunt religiosa cœnobia, cellæ solitariorũ, recluſoria electorũ, in quibus oĩbus est ineffabilis pulchritudo interior: & ipsa vniuersalis ecclesia militãs, est pulcherrime ordinata, decentissime quoq; distincta, & ineffabili modo ornata intus & extrà, sed potissimum intrà ꝓ gr̃am, virtutes, dona, fructus, & beatitudines, & per multiplicẽ oĩm hoꝝ gradũ & ordinẽ: deinde ꝓ dona multiformia gr̃arũ gratis dat̃arũ, ꝓ ecclesiasticas & spũales psonas, per varias religiones, ꝓ principatus & ꝓlationes. Vt valles nemorosæ, ꝓ quas corda humiliũ plena fructu virtutũ signant. Vt horti irrigui, per q̃s exprimunt proficiẽtes, q desuper irrigantur assidue. Vt tabernacula quæ fixit Deus, per q̃ mentes stabilitæ in Deo accipiunt. Quasi cedri, per q̃s contẽplatiui & perfecti, ꝑsertim ꝓlati, significant. Fluet aqua de situla eiꝰ. i. ex ore doctorũ & ꝑdicatorũ fideliũ ꝓcedit copiosa ac salutaris doctrina, ex qua multi spiritaliter recreant

Nũe. 22.

Iacob. 1.

Ibidem.

Esaiæ 3.

Psal. 33. 1. Petri 2 Psal. 24.

recreant atq; gignunt, dũ iniq cõuertunt ad fontẽ totiꝰ salutis. Tollet ꝓpter Agag rex eius. Hoc ipsum, dũ plati aut principes Chriani reprobant à Deo, eo q; iniqs & potẽtibus seculi ꝓsecutoribꝰ & tyrãnis, aut alijs vitiosis hoĩbus nõ resistunt, vt obligant, increpãdo, prædicando, orãdo, seu modis alijs renitẽdo: sed ꝓmittũt mala increscere, iustos opprimi, ecclesiã deuastari. Deus eduxit illũ de Aegypto. Chris nanq; trãstulit nos de potestate tenebraꝝ in regnũ suæ ecclesiæ, in locũ religiosum, in pœnitẽtiæ statũ, in admirabile lumẽ suũ. Cuius fortitudo est sicut rhinocerotis: qa quẽ nullus vnq̃ capere aut cõpræhendere quiuit, mũdissimæ & incõparabilis sanctimoniæ virgo, sua humilitate, charitate, decore in se traxit, cõcepit & peperit, lactauit & maternaliter cõrectauit, imo & subditũ habuit sibi ac cõmorãtẽ. Deuorabũt gẽtes hostes illius. Populꝰ Chrianus Deo pfecte obediẽs, aduersarijs suis corporaliter ac spiritaliter vbertim ꝓualuit, & vbiq; terraꝝ diffusus est, tãq; incõparabilibꝰ donis supernaturalibꝰ fuit repletus, vt ei dignissime dicat: Qui bñdixerit tibi, erit bñdictus: & q maledixerit tibi, in maledictionibꝰ reputabit. [Videbo eũ, sed nõ modo.]Videbimꝰ plane Deũ deoꝝ in Siõ triũphãte ecclesia clare ꝓ speciẽ, & ỹediate facie ad faciẽ, q̃d in ꝑsenti nõ cõcedit vita. Principiũ gẽtiũ Amalech &c. ꝓ Amalech q interpretat ablingẽs, designant auari, q ingiter lãbunt terrena, & q̃si ablingẽdo alioꝝ cupiũt bona. Idcirco ꝑdent eoꝝ extrema, qm̃ qcqd supflue colligũt, vna hora in fine amittẽt, quẽadmodũ S. Iob loquit: Diues cũ dormierit, nihil secũ auferet: appręhẽdet eũ q̃si aqua inopia. Et Psalmista: Nihil, inq̃t, inuenerũt oes viri diuitiaꝝ in manibꝰ suis. Vidẽs q̃q; Cineũ. Per Cineũ intelligũtur potẽtes & nobiles huius mũdi, in qbus elatio atq; ꝑsumptio, potẽtiæ diuitijsq; frequẽter iungũtur. Hi tales quantũlibet terrenis opibꝰ, potestate clientũ, fortitudine munitionũ armauerint se, nil ꝓderit eis, qa subito vna hora veniet hora iudicij eoꝝ, qua potẽtes potẽter torm̃ẽta patiẽtur, & ignobiles esse cernent, quicũq; Dei contẽpserũt ꝑcepta, hoc est, q nõ curauerũt nec fategerunt obedire ꝓprio creatori. Deniq; tales sæpe à sibi similibus & potẽtioribꝰ in hac vita deficiuntur, qa & vnus reprobus multoties est instrumentũ diuinæ iustitiæ ad puniendũ peccata alteriꝰ, sicut ꝓ Persas & Medos puniuit impietates Assyrioꝝ & Chaldæoꝝ, ꝓ Græcos aũt puniuit Persas & Medos, per Romanos vero deiecit Græcos ac cæteras nationes. Idcirco per Esaiam ait ad regem Assyriorum: Væ Assur, virga furoris mei & baculus ipse est.

Iob 27. Psalm. 7.

Sapiẽ. 6.

Dani. 5.

Esaiæ 10.

¶ Expositio literalis cap. XXV. Morabatur aũt Israel eo tẽpore. Artic. XLI.

EFfectus iniquissimæ suggestionis reprobi Balaã, hoc loco describitur. [Morabatur aũt Israel eo tẽpore]q̃ fiebat q̃ in ꝑcedenti scribunt cap. [in Sethim]. i. in loco deserti sic appellato arborib⁹ cõsito, q & cõtra solis valebat ardorẽ. [& fornicatus est populus] Israel [cũ filiabus Moab.] Qualiter factũ sit istud, Moses breuitati studẽs, in quibusdã historijs hoc loco nõ exprimit, sed infrà ait: Cur fœminas reseruastis? Nõne isti sunt q decꝑerũt filios Israel ad suggestionẽ Balaã, & ꝓuaricari vos fecerũt sup peccato Phogor, vnde & percussus est populus? De hac re in multis scripturæ locis fit mẽtio. Nã & in Apocal. istud apertius legitur: Balaã docebat Balac mittere scandalũ corã filijs Israel edere & fornicari. Iudas q̃q; apostolus in sua canonica scripsit: Væ illis q errore Balaam, mercede effusi sunt. Deniq; per Micheã loquit dñs: Populus meus, memẽto quæso qd cogitauerit contra te Balac rex Moab, & qd ei responderit Balaã. sed & in libro Iosue legitur: Surrexit Balac filius Sephor, & pugnauit cõtra Israelẽ. Misitq; & vocauit Balaã vt malediceret vobis, & ego nolui audire eũ, & liberaui vos de manu eius. Verũtamẽ Moses nõ scribit ꝙ Balac pugnauit contra filios Israel saltẽ manu armata. Hieronymus vero dicit, ꝙ perduxit exercitũ contra Hebræos. Vnde elicit, ꝙ ad pugnandũ se præparauit. Itaq; sicut & in Scholastica fertur historia: Cum Balaam in finibus Madian valediceret Balac & principibus eius, cõsuluit vt mitterẽt virgines nobiles, pulchras, ornatas, quaꝝ specie filij Israel, ad carnalia proni, accẽderentur. Cũq; cum encẽnijs seu mercibus circa tentoria Israel cõueniissent, inuitarentq; Israelitas ad sui accessum & emptionẽ, deinde ad cõmixtionẽ, inflãmatis vero filijs Israel non acquieſcerent ad copulã fœdam, nisi prius de sacrificijs deoꝝ earũ comederent, ac idola adorarent: q̃d totum sic factũ est, idq; cõsuluit Balaam, quatenus Deo Israelitis irato, deuincerent. Deo nãq; eis, inquit, ꝓpitio, nec bella, nec pestis aliqua eos corrũpere poterit. Hinc itaq; dicitur: Fornicatus est populus cũ filiabus Moab, [quæ vocauerunt eos] ſ. filios Israel, [ad sacrificia sua. At illi] concupiscẽtia victi, [comederũt] idolothyta, [& adorauerũt deos earum.] Forte adorauerũt deos, nõ ꝙ putauerũt deos illos esse colendos, sed ne obscœnis carerent delicijs, sicut & Salomõ, ne suas cõtristaret delicias. Sed quõ dicuntur hic fornicati cum filiabus Moabitarum, cum infrà legantur peccasse cum filiabus Madianitarũ? Respõdetur, ꝙ cum vtrisq; transgressi sunt. Vnde magister in historijs ait, ꝙ de Madianitis puellis missæ sunt plures, & de Moabitis virginibus paucæ, quia naturaliter sunt deformes. [Initiatusq; est Israel Beelphegor]. i. populus Israel pro parte consecratus est idolo Madianitarum sic dicto, quia videlicet populus ille tã ꝑcliuis ad scelera, seipsum applicuit veneration idoli huius. [Et iratus

Nũe. 24. Nũe. 31. Apoc. 2. Michę. 2 Iosue 24 Hieron.

3. Re. 11. Nũe. 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus dñs, ait ad Mosen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem].i. versus orientem, vel mane sole assendẽte. [in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israel.] Hoc aliqui sic exponunt, ꝙ principes iussi sunt crucifigi, eo ꝙ vnusquisq; eorum plebem sibi subiectam à fornicatione illa carnali cũ puellis, & spirituali cum idolis atq; dæmonibus, non compescuerunt, sed huic expositioni videtur obuiare quod subditur. [Dixitq; Moses ad iudices Israel: Occidat vnusquisq; proximos suos qui initiati sunt Beelphegor.] Iudices enim principes erant, & econuerso. si ergo Moses cõmisit iudicibus occidere idololatras, ipsi non erant affigendi patibulo. Insuper, si per suspensionẽ principum fuit ira Dei auertenda à populo, quid necesse fuit iubere principibus vt occiderent cæteros reos? Hinc quidã per principes intelligunt authores seu principales factores idololatriæ huius. Aliqui vero exponunt sic: Tolle principes. i. accipe eos tecum, ad dijudicandum puniendumq; idololatras. Sed his obuiare videtur translatio LXX. quæ habet Accipe duces populi, & *ostenta eos dño contra solem, vbi Aquila transtulit, Confige eos. Hinc Origenes & Augusti. Glossa, multiq; alij referunt pœnã illam ad principes, eo ꝙ populum non prohibuerunt aut corripuerũt. Nam principes aderant sibi cõmissis. Sed tunc quæstio oritur, an iussio ista de suspensione principum, fuit impleta. si sic, cur non est scriptũ? si non, vbi obedientia Mosis? De hoc Augustinus sic scribit: Mirum ꝙ scriptura non narrat, an hoc fuit ex præcepto Dei impletũ, quod contemni potuisse non video, aut contemptũ impune cõtemni. Si aũt factum est & tacitum, cur ex eo ꝙ Phinees transfixit fornicãtes, scriptura dicit dñm esse placatum, & plagam cessasse, quasi crucifixis ducibus, sicut præceperat dñs, indignatio eius perseuerans, adhuc alio modo videretur placanda, cũ th dixisset irã suã ab Israel auertendã ducibus crucifixis? & si hoc ita factũ est, quid necesse fuit, vt Phinees ad placandum dñm, fornicantes transfoderet, scriptura q; perhiberet hoc modo dñm esse placatũ? Deinde Augustinus soluit, dicẽdo: Nisi forte intelligamus, cum illud quod præceperat dñs de ducibus suspendendis, Moses implere disponeret, voluisse etiam Mosen secundum legem punire illa flagitia, ita vt iuberet vnumquemq; interficere proximum suum dijs alienis consecratũ, & inter hæc Phinees perfoderit fornicantes: sicq; ira Dei placata, non fuisse opus duces suspendi. Hæc Augusti. Insup dici potest, ꝙ diuersus ibi fuit principum & iudicum ordo, qm̃ aliqui erant tribuni, aliqui cẽturiones, quidam quinquagenarij: ideo non oportet p principes & iudices sumi eosdem. [Et ecce vnus de filijs Israel] s. Zãbri dux & princeps in tribu Simeonis, [intrauit corã fratribus suis ad scortũ]. i. Madianitidẽ meretricem, quæ fuit filia Sue nobilissimi principis Madianitæ, quæ tñ non fuit antea meretrix, sed virgo puella, attñ facta est meretrix, coeundo nefarie cum principe illo, qui th secundum Iosephum duxit eam vxorem, sed non erat verũ connubiũ, quia lege prohibitum, & fuit dispar cultus. [vidente Mose & omi turba filiorum Israel,] Quo patet, ꝙ vir ille fuit totus excæcatus, rebellis, inuerecundus & libidinosus. [qui flebant ante fores tabernaculi.] Flebãt autẽ ex cõpassione, quia timebant viro tam impio periculũ imminere. Flebãt quoq; propter aliorũ excessus, & quia timebant iram Dei populo superuenturã. [Quod cũ vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & accepto pugione]. i. paruo gladio bis acuto, [ingressus est post virũ Israelitã in lupanar, & perfodit ambos coeuntes in locis genitalibus:] vt per quæ peccabant, punirenturi & vbi abundabat voluptas, abundaret & pœna. [Cessauitq; plaga à filijs Israel] i. vltrà non durauit, nec amplius desæuit in plebe. [& occisi sunt viginti quatuor millia hominum.] Sed qualiter seu à quibus & qua morte, scriptura non exprimit, vt aliqui dicunt, ꝙd non videtur idonee dictũ, cum in isto cap. habitũ sit: Dixit Moses ad iudices Israel: Occidat vnusquisq; proximos suos. sicq; Mose præcipiente, à filijs Israel videtur gladio interfecti. Veruntamẽ in Scholast. historia legit: Occisi sunt forte à dño per plagã aliquã præcedentẽ, q tũc cessauit. Iosephus vero sentire videt, ꝙ plurimi iuuenes ex Israel, exẽplo & zelo Phinees inflãmati, percusserũt multa millia populi, alios aũt pestilentia esse percussos. Deniq; istã historiã Iosephus plenius recitat, dicẽs, ꝙ Zambri duxit fœminã illã in cõiugẽ, & ea iubẽte, omisit Deo sacrificare. Propter ꝙd increpatus in generali à Mose, respõdit se alienigenã duxisse, deosq; colere, nec curare de tyrãnicis Mosis legibus, quib⁹ sub figmento legis ac Dei grauius premeret populum, auferendo ei libertatem viuendi, q̃ pressus ab Aegyptijs erat. Obiecitq; Mosi, ꝙ & ipse alienigenam duxerat. sicq; cum elatione discessit, & iuit ad fœminam, admirantibus cũctis ꝙ nõ fuit subito mortuus. [Dixitq; dñs ad Mosen: Phinees filius Eleazari auertit irã meã à filijs Israel]. i. iustitiæ meæ suo merito satisfecit p populo reo nondũ occiso. [qa zelo meo]. i. zelo iustitiæ mihi accepto, & feruido charitatis meæ affectu, ac desiderio mei honoris, [cõmotus est cõtra eos] q̃s ita perfodit, [vt nõ ipse deleret filios Israel in zelo meo]. i. ne egoipse zelo iustitiq meq acri⁹ punirẽ & plures occiderẽ ex fornicatorib⁹ istis, aut cõmunicãtib⁹ eis i crimine isto. ¶ Porro si Phinees ista intẽtiõe illos pfodit, sic ꝙd dictũ est, Vt nõ ipse &c. tenet causaliter, Si vero nõ intẽdit hoc, sed solũ iuste punire duos illos sic coeuntes

Iosi. li. 4. ant. Iud. cap. 5.

Ibidem.

coeuntes, tũc ꝙd dicit, Vt nõ ipse &c. tenet concomitãter. [idcirco loquere ad eũ: Ecce do ei pacẽ fœderis mei]. i. pacificã participationẽ sacerdotij, imo & pontificij post obitũ Eleazari põtificis pris sui, sicut istitui, fœdusq; inij cũ Aaron. Iã nẽpe Phinees erat sacerdos, & q̃uis secundũ legẽ debuit pri suo in põtificatu succedere, poterat tñ p mortẽ aut aliter impediri. Sed nũc ꝓpter meritum suũ certificatur, ꝙ iure illo vtet non solum ipse, sed & posteri eius. Vnde subiungit: [& erit tam ipsi q̃ semini ei⁹ pactum sacerdotij sempiternũ]. i. p omne tẽpus veteris testamẽti sacerdotio isto fungent, ꝙd th in posteris poterat p eorũ vitia impediri, sicut & factum est. [qa zelatus est p Deo suo]. i. p honore Dei cõseruando, & pro eius inhonoratiõe vindicanda, motus est sancto zelo [& expiauit]. i. remitti fecit [celus filiorũ Israel. Locutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Hostes vos sentiant Madianitæ, &] pro. i. [percutite] eos, nõ ex inuidia, sed zelo iustitiæ, & ex præcepto maiestatis diuinæ. [quia & ipsi hostiliter] hoc est, inuide & inimice [egerunt cõtra vos, & decepere insidijs]. i. versute [per idolum Phogor,] inducendo vos ad idola sua veneranda, [& per Cozbi filiam ducis Madian, sororẽ] hoc est, cognatam [suam,] inducendo vos ad libidinem per tam formosam nobilemq; puellam nõ tamen per eam solam, sed p eam præcipue, quia ex eius intuitu multi fuerant accensi. Similiter exemplo Zamri, q eam accepit, multi erãt ad similia prouocati. [quæ percussa est in die plagæ,] hoc est, pfossa in die q̃ Phinees eam iuste occidit, qñ & prefata vigintiquatuor millia sunt pcussa. [pro sacrilegio Phogor.] hoc est, propter sacrilegam adoratiõem Beelphegor. Nam & si propter corporalẽ fornicatiõem plagati sunt, magis tamen ꝓpter idololatriã. Ex hoc aũt, ꝙ Madianitæ miserunt tam illustrem puellam, constat ꝙ maxime cupiebant filiorũ Israel deceptionem. ¶ Quæritur, cur dominus nõ iussit simili modo Moabitas occidi, quia & ipsi filias suas miserunt ad eadem crimina perpetranda. Ad ꝙd iuxta prætacta poterit responderi ꝙ paucæ erant missæ à Moabitis, nec illæ tantum inflammauerunt filios Israel vt fœminæ Madianitæ. Vel propter merita sancti Loth Deus pepercit posteris eius, propter q̃ etiam prohibuit filios Israel ab impugnatione Moabitarum. ¶ Præterea aliqui opinantur, quòd Deus per verba præfata mandauit occidi fœminas quæ deceperunt filios Israel, sicut occisi fuerunt qui peccauerunt cum illis.

Ex. 4. 38.

Deut. 2.

¶ De morali eiusdem capituli vicesimiquinti intellectu. Art. XLII.

Sicut præhabitum est, Sethim erat locus amœnus arboribus plenus. Dum itaq; Israel, id est, populus Christianus, aut etiã clerus incipit delicioſa quærere loca, & carnali repausationi dat locum, mox à spũali relaxat custodia hois interioris, incipitq; tentari concupiscentijs carnis, & vel cõsentiendo, aut turpiter imaginando, aut in ipsis imaginatiõibus delectando, vel in actum ꝓducendo fornicat cũ filiab⁹ Moab. i. cũ fœminis impudicis, aut puellis ornatis: q̃ q̃ntum ad impudicitiã suã supfluumq; ornatũ, ex diabolo sunt, qui iniq̃rum est pf, sicut ait saluator: Vos ex pre diabolo estis. Moab aũt iterpretat ex patre, ideo filiæ Moab sunt, q̃ curioso ornatu pompaticove vestitu, verbis, incessu, signis, nutibus, amplexu aut osculis, quẽpiã ad incontinentiã excitãt. Nec minus, imo plus filij Moab sunt, & impij Moabitæ, quicũq; aliq̃ modo prætacto fœminas aut puellas naturaliter fragiles trahũt, aut trahere optãt seu moliunt ad actum obscœnum. ¶ Præterea, p Moabitas & Madianitas, q filias suas miserunt ornatas ad filios Israel decipiẽdos, recte designant diaboli, q̃q; suggestione mulieres faciunt talia, vel etiã carnales parẽtes, qui filias suas non bene informãt, supflue ornãt, pompatice vestiũt, ad choreas siue spectacula dirigũt, vel ire pmittũt. Quę vocauerũt eos ad sacrificia sua. Sacrificiũ Deo spũs contribulat⁹, sacrificium Dei laus deuota, oratio feruida. Sacrificiũ salutare, attẽdere in mãdatis: sacrificium sacrificiorũ, Eucharistię sacramẽtum. Quæ ergo sunt sacrificia diabolica, siue inanium hoim, q̃ diabolo offerunt, nisi spũs vitioſe delectãs, carmina seculi, procatio fallax, trãsgressio pceptorũ? Ad hęc sacrificia pfatę filiæ Moab vocãt viros & iuuenes, videlicet ad choreas, ad cõfabulatiões carnales, ad deducẽdũ tẽp⁹ infructuoſe, ad concupiscẽdum inique, ad agendũ prauissime, imo frequẽter viri & iuuenes vicioſi ad ista & cõsimilia ꝓuocãt mulieres & adolescẽtulas, q̃s simplicitati & instabilitati frequẽter multipliciter q̃q; illudũt. Mutuo q̃q; alliciunt se ad cultũ deorũ, & ad idola adoranda, hoc est, ad auersiões mẽtis à Deo, ad fornicationẽ spũalẽ cũ diabolo, ad inhærẽdũ creaturis magis q̃ creatori, ita ꝙ turpẽ carnem q̃si venerem colãt, & nummũ plus ament q̃ Deum, suisq; phantasmatibus fœdis in absentia obiectorũ, quasi idolis, infatuata cohæreant mẽte. Ecce ad quãta vitia traxit cõsilium nequissimi Balaã, quẽ imitant cõsiliarij mali, & copulatores ac copulatrices abominãdi. Innotescit q̃q; ex his, q̃ intẽse & piculosissime cõcupiscẽtia carnis rationẽ obtenebret, qm̃ ad idololatriã traxit Israelitas. Initiatusq; est Israel Beelphegor. Quẽadmodũ homo p virtutes & dona spũs sancti deiformis efficit, & iuxta principis Apostolorũ sacrã doctrinã, diuinæ efficit consors naturæ: ita p passiones & vitia non bestijs tantũ, sed dæmonib⁹ q̃q; assimilatur, totq; dæmonibus initiat & mancipatur, quot vitiorũ speciebus subijcit & fœdat. Si acedioſus es, si gulæ deseruis, si iracũdiæ facibus inflammaris,

Ioan. 8.

Esaię 50.

Eccl. 35.

Rom. 1.

Psal. 15.

1. Petri 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aut cõmilibus obnoxius es peccatis,scito quia spiritib⁹ malignissimis,qui de his vitijs solicitant hoies,es cõsecratus. Quo contra,vt loquit Origenes,adest vnicuiq; angelus bonus,q̃ regat & moueat, & q̃ p̃ nostris actibus corrigendis, miserationibus exposcendis, videat & exoret faciẽ dñi. Et iratus dñs,dixit ad Mosen: Tolle cunctos principes,& suspẽde eos cõtra solẽ in patibulis. Ex his primo instruimur, q̃ grauia scelera sint fornicatio & idololatria, q̃ Deus tã celeriter, tamq; terribiliter puniri mox iussit. Rursus cõstat ex istis, q̃ piculosissimũ sit p̃esse, p̃sertim in spiritualibus, quia & principes isti in tẽporalibus p̃fuerunt, iussi sunt propter subditoꝝ peccata suspẽdi. Tertio elucescit ex his, q̃ subditoꝝ pcta p̃fidentib⁹ imputent, nisi q̃ p̃sunt, ome sui officij debitũ exhibuerint sibi cõmissis, iformãdo, hortãdo, corripiẽdo, corrigẽdo, orãdo, cusodiẽdo, exẽplariterq; viuẽdo. Quis igit est q̃ appetit p̃sidere, nisi q̃ nõ metuit i man⁹ Dei viuẽtis icidere, nec p̃pẽdit, q̃ durissimũ iudicij instet platis? Ideo loqt Origenes: Nõ tm̃ p̃ suis arguunt peccatis, sed p̃ pp̃lo etiã cõpellunt principes & plati reddere rationẽ, ne forte nõ docuerint, nõ mouerint, nõ solicite arguerint eos qui primũ peccauerũt, ne cõtagio dispergeret in populos. In ipsos nãq; conuertet ira Dei, & cessabit à pp̃lo. Hæc si hoies cogitarent, principatũ nõ ambirent. Sufficit cuiq; p̃ peccatis p̃priis argui, & reddere rationẽ. Quid necesse est, p̃ peccatis populi ostẽtari ante solem, corã q̃ nihil potest absc̃di? Hæc Origenes. ¶ Aduertant hęc ambitiosi, qui cũ nõ sufficiãt custodire & regere semetipsos, ad alioꝝ adspirant ducatũ, oĩ insipiẽtia, ĩmo insania, mentis repleti, quẽad modũ in Proverbijs Salomon ꝓtestatur: Homo stultus plaudit manibus, cũ spopõderit p̃ amico suo. Item q̃s: Noli esse cũ his qui defigũt manus suas, & vades se offerũt p̃ debitis. Ecce vnus de filijs Israel intrauit corã fratribus suis ad scortũ Madianitidẽ vidente Mose & oĩ Israel. Per viꝝ illum, qui & princeps fuit in p̃genie Simeonis, intelligunt vniuersi rebelles, elati, incorrigibiles, habituati in vitijs, q̃ fine verecundia peccãt, q̃bus facta est frons meretricis, ꝓpter q̃d erubescere nolũt, sed characterẽ bestiæ gestãt in frontibus suis. Et heu modo sunt multi tales ex p̃fidentium numero, q̃bus p̃pria voluntas est lex, & potestate pro æqtate vtuntur. ¶ Porro, q̃ Phinees q illum pfodit, expressi sunt viri virtutũ, qui zelo Dei accensi sunt, qui &ſi propriã, non tm̃ creatoris, iniuriã pati queunt. Veruntm̃ non debet quis proprio capite, aut vsurpata authoritate, priuatave potestate, seipsum ingerere ad vlciscendũ Dei aut suũpsius offensam: qa nec Phinees vltus est illud piaculũ, nisi legis authoritate, & qm̃ Moses dixit iudicibus: Occidat vnusq;q; pximos suos. ¶ Posiremo, docemur ex sententia oĩpotentis, factũ illud Phinees magnifice cõmendãtis, ac multipliciter remunerãtis, q̃ acceptus sit Deo verus iustitiæ zelus, q̃ discretiõe conditi & æmulatio Dei, seu zelus diuini honoris, q̃ zelo renitit homo pro viribus suis oĩ peccato, hisq; potissime, q̃ euidẽter cõtrarianf rectitudini æqtatis: & Deũ ab vniuersis cupit ac sataqit honorari. Hunc zelũ adipisci non possumus, nisi à priuato purgemur amore, affectũ proprij commodi penitus excludentes, ita vt non simus ad nosipsos inordinate reflexi, sed in Deum directe linealiterq; reducti, constabiliti, & transformati.

¶ Elucidatio literalis capituli XXVI. Postq̃ noxioꝝ sanguis effusus est. Art. XLIII.

NVnc recitat, qualiter secũdo numeratus est totus Israeliticus populus, nõ vt numerus eius innotesceret Deo, sed ad nostrã informationẽ, vt aduertamus, q̃nta sit Deo oĩpotenti cura & prouidẽtia de plebe sua. ¶ Deniq; sicut pastor accelerat sua cõputare iumẽta & pecora, cũ q̃dã ex eis, fuerint à lupis, & forte furtim igressis, vorata siue sublata: sic dñs facta strage in populo suo ex suggestiõe dolosq; vulpis, videlicet Balaã, atq; ex infernalium instigatiõe lupoꝝ, p̃ subintroductionẽ filiaꝝ Moab ac Madian, protin⁹ iussit eas q̃ remanserãt, oues diligẽtissime numerari, vt de cætero vigilãtius custodirent. Itaq; ait: [Posq̃ noxiorũ sanguis effusus est].i. occisis 24. millib⁹ ex plebe Israel, ꝓpter idololatriã & fornicationem p̃cedẽti descriptas cap. [dixit dñs ad Mosen & Eleazaꝝ filiũ Aaron sacerdotẽ].i. pontificem. Veruntm̃ qdã exponũt istud de effusione sanguinis Madianitaꝝ, de q̃bus in fine p̃cedẽtis capituli legit, q̃ꝝ interfectio infrã recitat, dicẽtes hãc populi numerationẽ factã post Madianitaꝝ necationẽ, q̃uis ante hic describat, qm̃ in historica relatione ordo tẽporis nõ semp seruatur. [Numerate omnem summam filiorum Israel à viginti annis & suprà, per domos & cognationes suas,]id est, per tribus atq; familias [omnes qui possunt ad bella procedere.] Multa hic dici possent de causa & significatione numerationis istius, & q̃liter adiutorio principum facta sit, & vsq; ad quotum annum numerabantur, & cur fœminæ nõ computabanturt de quibus pertranseo, qm̃ in expositione superiorum sunt inducta. [Filius Phallu Eliab, huius filij Namuel & Dathan & Abiron. Isti sunt principes populi].i. inter præcipuos in tribu Ruben, & forsan in aliquibus erant officijs constituti. [qui surrexerũt contra Mosen & Aaron in seditione Chore]& in rebellione, cuius author p̃cipuus fuit Chore Leuites, Mosis consobrinus, qm̃ filij fratrum erant. [quãdo aduersus dominum rebellauerunt] quoniã resistendo Mosi & Aaron fidelibus Dei vicarijs ac ministris, opposuerunt se Deo & cõtra dñm, hoc est, contra eius p̃ceptũ p̃sumpserũt hoc agere. [& aperiens terra os suũ, deuorauit Chore, morientibus

Origen.
Bernar. Sapi. 6. Origen.
Pro. 17. Pro. 11.
Eccẽs 8. Hiere. 3. Apo. 16.
Num. 25 Ibidem. Num. 31
Num. 1.
Num. 16

rientibus plurimis, qñ cõbussit ignis ducẽtos qnquaginta viros.] Totũ istud habitũ pleniusq; expositũ est suprà. [Et factũ est grãde miraculũ, vt Chore pereunte, filij ei⁹ nõ perirẽt].i. non deuorarent à terra, nec cõsumerent ab igne. Contra hoc sic argui posset, qa ant filij eius consenserunt excessibus sui p̃is, aut nõ: si consenserũt, ergo pierunt cũ eo, cuius cõtrarium dicit hic: si nõ consenserunt, non fuit miraculũ q̃ nõ perierunt, ĩmo iniustum fuisset q̃ perissent, secũdũ q̃d Abrahã dixit ad Deũ: Nunqd pdes iustũ cũ ipio? ¶ Circa hoc scribit Lyra: Quod aut q̃le fuit istud miraculũ, non habef ex textu in speciali, sed Glossa sup Psalmum 45. dicit, qñ terra deuorauit ipsum Chore, filij eius mãserunt stãtes in aere diuina virtute, q̃uiq; terra fuit recluſa. ꝓpter q̃d in gr̃aꝝ actionẽ fecerunt Psalmum, De⁹ noster refugium & virtus. Non em̃ Dauid fecit oẽs Psalmos. Hæc Lyra. Alibi demum refert, quẽadmodum R. Salo. dicat, q̃ filij Chore primo cõsenserunt suo p̃i: sed audita Mosis exhortatiõe, pœnituerunt, q̃nq̃ Moses dixit: Recedite à tabernaculis hoĩm impioꝝ, ipsi tamẽ mãserunt cum p̃e suo in tabernaculo eius, nõ ad assistẽdũ ei in malo, sed vt suis exhortatiõib⁹ & precib⁹ auerterẽt eũ à suo p̃posito, ideo nõ fecerunt cõtra Mosis iussionẽ, sic remanẽdo. Cũq; terra apto ore deglutiret patrẽ eoꝝ, stabãt suspensi in aere vsq; ad terræ reclusionẽ: q̃ facto, totis p̃cordijs ad Deũ conuersi sunt, & plures fecerunt psalmos pulcherrimos. Hæc Lyra. Veruntñ R. Paul. his contradicit: Vbi, inq̃ens, trãslatio nostra habet, Factum est grãde miraculũ, vt Chore pereunte, filij ei⁹ non perirẽt in Hebræo habet, Facti sunt in signum, i. in miraculũ, & q̃d addit, vt Chore peunte &c. nõ est de textu. Sicq; q̃d dicit, Facti sunt in signum, refert ad ĩmediate p̃cedẽtia, s. ꝓ illi q̃ fuerunt deuorati ab ore terræ, & cõbusti ab igne egresso à dño, facti sunt in miraculum. Vñ Glossa illa Hebraica allegata, non habet fundamẽtum in litera. sim liter fundamentum certum nõ habet, ꝓ ꝓpter illud miraculum factus sit Psalmus, Deus noster refugiũ &c. Exponit em̃ & aliter. Itẽ ꝓ dicit, oẽs psalmos non esse factos à Dauid, est contra opinionem Augustini, quã credo verã. Hæc Paulus. ¶ Circa hęc dico, glossam illã hebraicã, & dictum R. Salomonis, vera esse in parte hac: habetq; glossa illa fundamẽtum in litera ista, quã tota ecclesia q̃ nõ errat, credit esse simpliciter verã, nec Hiero, in hac parte, sicut nec alibi, ab Hebraica veritate recessit. ¶ Porro, q̃d Lyra dicit de psalmo p̃facto, & ꝓ non oẽs psalmi sunt facti à Dauid, non est certum, & circa hoc sancti viri vario modo senserunt. Nam & Hieronymus protestatur, & Hebræi cõmuniter, ꝓ psalmi non sunt oẽs à Dauid facti. Ait quoq; Hieronymus: Totum plustrans psalterium, non inuenio in psalmis filioꝝ Chore aliquod terrenum aut triste, sed oĩa spiritualia sunt in eis atq; iucunda. Potius tamen credo, cũ Augustino, oẽs psalmos à Dauid factos, ꝓut in exordijs expositionis psalterij psuasiones ad hoc aliquas introduxi. [Hæ familiæ Manassæ, & numerus eaꝝ quinquagintaduo millia septingenti.] Hęc est summa filorum Manassę, de numero autem filioꝝ Ephraim, subditur: [Hæ cognationes filiorum Ephraim, quarum numerus fuit trigintaduo millia quingenti.] Istud videtur esse contra id quod in Genesi sanctus Iacob in benedictione Manassę & Ephraim dixit. Iste quidem, videlicet Manasses, erit in generationes, & multiplicabitur: sed frater eius iunior, vt pote Ephraim, maior illo erit, & semen illius crescet in gentes. Et respondendum, ꝓ populus natus ex Ephraim, communiter & pro maiore temporis parte, creditur fuisse maior, quàm populus genitus ex Manassę. Interdũ tamen potuit aliter esse. Nam & in prima populi numeratione, Ephratæi fuerunt multo plures q̃ nati ex stirpe Manassę, vt habetur suprà. In Iudicum libro quoq; legantur quadragintaduo millia ex semine Ephraim vno tempore corruisse sub Iephte. [Locutusq; est dominus ad Mosen, dicens: Istis diuidetur terra iuxta numerum vocabuloꝝ.] hoc est, suppositoꝝ [in possessiones suas].i. ad hoc vt hæreditarie eam possideant. Hinc subditur: [pluribus] hoĩbus [maiorem] terræ [partem dabis, & paucioribus minorem.] Circa q̃d ait glossa, vt s. numerosior tribus maiora terræ spatia sortiatr: quæ autem minor fuerit hoĩm numero, minora accipiat. Circa hoc magister in hist. scribit: Istud nõ est intelligendum de tribubus & familijs, sed de domibus. Terra em̃ æque diuisa, secundũ sortes data est tribubus: & q̃libet tribus sorte partes æquales dedit familijs. Familiæ vero, iuxta numeraꝝ capitum, domibus diuiserunt sine sorte minores & maiores partes. Alij quoq; dicunt, ꝓ in diuisione terræ non solum considerata est spatij magnitudo, sed & terræ fertilitas: sicq; ꝓ dicit, maiorem, intelligit vel mole, vel valore. Ex quibus patet intellectus verboꝝ sequẽtium: Ita duntaxat, vt sors terrã promissionis tribubus diuidat & familijs. Illã etem̃ sortium projectionem Deus moderabatur, secundũ q̃d Salomon loquitur: Sortes mittunf in sinum, sed à dño temperant. idcirco nõ poterat ibi quisq̃ murmurare, propter terræ participationem, quasi iniuste factã. Qualiter vero liceat sortibus vti, & qualiter nõ, dictum est sæpe. Veruntñ Moses dedit tribubus Rubẽ & Gad, ac dimidię tribui Manassę terras duoꝝ Regũ trãs Iordanẽ absq; sortibus. Dicunt q̃q; expositores sup Iosue, ꝓ ipse Iosue dedit in terra ꝓmissionis tribui Iudæ, tribui Ephraim, & dimidiæ tribui Manassę, terrã & partes absq; sortium missione. Quod qualiter intelligendum sit, ibidẽ exposui. Siquidẽ tribub⁹ illis data est terra dupliciter,

Gen. 18.
Psal. 45. R. Salo. Nũe. 16.
R. Paul?
Psal. 45.
August. R. Salo. Hieron.
Idem.
Idem.
August.
Num. 1. Iudic. 12.
Pro. 16.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dupliciter, vtpote cōcessione & sortis cōcessione, vt qcqd expugnarēt, esset eaꝝ. Vñ & Origenes hic ait: Video Mosen nō sorte diuidere hereditatē Rubē & Gad & dimidię tribui Manasse, Iesus ꝙ, i. Iosue extra sortē dat hereditatē tribui Iudę, & Caleph, & tribui Ephraim, & dimidiæ tribui Manasse. In cæteris sors mittit. ¶ Cōsequenter describit numeratio filiorꝫ Leui ab vno mēse & suprā, & plana est litera. Quōd vero i textu Iochabed mater Mosis, vocat filia Leui, intelligit ꝙ fuit filia filij eius, vt añ expositū est. ¶ Hoc interea aduertendū, ꝙ suprà legunt Leuitę numerati ab vno mēse & suprà. Deinde ibidē alio capʼlo legunt nūerati ab anno tricesimo vsq; ad 50. annū, de qua numeratione nō agit hic, qm̄ illa facta est ad deportādum tabernaculū in pfectione castrorꝫ. Iam aūt filij Israel venerūt vsq; cōfinia terræ ꝓmissionis. Vel, q̄d semel fuerat iussum, insinuabat deinceps seruādum, sed ex supradictis patet intelligentia literę huiʼ. Vt tñ q̄ dicta sunt, & adhuc q̄dā dicenda, clarius intelligant, pēsandū, ꝙ in prima secūdæ, q̄st. 105. ait Thomas: Circa res possessas, optimū est, vt dicit philosophʼ in secūdo Politicorꝫ, ꝙ possessiōes sint distinctæ, & vsus eaꝝ sit partim cōmunis, & partim iuxta volūtatē possessorꝫ cōmunicet, q̄ tria fuerūt in lege statuta. Primo em̄ possessiōes diuisæ erāt in singulos, secūdū q̄d in Numerorꝫ codice dns ait: Ego dedi vobis terrā in possessionē, quā sorte diuidetis vobis. Et qa p possessionū irregularitatē plures ciuitates destruunt, secundum Philosophū secūdo Politicorꝫ: ideo ad possessiones regulādas, lex adhibuit triplex remediū. V num, vt secundū numerꝫ hoīm aq̄liter diuiderent. vñ dicit in Numeris, Pluribʼ dabitis latiorē, & pauciorib' angustiorem. Aliud, ne possessiones in ꝑpetuū venderent, sed vsq; ad certū tēpʼ duntaxat, videlicet ne cōfunderent sortes possessionū. Tertiū fuit, ad auferendū talē cōfusionem, vt ꝓximi morientibʼ succederent in bonis possessis primo videlicet gradu filius, secundo filia, si filius nō adesset, tertio fres, q̄rto patrui, qnto q̄cunq; ꝑping. Ad cōseruādā aūt sortium distinctionē, ordinauit lex vltrā, vt mulieres q̄ sunt hæredes, nuberēt viris suæ tribus. Secundo instituit lex, vt q̄ntum ad alię, vsus rerꝫ esset cōmunis patriæ. Et primo q̄ū ad curā, iuxta illud Deuteronomij: Non videbis ouem & bouē fris tui errantem, & ꝓteribis, sed reduces fratri tuo, & similiter de alijs. Secundo, q̄ntum ad fructū. Concedebat nāq; communiter, q̄ntum ad oēs, vt ingressus in vineā amici, comedere posset q̄ntum vellet, non tñ extrā portaret: q̄ntum vero ad pauperes specialiter, vt relinquerent manipuli obliti, & fructus racemiq; remanentes: & q̄ sponte nascebant, septimo anno colcabant. Tertio, statuit lex cōmunicationem factā p dños rerꝫ: V nā pure gratuitā, vnde in Deuteronomij libro dicit: Anno decimo separabis aliā decimā, venientq; Leuites & peregrinus, etiā pupillus & vidua, & comedent, & saturabuntur. Aliā vero cū recompensatione vtilitatis, sicut p emptionē & venditionem, p locationem & conductionē, p mutuū, & iterꝫ p depositū. Sicq; sufficienter ordinauit conuictū Israeliticæ plebis. ¶ Præterea, spūalitas huius capituli, ex dictis in exordijs libri huius est euidens. Nempe vt asserit Origenes, Terræ huius diuisio atq; hæreditas, forma est cælestis hæreditatis q̄ sanctis daꝫ, vbi i domo pris multæ sunt māsiones. Et sicut qbusdā filijs Israel diuisa est terra absq; sorte, sic puto ꝙ qdam in cælesti hæreditate non venient ad sortem neq; cū cæteris, q̄is sancti sint, numerabunt: sed erit egregia eorꝫ hęreditas, sicut fuit Caleph & tribui Iudæ, & Iosue filio Nauę. Quēadmodū em̄ dū adepta victoria diuidūtur spolia, egregij bellatores non ducunt ad sortē, sed optima q̄q; merito virtutū suscipiunt, cæteri aūt sorte vruntur iure victoriæ, ita videbitur mihi Chrs dns meʼ facturus. Illis nāq; ꝑcipuos & sublimes decernet dabitq; honores, q̄ꝝ facta magnifica, & sublimes cognoscit virtutes, qbus ait: Sedebitis sup duodecim thronos &c. Et iterꝫ: Sicut tu pr̄ in me, & ego in te, ita & isti vnum in nobis sint. Hæc oīa non sorte descendūt, sed dilectionis ꝓrogatiua. Hæc verba Origenis, q̄ & i Glossa habent, secundū primū intellectū possunt saluariinihilominʼ constat, vnūquēq; ꝓmiari i cælo iuxta suoꝝ meritorꝫ mensurā. Oēs q̄q; in regno cælesti sunt vnʼ exercitus, & vnū inter se, ac vnū in dño. Dicit q̄q; Isidorus: Sexcenta millia armatorꝫ de Aegypto egressa sunt, & duo tm̄ viri ex eis in terram ꝓmissionis ingressi. Multi em̄ ad fidē trās eunt p baptismum, sed ad cælestem patriā pducuntur pauciſſimi. Duo tm̄ īgrediuntur, ad designādum eos q ex vtroq; ppʼo regnum cęleste adipiscuntur, vel q p vitā actiuā & contemplatiuā saluantur. Hinc ait & Origenes: Oīa ad monadem reducuntur. Pone omnem humani generis numerꝫ, elige fideles: pauciores erunt q̄ infideles: de fidelibus elige meliores, & inuenies pauciores: de melioribus elige pfectiores, & pauciores erunt: & quāto eligendo processeris, tanto pauciores inuenies, donec venias tandem ad vnum summum.

Num. 3. Num. 4.

Nūe. 3. 4.

Nūe. 34.

Ibidem.

Deut. 22

Deut. 24

Deut. 14

Nu. 1. 3. 4

Origen. Ioan. 14. Iosue 13.

Lucæ 22. Ioan. 17.

Origen.

¶ Expositio literalis cap. XXVII. Accesserunt autem filiæ Salphaad. Art. XLIIII.

ACcesserunt aūt [ad Mosen filiæ Salphaad,] q fuit de tribu Manasse. [Steterunt q̄] q ꝙ filiæ illæ [coram Mose & Eleazaro sacerdote, & cunctis principalibus populi ad ostium tabernaculi fœderis, atq; dixerūt: Pater noster] Salphaad [mortuʼ est in deserto:] Salphaad iste secūdū Hebrēos & q̄stā catholicos fuit ille, de q̄ suprà legisti. Factū est cū filij Israel essent i deserto, inuenerūt hoīem colligētē ligna in sabbato, q̄d nō videt certū, ꝑsertim qa subiūgitur: [Nec

turꝫ [Nec fuit in seditione quæ concitata est contra dñm] vtpote cōtra Mosen & Aaron Dei vicarios [sub Chore] qui fuit principalis cōcitator rebellionis illius. Etem̄ vir ille qui ligna collegit in sabbato, fuerat lapidatus, de quo omnibus patuit ꝙ nō fuit in seditiōe Chore. Salphaad quoq; q directa linea fuit quartus à Manasse filio Ioseph, fuit notabilis vir, de q̄ non apparet, ꝙ ptonaliter ligna collegerit. aliqui vero dicunt, ꝙ idcirco addiderint patrē suum nō fuisse in Chore seditione, ad inuendū ꝙ non erant priuatę iure pcipiendi possessionem hæreditariā ex demerito rebellionis illius, quēadmodū posteri seditiosorꝫ illorꝫ, q̄d tamen suprà approbatū nō est. [sed in pcō suo mortuus est.] ꝓpter ꝑuaricationē priuatā, aut ꝓpter murmurationē suam ex verbis exploratorꝫ conceptā. an aūt in morali obierit culpa sine pœnitentia vera eius, non patuit filiabʼ, estq; probabile eum pœnituisse. [Hic nō habuit mares filios. Cur tollit nomē illius de familia sua, qa nō habet filiū,] hoc est, cur inter alios filios Manasse nō est annūerata domʼ ipsius, nec manet eius memoria p prolis successionē, & hęreditatis participationē, qm̄ soli viri sunt numerati. [Et iussum est, ꝙ eis terra diuidatur p sortem: sic q̄ erimus exhæredatæ, q̄d ne fiat, [Date nobis possessionē inter cognatos patris nostri. Retulitq; Moses causam eaꝝ ad iudiciū dñi] .i. à Deo petiꝫ edoceri, qd in hoc casu esset sibi agendum. Nam cōtra ꝑfatum Dei ꝑceptum noluit authoritate propria dispēsare. [Qui dixit ad eum: Iustam rem postulant filiæ Salphaad:] quia non erāt sine rationabili causa hæreditate priuandæ. Deinde occasione huius casus, datur lex generalis de successione in paterna hæreditate. [Ad filios aūt Israel loqueris hæc: Homo cū mortuus fuerit absq; filio, ad eius filiā trāsibit hęreditas] sua, eo defuncto. [Et si non habuerit filiā, successio deuoluet] ad ꝓpinquiores ei, sicut in textu narrat, & in fine ꝑcedētis capituli est ostēsum. Quocirca loquit Origenes: Libertas filiaꝝ Salphaad nō solū eis hæreditatē contulit, sed ꝑpetua iura viuendi secundo dedit. Quis poteſt legē istā dissoluere, qua vniuersus vtiſ mundus, oēs videlicet hoīes qui legibus viuunt? [Eritq; hoc filijs Israel sanctū lege ꝑpetua] .i. statutū istud de hereditaria successione, à filijs Israel est seruandū tanq̄ iustū & ratum. [Dixit q̄q; dns ad Mosen: Ascende in montem istū Abarim,] qui cāpestribus istis propinquus est, [& cōtemplare inde terrā quam daturus sum filijs Israel] .i. terrā promissionis quā ingredi cupis, sed nequibis, ideo ꝓ tua aliquāta consolatione tibi eā mōstrabo. [Cumq; videris eā, ibis & tu ad populū tuū] .i. ad limbū patrum. Secundū q̄sdam dubiū est, an Moses ascendit hac vice montē ꝑfatum, an postea. Sed quia dns ait, Cumq; ascēderis eum, ibis ad populū tuum, apparet ꝙ postea & nō modo ascēdit, nisi dicat bis ascēdisse, imo certū est, ꝙ morte sua de ꝓximo iminēte, ascēderit montem illum, cum scriptū sit in Deuteronomio: Ascendit ergo Moses de campestribus Moab sup Nebo. Eratq; Nebo, eminēs pars seu mōticulus in mōte Abarim. [Cui respōdit Moses:] Qui audita sua defunctione, & ꝙ ꝓpter culpam suā ingressurus non esset terrā promissam, ostendit se vere ac valide inflammatum charitate populi sibi cōmissi & zelo cōmunis boni eorum. Nam quasi immemor sui, nec de sua morte & punitione turbatus, orauit mox pro eisdē: [Prouideat dominus Deus spirituum oīs carnis,] qui solus nouit corda oīum filiorum hominum, ideo nouit, quis dignus sit principatu. [hominem qui sit super multitudinem hanc] dignitate & authoritate. [& possit exire & intrare ante eos] .i. se in oībus exemplarem præbere, & primus esse in acie belli, atq; in actibus vitæ actiuæ exterioris & cōtemplatiuæ internæ ꝑfulgere, [& educere illos] ad exequendū agenda, [vel introducere] ad terrā ꝓmissiōis, [ne sit populus dñi sicut ouis absq; pastore.] Quāuis etem̄ Deʼ, & sub Deo Michael princeps magnus ꝑfuit synagogæ, ipsa tñ indiguit pastore propriæ speciei, & eiusdē cōuersationis ac status cū ea, à quo p sensibilia poterat informari ac dirigi. [Dixitq; dns] q tā charitatiuā & piā orationem protinus exaudiuit, etiā meritis deprecātis: [ad Mosen: Tolle] .i. accipe ad te [Iosue filiū Nun, virꝫ in quo est spūs Dei,] id est, virꝫ virtuosum in q̄ spūs sanctʼ per charitatē & virtutes tam gratiose moratꝰ, ꝙ tāta ꝑlatione condignus est, [& pone manū tuā sup eum] in signum ꝙ instituat à te, atq; vt ex impositione manus tuę gr̄am sortiat maiorē. [Qui stabit coram Eleazaro sacerdote] .i. pontifice, [& oī multitudine] quatenus vniuersi sciant, ꝙ me iubēte, instituat à te, ad ꝑsidendum post mortē tuam. [& dabis ei ꝑcepta cunctis videndaʼ] vt acquiescat suæ promotioni, & q̄liter posi te debeat ꝑsidere. [& partē gloriæ tuæ] i. authoritatē & eminentiam tuā, quæ est pars beneficiorꝫ sibi à me præstitorꝫ. Vel partem gloriæ tuę, hoc est, participationem donorꝫ gratiæ tibi concessæ. Veruntamen Iosue habuit iurisdictionem super vniuersum populum illum, quēadmodum Moses: sed in alijs fuit inferior Mose, qui hanc gloriam suā contulit ipsi Iosue dispositiue & ministerialiter, Deus autē effectiue & principaliter. [vt audiat eum oīs synagoga filiorꝫ Israel] .i. tota plebs ei obediat. [Pro hoc si quid agendum fuerit, Eleazar sacerdos consulet dominū.] hoc est, occurrente alicui quo arduo & intricato negocio, Eleazar per orationes & sacrificia, quæret informationē à dño ꝓ directiōe Iosue. [Ad verbum eius] videlicet Eleazari [ingredietur & egredietur ipse] Iosue [& omnes filij Israel cum eo] .i. iuxta oraculum Dei notificatū per Eleazaꝝ ipsi Iosue, faciat Io-

Num. 16.

Nūe. 16.

Nūe. 13.

Nūe. 26.

Deut. 34

Dani. 10

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciat Ioſue & oēs ei ſubiecti. Verūtamē Ioſue poſt mortē Moſis fuit maior & excellētior Eleazaro, quemadmodū poſtea reges pontificibus, prout in libro de regimine Regum, Thomas declarat. Nam ſacerdotiū illud fuit carnale & typicum. Ex prædictis aūt non eſt putādum, ꝙ (Moſe viuente) Ioſue fuerit ſupremus populi princeps, quia ſic duo fuiſſent principes plebis illius, non ſubordinati, nec regimen populi fuiſſet monarchicum. Vnde & ſi poteſtas quæ eſt de genere qualitatis, prſtita fuit ipſi Ioſue, adhuc viuente Moſe iuriſdictio tamē quę eſt relatio, data eſt ei mox, vt Moſis principatus ceſſauit. Hinc in Deuteronomio deſcribitur, qualiter Moſes protinus moriturus, commiſit Ioſue exequutiōem ſui officij. ¶Moraliter per filias Salphaad, intelliguntur animæ imꝑfectæ, quæ audientes ꝙ regnū cælorū ꝓmiſſum ſit viris virtutū, atq; militibus Chriſti, neq̄quam volunt excludi, ſed inter illos petūt aliquam in cæleſtibus portionē, & ſaltē ad inferiorē ordinum ſocietatem aſſumi, quanuis pater earū, hoc eſt, imꝑfectus prælatus, nō potuerit eas ad virorū ꝑfectiōem deducere. Huic petitioni Deus pater miſericorditer acquieſcens, Chſo homini oīm iudici, quo ad prolatiōem ſententiæ iubet, vt tales q̄ aīas æterna hæreditate felicitet. Si mortuus fuerit homo abſq; filio, ad filiā eius tranſibit hæreditas. Moritur homo, quando mortaliter peccat, præſertim ſi in mortali decedat peccato, cuius p̄cedentia merita nō remanēt irremunerata, q̄uis ipſe nō præmietur pro illis, ſed ad myſticū corpus eccleſiæ cōuertuntur. Relinquit aūt filiū, qui imitatorē habet, diſcipulumve ꝑfectū, ad quē eius hæreditas cæleſtis (quā obtinuiſſet, niſi obicē poſuiſſet peccādo) deuoluit, dum apud Deum eſt ratio, vt ei cōmunicet: & ſi talē nō habet filium, ſed filiā. i. imitatricē aut diſcipulam aīam imperfectā, quæ in ſtatu decedit ſalutis, poteſt tandem ad eā deuolui hæreditas memorata. Quōd ſi nec filiū reliquit, nec filiam, trāſibit hæreditas ſua ad fratres. i., alios Chriſtianos electos, ſecundum q̄d maior aut minor ratio fuerit corā Deo, vt ipſis cōmunicetur felicitas quā ille olim promeruit, ſed male curſum ſuū finiendo, tanto præmio ſe priuauit. ¶Dixit q; dñs ad Moſen: Aſcende in montem iſtum Abarim, & cōtemplare inde terrā, quā daturus ſum filijs Iſrael] Per montē deſignat virtutū ſublimitas, præſertim ꝑfectio doni ſapientiæ, feruor ꝙ charitatis diuinæ, in quem mōtem debemus indeſinenter ꝓficiendo aſſcēdere, vt tantā ſublimitatē adepti, ſimus idonei in carne iſta mortali cōtēplari regē gloriæ in ſuo decore, triumphantē eccleſiam, & ea quæ oculus nō vidit, nec auris audiuit. In eodē quoq; mōte moriendum eſt nobis, ita vt nunq̄ cancros more retrocedamus, nec charitas tepeſcat in nobis, nec redeamus retrorſum, ſed quæ retro ſunt obliuiſcentes, in cōtemplatiōe & deſiderio diuinorū ſalubriter obdormiamus. Qui ſic moritur, euolat, mox ꝙ pergit ad populum ſuū beatum, cuius eſt dñs Deus eius p beatificā fruitionem, vt in ſinu Dei patris oīpotentis æternaliter ac ſecuriſſime & deſiderātiſſime cōquieſcat. ¶Cui reſpondit Moſes: Prouideat dñs Deus hoīem qui ſit ſuper multitudinem hanc.]In oībus his proponit ſanctus Moſes prælatis oībus in exemplum, vt ſ. migraturi de ſeculo, nō ſint circa terrena ſoliciti, ſed ſumme deſiderent, orent, ꝓcurent, vt idoneos habeant ſucceſſores, & oues Chriſti eis commiſſæ, poſt eos ſalubriter gubernentur, nec ſtudeant cognatos, inquantum tales, ſed vere condignos & virtuoſos promouere ad regimen. Hinc loquit Origenes: Receſſurus Moſes de ſeculo, orat Deum vt prouideat ducem populo. Habuit Moſes ipſe filios Gerſan & Eliezer, & nepotes filios fratris ſui magnos & egregios virosnō orauit Deum ꝓ ipſis, vt cōſtituant duces populi, vt diſcant eccleſiarū principes, ſucceſſores ſibi nō propinquitate carnis teſtamēto ſignare, nec principatum eccleſiæ hæreditariū tradere, nec eligere eum quem humanus cōmendat affectus, ſed Dei iudicio ſucceſſoris electionem dimittere. Poterat Moſes ducem eligere, cui dixerat dñs: Elige preſbyteros populo &c. non tamen eligit nec audet, ne relinquat poſteris præſumptionis exemplum. Quis ergo ſe ad p̄ſidendum iudicet dignum ex plebe, quæ ſæpe moueri ſolet clamoribus, ex gratia, ſeu fauore aut precio excitatis, aut ex ſacerdotibus, niſi ſi alicui oranti aut petēti (vt Moſi) reueletur, ſecundum q̄d Deus ait ad Moſen: Aſſumes Ieſum, id eſt, Ioſue &c. Audis euidenter ordinationem principis populi tam manifeſte deſcriptam, vt pene expoſitione nō egeat. Nulla hic populi acclamatio, nulla ꝓpinquitatis contemplatio. Relinquatur ꝓpinquis agrorū & prædiorū hæreditas: gubernatio populi illi tradatur quem Deus elegit, is ſ. in q̄ eſt ſpiritus Dei, & q in cōſpectu ſuo habet diuina p̄cepta, qui notus & familiaris ſit Moſi, hoc eſt, in quo ſit obſeruantia, & claritas, atq; ſcientia legis. Hæc Origenes. Ex quibus certiſſime innoteſcit, q̄ enormiter peccēt, qui importune aut p ſubreptiōem, vel ex carnali affectu ſeu cōmodi priuati intuitu, conant quempiā promouere, per q̄d nō tantum ſeipſos, ſed vniuerſum etiā gregem exponunt periculis. Quemadmodum em̄ in rebus humanis vix p̄clarius donum eſſe poteſt q̄ bonus prælat⁹, ſic ſummum periculū eſt habere indignum. Talis itaq; eligat qui valeat ingredi & exire ante ouiculas ſaluatoris. i. ad actus vitæ cōtemplatiuæ & actiuæ ſit expeditus, atq; in oībus feruens, agilis, exemplaris. ¶Qui ſtabit corā Eleazaro ſacerdote & omni multitudine.]Sic princeps debet ſacerdotes obedienter audire, & gregi ſibi cōmiſſo adſtare. Sa-

Deute. 33

Cant. 3. 1. Cor. 2. Phili. 3.

re. Sacerdotum vero & cleri eſt, indeſinenter dominum exorare, q̄tenus eos qui præſunt, dignetur p̄ſſime illuſtrare, afficere, dirigere & gubernare in omnibus, quemadmodum ad Timotheum ait Apoſtolus: Obſecro primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus q in ſublimitate ſunt cōſtituti, vt q̄etam & trāquillam vitam agamus in omni pietate. Poſtremo, ꝙ nec Moſes nec Aaron, ſed Ioſue introduxit plebem in terram promiſſam, prefiguravit, ꝙ nec obſeruātia legis deſignata & data per Moſen, neq; legale ſacerdotium expreſſum p Aaron, ſed fides & gratia Chriſti ſignificati per Ioſue, perduxit electos ad patriam claritatis æternæ finaliter repromiſſæ. 1. Tim. 2.

¶Declaratio literalis cap. 28. Dixit quoq; dominus ad Moſen. Arti. 45.

REcitatis iam quibuſdam hiſtorijs, reditur ad cæremonialia legis. ¶Dixit quoq; dñs ad Moſen: Præcipe filijs Iſrael, & dices ad eos: Oblationem meam]. i. mihi debitam, & quę mihi offertur de his, quæ iure creationis ſunt mea. ¶& panes] propoſitionis ſeu panes primitiarum, & cæteros q ſecundū legem ſunt offerendi, ¶& incenſum odoris ſuauiſſimi]. i. thymiamatis adolitionem, ſeu holocauſtum, quod totum incendebatur, vel immolatiōem partium quæ in altari holocauſti cremabantur:]offerte per tempora ſua]. i. vnumquodq; tēpore opportuno, prout in lege præfixum eſt. Conſequēter deſcendit ad iuge ſacrificium, q̄d offerebatur quotidie, de cuius materia, ritu & ſignificatione dictum eſt ſæpe: ideo non cōdecet immorari. ¶Hæc ſunt ſacrificia quæ offerre debetis: Agnos anniculos] qui ſ. non excedāt ætatem anni vnius. ¶immaculatos]. i. bene diſpoſitos, non monſtroſos, viles aut languidos, q̄a præſtantiora Deo ſunt offerenda, ¶duos quotidie in holocauſtum ſempiternū] q̄d ſ. duret per omne tempus veteris teſtamēti. ¶vnū offeretis mane, & alterū ad veſperū.] Sacerdos nāq; ſeu pontifex in diluculo obtulit agnū vnū ſup altare holocauſti, q toto die cremabat ibidē q̄ cōſumpto, in crepuſculo immolauit agnū ſecūdū, q tota nocte cōburebat. ¶Decimā partē ephi ſimilæ, q̄ cōſperſa ſit oleo puriſſimo, & habeat q̄rtā partē hin.] Holocauſtū nāq; nō offerebat niſi adiūctis libamētis, q̄ erāt ſimila oleo cōglutinata, & vinū, & cū agniculo offerebatur ſimila menſuræ decimæ partis ephi. ¶Holocauſtū iuge eſt q̄d obtuliſtis] dño ¶in mōte Sinai:]qa in cōſecratione ſacerdotū, dedicatione q; tabernaculi ſeu altaris, oblatū fuit ſacrificium illud, anteq̄ à mōte Sinai receſſerūt, nō ꝙ in ipſo mōte, ſed ꝓpe, factū ſit ſacrificiū hoc. ¶Et libabitis vini quartā partem hin]. i. de vino offeretis ſimul cū agniculo menſurā quæ teneat quartā partē metretæ, q̄ hin appellat, de q̄ dictum eſt ſæpe. Nec poſſumus determinatā quātitatē menſuraꝝ iſtaꝝ p vocabula nota exprimere. ¶Die aūt ſabbati]. i. q̄libet ſabbato ¶offeretis duos agnos anniculos immaculatos:] q tñ poterunt habere maculas diuerſorū locorū, nec añ octauū diē à natiuitate poterāt immolari. ¶& duas decimas ſimilæ oleo cōſperſæ]. i. oleatæ in ſua piſtione, ſumēdo decimā, ꝓ decima parte ephi. ¶in ſacrificio, & liba, q̄ rite ſunt dunt]. i. libamēta q̄ cū hmōi pecoribus legitime offerūt ¶p ſingula ſabbata in holocauſtū ſempiternū:] qa & iſti agni in holocauſtū offerebant, pariter tñ & vltra duos agnos anniculos iā p̄dictos, ſecundū Ioſephū. Vnde (vt ferē) in Hebræo habet, Sup holocauſtū iuge, videlicet p̄ter & vltra illud. ¶In Calēdis aūt]. i. in menſiū exordijs ſeu nouilunijs, ¶offeretis holocauſtum dño]vt pote ¶vitulos de armēto]. i. ſumptos de grege ſuæ ſpeciei ¶duos, arietē vnū, agnos anniculos ſeptē immaculatos, & tres decimas ſimilæ oleo cōſperſæ, in ſacrificio p ſingulos vitulos,]ita ꝙ ſacrificio cuiuslibet vituli, addebāt tres decimæ ſimilę oleatæ. ¶& duas decimas ſimilę oleo cōſpſæ p ſingulos arietes, & decimā decimæ ex oleo in ſacrificio p ſingulos agnos.] Per decimā decimæ, deſignat vna duntaxat decima ſimilæ, q̄ eſt decima pars cori. ¶Quæri poteſt, cur cuilibet vitulo addebant tres decimæ ſimilæ oleatæ, cuilibet aūt arieti duæ decimę, vnicuiq; aūt agno anniculo vna tñ? Rēdere qs poteſt, ꝙ iuxta valorē ſacrificij ſeu aīalis oblati, fuit menſura additionis iſtorū & cōſimiliū libamentorū, vel vt alij opinant, iuxta mēſurā ætatis aīalium: qa (vt putāt) vituli debebāt eſſe triū annorū, arietes duorū, agni nou amplius q̄ vnius. ¶Similiter q̄ri poteſt, cur in Neomenijs offerebāt agni anniculi ſeptē, cum in ſabbatis duo iuſſi ſunt immolari. Dici poteſt, qa ſacrificiū iſtud rarius fiebat q̄ illud in ſabbato, vel ad deſignandum vniuerſitatē bñficiorū q̄ habemus à Deo. Feſtū etem̄ Neomeniæ agebatur in honorē & recognitionē diuinæ gubernationis ac ꝓuidentiæ Dei, à q̄ vniuerſa quæ habemus, emananti & ſeptenario vniuerſitas denotat. In ſpecialibus q̄q; feſtis merito fiebant ſpeciales oblationes, ad ſolennitatis, immo ad Dei honorē: & qa indeſinenter cōſeruamur in Deo, & ei iugiter obligati ſumus, ac ſeruire indeſinenter debemus, decuit eū iuge ſacrificiū illud duorū agnorū q̄tidie immolare. ¶Libamenta aūt]. i. oblatiōes de materijs liquidis. ita q; libamēta ¶vini q̄ p ſingulas fundenda ſunt victimas]. i. pecorū p̄fatorū immolatiōes, ¶iſta erūt: Media pars hin]de vino ¶per ſingulos vitulos, tertia] pars hin de vino ¶p arietē] quemlibet, ¶q̄rta p agnū]vnumquēq;. ¶hoc erit holocauſtū p ††ſingulos mēſes]. i. in exordio cuiuslibet mēſis, qa Iudæi in legitimis ſuis lunatiōes habebāt ꝓ mēſibus, & diē nouilunij noīabāt Calēdas legales, erat q; feſtalis, i. celebris apud eos. Vocabat q̄q; neomenia, à νέος q̄d ē nouū, & μήνη, quod

Ioſe. li. 3. ant. iud. ca. 19. 20.

†omnes

Universidad de Deusto
Biblioteca

q̃d interpretatur defectus seu luna.[Hircus q̃q offeretur dño]in Calendis[p pc̃tis].i. ꝓ pc̃tō rum populi remissione[in holocaustum sempiternū cum libamẽtis suis.]¶Seqtur de solennitate paschali & sacrificijs eius. [Mense aũt primo] secundū cōputationem ludæoꝝ, q annum incipiunt à Martio seu Aprili, q apud eos frequenter concurrūt saltē in parte, & interdum q̃si in toto, & mẽsis ille primus vocatur Nisan. [q̃rtadecima die mensis] eiusdē[phase dñi erit].i. festū paschale incipiet ad vesperam.[& qntadecima die solẽnitas]azymoꝝ[erit] qa die immediate sequente fuit paschalis celebritas toto tempore eiusdē diei, ita q̃ fuit prima integra dies festi illius, in q̃ septē diebus panibus azymis seu nō fermẽtatis vescebāt.[Offeretis q̃q incẽsum holocaustum dño].i. holocaustū q̃d totaliter incendat, vel in holocaustū, in cuius oblatione consueuit thymiama incendi. Itaq̃ offeretis [vitulos de armento duos, agnos anniculos immaculatos septē, & sacrificia singuloꝝ, & simila q̃ conspersa sit oleo, & hircum ꝓ peccato vnum, vt expiet ꝓ vobis].i. q̃tenus Deus vobis placeat atq̃ indulgeat, [ꝑter holocaustū matutinū, q̃d semp].i. q̃tidie hora matutinali seu in aurora, [offeretis.] cū sit sacrificiū iuge.[ita facietis p singulos dies septem die]ꝝ.i. q̃libet die paschalis celebritatis, q̃ durat septem diebus, cuius vltima dies fuit tam solẽnis vt prima. Vnde subiungit: [Dies q̃q̃ septimus celeberrimus & sanctus vobis erit].i. celebris valde p̃ diebus intermedijs, nisi in illis sabbatū euenisset, & si sabbatū occurrerit prima die aut vltima, fuit p̃ cæteris sex dieb⁹ solẽnis, qa duplex cōcurrebat festiuitas vno die.¶Seqtur de solennitate pentecostes: [Dies etiã primitiuoꝝ].i. Pentecostes, [qñ offeretis nouas fruges dño] q tunc in terra illa maturi sunt, de q̃bus offerebant primitiæ. Dicebat aũt p̃cipue festum primitiuoꝝ, qa tũc offerebant panes recentes duo de nouis frugibus, seu frumẽto anni illius tatq̃ vt Iosephus ait, erãt panes illi formati de alphito siccato. i. de farina frumenti in summitatibus spicaꝝ collecti, quod ibi grossius melius q̃ consistit, & fermentati: idcirco de his nil sup altare ponebatur. Offerebãtur q̃q̃ cum his duæ agnæ in esum sacerdotū duntaxat, nec licuit aliq̃d inde seruare in crastinum. Rursus hoc festum dicebatur hebdomadaꝝ, qñ celebrabat euolutis septem hebdomadibus à celebritate paschali, in cōmemorationem legis acceptæ in monte Sinai q̃nq̃gesimo die ab egressione Aegypti. Eadem etiam sacrificia fiebant in ista solẽnitate, q̃ in paschali: & septem diebus durauit, quemadmodum illa: ex quibus textus est clarus. At vero aliqui dicunt, q̃ iuge sacrificium fiebat ad literam ad Dei honorem, puta in ꝓtestationem q̃ Deus est prima, principalis q̃q causa motus diurni, q ꝓ mane & vesperã maxime manifestat: sacrificium vero neomeniæ, ad ꝓtestandū q̃ Deus est causa principalis & prima propriꝫ mot⁹ stellaꝝ, quem habent ab occidente in orientem, qui motus p lunam apertius demonstrabatur. Fiebat autem in nouilunio præfata oblatio, quia secundum motū lunæ Deus p̃sertim immutat ista inferiora, & non in plenilunio, propter idololatriam excludẽdã, q idololatræ in plenilunio magis sacrificabant. Per sabbatū aũt & sacrificium eius, fiebat protestatio immobilitatis & superplenissimæ tranquillitatis Dei in semetipso, q immobilis pmanens, omnia mouet. De spirituali demum & mystica significatione, immo & literalibus causis eorum quæ in isto sunt dicta capitulo, tot sunt dicta & toties, vt ea repetere gignat fastidium.

Iosi. li. 4. an. iud. cap. 3.

Ex. 20. 34

¶Elucidatio literalis cap. 29. Mensis etiam septimi prima dies. Arti. 46.

Leui. 23.

AGitur hic de solennitatibus, quas Hebræi in septimo mense iuxta suã numeratiõem agebãt q̃libet anno: & q̃ de hoc introduci nũc possent, diffuse ꝓhabita sunt in Leuitico. Quẽadmodum aũt inter dies hebdomadæ dies septima erat festiua, sic inter mẽses septimus erat totaliter celebris & sabbatū mensiũ. [Mensis etiã septimi] puta Septembris, [prima dies venerabilis & sancta erit vobis].i. ad vram salutẽ expẽdẽda est in actibus virtuosis. Dr etem̃ tẽpus sanctũ seu venerabilis dies, ꝓpter sancta & venerabilia q̃ in eis gesta sunt, aut gerenda vel recolenda. [Oñe opus seruile nõ facietis in eo].i. nullũ actũ pc̃ti aut mechanicũ. [qa dies clangoris est & tubaꝝ].i. dies festiua, in q̃ tubis pecorinis, i. cornib⁹ pecorum buccinare debetis seu clangere, in cõmemorationẽ liberatiõis Isaac à morte, qñ pro eo oblatus est aries, q cornibus hærebat in vepri⁹, put in Genesi legit. [Offeretis q̃q holocaustũ in odorẽ suauissimũ dño, vitulũ de armento vnũ, arietẽ vnum, agnos anniculos septẽ, &c. ꝑter holocaustũ calendaꝝ].i. ꝑter sacrificia q̃ offerenda sunt in exordio cuiuslibet mẽsis. Cũ em̃ festũ tubaꝝ euenerit primo die mẽsis septimi, cõstat q̃ die illo erat duplex festiuitas, vtpote neomeniæ & tubaꝝ, propter q̃d duplex sacrificiũ totale seu integrũ tunc fiebat, & de sacrificio calẽdaꝝ ꝓcedẽti ca. est tractatũ. [&*sacrificiũ sempiternũ].i. etiã iuge sacrificiũ q̃d nullo die omittebat. Et qa in festo illo tubaꝝ erant tam multa alia sacrificia offerenda, sacrificiũ illud festi tubaꝝ, fuit tã modicũ forsitan institutũ, videlicet vitulus vn⁹ & aries vnus: q̃d & ideo potuit esse, qm̃ bñficiũ illud liberatiõis Isaac erat minus & particularius, q̃ bñficiũ liberationis ppli ex Aegypto, & bñficiũ legis datæ in Sinai. Eisdẽ cæremonijs offeretis incẽsum, ponẽdo thymiama supra prunas ardẽtes pro bono odore habẽdo in tabernaculo, ne odor q ex cõbustiõe holocaustoꝝ in atrio diffundebat, gñaret horrorẽ aut indecẽtiã quãdã in tabernaculo.

*holocaustum Nũe. 28. Gene. 22, Exod. 12. Exo. 20. Exo. 32.

Sub-

Subditur de festo expiatiõis, q̃d seruabat in recognitionẽ veniæ eis datæ à Deo per preces & merita Mosis pro scelere adorationis cõflatilis vituli, quã veniã Moses de monte descẽdens illo die eis annunciauit. [Decima q̃q̃ dies huius mẽsis septimi, erit vobis sancta atq̃ venerabilis, & affligetis aïas vras].i. vosipsos p ieiunia, per contritionẽ & fletũ ꝓ pc̃tō illo ꝑterito ac cæteris, atq̃ ꝓ gña p̃seruationis ab eisdẽ & cõsimilibus. Nihilominus etiã tũc gaudebãt in dño ꝓ bñficio tãtę veniæ eis cõcessę. [Offeretis q̃q holocaustũ suauiss. dño &c. hircum ꝓ pc̃tō absq̃ his q̃ offerri pro *delicto solẽt in expiationẽ.] Nã vltra ꝓtacta offerebat & hircus emissarius, de q̃ in Leuitico scriptũ est. Vitulus q̃q̃ cuius sanguis intra sancta inferebat, de q̃bus memorato Leuit. cap. dictũ est plenius. Hæc itaq̃ offeretis, & etiã [holocaustũ sempiternũ,] id est, iuge sacrificiũ. Seqt de festo scenopegiæ seu tabernaculoꝝ, in q̃ septẽ diebus sub vmbraculis factis de arboꝝ ramis demorabãt, in recognitionẽ, q̃ post egressum ex Aegypto, mãserũt in tabernaculis in deserto. [Quintadecima vero die mẽsis septimi, q̃ erit vobis sancta atq̃ venerabilis, oñe opus seruile nõ facietis in ea.] qa est prima dies p̃fatæ festiuitatis, q̃ etiã septẽ diebus durauit. Vnde subiungit: [sed celebrabitis solẽnitatẽ dño septẽ diebus.] De hac solẽnitate & alijs dictũ est diffuse in Leuit. non tñ dictũ est ibi tã plene de sacrificijs fiẽdis in eis, vt nũc. Vnde & ꝓpter sacrificioꝝ illoꝝ descriptionẽ, fit hic repetitio de ipsis solẽnijs. [Offeretis q̃q holocaustũ in odorẽ suauiss. dño,] primo die festi isti⁹, [vitulos tredecim, arietes duos, agnos anniculos q̃tuordecim, & in libamẽtis eoꝝ &c.] de q̃bus patet intellectus ex dictis. [& hircũ pro pc̃tō, absq̃ holocausto sempiterno].i. iugi sacrificio, q̃d propter nullum aliud sacrificium omittebatur q̃cunq̃ die. [In die altero].i. festi scenopegiæ [offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos.] Consequenter in isto cap. describitur sacrificiũ singuloꝝ dieꝝ sequentium festi huius, nec est mutatio in sacrificijs hoꝝ dieꝝ, nisi q̃ q̃tidie offerebat vnus vitulus minus q̃ die ꝑterito. Sic q̃q in toto vituli q infra septẽ dies hui⁹ festi offerebãtur, erãt septuaginta, in memoriã q̃ prẽs eoꝝ in septuaginta aïabus *descẽderũt in Aegyptũ, vt aliq opinãtur. Dicũt aũt Hebræi, q̃ vituli isti offerebãtur ꝓ cęteris gẽtibus ideo sicut dicũtur esse septuaginta gẽtes totidẽ linguis distinctæ, sic erãt in toto vituli septuaginta, & quotidie subtrahebat vnus in sacrificio, ad designãdum q̃ regna gẽtilium erãt paulatim diminuenda p Chri imperiũ, cui interim fuerunt subiecta, q̃d totũ ludæi increduli putãt in aduentu Messiæ implendũ. Verunt̃ de his determinatã & certã reddere rõnem p singula ad literam, non puto, sine reuelatiõe, possibile. Seqtur de festo cœtus & collectæ. [Die octauo q̃ est celeberrimus.] Non tñ ptinebat ad p̃fatã scenopegiæ festiuitatẽ, sed immediate sequebat septimã & vltimã eius diẽ. [omne opus seruile nõ facietis in eo. Offerẽtes holocaustũ, vitulũ vnũ, arietẽ vnũ, agnos anniculos immaculatos septẽ.] Cur aũt dicebatur festiuitas ista collectiæ & cœtus, expositũ est in Leuitico, qa videlicet tũc colligebat à plebe cõmuni, q̃ ad celebrandũ ꝑfatã solennitatẽ tabernaculoꝝ cõfluxerant, sumptus aut pecunia pro coïbus sacrificijs aut necessarijs tabernaculi vsibus, seu pro pauperꝝ necessitatibus: & q̃d cõtra hoc scribit R. Paulus, dissonat à doctoribus catholicis ac Hebræis, vt copiose oñsum est in Leuitico. De spũali aũt significatiõe & lrali rõne ac nũero & ordine solennitatũ istaꝝ, sup Leuitico est tractatũ. Deniq̃ supaddita sunt postea à Iudæis q̃dã festiuitates in lege, videlicet festũ seu dies phurim, i. sortiũ, vt legit in Hester libro, festũ dedicatiõis tẽpli sub Salomone, itẽ victoriæ tẽpore Iudith. Similiter Iudas Machabęus & fres eius aliq̃ festa instituerũt, vtpote de victoria cõtra Nicanorẽ, & de q̃dã tẽpli dedicatione, prout in libro habet Machab. Præterea spũaliter tredecim vitulos offert, q vniuersas aïæ passiões mortificat & reformat, q dũ in tali cõflictu crescit, q̃si q̃tidie subtrahit vnũ vitulũ à mactatione, qa non indiget tot vitia iugulare. Qui aũt primo q̃rit regnũ cæloꝝ, & ab innocẽtia incipit expẽdere diẽ, offert agnũ in iuge sacrificiũ: offert & agnũ in vespe, dũ diẽ fructuose ac innocenter trãsegit & claudit. Porro in exordijs mensiũ sacrificare, est totius gratiæ illuminationis causam atq̃ initium Deo grata ac humili mente ascribere, proprium q̃q defectum corde contrito recognoscere & fateri. Quatuordecim agnos offert, q tribus virtutibus theologicis & q̃tuor cardinalibus, septem q̃q donis Deum synceriter colit: q̃d p̃cipue adimplere censet, q in vmbraculis commorat. i. in protectione Dei & sub vmbra alaꝝ ipsius, atq̃ sub tegumento manus altissimi, & in refrigerio spiritus sancti. Agit q̃q festum cœtus & collectæ, q vniuersas cogitationes, affectiones, verba & opa sua conuocat, examinat, dijudicat: & qcqd in eis culpabile est, dãnat, punit & vitatific q̃q p sanctas meditationes, oones & affectiones, stabilit se in Deo. Postremo circa ꝓhabita log⁹ Origenes: O mira festiuitas. Dies festus vocat afflictio aïæ, qa dies propiciationis, dies est afflictionis. Vide ergo si diẽ festum vis agere, si vis vt lætet Deus sup te, afflige aïam tuã & humilia eã, ne expleat desideria sua, ne lasciuiat. ¶Deniq̃ paschæ festiuitas & azymoꝝ, panẽ afflictionis habere dicuntur. Nec potest qs agere diẽ festũ, nisi afflictionis mãducauerit panẽ. Nã & pascha cum amaritudine mãducat. Vides ergo q̃les sint festiuitates Dei, non recipiunt cor-

Exod. 33. *pc̃tō Leui. 16. Exod. 13. Leui. 23. Matt. 6. Psal. 90. Origen. Ibidem. Leui. 2. Hester 9. 3. Reg. 8. Iudit. 16 1. Mac. 7. 2. Mac. 10 Leui. 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

poralem dulcedinem. Nihil remissum, nihil voluptuosum admittunt, sed afflictionem aiæ
& amaritudinẽ, humilitatẽq; deposcũt. Cũ em̃ afflicta fuerit aia & hũiliata in cõspectu Dei,
Roma.3. ppiciat ei Chr̃s, quẽ pr̃ posuit ppiciatorẽ in sanguine eius. Si autẽ vis videre, quõ in futuro
Lucæ 21. agãt dies festi, obliuiscere cũctaq; describe tibi quõ cælũ terraq; transeũt, & oĩs habitus huius
Apo.21. mundi: cælũq; nouũ & terra noua fundãt. Amoue lucẽ solis huius, & da seculo illi solẽ septi-
es clariorẽ, immo ipsum Deũ altissimũ. Pone adstantes angelos gloriæ, & oẽs cæli virtutes.
1.Cor.13. Considera quæ ibi festiuitas, quæ gaudia, quãta lætitiæ magnitudo. Vere sicut nunc ex par-
te cognoscimus, atq; ex parte prophetamus, ita ex parte agimus festa. Hæc Origenes.

¶Expositio cap.30. Narrauitq; Moses filijs Israel. Arti. 47.

QValiter filij Israel habere se debeãt in p̃ceptis, p̃habitũ est. nunc edocet, q̃liter in his q̃
sunt superogationis, debeãt se habere. [Narrauitq; Moses filijs Israel oĩa q̃ ei dñs impe
rarat] vt diceret ea ipsis, in q̃ patent fidelitas & obediẽtia Mosis: p̃sidentibus q̃q; datur
exẽplum, duplexq; documentũ, videlicet vt vniuersa q̃ tenẽtur subditis dicere instruẽdo, hor
tãdo, corripiendo, aut alio modo, dicant eisdẽ assidue, omni t.tẽpore opportuno. Deinde, vt
q̃ pmpte volũt sibi à subditis obtẽperari, tã prompte, immo multo pmptius, ipsi obtẽperẽt
Acto.20. Deo. Hinc em̃ in Actis ait Apl̃s: Nõ subterfugi q̃ minus annũciarẽ vobis omne cõsiliũ Dei.
2.Tim.4 Et alibi: Prædica verbũ: instã opportune, importune: argue, obsecra, increpa, in omni patien
tia. [Et locutus est ad principes tribuũ filioꝝ Israel] q̃tenus ipsi denũciarent ea viterius sub-
ditis sibi: [Iste est sermo quẽ p̃cepit dñs: Si qs viroꝝ votũ vouerit dño] .i. pmiserit Deo aliqd
se factuꝝ, aut non factuꝝ, [aut se iuramẽto constrinxerint, nõ faciat irritũ verbũ suũ, sed im
plebit q̃d pmisit] siue iurauit, & istud est intelligẽdũ de viro libero, & q̃ est sui iuris, vt infrà
Hieron. magis patebit: & qa in p̃solutione debiti carnis, cõtorales ad paria iudicant, nõ potest mari
tus votũ continẽtiæ adimplere sine vxoris cõsensu. Intelligendũ est q̃q; de voto & iuramen-
to, prout sunt actus virtutis, & sup debitã cadũt materiã, atq; habuerint tres comites suos, q̃
sunt, veritas, iudiciũ (.i. discretio) & iustitia: cõtra q̃ tria si qd iuret aut vouea, nõ est seruãdũ:
imo nõ est veraciter iuramẽtũ aut votũ, vt sunt actus virtutis, q̃ latria nũcupatur, p quã Deo
cultũ, cæremoniãq; impẽdimus: & q̃ taliter iurat aut vouet, peccat & trãsgressor efficit: nõ qa
nõ implet q̃d iurauit aut vouit, sed qa illicite iurauit aut vouit. [Mulier si q̃ppiã vouerit, &
se cõstrinxerit iuramẽto, q̃ est in domo p̃is sui, & in ætate adhuc puellari] .i. nõdum data est
aut affidata marito, sed est adhuc iuuenilis ętatis seu adolescẽtula. [si cognouerit pr̃] eius [vo
tũ q̃d pollicita est, & iuramẽtũ q̃ obligauit aĩam suã] .i. seipsam, sumẽdo partẽ pro toto, [& ta
cuerit] .i. nõ cõtradixerit: ho aut signo euidẽti, & multo plus, si verbo aut euidẽti signo con-
senserit. [voti rea erit] .i. obligata ad votũ erit soluẽdũ. [Quicqd pollicita ẽ & iurauit, ope cõ
plebit] .i. implere tenebit, siue obligauerit se solo voto, seu solo iuramẽto, & maxie si simul
vtroq;. ¶Deniq;, qa vouere est actus virtutis, ad quẽ necessaria est discretio rõnis, ideo de pu
ellis adultæ ætatis, q̃ discretionis attigerint annos, intelligẽda sunt ista. Quocirca duæ occur
runt dubitationes: prima, an simile sit iudiciũ de pueris seu masculis nondũ emãcipatis, & vi-
dere q̃ ĩmo, cum eadẽ esse ratio æstimet, qa sub parentũ cura sunt cõstituti. Secunda, an q̃d di
ctũ est de pr̃e, sit etiã intelligendũ de mr̃e, p̃sertim pr̃e defuncto. Certũ est eqdẽ, q̃ pr̃ sit prin
cipalis in regimĩe domus, curaq; sobolis. Sed eo defuncto irrecupabiliter ve subtracto, ma-
net ꝑles sub cura & regimĩe mr̃is. Sicq; apparet, q̃ in ea existat authoritas reuocãdi suę sobo
lis iuramẽtum & votum. Insup intelligenda sunt ista de ꝑle nõ emãcipata, q̃tum ad ea in qb⁹
subiecta est pr̃i, & q̃tũ ad res pr̃is. In aliqbus vero est libera, p̃sertim q̃tum ad actus intellectĩ-
uæ partis interioris, & q̃ ad ea q̃ directe cõcernunt totum atq; ꝑpetuum suę psonę statum, vt
sunt religiõem intrare, cõtoralem accipe, castimoniã cõseruare, militiã ꝓfiteri: & in talibus
nõ possunt ei⁹ vota aut iuramẽta reuocari à pr̃e. [Si maritũ habuerit, & vouerit aliqd, & se-
mel de ore eius verbũ egrediens, aĩam eius obligauerit iuramento, q̃ die audierit vir, & non
cõtradixerit, voti rea erit, reddetq; q̃dcunq; pmiserat.] Istud dupliciter potest intelligi. Pri
mo, de muliere q̃ aliqd iurauit aut vouit añq; nupsit aut fidẽ dedit marito, cui mulieri à pr̃e
suo cõcessum est implere q̃d vouit siue iurauit, & tñ añ hmõi impletionẽ daĩ marito, q̃ cũ co
gnouerit votũ aut iuramẽtũ traditæ sibi vxoris, potest illud cassare: & si primo die q̃ cogno
uerit tale suæ cõiugis votum aut iuramẽtum, cõtradixerit, mulier nõ est voti iuramẽtiue rea:
Augusti. aliàs obligat implere. Sic exponit Augusti. & Glossa. Secũdo exponitur de muliere affidata,
nõdũ egressa de domo pr̃na, cuius votũ potest cassari tã à pr̃e, in q̃tũ adhuc est sub eius cura, q̃
à marito modo ꝑtacto. Sicq;, vt ferẽ, exponunt Hebræi. Et hãc expositionẽ approbat Lyra, q̃
tñ in expositiõe casus ꝓhabiti, q̃ est de puella nõ affidata nec maritata, affirmat q̃ casus ille
nõ sit intelligẽd⁹ de his q̃ sunt maritatæ, licet adhuc maneãt cũ pr̃e, qa sunt emãcipatæ: p q̃d
videt innuere, q̃ nõ sint sub cura pr̃is, ita q̃ eaꝝ votũ aut iuramẽtũ queat cassaret ideo, q̃ pr̃
possit irritare votum aut iuramẽtum filiæ affidatæ, q̃uis adhuc secum manẽtis, nõ videt aliq
bus certum, si p verba de pr̃ti, in potestatẽ mariti trãslata sit: secus, si p verba de futuro, data
sit

sit fides. [vidua & repudiata, q̃cqd vouerint] aut iurauerint, [reddẽt] secundũ sensum p̃tactũ
de viris, videlicet si sint sui iuris, & licẽter fecerint votũ aut iuramentũ. ¶Seq̃ de vxore q̃ est
in domo mariti sui, seu ei iã tradita plene. [Vxor in domo viri, cum se voto cõstrinxerit &c.
redder q̃dcũq; ꝑmiserat.] Lꝛa est plena, qñ talis mulier nõ potest ita vouere aut iurare, quin
vir valeat reuocare, mox vt audierit siue ꝑceperit. [Si aũt vir nõ cõtradixerit] prima die, [mu
lier est obnoxia] .i. obligata voto aut iuramẽto implẽdo q̃tũ in se est. Veruntñ si maritus ꝓ-
hibuerit ei postea votũ implere aut iuramentũ, ipsa excusat, & viro culpa imputat. ideo dr
[Si aũt non contradixerit posteq̃ resciuit] .i. si maritus non reuocauerit vxoris votũ aut iura-
mentũ, statim cũ illud primo agnouit, sed postea ꝓhibuerit ea impleri, [portabit ipse iniqta
tẽ suã] .i. culpabilis erit, pœnãq; luet, quã mulier sustineret, si ex ꝓpria voluntate violaret
votũ aut iuramentũ. Istud tñ intelligendũ cẽsetur de his, in qbus vxor viro subiecta est, non
de his, in qbus est libera: qa si vouet qs, q̃d ipse non valet sine derogatiõe iuris, q̃d alter ha
bet in eo, nõ potest illud ipse sine cõsensu alterius. Veruntñ in votis potest dispẽsatio fieri,
dũ rõnabilis causa occurrit, & commutari possunt in melius authoritate supioris. Insup se-
cundũ q̃d Thomas scribit in Secũda 2. q̃st. 88. Votũ est cõceptio boni ꝓpositi cũ deliberatiõe Votum.
firmata, q̃ qs ad faciendũ vel non faciẽdũ Deo se obligat. In q̃ diffinitione, facere, capit mul-
tũ extẽse, prout includit cog, cogitare, affectare ac agere. & q̃uis hõ nõ possit hoi aliqd ꝓmit-
tere, nisi ꝑ verba aut exteriora signa, Deo tñ potest ꝓmissio fieri ꝑ solã interiorẽ cogitationẽ
& diffinitionẽ. Interdũ tñ verba addunt, propter suꝑfluus excitationẽ aut alioꝝ contestatio
nẽ. Cũq; votũ sit ꝓmissio Deo facta, cui nil placet nisi q̃d moraliter bonũ est seu virtuosum,
ideo mala seu indifferẽtia non cadũt ꝓprie sub voto. Sicr nec ipossibilia, nec ea q̃ sunt neces
saria absolute opa aut superogationis ꝓprꝛissimę, cadũt sub voto. Ea q̃q; q̃ sunt necessaria ne-
cessitate finis, videlicet impletio p̃ceptoꝝ, sub voto cadere queunt, inquãtũ libere obseruãt.
¶Amplius, votũ obligat magis q̃ iuramẽtũ: qa ad fidelitatẽ ꝓtinet votũ ipleꝛe, & voti fractio,
infidelitatis est species: ad iuramẽti aũt ipletionẽ tenemur ex debito reuerẽtiæ, quã Deo ex-
hibere tenemur, implẽdo q̃d ꝓnomẽ ipsius firmauimus. Infidelitas aũt est grauius malũ q̃ ir
reuerẽtia, & eã includit, & mali aliqd supaddit, non ecõuerso. Ex ꝓhabitis etiã cõstat, q̃ ser-
uus emptitius siue vernaculus aut hæreditarius, nõ potest vouere religionis ingressum, aut
aliqd q̃d sine dñi sui cõsensu ipse nõ valet: ꝑles aũt q̃ ad pubertatis annos deuenit, cũ sit libe
ra, q̃ ad suã psonã opationesq; psonales, potest inuitis parẽtibus ingressum religionis ꝓmit
tere & ipleꝛe. Porro religiosa psona suo ꝑlato aut ꝑlatæ subiecta est, secũdũ tenorẽ suæ profes
siõis: ideo qñ nõ occupat à suo supiori circa debita aliq̃, pot facere alia. Sed qñ nullũ ẽ tẽpus
ĩ q̃ à p̃sidẽte occupari nõ possit, ideo nullũ votũ religiosę psonę vim habet, nisi de supioris sui
cõsensu. Postremo, cũ votũ sit act⁹ latriæ, q̃ ẽ ꝑclariss. virtus moralis, valde meritoriũ ẽ voue
re. Virtuosiusq; cõsistit facere bonũ ex voto, q̃ absq; voto, p̃sertim cũ vouẽs, votũq; implẽs, of
ferat fructũ cũ arbore, & suã volũtatẽ Deo ĩtẽti⁹ vniat, & op⁹ bonũ liberaliori reddat affectu.

¶Expositio literalis cap.31. Loquutusq; est dominus ad Mosen. Arti. 48.

EXecutio p̃cepti de Madianitaꝝ interfectione in supioribus positi, modo describit. [Lo Nũe. 25.
cutusq; est dñs ad Mosen, dicẽs: Vlciscere prius filios Israel de Madianitis] .i. Madiani-
[colligeris ad ppl'm tuum] .i. ꝑ mortẽ corporalẽ descẽdes in limbũ patrum, vel (vt Glossa ex-
ponit) ad sanctos supernæ ciuitatis ciues. non tñ factum est hoc añ Chr̃i aduẽtum, nisi q̃ san
cti illi in limbo detẽti, erãt ciues futuri in regno cælorꝝ, & p̃destinati ad hoc. Nec est putandũ
q̃ Moses obĳt ĩmediate post Madianitaꝝ interitũ, sed cito post eũ. vezꝝ secundũ Glossam &
Origenẽ, ex verbis his sumit argumẽtum cõtra eos, q̃ negant aĩæ ĩmortalitatẽ & resurrectio Origen.
nẽ futurã. Nemo enim apponit ad eos q̃ non sunt. Constat igitur esse aliquẽ populũ, cui dñs
dicit Mosen apponẽdũ. [Statimq; Moses] ad ppl'm [Armate, inqt, ex vobis viros ad pugnã,]
q̃uis sanct⁹ vir audiuit à dño, se celeriter moriturꝝ Madianitis occisis, non tñ ob hoc procra
stinat diuini executionem p̃cepti, q̃si desiderãs diutius viuere in hoc mundo, sed mox p̃cepit
iussionẽ Dei executioni mãdari, [q̃ possint vltionẽ dñi de Madianitis expetere] .i. vindictã
à Deo iussam, & q̃ vindicabit iniuriã Deo illatã, qa ex Madianitaꝝ practicatiõe filij Israel in Nũe. 25.
fornicationẽ & idololatriã, deinde in corporalẽ interitũ sunt prolapsi. [Mille viri de singu-
lis tribubus eligãtur ex Israel, q̃ mittãtur ad bellũ] videlicet viri aptiores ad ꝑlium. [q̃s Mo-
ses misit cũ Phinees] q erat vir seruẽs, fortis & audax, quẽadmodum antea miserat ipsum Io- Nũe. 13.
sue, & q̃sdã ex populo contra Amalech, vt in Exodo scriptũ est. Iosephus dicit, de q̃libet tri- Exod. 7.
bu sumpta fuisse duodecim millia: & sicut Iosue elegit illos, sic Phinees istos, adiuuantibus Iosu. li. 4.
eũ in eligendo principibus. Quare aũt Moses non misit millia ista cũ Iosue: forsan qa iã sub- An. Iud.
stituerat sibi ipsum Iosue in totius populi principẽ. [Vasa q̃q; sancta & tubas ad clãgẽdũ tra cap.5.
didit *ei] .i. ipsi Phinees. i. eius custodiæ ea commisit. Porro, p vasa sancta q̃dã intelligunt ar *eis
cã Dei & aureã laminã, q̃ pendebat ad frontem pontificis, habena sibi inscriptum nomẽ dñi

Universidad de Deusto
Biblioteca

tetragrāmaton,vt in Exodo eſt dictū.vnde & 1.libro Regū leguntur filij Iſrael miſiſſe pro ar
Exo. 28. cā,qñ ſemel cæſi fuerunt à Philiſtæis. per tubas vero intelliguntur tubæ,qbus vtebantur in
1.Reg. 4. bellis,vt dictum eſt ſuprà.Vnde & in libro Ioſue leguntur ſeptem ſacerdotes, ſeptem bucci
Ioſue 6. nis clanxiſſentvel vaſa ſancta erāt quęcunq; inſtrumenta deputata ad Dei cultum,q̄æ vſus po
Ibidem. terat eſſe in prælijs.Sacerdotes quippe habuerunt buccinas duplices,ſ.corneas,qbus vteban
tur in iubileo & feſtis qbuſdam, qbus & in ſubuerſione Hiericho vſi ſunt, & item ductiles
bellicas: & cur illis vtebant in prælijs, dictum eſt ſuprà. Sicq; p vaſa ſancta intelligi poſſent
Nūe. 10. buccinę,qbus in ſolēnitatib⁹ vtebātur. [Cūq; pugnaſſent]filij Iſrael[cōtra Madianitas,atq;
vicíſſent,oēs mares occiderūt.]Oipotens eñ perterruit & deiecit impios illos,& cōfortauit
ſuos cultores.Dicunt aūt Iudæi,q; aurea lamina eleuabat in altūq; viſa aduerſarij excæcati,
Nūe. 22. corruerunt in terrā. [& reges eorū Eui & Sur & Reſem & Vr & Rebe]Præhabitū eſt q; Balac
1.Reg.5. fuit rex Madianitarū.Ideo iſti nō fuerunt plenarie reges,ſed reguli & principales poſt regem
totius regni,quēadmodum & Philiſtæi leguntˢ habuiſſe ſatrapas qnq; & regem. Hinc de his
Madian regibus ſubdit:[qnq; principes gentis]eorū,ita q; vnuſq; eorū ſub rege, ꝑfuit ali-
cui parti populi ſibi aſſignatæ. [Balaam q̄q; filiū Beor interfecerunt gladio.] ſicq; obijt mor
te iuſtorū.i.illata ſibi à iuſtis,ſed abſolute loquēdo, obijt morte iniuſtorū, de qua in Pſalmot
Pſal. 33. Mors pctōrū peſſima. Hinc elicitur, q; Balaam poſt receſſum ſuum à Balac, ad Madianitas
reuerſus ſit. Forſitan eñ audita tranſgreſſione & interfectione filiorū Iſrael,q̄s inciderunt ex
ſua ſuggeſtione,putauit eos adhuc vincendos in bello,ideo ſumpſit redeundi audaciā. Ve-
Origen. runtñ Origenes circa hæc ſcribit:Dictū eſt q; Balaam redijt in locum ſuū,ſed forte reuerſus
eſt,q̄uis ſcriptura non dixerit,vel forſan à loco ſacrificij redijt in locū ſui hoſpitij.Attñ poti
Nūe. 24. us reor,q; cœpit reuerti in terrā ſuā.Nā inter cætera dixit ad Balac: Verunt̄ pergens ad po-
pulum meū,dabo tibi cōſilium &c.vt ſcriptū eſt ſuprà. [Egreſſi ſunt aūt Moſes & Eleazarus
ſacerdos,& oēs principes ſynagogæ].i.duces tribuū & iudices q ꝑfuerunt ſub Moſe, [in oc-
curſum eorū]qa victorioſe egerunt,[extra caſtra.]Vnde & militibus ſtrenuis cū triūpho re
deuntibus rex ſolet occurrere. [Iratusq; Moſes]ira p zelū,[principib⁹ exercitus] duodecim
milliū,vtpote[tribunis & centurionibus q venerāt de bello.]Principes autem illi præfuerūt
exercitui.i.aliqbus ꝑibus eius,& erāt ſub Phinees,q erat princeps cōmunis totius illi⁹ exer
citus.ſed q̄re Moſes nō fuit irat⁹ ipſi Phinees, cū ei ſequēs culpa tanq̄ ſupiori videret magis
imputāda,q̄ alijs? Dici poteſt,q; & Phinees includit ſub noīe principum,vel in facto illo nō
habuit culpam,quia fortaſſis ceſſit principum importunitati. [ait: Cur fœminas reſerua-
Nūe. 25. ſtis?].i.viuere permiſiſtis,cum meruerint mortē,alliciēdo filios Iſrael ad fornicādum & ido-
lolatrādum.ideo ſequitur[Nonne iſtæ ſunt q̄ deceperunt filios Iſrael ad ſuggeſtionē Balaā,]
vt patuit cap.25.[& prævaricari fecerunt vos in dño ſuper peccato Phogor?].i, per idololā-
triam Beelphegor.Eſt aūt cōſuetudo ſcripturæ,vt adſcribat cōmunitati aut ſocietati, q̄d fa
ctum eſt aut contigit qbuſdam ex eis.Sic & iſti dicuntur taliter ꝑuaricati,qm̄ eorū conſocij
Ibidem. idololatrauerunt in Phogor.q enim illa crimina commiſerunt,fuerunt occiſi. Vel ſi adhuc
qdam illorū erāt ſupſtites,per pœnitētiā & per zelum,operationē q; Phinees, manū dñi eua
ſerūt iuxta ꝓinducta.[Ergo cūctos interficite,qcqd gñis eſt maſculini,etiā in paruulis:]Iſtud
fortaſſe durū & crudele videt ſuiſſe,& tñ iuſte ac rōnabiliter geſtū eſt, videlicet in tantorū de-
teſtationē facinorū cōmiſſorū à ꝑibus paruulorū iſtorū, qui ꝑes filias ſuas proſtituerunt, &
vt patres in ſuis paruulis punirentur,& qm̄ expediebat paruulis illis ſic mori, ne in adultā ꝓ-
uenientes ætatem,grauiter peccando, æternā acgrerent dānationem, & quia Deus volebat
Ibidem. hoc modo rigorem ſuę manifeſtare iuſtitiæ ad aliorū terrorem.[& mulieres q̄ nouerunt vi-
ros in coitu,iugulate:] qm̄ prouocando filios Iſrael ad peccandū,vel filias ſuas mittendo ad
ipſos,meruerunt occidi,immo & alijs modis,qm̄ erāt vitioſę idololatræ.[Puellas autem]etiā
†fœmi- paruulas,[& omnes?mulieres virgines reſeruate vobis]non ad luxuriandū,ſed ad cōmenda
nas. tionē virgineæ caſtitatis,& vt ſuo tempore ducatis eas vxores,cōuertatisq; eas ad Dei cultū,
& quia puellæ nō potuerunt poſtea ita nocere filijs Iſrael,ſicut paruuli mares.[& manete ex
tra caſtra]Dei[ſeptē diebus].i.non præſumatis ingredi ſacra loca ſeu atrium tabernaculi in-
fra ſeptem dies, q̄ſq; ſitis purgati iuxta legis præceptum p adſperſionem aquæ luſtrationis
tertio die ac ſeptimo,non q; peccauerunt interficiendo Madianitas ex Dei præcepto,immo
Num. 5. in hoc meruerunt: ſed qm̄ ex contactu mortuorū & reę mortuis adiunctarū contrahebā-
tur immunditia quædam legalis,impediens ab ingreſſu ſancti loci & eſu ſacrificiorū p modū
frequenter expreſſum.hinc ſubdit:[Qui occiderit hoīem]q̄uis iuſte, vel occiſum tetigerit,
luſtrabit].i.aqua adſperſionis purgabit]die tertio & ſeptimo.Et de omni ꝑda].i. qcqd inter
ſpolia continet,[ſiue veſtimētum fuerit,ſiue vas,expiabit].i. purgabitur iuxta ritū legis, qa
immundū eſt eo modo,q̄ immunda fiebāt q̄ in domibus morientiū erāt,dū moriebāt. Hinc
ſubiūgit:[Eleazar q̄q; ſacerdos ad viros exercitus,q pugnauerāt,ſic locutus eſt: Aurū & argē
tum, & æs,& ferrū, & plumbū,& ſtannū,& omne q̄d poteſt tranſire p flāmas,] abſq; ſua cor-
rupti-

ruptione & notabili læſione, [igne purgabit. Quicqd aūt ignē nō poteſt ſuſtinere,] ſaltē ad
modicū tēpus,quēadmodū aurū & argētū,q̄ tñ reſolui poſſunt,ſi diu in igne remaneāt.[aqua
expiatiōis ſanctificabit].i.p adſperſionē aquæ luſtratiōis purgabit, [& lauabitis veſtimenta
vra die ſeptimo.]vñ ſuprà ſcriptū eſt:Expiatⁿ die ſeptimo lauabit ſe & veſtimēta ſua,[& puri
ficati poſtea caſtra intrabitis].i.atriū tabernaculi,vt dñm exoretis,& ei hoſtias offeratis. Sē- Nūe. 19.
quit de ſpolijs diuiſiōe:[Dixit q̄q; dñs ad Moſen: Tollite ſummā eorū q̄ capta ſunt] in ter
ra,[ab hoīe vſq; ad pecus] incluſiue, numerādo tā hoīes q̄ pecora illa,& intelligit de adhuc
viuētib⁹ ide hoibus aūt Madianitis captis,nō erāt ſupſtites niſi virgines,q̄s filij Iſrael diſcre-
uerunt ab alijs p aliq̄d ſignū datū à Deo p Moſis informationē. [Ipſe & Eleazar ſacerdos & oēs
principes vulgi,diuidesq; ex æquo ꝑdā inter eos q pugnauerūt, & inter oēm reliquā multitu
dinē].i.totā haſq; reę viuentiū,ſ.virginū & pecorū,ꝑdā ſeu multitudinē,ſiue ſuppoſita,diui-
des in duas partes ęq̄les,quarū vnā dabis eis q pugnauerūt,aliā reliq̄ multitudini Iſrael.Sic q
dam exponūt.tñ vt verba ſonāt,videt ſic accipi poſſe,q; æque multū dabat his q pugnauerūt,
& eis q mānſerūt in caſtris, ita q; ſingulis æqua pars donabat,ſecūdum q̄d primo Regū lib. ait 1.Re. 30.
Dauid: Aequa pars erit deſcendētis in ꝓliū, & remanētis ad ſarcinas. Quod ſi dicat,obuiare
videt q̄d ꝓtacto Reg. cap.legiſ Factū eſt hoc deinceps quaſi cōſtitutū & lex in Iſrael. Ex quo
apparet,q; antea nō fiebat ſic. Deniq; in textu ſubiungit:[& ſeparabis partē dño].i.ad vſum
miniſtrorū eius,ſ.ſacerdotū ac Leuitarū,[ab his qui pugnauerūt,vnā animā].i.vnā perſonā,
quātum ad virgines:& vnū indiuiduū,quātum ad pecora, [de quingentis] animabus, [tam
ex hoībus].i.virginibus captis,[q̄ ex bobus & aſinis & ouibus],i.quibuſuis iumentis,[& da
bis eam Eleazaro ſacerdoti].i. pōtifici pro ipſo & ſacerdotibus alijs. [qa primitiæ dñi ſunt]
id eſt,de rebus iure prælij adeptis offerēdæ ſunt dño pro primitijs,ſicut de aīalibus & terręna-
ſcētibus offerebant primitiæ dño. [Ex media q̄q; parte filiorū Iſrael].i.ex alia medietate prę-
dæ aſſignata,& data his qui in bello nō erāt.[accipies qnquageſimū caput].i.indiuiduū [ho-
minū & boum].i.virginū & pecorū, [& dabis ea].i. indiuidua illa [Leuitis] p diuiſionē iuſtā
& cōgruentē,ſicq; à pugnatorib⁹ plus de ꝑda habētib⁹ min⁹ acceptū eſt,& plus ab alijs. Forſan
qm̄ pugnatores eūdo,pugnādo & redeūdo plus laborauerūt. Porro q; media pars totius ꝑdæ
data ſit eis,aptiſſime patet ex ſequētibus verbis textus, in quo diuiſio illa taxat, & planus eſt
textus. Virginib⁹ aūt Madianitis ſacerdotes & Leuitæ nō ad libidinē ſunt abuſi,ſed potius cō
uerterūt eas,& cōnubio ſociauerūt,aut aliter pie tractauerūt. [Cumq; acceſſiſſent principes
exercitus] q pugnauit,[ad Moſen,dixerunt:Recenſuimus].i.numerauimus & intuiti ſumus
[numerū pugnatorū]veluti poſt pugnā fieri moris eſt,[& ne vnus quidē defuit].i. nullus eo-
rum in bello ſuccubuit,cū tamē aduerſarij fuerint multo plures q̄ ipſi:quo clariſſime patu-
it,victoriā eis deſuper datā. [ob quā cauſam offerimus] ſpōte ꝓ gratiarū actiōe [in donarijs
dñi].i.inter ea quæ dño cōſecrant vt munera.[ſinguli q̄d in ꝑda auri potuimus inuenire].i.
aurea ornamēta quæ inter ſpolia reperimus. Fuit aūt oblatio iſta de rebus inanimatis. [Pe-
riſcelides,]quę ſunt ornamēta fœminarū in eārū veſtitu circa renes,ad cōponendū eārū greſ-
ſum.[& armilias] q̄ ſunt ornamēta circa armos ſeu humeros,[annulos]q digitis imponunt.
[& dextralia].i.ornamēta brachiorū ſeu dexterarū.[ac murēnulas] quę ſunt ornamēta colli,ſeu
catenulæ ibi circūpoſitæ ꝓ ornatu. [vt depreceris ꝓ nobis dñm]nō q; corporalia illa dabant,
vt preciū oſonis,q̄ eſt bonū ſpūale,ſed tanq̄ ſigna internæ deuotiōis ad prouocādum & incli
nandū cor Moſis vt oraret pro ipſis. [ſuſceperūtq; Moſes & Eleazar] illa donaria.[vnuſq;q;
eñ quod in ꝑda].i.in deꝑdatiōe Madianitarū [reperat,ſuū erat] iure belli iuſti, & ex cōceſ-
ſione Dei,cuius ſunt oīa,& q dat ea cui voluerit.[& ſuſceptū intulerūt in tabernaculū].i. oīa
illa à bellatoribus deuote oblata,Moſes & Eleazar poſuerūt in tabernaculo, [in monimen-
tum].i.memoriale[filiorū Iſrael corā dño] vt ſ.Deus illa in ſuo ſanctuario videns ſic poſita,
pie recordaretur & miſereretur eorum qui ea obtulerunt, totiusq; populi.

¶De ſpirituali ſententia huius cap.XXXI. Art. XLIX.

PEr Moſen nō ſolū Chriſ,ſed & qlibet ꝓlat⁹ ſeu princeps vere Chriſtifidelis,figuraliter deſi
gnat.Quēadmodū ergo Moſi deſup iuſſum eſt, vt populū ſibi cōmiſſum vindicaret de
aduerſarijs ſuis añ obitū ſuū,ſicq; colligeret ad ſanctos in limbo,ita Chriſtianis iubet prin
cipibus,vt plebē Chri à ꝑfidis ac tyrānis, impijsq; tueant hoibus,& pro Chriſtianæ religionis
defenſiōe viriliter prælient,ac deuaſtationē eccleſiæ vlciſcant in hoſtes ipſius.Porro prælatis
præcipit,vt cōtra inuiſibiles hoſtes, à qbus plebs Chriſti aſſidue fallitur, ſpūaliterq; mactat,
accinganſ ad pugnam, & ſubditos ſuos arment virtutibus, ac feruide exhortent, quatenus
cum oīi humilitate & ſpe diuini auxilij atq; feruore ſpūs ſancti,reſiſtant peſſimis humanæ
beatitudinis inimicis,eosq; ſub ſuis pedibus cōterere enitant,vitia ſuperādo,ac Deo in oīi-
bus obediendo.Nempe quoties tentatiōibus ꝑualent & vitia ſuperāt, toties inuiſibiles illos
hoſtes cōculcant.Quod ſi prælatus viderit oēs ſibi cōmiſſos nō eſſe ad talia bella idoneos,
eligat fortiores,i,virtuoſiores quoſq; admoneat ad pugnādum ꝓ ſeipſis ac alijs, indeſinēter

Universidad de Deusto
Biblioteca

orando,gemendo,& cætera virtutũ exercitia alacriter ꝓsequẽdo.Talibus Chri militibus ꝑficiẽdus est Phinees,i,vir exercitatus in oĩi virtute,impterritus corde,zelator Dei,amator fratrũ.& dãda sunt eis vasa sancta, qa ecclesiasticis sacramẽtis sunt muniẽdi;& sancti pres, q erãt vasa electiõis diuinæ & gr̃æ ac virtutũ, ꝓponẽdi sunt eis in exẽplũ ad imitãdũ. Dãdæ q̃q; sunt eis tubæ ad clãgendũ.i.oones & psalmi,cãtica spũalia,& diuinæ eloqa scripturæ,iuxta q̃ regãt se,& dęmones clãgore oonũ ac laudũ expellãt:sic q̃ vincãt nõ solũ Madianitas, id est,visibiles seu iuisibiles æmulos Chriianismi,sed & qnq; reges eoꝝ.i. prĩcipes tenebraꝝ, qui p exterioꝝ qnq; sensuũ obiecta & delectamẽta vincũt innũerabiles,& iugiter cõtradicũt veritatib⁹ euãgelicæ legis.Insup interficiẽdus est Balaam gladio.i.seductores pestiferi & cõsultores fallaces,verbo Dei sunt cõuincẽdi ac reprobãdi.Per hoc q̃q; q Moses irat⁹ fuit principib⁹,eo q fœminas corruptas reseruauerũt,dat intelligi,q virtuosus ꝑlat⁹ gregi sibi credito debeat iuste irasci,si vitioꝝ occasiões ac scãdala adduxerint secũ, nec scãdalizantia absciderint mẽbra.ideo occidẽdę sunt fœminæ tales.i.cõcupiscẽtię venereæ ꝓrsus sunt suffocãdę, immo & paruuli sexus masculini.i.primi mot⁹ carnalitatis.Virgines vero.i. castæ affectiões sunt cõseruãdæ.Similiter pecora,qm̃ corpora nõ sunt penit⁹ cõterẽda,sed moderate frenãda ac castigãda.Verũtn̄ pugnatores isti q̃tũlibet fortes, maculas aliq̃s cõtrahũt in pugnãdo,vel nõ tã cito ac fortiter resistẽdo,aut aliqd suis virib⁹ attribuẽdo, aut supflue repausando: ideo indigẽt aq̃ adspsiõis.i.lachrymis cõpũctiõis,& rore gr̃æ amplioris, vndaq̃ sapiẽtiæ salutaris pfundi ac emũdati& qcqd p̃dãdo obtinuerũt ab aduersarijs suis, vt auꝝ sapiæ naturalis,artet igne charitatis purgari à culpis eis admixtis:sed vestimẽta.i.virtutes,earũq; actus,q pãno da est summa eoꝝ,q̃ capiunt in bello,qm̃ ois spũalis pfect⁹ est cõputãdus,& qcqd in tali triũpho est p̃cipuũ,Deo in primis loco primitiaꝝ est offerẽdũ. sed & prĩcipes Chriani,q in exteriorib⁹ bellis sortiunt victorias,debẽt ecclesijs Dei largas cõferre oblatiões, & imolãdę sunt Deo perisc̃elides.i.castimoniæ decoramẽta, & armillæ.i.piæ sufferẽtiæ defectuositatũ aliena rũ,dextralia q̃q;.i.fortitudines opeꝝ,annuli fidei,murę̃nulæ q̃q;.i.cõnexiões & cõtẽperatiões actionũ virtuosaꝝ,ac ordinatiões sermonũ vtiliũtqbus oĩbus pornãdæ sunt animæ,& de eisdem glorificãdus est Deus vniuersoꝝ fons bonoꝝ,adiutor & conseruator suorum.

¶Expositio lr̃alis cap.XXXII.Filij aũt Rubẽ & Gad habebãt pecora &c. Art. L.

Nũe. 32. Nũe. 31. Nũe. 31. Scriptura nũc docet,q̃liter duæ tribus & dimidia sortitæ sunt terrã habitatiõis suæ vltra Iordanẽ.Facilia aũt sunt trãscurrẽda,vt difficiliorib⁹ immoret.Porro nulla in isto est difficultas capꝫo.[Filij aũt Rubẽ & Gad]qbus infrà annumerat media trib⁹ Manasse,[habebãt pecora multa.] lã em̃ tria regna vastata & dep̃data erãt à filijs Israel,[regnũ Seon,regnũ Og,regnumq; Madian. Ex Aegypto q̃q; deduxerũt pecora sua, q̃ in deserto prolificauerũt.[& erat illis in iumẽtis infinita].i.magna valde & vltra solitũ,[substãtia.Cumq; vidissent Iazer & Galaad aptas alẽdis aĩalibus terras,] qa pascuæ abundabãt riuis,cãpi graminibus.[venerunt ad Mosen & Eleazaꝝ sacerdotẽ & principes multitudinis, atq; dixerũt: Terrã quam ꝓcussit dñs in cõspectu filioꝝ Israel,] cuius habitatores ꝓcusserunt filij Israel adiutorio Dei.[regionis vberrimæ est].i.territoriũ fertilissimũ,[precamurq; vt des eã nobis in possessionẽ, nec facias nos trãsire Iordanẽ.] Si hoc intellexerũt, q nõ voluerunt trãsire Iordanem ad habitãdum ibidẽ,& tñ parati erãt trãsire ad adiuuãdũ cæteras Israel tribus,recta fuit eoꝝ intentio.Si autẽ sic,q nec ad adiuuãdum alios,puersa fuit intẽtio eorundẽ:sicq; Moses verba eoꝝ accepit. Quãuis em̃ verba dubie prolata,quæ multipliciter possunt intelligi,sint in partem meliorẽ interpretãda,quãtum ad internũ iudiciũ,ad vitãdũ iudicia temeraria: ꝑlatus tñ vereba & facta subditoꝝ suoꝝ,quæ & bene & male accipi possunt, accipere debet quasi in partẽ deteriorẽ in exteriori iudicio tẽpore castigatiõis,qa hoc tutius est, propter bonũ correctionis,ad vitãdum periculũ incorrectiõis, nisi ipse ꝑlatus de opposito rationabiliter informet. [Quibus rñdit Moses:Nunqd fratres vr̃i].i.cęterę tribus q̃ ex semine ꝓarchaꝝ,sicut &vos, natæ sunt,& fratres vr̃i sunt fide ac religiõe,[ibũt ad pugnã] in qua solẽt occurrere labor,dolor,timor,& diuersa pericula,[&vos hic sedebitis].i.secure gescetis? [Cur subuertitis mẽtes filioꝝ Israel,ne audeãt transire locum, quẽ eis daturus est dñs?] Nam ꝑfata petitio tribuum Ruben & Gad,videbatur prima facie ex timore vel ignauia processisse,vel ex cupiditate imExo. 12. Nũe. 1. moderata,ita q horruerunt imminentia prælia aut labores, vel nimis auide cupiebant terras & opes communi omnium acquisitas certamine.Sicq; petitio illaꝝ nõdum bene exposita,fuit alioꝝ scandalizatiua.[Nonne ita egerunt patres vestri &c.q ascenderũt ex Aegypto à viginti annis & suprà?] id est, quando erant ad minus viginti annoꝝ vel circiter,ita q in prima numeratione numerati fuerunt. [Et vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa & alumni hominũ peccatoꝝ].i. nutritores facti estis vitioꝝ in alijs,quos verbis & exemplo vestrę puersitatis ꝓuocatis[ad scelera,]grauiusq; peccatis q̃ pres vestri.Ista Moses non dixit sim-

simpliciter asserẽdo,sed valde suspicãdo & metuẽdo de peiori.[vt augeretis furorẽ dñi cõtra Israel].i.rigorosam punitionẽ filijs Israel infligẽdã.[Quòd si nolueritis seq eũ].i.Deo obedire intrãdo terrã promissiõis,[in solitudine populũ derelinquet] ꝑsertim eos q vr̃o exemplo subuersi extiterint,vel etiã alios,qa interdũ vnus ꝓpter peccata alteri⁹ in corporalib⁹ punit, inquãtũ sunt q̃dãmodo vnũ origine,societate,aut simili cõmuniõe aut cõnexiõe:q̃d tñ oĩpotẽs atq; iustissim⁹ De⁹ cõuertit & ordinat in melius his, q talẽ pœnã corporalẽ nõ meruerũt,quẽadmodũ alibi frequẽter declaratũ est pleni⁹.[Et vos causa eritis necis oĩm] filioꝝ Israel,q vobis cõsenserint,aut ꝓpter vos ĩcurrerint plagã,& hoc secundũ ordinẽ inferioꝝ causaꝝ,qa æterna ꝓordinatio Dei cassari nequit.[At illi ꝓpius accedẽtes]ex cõsidẽtia bonæ cõsciẽtiæ,sicut & Iudas ꝓpius accessit ad Ioseph,excusatur⁹ se & fratres suos de furto, à q̃ erant immunes.[dixerũt:Nõ reuertemur vsq; dũ possideãt filij Israel hæreditatẽ suã].i.eis ꝓmissam trãs Iordanẽ.[qbus Moses ait:Si facitis q̃d ꝓmittitis,expediti pgite corã dño ad pugnã] Ista em̃ assertio fuit ꝓmissio.[Præcepit ergo Moses Eleazaro & Iosue] sup q̃s habuit iurisdictionẽ,quã Iosue nõdum accepit, q̃uis fuerat institut⁹ in principẽ,quãtũ ad potestatẽ, vt clarius dictũ est ante. [Si trãsierint filij Rubẽ & Gad vobiscũ,date eis terrã Galaad.] nõ tñ illã dũtaxat,vt infrà exprimit. [Si aũt noluerint trãsire Iordanẽ ad pugnãdum] pro alijs, [inter vos habitãdi accipiãt loca].i. ibi morent vobiscũ si voluerint, nec habeãt terrã istã. Tribus isthæ in sua acerrima increpatiõe patiẽtes fuerũt,& sua molli resp̃siõe fregerũt Mosis irã.nã subdit:[Rñderũt filij Gad & Ruben:Sicut locut⁹ est dñs noster] s.Moses,[seruis suis, ita faciem⁹, ipsi armati ꝓgemus,& possessionẽ iam nos suscepisse cõfitemur] in spe,& sub ꝑfata cõditiõe. [Tunc igit Moses] videns firmum eoꝝ propositũ,[dedit eis] per seipsum absolute territoria illa optata,quoꝝ vrbes q̃s pauloañ destruxerãt,reparauerũt,[imponẽtes vocabula vrbibus, quas extruxerãt] qbus ipsi⁹ uerũt noia noua pro memoriali victoriaꝝ suaꝝ & suiipsoꝝ vel patrũ suoꝝ,quẽadmodũ in lib.Iudic.legunt filij Dan vrbẽ,q̃ ante vocabat Lachis,appellasse noĩe ꝑis sui,q̃ tñ in Iosue Lesem Dan,secundũ expositores,vocat.hinc subdit:[Iair filius Manasse occupauit vicos eius]videlicet terrę Galaad,[q̃s appellauit Hauoth Iair].i. villas Iair. [Nobe q̃q;].i.vir sic noiatus de tribu Manasse,qnq; aũt Nobe est nomen vrbis, vt in Esaiæ Adhuc dies est vt in Nobe stetur. Itaq; Nobe [prexit] cũ domo & familia sua,[& apprehendit Canath].i.vrbẽ sic dictã trãs Iordanẽ.Fuit aũt & alia vrbs eiusdẽ noĩs in terra promissionis, [vocauitq; eã ex noĩe Nobe]Sed q̃ri potest,q̃liter veꝝ sit q̃d in isto cap.legit:Dedit Moses terrã Galaad Machir filio Manasse,& q̃d nũc expositũ est,Iair aũt filius Manasse occupauit vicos eius. Filij nãq; Manasse nõ vident vsq; hãc distributionẽ vixisse,ꝑsertim cũ scriptũ sit in Genesi,Filij Machir filij Manasse,nati sunt in genibus Ioseph,q̃ cõstat,q Machir multis annis vixit cũ Ioseph in regno Aegypti,& dato q de Aegypto exisset cũ Mose, numeratus fuisset in prima populi numeratiõe,idcirco mortuus iam fuisset. Idẽ de Iair argui potest.Ideo respõdendũ,q ꝑ noĩa ista propria designant familiæ natæ ex viris illis,vel aliq in familijs illis ꝑcipui sic vocati. ¶Iteꝝ quęrit,quõ terra Galaad dicat istis donata, cũ in hoc ipso cap. scriptũ sit:Si trãsierint filij Rubẽ & filij Gad vobiscũ,date eis terrã Galaad.Et rñdendũ q filij Rubẽ & Gad sumunt ibi cũ inclusiõe filioꝝ Manasse. Similiter terra Galaad capit ibi cũ annotatiõe terraꝝ Seon & Og, quẽadmodũ etiã pregna Seon & Og, dat intelligi & terra Galaad,cũ dr̃ in cap isto:Dedit Moses filijs Ruben & Gad & dimidiæ tribui Manasse regnũ Seon regis Amorrhæoꝝ,& regnũ Og regis Basan.Hoc q̃q; sciendũ, q Galaad interdũ est propriũ nomẽ viri. Vt suprà scriptũ est,q Galaad fuit filius Machir,aliqn̄ vero est nomẽ vrbis,sed nũc pro regiõe accipit. ¶Spũaliter p filios Ruben & Gad atq; Manasse,habẽtes in pecorib⁹ substãtiam infinitã,intelligunt diuites & auari. Specialiter vero p filios Ruben primogeniti Iacob,designant eminẽtiores ꝑlati,q à sanctę dilectiõis feruore alieni,terrenoꝝ amore & ĩmũdanoꝝ voluptatũ replent affectu.Per Gad q interpretat accinct⁹, accipi possunt principes seculares,corporalibus armis muniti,sed à spũali armatura immunes. De qbus dicit Baruch: Vbi sunt principes qui argentũ thesaurizãt & aurum,in quo cõfidunt homines,& non est finis acquisitiõis eoꝝ.At vero Manasses interpretat obliuio,per cuius filios intelligunt sacerdotes & clerici, potissime religiosi, quoꝝ est omniũ temporaliũ obliuisci, & mente transformari in Deũ,solis intendẽdo cælestib⁹,spũalibus ac diuinis.Sed heu isti pro maxima parte abierunt retrorsum,abn̄ciẽtes à se iugũ Chri,regularia instituta,canones & decreta patrũ sanctoꝝ,professionẽ monasticã,ita q vbi abundarent oĩs deuotio,spũalitas maxima, exemplarissima vita,ecõtrario nunc abundẽt omnis auersio,carnalitas fœda,scãdalosaq; vita. Vnde ꝑsentibus delectati,& pascuis Amorrhæoꝝ attracti,nõ curãt terrã promissiõis,supnã regionẽ lucis altissimã ingrediq si propter hoc increpent,æquanimiter ferre vident seruili forsan timore,& ne ꝑsenti principatu priuent. Nã & alios suo modo ꝑcedũt, suoꝝ officioꝝ quædã opa exercẽdo. ¶Præterea ex increpatiõe Mosis edocemur,quàm damnabile sit ocio & torpori vacare, negligentiæ & carnalitati locũ præstare, alioꝝ subuertere corda p verba

Num. 32. Exo. 17. Nũe. 11. Pro. 15. Iudi. 18. Iosue 19. Esa. 10. Gen. 50. Nũe. 1. Nũe. 26. Gen. 29. Baruc. 3.

prauã

Universidad de Deusto
Biblioteca

praua aut opa vetita,pſertim in tẽpore peregrinatiõis pſentis & exilij huius,in q̃ eſt pœnitẽtiæ hora & locꝰ gemituũ,in q̃ tẽpore fratres nr̃i vere Chr̃iani,vere religioſi & clerici,virtuoſis exercenſ laboribꝰ,pœnitẽtes,gemẽtes,& flẽtes in lachrymarꝝ hac valle,& cõtra ſuę ſalutis
Rom.12. hoſtes indeſinẽter pugnãtes. Erubeſcat ergo piger Chr̃ianus,negligens religioſus,carnalis clericus aut ſacerdos,q̃ ſciẽtes q̃ virtuoſe & feruide pr̃es eorꝝ olim vixerũt, immo de gr̃a Dei adhuc aliq cõuerſenſ,nõ cõfundunſ corã oculis maieſtatis diuinæ,angelorꝝ ſanctorꝝ & oĩm beatorꝝ,tã viliter ſe habere.Veruntã filij Ruben & Gad ac Manaſſę,accipi poſſunt in bono, qa bona intẽtiõe videnſ petiſſe tẽtoria illa,q̃uis verba ſua nõ ſatis circũſpecte ptulerint.Efficaciter q̃q̃ ipleuerũt,q̃d Moſi pmiſerũt.Sicq̃ p eos optimi p̃lati ac pr̃icipes deſignanſ,q vi liori tẽporaliũ parte cõtẽtanſ,dũmodo ſubditos ꝟbo & exẽplo,oꝟone & oĩ modo ſibi poſ ſibili,ad terrã cęleſtis paradiſi queãt inducere.Sicq̃ laudabile valde fuit ĩ iſtis,q̃ ſine ſuo demerito tã acriter à Moſe increpati,patiẽter oĩno tulerũt.In hoc itaq̃ eos imitari curemus, intantũ, vt ſi etiã ſine nr̃is demeritis fuerimꝰ acriter reꝑhenſi,cũ oĩ ſuſtineamus trãquillitate,& cũ ingẽti rñdeamus humilitate, immo exẽplo iſtorꝝ propius accedamus ad Moſen, vtpote ad p̃latũ vel aliũ correptorẽ nõ indignãtes,aut ab illo nos auertentes, ſed feruẽtius q̃ ante,ipſum pro tanto beneficio diligentes.O ſapientem,qui hoc implet.

¶Declaratio literalis cap.XXXIII. Hæ ſunt mãſiones filiorꝝ Iſrael. Art.LI.

NVmerus mãſionũ filiorꝝ Iſrael,in qbus quieuerũt ab Aegypto vſq̃ Iordanẽ,hic recitaturt& ſunt in toto mãſiones quadragintaduæ,videlicet q̃uor anteq̃ trãſierũt mare rubrũ,deinde octo à mari rubro vſq̃ Sinai mõtẽ,& à Sinai vſq̃ Cadesbarne,vigintivna, atq̃ à Cades vſq̃ Iordanẽ,nouẽ:inter q̃s oẽs fuerũt tres principales,à qbus tanq̃ à terminis p̃cipuis ſe mouerũt,puta Rameſſe,Sinai & Cades.Nec eſt putãdũ,q̃ oĩa loca,in qbꝰ ad tẽpus quieuerũt,mãſiones vocenſ;qa tũc multo plures cõſiſteret mãſiones,ſed ea loca,in qbus nouum qd & notabile aliqd cõtigit eis,aut vbi mãſerũt diutiꝰ.[Hæ ſunt mãſiones filiorꝝ Iſrael, qui egreſſi ſunt de Aegypto p turmas ſuas:]nõ q̃ oẽs illi fuerũt in oĩbus mãſionibꝰ iſtis, ĩmo multi eorꝝ q exierũt Aegyptũ, hincinde in diuerſis eremi locis fuerũt p̃rati, & multi in ſolitudine nati fuerũt,& pene oẽs q primo fuerãt numerati,obierũt,anteq̃ ad vltimas mãſiones puentũ eſt. egreſſi ſunt aũt Aegyptũ[in manu].i.cũ ducatu & miniſterio[Moſis & Aaron,q̃s]
Exo. 12. mãſiões[deſcripſit Moſes iuxta caſtrorꝝ loca].i.ſecundũ loca tẽtoriorꝝ,ſeu filiorꝝ Iſrael habitantiũ in eis,notabilioraqa iuxta numerꝝ taliũ locorꝝ,fuit & numerus mãſionũ iſtarꝝ.[quæ] loca [dñi iuſſiõe mutabanſ] qm̃ proceſſerũt de loco ad locũ ad motũ nubis,eis viã monſtrãtis,quã angelus ſanctꝰ mouit iuxta imperiũ Dei. [Profecti igiſ de Rameſſe].i. de loco & oppido quodã Aegypti ſic noĩato,q̃d ſecundũ Iſidorum fuit in extremis Aegypti partibus,vbi ppꝭ cõuenit ad exeundũ,& videſ fuiſſe in terra Geſſen,in q̃ habitauerũt filij Iſrael,q̃ fuit pars q̃dã terræ Aegypti,mẽſe primo,ſ.in Aprili ſecundũ q̃ſdã, vel in Martio ſecundũ alios,vt dictũ eſt ſępe,& vtrũq̃ alſq̃ modo verꝝ eſt iuxta p̃habita,q mẽſis eſt primꝰ iuxta Hebræorꝝ cõpu
Exo. 11. tationẽ,qntadecima die mẽſis primi.Nã q̃rtadecima die ad veſperã comederũt agnũ paſcha
Exo. 12. lẽ,& nocte illa pcuſſa fuerunt primogenita Aegyptiorꝝ, ꝓpter q̃d territi Aegyptij, cõpulerunt filios Iſrael altera die valde mane exire,vt in Exodo legiſ.[Altera die poſt Phaſe.] Aliq textus habẽt,Altera die fecerũt phaſe:circa q̃d dicit Lyra,q̃ in Hebræo & libris correctis nõ habeſ,fecerũt.vt ſit ſenſus,q̃ exierũt qntadecima die,q̃ dies fuit altera dies phaſe.i.dies proxime ſequẽs diẽ,in q̃ ad veſperã oblatꝰ atq̃ comeſtꝰ fuit agnꝰ paſchalis.Gloſſa tñ exponit hũc paſſum cum incluſione huiꝰ verbi,fe ceruntꝫ dicẽdo,q̃ q̃rtadecima die ad veſperã inceperunt paſcha,& qa die ſequẽti nõ potuerũt cõtinuare feſtiuitatẽ inceptã,p̃ſecuti ſunt eã in Socoth.
Exo. 12. & 13. Egreſſi ſũt ergo Aegyptũ [in manu excelſa].i.ſublimi adiutorio Dei p p̃clara ꝓdigia.[vidẽ
*Iudicia Ioſe.li.2. An.Iud. cap.3. tibus cunctis Aegyptijs].i.qbuſdã de oĩ gñe Aegyptiorꝝ.Nõ emꝫ tota Aegypt⁹ cõfluxit ad vidẽdum egrediẽtes.[Nã & in dñs eorꝝ exercuerat⁹ vltionẽ] idola deſticiẽdo & cõminuẽdo, falſorumq̃ deorꝝ impotẽtiã demõſtrãdo,vt Ioſephꝰ refert,& ſup Exodũ tactũ eſt.[caſtrametati ſunt in Socoth].i.in loco ſic dicto,& ſito inter Rameſſe & ſolitudinẽ, fuitq̃ alter à loco
Exod.11. Gene.33. Iudic.8. Gene.33. quẽ Iacob de Meſopotamia rediens,vocauit Socoth,ſicut in Geneſi ſcriptũ eſt. Fuit q̃q̃ ciuitas in terra filiorꝝ Iſrael noĩe Socoth, quã Gedeon deuaſtauit,ſicut in lib. Iudicũ habeſ,& dr̃ q̃ ſit idẽ locus cũ illo,quẽ Iacob ſic nuncupauit. ¶Deniq̃ aliq dicunt,q̃ Socoth fuit prima filiorꝝ Iſrael mãſio:alij,q̃ Rameſſe. Verꝝ q̃ eſt,q̃ Socoth fuit prima poſt exitum de Aegypto. [de Socoth venerũt in Ethan].i.partẽ extremã eremi,verſus Aegyptum.ideo ſubditurꝫ
Exo. 13. [q̃ eſt in extremis finibꝰ ſolitudinis].i.totalis & magni deſerti,q̃d eſt inter Aegyptum & Chanaan.Iſtud in Exo.ſcriptũ eſt:[Inde egreſſi,venerũt cõtra Phihahiroth].i.ex oppoſito loci ſic
Hieroñ. dicti & circa eũdẽ.Iſta ſecũdũ Hierony. fuit mãſio q̃rta,q̃d verꝝ eſt,ĩcludẽdo & cõputãdo Ra
Exo. 14. meſſe p pria mãſiõe.Hic in Exo.ſcriptũ eſt:Caſtrametent e regiõe Phihahiroth,q̃ eſt ĩter Magdalũ & mare. [& caſtrametati ſunt].i.tẽtoria ſua fixerunt añ Magdalum] q̃d fuit ciuitas in Aegypti cõfinio,ad quam primo cõfugerunt Iudæi tẽpore Hieremiæ Godolia occiſo,vt in Scho-

Scholaſtica habeſ hiſtoria.[ꝓfectiq̃ de Phihahiroth,trãſierũt p mediũ mare].i.p fundũ maris rubri miraculoſe ſiccatũ,& aqua maris diuiſa ac inſtar murorꝝ ſtãte ex vtroq̃ trãſeuntiũ Exo. 14.
latere.[in ſolitudinẽ] qa trãſito mari illo,introierũt deſertũ.[& ambulãtes tribus diebus per deſertũ Ethan] Idẽ emꝫ totale deſertũ,diuerſa ſortiſ noĩa atq̃ agnomina in diuerſis partibus ſuis,ſicq̃ deſertũ Ethan,fuit pars totalis deſerti,in quo fuit locus Ethan p̃fatus.[caſtrametati ſunt in Mara].i.in loco vbi aquã inuentã ob eius amaritudinẽ potare nequibãt. propter
Exod.15. quod locũ illũ vocabãt [Mara].i.amaritudinẽ,vt in Exodo ſcribit.[ꝓfectiq̃ de Mara,ve-
Ioſe.lib. 2. an. iu. cap.14. nerũt in Elim].i. in locũ ſolitudinis ſic vocatũ, [vbi erãt duodecim fontes aquarꝝ.] In qbus tñ ſecundũ Ioſephũ,modicũ fuit de aqua, & ſeptuaginta palmæ,q̃d & in p̃allegato Exodi habeſ libro.[Inde egreſſi,fixerũt tẽtoria ſup mare rubrũ] nõ tñ in ea parte, vbi ingreſſi ſunt illud,ſed lõge inde & alio latere.Nã & idem mare in diuerſos ſinꝰ declinat,ſup quos hincinde à viantibus deuenit.[profectiq̃ de mari rubro].i.de p̃fata parte & ſinu ipſius,[caſtrametati
Hieroñ. ſunt in deſerto Sin.] Secundũ Hieronymũ,tota eremus vſq̃ Sinai,Sin vocat, & à tota prouincia locus mãſionis illius nomẽ accepit,quẽadmodũ Moab tam vrbis q̃ prouinciæ nomẽ eſt.[Vnde egreſſi,venerũt in Depheca,de Depheca in Alus.] Iſtæ mãſiones fuerũt in deſerto
Exod.16. Sin.In mãſiõe aũt Sin primo datũ eſt mãna,vt in Exodo legit.[Egreſſiq̃ de Alus,in Raphidim fixerunt tẽtoria:] qui locus eſt etiã in deſerto Sin,ſecũdum Gloſſam.[vbi populo aqua
Exo. 17. defuit ad bibendũ] & ibi dñs primo eduxit aquã de petra,vt ſcribit in Exodo.[Profectiq̃ de
Hieron. Raphidim,caſtrametati ſunt in deſerto Sinai].i.iuxta Sinai montẽ in deſerto ſitum,vbi ſecundũ Hieronymũ duodecima mãſio fuit.[ſed & de ſolitudine Sinai].i.de parte illa ſolitudinis mõti vicina.[egreſſi, venerũt ad ſepulchra cõcupiſcẽtiæ].i. ad locũ ſic dictũ,q̃m ibi pcuſſi ſunt & ſepulti,q̃ eſum carniũ deſideraverũt,vt dictũ eſt ſuprà.[Profectiq̃ inde,caſtrametati ſunt in Hazeroth] & ibi Maria & Aaron oblocuti ſunt Moſi,vt ſuprà habitũ eſt.Deinde in textu multę mãſiones exprimunſ,de qbus añ hęc in textu nil legit.[Profecti de Azion-
Num.11. gaber,venerũt in deſertũ Zin.] Iſte locus eſt alius à p̃habito loco Sin,qa diuerſa loca frequẽ-
Num.12. ter idem habẽt vocabulũ:tñ vt ait Hieronymus,loca iſta diuerſimode ſcribunt. Vnde ſubiũ-
Hieron. gitur:[hæc eſt Cades] à quo loco miſſi fuerunt exploratores,& ibi mortua eſt Maria, vt dictum eſt cap.20.& vocat etiã deſertũ Pharan,propter q̃d ſuprà ſcriptũ eſt:Profectus eſt po-
Num.13. pulus de Hazeroth,fixis tentorijs in deſerto Pharan,vbi locutus eſt dñs Mitte viros qui con
Ibidem. ſiderẽt terrã.[Inde venerũt in mõtem Hor].i. ad locum ei vicinũ, in quo mõte defunctus eſt
Nũe.20. Aaron & ſepultus, ſicut ſuprà ſcriptũ eſt. [Audiuitq̃ Chananæus &c.] Iſtud ſuprà ſcriptũ eſt
Nũe.21. atq̃ expoſitũ. ¶Sed q̃ri poteſt,qualiter Chananæus iſte rex Arad habitaſſe dicat ad meridiẽ in terra Chanaan,cũ terra Chanaan dicat terra ꝓmiſſionis,extra quã iſte moratus eſt,ſ.vltra Iordanẽ. Ad q̃d dicẽdũ videſ,q̃ terra Chanaan capiſ hic extẽſe pro tota ſ.terra in qua poſteri Chanaan filij Cham habitauerũt. Rex aũt Arad fuit de ſemine Chanaan,vt in Geneſi cõti-
Gen. 10. neſ.[Profecti de mõte Hor,caſtrametati ſunt in Salmona,inde venerũt in Phunon] Iſtę duæ mãſiones,ſecundũ Hieronymũ,in ordine hiſtorię nõ habẽtur,ſed ſcriptũ eſt ꝓ eis, Egreſſi de mõte Hor,per viã maris rubri,circuierũt terrã Edom,ex q̃ oſtẽdit,eas in finibus & circuitu Edom poſitas eſſe. [Profectiq̃ de Phunon, caſtrametati ſunt in Oboth]vt ſcriptũ eſt ſuprà.
Nũe.21. [& de Oboth venerũt in Ieabarim, quæ eſt in finibꝰ Moabitarꝝ.] Hoc eodẽ capꝭo ſcriptũ expoſitumq̃ eſt.[Inde venerũt in Dibbongad,inde in Almondeblathaiema] Iſta noĩa nõ ſunt
Hieroñ. ante deſcripta,ſed vt ait Hieronymus,pro eis legiſ ſuprà, fixerũt tẽtoria in Ieabarim,& inde
Nũe.21. mouẽtes,venerũt ad torrẽtẽ Zarec,quẽ relinquẽtes,caſtrametati ſunt cõtra Arnon:venerũt ad mõtes Abarim,vbi poſtea defunctꝰ eſt Moſes.[cõtra Nabo].i. ex aduerſo loci ſeu montis ſic dicti.[Inde trãſierũt ad cãpeſtria Moab ſupra Iordanẽ cõtra Hiericho].i.ex oppoſito vrbis illius, inter quã & filios Iſrael fuit Iordanis.[ibiq̃ caſtrametati de Bethſimon vſq̃ Belſathim].i. p ſpatiũ q̃d fuit inter duo loca ſic nũcupata, nõ tñ oportet putare q̃ occupauerint totũ hoc ſpatiũ,& aliq dicũt,q̃ tria milliaria de ſpatio occupauerũt. Refert tñ Lyra, q̃ inter duo hęc loca erãt duodecim milliaria: ſed nõ habet apparẽtiã q̃ occupauerũt tot milliaria forſitan valde parua.[Vbi] ſ.in cãpeſtribꝰ Moab.[locutus eſt dñs ad Moſen]dicẽs:[ꝑcipe filijs Iſrael & dic ad eos:Quãdo trãſieritis Iordanẽ,intrãtes terrã Chanaan,diſperdite].i.interficite [cunctos habitatores terræ illius.] Ab hac tamẽ lege cõmuni, facta eſt poſtea exceptio
Ioſue 9. ex ſpeciali cauſa in caſu,vt patet in Gabaonitis, qui per ſuã humiliationẽ adepti ſunt veniã, vt patet in Ioſue libro.[Cõfringite titulos].i. ſigna ſolẽnia aut noĩa,q̃ in honore deorꝝ ſuorꝝ erexerunt.Aliq tñ per titulos intelligũt aras.[ſtatuas].i.idola [cõminuite,atq̃ oĩa excelſa vaſtate].i.loca amœna & alta,in qbꝰ ſacrificauerũt idolis ſuis,in qbꝰ etiã locis cõſtruxerũt ędes, atq̃ altaria deſtcite,[mũdãtes terrã & habitãtes in ea].i. p has pœnas facite ceſſare ſolita ſcelera in terra illa,habitatoribꝰ eiꝰ occiſis,q̃ nõ mũdabanſ abſolute p mala illa pœnalia,ſed cohibebanſ à cõſuetis criminibꝰ,qbus deletis,cõſecrata eſt terra illa cultui veri Dei.[Sinaũt nolueritis] iſta implere,[qui remãſerint,erũt vobis quaſi claui in oculis,& lãceę in lateribus].i.

erunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

erunt vobis incitamentū atq; occasio incidēdi facinora grauia, qa ad idololatriā trahēt vos seu posteros vestros sicq; cōsequēter incidetis seruitutē grauissimā, & opprimemini ab illis,
Iudic. 1. & 10. & interficiemini ꝓpter scelera vra. ideo subdit: [qcqd illis facere cogitauerā, vobis faciam,] infligendo vobis hæc mala pœnalia, sicut in lib. Iudicum satis ostenditur adimpletum.

¶ Expositio spiritualis cap. huius XXXIII. Art. LII.

NOn sine mystica ratiōe Moses spiritusancto plenus, tam distincte ac diligenter descripsit mansiones filiorꝫ Israel, qm̄ Israeliticus populus figura fuit populi Chriani. Egressus aūt Israelitarꝫ ex Aegypto, typus fuit liberationis Chrianorꝫ à seruitute diaboli, à iugo peccati, & eductiōis ex caligine vitiorꝫ. Introductio vero Israelis in terrā promissiōis, designauit introductionem oīm electorꝫ in patriā regni cælestis. Porro, ꝓgressus Hebræorꝫ per desertū, significauit peregrinationē nostrā in seculo isto, & spūalem profectū, quo itur ad regnū cælorꝫ. Mansiones demū illorꝫ, ꝓsignabāt inhærentiā & quietē fideliū in executionibus quarumcūq; virtutū, ꝓsertim in cōtemplatiōibus ac dilectiōibus diuinorꝫ, post labores exercitiorꝫ bonorꝫ. Itaq; ait: [Hæ sunt mānsiones filiorꝫ Israel,] hoc est, Chrifideliū, qui per fidem & gratiā sunt imitatores ac filij patriarcharꝫ, [qui egressi sunt de Aegypto], i. de ignorātiæ tenebris & statu dānatiōis. [ꝑ turmas suas], i. secundū diuersos status, & gradus ac ordines. Diuersæ etem̄ turmæ Chrianorꝫ, sunt spūales & seculares, ꝓlati & subditi, vulgus & cler⁹, cōiugati & cōtinentes, religiosi & viduæ, incipiētes, ꝓficiētes, ꝓfecti. [In manu Mosis], i. virtute & mysterijs Chri. [& Aaron,] hoc est, vicarioꝫ ipsius, quorꝫ primus & maximus fuit sacratissimus Petrus, ꝑ quē post Chri assēsionē Chriana religio potissime inualuisse cēsef. [Quas descripsit Moses], i. Chrus ꝑ Euāgelistas atq; Apl'os fecit describi. [Iuxta castrorꝫ loca], i. secundum ꝓfectus virtutū, Chrianorum̄q; agminū. [Quę dñi iussiōe mutabāt,] qa secūdū tenorē ꝓceptorꝫ Dei, studēt ꝓficere, trāseuntq; de virtute vna in aliā, put dñs iussit, nunc vni virtuti, nūc alteri esse intentū. [Profecti igit de Rameſſe,] q̄d interpretat cōmotio, qa saluari volēti bus, primo necesse est salubriter cōmoueri & cōturbari ex memoria & dolore ꝓcedentiū vitiorꝫ. Castrametati sunt in Socoth.] Socoth interpretat tabernacula, per quod intelligunt particulares ecclesiq, cōgregatiōes deuotq, claustra, collegia, sacraq; loca, ad quæ ꝓtingit, qui
Psal. 37. ꝓpter sua peccata salubri cōpunctiōe cōcutit, sicq; turbat, vt dicat: Afflictus sum & humilia-
Ioann. 3. tus sum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei. atq; cum S. Iob: Antequam comedā, suspiro, & tanq̄ inundātis aquæ sic rugitus mei. Talis dignus est incorporari ecclesijs Chri, & in
Ephe. 6. eius tabernaculis cōmorari. [De Socoth venerūt in Ethan,] quod interpretat fortitudo: qa
Psal. 118. per sacrā contritionē & incorporationē mysticā iam ꝓfatā, cōfortat homo in dño & in potentia virtutis eius, particepsq; efficit oīm timentiū dñm, qm̄ merita aliorꝫ sibi per charita-
Hier. 15. tem cōmunicant. [Inde egressi, venerūt cōtra Phihahiroth:] q̄d interpretat os nobiliū. Dum etem̄ qs virtutibus est firmatus, & gratiose cōfirmatus in Deo, discernit preciosum à vili, verum à falso, virtutem à vitio: sicq; efficit quasi os dñi, & ꝑ os eius loquit spūssanctus & angeli glorioſi. Ipse q̄q; vere nobilitat in creatore, cuius intuitu & amore oīa vana, praua ac vilia aspernat. Inde [trāsierunt per mediū mare,] qm̄ gurgites vitiorꝫ, flumina tentationū, & opa sanguinū cedūt hosti: fugiūtq; ab istis, q ad ꝓtactas virtutū celsitudines sunt ꝓducti, ita q; pede sicco, hoc est, imaculato affectu tētatiōes & aduersitates ptrāseunt, in qbus submergunt iniq & ꝓsecutores iustiorꝫ. Inde venerūt [in Mara,] qm̄ per ꝓmemoratas virtutū assensiōes, ꝓducitur homo ad tantā charitatis & æquitatis dilatationē, q; ꝓpter proximorꝫ peccata & totius mūdi miserias & errores, ꝓsertim propter innumerabiles & enormes deitatis offensiones &
1. Esdr. 9. inhonoratiōes, assidue ingemiscit, torquet, & lachrymas fundit, dicēs illud in Esdra: Deꝰ meus, cōfundor & erubesco leuare faciē meā ad te, qm̄ iniqtates nostræ multiplicatæ sunt sup ca-
Psal. 68. put nostrū, & peccata nostra creuerūt vsq; ad cælum. Item q̄: Zelus domus tuæ comedit me. [Profectiq; de Mara, venerūt in Elim:] q̄d interpretat arietes, per q̄d status ꝓlatiōis signat. Aries etem̄ cornutus est, & dux ouiūtin statu aūt ꝓlatiōis, sunt eminētiæ ecclesiasticæ authoritatis ac potestatis. Porro q ad ꝓductā charitatis atq; iustitiæ amaritudinē, generalēq; Dei
Ioan. 21. zelū tam feruidū attigit, ꝓlatione cōdignus est, & idoneus regere alios, vtpote qui cū glorio sissimo Petro plus alijs diligit Chm̄ corde, ore & opere, & proximos suos. In hoc loco sunt [duodecim fontes,] ꝑ qs exprimunt duodecim Apli, q fuerūt post Chm̄ primi & summi ec-
Luc. 10. clesiæ ꝓlati, q̄uis nō oīmifarie ꝙque summi, qm̄ Petr⁹ cæterorꝫ fuit ꝓlarus & princeps. Isti fuerūt fontes euāgelicæ ꝓdicationis & supnaturaliū doctrinarꝫ. Fuerunt q̄q; ibidē [septuaginta
Psal. 91. palmæ.] ꝑ quas septuaginta secūdi ordinis discipuli Chri significant, q floruerūt vt palmæ, fuerunt̄q; arbores decorꝫ ac fulgidæ, & fidelissime sanctis apostolis cooperati nosc unt. [Inde egressi, fixerunt tentoria supra mare rubrū.] per q̄d iuxta ꝓhabita denotat baptismatis gra. Qui aūt in ꝓlatiōe sunt cōstituti, habēt aliorꝫ cōuersioni ac baptizationi intēdere, sacramē-
Ioan. 19. torumq; pēare virtutes. Potest item p mare rubrū intelligi passio saluatoris, de cuius latere profluxerunt aqua & sanguis. Quantumlibet aūt qs ꝓfectus exist at, & aliorꝫ saluti seu cōtem pla-

plationi inuigilet, certis tn̄ horis debet quotidie dñicæ passiōis meditationibus affectuosissimis immorari. Inde venerūt in desertū [Sin,] q̄d odiū interpretat: qm̄ per inductos ascensionū spiritaliū gradus, ꝓtingit homo ad syncerissimū odiū, iniqtatis inquātum iniqtas & ꝑsertim inquātum offensiua est Dei. Rursus qui tam virtuosus est, ꝑsertim si alijs ꝓsit, vt iustitiæ feruēs zelo, corripiat strenue delinquētes, incurrit frequēter odiū aliorꝫ. Inde venerunt [in Depheca,] q̄d interpretat pulsatio. Qui em̄ sic odit iniqtatē & iniq̄s, inquātum sunt tales, & ꝓpter virtutes suas odit, nō cessat Deū precibus suis pulsare, etiā pro inimicis orādo, immo & pro cōseruatiōe ipsius, ne per impatientiā aut alio modo vincat aduersis. Inde [in Alus.] q̄d interpretat labores. Qui em̄ Deū sic pulsat ꝓ alijs, grādē sibi ꝑ ipsi indicit laborē ꝑ-
Psal. 6. nū, ita vt fateat: Laboraui in gemitu meo. Nēpe quātumlibet oret ꝓ proximis, semp videt sibi indesinētis luct⁹ abūdare materiā, adesse causam. Talis q̄q; dire laborat, vt cor suū in Deo ita recolligat & defigat, q; saltē tēpore ofonis & cultꝰ diuini nō euaget. Inde venerūt [in Raphidim,] q̄d interpretat dissolutio fortiū seu remissio manuū: qm̄ p studiū memoratū, q̄d est cō-
Iaco. 4. tra ꝓpriā cordis instabilitatē, & pro aliorꝫ reductiōe ad Deū, dissoluit & fugat inuisibilis hostis, & vires ipsius debilitant, cū Iacobꝰ cōtestet: Resistite diabolo, & fugiet à vobis. Imo cū di-
Psal. 90. cat Psalmographꝰ: Cadēt à latere tuo mille, & decē millia à dextris tuis. Inde venerūt in de-
Exod. 3. sertū [Sinai,] q̄d interpretat rubus: q̄ designat ecclesia, qa ꝑfatis exercitata profectibꝰ, instar rubi à Mose visa inflāmat, & cooperit igne diuini amoris, nec lædit inde, sed culpę rubigo cō sumit: sicq; in arce ecclesiæ ponit, & in mōte sublimi, tanq̄ lucerna lucēs & ardēs. Inde [ad sepulchra cōcupiscētiæ.] qa vir talis ꝓgredit, vt ꝑdicet his q cōcupiscētijs sunt depressi, & car-
Ephe. 5. nalitatibꝰ victi, vt pœnitēdo reuiuiscāt, & igne charitatis tāgant, & ait: Surge q dormis, & exurge à mortuis. Inde [in Haseroth] q̄d interpretat atria. Hæc nāq; agēdo, meret homo Deitatis atria ingredi, & in eorꝫ cōtemplatiōe suspēdi, ita vt ex sentētia psallat: Quàm dilecta ta-
Psal. 83. bernacula tua dñe virtutū, cōcupiscit & deficit aia mea in atria dñi. Atria ista sunt mānsiones cælestes. Inde [venerūt in Rethma,] q̄d interpretat visio cōsummata, qa ingredi ēti cæleste palatiū, protinꝰ dat pro ꝓmio beatifica visio, q̄ est cōtēplatio cōsummata. Inde venerūt [in Remonphares.] q̄d mali diuisio interpretat. q em̄ Deo beatifice ꝑfruunt, plenissime cū suauissimo gustu discernunt, qd inter creatorē & creaturā interſit, q̄ incōparabiliter increatū illud suppurissimū bonū cæteris vniuersis emineat in oīi suauitate, amabilitate, felicitate & gloria. Inde [in Lebna,] q̄d dealbatio dr̄, per quā puritas designat. q em̄ oīpotēti beatifice sunt vniti, ampliꝰ iam peccare nō valēt. idcirco eorꝫ mūditia, nulla potest culpa aut macula tāgi. Inde venerūt [in Ressa,] q̄d interpretat laudabilis. Quāuis etem̄ sancti in patria culpabiliter tētari nō queāt, inclinant tn̄ aiæ sanctę ad resumēda corpora sua, nō talia qualia nūc sunt, sed glorificāda, vt simul cū illis glorificent in sempiternū. Inde [venerūt in Cehelata,] q̄d interpretat ecclesia: qm̄ beati ad viatores & ad militantē ecclesiā, & ad eos q in purgatorio detinent, oculū pietatis, opē oſonis, affectū dilectiōis extendūt. Inde venerūt in mōtē [Sepher.] Sepher pulchritudo interpretat, fic⁹q; mons Sepher est sublimitas pulchritudinis intellectualis, imo Deꝰ sꝓpulcherrimꝰ, fons vniuersi decoris, in quē beati totaliter trāsformant, viatores q̄q; aliq̄liter intingūt, psallētes: Ecce tu pulcher es dilecte mi & decorus. Inde [in Harada] Cant. 1.
q̄d interpretat miracula. Nā & ciues cælestes in hoc seculo coruscāt miraculis, deuoti etiā viatores insistēdo ꝓductis virtutū ꝓcessibus, miraculorꝫ efficaciā sortiunt: & q ex seipsis non habēt nisi deficere & peccare, in Deo eos confortāte supnaturalia operant. Inde venerūt [in Lucæ 10.
Maceloth,] q̄d principat⁹ interpretat, qm̄ aduersarijs potestatibꝰ imperāt sancti, & dæmones fugāt, dominātur̄q; vitijs, q̄d est saluberrimus principatus. Inde [in Thahath] q̄d dr̄ pauor, qa per hæc fit miles Dei hostibus metuēdus, vt castrorꝫ acies ordinata. Timor q̄q; reuerētialis, quo qs ex cōtemplatiōe immēsæ excellentiæ Dei in propriā resilit paruitatē, abundat in sanctis tā triūphātis q̄ militātis ecclesiæ. Inde [in Thare.] q̄d extasis dicit, qa præ admiratiōe æterni & increati oīm dñatoris, cuncti electi deficiūt & extra se rapiūtur in ipsum. Inde [in Methca,] q̄d interpretat mors noua. hæc est mortificatio saluberrima, qua ꝑ abundātia grę Dei, mens omni propriæ volūtati mortua, soli viuit creatori, vt ait Apls: Viuo iam nō ego. Galat. 2.
Item q̄: Mortui estis, & vita vra absc ōdita est cum Chro in Deo. Inde venerūt [in Hasmona,] Colos. 3.
quod festinatio sonat, qm̄ taliter mortuus, oīi abiecto torpore, ardētissime festinat ad patriam electorꝫ. Inde [venerūt in Mosoroth.] q̄d dictū est disciplina, qm̄ sic festinantes ad dñm, instruunt ab ipso, & si qd forefecerint, paternaliter disciplināt ab illo, & sine dissolutiōe festinānt. Inde [in Beneiahakā,] q̄d resonat fontes, qa sic currēs ad increatū fontē, fontibꝰ sapiētię ac virtutū recreat ab ipso, sicut ait saluator: Aqua quā ego dabo, fiet in eo fons aquæ salientis Ioan. 7.
in vitā æternā. Inde [in montē Gadgad.] q̄d expeditio interpretat, qa sic recreatus, carnalia & terrena adspernās, cūcta spiritalis cursus deponit obstacula, vt anio expedito, appropiet Deo. Inde [in Iatebatha,] q̄d dr̄ bonitas, qm̄ ita se occupās, totus in boni honesti affectū cōuertit, & lædere nescit, cupitq; cūctis prodesse, pro cōmuni bono semp solicitus & laborans.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap.34.

Inde [in Hebrona,] q̃d dicit transitus: quia sic bonus effectus in se, iugiter appetit dona gr̃æ proximis cõmunicare, sicq; charitatiuo affectu tẽdit in eos. Inde [in Asiongaber] q̃d interpretatũ est, ligna viriq; talis, de aridis infructuosisq; lignis diaboli, orãdo & p̃dicãdo, exemplariterq; viuẽdo, facit fructuosa atq; virida ligna Chri, de quo logtur Zacharias: Ecce vir
Zacha.6. oriẽs nomẽ eius. Inde [in desertũ Sin, hæc est Cades,] q̃d interpretat tẽtatio, qm̃ post excellẽtia virtutũ exercitia, cõtingit interdũ tẽtari à gloria vana, imo à stimulo q̃dã, dicẽte Apl'os
2.Co.12. Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, Inde in montẽ [Hor,] q̃d lumẽ seu mõtanus interpretat, qm̃ per tẽtatiõis triumphũ ad lumẽ gloriæ & oĩm verticẽ Deũ ascendit.
Psal.141. Deinde [in Salmona] q̃d portio dr̃, qm̃ sic ascendẽs, veraciter psallere potest: Portio mea in
Thren.3. terra viuẽtium. Et rursus: Pars mea dñs, dixit aĩa mea. Inde [in Phunon] q̃d dr̃ os, per quod cõfessio laudis diuinæ significat, qm̃ à laudibus Dei homo huiusmodi nunq̃ desistit. Deinde venerunt [in Oboth,] q̃d pythones seu magi interpretat, qm̃ homo tã virtuosus iam illudit dæmonib', eorumq; machinas p nihilo reputat. Inde [in Ieabarim,] q̃d aceruos trãseũtium lapidũ signat, per q̃d multitudo sanctorũ instar petræ solidorũ, ad regnũ cæleste pergẽtium, denotat, qbus Dei laudator se iungit. Inde [in Dibongad] q̃d interpretat tẽtatio forciter intellecta, & cõuenit viro sancto heroico adeo forti, vt in oĩm tentatiõe maneat corde trãquil
lus & ratiõe illæsus, ita vt synceriter queat perpẽdere põdus suæ tentatiõis, & intentionẽ tentatis: sicq; tãto infatigabili' virtuti oĩi inhr̃eat, quãto se actius atq; acutius sentit tentari,
Ibidem. Inde venerunt [in Helmondeblathaim,] q̃d interpretat cõtemptus opprobriorũ, qm̃ vir pfectus ita proficiẽs, opprobria spernit, ita q; nec alteri ea inferti & si sibi ingerant, nõ conturba
Matth.5. tur. immo gaudet aduersis, iuxta illud Threnorũ: Dabit percutiẽti se maxillã, saturabit opprobriis, p̃sertim cum dicat vnigenitus Dei: Beati estis cum maledixerint vobis hoies. Inde
Deu.34. [ad mõtes Abarim] q̃d interpretat mõtes perrectiõis: qa dum per hos virtutũ gradus ascendit homo, migrat de carne, euolatq; in cælum, sicut & Moses in mõte Abarim est defunctus. Hæ sunt mãsiones & profectiões veri & spiritalis Israelitæ, cui p̃cipit dñs, vt cum terram promissiõis intrauerit, i. ecclesiæ Chri fuerit incorporatus aut religionẽ professus, disperdat cunctos habitatores terræ malos, cõuertẽdo pro posse, saltẽ orãdo & exemplariter conuersando, sicq; impleat illud: Verte impios, & nõ erũt. Spũs q̃q; malignos in mẽtibus iniquorũ
Pro.12. morãtes pellẽdo, insinuãdo videlicet proximis, q̃ vile, stultũ ac impiũ sit talibus habitatoribus locũ p̃bere in corde, q̃d cõsecratum est spiritui sancto, & q; ipse verus Deus parat' est sibi in habitaculũ, immo in tẽplũ assumere, dedicare & possidere. Sic q̃q; dissipet titulos, i. vanitatum erectiões & memorialia inania ac elata, & statuas, i. simulacra vitiorũ & fœda phãtasmata, distractiões q; cordis atq; excelsa, i. oẽm altitudinẽ elatiõis, p̃sumptiõis & intimoratæ securitatis, quatenus homo Dei in valle humilitatis & pauida cõsideratiõe periculorũ suorũ obsecũt & sacrificet soli Deo. Quod si qs nõ studuerit in his dño obedire, iusto iudicio relinquetur, & incidet mala culpæ & pœnæ, sicq; tradet in manus satanæ & dæmonis, qbus insp̃ietissime acquieuerit ac subdit: paulopost erũt ei clami in oculis, & lanceæ in lateribus, & pessimã ei remunerationẽ rependent: quia quo amplius eis deseruit, eo ab ipsis grauius punietur.

¶Expositio literalis cap. XXXIIII. Locutusq; est dñs ad Mosen, Art. LIII.

NE filij Israel plus sibi vsurparẽt de terra, q̃ cõcessum fuit diuinitus, p̃figuntur eis termini totius terræ eis p̃missæ. [Locutusq; est dñs ad Mosen, dicens: Præcipe filijs Israel, & dices ad eos: Cum ingressi fueritis terrã Chanaan, & in possessionẽ vobis sorte cecide
Nũe.33. rit, his finibus terminabitur pars meridiana] terræ promissiõis, respiciens plagã austral em, [incipiet à solitudine Sin,] de qua dictũ est p̃cedenti cap. [quæ est iuxta Edom]. i. terrã Idu
habebis mæorũ. [& habebis terminos cõtra oriẽtem]. i. versus plagã oriẽtalem, [mare salsissimum,]
Gen.16. vtpote mare mortuũ, in cui' loco stetit olim Pentapolis pulcherrima atq; vberrima regio,
Sap.10. quæ ob Sodomæ crimẽ versa est in lacũ salsum & sterilẽ, quæ vocatur mare mortuũ, in quo nec pisces, nec auis viuere potest, nec nauigabile est, & fumigat. Propter q̃d in lib. Sapiẽtiæ, fumigabũda terra est appellatũ, de quo Gen. 19. plenius est dictũ. [q circuibũt australẽ plagã] id est, p gyrũ attingẽt meridionalẽ terræ p̃missæ partẽ, [per ascensum scorpionis]. i. p montem sic nominatũ, qm̃ scorpiones habitabãt in eo. [ita vt transeãt in Senna]. i. locũ seu vicũ
Augusti. sic dictũ, [& pueniant ad meridiẽ vsq; ad Cadesbarne,] de q̃ loco seu oppido dictũ est, [ibiq; per gyrũ terminus iste] australis [ab Asemona]. i. loco sic nuncupato, vsq; ad torrentẽ Aegypti:] q̃d (vt quidã dixerũt) nõ est intelligẽdum de Nilo, sed de fluuio multũ minori, q Rinocorula dr̃, & diuidit inter Aegyptũ & Palæstinã, estq; terminus terræ p̃missiõis à parte australi, vt 16. de ciui. Dei docuit Augustinus. Vnde Gene. 16. dñs ait ad Abrahã: Semini tuo dabo
Gene.15. terrã hãc à fluuio Aegypti. [& maris magni littore finietur] pars ista meridionalis. Quẽadmodũ aũt in Iosue, multisq; locis scripturæ, ita & hic p mare magnũ, intelligitur nõ mare oceanum, q̃d est simpliciter magnũ mare, sed mare mediterraneũ, q̃d respectu maris mortui, dr̃ magnum. Sequtur de eiusdẽ terræ p̃missiõis termino occidẽtali. [Plaga aũt occidẽtalis à mari ma-

magno incipiet, & ipso fine claudet]. i. termino maris eiusdẽ, ita q; nõ extendet vltra hoc mare. Nõ autẽ potest p̃ mare magnũ, mare oceanũ accipi, qa sic filij Israel nõdum obtinuissent totã terrã eis p̃missam. Subdit de terminis plagæ aquilonaris: [Porro ad septẽtrionalẽ plagã à mari magno]. i. mediterraneo, puta ab vna eius parte versus aquilonẽ respiciẽte, [termini incipiẽt pueniẽtes vsq; ad montẽ altissimũ]. i. cæteris altiorẽ in situ terræ illius, p quẽ quidam intelligũt montẽ Libani, q esse legit in termino aqlonari terræ p̃missiõis, [à quo venient in Emath]. i. vsq; ppe Antiochiã, [vsq; ad terminos Sedada, ibũq; cõfinia vsq; Sephrona & villã Henan]. i. ptingẽt vsq; ad loca sic dicta, & iuxta Glossam, p Sephrona intelligit vrbs Ciliciæ, q̃ vsq; nũc Sephædũ appellat. Henan aũt villa, hebraice Asirã nũcupat. Circa hæc fert in Glossa: Dicũt Hebræi septẽtrionalẽ plagã incipere à mari magno, q̃d Palæstinæ, Phœnices & Syriæ p̃tendit littoribus, & per Aegyptũ tendit ad Libyã. Quod aũt dr̃, pueniẽtes vsq; ad montẽ altissimũ, autumãt significari montẽ Amanũ vel Taurũ, q̃d verius videt. Subiungit de terminis partis orietalis: [Inde] videlicet à termino aquilonari, [metabunt]. i. ducent, [fines cõtra orientalẽ plagã de villa Henan] iam dicta, [vsq; Sephama,] quã Hebræi Aphamiã vocãt, [& de Sephama descendũt termini isti] orietales [in Reblatha]. i. Antiochiã Syriæ ex alia parte [cõtra fontẽ]. i. ex oppositõ fontis noie [Daphnim, [de quo Antiochia abũdantissimis fruitur aquis, secundũ Glossam, atq; (vt fertur) in hoc fonte est verus ortus Iorda Hieroñ.
nis, qm̃ paleæ ibi ip̃positæ, recipiunt p mediterraneã viã in fonte q dr̃ Dan, à quo & alio fonte Ior noie, nomẽ sumpsit Iordanis. [Inde pueniẽt] termini orietales [ad mare Cenereth,] q̃d secundũ Glossam est stagnũ seu mare Tiberiadis, estq; lacus magnus, in cuius littore sitæ sunt
Ioan.6. vrbes, noie Tiberias, Genesareth, Bethsaida, q̃ sunt oppida Galilææ. Vñ in Euãgelio noiat mare Galilææ, qm̃ trãsit per eã. [& tendẽt vsq; ad Iordanem] qui trãsire fertur per stagnũ p̃fatum, [& ad vltimũ salsissmo claudent mari,] quod fuit in angulo terræ Chanaan Israelitis promissæ, orietalem partem cum occidentali copulãte. quẽadmodũ em̃ australis plaga incboat inde, i. à mari illo salsissimo, sic orientalis pars terminat ad ipsum. Deniq; ista terminatio terræ promissæ ad hoc quoq; necessaria fuit, quoniã extra terrã promissiõis non licuit filijs Israel templũ ædificare aut sacrificare. [Et ait dñs ad Mosen: Hæc sunt noĩa virorũ qui
terrã vobis]. i. populo tibi cõmisso [diuident,] vtpote nouem tribubus atq; dimidiæ, [Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & singuli principes de singulis tribubus]. i. de qualibet tribu suam portionẽ nõdum sortita, princeps vnus, qui simul decem fuerunt, quia dimidiæ tribui nondum dotatæ assignatus fuit vnus princeps, vt patet in textu qui est planus.

¶Declaratio fralis cap. XXXV. Hæc quoq; locutus dñs ad Mosen. Art. LIIII.

QValiter dñs iussit sacerdotibus ac Leuitis dari vrbes ac viculos ad cõmorãdum, & suburbana eaꝝ ad enutriendũ eorũ iumenta, qualiter etiã eis assignatę sint vrbes refugij, modo describit. [Hæc q̃q; locutus est dñs ad Mosen in cãpestribus Moab supra Iordanẽ cõtra Hiericho: Præcipe filijs Israel, vt dent Leuitis de possessiõibus suis]. i. de ciuitatibus
quas possidebunt, [vrbes ad habitãdum & suburbana eaꝝ]. i. spatia cõtigua vrbiũ muris & extra eos, vt ipsi Leuitæ in oppidis maneãt. Erãt aũt sacerdotes & Leuitæ per omnes tribus dispersi ad populũ informãdum. [& surburbana sint pecoribus ac iumẽtis] eorũ ad pastũ, & p̃prie dicunt iumẽta, animalia, q̃ hoibus adiutoriũ præstãt in necessarijs laboribus exercendis seu oneribus deferẽdis: cætera domestica animalia, dicta sunt pecora. [quæ à muris ciuitatũ forinsecus p circuitũ mille passuũ spatio tendent]. i. extẽdent in latũ, in quo spatio erũt Nũe.34.
pascua animaliũ p̃dictorũ. Verũtñ istud difficultatẽ non haberet, nisi subiungeret: [Cõtra
orientẽ duo millia cubiti erunt, & cõtra meridiem similiter erũt duo millia. Ad mare quoq;
quod respicit occidẽtem,] de quo mari dictũ est cap. p̃cedenti. [eadẽ mẽsura erit,] videlicet
spatiũ duorũ milliũ cubitorũ. [& septẽtrionalis plaga æquali termino finiet]. i. spatiũ suburba
norũ respiciẽs aquilonẽ, erit quãtitatis æqualis: hoc est, spatiũ illud per totũ vrbium gyrum,
seu versus quatuor partes orbis, erit æquale, ita vt cõtineat duo millia cubitorũ. Hæc autẽ sibi inuicẽ cõtrariari videnť, qm̃ mille passus faciũt plus q̃ duo millia cubiti, cũ passus sit spatiũ qnq; pedũ, iuxta illud: Quinq; pedes passum faciunt &c. Circa hæc scribit Lyra: Dicunt
expositores cõmuniter, q; idem est spatiũ mille passuũ, & duorũ milliũ cubitorũ: quia passus
cõtinet quatuor pedes, vt dicunt: sed hoc est cõtra illud cõmune dictũ, q; passus cõtinet qnq;
pedes. Dato etiã q; passus cõtineret quatuor pedes tãtum, adhuc dictum eorũ non cõsonaret
Hebraicæ veritati. Nam vbi trãslatio nostra habet, mille passuum, in Hebræo habet, mille cubitorũ: q̃d tamẽ videt repugnare ei q̃d subdit: Ad orietem duo millia cubiti. Ad hoc Rabbi
Salomon respõdet, q; secũdum veritatẽ duo millia cubiti erãt extra muros ciuitatum p circuitum. Mille tñ cubiti propinquiores ciuitati, sic erãt dispositi, q; in eis nõ poterãt domus
ædificari, nec poterãt arare, seminare, nec plantari poterãt vineę ibi, sed erãt ad recreationẽ
& pascua animaliũ. Fiebãt etiã ibi piscinæ ad vestiũ lotionẽ. ideo isti mille cubiti vocant prie suburbana, & de eis loquit scriptura p̃cise, cum dicit in Hebraica veritate, q; à muris ci-

Universidad de Deusto
Biblioteca

uitatum forinſecus per circuitum mille cubitoꝝ ſpatio tenderet. In aliis aũt mille cubitis remotioribus à muris, poterãt vineæ plantari. Large tñ loquendo pertinent ad ſuburbana, vt hoc modo loquaſ ſcriptura, cum ſubdit: Ad orientem duo millia cubiti erũt. Hæc Lyra. Iſta
R. Salo. reſpõſio Rabbi Salomonis nõ videt idonea, qm̃ ſub eodem contextu, mox cum dictũ eſt, ꝙ ſuburbana à muris ciuitatũ tenderent forinſecus per circuitum ſpatio paſſuum mille, immediate ſubiungit: Contra orientẽ duo millia cubiti erunt &c. q̃d non eſt niſi expoſitio & determinatio quædã præcedentiũ verboꝝ, ſi recte penſet. Deniq; illa Rabbi Salomonis ſolutio, nõ ſatisfacit noſtræ tranſlationi, de cuius veritate nõ dubitamus: qm̃ iuxta iſtã ſolutionem non erãt extra muros, niſi dũtaxat duo millia cubitoꝝ per gyrum: non ergo mille paſſus, etiã ſi cubitus cõtineat duos pedes, cum tamẽ cõmuniter dicaſ, non cõtinere niſi pedem
R. Paul⁹. cum medio, niſi dicaſ, ꝙ paſſus cõtineat ſolũ quatuor pedes. ¶Præterea Rabbi Paulus con
R. Salo. tra ꝓhabita ſcribit, & reprobat ſolutionẽ Rabbi Salomonis, dicens, ꝙ in litera non habeat fundamẽtum, ideoq; nullius authoritatis exiſtat. Expoſitio autẽ Rabbi Pauli, quãtum capere queo, nullius videt valoris. Nec em̃ ciuitates, de quibus nunc ſermo, iuſſæ ſunt eſſe quadratæ, nec in quadro poſitæ erãt, vt ipſe inſinuat. Itaq; ſaluãdo noſtrã tranſlationẽ, cum catholicis eſt tenẽdum, ꝙ paſſus hic ſumit pro ſpatio quatuor pedũ, & cubitus pro ſpatio pedum duoꝝ. Nec obſtat obiectio introducta, quoniã menſuræ apud diuerſos variant, immo in eodẽ territorio frequẽter diuerſimode accipiunt. Sũt em̃ & cubiti geometrici, quoꝝ vnus cõtinet ſex cubitos cõmuniter dictos. Itaq; etſi paſſus cõmuniter apud nos accipiat pro ſpatio quinq; pedũ, & cubitus pro menſura vſuali cõtinente cubitũ vnũ cum medio, nunc aliGene. 6. ter accipiunt: nec ſolum nunc, ſed in aliis quoq; locis. Nam q̃d in Geneſi legit de cubitis arAuguſt. cæ, Auguſtinus, Origenes, multiq; alij de cubitis geometricis expoſuerũt. Credo etiã in HeOrigen. braeo haberi, ſicut Hieronymus tranſtulit, & ꝙ dictio illa Hebraica, pro qua poſuit paſſum,
Hieron. ſignificet vere paſſum, quãuis poſſit & cubitũ ac alia ſignificare. ¶Sequitur de ciuitatibus
Deu. 18. & 19 refugij, de quibus in Deuteronomio plenius dicit. [De ipſis aũt oppidis quę Leuitis dabitis, ſex erunt in fugitiuoꝝ auxilia ſeparata] .i. deputata ad hoc, vt in ea confugiãt fugitiui. Hinc ſubdit: [vt fugiat ad ea qui ſanguinẽ fuderit,] nõ qualitercũq;, ſed nolens, vt infrà exprimit.
Deut. 4. Hæ vrbiũ refugij tres deputauit Moſes adhuc viuẽs trans Iordanẽ, vt legit in Deut. alias
Ioſu. 20. tres Ioſue, mortuo Moſe. [Et exceptis his &c.] .i. in toto erunt quadragintaocto oppida Leuitis ſtanda, nõ in dominiũ, nec in poſſeſſionẽ hæreditariã, ſed in habitationẽ. Quod quaIoſue 21. liter factũ ſit, in Ioſue hiſtoria habet, ſic & de vrbibus fugitiuoꝝ. [Ait dñs ad Moſen: LoqueIoſu. 20. re filijs Iſrael, & dices ad eos: Quãdo trãſgreſſi fueritis Iordanẽ in terrã Chanaan, decernite,] id eſt, iudicate & inſtituite cõmuni cõſenſu, [quæ vrbes eſſe debeãt in ꝓſidia fugitiuoꝝ, qui nolentes ſanguinẽ fuderint] .i. caſu ſeu ſine lædendi ꝓpoſito. [In quibus] .i. in aliquã harum [ſi fugerit profugus,] q̃ homicidiũ tale cõmiſit, [cognatus occiſi eum nõ poterit occidere.] Ex quo eliciunt quidã, ꝙ poterat hoc, ſi appræhẽdebat eum anteq̃ vrbẽ illam ꝓfugus introiuit. ſed melius eſt, vt dicaſ ꝙ nõ poterat homicidã talẽ occidere, niſi ſentẽtia cõtra eum ordinarie prolata, ꝓſertim cum innocẽs fuerit, nec meruerit pro homicidio tali occidi. Vnde ſubiungit: [donec ſtet] profugus [in cõſpectu multitudinis] .i. hoim cõmorantiũ in loco, in quo, vel in cuius dominio homicidiũ perpetrauit, [& cauſa illius iudicet] à iudicibus loci illius. Habitatores em̃ vrbis cõfugij, tradebãt talem homicidã in manus iudicũ illoꝝ, vt diſcuterẽt cauſam ipſius: & ſi inueniebaſ innocẽs, reſtituebaſ ſecure in vrbẽ refugij: ſi reus, dabaſ manibus propinquoꝝ ad occidendũ, ſicut ſup Exodũ dictũ eſt, & infrà in iſto continet capitulo. [De ipſis aũt vrbibus quæ ad fugitiuoꝝ ſubſidia ſeparant, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tam filijs Iſrael q̃ aduenis atq; peregrinis.] Hoc videt incõueniens, qm̃ terra nouẽ & medię tribuũ, erat multo maior q̃ alia. Ad hoc Lyra allegat Rabbi Salomonẽ, dicẽtem qm̃ hoies in terra Galaad, quæ erat trãs Iordanẽ, erãt ad effuſionẽ ſanguinis proni, & itẽ vt effuſores ſanguinis elõgarent à tẽplo q̃d nõ fuit yltra Iordanẽ, ſed citra. Verꝝ prima haꝝ rationũ videt inualida, qa hoc fuiſſet homicidas ex ꝓpoſito occidẽtes fouere in crimine, vtpote qa faciliter poterãt fugere. Secũda q̃q; inepta cenſet, qa ſecũdum legẽ homicida fuit tutus in tẽplo, dũmodo nõ per induſtriã occidiſſet, nec pacis pactũ frãgendo. Verior ergo cauſa apparet, qm̃ qui trans Iordanẽ morabanſ, erãt nimis remoti à templo, ideo tanto plus indigebãt aliis cõfugij locis. Deniq; ad tollendã talem imparilitatẽ ciuitatũ refugij, in
Deu. 19. frà in Deuteronomio præcipit, vt adhuc alias tres refugij vrbes haberẽt, cum dilatati eſſent eoꝝ termini in terra promiſſiõis. [Si quis ferro ꝑcuſſerit] .i. læſerit aliũ ex ꝓpoſito ſeu ſcienter. [& mortuus fuerit qui ꝑcuſſus eſt] .i. læſus, [reus erit homicidij] q̃ fecit hoc, [& ipſe morietur] .i. occidet. [Si lapidẽ iecerit, & * ictu] lapidis [occubuerit] alius, [ſimiliter punietur] [Si ligno ꝑcuſſus interierit, ꝑcuſſoris ſanguine vindicabit] .i. ꝑcutiẽs illũ, iudicabit & interficietur, vt homicida: & per hæc tria inſtrumẽta ꝑcutiẽdi, intelligũtur & alia ꝑ quę qs poteſt occi-

occidi. [propinquus occiſi homicidã] talem ex ꝓpoſito occidentẽ ſiue lædentẽ [interficiet,] dato iudicio, ꝙ reus ſit ſanguinis. [ſtatim vt apꝓhenderit eũ, interficiet] .i. occidet eũ, quãuis fuerit in ciuitate refugij, quia in ea nõ fuerat tutus, ſed ab ea fuit expellendus, poſtq̃ iudicatus fuit ex propoſito occidiſſe. [Quod ſi fortuitu] .i. per ignorãtiam & ſine ꝓpoſito, [& abſq; odio & inimicitijs quicquã hoꝝ fecerit,] .i. occiderit, [& hoc audiente populo fuerit cõprobatum] per teſtes ſufficientes atq; idoneos. [liberabit innocens] .i. caſualis occiſor [de manu vltoris,] cui prohibebit à iudicibus facere vltionẽ in innocẽtem. [& reducet per ſententiã] iudicum [in vrbẽ ad quã confugerat.] Ex quo innoteſcit, ꝙ iudicabaſ in loco ſeu dominio in quo occidit, illucq; ducebaſ ſecure, vt cauſa ſua ibi ventilaret. Nam & quiſq; fortiſ forum à loco exceſſus, inuentaq; & approbata per iudices innocentia eius, reducebaſ cũ ſecuritate ad vrbẽ cõfugij. Exemplũ excuſabilis homicidij ponit in Deuteronomio, vt ſi ferrum exieDeu. 19. rit manubriũ abcidẽtis ligna in ſylua, & læſerit aliũ. [Manebitq; ibi] ſ. in vrbe refugij, [donec ſacerdos magnus] puta epiſcopus, [qui oleo ſancto vnctus eſt] in capite & manibus, q̃d Leuit. 8. inferioribus ſacerdotibus nõ fiebat, [moriatur,] quo defuncto, poterat ad locũ ſuũ reuerti, & nõ ante, ne ex eius inſpectione propinqui eius quem interfecit, incitarent aduerſus eum. Longitudine autẽ tẽporis poterãt obliuiſci mortẽ ꝓpinqui ſui occiſi, præſertim in tẽpore mortis pontificis, dum erat dolor cõmunis & occupatio generalis in aliis, vel propter reuerentiã noui pontificis, & item ob myſticã ſignificationẽ, quia per Chriſti veri & ſummi antiſtitis occiſionem, inductum eſt genus humanũ ad cæleſtis patriã paradiſi, qua erat priuatũ demerito protoplaſti. [Si interfector] qui à caſu quenq̃ occidit, [extra fines] .i. muros [vrbiũ] niſi forte & ſuburbana ſacerdotaliũ vrbium infrà eaꝝ fines cõputent, [quæ exulibus] .i. fugitiuis [ſunt deputatæ, fuerit inuentus, & ꝑcuſſus ab eo qui vltor eſt ſanguinis] .i. ab occiſi propinquo, cui iure diuino cõpetit ſecũdum legis tenorẽ vindicare occiſionẽ ſui cognati. [abſq; noxa erit qui eum occiderit] .i. nõ imputabit ei ad culpã, ſi tamẽ zelo legis & non ex vitioſa fecerit id radice. Nam etſi caſualis occiſor occidendo nõ meruit trucidari, tamẽ nõ remanẽdo in vrbe cõfugij iuxta legis ſtatutũ, meret occidi. Ideo ſubdit [debuerat em̃ ꝓfugus] vtpote huiuſmodi homicida, [vſq; ad mortẽ pontificis in vrbe] refugij [reſidere, poſtq̃ aũt ille] videlicet pontifex [obierit, homicida reuertet in terrã ſuã.] Iſtud & in euãgelica lege quodãmodo obſeruaſ, quãtum ad hoc, ꝙ rei cũ nouo epiſcopo aut principe redeunt vnde exules erãt. [Homicida ſub teſtibus puniet] .i. nõ niſi ex ſufficienti teſtimonio cõtra eũ adiudicabit pœnę, attamẽ euidẽtia facti pro teſtimonio reputaſ. [Ad vnius teſtimoniũ nullus cõdemnabit.] quia facile atq; probabile eſt, vnum mentiri aut falli ſiue ſubuerti: ideo ad minus duo teſtes exigunt, qui vnà cum accuſatore nõ poſſunt tã facile deuiare & cõcordare in malo, quanq̃ & hoc quãdoq; cõtingere poſſit. ſed & lex reſpicit ad id, q̃d vt in pluribus accidere ſolet. Teſtes quoq; diligẽter ſunt examinãdi & ſeorſum interrogãdi de circũſtantijs rei, qbus & graue incũbit periculũ, ſi in falſitate deꝓhendant. In oĩ aũt materia, certitudo eſt de circũſtantijs rei exigenda ſecundũ qualitatẽ materiæ. Idcirco in rebus actibusq; humanis, in qbus frequenter nõ poteſt certitudo abſoluta haberi, ſufficit certitudo ꝓbabilis. Eſt aũt ꝓbabile, ꝙ aſſertio duoꝝ cum tertio cõcordantiũ, verior ſit q̃ vnius. Nec oĩes indifferẽter ad phibendum teſtimoniũ admittunt, ſed q ſecũdum iura cenſent idonei. [Nõ accipietis preciũ ab eo qui reus eſt ſanguinis:] Hoc in veteri teſtamẽto fuit rationabiliter inſtitutũ, qm̃ iudices ipſi erãt ad auaritiã proni. Iudæi quoq; erãt crudeles & ad homicidiũ inclinati. ideo hoc rigore oportuit iudicum cupiditatẽ & ſubditoꝝ crudelitatẽ compeſci. vnde ſubiungit: [ſtatim & ipſe] qui reus eſt mortis, [morietur,] data cõtra eum ſentẽtia, quæ nõ ſine neceſſitate eſt differenda, ne interim aliquo modo euadat. [Exules & profugi, ante mortẽ pontificis nullo modo in vrbes ſuas] ſeu alia habitacula ſua [reuerti poterũt.] Hoc dicit ad deſignãdum, ꝙ nec ab eis fuit preciũ accipiendũ, vt poſſent redire, quãuis em̃ fuerãt à crimine homicidij innocentes, tamẽ propter multa mala vitãda, & ꝓpter cõmune bonum patriæ, erãt tali exilio puniendi. Etem̃ interdũ neceſſe eſt bono ꝑſonæ ſeu particulari cõmodo aliquid tolerare propter procurãdum vel conſeruãdum bonum cõmune, quemadmodũ nõnunquã propter curationem membri principalioris, totiusve corporis, in membro ſano fit quędã inciſio, & membrum ægrum omnino abſcindit. Nec in tali caſu derogaſ perſonæ, quia & ei ſic expedit, & ipſa eſt pars communitatis, & bonum vniuerſale præferendum eſt bono particulari. [Ne polluatis terram habitatiõis veſtræ,] id eſt, opera criminoſa nõ faciatis, nec fieri permittatis in ea, nec facta dimittatis inulta. Dicitur autem terra pollui, ſicut & conſecrari, non ꝙ ſit vitij aut virtutis ſubiectum, ſed inſtrumentum aut medium quoddam vel ordinata ad ſacra aut non ſacra, [quæ inſontium] id eſt, innocentium [cruore maculatur,] non ꝙ ſanguis innocens ſit immundus aut maculans, ſed eius effuſor, & ipſa deteſtanda effuſio maculat terram. ¶Præterea propter innocentium ſanctitatem & paſſionis eorum, mortiſq; meritum, terra interdum dicit ſanctificari, & ſancta vocaſ, ſicut Hieruſalem, in qua paſſus eſt ſanctus ſanc-

ctorum,vocat ciuitas ſancta:& terra promiſſionis,propter myſteria Chriſti ibi expleta,ſan
Matt.27. cta vocatur.[nec aliter expiari poteſt].i.purgari, & Deo quodammodo reconciliari, ſuoq̃
modo placere,[niſi per eius ſanguinem].i.iuſtam interfectionem, [qui alterius ſanguinem
fuderit.] vt iniuſtitiæ obliquitas per hanc iuſtitiæ rectitudinem reducat ad medium quod-
dam,& recompenſet exceſſus culpæ per adimpletionem iuſtitiæ.Sicq̃ fiat vni,ſicut fecit alte
rii& per quæ peccauit,per ea & puniatur.Simili modo erat vitanda & præcauenda fuſio ſan
guinis homicidij caſualis per præfatum exilium.[atq̃ ita emundabit veſtra poſſeſſio]id eſt,
terra ſeu regio,[me commorãte vobiſcum].i. ob hoc q̃ ego tam gratioſe dignor inter vos
Deu.23. commorari,quê nõ decet in terra polluta morari. Vnde in Deuteronomio legit: Dominus
Deus ambulat in medio caſtrorũ.ideo caſtra veſtra ſint ſancta. [Ego enim ſum dñs qui habi
to inter filios Iſrael].i. in tabernaculo ſeu in templo quod erat in medio Iſraeliticæ plebis,
immo potius inter filios Iſrael.i. in cordibus ipſorũ per fidem & gratiam,ad quod obtinen-
dum,neceſſe eſt meis obedire præceptis. ¶Præterea ſpiritalis & myſticus huius capituli ſen
ſus,hincinde præhabitus eſt,qui tamen breuiter tangi poteſt.Nempe per hoc quod ſacerdo
1. Tim.6 tibus & Leuitis datæ ſunt vrbes ad habitandum,non ad hæreditandum aut principandum,
deſignatur in primis,quantum auaritia atq; ambitio vitandæ ſint ſacerdotibus & clericis,
maxime religioſis euangelicæ legis, & vt habentes victum & tegumenta, contenti ſint. De-
inde q̃ populus libenter debet temporalia miniſtrare his, à quibus ſpiritalia ſuſcipit. Per
ſuburbana vero Leuitarum, quibus pecora ſua alebant, intelliguntur ſpiritalia dona, per
1.Petr.4. quæ prælati & ſpiritales,animas ſubditorũ vulgariumq̃ reficiunt,quæ ſuburbana debẽt mil
le paſſuum ſpatio tendi: quia grandis ſpiritalium chariſmatũ exuberantia ſuperioribus ne-
ceſſaria eſt,vt de plenitudine ſua copioſe communicent ſibi commiſſis.Poſſunt tamen per
ſuburbana extra vrbes ſita, intelligi libri ſacræ ſcripturæ, & ſanctorũ patrum volumina, ex
quibus populus ſaluberrime enutritur: quod ſine perſonarũ acceptiõe eſt faciendum, quod
ſignificatũ videtur per hoc,q̃ ad quatuor plagas terræ ſuburbana æqualiter tendebant. Por
ro per vrbes refugij intelliguntur eccleſiaſtica ſacramenta & pœnitentiæ loca, clauſtra,col-
legia,congregationes deuotæ,in quibus protegitur homo ab inuiſibilibus inimicis,& mor
tem euadit perpetuam:quæ ſi ante mortẽ exierit præſulis,occidet: qm̃ ſi prętacta refugij de-
ſeruerit loca ſiue remedia, antequã finaliter merito dominicæ paſſionis ſaluet, æternaliter
perit.Hæc quoq; refugij loca inter ſacerdotes,ſpiritalesq̃ homines maxime reperiunt.Am-
plius,nolens ſanguinem fudit,qui nõ ex deliberatiõe,ſed ex infirmitate aut ignorãtia peccat
& alios ſcãdalizat,& facilius veniã promeret. Qui autem ex propoſito & certa ſcientia facit
hoc,difficulter curat,potiſſimũ ſi cõſuetudinis prauæ mole oppreſſus ſit:ſed deſperãdum nõ
eſt, quoniã omnipotenti medico animarũ, vniuerſa nõ ſolum poſſibilia,ſed & facilima ſunt.
At vero de vrbibus refugij tres ſunt trans Iordanem,& tres ab alia parte, quia tam ſpiritales
quàm ſeculares indigent iſtis remedijs. ¶Si quis ferro percuſſerit. Ferro occidit,qui detra-
hit. Detractio nãq; ex gladius bis acutus & ferrũ duriſſimũ, quo detractor ſimul & auditor,
niſi diſſentiãt,perimunt. Lapidem proijcit & occidit, qui cũ immoderata aſperitate incre-
pat aut obiurgat,aut pungitiua pronunciat verba. Ligno autẽ occidit,qui virgã correctio-
nis vltra menſurã extendit,nec iuxta modum culpæ apponit remediũ pœnæ.Per hoc demũ
q̃ cognatus occiſi poterat homicidã opprimere,ſignificata videt ſpiritalis cenſura eccleſiæ,
qua per excõmunicationẽ,ſuſpenſionẽ,interdictum,degradationem,aut ſimili modo aliqui
puniunt. Per exilium vero fugitiui notat, q̃ homo tãdiu à myſtico corpore eccleſiæ pma-
net ſeparatus,quouſq; per pœnitentiã Deo reconciliet in morte põtificis.i.virtute & merito
dñicæ paſſionis, per hæc etiã q̃ dñs prohibuit preciũ accipi ab eo,qui reus eſt ſanguinis,cõ-
ſtat q̃ dire peccent,qui in euangelica lege ex cupiditate aut cum remiſſione precium ſumũt
à facinoroſis in derogationẽ iuſtitię & iacturã Reip.aut crimina fieri ſinũt, quæ poſſent aliq̃
modo impedire, vt ex aliorum ſceleribus atq; iniurijs temporalia commoda ſortiantur:qui
vtiq; ineffabiliter vitioſiſſimi ſunt cenſendi, qui pecunias ſic præferunt Deo, & proximorũ
ſaluti atq; virtutibus. ¶Poſtremo,ſi terram illam Iſraelitarũ & tabernaculum dñi oportuit
eſſe tam munda,quia ibidem dominus habitauit,quanto magis terram,loca & regna, clau-
ſtra,collegia,eccleſias,immo potiſſimũ corda Chriſtianorũ,in quibus Deus tam multiplici-
ter,tam miſericordiſſime,tam euidentiſſime cõmorari dignat,vbi & per ſacramentalem ſic
adeſt præſentiam,per eccleſiaſtica ſacramenta,per ſanctorum reliquias.

¶Expoſitio literalis cap.XXXVI.Acceſſerunt autem & principes familiarum.

Articulus LV.

Nũe.26. LEx ſpecialis circa matrimonia cõtrahenda, in præſenti recitat capl'o. [Acceſſerunt aũt
& principes familiarũ Galaad,] hoc eſt,viri ſic dicti [filij Machir,filij Manaſſæ de ſtirpe
filiorũ Ioſeph.] De quorũ genealogijs dictum eſt ſuprà. [Locutiq; ſunt Moſi: Tibi dño
noſtro] vicariali & ſecundario [præcepit dñs] vniuerſorũ, primus ac principalis, vt diuide-

res terram filijs Iſrael ſorte,& vt filiabus Salphaad fratris].i.cognati[noſtri, dares poſſeſſio-
nem debitam patri].i.partem hæreditariã,quam pr̃ earũ habiturus erat, niſi peccãdo deme
ruiſſet, de q̃ ꝑcepto & cauſa inſtitutiõis ſuæ dictũ eſt ſuprà, qa videlicet pr̃ earũ nõ habuit ali Nũe.27.
quem filiũ.[Quas ſi alterius tribus hoĩes].i. viri,[vxores acceperint,ſequetur poſſeſſio ſua:]
hoc eſt,hæreditas filiarũ illarum deuoluetur ad earũ filios,& conſequenter ad tribum illã,de
q̃ earũ filij fuerint nati ex parte patris,q̃niam genealogia filiorũ ſumitur ex parte patrum ſu
orum,non matrum:immo nec moris eſt ſcripturarũ,mulierũ genealogiam deſcribere,vt ait
Hieronymus. [atq; ita fiet,vt cum iubileus.i.quinquageſimus annus remiſſionis aduenerit] Hieron.
In quo omnis hæreditas ad priſtinam redit tribum atq; hæredem,quia nec poterat vltra tẽ-
pus illud alienari aut vendi, vt dictum eſt ſæpe. [confundatur ſortium diſtributio:] hoc eſt,
hæreditates ſortibus diſtributæ,miſceantur confuſe adinuicem, deueniendo ad alias tribus,
nec maneant, ſicut à domino erant diſtinctæ.[Reſpondit Moſes,& dño præcipiente,ait:Re
cte tribus filiorũ Ioſeph locuta eſt:]hoc eſt,viri iſti de tribu Manaſſę filij Ioſeph nati,ſapien-
ter quæſtionem hanc propoſuerunt,ad euitandum inconuenientia iã prætacta.[& hæc lex]
hoc eſt,iuſſio[ſuper filiabus Salphaad.i.à domino ꝓmulgata eſt]hoc eſt,mihi à Deo eſt reue
lata per angelum,vt eam omnibus pandam.[Nubant quibus volunt,tm̃ ſoę tribus hoĩbus.]
non th̃ indifferenter quibuſcunq; viris de tribu ſua,ſed eis,qui ſecundum legem non exclu
debantur ab earum connubio,propter conſanguinitatem vel affinitatem. Deinde occaſio-
ne caſus iſtius datur lex generalis:[Oẽs enim viri ducent vxores de tribu & cognatione ſua.]
Non q̃ omnes mares erant obligati ſimpliciter ad contrahendum coniugium,cum nec He
lias nec Hieremias hoc feceruntſed oẽs matrimonium contracturi, contrahant cum mulie
ribus ſuæ tribus. [& cunctæ fœminæ]maritandæ, [maritos de eadem tribu,] de q̃ ipſæ ſunt,
[maritos accipient,vt hæreditas permaneat in familijs:]hoc eſt,quælibet familia teneat,aut
ſaltem in iubileo recipiat hæreditatem patrum ſuorũ,quæ ei ſecundum legem debetur. ¶Ex
hoc verbo doctores eliciunt,iſtud non eſſe intelligendum de mulieribus quibuſcũq;,ſed de
his,in qbus locum habuit ratio huius inſtitutionis,hoc eſt,de fœminis in hæreditate pater-
na ſuccedentibus,ex quarum connubio cum viris aliarũ tribuum inito,ſequi poterat hære
ditatum ad aliam tribum translatio,ſortiumq; confuſio. ¶Vnde & Thomas ait in 2. q̃ſt.
105. Lex non ſtatuit,q̃ mulieres ſuccederent in bonis paternis, niſi in defectu filiorũ maſcu
lorum,Tunc nanq; neceſſarium erat in tali caſu,vt ſucceſſio hæreditatis concederetur muli
eribus in conſolationem patris, cui valde graue fuiſſet, ſi eius hæreditas tranſiſſet ad omni-
no extraneos.Adhibuit tamen lex circa hoc debitam cautelam,præcipiens vt mulieres ſuc-
cedentes in hæreditate paterna,nuberẽt ſuæ tribus hominibus, ad hoc q̃ ſortes tribuum nõ
confunderentur. Hæc Thomas. ¶Hinc etiam aſſerit Auguſtinus,q̃ mulieres non ſucceden- Auguſt.
tes in hæreditate,poterãt ſucceſſiue nubere maritis tribuum diuerſarũ,cũ & in Iudicũ libro Iudi. 10.
ſcriptum ſit,q̃ poſt Abimelech ſurrexit dux in Iſrael Tholaa filius Phua patrui Abimelech, Iudi. 16.
vir de Iſachar.Sicq̃ Phua fuit frater Gedeonis,q̃ fuit pater ipſius Abimelech, cũ th̃ Gedeon
eſſet de tribu Manaſſę,ad q̃d Auguſtinus rñdet, q̃ Phua & Gedeon fuerunt fratres ex parte Ibidem.
mr̃is,q̃ ſucceſſiue nupſit vni viro de Manaſſę,& alteri viro de Iſachar,q̃d & expoſitores coĩ-
ter approbãt.Sed obuiare videt authoritas lr̃æ huius. Nã ſequtur:ne ſibi cõmiſceant tribus,
ſed ita maneãt,vt à dño ſeparatæ ſunt.]Deniq; maritus & vxor correlatiua ſunt,& rite cõclu
dit:Si fœmina nubat viro alterius tribus,q̃ etiã vir cõtrahat cũ muliere alterius tribus. His
de cauſis q̃dã dixerũt,q̃ nulla mulier ſecũdũ legẽ poterat nubere viro alterius tribus,nec ecõ
uerſo,q̃s ſequtur Lyra hoc loco,q̃uis ſup Iudicũ libro aliter dicat.Nẽpe hic ſcribit, Nõ pote-
rant viri accipere mulieres,etiã hæreditatem non habentes,de alia tribu.Nec per cõſequẽs
illæ,videlicet mulieres,poterãt contrahere cum viris alterius tribus,q̃n ex vtraq; parte ea-
dẽ ratio aſſignat,vtpote impermixtio tribuum.Diſpenſatum tamẽ fuit, q̃ tribus regia & ſa
cerdotalis poterãt matrimonio ſociari,propter vtriuſq; tribus nobilitatẽ.Et item,vt ex mu
tua familiaritate reges tenerent facilius in cultu Dei per ſacerdotes.Et rurſus,vt per regis &
ſacerdotum concordiam, communis pax magis conſeruaretur in populo. Hæc Lyra. Sed
R.Paulus his contradicit:In hoc,inquiens,præcepto multum deuiat translatio nr̃a à verita R.Pauſ.
te Hebraica,quia ſecundum Hebraicam veritatem non prohibetur mulieribus, q̃n nubãt q̃
buſcunq; voluerint de genere Iſraelitico,niſi tm̃ fœminis hæreditatem habentibus.Nã vbi
nr̃a translatio habet,Cunctæ fœminæ maritos de eadẽ tribu accipiẽt:in Hebræo habet, Oĩs
filia q̃ non habet hæreditatẽ,viri de cognatione pr̃is ſui erit vxor.Similiter non ꝓhibet,q̃n
viri ducãt vxores de alia tribu. Hoc enim q̃d dr̃ in noſtra translatione, Oẽs viri ducent vxo-
res de tribu & cognatione ſuamon eſt in Hebræo,ſed ibi ſic dr̃: Nõ reuertat hæreditas filiorũ
Iſrael de tribu in tribũ,ſed vnuſquiſq; in hæreditate patrũ ſuorũ adhęreat. Sil'r vbinr̃a trãsla
tio habet,ne ſibi miſceãt tribus &c.in Hebræo habet, Ne reuertatur vnius tribus* ſors ad ali hæreditat
am tribũ.Nec legitur aliquãdo facta diſpenſatio,vt tribus regia & ſacerdotalis poſſent ma-

Universidad de Deusto
Biblioteca

trimonio cõmiscerí. Non em necessaria fuit in hoc dispẽsatio, qa Deus non prohibuit com mixtionẽ tribuũ,nisi tm vbi ex tali matrimonio posset seq cõmixtio hæreditatum,vt patet secundũ Hebraicã veritatem.In his R.Pauli verbis male sonat, ꝙ ait trãslationẽ nr̃am mul tum à veritate Hebraica discrepare.Sic em videretur seq,ꝙ vera non esset,nec Lyra aliquid tangit hic inde,q tñ cõmuniter tangit,qñ aliqd aliter aut plus habetur in nr̃a trãslatione q̃ in Hebræo. Nec verisimile reor,B.Hieronymum tantã hic fecisse mutationem verboꝝ aut Hieron. sensus,nec ignorabat consuetudinem Hebræoꝝ in obseruationibus connubioꝝ:ideo puto ꝙ sine dispẽsatione non licuit aliter fieri,q̃ nr̃ continet textus,& si absq; dispensatione aliter fiebat,illicitũ fuit. Vnde ꝙ Dauid filiã Saul sumpsit vxorẽ,ex dispensatione credit factũ,siue 1.Re.18. Deus p occultã inspirationẽ,siue p prophetaꝝ reuelationẽ, aut alio modo dispẽsauerit ita. [Fecerunt q; filiæ Salphaad,vt sibi fuerat imperatũ.]In q̃ eaꝝ obedientia cõmendat.¶Postre mo subdit epilogus p̃dictoꝝ.[Hæc sunt mandata atq; iudicia:]Per iudicia intelliguñ iudi cialia Dei p̃cepta. Et qa in hoc libro multa sunt iussa,q̃ꝝ aliq̃ ad p̃cepta moralia, aliq̃ vero ad cæremonialia ptinent,possunt duplicia ista prȩcepta hoc loco intelligi per id q̃d ait:Hæc *manda sunt p̃cepta.[q̃* præcepit dñs per manum]hoc est,ministerium[Mosis ad filios Israel in cam uit pestribus Moab supra Iordanẽ contra Hiericho.]Spũaliter,q illicita,clãdestina, aut prohi bita ineunt coniugia,confundunt ecclesiæ ordinationem, & hæreditate patris cælestis pri uantur.Omnes quoq; Christifideles contrahere cupientes,non nisi suis socientur cognatis, hoc est,personis eiusdem,non disparis,cultus,vt pariter atq; concorditer ministrent altissi mo,& ad eius honorẽ prolificent, qui est super omnia Deus sublimis & benedictus, Amen.

Numerorum finis.

D. DIONYSII CARTHV-

SIANI IN LIBRVM DEVTERONOMII, HEBRAICE EL-leh Haddabarim, Enarratio: In quo replicantur quæ in quatuor libris præ-habitis dicta sunt, atq; de varijs legalibus institutionibus, morte Mo sis,& Iosue agitur substitutione.

P R Æ F A T I O.

Pro47. SERVA mandata & legem quasi pupillam oculi tui.Liga eam in digitis tuis, & in tabulis cordis tui scribe ea. In his verbis tria tan guntur:Primum est, q̃ diligenter seruanda sint mãdata Dei & lex eius,per opeꝝ executionẽ, quantũ ad substantiã facti seu actus,cũ dr̃:Serua mãdata.i.adimple. Secundũ est, q̃ tenaciter lex diuina sit custodienda per verã discretionem,vt s.ea q̃ legis sunt,non solũ fi ant,quãtũ ad actum imperatum,sed etiã vt cum debitis circunstãtijs impleãtur,vtpote suo loco & tempore, & taliter ac recta inten tione, sicut oportet, & vt dictat discretio, q̃ significaf per digitos quemadmodũ opus seu vis operatiua p manus.Tertiũ, q̃ indelebi liter lex diuina sit memoriæ imprimenda dum additur,In tabulis cordis tui scribe eã.Nem pe hæ tabulæ sunt intellectus atq; memoria, seu intellectus speculatiuus & practicus,vel vo luntas & intellectus,vt sicut intellectus exercendus est iugiter in consideratione & comme moratione cælestium præceptorum ac legis diuinæ,ita voluntas semper parata est & feruẽs Psal.1. ad eorundem exequutionem. Vnde de viro fideli cantatur: In lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Itaq; ad obseruantiam legis Dei concurrunt hæc tria,quanuis non eo ordine vt nunc tanguntur, sed modo retrogrado. Primo nanq; requi ritur, vt lex diuina insit memoriæ. Secundo, vt cum discretione seruetur. Tertio, vt realiter fiat quod iubet, si assit facultas. ¶ Porro, ad hoc ꝙ aliquid firmiter imprimatur memo riæ, & diligenter actualiter q; pensetur, confert, quòd sæpius repetatur,atq; interdum ad tol lendum fastidium sub verbis alijs resumaf,& aliquando cum additamentis,& ita in præsen ti libro nunc exponendo peragitur. Dicitur quippe liber iste Hebraice, Elleh Haddaba rim. Græce autem, deuteron,id est, iteꝝ, vel deuteronomon, quod Latine interpretatur, secunda lex, hoc est, lex secundo seu altera vice repetita, ideo in hoc libro descripta non est alia ab ea quæ in Exodo atq; Leuitico,Nnmerorum q; libro digesta est.Hinc loquit Glossa: Intentio Mosis in hoc libro est,recapitulare prædicta triplici ratione.Primo,vt arctius me moriæ commendetur.Secundo,vt per tã frequẽtem repetitionem insinuetur,& mẽtibus in culcetur vtilitas eorum quæ continentur in lege ista.Quod etenim vtile est,merito non pi gebit sæpius dicere,nec molestũ debet esse frequẽter audire. Tertio,vt Iudæoꝝ duritia con demnetur,qui toties dictum nõ impleuerunt.Propterea Magister in historijs ait: Deuteron

Græce,

Græce,Latine interpretat,iteꝝ vel secũdo:& nomos lex, q̃si secunda lex.Ex hoc noie qdã er rãtes,dixerunt duas esse leges:vnã q̃ in libris p̃cedentibus continetur,alterã datam à Mose,q̃ Ex.23.34 in isto libro habetur:quod probabant ex hoc,ꝙ de illa legitur lege, Locutus est dñs ad Mo Leu. 1.2. sen:de ista aut ẽ,Locutus est Moses ad oẽm Israel.Et item per hoc,ꝙ hic multa leguntur, q̃ & 7.9. suprà expressa non sunt. Sed verius dr̃, ꝙ non sit nisi vna lex vetus, q̃ ab Apl̃o Paulo ac alijs Nũe.1.3. 8.11. sæpiꝰ appellatur lex Mosis,q̃ lex Dei.Hebræi quoq; vocãt hos qnq; libros Mosis,Thorath.i. Deut. 1. legem. Iterantur autem tria in libro isto, tribus de causis. Primo enim iterantur præcepta Rom.6.7 & cæremoniæ,vt commendentur memoriæ,& vt repetitio sit cõfirmatio. Secundo reperun & 13. tur beneficia Dei, vt per ea accendamur amore ipsius.Tertio,flagella peccantium, vt timor Heb.7.9. Dei nobis incutiatur. Hæc ibi.¶ Deniq; sanctus Moses in hoc libro ita procedit,ꝙ obscura & 10. declarat,præhabita breuiter replicat,supplet omissa,necessaria quoq; addit & applicat.

¶Expositio literalis cap.1.Hæc sunt verba quæ locutus est Moses ad omnem Israel. Arti.1.

FActor libri huius, quasi prologum quendam ac titulum volumini huic præmittit, di cendo:[Hæc sunt verba quæ locutus est Moses ad omnem Israel trans Iordanem in so litudine campestri:] Porro quod ait, Trans Iordanem, quidam sic intellexerunt, quasi verba ista prolata sint,pertransito iam Iordane,hoc est, postq̃ filij Israel transierunt Iorda nem,& quoniam Moses non transiuit Iordanem, sed obijt antequam Iordanem filij Israel Deut.24 transierunt,prout infrà scriptum est:hinc dixerunt ꝙ Moses non conscripsit hunc librum, sed Iosue.Verum hoc argumẽtum perimit semetipsum.Nam siue Moses, siue alius librum hunc conscripserit,oportet concedere,ꝙ ipse verba ista protulerit trans Iordanem,sicut te xtus euidenter affirmat.Cum ergo Moses non transiuit,nec peruenit vltra Iordanem,fate ri necesse est,id quod dicitur trans Iordanem,non posse intelligi vltra Iordanẽ à loco possel sionis duaꝝ tribuum atq; dimidiæ,q̃ coiter habitasse dicuntur trans Iordanem, quia in ter ra possessionis earum defunctus est Moses.idcirco quod ait, Trans Iordanem,intelligẽdum est per respectum terræ promissionis,præsertim vrbis Hierusalem,ita ꝙ Moses dixit hęc ver Deut. 34 ba trãs Iordanem,hoc est, in terra q̃ respectu Hierusalem & terræ ꝓmissionis, est vltra,non citra,Iordanem.Vnde in Scholastica fertur historia:Pro situ terrę promissionis scriptura di cere solet,vltra Iordanem,vel citra Iordanẽ.Itaq; terra duaꝝ tribuum ante Iordanis transi tum acquisita,vocatur trans Iordanem respectu terrę promissionis.Per solitudinem autem campestrem,intelligitur magna illa planities campi, in terra Moab supra Iordanem siti, in Nũe. 33. q̃ filij Israel multis qeuerunt diebus, vt in libro Numeroꝝ legitur, quæ planities ob suã ma gnitudinem instar solitudinis se habebat.¶Præterea quæritur,cur dictum est, Hæc sunt ver ba quæ locutus est Moses,& non potius quæ scripsit. Respondetur ꝙ verba sequentia Mo ses primo pronunciauit ad populum,exhortando ac instruendo:deinde conscripsit,quem- Deut.31. admodum infrà habetur:Scripsit itaq; Moses legem hãc.Item q;:Postq̃ scripsit Moses verba legis huius atq; compleuit.Nec miꝝ aut raꝝ,ꝙ Moses in tertia persona loquitur de seipso, quasi de alio,quum & alibi frequenter ita locutus sit, sicut dum ait:Erat Moses vir mitissi- Nũe. 12. mus,ideo ait Glossa:Hæc de se tanq̃ de alio more sanctæ scripturæ dicit. Sic nanq; vitat, & vitandam docet arrogantiam,seu propriam laudem.Similiter Iob de se dicit:Vir erat in ter Iob 1. ra Hus. Et Ioannes: Hic est discipulus qui testimonium perhibet de his. Vel per istum mo- Ioan.21. dum loquendi,spiritus sanctus perhibet testimonium Mosi,vt nemo dubitet eum ista scri psisse.Hæc Glossa.Tamen vt dictum est, quidã dixerunt Mosen ista oretenus prædicasse ad populum,& ipsum Iosue (aut secundum quosdam) Esdram ea redegisse in scriptis. Hinc Petrus Comestor: Videtur Hieronymus velle, ꝙ Iosue magnam huius libri scripserit par- Hieron. tem. sed verius esse videtur, quòd à Mose scriptus sit, & ista in principio apposuit Esdras, quemadmodum & in fine libri de obitu Mosis. Hæc Petrus. Veruntamen probabilius re- Deut.34 or,ꝙ Esdras non apposuit aliquid principio huius libri,quum & in textu isto dicatur quòd Moses verba ista loquutus sit,nec Hebræi hoc dicant.Vltimum vero huius libri capitulum, Ibidem. creditur à Iosue editum:quod & Hebræi fatentur.Moses igitur volens in exordio huius vo luminis insinuare,ꝙ primo dixerit verba ista ad populum,deinde ea conscripserit,ita exor sus est scribere hoc volumen: Hæc sunt verba quæ loquutus est Moses. Itaque loquutus est ista in solitudine campestri,[contra mare rubrũ]hoc est,ex opposito alicuius partis,aut sinus maris illius,cuius aliqua pars videtur non multum distans fuisse à loco illo.[inter Pharan & Tophel & Laban & Haseroth] secundum Glossam, ista sunt nomina quatuor montium ac locorum vicinorum campestribus,in quibus ista loquutus est Moses. Pharan quoq; quan doq; accipitur pro vrbe,interdum pro prouincia. Laban etiam interdum est nomen pro prium viri.[vbi auri est plurimum].i.multum de auro est in illo loco,& quod ait,vbi,potest referri vel ad vltimum hoꝝ locoꝝ,vel etiã ad alia.nec certum arbitror, ad quid potius re feratur. ¶ At vero secundum Thomam super illud Iob, Auro locus est in quo conflatur: Iob 28. Cum aurum sit purissimum,inuenit vt plurimum in sua puritate generatum, inter fluio-

tum

Universidad de Deusto
Biblioteca

rum arenas propter multitudinem euaporationis & caliditatis arenæ, qa ex multis arenulis colliguntur granula auri, q̃ in vnum liquãtur, q̃d fit in locis vbi cõcurrit debita proportio virtutis actiuæ, ad materiã de q̃ gignitur aurũ. Generantur qppe metalla ex vaporibus humidis, ex terra resolutis, per virtutẽ & calorẽ solis ac sideꝝ. Propter q̃d metalla liquabilia sunt atq; ductilia, quemadmodum lapides & huiusmodi, q̃ non molliuntur, nec fundũtur ex sica exhalatione infra terram retenta. Diuersificant autem species metallorũ secundum maiorem & minorem puritatem resoluti vaporis, secundum diuersam q̃q; efficaciam & vim digerentis caloris, inter quæ aurum videtur esse purissimũ, & post illud argentum. ¶ Amplius, Iob 36. super illud Iob, Ab aquilone aurum venit, scribit Albertus Aug. inter metalla est melioris digestionis & cõmixtionis ad q̃d requiritur, vt frigus circunstans extrinsecum reprimat, & impellat calorem mineralem ad interiora viscerũ terræ, vt calor ille intensus sit ad digerendum metalli materiam. Idcirco in aqlone vbi frigus circunstat, aurum melius gñatur. Hæc q̃q; est causa, q̃ in fluuiorũ arenulis frigidorũ generatur multoties aurũ, qa frigiditas aquæ impellit calorem ad profundum, vt melius digerat materiam, & faciat puriorem. Ex his elici potest, cur in loco præfato sit multum de auro. [Vndecim diebus de Oreb per viam montis Seir vsq; ad Cadesbarne.] Hoc qdam exponunt sic, q̃ Moses per vndecim dies exposuit populo legem. Sic q̃; q̃d dicitur, vndecim diebus, refertur ad verba illa præhabita: Hæc sunt verba q̃ locutus est Moses. Cui expositioni non videtur consonare quod subdit, de Oreb per viam montis Seir vsq; Cadesbarne, nisi dicatur q̃ per viam illam q̃ fuit à monte Oreb, per montem Idumæorũ, q̃ via decem dictas includit, Moses loquutus sit ista, q̃d etiam Glossa tãgit & sentire videtur, dicendo: Vndecim diebus anteq̃ veniret ad Cadesbarne, Moses legem solo verbo recapitulauit, & de Cadesbarne vsq; campestria Moab. ¶ Verũ huic expositioni à quodam obijcitur, quoniam non apparet, q̃ Moses ambulando exposuerit legem, q̃m explanatio talis, requirit docentis audientiũq; quietem. Quæ obiectio facilime soluit, quum Marc. 2. & Christus in euangelio legatur ambulãdo populum docuisse. Filij q̃q; Israel in itinere cõ- Lucæ 13. stituti, certis horis pausabant. Legitur quoq; 1. Machabæorum libro de Iuda Machabæo- 1. Mac. 5. Erat Iudas congregans extremos, & exhortabatur populum per totam noctem, donec veniret in terram Iuda. Sed magis me mouet, quod dictum est q̃ Moses loquutus est verba hęc in solitudine campestri contra mare rubrum, & paulopost in isto habetur capitulo, q̃ cœ- Nũc. 24. pit legem explanare interfectis regibus Amorrhæorũ Seon & Og, qui interfecti fuerũt post recessum de Cadesbarne, vt in Numeris describitur. Hinc qdam exponunt sic: Vndecim diebus, supple, venerunt de Oreb. i. de monte Sinai, cuius pes dr Oreb, per viam montis Seir, seu Edom vsq; Cadesbarne, quam expositionem Glossa interliniaris tangit. Sed obijci potest, R. Salo. quia vt Lyra allegat, & approbare videtur R. Salomon, dicẽs, q̃ lege data, filij Israel receden- tes de monte Oreb, venerunt illuc, videlicet vsq; Cadesbarne, in tribus diebus. Et respondendum, q̃ dictum hoc Rabbi Salomonis non videtur saluari posse, nec textui consonare. Scri- Nũc. 10. ptum est enim in Numeris, q̃ profecti sunt de monte dñi, vtpote de monte Oreb, seu Sinai, viam trium dierum, sic q; venerunt ad sepulchra concupiscentiæ, in quo integro mense aut Num. 11. circiter, carnes ederunt, vt in Numeris scribitur. Inde egressi, venerunt in Asaroth, vbi septẽ Num. 13. diebus manserunt, prout in Numeris legitur, atq; post hoc venerunt in Cadesbarne, quem- Nũc. 14. admodum in Numeris rursum recitatur. Non ergo in tribus diebus venerũt illuc. Veruntñ R. Salomon protestatur, q̃ spatiũ inter Oreb & Cadesbarne sit itineris vndecim dierũ. ¶ Insuper dici posset, q̃ etiam post recessum à monte Oreb, cœpit Moses legẽ aliq̃liter explanare, eundo p viam vsq; ad Cades: sic q; per solitudinẽ campestrẽ possit intelligi eremus illa instar campi planar, sed postea fixus in loco campi Moab p̃fato, cœpit legẽ plenius explanare, sicut subiungitur: [Quadragesimo anno, vndecimo mense, q̃dragesimi anni, prima die mensis] vndecimi. ¶ Quocirca q̃ri potest, de q̃ 40. anno istud dicatur. Ad q̃d in Scholastica rũdetur historia: Quadragesimo anno ab exitu filiorũ Israel de Aegypto. Isidorus q̃q; Quadraginta, inqt, annis filij Israel ad terrã p̃missionis venerũt, seu trãsierunt. Sed obuiare videt, q̃d Ibidem. secundũ Glossam, ab exitu Israel de Aegypto vsq; q̃ puenerunt ad cãpestria Moab supra Iordanẽ, fluxerunt q̃dragintaduo anni. Et hoc videt p̃babile, qa vt in Nũeris fertur Cũ rediissent exploratores q̃dragesimo die, & pp̃lm murmurare fecissent, locutus est dominus, q̃ q̃draginta annis vagi existerent in deserto secundum numerũ dierũ explorationis & reditus. Fuerũt Hieron. autem filij Israel ante exploratorũ missionem, integro anno in monte Sinai, immo secundũ Nũc. 10. Hieronymum, per annum & q̃tuor mẽses, vt dictum est in Numeris. Venerunt vero ad mõtem Sinai q̃dragesimo septimo die post exitum de Aegypto. Numerant etiam q̃draginta dies, à recessu de Sinai vsq; ad missionem exploratorũ, vt patet ex dictis in isto articulo. Et pter hos dies, fuerunt & alij multi dies post secundã populi numerationem, anteq̃ filij Israel post mortẽ Mosis trãsierunt Iordanẽ. Nam & obitum Mosis deplanxerunt triginta diebus. Sic q; in toto colliguntur circiter quadraginta duo anni ab exitu de Aegypto, vsq; dum venerunt

nerunt ad campestria Moab. idcirco q̃d dictum est 40. anno &c. videtur intelligendum, de anno 40. à reditu exploratorũ ad Mosen. Itaq; 40. anno, vndecimo mense, prima die mẽsis, [Locutus est Moses]. i. loqui cœpit per modum explanationis [ad filios Israel. Iam dictum est, q̃ ad oẽm Israel verba ista locutus sit. Quibusdam tñ apparet non esse p̃babile, q̃ vniuersus populus ille potuerit verba Mosis immediate audire. Propterea dicũt, q̃ loquebatur maioribus populi, & maiores ad tribus seu turmas sibi subiectas. Sed q̃m Deus oĩa quasi miracu- lose egit per Mosen, facile fuit Deo sic ordinare, q̃ verba Mosis audirentur distincte ab oĩ̃i bus tempore opportuno, præsertim quum Moses esset totius plebis illi⁹ legislator & doctor communis. [omnia quæ præceperat illi dominus] per angelum, [vt diceret eis] in quo patet obedientia Mosis. Non tamen in ista explanatione legis repetiuit omnia in speciali, q̃ (Deo iubente) dixerat ante ad Israelem. Sed omnia quę Deus iussit resumi, resumpsit, & aliqua addidit, vel resumpsit omnia, hoc est, quædam de omnibus, videlicet aliqua de præceptis iudicialibus, & quædam de cæremonialibus, aliqua quoq; de moralibus, vel omnia in generali. [Postq̃ percussit Seon regem Amorrhæorum, qui habitauit in Hesebon, & Og regem Basan, qui mansit in Haseroth & Edrai trans Iordanem in terra Moab] hoc est, postq̃ Moses cũ populo Israel (Deo auxiliante) percussit duos reges præfatos, eorumq; populos. ¶ Porro, q̃ in textu isto dicuntur, exposita sunt in Numeris. [Cœpitq; Moses explanare legem] obscura elucidando, [& dicere.] Porro, secundum Iosephum, Moses congregauit populum ad Ior- Iose. li. 4. danem, vbi tunc erat ciuitas *Abila, & locus palmarum. [Dominus Deus noster locutus est An. Iud. ad nos in Oreb]. i. in monte Sinai, dicens: Sufficit vobis q̃ in hoc monte mansistis] .i. satis cap. 16. diu fuistis in monte isto. [reuertimini] hoc est, mentem vestram rursus conuertite ad pergendum versus terram promissionis, ob cuius acquisitionem egressi estis Aegyptum, iamq; per annum cessastis ab isto itinere, & circa alia occupati, interrupistis propositum eundi ad terram illam. Vel ideo ait, Reuertimini: quoniam q̃uis filij Israel, de quibus dominus ista loquutus est, non fuerunt ante in terra promissionis in propris personis, tamen patres eorum demorati erant in illa, atq; ex ea descenderunt in Aegyptum: sicq; propter vnitatem cõsanguinitatis ac parentelæ, filij dicuntur illuc reuertisse qa quod patribus cõuenit, adscribit filijs, & econtra. Vnde interdum legit Deus dixisse ad Abrahã: Tibi dabo terrã hanc. Hinc in Ge- Ge. 12. 13. neseos legitur Deus dixisse ad Iacob existẽtem in via ad intrandũ Aegyptum: Noli timere de- Gen. 46. scendere in Aegyptum, qa ego descendam tecum illuc, & inde adducam te reuertentem. Et Gen. 49. tñ constat q̃ Iacob in propria persona non redijt inde. Dominus quoq; ait ad Abraham de Gene. 15. posteris eius: Generatione quarta reuertentur huc. [& venite ad montem Amorrhæorum, hoc est, accedite terram promissionis, in qua sunt montes qui dicuntur esse eorum qui commorantur ibidem, & potest per montem intelligi aliqs mons eminẽtior aljs, situs circa terram præfatam. [& ad cætera quæ ei proxima sunt] loca, [campestria atq; montana & humiliora loca cõtra meridiem.] Per verba hæc exprimit magnitudo terræ p̃missionis, in q̃ erant magni cãpi, & loca montana ac valles, eratq; terra illa situata contra meridiẽ respectu terræ Aegypti, q̃ versus austrũ vergebat q̃ ad terrã p̃missionis. [& iuxta littus maris.] Hoc de mediterraneo mari exponitur, super q̃d terra p̃missionis, q̃ ad longitudinẽ suã dr situata, & est terminus eius ab occidente. Vnde subiungit, [terrã Chananæorũ.] Nã terra promissionis cõ- Gen. 10. muniter appellatur terra Chanaan seu Chananæorũ, q nati fuerũt ex Cham filio Noe, & habitauerunt in ea. [& Libani] eadẽ terra vocata est terra Libani, qa in termino eius aglonari est mons Libani situs. [& vsq; ad flumẽ magnũ Euphratem] Euphrates est vnus de q̃tuor fluuijs paradisi, vt in Genesi habetur, & p Chaldæã decurrit, & versus ortũ solis, dr esse terminꝰ terræ p̃missionis, saltẽ p aliq̃ sui parte. Propterea verba iã memorata nõ legitur Deus dixisse Genes. 2. ad filios Israel, cum essent iuxta Sinai montẽ, in aliq̃ q̃tuor p̃cedentiũ librorũ, nec apparet q̃ immediate dicta sint ad pp̃lm totum, sed primo ad Mosen, & p eum ad plebẽ. Veruntñ aliquid simile his in libro Numerorum cõscriptum est, vtpote, Ad imperium domini moue- Nũc. 10. bant castra, seu erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant. Cum autem filij Israel in mõte Sinai accepissent legem, & tabernaculo cum suis attinentijs ibi completo, cæterisq; pactis in mõte illo, q̃ in Exodo & in libro Numerorũ ibi pacta leguntur, tẽpus fuit vt inde Gene. 15. recederent ad terrã promissam. [Ecce, inqt, tradidi vobis] hoc est, terrã illã dare decreui, & tã 22, 26, 28. certitudinaliter tradã, nisi obicem ponatis, ac si eã iam tradidissẽ. [Ingredimini & possidete eam, sup quam iurauit dñs patribus vestris. Id est, cum iuramento asseruit & promisit, q̃ daret eam patribus vestris, [Abraham, Isaac, & Iacob, vt daret illam eis] sicut in Genesi originaliter legitur, [& pro id est, [semini eorum post eos] Non enim dedit terram illam patriarchis p̃fatis in propris eorum personis, aut per exhibitionem realem, sed posteritati eorum. Propter quod beatissimus Stephanus martyr ait: Deus gloriæ transtulit Abraham in ter- Acto. 7. ram istã, & non dedit illi hæreditatem in ea, nec passum pedis, sed repromisit dare illi eã in possessionẽ, & semini eius post eum. [Dixitq; vobis illo tempore, hoc est, in anno quo circa mon-

Universidad de Deusto
Biblioteca

montem Sinai mansimus, vel in Raphidim, & ante ꝓlationem verboꝝ iã dictoꝝ. [Non po
sum solus sustinere vos,] hoc est, gubernare & iudicare ac expedire vniuersa negocia vestra.
Gene. 15. [qa dñs Deus vr multiplicauit vos, & estis hodie sicut stellæ cæli plurimi] hoc est, valde mul-
xerat Abraha: Suspice cælũ, & numera stellas, si potes: sic erit semẽ tuũ. [dñs Deus patrũ vroꝝ,
addat ad hunc numeꝝ] vestrum. q determinate habet in Numeroꝝ libro ꝓ tẽpore illo. Nã
Nũe. 26. legitur ibi: Ista est summa filioꝝ Israel, q recensiti sunt, sexcẽta millia, & mille septingenti
triginta. Tot eqdem erant viri. Estq; probabile, q mulieres & paruuli ac puellæ & iuuenes
infrà vicesimum annum existentes, multo plures fuerunt. Itaq; dñs addat successiue, ꝓ gñati
onis ꝓpagationem, [multa millia] vt populus Deum veꝝ colens, numero augeatur ac meri-
to. Propter quod subditur: [& benedicat vobis] per infusionem supernorum charismatum
& temporalium affluentiã reꝝ. [sicut locutus est] se factuꝝ, dummodo peccando obicem nõ
ponatis. Itaq; Moses non orauit absolute pro sola indiuiduoꝝ multiplicatione, sed & ꝓ eo-
rum sanctificatiõe, seu pro bonoꝝ suppositorum copiosa propagine. Propter ꝺ̃d scriptum
Eccl. 16. est in Ecclesiastico: Vtile est mori sine filijs, q̃ relinquere filios nequam. Et rursus ibidem: Ne
Ibidem. iucunderis in filijs neq; si multiplicentur. Melior est vnus timẽs Deum, q̃ mille filij impij. [Nõ
Valeo ꝓ possum solus negocia vestra sustinere,] hoc est, causas vras portare, examinare, & exeq. [&
pondus] .i. curam [ac iurgia] hoc est, contentiones & lites. [Date ex vobis viros sapientes &
gnaros] .i. eligite ex tribubus vris viros in diuinis ac temporalibus eruditos ꝑ cæteris, vtpo
te aptiores ad regimen alioꝝ. [q̃ꝝ cõuersatio sit probata in tribubus vris] .i. q cõmuni oĩm
aut plurimoꝝ testimonio sint bonæ vitæ ac famæ honestæ, ita q̃ sint in virtutibus nõtabili-
ter exercitati & exemplares. [& ponam eos vobis principes] .i. vrã electionem approbabo
& authẽticabo, vel electis à vobis dabo authoritatem, & disponam in q̃ gradu quis eoꝝ de-
beat præsidere. [Tunc rñdistis mihi: Bona res quam vis facere. Tuliq; hoc est, eos q̃s elegi-
stis, accepi & acceptaui [de tribubus vris, [qa de q̃libet tribu aliq accipiebantur, ne aliq̃ trib⁹
videret cõtempta, & in vnaq̃q; tribu erant principes nati ex ea. Tribus tñ Leuitica habuit
specialem regiminis dispositionem & modum. [Viros sapientes] in diuinis, [& nobiles] non
solum carnis propagine, sed & virtutum claritate. [& constitui eos principes,] tñ in diuerso
gradu, & ordine q̃dam. Vnde subiungit: [tribunos,] q ꝓsident mille viris. Nã alia translatio
habet, Chiliarchos, hoc est, millenarios, [& centuriões] q ꝓsunt centũ, [& qnq̃genarios, & de-
canos, q docerent vos singula] quantũ eoꝝ exegit officium, ita q̃ vnusquisq; eoꝝ instruere
habuit sibi subiectos, de ptinentibus ad cathedram seu præsidentiam suam circa sibi cõmis-
sos. [Præcepiq; eis, dicens: Audite illos] hoc est, patienter & prudenter auscultate, quid q̃libet
ad vra iudicia aut documenta confugiens, dicat: & ambas partes ante plationem sentẽtiæ in
foro cõtentioso, audite auribus cordis & corporis. Nemo etenim iudicãdus est, nisi prius audi-
tus, nisi forte propter euidentiam facti, enormitatẽve sceleris manifesti. [& ꝺ̃d iustum est, iu
dicate.] hoc est, ꝓ sententiam approbate & declarate, seu iustam ꝓferte sententiam in omni
negocio ad vrm foꝝ spectante, [siue ciuis sit ille] .i. natione Iudæus, aut eiusdẽ vrbis habita
tor, [siue peregrinus] hoc est, ad iudaismum conuersus, vel extraneus, aut aduena. [nulla erit
distantia personaꝝ] .i. quantum ad hoc, vt de vnoq̃q; recte & vere iudicetis, non erit differen
tia inter iudicandos, qm̃ quantumcũq; aliunde distincti sint, tñ in hoc cuncti cõueniunt, q̃
de vnoq̃q; iudicabitur secundum exigentiam iuris, sicq; à iudicibus excludenda est oĩs pri-
uata & inordinata affectio, q̃ in foro iudicij magis solent foueri ciues, q̃ pegrini; & cognati,
q̃ alieni. A iudicibus ꝺ̃q excludendus est timor carnalis, humanus & secularis, q̃ iudices ma-
gis solent palpare potentes & eminentes psonas, q̃ impotentes. Hinc seqtur: [Ita paruũ] .i. vi
lem, ignobilem, egenum, [audietis vt magnum.] immo quãtum fieri potest, saluo ordine iu
ris, miserabiles personæ sunt in foro iudicij pie tractandæ, ꝑsertim dum agunt contra poten
tiores, ne ex timore à sua desistant iustitia. [nec accipietis cuiusq̃ personam] .i. in iudicando
attendite causas, nõ hoies secundum ꝺ̃d hoies, vel quantũ ad ea q̃ impertinentia sunt in foro
iudicij. Est nãq; personaꝝ acceptio, dũ in aliq̃ attẽditur, nõ id ꝓpter ꝺ̃d aliqd ei merito dan-
dum aut deputandũ vel adiudicandum est, sed aliud ꝓ ꝺ̃d nõ habet proportionẽ aut digni-
tatẽ, seu rõnabilem causam ad illud vt si alicui deꝭ ꝑbenda, nõ qa propter scientiã aut virtu
tes dignus censetur, sed qa cognatus aut charus est. Ideo dicit Thomas in secunda 2. q̃st. 63.
Acceptio psonaꝝ opponit distributiuæ iustitiæ, q̃ diuersis psonis tribuit secundũ dignitatẽ
ipsaꝝ ac merita. Ideo cõsiderando psonæ proprietatẽ, propter quã aliqd ei datur, nõ est acce
ptio psonæ, sed causæ. Hinc iudex discernere debet causas, nõ psonas. si aũt in iudicio aliqs iu
stificet aut foueat, qa propinquus, diues vel potens, nõ qa causam habet iustam, ꝓ psonæ acce-
ptio est, & cõtra iustitiã, atq; ex suo gñe est mortale. [quia Dei iudiciũ est] .i. in iudicando ge
Actõ. 10. ritis vicẽ Dei, & estis vicarij eius, cui ex seipso competit esse vniuersoꝝ iudicem iustum, qui
oẽm iniustitiam detestatur. Ideo iudices constituti sub eo, debent secundũ tenorem & regu
las

las iuris ꝓcedere, & Deũ sequi apud quẽ non est psonaꝝ acceptio. Quòd si à veritate & æqui
tate declinẽt, non se habent vt vicarij, sed vt aduersarij Dei. Hinc secũdo libro Paralip. Iosa- 2. Par. 19
phat rex ait iudicibus suis: Videte qd faciatis. Non enim hoĩm exercetis iudicium, sed domini:
& q̃dcunq; iudicaueritis, in vos redundabit. sit timor dñi vobiscum, & cũ diligentia cũcta fa
cite. Non enim est apud dominũ Deum nostrum iniqtas, nec psonaꝝ acceptio, nec acceptio
muneꝝ. Hinc & Aristoteles naturali ratione inductus, subtiliter est loquut⁹: Iudex debet esse
tanq̃ viua lex, & sicut animata iustitia. [Quod si difficile aliqd vobis visum fuerit] .i. causa ar
dua, intricata, vestrũ foꝝ aut intellectũ excedens, occurrerit vobis. [referte] illã [ad me] .i.
ad me habete refugium, qui authoritate & sapiẽtia vos excedo. Nõ arrogãter dixit hoc Mo
ses, sed iuste & charitatiue ꝓpter bonũ cõmune, & qa euidenter sic fuit, & qm̃ inter iudices
necesse est ordinẽ esse, vt in certis casibus inferiores iudices ad superiores recurrãt. [& ego audi
am] .i. determinabo & expediã huiusmodi causas, ꝺ̃d Moses fidutialiter dicere potuit, qa si
nesciuit qd iudicaret, habebat ad libitũ recursum ad dñm, & mox informabat ab eo, vt pa-
tuit de his q non poterãt suo tẽpore facere phase, & de eo q ligna collegit in sabbato, & de Num. 15
causis cõcernentibus filias Salphaad. [Præcepitq; oĩa q̃ facere debetis] .i. oĩa vobis necessaria Num. 36
ad salutẽ, & quicqd Deus requirit à vobis, ex parte Dei vobis mãdaui. Præterea aduertendũ Exo. 18.
q̃ in Exodo non legit Moses protulisse verba q̃ hic recitat se dixisse, videlicet, Non possum
solus sustinere vos, &c. imo potius in lib. Num. legit ista dixisse. ibi quippe loqtur Deo: Cur Num. 11
imposuisti pondus vniuersi populi huius sup me? non possum solus sustinere oẽm hunc po-
pulũ, qa grauis est mihi. Sed hoc fuit post recessum de Oreb, nec de illa loquutione nũc agit,
quia post illã Moses non dixit, Date ex vobis viros sapiẽtes & gnaros, & cætera nũc ꝓacta,
immo diu ante illã loquutionẽ cõstituerat principes & iudices sub se, secundũ modũ nũc re- Exo. 18.
citatum. Sed merito q̃ritur, q̃liter ista Mosis recitatio consonet rationi quã in Exodo Moses
ipse describit. siquidẽ ibi narrat se iudices constituisse ex cõsilio Iethro soceri sui, hic aũt re-
fert quasi ex propria cõsideratiõe id fecerit: ibi quoq; consulit Iethro, vt Moses prouideat
viros aptos ad iudicandũ: hic aũt fert, q̃ Moses cõmisit populo taliũ viroꝝ electionẽ. Et re- Ibidem.
spondendũ q̃ vtrunq; horꝝ tunc factum est. nam Iethro primo admonuit Mosen seorsum
de istis, & inter cætera dixit ad eum ex familiaritate: Stulto labore cõsumeris. vltra vires tuas
est hoc negocium, solus illud non poteris sustinere. quibus auditis, Moses acquieuit & loquu
tus est eadem aut cõsimilia verba populo quasi ex seipso, sicut nunc recitat. Veruntñ electio-
nem iudicũ plebi commisit. Porro secundũ Iosephum, Iethro venit ad Mosen circa montẽ Iose. li. 3.
Sinai vbi in rubo multas viderat Moses visiones. [Profecti autem de Oreb] .i. à monte Sinai ant. iud.
recedentes, [transiuimus p eremũ terribilẽ & maximã solitudinẽ] .i. valde magnã. Legitur cap. 3. 4
tamẽ in India maior ac terribilior eremus esse, [quã vidistis,] in q̃ erãt feræ & aĩalia venena- Hiere. 2.
ta, vt infrà habebit, de qua eremo scriptũ est in Hieremi. Dñs transduxit nos p desertũ, p terrã
inhabitabilẽ & intuiã, per terrã sitis & imaginẽ mortis, per terram in q̃ nõ habitauit vir nec
ambulauit homo. Quo cõstat q̃ solitudo illa erat solo adspectu valde terribilis. [p viã mon-
tis Amorrhæi] .i. p iter ꝺ̃d ducit ad mõtem Amorrhæoꝝ, [sicut ꝑceperat dñs Deus noster no
bis.] ꝑcepit enim vt sequerent motũ, ducatum q̃ nubis, vel forte etiã p Mosen istud ꝑcepit ver
bo. [Cũq; venissetis in Cadesbarne] .i. ad locũ eremi sic vocatum. In Num. aũt leguntur ve- venissem⁹
nisse in Cades, vbi & Maria soror Mosis est defuncta. An tñ sit idem loc⁹ ille & iste q nũc Ca Num. 20
desbarne vocat, diuersi diuersimode opinant, vt sup. librum Num. est inductũ. [Dixi vobis: Nu. 13.
Venistis ad mõtem Amorrhæi, q̃ vicinus est ꝑfato loco, q Cades noĩatur. [quẽ dñs Deus no- & 20.
ster daturus est vobis.] Dedit etenim dñs filijs Israel regnum Seon regis Amorrhæoꝝ, in ꝺ̃ re-
gno fuit mõs ille, sicq; p partẽ totũ significat. Veruntamẽ regna Seon & Og nõ ptinebãt ad
terram ꝓmissiõis, quam cõstat Mosen non intrasse. Nouerat tamen in spiritu Moses, q̃ re-
gna illa filij Israel essent adepturi. [Vide] tu populẽ Israel [terram quam dominus Deus tuus
dabit tibi.] Si hoc de terra promissiõis vltra Iordanem sita intelligat, non apparet q̃ filij Isra
el potuerint illam videre corporali intuitu, existendo in Cades aut in mõte ꝑdicto, quæ loca
multis distabant dietis à terra promissa, idcirco de interiori intuitu potest exponi. [Asscen-
de & posside eam, sicut loquutus est dominus Deus noster patribus tuis. [certus de ꝓmissio-
ne Dei, dummodo nõ diffidas, nec obicem ponas p alias culpas. [Noli timere] resistentiã Cha
nanæoꝝ, [nec quenquam paueas] carnali & inordinato timore. [Et accessistis ad me oĩes]
.i. aliqui ex parte omnium vestrum, [atq; dixistis: Mittamus viros qui cõsiderent terram] ꝓ-
missionis, [& renuncient] nobis, [p ꝺ̃d iter debeamus asscendere, & ad quas pergere ciuita- Num. 13
tes.] Istud in Numeris plenius scriptum est atq; expositum, tamen ibidem habet q̃ Deo cõ-
mittente missi sunt exploratores. Populus quippe aliqualiter metuens & diffidens, incitauit
Mosen vt mitteret viros: super qua re Moses consuluit dominum, qui vel iussit vel permi-
sit sic fieri, & hoc iusto iudicio, in pœnam populi male timentis, vt in Numeris dictum est Ibidem.
plenius. Verum vt ait Gilbertus, exposita reexponere, ocioſi est, non studiosi. non ergo im-

Universidad de Deusto
Biblioteca

morandum est semel expositis.[Cumq; mihi sermo placuisset] Postquam enim dominus dixit vt nunciŋ mitterent,tunc placuit Mosi. [misi ex vobis duodecim viros qui dixerũt]post
Nũe. 13. reditum suum,[Bona est terra]i.fœcunda & pulchra,[quam dominus Deus noster daturus est nobis.] Hoc Iosue & Caleph dixerunt ex animo, aliŋ decem exploratores etiam ex animo
commẽdabant terræ fertilitatem.sed videbatur eis impossibile,q; filiŋ Israel acquirerẽt eam,
propter multitudinem & fortitudinem habitatorũ ipsius, vrbiumq; munimen. idcirco q̃d
dictum est,Quam dominus Deus noster daturus est nobis, vel non, vel ironice solum dixe-
Num. 13 runt. ¶Præterea quæriť,quomodo nũc dicatur, q; in Cadesbarne facta sit dispositio ista de exploratoribus destinãdis, quum in Numeris scriptũ sit: Profectus est populus de Aseroth,
fixis tentoriis in deserto Pharan,ibiq; loquutus est dñs ad Mosen: Mitte viros qui cõsiderẽt
terram Chanaan. Ad hoc præallegato Numerorũ libro est data responsio.Glossa q̃q; hoc lo
Ibidem. Augusť. co ex verbis Augustini declarat, q; filiŋ Israel bis venerunt in Cades. Primo ante missionem
exploratorũ. Secundo autem diu post hoc,s. quadragesimo anno post exitum de Aegypto,
Nũe.20. qñ ibidem Maria defuncta est, vt in Numeris scriptum est.[Et noluistis ascendere] ad ter-
ram promissiõis,quæ situ altior est Aegypto,ac interposita eremo.[sed increduli ad sermo-
nem domini Dei nostri,] qui per me vobis ꝓmisit terram illam atq; victoriã, [murmurastis
in tabernaculis vestris,atq; dixistis: Odit nos dñs,& idcirco eduxit nos de terra Aegypti, vt
Gen. 10. traderet in manũ Amorrhæi].i.Chananæorũ,q̃ꝫ vna gẽs seu natio dicebať populus Amor-
rhæorũ.i.natꝰ de Amorrhæo filio Chanaan filiŋ Cham, qui fuit filius Noe,vt in Genesi legiť.
Num. 13 [atq; deleret. Quo ascendemus?] q̃si dicant,frustra ascẽderemus ad terram illam,[nũciq; ter
ruerunt cor nostrum,dicentes:Maxima multitudo est] habitatorũ terræ ꝓmissæ. [& nobis
statura ꝓcerior.]Vnde in Numeris dixisse scribuntur:Ibi vidimus mõstra quædam filiorum
Enach de genere giganteo,quibus cõparati,quasi locustæ videbamur. [vrbes magnæ] sunt
in terra illa,[& ad cælũ vsq; muratæ].i.valde altos muros habẽtes,erectos in cælo aereo.Istud
tamen est verbum hyperbolicum,ad insinuandum magnitudinem rei,sicut illud in psalmo
Psal. 106 Num. 13 Ascendunt vsq; ad cælos,& descendunt vsq; ad abyssos. Veruntamen in libro Numerorum
exploratores dixisse narrant: Vrbes grãdes atq; muratas.Sed isti peruersi verba illa exagge
rauerunt ad colorandã suã peruersitatem.Ecce in verbis ostendiť magna vitiositas plebis il-
lius.Primo enim peccauerunt per inobedientiam,q̃d notať quum dicitur:Noluistis ascen-
dere.Secundo,per incredulitatem,ꝓpter q̃d dictum est,Sed increduli ad sermonem dñi. Ter
Num.14 tio,per murmuratiõem,de qua in Numeris plenius legiť.Nam ex nimia malitia plorauerũt,
& murmurãdo dixerunt: Vtinã pereamus.Quarto,per ingratitudinem quum dixerũt:Odit
nos dominus,cũ tamen tot signa dilectiõis eis mõstrasset, Quinto, per mendacium pnicio-
sum,detractiõem atq; blasphemiã,quũ dixerũt: Idcirco eduxit nos vt traderet. Hinc in Nu-
Ibidem. merorum libro dñs ait: Vsquequo detrahet mihi populus iste? Sexto,per inordinatã & car
nalem formidinem, quia dicebant: Nunciŋ terruerunt nos. Septimo,per indurationem &
pertinaciam ꝓprij̃ sensus,vt statim subiungitur.Octauo,per stultam audaciam,quia cõtra
ꝓceptum Mosis cœperunt ꝓcedere,vt infrã in isto habetur capitulo. [Filios Enachim vidi-
mus ibi.Et dixi vobis: Nolite metuere, nec timeatis eos,dñs pro vobis pugnabit,sicut fecit
in Aegypto & in solitudine]quando Amalech vos inuasit, & quãdo Pharao cũ suo exerci-
tu vos insequebať in solitudine,vbi angelus interposuit nubem inter vos atq; Aegyptios,vt
Exo. 14. in Exodo scriptum est.[Portauit te dñs Deus tuus].i.pie tolerauit,& prouidit tibi de necessa
rijs,ac ꝓtexit.[vt solet homo gestare paruulũ filiũ suũ in omi via,ꝓ quam ambulasti donec ve
niretis ad locũ istũ]s. Cadesbarne, vbi Moses primo ꝓtulit verba ista, quæ postea in campe
stribus Moab repetiuit.Veruntamen sicut homo paruulum filium quẽ amorose portat,ali-
quãdo corrigit dum meref,sic dominus ante missiõem exploratorũ,interdũ correxit popu-
Exo.32. lum illum ob suos excessus, videlicet iuxta mõtem Sinai vbi vitulũ adorauerunt, & postea in
Num. 11 sepulchris cõcupiscentiæ, & quando ꝓ labore itineris murmurauerũt. [& nec sic quidẽ cre-
Nũe. 21. didistis domino Deo vestro].i.nec ꝓ tanta beneficia, nec per cõmemoratiõem eorum nunc
factam à me,nec ꝓ verba q̃ ex parte Dei retuli vobis,domino credidistis.Verũtamẽ agnoscẽ-
dum,q; Moses in toto hoc passu loqtur de toto populo illo, q̃si de vna turba, in qua diuersũ
homines cõtinentur,scilicet boni & mali, quibus & diuersa ascribuntur ac competunt. Sic
oia iam inducta intelligenda sunt, non de his quibus in campestribus Moab Moses ista lo-
quutus est,sed de patribꝰ eorũ,qui ꝓpter prætacta scelera iam in solitudine erãt defuncti.Hi
aũt quibus Moses ista repetiť,nõ fuerunt tũc numerati, sed postea illis pstratis.[qui prœcessit
vos in via].i. per motũ nubis motæ ab angelo viam mõstrauit,[& metatus est locum in quo
tentoria figere deberetis].i. ꝓ quietem nubis ostẽdit & determinauit loca & mansiones,in q̃-
bus,fixis tentoriis,quieuistis.[nocte ostendẽs vobis iter ꝓ ignẽ.] Interdũ eñ ambulauerunt
de nocte,& tũc columna ignis aerẽ illustrauit,& viam ostẽdit.[& die ꝓ columnã nubis].i. ꝓ
nubẽ,cuius vna atq; anterior pars plebẽ ꝓcessit,alia pars eam obumbrauit contra solis ardo
rem.

rem. Porro an fuerit eadẽ columna ignis & nubis,ita q; nubes ꝓ parte fuit subtilis,clara,& ignea,& ꝓ alia parte spissa, sup Exodum est discussum: nec est certũ, qa de hoc sunt duæ ꝓ-
babiles opiniones. Hebræi vero potius tenent, q; erant duæ columbæ: vna nubis, apparens Exo.13.
in die,& disparens de vespere;alia ignis,de vespere subintrans,ac mane recedens. Aliŋ dicũt q; vna fuit in substantia,sed duplex officio, vtpote ex vna parte lucens vt ignis, ex alia parte obumbrans vt nubes. [Cumq; audisset dominus vocem sermonum vestrorũ].i. ꝑinducta prauissima verba vestra,quæ non audiuit auditu corporeo, nec per alterationem aut cogni
tionem recentem,sed æternaliter ꝑcognouit,[& quando proferebat,] ostendit se ea cogno-
scere ꝓ vindictam,[iratus] non per conturbationem affectus, sed ꝓ rigorem effectus, [iura-
uit,& ait: Non videbit quispiam de hominibus generationis huius pessimæ terrã bonã]s.re-
promissam,[ꝓter Caleph filiũ Iephone]& etiam ꝓter Iosue,qui alibi exprimiť. & istud intel
ligẽdum fuit de his,q in prima numeratiõe fuerãt numerati,ideo & Leuitæ excipiunt. [Nec
miranda indignatio Dei in populũ].i. cõtra vulgares numeratos, [cum mihi q̃q; iratus dñs
ꝓpter vos,]quasi dicat,nõ miꝛ q; vobis,hoc est, ꝑdictis patribus vestris indignatus est do-
minus ꝓpter tot scelera eorũdem, quũ & mihi sibi tã familiari & electo indignatus sit ꝓpter
vos. Hoc nõ est intelligendum,q; ꝓpter crimina populi Deus iratus fuerit Mosi,& eum pro-
hibuerit terram Chanaan ingredi,quoniam in libro Numerorũ & alibi manifeste habetur,
q; Moses & Aaron peccauerunt ad aquas contradictionis vitio incredulitatis, domino ad
eos loquente: Pro eo q; non credidistis mihi. Idcirco quod ait: Propter vos, exponendũ est,
propter peccatũ q̃d occasione vestri incidi. Ex importuna quippe plebis instantia, seditio-
ne ac iurgio, Moses & Aaron cõturbati fuerunt & mente impediti à cõsideratione omnipo-
tentiæ Dei,sicq; videbatur eis quasi impossibile aliqd,aquã de petra eñcere,vt in Numeris di Num.20
ctum est plenius. [Vos aũt reuertimini & abite in solitudinẽ ꝓ viam maris rubri.]Oñia hęc Exo. 32.
in libro Numerorũ scripta sunt atq; expositа,siquidẽ propter scelera sua iussit dñs vt rediret Ibidem.
in eremum,ꝓ viã ducentem ad mare rubrum.[Et respondistis mihi:Peccauimus dño.]Hoc
dixerunt, visa subitanea morte decem exploratorũ,ex q̃ꝫ verbis moti fuerũt ad murmuran Nũe.14.
dum.[ascendemus & pugnabimus,sicut ꝓcepit nobis dominus.Cumq; instructi armis].i.
armis muniti.Vnde & in Exodo legitur, q; filiŋ Israel armati ascenderunt de Aegypto. Cit Exo.13.
ca quod aliqui dicunt, q; aliqui arma secum tulerunt, & q; Aegyptiŋ concesserunt eis arma,
sicut & vasa aurea atq; argentea. Vel ꝓ arma, intelliguntur fustes & baculi aut etiam gladij,
[pergeretis in montem,] ad eundum versus terram promissionis, ad pugnandum q̃q; con-
tra aduersarios vestros,[ait mihi dominus: Dic ad eos: Nolite ascendere,neq; pugnetis. nõ
eñ sum vobiscum,ne cadatis coram inimicis vestris. Loquutus sum vobis] verbum Dei id
prohibentis,[& nõ audistis]auribus cordis,id est,non obtemperastis, [sed aduersantes impe
rio domini, & tumentes superbia,] quia præsumpsistis de vestris viribus, & vane gloriabami-
ni de hoc q; essetis populus Dei, & adiuuandi ab eo;cui nõ obedistis. [ascẽdistis in mõtem,]
id est,in loca Amorrhæorũ montosa.[Itaq; egressus Amorrhæus,qui habitabat in montib⁹,
& obuiã veniens,ꝑsequutus est vos sicut solent apes ꝑsequi].i. faciliter fugauit vos, sicut fu-
gant aues. Vel,ꝑsequutus est vos, acriter vos lædendo sicut apes ꝑsequuntur eos quos acutis
aculeis pungunt. [& * cõcidit]id est,gladio ꝓcussit,[de Seir].i.à loco vel confinio Idumæo- ꝓcecidit
rum. [vsq; Horma].i. vsq; ad locum sic dictum, propter causam in Numeris positam. Et vt
in Numeris habetur,Horma interpretatur anathema. Porro vt in eodem libro legiť, Descẽ- Nũe. 14.
dit Amalechites & Chananæus, & persequutus est eos vsq; Horma. Vnde elicitur q; Ama- Nũe. 21.
lechitę iuuabant Amorrhæos,qui ibi designantur ꝓ Chananæos.[Cumq; reuersi,]non illi q Nũe. 14.
gladio corruerunt,sed qui ꝓ fugam euaserunt, [ploraretis coram dño,] potius propter ad-
uersa seu mala pœnę q̃ incurristis,q̃ propter mala culpę quæ cõmisistis. [non audiuit vos,]id
est,vestrum fletũ non acceptauit,quia nõ venit ex vera contritione,[nec voci]hoc est,oratio
ni[vestræ voluit acquiescere:]quia non relaxauit pœnam, quam vobis infligendam ꝑdixit
propter scelera vestra, nec suam retractauit sententiam, etiã dato q; quidam illoꝛ vere pœ-
nituissent, nõ tamen retractauit Deus sententiam prolatã de eoꝛ iusta punitione,quam nec
Mosi nec Aaron relaxauit pro peccato eoꝛ ad aquas cõtradictionis. Interdũ etem,imo fre-
quenter Deus dimittit culpã,nõ pœnã.[Sedistis ergo].i.manssistis & habitastis,[in Cadesbar
ne multo tẽpore.] Cum eñ vidissent se nõ posse ad terrã ꝓmissiõis ꝓcedere, mãserũt diu in
loco ꝑfato & in circumiacentibus locis. Redierunt tamen in eremum ad nubis motum.

¶[De spirituali huius capituli primi intellectu. Art. II.

MOses nõ Christum duntaxat,sed & quemlibet designauit fidelem prælatum. Quẽad-
modum ergo Moses, obitu suo instante, populum sibi commissum præ solito dili-
genter ac feruide admonuit & instruxit, de peruigili diuinæ legis custodia, ad bene-
ficijs & mirabilibus Dei factis atque fiendis,de iniquitatibus & ingratitudinibus populi, &
de iustis iudicijs omnipotentis super iustos ac reprobos in futurum: sic domiꝰ & saluator

Universidad de Deusto
Biblioteca

ante diem festum paschæ,sciens quia venit hora eius qua transiret ad patrem, conuocatis &
Ioan. 13. secum cœnantibus apostolis, atq; in eorum persona vniuersis fidelibus, post cœnam fecit
14.15.16. prolixum pulcherrimumq; sermonem, in quo legem euãgelicam, quam iam ante in monte tradiderat,explanauit,& plurima addidit,Christianæq; fidei docuit fundamẽta, & eius p̃
mundum diuulgationem,miraculis roborãdam.In quo item sermone ludæorum scelera ac
dispersionem prædixit,beneficia spiritussancti promisit,& de futuro statu ecclesiæ euidentis
sime ac copiosissime est loquutusq;. ¶Moraliter horũ exẽplo docentur animarum curã ha-
bentes,vt tota solicitudine sibi commissos hortentur, informent, corripiant, & p̃cepta Dei
eis proponant frequenter, quousq; eorum cordibus efficaciter imprimantur. Districtionem
quoq; diuini iudicij, & tormẽta inferni, cum omni feruore sermocinentur, vt saltem timo-
re retrahantur à vitijs,qui boni honesti amore non afficiuntur virtutibus. ¶Insuper benefi-
cia per Christum exhibita populo Christiano ab ecclesiæ primitiuæ exordio, distincte re-
plicent ac feruenter, & peccata eorum improperent eis cum discretione, exhortando sem-
per eos ad pœnitentiam & emendam. Deniq;,sicut Moses loquutus est populo cuncta quæ
dominus iussit,sic prælatus & prædicator,omni carnali & mundano timore posposito,insi
nuare debet gregi dominico vniuersa Dei atq; ecclesiæ sanctę præcepta,& quicquid audien
tium necessarium est saluti.Veruntamen qui præest & docet, satagere debet, vt in primis &
antequam instruat alios,interficiat reges Amorrhæorum,id est,vitia mundi,omnem ambi
tionem & fastum atq; carnalitatem in semetipso,tenebrarumq; principes sub suis conterat
pedibus. ¶Insuper sicut filijs Israel,mox vt legem in Sinai susceperunt,dominus iussit ire ad
Matt. 5. terram promissiõis, sic Christus quum in monte Thabor legem euangelicã dedisset,statim
Lucæ 6. auditoribus suis præcepit,vt per diuinoꝝ exequutionem præceptorum, ad cælestem prope
rarent hæreditatem,huiusq; seculi pertransirent desertũ,nil in hoc mundo inordinate amã-
do, delectationesq; seculi aspernando. ¶Amplius, sicut Moses deprecatus est, Israeliticum
populũ merito numeroq; augeri,sic vnusquisq; fidelis, p̃sertim prælatus & doctor, toto de-
bet affectu dominum iugiter exorare,vt plebs Christiana in omni sanctitate & iustitia,in po
testate & multitudine copiosa excrescat assidue, & inuisibilibꝰ suæ salutis p̃ua
leat inimicis. Debent q̃q; prælati sibi assumere adiutores idoneos ad informandum ac diri-
gendum subiectos, nec se in exterioribus superflue occupare, ne à spiritualibus exercitijs im
pediantur: sed circa gregem commissum, intus purgandum ac seruandum, semper intenti
sintisicq; exterioꝝ dispositionem,quantum congrue fieri potest,suis committant officiatis.
¶Præterea ex hoc textu docemur, quales sint ad prælaturas atq; officia eligendi ac promo-
uendi,videlicet qui vita,scientia,ætate & fama reputãtur magis idonei, qui & in omni suo
officio debent se iuste habere, & sine personarum acceptiõe vnumquemq; iudicare,corripe-
re,castigare,neminem spernere, vniuersos in Deo diligere, omniq; passione exclusa,secũdũ
veꝝ iustitiæ callem procedere. In difficilioribus vero ac periculosioribꝰ causis ac casibus,ad
suũ debent superiorem cũ humilitate habere recursum,nec transgredi terminos sibi p̃fixos.
Principes demum & prælati superiores singulariter debent esse soliciti & intenti circa vi-
carios,officiatosq; suos,instruẽdo ipsos q̃liter habere se debent,& inquirendo an sicut tenen
tur,ita se habeant.Qui nisi iuste habuerint se,admoneant vt corrigãt seq̃d nisi fecerint,à su-
is statiõibus expellant, & eoꝝ officia melioribus committantur. Sic etenim multi virtuosi
& sancti reges,principes & prælati,legunt fecisse. Quid autem per exploratores & facta eo-
Num.13 rum mystice designetur,in libro Numeroꝝ est expressum. ¶Postremo,erudiamur ex isto ca
pitulo,omnem inobedientiam euitare, diffidẽtiam fugere, nec contra Deum nec cõtra eius
vicarios murmuremus. Absit vero vt aliquis sic passiõibus inflammetur,vt p̃rumpat in ver-
ba malitiæ & nequitiæ cõtra Deum,ne inter eos numeretur,de quibus per p̃phetam domi-
Psal. 54. nus conqueritur,dicens:Quoniam declinauerunt in me iniquitates.nec quispiã dicat, Odit
me dominus.i.reprobus sum & præscitus,& saluari nõ valeo. Acquiescat quoq; vnusquisq;
superioribus & correptoribus suis in omni salubri materia,nec in mõtem superbiæ assceda
mus, neq; ad mõtem p̃sidentiæ quis adspiret, ne dæmonum incidat manus. Veruntamen ad
mõtem perfectionis pertingere enitamur,& vestigia Christi,qui est mons montium,imite-
mur,atq; ad montem triumphantis ecclesiæ adspiremus. Rogemusq; dñm,vt in nocte vi-
tæ p̃sentis.i.in omni aduersitate & tentatiõe, in oñi ignorantia & errore dignet nobis iter
salutis, lumen veritatis, splendorẽ iustitiæ demõstrare per ignis columnã, hoc est,p̃ spiritus
sancti gratiam ac virtutẽ. Ipse quippe est ignis innocue ardẽs, peccata cõsumens, corda in-
flammans,& supereſſentialis dilectio. In die vero,i.in oñi prosperitate & p̃fectu, per colu-
mnam nubis,hoc est,p̃ verã discretiõem, quæ dulciter mentẽ refrigerat & obumbrat cõtra
indiscretũ feruorẽ,cõtra passionũ vitiorumq; æstũ: sicq; Deo ductore via regia gradiamur,
nec in p̃speris inaniter gloriemur,aut in tumore alicuius arrogantiæ seducamur, aut p̃ in-
discretionẽ cadamus,nec in aduersis deficiamur p̃ impatientiam aut errorẽ.Postremo vitã-
dum,

dum, ne quis contra doctrinam scripturæ, aut contra suoꝝ monita prælatorum, sponte se
ingerat ad prælia tentationum,instructus armis propriæ præsumptionis,& confidens viri-
bus suis:quia si fecerit,ab immundis spiritibus facilime elidetur,sicut solent apes prosterni,
propter quod imperfectis non expedit tentationes optare.Qui autem in omni humilitate,
charitate,discretione bene fundati sunt & armati in domino,ita vt dicere queant,Persequat Psal. 17.
inimicos meos &c. possunt eos sine periculo affectare.

¶Expositio cap.II. Profectiq; inde venimus in solitudinẽ. Art. III.

PRosequitur Moses inchoatam historiã,specialiter nunc describens,à qua rum gentium
impugnatione prohibuerit dominus filios Israel.[Profectiq; inde,]puta de Cadesbar-
ne,secundo,videlicet post determinationem diuinæ sentẽtiæ,q̃ p̃ quadraginta annos in
solitudine maneremus,[venimus in solitudinem].i. in partẽ quandam totius deserti illius,
quod à diuersis partibus suis,& à circunjacentibus locis,atq; à quibusdam euentibus diuer-
sa noia habet.[quæ ducit ad mare rubrum].i.ad aliquẽ eius sinum. redierunt em̃ ad q̃dã lo-
ca in quibus ante fuerunt.[sicut dixerat dominus. Et circuiuimus mõtem Seir longo tẽpo-
re.]Per montẽ Seir intelligitur territoriũ Idumææ, vel aliquis eminens mons in ea. [Dixitq;
dominus ad me:Sufficit vobis circuisse montem istum,]id est,satis diu in gyro montis istius deambulastis. Alloquitur autem dominus Mosen in persona totius populi sibi cõmissi,
& sic Moses verba Dei retulit plebi.[Ite contra aquilonem].i. versus plagã septentrionalẽ.
In Idumæa autem est valde intensus calor solis tẽpore æstiuali,ita q̃ habitatores terræ illius
de die latere cõsueuerunt in subterraneis ædibus, secundũ Hieronymũ.[& populo præcipe,
dicens:Transibitis per terminos fratrum vestroꝝ filioꝝ Esau, qui habitant in Seir]qui vo- Hieron.
cant fratres filioꝝ Israel, q̃m Iacob & Esau fuerũt fratres gemelli vterini. [& timebũt vos.] Gen. 25.
Audierant em̃ Idumæi,qualiter Aegyptij erant propter filios Israel destructi,submersi,occi
si,ideo timebãt sibi imminere periculũ, vel suspicabantur q̃ filij Israel intenderent terrã eoꝝ
vastare aut possidere,vel bona eoꝝ diripere. Forsitan etiam timuerunt eos,q̃m perceperũt q̃
Deus eoꝝ pugnaret p̃ ipsis, cui nullus resistere posset.Sed cõtra hæc duplex potest fieri obie- Nũe.20.
ctio. Prima,q̃m in Numeris scriptum est, q̃ rex Edom negauit filijs Israel transitum p̃ terrã
suam,,ppter quod declinauerunt ab eo.Quomodo ergo nunc dicitur,Transibitis per termi
nos fratrũ vestroꝝ? Secunda,quia in eisdẽ Numeris legitur, q̃ rex Edom mandauit populo Ibidem.
Israel,Non transibitis per me, alioquin armatus occurrã tibi. Statimq; egressus est obuiam
cum infinita multitudine,ergo apparet q̃ Idumæi nõ timuerunt filios Israel. Veꝝ ad hæc pa
tet solutio ex dictis Numeroꝝ. Certũ est quoq;,q̃ multi vadunt ad prælium cõtra eos quos Num.20
aliqualiter timent, quũ & in Iob scriptũ sit: Angustia vallabit impiũ, sicut regẽ qui paratur Iob 15.
ad p̃lium.In expositione aũt huius voluminis est obseruandũ, q̃d ait Gilbertus: In alijs libris
exposita transcurrimus,vt his quæ nõ sunt exposita,immoremur.[Videte ergo diligẽter ne
moueamini contra eos].i.nec affectu,nec ope ineatis pugnã contra Idumæos. [Neq; em̃ da-
bo vobis de terra eoꝝ q̃tũ potest vnius pedis calcare vestigiũ, qa in possessionem Esau dedi
montẽ Seir].i. terram Idumææ montosam dedi hæreditarie ipsi Esau ac posteris eius, p̃pter
merita patriarchaꝝ Abrahæ aui Esau,& Isaac patris eius. [Cibos emetis ab eis pecunia, &
comedetis,]Ibant em̃ filij Israel vel iuxta vel p̃ Idumæã. sicq; vendiderunt Idumæi eis cibaria cupiditate lucri magis quàm ex charitate fraterna.[Aquam emptã haurietis,]id est,an-
tequam haurietis aquam exputeis ipsorum,emetis eandem. Aqua enim rara & cara est ibi.
Ex hoc videtur q̃ transierunt per terram ipsoꝝ, saltem circa extrema terræ illius. [& bibe-
tis.]Sed cur dominus dixit istud,quum filij Israel haberent quotidie mannã? Respondetur,
q̃ quando filij Israel potuerunt sibi de necessarijs vitæ prouidere modo humano, hoc do-
minus permisit, atq; in isto indulsit imperfectioni ipsorum. [Dominus Deus tuus benedixit
tibi in]omni[opere manuum tuarum,]id est,gratiose affuit tibi in cunctis.Præsertim autem
sic affuit iustis, & gratiosius affuit his, quibus Moses ista loquutus est, quàm patribus eorũ
qui iam occubuerũt in eremo.[& nouit iter tuum,]id est, processum tuum approbauit, &
te in tuo custodiuit itinere,cõsiderauitq; pie tuũ p̃gressum. [quomodo transieris solitudinẽ
hanc magnam p̃ quadraginta annos] Non q̃ assidue aut q̃tidie ambulauerunt in ea tot an-
nis,immo frequenter quieuerunt multis diebus in certis locis.[habitans tecum]id est,in ta- Num.20
bernaculo quod fuit in medio populi,in cordibus quoq; bonorum, [dñs Deus tuus,& nihil Exo. 17.
tibi defuit.] In libro Numerorũ & Exodo legunt interdum aqua indiguisse, sed & infrà ha- Deut. 8.
betur, Afflixit te penuria:quomodo ergo nihil defuit eis? Et respondendum,q̃ sic nihil de-
fuit eis finaliter,quia necessitatibus eorum Deus pie subuenit. Iustis etiã manna sapuit vt vo
lebant.[Cumq; transissemus fratres nostros filios Esau, per viam campestrẽ venimus ad iter
q̃d ducit in desertũ Moab.] q̃d totius deserti illius pars perhibet, & à regno Moabitaꝝ sibi
vicino, desertum Moab vocatur. [Dixitq; dominus ad me: Non pugnes contra Moabi-
tas,Non enim dabo tibi quicquam de terra eoꝝ,quia filijs Loth tradidi Ar in possessiõem.]

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ar fuit ciuitas metropolis in regione illa: idcirco per Ar, tota illa regio significatur, quam dominus cõtulit filijs Loth, id est, posteritati natæ ex Loth, per filium eius primogenitum nomine Moab, dedit q̃ terram hanc Moabitis meritis Loth patris eorum, vel etiam meritis Abrahæ, cũ quo Loth propriam terram reliquit. [Emim]id est, homines sic vocati, quia terribiles erant adspectu. Emim quippe, secundum Glossam, interpretatur terribilis. [primi fuerunt habitatores eius]hoc est, ante Moabitas habitabant in terra illa, [populus magnus]numero, [& validus]robore corporali. [& tam excelsus]statura, [vt de Enachim stirpe quasi gigantes crederentur, id est, quantitate & robore similes erant filijs Enach seu Enachim gigantis, ita q̃ putabantur à multis nati ex illo gigante, de quo in Numeroꝝ libro facta est mentio. [Deniq; Moabitæ appellant eos Emim, id est, terribiles, quoniam vultu, statura & robore erant terribiles. [In Seir autem] hoc est, in Idumæa, [prius habitauerunt Horræi] quicundum q̃d legit, ita vocati sunt, qa & ipsi enormitate corporis erant horribiles, [quibus expulsis atq; deletis, habitauerunt filij Esau]i. posteritas Esau, auxiliante Deo, Horræos illos expugnauit, & terram eoꝝ possedit. [Sicut fecit Israel in terra possessionis suę.]Si hoc exponitur de filijs Israel qui terram p̃missionis hæreditauerũt, interfectis in ea Chananæis, sicut in libro Iosue recitatur: dicendum q̃ Moses dixit hoc more prophetico, de futuro loquens per modum præteriti. Nam ipso viuente, filij Israel terram promissionis ingressi nõ sunt. Si vero intelligatur de tribub' Ruben & Gad atq; dimidia tribu Manasse, q̃ ante huius libri cõscriptionem obtinuerunt regna Seon & Og, sic est historialis narratio. Porro, secũdũ Glossam, Seir est mons in terra Edom, in quo habitauit Esau in regiõe Gebalena, vbi ante habitauit Chorræus, quem interfecit Godorlaomor rex Elamitarum, vt in Genesi legitur, qui mõs ab Esau piloso & hispido, nomen Seir. i. philosi, accepit. [Surgentes ergo]de solitudine Moab, [vt transiremus torrentẽ Zareth, venimus ad eum] De q̃ torrente dictum est super illud Numeroꝝ: Filij Israel fixerunt tentoria in solitudine q̃ respicit Moab, inde venerunt ad torrentẽ Zareth. [Tempus aũt quo ambulauimus de Cadesbarne vsq; ad transitum]torrentis [Zareth, triginta octo annoꝝ fuit.]Non q̃ tot annis fuerint in continuo motu aut directo progressu de vno illoꝝ locorum ad alium locum, sed sæpe & diu quieuerunt hinc inde, & terram Edom circuierunt, [donec consumeretur ois congregatio hominum bellatoꝝ de castris, sicut iurauerat dominus. [Postquam autem vniuersi ceciderunt pugnãtores]in prima numeratione numerati, [loquutus est dominus ad me, dicens: Tu]cũ populo tuo[transibis] id est, transire incipies [hodie] vel transibis hodie. i. in breui seu tempore isto, [terminos Moab, vrbem nomine Ar]de qua iam dictum est, & circa illam pertransierunt Israelitæ, nõ per vrbem illam. [& accedens in vicina filiorum Ammon, caue ne pugnes contra eos, nec moueris ad prælium]eadem ratione qua nec contra Moabitas. [Non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon. Terra gigantum reputata est]regio Ammonitarum. [& in ipsa olim habitauerunt gigantes, q̃s Ammonitę vocãt Zomzommim, populus magnus & multus & proceræ lõgitudinis, sicut Enachim, quos deleuit dominus à facie eorum]vtpote Ammonitaꝝ, qui Dei auxilio illos vicisse censentur. [Euæos q̃q; qui habitabant in Hasarim]. i. in terra sic nũcupata. [vsq; Gazan]vrbem Philistiim. [Cappadoces expulerunt: qui egressi de Cappadocia, deleuerunt eos. Surgite & transite torrentem Arnon.]Ista sunt verba Dei ad filios Israel, quibus iussit torrentem illum transire, de quo transitu dictum est circa illud Numeroꝝ: Castrametati sunt cõtra Arnon. Siquidem Arnon terminus est Moab. Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon, &c. [Ecce tradidi]id est, pro certo tradã, & dare decreui. [Seon regẽ Hesebon in manu tua, &c. hodie]. i. de proximo, [incipiam mittere terrorem atq; formidinem tuam in populos qui habitant sub omni cælo, vt audito nomine vestro, paueant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur.]hoc est, ita incipiam te ò populе Israel exaltare, per hoc q̃ mea virtute tam repente ac facile vinces hunc regẽ, & deinde alios reges ac populos, q̃ vniuersi habitatores orbis terraꝝ, audita fama tua, concipient timorẽ cordis ac formidinem corporis ex tua consideratione. Itaq; nõ est sensus, q̃ ex sola deiectione Seon aut Og tantũ creuit fama filiorum Israel, sed crescere cœpit ſcipue: ideo apparentiã nõ habet opinio Rabbi Salomonis, qui (vt Lyra refert) ait q̃ in prælio Israelitarum contra Seon & Og sol stetit, quẽadm'odum in prælio Iosue, nec probabile est, q̃ Moses tãtum siluisset miraculum. Vnde quod dictum, incipiam mittere terrorẽ tuum in populos qui habitant sub oi cælo, per synecdochen atq; hyperbolen dictum videt. [Misi ergo nuncios de solitudine Cademoth]id est, loci sic dicti in eremo situati, [ad Seon regẽ Hesebon.] Qualiter factum sit istud, in Numeris scriptum est atq; expositum. Deniq; regna Seon & Og non pertinebant ad terram promissiõis, vt dictum est sæpe. Ideo Moses primo obtulit eis pacem, & pacificum postulauit saluum q̃ conductũ ac transitum: quibus id agere renuentibus, meruerunt occidi. [Noluit q̃ Seon nobis dare transitum, qa indurauerat dominus Deus tuus spiritũ eius]. i. iusto iudicio eum reliqt, nec mentem eius per gratiã emollit

Num. 13

Iosue 16.

Gen. 14.

Num. 21

* zomim

Nũe. 21.

Nũe. 21.

[& obfir

& obfirmauerat cor illius] non influendo malitiam, sed sponte conceptam nos auferendo, quèadmodum cor Pharaonis legitur obdurasse. [ita vt traderet in manus tuas sicut nũc vides]factũ. Quod ait, vt traderetur, aliqui dicũt intelligendũ consecutiue, non causaliter. sed quia malũ pœnæ causaliter est à Deo, & Deus iusto iudicio illum ita reliquit, vt illam incurreret pœnã, s. interfectionẽ ab Israelitis, potest dici q̃ Vt, tenetur hic causaliter. Cætera huius capituli verba patẽt ex dictis Numeroꝝ. Postremo, sicut literalis, ita & spũalis huius capituli intellectus, patet ex dictis in præallegatis libri Numerorum capitulis.

Ex. 4. 7. & 11.

Num. 21

¶ Expositio capituli IIII. Iraq; conuersi, ascendimus per iter Basan. Artic. IIII.

Num. 21

Valiter filij Israel vicerunt Og regẽ Basan, nunc recitat. [Iraq; cõuersi]. i. vertentes nos à regione Seon, ad ingrediendũ territoriũ regni Og. [ascẽdimus per iter Basan,] hoc est, per viam quæ ducit ad regnum ipsius Og regis, quæ regio Basan vocatur. Dicunt nonnulli, q̃ Moses non misit ad Og pro transitu, qm Og exijt in occursum filijs Israel anteq̃ regionem suam attingerent. Glossa vero testatur, q̃ Moses non dignabatur legatos ad ipsum dirigere, forsitan propter ipsius superbiã & obdurationem. Hęc aũt historia qualiter victus est Og, præhabita est atq; exposita in Numeris. [solus quippe Og rex Basan restiterat]. i. superites fuit, [de stirpe gigantum]in terra illa. Alibi tamẽ adhuc erant gigãtes, videlicet in terra Chanaan. Vnde in Numeris exploratores dixerunt: Ibi vidimus mõstra quædam de genere giganteo, quibus cõparati, quasi locustę videbamur. Tamen (vt refert Lyra) R. Salomon fabulatur, q̃ solus Og superat de gigantibus quos Godorlaomor cum suis associatis, in Genesi legitur occidisse, quorum manum dicit istum Og euasisse, & vsq; ad Mosis aduentum vixisse. Sic q̃ à tẽpore Abrahæ tunc vsq; vixisset plusq̃ annos quadringẽtos, quod fabulosum videtur. [Et monstratur lectus eius ferreus qui est in Rabath]vrbe [filiorũ Ammon, nouẽ cubitos habens longitudinis, & 4. cubitos latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus.]Scriptura ista tam diligẽter describit magnitudinẽ corporalẽ ipsius Og, non q̃ huiusmodi corporea moles magnæ sit appreciationis corã Deo, sed vt victoria filiorũ Israel, qua illũ cum suo prostrauerunt exercitu, mirabilior innotescat ad gloriam omnipotẽtis, qui contulit eam. Cubitus autem continet pedem cum medio. Aliqui tamen dicũt q̃ duos contineat pedes. Porro de magnitudine & robore huius Og, ludæi aliqua fatua fabulãtur, quæ Lyra refert & reprobat. sed recitatione indigna censentur. Deinde in litera enarratur, qualiter terra duorum istorum distributa sit duabus tribubus atq; dimidiæ, quod totum in Numerorum codice habitum, expositumq; est. [precatus q̃ sum dominũ in tempore illo]. s. duobus regibus his prostratis, [dicens: Domine Deus, tu cœpisti ostẽdere seruo tuo]mihi, videlicet Mosi, [magnitudinem]. i. maiestatem, [tuam q̃ manum fortissimam]. i. operationem magnificã, quia per tam miraculosam deiectionem tantoꝝ regũ, exercituũq; eorum, eo q̃ nullus filiorũ Israel fuit læsus ab illis, mõstrauit Deus omnipotentiã suã. [Trãsibo igitur & videbo terrã hanc optimã]. i. valde pulchrã & vberẽ, [trãs Iordanẽ & montẽ istum egregiũ & Libanũ] qui cõtinetur in terra illa. Istud fuit verbũ cuiusdam familiaritatis & spiritualis fiduciæ, & æquialẽter fuit oratio. q. d. Precor vt liceat mihi ingredi terram illam, & omnino confido q̃ exaudies me in hoc. Expertus etenim Moses tanta beneficia Dei, confidentiã sumpsit ad ampliora, & q̃is iam ante ad aquas contradictionis audisset à domino, q̃ terram illam ob suum peccatum non introiret, nunc tamen cœpit confidere, q̃ dominus hoc dixisset non absolute definiendo, sed cõminando. At vero per montem egregium, quidam intelligunt montem quendam situm in termino terræ promissionis australi, in quo est ascensus scorpionis, de quo in Iosue legitur. Per Libanum vero intelligunt mõtem sic dictum, in termino septentrionali eiusdem terræ locatum. Alij per montem intelligunt montem, in quo Abraham voluit ipsum Isaac immolare. ¶ Circa hunc passum R. Paulus scribit satis catholice, dicens q̃ Moses vir perfectus, non optabat tanto affectu terram promissionis corporalibus oculis intueri propter corporalem adspectum duntaxat, aut propter terræ dispositionem, sed ex deuotione quam habebat ad ea, quæ in terra illa erant facta, aut fienda: quia iam ante Abraham, Isaac, & Iacob habitauerũt ibidem, & Abraham voluit in monte Moria Isaac immolare, & habuerunt visiones multas in terra illa. Præuidit q̃ Moses templum ædificandum in monte illo de lignis Libani, propter quod mentionem fecit de Libano, & sciuit Christum in templo illo præsentandum ac prædicaturum: & quoniam sciuit Christum per totam terram illam ambulaturum, prædicaturum, & miracula operaturum, optauit totam terram illam conspicere, quemadmodum multi Christiani nunc cupiunt & laborãt eã inspicere ex deuotione eoꝝ quæ gesta sunt ibi. [Iratus q̃ est mihi dominus propter vos.]hoc est, ppter peccatũ quod occasione vestri incurri, vt præcedenti articulo expositum est. [nec exaudiuit me]in hac oratione, quia & si culpã illam mihi indulsit, non tamen hanc pœnam. [sed dixit mihi, sufficit tibi.]id est, satis orasti pro hac re, quia non impetrabis eam, & sufficit tibi gratia mea in alijs atq; remissio culpæ, nec tuę saluti necessariũ est terram illam

Ibidem.

Nũe. 14. Lyra. Gen. 14.

Gen. 22. R. Pau.

Ioſue 15.

2. Co. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illã intrare. [Nequaq̃ vltrà loquaris de hac re ad me. [Asscẽde cacumẽ Phasgę].i. mõtis alti
Nũe. 23. fic appellati, de q̃ in Numeris dictũ est. [& oculos tuos circũser ad occidẽtẽ & aquilonẽ, au-
strũq; & orientẽ].i. ad 4. plagas & terminos terræ ꝓmissionis. [& adspice.] Qualiter aũt &
qñ Moses fecit hoc, & qualiter ex vertice mõtis illi⁹ vidit totã terrã ꝓmissionis, vltimo hui⁹
Nũe. 27. libri capitulo recitat. Sed quæri potest, quõ hic dicat, Asscẽde cacumẽ Phasgę &c. cũ in Nu-
Deu. 34. meroꝝ volumine dñs dicat: Asscẽde in montẽ istum Abarim. Et infrà additur, in montem
Nebo. Rñdet, q̃ eiusdẽ mõtis diuersa sunt noia, vel supior pars mõtis illi⁹ dicit Phasga, im-
mo & Nebo. [Nec em̃ trãsibis Iordanẽ istũ. Prȩcipe Iosue] vt te defuncto, impleat quę ei vi-
Nũe. 27. uẽs iussisti, videlicet vt populũ istũ præcedat, regat, & introducat in terrã ꝓmissionis. Qua-
liter aũt Moses Deo iubẽte fecerit ipsum Iosue successorẽ suũ in principatu, dictũ est in Nu-
meris. [& corrobora eũ atq; conforta] .i. verbo & exẽplo exhortare eũ ad constantiã, idonẽq; sui officij executionẽ, nec pusillanimis fiat timẽdo q̃ corruendo in aliquã culpã deme-
rebitur introducere populũ istũ in terrã promissam, sicut tu eo perfectior demeruisti. [quia]
ipse [præcedet populũ istũ, & diuidet eis terrã] q. d. absolute affirmo q̃ faciet hoc, & præser
uabo eũ à tali ruina. [Mãsimusq; in valle].i. ad tẽpus quieuimus in valle mõtis præfati [con-
Ibidem. tra phanũ Phogor].i. ex opposito loci, in quo filiæ Madianitarum incitauerũt filios Israel
Nũe. 25. ad cultũ Beelphegor, iuxta illud Numerorũ: Madianitæ deceperũt vos per idolũ Phogor.
Initiatusq; est Israel Beelphegor. De spũalitate huius cap. super librũ Numeroꝝ in præalle-
gatis capitulis dictũ est, atq; vt dictũ est sæpe, q̃ Moses legislator Iudæorum eos in terram
promissionis nequiuit inducere, præfigurauit, q̃ per obseruantiam veteris testamenti, ne-
mo valuit cælorũ ingredi regnũ, nisi Christo pro humano genere satisfaciente, & suos elec-
tos in cælestem patriam finaliter principaliterq; promissam introducente: sicut & Iesus fi-
lius Nun, filios Israel in terram terrenæ induxit promissionis.

¶Elucidatio literalis cap. IIII. Et nunc Israel audi præcepta. Artic. V.

HVcusq; S. Moses præambula quædã præmisit, ad explanationem & obseruantiã legis
deseruiẽtia, recitando varia beneficia Dei & eminentiã potentiæ eius. Nunc incipit le
gis præcepta repetere, explanare, atq; ad eius custodiã diuersis modis plebem hortari.
[Et nunc Israel audi] hoc est, tu Israelitica plebs sine dilatiõe ausculta auribus cordis & cor-
poris, [præcepta] moralia ac cæremonialia, [& iudicia] hoc est, mãdata iudicialia, [quæ ego
doceo te, vt faciens ea] Scientia em̃ præceptoꝝ est practica: ideo ordinant ad opus, quem-
admodum & Aristoteles ait: Quid est virtus, inquirimus, non vt sciamus, sed vt boni redda
mur. Finis aũt præceptorum affirmatiuorum est, facere ea: sed negatiua præcepta dantur ad
vitandum opera mala, nec immediate, sed ex consequenti ordinantur ad operationẽ. ¶Por
ro dum finis præceptorum dicitur opus seu operatio, per operationem seu factionem intel
ligenda est non solum exterior, sed item interior actio: immo principales actiones fidei,
spei & charitatis, sunt actus interiores, videlicet credere, sperare, diligere. Similiter princi-
pales actus virtutũ moraliũ sunt, passiones intrinsec⁹ refrenare ac reformare. De virtutibus
q̃q; intellectualibus & donis cõstat, q̃ actus eoꝝ principales, sunt interiores. [viuas] per gra
tiam, & etiã viuas vita naturæ lẽgiori, quia lex vetus directe & euidẽter promisit bona ter-
rena, diuturnioremq; vitã in corpore. Vnde subiungitur: [Et ingrediẽs, possideas terram]
promissam, [quã dñs Deus patrũ vestrorum daturus est vobis.] Veruntamen sub talib⁹ pro-
missis ac præmijs intelligẽda sunt principaliter bona spiritualia & æterna atq; cælestia præ-
mia, cum certum sit bona corporalia, temporalia & terrena, non esse spũalium bonorũ, vir-
tuosorumq; actuum sufficientia præmia, potissimũ apud Deum, qui vltra condignum re-
munerat bona. Multi etiã sanctiores in veteri testamẽto caruerunt talibus tẽporalibus præ-
Hier. 37. & 38. mijs, psperitatibusq; terrenis, immo graues ac varias persecutiones sunt passi, quemadmo-
3. Re. 19. dum de Hieremia, Helia, alijsq; patet propheti. [Nõ addetis ad verbũ quod vobis loquor,
Dionys. nec auferetis ex eo.] Certum em̃ est, q̃ scripturæ canonicæ nihil liceat addere vel auferre, te-
xtum mutando, vel tanq̃ ad textus substantiam pertinens. Vnde & diuus Dionysius ait: Nõ
est audendum aliquid de supereſſentiali deitate asserere, præter ea quæ nobis in sacris sunt
Damas. scripta eloquijs. Idem 1. libro loquitur Damascenus, Nihilo minus per modum expositiõis,
exhortationis & doctrinæ plurima addi possunt & addita sunt. ¶Circa hoc ait Glossa: Per
hæc verba Moses docet normam æquitatis, & omnem hæresim percutit. Vetat em̃ recẽq; do-
ctrinæ aliquid prauæ intentionis addere, vel aliquid veritatis subtrahere. Regia enim via est
Apo. 22. incedendum. Iic & S. Ioannes in Apocalypsi ait: Si quis apposuerit ad hæc, apponet super
eum Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit, auferet Deus partẽ eius de libro
vitæ. Itaq; Moses ,phibuit suis verbis aliquid addi aut subtrahi, non in quantũ erant verba
ipsius, sed quoniam erant verba spiritus sancti per ipsum loquentis. [Custodite mãdata do-
mini Dei vestri, quę ego præcipio vobis,] in memoria & effectu. [oculi vestri viderunt omia
quæ fecit dominus contra Beelphegor:] quod consequenter exponitur. [Quomodo con-
triuerit

triuerit oẽs cultores eius de medio vestri].i. qualiter Deus peremit fratres vestros, q̃ ad sug-
gestionem Madianitaꝝ adorauerunt idolũ Phogor, ꝓpter quod scelus percussi fuerunt de
populo Israel viginti quatuor millia, vt in Numeris describitur. [Vos aũt qui adhęretis dño Num. 25
Deo vestro] per fidẽ & obedientiã, nec ad idololatriã declinastis. [viuitis vniuersi] vita natu
ræ & gratiæ, [vsq; in præsentẽ diem. scitis q̃ docuerim vos præcepta] cæremonialia & iudi-
cialia, [& iustitias,] hoc est, præcepta decalogi, quæ sunt directe de actibus iustitiæ, atq; ad
naturalẽ pertinent rationẽ & legem, [sicut mãdauit mihi dñs Deus meus:] qui q̃uis sit oium
Deus p creationẽ & vniuersalẽ promissionẽ, electorũ tñ est Deus tanto specialius, quanto se
gratiosius habet ad eos, & quanto perfectius ab ipsis amatur ac colit. [Sic facietis ea in terra
quam possessuri estis, & obseruabitis opere.] Mandata em̃ sunt implenda iuxta præcipiẽtis
intentionem, nec sufficit ad salutẽ, ea facere quantũ ad substantiã operis, sed ex fide & cha-
ritate, intẽtione q̃ recta oportet ea seruare. [Hęc est em̃ vestra sapientia & intellectus coram
populis].i. in hoc cõsistit vera & salutaris sapientia vestra ac intelligentia inter gentes & co
ram hoibus, qui viderint vos in diuinorũ obseruantijs præceptorũ fideles, [vt audiẽtes vni-
uersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligẽs].i. plebs ista Israelitica, Deum
verum obedienter & integre colens, est veraciter sapiens, fortunatã & sapidam diuinorum
scientiã habens, & ea quæ Dei sunt, recta intelligẽs: sic q̃ cõuertant ad legem vestram. Hinc
Iob fatetur: Ecce cultus Dei, ipsa est sapiẽtia: & recedere à malo, intelligẽtia. [gẽs magna,] Iob 28.
magnitudine spirituali per donorũ abundantiã supernorũ. Erant quoq; magni numero,
quia vt patuit, fuerunt vt stellæ plurimi. [Nec est alia natio tam grandis] infrà legitur: Te ele
git dñs, non quia cunctas gentes numero vincebatis, cum sitis omnibus populis pauciores,
ideirco quod ait, Non est alia natio tam grandis: exponendum est, q̃ illo in tempore non Deu. 1. 7
erat aliqua plebs tam digna & electa à dño, vt Israeliticus populus, ex electissimis patriar-
chis ac vatibus natus, diuina lege instructus, varijs gratiæ donis ornatus, quia ex ea Christus
Dei filius extitit nasciturus. [quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest
cunctis obsecrationibus nostris.] hoc est, gentiles qui idola colunt seu falsos deos, non tam
prompte aut salubriter exaudiuntur à dijs suis, sicut nos exaudimur à vero Deo quem coli-
mus: nec dij gentium tam potẽter & miraculose suos valẽt cultores protegere ac iuuare, sic-
ut nos defendit ac adiuuat Deꝰ noster. Hoc clarissime patuit in Aegyptijs, Amorrhæis, Ma
dianitis, ac cæteris iam victis ab Israelitis. [Quæ est em̃ alia gens sic inclyta,] spiritali & vera
nobilitate gr̃æ ac virtutũ, aut nata ex tot clarissimis patriarchis, [vt habeat cæremonias iu-
staq; iudicia,] hoc est, cæremonialia & iudicialia præcepta, [& vniuersam legẽ,] quantũ ad
præcepta moralia & hortamẽta ac documenta legis, [quã ego proponam hodie].i. in tẽpo- *ante o-
re isto, [*in conspectu vestro:] vobis præsentibus, & ante oculos cordis vestri, q. d. Non est culos ve
alia gẽs talis, sed tu sola es plebs tã electa & nobilitata à Deo. Ne ergo sis Deo ingrata, & ne stros
tantã præclaritatẽ amittas. [Custodi igitur temetipsum & animã tuã solicite.] hoc est, cum
spũali solicitudine præcaue tibi ab oĩ peccato, & intus ac extrà sis custoditus, ne in aliquo
Deũ offendas, sed corã eo semper solicite ambula. [Ne obliuiscaris verborum quæ viderunt
oculi tui.] hoc est, diuinorum præceptorũ ac testimoniorum, quæ oculi tui interiores intel
lexerunt, nunq̃ immemor fias. Vel: Ne obliuiscaris verborũ, i. rerum significatarũ, per verba
videlicet signorum & prodigiorum beneficiorum q̃ Dei, quę corporaliter conspexisti. Pos Exo. 20.
sunt quoq; per verba, intelligi mandata decalogi, quæ dñs in monte Sinai locutus est plebi.
Vnde in Exodo scriptum est: Cunctus populus videbat voces & lampades, & perterriti di-
xerunt: Non loquatur nobis dominus, ne forte moriamur, atq; post pauca dixit dominus:
Vos vidistis q̃ de cælo locutus sim vobis. Sicq; per visum designatur auditus. Visus nanq;
inter sensus obtinet principatũ. idcirco pro vnoquoq; sensu accipi potest. [& ne excidant
de cordẽ tuo] per negligentiã, seu occupationem immoderatam in alijs. Veruntamen non
oportet sine interpolatione ea actualiter reminisci, sed semper habitualiter debẽt inesse me-
moriæ, & actualiter omni tempore opportuno. Est q̃ valde expediens vt assidue recolãtur,
quatenus secundũ ea totã nostrã conuersationem regulemus ac dirigamus. [Docebis filios Exo. 19.
ac nepotes tuos] hoc est, sobolẽ ac familiã, posteritatem q̃ tuam verba prę fata, [& diem quo & 20.
stetisti corã domino Deo tuo in Oreb].i. oĩbus his narrabis, quando & qualiter stetisti ad
radices montis Sinai ante legis dationem, & ibi audisti dñm loquentem ac dantem ipsum
legis decalogum, prout in Exodo legitur. [Et accessisti ad radices] hoc est, pedem [mon-
tis] Sinai, [qui ardebat vsq; ad cælum.] Hoc hyperbolice dicitur, id est, valde alte ascendit
ignis à cacumine montis illius. Vel vsq; ad cælum aereũ, q̃d aqua diluuij occupauit. [Erãt q̃
in eo tenebræ] hoc est, fumositates & vapores obscuri. [& nubes] quæ fuit densissima, [& ca-
ligo] id est, carentia luminis, quo constat q̃ ignis ille fuit fumosus, qui tamen habuit aliquid
claritatis, & fuit in vna parte montis claritas quædam. Hinc in Exodo legitur, Totus mons Exo. 19.
Sinai fumabat, eo q̃ descendisset dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo,
quasi

Universidad de Deusto
Biblioteca

quasi de fornace. Eratq; mõs oĩs terribilis. De his & horũ causis pertranseo, quia super Exodi hinc dictũ est plenius. [Locutusq; est dñs ad vos de medio ignis.] Quia in illo igne mon-
Exod. 3. tem operiẽte, angelus in Dei persona apparẽs, loquebatur ex loco eodem, sicut in igne rubi. & recte dñs, qui ignis cõsumens vocatur, in igne apparuit. Nã & ignis sua agilitate, actualitate, calore, splendore, puritate & subtilitate, diuinæ naturæ proprietates euidẽter designat. Voluit quoq; Deus per huiusmodi apparitionem & allocutionem terribilem, suæ maiestatis timorẽ Iudęis incutere. Vnde demũ in Exodo legitur: Iam aduenerat dies tertius, & ecce
Exo. 19. cœperũt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubes dẽsissima operire montẽ, clãgorq; buccinæ vehemẽtis pstrepebat, & timuit populus. [Vocẽ verborũ eius audisti, & formam penitus non vidistis:] hoc est, nullã sensibilem speciẽ eius qui loquebatur. Quanuis enim angel⁹ sic apparens, consueuit Mosi sensibiliter apparere in corpore assumpto, tamen pro tunc non ostendit filijs Israel angelus ille aliquã similitudinem corporalẽ. Primo, ad insinuandum diuinæ naturæ incircunscriptibilẽ immaterialitatẽ, atq; purissimã simplicitatẽ. Secundo, ne ad imaginẽ dñi apparentis filijs Israel, formarent sibi sculptile aliquod siue conflatile, sicq; addiscerent idola colere, prout paulo post in textu exprimitur. [& ostẽdit vobis pactũ suum,] hoc est, legem seu fœdus quod iniit vobiscum, vt essetis de cætero peculiaris populus eius.
*facere- tis [quod præcepit, vt *faciatis.] implendo quod lex iubet, & quod fœdus illud requirit. [& decem verba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis,] hoc est, 10. præcepta, quæ primo per allo-
Exo. 20, 32. & 34. cutionẽ proposuit, deinde in duabus lapideis tabulis scripsit. [Mihi q̃q; mãdauit in illo tempore, vt docerẽ vos cęremonias & iudicia, quæ facere deberetis in terra quã possessuri estis.] Cum enim filij Israel audissent dñm 10. præcepta terribiliter proponentem, timore concussi, locuti sunt Mosi: Loquere tu nobis, & non dominus, ne moriamur. atq; extunc dominus
Exo. 34. soli Mosi proposuit cæremonialia iudicialia q; præcepta, vt ipse doceret ea filios Israel, sicut
Exo. 20. in Exodo legitur. [Custodite ergo solicite animas vestras] ab omni diuinorum præceptorum transgressione, præsertim ab interiori impuritate. [Non vidistis aliquã similitudinem.] Exprimitur ratio vna prætacta, cur dominus non apparuit populo in legis datione in aliqua corporali similitudine, scilicet: [ne forte decepti] errore idololatriæ, & putantes Deum in propria sua natura esse materialem, & corporalia lineamenta habentem, [faciatis vobis sculptam similitudinem]. i. corporale exemplar, ad cuius effigiem formentur idola quæ colantur. [aut imaginem masculi vel fœminæ]. i. alicuius hominis. Itaq; non faciatis [similitudinem omnium iumentorum]. i. nullius iumenti similitudinem faciatis ad colendum, [quæ sunt super terrã, vel auium sub cælo volantium, atq; piscium qui sub terra morant in aquis] quæ iuxta ripas suas, inferiores sunt terra ne effluant. Veruntamen aquę in mari, in locis re-
Psal. 103. motis à ripa, superiores sunt terra, immo & montibus terræ, vt patet ex tractatu de sphæra, pleniusq; probaui super illud in Psalmo: Sup mõtes stabunt aquæ. [Ne forte] hoc est, etiam ideo nullã formã Dei vidistis, ne forte [oculis eleuatis ad cælũ, videas solẽ] in die, [& lunã & oĩa astra cæli:] nõ q̃ vniuersa sidera sunt pceptibilia visu, sed distributio ista accõmoda est
Augus. omnibus visibilib⁹ stellis. [& errore deceptus,] putans q̃ aliqd numinis sit in eis, [adores ea & colas, quæ creauit dñs Deus tuus in ministeriũ cunctis gentibus quæ sunt cælo sunt.] Hoc Augustinus vno modo exponit sic, q̃ Deus creauit cælestia corpora in cultũ gentiliũ, nõ ita q̃ ideo fecit ea, quatenus ab idololatris colerent, sed quia præsciuit eos cultũ illis exhibituros. Melius tñ exponitur, q̃ Deus creauit ea in ministerium. i. in vsum atq; obsequium actiuum
Gene. 1. gentibus vniuersis, vt s. cælestia corpora suo motu, lumine & influentia ministrent homini-
Augus. bus, ac diuersa cõmoda pariãt eis, tẽpora distinguendo, iuxta illud Geneseos: Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctẽ, & sint in signa & tẽpora & dies & annos, & illuminent terrã. Hanc quoq; expositionem tangit Augustinus. Itaq; cælestia corpora, pter homines, & inferiora sunt eis: ideo non sunt ab hominibus adoranda neq; colẽda. ¶ Deniq; numero electorũ cõpleto, cessabit motus cæli & influentia siderũ cõsueta. Hinc ministerium quod impendũt hominibus, non est tale, quale quod angeli hominibus exhibẽt, & prælati
R. Moses subditis suis, q̃d est ministeriũ dignatiõis ac dignitatis. Idcirco ex his sumitur argumẽtum,
Hier. 10. q̃ corpora cælestia non sint animata, q̃uis R. Moses & alij multi aliter senserint. Hinc p Hieremiã dñs loquit: A signis cæli nolite metuere quæ timent gentes, qm̃ leges populorũ vanæ sunt. ¶ Præterea pro eo q̃ nostra habet trãslatio, Quæ creauit dñs Deus tuus in ministerium cũctis gẽtibus: talia litera continet, Quę distribuit dñs Deus tuis gẽtibus. Sic quoq; secundum
R. Paul⁹. Rabbi Paulum, in Hebræo habetur. Circa quod (vt recitat R. Paulus) quidam Hebræi dixerunt, q̃ sicut Deus deputauit ad custodias singularum gentium singulos angelos, vt pa-
Deut. 9. 10, 11, 12. tet in Daniele de principe regni Persarum, & de principe regni Græcorum: sic singulis gentibus deputauit singula astra, in quibus tales gentes cultum exhibuerũt. Insuper Rabbi Paulus hoc loco contradicit Lyræ, dicendo: Non videtur sufficiens ratio in proposito, quam postillator assignat hic, dicens: Si creaturæ humanę non est latria impẽdenda, multo minus corpori-

corporibus cælestib⁹, quæ propter hominẽ facta sunt. Quocirca sciendũ q̃ Lyra cõpendiose & apte exponit hunc passum, nec valet reprobatio R. Pauli. Cum enim finis sit dignior his Lyra.
quæ ordinantur in ipsum, & corpora cælestia ordinent in bonũ hominis, quẽadmodum elementa & mixta, certũ est, q̃ si hominibus latria nõ debetur, ergo nec stellis nec orbibus. Vnde ad insinuandũ hoc ipsum, Moses ait corpora cælestia in ministeriũ gẽtiũ cõdita esse: per quod satis significauit, cælestiũ corporum motũ esse cessaturũ, cessante hoim generatione. Nec obstat, si in Hebręo habeatur, Quæ distribuit: quũ sensus redit in idem, videlicet q̃ corpora cælestia vsui cõmoditatiq; hoim sunt collata. Propter q̃d seruiunt hominibus seruitute inferioritatis, secundũ q̃d Basilius & Damascen⁹ istud exponũt. [Vos aũt tulit dñs & edu- Basilius Damas.
xit de fornace ferrea Aegypti] .i. grauissima seruitute & tribulationum feruore, quibus seruiebatis Aegyptijs, quibus & lateres coxistis in furnis. [vt haberet te populũ hæreditarium] .i. ad hoc vt vos sitis populus Dei peculiaris, ei inseparabiliter cohærendo per fidem & cul- Esaię 19.
tum, sicut hæreditaria possessio firmiter possessori adhæret. Vnde per Esaiam dñs ait: Hæ- *vestros
ditas mea Israel. [Iratusq; dominus cõtra me ,ppter sermones *meos] hoc est, ,ppter culpam meam ad aquã cõtradictionis, quam culpã incidi occasione murmurationũ & seditionum vestrarũ iuxta præhabita. [& iurauit vt non transirẽ Iordanem.] Ante hæc non legitur Deus istud iurasse, sed quia Moses nunc ita resumit, credendũ est, & quia post primam Dei sententiã de hac re Moses exorauit, vt possit terrã promissionis intrare, vt præcedenti habetur
capitulo, verisimile reor, q̃ dominus denegãdo illam petitionem, iurauit q̃ Moses illuc non Heb. 10.
introiret. Hoc de se interposuit Moses ad aliorũ cautelam, ne peccando demererentur terræ promissæ ingressum. ideo subdit: [Caue ne quando obliuiscaris pacti domini Dei tui] .i. legis ac fœderis eius seu præcepti, quo iussit se solũ adorari, & oẽm idololatriam declinari. [quia dominus Deus tuus ignis consumens est Deus æmulator] .i. acute & acriter punięs vitia, impiosq; æterno injiciens igni. Deus itẽ essentialiter charitas est, quę igni assimilat: ideo Deus omnem impietatẽ abominatur, & æquitatem zelatur. Propter quod subditur, Deus æmulator. [Si genueritis filios] immediate, [& nepotes] mediate per filios, [testes inuoco cælum & terrã] hoc est, intellectuales rationales q; creaturas, & oẽs Dei electos in cælo ac terra morantes, sicq; ponitur cõtinens pro cõtento. Testari aũt proprie non cõpetit, nisi intellectualibus creaturis. [cito nos perituros] cum vestra posteritate, si ad idololatriã cum posteritatis vestris lapsi fueritis. [Cumq; quæsieris ibi dominum Deum tuũ, inuenies eum:] hoc est, de quæsieris eum] .i. integra fide intellectus, & feruida affectione voluntatis, totisq; viribus, [& tota tribulatione animę tuæ,] hoc est, cum omnimoda afflictione pœnitentialis doloris, & cum salubri tristitia ac bona formidine. [postq̃ te inuenerint omnia quæ prædicta sunt] hoc est, præfata mala pœnalia ac culpabilia tibi contigerint. In tribulatione enim Deus præcipue pronus est misereri, & afflictis compati est paratus. Veruntamẽ cũ perseuerantia oportet eum sic quærere. [Nouissimo aũt tempore reuerteris ad dominũ Deum tuum, & audies vocem eius, quia Deus misericors, dominus Deus tuus est. Non dimittet te, nec oñino delebit, neq; obliuiscetur pacti in quo iurauit patribus tuis.] Hoc accipi potest de finali ac generali ludæorũ conuersione circa seculi finem, quia vt Apostolus protestatur: Cum plenitudo Rom. 11.
gentiũ intrauerit, tunc oñis Israel saluus fiet. Sicq; Moses verba hæc retulit ad diu post futuros, sub persona præsentiũ, quibus hæc loquebatur. [Interroga de diebus antiquis qui fuerunt ante te, ex die quo creauit dñs Deus tuus hominẽ sup terrã] .i. gesta à principio mundi reuolue, inquire & lege, gesta inquã à summo cæli vsq; ad summũ eius] .i. in omni loco sub extremis cæli cõtento. Vel inquire ab omni creatura sub gyro cæli locata. Sic & in Euange- Marc. 13.
lio legitur: Congregabũtur electi à summis cælorum vsq; ad terminos eorũ. [Si facta est alio legitur: Congregabũtur electi à summis cælorum vsq; ad terminos eorũ. [Si facta est aliquãdo huiusce modi res, aut vnq̃ cognitũ est] .i. an vnq̃ contigit tã admirabile gratiosumq; opus Dei circa aliquẽ populũ, [vt] scilicet [audiret populus] aliter q̃ tu [vocẽ dñi loquentis de medio ignis, sicut tu audisti & vidisti] ipsum tibi loquentẽ de igne in Sinai? Attamẽ in Ge- Gen. 22.
nesi legitur, q̃ dominus vocauit & allocutus est Abraham de cælo, sed hoc vni personæ, non toti populo, est cõcessum. Interroga quoq;: [Si] .i. an [fecit Deus] tam pie cũ alia gente, [vt ingrederet] Deus per suos ministros, angelos, & homines sanctos, & p effectus magnificos, [& tolleret sibi gentẽ] hoc est, populũ aliquẽ sibi misericorditer applicaret. [de medio nationũ] incredularũ [p tentationes] .i. exploratiões seu inquisitiones, quibus per verba quærit aliqd, sicut Deus primo p Mosen à Pharaone per verba exegit, vbi dimitteret filios Israel, & per Exod. 5.
[signa] minora seu particularia, vt erant cõuersio virgæ in colubrum, & reditio eius in pristinam speciem. [* & prodigia] .i. generalia ac maiora miracula, vt erãt cõuersiones aquarum Aegyptioꝝ in sanguinem, & obscuritas illa palpabilis trium dierum in omni loco habitationis Aegyptiorũ, sole suam lucẽ ab ipsis retrahente, [atq; portenta,] vt erant reliquæ Aegyptiorũ plagæ. [p pugnã] qua dominus pugnauit pro Israele cõtra Aegyptios, eorũ primogenita

Universidad de Deusto
Biblioteca

genita occidẽdo,& ipſos ſubmergẽdo in mari rubro.[& robuſtã manũ,]hoc eſt,poteſtatẽ,
[extentũq; brachiũ].i. opationẽ ſublimẽ,ſupnaturalẽ,& euidentẽ. [& horribiles viſiones:]
Exo. 10. Quia,vt ſup Exodũ dictũ eſt,Deus in ſomnis dire ac ſæpe pterrebat Aegyptios per phanta
ſias & apparitiones horrẽdas. Propter q̃d Sapiẽs ait,Viſiones illos turbauerũt. Et itẽ: Tunc
Sapiẽ. 15 & 18. cõtinuo viſiones ſomniorum maloꝝ turbauerũt illos, & timores ſuperuenerunt inſperati.
[Vt ſcires qm̃ dñs ipſe eſt Deus]quia per effectꝰ cognoſcit cauſa.[& nõ alius prẽter eum. De
cælo audire te fecit vocẽ ſuã, vt doceret te] quia de cacumine montis Sinai,qui vſq; ad cæ-
lum aereũ eſt porrectus,& in terra oſtẽdit tibi ignẽ ſuũ maximũ] hoc eſt,tibi exiſtenti iuxta
pedẽ montis,mõſtrauit ignẽ terribilẽ valde magnum in vertice montis eiuſdẽ,qui tñ ignis,
igni elemẽtari quaſi incõparabiliter minor fuit.[quia dilexit pres tuos]hoc eſt,ex ſua chari-
tate & pietate hęc fecit,qua patriarchas ſanctos amauit,& ꝓpter merita quę eis donauit.[&
elegit ſemẽ].i. poſteritatẽ[eoꝝ post eos.] Sicq; totũ fuit pietas & gratia eius,cuius tñ electio
actiua ſeu ꝓdeſtinatio, eſt æterna,ſed p effectus monſtrat in tẽpore. Elegit q̃q; ſemen patri-
archaꝝ non totũ, ſed aliq̃s poſteroꝝ. [Tunc ſeparauit Moſes 3. ciuitates trans Iordanẽ ad
orientalem plagam, vt confugiat ad eas qui occiderit nolens proximũ ſuũ.] Hic agitur de
vrbibus refugij,ad quas cõfugerunt,qui à caſu vel ignorãtia aliquẽ occiderunt,& de iſta ma
Nũe. 35. teria diffuſe prælabitũ eſt in Numeris. [Iſta eſt lex quã ꝓpoſuit Moſes corã filijs Iſrael]hoc
eſt,iuxta Iordanẽ repetiuit,ſicut in Sinai eam recepit,ac populo inſinuauit,textusq; planus
eſt. Hanc tamẽ legẽ infrà magis in ſpeciali reſumit, atq; hucuſq; eã in generali multipliciter
cõmendauit. ¶ Moraliter docemur ex toto ꝑſenti capitulo,q̃ ſolicite & feruẽter debemus le
gem euangelicã adimplere,quã ipſemet Deus incarnatus in propria perſona cõtulit nobis,
in cuius obſeruãtia cõſiſtit vniuerſa ſalus, honorificẽtia ac gloria populi Chriſtiani coram
Deo & vniuerſis electis. Et ſi ꝓlebs Chriſtiana legẽ ſibi deſup obſeruatã, integre inuiolabili-
terq; ſeruaret, à cũctis gẽtibus magnificaret,& ꝓualeret vniuerſis hoſtibꝰ ſuis. ¶ Deniq; q̃uis
Moſes ꝓ tẽpore ſuo ac decurſu veteris teſtamẽti, vere gloriatus eſt, dicens: Non eſt alia na-
tio tã grandis &c. itemq; Quæ eſt alia gens ſic inclyta &c.' tñ tẽpore euangelicæ legis eua-
cuata eſt gloriatio illa, qm̃ populus Chriſtianus incõparabiliter magis honorificatus, nobi-
litatus, vniuerſis gratiaꝝ eminẽtiꝭ decoratus eſt ſub noui tẽpore teſtamẽti à Deo, q̃ antea
ſynagoga. Et in ſacramẽto veræ præſentialiter adeſt nobis ac precibus noſtris dñs Deꝰ no-
ſter, perfectioremq; legẽ contulit nobis q̃ illis. Sed quãto plus ita eſt, tãto amplius debemus
Deo grati exiſtere, atq; cũ oñi diligẽtia & cuſtodia cordis ei iugiter deſeruire. Quod ſi reli
querimus eum, diſpergemur per multitudinem vitiorum,& ſeruiemus dæmonibus, creatu-
ris magis q̃ creatori, tanq̃ idolis adhærebimus: ſed ſi toto corde & tota tribulatione ani-
Ibidem. mæ noſtræ quæſierimus eum indeſinenter, inueniemus. Poſtremo, quid per ciuitates refugij
& alia in iſto cap. ſcripta deſignetur, in Numerorum libro & alibi eſt expreſſum.

¶ Declaratio literalis cap. V. Vocauitq; Moſes oẽm Iſraelem. Artic. VI.

NVnc incipit legislator legẽ in ſpeciali reſumere, atq; ad eius obſeruantiã affectuoſiſſi-
me admonere,& à 10. ꝑceptis moralibus, quæ digniora ſunt, incipit. [Vocauitq; Mo-
ſes oẽm Iſraelẽ.] Nõ em̃ potuit oĩa verba huius libri vno die ꝓferre ad populũ, ſed vi-
tans faſtidiũ, q̃libet die certã ꝓpoſuit partẽ. Vnde nũc volens ad particularia deſcẽdere, po-
pulũ cõuocauit.[& dixit ad eũ: Audi cæremonias atq; iudicia, quæ loquor ego in auribꝰ ve-
ſtris hodie.] In libro iſto idẽ ſenſus nunc ſub ñſdem, nũc ſub aliꝭ verbis frequẽter exprimi-
tur ad inculcandã hanc legẽ duris cordibus Iudæoꝝ. [Dñs Deus noſter pepigit nobiſcũ fœ
Gene. 9. & 17. dus in Oreb].i. in mõte Sinai legẽ cõtulit nobis, & pactũ pacis amicitiæ ac familiaritatis ꝓ-
cuſſit nobiſcũ. [non cũ patribus noſtris iniit pactũ.] Scriptũ eſt in Geneſi: Dixit Deꝰ ad Noe &
ad filios eius: Ecce ego ſtatuã pactum meũ vobiſcũ. Similiter alio loco libri eiuſdem dñs ait
ad Abrahã: Ponã fœdus meũ inter me & te. Tu ergo cuſtodies pactũ meũ. Quomodo ergo
nunc ait Moſes, Nõ cũ patribus noſtris iniit pactũ? Sed ad hæc ac ſimilia vna reſponſio, qa
cũ illis Deus non iniit pactũ. i. obſeruantiã huius totius legis eis nõ iuſſit, nec legẽ hanc tra-
Exo. 20. & 34. didit ipſis. [Facie ad faciẽ locutus eſt nobis in monte de medio ignis].i. palã & nõ per inter-
medium hoiem, quia decalogũ protulit ad totũ populũ Iſrael immediate per angelum. [Ego
ſequeſter & medius fui inter Deũ & vos in tẽpore illo, vt annunciarẽ vobis verba eius.] Au-
dito em̃ decalogo ex ore Dei ꝓ angelũ, populus territus rogauit Moſen vt ipſe ad Deũ acce
deret,& verba ipſius audiret, denũciaretq; ea ipſis. [& ait: Ego dñs Deꝰ tuus] ò Iſrael, cui ſo
lum latriç cultũ impendere debes. Ideo ſubdit: [Non habebis deos alienos in cõſpectu meo.
Ego em̃ ſum dñs Deus tuus, Deus æmulator].i. zelator iuſtitiæ,& oẽm iniquitatẽ deteſtans
ac puniẽs, [reddẽs iniquitatẽ patrũ ſup filios in tertiã & quartã generationẽ his qui oderũt
me].i. imitantibus vitia patrũ. Deniq; q̃uis nemo poſſit Deũ odire ſecundũ ſe, videlicet in-
quantũ eſt ipſa bonitatis eſſentia,& bonitas pura, tñ ratione ſui effectus odiri poteſt ab im-
piis, inquantũ prohibet ea quæ ipſi deſiderant,& pœnã infligit. [& faciẽs miſericordiam in

multa

multa millia diligẽtibus me,& cuſtodiẽtibus mãdata mea.] Verba hæc in Exodo ſæpe expo Exo. 34. & 20.
ſita ſunt. Præcepta aũt decalogi quæ hic repetunt, Exodi etiã alio loco cõtinentur, & diffu-
ſe expoſita ſunt: ideo nõ eſt immorandũ. [Nõ vſurpabis nomẽ dñi Dei tui fruſtra,] iurando
ꝑ Deũ aut alio modo ſine neceſſaria aut rationabili cauſa. [quia nõ erit impunitus q ſup re
vana nomen eius aſſumpſerit].i. ad confirmandũ rem ſeu locutionem caſſam, inanem, friuo
lam aut indignã, Deũ in teſtẽ acceperit. O q̃ multi contra hoc agunt,& peſſimã ſibi conſue
tudinẽ faciũt. [Hæc verba] videlicet 10. præcepta, [locutus eſt dñs ad oñem multitudinem
veſtrã in monte de medio ignis & nubis & caliginis, voce magna nihil addens amplius, &
ſcripſit ea in tabulis lapideis quas tradidit mihi.] Nã quia ad naturalem pertinẽt rationem,
& vniuerſos cõcernunt, præſtantioraq; ſunt, & ad ea reducuntur alia: voluit dñs per ſe, hoc
eſt, per angelum in ſua perſona loquentem, non per hoiem, primo mandare ad populum.
[Et acceſſiſtis ad me oẽs principes tribuum & maiores natu, atq; dixiſtis: Ecce oſtendit no-
bis dñs Deus noſter maieſtatẽ & magnitudinẽ ſuam].i. per ſuos effectus quos in monte Si-
nai vidimus & audiuimus, patefecit nobis oñipotentiã & eminentiam ſuam. [& probaui-
mus hodie] per experientiã, [q̃ loquẽte Deo cũ homine, vixerit homo,] cum tamen huma-
na fragilitas, ꝑſertim hoĩm imperfectoꝝ, non poſſit faciliter talem locutionẽ ſufferre. [Cur
na fragilitas, ꝑſertim hoĩm imperfectoꝝ, non poſſit faciliter talem locutionẽ ſufferre. [Cur
ergo moriemur, & deuorabit nos ignis hic maximus?] q.d. iam ſatis oſtenſa eſt nobis ma-
gnificẽtia Dei noſtri p effectus prætactos, nec opus eſt vt amplius talia audiamus & inſpicia-
mus: qd ergo neceſſe eſt, vt ex taliũ ſenſatione penitus proſternamur? [Si enim vltrà audieri
mus vocẽ dñi Dei noſtri].i. vocẽ illam tubalẽ & magnificã, [moriemur].i. ferre non poteri-
mus, ſed ex nimia formidine, alteratione & ſenſuum læſione, prorſus deficiemus in corpo-
re. [Quid em̃ eſt oĩs caro, vt audiat vocẽ Dei viuẽtis ſicut nos audiuimus, & poſſit viuere?] Apo. 10.
q.d. Fragilis creatura humana ſufferre nõ poteſt. Vnde in Apoca. ait S. Ioannes: Cum vidiſ Eſaiæ 21.
ſem eum, cecidi ad pedes eius tanq̃ mortuus. Et Eſaias: Corrui cũ audirẽ, emarcuit cor meũ. Dan. 10.
Daniel quoq; Dñe, inquit, in viſione tua diſſolutæ ſunt cõpages meæ,& nihil in me remãſit
virium. [Quod cũ audiſſet dñs].i. intra ſe cognouiſſet, [ait ad me: Audiui vocem verborum
populi huius, quæ locuti ſunt tibi. Bene oñia ſunt locuti. Quis det talẽ eos habere mentem
vt timeant me?] Hoc dominus ait, non quaſi impoſſibile ſibi ſit dare hominibus mentem
huiuſmodi, ſed ad inſinuandũ humani arbitrij libertatem, & q̃ ipſe quantũ in ſe eſt, cupiat
noſtrã ſalutẽ,& adiuuare paratus ſit. Hinc in Eſaia locutus eſt dñs: Vtinam attendiſſes man-
data mea. [Cuſtodite ergo & facite ea quæ ꝓcepit dñs Deus vobis. Non declinabitis neq; ad
dextram, neq; ad ſiniſtrã].i. ad nullum vitioſum extremũ, inter quę mediat virtus, nec vltra Eſai. 48.
vires quid attentetis, nec citra vires puſillanimes ſitis, remiſſi, aut trepidi, nec propter pro-
ſpera ſeculi obtinenda, nec propter aduerſa effugienda, recedatis à via iuſtitiæ ac ſalutis.

¶ Explanatio literalis cap. VI. Hæc ſunt præcepta & cæremoniæ. Artic. VII.

IN exordio huius cap. tangit triplex genus præceptoꝝ veteris legis. Hoc primũ eſt præ-
ceptũ morale, q̃d eſt directe de actu iuſtitiç ſeu virtutis obſeruãdo, vel de vitãdo eius con
trario. Nã tria prima ꝑcepta pertinent ad latriã, ſecundum aſſignationẽ cõmunem, q̃uis
primũ magis ꝓprie ſpectet ad fidẽ, quæ eſt oĩm fundamentũ virtutũ. Alia 7. ad iuſtitiã per-
tinẽt. Secundũ genus eſt, præceptũ cæremoniale, q̃d multas ſpecies habet. Sunt q̃ præcepta
cæremonialia, quædã determinatæ explicationes triũ priorũ decalogi prẽceptorũ: qm̃ præ-
cepta cæremonialia tradunt varium modũ colendi Deũ, per ſacra & ſacrificia ac ſacramen-
ta, obſeruantiasq; legales. Tertiũ eſt præceptũ iudiciale, quod in diuerſas diuiditur ſpecies.
Sunt aũt iudicialia præcepta, quædam ſtatuta diuina de modo obſeruandi iuſtitiam in mu-
tuo conuictu humano: ideo ſunt determinatæ explicationes, & velut concluſiones 7. præce-
ptorum decalogi, concernentium proximos. De his dictum eſt copioſe ſuper Exodum ex
ſcriptis Alexandri de Hales ſuper tertium Sententiarũ, & S. Thomæ in prima ſecundæ, atq;
Guilhelmi Parrhiſiẽſis libro de fide & legibus. [Hęc ſunt præcepta] moralia [& cæremonię]
i. præcepta cæremonialia [atq; iudicia].i. iudicialia iuſſa. De præceptis autem cæremoniali-
bus & iudicialibus, infrà tractatur in diuerſis capitulis. [Audi Iſrael, Dominus Deus tuus] ſ.
verus Deus, quem ſolum colis, aliꝭ gentibus ad idololatriam lapſis, [Deus vnus eſt.] Quo- Deut. 5.
niam deitas vera ſeu diuina eſſentia diuerſificari non poteſt, nec multiplicari, quod & phi-
loſophi ſatis demonſtrant, qui vnam ſummam & primam omnium cauſam eſſe nouerũt.
Iſtud eſt primum præceptum decalogi, quod & præcedenti capitulo eſt repetitum, & nunc
quoq; repetitur, quia ad præceptum principaliſſimum, quod ſtatim ſubiungitur, neceſſe eſt
ſcire aut credere, q̃ non ſit niſi vnus verus Deus, qui tam vere eſt trinus in perſonis, q̃ vere
vnus in eſſentia, Deinde principaliſſimum prẽceptum exprimitur: [Diliges dominũ Deum
tuum].i. iubeo vt diligas,& diligere obligaris dominũ Deum tuum ſpiritali & infuſo amo-
re. [ex toto corde tuo,] id eſt, toto intellectu, & intellectuali affectu ſeu voluntate, [& ex to-
ta anima tua,] id eſt, animali & ſenſitiua vi, cognitiua & affectiua, hoc eſt, omni ſenſu exterio

Universidad de Deusto
Biblioteca

ri ac interiori,sensitiuoq; appetitu. [& ex tota fortitudine tua].i.etiam oñi robore corporali,& oñi vi practica,exteriorq; potẽtia executiua:quę non sunt intelligenda,quasi actus dilectionis diuinæ possint subiectiue, formaliterq; inesse intellectui appetitiuo,potentię sensitiuæ,aut viribus sensitiuis,cum sic soli inhæreat voluntati,à qua & elicitiue procedit:sed q; intellectus ac cæteræ vires, debeant regulari ac dirigi in omnibus actibus suis ad subseruiendum diuino amori,& sicut exigit charitas Dei, atq; vt oportet seu expedit ad proficiẽdum in puro & supernaturali Dei amore. Itaq; in præcepto amandi Deum,non exprimitur certa diligendi mensura,sed iubetur vt totis,corde,anima,& fortitudine diligatur,ad innuendum q; creatura non valeat Deum nimis diligere,immo nec tantũ,quantum ipse ex propria bonitate amabilis est,& etiã qm̃ prior dilexit nos,& propter vniuersa beneficia eius, ineffabi-
1.Ioan.4 lia q̃q; promissa,quæ nec oculus vidit,nec auris audiuit,nec mens apprehẽdere valet. ¶ Præterea istud præceptum tripliciter potest intelligi & impleri. Primo,vt sic Deus ametur toto corde &c.q; eius charitati nil præponatur, nec aliquid tantũ ametur vt ipse, immo necesse est vt appreciatiue ametur incõparabiliter plus q̃ reliqua oñia. Nec est aliquis in statu salutis & gratiæ, nisi sic stet, q; mallet propriã vitam & totum mundum amittere, q̃ peccando
Auguſt. mortaliter offendere ac perdere Deum. Propter q̃d loquitur Augustinus, q; minima charitas plus diligit Deum, q̃ maxima cupiditas mundũ, appreciatiue videlicet: non tamen intensiue monstrat, q; quis intensiue plus afficiatur creaturæ q̃ creatori absq; peccato mortali:aliàs vix aliquis videretur esse in charitate. Secundo exponitur & impletur sic,q; Deus diligatur toto corde,ita vt propter Deum & eius amorem vitentur non solũ illicita.i. peccata, præsertim mortalia, sed etiã licita quædam, quæ solent à diuini amoris profectu & perfectione præcipue impedire,vt sunt cognati,vxor,& proprioꝝ possessio, propriæq; volũtatis libertas:sicq; religiosi seipsos & oĩa relinquẽtes, nituñt p̃ceptũ istud implere. Tertio intelligit & implet sic,q; rationalis creatura indefinẽter ferat in Deũ,& absq; interpolatione actualiter, secundũ extremũ posse suũ stet Deo vnita & intenta toto corde,tota anima seu natura, vniuersisq; viribus suis:& ita hoc præceptũ nõ impletur nisi in patria. Cũq; charitas sit oĩm virtutũ & donoꝝ finis, vertex, imperatrix ac dña, cõstat q; istud præceptũ,etiã secundũ primũ & infimũ modũ suæ impletionis, sit finis cæteroꝝ oĩm præceptorũ,quorum impletiones seu actus ordinare debemus ad Dei amorẽ,eiusq; incrementũ. Loquẽdo aũt de isto præcepto,iuxta secundũ modũ suæ impletionis & expositionis,sic nõ solũ cuncta præcepta, sed vniuersa q̃q; euãgelica cõsilia ordinanť in ipsum. Ideo nanq; cognati,vxor,diuitiæ ac voluntas ꝓpria relinquunt,quatenus homo liberatus & expeditus ab omnibus illis,toto corde feratur & afficiatur ad Deũ,quotidie magis ac magis intense & pure. Porro loquendo de isto præcepto, secundũ tertiũ modũ implẽdi,exponendiq; ipsum, sic vniuersa præcepta,cõsilia, exercitia,immo & præfati duo modi implẽdi ipsum,finaliter referunť ad ei⁹ impletionem. Cũ igitur præceptũ istud sit finis in agendis,debet esse primũ in intẽtione,iuxta quod dicũt philosophi,q; finis in agibilibus habet rationẽ principij,videlicet qm̃ primo cadit in apprehensione,& monet agentẽ ad procedendũ in actum. Et ita quod est primum in intentione, est vltimũ in executione: sicut in arte medicinæ sanitas, quæ est finis, primo à medente intenditur,& ea adepta,quiescit. Itaq; in oñi actu & exercitio bono intendamus in Dei amore proficere,& charitas Dei nos excitat ad omne bonũ agendũ, immo & ad sustinendum libenter oñe aduersum. Deinde docetur,q̃ indelebiliter ac indefinenter sint verba hui⁹ præcepti imprimenda memoriæ. Nam actus dilectionis ex prima apprehensione dilecti procedit. [Eruntq; verba hæc] de diligendo dñm toto corde, [quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo].i.in intellectu qui est locus intelligibiliũ specierũ,& idẽ quod intellectiua memo-
Matt. 6. ria,secundũ Philosophũ 3. de anima. [& narrabis ea filijs tuis].i.domesticis & specialiter so-
Lucæ 12. boli tuæ,& his qui sub tua sunt cura. [& meditaberis]ea,[sedens].i.existens [in domo tua].i.in quocũq; domicilio fueris,[& ambulãs in itinere].i.foris existens, [& dormiẽs].i. ad dormiendũ vadẽs & lectũ ingrediens,siue in lecto iacens,mox vt sueris expergefactus,[atq; consurgens] de strato,vt sic primitus quæras regnũ Dei. Idcirco aũt sunt taliter meditãda,quatenus ex tam assiduis eorũ cõmemorationibus generetur in meditatione assidua,actualis dilectio dei,& inflammatio in eadem. Deniq; quoniã dormiẽtibus solent in somno occurrere ea quæ in vigilia diligentius cogitãt,tractant,& operant: ideo tã assidue & feruẽter sunt ista in vigilijs meditanda,vt in somno quoq; occurrãt. Nã & teste Philosopho 1. Ethicorũ,
Eccẽs 5. Sapientes & virtuosi habẽt somnia puriora,vt in somnis meliora phantasmata. Hinc in Ecclesiaste scriptũ est: Multas curas sequũtur somnia. ¶ Præterea cõstat q; hi qui tã assidue & feruenter tẽpore vigiliarũ occupant se in meditatione & actu diuinæ dilectionis, frequẽter in somno syncerissime eriguntur mente ad Deũ, per contemplationẽ, feruidumq; amorẽ,ita
Canti.5. vt ex sententia dicere queant illud in Canticis:Ego dormio,& cor meũ vigilat. Veruntamẽ prætacta non sunt intelligenda, q; homo teneatur aut possit in vita hac sine interruptione actuali-

actualiter meditari verba diuina,aut ea ĩplere effectu, sed loco & tẽpore opportuno: estq; conandũ & exercitare se debet, vt quantũ suæ fragilitati extat possibile,meditet & impleat ea semper in actu,non in habitu solũ. Ideo aũt Deus præcepit nobis ista tam ardua & perfecta,vt sciamus quo tẽdere & ad quid iugiter conari debemus. Semp quoq; humiliemur nos vehemẽter, pensantes quantũ distemus à plena executione seu perfecta adimpletione istorum. Itaq; in oñi exteriori occupatione,locutione & labore, in oñi loco & tempore assuescamus mentẽ nostrã ad Deũ erigere,& istud præceptũ recolere:sicq; ingemiscere,adspirare,ac affici ad diuina,cælestia & interna, p̃sertim ad Deũ & supbeatissimã trinitatẽ,& actualiter stare vniti cũ Deo: q̃d non debet alicui impossibile apparere, cũ multi sic afficiantur ad creaturã,ad aurũ, ad vilẽ carnẽ, vt vix aliud valeant cogitare, atq; in oñi loco & actu illud occurrat memoriæ eoꝝ. [Et ligabis ea quasi signũ in manu tua].i.operibus tuis ea semp associabis in exemplũ ædificationis aliorũ. [eruntq; & mouebunt inter oculos tuos].i.p̃ oculis cordis iugiter habeas ea, ac si ante exteriores oculos tuos essent appensa. [scribesq; ea in limine & ostijs domus tuæ].i.ingrediẽs & egrediẽs habebis ea in corde. Veruntamen Iudæi superficiẽ literæ assequẽtes, istud sic intellexerũt, q; verba hæc essent scribenda in schedulis seu mẽbranulis,sicq; alligãda frõti ac brachijs,superioriq; limini ac ianuis domus, quod & nunc vsq; quidã eorũ obseruãt,non solũ de isto præcepto, sed & de toto decalogo. [Cumq; introduxerit te dñs Deus tuus in terrã],pmissam, [pro qua iurauit patribus tuis, Abraham, Isaac & Iacob,caue diligenter ne obliuiscaris dñi Dei tui].i. vide ne opulẽtia & prosperitas terrena ac delicata refectio,fiant tibi occasio vitæ intimoratæ,& obliuionis Dei atq; tumoris,sicut nõnulli q de inopia & vili statu subito ad opulentiã & honorificentiã promouẽtur, solẽt status pristini obliuisci ac tumidi fieri. [Dñm Deũ tuũ timebis]filiali & casto vel saltem initiali timore,& ipsi soli seruies,] obediẽdo eius p̃ceptis, cultũq; latriæ ei dũtaxat impẽdes, [ac p nomẽ eius iurabis].i. nequaq̃ per falsos deos aut idola debes iurare, sed ratiõe exigẽte vt iures,iurabis cũ debita reuerẽtia per Deũ verũ formaliter aut æquiualẽtertquia si iuretur per aliq̃d sacrũ, inquantũ increata veritas aut maiestas repræsentat & relucet in illo,æquiua-
lẽter per Deũ iurat. Itaq; p hæc verba nõ datur iussio, immo neq; licẽtia passim & sine cõdi- Matt. 4.
gna causa iurãdi, sed sacrilega ac perfida ,phibetur iuratio. [Nõ tentabis dñm Deũ tuũ,sic- Nũc. 14.
ut tẽtasti]eũ [in loco tẽtationis,]videlicet in deserto frequẽter,cũ in Numeris dñs dicat: Tentauerũt me iam p 10. vices. Porro tentare, est verbis aut factis experimentũ sumere de tẽtato,siue hoc fiat euidẽter,vt cũ aliquis se tentatorẽ fatet:siue occulte & insidiose,seu interpretatiue,vt dũ quis nõ intendit sumere experimẽtũ de alio, aliquid tñ facit,q̃d nõ est ad aliud ordinabile,nisi ad sumendũ experimentum de aliquo. Itaq; homo dicit Deũ tentare verbis, Auguſt,
dum aliq̃d postulat in oratione à Deo,quatenus exploret seu experiat an Deus oĩa sciat, aut possit,seu hoc aut illud velit. Similiter factis tentat Deũ,qui p ea quæ facit, intendit diuinæ scientiæ aut potestatis vel voluntatis sumere experimentũ. Interpretatiue aũt,qui & si hoc non intẽdat,aliq̃d tñ agit,ad aliud nihil referibile aut vtile,nisi ad experiendũ scientiã, potestatẽ,voluntatẽve Dei,vt si quis se cõmittat diuino auxilio sine necessitate aut vtilitate, dũ
s. habet vnde se possit iuuare, & illud omittẽs, periculo se cõmittit. Hic, secũdũ Augustinũ, Auguſt,
Deũ tentat, qui ꝑmittit facere q̃d in se est ad euadendũ periculũ. ideo ait Glossa: Deũ tentat, qui habẽs q̃d faciat, se absq; ratione cõmittit periculo,experiẽs an possit liberari à peri- Matt. 4.
culo. Hinc saluator diabolo p̃cipitationẽ suggerẽti obiecit hãc authoritatem: Non tentabis Lucæ 4.
dñm. Fuit enim descẽsus de pinnaculo tẽpli paratus. Insup cũ experimentũ sumere de bonitate, sapiẽtia aut potẽtia Dei, p̃cedat ex dubitatione aut ignorãtia tẽtantis,vel eorum quibus vult manifestare, q; Deus oĩa sciat & possit: idcirco Deũ tentare ad hoc,q; ipse qui tẽtat,experiat an Deus sciat, possitq; oĩa, est peccatũ quia de hoc certi esse debemus, & est mortale peccatũ ex genere, contrariũ religioni seu latriæ, cuius est Deo reuerentiã exhibere. De hac materia plenius scribit Thomas in secũda secũdæ, quæst. 97. [Cũ interrogauerit te cras].i.in futuro [filius tuus].i. proles seu quæcũq; persona tibi cõmissa,aut pro informatione confugiens ad te,[dicẽs: Quid sibi volũt testimonia hæc & cæremonię atq; iudicia hæc?].i.cur ista sunt nobis præcepta? [Dices ei: Serui eramus Pharaonis].i.de Aegyptia seruitute nos liberauit,q̃ facto,p̃cepit nobis ista in Sinai, vt obediẽdo ei in istis,possideamus terrã promissam diu atq; pacifice. [Fecitq; ꝓdigia & signa magna & pessima].i.valde pœnalia seu valde mala,malitia pœnæ,nõ culpæ,q̃ & iudicio Aegyptiorũ parientiũ plagas Dei,pessima erant. De tali malitia scriptũ est: Vidit Deus qa cõuersi sunt Niniuitæ,& misert⁹ est sup malitiã quam Ionæ 3.
locutus fuerat,vt faceret eis,& nõ fecit. Et Amos ait: Si erit malũ in ciuitate,q̃d dñs nõ fecit? Amos 3.
In Esaia q̃q; dñs ꝓtestatur: Ego dñs faciẽs pacẽ, & creans malũ. [Eritq; nĩi misericors,si custodierim⁹ & fecerimus oĩa præcepta eius corã dño Deo nostro,sicut mãdauit nobis.]Ecce q; iustorũ saluatio est miseratio Dei. Nã & merita nostra,sunt Dei dona: & quicq̃d obsequij Esaię 45.
impẽdimus ei,tenemur. Estq; pia dignatio Dei, q; obsequia nra tã defectuosa,quæ & panno

Universidad de Deusto
Biblioteca

mẽstruatæ assimilant, acceptat, ꝓpter ꝙd ait Saluator: Cũ feceritis oĩa ꝙ ꝓcepta sunt vobis,
Lucæ 17. dicite: Serui inutiles sumus. ꝙd debuimus facere, fecimus. Ex his cõpellimur nosipsos in oĩbus profunde ac oĩmodarie humiliare, nec vnq̃ inaniter gloriari, quasi magni aliqd operati, immo dñm cũ oĩi humilitate & feruore iugiter exorare debemus, vt nostrã qualẽcunq; seruitutẽ pie acceptare dignetur, nosq; misericorditer saluet, tueatur, & indefinẽter gubernet.

¶Elucidatio literalis cap. VII. Cũ vero introduxerit te dñs in terrã &c. Art. VIII.

DEus oĩpotẽs spõsus extitit synagogæ: ideo more spõsi zelotypi noluit illã in aliq̃ communicare adulteris gẽtibus, puta idololatris, quaꝝ animæ erãt dæmoniorũ adulteræ, immo ꝓcepit spõsæ suæ demoliri huiusmodi gẽtes, & ritũ eaꝝ extirpare, oẽm quoq; turpẽ & vitiosum eradicare affectũ ex ꝓprio corde, nec solũ mala, sed & occasiones maloꝝ seu spũaliũ fornicationũ, vtpote pactũ & amicitiã atq; cõnubia idololatraꝝ abiꝫcere. Hinc Moses ex ore Dei ꝓcepit: [Cũ vero introduxerit te dñs in terrã] ꝓmissionis, [quã possessurus ingredieris, & deleuerit].i. ad occidendũ tibi subiecerit [gentes multas coram te] in terra
Chanaan habitantes, videlicet [Ethæũ, & Gergesæũ, & Amorrhæũ, & Chananæũ, & Pherezæũ, & Heuꝰũ, & Iebusæũ, 7. gentes multo maioris numeri q̃ tu es, & robustiores te.] Hoc du-
Deut. 7. pliciter potest intelligi: Primo, ꝙ 7. gentes istæ simul sumptæ, excedebãt filios Israel multum in multitudine supposito; ac robore corporali. Secũdo, ꝙ vnaquæq; eaꝝ ita excessit Israe-
Gene. 10 litas: & hoc secundo modo videt intelligendũ, cũ infrà dicat ad filios Israel: Cũ sitis oĩbus populis pauciores. Præterea in Genesi legit: Chanaã genuit Ethæũ & Iebusæũ & Amorrhæum &c. Sicq; ꝓ hæc noĩa ꝓpria designant nunc populi nati ex filijs Chanaan prænoĩatis. Glossa ꝙq; testat, Abrahæ promissum est ꝙ 10. gẽtes delerent, tunc etem 10. erant: sed dũ filij Israel trãsierunt Iordanẽ, iam 3. gentes erãt deletæ. Filij nanq; Loth deleuerũt gigantes, filij Esau Horræos, Cappadoces vero Heuæos pro parte. [Percuties eas vsq; ad internecionẽ.] Ne tecũ manẽdo, alliciãt te ad suos errores. Iã ꝙq; iniquitates gentiũ haꝝ erãt impletæ, & diuino iudicio meruerũt occidi, voluitq; Deꝰ ꝓ filios Israel executionẽ hãc sui iudicij fieri. [Nõ inibis cũ eis fœdus] amicitiæ, nisi spõte vellẽt ad Iudaismũ conuerti. [nec misereberis eaꝝ,] quia hoc nõ fuisset vera misericordia, sed praua mollities & vitiosa remissio cõtraria Dei ꝓcepto, velut si qs latronẽ morti adiudicatũ, velit eripere. [Nec sociabis cũ eis cõiugia,] qa per hoc soboles tua ad idololatriã traheret, quẽadmodũ in libro Iudicũ docet postea sæpe impletũ. [Aras eoꝝ subuertite & cõfringite statuas, lucosq; succidite, & sculptilia cõburite].i. altaria, phana, & cõsimilia loca, in qbus idololatrias suas exercuerunt, [qa populus sanctus es dño Deo tuo].i. cõsecratus cultui veri Dei ad ipsius honorẽ, ideo debes cultus sacrilegos demoliri. [Te elegit dñs Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis q̃ sunt sup terrã].i. specialis & hæreditarius ac deuotus. [Nõ quia cunctas gẽtes numero vincebaris, vobis iunctꝰ est dñs].i. Deus gratiose applicuit se vobis nõ ob multitudinẽ vestrã, [& elegit vos, cũ oĩbus istis populis pauciores.] Quo cõstat, q̃ innumerabiles hoĩes tunc fuerũt in mundo,
quia & in populo Israel erãt tot millia viroꝝ, ꝓter mulieres, pueros & puellas, immo & ꝓter
Num. 1. senes q nõ cõputabant inter bellatores, qui soli ab anno vicesimo vsq; ad sexagesimũ numerabant, secundũ Iosephũ. Ex qua etiã cõsideratione ꝓpendit, q̃ innumerabilia sint millia an-
Ioſ. li. 4. ant. Iud. gelicoꝝ spirituũ, immo & angeloꝝ infimi chori, quũ quilibet homo specialẽ habeat angecap. 6. lum sui custodẽ: atq; secundũ diuinũ Dionysiũ, Vnusquisq; ordo seu chorus angelicoꝝ spi-
Dionyſ. rituũ, tãto plures in se habet angelos sanctos, quanto superior est. [Sed qa dilexit vos dñs].i. sua ꝓueniẽs æterna ac gratuita dilectio ad vos, ratio est ꝙ vos elegit. [& custodiuit iuramentũ ꝙd iurauit patribus vestris].i. promissionẽ patriarchis factã de introductione posteroꝝ eoꝝ in terrã promissionis impleuit, implereq; voluit. [Eduxitq; vos in manu forti, & redemit de domo seruitutis & de manu Pharaonis.] Hoc, inquã, est causa seuratio nõ æternę electionis in Deo, sed tẽporalis gratiosæ separationis, qua filios Israel à cæteris gẽtibꝰ segregauit, suoq; cultui mãcipauit. Præterea q̃is Deus dicat hos filios Israel elegisse, non tñ oĩes erãt ꝓdestinati: immo multi eoꝝ postea in terra promissionis grauiter peccauerũt & perierunt, sicut ex libro Iudicũ cõprobat, sed totũ frequẽter denoĩationes fortit à parte. In scripturis ꝙq; interdũ aliq appellant electi, qa ad tẽporalia bona ac priuilegia quædã erant as-
1. Reg. 9. sumpti ꝓ cæteris, quẽadmodum Saul in libro Regũ sæpe vocat electus à dño, vel Dei electꝰ.
Pſal. 77. Et in Psalmo habet, Electos Israel impediuit. Deniq; sicut Thomas scribit in 1. parte summæ suæ, quæst. 23. Prædestinatio est pars prouidẽtiæ, prouidentia vero est pars prudentiæ, prudẽtia autẽ est ratio intellectus, ꝓceptiua ordinationis aliquoꝝ in finẽ. Nullus demum ordinat aliqd in finẽ, nisi prꝫexistẽte voluntate finis. i. nisi velit rem illã acquirere finẽ huiusmodi. Prædestinatio ergo aliquoꝝ in vitã æternã, ꝓsupponit & includit ꝙ Deus velit eos adipisci salutẽ ꝫternã, ad ꝙd pertinent & concurrunt electio atq; dilectio. Nã ꝙ vult eis hoc bonum, procedit ex charitate: ꝙ autẽ quibusdã hoc vult, & non oĩbus, loquẽdo de volantate cõsequente & absoluta, ad electionẽ est pertinens. Hinc prædestinati eligũtur. Hoc quoq;

pensandũ, ꝙ in nobis electio præcedit dilectionẽ. Eligimus emꝫ quẽ diligamꝰ. sed in Deo est
ecõuerso, quia voluntas nostra diligẽdo non causat bonũ ꝙd amat in alio, sed ex præexistenti bono mouet vt diligat, sed Dei volũtas diligendo est causa bonitatis eorũ quæ amati sicq; secundũ ordinẽ rationis, electio ꝓsupponit dilectionẽ in Deo. [& scies] per fidẽ, immo & ꝓ rationẽ naturalẽ, & ꝓ experientiã diuinoꝝ effectuũ: [quia dñs Deus tuus ipse est Deus fortis].i. oĩpotens, [& fidelis] in promissis, & neminẽ in se sperantẽ decipiens. [custodiẽs pactum & misericordiã diligẽtibus se, & his qui custodiũt præcepta eius in mille generatiões, & reddens odientibus se] debitã pœnam, [ita vt disperdat eos].i. diuersimode perdat ac damnet. [& vltrà nõ differat, protinus eis restituens quod merent.] Hoc quidã dicunt intelli- 2. Ma. 6.
gendum de Israelitis odientibus Deũ, eo ꝙ scriptũ est 2. Machabæorũ libro: Etemꝫ multo tempore nõ sinere peccatoribus ex sentẽtia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicium. Non emꝫ sicut in alijs nationibus dñs patienter expectat, vt eas cum iudicij dies aduenerit, in plenitudine peccatoꝝ puniat, ita & in nobis statuit &c. Verum expositio ista non censetur idonea. Moses emꝫ hic loquitur de reprobis & æterna damnatione eorũ. Præfata vero authoritas libri Machabæorum, loquitur de electis quos Deus paternaliter in hac vita castigat. Nec absolute in oĩbus verificatur, ꝙ filij Israel transgressores ac vitiosi, fuerunt statim à Deo puniti, vt maxime patet de rege Manasse, & alijs qui multis annis fuerũt idololatræ. Frequẽter etiã cõtigit ꝙ aliqui gentiles fuerunt propter sua facinora statim plagati, vt de multis martyrũ persecutoribus patuit. Attamẽ tẽpore veteris testamenti, vt patet ex libro Iudicũ, alijsq; scripturis, cõmuniter ita fuit, ꝙ filij Israel ad idololatriã corruentes, fuerũt cito à Deo correpti & flagellati. Itaq; locus iste de odiẽtibus Deũ potest exponi, siue fuerãt Hebræi, siue gẽtiles, ita ꝙ aliqui tales in vtroq; populo fuerũt cito ac rigorose à Deo 4. Re. 21.
puniti ac condẽnati, aliqui vero diutius tolerati, quorũ aliqui tandẽ pœnituerũt, alij perseuerauerũt in vitijs. Potest etiã dici, ꝙ oĩs odientes Deũ ac reprobi protinus puniant à Deo, qm̃ respectu æternitatis oĩe tẽpus est tanq̃ momentum. Vnde de impijs scriptũ est: Subito Pſal. 72.
defecerũt, & gaudiũ hypocritæ ad instar puncti. Propter ꝙd in libro Sapiẽtiæ fatent: Trãsie- Sapiẽ. 5.
runt oĩa illa tanq̃ vmbra. [Custodi ergo ꝓcepta atq; iudicia quę ego mando tibi hodie, vt facias ea. Si custodieris ea] videlicet Dei præcepta, [nõ erit apud te sterilis vtriusq; sexus, tam in hominibus q̃ in gregibꝰ tuis].i. prolis fœcunditatem tribuet tibi ac tuis pecoribus. Istud tñ non fuit præmiũ principale, idcirco nec oĩbus iustis in veteri testamẽto dabat: immo quidã sanctissimi tunc in virginitate manserunt, vt Helias & Hieremias. Quidam etiã iusti coniugati, steriles permanserũt. tñ vt habetur in Glossa, illi tam pauci fuerunt, ꝙ cõparatione aliorũ quasi nulli fuisse videntur: quod aũt modicum est, pro nihilo reputatur. Omnibus aũt obedientibus Deo, dabat spũalis fœcunditatis profectus. [Auferet dñs à te oẽm languorem, & infirmitates Aegypti pessimas, quas nouisti.] Tunc emꝫ cõmuniter dabatur obedientibus Deo tẽporalis prosperitas & sanitas corporis, non tñ semp nec omnibus: qm̃ Deus iuxta secreta sapiẽtiæ suæ iudicia, diuersimode in suis egit electis, quoꝝ nonnulli tunc erãt leprosi, sicut in Euangelio ait saluator, ꝙ multi leprosi erãt in Israel sub Heliseo, & nullus eo- Lucæ 4.
rum curatus est. [Insup & crabrones mittet dñs in eos]. i. in aduersarios tuos, [vt deleat eos atq; disperdat, qui te fugerint.] Crabrones sunt vermes nociui & aculeatæ bestiolæ, ꝑ quos quidam intelligũt punctiones angustiæ ac timoris, quas Deus inimicis populi sui inflixit, quẽadmodũ in Iosue libro Raab fatet: Pertimuimꝰ valde, & elanguit cor nostrũ, nec remanet in nobis spũs ad introitum vestrũ. [Dabitq; eos dñs in cõspectu tuo, donec deleat oĩes.] Verũtamen non fuerũt oẽs Chananæi à filijs Israel interfecti, & hoc contigit ex defectu fidei ac virtutis Israelitarũ. [Non timebis eos, quia dñs in medio tui est, Deus magnus,] quia immensus, [& terribilis. Ipse consumet nationes has paulatim atq; per partes. Non poteris eas delere pariter.] Deus emꝫ non dedit filijs Israel potestatem delendi oẽs aduersarios suos in terra promissionis simul ac subito, quia non erant tantæ multitudinis, ꝙ poterant totam terram illam sufficienter implere populo, sicq; terra pro magna parte in solitudinem fuisset redacta, & bestiæ feroces multiplicatæ fuissent ibidẽ. [Sculptilia eorum combures. Nõ concupisces argentum & aurum de quibus facta sunt]. i. materias preciosas idolorũ nõ cupies, nec arripies neq; cõuertes in vsus tuos, sed in detestationẽ idololatriç, eas despicies tanq̃ spurcitias. ¶Postremo, qualiter per septem gentes Chananæorum, designentur septem peccata mortalia, quæ in primis expugnare iubemur, præhabitum est. Qualiter etiam ex isto capitulo doceamur praua vitare cõsortia & familiaritates iniquoꝝ, scandalizationesq;, & qualiter præconia ista Israeliticæ plebis queant excellenter applicari populo Christiano, in præcedentium librorum expositionibus est expressum.

¶Explanatio literalis cap. VIII. Oĩe mandatũ quod ego præcipio. Art. IX.

HOrtatur Moses populũ sibi cõmissum ad diuinorum obseruantiam mandatorum ex consideratione multiplicium beneficiorum populo ꝓfitorum. [Omne mandatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod ego præcipio tibi hodie].i. in tẽpore iſto,[caue].i. caute aduerte, vel caue, hoc eſt, cuſtodi, & pꝛeſerua te à tranſgreſſione,[diligẽter, vt facias]illud implẽdo,[vt poſſitis viuere. Et recordaberis].i. reminiſci debes,[cuncti itineris, per quod adduxit te dñs per deſertum 40. annis, vt affligeret te] ſalubri afflictione, per cibi & potus ſimplicitatẽ ac parcitatẽ, & per labores viarũ. [atq; tentaret].i. per aduerſa illa ſaluberrima examinaret ac probaret, an vere fidelis & obediens eſſes Deo. Vnde in Sapiẽtiæ volumine ſcriptũ eſt: Deus tẽtauit illos, & inuenit illos dignos ſe, tanq̃ aurũ in fornace ꝓbauit illos. [& nota fierẽt quæ in tuo animo verſabant].i. ideo te afflixit & tentauit, vt interiora aĩæ tuæ innoteſcerẽt, nõ Deo, ſed tibi ac alijs in exemplũ vel in cautelã. [vtrũ cuſtodires mãdata eius, an non.] In aduerſis eñ oſtenditur, an homo ſit vere virtuoſus, conſtãs, timoratus, patiẽs, & Deo ſubiectus, quia in proſperis facile eſt Deo regratiari, propter quod de iniquo, dicitur Deo: Confitebitur tibi cum benefeceris ei. Hinc legit in Eccleſiaſtico: Vaſa figuli probat fornax, & hoies iuſtos tentatio tribulationis. ideo de inconſtantibus ait Saluator: Ad tẽpus credũt, & in tẽpore tentationis recedũt. Hinc quoq; angelus dixit Tobiæ: Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit vt tentatio probaret te. ¶ Deniq; eſt quædã tentatio quæ procedit ex ignorantia, & quædam quæ ad deceptionem tentati ordinatur, & nulla harum tentationũ dñs tentat, cum dicit Apoſtolus Iacobus: Deus neminem tentat. Tentat vero Deus homines ex charitate & pia diſpenſatione, vt homo per tentationes ſeipſum agnoſcat, humilier, mereatur, coronetur, & alijs in exemplum proponatur, atq; ad Deũ confugere aſſueſcat. Ideo quoq;, vt per tentationes fiat in ſpiritali exercitio & conflictu expertus, ꝓbatus, & item idoneus conſulere alijs. Propterea Eccleſiaſticus aſſerit: Qui nõ eſt tẽtatus, qd ſcit? vir in multis expertus, cogitabit multa. [Afflixit te penuria:] quod valet ad delendũ peccata præterita, & ad proficiendũ in gratia. Nec huic cõtrariũ eſt, quod dictũ eſt ſuprà, portauit te dñs Deus tuus, & nihil tibi defuit. [& dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu & patres tui:] hoc eſt, ante ingreſſum eremi huius nunq̃ viſus eſt talis cibus, nec alicui hominũ datus. [vt oſtenderet tibi q; non in ſolo pane viuit homo].i. q; vita humana non ſolũ ſuſtentatur cibarijs per hoies coctis aut procuratis, [ſed in omni verbo quod egreditur ex ore Dei.] hoc eſt, quacunq; refectione quã Deus iuſſerit hominibus prouenire aut dari, cũ ipſe ſolo verbo poteſt creare ac formare materiam refectionis. Vel in verbis his inſinuatur, q; ſicut homo ex viſibili & inuiſibili, hoc eſt, ex corpore & anima cõſtat, ſic duplici refectione eget, videlicet corporali & ſpirituali: & ſpiritalis cibus eſt verbũ Dei, ſacra ſcriptura, ſalubris doctrina, & quicqd Deus verbo ſuo infuderit animæ, ad eius profectum & confortationẽ in dño: immo iuxta hunc ſenſum obiecit ſaluator authoritatẽ hanc tẽtatori. [Veſtimentũ tuũ quo operiebaris, nequaq̃ vetuſtate defecit] Hoc fuit grãde miraculũ, q; infra 40. annos veſtimẽta illoꝝ nõ fuerunt conſumpta, & hoc miſericors dñs fecit, quia in ſolitudine non poterãt veſtimẽta noua conuenienter acquirere. Dicũt ẽq; quidã catholici & Hebræi, q; veſtimẽta paruulorꝝ creuerunt, iuxta incrementa ipſorũ. [& pes tuus nõ eſt ſubtritus] hoc eſt, pedes veſtri non ſunt ſubtus ex terrę duræ calcatione triti aut læſi. Alia translatio habet, nec calceamẽta pedũ veſtrorꝝ vetuſtate conſumpta ſunt. ſicq; pedes ſotularibus manſerũt muniti. Vnde nõ videtur verũ quod quidam dicit, beneficium iſtud non fuiſſe conceſſum, niſi bonis: immo ſicut malorꝝ veſtimẽta, ita & eorum calceamenta mãſerunt illæſa. [En quadrageſimus annus] eſt ab exitu de Argypto, vel à tempore reditus exploratorum in Cades, vt dictum eſt plenius in expoſitione primi capituli. [vt recogites in corde tuo, quia ſicut erudit homo filium ſuum, ſic dñs Deus erudiuit te] per proſpera & aduerſa, & per aliorum flagella, & per legis dationem, & per tuos doctores. [vt cuſtodias mandata dñi Dei tui. Dominus enim Deus tuus, introducet te in terrã bonam, terram riuorum, aquarum, & fontium:] quia in terra promiſſionis ſcaturiũt fontes, ex quibus ꝓfluunt riui. [in cuius campis & montibus erumpunt fluuiorum abyſſi.] Scriptum eſt in Geneſi: Rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnę. Itaq; in viſceribus terræ ſunt diuerſi ventriculi ſeu receptacula, in quibus continetur aqua abundans, habens ortum primum ex Oceano ꝓ venas terræ ſe diffundente: & aquæ ita incluſæ, hic appellantur abyſſi, ex quibus fluminа manant. [terrã frumẽti, hordei ac vinearum, in qua ficus & malogranata & oliueta naſcuntur, terram olei ac mellis.] Per hæc vbertas terræ promiſſionis ſignificatur, in qua apes mellificant, & oliueta ex quibus oleum generatur, abundant. [vbi abſq; vlla penuria comedes panem tuum, & rerum omnium] victui neceſſariarum [abundantia perfrueris].i. vteris. Nam ſolo Deo fruendum eſt. Frui aũt frequenter pro vti accipitur, vt dum ait Apoſtolus: Ita frater ego te fruar in domino. [Cuius lapides ferrũ ſunt] id eſt, ferro in ſoliditate aut valore æquiparãtur, vel hoc ideo dicitur, qa in terris ſaxoſis ſunt ibi mineræ ferri. [& de montibus eius æris metalla fodiuntur.] Super illud Iob, Ferrum de terra tollitur, & lapis calore ſolutus, in æs vertitur, dicit Albertus: Ferrum iuxta argentum proportionabiliter ſumit, & æs iuxta aurum. Ferrum eñ naſcitur de argento fæculẽto & viuo, ſcabroſo q; ſulfure, à quibus ſi fæculentia

Sapiẽ. 3.
Pſal. 48.
Eccl 27.
Lucæ 8.
Tobi. 12.
Jacobi 1.
Eccl 34.
Deut. 1.
Matt. 4.
Phile. 1.
Iob 28.
Gene. 7.

ſi fæculentia & ſcabroſitas auferant, & maneat vis mineralis, frigiditate congelans humidũ, valde depuratum efficit argentum, & lapis calore ſolutus, in æs vertit. Lapis, vt ait Hermes, dicit omne qd non euaporat in igne, eo q; ſola coagulatione (quæ generatio lapidis eſt) generat. Eſtq; regulariter verꝝ, vt in lib. Meteororꝝ habet, q; omne qd coagulat ex humido trigido, ſoluit calido ſicco, ſicut augꝝ, argentũ, ferrũ, æs, metallaq; alia q̃ in ꝓfundo terræ gignuntur. In prima eñ gñatione in lapide mixtũ eſt æs, qd igne ſoluente liqueſcit ac depurat. [Caue ne poſtq̃ ſatiatus fueris, habueriſq; cunctaꝝ rerꝝ copiã, eleuet cor tuũ].i. vide ne opulẽtia rerꝝ tibi dãdaꝝ, & copioſa refectio fiat tibi cauſa elatiõis. [& nõ reminiſcaris].i. ita vt obliui ſcaris [dñi Dei tui, q ductor tuus fuit in ſolitudine magna atq; terribili, in qua erat ſerpẽs flatu adurẽs].i. igniti ſerpentes, qꝝ flatus incendit ꝗs tetigit. [Et ſcorpio ac dipſas] Per ſcorpionẽ & dipſadem intelligit multitudo & copia talium beſtiaꝝ, q̃ hoibus ſunt nociuæ, & tamẽ ab illaꝝ læſionibus Deus populũ ſuum miraculoſe ꝓtexit. Scorpio aũt beſtiola eſt vultu blãdiens, & cauda pungẽs. ¶ Porro ſecundum Gloſſam, dipſas eſt ſemis aſpis ſeu paruulus ſerpens, qui dicitur ſitula, quoniam perimit hominem ſiti quemcunq; momorderit: eſtq; tam paruus, vt dum calcatur, vix poſſit videri, cuius venenum occidit antequam ſentiat, nec triſtitiã ſentit moriturus, & dicitur ſitula per contrarium. Vas nãq; qd dicit ſitula, aufert ſitim: & beſtiola illa mortiferam ſitim infligit. [Et poſtq̃ afflixit ac probauit te, ad extremum miſertus eſt tui, ne diceres in corde tuo: Fortitudo mea & robur manus meæ hæc oĩa mihi ꝓſtiterunt.] hoc eſt, triumphum tuum & bona adepta nequaq̃ aſſcribas viribus tuis, ſed auxilio Dei. ¶ Moraliter recordari debemus aſſidue, q̃liter Deus vſq; in horam hãc deduxit nos per deſertum. i. per hoc ſeculum nequam, donis gratiæ deſtitutum, vt affligeret nos, quia in ſeculo iſto quaſi in valle lachrymaꝝ, atq; exilio poſiti ſumus: & homo natus de muliere, breui viuens tempore, repleꝛ multis miſerijs. Specialiter vero ꝓ deſertum deſignatur cœnobiũ ſiue religio, quæ ea quæ mundi ſunt, deſerit, & ab amatoribus mundi deſeritur, in qua veri religioſi ſunt poſiti, vt affligantur ꝓ opera pœnitẽtiæ & exercitia diſciplinæ, per exercitationes q̃q; monaſticas, ita vt dicere queant Deo: Quoniã propter te mortificamur tota die. & tentaret. Militia nanq; eſt vita hominis ſup terram, immo tentatio, vt alia habet translatio. Affligit nos q̃q; penuria, dum ſponte caſtigamus corpora noſtra per abſtinentias atq; ieiunia. Dat etiam nobis manna cæleſte, videlicet Euchariſtiæ ſacramentum. Veſtimẽta etiã noſtra non deficiũt vetuſtate, dum ex temporis diuturnitate nõ repeſcimus à ſpirituali feruore, nec virtutes & actus eorꝝ, quibus animæ veſtiuntur, amittimus: nec pes noſter atteritur, dum ſpiritualium ꝓfectuum ꝓgreſſus nõ decreſcit, ſed conualeſcit in nobis. Itaq; recordemur & ꝓpendamus, q̃liter dominus hucuſq; pie nos cõſeruauit, & tolerauit in vitijs noſtris, atq; à diuerſis liberauit periculis, cũ tamen iam multi perierint, qui peccauerũt multo minus q̃ nos. ¶ Inſuper introduxit nos in terram riuorꝝ, aquarum, & fontium, hoc eſt, in militantem Eccleſiam, in ſanctam religionẽ, in tranquillitatẽ internam, vbi ſunt riuuli ſalubrium doctrinarum, fontes ſapientiæ, vtpote libri ſcripturæ, & doctores catholici, gratiarumq; aquæ. In cãpis autem Eccleſiæ, hoc eſt, ſimplicibus ſynceriſq; cordibus, & in montibus. i. contemplatiuis erumpunt fluuiorꝝ abyſſi, hoc eſt, abundantiæ illuminatiõum cęleſtium, quia cũ ſimplicibus ſermocinatio Dei. Eſt item Eccleſia terra frumenti, hordei, ac vinearum: quia Euangelicæ legis doctrina & veteris teſtamenti ſcriptura, ac ſpũalis iucunditas in ipſa abundant, in q̃ ſunt ficus, malogranata ac oliueta, hoc eſt, refectiones virtutum, & delectationes opationũ bonaꝝ, oleum & mel, i. pietas & dulcor pacis internæ. Cuius lapides ferrum ſunt, hoc eſt, fideles pſonæ, ex quibus conſtructa eſt Eccleſia, in ſoliditate fundati ſunt, & ꝓ patientiam oĩa æquanimiter ſuſtinent. Vnde ad Ezechielẽ dominus ait: Vt adamantẽ & ſilicẽ poſui te, & in montibus eius æris metalla fodiuntur. Qui eñ ſanctorum patrum ſapientiam & perfectionem conſiderat, exempla conſtantiæ, efficaciam q; ſermonis elicit inde. Moner demum nos iſtud capitulum, ne ex beneficijs Dei corporalibus aut ſpiritualib⁹ extollamur, nec ita repleamur cibis aut potibus, vt à rigore interioris cuſtodiæ relaxemur, nec obliuiſcamur Dei & metuendi eius iudicij. ¶ Amplius, Deus per tentationes & aduerſitates, ſubtractiones q; conſolationis internæ, ſuos affligit electos, & ad extremum miſeretur eiſdem, releuando eos à talibus. Sic q; per experientiam diſcant, q̃ fragiles, defectuoſi, & infirmiſſimi ſint ex ſeipſis, & idcirco non dicant in corde ſuo: Fortitudo mea & robur manus meæ præſtiterunt mihi bona quæ habeo. ſed recolant auxilia Dei eis exhibita, & fateantur nihil virium in ſe eſſe, niſi ex Deo, qui ait per Oſeam: Perditio tua ex te, in me tantummodo auxilium tuum. ¶ Poſtremo, in ſeculo iſto ſunt vrentes ſerpentes, hoc eſt, dæmones & libidinoſi homines, qui flatu ſuo adurunt, quia in ſeipſis ſunt pleni ardore impietatis atq; libidinis, & allocutionibus ſuis ſuggeſtionibus q; laſciuis alios vitioſe inflammant. Sunt etiam in ſeculo iſto ſcorpiones, hoc eſt, ſimulatores & callidi adulatores, & duplices corde, qui facie blandiuntur, & verbis prętendunt fauorẽ, ſed cauda pungũt, qa nocent occulte & fallũt, iuxta illud Hiere. Sagitta vulnerans,

Job 13.
Pſal. 43.
Iob. 7.
Pro. 3.
Ezec. 3.
Oſeæ 13.
Hier. 9.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nerãs,lingua eorum.In ore suo pacem cum amico suo loquitur,& occulte ponit ei insidias. Dipsades vero sunt spiritus auaritiæ,& dæmon ambitionis,ac vanæ glorię instigator,qui oc cultissime mentes inficiunt siti, hoc est, desiderio pessimo terrenorum, appetitu honoris,& motu gloriationis inanis,ita vt vix deprehendât, q̃ dire ac penetratiue lædantur,nec sentiant suum interitumidcirco maxime indigemus auxilio spiritussancti pseruari,curari, defendi à vulneribus ac vitijs istis,iugiterq; orare debemus,vt sic eripiamur ab eis.

¶Elucidatio literalis capituli IX. Audi Israel: Tu transgredieris hodie Iordanem vt possideas. Art. X.

ADHVC legislator volens populum sibi cõmissum, Deo efficere gratum, deuotum, & iugiter obedientẽ efficere,ac cõtra futura tentamẽta ac peccata armare,recolit beneficia Dei exhibenda atq; exhibita,& maleficia seu vitia plebis. [Audi Israel,tu trãsgredieris hodie]hoc est,in breui,seu tẽpore isto[Iordanẽ,vt possideas].i.voluntati tuæ tradi tas habeas,ad occidendũ[nationes maximas,]s. septẽ gẽtes præfatas, [populum magnũ atq; sublimẽ,filios Enachim]puta gigãtes[q̃s ipse vidisti]Aliqui em̃ ex filijs Israel, s. Iosue & Caleph, eos viderunt, & ab illis duobus alij Israelitæ audierunt famam illorꝫ. [Scies ergo hodie, q̃ dñs Deus tuus ipse trãsibit ante te] per angelum suũ,& p potestatis suæ effectum atq; subdidiũ.[Ne dicas in corde tuo,cũ deleuerit eos dñs Dẽ tuus in cõspectu tuo:Propter iustiti am meam introduxit me dñs,vt terram hanc possiderem,cum ppter *iniquitates suas istæ deletæ sint nationes]hoc est,in pximo occidendę.[& vt cõpleret dominus verbum suum].i. ea quæ patriarchis pmisit de danda hac terra posteritati ipsorꝫ.Istæ sunt duæ causę,ob quas nationes illæ vitiosissimę fuerunt deletæ,videlicet ppter eorum facinora,& propter diuinę promissionis impletionem.Cur aũt promisit Deus filijs Israel dare terram illam egregiam, nisi qa de populo Israel incarnari, atq; in terra illa humanæ redẽptionis mysteria exercere elegit ac statuit?[Scito ergo q̃ non propter iustitias tuas dominus dederit]hoc est,dare decreuerit,[terram hanc optimam,cum durissimæ ceruicis sis populus].i. ad inobedientiã & Esai. 45. supbiã pronus,& difficulter ad virtutes flexibilis.Propter q̃d ait dominus per Esaiam: Scio quia durus es tu,& neruus ferreus ceruix tua,& frons tua ænea. Itaq; p ceruicem intelligitur mens,ad quã pertinet Deo humiliter inclinari ac subdi,& q̃ instar ceruicis nũc inclinat,nũc erigit se.[Memẽto,& ne obliuiscaris,q̃modo ad iracundiã ꝓuocaueris dominum in solitudine.]Frequenter em̃ peccauerunt in eremo,etiam antequam venerunt ad Sinai.Dicitur aũt inuariabilis & suptranquillissimus Deus ad iracundiam prouocari,non p passionis commotionem,sed quantum ad affectus similitudinẽ, dum ppter vitia hoim exercet rigorem iustitiæ intantum, q̃ furor ei attribuatur. Veruntamen ista & subsequentia dicuntur ad populũ istum,nõ q̃ isti personaliter hæc egerunt, sed patres eorum, qui ob suos excessus ita fuerũt prostrati.Est autem consuetudo, loqui de populo aliquo, quasi de vno aggregatiue, cui secundum diuersas partes suas diuersa conueniũt. [& ex eo die q̃ egressus es de Aegypto, vsq; ad locum istum,semp aduersus dominum cõtendisti.]Non est hoc intelligendum, q̃ indeli Exo. 19. nenter omni die & hora tot annorum, cõtra Deum cõtẽtiose loquuti sint, immo interdum bene se habuerunt.Siquidem in Exodo respondisse leguntur: Cuncta quæ loquutus est do Exo.35. minus,faciemus.Et libro eodem habet, q̃ obtulerunt munera domino mente deuota.Itaq; q̃ dicuntur cõtendisse contra dominum semp,intelligendum est,q̃ omni tempore orta occasione alicuius notabilis aduersitatis, cõtra Deum & Mosen irreuerenter loquuti sunt. Nã & anteq̃ transierunt p fundum maris rubri,visis Aegyptijs, cõtumaciter & irrisorie dixerũt ad Mosen: Forsitan nõ erant sepulchra in Aegypto.ideo tulisti nos, vt moreremur in soli- Exo. 14. tudine,prout in Exodo scriptum est. [Nam & in Oreb prouocasti eum].i.circa pedẽ mõtis Sinai vitulum aureũ adorando.[& iratus,delere te voluit]dicẽs:Dimitte me, vt irascatur furor meus,& deleam eos. [quãdo ascẽdi in montẽ]immo ante formationẽ vituli illius ascẽderat Moses illuc,eoq; existente in vertice mõtis,populus idololatrauit,vt in Exodo describit. ¶Porro recitatio ista hic iterata de Mosis ieiunio, & tabularꝫ inscriptiõe, ac cõsimilib⁹, Exo. 32. diffusius in Exodo est cõscripta atq; exposita. [dedit q; mihi duas tabulas. Cum q; vidissem vos peccasse dño Deo vestro,de mõte descendi,& proieci tabulas de manib⁹ meis,cõfregiq; eas.Et procidi ante dñm quadraginta diebus & noctibus. In incendio q̃q; & in tentatiõe & in sepulchris cõcupiscentiæ prouocastis dominum]Hic tanguntur tria loca, in quibus peccauerunt. Primus fuit qñ egressi de Sinai, murmurauerunt ppter laborem itineris. Propter Nũe. 11. q̃d ignis dñi deuorauit extremam partem castrorꝫ,vt in Numeris recitat.Secũdus locus fuit Num.20 ad aquas cõtradictiõis,vbi tentauerunt Deum,dicentes:Est ne dñs in nobis an non? Tertius fuit in sepulchris concupiscentiæ, vbi ppter vitiosum affectum edendi carnes, plagati & se- Num. 1. pulti sunt multi,sicut in libro Numerorꝫ exprimitur.Attamen locus ille parum aut nihil differt à primo loco præfato. [Et quando misit vos de Cadesbarne,] id est,tunc quoq; grauiter dominum offendistis,qñ existentibus vobis in Cades, misit,i.ire vos iussit ad ingredien-

dum terram promissionis. [dicens] p me & Caleph ac Iosue: [ascendite & possidete terrã, quã dedi vobis] tunc q; territi ex verbis decem exploratorꝫ,dixistis:Vtinã pereamus.Et rursus:Constituamus nobis ducẽ,& reuertamur in Aegyptum, vt in Num. scribitur. [& con- Exo. 16. tempsistis imperiũ dñi Dei vestri,nec credidistis ei,sed semp fuistis rebelles].i.ad inobedien Num. 13 tiam proni,quãdo aliqd vestræ voluntati contrariũ vobis ꝓcepi. [Et iacui corã dño quadraginta dieb⁹ ac]q̃dragita[noctib⁹.] Hic nõ seruat historiæ ordo. Ista em̃ pstratio nõ fuit post peccata ppli,q̃ cõtigerũt in locis nũc dictis,nec post recessum à mõte. Nec facta est p impetranda remissione peccatorꝫ istorꝫ, quæ post recessum à Sinai cõtigerunt, sed fuit in monte illo ante recessum filiorꝫ Israel ab eodẽtidcirco Moses nunc redit ad describendũ plenius,q̃d ante explicationẽ peccatorꝫ istorꝫ post recessum à mõte factorꝫ,cœpit describere, vt patet in textu huius capituli, quem ppter facilitatem suæ intelligentię transiliui. Nempe iam dixit: Proieci tabulas de manibus meis,& procidi ante dominũ quadraginta dieb⁹ & quadraginta noctibus,sed formam orationis tunc fusæ nõ repetiuit.idcirco hic eam repetit,dicens:Iacui corã domino.[& orans, dixit:Domine Deus, ne disperdas populum tuũ,& hæreditatem tuã quam redemisti in magnitudine tua, q̃s eduxisti de Aegypto in manu forti. Recordare seruorꝫ tuorꝫ,Abraham, Isaac,& Iacob. Ne adspicias duritiã populi huius,& impietatem atq; peccatũ &c.] sicut habet in textu q planus est. ¶Deniq; q̃ ista fit illa oratio, quã obtulit Deo p remissione idololatriæ, quã filij Israel cõmiserunt circa vitulum aureum, certũ est intuenti diligenter oia verba orationis istius cũ circunstãtijs suis, & etiã verba oratiõis quã p Exo. 22. eadẽ remissione legit Deo fudisse. Cum em̃ in mõte audisset à domino idololatriam plebis iam factam,mox istam fudit orationẽ ante descẽsum suũ de mõte. Veruntamẽ aduertendũ, quia(vt refert Lyra)Hebrei dicunt Mosen in monte Sinai fecisse tres quadragesimas.i.ter te Exo.31. iunasse quadraginta diebus,ita q̃ nihil refectionis sumpsit in eis.Prima fuit,quãdo ascendit 32.34. in montẽ vt acciperet primas tabulas, quas cõfregit. Secũda,quãdo post fabricationẽ vituli Nũe. 14. assẽdit in montẽ ad ipetrandũ remissionẽ illi⁹ peccati. Tertia,quãdo dñs placat⁹ oratiõibus Num. 32 Mosis,dixit ei:Precide duas tabulas lapideas instar priorꝫ,quẽadmodũ in Exodo narrat.vbi Ex. 30.31 & dicit:Fuit ibi cũ domino q̃draginta dies & q̃draginta noctes:panẽ nõ comedit,& aquã nõ bibit.Sed dictũ hoc Hebræorꝫ nõ videtur verꝫ, qm̃(sicut ꝓbatum est)ista prostratio & oratio Mosis,quæ in isto capitulo ponit vltima, quam Hebræi dicunt fuisse tertiã quadragesimã eius,fuit pro impetratiõe remissiõis idololatrię ppli & illa fuit q̃dragesima Mosis secũda,sicut dictum est. Sicq; videt fuisse eadẽ quadragena dierum, in qua Moses deprecatus est dominum pro remissione illius facinoris,& pro exaratione seu inscriptione secundarꝫ tabularum:& istud tenent cõmuniter doctores catholici,quanquã Andreas sup Leuiticũ,sequatur prætactam Hebrꝫ opinionẽ. ¶Deniq; in Exodo non fit mentio nisi de duabus Mo- Exo. 32. sis quadragenis,& q̃uis in Exodo legat Moses ascendisse in montẽ pro impetranda prædicti sceleris venia,nõ tamen legit ibi,q̃ tunc mansit in monte quadraginta dieb⁹,sicut in Exo Exo. 24. do fertur ibi tam diu mansisse, quando primas erat tabulas acceptarus. Et similiter in eodẽ quando tabulas secundas accepit. Quanuis aũt Lyra nõ multum approbet vnam hanꝫ opi- Exo.34. nionũ præ alia,nihilominus dicit,q̃ motiuũ catholicorꝫ assumit falsum,quãdo dicũt q̃ à primo asscẽsu Mosis ad accipiẽdũ tabulas primas, à q̃ incipit prima q̃dragena, vsq; ad diẽ expiatiõis,in q̃ descẽdit Moses secũdas tabulas portãs,nõ inueniunt tres q̃dragenæ. Et hoc reprobat Lyra. Quocirca sciendũ,q̃ reprobatio sua ꝓcedit secũdũ opinionẽ suã, qua tenet q̃ p primũ mẽsem,cuius 15.die filij Israel exierunt Aegyptũ,intelligendus sit Martius. Doctores aũt catholici, eo magis authentici, p mẽsem illũ intelligunt Aprilẽ:ideo illa reprobatio Exo. 12. nõ est fortis.Sup Exodũ q̃q; declarauimus,q̃ magister in historijs de hac re doctius ac resolutius scribit q̃ Lyra,atq; ex verbis magistri & dictis R.Pauli ibi inductis euidẽs est,q̃ Hebræi raro incipiũt primum mensem suũ,quẽ noũant Nisan,computare à primo die Martij nostri,qm̃ ipsi cõputant menses secundũ lunationes:& tamẽ Lyra,reprobãdo ꝓfatũ catholicorꝫ motiuũ,fic cõputat primũ mẽsem Hebrꝫ q̃si integer fuerit ante inceptionẽ nr̃i Aprilis:q̃d cũ raro cõtingat, probabilius reputat nec sic fuisse quãdo egressi sunt filij Israel de Aegypto.

¶Explanatio literalis capituli X. In illo tempore dixit dominus ad me:Dola tibi duas tabulas lapideas. Arti. XI.

CHaritas,misericordia,& beneficia Dei ad populũ Israel, adhuc declarant in isto capitulo,[In tẽpore illo] cum videlicet impetrassem à domino remissionẽ adorationis aurei vituli,[dixit dom⁹ ad me:Dola tibi duas tabulas lapideas sicut priores fuerũt,& ascẽde ad me in mõtẽ.] Quas ꝓcedo fregisti.Istud in Exodo expositũ est.Porro,primæ duæ tabulę fuerũt angelico obsequio ꝓparatæ,secũdas vero Moses ꝓparauit,vel suis,vel artificũ manibus,[faciesq; arcam ligneam] put in Exodo habetur, quam Mose iubente fecit Beseleel,[& Exod. 25 scribã in tabulis verba quæ fuerunt in his, quas ante confregisti,] vtpote decem præcepta. ¶Circa hoc oritur quæstio, quia secundum Augustinũ & Glossam, Moses dictante domi- Augusti. no,scri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

no,scripſit proprijs manibus decem præcepta in tabulis iſtis ſecundis,quæ in primis tabulis
Num.34 ſcripta fuerunt à Deo p angelum.Vnde in Numeris habet: Dixit dñs ad Moſen: Scribe tibi
verba hæc,& ſubdit ibi:Et ſcripſit Moſes in tabulis verba fœderis decē. Quomodo dñs ait
nunc, Scribā in tabulis? Ad hoc Auguſtinus reſpondit, q dñs ſcripſit ea authoritatiue,quia
Auguſt. ea ꝓcepit ſcribi,Moſes vero executiue.¶Porro,cur primæ duę tabulę,quas dñs nouerat cō-
fringendas, fuerunt diuinitus ꝓparatæ atq; inſcriptæ:ſecundæ aūt quæ erant manſuræ,erant
ab hoīe præparatæ & ſcriptæ,ſup Exodum dictum eſt. [Ponesq; eas] vtpote tabulas decalo-
Exo.12. gum cōtinentes[in arca,]in qua etiam fuit manna,& virga Aaron,quæ floruit, vt ad Hebræ
Heb.9. os aſſerit,& dictum eſt ſup Exodum.[Filij aūt Iſrael mouerunt caſtra ex Beroth filioꝝ Iaa
Ex.24.34 can,]Iſtud nō fuit factum immediate poſt prædicta de arca & tabulis, immo nec immedia-
te poſt receſſum à Sinai,ſed poſtea diu.Nā ſubdit:[In Moſera,vbi Aaron mortuus eſt ac ſe-
pultus.Inde venerūt in Gadgad.]¶Præterea difficilis q̄ſtio naſcit: Quomodo nūc dicatur
Aaron mortuꝰ ac ſepultus in Moſera,cum in Numeris legatur mortuus ac ſepultus in mon
te Hor.ſed ad hoc diligenter reſponſum eſt in expoſitione prælegati Numer.cap. [Eo tē-
Num.10 pore ſeparauit tribum Leui,vt portaret arcam fœderis domini,& ſtaret coram eo in mini-
ſterio, ac benediceret in nomine illius vſq; in p̄ſentem diem.] Quidam expoſitores referunt
iſtud ad tempus poſt mortē Aaron, & poſt egreſſum de manſionibus iam prætactis,ita q fa-
ctū ſit quadrageſimo anno poſt exitū de Aegypto. Propter q̄d quærunt, q̄modo ſeparatio
iſta Leitaꝝ dicatur tunc facta, cum iam ante fuerit facta ante receſſum à Sinai. Vnde Ly-
ra hic ſcribit,q expoſitores noſtri dubitationes has parum aut nihil tangūt. ideo recitat ac
ſequit reſponſionē Rabbi Salomonis,dicētis q dum filij Iſrael in primo congreſſu victi fu-
Nūe.21. iſſent à rege Arad, vt in Numeris deſcribitur, territi cœperunt in Aegyptum reuerti. Pro-
pter q̄d Leuitæ inſecuti ſunt eos,& quibuſdam illoꝝ occiſis,cæteros reduxerunt.Sicq; me-
ruerunt ſecūdo ſeparari ab alijs,& dño applicari.Sed iſtud videf eſſe cōfictio quędam,nec in
ſcripturis authoritatem ſortit,nec apparentiā habet, immo ſcripturæ ſacræ non conſonat.
Cur eñ fuiſſent Leuitæ ſecundo ſeparati ab alijs,& deputati cultui Dei, cum hactenus man-
ſiſſent ſic ſeparati, conſecratiq; domino à tēpore primæ ſeparationis ac conſeruatiōis eoꝝ
Num.21 factæ in Sinai, nec aliquid noui in hac eoꝝ ſeparatione factum legatur? Deniq; alio Nume-
roꝝ loco ſic legit:Cum audiſſet rex Arad veniſſe Iſrael,pugnauit cōtra eū,& victor exiſtens,
duxit ex eo prædam. At Iſrael voto ſe domino obligans,ait: Si tradideris populum iſtum in
manu mea,delebo vrbes eius. Exaudiuit dominus preces Iſrael. Ecce ibi nil dicitur de redi-
tiōe eorum in Aegyptum, ſed euidenter innuitur, q ſemel victi, ſtatim cōfugerunt ad do-
minum,& petierunt eius auxilium. Refert etiam Lyra ſup prælegata verba Numeroꝝ,q
p̄da quam duxit rex Arad ex populo Iſrael,nō fuit niſi vna ancilla:q̄d q̄uis ſit incertū aut fal-
ſum,tñ inde fit conſequens,q pro tam modica re,filij Iſrael non cœperunt ex timore regre-
di ad Aegyptum.Melius ergo dicēdum,q locus iſte intelligēdus ſit de prima Leuitaꝝ ſepa-
ratione facta in Sinai,& q Moſes in recitatione hoꝝ non ſeruat hiſtoriæ ordinem,ſicut nec
in prætactæ motiōis caſtrorum deſcriptione, nec præcedēti capīo in quibuſdam, vt patuit.
Vnde quod ait,Eo tēpore ſeparaui tribuū Leui:referendum eſt ad id,q̄d ante p̄miſit de arca
& tabulis,qd etiā conſtat ex eo q ſubdit,[Ego aūt ſteti in mōte ſicut prius,quadraginta die
bus ac noctibus,exaudiuitq; me dñs etiam hac vice:]q̄d certum eſt cōtigiſſe ante receſſum à
Exo. 32. Sinai,quando ieiunauit ſecundo pro remiſſione idololatriæ populi,& pro recuperatiōe de-
Exo.34. calogi,vt videre eſt in Exodo[Et nunc Iſrael quid dñs Deus petit à te,niſi vt timeas dñm De
um tuū]filiali timore,[& ambules in vijs]hoc eſt,p̄ceptis [eius] quæ ducunt ad verā ſalutem.
[& diligas eū,ac ſeruias dño Deo tuo in toto corde tuo,cuſtodiasq; mādata dñi ac cæremo
nias eius.]Quaſi dicat,,p tantis beneficijs ſuis dñs nō quærit cōmodū ſuum,ſed tuā ſalutē quę
in eius cultu cōſiſtit.[En dñi Dei tui cælū eſt,& cælū cæli].i.vniuerſi orbes cæleſtes. & poteſt
p cælū,intelligi firmamentum:p cælū cæli, thronus maieſtatis æternæ, & manſio ciuium ſu-
pernoꝝ, videlicet cælum empyreum, cuius cognitio ſola fide habetur, & p excellentiā cælū
Damaſ. vocaſ,q̄d iuxta Damaſcenū eſt cōtinētia viſibilium & inuiſibiliū creaturaꝝ,qm̄ claudit,am-
bit,& cōtinet vniuerſa. Appellaſ quoq; empyreum.i. igneū, non ab ardore,ſed à ſplendore.
Hæc oīa Dei ſunt iure creationis & gubernationis,ac ſummi dñi.[terra & omnia quæ in eis
ſunt,& tamē patribus tuis cōglutinatus].i. amoroſe ac tenaciter vnitus[eſt dñs] videlicet pa
triarchis,[& amauit eos]p p̄deſtinationē ęternā,[elegitq; ſemē eoꝝ poſt eos].i.vos de cūctis
gentibus,ſicut hodie cōprobatur.]Electio Dei æterna eſt,ſed ratiōe ſui effectus, quādoq; ex
tempore facta aſſeritur. Ex his cōmendatur ineffabilis dignatio ac miſeratio Dei ad hoīes il
Pſal.15. los,ac munificentia eius, qui cum noſtroꝝ nequaquam bonoꝝ indigeat, tā gratuite, amo-
Diony. roſe ac liberaliter p̄ueniat,viſitat,& applicat hoīes ſibi. Propter quod diuinus Dionyſius di
xit,q amor Dei nō reliquit eum ſine germine eſſe. Nam & bonum ex ſua natura diffuſiuum
eſt ſui. [Circuncidite igitur p̄putium cordis veſtri,] hoc eſt, quicquid culpabiliter ſuperflu-
um eſt

um eſt in mentibus veſtris,videlicet intellectum & voluntatem abijcite, hoc eſt,omnes co-
gitationes illicitas,& affectiones iniquas,immo & negligentias & errores.[& ceruicem ve-
ſtram ne indureris amplius] hoc eſt, oēm elationis tumorem & rebellionem, atq; incorrigi-
bilitatem vitæ.[quia dñs Deus veſter,ipſe eſt Deus deoꝝ.]id eſt,ſanctoꝝ & eorum qui alijs
præſunt,qui aliquid diuinarum p̄prietatum ac pfectionum participant. [& dominus domi
nantium,Deus magnus,potens & terribilis,]quem polus,tellus, pontusq; cōtremūt,& ipſa
numina perhorreſcunt.ideo ſeruiendū ac obediendū eſt ei cum omni puritate,reuerentia,ac
tremore,qui perſonam non accipit,quia vnicuiq; reddit iuxta merita ſua,ſicut & princeps Actо.10.
Apoſtoloꝝ teſtatur.In veritate cōperi,qm̄ non eſt perſonaꝝ acceptor Deus, ſed in oī gente
qui timet Deū,& operaf iuſtitiā,acceptus eſt illi. [nec munera,] qa oīa ſunt ipſius, qui in ſe-
ipſo diues eſt,& plenus diuitijs proprijs & immēſis, quia in ipſo eſt oīm bonoꝝ & pulchro-
rum ac deſiderabiliuū pfecta & infinita poſſeſſio.[Facit iudicium pupillo & viduæ,amat pe
regrinum,& dat ei victū & veſtitum.]Quanuis enim cunctis hominibus faciat iuſtum iudi-
cium,& iniuriatorum iniurias vlciſcatur, ſpecialiter tamen pronus eſt miſerabilibus ac de-
ſolatis pſonis ſuccurrere,& iudicare pro eis, atq; iniurias eis illatas acrius vindicat. [Et vos
ergo amate peregrinos]ipſis ſpecialiter pios & charitatiuos vos exhibendo,atq; in hoc pa-
trem miſericordiaꝝ ſequēdo.[quia & ipſi fuiſtis aduenæ in terra Aegypti.]ideo melius ſci
tis,qualiter diſpoſita ſint corda peregrinoꝝ,& q faciliter cōtriſtant deſolataq; fiant,ſi ab in-
digenis dure tractentur, & ꝓpria infirmitas ac paſſio debent hoīem prouocare ad condolen
dum,ſubueniendūq; indigentibꝰ ac infirmis. [Ipſe dñs eſt laus tua]hoc eſt, obiectum laudis
tuæ,qm̄ Deum iugiter debes laudare.Eſt etiam Deus cauſa laudis tuæ, quia ſi quid virtuoſi-
tatis ac laudabilitatis in te eſt,ab ipſo donatum eſt.[In animabus ſeptuaginta deſcenderunt Gene.46
patres tui]videlicet Iacob & filij eius,[in Aegyptum.] quod qualiter intelligēdum ſit, dictū Exod. 1.
eſt in Geneſi & Exodo.¶Poſtremo,moralia huius capituli documenta,exhortationeſq; fer
uidas ac deuotas vnuſquiſq; noſtrum debet ſibimet applicare,& intra ſe diceret Quid domi Deut. 6.
nus Deus petit à te,niſi vt timeas eū,& ambules in vijs eius? Vię eteñ dñi viæ pulchrę,& oēs
ſemitę eiꝰ pacificę.[& diligas eū,ac ſeruias ei in toto corde tuo,]id eſt,cū oī diligētia intelle Pro. 3.
ctualis cōſideratiōis atq; ſpōtaneæ affectionis.[& in tota aīa tua,] hoc eſt,cum cæteraꝝ virī-
um tuarum vſu,cuſtodia,reformatione,Conſideremus quoq;,qualiter patribus noſtris ſan
ctis Apoſtolis conglutinatus eſt dominꝰ,etiam excellentius quām prophetis ac patriarchis,
& ſemen eorum,videlicet populum Chriſtianum elegit. ideo circuncidere debemus præpu
tia cordis noſtri,immo omnes vires animę membraq; corporis,quatenus ſicut ait Saluator, Matt. 5.
membra ſcandalizantia abſcindamus,hoc eſt, omnem abuſum & omnem actum illicitum
tollamus à membris & ſenſibus,cæterisq; potentijs,& exhibeamus ea arma iuſtitiæ Deo.Mo
net demum nos paſſus iſte,vt Deum, cui proprium eſt miſereri ac parcere,in operibus mi-
ſericordiæ ſpiritualibus ac corporalibus imitemur, omni quo poſſumus modo, præſertim
circa infirmas,deſolatas,afflictas,miſerabilesq; perſonas.

¶Elucidatio literalis cap.XI.Ama itaq; dominum Deum tuum. Art. XII.

Sicut ait Saluator, Ex abundantia cordis os loquitur. ideo ſanctus Moſes diuini honoris Matt. 12
zelo accenſus,atq; fraternæ dilectionis crediti ſibi gregis affectu mirabiliter inflamma- Lucæ 6.
tus,non ceſſat populum ſuum hortari,ac varijs modis ad diuinæ obſeruantiam legis in-
ducere. Præterea,Dei beneficia recolendo,diuina promiſſa replicando, nunc proſpera polli
cendo,nunc aduerſa minando,iam Dei omnipotentiam,iuſtitiā,maieſtatem,pietatē,amabi
litatē ſeruide declarādo:idcirco eandē ſentētiā frequēter reſumit,nūc ſub eiſdē,nūc ſub alijs
verbis,vt tandē cordibus duris indelebiliter imprimaf. vnde ijſi cōcludens ex p̄inductis,effa
tur:[Ama itaq; dominum Deum tuum] puro & irreflexo amore, ad quem oīa alia ordinant
præcepta,propter quod dicit Gloſſa:Omnia mandata legis,in dilectione Dei conſummān-
tur.[& obſerua præcepta eius,& cæremonias,& iudicia]iuxta ſenſum frequenter præhabi-
tum, [atq; mandata.] quanuis præcepta & mandata communiter p eodem ſumantur, hic
tñ inſinuatur diſtinctio aliqua inter ea. Hieronymus quoq; inter ea diſtinguit, dicendo q Hieron.
præcepta dicuntur,quæ obligant abſolutet mandata vero non ita ſimpliciter, ſed quaſi me-
dio modo ſe habent, inter cōſilia & p̄cepta. Nihilominus in hoc loco poſſunt per præcepta
intelligi,iuſſa legis naturalis:per mandata,ipſe decalogus.Hæc ergo obſerua[omni tempo-
re]quo vixeris in hoc mundo, perſeuerando in bonis vſq; ad finem.¶Porro præcepta nega
tiua obligant ſemper, & ad ſemper: ideo indefinenter obſeruanda ſunt omni hora, quoni-
am prohibent vitia quæ inceſſabiliter ſunt vitanda:ſed affirmatiua præcepta obligant ſem-
per, ſed non ad ſemper. obligant enim pro loco & tempore opportuno, quia præcipiunt
fieri bona,quæ congruo loco aptoq; tempore cum cæteris circunſtantijs ſunt agenda, Nec
poſſumus actualiter ſine interpolatione virtuoſis actibus eſſe intenti. [Cognoſcite hodie,]
id eſt, ſapienter penſate, [quæ ignorant filij veſtri,] qui tempore exitus ab Aegypto,
nondum

Universidad de Deusto
Biblioteca

nondū fuerunt nati seu adultæ ætatis,vel qui necdum vsum rationis sortiti sunt, ꝙ nō viderunt]corporalibus oculis[disciplinā dñi Dei vestri,magnalia eius & robustā manum,extentum ꝙ brachiū].i.rigorosas punitiones q̄s inflixit Aegyptijs, quas pueri isti necdum nouerunt, vel nō ita distincte ac plecte, vt hi qui corporaliter ea viderunt. Quāuis etē audit⁹ sit sensus disciplinæ seu eruditiōis,cognitio tamē visus,est certior cognitione auditus, ac pluri um rerū pprietates ac differētias nobis ostendit. Viderunt item oculi vestri,[quæ Pharaoni regi & vniuersæ terræ eius,vobis ꝙ quę fecerit].i.ea quæ dñs fecit vobis in solitudine,in qua multa beneficia cōtulit vobis,& patres vestros ppter peccata eorū prostrauit,[donec veniretis ad hūc locum,& q̄ fecit Dathan atq; Abiron filijs Eliab, q̄s terra absorbuit cū domibus
Num.16 & tabernaculis].i.tētorijs & papiliōibus,prout in Num. expositū est.[Oculi vestri viderunt
Deut.29 oīa opera domini magna quæ fecit.]Non simpliciter omnia,sed omnia illa magnifica,quæ vobis & inter vos fecit,quæ tamen intellectualibus oculis nō satis intuebantur,vt infrà habetur:Vos vidistis vniuersa magnalia quæ corā vobis dominus fecit,& nō dedit vobis dñs cor intelligēs & oculos videntes vsq; in p̄sentem diem.[Terra eē ad quam ingredieris possiden dā,nō est sicut terra Aegypti de qua existi.]Istud secundū q̄sdam inducitur, ad insinuādū ꝙ terra Chanaan non fuit tam bona & fructifera ac abundans vt terra Aegypti.Vnde q̄d subditur, [vbi iacto semine in hortoꝝ morem, aquæ ducuntur irriguæ:] sic exponunt, ꝙ terra Aegypti facili labore fœcundatur atq; fructificat, q̄m ex diuersis meatibus ac fluuijs Nili rigatur.Leuiter quoq; paratur ad seminandū,quēadmodū fit in hortis. [sed montosa est].i. mōtibus plena,[& campestris,]videlicet arabilibus vallibus, [de cælo]aereo [expectans pluuias,]quia ex imbrium irrigatione fit fertilis,sic ꝙ ex pluuiarum defectu aut importunitate potest eius fructificatio impediri. [quam dominus Deus tuus semper inuisit].i. per pluuiaꝝ irrigua visitat,[& oculi illius in ea sunt à principio anni vsq; ad finem eius].i.oīm tēpore opportuno Deus inspicit eam ad fœcundādā cōgruis pluuijs, nisi propter crimina inhabitantium eā aliter accidat. Hanc expositionem reprobat Lyra hic,dicēs ꝙ expositio ista nō videtur consonare scripturæ in multis locis, quæ describit terrā promissionis fluentem lacte & melle,bonisq; oībus abūdantem. Ideo aliter exponunt Hebrēi,sic:Nō est sicut terra Aegypti,
quasi dicerent, multo melior est quām illa: & subditur ratio, Vbi, videlicet in terra Aegypti,iacto semine in hortoꝝ morem,aquæ ducuntur irriguæ:quia ad fœcundandū eam non
sufficit pluuia & ros,sed requirit vt aquæ cū magno labore deducantur de fluuio Nili p alueos,vt fieri solet in hortis,in quoꝝ cultura maior labor requritur q̄ in terra campestri.Hęc Ly
R. Paul. ra. Porro Rabbi Paulus contra hæc scribit, affirmans ꝙ terra Aegypti sit fertilior ac melior quām terra pmissionis.quod probat ex hoc, ꝙ tempore Abrahę fuit in terra pmissa fames, similiter tēpore Isaac,propter q̄d Abrahā intrauit Aegyptū, & Isaac Palęstinā. Dicit q̄q; ꝙ expositio quā Lyra asscribit Hebræis,sit Rabbi Salomonis solius:addit etiā,ꝙ terra Aegypti cōparat paradiso in scripturis. Quid hoꝝ verius sit, certū nō habeo,immo recordor ꝙ Lyra alibi scribit,Aegyptū esse & fuisse fertiliorē terra pmissionis,asserit quoq; se hoc audisse ab eis qui vtrāq; viderunt. Argumentum aūt Rabbi Pauli paꝝ concludit.Nam q̄is certis tēporibus fuerit caristia in terra promissionis,ex hoc tamen nō sequitur,quin terra illa cōmuniter & ex sua natura extat fertilis valde. Veruntamē scripturis cōsonum magis esse apparet,
Ezec.20. ꝙ terra pmissa fuit fertilior. Nam & in Ezechiele vocat omnium terraꝝ præcipua, & inter
omnes terras egregia,de qua iam suprà dictum est:Dominus introducet te in terram bonā,
Deut. 8. terram riuorum, aquaꝝ & fontium, in cuius campis & mōtibus erumpunt fluuioꝝ abyssi, terra frumenti,hordei,& vinearum, in qua ficus & malogranata & oliueta nascuntur, terrā olei ac mellis, in qua absq; penuria comedes panem tuum,& reꝝ omnium abundantia perfrueris.Amplius,Moses(vt apparet) ad hoc introducit hæc verba de terra promissiōis,vt populum saltem timore inopiæ inducat ad obedientiam Dei,eo ꝙ vbertas terræ illius dependeat ex pluuiaꝝ descensu, quem ppter peccata hominū dominus retrahit terræ illi. Vnde subiungitur:[Si ergo obedieritis mandatis,quæ ego hodie præcipio vobis,vt diligatis dominū Deum vestrum,dabit pluuiam terræ vestræ temporaneā:]puta in vere,ad nutriendum semina iacta,[& serotinam]in æstate,vt grana ingrossentur.[vt colligatis frumentum & vinum & oleum,vt ipsi comedatis & saturemini:]id est,sufficienter,non gulosę reficiamini.[Cauete,ne forte decipiatur cor vestrum,recedatis q̄; à domino,ac seruiatis dijs alienis,iratusq; dominus claudat cælum].i.influxum cæli ac aeris suspendat à vobis, ex quo influxu imbres descendunt.[Ponite hæc verba mea in cordibus vestris &c.]Sensus istius passus paret ex dictis
Deut. 6. in expositione superiorum,vbi & quodam loco verba ista habentur.[vt multiplicentur dies tui in terra,quam iurauit dominꝰ patribus tuis vt daret eis,]id est,earum posteritati, [quādiu imminet cælum terræ,]id est, vsq; ad finem mundi,in quo cælum cessabit terræ imminere per influentiam virtutis ac luminis, sicut nunc imminet ei. Itaq; istud non est intelligendum,quasi nunquam cessatura sit habitatio aut generatio hominum in orbe terrarū, cum

cum vtriusq; testamenti scripturæ euidenter dicant cōtrarium. Vel ꝙ ait, Quandiu cælum imminet terræ,est per hyperbolen dictum. Estq; intelligendū sub cōditione,videlicet nisi filij Israel peccando ponerent obicem.Nā Deus quantum in se erat,ad hoc contulit Israelitis hanc terram,vt eam iugiter possiderēt. & si Chrm suscepissent ac debite coluissent, eam nō perdidissent.[Omnis locus quē calcauerit pes vr̄, vester erit:à deserto]q̄d est inter Aegyptū & Chanaan. Estq; desertum illud terminus terræ promissionis versus meridiem.[& à Libano].i.monte sic dicto,ꝙ terminat terrā promissam versus Aquilonem, & à flumine magno Euphrate]q̄d est eiusdē terræ terminus ad Orientem,[vsq; ad mare Occidentale]q̄d Tyrrhenum ac Mediterraneum nuncupatur,& est terminus terræ huius ad Occidentem. Veruntñ
vniuersam hanc terram non obtinuerunt,nisi tempore Dauid ac Salomonis. [En propono 2.Reg.8.
in conspectu vestro hodie bñdictionem & maledictionem].i.bñdictionem promittendo,al 1.Reg. 4.
licere volo vos ad bene viuendum, & maledictionem comminando ac prænunciando, cu- & 10.
pio vos terrere ne male agatis.Isti nanq; sunt duo modi trahendi hoīes ad virtutes, & retrahendi à vitijs,vtpote bona ac prospera ꝓmittendo obedientibus, aduersa vero & afflictiones rebellibus. [Cum vero introduxerit te dñs in terrā]promissam, [ad quā pergis habitandā,pones benedictionē sup montem Garizim].i. sex tribus stabunt sup mōtem illum ad imprecandū bona obedientibus Deo,[maledictionem super montem Ebal].i.sup montem sic dictū,aliæ sex tribus stabunt ad imprecandū mala transgressoribus legis.Sacerdotes vero &
Deu. 27. Leuitæ iuncti erāt vtriq; senario tribuū.Qualiter aūt factū sit istud, infrà plene describitur.
Iuxta spūalitatem patres & seniores plura cognoscere debent, q̄ filij eoꝝ ac subditi,q̄liter s. Deus omnipotens per glorioſos apostolos gentilitatē expugnauit, & persecutores ecclesiæ fecit deficere,per magnalia & manum robustā,brachiumq; extentum.¶Deniq; terra quam sumus ingressi,videlicet ecclesia,non est sicut terra Aegypti.i.ecclesiæ malignantium, conuenticulis hæreticorum,huicq; seculo nequam non assimilatur:qa non iacet in infimis,nec mundi huius voluptatibus irrigatur, nec temporalibus inhiat cōgregandis:sed mōtosa est, per contemplationē diuinoꝝ & sublimitatem virtutum,per ecclesiasticas potestates, & religiosoꝝ sacra cœnobia:& campestris,per vitā actiuam & verā synceritatē, de cælo expectās pluuiam,q̄ à fonte totius gratiæ ac virtutum iugiter petit fœcundari,atq; supnis charismatibus inundari,quam Deus nunq̄ relinquit, sed semper misericorditer intuetur. Obedientibus q̄q; sibi dat temporaneam pluuiam,i.subuentionem & illuminatiōem gratiosam in tēpore tentationis,& in exordio conuersionis,atq; serotinā.i. pficiendi efficaciā ac finem salubrem seu gloriā in futuro. Hinc ad Hebræos monet Apostolus:Adeamus cū fiducia ad thronum gratiæ eius,vt misericordiam consequamur & gratiam inueniamus in auxilio oppor Heb. 4.
tuno. De huius pluuiæ concessione ait Psalmista:Pluuiam voluntariam segregabis Deus hæ Psal. 67.
reditati tuæ.Osee quoq; Veniet,inquit, quasi imber nobis temporaneus & serotinus terræ. Oseæ 6.
Omnis locus quem calcauerit pes vester,vester erit.Pes animæ, est eius affectio,quæ si fuerit spiritualis & solida,omne terrenum & proprium corpus habebit sibi subiecta.

¶Expositio literalis cap.12. Hæc sunt præcepta atq; iudicia quæ facere debetis. Arti.15.

MOses eadem repetendo, inseritaliqua nondum præhabita, sicut & in isto patebit capitulo.[Hæc sunt præcepta atq; iudicia quæ facere debetis.Subuertite oīa loca].i. phana & aras Chananæorum.[Non facietis ita domino Deo vestro].i.non immolabitis ei sacrificia vestra in locis diuersis atq; excelsis, sicut idololatræ immolant dijs suis.[sed ad locum quem elegerit dominus,]id est,ad vrbem in qua Deus voluerit tabernaculum suum locari,aut templum ædificari,[venietis,& offeretis] ibi in domo seu atrio Dei per manus sacerdotum,[holocausta:]quæ ad diuinæ maiestatis honorem totaliter comburebant, sic tamen,ꝙ pellis fuerat sacerdotis,quam non habebat,sed comburebatur quando pro tota communitate holocaustum offerebatur.[& victimas vestras] scilicet hostias pro peccato seu pacificas victimas,[decimas & primitias manuum vestrarum,]quæ erāt præcipua quędam pecorum aut fructuum Deo offerenda. [& vota] hoc est, ea ex promissione offerre tenemini,[atq; donaria]quæ sponte & ex supererogatione deuota offeretis,[primogenita boum & ouiū,& comedetis ibi in conspectu domini Dei vestri].i.in vrbe huiusmodi vel iuxta atrium templi. Aliquorum enim sacrificioꝝ quædam partes cesserunt in offerentium esum, quas in tali oppido comederunt cum gratiaꝝ actione, pensantes Deum iudicem oīa intueri.[& lætabimini in cunctis ad q̄ miseritis manum. Non facietis ibi] videlicet in terra pmissionis,[quę nos hic]s.in campestribus Moab vel eremo,[facimus,singuli quod sibi rectū videtur.]Hoc non est intelligendum,ꝙ pro libito suo ibi viuebant vt exleges,sed ꝙ non erāt adhuc ita adstricti ad obseruantiam legis in omnibus,sicut post in terra promissionis,qa nec circuncidebantur ibi,nec pascha celebrabant quolibet anno.In diuersis quoq; locis(vt fert) poterant ibi sacrificia sua offerre. [Neq; enim vsq; in præsens tempus venistis ad requiem & possessionem].i.stabilem & hæreditariam commorationem in terra promissionis:ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex diuina diſpenſatione non erant adhuc ita obligati ad ſingula quæq; legalia,vt poſtea ge-
te ꝛdepta.[Trāſibitis Iordanē,& habitabitis in terra quam dñs daturus eſt tibi.Illuc omnia
q̄ ꝓcipio cōferetis].i.ad locū cultus diuini comportabitis ſacrificia veſtra, decimas atq; pri
mitias,puta ad vrbē in q̄ fuerit tabernaculum Dei in terra promiſſionis, quod primo fuit
Ioſue 7. ſituatum in Silo à tēpore Ioſue vſq; ad Heli,deinde in Cariathiarim.cōſtructo autem tēplo
1.Reg.1.4. à Salomone,tenebant venire Hieruſalē ad offerendum. De iſta materia, & cur dñs iuſſit ſibi
3.Reg. 8. ſacrificari ſolum in vno loco ſeu tabernaculo aut tēplo,dictum eſt diffuſe ſuper Exodū atq;
Ex.37. 38 Leuiticum.[Sin aūt comedere volueris].i.ſi optas carnibus veſci,[& te vſus carniū delecta-
Leuit. 6. uerit]delectatione ordinata,q̄ ad debitū finē refertur, & p temperātiam regulatur, [occide]
10, & 11. per te aut per manum carnificis animal eſui aptum,[& comede iuxta benedictionem domi
ni Dei tui].i.ſecundum q̄d Deus contulit tibi neceſſaria victui,[quam dedit tibi in vrbibus
tuis].i.in q̄cunq; vrbe fueris commoratus, qa nō ſolum potes carnibus veſci in vrbe,vbi ta
bernaculum dñi eſt aut templum,ſed vbicunq; habitaueris.[ſiue immūdum fuerit]animal,
[hoc eſt,maculatum ac debile,]ita q̄ nō ſit aptū offerri Deo,q̄uis comedi poſſit.Alīq; nanq;
aīalia erant immunda,quantum ad ſacrificandū,non tamen quātum ad manducandū.De-
niq; q̄ ad ſacrificandum ſeu immolandum,aliqd fuit immundum dupliciter: Primo ex ſua
ſpecie,vt equus,leo,canis,quæ nullo modo erant immolatitia. Nam immolatitia nō erāt de
aīalibus greſſibilibus,niſi tres ſpecies,vtpote bos, ouis & capra,intelligēdo tamen p bouem,
etiam vaccam & vitulum:& per ouem,etiam agnum atq; arietem:per capram vero,etiā hir
cum.Secundo aliquid fuit immundum quo ad ſacrificandum,non ex ſua ſpecie,ſed ex acci-
dentali defectu,q macula nuncupaſ,non macula velleris,ſed macula deformitatis aut mon
ſtroſitatis vel infirmitatis.Talia th̄ poterant manducari,immo & alia quædam pecora, nul
lo modo immolatitia.[ſiue mundum]fuerit aīal,[hoc eſt integrum].i. non defectuoſum in
†capreā membro aliq̄, & ſine macula]monſtroſitatis aut deformitatis,[quod offerri licet,ſicut †ca-
pram & ceruū comedes].i.aīalia etiam immolatitia potes licite māducare abſq; hoc q̄ im-
molentur,ſecūdum q̄d capra quæ eſt aīal immolatitium, & ceruus qui nō eſt immolatitius,
licite mactantur,coquuntur,eduntur,ita q̄ nihil de eis offertur.[abſq; eſu duntaxat ſanguī-
nis,quem ſuper terram quaſi aquam effundes.]Cur eſum ſanguinis.i.cibū ex ſanguine con
Leuit.7. fectum dñs prohibuerit Iſraelitis,ſuper Leuiticum dictum eſt.[Nō poteris comedere in op
pidis tuis decimā frumenti & vini & olei tui]non q̄ vinū ꝓprie manducetur, niſi forte cibo
admiſceaſ:ſed cōedere ſumitur,prout includit potare. [primogenita armentoꝝ].i. boum,
[& pecoꝝ]tuoꝝ,[& oīa q̄ voueris & ſponte offerre volueris,& primitias manuum tuaꝝ].i.
laboꝝ ſeu fructuum,[ſed coram dño Deo tuo comedes ea in loco quem elegerit dñs].i.in vr
be cultus diuini & tabernaculi Dei,[& lætaberis & reficieris]non diſſolute & petulanter, ſed
ſpiritaliter corā Deo.¶Circa hæc Gloſſa mouet q̄ſtionem,quā non ſoluit:Quærendū,inqui
ens,quō iubeat decimationes oīm fructuū,& primogenita oīm pecoꝝ non manducari,niſi
in ciuitate vbi tēplum eſſet,cū eas Leuitis dari ꝓcepit.Hæc Gloſſa.Itaq; q̄ſtio eſt,q̄liter iſtud
intelligi debeat,ſi em̄ ſoluētes,poterāt cū ſua ſobole atq; familia mādūcare decimas & primi
tiua,q̄ Leuitis ac ſacerdotib⁹ debebāt,hoc i dānū ſacerdotū ac Leuitaꝝ vergebat.Ad hæc alī
q rñderunt, textū hunc loq de primogenitis aīaliū,q̄ ꝓpter maculā nō fuerūt apta offerri:ꝓ
pter q̄d redimebant,atq; in vrbibus edebāt,& de eoꝝ precio emebant aīalia immolatitia in
vrbe tabernaculi ſeu tēpli,ex q̄bus tales cōeſtiones fiebant ibidē.ſed huic ſolutioni obijcit,
q̄ iſtud q̄q; fuiſſet ſacerdotibus & Leuitis derogatiuū & nociuū,eo q̄ preciū talis redēptio
nis ptineret ad eos de iure. Aliq vero dicūt,textū hūc loq de hoſtijs pacificis q̄ ſpōtanea deuo
tiōe offerebāt,q̄ꝝ carnes ceſſerūt in offertiū vſus, ꝓter armū dextrū atq; pectuſculū,q̄ ſacer-
doti offerēti deputabāt.Sed huic rñſioni obſiſtit,q̄ textus iſte euidēter loqt de decimis & pri
mitiuis,& de his q̄ ex voto ſoluūt &c.De q̄b⁹ oībus gñaliter ait,Cōedes ea tu & filius tuus &
filia &c.Hinc alī dicūt,q̄ filij Iſrael ſingulis annis de oībus bonis ſuis ſeparabant decimas ad
opus Leuitaꝝ,primitias vero & primogenita ad opus ſacerdotum. Poſtea iteꝝ decimabāt
nouem partes reſiduas,& hæc erat ſecunda decima,de qua hic agitur.Conueniebant em̄ de
ſingulis ciuitatibus in Hieruſalem ter in anno,videlicet in Paſcha,pētecoſte & ſcenopegia,
ſecum portantes ſecundas decimas & ſecūda primogenita, & ſecūdas primitias & inde epu-
labanſ in vrbe diuini cultus.Hāc expoſitionē Magiſter in hiſtorijs approbat,dicēs eā eſſe He
braeoꝝ traditionē.Verunth Lyra reprobare eā videſ,qa vt ait,ex ſcriptura nō habeſ. Ad q̄d
dicendū,q̄ multa vere dicuntur q̄ in ſcriptura canonica non habentur. [Caue ne derelinq̄s
Leuiten in omni tempore quo verſaris in terra].i.ad p̄fatas epulationes inuitabis Leuitā,
q̄ conciuis eſt tuus,& q̄ tecum aſſcendit ad locum p̄dictum.Hoc in terra promiſſionis fuerat
obſeruandū. Leuitæ eqdem non habebāt hæreditatē: th̄ vt ferf,nō tenebātur ad hoc in ter-
ra aliena,in q̄ bona hæreditaria nō habebāt.[Qñ dilatauerit dñs terminos tuos]ita q̄ longe
ac late poſſederis terrā tibi ꝓmiſſam, [& volueris veſci carnibus q̄s deſiderat aīa tua: locus
autem

autem quē elegerit dñs Deus tuus,vt ſit nomen eius ibi,ſi procul fuerit].i.ſi vrbs diuini cul-
tus fuerit multū diſtās à tua habitatione,[occides de armētis & pecoribus q̄ habueris].i. oc
cidere potes aīalia eſui apta ſecundū legē,& edere ea in vrbibus tuis,etiā q̄uis ſint primitiua
& ſacerdotib⁹ deputata,qa laborioſum fuiſſet à loco ita remoto ea pducere vſq; ad locū cul
tus diuini.ſed in tali caſu tenebant in vrbe diuini cultus aīalia eiuſdē valoris emere, ſacer-
dotibus q; offerre.[Mūdus & immūdus in cōmune veſcent]hoc eſt,tā mundi q̄ immūdi ſecū-
dum legē,q ex tactu rei immūdæ aut mortuę,erāt immūdi,licite veſcebant carnib⁹ illis:im
mundi tñ,ab ingreſſu ſacri loci ꝓhibebant.[Hoc ſolum caue, ne ſanguinē comedas. Sāguis
em̄ eoꝝ].ſ.aīalium,[pro anima eſt].i.ſimile aliquid habet cum anima,qm̄ ſicut vita animā-
lis dependet ex præſentia aīæ,ita & ex inexiſtentia ſanguinis.[& idcirco nō debes animam]
id eſt,rem prætacto modo ſimilem animæ,[comedere cum carnibus, ſed ſuper terra fundes
quaſi aquam.Quæ autem ſanctificaueris & voueris domino].i.animalia q̄ promiſeris Deo
offerri,[tolles].i.tecum adduces,[& venies ad locum quem elegerit dominus.] Talia nanq;
animalia Deo ſic deputata & obligata,nec in melius,nec in deterius poterant commutari,
ſicut in Leuitico expoſitum eſt.[& offeres oblationes tuas].i. animalia Deo ſic conſecrata, Leui. 27.
carnem & ſanguinem ſuper altare domini Dei tui].i. carnes animalium talium occiſorū,
& aliquid de ſanguine eorundem facies per manus ſacerdotis ſuper altare offerri, & de ſan-
guine certas partes altaris liniri,prout ſuper Leuiticum frequentet & determinate expreſ-
ſum eſt.[Sanguinē hoſtiaꝝ fundes in altari,carnibus aūt ipſe veſceris.]Non q̄ offerens pote
rat totas carnes ſic immolatas,in ſuum redigere vſum,qa ſic nihil videretur obtuliſſe domi-
no,ſed aliquam carnium partem,put ſup Leuiticum dictum eſt,& reliquæ partes fuerant ſa
cerdotis obſequm exhibentis.Conſequenter in textu prohibetur Iſraelitis idololatria gen
tium,quaꝝ terra fuit eis promiſſa,& ſpecialiter ne inſtar idololatraꝝ illoꝝ offerrēt filios ſu
os aut filias dijs aut idolis,ad comburendum per ignem in idolorum honorem.[Quod prę-
cipio tibi,hoc tm̄ facito domino].i. ad gloriā Dei. *Per hoc non prohibetur aliquid fieri ad*
cultum ac reuerentiam Dei vltra debitum ſeu ꝓceptum,ſed vt nihil fiat contrarium diuinis
præceptis,iuxta quē modū ſubiūgitur:[Nec addas quicq̄ nec minuas.] quia nihil corrupti-
uum eſt ſacræ ſcripturæ addendum, nec diuinis mandatis vere & ſapienter intellectis, qcq̄
addendum eſt aut ſubtrahendum q̄d eis contrarietur:attamē addi poſſunt rationabilia in-
ſtituta atq; conſilia,& declarationes catholicæ,exhortationesq; charitatiuæ.

¶Explanatio literalis cap.13.Si ſurrexerit in medio tui prophetes. Arti.14.

QVantum præponenda ſit vita gratiæ ac honorificentia veri Dei, vitæ naturæ & omni
ſocietati ac cognationi humanæ, atq; proſperitati terrenæ, nunc declaratur. [Si ſur-
rexerit].i.in publicū ꝓdierit,vel in actū ꝓceſſerit, [in medio tui] hoc eſt,in pplo tuo ò
Iſrael,[ꝓphetes,]ſiue ſit vere propheta p reuelatiōem futuroꝝ pure contingentiū,ſibi factā à
ſpū ſancto:ſiue ſit pſeudo,& alīq futura hoībus incognita p̄dicens ex reuelationibus dēmo
nū,q multa ventura hoībus ignota prænoſcūt,& vatibus ſuis reuelant, [aut qui ſomniū vi-
diſſe ſe dicat].i.oraculū aut viſionē habuiſſe in ſomno,[& p̄dixerit ſignum atq; portentū,]
hoc eſt,aliquod magnū vel mirabile eſſe futuꝝ de proximo, vel in longinquo. [& euenerit
quod loquutus eſt]Aliquando enim vera prędicunt,immo iniquiſſimi ac falſiſſimi ſpūs in-
terdum hoībus dicunt aliqua bona & honeſta atq; ſalubria, quatenus homines aſſuefcāt ad
ſibi credendum,ſicq; deinceps grauius eos fallant,inſinuando aut perſuadendo eis praua ac
falſa.[& dixerit tibi,Eamus & ſequamur deos alienos quos ignoras.] Circa hoc ſcribit q̄dā:
Ex hoc patet,q̄ reuelatio ſibi facta fuit per dæmones.ſed aduertendum q̄ etiam falſis ꝓphe
tis atq; idololatris,qñq; aliqua vera & vere futura reuelantur à Deo per angelos propter cō
mune bonum,vt conſtat de Balaam,vt in Numeris probatum eſt. Prophetia nanq; inter do Nūc. 22.
na gratiæ gratis datæ computatur,quæ cōmunia ſunt bonis ac malis. ideo ſi talis propheta
perſuadeat veris Dei cultoribus idololatriam,ex hoc non ſequitur q̄ quæcūq; reuelatio ſi-
bi facta,ſit ei per dæmonem miniſtrata:immo Balaam conſuluit Madianitis, vt filios Iſrael
per mulieres ad idololatriam concitarent,& tamen pauloante habuit multas reuelationes à
Deo.[non audies]per conſenſum[verba prophetæ illius aut ſomniatoris]quibus idololatri
am conſulit.ſi autem diceret aliqua vere ſalubria,ſicut & Balaam, in illis eſſet audiendus.[qa
tentat vos dominus].i.ad probationem & examinatiōem veſtram ſinit vobis talem peſtife-
ram fieri ſuggeſtionem,[vt palām †ſciat vtrum diligatis eum, an non,in toto corde & in to †fiat
ta anima veſtra.]Certum omnino eſt,inuariabilem Deum omnia prænoſcentem,nil de
nouo agnoſcere, nec ex humano euentu quicq̄ addiſcere.idcirco q̄ ait,Vt palām ſciat, ex-
ponendum eſt, vt ab alijs euidenter faciat ſciri ad ipſorum ædificationem aut cautelam.His
verbis ſimile eſt quod ad Galatas ſcribit Apoſtolus:Licet nos aut angelus de cēlo euāgelizet Galat.1.
vobis ꝓterq̄ q̄d euangelizauimus vobis,anathema ſit.Nēpe q̄cquid diuinæ infallibili veritati
contrariaſ, reſpuendū eſt ꝓrſus ac protinus.[Dñm Deum veſtrum ſegmini,& ipſum timete

Universidad de Deusto
Biblioteca

mandata eius custodite.]Ipsi seruietis,& ipsi adhærebitis.Propheta aũt ille aut fictor somniorum interficietur:]quia vt infrà habetur,fuerat lapidandus,& hoc lata contra eũ sententia secundum iuris processum.[Si tibi voluerit persuadere frater tuus,dicens:Eamus & seruiamus dijs alienis quos ignoras tu].i.aliquis quantumcũq; propinquus,familiaris aut charus attẽtauerit te ad idololatriã inclinare,[nõ acquiescas ei,sed statim interficies.] Primo tñ fuerat accusandus iudicibus,& dijudicatus ab illis,erat necandus. oportebat quoq; crimẽ probare,nisi reus id fateretur,aut euidentia facti esset pro testimonijs completis, agendum erat q̃d subditur:[Sit primum manꝰ tua super eũ.].i.primo incipias illum lapidare.[& post te ois populus mittat manum].i.vniuersi adstantes quibus hoc congruit, cooperentur tibi ad interfectionem illius.[lapidibus obrutus necabitur.Non parcat ei oculus tuus,vt misereatis & occultes eum]qa bonum commune præferendum est bono personæ,præsertim vitæ iniquæ.Deus q̃q; incomparabiliter plus amandus est,q̃ quicunq; propinquus,Ideo spiritalis dilectio,omni carnali ac naturali debet prævalere dilectioni:atq; vt ait sanctus Chrysostomus,q̃uis pium sit,propriam dissimulare ac tolerare iniuriã, impium tñ est Dei iniuriã dissimulare,quã neq; vsq; ad auditum sufferre debemus.Talis quoq; rigor iustitiæ expediebat alioꝝ saluti, propter quod subditur:[vt ois Israel audiens] talem impñ lapidationem, [timeat,& nequaq̃ vltrà faciat quippiam huius rei simile.] Consequenter idem præcipitur de politia seu communitate cuiuscũq; oppidi. [Si audieris in vna vrbiũ tuaꝝ aliquos dicentes,Egressi sunt filij Belial de medio tui,& auerterunt habitatores vrbis tuę,atq; dixerũt:Eamus & seruiamus dijs alienis,q̃s ignoratis:quære solicite,& diligẽter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse q̃d dr̃,& abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores illius in ore gladij,& delebis eam,& oĩa quæ in illa sunt,vsq; ad pecora.]Litera est prolixa ac plana.Siquidem sensus est,q; si communitas alicuius vrbis ad idololatriam fuerit lapsa,mox alij Israelitę vrbem illam inuadant,& habitatores eius idololatras perimant vsq; ad pecora inclusiue,ad maiorem idololatriæ detestationem,quemadmodum pecus iubetur occidi cum suo concubitore, immo & tota supellex atq; substantia talis oppidi comburãtur, nec q̃squam aliq̃d sibi de anathemate tali vsurpet, ipsa'q; vrbs funditus destruatur, nec postea reædificetur.[vt auertatur dñs ab ira furoris sui].i.rigorem suæ iustitiæ non exerceat in populo Israel, quem rigorem exerceret in populo, si negligens esset, non implendo istud præceptũ.Vnde & filij Israel in pugna contra tribũ Beniamin, bis sunt victi ista ex causa,qa videlicet non expugnauerũt vrbẽ Lais,in q̃ filij Dan idolum Michæ colebant,vt in ludicum libro habetur.Vel,vt auertat dñs ab ira furoris sui,i.ab inflictiõe pœnæ quam interdum consueuit infligere toti communitati pro crimine alicuius vrbis seu partis communitatis,inquantum oẽs sunt vnum corpus ciuile,prout alibi iam sæpe expositum est.Sic Phinees cessare fecit iram Dei à populo,cum cocuntes perfodisset: per temporalem etiã hoim occisionem, eis propter ipsoꝝ peccata inflictam, Deus est eis in posteꝝ magis misericors. [& misereatur tui,multiplicetq; te]numero ac virtute.q. d. Noli timere q̃ ex interfectione idololatrantium Israelitaꝝ minuetur ac debilitabitur populus tuus,quia dominus merito obedientiæ tuæ in illa occisione augebit te numero personarum,donisq; gratiaꝝ,[sicut iurauit patribus tuis,quando audieris vocẽ dñi Dei tui,custodiens omnia præcepta eius,q̃ ego præcipio tibi hodie,vt facias quod placitum est in conspectu domini Dei tui.

Iudic.20

Iudic.18.

Nũe.25.

Psal.105.

Chryso.

¶Expositio literalis cap.14.Filij estote domini Dei vestri.Et de multitudine præceptorum veteris legis.Atq; de causa multitudinis huius. Arti. 15.

DE numero ac multitudine præceptorum Mosaicæ legis,sanctus Thomas allegat Rabbi Mosen,protestantem q̃ tot erant præcepta in lege,quot sunt dies in anno,vel quot sunt ossa in homine.Veruntamen Guilhelmus Parrhisiensis libro de fide & legibus videtur sentire,q̃ erant multo plura.sic etenim ait:Si quæratur ad quid tãta numerositas mandatorum data sit populo Hebræorum,videlicet sexcenta & tredecim, cum cõstet numerum virtutum longe minorem esse.Certum est enim declaratiõe verissima,numerum virtutum quadragenarium non posse excedere.Ad quod respondemus,tres causas fuisse multitudinis mandatorum.Prima fuit ruditas & imperitia populi,qui generalibus præceptis satis erudiri non potuit. Ideo sicut paruulum filium nutrit pater fractionibus & minutijs panum, sic dominus populum illum multis particularibus erudiuit præceptis.Secunda causa fuit, vt p tam multa præcepta Deus faceret populum suum ab idololatris omnino differre. Iex Christi pro magna parte intendit ad eliminandam omnem idololatriæ ritum ac speciem,præsertim in vniuersis mandatis,quæ prima facie videntur inutilia & absurda.Tertia,vt Iudæi haberent sufficientem materiam se occupandi in lege sua,& non haberent occasionem occupandi se in libris gentium aliarum,ne in errores & superstitiones legi contrariantes dilaberentur,quod multa diligentia ac discretione obseruatum est apud Hebræos multis temporibus,ita q̃ sapientia legis contenti,libros aliarum gentium declinarent. Vnde nec philosophiæ

sophiæ operam dare illis tẽporibus ausi sunt,donec cõmixti sunt inter gentes,videlicet inter Babylonios seu Chaldæos & Arabes,q̃ duę gentes philosophię disciplinas ac studia maxime prouexerunt,& adhuc ampliare atq; puehere nõ desistunt,quanq̃ ea Aegyptij inceperint, & Græci studiosissime ac magnifice prosequuti sint.Postq̃ vero Iudæi Babylonijs gẽtiq; Arabum sunt admixti,immiscuerunt se philosophiæ studijsq; illoꝝ,& inciderũt errores ipsoꝝ nescientes ea q̃ in lege sua scripta sunt,defendere cõtra disputationes illoꝝ, maxime postq̃ regnum Saracenoꝝ diffusum est sup ipsoꝝ Hebræoꝝ habitationes.Exinde enim æternitatem mundi & alioꝝ philosophoꝝ errores sequuti sunt,ita q̃ pauci manserunt veri Iudæi,videlicet qui non in aliq̃ parte Saracenoꝝ & philosophoꝝ erroribus consenserunt.Hæc Guilhelmus.¶Quocirca quæri potest,q̃liter cõputatio mandatoꝝ secundum Guilhelmũ, computationi eoꝝ secundum R.Mosen valeat concordari.Ad quod responsionem certã in pmptu non video,nisi forte diuersimode accipiantur nomina mandati atq; præcepti. sicut esñ prætactum est,quidam inter mandata & præcepta distinguunt,ita q̃ mandata non obligãt nec obligabant Iudæos tam absolute sicut præcepta:sed inter præcepta & consilia seu documenta,medio modo habebant se.Potuit ergo esse, q̃ Guilhelmus hæc duo pro eodem accipiat,ficq; multa plura dicat esse præcepta seu mandata legis,q̃ Rabbi Mosen.Cum ergo sint tot & tanta legis præcepta,merito dixit gloriosissimus princeps apostolorum: Cur tentatis imponere onus super ceruicem discipulorum,quod neq; nos,neq; patres nostri portare potuimus?Hæc præmisi,quia ex hoc loco incipit Moses præcepta legis cæremonialia & iudicialia magis particulariter prosequi.[Filij estote dñi Dei vestri].i. non solum serui,sed etiam filij adoptiui esse satagite veri Dei,per filialẽ ad ipsum charitatem synceram,& per diuinæ perfectionis imitationem, quemadmodum in euangelio ait saluator: Diligite inimicos vros,& mutuũ date nihil inde sperantes,& eritis filij altissimi,qa ipse benignus est sup ingratos & malos.[Non vos incidetis.]hoc est,non vulnerabitis vosmetipsos, vt per hoc exaudiamini à me,prout 3.Regum de sacerdotibus Baal habetur:Clamabant voce magna,& incidebant se iuxta ritum suum cultris & lanceolis donec perfunderentur sanguine. Vel q̃d ait, Non vos incidetis,refertur ad sequentia.[nec facietis caluitiũ super mortuo.]hoc est,ex immoderato mœrore de morte charoꝝ,non lædetis vos aliqua vulneratione,nec extrahetis capillos:qa cultores veri Dei,q̃ fidem habent & spem vitæ melioris,beatę ac æternalis,non decet sic flere propter temporalem suoꝝ obitum propinquoꝝ. Propter quod ait Apostolus: Nolumus vos contristari de dormientibus,sicut & cæteri q̃ spem non habent. Taliter autẽ lugere,eoꝝ est,q̃ de resurrectione vitaq; meliore despant. Hinc ait Glossa:Vsq; hodie multæ gẽtes incidunt se in funeribus mortuoꝝ.Hæretici q̃q; capillos tondent,& mortuis conserant.Istud ergo dñs iussit,ne populus suus assimilaretur idololatris. De isto dictũ est pleni⁹ sup Leuiticũ.¶Seqtur de distinctiõe & mũditia ciboꝝ secundũ legẽ,qbus videlicet aĩalibus gressibilibus,qbus etiã auibus,& qbus piscibus vesci licuerit ipsis Iudæis,& qbus nõ.de qua materia & rõnibus hoꝝ literalib⁹ ac spũalibus,diffuse tractatũ est in Leuitico, vbi de his exscriptis Alexandri de Halis,sancti Thomæ,& Guilhelmi Parrhisiensis, ac alioꝝ, multa sunt introducta.ideo non sunt repetẽda,sed noĩa quædã sunt hic exponenda,q̃ non sunt expressa ibidẽ.[Hoc est aĩal q̃d cõedere debetis.]Hic ponit singulare p plurali, vt sit sensus: Hæc sunt aĩalia, q̃ꝝ carnibus vesci vobis est licitũ.[bouem & ouem & capram,& ceruum.]de pprietatibus bouis & ouis & capræ,sup Leuiticũ dictũ est. Ceruus est animal velox, cornibus armatum,lutum & spineta transilies saltu, & à læsione cornibus se defendit. Cum senuerit,vi narium serpentem extrahit de cauerna,quẽ viuum deglutit,cuius veneno æstuans,ad fontẽ acceleratiq̃ hausto,venenum eiecit,& pilis vetustatis abiectis,reiuuenescit,per quẽ bene homo spũalis & contemplatiuus signatur,qui feruore affectuum festinat ad patriã,cornibusq; armatur,qbus læsionibus tentatoris resistit,de qbus cantatur:Exaltabuntur cornua iusti, q̃ sunt virtutes eoꝝ.Præsertim discretio atq; constantia transcẽdit quæq; terrena. Cumq; senuerit corpore,renouatur in aĩa,extrahitq; aspidem de cauerna,dum peccatorem ad confitendum inducit,cuius cum peccata audierit,ad fontẽ misericordiæ properat, & veniam impetrat pœnitenti.[& capream,bubalum.]Bubalus est animal ferox & valde robustum,quod domari non potest,nisi ferreo aculeo naribus eius infixo,q̃ circunferatur;habetq; frontem validissimis cornibus circunseptam.nigri aut fului coloris est,& paucos ac raros habet pilos.p quem spũalis pugnator accipitur,qui animatus in domino,protestatur:Persequar inimicos meos & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. [tragelaphum.] Tragelaphus alio nomine dicitur hircoceruus,qa partim est similis hirco, partimq; ceruo: per quẽ homo ꝓficiens designatur,q̃ adhuc passionibus impugnatur, & tamen vt ceruus ad altiora virtutum ac sapientiæ fluenta accelerat.[pygargum.] Pygargus secũdum quosdam est auis quædam,à pyge,q̃d interpretatur depressum,vel à pyge ,i. nates, & argos, quod est onus, qa fortassis paruæ est quantitatis. Videt tñ nunc potius sumi pro animali gressibili, qm̃ infrà

Ibidem.

Pſal.17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fit de auibus mẽtio,& aialia greſſibilia,nõ volatilia,pariter exprimunt,[orygem.]Oryx ſu
mit nunc pro aiali q̃dam,q̃d etſi immũdũ ſit ad ſacrificandũ, nõ tñ ad comedendũ. Per quod
poſſunt intelligi boni fideles,q̃ licet ad vitã religioſam inepti ſint,attñ in via mãdator̃ ſalu
briter ambulãt.[*camelopardalim.]Camelopardalis, q̃uis ſit pardus maculis albis adſpſus,
collo tñ ſimilis eſt equo,pedibus aũt bubalis,capite vero camelo,& in Aethiopia naſcit.Per
quẽ deſignãt q̃dã electi,q̃ ex gr̃a ſpeciali diuerſor̃ ſtatuũ perfectiones ſortiti ſunt, cũ tñ vni
us ſint ſtatus atq̃ vocationis.Deinde inter aues immũdas ponitur *ipon vel icon, & eſt auis
de gñe vulturis,parua, & albi coloris. [Peregrino q̃ intra portas tuas eſt, da vt comedat, &
vende ei.]Per peregrinum intelligitur quæcunq̃ perſona Gentilis, non conuerſa ad Iudai-
ſmum, cui licebat cõedere aues ſecudũ legẽ immũdas,q̃a ad cæremonialia legis nõ tenebat.
[quia tu populus ſanctus dñi Dei tui es:] hoc eſt,diuino cultui ſpecialiter mãcipatus,ꝓpter
quod obligaris ad multa,ad quæ alĩ non tenentur.[Non coques hœdũ in lacte matris ſuę.]
De expoſitione huius præcepti,multa ſunt introducta in Exodo,ſecundum Auguſtinum &
Thomam ac alios,quibus nũc addo, q̃d libro de fide & legib⁹ ſcribit Guilhelmus Parrhiſien
ſis: Ad diſtinguendum populum ſuum à conſuetudine idololatrarum,dominus ei prȩcepit
Non coques hœdum in lacte matris ſuæ. In natura enim ſua nihil habet immunditiæ hœ-
dus, nec lac caprinum.Nec contrariatur corporis ſanitati.Cur ergo vtriuſq̃ comeſtio pro-
hibet? Hœdus nanq̃ & lac,ſunt cibi mũdi ac liciti iuxta legẽ. Præterea huiuſmodi cibus nõ
eſt adeo delicatus.vt igitur prohiberetur? Amplius, cur magis prohibuit hoc de hœdo, q̃
de agno aut vitulo? Ideo conſtat ex omnibus his, Deum voluiſſe aliquam conſuetudinem
idololatriæ per hæc à ſuo populo remouere, cuius validum ſignum eſt, ꝙ prohibitio iſta tã
frequenter exprimitur, quia habetur vulgo in Exodo atq̃ in Deuteronomio.Hæc Guilhel
mus Parrhiſienſis.Circa cuius verba ſciendum,quòd quanuis ſcriptura nõ exprimat iſtud,
niſi de hœdo,tamen ſecundum aliquos magnos intelligitur etiam de carnibus aliorum ani
malium quæ lacte aluntur, non autem de auibus,quia non lacte,ſed de oui materia nutriun
tur.Iſtud,ſicut ſupra Exodum ſcripſi, dicunt Magiſter in hiſtorijs & Andreas. [Decimam
partem ſeparabis de cunctis fructibus tuis.]Iſtud totum vſq̃ ibi, Anno tertio ſeparabis ali-
am decimã &c.ſcriptum atq̃ expoſitum eſt ſuprà.[Anno tertio ſeparabis aliam decimã].i.
à cæteris tuis bonis abſtrahes decimam diſtinctam ab illa quæ debetur Leuitis,atq̃ ab illa,
de qua fiebat epulatio in oppido cultus diuini, & ideo ait,tertio anno, quoniam vnus annus
interpoſitus fuit, in quo non fiebat decimatio iſta. [& reponesꝫeam [intra ianuas tuas,] hoc
eſt,in aliqua domo tua.[veniet̃q̃ Leuites, qui aliam partem non habet] niſi decimam iſtã,
& etiam aliam quæ omni anno fiebat. [nec poſſeſſionem tecum] hæreditariam, niſi ad ha-
bitandũ atq̃ ad pecora nutrienda.[& peregrinus]præſertim ad Iudaiſmum conuerſus,[atq̃
pupillus & vidua,q̃ intra portas tuas ſunt].i.quæcunq̃ pauperes miſerabiles̃q̃ perſonæ,[&
comedent]in domo tua,vel ſecum portabunt aliquam partem,quam eis cõtuleris.[Et ſatu
rabuntur].i.ad ſufficientiam, non ad gulam,reficientur. Hæc vocabatur decima pauperũ,
quam Deus ſic iuſſit reponi & comm unicari,ne inopes Hebræi aut Leuitæ compellerẽtur
mendicare,q̃d infrà vetatur: aut miniſtrare Gentilibus ſiue idololatris, ſic̃q̃ cum illis come
dere,& idolothyta ſumere,atq̃ ex conſequenti in idololatriam labi,quemadmodũ in Iudi-
cũ volumine legit cõtigiſſe Leuitæ, vtpote Ionathę filio Gerſon filĩ Moſis.Hãc igitur pieta
tis legem adimple,[vt bñdicat tibi dñs Deus tuus in cunctis operibus manuum tuar̃:] hoc
eſt,virium operatiuar̃.i.in ſpiritualibus ac temporalibus rebus det tibi gratioſam multi-
plicationem.Siqdem opa miſericordiæ non ſolum in futuro,ſed etiam in præſenti remune
rantur à domino remuneratione multiplici:& qui operibus pietatis liberaliter ſunt intenti,
tam in ſpũalibus q̃ in temporalibus benedicuntur à domino:quibus fiet à Deo, ſicut faciunt
proximis ſuis,ſicut ait ſaluator:Beati miſericordes,quoniam ipſi miſericordiam conſequẽ-
tur.Item̃q̃:Menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſuperefflluentem dabũt in ſi-
num veſtrum.¶Poſtremo,ſecundum Gloſſam,hiſtoriam̃q̃ Scholaſticam,non licuit Iudæis
de hac pauperum decima aliquid in proprios conuertere vſus.

¶Elucidatio literalis cap.15.Septimo anno facies remiſſionem quæ hoc ordine celebrabiſ.

Articulus decimuſextus.

NVnc ſpecialiter inducuntur iudicialia quædam præcepta, inter proximos obſeruãda,
ad conuiuendum charitatiue atq̃ pacifice.Vt autem aſſerit Gloſſa, in hoc capitulo di
lectio & pietas commendantur, vt proximis miſereamur, & præmium præſtolemur
à domino:tempore enim ſuo metemus,non deficientes,ſi dum tempus habemus,operemur
bonum ad omnes,maxime autem ad domeſticos fidei.[Septimo anno facies remiſſionem]
iuxta ſenſum qui ſubditur:[quæ]remiſſio[hoc ordine celebrabitur: Cui debetur aliquid ab
amico,vel ꝓximo,ac fratre ſuo]hoc eſt, ꝓpinq̃ aut alio natiõe Iudæo[repetere nõ poterit,q̃a
annus remiſſiõis eſt dñi.] Quia in hoc ſeptimo anno dñs iuſſit creditorib⁹, debita Hebræis
remitte-

remittere.[A peregrino & aduena exiges].i. ab extraneis qui nõ ſunt natu Iudæi,potes in il
lo anno,ſicut & ante,exigere debita.[Ciuẽ & ꝓpinquũ repetẽdi nõ habes poteſtatẽ.]Per q̃d
quidã dicunt ioſinuari,ꝙ à cõuerſis ad iudaiſmũ,nõ licuit debita exigi. Huius p̃cepti cauſa
aſſignat,ne Iudæi pauperes, ex impotẽtia ꝓſoluẽdi & exactiõe atq̃ coarctatiõe atq̃ ꝓſoluen-
dũ,de terra ſua,in qua ſola cultus Dei generaliter viguit,ad terras gentiliũ idololatrar̃ con
fugerẽt,& tali occaſiõe ad idololatriã laberent, ſecundũ illud:Cũ puerſo puerteris. Propter Pſal.17.
quod Dauid 1.Regũ clamauit ad Saul: Si dñs incitat te aduerſum me, odoreť ſacrificium: 1.Re.26.
ſi aũt filĩ hoĩm,maledicti ſunt in cõſpectu dñi,qui eiecerũt me hodie,vt nõ habitẽ in hæredi
tate dñi,dicẽtes:Vade,ſerui dñs alienis. ¶Deniq̃ Thomas in prima ſecũdæ,quæſt.105.circa
præceptũ hoc ſcribit:Intẽtio legis erat aſſuefacere hoĩes ſuis p̃ceptis ad hoc,ꝙ ſibi inuicẽ de
facili in neceſſitatibus ſubuenirẽt,q̃a hoc maximũ eſt amicitiæ fomentũ: & hãc ſubueniẽdi
facilitatẽ nõ ſolũ ſtatuit in his,quæ gratis & abſolute donant,ſed in his q̃q̃ quæ mutuo con
ferunt,q̃m talis ſubuentio frequẽtior eſt, & pluribus neceſſaria.Huiuſmodi aũt ſubuentiõis
facilitatẽ multipliciter inſtituit,quatenus faciles ſe ꝓberent ad mutuũ cõcedendũ, ne ab hoc
retraherent anno remiſſiõis appropinquãte. Deinde inſtituit, ꝙ anno ſeptimo debita peni-
tus remitterent. Probabile etem̃ erat,ꝙ hi qui cõmode reddere poſſent, ante annũ ſeptimũ
ſolueret,nec gratis mutuantẽ fraudaret.Si aũt oĩno impotentes eſſent ad reddendũ, eadẽ
ratione erat eis debitũ remittendũ ea dilectiõe, qua etiã erat eis de nouo dandũ,propter ipſo
rum indigentiã.Hæc Thomas. ¶Veruntñ quidã, quos magiſter in hiſtorijs ſequit, dicunt,
ꝙ anno ſeptimo nõ fiebat debitor̃ remiſſio,ſed repetitiõis dilatio,& in iubileo ipſa remiſ-
ſio. Cui dicto cõſonare videť quod ſcribit hic Rabbi Paulus, dicens: Licet Hebræi cõmu- R.Paul⁹
niter dicant,ꝙ anno ſeptimo debita totaliter remittebant, ita ꝙ nec poſtea exigi poterant,
hoc tamẽ non videť conſonũ rationi.Sic em̃ ſi mutuaſſet aliquis alteri anno ſexto,vel in ter
mino eius, non potuiſſet illud poſtea exigere,quod videť contra iuſtitiæ æquitatẽ. Nec dici
poteſt,ꝙ remiſſio iſta intelligat quãtum ad impotentes ſoluere,vt poſtillator(videlicet Ly
ra)videť dicere,tum quia ſcriptura hæc loquit indifferenter, tum quia ab impotẽte ſoluere
nõ ſolũ anno ſeptimo,ſed etiã alijs annis nõ fuit repetendũ.ideo aliter videť eſſe dicẽdum,vi
delicet ꝙ anno ſeptimo nõ licebat repetere debita,q̃m ſeptimus annus,fuit annus remiſſiõis
terræ,in quo nõ licuit ſeminare,vindemiare, nec fructus terræ colligere,ſed oĩa quæ ſponte
naſcebant,erãt cõmunia,vt habet in Leuitico.Idcirco tunc debuit ceſſare exactio debitor̃, Leuit.25.
ceſſante collectiõe fructuũ atq̃ redditurũ:ſed ſabbato terræ.i. ſeptimo anno trãſacto,cũ iam
poterãt terras colere,& fructus ſuos vnuſq̃ſq̃ colligere,licuit repetere debita,& debitor red
dere tenebat,cũ reſtitutio prineat ad verã iuſtitiã. Hæc R. Paulus. Et q̃uis hoc dictũ videat
ſatis conſonũ rationi,non tñ textui neq̃ doctoribus allegatis.Nec obiectio Pauli tenet,q̃m
dñs promittit mutuanti,& ſeptimo anno debitũ remittẽti,benedictionẽ ac præmiũ. Poſtre
mo ꝙ locus iſte intelligẽdus eſt quãtum ad pauperes,prout Lyra inſinuat,ſatis(vt apparet)
in textu innuit,quia ſic cõtinet:Si vnus de fratribus tuis ad paupertatẽ venerit,dabis ei mu-
tuum,quo eum indigere p̃ſpexeris.deinde ſubiungit:Caue ne forte ſubrepat tibi impia co-
gitatio,& dicas:Appropinquat annus remiſſiõis,& auertas oculos à paupere fratre tuo,no
lens ei mutuũ cõmodare.Quãuis aũt ab impotente ad ſoluendũ,nõ erat importune repeten-
dum, non tñ oportuit ei remitti oĩno ante ſeptimũ annũ, ſed poterat interim expectari an
fieret potens ſoluere:quo facto,debitũ exigi poterat.Sequit:[Et oĩno indigens & mendicus
non erit inter vos].i.hoc iubeo,vt ita inuicẽ ſuccurratis,&veſtra cõmunicetis his,qui ꝓpria
bona nõ habent, vt nemo de ſemine veſtro opprimat inopia, aut mendicare cogat, ne ſ.tali
occaſione ad gentiles declinet vel idololatris obſequat, aut furtum ſeu ſimile vitiũ incidat.
Iſtud quoq̃ tunc congrue iubebat, q̃n cultoribus Dei temporaliũ abundãtia ꝓmittebatur.
Hinc etiã innoteſcit, ꝙ temporalis proſperitas nõ fuit principale præmiũ obſeruãtiæ legis:
alioquin Deus per ſeipſum cũctis obſeruatoribus legis,temporalẽ contuliſſet proſperitatẽ,
cum ipſe ſit iuſtus iudex & liberaliſſimus ꝓmiator.Hinc in Prouerbijs Sapiẽs orat: Mendici Pro.30.
tatem & diuitias ne dederis mihi,ne forte ſatiatus illiciar ad peccãdum, aut egeſtate cõpul-
ſus furer,& periurẽ nomẽ Dei.[Fœnerabis gẽtibus multis,& ipſe à nullo* fœnus accipies].i. *mutuũ
ſi legẽ plene ſeruaueris,cunctis gẽtibus opulentior eris. ſic Gloſſa expoſuit, vel tantis eris di
uitijs decoratus,ꝙ poteris mutuãdo ſuccurrere,nõ ſolum natione Hebræis,ſed item gentili
bus.Porro fœnerare ſeu fœnerari,eſt idem quod mutuare vel mutuari,aut ad vſuram conce
dere ſiue accipere.Dicunt̃q̃ aliqui probabiliter ſatis,ꝙ fœnerare nõ ſumiť hic pro cõceſſio-
ne ad vſuram,quæ licet erat Iudæis ꝓmiſſa circa extraneos, non tamen licita fuit in ſe,ſicut
nec libellus repudij,vt infrà magis dicetur: idcirco non poterat eis promitti pro mercede
virtutis ſeu obſeruantiæ legis,ideo fœnerare nunc ſumitur pro accõmodare.Vnde ſecũdum
Lyram in Hebræo habeť, Vadiabis gentes multas.i.vadia ab eis accipies,quia non tenebã- Lyra.
tur abſque vadio accommodare. Veruntamen ſicut iam tactum eſt, dici poteſt, quòd non

Universidad de Deusto
Biblioteca

vsura, sed opulentia eis promittit. Qualiter aũt pmissum sit eis ad vsurã accõmodare extraneis, infrà exponet: & quia nõ solum promittebat eis excellentia diuitiarũ seu copia rerũ, sed etiã principatus dominij, quod ad temporalẽ pertinet ꝓsperitatẽ, subiungit: [Dominaberis natiõibus plurimis, & tui nemo dominabit.] hoc est, nullus gentilis, infidelisq; princeps aut populus, ꝗd tẽpore Dauid & Salomonis præsertim impletũ est. [Si vnus de fratribus tuis].i. quæcũq; persona natiõe Hebræa, aut etiã secũdum quosdã ad Iudaismũ conuersa, [ad paupertatem deuenerit, nõ obdurabis cor tuũ] per crudelitatẽ & immisericordiã, [nec contrahes manũ] per auaritiã, [sed aperies eã pauperi, & dabis mutuũ quo eũ indigere ꝓspexeris.] nec hoc dimittes propter anni septimi appropinquationẽ, sicut in textu qui est planus, subiungit: [Non deerũt pauperes in terra habitatiõis tuæ.] pauloañ iam dixit: Qĩno indigẽs & mendicus nõ erit inter vos, quõ ergo nunc ait, Non deerunt? sed illud dictũ est, vt in sua paupertate non relinquant: istud vero, ꝙ ex se inopes erunt & subsidijs indigentes, quoꝝ vnum alteri non contrariat. [Cum tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus.] Locus iste vsque ad
Exod. 21. id, De primogenitis tuis, in Exodo literaliter ſpũaliterq; expositus est. [De primogenitis tuis quæ nascunt in armentis & ouibus tuis, quicqd est sexus masculini, sanctificabis dño Deo
Exo. 12. tuo.] Istud frequenter præhabitum est. Primogenita nãq; animalium immolatitioꝝ erant dño offerenda, qui ea sibi sanctificauit, hoc est, immolanda dictauit, ab eo tempore, quo percussit omne primogenitum in Aegypto. Primogenita aũt animalium non immolatitioꝝ redimebant aut occidebant, quia pro primogenito asini, ouis dabat. Primogenita canum interficiebant. [Non operaberis in primogenito bouis].i. primogenita boum non applicabis vsibus aut vtilitatibus tuis ad tempus, antequã immolent. [& non tondebis primogenita ouium,] sed cum lana sua offeres ea Deo. Similiter oues quę pro primogenitis asinoꝝ offerebant, erant offerendæ cum lana: quia in Dei obsequio & in sacrificijs eius nequaquã tenacia est monstranda, sed liberalitas exhibenda, ipsiq; sacerdotes, ad quos oblationes Dei pertinuerunt, sic indigebant lana pro vestitu, vt carne pro victu. [In conspectu dñi Dei tui co-
Deu. 12. medes ea] iuxta expositionem superius introductã. [Sin aũt habuerit maculam, &c.] Istud
Ibidem. totum suprà continet, & ibi expositum est. ¶Mystice, septimus annus remissionis, est omne tempus euãgelicæ legis, in quo septem donis Spũssancti replemur. Vnde in Esaia loquitur
Esaię 61. Christus: Spiritus dñi super me, vt prædicarem annum placabilẽ dño. In omni igit tẽpore vitæ præsentis debemus remittere, quicquid iniuriæ nobis fuerit irrogatum, non solum vsq; se
Matt. 18. pties, sed vsq; septuagies septies, sumendo numeꝝ finitũ & determinatũ pro indeterminato, & hoc maxime amicis, proximis, & fratribus nostris, videlicet Chrisidelibus, qui de suo dolent excessu, & veniam deprecant, atq; ad emendandũ & satisfaciendum exponunt se iuxta
Matt. 5. Christi doctrinã, dicentis: Si offers munus tuũ ad altare, vade prius recõciliari fratri tuo &c.
Marc. 11. Quibus dimittere debemus, quãtum in nobis est non solum culpam, sed & satisfactionem, seu pœnam excessus eoꝝ in nos, quia annus remissionis est dñi, hoc est, tempus legis euange
Matt. 6. licæ, quã docuit Chs, q iussit inimicos amari, taliõisq; legẽ euacuauit, & dixit: Si nõ remiseritis fratribus vestris, nec pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra. A peregrino & aduena exiges. i. ab his qui ab obseruantia præceptoꝝ Christi extranei sunt, qui nec veniam petunt, nec emendationi exponunt se, debitam satisfactionem pro iniuria tibi illata secundum ordinem iuris exigere potes, immo & debes, dum charitas & bonum commune requirunt hoc, quod ex dilectione & zelo iustitiæ, nõ ex rancore, passione, aut vitio est agendum, quatenus impius in seculo hoc purgetur & reprimat à vitijs, & decor seruetur iustitiæ, nec pax communis turbet. Omnino indigens & mendicus non erit inter vos, hoc est, si euangelicæ legi perfectè obedientes fueritis, spirituali opulentia vestræ animæ replebunt, ita vt ni
1. Cor. 1. hil vobis desit in vlla gratia. Sicq; fœnerabit qui talis est, Gentibus multis: quoniam cha-
Deut. 15. rismata gratiæ ac doctrinæ sibi collata, alijs communicabit, à quibus tali communicatione iuuari non indigebit. Hinc ꝑstãtissimus archiapostolus exhortat Vnusquisq; sicut accepit
1. Pet. 4. gratiam, in alterutrum illam administrãtes, sicut boni dispẽsatores multiformis gratiæ Dei. ¶Insuper, tam virtuosus dominabitur nationibus plurimis, hoc est, vitijs mortalibus, eorumq; filiabus atque effectibus, & omni carnali homine dignior erit, atque idoneus pluri-
Prou. 4. mos gubernare, iuxta quod Salomon testatur. Intelligens, gubernacula possidebit. ¶Denicq; si ecclesia Christo digne seruiret, perfidis vtiq; nationibus præualeret. Amplius, ex isto capitulo edocemur, q̃ proni & charitatiui debeant esse Christiani ad mutuam subuẽtionem in
dando ac mutuando, cum lex Christi sit multo perfectior lege Mosis. Propter quod ait san-
1. Ioã. 3. ctus Euangelista Ioannes: Si quis viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera
Lucæ 6. sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? Hinc ait Saluator: Omni petẽti te tribue, & mutuum date, nil inde sperantes: quod nihilominus cum discretione agẽdum est, opportunoq; loco & tempore, dum rationabilis dictat causa, cum in Ecclesiastico scriptũ siti Multi
Eccl 29. nõ causa nequitiæ nõ fœnerati sunt, sed q̃a fraudari gratis timuerunt. Salomon ꝗq; fateturi

Ho-

Homo stultus plaudit manibus, cum spopõderit pro amico. Et rursus: Si spopõderis ꝑ amico, curre, festina, suscita amicũ tuũ. ¶Postremo, oñe primogenitũ cõsecrandũ est dño. i. qc-
Pro. 17. quid in oñi cõuersatiõe nostra virtuosius laudabiliusq; cõstitit, asscribendũ est pietati diui-
Pro. 6. næ. In primogenito ꝺq; bouis nõ est operandũ, nec primogenita ouiũ sunt tondẽda. Per boues quippe ꝑlati, necnõ prædicatores intelliguñ, qui verbo Dei & authoritate cõcessa, audientiũ corda aperiunt gr̃æ Dei, & ea fœcundãt: quoꝝ primogenita sunt, qui statim seu primo ab ipsis cõuersi sunt, qbus nõ est statim vtendũ ad informationẽ aut ꝑsidentiã alioꝝ, sed prę-
stolandũ quousq; fuerint rite in oñi virtute exercitati, ac desup illustrati, vt vita, scientia, ac ætate idonei sint. Propter ꝺd de eligẽdo in ꝑsulem ait Apl's: Non neophytũ, ne in supbiam
1. Tim. 3. elatus, in iudiciũ incidat diaboli. Primogenita ouiũ sunt, q̃ inter subditos ꝑfulgent virtutibus, vel qui exemplis, verbis, aut precibus subditoꝝ bonoꝝ cõuersi sunt, qui nõ sunt tõdendi, hoc est, fructu suæ laudabilis vitæ priuãdi, & ꝑ scãdala aut ꝑ incauta ꝑconia, vel ꝑ debitę correptiõis ac correctiõis subtractionẽ. Tales nãq; nouellæ plãtæ faciliter scãdalizant, incautisq; laudib' extollunt, & nisi diligẽter atq; assidue informent, castigent ac dirigant, cito exorbitant atq; deficiunt. Cæteroꝝ spiritualitates præallegatis capitulis sunt conscriptæ.

¶Declaratio lr̃alis cap. XVI. Obserua mensem nouaꝝ frugum. Art. XVII.

Caeremonialia quędã præcepta nũc repetunt, puta de obseruãdis festis legalibus, alijsq; nõnullis: & primo fit mẽtio de solẽnitate paschali. [Obserua mẽsem nouaꝝ frugũ].i. aduentũ primi mensis anni considera, qui apud Hebręos dicit Nisan, & apud Latinos Martius seu Aprilis, secundũ modum & sensum frequenter ꝑhabitũ. Ab illo etẽm mense inchoant annũ Iudæi, in quo mense secũdum ꝑductas allegatiões in terra ꝓmissiõis fuit tũc inceptio messis, quãuis aliqui dicãt, ꝙ tũc nondũ fuit ibi messiũ tẽpus, sed appropinquatio ad maturitatem, ita ꝙ in quadã parte terræ illius aliquæ spicæ erant maturæ: ꝺd nec textui, nec Glossæ, nec authoritati Hieronymi, nec magistri in historijs consonat, qa non solũ hic, Hieroñ.
sed & alibi sæpe scriptura vocat mensem illum, mensem nouaꝝ frugum seu messium, siquidem in Leuitico scriptũ est: Cum ingressi fueritis terrã quã ego dabo vobis, & messueritis
Leui. 23. segetẽ, feretis manipulos spicaꝝ primitias messis vestræ ad sacerdotẽ: certumq; est, ꝙ illa oblatio fiebat in crastino paschæ, secundũ expositores cõcorditer, [& verni primũ temporis].i. mensem præfatum, qui est primus mensis in vere, quod ver est prima pars anni iuxta Hebræos, [vt facias phase dño].i. ad Dei honorem celebres pascha. [immolabisq; phase domino Deo tuo.] Per immolationem phase, intelligit hic non ipsa paschalis agni oblatio, sed sacrificium quod ex alio Dei præcepto offerebat azymoꝝ diebus ꝑ totã paschæ hebdomadã. Attamen quidã hic scribit, ꝙ istud intelligat de alijs sacrificijs, quæ offerebant à personis singularibus ex deuotione, quæ non cadebãt sub determinato numero, qa in talibus cuilibet permittebat suam facere voluntatem. Veruntñ istud non videt idonee dictũ, cum dñs præceptiue hic dicat: Immolabis q̃ phase. Atq; in codice Numeroꝝ istud sacrificium paschale iu-
Num. 28. betur, & quãtum ad numeꝝ rerꝝ immolandaꝝ determinat, cũ dicit: Offeretis incensum holocaustum dño, vitulos de armento duos, arietẽ vnum, agnos anniculos septẽ, & hircum pro peccato, &c. & subdit ibi: Ita facietis per singulos dies septem dieꝝ. sic itaq; immolabis [de ouibus & de bobus, in loco quẽ elegerit dñs].i. in vrbe cultus diuini & in atrio tẽpli. [Non comedes panẽ fermẽtatum. Septẽ diebus comedes absq; fermẽto, panes afflictionis].i. azymos panes, qui vocant panes afflictionis, quia commemorabant & repræsentabãt afflictionem filioꝝ Israel in Aegypto. Propter quod subdit: [quoniã in pauore egressus es de Aegy-
Lyra. pto.] quia & ipsi filij Israel nondum ꝑfecti in fide, cum timore exierunt Aegyptum, cogentibus eos Aegyptijs ad exeundum velociter. Aegyptij quoq; timebant plagari à Deo, dicentes: Omnes moriemur. Porro secũdum Lyrã, in Hebræo habet, ꝙ subito vel festinãter egressus es, sed potius puto, verbum istud Hebraicũ ad pauorẽ & festinationẽ esse æquiuocum; & beatum Hieronymũ aptius transtulisse, in pauore: quãm si transtulisset, in festinatione: quia Hieron.
quod ait, in pauore, magis exprimit causam dicti prędmissi quod dixit, comedes afflictionis panem. [Non poteris immolare phase in qualibet vrbium tuaꝝ.] Hic per immolationem phase designat oblatio agni paschalis, qui offerebat in vrbe diuini cultus, vbi tabernaculũ Dei fuit, aut templũ in quo nomẽ dñi.i. ipse dñs habitabat, nõ per circũscriptionẽ localem, sed per gratiosum ac specialem effectũ, & q colebat ibidẽ per sacrificia & oratiões, & poterat in qualibet domo vrbis illius offerri, in qua erant ꝑsonæ ad esum agni sufficientes. Expositioni huius textus non immoror, quoniam sup Exodum, Leuiticũ, Numerorum q̃ librũ, in diuersis capitulis scripta sunt multa de ista materia & festiuitatib' istis. [Immolabis q̃ phase vespere ad solis occasum, quãdo egressus es de Aegypto.] Non ꝙ de vespere exierũt Aegyptum, idcirco quod ait, quando, intelligendum est .i. quo tempore, vtpote mane sequente. [Manęq; consurgens, vades in tabernacula tua.] Hoc dicitur de his, qui ex alijs vrbibus venerunt ad ciuitatẽ diuini cultus, in qua remanere tenebant tota qntadecima die mẽsis primi,

quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ dies fuit prima & celeberrima dies festi paschalis,& die sequẽte poterãt redire ad propria.qui tñ volebãt,poterãt ex deuotiõe per totã hebdomadã festi manere ibidẽ.idcirco ꝺd ait,Mane cõsurgẽs &c.ꝑmissio & licẽtia est,nõ ꝑceptũ.[Sex diebus comedes azyma.]in Exo
Exo. 12. do legit:Septẽ diebus azyma comedetis. Quicũq; comederit fermẽtatũ, peribit anima illa de Israel à primo die vsq; septimũ:quo cõstat ꝙ septẽ diebus azymos panes edere tenebant. Cur ergo nũc dr,Sex diebus comedes azyma? Respõdet ꝙ numerus minor maiorẽ non excludit,imo in maiori includit,& qa de septimo die Paschæ subiungit,[& in die septima (qa collecta est dñi Dei tui)non facies opus] seruile.Septima nãq; dies,sicut & prima,celeberrima fuit, propter ꝺd & in azymis panibus expendẽda.dicebatur;q; collecta dñi,vel quia in ea pariter reponebant in receptaculis templi ea,quæ erant per dies illos festiuos oblata in sacro loco,puta pecuniæ: vel quia tunc colligebant eleemosynæ aliquę in pauperum vsus aut simili ratione. Sequit de solennitate Pentecostes:[Septẽ hebdomadas numerabis tibi ab ea die,qua falcem in segetẽ miseris].i.à tẽpore quo cõmuniter cœperat messis in terra ꝑmissionis,quæ calida est,& terrænascentia cito maturat,nõ tamen in ipso die Paschæ opus meten-
Leui.23. madib⁹ post primũ Paschæ diẽ euolutis celebrat, de qua solennitate & hebdomadaꝝ istaꝝ
Nũc.28. numeratione,dictum est plenius in Leuitico & in Numeris, vbi & de sacrificijs eiusdẽ solennitatis tractatum est.[oblationem spontaneam manus tuæ quam offeres].i.tale voluntariũ & supererogationis sacrificiũ celebriter obseruabis,quod tunc fieri consueuit: Vel qñ nullum sacrificium complacet Deo,nisi voluntariũ & deuotionale cõsistat,vnumquodq; sacrificium spõtanea potest oblatio nuncupari.[& epulaberis coram dño Deo tuo].i.cũ spũali iucunditate reficieris cũ sobole atq; familia tua,alijsq; ꝑsonis quæ exprimunt in litera in ciuitate cultus diuini,in qua hac solennitate oẽs cõueniebãt, nisi dispensatiue supportarent, vt infrà habet. ¶Præterea,si quod dictum est,Septẽ hebdomadas numerabis à die qua falcem in segetẽ miseris,intelligat de certa determinataq; die,obseruari nõ potuisset ad literam.Nõ
Hieron. enim vniuersi in Israel cœperunt eodẽ die hoc agere. De spũali autẽ intellectu nõ curant Hebræi,ideo ait Hieronymus ꝙ neq; ad literam, neq; secundum spiritum Iudæi custodiunt hoc præceptum.Tunc enim,videlicet si ad literã id seruarent,non eodem tẽpore fieret Pentecoste,quoniam alijs citius,alius tardius metuunt,secundũ situm regionum suarũ.Hinc vt in Scholastica fertur historia,quidã dixerunt,vnumquẽq; agricolam à prima die messiõis suæ quinquaginta dies cõputasse,atq; in ea sibi ac suis epulũ exhibuisse,ac diem egisse festiuum, nõ Pentecostẽ legalẽ,sed celebritatẽ pro oĩbus suis iam cõgregatis. Hæc quoq; tãgit Augu-
August. stinus:Si ab vniuerso,inquiẽs,populo hæc Pentecoste iussa est obseruari,nunqd credendum est,dñm ꝑcepisse vt oẽs vna die mitterẽt falcẽ in messem? Si aũt sibi quisq; obseruat qnquagesimã istã,nõ est vna populo vniuerso festiuitas ista.Illa vero est vna,quę cõputat ab immo-
August. latione Paschæ vsq; ad diem datæ legis in Sina.Hæc Augustinus.[Solẽnitatẽ quoq; tabernaculoꝝ celebrabitis p septẽ dies]Locus iste in Leuitico expositus est. [Tribus vicibus p annũ
Leui.23. apparebit omne masculinũ corã dño:] hoc est,tu ipse cũ sobole tua sexus masculini ter quo-
Nũc.29. libet anno venies ad vrbẽ,in qua tabernaculum Dei est,vtpote in tribus solennitatibus memoratis.Veruntñ cum habitãtibus multũ remote ab vrbe illa,dispensabat,ita ꝙ non nisi in Pascha,ibi apparere obligabant:immo aliq dicunt,ꝙ indulgebat eis,vt nõ nisi semel in triennio venirẽt in pascha.[Non apparebit ante dominũ vacuus,sed offeret vnusquisq; secundum quod habuerit,iuxta benedictionẽ dñi Dei sui quam dederit ei:]hoc est,in præfatis tribus festiuitatibus vnusquisque iuxta suam facultatẽ aliquid offerat Deo in loco sacro, etiã vltra præcepta in lege ex speciali deuotione ad reuerẽtiam festi, immo Dei in festo. Sequit de qbusdã præceptis iudicialibus,quæ secundum Alexãdrum & alios, sunt determinationes præceptoꝝ moraliũ secundæ tabulæ,exprimẽtes modum seruãdi iustitiã inter proximos in conuictu ciuili.[Iudices & magistros cõstitues in oĩbus portis tuis].i.tu populę Israel prouide,vt in porta cuiuslibet vrbis tuę sedeant quotidie iudices & magistri,ita vt ipsi iudices sint etiam magistri.i.periti in lege,sciantq; iura patriæ instituta, atque idonei sint instruere accedẽtes,qui sedebant in porta,vt omnibus pateret ad eos liber accessus, & cito expedirẽtur, quod est cõtra iudices,q faciliter se absentãt,nimiumq; ꝓtrahũt iuris sentẽtiã, sicq; labore, sumptu ac tædio proximos grauãt,quod est cõtra ius naturæ atque diuinũ.[vt iudicẽt populum iusto iudicio] tanq; ministri ac vicarij æternæ & increatæ iustitiæ. [nec in alterã partem declinẽt,] hoc est,nullo modo à rectitudine æquitatis ac veritatis recedãt,nec vnã partẽ præ alia palpẽt,nec nimis rigorosi,nec nimis remissi existant,sed p discretionẽ contẽperẽt misericordiã atque iustitiã.[Nõ accipias ꝑsonã] vt priuato amore aut odio mouearis ad aliquẽ, sed causam synceriter inspice.[nec munera:] Hoc iudicibus iubet, ne imminẽte iudicio, à partibus accipiant dona seorsum:per quod inter cætera mala inde sequentia, præstat mala audacia ei qui cõtulit munus,& res illa speciẽ habet mali,mẽtemq; iudicis inficit,corrũpit,
&

& inordinato flectit amore ad dantẽ. Cupiditas quoq; per munera generat aut fouet,quæ facit rationẽ à medio virtutis recedere.ideo subdit:[quia munera excæcãt oculos sapientum] qui ſ.ante muneꝝ acceptionẽ fuerãt sapientes,sed per munera seducunt, & fiunt inſipiẽtes. [& mutãt verba iustoꝝ] ita ꝙ qui ante proferebant verba iustitiæ, incipiunt loqui iniuste, & falsa proferre iudicia. Lingua enim est instrumentum intellectus speculatiui, sicut manus practicit& qualis vir,talis & sermocinatq; vt Christus disseruit,Ex abundãtia cordis os loqui- Mat. 12.
tur.De hac materia dictum est plenius in lib.Leuitici & Exodi,& suprà capꝰ primo. Vnde Leui.19.
Ecclesiasticus loquit: *Xenia & dona excęcãt oculos iudicum,& quasi mutus in ore auertit Exo.23.
correptiões eoꝝ.[Iuste ꝺd iustũ est,pſequeris:].i.modus & mediũ prosequendi ac exequendi Eccl 20.
iustũ negociũ,bonũ actũ,iustamq; causam,debent esse ordinata atq; legitima,vt secundũ iuris ordinẽ procedat,& causa primo ponat,ac vtraq; pars audiat, examinẽturq; testes,ac veritas debite inquirat,sicq; tam iudices ꝙ partes iuste se habeant in faciendo quod ad eorum pertinet vnumquẽq;.Ex qua authoritate Thomas super 4.Sententiaꝝ declarat,ꝙ in sacris ordinibus cõstituti,peccẽt mortaliter exequẽdo officia sua indigne,hoc est,existẽdo in mortali peccato.Gregorius quoq;:Iniuste,inquit,ꝺd iustũ est exequit,qui ad defensionẽ iusti- Gregor.
tiæ nõ virtutis amore,sed affectu tẽporalis ꝓmij excitat,& iustitiã quã ꝓtendit,vendere nõ veret.
¶Deniq; quicũq; propria authoritate iniuriã suã aut suoꝝ vlciscit, aut passionate & impetuose procedit aut rectã intentionẽ nõ habet,etiã si iustam habeat causam,tñ quod iustũ est iniuste exequit.Iuste ergo,charitatiue,prudẽter,ꝺd iustũ est ꝑsequeris. [vt viuas per gratiã in tẽpore,& per gloriã in æternitate]q; vt Salomon loquit, Est via quæ videt homini bona, Pro.14.
sed nouissima eius ducũt ad mortẽ.[Nõ plãtabis lucũ &oẽm arborẽ iuxta altare dñi Dei tui] Idololatræ quippe,qui idola sua in locis coluerunt amœnis & in locis excelsis,vbi & venerea exercebãt, cõsueuerunt in talibus locis lucos arboresq; plantare, quatenus in superstitionibus atq; spurcitijs suis amplius delectarent. Ideo iussit dñs talia à locis sibi cõsecratis & à suis cultoribus remoueri. Quæ enim participatio luci ad tenebras? aut quæ cõuẽtio fideli cũ infideli? aut quis cõsensus templo Dei cũ idolis esŧ?[Nec facies tibi atq; cõstitues statuã,quæ odit dñs
1.Thes.5. Deus tuus].i.imaginẽ seu idolũ tibi nõ formes nec erigas ad colendũ,immo nec habeas, qa ab omni specie mali est abstinẽdum.Per hoc tñ imagines ecclesiæ ac sanctoꝝ nõ reprobant.
¶Præterea circa ꝓhabita aduertẽdum, ꝺd Iosephus ait:Septẽ iudices eligebant in ciuitati- Iose.lib.
bus singulis, virtute ac studijs iustitiæ exercitati, & vnicuiq; eoꝝ dabant duo ministri de ge- 4.an. iu.
nere Leuitarum,testimonium mulieꝝ non admittebãt propter leuitatem earum,neque serpe cap. 6.
norum propter animi ignobilitatem, ex qua faciliter quibant corrumpi timore aut lucro.
¶De spiritali hui⁹cap.Itelligẽtia tot dicta sunt sup tres libros ꝓcedẽtes,vt nil videat addẽdũ, sed caueamus ne in cõspectu dñi Dei nostri vacui appareamus.i. ne vnũ ocio locum demus, aut negligẽtiæ vel torpori,sed fructuose oĩe tempus expendere enitamur,nec distracta vana?q; mente corã Deo aliqñ stemus,immo vnusquisq; iuxta dona sibi cõcessa, & iuxta quod Deus paratus est eum iuuare,studeat Deo offerre obsequium vitæ deuotæ, sacrificiũ laudis, orationes, meditationesq; sanctas,& omnium obseruantiam præceptorum.

¶Explanatio literalis cap. XVII. Non immolabis dño Deo tuo bouem & ouem in quo est macula.Et de diuisione iudicialiũ præceptoꝝ. Art. XVIII.

ADintelligẽdum ꝓfectius dicta atq; dicenda,pẽsandum, ꝺd in prima secũdæ,quęst.105. asserit S.Thomas:Cũ lex sit quædã ars vitæ humanæ instituẽdæ ac ordinãdæ, sicut in vnaquaq; arte est certa distinctio regulaꝝ artis, ita oportet in vnaquaq; lege esse certam ꝑceptoꝝ distinctionẽ:aliter enim ipsa cõfusio vtilitatẽ legis auferret.Hinc præcepta iudicialia veteris legis, per quæ homines ad inuicẽ ordinant, distinctionem habent,secũdum distinctionẽ ordinationis humanæ.Quadruplex aũt ordo inueniri potest in populo.Vnus superioꝝ ad subditos,alius subditoꝝ ad inuicem,tertius populi ad extraneos,quartus ad domesticos,sicut patris ad filiũ,mariti ad coniugem,& dñi ad ministros.Et secũdum hos quatuor ordines distinguunt iudicialia veteris legis ꝑcepta. Dantur enim quædã præcepta de institutione principum ac iudicum & officio eorundẽ, & de reuerẽtia eis exhibenda, & hæc est vna pars iudicialium ꝑceptoꝝ.Dantur etiã ibi quædã præcepta ptinentia ad cõciues ad inuicem,videlicet circa emptiones,venditiones,pœnas atq; iudicia,& hæc est secunda pars iudicialium ꝑceptoꝝ. Dantur quoq; ibi ꝑcepta pertinentia ad extraneos, puta de bellis & de susceptione peregrinoꝝ ac aduenaꝝ,& hæc est tertia pars ꝑceptoꝝ illoꝝ. Dãtur item ibi ꝑcepta ad domesticã conuersationẽ ſpectãtia, sicut de seruis & filijs atq; vxoribus,& ista est qrta pars iudicialium ꝑceptoꝝ.Hæc Thomas.Itaq; in principio hui⁹cap.ponit cęremoniale præceptũ frequenter præhabitũ,quod aliqui dicunt ad ꝑcedens ptinere cap.[Non immolabis dño bouem & ouem,in quo est macula aut quippiã vitij].i.nullum animal monstrosum, deforme ac languidũ.[qa abominatio est dño Deo tuo.] Animal tale secundũ se nõ est abominabile Deo,q nihil odit eoꝝ quę fecit,nec aliquid in suis creaturis ꝓprie detestat,nisi pec
catũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

catum: sed abominabile est Deo, ꝙ talia viliora sibi offerant cōtra eius p̄ceptū, cum ei tanḡ supdignissimo creatori, ac munificētissimo dño, meliora sint immolāda, in signū & ptestatiōnē ac reuerētiā excellētiæ ac munificētiæ suæ: ppter ꝙd mystice reprehendunt alig Chr̄iani, ꝙ si habuerint aliquā prolē monstrosam, deformē, atq; ad mundū prorsus inutilē, hāc offerūt vel potius exponūt Deo in clausstro, non tm̄ ex vera deuotiōe, sed magis ex cupiditate vel elatione. Sobolē vero seculo aptā, nō solū nō offerūt Deo, immo potius à religiōis ingressu impediunt, aut ingressam ꝑ viribus retrahūt: idcirco ingrati sunt Deo ac impij. [Cumq; reperti fuerint vir aut mulier ꝙ faciāt malū in cōspectu dñi, vt vadāt & seruiāt dijs alienis, & adorent eos, solem & lunā & oēm militiā cæli &c.] Textus planus est & ꝑlixus, sentētialiterq; ꝑhabitus: qm̄ sensus est, ꝙ quæcunq; ꝑsona ex Israel idololatriā fecerit aut alteri suggesserit, post inquisitionē seu cognitionē de hoc, ducenda sit ad portā ciuitatis in qua morat, vel ad cuius forum ac fines ptinet, vt ibi per iudices cōdemnet. [In ore]. i. ꝑ atte stationē [duoꝝ aut triū testiū peribit]. i. iudicabit morti, [qui interficiet.] ꝙa vt dictū est, in ore duoꝝ vel trium
Nūe. 35. testiū stabit oīe verbū. De cuius rei intellectu ac rōne, dictū est plenius in Numeroꝝ libro. Nempe nō quicūq; sunt ad perhibendū testimoniū admittēdi. Testes ꝗq; sunt diligēter examinandi. ¶ Circa hæc ait Glossa: Lex idololatriā maxime detestat. Maximū em̄ scelus est, honorē creatoris impendere creaturis: ꝗd faciunt idololatræ & mali Chr̄iani, qui licet per fidem in ecclesia maneāt, magis tm̄ inueniunt per diuersa vitia seruire diabolo, q̄ per opa bona militare Deo. Præterea aduertendū ꝙ in textu hoc dictū est, Vt vadant & seruiāt dijs alienis, & adorēt eos, solem & lunā, & oēm militiā cæli. ¶ Circa ꝗd quæri potest, qd per militiam cæli intelligat. De hoc Guilhelmus Parthisiēsis scribit libro de fide & legibus: Necesse habemus declarare quæ sit militia cæli, quā decepta coluit quondā antiqtas, & adhuc multæ nationes aquilonaris Barbariæ colunt. Quia igit̄ nomē militiæ, de cælis vel stellis aut luminaribus valde improprie atq; extranee acciperet, cōsequēs est vt accipiat de subsiātijs spūalibus. Non em̄ verisimile est, ꝙ diuinū cultū impenderint subsiātijs, quas pura ac mortua corpora crediderunt, & in quibus nil spūalis virtutis esse opinarent. Hæc ergo militia secūdum illoꝝ opinionē est, quēadmodū ex libris magicis ac maleficis euidenter apparet multitudo spirituum. Posuerunt nāq; vnicuiq; cæloꝝ spūs proprios p̄sidentes, aut seruiētes, & inibi habitantes. Eodē modo posuerunt spūs p̄sidentes circulis planetaꝝ. ¶ De hac materia prosequit ibi Guilhelmus prolixe, & reprobat oēm idololatriā talem. Veruntm̄ aduertendū, ꝙ per militiam cæli, multi idololatræ atq; philosophi intellexerūt planetas & orbes ac stellas, duodecim quoq; signa zodiaci. Nam & corpora cælestia posuerunt animata, & intellectualis esse naturæ magis p̄fectæ q̄ hoies, cuius opinionis fuerunt Plato & Aristoteles cū suis sequacibus. Vn
Plato. de & tertio de anima Aristoteles solē vocat patrē deoꝝ ac viroꝝ. Plato ꝗq; in primo Timæi
Aristoteles. inducit summū Deū ad orbes, planetas ac stellas loquentē: O dñ deoꝝ, quoꝝ pater & opifex ego. Nam oīa illa dixerunt militare ac deseruire primæ causæ, summoq; enti, à quo dixerūt vniuersum esse ac viuere deriuari, ipsumq; esse primū motorē in genere causæ finalis, ita ꝙ oēs inferiores causæ cælestes mouerēt & agerent propter ipsum finaliter, & mouerent ab eo, sicut amās & appetens mouet ab appetibili & amato. Porro Thomas in Sūma cōtra gentiles affirmat, ad catholicæ fidei veritatem nō attinere, siue corpora cælestia dicant animata, siue non. Nam & Augustinus hoc ipsum sup Genesim ad literā & in suo Enchiridio relinquit sub dubio. Rabbi Moses quoq;, & author libri de Causis, qui secūdum Albertū fuit Iudæus, & Iudæi cōmuniter dicunt corpora cælestia esse aīata. Quicquid aūt sentiat de his, tm̄ sacræ repugnat scripturæ, ꝙ colant & adorent vt dij, cum & suo motu pandāt se esse summi Dei ministros. Deinceps docet, quando & qualiter appellādum seu recurrendū fuit ad principē sacerdotum, seu supremū populi iudicē. [Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse p̄spexeris]. i. si videris ꝙ iudices causæ tuæ inter se nō concordent, vel de veritate & æquitate dandi iudicij existant ambigui, [inter sanguinē & sanguinē]. i. in iudicādo an effusio sanguinis, de qua habent iudicare, sit punienda per mortem eius qui sanguinē fudit, an non, eo ꝙ vna pars iudicū sentit, ꝙ effusio illa fuit homicidiū voluntariū, alia, ꝙ extitit casuale, vel qm̄ dubitāt inde, eo ꝙ ex ꝓpositis & ꝓbatis nō queāt sufficiēter discernere qd sit verū, vel [inter causam & causam]. i. inter causam actoris & inter causam rei, ita ꝙ vna pars iudicum iustificat causam actoris, alia causam rei, ambigunt inde. [leprā & nō lepram:] ita ꝙ vna pars iudicū asvideris verba variari]. i. ipsos iudices qui sunt in porta vrbis in qua habitas, vel ad cuius pertines tribunal, videris discorditer aut dubie loqui. Iudices em̄ vrbiū iudicabāt tam intra- vrbem in qua templum est dñi. [Veniesq; ad sacerdotes Leuitici generis] s. ad viros & legitimos sacerdotes, & ad iudicem qui fuerit in illo tēpore:] Per iudicē quidā intelligunt pontificem, alij iudicem Israelitici populi secularem, sicut post Iosue leguntur iudices præfuisse præ-

præter pontifices. [quæresq; ab eis] diffinitiuam de tua causa sententiā, aduersario tuo contra te apparente, [qui indicabunt tibi] sententialiter [iudicij veritatē, & facies quodcūq; dixerint qui præsunt loco quem elegerit dñs]. i. eoꝝ sententiæ acquiesces, [& docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiā eoꝝ.] Circa ꝗd ait Glossa: Non dicit tibi vt obedias, nisi docuerint te iuxta legē, sequerisq; eoꝝ sententiā, quia non potes ab illis appellare, cū nemo in populo tuo sit illis superior. [Non declinabis ad dexterā vel sinistrā]. i. ad nullū extremoꝝ cōtrariantiū veræ sentētię iudicū. Circa ꝗd (vt refert Lyra) dicit Glossa Hebraica: Etiā si dixerint tibi, ꝙ dextera tua sit sinistra, vel ecōuerso, talis sententia est tenenda: ꝗd reprobat Lyra, ꝙa sentētia nulli⁹ hoīs cuiuscūq; sit authoritatis, si cōtineat manifeste falsitatē siue errorē, seruāda est. Quæ reprobatio vera est, si Glossa illa Hebraica dicere velit, ꝙ talis sentētia sit tenēda, ita vt ei mēte consentiat tanḡ veræ & iustæ. Si autē vult dicere, ꝙ est tenēda, ita ꝙ pœna aut dānū sentētiæ debeat patiēter tolerari ab innocente, q nō potest ad altiorē iudicē in hoc mūdo habere recursum, potest saluari. Nā & Gregori⁹ ait, ꝙ siue iuste siue iniuste liget pastor, sentētia eius timēda est gregi. [Qui aūt supbierit, nolēs obedire sacerdotis imperio]. i. pōtificis iudicio diffinitiuo aut iussioni, [ex decreto iudicis morietꝰ homo ille:] nam ꝓpria inobedientia seu rebellione seipsum spiritaliter perimit, & morte infernalis miseriæ perire meret, atq; secūdū legē fuerat occidēdus. [& auferes malū de Israel]. i. talia peccata nō dimittas inulta. [& tm̄ transgressorē] tolles ab alijs, ne viuēdo diutius, inficiat alios. [cūctusq; populus] Israel [audiens] talem iniqui punitionē, [timebit, vt nullus deinceps intumescat supbia.] Circa hæc cōsiderandū, ꝙ in veteri testamento ante tēpora regū, & item post tem- 1. Reg. 1.
pora regū, qñq; idem vir fuit iudex seu princeps & pōtifex, sicut Heli & postea Machabæi, 1. Mac. 4.
sed tēpore regū erant distinctæ ꝑsonæ, & etiā tēpore iudicū vsq; ad Heli. Dum itaq; idem fuit summus sacerdos & iudex, fiebat ad eundē appellatio seu recursus in quacūq; ardua causa in casibus præinductis. Cum autē officia illa erāt per ꝑsonas distincta, erat refugiū ad pontificē in spūalibus causis, ad iudicem in tēporalibus: in aliquibus vero pariter ad vtroq;, qñ videlicet causa determinari nō quiuit sine amboꝝ cōsensu, vt in ædificatione, reparatiōeq; templi. Istud ius in ecclesia est seruādum, secūdum Glossam. Hincq; cōsuetudo exorta est, ꝙ ecclesiastici iudices ac prælati appellāt ad dñm papā, à quo secūdum iura nō appellat, immo nec secundū sanctū Bernardū libro de cōsideratiōe, vbi etiā ait, ꝙ q̄ necessaria est hominibus illa Bernar.
stratio solis, tam opportuna est Chr̄ianis appellatio talis. Hoc tm̄ vehementer redarguit, ꝙ in curia magis fouent appellantes, q̄ pars aduersa. Deniq; in ecclesia licita est appellatio, nō solū dum iudices inter se discordāt aut dubitāt, etiā si cōcordēt. An vero sic fuit in veteri testamento, nō videt ex textu euidēter elici posse. Iosephus ꝗq; ait: In appellatiōibus nō licebat Iose. li. 4
pontifici iudicare sine ꝓpheta & senioribus loci quē elegerat dñs. Glossa etiā loquit: Sacerdotes ecclesiæ instruunt, vt ecclesiastica iudicia secūdum potestatē sibi à Deo datā reueren- An. Iud. cap. 6.
ter agāt, & iuste discernāt, nō ad libitū suum, sed secūdum legis decretū, & ne suscipiendo ꝑsonam, mutent sententiā. Consequēter Deus vniuersa prænoscēs, ac sciens filios Israel regem postulaturos, circa hoc instruit eos: [Cum ingressus fueris] tu populę Israel [terram] ꝓmissionis, [& possederis eā, & dixeris, Constituā super me regem] per electionē seu alio modo, [sicut habent oēs per circuitū natiōes, eum cōstitues quē dñs Deus tuus elegerit]. i. regē esse voluerit, siue oftēdat hoc per reuelationē, aut ꝑ signū sensibile siue miraculū, [de *medio fra- *nūero
trum tuoꝝ]. i. qui sit de semine Israel & natiōe Iudæus. [Non poteris] licite, i. nō debes [alterius gentis hominē regē facere] super te, [qui non sit frater tuus] cognatione ac religione. Non em̄ debebāt aliquē infidelē atq; idololatrā, quāuis natiōe Hebræum, in regem eligere.
¶ Circa hæc quærit Augustinus: Cur populus Israel Deo displicuit regē petendo, cū hic in- August.
ueniat esse ꝓmissum: sed intelligēdum est, nō fuisse secūdum voluntatē Dei, qui hoc fieri nō præcepit, sed desiderātibus ꝓmisit. Veruntm̄ præcepit vt nō fiet alienus. Lyra etiā scribit hic: Quod dicit, eum cōstitues in regē, nō est præceptū, nec simplex concessio: quia sic populus Israel nō peccasset regē petēdo, cuius cōtrariū habet primo Regum, sed est ꝓmissio, quæ est 1. Re. 12.
de malo minori. Bonū em̄ Israelitici populi cōsistebat in hoc, ꝙ solus Deꝰ regnaret sup eos, qm̄ erāt peculiaris populus Dei. Veruntm̄ si importune regem habere vellēt, ꝓmittebat eis sub conditionibus: quarum prima est, ꝙ esset de filijs Israel. Secunda, ꝙ non fieret simpliciter secundū voluntatē populi, sed ꝑ electionē Dei, quēadmodū factū est de Saule primo rege, 1. Re. 10.
deinde de Dauid. Glossa etiā sup illud, Cōstitues, ait: Permittit, nō cōmittit. Sed cōtra hæc ar- 2. Reg. 2.
gui potest, qm̄ cum cōstituere sup se regē, quē ad hoc Deus elegit, est simpliciter bonū: immo illud omittere, esset malum: ergo hoc fuit præceptū vel saltē concessio, & nō malum. Insuper Gene. 2.
Deus præordinauit, ꝙ de tribu Iuda promouerent in reges, ꝗd & per Iacob patriarchā præ- dixit: Non auferet sceptrū de Iuda &c. Ad hæc dicendū videt, ꝙ regē petere non fuit eis præceptum neq; cōcessum, sed ꝓmissum: sed illum cōstituere regē, quē nouerant ad hoc à Deo electū, fuit cōcessum eis, immo & iussum, quia hoc fuit diuinæ voluntati ac ꝓordinationi se con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

conformare ac subiici. Itaq; peccauerũt, dicendo ad Samuelem: Da nobis regẽ sed bene fe-
1.Reg.8. cerunt, suscipiendo Saulem in regẽ, postq; Samuel loquutus est eis: Certe videtis quẽ elegit
dñs. Vnde & primo Regũ conscriptũ est, q̃ filij Belial despexerũt eũ, puta Saulẽ, & viri quos
1.Reg.2. Deus tetigerat corda, iuerũt cũ eo. Ad secundũ dicẽdum, q̃ oĩa cadunt sub ꝓuidentia Dei, q̃
de malis hoĩm elicit multa bona. Vnde qm̃ nouerat eos regẽ petituros, voluit potius de tri-
bu Iuda natos regnare, honorificãs tribũ illã regia dignitate, qa ex ea Chr̃us fuerat nasciturus, sic; Deus ꝓordinauit redimere genus humanũ per Chr̃i passionẽ, qm̃ nouerat primũ
hominẽ peccaturũ. Qualiter aũt habere debeat rex institut⁹, ad se & ad alios atq; ad Deum,
1.Re.10. subiungit: [Cum; fuerit cõstitutus,] Constituebat vero per vnctionem. Nam Samuel vnxit
1.Reg.6. Saulẽ & Dauid, Sadoch & Nathan Salomonẽ, discipulus Helisei Iehu filiũ Namsi. [nõ mul-
3.Reg.1. tiplicabit sibi equos] vltra necessitatẽ, cõdecentiã, occurrẽtem ve casum, qa si ingruebat ne-
4.Reg.9. cessitas ob patriæ defensionẽ, poterat sibi de auxilijs ꝓuidere. [nec reducet populũ] Israel [in
Aegyptum,] ad habitãdum ibidem, vel ad impugnãdum & acquirẽdum territoriũ illud, q̃d
ad terrã ꝓmissiõis nõ pertinebat. [equitatus numero subleuatus]. i. extollẽs se, & cõfidens de
multitudine equitũ suorũ, [ꝑsertim cum dñs ꝓceperit vobis, vt nequaq̃ amplius per eandem
viam reuertamini] per quam s. egressi estis [Aegyptum]. i, vt nõ redeatis in Aegyptũ modis
præfatis, non tñ prohibitũ fuit posteris ex rationabili aut necessaria causa ingredi terrã illã.
Loquit aũt Moses filijs Israel, non solum his quos in ꝓsentia habuit, sed sub eorũ persona
etiã posteritati ipsorũ. [Non habebit] licite [vxores plurimas]. i, nmiũ multas, vt habuit Sa-
3.Reg.11. lomon, [quæ alliciant animã eius]. i, appetitũ eius ad carnalitatẽ immoderatũ & ad fœmine-
as illas blanditias, quæ cor virile animum q̃ cõstantẽ (quæ maxime requirunt ad regẽ) ener-
uant. Et quia hic additur, quæ alliciãt, ꝑsertim prohibet ꝓpluralitas alienigenarũ vxorũ, quæ
animã regis fidelis poterant ad idololatriã trahere, secũdum q̃d cor Salomonis in senio suo
deprauatũ est multitudine taliũ mulierũ, in tãtum, q̃ coluit deos earũ. Non autẽ prohibebat
regibus Israel quæcũq; vxorũ pluralitas, dummodo amore prolis, non desiderio voluptatis,
acciperent. [Neq; argẽti & auri immẽsa]. i, superflua [pondera,] ne cupiditate & elatiõe in-
fectus, relinquat iustitiã. Poterãt tñ reges Israel habere diuitias multas, dummodo eas refer
rent ad debitũ finẽ, & bene vterent eisdẽ, nec eas tenaciter reseruarẽt. Nam de Iosaphat rege
2.Par.18 virtuoso habet 2. Paralip. q̃ factæ sunt ei diuitiæ infinitæ. Dauid q̃q; & Ezechias erãt diuites
2.Par.32. valde. [Postquã autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomiũ legis huius.]
Deuteronomion interpretat secunda lex, sicut ꝓhabitũ est. i. repetitio legis semel descriptæ
seu datæ. Quid ergo est Deuteronomiũ huius legis, nisi liber iste, q̃ Deuteronomiũ nuncupa
tur, in quo tota lex summatim & breuiter quodãmodo cõtinet? Mox ergo vt fuerit in regẽ
ꝓmotus, faciet sibi describi Deuteronomiũ istud [in volumine, accipiẽs exẽplar]. i. librum
* tribus & textũ correctũ, ex quo faciat sibi librum suũ describi, [à sacerdotibus Leuiticę * stirpis,]
ad quorũ officiũ spectat, scripturã legis diuinę ab oĩ * inficiatione & corruptiõe inuiolabi-
liter custodire. [& habebit secũ.] Vt ferũt, Hebræi dicunt, q̃ debuit habere Deuteronomiũ in
duob⁹ libris cõscriptũ, quorũ vnũ semp haberet secũ, & aliũ in repositorio thesaurorũ suorũ
Sapiẽ.6. tanq̃ preciosissimũ clinodiũ cõseruaret. [legetq; illud oĩbus diebus vitę suę]. i. q̃tidie aliquã
partẽ libri, dum cõgrue potest vacare, & quãtũ discretio dictat. [vt discat timere dñm suũ]
casto & sancto timore, vel si timet Deũ, studeat in eius timore, oĩq; virtute ꝓficere. In Deu
teronomio quippe fiunt feruentissimæ ac frequẽtissimæ exhortationes ad timorẽ Dei, reli-
Eccẽs 6. quasq; virtutes. Timor etiã Dei est specialiter necessarius regibus atq; potẽtibus, qm̃ magnã
habẽt libertatẽ, facultatẽ & opportunitatẽ peccãdi, à quarũ abusione indigẽt ꝑ timorẽ Dei
cõpesci ac refrenari, qm̃ timor retrahit à peccato. Indigẽt etiã valde esse diligẽtes ac soliciti
corã Deo, qa grauissimũ iudiciũ imminet eis, & pro multis daturi sunt rationẽ. Timor autẽ
diligẽtiam ac solicitudinẽ parit, iuxta q̃d scriptũ est: Qui timet dñm, nihil negligit. [& cu-
stodire verba & cæremonias eius]. i, diuina ꝓcepta, moralia, iudicialia, ac cæremonialia ad-
implere, & gubernare seipsum ac subditos secũdum diuina mãdata. [Non eleuet cor eius in
suphiam sup fratres suos]. i, de accepta potestate & præsidẽtia nõ infletur, neq; inaniter glo-
rietur, nec subditos aspernet, sed tanq̃ cõfratres eos adspiciat, sic tñ, vt authoritate sua, dum ra-
tio exigit, strenue vtat, & iura exerceat disciplinæ, vt tãto timoratior, humilior q̃ cõsistat, q̃
grauius onus sibi impositũ est, & quo in maiori versat periculo, amplioriq; gr̃a eget, atq; ad
tãtorũ hoĩm gubernationẽ condignã, se deꝑhẽdit magis insufficiẽtẽ, nisi gratiosissime & in-
definẽter adiuuet ac dirigat à Deo: propter q̃d debet se Deo cum oĩ timore & humilitate
subiicere. Hinc in Ecclesiastico scriptũ est: Rectorẽ te posuerunt? noli extolli. esto in illis q̃si
Ecci.32. vnus ex ipsis. curã illorũ habe, & ita cõsidera. Deniq; dignitates & officia ꝓsidentiũ sunt seruitutes, qa ad subditorũ ordinant cõmoda ac ꝓfectũ. Sunt etiã dona gr̃æ gratis datæ, bonis &
malis cõmunia, q̃ incõparabiliter minoris sunt bonitatis, q̃ dona gr̃ę gratũ faciẽtis. [neq; de-
clinet in partẽ dexterã vel sinistram]. i, nec amore, nec odio, nec aliquo modo à rectitudine
æqui-

æquitatis aut medio rationis recedat, sed tanq̃ lex viua & animata iustitia, immobili firmitate sapiẽtiæ atq; virtutibus, præsertim iustitiæ, pietati atq; prudentiæ, semper inhæreat. Rex nãq; est imago Dei in terra, & sicut sol stellis ꝓfulget, sic rex ꝑ subditis debet in oĩ virtute ac sapientia emicare, & verbo, incessu, fama, & ope cũctos ædificare. Propterea debet esse vir prorsus heroicus ac ꝓfectus, prout de hoc in libro de regimine principũ plenius scribit Aegidius. [vt lõgo tẽpore regnet ipse & filius eius sup Israel]. i, quatenus diu salubriter præsit populo Dei, & ꝓprium filium ita in oĩ virtute instituat, q̃ & ipse filius postea præsideat fructuose ad Dei honorẽ, atq; cõmunẽ subditorũ salutẽ. sic ꝑ esse, est benedictio donumq; creatoris, & merces quædã virtuosæ cõuersatiõis: immo ob magnã regis ꝓfectionẽ, sæpe cõcedit
posteris eius ꝓ multas generatiões in principatu succedere, sicut de Dauid in lib. Regũ fre- 2.Re.15.
quẽter habet, q̃ dñs cõseruauit regnũ filijs eius, vt daret ei lucernã in Hierusalẽ. Hinc in libro Pro.20.
Prouerbiorũ scriptũ est: Rex q̃ iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternũ firmabit.
Et in Ecclesiastico: Principatus sensati stabilis erit. Ecce sanct⁹ Moses sapiẽtissime & cõpen- Eccl.10.
diosissime hic describit, qualis debeat esse rex & quicũq; princeps aut ꝓsidẽs, vt s. pompã eq-
taturæ & aliarũ vanitatũ deuitet, nec alienas inuadat ꝓuincias, nec quærat diuitijs ac ministris corroborari ad sæuiẽdum in subditos, nec reducat populũ in Aegyptũ. i. nec verbo, nec
exemplo, nec cõpulsione aut potestate retrahat subditos suos ad seculi vanitatẽ, ad caliginẽ
vitiorũ, ad bella iniusta, carnalitatẽ & oĩm torum illegitimũ vitet, auaritiã detestet, nec amplius thesaurizet q̃ expedit, ꝓ defensiõe Reip. ꝓ ampliatiõe diuini cultus, ꝓ nuptijs suæ prolis, ꝓ subsidio pauperũ, pro sustentatiõe decẽti suorũ. Sit insup studiosus, & oĩm ociositatem
abominet ac ludos supfluos. Cõtra hęc Salomon grauiter peccasse censet, q̃ femora mulieri- 3.Re.11.
bus inclinauit, q̃s ardẽtissimo ac vitiosissimo dilexit amore, gloriatusq; est, ꝓ in Hierusalẽ
reliqt tñ de argẽto & auro, quantũ reperit ibi de ære & ferro. ¶ Præterea, vt indicta clarius
pateãt, aduertendũ, qd in prima secũdæ, quæst. 105. Thomas differuit: Populus, inquiens, ille
sub speciali Dei cura regebat. ideo restitutionẽ summi principis sibi dñs reseruauit, propter
quod Moses exorauit: Prouideat dñs hominẽ q̃ sit sup hãc multitudinẽ. sic; ex Dei ordina- Num.27
tione institut⁹ est Iosue post Mosen. De iudicibus q̃q; post Iosue legit, q̃ dñs suscitauit ppl'o
saluatorẽ, ideo electionẽ regis ppl'o nõ cõmisit. Deniq; q̃uis monarchia seu regia ꝓsidẽtia sit
optimũ regimẽ populi, si nõ corrũpat, tñ, ꝓpter magnã potestatẽ q̃ regi cõcedit, faciliter de-
generat in tyrãnidẽ, nisi ꝓfecta virt⁹ insit ei, cui talis potestas cõcedit; qa nõ nisi virtuosi est,
bene ferre bonas fortunas, vt dr 10. Ethicorũ. Perfecta aũt virtus inuenit in paucis. Iudęi q̃q Aristo.
crudeles erãt & ad auaritiã proni, ꝓ q̃ vitia hoies maxime in tyrãnidẽ ruũt: ideo dñs nõ insti-
tuit eis à principio regẽ cum plena potestate, sed iudicẽ & gubernatorẽ ad ipsorũ custodiã:
posta vero ad populi petitionẽ, quasi indignatus, eis regẽ cõcessit. Vñ dixit ad Samuelẽ: Non 2.Reg.8.
te abiecerũt, sed me, ne regnem sup eos. Instituit tñ à principio circa regẽ instituendũ, primo eligẽdi modũ, in quo duo determinauit. Primũ est, vt in eius electiõe expectarẽt iudicium Dei. Secundũ, vt nõ facerẽt regẽ virũ alterius gẽtis, qm̃ reges tales parũ affici solẽt ad populũ, cui ꝓficiunt; propter q̃d parũ curãt de ppl'o. Secũdo instituit circa reges institutos, qualiter se habere deberẽt quantũ ad seipsos, videlicet vt nõ multiplicarẽt sibi currus & equos,
neq; vxores, nec immẽsas diuitias, qa ex horũ cupiditate principes ad tyrãnidẽ declinãt, iustitiãq; relinquũt. Ordinauit etiã q̃liter se haberẽt ad Deũ, vt s. semp legerẽt & cogitarẽt de
lege diuina, atq; vt semp essent in Dei timore ac obediẽtia. Instituit q̃q q̃liter se haberẽt ad
subditos, vt s. ad illos hũiliter se haberẽt, nec ipsos supbe cõtemnerẽt, neq; opprimerẽt, nec à
iustitia declinarẽt. Hęc Thomas. Postremo circa id q̃d dictũ est, Eũ cõstitues regẽ, scribit R.
Paul⁹: Præceptũ istud de institutiõe regis, nõ est pmissiue intelligẽdũ, sed est simplex cõcessio
cũ cõditiõib⁹ in litera scriptis: nec sequit, si sit cõcessio, ergo filij Israel nõ peccassent regẽ petendo. Nã petierũt regẽ aliter q̃ fuit cõcessum. Nec ex hoc q̃ ille ppl'us fuit peculiaris Deo,
sequit q̃ deberet sup se regem habere. Hæc Paulus. ¶ Sed vt patet ex dictis, prima pars huius
dicti est cõtra Augustinũ & Glossam, & cõtra expositores cõmuniter. Porro q̃ ait, nõ sequi, Augus.
populũ Israel nõ debuisse sup se regẽ habere, qa erat Dei populus peculiaris, nõ solũ est cõtra
Lyrã, sed etiã cõtra Thomã, sicut iam patuit, immo cõtra doctores catholicos generaliter,
& cõtra ea q̃ in lib. Iudicũ recitant, aliàs à principio dñs eis regem dedisset. Aduertendũ tñ, q̃
Regũ primo R. Paulus affirmat, q̃ filij Israel peccauerũt, nõ regẽ petendo, sed qa petierũt regem q̃ eis ꝑesset cũ plenaria potestate, in tñ q̃ esset absolutus à legibus. Hoc aũt nullã apparentiã habet, q̃ filij Israel talem sibi regem ꝓfici postularint, immo nulla gens tam fatua est
quæ talem regem cupiat, cũ hoc nõ sit nisi velle habere tyrannũ. Nam dato q̃ à legibus pure
positiuis, imperator aut rex dicatur aliquo modo absolutus, non tamen à legibus naturalibus ac diuinis, à quibus filij Israel non voluerunt suum regem esse absolutum. De hac re, 1.Reg.8.
domino concedente, in Regum volumine plenius dicam.

¶ Explanatio lr̃alis cap. XVIII. Nõ habebũt sacerdotes & Leuitæ &c. Art. XIX.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IN exordio huius cap. q̃dã cęremonialia ad religionẽ ſpectãtia recolunt, deinde diuerſę ſu
pſtitiones phibent, & oñia iſta p̃habita ſunt, idcirco ꝓtranſeũdum. [Non habebũt ſacer
dotes & Leuitæ, & oñes qui de eadẽ tribu ſunt].i. de ſtirpe Leuitica, [partem & hæredita
tem].i. hæreditariã portionẽ, [cum reliquo populo Iſrael. Dñs em̃ ipſe eſt hæreditas eor̃].i.
ea quæ Deo immolant, ipſis ſunt deputata pro ſuſtentatiõe & hæreditaria parte. [Hoc erit
iudiciũ ſacerdotũ].i. p̃ceptũ ſacerdotes concernẽs. [à populo, & ab his qui offerũt victimas,
&c. dabũt ſacerdoti armũ & ventriculũ].i. ſi offerẽtur animalia, ſacerdotes qui immolãt ea,
habebũt has partes animalis oblati, videlicet armũ. i. humer̃ ſeu ſcapulã, ac ventriculum. i.
pectuſculũ, vt quidã exponunt. Vel ſi per ventriculũ intelligẽdum eſt aliud, ſic hic addit ali-
quid ſacerdotibus dandũ, antea nõ expreſſum. Veruntñ iſtud nõ eſt accipiẽdum de quocũq;
animali oblato, qa de holocauſtis nõ habuit ſacerdos niſi pellẽ: de animali vero q̃d pro pec-
Exo. 29. cato cõmunitatis cõburebaſ, nihil ceſſit in vſum ſacerdotis. Intellectus huius loci, in Exo-
do & ſup Leuiticũ in pluribus patet locis. Gloſſa aũt hic ait: In veteri ac nouo teſtamẽto mi
niſtris altaris p̃ceptũ eſt de oblatiõibus viuere, nec terrenis poſſeſſiõibus acquirẽdis conceſ-
ſum eſt eis inhiare. Non em̃ oportet vt qui ſemp adſtare debet diuino officio, inhiet lucro
terreno, cui Deus hæreditas eſt. Quid ergo illi deeſſe poteſt, qui cuncta habentẽ habeꝫ? [Pri
mitias frumẽti, vini & olei, & lanar̃ partẽ ex ouiũ tonſione,] dabunt filij Iſrael ſacerdoti.
Non q̃ oẽs dederũt eidẽ ſacerdoti, ſed ſacerdotibus in Hieruſalẽ habitãtibus apportabaſ, &
dabaſ pars eis deputata. Sacerdotibus vero per tribus Iſrael hincinde diſperſis dabãt ipſę tri
bus, & vnaquæq; tribus ſacerdotibus in ſua ſorte manẽtibus. Nec ſolũ de rebus his expreſſis,
ſed & de alijs rebus, cibis, fructibus & aĩalibus dabanſ primitiæ, put in diuerſis locis expoſitũ
eſt. [Ipſum em̃ elegit dñs de cunctis tribubus tuis, vt miniſtret nomini dñi ipſe & filij eius in
ſempiternũ.] Iſtud nõ ponit hic ſpecialiter de ſummo ſacerdote, ſed ponit hic ſingulare pro
Nũe. 35. plurali, vt ſit ſenſus, q̃ Deus elegit ſacerdotes, eorum̃q; poſteros ex ſtirpe Leui præ cęteris tri
Ioſue 21. bubus, vt ſibi in tẽplo miniſtrarent per oñe tempus veteris teſtamenti. [Si exierit Leuites
ex vna vrbiũ tuar̃ &c.] Leuitis aſſignatæ erãt vrbes diuerſæ ad habitãdum p̃ totum Iſraeli-
ticũ populũ, ſicut ſuprà inductũ eſt, & in Numeror̃ lib. in Ioſue q̃q; habeſ, tñ vt dĩ hic, dum
aliquis Leuitar̃ extra vrbẽ diuini cultus cõmorantiũ ex deuotiõe optauit manere in vrbe il
la, fuerat admittẽdus ad habitãdum ac miniſtrãdũ ibidẽ. Vnde ſubiungit, [deſiderans videre
locũ quẽ elegerit dñs, miniſtrabit in nomine dñi Dei ſui].i. officiũ Leuiticale exercebit ibi,
[ſicut oẽs fratres eius Leuitæ].i. ſicut cæteri Leuitæ in eadẽ vrbe manẽtes. [partẽ cibor̃ ean
dem accipiet quã & cæteri].i. pro ſuo miniſterio habebit ſimilẽ portionẽ de oblatiõibus ac
decimis cũ cæteris Leuitis miniſtrãtibus ibi, [excepto eo].i. vltrà & præter hoc, [q̃d in vrbe
ſua] in qua antea mãſit, [ex paterna ei ſucceſſiõe debeſ.] Sacerdotes etem̃ ac Leuitæ in pro-
prijs vrbibus & circà habebãt domos & p̃cora ac paſcua p eiſdẽ q̃ relinquebãt poſteris ſuis.
Talia aũt cõſueuerũt Leuitę vẽdere, q̃ ſic in Hieruſalẽ habitare optabãt. Vnde (vt ferũ) in He
bræo habeſ, Exceptis vẽditiõibus ſuis. Deinde diuerſæ ſupſtitiones prohibent cultoribus ve
ri Dei Iſraelitis, quæ & nũc cunctis Chr̃ianis vetant diſtricte. [Quãdo ingreſſus fueris terrã]
p̃miſſionis, [caue ne imitari velis abominationes illar̃ gentium, nec inueniaſ in te qui lu
4. Re. 16. ſtret filiũ ſuũ aut filiã ducẽs per ignẽ.] Aliqui idololatræ prolẽ ſuã trahebãt per ignẽ, putãtes
eam per hoc purgari, piari & cõſecrari dijs q̃s coluerũt, q̃d & Achaz feciſſe legiſ ſuo filio q̃r-
to Regũ, & hoc prohibeſ hic populo Iſrael. [aut q̃ hariolos ſciſcitef, & obſeruet ſomnia atq;
auguria. Nec ſit malefic⁹, neq; icãtator, nec q̃ pythones cõſulat, neq; diuinos, & quęrat à mor
Leui. 19. tuis veritatẽ.] De vitijs & ſupſtitiõibus iſtis dictũ eſt diffuſe ſup Leuiticũ & alibi. Maleficus
Exod. 7. aũt intelligi poteſt, q̃ ſobolẽ offert dæmonibus, aut p̃ inuocatiões facit dæmones in aliqua
8. & 10. viſibili apparere effigie. Incãtator vero, q̃ præſtigioſis apparitiõibus decipit hoſes, faciens
apparere q̃d nõ eſt. Pythones aut pythoniſſæ dicunſ, per quor̃ os dæmones in eor̃ vẽtribus
ſeu cordibus habitãtes, loquunt, propter q̃d vẽtriloqui nuncupanſ, vel q̃ mortuũ faciũt appa
1. Re. 28. rere, vt legiſ 1. Regũ de pythoniſſa, q̃ Samuelẽ dicit ſuſcitaſſe, & ita vocati ſunt à Pytho. i.
Apolline, quẽ deũ diuinatiõis eſſe credebãt. Diuini q̃q; dicunſ, qui ſibi vſurpant q̃d Dei eſt,
videlicet futuror̃ cõtingentiũ p̃cognitionẽ ac denunciationẽ, aut talia ſe p̃ſcire aſſerunt ex
reuelatiõe diuina, cũ tñ ex dæmonũ reuelatiõe loquanſ. Porro à mortuis quęrere veritatẽ, eſt
carminibus aut ſacrificijs mortuũ euocare ad inquirendũ incognita, cum tñ in talibus non
mortuus, ſed potius dæmon in ſpecie mortui videaſ atq; rãdeat. Qualiter iſta ſupſtitioſa poſ-
ſint cõtingere, & qualiter obſeruãda vel non obſeruãda ſint ſomnia, iam ante in diuerſis tra
Gen. 41. ctatũ eſt locis, videlicet ſup Geneſim, vbi tractaſ de ſomnijs Pharaonis, eunuchorum̃q; eius,
& ſuper Exodũ, vbi de maleficis agiſ Pharaonis & ſignis ipſor̃, & ſup Leuiticũ. Deinde dñs
Exod. 7. oſtdit, cur nõ fuerit pp̃ſo ſuo neceſſariũ p̃fatis ſuperſtitiõibus vti, ad cognoſcendũ futura ſeu
8. & 10. abdita aut ſupnaturalia, de q̃bus fideles indigẽt informari, q̃ ad ſupernaturalẽ beatitudinem
Leui. 19. ſunt creati, & cõtra inuiſibiles hoſtes confligũt. [Oñia hæc abominaſ dñs, & ꝓpter iſtiuſmo
di

di ſcelera delebit eos. Perfectus & abſq; macula eris cum dño Deo tuo. Prophetam de gente
tua].i. de Iſraelitica ſtirpe, [& de fratribus tuis, ſicut me].i. ſimilem mei in natura, immo &
in gratia p̃phetali, ita q̃ vere erit inſpiratus à Deo, quãuis nõ in tãta excellentia. [ſuſcitabit
tibi dñs, quem audies].i. ab ipſo inquires atq; percipies, quid agere, ſcire, aut credere debeas,
[vt petiſti à dño Deo tuo in Oreb] quia dum Deus dediſ filijs Iſrael decẽ præcepta, loquẽdo
per angelũ, & apparẽdo per ignẽ, filij Iſrael territi dixerũt ad Moſen: Non loquaſ nobis dñs, Exo. 20.
ne moriamur: ſed loquere tu nobis, & audiemus. Per hunc prophetã quidã intelligũt Ioſue,
qui Moſe defuncto, prophetico ſpũ floruit, angelũ vidit, & per ſe atq; per Eleazar̃ ſacerdo
tem à dño ſupnaturaliter eſt inſtructus, populum̃q; direxit. Alij per p̃phetã iſtum indeter
minate intelligũt quẽcunq; prophetã ſanctũ, quẽ Deus poſt Moſen opportuno tẽpore ſuſci Iudic. 3.
tauit ad populum inſtruẽdum: ſic̃q; ponit ſingulare pro plurali, quoniã ſucceſſiue vel etiam 1. Re. 23.
quãdoq; ſimul ſuſcitauit dñs poſt Moſen multos prophetas, vt partim patet in libro Iudi-
cum, deinde magis in libro Regum. Hinc loquit Eſaias: Nonne à Deo ſuo populus veritatẽ
inquiret? q̃ſi dicat, immo. ideo addit, Ad legem magis & ad prophetas: ſupple, eſt recurren-
dum. [Et ait dñs mihi: Bene oñia] nunc p̃tacta, [ſunt loquuti] in Oreb. [Prophetã ſuſcita-
bo eis de medio fratrũ ſuor̃ ſimilẽ tui.] Iſtud multi exponũt de eodẽ ꝓpheta, ſeu eiſdẽ, de q
bus nunc facta eſt mentio. Vnde & Gloſſa ait: Licet hiſtorialiter de pphetis accipi poſſit, qui
poſt Moſen in populo Iſrael repleti ſunt ſpiritu Dei: melius tñ de dño prophetar̃ accipiſ, Ioan. 6.
de q̃ turbæ: Hic eſt, inquiũt, vere propheta qui venturus eſt in mundũ. Gloſſa quoq; interli-
nearis exponit ſic: Prophetã, videlicet Chr̃m, ſuſcitabo eis de medio fratrũ ſuor̃, i. de ſemi
ne Dauid, ſimilẽ tui, qa nõ venit legẽ ſoluere, ſed adimplere. [Ponãq; verba mea in ore eius]
Ideo Chriſtus p̃feſſus eſt: Mea doctrina non mea, ſed eius qui miſit me patris. Item̃q; A me- Ioan. 8.
ipſo facio nihil, ſed ſicut me docuit pater, ſic loquor. [Loqueturq; ad eos oñia quæ præcepe
ro illi. Qui autem verba illius audire noluerit, ego vltor exiſtam.] Nam ideo vſq; in præſens
peruenit in illos ira Dei, quoniã Chriſtũ ſuſcipere cõtempſerunt. Vnde prædixit Pſalmiſta:
Effunde ſup eos iram tuã, & furor iræ tuæ cõprehendat eos. Hæc aũt dicunt de Chriſto ſe- Pſal. 80.
cundũ naturã eius humanã ſeruilem aſſumptã, ſecũdum quã minor eſt patre, ſecũdum quã
dixit: Pater maior me eſt, & ſicut mandatũ dedit mihi pater, ſic facio. Itaq; ex iſto tam ſin- Ioan. 14.
gulari adiuncto ſatis inſinuat, q̃ de Chriſto prædicta ſunt hæc, & hoc fateri oportet, q̃m ſa-
cratiſſimus princeps Apoſtolor̃ hãc authoritatem allegat de Chriſto prædictã, in Actis lo-
quens: Moſes dixit: Prophetã ſuſcitabit vobis dñs &c. Similiter alio Actuum capite ſanctus Acto. 3.
Stephanus ait: Hic eſt Moſes qui dixit filijs Iſrael: Prophetã vobis Deus ſuſcitabit. Chriſtus Acto. 7.
quoq; in Euãgelio incredulis loquens Iudæis: Si crederetis, inquit, Moſi, crederetis forſitan Ioan. 5.
& mihi: de me em̃ ille ſcripſit. ¶ Deniq; circa hæc ſcribit R. Paulus ſatis catholice, dicens: R. Pau.
Aliter intelligẽdum eſt, q̃d primo hic dicit, Prophetã de gente tua & de fratribus tuis, ſicut
me, ſuſcitabit tibi dñs: & q̃d ſecundo dicit, Prophetã ſuſcitabo eis &c. Primũ em̃ intelligitur
de Ioſue, alijs q̃q; pphetis ſequentibus: ſecũdum vero, tm̃ de Chriſto: cuius diuerſitatis ratio
ſumit ex cõtinuatione vtriuſq; verbi prædicti, ad ea quæ ſtatim ante dicunſ. Intelligẽtia nã-
que dictor̃, ex cauſis dicẽdi ſumenda eſt, ſecũdum Auguſtinum. In primo em̃ loco intendit Auguſt.
Moſes inducere populũ, vt futura contingentia & cõſimilia nõ quæreret ab hariolis & diui
nis, promittẽs q̃ à Deo poſſent cognoſcere talia per prophetã ſeu reuelationẽ diuinã: & cõ-
ſequẽter addit aliud quodãmodo ſimile, dicẽs: Vt petiſti à dño Deo tuo in Oreb. i. nõ ſolum
prouidebit tibi dñs de propheta reuelãte tibi futura cõtingentia & occulta, ſed & quod am
plius eſt, prouidebit tibi de p̃pheta, qui abſq; terrore conturbãte docebit te legẽ diuinã, q̃d
de ſolo Chriſto verificaſ qui aliam dedit legem q̃ Moſes. De iſto Rabbi Paulus ſcribit pro- R. Paul.
lixe, atq; (vt tacitũ eſt) ſatis catholice. tamẽ ſi bene penſet, verbis his Moſis primo loco prola Acto. 3.
tis beatiſſimus Petr̃ adiungit in Actis verba, quæ hic annectunſ verbis iſtis ſecũdo loco pro-
nunciatis: q̃d argui poteſt, q̃ vtrũq; ad eundẽ pertineat. ¶ Cõſequẽter reprobant pſeudopro
phetæ. [Propheta aũt q arrogãtia deprauatus] q̃d poteſt intelligi, tã de eo qui aliqñ fuit ve
rus p̃pheta & bonus, ſed tẽpore p̃cedente ſubuerſus eſt, & priori gr̃a ſpoliatus, fingit ſibi ad-
huc adeſſe gratiã prophetalẽ deſiderio vanæ glorię aut honoris. ideo ſubdit: [voluerit loqui
in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, vt diceret].i. p̃ſumpſerit loqui quaſi inſpiratus &
iuſſus à me. Poteſt q̃q; intelligi de alio p̃pheta, qui nunq̃ fuit verus propheta, & tñ arroganter
ſibi aſſumit nomen officiumq; p̃phetæ, qualis fuit Ananias propheta de Gabaon, de quo le Hier. 28.
gitur in Hieremia: Achab q̃q; & Sedechias, de q̃bus idem cõmemorat: [Aut ex nomine alie- Hier. 29.
nor̃ deor̃.] hoc eſt, ſi qs attentauerit vaticinari in nõe idolor̃ aut falſor̃ deor̃, tanquã cul-
tor & propheta illor̃, ſicut tertio Regũ leguntſ fuiſſe prophetæ Baal. [interficiatur] tanq̃ ido 3. Re. 18.
lolatra ac ſeductor. A ſolo etem̃ vero Deo eſt gratia p̃phetalis ſimpliciter dicta. [Quod ſi ta-
cita cogitatione reſponderis, quomodo poſſum intelligere?].i. vere cognoſcere, & à falſis va
ticinijs diſcernere [verbum quod loquutus *eſt dñs] per verum prophetam, ſeu propheta ex *non eſt

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei inſpiratione [habebis ſignum] diſcretiuum.i.argumentum.[quòd in nomine dñi pro-
4.Re.20. pheta ille p̃dixerit].i.nomine Dei finxerit ſe p̃dixiſſe,[&nõ euenerit,hoc dñs nõ eſt locutus]
Ionæ 3. Cõtra hoc obiici poteſt,qm̃ Ezechiã mox p̃dixit Eſaias moritur,& Ionas Niniuen ſubuer-
Deu. 13. tendam,& tamẽ nullum illor euenit. Suprà dictum eſt,q interdum falſi prophetę aliqua ve-
Hier. 18. ra prædicunt. Rurſus per Hieremiã dñs conteſtatur: Repente loquar aduerſus regnum & gen-
tem,vt deſtruam illam: Si pœnitentiã egerit gens illa, agam & ego pœnitentiã ſuper malo
quod locutus ſum,vt facerem ei. Ad hæc reſpõdet,q duplex eſt prophetia: Vna prædeſtina
tionis,qua ſcilicet propheta verus aliquid prænoſcit atq; p̃nunciat,ſecũdum q̃d infalli-
biliter cadit in p̃uidentia ac p̃ſcientia Dei,& tanq̃ præſentialiter à Deo conſpicit,& iſta p̃-
phetia ſemp implet. Alia eſt prophetia cõminatiõis,qua aliquid reuelat prophetæ ſecundũ
ordinẽ ſuũ ad cauſas creatas,voluntarias,ac proximas,ſecũdum quas diſpoſitionẽ ac ordi-
nem tale quid eſt futurũ: tamẽ quoniã cauſæ illæ mutabiles ſunt, poteſt nõ euenire. Vnde &
talis prophetia intelligi datur cum conditiõe implicita, vtpote niſi homines ſe emendent,
ſeu cauſæ effectus prænũciati mutent. Veruntamẽ veri prophetæ in prophetijs ſuis commi-
Ionæ 3. natorijs quãdoq; nõ exprimunt talem conditionẽ. Poſtea tamẽ,vel etiã ante,ex diuina reue-
latione,conditionẽ talẽ cognoſcunt,& eam aliquãdo poſtea manifeſtãt,ſecundum q̃d Deus
reuelauit ſanctis Eſaiæ & Ionæ,cur,quod prædixerãt,nõ implebat. Vel cauſa talis panditur
generaliter ac aperte per imitationẽ cauſæ prophetati effectus, quẽadmodũ pœnitẽtia Ni-
niuitæ innotuit vniuerſis,per quã patuit,cur prophetatio Ionæ non implebat. Rurſus fal-
ſorum prophetæ error atq; p̃ſumptio deprehendit tam ex doctrina, q̃ ex vita ipſor, vt ſi
quid ſanæ fidei aut determinationi eccleſiæ cõtrarium doceãt,aut prophetẽt,vel impie con
uerſent. Raro etẽ prauis hominibus cõcedit gratia p̃phetiæ, quanq̃ interdum ſit factum.
Matt. 7. Hinc ait Saluator: Attendite vobis à falſis prophetis,à fructibus eor cognoſcetis eos. ¶ In-
Lucæ 12. ſup inter hæc veror & pſeudoprophetar vaticinia ſubtilius poteſt diſcerni. Moſes aũt rudi
pplo loquẽs,ſupficialiter p̃tranſiuit, & quoddã probabile ſignũ diſcernẽdi edocuit. Itaq; p̃-
phetiæ pſeudoprophetar nõ ſunt niſi de his quę aliquo modo naturaliter queãt p̃noſci,ſiue
ex longa experiẽtia,vel ex cauſar cognitiõe,vel ex his quæ realiter iam ſunt. & ſi futura pu-
re cõtingẽtia,& oẽm naturalẽ cognitionẽ trãſcendẽtia,dæmones aut pſeudoprophetæ p̃di-
cere vſurpẽt,mentiunt,aut cõiecturaliter ac cũ formidine de oppoſito inde loquũt,ita q̃ ver
ba eor in oẽm euẽtũ trahi poſſunt ac flecti. Vel ex reuelatiõe angelor ſctõr,q ex certis cau
ſis iuxta æternæ ſapiẽtiæ conſtitutũ, interdũ aliqua talia malignis reuelãt ſpiritibus & eor
miniſtris, & tũc nõ ſunt proprie dæmonum prophetiæ aut vaticinia pſeudo,ſed de his ſolus
Deus veritates prænunciat & reuelat,& eius p̃phetæ inde cum certitudine vaticinant. Itaq;
Matt. 5. à præfatis ſuperſtitionibus & vanitatibus quæ ipſar reliquiæ ſunt, prorſus abſtineamus,cu-
rioſitatem vitemus,nec in ſuperuacuis occupemur, potiusq; conemur proprios defectus &
exceſſus debite intueri, deplangere ac vitare, quàm futura & abdita ad ſalutem non requi-
ſita dignoſcere. ¶ Poſtremo, quod in iſto capitulo ſcriptum eſt, Perfectus & abſq; macula
eris cum dño Deo tuo,ſatagamus implere,cum & Saluator hortetur: Eſtote perfecti,ſicut &
pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Ad minus eñ oportet ab omni macula culpæ mortalis eſſe
purgatum,& in via mandator ſyncerum: ſicq; de pfectione ſufficientiæ,nõ ſuperogationis
aut eminentiæ,iſtud exponit,quãtum ad omnes. Religioſi vero ad conſilior pfectionem,&
charitatis ſpecialem pfectum tendere obligant. Epiſcopi autem debẽt in omni virtute eſſe
perfecti. ¶ Porro,omnium noſtrum eſt corã Deo ſolicite ambulare,atq; in virtutib' creſce-
re,cum nõ proficere,ſit deficere: nec poſſit diu vitare mortalia,qui coram Deo cuſtoditus ac
timoratus non fuerit, cum tam varijs modis tentemur, tamq; fragiliſſimi ſimus.

¶ Explanatio literalis capituli XIX. Cum diſperdiderit dominus Deus tuus gentes,&c. Articulus viceſimus.

Exod.21. NVnc repetunt, quæ de ciuitatibus refugij & homicidio inuoluntario ſeu caſuali dicta
Nũe.35. ſunt in Exodo & in Numeris. [Cum diſperdiderit dñs gẽtes, quarũ tibi traditurus eſt
terrã,habitaueris q; in ea, tres ciuitates ſeparabis tibi].i.ſeorſum ab aljs vrbibus de-
putabis,vt ſint vrbes refugij, [ſternes diligẽter viam].i. cõplanabis itinera ad pergẽdum, vt
fiat quod ſubdit, [& in tres æqualiter partes totã terræ] tuæ [prouinciã] ſ. terrã promiſſiõis
[diuides] nõ materiali,ſed intellectuali diuiſiõe,ſicut zodiacus diuidit in duodecim ſigna,
& orbis ſeu cælum in duo hemiſphæria, & in qualibet har trium partium terræ ita diuiſæ,
eliges vnam vrbem, quæ ſit ciuitas fugitiuor. [vt habeat e vicino] hoc eſt, de propinquo,
Deut.4. [qui pprer homicidiũ] caſuale & excuſabile, [profugus eſt] de loco ſuæ natiuitatis aut man-
ſionis, p̃ſertim de homicidij loco, [quo poſſit euadere.] Qualiter aũt Moſes cõſtituit tres ci-
Ioſue 20. uitates refugij in terra duar ac mediæ tribuum, dictũ eſt ſuprà. ¶ Porro, qualiter ſint tres ci-
uitates ad hoc aſſignatæ in terra promiſſiõis, & quæ fuerint illæ, Ioſue ſcripſit. Deinde in hſa
exẽplificat de homicidio caſuali, vt ſi quis cũ pximo ſuo pgat ad ſyluã vt ligna abſcĩdat &c.
[Cum

[Cum aũt dilatauerit dñs terminos tuos.] Hic addit q̃d in p̃cedentibus libris nõ habet, videli
cet vt p̃ter tres ciuitates refugij nũc p̃tactas, in terra promiſſa adderẽtur ſimili modo adhuc
aliæ tres refugij vrbes, qñ obtinuiſſent filij Iſrael vniuerſam terram eis promiſſam: quod q̃li-
ter ſit impletum, nec in libro Ioſue, nec alibi in ſcriptura canonica inuenitur, creditur tñ fa
ctum tempore Dauid aut Salomonis &c. Sicq; in toto erant nouem ciuitates refugij, tres
in terra duarum ſemiſq; tribuum, & ſex in terra promiſſionis. [Si quis autem odio habens
proximum ſuum.] Hic iubetur quòd voluntarius homicida nullibi tutum habeat locum,
& ſi ad aliquam refugij vrbem confugerit, non ſaluetur ibidem, ſed tradatur cognatis oc-
ciſi ad occidendum, dum iuridice fuerit comprobatum q̃ malitioſe illum occidit. De his,
qa præhabita ſunt, textus q; planus eſt, pertranſeo. [Non aſſumes & transferes terminos pro
ximi tui, quos fixerunt priores in poſſeſſione tua] hoc eſt, agros ſeu terras alior non vſurpa-
bis, nec addes agris tuis extendẽdo metas agrorum aut prator tuor, ſed infra limites à pa-
tribus tuis poſitos pmane. Solent aũt in agris poni ſaxa aut cõſimilia pro iudicio finis agri,
& tale ſaxum aut ſignum nullus debet ſibi attrahere, aut alibi ponere, ſed in ſuo relinquere
loco, niſi forte per emptionẽ iuſtam quis agros ſuos dilatet. Hinc in Prouerbijs habetur: Ne
tranſgrediaris terminos antiquos, q̃s poſuerunt patres tui. [Non ſtabit teſtis vnus cõtra ali- Prou.23.
quem, qcquid illud peccati aut facinoris fuerit] hoc eſt, propter vnius teſtimonium nullus
adiudicabitur morti aut damno. [ſed in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbũ.]
Hoc ſuprà expoſitum eſt. [Si ſteterit teſtis mendax contra hoĩem, accuſans eum præuarica- Deut.17.
tionis, ſtabunt ambo quor cauſa eſt,] hoc eſt, tam teſtis ille q̃ is quem accuſat, vel ambo, i.
accuſatus à teſte illo, & pars aduerſa accuſati, pro q̃ parte teſtis ille fert teſtimonium, ſtabũt
inquam [ante dominum in conſpectu ſacerdotum & iudicum. Cumq;] ſacerdotes & iudices
[diligentiſſime perſcrutantes] hoc eſt, examinantes teſtem illum, an ſit infamis, & de loco ac
tempore alijſq; negocijs ac circunſtantijs negocij, de q̃ teſtat. [inuenerint falſum teſtẽ dixiſſe
cõtra fratrẽ ſuum mendaciũ] hoc eſt, mendoſum teſtimoniũ, [reddẽt ei ſicut fratri ſuo face-
re cogitauit].i. ad talem pœnam eũ obligabũt & adiudicabũt, q̃lem incurriſſet is cõtra quẽ
teſtabat, ſi fuiſſet p ſufficientes teſtes cõuictus, qm̃ pœnã talionis incurrit huiuſmodi teſtis.
ideo ſubdit: [Non miſereberis eius] miſeratione ſeu compaſſione inordinata, & nimiũ mol
li, cõtraria ægtati. Cõpatiendum eqdem ei eſt, q̃ ad malum culpæ, & eſt orandũ pro ipſo: ſed
malũ pœnæ, videlicet debita caſtigatio infligenda eſt ei. vnde ſubiungit: [ſed animam pro
aĩa].i. aĩalem corporalem q; vitã pro aĩali vita exiges, vt tali vita priuetur, qui voluit falſo te
ſtimonio perimere alium. Similiter [oculũ pro oculo, dentẽ p dente, manũ pro manu, pedẽ
pro pede exiges.] de q̃ pœna & talione dictum eſt plenius in Exodo. ¶ Præterea, ſicut Iſralis, Exod.21.
ita & ſpũalis huius capituli ſenſus in p̃allegatis capitulis eſt inductus. Aliqua tamen addunt
hic, q̃ breuiter moralizantur. In oĩbus nanq; p̃tactis ternarius cõmendatur, vt ſuperbea-
tiſſimæ trinitatis myſterium inſinuetur. Nouẽ vero ciuitates refugij, deſignãt nouẽ ordines
angelor, ad quor ſocietatem vniuerſi fideles, vel in ſeculo iſto ſe peccaſſe fatentur, pœnitẽ-
do adſpirant, & bñ viuendo pertingere cupiunt, quatenus inuiſibilium hoſtiũ acies, & cun
cta euadant pericula. Qui pcuſſerit p̃ximum neſciens, hoc eſt, qui ſine propoſito ſcandaliza
uerit alium, vel q putans alium verbo correptionis & exhortationis curare à culpa, læſerit il
lum acrius q̃ oportet loquendo. Vel qa ille tam ĩmperfectus eſt, q; exhortationes & increpa
tiones non ſuſcipit, cum tñ iſte ex charitate loquatur, & probetur exiſſe cum illo in ſyluam
ad ligna cædenda. Sylua eſt hoc ſeculum nequam, in quo beſtiæ, hoc eſt, homines beſtiales,
paſſionum q; ſtrepitus cõmoratur. Ligna autem ſunt hoĩes, & arida ligna ſunt ĩmpij: Ligna
autem viridia, iuſti. ¶ Porro ligna præcidere, eſt hoĩes à conuerſatione mundana abſtrahere,
atq; ad religionis ingreſſum, ſeu pœnitentiæ viam inducere. Securis vero, eſt ſermo prædica
tionis. Ferrum ſecuris, eſt repr̃henſio rigoroſa, q̃ tunc manum corripientis effugit & alium
perimit, dum qs p inconſiderationẽ aut irã, ſeu alterius paſſionis immoderantiã aliq̃lẽ, tam
acute & aſpe alium repr̃hendit, q; ex hoc magis tentat, indignat, murmurat, dñm dicat, aut
in rancorẽ dilabit, vel deſperat. Tũc correptor, q̃uis incaute habuerit ſe, à mortali tñ eſt ex-
cuſandus, immo ſi exigente reipublicæ bono ex authoritate ſui officij ita loquatur, totaliter
excuſatur. Deniq; per hoc q; dñs iuſſit adhuc addi tres vrbes refugij, dilatatis terminis Iſrae
lis, eſt figuratum, q; quanto in eccleſia amplius multiplicantur q̃ credunt, tanto plus neceſſe
eſt multiplicari culpar remedia, eccleſias, cœnobia, ſacramenta, ſuffragia. Ex odio demum
occidit proximum, q illo videre aut ſciente, facit mortale peccatum, aut q prouocat ipſum
ad vitia: ſed abſq; culpa alium q iuſte & irrepræhenſibiliter habet ſe, & tamẽ alij inſtar ſcri
bar ac phariſæorum ex ſua malitia ſcandalizant de illo. Nõ aſſumes & transferes terminos
proximi tui, i. leges & regulas tibi præfixas nõ violes, nec aliquid ſtatui tuo contrariũ aggre
diaris, neq; in his quæ tibi commiſſa non ſunt, te intromittas, nec in alienam meſſem exten
das falcem: ſed quæ præcepit tibi, cogita ac perfice ſemper.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Elucidatio literalis cap.20.Si exieris ad bellum contra hostes tuos & videris &c.
Articulus vicesimus primus.

HIc declaratur,qualiter & à quibus fit procedẽdum ad bellum, & qualiter pugnatores se circa pugnandos habere debuerint.[Si] tu populE Israel [exieris ad bellum contra hostes tuos,& videris equitatum & currus, & maiorem,q̃ tu habes,aduersarij exercitus multitudinem,non timebis eos] hoc est, timere non debes carnali & mundano timore, [quia dominus Deus tuus tecum est]cui nullus potest resistere.[Appropinquãte autem iam prælio].i.conflictu iam imminẽte,[stabit sacerdos ante aciem,& sic loquetur ad populum] Israel conflictuꝝ:[Nolite cedere]fugiẽdo,[nec formidetis eos,quia dominus pro vobis contra inimicos dimicabit]hoc est,virtutem prævalendi vobis præstabit,& illorum prosternet virtutem,dummodo confidatis in domino,nec vestra peccata demereantur,& inducant oppositum.[Duces quoq;]exercitus,videlicet millenarij ac tribuni & centuriones, seu illi qui singulis præerant tribubus.[per singulas turmas]particulares,quibus præerant singulatim, [audiente exercitu]totali,cuius turmæ illæ fuerant partes integrales,[proclamabunti Quis est homo qui ædificauit domum nouam,]hoc est,habitationẽ seu ædem nouã,quæ sit principale domicilium eius, [& non dedicauit eam?].i.sua inhabitatione nondum eam applicauit vsui ob quẽ est constructa,hoc est,nondũ in ea est cõmoratus. Vnde alia habet translatio,Nondũ initiauit eã:& forte,sicut tẽplum cõsecrabat cultui diuino p adsperſionẽ & alia, sic p aliquã solẽnitatẽ conuiuioꝝ aut rituum dedicabunt nouam domũ iam factam ad commorandũ in ipsa.[Vadat & reuertatur in domũ suã,ne forte moriatur in bello,& alius dedicet illã:]q̃d miserabile esset,q̃ s.tanti laboris frustraretur effectu.[Quis est homo q plãtauit vineã,& necdũ fecit eã esse cõmunẽ,de q̃ vesci oibus liceat?]ita q̃ ipse & alij possent vesci fructibus eius,[vadat,ne forte moriatur in bello,& alius homo eius fungatur officio,]vineã illã faciendo cõmunem,q̃d secundum quosdam fiebat quinto anno à plantatione, quoniã fructus q̃s protulit vinea in tribus primis annis,iudicabantur immundi,ita q̃ nec edi poterant nec offerri,vtpote nati ante consuetum tempus,quo solent vineæ fructificare.Idololatræ q̃q̃ talibus fructibus in suis(vt fertur)sacrificijs vtebant,tanq̃ insolitis nouisq̃ rebus. Porro fructus quarti anni Deo offerebantur totaliter,& quinto anno poterat de fructu vineę oblatio atq̃ comestio fieri.¶Alij,quos Magister in historijs sequitur,dicunt,q̃ publicatio vineæ sexto fiebat anno,ita q̃ quarto anno vindemiabantur domino, quoniam totum huius anni fructum detulit homo ad vrbem cultus diuini cum decima aliarum frugum secunda,vt ibi epularetur ex eis coram domino.Quinto anno fiebat homo dominus vineæ, & eã sibi vindemiauit.Sexto anno & deinceps erat omnibus quasi communis, ita q̃ itinerantibus licuit pomaria vineasq̃ intrare, & sufficienter refici inde,nõ aũt aliqd extrà ferre. Vindemiantes q̃q̃ non ꝓhibebant occurrentibus,gustare de his q̃ ad torcular portabant.Alia litera habet sic:Quis est homo q plantauit vineã, & de nouella ei⁹ nõ bibit? Quis est homo q desponsauit vxorẽ, & nõ accepit eã p cohabitationẽ & maritalẽ amplexum? [reuertatur, ne moriat in bello,& alius homo accipiat eam.]immo vt alibi legitur,debuit vno anno cum coniuge sua lætari,anteq̃ cogeretur ire ad bellum.Itaq̃ hoc triplex genus viroꝝ iussit lex reuertipri mo,quoniam specialiter erat miserabile,q̃ post tantos conatus,tamq̃ feruentes effectus ad elaborata & concupita,non consequerent optatum effectũ.Secundo,quoniã tales viri solẽt tanto plus formidare de imminẽte sibi periculo,quãto intẽsius afficiuntur ad sua obiecta & concupita.¶Præterea q̃ritur,cur isti reuerti iubẽtur ꝓpter vitandũ mortis piculum,cum eis iam ante sit dictũ:Nolite metuere,qa dñs dimicabit pro vobis. Rñdetur,q̃ ex parte Dei nõ erat defectus victoriæ,nec erat timendum,sed ex hoim imꝑfectione,culpa & metu.[His dictis,]duces[addent reliq̃,& loquentur ad populum:Quis est homo formidolosus]ex naturali dispositione,[& corde pauidor?] ex euentu aut superaddito vitio, vt qui ante congressum est audax,sed imminente periculo,dissoluitur corde.[Vadat & reuertatur, ne pauere faciat corda fratrum suorum]& commilitonum.Ex talium enim adspectu,verbis,factis,fuga,pstratione,consoꝛ eorundem solent terreri.Affectiones qppe vnius,per oculoꝝ adspectum faciliter deriuantur ad alium.[Cumq̃ siluerint duces]exercitus,particularium scilicet turmarum.Dicitur tamen fuisse vnus principalis dux totius exercit⁹,hoc est, cum ꝑmemorata verba protulerint,[& finẽ loquẽdi fecerint,vnusquisq̃ suos ad bellãdum cuneos præparabit].i. quilibet ducũ turmã sibi subiectã exhortabit ad pugnandũ,& eam ordinate disponet, quantum ad situm & ordinem:quia inordinata pluralitas,non est nisi hostium victima. Cuneus vero secundum quosdam,est proprie societas triangulariter situata,hoc est, ordinata instar trianguli,vt facilius exercitum aduersarioꝝ possit intrare,atq̃ ab inuicem separare.¶Consequenter in litera ꝑlixe & plane describit, q̃liter filij Israel habere se debuerunt circa vrbes expugnandas.Nã vrbibus extra terrã promissionis situatis debebant primo pacẽ offerre,nõ aũt ciuitatibus in terra promissa locatis,quaꝝ habitatores erãt prorsus delẽdi,iuxta frequẽter

ter præhabita.& clara est litera. Quid aũt agendum erat circa vrbes difficulter expugnabiles aut prorsus inexpugnabiles,subiungitur:[Quando obsederis ciuitatem multo tempore, & munitionibus circũdederis vt expugnes eã, nõ succides arbores de qbus vesci potes?]hoc est,fructiferas arbores,[nec securibus p circuitum debes vastare regionem]talia excidendo arbusta aut vineas,oliueta,ficeta,& consimilia,quæ oĩa noĩe arboꝝ designantur: [quoniam lignum est,& non homo].i.arbores tales sunt ligna fructuosa,quæ tibi possunt ꝓdesse tempore diuturnæ obsidionis,& item post vrbis captionem,nec fugere queunt, neq̃ resistere tibi,immo ex eis territorium opulentius est atq̃ vtilius tibi,siue ad inhabitãdum,siue ad obtinendum ex eo tributum.[Si qua autem ligna non sunt pomifera].i.fructifera,qm̃ in scriptu ris pomum pro quocunq̃ arboreo sumitur fructu.[sed agrestia & in cæteros vsus apta,]puta ad mechanica opera inde formanda,armaq̃ bellica.[succide & extrue machinam,donec capias ciuitatem quæ contra te dimicat]hoc est,talia ligna potes abscindere, & inde parare instrumenta ad vrbis captionẽ proficua.¶Circa hoc quæri potest,q̃liter stare excusariq̃ valeat,q̃ Heliseus propheta prænunciauit regibus tribus,quoꝝ vnus extitit Iosaphat virtuosus,Vniuersum lignum fructiferum succidetis.Ad quod qdam rident,q̃ dum ciuitates ex- 4.Reg.3.
pugnandæ,erant tam firmæ,q̃ populus Israel eas expugnare nequibat, poterãt ligna talia 3.Reg.22
eradicare,ne remanentia aduersarijs deseruirent.sicq̃ rex Iosaphat & rex Ioram recesserunt ab obsidiõe ciuitatis regis Moabitarũ,succisis arboribus fructuosis terræ illius.Sed huic rñsioni obuiare videtur,quod loco prælegato Heliseus præmisit,loquens his regibus:Domi Deut.20.
nus tradet Moab in manus vestras,& percutietis oẽm ciuitatem muniram,& oẽm vrbẽ munitam.& subditur ibi de vrbe metropoli:Circundata est ciuitas à fundibularijs, & magna ex parte percussa,idcirco dicendum videtur,q̃ ex dispensatione diuina factũ est illud in maiorem Moabitarũ punitionem,quoniam noluerunt regi Israel tributum soluere consuetũ: vel litera hæc loquitur de arboribus regionum,quas filij Israel poterant acgrere ad inhabitandumerant aũt diuinitus prohibiti à tali acquisitione terrarum Moab & Ammon,vt patuit suprà.¶Spiritualiter,dum populo Christiano imminet bellum cõtra inuisibiles siue visibiles hostes,tyrannos,hæreticos,infideles,& viderint aduersarioꝝ numeroꝝ esse acie Christiana maiorẽ,nõ debent diffidere,nec immoderate metuere,sed dominum inuocare, & seipsos exhibere dignos subsidijs Dei,per vitã idoneam,per contritionẽ,confessionẽ & satisfactionem,per cordialem in Deo fiduciam.Sacerdos quoq;.i.prædicator siue prælatus,stabit ante aciem, hoc est,gregem sibi commissum verbo & opere ædificabit & admonebit,vt cũ omni fiducia prælientur, nec vereant timore deficiente:Per hoc aũt q̃ ædificatores domus, plantatoresq̃ vineæ,& sponsi iubebãtur redire,insinuatur,q̃ nec ad corporalia, neq̃ ad spiritualia bella sint apti,q̃ inordinato & intenso ligãtur affectu ad opes aut delicias suas, quas amittere nimis verent.Similiter q̃ domum ædificauit.i.seipsum virtutibus reparare incepit, & nondum dedicauit eãdem,hoc est,ad profectum notabilem necdum deuenit, non est adhuc bene dispositus ad magnaꝝ certamina tentationum.Similiter nec is qui vineam plantauit.i.mentem suam,aut gregem sibi creditum cœpit excolere,& ad charitatis profectũ, quæ omnia facit esse communia,nondum perductus est.Non ergo se ingerant pugnis tentationum quousq̃ profecerint,ne inuisibiles hostes deuorent fructus laborum suoꝝ.¶Porro,qui desponderunt sibi vxores.i.voluptatum amatores,aut negocijs occupati mundanis, & formidolosi formidine seculari atq̃ carnali,sunt ad sacra bella prorsus inepti.¶Præterea aduersarijs non impugnantibus ecclesiam Dei,primo offerẽda est pax, vt scilicet sponte conuertantur ad fidem:q̃d si renuerint,sunt vastandi.Mulieribus vero & paruulis, hoc est, simplicibus & idiotis,de quoꝝ conuersione spes est, congruit parcere. Hæreticis vero ac perfidis infestantibus commune bonum ecclesiæ,non est parcẽdum.¶Postremo,arbores fructuosæ non sunt excidendæ, quia si quid sciẽtiæ & aptitudinis ad virtutes ac vtile inuenitur in philosophis ac consimilibus,redigendum est in obsequium fidei Christianæ.Infructuosa vero & arida ligna,hoc est,indurati & obstinati,delendi sunt.

¶Explanatio literalis cap.21.Quando inuentum fuerit in terra,quam dominus tuus daturus est tibi,hominis cadauer occisi. Arti. 22.

QVid agendum sit in homicidio, cuius actor nescitur, & circa vxores earumq̃ proles,& circa reos,nunc declaratur.[Quando inuentum fuerit hominis cadauer in terra]promissa,[quam dominus daturus est tibi,& ignorabitur cædis reus]vtpote homicida. Si autem certa signa in cadauere illo paterent, quòd homo occisus esset à bestia, non oporteret forsitan fieri quæ sequuntur:[Egredientur maiores natu & iudices tui,] id est, principes populi seu tribus, in cuius sorte inuenitur defunctus, [& metientur à loco cadaueris spatia singularum per circuitum ciuitatum:]de qbus incertum est,quę earum plus distet à loco illo,non aliarum de quibus constat quòd amplius distent. [& quam vicinioꝛẽ] loco cadaueris[cæteris esse perspexerint,]id est, mensurando cognouerint,[tollent seniores

ciuitatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

ciuitatis illius vitulam de armento.]Hęc aũt mensuratio non erat necessaria,quando ad oculum certissime patuit,quæ vrbs esset vicinior.[quæ]vitula[non traxit iugum, nec terram scidit vomere.]de cuius autem armẽto aut sumptu sumebatur hæc vitula, textus nõ exprimit, & forsitan accipiebatur de sumptu communi, aut de armento supremæ vrbis vicinioris.[& ducent eam ad vallem asperam atq; saxosam, quæ nunq̃ arata est, nec sementem recepit,& cædent in ea ceruices vitulæ,accedentq; sacerdotes]eiusdẽ vrbis,aut in tribu illa morãtes;accedent,inquã,ad ipsum[interfectum].i.occisum,vt videãt, an oĩa ibi rite agant, & an aliqd de causa & gñe homicidij valeat cõsci.[Et veniẽt maiores natu ciuitatis illius,lauabũtq;]maiores natu vrbis propinquioris,[manus suas sup vitulã,q̃ in valle pcussa est,]hoc est,mactata.[& dicent:Manus nr̃æ non effuderunt hũc sanguinẽ, nec oculi viderunt] directe nec indirecte;qa(vt aliq dicunt)iurabant q; homicidium illud nõ accidisset p eos; negligentiã aut cõsensum,qa(vt infrà tangef)iurauerunt q; non erãt negligẽtes circa viæ; custodiã.[Propicius esto populo tuo Israel,quẽ redemisti dñe,& ne reputes sanguinẽ innocentẽ in medio populi tui Israel].i,effusionẽ sanguinis huius occisi nõ imputes populo tuo, aut alicui pſonæ ex eo q innocẽs est ab effusiõe sanguinis huius. Interdũ em̃ p scelere cõmisso ab vno, plures puniebãtur à Deo,prout sæpe expositum est.Potuit aũt esse,q; ille occisus,fuerit nequã & impius,vel occisus ab aliq quẽ volebat occidere, cui licuit vim vi repellere, cũ appositione inculpatæ tutelæ.Dr̃ tñ innocens sanguis,quia ab eius effusione fuerant innocẽtes, qui manus suas lauerunt, vt dictum est.Vel scriptura hæc loqtur de occiso absq; suo demerito, vtpote vitiose.[& auferet ab eis reatus sanguinis].i.ppl's nõ puniet à Deo,ppter homicidiũ illud. ¶Circa hæc scribit Thomas in 1.2.quæst.105.Ratio ĩtalis huius mandati fuit,vt R.Moses dicit,qa frequẽter interfector est de ciuitate ppinquiori. Vnde occisio vitulæ fiebat ad explorandũ homicidiũ occultũ,q̃d fiebat p tria.Primo, p hoc q; seniores ciuitatis iurabãt se nihil prætermisisse in viæ; custodia.Secundũ est,qm̃ ille cuius erat vitula,damnificabatur in aĩa-
a vt si prius manifestaretur lis occisione: *& si prius nõ manifestaret homicidium,vitula nõ occideretur.Tertium, q; locus,in quo vitula occidebatur,mansit incultus.Hinc ad vitandum vtrunq; damnum,homines ciuitatis de facili manifestarent homicidam,si scirent.Et raro poterat esse, quin aliqua verba aut signa super hoc præcesserunt.Vel hoc fiebat ad terrorem,in homicidij detestationem.Per occisionem nanq; vitulæ,quæ est animal vtile ac robustũ, præcipue anteq̃ laborat subiugo,significabat,q; qcunq; homicidium perpetrasset, q̃is vtilis esset ac foris, occideretur etiam morte crudeli:quod p concisionẽ ceruicis vitulæ notabatur.& q; tanq̃ vilis ac impius à consortio hominum esset abĵciẽdus:q̃d figurabat p hoc,q; vitula occidebatur in valle aspera atq; inculta,& q; carnes eius relinquebantur ibi in putredinem conuertendæ.Sequitur lex alia:[Si egressus fueris ad pugnã contra inimicos tuos,& videris in numero captiuorum mulierem pulchrã,& adamaueris eam,voluerisq; habere vxorẽ, introduces eam in domũ tuã. Quæ radet cæsariem,& circũcidet vngues,& deponet vestem,in q̃ capta est,sedens;q; in domo tua,flebit patrẽ & matrẽ suam]qui occisi sunt morte corporali aut ciuili.[vno mẽse:]p q̃d pietas edocetur,ne q̃ persona post suos; mortem parentũ statim ad voluptatem se donet.[& postea intrabis ad eam,dormies;q; cum illa, & erit vxor tua.]Istud intelligendum est de muliere volente ad iudaismũ conuerti,& post eius conuersionẽ: fuit;q; magis pmissio, q̃ præceptio aut concessio. Nec est intelligendum de mulieribus aut puellis alienigenis,pti-
Deut. 7. nentibus ad terram promissionis, à quar; connubio prohibebantur Iudæi, vt suprà patuit. Per abiectionem demum propriæ; vestium,in qbus fuerat capta,& capillo; capitis abrasionem,abscissionem;q; vnguium,designabat ppetua idololatriæ ac infidelitatis abiectio.Dicit etiam Magister in historijs,q; p mulierẽ intelligitur virgo,siue iam nupta:quod non videtur intelligendũ de nupta,adhuc maritũ habente, sed potius vidua, nisi forte maritus recusauerit conuerti ad Dei cultum.[Sin aũt postea non sederit in animo tuo].i.displicuerit tibi,[dimittes eam liberam.]Hoc q; permissio est,prout infrà plenius referetur,q̃liter licuit vxorem dimittere.Fuit aũt sine precio dimittenda.[Nec vendere poteris]qa facta est tecum vna caro, & q̃dammodo compar:ideo non est tractanda tanq̃ ancilla.[nec opprimere p potentiam,]duram ei imponendo seruitutẽ,[qa humiliasti eam:]ea vtendo vt cõiuge,in q̃ vsu vxor instar patientis & subiecti se habet.¶Si circa prædicta quæratur,qd vitula meruit,vt p pter incertum homicidium occideretur: rñdendum, q; occidebatur non ob suũ demeritũ, sed in detestationẽ cõmissi facinoris,& ad significandum prætacta.Nẽpe cum facta sint irrationabilia propter hoĩem,vtendum est eis ad hominum vtilitatem.[Si habuerit homo duas vxores]quod in veteri lege concessum fuit ex dispensatione diuina,quia tũc paucitas erat populi Deum verum colentis,& cultus Dei p carnalem ppagationem cõseruabatur in plebe illa.[vnam dilectam,& alterã odiosam &c.]Litera plana est,qa in tali casu nõ potest filiũ dilectæ,pferre filio odiosæ,si filius odiosæ sit primogenitus viri illius, q primogenito suo debuit cuncta dare duplicia.Circa q̃d ait Glossa:Hoc ad literam seruandum est,ne sequat qs animi

animi sui motum,vel amorẽ, aut odium, sed naturam. Veruntñ istud iudiciale præceptum non est necessario in euãgelica lege seruandũ, q̃is possit ab aliq̃ authoritatem habente institui ac seruari.Quemadmodũ aũt filius non primogenitus,non debet ex amore patris sui ad se,vel ad matrẽ suã,primogenito pponi,nec primogenitus ex odio sui aut matris suę,suo iure priuari:sic nullus filio; est ex carnali & inordinato amore fouendus in vitijs.ideo subditur:[Si genuerit homo filium contumacẽ & pteruum].i.q ad adultam ætatem pductus,si at talis,[qui non audiat patris & matris]sua;[imperium] in his, in quibus ei possunt præcipere,[& coercitus].i.correptus frequenter,& per blanda ac aspera seu p comminationes admonitus,[obedire contempserit, apprẽhendent eum,]cum viderint eũ incorrigibilẽ faciũ,[& ducent ad maiores & ad portã iudicij,dicentes:Filius noster pteruus & contumax est &c. lapidibus obruet eum populus ciuitatis,& morie:]sicut in textu q planus est,describitur ac iubetur. Expedit enim tam impio filio sic puniri,q̃ tam scelerate diutius viuere. Quãuis em̃ parentes quandam habeant potestatem & authoritatẽ super filios suos,præsertim nõ emancipatos,& q̃diu sub eo; permanent virga,non tñ tã magnam, vt peccantibus possint morte aut mutilationem infligere propria authoritate, nisi forte aliunde sint iudices eorundem.[Quando peccauerit].i.peccando cõmiserit[homo] crimen,[quod morte plectẽdum est,& adiudicatus morti]per iudices legitime,[appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadauer eius in ligno,sed in eadem die sepelietur,quia maledictus à Deo est].i. dire punitus,& opprobrio confusioni; datus à Deo volente aut permittente,[omnis qui pẽdet in ligno:]quia mors talis opprobriosa & dura est valde. Sumitur aũt in lege maledictio interdũ pro opprobrio aut tormento,secundũ illud:Maledictus qui non reliquerit semen in Israel, Itaq; suspensus,eodem est die à patibulo deponendus:cuius subiungitur ratio,quia maledictus à Deo est,i.sufficienter punitus à Deo per iudices eius vicarios, per hoc q; ita suspensus est,nec oportet eum in hac vita magis puniri per longiorẽ in patibulo pensionem,Itaq; ista Galat. 3.
authoritas nõ derogat Christo,qui(vt ait Apostolus)propter nos factus est maledictum, vt nos à maledicto legis redimeret.Sumitur enim hic maledictũ, pro pœna peccati ex peccato sequuta:sicut & mors quandoq; vocatur peccatum, hoc modo manus vocatur scriptura manu formata,& loquela dicitur lingua.Christus quippe ignominiosissimam p nobis ptulit mortem. ¶Præterea mystice quando prælati viderint quẽpiam ex credito eis grege spiritualiter interfectum,scandalizatum,deceptum,causam inquirere debent,at q; ad expiandũ ad Christi passionẽ recurrere,ac dominũ pro venia exorare,deceptũ quoq; pro posse reducere.¶Si egressus fueris ad pugnã.i,si in conflictu contra aduersarios fidei vel ecclesiasticæ vnitatis seu indiuiduæ charitatis,conuerteris aliquẽ ad fidẽ catholicã, cõuersationem virtuosam,& videris mulierẽ pulchrã.i.animã summæ trinitatis imagine insignitã,& volueris eam tuo spiritui quasi spõsam vnire per sanctã dilectionẽ, duces eã in domũ tuã.i,ad incorporationem ecclesiæ,quæ sedebit suo; deplorans peccata, & pristina vestimenta,videlicet opera mala,habitus vitiosos,consuetudines prauas abĵciet,capillos q̃q; .i. cogitatiões supfluas prorsus deponet,circuncidet;q; vngues.i. operationũ superfluitates,& sic fœcundabis eandẽ ac decorabis sponsam,inducendo eã ad deuotionem virtuosos;q; actus;q̃ si postea displicuerit tibi,propter ipsius transgressionẽ non mox violentanda est,aut penitus opprimenda,seu vendenda diabolo,sed suæ libertati relinquenda ad tẽpus,vt resipiscat.¶Si habuerit homo vxores duas.Per hoĩem istũ intelligit Dei vnigenitus incarnatus, q duas habuit cõiuges,q̃; vna facta est ei odiosa,videlicet synagoga:altera,puta ecclesia ex gẽtilitate conuersa,facta est ei chara. Attñ primogenitũ synagogæ,hoc est,sanctos aplos, neq̃q̃ postposuit
filijs ecclesiæ,imo dedit illis primitias spũs,& sup oẽm terrã principes eos cõstituit,nec aliud Roma. 8.
decuit eius iustitiã atq; clementiã.¶Ex isto itẽ cap.edocemur,q̃ grauissime peccent filij cõtumacES,rebelles,luxuriosi,gulosi,q suos contẽnunt parentes,aut cõuicia inferũt ipsis.Similiter q matri suæ sanctæ ecclesiæ & prælatis non parent,sed rebelles consistunt,non pensantes q; quasi pctũm hariolandi sit repugnare,& tanq̃ scelus idololatriæ acqescere nolle. Idcir 1.Reg.15
co sunt lapidandi.i.durissimis increpationibus & acerrimis disciplinis plectendi.¶Qñ peccauerit homo &c.pro suo excessu fuerit excoĩcatus,suspẽsus,seclusus,eodẽ die est deponendus de hmõi cruce,qa p superiores suos & bonos viros ad emendationẽ,satisfactionẽ,obedientiã q; hortãdus est ac reducẽdus est ad ecclesiasticã coĩonẽ p posse.¶Postremo super illud, Maledictus à Deo est q pendet in ligno, asserit Lyra in Hebræo haberi, Vilificatio Dei est suspẽsio: circa q̃d R.Salomon ait,cũ homo fit ad Dei imaginẽ factus,in Dei dehonorationẽ q̃dammodo redũdaret,si diu maneret suspẽsus,sed R.Paulus affirmat in Hebræo haberi,Maledictio Dei est suspensio.ad q̃d assignat duplex ratio ab Hebræis: Vna,q̃ tacta est alia, qm̃ nullus suspẽdebat in ligno,nisi idololatra aut blasphemus,ideo si maneret diu suspensus, daretur hoĩbus occasio loquẽdi de idololatria aut blasphemia illa,q̃ pctã tã abominabilia erãt, q; Deus noluit ea nominari,sicut de q̃busdam vitijs ait Apostolus: Nec nominent in vobis. Ephes.5.

¶Decla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Declaratio literalis cap.22.Non videbis bouem fratris tui &c. Arti.25.

QVàm enormis, rudis ac euidens fuerit error & hæresis dicentium veterem legem data à principe tenebrarum essentialiter malo,constat luce clarius ex isto capitulo,in quo tot pietatis præcepta ponuntur. Volens itaq; dominus populum suum mutuo esse beneuolum atq; beneficum,ait:[Non videbis bouem fratris tui aut ouem errantem,& præteribis].i.si videris quodcunq; iumentum proximi tui esse in mala periculosaq; via,nõ pertransibis tanq̃ non curans,[sed reduces]illud[fratri tuo:&si nõ est propinquus frater tuus]id est,si is ad quem pertinet tale iumentum,non est consanguineus tuus. [duces in domũ tuam]iumenta illius errantia,[& erunt apud te * q̃diu quæret ea frater tuus].i. natiõe & religione Iudæus,Quod si non quæsierit ea,inuẽtor tamen debet quod factum est publicare, & cuius sint iumenta inquirere.Quod si nec sic poterit scire cuius sint,potest ea in pios conuertere vsus,referuareq; sibi quantum apud se consumpserunt.[Similiter facies de asino,vestimento,& de omni re fratris tui quæ perierit].i.perdita fuerit,[si inueneris eam:]ideo subditur,si inueneris eam,[ne negligas].i.iacere aut errare non sinas,[quasi alienam].i.quasi nil ad te pertinentem.¶Circa hæc dicit Thomas in prima Secundæ,quæstione 105.Lex instituit vt vsus rerum,quantum ad aliqua,esset communis patriæ,& quantum ad curam, vt patet ex his verbis,& quãtum ad fructum quodammodo,vt q̃ quis ingressus alterius vineã,cõederet ad sufficientiam vuas,& q̃ pauperibus relinquerentur obliti in agro manipuli &c. Denicq;,hic per fratrem non solum intelligitur Iudæus seu proximus amicus, sed etiam inimicus.scriptum est enim in Exodo:Si occurreris boui inimici tui aut asino erranti, reduc ad eum.Item q̃:Si videris asinum odientis te iacere sub onere,non pertransibis,sed subleuabis cum eo.Hinc subditur:[Si videris asinum fratris tui aut bouem cecidisse in via,non despicies]subuenire,[sed subleuabis cum eo].i. proximum tuum iuuabis ad leuandum iumentum lapsum.Vel si dominus iumenti desit,solus pro posse leua pecus cum onere suo.Si autem pecoribus & possessionibus inimici, ista erant pietatis & dilectionis opera impendenda, immo & ipsi inimico,cuius damna sic vitabantur:constat non fuisse legis intentionem vt inimici odirentur,quantum ad id quod sunt,sed quo ad malum culpæ ipsorum. Porro,secundum Glossam,hæc præcepta etiam nunc ex benignitate naturæ seruanda sunt.[Non induetur mulier veste virili,nec vir vtetur veste fœminea.Abominabilis enim apud Deum est q̃ facit hæc.]Huius præcepti varias causas ponit Guilhelmus Parrhisiensis libro de fide & legibus.Prima est congruentia ipsius naturæ,vt quos natura sexus discreuerat,discerneret & vestitus.Secunda,vt auferretur opportunitas latibulis turpitudinum.Posset enim vir intrare ad mulierem sub habitu muliebri,& econtra. Tertia est exterminatio sacrorum Mattis ac Veneris,quia in sacris Martis,fœminæ non solum vestiebantur vestitu virorũ, sed etiam armabãt,ad ostendẽdũ q̃ Mars sit deus belli & dator victorię.Porro in sacris Veneris viri effœminabantur,exercentes sacra Veneris in vestitu fœmineo.Quarta,quoniam vsus muliebrium vestium parit viris memoriam,imaginatiõem q̃ mulierũ,& ita inflammat libidinem, & econtra alias varias causas assignat.Verũ,vt tangit Augustinus,alia habet translatio:Non erunt vasa viri super mulierem,& per vasa intelligit arma,sicq; vsus armorũ prohibetur hic fœminis, qm̃ non sunt communiter aptæ ad prælium, & propter causas prætactas.vnde & Glossa:Contra naturam,inquit,est,virũ muliebria facere, comam crispare, torquere capillos.nam & Aplus ait:Vir si comam nutriat,ignominia est illi.[Si ambulans per viam,in arbore vel in terra nidum auis inueneris,non tenebis matrem cum filijs,sed abire patieris]captos tenens filios,[vt bene sit tibi,& longo viuas tempore.]¶Circa hoc scribit Thomas in prima Secundæ,quæst.102.Vt dominus Iudaicum populum ad crudelitatem ꝓnum,ad misericordiam reuocaret,voluit eos ad misericordiam exercere etiam circa bruta, ꝓhibens aliqua fieri circa illa quæ ad crudelitatem quandã pertinere videntur:ideo ꝓhibuit ne coqueret hœdus in lacte matris,& q̃ non alligaret os boui trituranti,& q̃ non detineret auis cum pullis seu filijs suis.Istud quoq; R.Moses dicit,& multi expositores.¶Veruntamen Guilhelmus libro præallegato istud reprobat, dicens: Quidam ridiculose & pueriliter dixit, præceptum hoc esse causa pietatis,ne mater auicula filios perdens,& simul occisa nimis affligeretur,in quo credidit Deum insinuare filijs Israel q̃ misericordes circa homines esse deberent. Dicimus ergo,q̃ illud bonum non est tantum, nec Deo tam placitum, vt tanta mercede remuneret ab eo,quanta obseruantia legis tenet.Quis em̃ audiens ꝓ dimissione vnius auiculę tãtum ꝓmittere præmium Deum,quanta ꝓ totius obseruantia legis, risum contineat? Amplius,magis parcendum erat filijs,si pietas ibi locum haberet,cum filij nec sibi nec alijs possint consulere,& adhuc matre indigerent,ipsa vero non indigeret illisificq; maiori crudelitate tenentur & occidunt filij in isto casu,q̃ mater. Non dubites igit sapientissimum Deum ꝓ hoc mandatum voluisse damnare aliquam idololatriam,aut aliqd simile ei.Quemadmodum em̃ malefici obseruabant & explorabant coitus aĩalium aliq̃ꝝ,vt eadẽ hora interficerẽt ea,

*etiã si

*donec

Exo.23. Ibidem.

Augusti.

1.Co.11.

R.Mos.

ea,& de eorũ puluere seu corporib' darent his,q̃s volebãt suæ ardore libidinis inflãmare,crẽdẽtes eorũ corpora vel puluerẽ hãc inflãmandi virtutẽ habere,si eadẽ hora coit' interficerẽtur:sic credebãt de aue pullis incubante,si ea incubãdi hora caperet, q̃ s.posset ꝓstare fœcunditatem & fortunã in filijs nutriendis. Et hoc scimus ex multis similitudinib', quas legimus in libris maleficorũ.Voluit ergo Deus hoc remouere à cordibus populi ipsum colentis,q̃tenus ab ipso solo sperarent multiplicationẽ,fœcunditatẽq; sobolis.Prçterea obseruatores augurioꝝ,faustã & fortunatã reputabãt inuentionẽ nidorũ cũ matre & ouis seu filijs,& ideo ea nõ esse ab inuicẽ separãda.Quod si ea dissiparent aut separarẽt ab inuicẽ,bonã fortunã amitterẽt,& domos suas esse dissipandas cognoscerẽt. seq; esse passuros in seipsis aut filijs suis,q̃d facerent illis,videlicet aui aut ouis seu pullis ipsius.ideo voluit Deus hoc reprobare,& bonũ q̃d augures sperauerunt ex conseruatione matris & pullorũ,posuit in diuisione illorũ ab inuicem.Hæc Guilhelmus.¶Verum has duas causas tangit etiam Thomas,cuius prima ratio non est reputanda ridiculosa aut puerilis,sed vera & magistralis. Quãuis enim dimissio auiculæ nõ sit in se res magna,tñ inquantũ ex obedientia Dei ꝓcedit,& pietatis exercitatio quędam est,cõplacet Deo,& meritoria fuit boni ꝓtacti,immo & vitæ æternæ,sicut in euangelica lege oĩs actio ex charitate procedẽs,quantũlibet modica.Prætera pulli sine matre diu viuere non valebãt,sicut econtra:idcirco fuit decentius dimittere matrẽ, q̃ pullos, ꝓsertim cũ mater amore pullorũ incubaret eisdẽ.[Cum ædificaueris domũ, facies murũ tecti ꝓ circuitum.]In Palęstina nanq;,cuius pars est Iudæa,fiebant domus superius ꝓ planæ,ita q̃ sup tecta sedebant ad cõferendum & solatiandũ,& poterãt cadere deambulando superius,nisi ꝓ circuitum tecti fuisset eleuatio quædã structuræ à ruina ꝓseruans, q̃ eleuatio hic murus vocat.[ne effundatur sanguis in domo tua].i.ne aliquis cadens de tecto,se lædat, & expiret.[& labente alio,sis reus]mortis illius, non obseruãdo ꝓceptum hoc, nec ꝓcauendo piculum modo ꝓtacto.Quẽadmodum em̃ in culpa est q̃ ꝓpetrat malũ,ita q nõ impedit,nec ꝓcauet illud ꝓ posse & sicut tenet.[Non seres vineã tuã altero semine.]In Leuit.legit:Agrũ tuũ nõ seres diuerso semine,q̃d ibi expositum est.Hic vero specialiter iubet,ne ager vineæ seminet granis tritici,hordei,aut alio semine,cuius subiungit ratio,[ne & semẽtis quã seuisti].i. ne fructus seminis in terrã ꝓiecti,[& q̃ nascunt ex vinea,]videlicet racemi seu vuæ, [pariter sanctificentur].i.putent dño eodẽ tẽpore offerendi,vtpote decimæ atq; primitię horũ,q̃d tñ conuenienter fieri negt,qm̃ blada q̃ nascunt ex seminibus, citius sunt matura q̃ vuæ:& si in messe bladorũ soluerentur eorũ decimæ ac primitiæ, posset putari q̃ de fructu vineæ agri eiusdem, nõ essent decimæ ac primitiæ dandæ,q̃d esset cõtra legis ꝓceptũ, & Leuitis, sacerdotibusq; nociuũ. Porro in Hebræo fert haberi, Nõ seres mixtim, ne polluat plenitudo seminis q̃d seminasti,& ꝓuentus vineæ:cuius sensus est, qm̃ fructus vineæ de nouo plantatæ,trib' primis annis secundũ legẽ fuit immũd',vt suprà inductũ est,& in Leuit.legit. ꝓpter q̃d ante q̃rtũ annum nõ poterat de fructu vineę talis oblatio fieri,de bladis vero poterat fieri oblatio primo anno.sed blada illa in vinea orta,fructũ vitis tangẽdo, efficerent imũda, tangendo immundum:sic vtrunq; reputaret imundũ atq; ineptũ ad imolandũ.Ratio demũ,q̃ Hebræi legunt pollutiõem,vbi habemus, sanctificationẽ:est, qm̃ dictio hebraica ad vtrũq; æquinoca est,& diuersimode pũctuata:tñ puncta nõ sunt de substãtia literæ,sed variãt modũ ꝓnunciãdi & significãdi, quẽadmodũ diuersus accẽtus apud Latinos variat ꝓnunciationẽ & significationem.¶Amplius circa hæc scribit Guilhel.lib.de fi.& leg.Eisdẽ de causis,ob quas s. prohibuit vsum vestis ex lino & lana cõtextæ, ꝓhibuit Deus ne vinea sereret alio semine. Veruntñ vnã in Deute. addit causam, videlicet ne semẽtis & fructus vineæ simul dño sanctificent,hoc est, ne decimæ & primitiua eaꝝ pariter offerantur,q̃s Deus voluit diuersis temporib' reddi,sicut diuersis temporibus colliguntˇ. Vtilitas ꝓcepti iuxta literam manifesta est,qa collectio sementis fieri nõ valeret absq; detrimẽto aut periculo vineæ. Ridiculũ vero est,putare dñm voluisse cõsulere pplo suo,in q̃ nullo indigebat cõsilio, qm̃ tale detrimentũ oĩbus cõstat. Causa ergo in hoc fuit extirpatio idololatriæ, Bacchi & Cereris, q̃ꝝ cultores sicut ritus & culturas illorũ miscebant & cõiungebant, sic & fructus q̃s beneficio deorũ illorũ se obtinere credebant,in eodẽ agro cõiungere soliti erãt, volentes Cererẽ & Bacchum cultu atq; opibus sociare.Hæc Guilhelmus. Alia litera habet,Nõ seres vineã tuã altero semine, ne pariter suffoccentur:q̃d cõprobat Iosephus, cõiunctionẽ hanc esse ꝓhibitã asserens, qa natura nõ lætat dissimilium cõmixtione.[Non arabis in boue simul & asino].i. bouẽ & asinũ non cõiũges in aratro ad arãdum:q̃d aliqui dicũt iussum à dño,q̃tenus Iudæi exercerent ad pietatẽ circa iumenta terræ,quẽadmodũ circa volucres,vtpote circa aues & pullos,vt dictum est.Cũ em̃ bos sit fortior asino,habeatq; passum maiorẽ,asinus valde molestaret arãdo cũ boue. Guilhel. autẽ dicit istud esse ꝓceptũ in detestationem idololatriæ. Has nãq; (vt ait) cõiunctiones aĩalium diuersaꝝ specieꝝ in eodẽ opere faciebant idololatrę,iuxta coniunctiones planetarũ & aliarũ q̃sdã cõstellationes,ex hoc prosperari credentes. Voluitq; Deus vanitatem hui' credulitatis

Leui.19.

Ibidem.

Iose.li.4 ant.iud. cap.8

Universidad de Deusto
Biblioteca

remouere à cordibus Iudæorũ tanq̃ radicẽ idololatriæ, ne p eam ad stellarũ seruitia traherentur, creatore relicto. Porro secũdũ Tho. in pri. se. q̃st. 102. istud est parabolicũ verbũ, vt sit sensus, Nõ arabis in boue & asino. i. in p̃dicatiõis officio nõ cõiunges sapientẽ ac fatuũ, qm̃ vn' impedit alĩ. Sapiens q̃ppe p̃ bouẽ, itultus p asinum designat. Porro Iosephus sic exposuit. Ibidem. Non arabis in boue & asino. i. bobus tm̃ terra arãda est, vt noĩe asini cætera oĩa aĩalia intelligant exclusa. Iudæi aũt dicunt hoc ideo iussum, qm̃ dñs noluit regi iumentorũ, s. boui, seruile iumentum, videlicet asinum, copulari. Quatuor quippe quasi animalia regia ostẽdit dñs Ezech. 1. Ezechieli, vtpote hoĩem q̃ est rex aĩalium vniuersorũ: Leonẽ, q̃ sub hoĩe est rex ferarũ: Aquilam, qui est rex auium; Bouem, qui est rex iumentorũ. Nonnulli Hebræi puerilius dicũt hoc iussum. Nam cũ bos ruminet, putaret asinus q̃ bos manducaret, sic̃q; asinus afficeret ad cibũ, & fame affligeret atq; deficeret. [Non induetis vestimẽto, q̃d ex lana lino'q; cõtextum est.] Leui. 19. Huic simile est illud Leuitici. Vestem q̃ ex duobus texta est, nõ induerist vbi de hac materia dicta sunt multa. Porro Parisiensis libro p̃allegato: Vsus, inquit, vestis ex lino lanaq̃ cõtextę p̃hibitus fuit, ad literam, qm̃ sacerdotes idolorũ in Aegypto huiusmodi vestibus maxĩe vtebant, à quibus voluit dñs populum suũ distingui. Alia causa extitit generalis, q̃tenus s. idololatria, q̃ talibus cõmixtionibus exercebat, hac prohibitiõe p̃cuteretur. Tertio, vt ordo naturæ quẽ idololatræ multipliciter puertebãt, seruaret in vestibus, vestiumq; materijs, ita vt linũ esset sub lana, & ex lino fieret vera camisia, atq; ex lana tunica verat quæ oĩa cõfundebant & puertebant idololatrę, in veneratione p̃sertim elementorũ, ex q̃rũ cõmixtionibus hęc gignuntur. Volebant q̃q; p talẽ vestium cõmixtionẽ infinuare, agricolas ac pastores esse obligatos ad famulatũ stellarũ, q̃rum fauore ac beneficentia putabãt fœcunditatẽ & lanæ copiã in animalibus, atq; fertilitatẽ in agris p̃uenire. Propter q̃d lanã & linũ in vestitu iungebãt, vt ipso habitu hanc supstitionẽ profiterent. Huiusmodi q̃q; coniunctiones lini ac lanæ in vestibus, faciebãt cũ obseruatiõe cõiunctionis stellarũ. Hæc Guilhelm⁹. Porro Iosephus ait, talẽ vestitum fuisse p̃hibitum p̃pter sacerdotij dignitatẽ, qa in vestimẽtis pontificis fuit cõmixtio talis texturæ: ideo plebi fuit illicita. [Funiculos in fimbrijs facies p quatuor angulos pallij tui.] Num. 15 Hoc est q̃d in Numerorũ libro scriptum est: Dixit dñs ad Mosen: Loquere filijs Israel, vt faciant sibi fimbrias p angulos palliorũ, &c. q̃d ibi expositũ est. Glossa q̃q; hic ait: Supstitiosi magistri, videlicet scribæ & pharisæi, captantes aurã populi & lucra ex mulierculis, dilatabant fimbrias, & alligabant eis spinas, vt vel ambulãtes vel sedentes, pungerentur, sic̃q; ad seruiendum dño monerent. Propter q̃d dixit s. luator: Dilatant p̃ hylacteria, & magnificant fimbrias. [Si vir duxerit vxorẽ, & postea odio habuerit eã] q̃d erat mortale pc̃m̃, si oderat eã, q̃ ad ipsius p̃sonam: si vero oderat eã, q̃tũ ad culpã, non fuit illicitum. [quã fierit'q; occasiões q̃bus dimittat eam, obijciens ei nomen pessimũ,] vtpote nomẽ adulteræ seu fornicatricis: [& dixerit, Vxorẽ hãc accepi & ingressus ad eã, nõ inueni virginem, tollent]. i. secũ accipient [eam pater & mater eius: si ambo supstint, aut alter eorũ: vel si ambo obierint, hi q̃ loco parẽtũ assistere habebãt puellæ. [& ferẽt secũ signa virginitatis ei⁹,] quam habebat q̃ũq; cognita fuit à suo marito, eam iam taliter diffamãte. [ad seniores vrbis q̃ in porta sunt]. i. ad iudices, ad q̃s iurisdictionem forum'q; p̃tinent, q̃ tunc sedebant in aliqua porta vrbis ad iudicandum, vt facilior cũctis pateret accessus ad ipsos. [& dicet pater] q̃ est principalior parẽs: [filiã meam dedi huic vxorẽ, quã qa odit, imponit ei nomẽ pessimũ, & dicit, Non inueni filiã tuã virginem: & ecce, hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ. Expandent vestimentũ corã senioribus ciuitatis.] ¶ Circa hoc scribit Lyrat Dicunt expositores catholici, q̃ pater & mater sponsæ reseruabãt linteum, in q̃ eorũ filia à suo viro fuerat defiorata sub sigillo authentico, vt p hoc ostenderet signũ virginitatis suæ, si vir eam postea modo p̃fato accusaret. Sed hoc videt valde turpe, q̃d pãnus talis extenderet corã iudicibus. Præterea nõ est verisimile, q̃ maritus auderet cõiugem taliter accusare, cũ sciret parẽtes vxoris testimonũ tale habere virginitatis filiæ suæ: qm̃ cõsuetudo erat cõmunis, sic seruare huiusmodi pannũ seu linteum secundũ istã opiniõem. ideo aliter exponũt Hebræi, dicẽtes q̃ hæc sit loquutio parabolica, vt sit sensus, Expãdent vestimentũ. i. p verba testium declarabũt & explicabunt virginitatẽ filiæ suæ, sicut explicatur pannus. Hæc Lyra. ¶ Circa hæc dico, nõ sic p̃ferri debuisse hoc loco expositionẽ Hebræorũ expositioni catholicorũ & q̃is aliqui catholici dicãt illud, nõ tm̃ tam magni aut multi, q̃ absolute dicendũ sit, expositores catholici dicunt hoc, &c. Insuper expositioni huic q̃rundã catholicorũ litera euidenter consonare videtur. Primo in eo q̃d ait, Ferent secũ signa virginitatis suæ ex q̃ apparet, q̃ sensibilia aliqua super hoc signa secum ferebant parentes puellæ. Secundo, in eo q̃d dicitur, Expandent vestimentũ &c. Amplius, quia Iudæi tam proni erãt ad odium, suspiciones, accusationes, atq; repudiũ suarũ vxorũ, verisimile potest videri, q̃ ad obuiandum periculis talibus parentes puellæ reseruauerint sibi tale sensibile signum virginitatis filiæ suæ. Obiecta q̃q; faciliter possunt solui. q̃is em̃ fine rationabili & vrgente causa inhonestũ foret, talẽ iudicibus ostẽdere pannũ, tm̃ ad p̃ferendũ rectum iudiciũ, ad libe-

randum

randum innocentem, ad tollendũ malũ de Israel, poterat talis ostensio irrepræhẽsibiliter fieri, sicut & medicis magnis ostẽdunt aliqñ loca fœda ob corporis sanitatẽ. Poterat q̃q; ostẽsio illa curialiter fieri & ad partẽ. Signa aũt virginitatis determinãtur à medicis. Est'q; in puellis virginibus signaculum ipsum virginitatis, pellicula q̃ in defloratiõe corrumpit, cui⁹ læsionis signum & testis est cruor effluens, cuius in linteo manẽt indicia. [Apprehendent'q; seniores vrbis illius viũ, & verberabunt illum]. i. pcuti faciẽt in iudicio cõuictum, sic q̃ pcussio vltra q̃draginta ictus nõ extendatur, vt infrà patebit. [cõdemnantes insup] viũ illum mẽdaciter accusantẽ cõiugem, [centũ siclis argenti, q̃s dabit patri puellæ,] quẽ cõfundebat tali accusatione: idcirco in recõpensationẽ tãtę dehonorationis, dedit ei summã illam pecuniæ. [Quod si veũ est q̃d obijcit, & non est inuenta in puella virginitas]. i. si puella fuerit inuenta rea, [eijciẽt eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent, & morietur] quia iam fuerat viro affidata ante suã violationẽ nefariam, sic̃q; matrimonium fuerat inchoatũ. Si autem tempore suæ violationis nondũ fuisset viro affidata, non fuisset lapidanda, vt infrà habetur, nisi fuisset filia sacerdotis. [Si dormierit]. i. coierit [vir cum vxore alterius, vterq; morietur] per lapidationem, cum fuerint rite dijudicati. Adulterium nãq; grauissimum crimen est, & post homicidium est vnum de enormioribus quæ cõmitti possunt in proximum: in q̃ crimine fractio est voti fidei cõiugalis, transgressio p̃cepti fornicationem vetantis, furtũ seu rapina, dum alicui sua subtrahit contoralis palàm aut clàm: ex quo etiã crimine incertitudo sequitur prolis, atq; hæreditatio prorsus iniusta. ¶ Præterea obijci potest contra id q̃d dictum est, Viũ suã coniugem mẽdaciter accusantẽ, esse flagellandum, pecuniãq; datum: vxorem aũt conuictã, lapidandam: q̃m iuxta p̃habita, pœna talionis est infligenda falso accusatori in probatione deficienti, ergo & vir debuit lapidari. Ad hoc August. respondet, q̃ lex voluit fœminas maritis esse subiectas, ita q̃ non iudicantur semper ad paria, etiã in tori violatiõe. Vir q̃q; poterat plures ducere coniuges, & vxorem repudiare: quorum nullum p̃missum est coniugi. [Si puellam virginem desponsauerit vir, & inuenerit eam] solã [aliquis] alter in ciuitate, aut certe in villa satis populosa, [& cõcubuerit cũ illa, duces vtrũq; ad portã ciuitatis] puta ad iudices, [& lapidib⁹ obruent] data sentẽtia [puella, qa nõ clamauit, cũ esset in ciuitate] i. in loco vbi clamanti poterat ab audiẽtibus subuenirit q̃ constat, q̃ si clamãs fuisset oppressa omnino inuita, aut à clamore sufficiẽti fuisset p viũ penitus impedita, mori nõ meruisset. [Vir, ꝑsiue esset alteri sociatus coniugio, siue non, [quia humiliauit]. i. libidinose viliter'q; tractauit, ac vilipendendã fecit, [vxorẽ proximi sui,] cum qua tm̃ vir cui erat affidata, necdum matrimonium cõsummauit. [Sin autẽ in agro]. i. si vir taliter violasset virginẽ alicui desponsatam in loco, vbi nemo poterat subuenire puellæ, q̃is clamaret, tunc solus vir ille fuerat lapidãdus: quia de puella præsumit, q̃ clamauit ac restitit quantũ valebat. Iura nãq; sunt pia, & dubia interpretãtur in melius. [Si inuenerit vir puellã, quæ non habet sponsum &c.] textus est planus, & in Exodo p̃habitus atq; expositus. Itaq; in isto casu quo vir opprimit sic puellam non desponsatã, compellitur eam legitime ducere, nec potest circa eã vti licentiatione repudij, ne videatur eam ad ludibrium accepisse, potius'q; finxisse q̃ duxerit eam. Hoc quoq; de illa iubetur, cui vir fuit calumniatus de virginalibus non inuentis. [Non accipiet homo &c.] Istud in Leuitico expositum est. Exod. 22 Le. 19. 18

¶ Explanatio spiritualis eiusdem capituli XXII. Arti. XXIIII.

NOn videbis bouem fratris tui aut ouem errãtem, & præteribis, sed reduces fratri tuo. Si pietas ista brutis fuerat impẽdenda amore proximi possessoris: quãto magis vnusquisq; Christifidelis, præsertim prædicator siue prælatus, si viderit alterius prælati aut patrisfamilias, vel cognati aut proximi sui subditos siue discipulos aut ministros à via iustitiæ deuiantes, debet pro illorum reductione laborare orando, horrãdo, corripiẽdo, docendo, & omni quo prævalet modo, quousq; per charitatem rursus incorporentur ecclesiæ. Quod & asino, id est, cuicunq; obtuso ac vili est faciendum, ne alicuius conuersio, salus & anima paruipendantur, præsertim inquantum est rationalis creatura ad Dei similitudinem facta, sanguine Christi redempta, atq; ad beatificam deitatis fruitionem desuper ordinata. Si videris asinum fratris tui aut bouem cecidisse in via, non despicies, sed subleuabis, id est, si noueris simplicem & idiotam, qui designatur per asinum: aut fortem & doctum, qui nomine bouis exprimitur, in peregrinatione huius vitæ exilij q̃q; peccasse, non paruipendes lapsum ipsius, sed modis prætactis coneris eum erigere, sicut ait Apostolus: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. Item q̃: Qui stat, videat ne cadat. Et Salomon contestatur: Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Deniq; ita peccare censet, qui lapsum pro posse nõ erigit, quemadmodum qui stãtem p̃cipitat. Non induetur mulier veste virili. Per vestem opatio designat. Mulier ergo non intromittat se de officio, actu, negocio ad viros spectantibus, sed suis terminis sit contenta, nec dominari quærat marito, nec publice prædicare aut sacris ordinibus ingerere se Gala. 6. 1. Cor. 10 Pro. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rere se præsumat,& quæ in domo agenda sunt,prudenter exerceat, nō discurrens nec garri-
ens.Nec vir vtatur veste fœminea.i.fœmineę leuitati,incōstātiæ,impfectioni, carnalitati nō
subiciat.Si nidū auis inueneris.Nidus auis,est māsio aīæ fructuosæ,q̄ p contēplatiōem nidi-
ficat in arbore,hoc est,in cruce Chri,cōsiderando immēsam ꝓfunditatem sapiæ supdigniſ-
simæ Trinitatis, circa mysteriū humanæ redēptiōis:insistendo aūt opibus vitæ actiuæ,in ter
ra nidificatiū incubat ouis & pullis suis,dū vel ꝓpriā cōsiderationē examinat, deflet, expur
gat,vel sibi cōmissis aut spūalibus filiis est intēta,arguēdo,obsecrādo,instruendo.Talis aīa nō
est tenēda.i.à suis exercitiis ꝑpedienda, sed ꝑfati pulli ipsius iugo obediētiæ sunt arctandi, vt
assuescāt regi ac parere in oibus,nec ante tēpus ꝙrāt volare, q̄usq; pennis virtutū ac sapīę de
corent.Cū ædificaueris domū nouā.i.structurā & ꝓfectū virtutū in teipso aut in aliis feceris,
facies muꝝ tecti p circuitū.i.vndiq; munies eā discretione,circūspectione,custodia,ne effun
dat sanguis in domo tua.i.ne aliquē scandalizes,aut à tuis scandalizari ꝓmittas.Nō seres vi-
neam tuā altero semine ,i. neq; in agro & vinea cordis tui,neq; in familia tua aut ꝑsō tibi
cōmisso, spargas aut diffundi ꝓmittas hæreticas prauitates, vitioꝝ admixtiones, ignorātias
aut errores.Non indueris vestimento q̄d ex lana linoq; cōtextū est.i.cōuersatione vitio du-
plicitatis,simulatiōis aut calliditatis nequaq̄ admittas. Si duxerit homo vxorē.i. aīam alicui-
us regendam acceperit, vel congregationi alicui ꝑferatur, & postea ex motu auersionis ac
displicentiæ q̄rat eā relinquere,imponēs illi quēcūq; grauem excessum, aut errorē in fide,&
Deus pater ac mater ecclesia oppositū huius mōstrauerint,ipse debitis subiacebit supplicijs.
Quod si aīa aut congregatio sibi cōmissa,in culpa extiterit,lapidibus obruetur.i.acriter cor
ripiet ac disciplinabitur.Contra hæc agunt,qui ecclesias aut parochias sibi cōmissas, facili-
ter deserunt & aliis cōmittunt:peccantq; grauissime,qui insufficientes instituunt siue substi
tuunt,aut cōmutant cum talibus. Si dormierit vir cū vxore alterius.i. si qs spōsam Chri cor
poraliter,spūaliterve polluerit,ambo peribūt,& maxime ipse,nisi cōdigne pœniteāt.Si puel-
lam virginē desponsauerit vir.i.Chrs aut eius vicarius sibi charitatiue vniuerit aīam virtuo
sam aut cōgregationē deuotam,& alius cū illa coierit,i.deceperit atq; subuerterit illā in ciui
tate,vtpote in militāti ecclesia,& ipsa sic despōsata, non clamauerit dñm inuocādo, resisten
do,dissentiēdo,atq; ad suū superiorē cōfugiendo,ambo pariter dānabunt. Porro,si in agro
hoc fecerit aliquis,i.seorsum nullo sciēte,& iportune oino,ipse peribit,q̄a ex habitu vitioso
& deliberatiōe ptinaci peccauit.Illa vero miseratiōe digna videt,& gratiose reducet à spiri
tusancto.Ois itaq; spūalis fornicatio & aliorum infectio, prohibentur his verbis.

¶Declaratio literalis cap. XXIII. Non intrabit eunuchus attritis &c. Art. XXV.

QValiter alienigenę fuerint ad ludæoꝝ ciuilitatē,societatē,aut religionē admittēdi,vł
nō admittēdi, nūc edocet.[Nō intrabit eunuchꝰ attritis vel amputatis testiculis,& ab-
scisso veretro].i. mēbro virili,[ecclesiā dñi.] Per ecclesiā dñi,quidā intelligūt atriū tē-
pli aut tabernaculi,i q̄d intrabāt mūdi,& orabāt ac offerebāt in eo. Alij, ꝑsertim Hebręi,p ec
clesiā dñi,intelligūt cōmunionē connubij,seu societatē matrimonialē cū filijs filiabusq; Isra-
el,sicq; in se & in sobole sua fieri de populo Deiised hoc non videtur oportuisse prohiberi
eunuchis,q cū nulla possunt ꝑsona cōtrahere.Quidā p ecclesiā dñi,intelligūt ciuilitatē Israe
litici populi Deū colētis, q̄ ciuilitas q̄busdā ppetue negabat, q̄busdā ad tēpus.Porro bonum
reipublicę,tēpore tranq̄llitatis in tribus cōsistit ac custodit. Primo, per honesta cōnubia,ex
quibus melior soboles cōmuniter generat,& iuxta hoc procedit secunda expositio iam ꝑta
cta.Secūdo,p hoc q̄ ꝑsonæ indignæ à diuinis excludunt, & iuxta hoc procedit expositio
prima. Tertio,p hoc q̄ viri alieni ac ꝑfidi nō admittuntur ad regimē plebis,plenāq; partici-
pationē ciuilitatis,iuxta q̄d expositio tertia est ꝓcedēs.[Nō ingredietur māser,hoc est,de scor
to].i.meretrice,[natus,in ecclesiā dñi]secundū triplicē expositionē inductā,[vsq; ad decimā
generationē]exclusiue.Circa hoc magister in historijs ait:Forte,quia solū manserē nomina
uit,nō excludebatur ab ecclesia Dei spurius.i. natus de cōcubina, q̄ pro spurcitia incōtinen
tiæ dicit spurius,vel nothus.i.de aduitera natus,cū tñ putet esse legitimus. Manser nō copu
labatur filiabus,nec legitimus filius eius,nec nepos vsq; ad decimū successorem,q̄ poterat in
trare ecclesiā Dei,qm̄ penitus erat extincta opprobriū antiqui memoria.Nunc aūt in eccle-
sia Christi,nō solū māseres,sed & spurij à sacris excludunt ordinibus.[Ammonites & Moa-
bites].i.nati ex Ammon & Moab filijs Loth,[non intrabunt in ecclesiā dñi in æternum]ni-
si aliquo speciali virtutis priuilegio mereant oppositum,[q̄a noluerunt vobis occurrere cū
pane & aqua in via].i.in solitudine iuxta terram ipsoꝝ. Contra hoc obiici potest,quia vt iā
Deut. 2. dudū tactum est,Moabitæ portauerūt populo Israel alimenta venalia in confinio terræ suæ.
Ad hoc secundum Lyrā respondent Hebræi, q̄ viri ex Moab non fecerūt hoc,sed in vrbibus
suis māserunt armati ad custodiā sui regni. Mulieres vero ex Moab portabant cibaria illa,
Ruth. 2. propter q̄d viri Moabitæ repulsi sunt à matrimonio Israelis, non mulieres, vnde Ruth nu-
pta est Booz Hebręo.In Scholast. vero historia dicit, q̄ occurrerunt filijs Israel cū pane tñ,
& non

& non cum aqua,cum tamen scirent filios Israel siti in eremo laborare. Cui cōcordat Glos-
sa:Tradunt,inq̄ens,Hebræi,q̄ hæ gētes inuicē ꝓpinquæ,exeuntibus sibi de Aegypto occur-
rebāt cum aq̄ tm̄,&c. Hęc concordādo,dici potest, q̄ q̄dā Hebræi dicunt illud, alij istud.[&
q̄a conduxerūt contra te Balaā filium Beor] vt Numeroꝝ liber habet. [vt malediceret tibi]
dando cōsilium cōtra te,& imprecando tibi mala,execrādoq; te.[& noluit dñs audire Bala- Num.22
am].i. prauā ipsius voluntatē cōpescuit,& eius ꝓpositum impediuit.[vertitq; maledictionē
eius]quā mente concepit,[in bñdictionē tuā,eo q̄ diligeret te.]q̄m̄ subito imutauit dñs De-
us cor Balaam,ita q̄ mutato ꝓposito,in verba benedictiōis ꝓrupit:tandē tamē dedit iniquū
consiliū ad deceptionē atq; interitū plurimoꝝ. Sic Moabitæ & Ammonitæ videnſ grauius
peccasse in filios Israel,q̄ Idumæi siue Aegyptij, q̄m̄ nequs contra ipsos egerunt, & spiritali-
ter ꝑsequuti sunt ipsos, inducendo eos ex consilio Balaam ad fornicatiōes,adulteria,esumq;
idolothytoꝝ & adorationē idoloꝝ suoꝝ. Aegyptij vero corporaliter tm̄ ꝑsequuti sunt fi-
lios Israel,q̄bus & Idumæi manu occurrerunt armata.[Nō facies cū eis pacem].i. ciuilitatis
cōcordiā aut coniugalē quietē.[Nec q̄res eis bona].i.ꝑsperitatem tecum in eadem republi
ca.[cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternū.] non tamē erāt simpliciter odiendi. Nā & Dauid
sanctꝰ parentes suos cōmisit regi Ammon,vt 1. Regum habet,nec à cultu veri Dei abhcien- 1.Re. 17.
di,nec affectu pacis pectoris spoliandi. Quanuis em̄ iusto Dei hoīmq; iudicio,interdum po
steri ꝓpter suoꝝ excessus parentū in bonis corporalibꝰ puniant, q̄a secundū corpꝰ à parenti
bus descenderūt,nunq̄ tñ in spūalibus bonis.[Non abominaberis Idumęū,q̄a frater tuꝰ est]
i.Idumęos natos ex Esau fratre Iacob,non ita aspernaberis sicut Moabitas ac Ammonitas,
q̄a de duobus fratribus vterinis geniti estis. Non autē ast aliqs abominandus, q̄tū ad bona q̄
habet à Deo,sed q̄tū ad mala q̄ habet ex seipso,vel ex ꝓpagatione carnalis originis inficiatq;
[nec Aegyptium,q̄a aduena fuisti in terra eiꝰ] in te, vel in lumbis ꝑsm tuoꝝ,q̄ habitauerūt
in terra eius,puta Aegyptioꝝ, & ita consequuti estis aliq̄ bona ex ipsis Aegyptijs.[Qui nati
fuerint ex eis tertia generatione, intrabunt in ecclesiā domini]puta in atrium tēpli,connu-
bium Israelis & ciuilitatē ipsius,quando petierint hoc. De cæteris gētibus nō exprimit hic
regula specialis,sed iuxta probitatē eoꝝ, postq̄ cōuersi fuerint ad Iudaismū,fieri potuit post
certam inde experimentalē ꝓbationē.¶ Circa hæc scribit Thomas in prima secūdæ,q̄st.105.
Triplex offerebat Iudæis occasio,vt cum extraneis pacifice communicarent. Primo,quādo
extranei p terram eoꝝ transitum faciebant vt peregrini:secundo,quando in terrā eoꝝ venie Exod. 22.
bant ad habitandum vt aduenę:& q̄tum ad vtrunq; hoꝝ,lex dedit pia ꝑcepta.Nam in Exo-
do dicit:Aduenam nō contristabis,& peregrino molestus non eris. Tertio,q̄si aliq extranei Polit. 3.
in eoꝝ ritum atq; consortiū oino admitti volebāt,& in his ordo attendebat.Non em̄ statim
recipiebant q̄si ciues,sicut & apud q̄sdā gentiliū fuit statutū, vt nō reputarent ciues,nisi q ex
auo vel atauo ciues existerent, vt ait Philosophus in Politicis: q̄n̄ si extranei aduenientes,sta-
tim reciperentur ad tractandum ea q̄ sunt populi, possent picula multa cōtingere, dum ex- Gen. 47.
tranei nondū habētes firmatum amorē ad bonū cōmune,attētarent aliq̄ contra ppl'm.Idcir Exod. 1.
co lex statuit, vt de q̄busdā gentibꝰ habentibꝰ aliquā affinitatē ad Iudęos,s.de Aegyptijs,in- Gen. 36.
ter q̄s fuerāt nati & educati,& de Idumæis filijs Esau fratribus Iacob,in tertia generatiōe re-
ciperēt in cōsortiū populi:q̄dā vero,q̄a hostiliter se habuerūt ad eos,vt Ammonitæ & Moa Num. 21
bitæ,nunq̄ in consortiū populi admitterentſ Amalechitę vero, q magis eis fuerāt aduersati, Num. 22
q̄si hostes ꝑpetui haberenſ.Itaq; lex nullā gentē exclusit à cultu Dei,& ab his q̄ ptinent ad sa Exod. 21
lutē. Dicit em̄ in Exodo:Si qs extraneoꝝ in vestrā voluerit trāsire coloniā, & facere Phase
domini,circuncidet primo omne masculinum eius,& tunc rite celebrabit,eritq; sicut indige
na terræ.Sed in tēporalibus quantū ad ea quæ pertinebāt ad cōmunitatē populi,non statim
quilibet admittebat ratione ꝓtracta,sed q̄dam in tertia generatione,alij nunq̄,in detestatio-
nem præteritæ culpæ. Sicut em̄ punitur vnus homo ꝓpter ꝑcm̄ q̄d commisit,vt alij viden-
tes timeant & peccare desistant,sic ꝓpter aliq̄d peccatum gens vel ciuitas potest puniri,vt
alij à simili peccato abstineant.Poterat tamē dispensatiue aliqs in collegium populi Dei ad-
mitti propter aliquem actum virtutis, quemadmodū in libro Iudith dicitur, q̄ Achior dux Iudith 13
filioꝝ Ammon,appositus est ad populū Israel & omnis successio eius.Similiter Ruth Moa- Ruth 2.
bitis,quæ mulier erat virtutis. Licet posset dici, q̄ prohibitio illa extendebat ad viros, non
ad mulieres, quibus non cōpetit simpliciter esse ciues. Præterea secundū Philosophum in Polit. 3.
libro Politicoꝝ,dupliciter dicit aliquis esse ciuis:vno modo simpliciter, alio modo secundū
q̄d.Simpliciter ciuis est,q̄ potest agere quæ ciuium sunt,vtpote dare consilium,vel exercere
in plebe iudiciū.Secundum q̄d autem dicitur ciuis,quicunq; ciuitatē inhabitans,etiam viles
ꝑsonæ & pueri,ac senes decrepiti,qui non sunt idonei habere potestatē in his,q̄ pertinent ad
bonum cōmune.Ideo spurij propter vilitatē originis excludebantur ab ecclesia Dei,i.à col-
legio fidelis populi vsq; ad decimam generationem.Similiter eunuchi, quibus non potest
competere honor q̄ patribꝰ debebat,& præcipue in populo Iudęoꝝ, in quo Dei cultus con

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cap. 23. seruabatur per carnis generationem. Nam & apud Gentiles hi qui multos filios genuerunt, aliquo insigni donabãtur honore, vt in secundo Politicor. habet: tamen quãtum ad ea quæ ad Dei gratiã ptinent, eunuchi ab alijs non separabant, sicut nec aduenę. Dicitur nãq; p Esai

Esai. 56. am: Non dicat filius aduenę q adhæret dño, Separatione me diuidet dñs à populo suo: & nõ dicat eunuch⁹, Ecce ego lignũ aridũ. Hæc Thomas. [Quãdo egressus fueris] ò populе Israel, [aduersus hostes tuos in pugnam]. i. bello imminente, [custodies te ab oĩ re mala]. i. ab oĩ culpa, ꝙa tunc tãto diligentius est vitanda Dei offensio, ꝙnto tunc magis necessaria est eius subuentio, qm̃ ipse victoriam donat, & iuxta merita atq; demerita hoim dispensat euentus bel-

Pro. 7. Iudic. 7. 3. Esdrę 3 lor, sicut & Salomon loquitur. Equus paratꝰ ad diem belli, dñs autem salutem tribuit. Et alibi ait scriptura, De cælo est victoria. [Si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutꝰ sit somno] hoc est, pollutionem seu fragilitatem passus in somno, q̃d variꝫ modis potest contingere, vtpote ex crapula præcedenti, ex turpi imaginatione, contactu, osculo, amplexu, aut simili vitio in vigilia habitis, ex supfluitate naturæ, & dæmonum illusione, ex debilitate & exinanitione naturæ ipsius, aut naturali somniatione. Veruntamen in somno, quando iam ligatum est rationis iudicium, & impeditus vsus ipsius, nõ peccat homo nec pollutione spirituali, sed corporali pollui potest. Itattamen sæpe contingit illa somnialis pollutio præcedentis culpę demerito, sicq; detestabilis reddit, inquantũ causa eius voluntaria ac culpabiliter est admissa. Rursus si post euigilationẽ complaceat talis illusio in somno ꝑhabita, propter delectationẽ q̃ fuit in somno pollutioni admixta, valde culpabile est. [egredieꝫ extra castra, & non reuertetur prius q̃ ad vesperam lauet aquã, & post solis occasum regredietur in castra.] In præcedẽtiũ expositione librorꝫ inductum est, qualiter triplicia erant castra in populo Dei, videlicet castra deitatis. q̃ erãt tabernaculum & atriũ: castra sacerdotũ, q̃ erãt ędes & mansiones, in quibus p circuitum tabernacula morabant Leuitæ. Pollutꝰ autem in somno, nec atrium taber-

Num. 5. Leui. 15. naculi, nec tabernacula Leuitarꝫ poterat ingredi, sed propria castra, sicut de hoc dictum est plenius in Numerorꝫ & Leuitici libris ac alijs locis. Augustꝰ. q̃q; hic ait: Multa ponit lex in sacramentis & vmbris futurorꝫ. sicq; posi effusionem seminis factã in somno, lex iubet pugationem fieri per aquæ lotionẽ, videlicet aquæ lustrationis adspersionem, non q̃ in somnis peccatum sit, sed propter significationem quæ alibi sæpe expressa est. [Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad reqsita naturæ, gerens paxillum balteo. Cumq; sederis, fodies p circuitũ, & egesta humo, opies q̃ releuatus es] Hic ꝑcipit vt ad secessum ituri, exirẽt etiã castra populi, & egesta humo operirent in loco effosso, ne alijs nauseã facerẽt, & aer inficeretur fœtore, ꝙa tunc in solitudine cõmanebãt. Nempe vt loqtur Glossa, etiã corporalẽ munditiam diligit Deus, ideo iussit nihil fœdum remanere in castris. De huiꝰ ꝓcepti causis multa scribit Parisiẽsis libro de fide & legibus, q̃ tñ virtualiter tactæ sunt, & infrà in textu tangitur inde. Tunc eñ frequenter manebãt diu in loco eodẽ, q̃d facere nõ potuisset tãta multitudo, nisi eis ab egestorꝫ caueretur fœtore. Fuit & alia causa, videlicet reuerentia ꝑsentię maiestatis diuinæ. vñ subisigitur: Dñs eñ Deꝰ tuus ambulat in medio castrorꝫ, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos]. i. gratiosę adest, graditurq; vobiscũ, nõ q̃ ipse localis mobilisve cõsistat, sed ratione sui effectus, & p similitudinem opis sibi talia asscribuntur, quia ꝓ redientibꝰ vbilibet affuit, atq; in bonorꝫ cordibus morabatur. Specialiter q̃q; dicitur istud, qm̃ tabernaculũ

2. Reg. 7. Dei fuit in medio populi, & in tabernaculo illo dñs specialiter habitauit, operãdo, apparẽdo, & exaudiendo ibidẽ apertius. Hinc 2. Regũ dñs ait: Ambulaui in tabernaculo & in tentorio, p cũcta loca q̃ trãsiui cum oĩbus filijs Israel. [vt sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te. Non trades seruũ dño suo, q ad te cõfugerit.] Hoc, secundũ Thomã & alios multos, intelligitur de seruo quẽ dñs suus q̃rit ad occidendum, mutilãdum, vel ad ꝓtrandum flagitium aliq̃d, & ꝑsertim dum seruus est innocẽs. [Habitabit tecum in loco qui ei placuerit, & in vna vrbium tuarꝫ requiescet] vt in loco munito securus sit, quousq; dominus eius miteſcat, & clementer ipsum recipere velit, tuncq; reddendus est domino cum sit eius possessio. [Ne contristes eum.] quia afflicto non est addenda afflictio. ¶ Por-

Augustꝰ. ro circa hoc loquitur Augustinus: Quomodo istud poterit verificari, nisi intelligamus hæc iuberi non vni personæ, sed plebi, ita q̃ Deus prohibuit confugientem seruũ ex aliena gente ad populum Israel, reddi domino suo alienigenæ ab Israelitico regẽ? & ista expositio aptior esse videtur, si litera debite inspiciatur. [Non erit meretrix de filiabꝰ Israel,] id est, nulla filiarum Israel corpus suum habebit venale, & publicæ libidini expositum, immo nec alicui illegitimæ copulæ carnis. [neq; scortator de filijs Israel:] quia tam fœda atq; enormia vitia,

Augustꝰ. singulariter indecentia & illicita sunt populo verum Deum colenti. Itaq; secundum Augustinum, p verba hæc oĩs illegitimus coitus, etiam simplex fornicatio, prohibetur. [Non offeres mercedẽ prostibuli, nec preciũ canis in domo Dei tui, q̃quid illud est q̃d voueris]. i. nullũ votũ ꝑsolues de mercede prostibuli, aut precio canis. q̃uis eñ meretrix peccet, se pro mercede prostituẽdo, non tñ peccat illã accipiẽdo, nec ad restitutionẽ tenet. Ecclesia vero despicit tale

tale preciũ sibi offerri, ne videat turpitudini cõsentire, & ꝓpter vilitatẽ ac fœditatẽ huiusmodi lucri. Nã & ab oĩ specie mali ꝑcauet sibi. ¶ Porro, q̃d dictũ est, vt preciũ canis nõ offerat, Augustꝰ. & eũ sequẽtes exponũt de primogenitis canũ, q̃ nõ poterãt redimi neq; offerri, ideo preciũ ꝓ ipsorꝫ redẽptione nõ offerebat. Iosephus vero exponit de venaticijs canibꝰ, q̃ custodiũt oues, ꝙs quidã ludæi locabãt ad impręgnationẽ caniculaꝝ. & tale preciũ, tã q̃ vile & turpe lucrũ, ꝓhibuit dñs sibi offerri. Nõ fœnerabis fratri tuo ad vsurã pecuniã, nec fruges, nec quãlibet aliã rem, sed alieno. Fratri aũt tuo absq; vsura id q̃ indiget, cõmodabis, vt bñdicat tibi dñs Deꝰ tuus in oĩ opere tuo, in terra ad quã ingredieris possidendã.] Hic ꝓmittit vsura ludæis circa extraneos, & prohibet eis circa propriã plebẽ. ¶ Vñ in prima secũdæ q̃st. 105. loquit Thomas: Accipere vsuras ab extraneis, nõ erat secundũ intẽtionẽ legis, sed ex quadã permissione, propter ꝓnitatẽ ludæorꝫ ad auaritiã, vtpote ad vitandũ grauius malũ, ne hoĩes suæ cognationis ac legis p vsuras grauarẽt, atq; vt magis pacifice ad extraneos se haberẽt, à qbus lucrabant. Fuit ergo ꝓmissio mali minoris, propter vitationẽ mali maioris. De hoc sic scribit Guilielmus libro de fide & legibꝰ: Sunt q̃dam in lege ꝓmissa, nullo modo præcepta, ꝓmissa, inquã, hoc est, lege non punita, sicut exactio vsurarꝫ ab alienis, q̃ ꝓmissa sunt, vt maiora mala declinarent. Sciebat nãq; legislator, hanc esse ludæorꝫ cupiditatẽ & auaritiã, vt nec fratribus suis. i. Hebrꝭis parcerent ab vsuris, nisi alienis ad vsurã dare permitterent. Vsura nãq; in se mala est, euidenscq; rapina. Fecit ergo legislator p huiusmodi permissionem, q̃d in tali populo fieri potuit, vt [. per minoris mali permissionẽ, à maioribus malis auerterentur. Hæc Guilielmus. Istud ergo fuit permissio, sicut libellus repudij, quoꝫ nullum fine peccato fiebat. Deniq; de ista materia scribit ꝓlixe Hericus de Hasita libro suo de contractibꝰ, iter cætera dicẽs, ꝙ ludæi modo plus peccẽt, cõcedendo Chꝛianis ad vsurã, q̃ olim peccassent cõcedẽdo ad vsurã ffribus suis, qm̃ Chꝛiani sunt veri Israelitę. Leges demũ ciuiles permittũt vsurã, non tanq̃ licitã, sed ꝓpter cõmunẽ hoĩm vtilitatẽ. Est aũt vsura (secundũ philosophũ) maxime contra naturã & rationem. [Cũ votũ voueris dño Deo tuo, nõ tardabis reddere, ꝙa requiret illud dñs Deus tuus. Et si moratꝰ fueris, reputabit tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absq; peccato eris. Quod aũt semel egressum est de labrijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti dño Deo tuo, & ꝓpria voluntate & ore locutus es.] Itaq; tẽpore opportuno votũ solues citius q̃ potueris, nisi in vouẽdo tẽpus certũ exprimat, q̃ q̃d promittit, ipleat. Istud ꝑhabitũ est atq; expositũ. [Ingressus vineã proximi tui, comede vuas quãtum tibi placuerit, foras aũt ne efferas tecum. Si intraueris segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres, falce autem non metes:] Istud quoq; frequenter expositum est.

¶ De spirituali eiusdem cap. XXIII. intelligentia. Artic. XXVI.

NOn intrabit eunuchus. Per eunuchũ hoc loco intelligit hõ infructuosus, vitijs inueteratus, ita ꝙ quasi vim bene agendi amisisse videt, de illorꝫ existẽs catalogo, qbꝰ dicit ꝓ Hieremiã: Si potest Aethiops mutare pellẽ suã, & pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere cũ didiceritis malũ. Qualibꝰ loquit & saluatori Hypocritæ, quõ poteritis bona loqui cũ sitis mali? Qui talis est, militantẽ nõ intrat ecclesiã ꝓ Dei gr̃am gratũ facientẽ & charitatẽ, nec ecclesiã triũphantẽ p gloriæ adeptionẽ, nec est ciuis sanctorꝫ & domesticus Dei, sed ministeꝛ ac putridũ mẽbrũ diaboli. Nõ ingredieꝫ mãser, hoc est, q de scorto natꝰ est, i. degener moribꝰ, q à sanctorꝫ patrũ virtuosa nobilitate degenerat, & educatꝰ est vitijs, pfidisq; doctrinis, ex hæresiarcha aut seductore & malignorꝫ ecclia ad tale esse deductꝰ, i ecclesiam prædestinatorꝫ, in ecclesiã Dei, vsq; ad 10. gr̃ationem. i. q̃usq; per 10. ꝑceptorꝫ custodiam Deo reconciliet. Ammonites & Moabites non intrabunt in ecclesiã Dei in æternũ. Per Ammonitas & Moabitas intelligunt schismatici atq; hæretici, ex pfe diabolo nati, inuicẽq; concordes in malis ad persequendũ iustos vere catholicos, ꝙs per seipsos & pversutos persuasores ad errores & vitia, immo & ad tẽporales aduersitates & clades trahere moliuntur, & pœnitentibus, qui de Aegypto. i. de tenebris mundi egrediunt, nõ volunt occurrere cum pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris, quia non quærunt eos spũaliter reficere, sed magis inficere, suis eos erroribus inuoluendo. Non abominaberis Idumæum, ꝙa frater tuus est. i. hoĩem carnalem carnalibus vitijs irretitũ, q̃ vitia (loquẽdo in gñe) sunt spũalibus vitijs leuiora, propter q̃d tales qñq; cõuertunt facilius. Porro q spũalis est, recolat q̃q; se qñq; carnalem fuisse: ficq; non solũ cõmuni natura, sed & similitudine culpæ dici posse fratrẽ viri carnalis. Docemur q̃q; hoc verbo, vt cæteris paribus, simus magis charitatiui, spũaliterq; benefici circa cognatos: nec eos, q̃uis adhuc mũdanos, abominemur: immo corde, ore & opere ipsorum conuersionẽ conemur, nec Aegyptiũ. i. hoĩes huic seculo adhuc intentos, inter ꝙs & tu aliqñ es conuersatus, & socius fuisti eorꝫ in malis. Non ergo prorsus abhorreas eos indiscreto amaritudinis zelo, sed communis infirmitatis te tangat memoria, vt labores eos habere in virtutibus socios. Qui nati fuerint ex eis tertia generatione, id est, per contritionem, confessionem & satisfactionem, atq; in fide superbenedictę trinitatis, incorporabuntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

Chro,& sãcte ecclesię. Qñ egress⁹ fueris aduers⁹ hostes tuos ĩ pugnã, custodies te ab oñi re
Psal. 38. mala. Sic religiosi & oēs vere cõuersi ad dñm, q exierũt de lacu miserię, luto⁹q; fęcis, & pristi
na cõuersatiõe iniq̃, qb⁹ iuge bellũ est cõtra hostes suæ salutis, indesineter custodire se debẽt
ab oĩ culpa, vt mereant iuuari à Deo, nec expugnẽt. Si fuerit ĩter vos hõ q nocturno sit pollu
t⁹ somnio, i. vanis sõnijs credidit, & imaginatiõib⁹ stultis cõsensit, aut de oblectatiõe in sõno
habita, postea vigilãs est gauisus, egredie extra castra, i. bonoꝛe, sapiẽtiũq; cõsortio reputet
se ĩdignũ, nec reuertat mẽte ad annumerãdũ se ĩter ipsos, nisi p pœnitẽtiã & lachrymas emũ
dat⁹, post solis occasũ, i. posq̃ lumẽ rõnis à sua ĩcauta crudelitate & gloriatiõe deiecerit se, cõ
fidẽrãdo hũiliter ꝓpriã defectuositatẽ, habebit locũ extra castra. Vẽter spũalis est cor, q q̃ti
die replet atq; grauat cogitatiõib⁹ supfluis & imũdis, affectiõib⁹ vanis, tanq̃ stercorib⁹ & vri
nis, q̃ assidue ejiciẽda sunt, trãseũdo ad locũ secretũ extra alioꝛ adspectũ, vbi hõ seipsum cõsi
deret, discutiat, & sua corã Deo peccata cõfiteat ac desleat: sicq; operiat ea humo, i. ꝓprię fra
gilitatis hũili cõfessiõe, ĩ sanctæ hũilitatis ꝓfundo, ĩtra se fodere debet, pẽsando vniuersa &
singula, ex qb⁹ iducit hõ ad p̃cordialẽ ac plenã suñpsi⁹ hũiliationẽ. Dñs em De⁹ tu⁹ ambulat
in medio castroꝛ, i. inter vere catholicos, vt inimicos hũanę salutis subĵciat illis. Idcirco ca
stra nra, i. corda atq; ecclesię, sancta sint, ita vt ĩ pſentia & adspectu oĩpotentis iugiter simus
synceri, custoditi, virtuosiq; occupati. Nõ trades seruũ dño suo q seru⁹ ad te cõfugerit, i. si ali
qs dñatiõe diaboli pressus, iugũ ipietatis euadere cupiẽs, te ꝓ cõsilio auxilioq; accesserit, con
dole ei, & salubriter eũ ĩforma, ac detine ĩ virtutũ structura, nec ali q̃ mõ augeas tẽtationem
ipsi⁹, nec eũ facias pusillanimẽ, vel ad pristina vitia redeũtẽ, nec p ĩmoderatã ĩcrepationem
ipsum cõtristes, sed cõsolare ac refoue. Nõ erit meretrix de filiab⁹ Israel, neq; scortator de fi
lijs Israel. Quẽadmodũ ĩsaliter hoc iussum est filijs filiab⁹q; Israel, vt s. dignitatẽ & vocatiõnẽ
suã pẽsantes, nequaq̃ tã vilib⁹ se fœdẽt ingnamẽtis, multo pl⁹ vniuersis Chr̃ianis cõmittitur
1. Cor. 3. istud, qñ ipsi sunt gen⁹ electũ, regale sacerdotiũ, gẽs sc̃ta, popul⁹ acqsitiõis, qb⁹ ait Apost. Tẽ
Psal. 48. plũ Dei sc̃tñ est, q̃d estis vos, ne ipsis iuste dicat: Hõ cũ ĩ honore esset, nõ ĩtellexit. &, Cõpu
Iohel. 1. truerũt iumẽta ĩ stercore suo. Fornicatores etem̃ & adulteros iudicabit De⁹. &, Neq; ĩmũdi,
Hebr. 13. neq; molles, neq; fornicatores regnũ Dei possidebunt. Specialiter ỽo p filios & filias Israel,
1. Cor. 6. intelligũt spũales ac religiosæ vtriusq; sex⁹ psonæ, q̃s ab oĩ ĩcontinẽtiæ vitio oportet sũme ca
uere. Vniuersi q̃q; fideles ab oĩ fornicatione corporali ac spũali seu auersiõe mẽtis à Deo, &
Lucæ 1. consensu illicito debẽt penit⁹ abstinere, qa ad hoc ĩcarnat⁹ est fili⁹ Dei, vt in sc̃titate & iustitia corã altissimo deifice conuersemur. Non offeres mercedẽ prostibuli, nec preciũ canis in
domo Dei tui. i. ab oĩ specie mala in ecclesia abstine, mot⁹q; ipatiẽtię & iræ caninos repelle.
Merces demũ pstibuli, est fauor ab aliq̃ cõsecut⁹ de alioꝛ seductiõe, cõstupratione q; aiaꝛ q̃
fauore De⁹ nõ honoraſ, sed dire offendit. Porro q̃ sequunt de accõmodatiõe ad vsurã, de vo
ti impletione, de refectione in alterius vinea aut segete, iam suprà spũaliter extant exposita.

¶ Elucidatio literalis cap. XXIIII. Si acceperit homo vxorem. Artic. XXVII.

Capitulũ pſens docet, q̃liter vir habere se debeat ad coniugẽ suã, aliasq; pſonas. [Si acce
perit hõ vxorẽ, & habuerit eã] ad vsum cõiugij, [& nõ inuenerit] mulier [gr̃am añ ocu
los ei⁹] videlicet viri, ita q; displicuerit viro displicẽtia tãta, q̃ odiũ pariat, ac mutuã ipe
diat cõuersationẽ pacificã, [ppter aliquã fœditatẽ] existẽtẽ in muliere. Per fœditatẽ q̃dã in
telligũt deformitatẽ, monstrositatẽ aut infirmitatẽ, q̃ sunt corporales fœditates, vel etiã fœdi
tatẽ in aĩa, vtpote tortuositatẽ ĩ morib⁹, melãcholiãve capitis. [Scribet libellũ repudij] Mirũ
si pro quacunq; fœditate p̃facta pmiserit Moses, ĩmo De⁹ p Mosen, fieri diuortiũ. Hinc q̃dã
p fœditatẽ intelligũt de fœditate multũ notabili supuenienti ipsi cõiugio, & q̃ bonũ prolis
tollat siue impediat, sicut sterilitas, lepra, morbus caducus in corpore, vel scandalosa ĩmori
geratio aĩæ, ita q; ex ea filij assuescerẽt malis. ¶ Porro, in Hebrẽo pro fœditate habet, rẽ tur
R. Paul⁹ pem, seu turpitudinẽ, & satis redit in idẽ. Attamẽ R. Paulus dicit hoc loco haberi turpitudi
Leui. 18. nem, sub eadem significatione, qua & in Leuitico, vbi de incestuosis & adulterinis coitibus
agit: ex q̃ patet, q; nullo modo licebat repudiare vxorẽ, nisi propter huiusmodi turpitudinẽ,
q̃ fornicationẽ ĩcludit. Thalmudici vero, i. Iudæi q librũ Thalmud suscipiũt ac sequunt, q
Matt. 15. pharisaicã doctrinã sectãtes, frequẽter irritabãt mãdata Dei, propter traditiones suas, vt ait
Chr̃s p Matth. in tm̃ deuiauerũt à veritate hoc loco, q; dixerũt viꝛ pro suo libito posse re
Auguſt. pudiare vxorẽ: & talis vsus, vel poti⁹ pnicios⁹ abusus, vsq; in pſens inter eos ĩoleuit. Hæc R.
Paul⁹. Huic autẽ dicto R. Pauli obuiare videt, q̃d asserit Augustinus. & habet in Glossa: In lege
multę erãt causæ dimittẽdi vxorẽ. Chr̃s solã fornicationẽ excepit, i. propter solã fornicatio
nẽ repudium licere phibuit, cęteras causas iussit pro fide & castitate cõiugij sustineri. Insuper
Mala. 2. scriptum est in Malachia, Cum odio habueris, dimitte eã. Aliq; q̃q; expositores hic dicunt,
q; in veteri lege plures erãt causæ dimittẽdi vxorẽ. ¶ Deniq; Thomas sup 4. Sententiarum
testatur: Proxima causa repudij, fuit euitatio vxoricidij: sed remota causa fuit odium, ex
quo vxoricidium solet causari. Tale autẽ odium poterat nasci non solũ ex fœditate seu tur

pitudine

pitudine fornicationis. Verũtñ dñs & Saluator edocuit, q; nulla causa ꝛ illa ꝛ erat iusta & ra
tionabilis ad dimittẽdũ vxorẽ, nisi fornicatio, i. adulteriũ cõiugis, aliæ aũt pmittebãt. ¶ Am
pli⁹, ꝓpter adulteriũ fuerat mulier secũdũ legẽ lapidãda, sed ꝓpter fœditatẽ aut turpitudi
nẽ, de qua nũc loquitur textus iste, nõ lapidabaſ: immo pmittebat abire, & alium virũ acci
pere: idcirco de illa turpitudine nõ est hic mẽtio, sed de alia, quę etiã nõ reddidit mulierem
inhabilẽ ad aliud matrimoniũ contrahendũ. Itaq; vir scribit libellũ repudij, hoc est, in mem
brana descripsit, aut describi fecit q; eã dimitteret. [& dabit] libellum illũ [in manu illius] vt
pote mulieris, [& dimittet eam de domo sua.] Verũtñ corã sacerdote hæc agebant, vñ de or
dine quo hæc fiebãt, magister in historijs recitat: Vir apud quẽ vxor sua non inueniebat gra
tiã, ꝓpter aliquã fœditatẽ q̃ multimode ꝓueniebat, scripsit q; nunq̃ conueniret cũ ea, & cau
sam ob quã displicuit ei mulier, ne cõueniret: tradidit q; libellũ, in q̃ scripta erant hæc, mulie
ri, vt corã sacerdotibus legerẽtur. Cum q; iurasset vir veꝛ esse q̃d scripserat, licuit vtriq; aliꝫ
copulari. Hæc ibi, q̃ ex Iosepho sumpta censent. Nẽpe secundũ Iosephũ ista erat forma libel- Ioſ. li. 4.
li repudij: Promitto tibi q; nunq̃ tecũ cõueniam. Veruntñ aliq; dicit, q; in libello nõ scribe- ant. Iud.
batur causa repudij. Nã causa illa fuit q̃q; occulta, & soli marito nota, videlicet fornicatio cap. 6.
latẽs, quæ nõ videt publicãda fuisse, qa nec ꝓbari valebat. In textu q̃q; habet, q; libellus iste
dandus, erat in manu mulieris repudiatæ: ideo non apparet, q; in eo aliq̃d diffamatiuũ mu
lieris cõtinebaſ, immo in fauorẽ mulieris videt hoc iussum, vt possit alteri nubere, & ne vir
posset eã reuocare inuitã: qa si viri hoc possent, essent à principio cõiugij valde proni ad re
pudiandũ vxores. Sed his obstat, qa cõmuniter dicitur q; libellus repudij est scriptura conti
nens causam diuortij. Pro hoꝛ cõcordia dici potest, q̃d Thomas sup 4. Sentẽtiaꝛ affirmati
Causæ, inquiẽs, repudij scribebant in libello in gñali, nõ in speciali, qa nõ scribebãt vt ostẽ
derẽt repudiũ esse licitũ, sed vt liceret mulieri aliũ ducere virũ, propter q̃d ei libellus tradeba
tur secundũ Iosephũ. tñ secundũ Augustinũ libell⁹ repudij scribebaſ, q̃tenus interueniẽtibus Auguſt.
mora scribẽdi, cõsilio q; scribaꝛ aut sacerdotũ, marit⁹ à ꝓposito repudiandi desisteret. [Cũq;
egressa mulier] repudiata, [alteꝛ maritũ duxerit, & ille q̃q; oderit eã, dederitq; ei libellũ repu
dij] iuxta formam ꝓhabitã, [& dimiserit] eam [de domo sua, vel certe mortu⁹ fuerit] illa re
pudiata, [non poterit prior maritus recipere eã in vxorẽ, qa polluta est, & abominabilis fa
cta est corã dño.] Cũ em sit bis repudiata, & à duob⁹ maritis, verisimile est eã esse odibilem
atq; repudio dignã: ideo potuisset prior ille maritus facili occasione contra eam accendi &
ipsam perimere. Vel fuit polluta, qa alterũ virũ duxit, nõ sine peccato, q̃uis erat pmissum. Vn
de, vt dicũt expositores, circa libellũ repudij duo erãt permissa, videlicet vxorẽ dimittere,
& dimissam accipere aliũ virꝫ & duo p̃cepta, videlicet ipsum libellũ scribere, & repudiãtem
virũ nõ posse accipere, quã semel repudiauit modo p̃facto. hæc itaq; imple, [ne peccare fa
cias terrã, quã dñs Deus tu⁹ tradiderit tibi possidendã] .i. ne tu ipse in terra habitãs, pecces
contra ista agẽdo, vel alios ad peccandũ inducas. ¶ Circa hæc q̃rit, an & qualiter repudiatio
vxoris licita fuit in lege. Hæc q̃stio sup 4. Sententiaꝛ tractat, & ꝓ vtraq; parte multipliciter
argumentat, & nimis prolixũ esset hic talia introducere, ac mouere. Vt ad intelligendũ ple
narie huius veritatẽ quæsiti, oporteret scire qualiter inseparabilitas matrimonij sit de lege
naturæ, videlicet an pertineat ad prima naturalis legis p̃cepta, an ad secũda. Breuiter autem
tangẽdo, secundũ q̃d refert S. Thomas sup 4. Quidã dicũt q; q in lege Mosis dederunt libel
lũ repudij, excusabant à pœna secundũ legẽ infligẽda, non aũt à culpa, ita q; Moses pmisit li
bellũ repudij, sicut vsurã circa extraneos, ad vitandũ grauius malũ, videlicet vxoricidiũ. Alij
dicunt, q; libellus repudij, & aliã ducere coniugẽ, repudiatã q̃q; maritũ aliũ accipere, licita
erant, & sine culpa ex dispẽsatione diuina: aliàs viderent Iudæi à Deo relicti, & à salute ex
clusi, vtpote nõ sufficiẽter instructi de necessarijs ad salutẽ, qa nec Moses, nec aliqs prophe
tarũ ista ꝓhibuit, aut illicita esse edocuit. Et q̃uis hoc probabiliter dicit, primũ tñ cõmunius
tenet. Hæc Thomas. Porro Lyra hoc loco & sup Matthæũ primã tenet opinionẽ, ꝑsertim Matt. 19
cum dicat saluator, q; Moses pmisit dare libellũ repudij ad duritiã cordis Iudæoꝛ: quæ aũt
sic permittunt ex pmissione, nõ fiunt licita, sed ad vitãdũ mala peiora fieri permittunt, quẽ- Deu. 23.
admodũ in ꝓcedentis cap. expositione dictũ est de vsura, q̃ nunq̃ licita fuit, cum sit naturali
rationi & legi naturæ contraria. Propter q̃d ꝓpheta viꝛ iustũ describens, inter cætera dicit: Pſal. 14.
Qui pecuniã suam non dedit ad vsurã: q̃d absolute atq; simpliciter dicit, nullum excipien
do. Vnde in libro Macrot apud Iudæos authẽtico, Glossa dicit super verbũ prædallegatum:
Pecuniã suam non dedit ad vsurã, etiam gentili. Quanuis aũt libellus repudij non ofẽditur
esse illicitus p aliq̃d verbũ legis aut ꝓphetaꝛ, tñ per cõmunẽ iustoꝛ obseruãtiã ostensum est
hoc, quia consuetudo est optima legis interpres, & dicitur cõsuetudo bonus vsus, nõ autem
abusus. Nullus vero eoꝛ qui cõmendantur in scriptura, legitur repudiasse vxorem, nisi de
mandato Dei aut instinctu diuino, sicut Abraham de mandato Dei dimisit Agar, qñ dñs
potest matrimonia coniungere atq; dissoluere, prout sibi placet. Porro in casu fornica-

tionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionis licita fuit repudiatio cõiugis, saltẽ quantũ ad rogẽ, vt oẽs cõcorditer dicũt, quanq̃ aliqui dicãt, ꝙ etiã in aliꝭ casibus licita fuit ex dispẽsatione diuina, quẽadmodũ ex dispẽsatione Dei licuit plures habere vxores, cũ tñ vnitas vxoris sit de dictamine naturæ, sicut inseparabilitas: sed nõ est simile de vtroq;, qa vnitas vxoris fuit intermissa in lege ꝓpter maius bonũ, videlicet ob prolis multiplicationẽ ad Dei obsequiũ, sed malũ pmittere ꝓpter maius malũ vitandũ, nõ facit illud licitũ. Hæc Lyra. ¶ Verũ cõtra hæc scribit R. Paulus, & secundã opinionẽ, q̃ s. ponit libellũ repudij licitũ fuisse, & sine culpa ex dispẽsatione diuina, dicit magis cõsonã rationi ac literæ, ad q̃d rationes quasdã adducit iã tactas, videlicet ꝙ nunq̃ p legem aut ꝓphetas ostẽsum est, Iudæis libellũ illũ esse illicitũ: si aũt aliq̃ ad salutẽ necessaria nũq̃ eis nũciata fuissent, excusabiles extitissent. Deinde dicit & probat, ꝙ inseparabilitas matrimonij nõ sit de lege naturę. Nã ea q̃ sunt de lege naturę, traduntur plene in lege ac euãgelio, sed repudiationẽ vxoris fuisse illicitã, nec in lege, neq; in euãgelio traditur, sed magis oppositũ. Chꝰs nãq; Matt. 5. in euãgelio ait: Quicũq; dimiserit vxorẽ suã, nisi ob fornicationẽ, & aliã duxerit, mœchatur. q̃ plane intelligit à cõtrario sensu, ꝙ q dimiserit vxorẽ suã ex causa fornicationis, & aliã duxerit, nõ mœchat. Itẽ ꝙ Deꝰ in lege sua, nõ solũ expresse mãdat fieri, sed etiã dat modũ & formã q̃liter fieri debeat, nõ est intelligendũ, cõcessum fuisse p modũ pmissionis alicuiꝰ illiciti, sed Deꝰ dat formã repudiãdi vxorẽ, dicẽs: Scribe libellũ repudij. Præterea si repudiũ erat illicitũ, adhuc mãsit vinculũ cõiugale inter repudiatorẽ & repudiatã: incõuenienter ergo Deꝰ pmitteret, ꝙ repudiata posset alteri nubere, cũ primꝰ maneret etiã post repudiũ veꝰ eiꝰ maritꝰ. Chrysost. q̃ dicit: Legislator à peccato abstulit culpã, qñ pmisit repudiũ. Amplꝰ propter ineptitudinẽ Iudæoꝝ ad capiendũ sublimia ac pfecta mãdata, multa ad perfectionem ptinentia nõ ꝑcipiebant eis in lege, q̃ tñ in euãgelio ꝑcipiunt. Vñ in Matth. ait Saluator: Audistis qa dictũ est antiqꝭ: Nõ occides: ego aũt dico vobis, ꝙ oĩs q̃ irascit fratri suo, reus erit iudicio. Cõstat aũt ꝙ q irascit fratri suo, non est trãsgressor huiꝰ seu alicuiꝰ ꝑcepti veteris testamẽti, sed noui. Hæc, multa q̃q; alia scribit R. Paulꝰ de ista materia. ¶ Quocirca dico cum S. Thoma. ꝙ vtraq; pars q̃stionis istius satis probabiliter potest teneri: & rursus, ꝙ prima positio tenet cõmuniꝰ, q̃uis secunda sit multũ probabilis. sed quicq̃d horꝝ qs eligat, multa in his verbis R. Pauli cõtenta sunt, q̃ stare nõ possunt: & primo valde incaute prolatum est, ꝙ ait, Matt. 5. ex his verbis Saluatoris, Quicunq; dimiserit vxorẽ suã, nisi ob fornicationẽ, & aliã duxerit, mœchatur: plane à cõtrario sensu intelligi, ꝙ q dimiserit vxorẽ suã ex causa fornicatiõis, & aliã duxerit, non mœchatur. Istud, inquã, nullatenus est tenendũ, cum sit contra determinationem & doctrinam ecclesiæ non errãtis. Vinculũ nanq; matrimoniale, ꝑsertim in euãgelica lege, est indissolubile durãte coniugaliũ vita, cũ & Apostolꝰ dicat: Mulier alligata est legi, hoc est, vinculo connubij, vt oẽs exponunt, q̃ diu viuit vir eius. ¶ Deniq; secundũ doctores concorditer sup 4. Sententiarꝝ, & idem dicunt Iurisiæ, vir & mulier in causa diuortij iudicantur ad paria, ita ꝙ sicut mulieri separatæ aut repudiatæ, non licet aliũ ducere virꝝ priore viuente, ita nec viro aliã sumere coniugem viuente priore. Hinc sup 4. asserit Thomas: Nil superueniens matrimonio, potest ipsum dissoluere: idcirco propter adulteriũ non rumpitur Augusti. vinculum cõiugale, sed matrimonium verum manet. Vnde secundum Augustꝰ. Inter viuentes manet coniugale vinculum, q̃d nec separatio, neq; cum alio iunctio potest auferre: idcirco non licet vni, alio viuente, ad aliã trãsire copulã. Hinc super Matth. scribit Hieronymus: Hieron. Quia accidere poterat, vt aliqs vir calumniam faceret innocenti vxori, & ob secundã copulam nuptiarꝝ, veteri, hoc est, priori vxori crimẽ impingeret, sic vir priorẽ iubetur dimittere vxorẽ, vt secundã prima viuente non habeat. Verunti q̃is venerabilis vir R. Paulꝰ, ita hoc loco errasse probetur, non tñ ex malitia aut pertinacia, neq; intẽtione contradicendi ecclesiæ arbitror eum sic deuiasse: sed qm̃ ꝓallegata Chꝰi verba secundũ superficialem eorꝝ tenorẽ pensauit, nihil subintelligendo, nec ꝓcedentia, nec subsequentia ea satis pensando. Nempe Paulus ille ex Iudaismo conuersus ad Chꝰm, fuit vir fide & conuersatione catholicus, ac venerandus antistes. ¶ Porro verba saluatoris inducta, subintellectum requirunt, vt sit sensus: Luce 16. Quicunq; dimiserit vxorẽ, nisi propter fornicationẽ: supplendũ est, peccat, & aliam duxerit priore viuente, mœchatur: & ꝙ iste sit sensus, pandunt verba q̃ Christus subiunxit: Et q dimissam duxerit, priore s. viro superstite, mœchatur. De vtroq; em̃ est eadẽ ratio, qa in hoc Ibidem. iudicantur ad paria, & qm̃ vinculum coniugij non potest viuentibus coniugatis dissolui, q̃d etiã cõstat ex verbis dñi quæ præmisit: Quos Deus coniunxit, homo nõ separet. q.d. coR. Paulꝰ. iugati tam inseparabiliter sunt connexi, ꝙ humana nequeunt authoritate disiungi. Deinde ꝙ R. Paulus affirmat, eum qui irascitur fratri suo, non esse trangressorem alicuius præcepti veteris testamenti, sed noui: non est idonee dictum, qm̃ ira quæ in nouo testamẽto prohibetur, est vnum de septem peccatis mortalibus, & semper fuit illicita, atq; in lege & pro- Leui. 19. phetis frequenter prohibita, cum in Leuitico scriptum sit: Non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuiũ tuoꝝ. Per quæ verba, ira euidenter vetatur, cum ipsa sit appetitus vindictæ,

dictæ, pariat q̃q; memoriã illatæ iniuriæ. Hinc Ioseph dixit fratribꝰ suis: Ne irascamini in via. Gene. 45
Salomon q̃q;: Ne sis, inquit, velox ad irascendũ, quia ira in sinu stulti requiescit. Hinc in Iob Eccẽs 7.
Eliphat, legẽ naturæ sequẽs, dixerunt: Virũ stultũ interficit iracundia. ¶ Insup q̃d R. Paulus Iob 1.
affirmat, inseparabilitatẽ matrimonij nõ esse de lege naturæ, est cõtra doctores cõmuniter.
Nã & sup quartũ Thomas sic ait: Matrimoniũ ad educationẽ prolis ordinat, nõ solum ad
certũ tẽpus, sed p totã coniugaliũ vitã: idcirco de lege naturæ est, vt parẽtes filijs thesaurizẽt,
& filij parẽtibus in hæreditate succedãt. Hinc societatẽ viri & cõiugis, indiuisibilẽ esse oportet, licq; inseparabilitas ad matrimoniũ spectat de iure naturę & naturalis rationis dictami
nis: sed separatio matrimonij non ꝓhibet euidẽter, nisi in lege Christi, qm̃ sola lex Christi ad
perfectionẽ adduxit, & ad naturæ integræ statum reduxit. Hæc Thomas. ¶ Postremo, ꝙ R.
Paulus ait, Nec in lege, nec in ꝓphetis repudiationẽ vxoris esse ostẽsam fore illicitã, nec alicubi in veteri testamẽto esse ostẽsum, ꝙ libellus repudij existat illicitus, diligẽtius est scrutandũ, quia & Thomas & Lyra, multiq; alij hoc loco vident sentire: quoꝝ oĩm reuerẽtia salua,
dicendũ ꝙ in lege & prophetis repudiatio ista docet esse illicita, qm̃ Malachias dicit popu- Mala. 2.
lo Iudæoꝝ de Babylonica captiuitate reuerso: Operiebatis lachrymis altare dñi fletu & gemitu. q̃d S. Hieronymus, Glossa, Beda, aliiq; eũ sequẽtes ita exponunt, ꝙ reuersi de Babylone, induxerunt priores suas vxores ad lamentãdum atq; gemendũ corã Deo, eo ꝙ propter
suã senectutẽ aut deformitatẽ abhorrerent à viris suis, & aliæ, immo & alienigenæ, acciperent
à viris illis. Quibus verbis dñs addit ibidem, ita vt vltrã non respiciã ad sacrificiũ, & dixistis:
Quam ob causam? ad q̃d ilico respõdet, Quia dñs testificatus est inter te & vxorẽ pubertatis
tuæ quã tu despexisti. i. Deus in Genesi dixit, ꝙ tu & vxor tua legitima pariter maneretis, ac Gene. 2.
inuicẽ diligeretis: Relinquet, inquiẽs, homo patrẽ suũ & matrẽ suã, & adhærebit vxori suæ
quã tu spreuisti, abiectẽdo, aliãq; ducẽdo. & hæc particeps tua. i. vxor tua, debet esse socia tua
& consors, non famula: & vxor fœderis tui, cũ qua fœdus amicitiæ, animiq; cõsensum debes tenere. Nõne vnꝰ fecit. i. idem creator, vnusq; Deus plasmauit Adã & Euã, & residuum
spũs eius est. i. ꝙ cõiugati sibi cohæreãt p amorẽ & cohabitationẽ, hoc diuinæ est volũtatis,
non ꝙ ab inuicẽ separent. & q̃d vnus quærit. i. q̃d Deus vnus intendit & requirit per hoc, ꝙ
vult priores vxores nõ deseri, nisi semẽ Dei. i. filios q diuino obsequio debite educent à suis
parentibus, ad q̃d exigit vt nõ separent. Custodite ergo spm̃ vestrũ, & vxorẽ adolescentiæ
tuę. i. quã in adolescẽtia accepisti, noli despicere, vt quę tibi primũ cõiuncta est matrimonio
virginali, tecũ pseueret in finẽ. Cum odio habueris, dimitte. Istud videt ꝓdictis cõtrarium,
sed q̃ sensũ istud dicat, cõstat ex eo q̃d subdit: Operiet aũt iniquitas vestimentũ eius. q.d. q̃is
dixerim pmissiue ad vitandũ grauius malũ, Dimitte vxorẽ cum oderis eam, attñ iniquitas
viri vxorẽ suã repudiantis operiet corpus ipsius viri, quia peccat repudiando, nec in futuro
euadet tormenta. Ista secundũ expositionẽ Hieronymi, Bedæ, & aliorꝝ catholicorꝝ patrum
sunt dicta. Quod si quis dixerit ista dici cõtra Iudæos, q alienigenas duxerũt vxores, respondendũ, ꝙ rationes istæ à Malachia ꝓpheta cõtra repudiationẽ inductæ, generaliter valẽt ad
reprobationẽ cuiuscunq; repudiationis. Præterea in lege reprobat repudiũ istud, per legem, Ibidem.
quæ Pentateuchus Mosis designat, & scriptũ est in Genesi: Relinquet homo patrẽ suũ & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erũt duo in carne vna: atquoꝝ verborꝝ verũ intellectũ Christus expressit, cõcludẽdo ex eis: Itaq; iã non sunt duo, sed vna caro. Quos ergo Deus cõiunMat. 19.
xit, homo nõ separet. ex qua legis interpretatione ac iussione seu Christi conclusione cõstat, ꝙ cõiugati non sint aliqua humana authoritate separãdi, quantũ ad vinculũ, & ꝙ Deus
non iussit neq; concessit repudiũ fieri, nec à tẽpore Adæ vsq; ad Mosen licitũ fuit. Hinc cum
huic responsioni Christi obiecissent pharisæi, dicentes: Quid ergo Moses mãdauit dari libellũ repudij & dimittere, ait illis: Qm̃ Moses ad duritiã cordis vestri permisit vobis dimittere
vxores vestras. Ab initio aũt non fuit sic. Ex qbus cõclusit, nõ licere repudiare vxorẽ, nisi ob
fornicationẽ, & ꝙ Deus p Mosen non licẽtiauit, nec iussit, neq; concessit hoc, sed solũ pmissum fit propter Iudæoꝝ duritiã siue malitiã. Non itaq; licet viro suã à se separare vxorẽ & Hieron.
ducere aliam. Hinc sup Matthæũ scribit Hieronymus: Chꝰs scripturã sanctam adducens in
testimoniũ, & naturalẽ legem, primam q̃ Dei sententiã secundæ opponens, quę non voluntate Dei, sed peccantiũ necessitate concessa est. i. data seu pmissa, respondens ait: Non legistis
quia qui fecit ab initio, masculũ & fœminã fecit eos. Dicẽdo aũt masculum & fœminã, docet secunda vitanda coniugia. Non em̃ masculũ & fœminas, quod ex priorũ repudio quærebatur, sed masculum & fœminam, vt vnius coniugis consortio necterentur. Nunquid potest Deus sibi esse contrarius, vt aliud ante iusserit, & sententiam suã nouo frangat imperio? non ita sentiendũ est, sed Moses cum videret propter desideriũ secundarꝝ coniugũ, quę vel
ditiores, vel iuniores, vel pulchriores essent, primas vxores interfici, aut malam ducere vitam, maluit indulgere diuidium, q̃ odium & homicidia perseuerare. similiter q̃ considera ꝙ
non dixit, Ad duritiam cordis vestri permisit vobis Deus, sed Moses, vt iuxta Apostolũ, consilium

Universidad de Deusto
Biblioteca

filiũ sit hoĩs,nõ imperiũ Dei. Hæc Hieronymus. Itaq; iuxta doctrinas,expositiõesq; istas,secũda opinio stare nõ posset, aut tanq; ꝓbabilis defensari, videlicet libellũ repudij ex diuina dispẽsatione licuisse in veteri lege. Sequit: [Cum acceperit homo nuper vxorem,]videlicet infra annũ,[nõ ꝓcedet ad bellũ,nec ei quippiã necessitatis iniunget].i.nullum onerosum aut periculosum negociũ necessario faciendũ, & alioꝝ seu cõmunẽ vtilitatẽ concernẽs. Aliqui tñ exponũt istã necessitatẽ de obsequijs ad bella spectãtibus, ita ꝙ sicut nõ debuit prẽliari, sic nec victualia exercitui cõportare, aut viã exercitibus præparare, aut cõsimilia agere: quæ tñ injũgi poterãt his q vineas plãtauerũt, aut domũ nouã ædificauerũt, q tñ ad bella nõ processerũt ante ꝑfixum tẽpus. [sed vacabit absq; culpa domui suę].i. rebus domesticis & cõmodis ꝓprijs, [vt vno anno lætet cũ vxore sua].i. primũ annũ cõnubij cũ ea iucunde expendat, refe rendo tñ lætitiã illã ad spiritalẽ ac debitũ finẽ, eamq; ꝑ charitatẽ & gr̃am Dei rationabiliter
Tobię 9. moderãdo, sicut habet in Tobia, ꝙ cũ timore Dei nuptiaꝝ conuiuiũ exercebãt. Causa istius præcepti est, quia magna & multa sunt matrimonij onera, & inter cõiugatos frequẽter oriuntur tẽpore procedẽte contẽtiones, displicẽtiæ & rancores: ideo est statutũ, vt in nuptiaꝝ celebratione fiãt iucũditates, & toto anno primo delectabiliter simul viuãt, quatenus mutuus amor firmet in eis, & postea recolãt q̃ amicabiliter atq; hilariter cõuenerũt. Circa hoc in Scholast. fertur historia: Potest annus iste intelligi nuptialis, non vsualis, to. s. mensiũ tantum, iuxta quẽ numerum dicitur annus luctus: qm̃ mortuo viro, nõ licet mulieri aliũ ducere ante 10. mẽses. Nam forte cõcepit de primo, posset; dubitari, cui virorũ partus esset asscribendus. Circa ꝺ̃ alij dicũt, secundũ leges mulier quæ viro defuncto cũ alio contrahit ante
1. Cor. 7. annũ, infamis efficitur, nõ aũt secundũ canones neq; secuudũ Apostolũ, sed cui vult nubit, tantũ in dño. Verũtamen iustũ & rationabile est, vt nõ nubat alteri quousq; certũ reddatur, an de primo cõceperit. [Nõ accipies loco pignoris] à proximo [inferiorẽ & superiorẽ molam].i. nullã eaꝝ, cũ vtraq; necessaria sit ad blada cõminuenda, & idẽ datur intelligi de aljjs vtensilibus assidue necessarijs. [quia animã suã apposuit tibi].i. proximus tuus seu debitor in tua pietate cõfisus est, vel ea quibus salua vita potest carere, prębuit tibi pro pignore, ideo non est amplius coarctãdus. Voluit quippe lex, vt Iudæi essent mutuo charitatiui, beneuoli & cõmunicatiui, nõ graues & asperi. [Si depræhẽsus fuerit homo solicitãs fratrẽ suũ de filijs Israel].i. proximũ suũ Hebræũ importune aut callide circũueniẽs, aut abducẽs, ita ꝙ illo inuito tradat ipsum alieno alicui ꝓ pecunia, secundũ ꝺ̃ aliqui ꝓ pecunia solẽt vẽdi in seruos. [& vẽdito eo, acceperit preciũ,]puta pecuniã ꝑ ꝓximo suo, [interficiet,]cũ iudicialiter fue-
Exo. 21. rit cõuictus & dñudicatus. Quãuis em̃ furtũ aliaꝝ rerũ non puniebat morte, tñ furtũ hoĩs sic puniebat propter hoĩs dignitatẽ, & quia ẽnormius est rationalẽ creaturã ita tractare, q̃ irrationalẽ. Nã & peccatũ tanto est grauius, quãto dignior est is in quẽ peccat. Porro si fur depræhendebat antẽq̃ furatũ vẽdiderat hoĩem, nõ morte, sed pœna puniebat minori. De isto dictũ est sup illud Exodi, Qui furatus fuerit hoĩem, & vẽdiderit eum, cõuictus noxæ, morte moriat. [& auferes malũ de medio tui].i. tã impiũ furẽ de politia tua tolles per occisionem ipsius, vel auferes malũ culpæ, illud iuste vindicãdo, vt sic alij timeãt cõsimilia agere: per decorẽ quoq; iustitiæ, recuperandũ est dedecus culpæ. [Obserua diligẽter].i. teipsum à peccatis custodi, [ne incurras in plagã lepræ] ꝑ inobedientiã tuã. q̃ cõstat, leprã frequenter infligi hoĩbus propter eoꝝ excessus. [sed facies quæcũq; docuerint te sacerdotes Leuitici generis,]
Leui, 13. dũ tñ nihil cõtra legẽ edoceant, nec vltrà q̃ eorũ authoritas se extẽdit. ideo subdit: [iuxta ꝺ̃ ꝓcepi eis,]videlicet iuxta legis tenorẽ. [& imple solicite.]Hoc specialiter modo exprimitur cũ cõmemoratione lepræ, quia vt scriptũ est in Leuitico, ad sacerdotes ptinuit, iudicare qs esset vere leprosus, & suspectos de lepra recludere, in quibus graue fuit obedire, & tñ obedire oportuit, quia & si quis nõ fuisset leprosus, tñ inobediẽdo meruisset incurrere lepram. & quia exẽpla plus mouẽt, subiungitur: [Memẽtote quæ fecerit dñs Mariæ in via cũ egrederemini de Aegypto].i. qualiter eã pfudit lepra; dũ cõtra Mosen murmurauit ac superbiuit,
Nũe. 12. cum tñ aliunde esset mulier sancta ac prophetissa. Istud contigit in deserto, in mãsione quę dicta est Aseroth, post recessum à monte Sinai, anno 2. egressionis ex Aegypto, vt ex Nume. 12. & ex præcedentibus ibi capitulis innotescit. Idcirco quod ait, cũ egrederemini de Aegypto, intelligendũ est, cũ essetis in itinere quod inchoastis, exeundo Aegyptum. Sic & Ozias
2. Par. 26 rex Iudæ percussus est lepra, quia nõ acquieuit pontifici sibi prohibenti thurificare, vt 2. Paralip. legitur. [Cum repetes à proximo tuo rẽ aliquã quam tibi debet:] & quã tibi statim soluere nequit, propter quod vis pignus ab eo exigere, [non ingredieris domũ eius vt pignus auferas,]ne proximus tuus inde turbetur, & de sua paupertate cõspecta verecundetur. [sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit].i. pignus quo melius potest carere, sicq; debitori cõpetebat electio, vt daret pro pignore quod volebat, dummodo esset sufficiens iuxta vires debẽtis, nec concedebatur creditori, vt quod vellet pro pignore tolleret: ideo nõ intrauit domũ, præsertim cum domus vniuscuiusq; sit tutissimum receptaculum eius, propter quod

quod molestius ei est vt in ea grauet. [Si aũt paup est, nõ pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum.]Cur ergo accipiebat, si eodẽ die erat reddendũ? Respon- Auguſt.
det Augustin⁹, forte vt debitor sic admoneret de ꝓsoluẽdo. Istud tñ Exodi liber plenius dilu Exo. 22.
cidat. [Nõ negabis mercedẽ indigẽtis & pauperis fratris tui].i. operarijs & mercenarijs tuis statim cũ petierint, da dignũ præmiũ suoꝝ laboꝝ. Hoc est ꝺ̃ in Leuitici libro scriptũ est, Leui. 19.
Non morabit op⁹ mercenarij apud te vsq; mane. [nec clamet cõtra te ad dñm.] Est em̃ vnũ de 4. peccatis clamãtibus ante Deũ, detinere, differre, fraudare mercedẽ operarioꝝ. Hinc di Iacobi 5.
cit Iacobus: Ecce merces operarioꝝ vestrorum, quæ fraudata est à vobis, clamat, & clamor eoꝝ in aures dñi introijt. Quod q̃ enorme sit, patet ex eo ꝺ̃ per Ecclesiasticũ dictũ est: Qui Eccĩ 34.
effundit sanguinẽ, & qui fraudẽ facit mercenario, fratres sunt. Quẽadmodũ aũt debitor solutionẽ differẽs, vltra voluntatẽ creditoris tenet illi satisfacere pro damno ꝺ̃ ex dilatiõe solutionis incurrit, sic qui mercenario seu operario pauperi soluere differt sui laboris mercedem, vltra ipsius petitionẽ obligat satisfacere illi ꝓ afflictione & damno, quæ ex irrationabili illa dilatione incurrit. [Nõ occident patres ꝓ filijs].i. iudices nõ adiudicabũt ipsos patres ad mortis suppliciũ pro filioꝝ suoꝝ excessu, in quo suis filijs nõ cõmunicauerunt consilio, auxilio, iussu, aut alio modo. [nec filij occidẽt pro patribus suis,]secundũ eundẽ sensum. [sed vnusquisq; pro peccato suo morietur].i. quicunq; egerit aliquid morte plectendũ iuxta legis censurã, pro proprio occidendus est scelere: & nisi in præsenti pœnituerit vita, occidet mor
te æternalis ac infernalis miseriæ, quæ est mors secunda, iuxta illud Apocalypsis: Execratis Apo. 21.
& oĩbus mẽdacibus, pars illoꝝ erit in stagno ardẽti igne & sulfure, ꝺ̃ est mors secũda. De Exo. 23.
intelligẽtia huius ꝓcepti, dicta sunt multa sup illud Exodi: Insontẽ & iustũ nõ occides. Vnde & suprà iã scriptũ est: Iustũ & innocentẽ nõ interficies. Cõsonat q̃ huic verbo illud Eze Ezec. 18.
chielis: Filius nõ portabit iniquitatẽ patris, & pater nõ portabit iniquitatẽ filij. Vnde rursus ad Ezechielẽ dñs dixit: Quid est ꝙ in terra Israel vertitis parabolã istã, dicẽtes: Patres co Ibidem.
mederũt vuã acerbã, & dẽtes filioꝝ obstupuerũt? Quod & in Hieremia habet. Sed obuiare Hier. 31.
videt ꝺ̃ in Threnis loquit Hieremias: Patres nostri peccauerũt, & nõ sunt: & nos iniquita- Thren. 5
tes eoꝝ portauimus. Deniq; ꝓ crimine Achã, non ipse dũtaxat, sed & filij eius ac filiæ occisi leguntur, Iosue sancto viro iubẽte, vt Iosue insinuare videt. Similiter Iudicũ vltimo recitatur, Iosue 7.
ꝙ ꝓ peccato quorundã ex Gabaa, filij Israel interfecerũt nõ solũ viros & fœminas, sed cun- Iudi. 21.
ctam ꝺ̃q; sobolẽ tribus Beniamin. Prẽterea diuina iustitia est lex, causa & regula oĩs iustitię, ita ꝙ vnũquodq; tãto iustius extat, quãto plus cõformat diuinæ iustitiæ: rimmo & perfectio rationalis creaturæ, est diuinæ iustitiæ assimilari. Deus aũt legit frequẽter occidisse sobolem innocentẽ ꝓpter iniquitatẽ parentũ, vt in diluuio & in subuersione Pentapolis, in percussio- Gene. 7.
ne etiã primogenitoꝝ Aegypti, quoꝝ multi erãt infantuli. Sic & infantes Chananæorum à 19. 11. 12.
filijs Israel Deo præcipiẽte occisi sunt. Insup iuxta ꝑhabita Deus frequẽter testatus est in scri Eſ. 27. 24
ꝓturis, ꝙ visitet iniquitatẽ patrũ in filios in tertiã & quartã gẽnationẽ. Itẽ pro peccato Da- Hier. 14. & 36.
uid occidit primũ filiũ quẽ ex Bethsabee genuerat: pro alio ꝺ̃q; eius excessu, ꝓcussit 70. mil- Exo. 20.
lia subditoꝝ. Postremo, secundũ leges humanas licite puniunt, exulant aut etiã occidunt fi- Soph. 1.
lij ꝓ excessu parentũ, & subditi pro crimine principũ. Verũ ad hæc in præcedentiũ exposi- Nũe. 14.
tione librorũ responsio data est, saltẽ pro parte maiori: & breuiter dici potest, ꝙ iudices in 2. Re. 11.
populo nõ debent innocentẽ occidere, nec patrẽ innocentẽ pro filio scelerato, neq; econtra, 2. Re. 24.
regulariter, gẽaliter ꝺ̃q; loquẽdo: tñ ex diuino imperio & instinctu aliter fieri potest, qa ꝺ̃ Deus gratis ac libere dedit hoĩbus, vtpote esse ac viuere, potest eis irreprehẽsibiliter ad libitũ suũ auferre. Oẽs q̃ ꝓ originali peccato nascunt filij iræ, & debitores sunt mortis: immo ex debito naturæ, naturaliq; dispositiõe adstricti sunt morti: & qcquid pœnæ infligit Deus quibusdã hoĩbus de merito vel occasione hoĩm aliorũ, cõuertit illis in melius, magisq; habet rationẽ remedij ac medelæ, q̃ pœnæ. Idcirco ꝙ filij Israel quosdã infantulos propter parentũ facinora occiderũt, ex diuina iussione aut inspiratione credit factũ: & si quidã eorum aliter id egerũt, nõ excusarẽtur. At vero leges humanæ sunt multipliciter imꝑfectę, & q̃dam instituũt, ꝓmittunt ac iubẽt, quæ diuino corrigũtur iudicio: & forsan imperatores ac reges in proprijs causis vltra mediũ fauorabiliter sunt locuti atq; iusserunt. Vel si ꝓtractæ eoꝝ le- 1. Cor. 4.
ges iustæ cẽsendæ sunt, dici potest iuxta Apostolũ, ꝙ ministri sunt Dei & oĩpotẽtis regis vi- 2. Cor. 6.
carij, & participãtes aliq̃d authoritatis ac potestatis diuinæ, propter ꝺ̃ in scripturis dñ vocãtur. Sicq; huiusmodi leges eoꝝ ex diuina quodãmodo authoritate institutæ putãtur, ita ꝙ in casibus certis innocẽtes pro parentũ aut principũ sceleribus puniũtur, secundũ ꝺ̃ pœna habet rationẽ medicinæ, & ordinatur ad bonũ cõmune, atq; ad animarũ salutẽ & Dei hono
rem. Postremo circa hoc scribit Augustinus, & habetur in Glossa: Lex dicit, vnumquenq; Auguſt.
pro sua culpa interimendũ: quid ergo est, ꝺ̃ alibi dicitur Deus reddere peccata parentũ in filios in tertiã & quartã generationẽ? An de filijs nondũ natis intelligẽdũ est hoc propter originale peccatũ, hic vero de filijs iam natis iubetur, vt vnusquisq; pro suo moriatur peccato?

Universidad de Deusto
Biblioteca

Nihil cñ trahit ex patre peccãte q iam natus est. sed qñ alibi addit, His qui oderunt me, manifestũ est illã sanctionẽ posse mutari, si filij peccata parentũ non imitent. Sed merito quæritur, si reddũtur peccata parentũ in filios his qui oderũt Deum, cur hoc fieri dicitur in tertiam & quartã generationẽ, non expressa prima & secunda, & non etiã in cæteras, permanente impietate filiorũ, & imitatione suorũ parentũ malorũ. An p septenariũ, vniuersitatem intelligi voluit, nec posuit ipsum septenariũ, dicendo, in septima generationem, sed causam pfectionis eius. Ideo cñ septenarius pfectus asseritur, qñ constatex ternario, vt pote primo impari toto, & quaternario primo pari toto. [Nõ puertes iudiciũ aduenæ & pupilli.] De nemine est iudicãdum peruerse, sed miserabiliũ personarũ iniuriatio & iniusta dñudicatio, tanto amplius sunt vitãdæ, quãto minus resistere queũt, & quãto plus hoc cõtrariatur omni pietati ac misericordiæ, naturaliq; legi. De hoc dictũ est plenius in Exodo. [Nec auferes loco pignoris viduæ vestimentũ.] Hoc intelligendũ est de pauperibus viduis, q̃ vere sunt viduæ, ac humano solatio destitutæ, qbus nequaq̃ auferendũ est pro pignore indumentũ q̃ indigẽt, immo nec aliud q̃ cõmode nõ possunt carere, sed spũalis pietas impẽdenda est ei. Quę aũt se quunt in textu, sunt plana, & in Leuit. aliãs q̃ frequẽter exposita. ¶ Præterea mysticus huius capituli intellectus, pro maiori parte ꝓhabitus est. Etcñ filius Dei propter nos incarnatus, primo accepit cõiugem synagogã, quam postea propter ipsi⁹ fœditatẽ, incredulitatem, ingratitudinem q; reliquit, & scripsit ei libellũ repudij, quia p suos discipulos cõscripsit euangeliũ, in quo causam repudiationis illius expressit. Moraliter, si quis pro sponsa sibi accipiat sapientiam philosophorũ, aut hoim mundanorũ, & propter vanitates ac falsitates admixtas voluerit eas deserere, habet in promptu tradere causam, & debet aliã sibi assumere spõsam, videlicet euangelicã theoriã. Nõ accipies loco pignoris inferiorẽ & superiorẽ molã. Debemus in vita præsenti semper esse soliciti, & inter spem atq; timorẽ spũaliter moli, ita vt oĩs duritia, impietas, culpa prorsus cõterant ac destruantur in nobis. Debemus nanq; assidue ex consideratione diuinæ pietatis confidere, & hæc spes est mola superior atq; ex propriæ fragilitatis ac culpę intuitu formidare, qui timor est mola inferior. Nullũ itaq; sic molestemus, neq; ab aliq̃ ita qd extorqueamus, vt auferamus ei has molas, impediẽdo eũ à saluberrimis cõsiderationibus, cõfidentijs ac formidinibus istis, aut pertrahẽdo eum ad vitia, ꝑsertim ad desperationẽ, quę superiori molę opponit, vel ad periculosam securitatẽ seu ꝑsumptionem, quæ molę inferiori cõtrariat. Si deprçhẽsus fuerit homo, &c. i. q inuentus fuerit proximum suũ esse furatus, eũ occulte scãdalizando, inficiẽdo, fallẽdo, sicq; abstrahẽdo eũ dño suo Iesu Christo & matri suæ sanctæ ecclesiæ, atq; vendiderit eũ. i. pro tẽporali cõmodo, aut propria oblectatione subiecerit illũ seruituti peccati ac iugo diaboli, morietur morte damnationis perpetuæ. Talis quippe est pessimus hostis Dei, & fructificationi mortis ac sanguinis Christi renititur, pcussit q; fœd⁹ cũ morte, & cũ inferno pepigit pactũ, est q; satelles principis tenebrarũ, & ei cooperatur ac seruit ad aliorũ perditionẽ. Obserua diligenter ne incurras plagam lepræ. Iubemur his verbis superiorũ nostrorũ doctrinis ac iussionibus diligẽter obtemperare, nec falsæ doctrinæ aut inobedientię leprã aliquãdo incidamus: nec aliquis, quãtumlibet virtuosus, incaute aut negligenter se habeat, seu periculosa resoluatur securitate, sed recordetur Mariæ prophetissæ sororis Mosis, quæ post tanta gratiarum charismata, in spiritalem ac corporalẽ dilapsa est lepram. Cũ repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi. i. dum à tuo discipulo aut subdito, vel ab eo cui fuisti beneficus, exegeris spiritalẽ profectũ aut vicem pro informatione & cõmunicatione gratiæ quas ei exhibuisti, non facias hoc cũ indiscreta importunitate, aut rigore superfluo, nec vltra vires & capacitatẽ illius, ne ipsum perturbes aut perdas. Non negabis mercedẽ indigentis. Ad literã instruimur in isto cap. ad magnam circa proximos charitatem ac pietatem, potissimum circa egenos, ne debitores inopes molestemus, pignora immisericorditer exigendo aut detinẽdo, aut operarios ac mercenarios defraudando, tardeve remunerando, immo vnicuiq; nobis quodcũq; obsequiũ aut beneficium impendenti conemur mox esse grati, vicemq; repẽdere suo tẽpore posłulanti. Non occident patres pro filijs, nec econtra. Contra hoc enormiter & prorsus grauissime peccant, qui pro iniuria sibi aut suis irrogata, p se & suos non solũ quærunt ad occidendũ aut vulnerandũ principalem actorem iniurię, sed & cognatos ipsius etiã vsq; ad tertiam & quartã generationẽ. Sic etiam peccant, qui offensi ab aliquo, non solũ stomachantur aut auersiue se habent contra illum, sed item contra amicos, propinquos aut socios eius.

Exo. 22.

Leui. 19.

Esai. 28.

¶ Explanatio literalis cap. XXV. Si fuerit causa inter aliquos. Artic. XXVIII.

Quemadmodũ in lib. de Ciuit. Dei loquitur Augustinus, Nullũ animal est natura tam sociale, & voluntate tam concors, vt homo ideo ad restringendum discordias lites q; hoĩm, diuersa tradita sunt præcepta, quoꝝ vnum in huius capituli collocatur exordio. [Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices,] ad iudicẽ nanq;, tanq̃ ad animatam iustitiã, confugiunt partes. [quem iustum esse perspexerint, illi iustitiæ palmam]. i. triumphũ aut etiã sensibile signũ victoriæ [dabunt] secundum q̃d antiquitus extitit moris, q; victoriosi in bellis, in signũ triumphi decorabãtur ramis palmę in capite & manibus. [quem impiũ]. i. iniustam habere causam censuerint, sicq; impietas sumitur hic pro quacunq; iniquitate, non solum in Deũ, sed item in proximum, cum tñ proprie noĩetur culpa in Deum. [condemnabũt impietatis:] non solum contra eum sententiando, q; causa sua iniusta sit, sed etiam q; consuetis ac debitis pœnis subdatur, vt pecuniariæ aut simili pœnæ seu persolutioni aut satisfactioni. [Sin autem eum qui peccauit, dignum viderint plagis,] ita q; nõ solum meruit pecuniariã pœnam, sed etiã confusibilem verberationẽ, [prosternent & coram se facient verberari:] ne in eorum absentia correctio illa fiat excessiue aut defectiue, sicq; iacendo flagellabatur, iuxta quẽ modũ aliqui putauerunt & dñm Iesum Christum fuisse flagellatum, quem magis credendũ est alligatum columnæ cæsum fuisse. [Pro mensura peccati, erit & plagarum modus]. i. numerus ictuũ, vt culpæ proportionata sit pœna, ita q; quis quanto grauius cõmisit flagitium, tanto maiorẽ recipiat numerũ verberum. [ita duntaxat, vt quadragenariũ numerũ non excedat] inflictio ictuum. Hęc nanq; flagellatio fuit quasi pœnitentialis quædã castigatio rei. Numerus aũt quadragenarius pœnitentiæ cõgruit. Et item, ne in tali punitione videretur crudelitas exerceri, cum tñ actui iustitiæ admiscenda sit actio pietatis. ideo subdit: [ne fœde]. i. turpiter [laceratus] iaceat ante oculos tuos frater]. i. ꝓximus [tuus.] Circa hoc magister in historijs: Sic, inquit, pœnitentes excõmunicatos plagis cædimus, secundũ numerum versuũ alicuius psalmi, quem cædendo cantamus. Porro Iosephus scribit reum fuisse percutiendum 40. plagis, vna minus, habena publica. Vnde & Apostolus protestatur: A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi. Iudæi quippe ne viderentur crudeles, vnum ictum subtraxerunt ex traditione cõmuni Maiorum. tamen vt text⁹ prętendit, si culpa erat minor, erat & minor ictuum numerus infligendus. atq; vt Iosephus scribit, turpissimum erat hoĩem liberum sustinere hanc pœnam. ¶ Circa hæc intuendum, q̃d in prima secundæ, quæst. 105. scribit Thomas: Secũdum Augustinum 21. de Ciui. Dei, Tullius fuisse refert 8. genera pœnarum in legibus, vtpote damnum, vincula, verbera, talionẽ, ignominiam, exilium, mortem & seruitutem: ex quibus aliqua, immo pene oĩa ista, fuerunt in lege statuta, videlicet Damnum, dum fur condemnabatur ad quadruplũ vel quintuplũ: Vincula, sicuti in Numeris legitur, blasphemus fuisse reclusus in carcere: Verbera, in isto capitulo: Ignominiã, sicut in isto habetur capitulo, de nolẽte suscitare semen fratri suo defuncto, in cuius faciẽ spuebatur: Mortẽ, vt patet in Leutico: Qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Talionem, iuxta illud: Oculum pro oculo, dentem pro dente. Seruitutẽ quoq; in duobus casibus: Primo, dum seruus septimo anno noluit liber egredi, & legis beneficio vti, propter q̃d deinceps perpetuæ seruituti fuit addictus. Secundo, dum fur non habuit q̃d pro furto restitueret. Exiliũ vero nõ instituit lex vniuersaliter, quia in solo populo illo viguit cultus Dei, propter q̃d expulsio extra patriã illã, fuit idololatrãdi occasio. Hinc 1. Regũ locutus est Dauid: Maledicti sunt qui eiecerũt me, vt nõ habitẽ in hæreditate dñi, dicentes: Vade, serui dijs alienis. Fuit tñ in lege particulare quoddã exiliũ, quo homicida excusabilis manfit in aliqua vrbe refugij vsq; ad pontificis obitũ. Itaq; in grauioribus criminibus contra Deum aut proximũ factis, puta in blasphemia, idololatria, homicidio, furto q; hoĩm, in irreuerentia, maledictione & cõtumacia circa parẽtes, in adulterio atq; incestibus, lex mortem inflixit: In furto aliarũ rerum, adhibuit pœnã damni: In percussuris & mutilationibus pœnam talionis, similiter in falso testimonio: In minoribus aũt culpis, pœnam flagellationis aut ignominiæ. Hæc Thomas. ¶ Præterea contra id q̃d dictum est, Pro mensura peccati erit & plagarũ modus, obijci potest, qñ quibusdã æqualibus culpis inæquales pœnas inflixit, quia pro vno boue furato iussit 5. boues restitui, & pro vna oue furata 4. oues. Eum q̃q; qui sabbato ligna collegerat, lapidari præcepit, cum tñ grauiora minus punierit. Ad hęc introducta est respõsio Thomæ sup Exodum. ¶ Deniq; secundum eundẽ S. doctorem, circa quantitatẽ peccati, quadruplex gradus est attẽdendus, etiam circa vnum & idem factũ. Primus est, dũ inuolũtarie cõmittitur: tunc cñ si oñino inuoluntarie agitur, homo totaliter excusatur à pœna, vt supra dictum est de puella, quæ in agro clamans opprimitur. Si autem homo fuit in facto tali aliquo modo volũtarius, tñ ex infirmitate peccauit, vt dum quis peccat ex vehemẽtia passionis: tunc cñ peccatum minuitur, & pœna est minuenda secundũ veritatẽ iudicij, nisi forte propter cõmunem vtilitatẽ grauiter ad abstrahendũ hoĩes à peccato huiusmodi, ad quod multũ sunt inclinati. Secundus gradus est, quando per ignorantiam quis peccauit, & tñ aliquo modo reus reputat propter negligentiã addiscẽdit & tunc secundum legẽ non puniebatur per iudices, sed peccatũ suũ per sacrificia expiauit, iuxta illud Leuitici: Anima cum per ignorantiã peccauerit, quod intelligendũ est de ignorãtia facti, non diuini præcepti, q̃d oẽs scire tenebantur. Tertius gradus est, quando per superbiam quis excessit. i. ex certa electione atq; malitia, & tunc puniebatur secundum grauitatẽ delicti. Quar

Leui. 20. Exo. 21.

1. Reg. 26.

Exo. 22.

Deu. 22.

Leuit. 4.

* abeat vl obeat

Ios. li. 4. ant. iud. cap. 6.

2. Co. 11. Ios. li. 4. ant. iud. cap. 6.

Aug. 21. de Ciui. Dei.

Nũe. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus gradus,qñ p proteruiã pertinaciamq; peccauit, & tunc tanq̃ rebellis & destructor legis fuerat occidendus. Hæc Thomas. ¶De his eleganter scribit Alexander de Hales sup 3. Sententiar.,sed & Parrhisiensis libro de fide & legibus scribit. Quod aũt quædam mala,q̃us minora,quibusdã maioribus malis lex iussit puniri,illa ꝓculdubio causa fuit,quia frequentius contingebant in populo illo;ꝓpter q̃d plus nocuerũt paci cõmuni sua frequentia,q̃ maiora magnitudine sua. Propter hoc etiã, qm̃ multitudinẽ inuoluebant, & difficilior erat eorum curatio. Amplius,facilior erat eorũ cõmissio ꝓpter opportunitates, quẽadmodũ est facilior furatio ferri,q̃ auri æquiualẽtis;quia æs facilius inuenit,& augr arctius custodit. [Non ligabis os bouis triturãtis in area].i.in horreo[fruges tuas].i.de bladis quę triturat, refici eũ permittas. Hoc dñs iussit ad literã, vt ludæi circa bruta pietatẽ quandam addiscerent,& suã crudelitatẽ auaritiam̃q; compescerẽt, quatenus circa hoies benigniores assuescerent esse. Porro q̃d de boue triturante nũc dicitur, de oñi iumento in simili constituto labore accipit. ¶Circa hoc scribit Guilielmus: Licet videri possit,ꝙ istud sit dictũ contra auaritiã Iudæorr,qui eo vsq; frugibus suis parcebant,vt nec boues triturantes inde manducare permitterent, & ne auaritiã hanc in vindemiatores & calcatores vuarũ extenderent,non permittẽdo eos de vuis frugaliter edere,neq; de musto potare,q̃d erat ludæis innatæ auaritię intoleranda crudelitas. Tñ per istud mandatũ percussa est & reprobata consuetudo eorũ,qui boues in tantũ abominabant,ꝙ de frugibus suis eos comedere non sinebant,& ostensa est æquitas,qua iustissimũ est,vt qui participat in labore,participet in comestione. Hæc Guilielmus. Verunta
1. Co. 9. men Paulus apostolus spiritu sancto repletus,testimoniũ istud allegans, adiecit: Nũquid de bobus cura est Deo? Propter quod satis insinuauit, Deũ istud per mysticũ sensum iussisse, puta ad innuendũ,ꝙ prædicatoribus & prælatis qui designant per boues,nõ sint vitæ stipendia subtrahenda,qm̃ ipsi in area,i.in ecclesia triturant fruges nostras,i. spũalia alimẽta præparant nobis,& scripturarr sensus emolliunt ac masticant auditoribus suis. ¶Sequit lex de
Gen. 38. suscitando semine,proximo absq; liberis mortuo, quæ lex etiã in lege naturæ diu ante Mosis tẽpora seruabat,vt in Genesi patet de filiis Iudæ. [qñ habitauerint fratres simul].i.in eadẽ prouincia,vrbe, villa,aut domo,& noie fratris intelligunt cognati. [& vnus ex eis absq; liberis mortuus fuerit.]Ex q̃ elicitur,ꝙ præceptũ istud loquatur de coniugatis, nõ de his qui nondũ cõnubium inierunt. nam & subditur: [Vxor defuncti non nubet alteri].i. extraneo seu non cognato,[sed accipiet eã frater eius].i.propinquus defuncti.[& suscitabit semẽ fratris sui].i.ex fœmina illa procreabit, Deo præstante, prolem seu filium. [& primogenitum ex ea filiũ,nomine illius appellabit].i.fratri defuncto asscribet,quasi illi⁹ sit filius. [*Quod si no
*Sin autem luerit accipere coniugẽ fratris sui] defuncti[quæ ei lege debetur,perget mulier ad portã ciuitatis,& interpellabit maiores natu, dicetq;: Non vult frater viri mei suscitare semen fratris sui, nec me in coniugẽ sumere. statim̃q; accersiri eũ facient,& interrogabũt. Si respõderit, Nolo eã vxorẽ accipere; accedet mulier ad eũ corã senioribus, & tollet calceamentũ de pede eius,] atq; in faciẽ eius spuet,vel corã eo in terrã, ipso cernente,& hoc in confusionem ipsius,quia secundũ legẽ noluit facere,nec fratri suo defuncto charitatẽ pietatẽq; exhibere, procreando ei prolẽ in ipsius memoriã. sic̃q; mulier [dicet illi: Sic fiet homini qui non ædificat domũ fratris sui].i.,ꝓgeniem fratris sui non auget nec suscitat neq; cõseruat,[& vocabitur nomẽ illius] legi inobedientis,[domus discalceati].i.ipse & soboles eius hoc vili agnomine expriment, ita ꝙ prauitas eius redundabit in posteros suos per diffamiã istã. Si aũt qs
Leu. 18. instet, ꝙ lex ista videt contraria ei,q̃d in Leuitico dñs ait: Vxorẽ fratris sui nullus accipiat: Item̃q;, Turpitudinẽ vxoris fratris tui nõ reuelabis: Dicẽdũ ꝙ lex illa intelligitur, qñ frater
Chryso. reliquit semen. Causam q̃q; huius ꝑcepti Chrysostomus sup Matthęũ tangit,dicendo: Quia immitigabile malũ mors erat apud Iudæos,qui oĩa pro præsenti vita agebant, statutũ est vt defuncto filius nasceretur ex fratre, ad quem propter ꝓpinquitatem hoc magis pertinuit. Sed quæri potest, cur propinquus non cogebatur huic legi parere per pœnã maiorem? Et respondendũ,ꝙ propter vitãdum periculũ,ne s.eam quã coactus acciperet, ex odio postea trucidaret. Nam & coacta coniugia malũ exitum solent habere. Aliqui aũt dicunt,ꝙ quando alius propinquus coram iudicibus aderat, qui relictam illã volebat accipere, tunc alius ille tulit calceamentũ de pede propinquioris illam recusantis. Quod si muliere non interpellante, propinquior corã iudicibus fatebatur se nolle ducere ipsam, tunc ipsemet discal-
Ruth 4. ceauit seipsum. & istud in Scholastica fertur historia,estq; ꝓbabile,quia in Ruth legit Booz dixisse ei qui noluit ipsam Ruth ducere,cũ esset marito eius propinquior: Tolle calceamentum &c. [Si habuerint inter se iurgiũ viri duo,& vnus contra alterũ rixari cœperit, volẽsq; vxor alterius eruere virũ suũ de manu fortioris, miseritq; manũ & appræhenderit verenda eius,abscindes manũ illius.]Hic dñs iubet, vt si mulier volẽs suũ iuuare maritũ, appræhenderit verenda viri,suũ virũ impugnãtis,manu sua per abscissionẽ priuerur;in q̃ patet,quanta debeat esse pudicitia mulier, ꝑsertim cum in isto casu videatur mulier magnum incitamentum

mentum sic agẽdi habere;ideo si in casu alio hoc fecisset, in quo non habuisset tantã ad hoc occasionem,magis meruisset ita puniri. Hic in Leuit. iussum est, vt si frater & soror sibi̊nuicẽ reuelauerint genitalia sua ad intuendũ,interficiant. Vñ apparet ꝙ ꝑsonę illæ Israeliticę stirpis pronæ fuerunt ad ista. & addidit dñs, [nec flecteris super eam vlla misericordia].i.zelo iustitiæ istud implebis q̃d prȩcipitur iudici,ne s.immoderate cõdoleat,ita vt per hoc exe cutionẽ iustitiæ postergaret. Vnde & apparet ꝙ non licuit preciũ pro mutilatione illa recipere. [Non habebis in sacculo diuersa pondera,] s. [maius & minus, nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustũ & verũ,& modius æqualis & verus erit tibi, vt multo viuas tempore super terrã. Abominatur em̃ dñs eũ qui facit hęc,& auersatur oẽm iniustitiã.]De isto dictũ est plenius in Leuitico, vbi totũ istud expositũ est. [Memento q̃ fe-
Leui. 19. cerit tibi Amalech].i.populus Amalechitarr [in via, quãdo egrediebaris ex Aegypto,quõ occurrerit tibi].i.hostiliter te accessit à parte posteriori. Nã subdit,[& extremos agminis tui ceciderit].i.percusserit,prout in Exodo scriptũ est. [q̃ lassi residebant.]Per extremos quidã
Exo. 17. intelligũt tribum Dan,q̃ in motione & profectione castrorr vltima fuit, vt in Numerorũ li-
Num. 2. bro habetur. Alĩ per extremos intelligũt lassos & leprosos atq; superfluos,quib⁹ non licuit ingredi castra. Hinc ait Glossa: Tradunt Hebræi ꝙ leprosos & seminifluentes, & alios extra castra positos, interfecerit Amalech. [Cũ ergo dñs Deus tuus dederit tibi requiem, delebis
1. Re. 15. nomen eius de sub cælo].i.posteritatem Amalechitarr illorum totam pro posse occides,etiã mulieres atq; infantes, prout 1. Regũ Samuel dixit ad Saul. Sic̃q; nomen & memoria Amalech deleant,quãtũ ad hoc ꝙ nihil laude dignũ de ipsis remaneat, quẽadmodum Salomon; Memoria,inquit,iusti cũ laudibus,nomen autem impiorr putrescit. sed nonne istud prȩceptum cõtrariatur ei q̃d in præcedenti habet capitulo, Nõ occident filĩ pro patribus? Et q̃d alibi legit, Innocentẽ non interficies? Ad q̃d ex ꝑcedentis cap. expositione patet responsio. ¶Deniq; humana iustitia nõ potest diuinæ iustitiæ oĩbus assimilari, aut eã imitari in cunctis,sed secundũ legẽ sibi ꝑfixam. Est̃q; ꝑfectio hoĩs,Deo assimilari,non vt velit aut agat quid vult aut efficit Deus,sed vt velit & operet,q̃d Deus vult eum velle ac agere. Deus aũt in actibus suis ad multa respicit ac diuersa, ad q̃ hõ non potest volendo aut agendo respicere. ¶Postremo,si aliq Amalechitę fuissent ad Iudaismũ conuersi,in ipsis nõ fuisset hæc vltio exercẽda. Spũaliter frater,i. bonus prælatus,debet fratri suo defuncto,i. Christo propter nos crucifixo, suscitare semẽ de ipsius vxore,i. de ecclesia,qa ꝑ ecclesiastica sacramẽta,& ꝑdicationes,orationes,sanctaq; opera debet iugiter alios ꝑ spũaliter regenerare in Deo; q̃d si facere neglexerit, dignus est vt ecclesia cõspuat eum. Potest q̃q; ꝑ fratrẽ defuncti,quicũq; pastor,ꝑsul, seu prælatus,viã vniuersæ carnis ingressus,intelligitq; mortuo,debet ei alter in plantura succedere,atq; ex grege illius Christo fructificare: q̃d si facere nolit, apud superiores accusari meret. Si habuerint inter se iurgiũ viri, hoc est,si catholicus ac ꝑfidus iter se disceptauerint,& ecclesia malignantiũ hæresiarchæ cõiuncta,appræhenderit verẽda catholici,i.doctrinã suã qua alios in Christo regenerat,cõuertit,saluificat,corrũpere & reprobare studuerit, amputãda est impudica ꝑsumptio eius. Memẽto q̃ fecit tibi Amalech.i.nocumẽta ab inuisibilibus hostibus tibi illata ꝓpende,ab eo tẽpore quo de tenebris seculi exire cœpisti. Cũq; in virtutibus & donis spũsancti profeceris, de illa iniuria ac dãnificatione te vindica, resistẽdo oĩ tẽtationi ac vitio,tanto virilius & tãto ardẽtius indefinẽter proficiẽdo,quanto hostilius & acrius ab illo es impugnatus, q̃ extremos agminis seu dñici gregis,puta pusillos & incipientes, specialius facilius̃q; expugnat ac fallit, donec oĩno superes illos. Istud prælatis præcipue dicitur, qui lætionem vniuscuiusq; sibi commissi,quasi propriam debent dolere.

¶Elucidatio literalis cap. XXVI. Cumq; intraueris terram &c. Artic. XXIX.

MOses oñi industria sibi possibili, Israeliticã plebẽ ab idololatria retrahere nisus est: idcirco nũc iubet,vt loco & tẽpore opportuno beneficia sibi desup ꝓpartita, solẽniter recognoscãt,q̃tenꝰ in illi⁹dũtaxat remaneãt cultu,à q̃ tot bona se cõsecutos agnoscunt. [Cumq; intraueris terrã] tibi promissam [& obtinueris eã,atq; habitaueris in ea,tolles de cunctis frugibus tuis primitias].i.primitiuos atq; ꝑcipuos fructus, qm̃ elegantiora offerenda sunt dño,[& pones in cartallo:] hoc est,vase vimineo secundũ Glossam,seu in canistro de caricibus facto. [perges̃q; ad locũ,]in q̃ tabernaculũ Dei est vel tẽplum,[quẽ dñs Deꝰ tuus elegerit,vt ibi inuocet nomẽ eius: accedes̃q; ad sacerdotẽ] ibi tũc officiantẽ,[qui fuerit in diebus illis, & dices ad eũ: Profiteor hodie coram dño Deo tuo] Ista professio seu recognitio fiebat in atrio e diuerso altaris holocaustorr. [ꝙ ingressus sim in terram,pro qua iurauit]dominus [patribus nostris,vt daret eam nobis.]¶ Porro Deũ vniuersorum specialiter nominat offerens iste Deum sacerdotis,quia à sacerdotibus præcipue est colendus. [Suscipiens̃q; sacerdos cartallũ de manu tua]in quo primitiæ positę sunt,q̃d offerens secũ portauit, [ponet ante altare] holocausti in atrio. [& loqueris in conspectu domini Dei tui:] qui q̃us vbiq; sit,specialiter tamẽ in loco suo cultui cõsecrato. [Syrus persequebat patrẽ meũ].i. La-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ban cum suis cognatis insecurus est Iacob p̃riarchā fugientē ex vrbe Labā Syri, q̃ de Mesopotamia Syriæ natus est. Hinc scriptū est in volumine Geneseos: Assumptis Laban fratribus suis, p̃secutus est Iacob 7. diebus, & cōpræhendit eū in monte Galaad. [Qui descēdit in Aegyptū] cum domo seu sobole sua, [& ibi peregrinat⁹ est in pauciſſimo numero] qa in aīab⁹ 70. Gen. 31. qui numerus fuit permodic⁹ cōparatione infidelium Chananæor̃ atq; Aegyptior̃. Habitauit aūt Iacob in Aegypto 17. annis: sed qm̃ aduena fuit, & aliā regionē, cælestē videlicet patriā, adspirauit, dicit ibi peregrinatus, sicut & ante in alijs terris. Propter q̃d dixit ad Pharaonem: Dies peregrinationis meæ super terrā &c. [creuit q̃ in gentē magnam ac robustam] .i. posteritas eius sic creuit. [Afflixerunt q̃ nos] .i. p̃fes nr̃os Aegyptij] ſicq; offerens iste loquebaſ ex p̃sona totius populi sui, & diuersis diuersa attribuenda fuerūt. [& clamauim⁹ ad dñm Gen. 47. Deū nostrū, & respexit humilitatē nostram, & duxit nos de Aegypto, & itroduxit in locum istum &c. idcirco nunc offero primitias frugum terræ] Deo in recognitionē, q̃ oīa ab ipso accepi, & q̃ dona ipsius sint quæ offero ei. [& dimittes ea in conspectu dñi Dei] ad vsum ministrorum ipsius. [Et adorato dño Deo tuo, epulaberis in oībus bonis quę dñs Deus tuus dederit tibi & domui tuæ, tu & Leuites & aduena q̃ tecum est. Qñ cōpleueris] hoc est, perfecte collegeris, [decimā cunctarum frugum tuar̃, anno decimarum 3. dabis Leuitæ & aduenę & pupillo & viduę, vt comedant intra portas tuas] Sensus istius passus patet ex eo, q̃d scriptum Deu. 14. atq; expositum est suprà: Anno 3. separabis aliā decimam ex oīnibus quæ nascuntur eo tempore. [Loqueris q̃ in conspectu dñi Dei tui: Attuli quod sanctificatum est de domo mea] .i. præfatam decimam Leuitis, aduenis, pupillis ac viduis, dandam eis iam apportaui & dedi. ideo subditur: [& dedi illud Leuitæ & aduenæ, pupillo & viduæ, sicut iussisti mihi,] quę decimæ dicuntur sanctificatum de domo, quia de rebus ac frugibus à patrefamilias deputabantur ad vsum hunc pium, ad Dei honorē. Hinc q̃ Lyra ait, textum istū vitio scriptorum videri corruptū, ita q̃ hic haberet, abstuli, nō attuli, nō oportet sic dicere, nec ratio ei⁹ valet: qa non dicit hic, q̃ sanctificatū hoc asserebatur in Hierusalem. [Non p̃teriui mandata tua, nec oblitus sum imperij tui] quę de decimis primitijs q̃ iussisti. Hoc dicit nō inaniter gloriando, sed Deo potius regratiādo, q gr̃am contulit obediendi, vel excitādo seipsum ad confidentiā piā in dño, siue ad alior̃ ædificationē, qa in his modis sancti q̃q; suas recitauerūt ac descripserūt iustitias. [Non comedi ex eis in luctu meo] .i. decimas illas p̃fatis personis deputatas, nō redegi in proprīū vsum aut esum tēpore meæ afflictionis, ita q̃ nullus mœror aut fletus ad p̃cepti huius inaduertentiā me induxit. [Nec separaui ea in qualibet immunditia] hoc est, nō diuisi has decimas ab alijs rebus ac partibus, ad vtendū eis in aliqua re vel actione illicita aut superstitiosa, aut in idolor̃ cultura, q̃ antonomatice nuncupat immunditia. [nec expēdi ex his quicq̃ in re funebri] .i. in parētalibus q̃ obseruabant gētiles, secundū Glos sam. Vel in re funebri, hoc est, in causis lugubribus seu exequijs mortuor̃, faciendo ex decimis his refectionē his qui sepulturæ propinquor̃ meorū interfuerunt. Hoc addit, qa Iudæi in suorum parentum exequijs facere cōsueuerunt expēsas permaximas. ¶Circa hūc locum recitat Lyra, q̃liter quidā dixerunt, q̃ tertio anno erāt 3. decimæ: vna ad vsum Leuitar̃, secunda de 9. partibus residuis, quæ portabatur in Hierusalem, & inde epulabantur ibidem, offerētes cum suis familijs ac Leuitis, & fiebat singulis annis, sicut & in prima. Tertia fiebat tm̃ 3. anno, eratq; pauper̃, sed 2. decima q̃ ab istis ponitur, videt conficta, qa non habetur ex textu, neq; ex Glossa, sed solum aliæ duæ: idcirco cum dicitur. Anno decimar̃ tertio, intelli gunt duæ tm̃ primitiæ, s. prima q̃ erat Leuitarum, & secunda fuerat pauperum, duobus aūt præcedētibus annis fiebat tantūmodo prima. Hęc Lyra. ¶Sed sicut suprà dictum est, positio illa de tribus decimis, est magistri in historijs, q etiā perhiber eam ab Hebræis acceptam. & dato q̃ non habeat directe ex textu, tm̃ sequitur ex eodē, siquidē aliter non videtur posse ve- Deut. 4. rificari q̃d suprà scriptum est: Nō poteris comedere in oppidis tuis decimā frumēti, vini & olei, Primogenita armentor̃ & pecor̃ & primitias manuū tuar̃, sed corā dño Deo tuo comedes ea in loco quē elegerit dñs, tu & filius tu⁹ & filia, seruus & famula, atq; Leuites. Nam Deut. 12. sicut ibidē probatū est, hoc exponi nō potest de 1. decima, q̃ tota ptinuit ad Leuitas: neq; de tertia quæ pauperum erat, nec in vsus ꝓprios redigēda, sicut iam patuit: ideo recte de 2. exponitur, & expositio Lyræ ibi non videtur idonea, qm̃ dicit hoc esse intelligendū de hostijs pacificis, quas tunc offerebant Iudæi, quarum pectusculū & armus dexter erant sacerdotis de iure, cæteræ carnes erant offerentis. Nā hostiæ illæ pacificæ non erant decima, nec carnes illius hostiæ erant decima frumenti, vini & olei, nec erant primogenita pecorum quæ sacerdotibus debebantur: & tm̃ textus ille apertissime loquitur de decima & decimis frumenti, vini & olei, ac primogenitis pecorū. ¶Præterea in secunda secundæ, quæst. 87. ait Thomas In veteri lege tres decimæ erant, quarum quasdam soluebant Leuitis. Vnde in Numeris ha- Num. 18 beturi Leuitæ decimarum oblatione erunt contenti. Erant quoq; aliæ decimę, de quibus in Deu. 14. Deuteronomio legitur: Decimam partem separabis de cūctis fructibus tuis, & comedes in conspectu

cōspectu dñi &c. Erāt etiā aliæ tertię decimę, de qbus ibi subiungit: Anno tertio separabis aliam decimā &c. Ecce q̃ in scriptura oītēdit hic doctor tres decimas fuisse in lege modo p̃fato, atq; de tertia decima scriptū est in Tobia, q̃ in 3. anno ꝓselytis & aduenis ministrauit oēm decimationē. [Obediui voci dñi Dei mei, & feci oīa q̃ p̃cepisti mihi. Respice de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo.] Istud potest esse oratio Mosis, vel offerentis præfati. Itaq; domine oculo pietatis respice de sanctuario tuo, hoc est, de tabernaculo seu tēplo. Nam in tabernaculo Mosis Deus tunc specialiter habitare asserebat, quēadmodum nunc in ecclesia consecrata, & de excelso cælor̃ habitaculo, puta de cælo empyreo, de quo in Psal- Psal. 18. mo: A summo cælo egressio eius. Et in Esaia: Cælum mihi sedes est. [& benedic populo tuo Esaiæ 66 Israel,] dando & multiplicando in eis temporalia ac spiritualia bona. [& terræ quam dedisti nobis,] eam fœcundando. Ex hoc apparet, q̃ ista fuit præfati offerentis oratio. [sicut iurasti patribus nostris. Hodie dominus Deus tuus præcepit tibi, vt facias mandata hæc] .i. morā ja, [& iudicia] hoc est, iudicialia p̃cepta. & ideo ait, hodie, vt magis attendant quasi recens præceptum, quemadmodum Chr̃s in cœna discipulis: Mandatum, inqt, n̄ouū do vobis, vt Ioan. 13. diligatis inuicem. [vt custodias & impleas ex toto corde & ex tota anima tua. dominum elegisti hodie] ita tamen q̃ prior elegit te, cum dicat Saluator: Non vos me elegistis, sed ego ele- Ioan. 15. gi vos. [vt sit tibi Deus, & ambules in vijs eius. Ecce dominus elegit te hodie] .i. æternam electionem suam qua te elegit, nunc tibi monstrat, [vt sis ei populus peculiaris] hoc est, specialis hæreditarius ac propius, eum præ cæteris gentibus veraciter amans & colens. [& faciat te excelsiorem cunctis gentibus] .i. in spūalibus donis & gratijs eminētiorem ac famosiorem, immo & q̃dāmodo potentiorem, q̃d tempore Dauid & Salomonis fuit impletum. Hinc dictum est suprà, Non est alia natio tam grandis &c. &, Quæ est alia gens sic inclyta? quod pro Deut. 4. tempore veteris testamenti verificatur. Excellentius vero impletū est istud in Christo atq; apostolis, q̃s constituit dñs principes sup oēm terrā. [q̃s creauit in laudē & nomē] .i. famam, Psal. 44 [& gloriam suā.] Oīnia quippe propter seipsum operatus est dñs, & oīa fecit Deus vt timeat: Pro. 16. immo q̃cqd creauit, ad sūpsius refert gloriā & honorem, cū ipse sit oīm vltim⁹ finis. [vt sis Eccl 3. populus sanctus dñi Dei tui, sicut locutus est.] Hoc nō est intelligendū, q̃ De⁹ creauit oēs gentes in laudē & gloriā suā, q̃ten⁹ populus Israel sit populus sanctus ipsius, sed refert ad illud, & faciat te excelsiorē, q̃d totū ordinat finaliter ad Deū & eius p̃conium. ¶Postremo, q̃d in principio huius cap. dictum est de primitijs in cartallo ponēdis &c. Aliq dicunt factū semel dum taxat post ingressum in terrā ꝓmissionis, vt lr̃a sonare videt, in q̃ non exprimit tēpus determinatum, q̃ fieri debuit, nisi q̃ post ingressum p̃fatum, nec addit vt sæpius fieret. Ioseph⁹ vero ait has professiones & gr̃ar̃ actiones fieri debuisse singulis annis in Scenopegia, imo bis in die. ¶Mystice & nos militātem ingressi ecclesiā, oīne bonum p̃cipuū Deo habemus asscribere, arq; assidue bñficia Dei cum gr̃ar̃ actiōe fateri ac dicere: Syrus p̃sequebat patrē meum, qa diabolus in paradiso primū nostrū decepit parentē: q̃ inde expulsus in pauciſſimo numero, qa cū sola vxore descēdit in vallē hāc lachrymar̃, in q̃ creuit in multitudinē infinitā, vbi & eius posteritas multipliciter est afflicta, ac varijs vitijs, īmo & idololatrijs iuoluta. qdā vero ex posteris eius dño adhęserūt, & clamauerūt ad ipsum: qb⁹ tēpore ꝓordinato misit saluatorē vnigenitū filium suū, p quē tradidit eis terrā lactē & melle manātē. i. militātis ecclesiæ gratiosissimā cōmunionē, deinde ecclesiæ triūphātis glorioſissimā societatē. Hinc ecclesiasticis sacramētis charismatib⁹ q̃ supnis copiose refecti, & qcqd bonor̃ sortiti sunt, proximis indigētibus liberaliter cōmunicauerūt. ¶Porro, q̃ populū Chr̃ianum Deus sibi p̃ cunctis elegerit populis in peculiarissimam plebem, cunctis q̃ gentibus fecerit præclariorem, ineffabiliter magis q̃ Israeliticam plebem, cunctis vere fidelibus prorsus certissimum est.

¶Expositio literalis cap. XXVII. Præcepit autem Moses & seniores populo. Art. XXX.

POst particularium multipliciū p̃ceptor̃ descriptionē, nunc legislator varijs modis hortaſ populū ad obseruantiā eorundē. [Præcepit autē Moses & seniores] videlicet 70. se- Num. 11 niores, q̃ sub Mose p̃fuerunt, de qbus dictum est in Num̄. [populo Israel, dicētes: Custodite oīne mādatum q̃d p̃cipio vobis hodie]. Quare nō dicit, q̃d p̃cipimus? Forte qm̃ Moses fuit principalis actor iussiōis istius. [Cū q̃ trāsieritis Iordanē, eriges] tu populę Israel. Fit ita q̃ hic muratio numeri de plurali i singularē, vt sæpius fit in scripturis. eriges inquā [ingētes] .i. valde magnos lapides, & calce leuigabis eos, vt possis in eis scribere] p sculpturā [oīnia verba legis huius,] quod q̃dam exponunt de decem p̃ceptis decalogi. Nam cætera oīnia ibi non poterant scribi, & q̃is cætera ibi scribi nequibat, tamen secundum Iosephum & alios mul- Iosc. li. 4 tos, erāt in eis scripta multo plura q̃ decem p̃cepta, videlicet bñdictiones & maledictiones. ant. iud. Cum em̄ essent tā grādia saxa, poterāt inibi scribi plura q̃ decē mādata. sic q̃ q̃d ait, Scribes cap. 6. in eis oīa verba legis huius, potest intelligi p modum distributiōis accōmodæ, seu pro generibus singulor̃, ita q̃ ibi scribebantur etiam quædā iudicialia, & quædā cæremonialia præcepta. [Quādo ergo transieris Iordanē, erige lapides q̃s ego præcipio tibi hodie,] id est, nunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

iubeo vt eos tempore congruo erigas.[in monte Hebal,& leuigabis eos calce] trans Iordanem,[& ædificabis ibi altare dño de lapidibus q̃s ferrum non tetigit,&] pro,id est,[de saxis
Exo. 20. informibus]hoc est, nõ ornatis.[& impolitis]Istud cõsonat verbo q̃d dñs iussit in Exodo:Si
Ibidem. altare lapideum feceris mihi,nõ ędificabis illud de sectis lapidibus.Eadẽ q̃q; i Exodo dñs iubet,altare de terra facietis.Hoꝛ ratio fuit ad literã, qm̃ dominꝰ voluit sacra sua differre à sacris idololatrijs,qui de preciosis & politis ac sculptis materijs construxerunt deoꝛ suoꝛ altaria.Veruntamẽ Exodi alio loco dominꝰ ait: Facies & altare de lignis Sethim. Siquidem
Exod. 27 altare holocausti fuit de lignis Sethim ære opertis,altare vero thymiamatis de lignis Sethim auro tectis.dicunt̃q; aliqui,q; etiã altare holocausti fuit de terra, quia ad minus habuit terram pro fundo,nec aliud pauimentum. Alij dicunt, illud de altari terreo, intelligendum de altari q̃d ante constructionem tabernaculi extitit factum,quod & Thomas in prima secundæ, quæstione centesimasecunda sentire videtur, dicendo: Facto tabernaculo ad honorem Dei,nõ erant timẽdæ huiusmodi occasiones idololatriæ. ideo mandauit dñs q; fieret altare holocaustoꝛ de ære,quod esset toti cõspicuum populo,& altare thymiamatis,q̃d soli sacerdotes videbant, nec erat tanta preciositas æris, vt p hoc populus ad idololatriam prouocaretur.Hæc Thomas. [& offeres sup eo]hoc est, super altare de impolitis lapidibus factum in mõte Hebal[holocausta domino Deo tuo,& immolabis hostias pacificas,comedes̃q; ibi,& epulaberis coram domino Deo tuo.]Hoc videtur fuisse contra id,quòd alibi dominus iussit, non nisi in tabernaculo sibi sacrificari. Et respondendum, q; ipsemet dominus in lege sua potuit dispensare, ex cuius dispensatione Helias sacrificauit in monte Carmeli.Nec immolatio ista in mõte Hebal,facta est sæpius:regulariter autem non fiebat licite, nisi in tabernaculo.[& scribes sup lapides]huius altaris[omnia verba]hoc est,præcepta[legis huius]iusxta expositiõem inductam.[plane & lucide. Dixeruntq; Moses & sacerdotes: Attende & audi Israel:Hodie factus es populus domini Dei tui. Audies vocem eius.] Qualiter istud im-
Iosue 8. pletum sit,recitat Iosue cum ait:Tunc ædificauit Iosue altare domino in mõte Hebal. [Præcepit̃q; Moses populo in die illo,dicens:Hi stabunt ad benedicendum dño].i. ad imprecandum bona obedientibus Deo,quod fuit æquiualenter Deum laudare, vtpote eum insinuare esse tam sanctum & dignum,q; benedictione essent cõdigni,qui ei debite deseruirent: & maledictiõe,qui ei nõ obedirent.[super mõtem Garizim]qui paꝛ distabat à mõte Hebal. [Sime
Gen. 29. on, Leui, Iudas, Isachar, Ioseph & Beniamin].i.nati ex his sex patriarchis.[Et e regiõe isti sta
Gen. 35. bũt ad maledicendũ]inobediẽtibꝰ[in mõte Hebal:Rubẽ,Gad,& Aser,Zabulon,Dan,& Nephthalim].i.posteri hoꝛ(secundũ Glossam)nobiliores,stabũt ad bñdicẽdũ:ignobiliores,ad maledicendũ.ga inter maledicẽtes erãt q̃tuor filij ancillaꝛ, & Rubẽ primogenitus Liæ,qui suo incestu,priuatꝰ fuit iure primogenituræ,& vilis effectus, Zabulon q̃q; vltimus filiꝰ Liæ.
¶ Sed q̃ri potest,cur altare iussum est fieri in mõte, in q̃ maledicẽtes iussi sunt stare. Forte ad
Rom. 3. designandũ,q; exiſtẽtes sub lege,erãt sub maledicto,vt ait Apostolus:& q; lex illa fuit lex timoris,inducens ad seruiendũ Deo,magis cõminatione atq; formidine supplicioꝛ,q̃ amore cælestis retributionis ac zelo virtutũ.[& pronunciabunt Leuitæ, dicent̃q; ad oẽs viros Israel.]Si Leuitæ steterunt cũ quinq; tribubus p̃fatis,in mõte Hebal ad bñdicẽdum, q̃modo nũc dicitur,q; pnunciabunt & dicent ad oẽs viros Israel[excelsa voce,Maledictus homo qui fa-
Iosue 8. cit sculptile]q̃d fuit maledicere? Ad hæc videt haberi responsio ex his quæ in Iosue habent: Omnis populus & maiores natu,duces̃q; & iudices,stabant ex vtraq; parte arcæ in cõspectu sacerdotum,q portabãt arcã: media pars eoꝛ iuxta mõtem Garizim,& media iuxta mõtẽ Hebal. Vñ elicit, q; sacerdotes stabãt cũ arca in medio cãpi siti inter p̃fatos mõtes: & stando ibidẽ,pferebant tã verba bñdictionis sup obedientes,q̃ verba maledictionis sup rebelles. Sacerdotes autẽ quandoq; vocant Leuitæ,sumendo nomen Leuitę cõmuniter,quoniam erãt de tribu Leuit:sic̃q; tribus Leui pro maiori parte stetit in mõte Hebal,vt in textu habet. Itaq; dicent:Maledictꝰ homo qui facit sculptile[& conflatile,abominationẽ domini,opus manuum artificum].i.per se,aut per alium format idola sculpta, siue conflata Deo abominabilia. Aliquæ autẽ imagines primo p conflationẽ formabant, deinde per sculpturã decorabant aliq̃ sola conflatione, & q̃dã sola sculptione fiebant. [ponit̃q; illud in absconditо].i. in loco secreto ad colendũ,& non minus si poneret illud in manifesto, inquantum hoc esset magis scandalizatiuum:ideo tamen ait,in absconditо,qm̃ Moses scituit q; filij Israel ad tempus non auderent idololatriam publice exercere, propter quod ab occulta quoq; idololatria reuocantur.[& respõdebit oĩs Populus,& dicet:Amen].i. verum est,vel sic fiat. ¶ Quæri potest, cur dictũ sit de sex p̃fatis tribubus,q; starẽt in monte Garizim ad bñdicendum,cũ ipsæ nõ p̃ferrent verba bñdictionis,nec ipsæ solæ responderẽt ad verba bñdictionis, sed oĩs ppls: imo cũ de bñdictionibus non fiat hic mẽtio aliqua,hic tria quæruntur,ad quoꝛ vltimũ primo respondẽdũ,q; bñdictiones subintelligunt p maledictiones contrarias,& forsitã exprimebant, vel ĩplicite dabant intelligi:deinde respõdẽdũ ad primũ,q; sacerdotes pferebãt maledictiões ac bene-

ac benedictiões,& tribus aliæ dicunt bñdixisse aut maledixisse,inq̃tũ sua respõsione eas cõfirmauerũt:arbitrantq; aliq,q; solæ sex tribꝰ pfatę respõderunt, Amẽ,ad bñdictiões: ppter q̃d benedixisse scribunt,& alię sex respõderũt, Amẽ,ad maledictiões.sic̃q; p oẽm pplm intelige res totus exercitus,q; stabat simul in vno monte.vel si solę maledictiones explicabant,sex tribus dicunt benedixisse, inquantum sub maledictionibus oppositas benedictiones intelligebant. Alij vero dicũt,q; sacerdotes pferebãt bñdictiones vultu verso ad sex tribꝰ in mõte Garizim stãtes.ideo dicuntur benedixisse, q̃is vniuersæ tribus respõderint, Amen,ad maledictiones ac benedictiones: & q; sacerdotes protulerint maledictiones facie versa ad sex alias tribus. ¶ Porro nonnulli dixerunt,q; sacerdotes primo asscenderunt cum arca in montẽ Garizim ad benedicendum, ad quoꝛ benedictiones responderunt Amen sex tribus ibi adstantes:deinde cũ arca profecti sunt in montẽ Hebal ad maledicendũ: & sex tribus ibi situatæ,respõderunt ad maledicta eoꝛ, Amen. Veruntamẽ istud non videt consonare prælegatis verbis ex Iosue.[Maledictus qui non honorat patrẽ suum & matrem. Et dicet omnis populus, Amen]tẽpore opportuno ipsis obediendo,seu indigentibus pro posse subueniendo,& maxime q; non solum nõ honorat,sed eis maledicit aut conuiciat. [Maledictus qui trãsfert terminos proximi sui.]Quod qualiter sit intelligendum,expositum est suprà.[Maledictus qui Deut. 19
errare facit cæcum in itinere]ipsum scienter male ducẽdo, aut errantẽ nõ dirigẽdo, aut etiã illum q; viã ignorat & q̃rit,vel publice deuiat,nõ informãdo de recto itinere sibi noto.[Et dicet oĩs populus, Amẽ. Maledictus q; peruertit iudicium aduenæ,pupilli & viduæ. Et dicet oĩs populus, Amen. Maledictus qui dormit cum vxore patris sui. Et dicet oĩs populus, Amen. Maledictus qui dormit cũ oĩi iumento. Et dicet oĩs pplꝰ, Amẽ. Maledictus q; dormit cum sua sorore filia patris sui vel matris suæ. Et dicet oĩs populus, Amẽ. Maledictꝰ q; dormit cum socru sua. Et dicet omnis populus, Amen. Maledictꝰ qui clam percusserit proximum suũ,] 2. Re. 20
lædendo,mutilãdo,aut occidendo callide ac latenter, sicut versutus Ioab forriore se ac strenuum Amasam. Istud enĩ vitiosius est q̃ aperte inuadere, q̃is & aperte hæc faciens,maledictionẽ incurrat.[Et dicet oĩs populus, Amen. Maledictꝰ qui dormit cum vxore proximi sui. Et dicet oĩs populus, Amẽ. Maledictꝰ p accipit munera vt peutiat animam sanguinis innocentis].i. vitam aialem & corporalẽ hoĩs iusti,aut eius q; non meruit peuti, siue sit iudex,qui hoc fieri dictet aut sinat,cum possit ac debeat obedire, siue alter conductus ad facinus tã ineffabiliter execrandũ. & qm̃ longum erat vniuersa in lege prohibita specialiter prosequi,de reliquis summatim subiungit:[Et dicet oĩs populus, Amen. Maledictus q; nõ pmanet in sermonibus legis huius]p fidẽ & obedientiã,[nec eos ope pficit]p finalẽ perseuerantiam.[Et dicet oĩs populus, Amẽ.]Cætera, q̃tũ ad literã, patent. ¶ Spũalis q̃q; hoꝛ intelligẽtia hincinde est introducta. Nẽpe spiritaliter pfem aut matrẽ nõ honorat,q; non obedit Ecclesiæ, aut cõtra superiores suos impie indignat, murmurat, siue obloquit, p̃sertim dũ ab ipsis pro sua culpa corripit, ac debite castigat. Sculptile & conflatile facit, q; phãtasijs fatuis immoratur, aut fœda reuoluit in cordis sui absconso, phantastica vel falsa confingit & aliq̃d catholicę veritati machinat. Terminos pximi trãsfert, q; legẽ sibi p̃fixam trãsgredit, & ea ad q̃ tenet, omittens,ĩ supuacuis accipiat, & itẽ q; verbo aut ope scãdaloso aliũ ad spũalium amissionẽ charismatum ptrahit. Cæcum errare facit in via,nõ solum qui alium male informat, scãdalizat, seducit,sed etiã qui simplicẽ,imperitũ,ambiguum,nõ illuminat loco & tẽpore opportuno, p̃ sana cõsilia,salubria documẽta,exẽplaria opa: & p̃sertim p̃lati, qui sibi cõmissos, ab ignorantijs, erroribus & pctis nõ reuocant,nec eis in via salutis p̃bent ducatum. Cum vxore pris sui dormit, q; virginẽ & fœminã altissimo cõsecratã cõtaminat,vel aĩam sponso cælesti cõiũctam,auertit & inficit,ac libidinose inflãmat. Cum oĩ dormit iumẽto, qui carnalibus consentit hoĩbus. Clam peutit proximũ, qui de industria quempiã fallit, & sub specie boni, poculũ præbet mortiferum. Munera accipit vt peutiat aĩam innocentis, q; intuitu proprij cõmodi, aut carnali fauore alterius, allicit aliq̃ ad peccandũ, aut iustum p̃sequit. In sermonibꝰ legis diuinæ nõ pmanet, qui nõ p̃seuerat vsq; ad finẽ: aut totã legẽ obseruans, delinquit in vno. Iacob. 2. Eccl. 9. Mat. 25.
Hi oĩs maledictionẽ merent: quibus, nisi vere & cõdigne pœniteãt, dicturus est iudex: Ite maledicti in ignẽ æternum. ¶ Postremo, ad literã edocemur, q; specialiter grauia sunt peccata prę̃fata, quibus Deus per Mosen iussit maledictiones has imprecari.

¶ Explanatio literalis cap. XXVIII. Si autem audieris vocẽ dñi Dei tui. Art. 31.

PRospera pollicẽdo atq; aduersa minãdo, imo & certitudinaliter ac propheraliter pnũciando, legislator nunc excitat populũ suum ad obseruationẽ suę legis. [Si aũt audieris vocem dñi Dei tui, vt custodias oĩa mandata eius].i. verbis Dei in lege eiꝰ cõtentis obtẽ- Deut. 28
peraueris,[faciet te dñs excelsiorẽ].i. in donis gr̃ę ac p̃speritate terrena p̃ciatiorẽ [cũctis gẽtibus,]prout suprà expositũ est. [Veniẽt̃q; sup te bñdictiões istæ, si tũ eiꝰ audieris p̃cepta. [Benedictus tu]eris[ĩ ciuitate,& bñdictꝰ ĩ agro]hoc est, in oĩ tui territorij loco. [Benedictus fructꝰ vẽtris tui].i. fœcundus eris in prolificando, & fructus terræ tuæ, fructus̃q; iumentoꝛ tuoꝛ,

greges

Universidad de Deusto
Biblioteca

greges armentoꝝ tuoꝝ,& caudę ouium tuaꝝ,quia lex euidēter ꝓpoſuit,& obſeruatoribus ſuis ꝓmiſit bona ꝑſentia ac terrenatidcirco bñdictiones iſtæ concernunt illa, ſub qbus tñ ſpiritalia bona ſubintelligunt,quæ ſola ſunt condigna virtuoſoꝝ actuũ ꝓmia.[Benedicta horrea tua]hoc eſt, fructibus terræ replebunt, nec vermibus corrumpent.[& benedictæ reliquæ tuæ].i.copioſa erunt q̃ tibi ſupfluent. [Benedictus eris ingrediēs & egrediēs.] hoc eſt, quocunq; te verteris,& quicquid peregeris. [Dabit dominꝰ inimicos tuos qui cōſurgent aduerſum te,corruentes in cōſpectu tuo. Per vnam viã venient contra te]hoſtes tui.i. pariter conglobati,[& p ſeptem fugiēt à facie tua.]hoc eſt,per loca q̃ plura, quia ponitur numerꝰ determinatus pro indeterminato.[Emittet dominus benedictionē].i.copiam bladoꝝ ac conſimilium opum, [ſup cellaria tua, & ſup oĩa opera manuũ tuaꝝ, benedicetq; tibi in terra quã acceperis.Suſcitabit te dominus ſibi in populum ſanctũ,ſicut iurauit tibi,ſi cuſtodieris mandata domini Dei tui,& ambulaueris in vijs eius.Videbuntq; oēs populi terræꝝ,ꝙ nomē dñi inuocatum ſit ſup te,& timebunt te.] hoc eſt,tanta erit proſperitas tua & fama,ꝙ omnibus innoteſcet,ꝙ non fruſtra colas ac inuoces Deum.[Abũdare te faciet dominus oĩbus bonis, fructu vteri tui,& fructu iumentoꝝ tuorum,fructu terræ tuæ. Aperiet tibi dominus theſaurum ſuum optimum cælum]hoc eſt, cæleſtia corpora ac aerem faciet tibi influere proſpere, motu,lumine,pluuia,rore,& cōſimilibus.¶Porro cælum dicitur optimus Dei theſaurꝰ, qñ virtualiter continet inferiora, & quia cælum eſt continentia viſibilium & inuiſibilium. In cælo quoq;,præſertim empyreo,eſt manſio beatorum,& ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus:ſuntq; ibidem ſimpliciſſima entia,optimam vitam ducentia,atq; ſuis ſufficientia.& ſicut ait Apoſtolus, Quæ oculus non vidit,nec auris audiuit,nec mens compræ-
Eſai. 64. hendere poteſt,ibi abundant. Cælum tamen empyreum dicitur in hæc inferiora influentiã
1.Cor.2. non habere,ſed motus mobilium orbium præcipue mobilis primi, ſecũdum philoſophum, eſt quaſi vita quædam & conſeruatiua inferiorum.[Fœnerabis gentibꝰ multis,& ipſe à nullo
Deut.15. fœnus accipies] iuxta expoſitionem ſuprà introductam. [Conſtituet te dominus in caput, & non in caudam,]id eſt,faciet te alijs eminentiorem, non poſteriorem. [& eris ſemper ſupra,& non ſubter].i. præteris,& alij tibi erunt tributarij ac ſubiecti.[ſi nõ declinaueris à mãdatis,nec ad dextram,nec ad ſiniſtram].i. ad nullum vitioſum extremum,vel nec ad dextrã, id eſt,ad ea quæ ſpeciem habent virtutum, vel neq; ad proſpera ſeculi, nec ad ſiniſtrã, id eſt, ad ea quæ manifeſta ſunt mala,neq; propter terrores, comminationes & aſpera, hucuſq; obe
Pſal. 33. dientibus promiſſa ſunt proſpera, quæ communiter euenerunt populo Iudæorum dum iu
Mat. 23. ſti fuerunt,non tamen ſingulis talibus,quia & tunc multæ fuerunt tribulationes iuſtorum,& ſancti prophetæ aduerſa ac mortes amaras perpeſſi ſunt. Helias quoq; & Heliſeus & Hieremias, prolis fœcunditatem conſequuti non ſunt. vnde de ſanctis veteris teſtamenti ſcribit
Heb. 11. Apoſtolus:Circuierunt in melotis,in pellibus caprinis,egentes,anguſtiati,afflicti &c. Hinc conſtat, quòd terrena illa proſperitas non fuit principalis vltimataq; merces obſeruantiæ legis. ¶Conſequenter inobedientibus prænunciantur maledicta, prætactis benedictionibus proſperitatibusq; oppoſita. Nam populus ille rudiſſimus,per exteriora & ſenſibilia iſta, ad interiora ac ſpiritalia paulatim fuerat inducendus.[Quod ſi audire nolueris vocem domini Dei tui]peccando ex animo indurato,& firmato propoſito,[venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ,& appræhendent te.Maledictus eris in ciuitate,maledictus in agro, maledictum horreum tuum,& maledictæ reliquiæ tuæ,maledictus fructus ventris tui,& fructus terræ,armenta boum tuorum,& greges ouium tuarum, maledictus eris ingrediens & egrediens.Mittet dominus ſuper te famem & eſuriem.] hoc eſt,graue deſiderium cibi ac potus,& eorum carentiam pœnasq; viſcerum indeſequentes.[Sit cælum quod ſupra te eſt,æneum:] i.nullam conſolationem aut fertilitatem ex cæleſtium corporum influentia ſortiaris.[& terra quam calcas,ferrea].i.tibi penitus infœcunda,& ſole adusta,non compluta.[Det dominus imbrem terræ tuæ puluerem,] hoc eſt, pro pluuia terra tua ex nimia ſiccitate abundet
Exod. 9. pulueribus.[& de cælo deſcendat ſuper te cinis].i. ſic habitacula tua comburantur ab hoſti*digerũ tur 1.Reg. 5. bus,quòd cinis ex vento per aerem volans ſuper te ruat. [donec conteraris, & diſpergaris ꝓ omnia regna terræ.] quod tempore præſentis captiuitatis Iudæorum eis à Romanis inflictæ,maxime eſt impletum.[Percutiat te dominus vlcere Aegypti]hoc eſt, vlceribus & veſicis turgentibus,quibus plagauit Aegyptios,vt in Exodo habet.[& parte corporis, p quam ſtercora * egerunt].i. læſione vmbilici ſeu natium, quæ ſunt partes inferiores poſteriorum, ſicut pcuſſit Philiſtæos,iuxta illud primi Regum libri:Percuſſit dñs in ſecretiori parte natium Azotum & fines eius, & computreſcebãt prominentes extales eorum. [ſcabie quoq; & prurigine]hoc eſt,ardore exuſtionęq; carnis & auriũ incitante ad ſcalpẽdum. [ita vt curari nequeas, Vxorẽ accipias, & alius dormiat cũ ea.]hoc dicitur ꝓmiſſiue.Nõ em̃ adulteriũ placet Deo,ſed iuſto iudicio ꝓpter prȩcedẽtia demerita ꝓmittit illud accidere.[Percutiat te dominus vlcere peſſimo in genibus & in ſuris].i. extremis tibiq; partibꝰ.[Ducetq; te dominꝰ & regem

regem tuum &c.in gentem alienam]ſicut Salmanaſar rex Aſſyrioꝝ tranſtulit Iſrael in Aſſyrios,& regẽ Iſrael Oſeam miſit in carcerẽ,vt legit quarto libro Regum, & Nechao rex Aegypti, regẽ Iuda Ioachaz,trãſtulit in Aegyptũ. Nabuchodonoſor q̃q; Ioachim & Sedechiam reges cum populo Iuda tranſtulit in Chaldęam.[Filios generabis & filias, & non frueris eis],i.non vteris ad conſolationẽ & gaudium tibi.[& erunt in te ſigna & prodigia.] hoc eſt, miræ apparitiones & ſtupenda aduerſa.Vnde vt recitat Ioſephus,imminẽte vltima Iudæorum captiuitate,multa mirabilia acciderũt Iudæis præſagia futurorum,& apparuerunt cohortes armatæ in aere atq; cõgreſſus,& vſq; in præſens miſeriꝭ & cladibus miſerandis ſubiecti ſunt,ideo ſubditur: [vſq; in ſempiternum].i. vſq; ad tempora proxima fini ſeculi huius: quia vt Daniel propherauit,Finis eius eſt vaſtitas,& vſq; in finẽ pſeuerabit deſolatio. [eo ꝙ non ſeruieris domino in gaudio]ſpiritali[cordis q; lætitia].i. exultatione quæ ex mentis iucunditate redundat in corpus.ex hoc elicitur, ꝙ tenemur Deo prompto iucundoq; animo deſeruire,quemadmodũ ſcriptum eſt:Seruite domino in lętitia.Nam & ſignum virtutis eſt delectatio operationi annexa. Et gaudium eſt iuſto iuſta agere. Tenemur equidem Deo ſeruire ex charitate, quæ mox parit delectationẽ in Dei obſequio. In exordio tamen conuerſionis,propter reliquias priſtinæ iniquitatis, & in feruore tentationum aliquando non ſentitur delectatio in actu virtutumſed fortiter perſeuerans,viriliterq; reſiſtens,cito conſolatur à domino,& guſtum ſentit in bono. [Adducet dominus ſuper te gentem de longinquo, in ſimilitudinem aquilæ volantis] hoc eſt, celerrime. Vnde & Hieremias: Velociores, inquit, fuerunt hoſtes noſtri aquilis cæli. [gentem procaciſſimam,]id eſt,inuerecundiſſimam,[quæ non deferat] honorem[ſeni,]quod in Threnis legitur de Chaldæis.[Et comedes fructũ vteri tui.] De hoc Hieremias teſtatur: Manus mulierum miſericordium coxerunt filios ſuos, quod & quarto Regum ſub Ioram legitur contigiſſe. In obſidione quoq; Hieruſalem à Romanis id accidit,vt Ioſephus narrat.[Tenera mulier & delicata, quæ ſuper terram ingredi non valebat, nec pedis veſtigium figere propter mollitiem & teneritudinem nimiam,] non ꝙ abſolute nequeant ambulare, ſtare & progredi huiuſmodi fœminæ, ſaltem dũ ſanæ ſunt, ſed ita ſe habent & ſuſtentari ſe faciunt, velut in ſignum teneritudinis ſuæ & complexionis tenerrimæ,vt elegantiores appareant, reuerentialiusq; tractentur. Cui conſuetudini ſancta Heſter morem geſſit,ſed pia intentione, de qua in Heſter libro legiſt Aſſumpſit duas famulas,& ſup vnam innitebatur, quaſi præ delicijs & nimia teneritudine corpus ſuũ ferre non ſuſtinẽs.[inuidebit viro ſuo ſup filij & filiæ carnibus].i.corpora ſobolis ſuę cocta optabit ſola comedere.[& illuuie ſecundaꝝ].i.ſup immunditia pelliculaꝝ,quibus in vtero inuoluuntur infantuli, ſeu ſup immundis ſecundis, [quæ egrediuntur de medio feminum eius].i. inguinum ſeu coxaꝝ huiuſmodi mulieris,ita ꝙ ipſa cupiet illa comedere ſola. Vel vt alij textꝰ habẽt,Illuuie ſecundaꝝ,q̃ egrediunt de medio feminum eius.i. ſup ſecũdinis immũdis egredientibus de vtero mulieris cũ ipſius feminibus.Dicitur aũt ſecundina, folliculus ſeu pellicula qua proles tegitur atq; inuoluit in vtero matris,& ſimul cũ fœtu egredit,quam Iſidorꝰ vocat ſecundam,hanc q; pelliculam mater ſola edere concupiſcet.[Comedent em̃ eos].i. pueros ſuos[clam,]& quanuis iſta non legantur deſcripta, tamen contigiſſe Iudæis creduntur. Talia aũt ſic occulte facta in tanta calamitate,ab alijs ignorantur:& qui faciunt ea,mox moriuntur.[& conuertet in te oēs afflictiones Aegypti].i.ſimiles acriores afflictionibus Aegyptioꝝ.[& ſicut ante lætatꝰ eſt bene vobis faciens,]ex ſua pietate. Deus em̃ in omni actu ſuo inuariabiliter gloriatur. [ſic lætabitur diſperdens vos,] quia in actu ſuæ iuſtitiæ gratulatur. Vnde & alibi:Ego,inquit,in interitu veſtro ridebo. [diſperdet te in omnes populos à ſummitate terræ vſq; ad terminos eius].i. à ſublimitate territorij tui per omnes regiones ſeu ꝓuincias mundi,ſicut nunc factum videmus. [& ſeruies ibi dijs alienis.] Forſitan enim inter idololatras cõmorando,idolis ſeruierunt quidam eorum,etiam durante hac vltima eorum captiuitate.[dabit tibi dñs cor pauidum,]carnali,mundano, & vili timore prędominante. [& deficientes oculos].i.male diſpoſitos,quoniam interiores cordis afflictiones & paſſiones ꝑſertim apparent in oculis.[& erit vita tua quaſi pendens ante te].i.in ambiguo poſita,ita ꝙ eris tam incertus de ſubſiſtentia vitæ tuæ,quaſi iam eſſet tibi ſubtracta.[Reducet te dñs claſſibus].i. multitudine nauium, [in Aegyptũ, ibi venderis inimicis tuis in ſeruos & ancillas.] Nempe vt in libro de Iudaico bello recitat Ioſephꝰ, vaſtata Hieruſalem ꝓ Romanos, tot millia venditioni expoſita ſunt,ꝙ pro leuiſſimo precio emebantur. Vnde q̃ emerant eos,deduxerunt ipſos claſſibus in Alexandriã Aegypti metropolim, vt ibidem carius venderent eos, atq; tot millia Iudęoꝝ expoſuerũt ibi venalia,ꝙ vix inueniebant emptores. Ideo ſubditur: [& nõ erit qui emat.]Cætera patent in textu. Deniq; circa hũc locum Rabbi Paulus ſcribit ſatis catholice.Itaq; ait,ꝙ maledictiões in Leuitico inductę cõtra inobediẽtes, aſſimilantur maledictionibus iſtis in multis,& tñ aliæ ſunt ab iſtis,& illę ad Babylonicam pertinẽt captiuitatẽ,iſtæ ad hodiernam, quam vocant Romanã:quia per Romanos fuit incepta, & etiam conſuma-

4.Re. 17. & 18. 4.Re.23. 4. Re. 24 & 25.

Ioſe.li.6 Ant.Iud. cap.6.

Dan. 8.

Pſal. 99.

Thre. 4.

4. Re. 6. Ioſe. li.7 bel. iud. cap. 8.

Heſter 15

Iſidorus

Pro.1.

Ioſe.lib. 7.bel.iu. cap.17.

Leui.26.

Universidad de Deusto
Biblioteca

consummata,& istud patet ex octo.Primo,qm̃ causa captiuitatis huius Romanæ,non assi-
Leui.26. gnatur in litera aliq̃d idololatriæ vitium,sicut Leuiticus dicit.Quia durante templo secun-
do,nõ incurrerunt idololatriæ crimen,sed ratio captiuitatis istius exprimitur, q̃ noluerunt
vocem Dei audire & eius obseruare p̃cepta. Secundo patet idem ex processu vtriusq; destru
4.Re.17. ctionis.Nam prima fuit paulatim inflicta,vt patet ex q̃rto Regum.Ista autem simul. Tertio
& 23. quia in maledictionibus in Leuitico scriptis, dñs ait: Dispergã vos in gentes, quod in pri-
4.Re.25. ma destructione eor̃ impletum est.sed in hoc capitulo Moses loquitur,Disperdet te domi-
Leui.26. nus in oës populos à summitate terræ vsq; ad terminos eius,quod in hac captiuitate dunta-
xat impletum est,quia in ea dispersi sunt per oia climata mundi.Quarto hoc patet,qm̃ pri-
ma captiuitas duravit solũ annis septuaginta,ista vsq; in finẽ.Quinto,qm̃ maledictiones Le
uitici terminantur in cõsolationem.Nam dicitur ibi:Recordabor fœderis mei,terræ quoq;
Ibidem. memor ero.Et rursus:Recordabor fœderis mei pristini, quãdo eduxi eos de terra Aegypti,
per q̃d manifeste ostenditur, q̃ illa captiuitas fuerat per consolationem terminanda. Talis
aũt consolatio aut terminatio non promittitur maledictionibus huius capituli. Alia verba
Rabbi Pauli dimitto ex causa,quia etsi pie accipi possint,nihilomin9 calumniabilia esse vi-
dent.¶Præterea sicut de p̃missionibus prosperitatum obedientibus promissar̃ p̃dictum est,
q̃ intelligendæ sint vt communiter,quãtum ad totam plebẽ,non quantũ ad supposita singu
la,ita de maledictionibus istis est sentiendum. Constat em̃,multos sceleratos fuisse in veteri
testamento,quibus aduersitates istæ non cõtigerunt. ¶Nunc spiritualitas huius capituli bre-
uiter est tangenda.Si audieris vocem Dei,excelsiorẽ te faciet cunctis gentibus. Hoc in popu
lo Chr̃iano frequenter impletũ est.Tanta em̃ supernor̃ charismatum excellẽtia data est po
pulo Christiano,q̃ tẽpus euangelicæ legis,antonomatice appellatur tempus gratiæ.Cum q̃
ab exordio ecclesiæ eam impugnarẽt ac persequerent infideles Iudæi, principes perfidi ac
tyranni,imperatores,reges ac populi,hæretici atq; philosophi,nec tamen ecclesia corporali
conflictu illis restitit,tamen omnipotens Deus taliter pugnauit pro ea per sapientiæ insufio-
nem,p̃ virtutum collatiõem,per innumerabilia signa,præclarissima q̃ miracula,q̃ ipsa glo-
riosissima ecclesia vniuersis aduersar̃is suis prævaluit, & toto orbe terrar̃ diffusa fuit,at q̃
q̃tidie crevit credentium numero,q̃ diu euãgelicæ legi irreprehensibiliter obediuit.sic q̃ po-
Psal. 86. pulo dicit Christianos:Si obedieris Deo,benedictus eris in ciuitate,de q̃ cantamus:Glorioſa
dicta sunt de te ciuitas Dei.i.in ecclesiastica vnitate. Ciuitates q̃q; ecclesiæ sunt clavstra,col
legia,cõgregationes, in quibus sæpissime fuit ineffabilis exuberãtia munerũ diuinor̃ & sum
ma devotio.Et b̃dictus in agro.i.in exercitio exteriori,Benedictus fructus ventris,i.mentis
tuæ q̃ est venter spiritalis,cõcipiens bonas cogitationes,virtuosas q̃ affectiões,& pariens ver
ba salubria & exẽplaria opa. Et fructus iumentor̃ tuor̃.i.conversatio subditorum erit fru-
ctuosa,greges armentor̃,qui sunt particulares quiq; parochiani,& caulæ ouium.i.ecclesiæ
eorundẽ.Benedicta horrea tua.i.virtutum tuar̃ ac gratiæ receptacula, quæ sunt intellectus
atq; voluntas, & secundũ q̃dam etiam appetitus sensitiuus,in quo sunt passiones & virtutes
morales passionum reformatrices. Benedictus eris ingrediens ad fidem & contemplationẽ,
& egrediens ad operationem seu de via & corpore mortis huius ad patriã. Dabit dñs ini-
micos tuos corruẽtes in cõspectu tuo.i.hostibus tuæ salutis Deo agente p̃ualebis.Emittet dñs
benedictionẽ super cellaria tua.i.in apice intellectiuæ ac vertice affectiuę multiplicabit con-
templationũ excessus ac raptus,sanctiq; charitatis ardores,transformatiões & gustus,& sup
oia opera tua,ita q̃ erunt meritoria, nõ solum vitæ æternæ in patria, sed & incremẽtorum
gratię ac virtutũ in via.Nã sicut vnum peccatũ disponit ac trahit ad aliud,sic vnus virtutum
actus ad aliũ aptat ac introducit:sic q̃ merita oriunt ex meritis,& p̃fectus ex p̃fectibus,ha-
Matt.13. bentiq; datur vt abundet. Videbũt oës populi terrar̃ q̃ nomẽ dñi invocatum sit sup te. Tan
Luc̃ 19. ta nãq; est euãgelicæ legis pfectio atq; synceritas,q̃ qcunq; secundũ eã plenarie vixerit,adeo
exẽplaris irreprehensibilis q̃ cõsistit,vt nemo intuentium rationabiliter possit ambigere de
legis ac fidei Christianæ veritate.Propter q̃d beatissimus Petrus hortat fideles:Conversatio
1.Pet.2. nem vestrã inter gẽtes habentes bonam,vt in eo q̃d detrectãt de vobis tanq̃ de malefactori-
bus,ex bonis opibus vos cõsiderantes,glorificent Deum. ¶Insuper tanta virtus & eminẽtia
miraculor̃, alior̃q; munerũ gratiæ gratis datæ, Christifidelibus sunt collatæ, q̃ innumera-
bilia vndiq; millia infidelium ad Chr̃m conversa sunt.Aperiet tibi dominus thesaurũ suum
optimũ cælum, vt pluviã tribuat terræ tuæ in tẽpore suo.i.spiritum sanctum mittet tibi à cæ
lo altissimo,in q̃ eius infinita opulentia residet,& salutarẽ doctrinã, gratiæ rorem,sapientię
flumina p̃stabit ecclesiæ tempore desuper præstituto.Sæpe etem̃ renovavit oipotens domi-
nator hæc oia in militante ecclesia,mittendo ad eã viros sanctos, p̃dicatores idoneos,pasto
res cõdignos.Quod si audire nolueris vocẽ dñi,maledictus eris in ciuitate.i. clavsira & colle
gia ad deformationẽ ac ruinã deuenient& in agro,ga & seculares cõiugati actiui à via salu-
tis deficient,Maledictum horreũ tuum ,i. potẽtiæ aiæ tuæ, q̃ fuerunt subiecta diuinor̃ cha-
rismatum

rismatum,erunt domicilia vitior̃ ac dæmonum. Maledictus fructus ventris tui.i.à Deo iu-
ste relictus,proferes cogitationes inanes & vitiosos affectus. Maledictus fructus terræ tuæ.i.
opera carnis tuæ erunt fœda & detestanda,rõni cõtraria & odibilia Deo,armenta boum tuo-
r̃.i.subditi tui tuo corrũpentur exemplo. Maledictus eris ingrediens & egrediens.i. iuxta
fidẽ tuã nõ viuens,& de corpore exiẽs, dãnationem incurres.Mittet dñs sup te famem & esu
riẽ.i.defectũ & carentiã refectionis internæ,sterilitatẽq; aiæ.Adiũgat tibi pestilentiam.i.in-
fectionẽ interiorẽ & scandala actiua atq; passiua, pcutiat te egestate.i. spiritali inopia, q̃ est
virtutũ priuatio.febri.i.cupiditate terrena,frigore acediæ,ardore cõcupiscentiæ,æstu iracũ-
dię,aere corrupto.i.respiratiõe ad mundana solatia q̃ mẽtẽ intoxicat,sicut aer corruptus cor
pust& rubigine,invidentiæ ac rancoris,ita q̃ Deus iusto iudicio tot & tanta facinora te per-
mittat incidere.sit cælum q̃d supra te est,æneum,& terra quã calcas,ferrea.i.tanto premaris
mœrore, vt nec spiritalem ac cælestem,nec carnalem & terrenã cõsolationem recipias.Hoc
q̃q; interdum cõtingit electis pio moderamine dispensationis diuinæ, dum pius ac sapiens
Deus electos suos aliq̃n sic exercet,q̃ tanta desolatione atq; mœstitia,tanto timore & angu
stia opprimit corda ipsor̃,& cælum quasi æneum eis apparet,terraq; ferrea. Et q̃is spirita
lis diuina cõsolatio ipsis optantibus denegetur,non tñ carnalem,terrenã,indignam,illicitã
dignant admittere.Det dñs imbrem terræ tuæ corruptũ,i.pro salubri doctrina permittat ti
bi fallacia inseri documenta,dispgaris per oia regna terræ.i.corde instabilis sis, & mũdanis
ambitionibus vndiq; agiteris,ac p̃ mundũ mente discurras nõ stabilitus in Deo.percutiat te Roma.8.
dñs hulcere Aegypti.i.auiditatis & cõcupiscentiar̃ pruritu,& amentia & cęcitate,i.vitio pu
erilitatis,q̃d sapientiæ dono cõtrariatur:& prudẽtia carnis,q̃ mors est:& furore.i. obstinati-
one & incorrigibilitate,sicut in Iudæis videmus impletũ,q nec euidentia & experientia ca
lamitatum, cladium q̃q; suar̃ instrui valent aut flecti.Et nõ dirigas vias tuas.Nõ em̃ ad gr̃am
& salutẽ disponunt se,sed inexplicabilibus involuuntur erroribus, omni rationi ac scriptu
ræ cõtrar̃is.Omniq; tempore calumniam sustineas,& opprimaris violẽtia.Hoc indefinen-
ter completur in eis , nec est in mundo tam abiecta & misera gens, vt ipsi. Vxorem accipi-
as, & alius dormiat cum ea.i.gregem tibi cõmissum diabolus fallat,& sibi efficiat consentiẽ-
tẽ, & si q̃d de genere bonor̃ egeris,dissipetur,& æterna priuetur remuneratiõe beata. Iuxta
hæc possunt sequentia ad allegoriam tropologiam q̃q; trahi,sed prolixitas est vitanda.

¶Expositio literalis cap.XXIX. Hæc sunt verba fœderis quod præcepit dominus Mosi.

Articulus tricesimussecundus.

NVnc recitatur q̃liter populus se adstrinxit ad obseruantiam legis sibi iam repetitæ,no
uiterq; propositæ.[Hæc]quæ s.hucusq; descripta sunt,[sunt verba fœderis].i.præcepta
legis seu pacti vel testamenti,[q̃d p̃cepit dñs Mosi,]non solum vt ipse hæc faceret, sed
& alijs insinuaret,atq; ex parte Dei implendum mandaret.Hinc subdit:[vt feriret].i.statue-
ret siue percuteret,[cum filijs Israel].i.ipsis Israelitis vtriusq; sexus,non viris duntaxat, sicq;
filius vocat hic proles,cuiuscunq; sit sexus, iuxta quem modũ pater & filius correlatiue di-
cunt.[in terra Moab,]puta in eius confinio seu extremo,super Iordanẽ.Porro Septuaginta
sic transtulerunt:Hæc sunt verba testamenti q̃d mandavit dñs Mosi &c.[Præter illud fœdus
quod cum eis pepigit in Oreb].i.præter & vltra prolationem seu divulgationẽ legis datę in
Sinai.Non em̃ lex ista est alia aut diversa ab illa,sed eadẽ est primo data ac divulgata,& nũc
cum explanatiõe & additiõe q̃rundã resumpta.Hic enim additæ sunt q̃dam admoniti ones,
iussiones,declarationes, b̃dictiones & maledictiones.ideo Glossa ait:Moses hic ostendit, vn
de appellatus sit liber iste Deuteronomiũ,q̃si secunda lex,vbi magis repetitio est,q̃ aliud te
stamentũ,q̃uis verba hoc sonare videant. [Vocavitq; Moses oẽm Israel & dixit: Vos vidi-
stis vniversa q̃ fecit dñs coram vobis in terra Aegypti.]Constat q̃ maior pars cui Moses lo Exo.8.9:
quebatur,nondũ nata fuit, vel saltẽ adultæ ætatis,quãdo dñs plagavit Aegyptũ:imo oẽs pri- 10.& 11.
mo numerati,iam obierunt,p̃ter Iosue & Caleph.idcirco toti pplo dixit hæc,vniversos p̃- Num. 14.
teritos,p̃sentes & futuros,tanq̃ vnum q̃dã considerans,ac diversa referens ad diversos.[ten
tationes].i.aduersitates & plagas[magnas]Aegyptijs irrogatas,p q̃s Deus examinavit ac cę
teris populis notificavit Aegyptios,mõstrando eor̃ duritiã & obstinationẽ.[signa illa,por-
tenta q̃q; ingentia].i.miraculosos effectus,& p̃clara p̃digia circa Aegyptios facta.[& non de
dit vobis dñs cor intelligens].i.mentẽ stabiliter illuminatã,[& oculos videntes].i. intellectu-
ales intuitus,intellectumve speculativũ & practicũ cognoscẽtes,& exequẽtes ea q̃ Dei sunt,
[& aures q̃ possint audire]qd intus loq̃tur dominus Deus,& obtemperare eloquijs Dei quæ
sunt aures cordis,de q̃bus ait salvator:Qui habet aures audiendi,audiat.Nec istæ aures dif-
ferunt realiter ab interioribus oculis:immo eiusdẽ intellectiuæ potentiæ est, verba Dei au- Lucæ 8.
dire & intelligere.Verunt̃ in populo illo fuerunt aliq illuminati, sed alior̃ cõparatione fu
erunt ppauci.[Adduxit vos p desertũ q̃draginta annis, non sunt attrita vestimenta vr̃a, nec
calceamenta pedũ vr̃or̃ vetustate consumpta sunt.]De intellectu huius verbi dictũ est pleni

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deut. 8. us in expositiõe iã pridẽ habita. [Panẽ nõ cõedistis].i.panes ex terræ fructibus factos & vño conatu ꝓcuratos,sed desup datos.[vinũ & sicerã nõ bibistis,]ꝓ maiori tẽporis parte,aliꝙ tñ cibaria ac pocula ex Aegypto secũ tulerunt,& victualia aliꝙ à Moabitis,Ammonitis & Idu-
Deut. 2. mæis emerunt,vt iã ante dictũ est,sed modico tẽpore hoc durauit. Veruntñ Glossa dicit, ꝙ tm̃ portauerũt secũ de vino ex Aegypto,ꝙ vsꝙ ad montẽ Sinai inde biberunt,cũ scriptũ sit
Exo. 32. Sedit populus mãducare & bibere,& surrexerũt ludere.q̃d nõ diceret de aq̃, cũ & Moses di-
1.Cor.10 cat vocẽ illã seu cãtum nõ fuisse principiũ belli,sed principiũ vini,& hoc secundũ aliã trãslationẽ.[vt sciretis]ꝓ beneficia & mirabilia Dei,[qa ipse est dñs Deus vr̃,q tã paternaliter vobis ꝓuidit,& tã gr̃ose egit vobiscũ.[vos statis hodie corã dño Deo vño, principes vr̃i, tribus & maiores natu atꝙ doctores,oĩs populus Israel, liberi & vxores vr̃æ:] qm̃ lex ꝓponẽda est toti coĩtati collectæ,& ipsa cõcorditer debet legẽ suscipe.[& aduenæ q tecũ] ò populе Israel [morãtur in castris].i.extranei ad Iudaismũ cõuersi,q vel ex Aegypto ꝓcesserunt cũ Israel, illoꝝve posteri,vel q in via cõfluxerunt ad eos,cõpuncti ex mirabilibus Dei auditis aut visis, [exceptis lignoꝝ cæsoribus & his q comportãt aq̃s,]q̃d postea Iosue iniũxit Gabaonitis. Isti vidẽtur fuisse aliq cęteris paupiores ex aduenis,q pro vsu coĩtatis & sacerdotum in tabernaculo,ligna & aq̃s attulerunt forsan ex locis remotis,& hac vice vidẽtur non affuisse aut seorsum stetisse. Porro ligna in altari holocaustoꝝ q̃tidie necessaria erãt, & aq̃ ad hostias carnium abluendas. Sic igitur statis,[vt transeas]tu populе[in fœdere domini].i.pacto huic acq escas,& te ei adstringas,& obliges ad obediendum eidem.[& in iureiurando].i. in lege ista diuino iuramento firmata viuas & ambules,[q̃d hodie dominus percutit tecum,vt suscitet te sibi in populum,& ipse sit dñs Deus tuus, sicut locutus est tibi, & sicut iurauit ꝑribus tuis].i.tibi ꝓponit & iniungit cum cõditione adiuncta,videlicet cum promissione multiplicium benedictionum,si impleueris legẽ hãc, & cum ꝓnunciatione multifariaꝝ maledictionum,si rebellis extiteris.[Nec vobis solis hoc fœdus ferio].i.legem hãc statuo. [& hæc iuramenta].i.Dei promissa,iuramento diuino roborata, [confirmo].i. rata esse protestor,[sed cunctis præsentibus & absentibus].i.tã vobis q̃ posteris vr̃is,nascituris & conuertendis ad legem vr̃am. Vel,& ꝑfatis lignoꝝ cæsoribus,& allatoribus aquæ,[ne sit inter vos vir aut mulier,familia aut tribus,cuius cor auersum est hodie à domino Deo vño].s. volens ad idololatriã declinare, & ne[sit inter vos radix germinans fel & amaritudinem].i.vitiosum ꝓpositum alioꝝ infectiuum,& pariens felleum idololatriꝙ ritum,ad quẽ sequeret amarissima Dei
Hebr.12. punitio. Sic & Apls ad Heb. Contẽplantes,inqt,ne q̃ radix amaritudinis sursum germinans impediat,& ꝑ illã inquentur multi.[Cumꝙ audierit verba iuramenti huius].i. legis istius diuino testimonio comprobatæ, [benedicat sibi in corde suo].i.prospera sibi promittat de executione sui propositi,[dicens,pax erit mihi]si impleuero q̃d propono,q̃uis sit contra legem.[& ambulabo in prauitate cordis mei,& assumat ebria sitientẽ].i. ne persona proposito idololatrandi atꝙ malitiæ felle inebriata,sibi alliciat simplicem discere cupientẽ,& eum decipiat. Vel,sitientem.i.quẽcunq; curiosum & pronum ad noua.[& dñs non ignoscat ei]q tãta vitiositate inebriat⁹ est,& alios fallit. Qui enim ex certa malitia atꝙ proposito peccat, indignus est venia.[sed tunc q̃maxime furor eius fumet & zelus contra hoĩem illum].i. Deus q̃maxime irascat & vindicet in talem iniquum,& zelo suæ iustitiæ ipsum grauissime puniat,ita vt Deus se videatur habere instar hoĩs tãta ira cõmoti,ꝙ de naribus suis fumũ emittit,& signa suæ indignationis demonstrat.[& sedeãt sup eum oĩa maledicta,q̃ scripta sunt in hoc volumine].i.præfatæ maledictiones firmiter infligant atꝙ inhæreãt ei, q̃tũ in vno hoĩe possunt firmari,seu q̃dã ex oĩbus,[& deleat dominus nomẽ eius de sub cælo,& consumat eũ
*dicetꝙ in ꝑditionem,iuxta maledictiones q̃ in libro legis huius continent,*discetꝙ sequẽs generatio,& filiꝭ q nascent,videntes plagas terræ illius & infirmitates,qbus eã afflixerit dñs].i.vltiones factas in tã impio hoĩe seu populo idololatrãte,& in habitatiõibus ac possessionibus ei⁹, [sulfure & solis ardore cõburens]eã.i.sterilẽ faciens,sicut subuertit Pentapolim.Itaq;[dicẽt]
Gene.19. hi &[oẽs gentes]ista videntes:[Quare fecit sic dominus terræ huic? & rñdebũt,qa dereliquerunt pactum dñi q̃d pepigit cum ꝑibus eoꝝ,& seruierunt dñs alienis,& adorauerunt eos q̃s nesciebãt].i.propter legis diuinæ trãsgressionẽ & alienoꝝ cultum deoꝝ,[qbus nõ fuerãt attributi].i.deputati. Nõ em̃ erãt Israelitæ deputati seu appropriati ad seruiendũ dñs alienis,sed vero Deo.nõ ꝙ aliæ gentes fuerint ex diuina ordinatiõe dñs alienis aut idolis attributæ,sed ꝙ illis iuste relictis,& seipsis spõte attribuẽtibus cultui idoloꝝ,isti fuerunt specialiter à Deo vero ad suum vocati obsequm. Præterea,q̃d in textu habet,Videntes plagas terræ,qbus eam afflixerit dñs,sulfure & solis ardore cõburens,ita vt vltrà non seratur,nec virens qppiam ger-
Ibidem. minet in exemplum subuersionis Sodomæ &c.nõ est intelligendũ,ꝙ Deus vn q̃ ita sterilificauit,exussit,arefecit,aut subuertit terrã promissionis,sicut Pentapolim: sed ꝙ ad tempus fecit eã sterilem,exustã,non habitatã,incultãtimmo hoc fecit diuersis tẽporibus
Hier.22. & in diuersis partib⁹ terræ illius,videlicet sub rege Babylonis,& sub Antiocho,quãdo et Hierusa-

lẽ nõ habitabat,vt 1.Machab.lib.habetur. Tẽpore q̃ꝙ Achab,orãte Helia, nõ pluit tribus annis & mẽsibus sex. Et sub Helisæo vocauit dñs famem sup terrã Israel septẽ annis,put 3.& 4.Reg.libris describit. [Abscondita à dño Deo nr̃o q̃ manifesta sunt nobis & filiꝭ nr̃is vsqꝙ in æternum,vt faciamus vniuersa legis huius.]Verbum istud obscuꝝ est,q̃d aliqui sic exponunt: Abscondita,i.ipsa lex aliꝭ gentibus non reuelata,sed à Deo eis abscondita. Veꝝ expositio ista non videtur conueniens,qa pluraliter subdit immediate post verba hæc,quæ manifesta sunt nobis,nisi qs dicat,ꝙ ibi sit punctus,q̃ manifesta &c. & ꝙ pronomen hoc,q̃, non referat q̃d procedit. Secundo exponit sic: Abscondita à dño Deo nr̃o,i.prætacta maledicta inobedientibus irrogata,aliꝭ gentibus non sunt propalata,sed Israelitis. Vnde subiungitur in persona eoꝝ,q̃ manifesta sunt nobis & filiꝭ nr̃is,vt saltẽ timore talium maledictionũ faciamus oĩa legis præcepta. In Hebræo autẽ secundum R.Paulũ & Lyrã habet, Abscondita dñor& sic textus est planior,vt sit sensus,ꝙ præfata maledicta absconditа sunt,i.occulte cognita Deo in lumine ꝓscientiæ suæ,q̃ tñ ex eius reuelatiõe filiꝭ Israel innotuerũt. Porro Hebræi exponunt sic: Abscondita.i.peccata occulta,dño.i.diuino reseruant iudicio ad puniendũ:q̃ aũt manifesta sunt.i.peccata euidẽtia,nobis reseruãtur ad puniendum,qa humano puniuntur iudicio,cui consonat illud 1.Regũ: Homo videt q̃ parent,dñs autẽ intuetur cor. Videtur aũt hic locus sic posse exponi: Abscondita à dño Deo nr̃o.i.diuina mysteria,testimonia ac ꝓcepta,Deo intra se cognita,in q̃ sunt oẽs thesauri sapiẽtiæ & sciẽtiæ absconditi: nec aliꝭ nationibus patefacta,manifestata sunt filiꝭ Israel,iuxta illud in Psal. Qui annunciat verbum suũ Iacob,iustitias & iudicia sua Israel. Nõ fecit taliter omni natiõi,& iudicia sua non manifestauit eis. Hic dicit Baruch: Beati sumus nos,qm̃ q̃ Deo placita sunt,manifestata sunt nobis. Iuxta quẽ modũ ait & Apl's ad Ephesios: Secundũ reuelationẽ notũ mihi factũ ẽ sacramentũ, q̃d aliꝭ gñationibus nõ est agnitũ filiꝭ hoĩm,sicut nũc reuelatũ est sanctis apl'is. Hinc q̃ꝙ ad Rom. de filiꝭ Israel ait Apostolus: Quid ergo amplius est Iudæo? multũ ꝓ oẽm modũ, qm̃ credita sunt illis eloqa Dei. Præterea q̃d dictũ est, Et assumit ebria sitientẽ: quidã exponũt sic, Qui prius peccauit ex ignorãtia sicut ebrius,ꝑ assuefactionẽ acqrat habitũ vitiosum, & sic peccet ex certa malitia,in qua delectatur,quemadmodum sitiens in potando. Et in Hebræo habetur: Et augmẽtet satiata sitiẽti.i.addat sup multitudinẽ ꝓcedentiũ pcl̃õꝝ,sicut satietatẽ segtur potus.q̃ expositio nõ videtur textui cõsona,qm̃ añ hæc verba ĩmediate ꝓmittitur: Cũꝙ audierit verba iuramẽti huius,bñdicat sibi in corde suo, dicẽs: Pax erit mihi,& ambulabo in prauitate cordis mei.mox̃ꝙ subiungitur,Et assumat ebria sitientẽ. Cõstat aũt ꝙ is q iã audiuit v̄ba legis seu iuramẽti istius, & nihilominus bñdicit sibi ĩ corde suo,dicẽs: Pax erit mihi &c.nõ peccet ex ignorãtia,sed ex supabundanti malitia,ꝓpter q̃d ebrio comparatur. In scripturis q̃ꝙ ebrius qs vocatur tripliciter: Primo,ob corporalẽ potius immoderantiã. Secũdo ꝓpter maloꝝ pœnaliũ repletionẽ. Vnde loqtur Esaias: Ebria & nõ à vino. Et de hoc frequenter est sermo in Hieremia. Tertio,ꝓpter excessum maloꝝ culpæ seu repletionem malitiæ,sicut in Psalmo: Turbati sunt,& moti sunt sicut ebrius. Dr̃ etiã qs ebrius in bono,ꝓpter spũalis iucunditatis & sancti feruoris exuberantiã,iuxta illud in Cãticis: Inebriamini chariss̃imi. Non autẽ videtur proprie qs ebrius nuncupari,eo ꝙ ex ignorantia peccet, nisi forte peccet ex ignorantia crassa & affectata,q̃ culpã grauat,nõ minuit. ꝓpter q̃d de illa non loqtur expositio ista. Hinc sup v̄ba illa, Et assumat ebria sitientem,ait Glossa: Ne quis plenus malitia & idololatria,seducat eũ q sitit discere & veritatẽ cognoscere,sicut agunt hæretici. Postremo R. Paulus hic scribit,ꝙ maledictiones,q̃ (vt suprà legitur) faciendæ erant in monte Hebal,respiciunt pcã occulta,non manifesta: q̃d non videtur cõgrue dictũ, cũ ibi inter cætera dicatur in lr̃a: Maledictus q trãsfert terminos ꝓximi sui. Itẽ, Maledictus q errare facit cæcũ in via. Et rursus, Maledictus q dormit cũ vxore pr̃is sui,q̃d fecit Absalon manifeste. Ideo maledictiones istæ tam manifesta q̃ occulta peccata concernunt.

1.Mac. 6.
3.Re. 17. 4.Reg.6
*in sempiternũ
R.Paul⁹.
1.Reg. 6.
Coloss.2 Eccl 1. Psal.147 Baruc. 4
Ephes.3.
Roma. 3.
Esaiæ 51.
Psal. 106 Canti. 5.
R. Pau. Deu. 27.
Ibidem. 2.Reg.16

¶ Declaratio literalis cap. XXX. Cum ergo venerint super te omnes sermones isti &c.
Articulus tricesimus tertius.

PRæinductæ cõminationes & maledictiões nunc q̃dammodo exponuntur, & datur consilium lapsis in eas. [Cum ergo venerint super te]ò populе Israel,[oẽs sermones isti,benedictio siue maledictio,quã proposui in cõspectu tuo].i.mala significata p v̄ba ꝑhabita.[& ductus pœnitudine cordis tui in gentibus in qs dispersérit te dñs Deus tuus, reuersus fueris ad eum]ꝑ verã cõtritiõem & obedientiã,[reducet te dñs Deus tuus de captiuitate tua, ac miserebitur tui,& rursum cõgregabit te de cũctis populis,si ad cardines].i.vsqꝙ ad extrema[cæli fueris dissipatus].i.quantũlibet longe ac late fueris ꝑ terrã dispersus,[inde retrahet te dñs:]quemadmodũ factum est post Babylonicã captiuitatem.[Circũcidet dñs Deus tuus cor tuum]spũali circuncisione,i.vitia tollet à te,& indispositiones ad gr̃am.[Reuertetur eñ dñs vt gaudeat sup te in oĩbus bonis,si tũ audieris vocẽ dñi Dei tui, & reuertaris ad dñm in toto corde tuo]..Deus absqꝙ sua mutatione post effectus suæ rigorosæ iustitiæ tibi inflictos,

1.Esd.1.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

impẽdet tibi effectus ſuæ clemẽtiæ, cũ ſuæ mẽtis inuariabili iucũditate, iuxta q̃d p Hieremiã
Hier.32. teſtatũ Lætabor ſup eis cũ bñfecero ipſis. [Mãdatũ hoc q̃d ego p̃cipio tibi hodie, nõ eſt ſupra
te]. i. capacitatẽ tui intellectus nõ trãſcẽdit, vt queas te excuſare, dicẽdo: Nõ valeo intelligere q̃ mihi ſunt iuſſa, nec vires tuas trãſcẽdit, p̃ſertim p̃ſuppoſito Dei gr̃oſo auxilio, q̃d nulli
q̃d in ſe eſt faciẽti negat. Nã & maledictus eſt q aſſerit Deũ ĩpoſſibilia hoĩ p̃cepiſſe. [neq; p
culpoſitũ, nec in cælo ſitũ]. i. nõ tm̃ eſt in cælo aut ciuibus regni cæleſtis, in q̃bus tñ eſt lex diuini amoris atq; notitia totius Moſaicæ, euãgelicæ, naturalisq; legis. Itaq; ex diſtãtia loci nõ
potes te excuſare. Ideo ſequtur, [vt poſſis dicere: Quis nr̃m ad cælũ valet cõſcẽdere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, neq; trãs mare poſitũ, vt cauſeris & dicas: Quis e nobis poterit mare
trãsfretare, & illud ad nos vſq; deferre, vt poſſimus facere q̃d p̃ceptũ eſt, ſed iuxtã eſt ſermo,
valde in ore tuo & in corde tuo]. i. tã euidenter & prõpte ꝓpoſita eſt tibi lex ac deſcripta, &
vndiq; ſic tibi offerẽ ad cognoſcẽdũ, vt poſſis eã ad libitũ tuũ habere in ore ad loquẽdũ ac cõ
fitendũ, & in corde ad recordãdũ & credendũ, in manibus q̃q; ad exequendũ, ꝓpter q̃d ſubdi
tur: [vt facias illũ,] vel ideo iſta dicunt, qa moralia legis præcepta ſunt de naturalis dictamiRoma.2. nõis, & maxie duo prima illa p̃cepta, q̃bus Deus proximus q; amari iubent, ad naturale ra-
Pſal.4. tionis iudicatoriũ ptinẽt, & velut principia in opabilibus extãt. Hinc ad Rom. ſcribit Apoſtolus: Cũ gentes q̃ legẽ nõ habẽt, naturaliter ea q̃ legis ſunt faciunt, ipſæ ſibi ſunt lex, q oñ-
dunt opus legis ſcriptũ in cordibus ſuis. Vnde cũ dixiſſet Pſal. Multi dicunt, qs oñdit nobis
bona? rñdit, Signatũ eſt ſup nos lumẽ vultus tui dñe. Nã & habit⁹ cognoſcitiuus primorum
principioꝝ, tã in operabilibus q̃ in ſpeculatiuis, innatus eſt nobis. [Cõſidera q; hodie ꝓpoſuerim in cõſpectu tuo vitã & bonum]. i. longã ac ꝓſperã vitã, ĩmo vitã gr̃æ in p̃ſenti, & vitã
gloriæ in futuro, ſaltẽ implicite, promiſi tibi ſi obedieris Deo. [& e contrario malũ & mor-
tẽ]. i. aduerſa, occiſionẽ & condẽnationem, ſi inobediẽs fueris ei, [vt diligas dñm Deum tuũ,
& ambules in vĩs eius, multiplicet q; te, & viuas. Sin aũt auerſum fuerit cor tuũ] à Deo, p̃ſertim per idololatriã, [p̃dico tibi hodie q; pereas, & paruo tẽpore moreris in terra ad quã ingredieris poſſidendã.] Quãuis eñ etiã idolis ſæpius ſeruiẽdo, habitauerunt in terra illa vſq
ad Babylonicã captiuitatẽ, hoc tñ fuit ſub infidelium iugo, ita q; habitauerunt ibi potius vt
captiui & ſerui ſeu alieni, q̃ vt poſſeſſores ac dñi. Ipſi q̃q; ſic Deo rebelles, cito p mortem extincti fuerunt: & ita paruo tẽpore habitauerunt ibidẽ, loquendo de eis in particulari & ſingulatim. [Teſtes inuoco hodie cælum & terrã]. i. habitatores regni cæleſtis, videlicet angelos, immo & oĩm creatorẽ, & habitantes in terra, videlicet ipſa cæleſtia corpora ac elemẽta,
vt infrã exponetur. [q; propoſuerim vobis vitã & bonum, benedictionẽ & maledictionẽ, eli
ge ergo vitã]. i. verã ſalutẽ. Electio q̃ppe eſt, duobus aut pluribus propoſitis, alterius p̃acceptio. [vt tu viuas] per gr̃am, [& diligas dñm Deum tuum, & obedias voci eius, & illi adhæreas. Ipſe eſt eñ vita tua]. i. dator & conſeruator vitæ tuæ, atq; obiectum & fons beatificæ vitæ, [& longitudo dierꝝ tuorꝝ]. i. efficiẽs principium diuturnitatis vitæ tuæ, [vt habites in terra ꝓ q̃ iurauit patrib⁹ tuis] nõ q; terrena illa habitatio fuerit finis huius, q; Deus eſt vita ipſo
Deut.8. rum aut vitæ ſpiritualis per gr̃am, ſed fuit concomitanter ſe habẽs ad illa, & ſequela bonorꝝ
Rom.10. illorꝝ. Porro q; dictũ eſt, Mãdatum q̃d ego p̃cipio tibi hodie, allegat & exponit Apoſtolus ad Rom. ſicut ibi expoſitum eſt. Præterea eſt pẽſandum, q̃ feruẽtiſſime ac inſtãtiſſime S. Moſes populum ſibi cõmiſſum exhortet ad diuinæ obſeruantiã legis, p̃ſertim ad Dei amorẽ, q̃d
vniuerſis p̃latis ac prædicatoribus vigilanter eſt intuẽdum, atq; infatigabiliter imitandum.
¶ Expoſitio literalis cap. XXXI. Abĳt itaq; Moſes, & locutus eſt omnia verba hæc ad vniuer
ſum Iſrael. Articulus tricesimusquartus.

CApitulo iſto deſcribit conſummatio exhortationis & ſermocinationis Moſis ad popuſũ ſibi cõmiſſum. [Abĳt itaq; Moſes] In capitulis ĩmediate p̃cedẽtibus introducit Moſes loq ad totũ populum ſuum. Quõ ergo in huius cap. exordio dr̃, Abĳt Moſes, [& locutus eſt oĩa verba hæc ad vniuerſum Iſrael?] An forſan ſermonẽ aliquãtulum interrupit, &
Exod.7. receſſit ad horã, rediens q; locutus eſt ẏba ſequẽtia populo? [& dixit ad eos: Centum viginti
Exo.17. annorꝝ ſum hodie.] In Exo. legit, q; Moſes erat octoginta annorꝝ, q̃n loquebat ad Pharaonẽ: Filĳ autẽ Iſrael q̃draginta annis fuerunt in eremõmo vt ſuprã oñſum eſt, poſt reditum
Ibidem.
Nũc.14. exploratorꝝ dñs dixit, q; q̃draginta annis reciperẽt diſciplinã, q̃d fuit poſt receſſum à mon-
Nũc.21. te Sinai, in q̃ p annum fuerunt & amplius. Deinde occupati fuerunt circa Seon & Og reges,
Num.22 & circa Balach regẽ Moab ac Madian nõ paucis diebus, vt in libro patuit Nume. ſic; q; videt
Deut.29 Moſes p̃taxatum annorꝝ numerꝝ exceſſiſſe, ſed de minutijs temporꝝ & numerorꝝ ſcriptura
nõ facit vim. [nõ poſſum vltrã egredi & ingredi]. i. ductor vr̃ conſiſtere, vos; q; inducere at q;
educere. Et iſtud non poſſe, non fuit ex corporis debilitatione aut impotẽtia ambulãdi, ſeu
diuturnitate ætatis, q̃m Moſes adhuc erat vigens in ſenſibus, motu; q; corporis, vt infrã legi-
Deu.34. tur: Non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti ſunt. ideirco q̃d ait, Nõ poſſum &c. exponendum eſt, Nõ licet mihi, qa dñs diffinitiue ſentẽtiauit, q; nõ tranſibo Iordanẽ, ideo ſeq̃,
[p̃ſertim

[p̃ſertim cum dñs mihi dixerit, Non tranſibis Iordanẽ] q. d, ſententia illa reuocari nõ poteſt. Ideirco tñ præmiſit, centum viginti annorꝝ ſum hodie, vt filĳ Iſrael æq̃nimius ferrent mortem ipſius, q̃ſi diceret, q̃uis poſſem vos in terrã ꝓmiſſam inducere, tñ nõ poſſem rõne ætatis
R.Paul⁹. multũ diu vobiſcum durare. Veruntñ R. Paulus his contradicit, affirmans q; vltrã non poterat ingredi & egredi propter impotentiã ſenectutis, ad cuius reprobationẽ ſufficit authoritas allegata. Sed & filĳ Iſrael iã erant circa Iordanẽ iuxta confinia terræ ꝓmiſſionis, ita q; labor nullus aut modicus erat ingredi eã ex parte localis diſtãtiæ, nec dubiũ q̃n Moſes adhuc
Exod.6. incolumis fuerit. Deniq; pr̃ Moſis Amrã vixit annis centũ triginta ſeptẽ, vt legitur in Exo. Moſes aũt confortabatur à dño ſupernaturaliter etiã quantũ ad bonã corporis habitudinẽ, q̃d in p̃tacta authoritate inſinuatur, & ꝓbat ex eo, q; in tanta ætate nõ caligauit oculus eius, nec moti ſunt eius dentes. immo vt refert Lyra, vbi habemus, Non caligauit oculus eius: Hebræi dicunt, Nõ fuit obſcura viſio eius. ſumũt; q; viſionem pro colore, q eſt viſus obiectũ, ſic; q;
color Moſis mãſit in ipſo in ſuo vigore & viuacitate. [vocauit; q; Moſes Ioſue.] Quidam, q̃s
ſequtur Lyra, dicunt q; hic deſcribitur inſtitutio noui ducis, videlicet Ioſue, in principatu ꝓ
Moſe. Veruntñ hoc nõ videtur, cũ hic potius deſcribatur, q̃liter Moſes exhortatus ſit ipſum
Num.27 Ioſue ad ſtrenuã ſui ducatus executionẽ. Deniq; in Nume. lib. recitatur inſtitutio ipſius Ioſue in ducatu, ita q; diu ante hæc Moſes inſtituit illũ in ſui ſucceſſorẽ iuxta Dei cõmiſſionẽ,
Ibidem. & hoc etiã fatetur Lyra ibidẽ. Scriptũ eſt nanq; in Nume. quemadmodũ Moſes audita Dei ſententia de hoc, q; nõ introduceret populũ in terrã ꝓmiſſam, mox de idoneo ſucceſſore & boni coĩs promotione ſolicitus, dixit: Prouideat dñs Deus ſpirituum oñis carnis hominẽ q ſit
ſup multitudinẽ hãc. Rñdit dñs: Tolle Ioſue, & pone manum tuã ſup eum &c. Talis aũt impoſitio manus, fuit ſignũ inſtitutiõis in principẽ. itaq; dr̃: Vocauit Moſes Ioſue, [& dixit ei
corã oñi multitudine Iſrael: Cõfortare & eſto robuſtus]. i. mente & corpore fortis, & in ſpe
fortitudinis q; virtute firmatus ad idoneã iniuncti officĳ executionẽ. [Tu eñ introduces populũ iſtũ in terrã, quã datur⁹ ſe dñs pr̃ibus eorꝝ iurauit, & tu eã diuides ſorte, & dñs q ductor
eſt vr̃, ipſe erit tecũ. Non dimittet te. Noli timere, ne paueas. Scripſit ita q; Moſes legẽ hãc
nõ q; oẽs libros ſuos ſcripſerit in hoc loco, vt patet ex dictis, ſed Deuteronomiũ ſcripſit hic.
[& tradidit eã]. i. librũ legis iſtius, [ſacerdotibus] q̃rꝝ fuit inſtruere plebẽ, [dicẽs: Poſt ſeptem
annos, anno remiſſionis]. i. ſemel infrã ſeptẽ annos, videlicet in ipſo ſeptimo anno, q eſt an-
nus remiſſionis, in q̃ debita remittunt, iuxta ſenſum ꝓhabitũ. [in ſolennitate tabernaculo- *legis
rũ leges] tu congregatio ſacerdotũ, ſeu qdã ex te, [verba *libri huius corã omni Iſrael, audiẽ
tibus eis, & in vnũ omni populo cõgregato] in atrio tabernaculi aut tẽpli. Tũc eñ cũ ſpecia
li celebritate legebatur lectio iſta q̃tidie, durante ipſa ſolennitate q̃ ſeptem diebus durauit.
Nihilominus alĳs diebus frequẽter ſacerdotes & ſcribæ populũ inſtruxerunt in lege. [vt audientes diſcãt & timeãt dñm Deum vr̃m, & cuſtodiãt oẽs ſermones legis huius. Filĳ q̃q; eorꝝ
q nunc ignorant, vt audire poſſint, & timeant dñm Deũ ſuũ cunctis diebus, q̃bus verſant in
terra &c. Et ait dñs ad Moſen: Ecce prope ſunt dies mortis tuæ]. i. dies, in q̃bus vno ſolues debitũ naturæ mortalis, [voca Ioſue, & ſtate in tabernaculo teſtimonĳ, vt] inde [p̃cipiam ei] ea,
quę ipſum ſpecialiter rõne officĳ ſui concernunt. [Abierũt ergo Moſes & Ioſue, & ſteterunt
in tabernaculo teſtimonĳ. Apparuit q; dñs ibi in colũna nubis] ita q; nubes tabernaculũ operiens, pro parte ſua deſcendit, vel alia nubes. [q̃ ſtetit in introitu tabernaculi]. i. in oſtio ſeu
ingreſſu q erat inter tabernaculũ & atriũ, & in nube illa fuit atq; apparuit angelus in Dei p
ſona loquẽs. vel forſan dñs de oraculo loquebat. Apparuit aũt in nube, vt pplo innotesceret,
q; dñs loquebat ibi cũ Moſe & Ioſue, ſic; q; ipſum Ioſue haberẽt authenticũ. An aũt Ioſue vidit ibi oculo exteriori angelũ illũ in aliq̃ forma viſibili, non apparet ex lra certum, ſed conſtat q; verba eius audiuit. [Dixit; q; dñs ad Moſen: Ecce tu dormies cum pr̃ibus tuis, & populus iſte cõſurgens] ad male agẽdum, [fornicabit poſt deos alienos]. i. idololatrãdo fornicatio
Iudi.18. nẽ ſpĩalem cõmittet. Veruntñ ſicut in lib. Iudicũ patet, nõ niſi ꝓpauci declinauerunt ad idololatriã ex his q cum Ioſue introierunt terrã ꝓmiſſam, aut forſitan nulli, ſed poſteri q̃rundã
ex ipſis, cœperunt hoc agere adhuc viuentibus Phinees & Othoniele, alĳs; q; nonnullis qui
cum Ioſue intrauerunt, videlicet Micha mr̃ eius, ac Ionathan filius Gerſan, filĳ Moſis, & q-
dã Dannitæ, prout in Iudicũ habetur libro. Ideirco q̃d dñs ait, Populus iſte cõſurgens &c. nõ
eſt intelligendum de populo illo in ſe, ſed de poſteris. Nec eñ populo illi, ſed poſteritati ipſi
us cõtigerunt q̃ ſubiunguntur. [Et iraſcetur furor meus cõtra eum in die illo, & derelinquã
eum, & abſcondã faciẽ meã ab eo]. i. pietatis meæ effectum, defenſionẽ & opẽ ſubtrahã ei, q̃ſi
neſcirẽ q̃d ei acciderit. [& erit in deuorationẽ, inueniẽt; q; eũ oĩa mala] hæc. i. ꝓfatæ maledictiões, [& afflictiones, ita vt dicat in die illo: Vere, qa nõ eſt dñs mecum] ꝓ gr̃am, [inuenerunt
me hæc mala.] q̃liter ſæpius factum ſit hoc, in libro Iudicum ſcriptum eſt. Sic; q; in eis impletum eſt q̃d loqtur Eſaias: In tribulatiõe murmuris doctrina tua eis. Et rurſus: Tm̃odo ſoa vexatio dabit intellectũ auditui. [Nunc itaq; ſcribite vobis cãticum iſtud] q̃d ſequẽti cap.
Eſaiæ 26.
Eſaiæ 28.

Universidad de Deusto
Biblioteca

continet, ꝙd filij Israel cõscripserunt, positq̃ à Mose erat prolatũ. [& docete filios Israel, vt memoriter teneãt, & ore decãtent, & sit mihi carmẽ istud ꝓ testimonio]. i. ex cãtico isto posterea innotescat, q̃ vera sint ista q̃ ꝓdico. [Postq̃ inuenerint eum] videlicet populũ Israel, [multa mala]. i. afflictiones ꝓfatæ, [rñdebit ei cãticũ istud ꝓ testimonio]. i. ex cãtico isto dabit eis ꝓportionata rñsio, ꝙ s. propter scelera sua patiãtur illa aduersa, sicut in isto prædicitur cantico. [ꝙd nulla delebit obliuio ex ore seminis tui]. i. nunq̃ obliuiõi tradet à posteris tuis in toto. Vel nunq̃ obliuioni merito traderet. [Scio enim cogitatiões eius q̃ facturꝰ sit hodie, anteq̃ introducã eũ in terrã quã ei pollicitus sum]. i. qd cogitet populus iste nũc, & qd actur⁹ sit, ꝙsq; introducatur, agnosco. q. d. scio ꝙ nunc boni ꝓpositi sit, atq; ad tẽpus obediet, idcirco nũc scribit hoc canticũ vt ꝓcepi. [Scripsit ꝙq; Moses canticũ, & docuit filios Israel. Præ-
†dñs cepitq; †Moses Iosue filio Nun, & ait: Confortare & esto robustus. Positq̃ ergo scripsit Moses ꝟba legis huius &c. ꝓcepit Leuitis, q portabãt arcã fœderis dñi] innolutã in motione castro-
Num. 4 rũ, vt dictũ est in Num. [dicẽs: Tollite]. i. accipite [librũ istũ,]s. Deuteronomiũ, vel totius legis volumẽ, & ponite eã in latere arcæ &c. vt sit ibi cõtra te] ò populе Israel [in testimoniũ] i. ad ꝓtestãdũ ex libro isto, ꝙ excusationẽ nõ habeas de ignorãtia aut alio modo, cũ satis admonitus sis & admonẽdus ex libro, ꝑsertim in septimo anno. Dicunt aũt qdã catholici, ꝙ liber ponebatur in latere arcæ & intra eã: Hebræi vero, ꝙ in latere arcæ extra & prope eã sup
Nũe. 17. tabulã ꝓminentẽ, ꝙd apparẽtiã habet ex eo, qa coiter fertur, ꝙ in arca nõ erãt, nisi tabulæ te-
Hebr. 9. stamẽti, & virga Aaron q̃ fronduit, vrnaq; aurea hñs mãna. [Ego em̃ scio cõtentionẽ tuã & ceruicẽ tuã durissimã. Adhuc viuẽte me & ingrediẽte vobiscũ, semp cõtentiose egistis cõtra dñm]. i. frequẽter & facili occasione cõtra dñm murmurastis, & cõtra me Dei vicariũ contẽdistis. Hoc tñ ꝑribus hoꝝ magis q̃ his cõpetit. [quãto magis cum mortuus fuero] hoc poste-
Iudi. 1. 3. ri hoꝝ, non isti, fecerunt, sicut in lib. Iudi. legit. [Congregate ad me oẽs maiores natu atq; doc-
& 10. tores, & inuocabo cõtra eos cẽlũ & terrã]. i. sub hoꝝ ꝑsonis assumã etiã testes cẽlũ & terrã cõtra maiores natu, & scribas ac superiores, ex ꝙꝝ negligẽtia & via iniq̃ cõtingẽt in plebe idolatria ac ruina. Porro de hac inuocatiõe cæli & terræ in testes, in sequenti dicet art. [Noui em̃ ꝙ post mortẽ meã inique agetis.] ꝓbabile reor, ꝙ sicut beatiss. apl̃is, ꝑsertim Ioan. euãg. desuper fuit reuelatus totus ꝓcessus ac status ecclesiæ Chr̃i, sic Mosi processus & status synagogæ. Attñ ista non dixit Moses determinate de adstantibus corã se, sed de eoꝝ posteritate. [& declinabitis cito de via quã præcepi vobis, & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malũ in conspectu dñi, vt iritetis eum per opa manuum vrarꝝ.] ꝙd in vltima hac mundi ætate potissime adimplet, q̃uis extremum tẽpus possit intelligi illud, q̃ Deus decreuit eoꝝ peccata vlcisci, & finẽ imponere vitæ eoꝝ. [Locutus est ergo Moses audiente vniuerso cœtu Israel, verba carminis huius &c.] Qualiter Moses q exilem habuit vocẽ, à tãta poterat plebe audiri, q̃ grãde occupauit spatiũ stãdo, nisi ꝙ Deo oĩa possibilia sunt, q id diuersis potuit modis efficere, vel vocem Mosis confortando, vel species audibiles in suo vigore ad aures omnium perferendo, seu alio modo? Iam autem prꝛhabitum est, ꝙ Moses scripsit hoc canticum, scriptumq; in volumine, tradiderunt Leuitis ad reponendum. Nunc vero asseritur, ꝙ audiente populo suo protulit illud, sicq; secundum ordinem narrationis historicæ apparet, ꝙ primo scripserit illud, deinde proposuerit plebi.

¶ Elucidatio literalis cap. XXXII. Audite cæli quæ loquar, audiat terra verba oris mei.

Articulus tricesimusquintus.

EXcellentia, sententiositas, ac profunditas cantici huius innotescunt ex hoc, quod præcedenti capitulo disseruit dñs de cantico isto. Nunc itaq; scribite vobis canticum istud, & docete illud filios Israel, vt memoriter teneant, & ore decantent, & sit mihi canticum istud pro testimonio inter filios Israel. Cumq; inuenerint eos mala multa, respondebit eis canticum istud pro testimonio quod nulla delebit obliuio ex ore seminis tui. Deniq; sanctus Moses de rebus sublimibus locuturus, atq; ad suam doctrinam attentos facere volens ita exorsus est. [Audite cæli quæ loquar, audiat terra verba oris mei.] Simili modo Esaias
Esaiæ 1. in exordio libri sermonum suorum ac visionum: Audite, inquit, cæli, & auribus percipe ter-
Hiere. 2. ra, quoniam dominus loquutus est. Hieremias quoque: Obstupescite, ait, cæli super hoc.
Deu. 31. Porro circa finem præcedentis capituli Moses dixit, Inuocabo contra eos cælum & terram. idcirco quod ait, Audite cæli quæ loquar &c. est inuocatio cæli & terræ in testimonium contra iniquos: hoc est, assumptio cæli & terræ in testes seu ad testificandum, quòd vera sint ista, & quòd Moses hæc ipsa prænunciauerit populo sibi commisso, præuisiando, increpando, admonendo, instruendoq; eos, sicq; suum adimplens officium, ꝙ sibi imputari non vale-
Esaiæ 1. at subuersio populi ac ruina. At vero in Esaia & Hieremia, per cælos, qui ibi & hic ad audi-
Hiere. 2. endum, testificandum, & obstupescendum inuitantur, secundum Hieronymũ, Haymonem,
Hieron. Bedam & alios, intelliguntur habitatores cælorum, ciues cæli empyrei, specialiter angeli
Beda. sancti, q in diuino iudicio testimoniũ pro bonis oĩbus phibent, immo & cõtra malos, iuxta
Haymo. qu od

quod scriptum est: Aduocabit cælum desursum, & terram discernere populũ suum. Per terram vero, genus humanũ, ꝑsertim electi hoĩes intelligunt, qui corã Deo se inuicẽ iuuãt, & de cognitis sibi testant, ac] iudicio iudicabũt cũ Chr̃o ꝓ assessoriã dignitatẽ & approbationẽ diuinæ sentẽtiæ. Insup nõ penitus eadẽ ex causa Moses, & ꝓphetæ in testimoniũ vocãt ac sumunt cælum & terram. i. angelos & homines. Angeli nãq; inuitant ad hoc, nõ vt informentur, aut qa indigeãt hominũ verba audire, vel testari pro eis. Hoĩes vero vt instruant, & quia necesse est eis verba ꝓphetaꝝ audire. Possunt ꝙq; per cælũ & terrã, secundũ Glossam, historiãq; Scholasticã, intelligi cælestia corpora & elemẽta. Glossa etem̃ ait: In principio cantici Moses maxima elemẽta in testimoniũ vocat, vt si hoĩes mãdata Dei neglexerint, illoꝝ testimonio cõuincant, & puniantur cõuicti. Et magister in historijs, in persona Mosis loquitur: Quia in testimonium huius rei deest mihi ꝓtestatio hominũ, aut inutile esset, quia mortales sunt, immortalia elemẽta in testimoniũ inuoco. ¶ Circa quæ verba quærit. Primo, qualiter corporibus cælestibus & elementis cõpetit testimoniũ exhibere. Secundo, quõ cælum dicat elementũ. Tertio, quõ cælũ & terra dicant immortalia elemẽta. Ad primũ dicendũ, ꝙ cælũ & terra dicunt testimoniũ dare hoĩbus, sicut dicunt Deũ benedicere ac laudare non formaliter, sed occasionaliter ac materialiter. nã sicut cõsiderãtibus ea, dãt occasionẽ & materiam laudãdi benedicẽdiq; Deũ, sic dãt occasionẽ testificãdi, q̃ inuiolabiliter vera sint verba creatoris eoꝝ, & q̃ impie agãt q Dei præceptis inobedientes exiſtunt. Rursus per hoc testimonium phibent veritati cõtra iniq̃s, qa sunt instrumenta diuinæ iustitiæ ad vlciscendũ peccata illoꝝ: ꝙd faciẽdo ostendũt q̃ vera sint Dei verba, & q̃ iusta eius mãdata, & q̃ enormia sint hominũ scelera. Hinc scriptũ est in Sapiẽtię volumine: Armabit creaturã ad vltionẽ inimicoꝝ, Sapi. 15.
& pugnabit ꝓ illo orbis terraꝝ cõtra insensatos. Et rursus in eodẽ legit: Creatura tua tibi fa- Sapię 16.
ctori deseruiẽs, excãdescit in tormentũ aduersus miniſtros, & lenior fit ad benefaciendũ pro
his q in te cõfidũt. Sic demũ dicunt obstupescere sup puerilitatibus hoĩm, qm̃ cõtemplãtibus
cælestia corpora ac elemẽta innotescit infinita creatoris maiestas, ex q̃ cõsideratiõe mox orit
admiratio sapiẽti, ꝙ hoĩes audẽt tanti principis violare ꝓcepta. Hinc ait Hieronymus: Cæ- Hieron.
lum vidẽs Dei ꝓcepta calcari, inhorrescit & stuporẽ dissimulare nõ potest. Ad secundũ dicendum, ꝙ cælũ dr elementũ, nomẽ elemẽti improprie & extẽse sumẽdo, inquãtum est simplex corpus & principiũ aliorꝝ, cũ qbus tñ positionẽ nõ intrat. Ad tertiũ respõdendũ, ꝙ cælum & terra dicunt immortalia elemẽta. i. incorruptibilia. Cælũ quippe, q̃tũ ad suã substantiã, corrumpi nõ potest. Terra vero, sicut & cætera tria elemẽta, q̃uis quoad partes suas possit corrumpi, qa habet contrariũ, non tamẽ quoad se totã, iuxta illud Ecclesiastæ: Generatio præ- Eccẽs 1.
terit, & gñatio aduenit, terra vero in æternũ stat. Veꝝ vt recitat Augustinus, Quidã cælum Augustꝰ
& terrã quasi animata ad audiendũ prouocari putãt, secundũ illud in Psalmo: Qui respicit Psal. 103.
terrã, & facit eã tremere, cum hoc Dei potestatis sit, nõ eoꝝ intelligẽtiæ. ¶ Amplius, quidam pertrãseuntes exponunt sic: Audite cæli quæ loquar &c. ac si dicat: Sicut cælum & terra sunt stabiles res, sic sermones mei sunt firmi. quæ expositio alicuius apparentiæ esset, si textus haberet: Fiant vel sint vt cælum sermones mei, & vt terra verba oris mei. Veruntamen exposi- Lucę 21.
tio & comparatio ista videtur impropria, cum dicat Saluator: Cælum & terra transibunt, verba aũt mea non transibunt. ¶ Præterea cantici huius materia, est excellentia & beneficentia Dei, exhortatio & increpatio populi, ingratitudo atque peruersitas eius, & magnorum introductio mysteriorum. Hinc Lyra hic scribit: Hoc loco describitur exhortatio ple- R. Paulꝰ
bis ad perseuerandum in lege ac diuinis præceptis. Sed contra hoc loquitur Rabbi Paulus: Canticum istud non est exhortatorium, sed mere propheticũ, nec in ipso ponuntur aliqua monitoria verba. Quod non censetur rite prolatum, cum exordium huius cantici sit exhortatorium magis quàm prophetale, cum dicitur: Audite cæli quæ loquor, audiat terra &c. Et Deur. 32.
infrà: Memento dierum antiquoꝝ. Nec est inconueniens, eadem verba esse exhortatoria at- Esaiæ 47
que prophetica, vt cum dicitur in Esaia: Descende, sede in puluere filia Sion. Et in Zacha- Zach. 9.
ria: Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalem, ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator. R. Paul.
Iterum Rabbi Paulus ait: Ea quæ hic prænosticant, tempore Esaiæ ad executionem procedere inceperũt. Ad quod dico, ꝙ statim tẽpore Iudicũ cœperunt impleri, quæ in isto cãtico prædicunt de Iudæoꝝ plagatiõe ꝓpter eoꝝ facinora. [Concrescat vt pluuia doctrina mea:] id est, quemadmodũ pluuia crescit & augeꝫ in terra ex nubium resolutione, sic mea doctrina in cordibus audientiũ augmentet & inualescat ex superna infusione. Vel sic, Concrescat vt pluuia doctrina mea: hoc est, sicut pluuia terram fœcundat, sic mea doctrina audientium mentes efficiat fructuosas, quatenus ex semine verbi cælestis procedant in fructus virtutũ, iu- Esaię 55.
xta illud Esaiæ: Quõ descendit imber de cælo & inebriat terrã, & germinare eã facit, sic erit
verbum q̃d egredietꝫ de ore meo. [fluat vt ros eloquium meum]. i. sermo meus fructuose ac
dulciter recipiatur, sicut rorem suscipit tellus. [Quasi imber super herbam, & quasi stilla super gramina,] id est, sicut imber seu humor pluuialis diffunditur super herbas, & facit eas

Universidad de Deusto
Biblioteca

virere ac multiplicari. Et ſicut ſtillicidia influũt graminibus decorem & vbertatẽ, ſic verba mea audientiũ anĩas ornẽt virtutibus, bonisq; actibus faciãt eas florere. Et ſicut pluuia velociter fundit, & lõge ac late ſe ſpargit, ſic p̃dicatio mea ab audiẽtiũ cordib⁹ celeriter accipiat,
1. Theſ. 3 atq; de vno emanet in aliũ, & multis cõmunicet. Vnde & Paulus ait: Sermo Dei currat & fru
Pſal. 147 ctificet, ſicut in vobis. Et Pſal. Velociter currit ſermo eius. [qa nomẽ dñi inuocabo]. i. Deũ exorabo, vt dignet aſſiſtere. ideo cõfidenter opto & hortor verba mea ſic recipi, ac taliter fructificare, qa oĩpotens Deus per gr̃am ſuã hoc poteſt cõferre, atq; vt cõferat oro. Conſequẽter in laudẽ Dei deuote prorũpit, & volens populi puerſitatẽ ingratitudinemq; mõſtrare, bonitatẽ, maieſtatẽ ac munificẽtiam Dei p̃tangit. [Date magnificẽtiã Deo nr̃o] Magnificẽtia dr̃, quaſi magnæ rei ſeu magnoꝝ effectuũ efficiẽtia. i. vis effectiua reꝝ ſublimiũ. Itaq; date magnificẽtiam Deo nr̃o. i. oĩpotentiã, oñisq; p̃clari effect⁹ efficiẽtiã vero Deo adſcribite. Sub-
Sap. 18. eſt etenim ei, cũ voluerit, poſſe: Qui vocat ea quæ nõ ſunt, tanq̃ ſint. Et oĩa quęcũq; voluit, fecit
Rom. 4. in toto vniuerſo. ã quo oñe datũ optimũ, & oñe donũ perfectũ eſt. Ideo oñe bonũ, & quic-
Pſal. 134. quid p̃clarũ eſt, attribuendũ eſt ei. [Dei pfecta ſunt opa.] Si pfecta ſunt opa Dei, cur & qualiter inuenit impfectio tãta in creaturis? Et r̃ndendũ, q⁹ vnumq̃dq; in ſua ſpecie, & quãtũ ad ſuum ſubſtãtiale, pfectũ eſt, qa ſpecies reꝝ conſtitũt in indiuiſibili, qa ſe habẽt vt numeri, in q-
Iaco. 1. bus quæcũq; vnitatis additio ſiue ſubtractio variat ſpeciẽ. Itaq; vnumq̃dq; habet q̃d ad ſuã ſpecificã requirit rationẽ atq; eſſentialẽ pfectionẽ. In accidẽtalib⁹ aũt oportet ꝑficere. Rurſus Dei pfecta ſunt opa, qa etſi vnumq̃dq; ſecundũ ſe ſumptũ, videat impfectũ, oĩa tñ ſimul
Gene. 2. accepta, ſicut ſunt valde bona, ita & valde p̃clara atq; pfecta, qa ſe inuicẽ iuuãt, ornãt, perfi-
Ibidem. ciunt, ſicut in Geneſi ſcriptũ eſt: Vidit Deus cũcta q̃ fecerat, & erãt valde bona. Item q⁹: Perfecti ſunt cæli & terra, & oĩs ornatus eoꝝ. Nã & ipſe pulcherrimus reꝝ ordo, grãdis pfectio rerũ eſt, & vniuerſa venuſtat, quẽadmodũ in exercitu vnuſq; ꝑ ſe quandã habet ibecillitatẽ, fortitudinem q⁹ minorẽ, ſed oĩs ſimul ſunt valde fortes, atq; ex mutua cõdecẽti coordinatiõe p̃cipuũ ſortiunt vigorẽ & mirũ decorẽ. Hinc q̃q; ſecundũ philoſophũ, totũ vniuerſum cõparat ad primũ principiũ, ſicut exercit⁹ ad regẽ ſeu principẽ. Et Plato ait, q⁹ mũd⁹ incõparabili pulchritudine decorat. Et denuo: Optimi, inqt, & pfecti opificis erat, optima adducere, & op⁹ perfectũ ꝑducere. [& oĩs viæ eius iudicia] Viæ Dei q̃q; vocant perfectiões & attributa ipſi
Pſal. 24. us in ſeipſo, per q̃s ꝓcedit in actũ ad cauſandũ in creaturis. Vnde ferẽ in Pſal. Vniuerſæ viæ
Pſal. 61. dñi, miſericordia & veritas. Et rurſus: Duo hæc audiui, qa poteſtas Dei eſt, & tibi dñe miſeri-
Pſal. 103. cordia. Item q⁹: Oñia in ſapiẽtia feciſti. ¶ Quod ſi quæras, cũ perfectio Dei ſit ipſemet Deus pure & ſimplex, & infinite pfectus, quõ perfectio Dei dicat viã, cũ Deus ſit oĩm vltimus finis, & via ſit mediũ q̃dã ad finẽ: Reſpõdeo, q⁹ ſecundũ modũ & ordinẽ nr̃æ apꝑhẽſionis inter Deum agentẽ & eius effectũ, potẽtia, ſapiẽtia, miſericordia, iuſtitia & volũtas eius accipiunt q̃ſi formalia q̃dã agẽdi principia, & ita ſunt quaſi media inter Deũ & creaturã. Hinc de Deo ait Boethius: Principiũ, vector, dux, ſemita, terminus idem. Hæ itaq; increatæ viæ, quæ realiter idem ſunt, ſicut & attributa, perfectiones q⁹ Dei: hæ, inquam, viæ ſunt iudicia. i. iudiciales ſeu diſcretæ, qa in oñibus prudẽtiſſime ac ſapiẽtiſſime agunt. Præterea viæ Dei ſunt, eius præcepta, cõſilia, documẽta, q̃ oĩa ſunt iudicia, cenſura diſcretiõis ornata. Iudiciũ nãq; frequẽter pro diſcretiõe accipit. Vnde in primo ſuo aduẽtu dixit Saluator: Nunc iudiciũ eſt mun-
Ioan. 12. di. Itẽ viæ Dei ſunt operatiões ac geſta, leges ac iura ipſi⁹, q̃ oĩa iuſta ſunt & diſcreta, iuxta illud pſalmi: Iuſtus dñs in oĩbus vĩs ſuis. Vnde in Apocalypſi dicit: Magna & mirabilia ſunt
Pſal. 144 opera tua dñe Deus oñipotens, iuſtæ & verę ſunt viæ tuæ rex ſeculoꝝ. Et rurſus: Etiã dñe De-
Apo. 15. us oñipotens, iuſta & vera iudicia*. ¶ Præterea quęri poteſt, quõ oĩs viæ Dei ſint iuſtæ, & iu-
Pſal. 144 ſtus dñs in oñibus vĩs atq; iudiciis ſuis: cum dictũ ſit, Vniuerſæ viæ dñi miſericordia & veri-
Pſal. 24. tas: imo cũ ſcriptũ ſit in canonica Iacobi: Superexaltat miſericordia iudiciũ. Atq; in libro
Iaco. 2. Pſalmoꝝ: Miſeratiões eius ſuper oñia opera eius. Dicendũ, q⁹ Deus in vita præſenti tanquã
Pſal. 144 in itinere & exilio, ſpecialiter exhibet miſericordiã: in iudicio vero tam particulari q̃ generali, ſpecialiter ſuã mõſtrabit iuſtitiã. Cum vero oĩs viæ Dei dicunt iuſtæ, & iuſtus dñs in cũ-
Ibidem. ctis operibus ſuis, iuſtitia ſumitur extenſe pro condecentia quadã, qua decet eum ſic age-
Apo. 15. re, ſicut agit. Nã & ipſe tam bonus, pius, amoroſus, ac liberalis cõfitit, vt deceat eum etiam indignis, ingratis ac impĩs miſereri, & bona pro malis largiri. [Deus fidelis] quia verax in verbis, & promiſſa integre implens, fons totius fidelitatis, & fidei author, & oñia opera eius
Pſal. 32. in fide, de quo Pſalmiſta: Fidelis dominus in omnibus vĩs ſuis. [& abſque vlla iniquitate.]
Pſal. 144 cum ipſe ſit bonitas pura, & primum ens, menſura, cauſa, ac regula totius virtutis, ſanctitatis ac æquitatis. Vnde Sapiens loquitur: Cum ſis iuſtus, omnia iuſte diſponis. Virtus enim
Sap. 12. tua iuſtitiæ initium eſt. Iob quoq; : Abſit à Deo impietas, & ab omnipotẽte iniquitas. Ideo
Iob 34. ait: An non licet mihi, quod volo, facere? quaſi dicat, vti q⁹. Sigdem eoipſo quo placet quid
Mat. 20. Deo, bonũ & iuſtum eſt. [iuſtus & rectus] Forte quis inſtet, dicẽs: Si iuſtus eſt Deus, cur potius vnum p̃deſtinauit, elegit, vocat, & ſaluat quàm aliũm? Cur frequenter deſerit iuſtos, permit-

mittẽs eos cadere ac perire, & allicit ſibi iniuſtos? Cur ſæpe conuertit peiores, & deſerit meliores? Cur vnũ ſic p̃uenit magis q̃ aliũ, intñ, vt ꝓteſtet: Miſerebor cui voluero, & clemẽs ero Exod. 33
in quẽ mihi placuerit? Deniq; iuſt⁹ eſt, q⁹ vnicuiq; reddit q̃d ei debeꝫ. De⁹ vero nulli eſt debitor. Et r̃ndendũ, q⁹ Deo cõpetit nõ cõmutatiua, ſed diſtributiua iuſtitia, qa vnicuiq; dat q̃d
Matt. 25. meretꝫ. Et vnicuiq; influit gr̃æ dona, ſecundũ q̃d ſe diſponit: dat etiã vnicuiq; ſecundũ ꝓpriã
Mat. 22. virtutẽ, capacitatẽ, ſeu dignitatẽ, nec ꝓſonæ acceptor eſt. Rurſus De⁹ dr̃ iuſtus, qa in oĩbus
Amo. 10. agit vt eum decet, & prout eius ſapiẽtia dictat. Hinc Anſelmus loquit Deo: Cũ punis malos,
Rom. 2. iuſtũ eſt, qa illoꝝ meritis cõgruit: & dũ parcis malis, iuſtũ eſt, q⁹ bonitatẽ tuã decet. Quãuis
Galat. 2. aũt abſolute loquẽdo ac ꝓprie De⁹ nõ ſit hoĩb⁹ debitor, tñ q̃dãmodo debitor iuſtis eſt, inq̃n-
Ephe. 6. tum bene agẽtibus remunerationẽ ꝓmiſit, & eũ id facere deceat, iuxta illud Iob: Opus hoĩs
Coloſ. 3. reddet ei, & iuxta vias ſinguloꝝ reſtituet. Hinc Thomas in prima parte quæſt. 21. diſſeruit:
Iaco. 2. Opus iuſtitiæ Dei, ſemp̃ ꝓſupponit opus miſericordiæ, & in eo fundat: qm̃ q⁹cq̃d virtutis aut
Iob 34. meriti, quicquid boni aut debiti reperit in creaturis, ex diuina pietate originaliter datũ eſt, cuius dona ſunt merita nr̃a. [peccauerũt ei] hoc eſt, ad irreuerentiã Dei, mãdata eius trãſgrediendo. [nõ filij eius in ſordibus]. i. praui filij Iſrael, q⁹ peccãdo à Deo p̃ degenerauerunt, &
Mala. 1. ipſum inhonorãdo, demeruerũt appellari filij eius. Vnde p̃ Malachiã dñs loquit: Filius honorat p̃ſem ſuum: ſi ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? Et q̃d dictũ eſt, In ſordibus: poteſt referri ad verbũ hoc, peccauerũt: qa in immũditijs, ꝑſertim in idololatrijs ſuis, dñm offenderunt. In ſcripturis aũt tam idola q̃ cultus eoꝝ, ſordes vocant. Poteſt itẽ referri ad illud, Non filij eius: qm̃ immũditia vitioꝝ eſt ratio ob quã non ſunt filij Dei: ꝑſertim vero p̃ infidelitatẽ
Gala. 3. ſeu incredulitatẽ merent hoies, nõ eſſe nec dici filij Dei, cũ ad Galatas dicat Apl̃s: Oẽs vos fi-
Ioan. 1. lij Dei eſtis p̃ fidẽ. Et Ioannes: Quotq̃t aũt receperũt eum, dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri: Porro Septuaginta trãſtulerũt: Peccauerũt nõ ei filij vituperabiles, & hoc verꝝ eſt, quantũ ad
Iob 25. hoc, q⁹ peccãdo nocuerũt ſibĩꝑſis, nõ Deo, iuxta q̃d legit in Iob: Si peccaueris, quid Deo nocebis? & ſi iuſte egeris, quid ei donabis? [Generatio praua] in effectu, [atq; puerſa] in affectu. Praua q̃q; in ſenſualitate, & puerſa in ſuperiori parte animæ: praua p̃ errorẽ ac p̃ſidiam intellectus, puerſa per infectionẽ affectus. [Hæccine] hoc eſt, an hæc, q̃ſi dicat, merito ita non faceres. Hæccine, inquam, [reddis dño populo ſtulto & inſipiẽs?]. i. tãtas iniurias & offenſas Deo rependis pro beneficijs eius, & pro reuerẽtia q̃ ei propter propriã ſuã maieſtatẽ ac honorabilitatem debeꝫ, tu Iſraelitica gens ſtulta, nõ cognoſcẽdo teipſam, nec bene vtendo rebus creatis, atq; inſipiens, male ſentiẽdo de creatore. [Nunquid non ipſe eſt pater tuus?] Iam di-
Ioan. 8. ctum eſt, q⁹ impĩ nõ ſint filij Dei, ſed magis diaboli, quibus ait Saluator: Vos ex patre diabo Io eſtis. Quõ ergo nunc dicit eis, Nunquid non ipſe eſt pater tuus? Et reſpõdendũ, q⁹ impĩ ſunt filij Dei iure creationis, non aũt gr̃a adoptionis. Impĩ vero ad tẽpus, & tamen electi ad vitã gloriæ, ſunt filij Dei per p̃deſtinationẽ æternã. Itaq; ipſe eſt pater tuus, [qui poſſedit te]
per fidẽ & gr̃am, q̃diu ei ſeruiſti. Vel poſſedit te iure ſui vniuerſalis dominij, qm̃ ipſe eſt oĩm
Ezec. 23. dñs, etiã iniquoꝝ de iure, etſi non de facto, immo & de facto, quantũ ad hoc q⁹ ei reſiſtere nequeunt, & ſuã in eis dum vult, voluntatẽ exercet. Vnde de Oolla & Ooliba per Ezechielẽ teſtat: Et habui eas. Vel [poſſedit te] cõſeruãdo te in eſſe q̃diu ſubſiſtis, ſine cuius manutenẽtia, nec ad momẽtum poſſes ſubſiſtere. [& fecit & creauit te] fecit te, corpus formando: creauit, animã de nihilo producẽdo. Vel fecit te, per cauſas ſecundas, quantũ ad corpus. Nã opus naturæ & quicquid parentes ad procreandũ efficiũt, atq; cæleſtia corpora influunt, eſt prin-
Iob 10. cipaliter opus Dei. q̃d S. Iob inſinuans, loquit Deo: Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerũt me totũ in circuitu. Nonne ſicut lac mulſiſti me, & ſicut caſeũ me coagulaſtiſ? & creauit te, quia non ſolũ cõdidit animã, ſed & in exordio mundi ipſam materiã. At vero in his verbis, ſecũdum Gloſſam, eſt ordo ꝓpoſterus. Primo em̃ Deus creauit, producẽdo vt eſſet: ſecundo fecit formãdo, tertio poſſedit dominãdo. Verunth corpus formaꝫ, anteq̃ anĩa creetur. [Memento dieꝝ antiquoꝝ]. i. ea quæ ab exordio mundi contigerũt, ad memoriã reuoca, præſertim qualiter ex antiquis. i. diu elapſis diebus Deus miſericordiſſime & gratioſiſſime egit cũ
Pſal. 142. ſanctis patribus tuis, Abrahã, Iſaac & Iacob, ex q⁹bus agnoſcere poteris, q̃ vere ipſe ſit pater, creator, formator, poſſeſſor q⁹ tuus. Sic & Pſalmographus ait: Memor fui dieꝝ antiquoꝝ, meditatus ſum in oĩbus opibus tuis. Et Eſaias ſanct⁹ vir Deo fatet: Et nũc dñe pater noſter es
Eſaiæ 64 tu, nos vero lutũ: & fictor noſter es tu, & opa manũ tuaꝝ oẽs nos. [cogita generatiões ſingulas] quãtũ in ſcripturis redactæ ſunt, aut aliũde tibi pateſcũt. Præſertim attẽde generationes deſcendẽtes de Abrahã, Iſaac & Iacob, qualiter Deus elegit ipſum Iſaac, & eius poſteritatem
Gen. 26. magis quàm Iſmaelem & ſemen ipſius: deinde qualiter vnum filioꝝ Iſaac, ſcilicet ipſum Ia-
Gene. 27 cob, elegit, fratre eius relicto, & qualiter vniuerſos filios Iacob elegerit, & poſteritates eorum vſq; in præſens præ cæteris gentibus ſibi aſſumpſerit in populum peculiarem, ſicut ſupe-
Deu. 10. rius dictũ eſt. Patribus tuis conglutinatus eſt dominus, & elegit eos, amauitq; ſemen eorum poſt eos. Hæc memoriter reuoluendo, ſcies quàm gratioſe ac munificenter dñs egerit cum pã-

Universidad de Deusto
Biblioteca

patribus tuis tecũq;. [Interroga pr̃em tuũ].i.anteceſſores tuos fideles,eoꝝ ſcripta aut geſta
Eſaię 36. Iob 12. inueſtigãdo.[& annũciabit tibi]veritatẽ de his.Pater eñ notã faciet filiꝰ veritatẽ,& ĩ antiqs eſt ſapĩa.Interroga q̃q;[maiores tuos] vtpote doctores legis,ſeniores plebis,ſacerdotes atq; ꝓlatos.[& dicẽt tibi]q̃ pie & liberaliter dñs egerit cũ ꝓgenitoribꝰ tuis & tecũ,q̃d etiam cõſtat ex eo q̃d ſubdit:[Qñ diuidebat altiſſimꝰ gẽtes,qñ ſeparabat filios Adã.]q̃d poſt diluuiũ in cõ
Gene. 11. ſtructiõe turris Babylonicæ cõtigit.Nã vſq; ad tẽpus illud poſteri Noe erãt q̃ſi plebs vna,vel nõ multũ ab inuicẽ diuiſa habitatiõe atq; dñio, ſed ĩ ipſa turris ędificatiõe loquelę ſunt multi plicatæ,& q eiuſdẽ loquelæ effecti ſũt,ſimul mãſerũt & gẽs vna fuerũt.Verunt̃ añ turris ince
Gen. 10. ptionẽ diuiſæ erãt poſteritates ac familiæ natæ ex tribus filiꝪ Noe,quẽadmodũ in Geñ. ſcriptũ eſt,q̃ inter cætera legit:Hæ familiæ Noe iuxta ppl̃os & natiões ſuas, & ab his diuiſæ ſunt
Iſidorus gẽtes in terra poſt diluuiũ.Imo ſecundũ lũdoꝝ, hiſtoriã q; Scholaſti, añ turris inchoationẽ
Auguſt. ex tribꝰ filiꝪ Noe fuerũt natæ ſeptuagĩtaduæ gẽtes ſiue familię,videlicet qndecim de Iaphet, triginta de Cham,27.de Sem. Attñ Auguſt.16.de ciuit.Dei cõputat de Cham generationes triginta vnã,& p cõſequẽs in toto gñatiões 73.Poſtea vero fatet,q; veriꝰ numerent ſeptuagin taduæ dũtaxat.In ipſa añ turris fabricatiõe,Deꝰ opantibꝰ exiſtẽtibus q; ibidẽ nouas indidit
Idem. linguas.q̃d q̃liter factũ ſit,difficile eſt ĩtelligere ac docere, ſecundũ q̃d 16. de ciui. Dei aſſerit Auguſt.Per linguas diuiſæ ſunt ſicut placuit Deo,q hoc modis occultis,nobis q; incõpr̃hẽſibilibꝰ fecit.Facta itaq; idiomatũ plurificatiõe,diuiſit altiſſimꝰ ſeptuagintaduas gẽtes illas p
Gen. 11. diuerſa climata orbis,& ſeparauit filios Adæ natos p Noe & filios eiꝰ ab ĩuicẽ loquela,habitatiõe,dominio,quẽadmodũ in Geñ. legiſ:Inde diſpſit eos dñs ſup faciẽ cũctæ regionũ.[Cõ
Gen. 47. ſtituit terminos ppl̃oꝝ,iuxta nũeꝝ filioꝝ Iſrael.] Hoc in Gloſſa ĩterlineari exponiſ ſic:Tot cõſtituit dñs ſingulas gẽtes,q̃t erãt ſingulæ pſonæ in populo Iſrael,vel q̃t ingreſſæ ſunt Aegy ptũ.i.ſeptuaginta.Vñ & alibi dicũt,termini populoꝝ ſeu populi diſtincti ſunt ſecũdũ ſeptua
Gen. 46. ginta linguas,iuxta nũeꝝ filioꝝ Iſrael q ĩtrauerũt Aegyptũ cũ Iacob,q erãt ſeptuaginta,iuxta illud Gene.Oẽs aiæ domus Iacob q̃ ingreſſæ ſunt Aegyptũ,fuerũt ſeptuaginta,atq; ſecundum hoc fuerũt ſeptuaginta populi diſtincti ſecundũ diuerſas linguas.Itaq; cõſtituit termi nos populoꝝ.i. in ꝑfata linguaꝝ cõfuſiõe ac multiplicatiõe diſtinxit gentes,& eas nũerauit, eaꝝq; terminos.i .fines ſeu habitatiões, aut certã q̃tã poſuit iuxta nũeꝝ filioꝝ Iſrael, q cum
Auguſt. Iacob introierũt Aegyptũ. Veꝝ huic expoſitiõi aliq obuiare videnſ. Primũ,qa ſecundũ Auguſt.16.de ciui.Dei,ex tribꝰ filiꝪ Noe ſeptuagintaduę gẽtes ac totidẽ linguæ p terras eſſe cœperũt,& addit,q̃ gẽtes creſcẽdo etiã inſulas ĩpleuerũt,& aucꝰ eſt nũerus gẽtiũ multo amplioꝰ q̃ linguaꝝ.Nã & in Africa nouimꝰ barbaras multas natiões eſſe in vna lingua.Secũdo,qm̃ in
Gen. 46. Geneſi habeſ:Cũctæ aiæ q̃ ingreſſæ ſunt cũ Iacob in Aegyptũ, & egreſſæ de femore eius,fuerunt ſexagintaſex.Tertio,qm̃ Septuaginta trãſtulerũt:Oẽs aiæ domus Iacob fuerũt ſeptua
Acto. 7. gintaqnq;,quã trãſlatiõẽ reꝑhẽdi nõ poſſe,cõſtat ex eo q̃d legiſ in Actis,vbi Lucas euãgeliſta refert ſic verba B.ptomartyris Stephani:Mittẽs Ioſeph,accerſiuit patrẽ ſuũ in aĩabus ſe
Hieron. Gregor. ptuagintaqnq;.Ad hæc poſſet qs dicere, q; ſcriptura nõ ſolet cõputare aut exprimere minutias numeroꝝ ac tẽpoꝝ.Porro,dũ ſeptuaginta aĩæ ſeu pſonę domus Iacob dicunt Aegyptũ intraſſe,cõputanſ & Ioſeph ac filij eius. Nã Ioſeph illuc intrauit & duo filij eius ibi naſcẽdo ingreſſi ſunt terrã illã.Cõputatio demũ ſeptuaginta ĩterpretũ,ĩtelligẽda eſt ſecundũ Hieronymũ per ꝓlepſim.i.anticipationẽ,ita q; numerãt etiã qnq; filios filioꝝ Ioſeph. ¶Præterea S.Gregorius antiq vtẽs trãſlatiõe:Statuit,ingt,terminos gẽtiũ iuxta nũeꝝ angeloꝝ Dei,vbi ſcriptura videt ſignificare,miniſteria angeloꝝ ordinata eſſe ſup ſingulas gẽtes vel hoies, quibus hoies reganſ & defendanſ. Supna eñ ciuitas Dei ex angelis & hoĩbus cõſtat, ad quã tãti cõſcendũt hoim,quãti illic remãſerũt angeloꝝ.Hęc Greg. ¶Alij aũt dixerũt,q; tot hoies ſaluabunt,q̃t angeli corruerũt:q̃d Anſelmꝰ in lib.Cur Deus hõ,reprobat ſatis.Hoies q̃ppe nõ ſunt facti ſolũ ad reparandũ ruinã angelicã,qa etſi angeli non peccaſſent,nihilominus hoies facti eſſent,q̃uis forſitã nõ in nũero tãto. Fuerũt q̃q; qdã,dicẽtes,q; tot hoies ſaluabunt,q̃t angeli corruerũt,& vltra hoc q̃t angeli ſtãtes mãſerunt.Vel ſecundũ alios,q̃t angeli erãt in exordio cõditi,ſic q; de iſto nõ videſ certitudo haberi.Hinc Thomas in prima parte Sũmæ ſuæ,quæſtione 23.ait:Melius dicit,q; ſoli Deo cognitus eſt numerus electoꝝ in ſupna felicitate locãdus. ¶Poſtremo,ſecundũ magiſtrũ in hiſtorijs,Hebræi ſic legunt:Cõſtituit dñs terminos populoꝝ,ſed terminos filioꝝ Iſrael cõſtituit iuxta nũeꝝ, q̃ſi dicãt, Iſraelẽ tãq; chaꝝ dñs numerauit,alios tanq̃ viles nũero nõ diſtinxit.[Pars aũt dñi ppl̃s eius] hoc eſt, electꝰ & fidelis ppl̃us fuit pars Dei,q̃d ꝓ tẽpore illo accipiſ de ppl̃o Iudæoꝝ,quẽ Deus ſibi aſſumpſit ac dedicauit, cęteris ad idololatriã corruẽtibus.ideo ſubdit:[Iacob funiculus hęreditatis eiꝰ].i.Iſraelitica plebs orta ex Iacob,fuit hęreditaria portio Dei,ſeu peculiaris & hęreditariꝰ ppl̃s eius, q̃tũ ad electos plebis illiꝰ,qm̃ erãt adoptiui filij Dei.[Inuenit eũ in terra deſerta]hoc eſt,Deꝰ populũ iſtũ ĩ ſolitudine viſitauit & reperit,nõ à caſu,ſed ab idololatris Aegyptijs ſegregauit,vt eũ in eremo ſibi arctiꝰ ac familiariꝰ applicaret p legis donationẽ,ac alijs modis.[in loco horroris &

& vaſtæ ſolitudinis] qm̃ eremus illa inter Aegyptũ & Chanaan ſita,fuit ſolo adſpectu terri Deut. 8.
bilis atq; ꝓgrãdis,in qua(vt dictũ eſt ſuprã) erat dipſas & ſerpẽs flatu adurẽs.[Circũduxit eũ] hoc eſt,ppl̃m Iſrael Deus per varia deſerti loca hincinde deduxit,[& docuit] ppl̃m illũ per Moſen & alios adiutores ipſiꝰ in regimine populi,& p inſpiratiões angelicas,per ꝓſpera q̃q; & aduerſa,& per ſupnaturales effectus,[& cuſtodiuit q̃ſi pupillã oculi ſui].i.Deus Iſraeliticũ ppl̃m cũ ſpeciali diligẽtia cuſtodiuit,direxit,protexit.Nã & nubes eis cõtra ſolis æſtũ obumbrauit,ducatum q; ꝓbuit.Ab infidelitũ etiã impugnatiõe eripuit eos,ſicut q; pupilla oculum
præ cæteris mẽbris diligẽter ,ptegit,ſic ppl̃m illũ præ alijs dñs ſpecialiter gubernauit,& à diuerſis ꝓſeruauit periculis.[Sicut aquila ,puocãs ad volandũ pullos ſuos,& ſup eos volitans.] Quẽadmodũ in Gloſſa habeſ,aquila videſ pullos ſuos plumeſcere,vertit eos ad ſolis ſplẽdorẽ& eos q̃s videt ſolẽ irreuerberata acie intueri, nutrit:q̃s vero cõſpicit viſum deflectere,q̃ſi degeneres deſerit.Cũ q; pullos approbatos plumeſcere viderit,excitat eos ad volãdũ,alis ſuis eos percutiẽdo:laſſos vero & deficiẽtes,alis ſuſtentat. [Expãdit alas ſuas,& aſſumpſit eũ,atq; portauit in humeris ſuis.]Quia dum cupit ſuos trãſferre pullos ad aliũ locũ,accipit ipſos ſuper humeꝝ ſuum, & ſic defert eoſdẽ,quaſi nõ metuẽs à ſuperiore parte periculũ tanq̃ oĩbus auibus altius volãs:ſed à parte inferiori, ne iacula emittant, cõtra quoꝝ læſionẽ expouit ſe- Deut. 1.
ipſam pro ſuoꝝ defenſione pulloꝝ. Itaq; q̃ diligẽter & amoroſe ſe aquila habet ad ſuos pullos,tam diligẽter & amoroſe,immo multo amplius Deus ſe habuit ad filios Iſrael,admonẽs eos ad ſpũalem ,pfectũ,ad cõtemplatiõis volatũ,& ſup ipſos nubem ſuã extendẽs,alis q̃q; ſuæ pietatis ac poteſtatis,ſuæ puidẽtiæ & charitatis,ipſos defendẽs, eos pie ac paterne portauit, ſicut ſuprà ferſ: Portauit te dñs Deꝰ tuus,ſicut portare ſolet homo paruulũ filiũ ſuũ. [Dñs ſolus dux eiꝰ fuit:] hoc eſt,ſolus verus Deus p angelũ ſuũ & nubẽ,atq; p Moſen & Aaron eduxit ppl̃m Iſrael de Aegypto,& per eremũ duxit. [& nõ erat cũ eo Deꝰ alienus].i.ppl̃us iſte in via ſolitudinis alienos nõ coluit deos,q̃uis quidã ad modicũ tẽpus venerati ſint aureũ vitulum. Nũe. 23.
Hinc in lib.Numeroꝝ Balaam dixit:Nõ eſt idolũ in Iacob, nec auguriũ in Iſrael:dñs Deus eius cũ eo eſt, & clãgor victoriæ regis in illo eſt:dñs Deus eduxit eũ de Aegypto. ¶Sed his Amos 5.
obijci poteſt,q̃d per Amos loquiſ Deus: Nunq̃d hoſtiã & ſacrificiũ obtuliſtis mihi in deſer- Auguſt.
to quadraginta annis domus Iſrael?& portaſtis tabernaculũ Moloch regi vr̃o,& imaginem Amos 5.
idoloꝝ veſtroꝝ.Vnde ſanctiſſimꝰ martyrũ primicerius Stephanus ait: Cõuertit aũt Deus & Acto. 7.
tradidit eos ſeruire militiæ cæli, ſicut ſcriptũ eſt in libro prophetaꝝ:Nunq̃d hoſtias aut victimas obtuliſtis mihi in deſerto &c. Deniq; S.Hieronymꝰ ſcribit ſuper ꝓallegatũ Amos:Ex Hieroñ.
hoc diſcimus loco,oẽs hoſtias & ſacrificia,q̃ in deſerto obtulit Iſrael, non Deo obtuliſſe,ſed Exo. 23.
Moloch regi ſuo, hoc eſt,Lucifero ſeu ſtellæ matutinæ. Gloſſa q̃q; ibidẽ ex verbis S.ait Hieronymit:Ex q̃ tẽpore factũ eſt caput vituli aurei in deſerto,oĩa quę fecerũt aut obtulerũt filij Iſrael,nõ Deo,ſed idolis feciſſe mõſtranſ. Quòd ſi leganſ poſtea Deo aliqua obtuliſſe, nõ voluntate,ſed metu offerebãt pœnaꝝ. Dñs aũt nõ tã ea q̃ offerunt,q̃ offerentiũ intueſ ac ſuſcipit voluntatem. Ad iſta ſuper Amos & ſuper Actus apl̃oꝝ reſpondi, ideo breuitati ſtudens, Amos 5.
illuc mitto lectorẽ.[Cõſtituit eũ ſuper excelſam terrã].i.Iſraeliticã plebẽ Deꝰ collocauit in Acto. 7.
terra pmiſſiõis,q̃ terra eſt pars Palæſtinæ.Eſt aũt terra illa mõtoſa, altior q; Aegypto ac circũiacẽtibꝰ regnis,imo vt tãgit Gloſſa,aliq ferũt ibi eſſe verticẽ terræ q̃ſi vmbilicũ: nã & mediũ terrę ibi eſſe putaſ. Cũ q; terra ad ſphæricã tendat rotũditatẽ, vt in tractatu de ſphæra dodiũ terrę ibi eſſe putaſ. Cũ q; terra ad ſphæricã tendat rotũditatẽ, vt in tractatu de ſphæra doceſt,apparet q; ibi ſit vertex terræ. Verũt̃ paradiſus terreſtris altior ꝓhibeſ.[vt comederet fructus agroꝝ].i.terrænaſcẽtia telluris illiꝰ vberrimæ,[vt ſugeret mel de petra,oleumq; de ſaxo Gregor.
duriſſimo.]Iſtud ſecũdũ Gregoriũ ad literã ſtare nõ poteſt,qm̃ ppl̃s ille nusq̃ legit mel de petra ſuxiſſe,aut oleũ de firma petra, vt habet trãſlatio alia:& veꝝ eſt q; prout verba ſupficiet
nus ſonãt, nullũ hoꝝ ad literã ſit impletũ. Nihilominꝰ poteſt exponi ad literã,ita q; p verba hęc fertilitas terræ illiꝰ ſignificaſ,vt ſit ſenſus, Vt ppl̃us ille ſugeret in terra promiſſionis mel de petra.i. de locis ſaxeis & petroſis cauernis acciperet mella & ederet,qa in locis talibꝰ atq; 1.Re. 14.
in arboribꝰ inibi ſitis melliſicãt apes.Hinc 1.lib.Reg.legiſ:Ingreſſus eſt ppl̃s ſaltũ,& apparuit ſluẽs mel,extẽditq; Ionathas ſummitatẽ virgę,& ĩtinxit in fauũ mellis, & cõuertit ad os ſuũ. Iudic. 14.
In lib.Iud.q̃ q; ſcriptũ eſt:Examẽ apũ in ore leonis erat & fauus mellis.[Oleũ q; de ſaxo duriſſimo].i. de locis atq; arboribꝰ oliuaꝝ,q̃ inter ſaxeas terras ibi naſcunt.In vaſculis q; lapideis mel & oleũ ſolẽt ſeruari,& ide ſumi,ſic q; de petra.i.vaſe lapideo mel ſuxerunt,& oleũ de ſaxo duriſſimo.i.huiuſcemodi vaſculo ſolidiſſimo.Sumeret q̃q; [butyꝝ de armẽto].i.ex fructu & pinguedine lactis vaccaꝝ ꝓtinẽtiũ ad pecoꝝ gregẽ.[& lac de ouibꝰ cũ adipe agnoꝝ & arietũ filioꝝ Baſan.] Filij nãq;.i.habitatores regiõis Baſan abundabãt pecoribus, qa paſcualis extitit regio illa, & interfecto Og rege,filij Iſrael acquiſierũt oues,arietes & cætera terræ illius iumẽta,ſicut ex diuerſis lib.Num.cap.innoteſcit. [& hircos cũ medulla tritici.] nã in terra illa abũdabãt hœdi & capræ ac triticũ optimũ,cuiꝰ medullã.i. delicatã,purgatiſſimã q; farinã filij Iſrael acceperũt,[& ſanguinẽ vuæ biberẽt meraciſſimũ].i. defęcatiſſimũ ſeu mũdiſſimũ vinũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

vinum ex botris expressum, qđ sanguis vocat, propter similitudinẽ quã habet cũ sanguine, pſertim loquẽdo de rubeo vino. Vinũ q̃q; sanguinẽ gignit bonũ, & ĩstar sanguinis calefacit. [Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit.] Hic Moses ac futuro p modũ pteriti, propter prophetiæ certitudinẽ, loquẽs, populi abusum, ingratitudinẽq; declarat: Incrassat⁹ est dilectus & recalcitrauit, i. populus Israel à Deo p̃ cęteris electus atq; dilectus, saltẽ quãtũ ad tẽporalia bona, implet⁹ est bñficijs Dei & opibus in terra promissiõis, & inobediẽs ac rebellis factus est Deo. Terrena em̃ prosperitas, opulẽtia regę, voluptas & honor, fiũt multis occasio pluriũ vitioręm, pſertim supbiæ & inobediẽtiæ. [incrassatus] fertilitate terræ, [impinguat⁹] supfluitate alimẽtoręm, [dilatatus] possessiõibus ac sobole. [Dereliqt Deũ factorẽ suũ] per inobediẽtiam, pſertim p idololatriã. [& recessit] per mẽtis auersionẽ ac infidelitatẽ. [à Deo salutari suo,] in quo solo vera eius salus cõsistit, iuxta illud Hiere. Vere in dño Deo nr̃o salus Israel. [prouocauerũt eũ in dñs alienis, & in abominatiõibus ad iracũdiã cõcitauerunt]. i. in idololatrijs & abominabilibus vitijs Deũ tã grauiter offenderunt, q̃ ipse inuariabilis Deus oĩa trãquillissi me iudicãs, p modũ vehemẽter irati se habuit, illos acerrime puniẽdo, cũ ipse improuocabi lis pſeueret, sicut p Hieremã fatet: Nunqd me ad iracũdiã prouocãt? nõne semetipsos in cõfusione vult⁹ sui? [immolauerũt dæmonijs, & nõ Deo.] Hoc est qđ ait Apl̃s: Quæ imolãt gentes, dæmonijs immolãt. Nã etsi militiæ cæli aut hoĩbus mortuis, q̃s putãt cõlecratos in deos, offerãt hostias, dæmonibus offerũt eas, qbus id maxime placet, & instigãt ad talia, atq; ipso la dant respõsa. [dñs q̃s ignorabãt.] Putãt nãq; aliqd numinis seu diuinæ perfectiõis, diuino cultu cõdignũ esse in dñs seu spiritibus respõsa pſtãtibus, cũ tñ ita nõ sit, sed eo ipso quo exigũt sacrificia sibi offerri, probant esse prauissimi, ac diuini honoris sacrilege cupidi, sicut in lib. de fide & legib⁹ Guilielm⁹ Parrhisiẽsis probat diffuse. [Noui recẽtesq; venerũt]. i. dñ noviter instituti. Gẽtiles em̃ frequẽter deos nouos instituerũt, eos videlicet q magnũ atq; insolitũ aliqd ppetrauerũt, aut aliqd Reip. vtile repererũt. Vnde, vt legit in Actis, cũ Paulus vipe rã suæ manu appẽdentẽ excussisset in ignẽ, nec læderet, Barbari dixerũt q̃ esset de⁹. Secũdo q̃q; Macha. fili⁹ Antiochi: Patre, inqt, nr̃o inter deos trãslato. [q̃s nõ coluerũt pres eoręm] qđ intelligi potest tã de bonis, q̃ de malis ac pfidis idololatrãtiũ patribus ludæoręm. Nã boni pres eoręm prophetæ, pfiarchæ & iusti, nullũ coluerũt alienoręm deoręm: mali vero pres, coluerũt alijs deos. Aliq tñ patrũ illoręm nõ coluerũt oẽs deos recentes, q̃s eoręm posteri adorauerũt. [Deũ qui te genuit,] creãdo animã, ac vim generatiuã dãdo patri ac matri vt nascereris, hũc tu [dereliquisti, & oblit⁹es dñi creatoris tui] qa ope ostẽdis idololatriæ, q̃ dereliqũi Deũ, nec vis reminiſci eius p pœnitẽtiã & verã cõuersionẽ. [Vidit dñs,] q̃ ait per Amos prophetã: Cognoui scelera vr̃a. Etem̃ oculi dñi multo lucidiores sup solẽ, circũspiciẽtes oẽs vias hoĩm. [& ad iracundiã]. i. districtã vltionẽ, [cõcitatus est]. i. iuste processit, [qa prouocauerũt eũ] iuxta sensum inductũ, [filij sui ac filiæ]. i. impij vtriusq; sexus, q̃ sunt filij Dei ac filiæ rõne adoptionis, vt dictũ est plenius. [& ait, Abscondã faciẽ meã ab eis]. i. gratiosam præsentiã, opẽ, cognitionẽ meã subtrahã eis propter eoręm demerita. Vnde & Cain dixit ad dñm: Eĳcis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscõdar. Esaias q̃q; asserit: Peccata vr̃a abscõderũt faciẽ Dei à vobis. [& cõsiderabo nouissima eoręm]. i, qd finaliter eis eueniet, adspiciã & alijs indicabo, & q̃n de car ne exierint, eos mox iudicabo. Propter qđ in Prouerbioręm lib. testat: Subsannabo, cũ vobis quod timebatis, euenerit, cũ irruerit repẽtina calamitas. Cui Hier. clamat: Dñe, inquit, cuius oculi aperti sunt sup oñes vias filioręm Adã, vt reddã vnicuiq; secũdum oñes vias suas. [Generatio em̃ puersa est]. i. ingrata & improba [& infideles filij] q̃ pr̃i spirituũ non obtẽperant. [ipsi me prouocauerũt in eo q nõ erat Deus]. i. in falsoręm cultu deoręm, [& iritauerũt in vanitatibus suis]. i. idololatrijs & alijs actibus vitiosis, q nõ sunt referibiles ad vltimũ finẽ ac verã salutẽ: idcirco sunt vani & stulti, sicut vana est medicina quæ cõferre nõ potest ad sanitatẽ. [Et ego prouocabo eos in eo qui nõ est populus]. i, tã supstitiosis, vilibusq; hoĩbus eos subdã ad seruiẽdum, q̃ vehemẽtissime turbabunt, q hoĩes ob suã irrationabilitatẽ indigni erũt populus nũcupari. [& in gẽte stulta] quæ s. idoloręm portẽta veneraf, [iritabo illos:] qa illaręm seruituti eos subijciã, sicq; pœna correspõdebit culpæ, qm̃ sicut mihi p idololatriã & alia vitia p̃tulerũt creaturas vilissimas, sic eis pficiã indignissimas natiões. ¶Circa hæc R. Paulus ait, q̃ Iudæi maxime recesserũt à Deo in duobus, videlicet idola venerãdo, & falsa supstitiosaq; domandatũ Dei propter traditionẽ vestrã. & pro his duob⁹ dñis eis p̃nũciat duplicẽ pœnã correspõdentẽ: qa pro eo q̃ Deo vero relicto, venerati sunt idola, protestat q̃ eos relinquet, & gẽtiles q erãt nõ ppl'us, assumet sibi in ppl'm. Pro secũdo dicit eos iritãdos à gẽte stulta, videlicet à paganis. Hinc ait & Glossa: Sicut iritauerũt me, multitudinẽ falsoręm deoręm colẽdo, & me reprobãdo, sic iritabo eos multitudinẽ gentiũ assumẽdo, & ipsos reprobãdo. Hanc scripturã allegat Apl̃us secundũ illã trãslationẽ, ad Romanos dicẽs: Primus Moses dicit, Ego ad æmulationẽ vos adducã in nõ gentẽ, in gentẽ insipiẽtẽ, in irã vos mittã. [Ignis succẽsus est in furore meo]. i. dictãte rigore iustitiæ meæ, accẽdet ignis in eos, qđ à Chaldæis aliqualiter est impletum, q̃ tẽplũ & vrbẽ Hierusalẽ cõbusserũt, deinde Romani sub Tito eadẽ & maiora ipsis Iudæis intulerũt supplicia. [& ardebit vsq; ad inferni nouissima]. i. de pſenti supplicio ptrahet eos in suis impietatibus pſeuerãter vsq; ad tartaros. Quorundã etem̃ pœna nũc incipit, deinde in inferno æternaliter durat, qm̃ tẽporali flagello nõ emẽdant, de qbus Hierem. ait: Indurauerũt facies suas supra petrã, noluerũt reuerti. Item q̃: Percussisti eos, & nõ doluerũt: attriuisti eos, & renuerũt accipere disciplinã. Nõ tñ iudicat dñs bis in idipsum: qa vt ait Grego. Vnũ supplicium est, qđ tẽporaliter ĩcipit, & ĩ ęternis supplicijs cõsummat. [Deuorabit q̃q; terrã cũ germine suo, & montiũ fundamẽta cõburet.] Hoc nõ videt proprie posse intelligi de incendio Chaldæoręm aut Romanoręm inflicto Iudęis, q̃ tẽpla eoręm, vrbes & habitacula sunt incẽsa, niſi forte p modũ hyperbolicæ locutiõis sumat. Veruntñ hostes solẽt blada & fructus terræ incẽdere aut alio modo destruere, sicq; fundamẽta, i. inferiores partes montiũ fructiferoręm dicunt cõburi. i. incẽdio alterari. Hinc in Iohele habet: Ignis comedit speciosa deserti, & flãma succendit oĩa ligna regionis. Præterea quidã exponũt istud de igne cõflagratiõis, q̃ pcedet finale iudiciũ, quo igneaer, aqua & terra purgabunt, q ignis vniuersa terrænascentia prorsus cõsumet, & vsq; ad cõpletionẽ iudicij pdurabit, ac data sententia inuoluet dãnatos, atq; cum ipsis descendet in tartaręm. Vnde Septuaginta trãstulerũt: Ignis exarsit ab ira mea, & ardebit vsq; ad inferos & deorsum. [Cõgregabo sup eos mala]. i. copiã tormẽtoręm eis infligã. Hinc p Ezechielẽ dñs pteſtat, q̃ quatuor iudicia sua pessima mittet in eos. i. quatuor genera tormẽtoręm, videlicet gladiũ, famem, pestilentiã, & bestias terræ. [& sagittas meas]. i. pœnas acutas, mortiferas, [cõplebo in eis.] Ad literã q̃q; Chaldæi emissarij erãt. [cõsumens fame:] multi em̃ interierunt esurie in obsidionibus Romanoręm & Chaldęoręm. [& deuorabunt eos aues morsu amarissimo.] Volucres em̃, pſertim rapaces, comederũt occisoręm cadauera. [Dentes bestiaręm immittã in eos,] quæ vti corpora extincta lacerãdo edebãt, aut etiã q̃s viuos inuenerunt, interimebãt. [cũ furore trahentiũ sup terrã]. i. cũ furẽtibus reptilibus, corpus suũ per terrã trahentibus, [atq; serpentiũ]. i. cũ furiosis serpẽtib⁹. Porro, vt sup Genesim scripsi, multiplex est genus reptiliũ: Vnũ, qđ trahit ac rapit se vi oris, vt aliq vermes. Secũdum, qđ trahit se vi costaręm, sicut serpẽtes. Tertiũ, qđ se rapit & trahit vi pinnaręm, vt pisces. Quartũ, qđ facit hoc vi annuloręm, vt ajalia annulosa. Quinto, extẽse loquẽdo, cũcta animalia vocant reptilia, q̃ etsi pedes habeãt ac breuia crura, tñ mouẽdo se, magnã corporis sui partẽ applicãt terræ, vt stellio & lacerta. [Foris vastabit eos gladius]. i. extra domũ & in agris gladio hostiũ occident, iuxta illud in Hieremia: Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio. [& intus pauor]. i. in domib⁹ suis ac vrbib⁹ affligent formidine ,ppter imminẽtia mala. [iuuenẽ simul ac virginẽ, lactentẽ cũ hoĩe sene.] ita q̃ tribulatio illa nulli parcet ætati, qđ qualiter in obsidione Chaldæoręm impletũ sit in ppl'o Iudæoręm, in Threnis Hieremiæ habetiqualiter aũt sub Tito, Iosephus refert. Hinc scriptũ est in Ezechiele: Mittã sagittas pessimas in eos, famẽ & bestias pessimas. [Et dixit: Vbinã sunt?] q̃si ipse dñs dicat, De terrã sua eiecta sunt, & p magna parte extincti. [cessare faciã ex hoĩbus memoriã eoręm]. i. tot calamitatibus opprimẽt, q̃ peribit eoręm memoria, q̃tũ ad laudẽ & bonã famã. Nẽpe vt Salomon loquit: Memoria iusti cũ laudibus, nomen impioręm putrescet. [sed ,ppter irã inimicoręm distuli]. i. ad reprimendũ impetũ iracũdiæ aduersarioręm, nõ statim pmisi Iudæos iniq̃s vinci ac perimi. [ne forte supbirẽt hostes eoręm]. i. aduersarij Iudæoręm. [Et dicerẽt] ipsi hostes si statim ,ualerẽt, [manus nr̃a excelsa]. i, ,ppria potestate & adiutorio deoręm nostroręm fortiti sumus triumphũ. [& nõ dñs fecit hæc oĩa]. i. virtute Dei ac dñi Iudæoręm, non ,ualuimus. Ideo itaq; dñs fecit hoc, ne ipse blasphemaret, & ne falsi dij à suis extollerent cultorib⁹. Vnde p Esaiã testat: Propter me ego faciã vt nõ blasphemer. Sæpe q̃q; p Ezechielẽ fatet: Peperci nomini meo magno. [Gens absq; cõsilio est & sine prudẽtia]. i. Iudæi tã impij, carẽt omni salubri cõsilio, qa nõ tractãt qualiter per verã cõtritionẽ possint Deo placere, atq; instãtia aduersa euadere: sic q̃q; carẽt vera prudẽtia, qm̃ actus suos nõ referunt ad finẽ sanctũ atq; salutẽ, & dato q̃ dicãt oppositũ, nõ tñ referũt actus suos ad rectũ finẽ per media apta. [Vtinã saperẽt] ea q̃ Dei sunt atq; salutis, [& intelligerent] causas suæ captiuitatis & afflictionũ iam pfataręm, quas in captiuitate & dispersiõe ptactis patiunt. [ac nouissima ,puiderẽt]. i. futuræ Dei iudiciũ & suã dãnationẽ æternã, quã post pſentẽ recipiẽt tribulationẽ, qa nõ emẽdant per eã. [Quõ persequebat⁹ vnus mille, & duo⁹ fugarũt decẽ millia?] Hic ponit numer⁹ determinatus seu principiũ numeri ,p indeterminato, vt sit sensus, qua rõne & causa cõtigit, q̃ paucissimi aduersarioręm, videlicet vn⁹ aut duo, valdeve pauci insecuti sunt, terruerũt, fugauerũt & vicerũt copiosam multitudinẽ impioręm ac infideliũ Iudęoręm, q̃ insuperabiles erãt, q̃diu Deo fideliter seruierũt? Ad qđ rñdet: [Nõne ideo, qa De⁹ suus vẽdidit eos]. i. manibus hostiũ tradidit ,ppter eoręm impietates, sicut dat̃ res venalis ,p precio, & merces pro merito. Vnde loquit Esaias: Ecce in iniqtatibus vr̃is venũdati estis. [& dñs cõclusit illos:]. i. oipotens De⁹ Iudęos sacrilegos coarctauit infrã aduersarioręm suoręm potẽtiã, ita q̃ nec resistere

Cap. 32. Gene. 4. Esaiæ 59. Prou. 1. Hier. 23. Hier. 32. R. Paul⁹ Matt. 15. Amos 5. Ecci 23. Rom. 10. Hiere. 3. Hier. 4. 1. Cor. 10 Actor. 28. 2. Mac. 2

Hiere. 5. Ibidem. Gregor. Ioh. 1. Ezec. 6. Thre. 2. Ioſe. li. 7. bel. iud. ca. 6. 7. 8 11. 14. 16. Ezech. 5. Pro. 10. Esaiæ 48. Ezec. 36. Esaiæ 50.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal. 77. nec effugere poterāt, iuxta illud Psal. Cōclusit in gladio ppl'm suum. ¶Nō em̄ est Deus noster
Apo. 19. vt dn̄ eor̄.]i. De⁹ noster nō assimilat dn̄s idololatrar̄, qm̄ De⁹ noster est sanctus, verax & iu-
stus: idcirco non fouet ppl'm suum in vitijs, nec sceleratos impœnitētes tuet ab hostibus, q̄-
uis iniqs, sed in p̄senti corripit & castigat. Porro dn̄ gentiū falsi suos cultores fouent in eor̄
sceleribus, nec ipsos pro ipsor̄ peccatis in p̄senti redarguunt & emendāt. ¶& inimici nostri
sūt iudices.] Hoc tripliciter potest exponi. Prīo, q̄ spūs maligni loquētes p idola seu etiā aīæ
Iudith. 5 hoīm sceleratoꝝ q colūt vt dn̄, ipsi q̄q̄ idololatræ & p̄secutores agnouerūt Deū Isrl' esse ver̄
xit ad Holofernē: Quotiescūq̄ p̄ter Deū suū alter̄ coluerūt, dati sunt in p̄dā & gladiū. Deus
em̄ illor̄ odit iniqtatē. In Hieremia q̄q̄ scriptū est, quēadmodū Nabusardā princeps militiæ
Hier. 40 regis Babylonis, dixit ad Hieremiā: Dn̄s De⁹ tuus locutus est malum hoc sup locū istum, q̄
peccastis dn̄o. Hinc dicit Glossa: Inimici nri sunt iudices approbatores. Nā & q idola colūt,
vnū Deū esse intelligūt, q creauit cælū & terrā. Secūdo fic, Inimici nri sunt iudices. i. aduersa
rij Iudæor̄ facti sunt iudices eor̄, qa Chaldæi, Romani, & cæteri qbus De⁹ subiecit Iudæos
iniqs, iudicauerūt eosdē, & vsq̄ nūc iudicāt eos p libitu suo ac puniūt. Deus nāq̄ exercet sua
iudicia interdū per hoīes vitiosos, & fideles peccātes frequēter puniuit p infideles. Potest &
tertio fic exponi, q̄ p̄fati aduersarij Iudæor̄, p mirabilia opa Dei atq̄ per ꝓprias pœnas, q̄s
tandē iusto iudicio receperūt, à vero Deo cognouerūt, & falsi sunt quāta sit excellētia, sancti-
tas & iustitia Dei Israelitar̄. ¶De vinea Sodomor̄ vinea eor̄, & de suburbanis Gomorrhæ.]
id est, vinea Iudæor̄ est de numero vineæ Sodomitar̄ ac Gomorrhæor̄. Per vineā nāq̄ in-
Psal. 79. telligit plebs quæcūq̄, p̄sertim bona & fructuosa. Vñ de pplo Iudæor̄ ferē in Psal. Vineā de
Esaiæ 5. Aegypto trāstulisti. Et in Esa. Vinea dn̄i exercituū, domus Israel est. Et Osee ait: Vitis frōdo
Oseæ 10. sa Israel. Itaq̄ sensus est, q̄ ppls Israel assimilat' est Sodomitis & Gomorrhæis in suis sceleri-
Esaiæ 1. bus, idcirco Esaias: Audite, inqt, verbū dn̄i principes Sodomor̄, aurib⁹ pcpite legē Dei nri
Ezec. 16. ppls Gomorrhę. Imo p Ezechielē dn̄s locut' est synagogæ Sodoma dimidiū peccator̄ tuor̄
Matt. 10. nō peccauit. Chr̄s q̄q̄ in Euāgelio cōtestat⁹ est: Terræ Sodomor̄ remissi⁹ erit in die iudicij q̄
tibi. ¶Vua eor̄, vua fellis.] Per vuā intelligit vitiosus Iudæor̄ affect⁹, seu cogitatio praua, q̄
fuit in cōmunitate & in particularib⁹ eius p̄sonis. Vñ subiūgit: ¶& botr⁹ amarissimus] seu vt
aliq legūt, botri amarissimi. Itaq̄ iterior eor̄ iniqtas felli cōparat, acerbissimoq̄ absynthio,
qa iuidia, ira, īdignatiōe, ipatiētia, crudelitate pleni fuerūt. ¶fel draconū vinū eor̄, & venenū
aspidū insanabile.] Sicut ex vua exprimit vinū, ita ex ipia cogitatiōe & puerso affectu exte-
rior ꝓdit iniqtas, q̄ nūc noīe vini significat, qm̄ male delectat atq̄ inebriat operātem: & felli
draconū, veneno q̄ aspidū assimilat, qa tā eum q peccat, q̄ illos q̄s scādalizat, mortifere infi-
cit, & ad ifernalē amaritudinē trahit. In p̄senti q̄q̄ grauissimis pœnis meret puniri, & cōscię
Hier. 23. parit remorsum. Hic in Hiere. dn̄s ait: Ecce ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle. Et
Amos 6. merito, qa de talib⁹ scriptū est alibi: Cōuertistis i amaritudinē iudiciū, & fructū iustitię i ab-
Esaiæ 5. synthiū. Istud etiā in Esaia dn̄s exprimēs: Expectaui, inqt, vt vinea mea faceret vuas, fecit aūt
Hiere. 2. labrusc̄as. Cui & Hieremias increpatorie dicit: Quō cōuersa es in prauū vinea aliena? ¶Nōne
hæc cōdita sunt apud me]. i. p̄fata Iudæor̄ facinora certissime cōpræhēsa sunt in scia mea, &
Iob 14. in sanctuario sapiētiæ meæ cōtēta, vt iudicio ꝓferant, & debite puniant. Vñ & S. Iob loquit
Deo: Signasti q̄si in sacculo peccata mea. ¶& signata in thesauris meis⁹].i. in opulētia &
nitudine, incōpræhēsibiliq̄ secreto iustitiæ atq̄ potētiæ meæ, vt loco & tēpore opportuno à
me p̄fixo pādant ad vlciscēdū, q̄si dicat, q̄uis diu differat vindicta, nō tñ excidunt à memoria
Hiere. 50 mea. Hic in Hieremia scriptū est: Aperuit dn̄s thesaur̄ suum, ꝓtulit vasa irę suæ. Vñ B. Iob ait
Iob 14. ad dn̄m: Licet hęc celes i corde tuo, tñ scio q̄ vniuersor̄ memineris. ¶Mea est vltio].i. ad me
Iob 24 tāq̄ ad primū & summū oīm iudicē ptinet, nullū pctm̄ relinquere ipunitū, qa aut p actus pœ
Naum 1. nitētiæ nunc punit, aut postea sine fine mulctabit. ideo scriptū est: De⁹ inultū abire nō patit.
Psal. 9. Et Naū ait: Vlciscēs dn̄s, & vlciscēs i hostes suos. De q̄ aūt Psal. Parauit in iudicio thronū suū,
& ipse iudicabit orbē terræ in æqtate, & pplos i iustitia. Hoc qppe reqrit īmēsitas diuinę p̄se
ctiōis, & infinita p̄fectio diuinæ iustitiæ, vt malum culpæ ordinet per bonū pœnæ, vt q ꝓpriæ
volūtati īmoderāter īdulsit seu acqeuit peccādo, i recōpēsam iustitię aliqd volūtati ꝓprię cō
trarium patiat. ¶& ego retribuā eis] iustā pœnā p culpa ipsor̄. ¶in tēpore] p̄stituto, dū s. pōd⁹
Geñe. 15. iniqtatis eor̄ fuerit adimpletū, ita q̄ plus ab eis sufferre noluerim. Hinc in Geñ. scriptū est:
Nōdū cōpletæ sunt iniqtates Amorrhęor̄, q̄si dicat, illis cōpletis, ptinus disperibūt. Propter-
Hier. 44 ea Hieř. Iudęis prauissimis dicit: Nō poterat vos dn̄s vltrā portare ꝓpter malitiā studior̄ vō
rū. ¶vt labat pes eor̄].i. desideriū eor̄ frustret, secundū illud: Iter ipior̄ peribit. Vel, labat pes
Psal. 1. eor̄. i. ipsi in p̄lio corruāt. ¶Iuxta est dies pditiōis] i. hora iustæ dānatiōis prauor̄ veniet cito.
Sopo. 1. Ideo dicit Sophonias: Iuxtà est dies dn̄i magn⁹, iuxtà & velox nimis. ¶& adesse festināt tēpo-
Apo. 22. ra] iustæ retributiōis, qa īdesinēter celerrime q̄ propinquāt. Ideo in Apoc. iudex testat': Ecce
venio cito, & merces mea mecū est, dare vnicuiq̄ secundū opa sua. Etem̄ qcqd termino angu-
sta-

statur, oīniq̄ momento abbreuiat, breue est prorsus, si æternitati cōparet. Ad lr̄am q̄q̄ vide-
mus, q̄liter festinauit tēpus deiectiōis Iudæor̄ adesse: qa iādudū amiserūt locū, gentē, tēplū,
& oēm p̄speritatē, qm̄ saluatorē crucifixerūt. ¶Iudicabit dn̄s populū suū].i. plebē sibi speciali
ter deputatā reprobabit & puniet iuxta ipsi⁹ demerita, cū & p Ezechie. ꝓcipiat: A sanctuario Ezech. 9.
meo incipite pcutere. ¶& in seruis suis miserebit]. i. misericordię suæ effectū exercebit in his, q
sibi fideliter seruierunt. Cōmuniter em̄ saluauit reliqas, nec in toto deseruit illos, cū & q̄tidie
eor̄ aliq cōuertāt. ¶Videbit]. i. dn̄s videri scirię faciet, ¶q̄ infirmata sit manus]. i. potestas Iu
dæor̄ debilitata, ¶& clausi q̄q̄ defecerūt, illi videlicet q erāt captiui, vel q absc̄derūt seipsos,
immo & hi q in turrib⁹ & fortalitijs ad resistēdū hostib⁹ se clauserūt. ¶residuiq̄ cōsūpti sunt].i.
cæteri Iudæi hinc inde dispsi, diuersis cladib⁹ perierūt. ¶Et dicēt]hi, qbus De⁹ dederit itelligere
ista, siue sint aduersarij, siue iusti & amici Iudaicæ plebis: ¶vbi sunt dn̄ eor̄]videlicet idolola-
trātiū Iudæor̄, ¶ in qb⁹ habebāt fidutiā? De q̄rū victimis comedebāt adipes].i. adipes aīaliū
dn̄s seu idolis oblator̄ edebāt i stat gētiliū. ¶& bibebāt vinū libaminū].i. vina idolis īmolata
ad liba fundēda, siue ad degustādū, sicq̄ se cōformauerūt idololatris etiā in esu & ritu idolo-
thytor̄, q̄d in Leuit. dn̄s specialiter ac frequēter ꝓhibuit. Iussit em̄ vt null⁹ Iudęor̄ māduca Leui. 3. 7
ret adipē aut sanguinē, nec vina potaret libaminū, q̄tenus ppls Deo vero deseruiēs, ab idolo
latris distingueret. ¶Surgāt & opitulent vobis, & in necessitate vos ptegāt.] Hoc ironice dr̄,
q̄si dicat, iam cernitis q̄ vobis prodesse nō queāt. ¶Videte]. i. p fidē & miraculosa mea opa co
gnoscite, ¶q̄ ego sum solus] verus & oīpotēs Deus, q vbiq̄ & semp in oīni necessitate & causa
potest iuuare. ¶& nō est alius Deus ꝓter me.] Verā em̄ Deitas multiplicari nō potest nec diui
di, nec diuersis coīcari, nihilominus à p̄re coīcata est vnigenito ei⁹ filio, atq̄ à p̄re & filio spi
ritui sancto, vnitate & simplicitate essentię pmanēte. ¶Ego occidā] rebelles, ¶& ego viuere fa
ciā]. i. in vita naturæ ac gr̄æ cōseruabo obedientes. ¶percutiā] peccātes, ¶& ego sanabo] pœniten
tes. Mortuos q̄q̄ Deus resuscitat, īmo ad Chr̄ianę fidei veritatē mōstrādā iā plurimos valde
resuscitauit. ¶& nō est q de manu mea possit eruere]. i. null⁹ mihi potest resistere, nec p vim de
potestate mea eripere, quē volo occidere aut dānare. Vñ in Hiere. dn̄s ait: Quis similis mei? Hier. 49
& q̄s sustinebit me? & q̄s est iste pastor q resistat vultui meo? ¶Leuabo ad cælū manū meā].i.
p modū iurātis habebo me. Cōsuetudo eqdē est qbusdā, iurare cū manus eleuatiōe in altum. Gen. 14.
Hinc Abrahā sic iurādo, ait regi Sodomor̄: Leuo manū meā ad possessorē cæli & terræ. Vñ
70. trāstulerūt: Tollā in cęlū manū meā, & iurabo p dexterā meā. Per hęc etiā verba Deus ostē
dit supliberrimā oīpotentiā suā, cū tñ ipse illocalis, imaterialis, incircūscriptibilis q̄ cōsistat.
¶& dicā, Viuo ego in æternū].i. æternaliter ac beatissime viuo, & sum ipsa suppurissima p se
subsistēs incōmutabilis vita. ¶Si acuero vt fulgur gladiū meū].i. ad vindicādum me ꝓparauе-
ro. Loquit aūt de se more humanoq̄ qs volēs exercere vindictā, acuit ensem. Sicq̄ scribit de
Deo in lib. Sap. Accipiet armaturā zel⁹ illi⁹, induet p thorace iustitiā, acuet dirā irā in lācea. Sapiæ 5.
Esa. q̄q̄: Indutus est, inqt, iustitia vt lorica. ¶& arripuerit iudiciū manus mea].i. potestas mea Esaię 59.
cœperit exercere iustū iudiciū. ¶Reddā vltionē hostibus meis, & his q oderunt me, retribuā.]
Hoc qdā exponūt de Assyrijs & Chaldęis, ac cæteris p̄secutoribus Iudæor̄, q̄ quis in deuasta-
tiōe Iudæor̄ fuerunt instrumēta diuinæ iustitiæ, nō tñ fecerūt hoc recta intētiōe, sed ex cru-
delitate, cupiditate & ambitiōe, quēadmodū in Esa. dn̄s ait de rege Assyrior̄: Vę Assur, virga Esaię 10.
furoris mei & baculus ipse est, ad gentē fallacē mittā eū. Ipse aūt nō sic arbitrabit, sed ad cōte
rendū erit cor eius. Idcirco & isti meruerūt plagari à Deo propter enormes eor̄ excessus in
filios Israel. ¶Inebriabo sagittas meas sanguine].i. p pœnas acutas seu iacula penetrātia, tñ
impior̄ sanguinē effundā, seu tātos occidā, q̄ instar ebrij videbunt sanguine esse repletæ. ¶&
gladius meus deuorabit carnes].i. p gladios inobediētiū mihi īpior̄ corpora trucidabo. ¶De
cruore occisor̄,] Hic tāgit q̄ sanguine inebriabit suas sagittas, vtpote occisor̄ cruore: deinde
tāgit, q̄rū carnes gladi⁹ suus vorabit. ¶& de captiuitate nudati inimicor̄ capitis].i. carnes
inimicor̄ suor̄ captor̄ nudati capitis, qa captiuor̄ capita solebāt radi, & sic nudato capite
ducebant, vt magis cōfunderent. ¶Laudate gētes populū eius.] Istā scripturā allegat Aplus ad
Rom. ad probādū misericordissimā gētium vocationē ad fidē. Cū em̄ dixisset Aplus, Dico gen Rom. 15.
tes sup misericordia honorare Deū: probauit hoc p multas authoritates, inter q̄s ponit istā,
nō tñ iuxta hāc formā, sed secundū Hebraicā veritatē, q̄ habet, Lętamini gētes cū plebe eius.
Est itaq̄ sensus, Laudate gētes populū eius .i. vos gētiles cōuersi ad Chr̄m, laudate populū
eius. i. primitiuā ecclesiā electissimā. atq̄ sanctiss. ex Iudaismo conuersam, ¶qa sanguinē seruor̄
suor̄ vlciscet.] In primitiua em̄ ecclesia serui Chr̄i passim martyrizabant, tā à tyrānis gēti
lib⁹, q̄ à Iudæis incredulis, q̄s vltus est dn̄s. ¶& vindictā retribuet in hostes eor̄,] peccata atq̄
tyrannidē p̄secutor̄ ecclesiæ acriter vlciscendo. ¶& propicius erit terræ populi sui]. i. loco &
plebi primitiuæ ecclesię, qa Iudæos īcredulos p Romanos expulit inde, & tādē totā Iudęā, p
missionis q̄ terrā subiecit ac cōrulit Chr̄ianis. Porro Lyra sequēs R. Salomonē & alios q̄sdā, R. Salo.
exponit sic: Laudate gētes populum eius. i. vos gētiles laudate Israeliticū populū, q fuit spe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cialis ppl'us Dei, qa sanguinē seruoꝝ suoꝝ, videlicet ludæoꝝ, inter ꝙs fuerūt tūc semp aliqui boni, vlciscet in Chaldæos, & ꝓpiciet terræ populi sui, qa post Babylonicā captiuitatem, fuerūt ludæi ad terrā suā reducti. Hāc expositionē reꝑhēdit R. Paul. acrius q̄ oportet, tanq̄ manifeste deuiā à veritate, & incōsonā allegationi Apli. Nā vt asserit Augustin⁹ & Thomas allegat, eadē scriptura potest habere plures sensus lfales. Denq; ꝙd ad lram dictū est de agno paschali, Os illius nō cōfringetis, S. euāge. Ioannes allegat de Chro: Os, inquiēs, nō cōminuetis ex eo. Hoc etem scriptū est de agno paschali, inq̄tū fuit figura Chri. Sic reductio ludeoꝝ à Babylonica captiuitate, & vltio sanguinis bonoꝝ in hostes eoꝝ Chaldæos, miseratio ꝙq; terrę ipsoꝝ, fuerūt figura cōuersiōis electoꝝ ludeoꝝ ad Chrm, & vltiōis Chrifideliū ludeoꝝ in psecutores ipsoꝝ, ac miseratiōis factæ à Deo primitiuæ ecclesiæ. Hic est finis cātici huius. ¶Venit ergo Moses & locutus est oīa verba cātici huius in aurib⁹ populi,] & euidēter & alte. Istud refert ad ea, q̄ dicta sunt in fine ꝓcedētis cap. vbi narrat q̄liter Moses locutus est carmē hoc oīi plebi. Sicq; istud est epilogatio narratiōis illius, ita ꝙ Moses venit ad ppl'm añ prolationē cātici huius, ipse & Iosue, q tanq̄ successor Mosis pricipaliter adstitit ei loquēti, q̄uis verba nō ꝓmeret, nisi forsan aliq̄ repetēdo. Locutusq; est dns ad Mosen: Asscēde in mōtē istū Abarim. i. trāsitū.]Abarim nāq; trāsit⁹ interpretat. [in montē Nebo.] Ex ꝙ videt, ꝙ idē mōs fuit, duo noīa habēs, vel vt aliq̄ dicūt, Nebo erat cacumē ꝙddā atq; mōticulus in mōte Abarim, in ꝙd Moses scādit, vt inde lati⁹ cerneret terrā ꝓmissiōis. [& morere in mōte,] q̄ fuit valde sublimis & magnus. [quē ascendēs, iungeris ppls tuis]. i. sanctis pribus in limbo detētis, [ficut mortuus est Aaron in mōte Hor, qa ꝓuaricati estis in me &c.] q̄ sequunt in textu, sunt plana, multoties q; ꝓhabita, in ꝙ vtiq; declarat grādis humilitas Mosis, ꝙ vnā & eandē culpā suam humana fragilitate exortam, tam frequēter & cum tanta exaggeratione resumit.

¶Spiritualis expositio eiusdem cap. XXXII. Art. XXXVI.

GLossa ꝓtestāte, sancti Mosis verba nō sūt simpliciter accipiēda, qa secūdū historiā exprobrat Israelitis Deo ingratis ꝓfidiā. Allegorice aūt sanctā docet ecclesiā, atq; ꝓ tropologiā ad morū prouocat honestatē. In historia ergo seruāda est veritas, in tropologia vtilitas disciplinæ, in allegoria mysteriū, vt sic ad theoriā prouehamur cælestē. Notandū ꝙd q; quod dr, Locut⁹ est Moses verba carminis &c. q̄tenus q Deū ore laudat, ope ac moribꝫ nō cōtradicat, cū nō sit speciosa laus ī ore peccatoris. Porro Moses allegorice Chrm designat, tropologice quēcūq; ꝓlatū seu ꝓdicatorē. Chrs ita q; seu eius vicari⁹ ait: Audite cæli q̄ loquor, audiat terra verba oris mei. Per cælos intelliguntꝫ hoies spūales, interni, cōtēplatiui, puri ac feruidi, ꝙrū cōuersatio est in cælis, in ꝙrū ꝑsona Saluator dixit Apl'is: Vobis datū est nosse mysteriū regni Dei. Per terrā vero designant infipiētes, aīales & impfecti. vtrisq; dns Iesus ꝓportionata in Euāgelio ꝓposuit documēta. Similiter Paulus apl'us: Sapiētiā, inquiēs, loqmur inter ꝓfectos. Et rursus: Nō indicaui me aliqd scire inter vos, nisi Iesum Chrm, & hūc crucifixum, quasi paruulis in Chro lac vobis potū dedi, nō solidū cibū. Sicut & vnusq; q præest, aut docet & ꝓdicat, iuxta audiētiū capacitatē & indigentiā suos debet moderari sermones, & vniuersos ac singulos, secūdum ꝙd capere queūt & indigēt, īformare. Cōcrescat in pluuiā doctrina mea. Prælatus & ꝓdicator igne charitatis succēsus, & zelo fraternæ charitatis exæstuās, nō ob ꝓpriā cōmoditatē & laudē, sed ad Dei honorē, audiētium q; ꝓfectū suā cupit doctrinam reuerēter, diligēter & fructuose audiri, sic q; in auditorib⁹ crescat in pluuia. i. pluuiæ assimilet ur, qm̄ sicut pluuia innumeras habet guttas, siccā & arefactā terrā humectat, & floridā facit, durā emollit atq; arabilē efficit, fructū ex ea ꝓducit, fouet, abluit, & vsq; ad maturitatē perducit: sic sacra scriptura multas in se sentētias cōtinet, aīam desolatā & infructuosam cōsolatione sancta ac virtutū floritiōe pfundit, cordis aufert duritiā, & aīam reddit docibilē. Parit quoq; in ea meritorios actus, & nutrit eosdē, lauat à culpa, & ad pfectionē deducit. Fluat vt ros eloquiū meū, q̄ten⁹ sicut ros à seruore refrigerat, & cadit in noctes: sic verba mea ab æstu tentationū & à cōcupiscētiaꝝ calore eruāt audiētes, atq; in noctibus. i. aduersitatibus, ignorantiis & erroribus ꝑstēt illuminationē & grā vbertatē. Quasi imber super herbā, & q̄si stilla sup gramina. i. sicut herbæ & gramina, molles & teneræ sunt ad pluuiæ susceptionē, nec infructuose eā suscipiūt, sic audientiū corda flexibilia sint ad bona, & sine renitētia audiant verba sancta, nec infructuose ptranseant verba Dei aures ipsoꝝ, cū scriptū sit: Auris bona cū omni cōcupiscētia audiet sapiētiam. Iacobus ꝙq; hortat: Sit oīs homo velox ad audiēdū. Et rursus: In mansuetudine susciꝑite insitū verbū, qa nomē dñi inuocabo. i. ex intimo cordis affectu rogabo. Spūs em̄ est Deus, & eos q adorant eū, in spū & veritate adorare oportet, atq; vt ait Saluator, Oportet semp orare, & nō deficere. Date magnificētiam Deo nro. i. totis viribꝫ ipsum honorate, & quicqd magnificū est, ei deuota ac grata mēte assscribite, ne qs in seipso stulte & inaniter glorief. Dei pfecta sunt opa. Idcirco & nos conari debemus, vt ea q̄ ad ipsius honorē facimus, perfecte agamus, hoc est, humiliter & feruēter, sine admixtiōe peccati. Deus fidelis. ideo tutū est ei seruire, eo ꝙ neminē fallat, immo vltra cōdignū remuneret. Et absq; vlla iniquita

Deut. 31. Ecci 15. Phil. 3. Matt. 13. 1. Cor. 2. Ibidem. Deu. 31. Ecci 3. Iaco. 1. Ibidem. Ioan. 4. Luc. 18.

quitate, iustus & rectus. Ideo debemus ei in sanctitate & iustitia iugiter deseruire, & oēm vanæ intentionis ac vitꝫ obliquitatem vitare. Generatio praua atq; peruersa, hæccine reddis dño populе stulte & insipiēs? Istud dicendū, & zelo iustitiæ improperandū est oīi prauo cōsortio, cōgregatiōibus q; iniqs & vniuersis Chrianis ingratis, q oīi hora peccare nō erubescūt nūc sub euāgelica lege, qñ Deus pr vnigenitū filiū suū misit in mūdū, & ꝓ oīb⁹ nobis tradidit illū, & ipse vnic⁹ Dei fili⁹, tot & tāta ꝓ nra fecit ac tolerauit salute, & Spūsanctū misit in corda nra, seipsum ꝙq; ꝙtidie nobis ꝓstat in sacro, & hucusq; tā clemēter & gratiose egit nobiscū, cui⁹ spūalia bnficia enumerare nō valem⁹. Quāta ergo ipietas, q̄ta ingratitudo, q̄ta ipro bitas, oīm hoꝝ esse īmemorē, & pro tot bonis iniurias, trāsgressiōes, offensiōes rependere? Nōne tāto enormior est ingratitudo & ꝓuaricatio nra, q̄to maior est Dei charitas, liberalitas, pietas circa nos? Nunqd nō ipse est pater tuus, cui ꝙtidie dicis: Pater noster q es in cælis? Cur igit hoc dicēdo, nō inflāmaris ei⁹ amore, nec debito eū veneraris honore, neq; attendis ꝙ dignatio Dei sit, ꝙ à te pr vocari dignat? Memēto dieꝝ antiq̄ꝝ .i. tēporis primitiuæ ecclesiæ, quāta tūc fuerit deuotio, charitas, psectio, immo & psecutio atq; cōstātia & patientia Chrianoꝝ, vt patrū vestigia seq coneris, & illoꝝ cōparatiōe te summe ac semp humilies. Cogita generatiōes singulas, puta iustoꝝ ac ipioꝝ, & q̄liter ipi æternaliter perierūt: iusti vero ꝓ breui labore ꝓpetuā sint cōsecuti beatissimā requiē. Idcirco nō afficiaris ad vana ac mala, sed toto cordis affectu cohære & insiste virtutibus. Interroga patrē tuū. i. in oīi ambiguitate ad sapiētiores & supiores habe recursum, q̄re cōsiliū, informationē amplectere. Qñ diuidebat altissim⁹ gētes. Tēpore ꝑdicatiōis apl'oꝝ ꝓ totū orbē, Deus potissimū gētes diuisit. i. inter electos & reprobos iudicium discretiōis exhibuit, electos gratiose vocādo, & reprobos iuste derelinquēdo ttūc q; cōstituit terminos ppl'oꝝ iuxta numerꝫ filioꝝ Israel. i. secundū numerꝫ apl'oꝝ qbus orbē terraꝝ diuisit ad ꝑdicandū, cōstituit q; eos principes sup oēm terrā, & vnicuiq; suā quā conuertit ac rexit, deputauit ecclesiā. Erāt aūt apli filꝫ Israel. i. Chri, q est verus & pfectissim⁹ Israel. i. vir videns Deū: qm̄ ab īcarnatiōis suæ exordio vidit Deū ꝓ speciē, Pars aūt dñi ppls eius. Iā em̄ iter vniuersas mūdi natiōes soli Chriani sunt ppls Dei, & nō nisi pauci eoꝝ, vtpote soli iusti seu ꝑdestinati. Iacob funiculus hæreditatis eius. i. hi q supplantāt peccata, habētes fidē q̄ ꝓ dilectionē operat, vere sunt ꝓnētes ad Deū, de qbus loquit Paul⁹: Si aūt filꝫ, & hæredes: hæredes qdē Dei, cohæredes aūt Chri. Inuenit eū in terra deserta. i. populū Chrianū De⁹ ex gētilitate olim relicta sibi adduxit, in loco horroris & vastę solitudinis: qa inter gētiles īcredulos fuit idololatriq; turpitudo, horror cruoris, & via ꝑditiōis latissima. Hic sapiēs de idololatris dicit: Oīa cōmixta sunt, sanguis, homicidiū, furtū, fictio, corruptio, infidelitas, turbatio, piuriū, tumultus, inordinatio, mœchiæ & ipudicitiæ. Infandoꝝ em̄ idoloꝝ cultura, oīs mali causa est, & initiū & finis. Circūduxit eū, i. ꝓ vias securiores virtutū duxit ppl'm Chrianū ad euitādū diuerticula vitioꝝ, atq; ad fugiēdū vias q̄ vident homini bonæ, cū tñ nouissima eaꝝ ducāt ad mortē. Interdū ꝙq; ea q̄ vere sunt bona, sunt vel occultāda, ad vitādū iactātiā vel differēda ad tēpus, ad euitādū scādalū pusilloꝝ: aut qa rationabilis causa reqrit, alteri exercitio bono prius īsistere. & docuit, euāgelicā legē dādo. Sicut aquila puocās ad volādū pullos suos. Huic simile est ꝙd in Euāgelio loquit dns: Hierusalē Hierusalem, quoties volui cōgregare filios tuos, quēadmodū gallina cōgregat pullos suos sub alas, & noluisti? quod Chrs ad ecclesiā quoq; effat. Quēadmodū em̄ in veteri testamēto diuersis tēporibus diuersos misit prophetas ad synagogā, ad increpandū, exhortandū, inflāmandū & reformandū eandē, sic in nouo etiā testamēto ꝓ tēpoꝝ interualla varios viros sanctissimos, ad corripiendū, informādū, renouādū ecclesiā, misit. Deniq; Chrs merito cōparatus est aglæ, quia (vt dr) aqla præ cæteris auib⁹ suos diligit pullos, & ne à serpētibus lædant, ponit in nido suo amethystū: sic Chrs vsque ad finē dilexit suos, & seipsum dedit pro eis, qbus & gratiā suam distribuit, ne à dæmonib⁹ vulnerent. Dns solus dux eius fuit. Cōuersa nāq; gētilitas, de cætero respuit ducatū deoꝝ. Cōstituit eū sup excelsam terrā. i. in militāti ecclesia. Vt comederet fructus agroꝝ. Agri sunt particulares ecclesię, in qbus semē verbi cælestis proꝛicit atq; fructificat. Agri ꝙq; sunt ecclesiastica sacramēta, & itē libri diuinæ scripturæ. Ecclesia vero contēplatiōe, grā ac virtute sublimis est, & q collocat in ea, comedit fructꝫ agroꝝ: qm̄ alioꝝ virtutes ac merita, ei tanquā cōmembro ꝓ charitatē cōmunicant, sacramētis reficit, doctrinis scripturæ nutrit. Vt sugeret mel de petra. Secundū Apl'm, Chrs est petra, lapisq; angularis, de q̄ ppl'us Chrianus mel sugit. i. spiritalē cōsolationē & charitatis suauitatē sortit, oleumq; de saxo durissimo. i. vnctionē Spūssancti de eodē dño saluatore, de quo loquit Dauid: Dns petra mea. Et ipsemet dns: Super quē ceciderit lapis iste, cōteret eū. Est equidē saxum durissimū, nō ob cordis duritiā, sed ob infrangibilē cordis cōstantiā. Vñ & Ezechieli dns dixit: Vt adamantem & silicē dedi te. Butyrū de armēto. Per armentū intelligit cōgregatio quæuis deuota, de qua butyrū fugit, q ex cōuersatiōe illius ad charitatis viscerositatē accendit, & tanq̄ adipe & pinguedine copia supnoꝝ charismatū adimplet. Et lac de ouib⁹. Oues sunt, boni & simplices

Matt. 23. Ioan. 13. 1. Cor. 10. 2. Reg. 22. Matt. 21. Ezech. 3.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& innocẽtes,de qbus lac sugit,q illoꝝ oratiõibus,meritis & exemplis ad Chr̃ianæ simplicitatis infantiã prouocat,& velut paruulus in Chr̃o efficit, ita vt nocere ignoret, nec̃ cogitet
1.Petr.2. malum.Vnde glorioſiſſimus princeps Apl̃oꝝ hortat:Sicut modo geniti infantes rationabiles,sine dolo lac cõcupiſcite.Cum adipe agnoꝝ & arietũ filioꝝ Basan.Agni, sunt subditi vir tuoſitarietes aũt,p̃lati & duces gregis dñici. Agni q̃q accipi possunt septuaginta Christi discipuli,arietes vero sancti apostoli, duces gẽtiliũ cõuersoꝝ, de qbus adipẽ sumit, q ex illorũ
Thre. 4. doctrina & cõuersatiõe,oꝛone ac merito ad spũaliũ incremẽtoꝝ exuberãtiã scãdit ac peruenit.Et hircos cũ medulla tritici.Per hircos,opa pœnitẽtiæ designant:p medullã tritici,contemplatiõis suauitas.Hæc ab apostolis sumim⁹,qm̃ ipſi docuerũt nos,primo pc̃tã nr̃a,cõtritione, cõfeſſiõe,satiſfactiõe delere,sic̃q paulatim ad verã sapiẽtiã cõtemplatiõis q̃ puritatem
Zach. 9. ptingere,vt nutriamur in croceis, & panibus filioꝝ pascamur. Præterea, medulla tritici est eucharistiæ sacramẽtũ.Et sanguinẽ vuæ bibcrẽt meraciſſimũ.i.sanguinẽ saluatoris,& gaudium spũale,vigoroſum q̃ gustũ virtutũ. Nempe q̃d bonũ dñi,& quid pulchrũ eius, niſi frumentũ electoꝝ,& vinũ germinãs virgines? Incraſſatus est dilectus & recalcitrauit. Sicut Iudæis opulentia facta est idololatrãdi & alioꝝ occasio vitioꝝ,sic plane cõtigit populo Chriſtiano,qui in primitiua ecclesia,quãdiu pauperes erãt,& in pſecutiõibus positi,sancti ac denotiſſimi erãt:pſecutione aũt cessante,libertatẽ, dominationẽ, diuitias q̃ sortiti,& tẽporalibus incraſſati,ad multiplicia corruerũt peccata,& corruunt vs q̃ in p̃sens. Aliq q̃q eccleſiaſticis sacramẽtis & donis gr̃æ abundãter refecti, cũ spũ cœpiſſent, cõſummati sunt carne,& gloriati inaniter,corruerũt.Dereliqt Deũ factorẽ suũ.Quicũq mortaliter peccat,Deũ relinquit,qm̃ p̃fert ei bona creata,caduca,sic̃q p mẽtis auerſionẽ recedit ab eo.Prouocauerũt eũ
Philip.3. in dñs alienis.Hoc agũt guloſi,laſciui,auari,ſupbi,quoꝝ dñ sunt vẽter,ven⁹, nũmus, honor. Nẽpe q̃d qs maxime q̃rit,amat & colit,hoc sibi est Deus. Et in abominatiõibus ad iracũdiã cõcitauerũt.Hoc p̃cipue agũt hæretici,q abominabiles fingũt errores & abusiões: schiſmatici q̃q,q eccleſiaſticã violãt vnitatẽ& oẽs qui p̃tinaces sunt in peccatis, aut superioribus suis rebelles.Immolauerũt dæmoñs,& nõ Deo.Hoc agũt q opa bona ex gr̃a,intuitu p̃prię laudis aut commodi faciũt,Ei itẽ q in eccleſia offerũt,q̃ eccleſia p̃hibuit immolari. Noui recẽ
Acto.17. tes q̃ venerũt.Quaſi recẽtib⁹ dñs miniſtrãt, q iſtar Athenienſiũ,ad aliud nihil vacãt,niſi aut audire aut dicere aliq̃d noui,q̃les sunt aliq curioſi & garruli.Et ego puocabo eos in eo q nõ est pp̃s.Sicut Iudæos prauiſſimos De⁹ tradidit & subiecit idololatris gẽtibus, sic frequẽter tradidit impios Chr̃ianos manib⁹ Sarracenoꝝ & cõſimiliũ nationũ. Cõgregabo super eos mala.i.in diuersa vitia eos iusto iudicio p̃mittã corruere.Et sagittas meas cõplebo in eis.i.
Oseæ 12. acriter eos castigabo,& niſi pœnituerint,cõdẽnabo,secũdũ illud Oseæ Iuxta desideriũ meũ
Iob 6. corripiã eos.Hinc S.Iob:Sagittæ,inq̃t,dñi in me.q̃rũ indignatio ebibit spm̃ meũ. Cõſumen tur fame,i.ex spũalis refectiõis defectu spũaliter morient,& deuorabũt eos aues morsu amariſſimo.Aues istæ sunt dæmones superbiæ & ambitionis, de quibus in Euangelio legit: Vo-
Matt.13. lucres cæli comederunt semen. Hi etenim superbos & ambitioſos amariſſime deuorãt,dum eos desiderio aut amore tẽporalis honoris, p̃lationis, & propriæ excellentiæ priuãt oñi esse gr̃æ ac virtutũ, atq; ad sempiterna trahunt supplicia.Dentes bestiaꝝ.i.suggestiones crudelium dæmonũ, immittã in eos,permittẽdo q̃ tẽtatiõibus superent. Cũ furore trahẽtiũ super terrã atq; serpẽtiũ.Per reptilia & serpẽtes intelligẽdi sunt dæmones auaritiæ & calliditatis, qui ad terrenoꝝ amorẽ vitioſum inſtigãt,& blandiunt vt fallant,à qbus iniqui iusto Dei iudicio supplãtant.Foris vaſtabit eos gladius.i. ſi ab eccleſiaſtica vnitate vel fide aut à myſtico Chr̃i corpore per pc̃m mortale receſſerint,gladio diabolicæ tẽtationis peribũt.Et intus
pauor.i. etiã ſi per fidẽ in eccleſia p̃manserint,inordinato metu & varijs paſſiõibus aniæ afſligent.Et dixi,vbinã sunt? Nã subito defecerũt.perierũt ꝓpter iniq̃tatẽ suã. Sed ꝓpter iram inimicoꝝ diſtuli,sic plane oĩpotẽs De⁹ frequẽter pepcit impijs Chr̃ianis,nec eos à viſibilib⁹ vel inuiſibilib⁹ hoſtib⁹ vinci p̃miſit,secũdum q̃d ipſi mali Chr̃iani p̃meruerũt,ne hostes eoꝝ supbirẽt,dicẽtes:Man⁹ nr̃a excelſa &c.Gẽs abs q̃ cõſilio est,& sine prudẽtia.Hoc de oĩbus qui in mortalib⁹ iacẽt peccatis,dicẽdũ est, & cõdolendũ,q dono sapiẽtiæ carẽt,& dono cõſilij ac vera prudẽtia,quæ ſolis virtuoſis ineſt hoĩbus:q vtinã saperẽt spũalia & diuina,& intelligerẽt,q̃ periculoſe deiecti sint, & q̃ inſipiẽter se habeãt, ac nouiſſima p̃uiderẽt, de qbus in Eccleſiaſtico legit:Memorare nouiſſima tua,& in æternũ nõ peccabis.quæ sunt,mors,iudiciũ,
Eccl 7. pœna inferni,beatitudo cælestis.Quõ perſequebat vnus mille,& duo fugarunt decẽ milliaꝫ Istud de inuiſibilibus ac viſibilibus Chriſtianoꝝ aduersarijs accipi potest. Nam ꝓpter Chriſtianoꝝ ſcelera frequẽter contingit,q̃ multi eoꝝ à paucis hoſtibus in exteriori,interioriq̃ bello vincant: & hoc, quia Deus eoꝝ vendidit illos, sicut expoſitum est,quod & aduersarijs Chriſtianoꝝ est cognitum,ita q̃ ipſi sunt iudices.Sub infidelium quoq; dominio multi ha-
Psal. 25. bitant Chriſtiani.De vinea Sodomoꝝ,vinea eoꝝ &c. Hoc de eccleſia malignãtiũ Chriſtianoꝝ,conuẽticulis hæreticoꝝ & ſchiſmaticoꝝ, congregationibus q̃ iniquoꝝ exponendum est

est proportionaliter,sicut præcedenti articulo expoſitum est de p̃fida ſynagoga. Iuxtã est dies p̃ditionis,de q̃ Iob:Ad diẽ p̃ditionis seruat̃ malus,& ad diẽ furoris ducet̃. Quòd ſi dies generalis iudicij putatur multũ diſtare,tñ de die particularis iudicij,q̃d in morte agitur ſingu
Iob 21. loꝝ,ambigi nequit qn prope ſit,p̃ſertim cum dies nr̃i sint q̃ſi vmbra ſuper terram, ideo ſcripſit Iacobus suis:Ecce iudex añ ianuã aſſiſtit. Iudicabit dñs pp̃m suũ, qm̃ malis Chriſtianis
1.Par. 29 Iacob. 5. grauiora infliget ſuppliciaq; vt ſacratiſſimus Petrus teſtat, Tẽpus est vt incipiat iudiciũ à domo dñi.Videbit q̃ infirmata sit manus.i. poteſtatẽ maloꝝ Chr̃ianoꝝ oñdet Deus deficere,qm̃ tã q̃ fœnũ velociter areſcẽt.& clauſi q̃q defecerũt. Prohdolor iã videmus, q̃ religioſi
1.Petr.4. Psal.36. vtriuſq; sexus,q in cœnobijs cõmorãt, atq; ab oĩ ſeculari tumultu vitijs q̃ mũdanis merito essent recluſi ac liberi, p maxĩa parte nũc defecerũt à vita vere regulari,spũali, clauſtrali. reſiduiq; cõſumpti sunt. Hoꝝ em̃ exẽplo plurimi scãdalizant̃ ac peunt.& dicẽt q̃ religioſi, Vbi
Sapiæ 5. sunt dñ eoꝝ? i. vanitates,carnalitates, opes &c. q̃ Deo p̃tulerũt. surgãt & opitulent vobis. hic & ipſi dicturi sũt:Quid p̃fuit nobis ſupbiaꝫ & diuitiaꝝ iactãtia q̃d cõtulit nobis? trãſierũt oĩa
Apoc. 3. illa tã q̃ vmbra. Ego occidã,& ego viuere faciã. Bona & ſalutaris occiſio,dũ Deus occidit in nobis aciẽ vitioꝝ,cõcupiſcẽtias carnis,& q̃cq̃d cõtra ſalutẽ inſurgit:percutiã,qa q̃s amo,arguo & caſtigo. Inebriabo ſagittas meas ſanguĩe. i. reprobos ac ſceleratos tã repẽte & acriter trucidabo,vt inſtrumẽta meæ vindictæ videãt inebriata.i.abũdãter repleta de cruore occiſorũ,& de captiuitate inimicoꝝ nudati capitis.i.de ipſis iniuſtis,q dæmonũ vinculis irretiti, & vitioꝝ iugo ſubiecti,caput mẽtis,videlicet intellectũ,hñt à ſapiẽtia ſalutari nudatũ, oĩq̃ gr̃aꝝ munere deſtitutũ.Laudare gẽtes populũ eius.q em̃ vere Chr̃iani exiſtũt,à cr̃is gentibus laudari ac honorari merent. Religioſi q̃q & clerus ſynceriter ac debite cõuerſantes,à ſecularibus sunt laudandi.Et q̃uis hanc laudẽ nõ debeant affectare,tñ ſic viuere obligant,vt ea sint digni,quẽadmodum apoſtolici chori vertex digniſſimus:Obſecro,inquit, vos abſtinere à carnalibus deſideriis,conuerſationem veſtram inter gentes habentes bonã,vt in eo q̃d
1.Petr.2. detrectant de vobis,tanq̃ de malefactoribus,ex bonis operibus vos conſiderantes,glorificẽt Deum.Cætera huius cantici verba,ex præcedenti ſatis eluceſcunt articulo.

¶Expoſitio lr̃alis cap.33. Hæc est bñdictio q̃ bñdixit Moſes homo Dei filijs Iſrael. Arti. 37.

Sicut in Geneſi retulit Moſes,venerabiles patriarchas Iſaac & Iacob benedixiſſe filijs ſuis,cum senuiſſent ipſi patriarchæ,& morti ꝓpinquos ſe eſſe putarẽt: ſic Moſes protinus moriturus,suis ſpiritualibus filijs benedixit,in qua loquitur de ſeipſo quaſi de alio, sicut frequẽter faciunt authores ſcripturæ. [Hæc est benedictio, q̃ bñdixit Moſes homo Dei] i.electus à Deo,& ei ſpecialiter valde intrẽtus, vnitus ac placens, [ante mortem ſuam filijs Iſrael],i.duodecim p̃triarchis,vt infrà habet,q tũ iam erant defuncti:vnde ſub eoꝝ nominibus
Gen. 25. Gen. 29. Gen. 49. posteris ipſoꝝ benedixiſſe cenſet,sic tñ,q̃ quædã ad benedictiões iſtas ſpectãtia, ipſos patriarchas concernunt ante mortẽ suã,vt populo sibi cõmiſſo benedictiones iſtas ꝓ teſtamento relinq̃ret. [Dñs de Sina venit,& de Seir ortus est nobis.Apparuit de mõte Pharã &c.]B. Au
August. guſtinus hunc locũ ſecundũ trãslationẽ Septuaginta exponẽs,ſentire videt̃,q̃ iſta exponi nõ possint de monte Sinai & de monte Seir ſeu terra Idumęoꝝ,neq; de mõte Pharan,neq; de filijs Iſrael,qui erant sub veteri teſtamento vel ante.Itaq; ait:Non negligenter prætereunda est iſta p̃phetia. Apparet em̃ hęc bñdictio ad nouum Chriſtianũ populũ pertinere,quẽ populũ ſanctificauit Chr̃s,ex cuius perſona iſta dicuntur à Moſe,nõ ex perſona Moſis,q̃d in ſequentibus apparet. Nam ſi iſtud,Dñs ex Sina venit, ideo dictum est,quia in monte Sina lex data est:q̃d est q̃d ſequitur,Et alluxit nobis ex Seir,cum Seir mõs sit Idumęæ,vbi Esau habitauit:
Esaiæ 9. deinde cum Moſes filios Iſrael benedicat,q̃modo ipſemet ait,Et accepit de verbis ipſius legẽ quam mandauit Moſes? Prophetia ergo est, prænuncians nouum populũ Chr̃i gr̃a ſanctiſicatum,q noĩe filioꝝ Iſrael exprimunt̃,quia per fidem semen est Abrahæ.i.filij promiſſionis. Dñs ergo, videlicet Chr̃s,de Sina venit,qm̃ Sina interpretatur tẽtatio. Venit ergo ex tentatione paſſionis,crucis & mortis,& alluxit ex Seir,q̃d interpretat̃ piloſus,& pc̃ôrẽ designat. Sed qm̃ q ſedebant in tenebris & in vmbra mortis,lux orta est eis,ideo alluxit ex Seir. Hãc expoſitionem in ſequenti tangã articulo. Videt em̃ esse ſpũalis magis q̃ literalis. ¶Porro Lyra circa hunc locũ ſcribit: Dicunt Hebræi, q̃ dñs primo obtulit legẽ Idumæis q habitabant in Seir,& Iſmaelitis cõmorantibus circa montẽ Pharã. Sed noluerunt eam accipe, & dedit eam filijs Iſrael in monte Sinai,sic̃q exponũt q̃d dr̃,De Seir ortus est nobis.i.de illis locis venit ad nos,dando nobis legem ab alijs recuſatam. Conſonat aũt recitatio iſta ei q̃d Magiſter in hiſtorijs refert: Tradũt Hebræi,q̃ dñs miſit angelos suos ad Idumæos in Seir, & ad Iſmaelitas in Pharã,& obtulit eis legẽ,quã cũ nollẽt accipe, venit ad Iudæos in Sinai cum multis millibus angeloꝝ,& cõtulit eis legẽ. Hanc Iudæoꝝ recitationẽ reprobat Lyra,qa ex ſcriptura habetur,q̃ populus Hebræoꝝ fuit ſpecialiter electus à Deo,vt Chriſtus naſceret ex eis,ꝓpter q̃d Deus eos separauit à cæteris gẽtibus p vnius Dei fidẽ & cultũ, p circunciſionẽ & legis ſuſceptionẽ: idcirco aliter exponũt doctores catholici, De Seir ortus est nobis &c.i. Idumæis

Universidad de Deusto
Biblioteca

& Ismaelitis in sua infidelitate & idololatria dimissis, Deus p speciale bñficium ortus est nobis, legē dādo: q̄d q̄uis sit bñ dictū, tñ nō cōsonat lr̄æ ad plenū, qa scriptura hæc vniformiter loqtur de Sina, & de Seir, & de mōte Pharā: ideo aliter potest exponi, qm̄ data lege in Sina, populus Israel pgendo ad terrā ꝓmissionis, transiuit iuxta montē Seir, & circūeundo eundē mōtē, cœpit tædere itineris ac laboris, & murmurauit: ꝓpter q̄d dñs misit in populū ignitos serpētes, deinde populo veniā postulāte, dñs iussit, vt Moses faceret & exaltaret serpentē ęneum, cuius intuitu sanabātur pcussi. Et serpēs ille æneus venenū nō habēs, fuit figura Chr̄i, q̄ habuit carnē pcti sine pcto. i. similitudinē carnis pcti, cui⁹ adspectus p fidē sanat à vitijs. Et ille figurā Moses intellexit, ꝓpter q̄d dixit, de Seir ort⁹ est nobis, qa in circuitu mōtis Seir reuelatū ei fuit bñficiū incarnatiōis passiōis q̄ Chr̄i. Apparuit de monte Pharā. In Num. legit,
Nūe. 10. q̄ cū populus recessisset de mōte Sinai, nubes q̄uit in solitudine Pharā, vbi populo carnes desiderāti, data est coturnicū multitudo in copia vsq̄ ad mēsem: tūc etiā in adiutoriū regiminis ppli, adiūcti sunt Mosi 70. senes, q̄ ibi repleti sunt spū Dei. & ꝓpter bñficiū istud Mo-
R. Paul⁹. ses ait: Apparuit de mōte Pharā, illuminādo 70. senes. Hæc Lyra, cui in his R. Paulus cōsentit. Sed his obijci potest: Nō em̄ videt q̄ ꝓpter formationē æneī serpētis, aut reuelationē mystica significationis eiusdē, dictū fit, De Seir ortus est nobis. Nā serpēs ille, formatus nō est in
Nūe. 33. terra Edom, neq̄ in mōte Seir, sed in recessu ab illo, cū scriptū sit in Num. lib. Egressi filij Isra el de Cades, castrametati sunt in mōte Hor, in extremis finib⁹ terræ Edom. Et pfecti de mon te Hor, castrametati sunt in Salmona. Vnde egressi venerūt in Phunō, ꝓfecti de Phunon ca
Num. 21 strametati sunt in Oboth. Porro Num. alio loco sic legit: Profecti sunt de monte Hor p viā, q̄ ducit ad mare rubrū, vt circuirēt terrā Edom. Deinde describit historia de æneo illo serpēte: q̄ descripta, subiungit: Profecti filij Israel, castrametati sunt in Oboth, ex q̄ videt, q̄ serpēs ille sit factus in māsione ꝓxima māsioni Oboth: & siue in illa, siue in alia, cōstat ex lr̄a, q̄ in
elōgatione à finibus Edō. Præterea sup Leuiticū ex dictis Guilielmi Parrhisiēsis & alioꝝ doctoꝝ oñsum est, q̄ S. Moses intellexit ex reuelatiōe diuina lr̄ales ac mysticas rōnes cæremonialiū ꝑceptoꝝ q̄ dedit, ad q̄ ptinebāt sacrificia illa legalia, q̄ꝝ vna fuit causa ꝑcipua, q̄ Chr̄i passionē ꝓfiguraret & eius mysteria: & Chr̄m, eiusq̄ immolationē potissime ꝓfignabant immolatio agni paschalis ac iuge sacrificiū, de qbus Moses ꝑcepta accepit & dedit, partim añ exitū de Aegypto, partim in Sinai, sicq̄ illis in locis ex reuelatiōe diuina cognouit Chr̄i my-
Iudic. 5. steria, q̄ ptacta sacrificia clarius figurabāt, q̄ æneus serpēs: ideo nō apparet, q̄ ꝓpter cognitionē mysticæ significatiōis illius serpētis, locut⁹ fit, De Seir ortus est dñs nobis. Insup in lib. Iudicū, in cātico Delboræ dr̄, Dñe cū exires de Seir, & trāsires p regiōes Edō, terra mota est &c. Et secundū oēs expositores ꝟba illa cōsonāt his, q̄ isto in loco Moses scribit. ¶ Porro, ad verificandū ꝟba illa, nō videt sufficere, vt dicat, q̄ Deus Idumæis in sua infidelitate dimissis, venit ad filios Israel. Nā dr̄ ibi, Cū exires de Seir, & trāsires p regiōes Edō &c. Probabiliter ergo dicēdū videt, q̄ Deus meritis sctōꝝ ꝓiarchaꝝ Abrahæ & Isaac, & ex mia sua īmensa, obtulerit Idumæis natis ex Esau, & Ismaelitis natis ex Abrahā, legē, saltē p inspiratiōes angelicas & diuinos instinctus. sicq̄ fertur trāsisse p regiōes Edō, taliter visitādo corda Idumæoꝝ. Ex his tñ nō segtur, q̄n pp̄s Israel fuerit ꝑlect⁹, qa nō solū oblata est eis lex, sed & grōse collata, ita q̄ Deus p grām inclinauit corda eoꝝ ad legē suscipiēdā, quēadmodū etiā in exordio euā
gelicæ ꝓdicatiōis lex Chr̄i primo oblata est Iudæis, etiā his q̄ eā recepturi nō erāt, ne excusa-
Acto. 13. re se possent, qbus & Paulus Barnabas q̄ dixerūt: Vobis oportebat primū loq ꝟbū Dei &c. Nō tñ inde fit cōsequēs, q̄ Iudæi illi increduli, erāt magis electi à Deo, q̄ gētiles, qbus Deus decreuerat euāgelicū legē nō solū offerre, sed itē cōferre. Primo ita q̄, vt apparet, lex fuit Idumæis & Israelitis oblata, tā̄ natis ex primogenitis Abrahæ & Isaac, ne cōqueri & excusare se possent, atq̄ vt dñs declararet, se p illoꝝ cōuersiōe fecisse, q̄d in se erat. Ampli⁹ his cōcordare videtur, q̄d glossa ait sup Iudicū: Exisse dr̄ dñs de Seir, & trāsisse p regiōes Edō, qm̄ Idumæis legē recipe nolētibus, dedit eā in Sina Iudæis. Hæc Glossa. Nō aūt diceretur Idumæi eā re-
Iudic. 5. cipe noluisse, nisi fuisset eis oblata. Sic q̄q̄ dr̄ apparuisse de mōte Pharan, qm̄ circa locū illū
Dani. 7. morabātur Ismaelitæ, à qbus ad Iudæos dñs venit, nō locū mutādo, sed p se & angelos sctōs, hoies hīcinde diuersimode visitādo, [& cū eo sctōꝝ millia] qa vt Daniel ait: Millia milliū ministrabant ei. Et ponitur numerus determinatus ꝓ indeterminato. Hinc in Apoc. habetur:
Apoc. 5. Erat numerus angeloꝝ millia milliū, dicentiū: Dignus est agnus &c. Quāuis aūt in datione legis fuerit specialiter vnus angelus in Dei ꝑsona apparens & loquēs, multi tñ angeli affue-
Acto. 7. runt eidē. Propter q̄d in Actibus S. Stephanus ait Iudæis: Accepistis legem in dispositiōe angelorum, & non custodistis. Et credi potest, q̄ in præfato aduētu Dei in mōte Sinai ad legē ꝓstandā multa millia angeloꝝ ꝓsidentiū singulis Iudęoꝝ simul aduenerant. Aut etiā angeli, qui Idumæos & Ismaelitas fuerant ad legem suscipiendam hortati. [In dextera eius ignea lex.] Dextera Dei, est omnipotentia & maiestas, pietas & gratia eius. In hac dextera Dei lex ignea fuit, quoniam Deus in sua potestate, pietate & gratia contulit Mosi legem, in qua

Deus

Deus iubet toto corde amari. Et ad purgandū, cōburendum q̄ vitia, instituta sunt sacrificia multa. Hīc Glossa: Ignea, inqt, lex sunt tabulæ testamēti, in qbus lex, q̄ purgat & vrit pctā. At vero secundū q̄sdā, lex Mosis dr̄ ignea, qm̄ data fuit de medio ignis, vt in Exo. legit, q̄d nō vi-
Exo. 20. det ꝓprie dictū. Cū em̄ in mōte Sinai tēpore donatiōis legis, nō solū fuerit ignis, sed & dēsissima nubes, caligo ac tenebræ, secundū hāc rōnem lex dici posset, nō ignea tantum, sed & caliginosa ac nubilosa. [dilexit populos] nā opa manuū eius sunt vniuersi, & ipse vult oēs hoies
Sapi. 11. saluos fieri, & ad agnitionē ver̄itatis venire. Cui ꝓ Sapiē. dr̄: Nihil odisti eoꝝ q̄ fecisti, q̄ amas aīas. Specialiter aūt dilexit Israeliticas tribus. [Oēs sancti in manu illius sunt]. i. à Deo conseruāt, atq̄ indefinēter dependent, & q̄q̄d sctitatis habēt, à Deo fortiti sunt, q̄ etiā posset eos relinquere: ideo in gubernatiōe & defensiōe Dei ꝑmanere soliciti sunt, & à Deo mouent ad
sancta. ideo scriptū est: In manu illius & nos, & sermōes nr̄i. [& q̄ appropinquāt pedibus ei⁹,
Psal. 33. accipiēt de doctrina illius]. i. q̄ ad Deū hūiliter & reuerēter accedūt, & modū suæ ꝓcessionis atq̄ impressiōis sequunt, illuminabūt ab eo, iuxta illud: Accedite ad eū, & illuminamini. Itaq̄ pedes incorporei & incircūscriptibilis Dei sunt ꝓcessus eius in opando, in qbus benigne & sapiēter, iuste & cōdecēter se habet, in qbus & ipsum ꝑ posse seq̄ debemus, secūdū q̄d suprà
Num. 14 Caleph legit Deū suū secutus. Et S. Iob ait: Vestigia eius secut⁹ est pes meus. Hinc scriptū est
Iob 23. Iacobi 1. Si qs indiget sapīa, postulet à Deo, & dabit ei. Segt vox populi, in cuius ꝑsona subiungit: [Legē ꝓcepit nobis Moses] ex cōmissione diuīa, secūdū q̄d Deus Mosi iussit, cuius vicarius & minister in legislatiōe Moses fuit. [hęreditatē multitudinis Iacob]. i. ipsam legem q̄ fuit spūalis hæreditas ac opulētia, & tā̄ q̄ hæreditaria possessio Israeliticæ plebis, q̄ fuit grādis multitudo nata ex Iacob. [& erit apud rectissimū rex]. i. Deus oīpotēs rex vniuersoꝝ gratiose aderit rectissimo, hoc est, iustissimo populo suo, si ꝑfatam legē seruauerit: q̄d esse nequibit, nisi populus ille ad suos supiores recte se habeat in obtēperando, & supiores bñ se habeant ad subiectos in dirigēdo. Hic subdit: [cōgregatis principibus populi cū tribubus Israel] i. supioribus Israeliticæ plebis cōuenientēr adunatis cū tribubus Israel sibi subditis & cōmissis. Nā & q̄libet tribus habuit principē specialē, & vltra hoc ꝑerant ordinate tribuni & cēturiones, q̄nq̄genarij ac decani, sed & septuaginta seniores, qbus oībus in vnā politiā rite redactis, Deus fuit ꝓcipue rex eoꝝ, q̄ populū illū sub sua cura & gubernatiōe specialiter iuxta ꝓdicta assumpsit. Vnde post Mosen & Iosue iudices ꝓsidebāt, nō regesidcirco cū regē sibi petissent, dñs dixit: Me abiecerunt, ne regnē sup eos. Segtur bñdictio tribuū in speciali. [Viuat Ruben & non moriat, & sit paruus in numero. Jaq̄ si dicat: Quāuis Ruben primogenitus Iacob maculauerit stratum ꝑis sui, propter q̄d iure primogenituræ priuatus fuit à ꝑe, non tñ
Gene. 35. extinguat tribus nata ex eo, sed viuat vita naturæ & grāe, nec moriat morte dānationis eternæ, q̄ ad se totā, nec tota deficiat, nec tñ sit tā copiosa, vt alia q̄dam trib⁹. Et hoc alludit ei q̄d Gen. 49. Iacob pr̄iarcha locutus est Ruben: Effusus es sicut aq̄, non crescas, qa ascēdisti cubile ꝑis tui. Veruntā̄ sicut ex libro Num. colligit, tribus Ruben nō erat minima nūero. Parua tñ nūero nuncupat, cōparatione tribus Iudæ & aliaꝝ q̄rūdam. [Hæc est Iudæ benedictio]. i. imprecatio & ꝑnunciatio bonoꝝ, q̄ Deus tribui Iudæ donabit. [Audi dñe vocē Iudę]. i. oīones tribus Iudæ exaudi. hoc dr̄, īmo & sic futuꝝ ꝓphetabat, qm̄ tribus Iudæ fuit specialiter stabilis ac deuota in cultu Dei, multisq̄ donis priuilegiata à Deo, q̄ ex eo incarnari decreuerat, q̄uis interdū etiā lapsa sit. Multi q̄q̄ sancti & deuoti reges fuerunt nati ex ea, vt Dauid, Asa, Iosaphat, Ozias, Ioathan, Ezechias, Iosias, q̄ꝝ preces dñs grōsissime exaudiuit, & multos triumphos miraculose & pie tribuit eis, sicut ex lib. Reg. & Paral. constat. [& ad pp̄m suum introduc eum]. i. da ei virtutē intrandi terrā ei præuisam, vt superet populū, quē ei subiciēs, si obedierit tibi: sicq̄ populis ille sit eius. i. ei subiectus aut tributarius, vel introduc eum ad populū suū. i. totū Israeliticū populum fac ei pacifice subditum, & ipsum Dauid de regno suo pulsum reduc in regnum. Itaq̄ introduc eum ad populum suum, q̄tenus reges de Iuda exorti, rectè se applicent populo suo ad gubernādum idonee. Præuidit etenim Moses reges de Iuda nasci debere, vel introduc eum ad populum suum. i. talem vitam da ei, vt post huius vitæ curriculum apponatur electis in limbo patrum, secundum q̄d iusti veteris testamēti dicunt ꝑ mortē populo suo & patribus suis appositi. [manus eius pugnabunt pro eo]. i. hostibus victoriose resistet, q̄d & tēpore iudicū cōstat impletū, & amplius tēpore Regū. Fuit eqdē tribus Iuda cæteris bellicosior, maior, fortior, atq̄ audacior, sicut & Iudas inter fres suos fortior erat. Vnde & tribus Iuda cōsueuit numerari per se. [& adiutor illius contra⁹ hostes eius
* aduersarios
erit]. i. Deus adiuuans tribum Iuda, pro ea contra æmulos eius pugnabit. Vnde de Dauid frequenter est scriptū. Fuit dñs cū Dauid in oībus ad q̄cunq̄ perrexit. His consonat q̄ Iacob in benedictiōe Iudæ deprompsit: Manus tua in ceruicibus inimicoꝝ tuoꝝ. ¶ Deniq̄ post benedictionem Ruben primogeniti Iacob, immediate benedixit Moses tribui Iudæ, quoniam ius primogenituræ q̄tum ad principatū, fuit à Ruben ad Iudam translatū, & qa post regi
Gen. 49. am tribū Iuda dignior fuit Leuitica tribus. Siquidē in veteri testamēto regalis dignitas fa-

ꝓdo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cerdotio ꝓminebat, eo ꝙ ſacerdotiū illud carnale extiterit, ſicut in libro de regimine Regū Thomas declarat. Hinc ſubditur bñdictio Leui, i. ſacerdotalis atq; Leuiticæ ſtirpis. [Leui q̄ q̄]. i. tribui Leui [ait:] Perfectio tua & doctrina tua à viro ſancto tuo]. i. perfectā conuerſatio nē quā habuiſti, & ſanā doctrinā q̄ alios inſtruxiſti, accepiſti à me legislatore tuo, q verbo Num. 16 & ope te inſtruxi, & eiuſdē tecū ſum ſtirpis. [quē ꝓbaſti in tēratione]. i. probatū inueniſti in tentatiōibus, q̄ ei in ſolitudine cōtigerūt ex populi improbitate. Vel iſtud intelligendū eſt de Num. 27 tentatione, quā paſſus eſt Moſes à Chore atq; cōplicibus eius, q erāt Leuitæ, & cōtra Moſen cōſurrexerunt, eum q; grauiter moleſtabant. [& iudicaſti ad aquas cōtradictionis.] ibi nāq; Nūe. 20. Deus ꝓtulit iudiciū in Moſen, ꝙ terrā ꝓmiſſionis nō introiret, q̄ cognito, Leuitæ & cæteri iudicauerūt Moſen ibi peccaſſe, q̄d tñ ſciri nō potuit ex Moſis verbis q̄ ꝓtulit, dicēs ad popu lū: Audite rebelles & increduli &c. ſed ex ſentētia Dei cōtra eū plata. Deus qppe intuēs corda, cognouit q̄ aīo ꝓtulerat Moſes verba illa, quēadmodū in Nume. plenius introduxi. Aliq dicunt hæc verba ad dñm dirigi, vt ſit ſenſus: Quē ſanctū vi3, ſ. Moſen, tu dñe Deus ꝓbaſti in tentatiōe. i. ꝓ multas aduerſitates & tentationes examinaſti ac inueniſti fidelē, quēadmo- Sapiē. 3. dū in lib. Sapi. legiſt Deus tērauit iuſtos, & inuenit illos dignos ſe, & iudicaſti ad aq̄s cōtradi ctiōis, dicēdo: Quia nō credidiſtis mihi, nō introducetis hos populos ad terrā quā dabo eis. [Qui dixit pri ſuo & mri ſuæ, Neſcio vos: & fribus ſuis, Ignoro illos, & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloqum tuū.] Iſtud exponit à catholicis & Hebræis de vnoq̄q viro Leuiticæ ſtirpis, q Moſe exhortāte, acriter vitus eſt etiā in q̄ſcunq; cōſanguineos & ꝓpinq̄s ꝓpter ado rationē cōflatilis vituli, ita ſe habēs ad illos idololatras, q̄ſi nō ptinuiſſent ad ſe: q̄d faciēdo, impleuit Dei ꝓceptū, q̄ iuſſit idololatriā morte puniri. [& pactū tuū ſeruauerūt]. i. ad Deum ſe habuerunt fideliter, ꝓferēdo amorē Dei & zelū iuſtitiæ carnali ꝓpinq̄; amori & inclin a tioni naturæ. [iudicia tua ò Iacob, & legē tuā ò Iſrael] hoc eſt, Leuitæ fideles, ita agendo ipſe uerūt iudicialia ꝓcepta, ò plebs ex Iacob ꝓgenita: cætera q̄q; legis ꝓcepta, videlicet cæremo nialia atq; moralia. [ponent thymiama in furore tuo]. i. thymiama adolebūt ſacerdotes ad placandū dñm, cū iratus fuerit Iſrael ꝓpter eo; pctā, vt in Leuitico ſæpius cōtinet. Atq; in Leui. 16. Nume. lib. Aaron egiſſe deſcribit, q̄ſi ſtās inter mortuos & viuētes, obtulit thymiama depre Nūe. 16. cans ꝓ populo. [& holocauſtū ſup altare tuū.] Sacerdotes em aſſidue offerebant holocauſta ſup altare holocauſtu;, q̄d erat in atrio. [Benedic dñe fortitudini eius]. i. ſpūalē ac corpora lē Leuiticæ tribus fortitudinē auge & cōſecra tibi. [& opa manuū illius ſuſcipe]. i. obſequa & ſacrificia Leuitaꝝ dignāter accepta. [ꝓcute dorſa inimico; eius]. i. aduerſarios Leuitaꝝ ꝓ ſterne & ſubijce eis. [& q oderunt eū, non cōſurgāt]. i. nō roborent, neq; ꝓualeant. Iſtud videt ꝓcipue impletū in Matathia, & filiꝭ eius, Iuda Machabæo, Ionatha, & ſimeone, q erant de tribu ſacerdotali, & victoriosiſſime pugnauerūt, varios q; triūphos ſunt miraculoſe cōſecu- 1. Mac. 2. ti, ſuos æmulos mirabiliter cōculcādo, quēadmodū 1. & 2. lib. Machab. cōpendioſe deſcribit. 3. 4. 5. ¶ Deniq; huic expoſitioni cōſonat q̄d in Exo. inducit Moſes dixiſſe Leuitis: Ite & redite de 1. Mac. 14 porta vſq; ad portā ꝓ mediū caſtro;, & occidat vnuſq̄ſq; frem & amicū & ꝓximū ſuū. [& Bē iamin]. i. tribui Beniamin Moſes [ait] bñdicēdo ei poſt Leui, q̄m vrbs cultus diuini, puta Hi Exo. 32. eruſalē, ad tribū Bēiamin ptinebat. [amātiſſimus dñi habitabit cōfidēter]. i. populus natus ex Nūe. 25. Bēiamin, in vrbe firma ſecure morabit. Et ſicut Iacob valde ꝓcipue ipſum Bēiamin dilexit, ſic eius poſteritatē vocat Moſes amātiſſimā. i. dño valde dilectā, ꝓſertim ꝓpter Paulū apl'm Philip. 3. de Beniamin natū, q in eccleſia Chri fidutialiſſime māſit, aduerſa nō metuēs. [in eo q̄ſi in tha lamo tota die morabit.] Electi nāq; ex Beniamin nati, potiſſime Paulus, groſe ac dulciter qe uerunt in dño. [& inter humeros illius requeſcet]. i. in diuinæ pietatis ſupportatione vixerūt, Roma. 8. in q̄; ꝑſona loqtur Paulus: Quis nos ſeparabit à charitate Dei? Quidā exponunt ſic, ꝙ dñs requeuit in Beniamin, q̄ſi in thalamo, qa in ſorte Beniamin conſtructū eſt templum, in q̄ dñs ſpecialiter morabatur, & inter humeros requeuit illius. i. in operibus & tolerantiꝭ tribus Ben iamin, & maxime Pauli, delectatus eſt dñs, qui etiam in deuoto; cordibus Beniamitarum, quaſi in ſpirituali templo ac thalamo, requieuit. ¶ Sequitur benedictio Ioſeph, concernēs du as tribus natas ex ipſo, videlicet tribū Ephraim & Manaſſe. quemadmodū autē templū Salo monis fuit in Beniamin tribu, ſic tabernaculū Moſis primo collocatū eſt in vrbe Silo, q̄ fu it in funiculo Ephraim. [Ioſeph q̄q;]. i. tribubus ortis ex Ioſeph, [ait:] De benedictione domi ni terra eius]. i. terra collata tribui Ephraim & ſtirpi Manaſſe, tam bona & fertilis fuit, ꝙ be nedictioni Dei eſt aſſcribenda, & ex ea illis donata eſt, q̄ etiam terra commendabilis, fœcū da, ꝓclara eſt. [de pomis cæli]. i. de fructibus arbo;, q ex cælo; influētia ꝓducuntur. Oēs aūt arbo; fructus, quādoq; noīe pomi ſignificātur. [& de rore] q cadere ſolet in terra illa, [at q abyſſo ſubiacēte]. i. mari mediterraneo, per ſeu circa terrā promiſſionis currēte, [de pomis fructuū ſolis ac lunæ]. i. de pomis ad q̄; germinationē ſpecialiter influūt & cōcauſant ſol & luna: Sol, ſuo calore ea nutriēdo: & luna, ſuo hūore fouēdo. Deniq; nō ait de pomis arbo; ſo lis & lunę, ſed de pomis fructuū ſolis & lunę. De arboribꝰ aūt ſolis & lunæ multa ī geſtis Alex.

Magni

Magni leguntˊ, q̄ arbores in extremis ſupioris Indiæ ſitæ dicunt, atq; altiſſimæ phibentˊ, ita ꝙ oriētis ſolis, aduenientis q; lunæ ſplēdores, primo recipiūt, q̄; fructus magnæ eſſe virtutis ſcribunt, intrin, ꝙ inde veſcentes, vſq; ad trecentos aut q̄dringentos annos viuere aſſerūt. [de vertice antiq; montiū] in qbus fructus & arbores prōpte creſcunt ac matureſcunt. Etenim terra illa eſt montoſa & collibus decorata, vnde ſubiungit: [& de pomis colliū æterno;]. i. fructibus arbo; ſtantiū in collibus illis, q ob ſuā ſoliditatē & diuturnitatē dicunt æterni, cū tñ nec ab ante, nec à parte poſt ſint abſolute æterni, cū & terra tota in mūdi innouatione ſit cōplananda. Circa hæc dicit Gloſſa: Ad lſam, fertilitatē terrę ſignificat, quā tribus Ephraim & Manaſſę habuerūt in vbertate frugū, pomo;, paſtu; q; peco;, in mōte videlicet Ephraim Exod. 3. & in Baſan. [Benedictio illius] videlicet Dei [q] ꝑ angelū [apparuit] Moſi [in rubo, veniat ſup caput Ioſeph, & ſup verticē Nazaræi ĩter ffes ſuos. Iqſi Moſes dixit hęc, Ipſe Ioſeph vir ſan ctus diu defunctus, erat (vt credit) in limbo patrū, nec erat in ſtatu merēdi. Nō ita q; impreca tus eſt Moſes benedictionē hāc ꝑſonæ Ioſeph, niſi ꝑ modū cōgratulationis iſta locutus ſit, & referēdo ea ad participationē finalis felicitatis, ſed imprecatus eſt bona hæc tribub' ortis ex Ioſeph, q̄ten' ſup eas & in mētes ea; collatio mune; Dei deſcēderet. Erat aūt Ioſeph inter ffes ſuos Nazaræus. i. ſanctus, īmo & ſanctior illis. Et poteſt hoc loco ꝑ Ioſeph, ſeu Nazarę ĩter ffes ſuos, ītelligi Ioſeph Effratæus vir ſctūs, ex Ioſeph ꝓgenitus. [Quaſi primogeniti tau ri pulchritudo eius.] qa & ipſe Ioſeph erat valde decorus, & poſteritas eius ꝓclara. [Cornua rhinocerotis, cornua illius]. i. ptās & principatus tribus Ephraim erit tā in fronte fortis, vt cōpareſ cornib' rhinocerotis, q eſt fortiſſimum aīal & aīoſiſſima fera, vnicū habēs cornu in frōte, de cuius natura dictū eſt in Num. Fuit nāq; tribus Ephraim fortis, audax, & bellicoſa. Num. 23 Primus q; rex decē tribuū Hieroboā, & alij plures illa; tribuū reges, fuerunt Ephraitæ. [In ipſis vētilabit gētes vſq; ad terminos terræ.] Ex eo tēpore q̄ Hieroboā ſceleratiſſimus fecit au 3. Re. 12 reos vitulos, & ꝓp'm Iſrael ad idololatriā traxit, nō fuerūt reges aut tribus Iſrael multū vi ctorioſi, ꝑſertim in exteras natiōes, q̄uis cōtra reges Iuda q̄ſdā obtinuerūt victorias, vt cōſtat ex Regū & Paral'. libris. idcirco q̄d dictū eſt, In ipſis vētilabit gētes vſq; ad terminos terræ, videt impletū, ꝓcipue ꝑ Ioſue Effratęū & Gedeonē viro; fortiſſimū natū ex tribu Manaſſæ. 1. Re. 12. Hi etem aduerſarios filio; Iſrael ſugauerūt, & vētilauerūt vſq; ad terminos terræ ꝓmiſſiōis, 4. Re. 23. & 25. ſicut ex lib. Ioſue & Iudicū patet. [Hæ ſunt multitudines Ephraim, & hæc millia Manaſſæ] Ioſue 16. i. poſteri nati ex Ioſeph, de qbus intelligūt ꝓhabita, ſunt copioſæ turbæ natæ ex Ephraim, 17. & 18. & millia genita ex Manaſſe. vel ſenſus eſt, ꝙ gētes vētilatæ à filiꝭ Ioſeph, ſunt multitudies vi Iudi. 7. 8 ctæ ab Ephraim, & millia ſupata à tribu Manaſſæ. Deniq; benedictio iſta Ioſeph, in multis coincidit cū ea q̄ Iacob bñdixit eidē, vt pōt patere intuēti Genē. [& Zabulō]. i. tribui ei' [ait:] Gen. 44. Lætare Zabulō in exitu tuo, & Iſachar in tabernaculis tuis] quēadmodū Iacob pariter be- Ibidem. nedixit Zabulon & Iſachar filiꝭ Liæ, ita & hic Moſes. Benedictiones quoq; hæ Iacob & Moſis, q̄ſi coincidūt: qa ꝙ Iacob diſſeruit, Zabulō in littore maris abūdabit: hoc eſt q̄d nunc Moſes loqt, Lætare Zabulō ī exitu tuo. i. in vijs & greſſib' tuis, pro exercēdis tuis mercātijs. Hieron. Nēpe vt teſtatur Hieron. tribus Zabulō poſſedit in terra promiſſionis loca maritima, & ha Idem. buit oppida in littore maris mediterranei ſita, ſic q; mercationibus fuit intenta, & Iſachar in tabernaculis tuis. i. tu Iſachar gloriare qeſcēdo in domibus tuis, & ī ſcholis ac ſynagogis, Idem. qa vt refert Hieron. Multi de tribu Iſachar exterioribus occupatiōibus relictis, die ac nocte intenti erāt ſtudio ſcripturaꝝ & meditatiōibus legis, ꝓpter q̄d aliæ tribus fecerūt ei in tēpora Gen. 49. libus ꝓuiſionē. Et q̄uis Lyra hoc reprobat in Genē. tñ hoc loco allegat & reprobat Hebræos hoc affirmātes. Hic Iacob ꝑdixit de tribu hac: Vidit regem ꝙ eſſet bona, qm̄ vitā qetā & ſtu dioſam elegit. [& pp'os ad mōtē vocabūt]. i. viri illi ſpūalibus occupati, inuitabūt & hortabū tur alias tribus, vt ſuis tēporibus pgāt ad vrbē cultus diuini, & ad tēplū ſeu tabernaculū dñi, q̄d tēplū nouerat Moſes in mōte Moria cōſtructū, ſeu in mōte Sion in vrbe Hieruſalē mōtoſa. [Ibi īmolabūt victimas iuſtitiæ]. i. ſacrificia iuxta legis ꝓcepta, [q inundationē maris, q̄ſi lac ſugēt]. i. diuitias ꝑ nauigia maris adductas abūdāter accipiēt. [& theſauros abſconditos are naꝝ]. i. preciosa metalla q̄ ĩter arenas ghantur ac repiunt, atq; ꝑ naues ad mercato; oppida trāſuehūtur. Circa q̄d Gloſſa: Hæ, inqt, tribus negociatiōibus vacauerūt, de trāſmarinis re giōibus mercimonia apportātes, & theſauros abſcōditos arenaꝝ, videlicet argētū & au; vel gēmas, q̄ſi lac ſugēt. i. facile accipiēt. Ex qbꝰ ꝙ bis elicitur, ꝙ etiā multi de Iſachar mercatiōi bus infiſtebāt. Porro de gnatione auri & metallo;, inter arenas, dictū eſt ſuprà. [Et Gad ait] Deut. 33. i. tribū Gad Moſes ſic bñdixit: [Bñdictus in latitudie Gad]. i. ex dono Dei latā terræ poſſeſſio nē habebit. [q̄ſi leo requeuit]. i. audacter & potenter ſuā portionē poſſedit. [cepit q; brachium verticē]. i. aduerſario; ſuo; robur ac eminentiā diſſipauit. [& vidit principatū ſuum, ꝙ in parte ſua doctor eſſet repoſitus]. i. cū gaudio conſiderauit, ꝙ in terra poſſeſſionis ſuæ legisla tor & doctor Iſraeliticæ plebis, videlicet Moſes, eſſet ſepultus. Obijt etem & ſepultus eſt in terra Moab trās Iordanē, q̄ terra aliquādo ad Moab ptinuit, ſed tūc erat vi ꝑlij acq̄ſita à re-

ge

ge Basan,atq; in partē Gad cessit,q̃uis aliq verba textus videant insinuare,q̃ ad mediā tribū Manasse spectauerit.[q]Gad vtpote tribus Gad[fuit cū principibus populi].i.cū principib' nouē tribuū prexit ad p̃liandū cōtra Chananæos in terra ꝓmissionis[& fecit iustitias dñi].i. iustas vltiones exercuit in aduersarios Israelitici populi.[& iudiciū suū cū Israel].i. discrete atq; fideliter se habuit cū alijs tribubus,qm̃ tribus Gad & tribus Rubē armatæ ꝓcesserūt nouē tribus ac mediā,q̃usq; introduxerunt eos in terrā ꝓmissam,secundū q̃d Moū ꝓmiserunt. Circa hæc ait Glossa: In b̃dictione Gad videt Moses p̃dicere potentiā viroꝝ fortiū aut iudicū,q de tribu illa fuerūt,sicut lepte & alij multi.Vnde & in Genesi Iacob prędixit:Gad accinctus p̃liabitur ante eū.[Dan q̃q; ait:Dan catulus leonis] Iacob pr̃iarcha Iudæ b̃dicens: inter cætera dixit:Catulus leonis Iuda. sed sicut hoc dictū est de Iuda ꝓpter Dauid fortissimū natū ex Iuda,vel potius ꝓpter Chr̃m,de q̃ in Apocalypsi habet,Vicit leo de tribu Iudæ: sic istud dictū est ꝓpter Samsonē ex Dan genitū,q instar catuli leonis cōtra Philistæos erect' est.[Fluet largiter de Basan.]Hoc secundū Glossam exponit,qm̃ possessio Dan porrecta fuit vsq; Basan,& ita multitudine populi atq; exhuberātia reꝝ instar fluuij inde fluxit.Quidam dicūt hoc additū,qa Iordanis orit in sorte ipsius,iuxta vrbē Lachis,vbi sunt duo fontes, q̃ꝝ vnus dr̃ Ior, alter Dan,q cōfluentes,fluuiū Iordanē principiāt,sicut & nomē eius cōponunt. [Et Nephthali dixit].i. Moses tribui Nephthali b̃dicendo, ait:[Nephthali abūdantia p̃fruetur].i.fertilē valde funiculū obtinebit,[& plenus erit b̃dictionibus dñi].i. de donis Dei, vtpote nō solū tēporali ꝓsperitate,sed & spūali gratiositate.[Mare & meridiē possidebit:]qa possessio eius ab australi parte in occidentē porrecta,vsq; ad mare ptingebat Tyrrhenū, secundū Glossam.Fuit'q; hęc tribus sup lacū Genezareth sita.Hinc Iacob locutus est:Nephthali ceruus emissus,vbi secundū aliā interpretationē in Hebræo habet:Nephthali ager irriguus.[Aser q̃q; ait]tribui Aser sic b̃dixit:[Benedictus Aser in filijs].i.p b̃dictione accipiat fœcunditatē & sobolē copiosam,[sic placēs ffribus suis].i.alijs tribubus [tingat in oleo pedē suum].i.copia olei p̃fruat,qm̃ sors eius abūdauit oliuis.Sic S.Iob primā suā opulentiā memorās:Lauabā,ingt,pedes meos butyro.Hinc Iacob p̃dixit: Aser pinguis panis eius &c. [ferꝝ & æs calceamētū eius].i.his metallis abūdabit ꝓpter materiam æris ac ferri existentē in sorte ipsius,ita q̃ ære & ferro munietur,sicut pes calceis.[Sicut dies iuuentutis tuæ,ita & senectus tua].i.fertilitate ꝓsperitate'q; efflues vsq; ad captiuitatē tuā,eris'q; alijs placēs & grōsus.Hucusq; Moses decē tribubus b̃dixit.Et miꝝ,q tribui nō benedixerit Simeonis, cuius rei causam qdā assignāt,eo q̃ pauloante hæc,princeps in tribu Simeon exemplū fornicādi ac idolatrādi alijs tribubus dedit,& irā Dei in populū excitauit,atq; vt aliq addūt, qm̃ Simeon primo suos ffes cōtra Ioseph accēdit,q̃tenus interficerēt eū,ꝓpter q̃d Ioseph p̃ cæteris tenuit eū captiuū ad tēpus. Veruntn̄ iuxta hoc videret q̃ nec Iacob ei benedixisset.His p̃missis,Moses in laudē p̃rūpit largitoris tantoꝝ bonoꝝ.[Nō est Deus alius vt deus rectissimi].i. Deus Israelitici populi p̃ cæteris iusti,est solus,verus,imm̃sus & incōparabilis Deus.[Assēsor eꝝ li,auxiliator tuus].i.dñs & rex cælorꝝ altior cælis,te iuuat ò Israel.[Magnificētia eius discurrūt nubes]iuxta potestatē & imperiū Dei nubes mouēt,& terrā fœcūdant,iuxta illud Psalm. Qui opit cælū nubibus,& parat terræ pluuiā.Vnde scriptū est in Iob: Nubes ꝓtexunt cūcta desup,si voluerit extēdere nubes q̃si tētorium suū,cardines q̃q; maris opiet.In Hebræo,vt sērūt,habet:Discurrūt cæli,sed potius reor dictionē illā Hebraicā ad vtrūq; esse æquocā.[Habitaculū eius sursum]qa in cælis ac ciuibus cæli dr̃ dominus cōmorari,inquātū ibi euidētius opat,clariusq; cōspicit.Verūtamē qm̃ loco nō claudit,recte subiūctū ēt& subter brachia sempiterna:]qm̃ sicut ipse est sup oīa nō elatus,ita est infrā oīa nō oppressus,& sempiterna brachia.i.fortitudines angelicoꝝ spūum incorruptibiles,atq; ꝓpetuas cælorꝝ virtutes ipse sustē tat,& brachia illa ei subsunt & parēt vt creatori.[Eȷ̃ciet à facie tua inimicū].i.Chananæos expellet & delebit à facie tua ò Israel [dicet'q;, cōterere].i.eos destrui iubebit.[Habitabit Israel cōfidēter].i.sine timore in terra sibi ꝓmissa,q̃diu obedierit Deo. [& solus].i.segregatus ab alijs gētibus,& speciali ritu dñm colēs,quēadmodū Balaā q̃q; p̃dixit:Populus solus habitabit,& inter gētes nō reputabit.[Oculus Iacob in terra frumēti & vini].i. ppls iste ex Iacob natus, videbit & possidebit terrā frumēto & vino fœcundā.[cæliq; caligabūt rore].i. cælū æreū ita implebit rore pro terræ fœcūdatiōe,vt hoīm tenebrescat adspectus, & orbes cælestes videri nō queāt in sua serenitate.[Beatus es tu Israel,]qa sic electus & benedictus à Deo. [qs similis tui popule q saluaris in domino?].i.Deo auxiliāte ꝓuales hostibus & euadis pcula,verāq; ꝓmereris salutē.q.d.cæteris gētibus excellētior es. Vnde dictū est suprā: Nō est alia natio tā grādis.[Scutū auxilij tui & gladius gloriæ tuæ].i.Deus oīpotens est tibi pro scuto, qa te ꝓtegit,& pro gladio victorioso,qm̃ eius virtute deȷ̃cis hostes. [Negabunt te inimici tui].i.gētes q̃ꝝ terrā iā obtinebis,resistēt tibi,tāq; impiæ natiōi & aliena inuadenti,& dicēt, tibi neq̃q; terrā ipsoꝝ deberi.[& tu eoꝝ colla calcabis].i.eos penitus supabis.imo in Iosue libro habet,q̃liter principes Israel posuerūt pedes suos sup colla regū Chananæoꝝ.Asserit aūt

Judic.11. Gen.49. Ibidem. 1.Reg.16 & 17. Apoc.5. Iudi. 13. Hieron. Iob 29. Gen.49. Num.23 Pſal.146 Iob.36. Nſe.23. Deut.4. Iosue 10.

Lyra

Lyra in Heb. haberi,Mentient tibi inimici tui,q̃d exponunt Hebręi de Gabaonitis,qui mēdacijs circūuenerunt filios Israel,vt legitur in Iosue lib.sed verius puto,verbum illud hebraicum significare vtrunq;.Et videtur Hierony. aptius transtulisse,Negabunt te &c.nec enim filij Israel cōlla Gabaonitaꝝ calcauerunt,sed dimiserunt, deinde eripuerunt eos de Chananæorum obsidione,vt Iosue recitat. Iosue 9. Iosue 10.

¶Mystica expositio huius capituli. Art. XXXVIII.

SIcut lex Mosis fuit typ' & nuncius euāgelicę legis,& mysterialiter cōtinēs eā, secundum q̃d Ezechiel vidit rotā i medio rotę,sic Moses fuit euidētissima Chr̃i figura. Quod itaq; Moses morti tā ꝓximus, filijs Israel b̃dixit,hoc p̃figurauit, q̃ Chr̃s in cœna nouissima, & deinde in sermone suo atq; oratiōe prolixa,ꝓcrecatus est bona suis discip. p̃dixit'q; eis, q̃ta essent charismata S.spūs adepturi,& q̃liter mundū cōuerterēt, deinde post passionē & resurrectionē insufflauit in eos: Accipite,inqens, Spiritum s. In die q̃q; ascensionis eleuatis manibus b̃dixit eis,& ipsis cernēribus ferebat in cælū.Itaq; hæc est b̃dictio q̃ b̃dixit Moses homo Dei.i.Chr̃s ꝓ Mosen figuratus,sctissimus hoīm,& totus Dei,in q̃ princeps huius mundi nō habuit qcq̃,filijs Israel.i.aplis cæterisq; discipulis,q erant Israelitæ verissimi.dñs de Sina venit.i.à lege in mōte Sinai data, ꝓcessit ad dādum euangelicā legē, priori legi finē iponēs, & ei' vaticinia atq; mysteria,imo & principalia ei' ꝓcepta i Euāgelio cōplens. Hoc est q̃d ꝓ Hieremiā dñs contestat:Ecce dies veniunt, & feriā domui Israel & domui Iuda pactū nouū, nō tale q̃le dedi patribus eoꝝ,&c.Et de Seir ortus est nobis.q̃uis Iudæi descēderūt de Isaac ꝓ Iacob,nō ꝓ Esau,nihilomin' ꝓpter suā ruditatē,carnalitatē,infidelitatē & reprobationē recte designant ꝓ Esau seu Seir,quēadmodū Chr̃iani ꝓ veros & spūales veteris test.Iudęos.Dñs ergo ortus est nobis Chr̃isfidelibus de Seir,qa de pplo Iudæoꝝ venit ad gentilitatē,& copiosissime illuminauit eādē.Hinc in Esa.dñs & saluator Iudęoꝝ derelictionē,gentiūq; vocationē insinuans,ait:Hæc dicit dñs,formās me ex vtero seruū sibi, vt reducā Iacob ad eū,& Israel nō congregabit,& glorificat' sum in oculis dñi,& dixit: Paꝝ est vt sis mihi ad suscitādas tribus Iacob & fæces Israel cōuertēdas dedi te in lucē gentium, vt sis salus mea vsq; ad extremū terræ.Hinc in Euāg.dixit Iudæis:Relinquet vobis dom' vr̃a deserta.Per Hiere.q̃q; p̃dixit:Relinq domū meā,dimisi hæreditatē meā, facta est mihi hęreditas mea q̃si leo in sylua,dedit cōtra me vocē suā:ideo odiui eā. Apparuit in mōte Pharan. ꝓ Pharan,q̃d vno modo interpretat frugifer, significat ecclesia oim diuinoꝝ charismatū vbertatib' adimpleta, in virtutū ac sapiæ vertice tanq̃ in mōte cōstituta,de q̃ p̃dictū est à Micheа:Erit in nouissimo diꝝ ꝓparatus mons dñi in vertice montiū Dñs ergo in ipsa militāti ecclesia grōse apparuit p diuersa miracula,p sacramentalē p̃sentiā,p internā inhabitationē,imo & visibiliter in hūanitate assumpta,implens illud Psal.Narrabo nomen tuū fratribus meis,in medio ecclesiæ laudabo te,& cū eo sanctoꝝ millia.In die ascensiōis cū multis millib' sanctoꝝ,q̃s de patrū limbo in hora resurrectiōis eduxerat,apparuit suis i mōte Oliueti,ita q̃ millib' illis fuit vallat' q̃uis discipuli exteriori intuitu ea nō viderūt:tunc itē cū multis, imo & innumerabilib' sanctoꝝ millibus angeloꝝ ascēdit, atq; post missionem spūs sctī statim tot millia fuerunt ad fidē cōuersa,q̃t cū Chr̃o i ecclesia,fuerunt sanctoꝝ millia,q̃d deinde i ecclesijs gētiū copiosi' fuit impletum. Vñ ad Heb.scribit apostol' :Accessistis ad montē Sion, & ciuitatē Dei viuētis,& Hierusalē cælestē,multoꝝ millium angeloꝝ frequētiā, & ecclesiā primitiuoꝝ. In dextera eius ignea lex.q̃uis iuxta expositionē p̃habitā,istud ad lr̃am exponat de lege Mosaica, subtili' tū de euāgelica exponit lege.Etem̃ in lib.Pro. de ꝑcreata sapia dicit:Lōgitudo dieꝝ in dextera ei',& i sinistra ei' diuitię & gloria. Cū ergo in euāgelica lege ꝓmittat ꝓ ꝓmio ęterna illa cęlestis felicitas, q̃ p longitudinē dieꝝ exprimit, in veteri vero lege tēporales diuitiæ & gloria humanæ ꝓsperitatis,euāgelica lex merito cōsistere phibet in dextera Dei, Mosaica aūt i sinistra ipsi'. Rursus cum lex Chr̃i sit lex amoris & pietatis,lex autē Mosis,lex timoris & seueritatis,recte lex euāgelica ferē esse in dextera Dei, & lex Mosis in Dei sinistra. Est demum lex Chr̃i,lex ignea.i.tota ardens ac feruida,spūalis & inflāmatiua ad ardētissimū Dei amorē,p iusta ꝓcepta ac sapientissima cōsilia cōpendiose deducēs. Et i ipsa charitas totius supsanctæ trinitatis ad genus humanū,euidētissime declarat.Propter q̃d dixit saluator: Ignē veni mittere in terrā,& qd volo nisi vt accendat?:Et rursus:Hoc est ꝓceptū meū,vt diligatis inuicem sicut dilexi vos.In hoc cognoscēt oēs qa discipuli mei estis,si dilectionē habueritis ad inuicē. Deniq; ad istud insinuādū,apparuit Spiritus s.in igneis linguis sup discipulos,q̃tenus igneis linguis & ardētissimis cordib' legē igneā p̃dicarēt,nō vtiq; vni dūtaxat gēti,quēadmodū solis Iudęis data est vetus lex,sed gentib' vniuersis ad q̃d figurādū,apparuērūt distinctę linguę discipulis,& data est eis oīm linguaꝝ notitia:idcirco nunc subdit,Dilexit populos,qm̃ vndiq; fecit eis verbū salutis annūciari,& oīm q̃tū in se vult salutē, put excellentissimus archiapostolus logtur: Patiēter agit dñs ꝓpter vos, nolens aliq̃s pire,sed oēs ad pœniam reuerti. Oēs sancti in manu illius sunt. Hoc est q̃d ait saluator apostolis,imo vniuersis fidelibus:Sine me nihil potestis facere, ideo vnus illoꝝ ꝓcipuus, fassus est Gratia Dei sum id q̃d sum. Iusti

Matt.25 Hiere.32 Michæ 4 Isaiæ 2. Psal.21 Prouer.3 Psal.90. Luceæ 12. Ioan.15. Actо.2. 2.Petri 1 Ioan.15 1.Cor.15

Universidad de Deusto
Biblioteca

quippe deduxit dñs p vias rectas. Propter q̃d qdã grata & gratulabũda cecinit vox: Tenuisti manum dexterã meã, & in volũtate tua deduxisti me. Hinc & alio loco scriptũ est illustrox aiæ in manu Dei sunt. Et saluator: Ego cognosco oues meas, & nõ rapiet eas quisq̃ de manu mea. Et q appropinquãt pedib⁹ eius, i. vestigia humilitatis Chri fuerint assecuti, vt sanctox apostolox opa imitant, accipiẽt de doctrina illius, i. gfose illuminabunt. Oportet em̃ i primis in vera humilitate fundari, & cum reuerẽtia ac timore accedere, vt ipleamus illud Apostoli Noli altũ sapere, sed time. Legẽ pcepit nobis Moses, i. Chrs q in mõte cõtulit enãgelicã legẽ, vt Matt. describit, q̃ lex est hæreditas multitudinis gẽtium, i. gentiũ vniuersax, q p fidẽ sunt filij Iacob. Vñ de Chro Esa. p̃dixit: Legẽ eius insulæ expectabũt. Et rursus Esa. 42. dns pr ait ad vnigenitũ suũ: Dedi te in fœdus populi in lucẽ gẽtiũ, vt aperires oculos eccox. Erit apud rectissimum rex. Sicut lex Chri est sola inter oẽs leges pfecta, sic populus Chrian⁹ illã syncere adimplẽs, p̃ cunctis nationib⁹ est vere rectissimus, apud quẽ & in cuius medio est Chrs, q fatet in psal. Ego aũt cõstitutus sum rex ab eo sup Sion mõte sanctũ eius. Et Esa. Dns legifer nr, dns rex nr, ipse veniet & saluabit nos. Cõgregatis principib⁹ populi, puta apostolis, de q̃bus cãtat: Principes populox cõgregati sunt cũ Deo Abrahã. Cũ tribubus Israel, ex quibus multa millia cõuerterunt, qbus primo se cõiunxerunt, p̃dicãdo in sola Iudæa ad tẽpus, deinde pcesserunt ad gẽtes. Hinc em̃ S. Iacob⁹ in exordio suę canonicę: Duodecim, inqt, tribubus q̃ sunt in dispsione, salutẽ. Et summus apostolus in prĩcipio primę suę epist. Electis, inqt, aduenis dispsionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ & Bithyniæ, Viuat Rubẽ & nõ moriat. Per Rubẽ q interpretat filius visiõis, intelligunt electi Iudæi, qbus dns dixit: Beati oculiq̃ vidẽt q̃ vos videtis, & cæteri p eos ex Iudaismo cõuersi. & sit paruus i numero. Illis nãq; loquutus est Iesus: Nolite timere pusillus grex, qa cõplacuit pri vro dare vobis regnũ. Nã & cõparatione eox q in infidelitate mãserunt, pauci vident qui ex plebe Iudaica crediderunt. Hæc est Iudæ bñdictio: Audi dñe vocẽ Iudæ. Per Iudã q interpretat cõfitens siue laudãs, allegorice accipit Chrs, q secundũ assumptã humanitatẽ, ab incarnatiõis exordio Deum trinitatẽ indesinenter laudauit laude interna, q̃m aia eius q̃ad partẽ suã intellectiuã, fuit Deo beatifice fruẽs, & summa laude extollẽs. Huius Iudæ vocẽ dns pr & trinitas Deus in oĩbus exaudiuit, quẽadmodũ ptestat: Gratias ago tibi pr, q̃m exaudisti me. ergo autẽ sciebã, qa semp me audis, & ad populum suũ introduc cũ electis, i. ad electos Iudæos atq; Gẽtiles cõuertẽdos, vt eos p se aut p suos cõuertat discipulos, deinde introduc eum ad limbum pr̃m, vt eos educat. Postremo ad ciues cælestes, vt eox ruinã recuperet. Manus eius pugnabunt, p eo. i. Chrs ppria potestate ꝑualebit aduersarijs suis seu populi sui. Vñ in Esaia loqtur: Calcaui eos in furore meo, & cõculcaui eos in ira mea. Aereas q̃q; potestates expugnauit i cruce, & aditor cõtra aduersarios erit, i. Chrs suos fideles cõtra visibiles & iusibiles hostes iuuabit. Propter q̃d dixit: Ego dabo vobis os & sapiẽtiã, cui nõ poterunt resistere & cõtradicere oẽs aduersarij vri. De hoc Esaias p̃dixit: Mittã eis saluatorẽ & ꝑpugnatorẽ q liberet eos. Tropologicę, p Iudã intelligit ecclesia seu q̃cunq; fidelis psona, cuius oratiões ac pconia Deus suscipit gfose, & ad populũ suũ. i. ad triumphatẽ ecclesiã, vel ad aliox cõuersionẽ, siue ad mystici corporis Chri participationem introducit eandẽ, cuius manus pugnat pro ea, qa tẽtatiõibus reluctat, scies q̃ nõ coronabit nisi q legitime certauerit, & q̃ militia sit vita hois sup terrã. Vnus q̃q; fidelium in spirituali certamine alium iuuat orando, exẽplariter cõuersando, admonẽdo, & merita sua inuicẽ cõmunicãdo, qa p charitatẽ merita singulox, sunt vniuersox, iuxta q̃d scriptum est: Participes ego sum oĩm timẽtium te &c. Leui q̃q; ait. Per Leui exprimit clerus ecclesiæ, sacerdotes, religiosi, & oẽs in sacris ordinibus cõstituti, q̃x vniuersitati seu cœtui dicit: Perfectio tua quam habes in cõuersando, & doctrina q̃ alios doces, à viro sctõ tuo. i. à Chro tibi collatę sunt, qui in Euang. te informat, quẽ pbasti fidelẽ tibi esse p gratiæ suæ auxiliũ in tẽtatiõe q̃cunq;, quã deuicisti, & iudicasti ad aq̃s cõtradictiõis. i. flumina aduersitatum & ipetus hostium cõtradicẽtium tuę saluti, sustinẽdo expt⁹es & cognouisti p certo, q̃ charitatiue & pie tibi adfuerit dñs, q nõ pmisit te vltra vires tẽtari, imo fecit cum tẽtatiõe prouentũ. Qui dixit pri suo & matri suæ, Nescio vos: & fratribus suis, Ignoro illos, & nesciuerũt filios suos. i. q oẽm carnalẽ amorem parentũ & prolis ac cognatox penitus abiecerunt Dei intuitu & amore, hi custodierũt eloqm tuũ ò Chre. i. euãgelica tua cõsilia, & pactũ tuũ seruauerunt. i. euãgeli cã legẽ, q̃tũ ad eius pcepta, vtpote iudicia tua ò Iacob. i. ea q̃ dns Iesus iudicauit esse valde accõmoda ad obtinendã pfectionẽ, o populę supplãtator culpax, & legẽ tuã o Israel. i. legẽ Euãgelij tibi datã o plebs Deum fide cõtemplãs, hi sunt q obseruãt cõsilia Chri, dicentis: Qui nõ renunciat oĩbus q̃ possidet, nõ potest meus esse discipulus. Et rursus: Qui nõ odit patrẽ suum & matrẽ & fratrẽ & sororẽ & filios, nõ potest meus esse discipulus. In qbus oĩbus nõ odienda, sed amanda sunt dona naturę & gratiæ, odiẽda vero mala culpæ & retractiões, qbus conant nos à via pfectiõis retrahere. ¶ Præterea q̃uis sacerdotes & clerici seculares, ad vitã clausiralẽ & ad euãgelica cõsilia nõ obligent, nihilominus obligant ad multa ghalium cõciliox atq; summox pontificum, prouincialiũ etiã synodox canones & statuta, ex qbus adstringunt ad vitã non modice

Sapi. 10. Psal. 72. Sapi. 3. Ioan. 10.

Mat. 5. 6. & 7. 8.

Isaiæ 42.

Ibidem.

Psal. 2. Isaiæ 33. Psal. 46.

Iacob 1.

1. Petri 1.

Lucæ 10.

Lucæ 12.

Ioan. 11.

Isaiæ 63.

Lucæ 21.

Isaiæ 19.

2. Tim. 2. Iob 7.

Psal. 118.

1. cor. 10.

Lucæ 14.

modice virtuosam & plurimũ exẽplarẽ q̃q implere nõ poterunt, nisi oẽm carnalẽ & inordinatum affectũ abñciãt, potissimũ affectiões, vitia carnis & auaritiã, q̃ est seruitus idolox, vt exsentẽtia dicere digni fint: Dns pars hæreditatis meę & calicis mei. Ponẽt thymiama in furore tuo. i. orationũ suax oblatiõe & ꝑceptox expletiõe placabunt te dñe, qa pro pplo iugiter orãt, psallunt, sacrificãt & laborãt, sicut ait Apostolus: Ipsi puigilãt tanq̃ ratione pro aiabus vris reddituri. Et holocaustũ sup altare tuũ, q̃m corpus & sanguinẽ saluatoris consecrant, sumunt & offerunt sup altare, vbi & mactãt, offeruntq; seipsos grandi cõpunctione ac integra deuotiõe. Bñdic dñe fortitudini ei⁹. i. spũali robur cleri cõforta. ꝑcute dorsa inimicox eius. enormiter em̃ peccãt, q ecclesiasticæ derogant libertati, & clerox psequunt. Et Beniamin ait: Amãtissim⁹ dñi habitabit cõfidẽter. Hoc de Chro accipi potest, de q̃ prætestatus est pr: Hic est fili⁹ meus charissimus, ipsum audite. Et in Chro hoie seu ei⁹ humanitate, tanq̃ i templo Deus trinitas indesinenter q̃uit. Potest itẽ p amantissimũ dñi, qcunq; feruẽter deuotus & deuote amorosus, intelligi, q valde amatus est Deo, & in ipsius corde velut in thalamo dns assidue cõmorat, & inter ipsius humeros reqescit, qa in eius delectat opibus, q̃m ille sup se portat iugum Dei & onus ipsius. Ioseph q̃q; ait: De bñdictiõe dñi terra ei⁹, sicut in oi creatura diuinę aliqd bonitatis & pfectiõis relucet, sic in q̃libet sctox veteris test. imo & legis naturæ, est aliqd inuenire, p q̃d Chrm sctm sctõx designet, q nõ ad mensurã sortitus est gram. Sic ergo p Ioseph multis ex causis intelligit Chrs, cuius terra. i. militãs ecclesia seu caro assumpta, purissima, p̃creata, & oi virtute ornata est de bñdictionib⁹ dñi, in q̃ ecclesia sunt poma cęli. i. fruct⁹ hoim in terris vitã cęlestẽ ducẽtiũ, ros gratiæ, abyssus subteriacęs. i. aq̃ baptismi, fons lachrymax, abundantia afflictionũ, poma fructuũ solis & lunæ. Potest p solẽ sapia, p lunã prudẽtia designari. Ecclesia aũt ornat actibus & cõtẽplationib⁹ sapiæ atq; prudẽtiæ, qa in exercitijs vitę actiuæ & cõtẽplatiuę pfecta est. Et qa ad ista succẽdit ex cõsideratione, doctrina & exẽplis veterox pr̃iarchax ac ꝑphetax in oi virtute sublimiũ atq; cõstantiũ, recte subiungit: De vertice antiq̃x montiũ & de pomis collium æternox, de frugibus terræ & de plenitudine eius. Per fruges terræ, virtutes & opera synagogæ sumuntur. Et per plenitudinẽ synagogæ, doctrina legis & codices ꝑphetax, sapientialesq; libri, ex qbus oĩbus iuuat, instruit, inflammatur ecclesia. Bñdictio eius qui apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph. Hoc in se esse ꝑpletum testatus est Chrs, sicut & Esaias p̃dixit: Spus, ingens, dñi sup me, eo q̃ vnxerit me. Vñ & beatissimus Petrus ait de Chro: Vnxit eum De⁹ spũ sctõ & virtute, qui inter oẽs ffes suos & p̃ cunctis hoĩbus extitit Nazaræus. i. sanct⁹ atq; in Nazareth cõceptus est & nutritus. q̃si primogeniti tauri pulchritudo ei⁹, iuxta illud: Speciosus forma p̃ filijs hoim, in q̃ p excellẽtia fuit pulchritudo naturalis, moralis, spũalis, glorioſa ac supessentialis diuina. Cornua rhinocerotis, cornua ei⁹. i. authoritas Chri iudiciaria ac potestas regalis victoriosissimæ extãt, q̃d de cla-uis ac partib⁹ crucis Chri exponit, de qbus Abacuc: Cornua, inqt, in manib⁹ eius: ibi abscondita est fortitudo ei⁹. In ipsis vẽtilabit gẽtes, quia incredulos pder, electos aũt merito suę passionis cõuerter, qui sunt multitudines Ephraim & millia Manassæ. i. fideles q in spũalib⁹ crescũt, & terrenox obliuiscunt meditãdo diuina. Lætare Zabulon i exitu tuo. Per Zabulon, qui interpretat habitaculũ fortitudinis, & p Isachar, q interpretat merces, intelligunt apostoli nati ex Galilæa in terra Zabulon & Isachar, qui in exitu suo, q̃ ad Iudæox ac gentiũ cõuersionẽ egressi sunt, & i tabernaculis & cõgregationib⁹ eox q̃s cõuerterũt, magnifice sunt gloriati in dño, conuersosq; populos ad montes. i. sublimitates virtutũ hortati sunt, in qbus victimas iustitiæ obtulerũt, tã ipsi apostoli q̃ cõuersi ab eis, Deo, p orationes, gratax actiones & debitas seruitutes ipsum glorificãdo, q inundationẽ maris q̃si lac sugẽt. i. de cõuersa gentilitate, & de thesauris ei⁹ absconditis. i. occultis meritis suauissime sunt refecti. Et Gad ait: Bñdictus in latitudine Gad, q̃si leo requieuit. Gad interpretat felicitas, per quã exprimit Chrs, q in latitudine bñdictus est, quia vndiq; terrarũ à conuersis ad ipsum laudat, & vbiq; terrarũ ad ipsum plurimi sunt conuersi. Oĩm q̃q; charismatũ largitate ipleta est aia eius, & requieuit vt leo, qa constãtissimus fuit corde atq; fortissimus robore. In monumẽto q̃q; q̃uit vt leo, q aptis oculis ferẽ dormire, qa saluator corpore mortu⁹, deitate mãsit icõmutabilis & cũcta conspiciẽs: sicq; resuscitauit seipsum, cepitq; brachium & verticẽ, qa post suã resurrectionẽ maxie declarauit suã potentiã, & infideliũ robur ac apicẽ randẽ inclinauit sub fide & euangelicæ legis iugo, ac tyrãnos dãnauit. Hinc post resurrectionẽ dixerit: Data est mihi oĩs potestas in cælo & in terra. Atq; in Esaia p̃dixit: Dies vltionis in corde meo. Et vidit principatum suũ. i. regnum ecclesiæ suæ, q̃ in parte sua doctor esset repositus. i. q̃ ipsemet Chrs doctor esset & legifer suæ plebis, qui fuit cum principibus populi. i. sanctis apostolis & cæteris p̃dicatoribus ac platis electis, quibus testatus est: Ecce ego vobiscũ sum oĩbus diebus vsq; ad cõsummationẽ seculi. & fecit iustitias dñi. Cœpit em̃ facere & docere. Ac dixit: Quæ placita sunt pri, facio semp. Dan q̃q; ait, Dan catulus leonis. Per Dan, q interpretat iudicium, intelligit Chrs oĩm iudex, & quicunq; Christi fidelis, iustitiã, iudiciumq; exercẽs. Iustus em̃ q̃si leo confidẽs, qui fluit largiter de Basan: q̃m sustinendo iniurias & aduersa, gratijs adimplet &

Psal. 15.

Heb. 13.

Matt. 3. Lucæ 3.

Pſal. 44.

Abac. 2.

Esaiæ 61. Actо. 10

Psal. 44.

Matt. 28 Esaiæ 63.

Matt. 28. Actо. 1. Ioan. 8. Apoca. 19. Pro. 28.

Universidad de Deusto
Biblioteca

gloria, ſicut ait ſcriptura: Gaudete in illa hora, qm̃ merces vr̃a copioſa eſt in cælo. Baſan aũt ignominia interpretat. Nephthalim abundãtia pfruet. Per Nephthalim, q dicit cõparatio, accipit Chr̃s, q Deo pr̃i vere ſe cõparauit, non rapinã arbitrãs, ſe eſſe æqualẽ Deo, in cuius aĩa fuit oĩm charitatũ plenitudo, & deitate pleniſſime fruebat, ſic'q; bñdictionibus gr̃æ & gloriæ fuit plena. Mare & meridiẽ poſſidebit, qa maritima atq; auſtralia loca ſunt ad ipſum cõuerſa, ſicut Zacharias p̃dixit: Poteſtas eius à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos terræ. Hoc q̃q; de q̃cũq; iuſto poteſt exponi, q ſcl'õr̃ patrũ inflãmat' exẽplis, ad pfectionem humilitatis, patiẽtiæ, charitatis, & q̃tidiani pfect' ipſor̃ cupit ptingere, certus & ipſos hoſes extitiſſe, & nõ niſi Dei auxilio ad ĩm ptigiſſe culmẽ virtutũ: idcirco ſic ſatagẽdo bñdictiõibus adimplef, & poſſidet mare, i. internæ cõpũctionis amaritudinẽ, cõtritiõis'q; lachrymas, p q̃s ad poſſeſſionẽ meridiei i. claræ cognitiõis ſeu feruidi amoris Dei pducit, qm̃ p ſalubre pœnitẽtiæ amaritudinẽ & cõtritionis lamẽta, qbus aĩa expurgat, ad illuminationẽ ſupernã, & ſanctæ dilectionis ardorẽ aſſcendit. Bñdictus in filĩs Aſer. Per Aſer, q interpretatur beatus, intelligit Chr̃s, ſecundũ ſuã deitatẽ eſſentialiter & ẽternaliter felix, q & ab incarnationis exordio fuit Deo beatifice fruẽs, q̃tũ ad ſuperiorẽ aĩæ ſuæ partẽ, q in filĩs, i. fidelibus ad ipſum converſis, bñdictus eſt, ſanctus, glorioſus, ac collaudãdus. Bñdictus etenim Deus in ſanctis ſuis, q & ipſum iugiter bñdicũt, & ipſe ſuã ſanctitatẽ ac laudabilitatẽ declarat in eis, de q̃ ab Eſaia p̃dictũ eſt: Generationẽ eius qs enarrabit? Et itẽ: Si poſuerit pro pcõ aĩam ſuã, videbit ſemẽ longæuũ. Sit placẽs fratrib' ſuis. Sctis nãq; apoſtolis ita cõplacuit, q; ppter eũ oĩa reliquerunt, & gloriabant, qa digni habebant pro ipſo cõtumeliã pati. Tingat in oleo pedẽ ſuum. i. oẽm ſuã affectionẽ, vnctione & directiõe Spũs ſ. informet & actuet, vt iuſta & efficax ſit, & oĩa q̃ fecerit, pſpent. Ferr̃æ & ẽs calceamẽtũ ei'. Chr̃s nud' pedes ĩceſſit, mihilomin' ferr̃æ i. inuincibilis fortitudo animi, & æs. i. impforabilis patiẽtia ſeu p̃dicatio ei' ſonora, erãt calceamentũ .i. tutiſſimũ munimẽtum ſuæ cõuerſatiõis in oĩ quã ſuſtinuit paſſione & aduerſitate, à qbus nunq̃ lædi potuit læſione peccati. Sicut dies iuuẽtutis tuæ, ita & ſenect' tua. Non erat in Chr̃o corporalis ſenect', qppe q in 33. ſuæ ætatis anno occiſus eſt, ſed fuit ĩ eo ſenect' mẽtis ĩmẽſa, ſumma mor̃ maturitas, ſapia cõſummata ſimilis ſuæ iuuentuti. i. recentiſſimo ac vigoroſiſſimo ſuæ pfectionis virori. Iſtud q̃q; de q̃cunq; virtuoſo plato & fructuoſo p̃dicatore exponi, cuius filĩ ſunt, q̃s cõuertit, regit, informat, pro qbus bñdici meret & coronari, & talis placet p̃ximis ſuis in bono ad ædificationẽ & vtilitatẽ talis grãdi patiẽtia & fortitudine animi indiget, vt alior̃ defectus ac tẽtamẽta ſq̃nimiter toleret, ſic'q; calceatus ſit pedes in ꝓparatione euãgelĩ pacis. Nã & doctrina viri p patientiã noſcit. Et fortẽ eſſe oportet, qui multor̃ onera habet portare, cui' ſenect' eſt ſicut iuuẽtus, qa etſi exterior homo corrumpitur, interior tñ q̃tidie renouat. Nõ eſt Deus alius, vt eſt De' rectiſſimi populi Chr̃iani. Aſcẽſor cæli, q dixit apoſtolis p beatiſſimã Magdalenã: Aſcendo ad patrẽ meũ. Qui aſſcendit ſuper cælos, auxiliator tuus eſt ò plebs fidelis, de q̃ loqtur Paulus: Cõa poſſum in eo q me confortat. cui cãtamus: De' r f refugiũ & virtus, adiutor in tribulatiõibus. Magnificẽtia ei' diſcurrunt nubes, videlicet ſcti apli & cooperatores eor̃, de qbus admirãdo loquutus eſt Eſa. Qui ſunt iſti, q vt nubes volãt? admirabilis ac potentiſſim' fuit nubium har̃ diſcurſus, q̃ coruſcãdo miraculis, pluẽdo verbis cæleſtibus, irrigauerũt ac fœcunda fecerunt audientiũ corda ſuis doctrinis, gr̃arum'q; donis, & miraculoſiſſime totũ pene mundũ cõuerterunt celerrime ad tam incõpr̃henſibilẽ fidem ac arduiſſimã legẽ, q̃d fuit euidẽtiſſmũ ac p̃clariſſimum opus oĩpotentis. Habitaculũ eius ſurſum, qa in intellectu morat p fidem & ſapientiã, in voluntate per charitatẽ, in apice mẽtis p myſticã theoriam ardentiſſimos'q; exceſſus. Et ſubter brachia ſempiterna, qa virtutes & dona, oẽm'q; poteſtatẽ & authoritatẽ militãtis ac triumphãtis eccleſiæ ipſe ſuſtentat, conſeruat & ſtabilit. Eĩciet à facie tua inimicos. i. aduerſarios elector̃ eccleſiæ ſuæ, q̃s trudet in tartar̃, dicet'q;: Conterere. Cõteret nãq; ſatanã ſub pedib' nr̃is velociter. Habitabit Iſrael cõfidenter .i. eccleſia & q̃eur q; fidelis in adiutorio Dei & in protectione ipſius fidutialiter conquieſcet, omni vili excluſa formidine, ſicut per Eſaiã dñs p̃dixit: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis & in tabernaculis fiduciæ & in requie opulenta. q̃d & in primitiua eccleſia conſtat eſſe impletũ, put Hieremias p̃nunciauit: In diebus, inquiens, illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael habitabit cõfidenter. Vnde in Actis habet: Erant pſeuerantes in doctrina Apoſtolor̃, & ſumebãt cibũ cum exultatiõe & ſimplicitate cordis, collaudãtes Deũ, & habẽtes gr̃am ad oẽm plebẽ. Solus oculus Iacob in terra frumẽti & vini, i. Chr̃ianor̃ vitia ſupplantantium oculi interiores in eccleſia fixi ſunt, in q̃ frumẽtum electorum & vinũ germinãs virgines, euchariſtiæ ſacramentũ, ſpũalis refectio, inebriatio charitatis abundãt. Cæliq; caligabunt rore. Iſti ſunt viri ſpũales diuini, p̃ſertim apoſtoli, de qb' canturi: Cæli enarrant gloriam Dei, q q̃diu erant in peregrinationis huius exilio, videbãt per ſpeculũ in ænigmate, & caligauerunt oculi eor̃ interni rore gr̃æ pfuſi ad intuitum ſolis ẽterni, nondum lumine gloriæ confortati. Beatus es tu Iſrael. Nil em̃ felicius Chr̃iano, cui cæleſte promittitur regnum, & ſpecialiter nunc beati in ſpe, qui Deum ſynceriter contemplantur.

Matt. 5. Luc. 6. 10. Phili. 2. Iſaiæ 11. Zach. 9. Pſal. 67. Iſaiæ 53. Ibidem. Matt. 19. Actor. 5. Ambroſi. Ephe. 6. Pro. 29. Pſal. 102. 2. Cor. 4. Ioan. 20. Pſal. 67. Hebr. 4. Phili. 4. Pſal. 45. Iſaiæ 60. Rom. 16. Iſaiæ 32. Hiere. 23. Actor. 2. Zach. 9. Pſal. 18. 1. Cor. 13

tur. Ppĩe q ſaluaris in dño. i. diuino auxilio ſalutẽ cõſequeris, etiã mox dũ recedis à corpore, dũmodo ex parte tuꝰpſius nõ extet defect'. Scutũ auxiliꝰ tui, Deus eſt, q ſcuto bonæ volũtatis ac fidei armat te. Et gladius gloriꝰ tuæ, ne in teipſo inaniter glorieris, ſed dicas, Nõ in arcu meo ſperabo, & gladius meus nõ ſaluabit me, ſed ĩ Deo ſalutare meũ, & gloria mea De' auxiliꝰ mei & ſpes mea ĩ Deo eſt. Negabũt te inimici tui, iuxta illud pſal. Multi dicũt aĩę meę, non eſt ſal' illi ĩ Deo ei'. Poſtremo p hoc q; Moſes non niſi 11. bñdictiones hic ponit, Simeone à bñdictione excluſo, p̃figurata eſt (iuxta Gloſſam) excluſio Iudæ ab apoſtolatus faſtigio.

Pſal. 5. Pſal. 45. Pſal. 61. Pſal. 3.

¶ Expoſitio literalis cap. XXXIIII. Aſſcẽdit ergo Moſes de cãpeſtrib' Moab. Art. 39.

HVcuſq; ſcripſit Moſes hoc volumẽ. Vltimũ vero nũc exponendũ cap. ab ei' ſucceſſore Ioſue credit cõpilatũ & additũ. [Aſſcendit ergo Moſes de cãpeſtrib' Moab,] in qbus fuerat populũ allocut', [ſup montẽ Nebo in verticẽ Phaſga,] put in fine ca. 23. dñs legiſ ei iuſſiſſe. Supior aũt pars mõtis illius dicta eſt Phaſga. [cõtra Hiericho. Oſtẽditq; ei dñs oẽm terrã Galaad vſq; Dan, & vniuerſum Nephthalim] .i. totũ funiculũ & territoriũ tribus Nephthalim. [terrãq; Ephraim & Manaſſę,] Terra vero Manaſſę, p media parte fuit ex vna parte Iordanis, & p alia medietate ex Iordanis altera parte. [& oẽm terrã Iuda vſq; ad mare nouiſſimũ,] hoc eſt, mare mortuũ, de q̃ dictũ eſt ſæpe. Fuitq; terminus terrę p̃miſſiõis ex parte vna. [& auſtralẽ partẽ,] videlicet plagã meridianã reſpicientẽ Aegyptũ, [& latitudinẽ cãpi Hiericho ciuitatis palmar̃,] q̃ fuit vrbs vna ſubuerſę Pentapolis. Nõ videt pbabile q; à ſupcilio mõtis illi' potuerit Moſes tantã terr̃æ vaſtitatẽ ac latitudinẽ corporaliter intueri, niſi forte miraculoſe: ſed forſan oſtẽdit ei totã in ſpũ, vel principales partes ipſi', vel ſicut tẽtator legit Chr̃o ĩ mõte mõſtraſſe oĩa regna terr̃æ. [Dixitq; dñs ad eũ: Hęc eſt terra pro q̃ iuraui Abrahã, Iſaac & Iacob, vidiſti eã oculis tuis, & nõ trãſibis ad illã. Mortuusq; eſt ibi Moſes ſeru' dñi] morte leuiſſ. cũ deuotiõe eximia. [& ſepeliuit eũ ĩ valle terr̃æ Moab cõtra Phogor] .i. ex oppoſito mõtis ſic nũcupati, ſic'q; angelico miniſterio inter duos mõtes ſepult' eſt. [& nõ cognouit homo ſepulchrũ ei' vſq; in p̃ſentem diẽm] ne ludęi ad idololatriã proni, corp' ei' extraherẽt, & illud diuinis venerarent honorib', eũ & ſerpentẽ æneũ à Moſe factũ, vſq; ad tẽpus Ezechię tã ĩmoderate coluerint, q; adolebãt ei incẽſum, vt legit 4. lib. Reg. [Moſes cẽtũ & viginti annor̃ erat qñ mortu' eſt. Nõ caligauit oculus] .i. oculi ei' [imo & alĩ ſenſus adhuc mãſerũt in eo boni & viuacis vigoris, put iſtud ſuprà clarius fuit expoſitũ. [nec dentes illius moti ſunt] .i. extra naturalẽ & cõgruã habitudinẽ poſiti ſunt p carnis aut dẽtiũ corruptionẽ aut læſionẽ. gr̃a nãq; cõfortauit in eo naturam. [Fleuerũtq; eũ filĩ Iſrael in cãpeſtrib' Moab triginta diebus. Ioſue vero filĩ' Nun repletus eſt ſpũ ſapiæ] cui' ſignũ aut cauſa meritoria eſt, [qa Moſes] ex Dei p̃cepto [poſuit manus ſuas ſup eũ,] inſtituẽdo & cõſignãdo eũ in ſui ſucceſſorẽ. [Et obedierũt ei filĩ Iſrael, fecerunt'q; ſicut p̃cepit dñs Moſi. Et nõ ſurrexit p̃pheta vltrà in Iſrl' ſicut Moſes] .i. æq̃lis Moſi, [quẽ noſſet dñs facie ad faciẽ] .i. ad quẽ De' tã familiariter ſe habuerit, tã'q; copioſe & clare oſtẽderit ſe. [in oĩbus ſignis atq; portẽtis q̃ miſit p eũ] .i. p Moſen fieri deſtinauit, [vt faceret in terra Aegypti, Pharaoni & oĩbus ſeruis ei', vniuerſæq; terræ illius & cũctã manũ robuſtã, magnaq; mirabilia q̃ fecit Moſes corã vniuerſo Iſrael.] ¶ Præterea de moralitate atq; myſterijs huius cap. hinc inde dicta ſunt multa. Quod aũt in mõte defunctus eſt, innuit eũ in virtutum pfectiõe migraſſe à corpore. In valle tñ ſepultus eſt. Nã deſcendit q̃tũ ad aĩam in limbũ patrũ, & cũ humilitate neceſſe eſt ad Dei tribunal accedere. Quod terrã p̃miſſiõis nõ introiuit, hoc ſignat q; lex ad regnum cæleſte introducere nõ valebat, ſed vſq; ad Iordanẽ deuenit, qm̃ circũciſio ſuũ ſortita eſt curſum, q̃ſq; ſacramẽtũ baptiſmi vulgatũ eſt. Amplius, ſicut in Gloſſa atq; in Scholaſt. hiſt. dicit, qdã dixerũt Eſdrã appoſuiſſe ea q̃ ĩ textu dicunt ab illo loco, Et nõ ſurrexit p̃pheta vltrà in Iſrael. Qui Eſdras bibliothecã à Chaldęis cõbuſtã, diuino ſenſu recuperauit. Iteꝝ ait Gloſſa, Moſes oĩbus p̃phetis veteris teſt. præſtantior fuit, propter q̃d Iudæi arrogãter dixerũt, Nos Moſis diſcipuli ſum'. Sed poſtq̃ dñs prophetar̃ incarnatus venit in mundum, oĩs illa prior dignitas, futurorumq; vmbra ceſſauerunt, quoniam lex & figura per Moſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt, qui eſt finis legis ad iuſtitiam omni credenti. ¶ Circa hæc quæritur, vtrum Moſes fuerit eximius prophetar̃ veteris teſtamẽti. Videtur q; non, cum hoc ſancto Dauid adſcribat. Et item, qm̃ Dauid, Eſaias, & alĩ quidam plura p̃dixerunt de Chriſto, immo & clarius q̃ Moſes. Ad hãc quæſtionẽ Thomas in ſecũda ſecũdæ, quæſt. 174. reſpondet: Quanuis aliquis prophetar̃ fuerit, quantum ad aliquid, Moſe maior, tamen abſolute loquendo, Moſes cæteris omnibus maior fuit in gratia p̃phetali, in viſione nanq; prophetica conſideraſ cognitio tam intellectualis q̃ imaginaria, & denũciatio rer̃ viſar̃, & confirmatio veritatis p miracula. Moſes autem alĩs excellentior fuit, quantum ad viſionem intellectualem, quia in hac vita vidit Deum per eſſentiam, ſicut & Paulus, vt 12. Gene. ad literam aſſerit Auguſtinus. vnde in Nume. lib. dominus ait de Moſe: Palàm, & non per ænigmata & per figuras, videt Deum. Eccellentior etiam fuit Moſes alĩs in imaginaria viſione. Nam quaſi ad nutum habuit eum, non ſolum verba angeli audiendo

Ioſue. 21. & 22. Deut. 1. Num. 11 Exod. 33 4. Re. 18. Deut. 34 Ioan. 1. Io. 8. 9. Rom. 10 Num. 12 2. Co. 12. Auguſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed etiã eum in assumpta similitudine cernendo,nõ tm̃ in somno,sed etiã vigilãdo.Tertio su it altior in denunciãdo,qm̃ toti ludæor̃ ppʼo loquebat etiã ex Dei pſona,& nouã legẽ pro ponẽs.Quarto,in miracul̃ opatiõe. Nã q̃is Iosue & Esaias fecerũt maiora miracula q̃ũ ad substãtiã facti,qa fecerunt stare & retrocedere solẽ,& etiã stare lunã, Moses tñ excessit eos in multitudine & diuturnitate signor̃. Porro ad primum argumentũ Thomas respõdet, qꝓ q̃tũ ad hoc Dauid excellit,qꝓ incarnatiõis Chr̃i mysteriũ plenius cognouit & expressius q̃ Mo ses.Certũ est,qꝓ clarius illud expressit,sed incertũ videtur,an clarius illud cognouitiqa,iuxta ꝓhabita,Moses intellexit literales ac mysticas ratiões agni paschalis,iugis̃q; sacrificij & alia rum oblationũ legaliũ.Per q̃ oĩa,Chr̃i mysteria & passio multum euidenter atq; diffuse ꝓfi gurabant, & vtiq; decuit sanctum Mosen legislatorẽ multiplici excellẽtia ornari in vitę san ctitate,miraculor̃q; gloria & cælestium notitijs secretor̃. Ad laudem & gloriam omnipo tentis,qui est sup omnia Deus sublimis & benedictus,Amen.

¶QVINQVE LIBRORVM MOSAICAE LEGIS, EPILOgatio quædam breuis, & conclusio Pentateuchi.

¶De distinctiõe inter legẽ æternã,legẽ naturalẽ,legẽ diuinã, & legẽ hũanã. Art. 40.

eccl. 17. gene. 1. gene. 2.

DEus creauit de terra hoiem,& secũdũ imaginem suã fecit illum.Numer̃ dier̃ & tẽpus dedit illi.Et dedit illi potestatẽ eor̃ q̃ sunt sup terrã.Creauit ex illo adiutoriũ simile si bi.Cõsiliũ & cor dedit illis ad excogitãdũ,& disciplina intellectus repleuit illos.Crea uit illis scientiã spũs,sensu impleuit corda illor̃.Ostendit illis bona & mala,& lege vitæ hæ reditauit illos.Iustitiã & iudicia sua ostẽdit illis,& dixit eis: Attẽdite ab oĩ iniq̃. Deus,cuius

eccl. 24. psal. 103. sapien. 11.

opus plenũ est gloria eius, q̃ oĩa in sapia fecit,atq; in numero, mensura & pondere vniuersa cõstituit,sicut vnãquãq; creaturã ꝓpter cõueniẽtẽ ac debitũ finẽ ꝓduxit,sic singulari modo rationalẽ creaturã ꝓpter ęternã beatitudinẽ condidit.Vñ diuin⁹ Dauid se cũctos̃q; homes nõ frustra, sed ꝓpter cęlestẽ felicitatẽ creatos cõsiderãs,ita precat: Memorare q̃ mea substãtia.

dionys⁹. psal. 88. iob 28. iob 34. sa pi. 6. 2. petri 3. Hiere. 23.

Nunq̃d em̃ vane cõstituisti oes filios hoĩm? Et S.Iob,oĩa diuinę subesse prouidẽtię insinuãs Vniuersor̃,inq̃t,finẽ ipse cõsiderat,& oĩa q̃ sub cælo sunt,respicit.Et iter̃: Quem constituit aliũ sup terrã? aut quẽ posuit sup orbem quẽ fabricatus est? Deo ergo cura est de oĩbus, quẽ admodũ Hiere.testatur.Fortissime,magne,potens,dñs exercituũ nomẽ tibi,cui⁹ oculi apti sunt sup oes filios Adã, vt reddas vnicuiq; iuxta opa sua. Sicut aũt oĩ inferiori creaturæ ipressit

eccl.

Augusti.

De⁹ naturalẽ inclinationẽ ad propriũ finẽ,naturalẽq; pfectionẽ,iuxta illud Eccl: Vnus est al tissim⁹ creator oĩm,rex potẽs & metuend⁹ nimis, ipse effudit sapiam sup oĩa opa sua, & sup omnem carnẽ sapientis nãq; est gubernare,& sibi subiecta congruenter dirigere: sic intelle ctualibus suis creaturis indidit De⁹ excellentiori modo quandã inclinationẽ, non solum na turalem;sed sapientialẽ ac cognitiuã,ad summũ bonum seu vltimũ finẽ.Idcirco secũdũ Au gustinũ ois homo naturaliter beatitudinẽ appetit, sed q̃m appetitus iste beatitudinis est in tellectualis,oportebat hoĩ naturaliter ineſſe atq; cõferri quãdã beatitudinis huius notitiam, cognitionẽ q̃q; eor̃,p quæ ad beatitudinẽ peruenit.Hæc vero cognitio naturaliter mẽti hu manæ inscripta,naturalis lex dicitur.Idcirco interrogationi multor̃ q̃ dicunt,Quis osten

psal. 4. rom. 2.

dit.i. cognoscere fecit nobis bona? respõdet psal. Signatum est sup nos lumẽ vultus tui dñe. In hoc q̃ppe naturali lumine rationis veritatem cognoscimus, & inter bona ac mala discernimus.Propter q̃d ad Rom.ait Apostolus: Cum gentes q̃ legẽ nõ habent,naturaliter ea q̃ le gis sunt,faciũt,ipsi sibi sunt lex,q ostendunt op⁹ legis scriptũ in cordibus suis,testimonium illis reddente cõscientia ipsor̃.Est aũt multiplex lex.Est nãq; lex æterna,lex naturalis,lex diuina,& lex humana.Lex æterna,est ratio diuinæ sapiæ,in q̃ntum est directiua actionum ac motuũ oĩm creaturar̃.De hac lege ęterna summi atq; incõmutabilis Dei,i Sapia scriptũ est: Cũ iis ergo iust⁹,iuste oĩa disponis.virt⁹ em̃ tua iustitię initiũ est.Et rursus: Tu aũt dñator dñe

sapi. 12. sapi. 2.

cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerẽtia disponis nos. Hæc em̃ lex æterna, ipsa est diuina & increata sapia,q̃ attingit à fine vsq; ad finẽ fortiter: subest em̃ ei,cum voluerit,pos set & disponit omnia suauiter, quoniã mouet vnumq̃dq; ad propriã perfectionem secundũ naturalis inclinationis exigentiã.Hæc lex diuinę mentis æterna, omnis rectitudinis, virtu tis,veritatis ac legis origo est,& fontale atq; causale principium, secundum Anselmum in li bro de veritate.Lex ergo naturalis,est quædam participatio legis æternę,naturis rerum crea

boethius.

tarum naturaliter indita, per quam vnaq̃q; tendit in proprium finem,sibi diuina sapia ꝓsti tutum,& opatur proprias actiones, quẽadmodũ ait Boethius: O q̃ ꝓpetua mundũ ratione gubernas.Stabilis̃q; manens, das cuncta moueri. Per hãc legem naturalẽ oĩa creata diuinæ voluntatis imperio ad nutum obediũt, dicẽte scriptura: En cælum & cæli cælorum, abyssus

Eccl 16.

& vniuersa terra,& omnia q̃ in eis sunt,in conspectu Dei cõmouebuntur: & cum cõspexerit ea De⁹,tremore cõcutientur.Et denuo: Columnæ cæli pauẽt ad nutũ ipsius.Itaq; lex natura

Iob 26.

lis in hoie,est q̃ddã dictamen seu ordinatio practicę ratiõis, p quã homo ad aliqd agẽdũ vel nõ agendũ inducit.Considerãdũ est em̃,qꝓ intellect⁹ seu ratio hois duplex est,s.practica,vt cũ veritatis cognitio ordinat ad op⁹, sicut cognitio moralis. Nã q̃d sit virtus,inq̃rimus, nõ vt sciamus,

sciam⁹,sed vt opemur & boni efficiamur. Rõ vero speculatiua seu intellect⁹ cõtẽplatiu⁹ est, dũ ipsa veritatis notitia ꝓpter seipsam cõsideraf atq; tenet, vt est cognitio diuinor̃. Et q̃m

Ioann. 17.

bitudo nr̃a i cognitiõe intellect⁹ speculatiui essentialr̃ sita est,iuxta illud: Hęc est vita ęterna, vt cognoscãt te solũ verũ Deũ: ad quã btitudinẽ hõ ꝓduci nõ potest,nisi p rectã opationẽ in

Matth. 19.

tellect⁹ practici,iuxta illud Matth. Si vis ad vitã ingredi,serua mãdata.Et Sapiẽs,Bonorum

Sapien. 3.

opum glorios⁹ est fruct⁹: ideo rõnali aĩæ cõcreata est q̃dã habitualis cognitio primor̃ prin cipior̃,tã speculabiliũ, q̃ dr̃ itellect⁹ ad rõnẽ speculatiuã ptinẽs, q̃ operabiliũ,q̃ appellat syn

Iob 4.

deresis,in practica rõne cõsistẽs.Synderesis em̃ est habit⁹ rõnis,q̃ cognoscunt prima princi

Matth. 7.

pia naturalis iuris seu legis,vt qꝓ Deo est obediẽdũ,qꝓ malũ est fugiẽdũ,qꝓ proximo est bñfaciẽ

Roma. 12.

dũ.Lex aũt naturalis nõ est ipse habit⁹ neq; synderesis,sed q̃si opus ei⁹, videlicet cẽsura rõnis q̃d sit agẽdũ, determinãs q̃ cẽsura p modũ ꝓcepti elicit ex habituali cognitiõe synderesis.Vñ

Exodi 20.

10.ꝓcepta decalogi ad naturalẽ ptinẽt legẽ.Nã rõ naturaliter eis cõsentit.Et ideo lex scripta

Exo.32.34.

data p Mosen, quãtũ ad ꝓcepta moralia, aliud nõ erat, nisi naturalis legis reformatio ac renouatio. Lex em̃ naturalis tẽpore illo adeo obscurata fuit, vt oẽs pene ad idololatriã declinarẽt: q̃ rõnis obscuratio inexcusabilis extitit,quẽadmodũ in Sapia scriptũ est: Vani sunt oẽs

Sapien. 13.

hoies q̃b⁹ nõ subest scięntia Dei.Et causam adiũxit: A magnitudine em̃ speciei & creaturę, cognoscibiliter videri poterat hor̃ creator.Nã sicut oĩs effect⁹, in quãtũ est q̃dã participata si militudo suæ causæ,naturaliter ad ꝓpriæ causæ notitiã introducit: sic oĩs creatura,cũ sit qdã

Ibidem.

radi⁹ sui creatoris, secundũ Dionysiũ,naturaliter dirigit intellectũ ad summi cõditoris no

Dionys⁹. Prou.16.

titiã. Vniuersa em̃ ꝓpter seipsum opatus est dñs, q̃ten⁹ diuinæ naturæ pfectio,creatricis̃q; bo nitatis ꝓprietas, in rebus creatis reluceãt, ac p hoc res creatæ humanã mentẽ ad Dei cogni

Augustin⁹. Hierem. 9. 2. Cor. 10. Roman. 1.

tionẽ pducãt.Rõnalẽ em̃ creaturã De⁹ molitus est, q̃tenus creatorẽ suũ cognoscat, cogno scẽdo diligat,diligẽdo teneat,tenẽdo fruaf,fruẽdo beata fit. Idcirco hæc dicit dñs: Nõ glorie tur sapiẽs in sapiẽtia sua, videlicet naturali atq; terrena, & nõ glorief fortis i fortitudine sua. sed i hoc glorief,q gloriaf,scire & nosse me. Fuerũt eqdẽ qdam,q sibi sapiẽtes videbant,se q̃

Roman. 1.

diuinor̃ notitiã attigisse gauisi sunt,de q̃b⁹ ad Roman. scripsit Apl's: Quia q̃d notũ est Dei, i. q̃d naturaliter de Deo cognosci potest, manifestatũ est in illis. i. innotuit eis, q̃bus vtiq;, nisi

Ibidem.

mũdi huius philosophis: Inuisibilia em̃ Dei. i. naturales ꝓprietates diuinæ naturæ, p ea q̃ fa cta sunt. i. p agnitionẽ creaturar̃ cõspiciunf, sempiterna q̃q; virt⁹ eius,& diuinitas ex rebus creatis cognoscit,ita vt sint inexcusabiles.Nã cũ cognouiss̃ent Deũ, nõ sicut Deũ glorifica uerũt,sed seruierũt creaturæ pot⁹ q̃ creatori. Quãuis em̃ nõ nulli eor̃ idololatriã pniciosam esse cognouerãt, nihilo minus pot⁹ metuentes hoiem q̃ Deũ, aut certe plus optãtes placere hoĩbus q̃ Deo,idola coluerũt.Vnde de magno illo philosopho, Senecã loq̃r,6.de Ciui.Dei

Augustin⁹. Seneca. Plato.

Augustin⁹ inducit,qꝓ dixerit: Sic idola adoramus, vt meminerimus huiusmodi cultũ magis ad morẽ. i. vulgarẽ cõsuetudinẽ, q̃ ad rẽ ptinere. Deniq; in libro de vera religione refert Au gustin⁹, Platonẽ sacrificasse,eo qꝓ cast⁹, imo & virgo pmãserit.Nõ qꝓ Plato virginitatẽ credi derit esse illicitã,sed ꝓpter põtificũ paganor̃ ĩtãtias.Verũtn̄ nec isti excusant, qa de Seneca testaf Augustin⁹, qꝓ tãto dãnabilius idola coluit,quãto illa q̃ mẽdaciter fecit, veraciter age

Matth. 10.

re putabat.Nõ audierũt isti atq; cõsimiles eis verbũ illud filij Dei salubre & sanctũ: Nolite ti mere eos qui corpus occidũt, aĩam aũt occidere nõ possunt. Et itẽ, q̃d in Esaia conscriptum

Esaiæ 55.

est: Nolite timere opprobriũ hoĩm, blasphemias̃q; eor̃. Quis tu vt timeas ab hoie mortali, & à filio hois, qui quasi fœnũ aresciť? Nos ergo q priuatũ nr̃i amorẽ euellere,& nosipsos spi ritualiter mortificare docemur, solũ Deũ timeamus, solũ Deũ amemus, ei soli placere cone mur,in eo stabiliri nitamur, nec hoiem quẽcunq; vel qualẽcũq; formidem⁹, aut diligamus, nisi in Deo & propter Deũ, quatenus cũ beatissimo Hieremia singuli dicere valeamus: Dñs fortitudo mea & refugiũ meũ,& robur meũ. Et rursum: Non est similis tui dñe. Magnus es

Hie. 16.10.

tu, & magnũ nomẽ tuum in fortitudine. Quis non timebit te ò rex gentium? Tanto etenim Deũ in patria clarius cernemus per speciẽ, quãto nũc clarius videmus per fidem illam pla ne,quæ per dilectionẽ operatur. Quidã em̃ dicũt se nosse Deũ,sed factis negãt. Idco q se di

1.Cor.13. Galat.5. Titi 1. 1.Ioann. 2.

cit in Deo manere,& mãdata eius nõ custodit,mẽdax est & fallax. Sed quẽ fallit? nonne se ipsum? Arguet te malitia tua,ò simulator, & auersio tua increpabit te,ò infelix hypocrita. Nunq̃d me ad iracundiã ꝓuocas,dicit dñs? nõne temetipsum in cõfusione vultus tui? Item,

Hiere. 4.

tãto Deũ in patria ardẽtius diligemus amplexãdo ꝓsentẽ,quãto nũc amplius eũ diligim⁹ de siderãdo absentẽ. Et q̃m fruitio quæ est dos aĩæ,correspõdet charitatis feruori,quẽadmodũ

Prouer.8. Ioann. 14. Ibidem.

scriptũ est, Ego diligẽtes me diligo: & saluator, Qui diligit me, diligef à patre meo,& ego di ligã eũ,cuius dilectioni præmiũ pandit,dum addit,Et manifestabo ei meipsum: visio nãq; est tota merces: propterea q̃ nunc callidiori affectu Deum desideramus, eo copiosiori, ditio

Eccl 11. Lucæ 10. Eccl 2.

riq; possessione eũ possidebimus.& intra nos recipiemus. Desiderium em̃ aperit & patulã fa cit mentẽ optantis ad receptionẽ dilecti. Totũ igitur studiũ nostrũ, ad Dei internã atq; fer uentẽ dilectionẽ vertamus & ordinemus,& nõ sint in multis actus nostri, q̃m vnũ est necessariũ. Ait em̃ scriptura: Qui timetis dñm, diligite illũ, & illuminabunt corda vestra. idcirco

Universidad de Deusto
Biblioteca

Diligã te dñe fortitudo mea, & precor, vt sicut adipe & pīguedine repleat aīa mea dilectiõe tua deifica. ¶ Deniq; si hõ nõ ordinaret à Deo, nisi ad naturalẽ felicitatẽ ac finẽ, quẽadmodũ opinabãt philosophi, sufficeret ei lex naturalis, neq; altiori lege egeret. Sed qm̃ ad supnaturalẽ btitudinẽ cõditi sumus (iuxta illud Apli, Gra Dei vita ẽterna: & itez, Oculꝰ nõ vidit, nec auris audiuit, nec i cor hois asscẽderũt q̃ ꝓparauit Deꝰ diligẽtibus se. Sed vñ hoc nosti Apl'e; Rndet: Nobis, inqt, reuelauit Deus per spm̃ sanctũ) idcirco indigemꝰ supnaturali lege, p quã de vera ac supernaturali btitudine instruamur, atq; de ꝑceptis & actibꝰ peruenied ad eam illuminemur, sicut in Psal. sctũs precatur: Illuminet vultũ suũ super nos. Ad quẽ finẽ, & q̃ fructu, adiecit: Vt cognoscamꝰ in terra viã tuã, in oĩbus gẽtibus salutare tuũ. Quis em̃ hoim poterit scire cõsiliũ Deiꝰ aut qs poterit cogitare qd velit Deus, nisi tu dederis sapiẽtiã, & miseris spm̃ tuũ de cælis? Hꝛc ergo lex supnaturalis, dicit lex diuina, q̃ est mẽsura ac regula actuũ hũanoꝝ in ordine ad felicitatẽ ẽternã. Per hãc em̃ legẽ rõ cognoscit & dictat, qd de Deo sentiendũ, quõ ei ministrandũ, & ad quẽ finẽ sit oĩe exercitiũ nr̃m referendum. De hac lege ait Psalmographꝰ: Lex dñi ĩmaculata, cõuertẽs aīas. Quã sibi idẽ necessariã sciẽs, exorat: Legẽ pone mihi dñe in via tua. Et itez: Legẽ pone mihi dñe viã iustificationũ tuaꝝ. ꝓpter hanc legẽ hoĩbus à Deo collatã, Esaias testat: Dñs iudex nr̃ &c. ipse veniet & saluabit nos. Et Hieremias de Deo exorsus: Dabo, inqt, leges meas in cordibꝰ eoꝝ, & in mẽtibus eoꝝ ꝺ̃ inscribã eas. Quod tñ de noua lege esse ꝓdictũ, Apli asserit. Quẽ ita se habet ad veterẽ legẽ, sicut meridies ad aurorã, lumẽ ad vmbrã, veritas ad figurã, imo sicut splẽdor ad tenebras, & vita ad mortẽ. ¶ Prꝛterea, ꝓter legẽ naturalẽ & ẽternã atq; diuinã, ponit lex humana, q̃ est quoddã rõnis dictamẽ, q̃ dirigunt actus humani in ordine ad finẽ boni coĩs. Hæc aũt lex ex naturali lege ꝓgredit, & est q̃si determinatio & explicatio legis naturalis circa particulares hoĩm status atq; negocia, casus ac opa. Nã ea q̃ ad naturalẽ ptinẽt legẽ, nõ sunt oĩa ꝙue manifesta, & oĩbus certa: & ideo p legẽ humanã exprimit & clariꝰ declarat, q̃d lex naturalis obscure comprehendit. Talis q̃q; lex necessaria est vitæ humanæ. Finis em̃ legis est, hoĩes à malis retrahere, & virtuosos efficere. Quidã vero hoim sunt naturaliꝫ bonæ indolis, quẽadmodũ de Hieroboã rege Israel, 3. Regũ habet, in q̃ tñ posimodũ honor mores corrupit. Isti aũt sine cõminatiõe pœnaꝝ ac metu, faciliter inducũt ad bona, & retrahũt à malis. Aliq; vo inueniũt ꝑterui, atq; ad malũ ꝓcliues ac feruidi, q̃s necesse est à malis arceri, & ad bonũ induci, cõminatiõe, metu ac vi. Talis aũt disciplina dr̃ lex humana, ꝓpter q̃d cõstitutio legũ necessaria extitit: qm̃ tesie philosopho 1. politic. Quẽadmodũ hõ virtute ornatus, iustitiaq; vestitus, est honorabilissimũ aīal, sic si à lege & æquitate separet, est oĩm aīalium pessimũ. Verunt̃ qm̃ lex hũana communitati proponitur, ideo mala multa ꝓmittit, ne deteriora cõtingant. Lex vero diuina cũ sit immaculata, & velut radiꝰ lucidus legis æterñæ, nullũ malũ ꝓmittit, oĩmq; perfectionem includit. Propter quod immaculata & aīaꝝ conuersiua vocatur. Tamẽ quantũ possibile est, debet (secundũ Isidorũ) lex humana esse honesta, quatenus religioni cõueniat musta, vt secundũ rationẽ procedat: possibilis, vt à subditis portari impleriq; possit. Erit q̃q; secundũ cõsuetudinẽ patriæ, & loco ac tẽpori debet cõgruere. Ex his itaq; cõstat, cur dicat Apls: Lex propter trãsgressores posita est: iustis em̃ nõ est lex posita. Et qm̃ intentio legislatoris est, hoĩes bonos efficere, ideo secundũ distinctionẽ operationũ humanaꝝ assignant varĩ legis effectꝰ. Quædã em̃ operationes sunt per se bonæ atq; laudabiles, & respectu harũ legis effectus est, ꝑcipere siue cõsulere, iuxta illud Deuter. Custodi temetipsum & aīam tuã solicite. Et in Iosue libro: Ecce præcipio tibi, cõfortare & esto robustus. Aliæ operationes per se sunt malæ, & respectu harũ effectus legis est prohibere, quẽadmodũ scriptũ est: Caue ne vnq̃ obliuiscaris pacti dñi Dei tui. Aliæ vero opationes sunt indifferẽtes: & q̃ ad has, legis effectus est ꝓmittere. Punire aũt est legis effectus, quantũ ad duros & præuaricatores. Quoniã itaq; lex diuina humanã in eo transcendit, ꝙ omne malũ prohibet, nec aliquod peccatũ permittit: idcirco eam custodire in oĩbus difficilimũ est, & omni diligẽtia egens. Propter q̃d hortatur nos sermo diuinus: Omni custodia custodi cor tuum. Cuius rationem alibi tradens: Nisi te, inqt, instanter in timore Dei seruaueris, cito subuertetur domus tua. Nam qui spernit modica, paulatim decidit. Propterea altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus eius operibꝰ ne fueris curiosus. Et Tobias ait: Omnibus diebus vitæ tuæ Deum in mente habeto, & pete ab eo vt vias tuas dirigat. Non enim est hoc volentis, neq; currentis, sed miserentis Dei.

Psal. 17. 62.
Roman. 6.
1. Corin. 2.
Esaiæ 64.
1. Corin. 2.
Psalm. 66.
Ibidem.
Sapient. 9.
Psal. 18. 26. & 118.
Esaiæ 33.
Hiere. 31.
Hebræ. 10.
3. Regũ 11. 12. & 13.
Psalm. 8.
Deuter. 4.
Iosue 1.
Deuter. 4.
Prou. 4.
Eccl. 19.
Ibidem.
Eccl. 3.
Tobiæ 4.
Roma. 9.

¶ De distinctione legis diuinæ in legem antiquam & nouam. Artic. XLI.

Ex p Mosen data est, gra & veritas p Iesum Christũ facta est. In hoc verbo B. Euangelista Ioannes insinuat, eundẽ esse nouæ ac veteris legis authorem. Lex enim vetus bona erat, dicente Apostolo: Itaq; lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustũ & bonum. Nã lex vetus illicitã concupiscentiã & omnia peccata quæ sunt contra rationẽ, prohibuit. Lex ergo diuina per nouã & veterẽ legẽ diuiditur, nõ quasi per oppositas species, cum vtriusq; legis sit vnũ principiũ, s. Deus, & vnꝰ finis, s. Chrs, sed sicut p ĩperfectũ atq; perfectũ.

Ioann. 1. 8.
Exo. 34.
Actor. 7.
Roma. 7.

Cum

Cũ em̃ finis legis sit, Deo vniri & frui, illa dicit lex ꝓfecta, q̃ ea includit, p q̃ hõ ad Dei fruitionẽ ptĩgere potest, ad quã sine gra nemo pducit. Lex aũt antiqua gram nõ cõtinuit, sed ꝓmisit. Propter q̃d ait Apls: Nihil ad pfectũ adduxit lex. Introductio vero melioris spei, p quã appropiamusꝰ ad Deũ. Chrs em̃ est causa atq; principiũ gr̃æ, de cuius latere fluxerũt sacramẽta gr̃æ cõtẽtiua. Idcirco lex vetꝰ, q̃uis ꝓ tẽpore illo bona ꝓfecta q̃q; fuerit, Dei em̃ pfecta sunt opa: tñ qa nouæ legis erat figura, nec gr̃æ collatiua, ĩpfecta noĩt p cõparationẽ ad legẽ Chri, q̃ lex gr̃æ dicit. Quod ꝙo p Ezechielẽ dñs ait, Dedi eis ꝓcepta non bona, & iudicia in qbus nõ viuet, intelligẽdũ est de cęremonialibꝰ ꝓceptis, q̃ pctã quidẽ osẽderãt, nõ aũt purgabãt, qm̃ gram nõ conferebãt. Similiter lex vetus dicit (secundũ Apostolũ) intrasse, vt abũdaret delictũ, & ꝙ pctm̃ p eã reuixit, & administratio mortis vocat, & a[illegible] q̃dã de ea leguntꝰ, q̃ nõ sunt ĩtelligẽda effectiue, sed occasiõaliter & cõsecutiue, eo ꝙ lex gr̃am nõ cõtulit, p quã illa q̃ ꝓcepit, ĩpleri possent. Et qa pctm̃ post legislationẽ grauiꝰ erat q̃ ãn. Et ĩtẽ, qa talis est nr̃a puerilitas, ꝙ ea q̃ nobis ꝓhibent, vehemẽtius desideramꝰ. Hæc ergo occasio nõ est ex parte legislatoris data, sed ab hoĩbus sumpta. Deniq; lex vetus demõstrat à Deo collata, qa ad Chrm disposuit. Primo, qa de ipso testimoniũ ꝓhibuit, quẽadmodũ Chrs fatet: Oportet ĩpleri oĩa q̃ scripta sunt in lege & ꝓphetis & psalmis de me. Et alibi: Scrutamini scripturas, qa illæ sunt q̃ testimoniũ ꝓhibẽt de me. Secũdo, disponebat ad Chrm, reuocãdo hoĩes ab idolorũ cultura, & sub vnius Dei obsequio cõseruãdo, quẽadmodũ ad Galat. ait Apls: Priusq̃ veniret fides, sub lege custodiebamur, cõclusi in eandẽ fidẽ q̃ reuelãda erat. Et itez: Lex, inqt, pædagogus nr̃ fuit in Chro. Vbi aũt venit fides, iã non sumus sub pædagogo. Propter q̃d ad Hebrꝛ. scribit: Reprobatio fit ꝓcedẽtis mandati ꝓpter infirmitatẽ & inutilitatẽ. Nã veniẽte ꝓfectione euãgelica, cessare oportuit ĩperfecta illa legalia. Quãuis vero lex antiq̃ nõ suffecit ad salutem, nihilo minꝰ ꝓfes veteris testamẽti saluati sunt p gr̃am spũs sancti, q̃ gra inerat eis, nõ ex lege, sed p fidẽ mediatoris vẽturi. Porro lex noua in tribꝰ à veteri differt, eãq; excellit. Primo, qm̃ lex noua ad cęlestia & spũalia atq; ẽterna bona nos inuitat & erigit. Vñ Chrs mox in suæ ꝓdicationis exordio regnũ cælorũ ꝓpodit, dũ ait: Pœnitentiã agite, appropinquabit em̃ regnũ cælorũ. Lex aũt vetus directe, pmisit tẽporalia bona, terrenũq; regnũ. Nam in ipso legis statim initio populus ad regna Chananęorũ inuitat. Secũdo, lex noua antiquam trãscendit, qm̃ nõ solũ manũ seu opus malũ, verũ etiã ãim & cogitatiões iniustas dãnat ac cohibet: vetus aũt, vt dicit, manũ cohibuit. Et ergo Chrs dicit: Nisi abũdauerit iustitia vra plꝰ q̃ scribarũ & pharisæorũ, nõ intrabitis in regnũ cælorũ. Tertio, qa lex vetus inducit ad obediendũ diuinis mãdatis timore pœnaꝝ, noua vero amore spũs sancti: q per gr̃am Chri in noua lege ꝓstat, in veteri ꝓfigurabat. Ideo Augustinus ait: Breuis est nouæ ac veteris legis distinctio, timor & amor. Sola ergo lex Chri, est lex pfectionis & gr̃æ, cui alia nulla succedet. Non em̃ est aliud nomẽ datũ hoĩbus, in q̃ oporteat eos saluos fieri, & non est in alio aliq̃ salus. Potest q̃q; 4. addi distinctio, qm̃ lex vetus cũ sit impfecta, & ad legẽ Chri ꝓparatoria, data est à Deo p ministeriũ angelorũ, dicẽte Apło: Lex data est p angelos in manu mediatoris. Et Stephanus dicit Iudæis: Accepistis legẽ in dispositione angelorũ. Sed noua lex, cũ sit summa ac vltima, ab ipso Dei verbo, Deo vero incarnato, ĩmediate donata est, sicut testatur Apls: Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio. ¶ Si vero quærat, cur Deus veterẽ legẽ specialiter populo ꝓstitit Iudæorũ: Rndendũ, qm̃ decuit populũ illũ speciali sanctitate pollere & gra, ex q̃ Chrs nasci elegit. Nõ ergo data est eis ꝓpter eorũ iustitiã, quẽadmodũ in Deutero. Moses ait: Scito ꝙ non ꝓpter iustitias tuas dñs Deus dederit tibi terrã hanc, cum durissimæ cervicis sis populꝰ. Et rursus: Dilexit dñs ꝓres tuos, & elegit semen eorum post eos. Quærere aũt cur potius ex illo populo Deus incarnari volebat, q̃ ex alia plebe: simile est ac si quæratur, cur vnum trahat, & alium non trahat: quod quare contingat, noli interrogare, si non vis errare. Qm̃ ergo lex vetus solis Iudæis præstita fuit, ideo alĩ non tenebantur ad eam. Propter quod Dionysius nono cælestis Hierarchiæ capitulo affirmat, multos gentilium per ministeriũ angelorũ ad Deũ conuersos sine Mosaica lege. Verunt̃ quia lex vetus manifestatio fuit legis naturæ, & aliqua superaddebat, idcirco oẽs tenebant ad eam, quantũ ad præcepta moralia quæ continebat, in tantũ & eo modo, quantũ & quõ erant præcepta legis naturæ, non quia erãt ꝓcepta legis scriptæ, sed veteris atq; Mosaicæ. Rationabiliter demũ data est lex vetus, non ab origine mundi vel Abrahæ, sed Mosi, ad confundendã reprimendamq; humani cordis superbiã. De duobus enim potissime homo superbiuit, videlicet de sciẽtia & potẽtia: De scientia quidẽ, quasi naturalis ratio ei sufficere posset ad potẽtia quoq;, tanq̃ per ꝓpriam potestatẽ legem implere valeret. Horum vero vtrunq; manifeste falsum apparuit tempore Mosis, quando ad idololatriã & innaturalia atq; turpissima vitia hoĩes declinabant. Tũc ergo oportunissime & cõuenientissime data est lex, per quam secundum Apostolũ est cognitio peccati, tam in adiutorium bonis, q̃ in cõuictionem malignis. Ideoq; ad Romanos scribit Apostolus: Quod impossibile erat legi qua infirmabatur per carnem, misit Deus filium suum, vt iustificatio legis impleretur in nobis per dominum nostrum Dei vnigenitum.

Hebrę. 7.
Ioann. 19.
Deut. 7. 32
Ezech. 20.
Roman. 5.
Roman. 6.
Lucæ 24.
Ioan. 5.
Gala. 3.
Ibidem.
Hebr. 7.
Ezech. 20.
Matth. 4.
Deu. 27. 8.
Exodi 21.
Matt. 5.
Deu. 30. 18
Ephe. 6.
Augustin⁹
Actorũ 4.
Roman. 6.
Hebr. 7.
Galat. 3.
Actor. 7.
Hebræ. 1.
Deut. 9. 10
Augustin⁹.
Dionysi⁹.
Exo. 20. 21
Grego.
Exodi 32.
Nume. 25.
Roman. 7.
Roman. 8.
2. Cor. 13.

¶ De tri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶De triplici ꝓcepto vet. legis, & specialiter de ꝓceptis moralibus. Art. XLII.

QVæ eſt alia gẽs ſic inclyta, vt habeat cæremonias iuſta q̃ iudicia & vniuerſam legem? Verba ſunt hæc Moſis hoïs Dei in dño gloriãtis ſup oïbus bonis, q̃ tradidit Iſraeli. Triplicia aũt ꝓcepta, quẽadmodũ in verbis his tãgit, lex vetus cõtinuit, ſ. moralia, cęremonialia & iudicialia. Præcepta vero moralia appellant, q̃ ad bonos ptinent mores, & de actibus virtutum ĩmediate donãtur, vt illud, Nõ furtũ facies, Nõ cõcupiſces rem proximi tui: q̃ ſunt actꝰ iuſtitiæ. Lex em̃ diuina ad Dei dilectionẽ hoïes reducere & ordinare intendit, quẽadmodũ ſcriptũ eſt: Sancti eritis, qm̃ ego ſanctꝰ ſum. Et iterꝝ: Perfectꝰ eris & abſq; macula, cũ dño Deo tuo. Cui concordat q̃d in Euang. legit: Eſtote ꝓfecti, ſicut & ꝑ vr cæleſtis ꝓfectꝰ eſt. Cũ ergo ſimilitudo ſit cauſa amoris, iuxta illud, Oñe aĩal diligit ſimile ſibi: eluceſcit q; hõ ad Dei amicitiã pertingere nequit, niſi per actus virtutũ, ſanctꝰ & Deo conſimilis fiat. Idcirco lex diuina, ꝓcepta moralia aſſignauit, vt in Eccleſiaſt. habetur: Deus ab initio cõſtituit hoïem, & reliqt eum in manu conſilij ſui. i. in liberi poteſtate arbitrij ſui, adiecit illi ꝓcepta &c. ¶Deniq; diuinæ legis intentio eſt, hoïes cõuenienter diſponere, tã q̃ ad ſeipſos, q̃ in ordine ad Deũ. Hoꝝ vero virtũq; eſt de lege naturæ ſeu naturalis rõnis dictamine in coĩ, ſed oportuit vtrunq; determinari in ſpeciali, quãtum ad modũ colẽdi Deum, & itẽ quãtum ad modum obſeruãdi iuſtitiã inter hoïes. Illa ergo ꝓcepta, q̃ determinãt ꝓcepta moralia q̃ ad Deum, aſſignãdo ſpeciales modos ſeu ritus cultus diuini, cæremonialia noïantur. Quæ aũt determinãt ꝓcepta moralia quãtũ ad hoïes, tradẽdo ſpeciales modos ſeruandi iuſtitiã inter hoïes, iudicialia dicta ſunt. Cum em̃ hõ ex aĩa & corpore cõponat, ordinat ad Deum nõ ſolum per ſpũales interioresq; actus latriæ, vt ſunt credere, ſperare, diligere, verũ etiã per actus exteriores atq; corporeos, vt ſunt ſacrificia, oblationes, per q̃ hõ diuinã ſeruitutem ꝓfitetur. Et de talibus actibꝰ cæremonialia dant ꝓcepta. Præcepta igitur cæremonialia ac iudicialia ex inſtitutione ſortiunt virtutẽ, & à Deo per Moſen data ſunt, ſicut in Deutero. ipſe teſtat: Decẽ, inquiens, verba ſcripſit Deus in tabulis duabꝰ, vt docerẽ vos cæremonias atq; iudicia. Præcepta vero moralia à Deo immediate ſunt data, eoq; naturali rationi inſcripta ac indita ſunt. Ait autẽ Auguſt. in libro de ſpiritu & litera, q; lex illa Moſaica occidere occaſionaliter perhibetur, etiã q̃ ad ꝓcepta moralia, inquantum ꝓceperat bonũ, nõ impendens auxiliũ gr̃æ ad implendum. Præter ꝓdicta q̃q; præcepta ponuntur in lege quædã mandata, quæ nõ ſunt oïno ad ſalutẽ neceſſaria, ſed præcipiuntur tanq̃ vtilia, & ad obſeruantiã principaliũ ꝓceptoꝝ accõmoda, vt eſt illud Exodi: Si acceperis pignus à proximo tuo, ante ſolis occaſum reſtituas ei atq; ſimilia, quæ proprie nõ dicuntur præcepta, quia ſimpliciter non obligant, ſed mandata. ideoq; Hieronymus dicit: In præceptis iuſtitia, in mandatis vero eſt charitas. Quãuis aũt cuncta ꝓcepta moralia naturali rõni cõcordent & pareãt, nõ tñ æqualiter. Nam quædã adeo plana ſunt, vt mox ꝓlata oïbus innoteſcãt, vt de honoratione parentũ, de non cõmittẽdo homicidio. Quædã vero maiori cõſideratione circunſtãtiaꝝ egẽt & approbatiõe ſapientũ, vt illud: Corã cano capite cõſurge, & honora perſonã ſenis. Aliq; aũt diuina ĩdigẽt illuminatiõe, vt de nõ faciẽdo ſculptili atq; cõflatili. Decẽ aũt ꝓceptoꝝ 3. pria, ſpectãt ad Deũ. Tria nãq; debet ſubiectꝰ ꝓlato ſeu principi: Fidelitatẽ, ne eiꝰ honorẽ alienis ĩpẽdat, velad alios referat. Hãc ergo fidelitatẽ Deo altiſſimo ĩpendendã cõcernit ac iubet primũ mãdatũ, dum dicit: Nõ habebis deos alienos. Secundo, debetur ꝓlato reuerẽtia, ne offendatur, ad q̃d pertinet ſecundũ mandatũ: Nõ aſſumes nomen Dei tui in vanum. Tertio, debetur ꝓlato debitꝰ famulatꝰ, de q̃ datur 3. mandatum, q̃ dicituri Memento vt diẽ ſabbati ſanctifices. Inter ꝓcepta q̃q; decalogi, de ſola obſeruatione ſabbati & nõ de aliaꝝ celebratiõe ſolennitatũ fit mentio. Nã oẽs vet. legis ſolennitates inſtituiæ ſunt in cõmemorationem alicuiꝰ bñficij Dei, vel ꝓpriti, cuiꝰ agebatur memoria: aut certe futuri, cuiꝰ repſentabat figura. Oĩm vero diuinoꝝ bñficioꝝ cõmemorandoꝝ primũ atq; ꝓcipuum, eſt mundi creatio, ob cuius memoriã inſtituebatur ſanctificatio ſabbati. Vñ cum Moſes dixit, Memento vt diem ſabbati ſanctifices, cauſam adiecit, & ait: Sex em̃ diebus fecit Deus cælum & terrã. Oĩm aũt bñficiorum Dei ꝓfigurandoꝝ excellentiſſimum, fuit quies mentis in Deo, nunc quidem per gr̃am, & ĩ futuro per gloriã. Et hæc quies etiã moraliter ꝓfigurabatur per obſeruationẽ ſabbati. Cæteræ vero ſolennitates celebrabãtur in memoriã alicuius particularis bñficij tẽporaliter tranſeũtis, quẽadmodũ ſolẽnitas phaſe in cõmemorationẽ liberationis pr̃m ex Aegypto, & in figurã paſſionis Chr̃i, q̃ tẽporaliter trãſiit. Cõſiderãdũ q̃q; q; 10. ꝓceptis decalogi, quæ per ſe oïbus faciliter innoteſcunt, ſuperadditur alia quædã præcepta moralia non adeo manifeſta, ſed tamen reducuntur ad 10. principalia. Primo enim præcepto decalogi, quo cultus alienorum deoꝝ prohibetur, adduntur ꝓcepta eoꝝ prohibitiua, quæ ad idolorum cultũ diſponunt, quemadmodum in Deuteronomio Moſes iuſſit: Non inueniatur in te, qui luſtret filium ſuum aut filiam ducens per ignem, nec maleficus, vel incantator, nec qui pythones conſulat, neq; diuinos, aut qui à mortuis quærat veritatem. Secundo præcepto quo prohibetur periurij, ſuperadditur prohibitio falſæ doctrinæ. Tertio autem, quo ad obſequium præcipitur,

Deuter. 4.
Exodi 20. Deuter. 5. Matth. 5. Roman. 13. Leu. 19. 20. Deute. 18. Matt. 5. Eccl 13. 15.
Deuter. 9.
Auguſtin⁹.
Exodi 22.
Hieron.
Exo. 20. 21. Nume. 25. Deut 19. Leuit. 19.
Exodi 2. Deuter. 5. Exodi 20. ibidem. Exodi 20. Deuter. 5.
Geneſ. 1. 2. Exodi 20. Gene. 1.
Exodi 12. Leuit. 23. Nume. 28. Exo. 20. 21
Deuter. 5.
Deute. 18.
ibidem. Leuitici 5. Deuter. 5.

pitur, oĩa ꝓcepta cęremonialia adĵciuntur. Quarto q̃q; q̃d eſt de honoratione parẽtum, adiungitur ꝓceptum de honoratione ſenum, & oẽ q̃d ad reuerentiã alĵs exhibendã inducit. Quinto aũt, q̃d eſt de ꝓhibitione homicidĵ, addit ꝓhibitio odĵ, oĩsq; violationis in proximum, quẽadmodum in Leuit. legit: Nõ habis cõtra ſanguinẽ proximi tui, & ne oderis ĩtuum in corde tuo. Sexto ꝓcepto, q̃ adulterĩũ prohibet, ꝓhibitio addit meretricij, vitĵq; cõtra naturã. Septimo, q̃ furtum vetatur, adĵcitur prohibitio vſurę, calumnię atq; rapinę. Octauo autẽ ꝓcepto, q̃ falſum teſtimoniũ prohibetur, additur prohibitio falſi iudicĵ, detractiõis q̃q; atq; mẽdacĵ. Sed alĵs duobus nulla addũntur, qa ꝑ ea oĩs concupiſcentia mala vetatur. Nunc ergo qm̃ oĩpotenti Deo fidelitatẽ, reuerentiam & famulatum debemus, offeramus ei mente vera fidẽ ſyncerã, de qua Hiere. teſtatur: Dñe, oculi tui reſpiciunt fidem. Reuereamur inſuper eum circunſpecti & anxĵ, ne offendamus Dei ac iudicis nr̃i ꝓſentiam: ſed & miniſtremus ei non negligẽter, ne maledicamur, ſed vt Ioſue monet, corde pfecto atq; veriſſimo.

Exodi 20. Deut. 18. Leui. 19. 24 19. & 20. Exo. 22. 20 Deut. 25. 5. Exo. 20. 21. Hier. 5. 48. Ioſue 24.

¶De ꝓceptis cæremonialib. vet. legis, & de rõnibus ſacrificioꝝ legalium. Art. XLIII.

VMbrã habẽs lex futuroꝝ bonoꝝ, non ipſam imaginẽ reꝝ, nunq̃ poteſt accedẽtes ꝓfectos facere. Sicut oſtẽſum eſt, cæremonialia ꝓcepta ordinant ad cultũ diuinũ. Cultus aũt Dei eſt duplex, videlicet interior & exterior. Et ſicut corpꝰ ordinat ad aĩam, & per eã ad Deũ, ſic cultus Dei exterior ad interiorẽ cultũ refert, inquãtũ diſponit ad ipſum. Cultus vero interior, in vnione mẽtis ad Deũ p intellectũ & affectum cõſiſtit. Idcirco ſecũdũ q̃d mẽs rõnalis Deo p intellectũ & affectum diuerſimode iungit, ſecundũ hoc exterior cultus diuerſificat. Qm̃ ergo in patria Deꝰ p ſpeciẽ clare, & abſq; velamine à beatis conſpicit, ideo cultꝰ beatoꝝ exterior non eſt figuratiuus, ſed in laude Dei conſiſtit, q̃ ex interiori cognitiõe & affectione ꝓcedit, quẽadmodũ Eſaias fatet: Gaudium & lætitia inueniet in ea, gr̃aꝝ actio & vox laudis. In vita aũt ꝓſenti diuinã veritatẽ in ſeipſa videre nõ poſſumus, ſed repræſentatur nobis ſub ſenſibilibus formis tã in veteri q̃ in nouo teſtamẽto. Sed in nouo teſtamento propalata eſt via pringẽdi ad clarã atq; beatificã diuinæ veritatis notitiã, Chr̃o iam nato, q de ſeipſo teſtat: Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrẽ, niſi p me. Et iterũ: Ego, inqt, oſtiũ ſump me ſi qs introierit, ſaluabit. Sed in veteri lege hæc via propalata nõ extitit, ſed pmiſſa, vt ad Hebr. ꝓbat Apoſt. Cæremonialia ꝙo veteris legis, figuratiua fuerũt nõ ſolum veritatis in patria manifeſtãdæ, ſed etiã Chr̃i ac cultus nouæ legis, p quẽ ad beatitudinẽ (in qua figura non eſt, neq; ænigma) venit. Cultus vero cæremonialis atq; exterior nouæ legis, non eſt figuratiuus viæ pueniendi ad patriã, ſed veritatis in patria per ſpeciẽ contuendę, de q̃ Eſaias dixit: Oculꝰ non vidit Deus abſq; te, q̃ pparaſti expectantibus te. Et Pſalmiſta: In lumine tuo videbimꝰ lumẽ. In lumine em̃ creato mentẽ ꝓparãte, q̃d eſt lumen gloriæ, videbimꝰ lumẽ increatũ, q̃d eſt lumen ſupęſſentiale diuinæ eſſentiæ. Sicut em̃ teſte Apl'o, Vetus lex figura eſt nouæ legis, ita iuxta Diony. 5. cæleſtis hierarchiæ cap. ſtatus nouæ legis eſt figura ſtatus gl'iæ, & eſt q̃ſi medius inter ſtatũ veteris legis & patriæ. Propterea cum ſigna figuralia legis antiquæ ſint obſcuriora figuris legis gr̃æ, dixit Apoſt. Vmbrã habẽs lex futurorũ bonoꝝ, non ipſam imaginẽ reꝝ. Vmbra nãq; obſcurior eſt imagine. Et ideo vmbra ſpectat ad veterẽ legẽ, imago ad nouã. Et ad Coloſſ. ait: Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei feſti, aut neomenię, aut ſabbatoꝝ, q̃ ſunt vmbra futurorũ. Oĩa em̃ in figura cõtingebant eis, ſcripta ſunt aũt propter nos. Et ergo curare debemus, vt ea intelligamus. Deniq; cæremonialia veteris legis, diuiduntr in ſacrificia, in qbus exterior Dei cultus præſertim conſiſtit: in ſacra, quæ ſunt inſtrumẽta diuini cultus, vt veſtes ſanctæ, vaſa q̃q; ſacrata & tabernaculũ in ſacramenta quæ ſunt cõſecrationes miniſtrorũ Dei, & in obſeruãtias quæ ptinent ad ſpecialẽ conuerſationẽ miniſtrorum tẽpli. Quẽadmodum aũt per ſacrificia veteris legis figurabatur verũ ſacrificiũ, q̃d eſt Chr̃s dñs, qui oblatus eſt, qa voluit obtulit em̃ ſemetipſum oblationẽ & hoſtiã Deo in odorẽ ſuauitatis pro nobis: ſic ſacramenta legis illius figurabãt ſacramẽta legis nouæ, & obſeruantiæ illæ cõuerſationem populi Chriſtiani. Sacrificiũ vero nouæ legis, ſ. Euchariſtia, qm̃ Chr̃m continet, q per ſanguinẽ ſuum ſanctificauit populũ, ſecundũ Apoſtolũ ſacramentũ vocatur. Sed ſacrificia legis antiquę, quia nõ continebãt gr̃am, non dicunt ſacramẽta. Porro ꝓcepta cęremonialia legis ſcriptæ, ad duo ordinabãtur, videlicet ad cultũ diuinũ illi tẽpori cõuenientẽ, & ad figurandum Chr̃n. ſeu ea quæ Chr̃m cõcernunt. Inquãtum ergo ordinabantur ad cultũ Dei, pro tẽpore illo habebant cauſam literalẽ, ſ. vt retraherent ſuo onere ab occupatione idololatriæ, ad quã populus ille labilis erat, vel vt diuinorum memoriã beneficiorũ inducerent, aut diuinæ maieſtatis excellentiã deſignarent. in quantũ aũt ordinabantur figuraliter ad Chr̃m, habebãt rationes figurales ac myſticas. Et qm̃ cæremoniæ veteris teſtamẽti ordinabantur ad cultũ Dei atq; ad Chr̃m, ratio poteſt aſſignari ſacrificiorũ legis tã literalis q̃ myſtica ſeu figuralis. Sacrificium em̃ legale exterius, repręſentat ordinationẽ mẽtis in Deũ, in quantũ ordinabat ad cultũ diuinũ. Bona vero ordinatio mẽtis ĩ Deo, hęc eſt, vt ſe oĩa à Deo recepiſſe cognoſcat tãq̃ à primo oĩm rerũ principio & oĩa ad Deũ finaliter referat, tanq̃ in vltimũ oĩs nr̃æ operationis beatificũ finẽ. Hoc aũt hõ in ſacri-

Hebræ. 10.
Eſaiæ 51.
Ioan. 14. 10 Hebræ. 7.
1. Cor. 13.
Eſaiæ 64. Pſalm. 35. Hebræ. 10. Dionyſ⁹.
Hebræ. 10.
Coloſ. 2. 1. Cor. 10.
Exod. 38.
Eſaiæ 53. Epheſ. 5. Titi 2. Hebræ. 13.
Exo. 18. 32.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in sacrificijs & oblatiõib⁹ illis legalib⁹ ꝓfitebat & insinuabat, quẽ admodũ in lib. Par. ait: Tua
1.Par.29. sunt oĩa dne De⁹, & q̃ de manu tua accepim⁹, dedim⁹ tibi. Alia q̃q; rõ legalis sacrificio⁊ lega-
lib⁹ daf, q̃tenus popul⁹ à sacrificijs idolo⁊ retraheret. Nã ꝓcepta sacrificio⁊ nõ tradebant ei,
Exo.32.34. nisi posteq̃ ad idololatriã declinauerat, vitulũ adorãdo cõflatilẽ. Idcirco apud Hier. dicit: Nõ
Hiere.7. sum locut⁹ ꝓribus vris, nec ꝓcepit eis de ẏbo holocaustomatũ i die q̃ eieci eos de terra Aegy
Ephes.5. pti. Rõ demũ figuralis ac mystica oĩm sacrificio⁊ vet. legis, erat figurare illud ver⁊ sacrificiũ
Roman.8. q̃ se vnigenit⁹ Dei ꝓ nobis obtulit pri. Oĩm em̃ hãficio⁊, q̃ De⁹ hũano gñi ꝓ peccatũ iam la-
Numer.15. pso donauit, erat maximũ, q; ꝓprio filio nõ pepercerit, sed ꝓ oĩbus nobis tradidit illũ. Inter
Exod.2.12. aialia aũt q̃drupedia nõ offerebant Deo, nisi tria gña, s. oues, boues, & capræ. Lex em̃ volebat
populũ ludæo⁊ à Paganis distiguere. Idololatrę vero oĩa aialia idolis suis imolabant, his 3.
exceptis: & maxime apud Aegyptios, iter q̃s Hebrei cõmorati nutriti⁊ fuerãt, ꝑdicta 3. aia-
lia abominabilia erãt ad occidedũ. Nã ouẽ colebãt, hircos q̃q; venerabant, qa in eo⁊ specie
Exodi 8. dæmones ipsis apparuerũt. Bobus aũt vtebant in agricultura, quã iter res sacras cõputabãt.
Et ideo Moses Pharaoni dixit: Abominatiões Aegyptio⁊ imolabim⁹ dño Deo nro. Itẽ ꝑdi
Leuitici 1. cta 3. aialia mundissimũ habẽt alimẽtũ, & humanã vitã ꝑsertim sustentãt, idcirco ad imolan-
dũ erãt aptissima. Prędicta q̃q; aialia spũaliter puritatẽ designãt. Ait em̃ Glossa i Leuit. Vi-
tulũ offerim⁹, cũ carnis lasciuiã superam⁹: Turturẽ, dũ castitatẽ seruam⁹: Agnũ, cũ irrõnales
motus contẽnimus. In colũba q̃q; & turture, duaꝝ naturaꝝ coniunctio insinuabat. Sed cur
pisces nõ offerebant? Rndendũ, qm̃ pisces ex aq̃ abstracti, ptin⁹ moriunt, ergo in tẽplo offer
Sapien.1. ri nõ poterãt. Sed cũ Deus sit author vitæ, & ipse mortẽ non fecit, neq; lætatur in pditiõe vi-
Iob 3. uo⁊, cur nõ poti⁹ imolabantur ei aialia viua, q̃ mortua atq; cremata? Rndendũ, qa occisio il
Roman.1. la significauit destructionẽ peccati, & q; hoies peccatores morte sunt digni. Erat etiã occi-
Exodi 29. sio aialiũ imolato⁊, figura occisionis summi sacrificij, s. Chri. Tradit aũt lex specialiẽ modũ
Leuitici 8. occidẽdi imolata, qa alijs modis occidẽdi victimas suas vtebant idololatræ, & secundũ R.
R. Moses. Mosen, Lex modũ elegit, q̃ aialia min⁹ angerẽtur. ¶ Est aũt diligẽter aduertendũ, triplex fu-
isse gen⁹ sacrificio⁊ veteris legis: q̃⁊ primũ dicebat holocaustũ, q; totũ cõburebat, velut to-
Leuit.1.2. tũ incẽsum. Ipsum nanq; offerebat Deo specialiter ꝓpter reuerentiã maiestatis diuinæ, atq;
amorẽ bonitatis suę imensæ, & conueniebat statui perfectio⁊, q̃ consilia Chri obseruant: &
ideo totũ cõburebatur, q̃tenus ficut totum aĩal in vaporẽ resolutum, asscẽdit, sic designaret,
Leuitici 7. totũ hoiem & oĩa q̃ ei⁹ sunt, Deo esse subiecta, & ipsum in Dei amorẽ ꝓrsus debere resol-
ui, & sursum leuari. Secundũ gen⁹ sacrificij fuit, q̃d Deo ꝓ peccato offerebatur, ꝓpter remis
sionẽ peccati, cui⁹ vna pars cõburebatur, & alia in vsum cessit sacerdotũ, conueniebat q̃q; sta-
tui, pficientiũ, ad designandũ q; peccato⁊ remissio à Deo fit ꝑ ministeriũ sacerdotũ. Sed q̃ssa
Leuitici 3. crinciũ offerebatur ꝓ peccato totius populi aut sacerdotis, totũ cõburebat. Si em̃ tunc aliqd
Ibidem. eius fuisset comestũ, idẽ fuisset, ac si non fuisset oblatũ. Hoc tñ specialiter contigit ad figuran
dũ, q; in sacerdotib⁹ nullũ vitiũ ꝓmanere residereve debet. Tertia q̃q; pars hui⁹ sacrificij, in
vsum offerentiũ prouenie bat, qa remissio culpæ est à Deo ꝑ ministros ecclesiæ, cooperanti-
bus eis q; peccauerunt. Adeps vero & sanguis, nullius vsui cõcedebant: sed sanguis ad altaris
crepidinẽ effundebat ad reuerentiã Dei, adeps vero cõburebatur in igne. Cui⁹ vna rõ fuit,
Deu.32.19 q̃tenus populus Dei ab idololatris secerneret. Nã idololatrę de sanguine victimaꝝ bibebãt,
Roman.8. comedebant q̃q; adipes, quẽadmodũ in Cantico Deuter. scribit: De q̃ꝝ victimis comedebãt
Leuitici 7. adipes, & bibebãt vinũ libaminũ. Rõ vero moralis fuit, qa sanguinis effusio prohibebat lu-
Exodi 29. dæis, dicẽte Mose: Nõ stabis contra sanguinẽ proximi tui. Rõ q̃q; mystica erat, qa ꝑ hæc desi
Nume.19. gnabatur effusio sanguinis Chri, & piguedo charitatis, propter quã pro nobis mori digna-
Roma.15. tus est. De hostijs aũt pacificis, pectusculũ armus q; dexter sacerdotis vsui deputabatur, ad isi
Leui.3.5.14 nuãdum q; sacerdotib⁹ sapiẽtia cordis necessaria est ad instruẽdum populũ Dei: q̃d figura-
&3. tur ꝑ pect⁹, q̃d est sapiæ tegumẽtum. Sed & ꝑ armũ dextrũ oñdebatur, q; fortitudo eis necef
saria sit, q̃ valeãt æq̃nimiter ferre alio⁊ defect⁹, quẽadmodũ docet Apostol⁹: Debemus nos
firmiores infirmo⁊ imbecillitates portare, & non nobis placere. Qm̃ vero holocaustũ erat
dignissimũ oĩm sacrificio⁊, ideo mascul⁹ solũ in holocaustum offerebatur. Columbæ q̃q; &
turtures nõ erãt nisi pauper⁊ oblationes, q maiora habere nõ poterãt, vnde nec in hostijs pa
Leuitici 7. cificis offerebãtur, qm̃ hostię pacificæ immolabãtur gratis atq; spõtanee. Sed pro peccato of
Ibidem. ferebãtur, eo q; plãctum pro cãtu habeãt, & propter altitudinẽ sui volat⁹ sacrificio holocau
sto⁊ cõueniebãt. Holocaustum igitur summũ ac primum locũ inter sacrificia habuit. Dein
de hostia pro pcto, q̃ comedebatur solum in atrio à sacerdotibus, & in die sacrificij. Tertio,
R. Moses. hostiæ pacificæ ex voto. Quarto, hostiæ pacificæ spõtaneæ, cuius ordinis ratio est. Nã maxi-
me hõ obligatur Deo, ꝓpter excellentiã maiestatis diuinæ. Secundo, propter offensam ei il-
latã. Tertio, propter beneficia iam suscepta. Quarto, propter beneficia sperata. Dicit autẽ R.
Nume.15. Moses, q; quãto pctm̃ fuit grauius, tãto offerebatur pro ipso vilior species animalis. Nã pro
Leuit.3.4. scelere idololatriæ q̃d maximum est, immolabatur capra q̃ est vilissimum aĩal: pro sacerdo-
tibus autẽ peccato & ignorãtia, vitulus: pro negligẽtia principis, hircus. ¶ Insup de terræ nascẽ

tibus quę sunt vsui humano in cibũ, offerebat panis. Quę aũt sunt in potũ, offerebat vinum.
Quæ sunt in condimentũ, offerebatur oleũ & sal. Quæ sunt in medicamẽtum, offerebat thus. Leuit.4.
Per panẽ autẽ figurata est caro Christi: per vinum, sanguis: per oleum, gratia: per sal, sciẽtia: ibidem.
per thus autẽ, oratio. Mel vero in sacrificijs Dei non offerebatur, qm̃ idolis offerri solebat, Nume.11.
& etiam ad designandum q; omnis carnalis voluptas vitanda sit populo Dei, qui Deo di- Leuit.23.2.
gne sacrificare conatur. Veruntamen quia sacrificium zelotypiæ non ex deuotiõe, sed suspi- Ibidem.
cione processit, idcirco non offerebatur in eo thus, quod mentis deuotionem figurat. Numer.5.

¶ De sacris & rationibus sacrorum veteris testamenti. Art. XLIIII.

LAbia sacerdotis custodiunt scientiã, & legẽ ex ore ei⁹ requirẽt, qa angel⁹ dñi exercituũ
est. Inter cæremonias veteris legis, vt dictũ est, q̃dam ptinebãt ad sacra. i. diuini cult⁹ ex- Malach.2.
teriora instrumẽta, vt sunt tẽplum, altare, & vasa, atq; similia. Cultus em̃ Dei exterior ad
interiorẽ Dei reuerentiã ordinat. Ea vero q̃ cunctis coĩa sunt, & discretã dignitatẽ, notabi-
lem q; excellentiã nõ sortiunt, minus curant & honorant, nec in admiratione habent. Sed q̃ Exo.34.38.
speciali pollent decore, ac singulari excellentia atq; ornatu, ampli⁹ venerãtur & attendunt.
Hinc em̃ plati ac principes singularibus vestibus indui solẽt, & latiora habere palatia, q̃te-
nus magis reuereant à subditis. Itaq; vt populus ille parũ vehementius ad interiorẽ Dei re-
uerentiã incitaret, instituit De⁹ ꝑ Mosen famulũ suũ specialia tẽpora quæ solẽnitates dicũt: Nume.10.
specialia vasa, speciale habitaculũ, & speciales ministros ad cultũ diuinũ. Rõnabilis ergo est
causa cęremoniaꝝ ad sacra spectantiũ. Voluit igit De⁹ templũ sibi in terra cõstitui, nõ q; ipse Exo.35.37.
localiter aut circũscriptibiliter esset i loco, sed vt hoies i loco diuini noĩs honori dicato, de- 38.& 34.
uoti⁹ reuerẽtialius q; adorarẽt. Et itẽ, q̃ten⁹ ꝑ tẽpli dispositionẽ ali q; ad diuinę maiestatis emi
nentiã ptinẽtia designarent. Quãuis aũt dñs ꝑordinauit in vno loco esse sacrificia offerẽda,
iuxta illud Deut. Ad locũ quẽ elegit dñs De⁹ vr, venietis & offeretis holocausta & victimas Deute.16.
vras: nõ tñ hũc locũ aperte designauit ædificationẽ tẽpli añ tẽpora Salomonis, licet ante
oñderit eũ Abrahę q̃n dixit: Tolle filiũ tuũ vnigenitũ, quẽ diligis, Isaac, & offeres illũ mihi in Gene.22.
holocaustũ sup vnũ montiũ quẽ mõstrabo tibi. Nã q̃diu in desertis morabant, certã mãsio-
nem nõ habebãt. Postmodũ q̃q; habebãt varia loca cũ finitimis gẽtibus, sed tẽpore Salomo
nis habebãt getissimũ statũ, & ideo tunc cõgruenter locus templi publicatus est. Si em̃ ante Exod.18.
innotuisset, fuissent lites & iurgia inter tribus, q̃ locũ illũ sortiri adipisci q; potuisset, vt R. Mo 3.Reg.4.9.
ses asserit. Vnde rege, cuius maxima est potestas, regnãte, q populi lites cõpescere potuit, De
us locũ ad ædificandũ ostẽdit. Spũaliter q̃q; p tabernaculum q̃d portatile erat, figurabat sta Exod.37.
tus vitæ ꝓsentis, q mutat cõtinuo, vel ipse status synagogæ. Per templũ vero signabat status
patriæ, q semp fixus & stabilis ꝓseuerat, vel Chriana ecclesia, q̃ vsq; in finẽ seculi nõ cessabit. 3.Reg.6.
Propter q̃d in ædificatione tẽpli nõ audiebat sonitus mallei, qa à statu futuro oĩs turbulẽtia
penitus deest. Gentiles q̃q; videlicet Tyrii atq; Sidonii, cooperabant ad templũ: qa ecclesia
ex gentibus & Iudæis collecta est. Causa aũt vnitatis tabernaculi & templi fuit, vt popul⁹ fir 3.Reg.5.
maret in notitia vnius Dei, atq; ab infidelib⁹ distingueret. Gentiles em̃ idolis suis multa tem
pla fundabant. Deniq; alia ratio huius fuit. Voluit em̃ dñs ostendere, corporalẽ cultũ sibi se-
cundũ se nõ esse placentẽ, & ergo noluit illũ sibi passim & vbiq; impẽdi. Cultus vero nouę le
gis, est secundũ se Deo acceptus, qa in ei⁹ sacrificio continetur Chs, qui est oĩm gratũ orí-
go & finis: idcirco in nouo testamento altaria multiplicãtur & tẽpla. Habebãt tñ Iudæi syna
gogas, in qbus spũalem Dei cultũ egerunt, vacando laudibus Dei, & lectioni prophetaꝝ ac
legis. Per ꝑdictã vero vnitatẽ, figuraliter monstrabat vnitas militantis ac triũphantis eccle-
siæ. Distinctũ aũt erat tabernaculũ in 2. partes, q̃ꝝ vna dicebatur sancta sanctoꝝ, quę erat ad Exodi 19.
occidentẽ: alia fuit versus orientẽ, vocabaturq; sancta: & itra tabernaculũ fuerat atriũ. Quẽ-
admodũ vero vnitas templi signabat vnitatẽ Dei atq; ecclesiæ, ita distinctio templi, distin- Exodi 30.
ctionem repræsentabat creaturaꝝ Dei, ex qbus ad Dei cognitionẽ assurgimus. Pars ergo q̃ Hebr.9.
sancta sanctoꝝ vocat, figurabat spũale seculũ. i. statũ spũaliũ substantiaꝝ: Pars aũt q̃ sancta
dicit, figurauit mũdũ sensibilem. Vñ vna pars diuidebat ab alia q̃dã velo, q̃driformi colore Exo.29.26
distincto, ꝑ q̃d 4. mundi elementa significabãtur: videlicet byssо, q̃ designatur terra: byssus
em̃ seu linũ de terra exorituri purpura, q̃ signatur aqua: hyacintho, q̃ figuratur aer, qa aereũ
habet colorẽ: & cocco bis tincto, q̃ ignis signatur. Porro in sancta sanctoꝝ non introiuit, Exodi 36.
nisi summus sacerdos, & hoc semel in anno, ad figurandũ hanc esse hois finalẽ pfectionem,
vt introducatur in illud spũale seculũ spũalium substantiaꝝ. Ad tabernaculũ vero exterius, Exodi 37.
q̃d sancta dicit, introibãt q̃tidie sacerdotes: qa eoꝝ fuit spũales rationes sacrificioꝝ cognoſ- Hebræ.9.
ceret atq; magis explicitã de Chro fidem habere. Populus vero ingrediebatur solũmodo
atrium. Nõ em̃ spũalium capax fuit, sed corporalia duntaxat sacrificia cõsiderauit. Adora- Exodi 36.
bãt q̃q; Iudæi ad occidentẽ, ad excludendã idololatriã. Oẽs nanq; idololatræ adorabãt ver- Leuiti.16.
sus orientem, ꝓpter reuerentiã solis. Ratio aũt figuralis est: nã vniuersus status prioris taber-
culi, ordinabatur ad significandum mortem Chri, q̃ ꝓ occasum signatur, iuxta illud in Psal- Psalm.67.
mo: Qui ascendit super occasum, dñs nomen illi. In tabernaculo autem interiori, q̃d sancta

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exod.37. sanctoꝝ vocat, cōtinebat arca testamēti, habēs aurea vrnā, in q̄ erat manna, & virga Aaron quæ fronduerat, tabulæ q̄q; in qbus scripta fuerant 10. p̄cepta. Arca aūt ita fita erat inter 2.

Hebræ. 9. Cherubin, qui se mutuo versis vultibus respiciebāt. Sup arcam vero erat quædā tabula, quæ

Num. 17. propiciatorij dicitur, quæ erat quasi sedes Dei, & dicebat propiciatorium, quia inde Deus

Exo. 36. 25. propiciabat populo ad preces summi sacerdotis, & portabat ab alis Cherubin, in signū p̄

16. 8. 25. angeli Deo ministrent. Sed & arca testamēti, erat quasi scabellū sedentis super propiciato-

Ibidem. rium. Per hæc igit tria, significabantur tria, quæ in spūali superioriq; seculo sunt, videlicet

Iob 25. Deus oībus p̄sidens, & immēsus, & incōprehensibilis. Propter q̄d nulla eius similitudo po-

Exo. 26. nebat, sed locabat ei quasi sedes: qa creatura q̄ Deo subiecta est, cōprehendi potest. Cheru-

Exo. 25. bin aūt q̄ se mutuo respiciunt, designabāt spūales substātias patriæ cęlestis, in qbus pax sum-

Ibidem. ma est atq; cōcordia, sicut in Iob dicit: Qui fecit cōcordiam in sublimibus suis. Per arcā ve-

Ibidem. ro, in qua tria p̄dicta extiterāt, designant rōnes oīm q̄ in hoc mūdo sensibili fiunt, quæ vtiq;

in spūali seculo illo infallibiliter cōtinent, p̄sertim in lumine mētis diuinæ. In exteriori insup

Exo. 25. tabernaculo tria erāt, videlicet altare thymiamatis, q̄d erat directe cōtra arcā: Mensa propo-

Ibidem. sitionis, sup quā 12. panes ponebantur, eratq; in parte aquilonari locata. Candelabrū, quod

Ibidem. erat in parte australi. In cādelabro aūt ratione splēdoris figurabatur sapiētia, per altare thy-

miamatis officiū sacerdotū, per mēsam vero figurabat alimonia vitæ. Ponebat ergo in par-

Exo. 25. 36. te australi. pars em̄ australis est dextera cæli, secundū philosophū. Sapiētia vero ad dexterā

pertinet, sicut & cętera spūalia bona. Mensa aūt quę t̄poralem nutrimentū importat, erat ad

Iose. lib. 3. aquilonē, q̄ est sinistra pars cæli: per sinistrā vero t̄poralia designant. Habebat q̄q; candela-

an. iu. c. 10. brū 7. calamos, Iosepho teste, per quos signant 7. planetæ, qui mundū illuminant. Et ideo à

Exo. 36. 38. parte ponebatur australi, quia ex illa parte oriuntur nobis planetæ. Altare aūt thymiama-

tis institutū fuit, vt esset semper in tabernaculo fumus boni odoris, cōtra fœtorē qui ex oc-

Exodi 25. cisione aīalium accidit, & etiā propter reuerētiam loci. quæ em̄ boni odoris sunt, honoran-

tur. Mēsa vero non ponebatur in medio ante propiciatorij, ad excludendū idololatriā: qa

1. Ioann. 2. idololatrę sacris lucę ponebāt mēsam in medio corā idolo. Oia q̄q; p̄dicta Chr̄m diuersimo

Exodi 25. de p̄figurabāt. Nā figurabat propter propiciatorij, qm̄ ipse est propiciatio p̄ro peccatis no

stris. figurat q̄q; per arcā. Quēadmodū em̄ arca erat de lignis sethim, sic corpus Christi ex

Exodi 36. mēbris cōstat purissimis. Et erat arca deaurata, qa Chr̄s fuit plenus sapiētia & charitate di-

Lucæ 2. uina. In arca vero fuit aurea vrna, qa in Chr̄o est sanctissima aīa. Et manna, quia in Christo

Hebræ. 9. est oīs plenitudo diuinitatis. Erat demū in arca virga Aaron, i. sacerdotalis potestas, quia

Psalm. 109 de Christo cantat: Tu es sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech. Erant q̄q; in ar-

Exodi 36. ca tabulæ testamenti, qm̄ Chr̄s est summus legislator, qui figurabatur per candelabrū, sicut

Esaiæ 33. ipse testatur: Ego sum lux mūdi. Per septē lucernas, signant septē dona spūs sc̄i. Sed & per

Ioann. 8. 5. mēsam Chr̄s figurabatur, ipse nanq; ait: Ego sum panis viuus. Per 12. panes significabantur

Exodi 25. apostoli, vel eoꝝ doctrina. Deniq; de cōstructione altaris duplex inuenit à dño datum pre-

Ibidem. ceptū: vnū in legis exordio, mādauit em̄ dñs (vt in Exodo legitur) altare sibi cōstitui de ter-

Exodi 20. ra, vel salē de lapidibus nō sectis, nō altū, ne p̄ gradus ascēderet ad illud, ne turpitudo ascen-

dētis reuelaret. Quæ oīa p̄cipiebantur, ētenus populus ille ab idololatrijs distingueret. Fabri-

Deute. 16. cabāt em̄ idololatræ dijs suis altaria p̄ciosa & pulchra ac alta: sed & in sacris Priapi osten-

debant populo sua pudēda. Propter eandē q̄q; rationē p̄cepit dñs in Deute. Nō plātabis lu-

cū & oēm arborē iuxta altare dñi Dei tui. Ratio aūt figuralis illoꝝ est, qa in Christo, q est ve-

rū altare, cōfiteri debemus verā humanā q; carnē, q̄d est altare de terra construere: verā q̄q;

Exo. 25. 36 diuinitatis naturā, vt fateamur eū p̄fr̄ æqualē, q̄d est ad altare sine gradibus scandere. Facto

aūt tabernaculo p̄ cultu diuino, nō erāt formidādæ p̄dictæ idololatriæ occasiones & cansæ.

Propter q̄d mādauit dñs fieri holocaustoꝝ altare de ære & lignis sethim, q̄d oīi populo es-

Exodi 28. set conspicuū: Altare vero thymiamatis, de auro & lignis sethim, q̄d sacerdotes conspicerēt

quo facto, introductus est à sacerdotibus femoralij vsus. & ergo tūc assēdere poterant sine

Nume. 10. periculo ad altare p̄ gradus ligneos non stantes, sed portatiles. Aduertendū aūt q̄ in veteri

29. & 28. testamēto erant 7. solennitates t̄porales, & vna quasi cōtinua, sicut ex libro Numeroꝝ col-

ligitur. Festū aūt cōtinuū fuit, q̄ immolabatur q̄tidie mane & vespere agnus. Hoc ergo con-

Nume. 29. tinuo festo repr̄sentabatur ppetuitas felicitatis diuinæ. T̄poralij vero festiuitatum prima

erat festiuitas sabbati, quæ renouabatur omni hebdomada in memoriam beneficij creati-

Eccl 43. onis mūdi. Secūda solēnitas, s. neomeniæ, renouabatur q̄libet mēse. Creabatur em̄ in cōme-

morationē gubernationis rer̄ à Deo. Et qm̄ inferiora secundū cursum lunæ mutātur, à qua

mēsis nomen accepit, (iuxta illud Ecclesiastici: Luna ostēsio t̄poris & signū eius: Mensis se-

cūdū nomē eius est, crescēs in cōsummationē mirabiliter. Vas castroꝝ in excelsis, in firma-

mento cæli resplendēs glorioſe,) idcirco solennitas ista fiebat in principio lunæ, non in ple-

nitudine eius, propter idololatriæ exclusionē. Nam gentiles in plenilunio sacrificabant. Et

Leuit. 23. qm̄ ista duo bñficia, s. creationis, gubernationisq; diuinæ, cōmunia sunt toti humano gene-

ri, istæ duę solēnitates frequētius iterabātur. Alia 5. festa celebrabātur semel in anno, & pro-

pter

pter beneficia tali populo specialiter à Deo impēsa. Nam phase solēnitas celebrat in memo- Exodi 12.
riā liberationis ex Aegypto. Et post dies 50. celebrabat pentecostes solennitas, ad cōmemo- Nume. 29.
randū beneficiū legis latæ. Alia vero tria festa seruabātur 7. mense, qui apud eos quasi totus
erat solēnis. In 1. em̄ die huj⁹ mensis erat festū tubaꝝ, in memoriā liberationis Isaac, quādo Exo. 10. 24
Abrahā pro eo arietē obtulit, & ergo tūc cornibus buccinabant. Nā aries cornibus hæserat Nume. 29.
vepribus, sicut in Genesi dicitur. Erat q̄q; festū tubaꝝ, quo inuitabant ad solennitatē expia- Gen. 21. 22.
tionis, q̄ 10. die fiebat in memoriā beneficij, q̄ Deus ad preces Mosis propiciabat eis de ado- Exodi 32.
ratiōe cōflatilis vituli. Post hæc celebrabat scenopegiæ tabernaculoꝝ solēnitas 7. diebus, in Nume. 29.
memoriā deductionis ac p̄tectionis eorū qñ in desertis manebāt; ꝓpter q̄d in hoc festo affe-
rebant ramos pulcherrimæ arboris, q diu virorē cōseruant, in signū q̄ Deus pduxit eos p so- Exo. 25. 16.
litudinē aridā ad terrā deliciosam. Die aūt 8. erat festū cœtus atq; collectæ, qñ colligebāt à po- Leuit. 23.
pulo q̄ necessaria erant ad diuini cultus expensas. Figuralis aūt ratio hoꝝ festoꝝ est. Per sab- ibidem.
batū em̄ signabat spūalis requies nobis data per Chr̄m. Per neomenian vero, quæ est nouæ
lunæ incensio, figurabat illuminatio primitiuæ eccl̄iæ. Per festū tubaꝝ, prædicatio apostо-
loꝝ. Per festū expiationis, emūdatio Christianorū à vitijs. Per festū tabernaculorū, peregri-
natio Christifideliū in hoc mūdo. Per festum vero cœtus atq; collectæ, congregatio eorum Ibidem.
in regno cælorum: & ergo hoc festū vocabatur sanctissimū 2 erantq; hæc tria festa cōtinua,
qa oportet expiatos à vitijs in virtute proficere, quousq; perueniant ad patriā felicitatis ęter- Exo. 26. 36
næ. Præterea tabulæ ex qbus constabat tabernaculū, tegebant interius quibusdam cortinis
ex 4. coloribus variaris, videlicet byſſo retorta, hyacintho, ac purpura, & cocco bis tincto. hę
em̄ tegebāt tabernaculi latera. In tecto aūt tabernaculi fuit operimentū vnū de pellibus hya- Exodi 27
cithinis, & sup hoc aliud de pellib⁹ arietū rubricatis: desup q̄q; operimētū de sagis cilicinis,
descendēs vsq; ad terrā, & tegens tabulas tabernaculi foris. Horum vero operimentorum
ratio literalis, erat tabernaculi ornatus atq; protectio. In speciali aūt secundū alios, per cor- Exo. 26.
tinas signat cælū sidereū, q̄d est diuersis stellis variatum: per saga, aquæ quæ super cælos sunt:
per pelles rubricatas, cælum empyreū: per pelles hyacinthinas, cælū S. trinitatis. Figuralis au- Exodi 36.
tē ratio fuit, quia p tabulas ex quibus constabat tabernaculū, significantur fideles, ex quibus Iose. lib. 3.
constat eccl̄esia, tegebāturq; tabulæ cortinis quadricoloribus, quia fideles 4. ornantur virtu- an. iu. c. 36.
tibus. In byſſo nanq; retorta, vt asserit Glossa, signatur caro castitate renitens: in hyacintho, Augustin⁹
mens superna desiderāsin purpura, carnes passionibus nō subiacentes: in cocco bis tincto,
animus Dei ac proximi dilectione præfulgens. Per operimēta autē tecti figurātur p̄lati atq;
doctores, in quibus lucere debet conuersatio cælestis, q̄d insinuatur per pelles hyacinthinas. Matt. 5.
Debet etiam eis inesse ad martyrium promptitudo, quod per pelles rubricatas signatur, au-
steritasq; vitæ, & aduersitatum virtuosa perpessio: quæ designantur per saga cilicina, vētis
pluuijsq; exposita. Qui nanq; his decorantur virtutibus, præclarum Deo tabernaculum in
seipsis construxerunt, & diuinæ visionis capaces effecti sunt: ad quam nos dignetur transfer-
re ex hac miseriæ lachrymarum valle vnigenitus Dei Christus dominus.

¶ De sacramentis antiquæ legis & rationibus eorundem. Artic. XLV.

NOlite negligere fr̄es: vos em̄ elegit dñs vt stetis corā eo, & ministretis ei, colatis eū, & 2. Par. 29.
cremetis ei incēsum. Quēadmodū antea innotuit, sacramēta veteris legis illa dicūtur,
quæ adhibebantur Dei cultoribus per quandā cōsecrationē, qua cultui deputabantur
diuino, qui generali modo pertinebat ad populū, specialiter aūt ad t̄pli ministros. Idcirco
quædā sacramēta pertinebāt ad populū, quædā ad sacerdotes atq; Leuitas. Vtrisq; vero tria
necessaria erāt, videlicet institutio in statu colēdi Deū, quæ fiebat per circuncisionē, quātum
ad oēs: sine circūcisione em̄ nemo admittebat ad quodcunq; legalē, sed quantū ad sacerdo-
tes fiebat per cōsecrationē eoꝝ. Secundo necessaria fuit comestio agni paschalis, quantum
ad oēs: sed quo ad sacerdotes, victimaꝝ oblatio, esusq; panū propositionū, & cæteroꝝ quæ Exodi 29.
vsibus deputabant sacerdotū. Tertio requirebatur eoꝝ remotio, p q̄ ad diuinū cultū inha-
biles reddebāt: & sic q̄ ad populū, instituтq; erāt q̄dam purificationes à corporalibus immun- Exo. 25. 40
ditijs, expiationes q̄q; p peccatis: quantū aūt ad sacerdotes atq; Leuitas, erāt ordinatæ, ablu- Numer. 8.
tio manuū ac pedū, & rasio piloꝝ: quæ oīa rationabiles causas habēt tam literales, prout or-
dinabātur ad diuinū cultū pro tēpore illo, q̄ figurales, prout referebant ad Chr̄m. Ratio aūt
literalis ac principalis circuncisionis, fuit protestatio vnius Dei. Et qm̄ Abrahā se ab infide- Gen. 12. 17
libus primo separauit, egrediens propriā cognationē, terrā ac domū, ideo primus circunci-
sionē accepit. Hanc em̄ causam assignat Apl̄s ad Roman. Signū, inq̄t, accepit circuncisiōis, Roman. 4.
signaculū iustitiæ fidei. Et vt protestatio vnitatis diuinæ, fides q̄ Abrahæ in cordib⁹ Iudęoꝝ
firmaretur, data est eis lex circuncisionis, quēadmodum in Genesi scribit: Erit pactū meum Gene. 17.
in carne vestra in fœdus æternum. Fiebat vero circuncisio die 8. qm̄ puer est ante valde tenel-
lus. Nā & aīalia nō offerebant ante diē octauū. Ratio aūt figuralis circuncisionis est, qa figu- Leuitici 15.
rauit ablationē corruptiōis factā per Christū, quę in octaua die, videlicet resurgentiū statu,
cōplebit, qñ mortale hoc induet immortalitatē. De hac spūali circuncisione ait Apostolus: 1. Cor. 15.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Col. 2 Circuncisi estis in Christo, circuncisione nō manufacta in expoliatione corporis carnis, sed in circūcisione dñi nostri Iesu Chri. Similiter ratio literalis agni paschalis, erat cōmemoratio bñficij liberationis ex Aegypto. Ratio q̄q; literalis (cur edendo agnū paschalē, comedebāt azymos panes, quasi nō habētes tēpus fermētandi, & assum igni, p quem cibus velocius præparat, & q̄ os nō cōminuerēt ex agno) fuit ipsa festinātia, qua cōpellētibus Aegyptijs festināter egressi sunt. Et ob rationē eandē accingebāt renes, habētes calceamēta in pedibus, tenētes baculos in manib⁹, quæ oīa eos cōcernūt, qui sunt in promptu itineris. Vnde in vna domo agnū edebant, quia non eis vacabat mittere inuicē partes. Per lactucas q̄q; agrestes signabat amaritudo, quā passi fuerāt in Aegypto. Mystice aūt per immolationē agni paschalis, figurabat oblatio Christi, vt ait Apl's: Pascha nostrū immolatus est Christus. Ipse em̄ verus est agnus, qui abstulit peccata mundi. Sanguis vero agni, qui liniebatur in superliminaribus domoꝝ, significat fidem mortis & sanguinis Christi in corde & ore fideliū, qua liberant à potestate diaboli. Quōd etiā carnes agni comedebant assæ igni, designat esum Christi in specie sacramēti, qui pro nobis tribulationē mortis, quæ significat per ignē, ex igne diuini amoris sustinuit. Comedebant vero carnes agni cū azymis panibus, ad figurandū puritatē cōuersationis fideliū Christi corpus sumentiū, sicut monet Apl's: Epulemur in azymis synceritatis & veritatis. Lactucæ vero agrestes designāt pœnitentiā peccatoꝝ, quæ cōmunicantib⁹ necessaria est. Accingendi q̄q; sunt renes virtute castitatis. Calceamēta vero pedū, sunt mortuoꝝ patrū exēpla. Baculi aūt qui tenebant in manibus, pastoralē curā designant. Et vnitas domus in qua agnus erat edendus, vnitatē importat catholicæ & orthodoxæ ecclesię, in qua Chri veneranda sacramenta sumenda sunt. Deniq; q̄dam nouę legis sacramenta, sed non oīa, habebant in veteri testamēto sacramēta sibi correspōdentia, & se figurātia: vt baptismus circuncisionē, eucharistia agnū paschalē, pœnitentia oēs purificationes legales, ordo cōsecrationē pontificū. Sacramentū vero cōfirmationis, quia est sacramentū plenitudinis gratiæ, nō habebat in lege antiqua sacramentū sibi correspōdens. Nondū em̄ aduenit tēpus plenitudinis gratiæ Dei: & teste Apostolo, Nihil ad perfectū adduxit lex. Similiter vnctio extrema, cum sit immediata præparatio ad introitū gloriæ, cuius aditus per Christum primo patefactus est, nō habebat in lege veteri sibi correspondēs sacramentū. Matrimoniū aūt fuit in veteri lege, prout est officiū naturæ, nō prout est sacramentū Christi atq; ecclesiæ. Nā tunc dabat libellus repudij, q̄d est cōtra rationē sacramēti. Cultus vero Dei est duplex, videlicet interior in mētis deuotione cōsistens, & hunc impediebant facta, quibus hoies pollui dicebātur, vt idololatria, homicidiū, adulteriū &c. à quib⁹ purificabant p sacrificia, non q̄ sacrificia illa carnalia vim expiandi peccata haberēt, sed quia signabant expiationem p Christū futurā, cuius participes fiebant antiqui, protestādo fidēredēptoris in sacrificiorū suorū figuris. A cultu aūt Dei exteriori, qui in sacrificijs oblationibus q̄q; consistit, impediebātur hoies per corporales immunditias, i. leprā, cadauer, cōtactum immundi, fluxum q̄q; seminis. Preciosas etem̄ res non solēt contingere qui immundi sunt. Et sic ad reuerentiā cultus diuini pertinuit, q̄ propter tales immūditias hoies à diuinis separabant. Etiā ideo, quatenus ex raro ad diuina accessu, magis reuerēter accederēt, dum liceret, semp̄q; sacramēta illa magis honorarēt. Oēs vero immunditię corporales, purificabant p aquę adspersionē: sed quæ maiores extiterāt, aliq̄bus sacrificijs expiabant. Spūalis aūt ratio hoꝝ fuit ex eo, q̄ p̄dictæ immūditiæ varia peccata figurabāt. Nā lepra, cū sit cōtagiosa, & diuersoꝝ colorum apparentiā habēs, designat hæreticoꝝ doctrinā, quæ serpit vt cācer, & veris falsa cōmiscet. Per immunditiā q̄q; ex cōtactu immūdi, signat cōsensus in peccatū alterius, ꝓpter q̄d dicit Apostolus: Exite de medio eorū, & separamini ab eis, & immūdū ne tetigeritis, i. culpā alterius per cōsensum. Erat insup immūditia quædā rerū inanimataꝝ, vt lepra domus & vestis, sicut em̄ ex corruptione humoꝝ & putrefactione oritur lepra in corpore animalis, sic propter corruptionē atq; excessum humiditatis vel siccitatis fit interdū corrosio in lapidib⁹ domus seu vestibus, quā scriptura leprā appellat, qa oīs corruptio ad immunditiā pertinet. Et quia gētiles cōtra talē corruptionē deos sibi ponebāt atq; colebāt, idcirco lex iussit domum in qua esset lepra perseuerās, destrui, & vestē cōburi, quatenus idololatriæ tolleretur occasio. Simili rōne fuit quędā immūditia vasoꝝ quorundā. Figuraliter vero per leprā domus, signat impuritas cōgregationis hæreticoꝝ. Per vas q̄q; non habēs cooperculū, figuratur homo nō habēs taciturnitatis velamē, nec disciplinæ censurā, qui est velut vrbs patēs, & absq; muris inimicoꝝ suorū iaculis patēs. Offerebat etiā vacca rufa in memoriā, detestationem q̄ peccati adorationis q̄q; cōflatilis vituli, & immolabat extra castra propter detestationē illius peccati. Vbicūq; vero fiebat oblatio pro peccato multitudinis, totū cremabat extra castra, in signū remissionis oīm peccatorū. Et ideo sacerdos digitū intinxit in sanguine, adspergēs septies cōtra fores sanctuarij. septenarius em̄ numerus totalitatē, perfectionem q̄ significat. Per vaccā aūt rufam signatur Christus secundū infirmitatē assumptā, cuius sanguinē color vaccæ figurat. Erat q̄ vacca ætatis integræ, q̄m oīs Chri actio est perfecta: sine macula, & quę

Exodi 12. 13.23. Exodi 12. Ibidem. Exodi 1.2. 1.Corin.5. Exodi 12. Ibidem. 1.Petri 2. Exodi 12. 1.Corin.5. Exo.12. Galat.4. Hebrę.7. Deut.24. Matth.19. Marci 10. Exodi 20. Leuit.19. Nume.35. Leuiti.20. Leui.13.11. & 15. Numer.5. Leuit 13. 2.Timo.2. 1.Cor.6. Leuit.13. Nume.19. Prou.25. Nume.19. Exodi 32. Leuit.4. Nume.29.

quę nō portauit iugū, q̄m Chrs pcī iugo subiect⁹ nō fuit. Tradebat q̄q; Eleazaro sacerdoti. Nā Chrs manib⁹ summi sacerdotis tradebat iā occidēd⁹. Immolabat etiā extra castra. Chrs em̄ extra portā crucifixus est. Oīa vero q̄ ad Chri incarnationē respiciūt, sunt igne cremanda. i. spūaliter intelligēda. Sacerdos vero q̄ obtulit vaccā, & q̄ eam combussit, & qui cineres eius collegit, immūdus fuit vsq; ad vesperā: quia ludæi ex occisiōe Christi culpabiles & immūdi effecti sunt vsq; ad finē seculi, q̄n reliquiæ Israel conuertentur. Cinis em̄ vaccæ cōbustæ collectus, ponebat in aqua, & sic per adspersionem mūdauit, quia virtus passionis Christi aquis baptismatis vim regeneratiuā donauit. Sacerdos vero obtulit primo pro seipso incensum ꝓ peccato in cōmemorationē peccati Aarō in cōflatione vituli aurei. Arietē quoq; in holocaustū, in signū principat⁹ sui sup populū. Aries em̄ est ouiū ductor. Deinde immolauit pro populo hircos duos, vnū pro peccato multitudinis. Cū em̄ sit hircus vile ac fœtidū aial, peccatoꝝ sordē & abominationē expressit. Alter vero hircus ducebat in desertum, quasi deserēs effectū sacrificij immolati, s. peccata populi, pro quibus prior hircus erat occisus, designās dimissa, pro quib⁹ ipse quasi pœnā exoluit, dū in deserto relictus, deuorabatur à bestijs. Mystica aūt hoꝝ ratio fuit: nā Chrs designatur per vitulū, propter virtutē: per aricte m, ꝓpter principatū: per hircū, ꝓpter similitudinē carnis peccati. Chrs em̄ immolatus est pro omniū culpis delēdis. Et quia in hora passionis diuinitas humanitatē quasi reliquit, solitā influentiā subtrahēs, idcirco p hircū ad deserta tēdentē ipsa signat. Deniq; legis ꝑcepto leprosi mūdabant. i. mūdati ostēdebant. Primo em̄ leprosus purificabat p hoc, q̄ mundus à lepra iudicabat. Secundo aūt purificabat per hoc, q̄ humano cōsortio, cultuiq; diuino restituebat post dies 7. In prima vero purificatione obtulit leprosus mundādus duos passeres viuos, cōtra insensibilitatē carnis leprosæ: lignū cedrinū, cōtra eius putredinē. Cedrus em̄ est imputribilis arbor. Hyssopū, q̄ odorifera herba est, cōtra lepræ fœtorē. Vermiculū q̄q;, qui est *vini coloris, cōtra deformē eius adspectū. Vn⁹ vero passer auolare ꝑmittebat in agrū, qa leprosus redibat ad pristinū statū die 8. rasis pilis & vestib⁹, q̄ infici solēt p leprā, postmodū offerebat sacrificiū pro peccato, nā lepra frequēter ꝓpter peccatū inducit. Tingebat q̄q; extremū auriculæ eius q̄ fuit mūdandus, manus q̄q; dextræ & pedis, qa in his partib⁹ lepra primo dinoscit atq; sentitur. Addebant etiā ritui huic tres liquores, videlicet sanguis cōtra sanguinis corruptionē, oleū ad designandū eius sanationē, vinū ad emūdandū spurcitiē. Figuralis vero hoꝝ ratio est. Nā per duos passeres, Chri diuinitas signat atq; hūanitas. Vnus ergo passer sup aquas viuas offert, qa Chri hūanitas passa est, & merito suæ mortis, aquæ baptismi virtutē mūdādi distribuit. Alter aūt passer dimittit, q̄m Chri diuinitas passiōi nō subdebat. In institutiōe ꝑterea ministroꝝ altaris, tria fiebāt. Primo em̄ purificabātur, secūdo cōsecrabant, & tertio cultui Dei applicabātur. Coīter aūt oēs purificabātur p aquæ ablutionē & sacrificia quędā, sed Leuitæ specialiter oēs corporis sui pilos radebāt. Sacerdotes vero atq; pōtifices post ablutionē induebant specialib⁹ vestimētis, ad eoꝝ dignitatē demonstrandā spectātibus. Sed pōtifex specialiter oleo vnctionis vngebat in capite, qa ab ipso deriuabat cōsecrādi potestas ad alios. Leuitę q̄q; aliā nō habebāt cōsecrationē, nisi q̄ dño offerebant à populo p manus pōtificis, cuius fuit pro eis offerre. Sacerdotū aūt minoꝝ solæ manus cōsecrabāt, qa erāt diuino cultui applicādæ. Et de sanguine sacrificij tingebat extremū auriculę dexteræ eoꝝ, quatenus verbis legis auditis, ptinus obedirēt: pollices q̄q; manus ac pedis dexteri, quatenus agiles essent exequēdo diuina. Rō aūt figuralis istoꝝ est: nā q̄ ad Christi ministeriū cōsecrātur, primo abluendi sunt aquis baptismatis. Debēt & pilos radere. i. oēs cogitationes malas abhīcere. Deinde ornari sanctimonia vitæ, & vngi spūsancto & oleo eius, ac per hoc esse idonei ad spūalia Chri obsequia. Impediebant q̄q; in veteri lege à ministerio tēpli, ꝓpter corporales defectus, ne videlicet ministri tēpli propter defectū foris apparentē, contemnerent, sic q̄ diuina aliq̄ modo vilescerēt in cordib⁹ populi. Voluit nāq; Deus in reuerentia eos haberi: ꝓpter q̄d specialē eis decorē disposuit in cōsecratione & vestib⁹, ordinās etiā, vt nō admitterent ad ministeriū tēpli, nisi ex vna ꝓgenie, vt secundū successionē prosapiæ, posteri clariores venerabilioresq; essent. Aduertendū vero q̄ pontifex 8. ornamēta habuit, per q̄ dispositio orbis terraꝝ secundū aliqs figurat, quē admodū in libro Sapiæ dicitur: In veste Aaron descriptus erat orbis terraꝝ, vt ostenderetur pontifex esse creatoris mūdi minister. Primo ergo habebat lineā vestē, p quā terra exprimitur, de qua linū producitur. Secundo habebat tunicā hyacinthinā, in cuius inferioribus dependebāt tintinnabula p circuitum & mala punica. Hæc tunica cū sit coloris aerei, significat aerē: tintinnabula vero designant tonitrua, & mala granata coruscationes ac fulgura. Tertio habuit suphumerale, q̄d erat ex auro, hyacintho, purpura, coccoq; bis tincto, & byssо retorta. Sup humeros q̄q; habebat 2. onychinos lapides, in quibus sculpta extiterāt noīa filioꝝ Israel. Humerale, propter suā varietatē, designat cælū stellatū. Duo onychini, duo hemisphęria, vel solē ac lunā. Quarto habebat rationale quadratum, quod ponebatur in pectore, & erat coniunctū superhumerali, fuerunt q̄ in rationali 12. gēmæ, in quibus scripta erant noīa 12. filioꝝ Israel, ad insinuan-

Exodi 29. Numer.8. Numer.8. Ibidem. Exodi 29. Numer.8. Leuit.11. Nume.18. Exo.28. Sapien.18. Exodi 28.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum q̄ pontifex onus totius populi sup se ferret: & portauit noīa ista in pectore, quatenus de populi salute iugiter meditaret in corde. Præcepit q̄q; dñs poni in rationali doctrinā & veritatē, qa aliqua ad iustitiā & eruditionē spectātia, scribebant in rōnali. Iudæi tñ fabulantur fuisse in rationali lapidē quendā, q̄ secundū diuersos variabat colores, secundū diuersa quæ debebāt accidere filiis Israel. Per 12. gēmas rationalis, signant 12. signa zodiaci q̄ erāt in rōnali, q̄m rationes inferiorū in cœlestib⁹ continent. Quinto habebat balteū ex p̄dictis compositū, q̄ designat ocean⁹ terrā cingēs & ambiēs. Sexto habebat tiarā vel cidarim, q̄ figurat cælū empyreū. Septimo habuit laminā auream in frōte pendentē, & nomē dñi cōseruante, quę signat Deū oībus p̄sidentē. Octauo habebat seminalia linea. Horū 8. ornamētorū minores sacerdotes 4. vtebant, videlicet tunica linea, femin alibus, tiara ac balteo. Figuraliter aūt per corporales Leuitarū defectus signant peccata, quib⁹ sacerdotes carere oportet. Prohibetur nanq; ne sacerdos sit cæcus. i. indoctus, ne sit claudus. i. incōstans, grādi vel paruo aut torto naso. i. indiscretus, nasus em̄ odores discernit, ne sit fractio pede vel manu. i. piger atq; inagilis, ne sit gibbosus. i. terrena nimis desiderās, ne sit lippus. i. intellectū carnali affectu obtenebratū habēs, ne habeat maculā in oculo. i. p̄sumptionē sanctitatis in corde, ne habeat iugem scabiē. i. petulantiā carnis, ne habeat impetiginē. i. auaritiā, ne sit hernios⁹. i. pōderosus, vtpote turpitudinis pōdus gestans in corde, q̄uis nō exerceat, nec exequat in opere. Porro per ornamēta signant ministrorū Dei virtutes, qbus potissimū oportet sacerdotes ornari. Per seminalia em̄ exprimit castitas: p tunicā lineā, puritas vitæ: p cingulū, discretiōis moderatio: per tiarā caput regentē, intētionis rectitudo atq; synceritas. Vtra hæc aūt debēt pontifices 4. speciali modo habere, videlicet iugē Dei memoriā diuina cōtemplando, q̄d significat per aureā laminā, nomen dñi habentē, atq; in fronte pendentē. Secundo, tolerantiā piā infirmitatū, vitiorū q̄ populi, q̄d superhumerale designat. Tertio, sapiētiā cordis p solicitudinē charitatis, q̄d rōnale significat. Quarto, cōuersationē cælestē p opa p̄fectionis, q̄d tunica hyacinthina figurat: in cuius extremitate pēdent tintinnabula aurea, qa pōtifices sonare, fulgere q̄ debēt diuinorū doctrina. Per mala q̄q; punica, vnitas pacis & vera designat cōcordia, quam nobis præstare dignet Deus largitor pacis, & amator charitatis dñs noster Iesus Christus.

Numer. 8. Leuiti. 21.

¶ De obseruantijs, obseruantiarum q̄ causis veteris legis. Artic. XLVI.

Malach. 2. Leui. 11. Matt. 5. Lucæ 1. 1. Thess. 4. Matth. 5.

VStodite spiritū vestrū, & nolite cōtaminare aīas vr̄as: sed estote p̄fecti, incedentes sine querela in oībus iustificatiōibus dñi Dei vr̄i. Hæc est em̄ volūtas Dei, sc̄tificatio vestra. Estote igit sc̄ti, sicut & p̄r vester cælestis. Iā de rōnibus sacrificiorū atq; sacrorū ac sacramentorū veteris legis vtcunq; sermo expletus est. Nūc vero de obseruātijs, obseruantiarū q̄ causis dicendū est. Dictū est em̄, quēadmodū ad cæremonialia veteris legis p̄cepta 4. ista pti neant. Ostensum est aūt, ea q̄ diuino cultui mācipant, speciali oportere sc̄itate ac dignitate pollere, sicut de vasis & vestib⁹ sacris ac tēplo innotuit. Quoniā ergo popul⁹ ille Hebræus, & præsertim Leuiticus, diuino fuerat cultui deputatus, idcirco in eorū cōuersatione aliqua obseruabant, q̄ ad diuini cultus cōgruentiā attinēt in cibis & potibus. Harū aūt obseruātiarum vna est ratio literalis, secundū relationem earū & cōuenientiā ad cultū diuinū pro tēpore illo. Secūda est ratio figuralis ac mystica, eo q̄ oīa in figura nouæ legis & Christi eis contigerint. Literaliter ergo loquēdo, quidā cibi eis p̄hibiti sunt, nō quasi essentialiter immūdi & mali, aut aīam p se maculātes, cū (teste Ap̄lo) oīs creatura Dei sit bona, nihilq; sit reiciēdum q̄d cū grārum actione p̄cipitur: sed erāt cibi tales immūdi, propter corporalē immūditiam vel corruptionē, aut disproportionē ad vitā humanā. Quędā etenim eis erant prohibita, qa ex rebus immūdis alūtur vt porci, vel qa immūde cōuersant, vt aīalia subterranea, s. talpæ & mures, vel qa ob supfluā humiditatē aut siccitatē corruptos generant humores in humanis corporibus, sicut leo. Animalia vero vngulā vnā nō fixam habētia, sunt eis prohibita propter terrestreitatē. Similiter aīalia, multas in pedibus fixuras habētia, cū nimis cholericasint atq; adusta, vt carnes leonis. Prohibitæ q̄q; sunt eis aues quædā rapaces, cum sint nimiæ siccitatis: & aues q̄dam aquaticæ, cum sint nimiæ humiditatis. Animalia vero ruminantia, vngulamq; findentia, sunt eis ad manducandū concessa. Sunt enim medie cōplexionata, & habent humores bene digestos. Nam q̄ non sunt nimium humida, testantur vngulę: q̄ autem non sunt nimis terrestria, patet ex hoc q̄ nō habent continuam vngulā. In piscibus demum cōcessi sunt eis pisces sicciores, squamas pinnulasq; habentes, p quas fit moderata cōplexio piscū. Aues etiā magis tēperatæ, sunt eis concessæ, vt gallinę & perdices. Alia horum ratio, extitit detestatio idololatriç. Gentiles nanq;, p̄sertim Aegyptij, inter quos erant Iudæi nutriti, animalia quæ Iudæis ad edendum concessa sunt, non manducabāt, sed vt deos colebant, vt ouem & bouem. Aliorū vero quæ Iudæis prohibita fuerant, aliqua comedebāt. Generaliter vero prohibitus eis fuit sanguinis esus, quatenus crudelitatem, humanicq; sanguinis effusionem horrerent: & quia idololatræ sanguinē immolatorū colligebant, & circa eum edebant propter quod dominus iussit sanguinem effundi, & puluere operiri. Eadem ratione non licuit eis comedere suffocata & strangulata, quoniam sanguis eorum non separatur ab

Exodi 1. Leuit. 7. 17. Deut. 12. 15 Leuit. 4. 11.

ipsorum corporibus, vel quia in tali morte animalia multū affligunt, idcirco voluit eos dñs à tali crudelitate arcere circa bestias, q̄tenus inuicē misericordes cōsisterent. Adeps aūt eis p̄hibitus fuit, qa idololatræ adipem comederūt in suorū honore deorū, & qa cremabatur ad Dei honorem, & qa adeps ac sanguis nō generat bonū nutrimētū, vt adstruit R. Moses. Porro ratio figuralis istorū est: nam p aīalia prohibita designant, secūdū Augustinū, q̄dā peccata vitanda. Animal ergo q̄d vngulā findit ac ruminat, mundum fuit: q̄m vngulæ fissæ, distinctionem designant duorū testamentorū, vel patris & filij, vel duarū naturarū in Christo, discretionem q̄q; boni & mali. Ruminatio autem significat meditationem scripturarum, & altum intellectum earum: cuicunq; vero aliquid horū deest, spiritualiter immundus est. Pisces q̄q; habentes squamas & pinnulas, mundi erant: quia p pinnulas cōtemplatio, p squamas signatur aspera pœnitentialis q̄q; vita. In aquila vero, quæ alte volat, prohibet superbia. In grypho, q̄ equis atq; hoībus molestus est, prohibet potentum crudelitas. In haliçeto quæ minimis pascitur auibus, signant qui pauperibus graues sunt. In miluo, insidijs vtente, figurantur fraudulenti. In vulture qui exercitum sequitur, vt cadauera deuoret occisorū, significant, qui amore lucri hominum necē discordiam q̄q; procurant. Per coruos, qui voluptatum libidine denigrantur. Per struthionē, qui q̄uis sit auis, volare tamē non valet, sed terræ adhæret, designantur homines, qui licet sint rationales, Deo tamen nō militant, sed secularibus implicant negocijs. Per nycticoracē, qui in die non videt, sed nocte, signantur qui in temporalibus sunt acuti, in spiritualibus aūt obtusi. Larus vero eos figurat, qui circuncisionē & baptismū simul honorant. Per accipitrē significant, qui potentibus causa prædandi deseruiunt. Per bubonē qui in die latet, & nocte vagatur, luxurioſi signantur. Per mergulum, qui sub aquis diu moratur, gulosi qui se in aquis deliciarū demergunt. Per ibicē, rostrum longum habentē, & ex serpentibus pastum quærentē, signati sunt inuidi ex aliorum malis q̄si ex serpentibus reficiuntur. Per cygnum candidi coloris, longi q̄q; colli, signantur hypocritæ, qui p apparentis nitorem iustitiæ terrena lucra conquirunt. Per onocrotalum, qui est auis orientis, longum rostrum habens, atq; in faucibus folliculos, in quibus primo cibum reponit, quem posti horā in ventrē transmittit, figurantur auari, qui tēporalia nimia diligentia cumulāt. Per porphyrionem, qui præter aliarū auium modum, habet vnum pedem latum ad natandum, alium fusum ad gradiendum, in aquis natans, terra q̄q; ambulans, qui solo morsu bibit, & oēm cibum aquis intingit: illi signantur, qui secundum aliorum voluntatē nil agere volunt, sed solum secundum proprij affectus inclinationem. Per herodionem qui falco vocatur, significātur, quorum pedes veloces sunt ad sanguinis effusionem. Per caradrium quæ auis est garrula, figurantur loquaces. Per vpupam, in stercoribus nidificantem, quæ pascitur simo, & in cantu gemitum simulat, designant tristes tristitia seculi, quæ mortem operat. Per vespertilionem in basso volantem, signantur qui sola terrena appreciātur. ¶ Circa volatilia vero quadrupedia concedebant Iudæis ea duntaxat, quæ posteriora crura habent longiora, vt queant salire. Alia aūt quæ terræ magis adhęrent, p̄hibebantur: q̄a qui quatuor Euangeliorū doctrina abutuntur, immundi reputantur. Inter plantas vero non est facta distinctio, q̄m vsus plantarum ante diluuium fuit. Vsus aūt carnium postea videtur inductus, magis q̄q; ad curiositatē atq; delicias, q̄ ad necessitatē ptinet vitæ. Et ergo volens Deus populum suum ad simpliciorē reducere victum, aīalia multa prohibuit. Iussit quoq; dominus, ne coquerent hœdū in lacte propriç matris: quia hoc facere, ad crudelitatē pertinet ei⁹ qui coquit. Lac nāq; matris, ad alimentū, non ad consumptionē, sobolis ordinat. Vel, quia gentiles hœdum in lacte matris coquere consueuerūt. Figuraliter aūt per hoc significatur, q̄ Christus qui signat per hœdū, ppter similitudinē carnis peccati nō erat coquēdus, hoc est, occidēdus in lacte matris suæ, i. tēpore suæ infantiæ. Rursus, qa gētiles primitiuos fructus fortunatos, & dijs suis offerē dos putabāt, præcepit dñs pp̄lo suo, vt trium primorū poma annorū reputarēt immūda, q̄rti vero anni poma Deo offerrēt, tanq̄ primitias fructuū, quinto aūt anno ipsi vescerent ex eis, & deinceps. Spiritualiter autē p ista signatur, q̄ post tres status sub lege, scilicet post Abrahā, Dauid, & transmigrationem Babylonis, erat Christus Deo offerendus, ex cui⁹ nos deinceps sacramentis reficimur. Prohibuit etiam dominus, ne vterētur vestimētis ex lana ac lino contextis, quia huiusmodi vtebantur idololatræ. Et ne vir indueretur veste fœminea, vel contra, quia in sacris Martis, mulieres vtebantur vestimentis virorum, & in sacris Veneris viri induebantur vestibus fœminarū. Ratio autem spiritualis est: Nam per vestem simplicem innocentia designatur. Mulier q̄q; docendi officium vsurpare non debet. Quanuis vero, teste Apostolo, Non sit Deo cura de bobus, videlicet quia non curat nec exigit, quid homo circa ea agat ex affectu rationis: Omnia em̄ subiecit sub pedibus eius: curat tñ Deus q̄modo homo se habet ad bruta, quantū ad affectum passionis. Voluit igitur dominus, vt circa brutorū pœnas essent compatientes, q̄tenus ita assuescerent misereri atq; succurrere proximis. Ideo q̄ p̄hibuit alligari os boui trituranti, & matrem cum pullis occidi. Vel in detestationē idololatriæ: reputabant enim Aegyptij nefas, bouem comedere ex frugibus terræ, simili ratione

Pſal. 13. 2. Cor. 7. Leui. 11. Exod. 23 Deut. 14 Leui. 19. Gal. 3. 4. Deu. 22. Ibidem. 1. Cor. 14 1. Cor. 9. Pſal. 8. Deut. 25 1. Cor. 9. Deut. 22

Universidad de Deusto
Biblioteca

prohibuit diuersoꝝ aĩalium commixtiones. Talibus nanq; vtebantur Aegyptĩj in obsequiũ planetarum, qui secundum coniunctiones diuersas, varios sortiuntur effectus, etiam ad tollendam occasionem libidinis vitiq; contra naturam. Vnde Rabbi Moses narrat fuisse traditum in traditionibus Iudæoꝝ, q̃tenus oculos suos auerterent ab animalibus tẽpore commixtionis. Spiritualiter autẽ non debemus tenere matrem cum filijs, hoc est, literalẽ sensum cum spirituali, sed & boui trituranti, i. p̃dicatori verbi diuini, non est os alligãdum, hoc est, necessaria vitæ tollenda. Prohibuit insuper dñs populo sibi peculiari, ne simul ararent in boue & asino, sic em̃ Aegyptĩj in veneratiõem diuersæ cõiunctionis stellaꝝ arabant. Ratio autẽ singularis est: nam in prædicatione diuina, fatuus, qui designat p asinũ propter hebetudinẽ sensus, nõ est tociandus boui, i. viro vtili atq; perito. Prȩcepit q̃q; dñs, ne sacerdotes minores, qui certis tẽporibus ministrabãt in tẽplo, ingrederent ad oẽm mortuũ, nisi ad patrẽ ac matrẽ & valde propinq̃s, ne cõtaminarent: & hoc, ad excludendũ idololatriæ cultũ. Sacerdotes etem̃ idoloꝝ, in ritibus suis ossibus mortuoꝝ & carnibus vtebant. Pontifex vero, qm̃ semp paratus esse debebat ad cultũ diuinũ, ad nullũ mortuũ ingredi potuit. Mandauit q̃q; dñs ne barbã caputq; raderẽt, aut carnem suã vel vestẽ inciderẽt. Oia em̃ talia sacerdotes gẽtilium faciebãt. Spũaliter aũt ratio hoꝝ est, quoniam sacerdotes ab opibus mortuis, i. peccatis esse debẽt immunes nec debent radere caput, i. deponere sapientiã, vel barbam, hoc est scientiæ pfectionem, nec vestem aut carnem incidere, id est, schismaticis consentire.

¶ De p̃ceptis iudicialib⁹ vet. test. ad principes ac populare cõuictũ ptinentib. Art. 47.

HAec sunt p̃cepta atq; iudicia, quæ constituit dñs per Mosen, inter se & filios Israel. Iudicialia veteris legis p̃cepta dicunt, q̃ moralia præcepta legis diuinæ ordinant atq; determinãt, quantum ad cõuersationem hoim mutuã quẽadmodũ illa p̃cepta cæremonialia appellant, q̃ p̃cepta moralia diuinæ legis determinant, quantũ ad cultũ diuinũ exteriorẽ, colendiq; modũ, vt ante latius demonstratũ est. Ordinatio aũt humanæ vitæ, sine principe esse non potest ac iudice, qui sit iustitiæ custos, & velut quædã animata iustitia, ad quam subiecti in oĩ necessitate recurrãt. Sunt vero q̃tuor species principatus, secundum Philosophum, q̃ꝝ p̃cipuus dicit regnum, in quo vnus regnat secundũ virtutẽ & æquitatem. Et aristocratica, in qua multi boni principantur, vnusq; virtuosus oĩbus p̃fidetiq; talis principat⁹ ad oẽs q̃dãmodo ptinet. Nam principantes ab oĩbus eligunt, & ex oĩbus eligi possunt. Talis vero fuit principat⁹ sub veteri lege, secundũ ordinationẽ diuinã. Moses nanq; successoresq; eius præerãt pp̃lo, tanq̃ singulariter omnibus dñantes, q̃d est quædã species regni. Eligebant q̃q; seniores secundum virtutem, vt principarentur sub ipso, & singuli proprium exercerent officium, sicut in Deuterono. ait Moses: Tuli de tribubus vestris viros sapientes & nobiles, constituiq; eos vobis principes. Et hoc ad speciẽ principatus quæ aristocratia dicit, ptinet. Sed Democratiã cõcernit, q̃ tales de omni populo eligebant, sicut in Exodo legit: Prouide de oĩ populo viros sapientes, & ad hoc pertinet, q̃ populus eos elegit. Nam in Deuteronomio dicitur, Date ex vobis viros sapientes. Optima ergo fuit ordinatio legis, quantum ad principes. Aduertendum tamẽ q̃ dñs institutionem summi põtificis non dedit, sed sibi retinuit. Populus em̃ Iudæoꝝ sub Dei speciali cura regebat. Propter q̃d in Deutero. scribit: Te elegit dñs Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris. Et ergo Moses moriturus, p constitutione summi principis Deum deprecãs, dixit: Prouideat dñs Deus spirituũ vniuersę carnis, hoiem qui sit sup multitudinẽ hanc. Sicq; per electionẽ diuinam ordinat⁹ est Iosue. De singulis q̃q; iudicibus qui post Iosue erãt, legit q̃ dominus suscitauit populo saluatorem, & q̃ ipse Dei erat in ipsis. Vnde electionem regis nõ cõmisit dñs populo, sed sibi seruauit, quemadmodũ in Deut. dicit: Eum cõstitues tibi regem, quẽ dñs Deus tuus elegerit. Quanuis aũt optima gubernatio populi sit vt p regẽ regat, (tale em̃ regimẽ, ꝓpter vnitatẽ regentis, demonstrat potissime regimẽ diuinũ, quo vnus Deus mundũ gubernat) lex tñ nõ concessit eis regẽ à principio cũ plenaria potestate, sed iudicẽtq̃m regnũ, ꝓpter magnã potestatẽ regi cõcessã, de facili in tyrãnidẽ vertit. Magna em̃ potestate bñ vti, pfectoꝝ est. Quia ergo Iudęi crudeles auariq; fuerãt, facilime ad tyrãnidẽ declinare poterãt. Ad vitãdũ ergo piculũ, nõ cõcessit eis dñs regẽ. Postea vero q̃si idignãs regẽ cõcessit, quẽadmodũ ad Saulẽ dixit: Nõ te abiecerũt, sed me, ne regnẽ sup eos. Instituit tñ vt circa regẽ eligẽdũ dũ expectarẽt diuinũ iudiciũ, & ne facerẽt regẽ alterius gentis. Tales nãq; paꝝ affici solẽt pp̃lo cui p̃ficiunt. Ordinauit q̃q; ne rex multiplicaret currus & equos, vxores atq; diuitias: talia enim occasionẽ ꝑbent relinquendi iustitiam. Instituit etiã vt legẽ cogitaret q̃tidie, in Dei timore & obedientia pseuerando, & ne per superbiã tumẽs subiectos cõtemneret siue opprimeret. Diuisio aũt regi Israelitici in pœnam à Deo inducta est, q frequẽter cõtra regnũ Dauid iniuste litigabãt, idcirco p Osee dñs ait: Dabo tibi regẽ in furore meo. Et itęꝝ: Ipsi regnauerũt, & nõ ex me. Quod vero 1. Regũ habet, hoc erit ius regis q imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, ad tyrãnidẽ ptinet, nec diuina institutiõe sancitũ est. Sed p̃dicit vsurpatio regũ, q potestate abutentes, ad crudelitatẽ flectunt. Potest tñ rex absq; tyrãnide filios populi tollere, eosq; tribunos & centuriones constituere

Exo. 20. Deut. 22 Leuit. 8. Leui. 22 Leui. 21. Ezec. 44 Iudi. 10. 1. Reg. 8. Deut. 17 Ibidem. 3. Re. 12. Exo. 18. Osee 13. Osee 8. 1. Re. 8.

tuere, ac multa à pp̃lo exigere, ꝓter ꝓcurãdũ bonũ cõmune. Deniq; secũdũ August. pp̃s est cœt⁹ multitudiis, iuris cõseruatiõe & vtilitate virtutis sociat⁹, videlicet vt cõmunicatio hoim mutuo iustis p̃ceptis ordinet. Cõmunicatio aũt hoim vna sit authoritate principũ alia vero, ꝓpria voluntate priuataꝝ ꝑsonaꝝ. Lex ergo circa vtranq; cõmunicationẽ pp̃m Dei sufficienter instituit. Statuit em̃ iudices, sicut in Deut. legit: Magistros & iudices constitues in oĩbus portis tuis, vt iudicẽt pp̃lm iusto iudicio. Circa possessiones vero optimũ est, vt sint distinctæ, vsusq; eaꝝ partim sit ꝓprius possidenti, & partim cõmunis. Lex ergo diuina instituit diuisionẽ possessionũ, sicut in Num. legit: Ego dedi vobis terrã in possessionẽ, quã sorte diuidetis. Et ne diuisio talis nõ regulata periret, ordinauit vt pluribus daret possessio latior, paucioribus aũt angustior. Ne etiã possessiones in perpetuũ vendant, sed tẽpore certo ad pristinos possessores reuerterent, ne sortiũ cõfunderet diuisio, ꝓpter q̃d etiã ordinauit vt proximi succedãt morięti, mulieresq; nuberẽt suæ tribus hoibus. Quia vero possessiones aliq̃ modo debẽt esse cõmunes, concedebat, vt vnusq; vineã amici ingressus, comedere posset q̃tũ ei sufficeret, dũmodo nil secũ efferret. Quãtũ vero ad pauperes, institutũ erat, vt eis manipuli obliti & fructus, racemi q̃q; remanẽtes, relinquerent. Voluit em̃ lex ad mutuã dilectione inducere populũ, sicut ait Apostolus: Qui diligit proximũ, legẽ impleuit. Dilectio aũt est communicatiua proprij boni. Et ergo vt assuescerẽt sibi mutuo de facili cõmunicare, p̃dicta instituit. Prohibuit aũt lex possessiones vendi in ꝑpetuum, sed solum ad certũ tẽpus: q̃ finito, redirent ad pristinos dños, ne eueniret cõfusio sortiũ. Regulatio em̃ & cõseruatio possessionũ, secundũ Philosophũ, multũ est vtilis pro communi bono: aliàs possessiones ad paucos venire valerẽt. Et ideo vt ipse refert, statutũ fuit ĩ q̃dã vrbe gẽtiliũ, ne qs possessionẽ sine euidẽti necessitate detrimẽtoq; venderet. Cõcessit tñ lex, vt domus vrbanæ in ꝑpetuũ venderentur: ita sorte distinctę nõ erant, neq; ad numeꝝ certũ redactæ, sed additio eis fieri potuit. Ordinauit insup lex, vt ad mutuum exhibendũ proni essent, nec ob hoc anno remissiõis propinquãte desisterẽt, nec eum cui mutuassent, vsuris grauarent, aut pignus vitæ necessarium exigerẽt, nec mutuata importune velut exactores repeterẽt, vel domum debitoris intrarẽt, pignus q̃rendo seu ad placitũ accipiendo, sed foris starẽt, & ille eis ꝓberet, q̃ melius carere valeret. ¶ Circa animalia vero mutuata lex statuit, vt si propter negligẽtiam eius, cui mutuata fuerãt, seu eo absente morerent, vel debilitarentur ex incustodia sua, reddere teneretur. Sed si eo ꝑsente & diligentiã adhibẽte deficerẽt, nõ tenebat reddere, maxie q̃n mercede cõducta fuerũt. Si vero nõ essent cõducta, potuisset habere iustitiam aliquã is q mutuauit, vt tm̃ reciperet, quãtũ vsus aĩalis mortui aut debilitati potuisset cõduci. Differt aũt depositum à mutuo, quia depositum traditur alteri ad vtilitatẽ deponẽtis, quatenus sibi tutius conseruetur: Mutuum vero, ad vtilitatẽ eius cui concedit: ideo ad restitutionẽ depositi non tenet homo, sicut ad restitutionem mutui in casibus certis. Ex defraudatione tamen depositi periculũ maximũ imminet. Propter q̃d vehemens cautela adhibenda est circa deposita. Dicitur em̃ secundo Machabæoꝝ: Sacerdotes inuocabãt de cælo eum q de depositis legẽ dedit, vt his qui deposuerũt ea, salua custodiret. Et ideo in Exodo habetur, quòd in amissione depositi statur iuramẽto ei⁹, apud quẽ fuit depositũ. Statuit q̃q; lex, vt mercenarijs statim merces daret, ne necessarijs indigerẽt. Et vt populus in maioribus dubijs & grauioribꝰ causis ad superiorem recurreret iudicẽ, videlicet summũ sacerdotẽ, cuius erat determinare dubia circa cæremonias cult⁹ diuini, vel ad regẽ qui ea determinabat quæ ad iudicia hoim ptinent: sed in minoribus causis & dubijs cõtenti essent iudicibus, q p singulas vrbes sedebãt, nisi illi inter se discreparẽt & vacillarent, de quibus oĩbus & alijs multis diuersæ leges iudiciales in veteri test. datæ sunt atq; cõscriptę. Statuit etiã lex, vt in ore duoꝝ vel triũ testiũ staret om̃e verbũ. In humanis em̃ negocijs habere nõ potest certitudo infallibilis & demõstratiua, sed sufficit cõiecturalis ꝓbabilitas & psuasoria ratio. Est aũt verisimile atq; probabile, veꝝ id eẽ, in q̃ tres, i. duo testes & ille cũ q̃ testantur, vel q̃tuor, i. tres testes & is ꝓ q̃ testant, cõueniũt, dũmodo ĩ suo testimonio nõ vacillẽt, neq; aliũde habeant suspecti, & diligẽtissime ꝑexaminati cõcordẽt. Per duos tñ vel tres testes q asserunt idonei, designat diuinaꝝ ꝑsonaꝝ, q̃ interdũ duæ vicissimq; tres exprimunt, imobilis veritas, secundũ August. ¶ Potest aũt mouere, cũ pœna sit secũdũ culpę q̃ntitatẽ taxãda, cur lex iussit ꝓ oue vna furata 4. reddi, sed ꝓ boue vno furato reddi qnq;, in alijs vero rebꝰ restitui duplũ. Cõsiderãdũ ergo q̃ grauis pœna nõ semp infligit, ꝓpter magnitudinẽ culpæ, sed etiã ꝓpter alias ratiões, s. vt hoies ꝓpter pœnã terreant, & territi corrigant. Vel qa in pctõ est cõcupiscẽtia & delectatio magna, propter quã homo à pctõ tali nõ cessat, nisi p maximã pœnã. Vel propter facilitatẽ cõmittendi pctã, & in ipsis latẽdi. Circa q̃ntitatẽ vero culpæ est q̃druplex gradus: Interdum em̃ homo cõmittit malum oĩno inuoluntarie, & sic penitus excusat, vt cũ puella violẽter opprimit, q̃is clamet & renitat. Vel cũ pctũ est partim inuolũtariũ, & tm̃ ꝓpter passionẽ patrat, vt dum ex infirmitate peccat: tũc em̃ pœna minuit secũdũ diuinũ iudiciũ, & itẽ hũanũ, nisi forte ꝓpter alioꝝ terrorẽ expediat sic peccãtẽ puniri. Secũd⁹ grad⁹ est, dum aĩa p ignorantiã peccat, nõ qdem diuini p̃cepti, q̃d oẽs scire debent, sed facti,

tunc

Deut. 16. Nũe. 33. Leui. 25. Num. 33 Leui. 25. Nũe. 36. Deu. 25. Deu. 23. Deut. 24 Rom. 13. Leuit. 25 Leui. 25. Deut. 15 Exod. 22 Deu. 15. Deut. 22 Exo. 22. 2. Mac. 3. Exod. 22 Leuit. 19 Deut. 17 Exod. 18 Deut. 17 August. Deut. 25 Exod. 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Leuí. 4. Ibidem. Num. 5. Ibidem. Exo. 22.

tunc nãq; peccatũ minuit, & ergo p iudices non puniebat, sed sacrificijs delebatur, quẽadmodum in Leuitico habet: Aĩa cum per ignorantiã peccauerit. Tertius grad⁹ est, cũ homo p ſupbiam. i. ex electione mali aliqd agit, & tunc pœna ſecundũ q̃ntitatẽ culpę infligebatur. Quartus gradus est, dum aliqs ex pertinacia atq; proteruia peccat: tunc nãq; tanq̃ legi rebellis & eius deſtructor occidebat. Lex autem penſauit in furto id q̃d frequẽti⁹ accidit. Pro furto igit rex q̃ faciliter cuſtodiunt, ordinauit duplum reſtitui. Oues vero qa paſcunt in agris, difficulter cuſtodiuntur, vbertimq; per furtum ſubtrahebantur: & ideo lex pœnam furti hic auxit, ſtatuens pro oue vna furata quatuor reddi, & pro vno boue quinq;, quoniam boues difficilius cuſtodiũtur, q̃ oues, quia non paſcuntur gregatim, quemadmodum oues. Sed ſi animal ſublatum, inuentum fuiſſet viuum apud alium, non exigebatur niſi duplum: tũc em̃ æſtimari potuit, q; non animo furandi ſublatum fuerat, quia occiſum non fuit. ¶Deniq; vt Cicero ait, & Auguſtinus allegat, Octo ſunt genera pœnarũ in legibus: damnũ, verbera, vincula, talio, ignominia, exilium, ſeruit⁹, & mors. Oẽs aũt has pœnas lex aliquo modo inflixit. In grauioribus em̃ quibus cõtra Deum peccatur, vt blaſphemia, in homicidio q̃q; & furto hoim, in irreuerentia ad parẽtes, in adulterio atq; inceſtu, mortẽ corporalẽ induxit: in alijs reb⁹ furo adhibuit pœnã damni, in p̃cuſſuris vero & mutilatiõib⁹, & falſo teſtimonio talionem, quẽadmodum ſcriptum eſt: Liuorem pro liuore, dentem pro dente. In minoribus autem inflixit flagella & ignominiam, vt in eo qui noluit ſuſcitare ſemen propinqui. Seruitutem vero adhibuit furi, q nõ habebat q̃d redderet, & ei q in 7. anno, q fuit annus remiſſiõis, liber egredi noluit. pro pœna em̃ ei tũc repẽdit, vt in ꝑpetuum in ſeruitute maneret. Exiliũ vero lex in toto nulli impoſuit, ne ſi extra ꝑpm̃ diuino cultui deditum ad idololatras p̃ficiſci cogeret, ad idololatriã declinaret. Et ideo Dauid ad Saul dixit: Maledicti ſunt q eiecerũt me hodie, vt nõ habitẽ in hæreditate domini, dicẽtes: Vade, ſerui dijs alienis. Erat th̃ particulare legis exilium, vt dum aliqs ad vnã ciuitatẽ refugij trãſijt, & in ea vſq; ad ſummi ſacerdotis mortẽ p̃mãſit. Præcepit etiã lex bruta occidi, nõ propter propriam culpam, ſed in pœnã dominoꝝ ſuorũ. Sunt nec minus alia multa iudicialia veteris legis p̃cepta, rationabili cauſa nequaq̃ carẽtia: quia ab eo donata ſunt, qui eſt fons ſapiæ & verbum Dei in excelſis.

Ibidem. Cicero. Auguſt. Leui. 24 Nũe. 35. Leui. 19 Deut. 5. Leui. 20 Exod. 21 Deu. 25. Deut. 15 1. Re. 26 Deu. 19. Eccl 1.

¶De p̃ceptis iudicialib. ver. legis, ad extraneos atq; domeſticos ptinentibus. Art. 48.

Pſal. 18.

IVdicia dñi vera, iuſtificata in ſemetipſa. Qm̃ p legem diuinam hoies in oĩbus congruenter reguntur, idcirco continent in veteri lege iudicialia quẽdã præcepta, q̃bus inſtruebat populus Dei, q̃liter ad extraneos ſe haberet. Scriptũ eſt em̃ in Exodo: Aduenã nõ contriſtabis, & peregrino moleſtus nõ eris. Voluit ergo lex, vt ad aduenas ſecũ habitãtes benigne ſe haberent, peregrinis vero pacificũ tranſitum per terrã ſuam cõcederẽt: volentibus quoq; ad Dei cultum ac legẽ conuerti, pium præberẽt aſſenſum. Non tamẽ ſtatim recipiebatur vt ciuis, ſed ſapienti moderamine vſa eſt lex. Statuit nãq;, vt Aegyptij & Idumæi in tertia generatione ad cõſortiũ populi Dei reciperentur ꝓpter affinitatem eoꝝ ad Hebræos. Nã apud Aegyptios nati nutriti q; fuerant, & Eſau pater Idumæoꝝ, frater extitit Iacob. Ammonitę vero ac Moabitæ nunq̃ in cõſortiũ ciuile reciperent, qa hoſtiliter ſe ad ipſos habebãt cũ egrederentur Aegyptum. Amalechitæ q̃q; qm̃ durius ſe habuerunt cõtra Iudæos q̃ alij, quaſi ꝑpetui hoſtes haberent, quẽadmodũ ſcriptum eſt: Bellũ Dei erat cõtra Amalech à gñatione in gñationẽ. Ordinauit etiã lex, q̃modo ſe haberẽt ad hoſtes, videlicet vt primo ciuitati pacẽ offerrẽt, & poſtmodum fortiter dimicarẽt ſperãtes in adiutorio Dei: & vt in illo magis confiderẽt, ſtatuit lex, q̃tenus ſacerdos eos moneret, atq; diuinũ ſpõderet ſubſidiũ. Formidoloſos aũt & alios q̃ſdam lex remitti præcepit. Verunth̃ à cultu Dei & his quę ad aĩæ ſpectant ſalutẽ, lex nullum prohibuit, nec aliquẽ à beatitudine repulit, vt in Exodo patet: Si qs voluerit in veſtram tranſire coloniam &c. Sed quantum ad temporalia cõmoda, ſcilicet ciuilitatẽ, prædicta diſtinctio intelligi debet, quæ tamen diſpenſationem admiſit. Legitur enim in libro Iudith, quemadmodum Achior dux filiorum Ammon, appoſitus eſt ad populum Dei, & omnis ſucceſſiõ eius propter actum virtuoſum quem fecit. Ruth quoq; Moabitis, quoniam mulier erat virtutis, ſtatim ad ciuilitatem admiſſa eſt. Licet dici poſſet, prohibitionem illam extendi duntaxat ad viros. Spurij autem propter vilitatem originis & eunuchi, quibus cõuenire non potuit honor paternus, excludebãtur vſq; ad decimam generationẽ ab eccleſia Dei, hoc eſt, collegio populi. In populo enim Iudæorum cultus diuinus per carnalem progeniem conſeruabatur. Non autem excludebantur à gratia, ſicut in Eſaia legitur: Non dicat eunuchus, ego lignum aridum. Permiſſum autem erat Iudæis, vſuras ab alienis recipere, propter pronitatem eorum ad auaritiam, & vt magis tranquilli eſſent circa extraneos, à quibus lucrum captabant. Quarundam quoq; ciuitatum mares & fœminas atque infantes, Deo iubente, occiderunt, propter maximam iniquitatem eorum. ¶Porro domeſtica conuerſatio conſeruabatur per duo, videlicet ſuſtentationem vitæ vniuſcuiuſq; perſonæ, & per generationem continuam. Sunt ergo in conuerſatione domeſtica tres ordines, ſcilicet domini ad ſeruum, viri ad coniugem, parentis ad prolem. Lex autem diuina, quantum ad

Exo. 13. Leuit. 19 Deu. 23. Gen. 25. Deut. 23 Exo. 18. Deut. 20 Ibidem. Exod. 12 Iudit. 14 Ruth. 4. Deut. 23 Eſaię 56 Num. 31

tum ad ſingulos, congrua dedit p̃cepta. Iuſſit em̃ ſeruos pie tractari, neq; laboribus imoderate vexari, nec mutilariq; ſi dñs mutilationem inferret, priuaretur ſuo dominio, & ſeruus liber abiret. Seruum vero Hebræum ſeptimo anno cum omnibus ſuis atq; viatico debere dimitti, & idem ſtatuit inter dñam & ancillam. Ordinauit etiã lex, vt fœminas ducerent propriæ tribus, ne ſortium periret diſtinctio: & vt homo reciperet coniugẽ fratris ſui ſine prole defuncti, ſuſcitaretq; nomini eius ſemen, q̃d eius eſſet per adoptionem, ne ipſius memoria penitus aboleretur. Ne etiam vxores alienigenas ducerent propter ſeductionis periculum, & ne mulieres receptæ, ex leui ſuſpicione diffamarent à viris, neq; propinquę in vxores reciperentur, ꝓpter reuerentiã naturalẽ ad eas. Præcepit q̃q; lex, vt parẽtes filios ſuos in fide & moribus informarent, diſciplinã, ipenderent, curamq; condignam haberent, de quibus oĩbus atq; ſimilibus p̃cepta multa diffuſe in Deuteronomio & Exodo plane digeſta ſunt.

Deu. 15. Leui. 25. Deu. 15. Nũe. 3. Deut. 25 Num. 18 Deut. 22 Exod. 22

¶De duratione atq; ceſſatione p̃dictoꝝ p̃ceptoꝝ, & de noua lege. Art. XLIX.

Hier. 31. Heb. 8.

ECce dies veniunt, dicit dñs, & feriam domui Iſrael & domui Iuda pactum nouũ, & dabo legẽ meã in viſceribus eoꝝ, & in mentib⁹ eoꝝ ſuſcribã eam. Hoc verbũ Hieremiæ ꝓphetæ allegat Apoſtolus, in datiõe nouę legis ĩpletum. Triplicia aũt erãt veteris legis p̃cepta, videlicet cæremonialia, iudicialia, atq; moralia. Quantũ vero ad p̃cepta moralia, lex vetus nõ deſijt, neq; p Chr̃um euacuata eſt, ſed magis p̃fecta. Propter q̃d Baruch ait: Hic liber mandatoꝝ Dei, & lex q̃ eſt in æternum. Sed q̃ ad p̃cepta cęremonialia ac iudicialia, lex vetus ceſſauit. Cæremonię nanq; veteris legis, figuratiuę fuerãt Chr̃i: quia ſecundũ Apoſtolũ erant vmbra futuri, & in figura oĩa contingebãt eis. Figurã vero oportet ceſſare, veritate aduenięte, & propalata. Vñ ſecundum Auguſt. Chriſto p̃dicante, ſimul currebant lex & euangelium. Sed poſt diuulgationẽ euangelij oĩno ceſſauerunt, & nõ ſolum mortuæ, ſed & mortiferæ erãt. Durãte vero ipſa euãgelij publicatiõe, mortuę erãt, qm̃ non obligabãt: non autem mortiferæ, qm̃ abſq; peccato ſeruari valebãt. Præcepta q̃q; iudicialia ceſſauerunt, aliter tñ q̃ cęremonialiaq; em̃ iudicialia principaliter ordinabant ad diſponẽdum ac rectificandum ſtatũ ac vitã conuerſatiõis humanæ, inter hoies ſtatuendo æq̃litatẽ iuſtitiæ, idcirco directe & ex propria ratione figuralia nõ fuerunt, quẽadmodum cęremonialia, ſed ſolum ex cõſe quenti, inquãtum totus ille ſtat⁹ ſynagogæ, figuratiuus fuit ſtatus eccleſiæ: ſicut & nunc ſtatus eccleſiæ militãtis, typũ gerit ſtatus eccleſiæ triumphãtis, q̃ eſt hierarchia cæleſtis. Iudicialia ergo p̃cepta, euangelio diuulgato, ſunt mortua, qa vim obligandi non retinẽt: non aũt mortifera. poſſent em̃ à rege vel principe, ſi expediret, inſtitui, atq; à ſubditis obſeruari, dũmodo nõ obſeruarent nec ſtatuerent, inquantũ ad veterẽ legem ſpectabant, ſed ea ratiõe, qa p̃ſenti hoĩm ſtatui cõuenirent. ¶Deniq; ſicut ante legem ſcriptã erant iudicialia q̃dã p̃cepta, nõ qdem ex inſtitutiõe diuina, ſed naturali hoĩm ratione ordinata, ſic erãt & cæremonialia aliq̃ ante legem, non ex inſtitutione diuina, ſed ſecundum voluntatẽ donationẽq; colentium Deum, quẽadmodũ oblationes & ſacrificia & holocauſta ſecundum propriã ſuæ deuotionis æſtimationẽ offerebãt antiqui, prout eis congruum videbatur, vt in rebus à Deo p̃ceptis, Deum venerarentur aliq̃ ei offerendo, p quæ ſe oĩa à Deo ſortitos profiterẽtur, q̃ſi à primo principio, atq; ad eum cuncta referrent, ſicut in vltimum finem, ſummũq; bonum. Sed qm̃ ante legẽ quidã viri p̃fecti & ſpũ pollentes ꝓphetico extiterunt, credibile eſt, tales à ſpiritu ſcto fuiſſe inductos, & motos ad determinatũ & certum diuini cult⁹ ritum ac modum, q & interiori cultui Dei p̃ tẽpore illo congrueret, & ad deſignanda Chr̃i myſteria idoneus eſſet. Cultus em̃ Dei exterior, qui p cæremonialia p̃cepta determinatur, conſonare atq; congruere debet cultui diuino interiori, ſicut ſignum ſignato, & figura figurato. Cũ ergo interior Dei cultus in noua lege, alius ſit ab antiquæ legis interiori cultu, & eo p̃fectior, ſtatuiq; felicitatis futuræ propinquior, ideo cæremonialia nouæ legis diſtingui oportet à cæremonialibus veteris legis, eiſq; expreſſiora & puriora conſiſtere. ¶Porro lex noua, lex gratiæ appellat, ſicut ad Romanos ait Apoſtolus: Lex ſpiritus vitæ in Chr̃o Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis. gratia aũt eſt q̃litas, decor, atq; perfectio aĩæ. Ideo lex noua non proprie dicit lex ſcripta, ſed indita, q̃ſi principaliter in gratia Chriſti conſiſtẽs. Lex ergo noua veterẽ ĩplet, qa q̃d ei defuit, addit, videlicet perfectionis conſilia, gratiã q̃q; p̃bens ex merito paſſiõis Chriſti, q̃ homo potens efficitur implere q̃ p̃cipiuntur. Vmbræ etiam prophetiæ atq; figuræ veteris legis, in Chriſto ad effectũ & veritatẽ perductæ ſunt. Ipſe em̃ ait: Vnus apex non peribit de lege, donec oĩa fiant. Cælum & terra tranſibunt, ſed verbũ dñi ſtabit in æternum. Non enim eſt Deus vt homo, vt mutetur. Et triumphator in Iſrael non parcet, nec pœnitudine flectetur. Fidelis enim dominus in omnibus verbis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Qui eſt ſuper omnia Deus ſublimis & benedictus, Amen.

Rom. 8. Matt. 5. Luc. Num 2. 1. Re. 15. Pſal. 144

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca